KEMALEDDİN ABDÜRREZZAK
KAŞANİYYÜS
Semerkandi

TEVİLAT-I KAŞANİYYE

"Kur'an-ı Kerim'in ÖZ tefsiri"

Cilt:1

Tercüme

ANKARALI ARABACI İSMAİL
Efendinin Manevi Evladı
ALİ RIZA DOKSANYEDİ

(Eskişehir Merkez Vaizi)

Eski Türkçeden çeviren

Arabacı İsmail Efendinin Oğlu
Muhammed Vehbi Güloğlu
Emekli Öğretmen. Yük. Müh.

Sadeleştirme amacı ile yeniden yazan
HÜSEYİN İŞBİLİR

SUNUŞ

Muhterem merhum Ali Rıza Doksanyedi Efendinin gayreti ile yüce milletimize kazandırılan bu seçkin eser tevhid vadisinde Nübüvvetin Velayetinin Sırrının açığa çıktığı kadarını sunma konusunda yazılan eserlerin içinde en kıymetlilerindendir. İnsanın bir bedeni, bir nefsi, bir sırrı, bir ruhu ve ruhunun ruhu yani, bir **"Ruh-ül-Kuddüs"** u olduğunu ve İlâh ile ilgili hakikatlerin nurları ile nurlanmanın. Bu nefis, kalp ve ruh mertebelerinde insana gerekli olan olgunluğu elde etmesi ile mümkün olabileceğini, Kur'an ve Furkan'ın hakikat mânâlarını ve tamamlayıcı kâmil insan Fahri Âlem Nebiyi Zişan Hz. Muhammed (s.a.v) efendimizin hakikatlerinin ne olduğunu, Kur'an ayetlerinden zat ile ilgili ilhamı zevk ettiği delillerle açıklanmıştır. Bu eser Kuran-ı Kerim'in te'vilidir. Bunu ancak peygamberler ve ilimde derinleşmiş olan kâmil velilerin yapabileceğini Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz buyurmuşlardır. Bu sebepten eseri her okuyuşta insana ayrı, ayrı ve nice zevkler ihsan olunduğuna şahit olunur. Bu seçkin eseri Türkçe yazıya çevirmeye ömrü yetmeyen Ali Rıza Doksanyedi Beyefendi'yi bursa şükranla anarken ruhunun şad-ü handan olmasını Zat-ı Bari'den niyaz eder, yeni yazıya çevirme hizmetini bu fakir kuluna nasip ettiği için Cenab-ı Mevlâ'ya sonsuz şükranlarımı arz ederim. Bu eserin kütüphane raflarından bulunup meydana çıkarılmasında büyük hizmet ve yardımları olan Ali Rıza Efendi'nin kıymetli torunu Prof. Dr. Gündüz Ökçün Beyefendi'ye ve Yük. Müh. Özkaya Duman kardeşimize teşekkürlerimizi sunarım. Eseri kitap haline getirebilmek için maddi katkıda bulunan mânâ kardeşlerimize maddi ve manevi afiyet niyaz eder, yardımlarının Allah katında makbul olmasını temenni ederim. Bay ve bayan mümin kardeşlerimizin bu eserdeki Muhammed (s.a.v) efendimizin irfanından hisse almış olmalarını Hakk'ın zatından özellikle yalvarmaktayım. Cenab-ı Hakk'ın izniyle, mürşitleri Maraşlı Ahmed Tahir ve Seyyid Mehmed Ali Yitik ve atam İsmail Gül efendilerin manevi lütuf ve yardımları sayesinde **"Te'vilat-ı Kaşaniyye"** adlı eserin basımı tamamlanarak mümin ve müminlerin hizmetine sunulmuş olmaktadır. Var eden ve varoluşu yöneten ilahi zatı, zatına layık Hamd-ü Sena'lar etmiş olsam da yine de çok az ve yetersizdir. İnsan olmamızın bir özelliği olarak hata yapabilir olmamız sebebiyle yapmış olduğum hatalardan dolayı okuyucularımızdan özür dilerim. Bu eseri incelemek zahmetine katlanan mümin kardeşlerime Cenab-Hak'tan bağışlanma dilerim.

Emekli Öğretmen ve
Yük. Müh.
Muhammed Vehbi Güloğlu
1987

Not: Maddi imkânsızlıklar nedeni ile Kur'an ayetlerini esas şekilleri ile değil, Lâtin harflerle basılmıştır. Ve bu şekilde tam doğru olarak okunmaları mümkün olmamaktadır. Bu kitap üzerinde çalışılırken Kur'an'ın asli metnini kullanmak daha faydalı olacaktır.

SUNUŞ

Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizi Kur'an-ı Azimüşşan'da bizlere takdim etmesini, Semerkantlı Abdürrezzak Kemaleddin'in **"Te'vilat-ı Kaşaniyye"** ismini vermiş olduğu bu eserde olup da bir kısmını burada belirttiğimiz ayetlerde şöylece belirtmektedir ki**:**

Yasin Suresi, Ayet: 1-3. Yâ, Sin. Andolsun o hikmetlerle dolu Kur'an' a ki. Sen hiç kuşkusuz, gönderilen hak elçilerdensin.

"Ya" Vaki ismine,**"Sin"** Selam ismine işarettir. Yani senin ezelde noksandan salim olan yaratılışının selametini, adet perdelenmeleri belasından korumuş olan. **"Vaki"** (Koruyan, saklayan) ismine ve yaratılışının ayni ve aslı olan **"Selâm"** ismine ve yaratılışının kemali suret ve olgunluğun tümüne cam' i (içine alan) ve tüm hikmetleri kavrayan Kur'an-ı Kerim'e yemin ederim ki, sen üç şey sebebiyle tevhid yolu üzere gönderilmiş olan peygambersin**...**

Şura Suresi, Ayet: 15. De ki:"Allah'ın Kitap'tan indirdiğine inandım. Aranızda adaleti sağlamakla emrolundum.

Habib'im de ki: Allah'ın indirmiş olduğu Kitap'a iman ettim, yani bütün peygamberlerin sahip oldukları olgunluklarından haberdar oldum. İlimlerini, makamlarını, hal ve ahlâklarını toplamış oldum. Sevgi, kendiliğimde kökleşmiş olması ile adaletim tamam oldu denmiştir ki: ***"Ruh'ta vahdet, kalp'te sevgi tam olmadıkça adalet meydana gelmez."*****...**

Şura Suresi, Ayet: 17. Gerçeğe ilişkin Kitap'ı ve adalet ölçüsünü indiren o Allah'tır.

Yüce Allah kitabı hak ile indirmiş olan zattır. Onun hakkı olması gereken sevgi ile tevhid ilmini indirmiş oldu. Ve tevhid ilmi, Allah'ın Habib'inin hakkı olmuş oldu**...**

Şura Suresi, Ayet: 52. Hiç kuşkusuz sen, dosdoğru bir yola kılavuzluk etmektesin.

Ey Habib'im sen de elbet dilediğini bizimle içyüzüne erişilemeyen ve özelliği bilinemeyen dosdoğru yola kılavuzluk etmektesin**...**

Fetih Suresi, Ayet:10. O seninle el tutuşup sözleşenler var ya, onlar gerçekte Allah ile sözleşmiş oluyorlar. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir.

Gerçek o ki, sana biat edenler (kabul ve tasdik hareketi) ancak yüce Allah'a biat ederler. Bu biat ve karşılıklı alış veriş ilk yaratılışta kullar üzerine sözleşmesi alınmış olan geçmişteki söz vermenin neticesidir. Resul'e olan biat'in Allah'a biat olması, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, vücudundan yok olup zatında, sıfatında ve ef'al' inde Allah hakikat olarak meydana çıkmıştır. Bundan dolayı her ne ki, Peygamberden çıkmış olursa, o Allah'a nispet olmuştur. İşte bu biat müminlerin yaratılışlarının selametine ve gönül şenliği üzere bekada olduğuna delildir. **"Allah'ın eli"** Allah'ın büyük ismi olan resul'ünün mazharında açığa çıkmış olan **"El"** yani Resul'ün elinde apaçık olan Allah'ın kudreti müminlerin elleri suretinde zahir olan kudretlerinin üstündedir. O sözü eksik görüp önemsemeyen zarar eder, o sözünde durup gereğini yerine getirenler ise çok istifade eder**...**

Kaf Suresi, Ayet:1. Kaf. Şanı yüce, ilahi cömertlikle dolu Kur'an' a andolsun ki,

"**Kaf"** yaratılmış olan varlıkların tümünü kaplayıcı olan ilahi arş'tan ibaret olan Muhammed (s.a.v) e ait kalbe işarettir. Muhammed kalbi ile Kur'an-ı Mecid de yemin etti. Yani Muhammed'de olan Kur'an' a uygunluk olgunluğunda akıl ki, o da ayrıntılı vücudun bütünlüğüne cami ve zahir olup işlerliğe çıktıkça Kur'an uygunluğunda, olan akıl ilk kabiliyettir**...**

Kalem Suresi, Ayet: 4. Ve gerçekten sen, çok büyük bir ahlak üzerindesin.

Gerçek o ki, sen İlâh ile ilgili ahlâka bağlı ve temiz bir sağlamlaştırma ile kuvvetlenen olduğun için büyük yaratılış üzeresin. Onların iftiraları ile tesirleşmiş, incitmeleri ile incinen olmazsın. Çünkü bencilliğin ile değil, dosdoğru olmanla Allah ile sabretmektesin**...**

Hakka Suresi, Ayet: 51. Ve o, kesin bilginin tam gerçeğidir.

Gerçek o ki, Kur'an katıksız yakinliktir. O da cem ayniliğinden gelmiş olan sözdür. Çünkü kalp makamından meydana gelse **"İlme-I yakin",** Ruh makamından meydana gelse **"Aynel yakin"** olurdu. Ne zaman ki, vahdetten açığa çıkmış olduğunda ise **"Hak-el yakin"**, yani Hakk'ın dışında olan batıl ile karışıklığı olmayan yakınlığı yaratmış ve harcamış oldu. Zati tevhidi ispat için kulu, ilk önce Resul'e sonra Hakk'a nispet etti ve sonraki ayette, **69/52. Hadi artık, yüce Rabbinin adını tespih et!** Dedi. Yani şühudunda benlik veya kalp ile renklenip görünür olmamak ve ikiliğin ve bencilliğinin görüntüsüyle örtülmüş olmamak yoluyla isimlerinin tamamını içine alan ve büyük isim olan senin zatın ile Allah'ı noksanlıktan tenzih ve başkalık şüphesinden uzaklaştırmış ol**...**

Müzemmil Suresi, Ayet: 9. Doğunun ve batının Rabbi'dir. O.

Yüce Allah, seni icat etme ile nur'u sende görünür ve senin vücudunun ufkundan doğmuş olan doğunun nur'u sende batmış olup seninle perdelenmiş ve vücudunla gizlenmiş olduğu batının Rabbi'dir**...**

İnsan Suresi, Ayet: 25. Rabbinin adını sabahtan da akşamdan da an.

Ve hakları ile durucu ve kemâlâtını açık etme ile Rabbi'nin isimlerinden büyük isim olan zatını zikret**...**

Ala Suresi, Ayet:1.Rabbinin o yüce adını tespih et.

Yüce ismi ve büyük ismi tüm sıfatlar ile beraber zattır. Yani zatına Hakk'a ait kemalat (olgunluk) olması için başkalık bakışını kesme ve Hakk'ın dışında olanlardan soyunma ile zatını tenzih etmektir. Bu tenzih Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin yokluk makamında ona özel olan tespihidir. Çünkü tüm ilahi sıfatı kabul etmiş olan eksiksiz kabiliyeti başkasının olmamıştır. Sadece ona özeldir.
İmdi: Peygamber (s.a.v) in zatı olgunluğuna ermişliği zamanında yüce isim ancak odur**...**

Ala Suresi, Ayet: 2. O' ki yarattı, düzene koydu.

Rabbin öyle bir zattır ki, senin zahirini yapmış oldu. Senin huy özelliğin ile tüm kemalata kabiliyeti olan eksiksiz ruhu kabul edecek bir yüz ile değiştirmiş oldu**...**

Ala Suresi, Ayet: 3. O' ki miktarını, şeklini belirledi, yolunu çizip aydınlattı.

Ve sende çeşitli olgunluğun tam olmasını takdir ve temiz etme ile saflaştırma ile o kemalatın işlerliğini gösterme ve açığa çıkarmasına seni doğrultmuş oldu...

Beled Suresi, Ayet: 2. Sen bu kente mahremsin/bu kente gireceksin.

Habib'im gerçek olan şudur ki, sen bu kentte mutlaksın, dilediğini yapabilirsin alışkanlık ve benlik hali kayıtlarıyla kayıtlı değilsin**...**

İnşirah Suresi, Ayet:1. Açıp genişletmedik mi senin göğsünü!

Davet ve nübüvvet hakikatinde durucu olman için, biz senin göğsünü nur'umuz ile açmış olup genişlettik**...**

İnşirah Suresi, Ayet:7. O halde, boşalır boşalmaz yeni bir işe koyulup yorul.

İmdi: Seyr-i billah, Seyr-i fillah ve Anillah'tan boşalmış olduğun vakit, dosdoğru olma yolunda Seyr-i ilallah'ta durucu ol ve halkı davet etmede gücün yettiğince gayret göster**...**

Alak Suresi, Ayet:1. Yaratan Rabbinin adıyla oku.

Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, Hak'tan halk'a dönmüş olduğu zaman kendi vücudundan yok olmasıyla adalet gereği ihsan olunan vücud ile var olup Hakk'a ait sıfat ile sıfatlanan olmuştu. Bundan dolayı isimde sıfat ile zat demek olduğundan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ilahi isimlerden bir isim olup. Rabbinin büyük ismi olan zat ile ilgili varlığı ile oku demektir. Ve Rabbin halk sureti ile örtünmüş oldu. Yani ***"Ben senin suretinde açığa çıkan oldum."*** Hak ile olmaktan halk ile olmaya dönmüş olarak, Hak ile halk ol demektir**...**

Alak Suresi, Ayet: 3. Oku! Rabbin en büyük cömertliğin sahibidir.

"Oku" senin Rabbin cömertliğinde son derecesine, kimsenin yapamayacağı bir cömertliğe ermiştir. O'nun cömert, lütuf ve bağışlayıcılık sahibi olmasının gerekliğindendir ki, senin mazharlığının en şereflisi olan ilim sıfatı ile seni seçti ve kemalatından hiçbir şeyi senden saklamadı, işte bu sebebten cömertliğini, sonraki ayette şöyle ifade edilmiştir. **96/4. O'dur kalemle öğreten.** Yani, Rabbin ilk ve en büyük ruh olan yüce kalemi sebebiyle olan en büyük cömertliğin sahibidir**...**

Kevser Suresi, Ayet:1. Hiç kuşkusuz, biz verdik sana verdik Kevser'i.

Habib'im vahdet yoluyla kesretin(çokluğun)marifetini ve tevhid ilmi farkını ve birin çokluğu ve çokluğun birliğinin kesret ayniliğiyle vahdetin şühudunu vermiş olduk. Ve sonraki ayette, **106/2. O halde sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.** Buyruldu.

İmdi: Bir'e ait kesret ayniliği ile şühud ettiğin vakit, dosdoğruluk ile beden heykelinin ibadette dönmüş. Ve değişmiş olarak, bedenin ibadet ediciliği, benliğinin boyun eğiciliğini, kalbin huzuru ve ruhun şühudu ile tamam olan namazı yerine getir. Ki, cem ve farkın haklarını yerine getirecek olan kemal derecede olan namaz sadece bu tam (eksiksiz) olan namazdır**...**

Enfal Suresi, Ayet:1 "Ve eğer müminler iseniz Allah'a ve onun Resul'üne itaat edin."

Eğer sizler hakiki müminler oldunuz ise kalpten olan bir istek ile Allah'ın emrini kabul etmenizin size kolay olması için kendinize nispet ettiğiniz sıfatlarınızın yokluğu ile Allah ve Resul'üne itaat ediniz. Bu surenin diğer bir ayetinde, **8/17. Attığın zaman sen atmadın, Allah attı.** buyrulup **"Sen atmadın"** sözü ile atma işini Allah'a nispet etme ile beraber **"Attığın vakit"** sözüyle atma işini Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize nispet etti.O halde toprağı atan Muhammed (s.a.v) efendimizdir. Fakat kendiliği ile değil **"Allah"** ile atan bir **MUHAMMED' dir…**

Yusuf Suresi, Ayet:109. Senden önce gönderdiklerimiz de kentler halkından kendilerine vahyettiğimiz bazı erlerden başkası değildi.

Habib'im, senden evvel hiçbir resul göndermedik, ancak sıfat ve makamlar şehri halkından ki, kendisinde erlikten sona kalmışlık (Bakiye) bulunan kişileri gönderdik. Senden evvel **"Zat"** ülkesinden hiçbir kimseyi göndermedik, ancak gönderilmişlik eksiksiz yokluk ve olgunlukta yükseliş sahibi **"Kutb"** a özeldir. O kutup **"Hatem"**dir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ***" Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."*** demiş olmasıyla bu manaya işaret etmiştir**...**

Necm Suresi, Ayet: 2. Ki arkadaşınız sapmadı. Ne saptı ne de azdı.

Sizin sahibiniz olan Muhammed (s.a.v) benliğe eğilim ile son derece yücelikte olan amacından sapma ve kendiliği ile durma sebebiyle sapkınlığa düşmedi yolunu şaşırmadı. Ve kalp makamında Hak ile durucu olup, perdelenme ile azgınlık yoluyla gerçek olan tevhid caddesinden sapmadı, ayrılmadı**...**

Necm Suresi, Ayet: 3. O, kuruntudan, keyfinden konuşmuyor.

Muhammed (s.a.v) renklenmede benlik hallerinin meydana gelişi ile kuruntudan söylemiş olmaz. Sonraki ayette söylendiği üzere, **53/4. İndirilmiş bir vahiyden başkası değildir o.** denmiş olup, Ruh göğünden ibaret olan görüşün kalbe ulaşması vaktinden, **"Ruh-u Mübin"** (açık ruh) makamının sonu olan yüce görüşün son bulmasına kadar onun konuşması başka bir şey değil, ancak kendisine vahy olunan vahyidir**...**

Necm Suresi, Ayet: 8. Sonra iyice yaklaştı ve sarktı.

Sonra Allah'ın Resul'ü Allah'a yaklaştı. Ruh makamından ilerleme ile yokluk Cebrail'in makamından ileriye gitmiş oldu. Bu makamın ilerisi Zat'ta yokluk ve yanmaktır, başkası değildir. Allah'ın Resul'ü yokluktan sonra beka halinde bağışlanmış Hakk'a ait vücud ile Hak'tan halka dönme ile insanlar yönüne eğilim göstermiş oldu**...**

Necm Suresi, Ayet: 10. Böylece vahyetti kuluna vahyettiğini.

Yüce Allah, vahdet makamında Cebrail vasıtası olmadan kuluna**,"Nübüvvet"** Sahibine, görülmesi caiz olmayan ilahi esrarı vahyetti...

Necm Suresi, Ayet: 18. Andolsun ki, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü.

Gerçek o ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, Rabbinin büyük ayetlerini gördü, Yani yüce Hakk'ın Rahman isminin tecellisi ile tüm isimleri kendisinde bulunan rahman ile ilgili olan şeyi gördü. Belki zatı ile sıfattan ve sıfat ile zattan perdeli olmamak değeriyle cem ayniliği ile vücud da **"Allah"** sözü ile tarif edilmiş olan tüm isimlerle beraber zattan ibaret olan **"İsm-i Azam"** (büyük isim) huzurunu gördü**...**

&

Seçilmiş olan bu ayetlerin veriliş özelliğine benzer olarak, Allah dostlarının seçkinlerinden olan Muhyiddin İbn Arabî, Allah onun sırlarını kutlu etsin**." Salat-ı Feyziyye"** sinde bulunan şu kutlu sözleri söylemiştir**:**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Rabbinin gizliliğinden bereketlendirilmiş olunan meydana çıkmışlığın evveli, insanlar cinsine katılmış olunan ve Allah'ın tenezzüllerinden başkası değildir**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; ***"Kan ellahü ve lem yekün meahü şey'ün şan"*** yani, Allah vardı onunla beraber hiçbir şey yoktu anlayışı Mekke'sinden ***"Hüve el'an ala ma aleyhi kan"*** yani, O şimdi de öyledir ve her şeyin kaynağı olan anlayış Medine'sine hicret etmiştir**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; **36/12. Zaten biz her şeyi apaçık bir kütükte ayrıntılı olarak kaydetmişizdir.** Ayeti gereğice, vücudundaki beş varlık âlemlerinin araştırılmalarına tamamıyla vakıftır**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; **21/107. Ve biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.** Ayeti gereğince, beş varlığın hal ve hareketlerinin anlaşılmış olmasını istemiş olanlara cömertliği ve karşılık beklemede latif yağmurla ilgili ve hakikatiyle merhamet saçandır**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Olmuş ve olacak olanı kaplamış olan toplam besmelenin temiz noktası, âlemlerin çevresinde dolaşmakta olan **"Ol"** emrinin sır dolu sözüdür**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Her şeyde olan ve her şeyden soyunmuş ve hür Olan hüvviyet (hakikat) sırrıdır**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; İlâh ile ilgili faziletler hazinelerinin kullanıcısı ve hazinelerinin kabiliyet ve kabiliyetlere göre taksim eden ve dağıtandır**...**

Yarabbi! O Muhammedi'n ki; Büyük isim kelimesi, hazine olan göz alıcı Fatiha'yı kulluk ve Rububiyet' e cami olan eksiksiz mazhar olabileceklere ve kendini beğenmişliğini de içine alan genel kuvvetler tecellileri kendisini sarsamayan, Tur dağı berraklığı, gaflet pisliklerinin bulandıramadığı büyük bir denizdir**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Yüce harflerin mürekkebi kendisinden akmakta olan nur ile ilgili kalemin kelimeleri büyük kıyamete kadar söylenecek maddelere bulaşan rahman ile ilgili olan nefestir**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Ayan-ı Sabite (eşyanın vücuda gelmezden önce İlâh ile ilgili ilim'de sabit olan suretler) ile Ayan-ı mezküre (adı geçmiş açıklık) de çeşitli kabiliyetlerin gerektirdiği, belli olan **"Feyz-i Akdes"** zatı, (zatın coşkunluğu, taşkınlığı) âlemler. Ve âlemlerin içinde bulunan çeşitli kabiliyetlerin ilk olup, meydana gelmiş olan **"Feyz-i Mukaddes"** ismidir**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Ehadiyet ve Vahidiyet, yarım daireleri arasında vahdet çizgisi, ezel ile ilgili göğünden ebediyet yerine olmuş olan İlahi tenezzül'ün yakınlık vasıtasıdır**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Büyük sayfanın gerektirdiği doğuştan olan küçük sayfadır**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; **"Kün"** (Ol) **"Feyekün"** (Hemen olur) şahitliğinden doğmuş olan manevi kelimelerin maddesidir**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Her şahıs için iki defa meydana gelmişlik imkânı bulunamayan, belki her insan için bir defa tecelli eden şeklin maddesidir**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Çekinen ve yok olanı kaplamış olan Kur'an-ı cem, Hadis ve Rütbe arasında ayırıcı olan bir, **"Farkın farkı"** dır. ***"İnni ebeytü inde rabbi"*** (Rabbin seni muhafaza etmesi olan) gündüzünde oruçlu, "***tenamü aynayi vela yenamü kalbi"*** (Gözleri uyur kalbi uyumaz olduğu) gecesinin yerinde durandır. **55/19. Salmıştır iki denizi; buluşup kucaklaşıyorlar.** Ölçüsü gereğince, vücud ve yokluk vasıtasıdır. **55/2. Bir ayırıcı var aralarında; kendi sınırlarını aşmıyorlar.** Bilgisi gereğince sonradan açığa çıkmış olanın rütbece eski olanla ilgisi olana bağlantıdır. Evvel ve ahir defterinin özeti batın ve zahirdeki çevrilmenin merkezidir**...**

Yarabbi! O Muhammed'in ki; Geçimlilik tecellileri üzerinde İlahi zat cemali kıblesinin düzenleyicisidir. Sıfat ve esma (isimler) kaftanı kendisine giydirilmiş ve yüce halifelik tacı giydirilmiş. Ve kutlu bedeni ile**"Mescid-i Haram"**dan **"Mescid-i Aksa"** ya, Yakaza (uyanıklık) halinde olarak gece yolculuğu yaptırılmış olarak. ***"Sidretül münteha"*** ya ulaşmış ve ***"Kabe kavseyn-i evedna"*** sırrına ilerleyip muradına ermiş, sabah akşam olmayan bir yerde. İlahi zat şühudu ile kendisinin gönlünde sevinç meydana gelmiş olup. Gönlünün görünüşündeki tecellilerinde hata oluşmamış olup,"***Lâ Helâ vü la mâlâ"*** yani, (Boş ta değildir, dolu da değildir.) denilen Ehadiyet mertebesinde **"Karir-ül-ayn"** (gözü aydın) olmuş, keskin görüşünde gönül elbisesinde bozulmuşluk olayı bulunmamıştır**...**

İşte Yarabbi! Yüceliklerdeki büyük ve hoşa gitme özellikleri ile sıfatlanmış olan yüce Habib'ine yakınlık duası teslimiyeti ile eminliğini bereketlendirmiş ol**...**

Yarabbi! O Muhammed'in' e öyle dua et ki, o dua sayesinde benim aslımla ilgili olmayan cüz'üm küllüme (bütünlüğüme) kavuşmuş olarak, zatım Muhammed (s.a.v) zatı ile sıfatım Muhammed sıfatı ile kavuşmayı kazanmış olan eyle. Ve onun ayniliği ile ayniliğim sevinmiş olarak aramızda ayrılık kalmış olmasın**...**

Ey Nur perdesi ve gizliliği, şiddeti meydana gelmiş olmasından başka bir şey olmayan Allah'ım, her istediğin ve irade buyurduğun şeyleri işlemiş olduğun. Ve her açıklıktan sıyrılmış yaptığın salıverme mertebesi, senin ile senden ve İlim nuru ile zatına ait görüşten ve görünürde olan vücud ile isimler suretleri ve sıfat'a dönmesinden. Muhammed (s.a.v) efendimize öyle bir dua ile dua etmeni isterim ki, o dua sayesinde ezelde serpiştirilmiş olan nur ile gönül görüşüme hakiki olgunluk sürmesi çekilmiş olarak. Oluşa düşmeyen şeylerin yokluğunu ve senin ezeli bekanı görmüş olmaya gücüm olmuş olsun. Böylece yücelik Habib'ine, o dua sayesinde, eşyanın varlığı kokusunu koklamadığı ve işin hakikatinde, yok olan ve bilinemeyen olduğunu kavramış olmakla, eşyayı olduğu gibi göreyim. Şu yüce bereketi anılmış olanı istediğim gibi beni, benliğimin karanlığından kurtularak nuruna ve cismim olan kabirden kurtulmuş olarak, tüm toplama ve farkı yaymağa ulaşmayı buyurmanı isterim. Şühud ve irfan ehli, zevk dostu ve vicdan olan aile ve dostlarına da dua ve selam et. Kutlu peygamber Hz. Muhammed (s.a.v) ile aile ve dostlarına olan dua ve selam et ve huylar karanlığı dağıldıkça Allah'a ait sırların görülmesi ile yüzü parladıkça daimlikte olsun. Hamd âlemlerin Rabbine, selam onun Resulüne olsun**...**

<< Muhyiddin İbn Arabî >>

İşte yüceliğin Habib'i âlemlerin övüncü kutlu Muhammed(s.a.v)efendimiz böyle bir mükemmel, mübarek, temiz kılınmış, şeref sahibi, eksiksiz bir varlıktır. Ya onu lâyıkıyla bilen, ona lâyıkıyla boyun eğen ve onu lâyıkıyla tanıyıp ümmetinden olabilen, gerçekten de ondan olan, müminler neden sayılabilecek kadar az olmaktadır? Acaba Hz. Peygamber efendimiz (s.a.v) ***"Benim dinim garip gelmiştir gariplerle gidecektir."*** diye söylemiş olduğundan mıdır? Neden gerçek mümin azınlıktadır. Bugün dünyada Müslüman olanların sayısı 900 milyon olarak bilinmektedir. (1987) Ve bunlar çoğunlukla neden araştırmaya dayanan değil de adet Müslümanlığından ileriye gidemiyorlar? Bu din (İslâm) İlim, irfan, şühud ve zevk dinidir. Cehaletle bir arada olamayacağı açıklıkla sabittir. Bu Müslüman, çoğunluğunun üzerindeki cahilliği ortadan kaldırmak için Kur'an öncülüğünde olan bir çalışmak ve yine çalışmak gerekir. Yüce Allah, Necm suresinde, **53/39. Gerçek şu ki, insan için çalışıp didindiğinden başkası yoktur.** Buyurmaktadır. Yani insanın gayret gösterip çalışmasının ve üzerindeki cehaleti yok etmesinden başka bir şeyi yoktur. Gayret gösterip çalışmadan bizler, nasıl kendimize gerçek olarak Muhammed (s.a.v) ümmeti olduk diyebileceğiz. Ne yazık ki, bu iş çok uzak görünmektedir. Yüce Allah bizlere bir başa ayetinde, **51/56. Ben cinleri ve insanları sadece bana kulluk etsinler diye yarattım.** Demiş olduğuna göre, bizlerin en önde gelen vazifemiz öncelikle kendimize sonrasında ise Hakk'a arif olmamızdır ki, Hadis-i şerifte **"Kendini bilen Rabbini bilir."** Buyrulmuştur. Hakk'ı bilmek, Hakk'ı bulmak, Hak'ta olmak insan olmanın bir gerekliliği olduğuna göre, kendi kendimize sorabiliriz bu yolda çalışmamız nedir? İçinde bulunduğumuz asrımıza bakarak buna hiç mi demiş olacağız. Ne demek bu? Neden okumuyoruz? Neden bilmeye, bulmaya ve gerçek mümin olan bir insan olmaya çalışmıyoruz? Bizlerin cehennemi olacak olan, bu cehalet gayya kuyusu bir gün gelir, bu cahiller topluluğu olan insanları perişan ve yok etmiş olacaktır. Fakat bu cahillik perdesi ile perdelenmiş olan birçok kabiliyetlilere ve seçkin kabiliyetlere de yazık olur. Biz insanlara tamamlanmış olarak bildirilmiş olan **"İslâm"** dini sevgi ve sevme dinidir. Allah'ın sevdiğini sevmek, sevmediğini sevmemek dinidir. Bu demektir ki, **"O'nun Habib'i olan kutlu MUHAMMED'İN sevdiğini sevmek, sevmediği şeyi sevmemektir".** Bu dinin yol almış olması için gerekli bir ***"Takva"*** halidir. İnsan olabilmek; bu sevginin; bu Hak sevgisinin vücuda kökleşmesi ile bütün vücudu kaplamış olmasıyla mümkün olabileceğini, yüce Allah'ın kutlu Habib'i olup, yüce zat ve güç sahibi olarak, bütün hayatının görünen yönleriyle açıklamış olmaktadır. Biz, bir başkasının değil. O, yüce Allah'ın sevgilisinin (Habib'inin) ümmetiyiz. O âlemlere rahmet olan **"Habib-i Kibriya"** ümmetinden olabilme saadetini kaybetmemek için çok, pek çok çalışmamız gerektiğini unutmadan dosdoğru bir gidiş ile o iki âlemin sultanı olan kutlu zatın yolunu izlemeliyiz. Bu Hak yolda olan bütün mümin kardeşlerimize mutluluklar dilerim ve gerçek Muhammed ümmeti gemisine binmiş olmalarını yüce Mevlâ'dan dilerim**...**

Emekli Öğretmen ve
Yük. Müh.
Muhammed Vehbi Güloğlu

SADELEŞTİRMEYİ YAPANIN AÇIKLAMASI

Kemaleddin Abdürrezzak Kaşani hazretleri tarafından kaleme alınıp **"Te'vilat-ı Kaşaniye"** ismi verilmiş olan bu seçkin eserin Türkçeye çevrilmesi Ali Rıza Doksan yedi Efendi tarafından başlanıp, Muhammed Vehbi Güloğlu beyefendinin gayretiyle tamamlanmıştır. Bu eserin Hak âşıklarının hizmetine sunulması konusunda hizmeti geçen bütün mümin kardeşlerimizden Allah razı ve onları ve bizleri huzurundan eksik etmesin. Elimize geçmiş olan bu seçkin eser, Türkçeye çevrildiği dönemde kullanılan lisan Osmanlıca ağırlıklı olduğundan ve yapılmış olan çeviri de ayni lisan üzere kitap haline getirilmiştir. Aradan uzun bir zaman geçmemesine rağmen bu yazılış şekliyle orta kültür seviyesinde olan ilgililer tarafından okunduğunda konuların anlaşılmasında zorluklar meydana geldiği görülmüştür. Bu eserin mümkün olduğunca daha iyi anlaşılması. Ve Osmanlıca olarak kurulan cümlelerin yanlış anlaşılmaması için yeniden yazılmasına ihtiyaç olduğuna kanaat getirmiş olma ile elimizde olan bu eserin çevremizde bulunan salik mümin kardeşlerimizin faydalanmış olması için günümüzde kullanılan halk lisanı üzere sadeleştirme işi yüce Allah'ın izni ve yardımıyla bu fakir kula nasip olmuştur. Bu çalışmanın en az hata ile tamamlanmış olmasını yüce Allah'tan dilemekteyim. Bilindiği üzere her bir eserin orijinal şeklinden bir çeviri yapıldığında kullanılan lisanın

özellikleri gereğince elde olmayarak bazı değişiklikler olması kaçınılmazdır. Önemli olan herhangi bir kötü niyet olmadan ve anlatılmak isteneni saptırmadan çalışmayı tamamlamış olmaktır. Bir eser okunduğunda ne kadar çok anlaşılır olur ise o derece yazılmış olmasının amacına ulaşır olması gerçekleşmiş olacaktır. Bu anlayışla tamamlanacak olan çalışmamızda olabilecek hatalarımızdan dolayı, öncelikle bu eseri batından görünürlüğe çıkaran Kemaleddin Abdürrezzak kaşani hazretlerinin ruhaniyetinden özür, af ve helallik dilemekteyim. Ve bu seçkin eserin tercümesi çalışmalarında üstün hizmeti geçen muhterem zatlardan izin almadan bu sadeleştirmeye başlamış olmamdan dolayı da kendilerinden özür ve helallik dilemekteyim. Yüce Allah, kusurlarımızı affetsin ve başarıya ulaştırsın. Çünkü O'ndan başka başarıya ulaştıracak yoktur. O' yüce ZAT, her şeyin en iyisini en doğrusunu bilendir. Merhametini, Rahmetini ve Şefkatini üzerimizden eksik etmesin ve huzurundan uzak etmesin. Âmin**...**

HÜSEYİN İŞBİLİR

Not: Muhammed Vehbi Güloğlu Beyefendinin bu eser içinde olan ayetlerin yazılışını Latin harflerle yapmıştır. Biz bunların yerine Kur'an'ın Türkçe çevirilerini yazdık ki, okuyan kişinin aklında az da olsa ayetlerin anlamları kalmış olabilsin. Ve bu çalışmada çoğunlukla, Prof. Dr. Yaşar Nuri ÖZTÜRK Beyefendi'nin meydana getirdiği Kur'an çevirisini kullanmış olduk.

TERCÜME EDENİN ÖNSÖZÜ

Gerek hal tercümelerinden ve tarihi kayıtlardan ve gerek bırakmış olduğu eserlerden bir Türk âlimi, derin bir İslam felsefesi sahibi, yüksek bir tasavvuf ehli olduğu anlaşılan ve Semerkant' da doğarak **"KAŞAN"** şehrinde yaşamış olmakla **"Kaşani"** diye şöhret sahibi olmuştur. Ve Hicri 887 ve Miladi 1467 yılında vefat etmiş olan **"Kemaleddin Abdürrezzak kaşani Semerkand-i"** yazmış olduğu **"TE'VİLAT-I KAŞANİYE"** adlı eser. Her ne kadar sonraları bilinemeyen herhangi bir sebep ve götürücü ile **"MUHYİDDİN TEFSİRİ"** ismi ile Mısır'da basılmış ve yayınlanmış ise de. Yapılan araştırmalar ve incelemeler sonunda bütün İslam yazarlarının eserlerinde görerek ve nakil yoluyla aldıkları ayni sözler ve anlatımları kaşaniye nispet ede gelmekle. Ve bu konuda sözlerinde doğruluk ve güven duyulacak asrımız âlimlerinden ve ariflerin sözlü bildiri ve ifadeleriyle bu eserin, Muhyiddin hazretlerine ait olmayıp Kemaleddin Abdürrezzak Kaşani hazretlerine ait olduğu kesinlik kazanmıştır.

Muhyiddin İbn Arabî hazretlerinin vefat tarihi Hicri 627,Kaşani hazretlerinin ise Vefat tarihi 887olduğuna göre Kaşani, Muhyiddin' den iki buçuk asır sonra gelmiş ve yaşamış olmakla beraber fikir ve meslekte, zevk ve meşrepte Muhyiddin' in izini takip etmiş ve tevhid ilminde ayni hakikat yolunda yürümüştür. Bu değerlendirme ile yani, ulaşmış oldukları amacın birliği yönünden bu eserin Muhyiddin' e oranla ve **(MUHYİDDİN TEFSİRİ)** adıyla basılmış olması da ihtimal dışında değildir. Kitap'ın önsözünde bizzat kendisi tarafından bildirildiği üzere, yazarın bu eserde din açıklığı, İslâm'ın gerekleri ve mânâlarını içinde toplayan **"KUR'AN-I KERİM"** hükümleri ve açıklığını tamamen kabul ile beraber. Kur'an ayetlerini sırf enfüsi (kişinin kendisinde) uygulama yönünde ele alarak fikre dayanan kıyaslarla halledilemeyecek gerçeklerini, anlaşılıp kavranılması mümkün olmayan birçok dini konuları. Esrar ve inceliklerini, derinliklerini, akla yatar ve normal şekillerde yönlendirmeye. Ve ayetlerin felsefesini apaçık yorumlama ve açıklamaya muvaffak olmuştur. Kur'an' da söz konusu olup bugünün düşünceleriyle, müspet ilimleriyle bağdaşması mümkün olmayacağı zannedilen inanç ve anlayış konularını, hayal edilen fikirler alanından çıkararak normal akımlarına ve birleştirilmesi yollarına çevirmek ve bu gerçekleri sırf insan vücudunda ve tabiat yüzünde görebilmek suretiyle, keşfetme ve çözerek fikir sahiplerini şüphe ve kuşkudan kurtarmıştır. Sırf Tevhid mertebeleri ve makamları üzere ve Kur'an ayetlerini afak ile beraber enfüsi uygulamak usulü ile yazılmış olan bu eser, bütün tasavvuf ve hakikat ehlince son derece uygun görülüp kabul edilir olarak görülmüştür. Ve pek çok rağbet, ilgi görmüştür. Esasen yazarın tasavvufta bunun gibi daha birçok kıymetli eserleri de vardır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, yazar Kaşani hazretlerinin bu eseri kamu düşüncesine göre yazılmış değildir. Bu eser bir çeşit ihtisas kitabıdır. Normal düzeyde bir bilgi ve sırf görünüşlere dayanan yalın düşünce sahipleri bu kitaptan gereken yararları elde edemezler. Bundan ancak tasavvufla ilgilenmiş olup o meslek hakkında az çok fikir sahibi olmuş kişi veya kendisi o kapıya başvurarak nasibini bağlamış veya yüzyılın bilgi ve irfanıyla nurlanmış, dolayısı ile açık tabiat kitabını okuyan, okumak isteyen genç yetenekliler, nurlu zekâlar ve parlak fikir sahipleri, dolgun şuurlar yararlanabilir. Zaten felsefe de bu gibi uzmanların, bilgili, yüksek düşünceli şuurların yolunda seve, seve uğraştıkları ve her uğraşmada anlatılması güç zevk ve lezzet duyguları ile duygulandıkları, görülmemiş renklerde çeşitli kokularda çiçeklerle süslenmiş ilahi bir bahçe değil midir? Evet, felsefe sözü, hikmet seven manasında olan yunan filo sofi kelimesinden alınmış olmasına göre hikmette her şeyin asıl ve hakikati hakkında elde edilecek tatlı bir bilgi demek olacağına göre felsefe, eşya ve mevcudatın gerçeklerine ait düşünce ve bilgilerden başka bir şey olamaz. Şu kadar var ki, doğu ve batı felsefeleri arasında gözle görülür bir ayrılık göze çarpmaktadır. Batı felsefesi sırf insan bilgisine, fikre dayanan kıyaslara, akla dayanan yargılara, özetle akıl ve fikre dayanarak bulunur ve bilinir. İnsan aklı ise tabiatın çevresi kapsamı sınırı içinde bulunduğundan sınırlı ve sonu olandır. Yalnız çevresinde bulunan akla uygun işleri düşünüp anlayabilir, onun ilerisine geçemez. Ve o çemberin dışına çıkamaz, çıkacak olursa tıpkı taşıyabileceği yükün iki üç katını yüklenmiş bir hayvan veya kapsamına birkaç katı doldurulmuş vapur gibi dengesini kaybetmeye, şaşırmaya mahkûm olur ve her halde şaşırır ve sapıtır. Mademki, tabiatüstüne, metafizik denilen bir uzaya açılıyoruz, akıl ve mantık çerçevesinden çıkmış sonsuz bir âleme yükselmiş oluyoruz demektir. Yüksek ve sonsuz olan bu âlemde kanat açmak, ancak ve ancak ilahi ve Kutsi bir doğrulama ile mümkün olabilir. İşte İslam felsefesi, yine akıl ve mantıkla ilgilenmekle ona dayanmakla beraber ilahi ve Kutsi doğrulama ile aklın yerinden alınmış bir felsefedir ki, bu hiçbir zaman hakikatten şaşmaz, hiçbir tarzda ve yolda yanılmaz. Çok geniştir, kâinat ve bütün âlemleri kaplamıştır. Bunun sahipleri, bin yıl ara ile gelseler fikirlerinde, felsefelerinde asla birbirine karşı olmazlar, çünkü Hak birdir, daima birdir, çoğalmış olmaz ve zaman değişmesiyle hakikat değişmez. Tasavvuf denilen mesleğin gayesi de bu hakikate ulaşmaktır. Sunulmuş olunan bu yüksek İslam felsefesine dayanan ve aynı zamanda birçok gerçekleri kapsayan, fakat öteden beri bütün İslam ve Türk bilgin ve düşünürlerinin tuttukları usul ve meslek üzere Arap dilinde yazılmış olan bu kıymetli eserin üzerinde zerre kadar bir tasarruf şöyle dursun, ona asla bir fikir ve yorum katmayarak. Ve hiçbir eserden de bir şey katmamış olarak, yalnız tercümede esas olan ifadenin kuvvetini, özelliğini göz önünde tutarak, genç nesillere bir armağan sunmak amacıyla elden geldiği kadar açık ve sade bir dil ile Türkçemize çevirmeğe gayret gösterdim. Sadece Necran bölgesi Hıristiyanları sayesinde meydana gelmiş olan olayı, yani "Mubahele" (lanetlenme) meselesini, Nehcivan'lı Nimetullah efendinin tefsirinden alıp özür dilemeyle beraber ilgili ayetin te'vil bölümüne ilave etmiş oldum. Ümidim şudur ki, yüzyılın ilimleri ile yetiştirilmiş gençlerimizin olgun ve nurlu zekâları bu eserdeki gerçekleri bizden kat, kat fazla anlayacaklardır, ufak bir işareti çok genişleterek hakikatin en yüksek uçlarına yükselterek gelecek kuşak için yüksek metotlar hazırlayacaklardır. Gençlerimize bu yolda yüce başarılar bağışlamasını yüce Allah'tan yalvararak dilemiş olmakla, dilimize, irfan sahamıza olan

borcumun ödevi için yapmış olduğum bu değersiz hizmette görülecek kusurlarımı okuyucuların hoşgörüleriyle örtmüş olmalarını dilerim. Başarı yüce Allah'tandır**...**

Eskişehir'in geçmiş merkez vaizi ve
Ankaralı Arabacı İsmail Efendi'nin
Manevi oğlu Ali Rıza Doksanyedi
1935

ÖNSÖZ

Genel olarak yapılan bütün yüceltme ve övgüler, düzenli sözlerin sıfat'ının güzelliğine ve çok yüce olan zat'a özeldir ki, dostlar ve evliyasının kalp kulağını ve anlayışı için temiz ve sırlarını sevgi nurlarının doğuşu ile aydınlatma ve gönlü hoş etmek. Ve ruhlarını tam olan bir yokluk ile yüzünün cemalini görmüş olmağa teşvik ettikten sonra evliya ve şerefli dostlarına yücelik sözlerini bırakmış olarak tamamlanılması gereken daireyi rahat olarak buldurmak. Ve hakiki yakınlığa alet yapmış olmakla kendilerini ilahi katında katıksız ve iyi bir hesabın bereketiyle kurtulmuşlardan yapmış oldu. Ve açık mânâları ile benlikleri temizlemiş olan ve temizleyen ilahi kelam'ın (konuşmanın) görünürde akmakta olan bir su gibi, batın yöndeki hakikatleri ile susamış olan kalplerin susamışlığını gideren ve batını dalgalanmış bir deniz gibi oldu. **"Evliya"** (veliler) esrar incilerini çıkarmak için bu denize dalmak istediklerinde, suları kendilerinin üzerinden taşıp coşmuş olmakla denizin dalgalarında batmış oldular. Fakat anlayışları yerinde, ölçülü akıllarında ilahi kelam'ın bereketinden, akmakta olan nehirlerin kenarlarında yeşil çimenli ve yeşil bahçeleri meydana getirdi. Deniz kıyısında olan konuşmalarına parlak cevherler ve inciler çıkmış olurdu. Bu bereketlenme ve yardımın karşısında sınırlarına vakıf olan kalpleri, saymaktan aciz kaldığı mücevherlerle koynunu ve koltuklarını doldurmağa, benliklerinin bulmuş olduğu nimetlere teşekkür edici olarak ilahi nurlar yemişlerini toplamaya başladılar. Sırları büyük ayetlerden haberdar oldukları ilahi sıfatın güzelliğini görerek hayran ve sıfatın o andaki tecellilerinde telaş içinde olup şaşkınlıkta kaldılar. Hatta ruhları, sıfat mertebelerinde yükselme ile sıfat arkasında ve ilerisinde baki olan yüzü, cemal güzelliğini müşahede ettiğinde bu görüş ile bir olan **"Kahhar"**dan başkasının kendisine ait bir varlığı olmadığına hükmederek **"Vahid-i Kahhar"** olan Ulûhiyet sahibi zat'ı tüm noksanlıklardan tenzih ettiler.
İmdi: Kullarına kelam sıfatıyla tecelli eden ilahi zat, bütün noksanlıklardan uzaktır. Salât ve selamların en mükemmeli de, ilahi kelamının gelmiş ve gelen ve bir şeyin çıktığı yer yapılan ve ilahi kelamın büyüklüğü ile dile getirilmiş olunan kutlu ağaca ve şerefli ilminin ve saygı değer kitap'ın deposu olan kutlu Resul'üne, evlat ve dostları üzerine olucudur. Ki, ben uzun bir zaman içinde Kur'an' ı usulüne göre okumakta ve kuvvetli bir iman ile anlamını düşünür olmamda olma halimde devam ettim. Ve bununla beraber göğsüm dar, gönlüm sıkıntı içerisinde idi, kalbim açık ve neşeli olamıyordu. Fakat Rabbim beni Kur'an okur halimden ayırmadı. Bir zaman sonra bu halim sona erip Kur'an'ın çok, çok okunmasına kaynaşma ve alışkanlık göstermiş olmam ile zevkini tatmaya başladım ve derhal benliğim sevinç duydu, göğsüm açıldı ve kalbim genişledi. Sırrım bolluk ve zenginlik ile açılmış oldu. Ve vakit içinde olan halim de güzelleşti. Ruhum, bu fetihler, açılmalar sebebiyle o derece memnun oldu. Ki, sanki devamlı olarak sabah akşam içki içmiş bir halde idi ve her bir ayetin yerini özelliğini tarif etmekte dilimin aciz kaldığı öyle farklı anlamlar meydana geliyordu ki, onları ne akılda tutmaya ne de yerli yerine pay etmeye güç yetişir ve ne de yayma ve ortaya koymamakta sabırlı olunabilir. O vakit her susmuş olanın ve konuşanın dua selamına layık olan, şanlı ve şerefli resul Hz. Muhammed (s.a.v) efendimizin***,"indirilmiş olan Kur'an'ın her ayetin zahir ve batını vardır. Her harfin bir derecesi ve her derecenin bir doğuş yeri vardır."*** Buyurmuş olduğu Hadis-i şerif'ini hatırladım. Peygamber efendimize ait bu sözün işaret ettiği anlam, Kur'an'ın zahir yönü tefsir, batın yönü te'vil sınırında anlaşılabilineceği sonucunu ortaya koymaktadır ve meydana gelebilecek doğuşların o manadan yükselmesiyle Hakk'ın şühuduna haberli kılınan makam olduğunu anladım. Doğruluğu kesin olan,***"Yüce Allah kullarına kelamında tecelli etmiştir. Fakat siz görmezsiniz."*** Hadis-i şerif'in söylendiği, Cafer-i sadık aleyhisselâmdan rivayet edilmiştir. Böylece kendisine işaret edilen imam namazda

iken aniden kendinden geçip düşmesi ve kendine geldiğinde halinden sorulması üzerine, ***"Namazda iken o sözü tekrar, tekrar okumaya devam ettim, hatta ayeti söyleyen zattan işittim."*** dediği rivayet olunur. İşte bu sebeple ilahi kelamın hükümleri, emirleri ve zahirine ilgisi olan yönünün kişiye sınırı belirlenmiştir. ***" Peygamberi göz ardı edip, Kur'an' ı şahsi görüşü ile tefsir eden küfür etti."*** Denilmiş olduğundan bu yöndeki hareket tarzımdan vazgeçmem ile sadece nesil yoluyla ve hakikatten bana gelen ve haber olup da bilinmeyenleri kaydetmeyi uygun gördüm. Çünkü te'vil (değiştirmek) salik ve dinleyici olanların süluk ettikleri mertebelerindeki derecelerinin farklılığı ve hallerinin ayrılığı sebebiyle daima değişebileceğinden ne bir anlam üzere bırakılacağı ne de bütünüyle terk edilebilir. Salik ne zaman makamından yükselmiş olsa kendisine yeni bir anlayış açılır ve hazır olan ince bir manayı öğrenmiş olur. Bundan dolayı tefsir çerçevesinde dolaşmayarak ve düşünceler deryasının yazılmaya uygun olmayan derinliklerine dalmayarak kalbe doğan hakikatleri karalamaya başladım ve kendimce te'vil'e uygun olmayan veya te'vil edilmesine ihtiyaç duyulmayan ayetleri asla yazıya döküp söylemedim, yazmış olduğum yönlendirmelerimde konunun sonuna eriştiğimi kesinlikle zanneden değilim. Çünkü anlayışlı olma ve iyiye yormalar, benim anlamış olduklarımla sınırlı olamaz. Allah'ın ilmi, benden açığa çıkan bilgiler ile elbette kayıtlanamaz. Bir ayetin zahir yönünün ağır basması ile anlatılmak istenen ve zahir ile ilgili olduğu görülen ayetlerden te'vil edilmeye mümkün olanlarını, anlayışların te'vil'e bir yolu olduğunun bilinmesi ve bununla, benzerli ayetlere delil olunması için az da olsa te'vil ettim. Çünkü te'villerde bir hale bürünmüş olmaktan kurtulmanın çaresi yoktur. Mertliğin gerektirdiği, özenme ve gösterişi terk etmektir. Benden daha güzel yüzlerden hikmetlerin açık olması her an mümkündür...

Uygunlaştırma sadece yüce Allah'tandır...

Semerkantlı Kemaleddin
Abdürrezzak Kaşaniyyüs

BESMELE-İ ŞERİF'İN TE'VİL ve YORUMU

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

"Hamd, apaçık ve akıllarda her şeye izafe edilen "Vücud-ı Hak" olan Allah'a mahsustur."

Besmele-i şerif'te olduğu gibi, her bir şeyin ismi o şeyden meydana gelebilecek ve bilinebilecek olanları içinde barındırandır ve her şey ismi ile bilinir. Allah'a ait isimler de özellikleri, hakikatleri ile görünmüş olup, Hakk'ın sıfat ve zatına belli olmaları ile vahdetine (birliğine) kılavuzluk eden çeşitli suretlerdir. Çünkü bu çeşit suretler Cenab-ı Hakk'ın marifet ile görünmesine sebep olmaktadırlar.

"ALLAH" İsmi, genel olarak yani, sıfat ile vasıflanmak ve vasıflanmamak değeriyle olmayıp, belki sırf zat olması değeri ile ilahi zatın ismidir.

"ERRAHMÂN" İsmi, başlangıç yönü hikmetiyle gerekli olduğu kabiliyet üzere her şeye vücud verip, amacı doğrultusunda hareket etmesini oluşturan isim demektir.

"ERRAHÎM" İsmi, nihayet değeri ile insan cinsine özel bir maneviyat olgunluğunu bereketlendirendir. Bu sebepten denmiştir ki, ***"Rahman ismi dünya ve ahirete, Rahim ismi ise ahirete özeldir."***

"BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM" Sözünün anlamı ise: Genel ve özel rahmeti kendisinde toplayan, **"İnsan-ı Kamil"** suretiyle başlar ve okurum demektir. Ki, işte bu kâmil insan suretiyle tüm sıfat ile beraber ilahi zat ve Hakk'ın büyüklüğünü ifade edebilen ve **"İsm-i Azam"** (büyük isim) olarak

söylenen odur ki, Hz, Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Öz ve manalı söz söylemek ve güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."*** Hadis-i Şerif'i ile bu mânâya işaret etmiştir. Çünkü Hz. İsa aleyhisselâma **"Kelimetullah"** (Allah'ın kelimesi) denildiği gibi, kelimeler varlıkların hakikatleri, güzel ahlak ise varlıkların işlerinin meydana geldiği yerleri olan kemalat ve duygularıdır. Bunların tamamı ise var olanları kendisinde toplama özelliğinde olan insanda toplanmışlardır. Bu makamda ince bir manaya işaret edilmiştir ki, o da büyük peygamberlerin yanındaki ilme ait sözlerini, var olanların mertebeleri sırasına koymalarıdır. Hz. İsa aleyhisselam ve müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm ve bazı dostlarının sözlerinde bu meseleye işaret vardır. Bunun için, ***"Var olan şeyler "bismillah" sözünün 'ba' harfinden meydana çıkmış olmaktadır."*** denilmiştir. Çünkü **'ba'** İlahi zat sırasına konulmuş olan **'Elif'** ten sonra gelen bir harf'tir. O halde **'ba'** ilk yaratılmış olan ve ***"Bana senden daha sevgili, daha saygı değer hiçbir şey yaratmadım. Seninle verir, seninle alırım, alırım, seninle sevap Seninle ceza veririm."*** Denmiş olan Hadis-i Kutsi ile muhatap alınmış olan, **"Akl-ı Evvel"** e işarettir.

"BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM" kelimesinde okunan harfler on sekiz, yazılan harfler ise on dokuzdur. Besmelede bulunan kelimeler, biri birinden ayrılmış olmakla harfler yirmi ikiye ayrılır, bu değer üzere on sekiz harf, on sekiz bin âlem olarak ifade edilen, ***"Ceberut, Melekût, Kürsi, yedi kat gök, dört unsur, üç doğuş."*** Tur. Yani, hayvanlar, bitkiler ve madenlerden ibaret bulunan âlemlerin asıllarına işarettir. Ki, her biri, parçalarına ayrılmış olan bu asıllardan başka sayıda olan mertebeleri kaplayan olması dolayısıyla sayılarda, mertebelerin anası olan 'bin' sayısı ile ifade edilmiştir. Harflerin yazılış ile on dokuz olması, insan âlemi ile beraber söz konusu edilen âlemlere işarettir. İnsan denilen yaratılmışın, her ne kadar hayvanlar âleminde de yeri varsa da varlığında toplayıcılık özelliğinin olması şerefi değeriyle, Hz. Cebrail aleyhisselâmın melekler arasındaki ayrıcalığı gibi, İnsan da başlı başına ayrıcalıklı bir âlemdir. Besmelede bulunan kelimelerin ayrılmaları halinde: Yirmi iki harfi tamamlayan ve gizli olan üç elif: Zat, Sıfat ve Ef'al değeri ile fark'ta üç, hakikatte ise bir olan İlahi âlem doğruluğuna işarettir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize, **"Bismillah"** kelimesinin **'ba'** sının elifine ne oldu. Diye sorulduğunda cevaben, ***"İlahi âlemin perdelenmesi sebebiyle o elif'i şeytan çalmış oldu."*** diyerek o elif'e karşılık olarak, **"Bismillah"** sözünün **'ba'** sının uzatılmasını emretmesi de İlahi Ulûhiyetin, rahmeti yayması suretinde gizlenmiş olmasına ve ancak ehline bilinir olduğu yönüyle insan suretinde meydana gelmiş olmasına işarettir. Bu sebepten **"İsim"** kelimesi belirsiz olarak gelmiştir. Hadis-i şerifte, ***"Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı."*** denmiş olması, Zatın sıfat ile Sıfatın ef'al ile Ef'al' in varlıklar ve eserleri ile perdeli olduğuna işaret etmiş olmaktadır.

İmdi: Kime ki, varlıklar perdesi kalkmış olması ile ef'al tecellisini müşahede etti ise o kişi tevekkül eder. Ef'al perdesinin kalkması ile sıfat tecellisini etti ise o kişi razı olur, teslim olur. Sıfat perdesinin açılması ile zat tecelli ettiğinde o kişi vahdette yok olur. Ve mutlaka tevhid ehli olarak, herhangi bir işe başlamış olduğunda ve bir şey okumaya başladığında ve uyumak için yatacak olduğunda, **"Bismillâhirrahmânirrahîm"** sözünü söyler, işe koyulur veya kitap okur. Bundan dolayı böylece Tevhid-i ef'al tevhid-i sıfata, Tevhid-i sıfat tevhid-i zata sunulandır. Ve Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz bir secde anında, **"Yarabbi! Azabından affına, kızgınlığından rızana, senden yine sana sığınırım."** demesiyle bu üç mertebeye işaret etmiştir**...**

"Besmele-i Şerif" in te'vil ve yorumu tamam oldu. Her şeyin doğrusunu bilen yüce Allah'tır**...**

"FATİHA bir KİTAPTIR"

FATİHA SURESİ

Te'vil ve Yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Besmele-i Şerif'in te'vil ve yorumu yapılmış olduğundan tekrarına gerek yoktur.

Ayet: 2. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır.
İşlerlik ve hal diliyle hamd: Eşyadan amaçlarının meydana gelişi ve kemalatlarının açığa çıkmasıdır. Çünkü amaçlarının meydana gelişi ve kemalatlarının açığa çıkmasıyla **"Mevla"**yı hak ketmiş olduğu övme ve yüceltmelerde bulunmaktır. Şu ayette söylendiği gibi, **İsra suresi: 17/44. Hiçbir şey yoktur ki, O'nu överek tespih etmesin.** Açıklanması yapıldığı üzere bütün var olan şeyler, kendi özellikler ve duyguları ile kemalatlarını pasif halden aktif hale getirmeye, işte bu amaçlarına yönelmeleriyle Hakk'a övgüler yapıp hamd edicilerdir.
Eşyanın tespihi: Yalnız Hakk'a dayanan ve Hakk'ın tekliğine kılavuzluk edip Hakk'ı ortağı olmaktan, noksan sıfattan ve acizlikten tenzih etmesidir.
Eşyanın hamd etmesi: Celal ve cemal isimlerine alet olmalarıyla ve kendilerine ait kemalatlarını açığa çıkarmaları iledir.
Hakk'ı övmek ve yüceltmek: Bütün yaratılanların, Rablerine olan yönelmelerinin başlangıç noktasıdır**...**

Ayet: 3. Rahman'dır, Rahim'dir O.
Cenab-ı Hak, âlemlerin Rububiyet' i demek olan eşyayı koruyuculuğu ve düzenleyiciliği ve saklayıcılığı, koruma ve tedbir değeri ile. Ve **"Errahman"** ın manası olan sıhhat ve gıdaların açıkta ve genel nimetlerin. Ve **"Errahim"** in manası olan İlim ve marifet gibi batın nimetlerin özel hayırların bereketlendirmesi sırasında ve din gününde (Kıyamet) yani, yapılan iyi ve kötülüklerin karşılığını verme gününde eşyanın sahipliği olan son değerlendirme ile Ulûhiyyet zatına ayrılmış olduğu görülecektir. Çünkü hakikatte ancak ve yalnız karşılık olanı verme gününde mülk ve kullanma hakkının kendisinde son bulan bir **"Mabut"** (İbadet edilecek olan) kulları tarafından yapılmış olanların karşılığını verebilir. Hakk'a işaret olan ve Hakk'ın bilinmesine sebep olan her şeye âlem denilir. **"Âlem"** kelimesi, İlim manasına kaplayıcı olması sebebinden veya çerçevesinde bulunan akıl sahiplerinin diğerlerine isteyici olunması şekli ile akıl sahiplerine özel olan **"Ya"** ve **"Nun"**ile eksiksiz bir bütün olarak toplanmış ve âlemler denilmiştir**...**

Ayet: 4. Din gününün sahibidir O.
"Din gününün sahibi" cümlesinde ifade edilen ve hak ketmiş olana verilecek olan ceza da, züht (yasak edilenden kaçıp ibadete yönelme) ile yok olup. Ve yok olucu nimetlerden soyunmuş olduğunda yok olmayan beka nimetleri ile mükâfatlandırılmış olmakla. Kul işlerinden sıyrıldığında ef'al (işler) tecellileri ile kendi nispet sıfatından yok olduğunda Hakk'ın sıfatlarını karşılık yapmayla yani, kulun yokluğu halinde adalet gereği olan vücud bağışı ile yani, zatıyla baki yapmış olmasıyla olur. O halde başlangıç ve sona erme, aralarındaki mertebeler değeriyle **"Cem"** makamında zat ile hamd edilmeye hakkı olması, ezelden ve ebediyete ayrıntılı bir lisan üzere hamd etmenin mutlak ve özelliği Hakk'ın zatına özeldir. Bundan dolayıdır ki, başlangıç ve sonluğu yönünden abid ve mabud (İbadet eden ve ibadet edilen) farkın tümü yönünden ***"Hamid ve Mahmud"*** yani, övülmeye değer olan sadece yüce Allah'tır. Ne vakit ki, kullarına olan sözlerinde sıfat ile tecelli ettiğinde Hakk'ı, yüceltmek değeriyle kudret kemalatı ve celal ile müşahede eden kullar, Hak'tan başka ibadet edilecek varlık olmayıp sadece Hakk'ın kuvvet ve kudretini görerek sonraki ayeti okurlar**...**

Ayet: 5. Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.
Yani, söz ve iş yapma yönünden ifade etiği şekliyle Allah'a dua etmiş olurlar.
İmdi: Bu huzurda olma hallerinde bütün duruşları ve hareketleri, Hak ile Hakk'a ibadet etmek üzere olur ve dua etmiş olmalarında devamlıdırlar. Ve her yönden ve her yüzden Hak cemalini müşahede eder olduklarından sonraki ayetin sözlerini söylemiş olurlar**...**
Ayet: 6. Dosdoğru giden yola ilet bizi.
Bu ayette de ifade edildiği şekilde dualarına devam edici olurlar. Yani, bizi hidayet üzere sabit ve vahdet yolunda doğrulukta kararlılık üzere olanlardan eyle derler ve marifet ve zatından adalete uygun bağışlanmış vücud ile hidayetten ibaret olan yolda olmak için surenin son ayetinde ifade edildiği üzere dua etmektedirler**...**

Ayet: 7. Kendilerine nimet verdiklerinin, üzerlerine gazap dökülmüş olanların, karanlık ve şaşkınlığa sapmamışların yoluna.

Diyerek de dua etmiş olmalarıyla, kendilerine özel olan, **"Rahim"** nimeti özelliği ile nimet verilmiş olunan ve ***"Evvel, Ahir, Zahir ve Batın"*** olarak Hakk'ı görmüş olup, baki olan zatın yüzünü müşahede etmelerinde, gölgeye ait yok oluculardan olan peygamberler, sıdıklar, şehitler ve evliyanın yoludur. Yahudiler gibi sadece görünüşte kalıp rahmana ait nimetler, cisme ait nimetler, duyguya ait zevk ve ruha ait hakikatler nimetleri, kalbe ait ve akıldan olan zevkten perdeli olanların yolu değil. Ve Hıristiyanlar gibi nura ait perde olan gizli şeylerde kalanların, rahim ve rahmani nimetlerden perdeli olanların ve her şeyde sevgili cemali görmüş olmaktan mahrum olanların yolu da değil. Çünkü Yahudilerin daveti, sadece açığa çıkmış olanlara olmasıyla cennete girmekten eksik oldukları yönüyle onlar, **"Sapkınlıkta olan"** oldular. Çünkü gazabın hak olması, cennetten kovulma ve gerçeklerden uzak kalma sebebiyledir, gaflet karanlığı perdesiyle sadece görünüşe önem vermek uzaklığa sebeptir. Hıristiyanların daveti ise sadece batın (gizli, iç) şeylere ve aşırılık âlemi nurlarına olduğundan ve bu da nurani perde olduğundan onlar da, **"sapkınlar"** oldular. ***"Tevhid"*** ehli ve ***"Muhammed'i*** olanlar ise şu ayetin çağrısı gereği olan davet üzeredirler. Ali İmran suresi, **3/133. Rabbinizden bir bağışlanmaya ve eni gökler ve yer kadar olan cennete doğru yarışır gibi koşuşun. O takva sahipleri için hazırlanmıştır.** Ve başka bir ayet, **Hadid suresi, 57/28. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve onun resul'üne inanın ki, size rahmetinden iki nasip versin, size kendisiyle yol alacağınız bir nur versin ve sizi affetsin. Allah Gafur'dur, Rahim'dir.** Ve yine başka bir ayette, Nisa suresi, **4/36. Allah'a kulluk edin. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."** Yani, bu ayetlerde olduğu gibi görünüşün ve gizliliğin (zahir ve batın) tamamına, zat cemali ile sıfat güzelliğinin arasını yaklaştırmaya davet edildiklerinde bu üç davete de uymuş olmak ile sadece hakiki tevhidi bulmuşlar ve tamamıyla kurtuluşa ermişlerdir, o kutlu kurtuluşu müjdeleyen ayetlerden bazısı şunlardır.

Bakara suresi, 2/115. Doğu da batı da Allah'ındır. O halde nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır.

Hadid suresi, 57/19. Onların ödülleri ve ışıkları vardır.

Yunus suresi, 10/26. Güzel düşünüp güzel davrananlara güzellik var. Dahası da var. Onların yüzlerine ne kara bulaşır ne de zillet ulaşır. Cennetin dostlarıdır onlar. Sürekli kalıcıdırlar orada…

"Fatiha" suresinin açıklanması bu ayetlerle tamamlanmıştır. Mutlak bilici Allah'tır.

BAKARA SURESİ

Te'vil ve Yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Elif, Lam, Mim. İşte sana o Kitap! Kuşku, çelişme, tutarsızlık Yok onda. Bir kılavuzdur o, korunup sakınanlar için.

Bu surenin başlangıcında bulunan üç harf, bir bütün olma şerefliliğinden vücud bütünlüğüne işaret etmektedir. Çünkü **"Elif"** vücudun (varlığın) evveli olan zata, **"Lam"** başlangıç noktası olan evvel'den bereket alarak gidilebilecek olan yere vermiş olmakla varlığın ortası olan. Ve **"Cebrail"** olarak isim verilmiş olan işleyen akla,**"Mim"** varlık sonu olan **"MUHAMMED"** (s.a.v) e işarettir. Ki, Vücud dairesi, kendisi ile tamamlanmış olup evveline kavuşan olduğuna şu kutlu sözü ile işaret etmiştir: ***"Allah, gökleri ve yeri yaratmış olduğu an'a döndürdü"*** bu şerefli söz ile işaret edilen varlık çıkış noktasına gelmiş olmasıyla daireyi tamamlamış olmaktadır. Bazı **"Selef-i"** (Sahabe ile Tabi'in mezhebinde hadis ile meşgul olan fıkıh âlimi) den aktarılmıştır ki: **"Lam"** iki elif'ten oluşturulmuş yani, İlim sıfatı ile beraber zata konulmuştur ki, Zat ile Sıfat, ilahi olan üç âlemden iki âlemdir. Ve her ismin, bir sıfatla beraber zattan ibaret olmasına göre **"Lam"** Allah'ın isimlerinden bir isimdir. **"Mim"** bütün sıfat ve ef'al ile Allah'ın büyük ismi olan Muhammed (s.a.v) suretinde arif olanların bilmiş olacağı yönüyle perdelenmiş olan zata işarettir. Zatın, sureti olan **"Mim"** de perdelenmesi özelliği de **"Mim"** de **"Ya"**nın ve **"Ya"**da **"Elif"**in bulunmasına dayanmaktadır. İşte: Sözlerin içine konulmuş olan harflerdeki gizlilik de budur ki: Kendisinde elif bulunmayan hiçbir harf yoktur. **"Elif, Lam, Mim"** harflerinin manası: ***"İlim ve hikmet sahibi olan Allah'a yemin ederim."*** diyen kişilerin sözü bu açıklamaya yakındır. Çünkü "Cebrail" İlim mazharı olmakla "Âlim" ismidir: "Muhammed", hikmete mazhar olmasıyla" Hâkim" ismidir. Bu açıklamadan ***"İlahi isimlerden her ismin yanında sonsuz isimler vardır."*** denilen sözün manası açığa çıkmış olur. İlim de ancak vasıtalar ve sebeple meydana çıkmış olan hikmet âleminde işe ermiş olmayınca tam ve kâmil olamayıp işe erişmiş olduğu şekilde hikmet ismini alabileceğinden **"Muhammed" Allah'ın Resul'üdür."** gerçeğine ulaşmış olmadıkça sadece **"La ilahe illallah"** sözü ile İslam (Allah'a teslim olma) gerçekleşmiş olmaz.

İmdi: "Elif, Lam, Mim, Zalikel kitap "ifadesinin manası: **"Cifrü camia"** (bilinemeyen bilgilerin toplamı) denilerek işaret edilen **"Cifr"** Akl-ı kül denilen Levh-i kaza; topluluk, Nefs-i kül, den ibaret bulunan Levh-i kaderdir (kader levhasıdır). Bu değerlendirme üzere, bilinmeyen bilgiler kitap'ı, her ne olmuş ve olacakları içinde barındıran kitap demektir ve son zamanda **"Mehdi"** ile olacağı vaat olunan, her şeyi kaplayıp içinde barındıran, bütünlük şekli, hakikatte gerçek olduğunda şüphe ve tereddüt yoktur. Söylenen sözlerin değerlendirilmesi üzere mânâsı, **"Küll"** (bölünemeyen bütün) olmak şerefliliğinden bir bütün olan Hak hakkı için biz, Tevrat ve İncil'de Muhammed (s.a.v) ile olacağı vaat edilmiş olan bu kitap'ı indireniz. Yani, İlmin evvelinde bilinen, Tevrat ve İncil'de sözü edilmiş olan bu kitap, şüphe ve zanna yer vermeyecek derecede doğrudur. Başlık olarak verilen ayette, **"Bir kılavuzdur o, korunup sakınanlar için."** buyrulmuştur. Bu kitap, Hakk'ın kabul edilmesine engel olan rezillik ve perdelenmelerden sakınanlara kendisinde açığa çıkan hidayettir, gerçeklik yoludur. Bilinmelidir ki, insanlar, netice değeriyle yedi sınıftan ibarettir. Hud suresinde, **11/105. Onların bir kısmı bahtsız, bir kısmı mutludur.** Bu ayette buyrulduğu üzere insanlar, genel olarak saadet ehli ve kötülük ehli olurlar. Vakıa suresi, **56/7. Ve sizler üç sınıf oluvermişsinizdir.** Buyrulmasına bakılacak olunursa, eşkıya (kötülük ehli) "Ashab-ı Şimal" (sol tarafta olanlardır.) Saadet ehli olanlar ise "Ashab-ı Yemin" (sağ tarafta olanlar) "Sabikun" (öne geçenler) ve "Mukarrebun" (yakınlaştırılmış olanlardır.) Araf suresinde, **7/179. Biz insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık.** Buyrulmuş olmasıyla, sol tarafta olacaklara işarettir ki, aynı konuda, ***"İşte şunları ateş için yarattım ve onlara aldırış etmem."*** Rabbani söz gereğince, tercih etme ezellerindeki imansızlıklarına hüküm verilmiş olunan ve kalplerine mühür vurulan, karanlık ve bütünüyle perdelenmişlik ehli olup kovulan olmuşlardır. Bir de, yaratılış ve yeniden meydana gelme değeriyle nurlanmayı kabul edebilir, asılda kabiliyetli iken rezaleti kazanmış, günahlar işlemiş olmalarıyla, hayvanlığa benzer işler ve yırtıcılığa girişme, hileler ve şeytanlığa yardım etmiş olma ile kalpleri paslanmış münafıklardır. Ki bunların, kendiliklerinde alışkanlık haliyle sağlamlaşan, kökleşen karanlık ve bulanıklık halleri, kalplerini gölgelendirmiş ve yaptıklarını hükümsüz hale getirmiş olduklarından zan ve hayrette, şaşkınlıkta kalma meydanında başlarını önlerine eğmiş ve şaşırıp kalmışlardır. Bunların halleri, kabiliyetlerine ters geldiğinden evvelki grubun halinden daha kötüdür. Ve görecekleri azap da daha şiddetlidir. Bu iki kısım, büsbütün dünya ehlidir ve bunlara yukarıda ifade edildiği gibi, "Eshab-büş-şimal" denmiştir. "Eshab-ı Yemin" sağ taraf ehli uğurlu olanlardır, fazilet ve sevap ehlidirler ki bunlar, iman eden ve cenneti umarak iyi işleri yapmakta olanlardır ki, onlar için, Enam suresinde, **6/132. Her birinin, yapıp ettiklerinden kaynaklanan dereceleri vardır. Rabbin onların işlediklerinden gafil değildir.** Buyrulduğu yönüyle derecelerine göre yaptıklarının mükâfatını hazır bulurlar. Bu cemaatten kendilerinin selameti ve kalplerinin paklığı üzere kalıcı bir grup rahmet ehli vardır ki bunlar, yaptıklarının mirasından ve kendiliklerinin kemalat ı gerekliliğinden olmayarak sadece Rablerinin ihsanından olan fazilet cenneti derecelerine ulaşmış olurlar. Bu

sağ taraf ehlinin bir kısmı da affedilenler ehlidir. Bunlar, iyi işlerini kötü işleriyle karıştıranlar olup ikiye ayrılırlar. Bir kısmı İman anlayışlarının kuvveti ve kötülüklerinin azlığı yönüyle kötülüğün kökleşmemesi veya kötülükten tövbe etmesiyle, Furkan suresinde, **25/70**. **Allah böylelerinin kötülüklerini güzelliğe dönüştürür.** Buyrulması gereğince günahları affedilmiş olanlardır. Bir kısmı da kökleşen, alışmışlık hale gelmiş olan günahları gereğince bir müddet azap çekerek temizlenmiş olduktan sonra ilahi rahmetin erişmesiyle kurtulmuş olanlardır ki, bunlara adalet ehli ve cefa ehli denilir. Ve bir ayette, Zümer suresinde, **39/51. Şunların zulmedenlerine de kazandıklarının kötülükleri gelip çatacaktır.** Buyrulmuştur, bu ayet tarif edilen grubu işaret eder. İşte bu üç kısım da ahiret ehlidir. "Sabikun" olanlar da ya seven veya sevilen olurlar. "Sevenler" Hak ile mücadele ve tövbe edip, Hak yoluna dönmüş olarak Hak yoluna doğrultulmuş olanlardır. "Sevilenler" ezele ait yardım ehlidir ki yüce Hak, onları seçerek dosdoğruluk yoluna doğrultmuş olmaktadır. Bu iki grup da "Allah ehli" olanlardır.

İmdi: Kur'an-ı Kerim, Eshab-ı şimal (sol tarafta olanlar) den birinci kısım için doğru yolu gösterici değildir. Bunların kabiliyetleri olmadığından doğru yolu kabul etmeleri imkânsızdır. İkinci kısım için de doğru yolu gösterici değildir. Çünkü bu kısım, anlayışlarının bozukluğu sebebiyle şekilleri değiştirilmiş ve tamamıyla körleşmiş olmakla kabiliyetleri yok olmuştur. Bunların iki kısmı da sonsuz olarak cehennem halkıdırlar. Ancak Allah'ın dilediği bu durumdan ayrı tutulur. O halde Kur'an, **"Müttekın"** (iyice bilen) kelimesinin kaplamış olduğu son beş sınıf insanlara hidayet (doğru yolu gösteren) olur ki, Sevilenler **"Süluku fillah"** (Allah'ta yolculuk) etme ehli olduklarından, Furkan suresinde, **25/32. Onunla senin kalbini dayanıklı kılalım.** ulu sözün ifade ettiği üzere ulaşma çekiciliğinden sonra kitap'ın, Kur'an'ın yol göstericiliğine muhtaçtır. Sevenler ise, **"Suluku illallah"** (Allah'a yolculuk) etme ehli oldukları için hem ulaşma çekiciliğinden evvel hem de sonrasında da Kur'an'ın yol göstericiliğine muhtaçtırlar. Bundan dolayı bu yerde iyice bilenler, yaratılış nurlarının bekası, kendilerinin zekâ ve kalplerinin berraklığı dolayısıyla şirk, şüphe, pas ve kederlenmekten sakınan ve asla ait yaratılış üzere baki kalan kabiliyetlilerdir ki, bu takva, iman üzere önde gelenlerdir. Takva'nın imandan sonra olan mertebeleri vardır ki, inşallah ileride açıklaması gelir**...**

Ayet: 3. Ki onlar, gayba inananlar, namaz kılanlardır. Ve kendilerine rızık olarak sunduklarımızdan başkalarına pay çıkaranlardır."

O **"Muttaki"** olanlar. (Allah'tan korkup O'na dayananlar) taklit olan veya araştırmaya dayanan bir iman ile kendilerinden gizli olan şeye iman ederler. Bu hal üzere iman, iki kısımdır. Biri; **"Taklid-i iman"** (araştırılmamış iman) diğeri ise; araştırmaya dayanan **"İstidlal-i iman"** (delilli imandır) Keşfedilen iman da denilir. Bunların ikisi de ya ilim ve gizlilik derecesinde kalır veya gizlilik ve ilim derecesinde kalmaz. Gizlilik ve ilim derecesinde kalan kısım, **"İlmel yakin"** ismi verilen sağlam biliştir. İlim ve gizlilik derecesinde kalmayan kısım ise; ya ayni olur, bu da **"Aynel yakin"** ismi verilen müşahededir veya Hakk'a ait olur ki, bu da **"Hakkel yakin"** ismi verilmiş olup **"Zat"** şühududur. Bunlardan, Aynel yakin ile Hakkel yakin kısımları, gizlilik iman'ı denilen yere dâhil değildir. Gizlilik imanı, temizlenmeye ihtiyacı olan kalpte olur, temizlenmekten maksat, kalbi kendi saadetlerini kazanmış olmaktan engelleyen beden ve beden dışında olan sadetlere eğilim verdirenlerden temizlenmektir. Çünkü **"Saâdet"** (mutluluk) üç kısımdır. Birisi kalbe, birisi bedene, birisi de bedenin etrafında olan şeylere aittir. Kalbe ait mutluluklar: Hikmet ve marifet ilimleri ve yapılması gereken işlerin kemalatlarıdır*.* Bedene ait olan mutluluklar: Sıhhat, kuvvet doğal olan cinsel istekler ve her çeşit tatlardır. Bedenin etrafında olan mutluluklar ise: ***Her çeşit mal ve sebepleridir."*** Müminlerin amiri (siyasi başkan) olan Hz. Ali efendimiz ona selâm olsun ***"Biliniz ki, zenginlik büyük bir nimettir. Zenginlikten daha büyük bir nimet ise sıhhattir ki, bu sıhhat kalbi kuvvetlendirir."*** buyurmuştur.

İmdi: Züht ve ibadetle aranılan ve baki olabilecek **"Kalp"** mutluluğunu kazanmak için beden ve beden etrafında olan mutluluklardan sakınmak ve uzak durmak gerekmektedir. Buna dayanarak ayette, **"Namazı kılarlar dosdoğru kılarlar"** denilmiştir. Ki, namaz kılmak ile bedene ait rahatlığı kaldırmak ve beden organlarını yormaktır. Namaz ibadetlerin anası olup, diğer ibadetlerin de yapılmasını kolaylaştırandır yani, namaz kılan kişi diğer ibadetleri yapmaktan kaçınmış olmaz. Ankebut suresinde, **29/45. Çünkü namaz, çirkinliklerden ve kötülüklerden alıkoyar."** Buyrulmuştur.

İmdi: Namaz ibadeti, benliğe ve bedene zor gelen bir yüktür. Kazanılmış olan malı vermek ise, kişiye sevimli gelen dış kısımda olan mutluluklardan yüz çevirmektir ki, buna **"Züht"** denilir. Çünkü bir kişinin mala olan düşkünlüğü ve kıskançlığının gereği olarak, çoğunlukla malını vermemek için can vermeyi göze alır. Bu sebeple gerekli olan ölçüde bir kısım malı dağıtmış olmakla yetinmeyerek, benliği mal kıskançlığından kurtarmak, insanlık ve insaniyet konularında malı dağıtmış olmak. Ve cömertlikle kalbi, fazla olan malı terk etmeye alıştırmak her zaman verici olmada adetleştirmek için başlık olarak verilen ayette **"Kendilerine rızık olarak sunduklarımızdan başkalarına pay çıkaranlardır."** Buyruldu ki, o

müminler, namaz kılanlar ve faydalandıkları gıda ve diğer nimetlerin bir kısmını ihtiyaç sahiplerine dağıtanlardır. Kendilerine gerekli olanı ayırıp, fazlasını dağıtanlara ise daha sonra, ***"Allah'ın ahlakı ile ahlaklaşın."*** demek olan cömertlik faziletinden mahrum kalmış olmamak için malın dağıtılması; var olan malın tamamı için değil, sadece bir kısmının verilmesi öngörülmüştür**...**

Ayet: 4. Hem sana vahyedilene hem de senden önce vahyedilene inananlardır onlar. Ahireti gereğince kavrayıp anlayanlar da onlardır.
Ayette ifade edildiği gibi, sana ve senden önce indirilen kitaplara ilme ait yakınlık, ayniliğe ait yakınlık, Hakk'a ait yakılığı çevreleyecek araştırmaya dayalı bir imanla iman edenler ki, bu araştırmaya dayalı iman, boşaltma denilen kalp niyetleri gerektiren olur. Boşaltma, kalbin ilahi kitaplardaki marifet ve hikmetleri, Kutsi (temiz) ilim gerçeklerini, ahiret hallerine ve ahiret ilimlerine ilgisi olan ilimleri sezmiş olması ile olur. Ve bu ayetin ikinci kısmında, **"Ahireti yakinen bilirler."** anlamına ermek için temizlenme derecesini geçemeyen. Ve ***"Kim bildiği ile amel ederse, bilmediğinde Allah'ın varisi olur."*** hadis-i şerif'i gereğince temizlenme ilmine varis olan âlimlere ulaşamamış. Ve kalplerinden atılması gerekeni atamamış olan âhiret ehli ve temizlenme mertebelerinde olan Allah ehli için sonraki ayette, **2/5. İşte bunlardır Rablerinden bir hidayet üzere olanlar.** Buyrulduğu gibi, işte şu anılmış olunan temizlenme ve atılması gerekenleri boşaltma hali ile hal sahibi olanlar Rablerinden olan hidayet üzerindedirler. Onlar, Rablerine veya sevap fazileti evi olan selamet evine doğrultulmuşlardır. Azaptan veya perdelenmekten kurtulup selamet ehli olan ancak bunlardır**...**

Ayet: 6-7. Şu bir gerçek ki, o küfre batmış olanları sen korkutsan da korkutmasan da onlar için aynıdır; iman etmezler. Allah onların kalpleri, kulakları üzerine mühür basmıştır. Onların kafa gözleri üstünde de bir perde vardır. Onlar için korkunç bir azap öngörülmüştür.
Yüce Allah'ın **"Kahhar"** ismi tecellisine tam olarak muhatap olmuş olan Eshab-ı şimal (sol taraf ehli) eşkıyadan birinci gruba yapılan korkutmalar tesirsizdir. Onların takınmış oldukları tavır sebebiyle ateşten kurtulmalarının da imkânı yoktur. Ki, Yunus suresinde,**10/96. Aleyhlerine Rabbinin kelimesi hak olanlar iman etmezler.** Buyrulmuştur, bu ayette de ifade edildiği üzere bunların, iman etmemelerine Allah'ın hükmü onların üzerine yetişmiş olduğundan bunlara bütün yollar tıkanmış, bütün kapılar kapanmıştır. İlham yeri olan kalp, ilahi anlayış yeridir. Kalpleri mühürlenmiş olmakla bütün kapılardan da perdeli oldular. Göz ile kulak da insanın görünürdeki anlayışlarından, saygı gören anlayış ve ibret almanın birer kapısıdır: İşte bu kapılardan manaların kalbe geçmesi, tesir etmesi imkânsız olunca göz ile kulağın faydasından da mahrum oldular. O halde bunlar için batında zevke ait ve keşfe ait ilme, zahirde de öğrenme ve kazanma için ilme yol olmadığından kendilerine ait karanlıklar zindanlarında kapatılmış olduklarından, azapları çok büyüktür**...**

Ayet: 8. İnsanlar içinde bazıları vardır, "Allah'a ve ahiret gününe inandık" derler ama onlar inanmış değiller.
Eşkıya sınıfından olup da iman kendilerinden alınmış olan ikinci grup da, her ne kadar "Allah'a iman ettik" demiş olmalarıyla, kendilerinde iman olduğunu iddia ediyorlarsa da imanın yeri, dil değil belki **"Kalp"** olduğundan onlar da mümin değillerdir. Bunlar "Biz Allah'a ve ahiret gününe inandık" sözleri ile dinin aslı ve esası olan tevhid ve ahiret ilminin kendilerinde olduğunu iddia ediyorlar. Yani "Biz, Hak'tan perdeli olup, Allah'a ortak koşanlardan değiliz. Ve din, yani ceza, mükâfat ve ahireti inkâr eden kitap ehlinden de değiliz." derler. Kitap ehlinin ahiret hakkındaki anlayışları gerçeğe uygun olmadığından **"Küfür"** de olmaları sebebiyle imanları yoktur. Bilinmelidir ki, küfür sözü aynı zamanda örtmek, yani perdelenmek demektir. Perdelenmek ise; ya Hak'tan olur, arayıcıların henüz Hakk'ı bulamamış olmalarından dolayı perdelenmiş oldukları gibi veya dinden olur, kitap ehlinin doğru olmayan dinleri ile perdelenmeleri gibi. Hak'tan perdeli olan, çaresiz olarak Hakk'a erişme yolu olan dinden de perdelidir. Dinden perdeli olan ise, bazen Hak'tan perdeli olmaz. "Münafıklar" (ikiyüzlü olup mümin gibi görünenler) her iki yönden de perdeli olmadıklarını iddia ettiler ve etmektedirler. Oysa ayette ifade edildiği gibi ***"Fakat onlar inanmış değillerdir."*** buyrulmasıyla söz ile olanı zatlarından kaldırmak şekliyle yalanlanmışlardır**...**

Ayet: 9. Allah'ı ve inanmış olanları aldatma yoluna giderler. Gerçekte ise onlar öz benliklerinden başkasını aldatmıyorlar. Ne var ki, bunun farkında değillerdir.

Münafıklar, yüce Allah'a ve müminlere hile yapmaktadırlar. Hâlbuki oyun ve hileleri sadece kendi öz benliklerinedir. Onların anlayışları yerinde değildir, bu ayette ifade edilen aldatmaları iki yönde hile olarak kabul edilmektedir.

Birincisi: Hile ve oyun vasıtasıyla kötülüğe mani olup, hayırlı olanı açığa çıkarmak içindir ki, Allah'ın hilesi, resul'ün hilesi demektir ki, ayetlerde ifade edildiği gibi, Nisa suresi, **4/80. Resul'e itaat eden Allah'a itaat etmiş olur.** Ve Enfal suresi, **8/17. Attığın zaman da sen atmadın Allah attı.** buyrulmuştur. Çünkü Allah'ın resul'ü, Allah'ın Habib'idir (sevgilisidir). Ki, resulünün dilinden söylemiş olduğu kuds-i hadis: ***Kulum bana yakınlaştığında ben onu severim, sevdiğimde işittiği kulağı, gördüğü gözü, söylediği dili, tuttuğu eli ve yürüdüğü ayağı olurum."*** Yani, ***"Kulumun bütün kuvvetleri ben olurum."*** manasınadır.

İkincisi: Münafıkların, Allah'a ve müminlere olan oyun ve hileleri ile olmayan iman ve sevgileri varmış gibi açığa vurmakla imansızlık ve düşmanlıklarını gizlemeleridir. Allah'ın ve müminlerin münafıklara karşı hilesi, kendilerine barışıklık uygulamak, can ve mallarını korumakla beraber, onlar sıkıntı verici azabı ve kurutu neticesini saklamaları ve hallerinin, ilahi vahy ile haber verilmesi ile dünyada rezil ve perişan olmalarıdır. Ancak bu iki hile arasında fark vardır ki, onların hilesi, perişan olup yok olmalarına sebep olan kötülüklerinin anlamı olan, küfür ve iki yüzlülük karanlıklarının fazlalaşması ile ancak kendilerine olan tesiri uygulamış olurlar. Öyle iken Allah'ın hilesi, o işlerde onların yok olmalarında şiddetle tesir edicidir. Sözü edilmiş olan iki hile hakkında, Ali İmran suresi, **3/54. Onlar tuzak kurdular, Allah da tuzak kurdu. Ve Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır.** Yani onlar, hile ile tuzak kurdular, yüce Allah da tuzak kurdu, Allah'ın tuzağı hayır üzeredir. Fakat bunlar derin bir cahillikle bu apaçık işi hissedemezler**...**

Ayet: 10. Kalplerinde bir hastalık vardır da Allah onları hastalık yönünden daha ileri götürmüştür. Ve onlar için, yalancılık etmiş olmaları yüzünden acıklı bir azap öngörülmüştür.
Yukarıda ifade edildiği gibi, iman etmedikleri halde iman etmiş gibi görünen münafıkların kalplerinde şüphe ve karıştırıcılık hastalığı oluşmuş ve bu hastalık kalplerinde kökleşmiştir. Allah da, Resul'üne müminlere yardım etmek ve dini yükseltmekle, münafıkların kin ve kıskançlık hastalıklarını fazlalaştırmış oldu. İşlenmesi yasaklanmış olan rezaletlerin tamamı kalp hastalıklarıdır. Bu hastalıklar, kalbin zayıflamasına ve perişan olmasına yol açar. Münafıkların görecekleri azaplar çok sıkıntı verici, kâfirlerin görmüş olacakları azapları büyüktür denilmesiyle aralarında fark meydana gelmiştir. Çünkü ölmüş veya felç olmuş bir organın kesilmesinde fazla bir acı hissedilmediği gibi, kâfirliklerinde ısrar etmeleri sebebiyle kalpleri gerçeği kavramaktan uzak olmalarıyla Allah'ın hidayetinden kovulmuş olarak içinde bulundukları dünya sarhoşluğu yüzünden karşılaşacakları azapları büyük ise de, kalplerinin kavrayışı berrak olmadığından o büyük kinin sıkıntı ve şiddetini hissedemezler. Münafıklar ise yaptıkları kötülüklerin bilincinde olduklarından dolayı, asılda olan kabiliyetleri sabit ve anlayışları yerinde olduğundan sıkıntı ve acının şiddetini duyarlar. Çaresiz kaldıklarında başvurdukları yalan ve buna kökleşmiş kalp hastalıklarını da ilave etmeleri sebebiyle azapları çok sıkıntılı olur**...**

Ayet: 11-12. Onlara. "yeryüzünde bozgun çıkarmayın" denildiğinde, "tam tersine, bizler barış ve esenlik getirenleriz" demişlerdir. Dikkat edin gerçekte onlar, bozgun getirenlerin ta kendileridir de bunun bilincinde olmuyorlar.
Ve münafıklar, yeryüzündeki bozgunculukları yüzünden kendilerini aşağılık bir hal içine atmışlardır bu halleriyle ilgili işlerde kişilikleri kederlenmiş olmakla beraber. Diğer insanlar arasında, savaş, karışıklık, dedikodu çıkarma ile birbirlerini kötülemek ve düşmanlıkları körükleme gibi hallerden yasaklanmış oldukları halde, bu gibi hal ve davranışlarını inkâr ettikleri yetmezmiş gibi, insanlar için birçok faydalı işler ürettiklerini ileri sürmekten de kaçınmamaktadırlar. Ve bunlar, bütün işlerden ve akla ait lezzetlerden, küçük menfaatler ve hislere ait lezzetlerle perdelenip. Bedene ait lezzetlerde dalgın, dünya sevgisiyle meşgul olmuş olmakla sadece kendileri için iyilik ve rahatlık verebilecek olan dünya işlerini organize etmeyi ve kazanmayı çok iyi bilmekte olup, bütün istek ve amaçlarına üstün gayretleriyle ulaşmış olurlar. Fakat duygularına ait bu olumsuz davranışları sebebiyle gerçeği kavrama kabiliyetlerini bozmakta olduklarını hissedemezler**...**

Ayet: 13. Onlara, "insanların inandığı gibi siz de inanın" denildiğinde, "yani biz de kafası çalışmayan zavallılar gibi inanalım mı" derler. Haberiniz olsun ki, kafası çalışmayan düşük seviyeliler onların ta kendileridir, fakat bilmiyorlar.
Mala olan düşkünlüğü ve kıskançlığının gereği olarak, çoğunlukla malını vermemek için can vermeyi göze alır. Bu sebeple gerekli olan ölçüde bir kısım malı dağıtmış olmakla yetinmeyerek, benliği mal kıskançlığından kurtarmak, insanlık ve insaniyet konularında malı dağıtmış olmak. Ve cömertlikle kalbi, fazla olan malı terk etmeye alıştırmak her zaman verici olmada adetleştirmek için başlık olarak verilen ayette **"Kendilerine rızık olarak sunduklarımızdan başkalarına pay çıkaranlardır."** Buyruldu ki, o müminler, namaz kılanlar ve faydalandıkları gıda ve diğer nimetlerin bir kısmını ihtiyaç sahiplerine

dağıtanlardır. Kendilerine gerekli olanı ayırıp, fazlasını dağıtanlara ise daha sonra, ***"Allah'ın ahlakı ile ahlaklaşın."*** demek olan cömertlik faziletinden mahrum kalmış olmamak için malın dağıtılması; var olan malın tamamı için değil, sadece bir kısmının verilmesi öngörülmüştür**...**

Ayet: 14. Bunlar iman etmiş olanlarla yüz yüze geldiklerinde, "iman ettik" derler. Kendi şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise söyledikleri şudur: "Hiç kuşkunuz olmasın biz sizinleyiz. Gerçek olan şu ki, biz alay edip duran kişileriz."

Bunlar, yaratılış yönüyle kendilerinde var olup, müminlerle olan ilişkilerinde iki özellik üzere önemle durmaktadırlar, ya galip olmak ya da mağlup olmamaktır. Bu duygu özelliği, insanın yaratılışında olup cahillik ettiğinde açığa çıkar, yenilgi; zayıf ve sönmeye yüz tutan bir kabiliyet nuru ile kazanmış olduklarıdır, üstünlük ise, kâfirlerle yakınlaşmalarına sebep olan kuvvetlerle alçalmış bir kabiliyetten olup, bu iki kabiliyetten meydana gelen ve münafıkların kendilerine ihtiyaç olarak kabul ettikleri arabozuculuklarının anlatılmasıdır. Çünkü bunlarda küçük de olsa bir nur olmaz ise, nur ile karanlık arasında her yönden mecburi olarak muhalefet olduğundan diğer kâfirler gibi, müminlerle karşılaşıp görüşmeye ve sohbet etmeye asla güçleri yetmezdi.

Şeytan: Uzaklık anlamını taşıyan **"Şutun"** kelimesinden üremiş olması ile gerçeklerden son derece uzak demektir, uzaklığın derinliklerine daldıklarından müminlerle sohbet etmekten de uzaktırlar ve arabozuculukta ileri gitmiş olmakla, şeytanlar münafıkların ileri gelenleridir. Münafıkların müminlerle alay etmeleri, kendilerinin karanlık yönlerinin kuvvetli, nur yönlerinin zayıf oluşuna işaret etmektedir. Çünkü kendisinden başkasını küçük gören kişi gördüğünün değerini de küçük görür. Buna dayanarak münafıkların nur'a ait olanları hafife almaları, kendi benliklerindeki nurun hafifliğinden ileri gelmiştir ve denmiştir ki: ***"Nurun kıymeti, nur ile bilinir."*** O münafıklarda karanlığın üstünlüğü ve fazlalığı, kâfirlere dönüp yakınlık duymaları ve kaynaşmalarına sebep olmuştur**...**

Ayet: 15. Allah onlarla alay ediyor da kendilerini kendi azgınlıkları içinde bocalar bir halde sürüklüyor.

Ayette söylendiği gibi yüce Allah, münafıkları hafife alır ve onlarla alay eder. Çünkü ilahi huzura ait ilişki uygunluğuna sebep olan kendilerinde nur ile ilgili yönleri son derece zayıf ve hafiftir. Müminler, kendi nispet varlıklarını yok ettikleri oranda Allah katında var oldukları gibi, münafıklar da ilahi yönlerinin kendilerinde yokluğu oranında kendiliklerinde sabit oldular, bu iki mertebe arasında olan fark çok büyüktür. Yüce Allah, münafıkları, kendilerine ait tercihleri ile istemiş oldukları dünya yaşantısı ve mallarından iştah ile tat bulmaları, madde sebeplerini hazırlamaları ve huzura getirmiş olmakla, benliğe ait ve şeytana ait halleri olan hayvanca ve yırtıcılık karanlıklarında şaşırıp kalmış oldukları halde onlara azap eder. Şaşırıp bocalama kalbin, körlüğüdür. Münafıkların isyanda bulunmaları layık oldukları sınırlarını aşmış olmalarıdır. Bu sınır, kalbin nefse bakan yönüdür ki, ona **"sadır"** (çıkan) denilir. Ki, **"fuad"** (gönül) kalbin ruha bakan yüzüdür. Kalp, yüzüdür. Kalp, Nefs ile ruh arasında aracılık etme ve ikiyüzlü olup, bir yüzü nefse bir yüzü ruha yönelmiş olanıdır.

İmdi: Kalbin, çıkan denilen bu sınırında durmak, kalbin bu yönü nurlanıp benliği nurlandırmış olması için kalbe yönelmekle beraber Allah'ın emir ve yasaklarına uyma ile kulluk etmektir. Kalbin diğer sınırında durup gönlün, ilimler ve marifetler ile işlenmiş olarak benliğin süslenmiş olması için hikmetler ve şeriata ait ilimler ve marifetleri alması ve kabul etmesidir. O halde isyan; nefse ait ve şeytana ait hallerde fazlasıyla düşkünlük ki, bu hal, istila ve galip gelme ile kalbi tamamıyla karartır, körletir, ruhu da kederlenmiş bir şekle sokar**...**

Ayet: 16. İşte bunlar doğruluk ve aydınlığı verip karanlık ve sapıklığı satın aldılar da ticaretleri hiçbir kazanç sağlamadı. Bir yol-yordama girebilmiş de değiller.

Ayette tarif edilen şekilde olumsuz tercih ile yapmış oldukları ticaretleri herhangi bir kazanç sağlamadı. Ve bunlar, hidayet ehli olmadılar. Bunlara ilimler, istekler, hikmetler ve marifetler, ahlâk ve faziletli alışkanlıklar elde edip de, hakikatte zengin olmaları, Allah katında yakınlık ve aklın alamayacağı bir değer üzere saygı ve yüz yüze olmayı hak etmiş olmaları için nur ve beka âleminden imkân (sermaye) verilmişti. Fakat perdelenme ve mahrum olma hallerini sürekli olma haline getirmiş olmalarıyla kalplerini kederli hale getirmiş, kabiliyetlerini yok etmiş ve asıl vatanlarına ulaştıracak olan doğru yol sermayelerini de kaybetmiş oldular. Ve Allah'ın yüceliğine mazhar olmadan büyük ve devamlı bir perişanlık içine düştüler. Bundan dolayı, ticaretleri karlı ve kendileri hidayet halkı olamadılar**...**

Ayet: 17. Onların durumu şu kişinin durumuna benzer: Bir ateş tutuşturmak istedi. Ateş çevresindekileri aydınlattığında Allah, onların ışığını giderdi ve onları karanlıklar içinde bıraktı; artık görmezler.
Münafıkların, arabozuculuklarındaki halleri; aydınlanmak için ateş yakan kişinin hali gibidir ki, ateş yanarken etrafında yakın olan eşyayı biraz aydınlatmış olsa da, ateş sönünce o kişi yine şaşkınlıkta kalır. Bunların kabiliyet nurları, yakılmış ateş derecesindedir. Ateşin etrafındaki yakın eşyayı aydınlatması, kendilerine nispetle uzak olan ahiret işlerine hidayet bulmuş olmayıp, yakın olan dünya geçinmelerine ait yol bulmaları ve müminlerle sohbet etme sebebiyle görünürde müminlere uygunluk göstermiş olmalarıdır. Ateşin çok çabuk sönmesi, kabiliyet nurlarının ve faydalandıkları dünya lezzetlerinin, çabucak yok olmasıdır. Yüce Allah, münafıkları, isyan etmelerinde yardım etmiş olmasıyla kabiliyet nurlarını kaldırdı. Ve onları, kendiliklerinin halleri karanlıklarında ilahi uygunlaştırmadan perdeli ve kör oldukları halde terk etti. Karanlık gecede ve geniş bir alanda birçok uğraşmalar içinde ateşi sönen kişinin, bir şey göremediği gibi, onlar da kendilerine fayda veren ilahi yöne ait marifetleri kalp gözleri ile göremezler**...**

Ayet: 18. Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Onlar artık dönmezler.
Hakk'ı duymaya, Hakk'ı görmeye Hak'la söylemekte olmaya sebep olan akıl nurundan kalpleri perdeli kaldığından onlar, gerçekten de sağır, dilsiz, kördürler. Kalplerinin perdeli olması dolayısıyla kavrama yerleri olan göz, kulak ve dillerinden kalplerine giden yollar kapalıdır. Kalbin nuru, işte kavrayış yerlerine ulaşmış olmamakla gözün, kulağın, dilin Hakk'ın istediği yönde olan faydalardan hoşnutluk alamazlar ve istifade edemezler. Üstüne basa, basa söyleyelim ki, böylece anlayış ve kıymetin meydana gelmiş olması için göz ve kulaklarının, anlamış oldukları şeyleri, kalplerine gönderip, ulaştıramadıklarından münafıklar sağır, dilsiz ve kördürler. "Biz onların önlerinde bir set, arkalarında bir set koyduk."anlamını veren, Yasin suresinde, **36/9. Önlerine bir set, arkalarına da başka bir set çektik. Böylece onları kuşatıp sardık; artık onlar görmezler.** Buyrulduğu üzere onlar Allah'a da dönmüş olamazlar. Bu ayet-i kerimeyi benzetme şekliyle söylemenin faydası, insanların genelinin kendileri üzerine misal vermiş olmaktır. Akla yakın olan bir özelliği olmakla, görülen ve hissedilen şekil ile anlatılmış olunursa herkes kolayca anlamış olur. Bundan sonraki ayette ikinci defa olarak münafıkları, karanlıklı, şimşekli, gürültülü yağmurun isabet ettiği bir topluma benzetme yapılıyor**...**

Ayet: 19. Yahut gökten boşalan bir yağmur haline benzer ki onda karanlıklar var, bir gök gürlemesi var, bir şimşek var. Yıldırımlar yüzünden ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Allah Muhit'tir, küfre sapanları çepeçevre kuşatmıştır.
Yahut münafıkların halleri, kendisinde karanlıklar, gürlemeler, yıldırımlar olan bir yağmurun isabet ettiği toplum gibidir. Kendilerine görünür olan nimetlerin meydana gelmiş olması ile beraber sona kalmışlık (Bakıyye) kabiliyetleri dolayısı ile kalplerine gelen don derece az yumuşaklık ve ilahi vahyin inişi sebebiyle ilahi rahmete ait yardım ve ulaşmış olması yağmura benzetilmiş olmaktadır. Yağmurda olan karanlıklar: Münafıkları şaşkınlık ve dehşette bırakan şeytana ait kuruntuları, zan ve hayale ait zan ve şüpheleri ve benliğe ait halleridir. Gök gürlemeleri de: Kur'an' da münafıkları korkutup azgın kalplerinin kırılmasını isyan eden benliklerinin bozgunluğa uğramasını gerekli yapan sevk ve tehdidi ifade eden ayet ve kahreden, kahredilene dair duyulmuş ve görülmüş olunan eserlerdir. Yıldırım veya şimşek: Münafıkları, ümit ve doymazlığa düşürüp, kabul için küçük bir eğilim ve sevinç meydana getiren ve nimetlerin hatırlatılmasına ait haberlerin işitilmesinde açığa çıkmış olan ruh ile ilgili yöne ait uyanıklık ve parlaklıklardır. Münafıklar, ölümden korktukları için yıldırımın geleceğini hissettiklerinde parmaklarını Kulaklarına tıkarlar. Hissi lezzetlerden kesilmiş olmak bunların ölümü olduğundan kendilerinde fazlaca tesir meydana getirip ahiret derdi ile doğal lezzetlerinden uzak olma çalışmasında olmamaları için oyun ve eğlence ile sevk edilme, yönlendirilme içindedirler, yani korku ayetlerinin işitilmesi ve anlaşılmış olmasından uzak olmak için oyun ve eğlence ile meşgul olmaktadırlar. Onların bu şekilde sakınmış olmalarından bir faydaları yoktur. Bir şeyi kaplayıcı olan kaplamış olduğu şeye fırsat vermemeye gücü olduğu gibi, yüce Allah da, kâfirleri kaplayıcı olmasıyla, doğal ölüm sebebiyle alışmış oldukları lezzetlerden onları kesmeye kadir'dir, mutlak güç sahibi sadece O'dur**...**

Ayet: 20. Şimşek neredeyse gözlerini çarpıp götürüverecek. Kendilerine her aydınlık sunduğunda, orada yürürler. Üzerlerine karanlık binince çakılıp kalırlar. Eğer Allah dileseydi, işitme güçlerini de gözlerini de elbette alıp götürürdü. Çünkü Allah her şeye Kadir'dir.
Aniden çakan ve çok parlak olan ***"Lami-ünnur"*** (parlayan nur) gaflet sebebi ile keşif (gizli olan hakikati bilme) ve hidayet nurundan perdelenmiş akıllarını kapmaya yakındır. Nur ışığı onlara aydınlık verdiği vakit

az dahi olsa ilerleme ile hidayet ve Hakk'ı kabul etmeye yakınlaşmış olurlar. Nur'un ışığı kesilip karanlıkta kaldıkları vakit, karanlık ve ışığın verdiği sıcaklıkları üzere sabit ve durucu yani, ilerleyemez olurlar. Eğer ki, yüce Allah dilemiş olsa evvelki gruba olduğu gibi, onların da anlayışlarını ve akıllarını körletir, kabiliyet nurlarını yok eder ve vahyi dinlemiş olmalarından asla tesirleşmiş olmazlar. Gerçek olan şudur ki, yüce Allah, her şeye kemal ile kadir'dir.**"La-şey"** yani, ne düşüncede ne de düşünce dışında asla var olmayan tam yoklukta demek olduğundan **"Şey"** sözü ister dışarıda var olan gerekli ve olabilenin ve ister anlayışta var olan olabilir ve olamayanın genelini kaplayandır. Fakat bu ayetteki kudretin, şey'e ilgi göstermiş olması, akla dayanan delil ile gerekli ve olamayan şeyin, anlaşılır olmaktan çıkararak **"şey"** sözünü, olabilene özel yapmıştır. Bu surenin ikinci ayetinde **"Bir kılavuzdur o, korunup sakınanlar için."** sözlerinin açıklanmasında bildirilen yedi sınıf hakkında özetle söylenen söz bundan ibarettir. Eşkıya sınıfından ilk bölük hakkında sözün faydası olmadığı yönüyle ilk bölük konusu kısaca belirtilmiş, ilahi uygunlaştırmanın yardımı sebebiyle gelmiş olan hastalıklarının sona ermesi ve hidayeti kabul etmeleri mümkün olduğu yönüyle ikinci bölük olan münafıkların halleri ayrıntılıdır, onların kınama ve tehditlerinde, halleri suretlerini çirkin görüp beğenmeme işi ileri götürülmüştür. Olabilir ki, bu azarlamalar ve bulandırmalar, bunlardaki hastalık ve rezalet köklerini çıkarır, büyüklenme ve böbürlenme dallarını kırarda batınları, içleri temizlenip irade nuru ile kalpleri nurlanmış oluverir; o şekil üzere Hak yoluna girmiş olurlar. Belki müminlerle, yakınlaşmışlıkları, oturup birlikte sohbet etmeleri sebebiyle huyları, müminlere eğilim ve sevgi duymuş olurlar. O eğilim ve sevgi sebebiyle kalpleri, Allah'ın zikrini kabul etmeye yumuşamış ve benlikleri, ilahi emirlere boyun eğmiş olur. Ve Nisa suresinde, **4/145. Şu bir gerçek ki, ikiyüzlüler ateşin en alt katındadırlar. Onlar için bir yardımcı asla bulamayacaksın.** Buyrulmasından ibret alma gereğince tövbe ederek kurtulmuş olanlar halkından olurlar**...**

Ayet: 21. Ey insanlar! Sizi de sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibadet edin ki, korunabilesiniz.

Ey insanlar, sizin için yeryüzünü yatak ve gökyüzün bina yapan ve gökten yağmur yağdırarak ve yağmur sebebiyle size her türlü yemişlerden yiyecekler çıkaran, sizi ve sizden evvel gelen baba ve dedelerinizi yaratan Rabbinize ibadet ediniz ki, Allah'a ortak koşmuş olmaktan sakınmış olasınız. Yüce Allah, kutlu ve eşkıya olan kişilerinin hallerini anma ve açıklamasından bir süre sonra bu ayet-i kerimede insanları tevhide davet etti. Tevhid mertebelerinin birincisi; ***"Tevhid-i Ef'al"*** olması dolayısıyla hadis-i kudsi'de ***"Halkı yarattım ve nimetlerimle kendimi onlara sevdirdim."*** denildiği gibi insanlar, yüce Hakk'ın nimetlerini görüp alışkanlıkla Hakk'a sevgi duymaları için ibadet ediciliği Rububiyet' e bağlamış oldu. Allah'a ibadet etmek **"Şükür"** (teşekkür etmek) demektir. Şükür; nimetlere ulaşmış olmanın söz ile ifadesidir.

İmdi: İnsanlar, ibadetlerini sadece Hakk'a ayırmış olmaları için bu ayette yüce Hak, Rububiyet' e bağlılığı kemal derecede insanlara ayırmış oldu. Ve insanlar, gerek ef'al, gerek sıfat ve zatta varlık ile perdeli olduklarından **"Tecelli ef'al"** in açıklanmasının buyrulması ile zat, sıfat ve ef'al' den ibaret olan üç perdenin birincisinin, yani **"Ef'al"** (işler) perdesinin kaldırılmasına işaret etmiştir. Buna dayanarak yüce Hak, insanların ve var olmalarının bekleme yeri yaptığı, kendilerinden evvel geçen anne, baba, nene ve dedeler gibi sebepleri, başlangıçlar ve şartların tamamının yerine getirilmesini. Onlara yük hayvanı ve oturacakları yer olması için yeryüzünün yatak, gökyüzünün bina yapılmasını, gökten yağmur yağdırıp, yağmurla insanlara çeşitli yiyecek ve gıda olması için. Her türlü yemişlerin çıkarılmasını kendisine nispet ediyor ki, insanlar, Allah'ın dışında görünenlere iş ve tesir nispet etmiş olmaktan sakınıp tüm işlerin (Ef'al) in Allah'tan olduğunu müşahede edince işler üzerinde Allah'a ortak koşmuş olmaktan uzak olsunlar. Bu sebebten bu başlangıçların neticesini **(Fa)** ile anmış olara sonraki ayette, **2/22. Artık bilip durdurduğunuz halde Allah'a ortaklar koşmayınız.** Buyrulmuştur. Yani ey insanlar, anmış olduğumuz başlangıçları bilip dururken yüce Allah'a bir benzer ve eş yapmış olmayın. Yani söyleyici olan diyor ki, bu işlerin tamamının işleyicisi Hak'tır. Bundan dolayı: İbadet, ancak O'na layıktır, ondan başkasına ibadet edilmez. Siz kendi yanınızda ibadete layık görmek ve ona ibadet etmek için, sakın bile, bile olmuş, olmakta ve olacak olan işleri başkasına nispet etmekle yüce Allah'a ortak koşmayınız.

İmdi: Ef'al mertebesi gereğince insanların ibadeti, işleyici olanadır. Rableri olarak bildikleri, kabul ettikleri de, ancak yapma ve iş suretinde tecelli etmiş olandır. Çünkü: Her bir ibadet edici kul, kendince ibadet edilecek olana ibadet eder. Allah'ı ise her ibadet edici **"Ulûhiyet"** ten kendinde bulabildiği kadarı ile bilir. O halde ef'al mertebesinde insanlar, iradesi, kudreti kendi elinde olanı bulup ona ibadet ettiler. Bu ibadetin amacı, işler (ef'al) âleminin olgunluğu olan cennete ulaşmaktır. Yüce Allah, insanlara kendilikleri olan arazisini işleyip düzeltme ve bu arazisi üzerinde ruhlar göklerini bina ve ruhlar göklerinden **"Tevhid-i Ef'al"** yağmurunu indirerek kalplerinin, sabır, şükür, tevekkül gibi haller ve makamlar yemişlerinden beslenmesi için işte bu tevhid yağmuru sebebiyle kendilikleri olan arazilerinde ibadetler, ümitler, güzel ahlak bitkilerini

çıkarmıştır. Tevhidi meydana getirmiş olunca, katıksız tevhid **"Cem"** ile farktan örtünmüş olmaktır. Bu ise; zındıkların ve cebriyecilerin ortak oldukları uygunsuz söz ve davranışları için aslı olmayan bir delil olmuştur. Zındıklar, sadece batına yorum yapıp ahireti inkâr ile haramı helal, helali haram sayan bir kişilikte olmuşlardır. Cem ile farktan perdeli olup, ihlâs üzere olmayan zorlama bir yorum ile iş ve sözü sadece Resul'e nispet etme **"Fark"** ile Cem'den perdelenmek, o da ateşe tapanların kendilerine edinmiş oldukları bir sebeptir ve sırf kadercıliktir. Gerçek üzere olan "İslam" ise, ***"La İlahe İllallah Muhammed ün Resûlullah"*** sözünü işlerin tümünü, Hakk'a ait meydana gelmeler olduğu anlayışı ile aralarında orta bir yol olup iki şahitliğin cem edilmesiyle doğru olacağından İslam, gerçeğin bilinmiş olması için **"Nübüvvet"** in açığa çıkmasına kılavuzluk etmiştir. Çünkü: Hakk'ın işlerine nispetle halkın işleri, ruha nispetle beden gibidir. İşin meydana çıkmış olduğu yer, aslında ruh olup beden ile tamam olduğu gibi işlerin başlangıcı da Hak olup Hakk'ın işleri ile halk açığa çıkmış olur. Halk ise Hak'tan uzaklıkları ve perdelenmeleri dolayısıyla Rablerinden marifetleri kabul etmeleri bir türlü mümkün olamadığından Hakk'ın şahidi olan ruhu ile ilaha ait huzurda olarak. Halka karışmış olan kişiliği ile insanlık rütbesinde ayni cinsten olan bir vasıtanın bulunması gerekli olmuştur. Ki: Onun kalbi, ruhundan Rabbine ait sözleri alarak temizlenmişlikte olan kişiliğine bırakma ve cinse ait bağlantı ile diğer halk, ondan alır ve kabul ederler. İşte **"Risâlet"** (elçilik) de budur. Bundan dolayı, bir sonraki ayette, **2/23. Eğer kulumuza indirdiğimizden kuşku içindeyseniz, hadi onun benzerinden bir sure getirin.** Buyrulmuştur. Eğer siz, bu ilahi sözlerin Allah'a ait değil de resul'ü **"Muhammed"**e nispet etmekte doğrulardan iseniz. Ve eğer Muhammed'e indirmiş olduklarımızda zan ve şüphede olup nübüvvetin de doğru olduğunda zan ve şüphe ederseniz bütün insanlık kuvvetlerinizi, hidayet nurundan perdeli akıllarınızı, toplamış olduğunuz sözler. Ve düzenli mânâlara alışkın olan düşüncelerinizi, cinsiniz oğullarınızdan hazır olanları toplayınız. Ve hepiniz, duymuş olduğunuz surenin bir parça sözünün benzerini getirmiş olmaya gücünüz olacak mıdır? **...**

Ayet: 24. Eğer yapamazsanız ki asla yapamayacaksınız korkun o ateşten ki yakıtı insanlarla taşlardır. Küfre sapanlar için hazırlanmıştır o.

Eğer sizden isteneni yapamazsanız, sizi ateşe götürecek olan inadı terk edip boyun eğiniz ve iman ediniz! Bu ayette görülmesi gereken, bir anlayıştan dolayı imanın alınıp kaldırılmış olmasıdır, ateşe girme ve azabın meydana gelmesine sebep olan inkâra daha fazla kılavuzluk etmemek için, iman etmeme gereği olan ateşten sakınmak, iman etme makamına konulmuştur. Bu gibi şeylerin, perdeli olanların akıllarına girmesi imkânsız olduğu bilindiği için varlığından haberleri olmadıkları yol üzere uyarılmışlardır. Yani onlara denilmiştir ki, elbette siz, bir surenin benzerini getiremezsiniz. Ateşten maksat dahi alışılmış olan duygular ve bedene ait lezzetler ile **"Dar-ül-karar"** (kıyametten sonra kalınacak yer) de olan selametten ve yakınlık serinliği lezzetinden mahrum. Ruh ile ilgili temiz ruh, Rahmân ile ilgili zevk esintisinden mahrum ve bozulmuş benliklerinin kızgınlığı ve huylarının ateşidir. Ki, bedene ait lezzetleri onları, ruha ait temiz lezzetinden uzaklaştırmış olduğundan her ne kadar bu lezzetlere can atmakta iseler de, aşağılık işlere ilgi duymaları ve yerle ilgili varlıklara sevgi şekillerinin benliklerinde kökleşmesi, kendilerine ait ateşlerinin yanıp parlamasına sebep olmuştur. Bunun için ayette, **"Yakıtı insanlar ile taşlar olan ateşten sakınınız."** denmiştir, bu hali Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz şöyle ifade etmiştir ***"Kişi sevdiği ile bir arada olur. Hatta sizden biriniz, bir taşa sevgi duyarsa onunla bir arada olur."*** çünkü sevgi sebebi ile kendisinde saplanmış ve sabit olmuş olur. Bilinmelidir ki, ateşin harareti saltanat ve ruhaniyeti olan çeşitli suretlere tabidir. O ateş, ruhaniyette olan birçok mertebelerde inmiş olmasından sonra ilahi kahır olan manevi ateşinin kıvılcımı ve ateşidir. Benlik mertebesinde ilahi kahır ateşinin, öfke kızgınlığına inmesidir ki: Öfke, ahlâkı yakmak konusunda ateşin odunda yapamadığı tesiri yapar.

İmdi: Cisme ait ateş, ruha ait ateşin tesiri olduğunda her cisme ait kuvvet sona eren, ruha ait kuvvet sonsuz olduğundan ruha ait ateşin sıkıntısı, cisme ait olan ateşin sıkıntısından daha devamlı ve daha şiddetli olur. Bu açıklamalar doğrultusunda, ***Cehennem ateşi, yetmiş defa su ile yıkandıktan sonra ondan faydalanılması için dünyaya indirildi."*** denilmiştir. O ateş, dinden perdeli olanlar için meydana getirilmiştir**...**

Ayet: 25. İman edip barışa yönelik değerler üretenlere şunu müjdele: Kendileri için altlarından ırmaklar akan cennetler olacaktır. Onlardaki herhangi bir meyveden bir rızık olarak her nasiplendirildiklerinde, şöyle diyeceklerdir: "Bu rızık onlara buna benzer şekilde verilmişti. Onlar için orada tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada sürekli kalacaklardır.

O, kişiler ki, ikinci imanları ve işler (ef'al) tevhidine ait ilimleri gereğince kendilerini cennet için düzeltecek olan, işlerine karşılık olarak sadece **"Cennet"** sözü, yetersiz geldiğinden, amaçları doğrultusundaki arzularının gerçekleşmesi hakkındaki şüphelerinin yersiz olduğu, vaat edilenler hakkındaki beklentileri.

Hayal ettiklerinin üstünde olacağını ve sürekli olarak var olacaklarını onlara müjdele. Konaklayacakları yerde altlarından akan nehirlerin olduğu bahçeler, dünya ehli için en güzel ve süslü bir makam ve en lezzetli olacak bir istektir. Bu cennetler, dünya ehlinin kendileri için elde etme uğraşında oldukları dünya bahçeleri cinsinden ve cisme ait başlangıç değeri ile dünya bahçelerinden daha temiz ve berraktırlar. Ve ileride bildirileceği üzere tamamıyla gerçektir, hayal değildirler. Ayetlerde ifade edildiği üzere, her ne zaman o cennetlerin yemişlerinden beslenmiş olduklarında tatlarına alıştıkları yönüyle ***"Bu, bizim daha önce de yediklerimizdendir. "*** derler. Hâlbuki onlara, "benzetme" yani, birbirine benzeyen yiyecekler verildi.
İmdi: Kalplerinin gıdası; mesela tevekkül gibi makamlar ve temiz âlemler bahçeleridir ki, her mertebesinde oraya girmiş olanlara çeşitli menfaatler, özlem içinde olanların hararetini yatıştırıcı ilim nehirleri meydana gelir. O, bahçelerdeki yemişler ise; ilahi olan hikmetler ve marifetlerdir. ***"Bunlar, bizim önceki gıdamızdır."*** demeleri kalbin her şeyden boşalmış halinde ilim ve hikmetlerin kalpte sabit olduğuna, sonra başkalığa ilgi duymalar zamanında huylarının işlerinde tevekkül etmesi sebebiyle perdeli kalmakla, hikmet ve marifetler olan gıdalarını unuttuğunda, tekrar huylar ve bedene ait elbiselerden boşalmışlıkta olduğunu unutmuş olduklarını hatırladığına işarettir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ***"Hikmet, müminin kaybolmuş malıdır. Onu bulduğu yerden alsın."*** buyurması bu mânâya işaret etmesidir. O cennetlerde onlar için çok temiz eşler vardır. Ve o cennetlerde onlar sürekli kalıcıdırlar. Kendilerinin eşleri, başkasının dokunur olmasından ve ahlak dışı davranışlarından uzak, tertemiz olan hurilerdir (güneş yüzlülerdir). Kalplerinin eşleri; yaratılmış olanların kirliliğinden, unsurların kederinden temizlenmiş olan temiz benlikleridir. Kendileri müşahededen perdeli oldukları yönleri ile ruhlarına ait bir cennetleri yoktur**...**

Ayet: 26. Şu bir gerçek ki Allah, bir sivrisineği hatta onun da üstünde bir varlığı örnek göstermekten sıkılmaz. Böyle bir durumda, inananlar bilirler ki o, Rablerinden bir gerçektir. Küfre sapmışlar ise şöyle derler: "Allah, bunu örnek vermekle ne demek istedi? "Allah onunla birçoğunu saptırır, birçoğunu da onunla doğruya ve güzele kılavuzlar. Allah onunla fasıklardan başkasını saptırmaz.
Gerçek o ki, sıkılan, utanan kişinin çekinmesi gibi sivrisineği ve onun üstü olan eşyayı dikkat çekici misal vermiş olmaktan çekinmez. Çünkü bir hadis-i şerif'te ***"Allah katında bir kâfir, sivrisinekten, dünya ise sinek kanadından daha değersizdir."*** diye haber gelmiştir. Allah'a ve Resul'üne iman etmiş olanlar, misal ve misali veren için bir uygunluk olduğundan misalin Rableri tarafından bir hak ve hakikat olduğunu bilirler. Fakat inkâr ile küfürde olan kişiler, etrafa kuşku yaymak için, "Allah, bu gibi misallerle neyi anlatmak istiyor." demektedirler. Yüce Allah, o misal sebebiyle birçok kişileri saptırmış ve birçoklarına hidayet eder. Ve bu sebeple sadece bozuk kişilik sahiplerini sapıklığa sürüklemiş olur. Bozuk olanlar, kalp makamından benlik makamına, Rahman'ın ibadetlerinden kaçınıp şeytanın yaptıklarına dönmüşlerdir. Ki, bunlar, evvelce ifade edilmiş olan eşkıyalık halinin, "Ashab -ı şimal" in ikinci bölüğünden olanlardır. Şu sebebten birinci bölük ne şu sebebten ve ne diğer sebebten değil, belki ne hal olursa olsun işin hakikati açığa çıkmazdan evvel sapıklıkta (Küfr-i inad) oldukları için burada dikkat çekici misal ile doğru yoldan çıkarılmış ve ikinci bölük olan münafıklardır.
İmdi: Bir hal üzere hükmün gerekmesi, anılan halin o, hükümde sakatlık olduğu hakkında haber veren olduğundan ikinci bölüğün saptırılmış olmalarındaki sebep, gerçekte yine kendi bozuklukları olmuştur. O da, benliklerine ait hallerinin, kalplerini kaplamış olmasıyla inat ve inkâr ediciliklerinin, kin tutmuş olmalarının fazlalaşmasıdır ki, onlara uzaklık ve karanlık üzere karanlık olmuştur**...**

Ayet: 27. O fasıklar ki, Allah'a verdikleri ahdi, onunla anlaşıp bağlandıktan sonra bozar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi keser ve yeryüzünde bozgun çıkarırlar. İşte bunlar hüsrana uğrayanlar."
Bu ayette de söylendiği şekliyle gerçek anlamda perişanlık ve zararda olanlar, şunlardır ki, bozuk olmaları ve Allah'a vermiş oldukları sözü bozanlardır. Allah'a verilmiş söz **(ahd-i misak)** de durmamak: Araf suresi, **7/17. "Rabbiniz değil miyim."** diye seslenilmiş olan söze **"Evet"** diye cevap verilmiş olan söz ile neticelenen sözleşmedir. Hadis-i şerif'te, ***"Allah, eli ile Âdem'in arkasını sıvazlayarak soyunu zerreler halinde Âdem'in arkasından çıkardı ve onlara" Sizin Rabbiniz değil miyim?" dedi. Onlar da "Evet, Rabbimiz, sensin" dediler."*** diye buyurmuştur.
İmdi: Allah'ın eli, ***"Rahman'ın sağ eli"*** ismi verilmiş olan ve âlemin ruhu olan ilk ruh ve kutlu akıldır **."Âdem"** âlemin kalbi olan **"Nefs-i natıka"** (düşünüp konuşan ruh, benlik) bütünlüğüdür. Allah'ın, Âdem'in arkasını sıvazlaması: Ruha ait dokunma sebebiyle aklın, bütünlüğe ait benliğe tesiri ve onu nuru ile aydınlatmasıdır. Âdem'in arkasından soyunun çıkarılması: Nefs-i natıka bütünlüğünde açığa çıkmamış halde var olan ufak tefek şahsa ait ruhların işlerliğe, görünürlüğe çıkarılmasıdır. "Rabbiniz değil miyim?" sözüyle

Allah'ın onlara sözü: Ufak tefek olma halindeki benliklerin zatlarında tevhid ilmini koymuş olmasıdır. Söz verilmiş, antlaşma yapılmış olması: Tevhid delillerini akıllarında saplanılmış olmasıdır. Ki, her ne zaman cisme ait perdelerden soyunmuş olsalar, çok belirli ve açık bir şey olarak kendilerine apaçık olurcasına açık etmek üzere tevhid ilmini, onların zatlarına ait gerekliliği yaparak o ilmi onlara gerekli yapmasıdır. Ve kendiliklerinde tevhide karşı eğilim koymuş olması da budur ki, benliklerine ait hallerinden sıyrılmışlıkları halinde bu ilim, kendilerine zorunlu olmuştur. Yüce Allah'ın **"Rabbiniz değilmiyim"** hitabına **"Beli"** (Evet) demiş olmalarıyla zatları yönü ile tevhid ilmini kabul etmiş olmalarıdır. Vermiş oldukları sözlerini bozmuş olmaları ise: Bedene ait lezzet ve doğal olan perdelere fazlasıyla dalmış olmalarıyla, Hakk'ın birliğinden ve emretmiş olduğu ibadetlerinden perdeli olurcasına benlikleri ile ilgili aşırılık ve isteklerine kulluk etmeleridir. Allah'ın emrettiği ulaşma ve kavuşmayı kesmiş olmaları, kıymetsiz ve yok olucu işlere aşırı sevgi duymaları, bayağı ve alçaklık âlemlere yönelmeleri sebebiyle hakikate ulaşmayı, ulaşması ile görevli oldukları zat ve sıfatlarına ayni cinsten gerçek yakınları bulunan, ilahi varlığın huzurunda duranları olup **"Mele-i ala"** (ileri gelenlerin yeri) denilen ceberut ve melekler âlemi halkından gökler ruhlarına ve yüceliğe ait başlangıçlardan, temiz ruha kavuşmuş olmaktan yüz çevirmiş olmalarıdır. Şanı ve şerefi yüce Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Allah, işlerin yüce ve şerefli olanını sever, adi ve değersiz olanına düşmanlık gösterir."*** buyurmuş olmasıyla benliğin, istemiş olduğu ne kadar değersiz olursa, o benlik yücelik ve şereflilik âlemlerinden de o derece uzak kalmış olur. Yeryüzünde bozgunculuk ve karışıklık çıkarma ile perişanlık içinde olunacağının açıklanması evvelce ifade edilmiş idi ki, o da, yok olucu ve karanlığa ait bir şey için baki ve nura ait olan bir kıymeti zarara koymuş olmaktır**.**

Ayet: 28. Allah'a nasıl nankörlük ediyorsunuz? ! Siz ölülerdiniz, O sizi diriltti. Sizi yine öldürecek ve sonra diriltecektir. Nihayet O'na döndürüleceksiniz.
Nankörlük etmek: Kendisine nimet veren efendisini bildiği halde, inkâr yoluna sapmış olmaktır ki, böyle bir yolu tercih edenlere yüce Allah, ayette ifade edildiği gibi ***"Hangi hal üzere Hak'tan perdelenmiş oluyorsunuz?"*** Hal-bu-ki, yüce Allah sizleri, babalarınızın bel kemiğinde ölüler iken sperma (nutfe) olarak hayat verme ile diriltmiş olup yeryüzüne getirmiştir, belirli bir zaman yaşamış olduktan sonra doğal olan (istemeyerek) ölüm ile öldürür, sonra içinde bulunduğunuz kabirden kaldırmakla sizi tekrar diriltir. Bu şekilde olan iki diriltmenin birisi, müşahede ile diğeri ise, meydana getirme ile kanıtlamış olmakla bilinendir. Ki, ***"Neden halk ile yaratıcıya delil getirmiş olmuyorsunuz?"*** diye sorulmuştur. Çünkü ayette, **"O'na döndürüleceksiniz."** yani, sonradan yaptıklarınızın karşılıklarını almış olmanız için Hakk'a döndürüleceksiniz denmiştir. Veya: Sizi isteyerek olan ölümle benliğinizden öldürüp, adalete uygun bağışlanmış vücud ile, hakiki bir hayat ile dirilmiş olur ki, bu bekadır (son bulmayandır). Sonra vahdet yani, zat ile ilgili birlik ise, şühud, vücud bulma, meydana gelme, görünme, sıfat ile ilgili birlik ise; müşahede için Hakk'a döndürülmüş olunursunuz**...**

Ayet: 29. O Allah'tır ki, yeryüzündekilerin tümünü sizin için yarattı. Sonra göğe saltanat kurdu da onları yedi gök halinde düzenledi. O Âlim'dir, Her şeyi çok iyi bilir.
Yüce Allah, sizin var olmanızın ve devam eden olmanızın, madde ve başlangıçları olan ve unsur (bir bütünden meydana getirilenlerin her birisi) âleminden ibaret olan aşağı yöne ait olanların tamamını sizin yarattı. Ve gök denilen yücelik yönünü de yarattı. **"Sümme"** (Sonra) kelimesi, iki zaman arasında gevşeklik ve geciktirmek anlamında olmayıp, belki aşağılığa ait yön ile yüceliğe ait yön arasında farklılaşmalar için olduğundan, yeryüzünün yaratılmasının, gökyüzünün yaratılmasının önüne koymak gibi halin gereği yoktur. Genel olan halkın bilip gördüğü üzere, gökleri yedi tabaka üzere olacak şekilde düzenlenip düzgün bir hale getirmiş oldu. Gökyüzünün sekizinci ve dokuzuncu tabakaları, açığa çıkmış olan **"Kürsi"** ile **"Arş"** tır. Hakikatte ise, yüceliğe ait yönü olan ve gök olarak tarif edilen yücelik âlemine nispetle rütbesi aşağıda olan yer yani, aşağıya ait yöne, beden ve bedenin organı olan cisme ait âlemdir. O, halde gök ile anlatılmak istenen, istenen, ruha ait âlemdir. Ruha ait âlem ise, emir âleminden olmasıyla **"Sonra"** sözü yaratılan ile emir arasındaki farklılık içindir. Göklerin yedi kat olması ruhtan meydana gelmiş olanların âlemlerin mertebelerine işarettir ki, sırasıyla şöyledir.
Birinci kat: Saltanata ait eşyaların saklandığı yer olup, benliğe ait kuvvetler ve cinler âlemidir.
İkinci kat: Nefis âlemi ki, kişiliğin birçok özellikleri olup açığa çıktığı yerdir.
Üçüncü kat: Kalp âlemi ki, her tecelliyi kabul edendir.
Dördüncü kat: Akıl âlemi ki, her türlü bilgiye ilgi gösterebilendir.
Beşinci kat: Sır âlemi ki, her şeyi gizleyendir.
Altıncı kat: Ruh âlemi ki, her bir ruhun geldiği ve döndüğü yerdir.
Yedinci kat: Kalbe ait sırdan başka olup, ruh sırrı denilen Hafa âlemidir.

Müminlerin amiri olan Hz. Ali ona selâm olsun, ***"Siz bana göklerin yollarından sorunuz. Ben göğün yollarını, yeryüzünün yollarından daha iyi bilmekteyim."*** buyurmuştur ki, anılmış olan yollar; Zühd, tevekkül, rıza gibi hal ve makamlardır.
Bilinmelidir ki, hikmet yüksekliği olan ruh, tasavvuf olan yükseklik üzere akıl ismi vermiş olduğumuz, Âlimler yanında **"Nefs-i natıka"**nın akıl ile ilgili kuvvetidir. Bu sebebten arif olan tasavvuf ehilleri, ***"Akıl, ruhun nuru ile aydınlanmış parlak ve özel bir yerdir."*** dediler. Kalp denilen de "Nefs-i natıka" (düşünüp konuşan benlik) ten ibarettir. Yüksekliğin değişmesiyle akılların anlayışı da değişebileceği için, anlayışların karışmaması için bu açıklananların iyice kavranmış olması gereklidir**...**

Ayet: 30. Bir zamanlar Rabbin meleklere: "Ben, yeryüzünde bir halife atayacağım." demişti de onlar şöyle konuşmuşlardı: "Orada bozgunculuk etmekte olan, kan döken birini mi atayacaksın? Oysaki bizler, seni hamd ile tespih ediyoruz; seni kutsayıp yüceltiyoruz." Allah şöyle dedi: "Şu bir gerçek ki ben, sizin bilmediklerinizi bilmekteyim.
Ya Muhammed, Rabbinin meleklere ***"Ben, yeryüzünde halife atayanım."*** Demiş olduğunu hatırla. Ayetteki **(iz)** kelimesi, ezelden sonsuzluğa sürekli ve kaplayıcı bir devamlılığa işarettir. Allah'ın meleklere olan sözü, yakınlaştırılmış melekler olan büyüklüğe ait ve temiz kişiliklere ve göklere ait benlikler olan meleklerden ve üzerlerinde herhangi bir şeyin nispet edilmemiş ruhlara Allah'ın iradesinin, Âdem 'in yaratılması ile ilgili olduğunun açıkça söylenmesidir. Çünkü Kâinat'ta sonradan yaratılan her şeyin, yaratılmasından önce **"Kaza-i sabık"** (geçmişte olan belirleme) denilen ruh âleminde sonra âlemlerin kalbi olup. **"Levh-i mahfuz"** (korunan levha) ismi verilmiş olan kalp âleminde. Sonra âlemlerin benliği olup üzerine yokluğun kabulü olan levhası ve dünya göğü denilen benlik âleminde sureti vardır. Hicr suresi, **15/21. Hiçbir şey yoktur ki, hazinesi bizim yanımızda olmasın. Ama biz onu ancak belirli bir ölçüde indiririz.** buyrulması ifade edilen bu manayı anlatmaktadır. İşte yaratılmışlık âleminde görünür olmaktan önce ruh, kalp, benlik âlemlerinde suretinin var olması Yüce Allah'ın meleklere **"Ben halife atayanım"** demesidir.
İmdi: Kendinde bulunan hali değerlendirmiş ol ki, senin, yaratılmışlığına ait şahitlik âlemleri olan organ ve değerlerinde açığa çıkmış olan her sözünün, her bir işinin gizli olan gizliliğinin ötesinde olan ruhunda. Sonra gizli olanın gizliliğinde, sonra senin dünya göğün yani sana en yakın göğün olan benliğinde var olduktan sonra organ. Ve değerlerinde açığa çıkmış olduğunu görürsün, ayette olan **(ca'ıl)** kelimesi, yoktan var etme ile yaratılışın özel ve genel olanını içine alan, insanda emir ile halk âleminden bir araya getirilmiş olduğundan ayette **(halikun)** denilmeyip **(ca'ılün)** denilmiştir. **"Halife"** benim ahlâkımla ahlaklaşan olmuş benim sıfatımla sıfatlanmış olarak benim emirlerimi yerinde uygulamak için, yaratmış olduklarımı idare etme işlerini gereği gibi ayarlayıp bir düzene koyma ile halkı benim emretmiş olduğum iş ve ibadetlere davet eder. Meleklerin; ***"Yeryüzünde karışıklık çıkaracak ve kan dökecek birisini mi halife atayacaksın?"*** sözleri ile inkâr gibi görünen, kabul edememe halleri görünmüştür. Ve ***"Bizler seni hamd ile tespih ve takdis etmekteyiz."*** sözleriyle kendilerinin halife atanmaya daha uygun olduklarını dolaylı olarak ifade etmeleri, iki âlemi içine alan ve âlemleri kendinde cem edici bir bileşik ve topluluk kurulunun seçkinlerinden olan Rable ilgili özellikler. Ve ilâh ile ilgili mânâların Âdem'de görünür olmasından perdeli olmalarıdır. Ve ruhun bedene ilgi duymasında bulunmaları zorunlu olan kızgınlık ve aşırılık kuvvetlerinin duygularından olup yeryüzünde bozgunculuk ve kan dökücülük ile tarif edilen hayvana ait ve yırtıcı işlerin Âdem'den çıkması ve çıkabileceğini, kendilerinin ise bu gibi şeylerden temiz olma özelliklerinde oldukları için kendilerinin bir eksiklik içinde olmadıklarını bilmeleridir. Çünkü meleklerin üzerinde bulundukları her tabakası, üstlerinde olan mertebenin halinden haberli değiller ise de, kendileri ve daha aşağıda olan mertebelerde olan hallerden haberlidirler. O halde melekler; nur ile ilgili olan yüce ruhlarının bedene ait karanlığına ilgi duymalarında bir yönden ruha, bir yönden cisme uygun olacak bir vasıtanın elbette gerekliliğini ve o vasıta olan benliğin de her kötülüğün yuvası, her bozukluğun kaynağı olacağını bilir. Fakat cem edici özelliğe sahip olması ile insanın ilâha ait nurları kendisine çekebileceğini bilmezler. Bu hallerini yüce Allah, ayette ifade edilen şu sözleri ile **"Ben sizin bilmediklerinizi bilmekteyim."** bildirmiş olmaktadır. Ayette ifade edilen **"Tespih ve Takdis"** arasında fark odur ki:
Tespih: Allah'ın bir ortağı olmasından, acizlikten ve noksanlıktan uzak olarak bilinmesi olan tenzih'tir. **Takdis:** Allah'ı sadece bir yerde olabilirlikten, zatında ve sıfatında fazlalaşma ve eksilme olabileceğinden, yaratılmış ve gücenir olma şüphelerini kabul etmiş olmaktan, olgunluğunda bir şeyin düşünce halinde olmasından tenzih'tir.
İmdi: Her temiz olan tespih edici olup, her tespih edici olan temiz olamadığı yönüyle takdis, tenzihten daha özeldir. Her nispetten soyunmuş halis ruhlar olan yakınlaştırılmış melekler, soyunmuşlukları ve Rableri nurundan perdelenmeleri, en aşağıda bulunanlara nura ait bereketlendirme yapmış olmaları, başkalarında

tesirleri tüm olgunluklarının her an üzerlerinde olması dolayısıyla takdis edicilerdir. Bunlardan başka göklere ait ve yere ait melekler, zatlarının yakınlığı, işler ve kemalatlarının özelliği değeriyle yalnız tespih edicidirler**...**

Ayet: 31. Ve Âdem'e isimlerin tümünü öğretti. Sonra onları meleklere sunarak şöyle buyurdu: "Hadi, haber verin bana şunların isimlerini, eğer doğru sözlüler iseniz."
Yüce Hak, eşyanın tamamının bilinmesine sebep olan özelliklerini, menfaat ve zararlarını, Âdem'in kalbine bırakmış oldu. Sonra insana ait yapıyı görmüş olmalarıyla ve Âdem'e indirmede yol arkadaşlığı yapmış olmalarıyla isimlerin asıllarını meleklere sunarak ***"Eğer doğru sözlüler iseniz, bu eşyanın özelliklerini bana bildiriniz."*** dedi. Bu sözün manası: İnsanın, meleklerin zatlarında olmayan bazı bilgilerinin, meleklere açık olmasını ve toplanan suretler şerefi ve insana ait bir araya getirilenler gerekliliği ile insanın, çeşitli bilgiler ve gözle görülür olan şeylerden meleklerin istifade etmelerini, yüce Allah'ın istemiş olmasıdır. Çünkü: Meleklerin ilimleri, insanın ilmine uymuş olmaktadır ki, meleklerin susturulmuş olmaları da bu yöndendir.
İmdi: İlâha ait iradenin bu yöndeki özelliğe ait ilgisi Âdem'e haber verme ile olan emridir. Çünkü Âdem'e ait huzurda olan meleklere ve insanlara ait kuvvetlerin tümü, Âdem'in dışında kavrayamadıkları zevkleri Âdem'de idrak etmiş oldular. İşte Âdem'in meleklere isimleri haber vermiş olması da bu anlamdadır**...**

Ayet: 32. Dediler ki: "Yücedir şanın senin. Bize öğretmiş olduğunun dışında bilgimiz yok bizim. Sen, yalnız sen Âlim'sin, her şeyi en iyi şekilde bilirsin; Hâkim'sin, her şeyin bütün hikmetlerine sahipsin."
Ayette görüleceği gibi, meleklerin hal dillerinin ve vücutlarının kılavuzluğu ile insana ait olgunluktan noksan olduklarına şahitlik etmiş olmalarıdır. Böylece kendisinde toplanmış olan şeyin işinden toplu olarak Hakk'ı tenzih, kemalatları vücutlarına ulaşmış olduğundan ilimleri tahsil etmiş olmaları ile insanların mertebelerine yükselmelerinin mümkün olmadığının, Allah'ın ilmi, ilimlerinin üstünde olup Allah'ın, mutlak **"Âlim"** ve ancak lâyık olan işleri yapan **"Hâkim"** olduğunu bilmeleri ile Allah'ı tespih etmeleridir. Bu sebebten sonraki ayette, **2/33 ."Ey Âdem, haber ver onlara onların adlarını."** dedi. ***"İsimleri onlara öğret."*** denilmedi. Çünkü yükselmeyi gerektiren ilmi kazanmış olmak, insana ait toplayıcılık özelliğindendir. Bundan dolayı: Meleklerin her birisi, ancak kavrayışlarının cinsinden olan şeyi kabul eder, diğerini kabul etmez. Mesela, gözün gördüğü şeyler ne kadar çok olursa rütbesinin fazla olmadığı, ancak görülebilecek şeyler cinsinden olanları kabul edip başkasını kabul edemediği gibi her batın kuvvetin hali de böyledir. Ne zaman ki, Âdem meleklere eşyanın isimlerinden haber verdi yüce Allah, sonraki ayetin devamında, **2/33. "Dememiş miydim ben size! Ki ben, göklerin ve yerin gaybını en iyi bilenim. Ve ben, sizin açığa vurduklarınızı da saklaya geldiklerinizi de en iyi biçimde bilmekteyim."** buyurmuştur. Bu sözlerin manası: Yüce Allah'ın, göklerin ve yerin gizliliklerinden meleklerin bilmedikleri şeyleri bildiğini, meleklerin hal ve davranışlarında bir kararlaştırmadır ki, işte, yüce Allah'ın ilmini kendisine ayırma ve tercih etmiş olarak insanda emanet ettiği marifet sırrı ve sevgisi de budur. İnsanın bozukluklarına ait açığa çıkardığınız ilminiz, incelik ve temizliğinizden zatınızı, Âdem'e tercih etmenize ait gizlemiş olduğunuz ilminiz demektir**...**

Ayet: 34. O vakit biz meleklere, "Âdem'e secde edin" demiştik de İblis dışında tümü secde etmişti. İblis yan çizmiş, kibre sapmış ve nankörlerden olmuştu.
Bizim meleklere ***"Âdem'e secde ediniz."*** buyurduğumuzu hatırlayınız. Meleklerin Âdem'e secde etmesi, zorla ve yere yaptırılan bir secde gibi değildir. Bu secdenin yapılış şekli, saygı ile taraftarlığı kabul edilen, elde edilmiş, emre uyma ve kendini aşağıda görme haliyle olan bir boyun eğme secdesidir. Melekler, Âdem'e secde ettiler, ancak İblis (Şeytan) secde etmekten çekindi ve bu haliyle büyüklenmiş oldu**. "İblis"** kuruntular kuvvetidir. Çünkü İblis, suretlerin, şekillerin kavranmışlığı ile manaların kavranmışlığından perdelenmiş olarak Allahın emrine boyun eğmeyi, kendisi için kahr olarak hissetmiş olan ve tamamıyla yere ait meleklerden değildir. Böylece Âdem'in şerefini akıl ile kavramış olarak aklına uygunlukla Allah'ın rızasını istemek için sevgiyi anlayan akıl ve göklere ait olan meleklerden de değildir. İblis, aşağılık âlem saltanatı ve yere ait kuvvetler taraftarından **"Cinn"** topluluğundan olup ufak tefek manaları kavramış ve akla ait düz bir bakışla ilerlemiş olduğundan göklere ait melekler arasında terbiye edilmiştir. Bu sebeple hayvanlarda bulunan kuruntu, insanlarda bulunan akıl yerine gelmiştir. **İblis**'in Âdem'e secde etmekten kaçınması; akla boyun eğmeme ve aklın hükmünü kabul etmemesidir. Bu şekilde davranmış olmasıyla büyüklenmesi de gözle görülenlere ilgi duymasıyla küçük manaları kavramış olmaktan ibaret olan kendi sınırında durmayıp akla dayanan manalar ve tamamıyla hükümlere dalmış olma tavrından öteye geçmiş olması ile yılan yaratışlı ve yere ve göklere ait meleklere üstünlük gösterisinde bulunmuş olmasıdır. Bilinmelidir ki İblis,

ezelde **"Vahdet"** (birlik) Nurundan perdelenmiş olması şöyle dursun, akıllar nurundan ve zevklerinden de perdeli olanlardan idi**...**

Ayet: 35. Ve Âdem'e şöyle buyurmuştuk: "Ey Âdem, sen ve eşin cennete yerleşin ve ondan dilediğiniz yerde, bol, bol yiyin. Ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zulme sapanlardan olursunuz."
"Sümre" kelimesi, esmerlik anlamını veren siyah üzere vurulan bir renktir. Kalp, karanlığa ait cisme tutunmuş olmayarak uyanıklık ile ilgi duymuş olduğundan kalbe, Âdem ismi verilmiştir. Âdem'in eşi, benlik (Nefs) ki, buna da, karanlığa ait cisme bağlılığından dolayı kendine karalığı galip olan bir renk manasında **"Hayat"** kelimesinden dolayı **"Havva"** denilmiştir. (Havva, ismi ise esmer kadın anlamındadır) Eğer cisme ilgisi olmasaydı kalbe, Âdem denilmezdi. Âdem ve Havva'nın, bağlanıp kalmış olmaları emredilmiş olan cennet, temiz bir bahçe olan **"Ruh"** âlemi göğüdür. Yani ***"Ey kalp ve benlik! Siz, ruh göğünü kendiniz için gerekli olarak kabul ediniz. Ve siz o, cennetten istediğiniz mekândan ve ne şekilde dilerseniz, bol, bol yiyiniz."*** Yani siz, kalbin gıdası ve ruhun yemişi olan manaları, marifet ve hikmetleri hangi makam ve mertebeden ne yüzden olursa olsun oldukça geniş olarak kabul ediniz. Rızıklar ve yemişler, yasak edilmiş ve sonu gelmiş değildir. Ve ayette **"Şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zulme sapanlardan olursunuz."** denmiştir. Ki, **"Zulüm"** (gerekli olan hak ve hoş olanı eksik hale getirme) Yani, hakkı olanın hakkını vermemektir. Zalimlerden olursunuz demek: Yerinde olması gereken **Nur** u olmadık bir yere yani, karanlık yerlere koyanlardan ve nur âleminden gerekli olan nasibinizden ve kabiliyet nurunuzdan eksiltenlerden olursunuz demektir**...**

Ayet: 36. Bunun üzerine şeytan onların ayaklarını kaydırdı da onları içinde bulundukları yerden çıkardı. Biz de şöyle buyurduk: "Bir kısmınız bir kısmınıza düşman olarak aşağıya inin. Belli bir süreye kadar yeryüzünde sizin için bir bekleme yeri, bir yararlanma imkânı olacaktır.
Şeytan, cisimlerden oluşan lezzetleri ters bir anlatım ile Âdem ve Havva'ya makamları olan cennetten, huylar çukuruna kayma hatasını onlara yüklemiş oldu. Âdem ve Havva'yı, içinde bulundukları nimetlerden ve sürekli olabilecek "Ruh" tan çıkarmış oldu. Bu makamda: Âdem ile Havva cennette gezerlerken, cennetin duvarı üzerinde bir **"Tavus"** kuşunun durmakta olduğunu gördüklerinde, ilk önce Havva ona yanaşmış oldu, sonrasında Âdem de tavus kuşuna yanaşmış oldu. Duvarın arkasında fırsat kollayan şeytan onların düşünce ve dileklerine kuruntu attı. Bir rivayete bakıldığında şeytan; cennetin duvarına çıkan bir yılanın kuyruğuna tutunarak cennete çıkmış olmakla Âdem ve Havva'yı kışkırtmış oldu, denilmiştir. Birinci söz ile**:** Cennetin dışında aşırılık(şehvet)tarafından şeytanın girişimine, İkinci söz ile**:** Kızgınlık tarafından olan girişimine işarettir. Şeytanın, yılan ile cennetin duvarına çıkmış olması, kızgınlığın ruha ait dış görünüş ve kalbe ait yerine aşırılıktan daha yakın olduğuna işarettir. Âdem ile Havva'ya cisme ait âlem olan aşağılığa ait yöne düşmeyi, inmiş olmayı gerekli yaparak ayette ifade edildiği üzere, ***"Bazınız bazınıza düşman olarak aşağı ininiz."*** buyrulmuş oldu. Çünkü aşağılık yönü olan dünyaya düşmek, aşağılık yönü istemiş olmanın ortaklığa dayanamayan iki maddede sıkışmış ve istenilenin pek az olmasını gerektirmiş olmakla herhangi bir şahsın, bir maddenin küçük olmasından hoşnut olması ve faydalanmış olduğu zaman bir başkası mahrum kalır. Mahrum kalınca da onu hoşnut olduğu şeyden engellemeğe çalışır. İşte bu sebeple aralarında birbirini kötüleme ve düşmanlık meydana gelmiş olur. Hâlbuki istenilen şeylerin tamamı böyle değildir. Asıl olan, asıl olmayan (sonradan olanı) kaplayıcı ve Âdem'le Havva'ya seslenme, yeni gelene seslenmiş olmakla **"İniniz"** denmesi, cem olarak gelmiştir. Ve sizin için bu aşağılık denilen yönde, büyük ve küçük olarak isim verilmiş iki kıyametten birinin kopmasına, kalp ile nefsin (benliğin) isteyerek olan ölüm ile aşağılık yönden kurtulması veya istenmeyen, doğal olan ölüm ile hoşa gidenlerden kesilme zamanına kadar bir süre durma ve faydalanmak vardır**...**

Ayet: 37. Bunun üzerine Âdem, Rabbinden bazı kelimeler öğrenip belledi de O'na yöneldi. O da onun tövbesini kabul etti. Gerçekten de O, evet O, Tevvâb'dır, tövbeleri cömertçe kabul eder; Rahim'dir, rahmetini cömertçe sunar.
Âdem: Rabbi yönünden bir takım nurlar, ceberut (ilahi büyüklük) ve melekler âleminden mertebeler ve üzerlerinde herhangi bir nispet olmayan ruhları karşılayıp kabul etti. Hz. İsa'ya **"Kelime"** denildiği gibi her tek olana, emir âleminden olduğu yönüyle kelime denilir. Veya: Âdem, Rabbinden ilimler, hakikatler, marifetler ve her çeşit işaretler almış oldu. Yüce Allah, Âdem'in huylar elbisesinden soyunmuş olması, meleklere ait nurlar sırasında sıralanmış olma hali, temiz kemalat ile hal sahibi olması ile hakikate ait ilimler ile süslenmiş olmasıyla kendine dönüşünü kabul etti. Tövbesinin kabul edilmesinin aslı; Âdem'e Rabbine dönücülüğü bırakmış oldu, onu dönücü yaptı demektir ki, işte gerçekte uygun olup kabul edilecek tövbe

budur, yoksa Âdem tarafından meydana gelen bir dönüş değildir. Yüce Allah, kullarının tövbelerini çok kabul edici, rahmeti, kızgınlığından ileriye geçmiş olan **"Rahim"** olup, merhamet sahibi, ancak O'dur. Kullarına kızgınlığında kendisi rahmet eder. Ki, Âdem'e olan kızgınlığını, Âdem'in kemaline ve Hakk'a dönüşüne sebep yapmış ve yakılaştırmak için onu uzaklaştırmıştır**...**

Ayet: 38. "Hepiniz oradan aşağı inin." dedik. Benden size bir yol gösteriş ulaşır da kim bu yol gösterişime uyarsa artık böylelerine hiçbir korku yoktur. Onlar kederle de yüz yüze gelmeyeceklerdir.

"Tamamınız cennetten ininiz" dedik. İşte bu "İniniz" emrinin tekrarlanması, Âdemoğullarının cennetten çıkmasını istemiş olanın, sadece yüce Hakk'ın zatı olduğunu ifade etmek içindir. Eğer Cenab-ı Hakk'ın iradesi olmamış olsa, İblis yani şeytan, kandırma konusunda gücü olamazdı. Bu sebebten Âdem ve Havva'yı cennetten çıkarmayı şeytana nispet ettikten sonra, sebebe bağlı olmaktan sıyrılmış olarak çıkarmayı, yani cennetten düşürmeyi kendi zatına nispet etti, bu durum Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz' e haberi verilen, Enfal suresinde, **8/17. Attığın zaman da sen atmadın. Allah attı.** demiş olmasına yakındır.

İmdi: Allah'ın kaza ve kaderi sırrını bundan kavramış olmaya gayret gösterilmelidir. Âdem'in, cennetten inmiş olmasının hikmeti de başlık olarak verilen ayette belirtilmiştir. Yani, ***"Elbette size benden hidayet gelecek, her kim benim hidayetime uymuş olursa onlara korku yoktur ve onlar, üzülmeyeceklerdir."*** bu ayeti **(fa)** harfi ile getirdi. Çünkü çenetten çıkarılma olmasaydı, insanlar için doğru yolu göstericiye uymuş olmak mümkün hale gelmiş olamazdı. Mutlu ve eşkıya, biri birinden ayrılmaz, sevap ve azabın kazanılmış olması meydana gelmiş olamaz, yapılanların karşılığının verilme yeri olan cennet ve cehennem batıl olur, belki de var olmazlardı. **(Hüda)** doğru yolu göstermek şeriat'tır ki, her kim ona uymuş olursa onlara korku yoktur, üzüntü içinde olmazlar. Sonlarının kötü olmasından güvende olup gelebilecek azaplardan ve yok olmaktan korkmazlar, şeriata uymuş olmak nur'u ile görüşü parlatılmış olmakla, şehvet (aşırılık) ve lezzetlerinden teselli aramaları yoktur. Ruh'a ait zevklere, sırra ait açılmalar, kalbe ait müşahedelere, akla ait ilimlere, kendi ile ilgili vicdana doğrultulmuş olduğundan, yok olucu olan dünya nimetlerinden uzak kalmış olmalarından da üzülmezler denilmiştir. Sonraki ayette ise bu halin zıddına işaretle, **2/39. Nankörlüğe sapıp ayetlerimizi yalanlayanlara gelince onlar, ateşin dostu olacaklardır. Onlar orada sürekli kalacaklardır."** Buyrulmuştur**...**

Ayet: 40. Ey İsrailoğulları! Size lütfettiğim nimetimi hatırlayın; bana verdiğiniz söze vefalı olun ki, ben de size ahdimde vefalı olayım. Ve yalnız benden korkun."

Beni İsrail, (Ya'kub oğulları) Doğru yol üzere ve nübüvvet nimetinin sahipleri ve ilah'a ait lütfun ehilleridir. Onları lutuf ile ve geçmiş nimetleri ve ezelde vermiş oldukları sözden sonra ve bundan önce **"Tevrat"** ta ef'al (işler) tevhidi yoluyla onlardan alınan sözü hatırlatmakla davet etti. Nitekim dostunun, yapılanların karşılığını alma zamanında, ***"Aramızda hiç sevgi ve cana yakınlık yok muydu?"*** diye sorması adettendir. Bu davet; İkinci perdenin kaldırılması demek olan sıfat tevhidinedir. Bu davet, genel olan evvelki davetten daha özeldir ki, din ile ilgili nimeti, verilmiş olan sözü, nimet veren ismi ile tecelliyi hatırlatmak ve bunun kabul edilmesi yok olma korkusundan daha özel olan perdelenmekten korkma ile tehdit vardır. Çünkü korku, azap görebilecek olmaktan meydana gelmektedir. ***"Rehbet"*** kızgınlık kahrı ve perdelenmekten korkmaktır, ***"Haşyet"*** (ürkerek korkmak) ise şu ayette ifade edildiği üzere, Rad suresinde, **13/21. Rablerinden korkarlar ve hesabın kötüsünden ürperti duyarlar.** gibidir, bu ayet yönüyle zat perdelemesine özel olduğundan Rehbet ten daha özeldir. ***"Heybet"*** zat yüceliğine erişmiş olması yönünden Haşyet gibidir**...**

Ayet: 42. Hakkı batılla/saçmalık ve tutarsızlıkla kirletmeyin. Bilip durduğunuz halde gerçeği gizliyorsunuz.

Ve kendinize ait halinizin içten gelen bir duyguya teşvik edici halleri ve düşünceleri ile Hakk'a ait sıfatının teşvik ettiği duygu ve düşüncelerin arasını fark etmeyle Hakk'ın İlim, Kudret ve İrade gibi sabit olan sıfatlarını, aslı olmayan kendinize ait olup takınacağınız halleriniz (Nefsin sıfatları) den açığa çıkanlar ile karıştırmayınız. Siz işlerin tevhidine ait ilimden işin kaynağının sıfat olduğunu bildiğiniz halde benliğe ait hallerin meydana gelişinde onları perde yapma ile Hakk'ın sıfatlarını gizlemeyiniz. Hak'tan başkasına işleme ve iş nispet etmediğiniz gibi sıfat da nispet etmeyiniz. Ve sevap ümidiyle değil, rızamı isteme ile namazı kılınız ve zekâtı veriniz. Bu gibi emredici sözlerin kaynağı olarak sonraki ayet alınabilir, **2/43. Namazı kılın, zekâtı verin; rükû edenlerle birlikte rükû edin.** ayette emredilen ***"Rükû"*** kendine emredilen şeyi anlama ve alçak gönüllülükle boyun eğmektir ki bu, sıfat tecellisinin miras ve son derecesi olan rızanın işaretidir. Yani benim sıfatlarımı etraflıca düşünmüş olmanızda ezelde olan belirlememe razı olunuz. İş ile

ayakta durma halinde benlik, kendi sureti ile bağımsız olduğundan bu haldeki yönelme, mükâfat ve sevap istemiş olmanın işaretidir. Son derece gönül alçaklığı olan secde etme, zat tecellisinde vahdette yok olmanın işaretidir**...**

Ayet: 44. İnsanlara iyiyi ve güzeli emredip de öz benliklerinizi unutuyor musunuz? Üstelik de Kitap'ı okuyup durmaktasınız. Hala aklınızı kullanmayacak mısınız?
Siz, benliklerinizi unutarak insanlara kalbin berraklığını ve benliğe ait zekâsının düzgünlüğünü gerektirecek güzel işler ve davranışta olmalarını emreder misiniz? Ef'al tecellisinden sıfat tecellisi makamına ilerlemiş olacağınız şeyleri yapmaz mısınız? Hâlbuki sizi tevhid yoluna götüren, Muhammed'e uymuş olmanızı size emreden yaratılışınız kitabını okuyorsunuz. Aklınız yok mudur? Onu kullanmıyor musunuz? Bu sözler, onları fazlasıyla ayıplamak ve onurlarını heyecana getirmek içindir ki, sonraki ayette bu konuda; **2/45. Sabra ve namaza sarılarak yardım dileyin. Hiç kuşkusuz bu, kalbi ürperti duyanlardan başkasına çok ağır gelir.** Buyrulmuştur. Ve sizlerin işleriniz üzerinde kudretiniz olmadığından gerçek kudret sahibinden yardım isteyiniz. Niyetiniz rıza makamına ulaşmak olunca size ağır ve acı gelen tekliflere sabır ile ve namaz ile yardım isteyiniz. Ve gerçek olan odur ki, gözetme ve kalp huzuru ağır bir şeydir. Ancak kahr ile ilgili tecellilere namazlar ve duaların kaplayıcılığı ve lütuf ile ilgili tecelliler nurlarının kabul edilmesi için kalpleri kırılmış ve yumuşamış kişilere ağır değildir ki, bir sonraki ayette bu konuda; **2/46. O ürperti duyanlar, Rablerine kavuşacaklarını düşünler ve bilirler ki, onlar mutlaka O'na döneceklerdir.** buyrulmuştur. Onlar Rablerine konuşmuş olduklarında Rablerinin sıfatı huzurunda oldukları ve kendilerine nispet ettikleri sıfatlarının, Hakk'ın sıfatlarında yok olma ve yoklukları ile Rablerine dönücü olduklarını tam olarak iyice bilmektedirler**...**

Ayet: 47. Ey İsrailoğulları! Size lütfettiğim nimetimi, sizi âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın.
Ey İsrailoğulları, size vermiş olduğum nimetlerimi ve sizin içine bulunduğunuz zamanınızın halkına üstün yapmış olduğumuzu düşününüz. Bu defa kendilerini doğru yola koymuş olanın da, evvelki zamanlarının perdeli olan halkına. Onları üstün kılmamız ile lütuf ve evvelki perdelenmenin kaldırılmasında doğru yola koyan yüce Allah olduğunu evvelki doğru yola koymasında kötülük istemiş olmadığı gibi. İkincisinde hayırdan başka bir şey istemiş olmayacağını ifade için İsrail oğullarına karşı olan seslenme tekrar edilmiştir ki, sonraki ayette, **2/48. Ve korkun o günden ki, hiçbir benlik bir başka benliğin herhangi bir şeyi için karşılık ödemez; hiçbir benlikten şefaat kabul edilmez, hiçbir benlikten fidye alınmaz. Ve onlara yardım da edilmez.** Buyrulmuştur. Yani, Hak'tan başka hiç kimsenin kendine ait kudreti olmadığı yönüyle hiçbir benliğin, bir benlikten bir şeyi alıkoymuş olamadığı zamanda, ***"Kahhar"*** isminin tecelli halinden sakınınız. Ümit ettiklerinizin hepsine nispet ettiğiniz sıfat ve ef'al' i (işleri) alınmış olmakla hiçbir benlikten yardım ve aracılık (şefaat) da kabul edilmez. Ve hiçbir kişinin malı mülkü olmadığından hiçbir benlikten fidye dahi alınmaz. Hak'tan başka birisinde, kuvvet ve yardım edicilik imkânı olmamakla onlar yardım edicilikte de bulunamazlar. Ve bir sonraki ayette, **2/49. Sizi Firavun hanedanından kurtardığımızı da hatırlayın. Hani onlar size azabın en çirkiniyle kötülük ediyorlardı. Erkek çocuklarınızı boğazlıyorlar, kadınlarınızı diri bırakıyorlar/kadınlarınızın rahimlerini yoklayıp çocuk alıyorlar/kadınlarınıza utanç duyulacak şeyler yapıyorlardı. İşte bunda sizin için, Rabbinizden gelen büyük bir ıstırap ve imtihan vardı.** Buyrulmuştur. Ey İsrail oğulları! Sizi, Firavun ailesinden kurtardığımızı düşününüz. Ki, nimetleri hatırlatılmış olmasından anlaşıldığına göre ayetin açık yönü ve tefsiri sevgiyi coşturmak içindir. Ayetin batını ve tevili, sizi bencilliği ile perdelemiş olan ve vücud mülkünü. Ve beden şehrini istila etmiş olan ***"Nefs-i emmare"*** (emredici benlik) Firavun'undan kurtardığımızı hatırlayınız demektir. Ki, o, kendi kuvvetleri olan kızgınlık, aşırılık (şehvet), kuruntu ve hayal ile Allah'ın berraklığı olan ve Ruh Yakub'unun çocukları olan ruha ait kuvvetleri ve dış duyulardan bedene ait ve huylara ait kuvvetleri ve bitkilere ait kuvvetleri köle yapmıştır. Dünya oğullarından hırslı olanların yaptıkları gibi yiyecek ve giyecek şeylerin sıralanması ve malın tümünün toplanıp saklanmasında size sert davranıp zor ve eziyetli işleri teklif ederler. Bu davranışlarının üzerinde önemle durmuş olmakla sizi, hakiki lezzetlerinizden engeller ve kullanırlar, bu konuda önemle düşünmüş olarak sizi, kendilerine bağlı yapıp taptırırlar. Ve sizin çocuklarınızı boğazlarlar. Yani kalbin sağ gözü olan akıl ile ilgili bakma kuvvetlerini ve sol gözü ayarında bulunan akıl ile ilgili işler kuvvetlerini, kalbin kulağı olan anlayışı, kalbin kendisine ait denilen sırrı, fikri ve zikri kesip öldürürler. Ve kadınlarınızı sağ bırakırlar. Yani anılmış olan doğal kuvvetlerinizden ruha ait olanları, istila etme kahrı ile işler ve duyularından engelleyip, ruhun nur ve yardımından saklamış olarak bencillik firavunun kuvvetleri olan kuruntu ve hayal grubuna kuvvet verirler. Ve Rabbinizden gelen

sizin için büyük bir imtihan vardır. Yani sizi bencillik firavunundan kurtarma işinde Rabbinizden Celal ve Cemal isimlerinin etraflıca düşünülmesi gibi sizin için büyük bir nimet vardır.
Bir başka mana: Ayette ifade edilen eziyet etme işinde sizin için Rabbinizden mahrum olma uzaklığı ve örtünme cezası gibi büyük bir şiddetli azap vardır. Çünkü: Araf suresinde, **7/168. Belki dönerler diye onları güzelliklerle de kötülüklerle de imtihana çektik.** Buyrulduğuna bakarak imtihan denilen bela, hem nimet ile hem de şiddetli ceza ile meydana gelmiş olabilir**...**

Ayet: 50. Hani önünüzde denizi yarmıştık da sizi kurtarmış, Firavun hanedanını boğmuştuk. Siz de bunu bakıp görüyordunuz.
Toprağın yarılıp bitkilerin açığa çıktığı gibi, sizin vücudunuzla siyah cisme ait madde denizini yardığımızı, cisme ait maddeden soymakla sizi kurtardığımızı ve cisme ait madde gerekliliği sebebiyle maddenin bozukluğunda yok olması dolayısı ile benliğe ait kuvvetleri boğmuş. Ve yok etmiş olduğumuzu düşününüz ki, siz de bu boğulma ve yok olmayı açıkça görüyordunuz. Bu anlatım üzere İsrail oğullarına olan seslenmenin öncesinde, İsrail oğulları; ruha ait kuvvetler ile te'vil etmek mümkün olabilir. Onlara iyilik olan nimet, ruh âleminden, ruha ait kuvvetlere coşkunluk veren nurların kabul edilmesine doğrultulmuş olunmaktır. Onların vermiş oldukları sözde durmaları, önceki kabiliyetleri değeriyle kendilerinde saplanmış olan bütünlüğe ait manaları meydana çıkarmalarıdır. Cenab-ı Hakk'ın, onların vermiş oldukları sözleri üzerinde durmaları, temizleme ve kendilerinde olan manaları kullanma değeriyle kabiliyetleri nurlarının hakkı ile durucu olduklarından Hakk'ın onlara kemal nurunu taşırmış olmasıdır. Eğer bir şeyden korkup çekinecek olursanız, kabiliyetinizin yok olması ile nurlarının saklanmış olmasından korkunuz. **"İman ediniz"** sözü, kabiliyetinizde olan yaratılış nurunu doğrulayıcı olarak size bereketlendirmiş olduğum nura ait parlaklıklara ve gizliliğe ait içten doğan şeyleri kabul ediniz demektir. Aşağıya ait yöne yönelme ile nura ait parlaklığın kabul edilmesinden perdeli olanların derecelerinin öncesinde olmayınız. Nura ait parlaklıkları, benliğin lezzet ve kazançları ile değiştirmeyiniz. Hak ve Hakikat olan ruha ait marifetler ve temiz nurları, aslı olmayan bencilliğe ait halleri ve istenmiş olan şeylerin duyguları ile karıştırmayınız. Benliğe ait hallerin açığa çıkması ile nurlar ve ruha ait marifetleri saklamayınız. Ruh huzuruna yönelme ve emrine uygun boyun eğme ile mallarınız olan bilgilerinizin zekâtını geçindirme yapıp fazilet ahlakı ve güzel alışkanlıkları kazanmaları için huzurunuzdaki bedene ait huylar kuvvetleri fakirinize dağıtmış olunuz. Akla ait emirleri, ruha ait nurları, kalbe ait işleri kabul etmek için rükû ve alçak gönüllülükte olunuz. Siz, **"Ruh"** Rabbinden **"Akıl"** meleği vasıtası ile **"Kalp"** Peygamberine inmiş olan akla uygunluk kitabını okuduğunuz halde. Aşağı derecenizdeki kuvvetlerinize güzel ibadetleri, iyi terbiye ve makamınıza ilerleme ve terbiyelerinizle terbiyelenmiş olmalarını emredip vahdette yok olmada ruh makamına ilerleme, müşahede makamında ruhun nurlarıyla aydınlanıp gözetme ve ilahi huzurda ruha ait olanların terbiyeleriyle edeplenmekte kendi benliklerinizi unutuyor musunuz? Size sultana ait ruhun nurları saltanatından gelmiş olan hükümler ve yücelik tecellilerinin açığa çıkmış olan kahrına sabır ile. Ve Hak'la huzurla yardım ediniz ve yardım isteyiniz ki, bu yardım isteme; ancak ruh ve kalbin emirlerine boyun eğmiş olmayı anlama ve razı olup nurlarını kabul etme konusunda ruha geri dönmüş olacağını ve ruh huzurunda olduğunu iyice bilmiş olanlara kolaydır. Yoksa böyle olmayanlara son derece zor ve eziyetlidir. Ruha ait kuvvetlerin âlemlere üstün tutulması, insanda olan kuvvetlerin tamamının üstünde şerefli olmasından ibarettir**...**

Ayet: 51. Ve Musa ile kırk gece için sözleşmiştik de siz bunun ardından buzağıyı tanrı edinmiştiniz. Zulme sapmıştınız siz.
Kendisini yücelerde gören Firavun ve taraftarlarının gerçeğe davet edilmeye karşı koymaları ve yok edilmeleri ile ortadan çekilmiş olmalarından sonra, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin şu hadis-i şerif'inde söylendiği şekliyle ki, ***"Âdem'in çamuru kırk sabah kudret eli ile yoğrulmuştur."*** Buyrulduğuna göre, ana rahminde henüz can bulmuş çocuk (cenin) olarak meydana gelmesinden bedenin yaratılmış olduğu kırk günlük müddet zamanında yeniden meydana gelme ile ilk yaratılıştan örtünmesi sebebi ile kalbini nur madeninden perdelemiş olan doğal örtü ve perdelerin, kalp yüzünden kaldırılması ile **"Tevrat"** hikmetinin, Musa'ya vaat etmiş olduğumuzu hatırlayınız. Musa'nın bir tarafa çekilmesinden ve sizden gizlenmiş olmasından sonra siz; eksik olan hayvana ait hal üzere olan benlik buzağısını İlâh edinmiş oldunuz. O halde siz, zalimler, yani ibadeti yapılması gerekenin dışına koyanlar, yani Allah'tan başkasına ibadet edenlerdensiniz, denmiş olması ile beraber sonraki ayette, **2/52. Belki şükredersiniz diye bunun ardından da sizi affettik.** Buyrulmuştur. Bu kötü ve iğrenç olan davranışınızdan sonra Musa'nın size dönüşünde tövbe etmeniz dolayısıyla affedilme nimetini nimet verenden olduğunu göz önünde bulundurma ile **"Münim"** (nimet veren) isminin, tecellisini kabul etmeye kabiliyetli olup **"Afüvv"** (affedicilik) nimetime şükür etmeniz için sizi affetmiş olduk.

Te'vil üzere ikinci mana: Bedene ilgi duyma ile toplumu olan ruha ait kuvvetlerden örtünmüş olması zamanında biz, **"Kalp"** Musa'sına beden binasının yaratılmış olduğu kırk gün için sözleştik. Sonra siz, kalp Musa'sının çocukluk halinde saklama ve göz önünden gizlenmiş olmasından sonra, küçücük bir çocuk olan hayvana ait benlik buzağısına ibadet eder oldunuz. Sıfatım yoluna girmiş olmanızla kemaliniz (olgunluğunuz) sebeplerini hazırlama ve soyunmuşluğa uygunlaştırma nimetime şükür etmeniz için bu kulluktan sonra soyunma ve hakiki ermişlik ve kalp nurunun görünmesi ile sizi affetmiştik. Ve bir sonraki ayette, **2/53. İyiye ve güzele yol bulursunuz ümidiyle Musa'ya Kitap'ı ve Furkan'ı/hakla batılı ayıran mesajı vermiştik**. Buyrulmuştur. Hidayet nuru ile doğrultulmuş olmanız için kalp Musa'sına hak ile batılı (doğru ile yanlışı) birbirinden ayırıcıyı ve akla uygunluk kitap'ı, hikmetler ve marifetleri verdiğimizi de hatırlayınız...

Ayet: 54. Hani Mûsa, toplumuna demişti ki: "Ey toplumum, buzağıyı tanrı edinmenizle öz benliklerinize zulmettiniz. Hadi, yaratıcınıza, Bari'nize tövbe edin; egolarınızı öldürün. Böyle yapmanız yaratıcınız katında sizin için daha iyidir; O sizin tövbelerinizi kabul eder. Hiç kuşkusuz O, evet O, tövbeleri çok kabul edendir, rahmeti sonsuz olandır.
Mûsa, toplumuna seslenerek dedi ki: "Ey toplumum, doğru olup olmadığına bakmadan buzağıyı tanrı edinmiş olmanızla siz, düşünülmüş olan sevap ve tecellilerinden benliğinizin haklarını ve tecellilerini ve hoşa giden şeyleri eksik hale getirdiniz.
İmdi: Evvelki örtünmenin kaldırılması ile yaratıcınıza dönünüz. Tövbenizin kabul edilmesi için kendisine özel olan bağımsızlıkla ilgili işlerinizden ve hoşnutluk vericiliğini engelleme ile ruhu ayarında yaşamaya sebep olan isteklerini kökünden koparарak kendine nispet etmekten perhiz etme kılıcı ile bencilliğinizi öldürünüz." dediğini hatırlayınız.
İkinci te'vile göre mana: Kalbin kuvvetlerine siz, bencilliğe tapmış olmakla kendi haklarını eksik hale getirmiş oldunuz.
İmdi: Aslınızla ilgili hayat ile hayat bulmuş olmak için benliğinizi, arzularının galip gelmesiyle meydana gelmiş olan hayat ekmeğinden perhiz etmeyle öldürerek nura ait hidayet ile **"Bari"**nize tövbe eden ve dönmüş olunuz, demektir. İşte yaratıcınız katında sizin için hayırlı olan iş budur. O' size hakikatte dönücülüğü verici ve çok merhametli, ancak O'dur. Ve sonraki ayette konunun devamı hakkında, **2/55. Siz, şunu da söylemiştiniz: "Ey Mûsa! Biz Allah'ı apaçık görmedikçe sana asla inanmayacağız." Bunun üzerine sizi yıldırım çarpmıştı. Ve siz bakıp duruyordunuz.** Denilmiştir. Yani sizin, Musa'ya "Ey Mûsa, sana açık olup bizim göremediğimiz, müşahede makamına ulaşmış olunca o hakikate ait imana doğrultulmuş olunduğun Allah'ı açıkça görmüş oluncaya kadar bencillik buzağısına tapmaktan vazgeçmeyeceğiz ve elbette sana inanmayacağız." dediğinizi hatırlayınız. Böyle deyince siz, gözetme ve müşahede de iken sizi; zat tecellilerinde yok olma demek olan ölüm yıldırımı ele geçirmiş oldu. Ve bir sonraki ayette, **2/56. Sonra, ölümünüzün ardından sizi dirilttik ki, şükredebilesiniz.** Buyrulmuştur. Sonrasında Allah'ta yolculukta ulaşma ve tevhid nimetine şükretmeniz için yok olmuş olduktan sonra beka suretiyle ve hakikate ait hayat ile gönderip sizi dirilttik. Ve daha sonraki ayette, **2/57. Ve bulutu üstünüze gölgelik yaptık ve size kudret helvasıyla bıldırcın indirdik: "Rızık olarak size verdiklerimizin, en temizlerinden yiyin."dedik. Onlar zulmü bize yapmadılar kendi benliklerine zulmetmekteydiler.** denilmiştir. Ve tamamıyla yakıcı olan zat güneşinin örtüsü olan sıfat tecellisi bulutuyla size gölge yaptık. Ve sıfatta yol almanızda sıfat açıklıklarında ilaha ait nefeslerin ve rahmet rüzgârlarının, size topladığı tevekkül ve rıza gibi oluşlar ile benliğin bozuk ahlâk rezaletlerini gidermiş olmakla tatlılık ve şirinlikleri kendinde toplayan haller ve zevke ait makamlar helvasını ve hakiki ilim, hikmet ve marifet bıldırcınını, size indirmiş olduk. Çok güzel olan bu manevi yönden yiyecekleri kabul etme ve yemiş olunuz. Onlar, bize zulüm etmediler. Benliklerine ait hallerle örtünmüş olmaları sebebiyle bizim sıfatlarımızı eksiltmiş de olmadılar. Fakat perişanlıkta, zararda ve gerçeklerden mahrumlukta kalmalarıyla kendi haklarını eksiltmiş oldular. Bu açıklamalar her iki te'vile göredir. Bu ayetteki hitap, her ne kadar genel ise de, Musa'nın toplumundan seçilmiş olan yetmiş kişiye özeldir**...**

Ayet: 58. Şöyle demiştik: "Girin şu kente; orada dilediğiniz yerde bol, bol yiyin. Kapıdan secde ederek girin ve affet bizi" deyin ki, hatalarınızı bağışlayalım. Biz güzel davranıp, güzellik üretenlere daha fazlasını da veririz."
Müşahede (şahit olma) makamı olan temiz, kutlu olan **"Ruh"** bahçesine giriniz. O bahçeden ne istiyorsanız bol olarak alıp yiyiniz. Hadis-i şerif'te***, "Kazaya razı olmak razı olmak, Allah'ın en büyük kapısıdır."*** diye haber verilmiş olduğu gibi size gelen sıfat, iş ve yüklenme tecellilerine secde edici, boyun eğici olarak rıza kapısından giriniz. Ve ahlâk, ef'al, sıfat nispetinden olan günahlarınızın silinmesini isteyiniz. Sizin

renklenmenizi ve halleriniz günahlarını bağışlar ve örtmüş oluruz. Ve ihsan sahibi olanların, Allah'ta olan yolculukta ihsanlarının sevabını fazlalaştırmış olacağız ki, bu sevaptan anlatılmak istenen, zat gizliliğini görmüş olmaktır, dediğimizi hatırlayınız...

Ayet: 59. Ne var ki zulme sapanlar, sözü kendilerine söylenmiş olandan başkasıyla değiştirdiler. Bunun üzerine biz, bu zalimler üstüne, ürettikleri kötülüklere karşılık olarak gökten pislik indirdik.
Bütün uyarılara rağmen zulüm etmeye devam edenler, kendilerine söylenmiş olan sözü başka sözler ile değiştirmiş olarak, ***"Benliğimizin istediği gıdayı isteriz."*** dediler. Ruha ait hoşnutluklar için Allah'ın sıfatları ile sıfatlanmayı istemeyerek, benliğe ait hoşnutluklar için kendi halleri ile hal sahibi olmayı istediler.
İmdi: Özellikle zulüm etmede ısrar edenlere doğru yoldan çıkmaları ve kalbin ibadetlerinden ayrılıp benliğin ibadetlerine çıkmış olmaları sebebiyle. Ruh ve ruh ile ilgili lütufları onlardan uzaklaştırmış olarak ruh göğünün kahrından onlara azap, benliğin kaplayıcılığında sıkıntı, darlık ve karanlık istemiş olma ipinde esirlik, arzular kayıtlarında örtünme, değişik ve kaybolan aşağılık maddeye sevgi duymaları sebebiyle mahrumluklar ve alçaklığı onlara indirmiş olduk**...**

Ayet: 60. Bir zamanlar Mûsa, toplumu için su istemişti de biz, "değneğinle şu taşa vur" demiştik. Taştan hemen on iki göze fışkırmıştı. Her bölük insan kendilerine özgü su kaynağını bilmişti. "Allah'ın rızkından yiyin, için yeryüzünde bozgunculuk yaparak şuna buna saldırmayın." demiştik.
Mûsa, ruh göğünden ilimler, hikmetler ve manalar yağmurunun inmesini istedi. Biz de bedene ilgisi olma ve beden yeri üzere durup dayanmış olduğu benlik asasını düşünme ile aklın kaynağı olan şuur taşına vurmasını Musa'ya emrettik. Benlik asasını, düşünme ile şuur taşına vurunca; beş zahir ve beş batın duyu ve görüş ile ilgili akıl kuvvetleri ve işler ile ilgili akıl kuvvetlerinden ibaret olan insana ait durulacak yerin sayısı üzere şuurdan on iki göz ilim fışkırmış oldu. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Her kim bir duyuyu kaybetmiş ise bir ilmi kaybetmiştir."*** Buyurmuştur. İnsanların her birisi, ilgi duymasıyla üzerinde uzmanı olduğu ilmin kaynağını bilmiştir.
Mesela: İlmi ile faaliyet gösteren âlimler ve sanat ehli olanlar işleri ile ilgili akıl ile hâkimler ve arifler; görüş ile ilgili akıl ile boyacılar; görünen renkler ilmi ile Müzik ile ilgili sanat ehli olanlar; sesler ilmi ile diğerleri de kendi huyları üzere istifade edecekleri kaynaklarını bildiler.
İkinci te'vil üzere mana: Benlik asasını şuur taşına vurmasını **"Kalp"** Musa'sına emrettik. Asa'yı vurduğunda **"Ruh"** Yakub'unun, çocukları olan on iki adet; ruha ait kuvvetlerinden her birinin kendisine ayrılmış olduğu, anılmış olunan on iki insana ait olan durulacak yer kaynağı kaynamış oldu. Ve her bir ruha ait kuvvet, kendi huyu olan kaynağı bildi. Allah'ın vermiş olduğu ilim ve işler, haller ve makamlar yiyeceklerinden istifade ediniz, cahillik ile yeryüzünde bozgunculuk yapmakta ileri gitmeyiniz**...**

Ayet: 61. Siz şöyle demiştiniz: "Ey Musa, biz bir tek yemeğe asla dayanamayız; bizim için Rabbine dua et de bize yerin bitirdiklerinden, baklasından, acurundan, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarıversin. "Musa şöyle demişti: "Siz daha aşağı bir nimete daha üstün bir nimeti mi değiştirmek istiyorsunuz? İnin bir kasabaya; istediğiniz sizin olacaktır." Ve üzerlerine zillet, eziklik ve yoksulluk damgası vuruldu, Allah'tan bir gazaba çarpıldılar. Bu böyle oldu, çünkü onlar Allah'ın ayetlerini inkâr ediyor ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. İsyan ettikleri için böyle oldu. Sınır tanımıyor, azgınlık yapıyorlardı.
Sizler demiştiniz ki, "Ey Mûsa! Biz, marifet ve ruha ait gıdasına elbette ki, katlanacak değiliz. Bundan dolayı, bizim için Rabbinden, yerin açığa çıkardığı bakla, salatalık, sarımsak, soğan, mercimek çıkarmasını iste: yani Rabbinden bizim için çevreyi genişleterek benlik yerimizin çıkardığı ve hoşluk veren soğuk yemişlere, kıskançlık lezzetlere, kötü aşırılıklara (şehvetlere) izin vermesini sor ve iste." dediğinizi hatırlayınız. Mûsa onlara: "Siz, hayırlı olan bir şeyi, küçük ve değersiz olan bir şeyle mi değiştireceksiniz? Beden ülkesine ininiz, orada kendiniz için istedikleriniz vardır." dedi. Onlar üzerine aşırılığa ait hırsa uymuş olmakla gerekli olan alçaklık ve aşağılığa ait yönde oturulacak yer, miskinlik ve ihtiyacın devamlılığı vurulmuş oldu. Ve yüce Allah'tan gelecek kızgınlığa yani uzaklaştırma ve kovulmayı hak etmiş oldular. Onlar, Allah'ın ayetleri ve tecellilerinden perdeli olmakla peygamberleri haksız olarak öldürme, isyan ve sınırı aşmış olduklarından ilahi kahra, miskinlik ve alçaklığa düşmüş oldular.
İkinci yön üzere mana: Kalp ve akıllarının emirlerine isyan ile yönelmiş, kesin bir emir olmayıp, sadece batıl (aslı olmayan) hareketleriyle kalpler peygamberlerini öldürmüş olmalarıyla bu hale tutulmuş oldular**...**

Ayet: 62. Şu bir gerçek ki, iman edenlerden, Yahudilerden, Hıristiyanlardan, Sabiilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp barışa yönelik iş yapanların, Rableri katında kendilerine has ödülleri olacaktır. Korku yoktur onlar için, tasalanmayacaklardır onlar.
Taklid-i iman ile iman edenler: Görünür olana ilgi duymakta olan Yahudiler, batına ilgi duymakta olan Hıristiyanlar, akla uygunlukla perdeli olduklarından. Akıl meleklerine, kuruntular ve hayaller ile perdelenmiş olup bencilliğine ait yıldızlara tapanlardan. Allah'a ve ahiret gününe hakiki bir iman ile iman edip tevhid ilmine ve kıyamete yakın meydana gelmiş olanlar. Ve âhirette Allah'ın yüzüne bakabilmeye yakışır ve mutluluğa ulaştıracak işleri işleyenler için Rableri katında ef'al (işler) ve sıfat cennetlerinden sonsuz ve ruha ait sevap vardır. Ve bunlara işlerinin neticesi olabilecek azap korkusu ve sıfat tecellilerinin öldürmelerinden üzüntü duymak da yoktur. Bu ayet, İsrail oğullarının söylemleri arasında bir karşı duruşa söylenmiş sözlerdir**...**

Ayet: 63. Hani sizden kesin söz almış, dağı üzerinize kaldırmıştık: "Size verdiğimizi kuvvetle tutun ve içinde olanı hatırlayıp zikredin ki, sakınabilesiniz."
Sizin, ezelde ***"Sâbikun"*** (öne geçenler) ve sonra Tevrat'ta ***"Laikan"*** (yaklaşanlar) veya tevhid-i ef'al ve sıfata kılavuzluk eden akıl delilleriyle sizden söz aldığımızı ve manalarının anlayışları kabul edebilecek güçte olmanız için üzerinizde olan şuur. **"Tur"** unu kaldırdığımızı ve şirk, cahillik ve kötü davranışlardan sakınmanız için size verdiğimiz Tevrat'ı. Veya fark edici aklı (Furkan'ı) ciddi olarak kabul edip onda var olan hikmetler, marifetler, ilimler ve şeriat'ı muhafaza ediniz dediğimizi hatırlayınız. Ve sonraki ayette de, **2/64. Bunun ardından da yüz çevirip döndünüz. Eğer Allah'ın size lütfu ve rahmeti olmasaydı, kesinlikle hüsrana uğrayanlardan olacaktınız.** Buyrulmuştur. Yani bundan sonra siz, aşağıya ait yöne yönelmiş olmanızla hakikatten yüz çevirmiş oldunuz. Eğer Allah'ın sizleri, akla doğrultmuşluğu, görüş ve şeriat nuru ile sizlere rahmet etmesi olmasaydı elbette sizler perişanlık sahipleri olurdunuz. Bilinmelidir ki, İnsanlar başıboş bırakılıp huyları üzere terk edilmiş olsalar gençlik ve çocukluk zamanlarında alışmış oldukları cisme ait lezzetlere ve perdelere tamamıyla dalarlar. O derece dalgın olurlar ki, kabiliyetleri yok olup insanlık derecesinden düşmüş olurlar. Ve ileride olan bir ayette Maide suresinde; **5/60. Allah'ın lanetlediği, üzerine gazap indirdiğidir o. Allah, böylelerinden maymunlar, domuzlar ve tağut uşakları yapmıştır.** Buyrulduğu yönüyle o kişiler,**"Mesh"** olunma ile şekilleri değiştirilmiş olurlar. Ve bir şair, ***"Benlik denilen öyle bir kişiliktir ki, onu başıboş bırakır isen mutlaka olumsuzlukları kendisine gerekli görür. Eğer üzerinde önemle durmuş olup iyiliklere yöneltmiş olursan, sevinç ve güzellikleri bulur."*** dediği gibi şeriata ve akla dayanan davranışlar, hikmetler ve ahlâkın olduğu yere gitmiş olmayı öngörür ve kötülüklerden korunma nasihatleri ile korunmuşluğa uymuş olurlarsa, manen ilerlemiş ve aydınlanmış olurlar. İşte bu sebebtendir ki, ibadetler konulmuş ve belirli vakitlerde ibadetlerin tekrarlanması farz kılınmıştır. Ki, aşırılıkların kötülüğü ve lezzetlerinin kabul edilmesi zamanlarında geniş olan uğraşlar karanlığı ve gaflet zamanlarında biriken huylar kirleri, yapılacak ibadetlerle yok edilmiş olarak nura ait huzur ile batınları (içleri) nurlanmış. Ve Hakk'a yönelme ile benlik cehennemine düşmekten kurtulmuş olsunlar. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Büyük günahlardan sakınıldığı vakit, bir namazdan sonra gelen namaz, aralarındaki küçük günahlara kefarettir."*** Buyurmuştur. Görülmüyor mu ki, şehvete (aşırılığa) girişmiş olmakta ve büyük temizlik (boy ab-desti) ile ve küçük temizlikte (ab-dest) ile gece ve gündüz saatlerinde dünya işleriyle uğraşılmış olunduğundan. Bu sebeple benlikte meydana gelmiş olan beş duyu kederlerinin yok edilmesi beş vakit namazla, her kederin kendisine uygun bir temizlik şekliyle temizlenmesi emredilmiştir. Yine bu sebepten hafta günlerinde cisim ile ilgili lezzetler, bedene ait haller, kazanç uğraşlarından meydana gelen yalnız olma karanlığının, ayrılık yabaniliğinin yok edilmesine de ibadet ve huzura yönelme üzere haftada bir günün toplanma günü olan ***"Cuma"*** günü belirlenmiştir ki, Hak'tan yüz çevirme ve dünya işleriyle uğraşma karanlığı, yabanilik ve ayrılıkların yok olması, birliğe yönelme ve ibadet nuru ile nurlanarak alışma ve bir arada olma ile aralarında sevgi ve yakınlaşma meydana gelmiş olabilsin.
Buna dayanarak: Başlangıç ve görünürlüğe önem vermede ehil olduklarından Yahudiler' e haftanın birinci günü olan ***"Cumartesi"*** toplanma günü olarak belirlenmiştir. Ruh ile ilgili ve batın ve bize, yani İslam'a nispetle başlangıç ve zahir ehlinden sonraya kalan, ahiret ehli olduklarından Hıristiyanlara haftanın ikinci günü olan ***"Pazar"*** toplanma günü olarak belirlenmiştir. Ahir (son) zamanda mühürlenmiş nübüvvet'e, zahir ve batın hepsini içine alan vahdet ehli olduklarından, yukarıda ifade edildiği gibi Müslümanlara haftanın son günü olan ***"Cuma"*** günü toplu olarak ibadet etme günü belirlenmiştir. Cuma'nın yedinci gün olduğu rivayetine göre haftanın sonu olarak belirlenmiş olup o ibadet gününde dine ait olan öğüt (vaaz)

Hakk'a nispet ile olmuştur. Çünkü Yahudilerin davet ettikleri his âlemi, âlemlerin sonudur. Hıristiyanların davet ettikleri akıl âlemi, âlemlerin evvelidir. Hâlbuki: toplanma ve sonlandırma (mühür) günü Cuma'dır.
İmdi: Bu halleri göz önünde bulundurmayıp gerçek olana uymamış olanların, kabiliyetleri nuru yok olup ***"Sebt"*** (Cumartesi) sahiplerinin, ***"Mesh"*** (şekillerinin değiştirilerek çirkin hale getirmek) uygulaması ile şekilleri değiştirilmiş olurlar. Ki, Sebt sahipleri, Sebt yani cumartesi gününde balık avlamaktan, benliklerine ait kirleri almış olmaları engellenmişti. Fakat Yahudiler hile yaptılar, balıkların hapsedilip Pazar günü avlanmış olmaları deniz sahilinde havuzlar yaptılar. Yani haftanın diğer günlerinde hayal ettikleri maddeler denizinin sularından doldurmuş oldukları evlerindeki havuzların etrafında her çeşit yemekler, içkiler, eğlenceler ve lezzetler topladılar. Haftanın diğer günlerinde sanat ve kazanç ile uğraşır oldukları ve bu uğraşlardan bir müddet uzak kalıp, yeter derecede benliklerine ait hoşnutlukların tamamı Sebt gününde toplandı. Yahudilerin ve cemâat'larda bir kısım müslümanların şu anda da alışkanlıkları olduğu gibi ki, çoğunlukla kötülük işleri o toplanma günlerinde meydana gelmiş olur. İşte Cumartesi (Sebt) gününde olan bu alışkanlıkları, bütün huzur vakitlerinin, dünya sıkıntılarına, benliklerine ait hoşnutluklarının istenmiş olmasına harcanmış olduğuna delildir ki, bu gün beden kalıbı, Mescid de namazda iken, kalbi çarşıda uğraş içinde olan bazı Müslümanlar vardır. Hatta bunların birisi, ***"Benim hesap pusulam, namazdır. Yani dünya uğraşlarından uzaklaşıp namaza durduğum zaman kalbimde, ticaretteki alacak ve verecek işlerini düzeltme uğraşları olmaktadır."*** demiştir. İşte bu hal, insanı yücelik âleminden alıp aşağıda olan hayvana ait görünüşe düşmeyi gerektirmiş olur. Buna işaretle bir sonraki ayette, **2/65. Onlara şöyle dedik: "Aşağılık maymunlar oluverin."** Buyrulmuştur. Yani, sizden Cumartesi gününde sınırı aşmış olanlara, "Sizler, görünüşte insana benzeyen, hakikatte insan olmayan Hak'tan uzak ve kovulmuş maymunlar olunuz" dediğimizi, gerçek o ki, bildiniz. Ve daha sonraki ayette, **2/66. Bu durumu, o zamandakilere ve onların ardından geleceklere ibret dolu bir ceza, takva sahiplerine de bir öğüt yaptık.** Buyrulmuştur. Yukarıda ifade edildiği şekliyle ***"Mesh"*** (şekil değiştirmek) akıl almaz olup Allah'a ait bir iş olmasıyla hak'tır, gerçektir. Bu ve benzeri oluşlar için ayetler ve hadis-i şerif'ler gelmiştir. Bundan dolayı, dünya ve ahrette şekil değiştirme olayı inkâr edilemez. Evvelce de ifade edilen **"Allah böylelerinden maymunlar, domuzlar ve tağut uşakları yapmıştır."** ayetinin gelmiş olduğu gibi, hadis-i şerif'inde Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Bazı insanlar, domuz ve maymundan daha kötü şekillere dönüştürülmüş olarak toplanırlar."*** buyurmuştur. Ve şekli değiştirilmiş olanların, on üç grup olup bunları yanında olanlara teker, teker saymış olduğu ve her birinin değiştirilmeyi gerektiren iş ve kabahatlerini de bildirdiği rivayet edilmiştir. Sözün kısası, bir kişiye hayvana ait hallerden bir hal galip olup kabiliyetini yok edecek derecede kendisinde kökleşmiş olursa. Mesela; kaynağı kibrit madeni (birçok değerin çıktığı yer) olan bir su gibi o özellik, huylarında karar kılmış olarak. Zatına ait şekil almış olursa o kişinin huyları, anılmış olan bir hayvanın huyları ve benliği, o hayvanın benliği olur, ruhu bedeninden ayrılmış olduğunda o hayvan görünüşünde bir bedene kavuşmuş olur ve o hal kendi şekli olmuş olur. Bu konuda her şeyin doğrusunu bilen yüce Allah'tır**...**

Ayet: 67. Mûsa, toplumuna dedi ki: "Allah size, bir inek kesmenizi emrediyor." Dediler ki: "Sen bizimle alay mı ediyorsun?" Dedi ki: "Cahillerden biri olmaktan Allah'a sığınırım."
Musa'nın toplumuna "Gerçek o ki yüce Allah, size bir **"Bakara"** (Sığır, genç inek) kesmenizi emrediyor." dediğini hatırlayınız. Bu inek, hayvanlık yönü kendisini kaplamış olan benliktir ki, bunun kesilmiş olması, ef'al (işler) özelliklerine engel olma ve keskin bir perhiz (sevgilerden el çekme) bıçağı ile onu hayatı olan arzulardan kesmiş olmaktır. Toplumu Musa'ya seslendi; "Ey Musa! Bizi büyüleyip kendine boyun eğdirmek için bizi küçük görmekle oyuncak haline mi getirmek istiyorsun? "Musa cevaben dedi ki; "Büyü yapmak ve karşısındakini küçük görme gibi davranışlarla yönetmeye kalkmak cahillerin işi olduğundan ben, cahillerden olmuş olmaktan Allah'a sığınırım." dedi**...**

Ayet: 68. Şöyle konuştular: "Çağır Rabbine bizim için, açıklasın bize neymiş o! "Cevap verdi: O diyor ki, bahsettiğim ne yaşlıdır ne de körpe. İkisi arası bir inektir." Hadi size emredileni yapın.
Halk arasında söylenen şöyle bir deyim vardır. ***"Kırkından sonra sofi, sert ve soğuk olur."*** denildiği gibi Hz. Mûsa, kendisine bildirildiği üzere toplumuna: "Yüce Allah, o inek (benlik) görenek ile alışmış, inancı ve anlayışı kök tutmuş kabiliyeti yok olmuş bir inek değildir, diyor." dedi. Ve kendisine tarif edileni ifade etmeye devam ile: "Böylece gençlikte doğal olan kuvvetlerinin galip gelmesiyle perhizi, el çekmeyi yüklenmiş olması güç ve kabiliyeti az olan, çok genç bir inek de değildir. Ne çok ihtiyar ne de çok genç, belki iki halin arasında orta bir inektir. Size emredilmiş olan bu işi hemen yapınız." demiş oldu**...**

Ayet: 69. Şöyle dediler:" Çağır Rabbine bizim için, neymiş onun rengi açıklasın bize. "Cevap verdi: "O diyor ki, bahsettiğim, sarı, rengi parlak bir inektir, seyredenlere mutluluk verir."
Cisimde asıl olarak parlaklık olmadığından cismin rengi siyahtır. Bitkiye ait benlikte parlaklık açık olup görünmekte ise de anlayışı olmadığı dolayısıyla parlaklığına siyahlık galip olduğundan rengi yeşildir. Kalbin, cisimden soyunmuş olması anlayışının kuvveti, parlaklığının kemali yönüyle rengi, beyazdır.
İmdi: Hayvana ait benliğin renginin, hareket eden hayvanları anlayış parlaklığı ile cisme ilgisi olup siyahlığından karışmış olup, kırmızılık da beyaz ile karanın bir araya gelip karışmasıyla ve ikisinin arasında karalığı çok olan bir renk olduğundan kırmızı olması gereklidir. İnsanda ise kalbe yakınlığı ile idrak parlaklığının galip olması yönünden ve sarılık da üzerine beyazlık gelen bir kırmızılık demek olduğundan insandaki hayvan ile ilgili benliğe renginin sarı olması gerekir. Kalp nurunun, hayvan ile ilgili benliğin üzerine parlamasından ve hayvanlığa ait benliğin kabiliyetinin berraklığından, o ineğin (benliğin) rengi parlaktır. Kabiliyeti nurunun kuvvetinden ve parlaklığından o ineğe bakmış olanlara sevinç verir. Ona bakmış olanlar, kabiliyetlerden haberli olan kâmillerdir ki, kabiliyeti olanlara sevgi duyup sohbet etmek, onlara gerekli olduğundan kabiliyetli ve almış olduğu müjde ile sevinmiş olanların huzuru ile kâmiller, padişah huzurunda çekinceli sevinç içinde olurlar**...**

Ayet:70. Şöyle dediler: "Dua et Rabbine, açıklasın bize neymiş o! Çünkü bu inek, bizim gözümüzde başkalarıyla karıştı. Ve biz, Allah dilerse, doğruya ve güzele elbette kılavuzlanacağız."
Şöyle bir deyim vardır: "***Her huy kabul edilmez, her kabul edilebilen istenmiş olmaz, her isteyen sabırlı olmaz, her sabırlı bir şeyi meydana getiren olmaz."***
Denildiği gibi kabiliyetli olanların da birçok sınıfları vardır. Bundan dolayı toplumu Musa'ya dediler ki: "Bu sayılmış özellikleri üzerlerinde bulunduran birçok inek vardır. Bu inek bize, benzerli, şüpheli geldi anlayamadık, Rabbinden bu ineğin ne olduğunu bize bildirmesini iste ve inşallah bizler, bu ineğin kesilmesine doğrultulmuşlardan oluruz." dediler. Onların ***"İnşallah"*** demiş olmaları, bütün işlerin Allah'ın dileğine bağlı olan, Allah'ın uygunlaştırması ile kolaylıkla meydana gelen olduğunu bilmekle onların kabiliyetlerinin var olduğuna delildir. Bunun için Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Eğer İnşallah dememiş olsalardı, hiçbir zaman ineğe üstün gelip kesemeyeceklerdi."*** diye buyurmuştur**...**

Ayet: 71. Cevap verdi Musa: "Allah diyor ki, bahsettiğim, boyunduruk yememiş bir inektir, toprağı sürmez, ekini sulamaz. Salma hayvandır. Alaca yoktur onda." Dediler ki: "İşte şimdi gerçeği getirdin." Ve ardından onu boğazladılar, az kalsın yapamayacaklardı.
Mûsa aleyhisselâm yine toplumuna dönerek dedi ki: Yüce Allah, o inek (benlik) doğru işlerle ve ibadetle kabiliyet toprağını kazıyarak çift sürmüş, şeriat emirlerine karşı kendini aşağıda tutmuş ve boyun eğmiş bir inek olmadığı gibi. Elde edilmiş ilimler suyunu çekerek kendisinde açığa çıkmamış marifetler ve hikmetler ekinini sulayan bir inek de değildir. Çünkü bu gibi özellikleri kendisinde bulunduran bir ineğin boğazlanmasına ihtiyaç yoktur. Hiçbir şeriat terbiyesi verilmemiş ve adetler ile alıştırılmamış, sahibi tarafından doğaya otlaması için salınmış, hiçbir anlayış ve görüş kendisinde kökleşmemiş bir inektir. Çünkü belirli bir işareti olan yani, anlayışı, inancı kökleşen inek de boğazlanmaya layık değildir." dedi. Musa'nın toplumu: ***"şimdi kemali arayan kabiliyetlinin söylemesinde doğru ve sabit olanı getirdin"*** deyip sözü edilen ineği boğazladılar. Fakat az kalsın yapamayacaklardı. Çünkü gerekmediği halde devamlı olarak soru sorma ve karşılıklı konuşma ile, kolaylıkla yapılabilecek küçük bir işi büyütüp, benliğin hemen boyun eğmesini oldukça geciktirme ve perhizden (el çekmiş olmaktan) kaçındıklarına, bu sebeple isteklerinin zor kabul edilir olmasına ve ertelenmesine yol açmışlardır. Buna dayanarak, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Eğer küçük bir inek alıp hemen kesmiş olsalardı yeterli olacaktı, fakat onlar işi büyüttükleri için Allah da büyütmüş ve zorlaştırılmış oldu."*** buyurmuştur. Yani gereksiz yere fazla soru sorma ve çekişme olmasaydı, kabul edicilik ve isteklerinin kuvvetinden istedikleri şey önemsenmeyip elde etme ve alınıp götürülmesi kolay olan bir şey olurdu. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Sizden evvelki topluluklar, sadece çok fazla soru sormak sebebiyle yok edilmiş oldular."*** diyerek çok soru sormayı engellemiş olmaktadır. Ve yüce Allah da, Maide suresinde, **5/101. Size açıklandığında canınızı sıkacak şeylerle ilgili soru sormayın.** Buyurmuştur. Bakara (inek) hikâyesi ile ilgili bir rivayette**:** İsrail oğullarından yaşlı bir kişinin, kişinin, tarif edilmiş olan özellik üzere bir buzağısı ve yaşı küçük bir oğlu vardı, vardı, yaşlı adam, buzağısını eşine göstererek,***"Bu buzağı, oğlumuzundur. Onu otlağa götür ve Salıver, oğlan büyüyünce belki ona bir faydası olur"*** denmiştir. Ayetlerle ifade edilen inek olayı meydana geldiğinde İsrail oğulları, kırk sene istenilen özellikte inek arama çalışmalarını ihtiyar kadın işitmiş

olduğunda hemen oğlunu çağırıp babasının vasiyet ettiği ineği oğluna söyledi. Ve oğlu hemen otlağa varıp buzağıyı getirmiş olması üzere İsrail oğulları hemen o ineği satın almak istedilerse de oğlanın annesi satışa izin vermediği, ileri gelenlerin ikna etmesiyle ineğin derisini altın doldurma şartı ile satın aldıkları rivayet edilmiştir.

İmdi: Şeyh denilen yaşlı adam **"Ruh"** tur. İhtiyar kadın; ruha uymuş olan, cisme ait **"Huy"**lardır. Küçük yaştaki oğlan ise; ruhun neticesi olan **"Akıl"**dır. Kesilmiş olan genç buzağı; **"Kalp"**tir. Akıl çocuğu olgunluğa erme vaktinde özelliklerinden olan akla uygun olanı alma. Ve akla ait ilimleri kazanmasında benliğin kuvvetlerinden olan düşünmeyi kullanmada faydalanmış olmak için, büyüyünceye kadar doğal lezzetler otlağında otlamak üzere **"Ruh"** olan yaşlı, benlik buzağısını **"Huy"** yaşlısına teslim etmiş oldu. İşte oğlanın otlaktan getirmiş olduğu şey, o düşünceye ait olan kuvvettir. İsrail oğullarının, kırk yıl çalışmaları ise; Ahkaf suresinde, **46/15 "Nihayet insan yiğitlik çağına gelip kırk yıla erdiğinde."** buyrulması yönüyle kalbin çıplaklığı ve hakiki akıl olgunluğuna ermişliği vaktine kadar,doğru işler, ümitler, ahlâk ve terbiyeler ile olan ***"Seyr-i İlallah"*** a, yani Allah yoluna yürüyüşe işarettir. **İsrail oğullarının buzağıyı satın almayı istemeleri:** Şeriat'a ait doğru yol ve irade nuru ile nurlanmış olan ruha ait kuvvetlerinin, hayvana ait benlik kuruntuları ile karışık olan akıldan ve akla ait benzetmeler ve ile büyülenmiş olarak kendisine taptırmaktan kurtarmak istemeleridir. Kuruntu ile karışık olan akıl, benliği şeriat'ta ait hidayet nurundan perdelemiş olur ve aklın, şeriat'a ait özellikler ile süslenmesini istemez. İşte, soru sormalarında aşırılık göstermeleri, emre uymuş olmakta geri kalmalarını gerektirecek davranışları bu aşırı soru sormalarının sebebiyledir. **Yaşlı kadının buzağının satışına engel olması:** Huy'un şeriat'a boyun eğmesi konusunda engel çıkarmasıdır.

Oğlanın bu konuda annesine uygunluk göstermesi: Aklın geçimlilik işlerinde ve halinin rahatı ve genişliğinde şeriat'tan daha fazla, huy tarafına uymuş olmasıdır.

İneğin derisini dolduracak sayıda altın karşılığı satılması: Benliğin (ineğin) kesilip, derisinin soyulmasından sonra şeriat ve akıl ile ilgili meydana getirilen faydalı ilimler ve dine ait aydınlanma hükümleri ile süslenmiş olmasıdır.

Yaşlı kadın ve çocuğun faydalanması: Süluk' un tamamlanılmasından ve olgunluğun meydana gelmiş olmasından sonra akıl ve huy'un; benliği şeriat izni ile helal yönünden ve sevap ve günah olmayan toplamalardan tüm kazançlarda ve çeşitli ruhsatlarda ve akla ait ve doğal isteklerde kullanmış olmasına işarettir**...**

Ayet: 72. Siz bir adam öldürmüştünüz de onunla ilgili olarak çekişip duruyordunuz. Oysaki Allah, sizin sakladıklarınızı ortaya çıkaracaktı."

Sizin bir kişiyi öldürmüş olmanızdan sonra onun hakkında iler geri tartışıp durduğunuzu hatırlayınız. Bu ayet önceki ayetlerde ifade edilen ineğin kesilmesi emrinin sebebinin açıklanmasına işaret etmektedir ki: İsrail oğulları arasında zengin bir ihtiyar ve bunun genç yaşta bir oğlu vardı. Zengin ihtiyarın mirasına göz dikmeleri yüzünden amcaoğulları, ihtiyarın oğlunu öldürüp, İsrail oğullarından iki kabilenin arasında olan yol üzerine attılar. Ve öldürme olayını sahiplenmeyip bir birinin üzerine atmış olmalarıyla kendilerinin katil olmadıklarını savundular. Bunun üzerine iki kabilenin seçkinleri tarafından, öldürülmüş olan kişinin dirilmesi ve kendisini öldüreni söylemesi için bir inek kesilerek bir parçası ile öldürmüş olan kişiye vurulması hakkında karar verildi.

İmdi: Öldürülmüş olan genç, marifetler ve hikmetler malları ile zenginleşmiş olan **"Ruh"** un oğlu olan **"Kalp"**tir. Kalbin öldürülmesi; amcası olan hayvanlık ile ilgili benliğin oğulları olan şehvet (aşırılık) ve kızgınlık kuvvetlerinin veya benlikle ilgili kuvvetlerin tümü kalbi kaplamış olmaları ile kalbin hayatı olan hakikat ile ilgili olan **"Aşk"**ı yok etme ile kalbi hayatından uzaklaştırmış olmaktır. Bir Hadis-i şerif'te, ***"Halanız, olan nahle' ye ikram ediniz. Çünkü nahle, yani hurma ağacı, Âdem'in toprağından artmış olan kısmından yaratılmıştır."*** denilmiş olmasına kıyas yapılarak ruh ile benlik, **"Kuds-i Ruh"** (temiz, katıksız ruh) olarak isimlendirilen **"Akl-ı faal"**den (işleyen akıldan) doğup taşanlar değeri ile kardeştirler. Çünkü olgunluk üzere açığa çıkmış ve yetişmiş olan benlik, insanlık ile ilgili benliğin halası olunca hayvanlık ile ilgili benliğin de halası olur. Aşırılık ve kızgınlık, düşünce sanatı ve çeşitli gizlilikler ile ruhun mirası olan hikmetler ve akıl ile ilgili manaları kendi istemiş olduklarının, lezzet ve olgunluklarının elde edilmesinde kullanılan kıskançlık ile kalbi öldürmüş oldular ve ruha ait kuvvetler ve haller yerlerinin arasında yol üzerine attılar. Öldürme konusunda itişip kakışmış olmaları, bu kuvvetlerden her birisi, işler (ef'al) ve lezzetlerinde çekişmeleri ve her biri, kendi uygunluğu ile diğerlerinin uygunluğundan perdelenmiş olmasından, iyiliği kendisinde kötülüğü başka birisinde gördüklerinden bozukluğu ve günahı başkasına, doğruluğu ve temize çıkarmayı kendilerine vermiş olmalarıdır. Yüce Allah, sizin kalbi kaplamış olmanız ile gizlemiş olduğunuz kalbin hayat nurunu dışarı çıkarıp açık edicidir. Ki, sonraki ayette, **2/73. Şöyle dedik:**

"Kesilen ineğin bir parçasıyla öldürülen adama vurun." İşte böyle diriltir Allah ölüleri. Size ayetlerini gösteriyor ki, aklınızı işletebilesiniz. Buyrulmuş olup, hikâyenin anlatımında olduğu üzere, öldürülen kişiye ineğin bir parçası olan kuyruğu veya dili ile vurulsun ve hayat bulmasıyla beraber kendisini öldüreni ihbar etmiş olsun.
Kuyruk ile vurulması: Benliği öldürüp, dokunma duyusu ve diğer dış duyular gibi bitkiler ile ilgili benlik bağı bulunan ve yakın olan en zayıf ve son halini devamlı olacak şekilde bırakma demektir. Çünkü dış duyular benliğin kuyruğudur.
Dil ile vurulması: Benliğin ahlak ve kuvvetlerinin değişmesi ile dili demek olan düşüncenin devamlı olacak şekilde bırakılmasına işarettir ki, bunlar iki yoldur.
Birisi: Tasavvuf yolunun olduğu gibi perhiz (el çekme) ile aşırılık ve kızgınlığı öldürmek demektir. **"Cani"** (cinayet işleyen) azgın, istilacı benliklere bu yol daha uygundur.
Diğeri: Âlimler ve hâkimlerin yolunun olduğu gibi ahlâk doğruluğu ve gereğini elde etme yoludur. Sade, yumuşak zayıf, boyun eğmiş olan benliklere bu yol daha iyidir. Ve alınan karar gereğince kesilmiş olan ineğin bir parçasını öldürülmüş olan adamın cesedine vurdular, öldürülmüş olan kişi, şah damarlarından kan akar bir halde ayağa kalktı ve katilinin kim olduğunu söyledi. Yani hakiki hayat ile ayakta durucu ve diri oldu. Fakat bedene olan ilgisinden dolayı zorunlu olarak bedenin istemiş olduğu şeyler ile kirlenmiş olmasından dolayı üzerinde katil olma eseri, izi vardı, bedene ait kuvvetlerin kendisini kavramış olmasından engelleyen ve nurundan gizlemiş olması halini bildi. Böylece, bu büyük diriltme gibi yüce Allah, sizin aklınızı işletmiş ve anlamış olmanız için, cahillik ölüsünü, ilim ve hakiki hayat ile diriltmiş olur**...**

Ayet: 74. Sonra bunun ardından kalpleriniz yine kaskatı kesildi. Taş gibidir o. Belki daha da katıdır. Taşların bazıları var ki, ondan ırmaklar fışkırır. Bazıları var ki, çatır, çatır yarılır da içinden su çıkar. Öylesi var ki, Allah korkusundan aşağılara düşer. Allah, yapıp durduklarınızdan gafil değildir.
Yaratılış zamanının uzaması ile bir biri arkasından devam edip gelen renklenmeden sonra benliğe ait hallere, bedene ait lezzetlere çok girişmiş olmakla sizin kalpleriniz katılaştı.O kalpler, ilim işlemeleriyle tesirleşmediğinden taş gibidir. Veya mesela demir gibi, taştan da daha katı olan bir şeydir. Bundan sonra taşların, katı kalplerden daha yumuşak olduğunu açıklamış oluyor ki, taşların hali, bu ayette anılıp açıklanmış olan üç yön ile sınırlıdır denilerek kalplerin dört kısım üzere olduğunu ifade etmektedir.
Birincisi: Allah ehlinin kalpleri gibi İlah ile ilgili nur ile aydınlanmış, o nurda ve ilim denizinde batmış olup kendisinde ilim nehirleri kaynamış olarak içenleri sonsuz hayata eriştirmiş olan kalptir ki, ayette söylendiği şekliyle, ***"Gerçek o ki, Kendisinden nehirler kaynayan bir takım taşlar vardır."*** buyrulmuş olmasıyla bu kalbe işaret edilmiştir.
İkincisi: Derin ilim sahiplerinin kalbidir ki, ilme ait korunma ve ilimle dolup insanların faydalandığı kalptir ki, bu kalbe ayette, ***"Taşlardan bazısı yarılıp içinden su çıkar."*** denmesiyle işaret edilmiştir.
Üçüncüsü: Müslümanlardan ibadet eden ve dünya işlerinden el çekmiş olanların kalpleri gibi korkusundan dolayı teslim olan ve boyun eğen kalbilerdir, bunlara da ayette, ***"Allah korkusundan düşüp aşağıya inen bazı taşlar vardır."*** diye işaret edilmiştir ki, kalbin en küçük olan hali, Allah korkusundan ilaha ait olan emre boyun eğmiş olmaktır.
Dördüncüsü: Son olarak azgın,büyüklenmiş, hidayetten uzak ve çekinen, korku ile yumuşamayan, ilim ile asla tesirleşmeyen bir kalp kalmış oluyor ki, demir bile yumuşayıp kendisinden istenilen hale gelir. Bundan dolayı; çok kıymet ifade eden şeylerin tamamı, ilâha ait emirleri kabul etmiş olmalarıyla böyle bir kalbin, benzetilebilineceği bir cevher yoktur. Hz Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Yüce Allah'ın, benim ile gönderdiği hidayet ve ilim, çoklukla yere düşen bir yağmur gibidir ki, toprağın bir kısmı güzel olup suyu kabul eder, birçok otlar ve bereketler çıkarır. Bir kısmı da çukur olup suyu üzerinde tutarak insanlar içmekte, hayvanları ve ekmiş olduğu toprağını sulamakla o biriken yağmur suyundan faydalanırlar. Yerin bir kısmı da çok kaygan olup ne suyu tutar ne de ot bitirir. İşte bu misalin benzeri, dine ait meseleleri öğretenler ile bu konuda hiç baş kaldırmayıp benim gönderildiğim hidayeti kabul etmeyenlerdir.*** Buyurmuş olduğu hadis-i şerif ile kalbin son üç kısmını açıklamış olmaktadır. Kalbin dört kısmından birincisi ise ancak **"Muhammed"** (s.a.v) e ait anlayış ile kaplanmış olan kalp'tir. Ayette ifade edildiği üzere yüce Allah, insanların işlerinden habersiz değildir, yaptıklarını görmektedir. Kalpleri katı olanları, karanlıklarında terk eder, kalplerini nurundan perdelemiş olur. Bu ayet, kalpleri katı olanlara tehdit anlamındadır**...**

Ayet: 75. Şimdi siz bunların size inanmalarını mı umuyorsunuz? Bunların içlerinden bir grup vardı ki, Allah'ın kelâmını dinliyorlar. Sonra onu kavramalarının ardından, bilip durdukları halde tahrif ediyorlardı.
Ey iman edenler! Sizin Hak yoluna doğrultulmuş olduğunuz sonraya bırakılmışlıktan onların sıfat tevhidi ile tevhid etmelerini mi çok arzu etmektesiniz? Hal-bu-ki onların içinden bir grup, İlâh ile ilgili sıfatı kabul etmiş görünmelerinden sonra sıfatı kendilerine nispet etmekle anlayışlarını bozmuş oldular. Sıfat tevhidini, açıkça ve içtenlikle değil akıl yolu ile sıfatların Hakk'a ait olduklarını bildikleri halde, tevhit edişlerinde hal ve alışkanlık, kararlılık olmadığından kendilikte olma ile kalplerini kaplamış olmalarında akıllarını dalgınlıkla unutarak kendilerini şirk ışığı ile sarı renge boyamış olurlar. Ki, ileride olan bir ayette, **2/79. Yazıklar olsun o kişilere ki, Kitap'ı kendi elleriyle yazarlar da sonra onunla basit bir karşılık satın alsınlar diye, "işte bu, Allah katındandır." derler.** Buyrulmuştur, bu ayette kendisinde benlik hallerinden sonraya kalmışlığı ile anlayışları yerinde olmayarak. Veya anlayışları yerinde olsa da hile yaparak veya kendi ve halleri ile yaptığı halde kendine ait hoşa giden şeylerinin kazanılması için yapmış olduklarının. Allah tarafından olduğunu iddia edenlere, belki ayni söz ve işi Allah'a nispet edilmesi, benlik için tam bir tat. Ve en büyük bir günah olduğundan **"Veyl"** (yazık) denmiş olmasıyla,onlara şiddetli azap vardır,denilmiştir.
Benliği varlığa uydurma, benzetmek üzere oluşturulmuş ikinci yönde te'vile göre: "Ey ruha ait kuvvetler! Sizin, boyun eğmiş olup Hak yolunda olduğunuzdan bu benliğe ait kuvvetlerin Hak yoluna iman etmesini çok arzu eder misiniz? Hâlbuki onlardan kuruntu ve hayal gibi bir kısım kuvvetler Allah tarafından kalbe gelmiş olan manaları anlarlar. Manaların hali üzere kavramış olduktan sonra manaların,gereği olan benzerleri ve zıtlarına geçmiş olmalarını bildikleri halde uykudaymış gibi, kendi dışında olanı ahmak yerine koymuş olma ve çokluğu, bölme ve bir yerlere verme ile parçalara haklarını vermiş olmakla bozmuş olurlar. Ve sonraki ayette onlar için, **2/76"İnanmış olanlarla karşılaştıklarında, "inandık" derler. Baş başa kaldıklarında ise şöyle konuşurlar: "Allah'ın size açtığını, Rabbiniz katında sizinle tartışmada kanıt yapsınlar diye onlara söylüyor musunuz? Aklınızı işletmeyecek misiniz?"** buyrulmuştur. Yani anılan kuvvetler, tarafınıza yönelip size geldiklerinde, huzurunuzda bulunup akıllarını işletmiş olduklarında kavramış olduklarınıza anlayış gösterirler ve kabul ederler. Gerçekten gaflet etmiş oldukları vakitlerinde kanıt düzenleyip Rableri katında, ruha ait huzurda deliller getirip göstermek için bazısı bazısını Allah'ın açmış olduğu özel gizliliklerin ilham edilmesini engellemeye çalışırlar. Ve daha sonraki ayette, **2/77. Bilmezler mi ki, Allah onların sakladıklarını da açıkladıklarını da çok iyi bilmektedir.** Buyrulmuş olmasıyla, sizden gizlemiş oldukları ve ilan ettikleri anlayışlarını yüce Allah bilir ve sizi onlardan haberli kılarak, onların aleyhine size yardım eder**...**

Ayet: 78. İçlerinde ümmi olanlar da vardır ki Kitap'ı bilmezler, sadece hayal ve kuruntu bilirler. Onlar yalnız sanıya saplanırlar.
İnsanın yaratılış özellikleri kuvvetlerinden dış (zahir) duyuları ve anlayış dışında uymuş olduğu kuvvetler vardır ki bunlar, ancak lezzetler ve aşırılıklarını bilip akla uygunluk kitabını ve olgunluk yolunda kendilerine zarar verici olan lezzetler ve aşırılıkların meydana getireceği neticeyi bilmezler. Belki o kuvvetler, sadece lezzetlerin menfaat hayır verici olduğunu zannederler ve sonraki ayette, **2/80. Dediler ki: "Sayılı birkaç gün dışında ateş bize asla dokunmayacaktır."** demiş olacakları buyrulmuştur. Yani onlar, yapılanların karşılığını verme günü olan zamanının günaha girişmiş oldukları zamanla eşit olacağına inanmış olduklarından. Ve günahın, benlikte gerçekleşen bozuk bir inanç, kökleşen bir hal, benliğin zatına ait sureti gibi bir alışkanlık olduğu zaman azabın devamlı son bulmayan olmasına sebep olacağını zannederler. Ki, daha sonraki ayette onlar için, **2/81. İş onların sandığı gibi değil. Kötülük ve çirkinlik kazanan, suçu kendisini kuşatmış olan kişiler, ateşin dostudurlar. Sürekli kalacaklardır orada.** Denilmesinin anlamı olduğu gibi, hataların kendisini kaplamış ve karalığın, kara elbiseyi kapladığı gibi kötülükleri kendisini kaplayan demek olduğunu ve böyle olmamış olsa ibadetler de sevabın devamlı olmasına sebep olamayacağını, bilmediklerinden elbette: "Ateş bize birkaç sayılı günden başka dokunmuş olmayacaktır." derler. Habib'im! Sen onlara de ki: ***"Siz, Allah katında bir söz aldınız mı ki, Allah sözünde durmayan değildir, yoksa Allah'a bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz."*** evet, ayette söylendiği gibi kötülük kazanan. Ve karalığın kara elbiseyi kapladığı gibi, yaptığı kötülükleri de kendisini istila eden, kaplayan, kötülükler zatına ait sureti gibi kendisine bir alışkanlık olan kişiler, ateşin dostları ve gereklileridirler. Onlar, ateşte sonsuza dek sürekli kalıcıdırlar**...**

Ayet: 83. İsrailoğullarından şöyle bir söz almıştık. Allah'tan başkasına ibadet etmeyin, anne ve babaya, akraba, yetimlere, yoksullara iyilik ve güzellikle davranın.

İsrail oğulları ile tevhid üzere karşılıklı sözleşme yaptık. Tevhidin gerektirmiş olduğu, **"Rububiyet"** e ait huzuru dikkate alma ve Rububiyet ait görünürdeki tecellilerini müşahede etme ve özelliklerinin meydana gelme gerekliliği üzere Rububiyet hakları ile durmaktır. Açıklıkta ve şahitlik âleminde sıfatın ve Rububiyet eserlerinin en evvelki mazharı (aletleri) ise, anne ve babadır. Çünkü Rabbe ait icat ediciliği **"Rahîm"** isminin eserleri olan nispet (bağ, bağlılık, ilgi), terbiye, şefkat, anne ve baba mazharlarında olduğundan Allah'a ibadet etmenin sonrasında anne ve babaya karşılıksız iyilik etmek gerekli kılınmıştır. Sonra kendine bağlı olarak yetişme ve ilâha ait merhameti akrabada (yakınlarda) açığa çıkmış olduğundan. Akrabalara, sonra yüce Allah, velisi (kollayanı) olmayanların velisi, koruyuculuk ve ilâha ait velilik (dostluk) diğerlerin yani, yetimlere özel olduğundan öncelikle yetimlere sonra başka bir vasıtası olmadığından kendi kendine rızıklarına ve gözetilmeye koruyuculuğu yetmeyen, sahip çıkamayan miskinlere. Sonra **"Rahmân"** isminin gölgesi demek olan genel merhametinin aralarında akmış olması için diğer insanlara ihsan etmek gerekli olmuştur ki, mertebelerde üstünlük ve dereceler üzere ayet-i kerimede emredilmiş olan **"İhsan"** (bağış, iyilik etme) **"Zahir"** (görünür) isminde müşahede, tecelliler ve hükümlerin haklarına uymakla ibadeti sadece Allah'a ayırmış olmak gerekliliktir**...**

Ayet: 84. Sizden şu sözü de almıştık: Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz. Birbirlerinizi yurtlarından çıkarmayacaksınız. Bunu kabul etmiştiniz. Hala da buna tanıklarsınız.
Benlik ile ilgili lezzetleri elde etmek için, kendinize bağlamış olduğunuz işleri ve gerçek olan hayatınızı terk etme ile kendinize ve hallerinize eğilim göstermeniz. Ve sevgi duymanız şekliyle kanlarınızı dökmeyeceğinize, ruha ait yük taşıyıcılık ve yeni doğmuş olan temizliğinizden zatınızı çıkarmayacağınız hakkında vermiş olduğunuz sözünüzü almış olduğumuzu. Sonra yaratılış ile ilgili akıllarınız ve evvelinize ait kabiliyetiniz ile buna şahit olduğunuz halde kabul ederek söz verdiğinizi hatırlayınız. Sonrasında ise verdileri sözde durmayıp tersine hareket eden oldukları sonraki ayette ayrıntılı olarak ifade edilmektedir, **2/85. Bütün bunlardan sonra siz şu insanlarsınız: Birbirinizi öldürüyorsunuz. İçinizden bir zümreyi yurtlarından çıkarıyorsunuz. Onlar aleyhine kötülük ve düşmanlık hususunda dayanışmaya giriyorsunuz. Esasında onları yurtlarından çıkarmak size haram edildiği halde, esir olarak size geldiklerinde fidyelerini veriyorsunuz. Şimdi siz Kitap'ın bir kısmına inanıp kısmını inkâr mı ediyorsunuz? İçinizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında rezillikten başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise böyleleri azabın en şiddetlisine itilir. Allah, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.** Buyrulmuştur. Sonra asıl olan kabiliyet nurundan perdeli ve yaratılıştan kesilmiş olan sizler, sapkınlık ve boş arzularınıza uymuş olmakla benliklerinizi öldürmektesiniz. Boş isteklere uymak ile çalışma halinizi ve zamanınızı kötülükte olmaya yönlendirici olmanız, kışkırtmanız ile bir yerde oturma ve tat almış olarak sizden bir kısmınızı öncesi bilinmeyen asıl olan vatanınızdan çıkarmaktasınız. Yapmış olduğunuz bu zulüm, insanlara saldırmak için, sevap ve günaha yüz vermeyenlerden olmakla tevhid üzere olduklarını iddia eden yanılmış Müslümanların adetleri olduğu gibi hayvana ait kuvvetler. Ve yırtıcılıkla bezenmiş ve insanları da bu olumsuzluğa kışkırtmış olmakla ve sizi görüp uymuş olmaları için övünmek, ahlâk dışı kötü işler işlemekle onlara arka çıkma ve yardımcılık yapmaktasınız. Ve eğer size yapmış oldukları çirkin ve kötü işler arasında esir olup gelirlerse, onları hükmedici sözler ile yüksek lezzetler ruh ve akıl lezzetleri olup boş arzular, benlik ve şeytana uymuş olmanın neticesi kuruntu olduğuna, işlerinde hayvanlığa ve küçük böceklere ortaklığın olumsuz olduğu konusunda konuşulan nasihatlerle fidye, karşılık yaparak kurtarırsınız. Akıl ve şeriat emirleri kitabına söz ile ve kabul etme ile iman edip de benlik ve boş isteklere uymanın beğenilmemişliği, sorumluluğu, yok olma ve perişanlığın gerekli olduğunu doğrulama ve kabul etme, haram ve yapılması yasak olanları helal saymaktan çekinmeyerek iş ve niyet yönüyle kitabı inkâr mı ediyorsunuz? Sizden şu işi yapanların dünyada cezası, aşağılık ve rezaletten başka bir şey değildir. Küçük kıyamet olan bedenden ayrılma halinde de kendiliklerinizde kök salmış karanlık hallerle eziyet edilmiş olmak, o hallerin ateşiyle yakılmak veya belaların kat, kat fazla olmasıyla bütün suretlerinden **"Mesh"** (değiştirilmiş) olmakla, azabın en şiddetlisine atılmış olursunuz. Yüce Allah, sizin yapmış olduklarınızdan habersiz değildir. Yaptıklarınızı, kendi yazmış veya saymıştır**...**

Ayet: 87. Yemin olsun ki,Musa'ya Kitap'ı verdik. Ve arkasından da resuller gönderdik.
Surenin bu ayetinden, yüz birinci ayetinin son cümlesine kadar olan ayetlerin manaları açık ve evvelce yapılan tevillerden bilinmektedir. İki ayetin arasında olan şu ayette, **2/98" Cebrail'e ve Mikail'e."** denmiş olmasıyla açık olan mana: **"Cebrail"** Akl-ı faal (işleyen akıldır.) **"Mikail"** kulların rızıklarının taksim edilmesinde vekil edilen, bitkilere ait benliğin tamamını bereketlendiren Felek-i sadis (altıncı felek) in ruhu ve aklıdır. **"İsrafil"** hayvanlara vekil olarak atanmış olmasıyla hayvana ait benliğin tamamını

bereketlendiren Felek-i rabi (dördüncü felek) in ruhu ve aklıdır. **"Azrail"** insanlara ait ruhları kendisi veya yardımcısı olan vasıtalar ile alarak yüce Allaha teslim eder**...**

Ayet: 102. Süleyman'ın mülk ve saltanatı konusunda onlar, şeytanların okuyup durduklarına uydular. Hâlbuki Süleyman küfre sapmamıştı. Ancak şeytanlar küfre sapmıştı; insanlara büyüyü öğretiyorlardı. Ve Babil' de Harut ve Marut adlı iki melek üzerine indirileni öğretiyorlardı. Oysaki o iki melek, "biz bir imtihan aracıyız, sakın küfre sapma" demedikçe hiç kimseye bir şey öğretmiyorlardı . İnsanlar onlardan erkekle eşinin arasını açacak şeyi öğreniyorlardı. Ne var ki, onlar onunla Allah'ın izni olmadıkça hiç kimseye zarar veremezler. Onlar kendilerine zarar vereni, yarar vermeyeni öğreniyorlardı. Yemin olsun ki, onu satın alanın ahirette hiçbir nasibi olmayacağını açıkça bilmişlerdir. Öz benliklerini sattıkları şey ne kötüdür! Bir bilebilselerdi.
Süleyman peygamber veya **"Ruh"** Süleyman'ı zamanında Yahudiler veya ruha ait kuvvetlere karşı gelen, kötülük işleyen insan şeytanları ile kalbin boyun eğmesinden dik başlılık ile aklın emrine karşı gelen, ruhun nurundan perdeli olan, kuşkular, hayaller gibi cin şeytanlarının okudukları sihir (akıl alan söz kullanma) ilmi ve kitaplarına uymuş oldular. Ki, bu sihir ilminin, **"Süleyman"** ilmi olduğunu ve Süleyman'ın ele geçirmiş olduğu, insanlar, cinler ve kuşları bu ilim ile ele geçirmiş olduğunu zannederlerdi. Sihir, tesir ve tesir ediciliği Allah'ın dışında görünenlere bağlanılmış olmakla yüce Allah'ın tesir ediciliğinden örtünmüş olmak ve küfürdür. Hâlbuki Süleyman, tesiri Allah'ın dışında olanlara bağlamadı ve küfür işlemiş olmadı. Fakat şeytanlar, Allah'ın dışında bir varlık olmadığını ve ondan başka tesir eden olmadığını bilmediklerinden Hak'tan perdeli oldular ve inkâra düşmüş olmayla kâfir oldular. O, şeytanlar, insanlara, sihri ve göğüs **"Babil"** inde mekân darlığında aşırılık (şehvet) ateşlerinin dumanları ile madde buharları arasında azap edilen, benliğin onları kendine çekmiş olması sebebiyle. Huylar kuyusunda asılı, benliğe eğilim göstermiş ve yönelmiş olan görüşe ait akıl ve işlere ait akıl melekleri; indirilmiş olan oyunlar, aldatmalar, hile, yalan dolan ve herkes tarafından görülemeyen el çabukluğu ile yalpanlar (tılsımlar) akıl bozan yiyecek formülleri ilmini öğretmiş olurlar. Kendilerinde nura ait kuvvetten ve melekler âleminin sonraya kalmışlığından (Bakiyesinden) olan bu iki melek, akla ait nur ile kendi hallerine öğüt vererek: ***"Biz ,Allah'tan gelmiş imtihan ve belayız. Sen, bu ilmi, bozgunculuk ve oyun, eğlence ve çalgı takımı kullanma ile ve tesiri, bu ilme bağlamış olma ile küfür etme."*** demedikçe bu ilmi bir kişiye öğretmiş olmazlar. İnsanlar, bu meleklerden kalp ile benlik arasını ayırma ve kalbin kederlenmesiyle ruh ile benlik ayıracak şeyler öğrenirler. Bunlar sihir ile herhangi bir kişiye zarar verici değillerdir.Ancak yüce Allah, o iş üzerinde dileği olursa, o kişiye yapılması düşünülen zarar oluşmuş olur. Sihir yapan, zararı kendi sihrinin tesirinden meydana geldiğini kabul ettiği için bu durum, sihir yapana imtihan ve küfür haline önem vermeme halidir. İnsanlar, örtünme fazlalığı ve boş arzulara şiddetle eğilimi sebebiyle kendilerine zarar veren sihrin, bir imtihan ve bela olduğunu göremezler. Bundan dolayı, sihir ve kötülüklerinden korunmak için Allah'a sığınmak şekliyle perdenin kalkmasında faydası olmayacak şeyleri öğrenmiş olurlar. Hâlbuki bu ilmi almış olanların, arzulara ilgi duyan benliğin bütünlüğü ile mutlu olma ve bu ilmi dünya mallarını elde edilmesinde kullanmalarından dolayı ahirette asla bir nasipleri olmayacağı gerçeğini bildiler. Eğer ki onlar, işleri ve oluşu Hak'tan görerek iman etmiş olsalar ve tesiri Allah'tan başkasına bağlamak ve şirk işlemekten çekinmiş olsalar, elbette Allah tarafından daim olan ruha ait nurlar, kalbe ait haller, ilaha ait marifetler sevabı onlar için hayırlı olduğunu bileceklerdi. Eğer bilmiş olsalar Allah'a ortak (şirk) koşmaktan sakınıp iman ehli olurlardı**...**

Ayet: 106. Biz bir ayeti siler, unutturur veya ertelersek ondan daha iyisini veya onun bir benzerini getiririz. Allah'ın her şeye gücü yeter olduğunu bilmedin mi?
Herhangi bir ayeti, hükmünü iptal ve sözünün devam eden yapma veya tamamıyla kaldırma veya kalbinden sözünü ve mânâsını veya recim (taşlama) ayeti gibi sadece sözünü yok edersek, o bölümde daha fazla iyi ve hayırlı veya hayırda ve iyilikte ona eşit olacak bir ayet getiririz. Bilmez misin ki, yüce Allah, her şey üzere kudret sahibidir. **"Levh-i mahfuz"** (korunmuş levha) da sabit olan hükümler, ya özel veya geneldir. Özel olan hükümler, kişiler ve zamanlar değeriyle olmaktadır. Bu hükümler, **"Resul"** ün kalbine indirilmiş olduğunda kişilere özel olanı kişilerin kalıcılığı ile baki olur. Zamanlara özel olanı, "**Kuran"**ın hükümsüz yaptığı gibi kısa bir zamanın veya önde gelen şeriat hükümleri gibi uzun zamanların yok olması ile hükmü kaldırılmış ve yok olmuş olur, böylece kaldırılıp son bulması, levhanın sabit olmasına ters değildir. Çünkü gerçek levhada o şekilde sabit olmuştur. Genel hükümler de, mesela; insanın konuşması, ayakta olması eşitliği gibi hükümler, zamanın kalıcılığı ile baki olur. Ve sonraki ayette, **2/107. Bilmedin mi ki göklerin de yerin de mülk ve saltanatı yalnız Allah'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir Veli vardır ne**

de bir Nasir/yardımcı. Buyrulmuştur. Yani, ruhlar göklerinin ve bedenler yerinin mülkü yüce Allah'ındır. Göklerde ve yerde kudret ve kuvvet eliyle kullanıcı ancak o'dur. Sizin için O'ndan başka sahip ve yardımcı da yoktur. Belki göklerin ve yerin tamamı, O'nun batını ve zahiridir. O'ndan başka bir şey yoktur ki, size yardım ve sahiplik yapabilsin**...**

Ayet: 108. Yoksa siz de resulünüzden,daha önce Musa'dan istekte bulunulduğu gibi isteklerde bulunmak mı diliyorsunuz?! İmanı küfürle değiştirmeye kalkan, yolun dosdoğrusunu saptırmış olur.
Evvelce aşırı şekilde Musa'ya sorulduğu gibi siz de Resul'ünüzden duyguya ait lezzetler ve duyguya ait aşırılıklar ve benliğe ait cimrilikleri istemek ve soru sormak mı istiyorsunuz? Hâlbuki nuru karanlıkla değiştiren, değişen kişi gerçek olarak doğru yolu kaybetmiştir. Ve sonraki ayette, **2/109 . Ehlikitap'tan birçoğu, benliklerindeki kıskançlık yüzünden sizi, imanınızdan sonra küfre döndürmek ister. Hem de gerçek kendilerine ayan-beyan olduktan sonra. Allah, buyruğunu getirinceye değin affedin.** Buyrulmuştur. Kitap ehlinden birçoğu sevgi duymaktadır ki, onlara Hak ve hakikat açık olduktan sonra benlikleri tarafından kıskançlık olarak, nasıl olsa da sizi imanınızdan sonra kâfirler olmaya geri çevirmiş olsalar. Siz onlara Allah'ın hükmü gelinceye kadar affedicilik ve kusur bağışlama ile davranmışlardan olunuz...

Ayet: 111. "Yahudi ve Hıristiyan olandan başkası cennete asla giremeyecek." dediler. Bu,onların hayalleri, kuruntularıdır. De ki onlara: "Eğer doğru sözlü iseniz hadi getirin kanıtınızı."
Yahudiler, kendilerine göre söz verilmiş olan ef'al (işler) cennetine, mülk âlemi olan zahir ve benlik cennetine Yahudi olmayan kesinlikle giremez. Hıristiyanlar da kendilerine göre söz verilmiş olan sıfat cennetine ve melekler âlemi olan batın ve kalp cennetine Hıristiyanlardan başkası giremez, dediler. Hz. İsa ise**: *"İki defa doğmamış olan kişi göklerin saltanatına, iç yüzüne giremez."*** dediğinden İsa'ya uymuş olanların davetleri, sadece melekler âlemine ve ruh göğünedir. Üst derecede bulunan kişi olmaktan perdeli kaldıkları için şu cennet,onların kendi istemiş olduklarının amacıdır. Ayette söylendiği şekliyle, "Eğer siz, davanızda doğru sözlü kişiler iseniz sizin cennetinize başkasının giremeyeceğini ispat eden delilinizi getiriniz." deyiver.Ve sonraki ayette, **2/112. İş onların sandığı gibi değil! Kim güzel davranışlar sergileyerek yüzünü Allah'a teslim ederse, Rabbi katında ödülü vardır onun. Korku yoktur böyleleri için; tasalanmayacaklardır onlar.** Buyrulmuştur. Belki delil sizin iddianızın geçersiz olduğuna kılavuzluk eder ki, kendini tüm ihtiyacı ve sonradan olan şeyleri ile Allah'ın zatında yokluk ve zata ait tevhid ile tam olan yoklukta yüce Allah'a teslim eden. Yokluktan sonra beka ile hallerinde dosdoğru olup ümit ettiklerinde Allah'ı müşahede eden, zata ait şühudun benliğe ait vücud ile değil. Belki Hakk'a ait vücud ile dosdoğruluk ve ibadette bulunduğundan ihsan makamına dönmüş olan kişi müşahede denilen **"İndiyyet"** (kendinde kendini görmek) makamına özel ona anmış olduğunuz cennet fazla berrak ve lezzetli makam vardır. O kişilere sizin cennetinizden fazlası vardır. O da vücut'tan sonraya kalmışlıklarına (Bakiyelerine) gerekli olan benlik bekasıyla zatın perdesi altına girmekten korkuları yoktur. Ve ef'al cenneti ve sıfat perdesiyle durucu ve bunlarla lezzetlenme ve rahatlıkta olma sebebiyle bir daha ele geçmeyecek olan zat cemali şühudundan kaygılı da olmazlar. Çünkü bunlar, her ne kadar zat tecellisi sevinci ile ef'al ve sıfat cennetini terk ettilerse de yine zat cenneti altında küçük makamları olmak üzere bu cennetler kendileri için meydana getirilmişlerdir**...**

Ayet: 113. Yahudiler, "Hıristiyanlar hiçbir şey üzerinde değil." dediler. Hıristiyanlar da: "Yahudiler hiçbir şey üzerinde değil." dediler. Ve bunlar Kitap'ı da okuyup dururlar. Bir şey bilmeyenler de aynen onların söyledikleri gibi söylediler. Tartışmaya girdikleri şey hakkında, aralarında hükmü, kıyamet günü Allah verecektir.
Yahudiler, kendi dinleri ile Hıristiyanların dinlerinden, zahir ile batından perdeli olmalarıyla, ***"Hıristiyanlar, bir şey üzere değildirler."*** benzer olarak Hıristiyanlar da batın ile zahirden perdeli olduklarından, ***"Yahudiler,bir şey üzere değildirler."*** dediler. Bugün dahi İslam âlemi içinde mezhepler halkından olanların hali de bunun gibidir. Hâlbuki onlar, kitap okuyorlar. Kitap'ta ise perdelenmelerinin kaldırılmasına, onlar için her din ve mezhebin hakkını görmeğe, herhangi bir din ve mezhebin halkı, kendi inanç ve anlayışı ile kayıtlanmış olduğundan din ve mezhep hakkı, batıl olmadığına uyarı vardır. Kesinlikle ilmi ve kitabı olmayan müşrikler de böyle diyorlarsa da onların, akıl kanıtından başka kılavuzları olmadığı yönüyle hoş görülebilirler. Kitap ehlinin, akla ait delilleri ile beraber kitapları olduğu halde böyle demeleri üzere, müşrikler (Allah'a ortak koşanlar) la aralarında ne fark kalır. Yüce Allah, Mehdi aleyhisselâmın çıkışı, yani

eksiksiz hidayetin meydana gelişi zamanında **"Zat"** a ait vahdetin meydana gelmesi demek olan ***"Büyük kıyamet"*** gününde onların, aralarındaki farklılığa hak, adalet ile hüküm verir. Hadis-i şerif'te, ***"Yüce Allah, kullarına iman edip anladıkları şekilde açığa çıkar, Allah'ı bilirler. Sonra, o suretlerden başka suretlere dönüştüğünde, o vakit inkâr ederler."*** buyurmuştur. Bu değerlendirme üzere hepsi sapkınlık ve perdelenmişliktedirler. Ancak Allah'ın dileği üzere olan kişiler, perdelenmişlikte değildirler ki, onlar da inandıkları suretleriyle bağlanmış olmayan tevhid ehli kişilerdir**...**

Ayet: 114. Allah'ın mescitlerini, içinde Allah'ın adı anılmasın diye engelleyen ve onların yıkımı için uğraşan kişiden daha zalim kim olabilir! Böylelilerinin, o mescitlere girmeleri ancak kora korka olacaktır. Böyleleri için dünyada bir rezillik vardır. Ahirette ise bunlara çok büyük bir azap öngörülmüştür.
Yüce Allah'ın, secde etme yerlerini, marifetin meydana gelmesiyle kendilerinde zat ile ilgili yokluk ile Allah'a secde edilen kalpleri, **"İsm-i azam"** (büyük isim) olan özel ismin anılmasını engellemekte olan kişiden daha fazla yıkım yapan ve insan hakkını eksik eden bir zalim kim olabilir? Çünkü büyük isim ile tecelli ancak kalbe olur. Bu da sıfat bütünlüğü ile zat tecellisidir. Veya secde edilecek yerlerin her birisine özel olan ismin anılmasından, yani kabiliyetinin gerektirdiği olgunluğun kalbe lâyık olmasını engelleyen kişiden. Ve şeytana ait çare ve kuruntunun, benliğin kuvvetlerin çekilmesine gerekli olan fitnelerin harekete geçirilmesi ve çıkarılan karışıklık ile kalplerden kabiliyetli olan ehlini engelleme. Ve secde yerlerinin harap hale getirilmesinde, isteklerinin kalpler üzerini kaplamış ve galip gelmesi ile. Ve soğuk bir tutuculuk ile kalplerin kederlenmesinde çalışan kişiden daha zalim kim olabilir? İlâh'a ait mescitler olan kalplerde Hakk'ın tecellisi görünür olduğundan işte bu zalimler, o secde yerlerine ulaşmış olamazlar. Ancak korkan ve kırılmış olarak girmiş olabilir. Din ve anlayışlarının batıl (aslı olamayan) olduğunun meydana çıkması ve gerçek din ile ortadan kaldırılmış olması sebebiyle onlar için dünyada kahredici bir hasret ve yenilmişlik, rezillik ve alçaklık vardır. Ahirette de onlara dinleriyle Hak'tan örtünmüşlük olan büyük azapları vardır...

Ayet: 115. Doğu da batı da yalnız Allah'ındır. O halde nereye dönerseniz orada Allah'ın yüzü vardır. Allah Vasi'dir, varlığı sürekli genişletip büyütür, Âlim'dir her şeyi en iyi biçimde bilir.
İlk mana: Hıristiyanların cenneti ve hakikatte batını, Hıristiyanların kıblesi olan nur ve meydana çıkma âlemi, Yahudilerin cenneti ve hakikatte zahiri, Yahudilerin kıblesi olan karanlık ve gizlilik âlemi de yüce Allah'ındır. Bunun için siz, zahir ve batından hangi yöne yönelmiş olursanız,işte sıfata ait bütünlük ile tecelli eden Allah'ın zatı, oradadır.
İkinci mana: Sizin, şühud ve yokluk hallerinizde kalplerinizde cemal ismi ile tecelli ve meydana gelme ile kalplerinize doğma ve yokluktan sonra bekanız halinde celal ismi sebebiyle kalbinize ait suretlerle perdelenme ve örtünmek, kalplerinizde batma dahi yüce Allah'ındır. Buna dayanarak hangi yöne yönelmiş olsanız, Allah'ın yüzü oradadır ve ondan başka hiçbir şey yoktur. Gerçek o ki yüce Allah, varlığı bütünüyle kaplayıcı, bütün yönler ve varlıklara rahmeti bol olandır. Bütün ilimler ve bilinenler üzerinde ilim sahibidir**...**

Ayet: 116. "Allah çocuk edindi." dediler. Hâşâ! Böyle bir şeyden arınmıştır O! Tam aksine, göklerdekiler de yerdekiler de O'na aittir. Bunların tümü O'nun önünde boyun bükmektedir.
Ve onlar "Yüce Allah kendinden başka, belli ve zatı ile bağımsız varlık yarattı." dediler. Yüce Allah'a benzer hiçbir şey olmadığı gibi O'ndan başka birisinin var olmasından da Allah'ı tenzih ederiz. Belki ruhlar göklerinde ve bedenler yerinde olanların tamamı, O'nundur. **"Zat, ululuk, sıfat O'nundur."** denildiği gibi ***"Ruhlar ve bedenler âlemi, yüce Allah'ın batını ve zahiri olduğu halde, ruhlar ve bedenler âlemlerinde olanların tamamı, O'nundur."*** Buyrulmuştur. Bütün varlıklar, zatlarıyla yoklukta, O'nun varlığı ile var olup, O'nun işleyicilik hâkimiyetinde iş görürler. İbadetlerin amacı ve Hak ile ayakta durmak da bundan ibarettir. Çünkü yüce Allah mutlak varlık olunca Onsuz hiçbir şey var olamaz. Belirli varlıklar, yokluğa ait olabilir işlerden olan açığa çıkmışlıklarıyla birbirinden üstün olduklarından, onlar, mutlak olan varlığın sıfat ve isimlerinin tecellileridir. Akla dayanan değerlendirme ile yani varlıkları; varlıktan olmaları değeriyle kendilerine özel vücutları olmadığından vücud dışında bir şey olamayan, fakat akılla araştırılıp akla ait vücudun batını olan içyüzünü ayırmış olan akla ait kabul etme ile ayni değildir. Hâlbuki, hakikatte bir şeyin içyüzü, vücudun aynıdır. O halde mutlak vücudun dışında var olan olamaz ki, çocuk yani hastalıklı veya yaratılmış veya her ne istersen isim vereceğin bir şey olabilsin**...**

Ayet: 117. Gökleri ve yeri, güzelliklerle donatarak yaratan Bedi O'dur. Bir şeyin olmasına karar verdi mi ona sadece "ol" der. Artık o, oluverir.
Yüce Hak, madde ve belirli bir zaman için gelip geçen olmayarak göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Belki gökler ve yer, zatının gölgeleri, bir ismin özel isim olmasının kaynağı nur ismi ile nurlanmış, dışta olan vücud ile vardır. Eğer yakın olma değeriyle olabilirlik yönü ve aklın verdiği değer olmasa gökler ve yerin varlıkları asla kabul olunmazdı. Çünkü gökler ve yer, ilâha ait hakikatsiz hiçbir şey değildirler. Bir şey olamayacak olan yaklaşma suretiyle ilaha ait hakikat ile beraber var olan olamaz. Belki, gerçekten gökler ve yer, Allah'ın varlığı ile var olup birbirinden ayrı olma ile varlık dışında olmuş olamaz. Ancak, akla ait değer verme ile başkalık olduğundan gökler ve yer, meydana çıkmalar değeriyle halk, hakikati değeriyle Hak'tır. Bir emri bir işin olmasına karar verdiği zaman, o işe ancak iradesi ilgi göstermiş olur, araya bir vasıta girmiş olmadan ve zaman geçmeden, belki iradenin ilgi göstermesi ile birden o şey, var olmuş olur. İşte **"Kün"** yani **"Ol"** sözü,o ilgi göstermiş olmaktan ibarettir. Yoksa o makamda söz ve ses yoktur**...**

Ayet: 118. Bilgiden yoksun olanlar dediler ki: "Allah bizimle konuşsaydı yahut bize bir mucize gelseydi ya!..."Onlardan öncekiler de aynen onların dediği gibi demişlerdi. Kalpleri birbirine benzemiştir. Biz ayetleri, gerçeği apaçık bilmek isteyenler için iyiden iyiye açıklamışızdır.
Müşrikler (Allah'a ortak koşanlar) tevhid ilmini bilmediklerinden,***"Ne olsa da Allah bize söz söylese veya bize bir ayet gelse."*** dediler. Onların dedikleri gibi onlardan evvel olanlar da dediler. Tevhid ilmini, Allah'ın söz söylemesini ve ayetlerini bilmemekte kalpleri, bir birlerine benzeyen oldu. Çünkü Allah'ın sözünü ve ayetlerini bilmek, tevhid ilmi marifetidir. Gerçek o ki biz, sağlam biliş ehline tevhid delillerini ve konuşmuş olma özelliklerini bildirmişizdir. Ve sonraki ayette**, 2/119. İnan olsun ki, biz seni, hak üzere bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen, Cehennem ehlinden sorgu-suale çekilmeyeceksin/cehennem yâranından sorumlu değilsin.** Buyrulmuştur. Yani biz, seni gerçek ile müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik. Görevin, Allah'a ortak koşmakta olanlara müjde verme ve cehennem ile korkutmak ile Hakk'a davet etmektir. Buna dayanarak cehennem dostlarının, örtünmeleri, saklanmaları sebebiyle sen azarlanacak değilsin**...**

Ayet: 120. De ki:"Allah'ın kılavuzluğu erdirici kılavuzluğun ta kendisidir." İlimden sana ulaşan nasipten sonra bunların boş ve iğreti arzularına uyarsan, Allah katında ne bir Veli'n olur ne de bir yardımcın.
Habib'im, sen deyiver ki, yol, ancak Hakk'a özel olan vahdet yoludur, başkası değildir.Nitekim Hz. Ali ona selâm olsun, ***"Sağ ve sol yolda olan, yolu kaybeder. Orta yolda olan caddededir, genişliktedir."*** buyurmuştur. Başkasının varlığı olmadığından sana gelen tevhid ve marifet ilminden sonra eğer onların faydasız, boş isteklerine uyacak olursan senin için Allah'tan başka bir kurtarıcı ve sahip de, yardımcı da yoktur**...**

Ayet: 124. Hani Rabbi,İbrahim'i bazı kelimelerle imtihana çekmiş o da onların hakkını vermişti de Rab şöyle demişti: "Seni insanlara önder yapacağım." İbrahim, soyumdan birilerini de" deyince Allah: "Benim ahdime zalimler eremezler." buyurdu.
Rabbi, İbrahim aleyhisselâmı ***"Kalp, Sır, Ruh, Hafa, Vahdet"*** gibi ruh ile ilgili mertebeler ile ve bu mertebelere geçmeye sebep olan teslim, tevekkül, rıza ve bunların ilimleri gibi haller ve makamlar ile zorluk ve imtihan ederek İbrahim'in yokluğa, fenaya kadar **"Seyr-i ilallah ve fillah"** ile bu sözleri tamamladığını hatırlayınız. Yüce Allah, İbrahim ona selâm olsun, ***"Ben, seni yokluktan sonra beka ve Hak'tan halka dönme ile insanlara önder yapıcıyım."*** buyurdu ki, sen, insanlara imam olmakla insanları benim yoluma girmiş olmaya doğrultmuş olursun, insanlar da sana uyarak benden hidayet bulurlar. İbrahim, ayette ifade edildiği gibi "Soyumdan bazısını da benim gibi önder yap." dedi. Ve sonraki ayette, **2/125. Hatırla o zamanı ki, Biz Beytullah'ı insanlar için sevap kazanmaya yönelik bir toplantı yeri ve güvenli bir sığınak yaptık. Siz de İbrahim'in makamından bir dua yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e şu sözü ulaştırmıştık: "Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû secde edenler için evimi temizleyin."** Buyrulmuştur. Yüce Allah, ***"Onların bazısı, zalim olurlar benim sözüm onlara layık olmaz, benim halifelerim olamazlar, zalim olanlara önderliğin sözünü etmem."*** dedi. Ve bizim, kalp evini insanlara dönüş (tavaf) yeri, güvenlik yeri yaptığımızı hatırlayınız. Kalbe ulaşmak ve onda durucu olmak ile insanlar, benlik hali sıkıntılarından, huylar kuvvetleri kötülüklerinden, kuruntu ve hayal şeytanlarının kandırmalarından emin, güvende olurlar. Siz, müşahede ve ilah ile ilgili ulaşma ve zevke ait içten gelen dostluk olan hakiki namaz için ruh makamı, içten gelen dostluk makamı olan İbrahim

makamında vatan edindiniz. Ve biz, İbrahim ve İsmail'e, benim evimi, kalp evini benlik sözleri pisliğinden, şeytan kuruntularından, arzular pisliklerinden temizlerini emrettik. Hakk'a olan yolculuklarında kalp olan ev etrafında dönmekte olan özlem sahibi salikler için ef'al tevhidi demek olan tevekkül ile kalp makamına ulaşmak. Ve benliklerinin yerinden etme ve renklenmesi olmadan kalp makamında duranlar için ve rıza mertebesinin kâmiline ve tecelli sıfat (sıfat tecellisi) mertebesine ermiş olan alçak gönüllülük sahipleri ve vahdette yok olucu secde ediciler için evimi çok temiz ediniz**...**

Ayet: 126. İbrahim şöyle yakarmıştı: "Rabbim! Şu kenti güvenli bir kent yap, halkının Allah'a ve ahiret gününe inananlarını çeşitli ürünlerle rızıklandır." Rab dedi ki: "Küfre sapanları bile rızıklandırırım. Ama az bir nimetle rızıklandırır, sonra da ateş azabına itiveririm. Ne kötü bir dönüş yeridir o..."
İbrahim aleyhisselâmın, "Ey Rabbim! Şu kalp haremi (her şeyin girmemesi gereken yer) olan göğsü benlik hallerinin istilasından, lanetlenmiş düşmanın yağma ve kaplayıcılığından, halkını bedene ait kuvvetleri olan cinlerin kapmasından güvende olan bir kent yapıp. Bu kent halkından Allah'ın ortağı olmadığını kabul eden ve tevhid ilmini bilenlere ruhun, hikmetler ve marifetler nurları yemişlerinden rızıklandır." dediğini hatırlayınız. Yüce Allah, "Zarfı, göğüs olan ilim ve örtünmelerinden dolayı hakikat makamına ilerleme ile göğsün Sınırını geçemeyerek göğüste durucu olanlardan perdeli kalanları da geçimliliklerine kadar ruh âleminden kendilerine inen akıl ile ilgili mânâlar ve bütünlük yönünden olan bilgilerden az bir miktarda faydalandırıp sonra onu, mahrumiyet ve örtünme ateşine itiveririm." buyurdu. Mahrumiyet ateşiyle acı duyan, sıkıntıya düşen ve kendi eksiklikleri ile azap edilecek olduklarından onların, vardıkları yer, çok kötü bir yerdir**...**

Ayet: 127. İbrahim'in İsmail'le birlikte, Beytullah'ın ana duvarlarını yükselterek şöyle yakardıkları zamanı da an: "Rabbimiz, bizden gelen niyazları kabul buyur, sen, evet sen, Semi'sin, her şeyi çok iyi duyarsın; Âlim'sin her şeyi çok iyi bilirsin."
İbrahim ve İsmail aleyhisselâmın Kâbe'nin ana duvarlarını yükselttiklerini hatırla. **"Kâbe"** Âdem aleyhisselâm zamanında gökten indirilerek biri doğu yöne ve biri batı yöne bakmakta olan iki kapısı olduğu. Âdem aleyhisselâm, Hindistan denilen ülkeden Mekke'ye hac için gelmekte iken melekler, dört saatlik mesafede Âdem'i karşılamaları ile. Beytullah (Allah'ın evi) ı tavaf edip ve evin içine girmiş olduğu, sonra Nuh tufanı zamanında Kâbe'nin göğe kaldırılmış olduğu. Sonra Hz. İbrahim zamanında ikinci defa indirilerek İbrahim'in de onu ziyaret ve duvarlarını yükselttiği. Ve iki kapısını tek kapı haline getirdiği, **"Hacer-i Esved"** cennet yakutlarından beyaz bir yakut olup. Cebrail aleyhisselâmın, onu cennetten indirmiş olduğu ve Nuh tufanı zamanında **"Ebu kubeys"** dağında gizlenerek. Sonra Hz. İbrahim zamanında Ebu Kubeys yarılıp Hacer-i Esved'i meydana çıkarmış olmasıyla İbrahim aleyhisselâmın, Hacer-i Esved'i Kâbe'deki yerine koyduğu sonrasında kirli benliklerin el sürmelerinden kararmış olduğu rivayet edilmiştir.
İmdi: Kâbe'nin Âdem aleyhisselâm zamanında inmesi: Âdem'in, kalp üzere var olması ile Âdem zamanında kalbin meydana gelmiş olmasına işarettir. Kâbe'nin doğu ve batı yönünde iki kapısının olması: Âdem zamanında Tevhid ilmi altında başlangıç ve son bulma ilminin, nur ve karanlık âlemlerine ait marifetin meydana gelmiş olmasına işarettir. Âdem'in, Hindistan'dan gelip Kâbe'yi ziyarete gelmiş olmasının amacı: Âdem'in, karanlık olan manalara ait huylar âleminden yaratma ve aşırı olmayıp orta oluş ile kalp makamına yönelmesine işarettir. Meleklerin, Kâbe uzağında Âdem'i karşılamaları: Hayvanlığa ait kuvvetler ve bitki, büyüme halinin bedene bağlı olmasının ve kalbin eserlerinden evvel, vücud yapısının tamam olduğu ve huylarının mayalanmış olduğu kırk günde havanlığa ait büyümeye ait eserlerinin bedende meydana gelmiş olmasına işarettir. Veya Âdem'in, karanlığa ait benlik âleminden **"Seyr-i süluk"** ile kalp makamına yönelmesine işarettir. Meleklerin karşılaması: Âdem'in, kalp makamına ulaşmış olmasından evvel bedene kuvvetlere ve benliğe ait olan, güzel ahlâk ve faydalı alışkanlıklar ile alışmış olarak makamlarında yer değiştirmiş olmasını, kabul etmesi ve anlamış olmasıdır. Âdem'in, Kâbe'yi tavaf etmesi: Âdem'in, kalp makamına ulaşmasına ve o makamda renklenme ile yol almasına işarettir. Kâbe'ye girmiş olması: Kalp makamında karar kılmış ve dosdoğruluğuna işarettir. Tufan zamanında Kâbe'nin göğe kaldırılması: Nuh zamanında insanların, boş arzuların kendilerine galip gelmesi ve cahillik tufanı ile kalp makamından perdelenmiş olmalarına işarettir. Kâbe'nin dördüncü gökte yani âlemin kalbi olan **"Beyt-i Mamur"** da kalıp İbrahim zamanında tekrar yere inmesi: İbrahim zamanında onun doğru yolu göstermesi ile insanların tekrar kalp makamına ulaşacak doğru yolu bulmasına işarettir. İbrahim'in Kâbe'nin duvarlarını yükseğe kaldırmaları ve kapısını tek hale getirmesi: Doğru yola girme ile kalp makamından, sırrı olan ruh makamına ilerlemiş olmasına ve mertebelerinin yükselmesi ile tevhid makamına ulaşmış olmasına işarettir. Bu hale işaretle ileride bulunan, En'am suresinde, **6/79"Ben bir hanîf olarak yüzümü gökleri ve yeri**

yaratana döndürdüm. Müşriklerden değilim ben." ayetinde dediği gibi kendisinde ilk defa olarak zata ait tevhid açığa çıkmış olan zat İbrahim aleyhisselâmdır. **"Hacer-i Esved"** ruha işarettir. Ebu Kubeys dağının ağrısı tutup yarıldığında Hac-er-i Esved'i doğurması: Meydana gelmesini isteme konusunda düşünmek ve ibadetle bedene ait aletleri kullanma ve hareketlenmesine ve zorluklara katlanma ile ruhun meydana gelmiş olmasına işarettir. Bunun için Ebu Kubeys dağında gizlendi denilmiştir ki, beden ile perdelendi, demektir. Kirlenmiş benliklerin el sürmesiyle Hacer-i Esved'in kararmış olması: Benliğe ait kuvvetlerinin, kalbi istila edip kaplamış olmasıyla kirlenip kederlenmesine, kalbin ruh yönüne gelen nura ait tarafını karartmış olmasına işarettir. İsmail aleyhisselâm da, İbrahim aleyhisselâm gibi tevhid ehillerinden idi. Çünkü Allah'ın evi olan Kâbe'nin duvarlarını yüksek tutmada İsmail, İbrahim'e bağlanmıştır ve bu görevde beraber anılmıştır**...**

Ayet: 128. "Rabbimiz! Bizi, sana teslim olmuş iki müslüman kıl."
"Ey Rabbimiz! Bizi kendimizde olmak için kendimize terk etmeyip belki senin ile ve senin yapmışlığın ile bizi, Müslim eyle. "Ve sonraki ayette ifade edildiği üzere, **2/129. "Rabbimiz! İçlerinden onlara, senin ayetlerini okuyacak, kendilerine Kitap'ı ve hikmeti öğretecek, onları temizleyip arındıracak bir resul gönder."** diye dua ettikleri buyrulmuştur. Yani, "Gerçek o ki, büyüklük ve hikmet sahibi, ancak sensin." İbrahim ve İsmail'in gönderilmesini dua ettikleri resul, o kutlu **"MUHAMMED"** (s.a.v) aleyhisselâmdır. Bunun için Hz. Peygamber efendimiz, ***"Ben, babam İbrahim'in duası, İsa'nın müjdesi, annemin rüyasıyım."*** buyurmuştur. Gerçekten çok muhterem annesi ve annemiz **"Âmine"** rüyasında kendisinden bir nur çıkarak İran şahının köşklerini aydınlattığını görmüştü**...**

Ayet: 130. Öz benliğini beyinsizliğe itenden başka kim, İbrahim'in dininden yüz çevirir? Yemin olsun ki biz onu dünyada seçip yüceltmiştik. Ve o, ahirette de barışseverlerden biri olacaktır elbette.
Ayette önemle belirtildiği üzere, Tevhid milleti olan İbrahim milletinden kimse yüz çevirmez, ancak benlik yönünden veya benliğinde zevk ve eğlenceye düşkün olan ve benlik karanlığı makamında kalp, akıl nurundan büsbütün perdeli olan kişi yüz çevirir. Gerçek o ki biz, ezel olan geçmişte dilenmiş olan onu, sevgililerden olan o kişiyi, tevhid de yokluk halinde istemiş olduk, seçtik. Gerçekten o kişi yokluktan sonra beka halinde de tertip gereği olan yol ve insan cinsinin kemale ulaşmasında doğru olan istikamet ehlindendir. Ve sonraki ayette, **2/131. Rabbi ona, "Müslüman olup bana teslim ol" dediğinde o şu cevabı vermişti: "Teslim oldum âlemlerin Rabbi'ne!"** Buyrulmuştur. Yani, İbrahim'e Rabbi: "Tevhid et ve zatını Allah'a teslim et" dediğinde, İbrahim: "Ben, âlemlerin Rabbine teslim oldum" dedi. Yani yüce Allah, İbrahim'i ezelde birinci saf ehlinden Müslim ve tevhid ehli, âlemlerin Rabbine boyun eğici, onda yok olucu yaptı. Ve daha sonraki ayette, **2/132. İbrahim de oğullarına şunu vasiyet etti, Yakub da: "Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçmiştir. O halde ancak müslümanlar olarak can verin."** Buyrulmuştur. Yani, Rabbinin tavsiyesi üzere hareket eden İbrahim de Yakub ve oğullarına tevhid kelimesini tavsiye etti. "Ey oğullarım, gerçek o ki, yüce Allah, sizin için tevhid ehlinin bağlanmış olduğu dini seçti. Tevhid ehlinin, Allah'ın dininden başka dini ve zatı yoktur. Tevhid ehlinin dini Allah'ın dini, zatı Allah'ın zatıdır. Ve siz, sakın kendiliğinizde olup ölmeyesiniz, ancak Allah'a teslim olmuş halde ölünüz. Yani doğal ölüm halinde cahillik ölümüyle ölmeyiniz. Belki kendiliğinizde ölü, Allah ile ebedi olarak diri olunuz. Ki, bedenin doğal ölümü, sizi bu hal üzere kavramış olsun." demiş oldu**...**

Ayet: 134. İşte bunlar bir ümmetti, gelip geçtiler. Kazandıkları kendilerinindir. Sizin kazandıklarınız da sizin olacaktır. Sizin onların yapıp ettiklerinden sorguya çekilmeyeceksiniz.
Yani sizler, taklit ediciler olmayınız ve dinde sadece taklit ile yetinmeyiniz. Çünkü her nakledilen bilgi doğru demek değildir. Şüphe edip araştırma yapmayanın zarar görmesi ihtimal dâhilindedir. Ayette ifade edildiği gibi, hiç kimseye ilmi ile iş yapması, iç hali ve inancından kazandığından başka bir şey yoktur. Hiç kimse, başkasının inanç ve yaptıkları ile cezalandırılmaz. Buna dayanarak ileri görüş üzere olup yakın olmayı istemiş olunuz. Ve yakınlık elde etme üzere işler yapınız. Ve sonraki ayette gerçeği bulma hakkında uyarı vardır, **2/135. "Yahudi yahut Hıristiyan olun ki doğruya kılavuzlanasınız." dediler. De ki: "Hayır, öyle değil. Şirk ve yozlaşmadan uzak bir biçimde, İbrahim milletinden olalım. O, şirke bulaşanlardan değildi."** Buyrulmuştur. Her biri kendi diniyle perdeli, yalnız kendi dininin doğru olduğunu zannetmiş olduklarından Yahudiler, "Ey insanlar doğru yolu bulmak isterseniz Yahudi olunuz!" Hıristiyanlar da" Doğru yolu bulmak için Hıristiyan olunuz!" dediler. Habib'im de ki, "Belki doğru olan millet (din) Yahudilikten Hıristiyanlıktan yüz çeviren, batıl (aslı olmayan) a eğilim göstermeyen İbrahim dinidir. İbrahim asla Allah'a ortak koşan (müşrik) olmamıştır. Doğru yolu bulmuş olmak için bundan sonra bu ayette

söylendiği gibi deyiniz, **2/136. Şöyle deyin:"Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, onun torunlarına indirilene, Musa'ya ve İsa'ya verilene ve diğer nebilere verilene inandık. Bunlar arasından hiç kimseyi ayırmayız."** Buyrulmuştur. Bu ayetle işaret edildiği gibi ancak, her örtüyü kaldıracak olan, her dini kaplayıcı olan tevhittir. Bundan dolayı, bazısının dinini kaldırma ve milletini yok sayma, diğerini kabul etmekle peygamberlerden birini diğerinden ayırmayız. Belki tamamının, Hak üzere bir arada ve tevhid üzere birlik içinde olduklarını kabul etmiş olarak, hepsini kaplamakta olan tevhid ile dinlerinin tamamını kabul ederiz. Daha sonraki ayette, **2/137. Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa, hiç kuşkusuz iyiyi ve güzeli bulmuş olurlar.** Buyrulmuştur. Eğer sizin iman ettiğinizin benzerine yani her din ve mezhebi içine alan tevhide onlar da iman ederlerse gerçekten tam olan alçak gönüllülükle doğru yola konulmuş oldular ve mutlak doğru yolu buldular. Ve eğer yüz çevirecek olurlarsa gerçekten onlar, ancak uyuşmazlık içinde,din ve doğru yoldan ayrı taraftadırlar. Orada size karşı gelmiş olurlar. Daha sonraki ayette doğruyu bulmak isteyenler için, **2/138. Allah'ın boyasını esas alın. Allah'tan daha güzel kim boya vurabilir! Biz yalnız O'na kulluk ederiz.** Buyrulmuştur. Biz,Allah'a iman ettik ve Allah, bizi boyasıyla boyadı. Çünkü her inanç ve görüş sahibinin batını, iç âlemi inancının, dininin, görüşü (mezhebi) nün boyasıyla boyanmıştır. Çeşitli milletlere (dinlere) ayrılmış olanlar, amaçlarının rengi ile boyanmıştır. Herhangi mezhebi kabul edenler, imamlarına ait görüşlerinin boyasıyla boyanmıştır. Hâkimler, akılları boyasıyla, türlü, türlü rızık ve bidat sahipleri, benlik ve boş arzuları boyasıyla, tevhid ehilleri ise özellikle Allah boyasıyla boyanmışlardır ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Yüce Allah, halkı karanlıkta yarattı. Sonra onlara nurundan saçtı. Bu nur, kime isabet etti ise hidayet buldu. İsabet etmeyen sapkınlıkta kaldı. O nur Allah'ın boyasıdır."*** buyurmuştur. Bu yönle bundan daha sonra ve daha güzel boya yoktur**...**

Ayet: 142. İnsanlar içinden bazı beyinsizler: "Onları, yönelmekte oldukları kıbleden ne çevirdi?" diyecekler. De ki: "Doğu da Allah'ın, batı da. O, dilediğini dosdoğru yola kılavuzlar."
İnsanların sefil ve şaşkın olanları, bütün yönlere yeterli olan **"Tevhid"** i bilemeyip tek yön ile kayıtlanmış olduklarının dışında olanı kabul edemediklerinden "Muhammedileri, evvelce yönelmiş oldukları kıblelerinden ne şey çevirdi?" diyeceklerdir. İslam dininin,hakikatini kavramış olmaya akılları yetmediğinden bu çeşit insanlara, hafif akıl sahibi eğlence düşkünleri olarak isim verilmiştir. Bu sebebten dolayı tevhid de birlik halinde olmakla beraber, müslümanlar **"İhlâs"** üzere özel kul olduklarından, Allah konusunda Müslümanlarla tartışıyorlardı. Hâlbuki eğlence düşkünü olanlar, gerçeği kavramış olsaydılar müslümanların ihlâsta olmalarını da kavramış olmakla Müslümanlarla tartışmaları olmayacaktı. Ve eğer akılları tam olsaydı her din ve mezhep de, o dinin hakkını kavramış olup dinin ruhu gibi olan Hak ehli ile **"İslâm"** olma özelliği elbisesini giymiş olmakla, karışık akıllı batıl ehli olanı İslâm olandan ayırabilmiş olacaklardı. Çünkü evvelce bildirilmiş olan bütün dinler gerçek ve son olarak gelip İslâm ismi verilen din hakların hakkı olmakla **"Ehl-i İslam"** diğer ümmetler arasında orta ümmet, yani adalet ümmeti ve onların üzerine fazilet sahibi şahitler yapılmışlardır. Ayette ifade edilen "**Doğu da batı da Allah'ındır."** sözü hakkında iki şekilde tevili evvelce yapıldığı üzere ***"Ey Habib'im! Nur ve açığa çıkma âlemi ve karanlık ve gizlenme âlemi Allah'ındır deyiver."*** denmiştir. Kendisine yönelenmiş olan yüce Allah, sadece bir yönde olmayıp ayette, **2/115 Nereye dönerseniz orada Allah'ın yüzü vardır.** Buyrulduğu gibi yönlerin tamamı Hak için, Hak ile Hak'ta olduğundan yüce Allah dilediği kimseyi bütün yönlerin eşit olduğu **"Vahdet"** yoluna yöneltmiş olur**...**

Ayet: 143. İşte böyle! Biz sizi,insanlar üstüne tanık olasınız, resul de sizin üstünüze tanık olsun diye, orta yolu izleyen bir ümmet yaptık. Biz, eskiden yönelmekte olduğun Kâbe'yi kıble haline getirdik ki resule uyanı, ökçesi üstüne gerisin geri dönenden ayıralım. Bu, Allah'ın kılavuzluk ettikleri dışındakilere gerçekten zor gelecektir. Ama Allah imanınızı işe yaramaz hale getirmeyecektir. Şu da bir gerçek ki, Allah öncelikle insanlara karşı çok acıyıcı, çok merhametlidir.
İşte böylece sizin, diğer insanlara şahitler olmanız ve Resul'lün de sizlere şahit olması için, sizi orta ümmet, yani adalet sahibi bir ümmet yaptık.
İmdi: Resul'ün, İslâm'a ait ümmet üzerine ve İslâm'a ait ümmetin diğer insanlar üzerine şahitliğinin manası. İslâm'a ait ümmetinin tevhid nuru ile bütün dinlerin hakları hakkında haberli olmaları ve her din halkının, her din sahibinin dininden hak olanını, böylece onların kendi benliklerinin yoktan meydana getirdikleri ortaya çıkarılan görülmemiş şeyler olan asılsızlarını. Ve kendi dinleri sınırında kalarak diğer dinleri yok saymış olmalarını ve yalnız dinlerinin görünür yönü ile kayıtlı olarak aslına ve iç yüzüne (batına) derin olarak girmemiş olduklarını bilmeleridir. Ki, eğer bu şekilde kayıtlanmış olmasalardı Hak yolu bir

olduğundan onlar da diğer dinlerin, özelliğiyle en büyük bir hak ve hakikat olduğu en fazla açık olan İslam dinini önemsemeyen, küçük gören kimseler olmayacaklardı. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Dine bağlı olan her bir kişinin, dindeki hakikatine ve dinin kemalinden ne şekilde ve ne sebeple perdeli bulunduğundan haberlidir. Ümmetinin günahlarını, iman, işler, iyilikler, kötülükler, ihlâs ve bozgunculuklarını Hak nuru ile bilir, ümmeti de onun nuru ile diğer ümmetlerin bu gibi hallerini bilir."*** Buyurmuştur. Ayette ifade edildiği üzere: Biz, senin evvelce yönelmekte olduğun o kıbleyi, ancak din ile bağlamış olup perdeli sebebiyle geri dönen kişilerden tevhid de Resul'e uymuş olanları ayırmış olmamız. Bilinenin oluşuna uyan ayrıntılı ilminizle bilmeniz için yaptık, vücuttan evvel cem'e ait aynilikte sabit olan ilmimizle değildir. Çünkü her şey var olmalarından evvel bu ilim ile yüce Hak tarafından bilinmektedir. Çünkü ilmin tamamı Allah'ındır. Yüce Allah'tan başka hiç kimsenin ilmi yoktur. Buna dayanarak bizim, eşyayı onunla bildiğimiz ilimlerimiz yüce Allah'ın ilminden olup, bizim mazharlarımızda (aletlerimizde) açığa çıkmış olur. Bu da Allah'ın ayrıntılı ilmidir.
İmdi: Yüce Allah eşyayı,vücudundan evvel cem ayniliğinde olan evvelki ilim ile bildiği gibi eşyanın vücudundan sonra bizim mazharlarımızda açığa çıkmış olan farklılık ilmi ile de bilir. Gerçekten kıblenin değiştirilmesi, ağır ve zor olan bir meseledir. Ancak yüce Allah'ın kendilerini tevhide yöneltmesi ile şarta bağlılıkla örtünmekten kurtardığı kimselere ağır değildir. Allah için olduğu dolayısıyla sizin **"Beyt-i Mukaddes"** (temizlenmiş ev) e karşı kılınan namazınızı yüce Allah yok saymış olmadı. Namazınız Allah için olunca nereye yönelseniz kabul eder. Ve eser sahibi burada ben hayatıma yemin ederim ki, bu kıble değişikliği gruba ağır ve zor gelmiştir diyor. Gruplardan biri, Hak ile halktan, diğeri halk ile Hak'tan perdeli olanlardır.
Birinci grup: Kâbe'den Beyt-i Mukaddes'e olan evvelki değişikliğin hakikatini görmüş ve konuşmuş olan kalp ve sır makamından gözden geçirmede ve müşahedede olan ruh ve Hafa (gizlilik) makamına yükselme hali olduğunu bilince. Ne Hak ile halktan ve ne de halk ile Hak'tan asla perdeli olmayarak fark'ta cem ayniliğini, cem ayniliğinde farkı müşahede ile davet. Ve nübüvvet için dikkatlilik ve dosdoğruluk halinde kalp makamına dönme şekli olan ikinci kıble değişikliği. Yani Beyt-i Mukaddes' ten tekrar kıbleye dönmeyi, yükselmeden sonra iniş ve yakınlıktan sonra uzaklık zannettiler. Ve şerefli makama çalışmanın aydınlığı ve ulaştıktan sonra ayrılmanın ve mertebeden durmuşluğun meydana gelmesini zannettiklerinden bu mesele, kendilerine çok can sıkıcı oldu.
İkinci grup ise: Alışkanlık ve işlerinin şekliyle kayıtlanmış olmakla kıble değişikliğinin hikmetini, sebebini bilemediklerinden birinci ibadetin doğru olmayıp sadece ikincinin doğru olduğunu zannettiler. Yanlışlığını ispat edemedikleri birinci ibadetin doğru ve aydınlığı, onlara zorlu ve ağır geldi. Bundan dolayı, ayet-i kerime'den anlaşılmış olunan manalarla, hayal kurmuş olduklarının tersine doğrultmuş olduk. Gerçekten yüce Allah, insanlara acıyan ve rahmet sahibidir. Birinci takıma yokluktan sonra beka halinde örtünün kaldırılması ve göğsün açılması ile merhamet, Hakk'a ait vücud ile rahmet eder. İkinci takımada her ne kadar yaptıklarını bilmiyorlarsa da iyi niyet ile yaptıkları için yaptıklarının kabul edilmesi ile acıma, yaptıklarının sevabı ile hakikatine yöneltme ve hal ve makamlarından yakınlık makamına ilerlemeye uygunlaştırma ile rahmet eder**...**

Ayet: 144. Biz senin, yüzünü habire göğe doğru çevirdiğini elbette görüyoruz. Hoşlanacağın bir kıbleye seni elbette döndüreceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir. Nerede olsanız yüzünüzü Mescid-i Haram yönüne döndürün. Kendilerine kitap verilenler, onun, Rablerinden bir gerçek olduğunu çok iyi bilirler.
Gerçek o ki, senin şerefli yüzünü göğe doğru çevirmiş olduğunu görüyoruz. Yani cem makamında Hak vahdetinde batmış ve Hak ile halktan örtünme zamanında kesrete (çokluğa) yüz vermiş olmadığından yokluktan sonra beka halinin başlangıcında temkin (dikkatlilik) den evvel Hakk'a yönelmiş olmanın kuvvetinden halka dönüşünün sana güç olduğunu, davet makamı, nübüvvet yükü ağır geldiğinden, ruh göğü yönünden dönmüş olduğunu görüyoruz. Buna dayanarak elbette biz, seni razı olduğun kıbleye yöneltiriz, çeviririz. Göğsünün açılması ve parlaması ile yüzünü kalp kıblesine döndürürüz ki, kalp makamında fark (etraflı bildirme) şeklinde tüm cömertlik olup kesret ile vahdetten gizlenmiş olmadığından vahdet şühudunun bekasıyla halkı Hakk'a davet edersin. Razı olduğun kıble de odur.
İmdi: Yüzünü **"Mescid-i Haram** tarafına çevir. Yani boş arzular ve şeytan kışkırtmalarının ve benlik hallerinin ulaşması haram edilmiş olan, açılmış bir çıkılacak yer, genişlemiş göğüs tarafına yönelmiş ol. "Ey mümin ve tevhid ehilleri ister **"Ruh"** doğusu ister **"Benlik"** batısı yönünde nerede ve hangi yönde olsanız doğuya ait yönünde sizin için iyilikle emredilme kötülükten yasaklanma kolay olması. Batıya ait yönünde istekler ve şeytan kışkırtmaları ile perdelenmişlikten kurtulup hal ve makamınızdan ilerlemiş olmak için hangi makamda olsanız yüzünüzü Mescid-i Haram tarafına çeviriniz. Yani Tevrat ve İncil kitabını ve **"Akl-ı**

Furkan" (fark edicilik ile ilgili akıl) yani temiz akıl kitabı verilmiş olan kişiler. Kitapta olan ef'al ve sıfat tevhidine ve Muhammed (s.a.v) ile ilgili zat tevhidine kılavuzluk sebebiyle veya düşünce karşılaştırmaları ile örtünmeyen, şeriat nuru ile nurlanan akıl nuru ile Hakk'a doğrultulmuş olduklarından işbu kıble değişikliğinin, Rableri tarafından bir hak olduğunu elbette bilirler**...**

Ayet: 145. Ehlikitap'a sen her türlü mucizeyi getirsen de onlar senin kıblene uymazlar; sen de onların kıblesine uymayacaksın. Onlar birbirlerinin kıblesine de uymazlar. Eğer sen, ilimden nasibin sana geldikten sonra onların boş arzularına uyarsan, işte o zaman kesinlikle zalimlerden olursun.

Ehlikitap olanlar, kendi akılları dinleri ile perdeli ve onunla kayıtlanmış olduklarından dolayı sen, onların kitaplarından nübüvvetinin doğruluğu ve kıblenin hakikatine yol gösterecek kesin ve akla uygun deliller ve ayetlerin tamamını getirsen de yine senin kıblene uymuş olmazlar. Onların makamlarından daha ileri ve dinlerinin derecesinden yüksekte olduğun yönüyle sen de onların kıblesine uyacak değilsin. Huylarında sabitleşmiş olan zıtlıklarından ileri gelen zatlarındaki karışıklık sebebiyle her biri kendi diniyle perdelenmiş olduğundan onların bazısı da diğerlerinin kıblesine uymuş değildirler. Sana her şeyi içine alan tevhid ilmi geldikten sonra eğer sen, onların çeşitli arzularına uyacak olursan, o vakit, sen, gerçekten kendinin ve makamının hakkını eksik hale getirmişlerden olursun**...**

Ayet: 146. Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Bununla birlikte, içlerinden bir zümre, bilip durdukları halde gerçeği hep gizler.

Okuduklarını kavramış olma halinin verilmesiyle kendilerine kitap verdiğimiz kişiler, hakikatte Hakk'a yakın oldukları ve açık delillerle onu belirttikleri için yüce Hakk'ı sürekli olarak hissedilen, özel ve müşahede edilmiş gibi bilirler. Ve bir sonraki ayette, **2/148. Herkesin bir yönü vardır, ona döner. O halde hayırlarda yarışın. Nerede olursanız olun Allah sizi bir araya getirecektir. Allah her şeye güç yetirendir.** Buyrulmuştur. Sizden her birinizin evvelki kabiliyetiniz değeriyle bir amacı ve kemali vardır ki, yüce Allah, o kişinin yüzünü işbu amaç ve kemale yöneltmiş olur.

Bir başka mana: O kişi hakikati gerekliliği ile kendisini, Allah'ın izniyle o amaca yöneltmiş olur.

İmdi: Siz, hayırlara, yaratılışınızdan amaçlanmış olana ve olgunluğunuza sizi yaklaştıracak işlere koşunuz. Amaç ve kemalinize ters veya aşağı derecede olan herhangi makam ve halde bulunsanız, uzak olsun, yakın olsun yüce Allah, sizi, tümünüzü o amaca getirir. Gerçek o ki yüce Allah,her şey üzere kudret sahibidir. Ve bir sonraki ayette, **2/149. Nereden çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram'a döndür.** Denmiştir. Kendinin ve müminlerin, bir iş sahipleri olarak önem verdikleri ve hoşnutluk duydukları şeylere eğiliminden ve duygularının yollarının hangisinden yola çıkmış olsan. Eşyada benlik (kendiliğin) ile olmayıp Allah ile olmak için göğsüne yöneltici, orada bir takım görülmesi gerekeni müşahede edici, onun tarafına uymuş olan olduğun halde kalbinde gerçeği hazır hale getir. **"Mescid-i Haram"** olan meydana çıkma yerine, göğüs tarafına yönelmiş ol**...**

Ayet: 150. Nereden çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram'a çevir. Nerede olursanız olun, yüzünüzü ona çevirin ki, insanların elinde sizin aleyhinizde bir delil bulunmasın. Onların zulme sapanları müstesna. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Yüzünüzü Mescid-i Haram'a dönün ki, üzerinizdeki nimetimi tamamlayayım. Ve bu sayede güzeli ve iyiyi bulmanız da umulmaktadır."

Ey müminler hangi yerde olsanız yüzlerinizi **"Mescid-i Haram"** olan meydana gelme tarafına yöneltiniz. Orada göreceğiniz cemal ve kemali müşahede ile hiçbir hal ve hallerde müşahede ettiğinden yüz çeviren olmayınız ki, Hak'tan gizlenmiş olduğunuz zaman içinde insanlara saygı göstermiş olacağınızdan sizin gözünüzde saklanmış olmakla insanların saltanatı üzerinize olmasın. Veya istenilen şeylerin ve amaçlarınızda insanlar için üzerinizde söz olarak ve iş olarak galipliği meydana gelmiş olmasın. Belki ancak Allah'ın tarafı galip gelmiş olduklarından, siz amaçlarınızda Hak ile olduğunuz takdirde, insanlar, size alçak gönüllülükle boyun eğmiş olurlar. Ancak mutlak şekilde Hak'tan perdeli ve kovulmuş olan kâfirler, mutlaka Hak'tan gücenmiş olmaları değeriyle size yükselmiş olarak, alçak gönüllülük göstermez ve boyun eğmezler. Onlar, size galip olamayıp, zarar da veremedikleri için onlardan asla korkmayınız. Onlar, sizin gözlerinizde ve kalplerinizde saklanmış olmamak, kendi kendinize ve kayboluşta olarak onlara saygı ve büyük saymak ile uygunluklarına gönlünüz eğilim etmemesi için benim büyüklüğümün tecellisinden saygıya dayanan korku üzere olunuz. Müminlerin amiri olan Hz. Ali ona selâm olsun ***"Senin katında, yaratıcının büyüklüğü, yaratılmışlar ise senin gözünde küçüktür."*** buyurmuştur. Ve sizin Hak yoluna konulmanızı irade ettiğimiz ve size kemal nimetimizi tamamlamamız için huzur ve gözetme haline devam etmenizi emrettik**...**

Ayet: 151. Nitekim size aranızdan bir resul göndermişiz; size ayetlerimizi okuyor, sizi temizleyip arıtıyor, size Kitap'ı ve hikmeti öğretiyor, size, daha önce bilmediklerinizi belletiyor. Bir cins ile ilgili ve insanlık bağlantısı dolayısıyla size, kabul edebileceğiniz ve öğrenebileceğiniz bir hidayeti Hakk'a ait doğruluğu kabul etmenizin olabilmesi için. Kendi cinsinizden, size ayetlerimizi okuyan, sizi temizleme ile kitap ve hikmeti ve diğer bilmediğiniz şeyleri öğreten Resul'ün gönderilmesi ile siz, anıldığınız, hatırlandığınız gibi, sonraki ayette; **2/152. Anın beni ki, anayım sizi. Şükredin bana, sakın nankörlük etmeyin.** Buyrulmuştur. Siz de davete uymuş olma, ibadetler ve istek ile Ben'i anınız. Hak yoluna girme ve yakınlık nurunun bereketlendirmesi ve nimetlerin fazlalığı ile ben de, sizi anmış olayım. Ve muhabbet (sevgi) adım'ı ile yoluma süluk (girme) ile gönderildiğiniz ve doğru yolda olma nimetime şükür ediniz ki, irfan ve sevgimi size fazlalaştırmış olayım ve din nimeti ile **"Mün'im"** (nimet veren) den örtünmüş olma ile bana küfür etmeyiniz. Çünkü nimet ile Mün'imden perdeli olmak, nimete küfür etmiş olmaktır, belki küfürdür**...**

Ayet: 153. Ey iman sahipleri! Sabra ve namaza sarılarak yardım dileyin. Hiç kuşkunuz olmasın ki, Allah sabredenlerle beraberdir.
Ey belli ve açık olan iman ile iman edenler! Ululuk ve büyüklüğüm tecellilerimin ezici kuvvetleri zamanında benimle sabır ile ve bana hakiki şühud ile yardım isteyiniz, benden yardım dileyiniz. Gerçek o ki, Yüce Allah, nurlarının tecellilerinde sabretmede güç getirenler ile beraberdir. Ve sonraki ayette; **2/154 "Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyin. Tam aksine, onlar dirilerdir ama siz farkında olmazsınız."** buyrulmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ***"Ölmeden evvel ölünüz."*** buyurduğu yönüyle arzularından ölen ve tevhid yolunda "Süluk" (girmiş olma) ile benliğini öldürmüş ve yok etmiş olan kişilere acizler ve miskinlerdir, demeyiniz. Belki onlar, Rableri katında hakiki hayat, sürekli ve yok olmayan Allah'ın hayatı ile hayat bulmuş dirilerdir. Zata ait huzur ile Allah'ın şahidi ve onunla kadirdirler. Fakat sizler, önden görüşünüz körlüğünüzden ve ruhlar hakikatlerinin ve paklık âleminin ileri gelenlerinin görülebildiği kalp nurundan mahrum olmanız sebebi ile anlayışınız yoktur ve bilemezsiniz**...**

Ayet: 155. Yemin olsun ki sizi korku, açlık; mallardan-canlardan-meyvelerden eksiltme türünden bir şeyle mutlaka imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele.
Ve biz, elbette sizleri benliğin kırılma ve bozguna uğramasını gerektirmiş olan benim korkumdan. Ve beden ve bedenin kuvvetlerinin zayıflığını, boş arzular örtüsünün kaldırılmasını, kalbe şeytan yolunun kapanmasını gerektirmiş olan **"Cu"** yani açlıktan ve benliği kuvvetlendirip taşkınlığını fazlalaştıran ve aşırılıkların maddesi olan malların eksikliğinden. Ve kalbin, fazlalaşması ve kuvvetlenmesi için zatıyla doygun ve sıfatıyla kalbi istila etmiş olan arzuların. Veya bana, dünyadan el çekip Allah'a yönelmek ve tükenmeniz için kendilerine güven duyduğunuz akraba ve dostlarınız benliklerinin eksikliğinden ve önden görüşünüz, bela, uzaklaşma ve zorluk değeriyle benliğin halleri hilelerinden pak. Ve katıksız kalarak iç yüzleriniz berrak olduğunda ruh müşahedeleri, marifetler ve kalp hakikati görüşleri ile lezzetlenmeniz için benliğinize ait lezzetleriniz yemişlerinin eksikliğinden bir şey ile deneyip imtihan etmiş olacağız. Ve bana olan isteğinin kuvveti ve benim sevgimin lezzeti sebebiyle, alışılmış ve alışkın oldukları şeylerden çekilmede sabredici olanları müjdele, sonraki ayette; **2/156. Onlara bir ıstırap gelip çattığında şöyle derler." Biz Allah içiniz ve sonunda O'na dönüp gideceğiz."** Buyrulmuştur ki, o tesirleşenler, kendilerinde olan daimi kullanıcılığımdan kendilerine bir bela isabet ettiğinde kudretimin eserlerini, belki sıfatımın tecelliler nurlarını müşahede ederler. Ve kendilerinde kullanıcı olduğum mülküm olduklarını teslim etme ve bilme ile ayette işaret edildiği gibi, ***"Biz, Allah'ın mülküyüz. Ve biz, O'na dönücüyüz."*** diyerek bende yok olucu, benimle bende yaratıcı olduklarını müşahede ederler ve onlar için daha sonraki ayette; **2/157. İşte böyleleri üzerine Rablerinden selamlar, bereketler var, bir rahmet var. İşte bunlardır iyiye ve güzele ermiş olanlar.** Buyrulmuştur. İşte bunlar üzerine yokluktan sonra kendilerine bağışlanan benim nurlarımla aydınlanmış, sıfatımla sıfatlanmış vücud ile Rablerinden selamlar, iyilikler, merhametler ve halkı bana doğrultmuş olacakları nur ve doğruluklar vardır. Ve benim hidayetim ile doğru yolu bulanlar, ancak bunlardır. Nitekim duada ***"Bizi, sapık ve sapıtmış değil hidayette hidayet bulmuşlardan eyle."*** denildiğinin haberi gelmiştir**...**

Ayet: 158. Safa ile Merve Allah'ın belliklerindendir. Beytullah'ı hac ve umre ile ziyaret edenin onları tavaf etmesinde kendisi için bir sakınca yoktur. Kim içinden gelerek bir hayır işlerse Allah Şakir'dir, teşekkür eder, Âlim'dir, en iyi biçimde bilir."

Gerçek o ki, kalbin vücudu **"Safa"**sı ve benliğin vücudu **"Merve"** si, İlâha ait dinin işaretlerinden ve yakin, ihlâs, rıza, tevekkül gibi kalp alışkanlıklarından ve namaz, oruç ve diğer beden ibadetleri gibi kalıp ibadetlerindendir.
İmdi: Her kim ki, zat ile ilgili yokluk bütünlüğü ile ilaha ait huzura dâhil ve zata ait vahdet makamına erme ve kavuşma oldu ise. Veya cemal ve celal tecellilerinin nurlarında yokluk ve sıfat tevhidi ile huzur ateşine **"Umre"** (ziyaret) yaptıysa bu hüküm üzere. O kişiye yokluktan sonra temkin (dikkatlilik) zamanında bağışlanmış olan Hak ile ilgili vücutla kalp ile kendiliğin makamları olan **"Safa"** ile **"Merve"** ye dönmüş olarak aralarında gidip gelmiş, kararsızlıkta olmasında bir sakınca yoktur. Kendi başına oluş ile ilgili vücud ile bu makamlara dönme ve gidip gelme (kararsız) olmak günahtır. Çünkü adalete uygun bağışlanmış vücud evvelki vücud gibi değildir. Belki genişliktir. Ve her kim ki, yokluktan sonra bekada yol almanın kemalinden sonra öğretim, eğitim yönünden ve halka şefkat, nasihat, hayırda bulunma. Ve doğruyu sevdirme yönünden, kalbin vücudu ile veya ahlak, takva ve güzel ihsan açısından ve zayıflara, miskinlere yardım ve çoluk çocuklarına rızık elde edilmesi yönünden ve benliğin vücudu ile bir hayır bağışlamış olursa, yüce Allah, sevabını fazlalaştırmakla onun yaptıklarına teşekkür edicidir. Onun bu yaptıklarının, yaratılış ve imtihan yönünden olduğunu bilicidir**...**

Ayet: 159. İndirdiğimiz açık-seçik delillerle, kılavuz mesajı; biz onu Kitap'ta insanlara ayan-beyan gösterdikten sonra gizleyenlere, işte onlara, hem Allah lanet eder hem de diğer lanet okuyanlar lanet ederler.
Kendilerine akıtmış olduğumuz ef'al, sıfat tecellileri ilimlerini ve marifetler nurları delillerinin ve haller ve makamlar yolu göstericisini veya yakınlığa ait ilmin yoluyla zata ait tevhide yol göstermesini. Apaçık olan zata ait tevhidi, kalbe ait hakikati görmek, sırrı ile ilgili gece toplantıları, ruh ile ilgili müşahedeleri engelleyen olacak olan benlik. Ve kalp renklenmeleri ile gizlenemez, gizlemiş olan kişiler, akılları uymuş olma nuru ile aydınlanmış, karşılıklı konuşma bereketiyle kalp ve ruh nurlarının eserlerini kavramış olan insanlara bu özelliği, akılları kitabından sonra bu yolda gizleyenler. İşte o kişileri yüce Allah kabul etmez ve kovar. Ve yalnız kalmaları ve nur âleminden olan sağlamlaştırma ve yardımlarının terk edilmesiyle yüce meleklerden olanlar da onları kabul etmez ve kovarlar. Böylece onların kalpleri nur ile alışkanlık elde etmiş olan ve doğruluklarının kuvveti ile onlardan nuru faydalanan, sohbet ve bağlılıklarıyla rahatlayan, şerefli nefesleriyle kutlu eden, özleyen ve kabiliyetli kişiler de bu bereketlenmeyi kaybetmekle berraklıklarının kederlendiğini anlayarak ayrılık ve sohbetlerinden kesilmeleriyle onlara lanet ederler**...**

Ayet: 160. Tövbe edip hallerini düzeltenlere gerçeği açıklayanlar müstesna. İşte böylelerinin tövbesini kabul ederim. Doğrusu ben tövbeleri çok, çok kabul edenim, rahmeti sınırsız olanım.
Yukarıda da ifade edildiği üzere, ancak halleri günahlarından dönme ile bu halin, Allah tarafından bir imtihan olduğunu bilerek Hak yoluna dönme. Ve kötülüklerden el çekme ile hallerini düzeltmiş olan ve Allah'la doğruluk ile uygulamada bulunup da perdeli olduğunu gerçek üzere görmüş ve açık etmiş olan kişiler için yüce Allah, "Bunlara tövbeyi bırakmış olmakla tövbelerini kabul ederim." demektedir. Bu halin tersine hareket edenler için sonraki ayette, **2/161. Ayetlerimizi inkâr etmiş ve küfre batmış halde ölenlere gelince; Allah'ın meleklerin ve tüm insanların laneti onların üstünedir.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, dinden ve Hak'tan perdeli olanlar ve inkâr edici oldukları halde ölenler. Yani örtünme kiri ile yaratılış nurlarının sönüp kabiliyetleri yok oluncaya kadar örtü altında kalarak ölüm örtüsünün kendileriyle nakledilmesi mümkün olan sebeplerden kesilmiş olanlar. İşte bunlar, belirsizlik denilen bir mahrumluğa, Hak'tan, melekler âleminden, insana ait yaratılıştan ve bunların hepsinden tam olan bir kovulma ile kovulmayı hak etmiş oldular. Ve daha sonraki ayette, **2/162. Sürekli o lanetin içindedirler. Ne azapları hafifletilir ne de yüzlerine bakılır.** Buyrulmuştur. Yaratılış nurları sönüp kabiliyetleri kör hale gelmekle onlar sonsuza dek bu mahrumlukta kalacaklardır. Kendilerinde bulunan değerler üzerine, sözü edilen azap verici haller kökleştiğinden onların azapları hafifletilmiş olmaz. Ve bu karanlık haller, kendilerine gerekli olmakla, onlar bakılacak bir halde de olmazlar, kimse onlara bakmaz**...**

Ayet: 163. Sizin İlah'ınız Vahid'dir, bir tek İlah'tır. İlah yoktur O'ndan başka. Rahman'dır O, Rahîm'dir."
Ey tevhid ehilleri! İbadet etmeye özel olarak kabul ettiğiniz İlâh'ınız, zatıyla bir ve mutlak bir olan İlâh'tır. Varlıkta o mutlak olan bir'in dışında bir şey ve O'ndan başka var olan yoktur ki, ibadet edilebilsin.
İmdi: O' bir olana ortak icat etmeniz, nasıl mümkün olabilir. O'nun dışında olan sadece yokluktur, bu sebebten ortak icat etmek, ancak ortak koşmuş olduğunuz varlıktan habersiz olmanızdan meydana

gelmektedir. Tek ibadet edilecek olan O' **"Rahman"** olmasıyla rahmeti genelde var olanı kaplamış olan, rahmet sahibidir. **"Rahim"** olmasıyla özel ve hidayet rahmetini mümin ve tevhid ehillerine özel yapan rahmet sahibidir. Başlık olarak konulan ayet, derece değeri ile tevhid hakkında indirilmiş olan ayetlerin ilk olanıdır. Yani bizim yönümüzden değil, Hak yönünden olan tevhidin ilkidir. Çünkü bizim tarafımızdan olan tevhidin ilk mertebesi, **"Tevhid-i Ef'al"**dir. Bu tevhid ise, zat tevhididir. Fakat bu zat tevhidi, insanların anlayışlarından uzak olunca. Ef'al tevhidi ile zat tevhidine delil için ef'al tevhidi makamına inmiş olarak. Sonraki ayette buyrulmuştur. **2/164. Şu bir gerçek ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanların yararı için denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten suyu indirip onunla, ölümünden sonra toprağı dirilterek üzerine tüm canlılardan yaymasında, rüzgârların bir düzen içinde yönden yöne çevrilmesinde, gök ve yer arasında bir hizmete memur edilen bulutlarda, aklını işleten bir topluluk için sayısız izler-işaretler ibretler vardır.** Yani ruhlar, kalpler ve akıllar göklerinin ve canlar yerinin yaratılması ve ortaya çıkmasında ve bunlar arasında nur ve karanlığın zıtlığında ve olgunluğun kazanılmasında insanlara faydalı olmakla mutlak cisim denizinde hareket eden beden gemisinde ve yüce Allah'ın, ruh göğünden indirip, cahillik ile ölmüş olduktan sonra kendisiyle benlik yerini diriltmiş olduğu ilim suyunda ve kalp hayatı ile diri olan her bir hayvana ait kuvvetleri benlik yerinde dağıtmış olmasında ve Hakk'a ait işler rüzgârlarının estirmesinde ve ruh göğü ile benlik yeri arasında elde edilmiş ve hazırlanmış, Rabbe ait isimler tecellisi bulutlarında kuruntu şüphesinden sıyrılmış, şeriat nuru ile nurlanmış olan akıl ile akıl erdirenlere elbette çok büyük deliller vardır**...**

Ayet: 165. İnsanlar içinde öyleleri vardır ki, Allah dışında bazılarını Allah'a eş tutarlar da onları Allah'ı sevmiş gibi severler. İman sahipleri ise Allah'a sevgide çok kararlı ve taşkındırlar. Zulme saplananlar, azabı gördüklerinde tüm kuvvetin Allah'ta bulunduğunu, Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu fark edeceklerini anlayabilseler!

İnsanlardan bir takım kimseler vardır ki, yüce Allah'tan başka şeylere taparlar. Bu şeyler toplumların ileri gelenlerinden olan reisler, mülk, ana, baba, kardeş, dost, tarikat arkadaşları, evlat ve eşler gibi kendi cinsinden insanlar veya hayvanlar, madenler ve diğer mallar gibi kendi cinsinden olmayan şeylerdir. Bunlara yönelmek ve uymuş olmakla koruma,kendilerine ve hallerine özen gösterme ve o konular üzerinde düşünmüş olmakla Allah'a duymuş oldukları sevgi gibi onlara da sevgi duyarlar. Nasıl ki Allah'ı sevmek gerekli ise öylece o eşyayı da severler. Buna dayanarak o kişiler katında anılmış olan eşya sevgide Allah ile eşit olduğundan onlara nispetle eşya, yüce Allah'a eşdeğer ve ortaklar olmuş olurlar. Veya eşya, onların ilâhları ve sevgilileri olur ki, yaratılmışların ilâhı, yüce Allah olduğu gibi onların ilâhları, eşya olur. İşte bu gibi insanlar, kendileri, benlikleri için âlemlerin Rabbi olan bütün yaratılmışların ilâhına eşdeğer olacak ilâhlar yaptılar. Hâlbuki iman eden kişilerin, yüce Allah'a olan sevgileri, aşkları, başka sevgilerden daha çok şiddetlidir.

Bir mana: Çünkü iman edenler, Ancak Allah'a sevgi duyarlar, Allah'a olan sevgileri, başkasının sevgisiyle karışmaz. Ve bozulmaz. Ve eşyayı Allah için ve Allah sevgisiyle ve eşyada buldukları ilâh ile ilgili yön gereğince severler Ki, bazıları "Biz, Hakk'ı da halkı da severiz. Halk ile halk birbirine karşı gelmiş görüldüğünde Hakk'ı daha çok severiz, yani halk, Hakk'a karşı durmakla kendilerinde ilâh ile ilgili yön kalmaz ise bizim de halka sevgimiz kalmaz." demişlerdir.

Bir başka mana: İman eden kimseler, sevgi yönünden onların eşyaya, ilâhlar olan eşyaya olan sevgilerinden daha şiddetlidir. Çünkü onlar eşyayı arzuları için benlikleri (kendilerinde olma halleri) ile sevgi duyduklarından, çaresiz durumda olan benliklerinin zarar ve perişan olup yok olmasından korktukları zaman benliğe ait art niyetlerinin değişmesiyle, sevgileri de değişir. Oysaki müminler, Allah'ı ruh ve kalpleri ile belki Allah ile sevince sevgileri art niyet için olmadığı yönüyle asla değişikliğe uğramaz, bozulmaz. Ruh ve benliklerini Allah rızası için dağıtma ve tüm isteklerini Allah'ın isteği için terk, arzularının tersine olsa dahi Allah'ın işlerini severler. Nitekim bu gibi müminlerden birisi ***"İstiyorum yâr'e kavuşmayı; yar istiyor ayrılığını, terk eyledim isteklerimi yârimin isteklerine."*** anlamında bir beyit söylemiştir. Başkalarını sevmiş olmakla Hakk'a ortak koşanlar, ilâhları ile örtünmüşlüğün azabını gördükleri vakitte bütün kudret yüce Allah'ın olduğunu kendi ilâhlarında kudret adına bir şey olmadığını. O ilâhlarına duymuş oldukları sevgilerinden kazanılmış olan ateş zincirleriyle mahrumluk ateşinde ilâhlarına bağlı olmalarıyla, Allah'ın azabının şiddetini görmüş olsalardı, birilerinin içinde olacakları hale dâhil olmayan bir durum olurdu. Bu azabın görülmesi, aralarındaki sevgi gerekliliği olarak her biri diğerine gerekli olmakla beraber kendisine uyulmuş olanların, uymuş olanlardan uzaklaştığı vakittir. Ki, bunların her biri kendi kemalat ve lezzetleri ile bağlı olmaları dolayısıyla diğerlerinden örtülü kaldığı ve azap edildiği ve ayni zamanda aralarında olan yakınlık, merhamet, kaynaşma ve diğer birçok çıkar ve lezzeti kendine çeken ve menfaatleri gerektiren

sebeplerin tamamının kesikliğe uğradığı vakittir. Çünkü bütün fayda ve lezzetler, onları gerekleştiren sebeplerin kesilmesiyle kesilmiş olur. Ancak ezele ait tanışıklık ve ruha ait yakınlıklara dayanmış olan ilâha ait sevgiler ve hayır ile ilgili ulaşmalar, sonsuza dek ruhun bekası ile baki olur. Ve Cenab-ı Hakk'ın **"Bende ve benim rızamda sevişenlere sevgimi göstermem gerekli oldu."** sözüyle büyük cömertliğini ifade etmesi yönüyle sözü edilen ulaşmalar; ahirette fayda veren Allah sevgisini gerektirdiğinden beden örtüsünün kaldırılmasından sonra ahirette fazlalaşır**...**

Ayet: 166. O zaman, izlenenler, kendilerini izleyenlerden uzaklaşıp gitmişlerdir. Azabı gördüler artık, aralarında bağlar parçalanıp koptu.
Azabın görülmesi ve ulaşma sebepleri olan lezzetlerin kesilmesi halinde kendilerine uyulanlar, uymuş olan kişilerden uzaklaşırlar. **Mesela:** Köpeklerin çiftleşmeleri hali gibi ki, hayır ve faydasının tükenmesi ve beraberlik kötülüğünün açığa çıkması halinde biri birinden kaçarlar. Ve sonraki ayette arzularını belirtme ile **2/167. İzleyenler şöyle demiştir: "Ne olurdu bir kez daha imkân verilse de şunların bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsak." Böylece Allah onlara, yapıp ettiklerini, kendilerine yönelmiş özleyişler olarak gösterir. Ama artık ateşten çıkamazlar.** Buyrulmuştur. Yani sevgileri ve sevgilerine dayalı olarak yaptıkları işleri, özlemlere dönmüş olur. Lezzetlerini elde etmede benliğe ait kuvvetlere uyan ve boyun eğdirmiş olan ruha ait kuvvetlerin hali de böyledir**...**

Ayet: 168. Ey insanlar! Yeryüzündeki nimetlerden temiz ve helal olmak şartıyla yiyin. Şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o size açık bir düşmandır.
Ey insanlar! Aklın uygun gördüğü adalet kanunu üzere ihtiyaç ve çaresizlikten dolayı şeriatın izin verdiği ölçüde helal ve temiz olmak üzere aşağı yön olan benlik âleminde ve beden yerindeki lezzetler ve kazançlarından tadınız. Ve temiz ve faydalı olması için gerekli olan ölçülülük derecesinden israf sınırına gelmiş olmayınız ki, israf etmek şeytanın adımları olduğundan, siz şeytanın adımlarını takip etmeyiniz. Ayete dayanarak, ***"İsraf edenler, şeytanın kardeşleri olmuşlardır"*** denilmiştir. Çünkü ayette ifade edildiği üzere şeytan, size düşmanlığı açık olan bir düşmandır. Yüce Allah, israf edenleri sevmediğinden, şeytan gereksiz harcamalar yaptırmış olmayla sizin kötü işlerinizle, sizi Rabbinize kötüleme yaptırıp sizi yok etmeyi ister. Bilinmiş olmalıdır ki, benlik âleminde olan adalet, kalp âleminde olan kaynaşmanın gölgesidir. Kaynaşmanın, beden âlemindeki gölgesi, ölçülülüktür. Kaynaşma, ruh âleminde olan sevginin gölgesidir. Sevgi, hakikat ile ilgili vahdetin gölgesidir.
İmdi: Ölçülülük, vahdetin dördüncü gölgesi oluyor. Hal şu ki, şeytan Hakk'ın gölgesine güç getiremediğinden Hakk'ın gölgesinden daima kaçmış olur. Bundan dolayı bu gölgelerin tecelli etmiş olduğu yerlerde şeytan, daima yersiz yere harcama yapılan yer tarafına adım atar. Ve nerede çaresiz kalırsa sevgi ve kaynaşmada olduğu gibi, tersine aşırılık tarafına adım atar. Bu sebebten müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm,***"Cahillikte olanı sadece ya aşırılıkta ya da ayrılıkta görürsün. Çünkü cahil, şeytanın maskarasıdır."*** Buyurmuştur**...**

Ayet: 169. Hiç kuşkusuz o, size kötülük, çirkin/düzensizlik ve pislik emreder. Ve size, Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi buyurur durur.
O şeytan, size ancak kötülükle kızgınlık kuvvetlerinin aşırılığı olan zarar ve eziyet ile aşırılık ile ilgili kuvvetlerin aşırılığı olan yakışıksız ve ahlâk dışı davranışlar ile ve aklın kendisini aldatması olan kuruntular şeytanlığı ile karışık olduğundan, konuşma ile ilgili kuvvetinin aşırılıkta olması olup yüce Allah'a bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder. Sonraki ayette ifade edildiği gibi, **2/170. Onlara, "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde: "Hayır! Biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız." derler. Peki, ataları bir şeye akıl erdiremiyor, doğruya ve güzele ulaşamıyor idiyseler! ...** Buyrulmuştur. Şeytan tarafından kandırılmakta olan, O insanlara "Şeriatta emredildiği yönüyle her şeyde Allah'ın indirdiği ölçücülük ve adalete uymuş olunuz." denildiği vakit, onlar, uyarıyı dinlemeyip; "Belki biz, babalarımızı taklit edip cahillikteki yerilmiş, beğenilmemiş harcamalara uymuş oluyoruz." derler. Öyleyse, babaları cahillik sebebiyle doğru bir işe doğrultulmamış, ilim ve dinden hiçbir şey bilmemiş olsalar da, yine babalarına uymuş olacaklar mıdır?" Ve daha sonraki ayette, **2/171. O küfre sapanların durumu, bağırıp çağırma dışında bir şeyi işitmeyen varlıklara haykıranın durumuna benzer."** Denilmiştir. Ve kovulmuş olan kâfirleri davet edicinin benzeri, ancak çağırma ve bağırmayı işiten hayvanları çağıran kişi gibidir. Çünkü hayvanlar, ancak bir ses işitir, fakat anlamını bilemezler. Bunların hali de böyledir**...**

Ayet: 172. Ey iman sahipleri! Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyin ve eğer kendisine kulluk ediyorsanız Allah'a şükredin.

Ey iman eden müminler! Eğer siz, ibadeti sadece Allah'a ayırmış olan tevhid ehli kişiler iseniz size verdiğimiz rızıkların güzel ve hoş olanlarından, temizlerinden alıp yiyiniz. Yani rızık olarak verilenlerden ancak adalette kullanmaya lâyık olanını yiyiniz. Size verilmiş olan rızıkları, kullanmaya lâyık olduğu kadar ve o yönüyle layık olan yerde kullanma ile Allah'a şükür ediniz. Çünkü zatın gölgesini ve lazım olan işi gerektirdiği gibi, tevhid de her şeyde ölçülü ve adalete uymayı gerekli kılar. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin bildirdiği kutsi hadis'te yüce Allah ***"Ben ve cin ile insan büyük bir haberdeyiz. Ben yaratırım o ise, benden başkasına ibadet eder, ben rızıklandırırım o benden başkasına şükür eder."*** Buyurmuştur**...**

Ayet: 173. Allah size leşi, kanı, domuz etini, Allah'tan başkası adına kesileni haram kılmıştır. Ama zorda kalanın, sınırı aşmadan, şuna buna haksızlık ve tecavüze gitmeden yemesinde kendisi için günah yoktur. Allah çok affedici çok merhametlidir.
Ölmüş hayvanın, kanı pıhtılaşmış olmakla ölçülülükten uzaklaştığından ve hali bozulduğundan size ölmüş hayvanın yenmesi haram edilmiştir. Kan'da hayat, adalet ve nura ait olanı kabul etmekten uzak olan pislik fazlalığı ile karışmış olup bozulma kusuru sebebiyle henüz bu hayat ve adaleti kabul etmeye uygun olmadığından kanın da yenmesi haram edilmiştir. Ve huyunda eşinin namussuzluk yapmasına göz yumma (deyyusluk) pisliğe girişme, hırs ve yırtıcılığın galip olup yenmesinde onun benzeri hallerinin doğmuş olacağı sebebiyle domuz etinin de yenmesi haram edilmiştir. Yenilecek bir hayvanın kesilmesinde Allah'ın dışında olanlar için seslenmek yani boğazlaması ve yenmesi ile Allah'a ortak koşulması amaçlanan şeyin de tevhide ters olduğu yönüyle yenmesi haram edilmiştir. Bu ayetten anlaşılan odur ki, Allah'ın dışında görülenler için söz söylemeye kuvvet bulmağa sebep olan yani tevhid üzere olmayarak yenilen her şeyin yenmesinin yiyicisine haram edilmiş olduğudur.
İmdi: Cemaatten her kim, kendi benliğini tercih etmekle diğer bir zorunluluk veya ölümden kurtulmak için ve aşırılığa gitmeden bu haram edilen şeylerden yemek zorunda ise ona günah yoktur. Çünkü yüce Allah bağışlayıcı ve rahmet sahibidir**...**

Ayet: 174. Allah'ın Kitap'tan indirdiği şeyi gizleyip onu basit bir ücret karşılığı satanlar, karınlarında ateşten başka bir şey yemiş olmazlar. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacaktır, onları arındırmayacaktır da... Onlar için korkunç bir azap vardır.
Allah'ın indirdiği kitabı gizleyip onu az bir ücret karşılığında satan. Yani az bir para elde etmek için bu işe girişmiş olan kişiler, karınlarını ancak Ha nurundan engelleyen ve örtmüş olan huylar ateşinin alevlenmesine sebep olan ve sahibini, cisim ile ilgili olan madde cehenneminde bırakan, karanlık ve kötü şekillerle azap etme ve mahrum bırakma ateşinin odunlarıyla doldururlar. Ve yüce Allah kıyamet gününde onlara söz söylemez ve onlara bakmaz ki, bu durum, onların yüce Allah' tan uzak olmalarından ve onlara karşı Allah'ın kızgınlığının şiddetinden ibarettir**...**

Ayet: 177. Yüzlerinizi doğu ve batı yöne çevirmeniz zafer ve mutluluğa ermek değildir. Zafer ve mutluluğa ermek o kişinin hakkıdır ki, Allah'a, Ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır, akraba, yetimlere, çaresizlere, yolda kalmışa, yoksullara, özgürlüğüne kavuşturmak gayretinde olanlara malı seve, seve verir, namazı kılar, zekâtı öder. Böyleleri söz verdiklerinde ahitlerine vefalıdırlar; bolluk ve bereket zamanı kadar, zorluk, sıkıntı ve şiddet zamanında da sabırlıdırlar. İşte bunlardır özüyle sözü bir olanlar. Ve işte bunlardır korunan takva sahipleri.
Kayıtlanmak ve örtünmek olduğundan yüzlerinizi ruhlar âlemi doğusuna veya bedenler âlemi batısına çevirmeniz, güzel ihsan değildir. Fakat güzel ihsan, **"Cem"** makamında Allah'a ve ahirete iman eden tevhid ehillerinin güzel ihsanıdır. Çünkü cem makamında olan tevhid ehline, hakiki ahiret olan ebedi (sonsuz) beka gerekli olur. Bu tevhid ehilleri, kesret ayrıntılarında bütünü müşahede ederek, bütünlük ile melekler âleminin batını, peygamberler âleminin zahiri olan ayrıntılı anlatımlarından perdeli olmazlar. Ve hükümler ve marifetlerle zahir arasını cem ve dosdoğruluk ilmini ifade eden kitaba iman ederler. Sonra ayette ifade edilen işlere toplu ve ayrıntılı olarak tevhidin tamamından sonra dosdoğrulukta olurlar. Dosdoğruluk, yokluktan sonra beka makamında sahibinin, Allah ile hakikat olarak meydana çıkma zamanında bütün insan ile ilgili kuvvetlere ruhun nuru ile nurlandığından bütün kuvvetlerin ilâha ait emri ile sınırında durmasından ibarettir. İşte adalet makamı, budur. Bundan dolayı bu makamda bütün kuvvetler, Hak gölgesinde olarak bütünlük ile vahdet sırasında dizilmiş olur. Ve o tevhid ehli ihtiyacı olduğu halde elinde bulunan malı sevmiş olarak ve sevgiyle ihtiyacı olana verir. Ki, İbni Mesud demiştir ki, ***"Malı vermek, sıhhatte olduğun zamanda vermektir. Yoksa can verme anında, evvelce vermeyi ihmal edip, o sırada şu malı filan yere verin demekle mal verilmiş olmaz."*** İleride olan Haşr suresinde Yüce Allah; **59/9.**

Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile, ötekileri kendi nefislerine tercih ederler. Buyuruyor, yani hakiki tevhid üzere olanlar, kendilerine kesin olarak ihtiyaç olsa dahi diğer ihtiyaç sahiplerini benlikleri üzere tercih ederler.

Başka mana: Kalplerinin Allah'tan başka bir uğraş içinde olmaması için ve malı vermiş olmakla Allah'ın rızası olduğu için Allah'a olan sevgi üzere malı verirler.

Bir başka mana: Vermeği sevdikleri için malı verirler. Yani kendilerinin sevinci ile verirler. Çünkü cömertlik, rahatlıkla, sıkıntı duymadan ve sevinç ile olan vericilik ile meydana gelir. Bu vericiler, yakınlık sahiplerine, yetimlere, miskinlere, yolculara, dilenenlere, esirlere seve, seve malı verir ve namazı kılar ve zekâtı gerekli yere öder. **"Ve malı verir"** sözünden **"Ve zekâtı öder"** sözüne kadar olan kısım, karşılıksız gösterilen sevgi kapısındandır ki, el açıklığı kuvvetlerinin, kendisiyle ilgisi olan şeylerin sınırında durması ve kemalidir. Ve söz verdikleri zaman sözlerini yerine getirenlerin güzel ihsanıdır. Bu da hikmeti gerektiren adalet kapısındandır ki, konuşma kuvvetinin kemali budur. Çünkü: Konuşma kuvveti, kötülük ve hainliğin zararını ve karşılığı olan faziletin faydasını bilmedikçe sözünü yerine getirmez. Ve şiddet ve fakirlikte sabredenler ve hastalık zamanında sabredenler ve harp zamanında da sabredenler. Bu da kızgınlık kuvvetlerinin kemali olan yiğitlik kapısındandır. İşte bu faziletlerin tamamı ile sıfatlanmış ve dosdoğruluk makamında sabit olanlar, tamamı güzel ihsan olan işleri ile kendilerine ayrılmış olan yerlerinde duranlar olup, Allah'a sadık olan kişilerdir. İşte, Allah'ın dışında görünenlere hatta kendi benliğine bile sevgi duymaktan sakınanlar, neşe ve huylar perdesinden soyunmuş olanlar, ancak bunlardır. Bu ayetteki mal, ilim ile te'vil edilmesi mümkündür ki, kalbin, ilim ile kuvvetlenip doygun olduğu değeriyle ilim, kalbin malıdır. Yani ilmi, sevgili olmasıyla beraber kendisine yakın olan ruha ait kuvvetler akrabalarına ve hakiki babaları olan ruhun nurundan kesilmiş olmakla yetim kalmış olan benliğe ait kuvvetler yetimlerine. Ve faziletli idare ve ahlak ilimlerini bilmekle bedenin hayırlı harekette durması devamlı olan doğal kuvvetler miskinlerine, toplam ve ayrıntılı marifetler, ahlâk, terbiyeler, ahiret ilimlerine kanıp benliğinden vazgeçmiş olduğunda salikler yolcularına. Ve ilim isteyici dilencilerine, sözlü nasihat ile şehvet (aşırılık) ve dünya esirlerinin tamamını esirlikten kurtarma konusunda verip huzur namazını kılmakla müşahedeyi devam ettiren ve hallerin sürgün edilmesi ve yok olması ile düşüncelere yüz verme ve başkalığa bakmaktan benliğini temizleyen şeyi, zekâtı veren. Ve kendine nispet ettiği zat ve sıfatını yok etme ve tevhide bağlanmış olmakla ezelde vermiş olduğu sözü yerine getirenler, devamlı olarak Allah'a fakirliğini gösterme şiddetinde benliğini kırmak, arzuları kökünden sökmek, bela, hastalık ve şeytanın şiddetli saldırısında sabredenler. İşte süluk' un gidiş sözleşmesinde olan sözü yerine getirmede Allah'a sadık olanlar, Allah'a ortak koşmaktan sakınanlar, sonraya kalmışlıktan (Bakiyeden) uzak olanlar, ancak bu kimselerdir**...**

Ayet: 178. Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas yazılmıştır.

Ey miminler! Genelde var olan öldürmelerde size kısas (öldüreni öldürmek) farz kılındı. Kısas, yırtıcılık kuvveti saldırısının yok edilmesi için farz kılınmış olan adalet kanunlarından bir kanundur. Kısas, ilâha ait adaletin gölgelerinden bir gölgedir ki, yüce Allah, kulunu kendisinde yok etmekle kulunda kullanıcı olmuş olduğunda hür olan ruhundan karşılık olarak verilen daha hayırlı bir ruh, kul olan kalbinden karşılık daha hayırlı bir kalp, dişi olan benliğinden karşılık olarak daha hayırlı bir kâmil benliği bağışlar. Ve sonraki ayette, **2/179. Ey aklı ve gönlü işleyenler, kısasta sizin için hayat vardır. Bu sayede korunmanız umulmaktadır.** Buyrulmuştur. Anılmış olunan şekille Allah'ın kısas'ı belirlemiş olmasında sizin için hakikati tarif olunamayan büyük bir hayat vardır. Ey kuruntu kabuklarından ve ayni olma ve cisimler perdelerinden akılları katıksız, ihlâs üzere olan kişiler! Ümit edilir ki, sizler, bu adalet kanununu korumuş olup, adaleti terk etmiş olmaktan sakınırsınız**...**

Ayet: 180. İçinizden birine ölüm geldiğinde, eğer bir hayır bırakacaksa, üzerinize yazılan şudur: Ana-babaya, akrabaya, örfe uygun vasiyette bulunmak. Takva sahipleri üstüne bir hak olarak.

Ey müminler! Sizin birinize ölüm olayının sebep ve belirtileri görünür olduğunda eğer miras sahiplerini mahrum etmeyecek, özenilecek ve çok önem verilecek bol olan bir mal terk ederse vasiyet etmek de farz kılınmıştır. Vasiyet ve vasiyet edileni korumak, mülk ile ilgili kuvvetler, yani konuşma kuvvetinin eksikliğini yok etmek için farz olunmuş diğer bir kanundur ki, hikmetin Hak nuru ve şeriat hükmü ile mallarda gerekli kılınan kullanmaktan maksat; konuşma kuvvetinin kusurunu yok etmeye yöneliktir. Ve vasiyet eden kişinin, yanlışlık veya kasıtlı olarak varise bir zarar verdiği bilindiği vakit hikmet gerekliliği üzere mirası pay etme ve miras sahiplerinin arasını düzeltmek ile hikmet yönünde konuşma kuvvetinin kemali olan araştırma ve inceleme konuşma ve anlatım kuvvetlerini gayrete getirmek. Ve bir çeşit hainlik suçu olan vasiyeti değiştirmekten de konuşma kuvvetini engellemiş olmaya da yöneliktir. Ve daha sonraki ayette bir başka

kanun için, **2/183. Ey iman sahipleri! Oruç sizden öncekiler üzerine yazıldığı gibi sizin üzerinize de yazılmıştır. Bu sayede korunmanız umulmaktadır.** Buyrulmuştur. Yani oruç da yırtıcı kuvvetin saldırısı ve sataşmasını yok etmek için farz kılınan kanunlardan diğer bir kanundur. Bilinmelidir ki, hakikat ehlinin adaleti sağlayan uygulaması, evvelce anılmış olunan yokluk ve beka özelliğidir. Ki, bir vasiyetleri de evvelce sözü edilmeyen bir ayette, **2/132. Ve İbrahim de oğullarına şunu vasiyet etti.** Buyrulması yönüyle Hak'tan başka olarak görünenleri terk etmiş olmakla ezelde verilmiş olan sözü korumak ile ilgilidir. Oruçları, Hak için ve Hak ile olmayan söz, iş, hareket ve duruculuktan kesilmek (imsak etmek) yani başkalıktan kendini engellemiş olmaktır**...**

Ayet: 185. Ramazan o aydır ki; insanlara kılavuz olan, iyi-kötü ayırımıyla hidayetten kanıtlar getiren Kur'an, onda indirilmiştir. O halde bu aya ulaşanınız onu oruçlu geçirsin. Hasta olan veya yolculuk halinde bulunan, tutamadığı gün sayısınca başka günlerde tutsun. Allah sizin için kolaylık ister. O sizin için zorluk istemez. Tutulmamış olan günleri tamamlamanızı, sizi doğru yola kılavuzladığı için Allah'ı yüceltmenizi ister. Ve sizin şükretmeniz umulmaktadır.
Yani benliğin, Hak nuru ile tutuşup yandığı vakitte **"Cem"** makamına ulaştırıcı olan ve Kur'an' a ilgisi olan **"Akıl"** ismi verilen ve insanlar için gerekli bilgilerin, kendisinde toplu halde olan **"İlim"** indirildi. Bütünlük değeriyle insanları vahdete (Hak birliğine) yöneltmesi ve bütünlüğü ile farktan yani farka ilgisi olan akıl ismi verilmiş olan ayrıntılı ilimden deliller ile bir birine bağlı olduğu halde indirildi.
İmdi: Sizden her kim o vakitte hazır olursa, yani **Zat** şühudu makamına ermiş olursa, kendisinde Hak ile olamadığı söz, iş ve hareketten kesilmiş (imsak etmiş) olsun. Hangi kişi bu şühut' tan engelleyici, benliğe ait örtülerden ibaret olan kalp hastalıkları ile hastalanmış ise veya henüz sülukta (yolculukta) olup zat ile ilgili şühuda ulaşmış olmadı ise ona bu makama ulaşıncaya kadar yol alması gereken mertebeler vardır. Yüce Allah, size tevhid makamına erişmek ve Allah'ın kudretiyle yardım edilmiş olmakla kolaylık istemektedir. Zayıf ve çaresiz olan benlik ile işlerin güçlükle yüklenilmesi demek olan zorluğu istemez. Ve sizi Hakk'a ulaştırıcı olan bu mertebeler, haller ve makamları olgunluğa erdirme ile faydalanmanız ve sizi **"Cem"** makamına doğrultmuş olması üzerine Allah'a saygı duyup boyun eğmeniz, ululuğunu ve büyüklüğünü bilmeniz için ve belki dosdoğrulukla şükür edersiniz diye, bunları size emretmiştir. Ve sonraki ayette, **2/186. Kullarım sana benden sorarlarsa ben Karib'im, gerçekten çok yakınım. Dua edenin çağrısına, bana çağırıp yakardığı anda cevap veririm. Hadi onlarda bana karşılık versinler, bana inansınlar ki doğruyu ve iyiyi bulabilsinler.** Buyrulmuştur. Ve bana yönelmiş olan salik ve isteyiciler, benim marifetimden sana soru sorduklarında, hemen cevap veririm, gerçekten de ben zahir'im, açıkta olanım. Bana hal ve kabiliyetleri dili ile dua edenlerin dua ettiklerinde hal ve kabiliyetlerinin gerektirdiğini vermekle dualarını kabul ederim. Ben onları Zatıma davet ve Bana gelmede yol almalarının özelliğini öğretmiş olduğumdan, her şeyden çekilme ve ibadetle kabiliyetlerini düzeltmiş olmakla benim onlara gelmemi, dualarına cevap vermemi istesinler. Ve düzeltme halinde onların kalpleri aynasından Ben görünmüş olacağımdan Beni müşahede etsinler. Ümit edilir ki, dosdoğrulukla **"Rüşt"** gerçek akıl erginliğini bularak eğriliği olmayan yolda ve o yolda olan doğrular olurlar**...**

Ayet: 187. Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılınmıştır. Onlar sizin için giysidir, siz de onlar için giysisiniz. Allah sizin öz benliklerinize yazık etmekte olduğunuzu bilmiş, tövbelerini kabul edip sizi affetmiştir. Artık onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için yazdığı şeyi arayın. Tan yerinin beyaz ipliği siyah ipliğinden size seçilinceye kadar yiyin için; sonra da orucu gece oluncaya değin tamamlayın. Mescitlerde itikâfta bulunduğunuz sırada eşlerinizle cinsel temas kurmayın."
Huzur zamanınızda anılmış ve açıklanmış olan imsak (kesilme) arasına giren gaflet vaktinizde, sizin için benliğinizin hoşnutluğunuza ulaşmış olması için inmiş olmanız, uygun ve helal edilmiştir. Çünkü zorunlu olan bir ilgi ile o benlikler, sizin elbiseleriniz ve siz de onların elbisesi olmuşsunuzdur. Yüce Allah, sizlerin yola girme (süluk) zorluk ve huzur zamanlarınızda benlik ile ilgili nasip ve lezzetlerinizi çalmakla hinlik eder olduğunuzu bildiğinden size tövbeyi vermiş ve kusurunuzu affetmiş oldu.
İmdi: Yokluktan sonra beka halinde dosdoğruluk ve dikkatlilik vaktinde gaflet zamanlarınızda benliğinize ait hoşnutluklara girişmiş olunuz. Ve yüce Allah'ın size farz kıldığı **"Takva"**yı ve benliğe ait hoşa gidenler sebebiyle dosdoğruluk haklarını çok bol olarak yerine getirilmesine, Allah'ın emretmiş olduğu kulluk ve kendine davetle ayakta durucu olma kudreti istemiş olunuz. Size güneşin doğmasından evvel olan huzur nurları ve eserleri açığa çıkmış olarak gafletin alçaklık ve karanlığı üzerinizi kaplamış oluncaya kadar benliğinize yoldaş olunuz. Sonra gaflet zamanı gelinceye kadar Hak'la huzurunuzda anılmış olunan imsak (kesilme) üzere olunuz ki, eğer imsak ve huzur, devamlı olsa geçimlilik ve malzeme meseleleri ile ayakta

durmak mümkün olamaz. Siz, kalpleriniz mescitlerinde durucu, ibadete çekilen ve hazır olduğunuz halde benliklerinize yaklaşmayınız. Çünkü benliklerinizin açığa çıkıp görünmesi ile vakitleriniz karışmış olur**...**

Ayet: 188. Mallarınızı aranızda haksız ve uydurma yollara başvurarak yemeyin; bilip durduğunuz halde insanların mallarından bir kısmını günaha saparak yemek için onları yargıçlara aktarmayın."
Ve marifetler ve bildiklerinizi aranızda aslı olmayan benlik ile ilgili aşırılığınızla yemeyiniz. Yani marifetler ve bildiklerinizi, duygu ve hayal ile ilgili amaçların kazancı ile benliğin lezzetlerini elde etmede harcamış olmayınız. Bunun, günah ve bir şeyi olması gereken yerin dışına koymak demek olduğunu bilirken ruha ait kuvvetlere mallarından bir kısmını benliğe ait kuvvetlerin lezzetlerinde harcamış olmak ve zulüm ile yemek için kötülük ile emir verici olan benlik hâkimlerine göndermiş olmayınız**...**

Ayet: 189. Sana doğan aylardan sorarlar. De ki: "Onlar, insanların çeşitli yararları ve bir de hac için vakit ölçüleridir. "Hayra ulaşmak evlere arkalarından girmek değildir. Hayra ulaşan o kişidir ki, takvaya sarılıp korunur. Evlere kapılarından girin. Allah'tan korkun ki kurtuluşa erebilesiniz.
Ruh nurunun doğuşu zamanında kalbe gelmekte olan doğuşlardan sana sorarlar. Habib'im! Kalbe ait bu doğuşlar, Hak yoluna girme amacının ve Allah yolunda uygulama gerekliliğinin ve kalp evini tavaf etmenin ve marifet makamında durmuş olmanın vakitleridir, deyiver. Kalbin bedene bakmakta olan yönü, arkası demek olan beden ile ilgili durma yerlerinden alınmış bilgileriniz ve duygularınız yollarından kalp evine evlerinize girmeniz, güzel ihsan değildir. Fakat güzel ihsan, benliğin kuruntularından hayal ve duyguların uğraşlarından sakınan kişinin güzel ihsanıdır. Kalp evinin kapısı, kalpten Hakk'a açılmış bir yoldur ki, siz kalp evlerinize, Hakk'a bakmakta olan batın, iç kapılarından giriniz. Ve kurtuluşu bulmanız ümidiyle sizi Allah'tan uzak tutan uğraştırıcı şeylerden sakınınız**...**

Ayet: 190. Sizinle çarpışmaya girenlerle, Allah yolunda siz de çarpışın. Ama haksız yere saldırmayın/çarpışmada zulme sapmayın. Çünkü Allah, sınır tanımaz azgınları sevmiyor.
Ve Hak yolunda sizinle savaşmakta olan şeytan ve Nefs-i emare (emredici benlik) kuvvetleriyle çarpışınız. Ve bunları iyice dövüp yok etmekte sınırı aşmış olmayınız. Yani tersine aşırılık, gevşeklik ve kusur işlemiş olmamak için benlik kuvvetlerini sınırında durdurup ve haklar ile ayakta durmalarından tamamıyla öldürmek şekliyle sınırı aşmış olmayınız. Gerçek o ki, yüce Allah, saldırganları sevmez. Yapacağınız saldırı ile vahdet ve sevginin gölgesi olan adaletin dışına çıkmış olup zulme sapmış olursunuz**...**

Ayet: 191. Onları yakaladığınız yerde öldürün; onların sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne/baskı ve bozgunculuk, öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haram'da, onlar sizinle çarpışmaya girinceye kadar siz de onlarla çarpışmaya girmeyin.
Şeytanı ve benlik kuvvetlerini nerede bulursanız öldürünüz. Onların ruhu olan arzularını kökünden kopararak işlerinden engelleme ile hayatlarını yok etmiş olunuz. Ve onlar, sizi kalp merkezinden çıkarıp benlik alanına indirdikleri gibi siz de onların kaplayıcılıkları zamanında onları, göğüs Mekke'sinden çıkarınız. Onların arzularına ve lezzetleri olan putlarına ibadet edicilik fitnesi, öldürmekten, yani arzularının kökünü koparmaktan ve büsbütün onları öldürmekten daha şiddetlidir.
Bir başka mana: Sizi kaplamış oldukları zamanda sizin onlarla alışmış olmanız sebebiyle olan sıkıntı ve zorluklarınız, sıkıntısı fazla olduğu yönüyle sizin huylarınızı söndürmekten ve kabiliyetinizi tamamıyla yok etmekten daha çok şiddetlidir, zarar vericidir. Ve siz **"Mescid-i Haram"** olan kalp makamında yani yönelmenizde size uygunluk gösterdikleri zaman, o takdirde sizin yol almanızda yardımcınız olacaklarından kalbe ait huzur zamanında onları öldürmeyiniz. Ta ki sizi kalp makamından ve Hak dininden benlik makamına, buzağıya tapmak demek olan kendi dinlerine çekmek için bu isteklerin de size konuşma ve tartışma ile tesir edinceye kadar Mescid-i Haram'da kavga etmeyin**...**

Ayet: 193. Fitne kalmayıncaya ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla çarpışın. Eğer çarpışmaktan vazgeçerlerse artık zulme sapanlardan başkasına düşmanlık edilmez.
Benliğe ait kuvvetlerin çekişmesinden karışıklık meydana gelmiş olmaması, kuvvetlerin tamamı temizliğe ait âlem tarafına yönelme ile arzular ve şeytanın, orada nasibi kalmayıp Hakk'a yönelmede tamamının size uymuş olması için benliğe ait kuvvetlerle çarpışınız. Eğer onlar, çarpışmaktan vazgeçerlerse saldırmak yoktur. Saldırı, ancak zulüm edenlerin üzerine yapılır**...**

Ayet: 194. Haram ay, haram aya karşılıktır.

Benliğe ait kuvvetler, sınırlarında duruncaya kadar sizi amacınız ve dininizden engelleme yaptıkları her vakit, sizin de onları isyanlarından engellemiş olma vaktinizdir. Onların haram edilmiş ay, sınırlarında hakları ile durmaları vaktidir. Sizin olan haram ayınız, huzur ve gözetme vaktinizdir. Sonraki ayette, **2/195. Allah yolunda harcama yapın/nimetleri paylaşın; kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Güzel düşünüp güzel işler yapın. Çünkü Allah, güzellik sergileyenleri sever.** Buyrulmuştur. Ve ilimlerinizi, ilimle hareket etmiş olmakla Allah yolunda dağıtmış olunuz. Ve ilimlerini başka vakit için toplayıp saklamayınız. Olabilir ki, o vakti kavramış olamazsınız. Geciktirme, yani ileride yaparım demiş olmaktan daha zararlı bir şey yoktur. Ve ilminizle hareket etmeyi ertelemek ve ilmi benliğin işlerinde dağıtmak ile kendinizi, tersine aşırılık tehlikesine atmış olmayınız. Çünkü bu hareket, hakikatten mahrum olmayı gerektirir. Ve yaptıklarınızda müşahede üzere olunuz ki, gerçekten, yüce Allah, yapmış oldukları işlerde Rablerini müşahede edenleri, işlerinde Rablerine katkı yapmayanları sever**...**

Ayet: 196. Haccı da umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer engellenirseniz, kolayınıza gelen kurban yeterlidir. Kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olan yahut başında rahatsızlığı bulunan oruç tutarak, sadaka vererek veya kurban keserek fidye yoluna gitsin. Güvene kavuştuğunuzda, hacca kadar umreden yararlanmak isteyen, kolayına gelen kurbanı kessin. Bunu bulamayan oruç tutsun. Üç günü hacda, yedi günü döndüğünde, tam on gündür bu. Bu ailesi Mescid-i Haram'da oturmayan kişi içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki, Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

Ve Allah'a ve Allah'ta yola girme ile makamlar ve hallerinin tümünü tamamlayıp sıfat tevhidi **"Umre"** sini ve zat tevhidi **"Haccı"**nı tamamlayınız. Ve eğer sizi **"Nefs-i Emmare"** (emredici benlik) kâfirlerinin, bu hac ve umreden engellemiş olmasıyla sınırlanmış olunursanız, benlik kurbanını önüne katıp sürme ve kalp Kâbe'sinin kenarında ve kalbin arzulamış olduğu makamın arsasında boğazlamakla mücadele, gayret ediniz. Kurbandan kolay olanını demekle benliklerin, kabiliyet ve hallerinde çeşitlilik olduğuna işaret edilmiştir ki, bazı benlik, zayıf bir hayvan halini almış ve bazısı kuvvetli bir hayvan halini almıştır. Bazısı yumuşak huylu, boyun eğmesi kolay, bazısı da inatçı, boyun eğmesi zor bir hayvan halinde olmakla herkese kolaylarına gelen kurban denilmiştir. Bir takım benlikler de vardır ki, kendisinde bulunan diğer hallerin koparılması mümkün olmuş, fakat koparılması mümkün olmayan bir hal kalmıştır. Bu misale benzer hacı, sonsuza dek sınırlanmış olup kalp Kâbe'sine ulaşamaz. Siz, adetler ve ibadetlerden, kederlerden ve ilgilerin tamamından vazgeçme düşüncesi ve güzel kokusu kalbi istemek ile huylar eserlerini yok edip dünyadan elini eteğini çekmişlerin (Kalenderiye) görüşünde olanlar gibi vaktin kedersizliği hakkında sözü uzatmayınız. Benlik kurbanı yerine erişmiş oluncaya kadar ki, benliğin, arzusuyla hayatı zamanında kendisine haram olan işleri, öldürme zamanında kalp ile olacağından anılan işlerin helal olmasını gerektirir. Benlik kurbanınız Mekke dışında hil ismi verilmiş ihrama girme alanında olan boğazlanma yerine erişmiş olduğunda sonraya kalmışlığından (Bakiyesinden) güvende olabilirsiniz. Yoksa bugün Kalenderiye hallerinin olduğu gibi kalbin düğümü zamanında benliğin meydana gelmesi ve dava ile sevinmesinden vaktiniz karışık, berraklığınız bulanık halde olur. Sizden her kim, kabiliyeti zayıf, kalbi adetlerden kazanılmış ve yaradılış özelliğinden dolayı gerekli bir takım kazalar, belalar, engeller ile dolmuş ise veya kendisine yaraşır şekilde Hak yola girmek kolay olmayıp bir takım ilgiler, keder, sıkıntı, tasalar, alçakça bir yaşantı ile tutkun oldu ise. Ve her ne kadar bu gibi kimse ilerlemiş olmadıysa da derecesinden düşmemek ve yaratılışı üzere kalmak ve kalp güzelliğine ve vakit berraklığına kısa yoldan varmak istiyorsa. O kişiye bazı lezzetlerinden ve benliğine ait uğraşlarından kesilmiş olması. Veya güzel ihsan veya zorluk ve ters gelebilecek, sıkıntı verecek olan kuvvetleri koparacak bir mücadele, vaktini korumak, berraklığına uymak için bir çeşit, ibadete dayalı züht (zevklere karşı koyma) veya benliğe karşı gelmiş olması gereklidir. Siz, hac yapmayı engelleyen düşmandan güvende olduğunuz vakitte her kim, **"Zat tecellisi"** haccına girişirken **"Sıfat tecellisi"** zevkiyle faydalanırsa haline göre kolay olan bir kurban yeterli ve gerekli olur. Benliğinin, zayıflığı ve güç yetiremediğinden sönmüş olduğundan her kim bu kurbanı bulamıyorsa hac üç günün orucu, yani kişiye tecelli ve cem'de batmış olmak, vahdette yokluk zamanında akıl, kuruntu ve hayal etmekten ibaret olan ve en kuvvetli bulunan bu üç kuvvetin işlerinden kesilmiş olmak gereklidir. İşte anılmış olunan bu, üzerinde önemle durulması gereken yerler ve kuvvetlerinden kesilmeler, ***"Onun gören gözü, işiten kulağı olurum."*** hadis-i kutsi' in buyurduğu yönüyle kemalin (olgunluğun) meydana gelmesi zamanında Hak ile bağışlanmış vücudun kuvvetlerinin işlerini gerektiren kâmil olana ait ayrıntılı anlatımlarının tamamıdır. Bu hüküm ailesi **"Mescid-Haram"**ın huzurunda olmayan kişiler içindir. Yani vahdette kalp makamında huzurda hazır olan kimseler, sevgililer ve kâmiller için değildir. Onlar için Allah'a süluk (yola girme) ve ulaşmalarında kurban, zorluk ve mücadele yoktur. Belki bu hüküm, sevenler içindir**...**

Ayet: 197. Hac bilinen aylardadır. Kim o aylarda haccı kendisine gerekli kılarsa hacda kadına yaklaşmak, kötülüğe sapmak, kavga ve çekişmeye girmek yoktur. İyilik olarak yaptığınızı Allah bilir. Azık edinin. Hiç kuşkusuz azığın en güzeli takvadır. Ey akıl sahipleri, benden korkun.
Hac vakti, bilinen zamanlardır ki, evvelce açıklaması yapılan ayetlerde kesilmesi istenilen ineğin özelliklerin tarifinde buyrulduğu gibi erginlik zamanından kırk yaşına kadar geçmiş olan zamandır. Her kim bu zamanlarda niyet edip haccı kendi için gerekli sayma ile kendine farz kılarsa, hacda, kalp evini niyet ettiğinde aşırılığa ait kuvvetin meydana getirdiği ahlâksızlığı, kızgınlık kuvvetinin kalp ibadetlerden çıkışı, konuşma kuvvetinin şeytanlıkla saldırısı, öteye geçmesi yoktur, olamaz. Anılmış olan bu üç kuvvet işlerinden, utanılacak alçakça işlerin dışında olan, şeriat ve aklın emriyle her ne faziletli iş işlerseniz, yüce Allah, o hayrı ve fazileti bilir ve gerekli sevabını size verir. Ve bu üç kuvvetin diğer yönünden olan faziletlerinden gıda alınız ki, bu faziletlerden dolayı bu üç kuvvetin utanılacak ayıplı işlerinden sakınmak gereklidir. Çünkü bir şeyin doğru olup olmadığını meydana çıkarmak, gıdanın en hayırlısı, bu kuvvetlerin rezaletlerinden sakınmış olmaktır. Ey katıksız akıl sahipleri! Niyet ve yapmış olduklarınız sebebiyle benden sakınınız. Zira madde kabuğundan ve kuruntu şüphesinden arınmış katıksız olan aklın önemi bakımından, benden sakınmış olmaktır, korkmaktır**...**

Ayet: 198. Rabbinizden bir lütuf ve bereket istemenizde hiçbir sakınca yoktur. Arafat'tan ayrılıp akın ettiğinizde Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin. O'nu, O'nun size gösterdiği gibi anın. Siz bundan önce gerçekten sapıklardan idiniz."
Sizin, kesrete (çokluğa) dönüşünüzde şeriatın gerekliliği üzere Hakk'ın izni ile benliğinize yumuşaklığı isteme ve benliğin hoşnutluğu ile lezzetlenmiş olmanızda sizin için günah ve zarar yoktur. Çünkü o vakit benlik, taşkınlık sahibi değildir. Hak' kın nuru ile nurlandığından hoşnut olunan şeyler ve lezzetleri, onu kalbe işlediği kazancında uygunluk göstermeğe kuvvetlendirir. **"Meş'ar"** (Hacı olmazdan evvel durulacak yerlerden her biri) Hak cemalini anlama yeridir ki, başkalığın oraya ulaşması haram edilmiştir. Yani **"Hafa"** ismi verilmiş olan ruh ile ilgili sırda Allah'ın cemalini müşahede ediniz. Çünkü bu makamda olan zikir, anlayış, müşahededir. Sizi, mertebelerde zikrine doğrultmuş olduğu gibi yüce Allah'ı zikredin (anın). Çünkü yüce Allah işin başlangıcında benlik ile olan **"Dil**" zikrine. Sonra kendisinden ilâha ait nimetlerin açığa çıkmış olduğu işlerin zikri olan **"Kalp"** zikrine. Sonra gözden geçirilen işlerin sıfat tecellileri ile ilgili ilimlerinin hakikatini görmesi demek olan **"Sırrın"** zikrine. Sonra zat nurunun düşünülmesiyle beraber sıfat tecellileri olan nurlarını müşahede edilmesi olan **"Ruhun"** zikrine ve sonra isneyniyyet, yani ikiliğin bekası ile beraber zat müşahedesi olan **"Hafanın"** zikrine. Sonra Bakıyye (sonraya kalmışlığın) kalkması ile zata ait şühud olan **"Zatın"** zikrine doğrultmuştur. Her ne kadar siz, Allah marifeti Arafat'ına ulaşmazdan ve orada durmazdan evvel bu zikir şekillerinden gafil, habersiz idiniz. Fakat Allah, sizi o zikirlere doğrultmuş oldu. Siz de doğrultulmuş olduğunuz gibi zikrediniz. Sonraki ayette ilave olarak, **2/199. Sonra, insanların akın edip döndüğü yerden siz de dönün ve Allah'tan af dileyin. Çünkü Allah çok affedicidir, çok merhametlidir."** Buyrulmuştur. Yani o zikretmelerden sonra siz, her hangi bir şahıs gibi diğer insanların yürüdüğü ibadetler ve Allah'ın açık emirleri ve şeriat uygulamaları yollarından aşağıya ininiz. Cüneyd-i Bağdadi hazretlerine, ***"Gidilecek yolun sonu nedir?"*** diye sorulduğunda cevaben, ***"Sona ermek başlangıç noktasına dönmüş olmaktır."*** demiştir. Ve benliğin hal ile meydana gelme ve taşkınlığından Allah'tan bağışlanma dileyiniz. Gerçek o ki, yüce Allah, çok bağışlayıcılık ve rahmet sahibidir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Doğrudur ki, benim kalbime örtü olur ve ben günde yetmiş defa Allah'tan bağışlanma dilerim."*** diye buyurmuştur.Ve ***"Allah'ım, beni dinin üzere sabit kıl."*** diye dua ettiğinde hikmeti sorulması üzerine, ***"Nasıl emin olurum, kalp tıpkı ovanın içinde bir tüy gibidir. Rüzgârlar, onu istediği gibi çevirir."*** buyurmuşlardır. Ve başka bir zaman ibadet halinde uzun süre ayakta durup mübarek ayaklarının şişmesi üzerine Hz. Ayşe annemiz, ***"Yüce Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetmedi mi?*** diye sorması üzerine, ***"Ben Rabbime çok şükredici kul olmayayım mı?"*** diye buyurmuştur. Müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm, ***"Hidayetten sonra sapkınlığa düşmekten Allah'a sığınırım."*** diye buyurmuştur**...**

Ayet: 200. Gerekli ibadetleri bitirdiğinizde yine Allah'ı anın. Tıpkı atalarınızı andığınız gibi, hatta daha kuvvetli bir anışla. İnsanlardan bazısı şöyle der: "Ey Rabbimiz, bize dünyada ver." Böylesi için ahirette bir nasip yoktur.
İşler ve hac ile ilgili usulleri yerine getirip hacdan işini bitirmiş olduktan sonra alışkanlık ehli gibi karşılıklı övünme ve soy sop ve diğer dünya hallerinin anılması ile uğraşan olmayınız ki, bu vakitlerinizde keder,

kalplerinizde darlık, sıkıntı verir. Belki berraklığınız, baki olmak ve insanlar sizinle doğru yolu bulmak için yola girmişlikten önce soy sop veya putlar belalar ve diğer dünya hallerini zikir eder olduğunuz gibi şimdi de sadık dostlar ile karşılıklı konuşma ve çeşitli zikirler ile meşgul olunuz.
Bir başka mana: Sizler,insanların alışkanlıkları üzere sözü edilen bu halleri anmış oldukları gibi veya daha çok fazla, daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı anınız. Ve insanlardan bazı kişiler vardır ki, ancak dünya mallarını isterler, ancak dünyayı anmakla uğraşır olmaktadırlar. Ve Allah'a ibadet etmeleri sadece dünya malını elde etmek içindir. Bu gibi kişiler nura ters olan karanlığı kazanmış ve şerefli olan yardımı olmamakla alçak, değersiz ve insanı küçültecek adi şeylere yönelmeleri ve şerefli olanı kabul edicilikten kendilerini engellemiş olduklarından ahirette bir nasipleri yoktur. Sonraki ayete, insanlardan istenilen davranış hakkında, **2/201. Onlardan kimisi de şöyle yakarır. "Ey Rabbimiz, bize dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver. Ve bizi ateş azabından koru."** Buyrulmuştur. Ayette söylendiği gibi bazı kişiler de dünya ve ahiret hayrını istemiş olurlar. Ve karanlıkla örtünmüş olmaktan, huylar ateşleriyle yanmaktan, rahmet nurlarından mahrum kalmaktan sakınırlar. Ve daha sonraki ayette onlar için, **2/202. İşte böyle diyenlere kazandıklarından bir nasip vardır.** müjdesi verilmiştir. Yani hesapları görüldüğünde ve bazı iyiliklerin yaptıkları kötülükler sebebiyle silinmesinden ve kötülükleri kadar azap görmüş olduklarından veya affedildikten sonra ahiretin hoşnutluğu olan doğru, iyi olan işler ve sonraya kalmışlığın (Bakiyenin) lezzetlerinden ve karar, durma evi nurlarından nasip ve paylarını alıcı olurlar**...**

Ayet: 203. Allah'ı sayılı günlerde anın. Kim hemen iki gün içinde işini bitirirse ona günah yoktur. Kim bunu geciktirir ertelerse, sakınıp korunduğu takdirde ona da günah yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki, siz O'nun huzurunda haşredileceksiniz"
Ve siz, haç'tan el çektikten sonra Allah'ı, sayılı olan mertebelerde zikrediniz. Bu mertebeler, Ruh, Kalp ve Nefs mertebeleridir ki, erişmiş, geri çekilmiş olduğu vakit bu mertebelere çekilmiş olur. Ve vuslat etmiş olana, yani ermiş'e bu üç mertebede Allah'la olması gereklidir. İşte sayılı günlerde ermişin zikri budur. Her kim ki ruh kalp mertebelerinde hoşnutluğuna acele ederse ona günah yoktur. Çünkü ruh ile kalp ve bunların hoşnutluğu, kişiyi perdeli yapmaz ve zarar vermez. Acele etmenin manası budur ki, hareket Allah ile olursa daha süratli olur. Ve bu harekette durma ve bir birinden ayıramama, yani durma ve kalma olmaz. Bazı renklenme sahiplerine olduğu gibi kalp ve ruh açığa çıkmış olur ve nura ait perde olur. Ve her kim, hoşnutluğuna üçüncü olan Nefs mertebesine geriye dönmüş olursa, benliğin hoşnutluğunda benliği ile olmaktan sakınanlar için bu mertebede dahi günah yoktur. Çünkü Nefs, hoşnutluklarını, arkadaşları olan ruh ile kalpten daha fazla kendisine gerekli yapar. Ve nefsin hoşnutlukları, ruh ve kalbin hoşnutluklarından daha kaba ve nurdan daha uzaktır. Ve benliğe meydana gelme ve hareket gerekli olduğundan çok çabuk açığa çıkmış olur. Zevkleri de çok defa perdeli yapar. Perdeli yaptığında örtünmesi, kalın ve karanlıkla ilgili olur. Bunun için benlik makamında tedbir alma gerekli ve diğerlerinden daha uygun olur. Çünkü ruh ile kalp, her ne kadar açığa çıkmış olsalar da örtünmeleri, ince ve yok olması çabuk olur. Veya işbu istediğini seçmeyi teklif etme her üç mertebede sakınanlar içindir. Hoşnutluklarda kalp, ruh benlik (Nefs) ile olmayıp Allah ile olmak için her üç mertebede de bencillik (kendini beğenme) ve kişiliğin, yani benliğin meydana gelmesinden sakınınız. Allah'tan korkunuz. Ve biliniz ki, siz, Allah'la toplanmışsınızdır. Bir isminden diğer bir ismine toplanmış olursunuz. İlâh ile ilgili huzurda hazırsınız. Bundan dolayı, büyük tehlikedesiniz. Diğer insanlar, böyle değildir. Nitekim hadis-i şerif'te, ***"İhlâs sahipleri büyük tehlikededir."*** buyrulmuş ve Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin bildirdiği, hadis-i kutside Cenaba-ı Hakk'ın ***"Günahkârları, benim bağışlayıcılığım ile müjdele, sıddıkları da benim gayret sahibi olmamla korkut."*** diye buyurduğunu belirtmiştir**...**

Ayet: 204. İnsanlardan öylesi vardır ki, onun dünya hayatına ilişkin sözü senin hoşuna gider ve o, kalbindekine Allah'ı tanık tutar. Oysaki o, düşmanların en yamanıdır.
İnsanlardan bir takım kişi vardır ki, sevgi sahibi olduğunu iddia eder ve dünya hayatında onun sözü sana hayret verir. Dünya hayatında denmiş olması, çünkü onun sözü, ahiret konusunda değildir. Çünkü söylediği söz kalp ile değildir. Kendi benlik makamında zındık olduğundan o kişi düşmanların en inatçısıdır. Ve sonraki ayette böylesi için, **2/205. Yanından ayrıldığında/iş başına geçtiğinde yeryüzünde fesat çıkarmak, ekini ve nesli yok etmek için işe koyulur. Oysaki Allah, fesadı sevmez.** buyrulmuştur. Çoğunlukla sevgi iddiasında olanlardan görüldüğü gibi bunlar da senin huzurundan ayrıldıklarında, haram olanı helal sayma ve zındıklığından yeryüzünde karışıklık çıkarmak, tarlanın sürüldüğü gibi insanların ve kendinin neslini, geleceği perişan ve yok etmek için gayret eder, çalışır.Yüce Allah ise karışıklık çıkarma ve bozgunculuk edeni sevmez. Bozguncu olduğu halde kendisinde Allah sevgisi olduğunu iddia eden bu kimseye nasıl olur da Allah sevgisi gelmiş olabilir? Asla mümkün değildir. Çünkü seven kişi, ancak

sevgilisinin sevdiği işi yapar, sevmediğini yapmaz. Hâlbuki yüce Allah o iddiacının yaptıklarını sevmiyor. Bundan dolayı, o kişi davasında sadık (doğru) olamaz. Bunu ifade için, ***Allah'a isyan edip sevgi gösterirsin; böylece sen çok büyük bir kabahat edersin; seven kişi mutlaka sevdiğine boyun eğer; sevginde doğru olsan isteklerini yaparsın."*** anlamına gelen beyit söylenmiştir. Bir sonraki ayette, **2/206. Ona Allah'tan kork" dendiğinde, gurur kendisini günaha götürür. Böylesine, cehennem yeter.** Buyrulmuştur. Böyle birisine "Allah'tan kork" denildiğinde o vakit bencilliği açığa çıkmış olduğundan ve yaptığı işi nasihat edenden daha çok bildiğini zannettiğinden inatta ısrarı üzere bencilliğinin yardımı ve cahilliği, ona günah yükünü yükletmiş olur. Bu hal üzere olan o kişinin şerefi, değeri, amacı,cehennemdir. Yani mertebesinin bulunduğu yer, derin ve karanlık çukurdur. Cehennem, karanlık ve çok derin çukur demektir. Cehennem, çok kötü bir döşektir. Daha sonraki ayette ise, **2/207 "İnsanlardan öylesi de vardır ki, benliğini Allah'ın hoşnutluğunu elde etmeye satar."** buyrulmuştur. Yani insanlardan bazıları vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için Allah yolunda yola girmiş olmakla benliğini saçmış olup satar**...**

Ayet: 208. Ey iman sahipleri! Hepiniz toptan barış içine girin. Şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.
Ey müminler! Siz, İslâm bütünlüğüne uymada, yani yüzlerinizi, zatlarınızı, kendinizi Allah'a teslim etmekle İslâm bütünlüğüne dâhil olunuz. Ve bu özellik üzere hareket ederken şeytanın adımlarına uymuş olmayınız. Gerçek o ki, o şeytan, size apaçık kuvvetli bir düşmandır. Beden ile ilgili kuvvetlerin bir kısmının, diğerine düşmanlığı ve Allah'ın emrine teslim olmada uygunluk göstermemeleri, şeytana uymuş olmalarının kanıtıdır. Şeytanın yaratılışı ateşten olmakla sizin yaratılış nurunuzdan eksik ve yaratılışı, sizin yaratılışınıza ters olması yönüyle, size karşı doğal olan düşmanlığından, sizin daima gereksiz harcamaları işlemekle, ilâh'a ait kahrı hak etmiş olmanızı ister. Ve sizin de nur ile ilginiz olmayıp kendisi gibi ateş halkından olmanızı ister. Bundan dolayı, hakikatte o, size dost görüntüsünde olan bir düşmanınızdır. Bu özelliğe dikkat etmeyenler için sonraki ayette, **2/209. Size apaçık deliller geldikten sonra yine yan çizerseniz şunu bilin ki Allah, tüm yüceliklerin, tüm hikmetlerin sahibidir.** Buyrulmuştur. Size ef'al (işler) ve sıfat tecellilerinin delilleri açık olduktan sonra eğer siz, ilâh'a ait emirlere teslim olma makamından ayağını kaydırmış, çekmiş olursanız biliniz ki, yüce Allah, her şeyin üzerine galiptir. Sizi kahreder. Kahretmesi de, hikmet gerekliliği üzeredir. Çünkü boyun eğmiş olan kişinin ibret alıp boyun eğiciliğini, emir dinleyiciliğini fazlalaştırması için, ilâhi hikmet gereğince, emre karşı gelme ve çekişme yapanların kahrolmalarını gerekli kılar. Ve daha sonraki ayette, **2/210. Onlar, Allah'ın ve meleklerin buluttan gölgeler içinde kendilerine gelmesini ve işin bitirilmesini mi bekliyorlar? Bütün iş ve oluşlar sonunda Allah'a döndürülür.** Buyrulmuştur. Bu gibi teslim olmayan kişiler, ancak, sıfat tecellileri bütünlüğünden hüviyyet (hakikat) sıfatı gölgelerinde Allah'ın ve göğe ait melekler kuvvetleri suretlerinin tecelli etmesini beklerler. Hâlbuki ezel levhasında, bunların yok olmaları işi belirlenmiştir. Bütün işler, ancak yüce Allah'a dönmüş olur. Veya herkes ve her şey yokluk ile Allah'a dönmüş olur**...**

Ayet: 213. İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, peygamberleri müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak gönderdi. Onlarla beraber, anlaşmazlığa düştükleri konularda, insanlar arasında hükmetsinler diye gerçeği taşıyan Kitap'ı hak olarak indirdi. O Kitap'ta anlaşmazlığa düşenler, o Kitap'ın bizzat muhataplarından başkası değildi. Bunlar, kendilerine açık kanıtlar geldikten sonra sırf aralarındaki kıskançlık ve azgınlık yüzünden çekişmeye girdiler. Sonra Allah kendi izniyle, inananları,üzerinde tartışmaya girdikleri gerçeğe tekrar ulaştırdı. Allah, dilediği kişiyi doğru yola iletir.
İnsanlar, ezel ile ilgili yaratılış ve gerçek din üzere bir ümmet (topluluk) idiler! Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Her doğan, yaratılış üzere doğar."*** buyurmuştur. Bu mesele hakikat üzere şeref ile ilgili yaratılış zamanıdır. Veya Âdem, ona selâm olsun veya doğan çocuğun bir buçuk yaşına kadar olan zamanıdır. Sonra arzularının ayrılığı, benlik hallerinin galip gelmesi, huylarının değişikliği değeriyle yeniden meydana gelmede birbirlerine ters düştüler. Çünkü durulacak yerlerin ve arzuların değişikliği ile bedenleri merkezlerinin, bünyeleri esaslarının birbirine zıt olması. Karşı gelmelerini, böylece her biri beden ve madde ile perdeli olduğundan huylarındaki özel zararı kaldırması ve özel menfaati çekici ve çekilme özelliği, böylece yetişip büyüme özelliği ve işleri için ilah'a ait hikmetlerde işbu anlaşmazlık ve düşmanlığı gerektirmiştir. Yüce Allah, insanları, uyuşmazlıktan birlikte olmaya, çokluktan birliğe, düşmanlıktan sevgiye davet için müjdeleyici ve kokutucu oldukları halde peygamberleri gönderdi. Bunun üzerine insanlar, gruplara ayrıldılar ve bir birlerinden seçildiler. Huylarında aslı olmayana sevgi duyma hali kökleşmiş olan, arzuların galip gelmesiyle kalpleri paslanıp körleşmiş olan ve kabiliyetleri kaybolmuş olan aşağılık insanların terslik ve

hallerinde ısrar etmeleri fazlalaşmış oldu. Ve yüce Allah, insanların anlaşamadıkları doğruda aralarında hüküm verilmesi için o, peygamberlerle beraber Hakk'ın, meydana çıkmasına sebep olan kitapları da indirdi. Aralarında ayrılığa düşenler, ancak bencilliklerinden ileri gelen kıskançlıklarından ve kendilerini kaplamış olan arzularıyla örtünmüş olmaları kendilerine peygamberler gönderildikten ve kitaplar, yani uygunluğun ve doğrunun meydana gelmesine sebep olan kitaplar indirildikten sonra ayrılığa düştüler. Fakat evvelki kabiliyetleri ve asıl ile ilgili berraklıkları üzere baki kalmış olan yücelik insanları, yüce Allah kendi izni ile ayrılığa düştükleri doğruya yöneltmiş oldu. Onlar, dosdoğruluk olan doğru yola girmiş, süluk etmiş oldular. Yüce Allah dilediği kişiyi doğru yola doğrultmuş olur**...**

Ayet: 214. Yoksa siz, sizden önce gelip geçmiş olanların karşılaştıkları başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara şiddetler, belalar ve zorluklar gelip çattı; sarsıldılar. Öyle ki, resul ve onunla birlikte inananlar, "Allah'ın yardımı ne zaman" diye yakarıyorlardı. Haberiniz olsun ki, Allah'ın yardımı çok yakındır.
Sizden evvel geçmiş olanların hali size gelmedikçe cemal tecellisi cennetine gireceğinizi mi sandınız? Onlara, terk ve bir tarafta tutma, fakirlik şiddeti, çok ihtiyacı olma, ibadetle benliği kırmak, mücadele etme ve zorlukların zararı dokundu. Ve kabiliyetlerinde var olup açığa çıkmamış olan olgunluğu açığa çıkarmak için şiddetli arzu ve sevgi ile, içten gelen bir duyguyu kışkırtıcı haller benlikleri merkezlerinden sarsıldılar. O derece sarsıldılar ki, Resul ve onunla beraber iman eden müminler, ayrılıktan, çok mücadele ve uzun müddet perdelenmiş olmaktan çok sıkılarak vuslat zevki ve cemal müşahedesi beklentisinde artık sabırları tükendi. Ve sevgilerinin şiddetinden sevgilinin kendilerine tattırdığı ayrılık acılarıyla ayrılık belalarına kuvvetli sabırları ve iyi yüklenişleri ile beraber benlikleri hallerini sökmek ve koparmak üzere tecelli etmesiyle Allah'ın yardımını istediler. Mücadeleleri son dereceye gelince ve güçleri kalmayınca cevap verilerek, "Haberli olunuz ve biliniz ki, Allah'ın yardımı yakındır. Sizden perde kaldırıldı, cemal eserleri açığa çıkmış oldu." denilmiş oldu**...**

Ayet: 216.Hoşunuza gitmemekle birlikte, savaş üzerinize yazılmıştır. Bir şey sizin için hayırlı olduğu halde siz ondan tiksinebilirsiniz. Ve bir şey sizin için şer olduğu halde siz onu sevebilirsiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz.
Size şeytan benliğinin savaşı farz kılındı. Hâlbuki bu savaş ve öldürme, sizin için acı diken yemekten daha çirkin ve şiddetlidir. Hâlbuki sevgi duyduğunuz, tükenmesi çok çabuk olan ve hemen alınması gereken lezzetler, devamlı ve bâki olan hayırlara nispetle çok değersiz kalırken benliğinizin sevgi ve arzusuyla perdelenmeniz sebebiyle hemen alınacak lezzetleri sevmekle iğrenecek olduğunuz şeyin üstü kapalı olan hayırdan. Ve çok büyük ruha ait lezzetten perdeli olmanız dolayısıyla size hayırlı olan şeyi sevmezsiniz, kötü olan şeye sevgi duyarsınız, onun üstü kapalı olan devamlı azaba kıyasla, yok olucu olan lezzeti çok değersiz kalır. Yüce Allah işlerdeki hayır ve kötülüğü bilir. Size ise, çabuk olan lezzetlerle devamlı lezzetten ve zahir ile batından örtünmüş olmanız dolayısıyla bu hakikati bilemezsiniz**...**

Ayet: 217. Sana haram ayı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: "O ayda savaş büyük bir günahtır. Ama Allah yolundan alıkoymak, O'na ve Mescid-i Haram'a nankörlük etmek, ora halkını oradan sürüp çıkarmak, Allah katında daha büyük bir günahtır. "baskı ve bozgunculuk, cana kıymaktan daha büyük bir kötülüktür. Eğer güçleri yetse sizi dininizden çevirinceye kadar sizinle savaşmayı sürdürürler. İçinizden kim irtidat edip dininden dönerse kâfir olarak ölür. Böylelerinin amelleri dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Ateş ehlidir onlar. Sürekli kalacaklardır orada.
Kendisinde sırrın hareketi haram olan batın topluluğunda ve Hakk'a yönelme ve yola girme vaktinde, benlik ve kafadarlarının şeytan ve askerlerinin mücadelesinden sonra soru sorarlar. Onlara de ki, o vakitte mücadele etmek, çok büyük ve zorlu bir iştir. Ve yüzünüzü Allah yolundan, sır makamı ve huzur yerinden çevirmiş olmaktır. Ve gerçek olandan örtünmektir. Ve kalbin halkı olan ruha ait kuvvetleri, merkezleri olan kalpten çıkarmak, Allah katında çok büyük bir olaydır. Yani Allah'a ortak koşmak ve küfür, karışıklık ve belaları ise, sizin perhiz (sevgilerden el çekme) kılıcı ile onları öldürmenizden daha büyük ve şiddetlidir. O, benlik ve şeytan kuvvetleri, sizi arzular ve şeytan dinine davet etme ile eğer başarılı olurlarsa sizi, kendi dininizden çevirinceye kadar mücadeleden çekilecek değildirler. Sizden herhangi biriniz onlara uymuş olmakla dininden dönerse işte bunların İslâm'ı kabul etmeleri boyun eğmeleri zamanında yaptıkları işleri dünya ve ahirette geçersiz olup saygı görmekten, bir değer olmaktan düşer. Ve bunlar,perde ve azap ateşinin arkadaşlarıdırlar. O ateş içinde hiç çıkmamak üzere kalıcıdırlar. Gerçek o ki, Hakk'a yakın olarak iman eden kişiler ve benliklerinden ve arzularının alışkanlıklarından ayrılmış olan kişiler, ve Nefs-i emare

(emredici benlik) ve şeytan askerleriyle mücadele edenler, işte bunlar Allah'ın rahmetini, müşahede nurlarını, sıfat tecellilerini ümit ederler. Yüce Allah, rahmet ve bağışlayıcılık sahibidir**...**

Ayet: 219. Sana uyuşturucu/şarabı ve kumarı sorarlar de ki: Bu ikisinde büyük bir günah vardır; insanlar için çıkarlar da vardır.
Habib'im, sana benlik arzuları ve dünya sevgisi şarabından ve hoşnutluğunu almak için benliğin hileleri olan kumarından sorarlar. Onlara "Sözünü ettiğiniz bu kumarda perde ve uzaklık ve benliğe ait lezzetleri elde etme ve geçimlilik konusunda keder ve sıkıntılardan ve karışıklıklardan kurtulmakla, insanlara çıkar ve rahatlık da vardır." deyiver**...**

Ayet: 243. Ölüm korkusuyla binlerce kişi halinde yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah onlara "Ölün" dedi de sonra onları diriltti. Şu bir gerçek ki Allah, insanlara karşı çok lütufkârdır. Fakat insanların çokları şükretmezler.
Hakikat ile ilgili hayattan kesilip huylar çukuruna düşmekten ve cahillik üzere ölmekten korktukları için arzular olan içten gelen duyguları ile eğilim gösterdikleri dünya mertebeleri ve makamlarından, benliklerinin alışmış olduğu vatan ve merkezlerinden çıkmış olan kişileri görmüyor musun ki, bunlar, gök topluluklarıdır. Yüce Allah, onlara **"Ölünüz"** demiş olmasıyla isteyerek olan bir ölüm ile ölmelerini emretti.
Bir başka mana: Yüce Allah, zata ait tecelli ile onları, zatlarından öldürdü, ta ki vahdette yok olucu oldular. Sonra onları, hakikate ait ilmin hayatıyla diriltti. Veya yokluktan sonra beka suretiyle onları, Hakk'a ait bağışlanmış vücud ile diriltti. Burada ifade edilmeye çalışılan diriltme ile Hz. Üzeyir, ona selâm olsun, anlatımında olan diriltmeye işaret edilmesi uzak bir ihtimal değildir. Yani o, kişiler, doğal ölümden kaçmak üzere vatanlarından çıktılar. Çıkınca yüce Allah, onları öldürdü. Sonra olgunluklarını elde etmeleri için yine kendi cinslerinden bir takım bedenlere (ilimde derinlik kazanmışlara) ruhlarının ilgi göstermesiyle diriltmiş oldu. Allah yolunda benlik ile şeytana savaş açıp mücadele edin.
Bir başka mana: Düşmanlarınız ile olan savaşınızda ölümden korkmayın. Çünkü ölümden kaçmak, o topluma bir fayda vermediği gibi size de vermez. Yüce Allah, onları dirilttiği gibi sizi de diriltmiş olur**...**

Ayet: 245. Kim var Allah'a güzel bir şekilde borç verecek? Ve Allah
Ve böyle birinin verdiğini birçok kez katlayarak artıracaktır. Allah, kabz haliyle kısar, bast haliyle açıp genişletir. Ve yalnız O'na döndürülürsünüz."
Bu ayette söylendiği gibi hareket kişi, Allah'a karşılıksız,bir şey beklemeden borç vermek, benliğini mücadele etmede feda etmek veya malını ihtiyaç sahiplerine dağıtmakta olandır. Yüce Allah, kısan ve açıp genişletendir. Kısma ve açıp genişletme halinizde sizin uygulamanız ile beraberdir. Siz, kendi davranışlarınızla Hakk'a ait isimlerin özelliklerinin kendinize indirilmesini davet etmiş olursunuz. Yani Hakk'ın isimleri özelliklerinin, size indirilişini ve sizde açığa çıkmasını istemiş olursunuz, adalet, fazilet, cömertlik halleri gibi. Siz, elinizde var olan şeye kıskançlık ederseniz, yüce Allah da size darlık ve azlık verir. Ve eğer siz, cömert olursanız cömertliğiniz kadar size bolluk ve çokluk verir. Hadis-i şerif'te ***"Yardım, yüklenilmiş olan yük kadar indirilir."*** buyrulmuştur**...**

Ayet: 247. Peygamberleri onlara dedi ki: "Allah, Talutu size kral gönderdi" Şöyle konuştular: "O bizim üzerimize nasıl saltanat kurabilir? Yönetimde biz ondan daha çok hak sahibiyiz. Ona bir mal genişliği de verilmemiştir." Peygamber dedi ki: "Allah onu seçip size üst olarak gönderdi. Onu bilgi ve beden gücü yönünden üstün kıldı. "Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah, mülkü genişletendir, her şeyi bilendir.
İsrail oğullarının bir peygamberi, toplumuna "Gerçek o ki, yüce Allah, Talutu size hükümdar olarak gönderdi." dedi. Talut, fakir bir kişi idi, malı ve halk içinde söz sahibi soyu da yok idi. Genel halk bakışında mülk ve reislik, baş olmak ise, ancak mal bolluğu ve soy kalabalık lığından ibaret olan dış görünüş ile ilgili saadete bağlı olduğundan o toplum, Talut'un hükümdar olmasına karşı çıkıp kabul etmediler. Peygamberleri, bu göreve hakkı olanın, ancak biri ruh ile ilgili ve diğeri beden ile ilgili olan, ahiret ile ilgili iki saâdetle olabileceği hakkında uyarıda bulunarak. "Yüce Allah, ona vücud yapısının şiddeti ve kuvvetleri fazlaca olan bedene ait saadeti ve ilimden ibaret olan ruha ait saadeti vermekle onu size tercih etti." dedi. Yüce Allah mülke idareci olmayı hakkı olanı bildiğinden, mülkünü dilediği kişiye verir, yüce Allah, yargılaması bol olandır. Ve hediyesi çoktur, mülkü verdiği gibi malı da verir, hak etmiş olanı da bilir. Ve kuvvet bulması için ne kadar mal'a ihtiyacı olduğunu da bilir ve verir. Sonra açıklamış oluyor ki, mülke hakkı olanın, başka bir işareti vardır. O da halkın, o mülkü anlaması ve kabul etmesi kalplerinde hükümdara karşı korku ve ağır başlılık üzere olması ve kalplerinin hükümdara karşı sakin olması ve ona sevgi duyma ile boyun eğme konusunda vermiş olduğu emrini kabul etmiş olmalarıdır. Ki, Fars (İran) ileri gelenleri, âlimleri

bu hale **"Hora"** aydınlanma diye isim verirler. Sonradan buna **"Fer"** parlaklık dediler. Mesela: Feridun da mülkün feri (aslı olamayan) var idi; Keykus'tan aslı olmayan mülk gitti, fer (parlaklık) sahibi olanı aradılar; hükümdar Keyhusrev'i, parlaklık (fer) sahibi buldular." denir. Ve sonraki ayette, **2/248. Nebileri onlara şöyle söyledi: "Onun mülk ve saltanatının belirtisi o Tabut'un size gelmesidir. Onun içinde Rabbinizden bir huzur, Harun hanedanının, Musa hanedanının bıraktığından bir kalıntı vardır. Onu melekler taşır.** Buyrulmuştur. Peygamberleri, o topluma dedi ki: "O hükümdarın mülkünün alâmeti, size tabutun İsrail oğulları için Hz. Musa'ya gelen kutlu emirlerin içine konulduğu temiz sandığın gelmesidir." İşte bu ferre Kur'an da tabut denilmesinin yönü şudur ki, tabut, tevb maddesinden, fal' ut tartısında, kendisine dönmüş olunan şey demektir. Yani Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Ben, bir aylık yoldan benden korkulması ile yardım edilmiş oldum."*** buyurduğu gibi yüce Allah, iş bu anlayışı, sizin kalplerinize bırakmış olmakla onun yönünden size mülkünün gerçekleşmesinde dönülmüş olunacak anlayış, ibadetler, sevgi ve boyun eğmek gelir ki. O hükümdarda Rabbinizden kalplerinizin kendisine hareketsiz olacağı şey, bir özellik vardır. Ve o hükümdar' da Musa'nın ailesi ve Harun'un, evlatlarında terk ettiği fer ismi verilmiş olunan manadan vardır. Bu fer de melekler âleminden bir nurdur ki, benlik, o nur ile gök ile ilgili meleklere ulaşması sebebiyle aydınlanır. Benliğin bu nuru kudret âleminden faydalanması, mülkü düzenlemiş siyaset ilminin ve onu süslemiş olan hikmetin meydana gelmiş olmasını gerektirir. Bu nur, size göklere ait meleklerin aracı olmasıyla indirilmiş olur. Bu yerde tıpkı Feridun (Pişdadilerin altıncı padişahı) zamanında **"Dürfüşi gaviyani"** ismi verilen bayrak gibi bu tabut da başı, adam ve kedi başı, kuyruğu kedi kuyruğu seklinde bir görüntü olduğu rivayet edilmiş olduğuna göre tabutun kendisinde askerin yardımı açısından bir tılsımın (esrarlı hal) ve diğer hükümdara ait esrarlı hallerin bulunduğu bir sandık olması da mümkün olur**...**

Ayet: 249.Talut, askerleriyle yola çıkınca dedi ki: "Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. O halde, ondan içen benden değildir. Ama onu tatmayan bendendir. Eliyle bir avuç alan kişi başka." Bunun ardından pek azı müstesna olmak üzere ondan içtiler.
Talut, askerleriyle hareket ettiğinde dedi ki, "Gerçek o ki, yüce Allah, sizi bir su ile imtihan edecektir. Bu sudan maksad cisim ile ilgili huylardır. Her kim, o sudan aşırı derecede içerse, o kişi benden değildir." Çünkü, huylar halkı ve arzularının kulu olanlar, yaratılanların en aciz ve aşağılık olanlardır. Bunların şerefleri ve dayanıklılıkları yoktur. Din düşmanı Calut'u ile nefs-i emmare Calut'unun savaşmasına karşı onların kuvvetleri yoktur. Ve her kim, bu sudan tatmaz ise,o kişi bendendir. Ancak hırslı ve düşkün olmayarak zorunluluk ve ihtiyaç hissettiği kadarıyla yetinenler ayrı tutulmasıyla zarar görmezler. Askerler uyarıyı dinlemeyip, cisim ile ilgili huylar suyu nehrinden içtiler. Yalınız içlerinden az sayıda kişiler içmedi ki, huyların pisliklerinden uzak, perdelerinden soyunmuş olanlar, diğerlerine nispetle çok az kişilerdir. Kuran'da Sad suresinde, **38/24. "Ama onlar pek azdır."** Ve Sebe suresinde, **34/13. Kullarım içinden şükredenler o kadar az ki...** Buyrulmuştur. İfade edilen bu az kişiler Talut ile beraber iman eden Hakk'a yakın ehli kimselerdir ki, bunlar,yakınlık nuru ile galip gelmenin, sayı çokluğu ile olmayıp Allah'ın üstünlüğü ve yardımı ile olacağını bildiklerinden Hak yakınlığı kuvveti ile gözden geçirdikleri şey üzere sabredip galibiyet elde etmiş oldular. Bir beyitte: ***"Bir şeyi sabrederek istemiş olanlar ciddi, sabır ile amaçladıkları zafer bereketini bulmuştur."*** denildi**...**

Ayet: 255. Allah'tan başka ilah yok. Hay'dır O, sürekli diridir, Kayyum'dur O, kudretin kaynağıdır. Ne gaflet yaklaşır O'na ne kendinden geçme ne de uyku. Göklerde ne var, yerde ne varsa yalnız O'nundur. O'nun huzurunda, bizzat O'nun izni olmadıkça, kim şefaat edebilir! O, insanların önden gönderdiklerini de bilir, arkada bıraktıklarını da!...İnsanlar O'nun bilgisinden, bizzat kendisinin dilediği dışında, hiçbir şeyi kavrayıp kuşatamazlar. O'nun kürsüsü, gökleri ve yeri çepeçevre kuşatmıştır. Göklerin ve yerin korunması O'na hiç de zor gelmez. Aliyy'dir, Azim'dir O, büyüklüğü sınırsızdır.
O, Allah ki, varlıkta ondan başka ibadet edilecek yoktur. Ondan başka her neye ibadet edilecek olunsa, başkasına olmuş olmaz. Bilinsin veya bilinmesin ibadet hep O'na olmaktadır. Çünkü, O'ndan başka ibadet edilecek ve var olan yoktur. Allah, hay yani diridir. Hayatı, zatının kendisi iledir ve her diri olan şey ancak O'nun hayatı ile diri olur. Allah, kendisiyle durucu olan kayyum (Kudretiyle her şeyi kıvamında tutan) dur. Ve her durucu olan şey, On'unla ayakta durmaktadır. Allah'ın duruculuğu, devamlılığı olmasa bir şey varlıkta durucu olmaz. Diğer diri ve hayatta olanlara niyet olmadan sonradan olan ve gelip geçici olduğu gibi Allah'a gaflet ve birçok acizlik eserleri meydana gelmiş olmaz. Çünkü: gaflet ve acizlik eserleri ancak hayat ile ilgili gelip geçici olanlara uyanıklığın harcamış olduğu kuvvetin yerine karşılık olmak ve rahatı

istemiş olmak, zat ile ilgili halleriyle ve huyların galip olmasıyla meydana gelen bir haldir. Amma hayatı, zatının aynı olan zata bu mümkün olamaz. Hayatının, sonradan meydana gelmiş olmadığını da ayette şöyle ifade etmiştir, "Ve O'nu uyku tutmaz." yani Hakk'ın zatına uyku da gelmiş olmaz. Çünkü uyku, ölümün kardeşidir, denildiği gibi ölüme en çok benzeyen bir şey olduğundan uykunun zata ait olması ters bir haldir.
İmdi: Uyku, zat ile ilgili hayatın aynı olmasına ters olduğundan dolayı uykusu olmayan zatın gaflet etmesi de yoktur. Çünkü, gaflet (uyuklama) uykunun eser ve başlangıcındandır. Bundan dolayı "Ne gaflet yaklaşır O'na ne kendinden geçme ne de uyku." sözü, Cenab-ı Hak kudretiyle her şeyi kıvamında tutan **"Kayyumiyet"**ini(Ebedi ve ezeli olma halini) açıklamaktadır. Ve Göklerde ve yerde olan şeylerin tamamı O'nun dur. Bir başka surenin ayetinde, Hud suresinde,**11/56. Hiçbir canlı yoktur ki, O' onu perçeminden yakalamış olmasın.** Buyrulmuştur. Yani her şey Allah'ın kudret elindedir. Onlara dilediğini yapma hakkına sahiptir ve yapar. Ve O'nun katında her kim şefaat edecek olursa ancak O'nun izin vermesi ile şefaat edebilir. Çünkü, şefaat ve şefaat ediciliğin tamamı O'nundur, onunladır. Konuşmuş olan On'unla, onun Kelâm'ı ile konuşmuş olur. Bundan dolayı: O'nun izni ve iradesi olmadan kim konuşabilir ki? İnsanların, evvelki ve sonraki hal, davranış ve duruşlarını bilir. Yani ilmi, zamanların, şahısların, hallerin hepsini kaplayandır. Şefaati hak etmiş olanı ve olmayanı da bilir. Yaratılmışlar, O'nun ilminden bir şeyi kuşatmış olamazlar. Ancak ilâh'a ait olan iradenin, dileğinin onlara bildirilmesini gerektirdiğini bilirler. O halde her ilim sahibinin ilmi, meleklerin, evvelce de ifade edildiği gibi, **2/32. Senin bize öğrettiğinin ötesinde bizim bilgimiz yoktur.** dedikleri gibi, o mazharda, kişide açığa çıkmış olan ilim Hakk'ın ilminden bir şeydir. O'nun ilmi gökleri ve yeri kaplamıştır. Ayette, "O'nun kürsüsü, gökleri ve yeri çepeçevre kuşatmıştır." denilmiştir. Çünkü, kürsi, ilmin durma yeri olan **"Kalp"**tir. Bayezid-i Bistami hazretleri, ***"Âlem ve âlemde olan varlıklar, milyon kere fazla olsalar da arif ve kâmilin kalbinin bir köşesinde yer almış olsa, kalbin genişliğinden dolayı o arif kişi o âlemin varlığını hissetmez."*** demiştir. Kürsi, kelimesi sözlükte, oturan kişinin oturduğu yerden fazlası olmayan küçük bir arş'tır, sedir'dir. Kalp, büyüklük ve genişliği sebebiyle şekillendirme ve düşünceye getirmeyle kürsiye benzetilmiştir. Fakat, büyük şeref olan arş, evvel olan **"Ruh"** tur. Görünen görünmeyen ve içinde bulunduğumuz şahitlik âleminde ilk ruh ile kalbin suret ve benzerleri, yedi kat gökleri ve göklerde olan şeyleri kuşatmış olan dokuzuncu en büyük felek ile **"Felek-i samın"** denilen sekizinci felektir. Göklerin ve yerin korunması, yüce Allah'a zorluk, ağırlık vermez. Çünkü, gökler ve yer, onsuz, var olamaz ki, ağır olabilsin. Belki manevi âlemin bütünü O'nun batını ve görünür âlemin bütünü onun zahiridir. Buna dayanarak göklerin ve yerin varlığı yoktur. Ancak On'unla vardırlar başkasıyla değildirler. Ayette söylendiği gibi yüce Allah, celil ve yüce olan zat, yücelik sahibi olup şanı da yücedir ki, hiçbir şeyin O'na yücelik vermesi olamaz. O' her şey üzerine yücedir. Yokluk ile her şeyi kahreder. O' yüce ve celil olan zat, büyüklük sahibidir ki, büyüklüğünün iç yüzünü hayale getirip kavranmış olması mümkün değildir. Her hayale getirilip düşünülen büyüklük, O'nun büyüklüğünün sızıntısıdır. Her büyük, Onun büyüklüğünden bir nasip ile büyüktür.
İmdi: Mutlak olarak büyüklük, O'nundur, başkasının değildir. Belki, bütün büyüklük onundur, başkasının büyüklükte asla nasibi yoktur. Bu ayet delillik yapmış olduğu ve ortaya koyduğu özelliğin büyüklüğü dolayısıyla Kuran'da en büyük bir ayettir**...**

Ayet: 256. Dinde baskı-zorlama-tiksindirme yoktur. Doğru ve güzel olan, çirkinlik ve sapıklıktan net bir biçimde ayrılmıştır. Her kim tağuta sırt dönüp Allah'a inanırsa hiç kuşkusuz sapasağlam bir kulpa yapışmış olur. Kopup parçalanması yoktur o kulpun. Allah, hakkıyla işiten, en iyi biçimde bilendir.
Gerçek olan dinde zorlama yoktur. Din hakikatte insan ile ilgili yaratılışa gerekli gelen kalbe ait nurdan istifade edilmiş olan hidayettir. Rum suresinde, **30/30. O halde sen yüzünü, bir hanif olarak dine, Allah'ın yarattığı fıtrata çevir.** Buyrulduğu yönüyle bu nur, Hak yakınlığı imanını gerektirmiş olur. Dinin açık yönü demek olan **"İslâm"** buna dayanır. Bu, öyle bir şeydir ki, dinde zorla iş yaptırmanın asla delili yoktur. Dinin, batın ve hakikati iman, açık yönü İslâm olduğuna başlık olan ayetin ikinci cümlesi delildir. Ki, "Doğru ve güzel olan, çirkinlik ve sapıklıktan net bir biçimde ayrılmıştır." yani rüşt, doğruyu bulma ve doğru yol kılavuzluğu olarak ***"Sabah, iki göz sahibine aydınlanma verdi."*** denildiği gibi akıl ve gönül görüşü sahibi olanlara, apaçık ve belirli delillerle görülüp anlaşılmıştır.
İmdi: Her kim, Allah'tan başkasını örtmüş olmakla, Hak'tan başka görünenlerin varlığını ve tesirini kaldırırsa ve hakiki şühuda dayalı iman ile Allah'a iman ederse gerçekten, o kişi, kopma ihtimali olmayan bir kulp'a, tutunmuş olunacak yere yapışmış olmaktadır. Yani,hakiki iman ile öyle bir zata söz verme ile tutunmuştur ki, O'nun sözleşmesinin sağlamlığı kendi zatıyladır. Bundan dolayı, ondan daha sağlam bir şey yoktur. Çünkü bütün sağlam ve inanılır olanlar, O'nun' la sağlamdırlar, belki bütün var olanlar, O'nun' la vardır ve kendiliğinde var olmayan bir şeydir. Kendinde var olmayan bir şeyin varlığı değerlendirilmiş

olunduğunda, o şey için kendisinde üzülme, kesilme vardır. Çünkü olabilirin sağlamlığı ve varlığı gereklilik iledir. Gereklilik gözden kaçırılmış olunduğunda, o olabilirin varlığı bitmiş olur. Yani başkalık denilenlerin herhangi bir varlığının olmadığı görülür. Ve kendiliğinde başka bir şey olamaz. Hâlbuki varlık, zatının aynı olan bir şeyin, varlıktan ayrılmış, kopmuş olması mümkün değildir. Çünkü mutlak ve bir olan varlıkta, parçalara ayrılmak, ikilik yoktur. **"İnfisam"** kelimesinin tarifinde bir incelik, yani güzellik vardır ki, İnfisam, bir şeyin ayrılmayarak kırılması, kopması demektir.
İmdi: Olabilenlerden hiçbir şey, Allah'ın zatından ayrı ve dışında olması mümkün değildir. Olabilenler, Allah'ın isimleri ve işleridir. Bundan dolayı, zatından asla ayrılmış olmazlar. Belki akıl, o olabiliri yalnız olarak, kendisine özel varlığının olduğunu değerlendirdiği vakit, o olabilir derhal ayrılmış, kopmuş, varlıktan kesilmiş olur. Ve varlığı Allahın varlığına ilgi duymuş olur. Yüce Allah, din sahibinin sözünü işitici, niyet imanını bilicidir. Ve sonraki ayette, **2/257. Allah, iman sahiplerinin Veli'sidir; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Küfre sapanlara gelince, onların dostları tağuttur ki, kendilerini nurdan karanlıklara çıkarır.** buyrulmuştur. Yüce Allah, iman edenlerin, işlerinin ve sevgilerinin sahibidir. Onları benlik halleri karanlıklarından, hayal ve kuruntu şüphelerinden yakinlik ve hidayet nuruna ve ruh âlemi yüceliğine çıkarır. Hakikati görmeyip küfür üzere olanların sahip ve onların işlerini görenler, taptıkları **"Masivâ"** yani, Allah'tan başka görülen şeylerdir ki, onları yaratılış hidayeti ve kabiliyetleri nurundan uzaklaştırıp, kötülük, şüphe ve benlik halleri karanlıklarına çıkarmış, atmış olurlar**...**

Ayet: 259. Ya şu kişi gibisini görmedin mi? Çatıları çökmüş, duvarları damları yere inmiş bir kente uğramıştı da şöyle demişti: "Allah şurayı ölümünden sonra nasıl hayata kavuşturacak?" Bunun üzerine Allah, o kişiyi yüz yıllık bir süre için öldürmüş, sonra diriltmişti. "Ne kadar bekledin?" demişti. "Bir gün veya günün bir kısmı kadar bekledim." dedi. "Hayır, dedi, aksine sen, yüz yıl kaldın. Yiyeceğine, içeceğine bak! Henüz bozulmamış. Eşeğine bak! Seni insanlara bir ibret yapalım diyedir bu. Kemiklere bak, nasıl yerli yerince düzenliyoruz onları ve sonra et giydiriyoruz onlara. "İş kendisi için açıklık kazanınca şöyle dedi o: "Allah'ın her şeye kadir olduğunu biliyorum."
Biliyor musun, o zatın hikâyesini ki, içinde yerleşik halkı kalmamış, evleri çökmüş, duvarları yıkılmış, harap olmuş bir köye uğrayınca kendisi henüz **"Muhyi"** diriltici, isminin tecellisi nurunu kabul edebilecek kabiliyette değil, Hak yakınlığı makamına ermemiş **"Süluk"** ehli bir isteyici olduğundan bu köy halkının diriltilmiş olmasından şaşırmış oldu. Bu akıl almaz oluşla karşılaşıp meşhur olan zat, Üzeyir aleyhisselâmdır. "Acaba yüce Allah, bunları ölümlerinden sonra hangi özellikle diriltmiş oluyor?" dedi. Yüce Allah, onu yüz sene cahillik ölümüyle öldürdü, bilmezlik ölümü üzere devamlı kıldı. O zamandaki sene, ayın dönüşü üzerine olması mümkün olur ki, öldürme müddeti, yüz ay yani sekiz sene dört ay olur. Veya senenin değerlendirilmesi bölümler üzerine yapılmış olabilir ki, o vakit öldürme müddeti, yirmi beş sene olur. Veya o zamandaki ömürlerin uzun olması üzere hakikat olarak yüz sene uygun görülmüş olmaktadır. Sonra onu hakiki hayat ile diriltmiş oldu. Diriltilmiş olan Üzeyir aleyhisselâma yüce Allah, "Ne kadar durdun?" dedi. Yani ondan ölüm halinde olma müddetini anlamasını istedi. O da cevaben, "Ben bir gün veya bir günden az durdum." dedi. Zamandan ve zamanın geçmesinden habersiz, uyku uyuyan kimse gibi zamanın, müddetin geçmesinde anlayışı olmakla sonsuz hayata nispetle geçmiş olan cahillik ölümünde bir gün veya daha az bir müddet durduğunu zannetti. Sonra düşünmüş olunca gaflet ölümünün, ve cahillik müddetinin, yüz sene olduğu kendisine bildirildi.
Bir başka mana: Anılmış olunan müddetlerden birisinde yüce Allah, onu isteyerek olan ölümle öldürdü. Bu değerlendirme üzere perhiz, el çekme ve yola girme müddeti ve Allah yolunda mücadelesi zamanı olur.
Diğer bir mana: Doğal ölümle öldürdü, Ruh'u, olgunluk kazanması için ya derhal veya bir zaman sonra yine kendi cinsinden bir bedene ilgi duyma ile o müddet içerisinde halinden haberli olmadığı halde anılmış olunan üç müddetten birisi, kendisine isabet etmiş oldu. O müddet içerisinde başlangıç ve sonuna ait anlayışı olmadığından ölü idi. Sonra hakiki hayat ile hayat bulunca ilim nuru ile halinden haberdar oldu. Ve başlangıç ve sonunu bildi. "Bir gün veya yarım gün durdum" sözü, böylece, Yunus suresinde, **10/45. Onları huzuruna toplayacağı gün, gündüzün bir saatinden başka, dünyada durmamış gibidirler.** Ve Naziat suresinde, **79/46. Onu gördükleri gün onlar, dünyada sanki bir akşam veya onun kuşluk vaktinden başka kalmamışa dönerler.** Buyrulmuştur. Yani bunların tamamı, zaman aşımından habersiz olduklarından ileri gelmiştir.
Mesela: Kardeşinden veya bir dostundan ayrılan kişi, uzun zaman ayrı kaldıktan sonra bir birlerine kavuştukları vakit, o ayrılık hiç olmamış gibi gelir.Çünkü, kavuşmazdan evvel o zaman her ne kadar iç sıkıntısı veren idiyse de o uzaklık hali geçtikten sonra o sıkıntı hissedilmez. Hikâyenin anlatımında, "Yiyeceğine ve içeceğine bak. Henüz değişikliğe uğrayıp bozulmamıştır. Onun yiyeceği, incir ve üzüm,

içeceği ise, süt ve şarap olduğu rivayet edilmiştir. **"İncir"** bütünlük ile ilgili kavrayışa işarettir ki, bütünlüğe ait kavrayışlar olan bölümler, incirdeki tanecikler, çekirdekler gibidir. Ve tamamı öz olup içi dışı yenir. **"Üzüm"** kavrayışta maddeler ile ilgili eklemelerin duruculuğu sebebiyle bölümlere işarettir. **"Süt"** şeriat gibi faydalı ilimlere işarettir. **"Şarap"** aşk, irade, ilimler, marifetler ve hakikatlere işarettir ki, bunlar, yaratılış değeriyle ezelde size verilmiş olduğu halden herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Çünkü, ilimler her benlikte kabiliyeti oranında depolanmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibi madenlerdir. Bu madenler her ne kadar cisimleriyle örtülmüş, berzah ve karanlıklarda değişme ile bir müddet gizlenmişlerse de yine batıl olmaz, değerleri değişmez. Kalbin berraklığı ile perdeleri kaldırıldığında madeni olduğu gibi açığa çıkmış olur."*** diye buyurmuştur. Bunun için yine kutlu efendimiz, ***"Hikmet müminin kaybolmuş malıdır,bulduğu yerden alsın."*** buyurmuştur. Birinci ve ikinci yön üzere mana: Bedenin haline bakmış ol; üçüncü yön üzere mana: eşeğine, kemiklerinin ne şekilde çürümüş olduğuna bakmış ol. Ve diriltmek meselesi üzerine seni insanlara delil yapmak için seni dirilttik, ve şu kemiklere,onları ne şekilde kaldırdığımıza sonra nasıl kemiklere et giydirdiğimize bak. Mana, iki yüz üzere açıktır. Çünkü, gönderilmiş olunan, diriltilen kişi, halini ve bedenden soyunduğunu bilmiş olduğundan, kemiklerinin kaldırılması ve tümüne et giydirilmesi ile bedenin oluşumunu bilir. Ayette sözü edilen ölme ve dağıldıktan sonra diriltme, o zata açık olduğunda, "Yüce Allah'ın her bir şey üzere kudret sahibi olduğunu bilirim." dedi**...**

Ayet: 260. Hani İbrahim de şöyle yakarmıştı: "Rabbim, göster bana, nasıl diriltiyorsun ölüleri?" "İnanmadın mı?" diye sordu. "İnandım, dedi, ancak kalbimin tatmin olması için..."Allah dedi ki: "Kuşlardan dört tane al, onları kendine ısındırıp alıştır. Sonra her dağın üstüne onlardan bir parça koy. Sonra da onları çağır. Koşarak sana geleceklerdir. Bil ki Allah Aziz'dir, Hakîm'dir.

İbrahim aleyhisselâmın "Ey Rabbim bana ölüleri ne şekilde dirilttiğini göster." dediğini de hatırla. Yani beni yakın olma ilmi makamından açık olarak görme makamına eriştir. Rabbi, İbrahim aleyhisselâma "Sen, iman etmedin mi? Bunu yakınlıkla bilmiyor musun?" dedi ki, sorup anlama sebebiyle anlayışa yerleştirme ve sıkıştırma ile imanını yerleştirmiş olmak şekliyle İbrahim'in yakınlık ilmi mertebesinde olduğuna işaret edilmiştir. İbrahim "Evet, iman ettim, yakın olarak biliyorum. Fakat kalbimin uslu, gözden geçirme ile gönlü emin, güvende olma ve kararlılığın meydana gelmesini istiyorum" dedi.Çünkü ilim yakınlığı bu özelliği tam olarak ifade etmiş olmaz. Onu ancak aynilik olan bir yakınlık gereği üzere ifade etmiş olur. Rabbi İbrahim'e "Sen, kuşlardan dört tanesini al" yani, İbrahim'e açık olarak görme makamından ve hakiki hayatın şühudundan engelleme kuvvetlerini al, dedi. "O kuşları kendine alıştır" yani bu kuvvetleri, lezzetleri istemeleri ve aramalarından engelle. Onları sana eğilim göstermelerini sağla. Rivayet gereğince bu kuşlar, ***"Tavus, Horoz ,Karga ,Güvercin veya Kaz"*** idi ki, Tavus; kendini beğenmek, Horoz; şehvet (aşırılık) Karga; hırs, Güvercin; dünyaya sevgi duymaktır. Hâlbuki güvercin yerine kaz'ın olması daha uygun olacaktır. Kaz olarak kabul edildiğinde dünya sevgisinde aşırı doyumsuzluk halidir. İbrahim'in bu kuşları kesip tüylerini yolması ve etlerini kanlarını karıştırıp dağıtması, yalnız başlarını yanında saklamış olmasının kedisine emredilmiş olduğu rivayet edilmiştir ki, bununla istenmiş olan, bu kuvvetleri, işlerinden alıkoyup perhizle (sevgilerden el çekme) ile huylar ve alışkanlıklarını kökünden kazıyarak hallerini kendisinden yok etme ile sadece asıl olanları devamlı kılmaktır. Sonra her dağ üzerine yani senin huzurunda olan ve bedenin esasları olan **"Anasır-ı Erbaa"** (Ateş, Su, Toprak, Hava) dağlarından her dağ üzerine bir parça bırak. Bu kuvvetleri kökünden sök ve öldür. Hatta sendeki unsurların doğallığında var olan maddelerinden, vücudunda konulmuş olan asıllarından başka bir şey kalmasın. Dağların, yedi olması, bedenin bölümleri olan yedi organa işarettir. Sonra o kuşları çağır. Yani sen, bu kuvvetlerin hayatı ile diri iken bunlar sana bağlı değil, seni kaplamış olan vahşilerdir, senin emrini kabul etmekten kaçınmaktadırlar. Fakat sen bunları öldürürsen bitme ve yokluktan sonra bağışlanmış hakiki hayat ile diri olmuş olursun. Onlar da kendi hayatı ile, benliğin hayatı ile değil, senin hayatın ile diri olarak sana bağlı ve emrine boyun eğen olurlar. O vakit onları davet ettiğinde sana koşarak gelirler. Ve bilmiş ol ki, yüce Allah benliklerin kahrı üzere galiptir. Kahrı da hikmetiyledir. Bu ayetin, yabani ve uçucuların yani hayvanlar ve kuşların toplanmasına yüklenilmiş olması da uygun olur. Bu değerlendirme üzere kuşlara ait parçaların dağlar üzerine konulması, cismin, o kuşlarla beslemiş olması demektir. Kuşların koşarak gelmesi, bileşikleri dağıldıktan sonra insana yönelmiş olmaları demektir**...**

Ayet: 261. Mallarını Allah yolunda infak edip harcayanların durumu, yerden, her başağında yüz dane bulunan yetmiş başak çıkarmış bir daneye benzer. Ve Allah, dilediği kişi

için daha da artırır. Allah Vasi'dir, yaratışını ve yarattıklarını genişletir; Alîm'dir, her şeyi en iyi biçimde bilir.
Allah yolunda mallarını dağıtmış olanların, fakirlere verenlerin misali, her filizde yüz tane bulunan yedi filiz bitiren tane gibidir. Yüce Hak, üç yönde olan dağıtma şekli anmış olarak karşılık ve mükâfat konusunda aralarındaki farklılık yolunda dağıtmaktır. Ve iyilik, bağışlama, fazilet ve üstünlük olan farklılığı açıklıyor ki, bu dağıtma şeklinin üç yönde olması şöyledir.
Birincisi: Allah yolunda dağıtmaktır. O da mülk âleminde işler tecellisinden olur. Sahibi o malı, Allah'ın ona sevap vermiş olması için verir. Allah da onun verdiğinin karşılığı olarak yedi yüz misliyle ona sevap verir ve ayette de söylendiği gibi yüce Allah dilediğine sevabı kat, kat verir. Sonra Allah'ın dileği değeriyle sonu olmayan derecede fazlasını verir. Çünkü Allah'ın eli, onun elinden sonsuz şekilde geniş ve uzundur. Yüce Allah **"Vasi"**dir, bağışlaması çoktur. O'nun ihsanı, bizim bağışladıklarımız ile ölçülemez. Ve vericilerin bu konuda niyet ve verme hallerinin Allah'ın faziletinden olduğu anlayışlarını da bilicidir. Bundan dolayı, ona göre sevap verir.
İkincisi: İleride açıklanmış olunacağına göre sıfat müşahedesi makamında olan dağıtmaktır ki, birincisi Allah'ın bağışlamasını istemek için olduğu gibi bu da Allah'ın rızasını istemek yönünden olan bir dağıtmak halidir.
Üçüncüsü: Zat şühudu makamından olan Allah ile dağıtmaktır. Ve sonraki ayette, **2/262. Sonra bu harcadıklarına bir eziyet ve başa kakma eklemeyenlerin, Rableri katında kendilerine has ödülleri vardır.** Buyrulmuştur. Mallarını Allah dağıtmış olduktan sonra dağıtmış oldukları şeyi minnet duygusu altına sokma ve eziyetle, verilen kişinin başına kakmakla takip etmeyenlerin, Rableri katında özel ödülleri vardır. Ve onlara korku yoktur, onlar üzüleceklerden de olmazlar. Bu ayette minnet ve eziyetin, dağıtılmış olanın kıymetinin ortadan kaldırılacağı konusunda bir uyarı vardır. Çünkü dağıtılacak olanın ancak üç yönden övülmeğe değer ve uygunluğu kabul edilebilir olur ki,
Birincisi: Allah'a nispet ile olup, o da emre uygun olduğunun görülmesi gereklidir.
İkincisi: Dağıtacak olan kişiye nispetle olup kıskançlık rezaletini ortadan kaldırıcı olmasıdır.
Üçüncüsü: Dağıtılacak olanı hak etmiş olana (gerçek ihtiyaç sahibi) nispetle dağıtılacak olan şeyin ona fayda verecek derecede olmasıdır.
İmdi: Dağıtılan malın sahibinin alıcıyı minnet altına sokması yani "Ben sana şunu verdim." diye başına kaktığı vakit ilâh'a ait emre karşı gelmiş olur. Ve bencilliği ile görünür olduğu ve nimeti Allah'tan değil, kendinden görerek kendi işi ile perdelenmiş olur. Bu gibi yanlışlıkların hepsi, kıskançlıktan daha kötüdür. Yanlışlıkların hepsinden vazgeçip sadece kendisinde fazilet görmesi, dağıtmış olduklarının değerinin yok sayılması için yeterlidir. Dağıtılacak olanı hak ketmiş olana nispetle olan yöne de eziyet verme, hak ketmiş olana yük vurma ve onun üzerinde bir hakkı olduğunu kabul etmek demek olduğundan hak ketmiş olanın rahatlamasına ve faydalanmasına ters geleceği için dağıtılacak olanın kıymetini yok etmiş olur. Ve daha sonraki ayette, **2/263. Güzel, yapıcı bir söz, bir bağışlama, ardından bir eziyet gelen sadakadan daha üstündür. Allah Gani'dir, cömertliğine sınır yoktur, Halîm'dir, hoşgörüsüne sınır yoktur.** buyrulmuştur. Güzel ve tatlı söz, hak etmiş olana hakkını vermeyi ret anlamında olsa da hak sahibinin kalbini rahatlatır.
İmdi: Duygu yönünden faydalı olan bir iş, ruha eziyet veren şeye bitişik olunca, ruhtan başka bir şey olmayanın hali şerefli, en güzel ve benliklerde çok tesir edici olduğundan anılmış olan menfaat kederlenerek güzel sözden meydana gelecek olan rahatlık karşılığında olamaz. Yüce Allah, eziyetle eş değerde olan sadakadan daha zengindir. Dağıtılacak olanı (infakı) hak ketmiş kişiye gizli olan hazinelerinden verir. Yüce Allah, **"Halîm"** olup yumuşaklık, hoşgörü sahibidir, hak edilmiş olan azabı vermekte aceleci değildir**...**

Ayet: 265. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve öz benliklerindekini kökleştirmek için infakta bulunanlara gelince, onların durumu kendisine bol yağmur isabet edip de ürününü iki kat veren bir bahçenin durumuna benzer. Böyle bir bahçeye bol yağmur düşmese de bir çisinti, bir nem bile yetişir. Allah, yapmakta olduklarınızı tam bir biçimde görmektedir."
Allah'ın rızasını istemek ve benliklerini Rablerine ait bir özellik olan **"Cud"** (cömertlik) ile kararlaştırmak için mallarını dağıtmakta olanların misali, ayette ifade edildiği gibi yüksekçe bir yerde olan bahçe gibidir. Bu, yukarıda tarifi yapılmış olan dağıtma şeklinin ikinci kısmıdır, cennete benzetilmekle birinci kısımdan üstün tutulmuştur. Cennet yiyeceklerini vermiş olmakla beraber yine yiyecekler hali üzere baki kalır. Evvelki bir ayette ifade edilen **"Dane"** böyle değildir. Cennet şekliyle tarif edilen bu infak (dağıtmak) kendilerinin zata ait sıfatlar gibi alışkanlıkları olduğuna işaret edilmiştir. **"Rebvet"** kelimesi tarifi ile bu dağıtmanın derecesi, öncekinin derecesinden ileride ve yüksekte olduğuna işarettir. Kendisine rahmeti veren yüce Allah'ın, **"Rahmân"** isminin cömertliği bereketinden olan çok nasip, bol yardım gelmiş olarak, ürününü iki kat verir.

Sözü edilen Rahmân ismine ait rahmet özelliği uygunluğu ile yüce Allah'a kavuşma alışkanlığıdır. Eğer ona çok nasip etmez ise, her halde onun için az nasip vardır. Yüce Allah sizin yaptıklarınızın ne derecede kabul edilir olduğunu görücüdür. Başlık olarak verilen ayette Allah'ın hoşnutluğunu kazanacak olanın karşılaşacağı güzellikler anlatılmıştır, sonraki ayette ise Allah'ın rızasını kazanamayacak olanların ibret almaları için, **2/266. Herhangi biriniz ister mi ki; altından ırmaklar akan, içinde her tür meyvesi olan, hurmalardan, üzümlerden oluşmuş bir bahçesi bulunsun, kendisinin güçsüz-çaresiz yavruları da olsun ve bu haldeyken üstüne ihtiyarlık çöksün, tam bu sırada o bahçeye alevli bir bora isabet etsin de bahçe, baştan başa yansın.** diye sorulu bir tarif yapılmıştır. İbret alındığında elbette ki, böyle bir neticeyi hiç kimse sevmez ve istemez. İşte böyle bozulmuş bir bahçenin sahibi, nasıl ürünlerden mahrum kalırsa, gösteriş ve eziyet verir şekilde sadaka verecek olanlar da buna benzer şekilde ebedi ürünlerden, nimetlerden mahrum kalmış olacaklardır. Bu ayet, dağıtmanın bu kısmında olduğu üzere Allah rızası için dağıtmak veya başka bir hayırlı iş işleyip de sonradan bencilliği açığa çıkmış ve onunla hareket eden kişiyi tarif etmektedir ki, onun ruhunun hareketine karşı olan benliğinin hareketleri ve kalbinin içten gelen duyguyu teşvik edici hallerine zıt olan benliğinin kışkırtıcı halleri, bir kasırga halinde olunca, Şeytan, benliğin bu hareketini fırsat bilerek şüphe ve kuruntu verme yönünde kışkırtıcılık için güç bulup, derhal gösterişi ve yaptığı işin görülmesini isteme hissini benliğe atar, üfler. Bu üfleme, ateş haline gelip o kişinin yaptığı hayırlı işin iyiliğini yakar. Müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm, ***"Ya Rabbi! Senin rızan için yapıp sonra kalbimin muhalefet ettiği amel günahımı bağışla."*** buyurmuştur. Ve daha sonraki ayette, **2/267. Ey iman sahipleri! Kazandıklarınızın ve yerden sizin için çıkarmış olduklarımızın temiz ve güzellerinden infak edin. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pis/bayağı şeyleri vermeye kalkmayın. Bilin ki Allah Ganî'dir, cömertliğine sınır yoktur; Hamîd'dir, bütün özgülerin sahibidir/övgüye layık olanları gereğince över.** Buyrulmuştur. Bu ayetteki dağıtma emri, dağıtma halinin üçüncü kısmı ile ilgili olan emirdir ki, Allah ile dağıtma işinde olan kişi, Hz. Ali ona selâm olsun ,***"Allah, güzeldir güzelliği sever."*** buyurduğu gibi yakınlık meydana gelmesi için dağıtılacak olan her şeyin şereflisini en güzelini seçer ve isteyerek, severek verir. Bencillik ile dağıtmakta olan kişi, şerefli olan bir şeyin dağıtılmasına güç getiremez. Çünkü, onun benliği, malı sevip kendi için isteyip sevdiğinden Allah'a ayırıp veremez. O halde, Al-i İmran suresinde, **3/92. Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe zafer ve mutluluğa asla ulaşamazsınız.** Buyrulmuştur. Yani "Sevdiğiniz şeyden dağıtmadıkça siz, güzel ihsana mazhar olamazsınız." denildiği yönüyle bencillik ile olan dağıtma, asla güzel ihsan değildir. Ve siz, benliğe ait huylar ile dağıtmış olanların adetleri olduğu gibi beğenmediğiniz pis, kötü şeyleri dağıtmak için ayırmaya niyet etmeyiniz. Hâlbuki sevginiz kendi benliğinize özel olması dolayısıyla kendiniz için malın en güzelini sevdiğinizden kendiniz için şüphe duyacağınız, kusuruna göz yummayacağınız bir şeyi almak istemezsiniz. Ve biliniz ki, yüce Allah, Ganî'dir, ancak övülmüş işleri işler. Bundan dolayı, O'nun zenginliği ile hal sahibi olun, ona uyunuz**...**

Ayet: 268. Şeytan sizi fakirlikle korkutur, sizi görünür görünmez çirkinliklere sürükler. Allah ise size kendisinden bir bağışlanma ve lütuf vaat eder. Allah, Vâsi'dir, Alîm'dir.

İmdi: Siz, bu uyarı gereğince şeytandan Allah'a sığınınız. Hâlbuki yüce Allah, size benlikleriniz hallerini onun nuru ile örtmüş olmayı vaat eder. Ve size bağış ile ilgili ismi ile bağışlayabileceklerinden bir bahşiş, ihsan ve mutlak zenginlik isminin tecellilerini vaat eder o, vakitte sizde artık fakirlik korkusu kalmaz. Çünkü yüce Allah,**"Vâsi"** (Yaratışı ve yarattıklarını dilediği şekilde artırıp genişletendir.) Sizin zatınıza, sıfatınıza ve bahşişlerinize vâsi olur. Cömertliğinin kabı, bahşiş verme ile daralmaz ve bahşişleri hiç tükenmez. Tecellilerini yönelteceği yerleri, hakkı olanı ve kabiliyetlerini bilicidir. Ve sonraki ayette, **2/269. O, hikmeti dilediğine verir. Ve kendisine hikmet verilmiş olana çok büyük bir hayır verilmiş demektir. Gönlünü ve aklını çalıştıranlardan başkası düşünüp anlayamaz.** buyurmuştur. Dağıtmakta katıksız (ihlâs) ile olmak, Allah ile olduğundan dilediğine Hakk'ın sıfatları ile sıfatlanması ve Allah'ın hikmetinden dağıtmış olması için ona dağıtma hikmetini verir. Ve her kime hikmet verilmiş ise, gerçekten o kişiye çok hayır verilmiştir. Çünkü hikmet, Allah'ın en özel olan bir isminin özelliğidir. Hikmet, eşyanın en şereflisi ve ismin en özeli olduğunu kimse düşünemez, ancak yüce Allah'ın, hidayet nuru aydınlatması ile akılları kuruntu şüphesinden, merasim, adetler, benlik arzuları kabuklarından temizlenmiş katıksız öz akıl sahipleri düşünebilir.

İmdi: Birinci kısım dağıtmanın karşılığı, kat, kat fazla olması, İkinci kısmın da karşılığı, kat, kat fazlalığı olarak meyve, yemiş, fayda verici isme ait cennet, Üçüncü kısmın karşılığı, adalet gereğince bağışlanmış olan vücud ile ilgili ve gerekli olan hikmettir ki, aralarında ne derece fark olduğu dikkate değerdir**...**

Ayet: 270. Hayır olarak harcadığınız, adak olarak adadığınız her şeyi, Allah mutlaka bilir. Zalimlerin yardımcıları olmayacaktır.

Ayette söylendiği üzere siz, hangi bir geçimliliği vermiş olur veya vermeyi niyetlenmiş yani adamış olursanız, gerçekten yüce Allah onun hangi yönden kabul edilebilir olduğunu bilir ve ona göre karşılıklarını size verir. Ve insanlara gösteriş için dağıtmak ile dağıtılacak olanı olması gereken yerin dışına koyan kişilerin dağıtmış olduklarını da görmekle veya dağıtmış olduklarına minnet ve eziyet katmakla veya ihtiyaç sahiplerini kötülemek yönünden dağıtılacak olanı dağıtmış olmakla hakları eksik hale getiren kişileri, yüce Allah'ın şiddetinden koruyabilecek bir yardımcı yoktur. Ve bir sonraki ayette, **2/272. Onların iyiyi ve güzeli bulmaları, senin üzerine bir borç değildir. Tam aksine, dilediğini iyiye ve güzele kılavuzlayan Allah'tır. Nimet ve imkândan başkalarına bağışladığınız, esasında sizin öz benlikleriniz lehinedir. Allah'ın yüzünü arzulama dışında bir şey için infak etmiyorsunuz. İnfak ettiğiniz her nimet size tam bir biçimde geri verilir.** Buyrulmuştur. Malı dağıtmada ihtiyaç sahiplerine minnet ve eziyetten ve gösteriş ile dağıtmanın görülmesinden ve kötü maldan olmasından uzak olan anılmış üç kısım dağıtma şekline doğrultmuş olmak, senin üzerine bir zorunluluk değildir. Senin için gerekli olan, Allah'ın doğru yolunu bildirmek, tarif etmektir. Ve sonrası yüce Allah'a aittir, O' dilediğine hidayet eder. Ve sizler, ne gibi bir hayır dağıtmış olursanız, o hayır sizin kendiniz içindir. Bundan dolayı ne diye ihtiyaç sahiplerine minnet ve eziyet etmektesiniz. Ve siz sadece yüce Allah'ın rızasını istemek için mi dağıtmayı amaç edindiniz? Öyleyse dağıtıyorum diye ne için insanlara ağır söz söylüyorsunuz? Ve ne hakla dağıtma halinizde gösterişe sapıyorsunuz? Ve biliniz ki siz, ne şekilde bir hayır dağıtmış olsanız, o size eksiksiz olarak döner, ödenir. Bir başkasının onda payı olmaz. İşin gerçeğinde siz, başkasına değil, kendinize dağıtmış olmaktasınız. Dağıtmış olmakla kendinizden bir şey eksilmiş olmaz. O halde ne için kötü bir şeyin dağıtılmasını niyet etmektesiniz. Bu ayetin üç cümlesi, amaçlarının anlatımı ile karşılaşılacak olan belalardan, afetlerden sakındırmak için dağıtmanın üç kısmı hakkında kullanılmıştır**...**

Ayet: 273. İnfak edilenler, Allah yolunda kapanıp kalmış, yeryüzünde dolaşamaz olmuş yoksullar içindir. İffet ve onurları yüzünden, cahiller bunları, zengin kişiler sanırlar. Sen onları yüzlerinden tanırsın. Yüzsüzlük ve yırtıklık ederek insanlardan bir şey istemezler. Nimet ve imkândan infak ettiğiniz her şeyi, Allah çok iyi bilmektedir.

Sadakalarınızı Allah'la meşgul olma, hallerde dalma ve vakitlerini kullukta harcamış olmak sebebiyle Allah yolunda mücadelede, kendilerini çevrelemiş olan ve çalışıp kazanma ve ticaret için yeryüzünde gezip dolaşmaya gücü olmayan fakirlere veriniz. Onlar, haram yemeyen namusluluk olgunluğunda olmalarıyla ve tok gözlü olup başkalarından dilenmedikleri için, onların halini bilmeyen kişiler onların zengin olduklarını zanneder. Sen, onları hal ve durumlarından, yüzlerinin sarılığından, alınlarının nurundan arifler ve fakirler olduklarını bilirsin. Onları, ancak Allah ve onlardan olan kişiler bilir. Onlar ısrar ve direnme ile insanlardan bir şey istemezler, ayet ile anlatılmak istenen, büsbütün dilenmeyi kaldırmak veya istemiş olmakta birbirine sevgi duymayı kabul etme, direnme ve ısrarı kaldırmaktır. İster zengin ister fakir hangisine dağıtacak olursanız yüce Allah, bu dağıtmanın Allah için veya başkası için olup olmadığını bilicidir. Ve ona göre karşılıklarını verir. Sonraki ayette, **2/274. Mallarını; gece ve gündüz, gizli ve açık infak edenler var ya, işte onlar için Rableri katında kendilerine özgü ödüller vardır. Korku yoktur onlar için tasalanmayacaklardır onlar.** Buyrulmuştur. Bu ayet, dağıtılacak olanı, evvela vakitler ve sonra haller değeriyle genelleştirmiş olması, dağıtılacak olanın vakitler ve haller ile farklılaşmayıp amaç ve niyetle farklılık olabileceğini bildirmek içindir**...**

Ayet: 275. O ribayı yiyenler, şeytanın bir dokunuşla çarptığı kişinin kalkışından başka türlü kalkamazlar. Bu böyledir, çünkü onlar," alış-veriş de riba gibidir" demişlerdir. Oysaki Allah,alış-verişi helal, ribayı haram kılmıştır.

Ayette söylendiği gibi **"Riba"** (Ölçülebilen ve tartılabilen herhangi bir şeyin piyasa değerinden çok fazlasıyla ileride almak şartıyla peşin olarak verilen mal veya para olan gelir.) faiz yiyen kişinin hali, büyük günah işlemiş olanların hepsinin halinden daha kötüdür. Çünkü tüccar, ziraatçılar, sanatkâr gibi her çeşit kazanç sahiplerinin kazanç elde etmelerinde az veya çok Allah'a tevekkül etmeleri vardır. Bunlar rızıklarını, akılları ile tayin etmedikleri için kazanmazdan evvel rızıkları, belirlenmiş değildir. Bundan dolayı bu gibiler, hakikatte bilgisizlik üzeredirler. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, bir şerefli sözünde ***"Yüce Allah, mümin kulunu bilmediği yerden rızık vermiş olmayı sever ve diler. Sevmediği yönden rızık vermiş olmaktan çekinir."*** buyurmuştur. Faiz yiyenler ise ticaretini, kazansın kazanmasın faizle para alan kişinin üzerinden yapmaktadır.

İmdi: Faizci olan kişi, benliğinde olma ile Rabbinden, faiz belirlemesi ile de helal rızkından perdelidir. Onun, asla Allah'a tevekkülü yoktur. Bundan dolayı; yüce Allah o kişiyi benliğine ve aklına terk eder. Kendi koruyuculuğundan ve vekilliğinden çıkarır. Derhal onu cin kapar ve çarpar. Kıyamet gününde kalkınca tevekkül sebebiyle Allah'a bağlı olan diğer insanlar gibi Allah ile onun arasında hiçbir bağlantı yoktur. O kişi şeytanın dokunup çarptığı saralı insanlar gibi hiçbir amaç üzere doğru yolu bulamaz. Bu hal, onların "Alış-veriş de riba gibidir." yani, mal satma ile para satma arasında ne fark vardır ki bu da alış-veriş değil midir? Demeleri sebebiyledir. Hâlbuki yüce Allah alış-verişi helal, faizi ise haram etmiştir. Kıyas edenlerin birincisi İblis olmuş olup, bunlar da yaptıkları kıyas ile helalden örtünmüş olmalarından dolayı İblis'in dostları olup kovulmuş oldular. Ve sonraki ayette, **2/276. Allah, ribadan beklenen artışı mahveder, sadakalar karşılığında artışlar getirir. Allah, nankörlüğe batmış günahkârların hiçbirini sevmez.** Buyrulmuştur. Yani, faizden gelen kazanç görünüşte her ne kadar çok ise de yüce Allah, faizi yok eder, ve görünüşte ve şahitlikte az olsa da yüce Allah sadakaları fazlalaştırır. Çünkü fazlalık ve eksiklik, ancak netice değeriyle ve iki âlem (dünya ve ahiret) de olan menfaat ile olur. Hâlbuki faizden meydana gelmiş olan mal, Hakk'a karşı gelinmiş olarak elde edildiğinden bereketi yoktur. Sahibinin günah işlemiş olmasıyla neticesi korkunçtur. Bilinmektedir ki, her yenilen yemek, vücud da kendi cinsinden işler doğurur, yemek haram yoldan elde edilmiş ise yiyen kişiyi haram işlere, Mekruh (hoş olmayan) bir yemek ise iğrenç ve şeriatın uygun görmediği işlere, Mubah (uygun) bir yemek ise yapılmasında sevap ve günah olmayan işlere, eğer helal yoldan ve gerektiği kadar bir yemek ise her yönden gerekli işlere, hoşnutluk yönünden bir yemek ise hoşnut olunabilecek işlere davet etmiş olur.

İmdi: Faiz yiyen kişiye faizin günahı olduğu gibi onun yenmesinden doğmuş olacak olan haram işlerin de günahları vardır. ***"Bir günahtan sonra bir günahın daha olması evvelki günahın cezasıdır."*** Hadis-i şerif'in işaret ettiği yönüyle günahlar ve cezaları devamlı bir çoğalma içindedir. Yüce Allah, faiz yiyen kişinin malını dünyada yok eder,kendinden sonra çocukları ve yakınları o maldan istifade edemez. Ve o faiz yiyen kişi, dünya ve ahirette zarar görenlerden olur. İşte faiz yiyenler hakkında öz olarak anlatılan bu kadardır. Fakat zekât ve sadaka veren kişinin malı temizlenmiş olduğundan yüce Allah, o malın aslını korumakta olması ile beraber faydalarını da bereketlendirir. O helal malı yiyen kişi işlerinde halka verici olur. Malı, menfaatleşebilecek şekilde çocuklarına ve yakınlarına kalıcı olur. Çocukları da o maldan faydalanır. İşte gerçek üzere artış budur. Allah'ın emirlerine boyun eğip rızası üzere harcanmış olandan başka hiçbir fazlalığı olmasa dahi yine yeterlidir. Yüce Allah katında kalıcı olan şeyden hangi fazlalık daha kıymetli olabilir ki? Böylece faizin Hakk'a karşı gelmiş olmaktan, Hakk'ın yasak ettiğini işlemiş olmaktan başka hiçbir kusuru olmasa bile bu faiz günahı yeterlidir ki, sahibinin Allah katında nasibinin eksikliğine, azap ve örtünmesine sebep olur. Bundan daha kötü eksiklik ne olabilir? Faiz yiyen kişi çok küfür işleyici ve işi ile çok günahkârdır. Yüce Allah, bu faiz işini işleyen kişileri sevmez**...**

Ayet: 284. Göklerdekiler de yerdekiler de yalnız Allah'ındır. İçlerinizdekini açıklasanız da gizleseniz de Allah, ondan sizi hesaba çeker de dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah Kadir'dir, her şeye gücü yeter.

Ruh ile ilgili âlem göklerinde olan şeylerin tamamı, Allah'ın görünürlükte olmayanları ve sıfatları, gizlilikleri olan perdeleri, cömertlik hazineleridir. Cisim ile ilgili âlemde olanların tamamı, Allah'ın görünürlükte olanları, isimleri ve işleridir. Allah, her iki âleme şahittir. Her şeyi görücüdür. Ve eğer siz kendinizde olan şeyi açığa çıkarmış olursanız, isimleri ve görünen işleri ile şühud eder ve bilir. Veya kendinizde olanı gizlerseniz sıfatları ve içte olanları ile bilir. Sizi açık ettiğiniz ve gizlediğiniz ile hesaba çeker. Zatında kötülüklerin kökleşmemiş ve doğrulanmamış ve yakınlığı kuvvetli olanlardan dilediğini bağışlamış olur. Yani hesapsız olarak katına alır. Çünkü, O' ilâhlığı ile ilgili hikmet üzeredir. Ve kendisine kötülüklerin kökleşmesi ve inanç yönündeki anlayışının bozulmuş olması dolayısıyla onlardan dilediğine azap eder. Yüce Allah, her bir şeye kadir olduğundan, gerek bağışlama gerekse azap etmenin tümüne gücü yetendir. Sonraki ayette ise, **2/285. Resul, Rabbinden kendisine indirilene inanmıştır; müminler de. Hepsi; Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, resullerine inanmışlardır. Allah'ın resullerinden hiçbirini ötekinden ayırmayız. Şöyle demişlerdir; "Dinledik, boyun eğdik. Affet bizi, ey Rabbimiz. Dönüş yalnız sanadır."** Buyrulmuştur. Resul aleyhisselâm ve müminler de Rabbinden indirilen Kuran'ı kabul etmekle doğrulamış ve Resul'ün sadık eşi Hz. Ayşe annemizin, ***"Resul'ün ahlakı, Kur'an idi."*** dediği yönüyle Kur'an ile ilgilenmiş ve manalarıyla hareket etmiş ve ilerlemiş oldular. Her biri, sadece Allah' a iman, yani zanlarda çok olan ilahları tek olan Allah'ta yok etmiş olarak Allah'a tevhid üzere iman ettiler. Ve O'nun meleklerine ve kitaplarına ve peygamberlerine iman, yani dosdoğruluk zamanında mazharlarından (aletlerinden) her mazhardan olan tecellilerinden her tecellisine boyun eğmiş olmak üzere vahdetini (birliğini) kesret (çokluk) suretlerinde Hakk'ı müşahede edici tevhid ehli oldular. Ve derler ki, bazısını ret

ve bazısını kabul etmiş olmakla resullerin arasını ayırmış olmayız, onlarda Hak ile Hakk'ı müşahede ve tevhid ile ilgili şühud sahibi olmakla onların Hak üzere olduklarında şüphe etmeyiz. Ve onlar "Biz kitaplarında, resullerinde, meleklerinin indirilişinde Rabbimize uymuş olduk, seyr-i sülukumuzda dosdoğruluk ve emirlere boyun eğdik. Ey Rabbimiz! Bizim kendimize nispet ettiğimiz vücud ve sıfatlarımızı senin vücud ve sıfatların ile örtüp yok et. Ve sende yokluk ile her şeyin dönüşü, ancak sanadır." dediler. Sonraki ayette yüce Allah'ın, kulları için belirlenmiş oldukları hakkında, **2/286. Allah hiçbir benliğe, yaratılış kapasitesinin üstünde bir yük yüklemez/teklifte bulunmaz. Her benliğin yaptığı iyilik kendi lehine, işlediği kötülük kendi aleyhinedir/kişinin hem kendisi hem başkaları için kazandığı onun lehine, yalnız kendi nefsi için kazandığı onun aleyhinedir/kişinin kendi emeği ile kazandığı lehine, başkasının sırtından kazandığı aleyhinedir. "Ey Rabbimiz! Unutur yahut hata edersek bizi azaba çekme. Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize,güç yetiremeyeceğimiz şeyleri de yükleme. Affet bizi, bağışla bizi, acı bize. Sen bizim Mevlâ'mızsın. Küfre sapanlar topluluğuna karşı yardım et bize!"** diye buyrulmuştur. Ayette ifade edildiği üzere yüce Allah hiçbir kuluna taşıyamayacağı yükü teklif etmez, yüklemez yani, taşıyabileceğini yükler. Gücünün ve kabiliyetinin kaldıramadığı, götüremediği tecellileri yüklemez. Çünkü tecelli ve müşahede edilebilecek gizliliklerden herkesin nasibi, ezelde **"Feyz-i Akdes"** (temiz bereketlendirme)den kendisine bağışlanan kabiliyeti kabının alabileceği kadardır. Benliğin, nur âleminden olması dolayısıyla hayırların tamamı, kendisine zatı ile ilgili olmayla hayırlar ve ilimlerden, kemalat ve açığa çıkacak hakikatlerden ne yönden olursa olsun niyetli veya niyetsiz olsun ne kazanırsa faydası, kendisine dönücüdür. Cahillikler, eksiklikler, kabahat ve rezaletler, böyle değildir. Bunlar, karanlık işler olmasıyla benliğin, yani ruhun öz değerinden yabancıdır. Bundan dolayı benliğe zarar vermez. Ancak benlik, bunlara çekiciliğine kapılıp ve onları elde etmek için niyet edip onlara yönelmiş olursa o vakit zarar verir. Bu sebebten bir hadis-i şerif'te ***"Sahibinden açığa çıkan her iyiliği, kişinin sağındaki melek derhal yazar. Sol tarafındaki melek ise açığa çıkarılan günahı, kötülüğü altı saat sonra yazar. Eğer pişmanlık ve tövbe ederse hiç yazmaz, eğer günahta ısrar ederse o vakit yazar."*** buyrulmuştur. Yukarıdaki ayette geçmekte olan **"Nefs"** (benlik) ile Anlatılmak istenilen, zattır. Çünkü, zat istenmiş olmazsa iş tersine dönmüş olur. Benlik ile anlatılmak istenen zat olduğu üzere yüce Allah insanın zatına açık ve kolay olan işi teklif eder, demektir. Kişinin başkasına yapmış olduğu kötülükler, geçekte kendi kazancı olup kendisinin aleyhinedir, zararı ona ait yerlerde elde edildiği söylenir, kötü yerinde işlenmesi ile ifade edilmesi, hayra özen gösterilmeyip benliğin kötülük yuvası olmakla kötülüğe çekilmiş olmasından ileri gelmiştir. Böyle olmamakta özen gösterenler ise, "Ey Rabbimiz, eğer senin sözünü unuttuk ise veya senden başkası için iş işlemekle bizler, hata yaptık ise bizleri unutma ve hatalarımızla muhafaza etme. Çünkü asıl vatandan, senden uzak kalmış garipleriz. Karanlıklar içinde çeşitli zorluklara düşme ve imtihan için senden ayrılmış olduğumuzdan beri uzun zaman geçmiş olmak tadır.
İmdi: Senin ilahi huzurunda bizim kıymetimiz yoktur ki, bizi muhafaza edesin. Ey Rabbimiz! Zat, sıfat ve ef'al' imiz de bize kayıt ve yer yükü yükleme. Senden perdeli olmuş olduğumuz yerde bizi bağlayıp hapsetme, çünkü bundan daha ağır bir yük olamaz. Bizden evvel işlerin zahirleri veya sıfatların batınları ile perdeli olanlara yüklemiş olduğun gibi bize de yüklemiş olma. Ey Rabbimiz, celal örtüleri ile cemalinin müşahedesinden ve vuslatından mahrumluk ve ayrılık yüklerinden güç yetiremediğimiz yükleri bize yükleme. Ve bizim kendimize nispet ettiğimiz ef'al' imiz ve sıfatımız kötülüklerini affet. Çünkü ef'al ve sıfatımızın tamamı, bizi senden perdelemiş olan, hoşnutluluğun lezzetini, affının serinliğini, bize haram yapan kötülüklerimizdir. Ve en büyük günah olan vücutlarımız günahlarını örtmüş ol. Ve yokluktan sonra bağışlanacak olan vücud ile bize rahmet et. Bizim işlerimizin sahibi ve yardımcımız sensin.
İmdi: Bize yardım et ki, sahibi olduğun şeylere yardım etmek sahibin hakkındandır.
Bir başka mana: Sen bizim efendimizsin. Efendinin hakkı, kullarına yardım etmektir. Küfür ve karanlıkları ile kendileri senden perdeli oldukları gibi bize de engel olan **"Nefs-i emmaremiz"** (emredici benliğimiz) kuvvetler ve haller kâfirleri, kuruntu ve hayaller şeytanlarımız olan askerlerini ortadan kaldırmış olabilmemizde bizlere gayret ve yardım ihsan et**...**

"Bakara" suresi hakkında yapılan te'viller bu kadardır. Her şeyin doğrusunu bilen yüce Allah'tır**...**

ALİ İMRAN SURESİ

Te'vil ve Yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Elif, Lam, Mim. - Allah. İlah yok O'ndan başka. Hayy'dır O' Kayyûm'dur.
Bu iki ayetin te'vili Bakara suresi başlangıcında geçmiştir. Sonraki dört ayetin ilki ile devam edilecektir ki, **3/3. O, sana Kitap'ı önündekileri tasdikleyici olarak hak bir yoldan indirdi. Tevrâtı ve İncil'li de indirmişti.** Buyrulmuştur. Kitabı parça, parça sana indirmekle **"Cem"** değeri ile gerçek olan Kur'an ile ilgili akıl ismi ile isimlenen tevhide ait ilim ile rütbe, rütbe ve derece, derece seni ilerletmiştir. Kendisinden evvel olan ve verilmiş olan evvelki sözde bilinen ve kabiliyetin bilinmezliği hazinesinde saklanmış bulunan ezele ait tevhid öncesini doğrulayıcı olduğu halde evvelce Tevrât'ı ve İncil'i de böylece sonraki ayette, **3/4. Daha önce insanlara bir yol gösterici olarak Furkan'ı da indirdi. Şu bir gerçek ki, Allah'ın ayetlerini örtüp inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Ve Allah hem Azîz'dir hem intikam alıcı...** Buyrulmuştur. Yani, insanlara doğru yol olmak üzere indirmişizdir. Ve sonra fark değeriyle gerçek olan **"Akl-ı Furkan"** (fark edici akıl) olarak isimlendirilen farklılığın tevhidini indirmiş oldu ki, bu tevhid farklılık olan dosdoğruluğun kaynağı ve davetin başlangıcıdır. Hakikatte tevhidin ayetleri ve delileri olan varlıkların açığa çıktığı yer ile bu iki tevhid den perdeli olan kişilere Hak'tan uzak ve mahrum kalma olan şiddetli azap vardır. Yüce Allah Azîz ve kahredici ve özellikleri sayılamayan ve içyüzüne ulaşılamayan ve hiçbir intikamcının aynısı olmaya güç yetiremeyeceği derecede bir intikam sahibidir. Ki, daha sonraki ayette, **3/5. Allah... Gökte ve yerde hiçbir şey O'na gizli kalmaz.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, yüce Allah'a yerde ve gökte, cisimler ve ruhlar âlemlerinde hiçbir şey gizli olamaz. Bu sebeple intikam yerlerini çok iyi bilir. Ve daha sonraki ayette, **3/6. Rahimlerde sizi dileğince şekillendiren O'dur. İlah yok. O'ndan başka. Azîz'dir O, Hakîm'dir.** Buyrulmuştur. Yüce Allah sizleri Rahîmlerde dilediği gibi şekillendiren zattır. O'nun dışında, hakikatte varlık yoktur, kahretme, galip gelme ve hikmet sahibidir**...**

Ayet: 7. Kitap'ı sana indiren O'dur. Onun ayetlerinden bir kısmı muhkemlerdir ki; onlar Kitap'ın anasıdır. Diğer ayetlerse müteşabihlerdir. Şu var ki, kalplerinde bir eğrilik ve bozukluk bulunanlar, fitne aramak, onun yorumuna öncelik tanımak için Kitap'ın sadece müteşabih kısmının ardına düşerler. Onun tevilini ise bir Allah bilir, bir de ilimde derinleşmiş olanlar. Bunlar, "Ona inandık, hepsi Rabbimizin katındandır. Gönül ve akıl sahiplerinden başkası düşünemez."
Yüce Allah sana kitabı indirmiş olan zattır ki, o kitabın bir kısmı ancak bir mana ifade eden olup, başka manalara ihtimali olmayan, ihtimal ve şüphenin kendilerine sunulmasından çok daha yücelikte bulunan, muhkem (çok sağlam) ve değiştirilmesi mümkün olmayan ayetlerdir. O muhkem ayetler kitabın aslıdır. Ve bu kitap'ta bulunan ayetlerin bir kısmı da iki ve daha fazla manalara ihtimali olan ve kendisinde hak ile batıl (doğru ve yanlış) yönde değerlendirilebilecek manaları da barındıran müteşabih (benzerli) olan ayetlerdir. Bunun da sebebi şudur ki, yüce Hakk'ın bir yüzü vardır ki, o yüzde halkın yok olmasından sonra da bâki olan mutlak yüz **(Zat)**tır. Bu yüzün çoğalması ve sayılmasına ihtimal yoktur. Açığa çıkmış olma özelliğiyle çoğalan ve bir biriyle ilgisi. Bağı olup değişen, bir yere nispet edilen yüzleri de vardır ki, o da, her mazharın (aletin) kabiliyeti değeriyle bir olan yüzden o mazharda açığa çıkmış olan yüzdür. Ve bu şekilde olan yüzde doğru ve yanlış (hak ile batıl) karışmıştır, bir aradadırlar. Buna dayanarak kabiliyetler yüzlere göre kullanılmış olarak herkesin kendisine uygun olan yüze ilgi duymuş olması ve bu şekilde bela ve imtihanın açığa çıkmış olması için, **"Kur'an-ı Kerim"** de böylece benzerli (müteşabih) ayetler gelmiş oldu. O kadar ki, hangi görüntü ve şekilde olursa olsun, her an baki olan yüze arif olup gerçeği araştıranlar. Ve arifler, benzerli ayetlerin ihtimalli olan yüzlerden Hakk'a ait yüzü bildiklerinden, şairin ***"Bir yüzünden başka bir yüz yoktur, ancak çoğaldıkça aynalar çok görünür."*** Beyit ine göre, benzerli ayetleri te'vili mümkün olmayan muhkem ayetlere gönderirler. Fakat kalplerinde Hak'tan uzaklık hali olmayla batıl (aslı olmayan) a eğilimi olan perdeliler. Ayette söylendiği gibi muhkem olan ayetleri göz ardı edip müteşabih olan ayetlere ilgi gösterirler. Bu tavırlar ile dinde karıştırıcılık yapmış olmaktadırlar. Hakikat ehli olanlar, muhkem olan ayetlere uymuş olarak müteşabih ayetleri muhkem ayetlere yükleyip ihtimalli olan yüzlerden dinlerine ve mezheplerine uygun yönleri istemiş oldukları gibi. Perdeliler de kesret ile vahdetten perdeli oldukları dolayısıyla, yolunda bulundukları sapkınlık ve gölgelenmeyi sevdikleri, hal ve yollarına uygun yönlerle ayetlerin te'vilini istedikleri için, ***"Kılıç eğri yapılınca kınını da eğri yapmalı."*** denildiği gibi, ayetlerin müteşabih olanlarına uygunluk gösterirler. Bundan dolayı perdeliler, yok olucu yönlerdeki bâki yüzü bilemedikleri gibi mânâlardan doğru olan mânâyı da bilememeleri son derece doğaldır. Bu şekilde olan

davranışları ile azabı hak etmiş olmaları sebebiyle örtüleri kalınlaşır ve fazlalaşır. Ayette söylendiği üzere müteşabih olan ayetlerin te'vilini ancak Allah bilir. İlimde derinliği **"Rüsuh"** bulmuş âlimler de Allah'ın ilmi ile bilirler. Yani ayetlerin te'vilini toplu ve ayrıntılı olarak ancak Allah bilir. İlimde derinlik bulan âlimler, Allah'ın ilmini doğrulamış olurlar. Buna dayanarak onlar iman nuru ile bilirler. Ve ayette ifade edildiği gibi **"Tamamı Rabbimizin katındandır."** Derler. Çünkü onların katında bütün ayetler çeşitli olmayıp tek manadır. Benzerlikte ve çoğalmışlıkta olanlar, ayrıntılarda etraflı anlatılmış olan sözü edilen birlik ilmini düşünemez, ancak hidayet nuru ile berraklaşmış, hür ve kayıtsızlık kabuğundan soyunmuş, katıksız akıl sahipleri düşünebilir**...**

Ayet: 8. Ey Rabbimiz! Bizi doğruya ve güzele yönelttikten sonra kalplerimizi bozup eğriltme ve bize katından bir rahmet bağışla. Sen, yalnız sen Vahhab'sın, bol bol bağışta bulunansın.
Ey Rabbimiz, nurunla doğru yoluna ve zatının nuru ile ikram edici **"Cemal"** ine bizi doğrultmuş olduktan sonra. Dünya sevgisiyle ve arzuların galip gelmesiyle aldanmak, benliğe ve hallerine eğilim göstermek ve benliğin hoşnutluğu ve lezzetleri ile kalmak sebebiyle. Şeref ve huzuruna yönelmekten ve kapında durmaktan ve yüzünü görmeyi istemek ve çalışmaktan, bizim kalplerimizi kaydırma. Ve bize senin katından, kendimize nispet ettiğimiz sıfatımızı, sıfatın ile ve karanlıklarımızı nurların ile yok edecek **"Rahîm"** rahmetini bağışla. Gerçekten sen çok, çok bağışlayıcısın. Ve sonraki ayette de bu yakarışa devamla, **3/9. Ey Rabbimiz! Sen Camî'sin; insanları, varlığında kuşku bulunmayan bir günde mutlaka toplayacaksın. Allah, sözünü yerine getireceği yer ve zamanı asla şaşmaz."** buyrulmuştur. Ey Rabbimiz gerçekten sen, yarattıklarının bütünlüğü ile evveli ve sonunu toplayıcı olan ve birlik makamına ulaşmaktan ibaret bulunan tüm kuvvetinde bütün insanları toplayıcısın. Sözü edilen bu şahitlik yerlerinde insanların zan ve şüphesi kalmaz. Gerçek o ki, yüce Allah vaadinde asla durmazlık yapmaz**...**

Ayet: 10. Küfre sapanlara gelince, ne malları ne de çocukları onlara Allah'a karşı hiçbir yarar sağlamayacaktır.
Gerçekten perdeli olan örtünme sahiplerinin malları ve çocukları Allah'ın kızgınlığından hiçbir şeyi kendilerinden uzaklaştıramaz. Belki saklanmalarına ve Allah' tan uzak kalmalarına ve kızgınlığına muhat ab olmalarına sebep olan bu malları ve çocukları olan perdelenmelerdir, çünkü o mallara ve çocuklara şiddetle ilgi duymuşlar ve sevmişlerdir**...**

Ayet: 13. Yüz yüze gelen şu iki toplulukta sizin için bir ibret vardır. Biri Allah yolunda çarpışıyordu; ötekisi küfre batmıştı. Allah yolunda çarpışanları, kafa gözleriyle kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah, öz yardımıyla dilediğini destekler. İşte bunda, gözleri olanlar için gerçek bir ibret vardır.
Ey Hak yolunun salikleri topluluğu, birbirleriyle karşı karşıya gelmiş olan iki grup da sizin olgunluğunuza ve tevhide ermiş olmanıza kılavuzluk eden işaret vardır ki, ilâh'a ait askerler ve Allah ehli olan ruh ile ilgili kuvvetler grubu Allah yolunda savaşır. Benliğin askerleri ve şeytanın taraftarları olan diğer grup de perdelidir. Birinci grubun sayısı az olmakla beraber, ilâh ile ilgili nur ile kuvvetlendirilmiş ve uygunlaştırılmış olmaktadırlar. İkinci grubun yardımcısız, zayıf ve dengesiz olmaları ve kudret âleminden kesilmeleri sebebiyle, savaşılacak olan beden meydanında karşılaştıkları zaman, onlar birinci grubu kendilerinin iki katı olarak görürler. Birinci grup, ikinci gruba galip olup Allah'ın güçlendirmesi ve yardımıyla ikinci grubu kahretmiş olurlar. Ve bilgiler ve anlayışlarından ibaret olan mallarını da, Allah'ın tevhid ve marifeti yolunda harcamış olurlar. Yüce Allah cemal yüzüne bakabilme kabiliyeti olan gayret ehlinden dilediğini yardımı ile kuvvetlendirir. Gerçek o ki, bu kuvvetlendirme ve yardımda gönül görüşü sahibi olanlara için saygı gösterme vardır.
Bir başka mana: Tarikat (Allah'a giden yol) ehlinden gönül gözleri açılmış ve ilimleri sağlam biliş ile sürmelenmiş gönül görüşü sahipleri için, hakikate ulaşmada saygı değer bir iş vardır ki, onunla sonunda kendi hallerine saygı gösterirler**...**

Ayet: 14. Kadınlara, oğullara, altın ve gümüşten oluşturulmuş yığınlara, salma atlara, davarlara ve ekinlere tutkunlukların sevgisi, insanlar için süslenip püslenmiştir. Tüm bunlar geçici-iğreti hayatın nimetidir. Allah'a gelince, varılacak yerin en güzeli onun yanındadır.
İnsanlara eğilim gösterdikleri şeylerin sevgisi süslü hale getirilmiş olundu. İnsan, yüce âlem ile aşağı âlemden olan özellikler bir araya getirilmiş ve vücuda gelme ve doğmuş olması ile insanın yaratılışı örtülmüştür. Doğal pereler, bedene ait örtüler, hissi lezzetler acı suları ve hayvana ait aşırılıklar keskin

rüzgârlarıyla, kendine özel huylarının ateşi tutmuş ve gönül görüşü nuru sönmüş, buna dayanarak gurbet yerinde ve karanlık yurdunda çeşitli zayıflık ve zorluklarla düşkün olmuş bir halde yurt diliyordu. Bu halde iken bir fark etme ve ayırma nurunun parlamış olmasına. Ve akıl âleminden bir yıldırım ışığına ayni zamanda kendisini çağıran arzular ve şeytana rast gelip ona uymuş oluverince, içinde gözlerinin lezzetlendiği ve benliklerin iştahlandığı şeyler bulunan gezinti ve konak yerinde, güzel bir bahçeye rast gelip hemen orayı vatan tutarak o oturulacak yerden razı ve memnun oldu. Ve gece yürüyen kişiler sabah vaktinde hamd eder, şükreder, davetçi de misafire ziyafet hazırlamış, davet sözünü güzel bir sesle hafiften şarkı söyler gibi tekrar etti. Ki, işte aşırılıklar sevgisi dedikleri budur ki, anılmış olunan arzular ve bu arzuların kendisine süslü gösterilmiştir. Ki, o kişiye içinde bulunduğu aşağı âlem değerleriyle faydalandırmaktır. Ve aşağı âlem hayatının kemalidir (olgunluğudur) ki, onunla ahiret hayatının faydalarından ve yüce âlemin değeri kemalinden perdeli olur. Ve ahiret hayatının daha süslü, daha lezzetli ve daha huzurlu, berrak olmakla beraber devamlı, tükenmez olduğunu anlayamaz. Yani yüce Allah'ın katında güzel çok değişik yerlerin var olduğunu anlayamaz.

İmdi: Eğer o kişiye ilâh'a ait uygunlaştırma ve yardım sırrı erişir ve sonraki ayette, **3/15. De ki: "Bu sayılanlardan daha iyisini haber vereyim mi? Sakınıp korunanlar için, Rableri katında, altlarından nehirler akan, içinde sürekli kalacakları cennetler tertemiz eşler ve Allah'tan bir hoşnutluk olacaktır. Allah, kulları en iyi biçimde görmektedir. "**buyrulanlar sunulmuş olacaktır. Bu ayetle Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin bildirmesi erişmiş olursa, o vakit yüceliğin merkezine hareket etmesi için batınından, iç âleminden bir aşk ve sevinç kopar. Sönmüş olan yaratılış ateşi parlar, çeşitli ilahi parıltılar, temiz doğuşların ışıkları birbirini takip etmeye başlar. Gönül görüşü nurlanır, durulacak olan ve sığınacak yeri istemeyi engelleyen örtüler ince hale gelir, içinde bulunduğu ve gerçek zannettiği berraklığı kederlenerek evvelki berrak şeyler de karanlık hale gelir. Ve ruh ile ilgili bölüm cisim olan bölüm üzerini kaplamış olmasıyla yarı durumda olan arzular ateşi durmuş olur. Ve hakiki hayat Kuran'ı suyunun lezzetini tatmış olduğunda, acı su içmeyi hemen terk eder. Ve tatlı sudan içmiş olduğu kaplar ile kalbe uygun, yakın düşüncelerine başlar. Ve o halde kendilerine ait yerin altında bir oda bulunup da gece yıldızlarının parlaklığını görerek gündüz olduğu zannederek dışarı çıkan ve içinde tozlu ve madene benzer ve diğerler gibi çeşitli otlaklar bulunan bir geniş alana. Ovaya rast geldiğinde o otların güzel çiçekler ve yemişler olduğunu zanneden ve sözü edilen bu bulduğu şeylerle güneşin ışığından ve renkli gözlükler ve yemişlerden mahrum kalan bir kişi olduğunu anlar. Ve derhal gurbette kalma vahşiliği kendisini korkutmuş olarak uzun zamandan beri güzel ve tatlı bulduğu şeylerden yüz çevirerek oradan göç etmeye karar verir. Ve hareket edip gerçek olana doğru ilerlemeye başlar, ta ki **"Aynel yakin"** sabahının nuru aydınlandığı ve vahdet güneşinin doğuş zamanı geldiği vakit gözlerinin hayrette kaldığı, görünen özelliğinde aklının şaşkınlığa dalmış olduğu bir cennet görür. Ve o an'a kadar gözlerin görmediği, kulakların işitmediği insan kalbinin düşünemediği lezzetlerin meydana gelişinden sonra güneşin doğmuş olduğu bir halde, gerçek şifa bulduğunda o cennette birçok tanıdık dostlar bulur. Ve kendisinin sığınacağı yuvası ve asıl olan merkezi o makam olduğunu bilir ve alışkanlık, yakınlık bularak karar yerinde O' **"Gaffâr"** olan Allah'ın mülkü etrafında **"Kuddüs"** (temiz, pak) olan mahallesinde inmiş olur. Ve ona cömertlik yüzünün nurları parlar, ışık saçar. Kalbine genel olan rıza ruhu girmiş olur. İşte ayette söylendiği gibi "Sakınma ile hal sahibi olanlar için Rableri katında altlarından nehirler akan cennetler, temizlenmiş pak çiftler ve Allah'tan rıza vardır." Ve yine ayet gereğince yüce Allah, hallerini görücüdür.

İmdi: Ayette işaret edilen cennetler; ef'al (işler) cennetleri, çiftler; âlem-i Kuddüs (temiz âlem) ruhu ile ilgili halleri, Rıdvan (razı olma, hoşnutluk) ise sıfat cennetleridir**...**

Ayet:16. Kullar ki şöyle derler: "Ey Rabbimiz, kuşkusuz olarak sana inandık. Bağışla günahlarımızı, ateş azabından koru bizi."

O kullar "Ey Rabbimiz biz ef'al ve sıfatının nurlarına iman ettik. Şimdi sen bizim kendimize nispet ettiğimiz vücud günahlarımızı zatın ile örtmüş ol. Ve bizi, sonraya kalmışlık (Bakıyye) varlığı ve ayrılık ateşi azabından koru." derler. Ve sonraki ayette onlar için, **3/17. Kullar ki sabredenlerdir, özü-sözü doğru olanlardır, hak huzurunda duranlardır, nimet ve imkânlardan başkalarını yararlandıranlardır; seherlerde, bağışlanmak için yakaranlardır.** Buyrulmuştur. Onlar mücadele ve zorluk sıkıntılarına sabredicidirler. Yani hidayette olma ile Hakk'a yol almış olmakta kararlıdırlar. Ve mallarından, işlerinden, sıfatlarından, benlik ve zatlarından yani, Hak'tan başka bilinen ve görülen ne varsa tamamını dağıtanlardır. Ve nurların yüce uygunlaştırması büyük kıyamet gününün sabahı müjdelerinin meydana gelişi zamanında nur ile ilgili tecellileri günlerinin seherlerinde renklenmeleri ve sonraya kalmışlıkları olan günahlarından bağışlanma dileyenlerdir. Kendilerine nispet ettikleri vücud batısından **"Zat"** güneşinin doğması ile vücutları olan batı kalmayınca daha sonraki ayette, o kulların yakarışlarına cevap olarak, **3/18. Allah, kendisinden başka**

tanrı olmadığına tanıktır. Meleklerle ilim sahipleri de adalet ölçüsüne sarılarak tanıklık etmişlerdir ki, o Aziz ve Hakîm olandan başka ilâh yoktur. Buyrulmuştur. Yani, yok olmayan yüz doğmuş olup **"Cem"** makamında zatıyla vahdaniyete, kendinin bir oluşuna şahit oldu. Çünkü O'nun dışında bir şahit ve görülen şey kalmamıştır. Sonra **"Fark"** makamına dönme ile farklılığın şahitlik yerinde başkalar ile beraber benlik ile birliğine şahit olduğundan "Meleklerle ilim sahipleri de adalet ölçüsüne sarılarak şahit olurlar." buyurdu. Yani **"Cem"** in dışında ve açığa çıkmışlığının ayrıntılı bildiriminde, vahdetin gölgesi bulunan kesretleri suretlerinde, her hak sahibinin kabiliyeti ve hak kazanmışlığı değeriyle cömertliği ve kemalinden hakkını verme ve kabının genişliği kadar onda tecelli etmekle, adaleti yerine getirici olduğu halde, birliğine şahit oldu. Ve her iki şahitlik yerinde de O'ndan başka mevcut (var olan) yoktur. Cem değeriyle her şey'i kahr olan ve hiç kimsenin kendisine erişemeyeceği bir yücelik sahibidir. Ve **"Hakîm"** olup hikmetiyle her şeyi yerli yerince düzenleyerek farklılık değeriyle ona gerekli olan kemali veren hikmet sahibidir**...**

Ayet:19. Allah katında din İslam'dır.

Gerçek o ki, Allah'ın katında din ancak kendi benliği ile kararlaştırdığı sözü edilmiş ve edilmekte olan tevhit'tir. Çünkü Hakk'ın dini İbrahim aleyhisselâmın sonraki ayette, **3/20"Ben yüzümü Allah'a teslim ettim."** dediği ifade edilmiştir. Yani "Ben kendimi ve bütün varlığımı Allah'a teslim ettim ve benliğimden sonra soyundum, Allah'ta yok olucu oldum." dediği gibi,**"İslam"** zatları Allah'a teslim etme dinidir. Yüce Allah, Habib'i olan Muhammed (s.a.v) ise ayni ayette, **3/20. Seninle kanıt yarıştırmaya girerlerse şöyle söyle: "Ben yüzümü Allah'a teslim ettim. Bana uyanlar da."** Buyrulmuştur. Allah'ın katında olan dine uymayanlar için bir sonraki ayette, **3/21. Allah'ın ayetlerini inkâr edip haksız yere peygamberleri öldürenler ve insanlar içinden adaletle emredenlerin canına kıyanlar var ya, işte onlara korkunç azabı muştula.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, yüce Allah'ın ayetlerine küfreden dinden perdelenmiş olanlar, uydurulmuş olan kendi dinleriyle perdeli olup içinde bulundukları körü körüne bağlanma ve taklit'ten başkasını kabul etmedikleri, peygamberler ise boş bağlanmışlıktan ve taklit edicilikten kendilerini engelleme ve tevhide, Allah katındaki dine davet ettikleri için haksız yere peygamberleri öldürmüş oldular. Ayrıca peygamberlere uymuş olup da adaletle emreden insanları da öldürmüş olanları son derece sıkıntı verici bir azap ile müjdele. Çünkü adalet tevhidin gölgesidir. Tevhidi eksik olan kişinin adaleti uygulaması mümkün değildir. Onlar ise kendi dinleri ile bağlanmış olmalarıyla tevhid den perdeli olmakla zulüm üzere olmaları sebebiyle adaletten perdeli olarak kalmışlıkla peygamberlere karşı gelmiş ve peygamberleri öldürmüşlerdir**...**

Ayet: 22. Çalışıp ürettikleri hem dünyada hem de ahirette boşa çıkmıştır. Hiçbir yardımcıları da yoktur onların.

İşte Peygamberlerinin tebliğ ettiği dine karşı gelme ile yapmış oldukları dünya ve ahirette boşa çıkarılmış olanlar bu kimselerdir. Onlar evvelce peygamberlerine uygunlukları sebebiyle kurtuluşu bulmuş idiler ve peygamberleri de yüce Allah ile kendileri arasında bereketin ulaşmasına aracılık etme ile onların şefaatçileri idiler. Fakat bir zaman peygamberlerini ve adalet sahibi olan yakınlarını inkâr ettikleri vakit, gerçekten peygamberlerine karşı gelmiş oldular. Çünkü peygamberlerin tamamı hakikatte bir millet (din) üzeredir ki, o da tevhid milletidir. Gerçek üzere olması konusunda hiçbir peygamberi bir diğerinden ayırmış olmayız.

İmdi: Peygamberin birisine karşı belmiş olan tamamına karşı gelmiştir. Böylece peygamberlere uymuş olan adalet ehline karşı gelen kişi de zulüm etmiş olur, zulüm eden kişi zulmü ile peygambere uymuş olmanın dışında olur, birde uymuş olanı inkâr eden, uyulanı da inkâr edicidir, gölgesini inkâr eden zatı inkâr edendir ve nurunun dışında olur. İşte perdeliler, peygamberlerine karşı geldikleri zaman, peygamberleri ile kendileri arasında peygamberin nurundan bereketlenmiş olmalarını mümkün kılacak bir yakınlıkları kalmaz. Bundan dolayı peygamberin nurundan perdeli kalırlar. Durum şu ki, onların yaptıkları birisinin ardından gitmeleri dolayısıyla peygamberin nuruyla aydınlanır olmuştu. Yakınlıktan çıkmış olmadığı için yaptıklarının zat ile ilgili bir nuru yoktu. Peygamberlerinden örtünmeleri sebebiyle geçici olan nuru da kaybolmuş olduğu zaman yapmış oldukları işler gerçekten de karanlık olarak Nefs-i emmare hallerinden olan diğer kötülükler gibi olmuştur. Bu ayette tekrarla işitmiş olduğun yönüyle, **"Nefs-i emmare"** (emredici benlik) kuvvetleri kâfirinin **"Kalp"** peygamberlerini ve adaletle emreden ruha ait kuvvetlerini öldürmeleri yönünde te'vil edilmesi de vardır**...**

Ayet: 26. Şöyle yakar: "Ey mülkün Malik'i, sahibi olan Allah'ım! Sen mülk ve saltanatı dilediğine verir, mülk ve saltanatı dilediğinden alırsın. Dilediğini yüceltir aziz edersin, dilediğini alçaltır zelil kılarsın. İmkân, mal ve nimet senin elindedir. Sen, her şeye kadirsin."

Habib'im de ki: "Ey Allah'ım sen, bedenler âlemi olan mülkünün mutlak sahibisin, o mülkte var olanı yönetensin, senden başka sahip, yönetici olan ve tesir eden yoktur. Dilediğini mülkün bazısında yönetici yaparsın, başkasının elinden yapmak şekliyle dilediğinden kullanıcı olup bir şeyi yerinden çekip koparmış olursun, hal-bu-ki yönetici makamında başkalar da yoktur. Belki mülkü bir elinden diğer eline alıp tersine çevirmiş olursun. Bundan dolayı her bir hal üzere açığa çıkmış olanların birbirlerine ters düşmeleri değeriyle mülkte kullanıcı sensin, yönetiminde olanlardan dilediğine yüceliğinin nurlarından bir nurun bırakılmasıyla, aziz edersin, çünkü yüceliğin tamamı Allah'ındır. Ve dilediğinden izzet elbisesini soymakla alçaltmış olursun. Ve bütün hayırlar senin elindedir ve sen mutlak kadirsin, istediğin gereklilik üzere vermiş olursun, bazen açığa çıkmış olanlara kıymetli yakınlık ve yücelik elbisesini giydirirsin. Bazı kere de bir kısım açığa çıkmış olana kahr ve alçaltıcı ismin ile tecelli eder ve ona küçüklük ve hakaret elbisesini giydirirsin. Bazen zenginlik ismin ile tecelli ederek mal verirsin, bazen zengin eden ismin ile tecelli ederek maldan gönlü tok hiçbir şeye ihtiyacı olmayan zengin veya fakir yaparsın. Ve sonraki ayette belirtmiş olduğun gibi, **3/27. "Geceyi gündüzün içine sokarsın, gündüzü de gecenin içine sokarsın. Diriyi ölüden çıkarırsın, ölüyü diriden çıkarırsın. Dilediğini hesapsızca rızıklandırırsın."** Yani belik karanlığını, kalp nurundan içeri sokarsın o kalp derhal karanlığa düşmüş olur ve kalp nurunu, benlik karanlığından içeri sokarsan, o vakit aralarında yakınlığın uzaklığıyla beraber kalple birlikte benlik de nurlanır. Ve diri olan kalbi, ölü olan benlikten ve ölü olan benliği diri olan kalpten çıkarırsın, belki ilim marifeti dirisini, cahillik ölüsünden kendisini nurdan perdeli yaparak cahillik ölüsünü ilim dirisinden çıkarırsın. Ve dilediğin kişiyi zahir ve batın (açık ve gizli, görünen ve görünmeyen) nimetlerinin tümünden veya yalnız birisinden hesapsız olarak rızıklandırırsın."**...**

Ayet: 28. Müminler, müminleri bırakıp da küfre sapanları gönül dostu edinmesinler. Kim bunu yaparsa Allah'la ilişiği kesilir. Ancak bir sakınma ile onlardan korunmanız müstesna. Allah sizi kendisinden sakınmaya çağırır. Ve dönüş yalnız Allah'adır.

Mümin olanlar (Allah'ın bir olduğuna, ortağı ve oğlu olmadığına, yaratılmış olan hiçbir şeyin Allah olamayacağına inananlar) müminleri bırakıp, müminlerin zıddı olan kâfirleri dost tutmasınlar, çünkü gerçek üzere aralarında yakınlık yoktur. Onlarla olabilecek dostluk sadece cinsler arası ticari ve komşuluk sebebiyledir. Bu yönden olan ilişkiler görünüştedir manada değil. Gerçek manada bir dostluğun olmaması değeriyle aralarındaki sevgi zat yönünden olan bir sevgi değildir. Belki gösteriş ve kötü niyet ile herhangi bir karışıklık çıkarmak için dost olunmuş gibi görünmektedirler. Bilinmelidir ki, bir şeyi olduğundan daha iyi daha süslü göstermeye çalışmak, gerçeklikten uzak olan özelliklerdir ki, bunların tamamı karanlığa ait perdelerdir. Bu özelliği göz ardı edip kâfirleri dost olarak görenler bilsinler ki, eğer kendilerinde kâfirlerin hallerine yakın bir çeşit karanlık hal olmasa, kâfirler ile karışmaya ve onlarla konuşmaya güçleri olmazdı. Ve bunu yapan, yani kâfirden dost tutan kişiler bilsinler ki, Allah'ın dostluğundan daha değerli bir şey üzere değildirler. Çünkü kendilerinde ilâh'a ait huzura uygun olmalarına sebep olacak nur ile ilgili berraklık yoktur. Ancak o kâfirlerin yapabileceği kötülükleri bilip onlardan sakınma ve dikkatli olma haliyle korkmanız sebebiyle, kalplerinizde sevgilerinden bir şey olmadığı halde, onlarla siyaseten yakınlaşıp görünürde olan ticari ilişkiler çerçevesinde onlara dostluk göstermenizde sizin için bir sakınca yoktur ki, bu da ancak yakınlığın zayıflık hali olmasından meydana gelmiş olur. Çünkü kalpleri yakınlıktan haberleri olsa, Enam suresinde, **6/17. Allah sana bir keder dokundurursa, onu O'ndan başka açacak yoktur. Eğer sana bir hayır dokundurursa, O her şey üzerinde güç sahibidir.** Ayetine önem vermiş olurlardı. Ve ayetin manasını müşahede ederek Allah'tan başka hiç kimseden korkmayacakları gibi bir beklentileri de olmayacaktı. Bu sebebten başlık olarak sunulan ayete "Allah sizi kendisinden sakınmaya çağırır." buyrulmuştur. Yani yüce Allah, korkunuz ve sakınmanız başkasından olmaması, sadece Allah'ın kendisinden olması için sizi, çok açık olan tevhide davet etmektedir. Çünkü ayette söylendiği gibi "Dönüş yalnız Allah'adır." Bu sebeple başkasından sakınmayıp ancak O'ndan sakınınız, çünkü yüce Allah apaçık ve sırlarınızdan haberlidir, eğer düşmanlarına dostluk gösterir veya gizli ve açık olarak onlardan korkarsanız sizi cezalandırmaya **"Kadir"**dir. O'nun gücü her şeye ulaşır**...**

Ayet: 30. Gün gelecek, her benlik, hayırdan işlediğini önünde bulacaktır. Kötülükten işlediğini de... İsteyecekler ki, önüne getirilenle kendisi arasında uzun bir mesafe olsun. Allah sizi, kendisinden sakınmaya çağırır. Allah kullarına karşı Rauf'tur, çok şefkatlidir.

Her bir kişinin işlemiş olduğu iyi ve kötü işleri önünde hazır olarak bulacağı bir gün vardır. O benlik ne olsa da kendisiyle o günün arasında ulaşılamaz bir ayrılık, uzaklık olmuş olsa diye sevgiyle karışık bir dilekte bulunur. İnsanın her işlediği ve söylediği şeyden kendisinde bir eser meydana gelmiş olarak benliği iyi veya kötü şekilde işlenmiş olunur ve o şey benlikte tekrar yapıldığı vakit, benlik o şey üzere kökleşmiş ve

alışkanlık haline gelmiş olur. Böylece canlar (ruhlar) göklere ait sayfalarında da işlenmiş olunurlar. Fakat o şahıs kuruntu ve hayale dayalı anlayışlar, hisse dayalı uğraşlar ile kendisinin olup o gün önünde hazır bulacağı şekil ve işlememelerinden habersiz durumdadır. O işlemeleri kendisi için yapılmakta olduğunu görmeğe fırsat bulamaz, benlik bedeninden ayrılmış olduğunda, o işlemelerin görülmesini engelleyen şeyler kalmayınca o hayır ve kötülük işlemelerini kendisinde hazır olarak bulur. Eğer işlemeleri kötü ise, kendi ile o günün veya yaptıklarının arasının çok uzak olmasını dilemiş olur. Çünkü kendisinin yaptıkları ile kendisine azap edilmiş olunacaktır. Buna dayanarak o şekiller ve işlemeler eğer kökleşmiş alışkanlıklar değilse işlemelerin olduğu kadarı ile o benlik cezasını bulur. Yüce Allah, sizleri kendinizden sakındırır azabını hak ettirecek işleri işlememeniz için bu ayet-i kerime tekrar edilmiştir. Yüce Allah kullarına merhamet edicidir, bu sebebten evladının perişan olmaktan acıyan şefkatli baba ve anne gibi kullarını kötülüklerden sakındırır**...**

Ayet: 31. De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok affedici, çok merhametlidir."

Habib'im de ki, "Eğer sizler yüce Allah'a sevgi duymuş iseniz, bana uyunuz ki, yüce Allah sizleri sevmiş olsun." Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, yüce Allah'ın kutlu Habib'i (sevgilisi) olması sebebiyle kendisinin Allah'ı sevmekte olduğunu iddia eden her kim olursa olsun Allah'ın Habib'i **"MUHAMMED"** (s.a.v) e uymuş olması gereklidir. Çünkü ***"Sevilenin sevgilisi de sevilir."*** Bu kurala dayanarak Hz. Peygamber (s.a.v) sevmek gerekli olur. Peygambere duyulan sevgi ise ancak ona uymuş olmak ve kul, iyi niyet, ahlâk, hal, tavır ve inanış yönünden onun yoluna girmiş olmak ile olabilir. Ve sevmiş olmayı iddia etmenin ispatı ancak ifade edilen şekilde olabilir. Çünkü Muhammed (s.a.v) sevginin çekim alanı ve açığa çıktığı mazhardır ve Muhammed (s.a.v) in yolu sevginin güç kaynağıdır.

İmdi: Muhammed (s.a.v) in yolundan nasibi olmayan kişinin sevgiden de nasibi yoktur, sevgi davasında olan kişi Muhammed (s.a.v) e hakkıyla uymuş olduğu vakit onun batını, sırrı, kalbi ve benliği, peygamberin batınına, sırrına, kalbine ve benliğine uygun olmuş olur. Hz. peygamber (s.a.v) efendimiz ise ifade edildiği gibi sevgi mazharıdır. Bu uygunluk sebebiyle birisinin arkasından giden kişi için uymuş olmaktan nasibi kadarıyla Allah'ın sevgisinden bir özellikte olması gereklidir ki, bu şekilde yüce Allah kendi sevgisini o kişinin kalbine bırakmış olur ve o sevginin nuru peygamberin batınından o kişiye geçmiş olarak o şahıs da Allah'ın sevgilisi ve seveni olur. Ve eğer peygambere uygunluk göstermiş olmaz ise onun batını peygamberin batınına karşı gelmiş olup, sevilmişlik özelliğinden uzaklaşır ve çok süratli bir şekilde kalbinden seven olma hali de kaybolmuş oluverir. Çünkü eğer yüce Allah onu sevmemiş olsa idi, o da Allah'ı seven olamayacaktı. Ve Habib'ine geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamış olduğu gibi sizin günahlarınızı da örtmüş olsun. Muhammed (s.a.v) in geçmiş olan günahı zatı ve sonraya kalmış olan günahı ise sıfatıdır. Ona uymuş olanların günahları da böyledir. Ki, hadis-i kutsi'de yüce Hak,***"Kul nevâfil sebebiyle bana devamlı olarak yaklaşır ta ki, ben o kulu severim. İmdi ben o kulu sevdiğim vakit onun işittiği işitmesi ve gördüğü görmesi, söylediği sözü ben olurum, benimle işitir, benimle görür, benimle söyler."*** demektir. Yüce Allah sizin kendinize nispet ettiğiniz zatlarınız ve sıfatlarınız günahlarınızı yok eden bağışlayıcılık sahibidir. Size zat ve sıfatınızdan daha hayırlı vücud ve Hak ile ilgili sıfatı bağışlayan merhamet sahibidir. Sonra bu makam **"Kibrit-i ahmer"** (kimya ilminde en kıymetli görünen madde) den daha yüce olduğu için bu makamdan inmiş olarak sevgi makamından daha genel ilan irade makamına davet etti ve sonraki ayette, **3/32. Şunu da söyle:"Allah'a ve resule itaat edin." Eğer yüz çevirilerse, Allah küfre sapanları sevmez.** buyurdu. Yani eğer sizler seven olmaz ve Habib'in arkasından gitmiş olmaya güç yetiremez iseniz hiç olmazsa istek sahipleri olup emredilmiş olduğunuz şeylere boyun eğen olunuz. Çünkü istek sahibine, emre uymuş olmak ve emredilen şeye göre hareket etmek gerekir. Eğer bundan yüz çevirmiş olurlarsa onlar kâfirler, inkârcı ve gerçek olandan perdeli olanlardır. Hâlbuki yüce Allah kâfir olanları sevmez.

İmdi: Emredileni terk etmek ile küfür oluşması gerekli olup uymuş olmanın terki ile küfür oluşması gerekli olmuyor. Çünkü uymuş olmayı terk eden kişinin emre göre hareket ile boyun eğmiş olması mümkün olabilir. "Allah'a ve resule boyun eğin" sözünün manası da Allah'ın resul'üne boyun eğin, demektir. Çünkü her kim Resul'e boyun eğerse gerçekten Allah'a boyun eğmiş oldu, diye buyrulmuştur**...**

Ayet: 33. Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrahim Ailesi'ni, İmran Ailesi'ni ıstıfa ile seçip âlemlere üstün kılmıştır.

Ayette belirtilmiş olan **"Istıfa"** (temizini seçip alma, seçkinlik) kelimesi, sevgi ve halden daha geneldir. Buna dayanarak ıstıfa peygamberlerin genelini kaplayandır, çünkü peygamberler yüce Allah'ın berraklaştırıp

istemiş olduğu ve seçtiği kimselerdir. Fakat bu ıstıfa kelimesi özelliği gereğince peygamberlerin mertebeleri, fazileti ve aralarındaki farkı da belirlemiş olur. Ki, Bakara suresi, **2/253. İşte resuller! Biz onların bazısını bazısına üstün kılmışızdır.** buyrulmuştur.
İmdi: Peygamberlerin en özel mertebesi sevgi mertebesidir ki, bu konuda ayni ayetin bir başka cümlesinde, **2/253. Bazılarını da derecelerle yüceltmiştir.** denilmiştir. Bu sebeple peygamberlerin içinden en seçkin olanı Allah'ın kutlu Habib'i Hz. Muhammed (s.a.v) efendimiz olmuştur. Ondan sonra İbrahim, ona selâm olsun kendi ismine ilave olarak verilen ismi olan **"Hullet"** (Hakiki dostluk =Halillik) gelmektedir, en genel derecesi de Âdem Aleyhisselâmın hali olan ıstıfa (seçilmişlik) derecesidir. Ve sonraki ayette, **3/34"Birbirinden gelen soylar halinde. Allah, hakkıyla işiten, gereğince bilendir.** Buyrulmuştur. Din ve hakikat'te bazısı bazısından meydana gelen bir soy olduğu halde seçmiştir. Çünkü doğmuş olmak iki hal üzeredir, biri görünür olan anne rahmindendir, diğeri mana yönündendir, tevhid ve marifette ve batına ilgisi olup din usulünde diğer bir peygambere uymuş olan herhangi bir peygamber, uymuş olduğu peygamberin mana yönünden evladıdır. Böylece baba olmak dahi üç yöndendir. Biri seni dünyaya getiren, biri seni dünya işleri için terbiye eden, biri de sana ilim öğretmiş olan baba, olarak tarif edilmiştir.
İmdi: Görünürde olan doğuşta beden vücudu ana rahminde babanın spermasından meydana gelmiş olmak ve buna benzer şekilde, hakiki doğuşta da kalp vücudu, kabiliyet benliği rahminde hakikat üzere irşat edici bir kâmil mürşidin tevhid ilmini üflemiş olmasından meydana gelmiş olmaktır. İşte Hz. İsa aleyhisselâmın ***"İki defa doğmayan kişi göklerin saltanatına giremez."*** sözüyle işaret ettiği doğuş bu şekilde olan doğuştur. Bilinmelidir ki, manevi olan doğmanın çoğu görünürde olan bedenin doğuşuna uymuş olur. Bu sebebten peygamberler görünürde de bir nesil, soy ağacının yemişi idiler. Çünkü Hz. Mûsa ve Harun'un babaları Ümran bin Yahir. Hz. İbrahim'in oğlu İshâk. Onun oğlu Yakub. Onun oğlu Lev'inin evladından idi. Ve Hz. İsa'nın annesi olan Hz. Meryem'in babası Ümran bin Masan da Yakub'un oğlu Yehuda'nın sülalesinden idi, böylece Hz. Muhammed (s.a.v) in Hz. İbrahim' in oğlu İsmail'in sülalesinden olduğu meşhurdur. Bunun sebebi şudur ki, **"Ruh"** berraklık ve bulanıklık, yaratılış ile ilgili zamanında huy'un, ölçülülük ve orta oluş yokluğunda huy'a uygun olur. Buna dayanarak her ruhun kendisine uygun ve ona özel olan huy ve davranışı vardır. Çünkü bereket taşkınlığına yakınlık gerekliliği ile ulaşılır. Ruhların da yakınlık ve uzaklıkta sınıfları ve mertebeleri değeriyle ezelde birbirinden farklılığı gereğince her bir ruh'a huy ve davranışlarına kavuşmuş olması için gelecekte huy ve davranışlarda birbirlerine benzerler. Ancak bir arada olmaları, iğreti ve uygun olmayan bir takım sebeplerden dolayı birbirlerine benzememeleri olabilir. Bunun gibi bedenlere kavuşmuş olan ruhlar da kâtiplerin yazısında birbirine yakın ve hallerinde birbirine uygundurlar. Bu açıklama Mehdi aleyhisselâmın Hz. Muhammed (s.a.v) in soyundan olduğunu güçlendiren şeylerdendir. Yukarıdaki ayetin son cümlesinde **"Hakkıyla işitendir, bilendir."** denmesiyle gerçekten sen işitici, bilicisin demesiyle Ümranın karısı şahitlik ettiği yönüyle yüce Allah o kadının, **3/35. "Rabbim, karnımdakini özgür bir biçimde sana adadım."** dediği vakit, onun sözünü işitici, niyetini bilicidir. Bilinmelidir ki, gıdalar çocuğun bedeninde tesir edici olduğu gibi niyetler ve bencillik halleri de çocuğun üzerine tesir edicidir.
İmdi: Gıdası helal, temiz ve benlik halleri nur ile ilgili ve niyetleri adalete uygun ve doğru olan kişinin evladı mümin, gerçek peygamber ve veli olarak gelir. Gıdası haram, benlik halleri karanlık, alçak, niyetleri kötü ve bozguncu olan kişilerin evladı bozguncu veya kâfir ve alçaklık üzere gelir. Çünkü o evladın meydana gelmiş olduğu sperma, o gıdadan doğmuş ve o benlik ile terbiye edilmiştir. Ve o babaya ve gıdaya uygun olur. Mânâ yönü ağır basan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin, ***"Evlat babasının sırrıdır."*** diye buyurmuş olduğu sözü bu ifadeye de işaret etmektedir. Ve bu hadis-i şerifin hikmeti, Hz. Meryem'in doğruluğu ve İsa'nın nübüvveti de Meryem'in babasının doğru oluşunun bereketi olmuştur**...**

Ayet: 37. Onun yanına her girdiğinde, orada bir rızık bulurdu.
Hz. Zekeriyya aleyhisselâm, ne vakit Hz. Meryem'in bulunduğu **"Mihrab"** (Ümit bağlanılan yer) a gelse, Meryem'in katında rızık bulurdu. Bu rızıktan Allah'ın katından Meryem'e akmış olan ilimler ve hüküm, hakikatler ve ruh ile ilgili marifetler rızıkları olduğu konusunda yorum yapmak da uygun olur. Çünkü kişinin kendisine ait görüşleri uzmanlığının yiyecekleri, **"Erzak-ı ledünniye"** (Allah bilgisi ve sırları ile ilgili yiyecekler) olmasına kılavuzluk eder. Ve sonraki ayette, **3/38"Zekeriya orada Rabbine yakarmıştı: "Rabbim, demişti, katından bana tertemiz bir soy bağışla. Sen yakarışı en iyi duyansın."** buyrulmuştur. İşte o vakitte Zekeriyya ayette ifade edildiği şekilde Rabbine dua etti. Zekeriya, ona selâm olsun, ihtiyar halde olup toplumunun ileri geleni ve imamı (Önderi) idi. Rabbinden yerini tutacak hakiki bir oğlunun olmasını istedi. Ki, Kehf Suresinde buna işaret edilmiştir. Buna dayanarak üç gün **"İtikâf"** (bir yere

çekilip halk ile konuşmamak) yapmak üzere emir almış olduktan sonra, İlâh'a ait kudret ile sulbünden kendisine Yahya aleyhisselâm bağışlanmış oldu.
İmdi: Bildiğin yönüyle kendi hallerine ve ayrıntılı vücuduna uygulamış olmak suretiyle ayetin te'vili de sana uygulanması mümkündür. Te'vil şöyledir ki, cisme ait huylar yani ruh Ümran'ının karısı olan beden ile ilgili kuvvetler, kendi karnında bulunan **"Nefs-i mutmain ne"**nin Hakk'a boyun eğmesi ve emrini yerine getirmiş olması ile yüce Allah'a adamış oldu. Bunun üzerine benlik kızı doğurunca, benlik kızının temiz ve pak olduğu için yüce Hak, onu kabul ettikten sonra, düşünce Zekeriya'sını ona kefil yaptı.
İmdi: Düşünce Zekeriya'sı her ne vakit ki, benlik Meryem'i üzerine akıl mihrabına girerse, düşünce o manayı başkasından farklı hale getirmeden benliğin berraklığı sebebiyle kendisine açılmış olan manayı mümkün olan şeyler rızkını, onun yanında bulurdu. O vakit düşünce Zekeriya'sı o mananın bir araya getirdiklerini istemiş olarak yüce Allah'tan, kendisine huylar pisliğinden temizlenmiş, güzel bir oğul bağışlanmasını istedi. Yüce Allah, onun duasını işitti, yani kabul etti. Kabul edince, düşünce Zekeriya'sı akıl mihrabında temiz âleme yönelme ile yaklaşmış olarak. Ve nurlarının inmesini istemekle Rabbine yalvararak bilinen şeylerin bir araya getirilmesi ile uğraşta iken ruha ait kuvvetler alışkanlığı kendisine seslenerek, daha sonraki ayette, **3/39. "Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi doğrulayıcı bir efendi; nefsine egemen bir benlik, barışseverlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeliyor."** Buyrulmuştur. Düşünce **"Tur"** unun sonu olan ihtiyarlığına ermiş olduktan sonra, temiz hakikatler ve bütünlüğe ait marifetlerinin kavrayışına yetişemediği düşüncenin, kullanma yeri olması dolayısıyla, benliğe ait ruhun huylarından ibaret bulunan karısı da, nursuz bir akar. Yani, kısır bir halde bulunduğu bir zamanda cisimlerden doğmuş olanlardan ve cansız cisimler âleminden temizlenmiş olduğu için. Allah'ın bir kelimesi olan kalp aynasını doğrulamış. Ve ona iman edici ve kuvvetler sınıflarının tamamının büyüğü ve cisim ile ilgili huylara bizzat girişerek ve bedene ait kuvvetler huylarına yakınlıktan benliğini engelleyici. İşleri ile ilâh'a ait huzura yakın olmuşlardan olmayan, yaklaştırılmayan, elverişli, iyi olup birbirinden ayrılma ve yalnız kalmışlardan, gerçek emir ile marifetler ve tüm hakikatlerden ve güzel ahlâk ve kusursuz çareler öğretiminden haber verici olduğu halde, gerçekten yüce Allah seni işlerlikte olan akıl Yahya'sı ile müjdeler, dediler**...**

Ayet: 41. Zekeriyya dedi: "Rabbim, bana bir belirti ver." Allah buyurdu: "Sana belirti şudur: "İnsanlarla üç gün, işaretleşme dışında konuşmayacaksın.
Yani temizlenmiş benlik nuru ayrılığından meydana gelenin işareti. Her bir günü Hz. Zekeriya aleyhisselâmın davranışlarının ömrü on senelik bir sözleşmenin bütünlüğü sayılan. Ve tam yüz sene olan birinci on seneden başlayarak uzunluğu otuz seneden ibaret bulunan üç gün süresince bedene ait kuvvetler ile konuşmaktan. Ve boş lezzetler ve aşırılıklardan, onlara karışmaktan kesilerek bedene ait kuvvetlerin amaçlarına yanaşmadan her birinin kendisine özel tespihi ancak manası gizli sözler. Ve gizli işaretlerle emretmiş olmakla, iş bu üç günde akıl mihrabında Rabbinin zikri ve Rabbine özel tespihi ile meşgul olmasıdır. Yine böylece ruha ait kuvvetler melekleri, açıkta olan temizlenmiş benlik Meryem'ine sonraki ayette, **3/42. Ey Meryem, Allah seni ıstıfa edip seçti. Seni tertemiz kıldı ve seni âlemlerin kadınları üstüne yüceltti."** Buyrulmuştur. Yani "Ey Meryem yüce Allah seni aşırılıklardan uzak olmandan dolayı seçti. Ve seni ahlâkın rezillerinden ve beğenilmeyen hallerden temiz olman için korudu. Ve seni içinde bulunduğun âlemlerin kadınları, yani adi alışkanlıklar ve kötü işlerinden dolayı lanetlenmiş, aşırılıklar olan benlikler üzerinde seçkin kılıp yüceltti. Ey Meryem, sen emir ve ibadetleri yerine getirici olarak Rabbine boyun eğmiş ol. Ve umudu kırılmış, alçalmış, aciz kalmış, alçak gönüllülük ve bağışlanma makamında secde et. Ve alçak gönüllü olanlarla beraber boyun eğ ve alçak gönüllüler makamında alçak gönüllülük göster." dediler**...**

Ayet: 44. Bu gayb haberlerindendir ki, sana vahyediyoruz. Onlar, Meryem'in bakımını kimin üstleneceğini belirlemek için kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Çekiştikleri sırada da yanlarında değildin.
Şu haber, vücudun gizliliğinin oluşlarındandır. Ey **"Ruh"** peygamberi! Biz sana vahyediyoruz. Hal şu ki, hangisinin benlik Meryem'ini gözetmiş olarak. Ve görüşü değeriyle ve gerekli uygunlukla kefil olarak kendisi için önemli gördüğü şeyi. Benlik Meryem' ine emretme ve başkanlık yapacağı hakkında yarışmak üzere kalemlerini attıkları vakit. Ey ruh peygamberi sen ruh'a ait kuvvetlere ve benliğe ait olanların yanında, yani derece ve makamlarında değildin. Ve zorluktan evvel benliğin açığa çıkmasıyla baş olma isteği zamanında, zorluktan sonra Hakk'ın uygunlaştırmasıyla ruh'a ait kuvvetlere yatkınlığının galip gelmiş olup, Meryem'in gözetilme hali üzerinde kura çekiştikleri vakit, yine ey Ruh peygamberi sen çekişme yerleri olan açığa çıkma makamında değildin**...**

Ayet: 45. Bir de melekler şöyle demişlerdi: "Ey Meryem! Allah seni, kendisinden bir kelimeyle muştuluyor. Adı, Meryem oğlu İsa Mesih'tir. Dünya ve ahirette yüz akıdır. Allah'a yaklaştırılanlardandır."
Ve Melekler Meryem'in benliğine, "Gerçek o ki, yüce Allah seni bir kelime ile kendinden konuşulan **"Kalp"** kelimesiyle müjdeler. Varlık olarak değer ifade etmeyen ufak tefek şeyleri kavramış olmak ve geçimlilik işlerini en doğru, en berrak şekilde uygulamış olarak. Görünürde olan insanlar kuvveti ve görünmezlikte olan cinler kuvvetinin ona boyun eğmesi. Ve onu kabul ve saygı gösterdikleri için dünyada ve bütünlüğe ait manaları ve katıksız derecede temiz marifetleri kavramış olmak. Âhiretin iyiliğini temin edilmesi ve Hak'ta hidayetle duruculuğu dolayısıyla **"Ruh"** göğü meleklerinin de kendisine boyun eğdikleri için ahirette de reis ve koruyan ve saygı gösteren ol. Ve Hakk'ın tecelliler ve hakikate ait gizliliğin açığa çıkanlarını kabul edici olarak, Hak huzuru yakınlaştırılanlardan olduğu halde seni **"Nur"** ile mesh (sıvazlama) ettiği için onun ismi **"Mesih"** bin Meryem (Meryem oğlu Mesih) konulmuştur. Ve sonraki ayette, **3/46. "Beşikte ve yetişkin çağında insanlara konuşacaktır. Barışa yönelik iş yapanlardandır."** Buyrulmuştur. Beden beşiğinde ve ruh ihtiyarının gidişi yakınlığına erişmiş, kendisine nurunun beyazlığı galip olduğu halde, insanlara konuşur ve marifet makamına yetkili olanlardandır." dediler. Ve daha sonraki ayette, **3/47. Meryem dedi ki: "Rabbim, çocuğum nasıl olur benim? Bana hiçbir insan dokunmadı ki!" Allah cevap verdi: "Allah dilediğini işte böyle yaratır."** buyrulmuştur. Benlik, kendisine bir insanın dokunmamış olmasından yani saygı gösterilen birinin terbiyesi veya bir bilinenin öğretmesi olmadan doğuşu yüklenmiş olma hayreti içinde kaldı ki, bekâretin (dokunulmamışlığın) mânâsı budur. Ayetin son cümlesinde "İşte böylece Allah dilediğini yaratır." denmiştir. Yani kendine çekme ve gizliliği bulma ile ıstıfa, seçkinlik meydana getirir ve sevilenlerin, bazı sevenlerin halleri olduğu gibi öğretim ve eğitim olmadan kendisine **"Kalp"** makamını bağışlar**...**

Ayet: 48. Ona Kitap'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncili öğretecek.
Ve Rabbe ait eğitim ve öğretim ile akla uygunluk ilimler kitabını ve şeriat hükümlerinin hikmetlerini ve İlâh'a ait Tevrat ve İncil olan kitaplarının marifetlerini, yani zahir ve batın marifetlerini ona öğretti. Ve sonraki ayette, **3/49. Onu, Beniisrail'e şöyle konuşan bir resul yapacak: "Şu bir gerçek ki, ben size Rabbinizden bir mucize getirdim: Ben, çamurdan, kuş görünümünde bir şey yapar, ona üflerim de Allah'ın izniyle kuş oluverir. Ben, körü ve abraşı iyileştirir, ölüleri Allah'ın izniyle diriltirim. Evlerinizde yemekte ve biriktirmekte olduklarınızı size haber veririm. Eğer inananlarsanız, bunda sizin için tam bir mucize vardır."** Buyrulmuştur. Ve Meryem oğlu İsa Mesih, Yakub olan **"Ruh"** un çocuklarından kabiliyetli olup ruh'a ilgi gösterenlere resul olarak gönderilir." Benim gerçek tarafından geldiğime kanıt olan ayet ile ben size Rabbinizden geldim. Ki, o ayet ile ben eksiklikte olan kabiliyetlilerin benlikleri çamurundan eğitme, temizleme ve işlerin hikmeti ile arzu şiddetinden, temizlik tarafına uçabilecek kuş şekli gibi bir şekil. Ve görüntü yapar ve konuşma ve bereketler tesiriyle, o kuşa hakikat ile ilgili hayat olan nefesinden. Ve ilâh ile ilgili olan ilmin nefesinden üflerim. Derhal Allah'ın izni ile şiddetli istek ve çalışma kanatlarıyla Hak tarafına uçabilen diri, sıhhatli bir benlik olur. Ve gönül gözü asla açılmamış ve Hak yüzü güneşini ve o güneşin aydınlığını görmemiş ve ehlini (uzmanını) de bilmemiş olan. Hak nurundan perdeliyi, anadan doğma gözsüzü hidayet nuru sürmesiyle. Ve benlik rezaleti hastalıkları ile dünya sevgisi ve bozuk inanışlarla ve aşırılık pisliğiyle ayıplı olan kişiyi, ruhlar ile ilgili doktorluk ile bu olumsuzluklardan, hastalıklardan kurtarırım. Ve Allah'ın izni ile cahillik ölüsünü, ilim canlılığı ile uyanık yaparım. Ve aşırılıklara ve lezzetlere girişmekle alıp yemiş olduklarınız ve gizlilikleriniz evlerinde hangi niyetle toplandığınızı ve arzularınızın da ne olduğunu size haber veririm. Eğer sizler gerçek müminler olursanız, bu hayret verici (aklın ermediği) işlerde sizin için benim nübüvvetime kılavuzluk edecek büyük işaretler, belirtiler vardır. Ve daha sonraki ayette, **3/50."Tevrat'tan önümde bulunanı doğrulayıcıyım. Size haram kılınmış olanın bir kısmını size helal yapacağım. Rabbinizden bir mucize getirdim size. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."** Buyrulmuştur. Ve ben ön tarafımda olan zahir ilmi Tevrat'ını doğrulayıcı olduğum halde ve size haram edilen batın nurlarından bazısını helâl yapmak için geldim. Ve ben hiçbir peygamberin bana karşı gelen olmadığı tevhid delili ile size Rabbinizden geldim. Yani Rabbinizden size tevhid delilini getirdim. Bundan dolayı gerçek üzere olduğum için bana karşı gelmekten sakınınız ve Allah'a sığınınız ve sizi tevhide olan davetimde bana boyun eğiniz**...**

Ayet: 52. İsa onlardan inkârı sezince şöyle konuştu: "Allah'a gidişte benim yardımcılarım kim?" Havariler dediler ki: "Biz Allah'ın yardımcılarıyız. Allah'a iman ettik biz. Tanık ol, biz müslümanlarız.

"Kalp" İsa'sı, ruha ait kuvvetlerden örtünmüş ve inkâr etme ve karşı gelmeyi hissedici olarak "Allaha davet etme konusunda benim yardımcılarım kim olacaktır?" dedi. Yani Hakk'a olan yönelmişlikte benliğe ait kuvvetlere karşı kendisine, ruh ile ilgili kuvvetlerden yardım istedi. Anılmış olan bu ruh ile ilgili kuvvetlerden berraklık, temizlik ve gönül sahipleri, "Biz Allah'ın yardımcılarıyız. Biz delil ile ve ruh nuruyla aydınlanmak sebebiyle Allah'a iman ettik. Ve bizim emirlere bağlı ve boyun eğen kişiler olduğumuza sen şahitlik yap." dediler. Ve sonraki ayette, **3/53"Ey Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik, resule uyduk; artık bizi gerçeğin tanıklarıyla beraber yaz."** dediler yani "Ey Rabbimiz, biz senin indirmiş olduğun tevhid ilmine nur bereketine iman ettik. Ve Resul'e uymuş olduk.
İmdi: Sen bizi, senin emrine bakıp hazır olanlarla hazır tut. Veya**:** "Bizi hidayetine şahit olanlardan eyle." duasında bulundular. Ve Havarilerin bu hayırlı davranışlarını engellemek isteyenler için, daha sonraki ayette, **3/54. Onlar tuzak kurdular, Allah da tuzak kurdu. Ve Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır.** Buyrulmuştur. Onlar kuşku ve hayaller, çirkini güzel ve iyi gösterme çeşitliliği ile kalbi aldatıp perişan edip yok etme konusunda tuzak ve hile kurdular. Yüce Allah, kuşku ve hayallerin canlandırılması ve kurulmasını kesici, tanık ve akla ait delilleri galip hale getirmekle ve kalp İsa'sını, ruh göğüne kaldırma ve hilelerinin önlenmiş olması için kalp İsa'sı benzerliğini de benlik üzerine bırakmış olmakla tuzak ve hile kurmuş oldu. Gerçek o ki, yüce Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır. Ve daha sonraki ayette, **3/55. Allah şunu da demişti: "Ey İsa, senin canını alacağım, seni kendime yükselteceğim; seni, inkâr edenlerden uzaklaştırıp arındıracağım. Ve sana uyanları, inkâr edenlerin, kıyamete kadar üstünde tutacağım. Sonra bana olacak dönüşünüz; tartışıp durduğunuz şeyler hakkında aranızda ben hüküm vereceğim."** Buyrulmuştur. Yani yüce Allah, "Ey İsa! Ben seni onların aralarından alıp tutacağım ve seni bana, yani benim etrafımdaki ruh göğüne yükselteceğim. Ve seni inkâr edenlerden, yani kötü kuvvetlerin komşuluğu pisliğinden ve hilelerinden ve konuşmaları olan kötülüğünden temizleyeceğim. Ve sana uymuş olup ruh'a ilgi gösterenleri ta büyük kıyamet gününe ve vahdet makamına erişmek zamanına kadar, perdeli olan benlik sahiplerinin üstünde tutacağım. Sonra büyük kıyamet gününde ve vahdet makamına ulaşmada dönüşünüz banadır. Hak birliğinde olmazdan (vahdetten) evvel kuvvetlerin önleyici olan çekişmesinde gerçek olan ile hüküm veririm. O vakit her kuvveti kendi makamında durdurur ve kendisine lâyık olanı veririm, bozma ve çekişmek de kalkmış olur. Ve daha sonraki ayette, **3/56"Küfre sapanlar var ya, işte onlara dünya ve ahirette şiddetle azap edeceğim."** buyrulmuştur. Yani gerçeklerden perdeli bir halde kalan benlik sahiplerini, **"kalp"** makamından mahrumluk ve yaptıklarının halleri ile perdelenmişlik gibi, şiddetli bir azap ile azap etmiş olurum. Ve daha sonraki ayette, **3/57. İman edip barışa yönelik işler yapanlara gelince, Allah onlara ödüllerini tam olarak verecektir. Allah, zalimleri sevmez.** buyrulmuştur. Yani benlik aleyhinde olarak **"Kalp"** İsa'sına yardımcı olmakta ve kalbin Hakk'a yönelmesinde ona uymuş olmakta her çeşit temizleme, boşaltma ve düzeltme, berraklaştırma gibi güzel işleri yapmış olup ruh'a ilgi gösterenlere yüce Hak, temiz nurlar ve ruh'a ait doğuşlardan tam olarak karşılıklarını verecektir. Yüce Allah zalimleri, hakikatleri ve ödülleri eksik yapanları sevmez. Amma benliğe uygulanmışlığı olmayarak, tuzak ve hile kurmalar ile ilgili ayet-i kerimenin te'vili şudur ki: Gerçeği inkâr ediciler, Hz. İsa aleyhisselâmı hile ile öldürecek kişiyi onun yanına sokmuş olmalarıyla tuzaklarını kurmuş oldular. Bunun üzerine Allah'ın ruhu İsa mazharı olan bir beden suretini İsa'nın kendi şekliyle benzetilip onlara gösterilmiş olundu. Onlar o sureti (görüntüyü) İsa olarak zannedip kabul ettiler ve o sureti öldürüp ortadan kaldırmış oldular. Ve yüce Allah, İsa aleyhisselâmı ruh güneşinin ruhaniyeti taşkınlığından olduğu için dördüncü kat göğe kaldırdı. Onlar ise cahillikleri dolayısıyla **"Rûh-ullah"**ın (Allah ile ilgili ruhun) öldürülemeyeceğini bilemediler. İsa aleyhisselâm göğe kaldırılmasından önce, kendi halini şüphe götürmeyecek şekilde bildiği için, yakın dostlarına "Ben ruh kaynağıma ve sizin de gökle ilgili kaynağınıza gidiciyim." Yani, insanlar için uygun olmayan günahlar pisliği âleminden temizlenip, suretleri bağışlayan ruhlar ve kemalat ı bereketlendiren ruh'ta olup üflemekle insanları terbiye edici olan **"Ruh-el Kuddus"** (Temiz ruh) a kavuşacak olanım. O halde temiz ruhun bereketlendirmesinden size yardım ederim demişti. O zamanda İsa'nın daveti kabul edilmiyor, onun gibi bir zata uyulmuş olunmuyordu. Bunun üzerine İsa aleyhisselâm Havarilere kendisinden sonra şehirlere dağılmalarını ve halkı Hakk'a davet etmelerini emretti. Havariler İsa aleyhisselâma "Sen aramızda olduğun halde davetimiz kabul edilmiyor. Sen bizimle olmadığın zaman bu davet nasıl kabul edilir, bu iş nasıl olur?" dediler. İsa aleyhisselâm da "Benim size yardım ediciliğimin işareti halkın benden sonra sizin davetinizi kabul etmesidir." dedi. Ne zaman ki İsa aleyhisselâm göğe kaldırıldı, onun dostları kimi davet ettilerse hemen uymuş oldular. Ve halkta bu davet edicileri kabul etme hali açığa çıkmış oldu ve davet sözleri yükselip, bağlı oldukları din yeryüzünün her tarafına yayılmış oldu.
İmdi: İsa aleyhisselâm, Hz. Muhammed (s.a.v) efendimizin mi'rac gecesinde yükselmiş olduğu **"Sidret-ül-Münteha"** olarak ifade edilen yedinci kat göğe. Yani, kemalde son bulma makamına ulaşmak ve sevgi

derecesine ulaşmış olamayınca, sevgi derecesine ulaşmış olmak için bir defa daha cisim ile ilgili bir surette Muhammed (s.a.v) ile ilgili dine (millete) uymuş olmak için yeryüzüne inmesi zorunlu olmuştur. Bu gibi akıl almaz oluşların hakikatlerini en çok bilen yüce Allah'tır**...**

Ayet: 59. Allah katında İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona "ol" dedi. Artık o, olur."
Gerçek o ki, Allah'ın katında baba vasıtası kullanılmayarak kudret ile yaratılmış olunmasında Hz. İsa"nın durumu, anasız ve babasız olarak yaratılmış olan Hz. Âdem gibidir. Bilinmelidir ki, kudretin akıl almaz tecellileri sosuzdur ve o makamda benzetme, kıyas yapmak geçersizdir. Özellikle anasız ve babasız olarak yaratılmış olma hikmet âleminde özel değerler vardır. Çünkü yaratılışları şaşılacak ve eksiklik üzere olan hayvanların birçoğu bir saat süresi içinde yaratılmakla doğmuş olur sonra birbirinden doğup çoğalırlar; böylece gelip geçmiş nice devirler içinden bir devre insanın da özellikli bir doğuşla meydana gelmiş olması sonra birbirlerinden doğması mümkün hale gelmiştir. Babasız var olma böyledir. Çünkü erkek sperması kadının yumurtasından daha hararetlidir. Peynire nispetle peynir mayası gibi, erkek spermasında bağ kurma kuvveti daha fazladır. Kadının yumurtasında ise süt'te olduğu gibi bağlanan olma hali daha kuvvetlidir. Bunların ikisi birleştiği vakit bağ tamamlanmış olur. Veya maya tutmuş olup çocuk meydana gelir.
İmdi: Birçok kadınlarda görüldüğü gibi, erkek huylarına uygun olan kuvvetli kadın huylarının bulunması mümkün olur. Ve buna dayanarak ciğerinin (karaciğer) huyu doğru ve harareti kuvvetli olan kadının, ciğerine yakınlığı sebebiyle sağ böbreğinde meydana gelen sperma (döl suyu) hararetinin çokluğu dolayısıyla erkek sperması ayarında, sol böbreğinde meydana gelen sperma da kadın yumurtası ayarında olur. Bir erkek suretinin hayalini kaplamış olmasından dolayı uykuda ve ruhunun Ruh-u Kuds'e veya başka bir meleğe kavuşmuş olması. Ve Meryem suresinde, **19/17. Biz de ruhumuzu ona göndermiştik de o kendisine sapasağlam bir insan şeklinde görünmüştü.** Buyurduğu yönüyle, hayalinin bunu temsil etmesiyle, Yakaza (uyanıklık) halinde kadın ihtilam (düş azma) olduğu vakit, her iki taraftan meydana gelmiş olan meniler (döl suları) rahim'e dökülürler ve sağ taraftan dökülen spermada bağlama kuvveti, sol taraftan dökülen yumurtada ise bağlanma kuvveti bulunmasıyla yavru meydana gelir ve ruh ona ilgi duyar. Yüce Hak, topraktan yoğurup ve şekillendirmiş olup ***"Hayat sahibi insan ol"*** diye irade etti. Âdem o anda his ve hareket sahibi oldu. Başlık olarak sunulan ayet, ruhun üflenmesine ve ruhun emir âleminden olup, cesedin halkı, organları gibi madde ve müddet ile geçmiş olmadığına işarettir.
İmdi: Anılmış olan yaratılış özelliği sebebiyle olağanüstülükte ortaklıklarında ve her ikisinin bedenlerinin madde ve müddet ile geçmiş elemanlar toprağından yaratılmış ve ruhlarının madde ve müddet ile geçmiş olmayıp, emir âleminden örneksiz olarak meydana getirilmiş olmaları ile Âdem ile İsa birbirine uygun olurlar**...**

Ayet: 61. İlimden bir nasip geldikten sonra, hak konusunda seninle tartışana de ki: "Gelin; oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, öz benliklerimizi ve öz benliklerinizi çağıralım, mübahele edelim de Allah'ın lanetini yalancılar üzerine salalım."
İmdi: Sana ilim geldikten sonra, Meryem oğlu İsa için Allah'ın oğlu diyerek İsa hakkında her kim seninle tartışmaya girişirlerse, ayette söylendiği gibi onları lanetlenmeye çağır. Gerçek o ki, Peygamberlerin Allah'ın lanetine çağırma üzerinde büyük bir tesiri vardır. Sebebi de Peygamberler benliklerinin **"Ruh-el Kuddus"** e kavuşması ve yüce Allah'ın onları Ruh-el Kuddus'le kuvvetlendirmiş olmasıdır. Ruh-el Kuddus ilâh'a ait izin ile unsurlar âleminde tesir edendir. Unsurlar âleminin Ruh-el Kuddus'den tesirleşme ve tesiri ruhumuza doğmuş olan kızgınlık, üzgün olma, karışık hallerinden düşünce gibi, huylar sebebiyle bedenimizin ruhumuzdan tesir ve tesirleşmek gibidir. Böylece ruhumuzda sonradan meydana gelen niyet ve isteklerle organımızın harekete geçmesi de bu çeşit işlerdendir. İnsana ait ruhların Ruh-el Kuddus'ten tesirleşmesi de, duygular ve diğer kuvvetlerimizin ruhlarımızın hallerinden tesirleşmesi gibidir.
İmdi: Kuddus (temiz) bir benlik, Ruh-el Kuddus'e veya bir takım gök cisimleri ve canlar melekler âlemi ruhlarına kavuşmuş olduğu vakit, o temiz benliğinin, yönelme ve kavuşması zamanında âlemde tesiri, kendi kavuşmuş olduğu ruhların tesiri olmuş olur. Buna dayanarak o temiz benlikten unsurlar ve eksik canların insana ait cisimleri dilediği yönüyle tesirleşen olur. Görülmüyor mu ki, Hıristiyanların benlikleri Hz. Muhammed (s.a.v) in şerefli benliğinden korku ile nasıl tesirlermiş olup lanetlenmekten vazgeçip vergi vermeyi kabul etme ve barış yapmayı istediler.

"Nimetullah" Tefsirinde bu konuda demiştir ki**:** "O gün âlemlerin övüncü olan Hz. Muhammed (s.a.v) efendimiz, bir torunu Hz. Hüseyin'i kucağına almış ve diğer torunu Hz. Hasan'ın elinden tutmuş olup, arkasından sevgili kızı Hz. Fatma ve Fatma'nın ardından İmam-ı Ali keremallahü veçhe olduğu halde yürüyerek geldiler. Allah'ın Resulü onlara: ***"Ben dua ettiğimde siz de âmin deyiniz."*** diye buyurdu.

Bunları gören Hıristiyanların en büyük rahibi: "Ey Hıristiyan cemaati, ben öyle bir nurlar görüyorum ki, eğer bunlar, bir dağın yerinden kaldırılmasını yüce Allah'tan istemiş olsalar, yüce Allah o dağı hemen ortadan kaldırır. Bunun için sakın lanetleşmeye girişmeyiniz. Çünkü girişmeniz halinde lanete uğrayıp yok olmanız kaçınılmazdır." dedi. Ve Hıristiyanlar lanetlenmeye çağrı yerine vergi vermeyi kabul etmeleriyle barış sağlanmış oldu. O vakit, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Benliğim kudret elinde olan yüce Allah'a yemin ederim ki, karşılıklı olarak lanetleşmeye girişmiş olsalardı, şekilleri maymun ve domuz şekline dönüştürülmüş olunacaklardı. Ve onlar üzerine bu vadiyi ateşle dolduracaktım ve yüce Hak, Necran halkını tamamen, hatta ağaçlardaki kuşların dahi kökünü kurutup yok edecekti."*** buyurmuştu. Kusurunu bilip özür dileme. Yani, olabilecek olan Karşılıklı lanetleşme meselesinde rivayet edilen bu olay. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin din ve tevhidi yayma konusunda üstün derecede alçak gönüllülük ve fedakârlığa çok canlı bir misal olmasıyla beraber. Hakiki **"Ehl-i Beyt"** i oluşturanların kimlerden ibaret olduğunu bütün cihana açıkça göstermiş olmakla, kesin bir kanıt ve tevhid ehli görüşünde çok kıymet ifade bir gerçeklik olduğundan, sadece bu bölümün ***"Nimetullah"*** tefsirinden alınıp tercümesi yapılan eserin bu bölümüne ilave edilmiştir. Ve bundan başka hiçbir tefsirden ve bir başka eserden bir kelime dahi tercümeye katılmadığını özür dileyerek açıklamış olmaktayız. ***(Eseri tercüme eden Ali Rıza Doksanyedi)***

Ayet: 62. Allah'tan başka ilâh yoktur.

Bilinmelidir ki, yüce Allah'tan başka bir varlık ve ibadet edilecek hiçbir ilâh yoktur, her şeyi kaplamış olduğundan dolayı, İsa aleyhisselâm o ilâh'ın zatı dışında olmamasıyla beraber Allahlıkta payı yoktur. Ve unsurlardan oluşan beden açıklığı ile zattan soyunmuş olma sebebiyle kendisine ibadet edilecek bir şey (ilâh) olmayı hak etmiş olması da mümkün değildir. Çünkü melekler ve ceberut âleminin tamamı böylece soyunmuşluktadır. Ve bir sonraki ayette, **3/64. De ki: "Ey Ehli-kitap! Sizin ve bizim aramızda aynı olan şu söze gelin."** Buyrulmuştur. Yani tevhidin ifadesi **"La İlahe İllallah"** kelimesine geliniz. Bu tevhid kelimesi üzerinde ve anlamında ne bir peygamber ne de ilâh'a ait bir kitap asla birbirine ters düşmemiştir**...**

Ayet: 79. Hiçbir insana yakışmaz ki, Allah kendisine kitap, hüküm-hikmet ve peygamberlik versin de sonra o, insanlara "Allah'ı bırakıp bana kullar olun" desin. O ancak şöyle der: "Okuyup araştırdığınız şeylere, öğrettiğiniz şu Kitap'a dayanarak benliklerini Rabbe adamış kullar olun.

Ayette söylendiği gibi yüce Allah, bir insana kitap, hüküm, nübüvvet ve rütbe vermiş olmasından sonra, o insanın diğer insanlara "Siz Allahtan vazgeçip benim kullarım olunuz." demesi olacak bir iş değildir. Vekil edilme, yani nübüvvet isteği, tevhitte yokluktan sonra ve velâyet mertebesinden sonra olabilir. Yüce Allah'ın, bir kişiyi benliğinden yok olucu yapmış olmakla insanlığına nispet ettiklerini yok etmiş ve mükâfat olarak kendisine kitabı ve ilâh'a ait hikmetleri kabul edici nur ve gerçek ile ilgili bir vücud bağışlamış olduğu o insanın, halkı kendisine davet etmesi olamaz. Çünkü Hakk'a değil de kendine davet eden kişi, Firavun'un yaptığı gibi bencilliği ile perdelenmiş olur. Bu gibiler tevhidi, tevhidin sözleri ile bilen, fakat hal ve zevk'ten bir nasip bulamayıp açıkta olana ulaşamayanlardır. Bunlar duydukları ilmin parlak sözlerinde yokluğu tatmış olmak halinde devamlı olduklarından benlikleri ile perdeli ve halkı benliklerine davet ederler. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, bunların hakkında ***"İnsanların en kötüsü kendilerine kıyamet koptuğu halde benliği ile diri kalan kişilerdir."*** buyurmuştur. Böyle olmayan zatlar ise kendilerini Rububiyet (her şeyin ihtiyacını vermek) kaplamış olan **"Allâme"** çok ilim sahipleri, ilim ile amel edenler, öğreticiler ve Allah'ın kitaplarını okuyanlar olduklarından, insanlara "Siz Rabbe ilgi duyanlar, nispet olunanlar olunuz, yani ilim, ibadet, iyi iş işleme ve boyun eğme ile perhiz (her şeyden el çekme) üzere kulluk edenler olunuz, ta ki karanlık üzerine nur'un galip olması ile Rabbe ilgi duyan, nispet olan olunuz." derler. Ve sonraki ayette bunların hakkında, **3/80. Ve size melekleri ve peygamberleri rabler edinmenizi de emretmez. Siz müslümanlar haline geldikten sonra inkârı mı emreder size?** Buyrulmuştur. Ayette söylendiği gibi, belirli bir şeye ibadet (kulluk) etme ve bir şekle bağlanmakla, melekleri ve peygamberleri de Rabler edinmenizi emretmiş olamazlar. Çünkü belirli bir şeye kulluk etmek ve bir şekille kayıtlanmak Hak'tan örtünmüş olmaktır. Hâlbuki siz zatlarınızı yüce Allah'a teslim ettikten sonra, Peygamber size O'ndan perdelenmenizi emreder mi? Elbette emretmez**...**

Ayet: 81. Ve unutma ki Allah, peygamberlerinden mîsaklarını almıştı.

Yüce Allah, peygamberlerden söz aldığı vakti hatırla. Peygamberlerin birinci saf, (sıra, dizi) halkından ve Allah'ı gerektiği şekilde bilmiş olmaları sebebiyle, aralarında ezele ait öğrenim, görüş birliği vardır. Ve herhangi bir arif, diğer ariflerin mertebesini bilir ve diğer arifler ile beraber yüce Allah'a söz birliği ile söz

vermiştir. Bu söz verme olayı, bütün peygamberler ve insanları içine almıştır. Ve peygamberlerin sözü kendilerine ve Hakk'a uymuş olmakla onları bilenlere özeldir.
İmdi: Yüce Allah, peygamberlerden iki söz almıştır. Birisi: Ahzab suresi, **33/7. Biz, peygamberlerden mîsaklarını almıştık. Senden de mîsak aldık Nûh'tan, İbrahim'den, Mûsa'dan, Meryem oğlu İsa'dan**, **bunların hepsinden kuvvetli bir sözleşmeyle mîsak aldık.** Buyrulmuş olan **"Ahd-i mîsak"** sözdür. Diğer birisi de: Araf suresinde, **7/172. Hani Rabbin, âdemoğullarından, bellerinden zürriyetlerini alıp onları öz benliklerine şahit tutarak sormuştu: "Rabbiniz değil miyim?" Onlar: Rabbimizsin, buna tanıklık ederiz."** denmiş olmasıyla ifade edilen sözdür ki, bu söz geneldir. Evvelki ayette bildirilen söz özeldir ki, o da peygamberler arasında ortak bilgi sahibi olmak ve gerçek dini ayakta tutmak, bazısı bazısını doğrulayıp birbirinden ayırmış olmamak. Ve halkı tevhide davet etmek ve ibadeti sadece Allah'a özel olma üzere yapmış olmak ve peygambere uymuş olup emri dinlemek ve bazı peygamberler bazı peygamberi toplumlarına tarif etmiş olma onların vermiş oldukları sözüdür. Bunun özel olması şu yöndendir ki, farklı şekillerinde ve hal örtülerinde ve açığa çıkanın çoğalmasında, Hakk'ın marifeti, cem ayniliği marifetinden daha ölçülü ve daha gizlidir. Hâlbuki peygamberler hakkıyla karşılıklı olarak rızık sahibi olmaları yönüyle, bunu şeriattan ibaret olan sıfat tecellileri hükümlerine âriftirler ve bu irfan sahipliği peygamberlere özeldir. Onlardan başkasına olamaz**...**

Ayet: 82. Tüm bunlardan sonra yüz çevirenler, fâsıkların ta kendileridir.
Yüce Allah'ın peygamberlerden almış olduğu sözü, bildikten ve bu sözü peygamberlerin kendisine bildirmiş olmasından sonra, her kim yüz çevirecek olursa, işte bu kişiler, Allah'ın dininden dışarı çıkmışlardır. Hâlbuki hakikatte Allah'ın dininden başka değer verilecek ve kabul edilebilecek bir din yoktur. Ancak zan ve kuruntu ile olan dinler vardır ve bu dinlere uymuş olanlar için sonraki ayette, **3/83. Hala Allah'ın dininden gayrisini mi arıyorlar? Oysaki göklerdeki şuurlular da, yerdekiler de ister istemez O'na teslim olmuşlardır.** Buyrulmuştur. Oysaki göklerde ve yerde olan var olanların tamamı, bazı insan ve cinlerden olanlar gibi isteyerek ve bazı insan ve cinler gibi istemeyerek Allah'ın dinini kabul etmiş Allah'a teslim olmuştur. Çünkü insan ve cin topluluğundan başka hiçbir yaratılmışta inkâr edicilik yoktur. Bu iki topluluğun dışında olanların tamamı Allah'ın kendilerine vermiş olduğu emirlerin doğrultusunda gerekeni yapmaktadırlar. Ancak insan kendi tercihi ile perdelenmiş olduğundan ve Allah ile arasında olan sözleşmeyi unutmuş olduğundan ve bencilliğinin karanlığı ile şeytana uygun iş yapmış olmakla, şeytanın davetini kabul ettiğinden, iman etmiş olmaz ve boyun eğmez ancak istemeyerek boyun eğer. Ancak yüce Allah'ın razı olup kolladığı ve seçtiği kişiler böyle değildirler. Şeytan ise "Ben Âdem'den daha hayırlıyım." sözünde kendini beğenmiş ve bencilliği ile perdelenerek büyüklenmiş ve Âdem'e secde etmekten kaçınmasıyla kâfirliğini perçinlemiştir. Böyle olmakla beraber şeytan, isyan etme kabahatini bilir ve istemeyerek iman edip boyun eğer ve inkârının hakikatinde Allah'ın İradesi olduğuna inanmasıyla kendisinin yanlış olan tercihini örtmüş olmaktadır, bu onun kendiliği ile olan imanıdır. Ve insana aldatmak için yaklaşıp, Haşr suresi, **59/16. Hani şeytan insana, "küfret/inkâr et" der, insan küfür ve inkâra sapınca da şöyle konuşur: "Vallahi ben senden uzağım; ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım!"** demiş olur. Ve kendi aldatıcılığını ve günahkârlığını gizlemiş olmak için Enfal suresi, **8/48. Şeytan onlara yaptıklarını süslü gösterip şöyle demişti: "Bugün size galip gelecek kimse yok, ben yanınızdayım." Fakat iki topluluk yan yana gelince iki topuğu üstüne çark edip şöyle dedi: "Ben sizden uzağım. Ben sizin görmediklerinizi görüyorum, ben Allah'tan korkarım. Allah'ın cezası çok şiddetlidir.** Diyerek kışkırtmış olduklarını yalnız başına bırakmış olur. Ve kıyamet günü açığa çıkıp aldatıldıklarını anlamış olanlar, şeytanı suçlamaları üzerine şeytan, İbrahim suresinde: **14/22. İş bitirilince şeytan onlara şöyle dedi: "Allah size hak bir vaatte bulundu, ben ise vaat ettim ama vaadimden caydım. Benim sizin üzerinizde bir sultam yoktu. Sizi davet ettim, siz de bana uydunuz. Hepsi bu. Şimdi beni kınamayı bırakın da öz benliklerinizi kınayın. Ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Aslında ben sizin, daha önce şirk aracı yapmanıza karşı çıkmıştım."** demiş olmaktadır. Bu ayetlerden anlaşıldığı gibi şeytanın imanının kendisine fayda vermediği bir zamanda, iman sahibi olduğunun kanıtı durumundadır**...**

Ayet: 85. Kim İslam'dan gayrı bir din ararsa artık o, ondan asla kabul edilmeyecektir. Ve o, ahirette hüsrana düşenlerdendir.
Her kim İslam'dan başka bir din ister ve ararsa ki, bu ayette ifade dilen **"İslam"** kelimesinden maksat, evvelce konusu geçmiş olan ayetteki, **3/20. "Ben yüzümü Allah'a teslim ettim."** cümlesiyle ilâh'a ait din demek olan tevhid dini işaret edilmiştir. Ve bundan evvelki ayette anılmış olunan, **3/19. Allah katında din İslam'dır.** cümlesiyle ifade edilip bütün dinleri içine alan olarak tarif edilen İslâm da yine tevhittir ki,

buna isteyerek eksiksiz boyun eğmek gerekir. Gerçeğe karşı perde sahibi olup örtünmesi dolayısıyla o kişinin sahip olduğu dinin yüce Hakk'a ulaşması mümkün olmadığından, elbette o din kendisinden kabul edilmeyecektir. O kişi ahirette, Hakk'ı verip de kendilerini perdeleyecek olan şeyleri satın alması sebebiyle çok zarar eden tüccarlardandır**...**

Ayet: 86. İmanlarından, resulün hak olduğuna tanıklık ettikten ve kendilerine ayan-beyan deliller geldikten sonra küfre sapmış bir topluluğa Allah nasıl kılavuzluk eder? Allah zalimler topluluğuna yol göstermez.
Bu ayet-i kerime, öncelikle kabiliyet nuruyla imana, sonra iman nuruyla Resul'ün hakikatini belirlemeye, zan ve şüphe kalmayacak derecede. Hak yakınlığının meydana gelmesi için doğru yolu bulmuş ve kuvvetli deliller, şahitler ile akla ait delilleri kendilerine katmış olup. Bu şahitlerin hepsinden sonra inatta ısrar sebebiyle, bencillikleri açığa çıkmış olarak zulümlerinin ve emredici benlik (Nefs-i emmare) halinin kendilerini kaplamış olma yaramazlığından. Hak ile ve Hak için Resul'e ait imanın hakikatini ve şahitlerini görmüş olan ruh, akıl ve kalplerinin nurları ile perdeli yapan kişileri, yüce Allah'ın doğru yola koymayacağının tespitini yapmıştır. Çünkü bu kadar açık delilleri gördükten donra da perdeli olmak son derece büyük zulümdür. Hâlbuki yüce Allah zalim olanları, örtülerinin kalınlığı Hak'tan ve nuru kabul etmekten uzak kalmışlıkta derinleşmiş oldukları için, hidayet etmez. O zalimler iki kısımdır.
Birinci kısmı: Kendilerinde Nefs-i emare'nin kalpleri üstünü kaplama hali kökleşmiş ve kuvvetlenmiş, anlayışı sapkınlıkta son dereceye ermiş uzaklık ve inatta ısrar ederek yok olmayacak bir alışkanlık haline gelmiş olanlardır. Ve bunlar için, şu ayette, **3/90. İmanlarından sonra küfre sapmış, sonra da küfürde daha da azıtmış olanların tövbeleri asla kabul edilmeyecektir. Onlar, sapıkların ta kendileridir.** Buyrulmuştur. Birinci kısım için delil olan bu ayetin manası, iman etikten sonra inkâr edip sonra bu inkârlarının üzerinde ısrar etmiş olan kişilerin tövbeleri asla kabul edilmeyecektir, bunlar sapıklık sahipleridir. Ve ahiret âleminde görecekleri uygulama hakkında şu ayette, **3/91. Gerçeği örtüp de küfre sapmış olarak ölenlere gelince, onların her biri kendini kurtarmak için dünya dolusu altın verse de asla kabul edilmeyecektir.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, imanı inkâr edip ve bu inkâr etme halinde ölenlerden birisi, yeryüzü dolusu altını fidye olarak vermiş olsa da, elbette kabul edilmeyecektir. Çünkü ahiret âlemi nur ve bekâdır. Bundan dolayı orada nur'a ait işler, bekâya ait niyetten başkası kabul edilmez. Yok, olucu olan karanlığa ait şeylerin orada kıymeti ve saygısı görmesi yoktur. Hal-bu-ki inkâr ve örtünmelerinin sebebi: Ancak işbu yok olucu karanlığa ait şeylerin sevgisi olmuştur. O halde bu karanlığa ait şeyler, pişmanlık duyma yardımıyla, kurtulmalarının ve yakınlıklarının ve kabul edilmelerinin sebebi olabilir, belki pişmanlığın yok olması, sevilmeyen zarar ve mahrumluklarının sebebi olur.
İkinci kısmı: Henüz bu hal kendilerinde kökleşmemiş ve kalplerinin üstü paslanmamış ve benlik örtüsünün arkasında kabiliyet nurundan bir nokta kalmış olmasıyla kendilerini rahmet ve ilâh'a ait uygunlaştırmanın yetişmesi ile pişman olmuş olmaları ve huylarla ilgili akıl hükmüyle hareket etmekten utanır olmaları ümit edilenlerdir. Ve bunlar için de şu ayette, **3/89. Ondan sonra tövbe edip hallerini düzeltenler müstesna. Hiç şüphesiz Allah, çok affedici, çok merhametlidir.** Buyrulmuştur. İkinci kısım için delil olan bu ayetin manası, inkâr halinde iken tövbe edip iman ve iyi işler yapıp eski hale dönmekten çekinme, perhiz etme devamlılığı ile bozmuş olduklarını düzeltmiş olanlara, yüce Allah bağışlayıcı ve rahmet edicidir**...**

Ayet: 92. Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe zafer ve mutluluğa asla ulaşamazsınız. İnfak ettiğiniz her şeyi, Allah çok iyi bilmektedir.
Sizler sevdiğiniz şeylerden ihtiyaç sahiplerine dağıtmadıkça, elbette güzel ihsan mertebesine ulaşmış olamayacaksınız. Sahibini Allah'a yaklaştıran her işe **"Birr"** (iyilik, güzellik) denilir. Hakk'a yaklaşmak mümkün değildir, ancak Hakk'ın dışında görülenlerden uzaklaşmak ile mümkün olur. Bir şeyden uzaklaşan başka bir şeye yaklaşmış olur.
İmdi: Her kim bir şeyi severse, onunla yüce Allah'tan perdelenmiş olur ve sevgisini Allah'ın dışında görünenlere bağlamış olduğundan dolayı, gizli olan bir şirk (Allah'a ortak) yapmış olur. Ki, yüce Allah, Bakara suresinde, **2/165. İnsanlar için de öyleleri vardır ki, Allah dışında bazılarını Allah'a eş tutarlar da onları Allah' ı sevmiş gibi severler.** buyurmuştur. Yani bu da Allah gibidir deyip sevdikleri bir şeyi Allah'a ortak yapmalarıyla en büyük olan **"Şirk"** günahını işlemiş olur. Ve o sevdiği şey sebebiyle benliğini Allah üzere tercih etmiş olur. Bu şekilde olan anlayışla üç yönden Allah'tan uzaklaşmış olmaktadır.
Birincisi: Hakk'ın dışında var gibi görünenleri sevmek.
İkincisi: Yaratılmış bir şeyi Allah'a ortak belirlemek.
Üçüncüsü: Hakk'ı bırakıp benliğini tercih etmektir. Eğer benliğini bırakıp yüce Allah'ı tercih ederek başka sevgileri elinden çıkarıp dağıtmış olsa, yani Allah'tan başka bir şey bırakmamış olsa, o vakit sözü edilen

uzaklık yok olur ve Hakk'a yakınlık meydana gelmiş olur. Eğer bunu yapmayacak olursa başka şeylerden onun birkaç mislini sadaka olarak dağıtmış olsa bile, yine Hak'tan perdeli olarak kalır. Ve insan için gerekli olan yere ulaşmış olamaz. Çünkü yüce Allah, ayette söylendiği gibi o kişinin başkalar ile perdelenmiş olduğunu ve neyi dağıttığını bilir**...**

Ayet: 93. Tevrat indirilmeden önce İsrail'in kendi nefsine haram kıldığı şeyler dışında tüm yiyecekler İsrail oğullarına helâldi.

Bütün yiyecekler akıl sahiplerine asıl hükmüyle helal olmuştur. Çünkü akıl, eşyanın mutlaka kulların menfaatleri için yaratılmış olduğuna hükmeder. Buna dayanarak bilinebilecek olan şeylerden olan bir şey bilinmek için yaratılmıştır. Ancak **"Ruh"** İsrail'inin (Yakub'unun) eşyanın helâl olmasına özet olarak hüküm vermesinden sonra akla dayanan görüş ile tecrübe ve bir şeye benzetme yaptığı zaman, farklılık üzere eşyanın zarar ve menfaatlerini bilerek benliğine haram etmiş oldukları ayrı tutulmuştur. Çünkü akıl, zarar verici ve yok edici şeyin haram olduğuna hükmeder. İlâh'a ait olan, Tevrat ve diğer kitaplar vasıtasıyla, şeriat'a ait hükümlerin indirilmiş olmasından evvel akıl, zararlı şeylerin haram olduğuna hükmeder. Bunun sebebi şudur ki, insanlar Hakk'a ait din üzere hepsi bir ümmet iken benlikleri üzere hareket etmeleri sebebiyle ayrılığa düştüler. Onların doğru yolda olmaları ve ahiret ile ilgili hallerinin doğruluğu ve gerçek üzere uygunluğa yönlendirilmeleri için Allah tarafından peygamberler gönderildi. Bozulmuş olan halleri, kalp ve huyları, hasta olan benlikleri değeriyle alışmış oldukları Hak'tan engelleyen ve Hak'la kendileri arasında örtü olan ve kendilerini doğru yoldan ve olgunluğundan engelleyen, arzular, aşırılıklar ve diğer azdırma ve bozuklukları yerinden eden şeylerden, ilâh'a ait hikmetin haram edilmesini gerekli yapan şeyler haram edildi**...**

Ayet: 96. Şu bir gerçek ki, âlemlere bereket kaynağı ve yol gösterici halinde insanlar için kurulan ilk ev Mekke'dekidir.

Gerçek o ki, insanlar için belirlenip meydana getirilmiş olan evlerin en evvel olanı Mekke'de bulunan ev Kâbe'dir. Beyt-i şerif (şerefli ev) in yer ve göğün yaratılışında, su üzerinde ilk olarak meydana gelmiş olan ev olduğu ve yeryüzünden iki bin yıl evvel yaratıldığı ve su yüzünde beyaz bir köpük idi ki, yeryüzünün onun altında döşendiği hakkında söylenti vardır.

İmdi: Ev ile hakiki olan **"Kalp"** e işaret edilmiştir. Su üzerinde meydana gelmiş olması, hayvana ait ruh göğü ile beden Yeri'nde nutfe (sperma) ye ilgi göstermiş olmasıdır. Yeryüzünden evvel yaratılmış olması, hakiki olan kalbin eski ve bedenin sonradan olduğuna işarettir. Ev olan kalbin en evvel yaratılmış olmasının, iki bin yıl olmasıyla açığa çıkması. Sayılar arasında bin sayısı tam bir rütbe olmasına bakarak kalbin beden üzerine. Birisi benliğe ait davranış ve kalp davranışı olarak iki davranışı rütbe ile öne geçirilmesine ve beyaz köpük olması, öz değerinin berrak olduğuna. Ve yeryüzünün onun altına döşenmiş olması, hakiki olan kalbin tesiri ile bedenin oluşmuş olduğuna. Ve bedenin şekil ve çizgileri ve görünen suret organının hakiki kalbin hallerine uymuş olduğuna işarettir. Ve anlatılmış olan hikâyenin te'vili bu yöndendir. Bilinmelidir ki, Ruhun bedene ilgi duyması ve hakiki kalbin bedene kavuşmasının ilk yeri; görünürde olan suret kalp'tir. Ve görünür suret olan kalp, organın ilk olarak meydana gelmiş olanıdır ve hareket eden organın en evvelkisi sakinlik bulan organların en sonuncusudur. Bu sebeple insanlar için yapılan evlerin en evvelkisi, suret itibariyle göğüs şehrinde bulunan evdir.

Bir başka mana: İnsanlar için konulmuş olunan en evvelki Mescid ve ibadethane, mana yönünden olan göğüs Mekke'sinde bulunan hakiki kalp'tir. İşbu mana yönden olan göğüs makamı, benlikten daha şereflidir ve hakiki kalbe yöneltilmiş olan kuvvetlerin sıkışıklık meydana getirmiş oldukları yerdir. O kutlu ev, kendisinden bütün vücudun bereket, hayat ve kuvvet alması dolayısıyla ilâh'a ait bir bereket sahibidir. Çünkü organda bulunan bütün kuvvetler evvela o evden organlara ulaşmış olur. Ve o ev âlemlere hidayet sebebidir. Ve yüce Allah'a onun sebebiyle doğru yol bulunan nurdur. Sonraki ayette o evin özellikleri hakkında, **3/97. Açık-seçik deliller, İbrahim'in makamı vardır orada. Oraya giren, güvene ermiş olur. Yoluna gücü yetenin o evi ziyaret etmesi, insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır. Kim nankörlük ederse hiç kuşkusuz, Allah bütün âlemlere muhtaç olmayacak bir Ganî'dir.** Buyrulmuştur. O evde ayetler (deliller) ve şahitler yani ilimler ve marifetler, emirler ve hakikatler vardır. O delillerden biri de İbrahim makamı, yani İbrahim nurunun ayak yeri, yani Ruh nurunun kalbe ulaşma yeri olan akıl vardır. Cahillik merkezlerinde hayrette kalanlardan her kim o eve girerse, hayal ve sözler olan benlik şeytanlarının şaşırtıcılığından, kuruntu şeytanının hayaller cinlerinin çarpmasından ve benliğe ait hal ve kuvvetleri yırtıcılarının yok etmesinden kurtulur, güvenlikte olur. Ve yüce Allah bu evin ziyaret ve tavaf edilmesini, insanlara farz kılmıştır. Yol yönünden gücü olanların, yani isteğinde kararlı, kabiliyetli, takva sermayesine, gayret ve kuvveti olan bineğine gücü olan kişilerin, evi ziyaret ve tavaf etmesi farzdır.

Kabiliyeti zayıf, dermansız, hasta ve diğer meydana gelmiş engeller veya benliğe ait arızalar veya beden sakatlığından oturup kalmış kişilere farz değildir. Her kim gücü var iken kabiliyetini örterse ve benlik arzusuyla evden yüz çevirirse gerçekten yüce Allah o kişiden ve âlemlerin tamamından **"Ganî"**dir. O kişinin evden uzaklığı ve örtünme alçaklığında mahrumluk hakaretinde perişan ve geri döndürülmüş, Hakk'ın hidayet rahmetini kabul etmeyen olduğu için, ona yüz verilmez**...**

Ayet:101. Allah'ın ayetleri size okunuyor. Resulü de aranızda; peki nasıl küfre sapıyorsunuz? Kim Allah'a sarılırsa dosdoğru yola iletilmiştir o.
Her kim Hakk'ın dışında görülenlerden kesilmek ve tevhid hakikatine yapışmakla Allah'a sarılırsa,gerçekten de doğru yola doğrultulmuştur. Ve Hud suresi, **11/56" Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir."** buyrulduğu yönüyle, dosdoğruluk yolu yüce Hakk'ın yoludur.
İmdi: Her kim vahdette yokluk ile başka olanlardan kesilip Hakk'a yönelmiş olur ise, onun yolu Allah'ın yolu olmuş olur. Ve sonraki ayette, **3/102. Ey iman edenler! Allah'tan, kendisinden korkmaya yaraşır biçimde korkun. Müslümanlar olmanın dışında bir hal üzere sakın can vermeyin.** Buyrulmuştur. Ey müminler! Siz, vücudunuzdan olan sonraya kalmışlıkta doğru bir şekilde yüce Allah'tan sakınınız. Çünkü doğru şekilde Hakk'a dayanma, gerekli ve layık olduğu şekilde sakınmaktır ki, o da Allah'ta yok olucu olmaktır. Yani kendinize nispet ettiğiniz sıfatlarınız ve zatlarınızdan sonraya kalabilecek olan(Bakıyye) den sakınmada yüce Allah'ı kendinize koruyucu yapınız. Çünkü her ne ki, elden çıkmıştır onun devamı yüce Allah'ta vardır. Ve sizler nasıl olursa olsun deyip ölmeyiniz, ancak kendinize nispet ettiğiniz zatlarınızı yüce Allah'a teslim etme hali üzere ölünüz. Yani ölümünüz, Hakk'a ait **"Tevhid"** de yok olmaktan ibaret olsun**...**

Ayet: 103. Hep birlikte Allah'ın ipine yapışın, fırkalara bölünüp parçalanmayın; Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Birbirinizin düşmanı idiniz. Allah kalplerinizi uzlaştırıp kaynaştırdı da Onun nimeti sayesinde kardeşler haline geldiniz. Ateşten bir çukurun kenarında idiniz; sizi oradan kurtardı. Allah size ayetlerini bu şekilde açıklıyor ki, doğruya ve güzele yol bulasınız."
Yüce Allah'ın birliği (tevhid) üzere toplanmış olduğunuz halde **"Rabbiniz değil miyim?** Şeklinde seslenme vaktinde vermiş olduğunuz **"Evet"** sözünüze yapışınız. Ve sakın arzularınızın farklılığı sebebiyle ayrılıklara düşmeyiniz. Çünkü Hak'tan ayrılmış ve dağılmış olmak, sadece ayrılıklar uyuşmazlığı ve boş arzulara uyma ve kuvvetlerin bir diğerini çekiştirmesiyle olur. Tevhid ehli olan kişiler ise, kalbi Hak nuru ile aydınlandığı ve kalbin bereketlendirmesinden benliği de nurlanmış olduğu için ayrılıklardan uzak bir yerdedir. Bundan dolayı kuvvetler bir diğerine teslim olup vermiş oldukları söz üzerinde duran olurlar. Kalplerde sevgiyi ifade etmiş olan tevhide, sizleri yöneltmiş ve koymuş olmasıyla, Allah'ın size vermiş olduğu nimetini anın ve düşününüz. Siz kendinize ait örtüler ve doğal olan perdelerle örtünmeniz dolayısıyla, birbirinize düşmanlar ve Allah'a ortak koşmayı kabul eden ve huylar çukuruna düşmekle yok olan nurdan ve insan için gerekli tüm amaçlardan uzak kalanlar idiniz. Yüce Allah, nuru ile aydınlanmak için Allah'ta birbirinizi sevmiş olmanızla kalbilerinizin arasını uzlaştırmış, düzeltmiş oldu. Bunun üzerine Allah'ın nimetiyle siz, hemen Allah'ta birbirinize bağlı din kardeşleri oldunuz. Ve siz içi ateş dolu bir çukurun kenarında idiniz ki, o da karanlık huylar çukuru ve mahrumluklar azabı yeridir. Aranızda sizi ruh makamı yüksekliği oturağına ve zat cenneti rahatlığına ulaştıran hakiki bir ulaşmışlık ile sizi o çukurdan kurtardı. İşte böylece **"Latif"** isimlerin ve nur ile ilgili doğuşların tecellileri (görüntüleri) ile size ayetlerini açıklamış oluyor. Ümit edilir ki, zat tecellisine ve cemaline ulaştıracak olan Allah'ın doğru yolunu bulmuş olursunuz**...**

Ayet: 104"İçinizden hayra çağıran, doğruyu-güzeli emreden. Kötü ve çirkinden alıkoyan bir topluluk olsun, kurtuluş ve zafere eren işte onlardır."
Sizin içinizden çıkabilen tarikat şeyhleri gibi olup, insanları hayra davet eden çok bilgili, emirleri yerine getiren, arif (kendini ve Rabbini bilen) ve dinde dosdoğruluk sahibi bir topluluk olmalıdır. Çünkü Allah'ı bilmeyen bir kişi, doğruyu ve güzeli bilemez, çünkü mutlak şekilde hayır, insanlar için çeşitlilik değeriyle mümkün olan Hakk'ın marifeti ve Hakk'a ulaşmaktan ibaret olan mutlak kemal (olgunluk) hayrıdır. Herhangi bir şeye ait olan hayır da, mutlak olan hayra ve olgunluğa veya herkesin kendisine özel olan kabiliyeti gerekliliğiyle ona özel olan olgunluğa ulaşmasına vasıta olan şeydir. Buna dayanarak davet edilmeye layık olan hayır, ya yüce Hak'tır veya Hakk'a ulaşma yoludur. Ve kendisine mutlak (kesin, değişmez) olan hayır'dan ihsan edilmiş kişi, içinde bulunduğu topluluğa yüce Allah'ın emri üzere yapılması ve kaçınılıp yapılmaması gerekenleri bildirir, öğretir. **"Ma'rûf"** (yapılması gerenler) yapanın kendisiyle beraber Hakk'a yakınlaşmış olan ve dinde gerekli ve yapılması uygun bulunan bir şeydir. **"Münker"** (yapılması yasak olan

şeyler) sahibini Hak'tan uzaklaştıran ve işleyeni asi, beğenilmeyen ahlaklı ve kusurlu hale getiren herhangi haram ve iyi olmayan bir şeydir.
İmdi: Tevhid ve dosdoğruluk sahibi olmayan kişi için davet makamı ve ma'rûf ile emretme ve münkerden sakındırma makamı yoktur. Çünkü tevhid ehli olmayan kişiler çoğunlukla Allah'ın dışında görünüp kabul edilenlere boyun eğmiş olmaya davet ederler ve dinde dosdoğruluk sahibi olmayan her ne kadar şeriat tevhidinde ise de çoğunlukla kendi katında yapılmaması gerekeni ve Nefs-i emare (emredici benlik) de yapılması yasak olan şeyi emreder. Veya bunun tersi olarak çoğunlukla kendi katında yapılmaması gereken olup işin hakikatinde yapılması gerekeni yasaklar. Mesela; cem makamına erişmiş hal ehli olup da farksızlık hali ile kendinde olmayarak. Hak ile halktan örtünmüş kişi, çoğunlukla bazı sarhoşluk veren şeyleri ve insanların mallarında haksız kullanma gibi olan haramı helal yapar ve halka alçak gönüllülük, ihsan, mükâfat ve bu gibi helal ve belki şeriat açısından uygun olan işler ve beğenilenleri haram yapar. İşte şunlar ki, örtüleri kalmamış kurtuluş sahipleridir ve yeryüzünde Allah'ın halifeleri olan seçkinlerdir**...**

Ayet:105. Kendilerine açık-seçik kanıtlar geldikten sonra, çekişmeye girip fırkalar halinde parçalananlar gibi olmayın.
Ve sizler uydurmalar ve arzulara uymuş olup ayrılıklara düşenler. Ve kendilerine yüzlerin birleşmesini ve söz biriliğini gerektiren şeriat ve akla dayanan deliller geldikten sonra uyuşmazlık gösteren kişiler gibi sizi yol üzere toplayacak bölünmeyi kabul etmeyen biri olarak gelene uymuş olmakla bir söz üzere birleşenler. Ve bir imama (öndere) uymuş olan olmadığınız halde, huylarınız gerekliliğiyle ileri çıkanlar olmayınız. Çünkü insanların yaradılış ve isteklerinden kazanılmış olan çeşitli huyları, dağınık istekleri, değişik adetleri ve davranışları vardır. Ve bunun üzerine birbirine zıt anlayışlar, bir diğerine düşman ahlaklar, düzenlemiş olur. Eğer onların birbirlerine uymuş olması sebebiyle din anlayışları ve ahlâklarının ve görüşlerinin birleştiği sevgi. Ve oyun eğmeleri sebebiyle sözlerinin alışkanlık ve arzularının birleştiği, bir inanışları ve imamları olmazsa, sürüden ayrılan bir koyun kurdun avı olduğu gibi, o insanlar da önem verilmeyip ihmal edildiğinden ayrılığa düşmüş ve şeytanın yırtıp parçalayacağı avları olurlar. Bu sebebten Müminlerin amiri olan Hz. Ali efendimiz ***"İnsanlara her türlü şartlarda iyi veya kötü bir önder yani amir gereklidir."*** buyurmuştur. Ve Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, işlerin bir araya getirilmesi ve düzgün bir program içinde yürütülmesi için iki kişiyi veya ikiden fazla kişileri bir işin görülmesi için göndereceği vakit birini diğeri üzerine âmir belirlemeden ve diğerine de âmirine boyun eğmesini emretmeden göndermezdi. Mutlaka birisini âmir, diğerini ona uymuş olan memur yapardı. Eğer böyle yapılmasa ortalık karmakarışık olmuş olup din ve dünya işleri sıkıntılı, dünyalık ve âhiret ile ilgili işlerin düzeni bozulmuş olur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Her kim cemaatten bir karış kadar ayrılır ise cennetin örtüsünü göremez."*** Buyurmuş ve sözlerine devam ederek,***"Yüce Allah cemaatle beraberdir."*** Buyurmuşlardır. Görülmez mi ki, topluluk olan insan, kalbin başkanlığı ve aklın boyun eğmesi ile kontrol altına alınmış olunmaz ise, onun da düzeni bozularak dünya ve ahirette zarar etmesini gerektiren bozukluk ve ayrılığa düşmüş olmaya sebep olur. Ve ileride olan bir ayette, Enam suresinde, **6/153. Bu benim dosdoğru yolumdur, onu izleyin, başka yolları izlemeyin ki, sizi O'nun yolundan ayırıp parçalara bölmesinler.** Buyrulmuş olması üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, yerde düz bir hat çizdi ve yanında bulunanlara ***"İşte, doğru yol budur."*** dedi. Sonra o hattın sağ ve solundan birçok çizgiler çizdi ve ***"Şunlar da bir takım yollardır ki, her biri üzerinde ona davet eden bir şeytan vardır."*** diye buyurdu**...**

Ayet:106. Gün gelir bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara şöyle denir: "İmanınızdan sonra küfre mi düştünüz? Hadi, saptığınız küfür yüzünden tadın azabı."
Bir takım yüzlerin ak ve bir takım yüzlerin kara olduğu günü düşününüz.
Yüzün beyazlanması: Benlik ile ilgili ve karanlık olan aşağılık yönden yüz çevirme ve Hakk'a yönelme dolayısıyla kalp yüzünün Hakk'ın nuruyla aydınlanmasından ibarettir ki, bu da ancak tevhid ile ve tevhid de dosdoğrulukta olup bu surette benlik de kalbin nuruyla nurlanarak tamamı Allah'ın nuru ile aydınlanmış olurlar.
Yüzün kararması: Benliğin lezzetlerini elde etme konusunda ona uymak ve arzulara uymuş olmakla hoşnutluğunu arayıcı olan benliğe dönmek ve nur ile ilgili yönünü hakikatten yüz çevirmekle, kalp yüzünün kara olmasıdır ki, bu da ancak dağınık olan şeytan yollarına uymuş olmakla olur. Yüzleri kararmış olanlara siz imanınızdan sonra inkâr mı ettiniz? Yani kabiliyet nuru ve yaratılış berraklığı ve aklın doğrultulmuşluğu ile doğru yolu bulduktan ve nurlandıktan sonra benliğin karanlık halleri ile Hak nurundan perdelenmiş olarak, benliğin karanlığında mı duran oldunuz? Öyle ile siz, Hak'tan örtünmeniz sebebiyle mahrumiyet azabını tadınız, denilir. Ve sonraki ayette, **3/107. Yüzleri ağaranlara gelince onlar, Allah'ın rahmeti içindedirler. Sürekli ondadır onlar.** denmiştir. Fakat yüzleri beyaz olan kişiler, ulaşma rahatlığından ve

temiz nurundan ve cemal şühudundan ibaret bulunan yüce Allah'ın rahmetindendirler. Ve onlar o ilâh ile ilgili rahmette devamlıdırlar**...**

Ayet: 110. Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiyi güzeli emredersiniz, kötü ve çirkinden alıkoyarsınız, Allah'a iman edersiniz. Ehl-i kitap da iman etseydi, kendileri için elbette hayırlı olurdu. İçlerinde müminler vardır ama onların çoğu fıska sapmış durumdadır.
Sizler tevhidin gölgesi olan adaletle ayakta duran tevhid ehilleri olduğunuz için en hayırlı bir inanmışlar topluluğu oldunuz. Siz **"Ma'rûf"** (Allah'ın uygun görüp yapılmasını emrettikleri) ile nasihat ve **"Münker"** (Allah'ın uygun görmeyip yasakladıkları) den sakındırmış olursunuz, ma'rûf ile nasihat ve münkerden sakındırma ancak tevhid ehli ve adalet üzere hareket eden kişi güç yetirebilir. Çünkü evvelce de konusu geçen Bakara suresinde, **2/143. İşte böyle! Biz sizi, insanlar üstüne tanık olasınız, resul de sizin üstünüze tanık olsun diye, orta yolu izleyen bir ümmet yaptık.** Buyrulmuştur. Bu ayetin evvelce yapılan te'vilinde geçtiği gibi ma'rûf ve münkeri tevhid ehli ve adalet sahibi olan bilir. Müminlerin amiri olan Hz.li ona selâm olsun, ***"Biz orta yüz yastığı gibiyiz geri ve noksan kalanlar bize katılır, sınırı aşmış olanlar da bize döner."*** Buyurmuştur. O halde tevhid ehilleri doğru yol üzerinde geride ve eksik halde olanlara, kendilerini tevhid makamına ulaştıran ma'rûf ile nasihat ederler. Sınırı aşmış olgunluk taraftarı (kemal ehli) olan ise, cem ile ayrıntılardan, vahdet ile kesretten perdelenmiş olanı sakındırmış olur. Ve sizler yüce Allah'a iman edersiniz, yani orta yol olan tevhid makamında ve yine uyuşmazlık açısından ayırma ve aşırılıktan sakınarak ölçülülük makamında kararlı olursunuz. Ve eğer kitap ehli olanlar iman etmiş olsalardı, onlar da sizin gibi olurlar ve kendileri için hayırlı olurdu. Onların içinden bazıları mümindirler. Çokları da yasak ve kötü işleri yapan ve iman çerçevesinin dışına çıkmış olanlardır**...**

Ayet: 111. Biraz eziyet dışında size asla zarar veremezler.
Onlar size dil ile eziyet etmekten başka bir zarar veremezler. Çünkü kudret ve kuvvetin aslından kesilmiş, eşyada zayıflık ve kötülük yeri olan kendilikleri ile olmuşlardır. Hâlbuki sizler Allaha sarılmış, Allah ile kuvvetlenmiş, eşyada kahr kaynağı olan Hak ile olduğunuzdan, onların gücü ancak dil ile kötülemek ve eziyet etme sınırına varabilir. Hak benliği kudretinin sınırı ve sonu yoktur. Sizin mazhar olduğunuz kudretiniz ise kahr ve tamamıyla yok etme ile her gücün üstünde olur. Çünkü siz Allah'ın sıfatları ile sıfatlandırılmışsınız. Bu sebeple düşmanlarınız ile çarpışma zamanınızda onlara yardım edilmeyeceği konusunda şüphe yoktur ve sizin tarafınızdan bozguna uğratılmış olurlar. Nereye sokulup gizlenmiş olsalar da onların üzerine alçaklık damgası vurulmuştur. Bilinmelidir ki, yüceliğin tamamı Allah'a aittir. O'nun yüceliği üzerinde hiçbir kişinin nasibi yoktur. Ancak Münafikun suresinde, **63/8. Güç ve itibar Allah'a, onun resulüne ve iman sahiplerine özgüdür.** Buyrulmuş olduğu yönüyle yüceliğin mazharları (aletleri) Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ve müminler gibi, insana nispet edilen sıfatların yok edilmesi neticesinde yüce Allah'ın sıfatları ile sıfatlandırılan kişilerde yücelikten nasip vardır. Resul'e ve müminlere karşı gelmiş olan kişi, yücelik özelliğine ters saygılı olanlara başka türlü olur. Bundan dolayı hangi hal üzere olursa olsun o kişiye alçaklığın gelmesi ve onu kaplamış olması gerekli olmuştur. Ayette buyrulduğu yönüyle, Allah'tan olan bir ipe ve insanlardan bir ipe tutunmuş olmalarıyla yücelik ehli ile kendisinin arasında bir bağ, yani söz verme ve korunma olursa, aşağılık olmaktan ayrı tutulmuş olur. Bu da insanlardan olan ip olmasıyla aslı olmayan sonradan olan, gelip geçici bir iş olup yapay bir bağ ile bağlanmış olur. Bundan dolayı bu yapay bağ, asıl benliklerinden çıkmış olan, aşağılıktan ibaret olan ve kendilerine gerekli olan zat ile ilgili hallerine karşılık olamaz. Ve onlar Hak'tan yüz çevirmiş olmaları ve uzaklıkları sebebiyle Allah tarafından şiddetli kızgınlığa tutulmayı hak etmiş oldular. Ve Allah'tan kesilerek kendiliklerine döndükleri ve Allah'ın onları kendilerine terk ettiği için kendilerine miskinlik gerekli olmuş ve miskinlik damgası vurulmuştur. Ve daha sonraki ayette, **3/113. Ama hepsi bir değildir. Ehlikitap içinden dürüst davranan, geceleri Allah'ın ayetlerini okuyan ve secdeye kapanan bir zümre de vardır.** Buyrulmuştur. Ayette belirtildiği üzere kitap ehlinin hepsi bir değildir. Kitap ehlinin bazısı Allah ile ayakta durucudur. Bu ayetle kitap ehli, dosdoğruluk ehlinin halleri ile tarif edilmiştir, yani kitap ehlinden tevhid ve dosdoğruluk ehli olanlar da vardır**...**

Ayet: 115. Onların yaptığı hiçbir iyilik, karşılıksız kalmayacaktır. Allah emirlerine karşı gelmekten sakınanları çok iyi bilmektedir.
Siz hayır cinsinden neyi işlemiş olursanız, elbette o hayırlarınız inkâr edilmeyecektir, yani sizi yüce Allah'a yaklaştıracak olan işlerden, sizden açığa çıkmış olan herhangi bir işin karşılığı size ulaşmış olur, o iyi işlerinizin karşılığından mahrum bırakılmazsınız. Yüce Hak, hadis-i kutside, ***"Her kim bana bir karış***

yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşana ben bir kulaç yaklaşırım. Ve bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim." ve bir başka sözünde, ***"Ben beni anmış olanın ve bana teşekkür edenin dostu, arkadaşıyım ve bana boyun eğmiş olanın dileğini yerine getireniyim."*** buyurmuştur. Yani sizler kabiliyetleri düzeltme ve gerçeğe yönelme ile Allah'a boyun eğdiğiniz gibi, O'na göre olan bereketin bereketlendirmesi ile ve size dönme ile yüce Allah boyun eğmiş olur. Yüce Allah, kendisinden meydana gelip örtü olan şeylerden sakınanları bilicidir. Buna dayanarak örtünün yok olmasına kadar onlara tecelli eder**...**

Ayet: 117. Bu dünya hayatında harcamakta olduklarının durumu, bir rüzgâr örneğine benzer: Onda kavurucu bir soğuk vardır. Öz benliklerine zulmetmiş bir topluluğun ekinine değmiş de onu mahvetmiştir. Allah onlara zulmetmedi, onlar kendilerine zulmediyorlardı.
Yok olucu olan bu dünya hayatında ve yok olması çabuk olan lezzetlerinde aşırılıkları ile övünülecek söylemleri işitme. Ve gösterişi sevme ve insanların kendine olabilecek methiyesini istemek için onlara sadaka dağıtanlar. Kendilerine zulmeden bir toplum, ekinlerine isabet ve o ekinleri derhal yok etmiş olan ve kendisinde şiddetli soğuk bulunan bir rüzgâr gibidir. Bilinmelidir ki, Yüce Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar, kendilerine zulüm eden oldular**...**

Ayet: 118. Ey iman sahipleri! Kendi dışınızdan hiç kimseyi sırdaş edinmeyin. Sizi sarpa sardırıp perişan etmekten çekinmezler. Size sıkıntı verecek şeyi pek severler. Ağızlarından nefret taşmaktadır. Göğüslerinin saklamakta olduğu ise daha büyüktür. Eğer aklınızı işletirseniz Allah size ayetlerini acık- seçik göstermiştir.
Ey müminler siz, ayette söylendiği gibi sizden başka yani, müminlerin dışında olanlardan arkadaş ve sırlarınızı açacağınız dostlar edinmeyiniz. Bir kişinin sırdaşı, gizli konuştuğu ve esrarına haberli yaptığı temiz ve berrak olan dostudur. Böyle bir dostun bulunması ise ancak amaçta birlik, din ve özelliklerinde söz birliği ettikleri ve art niyet için değil, sadece Allah rızasında birbirlerini sevmiş oldukları vakit olur. Nitekim ***"Sadık olan dostlar, ayrı bedenlerde olan tek benliktir."*** denmiştir.
İmdi: İman ehlinin, dışında olan bir başkası olduğu vakit ondan uzak olmak daha uygundur. İman ehli olmayanlar, sizden hiçbir bozukluğun ve zararın uzak olması için çalışmazlar. Ve hiçbir bozukluğu ve zararı sizin bulunduğunuz yerde yapamazlık etmezler. Onlar sizin mümkün olduğu kadar zarar ve perişanlığınızı severler. Çünkü hakiki ve katkısız sevgi; vahdetin gölgesi olduğu için, ancak tevhid ehli olanlar arasında olabilir. Hak'tan perdeli olanlar ise birbirine zıtlık ve karanlık âleminde bulunmalarıyla, onların âlemlerinde berraklık ve söze sadıklık bulunamadığından aralarında gerçeğe dayalı bir sevgi olamaz. Belki işin cinsinde, menfaat ve lezzetlerde ortaklıkları ve bu konuda birbirinin yardımına ihtiyaçları olması dolayısıyla insanlar bir cinsle ilgili genel olarak perdelilerin arasını bir derece uzlaştırmış olabilir. Fakat art niyetleri bulunan menfaat ve lezzetleri meydana gelmiş olmadığı vakit birbirini rahatsız ederler. Ve birbirlerini kötülerler ve düşmanlık da ederler ve aralarında var gibi görünen kaynaşma kaybolur. Çünkü o kaynaşma değişiklik gösteren bir işten ileri gelmiştir, çünkü benlik değişmenin kaynağıdır. Dünya menfaatleri ise var olan halleri ile kalıcı değildir. Benlik ile alınabilecek lezzetlerin son bulması çok süratlidir, çabucak geçer. Bundan dolayı dünyada sonradan meydana gelen sevgi devam etmez. İman edilmiş olan evvelki sevgi böyle değildir. Çünkü o hakiki sevgi asla değişiklik göstermeyen bir emre dayanmaktadır. Açıklaması yapılan bu sevgi meselesi, müminlerin kendi aralarında başkalık olmadığı bir vakittedir. Durum böyle iken sözü edilen sevgi, müminler ile şekil yönünde ve özellikte onlara aykırılıkta bulunanlar arasında olduğu zaman, o sevginin var olması nasıl mümkün olabilir. Ve nur ile karanlık nasıl bir arada durabilir, yücelik ve alçaklık hangi yönde birbirine uygunluk gösterir? Elbette gösteremez, oluşamaz. Bunun için iman edenler ile etmeyenler arasında olabilecek olanları, eserleri gizlenemeyen zat ile ilgili uyuşmazlık ve hakiki bir düşmanlık vardır. Ki, yüce Allah, birçok ayetiyle bu manayı açıklamıştır. Yani gerçek olarak onların kendilerinden birbirlerine karşı kötüleme ve düşmanlık açığa çıkmıştır. Çünkü zatlarına ait olan bu özelliğin gizlenmesi mümkün değildir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Hiç bir kimse bir şeyi gizleyemez, çünkü yüce Allah, o kimsenin gizlediği şeyi onun dilinin darlığından ve sürçmesinden ve yüzünün rahatlığından açığa çıkarmış olur."*** diye buyurmuştur. Ayette işaret edildiği gibi kalplerin gizlediği düşmanlık daha büyüktür. Çünkü kalplerin gizlediği düşmanlık ateşidir ve o ateş kalpte gizlenmiş asıldır, meydana çıkmış olan düşmanlık onun ışığıdır. Sevginin ve düşmanlığın kanıtlarını ve Sebenlerini size araştırıp gerçek olarak açıklamış olduk, eğer siz anlatılmak istenen manayı bu sözlerden anlamış oldunuz ise**...**

Ayet: 119. Siz öyle kişilersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz. Ve Kitap'ın tümüne inanırsınız. Onlar ise sizinle karşılaştıklarında inandık derler; başbaşa kaldıklarında size öfkelerinden parmak uçlarını ısırırlar.
Sizler **"Tevhid"** gerekliliğince onları sevmektesiniz, çünkü tevhid ehli olan kişi Hak ile Hak için bütün insanları sever ve akrabasının ve bir araya getirilenlerin kavuşması gibi bütün insanların kendine kavuştuğunu görür, buna dayanarak onlara ilâh'a ait rahmet ve Rabbe ait merhamet bakışıyla bakmış olur. Ve onlara karşı merhametli olur ve gösterilen sevgi karşılıksız olur. Çünkü onları aslı olmayan işler ile uğraş içinde ve oluşlar ile imtihan olunup rahmete muhtaç kimselerden olanlar olarak görür. Tercih ettikleri huylar karışıklığında ve benlik karanlığında kalmak ve hakikatten örtünmüşlük gerekliliğince onlar sizi sevmezler. Ve siz tevhid ilminizin kaplayıcı olması dolayısıyla, indirilmiş olan kitap'ın tamamına iman edersiniz, onlar ise kendi dinleri ile bağlı olma ve içinde bulundukları haller ile örtünmüş olduklarından sizin iman etiğinize iman etmezler. Kendi amaç ve niyetlerini içlerindeki iki yüzlülük halleri dolayısıyla, sizin yanınıza gelmiş oldukları vakit ***"Biz iman edenleriz."*** derler. Başbaşa kaldıkları zaman zatlarına ait kinlerin ve gizli kötülemelerinden dolayı, kinlerinin şiddetinden sizi parçalar gibi parmaklarını ısırırlar. Konu ile ilgili diğer ayetlerin manası açıktır**...**

Ayet: 120. Eğer sabreder, sakınır/korunursanız onların tuzakları size hiçbir şekilde zarar veremez. Allah Muhit'tir, yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatmıştır.
Eğer sizler yüce Allah'ın sizi imtihan ettiği zahmet, zorluk ve belalara Allah'a sığınma ile sabreder. Tevhid ve birbirine benzeme gerekliliği üzere kararlılıkla durucu ve işlerinizde onlardan yardım istemekten ve onların dostluğuna sığınmaktan sakınır ve Allah'tan korkarsanız. Onların hile ve tuzakları size hiçbir zarar veremez. Çünkü siz Allah'a tevekkül edici, imtihanına O'na sığınmakla sabredici, başkasından değil sadece Allah'tan yardım isteyen kişi, düşmanına galip, dilemiş olduğuna kavuşmuş olur. Ve Rabbinin çok güzel olan koruyuculuğu ile korunmuş olur. Yüce Allah'ın dışında görünenlerden yardım dileyen yardımcısız kalma durumuna düşmüş, kendiliğine terk edilmiş, ilâh'a ait uygunlaştırmadan, Rabbinin yardımından mahrum olur. Nitekim bir şair, ***"Başkalardan yardım isteyen kişinin yardımcısı zayıflık ile kimsesizliktir."*** demiştir. Gerçek o ki, yüce Allah, iman etmemiş olanların yaptıkları hileleri kuşatıcıdır. Bundan dolayı o hileleri geçersiz hale getirir ve yok eder, ve doğruluğu belli olan bir özelliktir ki, ***"Sana karşı kıskançlık edeni perişan etmek istersen kendinde olan faziletini fazlalaştır."*** denilmiştir.
İmdi. Sabır ile takva, faziletlerin en güzellerindendir. Eğer sizler sabır ile takva' ya konusunda gerekli olanı yerine getirmiş olursanız düşmanlarınıza karşı zafer kazanmış olursunuz**...**

Ayet: 125. İş sanıldığı gibi değildir. Onlar, hemen şu anda üstünüze gelseler bile, eğer siz sabreder ve korunursanız, Rabbiniz sizi, üzerlerine nişan vurulmuş beş bin melekle destekler.
Ayette söylendiği gibi sizler sabır ile sakınmış olursanız ve şu çalkantılardan size bir ürküntü gelecek olursa Rabbiniz size beş bin öğretici melekler ile yardım edecektir. Hak için mücadele etmenin sıkıntı ve kederlerine sabır ve ilâh'a ait rızayı istemek için Allah'a boyun eğme ve zorluğuna dayanmada benliğini verme ve feda etmek. Ancak Hakk'ın desteği ile kuvvetlenmek ve yakınlık nuru ile aydınlanmak ile ve kendisine gönül rahatlığı ve tamamlığın inmesiyle. Kararlı olma, sebat ve Hakk'ın emrine karşı gelmiş olmaktan, menfaat ve ganimete eğilim göstermiş olmaktan, yok olma ve benlik korkusundan sakınmak ile. Ve benliğin ruh ve kalp sultanının kahrı yerinde kırılması zamanında olur. Çünkü yerinde durma ve ağır başlılık ruhun özelliğidir. Hareket ve uzaklaşma benliğin özelliğidir.
İmdi: Ruh sultanı kalbi kaplamış olduğu zaman ve ilgi alanını, memleketini aldığı vakit, benliğin istilasından kalbi korumuş olur. Bunun üzerine ruhun zatında sevgili olan nura ait ilgisi dolayısıyla Kalp ona âşık olarak durucu olur. Ve onun sebebiyle benlik ve kuvvetleri üzerine kuvvet bularak benliği ve kuvvetlerini kırar ve bozguna uğratır. Ve benlik hallerinin galipliğini ve karanlığını ortadan kaldırmış olur ve onları düşkün ve boyun eğen ve şüphesi kalmamış yapmak suretiyle benliğinden sıkıntı yok olur. Ve o da kalbin nuruyla nurlanır. O vakit rahmet inmiş olur ve kalp parlaklıkta ve yerindeki kuvvetleri kahretmekte, üstte bulunan derecesine şiddetli arzu ve sevgide göğün saltanatına uygun olur. Ve bu uygunlukla melekler âlemi göklerine ulaşmış olup kendiişlerinde melekler âleminin kuvvetler ve özelliklerini kendisine çekip indirir. Özellikle aşağı yönden çekilip koparılmış olunup da yakınlık kuvveti ve yücelik yönüne tevekkül ve kızmış olduğu kişi üzerine melekler âleminin kahredici kuvvetlerinden yardım istemiş olursa, işte meleklerin inişi bu özelliktedir. Ve eğer kalp sabırsızlanır, acele eder, bağırmış ve korkmuş olursa veya dünyaya eğilim gösterirse benlik ona galip olur. Ve kahreder ve benliği istila eder, halleri karanlığı ile onu nurdan perdeli yapar ve o uygunluk kalmaz, yardım da kesilir ve melekler de inmez olur. Ve bu konuda uygunluk olması

için sonraki ayette buyrulmuştur ki, **3/126. Allah bunu size bir müjde olması ve onunla kalplerinizi yatıştırması dışında bir şey için yapmamıştır. Yardım, Azîz ve Hakîm olan Allah katından başka hiçbir yerden gelmez.** Yüce Hakk'ın melekler ile yardımı, ancak size müjde olması, sizi sevindirerek Hakk'a yönelmeniz için kalbinizi kuvvetlendirmek ve yiğitlik, kahramanlık ve sevincinizin fazlalaşması için yapmıştır. Ve o müjde sebebiyle kalplerinizde şüphe kalmamış olan bir temizlenme kararınca ilâh'a ait bereketlendirmeyi gerçekleştirmek. Ve düzelmişliğin terk edildiği kadar bereketlenmede geri kalınacak olduğunun bilinmesi içindir. Hâl-bu-ki yardım sadece yüce Allah tarafındandır, meleklerden başkalarından değildir. Bundan dolayı sizler kesret ile vahdetten ve halk ile Hak'tan örtünmüş olmayınız, perdelenmeyiniz. Ki, halk ve kesret hakikati ve tesiri olmayan bir takım açığa çıkmış olanlardır. Yüce Allah kahr ile galip olan kuvvet sahibidir, hikmeti ile kahr ve yardımını melekler suretleriyle örtmüş olan hikmet sahibidir**...**

Ayet: 127. Allah bunu yaptı ki, küfre sapanlardan bir kısmını kessin veya onları işe yaramaz hale getirsin de yıkık ve ürkek bir halde dönüp gitsinler.
Müminleri kuvvetlendirmek üzere kâfirlerden bazılarını öldürmesi veya müminleri başka tarafa döndürmüş olmak üzere kâfirleri bozguna uğratmakla hor ve rezil edip hiçbir şey elde edemeyen, etrafı kuşatılmış oldukları halde dönmeleri gerçekleşsin. Ve sonraki ayette, **3/128. İş ve hüküm konusunda sana düşen bir şey yoktur. Allah ya tövbelerini kabul ederek onları bağışlar yahut da zalim oldukları için onlara azap eder.** Buyrulmuştur. Yani her ne şekilde olursa olsun onların işlerinde senin için bir şey yoktur. Veya müminler topluluğunu çoğaltmak için onları Müslüman olmaları için zorlamak, kendilerine tövbe ettirmek veya inkâr üzere ısrar etmeleri ve zulüm etmeleri sebebiyle, müminleri rahatlandırmak üzere yüce Allah'ın onlara azap etmiş olması için melekler ile yardım etmiştir. Bu ayette söz söyleme sırasında eğilen ile yüce eğdiren arasında. "Onların yaptıkları işler konusunda senin yapacağın hiçbir şey yoktur." cümlesini itiraz olarak söylemesi. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin bilgisi olmadığı bazı işlerde hata edip kendisine olumsuz bir tesir görmemesi ve tevhid den perdeli ve bütün konularda var olan şühudu yok olmaması, değişiklik göstermemesi içindir. Yani sen ancak bildirmek, uyarmak için görevlendirilmiş bir insansın sana yöneltilmiş olan yön yalnız tebliğ meselesidir onların işleri ancak yüce Allah'a dönücüdür, demektir**...**

Ayet: 130. Ey iman sahipleri! Riba'yı öyle kat, kat katlayarak yemeyin.
Ey müminler siz faiz yemeyiniz, yani rızık isteğinizde Allah'a tevekkül ediniz ve rızkı faiz ile kazanmayınız, çünkü düşmanlarınız ile olabilecek savaşta ve fetih (savaşı kazanıp yeni yurt açılması) isteğinizde ilâh'a ait koruma ile korkudan uzak olmanız için Allah'a tevekkül size gerekli olduğu gibi, rızık isteğinizde de Allah'a tevekkül gereklidir. Ve biliniz ki, faiz yiyenin cezası, kâfirliğinden dolayı kâfirin göreceği cezanın aynısıdır. Bundan dolayı faizden uzaklaşınız, çünkü kâfir Hakk'ın sıfat ve zatından perdeli olduğu gibi faizci de Hakk'ın ef'al' inden (işlerinden) perdelidir. Perdeli olan kişi, Hakk'ın rahmeti her ne kadar çok geniş olsa da rahmeti kabul edici değildir. Bu sebebten dolayı İlâh'a ait rahmetin sizi kavramış olması için Hakk'ın emrine karşı gelmeyi terk, boyun eğme ile örtüyü kaldırınız. Ve sonraki ayette, **3/133. Rabbinizden bir bağışlanmaya ve eni göklerle yer kadar olan cennete doğru yarışır gibi koşuşun. O, takva sahipleri için hazırlanmıştır.** Buyrulmuştur. Yani ey müminler siz Hakk'ın işlerini müşahededen örtmüş olan işlerinizin, ilâh'a ait işleri ile örtülmüş olmasına acele ediniz. Siz ef'al tecellisinden ibaret bulunan mülk âlemi cennetinden ve tevekkülden ancak kendiişlerinizi görmekte perdeli oldunuz. Yani Hakk'ın dışında görünenlere nispet ettiğiniz işler ve işlerinizin Hakk'ın işi ile örtülmesini sağlayacak olan **"Tevhid-i Ef'al"** e (işlerin birliğine) koşunuz. Bu ayette ifade edilen cennet ile anlatılmak istenen ef'al (işler) cenneti olduğu için ayette o cennetin genişliğini yer ile göklerin genişliğine eşit derecede olmasıyla tarif edilmiştir. Çünkü tevhid-i ef'al âlemi mülkün tevhididir, fakat o cennetin uzunluğunun ne kadar olduğu belirtilmediği, çünkü işler her işin diğer bir işe başlanılması demek olan bir devamlılık (genişlikte birbirine zincirleme yoluyla bağlantı) değeriyle, insanların değerlendirebildiği mülk âleminde sınırlandırılmıştır. Fakat uzunluk ölçüsü değeriyle mülk âleminde sınırlandırma ve değerlendirme yapılamaz. Çünkü iş sıfatın mazharı, sıfat da zatın mazharıdır. Bundan dolayı o cennetin sonu ve sınırı yoktur.
İmdi: Zat ile sıfattan perdeli olanlar bu cennetin yerinden başka bir şey göremezler. Ancak ef'al cennetin yerini görürler, fakat **"Vahidül Kahhar"** (tek kahredici) olan yüce Allah'a son derece açık olarak ulaşmış olanların cennetlerinin yeri, yani genişliği uzunluğunun aynısıdır. Doğuşunun ise sınırı yoktur. Onların ne doğuş olarak ne de yer olarak cennetlerinin açıklık ölçüsü ve değerlendirilmesi belirlenemez. Sözü edilen ef'al cenneti, örtünmelerden ve işleri Hakk'ın dışında görünenlere nispet etme şirkinden, Hakk'ın işleyiciliğine ve işine ortak koşmuş olmaktan sakınanlara hazırlanmıştır**...**

Ayet: 134. Onlar bollukta ve darlıkta infak ederler. Öfkelerini yutanlardır onlar, insanları affedenlerdir. Allah, güzel düşünüp güzel davrananları sever.
Onlar öyle zatlardır ki, bollukta ve darlıkta ihtiyaç sahiplerine kendilerinde olandan dağıtırlar, tüm işlerin Hak'tan olduğunu görmeleriyle ve Allah'a tevekküllerinin doğruluğu dolayısıyla, birbirinin tersi olan haller, onları zekât ve sadaka vermelerine engel olmaz. Ve bu dağıtma işinde kendilerine karşı yapılan büyük kabahatleri açığa çıkaran işlerin İlâh'a ait işler olarak gördüklerinden kin ve kızgınlıklarını yutarak itiraz etmezler, eğer hiç kızmayacak olurlarsa, sıfat cennetinde ve rıza makamında olurlar. Yine işleri Hak'tan olduğunu gördükleri ve azap ediciliğinden affediciliğine sığındıkları için, insanların zulüm ve kabahatini de affedicidirler. Yüce Allah, İlâh'a ait işler tecellilerini müşahede edenleri sever. Ve o sevdikleri için sonraki ayette, **3/135. Onlar, çirkin bir iş yaptıklarında yahut öz benliklerine zulmettiklerinde, Allah'ı hatırlar da günahları için af dilerler. Günahları Allah'tan başka kim affeder ki? Ve onlar yaptıklarında bile, bile ısrar etmezler.** Buyurmuştur. Yine yüce Allah'tan sakınanlar topluluğundandır o kişiler. Ki, işlerini kendilerine nispet ettikleri kudretlerinden meydana çıkmış olarak görmek suretiyle büyük günahlardan bir günah işledikleri vakit. Veya küçük günahlarda benliklerinin açığa çıkması sebebiyle birini yapmak ile kendilerine zulmettikleri vakit. Allah'ı hatırlayarak işledikleri günahlarından bağışlanma dilerler. İşlerin açığa çıkmasında görülen ve görülmeyen işlerin Allah'ın kudretiyle olmuş olduğunu yüce Hakk'ın kendilerini o işler ile imtihan ettiğini iman ile görerek. O işlerden sevgilerini alıp yüzlerini Hakk'a çevirirler. Ve derhal o an'da kuvvetten uzak olduklarını Hakk'a acizliklerini sunmuş olarak, günahları olan kendi nispet işlerini ve işleyiciliklerini Hakk'ın iş ve işleyiciliği ile örtmüş olmasını dilemiş olurlar. Ve ayette denilmişti ki, "Allah'tan başka günahları kim örtebilir." Yani Allah'tan başka günahları örten olmadığını iman ve müşahede ile bilmiş olurlar. Ve gaflet halinde kendiliklerinin açığa çıkması zamanında işledikleri işler üzerinde ısrar etmezler. Belki o hal üzere işlemiş olduklarından tövbe edip Allah'a dönmüş olurlar. Ve onlar Allah'tan başkasının işi olmadığını bilirler. Tevhid-i ef'al gerekliliği ile hareket edenlerin mazhar olacakları karşılık çok güzel ve zevklidir**...**

Ayet: 137. Sizden önce de yollar-yasalar gelip geçmiştir. O halde yeryüzünde dolaşın da yalanlayanların sonu nice olmuştur görün.
Sizden evvel **"Tevhid-i ef'al"** konusunda peygamberleri yalanlayanlara olmuş olan olaylar ve yüce Allah'ın işlerinde usul gereğince birçok bahtiyarlık ve intikam alma gerçekleşmiştir.
İmdi: Siz ayette söylendiği gibi yeryüzünde gezip dolaşın işler neticesi olan eserlerini görünüz. O, yalanlayıcıların sonları nasıl olduğunu değerlendiriniz. Ve sonraki ayette, **3/138. Bu, insanlara bir açıklama, korunup sakınanlara da bir öğüt ve kılavuzdur.** Buyrulmuştur. Yani, anılmış olan bu sözler tevhid-i ef'al ilminden bir açıklama ve etraflı bir bildirimdir. Ve tevhid-i ef'al de dikkatlilik ehli olan sakınmışlara, hidayet ve renklenme ehli olan tövbe edicilere ve tevhid den perdeli ve tevhidi yalanlayan perdelilere, uyarı ve nasihattir.
Bir başka mana: Kendilerine nispet edilmiş işlerini görmek ve kabul etmekten sakınanlara fazlasıyla hidayet ve gerçeği görme ve açıkça tespit etme ve nasihattir
Bir başka mana: Onları sıfat ve zat tevhidine yönlendirmiş olmaktır. Ve bir sonraki ayette, **3/139. Gevşemeyin, tasalanmayın. Eğer inanıyorsanız üstün olan sizsiniz.** Buyrulmuş olmasıyla, kâfirlerin istilası zamanında onlarla mücadele etmekte zayıflık göstermeyin ve kaybettiğiniz zafer ve kardeşlerinizden yaralanmış ve şehit olanlar için üzülmeyiniz. Ve sizler Allah ehli olmanız ve Allah'a yakınlığınız sebebiyle ve derecenizin yüceliği dolayısıyla, mertebede en yüksekte olan kişilersiniz. Eğer siz tevhid ehli olmuş iseniz, çünkü tevhid ehli kendisine isabet eden belaları yüce Allah'tan bilir, eğer derecesi rıza değilse, derecelerin en küçüğü sabırdır ki, onunla kuvvet bulmuş olacağından o tevhid ehli, üzülmez ve zayıflılık göstermez bir hal üzeredir**...**

Ayet: 140. Bak işte günler! Biz onları insanlar arasında dolandırır dururuz. Allah bu sayede, iman edenleri bilecek, sizden tanıklar/şehitler edinecektir. Allah zulme sapanları sevmez."
Olup biten şey ve büyük olaylara Arap dilinde gün ve günler denilir, yani ayette "Onlara Allah'ın açığa çıkardığı büyük olayları hatırlat." buyrulmuştur. Bilinenin oluşuna uyan ayrıntılar ile ilgili ilmin meydana gelmesi demek olan "Allah'ın açık ettiği" cümlesinin açıklanması evvelce geçmiştir. Ve yüce Allah sizlerden kendiliklerinden geçmiş olarak Hak için şehit olan şahitler edinmiş olmak. Ve iman edenleri ayrıntılı ilim ile bilmek için, insanlar arasında olaylar ve oluşları dolaştırmış olmamız çeşitli işler ve anılmış olmayan birçok hikmetlerden meydana gelmiştir. Ki, o da kabiliyetlerinde bulunan sabır, kahramanlık, Hak yakınlığı kuvveti, benliğin kayırılma azlığı ve benliği kökünden sökmek ve bu gibi bir takım şeylerin potansiyel olmaktan

işlerliğe çıkması içindir. Ayette, Yüce Allah zalimleri sevmez denilmiş olmasıyla, hastalıklar, sakatlıklar arasında bu ayetin itiraz olarak gelmiş olması şudur. Ki, iman ve imanın gerektirdiği şehitlik (şahitlik) hali üzere olmayan ve günahların temizlenmesi ve Hakk'a yakınlık olgunluğunun oluşması için, sözünden ve kararından dönmeme kuvveti olmayıp da yalnız ganimet almak. Veya başka bir niyet için savaşa hazır olursa, o kişi zalimdir ve yüce Allah onu sevmez. Ve sonraki ayette, **3/141. Tüm bunlar, Allah iman edenleri iyice seçip arındırsın ve küfre sapanları mahvetsin diyedir.** Buyrulmuştur. Yani aleyhlerinde olduğu zaman müminleri yüce Allah'tan uzaklaştıran günahlardan, perdelerden, cezalar ve belalarla kurtarmak ve belalar lehlerinde olduğu vakit, kâfirleri kahretme ve yok etmek için, bu oluşları insanlar arasında dolaştırır**...**

Ayet: 143. Yemin olsun ki, siz onunla karşılaşmadan önce ölümü arzuluyordunuz İşte gördünüz onu ve bakıp duruyorsunuz.

Ayette söylendiği üzere herhangi bir kişi, Hakk'a yakınlık isteği sahibi olup da yakınlığının alışkanlık halinde olmadığı, belki sadece düşüncelerden ibaret bulunduğu vakit, bazı hallerinde bir takım işleri dilemiş olması ve benliği değeriyle devamlı olarak bir takım hallerin sahibi olduğunu iddia eder, yakınlığı olmayan kişinin hali de böyledir. Kalbin yönelmesi zamanında yakınlık hali ile hal sahibi olduğunda o kişi iddiasında doğrudur, sadıktır. Fakat işlerin ters gitmesi zamanında ve o halin dışında bundan bir eser kalmaz. Yine buna benzer bir hal müşahede edip de o hal ile yatkınlıkta olmayan kişi, o hali kendisinde hayal şekillendirdiğinde ve bu şekillendirme halinde zarar görmediği için, çok defa o hali dilemiş olur. Fakat o şekillendirmiş olduğu halin oluşması ve sataşması zamanında şiddetlerine dayanmaya güç yetiremez. Nitekim Memnun Münip Rahmetullah ismiyle bilinen zat beyitlerinde, ***"Dilediğin surette, şekilde imtihan et beni."*** demiş olduğunda, esirliğe düşmüş olduğunda güç yetiremedi ve sokaklarda dolaşarak çocuklara ceviz gibi şeyler atar ve ***"Amcanıza sen yalancısın diye seslenin"*** derdi, yine bir başka şair, ***"Korkaklar bir yerde yalnız kaldıklarında bir kişi ile dövüşme istekleri şiddetle artar,"*** beyit'ini bu manada söylemiştir. Özetlenecek olunursa, karşılaşıldığında kaçılacak olan hiçbir hale değer verilmez, ancak düşünülen makam olduğunda değer verilip dikkate alınmış olunur. Makama da değer verilmez, ancak içinde bulunduğun yurdunda imtihan olunduğu zaman dikkate alınmış olunur, imtihanda kurtuluş var ise o vakit doğru olur. İşte insanlar arasında olayların dolaştırılmasının faydalarından biri de budur ki, ölüm alışılmış hale gelip Hak yakınlığı hali kuvvet bulur ve sabredicilik halleri çoğalarak müşahede ile makamları gerçekleşmiş olur ki ayette, siz gözlerinizin önünde kardeşlerinizin öldürülme halini gördünüz. Ve bu hali müşahede ediyordunuz. Bu ayette müminlerin yakınlarının makam olmayıp hal olduğundan ve savaş yerinde dağıldıklarından dolayı kendilerine azarlama vardır**...**

Ayet: 144. Muhammed bir resulden başkası değildir. Ondan önce de resuller gelip geçmiştir. Şimdi o ölse yahut öldürülse ökçeleriniz üzerine gerisin geri mi döneceksiniz. İki ökçesi üzerine geri dönen, Allah'a hiçbir şekilde zarar veremez. Allah, şükredenleri ödüllendirecektir.

Ayette ifade edildiği üzere Hz. **"Muhammed"** (s.a.v) efendimiz, başka bir şey olmayıp ancak bir **"Resul"** dür. Yani yüce Allah'ın seçip belirlediği bir elçiden başkası değildir. Ondan evvel de birçok resuller gelip geçmiştir. Ondan önceki elçiler gibi gelecekte ölür veya öldürülür.

İmdi: Her kim dininden Hak yakınlığı ve Rabbinden ihsan edilen gönül görüşü sahibi oldu ise resulün ölmesi veya öldürülmesi ile dininden dönecek değildir ve içinde bulunduğu mücadelede de gevşeklik gösterecek değildir. Çünkü o kişi resul için değil Rabbi için mücadele eder. Ki, geçmiş peygamberlerin dostları da böyle yapmışlardı. İnsi ibn Malik'in amcası Enes ki, yüce Allah ondan razı olsun. Uhud savaşında Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin öldürüldüğüne dair yalan haberin yayılması üzerine bazı Müslümanların. Bozguna uğrayıp savaşın kaybedildiğini zannederek içlerinden bir kısmı. ***"Bize Ebu süfyan'dan bir aman alan olsa idi."*** Ve münafıkların ***"Eğer Muhammed peygamber olsa idi, öldürülemezdi."*** Dediklerini işittiği vakit, şaşırıp kalanlara seslenerek: ***"Ey topluluk eğer Muhammed gerçekten öldürüldü ise Muhammed'in Rabbi ölmeyen bir diridir ve sizler Allah'ın resulünden sonra hayatı ne yapacaksınız. Bundan dolayı onun savaştığı gibi sizde savaşınız ve onun öldüğü üzere siz de ölünüz."*** dedi. Sonra, ***"Ya Rabbi, bunların dediklerinden dolayı senden özür diler ve sana sığınırım."*** Diyerek kılıcını çekti ve kâfirlerle savaşa tutuştu sonunda öldürülerek Allah yolunda şehit oldu. Ve ayette ifade edildiği gibi, her kim uyarıyı göz önünde bulundurmadan inancında değişiklik gösterir ve geriye dönerse bilmiş olsun ki, yüce Allah'a zarar vermiş olamaz, ancak ikiyüzlülüğü ve yakınlığının zayıflığı ile kendisine zarar vermiş olur. Yüce Allah, Enes ibni Nazir ve benzeri gibi **"İslâm"** nimetine teşekkür eden

yakınlık sahibi şükredicileri mükâfatlandıracaktır. Ve sonraki ayette, **3/145. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kişi ölmez. Vakti belirlenmiş bir yazıdır o.** Buyrulmuştur.

İmdi: Hakk'a yakınlık elde etmiş kişi bu manaya şahit olarak, insanların en cesur olanı olmuş olur. Ki, Hatem Esem isminde bir zat Horasan savaşlarının birisinde Şefik Belhi ile beraber bulunduğunu hikâye ederek anlatıyordu ki, ***"Savaş şiddetlenmişti Şefik bana kavuşmuş ve "Ey Hatem, kalbini nasıl buluyorsun?" dedi. Ben "Zifaf gecesinde olduğu gibi buluyorum." deyince, "Bende böyleyim" deyip, silahını bıraktı ve başını kalkanı üzere koyup savaş meydanında uyudu, o derece derin uyuyordu ki, ben hırıltısını işittim."*** İşte bu hal yakınlık kuvveti sebebiyle kalbin yüce Allah'ta durma ve güven duymasının en son derecesidir**...**

Ayet: 151. Allah'ın, kendileri hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri Allah'a ortak koştukları için, küfre sapanların kalplerine korku salacağız.

Ayette ifade edilen, kalplerine korkunun bırakılacak olmasına sebep gösterilen şey Allah'a ortak koşmuş olmalarıdır. Çünkü yiğitlik ve diğer faziletler vahdet nuru ile nurlanan kalbin nuruyla aydınlanması zamanında vahdete ait gölgenin, benlik üzerine isabet etmiş oluşundan, benliğin kuvvetlerinde meydana gelmiş olan bir takım ölçülü davranışlardır. Bu ölçülü davranışlar ancak tevhid de yakınlık sahibi olan tevhid ehlinde tam ve gerçek olabilir. Fakat Allah'a ortak koşan kişi olabilirliği dolayısıyla yokluk ile karışık olan ve kendisi değeriyle hakikatte kendisine ait vücud ve kuvveti ait olmayan. Ve zat ile ilgili değeriyle yokluğa ait gerçekliğin anlaşılmış olduğu yönüyle, kendilerine nispet ettikleri varlık hakkında Allah'ın bir tanık ve kanıt indirmediği, kuruntuya dayanan bir vücudu, yüce Allah'a ortak yapması sebebiyle. Gerçek kudret ve kuvvetin kaynağından perdelidir. Buna dayanarak Allah'a ortak koşan için acizlik, korkaklık ve bütün rezaletlerden başka bir şey yoktur. Çünkü kendisine her ne kadar siyasi güç gelse, şiddetli bir saldırı ve şaşkınlık meydana getirecek büyüklükte olsa, yine ibadet etmesi gerekenden daha kuvvetli olamaz. O halde biten, tükenen ateş gibi gerçek duruculuğu ve devamlılığı olmayan bir şeydir**...**

Ayet: 152. Andolsun ki, siz onları Allah'ın izniyle öldürmekteyken, Allah size vaadini doğrulamıştı. Nihayet siz kokuya kapıldınız, yapılacak iş hususunda çekiştiniz. Ve Allah, sevdiğiniz şeyi size gösterdikten sonra isyan ettiniz. İçinizden bir kısmı dünyayı istiyordu, bir kısmınız ise ahireti istiyordu. Sonra sizi imtihan etmek için onlardan uzaklaştırdı. Yemin olsun, sizi affetmişti. Allah, müminlere karşı lütuf sahibidir.

Sizler, Allah'ın izniyle düşmanlara karşı durduğunuz müddetçe yüce Allah size yardım ve vaat ettiğini yerine getirmişti. Yani siz sabır ve takva üzere olduğunuz için size yardım vaat olunmuştu. Bundan dolayı mücadelede sabır ve yakınlık üzere durmak ve Hakk'a yönelmekte sözünüzde birleşme ve Resul'e karşı gelmekten. Ve benliklerinizin dünya malına eğilim göstermesi ve Hakk'a yüz çevirmekten sakınmak, dünya için değil. Allah için mücadele halinde devam ettiğiniz müddetçe, yüce Allah da yardım ve sözü yerine getirmede sizinle beraber hareket eder. Ve ayete söylendiği gibi, Allah'ın izniyle düşmanı kesip bozguna uğratmış oluyorsunuz. Ta ki yakınlık halinize zayıflığın girmesi ve niyetinizin ganimet malına el uzatma hıyanetine izin vermekle anlayışınızın bozulması sebebiyle korkuya kapıldığınız. Ve savaş işinde birlikte hareket halinden sonra aranızda çekişme yaptığınız. Ve dünya nasibini elde etmede sabırsızlandığınız ve emredildiğiniz merkezde durmayı terk etme ile Resul'e isyan ettiğiniz. Ve dünya malına eğilim gösterdiğiniz zaman size sevdiğiniz zafer ve ganimeti gösterdikten ve Allah'a şükretme ve şiddetle yönelmiş olmanız. Gerekli olduktan sonra, siz gafil olup en şerefliniz âhireti istemiş ise de, geriye kalmış olanlarınız dünyayı isteyerek aranızda Allah'ı dilemiş olan kalmayınca, yüce Allah sizden yardımını kesmiş oldu. Sonra sizi kendiişleriniz ile imtihan etmek için, yüce Allah sizi onlardan uzaklaştırmış oldu. Bu imtihan size bir lütuf ve ihsan oldu. Ve ayette, "Allah, müminlere karşı lütuf sahibidir." buyurmuştur. Yani, yüce Allah, gerek yardım gerek imtihan ile bütün hallerde müminlere fazilet ve ihsan sahibidir. Çünkü kullar kendi hallerinin kendileri üzere Hakk'ın özelliklerini yöneltici olduğunu bilmeleri, buna dayanarak benliklerini neye hazırlarlarsa Allah'ın kendilerine onu bağışlayacağını ki, ***"Ben bana boyun eğmiş olanın dileğini yerine getirenim."*** diye buyurduğu, kullar Allah'la olurlarsa, Allah'ın da onlarla olacağını ve üzerinde durmayıp meslek haline getirmedikleri hallere güvenmemeleri. Ve karşılaştıkları sıkıntılı hallere rağmen savaş alanlarını terk etmemeleri ve yanında olanların kuvvet bulup Hak yakınlığını kendilerine alışkanlık ve makam (durulacak yer) edinmeleri ve bir topluluk kendi nimetlerini bozmadıkça. Yüce Allah o toplumun nimetlerini bozmayacağı, ilmi ile gerçek üzere hareket etmeleri. Ve dünya mallarına eğilim gösterme ile Hak'tan gafil olmamaları, dünya ve ahiret karşılığı ile Hakk'ı satmamaları. Ve bazıları için acele olarak bir ceza olan günahlarından temizlenmeleri ve örtünmelerin, özellikle benlik sevgisi örtüsünün kaldırılmasıyla, şehitlik, şahitlik derecesine kavuşmuş olup tam olarak temizlenmiş oldukları halde yüce Allah'a kavuşmuş olmaları

için, imtihan da kendilerine bir ihsan ve görülmeyen bir lütuftur. Bu sebebten ayette, "Gerçek o ki, yüce Allah sizi affetti." buyurmuştur. Çünkü affedilmenin sebebi düşkünlükte olmalarıdır, kul kusur işler, affedici olan Rabbi affeder. Ki, sonraki ayette, **3/153. Siz şaşkınlıkla sağa, sola kaçıyor, hiç kimseye bakmıyordunuz. Resul ise arkanızdan sizi çağırıyordu. Böylece Allah size keder üstüne keder verdi ki, elinizden uçup giden ve size isabet eden için üzülmeyesiniz.** Buyrulmuştur. Yani zorluklar sizi düşman ile mücadele etmekten engelledi ve isyan haliyle dağılmış olmanızdan Allah'ın Resul'üne ilave edilen sıkıntı sebebiyle yüce Allah, sizi sıkıntı ile cezalandırdı.
Bir başka mana: Karşılaşılan sıkıntı verici haller, belalar üzere sabretmeye ve yapmanız gereken üzere durup kararlı olmaya alışmanız. Ve galip olma, zafer, ganimet ve diğer eşyanın tamamı, kendiliğinizden olmayıp Allah'tan olduğunu bilmeyi alışkanlık hale getirip, elden gitmiş olan hoşnutluk ve menfaatlerinizden ve ne de isabet etmiş olan zarar ve sıkıntılardan üzülen olmamanız için, sizi kat, kat fazlalaşmış bir sıkıntı ile cezalandırdı**...**

Ayet: 154. Sonra bu kederin ardından üzerinize, içinizden bir grubu sarıp kuşatan, güven verici bir uyku indirdi. Bir grup da-gerçekten onlar kendi canlarının derdine düşmüştü. De ki: "Evlerinizde kalsaydınız bile, üzerlerine ölüm yazılmış olanlar, uzanacakları yerleri muhakkak boylayacaklardı." Bu, Allah göğüslerinizdekini denesin, kalplerinizdekini ortaya çıkarsın diyedir.
Sonra affedilmiş olmaya işaret olması bakımından münafıkların üzerine değil, doğruluk üzere olan gruba güvenlik ve uyuklama vermiş olmasıyla yüce Allah, sizi sıkıntıdan kurtardı. İkiyüzlü (münafık) olan bir gruba da, ne Resul'ün, ne de Resul'e uygunluk göstermiş olanların değil, belki kendi benliklerini önemsemek mühim olmuş idi. Habib'im ayette söylendiği gibi onlara deki: "Eğer siz evlerinizde kalmış olsaydınız öldürülmeleri kesin olanlar yine ölüm yerlerine çıkmış olacaklardı." Yani kesin hüküm verildiğinde ölümden kaçıp kurtulmak mümkün değildir. Yüce Allah'ın kabiliyetlerinizde var olan doğruluk ihlâsı ile Hak yakınlığı. Ve sabır, tevekkül ve soyunmuşluk gibi hallerinizi imtihan etmesi ve bütün ahlâk ve makamları potansiyel olmaktan çıkarıp işlerlik (batından zahir) haline çıkarması ve meydana gelme tuzağında alış veriş olan şeytan kuruntularını ve hal alçaklıklarını ve benlik düşüncelerini kalp deposundan çıkarıp, kalbi temizlemek için, sizi birçok tecelliler ile imtihan etmiştir. Çünkü bela yüce Allah'ın bir kamçısıdır ki, onunla kullarını, kendilerine ait hallerinden temizler ve kendilerinin batınlarında olan kemalat ı açığa çıkarır. Ve kişiye zor bir iş olan bela zamanında kendiliklerinden ve halktan kesilip Hakk'a yönelmiş olmaları ile kullarını İlâh'a ait zata yöneltmiş olur. Bunun için belalar çoğunlukla peygamberlere, sonra evliyalara, sonra onlara benzemekte olanlara yöneltilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, bu fazlalığı açıklamak için, ***"Hiçbir peygambere bana yapıldığı kadar eziyet yapılmış değildir."*** Yani, benim düzeltilmiş olduğum gibi hiçbir peygamber düzeltilmemiştir, diye buyurmuştur. Bir şairin şu beyit'i, ***"Bela sırlar için cilacının cilasıdır."*** konuyu ifade etmede yerinde bir söz olarak kabul edilmiştir. **"Kerim"** (cömert) ve **"Laim"** (çekiştiren) in her birisine ancak kabiliyetinin köşesindeki şey açığa çıkmış olur. Ve sonraki ayette, **3/155"Şeytan onların ayağını kaydırmak istemişti. Andolsun, Allah onları yine de affetti"** buyrulmuştur. Yani, Uhud savaşında iki topluluğun karşılaştıkları günde, sizden geri dönen kişileri ancak kazandıkları bazı günahları sebebiyle şeytan, onları geri dönme alçaklığına davet etti. Çünkü şeytan bir günahtan ve benlik hareketinden kalbe sonradan olmuş olan küçük bir karanlık sebebiyle, kendisi için imkân bulduğu vakit, insanların şeytanın kuruntusuna düşme ve emrini yerine getirmeye gücü olabilir. Ki, ***"Bir günahın işlenmesinden sonra meydana gelen günah birincisinin cezasıdır"*** denilmiştir. Ateş parçaları ve pişman olmaları sebebiyle, gerçek olarak yüce Allah onların kabahatlerini affetmiş oldu**...**

Ayet: 156. Ey iman sahipleri! Yeryüzünde dolaşan yahut gazaya çıkan kardeşleri için şöyle diyen inkârcılar gibi olmayın: "Yanımızda olsaydılar ölmezlerdi, öldürülmezlerdi." Allah bunun için onların kalplerinde bir özlem yapacaktır. Allah, diriltir de öldürür de.
İman etmiş olanlar eğer imanlarında samimi iseler, bu ayette ifade edilen bir davranışta olmamaları gerekir. İnkârcılar o savaş olayını, öldürme ve ölüme sebep verme olarak gördüklerinden, yüce Allah onların bu sözlerini ve anlayışlarını, onların kalplerinde zorluk, darlık ve sıkıntı haline getirir. Eğer onlar tevhid ehli ve yakınlık sahibi olsalardı, o ölüm ve öldürmeyi Allah'tan olduğunu görerek gönül göğüsleri ferahlık bulup, geniş olurlar idi. Bilinmelidir ki, yüce Allah dilediğini yolculukta ve savaşta ve diğer yerlerde hayat sahibi yapar. Ve dilediğini savaşta ve dışında da öldürür**...**

Ayet: 157. Allah yolunda öldürülür yahut ölürseniz, Allah'tan bir bağışlanma ve bir rahmet onların derleyip topladıklarından çok daha iyidir.

Eğer sizler Allah yolunda öldürülmüş olsaydınız veya ölmüş olsaydınız, elbette ki sizin ahirete, sona ait nimetleriniz olan ef'al ve sıfat cennetleri, sizin topladığınız dünyaya ait nimetlerden daha hayırlıdır. Ve sonraki ayette, **3/158. Ölür yahut öldürülürseniz elbette ki Allah'a götürüleceksiniz.** Buyrulmuştur. Yani, elbette siz ölseniz veya öldürülseniz, o anda Allah'ta toplanmış olursunuz. Çünkü tevhid ehlisiniz. Bundan dolayı sizin ölümden sonraki haliniz, ölümden evvelki halinizden daha iyidir**...**

Ayet: 159. Allah'tan bir rahmet sayesindedir ki, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba-saba, katı yürekli olsaydın senin çevrenden kesinlikle dağılır giderlerdi. O halde bağışla onları, af dile onlar için; iş ve yönetim konusunda da onlara şûraya git. Bir kez azmettin mi de artık Allah'a güvenip dayan. Allah, tevekkül edenleri sever.
Ey Habib'im! Senin, Rahîm rahmetine, yani insana ait vücuduna değil, belki İlâh'a ait bağışlanmış vücuduna uymuş İlâh ile ilgili sıfat yönünden bir isim olan kâmil (eksiksizlik) bol ve tam olan bir rahmetle takındığın hal sebebiyle, sen onlara yumuşak görünür oldun. Ve eğer sen benlik hallerinden kaba, katı ve kalp kabalığını takınmış olsaydın onlar senin etrafından dağılmış olurlardı, çünkü seni sevmelerini gerektiren İlâh'a ait rahmet onları senin etrafında toplamış olmaktadır.
İmdi: Sen tevhid bakışı ile onlardan açığa çıkan son derece kötü işlerini Hak'tan gördüğün, ve insan işi ile incinmiş olmaktan ve onlardan intikam ile, kinini rahatlandırmaktan makamın daha yüce olduğu için, sana yönelik olan aşırı kötülüklerini affedici ol. Ve gaflette oldukları ve pişmanlık gösterdikleri ve özür diledikleri için Allah'ın hakkına yönelik olan kabahatlerinde, onlar için bağışlanma dile. Ve onlara hürmet ve gözetme olmak üzere savaş ve diğer işlerde onlarla karşılıklı görüş alış verişinde bulun. Fakat bir işe kesinlik ve kararlılık ile niyet edip giriştiğin zaman, Allah'a tevekkül, zafer, yardım ve daha iyisini bilmek gibi her işi kendinden değil, yüce Allah'tan görmekle, işi Allah'a ihale ve havale et. Bu sözlerden sonra, sonraki ayette, **3/160. Allah size yardım ederse hiç kimse size galip gelemez. Eğer sizi yüzüstü bırakırsa O'ndan başka size kim yardım edebilir? Artık müminler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar.** Buyrulmuştur ve bu ayetin sözleriyle tevekkül ve işlerde tevhidin anlamı doğru bir şekilde açığa çıkarılmıştır**...**

Ayet: 161. Bir peygamberin emanete hıyanet etmesi/kamu malından aşırması olacak şey değildir.
Ayette söylendiği gibi hiçbir peygamberin ganimet malına hıyanet olamaz, çünkü nübüvvet makamı ve peygamberin masumluğu (günahsızlığı) sebebiyle, alçaklığa ait olan hallerin tamamından uzaktır. Bundan dolayı peygamberlerden hıyanet denilen halin meydana çıkması mümkün değildir. Çünkü peygamberler insanlarda bulunan bazı olumsuz hal ve davranışlardan sıyrılmış, benlik ve şeytanın kendilerinde tesir ediciliğinden korunmuşturlar. Allah ile durucudurlar, Allah'ın sıfatları ile sıfatlanmışlardır. Ve her kim hıyanet ederse, kıyamet gününde hıyanet ettiği şeyin aynısıyla hıyanet ettiği şekliyle meydana gelmiş olur. Ve sonraki ayette, **3/162 "Allah'ın hoşnutluğunu izleyen kişi, Allah'ın gazabına uğrayan ve barınağı cehennem olan kişiyle aynı mıdır? Ne kötü varış yeridir cehennem."** buyrulmuştur. Elbette ayni değildir. Yani peygamber İlâh'a ait sıfat ile sıfatlanmış olduğu için sıfat cenneti demek olan **"Rıdvan"** (razı olma) makamındadır. Hıyanet eden kişi ise kendisine ait haller ile hal sahibi olduğundan kızgınlık makamındadır. Ve hıyanet edenin sığınacağı yuvası cehennem, yani karanlık benlik çukurunun en alt tabakasıdır. Bundan dolayı peygamber ile ihanet eden hain kesinlikle birbirine benzetilemezler. Ve daha sonraki ayette, **3/163. Onlar, Allah katında derece derecedirler.** buyrulmuştur. Rıza ehli ile kızgınlık ehlinden her birileri Allah katında birbirinden farklı derecenin sahipleridirler. Veya: Her birisinin uzmanlıkla sahip oldukları dereceleri de birbirinden farklı olarak çeşitlidirler**...**

Ayet: 165. De ki: "O, sizin öz benliklerinizdendir."
Habib'im! De ki: "Uhud savaşında size isabet eden felaket, olumsuzluk, kendi benliklerinizdendir. "Ve bu ayetin ifade ettiği mana, Nisa suresinde buyrulan, **4/78"De ki " Hepsi Allah katındandır."** sözüne ters değildir. Çünkü tüm oluşları ve sebeplerini meydana getiren, yani işleyicisi olan yüce Allah'tır, kabul edilecek sebep kendi benlikleridir. İşleyiciden ise ancak kabiliyetin ortaya koyduğu ve kabiliyete uygun olan şey verilmiş olur. İşte her şey bir iş olması değeriyle işleyicidendir, yani yüce Allah'tandır. Kabul eden değeriyle benliklerinden olur. Benliklerin kabiliyeti de ya asıl veya sonradan çıkan olur. Asıl (hakiki) olan kabiliyet Hakk'ın iradesinin gerektirdiğiyle **"Feyz-i Akdes"** yani, en kutlu bereketindendir. Sonradan olan kabiliyet o kişinin oluş gerekliliğindendir. Bu yönden de yine Hakk'a dönmüş olur. Diğer bir uygun yönde benliklerinden olan şey tevhide bakılacak olunursa yine Allah'tan olduğu görülür. Çünkü o makamda başkalık yoktur ki, onlara ait olabilsin. Sonraki iki ayetin son ve ilk cümlesinde, **3/166-167"Müminleri bilsin diyedir.**

İkiyüzlülük yapan münafıkları bilsin diye. Buyrulmuştur. Yani, Uhud savaşında iki grubun karşılaştıkları vakitte, size isabet eden bozgunluk Allah'ın izin vermiş olmasındandır. Ve müminler ile münafıkların ayrılması ve farklılık ilminin de bilinmiş olması içindir**...**

Ayet: 169. Allah yolunda öldürülmüş olanları ölüler sanma sakın. Hayır! Onlar diridirler. Rablerinin katında rızıklandırılıyorlar.
Ve siz gerek **"Cihad-ı Ekber"** (büyük mücadele) de benliğini kırmak ve sevgilerden el çekme ile arzuları koparmak ve gerek **"Cihad-Asgar"** (küçük savaş) da Allah rızası için kendisini feda etmek şekliyle, Allah yolunda öldürülmüş olan kişileri ölüler olarak değerlendirmeyiniz. Belki onlar **"Hazret-i Kuddüs"**de yakın olanlardır, huylar kirinden sıyrılmışlardan oldukları hal üzere Rableri katında hakiki hayat diriliği ile diridirler. Onlar mana ile ilgili rızıklardan, yani nurları satın alma ile marifetler ve hakikatlerden beslenmiş olurlar, diğer dirilerin beslendiği gibi görünür olan cennetlerde de beslenirler. Çünkü cennetlerin birçok dereceleri vardır, bazısı manaya ait, bazısı suret görünürlüğündedir. Ve gerek mana ve gerek görünür olanın işler ve ilgiler, anlayışlar gerekliliğiyle dereceleri vardır. Manaya ait cennetler zat ile sıfat cennetleridir. Bu cennetlerdeki derecelerin fazileti, ceberut ehli ve melekler âlemi derecelerinin fazileti gerekliliği üzerinedir. Görünür olan cennet ef'al (işler) cennetidir. Bu cennetin dereceleri farklılık âlemi mülk dereceleri olan şan ve şeref gökleri, ve dünya cennetlerinin farklılık gerekliliği üzerinedir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Kardeşleriniz Uhud da şehit olunca yüce Allah onların ruhlarını yeşil kuşlar içine koydu. O kuşlar cennetin nehirlerinde dolaşır, yemişlerinden yer, ve arşın gölgesinde asılmış altın kandillere dönmüş olurlar."*** diye buyurmuştur.
İmdi: Yeşil kuşlar, göklere ait cisimlere işarettir, kandiller de yıldızlardır, yani o ruhlar pisliklerden uzak ve pak olmaları dolayısıyla göklere ait cisimlerde bulunan nurlu yıldızlara asılmış olmaktadırlar. Cennetin nehirleri ise, ilimler kaynakları ve musluklarıdır, yemişleri haller, marifetler ve onların manaya ait ve görünür olan cennetleri gerekliliği üzere nehirler ve yemişlerdir, çünkü dünyada bulunan yemekler, içmekler, giymekler, nikâhlar ve diğer lezzet ve istenilen şeylerin tamamı dünyada bulunanlardan daha lezzetli olarak ahirette ve gök katlarında, derecelerinde vardır**...**

Ayet: 170. Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiğiyle sevinçlidirler. Ve arkada kalıp kendilerine katılmamış olanlara şunu müjdeliyorlar: Onlar için korku yoktur; tasalanmayacaklardır onlar.
Allah'ın kendilerine vermiş olduğu bağış ve nimet, Allah katında yakınlık fazileti ve ihsanları ile ferahlanan oldukları halde maddi ve manevi gıda almış olurlar. Ve arkalarında henüz kendilerine ulaşan ve derecelerine ermiş olamayan kardeşlerinin halleri ile müjde verilmiş ve o müjde ile hal sahibi olmuşlardır. Yakında onlar gibi saadete ermiş ve onlara kavuşmuş olacaklarından kendilerine korku ve üzüntü olmayacağı ile müjdelenmiş olunurlar. Ve sonraki ayette, **3/171. Allah'tan bir nimeti, bir lütfu ve Allah'ın müminlerin ödülünü vermezlik etmeyeceğini de müjdelerler.** Buyrulmuştur. Yüce Allah'tan içyüzü bilinemeyen bir büyük nimeti ile ki, o da kendilerine razı olma (Rıdvan) makamının meydana çıkması ile olan sıfat cennetidir. Ve bu sıfat cennetine fazlasıyla müjdelenmiş olunurlar ki, o da zat cenneti ve vücuttan sonraya kalmışlığından (Bakiyeden) tamamıyla güvende olmaktır. İşte bu Allah için şehit/şahit olmalarının olgunluğudur. Bununla beraber yüce Allah müminlerin var olan imanlarının karşılığında verilecek olan ef'al (işler) cenneti ve yapılan işlerin sevabını da yok etmiş olmaz**...**

Ayet: 172. O müminler ki, kendilerine yara isabet ettikten sonra bile Allah'ın ve resulün çağrısına cevap verdiler. Onların içinden, güzel işler yapıp takvaya sarılanlara büyük bir ödül vardır.
O müminler ki, zat ile ilgili vahdette yokluk ile yüce Allah'a ve dosdoğruluk hakkıyla ayakta durucu olmakla Resul'e uydular, kendilerine bir yara isabet ettikten sonra da Resul'ün çağrısına uymaya devam ettiler. Onlardan müşahede makamında sabit olanlara, vücutları Bakiyelerinden (sonraya kalmışlıktan) sakınanlara imanın karşılığı olanın ötesinde büyük bir karşılık vardır ki, o da müşahede huzurudur. Ve sonraki ayette, **3/173. O müminler ki, insanlar kendilerine, "halk size karşı bir araya gelmiş, korkun onlardan" dediklerinde, bu onların imanını artırdı da şöyle söylediler: "Allah bize yeter. Ne güzel Vekîl'dir O."** buyrulmuştur. Yani o müminler ki, müşahedeye ulaşmalarından evvel kendilerine bir takım insanlar, "Gerçek o ki, insanlar sizin için toplanıp sizin vücudunuzu (varlığınızı) kabul edip değer verdiler. Şimdi onlardan çekininiz, siz de onların varlıklarını (vücutlarını) kabul edip değer veriniz." dediler. Müminler, kendilerine söylenen bu sözlere kayıtsız kalma ile onlara yakın olmama ve onların dışında olma ile uymuş oldukları tevhid konusunda bağlılıklarını fazlalaştırmış ve güçlendirmiş oldular. Ve onlar Allah' tan başka

görünenleri kaldırmış olup, ayette ifade edilen ***"Allah bize yeter"*** sözüyle Allah'a şahit olma yerine ulaşmış oldular. Ve Hakk'ı müşahede edip, sonra farklılıkların olduğu sıfata dönmüş olarak yine ayette ifade edildiği gibi, ***"Yüce Allah ne güzel bir vekîldir."*** dediler. Bu söz Hz. İbrahim aleyhisselâmın ateşe atıldığı ve ateşin soğuk ve güven verici olduğu vakit söylediği sözdür. Ve bir sonraki ayette, **3/174. Böyle olduğu içindir ki, Allah'tan bir nimet ve lütufla geri döndüler, hiçbir kötülük dokunmamıştı onlara. Allah'ın rızasını izlediler. Allah çok büyük bir lütfun sahibidir.** buyrulmuştur. Bu dönüş hallerinde sonraya kalmışlık (Bakıyye) ve başkalarını görme kötülüğü dokunmadığı halde zat ve sıfat cennetinde Hakk'a ait bağışlanmış vücuda dönme ve bir halden bir hale dönmüş oldular. Ve onlar Hakk'a varma yoluna girişleri halinde kendileri için gizlenmiş olan sevinçli yeri ve ayetin sonunda ifade edilen ***"Allah çok büyük bir lütfun sahibidir."*** cümlesiyle işaret edilen zat cennetini bilmedikleri zamanda sıfat cenneti olan Allah'ın Rıdvan'ına (razı olunmaya) uygunluk gösterdiler. Çünkü Allah'ın fazileti ihsanı razılığının üzerine fazlalık demektir**...**

Ayet: 175. İşte size şeytan. **O yalnız kendi dostlarını korkutur. Eğer inananlarsanız onlardan korkmayın, benden korkun.**
Yani, yüce Allah müminlere diyor ki: "Şu şeytan ancak insanlardan onun gibi kendi kendisine perdeli olan kendi dostlarını korkutur. Veya: O, Şeytanın dostları olan kişiler sizi korkutur. Siz şeytanın dostlarından korkmayınız. Onların vücutlarına bir değer vermeyiniz ve siz tevhid ehli iseniz ancak benden korkunuz, gerçek varlıkları ve eserleri olmadığı için benim dışımda var gibi görünenlerden korkmayınız. "Ve sonraki ayette, **3/176. Küfür içinde koşuşanlar sana üzüntü vermesin. Şu bir gerçek ki, onlar Allah'a hiçbir şekilde zarar veremezler.** Buyrulmuştur. Yani, "Habib'im! Hakikatten perdeli olmaları ve zatlarına ait karanlıkları dolayısıyla inkârcılıkta aceleci olanlar sana zarar verme gayretleri sana korku ve üzüntü vermesin." Gerçek o ki, onlar yüce Allah'a zarar verebilecekleri bir şey üzere olamazlar. Kâfirlerin bırakılması ve uzun müddet hayatları, hak etmiş oldukları azaplarının şiddetine, alçaklık ve görmüş olacakları hakaretlerinin son derecede olmasına sebeptir. Ömürlerinin uzunluğu ile uzaklık ve perdelenmeleri kat, kat fazlalaşır ve yücelik kaynağı olan yüce Hak'tan uzaklıkları fazlalaştıkça alçaklık ve görmüş olacakları hakaret daha da fazlalaşmış olur**...**

Ayet: 179. Allah, müminleri şu üzerinde bulunduğunuz halde bırakmayacaktır. Sonuçta pisi temizden ayıracaktır. Allah sizi gaybı bilir duruma da getirmeyecektir. Şu var ki Allah, resullerinden dilediğini seçer. O halde Allah'a ve resullerine inanın. Eğer inanır, korunursanız sizin için büyük bir ödül vardır.
Yüce Allah'ın, samimi olan müminleri, sizin içinde bulunduğunuz sadece ağızdan bir söz ile doğrulama ve görünüşte İslâm haliniz üzere terk etmesi mümkün değildir. Belki düşkünlük ile imtihan etmektedir, ta ki kötü olan benlik halleri ve kuruntu şekilleri ve şeytan kirleri ve arzular davetçilerini, ihlâs, hakikati görme gibi çok temiz olan kalp hallerinden. Ve ruhun müşahedelerinden ve sırrın açığa çıkabileceği toplantılardan fark edilip seçilmiş olsun ve düşkünlük aranızda karışıklık ve belaların oluşması sebebiyle marifetler ve sevgi sadece Allah için ve katıksız olsun. Ve gizli olan vücudunuzla sizin aranızda uzaklık olup, uygunluk ve gizli olan vücudunuzdan alıp kabul etmeye kabiliyetiniz de olmadığından Resul vasıtası olmaksızın yüce Allah'ın, sizde bulunan haller ve hakikatlere, göze görünmeyen vücudunuza sizi haberli yapması olamaz. Fakat aranızda kendisiyle doğru yol bulmanız imkânını gerektirecek olan benlik ile ilgili cins dolayısıyla, yüce Allah Resullerinden dilediğini seçer. Ve sizden gizlenmiş olan vücudunuz ile ilgili aklın eremeyeceği şeyler ve hazinelerine sizi doğrultmuş olması için o Resul'ü görüp seçer ve aklın eremeyeceği şeylerin hakikatlerinden haberli hale getirir. Buna dayanarak sizin resullerden almanız gereken şeyleri almanız ve kabul etmiş olmanızın mümkün olması için, kalp ile ilgili doğrulama ile Allah ve Resullerine iman ve emredilmiş olan şeriata sarılınız. Ve eğer siz açık olan şeriat tevhidine imandan sonra gerçek olan varlığı bulma ve yakınına erme ve onun yolunda uygunlukla hareket etme imanı ile iman ederseniz ve benliğe ait örtüden ve **"Seyri-i Suluk"**a engel olan her şeyden sakınırsanız, size hakikati müşahede ettirecek büyük hikmet sevabı, iyiliği vardır**...**

Ayet: 180. Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği şeyde cimrilik edenler, bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Tam aksine bu onlar için bir şerdir. O cimrilik konusu yaptıkları şey, kıyamet günü bir tasma gibi boyunlarına dolandırılacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.
Yüce Allah'ın kendilerine vermiş olduğu mal, ilim, yapabilirlik kuvveti, benliklerine ait fazilet ve ihsanlar görme ile ihtiyaç sahiplerine karşı cimrilik yapanlar ve o faziletler ve ihsanları Allah yolunda hak etmiş ve

kabiliyeti olanlara, kendileri için kötülüklere karşı yardımcı olan peygamber ve sözünün eri olanlara dağıtmayanlar. Veya: Allah'ta yok olucu olup da dağıtmayanlar, o hikmet tecellisinin fazilet ve ihsanından kendileri için hayır olacağını zannetmesinler. Ayette söylendiği gibi belki o cimrilik onlar için bir kötülüktür. Ve cimrilik edip de sakladıkları o şeyler, kıyamet gününde boyunlarına dolandırılacak olan ip haline gelecektir. Ve bağlı oldukları ve Hakk'ın rahmetinden mahrum olmalarına sebep ve alçaklıklarını ve onlara sevgi duymaları sebebiyle, Hakk'ın cemâl nurundan perdelenmiş olmalarını gerektiren olacaktır. Bilinmelidir ki, göklerin ve yerin mirası, bütün benlikler, kuvvet, kudret, ilim ve mal gibi benliklerin, kişilerin kendilerine nispet etmiş oldukları bütün sıfatları ve vücud ismi kendisine uygun görüp kabul ettiği her şey Allah'ındır. Bundan dolayı Allah'ın malını Allah'tan kıskanmalarına sebep nedir? Biliniz ki yüce Allah, yapmış ve yapmakta olduğunuz bütün işlerinizden haberi vardır**...**

Ayet: 181. Andolsun ki Allah, "Allah yoksuldur, bizler zenginleriz." diyenlerin sözünü işitti.

Gerçek o ki, yüce Allah "Allah fakirdir ve bizler, zenginleriz." diyenlerin sözlerini işitmiştir. İsrail oğullarına gelmiş olan peygamberler, göstermiş oldukları mucizeleri; ortaya bir kurban getirip Allah'a dua ederler bunun üzerine gökten bir ateş gelip o kurbanı alıp yemesinden ibaret olduğu rivayet edilmiştir. Bunun te'vili, o peygamberler kendi benliklerini Allah'a kurban edip sevgilerden el çekme ve ibadet etme ile Allah'a dua ederler. Ruh göğünden aşk ateşi gelerek benliklerini yemiş olarak yok eder, ondan sonra nübüvvetleri doğru ve açığa çıkmış olur, demektir. Her ne kadar kudret âleminde görünenin de olması mümkün ise de İsrail oğullarının ayak takımı, bu meseleyi işitip görünür olanı anlayıp inanmış oldular ve her peygamberden ısrar ederek ifade edilen bu mucizeyi istediler. Ki, sevap kazanmak için Allah yolunda dağıtmak ile mal harcamayı ve Hakk'ın sıfat tecellisi işlerini değiştirmek ve dervişlik makamını elde etmek için seyri-i suluk'ta yokluk ile kendilerine nispet ettikleri ef'al ve sıfatları dağıtmak olan yüce Allah'a borç vermek meselesinde, yüce Hakk'ın fakir ve kendilerinin zengin olduğunun kuruntusuna düştüler. Veya: Her iki konuda da amacı kavramış olduktan sonra, yine de peygamberlere karşı inat ettiler**...**

Ayet: 188. O ettikleriyle zevklenen, yapmadıkları şeylerle övünmeyi seven kişileri bir şey sanma. Artık, onları azaptan kurtulmuş da sanma. Korkunç bir azap vardır onlar için.

Habib'im sen yaptıkları ibadetler ve belli olmayan iyilikler ile rahatlanan ve büyüklenen ve o iyiliğin görülmesiyle gerçek perdelenmiş olmaktadır. Oysa şu ayette, **37/96. "Oysaki sizi de yaptığınız şeyleri de Allah yaratmıştır."** Denilmiştir. Bundan dolayı konuyu daha açık olarak ifade eden şu ayette, **13/31. İş ve oluşun tümü Allah'ındır.** Buyrulmuştur. Yani, kendilerinin işlemedikleri belki onların ellerinde yüce Allah'ın işlediği bir işle, insanların kendilerini övmesi ve yüceltmesi ile gerçekten perdeli olanı kurtulmuş sanma.

Bir başka mana: Allah katında işin hakikati odur ki, övülmeye ve yüceltilmeyi sevmiş olan kişilerin elbette ki, mahrumiyet azabından kurtulmuş olduklarını zannetme. Onların kabiliyetleri var iken fazilet ve güzel işleri Hakk'a nispet etmeleri, kudret ve kuvvetten uzak olup Hakk'a yönelmeleri ve işi benliklerinden görmekle perdelenmiş olmaları ve o iş sebebiyle övünme ve yüceltilme beklememeleri gerekirken kabiliyetlerinde olan olgunluktan perdeli olmaları dolayısıyla kendilerine son derece sıkıntı verici azap vardır. Ve sonraki ayette, **3/189. Göklerin de yerin de mülk ve yönetimi Allah'ındır. Allah Kadir'dir, her şeye gücü yeter.** Buyrulmuştur. Yani, hiç kimsenin göklerde ve yerde bir şeyi yoktur ki, onu başkasına vermiş olup da büyüklenebilsin. Bilinmelidir ki, yüce Allah her şey üzere kadirdir. Ondan başka görünenlerin hiçbir iş yapmaya kadir olamaz ki, o işin görüntüsü ile büyüklenip rahatlanabilsin**...**

Ayet: 191. Aklı ve gönlü işletenler o kişilerdir ki, ayakta, otururken, yan yatarken hep Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin, derin düşünürler: "Ey Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Şanın yücedir senin. Ateş azabından koru bizi."

Müşahede ile Ruh makamında ve hakikati görme ile kalp yerinde ve mücadele ile benlik yerinde değişmeler üzere hallerin tümünde ve bütün şekiller üzere, yüce Allah'ı anmış olanlar. Ve kuruntu şüphesinden temiz olan akılları ile ruhlar ve bedenler âleminin meydana çıkardıklarında düşünmüş olanlar. Şühud zamanında "Ey bizim Rabbimiz, bu halkı aslı olmayan, yani senin dışında olan bir şey olarak meydana çıkarmadın." derler. Çünkü batıl (aslı olmayan) ancak Hakk'ın dışında olan şey demektir. Ve devam ederek, "Belki bu halkı kendi isimlerin ve sıfatının açığa çıkardıkları olarak yaptın. Senden başkasının var olmasından yani tekliğine bir şeyin bitişik ve birliğine bir şeyin ikincisi olmasından seni uzak görürüz."

İmdi: Varlıklar ile Senin ef'al' inden (işlerinden) işler ile sıfatından, sıfat ile zatından perdeli olmak ateşinin kızgınlığından korumayı eksiksiz mutlaka ait uygunluk ile bizi korumuş ol. Ey Rabbimiz sen, mahrumiyet ile

ateşe attığın kişiyi herhalde ki, tamamı, alçaklık, utanma ve hakaret olan sonraya kalmışlığın varlığı ile rezil edersin**...**

Ayet: 192. Zalimlerin yardımcısı olmayacaktır.
Kesin olarak bilinmelidir ki, Allah'ın dışında görünenlerin veya sonraya kalanın (Bakiyenin) görünmesiyle Allah'a ortak koşan zalimlere yardım edecek kimse yoktur. İfade edilen zalimlerin dışında olanlar için ise sonraki ayette, **3/193. "Ey Rabbimiz! Bir çağırıcının, "Rabbinize inanın" diye imana çağırdığını işittik ve iman ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla bizim. Kötülüklerimizin üstünü ört ve bize iyiliklerle birlikte ölmek nasip et."** Buyrulmuştur. Yani, "Ey Rabbimiz biz kalplerimiz kulağı ile, ruh ve dua edenin imanının sınırı olan sırlarımızdan olan bir çağırıcının, bizi açık ve şüphesi olmayan imana çağırıp, "Rabbinizi müşahede ediniz." dediğini işittik ve biz de o anda müşahede ettik. Rabbimiz! Senin sıfatın ile kendimize nispet ettiğimiz sıfatlarımız günahlarını ört. Ve senin işlerini görmüş olmamızla, işlerimiz olan kötülüklerimizi de örtmüş ol. Ve bizi tam olarak yok olucu olmayıp isimler âleminde yok olma halleri üzere kalmış olan **"Ebrar"** (iyiler) ile değil, belki senin zatınla zatlarını öldürüp tamamıyla yok etmiş olduğun ve sana bağlı **"Abdal"** (derviş) olan iyiler ile beraber olmuş olarak öldür. Ve onlara ihsan ettiğin sevginde bizim zatlarımızı yok eyle**...**

Ayet: 194"Ey Rabbimiz! Resullerine vaat ettiğini de bize ver, kıyamet günü rezil etme. Sen, vaadine asla ters düşmezsin."
Ey Rabbimiz! Resullerinin söylemiş olduklarına uymuş olanlara vaat ettiklerini. Veya: Tevhidinde (birliğinde) yokluktan sonra bekâda bağışlanmış vücud ile dosdoğruluk sahiplerine vaat ettiklerini, bizlere ihsan et. Ve büyük kıyamet gününde, ve halkın **"Vahid-ül Kahhar"** olan Allah'a belli olan vakitte, bizleri vahdet ile kesretten ve bütün ile ayrıntıdan örtünme ile, ilerimizde olup ulaşamadığımız bir makam kalmış olmasıyla rezil etme. Gerçek olan odur ki, sen vermiş olduğun sözden asla dönücü değilsin**...**

Ayet: 195. Rableri onlara cevap verdi: "Ben sizden,erkek-kadın hiçbir çalışanın ürettiğini boşa çıkarmayacağım. Hep birbirinizdensiniz. Göç edenler, yurtlarından çıkarılanlar,yolumda işkenceye uğratılanlar, çarpışıp da öldürülenler var ya, onların kötülüklerini yemin olsun örteceğim. Ve yemin olsun ki onları, Allah katından bir karşılık olarak, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım." Allah katındadır karşılıkların en güzeli.
Ayette işaret edildiği üzere, "Ben sizin erkek ve dişinizden hiçbir iş sahibinin yaptıklarını yani, kalp erkeğinin ihlâs (katkısızlık) üzere olması, yakınlık sahibi, hakikati görme gibi kalp işlerini, benlik dişisinin ibadetler, mücadeleler, isteklerden el çekme gibi kalp işlerini boşa çıkarmam." diye Rableri onların yapmış oldukları dualarını kabul etti. Ve "Sizler birbirinizden olup ileri gelenler olmuşsunuzdur. İnsana ait Ruh'tan ibaret bulunan bir asıl, batıl olmayan bir olan hakikatte sizin hepinizi toplamış olur. Buna dayanarak bazınızı ödüllendirip bazınızı mahrum edecek değilim.demiş olmaktadır.
İmdi: Alışılmış olan benlik vatanlarından hicret (göç) edip ve benlik halleri (nefsin sıfatları) yurdundan çıkarılanlar. Veya: Lezzet aldıkları hallerinden göç ettirilenler ve durmakta oldukları makamlarından çıkarılanlar. Ve sabretmeye alışmak, tevekküle erişmiş olmak için, ef'al' ime girme yollarında bela, zahmetli, zayıflatan ve hizmet etme ile ve Hakk'ın rızasına ulaşmış olmak için sıfatlarıma girme yollarından celâl, ululuk, büyüklük tecellileri kahrediciliği ile imtihan edilenler. Ve kul olarak mücadele etme ve sonraya kalmışlık ile savaşmış olanlar. Ve bütünlükte köle olma ile yok edilmiş olunanlar, onların büyük ve küçük bütün kötülüklerini, yani vücutlarından sonraya kalmışlık kötülüklerini elbette örtmüş olacağım. Elbette onları altlarından nehirlerin akmakta olduğu üç cennete dâhil edeceğim. Onlardan aldığım zat, sıfat, ef'al vücutlarına mükâfat ve sığınacak yer olarak bu üç cennete onları dâhil edeceğim. Sevabın güzeli, yüce Allah'ın katındadır. Kendisinden bir şey sonraya kalmış olmayan, sevabı kesinlikle mutlak olan Allah'tandır, onun dışında görünenlerin katında olamaz. Bu sebebten **"Vallahi"** (Allah için) dedi, çünkü **"Allah"** ismi tüm sıfat ve isimleri içine alan bir isimdir. Bunun için bu konuda **"Rahmân, Rab, Hak"** veya zat ismi olmayan başka bir isim (Halim, Hamid, Hasib) gibi olanlar ile belirtmek iyi olmaz**...**

Ayet: 196. Küfre sapanların öyle belde, belde dolaşmaları seni sakın aldatmasın.
Habib'im! Hakk'ın dininden ibaret olan **"Tevhid"** en perdelenmiş olanların, makam ve hallerindeki değişiklikleri seni aldatmasın. Ve sonraki ayette de, **3/197. Azıcık bir nimetlenmedir o. Sonra onların varacağı yer cehennem olacaktır. Ne kötü yataktır o!** Buyrulmuştur. Yani, makamlar ile örtünmek ve makamlarda değişiklikte olmak az olan bir faydadır. Sonra onların değişiklikte olacakları yer nimetlerden

mahrum olma yeri olan bir cehennemdir. O mahrumiyet cehennemi çok kötü bir beşiktir. Ve daha sonraki ayette, **3/198. Ama Rablerinden korkanlar için altlarından ırmaklar akan cennetler var. Allah katından bir konukseverlikle sürekli kalıcılardır orada. Allah katındaki ödüller iyiler için daha hayırlıdır. B**uyrulmuştur. Yani, Rab'lerine dağıtmış olan yani vücudun üç derecesinden soyunmuş olan müminlere hazırlamış ziyafet olmak üzere Allah'ın katında üç derece cennet meydana getirilmiştir...

Ayet: 199. Ehlikitap'tan öyleleri var ki, Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene inanırlar. Allah karşısında ürperirler; Allah'ın ayetlerini basit bir ücret karşılığında satmazlar. İşte bunlar için Rableri katında kendilerine özgü ödüller vardır. Allah, **hesabı çabucak görüverir.**
Gerçek o ki, kitap ehlinden yani tevhid den perdeli olup, haller ve makamlarda değişiklik hali ile hal sahibi olmuş olanlardan zat ile ilgili tevhid ile gerçekleşmiş olan. Ve size indirilmiş olan tevhid ve dosdoğruluk ilmine ve onlara indirilmiş olan başlangıç ve son bulma (ahiret) ilmine iman eden, zat ile ilgili olan tecelliyi kabul eder oldukları halde. İsimler tecellileri demek olan İlâh ile ilgili ayetlerle hal sahibi olan sonraya kalmışlık karşılığı ile değişmezler. İşte bunların Rableri katında meydana getirilmiş olan üç cennet olan ödülleri vardır. Bilinmelidir ki, yüce Allah hesapları çok çabuk gören zattır.Onları hesaba çeker ve karşılıklarını verir. Kendilerinden bir şey kalmış olanları, o sonraya kalmış olanların üzerine gözetilecek yer ve dereceleri değeriyle üç durak yerlerinde sonraya kalmışlıklarının üflenmesiyle mükâfatlandırır**...**

Ayet: 200. Ey iman sahipleri! Sabredin, sabır yarışı yapın, nöbet tutarak savaşa hazırlıklı bulunun ve Allah'tan korkun ki, kurtuluşa erebilesiniz.
Ey müminler! Siz Allah için sabredin ve Allah ile sabırlı olmanın dışında olmayın ve Allah'a bağlanın. Yani, benlik makamında mücadele ile sabır ve kalp makamında celâl ismi tecellilerinin birbiri üzerine sıçramasıyla beraber hakikati görme ile sabırda olun. Ve ruh makamında müşahede ile zatlarınızı bağlatmış olun, bu bağlatma bütünlükle,yani eksiksiz olmalıdır. Ki, size zayıflık,gaflet ve renklenmeler ile dedikoduculuk yani birilerinin sözleriyle bağlanmışlık galip gelmiş olmasın. Ve sabır makamında Hakk'a karşı gelmiş olmaktan,gösterişten, geriye dönülecek yere itirazdan ve mide dolgunluğundan,ibadete bağlılıkta da sonraya kalmışlık ve incinmekten çekininiz ki,Allah'ın iradesi dışında başka bir kurtuluş olmayan, hakiki ve devamlı olan kurtuluş ile kurtulmuşluk bulmuş olmanız umulmaktadır**...**

"Ali İmran" Suresi ile ilgili te'vil ve yorum bitmiştir. Gerçeği bilen yüce Allah'tır...

NİSA SURESİ
Te'vil ve yorum
"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Ey insanlar! Sizi bir tek canlıdan yaratan, ondan onun eşini de vücuda getiren ve o ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinize karşı gelmekten sakının. Adını anarak birbirinizden dilekler dilediğiniz Allah'tan korkun. Rahimlerin haklarına saygısızlıktan sakının. Şu bir gerçek ki Allah, Rakîb'tir, sizin üzerinizde sürekli ve titiz bir gözetleyicidir.
Ey insanlar! Siz hayırların sizden meydana gelmiş olmasında, Allah'ın sıfatını benimsemiş olmak için yüce Allah'tan sakınınız. Ve sizden açığa çıkmış olan hayırların meydana gelişinde Allah'ın adını anıp kendinize koruyucu edininiz ve mutlak olan **"Kadir"**den meydana geldi deyiniz. Rabbiniz, sizi tek olan bir benlikten, gerçek Âdem olan ve âlemin kalbi bulunan **"Nefs-i Natıka"** (düşünüp konuşan benlik, insan ruhu) olan bütünden meydana çıkaran zattır. Ve o bütünlük halinde olan Nefs-i Natıka'dan eşini (Havva'yı) yani ondan meydana gelmiş olan hayvan ile ilgili benliği yaptı. **"Havva"** Âdem'in gölgesi olan sol tarafından yaratıldı denilmiştir. Ki; var olma âlemi tarafına gelen yönünden demektir. Çünkü Âdem'in bu yönü, Hak tarafına bakan yönünden daha zayıftır ve eğer eşi olan Havva olmasaydı, Âdem dünyaya indirilmeyecekti. Ki, İblis'in ilk önce Havva'yı kandırıp onun vasıtasıyla Âdem'in baştan çıkarılmasına başvurarak şöhret sahibi olmak istemiştir. Şüphe yok ki, Nefs-i natıkanın da bedene olan ilgisi, ancak hayvana ait benlik vasıtasıyla

hazırlanabilir. Ve ayette söylendiği gibi yüce Allah, Âdem ve Havva'dan birçok erkekler ve kadınlar meydana getirip yeryüzüne dağıtmasıyla Âdem'i soy sahibi yaptı, yani babaları olan Âdem'e çeken ve benzeyen birçok kalp sahipleri, anneleri olan Havva'ya çeken ve benzeyen birçok benlik huyları sahiplerini açığa çıkarmış oldu. Allah'ın zatında kendi vücudunuzu ispat etmeye çalışmış olmaktan Allah'a sığınınız ve yokluğu görmekle perdeli olmamanız için tevhitte olan yoklukta, sonraya kalmışlığın (Bakıyye) sizden açığa çıkma zamanında yüce Allah'ı kendinize koruyucu yapınız. Ki, siz kendinizle değil ancak O'nun' la benliğinizi kontrol altına alıp gözetmiş olursunuz. Ve yakınınız olan akrabalardan uzaklaşmaktan da sakınınız, yani yüce başlangıçlar, peygamberler ve Evliyâ ruhları akrabasını sevmiş olmakla, yüzünüzü çevirip de onları sevmemiş olmaktan sakınınız, saâdet ve kemal atınızın meydana gelmesinde yüce prensipleri, peygamberler ruhları ve velileri kendinize koruyucu yapınız. Çünkü sevginin yokluğu ile onlardan kesilmiş olmak, ulaşmaktan ve vahdetten ayrılmak ve kesrete yönelmektir. Bu ise yüce Hakk'ın katından bir kovulma ve tamamıyla uzaklaşmak demektir. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ***"Sıla-i rahim ömrü fazlalaştırır."*** buyurmuştur. Bilinmelidir ki, görünürdeki akrabalık batındaki hakiki yakınlığın görüntüsüdür. Tevhitte ise zahirin hükmü batının hükmü gibidir.
İmdi: Zahir yönünün korunmasında gücü olmayan kişinin, batının korunmasında gücü olamayacağı açıktır. Gerçek o ki, yüce Allah sizin üzerinize gözetleyicidir. Hallerinizden bir halin veya sonraya kalmışlık olan, Bakıyye' den bir Bakiye'nin meydana gelmesiyle kendisinden perdelenmiş olup da azap görmemeniz için, sizi gözeten olmaktadır**...**

Ayet: 2. Yetimlere mallarını verin. Temizi pise değişmeyin. Yetimlerin mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin. Bunu yapmak gerçekten büyük bir vebaldir.
Ve siz, asıl kaynakları temiz Ruh'un terbiyesinden kesilmiş olan, ruhunuza ait kuvvetler yetimlerine gerekli bilgiyi ve kemalatlarını verip, o bilgiler ile onları terbiye ediniz. Ve gözle görülür şeyler, hayaller, şaşırtmalar ve kuruntu gerektirmeleri ve benliğin malı sayılan diğer kuvvetlerin kötü mallarını, ruha ait kuvvetlerinin iyi malları ile değiştirmeyiniz. Ve ayette söylendiği gibi yetimlerin mallarını sizin mallarınız ile karıştırıp yemeyiniz ki, karıştırdığınız takdirde; hak ile batıl birbirine benzeyerek, hissi lezzetleriniz ve benlik kemal atınızın elde edilmesinde kullanım ile faydalanılmış olur ve dünyanın cimriliğini istemiş olmada istifade ile o kemal atı benliklerinizin gıdası durumuna getirmiş olursunuz. Çünkü yetimlerin mallarını yemek, büyük günah büyük perdelenmek ve mahrumiyettir**...**

Ayet: 31. Eğer yasaklandığınız günahların büyüklerinden uzak kalırsanız, diğer kötülüklerinizi örteriz ve sizi nimet ve bereket dolu bir varış yerine ulaştırırız.
Eğer siz yasaklanmış olunduğunuz, Zat, Sıfat ve Ef'al ile ilgili olmakla yüce Allah'a ortak koşma (Şirk) demek olan vücutta Allah'ın dışında bir şeyin varlığını kabul etme olan büyük günahtan sakınınız. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Senin vücudun diğer günahlarla kıyas kabul etmeyecek derecede büyük bir günahtır."*** buyurmuş olmasıyla, büyük günahların en büyük olanı yüce Allah'ın varlığından başka bir varlığı kabul etmek olduğunu ifade etmiştir. Ve müminlerin amiri Hz. Ali aleyhisselâmın ***"Yüce Allah'a ihlâs (katkısızlık) nispet etmek O'ndan sıfatı almak demektir,"*** buyurmuş olmasıyla, zat yanında sıfat fazlalığını kabul etme ile zatta ikiliği kabul etme olduğuna işaret etmiştir. Ayette "Diğer kötülüklerinizi örteriz." denilmesi, bazı zamanlarda benlik ve kalbin hallerinden bir hal ile meydana gelmesi sebebiyle olan kötülüklerinizi örteriz, demektir. Çünkü tevhid nurunun meydana gelmesinden sonra, artık o haller durucu olamaz. Ve tevhid nimeti ile sizi cem ayniliği huzuruna dâhil ederiz ki, ikram ancak o huzurdadır. Ve sonraki ayette, **4/32. Allah'ın, bir kısmınıza bir kısmınızdan farklı olarak lütfettiği şeyleri isteyip durmayın. Erkeklere kendi kazandıklarından bir nasip var; kadınlara da kendi kazandıklarından bir pay var. Allah'tan, O'nun lütfunu isteyin. Allah, her şeyi iyice bilmektedir.** Buyrulmuştur. Ve siz, yüce Allah'ın cömertliği sebebiyle bazınızı bazınıza üstün yapmış olduğu, evvele ait kabiliyetiniz değeriyle, düzenlenmiş olan olgunluğu istemeyiniz. Çünkü her kabiliyet ezeldeki hakikati ile kendine uygun bir olgunluk ve saadet gerektirmiş olur. Ona özel olan bu olgunluğun başkasına gelmiş olması mümkün değildir. Bu sebepten istemiş olana sebebinin olmaması dolayısıyla meydana gelmesi de imkânsız olan bir şeyi istemiş olmak anlamında olan, temenni sözü anılmıştır. O huzura ermiş olan erlere hakiki kabiliyetleri nuru kazanmış oldukları bir nasipleri vardır, ulaşma (vuslat etme) yerine erişemeyen eksiklikte olanlara da kabiliyetleri oranında kazandıkları bir nasip meydana gelmiştir. Ve yüce Allah'ın o olgunluk ile sizin aranızda engel, perde olup da, sizin perdeli ve o kemalattan mahrum olma ateşleriyle azap edilmiş olmamanız için, temizlenme ve düzeltilme ile kabiliyetinizin gerektirdiği kemalin size akıtılmış olunmasını yüce Allah'tan isteyiniz. Gerçekten, yüce Allah size gizli olan ve kabiliyetinizde açığa çıkmamış olarak var olan, her şeyi bilendir. Bundan dolayı, gerekli olduğu yönüyle sizin isteklerinize cevap vermiş

olur. Ki, ileride olan İbrahim suresinde, **14/34. Kendisinden istediğiniz her şeyden size bir parça verdi.** buyrulmuştur. Ve bir başka ayette, Mümin suresinde, **40/60. Dua edin bana, cevap vereyim size.** buyrulduğu yönüyle Allah'a dua eden kişinin isteğini Allah'ın mutlaka kabul etme ile cevap vereceğini bildirip "Kabiliyetiniz anlatımı ile her istediğinizi yüce Allah size verdi." diye buyrulmuştur**...**

Ayet: 36. Allah'a kulluk edin. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetim ve öksüzlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, size bağımlı olanlara iyi ve güzel davranın. Allah, kasılıp böbürlenen şımarıkları sevmez.
Son derece alçalma, kendini hor ve hakir görme demek olan Allah'ta yok olma ve yönelmeyi sadece Allah'a ayırınız. Ve kendinize ait bağımsız varlığınızın olduğunu kabul etmekle Allah'tan başka olarak görülen hiçbir şeyi Allah'a ortak yapmayınız. Anne ve babanıza yani kalbin doğmuş olduğu Ruh ile benliğe iyiliklerde bulununuz. Kalp sizin hakikatinizdir, siz ondan başka bir şey değilsiniz. Bereketlenmiş olmak için teslim olma ve saygı ile ona yönelmiş olmak şekliyle, ruhu temizlemek ve dünya sevgisi pisliklerinden, hırs ve doymazlık ile alçaklığa katlanmak ve şeytanın düşmanlığı ve kötülüğünden korumuş olmakla, benliğin haklarını yerine getirme ve ruh ile benliğe hakkıyla gözetici olunuz. Ve benliğin haklarını bol, bol vererek hoşnutluğunu kendisinden engelleme ile merhamet ve onuru koruyarak benliğe yardım ediniz. Ruh ile ilgili zorluk ve asıl ile ilgili kabiliyette yakınlık değeriyle hakikatte size uygun olan **"Karabet"** sahiplerine hakiki baba (kaynak) olan **"Ruh-ül Kuddüs"** nurundan örtünme ile kesilmiş olan kabiliyetlilere ve malları olmayan yani ilimler, marifetler. Ve hakikatlerden nasipleri olmadığından, hareketsizlikte kalıp yol almaya güç yetiremeyen, mal ve dönülecek yerleri ef'al cenneti olan mutlu Salihler miskinlerine (iş yapamayanlar). Ve içinde bulunduğunuz makama yakın makamlardan birinde bulunan yakın komşulara ve makamınıza uzak bir makamda bulunan uzak komşulara. Ve yol almada size arkadaşlık yapan ve sizin makamınızda bulunan arkadaşlarınıza ve benlik yurdundan çıkıp Hak yoluna girmiş fakat henüz Allah ehli makamlarından bir makama erememiş olan yolculara. Ve sizin mallarınız demek olan, sevgi, sohbet ehli ve Hakk'ın isteğine uymada bunların hepsine uygun ve lâyık oldukları iyilikler çeşitliliği ile bağışta bulununuz. Eğer dilersek ayetteki **"Akrabaları"** yüce meleklerden kendilerine kavuşturulmuş olunan soyunmuşluk ile. **"Yetimleri"** ruha ait kuvvetler ile **"Miskinleri"** zahir duyular ve diğer benliğe ait kuvvetler ile**." Yakın komşuları"** akıl ile **"Uzak komşuları"** vehim (kuruntu) ile **"Yol arkadaşını"** sevinç veya istek ile. **"Makam arkadaşını"** düşünce ile **"Sizin mallarınız"** güzel olan işlerin açığa çıkma yeri olan tutumluluk alışkanlığı ile te'vil edebilirsiniz. Gerçek o ki, yüce Allah kullarından yola girmiş olmada Allah ile değil de, benliği ile çalışır olan, yaptıkları ile büyüklenen, bencillik halleriyle makamlar ve olgunluğu ile süslenen, olgunluğu ve kendinin olgunluğu olarak tanıtmış olmakla perdelenen, büyüklük taslayan kişiyi sevmez. Ve sonraki ayette bunlar için, **4/37. Böyleleri cimriliğe saparlar, insanlara cimriliği emrederler ve Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği şeyi saklarlar. Nankörler için biz, rezil edici bir azap hazırladık.** Buyrulmuştur. Ki, onlar işin başlangıcı vaktinde, yaptıkları işler ile olgunluğu meydana çıkarmayıp, olgunluk ve niyetlerini, işlerini köy harabelerindeki saklanılacak yerlerde tutmakla, sonra hak sahiplerinin haklarını vermekten kaçınma ile cimrilik ederler. Kendilerine nispet ettikleri sıfat ve zatlarını sevdikleri dolayısıyla, Allah'ta yok etme ile dağıtmış olmazlar ve ilim, ahlâk ve olgunluk mallarını anılmış olan hak sahiplerine vermezler. Ve insanları kendi halleri gibi hallere düşürmüş olarak, insanlara kıskançlıkla da emrederler ve yüce Allah'ın kendilerini bereketlendirmiş ve ihsan etmiş olduğu tevhid, marifetler, ahlâk ve hakikatleri, saklamış olmayla kabiliyette ve karanlıklar kuvvetinde hiç yokmuş imiş gibi saklamış olurlar. Hâlbuki biz Hak'tan perdeli olanlara zatlarının alçaklığında ve hallerinin açıklığında olan ihanetli bir azap hazırlamışızdır**...**

Ayet: 38. Bunlar, Allah'a ve ahiret gününe inanmazlar da halka gösteriş olsun diye mallarını dağıtırlar. Arkadaşı şeytan olan için ne kötü arkadaştır o.
Ayette söylendiği gibi onlar insanlara hoş görünme ve gösteriş için mallarını dağıtırlar, yani kendilerine ait varlık olduğunu kabul etme ile Hak'tan perdeli olarak, o kemala tın kendilerine ait olduğunu insanlara gösteren oldukları halde, olgunluğu saklayıp yoktan var etmiş gibi açığa çıkarırlar ve iş ile ilgili yere getirirler. Ve mutlak olan kemalat ancak yüce Allah'a özel olup başkasına ait olması mümkün değildir. Kendilerine özel vücudu bile olmadığını bilmeleri, buna dayanarak benlikleri için olgunluk (kemal) görmek örtüsünden kurtulmuş olmaları ve kendini beğenmişlik günahından kurtulmaları için, yüce Allah'a hakiki bir imanla iman etmezler. Ve yüce Allah'a ortak koşma günahından uzak olmaları için Allah'ta yok olma ve **"Vahid-i Kahhar"** a ortaya çıkma gününe de iman etmezler. Bu da kuruntu şeytanının kendilerine yakın olmasından ileri gelmiştir. Her kime ki kuruntu şeytanı yakın arkadaş olursa, o çok kötü bir arkadaştır. Çünkü o arkadaşı olduğu kişiyi doğru yoldan saptırır ve Hak'tan perdeli yapar. Ve sonraki ayette bu gibi

kişiler için, **4/39. Ne olurdu onlara, Allah'a ve ahiret gününe inanıp da Allah'ın kendilerine sunduğu rızıktan öyle dağıtsalardı! Allah onları bilmekteydi.** Buyrulmuştur. Eğer onlar tevhid ile ve Allah'ta yok olma ile yüce Allah'ı doğrulama ve Allah'ın kendilerine gıda olarak belirlediği olgunluğu yüce Allah'a nispet ve ilgi duymayla, yok edip dağıtmış olsalar onlara ne olurdu? Yani, ne sebepten gerçeği doğrulamıyor ve gerekeni dağıtmıyorlar? Hâlbuki yüce Allah, onları bilicidir. Yokluktan sonra beka ve benlikleri ile değil, Allah ile olma hali ile hal sahibi olma ve olgunlukları ile olmamakla onlara karşılıklarını verir olmuştur**...**

Ayet: 40. Allah zerre kadar zulüm yapmaz. Küçücük bir iyilik olsa onu kat, kat artırır ve kendi katından da büyük ödül verir.
Ayette ifade edildiği üzere yüce Allah zerre (en küçük parça) ağırlığı kadar da olsa asla zulüm etmez, yani kendisinde yok olucu olmak sebebiyle o kemalattan bir şeyi eksik etmez. Belki gerçek ile ilgili sağlamlaştırma ile olgunluğu kat, kat fazlalaştırır. Ve eğer o zerre ölçüsünde iyilik olsa o iyiliği kat, kat çoğaltır. Ve o iyilik kemalat ı ancak Hakk'ın olduğu vakit iyilik olabilir. Ve yüce Allah kendi **"Ledünni"** (gizlilik ilmi) den olan büyük bir sevap verir ki, o da kendilerine gizli olan bir sevinç, yani kendisiyle beraber sıfat farklılığından perde olmayan zata ait bir şühud dur**...**

Ayet: 41. Her ümmetten bir tanık getirip seni de şunlar üzerine tanık olarak diktiğimizde iş nice olacak.
Şehit ve şahit, herkesin kendisine hazır olup da ermiş olduğu irfan derecesidir ve o derece kendisini kaplamış olup o kişinin halini, işlerini, gayreti ve mücadelesinde Hakk'ın zat ve sıfatından ermiş olduğu makamı gizliliğini görmüş olur.
İmdi: Her inanmış toplum için peygamberin tarif ettiği ve davet ettiği bir şahit vardır. Ve her peygamber kendisine inananları ancak marifette ulaşmış olduğu makamına davet eder ve yine her peygamber ümmetinin kabiliyetleri gerekliliğine göre gönderilir.
İmdi: İman etmiş toplum peygamberlerinin kemali suretinde kabiliyetlerinin nuru ile Allah'ı irfan üzere bilmiş olurlar, bu sebepten bir hadis-i şerif'te,***"Gerçek o ki, yüce Allah kullarına anlayışları suretinde tecelli eder, o vakit bütün mahzun olanlar ve görüş sahibine uymuş olanların her bir kişisi, Allah'ı bilir. Sonra o suretten dönüşmüş 0lur ve başka bir surette açığa çıkmış olur o vakitte herkes yüce Allah'ı bilemez, ancak her kapıdan Ehadiyet huzuruna dâhil olmuş tevhid ehli olanlar bilirler."*** buyrulmuştur. Bir de ayette söylendiği gibi her inanmış toplumun şahidi olduğu gibi, böylece her görüş sahibinin ve hatta her bir kişinin bir şahidi vardır ki, o şahit onun halinin gizliliğini görmüş olur. Fakat **"Muhammed"**i olanların peygamberlerinin güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiş ve kendisine özlü söz söyleme hikmeti verilmiş olması ve en kâmil bir tamamlayıcı ve çok cömert bir Habib (sevgili) olduğu için, onların şahidi, mahbup (sevilen) ve tüm sıfatlar ile sıfatlanmış olan yüce Allah'tır. Bu sebepten peygamberlerine hakkıyla uymuş olarak, peygamberleri gibi bir olana uymuş olanlar ve sevilenler oldukları zaman, çaresiz ve şüphesiz Hakk'ın tüm suretlerde değişenin de yüce Allah olduğunu bilirler, denilmiştir**...**

Ayet: 42. Bir gündür ki o, küfre sapıp resul'e isyan edenler toprağa karışıp gitmeyi isteyecekler ve Allah'tan hiçbir sözü gizleyemeyecekler.
O gün (ahirette toplanma günü) de Hak'tan örtünme ile inkâr ve dinden örtünme ile Resul'e isyan etmiş olanlar şuna sevinirler. Ki, ne olsa da kabiliyet yeri, yani yapmış olduklarının ortaya dökülüp hesabın görüldüğü yer, kendilerine düzeltilmiş olunup perişan ve belirsizlikte olma veya kendilerinde bozuk inanç ve öldürücü alçaklık hastalığından üzerlerinde bir işleme, süsleme bulunmamış olarak. Benliklerinde sadelik, yani herhangi bir inkâr kiri katkısı olmamış olsa. Ne yazık ki onlar eziyet ile azap edilmiş olmamak için, o olumsuz işleme ve süslemelerinden olan bir sözü bile Allah'tan gizlemeye güçleri olmayacaktır**...**

Ayet: 43. Ey iman edenler! Sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüpken de yolculuk halinde olmanız müstesna-boy abdesti alıncaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hastalanırsanız yahut yolculuk halinde bulunursanız yahut biriniz tuvaletten gelmişse yahut kadınlara dokunmuşsanız, bütün bu durumlarda su da bulamamışsanız, temiz bir toprakla teyemmüm edin. Yani yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin. Allah Afüvv'dür, günahları affeder, Gafûr'dur hataları bağışlar...
"Ey iman edenler! "sözüyle işaret edilenler, ilme dayanan iman ile inanmış olanlardır. Çünkü hakiki iman ile mümin olanlar namazlarında uyanıktırlar. Sizler dünya sevgisi ve istekler şarabından veya gaflet (hikmetten

habersiz) uykusu ile sarhoş olmuş iken Allah ile dua etme ve huzur makamına, namaza yaklaşmayınız. Ta ki yakarışınızda ne söylediğinizi bilinceye kadar yanaşmayınız ki, kalbiniz dünya uğraşlarıyla ve kuruntularıyla uğraşır halde olup gafil olmayasınız. Ve cünub (boy abdestinin bozulması) halinde, yani benliğe ve benliğin lezzet ve aşırılığına ve hoşnutluğuna şiddetle eğilim gösterme ve onlarla olmak için eğilme sebebiyle Hak'tan uzak olduğunuz halde namaza yaklaşmayınız. Ancak beden kuvvetini koruma ve açlığı yok etmek için yemek ve içmekle gıda almak, soğuk ve sıcağın tesirini dengeleme ve görünmesi ayıp olan yerlerinin örtülmesi için giyinmek ve soyu korumak için kadına yakınlık yolunu seçmek gibi ihtiyaç ve sıhhat derecesinde benliğin faydaları olan yolcular, yapılması istenmeyenlerin dışındadır. Yoksa sadece arzular ile tam olarak benliğin istekleriyle tutulmuş olursanız, o aşırılık ve lezzet, kalbinizde damgalanmış olur ve o şekilde olumsuzlukların yok olması mümkün olmaz veya çok zor olur. Ta ki aşağılık yöndeki çekicilikten uzaklaşıp o meydana gelen olumsuz hallerden tövbe ve sığınma suyu ile tam olarak, yani boy abdesti şekliyle yıkanıp temizleninceye kadar namaza yaklaşmayınız. Ve eğer siz bozuk inanç ve anlayışlar ve perişan eden rezaletler hastalıkları ile kalpleri hastalanmış, kalplerin sıhhatini kaybetmiş hastalar. Veya aşırı istek sebebiyle benlik lezzetini istemek için cahillik ve şaşkınlık boşluğunda yolculuk eden misafirler olursanız. Veya sizden biriniz, eğilim gösterme ve sevgi duyma halleriyle alışmış ve haller kendisinde kökleşmiş olarak dünya faydalarının alınmasından, mal pisliği ile uğraşmaktan gelmiş ise. Veya benliklere sıkıca bağlanma, lezzet ve aşırılıklarına dalma işine girişmişseniz, o aşırılıktan temizlenmeğe ve kurtulmaya yönlendirecek, doğrultacak bir ilim bulamazsınız. Temiz olan kabiliyet toprağınıza niyet ve yönelme ve yaratılış kabiliyeti olan aslınıza dönmüş olunuz. Benliğe ilgisi olan ve benlikte toplanmış hallerinin yok edilmesi için var olan kendinize nispet ettiğiniz zat ve sıfatlarınızı, asıl kabiliyet nuruyla siliniz. Sözü edilen asıl kabiliyet toprağı benliğin oluşturduğu eserlerini yok eder ve benliği aslında olduğu gibi katıksız hale getirir. Gerçek o ki, yüce Allah, o karanlık halleri terk ve onlardan yüz çevirme tavrını göstermiş olan benliği örtmüş olan hallerin köklerini tamamıyla yok eden affedicilik sahibidir. Karanlık hallerinin yok edilmesi ile kabiliyetiniz berrak olup yüce Allah'a ulaşma ve yalvarabilme kabiliyetinde olursunuz. O' sizin kendinize nispet ettiğiniz zat ve sıfatlarınızı kendi zat ve sıfatıyla örten bağışlayıcılık sahibidir**...**

Ayet: 44. Kendilerine Kitap'tan bir nasip verilenlere baksana! Sapıklığı satın alıyorlar da istiyorlar ki, siz de yolu şaşırasınız.

Ayette tarif edildiği gibi kendilerine kitap'tan faydalanacakları bir nasip verilmiş olan kişileri, yani dinden perdelenmiş olmalarıyla beraber Hakk'a itiraf anlamında az bir nasibi olan kişileri görmez misin ki, kabiliyetleri hidayet nurunu, dinden perdelenmekle değiştirmiş olarak sapkınlığı satın alırlar. Ve sizin de şaşırıp onların sapıklığında olmanızla yolunuzu kaybetmiş olmanızı isterler. Ve sonraki ayette, **4/45. Allah sizin düşmanlarınızı daha iyi bilir. Dost olarak Allah yeter. Yardımcı olarak da Allah yeter.** buyrulmuştur. O, doğru yoldan sapmış olanlar sizin düşmanlarınızdır ve yüce Allah sizin düşmanlarınızı çok iyi bilendir. Tevhid yoluna uygunlaştırmış olmakla sizin işinize sahip olmak üzere yüce Allah yeter. Düşmanlarınızı kökünden koparmak için, size yardımcı olmak üzere yine dost olarak yüce Allah yeter**...**

Ayet: 47. Ey kendilerine kitap verilenler! Biz bir takım yüzleri silip arkalarına çevirmeden yahut Cumartesi Ashabı'nı lanetlediğimiz gibi onları da lanetlemeden önce, yanınızda bulunanı tasdikleyici olarak indirdiğimize inanın. Allah'ın emri yerine getirilmiş olacaktır."

Ey kendilerine kabiliyet kitabı verilmiş olanlar, kabiliyet kitabında bulunan zat ile ilgili tevhidi dolaysız açığa çıkarmak şekliyle apaçık olan iman ile iman ediniz. Kabiliyetinizin yok edilmesi ve ortadan kaldırılmasıyla zatları belirsiz hale getirmemizden evvel kabiliyetinizin yok edilmesi şekliyle o zatları söndürmüş olduğumuz takdirde, her âlemin arkasında olan cisim âlemi **"Esfel-i safilin"** e (Cehennem'e) en aşağıya indirmiş oluruz. Veya onları, **"Sebt"** (Cumartesi) sahiplerini aklın almayacağı bir mesh (başka şekle dönüştürme) ettiğimiz gibi, mesh etmiş olmakla azap ederiz. Yüce olan Allah'ın emri, sonsuza dek evvelce belirlenmiştir. Hiç kimse Allah'ın emrini eksik ve değiştirmiş olamaz. Ve sonraki ayette, **4/48"Şu bir gerçek ki, Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez."** buyrulmuştur. Bu ayet kendi ilmi ve inancı ile ilgili olan bahtı karalığı sonsuza dek olup, asla bir değer elde edilemeyeceğine işarettir. İlmi ve inancı ile işleyen böyle değildir. Yani varlıkta Hak'tan başkasını kabul eden bir kişiyi, yüce Hak vücuduyla örtmez ve zatıyla yok etmez, nasıl örtsün ki, o kişi kendi vücuduyla yüce Hakk'a nöbetleşerek ortaklık etmektedir**...**

Ayet: 49. Bakmaz mısın, şu benliklerini ak-berrak gösterip duranlara! Hayır! İş sandıkları gibi değil. Ancak Allah, dilediğini temizleyip aklar. Ve bir hurma lifi kadar zulme uğratılmazlar.

Kendilerini temiz etme yani kendilerinde olma halini kendilikleri ile ortadan kaldıranları görmez misin? Hâlbuki bir kişinin kendi benliğini yüklenmesi mümkün olamadığı gibi, bu da mümkün değildir. Çünkü kişinin yaratılışında olan nefsin sıfatları onun için gerekli olanlardır. O sıfatlar benliğe gerekli ve kalıcıdır. Bu sebepten yüce Allah, Tegabun suresinde, **64/16"Nefsinin cimrilik ve doymazlığından korunanlar."** buyrulmuştur. Çünkü rezaletler bencillikte macun olmuştur, benliğin kalıcılığı ile kalıcıdır. Ve yine bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"İnsanların en kötüsü, kıyametin kendisine koptuğu halde benliği diri bulunandır."*** diye buyurmuştur. Yani tevhid ilmine vakıf olup da Allah ile hayat bulmuş olmak için benliği yoklukta olmamış olan kişidir ki, bu hal üzere olmasıyla **"Zındık"** tır. Ve eşyanın vücudunu helâl sayandır. Ayette "Allah dilediğini temiz eder." denmesiyle belki yüce Allah, onun kendisine nispet ettiği sıfatlarını kendi sıfatları ile yok edip ortadan kaldırır. Ve insanlar bilsinler ki, kendileri tercih etmedikleri sürece hallerinden ve haklarından zerre kadar bir şey noksan edilmez. Çünkü yüce Hak, insanların zayıf ve son bulması çabuk olan nispet sıfatlarına karşılık olarak, kendisinin kuvvetli ve devamlı olan sıfatını vermeyince insanların sıfatını almaz. Ve sonraki ayette, **4/50"Bir bak, nasıl yalan düzüp iftira ediyorlar Allah'a! Açık günah olarak bu yeter."** buyrulmuştur. Benlikleri temiz edilmiş olmadığı halde benliklerini nispet sıfatlarından temizlenmiş olduklarını iddia ile Veya: Benlikleri var iken kendilerine Allah'ın sıfatını çalıp vermiş olmaları ile yüce Allah'a olmadık iftira attıklarını bir bak. İşte apaçık bir günah olmak üzere bu günah yeter**...**

Ayet: 51 "Görmedin mi şu kendilerine Kitap'tan bir pay verilmiş olanları? Puta, tağuta inanıyorlar, küfre batmışlar için, "bunlar inananlardan daha doğru yoldadır" diyorlar."
Görmez misin ki, kitap nurundan kendilerine bir nasip verilmiş olanlar, Allah'tan başka görünenlerin kendilerine ait varlıklarının olduğunu kabul ettikleri için, putlara ve aslı olmayan (batıl) şeylere iman ederler. Bu da tevhid yolu olan dinden uzaklaştıkları için alçaltılmış olmalarıdır. Ve Hak'tan perdeli olanları, Allah'a ortak koşma işinde kendilerine uygun oldukları için, "Bunların yolu, iman eden tevhid ehillerinden daha doğru yoldadırlar." derler. Çünkü onlar yol ve amaçta, niyette müminlere karşıdırlar. Çünkü tevhidi itiraf edici olanlar, doğru olan yolu şaşırıp kaybettiklerinde itiraf ettikleri amaçlarına erişemediler. Bundan dolayı kendilerine açık olan şirk ile Allah'a ortak koşan, Hak'tan perdeli olanların haline yakın gizli olarak ifade edilen şirk (Allah'a ortak koşma) içinde olmaları gerekli olmuştur. Bu sebeple onlara uygun olduklarından onları doğru buldukları ve tevhid ehillerinden daha çok doğru yol üzere olduklarını zannettiler. Ki, İslâm'a ilgisi olan bazı zahir ehlini (görünür olana önem vereni) bu halde görmekteyiz. Ve onlar için sonraki ayette, **4/52. İşte bunlardır, Allah'ın kendilerine lanet ettiği. Allah'ın lanetlediği kişi için bir yardımcı asla bulamazsın.** Buyrulmuştur. Yani işte şunlar, kabiliyetlerinin değişmesi ile yüce Allah'ın kendilerine lanet ettiği kişilerdir. Ve Allah'ın dışlamış ve lanet ettiği kişilere doğrultmak, kurtarmak ve yakınlaştırmak konusunda bir yardımcının bulunması mümkün değildir**...**

Ayet: 56. Ayetlerimizi inkâr edenleri yakında bir ateşe yaslayacağız. Derileri piştikçe, azabı tatsınlar diye, derilerini öncekinden başka derilerle değiştireceğiz. Allah Azîz ve Hakîm'dir."
Gerçek o ki, yüce Allah'ın ayetlerini inkâr edenler sözüyle işaret edilen, Allah'ın sıfat ve ef'al i (işleri) tecellilerinden perdeli olanlar demektir. Çünkü bir ayetin doğması, yüce Allah'ın İbrahim yüceliğinde ilim, hikmet ve melek ile tecelli etmiş olmasıdır. Hak'tan perdelenmişliğin kendilerinde kökleşmesi ve kendilerine gerekliliği ile beraber, kabiliyetleri değeriyle yaratılış ve huylarının ateşi gereğince yakılma halinde biz onları olgunluk sevinci ateşine.
Başka mânâ: Hallerine uygun Hakk'ın **"Kahhar"** isminin tecellilerinden kahredicilik ateşine.
Bir başka mânâ: Alıştıkları aşırılıklar ve Hakk'ın sıfat kemala tından mahrum kalmalarıyla beraber, benliklerinin o aşırılık ve yakılma olan olgunluğa karşı hırslı olmaları ve o olgunluğu keskin şiddet ile ve istemiş olmaları ateşine ulaştıracağız. Ve her ne zaman bedene ait ilgilerden soyunmaları ile cisme, bedene ait perdeleri kaldırılmış olunursa, onlara örtülerinden başka yeni örtülerle değiştirmiş oluruz. Bu değiştirme işini Hak'tan mahrum olma ateşleri azabını tatmaları için yaparız. Gerçek o ki, yüce Allah sonsuza dek mahrum olmalarıyla beraber. Kemalatlarına sıkıştırıp dar yere atma anlayışları ateşleri ile onları yakan ve benlikleri hallerinin alçaltıcı. Ve rezil edici hor ve hakir yapan, kahreden kuvvet sahibi bir **"Hâkim"** den perdeli olmaları yine karanlığa ait perdelerle değiştirilmiş olunarak, kızgınlık, aşırılık ve diğer gereklilikleri. Ve bedene ait lezzetlere eğilim göstermeleri sebebiyle, kendilerine seçmiş oldukları, kedilerine uygun bir kızgınlıkla onları cezalandırıcı hikmet sahibi olmuştur**...**

Ayet: 57. İman edip barışa yönelik işler yapanlara gelince, onları altından ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Hep orada kalacaklardır, sonsuza dek. Orada kendileri için tertemiz eşler de olacaktır. Ve onları, en güzel biçimde serinleten bir gölgeye kavuşturacağız.
"Tevhid-i sıfat"a (sıfat tevhidine) iman ve tecellilerini kabul etmeleri için, kendilerini düzelten işleri yapanları altlarından sıfat tecellileri olan kalp ilimleri nehirlerinin akmakta olduğu, sıfat ve dereceleri ile hal takınma cennetlerine dâhil etmiş olacağız. Onlar o cennetlerde sonsuza dek kalacaklardır. Onlara o cennetlerde çok temiz eşler, yani beden hallerinden son derece temiz ve İlâh'a ait sıfattan açığa çıkmış olan çok temiz ruhlar vardır. Ve biz insana ait hallerin yok edilmesi sebebiyle onları, sürekli olarak altında kalacakları İlâh'a ait sıfat gölgesine koymuş oluruz**...**

Ayet: 58. Şu bir gerçek ki, Allah size emanetleri, onlara ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emrediyor. Allah size bu şekilde ne güzel öğüt veriyor. Allah Semî'dir, çok iyi duyar; Basîr'dir, çok iyi görür.
Gerçek o ki, yüce Allah emanetleri ehillerine, yani öncelikle kabiliyetin hakkını vermek, sonra hepsinin gerekliliği olan kemalattan haklarını vermek, sonra başkalığa nispet edilmiş olan sıfatları kendisine terk etme ile Allah'ın hakkını vermek, sonra tevhid de yok olucu olup vücudu Hakk'a vermek şekliyle emanetleri sahiplerine vermenizi size emreder. Ve yok olmuşluktan sonra bekâya dönmüş olup da insanlar arasında vereceğiniz vakit, eşyanın kendisi de Allah'ta durucu olarak sizden haksızlık ve zulmün meydana gelmiş olması mümkün olmayacak şekilde Allah'ın adaletiyle iş görenler, adalet üzere duranlar olmanız için adalet ile hüküm vermenizi emretmektedir. Adalet sahibi olan kişide olan en alt derece ise İlâh'a ait sıfatta yok olmaktır. Çünkü kendiliği ile durucu olan kişi sonsuza dek adaleti uygulamaya güç yetiremez. Adaleti uygulayabilmiş olmanız için yüce Allah bu ayet ile size güzelce öğüt vermektedir. Gerçek o ki, yüce Allah, insanlar arasında hak aramak için mahkemeye başvurmalarda sizin sözlerinizi, o sözlerin gerçek olup doğru veya benlik ile söylenip bozulmuş olduğunu işitici, yaptıklarınızı ve yapılanların bencillik hallerinizden mi veya Hakk'ın sıfatlarından mı meydana gelmiş olduğunu görücüdür**...**

Ayet: 59. Ey iman sahipleri! Allah' itaat edin. Resule ve sizin içinizden olan iş ve yönetim sahibine itaat edin.
Ey sıfat tevhidi ile iman etmiş olanlar siz zat tevhidi ve cem de yok olmakla Allah'a boyun eğiniz. Ve o zatta yok olduktan sonra sıfat sırasının dikkate alınması ve cem ayniliğinde farklılık haklarına uymuş olmakla Resul'e de uymuş olunuz. Ve **"Talût"** anlatımında geçmiş olduğu gibi, içinizden **"Velayet"** rütbesini hak etmiş olan emir sahiplerine de boyun eğiniz**...**

Ayet: 60. Şunları görmedin mi? Kendilerinin, sana indirilene de senden önce indirilene de inandıklarını sanarken, inkâr etmekle emrolundukları tağutu aralarında hakem yapmak istiyorlar. Zaten şeytan da onları geri dönülmez bir sapıklıkla sersem hale getirmek istiyor.
Sana indirilmiş olan tevhid ilmine ve senden evvel indirilmiş olan başlangıç ve ölümden sonrası ilmine iman ettiklerini zannetmekte olanlara şaşmak gerekir ki, onlar tağutu (gizlilikten haber veren, büyücü) ve batılı (aslı olmayanı) kendilerine hâkim yapmak isterler, Hâlbuki bu istekleri iddia ettiklerine uygun değildir. Çünkü imanları gerçek olsaydı, tağutu hâkim kılmak değil, Hakk'ın dışında gördüklerinin varlığını bile kabul etmeyeceklerdi. Çünkü hakiki iman hükmüyle onlar başkalığı inkâr ve örtmüş olmaya memur edilmişlerdir. Kendine ve başkasına nispet ettikleri ef'al ve sıfatlardan sıyrılmış olmayan zatı Allah'ta yok etme ve kesilme ilacı da olmayan kişi Allah'ın dışında olandır. Başkalığa yönelmiş olan kişi de gerçekten de şeytana boyun eğmiştir. Şeytan ise onlar için, Allah'a ortak koşmaları ile Allah'tan dönmek demek olan doğru yoldan sapma ile geri dönemeyecekleri bir uzaklığa düşmelerinden başka bir şey istemez. Ancak bu doğru yoldan sapma uzaklığı ile onları hor, hakir ve küçük görmeyi ister. Çünkü dinden yan çizmiş olmak apaçık bir şaşkınlıktır**...**

Ayet: 64. Biz hiçbir resulü, Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesi dışında bir amaçla göndermedik. Eğer onlar, öz benliklerine zulmettiklerinde sana gelip Allah'tan af dileseler, resuller de kendileri için af dileseydi, elbette ki Allah'ı tövbeleri cömertçe kabul eden bir Rahîm olarak bulacaklardı.
Ayette ifade edildiği gibi peygamber ve peygamberlerin insanlara gönderilmesi, Allah'ın izniyle kendilerine bildirilen emirlerin gereği gibi kavranıp uygulanması için kendilerine uyulmuş olması içindir. Gönderilmiş olan elçilerden, Resul ve Nebi arasındaki fark şudur ki, Maide suresinde, **6/67"Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et."** denildiğine göre **"Risâlet"** (elçilik) hükümleri bildirmek itibarı

iledir.**"Nübüvvet"**(nebilik) sıfat ve ef'al farklılığına ilgisi olma yönüyle marifetler ve hakikatlerden haber vermek itibariyledir. Nübüvvet zatta yok olma ve cem ayniliğinde batmak demek olan **"Velâyet"** in açık olan yönüdür. Buna dayanarak nübüvvetin ilmi, ef'al ve sıfatın yok edilmesi ve zatın tevhidine ait ilimdir.

İmdi: Her resul ***"Nebi"***dir ve her nebi ***"Veli"***dir. Her veli nebi değildir. Ve her nebi Mürsel değildir. Her ne kadar "Nübüvvet makamı bir ***"Berzah"*** (iki şeyin arası) dadır, veliden biraz aşağıda, resulden üstün." denildiğine göre velâyet rütbesi nübüvvetten ve nübüvvet mertebesi Risâlet ten şerefli ise de, bu rütbe yönelme itibariyledir. Risâlet ise hükümlerin bildirilmesi yönüyle olan özelliği vardır.

İmdi: Resul ancak kendisine uyulması için gönderilir. Çünkü tebliğ etme değeriyle onun hükmü Allah'ın hükmüdür. Buna dayanarak resul'e uymuş olmak gerekliliktir. Ve resul'e uymuş olup emrine boyun eğmek de ancak Allah'ın izniyledir. Çünkü gerçeği inkâr eden kâfiri asıl ile ilgili ve yol kesen kötü hareketli şaki'yi gerçek gibi kabiliyeti kusuru veya münafık gibi paslanmak ve kabiliyeti yok etmek sebebiyle resulden perdeli olan bir kişi hakikatte resule uyup boyun eğmeye ehliyeti yoktur. Ve eğer ki onlar kendilerinde potansiyel olarak durmakta olan kemalatlarından ibaret haklarından kendilerini engelleme ile. Veya hisse ait lezzet ve yok oluculuğa ait sonradan olanların istenmesine yönelme sebebiyle, kabiliyetlerini kederlendirmiş ve kendilerine zulüm ettikleri vakitte. Kabiliyetlerinin gerekliliği olan istek ile sana gelip de, kabiliyetlerindeki olgunluğa perde olan işlerin ele geçirilmişi olan benlikleri hallerinin. Allah'ın sıfatları nuruyla örtülmüş olmasını yüce Allah'tan isteselerdi. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz de aralarındaki beden bağı ve Resul ile birbirini tutmuş olmalarını ve sona yakınlıkta olmaların gerektiren, istek ve sevgi dolayısıyla, yüce Hakk'ın özelliği demek olan sıfatları nuruyla onlara yardım etmekle onlar için bağışlanma isteseydi. Elbette ki yüce Allah'ı onların kabiliyetlerini kendi nuruyla katıksız eden, temizleyici, tövbe kabul edici ve kendilerine lâyık olan ilmi veya gerçeğe ait kemal derecede sağlam biliş şüphesizlik Rahmetini yaymış olucu, rahmet sahibini bulacaklardı**...**

Ayet: 65"Hayır, Rabbine yemin olsun ki iş, onların sandığı gibi değil. Onlar, aralarında çıkan karmaşık işlerde seni hakem yapıp verdiğin hükümle ilgili olara, içlerinde hiçbir burukluk duymadan tam bir teslimiyete ulaşmadıkça iman etmiş olamazlar."

Habib'im Rabbin hakkı için yemin ederim ki; onlar aralarında, meydana gelen karışıklıklarda, seni hâkim olarak kabul edip de sonra vereceğin hükümden kendilerinde bir sıkıntı, zan ve şüphe bulamayıncaya ve verilen hükme tamamıyla teslim oluncaya kadar, hakiki ve tevhide ait iman ile iman edemezler. Çünkü senin hükmün Allah'ın hükmüdür. Ve ancak Zat sıfat ile Sıfat da ef'al ile örtünmüştür.

İmdi: Onlar kendi farklılıklarında kaldıkları vakit kendilerine nispet ettikleri sıfatlar ile Hakk'ın sıfatlarından, nispet ef'alleriyle Hakk'ın ef'alinden perdeli olarak kendi karışık işleri ile kalmış olurlar. Bu sebebten hakikatte iman edemezler. Seni içtenlikle kendilerine hâkim yaptıkları zaman, öncelikle işlerinden soyunmuş olurlar ve kendilerinde senin karar ve hükmünden sıkıntı ve darlık bulmadıkları zaman isteklerinden soyunarak rıza makamında, ilim ve kudretlerinden soyunarak teslim makamında olurlar. O vakit kendilerinde nispet edilmiş sıfat örtüsü kalmaz ve Hakk'ın sıfatları ile sıfatlandırılmış olurlar. Ve sıfatlar suretinde yüce Hak kendilerine Hak olarak açık olmuş olur. Ve senin dahi kendiliğinle değil Hak ile durucu olduğunu hakikatte Hakk'ın adaletiyle adalet dağıtan olduğunu bilirler ve o anlayış üzere Allah'a imanları hakikat üzer

Ayet: 66. Eğer onlar üzerine, "kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın" diye yazmış olsaydık, içlerinden pek azı hariç bunu yapmazlardı. Ama onlar kendilerine öğütleneni yapsalardı, onlar için hem daha hayırlı olurdu hem de ömürlü olmaları bakımından daha yarayışlı.

Ve eğer biz onlara, siz benliğinizin hayatı olan arzuları kökünden sökmek ve kendinize nispet ettiğiniz sıfatlarınızı Hakk'ın sıfatlarında yok etmekle kendiliklerinizi öldürünüz. Veya yüce Allah sırlarını kutlu etsin. Ki, Hüseyin Mansur: Allah'ın rahmetine mazhar olan İbrahim Ethem hazretlerine ***"bir günün nasıl geçmektedir?"*** diye sormasına karşılık olarak. ***"Açık alanlarda dolaşırım bir yerlerde bahçe ağaç su yağmur bulunmayan yerlerde gezerim benim tevekkülde ki halim doğru olur mu?"*** Cevabını verince Hüseyin Mansur:***"Sen ömrünü eşinin mutluluğunda harcayıp yok ettiğin vakit, tevhide yokluk nerede kalır?"*** dediği gibi, tevhitten örtünmüş olduğu için sabır, tevekkül, rıza ve diğerler gibi makamlarınızdan çıkınız diye şart belirlemiş olsaydık, o emrimizi yerine getirmeyeceklerdi. Ancak yüce Allah'ın ayette **"Onlar çok az kimselerdir."** sözünü buyurması yönüyle, şeref ve değerleri çok fakat sayıları az olan kişiler, Hakk'ın yüzünü görmeğe kabiliyeti olan sevenler verilmiş olan emirleri hemen yerine getirirlerdi. Ve eğer onlar da öğüt ile kendilerine söylenenleri yapmış olsalardı, Cem ayniliğine erişme veya Hakk'ın sıfatlarına kemaliyle mazhar edilmiş olma sebebiyle, benlik halleri örtülerinin kaldırılması

zamanında, kendilerinde meydana gelecek kemalatlar değeriyle onlar için daha hayırlı olurdu. Ve yüce Allah, onları yokluktan sonra beka zamanında, dinde dosdoğruluk ile kararlı olmalarını daha sağlam halde yapardı. Ve sonraki iki ayette, **4/67-68. O takdirde kendilerine katımızdan büyük bir ödül elbette verirdik. Ve onları dosdoğru bir yola elbette kılavuzlardık.** Buyrulmuştur. Yani verilen öğütleri yerli yerinde değerlendirmeleri gereğince ledün' nümüzden onlara benliğin öldürülmesi zamanında sıfat tecellileri olan büyük sevabı verecektik Ve yurdundan yani benliğin konak ve makamlarından çıkmaları zamanında, onları dosdoğruluk yoluna, tevhid de dosdoğruluk ve vahdet yoluna koymuş olacaktık**...**

Ayet: 69. Allah'a ve resule itaat eden kişilere gelince, bunlar, Allah'ın kendilerine nimet verdikleriyle beraberdirler: Peygamberlerle, hak dostlarıyla, şehitlerle, barışseverlerle. Ne güzel dosttur bunlar!

Her kim ki tevhid ve cem yollarına gitmekle, Allah'a ve etraflı bildirime uymuş olmakla, Resul'e boyun eğip uymuş olursa ayette işaret edildiği üzere yüce Allah'ın hidayet nimetini vermiş olduğu Peygamberler, Sıddıklar, Şehitler ve Salih kişilerle beraberdirler. Ki, o sıddıklar kendilerine nispet ettikleri sıfatlarından soyunup, ef'al ve sıfatları Allah'a nispet etme ile emaneti yerine vermiş olmada sadakat (sözünü yerine getirmek) göstermeleri neticesinde Hakk'a ait sıfatlar ile sıfatlandırılmışlardır. Eğer o sıddıklar böyle değil de kendilerine nispet ettikleri ile açığa çıkmış olsalardı yalancılardan olurlardı. Şehitler ise huzur ehli, Salihler ise dinde de dosdoğruluk sahibi olanlardır. Ve sonraki ayette, **4/70. Böylesi bir beraberlik Allah'ın bir lütfudur. Her şeyi bilici olarak Allah yeter.** Buyrulmuştur. Yani peygamberlere ve onlarla beraber bulunanlara uygun olup, onlarla yol arkadaşı olmağa sebep olan bu olgunluğu elde etmeye uygunlaştırmak, fazilet ve ihsan yüce Allah'tandır. Ve o yüce Allah kabiliyetlerde olan kemali bilir ve onlarda o kemali açığa çıkarması ile bilinmelidir ki, yüce Allah bilici olarak yeter. Ve daha sonraki ayette, **4/71. Ey inananlar! Savunma tedbirlerinizi alın. Gerektiğinde de bölükler halinde harekete geçin yahut toplu halde savaşa çıkın.** Buyrulmuştur. Yani, Ey iman sahibi olanlar, sizler şeytanın kuruntularından, kalplerinize attıklarından ve şaşırtmaları ile sizi perişan etmesinden ve en büyük düşmanınız olan bencillik hallerinizin meydana gelip sizi kaplamış olmasından, sizi koruyacak olan silahlarınızı alınız. Onun üzerine her bir bölüğünüz, bir kâmil âlimin yolunda bölük, bölük Allah yoluna giriniz. Veya Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize uymuş olarak İslâm ve tevhid yolunda toplu olarak hareket ediniz**...**

Ayet: 78. Onlara bir iyilik isabet ettiğinde, "bu, Allah katındandır" derler. Ama kendilerine bir kötülük dokunduğunda, "bu senin yüzündendir" derler. De ki: "Hepsi Allah katındandır." Şu topluluğa ne oluyor ki, neredeyse hiçbir sözü anlamıyorlar.

Bu ayette ifade edildiği şekliyle söz kullananların **"Kaderiyye"** (insan yaptıklarının yaratıcısıdır) görüşünde olduklarının ispatıdır ki, onlar iyiliği Allah'a, kötülüğü insanlara nispet ederler ve varlıkta bağımsız olarak iki tesir edicinin olduğunu kabul edip öne sürmekle **"Mecusi"**lere (ateşe tapanlara) benzerler. Onların kötülüğü kendilerine nispet etmeyip de Resule ait olduğu, görüşlerinde kötü saydıkları ölüme sebep olan savaşa Allah'ın resulü göndermiş olduğundan ve gayrete getirmiş olduğundan ileri gelmiştir. Buna dayanarak Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ayette geçen **De ki: "Her şey Allah katındandır."** Sözüyle **"Tevhid-i ef'al"** e ve başkalardan tesir ve tesir ediciliğin kaldırılmasına, iyi ve kötü görünen işlerin tümünün işleyicisi yüce Allah olduğunu kabul etmeleri için davetçi olarak memur edilmiş oldu.

İmdi: Bu topluma ne gibi bir şey meydana gelmiştir ki, bencillik halleri ile örtünmüş olmalarından, işitme, alma ve ezberleme kapları olan kalp kulaklarının tıkanmış olduğundan söz anlamaya yakın olmazlar**...**

Ayet: 97. Melekler, öz benliklerine zulmetmiş olanların canlarını alırken, onlara şöyle dediler: "Neredeydiniz siz?" Cevap verdiler:" Yeryüzünde ezilip horlananlardık biz." Melekler dediler ki: "Allah'ın yeryüzü geniş değil miydi ki orada bir yerden bir yere göçesiniz?" İşte böylelerinin varacağı yer cehennemdir. Ne kötü dönüş yeridir o!

Gerçek o ki, kendilerini meleklerin öldürdüğü kişiler, ölmüş olmalarında, ruhun tutulup bedenden alınmasıdır. Ruhun bedenden alınması üç şekildedir. Birisi meleklerin alması, biri ölüm meleğinin alması, biri de Allah'ın almasıdır.

Ruhu meleklerin alması: Benlik sahiplerine özeldir. Benlik sahipleri iki kısımdır.

Birinci kısım: Güzel ahlâk, şükretme ve boyun eğme hali sahibi ve hayır ehli uğurlular, iyiler olup Hakk'a dayananlardır. Onları melekler "Temizler olarak size selâm ederiz, yaptıklarınız sebebiyle cennete giriniz." diyerek ruhlarını tutmalarıyla o kişileri öldürmüş olurlar. Bunların sonu ve dönüş yerleri ef'al (işler) cennetidir.

İkinci kısım: Kötü ahlâk ve çirkin haller sahibi ve kötülük ehli, haydutlar ve kendilerine zulmeden oldukları halde meleklerin ruhlarını tutmuş olmalarıyla öldürmüş oldukları kâfirlerdir. Bunların ruhlarını ancak bir takım melekler âlemi kuvvetleri tutmuş olur ki, anılan melekler âlemi kuvvetleri, bulundukları âlemden bunların bulundukları yerlere, perdeli oldukları benlik halleri ve kendilerinin hayali, hayvana ait kuruntu ve yırtıcı kuvvetler ayarındadır. Bunların sonu ve dönmüş olacakları yerleri cehennemdir.
Ruhu ölüm meleğinin (Azrail'in) alması: Benlik örtüsünden kurtulup kalp makamına eren ve yaratılışının amacına dönmüş olarak hakiki yaratılışla nurlanan kalp sahiplerine özeldir. Bunların **"Nefs-i natıka"** (düşünüp konuşan kişilik) ya kavuşmuş olmaları sebebiyle onların ruhlarını, âlemin kalbi demek olan bütünlük ifade eden Nefs-i natıka tutmuş olur. Bu anlatım ölüm meleğinin kendi benliği ile ruhlarını tutmuş olduğuna göredir. Fakat ölüm meleği ruhlarını taraftarları ve onların kuvvetleri vasıtasıyla tutmuş olduğu vakit, onlar birinci kısımdandırlar. Bazen ölüm meleği kendisini tutmuş olur, fakat rezaletleri gerekliliğiyle hesap ve azap görmüş olarak kurtulmuş olmaları için o ruhları azap meleklerine terk etmiş olur. Bunun sebebi ilmi kemalattan ve ibadetlerinin, işlerinin eksikliğinden ileri gelmiştir. Ki, bunlar cahillik ve Allah'a ortak koşmuş olmaktan kurtulmuş ve tevhid ilmi ile süslenmiştir. Fakat **"Müşahede"** ehli olmayıp kötü işler ve çirkin huylar sebebiyle kalbinde çirkin alışkanlıklar ve karanlık haller birikmiş veya şeriatta tevhid ehli olup da yapılmaması gereken şeyleri yapmış olmakla ceza görecek olup, günahlar üzerinde çok dikkatli olan tevhid ehli gibi tevhidi ilim yönünden bilip, ahiret hakkında cahil olan kimselerdir. Bu gibiler hakkında, Secde suresinde, **32/11. Söyle onlara: "Size vekil edilen ölüm meleği canınızı alır, sonra doğrudan doğruya Rabbinize döndürülürsünüz."** Yani, "Habib'im de ki, sizi, size vekil edilen ölüm meleği öldürecektir." buyrulmuştur.
Ruhu yüce Allah'ın alması: Kalp makamından şühud yerine yükselmiş olan ve Rableri ile kendileri arasında örtü kalmamış tevhid ehillerine özeldir. Yüce Allah vasıtasız olarak onların ruhlarını tutup sahip olur. Ve onları kendisinde toplar. Ve onlar hakkında Zümer suresinde, **39/42"Allah, canları ölümleri sırasında alır."** Yani" Bir takım ruhları kişilerin ölümleri anında bizzat yüce Allah tutmuş olur." buyrulmuştur. Ve Meryem suresinde, **19/85. Gün olur o takva sahiplerini biz Rahman'ın huzurunda heyet halinde toplarız.** Yani "Hakka dayananları bölük, bölük Rahmân' a toplamış olduğumuz günü hatırlayın" ayetleri, bunların hakkında haber vermiştir. Kendilerine ait kabiliyetlerinin gerektirdiği kendilerinde emanet edilen kemalat haklarından engelledikleri için benliklerine zalim oldukları halde meleklerin öldürmüş olduğu kişilere melekler der ki: "Siz güç yetirebildiğiniz şeyler üzerinde çalışmakta niçin hata ettiniz. Ve Allah'ın hakkında hangi sebeple tersine olan bir aşırılıkta oldunuz ve sizin için hazırlanmış olan olgunluğunuza yetişmekten niçin geri kaldınız?" derler. Onlar cevaben: "Biz, **"Nefs-i emmare"** (emredici benlik) kuvvetlerinin kaplayıcılığı ve kuruntu şeytanı sebebiyle arzular saltanatının galip gelmesi yüzünden huylar üzerindeki hal üzere olduğumuz kabiliyet toprağında zayıf kalmıştık. Bu kuvvetler bizi kendi kayıtlarında esir yaptılar ve bizleri kendilerinin önem verdikleri inkâra zorladılar." Melekler, onlara ayette de işaret edilen soru ve öğütte bulunarak dediler ki: "Allah'ın yeri geniş değil miydi ki? Siz başlangıçta olan yaratılışınızdan kolay adımlarla göç edecek derecede kabiliyetiniz geniş idi. Ki, siz o adımlarla ilerlemiş olduğunuzda, bazı örtünmeleriniz kaldırılmış olarak sonunda o kuvvetlerin esaretinden ve arzuların kayıtlarından kurtulur. Ve ruha ait kuvvetler olan yardımcılarının yardımı ile kuvvet bulur ve kalp nurları ile yardım edilmiş olarak, zulüm ehli olan kasabadan, yani benlik kasabasından çıkıp kalp güzelliği olan şehre gelir ve **"Gafûr"**olan Rabbinizin rahmeti size yetişmiş olurdu." İşte bunların sığınacak yurtları, mahrumluğun meydana gelmesiyle beraber, çok arzular ve özlem sahibi olan benlikleri cehennemidir. O benlik ve arzuları olan cehennem ne kötü bir varılacak yerdir**...**

Ayet: 98. Kadınlardan, erkeklerden, yavrulardan hiçbir beceri gösteremeyen, hiçbir yol bulamayanların durumu farklıdır.
Ancak kabiliyetlerinin kuvvetiyle beraber, kızgınlık ve aşırılık halleri de kuvvetli olup Hak, yolunda olan gidişinde olumsuz kuvvetleri kökünden koparmağa güçleri yetmemiş ve kuruntu kuvvetleri ve hayale dayanan huylarıyla bozuk inanç ve anlayışlarla kabiliyetlerini iptal edememiş olarak. Kabiliyetlerinin ilim nuruyla aydınlanması ile beraber bedenlerine ait kuvvetlerinin esaretinde, kayıtları kaldırma ile Hak yolunda olan gidişten aciz kalmış olan kuvvetli kabiliyet sahipleri. Ve doğruluğu belli olan Hak yoluna girmek ve olgunluk ile ilgili ilmi kavramış olmaktan kabiliyetleri kusurlu olan ve haklarında ***"Cennet ehlinin çoğunluğu az akıllı olan kişilerdir."*** diye denilmiş olan, kuvvetleri zayıf kimseler. Ve benlik halleri tarafından kendilerine ulaşmış olan bir gayret dolayısıyla, olgunluk derecesine yetişmekten eksik ve kusurlu olanlar ayrı tutulmuşlardır, bunlar arzuları, el çekme (riyazat) ile koparmağa ve benliklerinin hallerini kırmağa güçleri yeterli olmayıp zayıf kişiler olduklarından, hiçbir hileye başvurmağa güç yetiremezler. Ve Hak yolunda yol alma özelliği konusunda ilimleri olmadığından ve şeriat hidayeti nurundan mahrum

oldukları için, eğri olan hiçbir yolu doğrultamazlar. Bu zayıflıklarından dolayı onlar için sonraki ayette, **4/99. Bunların Allah tarafından affedilmeleri umulur. Allah affedicidir, günahları bağışlayandır.** buyrulmuştur. İşte bunlarda, karanlık haller kökleşmediğinden ve inançlarında gözle görülür eksiklik olmadığından o karanlık hallerin yok edilmesi ile yüce Allah'ın bunları affetmesi umuda yakındır. Asla ait yaratılışın değişmesi olmadıkça yüce Allah günahları affedicidir ve onların hallerini kendi sıfatları nuru ile örtücüdür**...**

Ayet: 100. Kim Allah yolunda hicret ederse yeryüzünde, varıp sığınacak karşı harekete girişecek çok yer bulur; geniş bir imkân da bulur. Ve her kim, evinden Allah'a ve resulüne hicret niyetiyle çıkar da kendisine ölüm yetişirse onun ödülünü vermek Allah'a düşer. Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
Her kim Hak yolunda gidişte alışmış olduğu benlik merkezinden ayrılacak olursa. Kabiliyet toprağında birçok zorluklar ve kendisinde benliğinin kuruntusu ile ilgili kuvvetlerine, hayale ve hayvanlığa ait yırtıcılığını, alçaklık ve küçük düşürücü birçok şeyler olan yoldaki konak yerleri ve durulacak yerleri ve benlik halleri darlığından ve arzular esaretinden kurtulduğu vakit göğsünde açılma ve genişlikler de bulmuş olur. Ve her kim zat tevhidine yönelme ile Allah'a ve sıfat tevhidinde dosdoğruluğa yönelmiş olarak. Ve Allah'ın Resul'üne göç eden olarak, ister huylardaki hal üzere olduğu kabiliyeti merkezinden, isterse benlik konaklarından bir konak. Veya kalp makamlarından bir makama çıkarsa, sonra da kavuşmuş olmaktan evvel ölüm kendisine erişip kesikliğe uğrarsa, yönelmiş olduğu makam değeri ile onun ödülünü vermek Allah'a ait olmuştur. Çünkü Hak yoluna girmeğe yönelmiş olan kişiye kavuşmuş olacağı konağın sevabı vardır. Yani, kavuşmanın gerçekleşmesi halinde kendisine çıkmış olacak olan olgunluk mertebesi ve niyet ettiği makamın ödülü vardır. Çünkü bu olgunluk her ne kadar mülk başlangıcı değeriyle henüz ona çıkan olmamışsa da, fakat niyet ve gözetme değeriyle o olgunluğa özlemi olduğu için, örtünün yüksekliğinden sonra İlâh'a ait uygunlaştırmanın kendisini o makama kavuşmada kuvvetlendirmiş olması ümit edilir. Ve gerçekleşmesi yakındır. Yüce Allah, onu amacından uzak tutan engelleri örtücüdür, elde etmeyi amaç edindiği ve yönelmiş olduğu olgunluğu bağışlamakla ona rahmet edici olmuştur**...**

Ayet: 101. Gaza niyetiyle yeryüzünde dolaştığınız zaman, küfre sapanların **size tedirginlik vermesinden korkarsanız, namazı kısaltmakta sizin için bir sakıca yoktur. Şu bir gerçek ki, küfre batanlar sizin için açık bir düşmandır.**
Ve Hakk'a yakınlık isteği için kabiliyet yerinde ilim yoluna doğru gitmiş olduğunuz vakit, namazı kısaltmanızda yani, beden ile ilgili yapılması gereken işleri, ibadetleri ve şükür, huzur gibi ibadet edicilik haklarının yerine getirilmesinde eksiltme yapmış olmanızda size bir günah yoktur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Hakk'a olan yakınlıktan nasibi kendisine verilmiş olan kişi herhangi bir sebeple namaz ve orucundan olan eksiklik üzerinde abartılı olarak durmaz."*** diye buyurmuştur. Bu ifadeden anlaşıldığı üzere seçkin müminler içinde bulundukları duruma göre kulluklarını yerine getirirler. Sevilmiş olan kuruntu ve hayat kuvvetlerinin ve **"Mudill"** (doğru yoldan saptıran ve şaşırtan) insan şeytanlarının, sizi baştan çıkarma ve karanlıkta bırakmasından korkarsanız ayette söylendiği gibi gerçekten de inkâr ve perdelenmişlik sahipleri size apaçık düşman olmuşlardır. Bundan dolayı Hakk'a yakın olmayı elde etme yolculuğunda, bedene ait olanların eksik kalmasından günah olmadığı, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin ***"Bir fıkıh sahibi şeytan üzerine bin ibadet ediciden elbette daha sağlamlıktadır."*** şerefli sözünden anlaşılmış olmaktadır**...**

Ayet: 105"Şunda kuşku yok ki, biz bu kitap'ı sana insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği ile hükmedesin diye hak olarak indirdik. Sakın hainlere yardakçı olma!"
Biz adalet sahibi ve doğruluk üzere hareket edene benzeyen olduğu Veya: Senin kendiliğin ile değil Hak ile durucu olduğun halde, halk arasında yüce Allah'ın sana gösterdiği adaletle hükmeden olmuş olman için, sana sıfat farklılığının ve tecellileri hükümlerinin ilmin indirmiş olduk. Ve sen ezelde kabiliyetlerinde Hakk'a ait marifetinin kemali dikilmiş olmasıyla, kendilerinde emanet edilmiş olan Allah'ın emanetini yerine getirmeyerek ve kendilerine ait olan haklarını dağıtmış ve olmadık yerlerde harcamış olma ile hem kendilerine hem de başkalarına hıyanet etmiş olan hainlere, kendilerinden azabı uzaklaştırmak için onları savunan olma. Ve yüce Allah'ın, onlara eziyet etmekle halkı sataşan yaptığından dolayı, başkaları üzerine onlar tarafından şahit getirme.
Bir başka mana: ***"Yüce Allah hangi sebebten onları kahretmiş ve alçaklardan etmiştir."*** diyerek onlar için Allah'a itiraz etme ile onları savunan olma. Çünkü onlar zalimlerdir, zalim olmadıklarını ispat edecek kanıtları yoktur ve olmadığı gibi aleyhlerinde birçok delil ve şahit vardır. Ve sonraki ayette,

4/106"Allah'tan af dile, Allah çok affedici çok merhametlidir." buyrulmuştur. Ve onlar tarafından kanıt getirmeyi terk etme ile kendinle Allah'tan bağışlanma dile. Ta ki biz kalbinin ve hallerinin varlığıyla senin üzerinde açık olan renklenmeni bağışlayalım. Gerçekten de yüce Allah, çok, çok bağışlayıcılık ve rahmet sahibi olmuştur. Kendilerine hıyanet edenler yanında olarak mücadelede bulunma. Ve daha sonraki ayette, **4/107"Çünkü Allah, sürekli hainlik eden günahkârı sevmez."** buyrulmuştur. Yani, gerçek o ki, yüce Allah çok hıyanet edici ve günah işleyici olanları sevmez**...**

Ayet:108. İnsanlardan gizlerler, Allah'tan gizleyemezler. Geceleri aralarında Allah'ın razı olmadığı sözleri söylerken Allah onlarla beraberdir. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

Onlar üzerlerinde ayıpları bulunan bencillik halleri ve rezaletini, insanlardan gizlemiş olmakla, insanlardan sakınırlar. O rezalet ve halleri söküp atmak için, Allah' tan saklanmadıkları gibi sakınmazlar da. Hâlbuki yüce Allah, onları görücü ve içlerinde olanı bilicidir. Bilmezler ki, huylar ve benlik karanlığı âleminde, dünya nimet ve lezzetlerinden amaçlamış olduklarını elde etmede, Allah'ın razı olmadığı asılsız kuruntuları ve bozuk, kötü hayalleri ile yalan ve dolanlarını kurdukları zaman, yüce Allah onlarla beraberdir. Ayette söylendiği gibi yüce Allah, onları ve yapmış oldukları işleri tamamıyla kuşatmıştır. Bozuk halleri ve işleri gereğince onları cezalandırır**...**

Ayet: 109. Diyelim, siz onlar için dünya hayatında mücadele verdiniz. Peki, kıyamet günü Allah'a karşı onlar için kim mücadele verir, onlar hakkında kim vekillik yapar?

Farz edelim ki, siz bu hainler tarafında yer tutarak dünya hayatında mücadele ettiniz. Ayette de ifade edildiği gibi imdi kıyamet gününde yüce Allah'a karşı bunlar tarafından kim mücadele edecek veya bunlara kim vekil olacaktır. Ve sonraki ayette, **4/110. Kim bir kötülük yapar yahut öz benliğine zulmeder de, sonra Allah'tan af dilerse Allah'ı çok affedici, çok merhametli bulur.** Buyrulmuştur. Yani her kim benliğinin hallerinden bir halin meydana gelmesi ile bir kötülük işlerse. Veya kabiliyetinin gerektirmiş olduğundan bir çeşit kusur işler. Veya ters olan bir işin işlenmiş ve kabiliyetinin gerekliliği olan olgunluğundan bir şeyin eksikliği sebebiyle kendisine zulüm ederse. Ve sonra da günahından kurtulma ve Hakk'a yönelme ile kemalini örtücü olan o hallerin örtülmesini Allah'tan isterse. Ve yüce Allah sıfatları nuruyla bu karanlık halleri ve kötülüklerini örtücü ve bağışlayıcılık sahibi, kabiliyetinin gerektirdiği şeyi bağışlayan merhamet sahibi olarak bulur**...**

Ayet: 112. Kim bir hata yahut günah işler de sonra onunla bir suçsuzu itham ederse hiç kuşkusuz, büyük bir iftira ve açık bir günah yüklenmiş olur.

Her kim benliğinin meydana gelmesi ile bir günah veya kabiliyetinde bulunan kemali yok etme ve olgunluğuna ters gelen bir hali kazanmakla bir günah elde ederse. Sonra da bir takım azarlamalarla bir işin yapılmasını geri bırakmak için sebep ve bahane göstermiş olanların alışkanlığı olduğu gibi "Beni bu işe falan kişi zorladı. Ve falan kişi beni Hakk'ı istemiş olmamı engelledi ve şu iş falan kişinin açtığı zararıdır." demek suretiyle o kabahati kendisi işlemiş olduğu halde bir başkası üzerine atarsa, gerçekten o kişi kendi işini başkasına nispet etmekle, büyük bir iftira suçu yüklenmiştir. Çünkü eğer ki, kemale ters olan şeye kendisinde eğilim olması ve uygunluk gösterdiği ve boyun eğdiği şeye yakınlığı olmasaydı bu işi kabul etmeyecekti. Bundan dolayı o gibi kimselere şeytanın dahi sahip çıkmadığı hakkında ileride olan bir ayette, İbrahim suresinde, **14/22"İş bitirilince şeytan onlara şöyle dedi: "Allah size hak bir vaatle vaatte bulundu, ben ise vaat ettim ama vadimden caydım. Benim sizin üzerinizde bir sultam yoktu. Sizi davet ettim, siz de bana uydunuz. Hepsi bu. Şimdi beni kınamayı bırakın da öz benliklerinizi kınayın.** Buyrulmuştur. Bu ayetle de işaret edildiği gibi işlenen hata ve günah ancak onların kendi benliklerinden meydana gelmiştir. Yoksa eğer ki onların benliklerinde kendi elde ettikleri ile bir karanlık ve hallerinin meydana gelmesi olmasaydı, şeytanın kuruntusuna yer verme ve davetini kabul etme kabiliyeti onlarda bulunmayacaktı. Ve o kişi hata ve kalbi kaplama ve olgunluğundan engellemiş olmasından, benliği kırıp zayıflatmak için benliğe kusuru nispet etmekten ve günahı itiraf etmekten çekinme hallerinden meydana gelmeler apaçık ve kat, kat bir günah yüklenmiştir**...**

Ayet: 113. Eğer Allah'ın senin üzerindeki lütfu ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir grup seni şaşırtmaya mutlaka yeltenecekti. Ama onlar kendilerinden başkasını saptıramazlar. Ve sana hiçbir şekilde zarar veremezler. Allah sana Kitap'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın senin üzerinizdeki lütfu çok büyüktür.

Ve eğer senin olgunluğunu potansiyel olmaktan işlerlik haline çıkaran ve sende gizli bulunan ilmi açığa çıkarmış olan bir şekilde yoluna girmeğe yüce Allah'ın seni başarılı yapması. Ve sana olan yardımı ve ezelde sende emanet olarak bıraktığı, ilerisinde başka bir rahmet bulunamayan ve İlâh'a ait rahmetinden ibaret olan mutlak kemali sana bağışlamamış olsaydı, onlardan bir kısmı seni alçaltma, küçük düşürmüş olmayı niyet ederlerdi. Oysa onlar hiçbir kişiyi küçük görüp alçaltamazlar, ancak kendilerini küçültüp alçaltırlar. Çünkü hidayete mazhar olmazdan evvel, asıl kabiliyetlerinde konmuş olan haydutluk yönlerindeki tercihlerinde ısrar etmiş olduklarından işleri hep sapkınlık üzere olmaktadır. Bundan dolayı açığa çıkmanın ezelinde kendilerinde hamur halinde olmuş olan işbu sapkınlık, ne şekilde başkalarına dönmüş olabilir? Yani kişinin kendisinde olan kötülük kendisine döner. Yüce Allah, bağışlanmış olan bir vücut'tan sonra tam olan bir farklılık ilmini ve yapılması gerekenler ile beraber sıfat tecellileri ve etraflı bildirim hükümleri ilmini indirmiş oldu. Ve sana bilmediklerini öğretmiş oldu. Çünkü ilim Allah'ındır, O'nun sıfatlarındandır. İlmi Allah'tan başka kimse bilemez, ne zaman ki Allah'ta yok olucu olmuş olma sebebi ile sana zatını hakikat üzere müşahede ve sonra Hakk'a ait bağışlanmış vücud ile seni bâki yapınca senin kalbin var oldu. Seni bu kalp örtüsü ile örtmüş oldu. Senin ilmin Allah'ın ilmidir. Çünkü sıfat, zat ile vardır, ona tabidir. Seni ulaştırmış olduğu makama ulaştıran işlere uygunluk ile bu olgunluğu açığa çıkarmakla Yüce Allah'ın sana ihsan etmiş olduğu fazileti çok büyük olmuştur**...**

Ayet: 114. Onların fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur. Ancak, bir sadakayı, bir iyiliği ve insanlar arasında bir barışmayı emreden başka. Kim böyle bir şeyi Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle yaparsa biz ona yakında çok büyük bir ödül vereceğiz.
Ayette söylendiği gibi bazı kişilerin kendi aralarında fısıldayarak konuşmalarının çoğu kötülük üzerinedir. Çünkü gizli olan konuşmaları söz kalabalığı olan şeylerdir. Hak yoluna girmiş olan salik (yola giren, yol ehli) e ise boş olan şeylerin terk edilmesi gerekliliktir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Manasız ve hiçbir faydası olmayan şeyleri terk etmiş olmak kişinin teslim oluşunun güzelliğindendir."*** buyurmuştur. Ancak alçak gönüllülüğü, temizliği öngörme açısından cömertlik fazileti ile emreden. Veya hikmet fazileti kapısından olan ilim ve hikmet öğretimi gibi bir söz veya yiğitlik fazileti yönünden veya zulüm görmüş olana yardım etme gibi yapılması uygun ve kabul edilebilir işleri emreden veya adalet açısından insanlar arasını düzeltmekle emreden, kişinin fısıldaması, gizli söz söylemesinde fayda vardır. Var olan bir faziletin, rezalet haline gelmiş olmasına sebep olan, kişinin kendisini övmesi, övülmesini istemesi, kendisin göstermek ve şan, şöhret bulmak için olmayıp, sadece Allah'ın rızasını istemiş olmak için her kim anılmış olan kemalatları kedinde toplamış olursa, yakında biz, ona sıfat cennetlerinden büyük bir ödül vereceğiz**...**

115. Erdirici kılavuzluk kendisine ayan-beyan geldikten sonra, resulden kopup müminlerin yolunun dışını izleyeni biz, yöneldiğiyle kaynaştırır, sonra da cehenneme sallarız. Ne kötü bir dönüş yeridir o!
Her kim kendisine Hakk'a götürecek olan hidayet (Hakk'ın doğru yolu) apaçık belli olduktan sonra, Resul'le karşı gelip müminler yolunun dışında olan yollara uymuş olursa, biz onu büyüklenerek yöneldiği şeye kavuşturur ve onu cehenneme atmış oluruz. O cehennem çok kötü olan bir dönüş yeridir. Ve bu dönüşün temeli olan anlayış için sonraki ayette, **4/116. Allah, kendisine ortak koşulmasını affetmez. Ama bunun dışında kalanı dilediği kişi için affeder. Allah'a şirk koşan, dönüşü olmayan bir sapıklığa dalıp gitmiştir.** Buyrulmuştur. Ayette söylendiği gibi her kim ki, yüce Allah'a ortak koşarsa, gerçekten o kişi Hak'tan uzak kalmış bir şekilde yolunu kaybetmiştir. Ve bir sonraki ayette ise Allah'a ortak koşanların haline işaret vardır, **4/117. Allah'ın dışındakilere, o dişilere dua/ibadet ederler. Ve onlar inatçı bir şeytandan başkasına çağırıp yakarmıyorlar.** Buyrulmuştur. Müşrikler (Allah'a ortak koşanlar) Allah'tan dışında görünenlerini ve alıştıklarını ararlar, yani bu arayışları ile kendi arzularına ibadet eder olmuşlardır. Çünkü yüce Allah'a ortak koşan kişi, mutlaka arzularına boyun eğme ile benliğinin emirlerini yerine getirip ve baştan çıkarmasını kabul etme ile kuruntu şeytanına ibadet edicidir.
Bir başka mana: Allah'tan başka şeyler görmüş olma ile onlara ibadet edici olmak mümkündür. Ve her mümkün olan şey ise, başka olarak kabul edilenlerden tesir olunmayı ister ve kabul edici olmayla başka olarak gördüklerine muhtaçtır ki, bu ihtiyaç ve tesir dişilik (kabul edicilik) halidir. Ve o müşrikler, başkasına değil ancak Allah'ın kendisine lanet ettiği kovulmuş olan şeytana ibadet ederler**...**

Ayet: 119"Yemin olsun, onları saptıracağım, onları boş kuruntulara mutlaka iteceğim. Onlara mutlaka emir vereceğim de davarların kulaklarını yaracaklar; onlara muhakkak emredeceğim de Allah'ın yaratışını/ yarattıklarını değiştirecekler." Kim Allah'ı bırakıp da şeytanı yandaş edinirse açık bir hüsrana kesinlikle yuvarlanmış olacaktır.

Önceki ayete de ifade edildiği üzere şeytana uymuş olmalarıyla adeta şeytanlaşmış kişiler için yüce Allah "Ve elbette ben onları gölgelendirme ile adi ve alçalmış hale getiririm, insanlık ümidinden keserim ve bozuk alışkanlıklarla, düşkün isteklerle, akla ve şeriata ters olan işlerle onlara emrederim. Ve elbette onlar hayvanların kulaklarını yaracaklar ve benim emredeceğim yönüyle onlar Allah'ın yaratmış olduğunu bozacaklardır. Ve her kim Allah'ın dışında olarak şeytanı dost edinecek olursa bilinsin ki, o kişi gerçekten de apaçık bir zararın içinde olmuştur." buyurmuş olmaktadır. Ve şeytan olan dostun davranışı ve onu dost tutanlarının neticesinin ne olduğu sonraki iki ayette kısaca şöyle ifade edilmiştir. **4/120-121. Şeytan onlara söz verir, ümit verip hayal kurdurur. Ama o, onlara bir aldanıştan başka hiçbir şey vaat etmez. Bunların varacakları yer cehennemdir. Ve cehennemden kaçıp kurtulacak bir yer bulamazlar.** Buyrulmuştur**...**

Ayet: 122. İnanıp barışa yönelik işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Sonsuza değin kalacaklardır orada. Allah'ın şaşmaz vaadidir bu. Söz söyleme bakımından Allah'tan daha doğru ve tutarlı kim olabilir?

Hakiki iman ile tevhide iman edenler ve **"Cem"** e ulaşmakta kendilerini düzeltici veya yokluktan sonra beka halinin meydana gelişinde Allah'ta ve Allah ile dosdoğruluk sebebiyle, her bir insanı düzeltici işleri işleyenleri orada sürekli olarak durucu oldukları halde altından nehirler akmakta olan cennetlere dâhil edeceğiz. Yüce Allah'ın vaadi gerçektir; ayette de söylendiği gibi; Allah'tan daha fazla sözünde doğru ve durucu kim olabilir? Vaat olunan şeyin meydana gelmesi ve diğer ulaşmış olduğunuz şeyler, sizin isteklerinizle ve beklentilerinizle ve kitap ehlinin istek ve beklentileriyle meydana gelmiş değildir. Yani siz kendinizle ve kendinize ait halleri (Nesin sıfatları) ile ve işleri ile devamlı olarak durduğunuz sürece, sadece bir dilekten öteye geçen değildir. Temenni, dilemiş olmak ise alışkanlıkta bulunan ve kendiliğinden olması mümkün olmayan bir şeyi istemiş olmak demektir**...**

Ayet: 125. Güzellikler sergileyerek ve özü-sözü doğru bir halde İbrahim'in dinine uyarak yüzünü Allah'a teslim edenlerden daha güzel dinli kim olabilir! Allah İbrahim'i dost edinmişti.

Hakikat ile ilgili farklılıkta bütünlüğü şühud, sıfat tecellileri hakları ve hükümlerine uymak. İşlerde, ibadetlerde dosdoğruluk ile ihsan (bağış) yolunu tutmuş olduğu halde, vücudunu (tüm varlığını) Allah'a teslim ve kesin, katıksız bir yokluk ile zatını ikilik ve benlik şüphesinden temizlemiş olan. Zat ve sıfat ve ef'al' inde herhangi bir şirkten (Allah'a ortak koşuculuktan) ve her çeşit asılsız dinden, yani Allah'tan başka görünenlere ait. Zat, sıfat ve ef'al' in olduğunu ispat etme gayretine yön veren herhangi bir yoldan yüz çevirici olarak. Tevhid de İbrahim milletine (dinine) uymuş olan kişiden daha güzel yol sahibi kim olabilir? Hiç kimse olamaz, çünkü onun uymuş olduğu din Hakk'ın dinidir. Bu değerlendirme ile denilir ki, onun seyri (yol alması) Allah'ın seyridir. Sıfat yoluna girmiş olmakla Allah'ta seyir değil ve böylece benlik hallerini ve kalp hallerinin derecelerini bitirmiş olma ile Allah'a seyir de değildir. Bundan dolayı onun dininden daha güzel bir din yoktur. Ayette ifade edildiği gibi kabul edilip anlaşılmalıdır ki, yüce Allah İbrahim kulunu **"Halil"** (dost) edinmiştir. Yani İbrahim'in zat ve sıfatından bir sonraya kalmışlık (Bakıyye) kalmayacak derecede zat ve sıfatın aralıklarına karışandır. Veya Halil'in manası, aralıkları kapatandır ki, İbrahim'in Hakk'a karşı fakirliği ve ihtiyacı ve kemale erdirme zamanında, İbrahim'den yok olucu yaptığı parçalar karşılığında, Hak durucu olur, demektir.

İmdi: **"Halil"** (dost) her ne kadar katıksız olan yüce bir mertebede ise de, **"Habib"** (sevgili) den daha aşağıda olan bir mertebedir. Çünkü Halil kendisinde başkalık bakiyesi (sonraya kalmışlık) kuruntusunun olabilmesine yakın bir sevendir. Habib ise kendisinde bu yönde düşünülebilecek bir şey olmayan bir sevilendir. İşte bu sebebtendir ki, Halil aşk ateşine atılmış Habib ise bu ateşe atılmamıştır**...**

Ayet: 134. Dünya nimeti ve bereketini isteyen bilsin ki, dünya nimeti de ahiret mutluluğu da Allah katındadır. Allah, çok iyi işitir, çok iyi görür.

Benliğin arzuları ile kalmış olmak sebebiyle her kim dünya iyiliklerini isterse, o kişinin bilmesi gerekir ki, eşyanın en değersiz olanını istemiş olmasına ve mertebelerinin en aşağısında kalmasına sebep nedir?

İmdi: O kişi eğer Allah'ta yokluk ile Allah'ı isterse, dünya ve ahiretin bütün makamları Allah'ın katındadır. Çünkü yüce Allah, nimetler ve makamların tamamını kuşatan bir varlıktır. Bundan dolayı ondan bir şey kaçırılamaz. Yüce Allah sizin kendiliğinizden olan sözlerinizi işitici, işlerinizi, niyet ve isteğinizi görücüdür**...**

Ayet: 135. Ey iman edenler! Öz benliğiniz, anne-babanız, yakınlarınız aleyhine de olsa, zengin veya fakir de olsalar, adaleti dimdik ayakta tutarak Allah için tanıklık edenler olun.

Ey tevhid dininin şeriat yönü ilmi ile iman ve iki âlem (dünya ve ahiret) in iyiliklerini arzu edenler. Sizler kendinizden hiçbir haksızlık ve eziyetin meydana gelmemesi. Ve yakınınızda olan her bir şeyde olabilecek bir zararın kaldırılması ve dünyaya ait bir faydanın çekiciliğinde arzuya uymuş olmak sebebiyle hiçbir benlik halinin meydana gelmesi mümkün olmayacak derecede adaletin kendinizde kökleşmesi bir alışkanlık olur gibi, adaletin haklarıyla durucular, faziletlerin en şereflisi olan adalet makamında kararlı olanlar olunuz. Ve sonraki ayette, **4/136. Ey iman edenler! İman ediniz Allah'a ve resulüne.** Buyrulmuştur. Allah'a ve Resul'üne tevhid dininin hakikat yönü ile ilgili iman ile iman ediniz. Veya: Ey ilme dayanan iman ile iman edenler Allah'a ve Resul'üne hakikate ait iman ile iman ediniz**...**

Ayet: 137. Onlar ki inandılar, sonra küfre saptılar; yine inandılar, tekrar küfre saptılar, sonra küfrü artırdılar; işte Allah onları affetmeyecek, kendilerini hiçbir yola kılavuzlamayacaktır.

Ayette tarif edildiği şekilde hareket edenler, kendilerini kaplamış olan iki halin belirsizliği üzere olmaları. Ve iki yüzlülükte aşırılıkları dolayısıyla bazen kendilerinde yaratılış nurunun galip gelmesi, bazen benlik ve istekler karanlığının kendilerini kaplamış olması sebebiyle, yücelik âlemi Rububiyet (efendinin kullarına ruha ait ihtiyacı vermesi) ve aşağı âlem Rububiyet' i (efendinin kullarına benliğe ait ihtiyacı vermesi) yönleri arasında gidip gelen olma kararsızlığında kalmışlardır. Bu belirsizlik hali üzere o derece kaldılar ki, benlik halleri hükümlerinin kendilerine üstünlüğü ve tesiri altında kalmışlık ile üzerlerindeki karanlık haller kuvvetlenip Hak'tan örtünmüşlükleri fazlalaşmış oldu. Ve bozuk, karışık inanışlar ve kötü alışkanlıklar kendilerinde kökleşmiş ve kalpleri de paslanmış oldu ve kabiliyetleri de sona eren ve kalplerinin öz değerleri kötü ve meydana gelmiş olan pas da örtü olduğundan Allah'ın hidayet (doğru yola koyma) tecellilerini kabul edemezler. Ve yüce Allah da onları bağışlamış olmaz ve gerçeğe ve kemaline ve hakiki yaratılışa koyması, hidayet etmesi olmaz**...**

Ayet: 138. İkiyüzlülere şunu muştula: Kendileri için korkunç bir azap öngörülmüştür.

Habib'im o, İkiyüzlülük sahiplerini ayette işaret edildiği gibi kendilerine çok sıkıntı verecek olan bir azap ile azapla nacaklarını müjdele. Bunlar yanlış tercihte ısrar edicilikleriyle azaplarının sıkıntılı olmasını kabiliyetlerinde asıl (geçici olmayan) bir hale düşürmüş oldukları içindir. Ve sonraki ayette henüz bu halin kendilerinde kökleşmemiş olanlara uyarı olması için, **4/139. Öyle kişiler ki, onlar müminleri bırakıp da küfre sapanları dost ediniyorlar. Onların yanında onur ve yücelik mi arıyorlar? Onur ve yüceliğin tümü Allah'ındır.** Buyrulmuştur. O ikiyüzlücüler ki, Hak'tan örtünmüşlükte gerçeği inkâr edenlerle ortak noktaları olduğundan ve müminlerle inanç birliği içinde olmadıklarından müminleri bırakıp kâfirleri dost edinirler. O ikiyüzlü olanlar dünyada kâfirlerle şereflenmiş olmak ve mal ve menfaatiyle kuvvetlenmek mi isterler? Eğer bunu istemiş iseler gerçekten de büyük hata etmişlerdir. Bu çıkar yol değildir. Çünkü bütün şerefler, onurlar, kuvvet ve kudretin tamamı ve kuvvetleri engelleyicilik Allah'ın sıfatlarından bir sıfatıdır. Her kuvvet ve kudreti kahretmek ve kaplamış olmak yüce Allah'a ait bir özelliktir. Bu sebebten ululuk yüce Allah'a yakınlık ve nurunun ve kuvvetinin kabulü ve sıfatı ile sıfatlandırılmış olmak gerektiği kadarıyla meydana gelmiş olur. Bu değerlendirme üzere onur, şeref, yücelik gerçek iman ehli olanlara daha layık ve uygun gelmektedir. Gerçeği inkâr etme ile küfür ehli olanlar ise örtünmüşlük ve alçaklıkta olmayı hak etmiş olmaları daha uygundur. Ve daha sonraki ayette ikiyüzlüler için, **4/142. Onlar namaza kalktıklarında tembel-miskin bir halde kalkarlar.** Buyrulmuştur. Yani o ikiyüzlüler namaza kalktıkları vakit, Hak huzuruna özlemleri olmadığı ve arzularının kendilerini kaplamış olması sebebiyle kabiliyetleri kararmış olduğu ve huzurdan nefret ettikleri için köşek (deve yavrusu) tembelliğinde oldukları halde kalkarlar**...**

Ayet: 144. Ey iman sahipleri! Müminleri bırakıp da küfre sapanları dostlar edinmeyin. Kendi aleyhinize Allah'a açık bir kanıt mı vermek istiyorsunuz?

Ey müminler ayette işaret edilen uyarıyı göz önünde bulundurun. Onlara karışıp konuşmakla inkârları ve Hak'tan örtünmüşlükleri size saldırmış ve bulaşmış olmaması için, sizler müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyiniz. Çünkü insanın insana konuşma şekliyle meydana gelen tesirden daha kuvvetlisi yoktur. Hâlbuki onların dostluklarına eğilim göstermek toplum ilişkilerinin ötesinde olamaz. Çünkü kendilerinde gizli olan bir arzu ve onlara ait olan çirkin adetlere alışkanlıkları vardır. Bundan dolayı benlik ve arzuların kendilerine galip gelmesi ile onların da küfürde olmaları sebebiyle verdikleri sözleri yerine getirmede güvenilir değildirler. Sizler kâfirlerle oturmak ve konuşmak, dostluklarına eğilim göstermenize sebep olan hallerin kendinizde kökleşmesi sebebiyle, cezası verilmiş olmanız konusunda yüce Allah'a sizin aleyhinize açık bir kanıt ve şahit getirmiş olmayı ister misiniz? Ve böyle bir kanıt ve şahit getirme ile ikiyüzlülüğü

kesinleşmiş olanlara sonraki ayette, **4/145. Şu da bir gerçek ki ikiyüzlüler, ateşin en alt katındadırlar. Onlar için bir yardımcı asla bulamayacaksın.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, ikiyüzlüler derecesi en aşağıda olmak değeriyle değil, belki azabının fazlalığı ve yakıcılığının ve sıkıntı vericiliğinin şiddeti değeriyle, cehennemin en aşağı derecesindedirler. Çünkü tercih ile var olan kabiliyetten açığa çıkan müminliğin bâki (kalıcı) olduğu gibi ayni şekilde açığa çıkan ikiyüzlülük de bâki olmasıyla sahibinde ateşin tesiri daha şiddetli ve sıkıntı vericiliği daha fazladır. Fakat hakikatte ikiyüzlü olmayıp sadece Hak dininden perdeli ve inkâr etmiş olması sebebiyle kâfir olan kişi. Her ne kadar ikiyüzlüden daha kötü bir halde, azap ve hakaret görmede cehennemin daha büyük kısmında ise de, kabiliyetindeki ikiyüzlülüğü açığa çıkarmadığı için, ikiyüzlünün çekeceği sıkıntı gibi, o kâfir ateşin azabıyla sıkıntıya düşmez, fakat kâfir olmanın gerektirdiği azabın sıkıntısı içinde olur. İkiyüzlü olanların Allah ehli olanlar ile herhangi bir sevgileri ve sohbetleri olmayıp ve onlara erişmeleri kesilmiş olduğundan, Allah'ın azabından kurtulmak için onlara yardım edecek bir yardımcı bulamazsın**...**

Ayet:146. Ancak tövbe edip hallerini düzelterek Allah'a yapışan ve dinlerini samimiyetle Allah'a özgüleyenler müstesnadır. İşte böyleleri, müminlerle beraber olacaktır. Ve Allah, müminlere yakında çok büyük bir ödül verecektir.
Evvelki ayetin açıklanmasının sonunda belirtildiği gibi asla yardımcısı bulunamayacak olanların dışında, ancak kabiliyet nurunun sonraya kalmışlık noktası. Ve uygunlaştırma yardımının kabul edilmesi ile yüzlerini yüce Allah'a döndürmüş olanlar ve bozuk olan kabiliyetlerini ve arzularını kökünden koparmak ve benlik hallerini kırmak ve Allah'ın emretmiş ve yasaklamış olanları yerine getirme ve başkalık olan sevgilerden el çekme ile benlik kuvvetlerinin örtmelerini kaldırmakla kendilerini düzeltmekte olanlar. Hakk'a yönelmede niyet, amaç ve gayret kuvvetiyle ve Hakk'ın iradesi olan ipe bağlanmakla Allah'a sıkıca tutunanlar. Ve Hak yolunda olacak gidişte Hakk'ın dışında görünenlerden kesilmek ve gizli şirk olarak ifade edilen, yüce Allah'a ortak koşmayı kaldırmış olmak. Ve yola girip gidişe engel olan benlik hallerini yok etmiş olmakla, dinlerini sadece Allah için katıksız hale getirenler. İşte bunlar müminlerle beraberdirler. Yakında yüce Allah, mümin olanlara ef'al cennetinden ve sıfat tecellileri müşahedesinden büyük bir mükâfat verecektir**...**

Ayet: 150"Onlar ki Allah'ı ve O'nun resulünü inkâr ederler, Allah ile O'nun resulleri arasını açmak isterler de "bir kısmına inanırız, bir kısmını inkâr ederiz" derler; böylece imanla inkâr arasında bir yol tutmak isterler."
Allah'ın Resullerini inkâr etme (yok sayma) ile kâfir (örtücü) olan, yani kendi zanları ile gerçek olan dinden. Ve zanda olan cem (bir araya getirme) ile fark edicilikten örtünmüş olan ve zanlarında olan cem ile kendilerini doğru görmekten örtünmeyip. Dine ait farklılıktan örtünmekle, kesrete ters olan bir vahdet ve farklılığa zıt olan bir araya gelmişliği kurmuş oldukları için, resulleri yok sayan kişiler. Ki, resullerin bazısını kabul ve bazısını inkâr etmeleri de kurmuş oldukları uygunsuz bir araya gelmişlikten başka bir şey değildir. Ayette ifade edildiği gibi, "Bazısına iman ederiz bazısını ise inkâr ederiz" diyen ve bir yerde toplanmış olanların ve farklılıkta olanların tamamına iman etme ile tamamını inkâr etme arasında bir yol tutmak isteyen kişiler için sonraki ayette, **4/151. İşte bunlar gerçek kâfirlerdir. Ve biz, kâfirler için yere batırıcı bir azap hazırladık."** buyrulmuştur. Yani işte bunlar kendilerine nispet ettikleri zat ve sıfatları ile hakikatten perdeli olanlardır. Çünkü bunların marifetleri kuruntu ve yanılgılardır tevhid ehli gibi görünmeleri ise zındıklıktan başka bir şey değildir. Yani ne din ve ne de gerçek olan bir şey üzere değildirler. Ve biz, Hak'tan perdelenmiş olanlar için, örtünün ve benlik halleri alçaklığının varlığı ile kendilerine, haksızlık edenlere hazırlanıp verilecek olan ihanetli bir azap hazırlamışızdır**...**

Ayet: 152. Allah'a ve O'nun resullerine iman edip onlardan birini ötekilerden ayırmayanlara gelince, Allah böylelerinin ödüllerini yakında kendilerine verecektir. Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.
Ayette görüldüğü üzere **"Cem"** değeri ile Allah'a ve **"Fark"** değeri ile Resul'lere iman eden ve elçilik konusunda resullerden birini diğerinden ayırmayan kişilere ayette söylenen ödüllerden yüce Allah, üç cennete ait nimetler mükâfatlarını verecektir. Yüce Allah, onların günah ve örtünmelerinden ibaret olan ve kendilerine nispet ettikleri zat ve sıfatlarını kendi zat ve sıfatları ile örtücü bağışlayıcılık sahibi, üç cennet ve bağışladığı Hak ile ilgili vücud ve devamlı beka ile onları faydalandırmakla, affeden **"Gafûr"** ve merhamet eden merhamet sahibi **"Rahîm"**dir**...**

Ayet: 153. Ehlikitap, senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Zaten onlar Musa'dan da bundan daha büyüğünü istemişlerdi. Demişlerdi ki: "Allah'ı bize açıktan göster."

Bunun üzerine zulümlerinden ötürü kendilerini yıldırım çarpmıştı. Biz onların bu günahını da affettik. Biz Musa'ya apaçık bir kanıt/bir hükmetme gücü verdik.
Habib'im! Kitap ehli senden isterler ki, onlara **"Ruh"** göğünden hakikate ait gizlilik ile yakınlığa ait bir ilim indirmiş olmanı isterler. Bilmiş ol ki, onlar senden çok öncesinde, Musa'dan bundan daha büyük bir şeyi istemiş olmalarıyla: ***"Sen bize Allah'ı apaçık olarak göster."*** demişlerdi, çünkü müşahede hakikate ait gizliliklerden haber almaktan yücedir ve daha büyüktür. Onların haksız olarak istemiş oldukları, kendilerinin zulüm içinde oldukları ayette ifade edilmiştir. Yani kendiliklerinin duruculuğu ile beraber, Hakk'ı müşahede etmeyi istemiş olmaları sebebiyle yıldırım onları çarpmış olup almıştır, öldürmüştür. Çünkü müşahede etme zamanında sonraya kalmışlık (Bakıyye) varlığını, yaratılmış olanı yaratıcısının dışında görünene nispet etmektir. Ve o Bakıyye nispeti ile müşahede istemek, sıfat olgunluğunu kendisine ait görmesinden meydana gelmiş olan benliğin taşkınlığıdır ki, bu da zulüm olarak değerlendirilir. Ve bu zulümden dönme ile iyileşmiş olmalarından sonra biz Musa'ya, onlar üzerine apaçık delil ve şahit olması hali ile onlarla buluşmuş olma ve hükmetme gücü verdik**...**

Ayet: 157-158"Onu kesinlikle öldürmediler."-"Tam aksine, Allah onu kendisine yükseltti. Allah, Aziz'dir, Hâkim'dir."
Bu iki ayetin ifade etmesi gereğince onlar, Meryem oğlu İsa Mesih'i (olağan üstü olan) ı kesinlikle öldürmemişlerdir, sadece yüce Allah, Mesih'i kendi katına yükseltmiştir. Bilinmeli ki, yüce Allah, Azîz, kahr ve kaplayıcılık sahibi ve hikmet sahibidir. Ve sonraki ayette bu özellik üzere, **4/159"Ehlikitap'tan her biri ölümünden önce ona mutlaka inanacaktır. Kıyamet günü de o, onlar aleyhine bir tanık olacaktır."** buyrulmuştur. Hz. İsa ona selâm olsun, yüceliğe yükseltilmesi, ruhunun aşağı âlemden uzaklaştırılmasıyla yücelik âlemine kavuşmuş olmasıdır. Ve Hz. İsanın dördüncü kat gökte olması, İsa'ya taşkınlık vermiş olan ruhun meydana çıkma yeri, âlemin kalbi ayarında olan güneş feleğinin ruhaniyetidir. Bunun için başvurmak, dönmek yine o ruhaniyetedir. Sözü edilen bu ruhaniyet âşık olduğu şeyi ve işaretlerinin, güneş feleğinin yakıcılığına çağırılmış olan benliğine doğmuş olması ile güneş feleğini yakıp, ateş haline getirmiş olan bir nurdur.
İmdi: İsa ruhunun karar kılıp döneceği hakiki yeri olup, o hakiki ruh'un kemaline (olgunluğuna) ulaşmış olmadığından, dünya hayatının son zamanında bir başka bedene ilgi duymasıyla, yeryüzüne inmesi gerekli olmuştur. Ve o vakitte Hz. İsa'yı herkes bilmiş olacaktır. Ve kitap ehli yani başlangıç ve sona arif olan ilim ehlinin tamamı Allah'ta yok olma ile İsa'nın ölümünden evvel ona iman eder ve ona iman ettikleri zaman, kıyamet günü yani cisim ile ilgili örtülerden kurtulup şu an içinde bulundukları uyku ve gaflet hallerinden kurtuldukları gün olur. Ve kıyamet gününde İsa, onlara şahit olur, fakat ayette belirtildiği yönüyle aleyhlerinde neticelenmiş olur. İşaret edildiği yönüyle yüce Hak İsa suretinde tecelli etmesiyle onlar üzerine şahit olan Hak olduğunu anladıklarında büyük bir pişmanlık içinde kalmış olurlar**...**

Ayet: 160. Yaptıkları zulümler ve birçok insanı Allah yolunda alıkoymaları yüzünden daha önce kendilerine helal kılınmış tertemiz şeyleri, Yahudilere haram kıldık.
Yahudilerin bencillik buzağısını İlâh edinmeleri ve ona ibadet etmiş olmaları ve ruh huzurundan ibaret olan kasabaya girmekten çekinmeleri ve şeriat emirlerine karşı gelmiş olmalarıyla Cumartesi tatilinde sınırı aşmış olarak avlanacak olan hayvanları avlamaları. Ve tevhid-i ef'al (işlerin birliği) den perdeli kalmaları ve Allah'ın kendilerinden almış olduğu sözü bozmuş olmaları. Ve İlâh ile ilgili ayetleri inkâr etmeleri demek olan sıfat tecellilerinden örtünmüş olmaları. Ve peygamberleri öldürmeleri ve kalplerinin örtülü yani kaldırılması mümkün olmayan perdelerle, yaratılış örtüleri ile perdelenmiş olmasıyla yüce Allah'a iftiraları ve Meryem'e iftira ve kötü sözler söylemiş olmalar. Ve İsa aleyhisselamın öldürüldüğünü iddia etmeleri gibi, içyüzü bilinemeyen toplantılarında bir zulüm olan özellikleri sebebiyle bu bozuk niyet sermayeleri olmasaydı, doğruluklarının kabiliyeti değeriyle, kendilerine helâl edilmiş olan ve içyüzü bilinemeyen güzellikleri, zat şühudundan ef'al ve sıfat tecellilerinden olan cennet nimetlerini, haram etmezdik. Ve insanlara konuşma ve yol arkadaşlığı yapmaları ve sapıklığa davet etmeleri ile birçok kişilere azap hazırladık.
Başka mana: Ruh ile ilgili kuvvetlerini Allah yolundan engellemeleri ve sonraki ayette ifade edilen, **4/161. Ve ribayı almaları yüzünden oysaki ondan yasaklanmışlardı ve haksız yollarla insanların mallarını yemeleri yüzünden, onların küfre sapanlarına korkunç bir azap hazırladık.** Buyrulmasıyla da yasaklanmış oldukları hoşnutluklar ve bedene ait lezzetler, aykırılık ve tartışma gibi değersiz ilimler faizini almaları. Ve yalan dolan ile ayıplarını örtme ücreti almak gibi hırs ve kıskançlık rezaleti ile insanların mallarını yemiş olmalarından dolayıdır.
Bir başka mana: Fikir, görüş ile ilgili akıl, işler ile ilgili akıl gibi ruha ait kuvvetleri, yemek ve içmek, hissi lezzet ve aşırılıkların, yırtıcılık ve hayvanlık ile ilgili maksatların elde edilmesinde yersiz kullanmakla, aslı

olmayan yol ile insanların mallarını yemeleri sebebiyle, kendilerine güzellikleri haram kıldık. O Yahudilerin içinden hakikatten perdeli kalmış olanlarına, kabiliyetleri var olduğu ve yerinde kullanmadıkları için, çok sıkıntı verici azap hazırladık**...**

Ayet: 162. Ama onların ilimde derinleşmiş olanları ve müminler, sana indirilene de senden önce indirilene de inanırlar. Namazı kılıcıdırlar, zekâtı vericidirler, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İşte bunlara yakında büyük bir ödül vereceğiz.
Yüce Allah'ın birliğine iman etmiş olanların içlerinden, araştırma ile doğruluğu belli olan ilim sahipleri. Ve anlayışı bir konuda sabit kalmış fakat uygun kabul edilebilecek, araştırıcı olmayıp duyduklarıyla yetinen taklide dayalı iman sahipleri. Yüce Allah katından sana indirilen ve senden evvel de indirilmiş olan kitaplara iman edenler. Ve namazı kılma ve zekâtı verme ile temizlenmiş ve boşaltılmışlık ile hal sahibi olanlar ve gözle görülür tevhid (şeriat tevhidi) ile tevhid ehli olanlar. Ve üzerlerinde ahirete yarayışlı haller olduğu üzere kendilerini gözden geçirip kontrol edenler, işte bunlara sıfat cennetleri ve tecellileri nasiplerinden olan büyük bir ödül vereceğiz**...**

Ayet: 165. Müjdeleyici ve uyarıcı resuller gönderdik ki, elçiler geldikten sonra insanların Allah'a karşı bahaneleri olmasın. Allah Azîz'dir, Hakîm' dir.
Yüce Allah, lütuf isimlerinin tecellileriyle müjdeleyici ve kahredicilik isimlerinin tecellileri ile uyarı ve kokutucu oldukları halde resullerini göndermiş olması. Resuller gönderildikten ve resullerin yardımı ile kişilerin kendilerine nispet ettikleri sıfatlarının yok edilip kaldırılmasından sonra, insanlar için kendilerine nispet ediliş bir sıfatın varlığı ile yüce Allah'a haksızlık etme saltanatı olan Allah'a ortak koşma zulmü meydana gelmemesi içindir. Yüce Allah, onların kendilerine nispet ettikleri sıfatlarını ve zatlarını yok etmiş olmakla, onları kahreden kuvvet sahibi olmasıyla **"Azîz ve Hakîm"** dir. Ve bunu da ancak kendi sıfatlarıyla onları sıfatlandırması ve zatıyla bekâ yolları meydana getirmiş olma hikmetiyle **"Hikmet"** sahibi olmuştur**...**

Ayet: 166. Şu da var ki, Allah, sana indirdiğini, kendi ilmiyle indirdiğine tanıklık eder. Melekler de tanıklık ediyorlar. Zaten tanık olarak Allah yeter.
Onlar Hak'tan perdeli olmaları dolayısıyla inkâr içindedirler, fakat sen cem makamında olduğun için sana indirilen Kuran'a, yüce Allah şahitlik eder. Yüce Allah o Kuran'ı kendi ilmiyle indirmiştir. Ve Kur'an senin ilmin olmuştur, bir başkasının ilmi değildir. Ve cem makamının dışında yani farklılık gereğince hareket eden ve sana uyan melekler de Kuran'a şahitlik ederler. Bundan dolayı zatıyla, sıfatıyla ve isimleriyle şahit olan yüce Allah'tır. Ve şahit olma gerekliliği yönüyle yüce Allah yeterlidir. Yani şahitlikte zat ile sıfat yeterlidir, çünkü zat ve sıfattan başka mevcut yoktur**...**

Ayet: 167. İnkâr edip Allah yolundan geri çevirenler, dönüşü olmayan bir sapıklığa düşmüşlerdir.
Gerçek o ki, Hak'tan perdeli olanlar ve Allah'ın yolunda engel olanlar Hak'tan uzak kalmış olmalarıyla bir sapıklığın içine düşmüşlerdir. Ve sonraki ayette, **4/168. İnkâr edip zulme sapanlar var ya, Allah onları affetmeyecek, onları hiçbir yola kılavuzlamayacaktır.** Buyrulmuştur. Doğruluğu belli olan dinden perdeli olanlar ve bencillik hallerini kalplerine bulaşmış olmakla ve rezaletleri işlemiş olmaları ile kabiliyetlerinin hakkı olan olgunluğa engel olma ile kendilerine zulüm edenler, rezalet halleri kendilerinde kökleşmiş olduğundan ve kabiliyetleri hakikatten kopmuş ve asılsız kaldığından, yüce Allah onları bağlayacak değildir. Ve cahillikleri toplamış olma ve bozuk inançları, anlayışları ve olgunluk yollarından da habersiz oldukları için, onları doğru olan tek yola da koyucu olmamıştır. Ve daha sonraki ayette, **4/169. Cehennem yolu hariç! Sonsuza dek kalacaklardır orada. Allah için çok kolaydır bu.** Buyrulmuştur. Yani doğru yoldan mahrum kalmış olmalarıyla beraber, arzularının lezzetlerine özlemleri olan ateşleri yoluna doğrultucu olmuştur. Onlar o ateşte sonsuza dek kalacaklardır. Kendileri yapmış oldukları yanlış işler sebebiyle doğal olarak o ateşe çekilenler oldukları için, bu iş Allah'a kolay bir şey olmuştur**...**

Ayet: 171"Ey ehlikitap! Dininizde aşırılığa gidip doymazlık etmeyin. Allah hakkında gerçek dışı bir şey söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesih, Allah'ın resulü ve kelimesidir. Onu, kendisinden bir ruhla beraber Meryem'e atmıştır. Artık Allah'a ve resulüne inanın. "Üçtür" demeyin. Son verin, sizin için daha iyi olur. Allah Vahid'dir, tek ve biricik ilâhtır. Kendisi için bir çocuk olmasından arınmıştır O. Yalnız O'nundur göklerdekiler ve yerdekiler. Vekîl olarak Allah yeter."

Ayette "Ey kitap ehli siz, dininizde doymazlık, yani sınırı aşmayınız." denmiş olmasıyla, Yahudilerin taşkınlığı: Görünürde olanlarla kalmak ve batını (içte olanı) kaldırmış olmak ve Meryem'in oğlu olan Hz. İsa'yı nübüvvet derecesinden ve Hakk'ın sıfatları ile sıfatlandırılma makamından düşürmeyi istemeleridir. Hıristiyanların taşkınlığı: Batında kalıp görünürde olanı kaldırmış olmak ve İsa'yı, sadece yüce Allah'a ait olan **"Ulûhiyyet"** makamına yükseltmek istemeleridir. Ve sizler, müminler olarak **"Muhammed"** (s.a.v) in bildirdiği tevhid dini anlayışında olduğu gibi, zahir ile batın, cem ile fark arasını cem etme. Ve İsa'nın İlâha ait sıfat mazharı ve Hakk'ın hayatı ile hayat bulmuş olma. Ve sıfat tevhidi makamına davet edici, olduğu konusunda mutmain olarak, yüce Allah'a ancak doğru olan ve lâyık olan sözü söyleyiniz, yani O'nda olmayan babalık özelliğini nispet etmeyiniz. Ayette söylendiği gibi, Hz. Meryem'in oğlu İsa ancak Allah'ın Resul'ü ve Meryem'e bırakmış olduğu bir kelimesidir, nispetlerden soyunmuş bir benliktir. Allah'ın ruhu ile ilgili hakikatlerden bir hakikattir. Ve ruhlardan bir ruhtur. Bundan dolayı siz cem ve farklılık değeriyle Allah ve resullerine iman edin ve hayat ile ilmi, zat üzerine fazlalık yaparak, Allah üç şeyden ibarettir. Ve İsa üflenme yönüyle Allah'ın hayatından bir parçadır. Veya Hakk'ın zatıyla Nur âlemi, karanlık âlem arasını ayırıcılık ile İsa Allah'ın nurundan doğmuştur. Diyerek üçleme (teslis) ye kanmış olmayıp, belki bütün olma özelliği ile bütünlüğüne dayanarak yüceltmektir. İlim ve hayatın ve yine nur âlemi ve karanlığının, zatın kendisinden olduğuna ve İsa'nın Allah'ta yok olucu, O'nun varlığı ile var olan, hayatıyla diri, İlmi ile âlim olduğuna kanmış olun ki, işte yüce Allah'ın ikram edici sözüyle tarif edilen zatı ile ilgili **"Vahdet"** i budur. Allah'tan başkası olup da ondan doğmuş ve ayrılmış ve onun benzeri ve ona ayni cinsten olabilecek herhangi bir varlıktan olabilirlikten yüce Allah'ı ayrı tutunuz. Yani yaratılmışlar ile ilgili olan özellikleri yüce Allah'a nispet etmeyiniz. Belki O'ndan başka vücud olmaması yönüyle var olan ancak yüce Allah'tır. Bu anlayış gereğince yüce Allah'ın isimleri, zahiri be batını olmaları değeriyle, ruhlar göklerinde ve beden yerlerinde olan yaratılmışların tamamı, yüce Allah'ındır. Müminlerin amiri olan Hz. Ali ona selâm olsun, ***"Halk Hak'ta yok olduktan sonra, Allah'tan başka mevcut yoktur."*** buyurduğu yönüyle yaratılmışların tamamı tevhid de yok edilmeleri zamanında, zat, sıfat ve ef'allerinde halkın makamında durucu olacak vekil olmak üzere, yüce Allah yeterlidir**...**

Ayet: 172.Ne Mesih Allah'ın kulu olmaktan çekinir ne de Allah'a yaklaştırılmış melekler. Allah'a kulluk ve ibadetten çekinerek kibre saplanan bilsin ki, Allah onların tümünü huzurunda haşredecektir.

Farklılık makamında Mesih aleyhisselâm Allah'ın kulu olmamayı kabul etmez ve kulluk etmekten çekinmez ve yakınlıkta olan melekler de Allah'ın kulu olmayı kabul etmeyen olmazlar, çünkü cem itibarı ile ne Mesih'in ne de bir başkasının kendilerine ait vücutları yoktur. Buna göre yaratılmışlar için asıl olmanın imkânı yoktur, ama farklılık değeriyle bir açığa çıkma tecellisi ile herhangi bir şeyin açığa çıkıp görünür olması mümkündür. Ancak olabilir olanın başka bir yönle şöyle dursun, kendiliği ile vücudu bile yoktur. Bundan dolayı olabilen her ne kadar vücutlarından soyunmuş ruhlar ve katıksız nurlardan ibaret bulunan yakınlık melekleri gibi, huylar pisliğinden temiz ve katıksız soyunma ile bedenlere girmiş olmaktan daha bollukta ve gönül tokluğunda olsa dahi, yine başkalıkta olma alçaklığından kurtulamamış muhtaç, düşkün ve zavallı bir kul olmuş olur. Ve her kim bencilliğinin açığa çıkmış olmasıyla Allah'a ibadet etmekten yüz çevirecek olursa ve bu hali ile açığa çıktığında isyan edici olmakla büyüklenirse yüce Allah, Mümin suresinde, **40/16. Kimindir bu gün mülk/saltanat? O Vahid ve Kahhâr olan Allah'ın.** Buyurduğu yönüyle onların cem ayniliği bütünlüğünde yok olucu olmalarına kadar, kahredicilik ismiyle tecelli ve zat ile ilgili nurunun açığa çıkması ile tamamını İlâh'a ait hakikatte toplayacak ve cem edecektir. Böylece Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin şerefli sözünde, ***"Gerçek o ki, yüce Allah'ın nuru ile karanlıktan yetmiş bin perdesi vardır. Eğer o perdeleri açmış olsa, zatının nurları, gözünün gördüğü ve yaratmış olduğu her şeyi yakmış olurdu."*** buyurmuş olmaktadır**...**

Ayet: 173. Bunun ardından da inanıp barışa yönelik işler yapanların ödüllerini tam verecek ve lütfundan onlara fazlalıklar da bağışlayacaktır. Kulluktan çekinip büyüklük taslayanlara gelince, onlara korkunç bir azapla azap edecektir. Böyleleri, kendileri için Allah'tan başka ne bir dost bulacaklar ne de bir yardımcı.

Evvelce kendilerine ait olduğunu zannetmiş oldukları zat ve sıfatlarını Hak varlığında yok etmiş olmalarıyla, yani cem ayniliğinde yok olucu olmakla, iman eden ve iş ve ibadetlerinde dosdoğruluk ve sıfatın tecellileri ve ayrıntılarına uymuş olma ile doğru işleri işleyen kişilere, Hakk'ın sıfatları cennetlerinden onların mükâfatlarını yüce Allah eksiksiz olarak verir. Ve Hakk'ın zatında yokluktan sonra bağışlanmış vücud ile onlara faziletinden fazlasıyla vermiş olur. Fakat sıfatın tecellileri ve nuruyla nurlanmış oldukları zaman, bencilliklerini açığa çıkarma ile kabul edilmeyen bir hal üzere. Yani, Naziat suresinde,**79/24. Dedi ki:**

"Ben sizin en yüce rabbinizim." sözünü söyleyen Firavun gibi, sıfat ile meydana gelmeyi ve sıfatı kendilerine nispet ederek isyan etmiş olanlara. Cem ile ilgili makamdan mahrum olmaları ile beraber zat ve sıfatlarından sonraya kalmışlığı (Bakıyye) ile örtünmüş olmaları sebebiyle yüce Allah, kendilerini çok sıkıntı verici azap ile azap etmiş olur. Ve Allah'tan başka kendileri için zat örtülerinin kaldırılmasında dostluk edecek bir sahip ve sıfat şahitliği örtülerinin kaldırılmasında yardım edecek bir yardımcı bulamazlar**...**

Ayet: 174. Ey insanlar! Size Rabbinizden bir delil gelmiştir. Biz size, her şeyi açık-seçik gösteren bir ışık gönderdik.
Ayette ifade edilen açık delil zat ile ilgili tevhid, açık olan nur da cem ayniliğinde olan farklılıktır. Yani gerçekten size cem ilminden ibaret bulunan **"Furkan"** (fark edicilik) gelmiştir. Ve sonraki ayette, **4/175. Allah'a inanıp O'na sarılanları O, kendisinden bir rahmetin ve lütfun içine sokacak ve onları kendisine ulaşan dosdoğru bir yola kılavuzlayacaktır.** Buyrulmuştur. Fakat zata ait tevhide iman edenler ve sıfatın kesret ve ayrıntılarında zata ait tevhide yapışanlar ve ayrıntılarda cem'e uymuş olanlar, yüce Allah kendinin rahmetine, iç yüzü bilinemeyen sıfat cennetleri ve zat cenneti rahmetine dâhil olmasındave farklılık kesretinde ve vahdete doğru dosdoğruluk ile giden bir yolda kendisine hidayet edecektir.
Bir başka mana: Yüce Allah, onları ef'al cennetleri rahmetine ve sıfat cennetleri faziletine ve sıfat farklılığından doğruca zat yokluğuna, yani kendisine doğrultmuş olur demektir. Fakat evvelki mana bu makama daha uygundur. Al-i İmran suresinde geçen esas üzere, bu surede de mümkün olan yerlerde benliğindeki hallerine ve farklılık vücuduna uygulayabilirsin; yüce Allah en çok bilicidir**...**

"Nisa" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum son bulmuştur. Her şeyin gerçeğini bilen yüce Allah'tır.

MAİDE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet:1. Ey iman edenler! Akitlerin ve ahitlerin icaplarını yerine getirin. Siz ihramlı iken avlanmayı helal saymak şartıyla ve ileride size okunacaklar müstesna olmak üzere, davar cinsinden hayvanlar size helal kılınmıştır.
Ey ilme dayanan iman ile iman edenler, siz inanışlarınız ile bağlandığınız, yani Hak yoluna girişinizde güvenilir hale getirdiğiniz gidişinizi tamamlayınız. Bu kararlılık yerinde sözleşme ve bağlanma arasında olan fark, evvelce de açıklanması yapıldığı üzere şöyledir:
Sözleşme: Evvelce açıklaması yapıldığı gibi ezelde,**"Rabbiniz değil miyim?"** hitabına karşılık olarak **"Evet"** şeklinde cevap verenlere bırakılmış olan tevhid emanetinin alınması demektir.
Bağlanma: Üzerinde söz verdikleri şeyi yerine getiren için teklif edilen kararlı gidişleri sağlamlaştırmaktır. Buna dayanarak sözleşmek, geçmişte olduğu gibi bağladıktan sonra da geçerliliğini sürdürmekte olandır.
İmdi: Kabiliyette olup, henüz açığa çıkıp işlerlikte olmayan olgunluğu açığa çıkarmayı gerektirmiş olan bir işe herhangi niyet ve gidiş, Allah ile kişi arasında olup verilmiş olan söz üzerinde durulmuş olunması, gevşeklik ve çekinme hali ile meydana gelecek eksiklikten kaçınılması gerekli olan bir bağlanmadır. Ve ayette ifade edildiği gibi, hayvana ait huyların üzerlerine gelip de kendilerini kaplamış olması yönüyle, yırtıcılık, hırs ve aşırılığın üzerlerini kaplamadığı o sağlam ruhlar ile size fayda verecek hoşnutlukların tamamı, lezzetlerin her çeşidi size helal edilmiştir. Ancak size okunmuş olan fazilet ve adalet uygun olmayan menfaatler ve lezzetler bunların dışındadır. Bu gibi kazançlar, kişiye ait ve çeşitli olgunluktan gizlenmiş oldukları için yasaklanmış olan şeylerdir. Siz Hak yoluna girmek için ayrılmak ve Hakk'a kavuşmayı istemiş olmak için, Allah'a seyir (yolculuk) zamanında, kendinize nispet etmiş olduklarınızdan perhiz (el çekme) anlayışınızda olmanızla, yolculuğunuzda faydalanan olmadığınız halde, bütün faydalar ve lezzetler size helaldir. Çünkü Allah'a olan yolculuk zamanında her şeyden el çekme anlayışınızın belirlendiği, kabul edebileceği kadar haklar üzerinde eksiltme yapmak gereklilik olur. Çünkü görünürdeki **"İhram"** (dikişsiz örtü) kavuşma **"Kâbe"** si yoluna ulaşmaya ve ilâh'a ait **"Harem"** (herkesin giremeyeceği yer) e, celâl ve cemâl isimleri perdelerini (mikat sınırını) geçmeyi niyet edenlere özel hakiki ihramın görüntüsüdür. Ve yüce

Allah, kendi yolunun yolcusu, kutlu dostları olan kullarından dilediği kişilere istediğini hükmeder, yerine getirir**...**

Ayet: 2. Ey iman edenler! Allah'ın ibadet, iyilik ve güzellik alameti kıldığı şeylere, çarpışmanın yasak olduğu haram aya, kurbanlık hediyelere, onların gerdanlıklarına, Rablerinden bir lütuf ve rıza niyaz ederek Mescid-i Haram'a gelmiş olanlara saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız vakit avlanın. Mescid-i Haram'a girmenizi engellediler diye bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi saldırganlık ve düşmanlığa sakın itmesin. İyilik, güzellik, hayır, mutluluk ve takva üzere yardımlaşın. Kötülük/çirkinlik, düşmanlık/saldırganlık üzere yardımlaşmayın. Allah'tan korkun. Kuşkunuz olmasın ki, Allah'ın azabı çok şiddetlidir.
Bu ayete dayanarak denilebilir ki, "Ey müminler! Siz, hayır, şükür, tevekkül, rıza ve bunlar gibi özelliklerin kendileriyle olduğunda bir salik'in Hak yolunda gidişindeki hali, bunları bilinen makamlar ve hallerini onlara ilave etme üzere ise, o salik'e ve kendinize uygun görmeyin, helal etmeyin. Yani makamlarla ilgisi olmayan hallerini benimseyip birbirine katma ve alma günahını işlemeyiniz ve o halleri makamların kontrol ediciliğinden uzaklaştırmayın." Çünkü evvelki ve sonraki hallerin tamamı yüce Allah'ın katıksız olan dininin alametleridir ve tavaf, say, kurban kesmek ve diğerleri, kendileriyle yapılacak şeylerle işaretlenmiş ve bilinen özelliklerdir. Ve Hac'da bilinip yapılacak olan işler, hac ibadetini yapacak olanların da bilinmesine bir işaret oldukları gibi, yani bu işlemleri yerine getiren kişiye Hacı denilmesine işaret olduğu gibi, bu makamlar ve mertebeler ve halleri de salikin hali kendilerinden bilinen bir kısım işaretleridir. Ve açık olan şeriat tevhidinde bu işaretlerin konularından çıkarıp değiştirilmesi ve hükümlerinden dışarı çıkarılması uygun olmadığı gibi, sevgilerini sadece Hakk'a yöneltmiş olan âşıkların şeriatında da bu makamlar ve haller de eş değerdedir. Ki, aşk ehlinden olan birisinden hikâye edilmiştir ki, Sabır hakkında konuşma yaparken, bacağında bir akrep yürümeğe ve ısırmağa başladı. O zat halini hiç bozmadı. Nenden böyle yapıp akrebi kendinden uzaklaştırmadığını sorduklarında, ***"Ben bir makamda söz söyleyip de o makama ters olan bir davranış sergilemekten utanırım."*** cevabını vermiştir. "Ey müminler! Haram ayları, hakikat ile ilgili haccı ve ihram vaktini de haram etmeyiniz, çünkü bu vakit Hakikate girme ve kavuşma vaktidir. Ayetin hükmünden çıkmakla ve hac yoluna girme ve ulaşmaya ters olan yolculuğunda ağırlaştıran ve doğru yere yönelmekten engelleyen şeylerle uğraşır olma sebebiyle, ihram giyme zamanını bozmayın. Ve Ayette kurban ile ilgili işaretlere dayanarak, İlâh'a ait huzurda yok olması ve kavuşması vaktinde kurban için hazırlanan kabiliyetli benliği de yolundan çeviren veya zayıflatan bir uğraşta kullanmış olmakla. Veya taşıyabileceğinden fazlasını yüklemiş olmakla ulaşacağı yere varmadan yol alamaz hale gelmiş olmasına sebebiyet vermekle, meydana gelen bozgunculuğu kendinize helal yapmayınız. Ve süluk ehli ve sünnet ehlinin işareti olan benliğin, gerdanlık olarak takındığı görünürdeki işleri de terk ve yerinden oynatıp değiştirmiş olmalarını da helal hale getirmeyiniz. İçtenlikle Hak yoluna girmek ve **"Beyt-i haram"** (herkesin giremeyeceği evi) niyet etmiş olanların niyetini bozmak ve olumsuzluktan el çekmiş olmayı engellemek. Ve aralarına karışmak ile çalışmalarını azaltmak niyet ve gidişlerini göstermek, ***"Safa ve Merve"*** arasında gidip gelmeye ihtiyaç olmadığının kuruntusuna düşürmek. Ve kendilerini gidip gelmekten engelleyen ve yanlışı kökleştiren şeylerle uğraş içinde bırakmak şekliyle onların kandırılmış olma hallerini helal hale getirmeyin. Ve onlar Rablerinden ef'al tecellileri ve sıfat tecellileri ihsan isterler. Yokluktan sonra bekâya dönme ile ve dosdoğrulukta ihramdan çıktığınız vakit av avlayınız. Yani, kendinizin hoşnutluk ve faydalarını almakta size günah yoktur. Belki artık benliğin temizlendiği ve şereflendiği ve son derece bereketlenmiş olduğu için hoşnutluk ve lezzetle faydalandırılması müşahedeler ve hakikate ait gizlilikleri görmesinde benliğe yardım olmuş olur. Ve yola girişlerinden engellenen bazı benliğinize ait kuvvetleriniz, engellemiş olmaları sebebiyle onları ortadan kaldıracak veya menfaatleri ve ihtiyaç sahibi olduklarından zayıflatacak derecede, üzerlerinde durucu oldukları haklarından engelleme ile tamamıyla kahretme suçuna sizi düşürmüş olmasın. Çünkü bunun sorumluluğu size aittir.
Bir başka mana: Sizi Hak yoluna girişte ayırıp bir tarafta tutma ve sevgilerden el çekmekten engellemeleri sebebiyle, akraba halkından ve dostlarınızdan bazılarının düşmanlıkları, onları zarara ve kahr ile saldırıya ve kötülüğü istemiş olmak suçuna sizi düşürmüş olmasın. Çünkü bu saldırı suçu, yola girişte sizi engellemelerinden daha zararlıdır. Hoşnutluktan engelleme ve haklarını bağışlamış olmakla, anılmış olan koruma kuvvetleri ve siyasetle veya bir başka anlamda,
Bir başka mana: Yüce Hakk'ın Lokman suresinde, **31/15. Eğer onlar, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada örfe uygun geçin; ama bana yönelenin yoluna uy.** Buyurduğu yönüyle, onların engellemiş olduklarına karşı gelmeğe ve ondan çekinme ile beraber haklarında iyi davranma ve kendilerine lütuf, ihsan ve yüze gülme ile aile ve akraba ve dostlarınıza uymuş olmakla, birlik üzere ve takva'da yardımlaşınız. Fakat günah üzere

ve saldırı üzere yardımlaşmayınız. Ve sayılmış olan bu işlerde yüce Allah'ı kendinize koruyucu edininiz. Bunun tersi bir hareketten sakınınız. Çünkü yüce Hak, ceza vericiliği çok şiddetli olan zattır. Sizi hikmet ve nimetlerden engeller ve mahrum etme ile azap eder**...**

Ayet: 3. Şunlar size haram kılınmıştır: Boğazlanmayarak ölmüş hayvanın eti, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlananlar, bir de boğulmuş yahut vurulmuş yahut yuvarlanmış yahut süsülmüş yahut canavar yırtmış olup da canı üzerindeyken kesemedikleriniz, dikili adak taşları üzerinde boğazlanan hayvanlar, fal oklarıyla kısmet paylaşmanız... Bütün bunlar birer fısktır, yoldan çıkıştır. Küfre batmış olanlar bugün dininizden ümitlerini kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bu gün sizin dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı/ Allah'a teslim olmayı seçtim. Şu da var ki, her kim ciddi bir açlıkla yüz yüze gelir de günaha kaçmak maksadı olmaksızın onlardan yemek zorunda kalırsa, elbette Allah Gafûr ve Rahîm'dir.

Size, **"ölmüş"** olanı yemek haram edilmiştir. Helal edilmiş olan fayda ve lezzetlerden ayrı tutulmuş olanlar şunlardır. Ki, birisi ölü, yani çift cinsiyetlilik ve lezzetlerden zorunlu olduğu kadar çalışmış olmaktan aciz gibi, cezaya aykırı olan. Ve tersine olan aşırılık rezilliği sayılan şehvetin sönmesi ve bir takım çift cinsiyetli hale getirmek. Ve fakirlikten rengi değişmiş olanların ve isteyerek zahitlik (dünya nimetleri zevklerinden el çekme) eden ve kabiliyetlerinin eksik olması dolayısıyla Hakk'a ulaşma yoluna girmede kusurlu olanların yaptıkları gibi, aşırılık kuvvetlerine ait orta oluşun bulunmasından faydalanmak, size haram edilmiştir. **"Kan"** yani her türlü iş ve ibadetlerde kendiliğinde olma arzusuyla faydalanmak da haramdır. Çünkü benlik kuruntusunun karışmış olması yapılacak olan bütün işleri bozmuş olacaktır. **"Domuz"** eti, yani hırs ve kıskançlık fazlalığı ile meydana gelen bütün lezzetler haram edilmiştir. Çünkü hırs kuvvetlerin içinde en pis olanıdır, olgunluk ve kurtuluş yollarını fazlasıyla tıkamaktadır. **"Riya"** yani ön planda gösteriş olması ile yapılan işler, ibadetler, zorluğu tercih etme, dünya nimetlerinden el çekmek ve yüce Allah'ın dışında görünenler için yapılan her çeşit işler haram edilmiştir. Çünkü arzuları kırmak, koparmak ve karşı gelmiş olmak ancak Allah için olursa, fazilet ve Hakk'a varma yoluna girmiş olmada yardımcı olacak olan güzel iş işlenmiş olur. Fakat Allah'ın dışında görünenler için olursa, o olumsuz davranış şirk (Allah'a ortak koşmak) haline gelir ki, şirk büyük günahların içinde en büyük olandır.

Boğulmuş hayvan yemek: Yani, kişinin kendisine ait rezaletlerden, pis ve yakışıksız çirkinliklerden engellemekle, benlikte arzuların gizlenmesiyle beraber, görünüşte iyi işlerin açığa çıkması ve fazilet hallerinin meydana gelmesi ile benliğin rezaletlerden pis ve yakışıksız çirkinliklerden engellenmesi haram edilmiştir. Çünkü hayvanın temizlenmesi ve Allah için kesilmesiyle, kuvvet ve yaşayışına sebep olan kanın akıtılması ile olduğu gibi, benliğin işleri de ancak benliği kökünden söküp Allah için kahretmek, kuvvet ve hayatı demek olan arzuların kendisinden çıkması ve kalbin isteğiyle ayakta durucu olması ile temiz ve güzel olabilir.

Kanı akmamış hayvanı yemek: Yani, bir şeyle vurulup da kanı akmayan hayvanı yemek haram edildi. Yani iyi görülmeyerek ve zorlama ile bir benlikten görünebilecek bir faziletin meydana gelmiş olması haram edilmiştir.

Yüksekten düşmüş hayvanı yemek: Yani, otlatılırken ve bir yerden başka bir yere yürütülürken. Veya kendi başın gezmekte olup da yüksek bir yerden düşüp ölmüş olan yemek haram edildi. Yani, fazlalık ve eksikliğe ve aşağılık yöne eğilim gösterme ve benliğin yüksek çalışmaları ve güçlülük derecesinden durmuş ve aşağılığa inmek ile ilgili işlerde olmak haram edilmiştir.

Boynuzlanarak ölmüş hayvanı yemek: Yani, güvenlik kuvvetleri ve bir görevlinin zorlaması vasıtasıyla ve halk içinde saygıyı kaybetme korkusuyla meydana gelen bağlanma gibi veya kendisi gibi olan bir kişinin kahrından ve korkusundan açığa çıkmış olan işler haram edilmiştir.

Yırtıcı hayvanın öldürdüğünü yemek: Yani, yırtıcı bir hayvanın tutup parçalamasıyla öldürülmüş ve bir kısmı yenilmiş hayvanı yemek haram edildi. Yani içinden çıkılması zor, gam, keder ve kaplanmışlık, kızgınlık gibi olan kızgınlık kuvvetlerinin şiddetinden veya âmir ve emir cinsinden bir kahredicinin kahrından meydana gelmiş olan bela marifetleri gibi, kızgınlığın kaplamış olduğu vakit, onun şiddeti benliği, yapması gereken işlerden engellemiş olduğundan haram edildi. Ancak sizin, uygun bir şekilde kesmiş olup temizlediğiniz şeyler, yukarıda ifade edilmiş olanlardan ayrı tutulmuştur ve yenmeleri size helal edilmiştir. Yani başkası tarafından kahredilmiş olmasından sonra alışmış, sırasına göre iş yapan ve size boyun eğmiş olan benlik ifade edilenlerden ayrı tutulmuştur. Ki, o değer üzere arzuların karışması olmadan kalbin isteği ile benliğinden açığa çıkmış olan faziletler uygun görülüp kabul edilirler.

Putlar adına kesilen hayvanlar: Yani, şeriat ve akıl ile ilgili bir niyete, amaca dayandırılmış olmayarak, kaldırılması gerekli olan alışkanlıklara dayanmış olarak yapılan işler haram edilmiştir.

Fal okları ile kısmet aramak: Yani, fal bakma olarak kabul edilebilecek olan, Arapların cahillik zamanlarında kısmet açmak için kullandıkları fal okları haram edildi. **"Ezlam"** (fal okları) ile yapılanın aslı, birisinde ***"Rabbim emretti"*** diğerinde ***"Rabbim yasak etti"*** diye yazılı, diğer biri de boş, yazısız olmak üzere üç adet tabela düzenlenip bir duvara asılmış olup, onlara ok atmak ve hangisine isabet ederse, onu kabul etmekten ibarettir. Eğer atılan ok ***"Rabbim emretti"*** yazısı olan tabelaya saplanmış olursa, niyet etmiş olduğu işe girişip onu yapmaya çalışır. Eğer ***"Rabbim yasak etti"*** yazılı tabelasına saplanmış olursa, niyet etmiş olduğu işi yapmaktan kaçınır. Eğer yazı olmayan tabelaya saplanacak olursa tekrar atar. Bu şekilde kısmet aramak haram edilmiştir. Yani yüce Allah'ın ezelde insanlar için hayırlı olacak olanları belirleyip açığa çıkarabilme kabiliyetine kaza eylemiştir. Yüce Allah'ın bu takdirine dayanarak ve istekte ciddiyet ve çalışmada olması gerekirken, terk yolunu seçip bir takım merasim ve olması gerekene isyan etmelerle saadet ve olgunluğu istemek ve gerçekleşmediğinde ***"Bunda bizim nasibimiz yokmuş, eğer nasibimiz olsa idi meydana çıkardı."*** derler. Böyle bir davranışla kendileri için belirlenmiş potansiyeli eksik görme ile yapılması gerekeni yapmamak haram edilmiştir. Çünkü bu olumsuz tavrı sergileyen kişi kaza ve kaderin ne şekilde belirlenip uygulamaya konulduğu konusunda haberi olmadığından, kader (oluş) de onun potansiyelindeki kemalat'ı (olgunluğu) açığa çıkması, çalışmasına bağlı olabileceğinden, tembelliğe sapıp olabilecek olgunluk işini ve oluş hareketini fazlalıkla sadece ikinci derecede olan sebeplere bağlamış olur. Buraya kadar sayılmış olan tüm olumsuzluklar üzerinde durmak, Hak yolu olan dinden dışarı çıkmaktır. Ve Artık bugün benliğin faziletler ile alışmış olması ve yapılması gerekli olanın alacaklısı olarak yerinde durucu olma ile olgunluğun açığa çıkması vaktinde benliğiniz kuvvetlerinizden perdeli olanların veya kendi cinsinizden olan oğullarınızdan perdeli olan tabiatçılar ve zındıklar topluluğunun, sizi Hakk'ın yolundan engellemeleri mümkün olmadığı için, onlar da ümitsizlik içinde kaldılar. Bundan dolayı bundan sonra onların sizi kaplayacak olmasından korkmayınız ve benim sıfatlarımdan bir sıfatın tecellisi zamanında konuyu kavramış olduğunuz da yerinizde duran olmayıp yok olma makamına ulaşmak için, zatımın büyüklüğünden korkunuz. Üstünlük veren işaretler ve yola giriş özelliğini açıklamak ile bugün size dininizi tamamladım ve kendime doğrultmuş olmanız ile size olan nimetimi de tamamladım. Ve din yönünden ef'al ve sıfat tecellilerinde yok olmakla sizin boyun eğmeniz ve orta yolda gitmek veya zat tecellisinde yokluk için zatınızı Allah'a teslim etmenizden razı oldum.
İmdi: Benliğin şiddetli heyecanında ve sıfatlarından bir sıfatın meydana gelme galipliğinde, olan bir kişi kendisinin bir niyet ve gidişine engel olacak bir rezalete yönelmiş olmadan ve dinden yüz çevirici olmadığı halde, yukarıda saydığımız şu haramlardan herhangi birisine uymada çaresiz kalırsa, gerçekten de yüce Allah bağışlayıcılık sahibidir. O kişinin kendisine nispet ettiği sıfatları Hakk'ın sıfatlarında yok etmiş olmasıyla, sıfatına karşılık yok oluculuğu olmayan bir sıfatının nuruyla, o kişiden görünmüş olan kabahatini örtme ve rahmet eden merhamet sahibidir. Başkalık olan sığınılacak yerin kaldırılması ve kemalin açığa çıkması için, uygunlaştırma yardımı ile rahmet eder**...**

Ayet: 4. Sana soruyorlar, onlar için helal kılınan ne? Şöyle söyle: "Sizin için bütün temiz nimetler helal kılınmıştır. Allah'ın size öğretmiş olduğundan kendilerine öğretip hüner sahibi kıldığınız avcı hayvanların sizin için tuttuklarından da yiyin ve üzerine Allah ismini anın. Allah'tan korkun. Allah gerçekten hesabı çok çabuk görür."
Habib'im de ki, akıllarınız, kalpleriniz ve ruhlarınızla, size gelmiş olan ilim ile ilgili faziletler, hakikatler ve hakikat ile ilgili marifetler size helal kılınmıştır. Ve gayrete getirici olduğunuz halde fazilet ve usullerin kazanılmasında zahir ve batın duyularınız ve diğer kuvvetler ve bedenlerinize ait vasıtalarınız ki, onlara yüce Allah'ın size bildirdiği adalet yönü üzere, lezzetlerden nasip almak yolunu tarif etmekte olan ahlâk ve şeriat ilimlerini öğrenmiş olduğunuz gibi ihtiyaç sahiplerine öğretmiş olursunuz. Bundan dolayı siz şahsın ve sınıfının kemaline verilen olarak doğru bir niyet ve amaçla ve kalpten gelen istek ile lâyık oldukları hal üzere onlara öğretmeniz sebebiyle, sizin için elde ettikleri şeyi yiyiniz. Yani, elde ettikleri faziletlerden lezzet ve aşırılık istememelerine, hırs'a eğilim göstermemeleri ve heyecana kapılmadan ve kendilerine nispet etmeden elde ettikleri faziletlerden istifade ediniz. Ve o istifade ettikleriniz üzerine Allah'ın adını anınız, yani onların, başka bir amaç için değil, ancak kâmil insan şeklinde olmaları için niyet ve istenmiş olduklarını, kalp hoşnutluğu ile biliniz ve işiniz iyilik yönünde olması için ifade edilen bu hareket tarzında yüce Allah'ı kendinize koruyucu olarak belirleyiniz. Ayette işaret edildiği gibi gerçekten de yüce Allah, hesap görmesi çok süratli olan zattır. Sizi uzun müddet değil iş işleme zamanında o rezalet hallerinin kendilerinizde meydana gelmesi sebebiyle bir anda hesabı görmüş olur**...**

Ayet: 6. Ey iman sahipleri! Namaza duracağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı mesh edin ve topuklara kadar ayaklarınızı mesh edin/yahut

yıkayın. Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin. Hasta yahut yolculuk halinde iseniz yahut biriniz tuvaletten gelmişse yahut kadınlara dokunmuş da su bulamamışsanız temiz bir toprakla teyemmüm edin: yüzlerinizi ve ellerinizi ondan mesh edin. Allah size zorluk çıkarmak istemiyor. Ancak sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak istiyor ki, şükredebilesiniz.

Ey ilme dayanan iman ile iman etmiş olanlar, siz gaflet uykusundan kalkıp içten gelen yakarışla, huzur ve Hakk'a yönelme namazını niyet edip amaç edindiğinizde yüzlerinizi yıkayınız. Yani, kalpleriniz olan yüzlerinizi, ezelde belirlenip kabiliyetinize konmuş olan engellerle ilgisi olan, bencillik halleri pisliğinden, asıldan olan temiz ve temizleyici ahlâk şeriatı ve takip işlerinde menfaat ilimleri suyu ile temizleyiniz. Ve ellerinizi, yani kudret ve kuvvetlerinizi, aşırılıkları alıp yeme ve pis maddeler de kullanma pisliğinden, dirseklere kadar, yani haklar ve faydalar derecesine kadar temizleyiniz. Ve ruhlarınız yönlerinizi, dünya sevgisi ve aşağı âleme yönelme sebebiyle meydana gelmiş olan, kalbin kederlenmesi ve değişmiş olması tozundan, hidayet nuruyla silkelemiş olunuz. Birçok ruh, ilgi duyma sebebiyle kederlenmez, belki ruhun nuru kalpten örtünmüş olmasıyla kalp karanlıkta kalıp kararır. Ruh nurunun yayılmış olması veya yayılması için, kalbin ruh tarafına gelen yücelik yönünün parlatılması yeterli olur. Çünkü kalp ikiyüzlüdür.

Birinci yüzü: Ruha bakmaktadır ki, bu ayette o yüze baş denmiş olmasıyla işaret edilmiştir.

İkinci yüzü: Benlik kuvvetlerine bakmaktadır, o da ayak ile işaret edilmesi uygun görülmüştür. Ve ayaklarınızı yıkayınız, yani bedene ait huylar kuvvetleriniz yönüyle, lezzetlerde çok fazlalık ve aşırılıklarda bir şeyin üzerine fazla durma tozlarını ortadan kaldırmakla temizleyiniz. Bedenin ayakta durabileceği orta yol derecesinde temizleyiniz. Bu açıklamaya göre lezzetlerde fazlalık ve aşırılıklarda bir şeyin üzerinde fazla durmuş olanlar, kalplerinin kendileriyle huzur ve yakarışa kabiliyetli olabileceği bir berraklığa dönüşüne kadar, kendilerine uymuş olan kuvvetlerini sevgilerden el çekme ve ahlâk ilimleri suyuyla yıkanmaya ihtiyaçları vardır. Ve lezzet ve aşırılık dalgınlıkları, ölçülülüğe yakın olanlara ise yalnız silmek yeterli olur. İşte bu sebeptendir ki, ayaklarını mesh edenler mesh etmiş ve yıkayanlar da yıkamıştır. Ve eğer sizler cünüp, yani yücelik yönünden yüz çevirdiniz iseniz ve aşağı yöne çekilmiş ve benliğe bütünlük eğilimi ile Hak'tan uzaklaşmış iseniz, derhal örtünmeyi ve uzaklığı gerektiren karanlık hallerden ve çirkin davranıştan, bütünlüğünüzle temizleniniz. Bu ayet tekrarlanma ile gelmiş olmakla açıklanması evvelki surede de yapılmıştır. Yüce Allah, kesrette mücadele, şiddet ve zahmetle, sizin üzerinize zorluk ve darlık vermiş olmayı istemez. Fakat sizi karanlık şekillerden ve çirkin hallerden temizlemekle ve kemale erdirmek ile size olan nimetini tamamlamayı ister. Ve Ümit edilir ki, sizler yokluktan sonra beka zamanında dosdoğruluk ve adalet hakkıyla ayakta durmak sebebiyle, olgunluk nimetine şükür edersiniz**...**

Ayet: 7. Allah'ın, üzerinizdeki nimetini ve sizi bağladığı misakını unutmayın. Hani, "işittik, boyun eğdik" demiştiniz.

Yüce Allah'ın sizi kendisine ulaşma yoluna doğrultması ile size ihsan ettiği nimetini hatırlayınız. Ve siz yaratılışınız berraklığı ile nübüvvet madeninden kabul etmiş olduğunuz sözleşmeleri, Hakk'ın gidişlerinin bağlarını hatırlayınız. Ve sonraki ayette bu özellikler üzerinde durulması için, **5/8. Adaletli olun, Bu, takvaya/korunup sakınmaya daha uygundur. Allah'tan korkun Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.** Buyrulmuştur. Yani siz adaletli davranınız ki, adalet, kendinize ait olan, nefsin sıfatlarından ve halleri elbiselerinden soyunmaya ve kendiniz için İlah'a ait ismin koruyuculuğunu edinmiş olmanıza en yakındır; adalet faziletlerin en şereflisidir; adalet fazileti açığa çıkmış olsa bütün faziletler ona uymuş olur. Ve adaletin sizden meydana gelmiş olduğunda yüce Hakk'ı kendinize koruyucu edininiz, çünkü bütün kemalat ve faziletin kaynağı İlâh'a ait zattır. Yüce Hak, sizin yapmış ve yapmakta olduklarınızın, nefsin sıfatlarından veya Allah'tan olduğundan haberi vardır. Ve daha sonraki ayette, doğruluk üzere olan kullarına faziletli davranacağını müjdelemektedir, **5/9. Allah, inanıp hayra ve barışa yönelik işler yapanlara vaatte bulunmuştur. Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir ödül vardır.** Buyrulmuştur. Yani yüce Allah, sizin içinizden tevhid ilmi ile iman eden ve kendilerini kendi tevhidine (birliğine) ulaştırıcı iyi işleri yapan kullarının kendilerine nispet ettikleri sıfatlarını örtmüş olacağını ve Hakk'ın sıfatları tecellileri ile büyük bir mükâfat vaat etmiştir**...**

Ayet: 11. Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk ellerini size uzatmaya niyet etmişti de Allah onların ellerini sizden çekmişti. Allah'tan korkun. Müminler yalnız Allah'a tevekkül etsinler.

Ey iman sahibi olanlar Hak'tan perdeli olan öz benliklerinizi, kuvvet ve arzularından bir kısmının kendi menfaat ve lezzetlerini elde etmek için, sizi kahretme ve kaplamış olmaya ellerini uzatmaya niyetlendikleri vakit yüce Allah'ın size kusuru yok etme ve temizleme yolunu göstermesiyle, o kuvvetin ellerini sizden

engelleme nimetini hatırlayınız. Ve o kuvvetleri kahretmiş ve engellemiş olmakta, yüce Allah'ı kendinize koruyucu edininiz. Ve mümin olanlar, işlerin tamamını Allah' tan olduğunu görmekle, Allah'a tevekkül etmelidirler**...**

Ayet: 12. Yemin olsun ki, Allah İsrail oğullarının mîsakını almıştı da içlerinden oniki temsilci/başkan göndermiştik. Allah şöyle demişti: "Ben sizinle beraberim. Namazı kılarsanız, zekâtı verirseniz, resullerime inanır, onları desteklerseniz ve Allah'a güzel bir biçimde borç verirseniz, kötülüklerinizi elbette örteceğim ve sizi, altlarından ırmaklar akan cennetlere elbette koyacağım. Artık bundan sonra küfre gideniniz yolun denge noktasından sapmış olur."
Gerçek o ki yüce Allah, İsrail oğullarından gerekli olan sözleşmeyi aldı. Ve ayette söylendiği gibi onlara kendi içlerinden oniki kişi seçip onlara temsilci olarak gönderilmiştir. Bu oniki temsilci insanın beş zahir, beş batın duyuları ve görüşe dayalı akıl kuvveti ve ilme dayalı akıldan ibarettir. Ve yüce Allah onlara "Ben doğrulukta olan inancınızla gerçek üzere olduğunuzda sizinle beraberin, size uygunlaştırma ile yardım ederim. Eğer siz ibadetlerle beden ile ilgili saâdetten yüz çevirir ve her türlü dünya sevgilerini terk etme ile Hakk'ın dışında görünen saadetleri terk etme gibi, temiz etme ve boşaltma hakları ile duranlar olursanız. Ve ruh, kalp ve melekler âleminden gelen akıl ve ilhamla, yerinde düşünceler ve doğru anlayışlar ile resullerime iman ve onları destekleme ile kuruntu şeytanlarına saldırtarak şeytanların kuruntuları, hayalleri ve benliğe ait şüpheli düşünceleri atmış olmalarını engellemekle, akıl ve düşünce resullerine saygı gösterecek olursanız. Ve bütünlüğünüz ile şeriatın güç, kuvvet, ilim ve kudreti ile olumsuzluktan temize çıkma ile kendinize nispet etmiş olduğunuz ef'al ve sıfatın tamamını ve sonra yok olma ile zatınızı da teslim etmiş olma ile yüce Allah'a iyi bir ödünç verirseniz. Sizden örtüleriniz olan zat, sıfat ve ef'al ile ilgili vücud günahlarını elbette örtmüş olurum. Ve sizi altlarından tevekkül, teslim, rıza, tevhid ve sözün kısası olarak ef'al, sıfat ve zat tecellileri ilimlerinin akmakta olduğu ve devamlı olarak zatım, sıfatım ve ef'al' im cennetlerime dâhil etmiş olurum.
İmdi: Bu sözleşmeden ve sizden seçilmiş temsilciler gönderildikten sonra, her kim olumsuzluk ile örtünmüş olursa, gerçekten de, o kişi doğru yolu kaybetmiştir sözü kullanılmış olmaktadır**...**

Ayet: 13. Sonunda verdikleri misakı bozdukları için onları lanetledik de kalplerini kaskatı yaptık. Kelimeleri yerlerinden kaydırıyorlar. Öğütlenmek üzere çağırıldıkları şeyden nasiplenmeyi unuttular. İçlerinden çok azı hariç, sen onlardan hep hainlik görürsün. Bununla birlikte onları affet, ellerini tut. Çünkü Allah güzellik sergileyenleri sever.
İmdi: İsrail oğullarının kabul etmiş oldukları sözleşmeyi bozmaları dolayısıyla, biz onlara lanet ettik. Ve kalplerini benlik hallerinin kaplaması ve katı olan toprak işlerine eğilim göstermeleri sebebiyle kalplerini katı hale getirdik. Yüce Allah'ın kemalat' ı olan melekler ve ceberut âlemi nurlarından perdeli oldular. Ve bu nurları, bencillik kuvvetleri ile değiştiler ve içinde çeşitli manalar bulunan marifetler ve hakikatler yerine insana yakışmayan, kuruntular ve hayalleri kullandılar. Veya marifetler ve hakikatleri, kuruntular ve hayaller ile karıştırdılar. İşte kelimeleri konulduğu yerlerinden değiştirmiş olmaları bundan ibarettir. Ve geçmişte verilen sözleri kabiliyetlerinden açığa çıkarmama ile gizlemiş olmakla, önceden verilenleri ve ilave edilen sözleri de bir uyarı ile hatırlatıldıkları büyük bir kemalat nasiplerini unuttular. Ve şeytanın kışkırtmış olduğu benlik hallerinin kendilerini kaplamış olması ve kalplerinin katılığı dolayısıyla, onların her zaman bir sözü bozduklarını ve emanete hıyanet ettiklerini görmekten uzak değilsin. Ancak içlerinden azınlıkta olan kişiler iman etmiş olmalarıyla bunların hallerinden uzaktırlar. Bundan dolayı sen onların kabahatlerini affet ve onlara güzellikle davran, gönüllerini kırma. Gerçek o ki, yüce Allah onların imtihan edildiklerini bilip görmüş olarak, onlara ceza ile karşılık vermeyen ve affedicilik ile davranan, bağışlayıcılık sahiplerini sever**...**

Ayet: 14. "Biz Hıristiyanlarız" diyenlerden de mîsaklarını almıştık. Onlar da öğütlenmek üzere çağrıldıkları şeyden nasiplenmeyi unuttular. Bu yüzden aralarına kıyamete değin düşmanlık ve nefret saldık. Sınaat/teknoloji olarak ürettikleri şeylerin ne olduğunu Allah onlara yakında haber verecektir.
Ve biz Hıristiyanlarız diyenlerden de sözlerini aldık. Fakat onlar da hatırlatıldıkları olgunluktan büyük bir nasibi unuttular. Buna dayanarak hayvan, şeytan ve yırtıcılığa ait kuvvetler gerekliliklerinin uygunsuzluğu ve tevhid nurundan örtünmüş olmaları. Ve kendisinde, inatlaşmak ve çekişmek gerektirmeyen tüm amaçların bulunduğu temiz âlemden uzak kalmaları. Ve zıtlaşmak ve inatlaşmayı gerektirmiş olan aşağı âleme eğilim göstermeleri dolayısıyla ruh nurunun açığa çıkması ile ayakta durabilecek oldukları zamana kadar veya tevhid nurunun açığa çıkması ile büyük kıyamet vaktine kadar aralarında düşmanlığı kendilerine gerekli kıldık. Yüce Allah yakın vakitte öldükleri zaman, kendilerinde kökleşmiş olan eziyet verici çirkin hallerin

meydana gelmesi ile yaptıklarının karşılığını, mahrumluk ve perişanlığın meydana geleceğini onlara bildirecektir**...**

Ayet: 17. Yemin olsun ki, "Allah Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler küfre batmışlardır. De ki, "Allah; Meryem oğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzündeki insanların hepsini helak etmek istese Allah'a karşı kimin elinde bir gücü vardır." Hem göklerin hem yerin hem de bunların arasındakilerin mülk ve yönetimi Allah'ındır. Dilediğini yaratır. Allah her şeye Kadîr'dir."
Yüce Allah'ın ancak Meryem'in oğlu İsa olduğu konusunda söz söylemiş olanlar, yüce Allah'ı İsa'nın açığa çıkmasıyla kayıtlayıp **"Ulûhiyet"i** (Allahlık özelliği) İsa'da sıkıştırmış olmalarıyla, gerçekten küfür ettiler. Yani, Allahlığı bir yaratılmışa nispet etmiş olmalarıyla gerçek Allah'ı inkâr etmiş oldular. Habib'im onlara de ki, "Eğer yüce Allah Kasas suresinde, **28/88. O'nun yüzü dışında her şey helak olacaktır.** Buyrulmuş olduğu gibi Meryem'in oğlu Mesih'i ve yeryüzündeki bütün insanları, tevhid de yok edip ve cem ayniliğinde görünmezlikte olmalarını istemiş olsa, kim bir güce sahip olup da yüce Allah'tan bir şey kurtarabilir? Hâlbuki ruhlar âlemi ve bedenler âlemi ve gerek zahir ve gerek batın ve bunlar arasındaki görünen suretler, yani sonradan meydana gelmiş olanların tamamının sahipliği Allah'ındır ve tamamı yüce Allah'ın sıfatları, isimleri ve işleridir. Yüce Allah dilediğini açığa çıkarır. Hakk'ın zatı her şeye Kadîr'dir**...**

Ayet: 21. "Ey toplumum! Allah'ın sizin için yazdığı kutsal toprağa girin, arkanıza dönmeyin; yoksa hüsrana uğramışlar durumuna düşersiniz,"
Ey toplumum, siz sıfat tecellileri makamı olan kalp huzuruna dâhil olunuz, çünkü kalp ruhtan ibaret olan göğün yeri sayılır. Yüce Allah geçmişteki kaza'da size o çok temiz yeri belirlemiş ve oraya ulaşmış olup durulacak yer edinmeyi kabiliyetinizde yerleştirmiştir. Ve menfaatleri ve lezzetlerini elde etme ve hallerini süslemiş ve uygunluğunu istemiş ve yönelmeyle beden kasabasına eğilim göstermek konusunda arkanıza dönmeyiniz. Çünkü orası sizin makamlarınız arkasında bir makamdır ve derecenizden küçük ve aşağıdadır. O kalbin nurlarını ve güzelliklerini, bedenin karanlık ve çirkinlikleriyle değiştirmiş olmakla, zarara uğramış olarak değişmiş olursunuz**...**

Ayet: 22. Şöyle dediler: "Ey Musa, orada zorbalardan oluşan bir toplum var. Onlar oradan çıkıncaya kadar biz oraya asla girmeyeceğiz. Eğer çıkarlarsa o zaman gireceğiz."
Toplumu Musa'ya "Ey Mûsa, orada zorba olan bir toplum, yani kuruntu sultanı ve istek, kızgınlık, aşırılık hastalıkları ve diğer firavun'a ait bencillik halleri vardır. O, bizim için belirlenmiş olan yeri zorla ve kahrederek ele geçirmişlerdir. Ve her kuvveti kendi arzuları doğrultusunda kullanırlar. Bizim onlarla karşılaşıp mücadele edecek gücümüz yoktur ve dayanaklı olmalarını bozmaya da marifetimiz yoktur." dediler. Bu şekilde konuşmaları, doğal lezzetlere ve cisim ile ilgili aşırılıklara alıştıklarından ve arzuların kendilerine galip gelmesinden ve mücadele ile benlik hallerini kırmağa ve sevgilerden el çekip arzuları sevmemeye güç yetiremediklerinden dolayı yapmışlardır. Ve konuşmalarını "Ve bizim tarafımızdan sevgilerden el çekme ve mücadele yapılmadan, yüce Allah'ın onları oradan engellemiş olmasıyla, onlar o çok temiz olan yerden çıkıncaya kadar bizler elbette oraya giremeyeceğiz. Eğer ki onlar oradan çıkarlarsa o vakit bizler gireceğiz." diyerek tamamladılar**...**

Ayet: 23"İçine ürperti düşenlerden, Allah'ın nimet verdiği iki adam dedi ki: "Onların içine kapıdan girin. Oraya girdiğinizde galip geleceksiniz. Eğer inananlar iseniz yalnız Allah'a güvenin."
Cisme bağlı olmanın kötü neticesinden ki, hislerine kapılan bir insana en çok çekici gelen cisim insan bedenidir. Ve bu cismin karanlık görüntüleriyle eziyet görmüş olmanın sorumluluğundan korkanlardan ve on iki temsilcilerden olan iki er birisi görüşe dayalı akıl ve diğeri işlere dayalı akıldır. Dosdoğru yola ve din toplumuna doğrultulmuş olmakla yüce Allah onlara nimet vermişti. O iki er vaat edilen kutsal topraklarda olan kasabada bulunan zorba toplum yüzünden kasabaya, **"Kalp"** kasabasına girmekten korkan İsrail oğullarına dediler. Ki, "Kalp kasabasının kapısından giriniz." o kapı, ef'al (işler) tecellisi ile tevekkül kapısıdır. Ki, **"Ruh"** gününün kapısı ise rıza kapısıdır. Siz kalp gününün kapısı olan tevekkül makamına girdiğiniz vakit, işlerinizden, hallerinizden çıkmakla ve Allah ile işleyiciler olmakla doğruluğu belli galiplersiniz. Anlayışınızda Kudret ve kuvvet Allah'ın olduğu vakit, kuruntu şeytanı, hayaller, istekler ve kızgınlık sizden kaçar ve onlara galip olursunuz. Kalp kapısının ancak tevekkül makamı olduğuna, başlık olarak verilen ayetin son cümlesi delildir ki, "Sizler eğer gerçekten müminler olduysanız, ancak Allah'a tevekkül ediniz."

buyrulmuştur. Çünkü bilmeden, görmeden iman etmiş olmak iman derecelerinin en azı ef'al tecellisi huzurudur**...**

Ayet: 24. Dediler ki: "Ey Mûsa! Onlar orada oldukça biz oraya asla girmeyeceğiz. Hadi sen git, Rabbinle birlikte savaşın. Biz şuracıkta oturacağız."
Bu şekilde konuşmuş olmalarıyla beden cismini kaybetmekten korkmuş olup o kasabaya girmeme konusunda ısrar ettiler. Toplumu Musa'ya, "İmdi sen Rabbin ile beraber gidip savaşınız; yani eğer sen peygamber isen, öz benliğin kuvveti ile onları bizden uzaklaştır ve biz sevgilerden el çekmeden ve mücadele etmeden bizde bulunan bu kuvvetleri ve istekleri kökünden kopar ve bizden bunları kovmasını Rabbinden iste." dediler. Nitekim bir takım bozguncu ve rezil kişiler de, kendilerine nasihat, yasaklama ve tehdit edildikleri zaman ya alay ve inattan ve yahut inançlarından dolayı, "Sen olağanüstü yardımınla bizden bu eşkıyalığı uzaklaştır." demektedirler. Ve sözlerine devam ederek "Biz bencillik makamında oturucu, kendiliğimizin isteklerinde ve bedenlerimizin lezzetlerinde durucuyuz." dediler**...**

Ayet: 26. Allah dedi ki: "Orası onlara kırk yıl haram kılınmıştır. Yeryüzünde sersem, sersem dolaşacaklar. Sen o fasıklar topluluğu için kederlenme.
Yüce Hak, gerekli olan mücadeleye, bedenlerini ve lezzetlerini terk etmeyi göze alamadıkları için onlara vaat edilmiş olan katıksız bir temizlik üzere olan yeri **"Arz-ı Mukaddes"**i, onlara ayette söylendiği gibi kırk sene haram etmiştir. Ve o süre içinde o kutlu yerin dışında, yeryüzünde şaşkın olarak dolaşırlar. Sözü edilen bu kırk sene benlik makamında devamlı olarak kaldıkları müddettir. Yani gönül şehrine girinceye kadar kırk sene huylar sıkıntısı alanında şaşkınlıkta kalırlar. Çünkü nefsin sıfatlarından **"Nefs-i Emmare"** (emredici benlik) zorlayıcılığının istilasıyla beraber gönül şehrine girmek haramdır ve mümkün değildir. Bu sebepten Ahkaf suresinde, **46/15"Yiğitlik çağına gelip kırk yıla erdiğinde."** buyrulmuştur ki, anılan kırk sene hakiki ermişlik (buluğ) vaktidir. **"Tih"** sahrası kutsallığında İsrail oğulları bütün gün kararlı bir yürüyüşle altı fersahlık yol almış olmakta idiler. Akşam olunca yine sabah vaktinde hareket etmiş oldukları makamda kendilerini bulmuş olurlardı. Yani, bunların gidip gelme şeklinde çalışıp yol alma mücadeleleri bir set halinde olan bir daire içinde hapsedilmiş cisimler ile ilgili niyet, amaç ve bedene ait isteklerin elde edilmesinde vakitlerini harcamaktadırlar. Bu tek ve olumsuz hallerinden dolayı değişik yönlere hareket etmeleri fayda getirmediğinden daire dışına çıkamamaktadırlar. Bundan dolayı bedene ait haller ve benliğe ait hallerden uzak olma ve onlar ile ilgili istekten soyunmuşluğu tercih etmedikleri. Ve kalp yönüne yönelmediklerinden, yine evvelki makamlarında olurlardı. Ve geceleri gökyüzünden direk şeklinde ateş inip onun ışığında yürürler ve faydalanırlardı. Yani, onlara ruh göğünden **"Akl-ı maaş"** (geçimlilik aklı) nuru inerek onunla görecek oldukları işlere doğru bir yol bulmuş olurlardı. O umudun ateşten olması katıksız akıl olmayıp kuruntu ile karışık olduğu yönüyledir, yoksa katışıksız akıl olsa onunla kalp yoluna doğrultulmuşluğu bulurlardı. Bulut gölgesi, bıldırcın kuşu eti ve kudret helvasının ne anlam taşıdığı hakkındaki açıklama ve te'vili evvelce yapılmıştır. Bir de Tih sahrasında doğan her çocuğun boyuna göre bir gömleği bulunduğu ve çocuğun boyu uzadığında gömleği de uzamakta olduğu da söylenmiştir ki, gerçeği bilen Allah'tır bu söz ile de beden elbisesini olduğu anlatılmak istenmiştir. Eğer hikâyeyi içinde bulunduğun hale uygulamak istersen Musa'yı **"Kalp"** ve Harun'u **"Ruh"** ile te'vil edersin. Çünkü Harun Musa'nın büyük kardeşi idi. Bu sebeple kendisine elçilik görevi verildiğinde Harun'un kendisine yardımcı olarak belirlemesi için Mûsa: ***"O benden daha düzgün konuşmaktadır."*** demişti. Ve İsrail oğullarını da ruh ile ilgili kuvvetlere ve çok temiz olan yeri **"Nefs-i mutmaine"** ile te'vil eder, sonra hikâyeyi sonuna kadar görüldüğü haliyle hareket ettirirsin. Yani te'vil etmeyip görülen açık mana üzere hüküm yürütürsün. Ayette söylendiği üzere bozuklukta olmalarıyla onlar kendi arzuları ve isyanlarıyla kalp yolundan çıkıp kötülükleri işlemiş olmalarıyla günahkâr olmuşlardır. Bozuklukta ısrar edip günahkârlıkta olanlar için üzülüp sıkıntı çekmek yoktur. Bundan dolayı çekmiş ve çekecek oldukları eziyet ve cezaları için üzüntü duyma**...**

Ayet: 27. Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini de gerçek olarak oku. Hani ikisi birer kurban sunmuşlardı da birinde kabul edilmişti, ötekinden kabul edilmemişti. "Seni mutlaka öldüreceğim." dedi. Öteki: "Allah sadece takva sahiplerinden kabul eder." dedi.
Bu ayette ifade edilen olayın evveline dönüldüğünde görülecektir ki,**"Kalp"** Âdem'inin oğulları **"Akıl"** Habil'i ve **"kuruntu"** (vehim) Kabil'inden her ikisinin ikiz olarak doğmuş birer kız kardeşi vardı. Akıl ile birlikte doğan **"kız"** güzel ve yerinde görüşlerle geçimlilik ve ahiret işlerini düzenleme ve her çeşit sanat ve idarecilik faaliyetlerini yerine getiren, güzel işleri ve faziletli ahlâkı gerektiren akılcı işleme suretine ait kuvvetidir. Kuruntu ile doğan **"kız"** ise, şeytana ait hileler elde etmesi için, gözle görülür ve küçük manaları kullanan hayal etme kuvvetidir. Buna dayanarak kalp Âdem'i akıl ile ilgili benzetmeler delili ile kuruntuya

sataşma ve anlayış ile ilgili sevgilerden el çekme kuruntusu. Ve ruha ait idarecilik ile akla kendini bağlama ve kalp babasına boyun eğme ve çeşitli doğru ümitlerle ihsan ve iyi işlerde yardım etme ve kötü aldatmalar. Ve şeytana ait süslemeler ile ve bozuk huylarla öz benliği aldatarak, kalbe karşı isyan edici olmasından çekinmiş olmaya alıştırması için, kuruntu Kabil'inin, aklın ikiz kız kardeşi olan akılcı işleme suretiyle evlenmesi. Ve Kuruntunun ikiz kız kardeşi olan hayal etme kuvvetini de düzeltmiş olmak ve onu bozuk hayallerin aşırılıklarından ve yalancı benlik sözleri heyecanlarından engelleyerek, kalp babasının hayal edicilikten rahat olması. Ve hayal ediciliği akla uygun ve gözle görülür olmasından ve küçük manaların tamamını kullanmış olarak, hayal ediciliğin ilimlerini elde etmede işleyen ve düşünür olup. Kalbin onunla faydalanması için, akıl Habil'in de kuruntunun ikiz kız kardeşi olan hayal edicilik ile evlenmesini emretmişti. Bunun üzerine kuruntu kendi görüşünde hayal ediciliğin daha güzel ve kendisine yakınlığı sebebiyle daha sevimli olduğu için, kuruntu Kabil'i akıl Habil'ine karşı kıskançlık içine girdi. Babaları olan kalp her ikisinin beraber kurban göndermelerini yani sonucu bereketlendirme ile yüce Allah'a yakın olmaya sebep olan ibadeti yerine getirmelerini emretti. Aklın yakınlığının sebebi olan benzetme suretini yok etme ve işin hakikatine uygun olan şekli, bütünlüğe ait çeşidi kabul etmesi, onun kurbanının kabul edilmesi demektir. Ve yanıltıcı olma şeklinde veya küçük kuruntular şeklinden ibaret olan gerçek dışı kuruntuya ait kurbanın kabul edilmesinin, aklın sonucu bereketlendirmesi ile o sureti yanıltmak için ulaşmasının imkânsızlığıdır. Çünkü yanıltmış olmanın neticesi yoktur. Veya kuruntu suretini kabul edilmesinin mümkün olmasından geri durucu olmasıdır. Çünkü kuruntu sureti, işin hakikatine uygun olamaz, bunun üzerine kuruntunun akla karşı duyduğu kıskançlılığı fazlalaştı. Ve ayette söylendiği gibi, ***"Ben seni öldüreceğim"*** dedi. Yani aklın yüce Allah'a yakın olması ve kavrayıcılık ve kullanıcılıkta uygun yerde olması, kuruntunun ise aklın derecesinden uzak olması fazla olunca, kuruntu da aklın işini ortadan kaldırma ve onu işinden engellemiş olma konusunda daha fazla hırslanmış olur. Ki, derin görüş sahibi olma isteklerinin elde etme işinde kuruntunun örgüt içinde ve akılla karşı karşıya gelmesinde bu hal görülmektedir. Kuruntunun aklı öldürmesi, onu işinden engellemiş olması ve aklın hayatta kalmasına sebep olan hidayet nurunu ve ruhun yardımını ondan kesmesi demektir. Akıl Habil'i, ***"Yüce Allah, ancak hayırları kendilerinden açığa çıkışında yüce Allah'ı koruyucu edinenlerden Veya başka mana: Yüce Allah, ancak bedene ait karanlık hallerin günahlarından ve asılsız yalanlardan ve zarara uğratıcı aldatmalardan, aşağılık isteklerden ve baştan çıkarmalardan sakınmış olanların kurbanını kabul eder."*** dedi**...**

Ayet: 28. "Beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi sana uzatmayacağım. Şu bir gerçek ki ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."

Ayetle işaret edilen tavrı **"Akıl"** olan Habil, **"Kuruntu"** olan kardeşi Habil'e karşı takınmıştır. Ve ona, ***"Ben senin gözle görülür ve doğru olmayan konularında şiddet içeren işlerini engelleyecek değilim, benlik ve arzularının yardımı olan senin hayatını senden kaldıracak değilim ve sana özel olan işinden de seni engelleyecek değilim."*** dedi. Çünkü akıl, küçük ve önemsiz işlerin ve gözle görülür hükümlerinin ve göz ile görülenlerle ilgisi olan küçük manaların ve geçimlilik ile uğraşan arkadaşların tamamının, ancak kuruntu ile elde edilebilir ve çok kolay olabileceğini de bilir. Ve eğer kuruntudan açığa çıkmış olan niyetlerin, amaçların, terk edilip tekrar ele alınması ve gerçekleşme ümitlerinin meydana gelmesi olmamış olsa hiç kimse için geçinebileceği bir geçimlilik kolay olmazdı. Ve Habil kardeşine*,* "Gerçek o ki ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım, çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'a arifim ve yüce Allah, Fatır suresinde, **35/28. Kulları içinde Allah'tan ancak bilginler ürperir.** Buyurmuştur. Ve bilirim ki, yüce Hak, seni ancak bir oluş için ve bir hikmet için yaratmıştır. Bunun için bu konuda yüce Allah'a dokunaklı söz söyleyemem. Ve şu ayette, **5/29. "Ben istiyorum ki, sen benim günahımı da senin günahını da yüklenip ateş halkından olasın. İşte budur zalimlerin cezası."** Buyrulduğu gibi, ben de senin, benim öldürülmem günahı ve senin katillik günahı ve benim kurbanımın kabul edilmesine sebep olan, o asılsız görüşler ve bozukluk, kötülük tasarlamalarınla gitmeni ve ateş halkına dönmüş olmanı isterim ki, senin duygudan ibaret olan hükümlerini akla uygun olanların yerine haksız olarak koyduğun gibi. Eşyayı olması gereken yerin dışına koyan zalimlerin cezası budur**...**

Ayet: 30. Nihayet nefsi onu kardeşini öldürmeye ısındırdı, o da onu öldürdü. Böylece hüsrana uğramışlardan oldu.

Yani, kuruntu Kabil'ine, arzusu, kardeşinin öldürülmesi konusunu süsleme ve kolaylaştırmış oldu ve akıl Habil'ini kendisine ait işlerinden engelleme ve hidayet nurundan perdelemiş olarak öldürmüş oldu. Kabil öldürme işini gerçekleştirince akıl üzerini kaplamış olması ile zarara düşmüş olduğundan ve aklın doğru yolu bulma ve o yolun iyiliği ve güzelliğini kendi sapkınlığı ve hatasıyla değiştirmiş olduğundan çok zarar edenlerden oluyordu. Çünkü vehim (kuruntu) aklın yardım etme ve yardımından kesildiği vakit. Aldatma

çeşitliliği ve süslemeler ile mal ve makam ve aramızda şiddetli bir hırs ve olumsuz aşırılık gibi öz benliğin ve bedenin olmak üzere her ikisi zarar göreceği işlere devamlı olarak girişmek. Ve hayvan ile ilgili lezzetler ve yırtıcılıklar olarak kabul edilen bir takım beğenilmeyen harcamaları emreder. Buna dayanarak aklın yardım ediciliğinden ve yardımından kesilmiş olan kuruntu da zayıflar veya tamamıyla çürüyüp yok olur**...**

Ayet: 31. Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl saklayacağını ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. O dedi ki: "Vay be! Şu karga kadar bile olamıyor muyum ki, kardeşimin cesedini saklayayım." Bu arada pişmanlık duyanlardan olmuştu.
Kabil olan vehim, Habil olan akıl kardeşini öldürmesi üzerine yüce Allah, ona, yani kuruntu'ya, kardeşinin cesedini görünmez olması için nasıl örteceğini göstermesi için benlik yerinde eşelenen **"Hırs"** kargasını gönderdi. Çünkü aklı hidayet nurundan kesmiş olarak kemali (olgunluğu) ele geçirmek ve malın mutluluğunu istemek için, yücelik âleminde yolculuktan perdelemiş olmasıyla kuruntu be defa öldürme işi neticesinde hayrete düşerek ne yapacağını şaşırmıştı. Bunun için hırs kargası baş gösterip, kuruntuyu sapkınlık sahrasında yola koyup ve ona ayıp yerinin. Yani, arkasına yükleyip kokuşuncaya kadar taşıdığı kardeşinin ölmüş bedenini, benlik yeri toprağında ne şekilde gömmüş ve örtmüş olabileceğini gösterdi. Ki, bu da ruh hayatından kesilmiş, kuruntu ve arzu ile karışmış, benliğe ait karanlıklarında kendi âleminden perdeli olarak benlik yerinde gömülmüş, huyların lezzetini elde etmede kullanılmasıyla huylar kuvveti kurtlarının yemiş olduğu aklın suretidir. Kardeşini öldürmüş olma şaşkınlığı ile ne yapacağını bilemez bir halde olan vehim Kabil'i, hırs kargasının davranışını görünce, ***"Ben yavrusunu yani olgunluğunu yok etme ve benlik toprağında gömme ile örtmüş olan şu karga gibi olup da, kardeşimin cesedini yani aklın suretini benlik karanlığında örtmüş olmakla faydalanmış olmaktan aciz miyim?"*** dedi. Ve bu olumsuz işin neticesinde perişanlık ve mahrumluğun meydana gelmesiyle yaptığından pişman olanlardan oldu. Ve bu öldürme hakkında sonraki ayette, **5/32. İşte bu yüzden biz, İsrail oğulları üzerine şunu yazdık: Kim bir kişiyi, bir kişiye karşılık yahut yeryüzünde bir fesat sebebiyle olmaksızın öldürürse, insanları toptan öldürmüş gibidir."** Buyrulmuştur. Çünkü her bir şahıs kişilerin tümünde olan çeşitliliği içine alan bir kavrayıcıdır. Ve kişinin dışında olan çeşitliliğin bir şahısla ayakta durması hepsiyle ayakta durması gibidir. Ve sayını az olması veya çok olmasının bir değeri yoktur. Kişilerin çok olması ile hakikatte çeşitlilik ve artışı olmaz ve bir şahısta kısalma olması ile noksanlık da olmaz**...**

Ayet: 35. Ey iman edenler! Allah'tan korkun; O'na varmaya vesile arayın. O'nun yolunda gayret gösterin ki, kurtuluşa erebilesiniz.
Ey müminler! Siz, öz benliklerinizi temizlemek konusunda Allah'tan sakınınız, yani gerçek olmayan bir temizlikte olmaktan sakınınız. Ve emredilmiş olan iyilikleri işlemiş olmakla meydana gelen süslenmişlikle Allah'a ulaştıracak yola koyulma vesilesini, vasıtasını isteyiniz. Ve başkalığa nispet ettiğiniz sıfatların yok edilmesi ve zatınızı Hakk'ın zatında yok etme ile Allah yolunda mücadele ediniz ki, bu şekilde zat ve sıfat'tan sonraya kalmışlığının (bakıyyesinin) meydana gelişinden kurtulmuşluğu bulmanız ümit edilir. Ve inkârda ısrar ettikleri halde kurtuluş isteyecek olanlar için sonraki ayette, **5/36. Küfre batanlar var ya yeryüzündekilerin hepsi ve yanında bir o kadarı kendilerinin olsa da kıyamet gününün azabından kurtulmak için hepsini fidye verseler, onlardan bu bile kabul edilmez. Korkunç bir azap vardır onlar için.** Buyrulmuştur. Ayette söylendiği gibi onlardan hiçbir şey kabul edilmeyecektir. Çünkü en aşağı yönde bulunan şeyler Hak'tan perdeli ve uzak kalmanın fazlalığına sebeptirler. Hâlbuki kıyamet gününde yücelik yönünden bulunan Nur ile ilgili marifetler ve hakikatlerden başka bir şeyin fayda ve tesiri olamaz**...**

Ayet: 48. O halde onlar arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet. Hak'tan sana gelenden uzaklaşıp onların keyiflerine uyma. Sizden her biri için bir yol ve bir metod belirledik. Allah dileseydi sizi elbette bir tek ümmet yapardı. Ama size vermiş olduklarıyla sizi imtihana çeksin diye öyle yapmamıştır. O halde hayırlarda yarışın. Tümünüzün dönüşü Allah'adır. O size, tartışmış olduğunuz şeylerin esasını bildirecektir.
Biz sana kemal (olgunluk, eksiksizlik) farklılığının meydana gelmesinden ibaret olan **"Furkan"** (fark edicilik) ilmini indirmiş olduk. Gönül huzurunda olan Kur'an ilmini, yani kabiliyetinizde sabit olan özetlenmiş ilmi doğrulayıcı ve açığa çıkarmış olmakla o ilmi koruyucu olarak indirmiş olduk.
Bir başka mana: Biz zaman bakımından geçmiş olan peygamberlere indirilmiş olan ilimleri doğrulayıcı ve koruyucu olarak sana kitabı indirmiş olduk. Çünkü gerçeğe ait bağışlanmış vücud ile yokluk âleminden bekaya dönüş zamanında, Mûsa aleyhisselâma galip gelen şey, benliğin kuvvet ve sultanı olmuştu. Bu sebepten Mûsa eliyle kardeşini yakalayıp sarstı ve tecelliyi (görünmeyi) isteme zamanında. Ki, Araf

suresinde, **7/143. "Rabbim, göster bana kendini, göreyim seni."** dedi. Buna dayanarak **"Tevrât"**ın çoğunluk kısmı benliğin düzeltilmesi. Ve halleriyle ilgili olan hükümler ilminden ibaret ve Musa'nın daveti görünür olana, zahire yönelik idi. Hz. İsa aleyhisselâma da kalbin nur ve kuvveti galip olmuş idi. Bu sebepten Hz. İsa dünya elbiselerinden soyunmuşluğu ve ruhbaniyette olmayı emretti. Yani âlemlerin Rabbi olan Allah'ın tecellilerine yüz çeviren değil, yüz gösteren olmayı emretti. Ve bazı arkadaşlarına bu özelliği, ***"Bir yanağına tokat vurulduğu zaman tokat vurana diğer yanağını da çevir."*** diye tarif etmiştir. Ve keşişler bu tarifi açıkta görünen şekli ile yorumlayıp uygulamaya koymuşlardır. **"İncil"** in büyük kısmı, sıfat tecellileri ve kalp hallerine ayrılmış olan. Ve kalbin düzeltilmesi ve nurlanması için gerekli olan ahlâk ile ilgili söylemler ilminden ibarettir. Bundan dolayı, Hz. İsa aleyhisselâmın daveti sadece batına (içe) yönelik idi. Hz. Muhammed (s.a.v) e galip olan ise, Ruh sultanı ve nuru idi. Bundan dolayı Hz. Peygamber efendimizin ahlâkı, ikram edicilik, cömertlik üzere güzel ahlâkları toplayan, hükümler. Adalet ve orta yol üzere olan bir ahlâk üzere idi. Ve kendisine indirilen **"Kur'an"** da, daha önce indirilmiş olan her iki kitabın ilimler, hükümler ve marifetlerini içine alan, tevhid ve sevgide bir takım fazlalıklarla beraber o hükümleri doğrulayıcı ve koruyucu oldu. Ve her peygamberin yapmış olduğu gibi, Hz. Muhammed (s.a.v) in daveti de **"Tevhid"** üzere oldu.
İmdi: Ey Habib'im! Sen ayette söylendiği gibi **"İnsanlar arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet"** hikmeti gereğince sana hakikat yönü açılmış olan vahdetin gölgesi durumunda olan sevginin gölgesi olan **"Adalet"** ile insanlar arasında karar verici ol. Ya zahir veya batından birisini diğerine galip hale getirme konusunda sana gelmiş olan tevhidi gözet. Sevgi ve adaletten ayrılıp da, sana indirilen tevhitten uzaklaşanların arzularına uyma. Çünkü tevhid sevgiyi, sevgi ise adaleti gerekli kılar. Ve tevhidin gölgesi ruh göğünden kalbe sevgiyle, benliğe ise adaletle gelmiş olur. Ve ayette **"Sizden her biri için bir yol ve bir metod belirledik"** denmiş olmasıyla sizin her birileriniz için benliğin varılacak yolu, kalbin varılacak yolu, ruhun varılacak yolu gibi üzerinden geçilebilecek olan geniş bir yol. Ve kalbe bağlı olan davranışlar ve hükümler ilmi gibi batın yoluna giden ve sıfat cennetine ulaştıran bir yol. Ve ruha bağlı olan tevhid ve müşahede ilmi gibi yokluk yoluna giden ve zat cennetine ulaştıran bir yol yaptık. Ve yine ayette, **"Allah dileseydi sizi elbette tek ümmet yapardı."** Yani eğer ki, yüce Allah dilemiş olsa idi, yaratılışın öncesinde hepinizi tevhid halkından olup, bir din üzerinde birleşenler yapardı. Fakat ayette ifade edildiği gibi, sizden her birinizin kabul edebileceği kadarınca kabiliyetleriniz dolayısıyla size verdiğini açığa çıkarmış olmakla kemalat' ı çeşitli olması için, hepinizi bir hal üzere yaratmadı. Ayette, **"O halde, hayırlarda yarışın."** diye yapılmış olan öğütün gerektirdiği davranışı sergileyin.
İmdi: Siz, kabiliyetleriniz sebebiyle belirlenmiş olan olgunluğunuza ulaştırıcı ve kabiliyetinizdeki olgunluğu işlerliğe çıkarmakla sizi Hakk'a yaklaştırıcı işlere, hayırlara koşunuz. Ve ayette, **"Tümünüzün dönüşü Allah'adır."** denilmesiyle, kendi yani Hakk'ın mutlak yönünde olarak zatında cem halinde değil, mertebeler gereği üzere kendi varlığı ile meydana getirdiği cemde olacak olmakla hepinizin dönüşü ancak yüce Allah'adır. Ayetin sonunda, **"O size, tartışmış olduğunuz şeylerin esasını bildirecektir."** denilmiştir. Yani kabiliyetlerinizin değişik olması dolayısıyla olmuş olan karşı çıkışlarınız üç çeşit olan cennetten birisini istemek ve ona ulaşmaktan veya kabiliyetinizde olan olgunluktan perdeli olmanıza sebebiyet veren engellerle o cennetlerden mahrum olacağınızı ve olduğunuzu da size açık etmiş olacaktır**...**

Ayet: 49. Eğer yüz çevirirlerse bil ki, Allah onları bazı günahları yüzünden belaya çarptırmak istiyor. Zaten insanların birçoğu doğru yoldan iyice sapmış bulunuyor.
Bu ayetle işaret edilen durum, insanların bazı günahları sebebiyle yüce Allah tarafından belaya çarptırılacak olmalarıdır.
Yahudilerin günahları: Efal (işler) örtüleri,
Hıristiyanların günahları: Sıfat örtüleridir. Ve insanların çoğunluğu elbette sapkınlıktadırlar.
Yahudilerin sapkınlığı: Kendilerine ait işlerinin olduğunu görüp kabul etmekle bir olan İlâh'a ait işlerin tecellileri hükmünden dışarı çıkmış olmalarıdır.
Hıristiyanların sapkınlığı: Kendilerine ait sıfatlarının olduğunu görüp kabul etmek ve o sıfatlarla örtünmüş olma ile Hakk'a ait sıfatların hükmünden dışarı çıkmış olmalarıdır.
Muhammedilerin sapkınlığı: Kendi zatlarına yüz vermiş olmaları ve zat ile ilgili vahdet hükmünden çıkmaktır. Ve sonraki ayette bu üç kısım için, **5/50. Yoksa cahiliye devrinin hükmünü mü arıyorlar?** denilmiştir. Yani onlar cahillikleri dolayısıyla İlâh'a ait ilimden açığa çıkmış olan hükmü istemiyorlar, ancak bencillik makamından meydana gelmiş olan hükmü istiyorlar**...**

Ayet: 54. Ey inananlar! İçinizden kim dininden dönerse şunu bilsin: Allah, yakında, kendilerini sevdiği ve kendisini seven, müminlere karşı boynu bükük, kâfirlere karşı başı dik

bir topluluk getirecektir. Bunlar Allah yolunda savaşırlar, hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın dilediğine sunduğu bir lütuftur. Allah, yaratılışı ve yarattıklarını genişletir, her şeyi bilir.
Ey iman sahibi olanlar! Sizden her kim Hak yolundan çıkıp herhangi bir örtü ile örtünmüş olmaya dönecek olursa, o kişi sevilenlerden değil, kovulmuşlardan olur ve onun dinden geri dönmesi ile gerçek olan din bozulmuş olmayacağı gibi ve duvarından bir gedik de açılmış olmaz. Çünkü yüce Allah, yakında bir topluluk getirecektir ki, yüce Allah onları bir sebep dolayısıyla değil evvele ait lütuf gereği zatları dolayısıyla sever ve onlar da yüce Allah'ı **"Latif, Rahim, Münim"** olması gibi isimlerinden bir isim için değil, belki yüce Allah'ın **"Zat"** ını severler. Çünkü isim sevgisi sıfat tecellilerinin farklılığıyla değişiklik gösterir ve **"Latif"** ismini seven bir kişinin **"Kahhâr"** ismi tecellisine muhatap olduğunda sevgisi kalmaz, **"Münim"** (nimet veren) i seven kişinin sevgisi de **"Müntekim"** (intikam alıcı) isminin tecellisinde yok olur. Fakat **"Zat"** sevgisi Zatın sonsuzluğu ile sonsuzdur. Tecellilerin değişmesiyle değişmez,
İmdi: Zatı seven lütuf zamanında Latif' (lütfu ve bağışı bol olan) i sevdiği gibi, kahr tecellisi zamanında Kahhar'ı da sever ve nimet veren halinde Münim'i sevdiği gibi, intikam halinde Müntekim'i de sever. Bundan dolayı razı olup olmamakta farklılık göstermez. Ve hiçbir halinde sevgisi değişmez. Nimetlerde şükür ettiği gibi belâlarda da şükür eder, amma Münim'i seven belâ zamanında şükür etmez, belki sabreder. İşte **"Evliya"** (Allah dostu) için **"Allah"** a özel olan bu evvelki sevgi gibi bir sevgi gereklidir ki, evliya yüce Allah'ı, Allah'ın onları sevmesi ile sevebilsinler ve eğer böyle olmaz ise onlar için Allah'ı sevmek nasıl olabilir, mümkün müdür? Toprak kim? Terbiyecilerin Rabbi kim? Aralarında yaratılış yönünden bir yakınlık ve ezele ait sevgi bağı ve zata ait bir cins ile ilgililik olduğundan, o topluluk, müminlere karşı alçak gönüllü, koruyucu ve merhamet sahipleri olup son derece yumuşaktırlar. Aralarında ayni cinsten olma, sevgi ve yakınlık olmadığı için perdeli olanlara ise, sertlik ve şiddet sahipleri olup, onlar müşahedelerinin örtüsü olan sıfat ve zatlarını yok etmişlik ile Allah yolunda mücadele ederler. Ve onlar, bir kınayıcının kendilerini haramı helal sayma, zındıklık ve inkâra sapma nispeti gibi kınamalarından, dünya ve lezzetlerini ve belki ahiret nimetlerini terk etmişlikten dolayı yermelerinden de korkmazlar. Ki, Müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm, ***"Allah'a kulluk ediniz, fakat ne ümit edilenler için ve ne de korkudan."*** diye buyurmuştur ki, bunlar hakkında, ***"Kolay gelir zem ve kadeh eyleyenlerin Lemi."*** beyi tini söyleyen bir er kişi ki, **"Rüşt"** sahibi, doğru yolu bulmuş olup, bu tarifi yapılan Hak erenlerindendir**...**

Ayet: 55. Sizin gönül dostunuz Allah'tır, O'nun resulüdür, bir de rükû eder bir halde namazı kılıp zekâtı vererek iman edenlerdir.
Ayetle tarif edilenin dışında olan Yahudi ve Hıristiyanlar, gönül dostunuz değildir. Çünkü aranızda çok ciddi bir uyuşmazlık vardır. Allah ve Resul'ü ve müminler size olan davranışları, kendisini sizin yerinize koyan, yani sizin yerinize iş yapan gerçek dost olurlar.
Bir başka mana: Yüce Allah ve Resul'ünü ve iman edenlerden Allah'ın dostlarını, Hak'tan perdeli olanlar dost edinemezler. Çünkü aralarında gerçek olan bir sevgisizlik vardır. Allah'ı ve Resul'ünü ve müminleri ancak siz dost edinebilirsiniz. Bu ayette de Ali İmran suresinde, **3/18. Allah şahittir kendisine, kendisinden başka ilah olmadığına.** Buyrulduğu gibi mutlak olan **"Velâyet"** öncelikle yüce Allah'a şahit olma ile **"Cem"** ve sonra Resul'ünü ve müminleri anmış olarak açığa çıkma değeriyle **"Fark"** etmiştir. O müminler ki, zat ile ilgili huzuru ve şühud namazını kılarlar ve vücuda ait sonraya kalmışlıklar (bakıyyeleri) olan zekâtını verirler. Ve onlar halkın yokluğundan sonra **"La ilâhe illâllah hu"** diyen ve sözü edilen bu ayet-i kerime yücelik hakkında inmiş olup, Müminlerin amiri olan Hz. Ali ona selâm olsun, yapmış olduğu gibi, kendilerine nispet ettikleri kemalatlarını ve sıfatlarını yüce Allah'a nispet etmekle, Allah'la bekâda alçak gönüllülük sahipleri olanlardır. Yoksa olgunluklarını benliklerine nispetle isyan makamında dinlemiş olanlardan değillerdir. Ve sonraki ayette, **5/56. Allah'ı, O'nun resulünü ve iman edenleri dost edinen. Allah'tan, O'nun resul'ünden ve iman edenlerden yüz çeviren bilsin ki, galip gelecek olanlar Allah'ın taraftarıdırlar.** Buyrulmuştur. Yani Allah'ı ve Resul'ünü ve müminleri dost edinen kişi Allah ehlidir. Allah ehli ise, ancak onlar, Allah ile galip gelmiş ve gelecek olanlardır**...**

Ayet: 62. Onların birçoğunun günahta, düşmanlıkta, haram yemede yarıştıklarını görürsün. Ne kötüdür o yapmakta oldukları!
Yukarıda ifade edilmeye çalışılan gerçek ve sona ermeyen bir dostluğa önem vermeyenler, rezaletlerle dolu olan bir yaşantıya alışmış ve devam ettirmeleri ile kendilerinde sanki doğalmış gibi bir alışkanlıkta oldukları için, Yahudi ve Hıristiyanlardan birçoğunun özellikle rezaletlere dalmak için çalışmakta olduklarını görürsün. Bu ayette **"Esem"** sözü yalan anlamında olduğundan, konuşma kuvvetinin rezaleti, düşmanlık ve aşırılık kuvvetinin rezaletidir. Ve sonraki bir ayette, **5/65. Eğer Ehlikitap, iman edip korunsaydı, onların**

kötülüklerini mutlaka örter ve kendilerini bol nimetli cennetlere mutlaka sokardık. buyrulmuştur. Yani Kitap ehli olanlar hakiki olan tevhid imanı ile iman etmiş olsalardı, ayette söylendiği gibi yüce Allah, onların sonraya kalmışlık olan varlık kötülüklerini örter ve onları ef'al, sıfat ve zat cennetlerine koymuş olurdu. Ve daha sonraki ayette, **5/66. Eğer onlar Tevrât'ı, İncil'i ve kendilerine indirilmiş olanı gerektiği şekilde uygulasalardı hem üstlerinden hem ayaklarının altından rızıklanacaklardı. İçlerinden orta yolu izleyen bir topluluk var. Ama onların çoğunluğunun ya**p**makta olduğu ne kadar da kötü!** Buyrulmuştur. Ve eğer onlar zahir ismi ilimleri hakikatinin meydana çıkmasıyla ve ef'al (işler) tecellileri haklarıyla ayakta durucu. Ve uygulamada hükümlerini muhafaza ile Tevrât'ı, batın ismi hakikatinin açığa çıkması ve sıfat tecellileri haklarıyla ve hükümlerini koruma ile İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirilen başlangıç ve son bulma. Yani, âhiret ilmini ve isimler âlemi demek olan **"Rububiyet"** (rablık, sahiplik) âleminden olan mülk saltanatın birliğini (tevhidini) ayakta tutan ve gereğini yerine getirmiş olsalardı. Elbette ki, ruh ile ilgili yücelik âleminden İlâh ile ilgili ait marifeti ve ceberut ve melekler (isim ve sıfatlar) âlemi marifetine giden doğru yol olan orta yolu bulmalarına sebep olacak, adalete uygun marifetler ve yakınlık ile ilgili aklın adalete uygunluğu ve İlâh'a ait ilimleri ile beslenmiş olacaklardır. Ve cisim ile ilgili aşağı ilimlerden mülk ve şahitlik âleminin marifetine ait doğru yolu bulmalarına sebep olacak, doğal olan ilimleri. Ve duygu kavrayışları ile gıda almış olacaklar, o değer üzere yüce Allah'ı zahir ve batın isimleri ile ve belki bütün isimleri ve sıfatları ile bilecekler ve anılmış olan tevhid sahiplerinin makamına erişeceklerdi. Onların içinden isimler ve sıfat tevhidine erişmiş adalet sahibi bir kısım kişiler vardır. Çokları da sıfat tevhidi bir yana, henüz işlerin tevhidine bile erişememişlerdir. Bundan dolayı, yaratılışlarında var olan nefsin sıfatlarına önem vermeleri ile yapmış oldukları işler hep kötü olmuştur ve o işler onlar için gerçeğe karşı en ince örtüleri olma durumundadır**...**

Ayet: 70. Yemin olsun ki biz, İsrail oğullarının kesin sözlerini almış da onlara resuller göndermiştik.

Gerçek o ki biz, İsrail oğullarının vermiş olduğu sözlerini kabul edip almıştık ve kendilerine kabiliyet mertebelerine göre peygamberler gönderdik, ne zaman ki her yönde olan Hak'tan perdelenmiş olduklarında, öncelikle **"Ef'al"** örtüsünü kaldırması ve onları mülk ve şahitlik âleminin tevhidine davet etmesi için, Musa'yı gönderince, bencillik edip Musa'yı sevmediler. Çünkü kendilerini kendilerine nispet ettikleri işlerin lezzetleri ve aşırılıkları ile beslenmiş ve süslenmiş olduklarından Musa'nın daveti, kendilerinin isteklerine ters geliyordu. Bu sebepten Musa'yı yalanlamış ve kendi arzuları buzağısına ibadet ettiler ve Cumartesi günü ile ilgili ve Hakk'a ait olan hükmü çiğnemiş oldular. Ve her ne yanlışlık yaptılarsa yaptılar ta ki içlerinden bazı iman edenler, iman etmeleriyle ef'al örtüsünden kurtuldukları vakit, bu hali yeterli görüp mutlak (kesin) olgunluk zannettiler. Bu eksik anlayış üzerine sıfat örtüsünün kaldırılması ve batına ve melekler âlemi tevhidine davet etmesi için İsa'yı gönderdik. Mazhar oldukları ef'al olgunluğunu kendilerine ait olduğunu zannetmeleri dolayısıyla İsa'nın daveti de arzularına ters geldiği için onu da sevmeyip yalanlamış oldular. Ve evvelce yaptıklarını yaptılar. Ta ki içlerinden iman edenler, iman edip de sıfat örtüsünden kurtuldukları zaman, yine kendileri için kesin (mutlak) kemalat olarak zannetme hali üzere olmalarını sabitledik. Ve yine eksik hal üzere durucu olduklarından, İsa'nın sonrasında zat örtüsünün kaldırılması ve zat tevhidine davet etmesi için Muhammed'i gönderdik. Onu da arzularından dolayı sevmeyip yalanladılar. Bu olumsuz tavırlarını belirtmek için sonraki ayette, **5/71"Bir fitne kopmayacak sandılar. Kör oldular, sağır kesildiler. Derken Allah tövbelerini kabul etti. Sonra yine birçoğu körleşip sağırlaştı. Allah, onların yaptıklarını ayan-beyan görüyor."** şeklinde buyrulmuştur. Yani onlar İsa'ya ait davetin açığa çıkışında, işlemiş olduklar şirk (Allah'a ortak koşma günahı) **"Tevhid-i ef'al"** mertebesiyle sona erdiğini zannettiler de sıfat tecellilerini görmekten kör ve işitmekten sağır oldular. Sonra yüce Allah'ın onların kalp gözlerini ve kalp kulaklarını açmasıyla onlara tövbe etme nasibini verdi ve tövbe ettiler ve tövbeleri kabul edildi. Sonra onların birçoğu Muhammed'e ait davet zamanında bâki olan yüzün müşahedesinden kör ve kesin olarak topluluğun tevhide ait ilminin işitilmesinden sağır oldular. Ve yüce Allah anılmış olan üç makamda da oların yaptıklarını ve davetlerini geri çevirme ve peygamberleri inkâr etme hallerini görücüdür. Ve hallerine göre onları cezalandırır**...**

Ayet: 72"Andolsun ki, "Allah Meryem oğlu Mesih'in ta kendisidir" diyenler küfre batmışlardır. Mesih şöyle demişti: "Ey İsrail oğulları, hem sizin Rabbiniz hem benim Rabbim olan Allah'a kulluk/ibadet edin. Gerçek olan şu ki, Allah'a ortak koşana Allah, cenneti haram kılmıştır. Varacağınız yer ateştir onun. Zalimlerin yardımcıları olmayacaktır."

Hz. İsa aleyhisselâm: "Ey İsrail oğulları siz, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a ibadet ediniz." demiştir. Yani ibadetinizi sadece, mutlak vücuttan ibaret olan isimlerin tümü ve sıfatlar ile sıfatlanmış Zat'a ayırmış

olunuz. Ve o Zat'ı bir isim ve sıfat ile açığa çıkan olarak değerlendirmeyiniz. Çünkü Rububiyet in (Rablıkla eşyaya tesir etme) eşyanın tamamına olan nispeti eşit derecededir. Ve her kim ibadet etmekte olduğu varlığın Zatı ile ilgili ulûhiyetini (Allahlığını) bir biçim'e, görünüşe sıkıştıracak olur. Ve ulûhiyeti belirli bir isme, belirli bir söze ve belirli sıfata ayıracak olunursa, diğer isimler, görüntüler ve sıfatlarda da var olduğundan zorunlu olarak Allahlığı başkalığa vermiş olmayla Allah'tan başka tesir edici Vücud olduğu kabul edilmiş olur. Eğer bu şekil veya başka türlü, ne şekilde olursa olsun her kim Allah'a ortak koşacak olursa yüce Allah ona, zatı, sıfatı ve ef'al' i ile cennet şühudunu yani kapsamlı (sınırı çok geniş olan) mutlak olan cenneti gerçekten de haram etmiştir. Ve o kişiyi kesin bir şekilde kendisinden perdelemiştir. Ve Allah'a ortak belirlemiş olmasıyla en büyük zulmü işlemiş olduğundan onun için tek sığınılacak yeri vardır o da mahrumiyet ateşidir. Ve bu şirk zulmünü işleyen zalimlere yardım edecek ve azaptan kurtaracak bir yardımcı da yoktur**...**

Ayet: 73. Yine andolsun ki, "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de küfre batmıştır. Bir tek Tanrı dışında hiçbir ilâh yoktur. Böyle söyleye geldiklerine son vermezlerse, onların küfre sapalarına korkunç bir azap mutlaka gelip çatacaktır.
"Yüce Allah görünmekte olan üç çeşit eşya bütünlüğü içinden birisidir." diye söz kullanmış olanlar, doğruluğu kesin olan bir inkâr içindedir. Sözü edilen üç özellik:
Birincisi: mülk âlemi ki, zahir (açık) denilen iştir.
İkincisi: melekler âlemi ki, batın (iç) denilen sıfattır.
Üçüncüsü: sıfatın kendisiyle durucu ve işin kendisinden açığa çıkan olduğu zattır. Çünkü İlâh ile ilgili hakikat, içine düştükleri kuruntunun ortaya koyduğu o eşyadan ibaret olan bir değildir. Belki iş ile sıfat hakikatte zatın kendisi'dir. Fark, sadece var olduğu kabul edilmesi yönüyledir, başka bir fark yoktur ve yüce Allah mutlak olan bir'dir. Eğer böyle olmasa, isimlerinden her bir isim gerekliliği ile başka bir ilâh olmuş olurdu. Ve ilâhlar çoğalanlar olurdu. Yüce Hak, şirk işleyen zalimlerin dediklerinden uzak büyük bir ululuk ile yüce olmuştur. Ve eğer onlar sıfat ve iş zatın dışındadır, demelerinden vazgeçmezlerse o gerçekten perdeli kalmış olanlara, perdeli olmaktan kurtulmaya kabiliyetleri olmasıyla beraber kendileri ve Hak ile irfanda kusurlu olmalarından dolayı çok sıkıntı verici bir azap elbette dokunacaktır. Ve onlara sonraki ayette, **5/74. Hala Allah'a yönelip tövbe ederek ondan af dilemiyorlar mı? Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.** buyrulmuştur. Yani onlar Allah'ta çoğalma olduğunu kabul etmiş olmaktan mutlak olan cem ayniliğine dönme ile yüce Allah'a tövbe etmiş, kendi ve kendisinin dışında olanların kendilerine özel varlıklarının olduğunu görme günahını işlemiş olmaktan yüce Allah'tan bağışlanma dilemiyorlar mı? Yani, Allah'a ortak koşma günahından dolayı neden bağışlanma dilemiyorlar? Hâlbuki yüce Allah onları zatıyla örten bağışlayıcılık sahibi, irfan (Hakk'ı bilme ilmi) ve eksiksiz tevhid ile onlara merhamet eden rahmet sahibidir**...**

Ayet: 76. Söyle onlara: "Allah'ı bırakıp da size zarar yahut yarar sağlama gücü olmayan şeylere mi kölelik/kulluk ediyorsunuz? Allah, en iyi duyan, en iyi bilenin ta kendisidir."
Habib'im! Onlara de ki: "Allah'ın dışında görüp, o ibadet ettiğiniz şeyin işi yoktur ki, size bir zarar veya fayda vermiş olabilsin. Bilmiyorlar ki, işi bir yana onun işleyiciliği, yani vücudu bile yoktur." Bu ayette her ne kadar, Hıristiyanların İsa aleyhisselâma Ulûhiyyet nispet edenlere işaret ediliyor ise de akıl sahiplerinin de konuşulduğu ve kişi manasına gelen **(min)** sözüyle tarif etmeyip. Akıl sahiplerinin dışında olanların söz konusu edildiği ve şey manasında olan **(ma)** kelimesini getirdiği. Ve İsa'nın açığa çıkması değeriyle değer verilen şey olduğuna ve hakikatte onun da kendisine özel bağımsız vücudu olmadığına uyarı içindir. Ve sonraki ayette, **5/77. De ki "Ey Ehlikitap! Dininizde azgınlık edip hak dışına çıkarak aşırılığa gitmeyin. Daha önce sapmış, birçoğunu saptırmış ve yolun denge noktasından uzağa düşmüş bir topluluğun keyiflerine uymayın."** Buyrulmasıyla da bir uyarı yapılmış olmaktadır. Yani Habib'im onlara de ki: "Ey Kitap ehli! Siz haksız olarak dininizde taşkınlık yapmayınız ve sıfat nurlarından örtünmüş olmakla sizden önceki sapkılığa düşenlerin ve kendilerinin dışında birçok kimseleri de sapkınlığa düşürerek, kendileri de şu an Allah'a varma yolu olan dosdoğruluktan başka olmayan zat vahdeti (zat birliği) ne giden yolu kaybetmiş olanların arzularına uymayınız."**...**

Ayet: 82. Şu tartışılmaz bir geçektir ki, insanların iman edenlere en şiddetli düşmanlık duyanlarını, Yahudilerle, şirke batanlar bulursun. Şu da tartışılmaz bir gerçektir ki, insanların iman edenlere sevgide en yakın olanlarını "biz Hıristiyanlarız" diyenler bulursun. Bu böyledir. Çünkü o Hıristiyanlar içinde, derin araştırmalar yapan keşişler, kendini Allaha adamış rahipler vardır. Ve onlar, kibre sapmazlar.

Ayette işaret edildiği üzere dostluk ve düşmanlık ancak yakınlık ve birbirine karşı gelmiş olma gerekliliğiyle meydana gelir.
İmdi: Herhangi bir kişi bir başka kişiye dostluk gösteriyor ise, bu dostluk aralarında bir görüş beraberliği, yani ayni cinsten olma bağlılığı olduğuna delil olur. Ve bir kişi diğer bir kişiye düşmanlık ediyorsa, yine bu düşmanlık aralarında bir zıddiyet ve ayrılık olduğuna delil olur. Yahudiler zat ve sıfattan perdeli ve kendileri ancak işlerin tevhid edilmesi mertebesinde olunca, Hak'tan perdelenmiş olan şirk ehli kişilerle olan yakınlıkları, kesin olarak tevhid ehli olan müminlere yakınlıklarından daha kuvvetli olmuştur. Hıristiyanlar ise sıfat perdesinden kurtulup kendilerinde yalnız zat örtüsü kalınca müminlerle olan yakınlıkları daha kuvvetli olmuştur. Bu sebepten Hıristiyanlar müminlere olan sevgi göstermelerinde, değerlerlerine gösterdiklerinden daha yakın oldular. Allah'a ortak koşmuş olanlar ve Yahudiler ise gerçeğe karşı örtülerinin kuvvetinden dolayı müminlere daha şiddetli düşman oldular. Şu da göstermektedir ki, Hıristiyanlardan bir takım ibadet eden ve âlimlerin bulunması ve onların büyüklenmedikleri dolayısıyladır ki, Hıristiyanların dostlukta yakın olmalarına bu ilimleri, ibadetleri ve büyüklenmeme halleri sebep gösterilmiştir. Çünkü ibadetlerde Allah'ın emirlerini yerine getirmiş olmada kendilerine ait işlerden soyunmuş olduklarından, yapmış oldukları ibadetler onları işler karşılığı olan cennete ulaştırır. İlimlerinde de benlikleri cennetinden kendini uzak tutma ile hakikati görme ve Allah'ın ilmini kabul etme yeri olan kalp makamına ulaştıklarından, ilimleri de kendilerini sıfat cennetine ulaştırır. Büyüklenmemek hali, kendilerini ibadet ve ilim üzere olma hali ile hal sahibi olmuş görmedikleri ve işlerini ve ilimlerini kendilerine nispet etmeyip, belki Allah'a nispet ettiklerine delillik eder. Yoksa ifade edilenleri kendilerine nispet etselerdi büyüklenmişlikte olmayla kendilerini beğenme hallerini açığa çıkarmış olacaklardı**...**

Ayet: 83. Resule indirileni dinlediklerinde, farkına vardıkları gerçekten dolayı gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. Şöyle derler: "Ey Rabbimiz, iman ettik. Artık bizi gerçeğin tanıklarıyla birlikte kaydet.
Yukarıda tarif edilen hal üzere olan Hıristiyanlar için bu ayette ifade edildiği üzere onlar, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize indirilmiş olan ayetleri işitmiş oldukları vakit bilmiş oldukları ve ona ulaşılması gerekli olan zat ile ilgili tevhide özlem duymalarından dolayı gözlerinden yaş aktığını görürsün. Çünkü Hıristiyanlar dünya sevgilerinden el çekme ve ahiret nimetleri ile ilgili zevk ehlidirler. Bu sebeptendir ki, vahy edileni işitmeleri ile kendileri heyecana kapıldıklarında **"Vahdet"** i hatırlarlardı. Hakk'a ait olduğunu bildikleri sıfatı veya Hakk'ın kelâm'ını işitmeleri sebebiyle bir şairin, ***"Uzaklaşırsa ağlar o âşık, özlemlerinden yakınlaşırsa onlar, ağlarlar yine ayrılık korkusundan."*** buyurduğu gibi, sevinç ve özlemlerinden ağlamış olurlardı. Ve "Ey Rabbimiz! Biz, zat ile ilgili tevhide hakiki olan iman ile iman ettik, bundan dolayı biz makamları zat şühudu ve yakınlığı Hak'la olan kişilerle veya biz ilim ile ilgili yakınlık imanı ile iman ettik bizi, doğru ve yanlışı ayırabilme ehli olan kişilerle beraber kıl" derler. Ve sonraki ayette, **5/84. "Rabbimizin bizi barışseverler arasına koymasını umup dururken, Allah'a ve haktan bize gelene neden inanmayacakmışız?"** dedikleri buyrulmuştur. Yani "Biz yokluktan sonra bekâ zamanında, dosdoğruluk sahibi olan Salihler (Allah'ın emri üzere hareket edenler) ile beraber, Rabbimizin bizi onların arasına koyması çok arzu ettiğimiz halde, İlâh ile ilgili zata ve bize gelen sözüne hakiki iman ile iman etmemiş olmamıza sebep ne olabilir? Veya**:** Cem değeriyle yüce Allah'a ve farklılık değeriyle bize gönderilmiş olan peygamberine, iman etmemiş olmamıza ne sebep olabilir." derler Ve daha sonraki ayette ise, **5/85 Böyle söyledikleri için Allah onları, altlarından ırmaklar akan cennetlerle lütuflandırdı. Sürekli kalıcıdırlar orada. İşte budur güzel davrananların ödülü.** denilmesiyle müjdelenmiş olmaktadırlar. Yüce Allah bu sözleri sebebiyle onları, altlarından hakiki ilimler nehirlerinin akmakta olduğu, üç tecelliler, yani **"Zat, Sıfat ve Ef'al"** cennetleri ödülü ile mükâfatlandıracaktır. İşte Allah'ta dosdoğrulukla kendi kesretinde vahdeti müşahede edicilerin karşılığı budur**...**

Ayet: 86. Küfre sapıp ayetlerimizi yalanlayanlar da cehennemin dostlarıdır.
Zat'tan perdeli ve sıfatımız olan ayetlerimizi yalanlamış olan kişiler, bencillik halleri cehenneminde nimetlerden mahrum olmanın bütünlüğüne sahiptirler. Ve bu hal üzere olmayanlara sonraki ayette, **5/87. Ey iman sahipleri! Allah'ın size helal kıldığı şeylerin temiz ve güzel olanlarını haramlaştırmayın; azıp sınırı aşmayın; Allah azıp sınırı aşanları sevmez.** Buyrulmuştur. Yani "Ey ilim ile ilgili iman ile iman edenler! Siz, yola girişlerinizde eksiltme ile yüce Allah'ın size helal ettiği sıfat tecellilerini ve haller hakikatine ait gizliliği görmeyi haramlaştırmayın. Ve bencilliği takınıp isyan etme ve kendi sıfatları (nefsin sıfatları, Nefs-i emmare, Nefs-i levvame gibi) ile açığa çıkış sebebiyle sınırı aşmayınız ve Allah'ın size gıda olarak verdiği tecelliler ilimlerini, hal ve makamlar bağışlarını, temiz olarak bol, bol alıp kalplerinizin gıdasını yapınız. Ve daha sonraki ayette, **5/88. Kendisine iman ettiğiniz Allah'tan**

korkun. uyarısı üzere, ifade edilen bu kemalat ve tecellileri kendinizden ve kendiniz için zannedip de isyan halinde değil, belki Hak'tan olup ve Hak olduğunu bilmek şekliyle, o kemala tın meydana gelişinde yüce Allah'ı kendinize koruyucu edininiz**...**

Ayet: 92. Allah'a itaat edin, resule itaat edin, sakının. Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin: Bizim resulünüze düzen sadece apaçık bir tebliğdir.
Ve sizler bir ölü gibi, her bir oluşumun olduğu yerde boyun eğici olmanız için, Allah'ta yok olucu olmakla Allah'a boyun eğen ve yokluktan sonra, bekâda dosdoğruluk sahibi olmanız için ayrıntılığa uyan olucu olduğunuz halde ve Hakk'ın hayatı ile diri olarak Resul'e de boyun eğiniz. Ve dosdoğruluk halinde olabilecek olan sonraya kalmışlığın açığa çıkmasından sakınınız. Ve ayette işaret edildiği üzere eğer Allah ve Resul'üne boyun eğmekten yüz çevirecek olursanız biliniz ki, eksiklik kendinizdendir ve Resul'e düşen görev, sadece açık olan bir tebliğ (bildiri) den başkası değildir, sizi zorlayacak veya susturacak değildir**...**

Ayet: 93. İman edip hayra ve barışa yönelik işler yapanlara; bundan böyle korunup iman ederek iyi işler yaptıkları, sonra takvaya sarılıp imanda kemale erdikleri, sonra bir mertebe daha korunup güzellikler sergiledikleri takdirde, daha önce tatmış oldukları haramdan ötürü hiçbir günah yoktur. Allah, güzel düşünüp güzel davrananları sever.
Sıfat tevhidine iman etmiş olanlara. Ve kendilerine nispet ettikleri sıfat örtülerinden kurtarmış olan. Ve İlâh'a ait tecellilerde yok etme ile kendilerini tecelliler müşahedesine lâyık elverişli işleri yapanlara. Ve yanlışlıktan sakınarak Hakk'a iman ettikleri ve iyi işleri işledikleri sonra kendilerine ve başkalara nispet ettikleri sıfatları yok etmiş olduklarından sonra o sıfatların sonraya kalmışlığından (Bakiyeden) sakınarak Hak sıfatının kendilerinden açığa çıkmış olmasında yüce Allah'ı koruyucu belirledikleri. Ve zat tevhidine iman ettikleri sonra zat'ın kendisinde tükenmek ve katıksız yokluk ile vücutlarında Allah'ı koruyucu edinmiş olmakla, zatlarına ait sonraya kalmışlıklarından sakındıkları ve yokluktan sonra bekâ zamanında dosdoğruluk ve cem ayniliğinde farklılığı müşahede etmekle bağışta bulundukları vakit, yedikleri yiyeceklerde kendilerine günah yoktur. Yüce Allah, kendi kesretinde vahdeti müşahede edici ve hakikate ait vücud ile cem ayniliğinde farklılık haklarına uygun davrananları sever**...**

Ayet: 94. Ey iman sahipleri! Allah sizi, ellerinizin ve mızraklarınızın erişeceği av türünden bir şeyle mutlaka deneyecektir ki, gözün fark edemediği alanlarda O'ndan kim korkuyor bilsin. Bundan sonra azıp sınırı çiğneyen için korkunç bir azap olacaktır.
Ey **"Gayb"** a (gizliliğe) iman edenler! Yüce Allah sizin Kâbe'ye ulaşıp ziyaret etmeniz için iman ehli olmayanın geçemeyeceği sınırda ihram giymiş. Ve yola girmiş olmanız halinde sizi kolaylıkla ulaşmış ve kavuşmuş olabileceğiniz bir takım hoşnutluk ile elbette imtihan eder. Ki, bu imtihan yüce Allah'ın kendisinden gizlilik (bilinmezlik) halinde kimin korktuğunu ve karşılığının düzenlendiği olayın (ahiret gününün) doğal olan oluşu ayrıntılı ilim ile bilinmesi içindir. Çünkü korku, iş üzerinde olabilecek bir hataya bağlı olduğu için, ancak gizli olana iman etmiş olanlara özeldir. Fakat huzur halinde Rububiyet ve ululuk tecellisiyle açığa çıkmış olana **"Haşyet"** (korku). Zat tecellisi ile olana **"Heybet"** (korku ve saygı uyandırma) denilir. Buna dayanarak korku benliğin, korkmak kalbin, korku ve saygı ruhun özelliklerindendir. **İmdi:** İmtihandan sonra her kim hoşa gidenleri gözleme ile sınırı aşmış olursa, kendiliğinde olup kendi işi ile gönül aydınlatıcı ışıktan örtünmüş olduğu için ona çok sıkıntı verici azap meydana gelmiş olacağı kesindir**...**

Ayet: 95. Ey iman sahipleri! İhramda olduğunuz zaman av öldürmeyin. Sizden kim kasten onu öldürürse cezası şudur: Öldürdüğü hayvana denk deve-sığır, davar cinsinden, Kâbe'ye varacak kurbanlık bir şey ki, içinizden adalet sahibi iki kişi belirleyecektir. Yahut yoksullara yedirme şeklinde bir kefaret yahut buna denk oruç. Taki yaptığının vebalini tatsın. Allah, geçmişi affetmiştir. Kim bir daha yaparsa, Allah ondan öc alacaktır. Allah çok güçlüdür, öc alıcıdır.
Ey iman sahipleri! Siz hakiki ihram ile örtünmüşlük halinde iken av avlamayınız. Yani, benliğe ait hoşnutlukları beklemiş olmayınız. Sizden her kim rastgele ve birlikte yapılan bir iş veya bir misafirin veya dostun hatırı için olmadan. Ve benliğin o duyguya kuvvetli bir eğilim ve çekilmişliği ile kendisinden kasıtlı niyetle o benliğe ait duyguyu gözlemiş olursa; ceza olarak onun hükmü hayvanlığa ait benliği kasabasından kendisiyle benliğe ait hoşa gideni beklemiş olduğu kuvveti, o hoşa gidene eş değerde bir işle kahretmesidir. Sizin kendilerinizden akılcı görüşe ve işlere benzer gibi iki adalet sahibi Veya**:** Sizin bağlanmış olduklarınızdan ve size sunulan ve geçmişte olan dostlarınızdan iki adalet sahibi, o işin değerini ve özelliğini açık etme ile verilecek cezaya hükmeder. Eğer o iki adalet sahibi geniş ve yapabilme gücünde olup

kuvvetlilerden ise hakiki Kâbe'ye erişmiş olan bir hediye olarak. Yani, anılmış olan hayvan ile ilgili kuvvetleri Allah'ta yok etme ile kurban olduğu halde kahretmektir. Veya kendisinden o hali örtmüş olan ve o eğilimi kaldırmış olan bir sadaka veya oruç ile örtmektir. Veya o kuvvet, aciz olması dolayısıyla kendisinden o eğilimi yok etmiş olmak için ona hakkını vermek ve hakkına eksiklik yaparak hoşa gidenleri vermemekle veya almış olduğu lezzet kadarınca, onu işlerinden kesmiş olmaktır. O hataya girişmiş olanın işlemiş oldu işin sorumluluğunu tatması için bu ceza konulmuştur. Geçmişte olmuş olanları yüce Allah affetmiştir. Ve her kim inkâra geri dönmüş olursa yüce Allah onu kendisinden perdeli ve mahrum etmekle ondan intikam alır. Yüce Allah benlik halleri kederleri ile yücelik tarafına varılması mümkün olmayan yücelik sahibi ve intikam sahibidir. Karanlık bir şekil ve halin meydana gelmesi ve sonraya kalmışlığın varlığı sebebiyle perdeli yapar. Ki, kutlu Peygamberi Muhammed (s.a.v) e ***"Sadık olanları, benim kıskanç olmak lığımla korkut."*** diye emir buyurmuştur**...**

Ayet: 96. Hem size hem de yolculara bir geçimlik olarak deniz avı yapmak ve onu yemek size helal kılındı. Fakat ihramlı olduğunuz sürece karada avlanmak size haram edilmiştir. Huzurunda haşredileceğiniz Allah' tan korkun."
İlah ile ilgili **"Huzur"** ihramı üzerinizde olduğunda size Ruh âlemi denizinin ilmi ile ilgili hoşnutluklar, marifetler ve akla uygunluk avı helal edilmiştir. Ey Hakk'a varma yoluna girmiş olanlar, size bâki (kalıcı, bitmeyen) olan nimetler ticaretlerini kazandırıcı ahiret yolculuğuna giden misafirlere, ruh âlemi denizinin faydalı ilimler yemeği uygulamada ve ahlâkta öğrenilmesi gerekli olan bir hak ve kazanç olmak üzere helal edilmiştir. Ve siz ihramda olduğunuz müddetçe cisimler âlemi ile ilgili birinin karasının, toprağının gözle görünenler ve benliğe ait hoşa gidenlerinin avlanılması size haram edilmiştir. Ve siz Allah ile yol almak için yolculuğunuzda yüce Allah'ı kendinize koruyucu edininiz ve sizi amaç edindiğiniz kavuşma ve yol almayı engelleyen kötülüklerin açığa çıkmasında, kendinizi yüce Allah'ın koruyuculuğa bırakınız ve yakın olarak bilin ki, zatta yok olucu olmakla yüce Allah'ta toplanmış olacaksınız. Bu sebepten yola girmiş olmada gerektiği gibi çalışın ve engeller sebebiyle örtü altında, arkasında kalmayın**...**

Ayet: 97. Allah Kâbe'yi, o saygıya layık evi, o saygıya layık "ayı" ı, o boynu bağsız ve bağlı kurbanlıkları insanlar için bir dayanak, bir güven unsuru kıldı. Böyle yaptı ki, Allah'ın göklerde olanı da yerde olanı da bildiğini, Allah'ın her şeyi bilici olduğu siz de bileceksiniz.
Yüce Hakk'ın yücelik şerefi herkesin varabileceği suyolu olmaktan daha yüce bir şan olmuştur, denildiği yönüyle, başkalarının girmesi haram olan evi ve **"Cem"** huzuru Kâbe'sini, yüce Allah insanlara hakikat ile ilgili olan ölüm hallerinde, ayakta kalıcı yapacak, hayat, kudret ve diğer sıfatlar ile halleri iyileşecek bir yer yapmıştır. Ve o saygı duyulacak aya erişmek, yani kendisinde benlik halleri ile açığa çıkılması haram olan hakiki cem zamanı o Kâbe alanında kurban edilen benliği özellikle boyun eğen ve bağlı olan şerefli kuvvetlerin benliği olduğu belli olmuştur. Çükü böyle bir benliği kurban etmek daha çok kabul edilir bir haldir. Ve bekâ ve ikinci vücud ve hakiki hayat ile ayakta durma zamanında, bunun şanı daha yüksekliktedir. Yani bu huzuru sizin için ayakta durma yeri yapmak ve sizler orada durucu olduğunuz zaman, yüce Allah'ın gizlilik ve şahitlik âlemlerinde olan eşyanın hakikatlerini bilir olduğunu ve ilminin her şeyi kaplayıcı olduğunu, Hakk'ın ilmi ile bilmeniz içindir. Çünkü Hakk'ın ilmini sizin ilminizin kuşatmış olması mümkün değildir**...**

Ayet: 98. Bilin ki Allah, azap ettiğinde çok şiddetli eder. Allah; Gafûr' dur, Rahîm'dir.
Biliniz ki, Hakk'a kavuşma halinde bir hal ve sonraya kalmışlık ile açığa çıkmış olan veya bir lezzet ve menfaat isteyen veya Hakk'ın yoluna girişin dışında olan bir şeyle uğraşta olma veya haram edilmişlerden bir yasağı çiğnemiş olan kişiye yüce Allah'ın azabı çok şiddetlidir. Ve yüce Allah, renklenmeleri zayıf ve kırılmaları da örtücü, kudretini ondan başkasının bilemediği saâdet ve kemalat halleri ile rahmet edicidir. Ve sonraki ayette, **5/99. Resul'e düşen, tebliğden başka bir şey değildir. Allah sizin açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bilir.** Buyrulmuştur. Yani Resul'ün görevi içinde bulunduğu toplumu uyarma, yapılması ve yapılmaması gerekeni ve Rabbine nasıl ulaşacağını bildirmektir, kavuşturmak değildir. Yüce Allah sizin açığa çıkarmış olduğunuz işler ve ahlakınızın ve sakladığınız ilimler, haller ve niyetlerinizin gizli ve açık olanını bilir. Ve kendisine ait olan yakınlığa lâyık olup olmadığını ve o ilim ve haller ve niyetlerle Hakk'ın kendinizle olabilecek konuşmasına kabiliyetinizin olup olmadığını bilir**...**

Ayet: 100. De ki: "Pisin çokluğu seni hayrete düşürse de pisle temiz bir olmaz. O halde, ey akıl ve gönül sahipleri! Allah'tan korkun ki kurtuluşa erebilesiniz."

Habib'im de ki: "benliklerin ve malların, işler ve ahlâkın kötü ve yaramaz olanı ile temiz ve güzel olanı Allah katında bir olamaz. Temiz ve güzel olan kabul edilen olup, yakınlık ve kavuşmayı gerektirir. Kötü ve yaramaz olan ise kovulmuşluğu, uzaklığı, uzaklaştırılmayı ve mahrum olmayı gerektirir. Her ne kadar pis ve yaramaz olan şey, benliğe yakınlığı ve benliğin hallerine uygunluğu dolayısıyla daha çok sanat, şaşkınlık ve ne yaptığını bilemezlik verirse de, yine eşit olamazlar."
İmdi: "Ey benliğin arzularından ve kuruntular şüphesinden temizlenmiş akıl sahipleri, siz pislikten çekinme, temiz ve güzeli seçme ile yüce Allah'ı kendinize koruyucu edininiz ki, benliğinizin ve hallerinin pisliklerinizden kurtulup da Allah'ta yok olucu olup Allah'a kavuşmuş olmak ile kurtuluşta olasınız**...**

Ayet: 109. Allah resulleri bir araya getireceği şöyle der: "Size ne cevap veridi?" Şöyle derler: "Hiçbir bilgimiz yok. Gaybları en iyi biçimde bilen sensin, sen."
Yüce Allah peygamberleri mutlak olan kendi cem'inde veya kendi zatının toplayıcılığında toplamış olduğu vakit: "Toplumları bana davet ettiğiniz zaman, toplumlar tarafından hangi yönden kabul edilip uyulanlar oldunuz, yani size uymuş olduklarında yönelmiş oldukları kemalatlarındaki mertebelerinden haberi olan oldunuz mu?" der. Peygamberler cevaben: "Bizim kendimize ait ilmimiz yoktur toplu ve farklı olan bütün ilim senindir. Bizim sıfatlarımız senin sıfatlarında yok olucu olduğundan senin dışında görünenlere ait hiçbir ilimleri yoktur." derler. Ve sözlerine devam ederek: "Gerçek o ki, sen bütün gizlilikleri çok iyi bilicisin, bizim ve onların batınlarının, iç yüzlerinin gizlilikleri hepsi senin ilmindir." demiş oldular**...**

Ayet: 110. Hani Allah şöyle demişti: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene sunduğum nimetimi hatırla. Seni Ruhulkudüs'le desteklemiştim, beşikte iken ve erginlik çağında insanlarla konuşuyordun. Sana Kitap'ı, hikmeti, Tevrât'ı, İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan kuş görünümünde bir şey vücuda getiriyor, içine üflüyordun da o benim iznimle kuş oluyordu. Doğuştan körü, abraşı benim iznimle iyileştiriyordun. Benim iznimle ölüleri çıkarıyordun. İsrail oğullarını senden uzak tutmuştum. Hani sen onlara açık-seçik ayetleri getirdiğinde, küfre sapanları şöyle deyivermişti:" Açık bir büyüden başka şey değil bu."
Yüce Allah, "Ey Meryem oğlu İsa bana ait olan nübüvvet ve velâyet makamıyla sana vermiş olduğum nimetimi hatırla. Seni **"Ruh-ül-Kudüs"** (Cebrail) ile güçlendirdiğim yönüyle sen beden beşiğinde ve bedenden ve beden elbiselerinden soyunmuş olmanla üst derecede seçilmişlik nuruna eriştiğin zaman insanlarla konuşuyordun. Ve sana Kutsi ruh sağlamlığı ile **"Levh-i Mahfuz"** (korunmuş levha) da sabit olan, hakikatler ve marifetler kitabını. Haller, ahlâk ve makamları, soyma ve ayrılmayı farklılık ile Allah'ta yol alma hikmetini, işlere ve benliğin haller ve sıfatına bağlı hükümleri, açık olan ilimler **"Tevrât"** ını, kalp ve halleri, işlerine ait haller hükümlerini. Ve sıfat tecellileri ve hükümlerine ait ilimlerinden ibaret olan batına ait ilimler **"İncil"** ini öğretmiş olduğumuzu ve sen terbiye ve ilme ait hikmet eli ile katıksız kabiliyet demek olan cisimlerin maddesine ait akıl çamurundan. Ve hayat, ilim ve kudret sıfatlarımın sende tecelli etmesi ve seni o sıfatlarla sıfatlandırıp. Seni Peygamber yaptığım zaman, benim ilim, kudret ve tesirim ile kendiliğin olan âleminden sıyrılıp ve olgunluğa erme dolayısıyla çok temiz **"Kuddüs"** ismi huzuruna uçucu olan kalp kuşunu açığa çıkardığın. Ve eksiksiz olan katma ile olgunluğa ermiş ruhtan hakiki ilim hayatını üflemiş olarak ve benim iznimle şekil alıp ve aşk kanadıyla Kuddüs tarafına uçan olgun derecede soyunmuş benlik olduğunu. Ve Hak nurundan perdeliyi, dünya sevgisi ve isteklerin kaplayıcılık hastalığı ile ayıplı hale gelmiş olanı temiz hale getirdiğin. Ve benim iznimle benlik yerinden ve beden kabirlerinden cahillik ölülerini çıkardığın. Ve İsrail oğullarına konuşma yönünden kanıtlar ve şahitler getirdiğin zaman. Sıfat tecellileri nurundan perdeli, senin hal ve makamından haberleri olmadıkları için sana karşı gelmekte olan cahil İsrail oğulları. Ve onların içinden gerçek dinden perdeli olanlar karşılaşmış oldukları olağanüstü tecelliler karşısında hayret içinde kalmaları üzere, "Bunlar değer verilecek bir şey değil, bunlar sadece sihirden ibarettir." dediklerinde, onları senden uzak tuttuğum vakit, **5/111. Havarilere şunu vahy etmiştim: "Bana ve Resulüme iman edin." Şöyle demişlerdi." İman ettik, sen de tanık ol ki biz, müslümanlarız."** Buyrulmuş olmasıyla pişmanlıkta olma ve kendilerini temizleyecek olan işler ve menfaatler suyu ile temizleyip de, benliklerinin berraklığından senin davetini kabul etme. Ve yaratılış nuru ve kabiliyet berraklıkları ile sana yakınlıklarından dolayı eksiksiz bir istek ile sana sevgi duyan nura ilgisi olan kalplerine ilham ettin. Ki, sıfat tevhidi ve hakkı yerine getirmek şekliyle hakiki iman üzere bana farklılık üzere, sıfat tecellilerinin haklarına uymakla benim Resul'üme iman ediniz. Onlar da "Biz iman ettik. Ey bizim Allah'ımız, eşyanın tamamını kuşatıp içine almış olan ve **"Muhit"** (her şeyi çepeçevre kuşatan) ilminle bizim sana boyun eğmiş olmamız ile kendimize nispet ettiğimiz varlıklarımızı sana teslim etmiş olduğumuza sen şahit ol." dediler**...**

Ayet:112. Havariler demişlerdi ki: "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi? İsa dedi ki: "Eğer müminlerseniz Allah'tan korkun."
Havariler olarak bilinen dostların olup sana yardım edenler, senden bir mucize isteğiyle: "Ey İsa! Senin Rububiyet âleminden olan şahidin bize gökten bir sofra indirmeğe gücü var mı?" dediler. Bu şekilde sormalarının sebebi şudur ki: Her bir kişinin Rabbi kendisini terbiye eden ve olgunluğuna eriştiren isimdir. Ve her bir kişi başka bir şeye ibadet etmez, ancak Rububiyet âleminden bildiği bir ma'bud (ibadet edilecek olan) a ibadet eder. Bildiği de ancak erişmiş olabildiği ve kendisinden istifade ettiği ilimler ve bereketleri indirmesini ve ruh ile ilgili yardımı da istemiş olduğu **"Ulûhiyyet"** mertebesidir. Bu sebepten Havariler Hakk'a olan daveti doğrulayıp kabul etmeleri ve teslim olmaları ile beraber:" Senin Rabbin kadir olur mu?" dediler. Bizim Rabbimiz demediler, çünkü onların sadece isimden ibaret olan rableri böyle bir oluşu meydana getirmeğe güçleri yetmiyordu. Yani, Ruh âlemi göğünden, kendisinde kalplerin gıdası ve benliklerin rızkı, hayat ve zevki bulunan ilimler çeşitliliği, hikmetleri ve hükümleri içine alan bir Şeriat'ı indirmeğe gücü olur mu? Dediler. İsa aleyhisselâm onlara: "Siz kendilerinize nispet ettiğiniz sıfatlarınızın açığa çıkacak olmasından sakınıp Allah'a sığınınız. Ve sizden açığa çıkmış olan ahlâk ve hallerde Allah'ı kendinize koruyucu edininiz ki, zararlarından kurtulacak bolluk ve mutluluk bulasınız, eğer imanınız gerçeğe ermiş ise, sizler için yeni bir şeriata ihtiyaç yoktur." dedi**...**

Ayet: 113. Dediler: "İstiyoruz ki ondan yiyelim, gönüllerimiz tatmin bulsun, senin bize doğruyu söylediğini bilelim ve buna tanıklık edenlerden olalım."
Havariler İsa aleyhisselâma: "Biz o şeriat ilminden istifade etmeyi ve onunla iş görmüş olmayla, kuvvetlenmeyi ve kalplerimizin tatmin olup sakinleşmesini istiyoruz, çünkü ilim kalbin gıdası ve kuvvetidir. Ve Rabbinden verdiğin haberlerde, nübüvvet ve velâyetinde doğru olan kişi olduğunu bilmemizi ve o şeriata uymakta hazır olmamızla ilim ehli olup da bizden başka doğru yoldan sapmış ve kaybolmuş olanlara doğru yolu haber vermemizi ve o şeriatı diğerlerine öğretmemizi ve onunla insanları Allah'a davet edici olmayı istiyoruz." dediler**...**

Ayet: 114. Meryem oğlu İsa şöyle yakardı: "Allahım, ey Rabbimiz! Üzerimize gökten bir sofra indir de bizim hem öncekilerimize hem sonrakilerimize bir bayram olsun, senden bir mucize olsun. Rızıklandır bizi. Rızık verenlerin en hayırlısı sensin."
Meryem oğlu İsa: "Ey bizim Rabbimiz olan Allah'ım bize **"Ruh"** göğünden bir şeriat indir ki, o şeriat bizim için evvel ve sonumuz için başvuracağımız bir din olsun, zamanımızdaki dinimizin ehli ve bizden sonra var olacak olan Hıristiyanlar da ona başvuran kişiler olsunlar. Ve o şeriat senden bir işaret ve ilim olsun ki, sen o işaret ile bilinip tek ibadet edilecek olarak kabul edilmiş olasın ve bizi bu şeriat ve faydalı ilim ve hidayet ile rızık sahibi yap. Ve rızık vericilerin en hayırlısı sensin, ancak bize faydalı olan ve kendisinde kurtuluşumuz olan rızık ile bizleri besleyip doyuransın." dedi**...**

Ayet: 115. Allah dedi ki: "Ben onu üzerinize indireceğim. Ama bundan sonra küfre sapanınıza öyle bir azapla azap edeceğim ki, âlemlerden hiçbir kimseye böyle bir azap yapmamışım.
Yüce Allah, Resul'ü olan İsa aleyhisselâmın duası üzerine: "Ben size o dilemiş olduğunuz şeriatı indireceğim. Fakat bu dinin indirilmesinden ve belli olmasından sonra, sizden her kim bu dinden örtünmüş, saklanmış olursa kabiliyetlerinizin var olmasıyla beraber, gidilecek yolun açıklanması, din ve kanıtı belli olması dolayısıyla, âlemlerden olan hiçbir kişiye etmediğim bir azap ile ona azap vermiş olurum." buyurdu. Çünkü artık ancak inatçı olan bir kişi onu inkâr eder, hal-bu-ki ilim ile beraber olan azap, cahillik ile beraber olan azaptan daha şiddetlidir. Çünkü kendisinden perdelenilmiş olunan zatı bilmiş olmanın sıkıntısını duymanın şiddetini gerekli kılmış olur**...**

Ayet: 116. Allah şunu da söyledi: "Ey Meryem oğlu İsa! Allah'ın yanında beni ve annemi de iki tanrı olarak kabul edin diye insanlara sen mi söyledin?" İsa dedi: "Haşa! Tespih ederim seni. Hakkım olmayan bir şeyi söylemek benim haddime değildir. Eğer onu söylemişsem sen onu elbette bilirsin. Sen benim içimde olanı bilirsin ama ben senin zatında olanı bilmem. Çünkü sen evet sen gaybları çok iyi bilensin."
Yüce Allah, kulu ve Resul'ü olan İsa aleyhisselâma, "Ey Meryem oğlu İsa! Beni ve annemi iki ilâh edininiz, diye insanlara sen mi söyledin?" dediğini hatırlayınız. Yani kendin ve kalbin makamına sen mi davet ettin? Çünkü kendisinde bencillik varlığı ve kendisine ait arzuların bakiyesi (sonraya kalmışlığı) veya kendisinde kalbin varlığı ve hali ile açığa çıkışı olan renklenmesi kalmış olan kişi halkı Hakk'a değil ya kendiliği

makamına veya kalp makamına davet eder. İsa aleyhisselâm Hak'tan gelen seslenmeyi duyduğunda ***"Allah'ım seni tenzih ve tespih ederim."*** dedi. İsa'nın bu sözü, Allah'ın ortağı olmadığını vurgulaması ve kendisini sonraya kalmışlığın varlığından yüz çevirmesidir, yani arınmış olmasıdır. Ve ayette işaret edildiği gibi İsa aleyhisselâm, "Benim gerçek olmayan bir şeyi söylemiş olmam olacak iş değildir. Çünkü hakikatte benim varlığım yoktur. Bundan dolayı hakikatte benim olmayan bir sözü söylemiş olmam doğru ve lâyık olamaz, çünkü kul, iş, sıfat ve varlık hepsi senindir. Eğer benden bir söz açığa çıkmışsa, mutlaka senin ilminden açığa çıkmıştır ve senin bilmediğin bir şeyin varlığı yoktur. Var olan senin ilminle var olmuştur. Eşyanın tamamını kuşatmışlığın dolayısıyla sen benim kendiliğimde olanı bilirsin, benim ilmim, senin ilminin farklılığıdır. Senin zatında olanı benim bilmiş olmam mümkün değildir. Çünkü ben eşyanın tamamını kuşatmış olamam**...**

Ayet: 117. "Onlara, senin bana emrettiğin şu sözden başka bir şey söylemedim: "Benim Rabbim ve sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin." İçlerinde olduğum sürece üzerlerine tanıktım. Sen beni vefat ettirince üzerlerine yalnız sen gözetleyici oldun. Ve sen zaten her şey üzerinde bir Şehîd'sin, bir tanıksın"

Hz. İsa aleyhisselâm, insanları kesinlikle kendisine davet edici olmadığını ifade eden sözlerine devamla: "Ben onlara, senin emir ve teklifini ve benim için söylenmesi gerekmeyen şeyi söylenemez duruma getirdiğinde ***"Benim ve sizin Rabbinize ibadet ediniz."*** sözünden başka bir şey söylemedim, ancak ifade ettiklerimi söyledim. Yani onları ancak farklılık görüntüsünde olan bütünlüğe, Rububiyet' i eşyanın tamamına eşit derecede ilgili olan **"Zat"** a davet ettim. Fakat onlar cahillikleriyle kaplarını dar tuttuklarından kabalık ederek o zatı farklılığın bir kısmında görüp ona bağlandılar. Ve benim varlığım onların yanında devam eder olduğu her an ben onların üzerinde gözeten ve şahit olarak gerekeni öğretmekte idim. Ne zaman ki, beni tamamıyla seninle olmam için yok olucu yaptın o vakit, benim sende yok olduğum yönüyle onlara gözetleyici sen oldun. Hâlbuki sen her şey üzerine şahit ve hazırsın, o şey seninle var olur, sen olmasan o şey var olmaz." demiştir. Ve sonraki ayette devamla, **5/118"Onlara azap edersen, onlar senin kullarındır. Ama onları bağışlarsan hiç kuşkusuz sen tüm gücün sahibi, tüm hikmetlerin sahibisin."** Buyrulmuştur. Ve İsa ona selâm olsun, ayette ifade edilen sözlerine ilave olarak: "Onlar, olumsuz davranışlarıyla senden örtünmüşlük ve hikmetlerinden mahrum kalmaya lâyık kullarındır. Ve sen onları yaratmış olmanla evvelsin, onlara dilediğini yapma gücüne sahipsin ve eğer örtünmelerini kaldırmış olmakla onları bağışlamış olursan, gerçek o ki, sen örtüleri kaldırmış olmada tek bağışlayıcı tek kudret ve kuvvet sahibisin. Onların örtülerini kaldırmakla ve kendilerini kendine yakın yapmakla senin büyüklüğün, yüceliğin kaybolmuş olmaz. Onları kendinden örtülü ve mahrum olmuşlardan yapmış olmanla azap eden ve lütfun ve çok bol olan affediciliğin ile yaptığın yakınlaştırmayı, kendine eriştirme hikmeti, iyilikte kemalinin sonu olmama ile yapan tek hikmet sahibisin" dedi**...**

Ayet: 119. Allah buyurdu:"Özü-sözü doğru olanlara, doğruluklarının yarar sağlayacağı gün budur. Altlarından ırmaklar akan cennetler var onlar için. Sonsuza dek kalacaklardır orada. "Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razıdır. İşte budur büyük kurtuluş.

Yüce Allah'ın, kemal atın açığa çıkması için doğruluk olan hamuru yoğurması ve bunda hüküm sahibi olması özelliğinden dolayı her şeyin apaçık olacağı gün için "İşte bugün senin doğruluğun sana ve bütün doğruluk üzere olanların kendilerine, kendi doğruluklarının fayda verdiği bir gündür." Yani, doğruluk üzere olmuş olan bütün doğruluk ehli kişiler için orada içinde sürekli olarak kalıcı olacakları ve altlarından nehirler akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuş ve onlar da Allah' tan razı olmuşlardır. Bu ayette **"Rıdvan"** (karşılıklı razı olunma) verimliliğinin kanıtı ile bu cennetlerden maksat sıfat cennetleri olduğu anlatılmak istenmiştir. Çünkü rıza ancak başkalığa nispet edilen irade sıfatının yok edilmesiyle olur, kulların iradesi ise ancak kendilerine Allah'ın iradesi galip olup onların iradelerini yok olucu yaptığında yok olur. Bu sebepten ayette Allah'ın onlardan razı olduğu, onların da Allah'tan razı olduklarını belirtmek üzere ifade edilmiştir. Yani yüce Allah, ezelde onları iradesinin mazharı ve rızasının yeri olmak irade ve bu yer ve o yerin ehli olmalarına razı olunca, onların iradelerini almış olarak mekânında kendi iradesini kılmış ve iradelerini kendi iradesiyle değiştirmiş olup onlardan razı olmuş ve onları da kendisinden razı yapmıştır. İşte şu şanı büyük bir kurtuluştur ve eğer başkalığa nispet edilen zatın da yokluğu gerçekleşseydi çok daha büyük bereketlenme ve yüce kurtuluş olurdu**...**

Ayet: 120. Göklerin, yerin ve bunlarda bulunanların mülkü/yönetimi Allah'ındır. O'nun her şeye gücü yeter.

Yücelikte ve en aşağıda olan eşyanın batını ve zahiri Allah'ın mülküdür. Ve bunlarda bulunan bütün eşya Allah'ın sıfatlar ve isimler tecellileri olan işleridir. Yüce Allah her şey üzerinde kudret sahibidir, dilerse zatının açığa çıkışıyla her şeyi yok eder ve dilerse sıfat ve isimleriyle örtünmüş olup her an yeni bir yaratışta olur**...**

"Maide" Suresi hakkında te'vil yorum son bulmuştur. Her şeyin gerçeğini bilen yüce Allah'tır**...**

EN'AM SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Hamd Allah'adır. O ki gökleri ve yeri yaratmış, karanlıklara ve nura vücut vermiştir. Sonra, gerçeği örtenler bunları Rablerine denk tutuyorlar.
Hamd sadece yüce Allah'adır ki, kemalat' ının, cemâl ve celâl isimlerinin, ayrıntıları olan yaratılmışların tamamının görünürlüğü üzere meydana gelmesi demek olan, bütün kemal ve mutlak olan hamd, başlangıç değeriyle sıfat ve isimlerinin tümünü içine alan Ulûhiyyet olan zata özeldir. Ki, o İlâh'a ait zat ruhlar âlemi göklerini ve cisim yerini yaratma ve cisim âleminde, zatının karanlık ile ilgili örtüsü olan cisim âlemi mertebelerinin karanlığını ve ruhlar âleminde ilim ve idrak, kavrama nurunu meydana getirmiştir. Bu ayetin son cümlesinin açığa çıkmasından sonra kesin olarak perdeli olanlar Rableri ile Rablerinden başka olarak görünenleri eşit olarak görüp kabul etmektedirler. Ve O'na varlıkta da eşit varlık olduklarını kabul ederler**...**

Ayet: 2. Sizi bir balçıktan yaratmış olan O' dur. Sonra hüküm verip bir süre belirlemiştir. Belirlemiş başka bir süre de onun katındadır. Bütün bunlardan sonra siz hala kuşkulanıp duruyorsunuz.
O İlâh'a ait zat sizi bütün cisimlerin ilk maddesinden yaratıp açığa çıkarmış, sonra bir vakit ve suretle, şekille belirli olmayan fakat olması mutlaka olacak bir **"Ecel-i kaza"** (beklenmeyen ölüm hali) belirlemiştir. Çünkü **"Ümm-ül Kitap"** (kitabın aslı, akl-ı evvel) denilen geçmişte kesin olarak belirlenenler hakkında olan tüm hükümlerin içinde oldu kitaptır, levhadır. Ve zaman olarak anlaşılan şeyden uzak, tanınıp müşahede edilenden daha yüksekte olandır. Çünkü o hükümlerin yeri bir yerle bağlı olmaktan olan **"Ruh-u evvel"** (ilk ruh)tur. İşte bu ecel, ömrün sonu zaman içerisinde olan bozukluklardan bir bozulma olup değer verilmeden, şahsa özel yaratılış ve özel karışımdan olan benliğe bakma ile doğal ölüm ismi verilmiş olan ve hakikati değeriyle kabiliyetin ve yaratılış doğallığının gerektirdiği ömrün sona ermesidir. Bir de yüce Allah katında belirlenmiş olan ecel vardır ki, o da engeller yüksekliği ve şartların bir araya gelmesinde olması gerekli olan, zamana nispet etme ile değerlendirilmiş olan eceldir. Bu ecel birçok ayette belirtildiği üzere, ***"Eceller geldiği vakit bir an öne alınmadığı gibi sonraya da bırakılmazlar."*** denilmiştir. Bu oluş kader levhasından ibaret olan feleğe ait benlik kitabında delili var olup kabul edilmiştir. Ve o ecel belirlenen bir vakte ulaşmış olduğunda o vakit tutulmuştur. Sonra siz başlangıca açık olmanız ve yok olmanızda zatın kudretinin ve ilminin sizi kuşatmışlığını bildiğinizden sonra da yine Hak'ta ve kudretinde şüphe eder, başkalığın tesiri ve tesir ediciliği ve kudreti olduğunu kabul edersiniz**...**

Ayet: 3. O,göklerde de Allah'tır, yerde de. O, sizin iç dünyanızı da bilir, açığa vurduklarınızı da. Neler de kazanmakta olduğunuzu da bilir O...
O mutlak olan zat gökler ve yerde bütün eşya ve var olan şeyler suretinde açığa çıkmış olan Allah'tır. O'nun ulûhiyeti yücelik âlemi ve en aşağı âleme nispet edilmesinde eşittir. Gayb (gizlilik) âlemi olan ruhlar âleminde gizliliğinizi ve şahitlik âlemi denilen cesetler âleminde apaçık olduğunuzu bilir. Ve gizlilik âlemi ve şahitlik âleminde kazandığınız ilimler, inanılan şeyler ve hareket halleri ve sakinlikte işlerinizin doğruluğu ve bozukluğunu ve hatasını, iyi ve kötü olanını bilir, onların gerekliliğiyle kazanmış olduğuz karşılığını size verir**...**

Ayet: 9. Eğer o peygamberi bir melek kılsaydık onu bir er kişi yapacaktık.
Eğer insanlara gönderdiğimiz o Resul'ü bir melek yapmış olsaydık, onu elbette beden giydirmiş olacaktık. Çünkü melek insan gözüyle görülmeyen bir nurdur. Hâlbuki o kişiler ki, resulün melek olmasını gerekli

görenler, görünür yani zahir ehli oldukları için ancak kendileriyle ilgili olan beş zahir duyulardan biri ile hissedilen şeyleri idrak ederler. Bu duyularla ilgisi olmayanları kavrayamazlar. Zahir duyularla bağı olan mutlaka bir cisim olup cisim ile ilgisi vardır. Ve Hakk'ı bildiren ve tarif eden meleğe ceset sahibi olmak için uygun olabilecek hiç bir suret yoktur. Ancak insana ait suret buna en uygun olanıdır. Bu da ya meleğin suretini gerekli kılacak bir konuşan ve düşünen benlik olduğundan ileri gelendir. Eğer cins ile ilgili olmasa, insanların melekten işitip söz almaları mümkün olamazdı**...**

Ayet: 12. Rahmeti öz benliği üzerine yazmıştır. O sizi, varlığında hiç kuşku bulunmayan kıyamet gününde bir araya mutlaka toplayacaktır. Benliklerini hüsrana yuvarlamış kişiler var ya, onlar iman etmezler.
Yüce Allah, kabiliyetli kişilerin kabiliyeti dolayısıyla iyilikleri ve olgunluğu bereketlendirmeyi mutlak olan zatına ait bir gereklilik yaptı.
İmdi: Yüce Hak, herhangi bir rahmete, cömertliğe ve kemalat' a hakkı olan her hangi bir şey üzerinde hak kazanmış olmanın meydana gelişi zamanında derhal o hakkı vermiş olur. Ve sizi küçük kıyamet ve kazanılıp önden gönderileni geri verme gününde elbette toplayacaktır.
Bir başka mana: Ve sizi büyük kıyamet gününde mutlak olan kendi cem'inde toplayacaktır. Her ne kadar Hak'tan perdeli olanlar bu şekilde olan toplanma halinden haberleri yoksa da, işin hakikatinde ifade edilen bu iki toplanmanın gerçekleşmesinde zan ve şüphe yoktur. Kendilerini, aşırılılıklarda ve yok olucu lezzetlerde çok çabuk yok olmakta olan dünya nimetlerinin sevginde kaybetmiş oldukları için, o perdeliler kendilerine dil uzatan kişilerdir ve bir şeye sevgi duymuş her kişi o şeyde toplanmış olunur. Bu perdeliler de lezzet ve yok olucu aşırılığı sevdikleri ve onlarla örtünmekte oldukları için nur ile ilgili son bulmayan hakikatleri göremez olmuşlardır. Ve bu hakikatleri, karanlıkla ilgili yok olucu olan gözle görülenler karşılığında satmışlardır. Bundan dolayı iman edemezler**...**

Ayet: 14. De ki: "Bana, İslam'ı seçenlerin ilki olmam emredildi."
Ayette ifade edilen tavrı göstermiş olan Resul'üne, Habib-i Ekrem'ine***,"Sana İbrahim'e uymuş olmanı vahy ettik."*** demekle beraber, bu ayette **"İslâm"** dine teslim olanların ilki olmasını emretmiştir ki, Mûsa aleyhisselâmın "Ben inananların ilk olanıyım." demesi üzerine meselenin açıklaması şöyledir ki: İlâh'a ait hakikate yakınlığı uzak olan ruhların mertebeleri çeşitlidir. Hangi ruhun İlâh'ın hakikatinden daha uzak ise, o ruhun elde ettiği iman derecesi, kendisini öne geçiren ruh vasıtasıyladır. Vahdet ehlinin tamamı İlâh ile ilgili mertebede birinci sınıf ehlidir. Buna dayanarak vahdet ehlinin imanları vasıtasız, onların dışında olanların imanları sırasıyla vahdet ehlinin vasıtası iledir.
İmdi: İmanı vasıtasız olan bir kişi her ne kadar zaman dolayısıyla vücudu sıranın sonunda kalıp gecikmiş ise de, o yine iman edenlerin ilk olanıdır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Bizler, öne geçmişler olan, yani herkesten evvel olan, sonlarız"*** buyurmuştur. Bundan dolayı büyük peygamberin, İbrahim milletine (dinine) uymuş olması, ileride (ilk safta) olmasına zarar vermez. Çünkü birisine uymuş olmanın anlamı, ilk zamanda İbrahim aleyhisselâmın yol alması gibi tevhid yolunda yürümektir. İlk olmanın manası da ileri geçenler ile ilk safta (sırada) olması demektir**...**

Ayet: 18.Ve kulları üzerinde hüküm ve egemenlik sahibi Kaahir'dir O. Tüm hikmetlerin kaynağıdır O. Her şeyden haberdardır.
Yüce Hak, Zatı, Sıfatı ve Ef'al' i ile kullarını kendilerine nispet ettikleri zat, sıfat ve ef'al yönünden yok etmesiyle, sadece kendisi kullarının üstünde **"Kahir"**dir.
İmdi: Kullarını Kahir ismiyle kahretmesi ayni anda lütuflandırması manasınadır. Ki, yeniden yaratılış, dikkatlilik ve her türlü menfaatlere gitmede güç verme ile kuvvetlendirmek, yapabilirlik vermek veya yapılmış olmakla ve diledikleri nimet çeşitliliği ve lezzetleri hazırlamakla kullarına lütufta bulunduğu halde, bu nimetler ile kendisini perdelemiş olan kişiler de vardır ki, bu lütuf ayni anda kahır durumuna gelmiş olmaktadır.
İmdi: Nimet ve kahrının artmasında **"Evliyâ"** sına (velilerine) rahmeti bulaşan ve bu rahmetinin genişliğinde düşmanlarına kızgınlığı çoğalan **"Zat-ı Ecell"** ve **"Ala"** (çok üstün ve yüce) olanı tespih ederim. Yüce Hak, yaptığı lütfun genişliğinin kaplayıcılığı görünürdeki kahrı ve büyük kahrı içine alan görünürdeki iyilik bağışlarını hikmetle yapan hikmet sahibi hallerinin gizliliklerine, kahr ve iyilikleri hak edişlerine haberi olan haber sahibidir**...**

Ayet: 21. Yalan düzerek Allah'a iftira eden yahut onun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kim vardır? Şu da bir gerçek ki, zalimler asla kurtulamazlar.

Başkalığa ait bağımsız varlıkların meydana getirilmiş olduğunu iddia edip kabul etmiş olmakla yüce Allah'a yalan yere iftira eden veya kendisine aitmiş gibi gördüğü sıfatını gösterme ile Allah'a ortak koşmuş ve Allah'ın sıfatını yok saymayla yalanlamış olan kişiden daha zalim kim olabilir? Allah'a ortak koşmak son derece büyük olan bir zulümdür. Ancak yüce Allah'a ait olan zat ve sıfatları, olması gereken yerin dışına koydukları, kendilerine nispet ettikleri zat ve sıfatları ile kendilerini Hak'tan örtülü hale getirmiş olmaları sebebiyle zalim olanlar asla kurtulmuş olamazlar. Ve sonraki ayette, **6/22. Gün olur onları bir araya toplar haşrederiz. Sonra şirke batanlara sorarız: "Nerededir o bir şey zannedip durduğunuz ortaklarınız."** buyrulmuştur. Yani yüce zatın kendisine ait cem'de toplanmış oldukları hal üzere onları toplayıp bir araya getirmiş olduğumuz vakit, sonra başka varlıkların olduğunu ispat etme çalışması ile Allah'a koşanlar, tamamı zata ait tecellide yok olmuş oldukları için onlara, ***"Sizin var olduklarını zanneylediğiniz ortaklarım nerededir?"*** dediğimiz vakti hatırla. Ve daha sonraki ayette, **6/23. Sonunda şunu söylemekten başka bahaneleri kalmaz: "Rabbimiz Allah'a yemin olsun ki, biz ortak koşanlar değildik."** Buyrulmuştur. Yani gerçek ve tek olan yaratıcı apaçık görülmüş olduğu ve tamamının kahredici olan mülk sahibine karşı çıkma. Ve meydana getirilişleri anında ortak koşmalarının sonu ve neticesi ile karşı karşıya kaldıklarında, ***"Allah'a ortak koşmuş olacağımız bir şeyin var olması imkânsız olduğu için, Rabbimiz olan Allah'a yemin ederiz ki, ortak koşanlar değiliz."*** demekten başka çareleri kalmamıştır. Ve daha sonraki ayette, **6/24. Bak da gör, nasıl yalan söylediler öz benliklerine karşı! Ve iftira için kullandıkları şeyler, onları bırakıp kayboldu.** Buyrulmuştur. Varlığı ve sıfatları kendilerine nispet etme ile iftira ile kendilerine ne şekilde yalan söyledikleri ve iftira ettikleri, yani ortak koştukları kendilerinden nasıl uzaklaşıp yok olup da, ortada iftiralarından başka bir şey bulamadıklarını görmüş ol. Veya: Kendilerinde bu bozuk inanç ve anlayışın kökleşmesiyle beraber, kendilerinden Allah'a ortak koşma halinin kaldırılması hakkında gerçekçi olmamalarıyla kendilerine nasıl yalan söylemiş olduklarına da bir bak ve ne olduklarını gör**...**

Ayet: 27. Ah bir görsen, ateşin başında durdurulup da şöyle dediklerini: "Ne olurdu, geri gönderilsek, Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak ve müminlerden oluversek."
Onların kendilerini hakikatten mahrum etme ateşi ve karanlıklarının şekilleri ile azap edilmiş olmak ve kızgınlıkta yalan olarak oluşmuş kötü nispet etme suretlerinin kendilerini kaplamışlık ateşi üzere durduruldukları zaman, ***"Ne olsa da geri çevrilip Rabbimizin sıfat tecellilerini yalanlamayarak, müminlerden ve tevhid ehillerinden olsak."*** dediklerini görmüş olsaydın. Ve onların yaptıklarının methedilme yerine dâhil olmayan bir şey olduğunu anlamış olurdun. Ve sonraki ayette onlar için, **6/28. İşin doğrusu şu: "Önceden gizlemekte oldukları karşılarına dikildi. Geri gönderilselerdi yasaklandıkları şeyi mutlaka yineleyeceklerdi. Doğrusu onlar, tam yalancıdırlar.** Denilmiştir. Belki onların yüce Allah'a karşı çıkma ve meydana gelmiş olmaları sebebiyle, kendilerine evvelce gizlenmiş oldukları perişanlık halleri ve bozuk inanç ve anlayışları, karanlık halleri, açığa çıkmış ve içleri dışa dönüşmüş olarak azap edilmişlerdir. Ve eğer onlar azap edilmeyerek geriye çevrilmiş olmayla dünyaya getirilmiş olsalar sözü edilen bu bozuk inanç, anlayış ve alışkanlıklarının kendilerinde kökleşmiş olduğu için yasaklanmış oldukları yalanlama ve inkâr ediciliğe dönmüş olurlardı. Yalan kendilerinde kök salmış ve tutmuş bir alışkanlık olduğu için dünya ve âhirette onlar sadece yalancı olmanın bir şey değildirler**...**

Ayet: 30. Rableri huzurunda durdurulduklarını bir görsen!
Ve eğer onların ayette söylendiği gibi büyük kıyamette Rableri huzurunda durdurulduklarını görmüş olsaydın. Büyük kıyamette olan bu duruş yani duraklama, örtünmüşlük ve uzaklıkta olmaları hallerinin tarifidir. Yoksa onlar her ne kadar mutlak olan cem ayniliğinde iseler, o huzur ve şühutdan mahrum oldukları için, o makamda söylenecek söz ve alınacak cevap yoktur. Bilinmelidir ki bir şey üzere kalmak o şey ile kalmanın dışındadır. Çünkü bir şey ile kalmak ona ilgi duyma ile ve isteyerek olur. Bir şey üzere kalmak sevgisizlik, zorlama ve istemeyerek nefretle de olur.
İmdi: Her kim tevhid ehli olup da Allah ile kalırsa bir şairin. ***" Perdelinin durması senin içindir; benim için kalan da yok geçen de yoktur."*** Beyit'indeki sözü gibi o kişi hesap vermesi için durdurulmaz, belki yüce Hakk'ın, o kişi ve kişilerin haklarında Kehf suresi ayetinde, **18/28. Benliğini sabah-akşam yüzünü isteyerek rablerine yalvaranlarla beraber tut.** buyrulmuştur. Ve böylece te'vil ve yorumu yapılmakta olan En'am suresi, **6/52"Onların hesabından sana ait olmadığı gibi, senin hesabından bir şey de onlara ait değildir."** buyrulmuş olmasıyla işaret edilen en büyük bereket ve saadet ehilleri, Rableri huzurunda tevhid üzere olanlardır ki, cennetlerin hepsinde çeşitli nimetlerle mükâfatlandırılır. Ve her kim ki, Allah'a ortak koşma sebebiyle başkalık üzere kalırsa, o kişi **"Rab"** huzurunda durdurulur ve örtüsü çok kalın, inkârı çok büyük olduğu için, dereceler aralarının tamamında azap çeşitlerinin toplamı ile azap edilir.

Ve her kim lezzetler ve aşırılığı sevmek sebebiyle **"Nasut" (**insanlara ait şeyler) ile kalırsa, eserler örtüsünde durursa, o kişi melekler huzurunda durdurulur. Ve isteyip sevmiş olduklarından mahrum olma ateşleriyle azap edilir. Ve karanlık görüntüler zebanileri (cehenneme atıcılar) onu çok rahatsız ederler. Ve aşağılık halinde olan isteklerin şeytanları ile birlikte bırakılır. Ve her kim eserler örtüsünden kurtulup **"İşler"** (ef'al) ile kalırsa, ceberut (ilâh'a ait kudret) huzurunda durdurulup ümitler ve aç gözlülük ateşiyle eziyet edilir ve melekler makamına geri gönderilmiş olunur. Ve her kim işler örtüsünden kurtulup **"Sıfat"** ile kalırsa, Zat huzurunda durdurulur o kişi her ne kadar rıza ehlinden ise de, ayrılıkta arzu duyma ateşi ile azap edilir. Bu bekleme Rab huzurunda olan bekleme değildir. Çünkü Zat huzurunda durdurulan kişi, ***"Rahim, Rauf, Kerim"*** gibi lütuf isimleri özellikleri sahibi olan Rabbini bilir. O halde bu duruş eniyyet (benlik) örtüsüdür. Ki, işler ile durmuş olan özelliklerinin örtüsündedir ve Nasut ile kalan işlerinin örtüsündedir ki, işlerin örtüsü eserler bütünlüğündendir.
İmdi: Şirk sahibi olanlar dört bekleme yerinde tutukludurlar. Onlara öncelikle Müminin suresinde, **23/108. Buyurur: "Yıkılıp gidin oraya, konuşmayın benimle."** buyrulmuştur. Ve sonrasında birçok ayette de olduğu gibi başlık olarak konulan ayetin son kısmında, **6/30. O halde, küfre sapmanızdan dolayı tadın azabı.** buyrulduğu yönüyle Allah'a ortak koşanlar birinci derecede Rab huzurunda tutukludurlar. Sonra, evvelce de açıklaması yapılan Bakara suresinde, **2/174. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacaktır, onları arındırmayacaktır da...** Buyrulduğu yönüyle, kahr ile kovulmuş olunup ceberut huzurunda tutukludurlar. Sonra Zümer suresinde, **39/72. "Girin cehennemin kapılarından."** buyurduğu yönüyle kızgınlık gösterilmiş ve kovulmuş olma ile eziyet edilip melekler huzurunda tutukludurlar. Sonra Malik (sahip olan) dilinden söylenmekle Zuhruf suresinde, **43/77. "Hep böyle kalacaksınız."** Buyrulduğu yönüyle sürekli olarak her türlü ateşlerle azap edilir ve ateş üzere tutukludurlar. Bundan dolayı şirk işlemiş olanların ateş üzere kalması, Rab huzurunda durdurulmasından sonra ve bu sebepten ileri gelmiş olur. Ki, Yunus suresinde, **10/70. Sonra biz, inkâr ettiklerinden ötürü şiddetli azabı onlara tattıracağız.** Buyrulmuştur. Yani "Sonra müşriklerin dönüşü bizedir, sonra biz onlara küfürleri sebebiyle şiddetli azabı tattırırız." denmiştir. Fakat Nasut (insanlara ait işler) ile kalmış olan kişi, hesap görülme için melekler huzurunda durdurulur, sonra ateş üzere durdurulur, bu kişi azap gerektirecek şey bulunmadığı için kurtulur, azap gerektirecek şey bulunur ise kurtulamaz. **"Ef'al"** ile kalmış olan asla ateş üzerinde durdurulmaz, belki hesabı görülür ve cennete girer, **"Sıfat"** ile kalan kişi de, Allah onlardan razı olmuş onlar da Allah'tan razı olmuş kişilerdendir. İşlerin hakikatlerini bilen yüce Allah'tır**...**

Ayet: 31. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar, gerçekten hüsrana uğradılar. Sonunda o saat ansızın kendilerine gelip çatınca, sırtlarında günahlarını taşır bir halde şöyle demişlerdir: "Dünya hayatında düştüğümüz aşırılıklardan dolayı vay hasretimize!" Dikkat edin! Ne kötü şeylerdir taşıyıp durdukları."
Ayette önemle üzerinde durulup ifade edildiği üzere Hakk'a kavuşulacak olma imkânını yalanlamış oldukları için o perdelenmişler gerçekten de büyük perişanlık ve zarar içine düşmüşlerdir. Ta ki küçük kıyametin birdenbire gelmiş olduğu zaman onlar, dünya hayatında hakikatin tersi olan aşırılıklarda oldukları için çok pişman olurlar. Hal-bu-ki onlar duygularına yenilme halleri günahlarının ve kötülüklerinin neticesi ağırlıklarının ve cisimlere duymuş oldukları sevgi neticesi işlerinin ilişkiler zorluklarının yüklerini sırtlarına yüklenirler. Bu yükler kendilerinde kökleşmiş olduğu için, kendilerini kaplayıp eziyet verir ve Hak'tan perdeli hale getirir ve istemiş oldukları şeylerden geri bırakır. Çok iyi biliniz ve dikkatli olunuz ki, onların taşıdıkları yükler çok kötüdür**...**

Ayet: 32. Şu iğreti, basit hayat bir oyun ve eğlenceden başka şey değildir. Sakınıp korunanlar için ahiret yurdu elbette ki daha iyidir. Hala aklınızı işletmeyecek misiniz?
Hissedilen ve dokunulabilen bir şey halka, akla uygun olandan daha yakın olduğu için dünya hayatı, duygular hayatı ile yorumlanmıştır. Yani duygular ile ilgili hayat hiçbir değer taşımadığından önem verilecek şey değildir, ancak oyun ve eğlenceden ibarettir. Yok, olup kaybolması çok çabuk ve aslı, hakikati olmayan bir şeydir. Yani ruh ile ilgili âlem, bedene ait lezzetler ve insanlara ait haller elbiselerinden soyunmuş olanlar için daha hayırlıdır. Sizler akıllarınızı kullanma ile gerçek olan ilimden faydalanmayı düşünmüyor musunuz? Ta ki güzel ve şerefli olan şeyi, alçak ve değersiz ve insanı küçülten yok olucu şeyleri seçme ile örtmüş olmayınız**...**

Ayet: 33 "Söylediklerinin seni kederlendirdiğini çok iyi biliyoruz. Gerçek şu ki, onlar seni yalanlamıyorlar; o zalimler Allah'ın ayetlerine karşı direnmektedirler."

Gerçek o ki, onların sözleri seni üzmekte olduğunu biz kesin olarak bilmekteyiz. Bu ayet hassas kişiliği ile ilgili kederlenme halinin meydana gelişi sebebiyle yüce Allah'ın kutlu Resul'ü Muhammed (s.a.v) efendimize azarlamasıdır ki, ayette denildiği şekliyle "Çünkü onlar seni yalanlamıyorlar. Fakat o zalimler Allah'ın ayetlerini ve sıfatlarını inkâr ediyorlar. Yani inkâr edişleri seni yalanlamak için değil, çünkü sen bu davette kendiliğin ile durucu değilsin. Bu sözler de senin sıfatın ile değildir. Belki onları Allah'la ve Allah'ın sıfatı ile davet ediyorsun, fakat seni üzen bu inkâr ve yalanlama geçmişten gelen alışkanlıktır." sonraki ayette, **6/34. Yemin olsun ki, senden önce de resuller yalanlanmış ama yalanlanmalarına, eziyet görmelerine sabretmişlerdi. Nihayet yardımımız onlara ulaştı. Allah'ın kelimelerini değiştirecek hiçbir kuvvet yoktur.** Buyrulmuştur. Gerçekten de senden evvel olan Resuller de yalanlanmış oldular ve yalanlanmış olduklarında Allah ile sabrettiler. Yüce Hak Resul'üne azarlama yaptıktan sonra, renklenmede devamlı kalmaması ve kederlenmiş olarak tutulmuşlukta olmuş olmaması, belki şerefli olan kalbinin mutmain, kanmış olması için, Allah ile kendisini teselli etti. Bu sebepten Allah'ın sözlerini değiştirecek yoktur, şeklinde olan ayetin sözüyle takip edip kollayan olmuştur. Yani yüce Allah'ın kullarına tecelli etmekte olduğunu değiştirecek yoktur. İnkâr edicilerin inkârı ile İlâh'a ait sıfatı başkalaşma ve değişmeyi kabul etmez ve inkâr ediciler için İlâh'a ait sıfatı değiştirmek de mümkün olmaz**...**

Ayet: 35. Eğer yüz çevirip gitmeleri sana ağır geldiyse, haydi gücün yetiyorsa, yerin içinde bir delik yahut gökte bir merdiven ara da onlara bir mucize getir. Allah dileseydi onları doğru ve güzelde birleştirirdi. Artık cahillerden olma.
Yüce Allah, bu ayeti ile Habib-i Ekrem'inden kudreti uzaklaştırmış olarak, benliğinin haliyle açığa çıkmış olmaması için Resul'üne acizliğini bildirdi ve Habib'im eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır gelmesin.
İmdi: Eğer ağır gelip de bir yerde bir delik veya göğe çıkmak için bir merdiven bularak onları iman etmeleri için zorlayacak bir mucize getirmeğe gücün yetiyor ise yap, fakat gücün yetecek değildir ve yapamayacaksın demektir. Bundan dolayı sakın sen kabiliyetlerin birbirinden farklılığı hikmetine haberli olmayan cahillerden olup da örtünmüş olanların örtünmüşlüklerine acımışlardan olmayasın. Çünkü İlâh'a ait İradeye, düzenin düzeltilmesi hükmünü ve açığa çıkan olgunluğu ve batına ait olanın meydana gelmesi için, bazısının hidayet üzere olmasını, bazısının mahrumlukta olmasını gerektirmiştir. Bunun için herkes sana uyacak değildir, ancak yüce Allah'ın asıl olan hidayeti ile kalp kulağını açmış ve yaratılış nuru ve sıfatı kabul edebilecek kabiliyeti ile kendisine hakiki hayatı bağışlamış olduğu kişi sana uyar ve davetini kabul eder. Yaratılış özelliği olan tercihleri ve her çeşit cehalet huyları karışıklığı ile veya doğal örtülere kapılma ile duymaz halde olmuş ve cevap veremez olan veya yaratılış tercihi dolayısıyla kabiliyeti oluşmamış ölüler halinde olanlar sana uymuş olamazlar, onlar için senin davetini işitmiş olmaları dahi mümkün olmaz. Belki sonraki ayette söylendiği, **6/36. Ancak gereğince dinleyenler çağrıya cevap verir. Ölülere gelince, Allah onları diriltecektir, sonra O'na döndürülecekler.** gibi gerçekleşir. Yani yüce Allah, onları ikinci yaratılışta geri çevirme ile diriltir. Sonra tercihleri olan Hak'tan cahil olma örtüleri ile beraber ceza veya mükâfat için mutlak olan cem ayniliğinde Allah'a dönmüş olurlar. Yaratılış yönünden doğal örtülerle perdelenmiş olan ikinci kısımdan olanlar için aralıklı olarak bazen örtülerin kaldırılması mümkün olabilir, diğer kısımlardan mümkün olmaz. Ve daha sonraki ayetin sonunda, **6/37"Fakat çokları bilmiyorlar."** denilmiştir. Yani onların çoğunluğu ayetlerin Allah'tan indirildiğini bilmezler. Çünkü yüce İlâh'a ait olan sıfatlardan herhangi bir sıfat, görünür olan yaratılmışlardan bir mazhar (alet) üzere açığa çıkması, gizli bir ayettir. İlim ehli olanlar o ayetle Allah'ı bilir**...**

Ayet: 38"Yeryüzünde debelenen hiçbir canlı, iki kanadıyla uçan hiçbir kuş istisna olmamak üzere hepsi sizin gibi ümmetlerdir. Biz bu Kitap'ta, herhangi bir şeyi ne eksik bıraktık ne fazla yaptık. Onlar sonunda Rableri önünde haşredilirler."
Bu ayetin, aklın almayacağı bir oluş olan **"Mesh"** (şekil değiştirme) hali üzere te'vil ve yorum yapılması mümkündür. Yani hepsi örtünme sınırını aşma ve rezalet olan işleri işleme yüzünden, maymunlar ve domuzlar şekline değiştirilmiş olan **"Sebt"** (Cumartesi) günü dostları gibi olup, kim ki ayni günahları işlemiş olursa bu gibi şekillere dönüştürülmüş olurlar. Ayette işaret edildiği üzere, yapılmış olan her işin kendine ait bir şekli olup o işi işleyen kişiyi kaplayacağı yazılı olan kitap sayfasında veya dönücü olan benlik sayfasından ibaret, yapılanların şekil görüntüleri olan kitaplarda, biz hiçbir şeyi eksik olarak belirtmedik. Sonra yapmış oldukları olumsuz işlerinin karşılığı olan cezanın verilmesi için örtülmüşlük ve utanç içinde oldukları halde, mutlak olan cem ayniliğinde Rableri huzurunda toplanmış olunurlar. Fakat bu ayette açık olarak görünmekte olan ve anlatılmak istenen mana: "Yeryüzündeki bütün hayvanlar ve kuşlar ihtiyaç duydukları geçimlilikle terbiye edilmekte sizin gibi yüce Allah'ın kullarıdırlar. Her yaratılanın rızıkları yüce Allah'ın hükmü ve takdiri ile meydana getirilip taksim edilmiştir. Onlara yarayan hiçbir şeyi **"Levh-i Mahfuz"** (korunmuş

kitap) kitabında eksik yapmadık. Belki rızıklarını ecellerini, işlerini ve her ihtiyaçlarını korunmuş olan kitapta ispat ettik. Sonra o belirlenenleri elde etmek için yaptıkları işlerin karşılıklarının verilmesi için Rableri huzurunda toplanmış olunurlar." demektir. Ve bu kötü ve iyi bir arada toplanmış olması ve aralarında yapmış oldukları işler ile hüküm verilecek olması birçok hadis-i şeriflerde de anlatıldığı rivayet edilmiştir. İşte gerçek üzere anlatılmış olan bunların her birisi size bir ayettir delildir. Bu ayetlerle sizin halleriniz, rızıklarınız, ecelleriniz, yaptıklarınız bilinmiş olur. Bu gibi anlatım olan ayetlerden de ibret alıp çalışma ve yardımlarınızı rızık harcama isteğinde ve dünyanın düzeltilmesinde ayarlamış olunuz. Bu sebepten kötülüğe düşerek ahirette zarar ve ziyan etmiş olmayınız**...**

Ayet: 39. Bizim ayetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklara gömülmüş sağır ve dilsizlerdir. Allah dilediği kişiyi şaşırtır, dilediğini de dosdoğru yol üzere koyar.
Kendilerine nispet etmiş oldukları sıfatları perdeleriyle örtünmüş olduklarından bizim sıfatlarımızın tecellilerini yalanlamış olurlar. Onlar kendileri ile ilgili yaratılış özelliklerinden **"Nefsin sıfatları"** olan karanlık hallerinde ve beden elbiselerinde ve huyları perdelerinde, hayvanlar gibi bir yaşayışta olmakla kalp kulakları sağır olanlardır. Bu halde olmayla Hakk'a ait olan sözleri işitmezler, Hakk'ın dışında görüp bildikleri bilgileri toplayan akıldan başka olmayan kalp dilleri ile dilsiz olduklarından gerçeği bilmezler ve söylemezler. O halde seni nasıl ve ne şekilde doğrulamış olabilirler? Görünen o ki, yüzsüzlükleri sebebiyle yüce Allah uygunlaştırma ile onları gerekli olan doğrulamaya doğrultmamıştır. Ayette ifade edildiği üzere yüce Allah, celâl ismi ile ilgili olan örtüleriyle dilediğini perdeleyip sapkınlığa düşürür. Ve dilediğini nur yönünden ve sadece güzellik olan cemalinin doğuşu ile dosdoğru yol üzere koymuş olur. Çünkü O' mutlak güç ve irade sahibi olup dilediğini işler ve O'na hiç kimse hesap soramaz. Ve sonraki ayette, **6/40. De ki: "Bir düşünün bakalım! Allah'ın azabı yakanıza yapışsa yahut o saat gelip çatsa, Allahtan başkasına mı yakarırsınız? Doğru sözlü iseniz söyleyin."** Buyrulmuştur. Ve Resul'üne seslenerek, Habib'im de ki: "Eğer Allah'ın azabı veya kıyamet gelecek olursa Allah'ın dışında görüleni mi isteyeceksiniz? Eğer doğrulardan iseniz bana haber veriniz." Sözlerini, her müşrik (Allah'a ortak koşucu) azap içinde olduğu zaman veya küçük kıyamet saati ile açıklayacak olursan Hakk'a ait hakiki tevhide doğrultulmuş olma ile örtülerin kaldırılmış olduğu vakit, Allah'a ortak yapmış olduğu şey'in güç ve kuvvetinden sevmeyip yüz çevirmiş olur. Ve **"Ve la havle ve la kuvvete illa billâh"** demiş olmayla yüz çevirmeyi gerçekten yapmış olur. Ve Allah'tan başka görünenleri istemez ve onlara dua etmez olup sadece Allah'a dua eder, Allah'ı ister ve bağlanmış olup Allah'a ortak yaptığı bütün vasıtaları unutur. Bu sebepten ***"Bela Allah'ın kamçılarından bir kamçıdır, kullarını o kamçı ile yönlendirir ve gerekli yere sürer."*** denilmiştir**...**

Ayet: 42. Andolsun ki, senden önce de ümmetlere elçiler göndermiştik. O ümmetleri, bize yaklaşıp sığınsınlar diye zorluklar ve darlıklarla yakalamıştık.
Görülmüyor mu ki biz, senden önceki toplumlara resuller gönderdik. Ve peygamberlerin onları yönlendirmesi ve azabın kamçılaması gibi, lütfun verilme sebeplerinin çoğalması, belki onları kendilikleri olan merkezden koparır. Ve kendilerinin şiddet ve kuvvetini kırarak, boyun eğerler ve hakikate karşı örtünmüşlükten kurtulurlar ve kahır isminin tecellisi ve kendilerinde tesiri ile boyun eğme ve alçak gönüllülük gösterirler, diye; resulleri gönderdiğimize yaklaşmış, bir taraftan da şiddet ve zorlukla, zorunlu olarak tuttuk. Bundan sonra çok faydalı olan ayetler, örtünün kalınlığını ve arzular perdesinin ve dünya sevgisinin ve cisimlere ait lezzetlere eğilim göstermenin galip gelmesi ile kalpleri katılaşmış olmakla alçak gönüllülük göstermiş olmadıklarını açıklamış olmaktadır**...**

Ayet: 51. Rablerinin huzurunda haşredileceklerinden korkanları, o vahiy ile uyar ki korunabilsinler. Onların O'ndan başka ne bir dostları vardır ne de şefaatçileri!
Habib'im; sana vahy edilen Kur'an ile korku ve ümit ehli olan kabiliyetli kişileri uyar ve öğüt ver. Kalpleri katılaşmış olanlardan yüz çevir. Çünkü kitabın ilk ayetlerinde, **2/2"Korunup sakınanlar."** diye buyrulduğu yönüyle sakınma halinde olanlara sakınınız demenin herhangi bir tesiri olmaz. Yani, korku ve ümit halinin sahipleri, kabiliyetlerinin berraklığı ile Allah'a dönmüş olmanın bir zorunluluk olduğunu bildiklerinden, kendilerine nispet ettikleri sıfat ve ef'al örtüleri ile hakikate karşı perdeli kalmış oldukları ve Mümin suresinde, **40/16"Kimindir bugün mülk/saltanat? O Vahid ve Kahhar olan Allah'ın."** diye buyrulduğu yönüyle başkalığa nispet edilen zatların, kudretlerin tamamı, Allah'ta yok olucu ve yüce Allah'ın hepsini kahretmiş olduğu yönüyle, Allah'tan başka onlara yardım edecek ve uzaklık alçaklığından ve mahrumluktan azabından kurtaracak bir yardımcıları olmadığı için, Rablerine varıp toplanmış olmaktan korkarlar. Bundan dolayı Kur'an' ı dinlemekle öğüt alarak, kendilerinde korku ve ümit uyanır, kendini kaybedecek derecede ve gücü yettiği kadar çalışma ile Hak yoluna girmiş olmaya soyunurlar. Kendilerine

nispet ettikleri, ef'al, sıfat ve zatları örtülerinden kaçınmış olmaları ve zat, sıfat ve ef'al' den soyunma ve soyunduklarını Allah'ta yok edip ortadan kaldırılmış olması için onları Kur'an ile uyar ve öğüt ver. Başlık olarak konulmuş olan ayet içindeki şefaatçi, yardımcı yönünde denilebilir ki, **"Veli"** ile Kalp ve **"Şefi"** ile Ruh olarak ifade etmek uygun olur. Yani; onları kızgınlıktan kurtarması ve hakikatten mahrum olmamak konusunda yardım etmesi için, benliğin velisi kullanıcısı olan **"Kalp"** makamına ulaşmış olmadılar. Benliğe yakınlık yardımı çağrısı ve Allah'tan yardım isteme ve onlarla, Allah arasında aracılık edip de şefaat etmesi için **"Ruh"** makamına da ulaşmış olmadılar. Bu sebepten ne **"Kalp"** kendilerini azaptan kurtarır ve ne de **"Ruh"** kendilerine şefaat eder. Ve böyle bir halde, Allah'a varıp toplanmış olmaktan korkarlar, demektir**...**

Ayet: 52. Sabah akşam, yüzünü isteyerek Rablerine yalvarıp yakaranları kovma. Onların hesabından bir şey sana ait olmadığı gibi, senin hesabından bir şey de onlara ait değildir. O halde onları kovarsan zalimlerden olursun.
Sabah ve akşam Rablerini istemiş olan, devamlı olarak kalbin huzuru, ruhun şühudu ve sırrın (gizliliğin) ona yönelmesi ile ibadeti sadece Rablerine ayırmış olan vahdet ehli, ulaşmış olan ve kâmilleri, Kur'an ile önleme ve uzaklaştırma yapma. Çünkü korkutma kalpleri katılaşmış kişilerde tesir etmediği gibi, kalpleri, Allah'ta hareketli ve telaş edici olanlara da fayda vermez. O, kişiler ki Rablerinin yüzünü istemiş olmalarıyla onlar, ezel ile ilgili sevgi sebebiyle yapmış oldukları ibadetleri ile ancak İlâh'a ile ilgili zatı istemiş olurlar. Emredilmiş oldukları İbadetleri yerine getirmiş olmalarında, cennet ve sevap beklemek veya bir azap ve şiddetten korkmak niyeti ile kusurlu hale getirmezler. Ve tecellilerin farklılığı ile isteklerinin değişmesine sebep olacak bir biçimde İlâh ile ilgili **"Zat"** ı sıfat sevgisiyle istemiş olmazlar ve hiçbir niyet ve istekte o **"Zat"** ı vasıta yapmayı uygun görmezler. Belki bütün vasıta ve sebeplerin Hak'ta yok olucu olduğunu müşahede ederler ve kendi zatlarına varıncaya kadar görmüş olabilecekleri hiçbir şey şühutlarında kalmamıştır. Ve ayette söylendiği gibi, yaptıkları işlerde oluşan hesaplarından senin üzerine düşen bir şey yoktur. Yani, onlarla Rableri arasında peygamber veya melek gibi bir vasıta yoktur. Bundan dolayı bunların hesapları Allah'a bırakılmıştır, çünkü işleri Allah'ta ve Allah'ladır. Ve senin hesabından da onların üzerinde bir şey yoktur. Yani Mearic suresinde, **70/23"Bunlar namazlarında devamlıdırlar."** buyrulduğu yönüyle, onların huzurları devamlı ve Allah ile olduklarından, başkalık uğraşında olmamış oldukları için senin davet işlerinde yardım ve İslâm'a yardım veya küfrü (inkâr ediciliği) koparıp atmak gibi bir işe girmezler, karışmazlar, senin işinden ve nübüvvetinden bir şan alma hali onlara gerekmez. Bunlar bu halde iken kendilerini uzaklaştırdığın, bir iş ile veya dine ait uğraş ile kışkırtmış olmakla; içinde bulundukları devamlı huzurdan engellemiş olduğun veya vakit ve toplu olma hallerini karmakarışık hale getirmiş olursan, zulüm işlemiş olanlardan olursun**...**

Ayet: 53. "Biz böylece onların bir kısmını diğer bir kısmıyla imtihana çektik ki, şunu söylesinler: "Allah aramızdan şunlara mı lütufta bulundu?" Allah şükredenleri daha iyi bilmiyor mu?"
İşte bu büyük belâlar ve karışıklıklar gibi, Hak'tan perdeli kişileri bazı kişilere sataştırmış olup belâ ve karışıklık hali ile imtihan ettik. Çünkü perdeli olanlar zanna dayanan kendi görüşleri ile vahdet ehlini görünen şekilleri ve görünürdeki kötü hallerini, fakir ve miskinliklerini görüp onların çok kıymet ifade eden derecelerini. Ve içlerinde olan güzel hallerini göremediklerinden onları küçük görme ve kendilerinde bulunan mal, makam hırsı, nimet ve servet gibi şeylere nispetle onları düşkün görerek onlara önem vermemek yoluyla, ayette ifade edildiği gibi ***"İçimizden Allah'ın hidayetiyle minnet ve ihsan ettiği kişiler bunlar mıdır?"*** derler. Hâlbuki Allah hakkı için en güzel geçinen, hal ve durma yerleri, konakları en yüksek, Allah katında ve onları bilenler katında kıymet ve derecesi en büyük kişiler onlardır. Ki, Nûh aleyhisselâm, Hûd suresinde, **11/31. "Ama gözlerinizin horlayarak baktığı kişiler için, "Allah bunlara hiçbir hayır vermeyecek" diyemem."** demiştir. Belki hayırların en büyüğü, Allah'ın onlara vermiş olduğu hayırdır. Yüce Allah, varlıklarını, mazhar oldukları sıfatları, beden organlarını ve ihsan edilen nimetleri İlâh'ın emirleri doğrultusunda boyu eğici olarak yerli yerinde kullanma ile kendisine gerçek olarak şükür edici olanları en fazla bilen değil midir? Dışta görünen nimetler ve ayakta durmalarına sebep olan gıdaları karşılığında ibadet etme. Ve o nimetleri, nimet sahibinden olduğunu göz önünde bulundurma. Ve Allah rızası üzere harcamış olma ile ve tüm organlar, el ve ayak nimetlerinin karşılığında. Organlar, el ve ayakları Hakk'ın emri olan ibadet ve marifetinde kullanma ile. Ve sıfat nimetinin karşılığında, kendine nispet ettiği sıfatın Allah'ta yok edilmesi ve marifetinden, şükür ve ibadetinden Hakk'a karşı acizliğini itiraf ile. Ve vücud nimetinin karşılığında şühutda kendi yoklukları ile Allah'a teşekkür etmiş olurlar. Ki, yüce Allah da Hak ile ilgili bağışlanmış vücud ile onların çalışmalarını övmüş olarak kendisiyle kendisine teşekkür eden, yani şükreden ve şükredilen kendisi olduğunu, O'ndan başka bir kişinin şükrediciliğe gücü olmadığını onlara

öğretmiş oldu. Bunun üzerine onlar da, ***"Seni gereği gibi bilemedik, seni eksik bilgiden uzak tutarız, sana gereği gibi ibadet de edemedik."*** dediler. İşte Hakk'ın onların şükür etmelerine ait bilgisi ve şükürlerine Hak'tan olan karşılığı anlatılmış olan bu özellikler üzeredir**...**

Ayet: 54. Ayetlerimize iman edenler sana geldiğinde şöyle söyle: "Selam size! Rabbiniz, benliği üzere rahmeti yazmıştır. İçinizden her kim bilgisizlikle kötülük işler de ardından tövbe edip halini düzeltirse, hiç kuşkusuz Allah çok affedici, çok merhametlidir."
Habib'im! Takınmış oldukları olumsuz hallerini kaldırıp yok etmeleriyle ayetlerimize iman edenler sana geldikleri vakit "Kendiniz ile ilgili sıfatlarınız (nefsin sıfatları) halleri ayıplarından açılıp ferahlama ve o elbiselerden sıyrılmanız dolayısıyla selâmet sizin üzerinize olsun." deyiver. Rabbiniz size rahmet olması için sizin kendinize nispet ettiğiniz sıfatlarınızı kendi sıfatları ile değiştirmeyi kendisi için bir gereklilik yaptı. Çünkü her verilmiş olup da bir daha ele alınmayacak olan kaybolmuş şeyin Allah'ta kendi yerine geçen bir karşılığı vardır. Dedikodu ve gaflet sebebiyle sizden her kim kendisi ile ilgili telvin' inde (renklenmesinde) terk etmiş olduğu sıfatlarından bir sıfat kendisine görünür olur da. O sıfatın açığa çıkışından sonra, huzurda verdiği sözde durmak için, o renklenmeden dönme ve o sıfatı bilip Allah'a tövbe ile dönme. Ve huzurunda alçak gönüllülük ve el çekme ile o sıfatı, hali söküp atarsa gerçekten de yüce Allah, o olumsuzluk olarak çıkmış sıfatı örtücü, ona temkin (dikkatlilik) ve dosdoğruluk nimetini bağışlamış olmakla rahmet edicidir**...**

Ayet: 55. İşte biz, ayetlerimizi bu şekilde detaylandırıyoruz ki, günaha sapmışların yolu açık-seçik ortaya çıksın.
İşte müminlere olan bu açıklamalarımız yönüyle sana bize ait olan sıfatlarımızı açıklamış oluruz. Yapmış oldukları işleri kendilerine nispet ettikleri sıfatlar ile işleyen, o sıfatlar ile Hak'tan perdeli olanların yolu açık olması için, sana sıfatlarımızı açıklamış olduk. Bu perdelilerin günah ve kabahatleri de bundan ibarettir. Ve sonraki ayette, **6/56. De ki: "Ben Allah'ı bırakıp da yakardıklarınıza kulluk etmekten yasaklandım." De ki: "Sizin keyiflerinize uymam. Çünkü bunu yaparsam sapıtmış olurum, doğruyu ve güzeli bulanlardan olmam."** Buyrulmuştur. Yani, Habib'im! Sen de ki: "Ben sizin arzularınız sebebiyle ibadet ettiğiniz mal, benlik, aşırılık ve bedene ait lezzetler gibi Allah'tan başka olan şeylere ibadet edici olmaktan yasaklandım." Ve Habib'im onlara yine de ki: "Ben sizin arzularınıza ibadet ile uymuş olamam ki, eğer uymuş olduğum takdirde o arzularınızla örtülmüş olmam sebebiyle gerçekten de sapkınlığa düşer ve hiçbir şekilde doğru olan yolu bulamam."**...**

Ayet: 59. Gaybın anahtarları O'nun yanındadır; onları O'ndan başkası bilemez.
Ayette söylendiği gibi gizliliklerin anahtarları Hakk'ın katındadır. Bilinmelidir ki, bu gizlilik birden fazla olan mertebeler halindedir.
Birincisi: "Şerefli İhsan" olarak isimlendirilen ve Allah'ın ilminden başka bir şey olmayan **"Gaybül guyub"** (gizliliğin görünmezliği) dur.
İkincisi: "Ruhlar âlemi" gizliliğidir ki o da ezelden sonsuzluğa kadar bulunmuş veya bulunacak varlıkların tamamı görüntülerinin bütünlük yüzü üzere **"Ümmül kitap"** (kitap'ın anası) ismi verilmiş olan ve âlemin ruhundan ibaret bulunan akılla ilgili ilk âlemde işlenmiş olmasıdır ki, **"Kaza-yı sabık"** (geçmişte yazılmış) denilen de budur.
Üçüncüsü: "Gizlilik ile ilgili kalp âlemi" ki, bu da varlıkların bütün şekillerinin, yine kendisiyle **"Levh-i mahfuz"** (korunmuş levha) ismi verilmiş olan ve âlemin kalbinden ibaret bulunan **"Nefsi külliye"** (bütünlüğe ait benlik) âleminde bütün ve parça, ilme ait ayrıntılar ile uzun uzadıya anlatılmış olarak işlenmiştir.
Dördüncüsü: "Gizlilik ile ilgili hayal âlemi" ki, o da var olan şeylerin şekillerinin kendisiyle olmuş olacağı üzere belirli ve tanınmış ve vakitlerine ulaşmış olarak gökteki cansız cisimlerde damgası bulunan göklere ait küçük canlılarda işlenmiştir. İşte bu mertebe, gizlilik âleminin ve mertebelerinin, şahitlik âlemine ve **"Kaza-i İlahiye"** (İlâh'a ait belirleme) farklılığı olan **"Kader-i İlahiye"** (İlah'a ait oluşlar) levhasına çok yakın olması dolayısıyla, şeriatta bu âleme **"Dünya göğü"** ismi verilmiştir. **"Şerefli ihsan"** denilmiş olan Allah'ın ilminde, zatının kendisi olan işbu âlemlerin tamamında, zatının açığa çıkışı sebebiyle tamamını kaplamış olmasından ibarettir ki, yüce Hak o âlemleri çoğaltan bir suretle değil, kendilerinde olan suretlerin toplamıyla ve kendileri ile bilir. O suretler, ilminin aynısıdır. Göklerde ve yerde bir zerre kadar bir şey ilminin dışında olamaz.
İmdi: Ayet-i kerimede **"Mefatih"** (anahtar) kelimesi içine eşya konulan mahzen (depo) demek olan **"Mim"** in üstün işaretiyle **"Mefteh"** kelimesinin tümü olursa, verilecek olan mana: Zatının tamamında açığa çıkması dolayısıyla tüm gizlilikleri içine hazineler, Hakkın katındadır. O gizlilik hazinelerini Allah'tan

başka hiç kimse bilemez, ancak o bilir. Ve eğer (mefteh) kelimesi anahtar demek olan mim'in bolluğu ile mefatihin tümü olursa verilecek olan mana: Ya yine kendisiyle bu manadır. Yani gizlilik hazinelerinin kapıları kilitlidir, anahtarları Hakk'ın elindedir. Hakk'ın dışında olanın o hazinelerde olan gizliliklerden haberli olması mümkün değildir. Veya gizliliklerin açığa çıkmasının ve halkın da haberdar olması için bulunduğu yerden şahitlik âlemine çıkarılmış olmasının sebepleri; Hakk'ın kudret ve kullanıcılığı elinde olmasıdır. Ve O'nun katında korunmuştur. O hazinelerde bulunan gizliliklerden haberli olmak için Hakk'ın dışında olan o sebepleri çekip almaya güçleri yoktur. Bu anahtarlar da, Hakk'ın İlâhlığına ait isimlerdir. **"Kitab-ı mübin"** (iyiyi ve kötüyü ayıran kitap) de, işbu ufak tefek şeylerin, şahısları ve adetleri ile kendisinde açığa çıkmışlığı dolayısıyla, **"Sema-yı dünya"** (dünya göğü) den ibarettir**...**

Ayet: 60. Sonra belirlenmiş süre işletilip tamamlansın diye, gün içinde sizi diriltir. Nihayet O'nadır dönüşünüz. Sonra, yapıp ettiklerinizi size haber verecektir.
Sonra, karşılığını almak için yapmış olduğunuz işler üzere sizi göndermiş olur. Bu gönderme ve diriltme için, ömür ismi verilmiş olan vaktin tükenmiş olduğunun bilinmesi için sizi kıyamet neticesi olan ahiret gününe göndermiş olur. Sonra mutlak olan toplanmanın kendisinde Rabbinize dönmüş olursunuz ve sonra yaptıklarınızın almış oldukları şekilleri üzerinizde açığa çıkarma ve suretlerle kazanmış olduklarınızı size vermiş olmasıyla yapmış olduklarınızı, size bildirmiş olur**...**

Ayet: 61. Kulları üzerinde egemenlik sahibi Kaahir'dir O. Üzerinize koruyucular gönderir. Nihayet ölüm birinize geldiğinde, elçilerimiz onu vefat ettirirler. Ne vaktinden önce iş yaparlar onlar ne de vaktinden sonra.
Kulları üzerinde, dilediği gibi kullanıcılık etmiş olmakla ve onları mutlak olan cem'in kendisinde yok etmiş olmakla, kullarının üstünde **"Kahir"** (yarattıkları üzerinde hüküm ve egemenlik kuran) ancak o yüce Allah'tır. Çünkü yüce Hak'ta kahrolmuş olmayan hiçbir bir şey yoktur. Her şey O'nun kahrediciliğinin altındadır. Ayette ifade edildiği gibi, yüce Hak sizin üzerinize koruyucular gönderir. O koruyuculuk edenler kendilerinde işin inceliğine varma ve yokluk inceliği dolayısıyla herhangi bir halde damgalanmış olduğu kendi kuvvetleridir. Bedenden sıyrılıp çıkmaları zamanında bu hal kendilerinde açığa çıkmış olur ve o kuvvetler, anılmış olan halleri uygun suretlerle cisimlenmiş olurlar. O suretler kuvvetlere iyilik ve rahatlık ulaştıran ruha ait latif (gözle görülmeyen) kuvvetleri veya azap eriştiren cisimlere ait karanlık suretler olur. Belki bu suretler, organlar, el ve ayaklar, yer hayvanları veya kuşlar üzere açık olarak organlar, el ve ayaklar, anılmış olan suretler halleri ile şekillenmiş olur ve hal dilleri ile yapmış oldukları işleri, kendilerine ne olduklarını söyler. Ve böylece hafıza, tüm küçük oluşların kendilerinde işlenmiş, şekillendirilmiş olduklarına işaret ettiğimiz göklere ait kuvvetlerdir ki, ruhların bedenden ayrılmış olmaları zamanında kendilerine bu şekil vermelerin tamamı açığa çıkmış olur. Ne küçük ne de büyük hiçbir işi bırakmış olmadan göklere ait kuvvetler onlara yapmış olduklarını teker, teker sayar. Ta ki sizin birinize ölüm geldiği zaman, bizim elçilerimiz onu öldürür. O elçiler aşırılığa kaçmazlar, yani vazifeleri neyi gerektiriyorsa kusursuz olarak yerine getirirler. İşte, ölüm zamanında onları öldüren, canları alan elçiler, ifade edilenin aynisi olan bu göklere ait kuvvetlerdir. Ve sonraki ayette öldürülenler için, **6/62. Sonra onlar gerçek Mevla'ları olan Allah'a götürürler. Gözünüzü açın! Hüküm yalnız o'nundur. Ve hesap görenlerin en süratlisi de O' dur.** Buyrulmuştur. Sonra her şeyin gerçek sahibi ve idarecileri olan Allah'a geri döndürülmüş olurlar. Geri döndürülmüş olmak ile mutlak cemin kendisinde olmuş olmaktır. Çünkü döndürülmüş olmak yapılmış olanların karşılığının verilmesi içindir. Uyanık olunuz ve biliniz ki, mutlak olan hüküm ancak yüce Allah'ındır. Ve yüce Allah hesap görücülerin en süratlisidir. Çünkü O'nun gördüğü hesaplar bir anda görülmüş olur. O an ise, kişilerin ölümleri anıdır**...**

Ayet: 63. Şunu sor: "Bizi bu durumdan kurtarırsa andolsun şükredenlerden olacağız."
Habib'im, de ki: "Sizi bedene ait perdeleri ve benliğe ait haller örtülerinden ibaret bulunan cahillik karasının karanlıklarından ve kalp hallerinden, akıl ve düşüncelerinden ibaret bulunan denizin karanlıklarından kim kurtarıyor? Sizler, o karanlıkların görülmesi için kendilerinizde apaçık ve sırlarınızda gizli olarak, ***"Eğer bizi bu örtünmelerden kurtarırsan yemin olsun, dosdoğruluk ve dikkatlilik ile kurtarılmak nimetine şükür edenlerden oluruz."*** diyerek, sizleri kurtaran zata dua edersiniz"**...**

Ayet: 64. De ki: "Ondan da tüm sıkıntılardan da sizi Allah kurtarıyor; sonra siz O'na ortak koşuyorsunuz."
Habib'im! De ki: "Sıfatlarının tecellileri olan nurları sebebiyle o sıkıntılar örtülerinin hakikatinin görülmüş olmasıyla yüce Allah sizi o şirk olan büyük zulümlerden. Ve herhangi bir sıkıntı ve keder, yani

kabiliyetlerinizde işlerlik halinde olmayan olgunluğunuzu açığa çıkarmakla, sizi her bir sıkıntıdan kurtarır. Hatta kabiliyetin kuvveti ve şiddetli isteğinizin kemali dolayısıyla büsbütün olarak kendinize nispet ettiğiniz varlıktan kurtulmuş ve Hak'ta yok olmaya kabiliyetiniz olduğundan, eğer yok edecek olduğunuz vücudunuzdan bir çeşit sonraya kalmışlık kalıp size sıkıntı olduğunda, ondan da yüce Allah kurtarır. Bu durumun gerçek olduğunun bilinmesinden sonra, siz bu şerefli makamı ve kendiniz için toplanan olgunluğu da bildikten sonra, yine de benliğiniz ve arzularınızı Allah'a ortak yapmış olmakla, benlik ve arzulara ibadet edersiniz."**...**

Ayet: 65. De ki: "O size, üstünüzden yahut ayaklarınızın altından bir azap göndermeye yahut sizi bölük, bölük birbirinize düşürerek kiminizin şiddetini kiminize tattırmaya Kadir'dir."
Habib'im! De ki: "Yüce Allah'ın, size akla uygunluk ve din ile ilgili meseleler örtüleriyle örtünmüş olmanız sebebiyle, üst tarafınızdan. Veya doğal olan nimetler örtüleri ile örtünmüş olmanız sebebiyle ayaklarınız altından. Veya size her bir grubun uymuş olduğu kuvvetin dini üzere olup da, diğer gruba karşılık bulunan çeşitli gruplar karıştırarak ve bu sebeple aranızda karma karışık olma ve öldürmelerin meydana gelmiş olmasıyla bazınızın şiddetini bazınıza tattırmak şekliyle size bir azap göndermeye gücü vardır.
Başka mana: Her grubu, liderleri olan deccal veya cin taraftarı veya sokulgan bir şeytanın dini üzere bulunan, inanç ve anlayışları çeşitli gruplar olduğunuz halde, sizi bir araya getirip karıştırmak şekliyle.
Veya başka mana: Kuvvetlerinizden her kuvvetin kendisine özel lezzetleri istemesi ile kalbi kaplamış olması sebebiyle kendilerinizi çeşitli gruplar haline getirmek şekliyle, mesela: Bir kuvvet kalbi kızgınlığa, diğeri aşırılık ve doymazlığa çekerek ve neticede kalp zayıf durumda kalmış olarak aralarında boğulmuş olup ve onların tutuculuğunda esir olur. Ne vakit bir kuvvetin lezzetini elde etmeyi niyet ederse, diğer kuvvet onu engellemiş olur ve kuvvetlerin her birisini tek bir emirle boyun eğdiren. Ve emre uygun iş yapan olarak makamında durduran ve kahredici siyasetle onları idare eden liderin siyasetiyle el çektirilmiş. Ve terbiye edilmemiş olmaları ve bu şekilde mülk ve kullanma ve hükmetmek, bir lider, yani kalp üzere kararlaşmış olup vücud memleketi dosdoğruluk üzere olmadığı için, vücudunuzdaki kuvvetler arasında çok karışıklık meydana gelmiş olur. "Bu te'vil ve yorum üzere, o şahıslardan her biri, bir grup veya tek başına değil, çeşitli dinler üzere dağılmış gruplar haline gelinmiş olunur**...**

Ayet: 66. O, hak olduğu halde senin toplumun onu yalanladı. De ki: "Ben size vekil değilim."
Toplumun o gerçek olan azabı yalanlıyorlar. Hâlbuki o azap, kesindir ve yalanlayanlara indirilmiştir. Habib'im! Sen onlara de ki: ***"Ben, sizin korunmanıza ve bu azabın size gelmesini engellemeye vekiliniz değilim ve bu konuda görevlendirilmiş de değilim."*** Ve sonraki ayette, **6/67. Her hesabın gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında bileceksiniz.** Buyrulmuştur. Bildirilmiş olan herhangi bir haberin isabet ettiği ve karar kıldığı bir yeri vardır. Sizden beden örtülerinin hakikati görülmüş olunduğu zaman, arzularınızın gerektirdiği şekillerle, azabın büyük sıkıntısı size açık olacağından, çok yakın bir zamanda onu bileceksiniz. Ve bir sonraki ayette, **6/68. Ayetlerimiz hakkında lakırdıya dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze dalıncaya değin onlardan yüz çevir. Eğer şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra o zalimler topluluğu ile oturma.** Buyrulmuştur. Habib'im, sen, onların kendilerine ait olan bencillik hallerini açık etme, ilim ve kudreti kendilerine nispet edip kabul etme haliyle, bizim sıfatlarımıza dalmış olanları gördüğün zaman onlardan yüz çevir. Çünkü onlar, Allah'a ortak koşanlar ve Hak'tan perdelidirler. Ve eğer sana şeytan, bir takım uydurmalar ve aslı olmayan şeyleri süsleyerek ve benliğinin kuruntularıyla unutturup bazı hallerle açığa çıkmış olursan. Ve bu şekilde onlara ayni cinsten olma isteği ile sevgilerine eğilim göstermiş olursan, bizim sana hatırlatmış olmamızla hatırlamış olduktan sonra, sahip çıktıkları sıfatlarını, benim sıfatlarım yerine koymakla ve kendi sıfatları ile bizim sıfatlarımızı örtmüş olmakla şirk günahı işlemiş olup öz benliklerine zulüm eden kişilerle oturma. Çünkü onların sevgileri duygular yönünden olduğu için benliğe tesir eder ve konuşmalarının işe yaramazlığı sebebiyle senin renklenme üzere kalıp örtünmüş olmanın gerçekleşmesi yakın olur**...**

Ayet: 69. Allah'tan korkanlara onların hesabından bir şey yoktur ama yine de bir hatırlatma olmalı. Belki sakınırlar.
Kendilerine ve başkalarına nispet ettikleri sıfatlar elbiselerinden soyunmuş ve hallerinden uzaklaşmış olan tevhid ehillerine, Hak'tan perdelenmiş olanların hesaplarından düşecek bir şey yoktur. Yani, tevhid ehilleri, onlara karışmaları sebebiyle perdelenmiş olmazlar ki onlarla eşit olsunlar. Buna rağmen biz, o perdelenmişlerle olacak sohbetler sırasında olan konuşmalarından ve dolayısıyla renklenmede olmuş olma ihtimalinden sakınmaları için tevhid ehillerini dikkatli olmalarını hatırlatmış olduk.

Başka mana: Tevhid ehillerine onların çekecek oldukları cezalardan ve görülecek hesaplarından ve gösterişlilik hallerinden gelecek bir şey yoktur. Tevhid ehli olanlar günahtan, haramdan sakınan kim varsa onlarla karşılıklı sohbet etsinler, fakat bazı zaman az dahi karışmış olmakla şirk ve örtünmelerden sakınmalarını da kendilerine hatırlatmış olsunlar. Belki tevhid ehli kişilerle oturup sohbet etmiş olmanın bereketiyle belki içinde bulundukları perdeli hallerinin farkına varma ile şirk günahından kurtulmayı amaç edinmeleri ve neticede kurtulmuş olmaları ümit edilir.
Bir başka mana: Allah'a ortak koşmuş olanların işleri ve işlerinin karşılığı olan hesaplarından tevhid ehillerine bir şey yoktur. Fakat zorlama ve yasaklama ile onlara kazanıp ve karşılaşacak olduklarını onlara hatırlatsınlar, belki şirk işlemekten sakınırlar**...**

Ayet: 70. Dinlerini oyun ve eğlence haline getirmiş, dünya hayatı kendilerini aldatmış olanları bırak da o Kur'an ile şunu hatırlat: Bir kişi, kendi elinin üretip kazandığına teslim edilirse onun, Allah dışında ne bir dostu kalır ne de şefaatçisi. Her türlü fidyeyi verse de ondan kabul edilmez. İşte bunlar kazandıklarına teslim edilmişlerdir. Nankörlük ettiklerinden ötürü onlar için kaynar sudan bir içki ve korkunç bir azap vardır.
Dinleri ve adetleri; faydasız istekler ve oyuncaktan ibaret olan ve dünya hayatının kendilerini aldatmış olan kişileri terk etmiş ol. Ve onlardan yüz çevir. Çünkü bu bozuk inanç ve anlayış onlarda kökleşmiş olduğundan ve hislerle olan yaşantıları İle aldanmış olduklarından onlar, bu halden başlarını kaldıramamaktadırlar. Ve bir kişinin kendi kazandığı ile perdelenmiş olmaması için, onu Kur'an ile uyar. Yani, din ve adet alışkanlığı henüz ifade edilen bozukluğa dönüşmemiş ve kendisinde bu inanç ve anlayış kökleşmemiş. Fakat doğal eğilim ile onların işleri gibi işler işleyerek, o işler sebebiyle perdelenmiş olabilecek bir kişiyi Kur'an ile uyar ki, o benlik, Kur'an ile tesirleşmiş olur ve verilen uyarı ve öğüt'ü kabul ederek şirk ve örtünmüş olmaktan sakınır. İşte Hakk'a karşı perdelenenler gibi olmaması ve hidayetten uzak düşüp kendi yaptıklarıyla kendisini cehalet karanlığına hapsetmiş olmaması için kabiliyeti zayıf olan o benliği Kur'an ile uyar. Bilinmelidir ki, o benlik için Allah'tan başka sahip çıkacak ve yardımcı olacak da yoktur. Ve o benlik yapılan ve yapılmakta olan uyarı ve öğüt'ü almayıp perdelenmiş olduğunda ve kaçınılmaz olan o gün geldiğinde pişman olup kurtulmak için ne kadar çok fidye verecek olsa da, onun fidyesi kabul edilmez ve azap olacak olan neticeden kurtulamaz. Çünkü kendi yaptığı işlerin kazancı ile örtünüp perdelenmiştir. Ayni şekilde olanlar da, kendi kazandıkları ile perdeli kalmış olanlardır. Onlara, gerçeği inkâr edicilik ve örtünmüşlükleri sebebiyle kaynamakta olan sudan içki ve çok sıkıntı verici bir azap vardır. Kaynar su şarabı, kabiliyetinin kuvveti dolayısıyla, o benliğin olgunluğa karşı gelme olan sevincinin şiddetinden, çok sıkıntı verici azapta, yaptıkları ve işlerin halleri ile örtünmüş olması sebebiyle benliğin o olgunluktan perdeli kalmasından ibarettir**...**

Ayet: 71. De ki:"Allah'ı bırakıp da bize ne yarar ne de zarar veremeyecek şeylere mi yakaralım? Allah bize kılavuzluk ettikten sonra ökçelerimiz üstüne geri mi döndürülelim? O kişi gibi ki, şeytanlar kendisini ayartıp yeryüzünde şaşkın dolaşır hale getirmişlerdir. Oysaki onun, "bize gel" diye doğruya ve güzele çağıran arkadaşları vardır. "De ki: Allah'ın kılavuzluğudur gerçek kılavuzluk."
Habib'im! De ki: "Biz hakikatte varlığı ve kudreti olmayan ve bize fayda ve zarar veremeyen şeylere hiç ibadet eder miyiz?" V e yüce Allah, bizleri hakiki bir doğru yola koyuculukla tevhide koymuş olduktan sonra, tekrar eski halimize yani şirk işlemeye geri çevrilir miyiz? Kesin bir kararlılıkta olmayan o şaşkın kişinin, görüşle ilgili akılıcı, işlerle ilgili akılcı ve düşünce gibi hidayete çağıran arkadaşları vardır. "Doğru yol budur. Şaşırma bize gel" diye davet ederler, fakat olumsuz sevgi ve istekleriyle kalp kulağı tıkanmış olduğundan, o değerli arkadaşlarının seslenişlerini işitmezler. Habib'im o şaşkınlara de ki: "Tevhid yolundan ibaret olan Allah'ın hidayeti, ancak tek doğru kılavuz odur, başkası değildir. Ve sonraki ayette, **6/72. Ve "namazı kılın, O'ndan korkun" diye emrolunduk. Huzurunda haşrolunacağımız O' dur."** Buyrulmuştur. Ve biz, kendimize nispet ettiğimiz sıfatlarımızı, tecelli etmekte olan Zat'ta yok etme. Ve sıfatları, O'na teslim etme ile Rububiyet' ine (Rab lığına) boyun eğmiş olmamıza ve kalp ile ilgili huzur namazını kılmış olmamızla ve Hakk'a dayanma ile ve sıfatlarla sıfatlanmış ancak O'nun olması için. Sıfatlarda Hakk'ı bize koruyucu edinmemizle ve bu şekilde kendimize nispet ettiğimiz vücudumuzdan kurtulmuş olup, yokluğu bulduğumuz zaman, kendisine toplanmış olunacak yerin, ancak yüce Allah'ın zatı olup hepimizin yüce Allah'a toplanmış olunmakla emrolunduk**...**

Ayet: 73. Gökleri ve yeri hak olarak yaratan da O'dur. "Ol" dediği gün, hemen oluverir. Sözü haktır O'nun. Sura üfleneceği gün de mülk ve yönetim O'nun dur. Âlim'dir, görünmeyeni de görüneni de bilen O'dur. O'dur Hakîm, O'dur Habîr.

Yüce Hak, zatının gerekliliği olan adalet üzere durucu olduğu halde, ruhlar göklerini ve cisim yerini açığa çıkarmış olan mutlak Zat'tır. Ve mutlak olan zat, bir şey için **"Ol"** dediği vakit o şey derhal olur. Yani, mutlak şekilde ezelin başlangıçsızlığı olan Hakk'ın zatı başlangıçsızlığında, eşyanın meydana gelişi, öncesi olmayanların öncesizliğinden ibaret bulunan devamlı vakit ki, o da Zat'ının, meydana çıkmalarında olan görünmesine, başlangıcı olmayan iradenin ilgisi olma zamanıdır. İradenin bu ilgisinden kaynaklanan oluşun başlangıç hali **(Kün)** yani **"Ol"** sözü ile tarif edilmiştir. İşte bu başlangıcı olmayan iradenin ilgisi olma zamanı, akıl ile ilgili değerlendirme ile öncesi olmayanları öncesizliğinden sonradır. Yoksa o öncesizlikten dolayı zaman ile geri kalmış bir şey değildir. Belki yüce Allah'ın zatında var olduğu sanılan sıralama, akıl ile ilgili düzenlemenin değerlendirmesi ile geri kalan sayılmıştır. Çünkü açığa çıkışlar, mutlak katıksız hakikatten akıl yolu ile ve hakikat yolu ile geciken olur. Açığa çıkışlarının meydana gelişi, **"Ol"** sözüyle isimlendirilmiş olan irade iledir. Bundan dolayı iradeden ara verme ve geciktirme olmadan açığa çıkış olur ki, bundan da **(feyekun)** yani **"Hemen olur"** sözü ile ifade edilmiştir. Çünkü açığa çıkmalar öncesizlikte yok idi, sonrasında var oldu. Ayette işaret edildiği üzere yüce Allah'ın o vakitte **"Ol"** sözü gerçektir, kesindir, bir iş ile bağlı olmadan var edilmiş şeylerin olduğu üzere varlığını gerekli yapan sürekli iradesi, halinde sabittir, değişen değildir. Gereklilik yaptığı şey, var olmuş olan düzenleme ve düzenin en güzeli, haller ve bir arada olanların en uygunu olarak bir gereklilik yapmıştır. Yine ayette ifade edildiği üzere **"Sur"**a üflenme vaktinde, yani ruhları, yaratılmış olanların ölmeleri, dağılmaları ile ve yaratılmış olanların suretlerinin tekrar diriltilmesinde hiçbir kişinin kullanıcılığı yoktur. Mülk ancak o'nundur. Çünkü yaratılmışlar, kendilikleri ile kendilerine özel ve bağımsız varlığı ve hayatı olmayan bir ölüdürler, mülk sahiplikleri nasıl olabilir? Yüce Allah, ayette sözü edilen gizliliğin, yani melekler âlemi olarak da ifade edilen ruhlar âleminin hakikatlerini ve görülen şahitlik âleminin, yani mülk âlemine ait demek olan cisimler âlemini suretlerini, şekillerini bilicidir. Ve yaratılacak olanları yaratmış olma ve hikmeti ile düzenlemiş olarak her görünen ve görünmeyen surete lâyık olduğu ruhu, dağıtmış olan hikmet sahibidir. Ve yaratılmışların gizliliklerini ve apaçık yönlerini, duygu ve işlerini bilen haber sahibidir. Sözün özü gereğince yüce Allah, devamlı olarak kendisinde değişme olmayan, ***"Başlangıcı olmayan sabit ve ezel ile ilgili irade"***siyle zatının gerekliliği olan adalet ve hikmet yönü üzerine ruhları meydana getirici, başkalarının değil. Ancak kendisinin sahip olduğu **"Mülk âlemi"** üzerinde görünen şeylerin tamamını meydana getirme ile. Ve o meydana getirilenlerin üzerinde bulunması gerekli olan şeyleri bilici ve düzenin düzenlenmesinde hikmet sahibi, iradesi dolayısıyla yaratılmışlar üzerinde sonradan meydana getirilmiş haller. Ve oluşlara zatına ait bilme ile haberdar olduğu hal üzere yaratılmışları, kâinatı dilediği gibi meydana getiricidir. Bunların tamamında **"İlahi Zat"**ın herhangi bir ortağı yoktur. Çünkü kendisine ortak olması için hiçbir şey yaratmamıştır**...**

Ayet: 74. İbrahim, babası Azer'e şöyle demişti: "Putları tanrılar mı ediniyorsun? Seni de toplumunu da açık bir sapıklık içinde görüyorum."

Habib'im! İbrahim'in babası olan Azer'e "Sen, bir takım putları ilâh edinip. Ve onların senin ve başkaları üzerine tesiri olduğunu mu inanıp kabul ediyorsun?" dediğini. Yani, İbrahim'i hakikati gören gönül görüşlülük sahibi olan yapıp da, doğru yolda olmasını verdiğimiz. Ve toplumunun, cansız cisimler ve âlemler ile meydana getirenden gafil oldukları halde. Allah'a ortak koşmuş olmalarına ve mülk âleminin meydana gelmesi ile melekler âlemi hakikatlerinden ve yüce Hakk'ın isimleriyle eşyaya **"Rububiyet"** inden (Rab' lığı ile yaratılanların ihtiyacını vermesinden) gizlenmiş olmasına haberdar olduğu zaman. Tevhid yoluna girmiş olduğunu ve toplumunu, bu hatalar ile ayıplayarak ileri gelen ve büyükleri olan kendi babasına "Putların tesir edici olduğuna inanıp da kabul ediyor musun?" bu davranışında kararlı isen, gerçekten de ben, seni ve toplumunu duygu ile bilinecek kadar apaçık bir sapıklıkta görüyorum." dediğini hatırla**...**

Ayet: 75. Böylece biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki, gerçeği görüp bilerek inananlardan olsun.

İşte genel ve olgunlukta olan şu tarif ve müjdeleme gibi, yani keskin görüşü artırıcı kuvvet gibi olup yüce Allah'ın kendileriyle göklerin ve yerin işlerini düzenlemiş olduğu Ruha ait kuvvetleri de İbrahim aleyhisselâma gösterdik, görmesini sağladık. Çünkü her şeyin Allah'ın izniyle onu koruyan ve işini çeviren bir melekler âlemi kuvvetleri vardır. Ve bunu, İbrahim aleyhisselâmın Hak yakınlığı sahiplerinden olması için yaptık. Yani Allah'tan başka görünen hiçbir şeyin kendisine ait tesiri olmadığını yüce Allah, bütün oluşları sıfatlarından herhangi bir sıfatla, zatının dışında olmayan isimleri ile düzenlemiş olduğunu, buna dayanarak

işler örtüleri ötesinden işlerin çoğalır olmakta olduğunu bilmesi ve arif olması için İbrahim'i hakikati gören gönül görüşü sahibi yaptık.
İmdi: Var olan oluşlar ile perdeli olan kişi, duygu ile kalıcıdır. O, işleri, var olandan görür. Bu mertebeyi geçip de var olanlar örtüsünü yırtan ve aklın kayıtlamış olduklarında akıl ile hapsedilmiş olarak duran kişi, işleri melekler âleminden görür. Hakikati gören gönül gözü açılıp da İlâh'a ait hidayet nuru doğru yolu bulan kişi Allah'ın zatına nispetle melekler âlemi de, melekler âlemine nispetle mülk âlemi gibi olduğunu görür. Ve tesiri; var olanlardan görmediği gibi, var olan melekler âleminden de görmez, belki bu sayılanların sahibinden ve meydana getiriciliğinden görür. Ve gerçeğe dayalı bir anlayışla **"La İlâhe İllâllah"** der**...**

Ayet: 76. Gece üstüne çökünce bir yıldız gördü de "işte Rabbim bu" dedi. Yıldız battığında ise "batıp gidenleri sevmem" diye konuştu.
Ne zaman ki gençliğinde ve delikanlılığının ilk yıllarında cisimlere ait huylar gecesi İbrahim'i örttü. İbrahim Ruha ilgisi olan ruh denilen ve benlikten ibaret bulunan insana ait beden heykeli yıldızını görüp kendisinin bereket ve hayat Rab' lığını (Rububiyet' ini) o yıldızdan buldu. Çünkü o zaman içinde yüce Hak **"Muhyi"** ismiyle kendisine o yıldızı gösteriyordu. Bunun üzerine hal diliyle ***"Bu benim Rabbimdir."*** dedi. Kendinde olma makamından geçmesi. Ve kalp nurunun doğmasıyla **"Rüşt"** (ermişlikte) ve akıl erdirme eserleri ile kendisine ışık saçması, parlaması ile kendinde olma olabilirliğe ve cisimde edinilen gerekliliğe ait marifet elde ettiğinde ***"Ben, cisim batısında batmış olan ve cisimle örtünmüş olan ve olabilirlilik karanlığı ile ve başkalığa ihtiyaç duyma ile örtünen şeyleri sevmem."*** dedi. Ve sonraki ayette, İbrahim aleyhisselâmın tavrı hakkında, **6/77. Ay'ı doğar halde görünce, "Rabbim bu" dedi. O batınca da şöyle konuştu: "Eğer Rabbim bana kılavuzluk etmeseydi sapıtan topluluktan olurdum."** Buyrulmuştur. Ve ne zaman ki, kalp makamına ulaşması ve kalbin benliğe açık olması sebebiyle benlik ufkundan doğmuş olan kalp ay'ını parlak olarak görünce, keşfedilmiş hakikatler ile olan bereket ve ilmini, kalp ay'ından bilerek tekrar ***"Bu benim Rabbimdir."*** dedi. Çünkü o vakitte yüce Allah ona, **"Âlim ve Hakîm"** isimleri ile Kalp ay'ını gösteriyordu. Ve ne zaman ki, kalp ay'ından örtünmesi ile kalp Tur' undan geçerek kalp nurunun Ruh güneşinden istifade eden olduğunu. Ve kalbin bazı defa benlik ve hallerinin karanlığında kaybolarak, benlik ile örtünmüş olduğunu. Ve kalbin, kendisine ait nuru olmadığını anlayınca, ***"Eğer Rabbim beni Nur yönüne doğrultmuş olmazsa elbette ben, Hıristiyanlar gibi nura ait örtünmelerde kalanlardan ve kapalı şeyler ile Hak'tan perdeli olan sapkınlık sahibi toplumdan olurum."*** diyen olduğu halde, Ruh tecellisi yoluna girerek, kalp makamından yüz çevirdi. Ve İbrahim ona selâm olsun, bir sonraki ayette, **6/78. Nihayet güneşin doğmakta olduğunu gördüğünde, "benim Rabbim bu, bu daha büyük." dedi. O da batıp gidince şöyle seslendi: "Ortak koştuğunuz şeylerden uzağım ben."** dediği buyrulmuştur. Ve ne zaman ki, Ruh güneşinin kendisine tecellisi ve Ruh nurunun açığa çıkışı sebebiyle Ruh nurunu daha parlak gördü de bereket ve şühudunu ve Rab' lığı (Rububiyet' i) Ruhtan bularak yine ***"Bu benim Rabbimdir. Şu nura ait büyüklüğünün şiddeti sebebiyle en büyüktür."*** dedi ki, o vakit de yüce Hak, **"Şehit ve Aliyyülazim"** isimlerini İbrahim'e Ruhu gösteriyordu. Ne zaman ki, tecelliyi Hak nurunun kaplaması ve eksiksiz ve baki olan yüzün açılması sebebiyle Ruh güneşinin ufkunu görünce; artık Ruha ve Ruhun var olmasına bakışı, şirk olarak görmüş olup, ***"Ey toplumum, ben, her ne olursa olsun sizin Hakka ortak yaptığınız şeylerden gerçekten de uzağım. Çünkü Hak'tan başkalarının varlığı yoktur."*** Bu üç oluş neticesini daha sonraki ayette ifade etme ile **6/79. "Ben bir hanîf olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Müşriklerden değilim ben."** dediği buyrulmuştur. Yani "Ben zatımı ve varlığımı herhangi bir başka olandan, hatta Hak'ta yok olma ile vücudumdan da dönücü, yüz çevirici olduğum halde, ruhlar göklerini ve benlik yerini yaratmış olan Hakk'ın zatına teslim ettim. Ve ben sonraya kalmışlığın varlığı ve diğerler gibi hiçbir şekilde Allah'a ortak koşanlardan değilim." Dedi**...**

Ayet: 80. Toplumu ona karşı çıkıp kanıt getirmeye kalkıştı. O dedi ki: "Allah hakkında benimle çekişiyor musunuz? Beni doğru yola O iletti. O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Rabbimin dilediği dışında hiçbir şey olmaz. Rabbim bilgice her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Hala öğüt almayacak mısınız?"
Toplumu, İbrahim ve varlıkların kendilerine ait tesir edicilik ve tesiri olduğu hakkındaki yanlış anlayışın kaldırılması ve herhangi bir başka olana ibadet etmenin terk edilmesi konusunda olan çalışması üzerine İbrahim'e karşı gelip çekişmeye giriştiler. Ve İbrahim aleyhisselâm, "Siz, Allah hakkında benimle çekişiyor musunuz? Hâlbuki yüce Allah beni kendi birliğine doğrultmuştur. Ve sizin Hakk'a ortak koşmuş olup tesirinin olduğuna boyun eğmiş olduğunuz şeylerden ben, kesinlikle korkmam. Ancak Rabbimin varlıklar ve cansız cisimler tarafından bana bir kötülük veya zararın ulaşan olmasını dilemesinden korkarım. Rabbimin isteği ve

iradesiyle isabet eden kötülük, varlıklar ve cansız cisimlerden değil Rabbimdendir. Ve Rabbim ilim yönünden her bir şeyi geniştir. Benim halimi ve kurtuluşum olan şeyi bilir. Eğer benim onlar tarafından zarara sokulmuş olmamın, benim için daha iyi olduğunu bilirse yapar. Siz hiç düşünmez misiniz ki, aciz ve kadir olanın arasındaki farkı fark etmiş olasınız**...**

Ayet: 82. İman edip de imanlarını herhangi bir zulümle kirletmeyenler var ya, güvende olma/güvenilir olma işte onların hakkıdır; doğruyu ve güzeli yakalayanlar da onlardır.
Zat'a ait olan tevhide iman edenler ve imanlarını kalbin meydana çıkması ve sonraya kalmışlığın varlığı gibi bir zulüm ile karıştırmayanlar, çünkü var olacak olan sonraya kalmışlık gizli şirkten arta kalandır. İşte kendiliği olmadığı ve yanında korku da bulunmayan hakiki güvenlik bu kişiler içindir. Hakk'a ulaşan doğru yolu bulmuş olan da bunlardır. Sonraki ayette, **6/83. İşte bunlar, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz kanıtlardır.** diye buyrulmuştur**...**

Ayet: 85. Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas... Hepsi barış için çalışanlardı.
Bu peygamberlerin her birisi insanlara nispet edilen varlıkların yok edilmesinden sonra, gerçeğe ait olup bağışlanmış vücud ile dosdoğruluk sahibi oldukları için âlemin kurtuluşu ve düzenin tutulması ve devamını sağlama ile durucu olan doğru kişilerdendirler. Ve sonraki ayette, **6/86"İsmail, Elyasa, Yunus ve Lut... Hepsini âlemlere üstün kıldık."** buyrulmuştur. Yani, bunların evvelkilerini ve sonralarında olanların her birini âlemleri üzere farklıkta olma yaptık**...**

Ayet: 91. Allah'ı büyüklüğüne yaraşır şekilde tanıyamadılar. Çünkü "Allah, insana hiçbir şey vahy etmemiştir" dediler.
Peygamberlerin uyarı ve öğütlerine önem vermemiş olanlar, yüce Allah'ı gerçek ve hikmete dayanan marifet üzere bilemediler. Onların bir kısmı Hakk'ı mevcuttan tenzih etmelerinde aşırılığa gitmiş olup Hakk'ın ilim ve kelâmından bir şeyin kullar üzerine açık olması mümkün olmayacak derecede kullarını yüce Hak'tan uzak hale getirdiler. Eğer yüce Allah'ı hakkıyla bilmiş olsalardı kullarının ve herhangi başka bir şeyin kendisine ait varlığı olmadığını, ancak Hak ile olduğunu bilir olurlardı. Bundan dolayı bilinmelidir ki, bütün varlıklar Hakk'ın varlığı ile vardırlar. Başka olarak görünenlerin varlıkları yoktur. Vücud ancak Hakk'ındır. Şahadet (şahit olma) âleminin tamamı Hakk'ın açığa çıkma yönündendir. Ve gayb (gizlilik) âlemi ise; Hakk'ın batın yönüdür. Ve her batının bir zahiri vardır. Böyle olunca Hakk'a ait sıfatların insan olan mazharda (alette) açığa çıkmış olmasında ne güçlük olabilir.
İmdi: Peygamber, kendiliğinde olmama ve suret değeriyle Hakk'ın zahiridir. Mana değeriyle Hakk'ın batınıdır. Hakk'ın ilmi, peygamberin kalbine iner ve konuşmasında zahir olur. Ve peygamber vasıtasıyla yüce Hak, kullarını zatına davet eder. **"İsneyniyet"** yani ikilik denilen şey yoktur. Ancak Hakk'ın sıfatının farklılığı değeriyledir. Fakat bütünlüğü değeriyle ne peygamber ve ne de başka olarak görünenler olmayıp, **"Hu"** (O) diye ifade edilenden başka bir mevcut yoktur. Ancak mevcut **"Hu"** dur. Sıfat ve isimlerinin farklılığı değerlendirilmiş olunduğu vakit, İlâh'a ait zatta Hakk'ın bazı sıfatları ile uzmanlık sahibi olmakla peygamber açığa çıkmış olur. O halde bir peygamber, Hakk'ın isimlerinden bir isim olmuş olur. Ve o peygamber, kendi **"Nübüvvet"** inde (peygamberliğinde) kâmil olduğu vakit, vücud ve hikmetinin ve gizlilik hazineleri kapılarının ancak kendisi ile açılmış olan bir **"İsm-i Azam"** (büyük isim) olmuş olur. "Ey mümin kişi! Bu önemli mesele işittiğin gibidir. Eğer bunu şaka olarak veya bir şaşkınlık olarak kabul etmiş isen ve anlamış olmaktan mahrum kalmış isen bari bu özelliği inkâr etme ki belki Cenab-ı Hak, gönül görüşü olan gözünü açıp bir gözün görmediğini görür veya kalp kulağını açıp bir kulağın işitmediğini işitir. Veya kalbini nurlandırıp hiçbir insan kalbinin hatırlayamadığını hatırlamış olursun. " İnkâr edip de gerçeğe karşı tavır alanlara sonraki ayette, **6/93. Yalan düzüp Allah'a iftira eden veya kendine bir şey vahy edilmediği halde "bana vahy edildi" diyen kişi ile "Allah'ın ayet indirdiği gibi ben de indireceğim" diyen kimseden daha zalim kim vardır! Bir görsen, o zalimleri ölüm dalgaları içindeyken. Melekler ellerini uzatmış," çıkarın canlarınızı" diye! Bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız; çünkü Allah'a karşı gerçek dışı şeyler söylüyordunuz ve O'nun ayetlerine karşı büyüklük taslıyordunuz.** Buyrulmuştur. O inkârcılar, sözlerinde ve işlerinde kendiliklerinde olup da kendi hallerinin kendisinde devamlı olmasıyla beraber. Bencillik hallerinin çokluğu ve sıkışıklığından kurtulmuş olduğu, olgunluğa ve tevhide ulaştığı. Ve Allah ile olduğunu iddia etmiş olmakla Allah'a olmadık yalan ve iftira eden. Veya kuruntu ve hayalin, iftira ve akıl ve düşüncenin benzeri görülmemiş bir şey olarak var ettiği şeyleri, Allah tarafından bir vahy ve **"Ruh-ul-Kudüs"**den bir bereket zanneden. Ve kendisine bir şey vahy olunmadığı halde bana vahy olundu demiş olmakla peygamber olduğunu iddia eden. Veya bencilliğinin varlığıyla büyüklük ve ululuk gösterisinde bulunmuş olmayla, Firavun haline gelen ve ilime ait

tevhidi, kendi tevhidi olduğunun kuruntusuna düşme ile Ulûhiyyet sahibi olduğunu iddia kişiden daha zalim kim olabilir? Habib'im! Benliğe ait olduğu halde, yaptıklarının İlâh'a ait olduğunu zanneden ve olgunluk sahibi olduğunu iddia eden. Şu perdeli zalimlerin doğal ölümün kendilerine kolay olması için kendilerine ait bozuk hallerinden, aşırılıklar, bedene ait lezzetlerden sıyrılmayıp. Ve isteyerek olan ölüm ile ölmediklerinden dolayı kendiliğe ve bedenlerine şiddetle ilgi duymaları. Ve dünya sevgisinin kuvveti ve kendilerinde sevgi ve arzuların derinliği ile beraber, sağlam olduklarını. Ve kendilikte olmaktan yok olucu olduklarını ve beden elbiselerinden soyunmuş olduklarını zannetmelerinde yanılgı ve bu yanlış davranış ile davalarını kaybetmiş olduklarından ölüme ait şiddet ve can çekişme anında onların hallerini görmüş olsan çok büyük bir şey görmüş olurdun. Hal şu ki, evvelce onların kendilerine ait kuvvetlerine yardım etmekte olan, göklere ait ruhlar ve yıldızlara ait âlemin kuvvetleri. Ve soyunmuşluk ile kurtulmuş olduklarını zannetmeleri ile beraber, hayatlarında kendilerini kaplamış olan o anılan kuvvetlerin tesirleri tesir etmede kuvvet ve kudretlerinin iç yüzüne ermiş oldukları halde onlarda çok fazla bir kuvvetle tesir edicidir. Çok hasret çekmek ve bedenden ayrılacak olmaları kendilerine fazlasıyla zor geleceği dolayısıyla, onlara şiddetle ve kahredici bir seslenme ile Melekler, ***"Çıkarınız canlarınızı"*** derler. Onlara verilecek olan ceza; takınmış oldukları kendi olumsuz halleri sebebiyle, **6/139. Allah cezalarını verecektir.** Sözü gereğince onlara, "İşte bugün kendi tercihiniz olan nefsin sıfatları (nefs-i emmare ve nefs-i levvame) karanlık ve eziyet veren halleri, bencillik ve dal budak salmış örtüleri bulunduğu için sizler, alçaklık ve hakaret azabıyla cezalandıracağız. Anlamında olan "Ve yine tercihiniz olan nefsin sıfat ve işlerinden ve arzularından çıkmış olan iş ve sözlerinizi yüce Allah'a nispet etmenizle olan iftiranız. Ve Hakk'ın dışında olan yüce Allah'ın imiş gibi söylemeniz sebebiyle ve bizim sıfatlarımızda o tercih ettiğiniz hallerinizin yok edilmesinin gerektiğini anlamayarak kendinize nispet ettiğiniz tüm hallerinizi beğenen. Ve kendinize nispet ettiğiniz sıfatlarınızın varlığı ile Hakk'ın sıfatlarından örtünmüş olmayla ve Hakk'a karşı büyüklenen olduğunuz hal üzere, bencilliğiniz ve Firavunlaşmış olmanızla Hak'tan tamamıyla perdelenmiş olmanız sebebiyle alçaklık ve diğer azaplarla cezalandırılırsınız."**...**

Ayet: 94. Andolsun, sizi ilk yarattığımızdaki gibi yapayalnız/teker teker bize geldiniz. Size verip hayaline daldırdığımız şeyleri de sırtlarınızın arkasında bıraktınız. Sizinle ilgili hususlarda ortaklar olduklarını sandığınız şefaatçılarınızı da yanınızda görmüyoruz. Yemin olsun, koptu aranızdaki tüm bağlar ve uzaklaşıp kayboldu yanınızdan o bir şey sandıklarınız."
Gerçek o ki sizler, kendi zatınızda, kendinden geçecek derecede dalgın bir halde batmışlık ile sıfat ve ilgilerden, aile ve yakın akrabalardan ve varlıktan soyunmuş olarak bize gelirsiniz. İlk defa, yani ezelde olan **"Misak"** (sözleşmenin) alınması zamanında sizin hakikatleriniz zerrelerinizi yapmış olmamızla sizi ilk olarak yaratmış olduğumuz gibi size verdiğimiz ilimler ve faziletler ve diğer vasıtaları arkanızda bırakmış olursunuz. Ve vasıtalar ve sebeplerinizi, sevgi ve arzunuzla istediğiniz ve ilgi duyduğunuz sevdiğiniz ve ibadet ettiklerinizi, onları sevmek ve onlara ibadet etmek ve tesiri nispet etmek ve saygı duymak şekliyle onların sizde ortak olduklarını zannettiğiniz şefaatçilerinizi yanlarınızda görmüyoruz. Hallerin değişmesi ve görünen şekillerin değişikliği sebebiyle aranızda gerçekten de bir ayrılık meydana gelmiştir. Tamamının Allah'ta yok olucu olduğunu görmüş olmanızla var olduklarını zannettiğiniz şeyler, gerçekten de sizden kaybolmuştur**...**

Ayet: 95. Hiç kuşkusuz Allah'tır daneyi yaran, çekirdeği patlatan. Ölüden diri çıkarır O; diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte budur Allah! Peki, nasıl ters bir yöne çevriliyorsunuz?
Gerçek o ki yüce Allah, **"Ruh"** nuruyla **"Kalp"** danesini yarıp kalp danesinden ilimler ve marifetleri ve kalp nuruyla benlik çekirdeğini yarıp benlik çekirdeğinden ahlâk ve cömertliği çıkarıcıdır. Bazı defa ruh nurunun benliğe galip gelmesi ile benlik ölüsünden kalp dirisini dışarı çıkarır. Diğer bir defa da kalbin benliğe yönelmesi, arzu ve benlik hallerinin kalbi kaplaması sebebiyle kalp dirisinden benlik ölüsünü çıkarıcıdır. İşte hallerinizin bir halden başka bir hale döndürülmesine veya başka bir kalıba sokulmasına ve tavır ve hareketlerinizde sizi tersine döndürmeye kadir olan zat, ancak yüce Allah'tır. Böyle olmasına rağmen O'ndan başka görülenlere neden çevriliyorsunuz?

Ayet: 96. Şafağı yarıp sabahı ortaya çıkaran O'dur. Geceyi dinlenme zamanı yaptı; Güneş'i ve Ay'ı hesap aracı. İşte budur ölçülendirmesi o Azîz' in, o Âlim'in.
Sabah vakitlerini yarıcı olmasıyla, yani ruh güneşi nurunun doğması ve benlik üzerine parlaması ile kalpten kendilikte olma halleri karanlığını çıkarıcıdır. Ve benlik karanlığını, kalbin, bazen istirahat etmek için içinde sakin olacağı bir mesken yapmıştır.
Başka mana: Benlik karanlığını, kendisinde bedene ait kuvvetlerinin durmakta olduğu ve sıkıntıdan kurtulmuş ve rahatlık bulduğu bir konak ve ruh güneşiyle, kalp ay'ını, şerefli baki olana ait arasında hesaplanmış ve saygı gösterilen yaptı.

Bir başka mana: Ruh güneşi ile kalp ay'ını, haller ve vakitler hesabı ilimlerinin, kendileriyle şereflendirilmiş yaptı. Bu özellik, kudret sahibi, belirme, açılma ve bunlarla örtünme ve gizlenme hallerini bilen ilim sahibi olan zatın takdiridir. Bazı defa güneş ve ay ile ve güneş ve aydan, celale ait örtüleriyle örtünür olmasıyla Azîz olur. Bazen de kendi tecellisi, güneş ve ay'ı kahr ve yok etme ile yüce olur. Ve işlemiş olduğunu hikmeti ile işler**...**

Ayet: 97. Karanın ve denizin karanlıklarında, kendileriyle yol bulmanız için yıldızları hizmetinize veren O'dur. Bilen bir topluluk için ayetleri gerçekten detaylandırmışızdır.
Yüce Hak sizin için duyu yıldızlarını kara ve deniz karanlıklarında, beden karasında, geçimlilik işlerine ve kalp denizinde, duyularınızla ilimler kazanmanız sebebiyle yol bulmanız için meydana getirmiştir. Gerçek o ki biz, ruh, kalp ve duyular ayetlerini; bunu bilen toplum için farklılık ile açıklamışızdır**...**

Ayet: 98. Sizi bir tek canlıdan vücuda getiren O'dur. Bu oluşumda bir karar kılma yeri var, bir emanet olarak kalma yeri. İyice araştırıp kavrayan bir topluluk için ayetleri biz tam bir biçimde detaylandırdık.
Yüce Hak, sizi bütün benlikleri bir arada barındırmakta olan bir benlikten meydana getirmiş olan **"Zat"** tır. Meydana çıkma halinde beden yerinde durmakta, yokluk halinde ise zat cemine emanet edilmiştir. Gerçek o ki biz, benliğin meydana çıkışı ve durmakta oluşu ve emanet edilmesi olan ayetlerini, anlayışların berraklığı ve kalplerin aydınlanması sebebiyle derin anlayış sahibi olan, iyice anlayan kişilere farklılık ile açıklamış olmaktayız**...**

Ayet: 99. Size gökten su indiren de O'dur. Biz o suyla her şeyin bitkisini çıkardık. Ondan da bir yeşillik çıkardık. O yeşillikten birbiri üzerine binmiş daneler çıkardık. Hurma ağacının, tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzümlerden bağlar, zeytin, nar çıkardık. Birbirine benzeyeni var, benzemeyeni var. Meyve verdiğinde ve meyveler olgunlaştığında bir bakın onun ürününe! Bu size gösterilenlerde, iman eden bir topluluk için, çok ibretler vardır.
Yüce Hak, Ruh göğünden ilim suyunu indirip o ilim suyu ile her sınıf ahlâk ve fazilet otlarını, o otlardan benlik yeşilliği hallerini, ilim ve ahlâk sebebiyle güzel ve parlak süsler çıkardık. O çok taze olan benlik hallerinden, şerefli ve ölçülü işler, ibadetler ve kalbin kuvvetlenmesine sebep olacak doğru niyetler çıkarırız. Ve hurmanın çiçeğinden Hak yakınlığı olan salkımı, yanı akıl hurmasının ilgi duymuş olmasının açığa çıkmasından, alınıp yenilmesiyle yakınlaşmış, marifetler ve hakikatler üremiştir. Bu marifetler ve hakikatler ruh nuruyla meydana çıkmış olduğundan sanki sonradan akla gelmiş gibidir. Ve haller ve zevkler üzüm bahçeleri ve özellikle üzüm şırası sarhoş edici kalp sevgilerinin çeşitleri üremiş olmaktadır. Ve böylece düşünce zeytinini ve şerefli yardımlar ve benlik gidişlerinden bir araya gelmiş olan içten bağlılık kuruntuları narını dışa çıkarırız. Bütün bu oluşların, mesela zat ve sıfat sevgisi gibi, marifetler ve hakikatler, işler ve niyetler gibi ve akıl erdirmeler ve düşünceler gibi bazısı bazısına benzeyenlerdir. Veya sevgi çeşitlerinin ibadetlerle, işlerle olduğu gibi bazısı bazısına benzeyen değildirler.
Başka mana: Rütbe'de, kuvvet ve zayıflık göstermede, aydınlıkta ve gizlilikte birbirine benzeyen ve benzemeyen yemişleri dışa çıkarmış oluruz. Bu yemişler, meydana gelmiş olduğu vakit, Hak yoluna giriş zamanında ve başlangıç halinde gözetme ile bu işlere uymuş olunuz ve bakışlarınız lezzetler içinden bu yemişlere olsun ve Hakk'a ulaşma zamanında huzur ile bunların olgunluğuna bakmış olunuz. Gerçek o ki, şu saymış olduğumuz ayetler ve hallerde, ilme ait imanla iman etmiş olanlara büyük işaretler vardır**...**

Ayet:100. Allah'a bir de cinleri/gözle görülmeyen yaratıkları ortak koştular. Oysaki onları O yaratmıştır. Bilgisizce O'na oğullar ve kızlar isnat etme saçmalığını gösterdiler. Şanı yücedir O'nun. Onların nitelemelerinin ötesindedir O.
Yüce Allah'a ortak koşanlar, kendilerini yaratmış olanın, tek yaratıcı olan yüce Allah olduğunu bildikleri halde, onlara ibadet ve boyun eğmiş olmaları ile kuruntu ve hayal cinlerini Allah'a ortak yaptılar. Hâlbuki kendilerini ve boyun eğmiş olduklarını yaratanın yüce Allah olduğunu gerçekten de bilip dururken hangi düşünce ile başkalara tapınıyorlar? Ve yüce Hakk'ın sıfat ve isimler tecellileri olup, başkalıkta olmayarak sadece yüce Allah ile tesir edici olduklarını bilmemiş olarak akıllar ve canların sanki Allah'tan doğma. Ve Allah gibi bir takım tesir ediciler, karışık ve katışık olmayanlar olduğuna inanıp, su katılmamış bir iftira ile yüce Allah'a akılların bir araya getirildiği oğullar ve canların bir araya getirilmiş olan kızları nispet ettiler. Yüce Hak, kendisine özel olan açığa çıkma ile başkasının olmayan bir varlık olup, akılları ve canları, bir tecellisiyle kendi varlığından açığa çıkarmış olduğu ve yaratılanlar olduğu belli olup, onların bir şeyi yaratıp açığa çıkaran olmaktan uzak olan o iftiracıların tarif ettikleri şeylerden yüce ve büyük olandır**...**

Ayet:101. Gökleri ve yeri yaratıp donatan Bedi' Odur. Nasıl çocuğu olur O'nun, kendisinin bir eşi olmadı ki! Her şeyi O yarattı ve her şeyi en iyi şekilde bilen de O' dur."
Yüce Hak, ruhlar âlemi göklerinin ve bedenler âlemi yerinin en güzel şekilde yaratıcısıdır. Yani eşi ve benzeri olmayan olduğu gibi, benzeri görülmemiş şekilde meydana getiren ve düzenleyendir. Bu böyle iken yüce Hakk'a ne şekilde bir şey benzeyen olabilir? Hal-bu-ki O'nun dişi olan bir sahibi olamaz. Çünkü dişi olan sahip, kendi cinsinden ve benzerden olabilir. Hâlbuki yüce Hak, hiçbir şeyle ayni cinsten olan değildir. Bir cinsten olmadığı vakit benzeyeni dahi olmaz. Bundan dolayı kendisinden doğmuş olan bir eş ve benzer yoktur. Yüce Allah her şeyi ilgi duyan, isteyen ve şiddetle sevinç içinde olabilen yapması sebebiyle, zatında o şeyi açığa çıkarmış olarak ve kendi varlığı ile o şeyi var olan özellikte yaratmıştır. Yoksa yaratılmış o şey yüce Allah'ın eşi olarak var olmuş değildir. Ayette ifade edildiği gibi yüce Hak, her bir şeyi bilendir. O'nun ilmi, akıllar, canlar ve başka olarak görünen her ne varsa tamamını kuşatmıştır. Ki, varlığı her şeyi kuşatmış olduğu gibi, hal şu ki, akıllar ve canlar, Hakk'ın ilmini kuşatamaz. Ve bunlar, ancak Hakk'ın ilmi ile bilinir. Ve Hakk'ın varlığı ile vardırlar. Bundan dolayı Hakk'a benzeyen olamazlar. Çünkü kendi kendine var olanlar değillerdir. O halde meydana getirilen bir şey, ne şekilde mutlak varlığa benzeyen olabilir? Elbette olamaz**...**

Ayet:102. Rabbiniz Allah işte budur! İlah yok O'ndan başka. Her şeyin yaratıcısıdır, Haalik'tir O. O'na kulluk/ibadet edin. O her şeye Vekîl'dir.
İşte eşi ve benzeri olmayan ve bu yaratıcılıkla ilgili sıfatların tümüyle sıfatlanmış olan yüce Allah, sizin Rabbinizdir. Ayette dendiği gibi **"Lâ İlâhe illâ hüve"** Yani, her şeyi içine alması değeriyle varlıkta Allah'tan başka bir şey yoktur. Sıfatının farklılığı değeriyle o her şeyin yaratıcısıdır. Bundan dolayı ibadeti sadece O'na ayırmış olunuz. Yani, ibadeti sıfatların tümüyle sıfatlanmış olan varlığa ayırmış olun ki, o varlık da Allah'tır, başkası değildir. Ayette ifade edildiği gibi yüce Allah her şeye **"Vekîl"**dir. Yani ibadet edici olmaya lâyık olan her şeye vekil olamaz, ancak her şeyi başlangıçtan yaratan ve bununla beraber tamamına vekil olup, koruyucu ve çare bulucu olan ve kendilerine ulaşan olacak kemale erişinceye kadar rızık ve ihtiyaçlarını ulaştıran Zat, kendisine ibadet edilmesine hakkı olandır**...**

Ayet: 103. Gözler onu fark edip kavrayamaz. Oysaki O, gözleri görür/ bilir. O Latîf'tir, lütfu çok olduğu halde kendisi görülemez; Habîr'dir, her şeyden haberdardır.
Yaratılmış olanların gözleri yüce Hakk'ı idrak, yani kavrayıp kuşatmış olamaz. Çünkü yüce Allah, gözlerin kuşatıcı ve kavrayıcılığından daha ulu ve latiftir. Bundan dolayı gözler, yüce Allah'ı nasıl bir özellikle kavramış olabilir ki yüce Allah' tan bir nur olan kendi öz benliklerini idrak etmekten acizdirler. Yüce Allah ise, her şeyi kuşatmış olduğu ve kavrayıcılığı Latîf olduğu için bütün gözleri idrak eder ve kuşatmış olur. Yüce Hak latif olduğu gibi, ayni anda her şeyden haberdardır**...**

Ayet:104. Gerçek şu ki size Rabbinizden gönül gözleri gelmiştir. Kim görürse kendisi yararına, kim körlük ederse kendi zararına... Ben sizin üzerinize bekçi değilim.
Size Rabbinizden apaçık ayetler gelmiştir ki, onlar da kalplerin görücülükleri olan nurlarından bir araya getirilmiş olan, görme sıfatının suretler tecellileridir. Basiret ile basarın farkı şudur ki, gözün görmesine sebep olan nura **"Basar"** kalbin görmesine sebep olan nura ise **"Basiret"** denilir.
İmdi: Her kim Rabbinden gelen bu nurlarla görücü olmuş ise görmesinin ve doğru yolu bulmuş olmasının faydası kendisinedir. Hakk'a giden doğru yoldan perdeli olup, kör olanın örtünmüş olmasının zararı başkasına isabet etmiş olmaz, yine kendisinedir. Ve dikkat ediniz ki ben, sizi gözetici ve sapkınlıktan koruyucu değilim. Belki koruyucu olan sadece yüce Allah'tır. Sizi de yaptıklarınızı da korumuş olur**...**

Ayet:107. Allah dileseydi, şirke batmazlardı. Biz seni onlar üzerine bekçi yapmadık. Sen onlara vekil de değilsin.
Eğer ki yüce Allah dileseydi, onlar Allah'a ortak koşamazlardı. Yani, olmuş olan şeylerin tamamı, ancak İlâh'a ait olan istek ile olmuş olur. Ve şüphe yoktur ki, Allah'a ortak koşmanın oluşmasına sebep olan kabiliyetleri, adet, baba ve soydan gelen öğretim ve diğer çeşitli sebepleri de, Allah'ın iradesi ile var olmuştur. Yoksa Allah irade buyurmamış olsaydı hiçbirisi olmuş olmazdı. Bundan dolayı, iman edecekler ise yüce Allah'ın hidayet vermesiyle olacaktır. Ve eğer onlar iman etmezler ise, sen kendini zorlama. Çünkü biz, seni onları sapkınlıktan koruyan bir korucu yapmadık. Ve sen, onların iman etmeleri konusunda vekil belirlenmiş değilsin. Bu ayet, ilerideki bir ayette bulunan, **6/148. "Eğer Allah dileseydi, ne biz şirke sapardık ne de atalarımız.** Sözüne yapılan tarife ters değildir. Çünkü Allah'a ortak koşmuş olanlar, o sözü, inanç ve inanç doğrultusu olan anlayış yönünden demeyip, belki inkârda ısrarcı olmalarından, bu

yalandan olan bahanelerle teklif edilen iman ve işlerden kaçınma ile imanı kendilerinden uzaklaştırmak için o sözü söylemişlerdir.
İmdi: Allah'a ortak koşanların o sözleri her ne kadar işin hakikatinde doğru ise de, fakat kendileri sözlerinde yalancı ve Resul'ü yalanlamış oldular. Çünkü doğrulamış olsalardı; müminlerin tevhidi de ve böylece her dinin, Allah'ın iradesiyle olduğunu bilecekler, buna dayanarak inat etmez ve hiç kimseye düşmanlık etmeyeceklerdi. Ve eğer, her şeyin ancak İlâh'a ait irade ile olmuş olduğunu bilselerdi; müşrik olarak kalmayacaklar, belki tevhid ehli olacaklardı. Fakat onlar, bu sözü yalanlamak ve inat için ve kendilerinin Allah'a ortak koşmaktan yasaklanmış olmalarının mümkün olmadığını ispat etmek için demişlerdir. Bu sebepten yüce Hak, onları bu sözlerinden dolayı ayıplamıştır. Yoksa hakikatte ve işin aslında böyle olmadığı için değildir. Çünkü onlar, İlâh'a ait istek ve yüce Hak, geçmiş zamanda onların şirk koşabilecek olduklarını irade ettiği gibi, bu anda da iyi niyet göstermedikleri için iman etmelerini irade etmediğinden haberdar değildirler. Çünkü içlerinden iman edenlerin iman etmesi ile bunların hepsinin kalplerinin mühürlenmiş olanlardan olmadıkları anlaşılmıştır. Buna dayanarak, bazılarının iman ve tevhide kabiliyetli olup da bir takım adetlerle ve babalarından almış oldukları yanlış şeylerle Hak'tan örtünmüş olarak, Allah'a ortak koşmalarının geçerli olacağından hiç şüphe duymaz olurlar. Ki, sonradan bir sebeple ahiret azabının korkunçluğunu işittikleri ve korkmuş olmalarıyla o vakit örtüleri kaldırılmış olarak Hakk'a can atanlar olurlar. Ve Hakk'ı tevhid üzere bilip hakiki iman üzere olurlar. Bu sebeple Cenab-ı Hak, müşrikleri kullanmış oldukları sözleri üzere azarlamış. Ve kendilerinden devamlı şekilde şirk üzere olmalarını irade etmiş olduğu hakkında şahit ve kanıt istemiştir. Ve kendilerinden önce olup da şirk üzere ölenlere vaat edilen cezaları ile korkutmuştur. Ki, kendisinde az da olsa bir kabiliyet gösteren bir kişi, şahit ve kanıt getirmekten aciz kalınca ve evvelce geçen inkârcıların cezalarını da işitince, belki perdesi kaldırılmış olur ve kalbi yumuşar da iman eder. Ve bu oluş kendisine Hak'tan bir uygunlaştırma ve lütuf olmuş olur. Çünkü hikmetin açığa çıkması, sebepler âlemine dayanmaktadır. Fakat kalpleri mühürlenmiş, kovulmuş eşkıya takımından olanlar bu konuda uygun anlayış sahibi olmaktan kaçınanlar kendi bozuk hallerinden asla başlarını kaldıramazlar ve söylenenlere kulak tutmazlar**...**

Ayet:109. Tüm yeminleriyle Allah'a yemin ettiler ki, eğer kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklar. Söyle onlara: "Mucizeler ancak Allah'ın katındadır." Mucize geldiğinde de iman etmeyeceklerini anlamıyor musunuz?
Allah'a ortak koşanlar, eğer onlara aklın almayacağı bir olay, yani bir mucize gösterilecek olunursa elbette getirilmiş olan ayetlere ve o mucizeye iman edeceklerini ve terbiye dışı ve abartılı sözlerle yüce Allah'a yemin ettiler. Yani kendilerine Resul vasıtası ile gelmiş olan kanıtlardan ve açıklanmış olanlardan yüz çevirmiş oldukları halde bir takım mucizelerin meydana getirilmesini istediler. Çünkü duyguları ve kendilerine özel davranışları ile perdeli idiler. Bu sebepten hikmet ile davet ve kanıt ile ispat, akıl sahibi kabiliyetlilerde yaptığı gibi onların üzerinde tesir yapmıyordu. Yüce Allah Resul'üne, Habib'im onlara de ki: "Onların, ısrarla istemiş oldukları akıl almaz şeyler, kudret âleminden olmakla, ancak Allah'ın katındadır. Ve size ne olduğunu bilmedikleri şeyleri bildiriyor onlar, istedikleri mucizeler gelmiş olsa da yine iman etmezler. Yani, onların iman etmeyeceklerini ben sizden daha iyi bilirim." dedi.
Başka mana: Aklın almayacağı olağanüstü şeyler geldiğinde, onların iman edeceklerini nereden biliyorsunuz, mucizeler gelse de onlar belki iman etmezler. Yüce Allah'ın, iman etmesini istemediği bir kişinin, istemiş olduğu ve indirilmesi halinde iman edeceğini zannettiği mucizenin geldiğinde, onun kalbi ve görüşü çevrilir de "Bu sihirdir" demiş olur. Ve mucizenin gelmesinden evvel iman etmediği gibi, yine iman etmez. Ve yüce Hak, onu kendisinin tercihi olan nefs-i emmare sıfatıyla açığa çıkışında ve örtünmüşlüğünde terk eder. Bu sebepten dolayı, bir sonraki ayetin sonunda, **6/111. Allah'ın dilemesi dışında, yine de inanmazlardı. Ne var ki, çokları cehalet sergiliyorlar.** Buyrulmuştur. Yani iman etmeye kabiliyet göstermiş olan kişi, söylenilmiş olanı anlamış ve kanıtı da kavramış ve az da olsa İlâh'a ait hidayet nuruyla gönül görüşü açılıp önemsiz bir sebeple iman eder. Ve iman için kabiliyet göstermeyen iman için yaratılıştan uzak olan kişi, bütün mucizeleri görse de yine kendisinde hiçbir olumlu tesir meydana gelmiş olmaz. Fakat onların büyük çoğunluğu, imanın harikalarla olmayıp, İlâh'a ait istekle olduğu konusunda cahil olmaktadırlar. Hâlbuki mucizelerin müşahedesine dayandırılmış olan imana, hakikatte saygı duyma yoktur, değersizdir. Çünkü bu gibi iman, çok defa **"Sâmirî"** (buzağı davetçisi) dostlarının imanı gibi manasından kalpte bir şey olmayarak görülen ve hissedilen bir yalnızlık emri, bir anlayış ve dil ile kabul edilenden ibaret olabilir. Gerçek iman ise Hucurat suresinde, **49/14. Bedeviler: "İman ettik" dediler. De ki: "Siz iman etmediniz. Ancak Müslüman olduk deyin. İman sizin kalplerinize girmemiştir.** Buyrulmuş olması yönüyle ancak kalp ile olabilir**...**

Ayet:112. İşte böyle, biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Bunlar aldatmak için birbirlerine lafın yaldızlısını fısıldarlar. Rabbin dileseydi onu yapamazlardı. Bırak onları, düzdükleri iftiralarla baş başa kalsınlar.
Yüce Allah sevgili Resul'üne seslenerek: Habib'im, bana ortak icat edenlerin sana düşman oldukları gibi biz, her bir peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Onların bazısı, bazısına, aldatmak için aslı olmayan söyleri taşımış olurlar. Eğer Rabbin dileseydi onlar, o düşmanlıklarının gereğini yerine getireceklerdi. Bundan dolayı sen onları ve atmış oldukları iftiraları ile baş başa bırak. Ruhlar ile ilgili mertebelerinin düzenlenmesinde en berrak ve nurlu olan kabiliyetlerin, en karanlık ve kederli kabiliyetlerle karşılaşması gerekli olmuştur. Ve arada gerçeğe dayanan bir aykırılık bulunması dolayısıyla, bundan her peygambere bir düşman bulunması gereklidir. Karşısında bir düşman bulunmasının, peygambere faydası şudur ki: Kabiliyeti dolayısıyla, kendisi için belirlenmiş olan olgunluk, ancak yardım aramak için sevgi kuvvetiyle açığa çıkmış olabilir. Peygamber için meydana gelmiş olan kahır da, onun sebebiyle bencilliğinin kırılması içindir. Düşmanın, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizi, hafif ve aşağı görüp Hakk'a ihanet etmesi ve Peygamberin, düşmanının karşılık vermesi durumunda kalp makamında kararlı durması. Ve yerini korumada aşırı gayret ve düşmanı kahredecek fazileti elde etmede olan hırsı dolayısıyla kendini unuturcasına düşmanla uğraşır olduğundan. Ve benliğinden ve lezzetlerinden yüz çevirici olduğu halde yiğitlik göstermesi ve durmakta olduğu yerden, makamından uzaklaşmamak ve kendisine karşı ayıplama hakaret ve kışkırtmalara yol açtırmamak için hayvanlık ile ilgili hal giyinişlerden kaçınması içindir. İşte bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ***"Bana yapılan incitmeler, evvelki peygamberlerin hiçbirisine yapılmadı."*** diye buyurmuştur. Çünkü onda bulunan kemalat, yaratılmış ve yaratılacak olanların hiçbirisinde yoktur ve olamayacaktır. Buna dayanarak Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, nefsin sıfatlarından ve adetlerinden son derece uzak olduğu için, kendisinde var olan olgunluğun pasif halden aktif hale gelmesinin sebeplerinin daha kuvvetli olması gerekli olmuştur ki, bu durumu ifade edilen hadis-i şerif ile özetlemiştir**...**

Ayet:113. Ki ahirete inanmayanların gönülleri ona ısınsın, ondan hoşlansınlar, elde ettikleri şeylere sahip olmaya devam etsinler.
O peygamber düşmanlarının, bazısının bazısına aslı olmayan sözleri taşıyıp atmış olmaları. Ve gerçeğe karşı perdeli kalanların ve ahirete iman etmemiş olanların kalplerinin yakınlığı dolayısıyla, onlara eğilim gösterme ve onları sevdikleri için razı olup doğru yoldan sapmış. Ve sapkınlıklarının kuvvetlenmesi ve birbirine yardım ederek kendilerinde olan kötülükleri işlerliğe getirmeleri ve açığa çıkarmaları. Ve Peygambere karşı isyan ve saldırılarını fazlalaştırarak peygamberin kuvvet ve kemalinin artmasına sebep olma. Ve böylece bu sebeple mümin olanların kabiliyetlerinde peygambere yakınlığı artmış olma ile heyecana gelerek gayretlerinin harekete geçmesinin görülmesi. Ve peygambere sevgi duymaları ve yardımlarının artması ve böylece kemalatlarının da açığa çıkmış olması ve peygamberin müminlerle kuvvet bulması içindir. Ki ***"Şeyhlerin şöhret sahibi olması ve müritlerinin çoğalması, ancak kendilerini inkâr edenler vasıtasıyladır."*** Denilmiştir**...**

Ayet:115. Rabbinin sözü hem doğruluk hem de adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek hiçbir kuvvet yoktur. En iyi işiten, en iyi bilendir O.
Herhangi bir Müslümancın **"İslâm"** ı (Hakk'a teslim olması) ve kâfirin **"Küfrü"** (Hakk'ı inkâr etmesi) ve bir kişiye sevgi duyması ve düşmanlık edenin düşmanlığı hakkında ezelde Rabbinin hüküm ve takdiri ile olabilirliği belirlenmiş olup açığa çıkması belirsiz olan oluş. Ve her sözün ve halin ve kemalin kendisinden açığa çıkması kişinin göstereceği kabiliyetin yatkınlığı ve o şahsın, o hali ve olgunluğunun gerekliliği sebebiyle doğru ve adalete uygun bir hüküm olarak gerçekleşmesi tamam olmuştur. Rabbinin ezele ait olan hükümlerinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusundaki takdiri değiştirebilecek hiç kimse yoktur. Bundan dolayı Rabbin onların açık etmiş oldukları sözleri işitici ve değer verdikleri işleri bilici olduğu gibi, gizlemiş oldukları sözleri işitici ve işlerini de bilicidir**...**

Ayet:116. Yeryüzündeki insanların çoğunluğuna uyarsan seni Allah yolundan saptırırlar. Sadece sanıya uyarlar onlar ve sadece saçmalarlar.
Ve Habib'im! Eğer sen, dünyaya, benlik ve huylar âlemine eğilim gösterme ile aşağı yönde bulunan kişilere boyun eğecek olursan onlar, aslı olmayan ve yok olucu şeyleri süsleyip ve kendilerinin içinde olduğu aşağı yöne davet etmekle seni gerçeğe karşı gölgelendirmiş olurlar ve saptırırlar. Onlar, bencillik duraklarında kuruntu ve hayaller ile Hakk'a yakınlık mertebesinden perdelenmiş oldukları için zandan başka bir şeye uymuş olmazlar, ancak zanna uymuş olurlar. Ve onlar, gerçeğe uymuş olmadıklarından manaları ve ahireti;

doğruluk ile değil, ancak dünya hayatı ve şekillerle ahireti tahmin ederler. Ahiret hallerini, Hakk'ın zat ve sıfatlarını, kendilerine ait geçimlilik hallerini ve kendilerine ait zat ve sıfatlar olarak değerlendirmiş olmakla Allah'a ortak koşarlar ve haram edilmiş olan şeyleri, kendilerine ve başkalarına helal sayarlar**...**

Ayet:118. O halde, O'nun ayetlerine inanıyorsanız, üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yiyin.
Bundan dolayı şimdi siz, bir hayvanın kesilme hali üzere ona Allah ismi okunmuş olması ile onun etinden yiyiniz. Bu ayeti manası; Maide suresinde yapılmış olan açıklamadan bilinebilir. Bu ayet, **"Mudill"** (sapkınlığa düşüren) ismini almış olan kişilere boyun eğmekten ve uymuş olmaktan yasaklanmış olmaya sebeptir. Yani, mudill ismine alet olmuş kişilere uymaya gerek olmadığı sebebiyle Allah isminin okunduğu şeylerden yiyiniz demektir**...**

Ayet:120. Günahın açığını da bırakın, gizlisini de.
Yüce Allah'ın emirlerini çiğnemiş olmakla oluşan günahın açık olanını, yani el ayak ve diğer organlar üzerinde akıp geçmiş olan kötü sözleri ve işleri ve bozuk inanç ve anlayışları ve kötü ve aslı olmayan niyetleri terk ediniz**...**

Ayet:122. Bir ölü iken kendisine hayat verdiğimiz, insanlar içinde yürümesi için kendisine ışık sunduğumuz kişinin durumu, karanlıklar içinde kalmış, bir türlü ondan çıkamayan kişininki gibi olur mu? İşte böyle! Küfre sapanlara, yapmakta oldukları süslü-püslü gösterilmiştir."
Kendi ve kendi ile ilgili nefsin sıfatları ile Hak'tan örtünmüş olunması sebebiyle cahillik hali üzere ölü iken. Ve biz, ilim ile ve Hak sevgisi ile veya sıfatımız tecellileri ile kendiliğe nispet edilmiş sıfat örtülerini hakikat üzere görmüş olarak kendisini dirilttiğimiz. Ve kendisine ilim ve hidayetimizden, insanlar arasında onunla gezebileceği bir nur yaptığımız kişi, kendiliği ve kendine nispet ettiği sıfatlar ve işleri yüzünden birkaç derece aşağıda ve karanlıklar içerisinde bulunan ve o karanlıklardan dışarıya çıkamayan kişi gibi olur mu? Elbette olmaz. Böylece o perdelilere kendi yapmış oldukları kendilerine süslü-püslü hale getirilmiş ve o yaptıklarıyla Hakk'a karşı perdeli olmuşlardır**...**

Ayet: 123. Biz bu şekilde her kentte/medeniyette kodamanları, o kent ve medeniyetin suçluları yaptık ki, orada oyunlar tezgâhlayıp tuzaklar kursunlar. Aslında onlar öz benliklerinden başkasına oyun oynamıyorlar ama farkında değiller.
Yine böylece, peygamberlerin kemalatlarıyla yükseltilmiş olmalarındaki hikmet. Yani, var olanlar ve eşyaya ait marifet amacı ile her memlekette, hele bedenden ibaret vücud kentinde de nefs-i emare (emredici benlik) kuvvetleri gibi, o memleketin bir takım günahkârları kalbin gölgelendirme ve şaşırtma ile karışıklığa düşürülmesi. Ve ayartılıp azdırılması ile o memlekette tuzak ve hile yapmaları için, o memleketin ileri gelen büyükleri yaptık. Gerçekten onlar başkasına değil, ancak kendilerine tuzak ve hile yapabilirler. Çünkü onlar bedenin harabe haline gelmiş olmasında en kötü haller üzere ve en çirkin şekiller üzere diriltildikleri zaman, cisimlere ait aletlerin meydana gelmesiyle beraber, benliğin arzuları ve lezzet ve aşırılıklarından mahrumluk cehenneminde aletler ve sebeplerin yokluğu ateşleriyle yanmaları sebebiyle, tuzak ve hilelerinin neticesi yine kendilerine dönecektir. Fakat bu hali akılları ile fark edemiyor ve kavrayamıyorlar**...**

Ayet:124. Onlara bir ayet geldiğinde şöyle demişlerdir: "Allah resullerine verilenin tıpkısı bize de verilmedikçe asla inanmayacağız." Allah resullük görevini nereye sunacağını daha iyi bilir. Suç işleyenlere, oynadıkları oyunlar yüzünden Allah katında bir küçüklük ve şiddetli bir azap öngörülmüştür.
Ve onlar kalbe ait oluşlardan bir ayet ve yaratılmış meleklere ait hallerden bir doğuş nuru veya ilim, hikmet ve ruhtan bir bereketlenme geldiği vakit, ondan yüzünü çevirme ile inkâr ederler ve kuruntu ve hayal tarafından aklın ve düşüncesinin kavrayışları gibi kavrayışlarının olmasını istemiş olurlar. Ve o ayetlere iman etme ve anlamış olmak için doğru olan kanıtlara karşı olacakları akla getirmelere ait bir araya getirilenleri ve yanıltıcı söz kuruntularını dilemiş olurlar. Yüce Allah, **"Risâlet"** (peygamberlik) görevini nerede açığa çıkarmış olacağını en çok kendisi en çok bilicidir. Peygamberlik görevini ancak geçerli olanda, yani hayaller boşluğundan soyunmuş olan ruha ait kuvvetlere verir. Hakk'ı görememe örtüsü altında saklanmaları ve doğru yolu bulmaya kabiliyeti olanları. Ve berraklığa ait kalplerden doğru yolu bulanların yollarını şaşırtmış olma hileleri sebebiyle suç işlemiş olanlara bedenin perişan olmasıyla güç ve oyunlarının kaybolması sebebiyle yüce Allah katında aşağılık işlerde olma. Hakaret ve hileleri sebebiyle cisme ait geçimliliklerde

kendilerine uygun gelen şeylerden mahrum olmaları ve kendilerine ters olan şeylerin kendilerine ulaşmasıyla şiddetli bir azap dokunacaktır**...**

Ayet: 125. Allah, iyiye ve güzele götürmek istediğinin göğsünü İslâm'a açar. Saptırmak dilediğinin de göğsünü öylesine daraltıp tıkar ki, o, göğe yükseliyormuş gibi olur. Allah, iman etmeyenler üzerine pisliği işte böyle atıverir.

İmdi: Bu kuvvetlerden hangisinin akla boyun eğmede doğru yolda olmasını yüce Allah istemiş olursa ona, ayette söylendiği gibi **"İslam"**ı (teslim olmayı) kolay eder. Ve kalbin nurunu kabul etmesi ve kalbe teslim olması için onun kalp yönüne gelen yüzünü yükseltir ve genişletir. Ve yüce Allah, kimi alçaltmış olmayı dilemiş olursa ona teslim olmayı zorlaştırır ve onu, doğru yola girmekte aciz bırakır. Sözünü ettiğimiz bu te'vile göre, kalp nuruyla nurlanmak ve kalpten bereketlenme istemek konusunda mümkün olmayan bir işe girişir gibi onun göğsünü, karanlık sahibi ve kabiliyetini, hidayet nurunu kabul edicilikte kusurlu yapar. Fakat açığa çıkmış olan mana üzere, geçmiş olan ayet ile anlatılmak istenen: Yüce Allah, tevhide girme konusunda doğru yola girmesini dilemiş olduğu kişinin göğsünü, Hakk'ın nurunu kabul etmesi. Ve kalbin, benlik tarafına gelen yüzünden, nefsin sıfatları olan örtülerinin açılmasıyla varlığın Allah'a teslimi şekliyle göğsünü yarar. İşte o vakit kalp, Hakk'ın nurunu kabul etmesi için genişler. Ve yüce Allah, alçaltmayı dilediği kişinin, benliğin kalbi kaplaması ve onu sıkması sebebiyle göğsünü darlaştırır. Sanki o kişi, o bedene ait hali ile beraber ruhun göğünde yükselmeye çalışır. Hal-bu-ki bedene ait hal ile beraber, ruh göğünde yükselmek olamayacak bir iştir. İşte böylece yüce Allah, iman etmeyenlere, maddeye ait ilgiler pisliği ile bulaşmış olmak veya bedene ait şekil ile kızgınlığa uğrama pisliğini yapmış olur**...**

Ayet:126. Rabbinin yolu işte budur; dosdoğru, kıvamında... Biz öğüt alan bir topluluğa ayetleri detaylı bir biçimde açıkladık.

Yani akıl duygusuna sahip olan insan için gerekli olan tek yol, tevhitte olma. Ve kendisine nispet ettiği zatını Allah'a teslim etme yolu, yani Rabbinin, görüntü ve mânâ tarafına veya başkalığa bakmaya ve Hakk'a ortak koşmaya eğilim gösterir olmaya hiçbir yönüyle bir eğriliği bulunmayan **"Sırat-ı müstakim"** olarak ifade edilen dosdoğru yoludur. Biz, kabiliyetlerinde saplanmış olan marifetler ve hakikatleri hatıra getirip konuşur olanlara gerçek bir şekilde kılavuzluk eden ayetleri ayrıntılı olarak açıklamışızdır**...**

Ayet:127. Rableri katındaki huzur ve esenlik yurdu onlarındır. İşler oldukları ameller yüzünden O, onların Veli'si oluvermiştir.

O kişiler ki, Rabbinin dosdoğru yolundadırlar onlara Rableri katında, zat ve sıfat huzurunda her noksanlık ve belâdan ve hallerin meydana gelmesi ve sonraya kalmış olabilecek olanın varlığı korkusundan kurtulmuşluk olan selâmet meydana getirilmiştir. Onların Hak yolunda gidişlerinde, kalbe ait ve beden kalıbına ait işlerin sebebiyle sonradan meydana gelebilecek yönlerinin yok olmasından sonra devamlı bekâ ile yüce Allah onları kendi eminliğine alır. Ve sevgi ve kemalini onlara vermiş olarak zat ve sıfatının gölgesine dâhil eder. Bilinmelidir ki, onların tek dostu ve sahibi **"Zü-l celal"** ululuk ve yücelik sahibi olan Allah'tır**...**

Ayet:128. Gün olur şöyle diyerek onları huzurunda toplar: "Ey cinler/ görünmez varlıklar topluluğu! Şu insanlara gerçekten çok ettiniz." Onların insanlardan olan dostları şöyle derler:" Rabbimiz, kimimiz kimimizden yararlanmıştı. Bizim için belirlediğin sürenin sonuna geldik." Buyurur ki: "Barınağınız ateştir. Dilediğim zamanlar hariç orada süreklisiniz." Senin Rabbin Hakîm'dir, Âlim'dir.

Biz yaratmış olduğumuz insan ve cinlerin tamamını mutlak olan kendi cem yerimizde topladığımız zaman, "Ey benliğe ait kuvvetler olan cinler siz, duygular ve görünen organların çoğunu. Veya: İnsanlara ait şekillerin çoğunu, sizin uyanlarınız ve boyun eğicileriniz yapmak ve dünya nimetlerini ve cisme ait lezzetleri, onlara süsleyip ve çirkini güzel, kötüyü iyi olarak göstermek ve günah işlemeye kışkırtmak şekliyle yollarını şaşırtmış oldunuz." deriz. Ve insanların içinden o şaşırtıcıları dost tutmuş dostları, "Ey Rabbimiz, bizim her birimiz, toplanmış olma şeklinde bir diğeri ile faydalandılar. Görünen o ki: Şimdi ölümle veya cisme ait geçimlilik ile bizi geciktirmiş olduğun ecelimize, son durumumuza ermiş olarak en çirkin bir görüntü ve en kötü olacak bir geçimliliğe eriştik." derler. Yüce Hak, onlara olumsuz davranışlarından dolayı: "İşte size, lezzetten mahrum kalmak ve sıkıntıları duyma ateşi, orada sürekli olduğunuz hal üzere olan yuvanızdır." der. Ancak, yüce Allah'ın hafifletmesi veya inanç ve anlayışında kökleşmiş bir şirk hali olmadığı kişilerin kurtarılmasını dilediği vakit ve belirlemiş olduğu zaman içinde azaptan uzak olurlar. Gerçek o ki, Rabbin hikmet sahibidir. Hikmetinin gerekliliği üzere, size kendilerinizin kazanmış olduklarınız haller, şekiller ile

azap eder. Ve inancı ve anlayışı sebebiyle azap içinde olan ve verilmiş olan hükümden dolayı azabı devamlı olanı veya yapmış oldukları kötülükleri ile azap içinde olup yaptığı kötülük kadarı azap görüp, sonrasında kurtulacak olanı da bilicidir. Ve böyleleri için sonraki ayette, **6/129. İşte biz, zalimlerin bir kısmını bir kısmına, kazanır oldukları şeyler yüzünden bu şekilde dost eder/musallat ederiz."** Buyrulmuştur. Yani, böylece kazanmış olduklarının ve birbirlerini tutmuş oldukları sebebiyle zalimlerin bazısını, bazısının dostu yaparız. Anmış olduğumuz insan ve cin gibi zalimler de birbirlerine dost olup beraberce azapta toplanmış olurlar. Veya: Kazandığı ile ateşte azap etmek için zalimlerin bazısını bazısına veli (dost) yaparız**...**

Ayet:130.Ey cinler ve insanlar topluluğu! İçinizden, size ayetlerimi anlatan ve şu gününüzle yüzsüze geleceğiniz hususunda sizi uyaran resuller gelmedi mi? "Kendi aleyhimize tanıklık ettik." dediler.

Bu ayet için, evvelce yapılmış olan bir te'vile göre mama: "Ey batın ve zahir kuvvetleri size, kendi cinsinizden olan bir kuvvetten başka bir şey olmayan akıllarınızdan resuller, ayetlerimizi size hikâye eden, okuyup anlatan ve sizi bu gününüzün görünecek yüzüyle korkutan resuller gelmemiş miydi? Onlar pislik içinde olduklarını itiraf ederek, "Yarabbi! Bu azabı hak etmiş olduğumuza dair benliğimiz üzere şahitlik ediyoruz." derler. İş bu soru ve cevap şahitliklerin tamamı, hal dili ile ve özelliklerin açığa çıkması iledir. Nitekim "Duvar çiviye, beni ne diye yarıyorsun demiş; çivi de; beni çakan kişiye sor, diye cevap vermiş." diye söylenir. Ve böylece el ve ayakların, işledikleri işlerinin hallerine uygun şekillerle meydana gelmiş olması ile şahitlik etmeleri ve o şekillerle azap görmeleri gibidir**...**

Ayet: 131. Sebep şudur: Rabbin, halkı habersiz bir haldeyken kentleri helak edici değildir.

İş bundan ibarettir. Çünkü Rabbin halkı gerçeklerle uyarılmamış, habersiz bir şekilde içinde bulundukları kenti bir zalim kişi gibi yıkıp yok edecek değildir ve olmamıştır. Bu ayet-i kerime, peygamberlerin gönderilmesi ve ayetlerin açıklanmış olduğuna ve uyarı ve korkutmak ile şahitliğin meydana gelmesi daha uygun olacağı gerekliliği ile yapıldığına işarettir. Çünkü gerçeklerden habersiz bir şekilde perişan edilip ortadan kaldırılmaları hikmete ters bir durumdur**...**

Ayet: 132-133. Her birinin, yapıp ettiklerinden kaynaklanan dereceleri vardır. Dilerse sizi ortadan kaldırır, sizden sonra dilediğini yerinize getirir."

Herkes için yapmış oldukları işlerinden dolayı Hakk'a yakınlık ve uzaklıkta kalma dereceleri vardır. Ve eğer Rabbin dilerse, kendiliğinizde olmanızın yok edilmesiyle sizi başkalık hastalığından kurtarır. Ve sizin kendiliğinizden sonra rahmetiyle boyun eğenler halkından dilediklerini sizin yerinize için görevli yapar**.**

Ayet: 146. Bunu onlara azgınlıkları yüzünden bir ceza olarak yaptık. Biz elbette sözünde duranlarız.

İnsanlara nimet olarak yaratılmış olan güzel şeyleri, bazı toplumlar için haram edilmesi bu ayetin sonunda öz olarak ifade edilen davranışları sebebiyledir. Ve olumsuz davranışlarıyla başkalarına zulüm ettikleri için haram edilmiş olanlar onlar için bir ceza ve o cezalarının uygulanması da bir cezalandırmadır. Ve yüce Allah ayetin sonunda, "Elbette biz, zulmün cezasıyla onları cezalandırmakla sözünde duranlarız." diye buyurmuştur. Ve sonraki ayette Resul'üne seslenip, **6/147. Artık seni yalanlarlarsa şunu söyle: "Rabbiniz çok geniş bir rahmetin sahibidir. Ancak O'nun azabı günaha batmışlar topluluğundan uzak tutulamaz."** Buyrulmuştur. Bu ayetin son cümlesi gereğince suçlu olan kişilerden şiddetli olan kahrını kaldırmış olmaz, belki çok defa kahrını, lütfu suretinde ve lütfunu kahrı şeklinde vermiş olur**...**

Ayet: 148. Şirke batanlar şöyle diyecekler. "Allah dileseydi, ne biz şirke sapardık ne de atalarımız. Hiçbir şeyi haram da yapmazdık." Onlardan öncekiler de azabımızı tadıncaya kadar bu şekilde yalanlamışlardı. De ki: "Yanınızda, önümüze çıkaracağınız bir ilminiz var mı? Zandan başka bir şeye uymuyorsunuz. Sadece saçmalıyorsunuz.

Allah'a ortak koşanlar, yüce Allah, mutlak irade ve kudret sahibi olmasını bahane ederek, yanlış tercih ile kendilerinden açığa çıkan kötülüklerin kendilerine azap edici suretler olarak gelecek olduğunda üzerine ayette ifade edildiği gibi, "Eğer Allah dilese idi biz de atalarımız da şirk etmez ve hiçbir şeyi haram yapmazdık. Diyeceklerdir. Ve yine ayette denildiği gibi, bunlardan evvel Resulleri inkâr edenler de inat ederek inkâr ediciliklerini İlâh'a ait iradeye bağlamış olmaları ile ayni şekilde yalanlama yapmışlardı. Ve

inkârları ile azap edildiler. Habib'im sen onlara: "Eğer bunun böyle olduğuna dair bir ilminiz ve kanıtlarınız var ise açıklayınız. Siz zandan başka bir şeye değil, ancak zanna uymaktasınız ve sadece saçmalamış oluyorsunuz." deyiver. Ve eğer ki onlar, kullanmış oldukları bu sözü ilme dayandırmış olsalar, tevhid ehillerinin imanının ve her şeyin ancak Allah'ın iradesi ile olmuş olduğunu bilecekler, bundan dolayı müminleri inkâr ve onlara düşmanlık etmeyeceklerdi. Belki de dost olacaklar ve müminlerle aralarında ters düşme sorunu kalmamış olacaktı. Ve ben hayatım üzere yemin ederim ki, eğer onlar, bu sözü ilimden alıp söyleselerdi Allah'a ortak koşanlar olmayıp, belki tevhid ehli olanlar olacaklardı. Fakat bu meselede zanna uymuş olmak ve yalanlamak ve inat amacıyla ve peygamberlerden işittikleri sözleri, peygamberleri susturma ve peygamberlerden çekinmediklerini ispat etmek amacıyla takdir ve tahmine dayanarak bu sözü söylediler. Çünkü onlar, kendilikte olma yerinde olmayla Hak'tan perdelenmişlerdir. Bu gibi perdelenmişler için Hak yakınlığı nerede? Allah'ın iradesine ait bilgileri nerede? Olması asla mümkün değildir**...**

Ayet: 149"En mükemmel kanıt Allah'ındır. O dileseydi hepinizi toptan doğru yola iletirdi."
Habib'im de ki: "Son derece apaçık ve olgunluğa ermiş olan kanıt, yüce Allah'tır." Yani sizin, Allah'a ortak koşmuş olmanızı Allah'ın isteğine bağlamış olma zannınızı doğru olarak kabul ediyorsanız, gerçekten de, sizin yine müminlere ve diğer din ehli olanların aleyhine herhangi bir kanıtınız yoktur. Kanıt getirememiş olmanız, her din İlâh'a ait istek iledir. Bundan dolayı sizin de müminlere uygunluk gösterme ve onları doğrulamış olmanız gerekli olmuş olur. Belki müminleri doğrulamış olmanız ve sizin, iradesi olmadan hiçbir şey olmuş olamayan bir zat'a, iradesinin asla eseri olmayan bir takım şeyleri ortak yaptığınızı kabul etmenizin gerekli olduğu hakkında yüce Allah'ın, sizin aleyhinizde kanıtı vardır. Bundan dolayı siz, ahiret hayatı ezelinde Hak'tan uzak kalmayı ve cehennem azabını hak etmiş olan eşkıyalarsınız. Yani sizin ağzınızdan çıkan sözleriniz itibarıyla doğrusunuz, çünkü yüce Allah'ın iradesi olmadan bir şeyin meydana gelmesi mümkün değildir. Fakat eğer gerçekten sizin tercihiniz olmadan inkâr ediciliğinizin açığa çıkmasını söylediğiniz gibi dileseydi, ayni şekilde hepinize hidayet ederdi.
İmdi: Siz, hidayette olmanızı yüce Allah'ın dilememiş olduğunu nereden biliyorsunuz ki küfrünüzde ısrar ediyorsunuz?" de onlara. İşte bu ayet-i kerime, içlerinden hidayeti hak etmeye kabiliyet gösteren bir kişi belki bulunur da Allah'a ortak koşmaktan dönme ile kendisine hidayet ihsan edilir ümidiyle o gibileri heyecanlandırmaktadır**...**

Ayet: 151"De ki onlara: "Hadi gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: Hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın. Ana-babaya çok iyi davranın. Yoksulluk endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin; biz sizi de onları da rızıklandırırız. Kötülüklerin görünenine de gizli kalanına da yaklaşmayın. Allah'ın saygın ve aziz kıldığı cana, bir hakkı savunmak dışında kıymayın. Allah size bunları önerdi ki, aklınızı işletebilesiniz."
Habib'im! Onlara de ki; "Geliniz, Rabbimizin size haram ettiklerini ben okuyayım."
Allah'a ortak koşmak: Yani, öz bir biçimde Allah'a ortak koşmak, diye ifade edilen şey kendinde arzulara ve şeytana ibadet etmiş olmaktan başka bir şey değildir. Allah'a ortak koşanlar, açıkta ve gizlide kendilerine ve başkalara nispet ettikleri sıfatlar ile Hakk'a ait sıfatlardan örtünmüş olmalarıyla arzuları kendi üzerlerine amir yapmış olmakla, arzulara ibadet etme ve bu şekilde nelerin haram edilmesi konusunda Hakk'ın değil de arzuların, yapılması ve yapılmamasını gerekli kıldığı emirlerine boyun eğmiş oldular. Bir şeyi helal ve haram etmek konusunda da müşriklerin arzulara uymuş olduklarını ispat edince, kendilerinde Allah'ın emrine uymuş olmakla doğru bir şekilde ayırma ile helal ve haram edilecek şeylerin nelerden ibaret olduğunu açıklamıştır. Ve Allah'a ortak koşanlarla olan karşılıklı konuşma ile güzel ve helal şeyleri haram etmek meselesinde olunca, helal olan parçalara delil olması için haramları bir, bir saymış oldu. Ve bu yönden rezil olan cinsleri yasaklama ile faziletler olan çeşitlerin hepsini topladı ve kuvvetlerin en şereflisi olan konuşma kuvvetlerini rezil olanlarından yasaklanması ile başlamış oldu. Çünkü meydana gelebilecek olan konuşma kuvvetinin rezil olanı, büyük günahların en büyüğüdür. Ve tüm rezaletleri kendisinde toplayandır. Diğerleri olan hayvanlığa ait kuvvetler ile yırtıcılık kuvvetleri o kadar kötü değillerdir. Bundan dolayı ayette, yüce Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayınız. Çünkü Allah'a ortak koşmak, konuşma kuvvetinin, yani düşünce ve anlayış ve kavrama kuvvetinin, düşüncede hatalı olmasından, aklı kullanmasında ve kılavuzu anlamakta kusurlu olmasıyla oluşmaktadır.
Ana ve babaya iyi davranmak: Şirk konusundan sonra anne ve babaya iyilikte bulunmak önemli olarak kabul edilmiştir. Çünkü anne ve baba insana, vücud verme ve terbiye etmede en yakın sebepler ve yüce Allah'ın meydana getirme ve Rab lığına (Rububiyet' ine) kendilerini alet yaptığı vasıtalardır. Bu sebepten ***"Her kim anne ve babaya boyun eğmiş olursa Allah'a ve Resul'üne boyun eğmiştir.***

Buyrulmuştur. Anne ve babaya kötülük etmek, Allah'a ortak koşmaktan sonra gelen büyük günahtır. Ve anne ve babanın haklarını bilmemek, ancak Allah'ın hakları ve isim özelliklerini bilmemekten olmuştur.
Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyiniz: Anne ve baba haklarından sonra en önemli olan yasaklama, anne ve babanın fakir kalma korkusuyla çocuklarını öldürme kötülüğüdür. Çünkü bu kötülüğün işlenmesi için en önemli sebep. Yüce Allah'ın, her yaratmış olduğu canlının ihtiyacı olan rızkını alması sebeplerini de meydana getirmiş olduğuna ve kullarının rızıkları Allah'ın elinde olduğuna, dilediğine bol ve dilediğine dar ve az verdiğine, cahillikten, körlükten ve kader sırrından örtünmüş olarak, yaşam sürelerinin belirlendiği gibi rızıkların da ömürleri beraberliğinde olduğunu bilmemekten meydana gelmiş olmaktadır.
İmdi: Rezaletlerin **Birincisi:** Konuşma kuvvetinin, Allah'ın zatına ait marifeti hakkında, **İkincisi:** Allah'ın sıfat marifeti hakkında, **Üçüncüsü:** İlâh'a ait işler hakkında olan marifeti konusunda hatalı anlayışlardandır. O halde sözü edilen bu üç rezaleti kimse işlemez, ancak Allah'ın zat, sıfat ve ef'al' inden perdeli ve baş aşağı çevrilmiş olan kişi işlemiş olur. Bu örtüler de rezaletlerin aslı ve anasıdır. Bundan sonra, ayet ile hayvanlık ile ilgili kuvvetlerin rezaletlerini açıklamış oldu. Çünkü onun rezaleti daha açık ve daha önde olduğu görülebilir olanıdır. Ve sizler, ayette söylendiği gibi, akıl katında ayıplı ve çirkin olan kötü işlere yanaşmayınız. Büyük ahlaksızlık olan zina yapmak, faiz yemek ve sarhoşluk veren şeyleri içmek gibi açık olanlar ve anılmış olunan ahlak dışı amaç edinme ve niyet etmek gibi ve bir şeyi çalmak, kötülükleri gizlice işlemek gibi gizli olan kötülüklere de yanaşmayınız. Bundan sonra ayet ile yırtıcılık kuvvetlerinin rezaletleri açıklanması, yani siz yüce Allah'ın haram etmiş olduğu benliği öldürmeyiniz. Ancak şirk işleme ile Hakk'ı inkâr etmiş olma ve cana karşılık gibi gerçeğe dayanan bir sebeple benliği öldürmek ayrı tutulmuştur. Ve bunlar üzerinde aklınızı çalıştırınız sözüyle Allah ayetini tamamlamıştır. Yani üç kuvvetin rezaletleri cinslerinden sakınmanız ile yüce Allah size öğüt vermiş oldu ki, belki sizler aklınıza sahip olursunuz. Yani bu rezaletlerden ancak akıl sahipleri kaçınırlar, bunları işlemiş olan kişilerin aklı yoktur. Bundan dolayı üç rezaletin toplanması ile rezaletlerin en büyüğü olan haksızlık, zulüm rezaletini gerektiren olduğunu açıklamış oluyor. Nitekim üç kuvvetin fazileti bütün faziletleri kaplayan olması ve kemalat' ı olan adaleti gerektiren olduğu gibi. Buna dayanarak sonraki ayette, **6/152. Yetimin malına yaklaşmayın. Ancak rüştüne erişinceye kadar en güzel yolla ilgilenme hali müstesna. Ölçme ve tartmayı tam bir dürüstlükle yerine getirin. Hiç kimseye yaratılış kapasitesinin üstünde yükümlülük getirmiyoruz. Konuştuğunuz zaman, yakınlarınız aleyhine de olsa, adaleti gözetin. Ve Allah'a verdiğiniz söze sadık kalın. Düşünüp öğüt alasınız diye O size bunları önerdi.** Buyrulmuştur. Bu ayet ile yapılan uyarıya rağmen yetim malına el uzatmak ahlâk dışı ve sınırı aşmaktır.
İmdi: Yukarıda ifade edilmeye çalışılan dört adet utanılacak ve aşağılık cinslerin tamamının ayrıntılar üzere haram olduğunu açıklamış olunca özetleme ile dört faziletin de gerekli yapılmasını açıklamış oldu. Çünkü rezaletlerin ayrıntılı olarak açıklanmış olması, karşılıkları olan faziletlerin da ayrıntılı olarak açıklanmasına ihtiyaç vardır. Bu da faziletlerin tamamı, adalet içine alınmış bulunduğu için vücudun tümünde söz ve işlerlik halinde adalet ile emredildi. Yani, aranızda ve mutlaka yaratılmışlar arasında adaleti adalet ile koruyunuz. Ve ayette söylendiği gibi ölçek ve teraziyi adaletle doldurunuz. Ve hakkında konuşmuş olduğunu kişi her ne kadar yakınlık sahibi olsa bile, söylediğiniz vakit doğru olandan başka söz söylemeyiniz. Onun lehinde ve aleyhinde söylenecek sözde fazlalık ve eksikliğine eğilim göstermeyiniz. Yani tevhid ve Allah'ın emirlerine boyun eğmek ve Allah'la aranızda geçmiş olan sözleşmenin gerekliliğini şimdiki söz ile yerine getiriniz.
İmdi: Vahdet ve Hakk'a yönelme yolundan ibaret bulunan fazilet yolunun üzerinde gidişin kıldan ince ve kılıçtan keskindir. Denildiği yönüyle zorluğa ve dikkatliliğe işaret edilmiş olması özelliğiyle ef'al' de aşırılık ve eksiklik taraflarına eğilim göstermeden orta yola uymak son derece güç olduğundan, "Hiç kimseye kaldırabileceğinin üzerinde yük yükletmeyiz/teklif etmeyiz" buyrulmuştur. Bundan dolayı: bu makamda yüce Hak, farklılığından hiçbir küçük parça dışarıda kalmamak şekliyle rezaletlerin tümünden yasaklanma ile faziletlerin tümüne ait emirlerin arasında cem etmiştir. Bu sebepten İbni Abbas hazretleri: ***"İşbu ayetler, bir takım hükümlü ayetlerdir ki bütün kitaplar, hiçbir şey, bu ayetleri geçersiz saymamıştır. Tevrât ve İncil ehli ve tüm dinler ve ümmetler bu ayetler üzerinde görüş birliğine varmışlardır."*** diyor. Ka'bül ahbar da, ***"Kabın Rabbine yemin ederim ki Tevrât' ta en evvel var olan ayet bu ayettir."*** demiştir. İşte sözü edilmiş rezaletlerin tümünden yasaklanmış olunmak ve faziletlerin tümü ile hal sahibi olmanın gerekliliğini işittiğiniz vakit, yüce Allah'ın size bağışladığı ve ezelde kabiliyetinde emanet ettiği kemalat' ı hatırlamanız için yüce Allah size bunu tavsiye etmiştir**…**

Ayet:153. Bu benim dosdoğru yolumdur, onu izleyin, başka yolları izlemeyin ki, sizi O'nun yolundan ayırıp parçalara bölmesinler. Sakınıp korunasınız diye O bunu önermiştir size.

Gerçek o ki, şu fazilet yolu benim doğru yolumdur. Bu yola, başka bir amaç için sağa, sola eğilim göstermeyerek dosdoğru yolum üzere benimle durmakta olan kişi girebilir. Çünkü faziletin kaynağı, ancak vahdettir. Görülmez mi ki faziletler, ölçü sınırını aşmak ile kendini halktan ayıran taraftarları arasındaki ölçülülük ve orta oluşlardan ibarettir. Ki, bu ölçülülükleri belirlemek üzere hakikat ile yola giriş ancak Allah'ın dininde Allah'a doğru dosdoğru olan ve yüce Allah'ın, kendisini doğru yola girmiş olmada uygunlaştırma ile kuvvetlendirmiş olduğu kişi için mümkün olur. Ta ki o,kişi kendisine nispet ettiği sıfatlarından ve sonrasında zatından yok oluşa ulaşma ve yokluktan sonra bekâ halinde ihsan edilmiş Hakk'ın sıfatı ile sıfatlandırılmış olup, Hak'la durucu olur. O vakit o kişi Hak'ta Hak ile dosdoğru olur. Ve o özellikle onun sıratı (dosdoğru yolu) Hakk'ın sıratı ve seyri de Hakk'ın seyri (yol alışı) olmuş olur. Sizler, o dosdoğru yola uymuş olun. Çeşitli dinlerin, ayrılıp dağılan mezheplerinin yollarına uymuş olmayın. Çünkü o yollar, Hak'tan perdelenmişlik ehlinin alışkanlık ve arzuları ile koymuş oldukları yollardır. Yani bu yanlış yollar karanlık, inat ve şaşkınlıkları daha fazla olmaması için örtünmüşlük ehline konulmuştur. İbni mesud hazretleri, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz'den rivayet etmiştir. Ki: ***"Resul aleyhisselem, bir çizgi çizip şu yol irşada yoludur, sonra çizginin sağından, solundan bir takım çizgiler çizerek bunlar da ayrılıkta olan yollardır, her birinin üzerinde o yola davet eden bir şeytan vardır, buyurmuş ve sonra Enam suresindeki yüz elli üçüncü ayeti okumuştur."*** Yani ayrı yollara uymuş olduğunuz takdirde siz, Hak yolundan ayrılmış olursunuz. Şu vahdet ve fazilet yoluna girme arzularının gerekliliğinden ve benliklerinizin istediklerinden uzaklaşma ile ayrılık yollarından korunmanız ve faziletlere bağlı olmanız ve rezaletlerden uzaklaşmakla yüce Allah'ı kendinize koruyucu edinmeniz için yüce Allah size tavsiye etmiştir**...**

Ayet: 154. Sonra güzel davrananlara nimetimizi tamamlamak, her şeyi detaylandırmak, bir kılavuz ve rahmet olmak üzere Mûsa' ya o Kitap'ı verdik ki onlar Rablerine kavuşacaklarına inanabilsinler.

Ve atmış olduğunuz her adımda fazilete girmiş olmayı size tavsiye ettikten sonra Araf suresinde, **7/143. Tespih ederim o yüce varlığını, tövbe edip sana yöneldim. İman edenlerin ilkiyim ben.** Buyrulmuş olduğu yönüyle, Musa'nın vahdette yokluğundan sonra, bağışlanmış vücud ile yaklaşma ve konuşma makamına erme ve olgunluk yoluna güzelce yapmış olduğu yol girişine fazlalık olarak **"Velâyet"** kerametiyle, **"Nübüvvet"** nimetini tamamlamak üzere halkı, Hakk'a davet ve olgunluğa erdirmek için Musa'ya kitabı verdik. Ahrette (dünya hayatının sonunda) halkın muhtaç olduğu her şeyi ayrıntılı ve halkı Hak yolunun girişinde Rablerine doğrultulmuş olma, Mûsa ve kitabı vasıtasıyla halka kemalatlarını bereketlendirme sebebiyle halk üzere rahmet olarak Musa'ya kitap verdik ki belki onlar, ilme ait ve hakikate ait iman ile Rablerinin yüzüne iman ederler**...**

Ayet: 155. Bu da bizim indirdiğimiz bir kitaptır. Kutsal ve bereketli. Artık ona uyun ve korunun ki size rahmet edilebilsin.

Ve bizim indirmiş olduğumuz şu Kur'ân, sadece tevhide yöneltme ve doğru yola irşat zenginliği ile kutlu bir kitaptır. En yakın yoldan, kemala tın en yüksek derecelerine doğrultmuş olur. Bundan dolayı siz, o kitaba uymuş olunuz ve bütünüyle Allah'ın dışında görünenlerden, hatta kendinize nispet ettiğiniz zat ve sıfatlarınızdan bile sakınınız ki, bağışlanmış vücud ile Allah'ta ve Allah ile dosdoğruluk rahmetiyle rahmet edilmiş olasınız**...**

Ayet: 156"Kitap, bizden önceki iki topluluğa indirildi. Biz onu okuyup araştırmaktan gerçekten habersizdik." demeyesiniz."

Ancak, bizden evvel olan Yahudi ve Hıristiyanlara kitap indirildi. Hâlbuki bizler, "o kitapların kelimelerinden ve okunmasından haberimiz yoktu." dememeniz ve sonraki ayette, **6/157. Şunu da söylemeyiniz: "Eğer bize Kitap indirilmiş olsaydı onlardan daha doğru yürüyüşlü olurduk." Artık size de Rabbinizden bir beyine bir kılavuz ve bir rahmet gelmiş bulunuyor."** buyrulmuştur. Yani "Eğer bize indirilmiş olsa idi kabiliyetimizin kuvveti ve anlayışlarımızın berraklığı yönüyle Yahudi ve Hıristiyanlardan daha fazla hidayet sahibi olurduk." dememeniz için Kuran'ı indirdik. Eğer siz bu söylediklerinizde samimi ve doğru iseniz, gerçekten de sizin, doğrulukta olma özelliği olan yola girişlerinizi bildiren apaçık delil ve amaçlarınızı gösteren hidayet ve yolunuzu olgunluğun en şereflisine ulaşmayı kolaylaştıran rahmet, size Rabbinizden gelmiştir**...**

Ayet: 158. Neyi bekliyorlar? Kendilerine meleklerin gelmesini mi, Rabbinin bazı mücizelerinin gelmesini mi? Rabbinin bazı mücizeleri geldiği gün, daha önce iman etmemiş yahut imanında bir hayır sahibi olamamış kişiye imanı hiçbir yarar sağlamayacaktır.

Allah'a ortak koşanlar, söz ve misallerle anlatılanları beğenmezler, ancak ruhlarının tutulup alınması için görevli meleklerin kendilerine gelmesini beklerler. Veya Rabbinin tüm sıfatlarda tecelli etmiş olarak gelmesini beklerler. Nitekim kıyamet gününde yüce Hakk'ın suretlerde bir halden bir başka hale girmiş olduğunda. O vakit Hakk'ı tevhid ehli olan kâmilden başkasının bilemeyeceği bir özellikte ve çeşitli din ve mezhep ehli olan kişiler, ancak inanıp anlayabildikleri şekil üzere Hakk'ı bilip, inançlarının dışında bir başka şekillerde olabilecek olanı inkâr edeceklerine dair işaret yukarıdaki anlatımda geçmiştir. Veya: Rabbinin, onların bilmedikleri bazı isimlerle ve şekillerle tecelli etmesini beklerler. Rabbinin, onların bilmedikleri ve alışmış olmadıkları bazı tecellileri ile geldiği zaman, evvelce iman etmemiş olan hiçbir benliğe, o andaki imanı fayda vermez. Çünkü insanlar iki hal üzeredirler. Ya inkârlarında son derece ısrarcı olduklarından dolayı kesin olarak perdelidirler. Ya da bazı isim ve sıfat özelliklerini bilme yönleriyle iman sahibi mümindirler veya isimler ve sıfatların tümünü bilmekle mümindirler, ya da zatı sevenlerdir veya sıfatı sevenler olup, kesin olarak perdeli olmayanlardır.

İmdi: Yüce Hak, bazı sıfat ve isim ile tecelli ettiğinde, mutlak perdeli olanların imanı ile bu tecelliden evvel Hakk'ı o sıfat ve isim ile bilmemiş olmalarından imanları fayda vermez. Çünkü iman, ancak kendisiyle kalbin suretine girmesi ve benliğin nurlanması ve ruhun müşahede ettiği sabit ve kökleşmiş bir inanç olduğu vakitte iman fayda verir. Yoksa çaresizlik zamanında birdenbire meydana gelmiş olan iman fayda vermez. Veya imanında kesin olan kemalat' ı elde etmemiş olan benliğe imanı fayda vermez. Belirli bir isme sevgi duymuş olup ilimde kalmış ariflerin imanı gibi ki onlar, her ne kadar Hakk'a iman etmiş ve her isimde tecellisini bilmiş iseler de zat ile ilgili sevgiyi ve mutlak olan olgunluğu kazanmadıkları. Ve Hakk'ı mesela Rahîm, Latîf, Münim (nimet veren) gibi bazı isimlerle sevdikleri için Müntekim veya Kahhar veya Mübli (belalandırıcı) isimleriyle tecelli ettiği vakit imanları kendilerine müşahede yönünde fayda vermez. Çünkü bu isimlerin tecellisine alışmamışlar ve hangi isimde olursa olsun **"Zat"**ın şühudu ile lezzetlenme isteği ve çalışmaları olmadığı için Hakk'ın zatına sevgileri olmamıştır**...**

Ayet:159. Dinlerini parça, parça edip fırkalara, hiziplere bölünenler var ya, senin onlarla hiçbir ilişiğin yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır. Allah onlara, yapıp ettiklerini haber verecektir.

Gerçek o ki, benlik hallerinin kendilerinde galip gelmesiyle bir hal kendisine uyacak olanı diğer bir hal de kendisine uyacak olanı çekmiş olarak. Ve kişilerde çeşitli istekler var olmuş olup da hayrette kalan ve bir amaç ve yönleri bulunmayan kişiler gibi bağlı oldukları dinlerini; benliklerinin dağınık olan arzularının bir araya getirilenleri olma haline getirenler. Ve bazısına kızgınlığın, bazısına aşırılığın galip gelmesi ve bu arzuların galip gelmesi gerekliliğince, çeşitli gruplara ayrılanlar. Ve her ne kadar bir din ile bağlanmış iseler de, arzularının galipliği gereğince dinlerini bir madde bağımlısı gibi körü körüne ve bu galip kuvveti, kalbi ele geçirmesine yardımcı yapanlar. Ve ancak adetler ve uydurulanlar ile ibadet etmek ve yalnız aldatanlara ve arzularına boyun eğmiş olanlar. Ve her biri hayalinde kurulmuş ve kuruntu halinde yapılmış bir İlâh'a ibadet eden ve görünen mezhepler ehillerinden görmüş olduğumuz gibi, belirlemiş oldukları o İlâhı ayrılıklara ve diğerlerine karşı büyüklenme sebebi yapanlar. Sen, onların meydana getirdiği birliğine yaptıkları davetlerinde ve yönlendirmelerinde olacak bir hal üzere ilgi gösterecek değilsin. Çünkü onlar, ayrılıklarda ve kalabalık olma hali ile kendilerini gerçeğe karşı örtüme ehli oldukları için birbirlerine yardımları ve amaçlarının tümü bir arada duracak değildir. Ayrılıklarda ve karışıklık içinde olmalarının cezası konusunda onların işleri sana değil, Allah'a bırakılmıştır. Sonra bedenlerinden ayrılmış olduklarında o çeşitli bencillikleri ve ayrılıkçı arzuları olan şekillerinin gerçeği açığa çıkmış olarak, kendilerine gelmiş olmaları zamanında yapmış oldukları kötülüklerini onlara yüce Allah, bildirmiş olur**...**

Ayet:160. Kim bir güzellikle gelirse ona, getirdiğinin on katı var. Kötülükle gelene ise yaptığı kadarından fazla ceza verilmez. Onlar haksızlığa uğratılmayacaklardır.

Ayette söylendiği gibi, herhangi bir iyilikte bulunmuş bir kişiye, o iyiliğinin karşılığı olarak on katı iyilik verilir. Ahirette sevap olarak verilecek olan on kat iyilik, verilecek olan sevap derecelerinin en az olanıdır ki, güzellik de denilen iyilik kalbin meydana gelişiyle ve verilecek olan cezayı gerektiren kötülükler ise, benliğin meydana gelişiyle açığa çıkmış olur. İyiliklerin karşılığı olan sevabın en az olan derecesinin on kat olması, benlikten uzaklaşma olan yükselmede sayıları on olan mertebelerinin teklik mertebesini takip ettiği ve arkasından gitmekte olduğu gibi, iyilikleri işleyen kişi de ilerlemede benlik makamını takip etmiş olmasıyla kalp makamına ulaşan olduğu içindir. Ve kötülük işlemiş olan kişi de ancak yaptığı kötülük kadar ceza almış olur. Çünkü benlik makamından daha aşağı düşülecek bir makam olmadığından zorunlu olarak benlik makamında yaptığı kötülük kadarı ile ceza görmüş olur. Bu açıklamalardan, iyiliğin karşılığı olan sevabın fazilet kapısından olduğu da bilinmiş olur. Çünkü sevap ile iyilik sahibinin kabiliyeti nurlanmış olur. Ve

Hakk'ın bereketlendirmesini kabul etmesi fazlalaşmış olarak, yapmış olduğu iyiliklerinin birkaç kat fazlasını yapabilmeye kuvvet bulmuş olur. Ve her bir iyi işin işlenmesinde, kabul edilmenin fazlalaşması ve her bereketin fazlalığında; Allah'tan başka kimsenin bilmediği derecede iyi işlere sevgi ve özlemin fazlalaşması ile sonsuz olarak kat, kat ödüller kazanır. Ki bir ayette iyi işin karşılığı yedi yüz katı sevap olduğunun anılmasından sonra Bakara suresinde, **2/261. Ve Allah, dilediği kişi için daha da artırırı.** buyurmuştur. Yani yüce Allah, dilediğine üstün cömertliği ile ikramda bulunması adalet sahipliği kapısından olduğu da bilinmiştir ki, adalet eşitliği gerekli kılar. Bencillik ile iş yapan kişi affedilmiş olmaz ise tam olarak, yani eksiksiz bir şekilde bencilliği ile cezalandırılmış olması adalet gereğidir. Ki yine Bakara suresinde, **2/286.Her benliğin yaptığı iyilik kendi lehine, işlediği kötülük kendi aleyhinedir.** Buyrulmuştur. Bu ayeti hatırla, çünkü fazilet, insanda zata ait olan bir şeydir ve elbette üzerinde bulunan kişiyi ruh yüceliğine ilerletmeyi gerektirir. Rezalet ise; yaratılışı karanlık üzere olan bir şeydir. Rezalet; sahibinin niyet ve amacında olmadıkça veya niyet ve amacında olsa dahi sahibi o rezalet üzerinde ısrar etmediğinde affedilmiş olarak, sahibini perdeli yapmaz. Ve eğer niyet ve amaç ile olup, sahibi onun üzerinde ısrar ederse benlik makamında o kötülüğünün değeri kadar cezalandırılmış olur. Mükâfat ve ceza makamında sözü edilmiş olan iyilik ve kötülük işler yönünden olabilenlerdir. Yoksa çok defa bir şahsın kötülüğü, diğer şahsın iyiliğine karşılık olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Seçkinlerin yanında olan iyilik, yakin ehli olanların yanında kötülüktür."*** diye buyurmuştur. Şühud zamanında kalbin varlığı, yakin ehillerinin kötülüğüdür. Seçkinlerin kötülüğü, Hak yoluna giriş zamanında benliğin açığa çıkmış olması, iyilikleri ise, kalbin açığa çıkması iledir. Çok kötülük de vardır ki sonsuza dek iyilikten örtünmüş olmayı gerektirir, Allah'a ortak koşma inanç ve anlayışları gibi**...**

Ayet: 161"De ki: "Beni, dosdoğru yola Rabbim iletmiştir. Güçlü, pürüzsüz bir dine, hanif olan İbrahim'in dinine. Müşriklerden değildi o."

Habib'im de ki, gerçekten de beni, dosdoğru yola, yani zata ait tevhid yoluna doğrultmuştur. Bu yol hiçbir din ve mezhebin bozamadığı, kitaplar ve şeriatların kaldıramayacağı devamlı olarak yerinde sabit kalan bir dindir. Bu zata ait tevhid yolu, İbrahim'in dinidir. Ki, İbrahim onun vasıtası ile kendisinde olabilecek bir fazlalıktan, yani Allah'ın isimlerinden bir isim dahi olsa en ufak şirk bulunan, herhangi bir dinden veya aslı olmayan yoldan yüz çevirici olarak, ehli tarafından bildirilen mertebelerin tümünden ilerleme ile yüce Allah'ın dışında görünen başkaların tamamından yüz çevirmiştir**...**

Ayet:162. De ki:"Benim namazım, ibadetlerim/kurbanlarım, hayatım, ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."

Habib'im de ki, gerçekten de benim kalp ile huzur ve ruh ile şühudum ve yakınlaşmam.

Başka mana: Kalp ile yakınlaşmış olduğuma sebep olan her şeyim ve Hak ile diriliğim ve benlik ile ölmüş olmamın tamamı Allah'ındır. Ne benim ve ne de benden başka bir kimsenin onlarda nasibi ve payı yoktur. Çünkü ben; yokluk sebebiyle Hak için Hak ile durucu oldum. Bundan dolayı ne benim ve ne de başkalarının vücudu yoktur ki, benim için hoşluk ve nasip olabilsin. Her ne varsa bunlar âlemlerin terbiyecisi olan yüce Allah'ındır. Yani, Rububiyet farklılığı suretinde saygı ve değerlerin tümü ile Allah'ındır**...**

Ayet: 163"Ortağı yoktur O'nun. Bununla emrolundum ben. Ve Müslümanların ilkiyim ben."

Yüce Allah, Habib'ine şunları da söylemesini emretti. "Bu konuda da toplu ve farklılıkla yüce Allah'ın ortağı yoktur. Ve ben bu özelliğin şühudunda olmamla emrolundum. Yani gerek cemin kendisinde ve gerek farklılık suretlerinde Hak'tan başka bir şey görmemem emredildi. Nitekim yüce Hak beni, Necm suresinde, **53/17"Göz ne kayıp şaştı ne azıp haddi aştı."** sözü ile tarif etti. Buna dayanarak âmir, memur, bildiğinden şaşmayan ve geçerli olan İlâh'a ait hakikattir. Ve ben zatın farklılığında derece yönüyle zatımı, yüce Allah'a teslim etmekle Allah'ta yok olmaya boyun eğmiş olanların ilk olanıyım, yoksa farklılıkta derece yönü olmadan ne evvel, ne ahir, ne Müslüman ve ne de kâfir denilecek olan hiçbir şey yoktur"**...**

Ayet:164. Şunu da söyle: "Allah her şeyin Rabbi iken O'ndan başka rab mi arayayım? Her benliğin kazandığı kendi üstünde kalır. Hiçbir günahkâr bir başka günahkârın yükünü taşımaz."

Habib'im de ki; ben, şanı ayetlerde anlatıldığı gibi ve daha da fazlası olan Allah'ın dışında görüneni Rab olarak isteyeyim de, olması mümkün olmayan bir şeyi mi aramış olayım?

Başka mana: Bütün olduğu değeriyle, bütünden başka bir şey olmayan, sıfatın tümünü kaplayan zatın dışında herhangi bir açığa çıkmışın, Rab değil, Rabbe bağlı olan olmuş olur. Gerçek olan şu ki, yüce Allah

her şeyin Rabbidir. O'nun dışında görünenler ise; sıfatlarının farklılıkları değeriyle Rabbin kuludurlar. Ayette söylendiği gibi, her benlik için var olan ancak kendi kazandığıdır, ancak kazandığı şey o benliğe yüktür. Çünkü benliğin kendiliği ile kazanması, Hakk'ın işleyiciliğine ve işlerine ortak koşmaktır. Bilinmelidir ki, her kim Allah'a ortak koşmuş olursa, Hak'tan örtünmüş olması sebebiyle şirk yükü kendisi üzerinedir. Hiçbir yük taşıyıcı benlik, diğer benliğin yükünü taşımaz. Çünkü yükünün şekli, kendisinde sağlamlık bulmuş ve kendisine gerekli olmuştur. O benlik, kendi günahı ile perdeli olmuştur. O halde ne şekilde bir başkasına geçebilir? **...**

Ayet:165. Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Verdiği nimetlerle sizi denemek için kiminizi kiminiz üzerine derecelerle yükseltmiştir. Rabbin ceza verdiğinde çok süratli verir. Ama O, gerçekten çok affedici, çok merhametlidir.
Yüce Allah, emrinin yerine getirilmesine gücü yeten yapmak için sizin açığa çıkıp göründüğünüz yerde kemalat' ını açığa çıkarma ile yeryüzünde sizi halifeler yapan **"Zat-ı ecell-ü ala"**dır. (yüce ve ulu olan zattır.) Kabiliyet değeriyle sizlere vermiş olduğu kemalat da sizi imtihan etmek. Ve kendisinde açığa çıkmış olan kemâlât' in hakkını vermiş olarak kimde durucu olup, kimde olmayacağını. Ve kendine nispet etmiş olduğu sıfatını gizleyerek, Hakk'ın sıfatını açığa çıkarıncaya kadar olgunluk yoluna girmekte kimin adalet üzere durucu olup, İlâh'a ait emaneti yerine getirici olacağını ve kimin durucu olamayıp, emanete ihanet hain olacağını denemiş olur. Ve yapmış olduğunuz işlerinizin size açığa çıkmış olarak, işler gerekliliği ile eksik yapma halinde Rabbinden örtünmüşlük belâsı ile ceza düzenlemiş olur. Ve ayette, Rabbin ceza verdiğinde çok süratli verir. Buyurması yönüyle Rabbinin, çok süratli ceza verici olması veya ortaya çıkma ve açılma belâsı ile ceza düzenlemiş olarak. Ayette: **"O, gerçekten çok affedici çok merhametlidir."** Buyurduğu yönüyle, Rabbin sizin işlerinizi ve İlâh'a ait sıfatı ve Rabbine ait kemalat' ı örtücü olan benlikleriniz hallerinizi örten bağışlayıcılık sahibi ve o kemalat' ı sizde açığa çıkarma ile Rahmet eden merhamet sahibi olması için, kabiliyetler derecelerinin farklılığı üzere kemal' atına mazhar olmakla bazınızı, bazınızın üstüne yükseltmiştir. İşlerin hakikatlerini en fazlasıyla bilen yüce Allah'tır**...**

"En'am" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum son bulmuştur. Doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

A'RAF SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Elif, Lam, Mim, Sad. Bir kitap'tır bu; sana indirildi, onunla uyarıda bulunasın diye ve inananlar için bir öğüt ve düşündürme olarak... O halde, bundan dolayı göğsünde bir sıkıntı olmasın.
"Elif" Hakk'ın birlik Zat'ına işarettir. ***"Lam"*** evvelce açıklandığı gibi, İlim sıfatı ile beraber Zat'a işarettir. ***"Mim"*** **MUHAMMED**' in manası, yani benliği ve hakikati demek olan **"Tamme-yi camia"** (eksiksiz toplayan) ya işarettir. ***"Sad"*** açığa çıkmış olandan ve cesedinden ibaret olan **MUHAMMED**' e ait surete işarettir. Hz. İbni Abbas (r.a) ın **"Sad"** Mekke'de olan bir dağdır ki, gece ve gündüzün bulunmadığı vakitte Rahman'ın arşı (tahtı, kaplayıcılığı) o dağ üstünde bulunuyordu." dediği rivayet edilmiştir. Ki, kendisine işaret edilen huzur'a; yani Mekke'deki dağ ile Hz. **MUHAMMED** (s.a.v) in cesedine, Rahman'ın arşı ile Hz. **MUHAMMED**' in şerefli kalbine işaret etmiştir. Ki hadis-i şerif'te, ***"Müminin kalbi Allah'ın arşıdır."*** ve bir hadis-i kutsi'de, ***"Ben göklere ve yere sığmadım, mümin kulumun kalbine sığdım."*** buyrulmuştur. Gece ve gündüzün bulunmadığı vakit sözü ile: **"Vahdet"** e işaret edilmiştir. Çünkü kalp, benlik olan yerin gölgesinde olmuş olup, nefsin sıfatlarının karanlığı ile örtülmüş olduğu vakit **"gece"** de bulunuyor demektir. Ruh güneşinin aydınlığı, kalbe doğmuş olup da ruhun ışığı ile aydınlandığı vakit **"gündüz"** de bulunuyor demektir. Marifet ve zata ait şühud ile hakikate ait birliğe ulaşmış olup, O hakikat katında, nur ile karanlık eşit olduğu zaman, kalbin vakti ne gece ne de gündüz olmayan bir hal üzere olur. İşte bu kalbin; Rahman'ın arşı olması da ancak bu vakit'e özeldir.

İmdi: Başlık olarak konulan ayeti manası: "Evvelinde sonuna kadar var olanların tamamının vücutları, sana indirilen bir kitaptır. Yani var olanların ilmi olarak sana indirilmiş olan bir kitaptır. Bundan dolayı o kitabı yüklenmiş olmanla göğsünde bir darlık olmasın. Ta ki kitabın büyüklüğünden göğsünün, o kitabı içine alamayarak vahdette yok olma ve cemin kendisinde batmış ve farklılıktan unutmuş olma ile telaşa kapılan olmayasın." demektir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, yokluk makamında Hak ile halk'tan perdeli olmakta idi. Her ne zaman vücud kendisine geri verilmiş olup da, zata ait şühut' tan örtünmüş olur ve yüce Hak farklılık ile kendisine görünür olursa, kalbi daralır ve bir yük ve ağırlık yüklenmiş olurdu. Bu sebepten: İnşirah suresinde, **94/1-2. Açıp genişletmedik mi senin göğsünü! İndirmedik mi üzerinden ağır yükünü!** Buyrulmuştur. Yani "Senin üzerinde cemin kendisinde olan yük ve Hak ile halka açık olmak için yokluktan sonra bekâda dikkatlilik ile Hakk'a ait (adalete uygun) bağışlanmış vücud ve dosdoğrulukla senin göğsünü açmış, genişletmiş olduk ve ağırlığı senden indirdik." diye buyrulmuştur. O kitap ile uyarıp, korkutma ve görmediği halde, yani **"İman-ı gaybi"** ile iman etmiş olanlara öğüt vermen için, yani sana uyarı ve korkutma ile öğüt vermiş olmasının mümkün olması için göğsün o kitaptan daralmış olmasın. Eğer göğsün daralacak olursa, yokluğa ait olan halde kalıp varlıkta Hak'tan başka hiçbir şey göremez olurdun. Ve halk'a katıksız bir yokluk görüşü ile bakmış olurdun. Ve bu hal üzere durmak ile o halkı nasıl uyarıp korkutur ve öğütte bulunabilir ve yapılması ve yapılmaması gerekenleri tarif edebilirdin ki? Elbette edemeyeceğinden, uyarı, korkutma, emretme ve yasaklamanın yerine getirilmiş olması için göğüste darlık olmaması gerekir. **"Elif, Lam, Mim, Sad"** harflerinin yemin olması yönüyle olan mana: Evvelinden sonuna kadar bütün var olmuşlara. Veya **"Sad"** arşı yüklenmiş olan, arş da zat ve sıfata halife ve bir araya getirilmişleri kendinde toplayan **"İsm-i Azam"** (büyük isim) olması dolayısıyla, Allah'ın büyük ismine yemin ederim ki, bu zatı sevme ilmi, sana indirilmiş olan bir kitaptır. Veya şu Kur'an, sana indirilmiş olan bir kitaptır**...**

Ayet: 8. O gün, iyi ve kötüyü ayıran ölçü hak'tır. Artık kimin ölçülüp tartılacak şeyleri ağır basarsa kurtuluşa erenler onlar olacaktır.

Üretilmiş ve kaydedilmiş olan değerlerin tartılacak olması gerçektir. Yani küçük kıyametin kopmasında, yapılmış olan işlerin hakikatlerinin açığa çıkması ve ona göre o işleri üretenlere karşılıklarının verilecek olması ve verilmesi gerçektir. Yani, İlâh'a ait adalet gereğince kesindir. Veya o gün ölçü, tartı, adalettir.

İmdi: Her kimin tartılan ağırlıkları devamlı olarak kalıcı ve iyi işler olmasıyla üstün olan ve kabul edilir olursa, işte o işlerin sahibi olanlar, kalp makamında **"Adl"** ismi cennetleri ve nimetleri ve yaratılış özellikleriyle üstün kurtuluş sahibidirler. Böyle olamayanlar için sonraki ayette, **7/9"Ölçülüp tartılacak şeyleri hafif kalanlara gelince, işte onlar, ayetlerimize karşı zalimce davranışlar sergilemiş oldukları için, öz benliklerini hüsrana itmiş olacaklardır."** diye buyrulmuştur. İşte onlar, bizim ayetlerimize zulüm etmiş olmaları, kendilerini çok çabuk yok olan acelecilik lezzetlerine karşılık satmış olmaları, bekâ sermayesi olduğu halde yok olucu yerde bu sermayeyi yok etmiş olmaları sebebiyle, kendilerini zarar eden, perişanlığa düşüren kişiler haline getirmişlerdir. Bilinmelidir ki, gerçek olan terazinin dili adaleti açığa çıkaran **"Adl"** ismidir. Ve bu terazinin bir gözü duygu âlemi, diğer gözü (kefesi) akıl âlemidir. Şimdi, kazançları sonraya kalmışlığın (Bakıyye) akla uygun olanı ve faziletli ahlâk ve doğru niyetlere yaklaştırılmış olan hayra ait işlerin sahibi olanların kazançları ağır olur, yani ağırlığı, şeref ve saygı değer kişilik sahibi olur. Çünkü devamlı olarak bekâda olmaktan daha geçerli ve kabul edilir bir şerefli değer yoktur. Bunun tersi olarak, kazanılmış bilgileri, yok olucu olan gözle görülür şeyler, sona eren lezzet, kötü aşırılık, kabul edilemeyecek ahlâk gibi oluşlardan razı olma sevincinde olanların kazançları hafif, yani şerefsiz, değersiz ve saygı görmez olur. Çünkü yok oluculardan daha fazla değersiz ve tartıda hafif gelecek bir şey yoktur. Bundan dolayı bunların görecekleri zarar ve perişanlıkları, benlikleri halleriyle meydana gelmiş olmaları ve kendilerine nispet ettikleri sıfatlarıyla Allah'ın sıfatlarını yalanlama, Hakk'ın isimlerini kendi özellikleri olan (Nefsin sıfatları) ile örtmeleri sebebiyle benliklerine ait istekleri elde etmelerinde ve dünya'ya ait lezzetlerin istenmesinde, kabiliyetlerini kaybetmiş olmalarından ibarettir**...**

Ayet: 12. Allah buyurdu: "Sana emrettiğimde secde etmeni engelleyen neydi?" İblis dedi:" Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın."

Ey insanlar, biz sizleri yaratıp şekillendirdikten sonra meleklere; "Âdem'e secde ediniz." dedik. Melekler derhal secde ettiler. Yalnız İblis secde edicilerden olmadı. Yüce Hak; "Ben sana emrettiğim halde seni secde etmekten engelleyen neydi?" buyurduğunda, İblis; "Ben ondan hayırlıyım, beni ateşten ve onu çamurdan yarattın." dedi. Kuruntu kuvvetleri birkaç cinsten bir araya getirilmiş olan buharlaşma ve yumuşaklığından kalpte sonradan olan hayvana ait ruhun parçalarının en hoş olanından yaratılmış olarak, şuura yükselir. Bu ruh, bedende bulunanların en hararetlisi olduğu için, buna ateş denilmiştir. Hararet ise daima yükselmeyi

gerektirir. Açıklanması evvelce geçmiştir ki, gözle görülemeyen varlıklar âlemine ait herhangi bir kuvvet, aşağısında bulunan kuvvetlerin özelliklerinden haberdardır. Fakat üstlerinde olanların özelliklerinden haberdar değildir. Bundan dolayı kuruntu denilen bu gözle görülemeyen varlıklar âleminde, bedenin ve hayvana ait ruhun kemalat ve özelliklerinden haberdardır. İşte kuruntuya ait kuvvetlerinin, ruh ve kalp ile ilgili olan insana ait kemalattan örtülü olması, inkâr ediciliğinin görüntüsü ve tiksindirme ve büyüklenme hastalığı ve uzaklaştırılmışlığı ve manalarını, akla uygunlukla hüküm vermiş olmakla, davranışında sınırı aşmış olması ve aklın hükmünü kabul etmekten çekinmiş olması, secde etmekten çekinmiş olmasının görüntüsüdür**...**

Ayet: 13. Buyurdu: "O halde in oradan. Senin haddine mi orada büyüklük taslamak! Hadi çık! Sen alçaklardansın."
Yüce Hak, İblis'e bu şekilde seslenmiş olmasıyla, bir kişinin büyüklenmiş olması kendisinde olmayan bir faziletle görünme isteğinin, bencilliğinin hallerinden olduğunu ortaya koymuştur. Bundan dolayı büyüklenen kişi, bencillik halleri ile ve akla yükselmiş olmakla halkından olduğunu zannettiği ruha ait huzurda olmaya lâyık değildir. Bu sebepten ayette denilmiştir, "Sen çık oradan! Çünkü sen oranın ehli olan yücelerden değilsin. Gerçek o ki, sen bedenlere sıkıca bağlı olman sebebiyle aşağılık ve devamlı hakarette, aşağı yönde sıkıca bağlanmış olan bencilliğe ait kuvvetlerdensin." diye kendisine söylenilmiş olması üzerine İblis, sonraki ayette; **7/14. Dedi: "İnsanların diriltileceği güne kadar bana süre ver."** Yani, "Kuruntuya ait kuvvetler, onlar, isteyerek olan ölümden sonra orta kıyamette kalp hayatı ile beden ve benlik hali kabirlerinden dirilinceye ve yaratılışın perdelerinden çıkıp kurtulmuş olmalarına kadar bana süre ver, beni beklet" dedi. Ve bir sonraki ayette İblis'e, **7/15. Buyurdu: "Süre verilenlerdensin."** diye buyrulmuştur. Yüce Hak, iblise cevaben: "Gerçekten de sen isteğin üzere bırakılanlardansın ve o güne kadar bekletilenlerdensin." dedi. Veya: "Vahdette yok olduktan sonra büyük kıyamette, adalete uygun bağışlanmış vücud ve hakiki hayat ile dirilinceye kadar beni beklettir." dedi. Birinci mana ile dirilmiş olanlara **"Lam"** ın kesiciliği ile katıksız, ikinci mana ile dirilmiş olanlara, **"Lam"** ın açılmasıyla devamlı katkısız halde olmaya denilir ki, her ikisini de aldatabilmiş olması için İblise bir yol olma imkânı yoktur**...**

Ayet: 16. Dedi: "Beni azdırmana yemin ederim ki, onları saptırmak için senin dosdoğru yolun üzerine kurulacağım."
İblis, kendinde olan secde edebilme özelliğini görmeyi istememiştir. Ayette ifade edildiği gibi yüce Allah'a hitap ederek: "Beni saptırma konusuna ilgi duymamı sağlayan işine yemin ederim ki, elbette ben zata ait tevhid yolunda onlara, gidişlerine itiraz ve senin dışında görünenler ile uğraştırır olmakla Zat yoluna girip yol almalarına engel olacağım." demiştir. İblis, bir olan Zat'tan perdeli olup, sıfat ve işlerde perdeli değildir. Bu sebeple işler üzerinde görüşü ve işlere saygısı dolayısı ile Sad suresinde, **38/82. Dedi: "Kudret ve şerefine andolsun ki, onların tümünü azdıracağım."** buyrulduğu gibi demiş olmasıyla, saptırıcı olmada ısrarla devam edeceğine, yüce Allah'ın büyüklüğüne yemin ettiği gibi, başlık olarak verilen ayete işaretle işlerine de yemin etmiştir**...**

Ayet: 17. "Sonra onlara; önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından musallat olacağım. Birçoklarını şükreder bulamayacaksın."
Ayette söylendiği gibi şaşırtıcı olan iblis, şahitlik âlemi olan yeryüzünde düşmanın geldiği görülen dört yönden insanlara sataşacağını ifade etmiştir. İblis, yani kuruntu kuvvetinin, aşağıdan duyguya dayanan hükümler ve ufak-tefek şeylerle çare arama yönünden gelmesi dünya'ya ait işler, meseleler açısındandır. Sapkınlığı gerektiren değildir. Belki doğal ilimler ve hesaplarda dünya işleriyle faydalanmak olunur. Ve akıl, bu ilimlerde kuruntu kuvvetinden yardım ister. Kişileri kandırmış olmak için kalbin üst yönünden gelip seslenmesi İblis için mümkün değildir. Çünkü üst taraftan maksat, yücelik yönü ki, ruh tarafına gelen ve kendisinde İlâh'a ait hakiki ilhamlar, melekler âlemine ait bırakılma ile gelmiş olanlar, marifetler ve ruha ait hakikatlerin bereketlendirmesi olan bir yöndür. Buna dayanarak, şeytanın kuruntu atabileceği yerlerden dört yön kalmış olmaktadır. Bu dört yönden olan aldatmasını şu gerekçe ile yani "Allah'ın tuzağına düşmekten güvenlikte olma ve nasılsa Allah rahmet ve bağışlayıcılık sahibidir affeder diye aldatıp, yerine getirilmesi gereken emirleri geri bıraktırmaya çalışır. Bu çalışmasıyla, ya ön tarafından veya fakir kalma ile ve kendinden sonra çoluk çocuğunun zarar görecek olmasıyla korkutur. Sonra çocukları için veya gelecekte uzun ömrü düşündürüp, benlik için malı toplama ve biriktirme konusunda kışkırtır. Sonra arka tarafından veya faziletleri kendisine süslemiş olarak, fazilet ve ilmi ve ibadetler, iyi işler ile büyüklenmeye düşürüp, kendini fazileti işler görmüş olmakla Allah'tan perdelenmişlikle sağ tarafından veya isyan edici ve birçok kabahatler, lezzet aşırılıklara davet etmekte olmasıyla sol taraftan seslenir olmasından ibarettir. Ve İblis,

Cenab-ı Hakk'a "İnsanların çoğunu, kuvvet ve organlarını ve Allah'ın verdiği nimetleri, ibadetler ve Allah'a yakın olma yolunda kullanıcı bulamayacaksın." dedi**...**

Ayet: 18. Allah buyurdu: "Çık oradan. Yenilmiş ve kovulmuş olarak. Onlardan sana uyan olursa yemin olsun ki, cehennemi tamamen sizden dolduracağım."
Yüce Hak İblis'e, "Sen, horlanmış, kınanmış ve kovulmuş olduğun halde, huzur alanından ve tevhid cennetinden çık, dışarısında olan ol. Onlardan her kim sana uymuş olursa. Onları devamlı olan nimetlerin lezzetinden ve devamlı bekâ ve ruha ait kemalat ve adalete uygunluk zevkinden perdeli, zıtlıklar âlemi değişmeleri, var olma ve bozuklukların değişmelerinde olan isteklerinden mahrum kalma ateşleri ile azap görecek olanlar oldukları halde elbette sizin hepinizden vücudun mertebelerinin en aşağısı olan huylar cehennemini onlarla dolduracağım." dedi**...**

Ayet: 20. Derken şeytan kendilerinden gizlenmiş çirkin yerlerini onlara açmak için ikisine de vesvese verdi. Dedi: "Rabbinizin sizi şu ağaçtan uzak tutması, iki melek olmayasınız yahut ölümsüzler arasına katılmayasınız diyedir."
Şaşırtıcı özelliği ile ön plana çıkan İblis. Kendilerine yasaklanmış olanlara eğilim göstermeleri sebebiyle, gerçeklikten soyunmaları zamanında. Benlik ile kendilerine perdeli olan ve akıl katında çirkin, yakışıksız ve kötü olduğu için. İnsanın; açığa çıkmış olmasından utandığı ve gizliliğin açığa çıkarılmasından sakındığı ve mertliği, insanı gizlemeğe yönelttiği doğal işler, bedene ait lezzetler, sonsuz rezaletlere, hayvanlığa ait işler ve yırtıcılık hallerinin kötülükleri, Âdem ile eşinde açığa çıkmış olması için onlara kuruntu atmış oldu. Ve Âdem ve eşine atmış olduğu kuruntu ile demiş oldu ki, "Rabbinizin, sizi bu ağaçtan yasaklamış olması; başka bir şey için değil, ancak sizin yüceliğe sahip olmanızı veya ölümsüzlerden olmanızı istemediğinden dolayıdır" dedi. Yani, cisme ait huylar ve her şeyin maddesine, aslına kavuşmada, alışılmış lezzetlere ve bir takım işler ve anlayışlar ve o lezzetlerde devamlı olmakla olabileceği, Âdem ile eşine kapalı olmasını istedi. Veya: İblis Âdem ile eşini kandırma isteğini gerçekleştirmek için, Taha suresinde, **20/120. "Eskimez mülk ve saltanatı göstereyim mi?"** diye buyurduğu yönüyle başlık olarak konulan ayette ifade edilen **"İki melek"** kelimesi. **"Lam"**ın okutması ile okunması değeri ile; cisme ait huylar kuvveti ve diğer hayvanlara kaybolmayan sürekli bir mülk ve saltanat olduğunu üstü kapalı olarak ifade etmiş olmasıyla şaşırtma işini sağlamlaştırmayı dilemiştir**...**

Ayet: 21Ve onlara, "Ben size öğüt verenlerdenim" diye yemin de etti.
Ve İblis, bu ayette söylendiği gibi "Ben, size elbette uygun öğüt edicilerdenim" diye Âdem ile eşine yemin ederek, güven verici öğütçü görünüşünde, sadece bedene ait aletler sebebiyle elde edilebilinecek hissi süslemeler ve ufak-tefek işleri Havva'ya yani benliği süslemiş olmayla daha çabuk tesir edici olma çalışması içinde oldu**...**

Ayet: 22. Nihayet onları kandırarak aşağı çekti. O ikisi ağaçtan tadınca çirkin yerleri kendilerine açıldı. Bahçenin yapraklarından yamalar yapıp üzerlerine örtmeye başladılar. Rableri onlara seslendi: "Ben size bu ağacı yasaklamadım mı, ben size, şeytan sizin için açık bir düşmandır demedim mi?"
İblis, yukarıda ifade edildiği üzere iyi öğüt verici görüntüsüyle süslenip, bedene ait lezzetleri ve alışkanlık saltanatının devamı konusunda kuruntuya düşürme ifadesi ile aldatması ve bedene ait menfaatlere ve benliğe ait aşırılıkları süslemesi sebebiyledir. Ve bu hırslı çalışmasıyla derhal onları cisimlere ait huylara ilgi duymaya ve bedene ait aletlerde duruculuğa indirmiş oldu, aşağı sarkıtmış oldu. Âdem ile Havva yasak edilmiş olan ağaçtan tatmış olduklarında, kendilerinden **"Takva"** elbisesi soyulup alınmış olmasıyla, kötülük işlemiş oldukları kendilerine açıkça görünmüş oldu. Ve akla ait benzer çare çeşitliliğinden ve akla ait kuvvetlerin işleriyle mana ve hüküm çıkarmış olduğu halde güzel edepler ve güzel alışkanlıkları ile huylar örtülerini gizlemiş olmaya, yapılan hileler ile örtmeye koyuldular. Ve Rableri onlara, "Ben sizi o ağaca yaklaşmanızı yasaklamadım mı ve şeytan, size apaçık olan bir düşmandır dememiş miydim?" diye seslendi. Yapılmış olan yasaklama; görüntüsü akıllarda saplanmış olan akla uygunluğun kavrayışa ve soyunmuşluğa eğilim gösterme ve boşlukta duran, gözle görülür şeylerden, yani beş duyudan birisi ile hissedilmiş olma ve kaçınma özelliğidir. Şeytan size apaçık bir düşmandır, sözü de; aklın haber verdiği, kuruntu hükümlerinin birbirine ters olduğu ve anlayışlarının zıtlıkları ve akla karşı olmasına ve kendini büyük görmekte aklın, durmuş olmasıdır. Rablerinin Âdem ile eşine seslenmesi; başkalığa ilgili olmaktan ve doğal lezzetlere batmış olmaktan, boğulduktan sonra, kendine gelme, ermişlik zamanında akıl ve anlayış nurlarının, Âdem ile eşine görünür olmasında, bu manayı kendilerine hatırlatmak ve öğüt vermiş olmasıdır**...**

Ayet: 23. "Ey Rabbimiz, öz benliklerimize zulmettik. Eğer bizi affetmez, bize acımazsan elbette ki hüsrana uğrayanlardan olacağız." diye yalvardılar.
Âdem ile Havva ayette ifade edildiği gibi; "Ey Rabbimiz! Biz kendimize, zulüm ettik." dediler. Âdem ile eşinin bu sözleri, **"Nefs-i natıka"** (düşünüp konuşan benlik) ın huylar yönünden kendi eksikliğini anlaması ve nurunun sönmesi ve kuvvetinin kesilmesi ve kendisinde kendiliğinden soyunma ile kemalat isteğinin meydana gelmiş olmasıdır. Ve Rablerine; "Eğer sen ruha ait nurları giydirmekle ve bize parlak şekilde bereketlendirme ile bizi bağışlamaz. Ve hakikate ait marifetleri bereketlendirme ile bize rahmet etmezsen, elbette ki, bizler, bekâ ve saadetin maddesi olan hakikate ait kabiliyeti yokluk yerinde harcamış olmak, sebebiyle zarar edenlerden ve eksik huylara bağlılıkta olmakla yalnız kalıp, gerçek olandan mahrum kalmış olanlardan oluruz." diye yalvardılar**...**

Ayet: 26. Ey Âdemoğulları! Size, çirkin yerlerinizi örtecek giysi ve süs kıyafeti indirdik. Ama takva giysisi en hayırlısıdır. İşte bu, Allah'ın ayetlerindendir. Düşünüp öğüt almaları umuluyor.
Ey Âdemoğulları! Gerçek o ki biz, size davranışlarınızın yakışıksız ve çirkinini ve işlerinizin yanlış ve kötü olanlarını örtecek olan şeriat elbisesini ve sizi terk edilmiş hayvanlara benzemekten uzaklaştıran ve güzel ahlâk ve iyi işlerle süsleyen **"Cemâl"** (takva elbisesi) i indirmiş olduk. Sakınmak ve benlik hallerinden çekinme elbisesi en hayırlı olanıdır. İşte, şeriatın kuralları yönünden en hayırlısı budur. Çünkü ilaçlarda acılığın olma kuralı olduğu gibi, dinin aslı ve esası da takvadır. Şu takva elbisesi, Allah'ın sıfatı nurlarındandır. Çünkü benlik hallerinden sakınmak, ancak Hakk'a ait sıfat tecellilerinin meydana gelmesi ile açığa çıkar ve kolaylıkla bulunup yapılan olur. ***"Yüce Allah, kulunun hiçbir şeyinde tasarruf etmez, ancak o şey cinsinden daha güzelini bedel kılar."*** sözleriyle bazı sofiler bu manaya işaret etmişlerdir. Sıfat tecellilerinin açığa çıkışı zamanında hakikatiniz olan nura ait elbisenizi hatırlamanız veya bir başka mana: Sıfat nurları hidayeti ile evvelden durma yeriniz olan Hakk'ın yakınlığınızı hatırlamanız ümit edilir**...**

Ayet: 27. Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı, çirkin yerlerini onlara göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, size de bir fitne musallat etmesin.
Ey Âdemoğulları! Yaratılışa ve nura ait olan elbiselerinin çekilip alınması ile anne ve babanızı cennetten çıkardığı gibi, sizden şeriat ve takva elbisesini soymakla cennette girmekten ve bağlanmış olmaktan, sakın şeytan sizi fitne içine atmış olmakla aldatmasın. Yüce Allah'ın insanları, şeytana karşı dikkatli olmalar için uyarıda bulunmasıyla beraber bir sonraki ayette, **7/29. Şunu da söyle: "Rabbim bana adaleti emretti. Her mescitte yüzlerinizi O'na doğrultun. Dini yalnız O'na özgüleyerek, O'na yakarın. Tıpkı sizi ilk yarattığı gibi O'na döneceksiniz."** diye buyurmuştur. Yani, Habib'im de ki: "Rabbim, adalet ve dosdoğrulukla olmamı emretmiştir. Ve siz herhangi bir secde vaktinde adalette eksiklik ve aşırılık taraflarına kaymış olmaktan ve eğilim göstermekten ve dosdoğrulukta renklenmeye düşmekten engelleme ile kendi zatlarınızı doğrultunuz." Secde dört kısımdır.
Birincisi: Yüce Allah'a boyun eğme ve emirleri yerine getirme secdesidir. Bu secde de açık şirkte olmamak ile bir olan zatın doğrulması olan ihlâs, katkısızlık ile ve Allah için olan ibadet ve çalışmalarda karıştırıcılık ve gösterişten, başkalığa yüz vermekten çekinmek, bütün işlerde niyetin doğruluğu ile beraber emirlere karşı durmaktan çekinme ve emirlere uygunlukla uymuş olmak ile olan secdedir. Bu da adaletin kendisidir.
İkincisi: Ef'al (işler) de yok olma secdesidir. Bu secde de gizli şirkte olmamak ile zatın fail (işleyici) olarak doğrulması, yani ne kişinin kendisinde ne de başkalarında Allah'tan başka hiçbir tesir edici görmeyecek derecede yok olanın, Hak ile durucu olma secdesidir.
Üçüncüsü: Sıfat'ta yok olma secdesidir. Bunda da gizli şirkte olmamak ile zatın Mevsuf (sıfatlanan) olarak doğrulması. Yani, kişinin kendine ait bilişi ve iradesi olmayarak yapılması gerekeni yapma ve yapılmaması gerekenden kaçınma ile aşırılığa ve şeriata ters olan şeye kızmış olmakla eksikliğe, pasifliğe eğilim göstermeden. Kendi zatını kendine nispet ettiği sıfat ile süslenmişliğini görmeyecek ve bir şeyden tiksinmeden ve bir şey istemeyecek derecede yok olmanın şeriatını koruma ile olan secdedir.
Dördüncüsü: Zat'ta yok olma secdesidir. Bunda da gizli şirkte olmamak ile zatın mevcut doğrultulması. Yani, bencillik ile isyan etmemek ve her şeyi kendine helal görmemek ve ibadetlerin terk edilmesi ile zındık olmamak için, bencilliğinin, yani kendisine ait bağımsız varlığının olduğunu kabul etme ve ispat etmeye çalışmaktan çekinme ve tastamam yok olup belirsiz olma ve sonraya kalmışlıktan gizlenmiş olmak ile olan secdedir. İlk makamda Allah için yapılacak olanları Allah'a ayırma, ikinci ve üçüncü makamda din. Ve ibadeti Allah'tan, dördüncü makamda ise Allah ile görerek, dini ile bağlı olan ve bakışında sadece Allah

olup, bunun dışında olanların dinden nasibi olmadığını görmekle dini Allah için, temiz, katıksız yapıcı olduğunuz halde, Allah'a davet ediniz, O'na dua yapınız. Kendi gizliliği ve sizi açığa çıkarması ile yaratmış olduğu gibi, Hak'ta yokluğunuz ve gizlenmiş olmanızla Hakk'ın açığa çıkması için, siz, Hakk'a dönmüş olursunuz**...**

Ayet: 30. Bir kısmını iyiye ve güzele kılavuzladı, bir kısmının üzerine de sapıklık hak oldu. Onlar, Allah'ı bırakıp şeytanları dost edinmişlerdi. Bir de kendilerinin hidayet üzere olduklarını sanırlar.
Yüce Hak, ayette ifade edildiği üzere, bir takım insanları iyilik ve güzellik yolu ile hidayette olmalarını sağlamıştır. Ve bir kısım insanlara da sapıklık ulaşmış ve sabitleşmiştir. Çünkü onlar, zatlarının karanlık ve bulanıklıkta ve nur madeninden uzaklıkta kuruntu ve hayal şeytanlarına yakınlığı ve aşağılık yönüne ve sahte arayış, sahte süsler ve huylara eğilim göstermede cinsleri ile ilgili olma dolayısıyla, Allah'tan başka görünen benliğe ait kuvvetlere ve kuruntular ve hayaller şeytanlarını dost tuttular. Böyle olmakla beraber kendilerinin hala doğru yolu bulmuş olduklarını zannederler. Çünkü kuruntunun saltanatı zan iledir**...**

Ayet: 31. Ey Âdemoğulları! Tüm mescitlerde süslü, güzel giysilerinizi kuşanın. Yiyin, için fakat israf etmeyin. Allah israf edenleri sevmez.
Ey Âdemoğulları! Siz, her secde etme makamında veya her secde vaktinde süslerinizi alınız, O'na, secde edilene sıkıca bağlanınız. Ve yiyip içiniz, yemek içmek ve süslenmekte kanuna ait adaleti koruma ile israf etmekten kaçınınız. Çünkü ayette de söylendiği gibi yüce Allah israf edenleri sevmez.
İmdi: Birinci secde makamının süsü; Allah için iş, ibadet yapmakta ihlâs üzere olmak. İkinci secde makamının süsü; Tevekkül ve şartlarına uymaktır. Üçüncü secde makamının süsü; Rızanın hakkı ile durucu olmak. Dördüncü secde makamının süsü ise; Hakk'a ait hakikat ile meydana çıkmakta dikkatlilik ve dosdoğruluğun hakları ve şeriatına uymuş olmaktır**...**

Ayet: 32. De ki: "Allah'ın, kulları için çıkardığı süsü, güzel ve tatlı rızıkları kim haram etmiş?" De ki: "Dünya hayatında inananlar için de var onlar. Kıyamet gününde ise yalnız inananlar içindirler."
Habib'im de ki: "Yüce Allah'ın, kulları için çıkarmış olduğu ve anılmış olan bu süsleri kullarından kim engelleyebilir? Ve yüce Allah, kullarını bu süslerden yasaklamıştır diyerek, zanna sarılıp tutunmak ile, kulları için bu süslerle süslenmek mümkün olmayıp, olamayacağını kim iddia edebilir? Ve ihlâs ile yaptıklar işleri, ibadetleri, tevekkül, rıza ve dikkatlilik makamı ilimlerinden olan manaya ait güzel rızıkları kim haram edebilir?" Habib'im de ki: "Bu süsler ve güzel rızıklar, dünya hayatında iman edenlere, kıyamet gününde renklenme şüphesinden ve zat, sıfat ve ef'al' den olabilecek sonraya kalmışlıklarından (bakiyelerinden) bir şeyin meydana gelme şüphesinden kurtulmuş olanlar için meydana getirilmişlerdir."**...**

Ayet: 33. De ki: "Rabbim, ancak şunları haram kıldı: İğrençlikleri görünenini, gizli olanını günahı, haksız yere saldırmayı, hakkında hiçbir kanıt indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmayı, bir de Allah hakkında bilmediğiniz şeyler söylemeyi."
Habib'im de ki: "Benim Rabbim ancak açık ve gizli olan ahlaksızlıkları, yani; hayvanlığa ait kuvvetlerinin çirkin ve kötülük rezaletlerini ve haksız olarak yırtıcılık kuvvetleri rezaletlerini ve hakkında şahit ve delil indirmediği bir şeyi Allah'a ortak koşmanızı, yani alışkanlıklardan olan konuşma kuvveti rezaletini haram etmiştir. Çünkü bunlar, insana ait kemalat olup anılmış olan süsleri engelleyici benliğe ait hallerdir**...**

Ayet: 35. Korunup hallerini düzeltenlere hiçbir korku dokunmayacaktır.
Her kim yoklukta sonraya kalmışlıktan sakınır ve beka zamanında dosdoğrulukla kurtuluşu elde etmiş olursa, bunlar **"Velâyet"** makamında olduklarından, kendileri için korku yoktur. Ve onlar için yasak edilecek herhangi bir şey yoktur**...**

Ayet: 36. Ayetlerimizi yalanlayıp onlar karşısında burun kıvıranlara gelince, bunlar ateşin dostlarıdır. Sürekli kalacaklardır onun içinde
Bizim ayetlerimizi yalanlayanlar, yani kendilerine nispet ettikleri sıfatlar ile bizim sıfatlarımızı gizleyenler ve şeytanlık ile ayetlerimizden daha üstlerde olduklarını iddia etmeyle büyüklenmiş olanlar işte bunlar, hakikatten mahrum olma ateşinin dostlarıdırlar ve o ateşte devamlı kalıcıdırlar**...**

Ayet: 46. İki taraf arasında bir perde, Araf üzerinde de herkesi yüzlerinden tanıyan erler vardır. Cennet halkı, özleyip durdukları halde henüz ona girememiş olanlara şöyle seslenirler: "Selam size!"
Cennet halkı ile cehennem halkı arasında bir örtü vardır ki, her birerleri o örtü ile diğerlerinden perdelenmiştir. Bu makamda cennet halkı ile anlatılmak istenen, cennetleri benlik cenneti olan seçkinler, ibadet edenler ve zahitlerden olup yaptıkları iyi işler sevabının halkından olanlardır. İhtimal dışı değildir ki, kalp cenneti ile ruh cenneti halkından olanlar, cehennem halkından perdeli değillerdir. Sağında şunlar, solun da bunlar olmakla, iki grup arasını ayıran veya fark eden, kalp örtünmesinden ibaret bulunan işte bu perdenin yücelerinde irfan sahipleri, havas (seçkin) ve Allah ehli olan erler vardır ki o irfan sahipleri, her iki grubu da cennet ve cehennem halkını yüzlerinden bilirler, tanırlar. Ve cennet halkına, temiz etme ve boşaltma sebeplerinin yardımı ve kalbe ait nurlar ve hayırlar ve bereketlerin taşkınlığı ile selam verirler. Onlar, benliğin hali, huylar elbiselerinden soyunma ve cennet halkı davranışından yükselmiş olduklarından, hiçbir nimet, kendilerini sıfat tecellileri düşüncesinden ve zata ait şühut' tan uzaklaştırmış olmadıkları için benlik cennetine girmezler. Hâlbuki cennet halkı, onların nurundan ödünç almak ve zatları ışığı ile aydınlanmak ve huzurları ile yakınlık elde etmek için, onların cennetine girmeyi çok isterler ve onları kıskanırlar**...**

Ayet: 47. Gözleri ateş halkı tarafına çevrildiğinde de şöyle yakardılar: "Ey Rabbimiz, bizleri zalimler topluluğuyla birleştirme."
İrfan sahibi olan cennet halkını kıskanmış olanlar, gönül rızası ile ve istemiş olarak cehennem halkının yakınında olmazlar, belki birisi tarafından çevrilmiş gibi, istemeyerek ve ibret almaları için gözleri döndürülüp cehennem halkının halini gördükleri zamanda ayette ifade edildiği gibi, "Ey Rabbimiz, bizi zalim olan kimselerle beraber yapma." Yani, hidayet ettikten sonra bizim kalplerimizi sapkınlığa düşürme, derler. Ki, müminlerin amiri olan Hz. Aleyhisselam, ***"Hidayetten sonra sapkınlığa düşmekten Allaha sığınırım."*** demiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz de, ***"Yarabbi, kalbimi, dinin üzere sabit kıl."*** diye buyurmuş bu sırada kendisine, ***"Yüce Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamadı mı?"*** denildiğinde cevaben, ***"Beni güvenlikte yapan nedir, gerçekten de kalp neye benzer, kalp geniş bir alanda olan bir tüy gibidir. Rüzgârlar onu istediği tarafa çevirir."*** diye buyurmuşlardır**...**

Ayet: 52. Yemin olsun ki biz onlara, ilme uygun biçimde, fasıl, fasıl detaylandırdığımız bir Kitap getirdik.
Gerçek o ki biz, onlara ilim ile farklılıkları yerli yerinde gösteren bir kitap getirdik yani, İlâh'a ait ilmin gerekliliği üzere, olgunluğu aramaya yetkili ve uygun olan organlar ve değerleri gibi aletler ve seçkinlere farklılaştırılmış olan insan bedeni kitabını getirdik.
Bu kitap'ın te'vili: İsra suresinde, **17/97. Kıyamet günü böylelerini kör, sağır ve dilsiz bir halde yüzleri üstüne sürerek haşrederiz.** Buyrulduğu yönüyle ve Enam suresinde, **6/139"Bu nitelendirmeleri yüzünden Allah cezalarını verecektir."** sözlerinin gerekliliği üzere o bedenin, oluşların neticesinde dönmüş olacağı o günde dirildiği zaman, olgunluk mertebesine ulaşmak mümkün olmayacak ve böyle bir oluşa yaramayacak inanç, anlayış ve hallerine uygun şekil, görüntü ve hallere dönüştürülmüş olur**...**

Ayet: 54. Rabbiniz o Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı günde yaratmış, sonra da arş üzerinde egemenlik kurmuştur. Geceyi gündüze bürüyüp örter. O bunu, bu da onu aralıksız ve titiz bir biçimde kovalar durur. Güneş, Ay, yıldızlar O'nun emrine boyun eğmiş. Gözünüzü açın; yaratış da O'nundur, emir veriş de.
Gerçek olan o ki, sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde açığa çıkarmış olan yücelik sahibi ve tek olan Allah'tır. Ayette belirtilen gün veya günler hakkında Hac suresinde, **22/47. Rabbinizin katındaki bir gün, sizin saymakta olduğunuz bin yılı gibidir.** Buyrulmuştur. Yani, başlık olarak konulan ayette ifade edilen altı gün, altı bin senelik zaman anlamına gelmektedir. Hac suresindeki ayet ile bu manaya işaret buyrulduğu için, yüce Allah, ruhlar gökleri ve beden yeri görüntülerinde altı bin sene, yani Âdem aleyhisselâm devrinden Hz. Muhammed (s.a.v) zamanına kadar olan bir olgunluk gizliliğine işaret edilmiştir. Çünkü bu yaratılışın özelliği, yüce Hakk'ın, halk mazharlarında (aletlerinde) gizlenmesidir. Bu altı bin yıllık müddet, gizlilik devrinin başlangıcından **"Hatem-i nübüvvet"** (peygamberliğin mühürlenmesi) ve **"Velâyet"** in açığa çıkması zamanı olan meydana çıksın başlangıcına kadar olan bir zaman dilimidir. Ve Enbiya suresinde, **21/104. Gün olur göğü, yazı tomarlarını dürer gibi düreriz. İlk yaratılışta başladığımız gibi onu baştan yaparız.** Buyrulmuş olmasına dayanarak, "Gerçek o ki, zaman, Allah'ın,

gökleri ve yeri yaratmış olduğu gündeki haline döndürdü." denilmiştir. Çünkü halk ile gizlilik halinin başlangıcı, meydana çıkışın sonudur.
İmdi: Gizli olma, meydana gelişin son bulduğu vakit, yine halkın evveline dönmüş olur. Meydana gelişin tamamı yedi günün neticesinde, **"Mehdi"** (hidayete eren, sahib-üz-zeman) ona selâm olsun onun açığa çıkmasıyladır. Bunun için dünyanın müddeti yedi bin senedir demişlerdir. Ondan sonra **"MUHAMMED"** (s.a.v) e ait kalpte sıfatların tümü ile eksiksiz tecelli etmekle, **"MUHAMMED"** e ait kalp arşı üzere kaplayan oldu. Ayette işaret olunduğu üzere **"Ruh"** nuru gündüzünü, **"Beden"** gecesi ile ve huylar karanlığı ile örtmüş olur. Huy'un, aşırı olmama hali sebebiyle, beden ve hallerini kabul etmesine, ruh nurunun kabiliyet ve hazırlanışı ile ruh nuru, süratle beden ve doğal karanlığı kabul eder. Ve yine ayette işaret edildiği üzere **"Ruh"** güneşi, **"Kalp"** ay'ı, **"Duyu"** yıldızları, Rahmân suresinde, **55/29"O her an yeni bir iş ve oluştadır."** sözünde anılmış olan **"Şe'n"** (oluş)yani **"Ol"** demekten ibaret bulunan emrine uymuş hale getirilmişlerdir. İyice bilmiş olunuz ki, kudretle yaratmak ve hikmet üzere kullanmak hakkı sadece O'nundur.
Başka mana: Tekvin (yaratma) ve İbda (örneği olmayan bir şeyi yaratma) ancak O'nundur. Eğer ayette ifade edilen gökler ve yer görünür olana yüklenecek olunur ise, o vakit ayette geçen altı gün ifadesi; altı yön'e işaret etmiş olmaktadır. Çünkü belli günlerde Allah'ı anınız ayetinde olduğu gibi, meydana gelen yeni sözler günler olarak ifade olunur. Yani, yüce Hak, bedenler âlemini, altı yönde açık etme ve sonra var olan şeylerin suretlerini arşta ispat etme ile arş'ta tesir etmeye kadir olma hali ile arş üzerini kaplamış oldu. Sözü edilen arşın da zahir ve batın yönü vardır. Arşın, **Zahir yönü:** Var edilmiş olan suretlerin tamamı, kendisinde işlenmiş olan dokuzuncu göktür. Ve Rad suresinde ki bu, **13/39. Allah dilediğini silip yok eder, dilediğini sabit tutar.** sözlerin te'vilinde açıklanacaklara dayanarak, var olanların varlığı ve yokluğuna ait orada yokluğa ve ispat edilmeye uymuş olur. Arşın, **Batın yönü:** Eşya suretlerinin, kendisinde bütünlük yüzü üzere çizilmiş olunduğu **"Akl-ı evvel"**dir ki, hadis-i şerif'te, ***"Cahil bilmez çağıranın, arşın batınından olan çağrısını."*** buyrulduğu gibi, buna arşın batını, diye ifade edilir. Ve geçmişte olan kaza, belirlenmişlik yeri budur.
İmdi: Bu tarif olunan yön üzere olan arşın kaplanmasının manası: Eşya suretlerinin ilk akılda olduğu ve eşyanın yaratılmasında tesiri olma şekliyle ondan başka bir şeye eğilim göstermeden, tam olan bir amaç ile arşı kaplamayı ifade etmiş olmaktır**...**

Ayet: 73. Size Rabbinizden bir beyyine/açık bir kanıt gelmiştir. İşte şu, Allah'ın devesi.
Hz. Salih aleyhisselâm toplumuna" Size bir ayet olma özelliğinde, işte Allah'ın şu dişi devesidir."dedi. Salih aleyhisselâma verilen mucize **"Naka"** sı (dişi deve) Mûsa aleyhisselâmın **"Asa"** sı, İsa aleyhisselâmın **"Hımar"** ı (erkek eşek) Hz. Muhammed (s.a.v) in **"Burak"** ı gibidir. Çünkü peygamberler ve dışındakilerden her bir kimsenin bir bineği vardır ki, o da insana ait benlikten ibaret olup insanın hakikatini yüklenmiş olan, hayvan yönü olan benlik bineğidir. Ve o binek, kendisine galip olan hayvanın haline sahip olması halinde olan birisine nispet edilerek, benlik bineğe o hayvanın ismi verilmiş olunur.
İmdi: Benlik, kuvvetli olan sahibine karşı son derece yumuşak olmasından dolayı fazlasıyla boyun eğici, emirleri yerine getiren, yükünü taşıyan bir binektir, devedir. Bu devenin Allah'a nispet edilmesi, Allah'ın emri ile görevli, Allah'ın emirlerini yerine getiren ve yakınlığına özel olarak yapılmış olduğu içindir. Ve Suyun, deve ile Salih aleyhisselâmın toplumu arasında pay edilip bir günün içimi deveye, bir günün içimi topluma ayrılmış olduğu hakkında söylenmiş olan söz, Şuara suresinde, **26/155. Dedi"Şu bir dişi devedir. Onun su içme hakkı var. Belli bir günde su içme hakkı da sizin."** diye buyrulmuştur. Toplumun yaradılışları işlere ait akıl kuvvetinden, devenin yaradılışı görüşe ait akıl kuvvetinden olduğuna işarettir. Devenin o sudan içtiği gün, genişleyerek kendisinden süt sağıldığına, hatta herkesin kaplarını doldurduğuna dair olan rivayet, Salih aleyhisselamın benliğinin, düşünce ile kendinin yaratılışına ait tüm bilgilerinden, eksiklikte olanlara ahlak, şeriat ve doğru kurallar gibi faydalı ilimleri çıkarmış olduğuna işarettir. Ve Devenin dağdan çıkmış olması; Faydalı olan ilimlerin, Salih aleyhisselâmın bedeninden açığa çıkmış olması demektir. İşte Deve hakkında yapılan te'vil bu kadardır. Bu oluşun te'vil edilmesi, görünürde olanın inkâr edilmesini gerektirmez. Çünkü te'vil ile beraber görünürde olanı inanıp kabul etmek bir gerekliliktir. Çünkü açığa çıkmış olan bir mucize, aklın kavrayamayacağı gerçek bir oluştur. Kavrayamamış olmaktan dolayı onlardan hiç birisini inkâr etmeye kesinlikle hakkımız yoktur. Ve yapılmış olan bu te'vili kuvvetlendiren şey, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin ***"Salih'in devesini boğazlayan kişi ile Ali aleyhisselâmın katili ayni ayardadır."*** şeklinde olan hadis-i şerif'tir. Ve Hz. Peygamber: ***"Ya Ali, evvelki insanların en kötüsünün kim olduğunu bilir misin?"*** diye sorması üzerine, yüce Allah'ın ikram edicilik yüzünü açmış olduğu İmam-ı Ali cevaben: ***Allah ve Resul'ü daha iyi bilicidir."*** dedi. Hz. Peygamber sözüne devam ederek: ***"Salih'in devesini boğazlayandır."*** dedi. Ve sonra: ***"Sonraki insanların en kötüsü kimdir bilir misin?"*** İmam-ı Ali yine, ***"Allah ve Resul'ü daha iyi bilicidir."***

dedi. Hz. Peygamber: ***"Sonraki insanların en kötüsü senin katilindir."*** diyerek konuşmasını tamamlamıştır. Bir rivayette, mübarek elini boğazına ve başına işaret ederek, ***"Şunun la, şunu boyayan kişidir."*** Buyurmuştur**...**

Ayet: 107. Bunun üzerine Musa, asasını yere attı, birden korkunç bir ejderha oluverdi o. Rab olduğu iddiasında olan Firavun'un isteği üzerine ayette söylendiği gibi, Hz. Mûsa ona selâm olsun, asasını yere bırakınca o asa insanlara şaşkınlık veren bir ejderha oldu. Bu ayetin açık yönü anlatıldığı gibi yüce Allah'ın Mûsa' ya kullanması için vermiş olduğu mucizelerden birisin anlatımıdır. Batın yönünde olan te'vilinde o asa, Musa'nın hayvana ait işler ve hareketlerinde dayandığı, güven duyduğu ve iyi huylu hayvan cinsinden kuvvet koyunlarına düşünce ağacından güzel edepler, faziletli alışkanlıklar, şükür adetleri olan yapraklarını düşürmüş olduğu kendi benliğidir. Musa'nın idarecilik güzelliğinde olması ve zorluklara göğüs germesi sebebiyle şerefli benliği kullanıcılığına boyun eğen. Ve emirlerine uyan asa gibi kendisine izin verilmeden hayvana ait işleri yapmaktan yasaklanmıştı. Düşmanları karşısında şahit ve kanıt hükmünde kabul edilmiş olma zamanında. O benliğini saldığı vakit, ejderha gibi olup amaçlarının kabul edilmesi konusunda düşmanların iftira olarak ortaya attıkları asılsız yalanlarını ve iddialarını sağlamlaştırmış oldukları şüphe iplerini ve yalan dolanlarını ve tutundukları danışman ve abartılı sözler asalarının hepsini birden yutar, onları mağlup eder ve kahreder olmakta idi**...**

Ayet: 108. Elini çekip çıkardı; birden o el, bakanların önünde bembeyaz kesildi. Yani, onları mağlup eden ve davasının gerçek olduğunun hidayet nurunu açığa çıkarmış olan galiplik kudretini açığa çıkarmış oldu. Bu duruş yerinde görünürde olan şudur ki, Mûsa aleyhisselâm zamanında toplum üzerinde sihir (akıl karıştırma uğraşları) galip olduğu için Mûsa da, İlâh'a ait sihir ile meydana çıkmış oldu. Ki, **"MUHAMMED"** (s.a.v) zamanında bozgunculuklar ortalığa galip olduğunda, **"MUHAMMED"** (s.a.v) in mucizesi **"Kur'an"** olmuş ve İsa zamanında hekimlik, yani hastaları tedavi etme ilmi gelişmiş olduğu sebebiyle rivayet edilmiştir ki, İsa aleyhisselâm da İlah'a ait tabiplik ilmi ile gelmiştir. Çünkü üzerinde durduğu davanın daha kolay kabul edilmesine sebep olmak için, her peygamberin mucizesi, zamanında önem kazanmış bulunan şey cinsinden olması bir gerekliliktir, denilmiştir**...**

Ayet: 142. Musa ile otuz gece için vaatleştik. Ve bunu, bir on ekleyerek tamamladık. Böylece Rabbinin belirlediği süre kırk geceye ulaştı.
Ve biz Mûsa ile nafile (zorunlu olmayarak) ve nezir (korkutma ile doğru yola koyma) olarak otuz gece ibadet etmesi konusunda sözleşmiştik. Ve biz, o otuz geceye on gece daha ilave ederek Mûsa için Rabbinin katında belirlenen kalma süresi kırk geceye tamamlanmış oldu. Yani, Mûsa aleyhisselâma otuz gün oruç tutması emredilmiş olup, otuz gün tamamlandığında iftar edip ağzını misvak ile fırçalamış olması ile ağzından oruç kokusu kaldırılmış olduğundan dolayı. Yüce Hak kendisine seslenerek, on gün daha oruç tutmasını emrettiği veya otuz gün boyunca yakınlıkta olduğu ibadetle, on gün daha Hakk'a yakın olmasını emredilmiş olduğu ve bu son on günde **"Erbain"** (kırk) yani, kırk günün tamamlanmış olması üzerine kendisine **"Tevrat"** indirilmiş olduğu rivayet edilmiştir.
Birinci rivayet: İlk otuz günde, Musa'nın Ef'al, Sıfat ve Zat örtülerinden kurtulduğuna, fakat Musa'dan bir sonraya kalmışlık (Bakıyye) olduğundan tam olan kurtulmuşluğun gerçekleşmediğine. Ve misvak kullanılması (diş fırçalama) hali ile sonraki ayette ifade edilen, **7/143"Rabbim, göster bana kendini, göreyim seni."** sözünü söylediği zaman, o sonraya kalmışlığın meydana gelmiş olmasına işarettir.
İkinci rivayet: Musa'nın Allah'a gidiş ile otuz günde tam olan zata ait şühuda ermiş olduğuna ve bütünlüğü ile yok olucu olarak, kendisinden sonraya kalmışlığın (bakıyyenin) kalmadığına son on günde Allah'ta yolculuğu tamamlanmış olup, yokluktan sonra kendine gelme ile İlâh'a ait bekâda zevklenmiş olduğuna işarettir. Bu açıklamaya göre; ***"Rabbim, göster bana kendini, göreyim seni"*** sözü, otuz gün içinde açığa çıkmıştır, kendine gelme hali de ondan sonra kırk günün tamamlanmasıyla meydana gelmiş olması gerekir. Ve sonraki ayetin tümüne bakılacak olunduğunda, **7/143. Mûsa, bizimle sözleştiği yere gelip Rabbi de kendisiyle konuşunca şöyle yakardı: "Rabbim, göster bana kendini, göreyim seni. "Dedi: "Asla göremezsin beni. Ama şu dağa bak. Eğer o yerinde durabilirse, sen de beni göreceksin." Rabbi dağa tecelli edince onu parça, parça etti. Ve Mûsa baygın vaziyette yere yığıldı. Kendine gelince şöyle yakardı: "Tespih ederim o yüce varlığı, tövbe edip sana yöneldim. İman edenlerin ilkiyim ben."** diye denmiş olduğu görülür. Yani, "Rabbim, göster bana kendini, göreyim seni" sözü de; sıfatta yokluk makamında sonraya kalmışlığın varlığı ile beraber Musa'nın zata ait şühud sevincinin fazlalığından doğmuş olan bir aceleciliktir. Ve Mûsa aleyhisselâmın Rabbini görme isteğine karşılık olarak, yüce Allah, ***"Ey Mûsa! Elbette sen beni göremezsin."*** diye cevap vermiştir. Bu

söz ***"Ben kaybolduğumda Hak açığa çıkmış olur. Hak beni gizler kendisi açığa çıkarsa."*** sözü ve ***"Rabbimin gözüyle Rabbimi gördüm"*** sözü gibidir. Bu söz ile ifade edilmek istenen, Hakk'ı müşahede etme makamında; ikilik ve benlikten sonraya kalmışlığın var olmasının mümkün olamayacağına işaret edilmiş olmasıdır. Ve yüce Hakk'ın ***"Beni göremezsin"*** sözünden sonra ***"Ama şu dağa bak. Eğer o yerinde durabilirse, sen de beni göreceksin"*** dedi ."Yani, Ey Mûsa! Sen kendi vücudun olan dağa bak, eğer o dağ yerinde durabilecek olursa, senin beni karşında görmen mümkün olur." dedi. Bu da belli bir zaman sonra mümkün olabilme acısındandır. Ve Musa'nın Rabbi, Musa'nın vücudu olan dağa tecelli ettiğinde; o çok şiddetli olan tecelli, Musa'nın vücudunu asla var olmayan, sadece büsbütün telaş eden, acele eden bir şey yaptı. Ve Mûsa, yok olucu olduğu halde, varlık olma derecesinden düşmüş oldu. Ve ayette ifade edildiği gibi, Mûsa adalete uygun olarak bağışlanmış vücud ile kendisine gelmiş olduğunda. "Ey Rabbim! Sonradan olanların gözleri ile kavranmış ve senden başka görünenlere görünmüş olmaktan seni tenzih ederim. Ben sonraya kalmışlık günahından sana tövbe ettim. Ve ben zaman bakımından değil, derece bakımından iman edenlerin evveliyim." dedi. Yani, ***"Ben ruhlar mertebeleri saflarından, vahdet ehli makamı olan ilk saftayım. Bu saf, temiz ve katıksız olan bir makamdır."*** Demiştir**...**

Ayet: 144. Allah buyurdu: "Ey Musa! Ben, gönderdiğim vahiylerle, konuşmamla seni seçip yücelttim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol."
Yüce Allah, "Ey Musa! Ben elçilerim ve sözlerim ile seni insanlar üzerine isteyerek seçmiş oldum" dedi. Bu mertebe, velâyetten sonra nübüvvet derecesinin evvelidir.
İmdi: Yüce Allah, Musa'ya "Benim verdiğim şeyi, sen dikkatlilik ile almış ol." dedi. Yani Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin ,"Ben şükreden kul olmayayım mı?" buyurduğu gibi Hakk'a kulluk ile durucu olmakta dosdoğruluk ile şükredicilerden ol dedi**...**

Ayet: 145. Biz Musa için levhalarda her şeyi yazdık: Öğüt olarak, her şeyin detayı olarak. "Kuvvetle tut bunları ve emret toplumuna da onları en güzel şekliyle tutsunlar. Fâsıklar yurdunu göstereceğim size."
Ayette ifade edildiği üzere yüce Allah, "Musa'ya, levhalar üzerinde her şeyden bir nasihat ve her şeyi ayrıntılı olarak yazdık. "buyurmuştur. Yani: Vücudun farklılığı olan ***"Ruh, Kalp, Akıl, Fikir ve Hayal"*** inde her şeyin ayrıntılarını yazdık. Mûsa, Tur dağından dönüp toplumunun saptırılmış olduğunu gördüğünde, **7/150 "Rabbinizin emrini bekleyemediniz mi?** demesiyle öfkelenip levhaları yere atmış oldu. Kızgınlık zamanında bu levhaların atılmasına sebep bunlardır ki, düşmanlık ve gaflettir. Ve bu hal levhada bulunan hükümlerden boşanmaktır, ayrı olmaktır. Nitekim herhangi birimiz hale ve eziyetine katlanmış olmanın güzelliği ile hükmeder, sonra kızgınlığı parladığı vakitte unutur ve benliğinin açığa çıkma zamanında aklında olan ilimden hiçbir şey hatırlamaz.
İmdi: Yüce Allah, Musa'ya "Sen, **"Ulü-l-azm"** olan zatlardan olmak için, o levhaları kuvvetle tutmuş ol. Toplumuna da ruhsatlar yönüne değil, üzerinde olmaları gereken yolda hareket ve gidişleri tutmuş olmalarını emret. Ben, levhaların içinde olanlarla hareket etmeyen bozukluk sahibi günahkârların sonunu size göstereceğim." dedi**...**

Ayet: 146. Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları ayetlerimden uzak tutacağım.
Haksız olarak yeryüzünde büyüklenenleri, Hakk'ı büyüklüğüne delil olan isimlerini anlamaktan onları uzak tutacağım. Çünkü büyüklük yüce Allah'a ait bir özellik olduğu halde kişide meydana gelen büyüklenme bencilliğindendir. Bencillik yerinde duranlar, kalp makamında bulunan yücelik hali delillerinden perdelidirler. Yoksa yok etme ile yokluk makamında büyüklük hali sahibi olup da ***"Sende her çeşit fazilet vardır. Ancak çok fazla olan bir büyüklenme içindesin."*** diyen kişiye, İmam-ı Caferi Sadık ona selâm olsun**:** ***"Benim büyüklen değilim, fakat yüce Allah'ın büyüklük hali ismi "Kebir" olup benim büyüklenmem yerine durucu olmuştur."*** buyurduğu yönüyle, büyüklenmeleri makamında Hakk'ın büyüklenme ismi ile durmakta olup, Hak'la büyüklenenler perdeli değildirler**...**

Ayet: 147. Ayetlerimizi ve ahirete varılacağını yalan sayanların tüm yaptıkları boşa gitmiştir.
Kendilerine ait olduğunu kabul ettikleri sıfatları ile bizim sıfatlarımızı ve işleri ile bizim işlerimizi örtmüş olan ve eserler ile kalmış ve ahiret yüzünden, benlik ve işler cennetini görmekten kör olanların yaptıkları işler iptal edilme ile boş, işe yaramaz hale gerilmiştir. Eğer bu yalanlamaları ahirete ait yüzü yalanlamaktan sıyrılmış, sadece sıfatı yalanlamış olsa idi, her ne kadar bir süre bir çeşit azap görmüş olacaklarsa da, yapmış oldukları işleri iptal edilmeyecekti**...**

Ayet: 155. Mûsa bizimle buluşma vakti için toplumundan yetmiş adam seçti. Şiddetli sarsıntı onları yakalayınca Mûsa şöyle dedi: Rabbim dileseydin, onları da beni de daha önce helak ederdin. İçimizdeki beyinsizlerin yaptıkları yüzünden bizi helak' mı edeceksin? Bu iş senin imtihanından başka, başka bir şey değildir. Onunla dilediğini şaşırtır, dilediğine yol gösterirsin. Sen bizim Veli'mizsin. O halde affet bizi, acı bize. Sen affedenlerin en hayırlısısın."
Mûsa aleyhisselâm içinde bulunduğu toplumun ileri gelen şerefli ve soylularından kabiliyet ve iradede benliği için berraklığı, isteyen ve yola girmişlik sahibi olan yetmiş kişiyi belirli bir vakit ve herkesin girmesi uygun olmayan yer için seçti ki, bunlar ayette ifade edildiği gibi yıldırımın çarpmış olduğu kişilerdir. Ne zaman ki, nur şimşeklerinin uçuşması ve sıfat tecellileri aydınlığının meydana gelmesi zamanında bedenin tesirleşip üzüntü ile titremesi. Ve tüylerin ürpermesi gibi yok etme yıldırımın başlangıcı olan beden dağının sarsıntıları kendilerini tuttuğunda. İşte bu sarsıntı halinde Mûsa aleyhisselâm ayette söylendiği gibi: "Ey Rabbim, keşke onları ve beni, bu olay olmazdan evvel yok etmiş olsaydın." dedi. Çünkü **"Saika"** (yıldırım) çarpması neticesinde, yani kendilerinden geçtikleri zaman yok olmuş oldukları için ne Musa'nın ne de onların söyleyebilecek sözleri olamaz. Musa'nın **"Keşke"** sözü de bir iç sıkıntısını ifade eden sözüdür ki, ayrılığın vermiş olduğu sıkıntı zamanında şiddetin galip olmasından, dayanabilme gücü kalmamış demektir. Ki bu gibi hallerde Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Keşke annem beni doğurmamış olsaydı."*** ve buna benzer olarak ***"MUHAMMED" in Rabbi, Muhammed' i yaratmamış olsaydı."*** buyurarak kendisini dağdan aşağı atmayı niyet ettiği rivayet edilmiştir. Ve yine ayette ifade edildiği üzere Mûsa aleyhisselam: "Ey Rabbim, bizim içimizden olan, kulluk değerlerini israf edicilerimizin yapmış oldukları benlik arzusu buzağısına tapmak ve nefsin sıfatları ile örtünmüş olma sebebiyle. Veya: Uyanıklığın meydana gelmesinde ve gönül görüşü nurunun meydana gelmesinden evvel, zevk ve eğlenceye düşkün olma halimizde bizden açığa çıkmış olan benlik ve olumsuz halleri ile duraklamak sebebiyle hakikatten mahrum kalma azabı. Ve ayrılık sıkıntısı ve perdeli olma vaktinin uzaması ile bizi yok edecek misin? Benlik halleri ile ve arzular ibadetiyle olan bu imtihan etme işinde, senin dışında görünenlerin bir payları yoktur. Meydana gelen bu oluş senin imtihan ediciliğindir. Sen bu belâ ve imtihan ile perde, aşırılık, cahillik ve körlük ehlinden dilediğini alçaltır ve saadet ve lütuf, ilim ve hidayet ehlinden dilediğine de hidayette kemale erdirirsin." Mûsa bu sözlerini, ef'al tecellisi makamında söylemiştir. Ve ayette ifade edildiği üzere Mûsa aleyhisselâm sözlerine devam etme ile: "Rabbim, bizim işlerimizle durucu olmamızda, işlerimize sahip ve Vekil olan sensin. Buna dayanarak bizim kendimize nispet ettiğimiz işlerimiz olan günahlarımızı örttüğün gibi, zat ve sıfatımız olan günahlarımızı da örtmüş ol. Ve varlığın ile bencillik örtüsünü kaldır ve şühudun nurlarını bereketlendirme ile bize rahmet et ve sen eksiksiz bağışlayıcılık ile bağışlayıcı olanların en hayırlısısın." demiştir**...**

Ayet: 156. "Bize hem bu dünyada güzellik yaz hem de ahirette. Dönüp dolaşıp sana geldik. " Buyurdu ki: "Azabıma dilediğimi çarptırırım. Rahmetime gelince, o her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Ben onu; sakınıp korunanlara, zekâtı verenlere, ayetlerimize inananlara yazacağım."
Ve yukarıda ifade edilen sözlerine devamla "Rabbimiz, bize bu dünyada yokluktan sonra bekâda adalet ve dosdoğruluk, ahirette de müşahede ve güzellikleri fazlasıyla takdir et. Biz, kendimize nispet ettiğimiz vücudumuz günahlarından sana dönmüş olduk." dedi. Ve yüce Hak, "Benim tarafımdan meydana gelen ve bana özel olan işbu şiddetli arzu azabı. Her ne kadar ayrılık sıkıntısının şiddeti dolayısıyla çok sıkıntı verici ise de, ben o azabı gayret ehlinden dilediğim özel kullarıma dokundururum, Rahmetim ise bir kimseye ve bir şeye özel olmayıp, her şeye ulaşacak derecede geniş olmuştur."
İmdi: Bu sözü edilen bu azapta olup da değeri takdir edilemeyen ve iç yüzüne varılamayan bir Rahmet hakkında, "Hiçbir benlik kendisi için gizlenmiş olan sevinci bilemez." diye buyrulan, ulaşma lezzeti vardır. Böyle olmakla beraber, bu azap o kadar lezzetlidir ki hiçbir lezzet buna benzer olamaz. Nitekim âşık'ın biri, ***"Azapla duyduğum zevkten başka bütün lezzetlere ben kavuşmuş oldum."*** Beyit'ini söylemiştir. Ben hayatım hakkı için yemin ederim ki, bu azap **"Kibrit-i Ahmer"** (topraktan altını ayıran değerli madde) den daha büyüktür. Amma, Rahmet nasibinden hiç kimse uzak değildir. Ben o rahmeti, tam ve kâmil ve Rahîm Rahmetine ait olarak özellikle bütün örtünmelerden sakınan ve rızkı verilmiş oldukları mülk, ahlâk, ilimler ve hallerden hak etmiş olduklarını bereketlendirmiş olan ve sıfatımızın tümüne kavuşmuş olan özel kullarıma kabul edilen ve gerekli olan yapacağım." diye buyurmuştur. Ve sonraki ayette, **7/157. Onlar ki, yanlarındaki Tevrât ve İncil'de yazılmış olarak bulacakları ümmi peygambere uyarlar.** buyrulmuştur. Ki, onlar da bu takvada gerektiği gibi olmaları üzere sonraki Enfal suresinde, **8/17. Siz öldürmediniz onları, Allah öldürdü onları, Attığın zaman da sen atmadın. Allah attı.**

buyrulmuştur. Ve Necm suresinde, **53/3. O kuruntudan, keyfinden konuşmuyor.** Ve yine Necm suresinde, **53/17. Göz ne kayıp şaştı, ne azıp haddi aştı.** Buyrulmuştur. Yani onlar bu ayetler ile, zekât vermekte, Duha suresinde, **93/10-11. Yoksulu azarlama. Ve Rabbinin nimetini söz ve fiillerinle dile getir.** ayeti ile ve ***"Toplu ve manalı söz söylemek ve güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."*** Hadis-i şerif'i ile çok değerli özellikleri açıklanmış olunan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin şerefli davranışlarına uymuş olmakla onlar, o her zamanda **"Ümmi"** (peygamberliğin çıkış noktası) olan bir peygamber'e uymuş olan,**"MUHAMMED'İ"** lerdir**...**

Ayet: 159"Musa kavminden bir topluluk vardır ki, hakka kılavuzluk eder ve yalnız hakka dayanarak adaleti gözetir."
Bu ayette ifade edildiği üzere Mûsa ona selâm olsun, toplumu içinde, eksiksiz bir Rahmet ile kurtuluşa erenler vardır ki, onlar ancak toplumun peygamberinde bulunan yüceliğe ait özelliklerine uymuş olanlardır. Musa'nın toplumundan olan insanları kendilikleri ile değil, Hak ile doğru yola kılavuzluk eden, dosdoğruluk ve dikkatlilik halinde insanlar arasında Hak ile adaleti gözeten, yönetmenlik yapan tevhid ehli bir grup vardır**...**

Ayet: 163. Sebt yaptıkları gün balıkları onlara akın, akın gelirdi; sebt yapmadıklarında ise onlara gelmezdi.
"Sebt"(Cumartesi, Yahudilerin tatil yapıp dünya kazancı elde edilmesi haram olduğu) gününde onların balıklarının grup, grup birbiri arkasından gelip de, Cumartesi olmayan günlerde balıkların gelmediğini, İsrail oğullarının saldırganlıklarının Cumartesi gününde belirlenen sınırı nasıl aşmış olduklarını, deniz kenarında olan Eyke veya Medyen veya da Şam düzlüğünün halkından sor. Onların halleri, diğer günlerde olmayan yemekler, içkiler ve oyuncaklar gibi benliğe ait hoşnutlukların. Cuma günlerinde sokak ve çarşılarda ve mevsim'ine göre rahat edilecek yerlerde toplanma konusunda zamanımız halkından olan İslâm toplumundan olan bazı kişilerin halleri gibidir. Ki, bu da doğru yoldan sapmış olmaları sebebiyle Allah tarafından imtihan edilmiş olmaktan başka bir şey değildir**...**

Ayet: 179. Davarlar gibidir bunlar. Belki daha da şaşkın.
İşte bunlar kalpleriyle Allah'a yaklaştırılan marifetler ve hakikatleri kavrayışları, gözleriyle ibret almaları, kulakları ile hakikatleri duymaları olmadığı için hayvanlar gibidirler. Belki inanç ve anlayışlarının bozukluğu ve birçok hileleri sebebiyle hidayetten uzak kalmalarını gerektiren şeytanlıkların kendilerinde bulunduğu için hayvanlardan, hayvanlıklardan daha kötü halde ve sapkınlıklardadırlar**...**

Ayet: 180"En güzel isimler Allah'ındır. O'na onlarla dua edin."
Yüce Allah'ın çok güzel isimleri vardır. Bu konuda evvelce açıklaması yapılmış idi ki, her isim, bir sıfat ile tecelli etmiş olan Zat'a ait olmanın dışında bir şey değildir. Yüce Allah, her bir işi, kendisine ait bir isim ile düzenlemiş olur.
İmdi: Cahil bir kişi, ilim sahibi olmak istediği vakit **"Âlim"** ismiyle, hasta olup da iyileşmek istediği vakit **"Şafi"** ismiyle, fakir olup da zengin olmak istediği vakit **"Muğni"** ismiyle dua ettiği gibi, sizin herhangi bir isme fakîrliğinizde ve ihtiyacınızda, hal kılavuzluğu ile Allah'a gerekli olan isim ile dua ediniz. Bunların hepsi ilgili olan sıfatın eserini ve ilgili ismin tesirini, kabul etmesi gereken kabiliyetin elde edilmesiyle olur. Veya; **"Rububiyet"** in (Rab' lığın) açığa çıkması isimlerle olduğu özelliğinden dolayı, cahil olan kişi: Ya Rabbi! Dediğinde **"ya Âlim"** hasta olan bir kişi: Ya Rabbi! Dediğinde **"ya Şafi"** fakir olan kişi: Ya Rabbi! Dediğinde **"ya Muğni"** diye hal ile seslenip istemiş olduğu gibi. Söz ve gerekli olan işi yapma diliyle veya gerçeklik üzere olan isteyicilik ile. Mesela: İlim sıfatıyla sıfatlandırılıp, Hakk'ın ilmiyle kendi ilminden yok olmuş olarak **"Âlim"** ismiyle, hastalığının ilacını bulup tabiplik ismi mazharlığı sebebiyle başkalarını iyileştirmek istediği vakit **"Şafi"** ismiyle, ve Hak ile fakirliğinde doygun olarak **"Gani"** ismiyle dua ettiği gibi, iş ve söz ile dua ediniz. İşte müminlerin içinde hakikat üzere tevhid ehli olanların emredilmiş oldukları dua etme şekli budur. Bu emre boyun eğip, gerekli olduğu şekilde hareket edilmelidir. Ve siz yüce Allah'ın isimlerinden, inanç bozukluğu ile yanılmış ve dönmüş olanları; bu isimlerin dışından isteme ve başkalara nispet etme ile Allah'a ortak koşmuş olanları terk ediniz**...**

Ayet: 187 "Ne zaman gelip çatacak diye kıyamet saatini soruyorlar sana. De ki: "Ona ilişkin bilgi Rabbimin katındadır. Onu vakti geldiğinde belirginleştirecek olan yalnız O' dur. Göklere de yere de ağır gelmiştir o."

Habib'im, sana haber verilip beklenilen saatten ve o saatin oluşu yani, yeryüzü hayatının sona ermesi, kıyametin kopması ne zamandır diye soruyorlar. İfade edilen bu saat ile anlatılmak istenen, büyük kıyametin, yani **"Mehdi"**nin (hidayete erenin) varlığı ile **"Zat"** a ait vahdetin meydana çıkması vaktidir. Habib'im sen de ki: "Büyük kıyametin ilmi ancak Rabbimin katındadır." Ve ayette söylendiği gibi, büyük kıyametin vaktini Allah'tan başka hiçbir kimse önceden bilmiş olamaz, ancak yüce Allah bilir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin, **"MEHDİ"**NİN meydana çıkma vakti hakkında söz söyleyenler için, ***"O konuda vakit belirleyenler yalan söylemektedirler."*** buyurduğu gibi, büyük kıyamet vaktini de Allah'tan başka kimse bilemez. Ben hayatım üzere yemin ederim ki, büyük kıyameti oluşundan evvel kimse bilemediği gibi, oluşu zamanında da Allah'tan başkası bilemez. Çünkü bunun ilmi, göklere de yere de ağır gelmiştir. Gökler ve yer ehli, o ilmi kavrayamaz**...**

Ayet: 194"Onun dışında yakardıklarınız, size yardım edemezler. Kendilerine de yardımcı olamazlar."
Yüce Allah'ın dışında görüp kabul ettikleriniz, gerek insan ve gerek insanın dışında olan yaratılmışlardan her ne olursa olsun, aciz ve tesir edicilikleri yoktur ve isteklerinizi yerine getiremezler gerçek o ki, onlar da sizin gibi aciz kullardır. Eğer siz tesir ediciliği ve tesiri o başkalara nispet etmekte kendinizi haklı görüyorsanız, sizin için kolay olmayan ve gerçekleştirmekte başarılı olamadığınız işte onları çağırın, o işi size kolaylaştırsınlar. Ki, Hz. peygamber (s.a.v) efendimiz, küçük yaşta olan İbni Abbas hazretlerine, ***"Ey oğlan Allah'ı gözet, Allah da seni gözetsin. Sen Allah'ı gözet ki, Allah'ı karşında bulasın, bir şeyi istediğin vakit Allah'tan iste, bir yardım dilersen Allah'tan dile, ve bil ki bütün cemaat sana bir menfaat vermek için toplansalar, Allah'ın takdir ettiğinden başka bir menfaat yapamazlar. Eğer sana bir zarar vermek için toplansalar Allah'ın takdirinden başka sana hiçbir zarar veremezler. Kalemler kaldırıldı. Sahifeler kurudu."*** diye buyurmuştur. Yani, yüce Allah'ın dışında olanların, bir oluşu belirleme isteklerini yazacak kalemlerin mürekkebi kurdu ve sahifeler yazıyı kabul etmez oldu**...**

Ayet: 195"Ayakları mı var onların ki, onlarla yürüsünler; elleri mi var onların ki, onlarla tutsunlar; gözleri mi var onların ki, onlarla görsünler; kulakları mı var onların ki, onlarla işitsinler. De ki: "Ortaklarınızı çağırıp bana tuzak kurun. Hadi, göz açtırmayın bana!"
Bu ayetin ilk cümlesi ve devamında aslı olmayanı inkâr yollu arayıp sorma ve kavramış olma yönündedir. Yani o sahte ilâhlar ki, onların yürüyen ayakları mı vardır? Tutan elleri mi vardır? Gören gözleri mi vardır? İşiten kulakları mı vardır? Yani onların ayakları vardır, fakat o ayaklarla yürümezler. Belki Allah ile yürürler. Çünkü o ayaklarla yürüten Allah'tır. Diğer organları da bunun gibidir. Ve ayette işaret edildiği gibi yüce Allah, Resul'üne hitap ederek, Habib'im de ki: "Siz insan ve cinlerden olan bütün ortaklarınızı çağırın. Sonra gücünüz varsa bana tuzak kurun ve hile yapın, hiç durmayın. Bilin ki başaramayacaksınız, çünkü sonraki ayette, **7/196"Benim Velî'm, o Kitap'ı indiren Allah'tır, O, barışsever kulları koruyup gözetir."** buyrulduğu gibi O, benim işimin sahibi, beni çekip çeviren ve sahibim, Kitap'ı indirmekle beni eğiten, gerekli olanı öğreten Allah'tır." Yani O, yüce Allah, doğru yol üzere olan ve dosdoğrulukla durucu olan kişiyi **"Velâyet"** mazharı **"Velî"** yapar ve onu korumuş olur. Her ne zaman, peygamberlerin, bir peygamberin özelliği doğruluğunda konuşması olacak olursa, cem ayniliğinde yok olduktan sonra dosdoğruluk ve dikkatlilik ile Hak'la baki ve Hak izniyle ve insan cinsinin düzeltilmesiyle durucu olan zat anlatılmak istenmiş olunur**...**

Ayet: 198. Onları, hidayete çağırsanız, duymazlar. Onların sana baktıklarını sanırsın. Oysaki, onlar görmezler.
Allah'a ortak koşanlar ve başkalarından olup kalpleri mühürlenmiş olan kişileri Allah'ın doğru yoluna davet ettiğinde işitmezler, ve boyun da eğmezler. Ve onların gözlerinin var olması doğruluğu ile beraber, Hakikatte kalpleri kör olduğundan dolayı Hakk'ı ve senin hakikatini göremedikleri halde sana bakmakta olduklarını görürsün, fakat baktıkları halde görmezler**...**

Ayet: 199. Affetmeyi esas al. İyiyi ve güzeli emret, cahillerden yüz çevir.
Habib'im, sen onlara kolay gelen şeyi emret. Ve güzel bir yüzle emret! Ve cahilliklerine karşılık vermemekle, o cahillerden yüz çevir. İmam-ı Cafer-i Sadık hazretlerinin, ***"Yüce Allah, peygamberine güzel ahlâk üzere hareket etmesini emretti, ve Kur'an' da bu ayetten daha fazla, güzel ahlâkı cem eden bir ayet yoktur."*** dediği rivayet edilmiştir ki, İmam'ın bu şekilde konuşması, bu ayetin kuvvetle tevhide kılavuzluk ettiği içindir. Çünkü insanların alınlarından yakalayan ve sahip olanı ve kullarındaki kullanıcılığını

ve gerek yaptıklarını ve gerek terk ettikleri şeylerde kendi benlikleriyle olmadıklarını görmekte olan Zat, kullarına zorluğu yüklemez. Ve yapılması gerekeni yapma ve yapılmaması gerekenden kaçınmada kızgınlık göstermez. Ve şiddet göstermeyip onlara, **"Hilm"** (yumuşaklık) ile davranır**...**

Ayet: 200. Şeytandan bir dürtük seni dürtüklediğinde, Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi işitir, her şeyi bilir.
Ve eğer olan ve olmakta olan işi görmek ve cahillikte olmalarıyla günahı onlara nispet etmekle, şeytandan, sana onların tartışmalarına seni yönlendirecek kuvvetli dürtü gelecek olursa Hakk'ın işleyiciliğini şühud etme ve huzurda olma ile Allah' a sığın. Yüce Allah, bencilliğin sözlerini ve göğsünde şeytanın fısıldamalarını işitici, niyetleri ve sırları bilicidir**...**

Ayet: 201.Korunup sakınanlar, kendilerine şeytandan bir görüntü/ dürtü gelip dokunduğunda hemen Allah'ı hatırlarlar. İşte o anda görülmesi gerekeni görürler.
Allah'a ortak koşmuş olmaktan sakınanlar, işi başkalara nispet etmeyle, kendilerine şeytandan bir seslenme ve hayal dokunduğu vakit tevhide ait makamı ve işleri Allah'tan olan müşahede ile hatırlamış olurlar. Bu tevhid makamını hatırlayınca derhal İlâh'a ait işleyiciliği görürler. O hal üzere görüşlerinde şeytan kalmaz olur, ve Allah'tan başka işleyici kalmadığı müşahede edilmiş olur**...**

Ayet: 202. Yoldaşları ise onları sürekli azgınlığa iterler, sonra da yakalarını bırakmazlar.
Şeytanların kardeşleri olmuş olan perdeliler, olmuş ve olmakta olan işleri Allah'ın dışında görünenlere nispet etmiş olmalarıyla, şeytana yardım etmiş olurlar. Bu sebepten inat ve cahilliklerinden bir şey eksiltmiş olmazlar. Ve davranışları hakkında sonraki ayette, **7/203. Onlara bir ayet getirmediğinde, "onu da şuradan buradan derleseydin ya," diye konuşurlar. De ki: "Ben sadece Rabbimden bana vahy edilene uyuyorum."** diye buyrulmuştur. Yani, onlara, arzu ettikleri ayeti getirmediğin vakit, "Ne diye o ayeti kendiliğinden toplamadın, yani kendinden uydurmadın" derler. Habib'im onlara de ki: "Ben, ancak Rabbimden bana vahy edilen şeye uymuş olurum. Sorumluluk ve sıkıntı altına girip kendiliğimden bir şey yapmam. Belki Allah'tan gelmiş olanı bildiririm. Ve ben, kendiliğim ile değil Allah ile durucu olduğum için ancak Hak'tan bana vahyolunan şeyi söylerim"**...**

Ayet: 204. Kuran okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki, size rahmet edilsin.
Ve Kur'an okunduğu vakit Allah'ı dinlemede olun. Ve Kur'an' ı sadece Allah'tan dinleyin. Ve benliğin, başkalıkla söylemiş olduğu sözlerini dinlemeyiniz. Çünkü Kur'an' ı okuyan, söyleyen Allah'tır. Söyleyen Zat'tın, sıfat ve ef'al' i ile sözlerinde rahmet tecellisi ile rahmet edilmiş olmanız ümit edilir**...**

Ayet: 205. Rabbini, öz benliğinin içinde yalvarıp ürpererek, bağırtılı olmayan bir sesle sabah-akşam zikret. Sakın gafillerden olma.
Rabbini kendinde hazır olduğu halde hatırla ve o halde ol! Farklılık makamında alçak gönüllülük bütünlüğünde ve yalvarma yönünden. Ve sırda, benlikte olma korkusu ile, Veya: O zikirde benliğin nasibi olmasından korkarak, alçak gönüllülüğün ve zikrin sana, senden açığa çıkmadan Ruh nurunun meydana gelmesi, doğup ve aydınlığının galip olma sabahında ve benlik halleri ve kuvvetlerinin galip gelme akşamında bu yönüyle zikret. Hallerden hiçbir halde, özellikle benliğin ve halinin galip gelmesi halinde, Zat'a ait vahdetin şühudundan gafil olanlardan olma**...**

Ayet: 206. Rabbinin katında olanlar, büyüklük taslayıp O'na kulluktan yüz çevirmezler; O'nu tespih ederler ve yalnız O'na secde ederler.
Tevhid ve tevhitte yokluk ve Hak ile beka ve dosdoğruluk sahibi olanlar. Onlar bencillikleri olan örtünmeleri olmaması sebebiyle, Rablerine yapmış oldukları ibadetleri ile büyüklenmezler. Belki cemin kendisinde farklılığı müşahede edip, Hakk'ı anlamış olarak kabul ederler. Ve eksiksiz bir yokluk ile ve sonraya kalmışlık ve bencillik eserlerinin yok edilmesi ile Hakk'a secde ederler. Halkın yok olmasından sonra bâki olan yüce Allah'tır**...**

"Araf" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum son bulmuştur. Gerçekleri en iyi şekilde bilen yüce Allah'tır**...**

ENFAL SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet:1. Sana harp ganimetlerini sorarlar. De ki: "Onlar Allah e Resul içindir. O halde Allah'tan korkun ve aranızda barış ve esenliği kurun. Ve eğer müminler iseniz Allah'a ve Resulü'ne itaat edin."
Ayette ifade edildiği gibi soru sorup da cevabını almış olanlar, işleri kendilerine nispet etme ile işin hakikatinden perdelenmiş oldukları için, Allah'ın ve Resul'ünün, yani Resul'ün mazharlığında olan Allah'ın işine itiraz ettiler. Bu sebepten ef'al takvası ile yani, Allah'ın işini görüp kendilerine iş ve işleyiciliği nispet etmekten kaçınmakla ve birbiriyle çekişme ve zıt olmayı gerektiren işlerinin çıktığı yer olan bencillik hallerinin yok edilmesi ile aralarını düzeltmiş olmakla emredilmiş oldular. Ta ki çeşitli hallerinin uygunluğunun açığa çıkması ile yakınlık ve kalp sevgisine dönmüş olurlar. Ve ayette söylendiği gibi, eğer siz hakiki müminler oldunuz ise, kalbe ait istek ile Allah'ın emirlerini kabul etmenizin size kolaylaşması için, kendilerinize nispet ettiğiniz sıfatlarınızın yok edilmişliği ile Allah ve Resul'üne boyun eğiniz**...**

Ayet: 2. İnanmış olanlar ancak o kişilerdir ki, Allah anıldığında kalpleri ürperir titrer ve onlara Allah'ın ayetleri okunduğunda, bu onların imanlarını artırır. Ve onlar yalnız Rablerine güvenip dayanırlar.
Yüce Allah'a hakiki iman ile iman etmiş olanlar, sadece benliğe ait ef'al (işler) zikri ile değil, kalbe ait olan isim zikri ile yüce Allah'ın zikredildiği vakit, kahr, ululuk, büyüklük ve bekanın anlayışta şekillendirilmesi, düşünülmesi ve kalpler üzerine o isim tecellileri nurlarının aydınlığı ile kalpleri tesirleşmiş olan kişilerdir. Ve Allah'ın sıfatları, sözleri kullananlarda açığa çıkmasıyla apaçık olduğu vakit, ilim makamından ayniliğe yükselme ile onlara hakiki imanlarında artış meydana getirmiş olur. Ve onlar Rablerine tevekkül ederler, yani kendilerine nispet ettikleri işlerinin yok olucu olmasıyla tevekkül makamını iyileştirme ve nispet sıfatı yok etme makamında tamamlamış olurlar. Çünkü herhangi bir makamın iyileştirilmesi, ancak o makamdan ilerleme ve üstündeki makamdan ona bakmış olmakla tamamlanmış olabilir**...**

Ayet: 3. Namazı dosdoğru kılarlar onlar. Ve kendilerine rızık olarak sunduklarımızdan bol, bol dağıtırlar.
Onlar; sıfat müşahedesi ve sıfat tecellileri ile sıfatta ilerleme sebebiyle kalbe ait huzur namazını kılarlar. Ve ef'al yokluğu makamında, onları rızıklandırdığımız tevekkül ilimlerinden ve sıfat yolculuğunda rızıklandırdığımız sıfat tecellileri ilimlerinden olan ilimlerle işlemiş olmak ve hak etmiş olanları bereketlendirmek için dağıtmış olurlar. Ve sonraki ayette onlar için, **8/4. Gerçek anlamda müminler işte bunlardır. Rableri katında dereceler, bağışlanma ve bol, bol rızık var onlar için.** Buyrulmuştur. Ayette söylendiği gibi, hakiki müminler işte bunlardır ki, bunların Rableri katında sıfat mertebelerinden ve kalp cennetleri bahçelerinden dereceler vardır. Ve kendilerine nispet ettikleri ef'al günahlarının bağışlanması ve sıfat tecellileri ve ilimleri açısından keramet (akıl almaz) rızıkları vardır**...**

Ayet: 5. Bildiğin gibi, Rabbin seni hak uğruna, öz yurdundan çıkarmıştı. Ve müminlerden bir grup tamamen isteksizdi.
Şu hal, yani; ilk ayette işaret edilen ganimet konusunda sana itirazları, Rabbinin, seni Medine'den çıkardığı zaman sana itirazları gibidir. Çünkü onlar, kendilerine nispet ettikleri işleri ile Allah'ın işinden perdelenmiş olunca, gerek Medine'den çıkmak ve gerek ganimetten mükâfat vermek, her iki işi de sana nispet ettiklerinden, mükâfat vermek işinden iğrenmiş oldukları gibi, senin çıkmanı da iğrenç gördüler ve seni Rabbinin çıkarmış olduğunu anlayamadılar. Yani, Hakk'a benzeyen benliğin ile değil, Hak ile evinden çıkan olduğun halde. Veya: Sevap ve hikmete benzeyen bir çıkış ile çıkmana itiraz ettikleri gibidir. Ve sonraki ayetin ilk bölümünde, **8/6. İş apaçık ortaya çıktıktan sonra bile hak konusunda seninle çekişiyorlardı. Sanki onlar gözleri baka, baka ölüme sürülüyorlardı.** Buyrulmuştur. Yani, tecelliler ile çıkmak hali sana belli olduktan. Veya evvelce mucizeler ile eserleri onlara belli olduktan. Veya yardım kendilerinin olduğunu onlara bildirmekten ve bu şekille bildirmekte olan özellik onlara belli olduktan sonra,

müminlerden bir kısmının yine kendilerine nispet ettikleri ef'al ve sıfatları ile Hak'tan perdeli olmaları dolayısıyla hak ve sabit olan bir konuda seninle mücadele ederler. Sanki ölüme gönderiliyorlar gibi korku ve şaşkınlık içinde bakarlar**...**

Ayet: 7. O sırada Allah, iki gruptan birinin kesinlikle sizin olacağını vaat ediyordu. Ve siz, güçsüz ve silahsız olanın size düşmesini arzu ediyordunuz. Allah ise hakkı kendi kelimeleriyle tam bir biçimde ortaya koymayı ve küfre batmışların ardını-arkasını kesmeyi istiyordu.
Yüce Allah'ın, size iki gruptan birisinin, yani başlarında Ebu Süfyan bulunan Şam ticaret kervanının veya başlarında Ebu Cehil bulunan ve kervanı kurtarmak için hazırlanıp Mekke'den çıkan düşman ordusunun, sizin olduğunu vaat ettiğini ve kuvveti olmayan kervanın, sizin olmasını sevdiğiniz ve istediğiniz vakti hatırlayınız. Yüce Allah da, göklere ait meleklerle gerçeği sabitlemeyi ve kâfirlerin arkasını, kuvvetini kesmeyi ve her ne kadar suçlu ve günahkârlar zorlamış olsalar da batılı (aslı olmayanı) iptal ve hakkı geçerli yapmayı dilemekte idi**...**

Ayet: 9. Hani siz Rabbinizden yardım ve destek diliyordunuz; O sizin dileğinize şöyle cevap vermişti: "Hiç kuşkunuz olmasın, ben size meleklerden birbiri ardınca bin tanesiyle yardım ulaştıracağım."
Sizler, dayancınız ve kuvvetinizden uzaklaşmak, tesir ve kuvvetin, sizden ve düşmanınızdan olmayıp, sadece Allah'tan olduğunu. Ve Hak yakınlığı yönünden bilmekle önceden başkalığa nispet etmiş olduğunuz işleriniz olan örtülerden sıyrılmak şekliyle Rabbinizden yardım dilediğiniz vakit. Kendinize nispet ettiğiniz sıfatlar ve işler (ef'al) elbiselerinden soyunmanız halinde kalplerinizin melekler âlemine bir cins ile ilgili olması dolayısıyla Rabbinizin. ***"Ben melekler âleminden, kahr saltanatından bir işaretle yani, Al-i İmran suresinde işaret ettiği yönüyle, o hal üzere kalplerinize yakınlığı olan ruha ait ve göklere ait kuvvetlerden bir kuvvetle size yardım ediciyim."*** Demesiyle, yapmış olduğunuz duanızı kabul ettiğini hatırlayınız. Başlık olarak konulan bu ayette meleklerin sayısı bin, diğer bazı ayetlerde üç bin veya beş bin olarak ifade edilmesinin sebebi, kesin bir sayı olarak dilenmeyip çok sayıda olduklarını belirtmek içindir veya bu ayetteki, **(birbiri ardınca)** sözü, onlardan başka melekler gruplarının da öncekilerini takip ettiğine delil olduğu içindir. Meleklerin, müminlere yardım ediciliği, mesela: Rüyada görünenlerin bir şekle girdiği gibi, birbirlerini öldürme şekli ile meleklerin de bir şekle girmeleri ve bedene bürünmeleri veya bedene bürünmeden de kahredicilik tesirlerinin, kâfirlere erişmiş olarak onları yok etmek ve bozguna uğratmış olmak yoluyladır**...**

Ayet: 10. Allah bunu, sadece bir müjde olsun ve o sayede kalpleriniz huzur ve rahatlık bulsun diye yaptı. Yardım yalnız ve yalnız Allah katındandır. Hiç şüphesiz Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.
Yüce Allah, bu yardımı ancak size müjde olması ve benliğinizin yakınlık göstermesi ve hallerinden sıyrılmanız zamanında melekler âlemine ulaşma ile kalplerinizin kanmış olması için yapmıştır. Yoksa meydana gelmiş olan bu yardım o meleklerden değildir. Çünkü sözü edilen yardım ancak yüce Allah tarafından olur, başka yerden olamaz. Fakat hikmet yönüyle, eşyanın sebeplere ilgisi ve bağlı olmasını gerektirir. Gerçek o ki, yüce Allah, yardım etmede tek kuvvet sahibi olup her şey üzerine galiptir. Gereken yardımı hikmet üzere yapan hikmet sahibidir**...**

Ayet: 11. O zaman sizi, Allah'tan bir güven olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu; sizi onunla temizlemek, şeytanın pisliğini sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak, ayaklarınızı sağlam bastırmak için üzerinize gökten bir su indiriyordu.
Allah tarafından bir güvenlik ve tamamlanmışlıkta olmak için size sakinlik indirilmiş olmasıyla bedene ait kuvvetler. Ve benliğinize ait hallerinizin uyuklamasının sizi örtmüş olduğunu ve sizi, bencillik sözleri. Ve şeytana ait kuruntular pisliğinden temizlemek ve sizden şeytanın dürtüsünü ve korkuya düşürmesini ortadan kaldırmak. Ve Hak yakınlığı kuvveti ile kalplerinizi sağlamlaştırıp göğsünüzü sakin yapmak. Ve o kuvvetle ayaklarınızın kaymayacak derecede sabit yapmak için, size Ruh göğünden Hakk'a yakınlık ilmi suyunu indirmiş olduğunu hatırlayınız. Çünkü korku ve tehlike yerlerinde kararlı olma ve yiğitlik gösterme, ancak yakınlık kuvvetiyle mümkün olur**...**

Ayet: 12. Rabbin, meleklere şöyle vahyediyordu: "Ben sizinle beraberim. İmanı olanları sağlamlaştırın. İnkâr edenlerin kalpleri içine korku salacağım; vurun boyunların üstüne, vurun onların her parmağına."

Ayette ifade edildiği gibi, Rabbinin meleklere, "Ben sizinle beraberim." Yani yüce Hak meleklere **"Ceberut"** (büyüklük, sıfat tecellisi) ile yardım edecektir. Melekler, Allah'ın, kendilerine yardımcı olduğunu ceberut âleminden bilirler. Bundan dolayı yüce Allah, Meleklerine: "Siz, iman edenleri kuvvetlendirme yakınlığı ile sağlamlaştırın ve yerlerinde kararlılıkla durucu yapınız. Gerçeği inkâr etme ile kâfirlik yapanların göklere ait yardımdan ve İlâh'a ait kuvvetlendirmekten kesilmeleri ve kendilerini şüphe ve kuruntu kuvvetlerinin istilası sebebiyle kalplerine korku bırakmış olacağım. O, inkâr edicilerin boyunlarını vurunuz. Ve her birinin korku ile boyunlarına koydukları parmaklarını kesiniz." buyurmuştur. Yani ifade edilen bu manayı, dikkat çekici olarak tarif etme ile müminleri ayakları üzere basan ve kararlıkta olmaları için bu sözü onlara bırakma ile veya rivayet olduğuna göre, "Tarafınızdan bu işi onlara göstermekle onlara cesaret veriniz." diye vahy etmiş olduğunu hatırlayınız**...**

Ayet: 17. Siz öldürmediniz onları, Allah öldürdü onları. Attığın zaman da sen atmadın, Allah attı. İnananları kendisinden güzel bir imtihanla denemek için yaptı bunu. Allah; işitendir, bilendir.
Yüce Allah, vahy ettiği ayette ifade edildiği üzere, "Ey Müminler! Gerçeği inkâr edicileri siz öldürmediniz, fakat onları Allah öldürdü." Bu ifade ile müminleri terbiye etme ve kendilerine nispet ettikleri işleri gereğince kendilerinden iş ve işleyicilikte Allah'a ortak koşmak olan gizli şirk günahının bir kısmını kaldırma ve iş ve işleyiciliği Allah'a nispet etme ile onları **"Tevhid-i Ef'al"** e yöneltmiş oldu. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ise, Hak ile bekâ makamında olduğundan cem'e ait aynilikte farklılık manasını ifade etmek için, "Habib'im inkâr edicilere toprağı attığın vakitte sen atmadın. Fakat Allah attı." buyurup, **"Sen atmadın"** demekle Habib'inden atma konusunda olan işini kaldırmış oldu. **"Fakat Allah attı"** sözü ile atmak işini Allah'a ait olduğunun kabul edilmesiyle beraber, **"Attığın vakit"** sözü ile atmak işini Resul'üne nispet etmiş oldu. O halde toprağı atan Muhammed (S.a.v) olmuştur. Fakat kendiliği ile değil, Allah ile atan Muhammed olmuştur. Müminler bir iş yapmış olsalardı, kendilikleri ile yapacak olduklarından, onlara hiçbir işi nispet etmedi. Ve yüce Hak, müminleri, **"Tevhid-i Ef'al"** den olan güzel bir hediye ile imtihan etmek için bu işi yaptı. Gerçek o ki yüce Allah, **"Onları biz öldürdük"** diye kendiliklerinize ait sözlerini işitince, her ne kadar öldürme işini, sizin mazharlığınızda, açığa çıkmış oldu ise de, onları öldürmüş olanın ancak kendisi olduğunu bilicidir**...**

Ayet: 20. Ey iman edenler! Allah'a ve resulüne itaat edin. İşitip durduğunuz halde ondan yüzünüzü çevirmeyin.
Ey müminler, siz Allah'a ve Resul'üne boyun eğiniz. Ve sözünü işitmiş olduğunuz halde Allah'ın Resul'ünden yüz çevirmeyin, çünkü işitmenin eseri, dinlemek, anlamak ve doğrulamaktır. Anlamış olmanın göstergesi de, istek belirtmektir. İstek belirtmenin göstergesi boyun eğip emirleri yerine getirmektir. Bunun için yüz çevirmekle beraber işitmiş olmayı ileri sürmek doğru değildir. Çünkü işitmek ile yüz çevirmek bir arada olmaz. Bundan dolayı eğer siz, işitmek iddiasında doğru iseniz, istek belirtme ile boyun eğme ve emirleri yerine getirmede devamlılıkta bağlılık gösteriniz. Ve siz, hayvanlar ve belki onlardan aşağı ve kötülükte olanlar gibi, anlayış ve gerçeği kabul edicilikten perdeli oldukları için asla işitmedikleri halde, işittiklerini ileri sürenler gibi olmayınız. Ve sonraki ayette, **8/22. Çünkü yeryüzünde debelenenlerin Allah katında en kötüsü, akıllarını işletmeyen sağır-dilsizlerdir."** şekliyle tarif edilenler gibi de olmayınız**...**

Ayet: 23. Allah kendilerinde bir hayır olduğunu bilseydi elbette onlara işittirirdi. Onlara işittirseydi bile mutlaka yüz çevirir, döner giderlerdi.
Eğer yüce Allah, gerçeği inkâr edicilerde bir hayır ve düzelme, anlayış ve gerçeği kabul ve boyun eğecek kadar işitmiş olma olgunluğunu kabul etmeye bir kabiliyetleri olduğunu bilmiş olsa idi, onlara işittirir ve kabul ettirirdi. Ayette işaret edildiği gibi, kendilerinde gerçeği anlayacak kadar bir hayır olmamakla beraber, eğer yüce Allah onlara işittirip anlattırsa idi, anlayışlarının istek ve boyun eğme eseri olmazdı. Belki bu anlayışın kendilerinde zata ait olmayıp, gelip geçici ve çok çabuk yok olduğu için çarçabuk yüz çevirirlerdi. Hal şu ki, onlar bizzat yüz çevirici olanlardır. Bu sebepten kendilerinde anlayış ve kararlı istek durmaz. Ki, müminlerin amiri olan ve yüce Allah'ın ikram edici yüzüne mazhar olan Hz. Ali efendimiz ona selâm olsun, ***"Bozgunculuk ehlinden olsa dahi hikmeti yine al."*** Çünkü hikmet, takva sahibi olan müminin kalbinde durucu oluncaya kadar, ikiyüzlünün göğsünde kıpırdanır, kararsız olur, yani hikmet, münafık'ın zatına uygun olmayıp, orada gelip geçici olduğu için onun göğsünde sabit durucu olamaz, demektir**...**

Ayet. 24. Ey iman sahipleri! Sizi, size hayat verecek şeye çağırdığında, Allah'a da resule de "buyur" deyin. Şunu da bilin ki, Allah kişi ile kalbinin arasına sokulur ve bilin ki en son O'nun huzurunda haşredileceksiniz.
Ey bilmeden ve görmeden iyi zan ile Allah'a iman eden müminler, temizlenmiş ve düzelmişlik ile Allah'a ve Resul'üne uyan olunuz, kalplerinizi dirilten hakiki ilme davet ettiği vakit Allah'ın ve Resul'ün davetini kabul ediniz.
Başka mana: Ey hakiki iman ile iman eden müminler; sizi Allah ile diriltmek için Allah'a davet ettiği vakit, Allah'a ulaşmak için yola girmek ile davetini kabul ediniz. Bu açıklama, Allah ve Resul'ün kabul edeceği, bir daveti kabul etmeye göredir. Fakat kabul edişler biri birinin dışında olduğu vakit ayetin manası: Batın ve kalp ile Allah'a, zahir ve benlik ibadetleri Resul'e uymuş olunuz.
Bir başka mana: Dosdoğrulukta beka billâh (Allah'ta devamlılık) ile dirilmiş olmak için sizi dosdoğruluğa davet ettiği vakit bütünlükte yok olucu olmakla Allah'a ve farklılık haklarını gözetme ile Resul'e uymuş olunuz, demektir. Bunların tamamı kabiliyetin yerinden ayrılıp gitmesinden evveldir, çünkü ayette ifade edilen, **"Allah kişi ile kalbi arasına girer."** yani biliniz ki, kabiliyetin yok olması ve kir elde etmiş olmakla örtünmenin meydana gelmesi sebebiyle yüce Allah, kişi ile kalbi arasında perde olur ve perde yapar. Bundan dolayı benliğe olacak fırsatı isteme ile kabul edilecek davete uymayı sonraya bırakmayınız. Ve ayette işaret edildiği üzere biliniz ki gerçekten sizler, yüce Allah'a toplanmış olunursunuz, yok etme ve yok olmanız gerekliliği üzere sıfat ve zatıyla sizi mükâfatlandırmış olur**...**

Ayet: 26. Düşünün ki, siz bir zamanlar yeryüzünde ezilip horlanan bir azınlıktınız. İnsanların sizi çarpıvereceğinden korkuyordunuz. Bu haldeyken Allah sizi barındırdı, yardımıyla sizi destekledi ve şükredersiniz ümidiyle sizi tertemiz nimetlerle rızıklandırdı.
Cahillikte olmanız ve ilim nurundan kesilmiş olmanız sebebiyle şerefiniz ve kıymetiniz az, benliğiniz yerinizde eksik insanların baskılarına karşılık benliklerinizin zayıflığından duyguya ait kuvvetler insanlarının sizi kapacak olmasından korktuğunuz zamanı düşününüz. Bunun üzerine tevhid-i ef'ale (işler tevhidine) girerek ilimler ve tecelliler nimetlerine belki şükredersiniz diye yüce Hak sizi ilim kasabasına sığınmanızı sağlayıp, tevhid-i ef'al makamında yardım etmesiyle kuvvetlendirmiş ve sıfat tecellilerinin ilim yemişleri ile sizi gıdalandırmış oldu**...**

Ayet: 27. Ey inananlar! Allah'a ve resule hıyanet etmeyin. Bilip durduğunuz halde, öz emanetlerinize hıyanet mi ediyorsunuz?
Ey müminler, siz emanete hıyanet etmenin en kötü ve iyilikleri yok eden bir rezalet olduğunu biliniz. Veya: O emanetin yüklenicisi olduğunuzu bildiğiniz halde, geçmişte olan yaratılış tevhidi sözleşmesini bozmuş olmakla hıyanet etmeyiniz. Allah'a ve emanetine ve gelecekte, yani; şimdiki sözleşmeyi terk etme ile Resul'e de. Ve ezeldeki ilk olan kabiliyetinizin gerekliliğiyle Allah'ın sizde emanet olarak koymuş olduğu marifetler ve hakikatleri, kendinize ait nefsin sıfatları ile gizlemek şekliyle o emanetlere hıyanet etmeyiniz**...**

Ayet: 28. Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihan aracıdır. Allah'a gelince, büyük ödül O'nun katındadır.
Ayette ifade edildiği gibi, o mallarınız ve çocuklarınız ile uğraş içinde olmanız dolayısıyla Hak'tan perdelenmeniz veya onları Allah'ı sever gibi sevmeniz dolayısıyla şirk'te olduğunuz ve Allah katında size büyük bir azap karşılığı bulunduğunu biliniz. Buna dayanarak mallardan ve çocuklar sevgisinden soyunmuşluk, mal ve çocuk üzerinde Allah'ın hakkına uymuş olma ile o büyük hikmet karşılığını arayınız**...**

Ayet: 29. Ey iman sahipleri! Eğer Allah'tan korkarsanız, Allah size hakla batılı/iyiyle kötüyü ayırma gücü verir, kötülüklerinizi örter. Allah, o büyük lütfun sahibidir.
Ey müminler! Eğer siz Hak'ta yok olucu olacak şekilde eksik sözden, bozuk gidişten, emaneti gizlemekten, para ile satın alınan şeyler, eş ve çocuğa duyulan sevgiden kaçınmakla Allah'a dayananlar olunuz. Yüce Allah, sizin için fark edici akıl hali gidişiyle aslı olmayan ve gerçek olanı birbirinden ayıran bir nur meydana getirir ve sizin kendiliğinizde olma, yani nefsin sıfatlarından kaynaklanan bencillik kötülüklerinizi temizler. Ve gizli şirkte olan zatlarınız günahlarını örter. Ve yüce Allah, adalete uygunlukla bağışlanmış vücud ve fark edici aklı vermekle büyük fazilet ve cömertliğin sahibidir**...**

Ayet: 33. Oysaki sen onların içinde iken Allah onlara azap etmeyecekti. Onlar, af dileyip dururken de Allah onlara azap etmezdi.

Ayette ifade edilen bir davranış içinde olan o müşrikler (Allah'a ortak koşanlar) e Allah'ın azap edecek olması gerçek değildir. Çünkü azap denilen şey, kul'un yanlış inanç ve davranışına olan kızgınlığın eseridir. Bundan dolayı azap, ancak toplumun günahlarının sebep olduğu, peygamberin veya Allah'ın kızgınlığından meydana gelir. Hal şu ki, Enbiya suresinde, **21/107. Ve biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.** Buyrulduğu yönüyle, Hz. Peygamber (a.s.v) efendimiz, Rahmet'in görüntüsü olmuştur. Bu özelliğinden dolayı Uhud savaşında müşriklerin bir saldırı ile mübarek dişlerini kırdıkları vakit, Nûh aleyhisselâmın toplumuna olan kızgınlığı ile Nûh suresinde, **71/26. "Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimse bırakma."** diye dua ettiği gibi, kızgınlıkla dua etmeyerek, ***"Ya Rabbi kavmime hidayet ver, çünkü onlar bilmezler."*** diyerek onlar için hayır diledi.
İmdi: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin toplumu arasında var olması, o topluma azabın indirilmesine engeldir. Ve onlar bağışlanma diler bir halde olduklarında yüce Allah onlara azap edecek değildir. Bağışlamanın var olması bağışlama isteğindendir. Azabın var olmasının önemli sebebi, suç işleme ile günahın var olmasıdır, tövbe ise, günahın birikmemesi ve kötülüklere engel ve belki yok edilmesi gerekliliği olunca İlâh'a ait kızgınlığa sebep olacak bir şey kalmaz. Yani onların tövbeleri devamlılık üzere olduğunda onlar azap gören olmazlar**...**

Ayet: 34. Onlar Mescid-i Haram'dan geri çevirip dururken, Allah onlara neden azap etmeyecekmiş? O mescidin koruyucuları da değillerdir. Onun hizmetinde olanlar, takva sahiplerinden başkası değildir. Ama onların çokları bunu bilmezler.
Müminlere karşı mücadele eden müşriklere azap gelmemiş olması, benlikleri değeriyle henüz azabı hak etmiş olmadıklarından değildir. Belki onlar, kendileri kalp makamından yüz çevirmeleri ve imana kabiliyeti olanları engellemiş olmaları ve kendilerinde hayır yönlerinin kalmadığı için zatları ile azabı hak etmişlerdir. Fakat senin ve seninle beraber bağışlanma dileyen müminlerin onların içinde bulunmanız, gelecek olan azabı engellemiş olmaktadır. Bilinmelidir ki, olabilirlik ile ilgili olan vücud genel olarak doğruya, hayra uymaktadır. Çünkü gerekli olana ilgisi olan katıksız vücuda hayır, gerekli olan hayra uymuş olmasıdır.
İmdi: Var olan hayır yönünün, kötülük yönü üzerinde fazla olan bir şey hayra ait yakınlığı ile gerekliğin varlığı ile vardır. Kötülük yönü, hayrın üzerini kaplamış olduğu vakit hayra ait yakınlığı kalmadığından o varlığın yok edilip kökünün kazınması gerekmektedir. İnsanlarda toplanmış olan suretler üzere devamlı oldukları müddetçe kendilerinde hayır galip olduğunda, azap ile kahr ve yok edilmeyi hak etmiş olmazlar, fakat ayrılıklara düştükleri vakit sadece kötülüklerinden başka bir şeyleri kalmaz, bu sebeple Bedir olayında olduğu gibi kahr ve yok edilmeleri gerekli olmuştur. Daha evvelce açıklaması yapılan ayetin ilk bölümünde, **8/25. İçinizden sadece zulmedenlere çatmakla kalmayacak bir fitneden sakının.** Buyrulması üzerine olan anlatımın ikinci manasının doğruluğu da açığa çıkmış olur ki, o değer üzere zulüm sebebiyle Allah'a ortak koşmanın o toplumun tamamı üzerine galip gelmesiyle gelmiş olan bela da o toplumun geneli kaplamış olur. Bu sebepten müminlerin amiri olan Hz. Ali efendimiz, ***"Yeryüzünde iki güvenlik hali vardır, birisi yukarı kaldırılmış, diğeri kalmıştır. Yükseltilip kaldırılan güvenlik, Hz. peygamber (s.a.v) efendimizdir. Devamlı kalan güvenlik ise tövbe edip bağışlanmaktır."*** buyurup yorumu evvelce yapılıp burada tekrarlanmış olan bu ayeti okumuştur. Başlık olarak konulan ayette ifade edildiği üzere onlar, benliğe ve hallerine eğilim göstermeleri sebebiyle **"Mescid-i Haram"**ın manası demek olan kalpten yüz çevirmiş olduklarından. Dış görünüş olarak Mescid-i haram'dan yüz çevirmek ve benliğe ait işlere ve doğal lezzetlere eğilim göstermeye yönelme ile kandırmış oldukları kabiliyetlileri de kalpten engellemiş olurlar. Ve onlar, gerçek olan sıfattan uzak olup benliğe ait karanlığın kendilerini kaplaması ve bencillik halinin kendilerini kaplaması ve inkâr ediş ile kalpten örtünmeleri dolayısıyla Mescid-i Haram olan kalbin sahipleri olamazlar. Kalp olan Mescid-i Haram'ın sahipleri, ancak Hakk'a ait olan sıfat ve ef'al' i kendilerine nispet etmekten yani benliğin sıfat ve ef'al' inden sakınmış olanlardır. Fakat insanların çoğu, Kâbe olan evin hakikatinin; Allah'ın evi olan kalbin dış görünüşü olduğunu, bundan dolayı müşriklerin onun velayetini hak ketmiş olamayacağını, ancak tevhid ehillerinden takva ehlinin hak etmiş olabileceğini bilmezler**...**

Ayet: 41. Doğru ve yanlışın ayrılış günü, iki topluluğun karşılaştığı gün, Kulumuza indirmiş olduğumuza inanıyorsanız şunu bilin: Ganimet olarak elde ettiğin şeylerin beşte biri Allah'a, resule, resul'ün yakınlarına, yetimlere, yoksula ve yolda kalmışa aittir. Allah her şeye kadirdir."
Bu ayette ifade edilen ganimet mallarının kimlere ait olacağı sözlerinden, ilerideki bir ayetin, **8/48"Allah'ın cezası çok şiddetlidir."** diye buyrulmuş olan sözüne kadar olan ayetlerde haberi verilen oluşun gerekliliği ile Te'vil yapılmayı kabul etmez. Eğer vücudun farklılığına uygulamış olmayı şöyle demiş olman mümkün

olur. Ki: "Ey ruh ile ilgili kuvvetler, biliniz ki, ***"İslâm beş esas üzere kurulmuştur."*** sözünde, İslâm'ın binası olan şeriat ve faydalı ilimlerden ganimetler olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri olan, ***"Lâ İlâhe İllâllah Muhammed ün Resûlullah"*** sözünün gerçek olan şahitliği, tevhidi kendinde toplama özelliği ile Allah'a ve Resul'e aittir. ***"Ve yakınlarına"*** sözü ile sırdan ibaret olan **"Karabet"** sahibinindir. Sonra ***"Ve yetimlere"*** sözü ile görüşe ait **"Akıl"** ve işlere ait **"Akıl"** ve düşünceye ait **"Kuvvetler"** yetimlerinindir. ***"Ve miskinlere"*** sözü ile benliğe ait **"Kuvvetler"** miskinlerinindir. ***"Ve yolda kalmışa"*** sözü ile peygambere ait âlemde farklılık tevhidi değeriyle, asıl olarak durduğu yerden yola çıkıp süluk konaklarına gelen ve gurbete düşmüş olan **"Benlik"** yolcusunundur. Geriye kalan dört bölüm ganimet mallarını da, el, ayak ve diğer ileri gelen organlar ve doğal kuvvetlere taksim edilir. Eğer hakiki iman ile sizler, topluca Allah'a ve cem'den sonra fark zamanında cem'den farklılığın müşahedesine dönme zamanında ruha ait kuvvetler ve benliğe ait gruplarından iki topluluğun şahsi anlayışları vaktinde, ayrıntılı olarak kulumuza indirmiş olduğumuz şeye iman eder olmuşsanız biliniz ki, yüce Allah, her bir şey üzerine kadir'dir**...**

Ayet: 42. O vakit siz, vadinin beri yamacında idiniz, onlarsa öte yamacında idiler. Kervan sizden daha aşağıda idi. Sözleşmiş olsaydınız, buluşma yer ve saatinde ayrılığa düşerdiniz. Ama Allah, olması kararlaştırılan işi yerine getirmek istiyordu. Ta ki, ölen beyyine üzerine ölsün, yaşayan da beyyine üzerine yaşasın. Allah elbette ki çok iyi işitir, çok iyi bilir.
Sizler ilim şehrinden ve fark edici akıl yerinden yakın bir kenarında, düşmanlar ise Hak'tan ve ilim yerinden uzak, aşağı yönde ve benliğe ait kuvvetler için seçilmiş olan doğal kuvvetler topluluğu, sizden, yani her iki gruptan daha alçak bir yerde olduğunuz bir zamanı hatırlayınız. Eğer sizler, sevgilerden el çekme ve vahdet yoluyla değil, akıl ve hikmet yolunda savaşmak için buluşma konusunda sözleşmiş olsaydınız, bu yol ile olacak savaş zor, zayıf ve korkaklığı gerektiren olduğu için, bu sözleşme konusunda ayrılığa düşer ve verdiğiniz sözde durmamış olurdunuz. Fakat yüce Allah, katında kesin ve gerçekten olması gereken bir işi uygulama ve yerine getirmek için bu işi yaptı. Yapılmış olan savaş neticesinde perişan olan müşrikler, yüce Allah'ın işlemiş olduğu apaçık bir delil ile perişan olmak ve yaşayan müminler de ne olup bittiğini anlamış oldukları delilden hayat bulmaları için bunu yapmıştır. Perişan edip öldürme ile ilgili ayetin sözündeki delil, şahitlik ile anlatılmak istenen, perişan olanların yok olması gerekli olan bedene bağlı olmaları ve bedende damgalanmış olmalarıdır. Hayat bulma ile ilgili ayetin sözündeki şahitlik ise, ruha ait kuvvetlerinin, bedenden soyunmuş, kalıcılığı devamlı olan hakikate ait hayatın kaynağı olan temiz, katıksız âleme ulaşan olmalarıdır. Gerçek o ki, yüce Allah, elbette sözlerini işitici ve niyetlerini bilicidir**...**

Ayet: 43. Allah onları sana uykunda az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi, yılgınlığa düşer, işi kotarmada çekişmeye başlardınız. Ama Allah, sizi selamete çıkardı. O, göğüslerin içindekini çok iyi bilir.
Ey kalp! Yüce Allah'ın, bilinmekte olan beş dış duyuların çalışmaya ara vermesi ve bedene ait kuvvetlerin sakinlik uykusunda, o duyuları ve kuvvetlerin sayısını sana az ve halleri zayıf olarak gösterdiğini hatırlamış ol. Eğer benlik halleri galip gelmesi halinde onları sana çok kalabalık olarak göstermiş olsa idi o vakit sizin her biriniz bir yöne çekilmiş olacağından, anılmış olan kuvvetlerin kahredici çokluğu işinde zayıflar ve bir birinize düşmüş olurdunuz. Fakat yüce Allah kuvvetlendirme ve temizleme ile sizi zayıflık ve bir birinize düşmekten kurtardı. Yüce Allah, göğüslerin zatını, işlerinizin meydana gelmesi ve neticesini bilicidir**...**

Ayet: 47. İnsanlara çalım satarak, gösteriş yaparak yurtlarından çıkan ve Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayın.
Ey müminler, siz gururlanarak ve duyulara yiğitlik gösterisi yaparak merkezleri yurtlarından ve sınırları yerlerinden çıkan benliğe ait kuvvetler inkârcıları gibi olmayınız**...**

Ayet: 48. Şeytan onlara, yaptıklarını süslü gösterip şöyle demişti:" Bugün size galip gelecek kimse yok, ben yanınızdayım." Fakat iki topluluk yan yana gelince iki topuğu üstüne çark edip şöyle dedi: "Ben sizden uzağım. Ben sizin görmediklerinizi görüyorum, ben Allah'tan korkarım. Allahın cezası çok şiddetlidir."
Kuruntu şeytanının kalbin memleketi ve kuvvetlerine yaptığı zorbalıkları süslü göstermiş olup da ve onlara, seçkin insanlardan ve diğer kuvvetlerin hiçbirisinin galip olamayacağını göstermekle, amaçlarının araştırılmış ve gerçekleşmiş olacağını ilham etmiş olmakla, ***"Bugün insanlardan size galip olacak yoktur. Ve ben, ruha ait kuvvetler insanlarını engellemiş olur ve sizi destekler ve yardım ederim."*** Dediğini fakat kuruntu şeytanının manaları kavramakla, ruha ait kuvvetler yakınlığı dolayısıyla ruha ait kuvvetlerinin

halini ve galip geleceğini anladığından. Ve ne zaman ki iki cemaat (topluluk) bir birlerini gördüklerinde, İblis keskin bir geri dönüşle kışkırtmış olduklarına, ***"Ben sizin cinsinizden olmadığım için sizden uzağım, ben sizin görmediğiniz manaları, kuddüs âleminin saltanatından ve ruh göğünden ruha ait kuvvetlere yardım geldiğini gördüm. Ben Hakk'ın bir takım nurlarını ve kahrediciliğini bildiğim için, Allah'tan korkarım. Yüce Allah, azabı şiddetli olan zattır."*** dediğini hatırlayınız. Bu şerefli ayette, peygamberlerin efendisi olan Hz. Muhammed (s.a.v) efendimizin, ***"Herkesin bir şeytanı vardır, fakat benim şeytanım huzurumda Müslüman oldu."*** sözüne işaret vardır. İşte bu gibi yerlerde bir kişi, hikâyeleri kendi hallerine uygulamak isterse, izin ve örnek alacağı bu açıklamadır. Fakat fayda olmadığı için bundan sonra bu gibi uygulamaya pek dönecek değilim, yalnız yeni öğrenmeye başlamış olanı ilerlemesinde ve yükselmede sevinç duyması için **"Süluk"** (Hakk'a varma yoluna girişi) tarif etme ve amacı öğrenmek isteyene, hayale getirme konularında dönmüş olurum. Yüce Allah hidayet sahibi olup dilediğine ihsan eder...

Ayet: 50. Bir görseydin o küfre sapanları! Melekler canlarını alırken onların yüzlerine ve arkalarına vuruyorlardı: "Yangın azabını tadın."

Habib'im meleklerin, inkâr edicileri nasıl öldürdüklerini görmüş olsan, Meleklerin canları alması ve öldürmesi konusunda ayrıntılı açıklama evvelce yapılmış idi.

Meleklerin öldürmesi: Ancak benlik makamında olanlara özeldir. Benlik makamında olan kişi eğer kendisine ahlakın rezilinden hırs, şehvet (aşırılık), kin, kızgınlık ve diğer benlik halleri kaplamış isyan edicilerden ise onları, bencilliklerinin şekillerine uygun olan kahredici ve azap melekleri öldürür. Hakk'ı inkâr edicilerin nurlar âleminden örtülü olmaları ve yüz çevirmeleri, yüzlerinde kendini beğenmişlik, büyüklenme ve gururlanma hallerinin bulunması ve bedene ve huylar âlemine şiddetle eğilim göstermeleri ve çekilmiş olmaları, hırs ve aşırılık halleri dolayısıyla yüzlerine ve arkalarına defalarca vurularak öldürülürler. Ve Hak'tan ve nimetlerinden mahrum kalmayı gerektiren şekilleri ve halleri kazanmış oldukları için arzu etmiş olduklarını kaybetmeleriyle beraber, istek ve sıkıntı verici zorluk ateşlerinin kaplayıcılığını ve mahrumluk yanıklarını tadınız derler. Eğer o kişi, ibadet ehlinden ve konuşma kuvveti fazileti aşağısındaki yırtıcı kuvvetler ve hayvanlık hali boşluğunda olma korkusundan dolayı, merhamet etme, rahmet, selâmet ve kanaat gibi kendisine kalp halleri ve nurları galip olmuş kişilerden ise. O değerler üzere bu kişi benlik makamında olmayıp kalp sahibi olacağından benliklerinin alacağı şekiller Ruha ait âlemlere uygun, yakışır olmakla orada olanlar gibi pak oldukları hal üzere kendilerine, ***"Sizlere selâmet olsun, yaptıklarınız sebebiyle cennete giriniz."*** diyerek rahmet melekleri onları öldürmüş olurlar**...**

Ayet: 53. Bu böyledir. Çünkü Allah bir topluma lütfettiği nimeti, o toplum öz benliklerini değiştirmedikçe, değiştirmemiştir.

Hakk'a inanmamış ve inanacak olanları engellemeyle kâfirlik yapanların, yukarıda ifade edilmeye çalışılan sonuca düşecek olmaları şu sebeptendir. Ki, ayette işaret edildiği gibi kâfirlik yapanların kendilerinde olan kabiliyetlerinin, iyiliği tercih etme ile değişmesini istemedikleri sürece yüce Allah, hiçbir topluma vermiş olduğu nimeti, şiddetli cezaya dönüştürmediği gibi, kötülüklerini de iyiliğe değiştirecek değildir. Yani insana ulaşan bir nimet veya azap, sadece kabiliyetinin gerektirmiş olduğu çalışma hali ve duasıyla, hak edip kazandığı şeyin sorgulanması neticesinde açığa çıkmış olur ki gerçekte o kendisinin istemiş olduğu şeydir.

İmdi: Kabiliyetinin selâmeti, kendisinde hayır yönünün devamlılığı dolayısıyla bir kişiye bir nimet verildiği vakit. Ta ki o kişinin Hakk'ın emirlerine karşı örtünmesi ve kendinin iyiliklere yakınlığı ve kendisinden hayırlı işlerin açığa çıkma imkânı kalmayacak derecede kirliliğin meydana gelmiş olması. Ve karanlıkların birikmesi dolayısıyla kendisinde açığa çıkmamış fakat var olan iyilik yönünün kötülüğe dönüşmesi ile iyiliği kabul etmeyi bozmayınca. Ve kabiliyeti bozukluğa uğratmayıncaya kadar yüce Allah, vermiş olduğu nimeti bozmaz. Bir kişi, kabiliyetini bozmuş olduğu vakit, anılan kabiliyet, ayni cinsten ve yakınlığın çekiciliği ile o değişikliği istemiş olduğundan, yüce Allah da zulüm etme ve zorlama ile değil, adalet yönü cömertliğinden o nimeti şiddetli cezaya dönüştürmüş olur**...**

Ayet: 62-63. Allah sana yeter. Yardımıyla ve müminlerle seni destekleyen O' dur. Onların kalplerini kaynaştıran da O' dur.

İlk ayetin son kısmı ve sonraki ayetin ön kısmı gereğince yüce Hak, seni kendi yardımı ile ve müminler ile kuvvetlendirip ve müminlerin kalplerinin arasını uzlaştıran şanı yüce olan Zattır. Çünkü benlik huylarla, uzlaşmazlık ve zıtlıklar âlemine eğilimi dolayısıyla karşı olmayı ve inatlaşmayı gerektirmiş olan benlik halleri kayıtlarından kurtulup, Hakk'a yönelmelerinde görüş birliği içinde oldukları için müminlerin kalpleri arasında kaynaşma meydana gelmiştir. Çünkü kalp, kişinin kendi ve kendinin arzularıyla durucu ve kişi kendi

özelliklerinden olan nefsin sıfatlarıyla kalp üzerini kaplayıcı olduğu sürece kalbi aşağı yöne çekmiş olur. Ve istemiş olduklarını kendiişleri doğrultusunda uygun olan küçük parçaları, yani değersiz olanları istemiş olma duruma gelmiş olur. Buna dayanarak değer ifade eden ve devamlı olacak şeyleri kendisine gelmesini engellemiş olmayla ufak tefek şeyleri istemesinden başka bir seçeneği kalmamış olur. Bu sebeple, kendi gibi olmayan diğer kişilerle arasında bazı düşmanlıklar açığa çıkmış olur. Toplum içinde Reislik ve saltanatı, zorlama ile iş yaptırma ve galip olmayı, makam ve kerameti (akıl almazlığı) istemiş olan kızgınlık kuvvetleri o kalbi kaplamış olur ve büyüklenme, tiksinme, sertlik, kabalık ve tersleme hali açığa çıkmış olur. Bu davranış halleri de kişilerin birbirinden kesilmeye, ayrılmaya, kavgaya ve savaşmaya sebep olur. Ve kalp yücelik yönüne yönelmesi ve sıfat birliği veya zat birliği nurları ile nurlanmak sebebiyle, aşağı yönden uzaklaşmış olursa, benlik makamından yükselerek, ruha ulaşmış olur. Ve istekleri ve amacı tamamlanmış olarak, diğer insanlarında bu değerlerden mahrum olmadan o bütünlüğe ulaşması imkân, yani olabilir halde olduğu için, bütünlüğü istemede kıskanmak ve birbiriyle didişmek olmaz. Ve meydana gelen yakınlığın şiddetinden zata ait sevgi sebebiyle gönül şenliğinde kendisine uygun kişiye eğilim gösterir. Ve ne kadar vahdete yakın olursa, Mesela: çevresi dolaşılmış olan daireden merkezine doğru gelecek şekilde dairesel hatlar gibi bir gidişte olduğu gibi, sevgi kuvveti de benzer şekilde kuvvetli olur. Bundan dolayı müminler arasındaki kaynaşmanın çokluğu ve sağlamlığı, yüce Allah'a olan iman kuvveti değeriyledir. Ki ayette, "Onların kalplerini kaynaştıran da O'dur." denilmesiyle imanları daha da kuvvetlenmiştir. Ve başlık olarak konulan ikinci ayetin sonrasında, **8/63. Sen, yeryüzündeki her şeyi bağışlasaydın, onların kalplerini yine de kaynaştıramazdın; ama Allah onları birbirlerine ısıtıp yaklaştırmıştır. O'dur Azîz ve Hakîm.** Buyrulmuştur. Yani Resul, yeryüzündeki bütün eşyayı onları kaynaştırmak için dağıtmış olsaydı, aşağı yönde bulunan eşya ile birbirini çekememezlik ve hırsları şiddetleneceği yönüyle bu gibi şeylerin, onların düşmanlıklarını fazlalaştırmış olacağından kalplerini kaynaştırmada başarılı olamazdı. Fakat yüce Allah, ruha ait sevgiyi ve kalbe ait kaynaşmayı meydana getiren vahdet nuruyla aralarını kaynaştırmış oldu. Gerçek o ki, yüce Allah, müminlerin toplanıp birleşmiş olmalarıyla, kâfirleri def edip kahredilmiş olmalarında kuvvet sahibidir. Kâfirlerin arasına ayrılık ve karışıklık, müminler arasında ise kaynaşma ve sevginin konmuş olmasında hikmet sahibidir**...**

Ayet: 72. Onlar ki inanıp hicret ettiler, mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda savaştılar ve onlar ki hicret edenleri barındırdılar, onlara yardım ettiler, işte onlar birbirlerinin dostlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, hicret edecekleri vakte kadar onları korumanız gerekmiyor.

Bu ayet-i kerime'nin hükmü gereğince dergâh, tekke gibi yerlerin hizmetlilerinin o yerde devamlı olarak kalmakta olanlara hizmet etmeleri gerekli olmayıp belki misafirlere hizmet etmelerinin gerekli olduğuna delillik etmektedir. Çünkü ayette "İman edip de hicret etmeyenlerin, ta ki hicret etmelerine kadar, sizin onlara dostluk göstermeniz ve sahiplenmeniz gerekmez." buyrulmuştur, yani ilme ait iman ile iman edenler. Ve kuvvetli bir gidişte aile, evlat, mallar, vasıtalar, vatan ve kendiliği gibilere alıştıklarından hicret etmiş olmakla, gurbette yolculuk etmeyi istemiş olanlar. Ve mallarını Allah rızasında terk etme ve dağıtmak ve kendilerinin sevdiklerinden el çekme ve şeytanın savaşı ve Allah yolunda yol alma zorluklarıyla kendilerine eziyet çektirilmesi ve Allah'ta yol alma niyetiyle din yolunda bol, bol vermek şekliyle, Hakk'a yakınlık kuvvetiyle ve tevekkül (işi Allah'a bırakma) etmeyle mücadele edenler. Ve bu hicret etmiş olanları, hizmetle o yerlere yerleştirmiş ve ihtiyaç duydukları şeyleri hazırlayanlar ve bu şekilde onlara yardım edenler işte bunlar, bazısı bazısının kaynaşma ve sevgi duyma ile dostlarıdırlar. Ayette ifade edildiği üzere, iman edip de alışmış oldukları şeylerden ve vatanlarından hicret etmemiş olanlara, sizin dostluğunuzdan bir şey yoktur, eğer bir gün karar verip de hicret ederler ise ayrı tutulmazlar**...**

"Enfal" suresi; tev'il ve yorumu tamamlanmıştır, doğrusunu bilen yüce Allah'tır**...**

TÖVBE SURESİ

Te'vil ve yorum

Ayet: 1. Allah ve resulünden, kendileriyle antlaşma yapmış bulunduğunuz müşriklere bir kesin uyarıdır bu.
Bu surenin bir başka ismi **"Berae"** dır. Allah ve Resul'ünden, müşrikler ve müminler arasında yapılmış olan anlaşma gereğince Hicretin dokuzuncu yılında müminlerin yaptıkları Hac yolculuğu sırasında duyurulmuş olan beraettir (Ültimatomdur) ki, müşrikler için olup bulundukları yerden ayrılıp uzaklaşmış olmaları içindir. Kur'an-ı kerim'in Abese suresinde, **80/1. Yüzünü ekşitti ve öteye döndü.** İsra suresinde, **17/74. Eğer seni sağlamlaştırmamış olsaydık.** Tövbe suresinde, **9/43. Allah seni affetsin; neden onlara izin verdin de beklemedin ki.** Enfal suresinde, **8/67. Hiçbir peygamber için, yeryüzünde ağır basmadıkça, esirlere sahip olmak uygun değildir.** Ayetleri gibi, yerinden oynamaz hale getirme ve paylama, azarlama konularında kılavuzluk ettiği yönüyle Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz. Bazen bir hâlinin meydana gelmesi ve bazen sonraya kalmışlığın (Bakıyye) varlığı sebebiyle renklenmenin bulunduğu. Ve dosdoğrulukta dikkatlilik meydana gelmediği ve müminlerden olan dostlarının da bazen işler ve bazen isim ile örtünmüş olduklarından, zata ait vahdet makamına ulaşmış olmadıkları müddetçe, müşriklerle aralarında uygunluk ve cinse ait yakınlık var idi. İşte o cinsiyet sebebiyle, aralarında yakınlık bulunduğundan onlarla antlaşma yapmışlardı. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ile müminler için Hud suresinde, **11/112. O halde sen, emrolunduğun gibi dosdoğru ol.** Buyrulması gereğince, gerekeni yapma ve dikkatli olmanın amacına ermiş olduğu ve dostları olan saliklerin de yüzlerinden, kendilerine nispet ettikleri ef'al, sıfat ve zat örtüleri kaldırılmış olduğu. Ve zata ait tevhid makamına ermiş oldukları vakitte, müşriklerle aralarında olan yakınlık tamamıyla kaldırılmış olarak, hiçbir yönden cins benzerliği kalmadı. Ve birbirlerine karşı olma ve zıtlık hali tamamıyla açığa çıkmış olup, ayrılmaları ve birbirlerine düşman olmaları gerekli olmuştur. Ve o vakit Tövbe suresinin ilk ayeti inmiş oldu. Yani, şu haller, aramızda ayrılık ve tamamıyla başkalık halleridir. Ve cem değeriyle Allah'tan farklılık değeriyle Resul'ünden müşriklere hakikate ait bir sevmeme ile yüz çevirmedir. Buna dayanarak müminler, batın yönden sevmeyip yüz çevirmiş oldukları gibi, zahir yönden de sevmeyip yüz çevirmiş oldular ve hakikatte bozdukları gibi, surette de anlaşmalarını bozdular**...**

Ayet: 2. Yeryüzünde dört ay daha dolaşın ve bilin ki siz, Allah'ı aciz bırakamazsınız. Şu da bir gerçek ki, Allah küfre batanları rezil eder.
Ayette ifade edildiği üzere, dünya ve ahirette duracak oldukları yerlerinin sayısı üzere kendilerine nasihat ve uyarı olma yönünden müşriklere düşünmeleri için dört aylık bir süre verilmiştir. Çünkü onlar Allah'a ortak koşmaları sebebiyle dünyada Hak varlığının dışında bağımsız varlık sahipleri anlayışı ile kaldıkları için **"Nasut"** (insanlar) topluluğu arasında, kendilerine nispet ettikleri değerler sebebiyle dinden ve Hakk'ın ef'al, sıfat ve zatından perdelenmiş olarak kaldılar. Bunun üzerine ahiret âleminde öncelikle ***"Allah"*** a, sonra ***"Ceberut"*** a, sonra ***"Melekler"*** e, sonra ***"Asar"*** cehenneminde ateş üzere durdurulup, çeşitli azap şekilleri ile azap edilmeleri gerekli olmuştur. Ki, evvelce Enam suresi, **6/30** sayılı ayetinde de buna işaret edilmişti. Ve Ey Allah'a ortak koşanlar! Sizin bu başkalık ile beraber kalmanız sebebiyle Hakk'ın dışında isimleri sayılmış olan bu duracak olduğunuz yerlerde hapsedilmiş olarak kalmanız gerekli olduğundan, Allah'ı aciz bırakamadığınızı ve yüce Allah, kendisinden başka ibadet edilenlerin ve onlara nispet edilen rütbelerinin ve bununla beraber ateşe bırakılma hallerinin meydana gelmesiyle, Hak'tan perdeli olanları rezil edicidir. Size verilen süre içinde bu karşılaşacak olduğunuz durumu biliniz ve ona göre kararınızı veriniz**...**

Ayet: 3. Bir de Allah ve resulünden insanlara Büyük Hac günü bir duyuru var: Allah da O'nun elçisi de müşriklerden kesinlikle uzaktır.
Allah ve Resul'ünden büyük hac gününde zatının bütünlüğü, farklılık suretiyle açığa çıkma vaktinde insanlara bir bildiridir. Gerçek o ki, yüce Allah ve Resul'ü, hakikatte müşriklerden uzaktır. Bu suretle zahir, batına uygun olmuş olur. Ve sonraki ayette müminlere bir bildiri olup müşriklere karşı nasıl bir davranış içinde olacaklarına işaret edilmektedir ki, **9/4. Antlaşma yapmış olduğunuz müşriklerden size karşı bir eksiklik sergilemeyen ve aleyhinize başka birine yardım etmeyenler müstesnadır. Artık,**

onlara verdiğiniz sözü belirlenen süreye kadar tam bir şekilde koruyunuz. Şu bir gerçek ki Allah, sakınanları sever. Buyrulmuştur. Yani, şu özellik, Allah ve Resul'ünden müşriklere bir bildiridir. Ancak kendilerinde kabiliyet belirtisi ve yaratılış selâmetinin eseri kalmış olup. Yaratılış selametine kılavuzluk eden yiğitliğin devamlılığı ile ezelde verilmiş olan sözü bozma gayreti içinde olmayan, kabiliyetin varlığı ve vahdete dönmenin imkânını arayanlar. Ve sizin aleyhinize çalışmakta olan kimseye yardım etmeyenler. Aranızda asıl olana ulaşma ve yaratılışa ait sevginin devamlılığı ve sonradan elde edilen düşmanlığın yok edilmiş olmasının açığa çıkması sebebiyle, ayette ifade edilen bildirinin hükümden ayrı tutulacaklardır. Müşriklere verilmiş olan sürenin dolma zamanına kadar, eğer tövbe ile dönücü olmayacak olurlarsa, kalpte kirliliğin birikimi ve hakikatten örtünmüşlüğün doğruluğu kesinleşme zamanına kadar vermiş olduğunuz söze tam olarak uyunuz. Gerçek o ki, yüce Allah, sonradan elde edilmiş rezaletlerden, özellikle zahir ve batın yönden verilmiş olan sözü bozmaktan sakınan ve Hakk'a dayananları sever**...**

Ayet: 20. İman edip hicret eden, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla didinenler derece bakımından Allah katında daha yücedirler. Kurtuluşa erenler de işte bunlardır.
Allah'a varma yoluna **"Süluk"** (giriş) ile duygulara ilgi göstermelerinden ve benliğin tutunacak yerlerinden hicret eden ve kendine nispet ettiği sıfatları. Hakk'ın sıfatlarında yok etmiş olma ile bilgileri, kudretleri ve elde etmeyi amaç edinmiş oldukları malları ile ve Hakk'ın zatında yok olucu yapmak şekliyle kendilikleri ile mücadele eden kişiler, Allah'ın katında ve tevhid görüşünde en büyük derece sahibi olanlar bunlardır ve kurtuluş bereketini bulanlar da, işte bunlardır**...**

Ayet: 21. Rableri onlara kendisinden bir rahmet, bir hoşnutluk ve içinde ölümsüz nimetlerin bulunduğu cennetler müjdeliyor.
Rableri, onları kendisinden yapmış olduklarının karşılığı sevabı rahmetiyle ve sıfat razılığı hoşnutluğu ve üç derece olan cennetlerle müjdeler ki, onlar için o cennetlerde sonsuz ve sabit zata ait şühud nimetleri vardır. Ve sonraki ayette, **9/22. Onlar orada sonsuza dek kalacaklardır. Hiç kuşkusuz Allah'ın katında büyük bir ödül daha vardır.** Buyrulmuş olmasıyla çok önemli bir müjde verilmiş olmaktadır**...**

Ayet: 23. Ey iman edenler. Babalarınız ve kardeşleriniz, eğer imana karşı inkârı seviyorlarsa, onları dostlar edinmeyin. İçinizden onları dost edinenler zalimlerin ta kendileridir.
Yani sizin aranızda görünürde olan yakınlık ve doğal kavuşma yönü, manaya ait yakınlık ve hakiki kavuşma yönüne, madde olarak üstün ve galip gelmiş olmasın. Ta ki mânâya ait kesinlik ve hakiki olan düşmanlığı gerektiren yönünün ayrılığı ve manaya ait olanın kavuşmanın darlığı ile beraber, sizinle akrabanızdan örtünmeyi, gizliliği görmeğe tercih edenler arasında, görünür olana kavuşmaya sebep olana dostluk olmasın. Çünkü bu imanın özelliği ve gidişatın zayıflığındandır belki iman meselesi, bunun tersinedir. Yüce Hak, ***"İman edenlerin en çok sevgi duydukları varlık yüce Allah'tır."*** buyurmuştur. Hâkimlerden bazıları, ***"Hak sevgilimiz ve halk da sevgilimizdir. Fakat Hak ile halkın ayrılığı söz konusu olduğunda Hak daha çok sevgilimizdir."*** şeklinde bir söz söylemişlerdir**...**

Ayet: 24. De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, kabileniz/ menfaat çevreniz, elde ettiğiniz mallar, kesadından korktuğunuz ticaret, hoşunuza giden konutlar sizin için Allah'tan, resulünden ve Allah yolunda cihat'tan daha sevimli ise artık Allah, emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah, yoldan ayrılmış bir topluluğu doğruya ve güzele kılavuzlamaz."
Habib'im de ki: "Ayette tarif edildiği gibi o sayılanlar, size Allah'tan ve Resul'ünden ve Hak yolunda mücadele etmekten daha sevimli geliyorsa, gerçekten de sizin imanınız zayıflamıştır. Ve emirlere boyun eğici olmaları için kendinizde, el ve ayak ve diğer organlarınızda imanın eseri açığa çıkmamıştır. Bu da azap ve örtünmeyi gerektirmiş olan insanlığa ait eserler ile duraklamış olmanızdan ileri gelmiştir. Bu davranışınızı sürdürecek iseniz, Allah'ın azabının gelmesini bekleyiniz. Ve biliniz ki bu emir zorunlu bir emirdir. Çünkü siz Hak yoluna girmiş ve Hakk'ın emrine boyun eğecek yerde, huylar yoluna girme ve huyların hükmüne boyun eğmişsinizdir. Bu durum ise sizden açığa çıkan bir isyan halidir. İsyan hali üzere olan kişi Allah'tan perdelenmiştir. Hakk'a yönelmesi ve isteği olmayıp, belki başka tarafa dönme ile yüz çevirdiği için yüce Allah, onu kendisine doğrultmuş olmaz, isyankâr kişi azap ve kimsesizliğe, Hak'tan örtünmüşlüğe ve nimetlerden mahrum kalmayı hak etmiş olur."**...**

Ayet: 34-35. Altını ve gümüşü depolayıp da onları Allah yolunda harcamayanlara korkunç azabı muştula. Gün olur, cehennem ateşinde onların üzerine lav dökülür de bununla onların alınları, böğürleri, sırtları dağlanır." İşte egolarınız için yığdıklarınız. Hadi tadın biriktirmiş olduklarınızı!"

Bu iki ayette söylendiği şekilde hareket etmiş olmakla, yani gerekli olan **"İnfâk"** ı (dağıtıp geçindirmeyi) yapmamakla beraber malın tümünün saklanması, ancak kıskançlık ve malı şiddetle sevmek rezaletinin kuvvetli olması ile olur. Ve hangi yönden olursa olsun, herhangi bir rezalet sahibinin, ahiret âleminde azap olunması ve dünya hayatında da rezil ve yaşaması bir çeşit dağlanmaktır.

İmdi: Bu mal kıskançlığı rezaletinin kökleşmesi ve sağlam hale gelmesinin maddesi, ancak o mal olduğunda huylar cehenneminde ve arzular çukurunda kızdırılan ve kendisiyle sahibi, dağlanan şey de o mal olmuş olur. Yani dünyalık olup dağıtılmayanlar ateş olup toplayanı dağlamış olur. Dağlanması gerekli olan yüz, yan ve arka organlarının özel yapılması, çünkü kıskançlık benlikte saplanmış, yani dikilidir. Benlik ise, kalbe bu yönlerden galip olur. Hakikatler ve nurların geçtiği ve ruhun istila edilme yönü demek olan üst yönden kalbe galip olamaz. Bunun için tesir edebileceği diğer yönler kalır. Böylece huyların buna gücü olmadığından cisim ile ilgili demek olan alt yönden de galip olamaz. Bundan dolayı kalbin benlik ile eziyet edilmesine ve azap edilmiş olmasına sadece dört taraf kalmış olmaktadır, sağ ve sol, ön ve arka olan taraflardır. Ki, **"Hasis"** (alçak, pinti) olma haliyle değersiz menfaatler peşinde olanların dünyada bu dört taraftan ayıplanan ve rezil olan oldukları görülür. Ya açıkça kıskançlığı yüzüne çarpılarak rezil edilir veya o malların sebebiyle yanlarında gidilir veya arkasından dedikodusu yapılır olunurlar**...**

Ayet: 46. Allah, harekete geçmelerini istemedi de onları yerlerine çiviledi ve "oturun, oturanlarla beraber" denildi.

Yüce Allah, ikiyüzlü olanların savaşa gitmelerini sakıncalı gördüğü için onları savaşa gitme konusunda işi ağırdan almalarını gerçekleştirmiş oldu. Yani onlar, kabiliyetlerinde, Allah'ın onlarda irade buyurup açığa çıkaracağı bir hayır kalmamış olan kötü kişi idiler. Bu sebeple müminlerin yanında savaşa gitmelerini uygun görmedi, yani öteden beri kaç defa ifade edilmiş olan ikinci gruptan, olan o eşkıyalardan idiler**...**

Ayet: 61. İçlerinden bazıları da o peygamber'i incitirler ve şöyle derler:"O, her şeye kulak kesilir." De ki: "Hayır kulağıdır sizin için o; Allah'a iman eder, müminlere güvenir. İnananlarınız için de bir rahmettir o."

Münafıklardan bir kısmı da Hz. peygamber (s.a.v) efendimize eziyet ederek onu, kalp selâmeti ve hayırlı olanı kabul edişte süratli ve işittiğini doğrulamış olmakla dedikodusunu yaparlar. Yapmış oldukları dedikodu konusunda Hz. peygamber (s.a.v) efendimiz doğrulayıp ve haklarını teslim etti. Ve ***"İş gerçekten de onların söyledikleri gibidir."*** dedi. Fakat bu hal hayra nispetle öyledir. Çünkü kaba, katı, eziyet etmekte olan ve her işinde katılaşma ile üzüntülü olamayan bir benlik, olgunluğa kabiliyetli değildir. Çünkü bağışa ait olgunluk; ancak üzüntüyü kabul etme ve darılma ile olur. Şimdi bir benlik ne kadar yumuşak huylu ve sağlam olan kalp sahibi ve tecellileri kolay kabul edici olursa, o nispette olgunluğa kabiliyeti olan ve daha fazla olgunluk kabul edici olur. Ve bu yumuşaklık hali, her işittiğinden, hatta mümkün olmasa bile gücenmeyi gerektiren ve kendine erişmiş olan ve gördüğü her şeyden, hatta yalancı, kötüler ve sapkınlar bile olsa üzüntüyü gerektirmiş olan zayıflık veya ahmaklığı kabul edicilik yönünden değildir. Belki kendisine uygun olan iyi ve doğru olan bir şeyi kabul etme şekli ve incelik, hoşnutluk açısındandır. Bu sebepten Habib'im, ayette ifade edildiği gibi onlara de ki: ***"Evet o şerefli peygamber sizin için hayır kulağıdır."*** Yani sizin fayda görmeniz ve düzelmenizi sağlayacak şeyleri işitir. Çünkü kabiliyetinin berraklığı ve benliğinin inceliği, iyilikler, faydalar cinsinden ona uygun şeylerin kabul etmiş olmasını gerektirir. Kendisine ters ve faydasız olan kötüleri değil, çünkü fayda verecek şeye ait olan kabiliyet, kötüleri kabul etmez. Ve kötü ile tesirleşmiş olmaz ve kötülere ters kötülerden uzak olduğu için kötü olan bir şey, kendisinde damgalanmış ve tersine dönmüş olmaz. O peygamber başkalarına değil, sizin faydalanmanız ve düzelmenizi gerektirecek olan şeyi, sizin için işitir ve kabul eder. Ve yine ayette, ***"O, kerem sahibi peygamber Allah'a iman eder."*** buyrulmuştur. Bu söz, peygamberin yumuşaklığını ve kabiliyetini açıklamaktadır. Çünkü iman ancak kalbin sağlamlığı, benliğin inceliği ve yumuşaklığı ile olur. Ve fayda verecek işlerde müminlerin sözlerini doğrular, konuşmalarını dinler, doğru ve faydalı olanını kabul eder. Ve o peygamber bu şekilde olan davranışı ile sizden iman etmiş olanlara rahmettir, onlara karşılık beklemeden ve merhamet ederek temiz etme ve eğitmiş olma onların azaptan kurtulmalarına vasıta olur. Güzel bir bağışta bulunma, anne ve babayı ziyaret, şefkat yumuşaklığı, yapılması ve yapılmaması gerekenleri emretme gibi ahlâk'ı öğretme, iki âlem (dünya ve ahiret) işlerinin kuralları ve düzenlenmelerini gerektirecek şeriat ve

hükümlerini koyma, söyleme ve iş ile çeşitli iyiliklere ısındırmakla geçimlilik ve ahiret işlerini düzenlemiş olur**...**

Ayet: 72. Allah, mümin erkeklerle mümin kadınlara altından ırmaklar akan cennetler vaat etmiştir. Sürekli kalacaklardır orada. And cennetlerinde de tertemiz barınaklar vaat etmiştir. Allah'ın bir hoşnutluğu ise hepsinden büyüktür. İşte budur o büyük başarı/büyük kurtuluş.
Ayette açıkça söylendiği gibi yüce Allah, gerek erkek ve gerek kadın olsun iman etmiş olanlara, altından nehirler akmakta olan hoşnutluk verici benlik cennetleri ve işler (ef'al) cennetinde güzel konaklar, tevekkül ehline makamlar vaat etmiştir. Ve yüce Allah tarafından olan **"Rıdvan"** (razı olma)en büyük bir şeydir. Rıdvan sıfat cennetlerindendir. İşte bu Rıdvan ehlinin Allah katında kerameti (akıl almazı), yani dünya nimetlerine ilgi duyan aklın ve ahiret nimetlerine ilgi duyan aklın kavrayamayacağı müşahede hali ve Allah'a çok şiddetli yakınlıkları olduğu için, büyük kurtuluş olan saadet ancak odur**...**

Ayet: 100. Muhacirlerden ve Ensar' dan ilklerle, güzel düşünüp güzel davranmada onları izleyenler var ya, Allah onlardan razı olmuştur; onlar da O'ndan razıdırlar. Onlara altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamış-tır. Sonsuza dek hep orada kalacaklardır. Büyük kurtuluş işte budur."
Benlik yurtlarından hicret eden muhacirlerden ve benlik aleyhine hakiki ilimler ile kalbe yardım eden Ensar' dan. İlk saf ehli olup vahdete ilerleyip geçmiş olanlar. Cemâl ve celâl müşahedelerinden bir müşahede ile Hakk'ın sıfatları ile sıfatlandırılmış olanlara uyanlar olup. Kendilerine nispet ettikleri sıfatın hakikatini müşahede edilmesinde ve Allah'ın en büyük kapısı olan rıza makamında Hakk'a yakın olanlara katıldıkları için yüce Allah onlardan razı olmuş onlar da yüce Allah'tan razı olmuşlardır. Ve yüce Allah'ı razı olacağı kulları için, altlarından tevekkül, rıza ve bunlara uygun ilim nehirleri akmakta olan ef'al ve sıfat cennetlerini hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluşun neticesi olan büyük saâdet budur. Sözü edilen bu cennetler, ilk olanlara özel zat cenneti ismiyle diğer bir cennetin var olmasına ters değildir. Çünkü Allah'a ortak koşmaktan kaçınmış olduklarından, bu cennetlerde hepsi birbirlerinin ortağıdırlar**...**

Ayet: 102. Diğer bazıları da günahlarını itiraf ettiler. Bunlar, iyi bir işle kötü olan diğer bir işi birbirine karıştırdılar. Belki Allah tövbelerini kabul eder. Çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
İşlenmiş olan günahın itiraf edilmesi, insanda bulunan kabiliyet nurunun devamlılığı ve benliğin yumuşaklığı ve kendisinde günah alışkanlığının kökleşmemiş olması demektir. Çünkü itiraf, tövbe ve dönüşün temizliği ve günahın kötülüğünü görmüş olamamanın kanıtıdır ki, bu görüş ancak kalp gözünün açılmış ve gönül görüşü nurunun parlaması ile olabilir. Eğer bu itiraf hali gerçekleşmez ise kalpte olan karanlık kat, kat olur ve rezalet kök salar ise, günahı suç olarak kabul etmez ve yaptığını günah olarak görmez. Belki haline uygunluğu dolayısıyla o günahı iyi bir iş olarak görür. Günahın, günah olduğunu bildiği vakit o kişide mutlaka iyi bir hal vardır. Ayette ifade edildiği gibi, günahlarını itiraf eden kişiler iyi ve kötü işleri bir yere koyup karıştırmış oldular. Yani kalbe ulaşması ve nuruyla aydınlanması henüz alışkanlıkta olmayan ve kalbe boyun eğmesinde henüz aşağılığa katlanma ve tam olarak boyun eğmeyen **"Nefs-i levvame"** (emredici benlik) mertebesinde oldular. Bazen de benlikleri, kalp nuruna perde olan kendi olumsuz halleri ile açığa çıkma ve benliğin karanlığı ile örtünmüş olarak kötü işleri işlemiş olurlar. Eğer kalbe ulaşması ve ona boyun eğmesi bir alışkanlık halini alıncaya kadar alışkanlığa ait düşünceler ve kalp nurları ve iyi işler üstün gelmiş olur ve alışkanlığa ait düşünceler birbirini takip ederse, o benlik, doğrulardan olup kurtulur. İşte ***"Belki Allah tövbelerini kabul eder."*** diye ayette söylendiği gibi, yüce Allah bu hal üzere olan kişileri tövbe etmede başarılı yapması ve tövbelerini kabul etmesi ümit edilir, denilmesinin manası budur. Ve eğer benliğin galip gelmelerinden ve kötülüklere çokça adım atmasından ve yönelmesinden kazanılmış olan karanlık haller, benliğe katlanmış olursa iş, tersine gider ve az olsa da var olan kabiliyet tamamıyla kaybolmuş olarak, devamlı olacak olan azaba düşmüş olur. Bu iki yoldan birisinin diğeri üzerine seçilmesi, ancak sohbet ve iki sınıf taraftarlarından her birerleriyle benzemek, ayni cinsten olmak ve hayır ve kötülük sahibi kişilerle konuşmuş olmak, onlarla düşüp kalkmış olmak iledir. Eğer Hakk'ın uygunlaştırması erişirse, kader sırrı kendisini iyi kişilerin sohbetine, sevgisine, ahlak ve işlerine uymuş olmaya yönlendirir ve o kişi de o iyilerden birisi olur. Ve eğer iyilerin yardımı olmadan tek başına kalınmış olunursa kader kendisini bozguncuların sohbetine ve onlarla görüşmelere yönlendireceğinden, Allah muhafaza etsin perişanlık ve sapkınlık sahiplerinden olunur. Ayette, ***"Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir."*** denilmesiyle bilinmelidir ki, yüce

Allah onların karanlığa ait kötülüklerini örtücü, bağışlayıcılık sahibi, iyi işlere ve tövbenin kabul edilmesine uygunlaştırma ile onlara rahmet edici, merhamet sahibidir.
İmdi: Müminler, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin kutlu sohbeti ve onları temiz etme ve terbiyesinin bereketleriyle birinci kısımdan olmaya uygun hale gelmiş olduklarından sonraki ayette, **9/103. Bunların mallarından bir sadaka al ki, onunla kendilerini iyice temizlenip aklayasın, onlar için dua et, çünkü senin duan onlar için sükûnettir. Allah Semî'dir, Âlim'dir."** Buyrulmuştur. Çünkü benliğin açığa çıkmasının ve hallerinin kendisine galip gelmiş olmasının sebebi ve benliğin kuvvetinin yardımı ve arzularının kaynağı ancak maldır. Ki, Hz. peygamber (s.a.v) efendimiz ***"Aşırılığın kaynağı maldır."*** diye buyurmuştur. Buna dayanarak, benlik kuvvetlerinin kırılması ve arzularının ve hallerinin zayıflaması için müminlerin birinci hallerinin, mallarından soyunmuş olması gerekli olmuştur ki, bu sayede benlik, kendisinde bulunan karanlık hallerinden temizlenerek günah kirlerinden ve şeytan olan davetçinin pisliklerinden temizlenebilsin. İşte ayette işaret edilen temizlik budur. Ve Resul'ün onlara dua ile yardımcı olması ve sohbetin nurunun onlara bereketiyle onlara dua etmesini yüce Allah ondan istemiştir. Ve sonrasında Resul'üne, "Gerçek o ki, senin şerefli hatırın onlara yüz vermesi sebebiyle onları bereketlendirmiş olduğun nurun ve gayretinin kuvveti ve sohbetinin bereketi kendilerine sakinliğin indirilmesine sebeptir. Kalpleri, o nur ile sakin ve kanmış olur. Sakinlik denilen şey, Kalpte karar kılan bir nurdur ki, kalp halka yöneldiğinde o nur ile halinde sabit olur ve Hak yakınlığına kuvvet bulur. Ve şeytanın kuruntuları ve benliğin kışkırtması ve özendirmesi sıkıntısından kurtulmuş olur. Çünkü o değer üzere olduğunda benlik ve şeytanın kuruntularını kabul etmez." Ve ayetin sonunda işaret dildiği üzere yüce Allah, onların yalvarmalarını ve günahlarını itiraf etmiş olmalarını işitici, niyet ve amaçlarını ve gizli olan pişmanlık ve sıkıntılarını bilicidir**...**

Ayet: 108. Böyle bir mescitte sakın namaza durma. Daha ilk günde takva üzere kurulan bir mescit, içinde namaz kılman için daha uygundur. Temizlenmek arzusu taşıyan erler vardır o mescitte. Allah temizlenenleri sever.
Ayette söylendiği gibi ilk günde ibadet etme amacı ve takva üzere kurulmuş olan bir mescit, içinde durmuş olmaya daha hakkı vardır ve daha lâyıktır. Mülk âlemi melekler âleminin kahredici tutuculuğunun altında olunca benliklerin niyetleri ve hallerinin başlamış oldukları işlerde tesirleri olması gerekli olmuştur.
İmdi: Nura ait bir suretten doğru bir niyetle Allah için yapılan herhangi bir işi, bereket, mutluluk, topluluğa sohbet etmek. Ve bir yere gelmiş olarak, Allah için yapılan o iş berrak olur ve karanlığa ait bir suretten bozuk ve şeytana ait bir niyetle yapılan herhangi bir işe ayrılıklar, bulanıklık ve yaramazlık erişmiş olur. Görülüyor ki **"Kâbe"**,Allah'a son derece katkısızlığından, berrak ve şerefli benliğinden doğru bir niyetle Allah'ın peygamberlerinden bir peygamberin kutlu elleriyle meydana getirilmiş olduğundan son derece şerefli ve yücelikli ve mübarek bir ev **"Kâbe-t-ullah"** olmuştur. Biz insanların yapmış olduklarında bu halin eserini müşahede eder ve bir takım yerlerde berraklık ve topluluk olma eserini vicdanımızla (gönül duygumuzla) hissederiz, bazı yerlerde de bulanıklık ve ayrılıkları hisseder ve şühud ederiz. Bundan dolayı açıklamanın başında, ilk günde takva üzere meydana getirilmiş olan mescit onda durulmuş olmaya daha çok hakkı vardır diye buyrulmuştur. Çünkü benliğe ait suret, cisimlerde tesir edici olduğu gibi, cisme ait suretler de benlikler üzere tesir edicidir.
İmdi: Ayakta durma yeri, takva ve berraklığı benlik üzere yapılmış olduğu vakit, benlik, çalışmalarının bir araya getirilmesi, vaktin berraklığı, halin güzelliği ve vicdan (gönül) zevki ile tesirleşmiş olur. Ve eğer o durma yeri olan mescit, gösteriş ve darr (zarar) için meydana getirilmiş ise o vakit benlikte, tutulma, ayrılık ve bulanıklık ile tesirleşmiş olur. O ilk günde yapılan mescitte temizlenmeyi seven kişiler vardır. Yani günahlarından temizlenme konusunda isteği, gayreti ve çalışması olan erler vardır. Var olan bir makamın, söz verilmiş ve uyulmuş olması gerekli eseri olduğu gibi, istek ehlinden olan doğru kişilerin sevgilerinin de büyük bir eseri olduğu konusunda nasihat, işaret vardır ki, bunların karşılıklı sohbetleri diğer kişilerin sohbetleri üstünde bir değer üzere olmasıyla, istenen ve tercih edilen olmasında gereklilik vardır. Bu sebepten sohbet için toplantının meydana gelmesinde dikkat edilecek olan ***"zaman, mekân ve ihvan"*** var olup olmadığının gözetilmesinin bir gereklilik olduğu hakkında, tevhid ehli kâmillerin anlatımlarından haber verilmiş ve sözü edilen üç şeyi toplanmanın amaca ulaşması için şart olarak kabul edilmiştir. Böylece başlık olarak konulan ayette işaret edildiği üzere içinde durulacak **"Ev"** (mescit) yapacak olan kişi benliğinin temiz olması. Ve niyetinin doğruluğunun da yapılacak olan binada tesir edici olduğu. Ve böylece o evin kutluluğu ve binanın, fayda verici olma amacı üzere yapılması. Ve orada istenen haller üzere bina yapanın haline uygun hayır ehli ve doğruların bulunmasını gerektirmiş olduğu ve istek ehli ve ibadet edicilikte İlah'a ait sevginin gerekli olduğu kâmillerin yazıları ile bildirilmiştir ki, başlık ayetinde ***"Yüce Allah, istek,***

ibadetler ve temizlik ehli olanları sever." buyrulmuştur. Çünkü eğer Allah'ın onlara sevgisi olmasaydı onlar, temizliği sevmeyeceklerdi**...**

Ayet: 111. Allah, müminlerin canlarını ve mallarını, kendilerine cennet vermek üzere satın almıştır.
Ayette ifade edildiği üzere yüce Allah, müminleri ilim ile ilgili imana doğrultmuş olduğunda müminler, mallarının benliklerinin sevgisiyle tutkun olduklarında kendilerine aşırılık yardımından alış verişte karşılık yapılan ve fiyat konulan şeyin kendisine alışılmış olan mal ve benlik cinsinden. Fakat daha lezzetli ve iştah verici ve kalıcı olması için benlik ve mallarının karşılığını yine benlik cenneti yapmak şekliyle karlı bir ticaret ve beğenilen ve kabul edilebilecek bir uygulama ile onları mal ve benlik sevgisinden kurtarmış oldu. Buna dayanarak müminler Hakk'ın katındaki beka mülküne üstün ilgi göstererek Hakk'a yakın olmalarının kuvveti dolayısıyla Hakk'ın vaat ettiklerini doğrulamış oldular. Sonra benliklerinden ve mallarından soyunma sebebiyle sevgilerini terk etme lezzetini ve Hakk'a yakınlık nuru tatlılığını tadınca benlik lezzeti makamından dönme ve benliğin iştahlarından ve arzularından tövbe ettiler. O hal üzere olmalarıyla bunların katında benlik cennetinin saygı değer bir kıymeti kalmadığı o vakit kendileri hakikat üzere tövbe ediciler ve benlik lezzetini istemekten ve benliğe mükâfat beklemekten dönenler oldular. Ve bu özellikle hâllenme mükâfat ve sevap isteğinden, benlik ve mal sevgisinden vazgeçtikleri zaman. Yüce Hakk'a karşılığı olan ibadetle ibadet etmiş olmakla ve bir başka şey ümidi veya korkudan değil. Belki alçak gönüllülük ve huzurda boyun eğme ile yüce Hakk'ın hakkı ile durucu olmakta Hakk'ın meleklerine benzemek, saygı ve hürmet duyarak Hakk'ın yüceliğine ve büyüklüğüne eğilmek, alçalmış olmak şekliyle ibadet edenler özelliği ile tarif edilmiş olundular. Sonra bu kişiler, ilme ait olgunluğu üzere yaratılışlarının ve kabiliyetlerinde açığa çıkmamış ve dizilmiş olgunluklarını açığa çıkarmak şekliyle hale ait ve işlerlikte olarak yüce Hakk'a en doğru bir şekilde hamd ettiler, Hakk'ı yüceltmiş oldular. Sonra sıfat açıklıklarında ve Hakk'ı övme konaklarında kemalat ile süslenmek ve alışma ve adet haline getirmekten ve kendilerine sabit olan kemalat' ı görme yaratılış makamından hicret etme ile Hakk'a doğru yolculuk yaptılar. Sonra kendilerine nispet ettikleri sıfatın yok olma makamında rükû ve sonra zat nispetini yok etme ile secde etmiş oldular. Hakk'ın zatında yok oluştan sonra beka makamında da İlâh'a ait sınırı koruma ve yapılması gerekeni emretme, yapılmaması gerekeni yasaklama hali ile duruculukta devamlı oldular**...**

Ayet: 112. Müjdele o müminleri!
Yüce Allah, "Ey Habib'im! Sen, hakiki iman ile mümin, dosdoğruluk makamına durucu olanları müjdele." diye buyurdu. Ve sonraki ayette, **9/113. Akraba bile olsalar, cehennem halkı oldukları açıkça belli olduktan sonra müşrikler için af dilemek ne peygambere yakışır ne de iman edenlere.** Buyrulmasıyla da bir uyarı yapılmış olmaktadır. Peygamberler ve kâmil müminler kader sırrına ait haber sahibi olan ve Hakk'ın kaza ve kaderine ait gerçek bilgi sahibi olmaları. Ve yapılmakta olan işlerin neticesini bildikleri için her ne kadar huylarında tersini gerektiren bir şey varsa da Hakk'ın takdir ettiğine ters olan bir şeyi istemezler. Çünkü onlar, huylarının gerektirdiklerinden sıyrılmışlardır, soyunmuşlardır. Eğer doğal yakınlığı ve görünürde olan et parçasını (bedeni) kendilerine uygun gören. Ve bu konuda ulaşmış olan bazı kişilere yufka yürekli olma ve şefkati gerektirmiş olursa ve Allah'ın onlara kahredici eziyet ile olan hükmünü müşahede ederler ise kendileri için rıza makamı meydana gelmiş değilse, din ile ilgili gayret ile onları sabra dayandırır. Belki birbirlerini din yönünden sevmeyip uzak durma hali doğal olan yakınlıklarına galip gelerek o gibi kişiden uzaklaşırlar. Ve emredilmiş olanın ve hikmetinin zıddına olacak bir şeyi ısrar edip Hak'tan istemezler. İşte bu sebepten, ***"İrfanın kemalinden sonra arifin himmeti tesir edici olmaz."*** denilmiştir. Yani, her bir oluş, yüce Hakk'ın kudretiyle açığa çıkan **"Kader"** dâhilinde olduğu ve ezelde ne şekilde olacağı. Ve olabileceği hakkındaki belirlenmişliğinin zıddı ve çıkacak olanın çekinmesine yakın meydana geldiği zaman yüce Allah her neyi dilerse ancak onun olacağını ve dilemediğinin olamayacağını ve ne kendi çalışmasının ve ne de başkalarının hiçbir şey üzerinde tesir edici olmadığını bilirler. Ve bu anlayış doğrultusunda hiçbir şeye kendi gayret ve çalışmalarını bulaştırmazlar. Kader sırrını bilmeyen ve tesir ediciliği ve tesiri Allah'ın dışında görünenlere nispet eden perdeliler böyle değildir**...**

Ayet: 115. Allah bir topluluğa kılavuzluk ettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine ayan-beyan bildirinceye kadar, onların sapıklığına hükmetmez. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.
Yüce Hak, İlim ile ilgili tevhid ve her şeyin İlah'a ait kaza ve kaderi ile oluşunu görmeye doğrultmuş olduktan sonra hiçbir toplumu, hükmüne rıza gösterme ve emrine boyun eğme ve teslim olma yolundan

alçaltıp şaşırtmaz. Ta ki mertebeler ve ulaşmış olduklarından herhangi bir mertebede ve makamlara girişlerinden herhangi bir makamda sakınmış olmaları kendilerine gerekli olan şeyi açıklamış olmayınca bir toplumu sapkınlığa düşürmez. Fakat eğer onlar, bazı makamlarında sakınır olmaları, gerekli olduğunu açık-seçik belli eden bir şeye karşı çıkması için gayret ve son derece kararlılıkla çalışırsa o vakit yüce Allah, onları alçaltmış ve şaşırtmış olur. Çünkü kendi hallerinin günahı olan bir şey üzere kendileri gayret gösterip çalışmışlardır. Bu ise dinlerinde bir çeşit doğru yoldan çıkmak demektir. Hakk'ın doğru yoluna girdikten sonra sapkınlığa düşmüş olmaktan Yüce Allah'a sığınmak gerekir. Yüce Allah, onlara ait hallerinin neticesi olan günahlarının kimsenin anlayamadığı veya anlaşılması güç ve dikkat etmeyi gerektiren özelliklerini bilicidir. Buna dayanarak velilerinden olan hidayet ehlini de o anlaşılması zor dikkat etmeyi gerektiren ile azarlamış olur. Ki, bir kuds-i hadis'te yüce Allah, ***"Habib'im, sadık olanları benim çok kıskanç olmam ile korkut."*** Buyurmuştur**...**

Ayet: 119. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve özü-sözü bir kişilerle beraber olun.

"Ey İman şerefi ile şereflenmiş olan müminler! Siz rezaletlerin tamamından sakınmış olmak şekliyle yüce Allah'a sığınınız, özellikle yalan denilen rezaletten kendinizi koruyunuz. "Yani "Sadıklar (doğrular) ile beraber olunuz." Sözü ile anlatılmak istenen de yalan ve yalancılık rezaletidir. Çünkü ***"Yalancının mürüvveti (insanlığı) yoktur."*** denildiği yönüyle insanlığa ters bir iş olduğu için yalan, rezaletlerin en çirkini ve en kötüsüdür. Çünkü insanın diğer hayvanlardan farkı ve ayrılmış olmasında en önemli özelliğinden birisi söz kullanabilir olmasıdır. Bu farklılığa sebep olan kelâm, söyleyiş ile anlatılmak istenen ise diğer bir kişiye bilmediği bir şeyden haber verebilmektir, verilen haber uygun olmanın dışında olduğu vakit konuşma ve sözün faydası meydana gelmiş olmaz, çünkü ondan uygun olmayan bir inanç ve anlayış meydana gelmiş olur. Bu da şeytan'a ait özelliklerdendir. Buna dayanarak yalancı olan kişi şeytan (şaşırtandır).

İmdi: Yalan, rezaletlerin en kötüsü olduğu gibi, sadık yani doğru söylemek de faziletlerin en güzeli ve her güzelliğin aslı her beğenilmiş huyların maddesi ve bütün iyilikler ve saâdetlerin sahibidir. Ve her bir iyi hal, ancak doğruluk ile elde edilir. Ve her olgunluk da doğruluk ile meydana gelir. Sözü edilen doğruluğun aslı, yüce Allah'ın kulları ile yapmış olduğu sözleşmeden kaynaklanan doğruluktur ki, bu doğruluk yaratılış sözleşmesi ile verilen sözde durmuş olmanın neticesi veya sözde durmanın kendisidir. Ki Ahzâb suresinde, **33/23 "İnanandan öyle erler vardır ki, Allah'a vermiş oldukları sözde sadakatle dururlar."** buyrulmuştur. Ve Hz. İsmail aleyhisselâm hakkında Meryem suresi, **19/54"Çünkü o, vaadinde sadıktı."** ayetinde buyrulduğu yönüyle yaratılmış olanlara verilen sözleri yerine getirmede de doğruluk üzere olmak gerekir. Eğer bütün durulacak yerlerde hatta hatır, düşünce, niyet, verilen sözlerde ve işlerde doğruluğa uyulmuş olunursa o vakit rüyalar, varlıklar, haller, makamlar, bağışlar ve göle görülen şeylerin hepsi doğru olur. Bilinmelidir ki, doğruluk, olgunluk ağacının kökü, haller ise yemişlerinin tohumu gibidir**...**

Ayet: 122. İnananların hepsinin birden savaşa çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminden bir grubun, dinde derin bilgiler edinmek ve sefere çıkan topluluk geri döndüğünde korunmaları ümidiyle onları uyarmak için arkada kalmaları gerekmez mi?

Bütün müminlerin, dinin hükümlerini öğrenmek genel olarak memleketlerinden çıkarak Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin bulunduğu yere gelmeleri gerekli değildir. Eğer onların her grubundan bir takımı din meselelerini anlamak için çıkıp öğrenmiş olarak geriye döndüklerinde toplumlarını, kötülüklerden sakınmaları için, Hakk'ın azabıyla korkutmuş olmaları yeterlidir, yani her topluluktan kabiliyetli olan kişilere ilim isteme yoluna girmek gerekli olur. Görünürde olan işleri her bir kişi ayrı, ayrı olarak yapmaktadırlar ve bir işi herkesin yapması ger-ekmediği gibi batın yönde herkes, var olan kabiliyeti açığa çıkarması farz olmadığından bazı müminler ilgi göstermedikleri için ilim elde etme yoluna sokulmaları mümkün değildir. Din konusunda **"Rasih"** (dinin batın yönü inceliğine varma) sahibi olmak çalışma ile kazanılan ilimler ile mümkün değildir. Belki kalp ilimlerindendir, çünkü Enam suresinde, **6/25. İçlerinden sana kulak verenler vardır; ama biz onu anlamamaları için kalplerine kılıflar geçirmiş, kulaklarına ağırlık koymuşuzdur.** Buyrulduğu gibi her ilim kazanmış olan kişi dinde **"Rüsûh"** sahibi olamaz. Bundan dolayı dinin derinliğinde olan incelikleri kavramış olmayı istiyorsa öncelikle **"Fi-sebîl-illah"** (karşılık beklememe) yoluna girmelidir ve ilmin, kalbinden gelip dilinden açığa çıkmış olmasına kadar temiz etme ve düzelme yoluna girmiş olmalıdır. Ki, İsrail oğullarına gönderilmiş olan peygamberlerin bazısına "Ey İsrail oğulları! Siz ilim göktedir onu gökten kim indirecek veya ilim yerin dibindedir onu yerin dibinden kim çıkaracak veya denizlerin ötesindedir, kim geçip de bize getirecek? Demeyiniz, ilim kalplerinize konulmuştur. Benim huzurumda ruh ile ilgili olanların edepleriyle edepleniniz ve doğruluk üzere hareket eden doğruların ahlakıyla ahlaklınınız, sizin kalplerinizden o kadar ilim açığa çıkarmış olayım ki, sizi örter ve boğar, batırmış olur." anlamında olan sözler indirilmiştir.

İmdi: Fıkıh (bir şeyi gereği gibi anlayıp bilme) ilmini öğrenmekten maksat kalpte kökleşen damarları ile benliğe vuran, ona ters gelen şeyi sahibinin işlemesi mümkün olmayacak, eseri el, ayak ve değerleri üzerinde açığa çıkmış olan bir ilimdir. Eğer bu tarif üzere değilse o kişi âlim değildir. Yüce Allah, Haşr suresinde, **59/13. Onların gönüllerinde, korku bakımından siz, Allah'tan daha zorlusunuz. Bu böyledir, çünkü onlar anlamayan bir topluluktur.** Buyrulmuş olmasıyla kendisinde insanların saçtığı korkuyu, Allah korkusu kaplamamışsa o kişiden fıkıh ilmini almıştır, çünkü ilim sahiplerine Allah korkusu gereklidir. Nitekim Fatır suresinde, **35/28. Kulları içinde Allah'tan ancak bilginler ürperir.** Denilmiştir. Böylece Zümer suresinde, **39/9. De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler eşit olur mu?"** denildiği üzere gerekeni yapmayanlardan ilimleri alınmıştır.
İmdi: İnsanlar kendileri için gerekli şeyi bilme (fıkıh) ilimleri kendi organları ve değerlerinde açık olduğu vakit ilimler başkalarına da tesir eder ve diğer kişilere de sızmış olmasıyla o ilimlerden sulandıkları ve ilimle kandıkları yönüyle tesirleşmiş olurlar. Ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin hali böyle idi. O vakit fıkıh öğrenmenin amacı korkutma ve uyarılar yapmayı gerektirir ki, ayette "Korunmaları ümidiyle onları uyarmak için arkada kalmaları gerekmez mi?" diye buyrulmuş olmasıyla savaşa katılmayan âlimler eğitim görevini sürdürmüş olmaları bir gerekliliktir. Ve öncelikle büyük mücadele ve sonra küçük mücadelede yapılması gerekeni gereği gibi anlayıp bilmenin gerekli olduğu için gerekeni öğrendikten sonra sonraki ayette, **9/123. Ey iman sahipleri! Küfre sapanların yakınınızda bulunanlarıyla savaşın. Sizde bir sertlik bulsunlar. Şunu bilin ki Allah korunanlarla beraberdir.** Buyruldu. Yani, Ey müminler siz en büyük düşmanınız olan benliğinizin size yakın olan kuvvetler kâfirlerine karşı mücadele ediniz. Siz takva derecesine ermiş oluncaya kadar sizde kahredicilik ve şiddeti görmüş olsunlar. Ve Allah sakınanlarla beraber olma yönüyle yüce Allah'tan size yardım indirilmiş olur**...**

Ayet: 126. Görmüyorlar mı ki, her yıl bir veya iki kez imtihan ediliyorlar. Hâlâ ne tövbeye yelteniyorlar ne de öğüt alıyorlar.
Ayette söylendiği üzere insanlar çeşitli tecellilerle yaratıcısı tarafından imtihan edilmektedir, bu imtihan hallerinden olan belâ insanları yüce Allah'a götüren Allah'tan bir yönlendiricidir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz bir sözünde,***"Belâ Allah'ın kamçılarından bir kamçıdır, onunla kullarını kendine yöneltir."*** Buyurmuştur. Çünkü herhangi bir hastalık veya fakirlik ve kötü bir hal bir kişiye girecek olursa mutlaka onun bencilliğini ve kızgınlık kuvvetini kırmış olur. Ve iddia ediciliğini arzularını kökünden koparır, buna dayanarak kalp yumuşayarak örtüsünden kurtulur. Dünyaya ve lezzetlerine eğilim göstermekten bıkmış olup uzaklaşır, dünya lezzetlerinden sıkılır ve utancından büzülmüş olarak Allah'a yönelmiş olur. Ve bu gibiler için Lukman suresinde, **31/32. Kara bulutlar gibi dalga kendilerini kuşattığı gibi dalga kendilerini kuşattığı zaman; Allah'a dini O'na özgüleyerek yalvarırlar.** Buyurmuştur. Ve Yunus suresinde, **10/12. İnsana zorluk dokunduğu zaman; yan yatarken, otururken, ayaktayken bize yalvarır.** Buyurduğu yönüyle bunun en alt derecesi insan Allah'tan başka kaçılacak, sığınılacak bir yer olmadığı hakkında haberi olduğu. Ve Allah'ın dışında görülen belâdan kaçılacak ve kurtulacak bir yer bulamadığı vakit Hakk'ın huzurunda alçalmış olmayı kabul etme ile Hakk'a alçak gönüllülük gösterip yalvarır. Sözün kısası belâ, örtünün incelmesi veya tamamıyla kalkmasını gerektirir, bunun için Ankebut suresinde, **29/65. Gemiye bindiklerinde, dini Allah'a özgüleyerek yalvarıp yakarırlar. Fakat Allah onları kurtarıp karaya çıkardığında, bir bakmışsın ortak koşuyorlar.** Buyrulmuştur. Yukarıda baş kısmı yazılan Yunus suresinin devamında, **10/12. Ama sıkıntısını çözdüğümüzde, kendisine dokunan bir zorluk yüzünden bize hiç yalvarmamış gibi çekip gider.** Buyurduğu yönüyle belânın geldiği vakti bir fırsat, ganimet olarak kabul edip Allah'a sığınmak ve bunu kesintisiz adet olacak bir alışkanlık haline getirmek gerekir. Ta ki gerçek olan uyanıklık kararlığı ile Hakk'a yönelme ve huzurun bulunması kolay olabilsin. Ve belâdan kurtulmuş olunduğu ve güvenin meydana gelmiş olduğu zamanda bir an, benlik kuvvetlenip gaflete dönmüş olmasın, çünkü beladan kurtulmuş olunduğunda tekrar gaflete dönülürse bencillik yine galip olur ve örtü de eskisinden daha fazla kalınlaşmış olur**...**

Ayet: 128. Andolsun içinizden size onurlu bir resul gelmiştir. Sizi rahatsız eden şey onu da üzer. Çok düşkündür size. Müminler üzerine Raûf'u, Rahîm'dir.
Aranızda kaynaşmanın oluşmasına sebep olan benliğe ait cinsiyet sebebiyle bir araya gelip görüşmüş olarak kalbe ait nurundan fayda bulmuş ve aydınlatıcılığından tesirleşmiş olup aydınlanmanız ve benliklerinizdeki alışkanlık ve huylar karanlığı son bulması ve kurtulmanız için size, gerçekten de kendi içinizden olan bir Resul gelmiştir. Ayette işaret edildiği üzere kendisi **"Vahdet"** (birlik) bakışı ile görücü olduğundan bütün yaratılmışları kendi organları ve değerleri ayarında görücü ve kullara karşı kendisinde sabit olup değişmeyen İlâh'a ait sevgiden kaynaklanan merhameti dolayısıyla, sizin zorluklara ve kötülüklere uğramış

olmanız ona sıkıntı vermektedir. Herhangi birimize bazı organımızın rahatsızlanıp ağırlaşması ve acı vermesi gibi, ona da toplumundan bazısının azap görecek olması ağır ve acı vermiş olur. Ve yine ayette işaret edildiği üzere herhangi birimizin bedeninde bir araya getirilenlerinden. Ve organların birisine aşırı derecede önem verdiği ve en ufak bir şeyin dahi eksik olmamasına veya kederlenmesine razı olmadığımız gibi O da sizi korunmuş olmanız üzerinde çok titiz olduğundan ve zarar görmemeniz için size aşırı değer verir, yani size karşı çok hırslıdır. Belki keskin görüş sahibi olmasıyla ve bu yönden sizin bedeninizde bir araya getirilenler üzerine çok önem vermenizden daha fazla önem vericidir. Ve ayetin sonunda ifade edildiği gibi, Müminlere karşı merhamet sahibi olup acıması gözetmesi sebebiyle onları günah işlemekten sakındırmakla azaptan kurtarmış olur. Müminlere karşı çok merhametli olmasıyla, rahmeti ve merhameti ile müminlere ilimler ve marifetler konusunda eğitim verme ve ilgi uyandırmak ile yakınlığa, yani Hakk'a olan yakınlığa sebep olan olgunluğu bereketlendirip onlara dağıtan olmaktadır**...**

Ayet: 129"Eğer çekip giderlerse de ki: "Allah bana yeter. İlâh yok O'ndan başka. O'na dayandım ben; büyük arşın sahibi O'dur."
Eğer ki onların kabiliyetlerinin temelden olmadığı veya var olup da kaybolduğu dolayısıyla merhamet ve rahmeti kabul etmekten yüz çevirip. Ebedi olabilecek olan kötülüklerine kapılmış olurlarsa Habib'im sen onlara de ki: "Korktuğu yönüyle akla dayanarak kesilmesi gerekli olan hasta bir organa insanın ihtiyacı olmadığı gibi, benim de size ve sizin yardımınıza ihtiyacım yoktur, yüce Allah bana yeterlidir, varlıkta O'ndan başkası yoktur. O'ndan başka tesir edici ve yardımcı da yoktur. Ben ancak O'na dayandım hiç kimseye ait bir iş, güç ve kuvvet olduğunu görmem ancak O'nda onunla görürüm. O, yüce Allah her şeyi kaplayan büyük arşın sahibidir. Her şey üzere olan hükmü ve emri o büyük arştan gelmektedir"**...**

"Tövbe" suresinin te'vil ve yorumu tamamlanmıştır. Gerçek bilici olan yüce Allah'tır.

YUNUS SURESİ

Tev'il ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Elif, Lam, Ra. İşte sana hikmetlerle dolu kitap'ın ayetleri.
Elif ve Lam kelimelerinin anlatımı evvelce yapılmış idi **"Ra"** kelimesi ile Enbiya suresinde, **21/107. Ve biz seni ancak âlemlere bir rahmet olarak önderdik.** Buyrulmuş olduğu yönüyle Muhammed (s.a.v) e ait zattan ibaret olan rahmete işaret edilmiştir. **"Sana"** yani, bu harflerle işaret edilen şey, hikmet sahibi olan veya ayrıntılı olarak açıklananları sağlam ve günahtan sakındıran durumunda olan bütünlük kitabının esasları, ayetleridir.
Başka mana: Topluca teklik hakikatine ve ceberut batını ve büyük rahmetin zahirinde ayrıntılı olarak, birlik sıfatı değeriyle Allah'a yemin ederim ki, surede ifade edilen ayetler, hikmet sahibi olan kitabın ayetleridir**...**

Ayet: 2"İnsanları uyar, iman edenlere de kendileri için Allah katında yüksek bir doğruluk derecesi bulunduğunu müjdele" diye içlerinden bir er kişiye vahiy göndermemiz, insanlara şaşırtıcı mı geldi? Küfre batanlar: "Bu adam açık bir büyücüdür." dediler.
İnsanları korkutmak, müjdelemek için bizim kâmil olan bir adama vahy etmiş olmamız şaşkınlık uyandıracak bir durum mu dur? Çünkü kâmil olan kişilere vahy konusunda İlâh'a ait kural, devamlı olarak bu esas üzere geçerli olduğundan yüce Hak, müşriklerin (Allah'a ortak koşanlar) şaşkınlık içinde olmalarını kabul etmiyor. Müşriklerin şaşkınlık içinde olmaları ise, ancak peygamberin peygamberlik makamından uzak olduklarından ve hallerinin, peygamberin haline uygun olmadığından ve Hz. Peygamber (S.a.v) efendimizin kendisine indirilip toplumuna getirmiş olduğu vahyin, inanç ve anlayışlarına ters olmasından ileri gelmiştir. Ayette söylendiği üzere müminlere müjde ver ki: "öncesi belli olmayan (ezel) lütuf değeriyle Rab'leri katında onların ayakla ilgili doğruluğu yani büyük bir geçmişleri veya hiç kimseye benzeri olmayan yakınlık makamları vardır. Sadece seçme ile yüce Allah ezelde onları belirlemiştir. Yoksa böyle olmasa idi, onlar Allah'a iman edemezlerdi. Ayette "Küfre batanlar" denmiş olmasıyla o kişiler gerçeği inkâr etmiş

olduklarından yüce Allah'tan perdeli olup, Hakk'ın sıfatlarının kemalat' ı en üstün haliyle Hz. Muhammed (s.a.v) efendimizin benliğinde açığa çıkmış olmasına haberdar olamayan inkârcılar, ayette denildiği üzere, "Gerçek o ki, Muhammed'in getirdiği şu Kur'an, apaçık bir sihirdir. Yani, insan kudretinin dışında olan bir şeydir. Şeytanın işinden başka bir şey değildir." dediler. Şeytanlık kendilerinde galip ve şeytanlıkla Allah'tan perdeli ve kudrette şeytanın ilerisinde olan ruha ait olanlardan bir davranışa ulaşamayacak derecede şeytana ibadet ettikleri için, bu sözleri söylediler. Ve bu sebepten insanlık sınırından gelmiş olan bir şeyi doğal olarak şeytana nispet ettiler**...**

Ayet: 3. Şu bir gerçek ki, sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arş üzerine egemenlik kurup iş ve oluşu çekip çeviren Allah'tır. O'nun izni olmadıkça, hiçbir şefaatçi devreye giremez. İşte bu Allah'tır sizin Rabbiniz. Artık O'na kulluk/ibadet edin. Düşünüp anlamıyor musunuz?"
Yüce Allah, göklerin ve yerin işini kudret eliyle hükmüne uygun olarak düzenleyip idare edicidir. Benliğin karanlığından ve nefsin sıfatlarının oluşturduğu pisliklerden temizleyen ve kendisini Allah'a yaklaştıran nurun yardımı kemalin bereketlendirmesi ile bir kişiye, Allah'ın dışında şefaat edici yoktur, ancak kendisine gerekli kabiliyeti bağışlamak ve sebeplere uygunlaştırmış olmakla Hakk'ın izin vermiş olması üzere bir şefaatçi şefaat edebilir. İşte bütün oluşları açığa çıkaran sıfatlarla sıfatlanan yüce Allah, sizi terbiye eden ve sizden çıkabilecek işlerinizi düzenleyen Rabbiniz O'dur. Bundan dolayı, ibadeti sadece O'na özel olarak yapınız ve O'nu bu tecellileri açığa çıkaran sıfatlarla sıfatlanmış, yani sıfatlanmış olarak bilin ve şeytana ibadet etmeyin ve sıfatlarının bazısı ile Hak'tan perdelenmiş olup da Hakk'ın sözlerini ve işlerini şeytana nispet etmeyin. Siz benliklerinizde var olan Hakk'ın ayetlerini düşünmüyor musunuz ki, benliklerinizde bulunan ayetler üzerinde düşünüp de Hakk'a ortak koşmuş olmaktan kendinizi engellemiş olursunuz**...**

Ayet: 4. Allah'tan hak olarak bir vaat olarak hepinizin dönüşü yalnız O'nadır, Yaradılışı başlatır, sonra tarattıklarını varlık alanına ardı ardına çıkarır ki, iman edip barışa yönelik amelleri yerli yerince sergileyenleri ödüllendirirsin. Küfre dalanlara gelince, onlar için, nankörlük edip gerçeği örtmeleri yüzünden, kaynar sudan bir içki ve acıklı bir azap öngörülmüştür.
Birinci te'vile göre mânâ: Şu anda olduğu gibi, küçük kıyamette mutlak olan cem'in kendisi veya büyük kıyamet zamanında Hakk'a yokluk ile zatın kendi cem'ine dönme ile hepinizin dönüşü Hakk'adır. Ayette söylendiği gibi Hakk'ın vaadi gerçektir. İmanları ve yaptıkları iyi işleri sebebiyle müminlerin ve inkârları ve kötü işleri gerekliliği üzere kâfirlerin hak etmiş oldukları karşılığı vermesi için yüce Allah, halkı ilk yaratılışta meydana getirme ve sonra ikinci yaratılışta geri gönderir.
İkinci te'vile göre mânâ: Allah'a iman eden ve kendilerini yüzüne karşı iyiler yapan, örtülerini kaldırılan ve Hakk'a yakınlaştırıcı işleri yapan kişiler. Ki, yaptıkları ile erişmiş oldukları makamlar değeriyle, makamlarının ve sevinçlerinin gerektirdiği hallerin bağışı ve zevke ait karşılıkların verilmesi için, yüce Allah gizlenmiş olması ve halkı açığa çıkarması halkı yaratma, sonra da halkın yok edilmesi ve kendini açığa çıkmışlığı ile halkı geri döndürme ile
Başka mânâ: Hakiki iman ile iman ve kulları düzelten işleri, Allah ile işlemiş olanları, dosdoğruluk zamanında adalet sahipleri sebebiyle kemalat sahibi yapmanın karşılığını vermiş olmak için,
Bir başka mânâ: Dosdoğrulukta makamları ve dereceleri değeriyle olan karşılığı vermiş olmak için, halkı ortaya getirir ve geri döndürmüş olur. Ayette ifade edildiği gibi o küfre dalanlardan herhangi birisi hangi makamda olursa olsun, perdeli olanlara ayette söylendiği gibi, üstlerinde olan makamdan cahil olmaları, şüphe ve zan ve aşırı sıkıntıları dolayısıyla kaynamakta olan bir su içkisi vardır. Çünkü eğer bunlar Hak yakınlığına varmış olsalardı yakınlığın verdiği serinliğin zevkinde olurlardı. Kendilerini gerçek olanlardan örtmüş olmaları sebebiyle Hakk'ın cemal'i ve ahiret nimetlerinden mahrum kalmış olarak onlara, ayrılık ve vicdan ruhunun darlığı olan acıklı ve çok sıkıntı verici bir azap öngörülmüştür**...**

Ayet: 5. Güneş'i ısı ve ışık kaynağı; Ay'ı, hesabı ve yılların sayısını bilesiniz diye bir nur yapıp ona evreler takdir eden O'dur.
Yüce Allah'ın Zat'ı, tam olarak tarif edilebilmesi mümkün olmayan bir yüceliktir ki, **"Ruh"** güneşini vücudun aydınlığı ve **"Kalp"** ay'ını, vücudun nuru yapmıştır. Ve kalp ay'ına giriş yolunda konaklar olup **"Seyr-i ilâllah"** (Allah'a yolculuk) ve **"Seyr-i fillah"** (Allah'ta yolculuk) ta mertebelerinizin derecesine ve hal ve hareketlerinizin ve derecelerinizin hesabını, her makam ve mertebede bastığınız yerleri bilmeniz için, kalp ay'ına yapılacak yolculuk ve giriş yolunda konaklar ve makamlar belirlemiştir**...**

Ayet: 6. Şu bir gerçek ki, geceyle gündüzün birbiri ardınca değişip durmasında, Allah'ın göklerde ve yerde vücud verdiği şeylerde, sakınan bir topluluk için sayısız ayetler vardır.
Gerçek o ki, kalp üzerine benlik karanlığının galip olma gecesinin. Ve Kalp Ruh güneşi aydınlığı ile ortaklığı olan gündüzü' nün ayrılığında. Ruhlar gökleri ile bedenler yer'inde yüce Allah'ın yaratmış olduğu şeylerde benlik ile ilgili "Nefs-i emmare" (emredici benlik) halleri örtülerinden sakınan ve "Nefs-i levvame" (kedisini kınayıp pişman olan benlik) derecesine ermiş olarak, o ayetleri bilenler için, elbette sayılamayacak birçok ayetler, deliller vardır**...**

Ayet: 10. Orada onların yakarışı, "tespih ederiz seni ey Allah'ımız" ve birbirlerine esenlik dilemeleri, "selâm" şeklindedir. Ve onların son çağırışları şudur: Bütün övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır.
İmanları olan nur dolayısıyla Allah'ın kendilerini doğrultup koymuş olduğu üç cennette onların kabiliyet duaları ***"Ey Allah'ım, seni tespih ederim"*** şeklindedir. Yani, birinci cennette güç ve kuvvetlerden kendine nispet etmeme ile uzak olmak şekliyle. **"Ef'al"** (işler) üzerinde Allah'a ortak koşmamış olarak ikinci cennette. Kendine nispet ettiği sıfatlarından soyunmuş olmakla **"Sıfat"** üzerinde Allah'a ortak koşmamış olarak üçüncü cennette. Hak'ta yok olucu olarak **"Vücud"** (zat) üzeride Allah'a ortak koşmuş olmaktan sakınma ile Allah'ı ortağı olmaktan tenzih etmektir. Yani, ifade edile bu mertebelerin her birisinde, bazısının bazısına selâm verme, iyi dua etme anlamında olup, temiz etme nurlarının bereketlendirmesi ve saflaştırması olan yardımıdır. Veya: Bu mertebelerde Allah'ın bunlara selam vermesi, dualar ve selâmların doğuşları ve nispetlerinden soyunmalarına yardım ve Hak'tan gelen yardım ile kendilerine gelecek belanın kaldırılmasıdır. Ayet ile ifade edilen övgülerin sadece âlemlerin Rabbi olan Allah'a olduğu. Ve davalarının sonu, yani kabiliyetlerinin son olarak gerektirdiği bereketlenme isteği ile. Allah'tan diledikleri İlâh'a ait kemalat ve celâl ve cemâl isimlerinin kendileri üzere açığa çıkmasında Allah ile durucu olmalarıdır ki, Hak'tan ve Hakk'a olan hakiki övme budur ve bu övme, evvela mutlak hakikat itibarıyla özetlenmiş sonra âlemlere Rububiyet' i (Rab lığı) itibarıyla açıklamalı olarak sadece yüce Allah'a özel yapılmıştır**...**

Ayet: 11. Allah insanlara şerri, onların hayrı acele istedikleri gibi çabucak verseydi, ecellerinin onlara ulaşmasına çoktan hükmedilmiş olurdu. Ama biz, bize kavuşmayı ummayanları kendi azgınlıkları içinde körü körüne bocalamaya bırakırız.
Ayette söylendiği gibi, eğer insanların kendilerine faydalı gördüklerini ve çabuk olmasını istedikleri yönüyle yüce Allah, insanlara kötülüğü çabuklaştırmış olsaydı. Var olan kabiliyetleri, ezeldeki dereceleri değeriyle görünürde olan ve bağlı bulunduğu şey ile değişen mânâ üzere yaratılmış. Ve hayırlı olana özlem duyması ile hayırlı dua ve isteği olması, o faydalı olanın kendisine acele olarak meydana gelmiş olmasını ve faydaların ve bereketlerin kaynağı olan başlangıcından taşması hayrete düşüren olur ki İbrahim suresinde, **14/34. Kendisinden istediğiniz her şeyden size bir parça verdi."** Buyrulmuştur. Ve bir saflaştırma ve temiz etmenin varlığı sebebiyle, o faydaya hakkı olmasıyla bir faydayı bereketlendirmiş olursa, bu faydanın kendisine katılması ile kabiliyeti gelişmiş olur. Ve o kabiliyet, evvelkinden daha kuvvetli ve daha kabiliyetli olur. Bunun üzerine faydanın başlangıcı olan yüce Allah, ona daha çabuk cevap verici ve daha çok bereketlendiren olur. Ve böylece kabiliyetin gelişmiş olmasıyla bereketlendirme de fazlalaşır, ta ki sonuca da ulaşmış olur. Neml suresinde, **27/89. İyilik ve güzellik getirene, getirdiğinden daha hayırlısı vardır.** Sözünün ve iyiliklerin katlanacak olmasının manası da budur. Kötülükler ise; kabiliyetin örtünmelerinden ve kabul edilenin ve taşkınlığı olan manalarından başka bir şey değildir.
İmdi: Kötülüklerin açığa çıkmış olduğu vakit, onlar sebebiyle başka bir şey korunmuş olmaz, ancak kabul edilecek yokluk olur. Kötülükler, faydaların taşkınlığına engel olur. Ve kabiliyet, meydana gelmiş olup sözü edilmiş kötülüklerin örtüsü alında kalır. Her ne kadar yakınlık dolayısıyla kötülükler Allah'a ortak koşma taşkınlığını gerektirmiş olsa da, başlangıcın bereketinde o kötülüğe ayni cinsten olan herhangi bir kötülük olmadığından, onun cinsinden bir kötülük daha artmış olmaz. İşte Enam suresinde, **6/160. Kötülükle gelene ise yaptığı kadarından fazla ceza verilmez.** Sözleriyle buyrulmuş olan ayeti de bu manayı ifade etmektedir. Ancak, aşırılık edip de Rahmet sınırını aşmış olmayla kabiliyetini tamamıyla yok etmiş olursa, şeytanlığa uygun olacak davranış içinde olma sebebiyle Şuarâ suresinde, **26/221- 222. Haber vereyim mi size şeytanların kime iner olduğundan? Her bir iftiracı günahkâr üzerine iner onlar.**
Buyrulduğu yönüyle, o vakit şeytanlık âleminden yardım gelmiş olur ve başlık olarak konulan ayette ifade edilen "Çabuklaştırma olmuş olsa idi" sözünün cevabıdır. Şeytanların onlara indiğinde, kabiliyetleri son dereceye ulaşmış olup, onlardan hakikate ait hayatın yardımı kesilmiş olur ve kabiliyetlerine faydalı olan her çeşit yardımların tamamı kesilmiş olurdu ve kabiliyetleri kötülüğü gerektirecek olduğundan, kabiliyetlerinden arınmışlık imkânı da yok edilmiş olurdu. Ve bundan sonra kendilerine ne görünürde olan ve ne de manaya

ait hiçbir fayda erişmezdi. Fakat kabiliyetlerinden küçük bir işaret ve en ufak faydayı kabul etme imkânı var oldukça, yüce Hak, onlara tövbe edip dönme fırsatı verir. Ve yine ayetin sonunda işaret edildiği üzere, tarif edilen kişilerden, başlarını kötülüklere fazlaca daldırmış olmaktan kaldıramayan ve bize dönücü olmayı ve rahmetimizi istememe ile gafletlerinden asla uyanmayan ve nurlarımızdan bir nuru beklemeyen kişileri biz, isyanlarında ve kötülüklerinde şaşkınlık içinde devam eder oldukları halde onları terk ederiz. Ve kabiliyetlerinin hal dili ile kendilerinden istediği gözle görülür hayırların yardımı da onlardan kesilir. Ta ki olumsuz huyları üzere bir şeyin üzerinde fazlaca düşme ve boğulma halleri sebebiyle **"Reyn"** denilen gönül pası, kiri meydana gelmiş olduğundan, kabiliyet nurları da tamamıyla yok olmuş olarak kahredilmeyi hak etmiş olurlar ve başları aşağıda olmak üzere **"Esfel-i safilin"** e, yani aşağıların en aşağısına baş aşağı bırakılırlar**...**

Ayet: 19. İnsanlar bir tek ümmetten başka değilken ihtilafa düştüler. Eğer Rabbinden bir söz öne geçmemiş olsaydı, tartışıp durdukları konuda aralarında hüküm verilir/iş mutlaka bitirilirdi.

İnsanlar, ezellerinde bir topluluk olarak yaratılmış olmanın dışına olan bir şey değillerdi. Yani öncesi bilinemeyen bir zamanda yüce Allah'ın kendilerini vücuda getirmiş olduğu **"Fıtrat"** (yaradılış) üzerine vahdete yönelmiş olan, asla ait hidayet nuruyla nurlananlar idiler. Fakat sonradan edinmiş oldukları huy, davranış ve arzuların, alışkanlık ve birbirine karışmak ile elde ettikleri değişiklik ve sevinçlerinin gerektirdikleri sebebiyle anlaşmazlığa düşüp birbirinden ayrılmış gruplar oldular. Eğer belirli olan ömürleri ve rızıkların. İyi ve kötü yönden her birisinin kendisine belirlenmiş olan zamana kadar sürecek olması. Rabbinden ezelde geçmiş olan hüküm ve kaza (belirlenmişlik) olmasa idi. İnsanların aralarındaki ayrılıkları üzerinde çabucak belirlenir ve hükmedilmiş olunur. Ve iyi ve kötü kendisini göstermiş olur, din ve milletlerinden, hak olanı batıldan, asıl olan ve asılsız olan ayrılmış olurdu. Fakat İlâh'a ait hikmet gereğince herkesin yönelmiş olduğu yöne, yapmış oldukları ile erişmesini ve kendinde gizlediğini açığa çıkarmış olmasını gerekli yapmıştır**...**

Ayet: 21. İnsanlara, kendilerine dokunan bir darlıktan sonra bir rahat tattırdığımızda, ayetlerimiz hakkında hemen bir tuzak sergilerler, De ki: "Tuzak kurma bakımından Allah daha hızlıdır."

İnsanlara dokunan bir zarardan sonra, kendilerine bir rahmet tattırdığımız vakit. Onların ayetlerimizde tuzakları olduğunu birdenbire görürsek; evvelce de ifade edilmişti ki, zaman içindeki zararı, şiddet, zorluk ve geçim darlığı gibi belalar, benliğin hırsını kırar. Ve benlik hali örtülerinin görülmesi ve huylar vermiş olduğu bulanıklığın inceltilmesi ve arzular perdelerinin kaldırılması ile kalbi hoşlukla sevindirmiş olur. O vakit kalpler asıl olan yaratılışlarının gerektirdiğine dönücü ve asıl olan nura ait olarak dönmüş oldukları için, o hallerde engel yok olduğu ve yaratılış kuvveti ve kalplerin esasında bulunan yukarı çıkmaya eğilimi dolayısıyla belâlar, insanların kalplerini başlangıçlarına çeker. Belki yücelik yöne ve nura ait başlangıca eğilim gösterir ki, bütün melekler âlemi kuvvetlerinin davranışları üzere yaratılmıştır. Hatta hayvana ait benlik bile, eğer bedene ait karanlıktan paklansa yücelik yöne doğru eğilim göstermiş olur, çünkü alçalmak, aşağılık olan yere düşmek, cisme ait arızalardandır. Hatta dört ayaklı hayvan ve yırtıcı vahşi hayvanlar bile, kıtlık vakitlerinde ve darlık günlerinde içinde bulundukları halleri şiddetlendiği vakit, başlarını göğe doğru kaldırmış bir halde toplanıp dururlar. Sanki bu hayvanların saltanatları, bereketlendirmenin yücelik yönünden indirilişini işaret eden olur gibi, yücelik yönünden yardım isteyip beklerler. Böylece açıkta görünür olan nimetlerin insanlar için çoğaldığı ve doğa biliminin yardımı ve cisme ait isteklerin olgunlaşmış olduğu vakit. Aşağı yönden çağrılmış ve gelmiş olan yardımdan benlik kuvvet bulur ve o benliğin kuvvetleri kalbe yükselmeğe başlar. Ve kalp ile Hak arasındaki perde koyulaşıp kalınlaşır, arzular ve sevgilerin saldırısı ile kalbe galip olurlar ve saltanat, yani hüküm sürme cisimlere bağlı huyların olur. Ve bedenin karanlığı olan bu huylar bir araya gelir ve kalp derhal benlik halleriyle şekillenmiş olarak kabalık ve sertlikle açığa çıkmış olur. Ve Rabbine karşı isyan eder ve benlik nimetleri onu fazlasıyla kirletmiş olduğundan gerçeği inkâr eder ve kör olur. Ve bu olumsuz davranış ile Nur ile ilgili hallerden uzaklaştığı için en aşağı yöne, aşağılığa eğilim göstermiş ve benliğin kalbi kaplama derecesinde kuruntu da aklı kaplamış olur. Ve akla ait kuvvetler kuruntunun kaydında esir olur. Ve istekleri üzere tamamlamış olduğu benlik lezzetlerini elde etme ihtiyacında ve düşünce sebebiyle hoşlandığı maddeleri hazırlamak. Ve huy âlemini bağışlamakla, pislik âleminden benliğe yardım ve halini kuvvetlendirme konularında çalıştırdığı memuru olmak dolayısıyla kalp paslanmış olup, Hakk'ın hayat sıfatı tecellisini kabul edicilikten tamamıyla perdelenmiş olur. Ayette ifade edilen "Ayetlerimiz hakkında hemen bir tuzak sergilerler." sözünün manası budur. Yani, onların hali bu anda ayetlerimize tuzak kurma çalışmasıdır. Habib'im, sen, de ki: "Yüce Allah, bu hoş görüntülerde hakiki kahrı

ve kahrediciyi gizlemek ve açığa çıkmış rahmetinde gerçekten mahrum olmaya ait ateşlerinin azabını ve rezaletler şekilleri yılanlarını ve kötülük akreplerini ve katran elbiselerini yerli yerine yerleştirmiş olmakla, tuzak kurma yönünde herkesten daha süratlidir. Ve ayetin sonunda "Zaten resullerimiz, kurmakta oldukları tuzakları kaydediyorlar." denmiş olmasıyla bu âlemde olmuş olan herhangi bir olayın, göklerdeki melekler âleminde işlenmiş olduğunu kesin olarak bilmekte idik. Şimdi herhangi bir şahıstan açığa çıkmış olan iyi ve kötü bir iş, mutlaka melekler âlemi ruhlarında yazılır ve her bir beden ruhunun, o ruhların başlangıcına ulaşma imkânı vardır. Buna dayanarak, bizim bir iyiliğe veya kötülüğe niyet ettiğimiz zaman, evvela akla getirme yolu üzere o iyiliğin veya kötülüğün şekli bedenlerimizin ruhuna işlenir, yani potansiyel olarak konulur, sonra hatıra geldiğinde onun üzerinde düşünmeğe başlarız. Eğer o düşünülen iyilik veya kötülük şekli açığa çıkma konusunda kuvvet bulup da o kuvvetten gidiş izni koparararak, kesin istek ile önceki akla getirmeye göre gerekeni yaparsak, o vakit açığa çıkarmaya yani; işlemeye devamlı çalışır olmamızla, o iş bedenimizin ruhunda basılmış, yazılmış olur. Yani, işlenmiş olmayla şekil almış olur. Ancak o iş iyilik ise; hemen kalbin ruh tarafına bakan yönünde ve ruhun nuru ile aydınlanan **"Fuad"** (Gönül) yönünde basılmış olur. Ve bu konuda, ***"Sağınızda ve solunuzda birer oturucu vardır."*** sözüyle vekil olarak belirlenen yazıcı meleklere işaret edilmiştir. Onlardan **"Ashab-ı yemin"** yani Sağ tarafın meleği denilen: **"İşlere ait akıl kuvveti"** olup, o iyilik olan işi yazar. Çünkü fuad; kalbin daha kuvvetli olan tarafıdır. Ve eğer o iş kötülük ise; karanlık hallerin kalpten uzak olduğu ve kalbin bu karanlık hallere zatına ait bir yakınlığı olmadığı için, derhal yazılmış olmaz. Eğer o kişiye İlâh'a ait uygunlaştırma erişip kendisine ruha ait hidayet nurlarından bir nur ışık vermiş olursa, o yapmış olduğu kötülükten pişmanlık getirerek tövbe eder ve bağışlama diler ve kabul edilmesiyle kötülük yok olmasıyla da affedilmiş olur. Fakat o İlâh'a ait uygunlaştırma erişmezse, o kötülük yerinde kalan olur. Ta ki bencillik halinin karanlığı ile ona yardım edince o vakit kendisinden bu kötü işin meydana gelmesinde, kalbe galip olan bencilliğin karanlığı ile kararmış olan kalbin nurundan ibaret olan **"Sadır"** (Çıkan) levhasında karar bulmuş olur. Ve o kötü işi **"Ashab-üş şimal"** yani Sol tarafın meleği denilen: **"Hayal eden kuvvetler"** yazmış olur. Çünkü bu taraf, kalbin zayıf olan tarafıdır. İşte ***"Sol taraf meleği işin işlenmesinden sonra altı saat geçmeden o kötülüğü yazmaz. Eğer sahibi tövbe edip bağışlanma dilerse yazmaz, eğer etmemede ısrar ederse yazar."*** diye söylenen söz ile anlatılmak istenen budur. Müslüman kişinin kitabı sağından ve kâfirin kitabı solundan verilmesi özelliği de bu anlatılanlardan anlaşılmıştır. Fakat yapılan iyi ve kötü işlere karşılıklarının verilme şekli ve özelliği ileride, duyurma konusundaki anlatımı ile gelecektir**...**

Ayet: 23. Ey insanlar! Şu iğreti hayatın menfaati için yaptığınız azgınlık ve taşkınlık yalnız sizin aleyhinizedir. Bir süre sonra bize döndürüleceksiniz ve yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz.

Ey insanlar! Yapmış ve yapmakta olduğunuz azgınlık ve taşkınlıklarınızın sizin aleyhinize dönüşecek ve verilecek olması İlah'a ait adaletin gereğidir. Çünkü yapmış olduğunuz azgınlık ve taşkınlık adaletin zıddıdır.
İmdi: Adalet, faziletlerin tümünü içine alan büyük bir fazilettir. Ve benliğe vahdet nurundan taşmış olan ve benliğin vicdanı olabilecek hali olduğu gibi, azgınlık da, rezaletlerin tamamını gerektiren olacak derecede utanılacak işler üzerinde fazlaca düşkün olma ahmaklığının son derecesinde olmaktan başka bir şey değildir. İşlenmiş olan azgınlığın sahibi, konulan sınırı aşıp yaptığı zulüm sebebiyle azmış olan olarak Hak'tan son derece uzaklıkta ve karanlığın da son derecesindedir. Bu sebepten dolayı ayette: ***"Zulmünüz mazluma değil, kendinizin aleyhinedir."*** diye buyrulmuştur. Çünkü mazlum (zulüm görmüş) gördüğü zulüm sebebiyle **"Said"** (mutlu), zalim ise bedbaht olmanın son derecesinde olmasıyla **"Şaki"** (eşkıya, bahtsız) olur ve yapmış olduğu bu zulüm, dünya malına bağlı olmanın meydana getirmiş olduğu yaşantıdan başka bir şey değildir. Çünkü adaletle bağdaşmamış olan bütün aşırılık ve eksiltmeler, doğal kazançlar ve hayvana ait lezzetlerden ibarettir. Ve duygulara dayanan yaşantının sona ermiş olmasıyla hepsinin arkası kesilenler olur. Ki, bulunduğu yerden ayrılıp hızlı şekilde giden ve bekada azlık ve değersiz olur. Tıpkı ayette benzetilmiş olduğu yönüyle dünya hayatı; yerine yağmur suyundan yeşerip süslendiği zaman, ona gece veya gündüz vakti yüce Allah'ın bir belâsı erişmiş olup da hiç kimse o bitkiler ile faydalanmış olmadan o bitkilerin kuruyup bozulduğu gibidir. Sonra, o olumsuz dünya yaşantısını devamlı olacak bir bahtsızlık, devamlı sıkıntı verici bir azap takip eder. Hadis-i şerif'te ***"Hayırların, sevabı en süratli olanı sıla-i rahimdir ve şerlerin en acele azap verilir olunanı da bağy ve yemin faciridir."*** Yani, Yapılmış ve yapılacak olan iyiliklerin en hızlı şekilde karşılığı verilir olanı akrabayı ziyaret etmektir. Ve yapılan kötülüklerin en çabuk şekilde cezası verilir olanı da azgınlık ve yemin edicilik huyuna kapılan kişi veya kişilerdir, şeklinde ifade edilmiştir. Bu azgınlık ve boş yere yemin sahibine, insanların haklarını haksız yere toplayıp biriktirdiğinden onun cezası Allah hakkının dayanmakta olduğu uzun müddete dayanmış olamaz. Bazı Şeyhlerin, ***"Zalimin kendi eceliyle, yani bir kişi tarafından öldürülmeden ölmesi ve günah***

işleyenin ihtiyarlık zamanına ulaşması çok azdır." Dediğini gerçekten de işittim ki, İlâh'a ait yardımın tutulmuş olmasına harcamış olduğu düzen ve düzgünlüğün yıkılması konusunda, zalim ve sapkının, Allah ile kavgaya tutuşma ve adalet hikmetinde Hakk'a aykırılık ettiklerinden dolayıdır**...**

Ayet: 25. Allah, esenlik yurduna çağırır ve dilediğini dosdoğru bir yola kılavuzlar.
Yüce Allah, bu ayetin ilk kısmı ile herkesi, belâ, eksiklik, fakirlik ve kötülüğü olmayan, belki kendisinde her ayıptan kurtulmuş ve hiçbir korkunun olmadı güvenliğe, ruha ait selâmet evine davet eder. İkinci kısmı ile kabiliyet göstermiş olan ehil kişilerden dilediğini **"Vahdet"** yoluna doğrultmuş olur**...**

Ayet: 26. Güzel düşünüp güzel davrananlara güzellik var. Dahası da var. Onların yüzlerine ne kara bulaşır ne de zillet ulaşır. Cennetin dostları-dır onlar, sürekli kalıcıdırlar orada.
Üzerlerinde bulunan hallerinin iyileşmesine ve olgunlaşmasına sebep olan işi, sözü ve ilim ile ilgili bir faydayı işleyenlere ve fayda sebebiyle kendilerine bereketlendirilmiş olan olgun ve güzel karşılıkları ve yükselme ile öncekinden daha fazlalığı olan mertebe vardır.
Başka mânâ: Anılmış olduğu yönüyle kendilerine taşkınlığı olan bu olgunluğun nuru, evvelki kabiliyetlerine katılması ile hayırlı işlerinde, olgunluğun kabul edilme kabiliyetinde fazlalık vardır. Ve onların kalpleri yüzlerine, bencillik halleri kederlerinden ve bencilliğin galip gelmelerinden bir toz ve kalplerinin aşağı olan yöne eğilim göstermiş olmasından bir horluk, alçaklık yanaşmaz. İşte bu tarif edilenler ayette işaret edilen cennetlere yükselmiş olmalarının ve hallerinin gerekliliği neticesi cennet tutkunlarıdırlar. Onlar, o cennetlerde, süresiz durucudurlar**...**

Ayet: 27. Kötülük kazananlara ise kötülüğün miktarınca karşılık vardır. Ama yüzlerini bir zillet de kaplar. Onları Allah'tan kurtaracak kimse yoktur. Yüzleri gece parçalarından karanlıklarla kaplanmış gibidir. Ateşin dostudur bunlar. Sürekli kalıcıdırlar içinde.
Var olan kabiliyetlerini olgunluğu kabul etmekten perdeleyen inanç ve anlayışlar, sözler ve işlerden kötülük cinsinden olanlarını kazananlar ve her kötülüğün karşılığı olan cezası, kalplerinde toplanan ve kalpten sıfat nurunu engelleyen, kötülük hallerinden işlenmiş olduğu kadarıyladır. Ve onlara, aşağı yöne eğilim gösterme alçaklığı yanaşır. Kendilerinde bulanıklık sabit olduğu için, perdenin varlığından ve günahsızlık nurunu kabul etmelerinin olmayışı onları, Allah'tan kurtaracak, o alçaklık ve tek başına kalmışlıktan koruyacak bir muhafız yoktur. Doğal eğilimler ve çirkin niyet ve işler, karanlık hallerin çokluğundan sanki aşağılanmakla karanlık gece ortasında yüzleri örtülmüş gibidirler. Ve bunlar hallerinin gerektirmiş olduğu eserler ve işler ateşlerinin dostlarıdırlar**...**

Ayet: 28. Gün olur onları bir araya toplarız; sonra şirke batmışlara sesleniriz: "Siz ve ortak yaptıklarınız, yerlerinize!" Aralarını ayırmışızdır. Ortak tuttukları şöyle haykırırlar: "Siz bize kulluk etmiyordunuz."
Büyük toplantıda onları, Hakk'ın kendi mutlak varlığının içinde hepsini birden topladığımız vakitten sonra onlardan, Hakk'ın dışında başkalara sevgi duyma ve boyun eğme ile başkalıkta kalan perdelilere: ***"Siz de ortaklarınız da yerinizde durunuz."*** deriz. Bunun manası; o kavuşmayı ve bir arada olmaları gerekli olan doğal işaretler ve bedene ait aletlerinin işlerliğinin tükenmesi dolayısıyla, ibadet edilenin ibadet ediciden uzaklık istemesi, sevgi duyma ve ibadetlerine sebep olan ulaşma sebeplerinin kesilmiş olmasıyla beraber onlar, hareket edemez durumda olan o ibadet etmiş olduklarıyla, durulacak olan yerlerinde durdurulurlar. İşte ayette, ***"Aralarını ayırmışızdır."*** denilmesinin manası budur. Yani, durulacak olan yerlerinde beraber olmaları ile beraber, amaç ve yönelmede kendilerine ibadet ettikleriyle aralarını ayırmış olmaktayız, demektir. Bu da ibadet edilecek olanın, melekler, mesih, azîz ve benzeri kişiler gibi olanlardır. Ve gerçek İlâh'ın katında, ezele ait yardım sahibi olmakla Enbiya suresinde, **21/101.Tarafımızdan kendilerine güzellik hazırlananlara gelince, bunlar cehennemden uzaklaştırılmışlardır.** buyrulduğu yönüyle şeref sahibi olduğu, ibadet eden ile ibadet edilenin hallerinin belli edildiği ve kulluk rütbesinin aşağıda ve ibadet edilenin rütbesi ise yücelikte olduğu zamandadır. Ayette işaret edildiği üzere yüce Allah'a ortak koşanların edinmiş oldukları ortakları: "Siz bize ibadet eder olmuş değildiniz, belki siz şeytana, kuruntularınıza benzeri görülmemiş yalan ve ümitlere, asılsız ve bozuk olan şeylere boyun eğmiş olmanızla şeytana ibadet etmekte idiniz." derler**...**

Ayet: 29. "Sizinle bizim aramızda tanık olarak Allah yeter."

Yukarıda geçen ayetlerde ifade edildiği üzere, insanları saptırıp kendi menfaatleri doğrultusunda kullananlar hesap günüyle karşılaştıklarında kendilerini kurtarmak için saptırdıkları kişileri terk ederler ve derler: "Yüce Allah, aramızda şahit yapacak olması bizim için yeterlidir. Yani biz, size bu yapmış olduklarınızı emretmediğimizi ve bize ibadet etmenizi istemiş ve zorlamış olmadığımızı yüce Allah bilir." Fakat bu davranışlarının yersiz olduğu sonraki ayette, **10/30. İşte orada, her benlik öncesinden gönderdiği şeyi kendisi deneyecektir. Hepsi gerçek Mevlâ'larına döndürülmüş, iftiracı yaptıkları şeyler kendilerini koyup gitmiştir.** Buyrulmuştur. Yani herkes bu durdurulma yeri olan hesap gününde yaptıklarının karşılığını, kendilerinin üretip gönderdiklerinden olan şeyi tatmış olup zevk eder. Ve onlar hak etmiş oldukları karşılığın verilmesi durduruldukларında, evvelce edinmiş oldukları ilâhlarından kesilip, yalnız oldukları halde, adalet ve hak ettikleri eksiksiz olarak görmüş olacakları cezalarına kendi yerlerine geçerek ve evvelce ayrılmış oldukları gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüş olurlar. Ve onlardan, benzeri görülmemiş yalan ve iftira üretip ortalığa atmış olmalarıyla var olan beklentileri, yalan tohumları, din usulleri ve mezhepleri yok olmuş olur**...**

Ayet: 37. Bu Kur'an, Allah'tan başka birileri tarafından uydurulmuş değildir. O, kendisinden öncekinin tasdikini ve Kitap'ın detaylandırılmasıdır.
Ayette söylendiği gibi yüce Kur'an, Allah'ın dışında bir kişi veya kişiler tarafından yazılmış ve Allah'a atılmış bir iftira değildir. Fakat evvelce gönderilip Resul'ün huzurunda bulunmuş olan **"Levh-i mahfuz"** (korunan levha) u doğrulayandır. Ve kendisi hakkında zan ve şüphe duygusu taşınmayan **"Ümm-ül Kitap"** (Kitap'ın anası) ın farklılığıdır ve âlemlerin Rabbi olan Zattandır. Bu Kur'an, kötü niyeti kişilerin birbirlerine yardım etmeleriyle bir yalan ve iftira olarak iddia edilebilir. Hâlbuki iyi niyetle araştırmış olsalar, Kur'an' dan evvel iki kitap'ta, yani Ümm-ül Kitap'ta özet olarak ve Levh-i Mahfuz'da ayrıntılı olarak varlığı ispat edilmiş olduğunu göreceklerdir**...**

Ayet: 39. Hayır, düşündükleri gibi değil. Onlar, ilmini kuşatamadıkları ve yorumu kendilerine hiç gelmemiş bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamıştı. Bak da gör nasıl olmuştur zalimlerin sonu!
Belki onlar, yani yüce Allah'a ortak koşanlar, Kur'an' ın; İlâh'a ait ilimde sabit olması ve sonuncu peygamber olarak seçip gönderdiği Hz. Muhammed (s.a.v) e indirilmesinin özelliğini bilemediklerinden ve kendilerinde bulunan eksik bilgileri de kusurlu olduğundan Kur'an' ı yalanlamış oldular. Ve ayette ifade edilen davranışları sebebiyle onlara, Kur'an' ın te'vili gelmeyecektir. Yani, Kur'an' ın hakikatleri açık olduğu vakit, hiç kimse için yalanlaması mümkün olamayacağından, yalanlamış olmaları mümkün olmaması için vaat ve misallerinde işaret edilen şeylerin meydana gelmesi de onlara mümkün değildir. İşte bu Kur'an' ı büyük bir yalanlama ile ret etmelerine benzer şekilde onlardan evvelkiler de gerçeği yalanlamış oldular. Yalanlama sebebiyle olan zulümleri dolayısıyla zalimlerin son hallerinin nasıl olduğunu görmelisin**...**

Ayet: 40.İçlerinden buna inanacak var, inanmayacak var.
Yüce Allah'a ortak koşmuş olanlardan bir kısmı, Hak'tan örtünmüşlüklerinin ince olduğundan yakında Kur'an' a iman edecektir, bir kısmı da örtünmelerinin kalınlığından sonsuza dek iman etmeyeceklerdir. Ve bu konuda bir sonraki ayette, **10/42"İçlerinden sana kulak verenler de vardır. Peki, sağırlara sen mi işittireceksin?"** buyrulmuştur. Onların bir kısmı da senin söylediklerini uzaktan olsa da dinlemektedirler. Fakat ya aslında kabiliyet göstermediklerinden veya kendilerinde nura ait kabiliyeti örtmekte olan karanlık hallerin kökleşmesinden veya her ikisinin de bir arada olduğundan işittikleri halde anlayamazlar. Nitekim aklı olup kullanmayan sağır bir kişi ne işitebilir ne de işaretten anlayabilir. Bundan dolayı ona bir şey anlatmak nasıl mümkün olabilir? Ve daha sonraki ayetin ilk kısmında, **10/43. Onlardan sana bakanlar da vardır.** Buyrulmuştur. Böyle olmasına rağmen anılmış olan emirlerin birisinden veya ikisinden dolayı Hakk'ı ve senin gerçek yönünü göremez ve gözünün körlüğüne gönül görüşünün körlüğü de katılmış olan kör gibi ki, ne görür ve ne de kavramış olur. Onun doğru yolu bulup da Hakk'a varması nasıl mümkün olabilir?**...**

Ayet: 44"Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez. Ama insanlar öz benliklerine zulmediyorlar."
Gerçek o ki, ayette söylendiği gibi yüce Allah, insanlara hiçbir şey yönünden zulüm etmez. Evvelki ayette; anlama, kavrama kabiliyetinin, hidayete olan çağrıya yüz verilmemesi sebebiyle açığa çıkmamış olduğundan dolayı gerçeği göremeyen ve idrak edemeyen sağır ile körün anılması olunca; kabiliyetin bazısı için

kaybolmuş olduğu hakkındaki sözler, zulmün oluştuğunu haber veren olmuştur. Buna dayanarak, yüce Hak zulmü kendisinden kaldırmış oluyor, çünkü işin gerçeğinde, bir kabiliyetin verilmemiş olması zulüm değildir. Çünkü kabiliyetin konulduğu yerin hakikati özelliğine nispetle, ondan daha güzel olması, imkân dışındadır. O halde imkân (olabilirlik) mertebelerinden bir mertebede, kabiliyetin kendiliği ile olması kendisine zulüm etmeyi gerektirmiş oluyordu. Nitekim bir eşek, eşekliği ile beraber kendisinde insan idrakini gerektirecek kabiliyetinin olması mümkün değildir. O eşeğin kendiliği, kendinin özelliği olan kabiliyetini ister ve o eşekten, eşeklik ile ilgili kabiliyetten başka bir şey istenilemez. Bundan eşek misali ile ifade edilen bir oluşta asla zulüm yoktur. Bu açıklama, bir yaratılmışa verilmeyen kabiliyetin olmayışına göredir. Fakat bir yaratılmışın aslında kabiliyet var olup, kendi karanlık hallerinin sağlamlığı ile batıl, yani açığa çıkamaz bir durumda olursa, o zulüm meselesinde yapacağı itiraz ve söyleyeceği söz yoktur ve bunların her iki kısmı da kendilerine zulüm edenlerdir. Fakat birincisi, yani gerçekte kabiliyetsiz olanın kendisine zalim olması; olabilirlik derecelerinde kusurlu olması, mesela: İnsana nispetle, eşeğin insandan eksik durumda olduğu gibi, üstünde olana nispetle eksik kaldığı içindir. Ve eşeğin eksik olması insana nispetledir, kendisine göre değildir. Çünkü eşek, kendi benliğinde eksik olmadığı gibi kusurlu da değildir. Fakat ikincisi, yani kabiliyetini kişinin kendisi tarafından kaybetmiş olanın kendisine zulüm ettiği apaçıktır. Başlık olarak konulan ayetin ikinci kısmında, ***"Fakat insanlar öz benliklerine zulmediyorlar."*** denilmesinin manası da budur. Yani insanlar yanlış tercih ve davranışları sebebiyle, kendileri ile ilgili nasiplerini kendileri eksiltmiş olurlar, demektir.

Başka mânâ: Yüce Allah, insanların kabiliyetlerinde olmayan bir şeyi onlardan isteyerek onun üzerine ceza kesip azap etme şekliyle insanlara zulüm etmez, fakat insanlar, kabiliyetlerini kendi için yaratılmış olduğu şeyin dışında kullanmış olmakla, kendi benliklerine zulüm ederler, demektir**...**

Ayet: 45. Onları huzuruna toplayacağı gün, gündüzün bir saatinden başka, dünyada durmamış gibidirler; aralarında tanışırlar. Allah'a kavuşmayı yalanlayıp da doğru yolu tutmamış bulunanlar, hüsrana uğratılmışlardır.

Ve biz, onları toplamış olduğumuz vakit, duygu ile hareket etmiş olmaları dolayısıyla zamandan gafil oldukları için, dünya hayatında sanki günün bir saatinden fazla durmamış gibidirler. Ve ayette; aralarında tanışırlar denildiği gibi, asla ait bir cins ile ilgili olana gerekli olan arzular içten gelen duyguyu kışkırtan ve sohbeti sürükleyen hükmüyle, kendi aralarında birbirini bilmektedirler. Çünkü hareketten gafil olan kişi, zamandan da gafil olup ve amaçlarında birlikte olma ile asla ait cins ile ilgili ve yaratılış yakınlığında kalırsa, aralarında birbirlerini bilmek kalıcı olur. Ve eğer arzuların birbirine ters ve görüşlerinin farklılık üzere oluşu ve birbirine eklenerek meydana gelmiş olandan ve âdet bozukluklarından kazanılmış olan hallerin farklılığı sebebiyle asla ait cins ile kalıcı olunmaz ise birbirini bilmek yerine bilmezlik haline dönüşür. Ve birbirlerini bilemezler. Ayette ifade edildiği gibi, yüce Allah'a kavuşmayı yalanlamış olanlar, birbirlerini bilmeme, inkâr etme yabaniliğinde oldukları ve bozuk inanç ve anlayışları olan halleriyle ve karanlık, uğursuz âdetleri ile Hak'tan perdeli oldukları için, gerçekten de perişanlık ve zarar edici hale düşen olmuşlardır. Ve kendilerinde var olan nur kabiliyetlerini örtmüş olmalarıyla asılsız ve işe yaramaz hale gelmiş olup, ne yüce Allah'a ne de birbirlerini bilmeye gidilebilecek doğru yolu bulamazlar. Buna dayanarak kınanmış, kovulmuş ve uzaklaştırılmış oldukları hal üzere geri döndürülmüş olunurlar. Ve onlar, kaynaşıp alışabilecekleri tek bir kişi bile bulamazlar**...**

Ayet: 47. Her ümmet için bir resul öngörülmüştür. Resulleri gelince, aralarında adaletle hüküm verilir. Hiçbir zulme uğratılmazlar.

Herhangi bir millet ve insan topluluklarına kendi aralarında olan resulden faydalanmalarını gerektirecek kaynaşmanın mümkün olması için, kendisinde bulunan halleriyle kendilerine benzeyen kendileri gibi insan cinsinden bir resul (peygamber, elçi) vardır. Ki, o resul, onların akıllarının erdiği anlayışlarının ulaşabileceği derecede gönül alçaklığında olma ve onların olumsuz hallerini düzeltecek şeylerle onların berraklaşmasını sağlayacak, gerçeğe karşı örtünmüşlüklerini görmüş olma ve içinde bulunup durdukları yerden yükselmiş olmalarını gerektiren şeyleri öğretir. Ve üzerinde yürüyebilecekleri Allah yolunu onlara gösterir. O toplulukların kendi içlerinden olan resulleri kendilerine geldiği vakit, ona inanmış olma ile Allah'ın hidayet ediciliği ile doğru yolu bulanın hidayeti, resul'ü inkâr etme ile sapkınlıkta kalanın sapkınlığı, **"Said"** (uğurlu) olan kişinin saadeti (mutluluğu), **"Şaki"** (kötü) olan kişinin şekavet' i (bahtsızlığı) ile aralarında hüküm verilir. Çünkü resul'ün varlığı ile bazılarının resule yakınlığı sebebiyle, resule boyun eğer ve bir kısmının uzaklığı sebebiyle resul'ü inkâr etmeleri dolayısıyla; hidayet, sapkınlık, mutluluk ve bahtsızlık açığa çıkmış olur. Toplumların aralarında resul' ün haline galip olan adalet ile hüküm verilir ve problemlerinin çözümü

belirlenmiş olur çünkü adalet, peygamberin bildirdiği tevhidin görünürlüğü, yüksek ahlâkı ve üzerinde yürüyeceği yoludur. O topluluklar, olması gereken hallerinin zıddı olan bir şeyin kendilerine nispet edilmesi ve o şeyle cezalandırılmaları şekliyle kendilerine zulüm edilmiş olunmaz.
Başka mânâ: Resul'lerin gönderilip geldikleri zaman, peygamberin vücudu ile sebepleri açığa çıkmış olduğundan, aralarında çağrıya uyma ile doğru yolu bulanların kurtarılıp hak ettikleri hayırların verilmesi ve sapkınlıkta kalanların perişan edilmeleri ve hak ettikleri azaplara konulmaları ile hüküm verilir ve belirlenenler uygulanır**...**

Ayet: 48. Diyorlar ki: "Doğru sözlülerseniz bu vaat ne zaman?"
Ve yüce Allah'a ortak koşma günahı sahipleri ayette ifade edildiği gibi resul'lere: "Eğer siz sözünüzde doğru olanlar iseniz, şu vaat edilip de haberini verdiğiniz kıyamet ne zaman olacaktır?" derler. Bu âyet-i kerime şirk günahı sahiplerinin, kıyametten örtünmüşlüklerini ve kıyametin neticesine vakıf olmadıkları ve inkâr üzere olduklarının kanıtıdır. Çünkü eğer şirk sahipleri, bencillik elbiselerinden soyunmuş olma sebebiyle örtülerinin kaldırılmış olmasıyla kıyametin iyi ve kötü hallerini ve diğer özelliklerini bilmiş olsalar, bu konuda inkârcı olmayıp, resulleri doğrulamış olurlardı**...**

Ayet: 49. De ki: "Ben kendime bile Allah'ın dışında bir zarar verme yahut yarar sağlama gücünde değilim. Her ümmetin bir eceli var. Ecelleri geldiğinde bir saat geri de kalmazlar, ileri de gidemezler."
Bu âyet-i kerime ile yüksek şeref sahibi ve yüce Allah'ın Habib'i olan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz. Herhangi bir varlığa sahip olmayı, kendine ve başkasına tesir edebilmeyi kendine ait bir özellik olmadığı. Ve varlık sahipliği ve tesirin kendisinden meydana gelmiş olmasının. Ancak Allah'ın isteği ve iradesi ile olduğunu kabul etme ve ispat etme ile. Allah'a ortak koşmakta olanları, kıyamette meydana gelecek eserlerini bilmeleri için **"Ef'al"** in (işlerin) şühuduna (şahitliğine) koyma ve davet etme, sonra da ayette söylendiği gibi, ***"Her ümmetin bir eceli vardır."*** sözüyle küçük kıyametin, Allah'ın katında belirlenmiş olan ecellerin tamam olup sona erme şekliyle olacağını ortaya koyup açıklamış olmaktadır**...**

Ayet: 57. Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, gönüller derdine bir şifa, inananlara bir kılavuz ve rahmet geldi.
Ey insanlar! Sizin korku ve ümit üzere ibadet edici olmanız için ve kabul ettiğinizi anlamanız için. Söz ile bildirmek ve yaptıklarınız ve anlamaya çalıştığınızın karşılığını vaat etmekle sizleri hazırlama ve müjdeleme ile azap uçurumuna düşüren günahlardan engellemek. Ve iyilik işleme kazancını gerektirecek işlere yöneltmek, gayrete getirmek ile benliklerinizi temiz edici bir öğüt gelmiştir. Ve gerçek o ki, bu öğüt size Rabbinizden gelmiştir. Ve o öğüt, Hak yakınlığını gerekli kılacak hakikatler ve hükmü öğretmek ve marifetleri kabul etme ile kalbi berraklaştırmak ve tevhid nuru ile aydınlanmak ve sıfat tecellilerine hazırlanmak sebebiyle, kalplerde olan zan, şüphe, arabozuculuk ve iki yüzlülük, kin, hile ve benzeri hastalıklara da şifadır. Ve ruhlarınızı zata ait şühuda doğrultmuş olur. Ve **"Benlik"** makamında öğüt ile **"Kalp"** makamında berraklaştırma ile **"Ruh"** makamında kılavuz olma ile kabiliyetin açığa çıkması olduktan sonra üç makamdan her birine layık olan kemalat'ı (olgunluğu) dağıtılmış olması sebebiyle rahmettir. Birincisi doğrulama, ikincisi yakınlık, üçüncüsü son derece açık olma ile mümin olanlara şifa, kılavuz ve rahmet olarak gelmiştir**...**

Ayet: 58. De ki: "Allah'ın lütfuyla, O'nun rahmetiyle, sadece onunla sevinip ferahlasınlar. O, onların toplayıp yığdıklarından hayırlıdır."
Habib'im de ki: "Üç makamda, yüce Allah'ın kabul etmesine, uygunlaştırmasına ve üç mertebede yaratışa ait, ilme ait, hakikati görmeye ait bağışlamalara çok dikkat edip özensinler. Ve eğer ferahlanacak olurlarsa ancak bunlar sebebiyle ferahlansınlar, yoksa yapmaya değerli olana önem vermeye gücü olup da değersiz ve rezil, miktarı oldukça az olan yok olucu işler ile uğraşma sebebiyle değil." Eğer onlar, kavrayış sahipleri ve sağlam anlayış yaratılışı gereğince bir şeyi çabuk ve doğru anlamak konusundaki kabiliyeti ile kader ve gayret ehli olmuş iseler bilsinler ki, Allah'ın fazilet ve rahmeti, onların toplamış oldukları değersiz, bayağı, devamlı olmayan ve kötü dünya mallarından çok, çok daha hayırlıdır**...**

Ayet: 59. De ki: "Ne oldu size de Allah'ın size rızık olarak indirdiği şeylerden bir haram yaptınız bir de helal?" De ki: "Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"

Habib'im de ki: "Yüce Allah'ın hakikatler ve marifetler, haller, bağışlar, terbiyeler, şeriat hükümleri, öğütler ve nasihatler gibi manevi rızıkları size indirdiği halde siz. Ne sebep ile onların hakikatler, marifetler, haller ve bağışlar gibi olanların bazısını haram ve terbiyeler, şeriat hükümleri, nasihat ve öğütler gibi olanların bazısını haram yaptığınızı bana haber veriniz?" Habib'im onlara de ki: "Ayırma ve haram yapmak ile olan hükmünüzde size Allah mı izin vermiştir?" Yoksa siz yüce Allah'a iftira mı ediyorsunuz?**...**

Ayet: 60. Yalanı Allah'a yakıştıranlar, kıyamet günü hakkında ne düşünüyorlar? Allah, insanlara karşı elbette lütuf sahibidir, fakat onların çokları şükretmiyorlar.
Kalbin, benlik elbiselerinden soyunması ile orta kıyamet veya zata ait tevhid tam olan açıklık ile büyük kıyamet gününde Allah'a iftira eden kişilerin zan ile olan düşünceleri bir şey midir? Yani onların zannı kalmaz. Ve görülecek olan gerçek yanında zanları bir şey değildir.
Başka mânâ: Ölüm ile ve mahrumluğun meydana gelmesi ile küçük kıyamet gününde, Allah'a iftira atanların zanları nedir? O gerçeklik gününde onların zanları, kendilerine yük ve azap olur. Ayette ifade edilen lütfundan **"Zâhir"** (görünür, açık) ve **"Bâtın"** (iç) olarak ifade edilen iki sınıf ilimler ve bunların bereketlendirmesi ve onları kabul etmiş olmak için uygunlaştırma ve kabiliyeti hazırlamakla yüce Allah, insanlara karşı fazilet ve lütuf sahibidir. Fakat insanların çoğu, Hakk'ın nimetlerine şükür etmemeleriyle beraber, kendilerine bağışlanmış olan kabiliyet ve ilimleri, ufak tefek menfaatler ve duygulara bağlı isteklerin elde edilmesinde kullanırlar. Ve nimete karşı nankörlük etmekle nimetlerin fazlalaşmasına engel olmaktadırlar**...**

Ayet: 62"Gözünüzü açın! Allah'ın velileri için hiçbir korku yoktur. Tasaya da düşmezler onlar."
İyice bilmiş olunuz ki, gerçek olarak bencilliği yok etme, tek olan hakikatte batıp kaybolmuş olan yüce Allah'ın velileri. Başkalıktan mahrum kalmış olma korkularına sebep olacak bir sonraya kalmışlık (Bakıyye) ve ermiş oldukları derecenin ilerisinde örtünmekten korkmalarına sebep olacak bir amaçları kalmadığı için, asla onların üzerine gelecek bir korku yoktur. Ayrıca kaygılı olmalarına da sebep olabilecek kemalat ve lezzetten herhangi bir lezzetin ve olgunluğun kendilerini bir daha ele geçirmesi imkânsız olduğundan onlar asla kaygılı, hüzünlü olmazlar. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize ***"Bu veliler kimlerdir."*** diye sorulduğunda ***"Onlar, görüldükleri vakit yüce Allah hatıra gelir."*** buyurmuş olduğu Said bin Cabir'den rivayet edilmiştir ki bu açıklama, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizden ince bir işaretle olan bir anlatımdır. Böylece peygamber efendimiz: ***"Gerçek o ki, Allah'ın bir takım özel kulları vardır ki onlar peygamberler ve şehitler olmadıkları halde, kıyamet gününde Allah katında olan güç ve değerleri dolayısıyla; peygamberler ve şehitler kendilerine şiddetle özenmiş olurlar."*** Ve Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin şerefli dostları: ***"Ya Resullallah onların kim olduğunu ve yapmış oldukları nelerden ibaret bulunduğunu bize haber ver ki, belki biz de onları severiz."*** deyince Hz. Peygamber (S.a.v) efendimiz: ***"Onlar, aralarında akrabalık ve alıp verdikleri mal olmadan da Allah yolunda birbirlerini sevenlerdir. Allah hakkı için onların yüzleri nurun kendisidir ve onlar, gerçekten de nurdan minberler üzerinde olurlar, bütün insanların korktuğu vakit onlar korkmazlar. Ve bütün insanlar kaygılı olduğu vakit, onlar kaygılı olmazlar."*** Diye buyurdu ve sonra, başlık olarak konulan ayeti okumuş olan Hz. Ömer'den rivayet edildiği üzere Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin söylemiş olduğu, ***"Onlar nurdan minberler üzerindedir."*** sözü ile onların öncelikle Akl-ı evvel'e ve ona yakın olan ruha ait yüce başlangıçlara kavuşmuş olduklarını anlatmak istemiştir**...**

Ayet: 63. Onlar inanmış, takvaya sarılmışlardır.
Ayetin bu sözleri, Allah'ın dostlarına ait bir davranış haline işaret etmiş olduğunun kabul edilmesi üzerine ifade edilecek olan **mânâsı:** Onlar öyle kimselerdir ki, yüce Allah'a hakiki iman ile iman ederler. Ve renklenmelerin kalıcı olarak açığa çıkmasından sakınırlar. Ve onlar için sonraki ayette, **10/64. Dünya hayatında da âhirette de müjde vardır onlara. Allah'ın kelimeleri değişmez. İşte budur o büyük kurtuluş.** Buyrulmuştur. Yani, onlara, iş ve ahlâkta dosdoğruluğun varlığı ile benlik cenneti müjdesi vardır. Ve sıfat nurlarının ve ruha ait hakikatler ve adalete uygun marifetlerin meydana gelmesi ile kalp cenneti, zevk ve lezzetinin açığa çıkması müjdesi vardır. Yüce Allah'ın onlara gelmiş olan hakikatlerine ve açığa çıktığı görülmüş olan isimlerine ve onlara inmiş olan tecellileri hükümlerinde değişme yoktur. İşte büyük coşkunluk, taşkınlık ve bolluk olan, ancak budur. Ve eğer ki aslında olmayıp yeni çıkmış olup da başlı başına bir söz edilmiş olunursa o vakit,

Mânâsı: Hakk'a yakınlık olan iman ile iman etmiş olup, nefsin sıfatları olan örtünmelerinden. Ve hakikati müşahede etmeye engel olan kuruntu şekillerinden ve şeytan dürtülerinden sakınan kişilere, dünya hayatında, benlikte yakın serinliği lezzetini bulmak ve gönül sakinliği gelip mutmain olmak müjdesi, âhirette de sıfat tecellileri zevkini ve hakikati müşahede nurları, vicdan eserleri müjdesi vardır. Onların ledün'e ait ilimleri ve yakınlığa ait hükümleri olan sözlerinde değişme yoktur.
Başka mânâ: Allah'ın kendilerini açığa çıkarma yaratılışlarında değişme yoktur. Çünkü her benlik bir kelimedir**...**

Ayet: 65. Onların sözü seni üzmesin. Tüm onur ve kudret Allah'ındır." O herşeyi işitir, her şeyi bilir.
Habib'im! Şirk günahı sahipleri seni kaygılandırmasın. Onların söylediklerinden tesirleşmiş de olma. Çünkü o sözler sadece inattan ibarettir. Gerçek o ki, yüceliğin, şerefin tümü Allah'ındır. Onların, yapmış olduklarını ve sözlerini ve seni tehdit etmiş oldukları şeyleri, küçük bir zerre gibi görmüş olman onlara kötü olan bir bakış ile bakmış olman için Allah'ın kuvvet ve büyüklüğünü müşahede et. Allah'ın kuvvet ve büyüklüğü müşahede eden bir kişi her kuvvet ve büyüklüğün Allah'ın olduğunu başka hiçbir kimse için güç ve kuvvet olmadığını da görür. Senin hakkında onların sözlerini işitici, onlara ne yapacağını bilici ancak O'dur. Ve ona göre onları cezalandırır**...**

Ayet: 66. Gözünüzü açın! Göklerde kim var yerde kim varsa Allah'ındır. Allah'ı bırakıp da başka şeylere yalvaranlar, ortak koştuklarına uymuyorlar/Allah'ın yanında ortaklara yalvaranlar neyin ardısıra gidiyorlar? Onlar sadece sanıya uyuyorlar ve onlar sadece saçmalıyorlar.
Bu ayetin ilk kısmı, bundan sonra Allah'a ortak koşanların zayıf ve beceriksiz olmaları ve Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize galip gelmelerinin imkânsızlığını açıklamış olmaktadır. Çok dikkatli ve bilenler olunuz ki, göklerde olan herhangi bir şahıs ve yerde bulunan herhangi bir kişi, sadece Allah'ın mülküdür. Tamamı Allah'ın mülkünde ve kahrı ve kullanıcılığı altındadır. İradesi ve izni olmadan ve onları güç sahibi haline getirmeden onlar, hiçbir şeyi yapabilme gücüne sahip olamazlar. Yüce Allah'tan başka görünenlerden Allah'ın yanında ortaklar edinmiş olanlar ne gibi bir şeye uymuş oluyorlar? Yani bütün varlıklar Allah'ın mülkünde ve kahrediciliği altında oldukları halde, Allah'a ortak koşmuş olanların, Allah'tan başka olup da ona uymuş oldukları şey hiçbir şey değildir. Bir şey olmadığı için onun kuvveti de tesiri de yoktur. Onlar başka bir şeye değil, kendi zanlarında kurmuş oldukları ve hayallerinde canlandırdıkları şeye uymuş olurlar. Ve onlar başka değil, ancak hakikatte varlığı olmayan bir şeyin varlığını belirlemiş olanlardır. Öğüt ve uyarı olması için sonraki ayette, **10/67. O,dur ki, içinde durup dinlenesiniz diye sizin için geceye vücud verdi, gündüzü de aydınlık kıldı. Hiç kuşkusuz bunda, dinleyecek bir topluluk için ibretler vardır.** Buyrulmuştur. Yüce Allah, ol bir **"Zat-ı ecell-ü âlâ"** (yüce ulu zat) ki, sizin onda durucu olmanız için size cisim gecesini meydana getirmiş ve kendisiyle eşyanın hakikatlerini ve sizi Hakk'ın doğru yoluna koyacak şeyleri görmeniz için ruh gündüzünü yapmıştır. Gerçek o ki, bu ayette ifade edildiği gibi, ayet olan bu tecellide İlâh'a ait sözleri işitip de, gizli şeyleri ve sınırını anlamış ve Allah'ın sözleri ile Hakk'ın sıfat ve isimlerinden haberdar olarak, Hakk'ın o sıfatlar ile sıfatlanmış olduğunu müşahede edenlere büyük ayetler vardır. Ve bir sonraki ayette, **10/68"Allah çocuk edindi." dediler. Hâşâ! Allah bundan arınmıştır. O Ganî 'dir, hiçbir şeye muhtaç olmaz.** buyrulmuştur**.** Allah'a ortak koşanlar, Allah çocuk edindi, kendisine ayni cinsten olan bir usanmış, boynu bükük edinmiş oldu, derler. Resul ise: "Ben, bir şeyin ona cins olmasından yüce Allah'ı tenzih ederim." demiştir. Ayette, ***"O Ganî'dir"*** denmiş olmasıyla İlâh'a ait hakikat, vücudu, zatı ile olan her şeyin varlığı kendisiyle olan, mutlak zenginliğin sahibidir. Bundan dolayı, nasıl bir yardım ile bir şey O'na benzeyen olabilir? Bütün varlık onun olan bir Zat'a, yardım ile O'na ne bir şey ayni cins ve ne de benzeyen olabilir. Ve daha sonraki ayetin ilk kısmında, **10/71. Onlara Nûh' un haberini de oku.** Buyrulmuştur. Yani Habib'im sen, onlara Allah'a tevekkül etmenin doğruluğu ve toplumuna ve ortaklarına, yokluğun kendisiyle bakışı. Ve toplumuna ve toplumun hilelerine kayırma, göz yumma yapmaları konusunda Nûh' un haberini onlara oku ki senin halini onunla değerlendirip anlasınlar, çünkü tevhid dininde ve Allah ile ayakta durma ve halka yüz vermemekte peygamberlerin hepsi eşittir**...**

Ayet: 84. Mûsa dedi ki: "Ey toplumum! Eğer Allah'a inandınızsa, gerçekten müslümansanız, yalnız Allah'a dayanıp güvenin."
Hz. Mûsa aleyhisselâm: "Ey toplumum eğer siz, yakınlık imanı ile Allah'a iman etmiş oldunuz ve siz müslümansanız Allah'a tevekkül ediniz." dedi. Bu ayette **"Tevekkül"** (işi Allah'a bırakıp oluşa razı olmak) ü,**"İslâm"** (Allah'a teslim olma) olmanın gerekliliği yapmıştır. Ve İslâm'ı; imanın gerekliliği yapmıştır. Yani,

kendinizde tesir etmiş ve Allah için katıksız ve Allah'ta yok olucu yapmış bir derecede olan iman ve Hakk'a yakınlık haliniz kâmil oldu ise, bu imana; tevekkül etmek gereklidir. Çünkü yok olmanın ilk mertebesi **fenây-ı ef'âl**, sonra **fenây-ı sıfat**, sonra **fenây-ı zat** olur.
İmdi: Eğer İslâm, kelimesini boyun eğmek anlamında kullanmak istenmiş olunursa; o vakit İslâm; tevekkülün bağlanmışı olmayıp, tevekkülde şart olmuş olur. O değer üzere mana: Eğer sizin Hak yakınlığına ait imanınız gerçek oldu ise, sizin hiçbir işiniz olmaması, kendiniz ve dışınızda olanlar için bir kuvvet ve tesir görmemeniz, belki canlılığı olmayan bir ceset gibi boyun eğici olmak şartı ile Allah'a tevekkül ediniz, demektir. Çünkü tevekkülün doğru olmasının şartı, mesela: "Bu ağacı beğenmiyorsan ve kudret sahibi isen sök" denildiği gibi, işler

(ef'âl) ve kuvvetlerin sonraya kalmışlığının yok edilmiş olmasıdır**...**

"Yunus" suresinin te'vil ve yorumu sona ermiştir. Her şeyin gerçeğini en iyi şekilde bilen yüce Allah'tır. Bu surenin 84'düncü ayetinden son ayetine kadar olanların bir kısmı te'vil kabul etmez, bir kısmı ise yapılmış olan te'villerden bilinmiştir**...**

HÛD SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Elif, Lam, Ra. Bir kitaptır ki bu, ayetleri önce muhkem kılınmış, sonra detaylandırılıp açıklanmış. Hakîm ve Habîr kudrettendir o.
Bu ayetin ilk kısmı olup açıklanması evvelce yapılmış olan **"Elif, Lam, Ra"** harflerin açıklamalarında geçmiştir. İş bu Kur'an, değişme ve değiştirilmesi mümkün olmayacak, her çeşit eksiklik ve belâdan korunmuş olduğu halde, bozulmamak hali üzere daim olarak, ispat olunmak üzere bütün âlemde belli ve hakikatleri sağlam yapılmıştır. Sonra hakikatlerini daha sağlam ve daha güzel olması mümkün olmayacak bir ilim ve hikmet üzere yapılmış olan. Ve görünürde belirli ve bilinen sayıda, belirlenmiş olarak vakitlerinin açıklanması ve değerlendirilmesi ve düzenlenmesinde hikmete uygun olan düzgünlükte, lâyık olduğu üzere ayrıntılardan haberdar olan ilim ve hikmet sahibi tarafından hükümler ve ayrıntıları, ufak-tefekler ile ilgili âlemde etraflı olarak açıklanmış bir kitaptır. Ve sonraki ayette, **11/2. Başkasına değil, yalnız Allah'a kulluk edin. Kuşkusuz ben size O'ndan gelen bir uyarıcı ve müjdeciyim.** Buyrulmuştur. Yani bu kitap'ın bu ayetin ilk kısmı, hal dili ve kılavuzluğu ile ibadeti sadece Allah'a ayırmış olup, ibadetinde Allah'a ortak koşmamanızı söylemektedir. İkinci kısmında olan sözler ise, Resul' ün dilinden söylenen bir sözdür. Yani, "Ben hikmet ve ilim sahibi olan Allah'tan, O'na koşmanın karşılığı olan azaptan ve zararından sizi korkutucu, uyarıcı ve tevhidin iyiliği ve faydası ile müjde vericiyim." Denilmiştir**...**

Ayet: 3. Af dileyin Rabbinizden; sonra tövbe ile O'na yönelin ki, belirlenmiş bir süreye kadar sizi güzel bir nimetle nimetlendirsin ve her farklı derece sahibine hak ettiği ödülü versin. Eğer yüz çevirirseniz, o takdirde sizi büyük bir günün azabıyla korkuturum.
Ve bu ayete de Resul'lün diliyle devam ederek:"Ve siz Rabbinizin bir olduğunu kabul ediniz ve tevhid üzere biliniz. Sizin başkalara bakma ve çoklukla örtünme ve eşya ile kayıtlanma ve eşya ile hatta kendinize nispet ettiğiniz ef'âl ve sıfatınızla durucu olma hallerinizi örtmesini, Rabbinizden isteyiniz. Sonra Rabbiniz de, kendinize nispet ettiğiniz zatınızı yok etme şekliyle Rabbinize dönmüş olun. Sizi dünyada, yokluktan sonra beka halinde şeriat ve adalete uygun, güzel bir fayda ile oluncaya kadar geçindirmiş olsun. Ahlâk, ilimler ve olgunlukta, herhangi bir fazilet sahibine iyilik işleme ve derecesini versin.
Başka mânâ: Kendinize ve başkalara yapmış olduğunuz nispetlerinizden soyunma zamanında, yok olmanız vaktine kadar, ef'âl ve sıfat tecellileri lezzetleri ile sizi faydalandırsın. Ve kabiliyetinde fazilet sahibi olan her bir kişiye, yükselişinde ve inişinde yani, İlâh'a yakınlığı olan velilerin, yükselecek son mertebeden sonraki dikkatlilik alanı, naz makamına layık olma zamanında olgunluk ve mertebede gerekli olan faziletini versin. Ve eğer siz, tevhid ve soyunmaktan yüz çevirip vazgeçerseniz ben, o büyük ve eziyetli günün azabının, sizin

üzerinize gelecek olmasından korkarım ki, bu da her şeye kadir olan yüce Allah'a dönmüş olacağınız gündür. Yani, Hakk'ın **"Kadîr"** isminde meydana gelme sebebiyle sizin ibadet ettiklerinizin ve kendinizin zayıflık ve iş yapamaz bir halde oluşunuzun meydana gelmesi olan günde, yüce Hakk'ın azabının sizi kahretmiş olacak olmasından korkarım." Diye buyurmuş olmaktadır**...**

Ayet: 7. O, odur ki, gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır. O'nun arşı da su üzerinde idi. Böyle yapması, iş ve davranış yönünden hanginizin daha güzel olduğunu belirlemek için sizi denemeye yöneliktir.
Yüce Allah, gökler ve yeri, yani cisimler ile ilgili âlemi, sağ, sol, ön, arka, üst ve alt olarak ifade edilen altı yönden açığa çıkaran ve mutlak olan **"Zat"** tır. Ve O'nun **"Arş"**ı su üzerinde olmuş idi. Yüce Hakk'ın, ilk akıl'dan ibaret bulunan arşı, evvel ile ilgili ilim üzerine kurulmuş, ilme dayanan bedenler âlemi varlık olarak sunulup önce gelendir. Eğer ayette sözü edilen altı günü evvelce de anlatıldığı gibi, **"Hafa"** (gizlilik) müddeti ile ve gökler ve yerin yaratılmasını, yüce Hakk'ın yaratılmışlar olan ayrıntılar ile gizlenmiş olması ile te'vil edersek, arş'ının su üzerinde olmasının mânâsı, yüce Hakk'ın saklanma başlangıcından evvel açığa çıkması ve insanlara bilinmiş olmasıdır. "Şu işi ilim üzerine yaptım, yani bana belli olduğu halde veya o işe ait bilgim olduğu halde, belli olanlar üzere yaptım" denilir. Ki Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz' in Zeyd bin Haris hazretlerine, ***"Ya Zeyd nasıl sabahladın?"*** Diye sorduğunda, Zeyd'in, **"Hakiki mümin olarak sabahladım."** Dediği ve Resul aleyhisselâmın: ***"Her hakkın bir hakikati vardır, bundan dolayı senin imanının hakikati nedir?"*** diye buyurduğunda. Zeyd: ***"Cennet ehli olanlar birbirini ziyaret eder ve ateş ehli olanların birbiri ile boğuşurlar olduklarını ve Rabbimin arşını apaçık olarak görüyorum."*** Demesi üzerine Allah'ın Resul'ü; ***"İsabet ettin, bu halden ayrılma."*** Diye nasihat etti. Hal bu ki birçok yerlerde, şeriat anlatımında maddelerin maddesinden su ile tarif edilmiştir. Bu konulardan biri, ***"Yüce Allah ilk önce bir yarattı, o cevhere celâli ile bakmış olduğunda cevher, utancından eriyerek yarısı su diğer yarısı ateş oldu."*** Diye ifade edilen hadis gereğince, eğer suyu maddelerin maddesi olma ile te'vil edersek, başlık olarak konulan ayetin mânâsı: Zaman değeriyle değil Zât değeriyle gökler ve yerden önce yüce Hakk'ın arşı, maddeyi kaplayan rütbeden maddenin üstünde olduğu bellidir demek olur. Eğer te'vili varlığın ayrıntılarına uygulamayı istersen ayetin mânâsı: Yüce Hak, ruha ait kuvvetler gökleri ile beden yerini, yüklenme müddetinin ilki olan altı ayda yaratmış oldu ve müminin kalbinden başkası olmayan Hakk'ın arşı, beden maddesi suyu üzere, beden maddesini kaplayan ve resmini yapma yolu ilişiği ile cesede ilgisi olmuştur. İnsanların yapmış oldukları işlerin meydana gelmesini, eşyanın yaratılmış olmasına amaç yapılmıştır. Yani ayette ifade edildiği gibi, "Hanginizin daha güzel iş sahibi olduğunuzu, kendisine karşılığı sıralanmış olan varlığa uymuş, farklılık ilmi ile bilmemiz için gökler ve yeri ve insanları yarattık." Denilmiştir. Çünkü Allah'ın İlmi iki kısımdır.
Birisi: Levh-i mahfuz (korunmuş levha) da olup, bir şeyin varlığının önüne geçen ilimdir.
Diğeri: Halkı açığa çıkarma yerinde olup; varlığı sonraya bırakmış olan ilimdir. Hal bu ki insanin iyi olup olmadığını denemiş olmaktan başka bir şey olmayan imtihan işte bu ikincisi olan kısımdır**...**

Ayet: 9"İnsana bizden bir rahmet tattırıp sonra ondan çekip alsak."
Ayette söylendiği gibi yüce Allah, insana bir nimet tattırıp da o nimeti ondan çekmiş ve kaldırmış olsa, gerçekten de o insan ümidini kesmiş nankörlük sahibi olur. Ve eğer insanlık hükümlerinden kendisine dokunan bir zarar ve kötülükten sonra, insana tattırılmış olsa, benden kötülükler gitti der. Çünkü o insan rahatlığa kavuşunca, öğünme içinde olur. Fakirlik ve zenginlikte, şiddet ve kurtuluşta, hastalık ve sıhhatte insanın yüce Allah'a güvenen, dayanan ve tevekkül eden olması, nimetinin varlığı ve kazanılmasında çalışma ve kullanmayı istemekte kuvvet ve kudreti ve diğer sebepler ve vasıtalardan biri ile Hak'tan perdelenmiş olmaması gerekir. Eğer bunlardan birisiyle perdeli olursa anılmış olan sebeplerin darlığı zamanında ümitsizliği ve vücudu zamanında iyilik bilmeme hali meydana gelmiş olarak Hak'tan uzak olur ve Hakk'ı unutur. Bundan dolayı, yüce Hak da onu unutur. Belki verme ve yasak etmeyi başkasından değil Hak'tan olduğunu bilip görmelidir. Ki, eğer kendisinde doğruluk ve nimet gibi rahmet gelirse, önce kalp ile o nimeti Hak'tan görerek. Ve nimet suretinde nimet vereni şühud etmiş olmakla, sonra organlar ve değerlerini Hakk'ın rıza ve emirlerini yerine getirmede kullanmak ve organlar ve değerlerinde Hakk'ın hakları ile durucu olmakla, sonra yüce Hakk'ın İbrahim suresinde, **14/7. Rabbinizin şunu duyurduğunu da hatırda tutun: Eğer şükrederseniz, ben de sizin için mutlaka artıracağım.** Diye buyurmuş olduğu sözlerine güvenerek nimetin fazlalığını isteme ve şükretme ile nimeti koruyucu ve yüce Hakk'ın nimetin kaldırılmasında kudret sahibi olduğunu bilici olduğu halde, dil ile hamd ve övmüş olmakla, Hakk'a şükür etmelidir. Ki müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm efendimiz, ***"Size nimetlerin bir tarafları geldiği vakit az şükür etmekle, nimetlerin sonradan gelecek olanlarını kaçırmayınız."*** Diye

buyurmuştur. Sonra eğer yüce Hak, o kişiden kaldıracak olursa, bir şeyi yerinden kaldıranın başkası olmayıp, belki yine kendisine ait bir iş olması dolayısıyla yüce Hak olduğunu bilerek sabır etmeleri ve tasalanmamalıdır. Çünkü yüce Rab, o kulun terbiyesinde şefkat sahibi bir anne gibidir. Belki şefkat sahibi anneden daha fazla merhameti ve acıması olandır. Çünkü anne, Hakk'ın bildiklerinden perdelidir. Bir annenin yalnız zamanı geldiğinde ve görünür olan işlerini bilebilir. Yüce Hak ise, gizli ve görülmüş olanın da bilicisi olmakla, gerek o anda ve gerek ileride, o kişinin kurtuluşunun nerede olduğunu bilir. Bu yönden kaldırılmış olunandan daha iyisinin geri verilmesini ümit ederek Hakk'ın işine razı olmak gerekir. Çünkü Hakk'ın rahmetinden ümidini kesen kişi, Hak'tan uzak kalmış olur. Kabının darlığı sebebiyle Hakk'ın rahmetine memur edilmiş olamaz, Hakk'ın Rububiyet'inden perdelidir. Rahmetine ait bereketin genel olmasını ve devamı göremez. Sonra, rahmetin tekrar geri verilmesinde, darlığı ile kaygılı olmadığı gibi, vücuduyla da rahatlamış olmaz ve o nimetle insanlara karşı öğünmüş olmaz. Çünkü rahatlanmak ve öğünmüş olmak cahillikten ve benliğin açığa çıkmasındandır. Yoksa cahillik ve benlik olmasa bu nimetlerin kendisinden ve kendisi için olmadığını ve belki Allah'tan ve Allah için olduğunu bilir. Bundan dolayı kendinden ve kendi için olmayan bir şeyle öğünmüş olması nasıl uygun olur**...**

Ayet: 11. Sabredip barışçıl amel sergileyenler böyle yapmazlar. Bunlar kendileri için bir yarlıgama ve büyük bir ödül öngörülen kişilerdir.
Bu ayetin ilk kısmında ***"Sabredenler böyle yapmaz."*** Denilmesiyle, bu hal üzere olanların diğer insanlardan ayrı tutulduğuna işaret etmektedir. İnsan, çeşitlilik yönü ile bu iki halde, yani zenginlik ve fakirlik halinde ümitsiz ve Allah'a inanmama veya sevinçli ve şereflidir. Ancak nimet ve zorluk, genişlik ve şiddet hallerinde Allah ile olup ve Allah ile sabredenler, böyle olmayan diğer insanlardan ayrı tutulmuşlardır. Ki Hz. Ömer, Allah ondan razı olsun,***"Fakirlik ile zenginlik ayrı, ayrı bineklerdir, hangisine binmiş olsam aldırış etmem."*** Diye söylemiştir. Ve her iki halde düzgünlükte olacakları işleri işleyenler, kendileri için bağışlanma ve ödül verilenlerdir. İşte şunlara, zenginlik ve fakirlik halinde, ümitsiz ve iyilik bilmeme, sevinç ve övünme ile benliğin açığa çıkma günahından bağışlanma, ef'âl ve sıfat cennetlerinin tecellileri ödüllerinden büyük bir mükâfat vardır. Ve sonraki ayette böyle olmayanlar sebebiyle Resul'ün uyarılması hakkında, **11/12. Belki de sen; onlar, "ona bir hazine indirilseydi, yahut beraberinde bir melek gelseydi ya" diyorlar diye göğsün sıkışıp daralarak, sana vahyedilmekte olanın bir kısmını terk etmeye kalkarsın. Gerçek olan şu ki, sen sadece bir uyarıcısın. Allah ise her şey üzerinde bir Vekîl'dir.** Buyrulmuştur. Allah'a ortak koşanlar, kendi tercih ve istekleriyle Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin sözlerini kabul etmeyip, kendi içlerinden doğan bozuk dürtüler ile peygamberin sözünü inkâr etme, inat ve alay etmek. Şeklinde olan ahlakın en kötüsü ile karşılık vermeleri üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin canı sıkıldı. Ve başka söz söylemek konusunda rahat bir durumda olmadı, yani onlara başka söz söylemeyi istemedi. Çünkü gönülden olan istek, sözleri çekici hale getirir ve dinleyen kişilerin kabul etmesi, söyleyen kişinin sevincinde fazlalık ve sözlerinde açılma ile söylenecek olanın uzun uzadıya anlatılmasını sağlamış olur. Söz söyleyen kişi, söylediklerini kabul edecek bir yer bulamadığı vakit, söz söylemek kolay olmayıp konuşacak olan kişi kendisinde sıkıntı bulur. Bu sebepten yüce Allah bu ayette, ***"Sen sadece bir uyarıcısın."*** Buyurması ile Habib'ini cesaretlendirmiş ve söz söyleme kuvvetini coşturup hareket eder hale getirmiştir. Yani sen, ancak uyarıcı ve korkutucusun, bundan dolayı senin korkutman iki faydanın birisinden soyunmuş değildir, ya Allah'ın başarılı yaptığı kişilerde tesir meydana getirmiş olmakla örtünmüşlüğü kaldırır veya örtünmüşlüğün kaldırılmasında başarılı olamayan kişilere de şahit olup cevap hale getirmiş olur. Ayetin son kısmında ifade edildiği gibi yüce Allah ise, her şeye **"Vekîl"**dir. Bundan dolayı hidayeti, yani doğru yola koyan olmayı yüce Allah'a bırak. Çünkü O, tek hidayet verici olandır**...**

Ayet: 15"Her kim iğreti dünya hayatını ve onun süsünü isterse böylelerinin yapıp ettiklerinin karşılığını kendilerine bu hayatta tam olarak veririz. Onlar dünyada hiçbir eksiltmeye uğratılmazlar."
Bu ayet gereğince, herhangi bir işi, her ne kadar o iş görünürde ahiret işlerinden olsa dahi, o iş ile ancak dünya nasiplerinden istemiş olarak dünyada faydalanma niyetiyle o işi işlemiş olursa yüce Allah, o kişiye yaptığı işinin karşılığını dünyada tam olarak verir. Ve ahiret sevabından bir şey ona ulaşmaz. Çünkü herkesin, içinde bulunduğu meydana gelmişlik gereğince dünyadan bir nasibi ve yaratılmış olduğu özelliklerde tercih ile hallerinin yaratılışı gerekliliği ile ahirette bir nasibi vardır.
İmdi: Yapmış olduğu iş ile yalnız dünyayı istemiş olduğu vakit, gerçekten de yüzünü dünyaya çevirmiş ve âhirete sırtını döndürmüş ve aşağılık yöne çekilmiş ve yönelme ile, dünyaya ait nasibini, âhirete ait nasibine karşı örtü yapmış olur. Ve Allah'tan sakınan kişi, temiz yaratılışı baş aşağı dönüp, sonradan meydana gelmişlerine uymuş olur ve benlik kalbini hoşa gidenlerin isteği doğrultusunda hizmet ettirir, buna

dayanarak âhirete ait nasibi, dünyaya ait nasibine katlanma durumunda olur. Ve ayette söylendiği gibi, onların dünyada nasipleri eksiltilmez. Yani, yapmış oldukları işlerin karşılığından dünyada bir şey eksik hale getirilmez. Çünkü kalp, benlik halleriyle şekillenmiş olunca kalbin nasibi de benliğin şekline girmiş olur**...**

Ayet: 16. Öyleleridir ki bunlar, âhirette kendileri için ateşten başkası yoktur. Sanayi olarak ürettikleri orada işe yaramaz olmuştur. Yapıp ettikleri de bâtıl hale gelmiştir.
İşte şunlar kalpleri dünya örtünmüşlüğü ile kızgınlık hali içinde kalmış oldukları için, kabiliyetlerinin gerektirdiği şeylerden mahrum kaldıkları yönüyle, âhirette, ateşten başka nasipleri olmayan kişilerdir. Ve Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin ***"Yapılmış olan işler, niyetlere göre hüküm alırlar ve herkese niyet etmiş oldukları meydana getirilir."*** Diye buyurmuş olduğu şerefli sözüne dayanarak, dünyada işledikleri iyi işler, dünya niyetiyle işledikleri için âhirette o işler darmadağın ve yok olmuş olur. Ve yapmış oldukları bütün işler bâtıl, yani asılsız olduğu meydana çıkar**...**

Ayet: 17. Böyleleri şu kimse gibi olur mu: Rabbinden bir beyyine üzerinedir. O'ndan bir tanık da kendisini izler. Tanıktan önce de bir kılavuz ve rahmet olarak Musa'nın kitabı var. Onlar ona inanırlar.
Ayette söylendiği gibi, Rabbi tarafından son derece açık kanıt ve gerçek olan bir hakikat görüşü üzere şahitlik ile. Ve bunun ardından olan takip ile Rabbi tarafından bu gizliliği görme ve Hak yakınlığını doğrulayan Kur'an' a ait ayetlere şahit olanın dilinden akmakta olan. Ve Kur'an-ı Kerimden evvel istenmiş olan şeylerin doğruluğu konusunda tutunma ve uymuş olmaya lâyık. Ve Rahîm rahmeti kapısından, insanlara hidayet vasıtası olduğu halde, şeriat ve hükümleri bildiren ve Mûsa' ya indirilen kitap'ı da, kendisi doğrulayan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, tevhid' de ve nübüvvet'in doğruluğunda ve din esaslarında dünya hayatını istemiş olan kişi gibi mi olur zannedersiniz? İşte Kur'an' a gerçek olarak iman eden bunlardır. Dünya nasiplerini arayan kişiler değildir. Ve sonraki ayette, doğruluk üzere olmayanlar için sonraki ayette, **11/18. Yalan düzerek Allah'a iftira edenden daha zalim kim var? Onlar Rablerine arz edilecekler. Tanıklar diyecekler ki: "İşte bunlardır Rableri hakkında yalan uyduranlar." Herkes duysun ki, Allah'ın laneti zalimler üstünedir."** Buyrulmuştur.
İmdi: Yüce Allah'ın dışında varlığın olduğunu kabul etme, Hakk'a ait Kelâm ve diğer sıfatlarını başkalara dayandırma ve nispet etme sebebiyle Allah'a haksız yere iftira edenlerden daha zalim kim olabilir? Bu zalimler, perdeli ve perişan oldukları halde, evvelce ifade edilen birinci tutuklama yerinde durdurulmakla Rablerine arz olunurlar. Ve ayette söylendiği gibi, tevhid ehilleri tarafından: "İşte Allah'a ortak koşmaları ile Rablerine yalan söyleyenler bunlardır." Derler. Sonra bu zalimler, zulmün en büyüğü olan Allah'a ortak koşmaları sebebiyle lanetlenmiş ve kovulmuş, çıkarılmış ve Hak'tan uzaklaştırılmış olunurlar**...**

Ayet: 19. O zalimler ki, Allah'ın yolundan alıkoyar, o yolu yamultmak isterler. Olar, evet onlar âhireti de inkâr ederler.
Ayette sözü edilen zalimler, insanları tevhid yoluna girmiş olmalarına engel olurlar. Tevhid yolu dosdoğru iken, onun eğri bir yol olduğunu ifade etmeleriyle, Hak'tan perdeli olmakla beraber, âhiretten de perdelidirler. Fakat diğer din ehli kişiler, bu zalimler gibi değildir**...**

Ayet: 23. İman edip barışa yönelik işler yaparak işler yaparak Rablerine içten bir bağlılıkla boyun eğenlere gelince, onlar cennet halkıdırlar. Sürekli kalacaklardır orada.
Gerçek o ki, gizliliğe ait yakınlık iman ile iman eden ve kendilerini yüce Allah'a yakın ve kavuşmuş olmaya uygun hale getiren tövbe. Yani, yanlışlıktan kesin olarak dönücü olmak. Ve hakiki züht (Hakk'ın dışında olan bütün sevgilerden yüz çevirmek) Ve kâmil mürşide başvurmak ve emredilen ibadetleri yapmak, sabır, şükür ve bunlara uygun sülûk ehlinin yol aldığı mertebeler. Ve sergilemiş oldukları davranışlar üzere olan ve gölge altına girme, yani halk içinde dikkat çekmemek ve aşk ile Rablerine boyun eğip mutmain olan. Ve her şeyden kesilerek Hak'ta yok olmuş kişiler, kalp cennetlerinin tutkunlarıdırlar. Onlar, o cennetlerde devamlı olarak kalıcıdırlar**...**

Ayet: 25-26. Andolsun biz, Nûh' u da toplumuna resul olarak göndermiştik. "Ben sizin için açık bir uyarıcıyım. Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Korkunç bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum."demişti de,
Gerçek o ki, yüce Allah Nûh aleyhisselâmı, "Ben sizi apaçık bir korkutucuyum, Allah'tan başkasına ibadet etmeyiniz. Ben size çok sıkıntı verici bir günün azabının olacağından korkuyorum." Diye söyleyici olduğu halde toplumuna **"Risâlet"** (elçilik) görevini yerine getirmesi için gönderdik**...**

Ayet: 27. Toplumunun küfre sapanlarından bir grup kodaman şöyle konuşmuştu: "Bize göre sen, bizim gibi insandan başkası değilsin. Bakıyoruz sana, ayak takımımızın basit görüşlü insanlarından başkası ardına düşmüyor. Sizin bize hiçbir üstünlüğünüzün olduğuna da inanmıyoruz. Aksine, sizi yalancılar sayıyoruz."
Akıl ve akla uygunlukları ile Hak'tan perdeli olup, dünya işleriyle dolmuş ve dünya işlerine gücü yeten bir toplumun ileri gelen ortakları, Nuh aleyhisselâma; "Bize göre sen, bizim gibi insandan başkası değilsin." Dediler. Görünüşe önem veren zahir ehli akl-ı maaş (geçimlilik ile ilgilenen akıl) tan ibaret olan arzular ve hayrette kalmış ve kuruntu ile karışık bulunan akıl mertebesinde kalmış, kendilerinin ermiş oldukları akıl mertebesinin ötesinde olan kişi için bir tavır göremez. Allah'ın bildiği kadar birbirinin üstündeki hal ve hareketler ve mertebelerde olan kabiliyete ve olgunluğun mertebeleri hakkında habersiz olduklarından, **"Nübüvvet"** (peygamberlik) makamını ve mânâsını anlamayıp, "Biz, seni başka türlü değil, ancak bizim gibi insan görüyoruz." Deyip. Nûh aleyhisselâma sırt çevirdiler. Yüce Hak, Rum suresinde: **30/7. Onlar basit ve iğreti hayattan, bir dış görünüşü bilirler. Ama âhiretten tam bir gaflet içindedirler onlar.** Buyurduğu yönüyle, gerçekten de gaflet haliyle Nûh aleyhisselâma, "Biz sana uymuş olanların mertebe ve yücelikte bizden daha aşağıda olan fakirlerimizden başka değil, ancak bizim kölelikten azat ettiklerimizden ve zayıf akıllılardan, geçimliliğini kazanmaktan aciz olan kişilerden başkası olmadığını görüyoruz." Diye sözlerine devam ettiler. Çünkü mertebe ve yücelik onların bakış açısında, yalnız mal ve makam'dan ibaret sayılıyordu. Ve, "Bizler işte düşünce ve görüş sahipleriyiz." Şeklinde söz söylemeleri, kısa ve kusurlu akılları ile hakikati ve mânâ' ya ait fazileti anlamış olmaktan perdeli olduklarından ileri gelmiştir. Çünkü, akıllarının kullanılması, sadece geçimliliğin kazanılması yönüyle kusurlu hale getirilmiş ve o derecede kalmıştır. Nûh aleyhisselâma uymuş olanlar, akıllarını sadece geçimlilik işinde harcamış olmayıp, temizlenmiş olup içinde İlâh'a ait kuvvetler olan kalp evinin etrafına dair yüce yardımlar üzere olmakla, geçimliliğin kazanılıp elde edilmesi yönüne yüz vermeyenlerdir ki, bu sebeple ötekiler, bu yüce yardımların akıllarını önemsiz, küçük ve hor hale getirmişlerdir. Ve kendi katlarında fazilet, zenginlik, mal ve makam ile ileri geçme sınırlanmış olduğundan, "Bizim yakınında, etrafında olduğumuz zenginlik konusunda sizin, bizim üstümüzde olan bir faziletinizi göremiyoruz. Belki akıl ve benzetmelerimizin çokluğu ile beraber sizin kabul ettiğiniz fakat bizim kavrayamadığımız ve söylemiş olduklarınızı da anlayamadığımız için sizi, yalancılar olduğunuzu zannediyoruz." Dediler**...**

Ayet: 28. Nûh dedi ki: "Ey toplumum! Bir düşünün! Ya ben Rabbimden gelen bir beyyine üzerindeysem; katından bana bir rahmet vermiş de o rahmet sizin gözlerinizden saklanmışsa! Siz ona tiksintiyle bakarken, biz sizi ona zorla mı ulaştıracağız?"
Nûh aleyhisselâm "Ey toplumum, eğer ki ben Rabbimden sizin akıl yolu ile anlamış olmanız için gerekli olan bir delile dayanmış isem. Ve Rabbim, katından bana şahit olma derecesinden yüksek bir **"Tur"** u aklın üstünde **"Ledün"** ilmini ve **"Nübüvvet"** makamından hakikati görmeye ait özel hidayeti vermiş. Fakat sizin zahir ile batından ve yaratılanlar ile hakikatten örtünmüş olmanız dolayısı ile, ancak kabiliyet ehlinin istek ile kabul etmesi mümkün olan bu özel hidayeti kabul edici olmanız mümkün olmaz. Ve bu çok özel hidayetten körletilmiş olursanız, biz o hidayeti size herhangi bir şekilde cevap veremez hale getiremeyiz ve sizi de ona zorlayamayız. Hâlbuki, siz o çok özel olan hidayetten tiksinenler olduğunuz halde iken, sizi hidayete yüz vermenizde zorlayabilir miyiz? Bize haber veriniz." Dedi. Yani eğer bu hidayetin kabul edilmesini isteyecek olursanız benliklerinizi temiz etme ve kabiliyetlerinizi berraklaştırmış olunuz, ve gerçeği inkâr etme halinizi terk ediniz ki, size Hakk'ın irade nurunun eseri açığa çıkmış olup inşallah yüce Allah'ın elçisi vasıtası ile hidayetine olan daveti kabul ve neticesinde hidayeti kabul etmiş olasınız**...**

Ayet: 29. "Hem ben sizden buna karşı bir mal da istemiyorum. Benim ücretim Allah'tandır. Ama ben iman edenleri paylayıp kovamam. Çünkü onlar Rablerine varacaklar. Ama sizin cehalete batmış bir toplum olduğunuzu görüyorum."
Ve Nûh aleyhisselâm sözlerine devam ederek: "Ey toplumum, ben, bu çağrım ve sizi **"İrşat"** (doğru yolu gösterme) karşılığı olması üzere sizden bir mal istemiyorum. Yani sizin katınızda her işten amaç, bir geçinmenin meydana gelmiş olması ile sınırlıdır. Hâlbuki ben, sizden bunu istemiyorum. Siz, işin tersini yapmış olmanıza göre akıllısınız. Bundan dolayı benim amacımı anlayınız. Ve iman edenler Allah katında yükseklik derecesi ve yakınlık ehli oldukları için ben, iman edenleri kovucu değilim. Çünkü onlar Rablerine varacaklardır. Eğer onları kovacak olursam o vakit peygamber değil, Allah'ın dostlarına düşmanlık eden olmakla, Allah'ın düşmanı olmuş olurum. Ve biliniz ki, ben, sizin cahillikle hallenmiş bir toplum olduğunuzu görüyorum. Cahillikte olan kişi Allah'a kavuşmuş olma haline lâyık ve elverişli olamaz. Ve sizin aklınız

dünyaya gittiği için Allah'a varma ve yüzüne bakma marifetiniz yoktur. Veya: Sizin zevk ve eğlence aşırı derecede düşkün olmanız sebebiyle müminlere eziyet ettiğinizi görüyorum." Dedi**...**

Ayet: 30"Ey toplumum! Eğer ben onları paylayıp kovarsam, Allah'a karşı bana kim yardım edebilir? Hala düşünmüyor musunuz?"
Ve Nûh aleyhisselâm dedi ki:"Ey toplumum eğer ben, müminleri kovmuş olup da onların kovulması sebebiyle Allah'ın kahrına muhatap olmayı hak etmiş olursam, kim yardım ederek kullarının üstünde kahredici olan Allah'tan beni kurtarabilir. Siz insan ile ilgili yaratılış gerekliliğini düşünmüyor musunuz ki, söylemiş olduklarınızdan vazgeçmiş olasınız." Ve sonraki ayette, **11/31. "Ben size demiyorum ki, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır. Ben gaybı bilmem. Ben bir meleğim de demiyorum. Ama gözlerinizin horlayarak baktığı kişiler için, "Allah bunlara hiçbir hayır vermeyecek diyemem. Onların benliklerinde neyin saklı olduğunu Allah daha iyi bilir. Başka türlü davranırsam kesinlikle zalimlerden olurum."**diye ifade edilen bir tavır ile davet konuşmasına devam ettiği buyrulmuştur. Yani, "Ey toplumum! Ben zenginlik ile ve bir şeye sahip olma düşüncesi çokluğu ile ve gizliliğe ait olanı başkası üzerinden bırakma ile veya meleklere ait fazilet sahibi olduğumu da iddia etmiyorum ki, bunların bende bulunmaması ile bende bulunan fazileti inkâr edesiniz. Belki **"Nübüvvet"** (peygamberlik) ile görevlendirilmiş olmak dolayısı ile bende fazilet olduğunu iddia ediyorum. Ve sizin horlayarak ve hakaret gözüyle bakmış olduğunuz fakir müminlere sizin dediğiniz gibi ***"Elbette Allah onlara bir hayır vermeyecektir."*** Diyemem. Çünkü benim tarafımdan hayır olarak görülen, mal değil, Allah katında olan mertebedir. Ve yüce Allah, onların benliklerinde olan hayrı benden ve sizden daha fazla bilicidir. Onların yanlarında bulunan hayırların, sayısını, büyüklüğü ve gücü dolayısı ile kimse bilemez. Ancak yüce Allah bilir. Onlardan hayrı kaldırmış olduğum veya onları kovmuş olduğum takdirde ben, zalimlerden olmuş olurum." Dedi**...**

Ayet: 38. Gemiyi yapıyordu. Toplumundan herhangi bir grup yanından geçtikçe onunla alay ediyorlardı. Dedi ki Nûh: "Bizimle alay ediyorsanız, biz de sizinle alay edeceğiz. Tıpkı sizin eğlendiğiniz gibi."
Ayette söylendiği gibi Nûh aleyhisselâm, kendisine bildirildiği şekilde ve gizlenmeyip herkesin görebileceği yerde gemiyi yapmaya başladı. Ayette söylendiği gibi ve herkesin açıkça gördüğü ve eşyayı taşıyacak olan geminin yapılmasını te'vil ile yok saymayı kabul etmeyecek şekilde gerçektir. Ve böyle olduğuna iman etmek gerekliliktir, tahtadan ve el ile yapılan bu gemiyi inkâr etmek Hakk'ı inkâr etmektir. Ve **"Tufan"** (gökten yağan ve yerden kaynayan su ile yeryüzünün kaplanmış olması) hikâyesi, zamanı, oluş ve oluş şekli, tarihlerde açıklanmış olduğu gibidir. Doğruluğunda şüphe edilmemesi ve her müminin bu oluşu doğrulaması gerekir. Fakat mânâ yönünden faydalanmış olmak için, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin ***"Benim Ehl-i Beyt'im Nûh'un gemisi gibidir. Her kim o gemiye binerse kurtulur. Her kim karşı gelip uzak durursa Tufan'da boğulur."*** Te'vil'ini göz önünde bulundurup gereğini yerine getirmek gerekir. Hadis-i şerif'te buyrulduğu üzere geminin, Nûh'un eş ve çocuklarından ve toplumundan Nûh'a iman edenleri yok olmaktan kurtaran Nûh'un şeriatı ile, tufanın da, madde denizinin benliği kaplaması ve bir peygambere uymuş olmak ve benliğin temizlenmesi ile maddeden soyunmuş olmayanların yok olacakları şekliyle te'vil yapılmış olması mümkündür. Nitekim, Hz. İdris aleyhisselâmın kendisini muhatap alıp karşı karşıya olan konuşmasında ***"Şu dünya su dolu bir denizdir. Eğer bedenin harap olduğu zaman binecek bir gemi yaptıysan, o sudan kendi âlemine bir kurtuluş bulursun. Eğer gemiyi yapamadıysan, o suda batmış ve yok olmuş olursun."*** Anlamındaki sözleri açığa çıkmış olduğunun haberi verilmiştir. Bu açıklamalar üzere ayetin başında **"Gemiyi yapıyordu"** sözünün mânâsı; iyi işler levhalarından ve işlerin düzenlenmesi ve sağlamlaştırılmış olduğu ilimler iplerinden bir şeriat yapmaya başladı. Bu çalışma vaktinde toplumundan bir grup Nûh'un yanından geçerken, onu alaya alıp eğlenir oldular. Ki her şeyi kendilerine helal sayma ile şöhret sahibi olmuş bazı bozuk kişilerin alışkanlıkları görüldüğü gibi ki şeriat işleri ile uğraşanlar ve şeriat kaydı ile bağlayıcı olanlarla eğlenip alay ederler. Ve Nûh aleyhisselâm, onlara: "Siz cahilliğiniz sebebiyle bizimle alay ederseniz inkâr edicilik ve Hak'tan örtünmüş olmanızın korkunç olacak neticesinin açığa çıkması zamanında sizin alay etmiş olduğunuz gibi, biz de sizinle alay edeceğiz" dedi**...**

Ayet: 39. Rezil eden azabın kime geleceğini, sürekli azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz.
Ve Nûh aleyhisselâm, "Dünyada kendisini rezil eden perişanlık, ölüm veya hastalık, zarar, şiddet ve fakirlik gibi kızgınlığın kime geldiğini. Veya geleceğini ve elde olan fırsatın bir daha ele geçmeme hastalığından

dolayı nasıl bir hasret ve sıkıntı çektiğini. Ve âhirette mahrumluk ateşlerinin kaplayıcılığı ve karanlık halleri rezaletlerinin ve perişanlık ve zarara uğramışlık azabının kime gelmiş olduğunu. Çok yakın olan bir vakitte görüp bileceksiniz." Demiş olmasıyla inkârcılara karşı söylemiş olduğu sözlerini tamamlamış oldu**...**

Ayet: 40. Nihayet emrimiz gelip de tandır kaynayınca şöyle seslendik: "Yükle içine her birinden ikişer çift ve aleyhinde hüküm verilen hariç olmak üzere aileni, bir de iman etmiş olanları." Ama Nûh'la birlikte çok az bir kısmı iman etmişti.
Yüce Allah'ı inkâr etme günahından kaçınanlar hariç, Nûh toplumunun yok edilmesi hakkında olan emrimizin geldiği ve kötülüğün karışmışlığı ve normalin üstünde yaşlılık, kötü niyetler sıcaklığı üzerine ve madde suyunun huyları kuvvetinin, hayvanlığa ait ruh ateşi üzerini kaplaması sebebiyle, beden fırınının kaynayıp coşmuş olduğu vakit.
Başka mânâ: Onların Mânâ' ya ait yönlerinin yok edilmesi için, emrimiz geldiği ve huylar arzusu suyunun kalbi kaplaması ve cisim ile ilgili madde denizinde kahr etmekle, beden tandırının kaynadığı vakit: "Ey Nûh! Her çeşit canlıların, iki sınıfından, yani erkek ve dişisinden iki tane gemiye al." Dedik ki, bu iki şey, kişilerin yokluğu zamanında devamlı kalıcı olarak cins'e ait şekil ve sınıf'a ait şekildir. Bunları gemiye yüklenmesi, insana ait ruhların devamlı kalıcılığı ile bu iki şeyin kalıcılığına ait Nûh'un ilmidir. Çünkü Nûh'un ilmi, istenilenlerin tamamını içine alan geminin çok küçük bir bölümüdür. Çünkü gemi, ilim ile işlerden oluşturulmuş olandır. Bundan dolayı bu suretlerin bilinmiş olmaları, gemiye yüklenmiş olmaları demektir. Nûh'un bu suretlere olan âlimliği, onları gemiye yüklemiş olması demektir. Ve akrabalarından, din ve dinin iç yüzünde sana ulaşmış olanları, ve ailenden ancak inkâr ediciliği dolayısı ile ezelde belirlenen yok ediliş şekli hakkında hükümleri sabit olmuş olanlar, gemiye alınmaktan ayrı tutulmuşlardır. Ve toplumundan Allah'a iman edenleri de gemiye al." Denildi. Nûh aleyhisselâm ile beraber çok az kişi iman etti**...**

Ayet: 41. Nûh dedi: "Binin içine. Onun akıp gitmesi de demir atması da Allah'ın adıyladır. Benim Rabbim elbette ki, Gafûr' dur, Rahîm'dir."
Ayette söylendiği gibi, Nûh aleyhisselâm: "Gemiye bininiz, onun yürümesi ve durması Allah'ın ismi iledir." Dedi. Yani, her bir şeriatın uygulama ile yerine getirilmesi, sağlamca yerleştirme ve hükümleri, bir peygamberin. Veya o peygamberin imamlarından bir imamın. Veya ilim sahiplerinden bir âlimin varlığı ile olduğu gibi, Nûh aleyhisselâmın şeriatı olan gemisinin de cisme ait âlem denizinde yerine getirilmesi ve hükümlerinin uygulanması ve kıymeti artırılması, ayakta tutulması ve şahit göstererek doğruluğunun kabul ettirilmesi, insan cinsi bireylerinden herhangi bir kâmil ârifin varlığından ibaret bulunan Allah'ın büyük ismi iledir. Gerçek o ki, benim Rabbim elbette çok bağışlayıcılık sahibidir. Şeriata uymuş olmakla, karanlık bedenlere ait canlar hallerini ve sizi yok edicilik denizinde boğmuş olan, huylar elbiseleri günahlarını örtmüş olan ilme ait bağış ve gizli olanı görmeğe ve sizi kurtarmaya sebep olan nur'a ait haller bereketi ile rahmet eder. Bağışlaması ve rahmeti olmasa idi, siz de kardeşleriniz gibi batmış ve yok olmuş olurdunuz**...**

Ayet: 42. Gemi onları, dağlar gibi dalgalar üstünden yürütüp götürü-yordu. Nûh onlardan ayrı bir yerde duran oğluna seslendi: "Oğulcuğum, bizimle beraber bin, kafirlerle beraber olma."
Gemi, içindekilerle cisme ait huylar denizi fitnelerinin, insanları kaplama üzere gerekliliği konusunda birlik halinde hareket etmeleri dolayısıyla, cisme ait huylar arzuları galip gelmelerinin, görüşe örtü ve yürümeğe engel olan dağlar gibi olan dalgasında hareket ediyordu.
Başka mânâ: Gemi, içindekilerle huy değişmelerine ait, razı olma hallerinin galip gelmeleriyle dağlar gibi olan dalgasında yürüyordu. O vakit içerisinde Nûh aleyhisselâm, geçimlilik aklından başka bir şey olmayan kuruntuya mağlup, babasının din ve tevhidinden perdeli olan oğlunu çağırdı. Halbuki oğlu, Nûh'un din ve şeriatından ayrılmış bir yerde bulunmakta idi. Ve Nûh aleyhisselâm, oğluna "Ey oğulcuğumuz, bizim dinimize dâhil ol. Hak'tan perdeli, benlik arzusu dalgasıyla yok olup, huylar denizinde boğulanlarla olma." dedi**...**

Ayet: 43. Oğlu cevap verdi: "Bir dağa sığınacağım beni sudan korur." Nûh dedi : "Allah'ı merhamet ettiği dışında bugün hiç kimse için Allah'ın kararından kurtaracak yoktur." Ve ikisi arasına dalga girdi de, o boğulanlar arasına katıldı.
Nûh aleyhisselâmın ısrarla çağırmasına rağmen oğlu, "Ben sudan beni koruyacak olan bir dağa sığınmış olacağım." Dedi. Dağ sözü ile anlatmak istediği, aklın yeri olan anlayıştır. Yani madde denizinin kaplayıcılığı ile orada boğulmuş olmamam için, ben akıl ile, akla uygun olandan beni korumasını isteyeceğim dedi. Nûh aleyhisselâm, "Bu gün Allah'ın emrinden başka hiçbir koruyucu yoktur, ancak tevhid ve dine ait şeriat ile

rahmet etmiş olduğu kişi koruyabilir." Dedi. Derhal benlik arzuları dalgası ve huylar denizi suyunun kaplayıcılığı, ikisinin arasına, yani baba ile oğul arasına engel oldu. Yani onu, babasından ve din tevhidinden perdeli hale getirmiş olmakla, oğlu cisme ait madde denizinde batıp boğulanlardan oldu**...**

Ayet: 44. Ve denildi: Ey yer! Suyunu tut ve ey gök sen de tut." Ve su çekildi. İş bitirilmişti. Gemi, Cûdî üzerine oturdu ve haykırıldı; "O zalimler topluluğu geri gelmez olsun." Yani, yüce Hak tarafından, şeriat dili üzere, huylar yeri' ne seslenilmiş oldu ki, "Ey yer, şeriatın hüküm ve emri doğrultusunda gerekeni yapma ile cisimlerin kalp üzerine taşkınlığı sebebiyle, arzuların galip gelme ve kaplayıcılığını eksik olan bir duruma getir. Ve duruşunun kendisiyle meydana gelmiş olduğu ölçülülük sınırı üzere dur. Ve ey alışkanlık ve duygu ile perdeli, kuruntu ile karışık düşünce sebebiyle, cisimler ve vasıtalarının hazırlamasıyla, benlik ve kendisine uymuş olana yardım eden, arzular bulutları ile bulutlu hale getirilmiş olan akıl göğü. Sen de benlik ve huylara yardım etmekten kesil. Ve Hak, nuruna örtü ve hakiki hayata engel olan rutubetin, yaşlılığın yardımı kesilip, cisme ait huylar kuvvetinin suyu çekildi. Ve yok olmuş olanların yok edilmesi ve kurtulanların kurtuluşu hakkında verilmiş olan İlah'a ait emir uygulanıp yerine getirilmiş oldu. Ve Nuh şeriatı Nuh'un vücud (varlık) dağında dosdoğruluk bulup karar kıldı. Ve yüce Allah'ın dinini yalanlamış olan ve Hakk'a değil de arzulara tapan ve şeriat yerine huylar yolunu gösteren zalimler perişan olup yok olsunlar, denildi**...**

Ayet: 45. Bu arada Nûh, Rabbine yakardı da dedi ki: "Rabbim, oğlum benim ailemdendi! Senin vaadin elbette haktır. Sen hâkimlerin hükmü en güzel verenisin."
Nûh aleyhisselâm, oğluna çok ilgisi olduğundan ve işine özen göstermesinden babalık şefkati, Rahîm ve yakınlık merhameti, Nûh aleyhisselâmı oğlunun kurtulmasını isteme halini yüklemiş oldu. Bununla beraber, duygu sorusu ve yüce Hakk'ın huzurunda edebe uymuş olarak, ayette işaret edildiği gibi, "Ailemi kurtarma konusunda vermiş olduğun sözden cayma." Demeyerek, "Gerçek o ki, senin vaadin gerçektir." Dedi. Bunu demesinin sebebi, Nûh'un renklenme halinin var olması ve sonraya kalmışlığının **(bakıyyesinin)** meydana gelmiş olmasından ileri gelmiştir. Çünkü ailesinden görünürde olan yakınlık ve doğal olarak koruma sahiplerini ifade etmek istemiş ve oğluna çok acıdığından ayette söylenen, **11/40. Haklarında hüküm verilenler hariç.** Sözü ile oğlunun, kurtarılacak olanlardan ayrı tutulmuş olmasından bir an gaflet etmiş olarak, inkarcılar için ezelde belirlenen hükmümün geçerli olması ve isabet ettiği kişinin, kendi oğlunun olduğunu gerçekten de kendine kabul ettirememişti. Ve merhamet dileme ile Rabbinin koruyuculuğunu dilemeyip, başlık olarak konulan ayetin son kısmında olan **"Sen hüküm veren hâkimlerin en güzelisin."** Sözü ile, Âlim, Adil, Hâkim'in vaadinden dönmeyeceğini arz etti. Nûh aleyhisselâmın bu davranışı üzerine sonraki ayette, **11/46. Allah buyurdu: "Ey Nûh! O, senin ailenden değildi. Yaptığı iyi olmayan bir işti. Hakkında olmayan şeyi benden isteme. Cahillerden olmaman hususunda seni uyarırım."** Buyrulmasıyla uyarılmışlardan oldu. Ayette ifade edilmiş olduğu gibi, yüce Hak, "Ey Nûh. O senin ailenden değildir. Hakikatte ailen, aranızda görünürde olan bir yakınlık değil, belki dine ait yakınlık ve mânâ' ya ait bir öz ve hakiki yakınlığı olan kişi veya kişilerdir." Dedi. Nitekim müminlerin amiri olan Hz. Ali efendimiz, ***"Bilmiş ve anlamış olunuz ki, her ne kadar bedeni, yani görünür olan yakınlığı Muhammed'e uzak olsa dahi, Muhammed'in dostu Allah'a boyun eğmiş olandır ve biliniz ki görünürde olan yakınlığı Muhammed'e yakın olsa dahi Muhammed'in düşmanı Allah'a isyan etmiş olandır."*** Diye buyurmuştur. Ayette Nûh'un oğlu, Kenan için, "Yaptığı iyi olmayan bir işti." Bu söz ile oğlunun, doğru olmayan bir iş yapmış olması sebebiyle Nûh'un ailesinden olmasının imkânsız olduğunu açıklamış. Ve Nûh'un ailesinin, ancak şeriatın ve dininin ehli olan iyi kişilerden olabileceğine. Ve kurtulmanın sebebi, ancak iman ehli olan iyilerden olup, şekil ve görüntü dolayısı ile yakınlık olmadığına, bundan dolayı iyilerden olmayan bir kişinin kurtulamayacağına dair uyarı ve oğlunun, kendisinden açığa çıkmış olan hataların görüntülerinden bir görüntü olduğuna işaret etti. Ki Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin sözüne dayanarak, ***"Kenan da babasının sırlarından bir sır idi"*** denilmiştir. Bunun sebebi Nûh aleyhisselâm davet edicilikte çok ileri gitmiş olması ve uzun müddet mücadele etmenin son derecesine gelip toplumu, kendisine iman etmemesi üzerine kızgınlık gösterip, "Yarabbi! Yeryüzünde hiçbir kâfir bırakma. Çünkü eğer onları bırakırsan kullarını sapıttırırlar ve günahkârdan ve çok küfür ediciden başka şey doğurmazlar." Diyerek toplumuna beddua etti. Bu şekilde bir tavır içine girmesiyle yüce Allah'ın kudret ve hikmetinden gaflet etmiş oldu. İşte Nûh aleyhisselâmın bu duası, bulunmuş olduğu makamda davranış hatasından, halinin günahı olduğundan yüce Allah, Nûh aleyhisselâmı, kızgınlık haliyle "bunlar, günahkâr ve inkâr edicilikten başka bir şey meydana getirmezler." Diye aslı olmayan düşünce ve Allah'a yaptığı duada zannı ile hüküm vermiş olduğu için, o günahkâr ve inkârcılar ile imtihan etti. Ve bu sebeple, sözü edilen oğul

kaybetme cezası ile Nûh'u hatasından kurtarıp temizledi, ve bir hadis-i şerif'te, ***"Kâfir, müminin günahından yaratılmış oldu."*** Denildiğinin haberi verilmiştir.
İmdi: "Ey Nûh, senin bilmediğin bir şey, ailenden dahi olsa iyilerden olmayan bir kişinin kurtulmasını isteme. Ve bu kurtulma sebebinin, başka bir şey değil ancak düzelmişlik olduğunu ve ailenin, görünür olana değil ancak mânâ ait yakınlık sahipleri olma ile olabileceğini bil. Ben, senin işlerin açığa çıkanları ile kalan, hakikatlerinden perdeli olan cahillerden olmaman için sana öğüt veririm." İşte bu İlâh'a ait terbiye ve Rabbine ait azabının meydana gelmiş olmasında Nûh aleyhisselâmın uyanıklığı açığa çıkmış olmasıyla bir sonraki ayette, **11/47. Nûh dedi: "Rabbim! Hakkında bilgim olmayan şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni affetmez, bana acımazsan hüsrana uğrayanlardan olurum."** Buyrulmuştur. Yukarıda ifade edilen hatanın işlendiğini görmüş olan Nûh aleyhisselâm, ayette ifade edilen sözlerle Allah'a sığınmıştır. Yani, "Ey benim Rabbim, ben ilmimin ilgisi olmadığı bir şeyi senden istemiş olmaktan sana sığınırım ve eğer benim renklenme ve sonraya kalmışlığımın açığa çıkmasını örtmezsen ve dosdoğruluk ve dikkatlilik ihsanı ile bana merhamet etmezsen ilminden ve hikmetinden örtünmüşlük sebebiyle ben kendilerine zarar veren kişilerden olurum**...**

Ayet: 48. Şöyle denildi: "Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olanlardan diğer gruplara bizden bereketler ve bir selamla aşağıya in. Bazı ümmetler de var, kendilerini önce nimetlendireceğiz sonra bizden acıklı bir azap hepsini kucaklayacak."
Bu ayetteki sözlerin hikmetine işaretle Nûh aleyhisselâma, "Ey Nûh! Tevhitte boğulmuş ve **"Velâyet"** makamının üst noktasında. Ve cem'e ait olan yerden halka dönücülük ile ayrıntılar makamına ve **"Nübüvvet"** in kanun yapıcılığına iniyor. Ve Hak ile halktan örtünme sebebiyle kızgınlıkta olmadığın halde **"Vahdet"** in kendisinde kesretin müşahedesine ayette denildiği üzere. ***"Bizden bir selâm ile in"*** yani, kızgınlık ile benliğin açığa çıkması ve renklenmenin varlığı sebebiyle. Yani, kesret ile ve soyunduktan sonra ilgi duymuş olman ve hidayetinden sonra sapkınlığın meydana gelmesiyle örtünmüşlükten, bizden açığa çıkmış ve bizimle durucu olan selâmet ile ayette işaret edildiği üzere. Sana ve seninle beraber olanlardan çıkacak ve son zamana kadar senin dinin ve yolunun üzere olan topluluklara her şeyin kendisiyle kazanç, artış bulup fazlalaştığı adalet kurallarının yerleştirilmesi ve şeriat kanunlarının koyulması ile yukarından aşağıya inmiş ol." Denildi. Ve seninle beraber olanlardan dünya hayatı ile örtünmüş olmaları sebebiyle dünyada onları faydalandırıp sonra Hakk'ı inkâr edişleri sebebiyle bizden onlara yok etme ve eserler ateşleri ile yakılma ve korkunç suretler ile eziyet edip çok sıkıntı verici azabın dokunacağı topluluklar vardır. Ve eğer açıklanması yapılan ayeti kendi üzerine uygulanmasını istersen, Nûh'u kendi ruhun ile ve gemiyi de maddeye ait denizin tufanı, perişan ediciliği zamanında kurtulmuş olmaya sebep olan ilme ait ve olgun işler ile te'vil etmiş olursun. Ta ki gurbet rutubeti ve bozuk hallerin kaplaması ile beden küpünün kaynadığı ve perişan olmasına izin verildiği vakit. **"Ruh"** o gemiye biner ve hayvana ait kuvvetler, bağlılık hayvanlarının ve **"Ruh"** a ait kuvvetler kuşlarının her cinsinden ikişer tanesini, yani asıllarını. Ve **"Hâm"** olan kalp, **"Sâm"** olan görüşe ilgisi olan akıl ve **"Yâfes"** olan işlere ilgisi olan akıldan ibaret üç oğlunu ve mutmain olan **"Nefs"** eşini kendisiyle beraber gemiye alıp, Allah'ın büyük ismi ile gemiyi yürüterek, sonu olmayan beka tufanı ile sonu gelmeyen perişanlıktan kurtulur. Diğer eşi olan cisme ait **"Huy"** ve ondan meydana gelmiş olup şuur, (anlayış) dağına sığınan **"Vehim"** den ibaret olan oğlu batmış ve yok olmuş olurlar. Geminin Cudi üzere karar kılması ve Nûh'un inmesini de son zaman vaktinde İsa aleyhisselâmın tekrar yeryüzüne inecek olmasının misali olan bir şeye te'vil edersin**...**

Ayet: 52. "Ey Toplumum! Rabbinizden af dileyin, sonra O'na yönelin ki, üzerinize göğü bol, bol göndersin kuvvetinize kuvvet katsın. Günahkârlar olup da Allah'tan yüz çevirmeyin."
Hûd aleyhisselâm, "Ey toplumum siz, nefsin sıfatları olan örtünmeleri günahından ve Allah'a ortak koşma sebebiyle arzulara uymuş olmak günahlarınızı Rabbinizin örtmesini isteyiniz. Sonra da tevhide yönelme, soyunma ve nurlanma ile Hak yoluna girmiş olmakla O'na dönücü olunuz. Ki, Ruh göğünü hakikate ait olan ilimler ve Hak yakınlığına ait marifetler sularıyla size göndersin. Ve sizin kabiliyet kuvvetinize, olgunluk kuvvetini de fazlalaştırsın ve siz benliğiniz hallerinizin meydana gelişi ve huylara uymuş ve dünyaya sevgi duyma ile aşağı yöne yönelmeniz sebebiyle günahkârlar olduğunuz haliniz ile Hak'tan yüz çevirmeyin"**...**

Ayet: 53. Dediler ki: "Ey Hûd! Bize hiçbir kanıt getirmedin."
Hûd aleyhisselâmın toplumu, bağlılık körlüğünü meydana getiren zar dolayısıyla, şahit olan kanıtı anlamaktan anlayışlarının kusuru ve gönül görüşlerinin körlüğü sebebiyle, kendilerine gelmiş olan kanıtı kavramış olamadıklarından ve kavrayamadıkları şeyi zorunlu olmayarak inkâr ettiklerinden ***"Ey Hûd, sen bize bir kanıt getirmedin."*** Dediler**...**

Ayet: 56"Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayanıp güvendim. Hiçbir canlı yoktur ki O, onu perçeminden yakalamış olmasın. Hiç kuşkusuz, benim Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir."
Hûd aleyhisselâm, toplumuna "Ben, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a tevekkül ettim."dedi. Bu ifade öncelikle yüce Allah'a ait **"Rubûbiyyet"** (Rablık, sahiplik) her bir kişiyi kaplayan olduğunu. Ve Rubûbiyyet sahibi, kulunun işlerini çevirme ve korumuş olacağından, başkalarının korumasına ihtiyaç olmamakla beraber. Her benliğin, yüce Allah'ın kahr ve saltanatı tahtında (altında) kahrolmuş ve elinin kullanıcılığında ve devamlı oturduğu memleket ve kudretinde esir olup. Hak'tan başkasının, iş, kuvvet ve tesir etme becerisi olmayan ölü gibi kendiliği ile bir hareketi olmadığı. Ve bundan dolayı o benlikten sakınmış olmaya ihtiyaç olmadığını ve sonra da, "Gerçek o ki, benim Rabbim, dosdoğruluk üzerinedir." Demekle Allah'a dayanıp güvenmiş olmanın gerekli olduğunu, yüce Allah'ın sağlam ve geçilmez bir kale olduğunu açıklamıştır. Yani Rabbim, ***"Vahdetinin gölgesi olan kesret âleminde, adalet yolu üzerindedir."*** Bundan dolayı herhangi bir şeyi hak etmemiş bir kişiye bir başka kişiyi sataştırmaz. Ancak bir günah ve suç sebebiyle o sataşılmayı hak etmiş ise bir kişiyi ona sataştırır. Hatta çok küçük bir günah bile olsa, işlenmiş olmadan hiç kimseyi cezalandırmış olmaz. Yalnız olma meselesi gibi, bazı kere zorluk, eziyet, temiz etme ve derecenin yükselmesi için imtihan özelliği ile olabilir. Bunların tamamında Allah'a ortak koşanlardan ve edinmiş oldukları ilâhlarından fayda ve zarar verebilme kudretinin kaldırılmış olduğu kesindir**...**

Ayet: 64. "Ey toplumum! İşte şu size, Allah'ın bir mucize olan devesi."
Bu ayette ifade edilen ve Allah'ın bir mucizesi olarak meydana çıkan deve ile ilgili te'vil ileride geçmektedir, fakat Salih aleyhisselâm ile ona iman eden müminlerin kurtarılması, Nisa suresinde; **4/157-158. Oysaki onu ölürmediler, onu asmadılar da sadece o onlara benzer gösterildi. Tam aksine onu kendisine yükseltti.** Buyrulduğu yönüyle, İsa aleyhisselâmın kurtarılması ve Mümin suresinde; **40/45. Allah, o adamı ötekilerin kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu.** Sözleriyle işaret edildiği yönüyle müminleri Firavun ailesinden kurtarılması gibidir**...**

Ayet: 69. Andolsun, resullerimiz İbrahim'e muştu getirip "Selam" demişlerdi.
Gerçek o ki, ayette söylendiği gibi İbrahim aleyhisselâma Allah'ın elçileri gelip ona getirmiş oldukları müjdeyi verdiler. Doğruluğu belli olmuştur ki, insan ile ilgili şerefli ruhlarının, akılla ilgili üstün nurlardan ve göklere ait tedbirli ruhlardan olan yüce soyunmuşluk başlangıcı ve Ceberut âleminden olan **"Mele-i âlâ"** (büyük ve ileri gelen meleklerin toplandığı yer) ile karışmaları ve melekler sırasında sıralanmışlıkları vardır. Kâf suresinde, **50/21"Her benlik, yanında bir güdücü, bir de tanık olduğu halde gelir."** Sözlerinin işaret etmesi yönüyle, yaratılış değeriyle her benliğin, ceberut âleminden (sıfatlar âleminden) bir başlangıcı ve onu terbiye eden melekler âleminden (isimler âleminden) bir idare edeni vardır. Ve her benlik, ceberut âlemindeki başlangıcından, ilim ve nur bereketlerinin, melekler âlemindeki idarecisinden, kuvvet ve işler bereketlerinin yardımı istemiş olur. Ve Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin, ***"Gerçek o ki, şehitlerin ruhları arşın altında asılı olan nurdan kandillere sığınırlar."*** Anlamında olan Hadis-i şerif'te buyurduğu yönüyle; şehit olarak benliğinden soyunmuş olursa, o benliğin, lâhut tarafında sığındığı asla ait kararlılıkla durulacak bir merkezleri vardır. Benlik her zaman doğal lezzetlere eğilim gösterme ile aşağı âleme çekilecek olursa, huyların ve aşağı yönün perdesiyle lâhut'a sığınmış olan gönül ehlinden perdelenmiş olur. Ve o yönden ceberut âlemi nurlarının ve melekler âlemi kuvvetlerinin yardımı kesilir. O nurların doğmuş olup, etrafı aydınlatmasını kabul etmekten perdeli olduğu için iyiliklere karşı iyilik yapma duygusu ve kuvvet de zayıf düşer. Ve her ne vakit beden hallerinden uzak olma ve maddeye ait elbiselerden soyunmuş olmakla, nimetlerden el çekmek. Ve ibadet ve işinin niyette doğru ve ihlâsa (katkısızlığa) yakın olarak başlangıçlarda incelik ve temizlikte olmaya girişken. Ve aydınlanma nurları ve başlangıçların başlangıcı olan yüce Allah'a yakınlık ile yücelik yönüne yönelmiş olursa; İlâh'a ait huzur sanatına yakınlığı dolayısıyla, yüce Allah o benliğe, oturanlar huzuru âleminden nur ve kuvvet yardımıyla yardım eder. Bu sebeple o benlik, ayni cinsten olup başkalarının bilmediğini bilir ve peygamber sınıfından, benzerinin güç getiremediği şeylerde gücü olur. Ve o benlik için bedenden soyunmak suretiyle ceberut ve melekler (sıfat ve isimler) âlemi dizisinde sıralanmış olduğu vakitte olur.
İmdi: Ceberut ve melekler âlemine kavuşmak ve o dizide sıralanmış olunduğu vakitlerde, ya vahy ve ilham ve batına bırakılmış olmak. Veya o âlemde işlenmiş olunan gizlilik suretini düşünmüş, okumuş olmak veya görülmeyen yerden seslenilmiş olmak. Veya bir sayfada yazılmış olan yazıyı, o sayfadan okumuş olmak yollarıyla bazen o âlemden gizliliği kabul etmiş olabilir. Bu da, o benliğin ortak duygu levhası yönünü kabul etmesi ve geçmiş olan halleri ve bozulan birlikten dolayı, gözle görülür olanın cinsine göre olan

uzmanlaşmış olma gerekliliği iledir. Bazen de o benlik, ceberut ve melekler âleminden duyu ve hoşlukta uygun suretler görüyor ve onlara kavuşmanın kararlılığı ve sağlamlığı yönüyle, o benliğin hayal edicilik kuvveti ve ortaklık duygularının açığa çıkması ile ve hayal edilmiş olan o suretlerin düşünülmesi yönüyle, suretler o benliğe beden olur. Veya o suretlerin dünya göğünden ibaret olan hayal bütünlüğünde bir şekil almış olarak karşılıklı aynalarda olduğu gibi yansıma yoluyla o benliğin hayal ediciliğinde, anlayışında iz bırakmışlığı ile görülüp, o suretler benliğe, bilinmeyen bir suretten söz ile gerekeni söylerler. Nitekim doğru olan rüyalarda görüldüğü gibi, aralarında hiçbir fark yoktur. Çünkü doğru rüya ile vahy ayni kaynaktan olma yönüyle aralarında fark yoktur. Yalnız uyku ve uyanıklık yönüyle aralarında fark vardır. Çünkü vahy' e mazhar olan kişi uyanık olmasıyla duygularında ve duygularının kavrayıcılığından gizlenmiş olmaya ve duygularını işlerinden uzak tutma ve işleri kullanır olmasını iptal etme gücünde olur. Doğru rüya görmeye mazhar olan kişi ise, bu doğru rüya görme hali, edinmiş olduğu güzel huyları, ahlâkları hükmü üzere olmuş olur. Fetih suresinde, **48/27. Andolsun ki Allah, resulüne o rüyayı hak olarak doğru çıkarmıştır. Allah dilerse, başlarınızı tıraş etmiş, saçlarınızı kısaltmış olarak güven içinde, korku duymadan Mescid-i Haram'a mutlaka gireceksiniz.** Buyrulmuş olmasıyla Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin gördüğü rüya, te'vil ve yorum yapılmasına ihtiyaç duyulmayan rüyalardan olduğuna işaret edilmiştir. Bu sebepten dolayı, doğru rüya; nübüvvetin kırk altı bölümünden bir bölüm olduğu belirlenmiştir. Ve Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize gelmiş olan vahyin ilk kısmı, altı ay kadar doğru, yani yorum gerektirmeyen rüyalar yoluyla gelmiştir. Sonra daha kuvvetli olarak, Yakaza (uyku ve uyanıklık arası bir hal) yolu ile gelmiştir. Gerek uyku gerek uyanık olma hallerinin her ikisinde bazen hayale dalma şeklinde olan oluş ile bildirimler gelmiş olur. O vakit, gelmiş olan şey üzerinde te'vil ve yoruma ihtiyaç duyulmuş olur. Kavuşma yatkınlığı ile görenek haline gelmiş ve o yatkınlığa alışmış olan benliğe. Kudret âleminden yardım erişmiş olduğundan, görenekle perdeli olup da bu yardımı bilmeyen kalp katılığı ve eziyet taraftarının ve son dereceye erişmiş olmaktan ve Hakk'ı anlamış olmaktan kusurlu kuruntu ile karışık noksan akıllarla perdeli olanların inkâr ettiği ve aklın almadığı işler. Ve çeşitli keramet ve mucizeler açığa çıkmış olur. Ve hidayet nuru ile kalbi nurlanan ve gönül görüşü ve Hakk'a yakınlık ile sapkınlık ve azgınlıktan temiz olan. Veya yaratılışı, anlayışsızlıktan korunmuş olan veya yaratılışı anlayışsızlıktan ve karanlık örtülerden kurtulmuş olan ve istek ile kalbi yumuşayıp, kızmış olmayı kabul kuvvetiyle taklit ve iman etmiş, cahillik ve örtünmüşlükten kurtulan kimseler, bunu kabul eder. Bu gibi akıl almaz işlerin meydana gelmesi, müminlerin amiri olan Hz. Ali efendimizin, bir tutuşta Hayber kalesinin kapısını koparmış olduğunda, ***"Vallahi ben, Hayber'in kapısını bedene ait olan bir kuvvet ile koparmadım. Fakat melekler âlemine ait bir kuvvet ve Rabbinin nuru ile aydınlanıp günahtan kaçınan bir benlik ile kopardım."*** Demiş olduğu gibi, ya benliğinin melekler âleminden doğrulama ve kuvvet kaynağından kuvvetlenmesi ile olur veya Allah'ın izni, emre ve hükmün belirlenmesi ve bağlılığı ile melekler âleminin o benliğe boyun eğmesi sebebiyle, duasına uyulmuş olmak için kavuşmuş olduğu ceberuta ait başlangıca ve melekler âleminden olan ruhların açığa çıkması ile olur. İşte Kur'an' a ait yüce ayetlerde ifade edilen, meleklerin, Allah'ın dostu olan Hz. İbrahim'e ulaşmış olmaları. Ve üç suret üzere beden sahibi olduklarına delillik etmişlerdir ki bu da meleklerin, İbrahim'e bir oğlu olacağını ve Hz. Lût aleyhisselâmın toplumunu perişan ve yok etmeleri ile Lût'un kurtulacağını müjdelemekten ibaret olan gizlilik ile karşılıklı olarak konuşmalarıdır. Ve çok yaşlanmış, yani son derece ihtiyar olan ve Hz. İbrahim'in eşi olan kadının, çocuk doğurması şeklinde olan akıl almazlığın melekler ile doğrulanmış olması ve Lût'un duası ile toplumunun tepelenip yok edilmesinde meleklerin tesirleri olan özelliklerdir. Yüce Allah işlerin hakikatini bilendir**...**

Ayet: 84. "Sizi nimet-bereket içinde görüyorum, ama sizin için sarıp kuşatan bir günün azabından da korkuyorum."

Hz. Şuayb, aleyhisselâm, toplumunun Allah'a ortak koşma ile olan yol göstericilikleri ve aslı olmayan şeyler ile Hak'tan örtünmüşlüklerini ve rezalet çeşitliliği ile dünya malını kazanmaya çalıştıklarını görünce ve kötü olan özellikleri ile mal toplama aşırılığında devamlı olduklarını da görünce; onları bu davranışlarından engellemiş olmak için. "Ben, sizin kabiliyetinizde olgunluğun meydana gelmiş olmasının ve hidayeti kabul olabilmenizin imkânını görüyorum. Ve sizin Hak'tan örtünmeniz ve başkalar ile durucu olmanız dolayısıyla ve kıyamet sonrası toplanıp hesap görme gününe iman etmiş olmaktan yüz çevirmeniz ile düşüncelerinizin tamamını geçimlilik isteğinize harcamış olmanız. Ve gerekli olan çalışmalarınızın bozuk ve yok olucu şeylerin elde edilmesi üzere olduğundan, kusurlu iş yapmış olup. Sonu olmayan iyiliklerin elde edilmesinden geri kalmanız ve yücelik yönünden bakışlarınızı çevirmiş olmanızla aşağı yöne çekilmiş olmanız. Ve hayvana ait duygular ile insana yakışacak olan olgunluktan yüz çevirip başka şeyle ilgilenir olmanız dolayısıyla hatalarınızın sizi kuşatmış olmasından korkuyorum. Bundan dolayı rezaletlerin tamamından ve sıkıntıların anası olan Allah'a ortak koşma haksızlığını terk edip, tevhit ve adaleti gerekli görünüz."**...**

Ayet: 85. "Yeryüzünde bozgunculuk yaparak dolaşmayın."
"Ve bozgunculuk işini ileri dereceye vardırmayınız ve bu bozgunculuk hareketi üzere devam etmeyiniz." Dedi. Çünkü adalet sahibi olmak, faziletin tamamını toplamış olmak ve düzeni sağlamada son dereceye varmak olduğu gibi, zulüm, yani haksızlık etmek de bozgunculukta son dereceye ermiş olmaktır**...**

Ayet: 86. "Eğer inananlar iseniz, Allah'ın bıraktığı kâr sizin için daha hayırlıdır."
Eğer siz, bir şeyin bitmeyen ve devamlı olduğunu doğrulayıcı oldunuz ise, Allah katında devamlı kalacak olan olgunluk ve sonsuz âlem saadetine sebep olacak olan kazanılmış bilgiler. Ve ilme ve akla uygun işlere dayanarak kazanılacak şeyler sizin için hayırlıdır. Biliniz ki, bahtsızlığınıza sebep olan bir kazanç. Ki, elde edilmesinde kendinize eziyetler çektirip sonra ölüm sebebiyle hepsini terk edeceğiniz şeyler, doğru olmayan hareketten dolayı benliklerinizde kökleşmiş kötülüğün karşılığı olacak azaptan başka, sizinle kalmayan yok olucu kazançlardan daha hayırlıdır. Ne zaman ki Hz. Şuayb, aleyhisselâm toplumunun inkâr ediciliklerini, isyanda inat ve ısrar ediciliklerini sonraki ayette, **11/87. Dediler ki: "Ey Şuayb! Namazın mı emrediyor sana, atalarımızın tapar olduğunu terk etmemizi."** Sözleri ile kendisinin dünya zevklerinden el çekmiş, kendini ibadete vermişliği ve tevhit üzere olması ile alay ettiklerini görünce bir sonraki ayette ifade edildiği üzere, **11/88. Dedi: "Ey toplumum! Ya ben Rabbimden bir beyine üzerindeysem, bana lütfundan güzel bir rızık vermişse!... Size yasakladığım şeylerde, size söylediğimin aksine davranmak istemiyorum. Gücüm ölçüsünde barış ve iyilikten başka bir şey de istemiyorum. Başarım ancak Allah'ın desteğiyledir."**dediği buyrulmuştur. Yani, "Ey toplumum, eğer ben, Rabbimden tevhide yakın olmaya kılavuzluk edici bir şahitlik üzere olmuşsam. Ve tevhitte dosdoğrulukla kendisinde ilme ve işlere ait bir hikmet, olgunluk eksiksiz rızkı ile Rabbim beni rızıklandırdı ise, Allah'a ortak koşma ve zulüm işlemekten yasak etme, temiz etme ve boşalma ile iyi hale koymayı terk etmiş olmam doğru ve geçerli olabilir mi? Siz bana haber veriniz." Dedi. Ve "Hâlbuki ben, size yasak ettiğim zulmü işleme ile yok olucu dünya menfaatlerini sürükleyip kendine çekmiş olmayı ve bu şekilde yasak ettiğim konuda size karşı gelmiş olmayı da niyet etmiyorum. Ben, gücüm yettiği kadarı ile hükmünü kabul etmek için, temiz etme ile benim ve sizin benliklerinizi iyi hale getirmekten başka bir şeyi istemiş Olmuyorum. Ve iyi hale getirmiş olmakta başarılı olmam, ancak Allah iledir. Allah'a tevekkül ve ona tövbe eden ve dönen olurum." Dedi**...**

Ayet: 91. Dediler: "Ey Şuayb! Söylediklerinin birçoğunu anlamıyoruz. Ve biz seni aramızda zayıf bir adam olarak görüyoruz. Hani kabilen olmasa, kafanı taşla ezivereceğiz. Senin bize karşı hiçbir üstünlüğün yok."
Hz. Şuayb'in toplumu peygamberlerinin sözlerini anlamadıkları, kazandıkları günahlar sebebiyle kalplerinin paslanmış olmasındandır. Böylece Şuayb'ı taşlama niyetlerini engelleyen şey Allah korkusu değil, kabile korkusu olduğu Haşr suresinde, **59/13. Onların gönüllerinde, korku bakımından siz, Allah'tan daha zorlusunuz. Bu böyledir, çünkü onlar, anlamayan bir topluluktur.** Buyrulmuştur. Bu şekilde tarif edilmiş olmaları, gerçek hakkında bilgilerinin olmayışındandır. Yani, kendilerine söylenenleri anlamamış olmalarının gerçek sebebi, Hak'tan halk ile perdelenmiş olmalarından ileri gelmiştir**...**

Ayet: 105"Onların bir kısmı bahtsız, bir kısmı mutludur."
Bu ayetin son kısmında olan bu sözler ile işaret edilmek istenmiştir ki, kıyamet sonrası olan toplanma gününde toplanacak olanlardan kötüler ve iyiler vardır. Bu ayette ifade edilen sözler; kötü ve iyi olanı önemli saymak ve dikkat çekmek için belirsizlik hali içinde söylenmiş olunca, bu anda anlaşılan o ki, Mahşer'de toplanmış olanlardan ezeli kötü olan o gün de kötü, ezeli iyi olan kişi de o gün iyi olacağı konusunda yol göstermiştir. Ne zaman ki kötü ve iyinin farklı olarak ayrılacak ve duracak oldukları yerin belirlenmesi üzere bir sonraki ayette, **11/107. Rabbinin dilemesi hariç.** Sözünün buyrulması yönüyle, kötü olan kişinin ateşte devamlı olarak kalmasından ve iyi olan kişinin cennette devamlı olarak kalmasından kural dışı tutulacak olunca, ateş ve cennet ile istenilen amaçtan mahrum kalmak demektir. Ateş ve cennet ile niyet edilenin, nimetten mahrum kalma ateşi, suret ve eserler sıkıntıları ile benliğin azap edilmesi, amaç ve lezzetlerin meydana gelme cenneti ile benliğin rahat bulması demek olduğu anlaşılır. Kişiler, ateş ile cennette devamlı kalmaktan ayrı tutulma ile anlatılmak istenen, kötü kişinin cehennem ateşinden çıkışı katı, uzaklaştırma, alçaltma ve ihanet ile cehennem ateşinden daha şiddetli olan sıfat ve ef'al örtülerindeki kalp ateşlerine, örtü, lanetlenme ve kahr ile Ruh ateşlerine çıkmasıdır. İyi olan kişinin de cennetten çıkışı **"Rıdvan"** (razı olma) **"Latif"** (hoş, güzel) **"Ekrem"** (çok şeref sahibi, cömert) ile dolmuş olma ile olan çıkıştır. Bu çıkış ile cennetten daha güzel ve lezzetli bulunan tecelliler, sıfat makamındaki kalp cennetlerine

ve yüz ile ilgili ve hoşluluk cemali ve gözün görmediği kulağın işitmediği, insan kalbine, akla gelmeyen şeylerin açığa çıkışı ile şühud makamında Ruh cennetlerine çıkışıdır. Çünkü bu makamda kötü kişi iyi olan kişinin karşısındadır. Kötü kişi ateşten çıkıp bir başka ateşe girer, iyi olan kişi ise cennetten ateşe çıkması mümkün değildir, bir cennetten çıktığında başka cennete girer**...**

Ayet: 108. Kesintisiz bir lütuf olarak.

Ayetin son kısmında olan bu söz ile şuna işaret edilmiştir ki, Yani iyi olan kişiler için miktarı belirlenmeyen bir hediyenin var olacağı demektir. **"Atâ"** (bağışlanan, lütuf, ihsan) belirsiz olarak verilen bir miktar olmasıyla onun karşılığında bir belirsizlik hali vardır. Evvelki ayetin son kısmında yüce Hakk'ın, **11/107. Rabbin dilediğini öyle bir yere getirir ki!...** demiş olmasıyla da vaadinde durması şiddetli olduğu için O' bu manaya işaret edendir. Bu açıklama, usullerin dili anlatımı ve üstü kapalı olanın araştırılmasında görünür olana göz ucu ile bakmaktır. Fakat hakikat üzere, şu şekilde hüküm verilir. Ki, kötü kişi, anılmış olan mertebelerde ateşte olup ateşten çıkamayacaktır. Belki ateşin bir bölümünden diğer bir bölümüne ve bir basamağından diğer basamağına geçmiş olmasıyla, devamlı kalma hükmünde olunca, kural dışı tutulma ile anlatılmak istenen; ateşten çıkmak değil, çıkışın olamayacağını işaret etmektir. Ki, kötü kişi ehadiyet değeri yönüyle Rabbi ile beraberdir. Rabbi ise; onun perçeminden tutmuş olması ile o kişi dosdoğru olan yol üzerindedir. Benliğin arzularından ibaret bulunan bahtsızlık rüzgârı yularından çekerek, onu cehenneme sürükler.

İmdi: O kişi bu makamda benliğinin arzularıyla beraber olmakla kendiliğinde olma yakınlığındadır. Bundan dolayı, o kişi kendi arzularına uygun olan bir şeyle lezzetlenmiş olduğundan, her ne kadar iyi olan kişiye özel olan nimetlerden uzak ise de, cehennem ateşinin kendisi ona nimet olur. Ve onunla lezzetlenmiş olması dolayısıyla onun için cehennem ismi kaybolmuş olup, cennet ismini almış olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin bir hadis-i şerif'inde, ***"Cehennemin dibinde cır, cır yani; maydanoz yetişir."*** Ve bir başka hadis-i şerif'te ***"Bir zaman gelir ki; cehennemin kapıları çalınır, içinde kimse yoktur."*** Denildiği rivayeti gelmiştir. Böylece iyi olan kişi de bunun gibidir. Çünkü iyi kişinin geçişi de; cennetlerde ve cennetin derecelerindedir. Kural dışı olma hükmüyle cennetten çıkmış olmak başka bir şeydir. Ki, o da iyi kişinin; **"Ehadiyet-i zat"** (zat birliği) ta yok olması ve Cemâl güzellinde aşk ateşiyle yanmasıdır. Ki bu şekilde yanmak, müşahede makamında Ruhun vücuduyla olmayıp, şahit ve şahit olunanın Hak, olması ve başkalığın kendisi ve eseri kalıcı olmama derecesinde; gören göz, işiten kulak, düşünen insan kalbi olmadan, birlik olan zata ait şühud ile olandır. Ve eğer kötü ve iyi sözlerindeki anlamı anlaşılmaz hale getirmeyi, saygı göstermek için olmayıp, çeşitlilik için yapılırsa yani, kötü kişinin ateşten çıkmış olmasının, benliğinin karanlık hallerinden ve günahlarından temizlenmiş olması ile içinde bulunduğu makamından cennete yükselmesi ile te'vil edilmesi uygun olur. Bu şekilde bir değerlendirme gereğince kötü kişi olma hali sonsuz olacak değildir**...**

Ayet: 112. O halde sen, emrolunduğun gibi dosdoğru yürü. Seninle birlikte tövbe edenler de…Sakın aşırılık edip azmayın. O, yapmakta olduklarınızı görüyor.

Yüce Allah, Resulüne "Habib'im! Sen, Allah'ın hakları ile Allah ile durucu olmakta emredilmiş olduğun gibi dosdoğrulukta ol." Diye buyurmuştur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, Allah'ın haklarını koruma ve emrine boyun eğip saygı göstermektedir. Ve zatına ait vahdet şühuduyla beraber, halka dönmüş olduktan sonra; sıfata ait tecelliler hükümlerinin bağlayıcılığı ile bütün hareketler ve sakinlikleri, konuşması ve düşüncesi ancak yüce Hak ile olmaktadır. Sıfat ve zatının sona kalmışlığından hiçbir renklenme açığa çıkmayarak ve başkalık olan bir hayal ve düşüncenin akla gelmemiş olarak. Ki, bazı kere gece namazının uzun sürmesi sebebiyle mübarek ayakları şiştiği ve kendisine ***"Yüce Allah senin, geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamış olmakla seni müjdelemiş olmadı mı?"*** diye sorulduğunda, ***"Yani ben şükredici kul olmayayım mı?"*** diye buyurmuştur. Bu yönüyle boyun eğip saygı göstermiş olduğu şeraitin bir şartını dahi terk etmiş olmayarak, uyarı ve korkutma ve davet, yapılması gerekeni emretme ve yapılmaması gerekeni yasaklama yönünden bir dakikalık fırsatı dahi boşa harcamayarak, yüce Hakk'ın doğru yolunu halka göstermekle görevlendirilmiştir. Bu davet edicilik görevi ise son derece zor olan bir iştir. Bu sebepten dolayı Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Hud suresi beni ihtiyarlattı."*** Diye buyurmuştur. Bazı arifler, yüce Allah'ın Resulünü rüyada görüp, bu meseleden sormuşlardır ki, "Ya Resûlullah hangi sebepten peygamberlerin anlatımlarından ve kendilerini yalanlayan toplumlarına indirilmiş olan azaplardan ve peygamberlerin**,** toplumlarından çekmiş oldukları zorluk ve üzüntülerinden mi Hud suresi beni ihtiyarlattı diye buyurdunuz?" bu soru üzerine ***"Hayır, belki "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol." Sözündendir."*** Diye cevap verdiği rivayet edilmiştir. Ve başlık olarak konulan ayetin sonraki kısmında ifade edildiği üzere Ve toplumundan seninle beraber olup da kendilerine nispet ettikleri vücud günahından tövbe eden ve

yokluktan sonra beka makamında vahdetin kendisinde şühud edilen kesrete ulaşmış olan tevhit ehilleri de dosdoğruluk üzere olsunlar. Ve sizler, bencillik örtüsü ve İlâh'a ait mutlak kemalat' ı, sizin olduğunu görmek şekliyle şahsınızla kayıtlı benlik örtüsü sebebiyle isyan etmeyiniz. Bu şekil üzere reddedilmiş olmanız; bağlanma ile salıverilmiş olmaktan örtünmeyi gerektirmiş olur. Çünkü İlâh'a ait hakikat, şunlar, bunlar, senlik, benlik işaretleriyle bağlanmışlık etmez. Gerçek o ki, yüce Hak, sizin yaptıklarınızı görücüdür, yaptığınız işleri yüce Hak ile mi, benliğiniz ile mi işlediğinizi görür**...**

Ayet: 113. Zulmedenlere eğilim göstermeyin. Yoksa ateş sizi sarmalar. Allah'tan başka dostlarınız kalmaz, size yardım da edilmez.
Ve siz, gizli olan bir sonraya kalmışlığın veya başkalığın kabul edilmesine gizli bir yüz vermenin varlığından ileri gelen bir gizli arzu sebebiyle Allah'a ortak koşmuş olanlara asla eğilim göstermeyiniz. Çünkü Allah'a ortak koşanlara eğilim göstermek, Necm suresinde, **53/17"Göz ne kayıp şaştı ne azıp haddi aştı."** Buyrulmuştur. Bu ayette; isyana ve taşkınlığa yakın olan sıkıntı, ancak sözü edilen Allah'a ortak koşmaya eğilim gösterme meselesinden ibarettir. Yüce Allah'a ortak koşmaya olan eğiliminizin değerlendirilmesinde; size örtünme ve ayrılık ile eziyet sebebiyle, sevilenin gayreti ateşlerinden kızgınlık ve mahrumiyet ateşi dokunur. Ki, yüce Allah Resulüne, "Habib'im! Günahkârlara benim çok bağışlayıcı olduğumu müjdele, Sadıkları (doğrulukta olanlar) da benim **"Gayur"** (kıskanç) yani başkalığı istemeyen olmam ile korkut." Demesini buyurmuştur. İşte bu manadan dolayı ***"Muhlisler (katkısız olanlar) büyük bir tehlikededir."*** Buyrulmuştur. Çünkü muhlislerin hal günahlarının incelikleri, anlaşılması güç ve dikkate değer şeyler olup, akıl ile anlaşılır olmasından daha ince bir meseledir. Ve yersiz korku ile kuruntuya düşmüş olmaktan daha şiddetli bir eziyettir. Ayette söylenenlerin takdir edilmesi üzere, sizin için eziyetten kurtarıcı ve işlerinizi düzenleyen ve sizi terbiye edici, Allah'tan başka hiçbir dost ve sahip yoktur. Sonra siz, Allah'ın şiddetinden kurtulmak için yardım edilecek de değilsiniz. Bu ayet, Hakk'ın velilerine (dostlarına) bile bir tehdittir. Düşmanlarına ise tehdidin ötesinde korkunç azap çeşitliliği olur**...**

Ayet:114. Gündüzün iki tarafında ve geceye yakın saatlerde namaz kıl. Güzellikler kötülükleri silip süpürür. İşte bu, Allah'ı ananlara bir öğüttür.
Ve günün iki tarafında namazı kılmış ol. İnsanda var olan dokunmak, koklamak, tatmak, görmek ve işitmek duyularından ibaret beş duyudan kalbe gelmiş olan cisme ait haller dolayısıyla bu duyular; kalbi işgal eder ve Rahman'a ait huzurdan çekmiş olur. **"Cenab-ı Kudüs"** (çok temiz olan şereften) de yüz çevirtir. Ve günah madenine yöneltme ile nur ve huzurdan perdeli, yabaniliğe alıştırır. Ve berraklığı bulanıklığa çevirir olduğu sebebiyle o beş duyunun karşılığında beş vakit namaz farz olmuştur ki, o namazlarda kul, huzura ermek için onlardan el çekmiş olur. Ve kalbi işgal edecek bir işgalcinin gelmemesi için duyuların kapısını kapatır ve amacını değiştirmiş olmaktan ve cem'e ait nurun yardımı erişmesi için yönelme ve niyet ile kalp kapısını Allah'a açar. Ve yönelmenin birliği ve topluluğun meydana gelmesi ile ürkmüş olma ve yabanileşmekten uzaklaşıp Rabbine yaklaşmış olur.
İmdi: Bu namazlar, kalbin yüce Rab tarafına açılmış beş kapısı olur. Ve gurur tarafına, aldatıcı darlığa açılan ve kendileriyle kalbe, karanlık giren bu beş duyu organında beş vakit namaz kapıları ile kalbe nur girer ve gelmiş olan nur, karanlık eserlerini kaldırır ve bulanıklık tozunu siler. İşte ayette söylenen **"İyilikler kötülükleri yok eder"** sözünün anlamı budur. Ve hadis-i şerif'te, ***"Büyük günahlardan kaçınıldığında, bir namaz, öteki namaza kadar olan küçük günahlara kefarettir."*** Denildiği rivayet edilmiştir. Namazların günün iki tarafında kılınmış olmasının emredilmiş olması, topluluğun devamlılığı ve günün öncesinde nura ait hallerin kaplayıcılığı sebebiyle namazın hükmü, diğer vakitlere uzanması içindir ki, o huzurun devamı v o nurun devamlı kalıcılığıyla, o kişinin daima namaz üzere olanlardan olması ümit edilir. Ve günün sonundaki namaz da, diğer vakitlerde meydana gelen ayrılık ve bulanıklığı siler süpürür ve yok eder.
İmdi: Yiyip içilecek şeylerin verdiği eziyet işini idare etmekte olan doğal kuvvetlerin saltanatı gecede olunca ve uyku sebebiyle doğal kuvvetler, benliği, ruha ait âlemden, bedenin idare ediciliğine çekilir. Ve benlik, kendisine özel olan gizliliği düşünmek ve çok temiz olan âlemi müşahede etme şanından engelleme ve kızgınlık vasıtalarını, bedenin düzene sokulması için kullanma ile benliği kaplamak. Ve kendisinden inceliği ve tazeliği almış olarak, perde ile kederlenme haline düşmüş ise; gece uyanıklığı ile benliğin gönlü hoş edilmesi ve berrak hale getirilmesi ve namaz ile nurlandırılıp taze hale getirilmesine ihtiyaç görülmüştür. Buna dayanarak, ayette, **"Geceye yakın saatlerde namaz kıl"** buyrulmuştur. Ve gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl denilmiş olması, işte bu anılan vakitlerde namaz kılmak ve kötülükleri iyilikler ile yok etmek, Allah ile huzur zamanında, berraklık, topluluk, alışkanlık ve zevk üzere olan halini hatırlayan kişilere bir uyarıdır**...**

Ayet: 115. Sabret. Allah, güzel düşünüp güzel davrananların ödülünü yitirmez.
Sen, Allah ile dosdoğruluk ve namazda huzurda ol ve başkalığa yüz vermeme hali üzere sabırlı ol. Çünkü yüce Allah adalete uyma ve dosdoğruluk haklarıyla ve ibadette boyun eğme ve saygı gösterme şartlarıyla, ayakta duruculuk halinde O'nu müşahede etmekte olan ihsan edici kullarının ödüllerini kaybetmiş olmaz**...**

Ayet:118. Eğer Rabbin dileseydi insanları elbette bir tek ümmet yapardı. Ama birbiriyle tartışmaya devam edeceklerdir.
Eğer, Rabbin dilemiş olsa idi, insanları, tevhit dini ve yaratılış gerekliliği üzere ortak görüş ve davranış sergileyen kabiliyette ve birbirine eş değerde bir inanmışlar topluluğu ve bir millet olarak yapardı. Hâlbuki insanlar, kabiliyet yönünde çeşitlilikte olmalarıyla yok olacak değiller, onlar devamlı olarak farklılıktadırlar**...**

Ayet: 119. Rabbinin rahmet ettikleri müstesna. O, onları işte bunun için yaratmıştır, "andolsun ben cehennemi, tümden insanlar ve cinlerle dolduracağım" sözü tamamlanacaktır.
Ayette ifade edildiği üzere, ancak, tevhide Allah'ın doğru yolu ile ulaşması ve olgunluğa uygunlaştırılması ile Rabbinin, kendisine rahmet ettiği kişi cehennem için yaratılmışlıktan ayrı tutulmuştur. Çünkü bunlar; görüş ve amaçta birlik, ahlak ve tarikatta uygunluk gösteren kişilerdir, onların yönelmiş oldukları yön Hak'tır, dinleri ise tevhit ve sevgidir. Ayette ifade edilen "**Onları bunun için yaratmıştır"** sözü gereğince yüce Allah, ancak bu rahmet ve cehennem uyuşmazlığı için, insanların her birisi bir oluş ve işe kabiliyeti olması hali ile bir iş ve sanatı istemiş olması ve onlarla âlemin düzeltilmesi ve geçimlilik emrinin doğru olması için insanları yaratmış oldu. Bundan dolayı, birbiriyle uyuşmayan insanlar, İlâh'a ait emrin gereği olarak, sanki deve üzerine konulan heybenin iki gözü gibidirler. Yüce Hak, sebepler ve ihtiyaçlar yüklerini ve insanların yaşayış sebeplerini onlara yükleyip dünya hayatının duruşunu onlarla düzenlemiş oldu. Allah'ın rahmetine kavuşmuş olan insanlar grubu da kemâlat' ının mazharlarıdır. O
Mazhar (alet) ile yüce Hak, sıfat ve ef'alini açık etmiş ve onları da emir ve marifetler ve gizliliğinin emanet yeri yapmıştır. Ve Rabbinin **"Ben elbette cehennemi tamamıyla cinler ve insanlar ile dolduracağım."** Diye söylediği sözü, kuvvetli, sabit ve eksiksiz olmuştur. Çünkü cehennem; vücuttan olan mertebelerden bir mertebedir ki, hükmünde imkânı ile beraber o mertebenin çalışır olmasının durdurulması ve **"Ketm-i adem"** (ruh ve cisimler aleminin ilk cevheri) de, yani yoklukta saklanıp bırakılması uygun değildir**...**

Ayet: 120. Resullerin haberlerinden, kendisiyle kalbini destekleyip sağlamlaştıracağımız her şeyi sana anlatıyoruz. Bunun içinde sana hak gelmiştir. Bunda, inananlar için bir öğüt ve hatırlatma da vardır.
Ayette ifade edildiği üzere, peygamberlerin dosdoğruluk makamında sabit ve bu makamdan kaymış olmama haliyle beraber. Topluluklarından gördükleri zahmetli ve eziyetli haller ile karşılık vermelerine ve Hz. Nûh hikâyesinde oğlunun kurtulmasının istenilmesi gibi renklenmeleri. Ve sonraya kalmışlıklarından bir şeyin meydana gelmesi zamanında, azarlanmış olunduklarına ve Hud suresinde anlatılan hikâyede, **11/54. Hud dedi: "Ben Allah'ı tanık tutuyorum, siz de tanık olun ki, ben sizin Allah'a ortak yaptıklarınızdan uzağım."** Diye söylediği söz gibi, Hakk'a yakın olma ve tevekkül etmelerinde kararlılık ve cesaretlerinin kuvvetine. Ve Hz. Lut anlatımında, Lut' un misafirlerini kötülükten korumak için, kızlarını feda etmesi gibi olan bir soyluluk. Ve cömertlik olgunluğuna ve bir daha ele geçmeyecek şeklinde, faziletlerine seni haberdar yaptığımız vakit, bunların hepsinde kalbin kararlılık içinde oldu. Ve dosdoğruluk sağlamlaşmış oldu ve senden renklenme (telvin) eserlerinin gitmiş olmasıyla, dikkatliliğin (temkinin) de kuvvet bulmuş oldu. Ve tevekkül, rızan, yakınlığın ve cesaretin de kuvvetlenmiş oldu. Ve ahlâk ve cömertliğin kemal (olgunluk) bulmuş oldu. Ve açıklanması yapılan bu surede, sana müminlerin inanç ve anlayışlarının hakikat olarak açığa çıkması olacak olan hakikat geldi. Ve geçmiş olan toplulukların yok edilmesine sebep olan şeylerden sakınmış olmak için nasihat dinleyen ve dine sımsıkı bağlı olmaları, içten gelen ahlâk ve yol edinmiş olmaları gerekli olan dini, müminlere hatırlatmak için gelmiş oldu**...**

"Hûd" suresi ile ilgili te'vil ve yorum son buldu. Yüce Allah mutlak Âlim'dir**...**

YUSUF SURESİ
Te'vil ve yorum
"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Elif, Lâm, Râ. O apaçık, apaydınlık Kitap'ın ayetleridir bunlar.
Bu ayet sebebi ile yapılması gereken te'vil ve yorum, ayeti başında üç harfin geçmiş olduğu evvelki surelerde açıklandığı için tekrarına gerek yoktur. Bir sonraki ayette, **12/3. Biz bu Kur'ân'ı sana vahyederek, hikâyelerin en güzelini anlatıyoruz. Oysaki sen, bundan önce bunlardan tamamen habersiz olanlardandın.** Buyrulmuştur. Yani, Kur'ân'ın sözleri ve bu sözlerin bir kaçının birleştirilip cümlelerin meydana getirilmesine izin veren. Ve bu söz ve cümlelerin zahir (açık) olan manası olaylara uygun olarak ve batını (iç yüzü) ancak Suluku (Hakk'a varma yoluna girmiş olmayı) açıklamak içindir. Ve geçmişte olan olayların hikâye edilmesi gibidir. Hakk'ın yoluna girişin şekline ve o yolda yürüyecek salikin hallerine kılavuzluk edici ve çok uygun ve pek yerinde olduğundan; ayette ifade edildiği gibi sen, her ne kadar vahiyden evvel bu hikâyeden habersiz olanlardan idiysen de biz, sana bu indirilen Kur'an ile hikâyelerin en güzelini anlatırız**...**

Ayet: 4. Bir vakit Yûsuf babasına şöyle demişti: "Babacığım, ben rüyamda on bir yıldızla, güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ediyorlar gördüm."
Habibim! Yûsuf'un, babasına; "Ey babacığım ben, on bir büyük yıldızın, güneş ve ayın bana secde ettiğini gördüm." Dediğini hatırla. Bu rüya, Hûd suresinde, anmış ve açıklanmasını yaptığımız gibi, yorum yapılması gerekli olan rüyalardandır. Çünkü hayal kuran kuvvetler benliğine secde ettikleri, gizlilikten sunulmuş olunan şerefli ruhlar, yıldızlara, güneş ve aya geçmiştir. Hâlbuki işin aslında secde eden ruhlar, ancak anne, baba ve kardeşleri idiler**...**

Ayet: 5. "Yavrucuğum, dedi, rüyanı kardeşlerine anlatma; sonra sana bir oyun oynarlar. Hiç kuşkusuz şeytan insan için açık bir düşmandır."
Ayette ifade edildiği gibi oğlu Yûsuf'u uyarmış olan Yâkub'un bu sözü, özlü olan ilhamlardandır. Çünkü bazen ruha ait yalnızlıktan gizlilik sureti, zamanda yüce bütünlük yönü üzere ruhta meydana çıkan olur ve eseri kalbe ulaşmış olur. Ve o surete olduğu gibi, ilim olmuş olması için, ayrıntılı, uzun uzadıya anlatan olarak benlikte şahıslandırma yapmış olmaz, bu sebepten eğer tiksinti, nefret meydana getirecek bir şey ise; benlikte ondan bir sakınma ve korku, ilgi ve istek uyandıracak bir şey işe rahatlık ve sevinç oluşturmuş olur. İlhamın bu sınıfına korkutma ve müjdeleme ismi verilmiş olunur. Hz. Yâkub, ileride olacak olandan daha evvel olmuş olabilecek şeyin olmasından korkup, sakınmak şekliyle, rüyasını kardeşlerine anlatmasını Yûsuf'a yasaklamış oldu. Yâkub aleyhisselâmın çekinmesine sebep, görülen rüyanın, Hz. Yûsuf'un şan, şeref ve kerametinin ve kardeşleri üzere kıymetinin daha fazla olduğunu gösteren olduğu yönünden olmasıyla geçerli olur ki, Hz.Yâkub bu rüyayı Yûsuf'un kardeşleri işitecek olurlarsa, Yûsuf'a kötülük yapacak olmalarından korkmuştur**...**

Ayet: 6. İşte böyle! Rabbin seni seçip yüceltecek, olayların ve sözlerin tevilinden, sana bir şeyler öğretecek.
İşte; böylece şanı yüce olan bir rüyayı göstermekle seçmiş olduğu gibi, seni, nübüvvet için temiz yapıp seçer, çünkü doğru rüya, özellikle bunun gibi bir rüya, nübüvvetin başlangıcındandır. Yûsuf'un rüyasından kendisine ait hakikatlerini görmesi ile Hakk'a olan yola girişlerinde kararlılık gösteren sevgililerden olduğu hakkında bilgi verilmiştir. Ve Rabbin, nübüvvet ve mülk ile nimetini sana tamamlamış olacaktır**...**

Ayet: 7. Yemin olsun ki, Yûsuf ve kardeşlerinde istek ve arayış içinde olanlar ibretler/işaretler vardır.
Gerçek o ki, Yûsuf ve kardeşleri ile ilgili anlatımlar hakkında, araştırma yapan, soru soran ve bilen kişiler için büyük ibretler vardır. Ki, bu işaretler işin aslında eksiksiz seçme ve seçilmişlik için bir çalışanın ve çalışmasına veya bir isteklinin istemesine bağlı olmayıp, Allah'ın istemesi ve irade etmesine özel bir iş olduğunu göstermiş olur. Buna dayanarak Yûsuf suresinde anlatılan hikâyeyi bilenler, ezelde olan kabiliyetlerin derece, derece olduğunu bilirler. İkinci olarak yüce Allah bir kişiye bir iyilik dilemiş olduğunda, o iyiliğe engel olmaya hiç kimsenin gücü olmadığı ve Allah, bir kişiyi koruyacak olursa onun kötülüğe

itilmesi ve onun hakkında kötü niyetli olunması o kişi için mümkün olmadığını bilerek, Hakk'a yakınlığı ve tevekkülü kuvvetli olur. Ve Allah'ın ef'al (işler) ve sıfat tecellilerine şahit olurlar. Üçüncü olarak şeytanın hile ve baştan çıkarma dürtüsünden kimsenin, hatta peygamberlerin bile güvenlikte olmayıp, dikkatlilik üzere bulunduklarına kılavuzluk eder. Bunların hepsinden daha kuvvetli olan yol göstericilik şudur ki, başlık olarak konulan ayet; istekli olup arayış içinde olan anlama kuvveti demek olan, kavrayış yolundan, onları başlangıç ve sonda ve aralarında olan hallerine. Ve Allah'a giden yola girme özelliklerine haberli yaparak, çalışma ve istekleri artar ve gönül görüşleri nurlanır, gidişleri kuvvetlenir. Bunun açıklanması şöyledir ki: Yûsuf gibi, son derece güzellikte olup, babası olan **"Akıl"** Yakub' unun sevdiği olan ve onu kardeşlerinden. Yani, on bir kardeş, benliğin oğulları: cisme ait ve görünürde (zahir) olan beş duygu: Görme, duyma, koklama, tatma, dokunma ve içteki (batın) beş duygu: Akıl, hayal, vehim, hafıza, idrak ve kızgınlık ve aşırılığın kıskançlığı içinde bulunan kabiliyetli bir kalptir. Yalnız Hakk'ı zikreden kuvvet ayrı tutulmuştur. Zikreden kuvvet **"Kalp"** Yûsuf'una kıskançlık, kuruntu kurmuş olmaz. Bundan dolayı kıskançlık içinde olanlar, kardeşleri sayısınca on bir kuvvet kalırlar. Fakat on bir kuvvetin, kalbe kıskançlıkları, kuruntuları ve kötü niyetleri vardır. Bu kuvvetler; huylarıyla lezzet ve aşırılıklarına çekilmişlerdir ve aklın, düşünce kuvvetini, kalbin olgunluğu olan ilimleri elde etme ve kullanmış olmasına engel olurlar. Ve tiksindirme yapar ve ancak bedene ait lezzetleri ve hayvanlığa ait kuvvetlere istek duyup onları elde edip kullanmasını isterler. Hâlbuki düşüncenin, kalbe olan bakışının daha çok ve kalp ile ilgili mutluluk olan, ilimler ve faziletleri elde etmeye eğilimi, daha şiddetli olduğunda şüphe yoktur**...**

Ayet: 8. O vakit onlar şöyle demişlerdi: "Yûsuf ve kardeşi babamıza bizden daha sevimli, bu bir gerçek. Ama biz de birbirini her hal ve şartta destekleyen bir ekibiz. Şu da kuşkusuz ki, bizim babamız inkâr edilemez bir şaşkınlık içindedir."
Başka anneden olan kardeşler, "Vallahi biz kuvvetli bir grup iken; Yûsuf ve kardeşi babamıza bizden daha sevgilidir." Şeklinde olan sözlerinin manası: Yûsuf'un kardeşi; **"Kalp"** Yûsuf'unun annesi olan ve **"Akıl"** Yakub'unun; **"Nefs-i emmare"** (emredici benlik) elbisesi olan eşinin ölmesinden sonra evlenmiş olduğu **"Nefs-i levvame"** (kınayıcı, çekiştirici benlik) göçmeninden doğan akıl kuvvetidir. Veya: "Yûsuf ve kardeşi babamıza bizden daha sevgilidir." Dedikleri: Akıl, ilimler ve marifetlerle, kalbin kemale erdirilmesini gerektirmiş olduğu gibi, güzel ahlâk ve şerefli işler, fazilet çeşitliğini açık etmek, mana ve hüküm çıkarmak ile akıl kuvvetinin de kemale erdirilmesini gerektirmiş olur. Ve kardeşlerin, Akıl Yakubu için "Gerçekten de bizim babamız; apaçık bir sapkınlığın içindedir." Sözüyle, sevaptan uzaklık demek olan **"dâlâl"e** (yoldan sapmaya) nispetle, kuvvetlerin, akla ait bakışın kusurları ve kuvvetlerin beden lezzetlerini elde etme yollarından, akla ait yolunun uzak olmasıdır**...**

Ayet: 9. "Yûsuf'u öldürün yahut bir yere götürüp atın ki, babamızın ilgisi yalnız size yönelsin ve bunun ardından barışçıl bir topluluk haline gelesiniz."
Ayetlerde ifade edildiği gibi kötü bir kıskançlık hali üzere aldıkları karar gereğince kardeşlerinin Yûsuf'u kuyunun dibine atmış olmaları, arzu ve kuvvetlerinin oluşup kalbi kaplaması ve beden sevgisinin ve uygunluğunun kalbe sonradan gelmiş olması ile kalbi aşağı yöne, bedene ait huylar kuyusunun dibine kadar çekmiş olmalarıdır. Ancak Yûsuf'a; ***"Atası olan Hz. İbrahim'in elbiselerinden soyulup ateşe atıldığı zaman. Cebrail'in cennetten getirip de İbrahim'e giydirdiği ve İbrahim'den İshak'ın ve İshak'tan Yakub'un vâris olarak, bir kılıç bağı ile Yûsuf'un boynuna asmış olduğu gömleği, kuyuya inerken Cebrail'in gelip Yûsuf'a giydirdiği. Ve aksi takdirde suda boğulur ve ayıp yerleri açılmış olarak açığa çıkmış olurdu."*** Şeklinde olan anlatım rivayet edilmiştir ki, bu da asla ait kabiliyet ve yaratılış nuru özelliğine işarettir. İşte Hz. İbrahim'i ateşten koruyan hatta ateşin serin ve selâmet olmasına sebep olan; bu gömlek idi. Ve kardeşlerin, **"Akl-ı meâd"** (Ahiret aklı) kapısında ve geçimlilik elde edilmesi konusunda, düşünceye indirmiş olup o yöne yöneltmiş olması başlık olarak konulan ayetin ikinci kısmının mânâsıdır. Yani İblis'i kardeşlere yapmış olduğu kışkırtmanın ikinci kısmında, "Babanız, sadece size yönelmiş olduktan sonra, geçimliliğin düzenlenmesinde ve istediğiniz gibi geçimlilik vasıtasını hazırlamakta doğru kişilerden olursunuz." Bu gibi seslenme kuvvetlerinin, şeytana ait kötüyü iyi gösterme ve benliğe ait aldatmalar ile aklı kandırmalarıdır. Ve sonraki ayette, **12/12"Yarın onu bizimle gönder, gezip oynasın. Kuşkun olmasın biz onu çok korur gözetiriz."** Buyrulmuş olduğu gibi "Yarın Yûsuf'u bizimle beraber ovaya gönder, yemiş yesin ve oynasın. Korkma biz onu gözümüz gibi koruruz." Şeklinde bir takım sözler kullanmalarıyla "**Akıl"** Yakub'unu ikna etmeye çalışmışlardır. Ve daha sonraki ayette, **12/13. Dedi ki: "Onu götürmeniz beni çok çok üzer. Ve korkarım ki siz ondan habersiz bir haldeyken onu kurt yer."**diye buyrulmuş olduğu gibi, Hz. Yakub, henüz kendisini koruyabilecek yaşta olmayan sevgili oğlu Yûsuf'u götürmelerine gönlünün razı olmadığını diğer oğullarına ifade etmeye çalışmıştır**...**

Ayet: 14. Dediler ki: "Vallahi biz böylesine dayanışma içinde bir ekipken onu kurt yerse, o takdirde biz hüsrana gömülmüş kişiler oluruz."
Yûsuf'un kardeşleri babalarını ikna etmek için fazlaca dil dökmüş olmalarının neticesinde babalarından izin koparıp, Yûsuf'u beraberlerinde götürdüler ve sonrasında gelişen olaylar hakkında sonraki ayetlerde şu ifadeler yer almıştır**...**

Ayet: 15. "Onu götürüp kuyunun dibine koymaya karar verdiklerinde biz de ona şöyle vahyettik: Andolsun ki sen onlara, şu yaptıklarını hiç fakında olmayacakları bir sırada haber vereceksin.

Ayet: 16-17. Yatsı vakti, babalarına geldiler, ağlıyorlardı." – "Ey babamız, dediler, gittik yarışıyorduk; Yûsuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık, kurt onu yemiş. Şimdi biz doğru da söylesek sen bize inanmayacaksın."

Ayet: 18. Yûsuf'un gömleği üstüne sahte bir kan çalmışlardı, getirdiler. Babaları dedi ki: "İş söylediğiniz gibi değil. Nefisleriniz sizi aldatıp bir aldatıp bir işe itmiş. Artık bana düşen, güzelce sabretmek. Anlattıklarınıza karşı yalnız Müsteân olan Allah'tan yardım istenir."
Yûsuf'u kurt yemediği halde, yedi demiş olmalarıyla kardeşlerin, kurda iftira etmeleri: Kızgınlığa ait kuvvetler açığa çıkmış olduğu vakit; kalbi kendisine özel işlerinden tamamıyla örter. Kızgınlık kuvvetlerinin halinden belli olan, kızgınlık kuvvetlerinin kalbe daha zararlı ve kalbin işini iptal etme ve onu perdeli yapmış olmakta daha kuvvetli olmasıdır ki yenilmenin manası budur. Hâlbuki aşırılığa ait kuvvetler ve duygular olan diğer kuvvetler, kalbi öldürmekte ve paralamakta daha şiddetli ve işin aslında kalbe daha zarar verici ve aşağı yöne çeken ve akla ait idare etme ve emirler ve şeriatın yasakladığı şeyleri kabul etmekten çekinmede daha şiddetlidir. İşte hakikatte mesele bunun tersine olmakla beraber, bu eserin kızgınlık kuvvetlerinin meydana gelişi, gömleğin üzerine sürülen yalancı kan demektir. Yûsuf'un ayrılığında Yakub'un gözlerinin beyazlanması, kalp Yûsuf'u, huylar kuyusunun dibinde iken Akla ait nurun darlığından ve gönül görüşünün yorgunluğundan ibarettir**...**

Ayet: 19-20. Bir yolcu kafilesi gelmişti. Sucularını gönderdiler. O da kovasını sarkıttı. O "Müjde! Bu bir oğlan!" Diye haykırdı. Ticaret maksadıyla onu sakladılar. Allah ne yaptıklarını çok iyi biliyordu. Onu basit bir karşılıkla, birkaç paraya sattılar. Ona fazla rağbet gösterenler değillerdi.
Bu iki ayette ifade edildiği üzere, Yûsufu'n atılmış olduğu kuyuya doğru gelmekte olan yolcu kervanının yöneticisi suculara ihtiyaç olan suyu çekmeleri için göndermiş oldu. Sucu kovasını sarkıttığında Yûsuf, sarkıtılan kovaya tutunup suyla beraber yukarı çıkınca sucu büyük bir sevinç içinde "Müjde! Bu bir oğlan" diye bağırdı. Yûsuf'u kuyudan çıkaran bazı gezginci düşünce kuvvetleridir. Ve çıkarmış olduğu çocuğu kervandan sorumlu kişiye götürdü ve kervancılar onu sermaye yapmak maksadıyla sakladılar. Yûsuf'un kardeşleri gelip, "Bu çocuk bizim kölemizdir." Dediler ve kendilerinden bu çocuğu satmaları istendiğinde küçük bir bedel karşılığında Yûsuf'u satmış oldular. Yûsuf hakında takınmış oldukları tavır ile dünya malına değer vermeyen zahidlerden olmuşlardı**...**

Ayet: 21. Onu satın alan Mısırlı, karısına şöyle dedi: "Ona iyi bak, kendisine güzel bir yer hazırla. Bize yararı dokunabilir. Belki de evlat ediniriz onu." İşte bu şekilde biz Yûsuf'a yeryüzünde imkân verip o toprağa yerleştirdik ki, ona olayların/ haberlerin yorumunu öğretelim. Allah, kendi emrine Gâlip'tir/kendi emrine hükmeder. Ama insanların çokları bilmiyorlar.
Hz. Yûsuf'u satın alanlar vakit kaybetmeden hemen kuyu başından ayrılıp Mısır'a ulaşmak için yola koyuldular ve Mısır'a varmış olduklarında Yûsuf'u esir pazarında halkın ileri gelen bir Mısırlıya sattılar. Yûsuf'u satın alan zengin kişi, ayette söylendiği gibi karısına çocuğu teslim edip dedi ki: "Ona iyi bak, yiyecek ve rahat etmesini sağla, onun bize faydalı olmasını umuyorum belki de onu evlat ediniriz." İşte böylece yeryüzünde biz Yûsuf'a güç verdik ve kuvvetlendirdik. **Yûsuf'un ileri gelen Mısırlıya satılması:** Düşünceye ait kuvvetin ruha yakınlığı ve ruh nuru ile aydınlanması zamanında kendisine gelmiş olan ve ruhtan sıyrılıp akan marifetlere ait manalar sebebiyle bu kuvvetin, temiz kalp ükesi şehrinden olan **"Ruh"** azizine (ileri gelen kişiye) teslim etmeleridir. Çünkü düşünceye ait kuvvet bedenle ilgilidir, kalp ise beden ile ilgisi olmadığından düşünce kuvveti kalp makamına ulaşamaz. Ancak açığa çıkma makamında, yani: Kalbin

benlik tarafına gelen yönünde, kalbin halleri olan perdeleri ile giyinmiş oldukları zaman ulaşmış olabilir. Fakat gönül makamında ve kalbin soyunmuş olması veya **"Sır"** ismi vermiş oldukları **"Ruh"** makamına ulaştığı zaman düşünen kuvvet kalbi ruh ileri geleninin yanında terk ve ona teslim eder ve yakınlığı sebebiyle kendisinde meydana gelmiş olan evvelce anılan manalardır. Kendilik sıkıntıları ile kalpten ayrılmış olur. Mısırlı Aziz ***"Ona iyi bak"*** sözüyle, Yûsuf'u ismi Zeliha olan eşine emanet etti. Aziz'in karısı, ruh nuru ile aydınlanıp, ruhun eseri kendisine erişen, fakat Nur'da kuvvetlenmemiş ve **"Nefs-i mutmaine"** derecesine ermiş olmayan bir **"Nefs-i levvame"** olan eş durumundadır. Yüce Allah'ın, Yûsuf'u yeryüzünde güç sahibi yapması, temiz etme ve ruh nuru ile aydınlandıktan sonra benlik ve kuvvetine karşı durup dayanması üzerine yüce Allah'ın kalbe kudret vermesidir. Ve kabiliyetinde pasif durumda olan olgunluğunu işlerliğe çıkarmak için bedene ait aletleri, olgunluğu (kemalat'ı) elde etmede kullanması ve sevgilerden el çekme ile siyaset (idarecilik) yapması için kalbi, beden yeri üzerine sataştırmış olmasıdır. Nitekim yüce Allah, ayette **"Ona olayların/ haberlerin yorumunu öğretelim."** Diye buyurduğu yani, var olan âlem ve bozuklukta geçerli olmakta olan olayların te'vilini ona bildirmek için iş bu kurtarma ve güç vermeyi Yûsuf'a yapmış olduk. Ve yine ayette **"Allah kendi emrine Gâlib'tir/kendi emrine hükmeder."** Buyrulmuştur. Yüce Allah, Yûsuf'un var olan kabiliyetinin gerektirmiş olduğu makamına, yani yiğitlik çağı olgunluğunun amacına ulaştırmak ve Yûsuf'a İlim ve hikmeti vermek için sağlamlaştırma ve uygunlaştırma ve yardımı ile işi üzerine galiptir. Ki sonraki ayette, **12/22. Yûsuf gerekli olgunluğa ulaşınca ona hükmetme yeteneği ve ilim verdik. Güzel düşünüp güzel davrananları biz işte böyle ödüllendiririz.** Buyrulmuştur. **"Yiğitlik"** yaratılış perdelerinden soyunmuşluk ile yaratılış şerefine ulaşmışlığın sonudur ki, ona **"Mertlik"** makamı denilir. Fakat insanların çoğu bu konuda işlerin Allah'ın kudretinde olduğunu bilmeyip, çok çalışma, İlimde güç sahibi ve terbiyesine nispet ederler. Ve bilmezler ki, çalışma ve İlimde güç sahibi olma, terbiye ve zorluklar da Allah'ındır. Bu sebepten sebepleri de bütünüyle çıkarmış olmayıp ayette söylenen **"Güzel düşünüp güzel davrananları biz işte böyle ödüllendiririz."** Denilmiş olması gereğince, istek, irade, İlim gücü ve sevgilerden el çekme ile ihsan edilmede hak sahibi olanlara biz, karşılıklarını böylece veririz diye buyrulmuştur**...**

Ayet: 23. Yûsuf'un evinde kaldığı kadın, onun nefsinden gönlünü tatmin etmek istedi. Kapıları kilitledi, "Hadi gel" dedi. Yûsuf: "Allah'a sığınırım, Rabbim beni güzel bir barınağa kavuşturmuştur. Zalimler iflah etmez." Dedi.

Hz. Yûsuf, yeni bir yaşayış hali içinde büyüyüp geliştiği evde, Aziz'in eşi olan Züleyha, Yûsuf'u pak olan benliğinden ve yaratılışının soyluluğundan çıkarıp, çiftleşme olayına davet ve bu konuda yapılacak olan can sıkıcı mertebenin üzerinde zorladı ve ısrar etti. Ve düzenlemiş olduğu bu tuzağı abartarak bütün kapıları kapatarak yapılmasını istediği iş için ***"Hadi gel"*** dedi. Yûsuf; soyluluk, nübüvvet (peygamberlik) yaratılış ve temizlik gerekliliği ile ayette söylendiği gibi: "Ben bu kötülükten Allah'a sığınırım. Gerçek o ki, çeşitli lütuf ve cömertlikle bana ihsanda bulunmuş olan sahibime ben nasıl kötülük yağarım. İhsan karşılında kötülük yapan zalimler gerçekten de bereket ve kurtuluş bulamazlar." Demiş oldu**...**

Ayet:24. Andolsun kadın onu arzulamıştı. Eğer Rabbinin gerçeğe dikkat çeken delilini görmeseydi, o da onu arzulamıştı. Biz böylece ondan, kötülüğü ve fuhşu uzak tutuyorduk. Çünkü o, bizim samimi/seçkin kullarımızdandı.

Gerçek o ki, o evin kadını, Yûsuf'u kendi isteği üzere elde etme niyeti ve amacı ile Yûsuf'a şiddetli bir ilgi gösterdi. Yûsuf da insan olma gerekliliği ile kadına eğilim gösterdi. Eğer Allah'ın İlham etmiş olmasıyla Yûsuf, oluşacak olan zinanın, iyilik edenin ihsanına karşı kötülükle karşılık vermenin çok çirkin bir iş olduğuna dair Rabbinin gerçeği gösteren delilini görmeseydi, aşırılık (şehvet) kuvveti ateşinin taşkınlığı ile elbette insanlık değerini yok etmiş olurdu. Arzu etmiş olmasına rağmen Rabbinin şahitlik delilini görünce, kendisinden istenilene rıza göstermeyip çekinmiş oldu. İhsana karşı kötülüğü, günahsızlık ve temizlik karşılığında zinayı, Yûsuf'tan uzaklaştırma ve engellemek için böyle yaptık. Ve ona İlham ettik. Çünkü Yûsuf bizim insanlık kirinden ve şehvet (aşırılık) anından çok temiz yaptığımız kullarımızdandır**...**

Ayet: 25. İkisi birden kapıya koştular. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında kadının beyi ile yüzyüze geldiler. Kadın seslendi: "Senin ailene kötülük düşünenin cezası nedir; hapsedilmek mi, acıklı bir işkence mi?"

Yûsuf'a, haramdan sakınma hali galip olduktan sonra, ayette söylendiği gibi, günah işlemiş olmaktan kaçmaya başlayıp eden dışarı çıkmayı amacı ile Züleyha ise, Yûsuf'u gitmekten engellemiş olmak isteği ile ikisi de kapıya koşarken, kadın engelleme isteği ile Yûsuf'un arkasından gömleğini tutup kendine çekti ve

gömlek yırtıldı. Yûsuf kapıyı açtığında ikisi birden kapıdan fırlamış oldu ve kapının önüne gelmiş olan efendisine, yani kadının kocasıyla karşı karşıya kalmış oldular.
İmdi: Züleyha'nın, Yûsuf'u çiftleşmeye davet etmesi ve kapıları, Yûsuf'un gitmemesi için kapatmış olması**:** Nefs-i levvame hali ile açığa çıkmış olmasına işarettir. Çünkü ruh makamında renklenme, kalbin varlığı ile olduğu gibi, kalp makamında renklenme de benliğin meydana gelmesi. Ve çirkini güzel gösterip aldatmak ile kalbi benliğine çekmesi ve kalp üzerini kaplamış olması, hal ve lezzetlerini süslü göstermesi ve örtücü olan halleri ile nur deliklerini ve düşünce yollarını kapatması sebebiyle, kalbin ruha doğru çıkılacak kapılarını, yollarını kapamasıyla olur. Yusuf'un kadına yakınlık duyması**:** Dikkatlilik ve dosdoğruluk olmadığından kalbin benliğe eğilim göstermesidir. Yûsuf'un, Rabbinin uyarıcı ve yol gösterici delilini görmesi**:** Kalbin, bakışı akıl ve gönül görüşü nuru ile bu renklenmeyi kavramış olmasıdır. Ki, rivayet edilen hikâyede Yûsuf'a babası o an görünerek oğlunu zina etmiş olmaktan engelledi. Veya bir ses gelip onu uyarıp engellemiş oldu. Veya Yakub'un eliyle Yûsuf'un boynuna vurularak şehveti parmaklarından çıkıp gitti, denilmiştir. Ki bunların tamamı, aklın şahitliği ve gönül görüşü nuru ve hidayetle kalbi, benliğin karşı gelmiş olmasından engellemesine ve benlikte tesir edici olan şehvet ve karanlığının girmesini gerektiren nura ait hal ile benlikten karanlığa ait hallerini yok edici kudret ve sağlamlaştırma nurlarıyla aklın kalpte olan tesirine işarettir. Yusûf'un gömleğinin arkadan yırtılması**:** Benliğin hali ile kalpte tesir etmesi ile sebebiyle kalbin, güzel ahlâk ve iyi işler yönünden olan nura ait hal elbisesinin, benlik tarafından yırtılmış olmasına işarettir. Çünkü bu hal, kalbin, göğüs ismi verilmiş olan benlik tarafına bakan yönüyle elde edilmiş bir haldir. Bu da çaresiz olan kalbin arkasıdır. Ayette geçen, **"Kadının beyi ile yüzyüze geldiler."** Sözü kalbin akla ait kanıtın hatırlanması vasıtasıyla ruha, gelecekte olan zamanında. Ruh nurunun açığa çıkmasında ve temiz olan nurun kalbe erişmesine ve benliğin, kalbi kendi yönüne çekilmesi. Ve kalbi kaplaması ile kalbe çıkışmış olması halinde ruh nurunun benliği de kalbe uydurmuş yapıp, sonra kalp vasıtasıyla benliğe de nurun açığa çıkmasıdır. Ayetin son kısmında buyrulduğu üzere Züleyha, Yûsuf'u kocasına şikâyet yoluyla ağlayarak: "Senin ailene kötülük yapmayı niyet etmiş olan ve tecavüz etmek isteyen kişinin cezası, zindana atılmaktan veya zindandan daha ağır ve sıkıntı verici bir azap ile işkence görmüş olmasından başka nedir?" dedi**...**

Ayet: 26. Yûsuf dedi ki: "O gönlünü eğlendirmek için beni kullanmak istedi." Kadının ailesinden bir tanık da şu yolda tanıklık etti. "Eğer erkeğin gömleği önden yırtılmışsa kadın doğru söylüyor, bu durumda erkek yalancılardandır.
Yûsuf efendisine karşı "O, kendisi bana bir düzen kurmuş olup, ısrarla zina etme işine beni zorladı." Dedi. Efendi huzurunda, bu şekilde bir söz dokundurmuş olması ile kendisini savunduktan sonra, Züleyha'nın ailesinden, henüz süt emmekte olan beşikteki bir çocuk, Hakk'ın güç vermesiyle konuştu ve ayette ifade edilmiş olan şu sözlerle ***"Eğer Yûsufun gömleği ön taraftan yırtılmış ise, Züleyha doğrudur. Yûsuf, kendisini aklama konusunda yalancılardandır."*** demiş olmayla şahitlik etti**...**

Ayet: 27. Eğer erkeğin gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylemiştir. Bu durumda erkek doğru sözlülerdendir."
Ve beşikteki küçük çocuk bu ayette söylenen şu sözlerle ***"Ve eğer Yûsuf'un gömleği arkadan yırtılmış ise, Züleyha, günahsızlık ve suçsuzluk davasında yalan söylemiş demektir. Yûsuf iddia ettiği suçsuzluk ve temizlikte doğru söyleyenlerden olacaktır."*** Şahitliğini tamamlamıştır. Ve sonraki ayette, **12/28. Gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce şöyle konuştu: "Bu sizin tuzaklarınızdandır. Sizin tuzaklarınız gerçekten çok yamandır."** diye buyrulmuştur. Ne zaman ki aziz, Yûsuf'un gömleğinin arka tarafından yırtılmış olduğunu görünce ***"Gerçek o ki, o sizin hilenizdendir. Sizin hileniz, şeytanın hilesinden büyüktür."*** dedi**...**

Ayet: 29. "Yûsuf, sakın bundan bahsetme. Kadın, sen de günahının affını dile. Sen, gerçekten günahkârlardan oldun."
Ayette ifade edildiği üzere, ev sahibi aziz'in katında Yûsuf'un suçsuz ve temiz olduğu açıkça belli olmasına rağmen, halk tarafından işitilecek olan rezaletin sebebi eşi olduğunun anlaşılmasından korktuğu için, meydana gelmiş çirkinliğin örtülmesi ve gizlenmesine işaret etme niyetiyle, ayette ifade edilen "Ey Yûsuf! Sen bu olayı kendinden başkasına anlatma niyetinden vazgeç ve sorulduğunda susmayı tercih et. Ey Züleyha! Sen de işlemiş olduğun günahından tövbe et ve bağışlanma dile. Gerçek o ki, sen günahı ve kötü olanı yapmayı niyet edenlerden oldun." Sözler doğrultusunda olan bir konuşma yapmış oldu. Züleyha'nın daha evvel sözü edilen ayette ifade edilen, **12/25. Senin ailene kötülük düşünenin cezası nedir; hapsedilmek mi, acıklı bir işkence mi?"** Sözlerini söylemiş olmasıyla, benliğin kendi eksikliklerini akla dayanan işler görüntülerinde kötüyü iyi olarak gösterme. Ve kadınların erkeklere karşı fikir vermeleri gibi

bozgunculuk tavırlarının, akıl için istenilmesi ve uygun hale getirilmesi gerekli olan akla ait işlere benzeyecek derecede yüz çevirmesini süslemiş olması ve aklın anılmış olan niyetlerde benliğe karşı gelir gibi görünmesi, aslında benliğe kötülük istemiş olmasıdır. Kalbin yücelik yönüne eğilim göstermesi; benliğin kabul ediciliğini ve davasını yalanlamış olmasıdır. Ve "Züleyha'nın ailesinden olan o, küçük şahit; amcasının oğlu idi." Denilmiş olmasına göre: İşler ve ahlâk yönünden oluşmuş olan bozgunculuğun, ancak benlik tarafından ve benliğin kaplayıcılığından olduğu bilinen düşüncedir. Çünkü eğer bozukluk, kalpten ve kalbin benliğe eğiliminden olmuş olsa idi; yalnız işlerde olmayıp inanç ve anlayış ve gidişte de olurdu. O küçük şahit teyzesinin oğlu idi denilmesine göre: Göğüs yönünden, kalbi çekmek, bedenin uygunluğuna ve beden yerinde işleyerek yapılacak olanlara başlamış olan benlikteki aşağılık eğilime kılavuzluk eden, cisim ile ilgili huylardır. Gelip çatma ve bozukluğun, temizlik ve gidişte olmayıp işlerde olmuş olduğuna, bunun da ancak benlik ile ilgili davet edici tarafından olacağına evvelki ayetteki sözlerin manasıdır, ruhun hidayet nuru ile haberli, bilgili olmasına ise başlık olarak verilen ayetin ilk kısmındaki sözlerinin manasıdır. Ve bu ayetin ilk kısmındaki sözü; Ruh nurunun, kalp üzerinde doğmuş olmasına. Ve kalbi, benlik yönünden çevirip, benliğin işlerinden yüz çevirmesi ile emreden ve başka bir defa daha olabilecek eğilimi olmaması için kalbi hatırlatan ilham nuru ve unutmama ruhu sebebiyle, bu gelen ve unutmamanın nurlanması ve Berraklaşması ile benlikte tesir ediciliği ile kalbin ruh tarafına çekilmesine işarettir. Çünkü benliğin, kalpten kendisine çevrilmiş olan ruh nuru ile aydınlanması, kendisi ile kalbe galip olduğu karanlık hallerden benliğin bağışlanmak istemesidir.
İmdi: Kalp, ruha kavuşması ve nuruyla aydınlanmış olmasından ibaret olan bu dereceye erişmiş olup ve benlik, kalp nuru ışığı ile aydınlanarak, bulanıklıktan berraklığa ulaşmış olunca. O Nefs-i emmare (emredici benlik) olması zamanında olduğu gibi kalbi benliğe çekme ve doğal lezzetleri elde etmede kullanma ile ihtiyacını gidermek. Ve kalbi, benliğin halleriyle şekillendirme, işler ve lezzetinde benliğe ortak olması için makam ve mertebesinden, kendi mertebesine düşürmek değil, belki kalbin nuru ile nurlanmak ve halleriyle şekillenmek ve kalbe yanaşmak ve makamına ulaşmak için o kalbe âşık olur. Ve o değer üzere benliğin bütün kuvvetleri tesir görmüş olur. Hatta kuvvetlerin tesiriyle, doğal kuvvetler bile tesir görmüş olur. İşte sonraki ayette, **12/30. Şehirde bazı kadınlar şöyle konuştular: "Aziz'in karısı genç uşağının nefsinden gönlünü eğlendirmek istemiş. Aşktan yüreğinin zarı delinmiş. Öyle anlıyoruz ki, kadın tam bir çılgınlığa düşmüş."**diye ifade edilen sözler ve benzerleri ile Züleyha'nın dedikodusunu yapmışlardır**...**

Ayet: 31. Kadın onların oyunlarını işitince, onlara haber gönderdi. Kendilerine, yaslanarak yiyebilecekleri bir sofra hazırladı ve her birine bir bıçak verdi. Yûsuf'a: "Karşılarına çık." Dedi. Nihayet Yûsuf'u görünce onu öylesine yücelttiler ki, kendilerinin ellerini kestiler. Şöyle dediler: "Aman Allah'ım! Bu bir insan değil; asil bir melek bu!"
Ayette söylendiği gibi Züleyha, ileri gelen kadınların kendisi hakkında dedikodu yaptıklarını işittiğinde onlara haber gönderip ziyafete davet etti. Ve kendilerine mükemmel bir sofra ve üzerinde rahatça uzanacakları koltuklar hazırladı. Ve yiyecekleri elma ve armutları soymaları için her birine keskin bir bıçak verdi ve esnada evvelce hazırlamış olduğu Yûsuf'a ***"Bunların yanına git"*** dedi. Kadınlar, karşılarında Yûsuf'u görünce, şaşkınlık içine dalarak ***"Allahü ekber"*** diye çığlık attılar ve Yûsuf'un güzelliğini seyretmeye daldıklarına, meyve soymak yerine ellerini kesmeye başladıklarının farkında bile olmadılar. Ve ***"Biz, Allah'ı eksik yaratıcılıktan ayrı tutarız ki, bu bir insan değildir. Gördüğümüz suret, olsa olsa ancak çok güzel ve asil bir melektir. Çamurdan yapılmış insan değil, belki ruha ait resimlendirilmiş olan bir görüntüdür."*** Dediler**...**

Ayet: 32. Kadın dedi ki: "İşte budur o, hakkında beni kınadığınız. Vallahi, ben onunla gönlümü eğlendirmek istedim de o masum bir tavırla bundan çekindi. Ama, eğer kendisine emrettiğimi yapmazsa yemin ediyorum hapse tıkılacak ve horlananlardan olacaktır."
İmdi: Kalp, nura ait halleri ve yaratılmışlığında olan zatına ait duygu ve ruhunun karışık ve katışık olmayan yükselme. Ve duracak olduğu yere ermişliği elde etme hali ile ne zaman benliği kaplamış olursa, kalp benliği ve benlik de bedeni kendisine uydurmuş olduğu için bedene ait bütün kuvvetler kalbin nuru ile nurlanır. Ve beden kuvvetleri, kendiişleri ile uğraşamaz olur ve hayrete dalmış olduğundan gıda alma işinden uzak kalır. Ve lezzetlenme, hiddetlenme, düşünme işlerinin neticesini beden aletleri, organları olan bıçaklarından unutmuş olarak, bir şeyi meydana getirme aleti yapmış olduğu gücünü kesip yaralamış olur. Ve bencilliğin misafirlikte kendilerine hazırladığı beden organları olan kütükleri, yerlerinde şaşkınlık içinde kalmışlardır. İşte ayette söylenen ***"Nihayet Yûsuf'u görünce onu öylesine yücelttiler ki, kendilerinin ellerini kestiler."*** Sözlerinin anlamı anlatılmış olanlardır. Züleyha'nın ***"Karşılarına çık"***

sözünün manası: Benliğin davranışı ile, kalp nuru ile kızmış olmasını istemiş olmasıdır. Ve benliğe aydınlanma kabiliyetinin meydana gelmesiyle, kendisine kalp nurunun doğuşunu benliğin gerektirmiş olmasıdır.
İmdi: Benlik, kalbin davranış sırasında dizildiği ve süluk, yani Hak yoluna giriş kararlılığında kalbe çekişmesinin azaldığı ve kalbin baş eğmiş olmaya alıştığı vakit, halvette içeri girme ile, sevgilerden el çekme vakti gelip çatmış olur. Çünkü bu değer üzere; kalp ilgiler ve engellerden soyunmuş ve yozlaşmanın ortadan kalkmış olmasıyla amacını bir tarafa koymuştur. Çünkü bazen benlik, bazen de ruh yönüne çekilmiş olması sebebiyle, karar verememe hali ile Hak yoluna girmiş olmak mümkün olamaz ve halvetin şartı olan topluluğun yok olmasından, halvet de gerçekleşmiş olamaz. Ve bu sevgilerden el çekmek, farz olmayan ibadette bulunmak ile nafile ibadet olan benliğin sevgilerden el çekmesi değildir. Çünkü arzuların çekilmişliği, halvete muhtaç değildir. Belki karşı gelmiş olma işinin terk edilmesine ve nimetlerden çekinme çeşitliliği ve ibadetlerden olan karşı gelmeler ile benliğin kırılma ve kahrına çalışma ve devamlı olan kararlılığa ihtiyaç vardır. Kalbin sevgilerden el çekmesi ise: Ancak şühud ve beka isteğinde ve yok olma yoluna girmiş olduğunda kalbin hali ilimler, olgunluk ve hakikatlerin açığa çıkıp görülmüşlüğünde gezinmesi iledir. Bu da, benliğin kalbi kaplamış olmasından kurtulup, günahsızlığından sonradır. Nitekim benlik ayette ifade edildiği gibi, "Ben onunla gönlümü eğlendirmek istedim o masum bir tavırla bundan çekindi." Demiştir. Yani benliğinden günahsızlığı istemiş oldu ve günahsızlığı fazlalaşmış oldu. Ayetin devamında, ***"Eğer benim ona emrettiğimi yapmazsa, kararımı*** **yerine** ***getirmez ise halvet ve lezzetten kesilme ile duyguları kavramaktan, arzu ve rahattan ve beden lezzetlerinden elbette engellenmiş olunacaktır."*** Ve ayetin son cümlesinde, ***"Yemin ediyorum hapse atılacak ve horlananlardan olacaktır***." Yani, bizim katımızda asaleti ve yüceliği kalmamış olacağından ve ondan ayrıldığımız ve onun da bedendeki yardımcı ve hizmetçisinden idareciliğinden ayrılmış olacağından elbette alçaltılmış olanlardan olacaktır. Ovada, ibadet yapar olduğu zamanında Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize, halvet sevdirildiği gibi, Hz. Yûsuf'a da halvet sevdirilmiş olduğunda sonraki ayette, **12/33"Yûsuf dedi: "Rabbim! Zindan benim için bunların beni çağırdığı şeyden daha sevimlidir. Eğer onların oyununu benden uzak tutmazsan onlara meyleder de cahillerden olurum."** Diye buyrulmuştur. Hz. Yûsuf, onların beni davet ettikleri diyerek; kendisine düzenlenen hilelerin engellenmesini Rabbinden istemiş oldu. Çünkü aşağı yöne eğilim gösterme ve kalbi de o yöne çekilme ve kalbi, bencillik derecesine düşürmek için içten gelen duygulara kışkırtan ve hiç kaybolmayacak bir şekilde olabilmek benliğin huylarında var olandır. Hâlbuki kalp nuruyla, benliğin aydınlanması ve kalbe boyun eğiciliği devam etmeyen ve sonradan olan bir emirdir. Kalp ise; devamlı olarak işlerinde benliğe yardım eder. Çünkü kalp, iki huylu (iyi ve kötü) ve ikiyüzlüdür. Bir yüzüyle ruha, diğer yüzüyle benliğe çeker. Veya bir yüzüyle ruha, diğer yüzüyle benliğe eğilim gösterip ilgi duyar. Bundan dolayı: Eğer yücelik yönünün galip olması ve ileri gelen melekler âlemi nurlarının yardımı sebebiyle, yüce Allah'ın kalbi koruması olmasa, o kalp cahillikte kalmasıyla benliğe eğilim göstermekten başka yapacak bir şey'i yoktur. Ki Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***Ey Allah'ım! Benim kalbimi dinin üzere sabit kıl."*** Buyurmuştur. Şerefli peygamberin bu şekilde dua ettiğinde, ***"Sen vahye mazhar olmuş bir peygamber iken böyle mi demektesin?"*** diye sorulması üzerine, ***"Beni Allahtan başka güvenlikte yapacak bir şey var mıdır ki, kalp ovada olan bir tüy gibidir. Rüzgârlar, onu istediği gibi çevirir."*** Diye cevap vermiştir. İşte bu dua, sürekli olarak kalbe gerekli olan, kalbin fakirlik üzere olabilecek görüntüsüdür…

Ayet: 34. Rabbi onun duasını kabul etti de kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Her şeyi duyar O, her şeyi bilir.
Ayette ifade edilmiş olduğu gibi Rabbi, Yûsuf'un duasını etti, yani Yûsuf'u yüce kuvvet ile sağlamlaştırma ve Allah'a ait bırakış ile destekleyerek, yüzünü pislik tarafından temizlik tarafına döndürme ve bu şekilde kadınların hilelerini ondan uzaklaştırmış oldu. Gerçek o ki, yüce Allah, **"Sır"** makamında kalbin yakarışını işitici, Allah'a ihtiyacı zamanında kalbe karşı yapılması lâyık olan şeyi bilicidir. Sonraki ayette, **12/35. Bunca delili gördükten sonra bile Yûsuf'u bir süreye kadar zindana tıkmaları kararı onlara egemen oldu.** Buyrulmuştur. Yani, Yûsuf'un, günahsızlık ve temize çıkma işaretlerini görmüş olmalarından sonra Aziz'e ve kadınlara üzerinde birleşecekleri parlak bir görüş açığa çıkmış oldu. Ki, o da bir zamana kadar Yûsuf'u zindana atmaları üzerinde idi. Yani, ruh azizine ve benlik ve kuvvetler kadınlarına ve ruhun akıl, düşünce ve diğer taraftarlarına, tamamının üzerinde söz birliği ettikleri görüş açığa çıkmış oldu. O görüş, Yûsuf'u kendisine daha sevimli gelmiş olan zindan halvetine her halde terk edeceklerdi. Ruh, şühudu nuruyla kalbi, kahr ve kullanıcılıktan ve halinden engellemek, benlik ve diğer kuvvetler, kalbin günahsızlığı ve doğruluk, gidiş işaretlerini ve nuruyla benliğe galip olması. Ve Allah'a karşı olan fakirliğinde katkısızlığını

görmüş olduklarından dolayı kalbi kendilerine çekmek istemelerinden çekinmiş oldukları, kuruntu, kalbin dinde güvende olması. Ve Hak ile Hakk'a sığınması zamanında nurundan bozulması ve gölgesinden kaçmış olması olmadan hidayet nuru ile aydınlandığı, düşüncede saltanatın halvette meydana gelir olduğu için hepsi birden kalbi zindan halvetine terk etmeye karar verdiler**...**

Ayet: 36. Onunla birlikte zindana iki genç daha girmişti. Bir tanesi dedi ki: "Rüyada gördüm, şarap sıkıyordum." Öteki de şöyle dedi: "Bende gördüm ki, başımın üstünde ekmek taşıyorum, kuşlar ondan yiyor. Bunun yorumunu bize bildir. Biz senin, güzel düşünüp güzel davrananlardan olduğun kanısındayız."
Yûsuf'un zindana atılması sırasında, birlikte olan iki delikanlı da zindana atılmış oldular ve içerde tanışıp kaynaşmalarından bir müddet sonra ayette ifade edildiği gibi bu iki arkadaş görüp tesirleşmiş oldukları rüyalarını sırasıyla Yûsuf'a anlatıp yorum yapmasını istediler**...**

Ayet: 37. Yûsuf dedi ki: "Rızıkla nacağınız herhangi bir yemek size gelmeden önce onun yorumunu ikinize mutlaka bildiririm. Bu, Rabbimin bana öğrettiği şeylerdendir. Ben, Allah'a inanmayan ve âhireti de tamamen inkâr eden bir toplumun dinini terk ettim."
Hz. Yûsuf, zindan arkadaşlarına görmüş oldukları rüyalarını en kısa zaman içinde yorumlayacağının sözünü vermiş oldu. Ve dedi: izin rüyanızı yorma ve yiyeceğinizi te'vil etmem, Rabbimin bana öğretmiş olduğu ilimlerdendir. Gönül görüşümden perde ve gözümden örtü kalktıktan sonra ben, Allah'a iman etmeyen ve bu meydana getirilme yerinde yapılmakta olan işlerin karşılığının verilmesi için hazırlanmış olan âhirette meydana gelecek olmasına iman etmeyip, âhireti inkâr eden ve kâfir (Hakk'ı tanımayan- gerçeği örtmüş) olan bir toplumun dinini (milletini) terk ettim**...**

Ayet: 38. "Ve atalarım İbrahim'in İshak'ın Yakub'un milletine uydum. Bizim herhangi bir şeyi Allah'a ortak tutmamız söz konusu olamaz işte bu, Allah'ın bize ve diğer insanlara bir lütfudur. Ama insanların çokları şükretmiyorlar."
Ve ben, Hakk'a varma olan tevhit yoluna girmiş olmakta, atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un milletine (dinine) uymuş oldum. Biz, yani peygamberler topluluğuna ve müminlere kendine ait vücudu (varlığı) olmayan bir şeyi yüce Allah'a ortak yapmak doğru ve geçerli olamaz. Ayette ifade edilmek istenen bu anlayış gerçek varlığı şühud etme yönündendir. Ve açılma Allah'ın bize ve insanlara fazilet ihsanındandır.
Fakat insanların çoğu yüce Allah'ın nimetlerine ve nimetlerin en büyüğü olan tevhit şühuduna şükretmezler.
İmdi: Yûsuf ile beraber zindana giren iki kişinin birincisi: Kalbe gerekli olan ruha ait sevgi mertliğidir ki, **"Melik"** olan padişah'ın huzurunda aşk şarabı sunan şarapçıdır. İkincisi: Ruha ait hayat gibi hiçbir halde kalpten ayrılmayan benlik arzularıdır. Çünkü arzular, benliğin devamlılığı için Ruh'tan benliğe taşmış olan benliğin hayatıdır ki, bu arzular beden şehrinde rızıkları düzenleyen padişahın ekmekçisi, fırıncısı durumundadır. Bu, iki kuvvet, halvetin dışında değil, halvette; kalbe bağlanmış olurlar. Bir önceki ayette, ***"Rüyada gördüm şarap sıkıyordum."*** Sözünde, şarapçının rüyası: Hakiki Şuhut'tan gaflet etme uykusunda, kalp marifeti salkımından, aşk şarabını sıkmış olmakla sevgi kuvvetinin Hakk'a varma yolunu bulacak olmasıdır. Ayni ayette, ***"Ben de gördüm ki, başımın üstünde ekmek taşıyorum kuşlar ondan yiyor."*** Sözünde ekmekçinin rüyası: Arzuların, benliğe ait kuvvetler kuşlarının lezzet, aşırılık ve hoşnutluğun elde edilmesine bütünlük hali ile yönelmiş olmaktır. Arzuların çekmekte olduğu hoşnutlukların çekiciliğinden, kuşlara benzetilmesi, hoşnutluklar tarafına kuş gibi hızlı olarak hareket etmiş olmasından dolayıdır. Önceki ayette ise, ***"Rızıkla nacağınız herhangi bir yemek gelmeden önce onun yorumunu ikinize mutlaka bildiririm"*** sözü: Kalbin her iki kuvveti, hoşnutluğundan engellemiş olduğuna. Ancak işlerinin bir tarafa çekilip sürüklenen olacağı ve kendilerine ayakta durmayı gerektiren idarecilik ve doğrultulmak, hayırlı işe yöneltilmek, yanlışı düzeltme ve doğruyu bildirdikten sonra, hoşnutluktan engellenmiş olunmayacağına işarettir. Ve ayni ayette onlara, ***"Ben, Allah'a inanmayan ve ahreti de tamamen inkâr eden bir toplumun dinini terk ettim."*** Sözüyle: Tevhidin açığa çıkması, kalbin bu iki kuvveti, zorunlu olan İlâha ait emir ile ayakta durma ve boş olan şeyleri terk etmeye ve yönünün fark etme ve gerekli çalışmanın açığa çıkmasını teşvik etmesidir. Çünkü arzuların bir şeye özel fayda vermesi, ayrılık ve birbiri ile çekişme ve kuvvetlerin çeşitli aşırılık ve arzularına ibadet etmektir. Ve başlangıçta ve sona varmış olmadan evvel sevginin özel fayda vermesi, hoş olan hale ilgi duyma ve zat cemaline değil, hoş olan o hale kulluk etmektir. Bundan dolayı Yûsuf, ***"İnkâr eden toplumun dinini terk ettim."***sözüyle zindan arkadaşlarının ikisini de tevhide davet etmiştir. Yani, benlik halleri putlarına ve belki kalbin, kendisine ve başkalarına nispet edilen vücud ve sıfatlarına ibadet eden müşrikleri (Allah'a ortak koşanları) ve ruha ait âleminde bekadan perdeli olanları terk etmiştir. Ve başlık olarak verilen ayetin sözlerini onlara söylemiştir.

Yani ***"Ve atalarım İbrahim'in, İshak'ın Yakub'un milletine uydum. Bizim herhangi bir şeyi Allah'a ortak tutmamız söz konusu olamaz. İşte bu, Allah'ın bize ve diğer insanlara bir lütfudur. Ama insanların çokları şükretmiyorlar."*** Yani, bu tevhid bize ve diğer insanlara Allah'ın faziletindendir. Fakat insanların çoğu bu nimete şükretmezler**...**

Ayet: 39. "Ey benim zindan arkadaşlarım! Parçalara bölünüp fırkalaşmış rabler mi daha hayırlıdır, Vâhid ve Kahhâr olan Allah mı?"
Yûsuf, "Ey zindan arkadaşları! Sizin her birinizin mesela sevginin, hal ve isimler gibi arzularının, benliğe ait kuvvetler gibi dağınık biri bir emirle, diğeri başka bir emirle emreden bir diğerine ters, fakat hepsi de hiçbir şey yapamayan rableri olmak mı hayırlıdır? Yoksa Kamer suresi, **54/50"Emrimiz bir tektir, bir göz kırpma gibidir."** Buyurduğu gibi, yalnız bir emirle emreden güçlü ve kahhar, herkesi kahreden, hiçbir şeyin ona işinde engel olamayan ve durdurulamayan bir Rabbi mi olmak hayırlıdır?" diyerek sevgi ve arzuları yönlerinin ayni görüşte birleşmelerine zorlamış oldu. Çünkü kalbe sevgi duyduğu vakit, sevgiyi **"Hub"** (güzel- hoş-iyi) isminden olmayıp zata yönelmiş olan olur. Âhirette yakınlaşmış ve alışmış olduğu vakitte hoşnutluk ve aşırılığa tapmaktan ve lezzeti elde etmede ayrılıktan sevgi ve arzusu kesilir. Ve şeytan Allah'ın emirlerini yerine getirmeyle değil, Allah'ın emri ile haklar ve çaresizlik yönüyle sözü kısa kesmiş olur**...**

Ayet: 41"Ey benim zindan arkadaşlarım! Rüyanıza gelince: Bir taneniz rab edindiği kişiye şarap sunacak. Ötekiniz ise asılacak da kuşlar başından yiyecek. Hakkında fetva sorduğunuz iş, böyle hükme bağlanmıştır."
Hz. Yûsuf, "Ey zindan arkadaşlarım! Sizin biriniz rab olarak benimsediği kişiye şarap sunacaktır." Bu söz Allah'a ortak koşmaktan engelleme niyeti ile politik bir anlatım yaptıktan sonra bir pisliğin hal ve görüntüsünü belitmiş olmaktadır ki, zat sevgisini ruha iliştirmek, bulaştırmaktır. "Fakat diğer biriniz asılacak ve kuşlar başından yiyecektir." Bu sözde ikincisinin yapmış olduğu işinin nereye varmış olacağının açıklanmasıdır. Onun asılması, benliği ile işlerinden (ef'ali'nden) engellenmesi ve gerekli olandan sökülmesi ve dalmış olduğu hayallerinin kendisinde ve onunda gerekli olandan ve diğer kuvvetlerde kullanımı olamayacak derecede doğal, bitkisel kuvvetle dalında kararlaştırılmış olmasıdır ki: İşte bu da, arzuların öldürülmesidir. Ölüp asıldıktan sonra, benlik kuvvetleri olan kuşlar Allah'ın emri ile onun başından yemiş olurlar ki o da, haklar ile kalmaktır. "Hakkında verilebilecek kararı sormuş olduğunuz iş, böyle hükme bağlanmıştır." Yani, sizin işiniz bunun üzerine sabit ve durulan yer oldu. Bu da, Allah'a yakınlığı ve ulaşması ve Allah'ta yokluk ile **"Velâyet"** makamının açığa çıkması yardımıdır. Şimdi bu iki kuvvet kendilerine açıklamış oldukları işte, yerleşmiş oldukları vakit, zata ait şühud makamına ulaşmak ile **"Kalp"** Yûsuf' unun işi tamamlanmış olur. Ve halveti de bitmiş olur. Çünkü zindanda kalma süresinin uzunluğu Allah'ta yol almış olmanın süresi kadardır.
İmdi: Kalbin yokluğu tamam olduğu vakit, bu iki kuvvetin emri düzgün olur. Çünkü arzular ve benlikler ile değil, belki üstün sevgi gösterme neticesinde, Allah ile olurlar. Ve Hakk'a ait vücud ile sonsuzluğun başlamış olması ile halvet de sona ermiş olur. Fakat sonraki ayette, **12/42. Yûsuf o iki kişiden, kurtulacağını düşündüğüne şöyle dedi: "Rab edindiğin kişi yanında beni an." Ama şeytan o adama, rab edindiği kişiye hatırlatmayı unutturdu. Böylece Yûsuf yıllarca zindanda kaldı.** Buyrulmuştur. Yûsuf; zindan arkadaşına "Sahibinin yanında beni hatırlat." Dedi. Yani: ***"Üstün sevgi ve karar bulmuşluk ile benim için ruh makamında, vücud istemiş ol."*** Dedi. Çünkü üstün sevgi, aşk şarabıyla ruhu sarhoş ettiği zaman, **"Ruh"** vahdet makamına, **"Kalp"** ise ruh makamına yükselmiş olur. Ve o makamda ruha **"Hafa"** kalbe ise **"Sır"** denilir. Hâl-bu-ki o değerlendirme üzere; ruh ile kalbin mevcut ve Hak nuru ile boğulmuş oldukları için, bu yükselme yokluk değildir. Bu makamda kalmış olmaktan taşkınlık ve bencillik çıkmış olur. Bu sebepten ayette, ***"Şeytan o adama, rab edindiği kişiye hatırlatmayı unutturdu."*** Denilmiştir. Yani sonraya kalmışlık (Bakıyye) var olduğu ve Ruh makamını istemiş olduğu için, kuruntu şeytanı, kalp Yûsuf'una Hak'ta yokluk ile yüce Allah'ın anılmasını unutturdu. Eğer sonraya kalmışlık var olmasa idi, benliğinin anılmış olmasından ve vücudundan habersiz olacaktı. İşte bu makam ile olan örtünme ve sonraya kalmışlık dolayısıyla ayette, ***"Böylece Yûsuf yıllarca zindanda kaldı."*** Denilmiştir. İşaret edilmiş olan uzun süre yedi senedir. Ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Allah, kardeşim Yûsuf'a rahmet etsin. Eğer Rabbinin yanında beni hatırlat demeseydi, zindanda yedi sene kalmayacaktı."*** Buyurmuştur.
Başka mânâ: Hak tarafından perdeli, yasak edilmiş, aşağılık olan kuruntu şeytanı derecesinin yükseldiği ve sultanının kaplamış olduğu ve sarhoşluğun galip olduğu ve İlâha ait cemalde şaşkınlıkta kaldığı zamanda, yakınlaşmış olan sevgi Rasûlüne şühud huzurunda, kalp Yûsuf'unun anılmasını unutturdu. Çünkü Hak

cemaline şahit olan muhibb (seven) görmüş olduğuna hayran (şaşmış) kalmıştır. Bütün halktan, varlığının ayrıntılarından, belki kendisinden bile habersiz olup, kendini unutmuş durumdadır. Yokluğu eksiksiz ve sarhoşluğu kesilmiş oluncaya dek, cemde batmış olmaktadır. Sonra ayılma ve kendine gelmiş olma ile farkı hatırlamış olur. Sonra hakikat denizinde tamamıyla belirsiz olarak, birlik zatında suya dalma ile yok olması sona eren ve zindanda kalma zamanı bitmiş olduğunda; yüce Allah onu, kendi hayatıyla diriltmiş, zat ve sıfatından ona vücud bağışlar. Ve halvet ve Allah'ta yol almış olma ile benlik hallerinden bir kenara çekilme zamanında, benlik hallerindeki değiştirilmiş suretini zayıf öküzlerin, besili öküzleri yemiş olmaları suretiyle ve bedene ait huylar hallerinden değiştirilmiş suretini; kuru başakların yeşil başaklar üzerini kaplaması suretiyle gösterdi**...**

Ayet: 43. Kral dedi ki: "Düşümde yedi semiz inek görüyorum. Bunları yedi cılız inek yiyor. Ayrıca yedi yeşil başak, yedi de kuru başak görüyorum. Ey bendelerim! Eğer rüya tabir ediyorsanız, bu rüyam hakkında bana bir fetva verin."
Her ne kadar Arap dilinde Aziz; Melik demek ise de bu rüyayı gören hükümdar, Kıtfir denilen aziz değildi. Belki Kıtfiri Mısır'a vali tayin eden Riban İbni Velid idi. Bu açıklama üzere **"Ruh-i Kuds"** ismi verilmiş olan ruhlar meleklerinin mülkü olan **"Akl-ı Fa'l"**e (işleyen akıl) işaret edilmiştir. Çünkü yüce Allah, nübüvvetin başlangıcından başka bir şey olmayan eksiksiz yokluk zamanında velâyet ehlini, ancak Ruhul kudsün üflemesi ve vahy etmesi vasıtasıyla diriltmiş olur. Ve **"Ruh-ül- Kudüs"** kavuşma sebebiyle cemin kendisinde ayrıntılar açığa çıkmış olur. Bu sebepten Yûsuf, hükümdarın yanına girmiş olduğu vakit, hükümdar İbrani dili ile konuşmuş olduğundan, Yûsuf da ayni dil ile cevap verdi. Ve hükümdar yetmiş dil bilmekte olup, sırasıyla bütün dilleri kullanıp Yûsuf'a konuştu, Yûsuf da o dillerin tamamı ile konuşup hükümdara cevap verdiği rivayet edilmiştir**...**

Ayet: 44. Dediler ki: "Bunlar, demet demet hayallerden ibarettir. Biz, hayal ve kuruntuların yorumunu bilenler değiliz."
Rüya yorumcuları ve kâhinler (gizlilikten haber verenler) "Bu rüya, birlikte olan hayal ve Kuruntu kuvvetlerinin te'vil ve yorum yapılamayacak derecede karıştırmış olduğu aslı olmayan görüntülerdir. Ve bizler bu aslı olmayan görüntülerin te'vilini biliciler değiliz." Dediler. Rüyaya aslı olmayan görüntülerdir diyen rüya yorumcuları grubu, kuruntu ile perdeli olan akıl, düşünce ve bizzat lezzetlerden el çekme ve yarma sırrından perdeli olan kuruntu soylu kuvvetlerdir. Ki bu kuvvetler ile perdeli ve durucu olanların, lezzetlerden el çekme hallerini aslı olmayan saçma sapanlardan saymış oldukları görülüyor**...**

Ayet: 45. Zindandaki iki adamdan kurtulanı, uzun zamandan sonra eskiyi hatırladı da şöyle dedi: "Onun yorumunu size ben haber veririm. Siz beni zindana gönderin."
Ve Yûsuf'un, rabbine vardığında beni an dediği kişi, hükümdardan izin alıp rüyanın yorumunu öğrenmek için zindanda olan Yûsuf'un yanına vardı ve sonraki ayette ifade edilen, **12/46. "Yûsuf, ey özü-sözü doğru insan! Şu rüyayı yorumla bize. Yedi semiz inek var, yedi cılız inek bunları yiyor; yedi yeşil başak, bir yedi tane de kuru başak. Umarım buradan insanların yanına giderim, onlar da öğrenirler."**şeklinde olan sözleri söyledi. Eski arkadaşını güzelce dinlemiş olan Yûsuf, bir sonraki ayette ifade edilen, **12/47"Yûsuf dedi: "Alışılageldiği şekliyle yedi yıl ekin ekeceksiniz. Biçtiklerinizden yiyecek kadar az bir miktar alır, gerisini başağında bırakırsınız."** Şeklindeki sözleri demiş olmasıyla beraber rüyanın yorumuna daha sonraki ayette ifade edilen, **12/48"Bunun ardından yedi kurak yıl gelecek. Bu yıllar, saklayabileceğiniz bir miktar ekin hariç, önceden biriktirdiklerinizi yiyip tüketecek."**şekliyle yapmış olduğu açıklamalara ilave olarak daha sonraki ayette ifade edilen, **12/49"Bunun arkasından bir yıl gelecek ki, halk onda bol yağmura kavuşup rahat edecek; meyve suyu sıkıp süt sağacaklar."**şeklindeki sözleriyle rüyanın yorumunu tamamlamış olmaktadır**...**

Ayet: 50. Kral: "Bu yorumu yapanı bana getirin." Dedi. Elçi kendisine gelince, Yûsuf dedi ki: "Kralına dön de sor bakalım, o ellerini doğrayan kadınların derdi neydi? Rabbim, o kadınların hilelerini çok iyi bilmektedir."
Hükümdar kendisine şarapçısı tarafından aktarılan yorumu işitince ***"Yûsuf'u bana getirin."***emrini verdi. Yûsuf'u zindandan çıkarıp hükümdarın huzuruna getirmek için Yûsuf'un yanına giden görevliler kendisini götürmek istediklerinde, "Ben, suçsuzluğum ve günahsızlığım açığa çıkıp ilân edilmedikçe çıkmam. Ey elçi sen efendine dön, ellerini kesmiş olan kadınların hal ve görünüşlerinin ne olduğunu ve o iftiracıların bana

karşı yöneltilmiş iftira işinin hakikatini onlardan iste. Gerçek o ki, Rabbim onların bana karşı düzenlemiş oldukları hilelerini bilicidir." Deyip görevlileri geri çevirdi**...**

Ayet: 51. Kral dedi: "Yûsuf'un nefsinden murat almak istediğinizde, derdiniz ne idi?" Dediler ki: "Allah şahit, biz onun hiçbir kötülüğünü bilmiyoruz." Aziz'in karısı dedi ki: "İşte şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onunla gönül eğlendirmek istemiştim. O, özü-sözü doğru insanlardandı."
Ayette ifade edildiği gibi hükümdar, araştırma neticesinde o kadınları açığa çıkarma ile: "Ey tuzak ve hile kuran kadınlar! Yûsuf'u kendinize davet etmiş olmanızda niyetiniz neydi? Ve ondan ne gibi kötülük işareti açığa çıkmış oldu da, siz bu daveti yapma cesaretini gösterdiniz." Diye sordu. Kadınlar hükümdarın sözünü işitince hepsi birden: "Biz, Allah'ı tenzih ederiz ki, bizim davetimize sebep olabilecek en ufak bir kötülük ve çirkinliği Yûsuf'ta göremedik ve bilmiyoruz. Ancak Yûsuf'un çok güzel olması sebebiyle, ona eğilim göstermemiz dolayısıyla kendimize davet ettik. Fakat o, olgunluğu ve günahsızlığından ve huylarının temizliğinden suçsuzluğunu korudu." Dediler. Orada bulunan Aziz'in karısı Züleyha günahını itiraf etti ve : "Şimdi gerçek açığa çıkmış oldu. Ben onu kötülüğe davet etmiştim. Gerçekten de o, çok doğru bir insan olup kendisinden açığa çıkmış bütün söz ve işlerinde doğru davranış içinde olan bir kişidir." Dedi**...**

Ayet: 52. "Gerçeği söylüyorum ki, gıyabında ona hainlik etmediğimi, Allah'ın hainlerin tuzağını başarıya ulaştırmayacağını bilsin."
Hz. Yûsuf'un suçsuz olduğu ve üzerinde şüphe olmayan bir gerçeklik ile açığa çıkmış olmasından sonra: "İşte şu hakikat, Aziz'in yedi kapı kapalı iken, onun olmadığı bir anda ona hıyanet etmediğimi ve Allah'ın hıyanet edenlerin hilelerini başarıya ulaştırmayacağını ve hain olanların amaçlarına ulaşamamış olanlar olacaklarının bilmesi içindir." Dedi. Ayette söylendiği gibi yüce Allah, hıyanet edenlerin hilelerine müsaade etmeyeceğini ve hainlerin amaçlarına ulaşamayacaklarını Aziz'in bilmesi içindir. Senelerden sonra Yûsuf'u hatırlayan üstün sevgi elçisi, ancak **"Ruh-ul Kuds"** hükümdarının açığa çıkması vasıtasıyla ve vahdetten kesrete dönüş ile vücudunun farklılığını göstermesi ve vahyin inmesi ile hatırlayabilir. Yoksa yok olma hallerinde cem ayniliğinde unutan olurdu. Yok, olma halinde ne kalbin ne de başkalarının varlığını göremezdi. O halde, anlayışında şekillendirmelerle hatırlayabilir. Hatırlaması, ancak yokluğun gerçekleşmesinden sonra Hak nuruyla meydana gelmesinde olabilir. İnsanların, yağmur yağdırıldığı ve yemişler verildiği seneler, tam güvenlik ve her yönden olma zamanında kalbin benliği faydalandırması vakitleridir. Kuvvetler olan kadınların: ***"Asla biz, onun kötülüğünü bilmeyiz***." Demeleri ve Aziz'in karısının ***"Gerçek şimdi açığa çıktı."*** demesi: Benlik ve kuvvetlerinin, Hak nuru ile aydınlandıklarına ve insaf ve doğru olan halleri ile hâllenmiş olmalarına. Ve cem' den sonra fark halinde olan sevginin meydana gelmesi. Ve vahdetin nuru sebebiyle adalet alışkanlığının meydana gelmiş olmasına. Ve kalbin fazilet ve doğruluğunu kabul etmesi ve kendi günahını ve Yûsuf'un suçsuz olduğunu itiraf etmiş olması ile benliğin, olgunluk derecesinde olan güvenilirliğine işarettir. Çünkü benliğin Günahını itirafı ve emrediciliğinde yaptığı günahtan bağışlanmayı ve İlâha ait rahmet ve Rabbe ait günahsızlığa sarılması, güvenlik olgunluğunda olması sebebiyledir. Hükümdarın benliği için Yûsuf'u kurtarması**:** Eksiksiz olgunluktan sonra, kalbe ait olan mülküne halife yapmış olmasıdır. Ki, bu konuda olan anlatımlarda, Hükümdar; Yûsuf'u tahtına oturttu, tacını giydirdi, mührünü verdi, kılıcını kuşattı ve Kıtfiri görevinden uzaklaştırdı sonra Kıtfirin ölmesi üzerine karısı Züleyha'yı Yûsuf'a nikâhlamış oldu ve tahtından çekilerek halkın idaresini Yûsuf'a teslim etmiş olmasıyla halktan uzaklaşıp Rabbine ibadet etme uğraşı içinde olmuş olmayı tercih etti denilmiştir. Bunların hepsi, Hz. Davud'a yüce Allah'ın, **"Biz seni yeryüzünde halife kıldık."** demiş olduğu gibi Hakk'ın hilafet makamına işarettir. Aziz'in ölmesi**:** Vahdet şühudunda ruhun gitmesine ve kalbin ruh makamına ulaşmış olmasına işarettir. Hz. Yûsuf'un, Aziz'in karısı ile nikâh kıyması**:** Güvenliğin meydana gelmiş olmasından sonra kalbin hoşnutluk ile benliği faydalandırmasına işarettir. Çünkü nurlanmış olan şerefli benlik, hoşnutluk vasıtasıyla dosdoğruluk şartlarının korunmasına. Ve adalet kanunlarının takip edilmesi, İlim ve yapılacak işlerin asıllarının ortaya çıkarılmasıyla kuvvet bulur. Ki, **"İlim ve iş"** hikâyede, Züleyha'ın Yûsuf'tan **"Efraim ve Mişa"** isminde doğurduğu bildirilen iki oğludur ve rivayet edilmiştir ki, Yûsuf, Züleyha ile gerdeğe girmiş olduğunda ona**:** ***"Şu an içinde olduğumuz görüntü; senin istediğinden daha hayırlı değilmi?"*** dedi. Ve evvelce kendisinden daha yaşlı olan Züleyha'yı genç ve taze halde buldu. Bu da faydalandırmak ve adalete uymuş olmakla beraber güvenlikte benliğin duygu haline işarettir. Züleyha'nın genç ve taze olması**:** Ruhun devamlı olarak kutlu olmasından ve benliğe yakınlığının güvenliğinden, benliğe karışmadığına işarettir. Çünkü ruhun istemiş olduğu, ufak tefek bölümlerinin kavranılamayan bir bütünlüktür. Kalp ise böyle değildir**...**

Ayet: 53. "Nefsimi ak-pak gösteremem. Çünkü nefs, Rabbinin merhamet ettiği durumlar hariç, olanca gücüyle kötülüğü emreder. Ama Rabbim çok affedici, çok esirgeyicidir."
Hz. Yûsuf, ayette ifade edildiği gibi: "Ben, kesin olarak gafletlerden ve aşırılık kuvvetlerinin gerektirdiği bütün çirkin düşüncelerden kendimi uzak tutmaya çalışırım. Çünkü insanın yaratılışında bulunmakta olan bencillik, eğer kendi haline bırakılacak olunursa, doğal olarak bozukluğa eğilim gösterici olmasıyla, kötülüğü emredicidir. Ancak Rabbim, rahmetinden son derece olan olgunlukla, benliğimi taşkınlıktan korumuş olursa o zaman bu olumsuzlukların dışında tutulmuş olur. Gerçek o ki, suçsuzluk ve belalar ile beni terbiye eden Rabbim, benden açığa çıkmış olan benliğe ait düşünceleri örtücü, faziletleriyle bana rahmet edicidir**...**

Ayet: 54. Kral dedi ki: "Onu bana getirin, kendime özel dost edineyim." Yûsuf'la konuşunca da şöyle dedi: "Artık bugün yanımızda mevkii olan, güvenilir bir dostsun."
Hüküm sahibi Kral, Yûsuf'un görevli kişiyle aktarmış olduğu sözlerini iyice gözden geçirdikten sonra, emanet ve haklara karşı olan davranışlarını, doğru düşünce sahibi ve doğruluğu üzere hareket halini araştırdığında gönlü kanaat etmiş ve Yûsuf'un konuştuklarına dayanarak onu hemen görme isteği ile ***"Onu çabuk bana getirin. Benim onunla oturabileceğim ve onu kendim için özel ve temiz bir dost edineceğim."*** Dedi. Zindandan çıkarılan Yûsuf, hükümdarın huzuruna gelip konuşunca, hükümdarın ona karşı sevgisi çoğaldı ve ***"Sen bizim katımızda güç ve yüksek bir mertebe sahibisin, son derece güvenilir dostsun ve istediğin gibi memleketimizde idarecilik yapma hakkına sahipsin."*** Dedi**...**

Ayet: 55. Yusuf dedi ki: "Beni ülke hazinelerine bakan yap. Ben iyi bir koruyucuyum; bilgiliyim."
Hz. Yûsuf, hükümdarın tutumunu izlediğinde, memleket işlerinde bir işi yüklenmiş olmaktan kurtuluş olmadığını anlamıştır. Ve rastlantı gereğince o sırada Yûsuf'un efendisi Kıtfir de ölmüş olduğundan, boş kalan hazine bakanlığı görevini yerine getirebilir olmasıyla, ***"Beni Mısır'ın hazinelerinden sorumlu bakan yap, ben her bir kıymeti güzelce koruyucu ve yerli yerinde kullanma yollarını bilen kişiyim."*** dedi**...**

Ayet: 56. İşte böylece biz Yûsuf'u yeryüzünde imkân ve mevki verdik. Ülkede, istediği yerde konaklayabiliyordu. Biz dildiğimiz kimseye rahmetimizi ulaştırırız; güzel düşünüp güzel davrananların ödülünü yitirmeyiz.
İşte böylece biz, Yûsuf'u Mısır şehrinde, yerinde dikkatlilik ve doğruları söyleme ve gerekeni en iyi yapacağı bir mertebeye yükselttik. Mısırın her tarafında bulunan, şehir ve kasabalarından, istediği yerde konaklayıp bildirimlerde bulunuyor ve halkın gözünde derecesi yükseliyordu. Biz her şeyi içine alan rahmetimizi dilediğimiz kişiye eksiksiz veririz. Ve genel olan hallerde terbiyeyi en güzel şekilde ve Hak ile yapanların, evvele ait yeniden meydana gelme karşılığını eksiltmiş ve vermemiş olmayız. Züleyha isimli kadının Aziz'in karısı olması**: "Ruh"** un benlik üzerine saltanatı, kalp vasıtasıyla iş buyurması ve sultana ait eserinin benliğe ulaşması ve hakikatle benliğin ruhun hükmü altında olmasıdır. Yûsuf'un, Mısır hazinesine bakan olmayı istemesi ve benliğini koruma ve ilim ile kendisini tarif etmesi**:** Ruhun değil, kalbin maddeye ait ufak tefek parçalarını kavramak ve saklamış olup, kendi kabiliyeti ile temiz olan ruha hükümdar olan bağışlayıcıdan bu mananın kabul edilmesi gerekli olmuştur. Yûsuf'u dilediği gibi;
Mısır yerinde temkin (dikkatlilik) kudret sahibi yapmak, dikkatlilik makamına ulaşma zamanında yokluktan sonra beka ile birinin yerine geçirilmiş olunmasıdır. Bu da özel olarak şühud makamında Rabbine ibadet eden kişinin, cem ayniliğinden farka dönmüş olduğu için verilmiş olan ödülüdür**...**

Ayet: 57.İman edip takvaya sarılanlar için ahretteki ödül elbette daha değerlidir.
Ve cemal şühudunun ve Allah'ın baki olan yüzüne ait nurlarının düşünülme ve bilgi edinme lezzeti sebebiyle olan manaya ait hoşnutluk, görerek olan iman ile iman edenlere ve benlikten olabilecek olan sonraya kalmışlıktan sakınanlara daha hayırlıdır. Sonraki ayette, **12/58. Nihayet Yûsuf'un kardeşleri çıkageldiler; Yûsuf'un yanına girdiler, o onları tanıdı. Ama onlar onu tanıyamıyorlardı.** Buyrulmuş olmasıyla Yûsuf'un bakan olmasından sonraki yaşantısı hakkındaki anlatımlara başlanmış olmaktadır. Ki, Yûsuf'un kardeşleri zahire (buğday, arpa ve benzeri olan kuru bitkiler) almak için Mısır'a geldiler. Ve Yûsuf'un huzuruna girince Yûsuf onları tanıdı, onlar ise Yûsuf'u tanıyamadılar. Bu kısmın işaret ettiği mana**:** Kalp, fark makamına dönmüş olduğu ve halifelik görevini yerine getirmek için hükümdarın tahtına oturduğu vakit. Ki, kalbin cem'in kendisine dalıp gömülmüş ve temiz huzur şehrinde var olan, başkalıktan el çekme ve halvet zindanında uzun zaman alan ayrılıktan sonra, hayvana ait kuvvetler kardeşleri kalbe geldiler. Ve artık benliğin güvenliği ve nurlanması ve onun sebebiyle kavrayış kuvvetlerinin

de nurlanması, ahlâk ve faziletler halleri ile alışmış, dolayısıyla ve ruha ait terbiye vasıtası ile kalbe yaklaşmış olma, ahlâk ve ilimler şeriatı hükümlerinin faydalarını arayan oldukları halde kalbe girmiş oldular. Kalp, zekâ ve berraklığı ile ve kardeşlerin düzgün ve güzellikte olan halleri ve istemiş oldukları manaya olan fakirlik ve ihtiyaçları ile hayvana ait kuvvetleri bilmiş oldu. Kalbin nispetlerden soyunmuşluğu ve anılan kuvvetlerin kavramış olmaları mümkün olmayan özelliği ile bir hal takınması sebebiyle, onların derecelerinden daha yüksekte olması yönünden onlar, kalbi bilemiyorlardı. Bu sebepten dolayı daha sonraki ayette, **12/59. Onların yüklerini hazırlatıp bağlatınca şöyle konuştu: "Sizin, ayni babadan bir kardeşiniz var, onu bana getirin. Görüyorsunuz, ben ölçüyü titizlikle terine getiriyorum. Ben, konukseverlerin de hayırlısıyım."** diye buyrulmuştur. Ayette söylendiği gibi Yûsuf kardeşlerine söylemiş olduğu ***"Sizin babanızdan olan kardeşinizi bana getiriniz."*** Sözleri ile akla ait kuvvet işinin kendi huzuruna getirilmesini istedi. Çünkü işe ilgi duymuş olan bütün manaları ancak bu kuvvet kavramış olacaktı. Bilinmiş olmalıdır ki, perdelilerin gizli olan şeyleri bulmuş olmaları, güçlerinin yettiği kadar çalışmış olmaları ile ele geçirmiş olurlar. Onun için her ne kadar, kavuşma olmadan evvel onların benlikleri tatmin olmuş ise de, kavuştuktan sonra kuvvetlerine şeriat ve hükümlerini öğretme ve kuvvetlerini idare ederler. Fakat kuvvetlere donatmış olduğu cihazları, o kuvvetlerin kavranmış ve işlenmiş olmaları mümkün olan ufak tefeklerin kolayca ölçülmesidir. Ve ayette söylendiği üzere Yûsuf, kardeşlerine: "Görmez misiniz ki ben, ölçülecekleri ve ölçüleri tam ve dolu veririm ve misafiri sevenlerin en hayırlısı benim"**...**

Ayet: 60. "Eğer onu bana getiremezseniz, artık yanımda sizin için ölçülecek bir şey yok, bir daha bana yaklaşmayın."
Ve "Eğer siz o kardeşinizi bana getirmezseniz, sizin için benim katımda meydana gelmiş olan tüm manalardan bir ölçü olmayacaktır. Ve dereceniz, benim derecemden uzak olduğu için, bana yanaşmayınız." Dedi. Ve sonraki ayette kardeşleri, **12/61. Dediler: "Onu babasından isteyip getirmeye çalışacağız, her halde bunu yapacağız da."** Dedikleri buyrulmuştur. Şimdi işe ilgi duyan akıl, katıksız akıl makamından açığa çıkma makamına hareket etmedikçe. Ve duyguya ait kuvvete uygunluğu ve duyguya ait kuvveti, işe sebep olan küçük manaları kuvvetlere bırakma ve meydana getirme ile ilgili kuvvetleri akla ait işler tarafına hareket ettirilmesi mümkün olmayınca. Ve kardeşler kurtuluşlarının başka yolu olmadığının kabul edilmesi için berraklaştırmaya ait kabiliyet ile ***"Biz onun babasını kandıracağız."*** Dediler. Ve ***"Biz elbette onu getirmek için çeşitli ve inandırıcı konuşmaları yapabilen kişileriz."*** Dediler**...**

Ayet: 62. Yusuf muhafızlarına dedi ki: "Onların sermayelerini yüklerinin içine koyun. Bakarsın ailelerine döndüklerinde onu fark eder de tekrar gelirler."
Ayette söylendiği gibi Yûsuf, zahire hizmetlilerine**:** "Onların getirmiş oldukları sermayelerini, haberleri olmadan almış oldukları yüklerinin içine koyunuz, ne zaman ki, ailelerine döndüklerinde sermayelerinin kendilerine geri verildiğini bilsinler ve bir daha gelecekleri zaman şu anda gelmemiş olan kardeşlerini de getirsinler." Dedi. Yûsuf'un bu sözü, kalbin güvenirlilik halinde benliğe fayda sağladığı zaman, kalbin hizmetçileri olan bitkilere ait kuvvetler kendileri ile kuvvet buldukları ve olgunluk kazanmaya güçleri olan kuvvetlerin cisimlerini getirmelerini emretmiş olmasına işarettir. Çünkü kendisiyle ailelerine başka yerden yiyecek getirmeleri mümkün olan sermayelerini ele geçirmeleri, ancak o cisim kuvveti sebebidir. Almış oldukları yükleri de**:** Anlayışlar ve kazanç yerleri aletleridir. Ta ki kızgınlığa ve aşırılığa ait gibi diğer hayvanlara ait kuvvetlerden olan ailelerine döndükleri vakit; kuvvetlerini ve kazanabilme güçlerinin olduğunu bilsinler de o sermaye ile faydalı ilimler ve manalar olan gıdalardan satın almak ve başka yerden ailelerine yiyecek getirme makamına dönmüş olsunlar**...**

Ayet: 63. Babalarına döndüklerinde dediler ki:"Ey babamız! Ölçü bizden yasaklandı. Şimdi kardeşimizi bizimle gönder ki, ölçüp alabilelim. Biz onu gerçekten iyi koruyacağız."
Hz. Yûsuf'un kardeşleri babalarının yanına döndükleri vakit**:** "Ey babamız, bundan sonra yiyecek almamız bize yasaklandı." Diye söylemeleri**:** Kabiliyetin berraklaştırılması ve fazilet halleri ile alışmak şekliyle babalarına dönüşlerinde ahlâk fazileti konusunda kendilerine devamlı manalar ile yardım etmesi için işler ile ilgili akıl kuvvetinin kendileri ile gönderilmesinin gerekli olduğu, onun bereketinden yardım istediler. Ve gerekli olan izni almak için babalarına: "İmdi beslenmiş olmamız, istifade etmemiz için kardeşimizi bizimle beraber gönder ve biz, cahillik halimizle onun, kardeşine (Yûsuf'a) yaptığımız gibi onu yok etmek için isteklerimizin elde edilmesi derecesine indirmeyiz. Belki olgunluğu elde etme yolunda onu gözeten kişiler olma sözünü verme ile onu koruyan olacağız." Dediler. Verilen bu söz üzerine sonraki ayette, **12/64. Dedi: "Daha önce kardeşi için güvendiğim gibi yine güveneyim size, değil mi? Her neyse,**

koruyucu olarak Allah'tır en hayırlı olan. Merhamet edenlerin en merhametlisi de O' dur." denilmiş olmasıyla babalarının kendilerine güven duymadı ifade edilmiştir**...**

Ayet: 65. Yüklerini açtıklarında sermayelerini buldular; onlara geri verilmişti. "Ey babamız, dediler, daha ne istiyoruz! İşte sermayemiz, bize geri verilmiş. Ailemize yeniden yiyecek alırız. Kardeşimizi koruruz. Bir deve yükü zahire de ilave ederiz. Zaten şu aldığımız az bir miktardır."
Yûsuf'un kardeşleri, evvelce evde kalmış olan kardeşlerini de yanlarına alıp tekrar Mısır'a gitmek için, ayette ifade edildiği gibi babalarını ikna etmek için çok gayret göstermişlerdir. "Ey babamız, Yûsuf'un kardeşini bizimle gönder ki Aziz'den büyük hediyeler alıp ailemize getirelim, gidip gelme süresi içinde götürecek olduğumuz kardeşimizi de güzelce koruruz ve onun sebebiyle bir yük zahire fazla alalım. Getirmiş olduğumuz bu zahire az bir şeydir. Yeni ürün yetişinceye kadar bize yetecek değildir." Dediler**...**

Ayet: 66. Yakup dedi: "Hepiniz çepeçevre kuşatılması müstesna, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah'tan bir garanti vermedikçe, onu asla göndermem." Kardeşler ona garanti verince şöyle dedi: "Şu söylediğinize Allah Vekîl'dir." Hz. Yakub, çocuklarına: "Düşman ve diğer zorlu engeller gibi bir çeşit belâ tarafından kuşatılmadığınız takdirde, Yûsuf'un kardeşi Bünyamin'i elbette sağ salim bana geri getireceğinize dair yüce Allah'a güven duyabileceğim büyük bir yemin vermedikçe, onu kesinlikle sizinle göndermeyeceğim." Demesiyle izin vermemekte ısrar etmiştir. Kardeşler hep birlikte, güven verecek şekilde olan yeminlerini ortaya getirince; Hz. Yakub "Yüce Allah bizim aramızda geçmiş olan sözlere vekil ve gözetleyici ve koruyucudur. İlminin gerekliliğiyle bize yapması gerekeni yapar." Dedi. Bünyamin'nin gönderilmesinde; Yakub'un, evladından antlaşma ve söz almış olması, inanç ve anlayışını doğru imanının, iş üzere sunulmasından ve evvela bu kuvvetlere imana ait bağlılığı gerekli yapmaktan ibarettir. Yoksa imana ait bağlılık olmasa iyi işlerde halleri dosdoğru ve tesir ediciliği olamaz**...**

Ayet: 67. Yakub şunu da söyledi: "Oğullarım, bir tek kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Gerçi ben, Allah'ın takdir ettiği bir şeyi sizden savamam."
Hz. Yakub, ayette söylendiği gibi oğullarına bir uyarıda bulunmuştur. ***"Ey oğullarım! Mısır'a bir kapıdan girmeyiniz, ayrı ayrı kapılardan giriniz."*** Dedi.
Yani mesela**:** Yiğitlik olmadan cömertliğin olması gibi, yalnız bir fazilet yoluna girmiş olmayınız. Veya**:** İlâh'a ait özelliklerinden yalnız bir sıfat üzerinde gezinmiş olmayınız. Çünkü **"Vahdet"** huzuru, yüceliği tüm faziletlerin kaynağı ve tek olan **"Zat"** tüm sıfatın evvelidir. Bundan dolayı adaletle hareket eden olma ve birlik huzuruna yol bulmak için tüm fazilet yollarına ayrı, ayrı girenler olunuz ve size zat gizliliği açık olunması için tüm sıfat üzere gezinmiş olunuz. Yüce Hakk'ın, kıyamet gününde görülecek olması hakkında: ***"Mezhepler, yani görüşler ehline; inanç ve anlayışları suretinde tecelli ettiğinde (göründüğünde) Hakk'ı bilecekler, sonra bir başka surete dönüşüp göründüğüne Hakk'ı inkâr edeceklerdir."*** Sözleriyle rivayet edilen ve doğru olan hadis-i şerif vardır. Ve Hz. Yakub, ayette geçen şekliyle sözlerine devam ederek: "Ve eğer yüce Hakk'ın uygunlaştırmasını engeller ve sizi, bazı örtülerle olgunluklarınızdan perdelemiş olursa ben, sizden bir şeyi uzaklaştıramam. Çünkü akla ancak ilmin bereketi verilmiştir. Örtüleri kaldırma ve kabiliyeti yaratma özelliği verilmemiştir**...**

Ayet: 68. Babalarının emrettiği yollardan kente girdiklerinde, bu onlardan Allah'ın herhangi bir takdirini uzak tutmamıştı; sadece Yakub'un içindeki isteği gerçekleştirmişti. Yakub, bizim ona öğretmemizden dolayı bilgi sahibi idi. Ama halkın çoğu bunu bilmezdi.
Hz. Yakub'un oğulları olan kuvvetler, fazilet yollarının tümüne girmiş olmaları ile aklın emri gereğince gerekli olanı yaptıklarında, Yakub, onları Allah tarafından olan bir şeyden uzak tutmadı. Yani, onlardan celal örtüsüyle örtünmeyi ve vuslat lezzetinden mahrum olmayı uzaklaştıramadı. Çünkü akıl; ancak ikinci yaratılışa olan doğru yolu bulabilir ve ancak marifete yönlendirme yapabilir. Amma cemâl nuruyla aydınlanmak ve ulaşma, vuslat etme isteğine şiddetli istek, celâl ve cemalin olgunluğuna belki cemalin celâline ve celâlin cemaline aşk zevkiyle lezzetlenmek, ancak Hakk'a ait hidayet nuru ile kolay olabilen bir iştir. Yakub'un benliğinde var olup, onun için belirlemiş olduğu bir ihtiyaçtan başka bir şey gerçekleştirmiş değildi. O ihtiyaç; fazilet ile evlatlarının olgunluk üzere tamamlanmış olmalarıdır. Ve ayette "Şüphesiz bizim ona öğretmiş olmamız dolayısıyla ona selâm olsun! Yakub ilim sahibidir, açıklık ve şühud sahibi değildir. Fakat insanların çoğu bunu bilmeyip, son derece olgunluğu akılda olan ilimden ibaret olduğunu zannederler. Veya: Seçkin insanları, bütünlük aklının ilmini bilmezler." Denilmiştir**...**

Ayet: 69. Kardeşler Yûsuf'un yanına girdiklerinde, Yûsuf öz kardeşini yanına çekip dedi: "Ben var ya, ben senin kardeşinim. Onların yapıp ettiklerine üzülme."

Hz. Yakub'un izin vermesi üzerine yola çıkan kardeşleri Yûsuf'un huzuruna girdikleri vakit; Yûsuf, aralarındaki bir anneden doğma çıplaklığına uygun olmak dolayısıyla kardeşi Bünyamin'i kucakladı, bağrına bastı. Ve "Ben, senin kardeşin Yûsuf'um. Oların bize yapmış oldukları ihanet sebebiyle sen üzülme." Dedi**...**

Ayet: 70. Yûsuf, kardeşlerinin yüklerini hazırlatırken su kabını öz kardeşinin yükü içine koydu. Sonra bir ünleyici şöyle haykırdı: "Ey kafile, siz herhalde hırsızlık ettiniz!"

Ayette ifade edildiği gibi Yûsuf, kardeşlerinin yüklerini hazırlattığında; insanların erzak ölçtüğü altın veya gümüş ölçeği, yani, ilimlerin yayılmışlığından istifade etme ve adâlet kanunlarını içte gizlenmiş olan bir manayı açığa çıkarması için, ilimleri anlama kuvvetini kardeşinin yüküne koydurdu. Çünkü ilk önceki halde kuruntu ile karışık olup, geçimlilik işini düzenlemiş olan görüş ile ilgili akıl, kuvvetli olduğu gibi, ilme ilgi gösteren akıl da hayal kuruntusu karışıklığından soyunma zamanında aklın uygun göreceği anlayışa kuvvet bulur. Yüklerinin tamamlanmış olup dönüş yolculuğuna hareket etmiş olmalarından sonra bir çağırıcı arkalarından seslendi: "Ey kafile durunuz. Siz hırsızsınız." Diye bağırdı**...**

Ayet: 71-76. Onlara dönüp şöyle dediler: "Ne kaybettiniz?" Dediler: "Kralın su tasını kaybettik. Onu getirene bir deve yükü ödül var. Kefili benim." Kardeşler dediler: "Vallahi, siz de iyi biliyorsunuz ki, bu toprağa bozgunculuk yapmak için gelmedik, hırsız da değiliz biz." Sordular: "Eğer yalan söylüyorsanız, hırsızlığı yapanın cezası nedir?" Kardeşler dedi: "Cezası şu: Çalınan mal kimin yükünde çıkarsa yükün sahibi çalınan mala karşılık olacaktır. Biz zalimleri böyle cezalandırıyoruz." Bunun üzerine Yûsuf öz kardeşinin heybesinden önce, öteki kardeşlerin heybelerini aramaya başladı. Nihayet su kabını, öz kardeşinin heybesinden çıkardı. Yûsuf'a böyle bir tuzak öğretmiştik. Yoksa Yûsuf, Allah'ın dilemesi dışında, kralın dinine göre öz kardeşini alamazdı. Dilediklerimizi derece derece yükseltiriz biz. Her bilgi sahibinin üstünde bir başka bilen vardır.

Bu ayetlerin sonu,***"Her ilim sahibinin üstünde bir ilim sahibi vardır."*** sözüyle bağlanmış olması Yani, ilme ilgi duyan aklın hırsızlığına vurgu yapılması; kendisinin yersiz korku (kuruntu) yerinde kanunlara yönelik manalardan küçük bölümleri anlamaya alışmış. Ve bütünlüğü kavramaktan uzak olduğu, ne zaman ki kardeşine sığınma ve taraf tutma ile kardeşinin kavrayış kuvvetinden faydalanmış olması sebebiyle bütünlüğe kuvvet bulunca sanki hırsızlık etmiş gibi oldu. Hal-bu-ki hırsızlık etmedi. Onları hırsızlığa nispet eden; çağırıcı olan kurutudur. Çünkü kuruntu sahibi, tüm kuvvetler halinin bulunduğu halden başkalaşmasını ve kendine kuvvetlerin boyun eğmesiyle yokluklarını bulur. Ve bu sebepten kendilerinde kuruntu eksikliği meydana getirmiş olur. Evvelki ayette altın tası getirecek olana vaat olunan **"Zahire"** yükü: Aklın kalpten şeriata ait ilimden faydalanması zamanında, iş ile ilgili akıl vasıtasıyla meydana gelmiş olan şeriat teklifidir. **"Altın"** tas ise: Kalp ilminin, kendisi ile meydana gelmiş olan kabiliyet kuvvetidir. Altın tası kaybeden ve sermayelerini arayan ve tası kardeşinin yükünden çıkaran; kalbin, bu mesele için kendisini göndermiş olduğu düşüncedir.

İmdi: Ruh-ul- kuds'un dini ve kanunu, niyet ve işe ilgi duymayan marifetler ve hakikatler görüşe ait araştırması olunca, yapılması gereken işlere sebep olan ve fazilet üzere kullanma ile kardeşini tutuklaması, Mısır hükümdarının kanununda geçerli olamazdı. Çünkü onun dini, ilim ve nakil yollu bilgiler idi. Ancak Allah'ın dilediği yani, benliğin Ruh-ul kuddus'ten istifade etmiş olan kalp nuru ile aydınlandığı ve ameliyat edilmesi mümkün olan **"Sadır"** (çıkma) yerinin genişlediği vakit olabilir ki, bu da **"Refi'- üd – derecât"** (derecelerin yükseği) tır. Çünkü o değer üzere benlik; Kalp derecesine, kalp de şühud makamında Ruh derecesine yükselir. Her ilim sahibinin üstünde bir ilim sahibi vardır. Mesela kuvvetlerin üstünde**:** İş ile ilgili akıl, onun üstünde**:** Kalp, kalbin üstünde**:** Görüş ile ilgili akıl, onun üstünde**:** Ruh, Ruhun üstünde Ruh-ul kudus**:** Ve hepsinin üstünde**:** Gizliliklerin tamamını çok, çok bilici olan yüce Allah olduğu gibi, her ilim sahibinin üstünde bir bilici vardır**...**

Ayet: 77. Kardeşler dediler ki: "Bu çaldı ya, bundan önce de onun kardeşi çalmıştı." Yûsuf bunu içinde sakladı, onlara açıklamadı. Şöyle diyordu "Kötü bir konumdasınız. O sizin dilinize doladığınız şeyi Allah daha iyi biliyor."

Ayetlerde anlatıldığı şekliyle aranılan ölçü tası, Bünyamin'in yükünde bulunmasıyla hırsızlık suçu işlendiği zannı ortaya çıkmış oldu ve kardeşleri: "Eğer Bünyamin hırsızlık yapmış ise bu şaşılacak bir durum değildir, evvelce onun kardeşi de hırsızlık yapmıştı." Dediler. Yûsuf bu sözü işittiğinde bir şey demeyip söylenmesi gerekeni kendisinde saklamış oldu ve içinden: "Ey zalimler siz insanlık derecesi ve şöhret yönünden daha

kötüsünüz, yüce Allah, sizin tasarladığınız iftirayı çok iyi bilicidir." Dedi. Gerçek o ki kalp, evvelce bu manaya kabiliyetli olup, kardeşler olan kuvvetler kabiliyetli olmadığından, kuvvetler; istemiş olduklarını elde etmek için, kalp ile işe ilgi duyan aklı inkâr etmiş ve babalarının yanında suçlayıcı oldular. Bu bölümde: Hz. İbrahim'in ki, ona selâm olsun bir kemeri vardı, çocuklarından en büyük olanı o kemere varis oluyordu. Bu kemere Yûsuf'un halası Hz. İshak'tan büyük olduğu için varis olmuştu. Ve annesi Rahil'in ölümünden sonra, Yûsuf'u, halası emzirmekte idi. Yûsuf büyüyünce Hz. Yakub, Yûsuf'u halasının yanından almak istediğinde halası, Yûsuf'tan uzak kalmaya dayanamadığı için anılmış olan kemeri elbisesinin altından Yûsuf'un beline sararak, ***"Ben kemeri kaybettim"*** demişti. Kemer aranıldığında; Yûsuf'un belinde bulunmuş olduğunda o vaktin hükmü gereğince babası, zorunlu olarak halasının ölümü zamanına kadar Yûsuf'u halasının yanında bıraktı. Denilmiştir ki, kemer**:** ***"Velâyet makamından evvel olan, İbrahim ile ilgili olan Ruh Makamından kalbin varis olduğu soy temizliği makamıdır."*** Ve bu kemeri, kendisini **"Nefs-i levvame"** (kınayıcı benlik) Rahilinin ölümü zamanında emziren **"Nefs-i mutmaine"** (tatmin olmuş benlik) kalbin beline sarmıştı. Yakub'un, Yûsuf'u halasından almak istemesi**:** "Aklın, marifetler ve hakikatlerin kazanılmasına ilerlemeyi istediğine ve kalbi, yiğitlik makamında fazilet ile hâllenmiş bulunduğu vakit razı olarak velayet makamında Allah'ta yok olma ile ölmüş oluncaya kadar, kalbi fazilet yolunda salik olarak, tatmin olan benlik yanında terk etmiş olduğuna işarettir. Yüce Allah âlimdir. Yûsuf'un, kardeşlerine söylemek istediği sözlerini kendisinde saklamış olması**:** "Kalbin makamını anlamış olmaktan o kuvvetlerin kusurlu olduğunu ve kalbin olgunluğundan eksik olduklarını kalbin bilmesidir ki" şöhret ve derece yönünden, siz daha kötüsünüz demesi bundan ibarettir**...**

Ayet: 78. Kardeşler dediler ki: "Ey vezir! Bunun ihtiyar bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy. Senin iyilikseverlerden olduğuna inanıyoruz."

Yûsuf'un, Bünyamin'i tutuklaması gerçekleşmiş olunca, kardeşleri yalvarıp: "Ey Aziz; onun yaslı ve derecede üstün ve peygamberlerden olan ihtiyar bir babası vardır. Perişan olmuş diğer oğlunun üzüntüsünden bununla teselli bulmaktadır. Bundan dolayı onun yerine bizim birimizi alıkoyarak bize ihsan et. Biz, seni ihsan etmeyi alışkanlık hale getirmiş kimselerden görüyoruz." Dediler. Yûsuf'un kalbi, kardeşi olan işe ilgi gösteren aklın yerine, kendisini almasını rica ve ısrar eden kuvvet; **"Vehim"** (kuruntu) dir. Çünkü kuruntu: Akla uygun olana karışmaktadır. Ve aklın görüş açısının yükselmesine lâyık olmadığı yönüyle akla uygun olana hükmeder. Ve maddeye ilgisi olmakla, diğer kuvvetler ile kuruntu arasında yakınlık olduğu için, kuvvetler kendilerini iş ile ilgili aklın değil, kuruntunun idarecilik yapmasına eğilim gösterir. Ve bedene ait lezzet kuvvetleri isteklerini elde etmeye kuruntu kuvveti çeker. Kalp; akla uygun manayı kavrama sermayesini kuruntunun yanında değil, iş ile ilgili aklı yanında bulunca sonraki ayette,**12/79. "Ne, dedi Yûsuf, Allah korusun. Eşyamızı yükünde bulduğumuz adamdan başkasını tutamayız. Öyle bir şey yaparsak zalimlerden oluruz."** Sözleri ile Yûsuf, yapılmış olan teklifi şiddetle geri çevirmiş oldu. Ve "Eğer biz, iş ile ilgili aklın yerine kuruntuyu alıp da, bize karşı şüphe duyulur ve kardeşimize bırakmış olacağımız şeyi ona bırakacak olursak, bir şeyi olması gereken yerin dışına koymuş olacağımızdan büyük bir zulmü işlemiş oluruz." Dedi**...**

Ayet: 80. Yûsuf'tan ümidini kesince bir kenara çekilip tartışmaya başladılar. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizden Allah adına garanti aldığını, daha önce Yûsuf'a yaptığınız haksızlığı bilmez misiniz? Babam bana izin verinceye, yahut da Allah hakkımda hükmedinceye kadar bu ülkeden ayrılmayacağım. Yargıçların en hayırlısıdır O."

Hz. Yûsuf'un kesin tavrından dolayı, işlenen suç karşılığı olarak Bünyamin'in tutuklanmasına mani olmaktan ümitleri kesilmiş olmasıyla kardeşler, Aziz'in haklı olduğunu, yakarış hali içinde ve derin düşünceye dalmış olarak dışarı çıkmış oldular. Bünyamin'den ümitleri kesilmiş olmaları: Kuruntunun onlara kefil olamadığına ve kuruntunun hükmü çaresizlik utancı ile fayda bulamayacaklarını anlamış olmalarıdır. Ayette söylendiği gibi kardeşlerin büyüğü "Babanızın sizden Allah adına garanti olacak şekilde söz vermeniz üzere bir antlaşma yaptığını, evvelce Yûsuf hakkında yaptığınız önleme, değersiz görme, kuyuya atmak ve köle yerine koyup satmak gibi tek başına bırakma ve yapmanız gereken kollamayı kötü niyet ile eksik yaptığınız suçunuzu bilmiyor musunuz?" dedi. Yani, babalarının kendilerinden almış olduğu söz, inanç ve anlayışlarına kuruntunun hükmediciliği zamanında kalp hakkında uygun olmayan aşırılıklarını, kardeşler kuvvetlerine hatırlatan düşünce kuvvetidir. Bu sebepten dolayı açıklayıcı kimseler: "Yûsuf hakkında en iyi düşünce sahibi, Yûsuf'u öldürmeye niyet etmiş olan kardeşlerini, öldürme işine engel olan büyük kardeş idi." demişlerdir. Bundan dolayı o kardeş: "Babam beni affedip izin verinceye kadar, veya yüce Allah benim hakkımda hükmünü verinceye kadar Mısır ülkesinden ayrılmayacağım. Yani; ölünceye kadar kuruntunun

değil, aklın hükmüyle hareket etmiş olmaktan ayrılmayacağım. Yüce Allah hükmedicilerin en hayırlısıdır." Dedi**...**

Ayet: 81. Babanıza dönüp şöyle deyin: "Ey babamız, oğlun hırsızlık etti. Biz sadece bildiğimize tanıklık ettik. Biz gaybı bilenler değiliz."
Mısır'da kalmaya karar vermiş olan kardeş: "Siz geriye dönün ve babanıza vardığınızda ona "Senin oğlun hırsızlık yaptı" deyiniz." Nasihatini verip onları yolcu etti. Kardeşlerine babalarına dönmelerini emretmesi; düşüncenin, taşınır olan emirler kuvvetlerine gerekeni yapma ile idarecilik yapmasıdır. Yani; "Bu satılacak mal olan bizim şuurumuz, anlayışlarımız ve onun olgunluk olduğu hakkında bilgimiz olmadığı için, işler ile ilgili olan aklın katında bulunan hırsızlık ve eksiklikten başka bir şeyi bilemeyiz. Ve biz ancak açık olarak görülen şeye şahit olup anlamış olabileceğimiz için gizliliğe ait manalara aklımız yeten ve saklayanlardan olmayanlarız." Deyiniz**...**

Ayet: 82. "İçinde bulunduğumuz kente, beraberinde döndüğümüz kervana sor. Biz gerçeğin ta kendisini söylüyoruz."
Büyük kardeşlerinden aldıkları emir üzere dönüp başlarına gelen olayı anlattıklarında, gönlü rahat olması için babalarına: "Oğlunun hırsızlık yaptığını sana haber vermeleri için, beden şehrinden ibaret bulunan köyümüzün halkından olan bitkilere ait kuvvetlerden ve aralarında bulunduğumuz hayvanlara ait kuvvetlerden de sormuş ol. Göreceksin ki, bizler gerçekten de doğrulardanız." dediler. Oğullarının söylediklerine gönlü ısınamamış olarak ve sonraki ayette ifade edildiği şekliyle, **12/83. Yakub dedi ki: "Hayır öyle değil, nefisleriniz sizi yine bir işe itmiş. Bana düşen yine güzel bir sabra sarılmak. Bakarsın Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü Alîm olan O, Hakîm olan O'dur."** Demiş olduğu buyrulmuştur. Yakub aleyhisselâm oğullarına: "Mısır Hükümdarı, hırsızlık yapanın karşılık olarak tutuklanacağı hakkındaki bizim kanunumuzu nasıl bildi. Belki size, kendi benliğiniz oğlumu benden ayırmak için bir hile düzenlemiştir." dedi. Yani, bedene ait arzulara uymuşluğunuz size bedene ait lezzetlere ve hissi aşırılıklar ile lezzetlenmeyi size süslü göstermiştir. Bundan dolayı benliğine ait lezzetleri **"Olgunluk"** ve akla uygun olana uymuş olmayı ve kendiniz için gerekli görülen şeriat ve fazilet ile insaflı davranmayı **"Eksiklik"** zannettiniz." dedi. Ayette ifade edilen "Bana düşen yine güzel bir sabra sarılmak" Size lâyık olan iş, daima fazilet üzere yayılmış olmakla, olayda güzel bir haber ve şeriat ve akla ait hikmet üzere durucu olmaktır. Veya**:** Uzun uzadıya anlatma yönünden faydalanmış olmakla güzel bir sabır, sizin için haramı helal yapma ve huylar hükmü ile yelkenleri salıvermek, yani gerekeni yapmayı terk etmekten daha güzeldir. Dedi.
Başka mânâ: Kalp Yûsuf'u ve kardeşlerinin, satın almayı istedikleri temiz nurları ve indirilen şeriata ait hükümleri ve benim dâhil olmamın imkânı olmayan kuralların çıkarılması üzerine, devamlılıkları konusunda benim işim uygun şekilde sabretmektir.
İmdi: "Onların, iki tarafın emirlerine uymuş olmaya, Ahiret ve dünya hayatı geçimliliği işlerinin her ikisine dostluğu devam ettirmekten vazgeçme alışkanlığını elde etmelerine kadar, benden ayrılmış olmaları zorunludur. Çünkü akıl, olgunluğun isteğini ve sonunun iyi hale gelmesini istediği gibi; bedenin de iyi hale gelmesini ve geçimliliğin düzenini ve gıda ile huyların değişikliği, lezzet ile kuvvetlerin terbiye edilmesini de gerektirmiş olur. Bundan dolayı, benim işim bu olayın üzerine uygun şekilde sabretmiş olmamdır." dedi. Yüce Allah'ın yücelikleri yönünden ve Tur'umdan bakma ve görüşümün gerektirmiş olduğu her iki tarafın sakladığına, makam ve mertebemin gerektirdiği derecelerin arasında aracılık etmeyi istemeye ilerlemiş olmam sebebiyle, onların tamamını bana getirmiş olması ümit edilir. Gerçek o ki, yüce Allah **"Alîm"** olup bütün hakikatleri bilici ancak O'dur. Ve tek **"Hakîm"** olmasıyla âlemlerin düzenlenmesinde hikmet sahibidir. Âlemleri yalnız yücelik yönüne gütmüş olan, aşağı yönden olmayla Hak'tan habersiz olan olarak, görünen bu beden şehrinin harabe ve halkının perişan olmasını istemez. Bu söz, yukarıda işaret etmiş olduğumuz eksiksiz faydalandırmaktan evveldir. Çünkü bu; tevhitten sonra dosdoğruluk yolunda yol almış ve hakikati müşahede ettikten sonra güç yettiğince çalışıp gerekli hüküm ve mânâları çıkarma makamıdır**...**

Ayet: 84. Ve yüzünü onlardan öteye döndürdü de şöyle inledi: "Ey Yûsuf'a duyduğum gam, neredesin! Ve kederden gözlerine ak düştü. Durmadan yutkunuyordu.
Hz. Yakub, oğlu Yûsuf'a olan hasretinden ve Yûsuf yönüne eğilim göstermesi ve çekilmekte olmasıyla diğer oğullarından yüz çevirmiş oldu. Ve kederinin şiddetinden, "Ey Yûsuf'a olan sıkıntım, tasam, hasret ve perişanlığım gel, çünkü seni benden, beni senden uzaklaştıracak bir şey kalmamıştır." Ayette ifade edildiği gibi, Yakub' un çekmekte olduğu kederden dolayı gözlerine ak düşmüş oldu. Bu durumunun öncesinde Yûsuf' un kuyuya atılmasıyla meydana gelen ayrılıkla pek çok tasalanmış olmasıyla gönül görüşü zayıfladı. Sonra Tur'undan ilerleme ve tevhitte yok olma ve Yûsuf' un makam ve olgunluğunu kavrayamamış olmakla,

gözleri Yûsuf' un halini göremez durumda kaldı. Hal-bu-ki; onun ayrılığı ile dolup taşmakta idi. Gam çeşidi ve kederlerini yudum, yudum içip durmakta idi**...**

Ayet: 85. Dediler ki: "Hala Yusuf'u anıp duruyorsun. Sonunda ya kederinden eriyeceksin yahut da helak olup gideceksin.
Halk ve ailesi, Yakup'un oldukça fazla olan üzüntülü halini, hatta kederinden dolayı bedeninin erimekte olduğunu görünce; "Allah hakkı için sen, bu halinle Yusuf'u devamlı düşünür olmaktan kendini alamayacaksın. Ta ki, hasta veya perişan oluculardan olursun." dediler. Bu söz; farklılığın ve inlemesinin şiddetine ve nispetlerden soyunma ve yücelik âlemine eğilim göstermede kalp ile aralarında çok sıkı bir yakınlık olduğu için, o halin de kalp yönüne çekilmiş olmasına işarettir. Kendisine yapılan uyarılara karşılık olarak sonraki ayette Hz. Yakup: **12/86. Dedi ki: "Ben, içimi doldurup taşan özlemimi, kederimi Allah'a arz ederim. Ve Allah'ın yardımıyla sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim."** Şeklinde cevap verdiği buyrulmuştur. Ayette ifade edilen bu söz: Kalbin Hakk'a ait yöne gitmesinden sonra ve alışkanlık hükmünde açılmasından sonra yakında tekrar halk âlemine dönüşünü ve usul ile duruculuğunu aklın bilir olduğuna işarettir. Nitekim Allah ehlinden birine: ***"Nihayet nedir?"*** diye sordular. ***"başlangıca dönüştür."*** demiştir. İşte bu bilgi dolayısıyla bir sonraki ayette, **12/87. "Ey oğullarım! Gidin, artık Yusuf'u ve kardeşini bulmak için dikkat kesilin. Allah'ın rahmetinden de ümit kesmeyin çünkü Allahın rahmetinden, küfre sapanlar topluluğundan başkası ümit kesmez."** buyrulmuştur. Ayetin bu ifadesinden de; büsbütün Hak yoluna girmiş olmaktan vazgeçme zamanında ve kendine uygun olmayanı kabul etme ve nazlanma da derecesine yakın olmakla, bu vazgeçme eserinin akla ulaşması zamanındadır. O vakit akıl; kuvvetlerin makamlarına inmeyi kabul etmiş olur. Bedene ait toplu kuvvetler görüntüsünde hoşnutluğun istenmesini ve geçimlilik ve ufak-tefek meselelerin düzene konulmasını emreder. İşte ümidi kesilmiş olmanın yasaklanmış olma sebebi Allah'ın rahmeti budur. Çünkü mümin, Allah ile olan ikinci hayatı söz konusu rahmet ve razılığı bulup onunla hayat bulmuş olur. Ve onun hoşnutluğu sebebiyle çeşitli nimetlerin tümüyle ve benliği, kalbi, ruhu ile ef'al, sıfat ve zat cennetlerinin lezzeti ile kâr etmiş olur, yani lezzetlenmiş olur. Hakk'ı inkâr etmiş olan kişi, bu lezzetleri bulamaz. Ki, ayette "Gerçek o ki, yüce Allah'ın rahmetinden Hakk'ı inkâr etmiş olan kişilerden başkası ümidini kesmiş olmaz, ancak kâfir olanlar ümidini kesmiş olur." Buyrulmuştur**...**

Ayet: 88. Tekrar Yusuf'un yanına girdiklerinde şöyle dediler: "Ey Vezir! Bize de ailemize de zorluk dokundu. Önemsiz bir sermaye ile geldik. Sen bize tam ölçü zahire ver, bize sadaka vermiş ol. Allah, karşılıksız verenleri ödüllendirir."
Ayette ifade edildiği şekliyle kardeşler, bir defa daha Mısır'a zahire almaya gittiler ve içinde bulundukları durumlarını son derece açık olarak Yusuf'a anlatmış oldular. Ayette ifade edilen sözler gereğince; kuvvetlerin hakları ile duruculuğu halinde darlıkta kalmış olmaları ve hallerinin kötülüğüne ait sözleri: "Kuvvetlerin işlerinin azlığından ve isteklerine uymuş olmaktan gıdalarının eksik olduğuna ve kullandıkları sözleri; hoşnutluk isteği ile Yusuf olan kalpten merhamet dilemiş olduklarına işarettir."**...**

Ayet: 89. Dedi: "O cahil zamanınızda Yusuf'a ve kardeşinize ne yaptığınızı biliyorsunuz değil mi?"
Yusuf'un söylemiş olduğu bu sözleri; kalbin açığa çıkma yerinde kardeşler kuvvetlerinin kendisini ve başlangıçtaki hallerini ve cahillik ve azgınlık zamanında kalp Yusuf'una yaptıklarını bilmeleri ve kendi hallerini düşünmüş olmaları için, açığa çıkma yerinde, kardeşler kuvvetlerinin içinde bulundukları makamlarına kalbin alçak gönüllülükle gelmiş olmasıdır**...**

Ayet: 90. Dediler ki: "Sen, yoksa sen Yusuf musun?" "Evet, dedi, ben Yusuf'um. İşte şu da kardeşim. Allah bize lütufta bulundu. Kim Allah'tan korkar, sabrederse Allah güzel düşünüp davrananların ödlünü yitirmez."
Ayette ifade edildiği gibi kardeşler şaşkınlıkla "Yoksa gerçekten de sen Yusuf musun?" diye sordular. Bu sözleri ki; nura ait hal ile ve sultana ait değerler ile kalbin halinden ve şimdiki haliyle başlangıçtaki halinden çok uzak olmasından şaşa kalmış olmalarıdır. Ve Yusuf aleyhisselâm: "Ben Yusuf'um ve bu benim kardeşimdir. Gerçek o ki, yüce Allah bize iyilik ve ihsanda bulundu. Gerçek o ki, haram edilmişlerden çekinme ve akıp durmakta olan İlâh'a ait belirlenmişliğe sabreden kimseye yüce Allah ihsan edicilerin ödüllerini kaybetmiş olmaz." dedi. Bu söz, ihsan edilmiş olmanın sebeplerine ve kemal at'ın (olgunluğun) açığa çıkma sebebine işarettir**...**

Ayet: 91. Dediler: "Vallahi, Allah seni bizden üstün kıldı/seni bize tercih etti. Doğrusu biz de büyük suç işlemiştik."
Yusuf'un kardeşleri çok mahcup olarak "Biz Allah'a yemin ederiz ki, bizim cahilliğimiz ve işlemiş olduğumuz suça karşılık seni tercih etti. Ve gerçekten de biz çok büyük bir hata işlemiş olduk. Suçumuzu affet" dediler. Kardeşlerin söylemiş oldukları bu söz; dosdoğruluk zamanında, kendilerinde bulunan kardeşler kuvvetlerinin kendi noksanlarına ve kalp Yusuf'unun olgunluğuna hidayet bulmuş olduklarına işarettir. Ve sonraki ayette, **12/92. Yusuf dedi: "Bugün azarlanmayacaksınız. Allah sizi affeder. O, rahmet edenlerin en merhametlisidir."** buyrulmuştur. Ayette söylendiği gibi Hz. Yusuf kardeşlerine: "Bugün özür dilemenizle beraber, size kınama ve azarlama kuvvetlerinin doğal olan işlerinin yaratılış çerçevesinde olduğu için başınıza kakmak yoktur. Yüce Allah sizi bağışlar ve kurslarınızı örtmüş olur. Çünkü yüce Allah rahmet edicilerin en fazla rahmet edicisidir." dedi. Bu da fazilet nurları ile aydınlanma ve olgunluk zamanında kalbin emrini kabul etme o kuvvetlerin günahlardan uzak olacaklarına işarettir**...**

Ayet: 93. "Şu gömleğimi götürün, babamın yüzü üstüne koyun ki, gözü görür hale gelsin. Ve sonra da bütün ailenizle toplanıp bana gelin."
Kardeşler arasında kaynaşma olması neticesinde Yusuf kardeşlerine: "Benim gömleğimi babamın yüzüne sürün gözleri açılmış olur." Evvelce de sözü edilen ve **"Kamis"** ismiyle bilinen gömlek; cem ayniliğinde vahdete ulaşma ve Allah'ın sıfatları ile sıfatlandırılmış olma zamanında kalbin sıfatlanmış olduğu nura ait bir haldir. Veya: Yusuf'un kuyuya atılmış olduğu vakit "Yusuf'un, Hama ilinde bulunan ve atası olan Hz. İbrahim'den miras kalan gömleğidir." denilmiştir ki, evvelki yöne ulaştıktan sonra, kalbe gelmiş olan olgunluk nuruna işaret olduğu gibi, bu yönde asıl olan yaratılış nuruna işarettir. Ve evvelki yön; akıl gözünün açtırılmış olmasından daha öncesidir. Çünkü aklın gönül görüşü, Hakk'a ait hidayet nuru ile sürmelenmedikçe İlâh'a ait sıfatların anlaşılmasından uzak kalır, yani kör olur. Ve ayette söylendiği gibi Yusuf kardeşlerine: "Geriye dönünüz ve Aile bütünlüğünde kim var ise hepiniz toplanıp bana geliniz, yani hepiniz işlerde araya girme, gözetme ve ölçülülük makamı olan kalbe başvurunuz. Çünkü kalp, yücelik ve aşağı yönleri arasında vasıta olduğundan, bana kanıp emrimi kabul ediniz ve bana yakın olunuz ve huylarınızın gerekliliğiyle bedene ait lezzetleri istemiş olma halinde makamdan uzaklaşmayınız." Dedi**...**

Ayet: 94. Kervan oradan ayrılınca, öte yandan babaları şöyle seslendi: "Yemin olsun, ben Yusuf'un kokusunu duyuyorum. Umarım bana bunaklık isnat etmezsiniz."
Kardeşlerin de içinde bulunduğu kervan **"Kenan"** ismiyle bilinen ve Hz. Yakup'un yaşamakta olduğu ülkeye varmak üzere hareket eden kafile Mısır'dan ayrılmış olduğu anda Yakup aleyhisselâm; "Vallahi ben, bu anda Yusuf'un kokusunu almaktayım. Eğer siz bana akılsızlığı nispet etmez iseniz, beni doğrulamış olurdunuz." dedi. Bu uyarı şeklinde olan söze rağmen halk, sonraki ayette ifade edilen; **12/95. Dediler: "Vallahi, sen hâlâ o eski sapıklığında diretiyorsun!"** sözleri ile Hz. Yakup aleyhisselâmı kınamaya devam etmişlerdir. Yakup'un çok uzaktan algılamış olduğu koku; akıl ve şeriat kanunu ve adalet hükmü üzere hoşnutluk aleti ile hayvana ait kuvvetleri donatmış olarak, hiçbir şeyin katılmamış olan tevhitten akıl ve akla uygunluk âlemine dönme ve akla yönelme eserinin akla ulaşmasıdır. Gerçekten kokusu alınan bu ruhun, kafileyi en güzel şeylerle donatmış ve Kenan'a doğru yönelmiş olduğu rivayet edilmiştir. Yakup'un, eski yoldan sapmış olması; aklın kuvvetler yönünden habersiz olup, ezelden beri kalbe âşık olmasıdır**...**

Ayet: 96. Müjdeci gelip gömleği yüzünün üstüne bırakınca, gözü derhal görür hale geldi. Yakup: "Ben size demedim mi? Allah'ın izniyle sizin bilmediklerinizi bilirim." diye konuştu.
Ayet ile ifade edilen bu söz, kalbin, akıl makamına dönmüş olacağına, aklın ilmi geçmişe ait olduğuna işarettir**...**

Ayet: 97-98. Oğulları dediler ki: "Ey babamız! Günahlarımızın affını dile. Gerçekten biz hata işledik." - Dedi: "Rabbimden sizin için af dileyeceğim. Çok affedicidir O, çok merhametlidir."
Yakup aleyhisselâmın, oğulları için bağışlanma dilemesi, karanlığa ait halleri soyduktan sonra, aklın dosdoğruluk ile akla ait fazilet hükmü üzere kardeşler olarak ifade edilen kuvvetleri kararlaştırmasıdır**...**

Ayet: 99. Nihayet Yusuf'un huzuruna vardıklarında Yusuf, ana-babasına sarılıp kucakladı. Ve şöyle dedi: "Girin Mısır'a, Allah dilerse emniyet ve güven içinde olacaksınız."
Yakup aleyhisselâm ve toplumu, Yusuf'a ulaşmış oldukları vakit, Yusuf anne ve babasına kavuşarak, "Mutlak kederlerinizden ve yol alma zahmetlerinizden güven içinde olduğunuz halde Allah'ın dileği üzere Mısır'a giriniz." Dedi**...**

Ayet: 100. Ana-babasını tahtın üstüne çıkardı. Hepsi Yusuf'un önünde secde eder gibi eğildiler. Yusuf dedi: "Babacığım, işte bu, benim önceden gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. O, bana çok güzel lütuflarda bulundu. Şeytan, benimle kardeşlerim arasına yamukluk soktuktan sonra, O beni zindandan çıkardı. Sizi de çölden getirdi. Rabbim, dilediği şeyde çok ince lütuflar sergiliyor. Âlim olan O' dur. Hakîm olan O' dur."
Ve Yusuf, Kenan yurdundan gelmiş olan anne ve babasını kendisinin oturmakta olduğu taht'a oturtup kendisi anne ve babasının karşısında saygıyla ayakta durdu. Anne-baba ve kardeşler Yusuf'a kavuşmuş oldukları için Hakk'a şükür secdesi yapmak için yere kapandılar. Ayette söylendiği gibi o anda evvelce görmüş olduğu rüya Yusuf'un hatırına gelerek: "Babacığım! İşte evvelce gördüğüm rüyanın yorumu budur. Gerçekten de Rabbim, o rüyayı gerçek hale getirdi, yani pasiflikten aktif hale çıkarmış oldu." dedi. Kenan yurdundan gelen toplumun Yusuf'un olduğu yere ulaştılar.

Yusuf'a ulaşmış olmaları: Kuvvetlerin, dosdoğruluk hali açığa çıkma makamına ulaşmış olmalarıdır.

Mısır'a girmiş olmaları: Cem ayniliği olan vahdette mertebelerinin farklılığı ile beraber o kuvvetlerin hepsinin İlâh'a ait topluluk birliği huzurunda olmalarıdır. Anne ve babasının taht üzerine çıkarılmaları: Akıl ve benlik mertebelerinin, diğer kuvvetler mertebelerinden daha yüksekte olduğuna ve akıl ile benliğin kalbe oldukça yakın olduklarına ve diğer kuvvetler üzerine saltanatlarının kuvvetine, yani o kuvvetlere hakîm olduklarına işarettir. Ve hepsinin Yusuf'un önünde secdeye varmış oldular.

Yusuf için secdeye inmiş olmaları: Allah ile olmaksızın hiçbir kıl hareket edemeyeceği ve bir damar direnemeyecek derecede kendilikleriyle bir iş ve hareketleri olmayarak tamamının bir olan Allah'ın emri ile kalbe boyun eğme ve emirlerini yerine getirmekte olduklarına işarettir.

Yusuf'un görmüş olduğu rüyanın yorumunun gerçekleşmesi: Evvelki kabiliyetinde karar bulmuş olan işbu olgunluğun kabul edilmesinin görüntüsüdür. Ve ayette söylenen sözlerine devamla Yusuf demektedir ki: "Rabbim yokluktan sonra beka ile bana ihsan etti. Zira beni, vahdet ayniliğinde, şahit olunan kesretten ve celâl isminde cemali düşünür olmaktan perdeli olduğum **"Halvet"** zindanından çıkardı. Bedene ait lezzetlere fazlaca düşmek ve birbirlerini çiğnercesine koşuşmuşluk ile beni huylar kuyusunun dibine atmağa kışkırtmış olmasıyla kuruntu şeytanının; benimle kardeşlerimin arasını bozmasından sonra sizi de İlâh'a ait huzur ülkesinin dışında olan çölden getirdi. Gerçek o ki, Rabbim, ezele ait isteği ve dostluk ihsanı değeriyle, kemaline uygunlaştırma ve işlerini düzenlemiş olmakla, sevdiklerine iyilikler ihsan edicidir. Gerçek o ki, ancak Rabbim, kabiliyetlerde olan şeyleri bilicidir. Olgunluğun açığa çıkma vasıtalarının düzenini ve kabiliyet göstermiş olanı olgunluğa ulaşması için uygunlaştırma ile hikmet sahibidir"**...**

Ayet: 101. "Rabbim, sen bana mülk ve saltanattan bir nasip verdin. Olayların ve düşlerin yorumundan bana bir ilim öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Benim dünyada da âhirette de Veli'm sensin. **Beni Müslüman olarak öldür ve beni barışsever hayırlı kullar arasına kat."**
Ve Yusuf aleyhisselâm, küçük yaşta görmüş olduğu rüyasının gerçekleşmesi ve ailesine kavuşma ihsanı neticesinde, ayette özetlenmiş şekli üzerine şöyle dua etti: "Ey Rabbim! Bana işler tevhidinden ibaret bulunan mülk tevhidi saltanatından verdin ve görünmezlikte olan şeylerin manalarını ve gizlilik suretlerinin dönülecek ve açığa çıkacak yerini, bana bildirdin, bu da sıfat tevhidi bölümündendir. Sen, kalp makamında gökler sıfatının ve benlik makamında işler tevhidi yerinin yaratıcısı ve vücut vericisisin. Mülk dünyasında ve âhiret saltanatında **"Zat'ın"** tevhidi ile benim kullanıcım ve velâyet sahibimsin Kendi benliğinin devamlılığı ile dua eden değil, belki emrine boyun eğmiş olduğum halde beni benden yok etmiş ol. Ve beni, tevhitte yok olmuşluktan sonra, dosdoğruluk makamında kararlılık üzere olanlara katmış ol."**...**

Ayet: 102. İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Onlar birlikte karar verip tuzak kurarlarken sen yanlarında değildin.
Anılmış olunan bu Yusuf hikâyesi; gizlilik haberlerindendir ki, vahy ve ilham ile sana öğretmiş oluruz. Ve kardeşleri Yusuf'a tuzak ve hile yapmayı niyet etme ve karşılıklı konuşmuş olup da karar verdikleri zaman, sen onların yanında ve toplantılarında yoktun. Ve sonraki ayette, **12/103. Sen hırslanasıya istesen de insanların çoğu inanmayacaktır.** Buyrulmuştur. Ve senin etrafında dolaşan insanların çoğu, sen, imanlarına bekçi olsan dahi iman edecek değillerdir**...**

Ayet: 104. Sen, bu tebliğ için onlardan bir ücret istemiyorsun. O, bütün âlemler için bir hatırlatmadan başka bir şey değildir.
Ve yüce Allah tarafından olup insanlara aktarmakta olduğun tebligata karşılık onlardan bir ücret istemiyorsun. Bu Kur'an ve Kur'an da olan hikâyeleri ve ibretleri ve hükümleri, insanların ve cinlerin bulunabileceği bütün âlemleri kaplayıcı bir anma ve gayet büyük bir faydadır**...**

Ayet: 105. Göklerde ve yerde nice mucizeler var ki, yanlarından geçerler de dönüp bakmazlar bile.
Ayette işaret edildiği üzere göklerde ve yeryüzünde Allah'ın birliğine kılavuzluk eden sayıya sığmaz miktarda ayetler vardır ki, o ayetlerin yanından gaflet uykusuna dalmış olarak geçtiklerinden onlar o ayetlerden yüz çevirmiş olanlardır. Sonraki ayette onlar için, **12/106. Onların çoğu şirk'e bulaşmış olmadan Allah'a iman etmez.** Denilmiştir. Yani, onların çoğu yüce Allah'a ilme ait iman ile iman etmezler, ancak Hakk'ın dışında bir varlığın var olduğunu kabul etmiş olmalarıyla Allah'a ortak koşmuş oldukları halde iman ederler.

Başka mânâ: Onların çoğu görmeye ait iman ile iman etmezler, ancak onlar; bencillikleri ile örtünmüş olmaları sebebiyle Allah'a ortak koşmuşlardır. Ve bir sonraki ayette, **12/107. Peki onlar, Allah'ın azabından bir sarıp sarmalayanın gelmesinden yahut hiç farkında olmadıkları bir sırada kıyametin ansızın tepelerine inmesinden emin mi bulunuyorlar?** Diye sorulmaktadır. Onlar hangi düşünce ile Allah'a ortak koşmaktadırlar, yoksa Allah'ın azabından kabiliyetlerini, olgunluğun kabul edilmesinden engelleyen bir karanlığa ait sağlam haller örtülerinin gelmesinden veya ansızın küçük kıyametin gelmesinden güvenlikte mi olmuşlardır? Hal bu ki onların, tevhit ve hakikati görme nuruna anlayışları olmadığından, örtüleri kaldırılmış olmaz. Bundan dolayı onlar sonu olmayan bir örtünmede kalırlar**...**

Ayet: 108. De ki: "İşte benim yolum budur. Ben, Allah'a basiret üzere çağırırım/dua ederim. Beni izleyenler de... Şanı yücedir Allah'ın! Ben müşriklerden değilim."
Habib'im deki: "Benim suluk ettiğim (girmiş olduğum) Zat'a ait **"Tevhit"** yolu, bana özel olan ve benim yolumdur. Bu yol başkasına ait değildir. Yani, yalnız benim irşat etme, doğru yolu gösterme yoludur. Ve ben, **"Cem"** ayniliğinde sıfatların tamamı ile sıfatlanmış bir olan **"Zat'a"** davet ederim. Bu yola yalnız ben davet ederim ve bu yolda bana uymuş olanlar davet ederler ve her kim ki buraya davet ederse o, benim mesleğime uymuştur. Çünkü benden evvel gelen peygamberlerin tamamı, **"Evvel ve Sona"** ve bazısı sıfatlar ile sıfatlanmış bir olan **"Zat'a"** davet edici idiler. Ancak İbrahim aleyhisselâm, **"Kutbu-tevhit"** (tevhit büyüğü, tevhit babası) olması dolayısıyla ayrı tutulmuştur. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, farklılık değeriyle değil **"Cem"** değeriyle İbrahim'in mesleğinden olmuştur. Çünkü sıfatın farklılığını tamamlayan, en üst derecede kavrayan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizden başka bir kişi yoktur. Ve eğer olmuş olsa idi Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin **"Hâtem"** (peygamberlerin sonuncusu veya peygamberlerin mührü) olduğu gibi o kişi de Hâtem olurdu. Çünkü her bir kimsenin daveti; ancak ermiş olabildiği olgunluk makamına mümkün olabilir. Hakk'ın doğru yolu üzerinde başkalarının olmasından Allah'ı tenzih ederim. Belki yoluna girmiş olan ve zatına davet eden yine O' dur. Ve ben; zata ait tevhit makamında başkalığı kabul edenlerden, bencillikle yüce Allah'tan örtülü olanlardan değilim. Belki ben; Allah ile benden yok olucuyum. Bundan dolayı, yoluna davet eden O' dur."**...**

Ayet: 109. Senden önce gönderdiklerimiz de kentler halkından kendilerine vahyettiğimiz bazı erlerden başkası değildi. Yeryüzünde dolaşmadılar mı ki, onlardan öncekilerin akıbeti nice oldu görsünler. Elbette ki ahret yurdu sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllarınızı kullanmayacak mısınız?
Habib'im! Senden önce göndermiş olduğumuz peygamberler, sıfat ve makam olan şehirler halkından olup kendisinde erlikten sona kalmışlık (bakiye) bulunanlardandır. Senden evvel **"Zat"** ülkesinden hiç kimseyi göndermedik. Çünkü dikkatlilik ehline gelmiş olan beka, ancak yok oldukları kadarıyla olur. Ve halka dönmek ancak yükseliş gerekliliğine göre olur.

İmdi: **"Fenayı-ı tam"** (Eksiksiz yokluk) ve olgunluğa yükselişe, ancak erişmiş olmadığı bir derece bulunmayan bir olgun kabiliyet sahibine yani **"Kutba"** özel olabilir. Ve beka zamanında sıfat farklılığının tümünü Kaplamış olan eksiksiz yükseliş yine ona ait olması gerekli olur. O kutup Hâtemdir. Bu sebepten, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Nübüvvet (peygamberlik) binası tamam olmuş, perçinlenmiş, sağlamlaştırılmıştır. O binada yalnız bir tuğla konulacak yer kalmıştı. O tuğla da ben oldum."***

Buyurmuş. Ve ***"Ben ahlâk'a ait cömertliğini tamamlamak için gönderildim."*** Sözüyle bu manaya işaret etmiştir. Ayette ifade edildiği gibi, kendilerinden evvel bulunanların işlerinin sonunu ve olgunluklarının son derecelerinin nasıl olduğuna bakmış olarak eskilikte olmalarının son rütbesine gelmiş olmaları değeriyle olgunluklarını elde etmiş olmaları için bunlar kabiliyet yerlerinde hiç dolaşmazlar mı? Çünkü herkesin bir özelliği vardır. Ve onun kendisine özel kabiliyeti, ona özel olacak bir saadetin olmasını gerektirir ki, o saadet, onun sonudur. İnsanların duygularına ve yol alışlarında eski, yani kıdemli olmaları son rütbelerinden haberdar edilmiş olmalarından benliğe o olgunluktan, topluluk ile birlikte olma hali meydana gelmiş olur ki, o da; kabiliyetlerin uyuşmazlığı değeriyle Muhammed (s.a.v) e ait topluluğunun değeri ve olgunluğudur. İşte ayette işaret edildiği üzere; kabiliyetlerinin örtünmüşlüğü olan benliklerinin hallerinden çekinmiş olanlar için elbette hayırlı ahret yurdu budur. Bu aklını kullanma neticesinde elde edilebilecek olan makamın, sizlerin içinde bulunduğunuz yok olucu yerden ve kazançlarından daha hayırlı olup olmayacağını düşünmek için aklınızı kullanmayacak mısınız? Çünkü ahret yurdu, hakiki hayat, bitmeyen hayat elbette odur. Eğer bilmiş olsalar**...**

Ayet: 110. Ne zaman ki resuller ümitsizliğe düşüp yalanlandıkları kanısına vardılar, işte o zaman yardımımız kendilerine ulaştı da dilediklerimiz kurtarıldı. Azabımız kendilerine ulaştı da dilediklerimiz kurtarıldı. Azabımız suçlular topluluğundan geri çevrilemez.
Ayette ifade edildiği üzere; Hak yolunda yolculuk yapan olumsuzluklardan çekinenler ve gönül açılmalarının tutulmuş olmasında, benlik kuvveti kâfirinin askerleri geç kaldı, ta ki toplumun en değerli ve şereflisi olan resulleri, olgunluğa erişmekten ümitlerini kesmiş oldukları yani, kabiliyetlerindeki zan ve geri dönüşler kendilerini yalanlamış olduğu vakit yetişmiş olurlar. Ümitleri kesilmiş olanların kendilerine Melekler (isimler) ve Ceberut (sıfatlar) âlemleri nurlarının yardımından sağlamlaştırma ve uygunlaştırma ile bizim askerlerimiz gelip Resul ve mesleğinden olan dikkatlilik ehlinden dilediğimiz kurtarıldı. Ve bizim, perdeleme ve eziyet etme ile olan kahrımız, benliklerine ait hallerinin kalpleri üstünde açığa çıkmış olması ile sonu gelmeyen ve Hak'tan örtücü görüntüleri kazanan suçlu kişilerden uzaklaştırılmış olmaz**...**

Ayet: 111. Andolsun ki, resullerin hikâyelerinde, aklını ve gönlünü çalıştıranlar için bir ibret vardır. Bu Kur'an, uydurulacak bir hadis/bir söz değildir; aksine o, önündekini tasdikleyici, her şeyi detaylandırıcı. İnanan bir topluluk için de bir kılavuz ve rahmettir.
Hz. Yusuf'un hikâyesinde tarif ettiğimiz gibi; peygamberlerin hikâyelerinde, duygular perdelerinden temiz, kuruntular kabuklarından soyulmuş akıl sahiplerine ibret alacak, zahirinden batınına geçilebilmiş olabilecek şeyler vardır. Şu Kur'an, benlik katından aslı olmayan bir söz değildir. Fakat ondan evvel olan **"Levh"** de (levhada) sabit olan şeyin doğrulayıcısı ve **"Âlem-i kaza"** da (belirleme âleminde) toplanmış olan her şeyin ayrıntısı ve **"Tevhid"** e yönlendiren ve kabiliyetinin berraklılığından gizliliğe iman etmiş olanlar için ayetler perdeleri arkasından sıfat tecellileri ile olan bir kutlu **"Rahmet"** durumundadır**...**

"YUSUF" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

RA'D SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismilâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Elif, Lâm, Mim, Râ. O Kitap'ın ayetleridir bunlar. Ve sana Rabbinden indirilen, haktır. Ne var ki, insanların çoğu iman etmez.
Yani: Birlik zatına ve âlim ve azim ismi ve işaret olunduğuna dayanarak eksiksiz rahmet'ten ibaret bulunan **"İsm-i Az'am"** (büyük isim) mazharı "O kitabın ayetleri" sözü ile işaret edilenler mutlak vücuttan ibaret bulunan bütünlük kitabının büyük işaretleri ve büyük ayetleridir. Rabbinden sana indirilmiş olan fark edicilik ile ilgili akıl ve şu anılmış olan manaların ayetin başında verilen harflerde sıkıştırılması başka bir şey değil, ancak haktır. Fakat insanların çoğu bu oluşa iman etmezler. İman etmeleri için sonraki ayette, **13/2. Allah odur ki, gökleri direksiz yükseltmiştir; görüyorsunuz onları... Sonra arş üzerine egemen olmuştur. Güneş'i ve Ay'ı da boyun eğdirmiştir. Bunların tümü belirlenmiş bir vakte kadar akar**

dururlar. Oluşu yönlendirir, çekip çevirir O… Ayetleri birer, birer gözler önüne serer ki, Rabbinize kavuşacağınıza açık-seçik inanasınız. Buyrulmuştur. Yüce Allah, sizin görür olduğunuz direk olmaksızın gökleri yükseltmiş olan Zattır. Yani, gökleri, yaratılmışlar tarafından görülmeyen direkle yükseltmiştir ki, o da, gökleri hareket ettiren ve ayakta tutan gökler saltanatının ruhlarıdır.
Başka mânâ: Yüce Allah; kendilerine dayanak olacak ve ruhların kendisiyle durucu oldukları halde ruhlar göklerini yükseltmiştir. Sonra tesir ve yoluna koyma ile **"Arş"** üzerini kaplamış olarak, arşa sahip olmuştur.
Bir başka mânâ: Tecelli (görünme, belirme) yoluyla **"Kalp"** arşı üzerini kaplamıştır. Ve bütünlüğe ait marifetlerin kavranması ve yüceliğe ait nurların ortaklığı ile **"Ruh"** güneşini ve her iki âlemdeki varlıkları topluca kavramış ve üst taraf makamından yardım isteme, sonra hakikati görme ile sıfata ait tecellilerini kabul etme ile kalp **"Ay"** ını tutup kaplamış olmaktadır. Güneş ve Ay'dan her birisi; ilk yaratılış değeriyle, olgunluğa ait olan belirli bir amaca doğru akıp gitmektedir. Yüce Allah, başlanma ile evvelleri düzenleyip ve kabiliyeti hazırlamakla işi yerli yerinde yapmış olur. Sonunda işler ve sıfat tecellileri gerekliliğince; olgunluğu düzenleme ile ayetleri etraflıca açıklamış olur. Ümit edilir ki, siz tecelliler olan ayetlerinin müşahedesi zamanında **"Aynel- yakın"** (görme ile ilgili yakınlık) anlayışını elde etmiş olursunuz**…**

Ayet: 3. Yeri uzatıp döşeyen ve onda oturaklı dağlar ve nehirler vücuda getiren O' dur. Bütün meyvelerden kendi içlerinde ikişer çift yaratmıştır O. geceyi gündüze sarıp bürümektedir O. bütün bunlarda derin, derin düşünecek bir topluluk için elbette ayetler vardır.
Yüce Allah, bir zattır ki, beden yerini döşeyip, bedende kemikler olan dağlarını ve damarlar olan nehirlerini meydana getirmiştir. Ve her bir ahlâk ve anlayışlar yemişlerinden, beden yerine mesela; cömertlik, cimrilik, içki içme, belâ, korkaklık, yiğitlik, zulüm, adalet, siyah, beyaz, yaş, kuru, sıcaklık, soğukluk, gibi çift iki sınıf yapmıştır. Ruha ait kuvvetler aletleriyle ve Ruhu, bedenle örttüğü gibi, Ruha ait gündüzü üzerine, cisme ait karanlık gecesini örter. Gerçek o ki, yüce Allah'ın sınıfta ve küçük ve büyük âlemlerin uygun Hale gelmesinde düşünmekte olan kimselere; büyük ayetler ve işaretler vardır**…**

Ayet: 4. Yeryüzünde birbirine sırt vermiş komşu kıtalar, üzümlerden bahçeler, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki, bir tek suyla sulanırlar. Biz bunların, yemişlerde bir kısmını diğer bir kısmına üstün kıldık. Bütün bunlarda aklını çalıştıran bir topluluk için elbette ki ibretler vardır.
Ve beden yerinde kemik, sinir, bağ, etten bir diğerine komşu parçalar. Doğal kuvvetler ve hayvana ait ve insana ait ağaçlarından bahçeler. Benlik arzuları şarabının sıkıldığı; akla ait kuvvetler üzümlerinden meydana gelmiş bahçeler. Ve bitkiye ait kuvvetler ekinleri ve diğer zahire ait ve batına ait hurmalar. Ve gözleri, kulakları, burun delikleri gibi kökü bir, dalları birden fazla olup lisan, düşünce, kuruntu, anma aletleri gibi tek, tek ve kökleri ayrı kuvvetler olup, bunların hepsi de hayattan ibaret bulunan bir su ile sulanırlar. Mesela; Akıl kavrayışlarının duygu kavrayışlarına. Görme kavrayışlarının dokunma kavrayışlarına. Hikmet alışkanlığının akılsızlık alışkanlığına olmak üzere birbirinden üstün yapılmış olduğu gibi, yemek, yani: Zevkte bu kuvvetlerin bazısını bazısına üstün yaparız. Gerçek o ki, kabul edilen huyların birliğiyle beraber, saklayıcı olan bu ayrılıklarda sınıfın anlaşılmazını anlamaya, aklını kullanmakla gayret eden kişiler için elbette büyük ayetler ve işaretler vardır**…**

Ayet: 5. Eğer şaşıyorsan, esas şaşılacak olan onların şu sözüdür. "Biz toprak olunca mı ve gerçekten mi yeni bir yaradılış içinde bulunacağız?" Bunlar Rablerini inkâr edenlerdir. Ve bunlar boyunlarına bukağılar vurulanlardır. Bunlar ateşe dost olanların ta kendileridir; orada sürekli kalacaklardır.
Habib'im, eğer sen kâfirlerin (Hakk'ı inkâr ediciler) sözlerinden şaşkın bir hale gelecek olursan, onların "Toprak olduğumuz vakit biz, yeni bir yaratılışta olacak mıyız?" diye konuşmaları gerçekten de şaşılmaya yaraşır bir durumdur. Çünkü insan her saatte, belki bütün âlem, şekil ve hallerin duruşları ve süratli değişikliği ile her göz ucuyla bakışta, bir başka ve yeni yaratılıştadır. Bundan dolayı, varlık âleminde bu değişiklik, yani yapılıp bozulma işine ibret bakışı ile bakan bir kişi; **"Halk-ı cedide"** (yeni yaratılış) ı ne şekilde inkâr edebilir. İşte bunlar, Rububiyet (tanrılık) ve işler ve tecellilerini Şuhut etmekten mahrum kalmış olanlardır. Bu hal üzere kalmış olmada ısrar edenler, İlah'a ait sıfatların tecellilerinden perdeli olmaktan nasıl kurtulabilirler ki. Ve bunlar, ayette söylendiği gibi boyunlarında bukağıları olanlardır. Bundan dolayı gözleri yere dikilmiş, bakışları kendilerine yakın olan duyguları görmeye ayrılmış olmaktadır, başlarını kaldırıp da melekler âlemi ruhlarını görmeğe, kudret âlemi ve duygu konakları yerlerinden uzak olan akla uygunluğu kavramış olmaya güç yetiremezler. Ve bunlar, huylar çukurunun dibinde, kötü işler karşılığı olan

cehennem ateşlerinin arkadaşları ve oradan ayrılamayacak olanlardır. Onlar o ateşlerde sürekli ve ebedi olarak kalıcıdırlar**...**

Ayet: 6. Senden, güzellikten önce kötülük istemede acele ediyorlar. Hâlbuki önlerinden pek çok örnek gelip geçti. Şu da bir gerçek ki, Rabbin insanlara karşı, zulümlerine rağmen af sahibidir. Ve Rabbinin azabı elbette çok şiddetlidir.
Ve onlar, kendilerine karanlık hallerin ve rezaletin kaplayıcılığıyla, Allah'a ortak koşmanın galip gelmesinden dolayı, kabiliyetlerinin kötülüğe yakın olması sebebiyle imanları değeri üzere kendilerine vaat olunan iyiliklerden önce, korkutulmuş oldukları cezanın getirilmesini senden istemede acelecidirler. Hâlbuki onlardan evvel benzerlerinin çekmiş oldukları eziyet, azapların örnekleri gelip geçmiştir. Gerçek o ki, senin Rabbin, nurdan perdeleme yapmakta olan karanlık hallerin kazanılmasıyla, kendilerine zulüm etmeleriyle beraber, insanlara karanlık hallerin sağlamlık bulmadığı, kabiliyetini yok saymadığı kişilere bağışlayıcılık sahibidir. O karanlıkları, rahmetine ait nurlar ile yok etmiş olur. Ve karanlıklar, kendisinde pas olan ve kökleşen ve kabiliyetini geçersiz hale getiren kimselere; gerçekten Rabbinin eziyet vericiliği de çok şiddetlidir**...**

Ayet: 7. Küfre sapmış olanlar şöyle derler: "Ona Rabbinden bir Mucize indirilseydi ya!" Sen sadece bir uyarıcısın ve her topluluk için doğruyu ve iyiyi gösteren bir önder vardır.
Gerçeği görmekten perdeli olup da anlayışlarının yokluğu ve gönül görüşlerinin körlüğü sebebiyle Allah'ın sıfatları ile sıfatlandırılmadıkları gibi, **"Nübüvvet"** e kanıt olan ayetleri de göremeyenler: Ne diye, Peygambere, bizi imana zorlayacak bir ayet veya mucize indirilmiş olmuyor?" derler. Gönül görüşlerinin körlüğünden, indirilmiş olan ayetleri, ayet saymayarak, sevgileri ve arzuları doğrultusunda ayet istemektedirler. Sen ancak uyarıcı ve korkutucusun, sana bundan başka bir şey yoktur. Onlara hidayetin getirilmiş olması sana ait değildir. Çünkü hidayet ve hidayet vericilik Allah'a aittir. Her bir toplum için; yaratılmış olduğu cins değeriyle onlara uygun olan bir hidayete davet edici vardır. Onun olgunluk ve İlâh'a ait nuru dil düzgünlüğü ile açıklaması zamanında; toplumu kaynaşma ve dostluk göstermiş olarak, ondan Allah'ın hidayetine olan daveti kabul ederler ve yüce Allah onları, mazharı üzerinden daveti kabul etmiş olanlara hidayet eder.

İmdi: İşbu asla ait cins hali ile sana uygun olan kişi, alçak gönüllülük gösteren kişi, senden açığa çıkan hidayeti kabul eder, uygun olmayan kabul etmez ve bunlar bir takım gizli sırlardır ki, Allahtan başka hiç kimse bilmez**...**

Ayet: 8. Allah her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını bilir. O'nun katında her şey bir ölçüye bağlıdır.
Ayette buyrulduğu gibi yüce Allah, her dişinin yüklenmiş olduğu şeyi bilir. Bundan dolayı, benlik dişisinin taşıdığı olgunluk çocuğunu yani, her kabiliyetin kuvvetindeki olgunluğu ve kabiliyet rahimlerinin aşırılıklarında fazla düşkünlük ile olgunluklarından neleri eksik yaptığını ve kabiliyet rahimlerinin temiz edilmesi ve berraklaştırılması ve sohbet bereketlendirmesiyle ne gibi olgunluk kazandığını bilir. Hakk'ın katında her bir olgunluk, kabiliyet gerekliliği üzere, belirlenen miktardadır.

Başka mânâ: Allah'ın katında miktar, yani değer olan, bir kabiliyetteki herhangi bir kuvveti kabul etme, ezelde **"Feyzi-Akdes"** inden olan bir değer üzeredir, fazla veya eksik olmaz.

Bir başka mânâ: Kasas suresinde, **28/56. Şu bir gerçek ki, sen istediğin kişiyi doğru yola iletemezsin. Ama Allah, dilediğine kılavuzluk eder.** Buyrulduğu yönüyle; her toplumun, bir hidayet vericisi vardır ki o da ancak Allah'tır. Çünkü her kabiliyetteki kabul edicilik kuvvetini ve fazlalığı ve noksanını bilicidir. Bundan dolayı, kabiliyet değeriyle olgunluklarını değerlendirmiş olur**...**

Ayet: 9. Gaybı da görünen âlemi de bilendir O... Kebîr, sınırsızca büyük O' dur; Müteâl, sonsuzca yüce O' dur.
Kabiliyetlerde olan gizliliği kabul etme kuvveti ve işe harcanmış olan göz önündeki olgunluğa ait şahitliğini bilicidir. Bazı kabiliyetlere ihtiyacı olanı vermiş olmakla şanı ulu olan büyük zattır. Belki bütün kabiliyetleri koruyucu ve kaplayıcıdır. Hepsine, gerekli gördüğünü vermiş olur. Bereketinin akıp gitmekten kesilmiş olmasından uzaktır. Bundan dolayı kabiliyetin bereketi gecikmiş olarak meydana gelmiş olmasından, gerekli kıldığından noksan vermiş olmaktan da uzaktır. Yani her şeyin gerekli olan ihtiyacını eksiksiz olarak hatta

bereketiyle vermekte tarif edilemeyen bir yücedir. Ve sonraki ayette, **13/10. Sizden, sözü saklayan da açıklayan da geceye sığınıp gizlenen de gündüz yol alan da onun için birdir.** Buyrulduğu üzere sizden potansiyel olan kabiliyetten sözü gizleyen, ilmini pasiflikten aktif hale çıkarmakla sözü apaçık eden ve benlik karanlığı gecesiyle gizlenen ve benlik makamından çıkıp ruh nurunun gündüzünde gitmekle de açığa çıkarıcı olan kimseler, hep eşittirler**...**

Ayet: 11. Her biri için onu önünden ve arkasından izleyen gözcüler vardır ki, kendisini Allah'ın emrine bağlı olarak koruyup denetlerler. Gerçek şu ki Allah, bir toplumun maruz kaldığı şeyleri, onlar, iç dünyalarındakini değiştirmedikçe, değiştirmez. Allah bir topluma bir perişanlık dileyince de artık onu geri çevirecek bir güç yoktur. Ve onlar için Allah dışında koruyucu bir dost da olamaz.

Her şeye, gözle görülmeyen en ufak bir şeye nispetle, onun evvelinden ve sonundan onu takip eden ve ona ulaşmış olan yüce Hakk'ın saltanatından sağlamlaştıran yardımcılar vardır. Onu, hayale ait cinler kuvvetinin kapmış olmasından, yırtıcılığa ve hayvana ait kuvvetlerinin galipliği ve o şeyi yok etmesinden. Hakk'ın emriyle, o şeyi korumuş olurlar. Gerçek o ki yüce Allah, bir toplumda olan zahir ve batın olan nimet ve olgunluğu bozmaz. Ta ki o toplum, kendilerindeki kabiliyet ve gerçeği kabul etme kuvvetini bozmuş olmayınca. Çünkü İlâh'a ait bereketlendirme geneldir. Akmakta olan su gibi devamlı olarak gelmektedir. Ki evvelce sözü edilen bir ayette, **13/4. Hepsi bir tek sudan sulanırlar. Ve lezzette bazısını bazısına üstün yaparız.** Denilmiş olduğu üzere, İlah'a ait bereketlendirme, kabiliyetlerin rengi ile boyanmış olur. Her kimin kabiliyeti kederlenirse, bereketi kederlenir ve kötülüklerinde çoğalma olur. Ve her kimin kabiliyeti berrak olursa bereketi de berraklaşıp, iyiliklerinde artış olur. Böylece açıkta olan nimetlerin, kuvvetli bir karşılık olmaya dönüşmüş olmasında her halde açık veya gizli bir hak etmişlik gerekli olur. Bu sebebiyetle hakikat ehilleri Mümin/Gâfir suresinde, **40/60. "Dua edin bana. Cevap vereyim size."** sözü gereğince "Kabul edilen dua, kendisinde olumsuzluk olmayıp ancak kabiliyet diliyle yapılmış olan duadır." Şeklinde yorumlanmıştır. Selefiyye'den olan bazıları, "Fare mestimi yırttı, bunu da; yapmış olduğum bir günahtan biliyorum, yoksa yüce Allah, fareyi bana musallat etmezdi." Dediği ve bir şairin: "Sen faziletli olan Mazin kabilesinden olsaydın, benim çare olarak kabul ettiğimi helal yapmazdın." sözüyle ayete yapılan yoruma misal getirdiği rivayet edilmiştir**...**

Ayet: 12. Size hem korku hem ümit olsun diye şimşeği gösteren O' dur. Yağmur yüklü bulutları da O' oluşturuyor.

Yüce Allah, size temizliğe ait nurları ve İlah'a ait kapma, yani göz alıcı şimşek çakması ile olan yiyecekler bereketlerini gösteren zattır. Siz, o şimşeğin çabuk geçmesinden ve yüklenmiş olduğu ağırlıkla olan dönücülüğünden korkan ve onun durmuş olmasını ve geri dönmesinin süratli olmasını isteyenler olduğunuz halde de onu gösterir. Ve yüce Allah, yakınlık ilmi ve Hak marifetleri suyu ile ağırlaşmış sakinlik bulutunu da oluşturmaktadır**...**

Ayet: 13. Gök gürültüsü O'nu hamd ile tespih eder, melekler de O'ndan ürpererek... Yıldırımlar gönderir de onlarla dilediğini çarpar. Allah, tuzak kuranların hilelerini başlarına geçirmede çok güçlü olduğu halde, onlar O'na karşı mücadele edip duruyorlar.

Ve yüce Allah'ın Celâline ait tecellilerinin kahredici gücü, gök gürlemesi **(Ra'd)** Allah'ı tespih etmektedir. Yani; bu tecellilerden bazısının kendisine gelmiş olduğu kişi, aklın kavrayamadığı şeyi gönül vicdanında bulduğu için yüce Allah'ı akılda şekillendirilmiş olunan şeyden yücelmiş, ululamış ve övmüş olur. Ve o tecelliden faydalanmış olan olgunluk ile yüce Allah'a işi ile olan ve hakkını vermiş olarak şükretmiş ve O'nu övmüş olur. Bundan dolayı: Allah'ı övme olan bu hal ile ifadesi, yeri geldiğinde gerekli olan gök gürlemesinin meydana gelmesiyle olmuş olur.

Başka mânâ: Akla ait kavrayış ile anlamış olmaktan uzak olan benlik, kahredici, ezici kuvvet tecellileri zorlamasıyla Hakk'ı övme durumundadır. Ve ruha ait kuvvetler melekleri, yüce Allah'ın celalinden olan bir suretten tespih eder. Ve yüce Allah, bütünlüğe ait lütuf'u içine almış olan hakiki kahır tecellisi ile İlâh'a ait güzellik şimşeklerini göndermiş olur. Ve kendisine tecelli olunan şimşek ile o kişiden varlığını (vücudunu) kapmış olarak, benliğinin sonraya kalmışlığından yok etmiş olur. Ki hadis-i şerifte ***"Yüce Allah'ın nur ve karanlıktan meydana gelmekte olan yetmiş bin perdesi vardır, eğer o perdeleri kaldırmış olsaydı Zatının parlaklığından olan nurlar ona bakanları yakmış olurdu."*** denilmiştir. Ve ayet ile işaret edilen mana gereğince, sevilen, seven âşık ve özlem duyan kullarından istediğine o güzellik şimşekleri isabet etmiş olur. Hâlbuki onlar, yüce Allah'ın sıfatında; düşünme ve kabul edişinde; akla ait

görüş ile ve Hakk'a karşı gerekli, gereksiz ve çekinmesi olan hallerde; düşünme ile mücadele ederler. Yüce Allah; kavrayışlardaki akıl hilelerini, nura ait gönül görüşü tecellisi söndürmekte ve aşk nuruyla yakmada kuvvet ve şiddet sahibidir**...**

Ayet: 14. Gerçek dua yalnız O'na/hak davet yalnız O'nun için yapılır. O'nun dışında yalvarıp davet ettikleri ise onlara hiçbir şekilde cevap veremezler. Onlar, ağzına ulaşsın diye iki avucunu suya doğru açan ama suya ulaşamayan birinden başkasına benzemiyorlar. Küfre sapanların dua ve davetleri, şaşkınlığa dalmaktan başka bir işe yaramaz.
Dua etmek, istek belirtmek olduğu gibi ayni anda dua edileni davet etmektir. Bu özellik üzere ayette söylediği gibi aslı olan, yani gerçek olan dua sadece Hakk'a yapılır ve Hak davet edilir. Başkalara dua ve davet yapılmaz. Hakk'a ait davet, başkalarının değil, yüce Hakk'ındır. Ki, Zümer suresinde, **39/3. Gözünü açıp kendinize gelin! Arı-duru din yalnız ve yalnız Allah'ındır.** Ayetindeki bu cümle ile buyrulduğu yönüyle, yüce Allah kendisini davet eder ve davete uymuş olur.

Bunun mânâsı: Dua veya davete uymuş olma, kabul etmeye lâyık ve hakkı olan Hak daveti; benliğinden yok olucu ve Rabbi ile kalıcı olan tevhit ehlinin davetidir. Böylece katıksız din, onun dinidir. Benlikleriyle durucu olan davetçiler, ancak şekillendirmiş oldukları, hayallerinde yöneldikleri yapılmış, yani belirlenmiş bir mabut (ibadet edilen) a davet ederler. Bundan dolayı duaları kabul edilmez, davetlerine uyulmaz. Ancak kendisinden bir şey istenilen cansız bir şeyin kabul ettiği gibi kabul edilirler. Yani nimet isteyene nimet cevap verir. Hakk'ı isteyene Hak cevap olur. Ben hayatım üzere yemin ederim ki, gerçek manada Allah'a, ancak tevhit ehli dua eder. Tevhit ehlinin dışında olanlar, varlığı ve kudreti olmayan, Hakk'ın dışında bir asılsıza, anlayışta kurulmuş olana dua eder. Bundan dolayı davete uyma ve dua kabul etme cevabı yoktur. Bu kişi; kendine nispet ettikleriyle kabiliyetini perdelemiş olduğundan dua edilmeye hakkı olanı bilemez, bunun için de duası boşa gider. Ve bu gibi dualar, kaybedilen şeylerden başka bir şey olamaz.

Başka mânâ: Şanı yüce ve aziz olan Hakk'ın daveti sadece O'na olur.

Bir başka mânâ: Hak'tan ibaret bulunan davet edicinin daveti: İşte zatına özel olan odur. O davet ile zatın dışında olan isimler ve sıfatlara dua edilmez. Ayette söylendiği gibi Allah'tan başkasına dua eden kişilere, o dua etmiş oldukları, dua edenlere hiçbir şekilde cevap veremezler. Onları cevap vermeleri; ağzına su gelmesi için ellerini suya uzatan fakat suyun kendiliğinden onun azına gelmediği gibidir. Allah'ın Zatından başka, isimler ve sıfatlarına dua eden kimselerin duasını kabul etmez. Ancak Hak'tan perdeli olmalarından dolayı işaret ile suyu isteyenin bu isteyişi şekliyle duasını kabul eder. Perdelilerin duası; boşa gitmiş olan bir şeyden başka bir şey değildir. Ve ancak zarar etmişlerden olurlar**...**

Ayet: 15. Göklerde ve yerde kim varsa gölgeleriyle birlikte ister istemez ve sabah-akşam Allah'a secde eder.
Göklerde ve yerde bulunan açık, belli ve kıymetli değerler ve eşyanın saltanatı gibi, ruha ait hakikatler isteyerek ve istemeyerek yüce Allah'a boyun eğer.
İsteyerek ve istemeyerek demek: Bu boyun eğme, yaratılış yönüyle her bir şeye zoraki olan bir gereklilik olmuştur. Bu oluşta bazısı boyun eğici, bazısı boyun eğmez demek değildir. Ruh ile ilgili olanların gölgesi olan heykelleri, görünüşleri ve gövdeleri de her vakit boyun eğmektedirler. Bu sebepten, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, devamlı olan bu secdede: ***"Zatımın hakikati ve şahsımın karalığı ve benliğimin hayali, vücudum, gözüm ve şahsım sana secde etti."*** Şeklinde sözler söylemiştir**...**

Ayet: 16. De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kim?" De ki: "Allah." De ki: "O'nun yanında başka dostlar mı/destekçiler mi edindiniz? Bunlar kendilerine bile yarar sağlayıp zarar verme gücünde değiller." De ki: "Körle gören yahut karanlıklarla ışık bir olur mu? Yoksa Allah'a tıpkı O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da yaratış/yaratılanlar kendileri için benzeşir hale mi geldi? De ki: "Allah'tır her şeyi yaratan. O'dur Vâhid ve Kahhâr olan."
Ayette ifade edilmiş olduğu gibi yüce Allah: "Habib'im de ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" Ve cevap olarak **"Allah'tır"** deyiver. Her ne olursa olsun anlayışı ile Allah'ın dışında görünenlerden herhangi birilerini dostlar mı edindiniz? "Onlar, kendi benlikleri için bir fayda ve zarar vericiliğe sahip değillerdir. Çünkü sahip ve kadir ancak yüce Allah'tır, başkası değildir." Habib'im de ki: "Kör ve gören eşit olur mu? Veya: Karanlık ile aydınlık bir olabilir mi?" Veya: "Yüce Allah'a; onun yarattığı gibi yaratan, bundan dolayı, yaratmaları Allah'ın yaratmasına benzemesi sebebiyle Allah'a ortak olabilecek, yaratıcı ortaklar mı meydana getirdiler?"

Habib'im de ki: "Yüce Allah, her bir şeyin yaratıcısıdır. Ve o Allah, kendi dışında görünenlerin tamamını kahredici bir Zattır."**...**

Ayet: 17. Gökten bir su indirdi de vadiler, kendi ölçülerince sel oldu, ardından da sel, üste çıkan köpüğü taşır hale geldi. Bir süs eşyası veya âlet yapmak isteğiyle ateşte körükledikleri şeylerde de benzeri bir köpük vardır. Allah hakla batılı işte böyle örneklendiriyor: Köpük, atılır gider; insanlara yararlı olansa toprakta kalır. Allah, işte bu şekilde örnekler verir.
"Ruhul- kudûs" (temiz ruh) göğünden ilim suyunu indirmiş olup **"Kalp"** vadileri kabiliyetlerinin alabileceği kadarınca akıtmış oldu. İlim seli benlik yerinin kötülük hallerini ve rezaletler köpüğünü alıp götürdü. Marifetler ve hakikate ait gizliliği görüşler, benliğin olgunluğu olduğu için, benliğin onlarla süslenmesi ve sevinmesi. Veya benliğin faydalandığı eşyalardan olması dolayısıyla, marifetler ve hakikatler sebebiyle meydana gelmiş olan yaratılışa ait faziletleri istemek için, aşk ateşinde eridikleri, marifetler ve hakikatler ve aşkı coşturmuş olan manalar ve müşahedelerde de selin köpüğü gibi çirkinlik vardır. Mesela: O marifetler ve hakikatler ve güneş tutulmasına bakmış olmak ve onları görmek ve benliğin onlarla kâmil ve faziletli ve o hallerin süsleri ile süslenen olmasını göz önüne getirmek, örtünmeyi gerektiren ve diğer haller günahı ve benlik belâları sayılan şeylerin tamamı, sel köpüğü gibi çirkin olarak adlandırılır. Ayette buyrulduğu yönüyle; küçük olanı kuruyarak gider ve çirkin olan şey atılır, ilim ile faydalanmış olur. Fakat insanlara fayda veren Hakk'a ait manalar ve katıksız faziletler benlik yerinde kalıp durur. Böylece, yüce Allah, birçok misaller vermiş olmaktadır**...**

Ayet: 18. Rablerinin çağrısına olumlu cevap verenler için güzellik vardır. O'na olumlu cevap vermeyenlere gelince, yeryüzündekilerin tamamı onların olsa, bir o kadar da ilave edilse, kurtulmak için bunların tümünü fidye verirlerdi. Böylelerin hesabı kötü olacaktır; varacakları yer de cehennemdir. Ne kötü yataktır o!
Kabiliyetlerini benliğin halleri kederlerinden temizleme ile Rablerine kabul edilmiş olanlara çeşitli güzellikler vardır ki o da, berraklık zamanında kendilerine taşmış olan ve ***"nur üstüne nur"*** sözüyle tarif edilen olgunluktur. Rablerine kabul edilmiş olmayanlar, insanlar ile ilgili rezalet ve haller kederlerinden temizlenmeyenler yeryüzünde olan bütün mallarını ve onunla beraber bir misli de olsa kurtulmak için feda ederlerdi. Yani, onlar için mal sevgisiyle çekilmiş olup, benliklerini perişan ettikleri aşağı yönde bulunan bütün mülkler ve vasıtaları feda etmek, hepsini verip de kurtulmak mümkün değildir. Çünkü o mülkler ve vasıtalar, uzaklık ve perişanlığın çok fazla olmasına sebeptir. Bu olumsuzluk hallerinde ısrar ettikleri sürece hangi davranış o karanlıktan kurtulmuş olmalarına sebep olabilir? Benliklerinde o vasıtalara ilgi duyma hallerinin sağlamlığı zamanında, o vasıtalardan yüz çevirmeleri fayda vermez. İşte bunlar, İlâh'a ait adalet makamı olan benlik makamında en küçük bir iş ile durup kaldıklarından, elbette hesaplarında zorunlu olarak bozukluk olması doğaldır. Bunlar kötü hesap getirdikleri için, hesaplarının görülmesinde de kötülük vardır. Ve girip sığınacak yerleri de; "Nefsin sıfatları cehennemi" ve "Mahrumiyet ateşleri" ve kötü olan bir takım azap edici şekillerdir. Ve cehennem onlara ne kötü bir yataktır**...**

Ayet: 19. Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kişi, kör olan biriyle aynı mıdır? Sadece aklı ve gönlü işleyenler düşünüp ibret alır.
Müşrikler (Allah'a ortak koşanlar) "Rabbinden sana indirilmiş olan kitabın gerçek olduğunu bilen kişinin, gerçeğe karşı kör olan kişi gibi mi olduğuna mı inanıp anlamış olurlar?" Gerçeği görüp doğrulayan mümin ile ibret gözü kör olup gerçeği görmeyenin aynı derecede olmadığını ancak katıksız akıl sahipleri düşünür ve bilirler. Ve sonraki ayette bunlar için, **13/20. İşte bunlardır, Allah'a verdikleri söze sadık kalanlar ve antlaşmayı bozmayanlar.** Denilmiştir. Bu ayette de işaret edildiği gibi, ancak katıksız akıl sahibi müminler bu hakikati gereği gibi düşünebilirler**...**

Ayet: 21. Onlar, Allah'ın ulaştırılmasını emrettiği şeyi ulaştırırlar, Rablerinden korkarlar ve hesabın kötüsünden ürperti duyarlar.
Ve o müminler, Allah'ın korunmasını emrettiği şeyi korumuş olurlar. Ve kalp makamında; sıfat tecellisi zamanında, celâl isminin büyüklüğünü müşahede etmekle, kendilerine korku ve saygı duyma hali gelmesiyle; Rablerinden ürperti duyarlar. Ve benlik makamında, işler (ef'al) tecellisi zamanında, zor ve şiddetle yakalayış ve azaba bakmış olarak kendilerine korku gelmesi gerekliliğiyle kötü olacak olan bir hesaptan korkanlardır. Ve onlar için sonraki ayette, **13/22. Onlar, Rablerinin yüzünü arzulayarak sabrederler, namazı kılarlar, kendilerine sunduğumuz rızıklardan gizli ve açık dağıtırlar ve**

kötülüğü güzellikle savarlar. İşte bunlar içindir ölümsüz yurt. Denilmiştir. Onlar, Rablerinin rızasını istemek için, Allah yolundaki yol alışlarında, evvelce alışmış olduklarını yapmamada sabrederler. Ve emredilen namazı kıldıkları gibi, kendilerine sunulan rızıklardan gizli ve açık olarak muhtaçlara dağıtırlar. Ve yukarıda işaret edildiği üzere, maddi yönden gelir ve gider konusunda ibadetler ve bedene ait temizlenme uğraşında olanlar ve benliğin rezaletlerini fazilet ile uzaklaştırmış olanlar gerçeği düşünebilir. İşte, anılmış olan davranışlarla hâl sahibi olmuş olanlara; yaratılış yönüyle dönmüş olmakla ilk meydana gelişte âhiret evi yani beka makamı meydana getirilmiştir.

Başka mânâ: Sıfatlara duyulan sevgiden değil, Zat'a duyulacak sevgiden dolayı, nefsin sıfatlarına uymamada sabretmekte olanlar. Ve müşahede ile namazı kılmakta olanlar. Ve kendilerine gıda olarak sunulan makamlar hâlleri, doğuş tutulmaları ve işler şekillerinden ve onlara eğilim göstermekten ve sevgi duymaktan soyunmuşluk ile gizli olarak ve makamlar ve hâlleri terk edenler. Ve kendilerine yüz vermemekle göz önünde dağıtmış olanlar ve İlâh'a ait sıfat tecellisinden meydana gelmiş olan iyiliklerle; benlik hâlleri olan kötülükleri uzaklaştıranlara âhiret yurdu, yani yokluktan sonra **"Beka"** meydana getirilmiştir**...**

Ayet: 23. And cennetleri bunlar içindir. Atalarından, eşlerinden, zürriyetlerinden hayra ve barışa hizmet etmiş olanlarla birlikte girerler oraya. Meleklerse her kapıdan yanlarına sokulurlar:
Ayette, cennetler sözü ile evvelce de ifade edildiği gibi üç adet'i de meydandadır ki: **"Zat"** cennetine: İyilerden olan ruhlar (kâmil davetçiler) babaları ile beraber girerler. **"Sıfat"** cennetine: Kalpleri ile girerler. **"Ef'al"** cennetine: Benlikleri olan eşlerinden ve zürriyetinden iyilerden olanlar ile girerler. Ve Ceberut ehli ve melekler âleminden olan melekler, sıfat kapılarının her birisinden selâm vererek ve nura ait doğuşlar ve temiz yardımlar ile ***"Allah ömür versin!"*** diyerek onların yanına gelirler. Ve sonraki ifade edildiği gibi, **13/24. "Selâm size, sabrettiğiniz için. Ne güzeldir şu sonsuzluk yurdu!" derler.** Denilmiştir. Yani, Sizin, imtihan yerinde çeşitli zorluklara sabretmeniz sebebiyle; Allah'ın selâmı size olsun. "Sonunuz ne kadar güzeldir, bunların hepsi duygular lezzetlerine olan davetlere karşı sabretmiş olmanız sebebiyledir." derler**...**

Ayet: 25. Allah'a verdikleri sözü, onu antlaşma haline getirdikten sonra bozanlar. Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi parçalayanlar ve yeryüzünde bozgun çıkaranlara gelince, böyleleri için lanet var. Yurdun en kötüsü de onların olacak.
Ve sağlamlaştırıldıktan sonra, ayette söylendiği gibi Allah ile yapmış oldukları sözlü antlaşmayı eksik hale getirmişlerdir. Yüce Allah'ın bir arada tutulmasını ve korunmasını emrettiği şeyleri parçalayıp yok edenler ve yeryüzünde çeşitli zulümlerle bozgunculuk yapanlar, bunlara **"Neş'e-i ûlâ"** ilk yaratılışta, yani ruhun bedene girmesinde: Lanet, kovulma ve mahrumiyet, **"Neş'e-yi uhra"** ruhun bedenden çıkışında: Kötü bir başvurulacak yer ve sığınılacak yurt vardır**...**

Ayet: 26. Allah dilediği kimse için rızkı alabildiğine açar da sınırlayıp kısar da. İğreti dünya hayatında sevinip şımardılar. Oysaki dünya hayatı, âhirete oranla sadece küçük bir nimetlenme.
Yaratmış olduğu kullarının kabiliyetlerinden haberdar olan yüce Allah, kullarından dilediğine rızkı çoğaltır ve dilediğine darlık verir ve rızkı eksiltir. Allah'a ortak koşanlar, duruculuğu ve kararlılığı olmayan ve dünya hayatıyla ve lezzetleriyle ve istedikleriyle ferahlandılar. Hâlbuki dünyanın hayat ve lezzeti, âhiret hayatının yanında, azıcık düşüncesi olan kimse yanında, başka bir şey değil, ancak yüz verme ve değer olarak kabul edilemeyecek az bir faydalanmaktan ibarettir**...**

Ayet: 27. Küfre sapanlar derler ki: "Rabbinden ona bir mucize indirilseydi ya!" De ki: "Allah dilediğini saptırır. Doğruya yöneleni de kendisine iletir."
Hakk'a karşı perdeli olanlar, huylarının pisliklerinden; Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz için: "Muhammed Hak tarafından kuvvetlendirilmiş olduğunu iddia etmekle ve bizim iman etmiş olmamıza şiddetli bir çalışma içinde olmakla beraber, niye ona Rabbinden bizi iman etmiş olmamız için zorlayabilecek bir ayet veya mucize indirimli olmuyor?" demişlerdir. Ayette söylendiği gibi yüce Allah: "Habib'im sen onlara de ki: Allah, dilediğini saptırır." Yani, hidayet (doğru yola kılavuzlama) ve dalâlet (sapıklık) ayetler ile değildir. Çünkü her şeyde bir ayet vardır. Ve Allah'ın Resulü olan Muhammed (s.a.v) e indirilmiş olan ayetler sizin için yeterlidir. Ancak doğru yola yöneltme ve sapkınlığa düşürmek, İlah'a ait irade sıfatının tecellisi iledir. Gerçeği anlama yönünde kabiliyetini açmış olmadığı veya kabiliyetini karanlığa ait perde ile perdelendiği için, Allah,

dilediğini saptırır. Ve Gerçeğe yönelme ve Hakk'ı sevenlerden kabiliyetinin düzeltilmesi için yanlışlıklarından, Hakk'a tövbe edenleri kendisine kılavuzlamayı diler. Ve nitekim sapkınlıkta olan birisi**:** Gerçeğe karşı hiç kabiliyet göstermemiş (yaratıcı güç kabul etmeyen) ve birisi**:** İnsana ait karanlık ile kabiliyetini perdelemiş olma ile sapkınlıkta olanlar iki gruptur. Allah'ın doğru yolu üzere olanlardan birisi**:** Kabiliyeti kirlenmediğinden tövbe yapmaya gerek olmadan Allah'ın doğru yoluna girmiş olan sevilenler ve birisi**:** Yanlışlıklar ile kabiliyetini kirletmişlikten tövbe etmesinden sonra Allah'ın kendilerini doğru yoluna kılavuzladığı sevilenler olmak üzere iki grupturlar**...**

Ayet: 28. Böyleleri, inanan ve gönülleri Allah'ın zikriyle/Kur'an' la tatmin olan kişilerdir. Gözünüzü açın! Gönüller sadece Allah'ın zikriyle/Kur'an' la tatmin olur.
Dünya hayatı geçimliliği çerçevesinde işlenmiş olan günahlardan tövbe ile Hak yoluna girmekle beraber Hakk'a dönüş için bir mürşide intisap etmiş olanlar, İlme dayanan iman ile **"Gayba"** (gizli olana) iman etmişlerdir. Ve ayette söylendiği gibi Allah'ın zikriyle kalpleri tatmin olanlardır. Uyanık olunuz ki, ancak Allah'ın zikri sebebiyle, benliğin dil ile ve düşüncesi nimetlerde veya kalbin düşüncesi ruhlar ve melekler âleminde, celal ve cemal isimlerini düşünür olması ile ve Allah'ı zikri sebebiyle kalpler tatmin olur. Bu ifade ile bilinmiştir ki, zikrin değişik mertebeleri vardır.

Birincisi: Dil ile ve nimetlerde düşünmüş olmakladır ki, bu benliğin zikridir.

İkincisi: Müşahede ile ki, bu ruhun zikridir.

Üçüncüsü: Sevişmek de münacat ve vuslat ile hafanın zikridir.

Dördüncüsü: İsmin okunması ile kalbin zikridir.

Besincisi: Münacat (Allah'a yalvarma) ile sırrın zikridir.

Altıncısı: Hak'ta yok olma ki, bu Allah'ın zikridir. Benlik ise: gaflette olma ile hallerinin ve sözlerinin meydana gelmesiyle hareket edici olduğundan sıkıntı içinde olur. O sıkıntı sebebiyle kalpte renklenme ve benliğin sözleriyle değişiklik ve başkalaşma olur.

İmdi: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***"Gerçek o ki, şeytan, hortumunu Âdemoğullarının kalbine sokar, Âdemoğlu Allah'ı zikrettiği zaman şeytan hortumunu çekip saklanır, o vakit kalp mutmain olur."*** şeklinde buyurması yönüyle; İnsan Allah'ı zikrettiği vakit, benlik kararlılık içinde olur ve kuruntular yok olmuş olur. Böylece kalbin zikri de: Ruhlar ve melekler âleminde düşünme ve Ceberut nurlarının düşüncesi iledir. Fakat diğer zikirler, ancak kalbin kanmış olmasından sonra olur**...**

Ayet: 29. İman edip hak ve barış uğruna işler yapanlara mutluluk ve müjde var, güzel bir gelecek var.
İman etmiş olup, sevgilerden temizlenme ve nispetlerden boşalmışlık ile iyi işleri işleyen kişilere yaratılış mazhar olduğu sıfatların olgunluğuna ulaşma ile onlara bereketlenme ve kurtuluş vardır. Onlar ne mutlu kişilerdir. Ve kalp cennetine, sıfat cennetine girmiş olma ile onlara güzel bir dönüş yeri vardır. Ve bu dönüş yerine varmak gösterilmesi gereken tavır hakkında sonraki ayette, **13/30. İşte seni böylece, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmet içinde resul kıldık ki, onlar Rahman'a küfrederlerken sen kendilerine sana vahyettiğimizi okuyasın. De ki: "O'dur benim Rabbim, ilah yok O'ndan başka, O'na dayanmışım ben. Yalnız O'nadır tövbem.** Sözleri buyrulmuştur. Diğer peygamberleri, geçmiş topluluklara gönderdiğimiz gibi, seni de Hak'tan dönmüş olan bir topluma göndermiş olduk. Senin toplumundan evvel onlar birçok toplumlar geçmiştir. Böylece sana vahyettiğimiz temiz marifetler ve hakikatleri onlara okumuş olmak için seni göndermiş olduk. Hâlbuki toplumlar, gaflet ve aşırılığa son derece düşkün oldukları için, ***"Rahmet ve ilmi her şeye yetecek derecede geniş olan Rahman'a küfür ederler."*** Habib'im, inkâr edici ve gafillere de ki: Tüm kemal at'ı kendinde toplayan yüce Allah, ancak benim Rabbim O'dur. Vücutta ondan başka ibadet edilecek **"Zat"** yoktur. Bütün işlerimde ancak ona tevekkül ederim. Dönülecek yerim ve sonum, diğer vasıtalar ve yollar değil, ancak O'nadır**...**

Ayet: 31. Kendisiyle, dağların yürütüldüğü yahut yerkürenin parçalandığı yahut ölülerin konuşturulduğu bir Kur'an mı olsaydı! Hayır, iş ve oluşların tümü Allah'ındır. İman edenler hâlâ ümidi kesip anlamadılar mı ki, Allah dileseydi elbette insanlara tümden hidayet verirdi. O küfre sapanlara gelince, sanayi olarak ürettiklerinin sonucu halinde başlarına gülle-tokmak türünden belalar inmeye devam edecek yahut o belalar onların yurtlarının yakınına konacak. Ta, Allah'ın vaadi gelinceye değin Allah, vaadine asla ters düşmez.
Ayette ifade edildiği gibi, eğer okunduğu vakit, dağları asıl yerinden koparıp hareket ettirecek veya yer küresini yarıp parçalayacak veya: ölüleri konuşturacak derecede bir Kur'an olsa. Belki bu işlerin hepsinde hüküm ve kuvvet, galip gelme ve en üst derecede kudret Allah'ındır. İradesi ilgi göstermiş olsa, o sayılan işlerin hepsi hemen olur. Bununla beraber, katılıklarının son derecede olmasıyla onlar yine inanmazlar. Mümin olanlar bunlar mıdır ki, o kişilerin sonlarında küfür ve inkâr işaretlerinin açığa çıkmasıyla beraber, bunların iman etmelerinden ümitlerini kesmediler mi? Ve bu müminler bilmediler mi ki: Eğer yüce Allah dileseydi, bütün insanlara hidayet verirdi. Bazısının hidayet bulmasına iradesi ilgi duymadığı için hidayet etmedi. Küfür üzere durmada inatla ısrar edenler; bu ısrarları ve kabahatleri sebebiyle kendilerine bir belanın isabet etmesinden veya kendilerine dolaşması için o büyük belanın oturmakta oldukları yerin yakınlarında olan bir yere inmesi ve girmesiyle yok olmuş olmazlar, kurtulmazlar. Ta ki Allah'ın, peygamberine vaat etmiş olduğu intikam ve şiddetli azap zamanı gelir, gerçek o ki yüce Allah vaadine asla ters düşenlerden değildir**...**

Ayet: 32. Yemin olsun, senden önceki resullerle de alay edildi. İnkâr edenlere biraz süre verdim ama sonunda hepsini enseledim. Gördüler nasılmış azap!
Habib'im, senden evvel gelen Resullerle de alay edildi. Gerçeği inkâr etmiş olan o alay edicilere biz belirli zaman tanıdık, onlar gaflete daldılar. Sonra birdenbire kendilerini gaflette yakalayıp tamamını perişan ve yok etmiş olduk. Şimdi onlara vermiş olduğumuz azabımızın ne şekilde olduğunu gördüler. Ve sonraki ayette böyleleri için, **13/33. Allah'a ortaklar tanıdılar. Peki, her benliğin yaptığı işin başında duranla bunlar bir mi? De ki: "Onları isimlendirin. Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yoksa anlamsız bir laf mı ediyorsunuz? Hayır, küfre sapanlara, tuzakları süslü gösterildi de yoldan döndürüldüler. Allah'ın şaşırttığına kılavuzluk edecek yok.** Buyrulmuştur. Habib'im sor onlara hesap unutulur ve azap terk edilir miymiş? Her benlik üzerine, çalışıp kazandığı ile durucu olan Zat kimdir? Yani: Yüce Hak, benliğe nispet edilen kazanç yerleri ve kazanılanı meydana getirme ile her benlik üzerine durucu olur. Ve her benliğin ve kazanmış olduğu şeyler kendisiyle ayakta durmaktadırlar. Kazanılmış olan ne varsa; yüce Allah'ın yaratıcılığı ve yeni icat ediciliği ile olmakta ise de, ***"Benliğin kazanmış oldukları"*** diye isimlendirilmiştir. Çünkü yüce Hakk'ın, o kazanılmış olanı benlik üzerinden açığa çıkarmış olması; benliğin kazanmış olmasına uygun olması, Allah'tan kabul etmiş olduğu kabiliyet sebebiyledir. Şimdi kabiliyet yerinin kabul'ü, elde edilmesi ve o yere özel yetki verilmesi yönünden, o kazanılmış olmayı gerektirdiği için icat etmiş olması ve yüce Hakk'ın duruculuğu ile durmakta olmasıyla beraber, benliğin kazanmış olmasına nispet edilmiştir.

Başka mânâ: Benliğin kazanmış olması değeriyle ve gerekliliğiyle, her benlik üzere durucu olan yüce Hak'tır. Yani: kazanmış olmasının gerekliliğiyle benliğe sunulmuş olan isim ve hallerinden kazanmış olduklarının gerektirdiği gibi, benliğe iyilik verecek olan nura ait olgunluk hallerinden veya benliğe azap edici olacak karanlığa ait bulanıklık hallerinden ibaret olan karşılıkları çoğaltmış olur. Bu özellik gereğince müşrikler Allah'a ortaklar icat etmiş oldular. Habib'im onlara de ki: "O belirlemiş olduğunuz ortaklara isim koyunuz ve eğer Ulûhiyet ve Rububiyet' e hangi isimle lâyık iseler, o isimle tarif ediniz ve yakıştırmalar yapınız. Yoksa siz, yeryüzündeki bu ortak koşuculuk tavrınızla Allah'a bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Veya: Hakiki manaları önemsemeyip gerçek olmayan bir isim mi takacaksınız? Sözün kısası Allah'a ortak koşanlar, bu söylenenleri yerine getirmiş olmaktan acizdirler, gerçek olan bir söz söylemez durumdadırlar. Belki Hakk'ı inkâr sahiplerine benlikleri tarafından olan tuzak ve ayıplarını, süsleme ve ısıtılmış olunup, asıldan soyunmuş ve asılsız olan bu isim vasıtasıyla doğru yoldan yüz çevirdiler. İfade edilen olumsuz tavırlarında ısrar edicileri, yüce Allah'ın, saptırmayı dilemiş olduğunda kişi ve kişilere doğru yolu gösterebilecek ve yola koyabilecek hiç kimse yoktur**...**

Ayet: 34. Dünya hayatında bir azap var onlar için, âhiret azabı ise çok daha şiddetlidir. Onları Allah'a karşı koruyacak kimse de yoktur.
Yukarıda tarif edilen davranış içinde olanlara, İlâh'a ait marifet ve ruha ait lezzetlerden gaflet etmiş olmaları sebebiyle dünya hayatında azap vardır. Yanlışlıktan dönme fırsatını kullanmazlar ise, azapları âhiret

hayatında da devam eder. Ancak âhiret azabı çok daha şiddetlidir. Ve onları Allah'ın azabından saklayacak ve koruyacak bir kimse de yoktur**...**

Ayet: 35. Sakınıp korunanlara vaat edilen cennetin temsili anlatımı şu: Altından ırmaklar akar, yemişleri de sürekli, gölgesi de. İşte korunup sakınmış olanların son yurdu. Kâfirlerin son yurdu ise ateş...
Kendilerini günah işlemiş olmaktan korumuş, yapılması gerekenler ile emredilmiş ve yapılmaması gerekenlerden yasaklanmış oldukları inanç ve anlayış ve hükümlere özen göstermiş olanlara vaat edilmiş olan cennetin misal ile tarifi: "Altından nehirler akıp durmaktadır. Gerekli olan gıdaları ve altlarında huzur içinde oturup istirahat edilecek gölgeleri süreklidir, o gölgelerin asla kesilmeleri yoktur." Tarif edilen bu cennetler; haramlardan sakınan müminlerin son yurdudur. Dünya hayatındaki geçimlikleri hayvanlığa ait aşırılıkları işlerini yapmış olmakta ısrarlı olan kâfirlerin son varacakları yer ise duygular ile ilgili aşırılıklar ve lezzetleri karşılığında kendilerine hazırlanan ateştir**...**

Ayet: 36. Kendilerine kitap verdiklerimiz, sana indirilenle ferahlarlar. Ama hiziplerden bazıları onun bir kısmını inkâr ederler. De ki: "Bana, yalnız Allaha kulluk etmem, O'na ortak koşmamam emredildi. Ben O'na yakarır, O'na davet ederim. Dönüşüm de o'nadır.
Kendilerine kitap verdiğimiz kişiler, onların kitaplarını da içine almış olarak sana indirilmiş olan kitap ile ferahlanırlar. Kur'an hakkında çeşitli gruplardan bir kısmı; Kendilerine verilmiş olan kitaplarının bazı hükümlerini kaldırmış olan Kur'an ayetlerini inkâr ederler. Habib'im onlara de ki: "Ben, ancak Allah'a ibadet edip, ona ortak koşmamakla emredildim. Ve Ancak Allah'a davet ederim ve dönüşüm ancak onadır."**...**

Ayet: 37. İşte biz o Kur'an ı Arapça bir hüküm kaynağı olarak indirdik. Eğer sana gelen ilimden sonra onların keyiflerine uyarsan, Allah'tan sana ne bir dost nasip olur ne de bir koruyucu.
Geçmiş toplumlara kendi lisanları üzere kitaplar indirdiğimiz gibi, Kur'an' ı da senin lisanına uygun, yani Arapça olarak ve iyice bilme hikmeti gerekliliği üzere ve yapılması gerekenleri açıklayıcı olarak indirdik. Ve Allah, sana ayetlerin kaldırılmasına yönelik ilim geldikten sonra, eğer onların sevgi ve arzularına uyacak olursan, seni Allah'ın kızgınlığından kurtaracak bir sahip ve koruyucu olabilecek yoktur**...**

Ayet: 38. Andolsun, biz senden önce de resuller gönderdik, onlara da eşler ve evlatlar verdik. Hiçbir resul, Allah'ın izni olmadıkça herhangi bir mucize getiremez. Her süre için bir yazı vardır.
Bundan dolayı eşler ve evlatların olması, **"Nübüvvet"** (peygamberlik) görevini yerine engel değildir. Ve ayette ifade edildiği gibi hiçbir peygamberin, kendilerinden istenilen bir ayeti veya bir mucizeyi getirmesi mümkün değildir. Ancak Allah'ın bildirmesi ve izni ile getirebilir. Ve her bir vakit için yazılmış ve açığa çıkacak veya açığa çıkabilecek olanlar için takdir olunmuş bir yer vardır. Veya: O vakitte yaratılmış olmak üzere farz kılınmış bir yer vardır. Şeraitler Allah katında, iradenin hükmü gereği oluşların her vaktinde o vaktin iyiliği ne ise onunla Allah katından bir resul gelir. Ayetler ve dışında olan bütün sözler ve oluşlar böyledir. Ve yine ayette söylendiği gibi, hiçbir resul, bir ayeti getiremez, ancak vakti geldiğinde ve Hakk'ın izni ile getirebilir. Çünkü ayetler ve mucizeler de, söz ve oluşların açığa çıktığı vakitler Hakk'ın doğru yolunu göstermiş olmaları için izin verilmişlerdendir. Bu özelliklerinde değişme, değiştirilme, öne geçirme veya sonraya bırakılma olamaz**...**

Ayet: 39. Allah dilediğini silip yok eder, dilediğini sabit tutar. Kitap'ın anası/ana Kitap O'nun katındadır.
Yüce Allah, göğe ait ruhlardan ibaret bulunan ufak-tefek düzlüklerde sabit olan işlemelerden dilediği işlemeyi, o düzlüklerden yok eder ve o işleme madde olarak, var olmaz ve yok olucu olur. Ve dilediği işlemeyi o düzlükte ispat eder. Ve kabul ve ispat ettiği işleme, derhal var olur. Ve ayette söylendiği gibi kitabın anası veya aslı Allah'ın katındadır. Yani, öncesinde ve sonrasında her ne olmuş ve olacak şeyin bütünlük yüzü üzere, işlenmiş bulunduğu ve yok olma ve ispat edilmekten ayrı tutulan, kavrayıcı akıldan ibaret geçmişteki belirlenmişlik levhası; Allah'ın katında olup bu levhalar dört adettir.

Birincisi: Yok olmaktan ve varlığı ispat edilirlikten yüce olan **"Kaza-i sabık"** (geçmişteki belirlenmişlik levhasıdır) ki bu, **"Aklı-evvel"i** (ilk akıl) levhasıdır.

İkincisi: "Kader" yani, ilk levhanın, bütünlüğün kendisinde fark olunan ve vasıtalarına ilgi duyan bütünlüğe ait düşünüp konuşan benlik **"Nefsi-natıka"** levhasıdır ki **"Levh-i mahfuz"** (korunan levha) diye isim verilen levha budur.

Üçüncüsü: Bu âlemde bulunan her bir şeyin kendisinde şekli, şekillerin sayısı ile işlenmiş olduğu ufak-tefek yani bölümler halinde olan ruhlar veya canların olduğu gök levhasıdır ki buna **"Sema-i dünya"** (dünya göğü) ismi verilmiştir. Ve bu levha; âlemlerin hayali derecesindedir. Ki geçmişteki belirlenmişlik levhası, âlemin ruhu, kader levhası denilen korunmuş levha, âlemin kalbi derecesindedir.

Dördüncüsü: "Âlem-i şahadet" yani şahitlik âlemi levhasında suretleri kabul edici olan **"Heyulâ"** (bütün cisimlerin ilk maddesi olarak kabul edilen madde) levhasıdır. Yüce Allah, Âlimdir her şeyi en iyi bilendir**...**

Ayet: 41. Bizim, o yerküreye gelip onu uçlarından biraz eksilttiğimizi görmediler mi? Allah hükmeder; O'nun hükmünü denetleyecek de yoktur.
Görmezler mi ki, biz beden yerini kocamışlık, ihtiyarlık vaktinde bozmuş olup, organlarının zayıflığı, kuvvetinin düşkünlüğü ve duygularının yorgunluğu ile azar, azar ta ölünceye kadar beden yerinin etrafından eksiltmekteyiz. Ayette ifade edildiği gibi, yüce Allah bu yönde hüküm vermiştir ve vermektedir. O'nun hükmünü kabul etmeyip değiştirecek hiçbir kimse yoktur.
Başka mana: Hak yoluna girmişlik zamanında evvelâ kendine nispet ettiği ef'al ini bizim ef'al imiz ile. Sonra sıfatını bizim sıfatımız ile. Sonra **"40/16. Kimindir bu gün mülk"** buyurup, yine kendisi cevap verir hali üzere **" 40/16. O' Vahîd ve Kahhâr olan Allah'ın"** demiş olması yönüyle; zatını bizim zatımızla yok etmiş olmakla, benlik yerinin etrafından eksiltip yok ederiz. Bu takdir üzere, bütün halkın yok olması dolayısıyla hiç kimse için hüküm vericilik yoktur. Hüküm ve hüküm vericilik ancak yüce Allah'ındır. Dilediği gibi hükmeder, başkalar olmadığından hükmünü takip ve değiştirecek kimse de yoktur**...**

"RA'D" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyi en iyi şekilde bilen yüce Allah'tır**...**

İBRAHİM SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismilâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Elif. Lâm. Râ. Bir kitaptır bu. Ki indirdik sana, çıkarasın diye insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan nura; Hamîd, Azîz olanın yoluna...
Ayette görüleceği üzere belirtilmiş olan üç harf'in bir kitap olduğudur. Bu kitap. İnsanları **"Kesret"** (çokluk) karanlıklarından alıp **"Vahdet"** (birlik) aydınlığına çıkarır. Veya: Sıfat tecellisi olan isimlerin meydana gelmesi karanlıklarından nura ait yaratılışa veya başkalığa nispet edilen ef'al ve sıfat örtüleri karanlıklarından Nur ile ilgili zatı açığa çıkarmış olman için sana indirmiş olduğumuz bir kitaptır. Rablerinin Ulûhiyet âleminden olan **"Feyz-i Akdes"** (en kutlu bereket) inden, kabiliyetlerini hazırlamakla, o nuru kendilerinde yaratmış ve Rububiyet huzurundan işlerliğe çıkma vasıtalarını hazırlamakla ve uygunlaştırması sebebiyle çıkarmayı kolaylaştırması demektir. Çünkü Rablerinden izin, kabiliyeti bağışlamak ve vasıtaları hazırlamaktır, yoksa böyle olmasa hiçbir kimse için, insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmak mümkün olmaz. Yüce Allah, vahdetinin nuruyla, kesret karanlıklarını kahreden kuvvet sahibi **"Hamîd"** ve sen zatının olgunluğu ile övülmeye hakkı olan Allah'ın yoluna çıkarmış olasın.

İkinci mânâ: Kalp nuruyla benlik hallerini kahreden kuvvet sahibinin ve yaratılış berraklığı zamanında fazilet ve ilimler ve nimetlerini bağışlamakla **"Mahmud"** (övülmüş, övülmeye değer) olan Allah'ın dosdoğruluk yoluna çıkarmış olasın.

Üçüncü mânâ: Zata ait nurlarıyla sıfata ait nurlarını kahreden ve hakikate ait hüviyet ile tüm yaratmış olduklarını yok eden kuvvet sahibinin ve eksiklikte olan rezaletlerin yok olmasından sonra zatının varlığı ve

yüzünün güzellikle görünmesi ile kâmil olana ait bâki vücudu bağışlamakla Mahmud olan Allah'ın dosdoğruluğuna çıkarmış olasın**...**

Ayet: 2. Şiddetli azaptan vay kâfirlerin haline.
Vahdetten veya yaratılıştan veya zatın tecelli ve hakikatinin müşahedesinden perdeli olanlara yazık olma azabı meydana getirilmiştir. Sözü edilen bu üç, yüzden perdeli olanlara azabın dereceleri sırasında azap eder. O azap: Birbirine zıt olan cehennem ateşinde toprak tabakalarının sevgisi azabıdır. Veya: Rezalet halleri ve benlik halleri ateşleri ve aykırılık gerekliliği azabıdır. Veya: Zat nurundan mahrum olma ve ef'al ve sıfat örtünmeleri azabıdır. Ve sonraki ayette onlar için, **14/3. Onlar ki, sefil ve iğreti hayatı ahrete tercih ederler ve Allah yolundan alıkoyup, o yolu eğri- büğrü yapmayı isterler.** Buyrulmuştur. O perdeliler, hislerle ilgili hayatı, akıl ile ilgili hayatı ve hayvanlığa ait hayatı; mana ile ilgili hayata tercih edenlerdir. Çünkü sapkınlığı uzaklık ile tarif etmişlerdir ve duygu âlemi ise; yüce Allah'tan en uzak olan bir mertebedir**...**

Ayet: 4. Biz, görevlendirdiğimiz her resulü ancak kendi toplumunun diliyle gönderdik ki, onlara açık-seçik beyanda bulunsun. Bunun ardından Allah dilediğini saptırır, dilediğini de iyiye ve güzele kılavuzlar. Aziz'dir Hakîm'dir O...
Biz herhangi bir topluma bir resul göndermiş isek; onu toplumun kullanmış olduğu lisanı ile yani; akıllarının alabileceği kadarıyla ve kabiliyetleri değeri üzere, hallerine uygun bir söyleyiş hali ile gönderdik. Eğer böyle yapmamış olsaydık, anlaşılması istenen o manaların anlayışlarından uzak olduğu ve makamlarına uygun olmadığı için anlayamazlardı. Gerekeni anlamış olamayınca, o resulün, yaratılış değeriyle hakikatlerinin gerektirmiş olduğu olgunluğun kabiliyetlerinde pasif durumda olmasıyla o olgunluğu kendilerine açıklamış olması mümkün olmazdı. Ve yüce Allah, karanlığa ait haller ile var olan kabiliyetlerinin kaybedilmesi ve aslı olmayan inanç ve anlayışının sağlamlığı ve bu yanlışta kararlı davranışları sebebiyle, onlardan dilediğini saptırmış olur. Ve var olan kabiliyetlerinin aktifliği üzere bâki kalanlardan, karanlığa ait haller, inanç ve anlayışlarına ait suretler örtüleri sağlam olmayanlardan dilediğine hidayet eder. Yüce Allah; iradesinin gereği olan isteğinin oluşması üzerine galip olunamayan kuvvet sahibidir. Bundan dolayı; sapkınlıkta olmasını dilediği kişinin hidayette olması ve hidayette (doğru yolda) olmasını dilediği kişinin sapkınlığa düşürülmesi mümkün değildir. Yüce Allah doğru yolu bulmuş olanın doğruluğunu (hidayette oluşunu) lütuf çeşitliliği ile ve sapkınlığa düşmüş olanın, sapkınlıkta olma emrini; kendi akıl ermişliğine (iyi ve kötüyü ayırabilme) ait hikmet gerekliliği üzere ve bir şeye bağlı olarak yardımcısız kalma ve yardım istememesi üzere, düzenleme yapan hikmet sahibidir**...**

Ayet: 5. Şu bir gerçek ki, bunda iyice sabreden, çokça şükreden herkes için sayısız ayetler vardır.
Gerçek o ki, geçmiş zaman topluluklarına olmuş olan olaylar üzerinde çokça sabır edici ve şükredici her kimse; yani gizliliğe iman eden her bir mümin için açık ve görünürde olan ibretler vardır. Çünkü zorluğa karşı **"Sabır"** ve nimete karşı **"Şükür"** Hakk'a ulaşmışlıktan evvel imana ait sözleşme halinde ve tevekkül rütbesini elde etmek için **"Ef'al"** de yolculuk etmekte olan salik müminin iki makamıdır. Ve bu belirleme gereğince: O salikin Hak yoluna olan giriş ve yol alışında, güven duyacağı ve değer vereceği ve tutunacağı ayetler ef'al (işlerdir.) Her ne zaman hidayet ve onun dışında olan gibi bir nimeti görür veya işitir veya erişirse; o nimete dil ile ve Allah'tan olduğunu anlayışta şekillendirmek. Ve kalp ile ve şahsa ait duygu ve kabul etme ve Allah'ın emirlerini yerine getirme ve lâyık olma yönü gerekliliğiyle işler yapmış olmakla: el, ayak ve tüm organlar ile şükreder. Ve bir belâ gördüğü ve işittiği veya kendisine indirilmiş olduğu vakitte: Bakara suresinde, **2/156. Biz Allah içiniz ve sonunda O'na dönüp gideceğiz.** Sözüyle ve dilini feryat etmekten koruma ile ve o belâda; kendisi için bir hayır ve güvenlik olduğunu, yoksa bir güvenlik olmamış olsa, o belânın gelmeyeceğini anlayışta şekillendirmiş olmakla kalbini bağlama ve tüm organlarını sıkıntıdan uzaklaştırma ile sabreder**...**

Ayet: 10. Resuller dediler ki: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında mı kuşku? O sizi, günahlarınızı affetsin, belirli bir süreye kadar size zaman tanısın diye çağırıyor."
Toplumların peygamberleri onlara; "Allah'ın açık ve belli olmasıyla beraber hâlâ Allah'tan şüpheniz mi var?" Yani, bizim, sizi davetimizdeki Allah'ın yardımından şüphe mi ediyorsunuz? Hâlbuki bizim davet ettiğimiz tevhitte: Meydana gelmesinin son derecesinden dolayı şüphe etmeye gücü yoktur. Yüce Allah, kendinize ait nefsin sıfatları örtüsü olan karanlıklarını nur ile örtmüş olmak için sizi davet ediyor. Bundan dolayı, sizde Hakk'a yakınlık hali tecelli edip açığa çıktığı zaman Allah'tan şüphe etmezsiniz. Ve sizi bilinen ve isim almış

olan bir sona, kabiliyetinizin gerektirdiği son dereceye ve saadete bırakmış olmak için sizi davet ediyor. Çünkü her bir şahsa, ilk verilen kabiliyeti değeriyle bir olgunluk belirlenmiştir ki, anılan şahsın olgunluğu; mana ile ilgili hayatın son derecesidir. Ki, herkesin önceki yaratılışı değeriyle, ömrünün bir son derecesi olup, o sonluluk, doğal ölüm olduğu gibi, belirlenmiş olunan amaca varmış olmadan vasıtalardan bir vasıta ile kesilen ömürlerinin; ömrü kesilmiş olunduğu gibi, kabiliyetin örtüleri olan belâlar ve engeller de manaya ait olgunluğa kavuşmaya engel olurlar**...**

Ayet: 21. Hepsi toplu halde, Allah'ın huzuruna çıkmış olacaklar.
Yaratılmış olanlar topluca ve şüphe götürmeyen bir açıklıkla yüce Allah'ın huzurunda olacaklardır. Yaratılmış olanların üç defa ve üç yerde belirip toplanması vardır.

Birincisi: "Küçük kıyamet" yani, Ruhun ayrılması neticesinde oluşan beden ölümüyle, herkesin beden perdesinden sıyrılıp hesap ve ceza arsasında belirip toplanmasıdır.

İkincisi: "Orta kıyamette" kendinin olmadığı halde kendisine ve başkalara nispet ettiği sıfatlar örtülerinden isteyerek olan ölüm ile ikinci yaratılışa dönücü olmakla **"Kalp"** arsasına dönmüş olmaktır.

Üçüncüsü: "Büyük kıyamet" zamanında **"Eneiyyet"** (bencilik) örtüsünden katıksız yokluk ile hakikate ait vahdet sonsuzluğuna belirmedir. İşte İbrahim suresinde, **14/48. Hepsi o Vâhid ve Kahhâr olan Allah'ın huzurunda dikilir.** Ayetin bu sözüyle işaret edilen belirme budur. İş bu büyük kıyametin ehlinden olan kişi, yaratılmışların belirmiş olduklarını, yaratılmışlardan bir şeyin yüce Allaha gizli olmadığını ve olamayacağını görür. Fakat bu büyük kıyamet' in bütün insanlara açık olması. Ve tüm yaratılmışların Allaha açık olması, zayıflar ve büyüklenenler arasında sözleşmenin sonradan meydana gelmesi ve kutlu kişilerin kurtuluşu, eşkıya'nın yok edilmesine İlâha ait emrin belirlenmişliği zamanında Hak ile durucu ve cennet ehli ateş ehlini fark edici olan hidayet sahibinin **"Mehdinin"** varlığı ile olur**...**

Ayet: 22. İş bitirilince şeytan onlara şöyle dedi: "Allah size hak bir vaatle vaatte bulundu, ben ise vaat ettim ama vaadimden caydım. Benim sizin üzerinizde bir sultam yoktu. Sizi davet ettim, siz de bana uydunuz. Hepsi bu. Şimdi beni kınamayı bırakın da öz benliklerinizi kınayın.
Soru ve hesap bitirilip, cennet halkı cennette ve ateş halkı cehennemde yerlerini bulmuş olmalarından sonra cehennem halkı iblisi suçlamaları üzerine, İblis ayette ifade edilen sözleriyle kendisini savunmuştur. O vakit, kuruntu şeytanı üzerine doğruluk gücü hâkim olmasıyla, evvelce örtmüş olduğu gerçeği açık edici sözler söylemesiyle Hakk'ın gücü kendisinden açığa çıkmıştır. Ve söylemiş olduğu doğru sözler sebebiyle Hak nuru ile nurlanıp Hakk'a boyun eğmiş ve teslim olmuştur. Ve halkı Hakk'a davet konusunda konuşmanın Hakk'a ait olduğunu söylemiştir. Ve bu davetin kendisine ait Olmadığı ve kendisinin; dünya hayatı ve süsleri ile süslenmiştir. Ve bu süslenmişlikle aslı olmayan şeylere davet etmekte olduğunu, Allah'ın bildirdiğinden ve doğruluktan uzak olduğunu da bilmekte idi. Ve bedenin harap olması ve öldükten sonra; Hakk'ın, vaat ettiği beka hayatı ile dirilme gününde; sevap ve ceza ila Hakk'ın vaat ettiğinin gerçekliği meydana çıkmıştır. Ve Hakk'ın vaat etmiş olduğunu ve bu sözünde durucu olduğu da açığa çıkmıştır. Fakat İblisin, dünya hayatından başka hayat olmadığına dair vaadinin de aslı olmayıp yalandan uydurduğunu, bundan dolayı kınanmışlığı hak etmiştir. Fakat gerçek kınanmışlık, konuşma şeklinden uzak yalnız dürtü şeklinde olan şeytan davetini kabul etmiş ve uymuş olanlara ve gerçeğe şahit olan kılavuza erişmiş olduğu halde, Hakk'ın davetinden yüz çevirmekle, o davete uymuş olmayanlara ait olacağını söyler ve kabul eder**...**

Ayet: 24. Görmedin mi Allah nasıl bir örnekleme yaptı: Güzel söz; kökü yerde, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzer.
Ey saygı duyulan ve şeref sahibi! Yüce Allah'ın nasıl çarpıcı misaller anmış olduğunu görmez misin ki, İsa ona selâm olsun, İslâm'a gelme benzetmelerinde geçtiği yönüyle, güzel ve çok temiz olan bir benlik, çok temiz bir ağaç gibidir. Benliği, Kur'an' da; zeytin ağacına ve hadis-i şerif'te ise hurma ağacına benzetildiği gibi, burada da benliği, çok temiz ağaca benzetmiştir. O benliğin güvende olması ve yol gösterici delil ile inanç ve anlayışının duruculuğu dolayısıyla kökü sabit ve dalları Ruh göğünde olup, sonraki ayetin ilk cümlesinde, **14/25. O ağaç, Rabbinin izniyle yemişlerini her zaman verir.** Buyrulmasıyla, Rabbinin gerekli vasıtalarını uygunlaştırmış olmasıyla kolaylaştırma ve tesir ediciliği ile her vakit, marifetler, hikmetler ve hakikatler yemişlerini verir**...**

Ayet: 26. Pis bir söz de gövdesi toprağın üstünde destek bulmuş bir ağaca benzer, dayanağı yoktur onun.
Ayette olan ifadeye benzer şekilde pis olan bir benlik de: kendinde sıkıntı, inanç ve anlayışının karma karışık ve hiçbir karar üzere duramadığı yönüyle yerin üstünde yayılan ve hiçbir karar tutamayıp saçmalayıp duran, yani acı ağaç gibidir. Ve sonraki ayette, **14/27. Allah, inananları dünya hayatında da âhirette de tutarlı sözle sağlamlaştırır. Allah, zalimleri şaşırtır. Allah dilediğini yapar.** Buyrulmuştur. Yüce Allah, şüphe duymayarak iman etmiş olanları; şeriatta dosdoğruluk ve geçimliliğin elde edilmesinde; fazilet ve adalet yoluna girişleri dolayısıyla duygulara ait hayatın elde edilmesinde; Allah'tan gönül görüşü ve Rablerinden olan açıklık üzere oldukları yönüyle ruha ait hayatta da: hakiki yol gösterici delil ile sabit yapar. Ve benliklerine ait hallerinin hoşnutluğu ile kabiliyetlerinin eksikliğinden ve Hak nurundan örtünmeleri ile hayret içinde kaldıklarından, zalimleri duyguya ait hayatta ve ruha ait hayatta nazlananlar yapar. Ve yüce Allah dilediğini işler**...**

Ayet: 28. Bakmadın mı şunlara ki, Allah'ın nimetini küfürle değiştirdiler.
Ey saygı duyulan şeref sahibi! Yüce Allah'ın ezelde nimet veren yapmış olduğu asıl ile ilgili hidayete ve kurtuluşun sermayesi olan kabiliyet nuru nimetini örtüler ve sapkınlıkla değiştirmiş olan kişileri görmez misin? Bunlar Bakara suresinde, **2/16. İşte bunlar doğruluk ve aydınlığı verip karanlık ve sapıklığı aldılar da ticaretleri hiçbir kazanç sağlamadı. Bir yol-yordama girebilmiş değiller.** Buyrulduğu yönüyle: Baki olan nuru kaybetmiş olarak onu, yok olucu duygular lezzetine değiştiler. Ve sonraki ayette, **14/29. Yaslanacakları cehenneme kondurdular. Ne kötü bir duruş yeridir o!** Buyrulmuştur. Benlikleri kuvvetlerinden ibaret bulunan toplumlarını veya yollarına uymuş ve onlara bu konuda birine uyup gidenleri yok etme ve etrafı kuşatma evine yani; cehenneme dâhil ettiler. Onlar, o cehenneme ulaşırlar. Cehennem ne kötü bir merkezdir**...**

Ayet: 30. Yalandan saptırmak için Allah'a eşler uydurdular. De ki: "Hadi, nimetlenin! Sonunda varacağınız yer ateştir."
Ve dünya sermayelerinden ve huylar isteklilerinden, yüce Allah'a eşler uydurmuş oldular, onları da Allah'ın sevgisi gibi sevdiler. Çünkü herhangi bir şeyin sevgisi galip olursa, o ibadet edilecek şey olmuştur. Ki yüce Allah, Ali İmran suresinde, **3/14. Kadınlara, oğullara, altın ve gümüşten oluşturulmuş yığınlar, salma atlara, davarlara ve ekinlere tutkunlukların sevgisi, insanlar için süslenip püslenmiştir.** Buyrulmuştur. Onlara bakmakta olan ve dinleri ile bağlanmış olanları, Hak yolundan nazlandırmış olmak için yüce Allah'a ortak yaptılar. Habib'im de ki: "Kuruntu emriyle o yolda gidiniz ki, onun faydasını görmeniz az, kaybolması çok hızlı, yok olması yakın, neticesi korkunçtur. Çünkü sizin gidişiniz ateşedir**...**

Ayet: 32. Allah odur ki, gökleri ve yeri yarattı. Gökten bir su indirdi de onunla size rızık olarak türlü meyveler çıkardı. Emriyle denizde akıp gitmeleri için gemileri hizmetinize verdi. Irmakları da emrinize verdi.
Yüce Allah, ruhlar gökleri ve bedene ait yeri açığa çıkarmış olan ve temiz âlem göğünden ilim suyunu indirmiş olarak o su ile size gıda olmak ve kalbinizin kuvvetlenmesi için beden yerinden, hikmetler ve fazilet yemişlerini çıkaran zattır. Emir ve dileği ile vücûd denizinde akıp gitmesi için beden ve varlıklar gemisini size tutup vermiş olan ve netice ve bir söz veya işten gizli bir mana çıkarma ve parlaklığı ve farklılığı ile ilim nehirlerini de size vermiş olandır. Ve sonraki ayette, **14/33. Görevlerini şaşmadan yapmak üzere Güneşi ve Ay'ı da size boyun eğdirdi. Geceyi ve gündüzü de hizmetinize verdi.** Buyrulmuştur. Ve **"Ruh"** güneşi ile **"Kalp"** ay'ını da hakikat nurlarını görme ve müşahede ile **"Sırda"** dönücü oldukları halde size hâkim olmuş olan ve dünya geçimliliği ve ahiret hayatı isteği, rahat olma ve saklanmak için benlik halleri karanlığı gecesiyle, Ruh nuru gündüzünü de size vermiş olan zattır**...**

Ayet: 34. Kendisinden istediğiniz her şeyden size bir parça verdi. Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, sayıp bitiremezsiniz. Doğrusu şu ki insan, gerçekten çok zalim, çok nankördür.
Ve kabiliyet lisanınızla istedikleriniz her şeyi size vermiştir. Çünkü yüce Hak'tan kabiliyet diliyle bir olgunluk isteyen her bir kimseye; gevşeklik gösterme, dikkatsiz davranma ve uygunsuzluk olmadan hızlı olarak o olgunluğu akıtmış olur. Ki Rahmân suresinde, **55/29. O' her an yeni bir iş ve oluştadır.** Buyrulmuştur. Yani yeryüzünde ve göklerde bulunan her şey, kabiliyet dili ile Hak'tan istemiş olur. Yani, her kabiliyete uygun olanı akıtma ile yüce Hak her an bir şanda olduğu buyrulmuştur. Eğer geçmiş olarak, vücudunuza

“Ulûhiyet” huzurundan taşmış olan ve eğitilmiş olmanıza yardım olmak üzere vücudunuza **“Rububiyet”** huzurundan ulaşmış olan işlerden ibaret olan nimetleri saymaya çalışırsanız; hikmet yönünde anlatımlar yapmış olduğuna dayanarak; bu nimetleri sayamazsınız yani: yüzer, yüzer saymaya kalksanız da saymakla bitiremezsiniz. Çünkü sonsuz derecede olduğundan sayılması mümkün değildir. Gerçek o ki, insan, kabiliyet nurunu ve kalıcı olan maddesini huylar karanlığında ve yok olucu yere koyup harcamış olmakla, elbette çok zulüm işlemiştir.

Başka mânâ: Var olan kabiliyetini yok saymakla Allah’ın veya benliğinin hakkını eksik hale getirme ile benliğinin çok zulüm edici düşmanı, sayılamayacak kadar çok olan nimetleri, lâyık olmayan yerlerde kullanma ve o nimetleri kendisine bağışlamış olan zattan habersiz ve nimetlerle nimet vericiden örtünmesi dolayısıyla çok Hakk’ı inkâr edici, nimetleri örtücüdür**...**

Ayet: 35. Bir zaman İbrahim şöyle demişti: “Rabbim, bu beldeyi güvenli kıl. Beni ve oğullarımı putlara kulluktan uzak tut.”
“Ruh” İbrahim’i, şühud isteğinde Allah’a yönelme zamanında hâl (oluş, bulunuş) diliyle “Ey Rabbim! Bu beden beldesini, benliğin halleri galipliklerinden ve kuvvetlerin çekişmesinden ve arzuların çekişmesinden güvenli hale getir. Ve beni ve görüş ile ilgili kuvvetlere ve işler ile ilgili akla, zikir, fikir ve söz ve bunların dışında olanlarından ibaret olan oğullarımı duygulara ait istekler ve bedene ait beğenilmişlikler ve doğal alışılmışlara sevgi duyma ile kesret (çokluk) putlarına ibadet etmemizden uzak hale getir.”**...**

Ayet: 36. “Rabbim, onlar insanlardan birçoğunu saptırdılar. Artık beni izleyen bendendir. Bana isyan edene gelince, onun hakkında sen Gafûr ve Rahîm’sin.”
“Ey Rabbim! Gerçek o ki, o kesret harmanlarına ilgi duyma ve çekilmiş olma ve kesret ile olup vahdetten örtünmüşlük sebebiyle insanların çoğunu Hakk’ın doğru yolundan gölgelendirmiş oldular.

İmdi: Tevhid yolunun girişinde her kim bana uymuş olursa; gerçekten de o kişi benden, benim millet ve dinimdendir. Ve bana karşı gelip isyan etmiş olan kimseyi de sen bağışlayansın. Onun zulüm görmüş halini, nurun ile örtücüsün. Bağışlayıcılığından sonra ona olgunluğu bereketlendirme ile rahmet edicisin.”**...**

Ayet: 37. “Ey Rabbim! Ben, çocuklarımdan bir kısmını senin kutsal evinin yanındaki, ziraata elverişsiz vadiye yerleştirdim ki, namazı kılsınlar, ey Rabbimiz! Sen de insanlardan bazı gönülleri, onlardan hoşlanır yap. Çeşitli meyvelerle onları rızıklandır ki, şükredebilsinler.”
“Ey Rabbim! Ben kuvvetler soyumu, kalpten ibaret bulunan; başkalığa haram edilmiş evin yanında anlayış, ilim ve bağışlayıcılık, fazilet altınından uzak olan, cisme ait huylar ovasında oturan oldum. Ey Rabbim! Kuvvetlerimi yakarış ve gizliliği görme namazını yerine getirmiş olmaları için orada durur oldum.

İmdi: Seçkin olan insanlardan, onlara karşı hareket eden olmayı terk eden bir topluluk yap. Senin nimetlerine şükrederek, kavrayışlarını olgunluk isteğinde kullanmış olmaları için, onları marifetler ve bütünlük hakikatler yemişlerinden faydalandır.”**...**

Ayet: 38. “Rabbimiz!, hiç kuşkusuz sen bizim gizlediğimizi de bilirsin, açığa vurduğumuzu da. Ne yerde ne gökte, hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.”
“Ey Rabbimiz! Sen, bizde pasif durumda ve açığa çıkmamış olup gizlediğimiz ve işlerliğe, yani aktif duruma getirmekle ilân ettiğimiz olgunluğu bilirsin. Kabiliyet yerinde ve ruh göğünde mevcut olan hiçbir şey yüce Allah’a gizli olmadı ve olamaz.” Ve İbrahim aleyhisselâm sonraki ayette, **14/39. “İhtiyar yaşımda bana, İsmail’i ve İshak’ı bağışlayan Allah’a hamd olsun. Benim Rabbim duayı gerçekten çok iyi duyar.”** demiştir. Yani “Bana, olgunluğun büyüklüğünde görüş ile ilgili **“Akıl”** İsmail’ini ve iş ile ilgili akıl İshak’ını bağışlayan Allah’a hamd ederim.” demiştir. Hz. İbrahim ona selâm olsun, Nemrut’un ateşine atılırken, Cebrail yanına gelip: ***“Ey İbrahim! Kurtarılmayı Allah’tan istesen olmaz mı?”*** dediğinde; ***“Allah’ın benim halimi bilmesi; bana, kurtarılmayı istemekten daha iyidir ve yeterlidir.”*** Dediği gibi gerçekten de, Rabbim kabiliyet duasını kabul edicidir. Ve bir sonraki ayette, **14/40. “Rabbim! Beni, namazı özenle yerine getiren bir insan yap. Soyumdan bir kısmını da. Rabbimiz, duamı kabul et.”** demiştir. Yani “Ey Rabbim! Beni, zürriyetimin her birini, kendisine özel bir şühud namazını yerine getirici yap. Ey Rabbimiz! Sende eksiksiz bir yoklukta olma isteğimi kabul et.” demiştir. Ve daha sonraki ayette, **14/41. “Rabbimiz, hesabın ortaya geleceği gün; beni, anne ve babamı ve inananları affet.”** demiştir. Yani “Ey Rabbim! Benim kendime nispet etmiş olduğum vücud günahını, **“Zat”**ın nuruyla

örtmüş ol ve vücudumun açığa çıkmasına vasıta olan kabiliyetli ebeler, anne ve baba kuvvetlerini de örtmüş ol ta ki görüş darlığıyla alışmış olarak, senden başkalarını görmeyeyim ve senin dışında görünenlere yüz vermiş olmayayım. Ve Ruh'a ait kuvvetler müminlerini de bağışlamış ol. Nur ve Ruh ile ilgili hallerle, karanlık ve bencillik ile ilgili hallerden hangisinin daha üstün olacağının hesapların görüleceği zaman onları bağışlamış ol." demiş olmasıyla İbrahim aleyhisselâm duasını tamamlamıştır."**...**

Ayet: 48. O gün yerküre başka bir yerküreye dönüştürülür. Gökler de öyle. Hepsi o Vâhid ve Kahhâr olan Allah'ın huzurunda dikilir.
"Kalp" makamına ulaşma zamanında; huylar yerinin, benlik yerine ve kalp göğünün **"Sır"** göğüne dönüştürülmüş olduğu zaman. Buna benzer şekilde; benlik yeri, kalp yerine, sır göğü de ruh göğüne dönüşmüş olur. Böylece, bir salik müminin geçtiği her bir makamın üstü ve altı değişmiş olur. Mesela: **"Tevhid-i ef'al"** makamında tevekkül göğü, **"Tevhid-i sıfat"** makamında rıza göğüne, sonra **"Zat"**ın gizliliğinin görülmesinde, rıza göğü tevhid göğüne dönüşür. Sonra hepsi dürülüp bükülmüş olur ve ayette söylendiği gibi tamamı, başkalar olarak mevcut olmayan ve tecellisiyle bütün dönülecek yerleri yok etmiş olan **"Vâhid ve Kahhâr"** olan Allah'ın huzurunda, gizlenemeyecek şekilde belli ve açık olurlar. Ve toplanmış olanların içinde olanların bazısı için sonraki ayette, **14/49. O gün suçluların, birbirine perçinlenmiş bukağılarla çengellendiklerini görürsün.** Buyrulmuştur. Yani, "Kendilerine ait nefsin sıfatları ve rezalet halleri ile örtünmüş olanların kayıtları aşağı âleme sevgi duyma ipleri ile bağlanmış olduklarını görürsün." Denilmiştir. Ve daha sonraki ayette ise, **14/ 50. Gömlekleri katrandandır. Yüzlerini ateş bürümüştür.** Denilmiştir ki, karanlık değerlere olan ilgi duymalarından, zulmedici haller karanlıklarının, kendilerini istila etmesi dolayısıyla gömlekleri; katrandan yapılır olmuştur. Ve yüzlerini, yani zatlarını, kahır ve nazlanma ve olgunluk lezzetinden örtünmüş olma ateşi örtmüş olur. Bu ayetle; ancak yeniden diriltme ve yaymayı müşahede etmiş olan kıyamet ehline, gösterilmiş olan başka bir sır daha vardır**...**

"İBRAHİM" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. En iyisini yüce Allah bilir**...**

HİCR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismilâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. İşte sana o Kitap'ın ve açık anlatımlı Kur'an'ın ayetleri.
Yani, bu Kur'an; ayetlerinde çeşitli anlatımlar bulunan ve insanlar için gerekli her şeyi içine alan ve açığa çıkaran kitaptır**...**

Ayet: 16. Andolsun, biz gökte burçlar oluşturduk ve onu, seyredenler için süsledik.
Gerçekten de biz, akıl göğünde: Cisimlerin ilk maddesi ile ilgili akıl, alışkanlığın hâkim olduğu akıl, işin hâkim olduğu akıl, istifade edilmiş akıl, gibi makamlar ve mertebeler yaptık. Ve akıl göğünde, düşünmekte olanlar için, akıl göğünü ilimler ve marifetler ile süsledik. Ve sonraki ayette, **15/17 Ve onu, her kovulup taşlanmış şeytandan koruduk.** Buyrulmuştur. Ve akıl göğünü, her bir taşlanmış şeytandan, aslı olmayan kuruntulardan korumuş olduk. Ve daha sonraki ayette, **15/18. Ancak kulak hırsızlığı eden olur; onun peşine de parlak bir ateş alevi düşer.** Buyrulmuştur. Ancak, akla ait paralellik yakınlığı sebebiyle, istediğini çalmak suretiyle, aklın hükmünü çalanı çok geçmeden açık ve parlak bir ışık takip eder. Yani; apaçık bir yol gösterici şahit takip etmiş olmakla konuşmayı gizli olarak dinleyeni uzaklaştırıp kovar ve hükmediciliğini ortadan kaldırmış olur**...**

Ayet: 19. Yeri yayıp döşedik, ona kuvvetli dağlar diktik ve içinde ölçülü/ ahenkli her şeyden bitirdik.
Ve biz, benlik yerini **"Kalp"** nuruyla döşemiş ve beden yerine fazileti bıraktık. Ve beden yerinde yaratılmışa ait olgunluk ve isteğe ait işler ve fazilet alışkanlığını yaptık. Ve duygulara ait anlayışlardan aşırılık ve pasiflik tarafına eğilim göstermeden, her kuvvete kabiliyetine göre aklın alacağı kadarı ve adalet ile değerlendirilmiş; belirlenmiş olduğu kadarıyla her şeyi yetiştirmişizdir**...**

Ayet: 20. Orada sizin için ve rızıklandırıcısı siz olmadığınız kimse için geçimlilikler yarattık.
Ve sizin için beden yerinde ufak-tefek tedbirler ve bedene ait ümitler ile geçimlilikler meydana getirmişizdir. Ve sizinle ilgisi olan ve bağlı olanlardan, kendilerini sizin ihtiyaçlarını görücüsü olduğunuz kimselere de geçimliliklerinin tümü olan şeyler meydana getirmişizdir.
Başka mânâ: Biz kalp göğünde burçlar, yani sabır, şükür, tevekkül, rıza, bağışlanma, sevgi gibi makamlar meydana getirdik. Ve kalp göğünü marifetler, hikmetler ve hakikatler ile süsledik aynı zamanda her bir kuruntu ve hayaller kuruntusu taşlanmış şeytanından korumuş olduk. Ancak işittiğini çalmış olanı derhal **"Şihâb-ı mübin"** (açık, iyiyi ve kötüyü ayıran kıvılcım) yani; hidayet nurları kaynağından doğan bir nur tarafından takip edilir**...**

Ayet: 21. Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri bizim yanımızda olmasın. Ama biz onu ancak belirli bir ölçüde indiririz.
Yani, hazinesi bizim yanımızda olmayan hiçbir şey vücutta olmaz. Evvela şeklinin; **"Akl-ı külli"** (bütün, bölünmez, eksiği olmayan akıldan) ibaret olan **"Ümmül kitap"** ta (kitabın anasında) bütünlük yüzü ile resmi çıkmış olma sebebiyle **"Âlem-i kaza"** da (belirleme âleminde) bir hazinesi vardır. Sonra şeklinin, vasıtalara bağlı olarak **"Levh-i mahfuz"** (korunan levhada) resmin çıkması ile bütünlüğe ait benlik diğer bir hazinesi vardır. Sonra görüntüsünün küçük bir bölüm ve sayısıyla, şekil ve özelliğiyle değer almış olarak **"Levh-i kader"** (kader levhası) ve dünya göğü olarak tarif edilen; gök ile ilgili ufak-tefek ruhlar resminin çıkması ile diğer bir hazinesi vardır. Ve biz, ancak bilinen bir şekil ve sayı ile ve belirli vakitte ve belirli yerde ve o vakitte ona özel bir kabiliyet ile şahitlik âlemine indiririz. Bu halin dışında hiçbir şeyi indirmeyiz**...**

Ayet: 22. Rüzgârları dölleyiciler olarak gönderdik; gökten bir su indirdik de onunla sizi suvardık. Onun depolayıcıları siz değilsiniz.
Ve biz, İlah'a ait üflemeler rüzgârlarını, hikmetler ve marifetler ile aşılayıcı ve kalpleri rahatlatıcı kabiliyetleri; tecellilerin kabul edilmesine hazırlayıcı olduğu halde indirmiş olduk. Bunlar üzerine ruh göğünden hakikate ait ilimler suyunu indirip sizi o su ile suladık ve onunla sizi diriltmiş olduk. Ve siz o ilimden uzak bulunduğunuz için, o ilmi toplayıp depolayan olmamıştınız**...**

Ayet: 23. Biziz, elbette biziz o hayat vermekte olan, o öldürmekte olan. Ve biziz sonunda mirasçı olan.
Ve elbette biz, ilme ait hayat suyuyla ve yaratılış makamında durma ile hakikate ait hayat ile dirilticiyiz. Ve vahdette yok olucu yapmış olmakla da yok ederiz, öldürürüz. Sizin yok olmanızdan sonra, devamlı ve ölümü olmayan vücutlara varis olanlar; ancak biziz. Ve sonraki ayette miras bırakan ve bırakabilecekler için, **15/24. Andolsun, sizin önden gidenlerinizi bilmişizdir; Andolsun geriye kalanları da bilmişizdir.** Buyrulmuştur. Yani. Sizin içinizden müjde ile sevinen, can atan ve öne geçmeğe isteği olan ve istediği şeye karşı sevgi duyanları bilmişizdir. Benlik halinin kaplayıcılığı ve bedene ve lezzetine sevgi duyma sebebiyle duygu âlemi ve pislik kaynağına çekilmiş, temiz âlemden (âlem-i kuddüs'ten) geri kalmış olmayı istemiş olanları da bilmişizdir**...**

Ayet: 25. Hiç kuşkusuz, Rabbindir, evet O'dur onları haşredecek olan. Hakîm'dir O, Alîm'dir.
Gerçek o ki, Rabbin onları birilerine yanaşmış oldukları kimselerle toplar ve sevdikleri kişilerle de bir yerde toplamış olur. Ve gerçekten de Rabbin, hikmete uygun ve yakınlık gerekliliğiyle, bir araya toplanmaları konusunda, onların işlerini düzenleyen hikmet sahibidir. Kendilerinde olan bütün eğilim gösterme ve çekilmiş olma ve gizliden sevgi duyma halleri ve görünen hallerinin gerektirmiş olduklarını bilicidir. Ve kendilerine ait halleri ile onların hak ettiklerini verir, cezalandırır**...**

Ayet: 26. Andolsun, biz insanı; kuru çamurdan, değişken-cıvık bir balçıktan yarattık.
Yani, biz insanı birbirine uyan **"Anasır-ı Erbaa"** dört unsurdan yarattık ve açığa çıkarmış olduk. Ayette olan birinci, **"Hemein"** sözü: değişken hali olan çamur demektir. İkinci, **"Salsal"** sözü: Hava ve hararetle kurumuş çamur demektir. Üçüncü, **"Mesnun"** sözü: Kendisinde şekillendirilmesi istenilen görüntüyü kabul etmeye ters gelip orta halli olmayan, katı ve kuru parçalardan kurtulmak için, üzerine su dökülmüş bir çamurdur. Ve sonraki ayette, **15/27. Cini/İblisi de daha önce kavurucu ateşten yaratmıştık.** Buyrulmuştur. Yani, **"Cânn"** sözü: Kuruntu ve hayale getirme ve diğer kuvvetlerin, kendisinden doğmuş olduğu hayvanlığa ait ruhun mayası, özü olan gözle görünmezlerin aslıdır. Bütün cinlerin kaynağı olan

Cann'ı; daha önce kavurucu ateşten yaratmıştık. Yani, karışan şeyler ile bir şeye lâyık olucu olan, karışan şeylerin buharla ilgisi olması ve hafifliğinden ve vücudun normal hararetinden yarattık. Ayette **"Minkablel"** denmesinin sebebi: Karıştırma ve değişiklik ile hararetin tesirinin, birkaç şeyi birleştirip karışık bir şey meydana getirmede daha evvele alınmasından ve anılan buharın organ görüntüleri üzerinde olan tesirinden ve belki tesir edici kuvvetlerinin asılda bir araya getirilenler üzerine öne geçen olduğundan ileri gelmiştir. Meleklerin insana boyun eğmesi ve İblis'in boyun eğmemesi manası konusunda açıklama evvelce geçmişti**.**

Ayet: 34. Buyurdu: "Öyleyse çık oradan, çünkü kovuldun."
Yüce Hak, şeytana "Yukarıda görüp çevresinde ilerlediğin temiz âlem cennetinden uzak ol." dedi. Yani, şeytana "Çünkü sen, madde ve cisimden soyunmuş olmadığın için, temiz âlem cennetinden taşlanmış olarak kovulansın." denilmiştir. Ve sonraki ayette, **15/35. "Din gününe kadar üzerinde lanet var."** Buyrulmuştur. Ve gerçek o ki, "Sana küçük kıyamet ve benliğin ilgisi, ilişiği kesilmesi ile bedenden soyunmuş olma gününe kadar lanette olmak vardır."
Başka mana: "Tevhitte yok olma ile büyük kıyamet gününe kadar, alınması gereken rütbeden uzak kalma lâneti meydana getirilmiştir"**...**

Ayet: 39. Yeryüzünde onlar için mutlaka süslemeler yapacağım ve onların tümünü kesinlikle azdıracağım.
Cennete yaklaşmaktan kovulmuş olan İblis: "Elbette ben onlara aşağı yönde aşırılıklar ve lezzetlerini süslü hale getireceğim. Ve ben elbette onların tamamını baştan çıkarıp azdıracağım." dedi. Ve sonraki ayette ise tesir edemeyeceği kimseler için, **15/40. "İçlerinden riyaya sapmamış, samimi kulların müstesna."** Demiş olduğu buyrulmuştur. Yani, "Ancak, benlik halleri şüphelerinden temizlemiş olduğun ve huylara ilgi duyma pisliğinden arındırmış olduğun ve sana yönelmiş olmaları ile kendilerine nispet ettikleri sıfatlar ve zatlarından sonraya kalmışlıktan uzaklaştırmış olduğun kulların azdırma işinden ayrıdırlar."

Başka mânâ: "Yapmış oldukları işlerinde başkalığın nasibi olmamış olarak, yapmış oldukları işlerini sana katıksız olarak yapmış olan özel kulların azdırılmış olmaktan ayrıdırlar, uzaktırlar" demiştir**...**

Ayet: 41-42. Buyurdu: "İşte bana varan dosdoğru yol budur." – "Kuşkusuz benim kullarıma karşı senin hiçbir gücün yoktur. Ancak sana uyan yoldan çıkmışlar hariç."
Yüce Hak, kovmuş olduğu iblis'e: "Bu geçilecek olan dosdoğru yol, bana doğru gelen yoldur ki: Onun herhangi bir eğriliği yoktur, o da: benim katkısızlık üzere ve özel olan kullarıma, senin sataşmış olma gücün olamaz. Benim dosdoğru yolumdan uzak olup sana uymuş olmakla azgınlıkta ve doğru yoldan sapmakta sana uygun olanlara sataşman mümkün olabilir." Ve sonraki iki ayette İblise uymuş olanlar için, **15/43-44. Cehennem onların tümünün şaşmaz buluşma yeridir. – Yedi kapısı vardır onun. Her kapıya onlardan bir bölük ayrılmıştır.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, cehennem onların tamamının vaat edilmiş ve buluşacakları yerleridir ki, ayette ifade edildiği üzere cehennemin yedi kapısı vardır. O kapılar: beş duyu, yani; insanlardaki beş duyu, kızgınlık ve aşırılıktır. O kapılardan her bir kapı için, ona özel olan bir organ vardır.

Başka mânâ: O kapının kuvveti, kendisine galip olduğu için, halkın bazısı o kapıdan girmiş olmaları için özel olarak ayrılmıştır**...**

Ayet: 45. Allah'tan korkup korunanlar ise cennetlerde pınarlar içindedir.
Gerçek o ki, doğal huylar örtülerinden kurtulmuş olmak ve insana ait hallerden soyunmuş olup sadece Allah'a dayananlar, temiz âlem bahçelerinden olan cennetlerde ve ilim hayatı sularından olan kaynaklardadırlar. Ve onlara sonraki ayette, **15/46. Güvene kavuşmuş olarak selâmla girin oraya.** Buyrulmuştur. Onlara: "Siz, bedene ait hallerden ve bu makama ulaşmayı engelleyen kalp hastalıklarından kurtulmuş olma ile yeryüzüne ait cisimlerin oluşundaki değişikliklerinden, olma ve bozulma kazalarından, zıtlıklar âlemi belâlarından güvene kavuşmuş olarak bu cennetlere giriniz." denilir**...**

Ayet: 47. Göğüslerindeki kini çekip almışızdır. Köşkler/ divanlar üzerinde kaşı karşıya oturan kardeşler olmuşlardır.
Ve biz, onların göğüslerindeki **"gıll ü gışş"** yani, gizli kin, düşmanlık ve intikam alma duygularını ve benlikten kalp nuruna yükselen her bir sureti, nur bereketiyle ve ruh kuvvetinin kaplayıcılığı ve temiz

sağlamlaştırma ile yerinden koparıp yok ettik. Onlar, Hakk'a yakın olma ilmi ehlinden olup, üzerlerindeki nurları karanlık hallerine galip olanlardır. Ve benliğin isteklerini ve zıtlıklar âlemine eğilim göstermesini gerektiren, karanlık, benliğe ait hallerden kurtulmuş. Ve düşmanlık eserlerinin kendilerinden kaldırılmış ve darmadağınık olmuşlardır. Ve temiz âlem ışıklarının, tevhit ve yakınlık nurlarının bazısından bazısına yansımasıyla yaratılışa ait sevgi kuvveti kendilerinde doğmuş olarak, ruha ait uygunluğa ve imana ait bağlılık hükmüyle **"İhvan"** (kardeş) olmuş kimselerdir. Ve dereceleri birbirine yönelen, mertebeleri birbirine yakın ve perdesiz oldukları yönüyle, karşılıklı olarak köşkler, yücelik mertebeleri üzerindedirler**...**

Ayet: 48. Orada kendilerine zahmet/yorgunluk dokunmaz. Oradan çıkarılmazlar da.
İçinde olacakları cennette birbirine uymama ve zıtlık sebepleri olamayacağından dolayı, onlara hiçbir zorluk dokunamaz. Makamları geçici olmayıp, sürekli olduğundan zamandan ve zamanın değişikliklerinden uzak olduğundan, onlar o cennetten çıkarılmış veya çıkarılacak da değillerdir. Fakat meleklerin peygamberlere indirilişi ve yüceliğe ait ruhların, bedene ait hallerden sıyrılmış ve soyunmuş ve çok temiz olanların bedenlere girme özelliğine ait anlatıma Hûd suresinde işaret edilmişti**...**

Ayet: 87. Biz sana tekrarlanan yedi ayeti ve muhteşem Kur'an' ı verdik.
Habib'im, gerçekten de sana yüce Hakk'a ait ve kendisinde sabit olan ***"Hayat, İlim, Kudret, İrade, Semi, Basar. Kelâm'dan"*** ibaret ve sana sabitliği tekrarlanan ve iki halde veya iki defa olarak yedi sıfat verdik. Birincisinde: Kalbin varlığına ait makamda Hakk'ın ahlâkıyla olma ve sıfatlarıyla sıfatlandırılma zamanında ve İkincisinde: Beka makamında tevhitte yok olmuş olduktan sonra Hakk'a ait vücud bağışlanmışlığı ile bu sıfatlar senin olmuştur. Ve sana, sıfatların tümünü kendinde toplayan **"Zat"** ı verdik. Muhammed (s.a.v) e verilen sıfatın yedi olup, Musa'ya verilen delillerin, mucizelerin dokuz olması; Musa'ya yüce Kur'an'ın verilmiş olmadığı içindir. Belki Musa'ya verilen düzgün ve tesirli konuşma, yani: Sıfat'a ait gizliliğin müşahedesi idi. Zat'a ait gizliliğin müşahedesi değildi. Bundan dolayı Musa'ya bu yedi sıfatla beraber kalp ve ruh verilmiştir**...**

Ayet: 98. Şimdi sen, Rabbine hamd ile tespih et ve secde edenlerden ol.
Bundan dolayı hal diliyle; yüce Allah'ı şanı gereğince övmüş olma halin ve kaliteliliğin ile Hakk'ın sıfat tecellileri nimetlerine şükredici olman için maddeye bağlı haller belâlarından uzaklaşmış olarak Rabbini övmüş ol. Ve zatında yok olma secdesiyle secde edenlerden ol. Ve sonraki ayette de, **15/99. İbadet et Rabbine yakın oluncaya kadar.** Buyrulmuştur. Ve Allah'ı övme ve Allah'a şükretme ve anılmış olan yokluk secdesi ile Rabbine ibadet et. Ta ki sana **"Hakkal-yakin"** hali gelinceye kadar rabbine ibadet et. Hakkal-yakin geldiğinde, vücudun eksiksizlik hali bularak, ibadet eden ve ibadet edilen bütün olma, O'nun dışında olmamak yani, **"Hû"** olmak suretiyle, senin ibadetin sona ermiş olsun**...**

"HİCR" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin gerçeğini bilen yüce Allah'tır**...**

NAHL SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismilâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Allah'ın emri geldi. Onunla yüz yüze gelmekte acele etmeyin. Tüm varlığın tespih ettiğidir o Allah. Arınmıştır onların şirk koştuklarından.
Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Ben ve kıyamet şu iki parmak gibi yakın olarak gönderilmiş olunduk."*** buyurduğu yönüyle; Büyük kıyamet ehlinden olma özelliğiyle cem ayniliğinde kıyametin hallerini müşahede eden olduğunda ayetin başında söylenen ***"Allah'ın emri geldi"*** sözüyle, büyük kıyametin şühudundan haber verdi. Fakat bu kıyametin, her bir kimseye açık olacak derecede farklılık üzere meydana gelmiş olması, ancak; Hz. **"Mehdi"** ona selâm olsun ki, onun var olması, açığa çıkması ile olacağından ayetle: ***"Siz, o kıyamete acele etmeyiniz."*** Sözüne işaret buyrulmuştur. Çünkü içinde bulunduğumuz an onun meydana gelme vakti değildir. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin, İlah'a ait yüzü şühud ettiğini ve kıyamette halkın yok olmuş olduğunu ve ayetin sonunda söylenen söz gereğince,

"Yüce Allah; başka olarak görünenlerin varlığını kabul etme ile yapmış oldukları ortaklıktan (şirkten) yüce ve uzaktır." şeklindeki sözleriyle ifade edilen anlayışı sağlamlaştırmış oldu. Ve sonrasında, cem'den sonra fark makamında, ne vahdet ile kesretten, ne de kesret ile vahdetten örtülmüş olmadan, Zat birliği ayniliğinde sıfata ait kesreti (çokluğu) müşahede eder. Ve bu müşahede de olduğu için, cemin kendisinde şühud ettiğini farklılıkta müşahede etmiş olunması üzerine sonraki ayette görüleceği üzere, **16/2. Kullarından dilediğine melekleri, emrinden olan ruh ile şöyle diyerek indirir: "Gerçek şu: Benden başka ilah yok, o halde benden korkun."** Buyurdu. Yani, yüce Hak, melekleri; kalpleri onunla diriltmiş olduğu ilim ile yani; Kur'an vasıtası ile Kur'an'ın işlenmiş olduğu **"Emir âleminden"** fazlasıyla ihsanda bulunduğu özel kullarından dilediğine indirir. Ve ayette ifade edildiği gibi,"Ey benim özel kullarım! Benden başka İlâh yoktur. Bunun için bana dayanmaları için insanları korkutunuz." Yani: **"Tevhid"** (Allah'ı bir kabul etme) ve **"Takva"**yı (Allah'tan sakınmayı) insanlara haber veriniz.

İmdi: Yüce Hak, bu ayetlerde Zata ait birliğin açıklanmasından sonra, ilimden ibaret olan, **"Ruh"** un inişi ve iradenin açığa çıkmasından başka bir şey olmayan dileğin ispatıyla Hakikate ait sıfat âlemini ve meleklerin ispatıyla, **"Esma"** (isimler) ilmini ve korkutma ile **"Ef'al"** (işler) ilmini açıklayıp buyurdular. Sonra halk, rızık, hayvanlar ve diğer nimetlerin farklılığı ile bağlı bulunduğu şeyle değişen isimleri sayma ile buyurdu.

İmdi: Hak ile halk açığa çıkmış olunca; Hak ile boş, asılsız yolda açığa çıkmış olduğundan sonraki ayette görüleceği üzere, **16/9. Yolu doğrultup denge noktasını bulmak Allah'ın işidir. Ondan sapan da var.** Buyurdu. Yani: Doğru yolun gerektirdiğini evvelce ifade edilen, Hûd suresi, **11/56. Hiç kuşkusuz, benim Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir.** Ayetinde buyurduğu yönüyle; ehil, uygun olanı dosdoğru yola doğrultmak, Allah'ın işidir. Yani tevhid yolundan ibaret olan **"Sırat"** (doğru yol) üzerinde olan her bir kimsenin elbette **"Ehl-ullah"** (Allah adamı) olması lâzımdır. Çünkü tevhid, Allah'ın gerekli kıldığı kendi yoludur. Yolların eziyet edici olanları vardır. Bazı yollar; tevhid yolunun dışında olan çeşitli yollardır ve çare olan değil cefa vericidirler. Hak'tan sapan ve aslı olmayana ulaştırıcıdır. Ve nasıl olursa olsun o yol, sapkınlık yoludur. Bütün yolların, doğru yola dönüşünü müşahede etmediği; o yoldaki müşahedenin hikmete ters olduğu içindir**...**

Ayet: 28. Öz benliklerine zulmedip durdukları bir sırada, meleklerin vefat ettirdikleri kişiler şöyle diyerek teslim bayrağını çekerler: "Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk." İş hiç de öyle değil. Allah sizin yapmakta olduklarınızı çok iyi bilmektedir.

"Sabikun ve Muvahhidin" (öne çıkanlar ve tevhid edenler) olanların ruhlarını bizzat yüce ***"Allah"*** tarafından alınmış olunacağı evvelce anlatılmıştı. Fakat ***"Ebrar ve Süeda"*** (iyiler ve uğurlular) olmak iki kısımdır. Soyunmuşluk ile benlik makamından ilerleme ve fazilet ilimleri ile kalp makamına ulaşmış olanların ruhlarını, ölüm meleği olarak bilinen ***"Azrail"*** almış olur. Temizleme ve boşaltma ile beden ilgilerinden soyunmuş olmakla, ibadet edenler, dünya nimetleri zevklerinden el çekmiş olanlar, Salihler ve şeriat ehlinden olup benlik makamında olanların ruhlarını, olumlu işlerin eserleri cennetinden ibaret bulunan benlik cennetiyle müjdelenmiş oldukları halde; ruhları ***"Rahmet"*** melekleri almış olur. Kötülük ehli olan eşkıyaların, ne şekilde ölürse ölsünler ruhlarını azap melekleri almış olur. Çünkü ruhlara ulaşmış olan melekler âlemi kuvvetleri, anılmış olan ruhların halleri ile şekillenip huzurlarına gelmiş olurlar. Eğer o benlikler karanlık haller ile perdeli ve zalim iseler; şekilleri korkunç ve karanlığa ait olur. Canlarını alacak olan melekler âlemi kuvvetleri de onlara uygun olmak üzere, karanlığa ait ve korkunç şekiller ile şekillenmiş olurlar. Bu sebepten bazı zatlar: "Ölüm meleği, ölüme yaklaşmış olan kişiye ait ahlâkının şeklini almış olarak o kişiye görünür." demişlerdir. Eğer ahlâkı karanlığa ait ve çirkin ise: Ölüm meleği de korkunç ve son derece ürküntü veren şekilde olur. Ve ölme vakti gelmiş olan kişiye korku, miskinlik ve karanlık hali galip olur ve evvelce kendini büyük görme halinden düşmüş olup, herhangi bir iş yapabilir olmaktan aciz ve miskinlik gösterir. İşte ayette işaret edildiği gibi, o vakit onlar; kusur işlemeyen ve yumuşak huylu olurlar, inat ve dik başlı olmayı terk ederler ve "Biz hiçbir kötülük yapmadık" derler. Bunun üzerine onlara ayette ifade edilen, ***"Allah sizin yapmakta olduklarınızı çok iyi bilmektedir."*** Sözüyle cevap verilmiş olur**...**

Ayet: 29. Hadi girin cehennem kapılarından; sürekli kalacaksınız orada.

Kötülüklerinden dolayı azap görmeyi hak etmiş olanlara: "Şimdi siz, sürekli kalıcılar olduğunuz halde, olumsuz işler cehenneminin kapılarından giriniz. Büyüklenmiş olanların yerleri çok kötüdür." denilir. Fakat yasaklanmış olanlardan ve günahlardan sakınan ve şeriatın hükümleriyle kalan ve gerçek üzere olsalardı:

Yakınlık ilmi gereğince benlik hallerinden soyunmuşluk ile kalp makamına ulaşmış olurlardı. Hakikat üzere olmayıp, taklit etme haliyle tevhid ve nübüvvetin gerçekliğini itiraf edenleri; birbirine uymayan suretler, haller ve güzel işler topluluklar üzere rahatlatıcı ve müjdeleyici olarak melekler almış olur. Ve onlara sonraki ayette ifade edildiği gibi, **16/32. "Selam size, yapıp ettiklerinize karşılık olarak girin cennete."** buyrulur. Yani, hidayete davet edilmiş olunduklarında ve yanlarında sözü edilenler gereğince: "Yapmış olduklarınız sebebiyle, benlik cennetine, iyi işler cennetine giriniz, size selâm olsun." derler**...**

Ayet: 35. Ortak koşanlar dediler ki: "Eğer Allah isteseydi ne biz ne de atalarımız Allah dışında bir şeye kulluk/ibadet etmez, O'na rağmen hiçbir şeyi haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de aynen böyle yaptılar.
Allah'a ortak koşanlar, ayette ifade edilen sözleri söylemiş olmalarıyla; aşırı derecede cahillik etmiş olmalarından dolayı inat ve fazlalıkla söven, yeren, çekiştiren olmaları; tevhid ehillerini; tevhid ehillerinin görüşleri üzere cevap veremez hale getirme arzularından ileri gelmiştir. Çünkü ayette ifade edilen bu sözü yakınlık ilminden dolayı söylemiş olsalardı; irade ve tesiri Allah'tan bilmeleriyle, başkalara nispetle şirk koşan değil, tevhid ehli olurlardı. Çünkü Allah'ın dileği olmadan hiçbir şeyin olmasının mümkün olmadığını bilen kişi; bütün var olanlar ne kadar dilerse dilesin, Allah dilemedikçe herhangi bir şeyin olmasının mümkün olmadığını bilir. Bundan dolayı, Hakk'ın dışında görünenlerde kudret ve irade olmadığını kabul ettiğini itiraf eder ve Allah'a ortak koşuculuğu kalmamış olur. Onların söylediğine yakın olarak Enam suresinde, **6/107. Allah dileseydi, şirke batmazlardı.** Buyrulmuştur. Ve birçok ayette görüleceği üzere onların düşündüğü şekilde Allah'ın bir dileği olmaması, onların sözlerinde samimi olmadıklarındandır ki, başlık olarak konulan ayetin son cümlesinde: **"Onlardan öncekiler de aynen böyle yaptılar."** Yani, aşırı inat ile resulleri yalanlamış olma işinde, bunlardan evvel olanlar da ayni şekilde davranmış oldular**...**

Ayet: 40. Biz bir şeyi dilediğimizde, onun hakkında söyleyeceğimiz söz, "ol" demekten ibarettir; o hemen olur.
Ayette söylendiği gibi, yüce Allah'ın bir şey dileyip ona **"Ol"** dediğinde o şeyin olmaması mümkün değildir. Yüce Allah'ın iradesi, ilmi, kudreti arasında olup sende görülecek olan fark ancak şeref önemi ile olur. Çünkü yüce Allah her şeyi bilir ve belirlenen yön üzere, belirlenen vakitte belirtilen vasıta ile o şeyin oluşunu bilir. Şimdi yüce Allah'ın o şey ile ilgili ilmini değerlendirdiğimiz vakit; yüce Hakk'ın oluş hakkındaki işaretine aklı yatmışlardan oluruz. Ol emri ile olacak o şeyin belirli vakitte ve belirtilen yöne ayrılmış olmasına önem verdiğimiz vakit; Hakk'ın irade sıfatına aklımız yatmış ve boyun eğmiş oluruz. O bilinen yön üzere o vakitte vücudunun durmakta olduğu şeyin vücudu ile o şeyin varlığının gerekliliğini, değerlendirdiğimiz vakit; Hakk'ın kudret sıfatına aklımız yatmış ve boyun eğmiş oluruz. O halde, her üç sıfatın döneceği yer ilim sıfatınadır. Eğer bizim de ilmimiz bir şeyin varlığını gerektirmiş olup, değiştirmiş olmaz ise ve bilinen olmasından başka bir gidişine katılmış olmasına ve âletlerin hareketine ihtiyaç duymasa; İlim, irade, kudret, sıfatları bizde de öyle olurdu. Yani, İlim dönülecek yer olurdu**...**

Ayet: 48. Bakıp görmediler mi, Allah'ın yarattığı şeylerin gölgeleri bile, sağ ve sollarından boyunları bükük bir halde, Allah için secdelere kapanarak dönüyorlar.
Ayette ifade edildiği gibi yüce Allah, "Onlar, yaratılmış olanlardan herhangi zat olursa olsun, Allah'ın yarattığı zat ve hakikatine bakmıyorlar mı? Ki, o yaratılmışın heykel ve suretleri beden ve cisim alması nasıl olmaktadır." buyurmuştur. Ve bu oluşun kaynağı hakkında, Yasin suresinde, **36/83. Her şeyin kaynağı/egemenliği elinde olan o yaratıcının şanı çok yücedir. Sonunda O'na döndürüleceksiniz.** Buyurduğu yönüyle: Her bir şeyin hakikati ve o şeyin varlığına sebep olan bir aslı ve saltanatı vardır. Özelliği ve mazharı (aleti) demek olan bir gölge, yani; o şeyin kendisi ile açığa çıkmış olduğu bedeni vardır. Yani: İyilik ve kötülük yönünden o gölgeler ve heykeller, bedenler, Allah'a secde edici ve emrine boyun eğmiş oldukları halde bir şekil ve surete girmiş ve gövdelenmiş olur. Allah'ın kendilerine irade buyurduğundan geri durmuş olamaz. Allah'ın emriyle; o şeyin heykeller ve suretleri, iyi olan işler ve kötü olan işler yönlerine hareket eder. O gölgeler ve heykeller mağlup ve kahrolmuş ve Allah'ın emrine karşı kendilerini alçaklıkta tutucudurlar**...**

Ayet: 49. Göklerdeki ve yerdeki canlı şeyler de melekler de yalnız Allah'a secde ederler ve hiç de büyüklük taslamazlar.
Ruhlar âlemi göklerinde bulunan **"Ceberut"** (sıfatlar âlemi) ve **"Melekût"** (melekler âlemi olan isimler) ehli ve temiz soyunmuşluğa ait ruhlar ve bedenler âleminde bulunan hayvanlar, insanlar, ağaçlar ve tüm benlikler, gökler ve yere ait kuvvetler yüce Allah'a secde eder ve boyun eğerler. Ve onlar, Allah'ın emrine

boyun eğer ve aşağıya inmiş olmaktan geri durmazlar. Ve onlar için sonraki ayette, **16/50. Üstlerinde egemen olan Rablerinden ürperirler ve emredildikleri şeyi yaparlar.** Buyrulmuştur. Onlar Rablerinden kırılmış, tesir görmüş ve korkmuş kimsenin gönlü kırılıp küsen olurlar. Hakk'ın, kendileri üzerine büyüklüğü ve kahrı tesirinden korkup başka bir işin işlemiş olmalarının kendilerine mümkün olmayacak bir şekille emirlere uyan ve boyun eğmiş olma ile emredildikleri işi işlerler**...**

Ayet: 54. Sonra da zorluk ve kederi sizden kaldırdığında, içinizden bir zümre Rablerine hemen ortak koşuverir.
Ayette söylendiği gibi onların içlerinden bir grup zorluk ve kederden kurtarılma nimetini başkasına nispet etmekle, nimeti Hakk'ın dışından görmüş olmakla ve böylece zararı ve o zararda günahı kendi dışında olana nispet etme ve kendinden kaldırılmasında ve başkalardan yardım istemiş olma ile birdenbire Rablerine ortak koşmuş olurlar. Yüce Allah, bir Hadis-i Kutsi' sinde : ***"Ben, insan ve cin, büyük şaşkınlık veren bir iş üzereyiz. Onları ben yaratırım, onlar ise benim dışımda olanlara ibadet ederler. Onların rızkını ben veririm; benim dışımda olanlara şükrederler."*** Buyurmuştur. Ve onlar için sonraki ayette, **16/55. Kendilerine verdiklerimize nankörlük etsinler diye. Hadi zevklenin/nimetlenin, yakında bileceksiniz.** Sözüyle işaret edilen; nimete nankörlük etme ve kendilerine nimet verenden habersiz olmaları hali budur. Ey ortak koşanlar! Siz, az bir müddet faydalanınız, yakında bu inanç ve anlayışınızın sorumluluğunu bileceksiniz.

Başka mânâ: Tevhidin açığa çıkmış olmasıyla: "Allah'ın dışında görünenlerin bir şey üzerine herhangi bir tesiri olmadığını yakında bileceksiniz." demektir. Ve daha sonraki ayette, **16/56. Tutuyor, kendilerine sunduğumuz rızıklardan hiçbir şeyin farkında olmayanlara pay çıkarıyorlar.** Denilmiştir. Yani, kendilerine vermiş olduğumuz rızıklardan, Hakk'ın dışına olup da varlığını bilmedikleri şeylere nasip ve pay çıkarmaktadırlar da; "Şunu bana o verdi, eğer vermeseydi şöyle olurdum. Ve filan kişi beni rızıklandırdı ve bana yardım etti." derler. Ve her ne kadar rızık ve nimetin mevcut olmasında o kişi için tesir olduğunu ispat etmiyorlarsa da, rızık ve nimetin kendilerine ulaşmasında Hak'tan başkalarının tesiri olduğunu zannederler ve suretle, kendilerine verdiğimiz rızıklarda o kimseyi tesir edici görürler**...**

Ayet: 75. Allah şöyle bir örnekleme yaptı: Hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının eşyası durumunda bir kul ile bizden bir güzel rızıkla rızıklandırdığımız ve ondan gizli-açık dağıtan bir kişi. Bunlar aynı olur mu?
Ayette ifade edildiği gibi, yüce Allah; yalnız, kayıtlı, Allah'a ortak koşan ve tevhid ehli için, "Birinin malı olan kulunu" Allah'ın dışında olanları seven ve kendi isteği ile "Onu isteyen ve tercih eden bir kişiye" örnekleme yapmıştır. Çünkü bir şey ile kayıtlı olan kimse, onun diniyle kayıtlanmış olur. Ve onun emriyle iş gören olur. Bundan dolayı, o kişi, o şeyin kölesidir. Çünkü her kim, bir şeyi severse, ona boyun eğer. Boyun eğince; ona ibadet etmiştir. Buna dayanarak, insanların bir kısmı şeytana, bir kısmı şehvete (aşırılığa) bir kısmı dünya' ya veya paraya veya elbiseye tapar. Ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Altının kulu, Gümüşün kulu, Faizin kulu perişan olup yok osun."*** Buyurmuştur. Yüce Allah da: Casiye suresinde, **45/23. İğreti arzusunu ilah edineni gördün mü?** Buyurmuştur. İnsan bir şeye taptığı vakit, o taptığının malı ve kulu olmuş olur. O birinin malı olan kul, bir şeye gücü olamaz, çünkü seven ve ibadet edici kulun yardımı ve tesiri ve benliğine ait kuvveti, sevdiğinin ve ibadet etmiş olduğundan yükselmiş olamaz. Ve herhangi bir şekilde yükselmiş olsaydı, onun kaydından, esir ve onun tutkunu olmazdı. Belki ondan silkinir ve kurtulurdu. İbadet etmiş olduğu ise; ister insan, ister hayvan, ister maden, ister başka bir şey, her ne olursa acizdir. Tesiri, belki varlığı bile yoktur. O halde, o ibadet edilen ibadet edenden daha aciz ve daha hor ve hakirdir. Bu sebepten "Dünya gölge gibidir, eğer uymuş olursan yetişemezsin ve eğer terk edersen; o sana uymuş olur."denilmiştir. Hâlbuki dünyanın tesiri yoktur, ta ki uymuş olan kişiye Rabbin sebebiyle bir şey meydana gelmiş olabilsin. Gerçekten de dünya; kaybolan bir gölgedir, ona tapan insan gölgenin gölgesidir. Gölgenin gölgesinin de gölgesi yoktur. Belki gölge, zatındır. O kimsenin ise zatı yoktur, bundan dolayı malı ve kudreti de yoktur. Bir de bizi seven kalp ile sevgi duyarak, dışımızda olandan sıyrılma ve kesilmiş olmakla kendisini Allah'tan korkma ile sağlamlaştırdığımız. Mal ve hikmeti kendine rızıklandırdığımız, zahir ve batın nimetleri ihsan ettiğimiz kimseyi örnekleme yaptık. Ki bu kişinin; mülk sahibine, tüm nimetleri verene, kuvvet ve kudretlerin nimetini verene (yüce Allah'a) yönelmiş olduğu için kuvvet ve tesir edici kudreti mülk sahibi olan zattan kazanmış olduğundan bütün varlıklar ve cansız cisimler, ondan tesirleşmiş olur. Ve mülk ve melekler âlemi ona boyun eğer. Nitekim yüce Hak, dünya'ya: ***"Ey dünya, bana hizmet edene sen de hizmet et. Sana hizmet edene de zorluk çektir.*** Buyurduğunu, Davut aleyhisselâma bildirmiştir. "Sonra bu sevenin şerefli çalışması ile varlıklarda ilerlemiş olup, Allah'ın

dışında görünenlere sevgi duymaz ve yüz vermiş olmaz ise rızkını fazlalaştırmış olup, onun kendisine nispet ettiği sıfatları yok etme ile sıfatımız ile sıfatlandırmış oluruz. Ve lezzetimizden ilim öğretmiş olur ve kudretimizle onu güç sahibi yaparız." buyurmuştur. Ve yüce Hak, temiz olan bir sözünde. ***"Kulum,"Kurb-i nevafil" ile bana yakınlaşmış olduğunda, ben o kulu severim, sevdiğim vakit işittiği kulağı, gördüğü gözü, göreni ben olurum."*** Buyurmuştur. Ve "O rızık vermiş olduğumuz kişi; ilim ve hikmet gibi batın nimetlerden gizlice, görünür nimetlerden açık olarak dağıtmış olur." Buyurmuştur.

Başka mânâ: Zahir ve batın olan iki nimetten de gizlice dağıtmış olur. Açık olarak dağıtır olması; ulaşmış olmaya benliğini sebep yapmadan, insanlara ulaşmış olan kişi gibi ki o, hakikatte Hak'tan halka ulaşan olmuştur. Çünkü o değer üzere o insan, İlâha ait vücudun vasıtası ve varlığının vekilidir. Açık olarak da dağıtmış olur. Benliğini açık olarak, halka ulaşmasına vasıta yapan kişinin ulaşması gibi ve ayette söylendiği üzere, bunlar hiç eşit olurlar mı? Elbette eşit olamazlar**...**

Ayet: 76. Allah şöyle bir örnekleme de yaptı: İki adam; birisi dilsiz; hiçbir şeye gücü yetmez, efendisi üstüne sadece bir yük. Efendi onu nereye gönderse hiçbir hayır getiremez. Şimdi bu adam, dosdoğru bir yol üzerinde bulunup adaletle emreden kişi ile aynı olur mu?
Yüce Allah, yine iki kişi ile örnekleme yapmıştır ki bunlardan birisi dilsiz. Allah'a ortak koşmakta olan kişi de böylece yaratılışında söylemeye kabiliyeti olmayan dilsiz gibidir. Çünkü dilsiz olan insanın, bir değer ifade eden konuşması, akıl ve kavrayışı kabiliyetli değildir ki; yüce Hakk'ın gereklilik ve eksiksizliğini, Hakk'ın dışında olanların eksik ve olabilirliğini kavramış olabilsin. Ve başkalardan yüz çevirip uzaklaşmak ve kendi benliğini, başkalarının çevre ve kuvvetinden uzak olup Hakk'a sığınabilsin. O dilsiz, doğal olarak kabiliyetinde açığa çıkan eksiklik sebebiyle sığınılacak bir vatan tutma kuvvetinden de eksik olduğundan bir şeye gücü yeten olamaz. O dilsiz, doğal olarak ihtiyacının elde edilmesinde aciz olduğundan, başkalarına muhtaç olduğundan başı eğik bir kuldur. Yaratılışında eksiği olmayan her şeyin derecesinden eksiktir. Değersiz olandan da değersizdir. Çünkü ibadet etmekte olduğu olabilenlerden, ister mülk, ister felek, ister yıldız, ister üstün akıl sahibi her ne olursa olsun bir şey değildir. Efendisi, o dilsizi nereye yöneltip gönderse, görevini eksik yapan olduğundan doğruyu getirmez. Kabiliyeti olmadığından doğal olarak meydana çıkacak iş kötü olacağından, bir değeri olmayan demek olan kötülükten başka bir şeye uygun olamaz. Bundan dolayı, ne şekilde doğru bir şey yapabilir ki? O dilsiz kişi başkalardan hatta benliğinden bile yok olucu olup, Allah ile durucu olan tevhid ehli ile eşit olabilir mi? Elbette ki olamaz. Tevhid ehli; Hak ile durucu ve halka adalet muamele eder ve adaleti emreder. Çünkü adalet, vahdetin çokluk (kesret) âleminde olan gölgesidir. Tevhid ehli, Zat birliği ile duran olunca gölgesi eşyanın tümünü saklayan, koruyan olur. Bunun için ancak adalet ile emredilmiş olur. O tevhid ehli, yokluktan sonra, beka ehlinden Hakk'ın özel kullarının bulunduğu ve hakikat ehli için; huylar ateşi üzerine çekilmiş Allah'ın dosdoğru yolu üzerindedir. Hakikat ehli, çok parlak yıldırım gibi o dosdoğruluk yolu (Sırat köprüsü) üzerinden geçerler**...**

Ayet: 77. Göklerin ve yerin gaybı Allah'ındır. O saatte/dünyanın sonuna ilişkin emirse bir göz açıp yummak gibi, hatta ondan daha da yakındır. Allah her şeye kadirdir.
Göklerde ve yerde, gizli olan büyük kıyametin ilmi. Veya: İşaret ettiğimiz cin, nefis, kalp, sır, ruh, hafa ve "Gayb-ül-gayb" (kalpte olmayan şey) den ibaret yedi gizlilik veya gökler ve yerin görülmeyen hakikatlerin, yani; ruhlar âlemi ve bedenler âlemi saltanatlarının ilmi Allah'ındır, Allah'a mahsustur. Zamana ait işlere benzetme ile büyük kıyamet işi bir şey değil ancak bir göz yumması şeklinde yapılan tarif edilen en kısa bir zamandır. Veya: Büyük kıyamet göz yummasından bile daha kısa olan bir zamandır. Bu tarif, ayette işaret edilen örneklemeye dayanmaktadır. Yoksa büyük kıyamet zamana ait bir iş değildir. Zamanla ilgisi olmayan şeyi kavramış olan da zamanda değil, zamansızlıkla kavramış olur. Yüce Allah her şey üzerine kudret sahibidir. Ve katında olan ehlinin ve özel kullarının müşahede ettikleri gibi, zamansızlıkta diriltme ve öldürme ve hesap görmeye kadir olur**...**

Ayet: 79. Gök boşluğunda, bir emre boyun eğdirilmiş olan kuşlara bakmadılar mı? Onları Allah'tan başkası tutmuyor.
Düşünce, görüş ile ilgili akıl, iş ile ilgili akıl, belki kuruntu ve hayale getirme gibi ruha ve benliğe ait kuvvetler kuşlarının ruhlar âlemi boşluğunda tutulmuş olduklarını görmüyorlar mı? O kuşları, bir maddeye ilgisi olma ve dayanılacak olan cisme güven duymadan hiçbir şey ilgi duyduğu işten kesmiş olamaz. Ancak yüce Allah kesmiş olur**...**

Ayet: 83. Allah'ın nimetini biliyorlar, sonra da onu inkâr ediyorlar. Çoğu nankördür bunların.
Allah'a ortak koşanlar peygamberin varlığını ve doğru yolda olduğunu bilirler. Çünkü her peygamber, toplumunun kabiliyetlerine uygun bir olgunluk ile gönderilir. Ve yaratılışı yönüyle içinde bulunduğu toplum ile ayni cinsten olup toplumu da yaratılışlarının kuvvetiyle onu bilirler. Sonra, kendilerine büyüklenme, baş olma sevdası gibi benlik hallerinin galip gelmesi sebebiyle doğruluğun karşısında inat etmek ve inatlarından davet edilmiş oldukları o rahmet nimetini kabul etmeyip inkâr ederler. Yaratılışları, peygamberin gerçek olduğuna şahitlik ettiği için, çoğunluğu o nimetin inkârında yalancıdırlar**...**

Ayet: 84. Her ümmetten bir tanığı ortaya sürdüğümüz gün, küfre sapanlara ne izin verilir ne de özür dilemelerine imkân sağlanır.
Her topluluktan bir şahit göndermiş olduğumuz gün; yani onu, toplumun marifetlerini olabilirlik alanına çıkarması mümkün olması için ve toplumunun ulaşmış olması veya yönelme ve yaklaşması mümkün olan bir olgunluğun son derecesi üzere her peygamberi göndeririz. Bu sebepten her toplumun, diğer toplumdan başka, kendilerine özel şahidi olur. Ve o şahit olan peygambere karşı gelmiş olan ve davet ettiği olgunluktan yüz çevirmiş olur. Ve bu davranışı ile eksiklik çukurunda kalmış olmakla kusur işlemiş olan bir kişi, içinde olduğu kusur ve Hakk'a karşı örtünmüşlüğünü bilir. Fakat kendisinin bu konuda kanıtı ve söyleyebilecek sözü olmadığından, şaşkınlıkta ve kederlenmişlikte kalmış olur ki, ayette: "Küfre sapmış olanlara ne izin verilir ne de özür dilemelerine imkân sağlanır." Sözleri işaret edilmiş olan budur. Kendisinin meydana getirdiği beden ve aleti olmadığından, önem vermeyip bir daha ele geçmeyecek olgunluğu kavramış olmasına bir yol yoktur. Ve yaratılışında olan bir hal yani, yaratılış kabiliyeti kuvvetinden ve huyların aslı olan şiddetli isteğinden dolayı, açığa çıkan hale ait neticeden razı olması da mümkün değildir. Bundan dolayı o kişi öfke ve kin doludur**...**

Ayet: 87. O gün hepsi Allah huzurunda teslim bayrağı çekmiştir.
Ve o dehşet verici hesap gününde, yüce Allah'a uyma ve boyun eğmenin gerekliliği konusunda kulaklara telkin (aşılama) yapmaktadırlar. Hâlbuki gerçeği inkâr etmiş oldukları, Kur'an ayetlerinin açık ifadelerinde sabit olmuştur ki, bu da içinde duracakları yerler değeriyledir. Evvelki oturulacak yerlerinde rezalet üzere olan hallerinin kuvveti vaktinde. Ve benliğinin aşırı şeytanlığında olma vaktinde. Ve İlah'a ait nurdan son derece uzaklaşması vaktinde, kalın perdeler ve karanlık örtüler ile görür olduğunu ve bilgisi bulunduğunu bilmeyecek derecede örtülü bulundukları ve gerekli olanın tersini açığa çıkarılması mümkün olurcasına yaratılış nurunun kederlendiği vakitte; işleri gerçeği inkâr etmek üzeredir. Ve ikinci oturulacak yerlerinde; süresi elli bin seneden ibaret olan bir günün saatlerinin uzun zamanın geçmesinden sonra halleri sona eren ve perdeleri incelmiş olduğu ve benliğin rezaletindeki kıvılcımlar zayıfladığı örtülerinin incelmiş olduğu, ilk yaratılış nurunun parlamasıyla Nur âlemine yanaştıkları vakit itiraf ve boyun eğmiş olduklarından işleri uymak üzere olur. Bu açıklama, inkâr etme ile uymuş olmak ayni derecede olması, bir kısım benliklere göre olduğuna göredir. Bazı kere uymuş olmak; rezalet hallerinin sağlamlık bulmadığı ve örtülerinin kalınlaşmadığı ve kabiliyet nurlarının sönmediği kişiler, inkâr edicilikte görüşünün resmileşmiş ve şeytanlığın kendilerine galip gelmesi ve karar bulması ve gerekli olarak perdenin kalın ve kabiliyetin boş olduğu kişilere mahsus olur**...**

Ayet: 89. Seni de şu insanlar hakkında tanık olarak getireceğiz. Sana bu Kitap'ı indirdik ki, her şey için ayrıntılı bir açıklayıcı, bir kılavuz, bir rahmet, Müslümanlara da bir müjde olsun.
Bu ayette ifade edilen, "Seni de şu insanlar hakkında tanık olarak getireceğiz." Sözü hakkında evvelce Nisa suresinin kırk birinci ayetinde açıklaması yapılmıştır. Ayetin sonraki cümlesinde ifade edildiği üzere, "Sana Hakk'a ait vücuttan sonra fark edici aklı indirmiş olduk. Her şeyin hakkını, doğru olup olmadığını araştırmak ile vermek. Ve belli olma ve yaratılışının güvenliği dolayısıyla teslim olan ve boyun eğmiş olan kişiyi olgunluğuna doğrultmak. Ve eğitme ve yardım ile olgunluğuna ulaştırmak sebebiyle ona rahmet ve üç cennette de kesin ve sürekli olarak, o olgunluk üzere devamlı kalıcı olmasına müjde olduğu haliyle indirmiş olduk**...**

Ayet: 91. Anlaşma yaptığınızda, Allah'a verdiğiniz söze vefa gösterin.
Ve siz, yapmış olduğunuz anlaşma ile Allah'a vermiş olduğunuz sözü yerine getiriniz ki bu da **"Ahd-i sabık"** ı (geçmişte olan söz) hatırlayarak, Hakk'a yönelmede ilişkiler ve engellerden sıyrılmış olarak. Ve Allah'ın dışında görünenlerden yüz çevirme konusunda, geçmişte verilen sözün hükmü üzere geçerli olması şartı ile o sözü şu anda amaca ulaştıracak bir söz ile yenilemektir. Yani, peygamberin nuru size doğmuş

olması ile sizi aydınlatması ve peygamberin, geçmişte verdiğiniz o sözü size hatırlatmış olması ile hatırladığınız vakitte, vermiş olduğunuz söz üzerinde durup gereğini yerine getiriniz**...**

Ayet: 97. Erkek yahut kadın, her kim inanmış olarak hayra ve barışa yönelik bir iş yaparsa, onu tertemiz bir hayatla yaşatırız. Ve böylelerinin ücretlerini, işleyip ürettiklerinin en güzelleriyle karşılarız.
Bu ayetin ilk bölümünde erkek olsun, kadın olsun barış ve hayra yönelik iş yapan denmesi, yani insanı kabiliyetinin gerektirdiği olgunluğa eriştiren işi işleyen kimse demektir. Çünkü şahısta olması gereken düzgünlük; şahsın kendi olgunluğuna yönelmesi veya o olgunluk üzerinde bulunmasıdır. Kaçınılması gereken bozukluk; ifade edilen düzgünlüğün zıddıdır. İşte olması gereken düzgünlük; o işin, erliğinin olgunluğuna (kemaline) ermiş olan kalp sahibinden veya kalbin tesirini kabul eden, kalpten bereketlenmiş olan benlik sahibinden o olgunluğa vasıta ve kavuşmuş olmasıdır. Ve ayette ifade edilen inanmış olmak, yani üzerinde herhangi bir şüphe olmayan inanç ve anlayışa kararlılıkla niyet eden, bir şeyin gereği ve neticesini kestirip atan olma hali ile Hakk'a inanır olmasıdır. Çünkü işin düzgünlüğü, inanç ve anlayışının düzgünlüğüne bağlıdır. Eğer sözü edilen inanç ve anlayışın düzgünlüğü olmasa; lâyık olduğu yüz üzere olgunluğu şekillendirilmiş olmaz. Ve lâyık olduğu yüz ile inanmış olmazsa; o olgunluğa eriştirecek işin olması da mümkün olmaz. Yani insana yaraşır yön üzere olmaz ise; işlediği iş her ne kadar düzgün görüntüde ise de, hakikatte düzgün bir iş olamaz. Ayette ifade edilen "Böylelerinin ücretlerini, işleyip ürettiklerinin en güzelleriyle karşılarız." Sözüyle yüce Allah: "Biz o kişiyi hakiki olan hayat ile diriltiriz. Bedene ait maddelerden sıyrılma, sürekli nurlar sırasında dizilme ve işlere ait tecelliler ve sıfata ait müşahedelerde sıfata ait olgunluğu ile lezzetlenme, ondan sonra ölüm olmayan hakiki bir dirilikle elbette biz o kişiyi diriltiriz. Ve onların hak ettikleri karşılıklarını; işledikleri işlerinin en güzeli olan, ef'al ve sıfat cennetleri ile ödüllendiririz. Yapmış oldukları işlerinin başlangıcı olan sıfatlarına uygun olunca, ödülleri de bizim işlerimizin açığa çıkacak yerleri olan sıfatımıza uygun olur. Onların kendilerine nispet ettikleri sıfatları ile bizim sıfatlarımız arasında güzellik yönünden ne kadar farklılık bulunduğunu düşününüz." Buyurmuştur**...**

Ayet: 98. Kur'an' ı okuduğun zaman, o kovulup taşlanmış şeytandan Allah'a sığın/"Eûzü billahi mine'ş-şeytani'rracîm" de.
Ayette ifade edildiği şekliyle yüce Allah Resulüne: "Habib'im Kur'an okuduğun vakit, taşlanmış olan şeytandan yüce Allah'a sığınmış olmakla, benlik makamından çıkıp, temiz olan yücelik şerefine yüksel. Çünkü benlik, şeytanın kuruntularına uygun olan her çeşit bulanıklığın yuvası ve her pisliğin kaynağıdır." buyurmuştur.

İmdi: Benliğin kararlılıkla durduğu yerden yükselmiş olursan, sana şeytanın bulaşabilir olması mümkün olmaz. Çünkü şeytan, Hakk'ın huzuruna ait nura yükselmeye gücü yetmez. Kalp huzuru ise; Hakk'a ait nurların yukarıdan aşağı inme yeri, temiz, kutlu sıfatların şerefi ve nura ait tecellilerin yeridir. Bundan dolayı, kalp huzuruna sığınırsan; imanının binası, Hak yakınlığı ile sağlamlaşmış olur. Çünkü sonraki ayette, **16/99. Şu bir gerçek ki, şeytanın elinde, iman edip yalnız Rablerine dayananlar aleyhine hiçbir sulta/hiçbir kanıt yoktur.** Buyrulduğu gibi, yüce Allah'a doğru şekilde iman etmiş olan kişilere şeytanın sataşması olamaz. Kendisiyle beraber şeytanın sataşmışlığı kalmayan imanın en aşağı- en az derecesi, yeri berrak olan kalp olan yakınlık ilmidir. Ve şeytanın sataşmasını engellemek için yalnız yakınlık yeterli olmaz ancak ayette buyrulduğu yönüyle: tevekkül makamından ibaret bulunan ef'al (işler) şühuduna yakın olduğu vakit yeterli olabilir. Ef'al de; yok olmak da benlik halinin devamlılığıyla mümkün değildir. Çünkü benlik halinin kalıcılığı, benliğin işlerini gerektirir. Bu sebepten bir makamın hakkını yerine getirme ve o makamın doğruluğu ve hükümleri, ancak üstünde olan makama yükselmiş olmakla mümkün olabilir, denilmiştir. Buna dayanarak, sıfat makamına yükselme ile işlerin yok olması tamam olur ve o vakit, tevekkül doğru olur. Ve bir sonraki ayette şeytanın sataşması hakkında, **16/100. Onun sultası, sadece onu dost edinenlerle Allah'a ortak koşanlar üstündedir.** Buyrulmuştur. Şeytanın sataşması, ancak aralarında karanlık ve bulanıklıkta olan kimselere olabilir. Çünkü dostluk, kendi cinsinden olanlar arasında oluşan bir özelliktir. Ve kuvvet ve tesiri şeytana nispetle ve belki anılan dostluk dolayısıyla, şeytanı dinleme ve emirlerine boyun eğme ile Allah'a ortak koşmuş olanlara gücü yetmiş olabilir**...**

Ayet: 106. Her kim imanından sonra Allah'a küfür eder, kalbi iman ile yatışmış halde iken baskıyla zorlanan hariç olmak üzere, İnkâra göğüs açarsa, böylelerinin üzerine Allah'tan bir gazap iner. Bunlar için büyük bir azap da öngörülmüştür.

Şirk ehli evvelki kabiliyet değeriyle, karanlığın kendisinde zatı ile ilgili ve nurun doğuştan olmayıp sonradan olması sebebiyle, iman ettikten sonra Allah'a küfreden kişi, yaratılmış olarak iman nurundan örtünmüş olmakla, Resulün benliğinde veya temizlik bolluğundan ona temizliğe ait ışık ulaşırsa veya; Hakk'a davet edildiği vakit, kalbinden meydana gelmiş olan bir gelecek halinde bir iyiliğe yönlendiren veya söz vermenin veya bir sözün tesiri, veya; İslâm sebebiyle, çok fazla bir faydanın, değer ve yüceliğin meydana gelmesi veya bir zararın kaldırılması gibi, benliğe ait bir sebebin davetiyle, o kişi açık olarak iman eder. Fakat onun makam ve oturduğu yeri küfürdür. Ve gerçekten de ilâh'a ait kızgınlığı hak etmiştir. Çünkü kabiliyeti değeriyle, işlerden işleyeni delil sebebiyle ef'al (işler) şühudundan ibaret olan iman ile ilgili mertebelerin ilk mertebesinden perdelidir. Bundan dolayı, bunun azabı ef'al ve sıfat kapısındandır. Ancak geciktirme ve korkutma ile zorlanmış olunan. Ve kalbi sabit ve dikkatlilikte olan ve iman ile dolu olduğu halde, küfre zorlanmış olunan kişi; bu hükümden ayrı tutulmuştur. Ki, aslında yaratılışının nurundan ve yaratılış değeriyle nurun kendisinde zata ait olduğundan ve örtünmüşlüğünün meydana gelişi gerekliliğiyle sonradan olan olup ve sonradan olan örtüsü devamlı olmayan olduğundan, bu gibi kişi ayrı tutulmuştur. Fakat benliği küfür ile hoşlanan ve karar kılan ve asıl yeri olduğu için küfre yolu olan kişidir. Ayette söylendiği gibi onların üzerine, Allah'tan tecelli etmiş büyük bir azap vardır. O kadar büyük bir kızgınlık vardır ki, ef'al, sıfat ve zat gibi nurlar mertebelerinin tümünden perdeli olduklarından, çok kalın bir örtünmüşlükte ve çok büyük bir kızgınlık altındadırlar**...**

Ayet: 107. Bu böyledir çünkü onlar şu iğreti hayatı âhirete tercih etmişlerdir. Ve Allah küfre sapanlar topluluğunu doğruya kılavuzlamaz.
Onların meseleleri önden görür olmalarının, kalp gözlerinin kapanmış ve kabiliyetlerinin, cisimlere ait maddelerden karanlık, aşağılık işlere yakınlığı dolayısıyla, âlemlerinin sevinci ve sonu dünya hayatı olup, ilimleri âhirete erişemediği için, his ettikleri ve hallerine uygun gelen dünya hayatını severek, âhiret hayatı üzerine tercih ettiklerinden ileri gelmiştir. Dünya sevgisi ise: Bütün hataları altında bırakan en kalın örtünmeyi gerektirir olduğundan, her hatanın her biri, çirkin olan bir işin başıdır. Gerçekten de yüce Allah, en kalın örtü ile perdeli olanların, hidayeti kabul etmiş olmalarının imkânsız olduğu için onları doğru yola, yani hidayete yöneltmez**...**

Ayet: 108. Bunlar, Allah'ın; kalpleri, kulakları ve gözleri üstüne mühür bastığı insanlardır. Gaflete saplananlar da bunların ta kendileridir.
İşte şunlar ki, işin temelinde kalplerinde katılık ve bulanıklık olması sebebiyle kendilerine ilâh'a ait ilham, gizli olanı görme ve anlayış yollarının kapanmış ve Allah'ın, kalplerini mühürlemiş olduğu kimselerdir. İşittikleri sözden alınması gereken mananın kalplerine giden yolunu ve gördükleri şeyden ibret almanın; kalplerine giden yolun kapatılması nedeniyle kulak ve gözleri de mühürlenmiştir. Bundan dolayı, doğru yola ulaşma vasıtalarından hiçbirisi bunların üzerine tesiri olmaz. Ne ruh bereketi, ne nur aydınlığı ve ne melek aşısı gibi batın yolundan ve ne de öğretim ve öğrenim ve yapma eserlerinden saygı duyma gibi zahir yolundan bir tesir meydana gelmiş olmaz. Hiçbir yönden uyanıklık elde etmiş olmadıkları ve bir sebeple de gaflet uykusundan uyanmaları mümkün olmadığı için, gerçekten de gaflete tam olarak saplanmış olanlar, ancak bunlardır**...**

Ayet: 109. Hiç kuşkusuz, âhirette hüsrana uğrayacaklar da bunlardır.
Bunlar, istediklerini elde etme konusunda bütün güçlerini harcamış ve ömürlerini, uğrunda tüketmiş oldukları dünyalarının zarara uğramasıyla, çaresiz olarak âhirette de zarara uğramış bulunanlar, hiçbir şeyde değil, ancak; ilişkileri olan halleri azabında, çok istenilen ve ele geçirilemeyenler için üzüntü duyan ancak bunlardır. Ve bu gibi kişilerin baskısına uğramış kişiler için, sonraki ayette, **16/110. Kuşkusuz, Rabbin; işkenceye uğratıldıktan sonra hicret eden, ardından da cihat edip sabreden kişiler yanındadır. Bütün bunlardan sonra senin Rabbin elbette cömertçe affedecek, cömertçe merhamet edecektir.** Buyrulmuştur. Dünya ve âhirette zarara uğramış olanlar, Rablerinin kahrediciliği ve kızgınlığına uğrayan bu perdelilerle, Rablerinin rıza ve rahmetine ulaşmış olanlar, alışmış oldukları ve isteklerini terk eder. İnsanlığın meydana gelişi hükmüyle imtihan edilmiş olduktan sonra, benlik öldürmelerinden hicret etmiş olan ve sonra her şeyden el çekmiş olma halleriyle Allah'ta cihat eden ve makamlarda ilerleme ve şekil ilişkilerinden sıyrılmışlık yoluna girmiş olan ve yolculuğunda kararlılık ile, benliğin sevdiği ve tiksindiği şeyler üzerinde sabredenlerdir. Gerçek o ki, bu hallerden sonra, elbette Rabbin, benliğe ait haller perdelerini örtmekle, onları bağışlayıcı, olgunluğu bereketlendirme ve kendilerine nispet ettikleri sıfatlarını; İlâh'a ait sıfatlar ile değiştirmiş olmakla onlara rahmet edicidir**...**

Ayet: 112. Allah, şu ülkeyi/medeniyeti de örnek vermiştir: Güvenli, mutlu-huzurlu idi: rızkı her yandan bol, bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler de Allah kendilerine, sanayi olarak ürettikleri şeyler yüzünden açlık ve korku elbisesini tattırdı.
Yüce Allah, zihin bulanıklığından berraklaşmış, kabul eden ve kabiliyetli, kalbin taşkınlığından istifade eden, fazileti kazanma yolunda sabit, faziletin bir daha ele geçmemek üzere kaybetme ve yok olması korkusunun olmadığı bir güvelikte olma, inanç ve anlayışı ile mutmain olan benliğe güven veren bir kasabayı örnek yapmışızdır. Mesela; ufak bölümlere ait ilimler rızkını seçen duygular. Ve fazilete olan alışkanlıklarda ona alışılmış olan aletler gibi, beden yönünden ve kalbe boyun eğmiş ve bağlanmış, taşkınlığını kabul eden ve benzeri olarak doğru olduğuna inancı üzere sürekli olduğu vakit; hoşa giden ümitler. Ve fazilet nurlarının yardımı gibi, kalp yönünden netice değeriyle bedene ait yolda olan mücadelenin tümünden o kasabanın faydalı ilimler ve övülen faziletler ve şerefli nurlardan rızkı bol olarak gelmesi yönüyle büyüklenme ve süslerin olgunluğu ile kendini beğenmiş olarak. Ve kendinin şirinlik ve güzelliğine bakmış olup kendine takılan isim ile açığa çıkan ve karanlığa ait hal üzere olması ile o anılmış olan nurlardan örtünmüş, dünyanın yalancı süsleri ve duygular lezzetine yüz verme ve aşağı yön işlerine eğilim göstermekle kalbin kendisinden yardımı kesilmiş olur. Ve kendisine, yolların güzelinden erişmiş olan manalar; çekilmiş olduğu gözle görülür şekillerinden, karanlık şekillere dönüşmüş olur. Ayet ile işaret edildiği üzere, kalpten fazilet nurları ve yardım edici manaların kesilmesiyle; yüce Allah, o benliğe açlık elbisesi, aşırılık ve hissi alışkanlıklarının sona ermesinden korkma elbisesinin giyilmesini zevk ettirir. Yüce Allah'ın nimetlerini; dünyaya ait yalancı süsler ve duygulara ait lezzetleri isteğinde kullanmış olması sebebiyle. Ve Hakk'ın nimetlerine karşı nankörlük ve halleriyle açığa çıkması ve bu olumsuz hallerin olgunluğu ile kendini beğenmiş olması. Ve dünya lezzetlerine eğilim göstermiş olması. Ve işlerin şekilleri ile kalbi kaplaması ve aşırılıkları isteme sebebiyle sahibini kalbin nurundan ve yardımından perdeli yapması dolayısıyla, yüce Allah o benliğe açlık ve korku elbisesini zevk ettirir. Ki, müminlerin emir'i olan Hz. Ali aleyhisselâm (ona selâm olsun): ***Hidayet bulduktan sonra, sapkınlığa düşmekten Allah'a sığınırım."*** buyurmuştur. İşte yüce Hak, bu gibi benlik hallerini anılmış olan kasaba veya medeniyet ile örneklendirme yaptığını buyurmuştur**...**

Ayet: 113. Andolsun ki onlara içlerinden bir resul geldi de onu yalanladılar. Bunun üzerine, onlar zulümlerine devam edip dururken azap kendilerini enseleyiverdi.
Gerçek o ki, onlara kendi cinslerinden resul gelmiştir ki o da benlik kuvveti bütünlüğünden olan düşünceye ait kuvvettir. O resul; doğru süslemeler yapan düşünce ve akıl ile kavranabilen bir takım manalar ile gelmiştir. Düşünceye ait kuvvetler ile akla ait tesir ve şeriat emirleri ve yasaklanmışlara boyun eğmemekle ve gerektirmiş olduğu işlemeyi terk ve dikkatsizlik etmemekle ve içinde oldukları hallerde ahmaklıktan baş kaldırmamakla, onu yalanlamış oldular. Benliğe ait kuvvetleriyle, zulüm hallerinden ve faziletler yolundan sapmalarında, sahiplerinin haklarını noksanlaştırmalarında kendilerini mahrumiyet ve örtünmüşlük azabı sarmış olmaktadır**...**

Ayet: 120. Şu da kuşkusuz ki, İbrahim başlı başına bir ümmet idi; bir hanîf olarak Allah'ın önünde eğiliyordu, müşriklerden değildi.
Gerçek o ki, İbrahim bir ümmet idi. Açıklaması geçmiştir ki bir topluma gönderilen herhangi bir peygamberin kemali (olgunluğu) içinde bulunduğu toplumun tüm olgunluğunu kaplayacak derecededir. Ve onun olgunluğu öyle bir yüksekliktedir ki, toplumunun var olan olgunluktan herhangi bir dereceye ulaşması peygamberin ulaşmış olduğu olgunluğun üstünde olması mümkün değildir. Ulaşabileceği olgunluğun en üst derecesi peygamberin olgunluk derecesinin aşağısındadır. Bundan dolayı peygamber, toplumunda olan olgunluğunun toplamıdır. Ve toplumuna; hayır ve mutluluk hallerinden, bir olgunluk hali o peygamberin vasıtası olmadan ulaşması mümkün olamaz. Belki vücutları bile, onun vücudundan taşmış olanlardır. Yani her bir peygamberin toplumunun hakikat değeriyle onun zatında toplanmış oldukları yönüyle o peygamber; yalnız başına bir topluluktur (ümmettir). Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***Ümmetle tartılmış olsaydım, ben onlardan ağır gelirdim."*** Buyurmuştur. Ayette "Allah'ın önünde eğiliyordu" sözü gereğince, tevhid sultanının İbrahim'i kaplamış olması ve kendisine nispet edilen sıfatının Hakk'ın sıfatıyla yok edilmiş olup, İlâh'a ait Zat ile bir olması sebebiyle, İlâh'a ait emir olmadan İbrahim'in bir kılı bile hareket etmeyecek derecede Allah'a bağlı ve boyun eğen olmuştu. Bu sebepten, yani, şühudunda İbrahim'e Hakk'ın yayılmış olması dolayısıyla **"HALİLULLAH"** (Allah'ın dostu) ismi verilmiştir.

İmdi: İbrahim'in ***"Hullet"*** (hakiki dostluk) yani; Halil olması; ikiliği işaret eden zatına ait bakiyesinin (sonraya kalmışlığının) karışıklığından ibarettir. Görmez misin ki Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin zatına ait sonraya kalmışlıktan bir şey kalmayınca kendisine **"HABİBULLAH"** (Allah'ın sevgilisi) ismi verilmiştir.

İbrahim aleyhisselâm, kendine nispet edilmiş sıfatının tamamıyla Hakk'ın sıfatında yok olmuş ve kendiliği olmayıp zatına ait eserin devamlılığı İbrahim'in Allah'a bağlılığıdır. Yoksa eğer zatından bir eser kalmamış olsaydı **"MUHAMMED"** (s.a.v) için şu ayette, **16/127. Sabret! Senin sabrın da Allah'ın yardımıyladır.** Denildiği gibi İbrahim de Allah'a değil, Allah ile bağlıkta olurdu. Hz. İbrahim **"Hanif"** olmasıyla her batıldan (aslı olmayıp boş olan) hatta kendi vücudundan ve bütün başkaların vücudundan uzaklaşıcı, kendi gibi vücudunun başkalığının vücudunu ispat etmiş olmaktan yüz çevirici idi. Ayette söylendiği gibi, Hz. İbrahim, ona selâm olsun vücud ve tesiri, Allah'ın dışında görünenlere nispet etmekle Allah'a ortak koşanlardan değildi**...**

Ayet: 121. O'nun nimetlerine şükrediyordu. Allah onu seçip yüceltti ve dosdoğru bir yola kılavuzladı.
Hz. İbrahim aleyhisselâm nimetlerde, Allah'ın sıfatlarıyla tasarruf edici olduğundan, nimetleri lâyık olduğu yönüyle kullanan idi. Bundan dolayı İbrahim'in işleri bir amaç için olmayıp, kendi zatına işlenmiş olan İlâh'a ait işlere olur. Onun için, İlâh'a ait hikmet ve sürekli ihsan gerekliliği üzere her nimeti; o nimetin olgunluğu olan şeye yönelmiş olmaktan başka bir şey mümkün olmaz. Yüce Hak, İbrahim aleyhisselâm' ı onun bir emri yerine getirmede aracılık etmeden, en evvel olan ihsanı da seçmiş oldu. Çünkü İbrahim, yüce Hak'tan olup da kendilerine ne güzel şekilde ilerlemekte olan sevenlerden idi ki, bunların hakikati görmüş olmaları: Hak yoluna girişlerinde daha evvel girmişlerden olmaktır. Görülmeyeni görmek ve tevhitten cem ayniliğine ulaşmış olduktan sonra, kendisine uymuş olmak için dosdoğruluğa girişe kılavuzlamış oldu. Ve mertebelerin ayrıntılarından, her bir hak sahibinin hakkını vermek için ve dikkatlilik ve dosdoğruluk makamında tecelliler hükümlerini açıklamış olmak için, birlikten çokluğa ve cemden sonra farka göndermiş oldu. Yoksa birlikten çokluğa ve ceme ait yerden farka çıkarılmış olunmasa idi; nübüvvete uygun ve elverişli olamazdı**...**

Ayet: 122. Dünyada ona güzellik verdik, ahirette de o mutlaka barışsever iyiler arasında yer alacaktır.
Yüce Allah, Halil'im dediği kulu hakkında: "Ve biz. İbrahim'e, dünyada güzellik verdik. Yani, şeriata ait kanunları kurmaya ve dosdoğruluk makamında ibadet eden kullar hakları ile durucu olmaya benliği kuvvet bulması için hoşnutluk ve nasiplerle, onu faydalandırdık. Ve **"Risâlet"** (elçilik, peygamberlik) görevi ağırlığını taşıyabilmesi için onu kuvvetlendirdik." buyurmuştur. Ve yüce Allah'ın, elçileri şeriatı kararlaştırmaya güç elde etmiş olmaları için Nisa suresinde olan bir ayetin son cümlesinde, **4/54. Onlara çok büyük bir mülk de lütfetmiştik.** Buyurduğu yönüyle; İbrahim'e nübüvvet ile beraber **"Mülk-i azim"** (büyük mülk) ve Meryem suresinde bir ayetin ikinci kısmında, **19/50. Ve kendileri için yüksek bir doğruluk dili oluşturduk.** Buyurduğu gibi: **"Zikr-i cemil"** (güzel zikir) Ve Saffat suresinde, **37/109. Selam olsun İbrahim'e.** Buyurduğu gibi **"Salât ve selam"** da verilmiştir. Gerçek o ki, İbrahim, Ruhlar âleminde de her hak sahibinin hakkını vermekle ve gerekli olgunluğa eriştirmekle, dosdoğruluk makamında kudret sahibi olanlardandır**...**

Ayet: 123. Daha sonra sana şunu vahyettik: Bir hanîf olarak İbrahim'in dinine uy.
Yüce Allah, Habib'im dediği kuluna: "Biz, İbrahim'e dünya ve ahirette verdiğimiz bu kerem, bağış ve iyiliklerden sonra, ona uymuş olmayı sana emretmiş olmamız sebebiyle de, onu şereflendirdik ve saygı duyulacak olanlardan yaptık. Ve şeriatın ışığı, süsü, hükümler ve duruşlarında değil, belki başlangıç, son, toplama ve hak edilmiş karşılıkları verme işleri gibi, şeriatta değişmeyen din usulleri ve tevhitte **"İbrahim'in milletine/dinine uy."** diye sana vahyettik. Çünkü şeriatın aydınlığı ve hükümleri, işler gerekliliğince ve zamanların ve huyların zıtlığı ile ve insanların kendilerinde olan adalet ve ahlâk halleri ile değişiklik gösterebilir. Ve sonraki ayette, **16/124. Cumartesi tatili, sadece onda ihtilaf edenlere farz kılındı.** Buyrulmuştur. Yani: **"Sebt"** (Cumartesi) gününde tatil yapman sana farz kılınmadı. Ancak Cumartesi dostları olan Yahudilere farz kılındı. Bundan dolayı bu konuda senin Musa'ya uymuş olman gerekmez. Belki İbrahim'e uymuş olman gerekir**...**

Ayet: 125. Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et ve onlarla, en güzel olan neyse o yolla mücadele et. Şüphe yok ki Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. Ve O, gerçeğe kılavuzlananları da en iyi bilendir.
Yüce Allah, tüm insanlığa elçi olarak gönderdiği kuluna: "Habib'im! Sen, hikmet ve güzel öğüt verme ve güzel mücadele şekliyle onları Rabbinin yoluna davet et. Yani yapacak olduğun davet ifade edilen bu üç şekilden başkası üzere olmasın. Çünkü doğru yola davet edilen kişi, ya inkârdan uzaklaşır veya inkârında devam eder. Eğer hiçbir şeye inancı yok ise, **"Cehli- basit"** yani ayıplanamayacak derecede cahildir. İnkâr

edici değil ise; o da kendisine kılavuz ve şahit olanı anlamakta eksik olmayıp kabiliyeti ve belki davranış huyu delili olur. Veya kılavuzu anlamaktan eksik ve kabiliyetsiz olur. Eğer kabiliyetli ise, onu hikmet ile davet et ve ona şahitlik ve delil olma hali ile sözler söyleyip marifet ile tevhid yoluna doğrultmuş ol. Ve eğer kabiliyetinde noksanlık var ise, onu da güzel konuşmalar ile korkut ve müjdele, iyiliğe yönlendirme ve kötülükten uzaklaştırmak için fazlaca korkutmak, lütuf ve isteklendirme üzere olan nasihatlerle davet et. Ve eğer **"Cehli- mürekkep"** hali üzere olan. Yani bilmediğini bilmeyen ve boş inanç ve anlayış sahibi inkârcı ise, onu da kendi görüşü doğrultusunda sebeplerle inancını iptal etmekten ibaret olan en güzel bir yol ile davet et. Ve senin boş olanı iptal etme ve gerçeği ispat etmekten başka bir amacın olmadığını kendisine çok açık gösterme yönü üzere, yumuşaklık ve güler yüzlü olarak mücadele etme şekliyle davet et. Gerçek o ki, Rabbin ezelde aslına koymuş olduğu şekavet (eşkıyalık) yönüne ilgi göstermeleri sebebiyle yolunu şaşırmış olan kimseyi; en iyi şekilde bilicidir. Bu halde ısrar edici kimsenin üzerine bu üç şekilde olan davetin hiçbirisi tesir etmez. Ve Rabbin, yaratılışındaki berraklığı tercihinden dolayı Allah'ın doğru yoluna olan daveti kabul eden kabiliyetlileri de çok iyi bilmektedir"**...**

Ayet: 126. Eğer ceza ile karşılık verecekseniz, ancak size yapılan kötülüğün türü ve miktarı ile karşılık verin. Eğer sabrederseniz, elbette ki bu, sabredenler için daha hayırlıdır.
Size karşı yapılana karşılık vermeyi düşündüğünüzde ayette ifade edildiği şekilde hareket ediniz. Yani, adalet ve faziletin içyüzünü kendi için gerekli sayma davranışı ile karşınızda olanı cevap veremez hale getiriniz. Adalet ve fazilet sınırını aşmayınız. Çünkü olgunluğunuzun en alt derecesi adalettir. Eğer mertlik ve yiğitlikte kocamışlığınız, fazilet, asalet ve insaniyette kökleşmiş bir alıştırmanız var ise size karşı büyük bir suç işlemiş olandan intikam almayı terk ediniz. İntikam almaya gücünüz var iken, o büyük kötülüğe sabredip, affedicilik ile karşılık veriniz. Ayette işaret edildiği gibi eğer, sabrederseniz elbette sabredenler için sabır daha hayırlıdır. Dikkat edilmelidir ki, ayetin cevabında yemine dayanma ve lam ile sağlamlaştırma ve "size daha hayırlıdır" demeyip "Sabredenler için daha hayırlıdır." Buyurmakla; her şeyin içyüzüne ve görünene getirmesinin sebebi; sabredenlerin övülmesini sicile geçirme ve onlara **"Sabur"** ismiyle saygı göstermektir. Çünkü sabır eden kişi, benlik makamından yükselme ve arkadaşının benliğine ait işine kalp haliyle karşılık vermiş ve benlik halinin açığa çıkmasına sebep vermediğinden kederlenmemiştir. Ve arkadaşının benlik karanlığını, kalbinin nuruyla karşılamıştır.

İmdi: Çok defa arkadaşı benlik makamından geçerek ve kızgınlığının ateşi kırılarak, pişmanlık getirmiş ve düzelmiş olur. Ve eğer, sizin için bu şerefli makam yok ise; kızgınlık ateşi ile, size fenalık yapanı, yaptığı büyük kötülükten daha fazla bir kötülükle karşılamış olmayın ki, zulüm etmiş ve kötü ve en taşkın rezalet uçurumuna düşmüş olmayasınız. Ve haliniz, bozulmuş olup da size o büyük kötülüğü işlemiş olandan daha fazla kötülük işleyen olmayasınız**...**

Ayet: 127. Sabret! Senin sabrın da Allah'ın yardımıyladır. Onlar için tasalanma. Kurmakta oldukları tuzaklar yüzünden de telaşlanma.
Yüce Allah, sonuncu olarak seçip göndermiş olduğu kuluna: "Habib'im! Sabret. Senin sabrın ancak Allah iledir." diye buyurmuştur. Bundan dolayı bilinmelidir ki sabrın; **"Allah, fillah, ma'allah, anillah, billâh"** olmak üzere kısımları vardır.

İmdi: Sabrullah: Yani; Allah için sabır. İmanın gerekliliğinden ve İslam'ın ilk derecelerindendir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"İman iki yarımdır, bir yarımı sabır, bir yarımı şükür'dür."*** diye buyurmuştur. Bu sabır; sevdiği bir şeyin üstünde veya sevmediği bir şeyin oluşunda bağırıp çağırmaktan benliğini tutup engellemiş olmaktır ki, bu sabır, yüce Allah'ın İlâhlığına ait faziletinden, din ehli ve ibadet edicilere bağışladığı ahlâk faziletinden sayılmış ve çok sevap gerektirendir.

Sabr-ı fillah: Yani; Allah'ta sabır. Hak yoluna girip yol almada kararlı olmak. Ve kendi isteği ile benliği mücadeleye razı etmek. Başkalık ile ilgili lezzet ve alışmışlığı terk etmek. Ve bu sabır, belâlara dayanmak ve olgunluk kaynağına yönelmede niyet ve gidişin kuvvetidir ki, bu sabır; Hak yolunun saliki olanların makamlarından olup, yüce Hak; İlâhlığına ait faziletinden, tarikat ehlinden dilediğine bu sabrı bağışlar.

Sabr-ı ma'allah: Yani; Allah ile beraber sabır. Başkalığa nispet edilen ef'al ve sıfat elbiselerinden soyunup, Cemal ve Celal tecellilerinin tesirine uğramak, alışma ve mahrum kalma doğuşlarına sahip olma zamanında huzur ve hakikati görme ehlinin sabrıdır. Ki bu sabır; benliğin açığa çıkması ile telvinat (renk vermeler)

zamanında gaflet ve dedikodudan sakınarak, kalp sahibi olan kişi için kalbin huzuru ile olan sabırdır. Bu sabır; her ne kadar gerçekten lezzetli ise de, benliğe,yani başa dönmekten daha zahmetlidir.

Sabr-ı anillah: Yani, Allah'tan sabır. Nura ait olsun, karanlığa ait olsun örtünmüşlük ve berraklık ehline özeldir. Bu sabır gerçekten yerilmişlik sahibinde tamamıyla tatlıdır. Bu sabır ne kadar çok olursa, hali o kadar kötü ve uzaklığı o kadar çok olur. Bu sabır, ne kadar kuvvetli olursa; o derece kınanmayı hak etmiş ve eziyet eden olur. Veya sabrın bu kısmı görünme ve gizlenme tavırlarında tersine çevirme yapan ve **"Nasut"** (insanlık) tan soyunup **"Lâhut"** (ulûhiyet) nuruyla nurlanan, kendilerinin kalpleri ve özellikleri kalmayan, özlem duyan âşıklardan; açık görüş ehli ve müşahedeye özeldir. Kendilerine İlâh'a ait Cemal güzelliğinden bir nur parladığı vakit, yanıp yok olucu olurlar. Ve bir perde ile örtülü olan gayrete getirme ve saygı göstermek için, varlıkları kabul edilmediğinde, sabırları tükenen ve ölümleri gerçekleşmiş olan bir ayrılık yanıklığı ve şiddetli sıkıntı tatmış olurlar. Bu da; sevici olan kişilerin hallerindendir. Bu sabırdan daha zahmetli bir şey yoktur. Ve dayanılması çok zor olan bir sabırdır. Eğer sevici buna güç yetirirse; **"Hafi"** yani, gizlenmiş olur ve eğer güç yetiremezse sevgilide yok olucu ve yok olmuş olur. Ve bu makamdır ki Allah'ın Rahim ismine mazhar olan şeyh Şibli hazretleri: ***"Sevgili tavsiye etti sabrı, sabır tükenince yardım istedi. Sabrın tükendiğini görünce seven, tükenmeye sabret diye haykırdı."*** Anlamına gelen ***"Sabır el sabır, ilâ ahir"*** beyit'ini söylemiştir. Yani: Sevgili sabrını tavsiye edince, sabır tükenmeye yüz tuttuğu zaman, sevgiliden yardım istedi, onu gören seven: ***"Koparılmaya ve perişan olup yok olmaya sabret"*** diye, sabra bağırdı. Çünkü perişan olmada yok olma vardır.

Sabr-ı billâh: Yani, Allah ile sabırda yüce Hakk'ın, kendilerini tamamıyla yok etmiş olarak, bencillik ve ikiliğin sonraya kalmışlığından (bakiyesinden) bir şey bırakmadığı sonra da zatından vücud bağışlayarak, dosdoğruluk makamında Hak ile durucu ve Hakk'ın sıfatıyla işleyici olan dikkatlilik (temkin) ehline mahsus olan sabırdır. Bu sabır, İlâh'a ait ahlâktan olup, hiçbir kimsenin onda payı, nasibi yoktur. Bu sebepten, Habib'ine sabır ile emretmiştir. Sonra da; ***"Emredildiğin bu sabır, benliğin ile veya kalbin ile yapılacak sabrın, diğer bölümlerinden olmadığı, belki bu sabır, benim sabrım olup ancak benimle bu sabra girişebileceğini ve benim kuvvetimle güç yetirebilirsin."*** diye buyurmuştur. İşte bu sabra, Habib-i Ekrem'in, gücünün yetmediği yönüyle; Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin ***"Hûd suresi beni kocalttı."*** buyurmuştur. Ve başlık olarak verilen ayetin ikinci kısmında yüce Allah: "Kalbin hali açığa çıkmasından meydana gelmiş olan telvin (renk verme) sebebiyle, onlar üzerine üzülen olma. Çünkü bu sabrın sahibi, eşyayı: Hakk'ın kendisi ile görür. Eşyadan her ne açığa çıkmış olursa Allah'ın işi olarak görür. Ve onların üzerine açık olan herhangi bir ismi; Hakk'ın tecellilerinden bir tecelli görür. Ve yüce Allah, lütuf ve kahır'a ait tecellileri ve kızgınlığına ve rızasına ait çeşitliliğini ona gösterdiğinden ve hükümlerini ve hükümlerin yerlerinde yerine getirilmesini bildirdiğinden, yasak edilmiş ve inkâr edilmiş olan bir şeye ait Hakk'ın hükmüyle engeller ve inkâr eder. Ve onların tuzak ve hilelerinden darlıkta olma. Çünkü göğsün benimle genişlemiştir. Beni onlarla gördüğün gibi, sen de benim seyrimle gidici, benim ile ve emrim ile durucu olduğun halde, onlarla ol."**...**

Ayet: 128. Hiç kuşkusuz, Allah, korunanlar ve güzellik sergileyenlerle beraberdir.

Gerçek o ki, yüce Allah, vahdette harcamak suretiyle tüketme. Ve cem ayniliğinde dalıp batmış olmakla, bencilliğin sonraya kalmış olabileceğinden sakınan kimseler ile. Ve kesret ayniliğinde vahdet' i, isyan ayniliğinde ibadetleri. Ve şühud ve dosdoğruluk makamında emir ve yasağa uyma ile ayakta durmak. Ve cem ayniliğinde ayrıntılar haklarını yerine getirme ile farkları. Ve bir araya gelmiş olmalarından ve bütünleri ayrıntılarından perdeli yapmayan. Ve adalete uygun olarak bağışlanmış kalbin vücudu ile kesrete dönmüş olmaları dolayısıyla, Hak ile halkın gözetilmesine memur olan ihsan ediciler ile beraberdir**...**

"NAHL" suresi hakkında olan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Ve her şeyin doğrusunu bilen yüce Allah'tır**...**

İSRÂ SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismilâhirrahmânirrahîm"

Ayet: Bütün varlıkların tespihi o kudretedir ki, kulunu, gecenin birinde Mescid-i Haram'dan, çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksaya yürütmüştür. Bu, ayetlerimizden bir kısmını o kulumuza göstermek/onu ayetlerimizden biri olarak göstermemiz içindir. Hiç kuşkusuz, O Semî'dir, Basîr'dir.
Kendisinde asla tasarruf (sahip olma, idare ile kullanma) olmayan; kulluk makamında olgunluk ve hal soyunmuşluğu dili ile kulunu gece vakti götüren zatı, maddeye ait elenen şeyler ve tespih ile ilgili eksiklikten tenzih ederim. Yani; bedene ait perdeler ve doğal olan akrabalar karanlığında kulunu; çok çabuk yürütmüş oldu, yani: Gece vakti götürdü. Çünkü yükselme ve ilerleme beden vasıtası ile olur. Yani; bedene ait kuvvetler müşriklerinin tavaf etmesi. Ve orada ahlâksız kadınlar ve kendilerine ait hatalar işlemiş olması. Ve fazilet elbisesinden soyunup çıplak olduğu için, aşırı gitme ve tersine aşırılığında olma. Ve edep yerleri açık olan hayvana ait hal ve yırtıcı hayvan kuvvetlerine ait azgınlarının ona hac etmesi haram edilmiş olan. Ve ayette söylendiği gibi **"Kalp"** makamından yürütülme ile her makamın iyileştirilmesi, ancak üstünde olan makama yükseldikten sonra olacağına dair anmış olduğumuz hatıra getirmeyi, zat ve yüz güzelliği tecellilerinin şühudu ile cisim ile ilgili âlemden daha uzak olan **"Ruh"** makamından ibaret **"Mescid-i aksa"** ya götürdü. Ve ayette ifade edilen söz ile sıfat müşahedesi anlaşıldığından, o kulumuza ayetlerimizi göstermemiz için Mescidi aksaya götürülmüş oldu. Çünkü sıfat tecellilerinin düşünülmesi, her ne kadar kalp makamında ise de, fakat o sıfatlarla sıfatlanmış olan **"Zat"** celal ve cemal isimleriyle kemâl üzere ancak, Ruh makamına yükselme zamanında müşahede edilebilir. Yani; "O sıfat, bize ait olduğu yönünden, sıfatımız ayetlerini ve o sıfatlarla müşahede edilen ve suretleri ile açık olan, biz olduğumuzu, kulumuza göstermemiz için." demektir. Gerçek o ki, ancak, hakiki zat; kulun yokluğu istemesi için **"Sır"** makamında yakarışını işitici, kabiliyetinin kuvveti ve şühud yerine yönelmesini ve sevgi kuvveti ve şiddetli olgunluk ile ona çekilmesini görücüdür**...**

Ayet: 2. Musa'ya Kitap'ı verdik ve onu, "benden başka vekil tutmayın" buyruğuyla Beniisrail'e bir kılavuz kıldık.
Yüce Allah: "Biz, **"Kalp"** Musa'sına ilim kitabını verdik ve Kalp Musa'sını **"Ruh"** İsrail'inin çocukları olan kuvvetlere hidayet (doğru yola kılavuz) yaptık. Ve ayette ifade edildiği üzere "Ey kuvvetler! Siz benden başkasını vekil tutmayınız. Yani; kendinize nispet ettiğiniz işlerinizle uzak gören olgunluk ve hoşnutluğunuzu isteme uğraşı içinde olmayınız. İçten gelen bir duyguyu kışkırtıcı haller gerekliliğini kazanmayınız, size beden ile ilgili lezzetlerden çirkin olanını güzel göstermesi için işinizi kuruntu şeytanına bırakmayınız. Ve geçimliliğin düzeni ve sağlamlığında sizi kullanmış olmaması için, işinizi **"Akl-ı maaş"** a (geçimlilik aklına) da bırakmayınız. Belki sizi, ilimler ve marifetler rızıkları ve fazilet ahlâkı halleri ile zararınızı önleyecek çareyi vermiş olmam. Ve temiz sağlamlaştırma ile kalp ve ruh âleminden yardım ile ilgili nurlar ile sizi kemale (olgunluğa) erdirmiş olmam. Ve size melekler ve ceberut âlemlerinden, **"Nasut"** (insanlık) kazançlarından sizi zengin eden şeyleri indirmiş olduğum için, işinizi bana bırakınız." buyurmuştur. Ve sonraki ayette, **17/3. Ey Nûh ile beraber taşıdığımız kişilerin soyu! Gerçek şu ki, Nuh çok şükreden bir kuldu.** Buyrulmuştur. Yani yüce Allah: "Ruh İsrail'inin çocukları ile: Şeriat ve işlere ait hikmet gemisinde taşıdığımız, **"Akıl"** Nûh' unun soyunu niyet ettim. Akıl Nûh' u, Allah'ın nimetlerini bildiği ve o nimetleri, lâyık olduğu uygunlukta kullanması yönüyle, çok şükür eden bir kul olmuştu." diye buyurmuştur**...**

Ayet: 4. Biz, Beniisrail'e Kitap'ta şu yolda bir yargıda bulunduk: Siz yeryüzünde muhakkak iki kez bozgun vücuda getireceksiniz ve muhakkak büyük bir kibirle böbürleneceksiniz.
Ve yüce Allah: "Kuvvetler olan ben-i İsrail'ine, **"Levh-i mahfuz"** (korunmuş kitap) kitabında hükmettik ki; elbette siz, yeryüzünde iki defa kargaşalık meydana getireceksiniz.
Birincisinde: Benliğe ait **"Nefs-i emmare"** (emredici benlik) halinde, olma ile bencillik makamında aşırılıklar ve lezzetlerini istemiş olmada kargaşa çıkaracaksınız. Ve kalbi kaplayıp ona galip gelmeniz ile onu olgunluğundan engellemeniz ve düşünen kuvvetlerinizin istemiş olduğu şeylerin elde edilmesi hizmetinde bulunmanız ile kendinizi büyük görme halinde olacaksınız.
İkincisinde: "Kalp" makamında, fazilet ile niyetlendiğiniz ve kalp nuru ile aydınlandığınız ve olgunluğunuzun parlaklığı ile açığa çıkmanız zamanında, kendi olgunluğunuzla görünme ve faziletlerinizle,

kalbin tevhid tecellisi, şühudunda örtünmüş olmanız sebebiyle kargaşa çıkarmış olacaksınız. Hâl şu ki, nur'a ait örtünmeler, merhamet etme, yumuşaklık ve kendileriyle durması gerekli olan olgunluğun olmasını göz önüne bulundurulmasından dolayı, karanlığa ait örtünmelerinden daha kuvvetlidir. Ve yaratılış makamında; akla ait haller ve alışkanlık olgunluğu ile olan saltanat sebebiyle, yüksek derecede bir büyüklenme içinde olacaksınız." diye buyurmuştur**...**

Ayet: 5. Nihayet o ikiden birincisinin vadesi geldiğinde, üzerinize aşılmaz bir güce sahip kullarımızı gönderdik de onlar, barınakların aralarına girip araştırdılar. Ve bu, yerine getirilmiş bir vaat idi.

İmdi: Birinci olarak ifade edilen kargaşanın çıkarılması sebebiyle hak edilmiş olan azabın ödenme vakti geldiğinde sizin üzerinize kalbe ait hal ve melekler âlemine ait nurlar ve akla ait süslemelerden olan şiddetli kahr ve saltanat sahibi kullarımızı göndeririz. Onlar evlerinizin aralarını ararlar ve kahr ile kökten koparma şekliyle bazınızı öldürürler. Ve bedene ait haller ve bencilliğe ait rezalet soylarını esir ederler ve duyguya ait kavrayışları ve hayvanlık hali lezzetleri ve yırtıcılık olan malları yağma ederler. Ve Olgunluğa ait ve olgunluğu isteme kuvvetini sizin kabiliyetinizde; örneksiz yaratma ve akıl delilerini, yaratılışınızda saplayıp dikmiş olduğunuz bu kahr ve intikam, Allah'ın yapmış olduğu bir vaat olmuştur**...**

Ayet: 6. Sonra onlar üzerinde size tekrar egemenlik verdik, mallar ve oğullarla sizi güçlendirdik ve sizi toplum olarak çoğalttık.

Sonra, kalbin nuruyla aydınlanmanız ve göğüs'e doğru dönme ve aklın bakışı ve görmesi gerekliliğine sapmanız dolayısıyla, devleti (topluluk olarak güç sahibi) bir kere daha size geri çevirdik. Ve faydalı ilimler, akla ait hükümler, kalbe ait marifetler, sonsuz faziletler ve nura ait şekiller ile size yardım ettik. Ve fazilet ile ilgili alışkanlıklar ve güzel ahlâk ve faziletlerin çokluğu ile sizi birinci defadan daha çok kalabalık olanlar yaptık. Ve sonraki ayete, **17/7. Eğer güzel davranırsanız, kendi benlikleriniz için güzellik sergilemiş olursunuz. Ve eğer kötülük yaparsanız o da benlikleriniz aleyhine olur. Bu sırada, yüzlerinizi çirkinleştirsinler, ilk kez girdikleri gibi mabede girsinler ve egemenlik altına aldıklarını yerle bir etsinler diye ikinci vaat geldi.** Buyrulmuştur. Yani, eğer siz, sonsuz olgunluk ve akla ait süslerin elde edilmesi ile ihsan ederseniz, kendinize ihsan etmiş olursunuz. Ve eğer, rezaletler ve bedene ait hallerin işleri ile kötülük ederseniz, yine kendinize ihsan etmiş olursunuz.

İmdi: Tevhitte yokluk ile ikinci defanın sözü verilen vakti geldiğinde, vücutlarınızı tevhitte yok etme. Kahr ve olgunluğunun zorla alınmasıyla, olgunluğun darlığından keder ve kötülüğün size galip gelmesi. Ve evvelce kalp mescidine girmiş olup fazilet ilimleri eserlerinin size ulaşmış olduğu gibi, yine kalp mescidine girmiş olmaları. Olgunluk ve fazileti ile meydana gelmesi ve süslerin güzelliğini görme gerekliliği sebebiyle büyüklenmiş olanları kahreder. Ve Allah'ın sıfatları ile yok olma ve yok etmiş olmaları için, size İlâh'a ait sıfat ve büyüklük sultanı ve ululuğun askerlerinden olan temiz nurların celal ismine ait tecellilere ve kahra ait güzellik kullarımızı göndeririz. Ve bir sonraki ayette, **17/8. Rabbiniz size belki rahmet eder. Ve eğer yine eski duruma dönerseniz, biz de döneriz. Ve biz cehennemi, küfre batanlar için çepeçevre kuşatan bir zindan yapmışızdır.** Buyrulmuştur. Yok, olma ve yok etme ile olan kahrdan sonra, sıfat tecellileri ile dirilme ve yokluktan sonra beka ve gözlerin görmediği, kulakların işitmediği insanın kalbine akla gelmedik iyiliklerle karşılık vermesi ile Rabbinizin size merhamet etmesi ümit edilmiştir. Eğer siz, bencilliğinizle meydana gelmiş olmanız sebebiyle, yok olma makamından renk verme (telvine) dönmüş olursanız, biz de, kahr ve yok etmeye dönmüş oluruz. Birinci defanın, bozukluğu üzere kalmış olan çeşitli perdeli olanlara huylar cehennemini, zindan kendilerini orada hapsedilen yaptık. Perde ile örtünmüş olmak ve sevaptan mahrum kalma azabında onları kuşatılmış yaparız**...**

Ayet: 9. Şüpheniz olmasın ki bu Kur'an en kalıcı, en doğru olana kılavuzlar ve müminlere şu yolda müjde verir: Hayra ve barışa yönelik işler yapanlar büyük bir ödül vardır.

Muhakkak şu Kur'an, **"Sâbikun"** (öne geçmiş olanlar), **"Eshab-ı yemin"** (sağ tarafta olanlar), **"Eshab-ı şimâl"** (sol tarafta olanlar) den ibaret olan üç bölük halinde görünenlerin hallerini açıklamaktadır. Sâbikun olanları yolların en doğrusu olan tevhid yoluna doğrultmuş olur. Ve taklit olup ceza gerektiren veya doğruyu araştırma ilmi ile iman ve olgunluğa ulaşmak için temiz etme ve süsleme olan doğru işlere devam ile Eshab-ı yeminden olan müminlere mülk, melekler ve ceberut âlemlerinde ef'al ve sıfat cennetleri nimetlerinden, büyük ödüller olduğunu müjdele. Sonraki ayette, **17/10. Âhirete inanmayanlar var ya, onlar için biz korkunç bir azap hazırlamışızdır.** Buyrulmuştur. Yani, bedene bağlı olanlar; nur âleminden perdeli ve huylar karanlıklarında kendilerini hapsetmiş olup. Âhirete iman etmeyen Eshab-ı şimâl' e ise: huylar

zindanının kahrediciliğinde, aşağı âleme sevgi duyma zincirleri ile ilgiler prangaları ile ve lezzetler. Ve aşırılıklardan mahrumiyet ateşleri ile ve karanlık şekillerden ibaret olan yılan ve akreplerle azap edilecek olmaları ile kayıtlanmış oldukları son derece sıkıntı verici azap hazırladığımızı da açıklamaktadır**...**

Ayet: 12. Biz geceyi ve gündüzü iki ayet yaptık; sonra gecenin ayetini silip gündüzün ayetini gösterici yaptık ki, Rabbinizden bir lütuf isteyiniz, yılların sayısını ve hesabını bilesiniz. Bir her şeyi ayrıntılı bir biçimde açıkladık.
Alışılmışlık gecesiyle beden karanlığını ve yeni ve güzel bir eser meydana getirme gündüzüyle **"Ruh"** nurunu, kendileriyle ve marifetleriyle zat ve sıfatın marifetlerine erişmiş olan iki ayet yaptık. Alışılmışlık gecesi ve beden karanlığı ayetini bozduk ve yok etmiş olduk. Ve gündüz ayeti olan Ruh nurunu sonsuz olarak kalıcı, açık, tamamıyla aydınlatıcı ve hakikatleri gösterici yaptık. Kabul etme kabiliyetinde olduğunuz olgunluğunuzu, Rabbinizden istemiş olmanız için, mertebeler ve makamları için, yani; başlangıç halinizin evvelinden ilerleme ile hallerinizin sonuna ermiş olunca kader mertebeleri, sadece bir ilim ile uğraşma ile geniş bilgi sahibi olmak ve ümitler, ahlâk ve oluşlarınızı hesap etmeniz içindir. Bundan dolayı kötü niyetlerden bulduğunuz bir kötülüğü, ona karşılık olarak o cinsten bir iyilikle onun yerine geçecek bulduğunuz rezilliği, zıddı olan bir faziletle, oluşlarınız günahlarından bulduğunuz bir günahı, Hakk'ın tarafına tövbe ile bağışlattırmış olmanız için gündüzün ayetini nurlu yaptık. **"Kemal"** (olgunluk) ve **"Akıl"** Furkan'ının (fark ediciliğinin) indirilişi zamanında, ilimler ve hikmetlerden her şeyi akıllarınız nuruyla farklılık yaptık. Yani, başlangıç zamanında, Kur'an ile ilgili akılda olduğu gibi, kendisinden habersiz olunmuş farksızlık, toplu değil, belki ayrıntıya ait ilmi hazır edilmiş yaptık**...**

Ayet: 13. Her insanın uğursuzluk kuşunu onun boynuna takmışızdır. Kıyamet günü kendisine, önünde açılmış olarak bulacağı bir kitap çıkaracağız:
Bu ayetin hikmeti gereğince: ***"Saîd (uğurlu) ana karnında saîd olandır. Şaki (uğursuz) ana karnında şaki olandır."*** denildiği yönüyle, her insanın mutlu ve bahtsızlığı, iyi ve kötülüğü sebebini boyun gerdanlığına, boyun bağının gerekliliği gibi zatına gerekli yaptık. Yani, iyi ve kötü olabilme herkesin kendi zatı kabiliyetine konulmuş olduğundan başka bir sebep aramasına gerek yoktur. Ve küçük kıyamet gününde, cesedinin kabrinden çıktığı zamanda, onun boynuna, ayette **"Kitap"** olarak ifade edilen yani: "Her bir kişinin kendi elinden açığa çıkmış iyi veya kötü işler gereğince şekillendirilmiş bir heykel çıkarırız. Ve bu heykelde olan işler şekilleri, kıyamet öncesinde görünmez ve pasif bir halde olduğu zamanındaki gibi yumulmuş olarak değil, aktif yani harekete geçmiş olarak meydana gelmiş olduğu yönüyle, açık ve çeşitlilik üzere olduğu halde karşısına çıkarılan kitap heykeline ulaşmış olur." Ve sonraki ayette ona, **17/14. Oku kitabını! Bugün sana hesap sorucu olarak öz benliğin yeter.** diye buyrulur. Yani, ona "Sen, kitabını oku" sözüyle emreden amirin emrine uyma ile gerekeni yapan memurun okuması için olduğu gibi, **"Oku"** denilir.

Başka mânâ: İster okuyabilen olsun, ister olmasın melekler âlemine ait kuvvetler ona okumasını emreder. Çünkü orada, önceden yapılmış olan işler; asılları olan şekil ve görüntüleri ile cisimlenmişlerdir. Ve o cisimlerin ne olduğunu herkes bilir, o kitap "Oku" emrini alan kimsenin bilemeyeceği tarzda olan harflerle yazılmamıştır. Ve ayette ifade edildiği gibi "Bu günde, senin üzerine hesap edici olmak yönünden, benliğin yeterlidir." Çünkü o kişinin benliği; yapmış olduğu işleri ayrıntılarıyla müşahede eder. Yani, küçük kıyamet öncesinde yapmış olduğu işlerin asıllarını başkasının ona gösterip söylediği zaman, o yapmış olduklarını inkâr etmesine de imkân kalmaz olur**...**

Ayet: 15. Hiçbir günahkâr, bir başka günahkârın yükünü taşımaz. Ve biz, bir resul göndermedikçe azap edici değiliz.
Yani, yapmış olduğu işin sureti, benliğinde kuvvet bulup gerekli alışkanlık haline geldiğinden, kendi yükünü taşıyan hiçbir kimse, bir başkasının yükünü taşımaz ve kendinden başkasının işinden ona bir şey gelmiş olmaz. Azap çekecek olan kişi dışarıdan değil, kendinden açığa çıkacak olan suretlerle azap görmüş olur. Biz, gerçek ve aslı olmayanı ayırma ve tanığı cevap veremez hale yani, gerçeği gösterme ile susturma haline getirmiş olma ile **"Akıl"** resulünü göndermedikçe azap edici olmadık. Çünkü olgunluğa kabiliyeti yüz vermiş olan kişi; resulün davetini işittiği vakit kendisinde pasif halde olan kabiliyet harekete geçer ve davetin doğruluğunu söyleme ile kabul edici olduğu halde davetin içinde olan olgunluğu ister ve almaya can atan olur. Kabiliyetini göstermeyen kişi ise: Resul'e ve davetine ters ve uzak durduğundan, inkâr ve inat eden olur**...**

Ayet: 16. Biz bir ülkeyi/medeniyeti mahvetmek istediğimizde onun servet ve nimetle şımarmış elebaşlarına emirler yöneltiriz de onlar, orada bozuk gidişler sergilerler.
Dünyaya nispet edilen her bir şeyin yok oluculuğu vardır. Yok, olucu olan ise, onu gerektirmiş olan kabiliyetin meydana gelmesi iledir. Ki bedenin yok olması, her bir şeyin devamlı olması. Ve yerinde duruculuğunun sebebi olan vahdetin gölgesinden, bedeni uzaklaştırmış olan sapmanın meydana gelmesi iledir. Bunun böyle olduğu gibi, bir yerleşim yerinin yıkılıp harap hale gelmesi de böylece, o yerleşim yerinde düzeni koruyucu şeriattan ve Allah'ın doğru yolundan ibaret bulunan dosdoğruluk caddesinden sapmanın meydana gelmesi iledir. Böylece, bir kentin yok edilmesinin zamanı geldiğinde, o kentin yok edilmesi gerekli ve kaçınılmazdır. Ve bunun sebebi de; doğru yoldan sapıp Allah'a isyan ve İlâha ait emirlerin dışına çıkmış olmaktır. Ne zaman ki bir kentin yok edilmesine İlâha ait irade ilgi göstermiş olursa; ister istemez işin başlangıcında, nimet sahiplerinin doğru yoldan sapkınlığı ve isyan ediciliği, yok edilme konusunda zaman aşımını başlatmış olurlar. Ve Allah'ın nimetine nankörlük etme ve lâyık olmadığı yerlerde kullanmış olurlar. Bu da, kabiliyetlerinde var olup da yüz vermiş olmalarıyla açığa çıkmış bir haydutluk sebebiyle Allah'ın emir ve kudretinden ileri gelmiştir. O belirlenmişlik üzere yok edilmiş olmaları gerekli olur. Bu gibi açıklamalar, başlık olarak verilen ayetin sözlerinde özetlenmiştir**...**

Ayet: 18. Peşin isteyene dünyada peşin veririz: Dilediğimize dilediğimiz kadar. Sonra da ona cehennemi sunarız; yaslanır ona, kınanmış ve kovulmuş olarak.
Ayette vurgulandığı üzere yüce Allah buyurmuştur ki: "İnsanın var olan kabiliyetinin bulanıklığından ve huylarının istekleri kaplayıcılığından dolayı, her kim dünyayı istemiş olursa, dünyada dilediğimiz kişiye, istediğimizi veririz. Ezelde olan levhada insanlar için belirlenmiş olan verilebileceklerin dışında bir şey istemesi halinde, biz ona istediğimizi vermeyiz. Bu sebepten; İrademiz ile verilecek olan şeyin kime verileceği **"Sonra dilediğimize"** sözüyle bağlanmış oluyor. Yani; istemiş olduğu şeylerden, ona bir şeyi belirlemiş olmasa idik, ona dünyada vermezdik. Özet olarak: biz ancak dilediğimize istediğimiz şeyi dilediğimiz kadarıyla veririz. Sonra, kendi tercih ve isteği ile aşağı yöne eğilim göstermesi ve çekilmesi dolayısıyla, onun için; karanlık huylar çukurlarını hazırlarız." Ayetin son kısmında söylendiği gibi, kendisine hak etmiş olduğu cehennemin sunulması halinde o kişi veya kişiler, mahrumiyet ateşleri ile dünya ve ahiret halkı katında kötülenmiş olarak Allah'ın sertliği ve kızgınlığında, rahmet ve hoşnutluğundan kovulmuş olarak, o cehenneme ulaşmış olur. Ve sonraki ayette ise: **17/19. Kim de âhireti ister ve inanmış olarak ona yaraşır bir gayretle çalışırsa, böylelerinin gayretleri teşekkürle karşılanır.** Buyrulmuştur. Yani, kabiliyetinin berraklığı ve yaratılışının güvenliği dolayısıyla âhireti dileyen ve dileğinin yerine gelebilmesinin şartları olan iman ve doğru işlerin yapılması ile ayakta durucu olan kişinin, istekleri meydana gelmiş olması ile gayreti teşekkür edilmeye lâyık olur. Ki, "Her kim arar ve aramasında ciddi olursa, o kişi aradığını bulur." Denilmiştir. Doğru olan istek ile hakikati arayıp istemek; ancak istenilene karşı uygun kabiliyetin açığa çıkması zamanında olur. İstenmiş olanın, kendisine açığa çıkmamış yani, pasif haliyle meydana gelmiş olduğuna, ezelde olan levhada belirlenmiş olduğu hakkında şahitlik eden kabiliyet, "İstenmiş olanın işlerlik (aktif hale) haline çıkmış olmasının ve gizlilikten görünürlüğe çıkmış olması sebeplerine ulaşmış olduğu vakittir. Veya o vasıtalar da kendisi için lâyık olan gayretten ibarettir. Veya bu yönde çalışmış olmak hakkındadır. Ve ayette söylenen "İnanmış olarak ona yaraşır bir gayretle çalışırsa." Sözüyle işaret edilen, işbu çalışmadır. Yani; görmeden iman etme yakınlığı şartı ile sözü edilen o âhiret için gerçek olan gayret ile âhiret için çalışmış olursa, işte bunların gayretleri ve çalışmaları ayette söylendiği gibi teşekkürle karşılanmış olur. Ve isteklerinin yerine getirilmesi de gerekli olur**...**

Ayet: 20. Rabbinin lütfünden nimetlerle hepsine uzanırız: Onlara da bunlara da. Rabbinin lütfü kimse tarafından engellenemez/kısıtlanamaz.
Bu ayet ile de Yüce Allah demiştir ki: "Dünya ve âhiret isteklerinden, her birerlerine nimetlerimizden vermeyle yardım ederiz. Bu nimetler, sadece istek ve çalışmalar ile elde edilenler değildir. İstek ve çalışmaları, ancak onlara takdir ettiğimiz bağışları tarif edici işaretlerdir." Ne ibadet ehli kişilere ve ne de asilik edenlere, Rabbinin bağışları engellenmemiştir. Yani; her iki kısma da nimetlerini vermiştir. Ve sonraki ayette yüce Allah, **17/21. Bak nasıl, kimini kimine üstün kıldık. Ama âhiret, dereceler bakımından daha yücedir.** Buyurmuştur. Yani; "Dileğimiz ve hikmetimiz gerekliliğiyle, dünyada ne şekilde bazılarını bazıları üzerine üstün tutmuş olduğumuza bakmış ol." Ayette söylendiği gibi, elbette ki âhiret dereceleri; daha büyük ve üstünlük değeriyle daha faziletlidir. Çünkü ruhun bedene olan üstünlüğü kadar, âhiret derecelerinin dünya dereceleri üzerine üstünlüğü olur. Ve ruh ile bedenin fazlalığı kadar dünya ve âhiret derecelerinin fazlalığı olur**...**

Ayet: 22. Allah'ın yanına başka bir ilah koyma ki, yapayalnız ve horlanmış olarak oturup kalmayasın.

Kendisinden bağışlar beklemek ve Allah'ın sana takdir etmediği bir şeyin meydana gelmiş olmasına sebep yapmış olmakla, Allah ile beraber olacak başka ilâhlar belirlemiş olma ki, ayette söylendiği gibi, Allah ve Allah ehli katında şirk ve şüphe rezaletiyle kınanmış ve Allah'ın yardımından uzaklaştırılıp terk edilmiş olarak kalırsın. Ve evvelce de sözü edilmiş olan, Ali İmran suresinde, **3/160. Eğer sizi yüzüstü bırakırsa O'ndan başka size kim yardım edebilir?** Buyrulmuştur. Bu ayetin içyüzü gereğince yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize ***"Gerçek o ki, içinde olduğun toplum sana bir menfaat sağlamak için bir araya gelmiş olsalar hiçbir fayda temin edemezler, ancak Allah'ın takdir etmiş olduğu faydayı sağlamış olurlar. Ve bir zarar vermek için bir araya gelmiş olsalar, zarar da vermiş olamazlar, ancak Allah'ın takdir ettiği zararı yapmış olurlar. Kalemler kalktı, yazılan sayfalar kurudu."*** Buyurmuştur**...**

Ayet: 23. Rabbin şöyle hükmetti: O'ndan başkasına kulluk/ibadet etmeyin, anaya-babaya çok iyi davranın.

Her türlü eksiklikten uzak ve yüce olan Hak, anne-babaya ihsan etmeyi, tevhid ve ibadeti Hakk'a ayırmayı eşdeğerde belirledi. Çünkü anne-babaya ihsan; tevhid gerekliliğindendir, çünkü anne-baba, senin meydana gelmiş olmana sebep olmalarında; ***"Hazret-i İlâhiye"*** ye seni aciz, zayıf, küçük ve hareket etmeye gücün yok iken terbiye etmelerinde; ***"Hazret-i Rububiyet"*** e uygun olmuşlardır. Ve anne-baba, sana nispetle meydana getirme, Rububiyet, merhamet, rahmet, gibi İlâh'a ait Sıfat eserlerinin kendilerinde açığa çıkmış olduğu ilk mazharlardır. Bununla beraber, haklarını yerine getirmiş olmana, yani onları gözetmene ihtiyaçları da vardır. Yüce Allah ise; muhtaç olmaktan uzak olup bütün ihtiyaçları bol, bol veren zengindir. Bundan dolayı bu değerlendirtme gereğince tevhitten sonra en önem verilmesi gerekli olan şey; anne-babaya ihsan etmek ve mümkün olduğu kadarıyla haklarının gözetilmesi üzere ayakta olmaktır**...**

Ayet: 44. Yedi gök, yerküre ve bunların içindekiler O'nu tespih ederler. Hiçbir şey yoktur ki; O'nu överek tespih etmesin; fakat siz onların tespihlerini fark edemezsiniz. O Halîm'dir, Gafûr'dur.

Ayette söylendiği gibi yüce Allah'ı överek tespih etmekte olan her şeyin, birbirinden ayrı özellikleri her birinin diğerinde olmayan kendisine özel olan bir olgunluğu (kemâl)i vardır. Ki o kemâl, açığa çıkmadığı sürece kendi olgunluğuna karşı son derece özlem duyar ve onu isteyip durur. Ve o kemâl kendisinde açığa çıkmağa başlayıp tamamlandığında onu muhafaza eder ve sevgi duyar.

İmdi: O şey, özelliğini göstermiş olması ile yüce Allah'ı, bir ortağı olmaktan ayrı tutmuştur. Eğer Allah'ı bir ortağı olmaktan tenzih etmeseydi, kendi özelliğinde tevhid ehli olamazdı. Sanki hâl diliyle der ki: ***"Beni bir yapmış olması üzerine, ben Hakk'ı tevhid ederim."*** Ve böylece o şey kendisi için gerekli olan olgunluğunu isteme ile yüce Hakk'ı noksan sıfattan ayrı tutmuş (tenzih etmiş) olur. Sanki ***"Ey Kâmil! Beni olgunlaştır."*** der. Olgunluğunu gösterme ile de ***"Beni, kâmil ve mükemmel olan yüce Allah olgunlaştırdı."*** der. Mesele bu benzetme üzeredir. Hatta meselâ, dişi aslan bile, yavrusuna şefkat ile ***"Rauf, beni acıyan; Rahîm, beni merhametli yaptı."***der. Bundan dolayı, yedi **"Gökler":** süreklilik, yücelik kemaline ait tesir, meydana getirme ve Rububiyet ile Hakk'ın her anda bir görüntüde olması ile. **"Arz"** (Yer) ise: devam, ağır davranan, yok edicilik, rızık vericilik, terbiye, şefkat, rahmet ile kendisine şükür ve ibadetlerinin kabul edilmesi ile ve bunların benzeri olan şeyler ile. ***"Melekler"*** ise: Kudret ilmi ile Meleklerden maddeden soyunmuş kişiler ve böylece gereklilikten de soyunmuş olmak ile Allah'ı tespih ederler. Bunların hepsi ile beraber, gökler ve yer Allah'ı tespih ve O'nu ululamaktadırlar. Fakat sizin eşyanın saltanatına bakışınız ve kendi düşüncelerinizin noksanlığı ve eşyaya değer verme ve gizlenmiş olmanızdan, eşyanın tespihini anlayamazsınız. Ancak hakiki kalp sahibi olan kâmil veya o kâmile kulak veren ve uymuş olan ***"Şühud"*** ehli anlar. Gerçek o ki, yüce Allah, **"Halîm"** olmasıyla hilm (yumuşaklık) sahibidir, gerekli olan olgunluğu istemenizde ve özelliklerinizi açık etmenizde, tespih(Allah'ı övme)i terk etmiş olmanız sebebi ile sizi aceleden azarlamış olmaz. Çünkü eşyanın tespihini (Allah'ı övmesini) anlamak ve eşyanın tevhid ettiği gibi Hakk'ı tevhid etmek de sizin özelliklerinizdendir. Yüce Allah **"Gafûr"** olmasıyla mağfiret (bağışlayıcılık) sahibidir, sizin gafletlerinizi ve ihmallerinizi bağışlamış olur**...**

Ayet: 45. Kur'an okunduğunda, seninle, âhirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çekeriz.

Habib'im! Sen, Kur'an' ı okuduğun vakit, onlara ait görüşlerinin, ruha ait olanları kavramış olmaktan eksik ve çalışmaları; sadece cisme ait işlere ayrılmış olduğundan, seninle, âhirete iman etmeyenlerin arasına

cahillikten ve kalp körlüğünden başka bir şey olmayan bir örtü yaparız. Bundan dolayı Kur'an' ı okumakta olanın hakikatini görmezler. Eğer görmüş olsalar; iman ederlerdi. Seni göremediklerinin sebebi şudur ki: Onlar, madde olan beden denizinde boğulmuş, doğal perdeler ve benliğe ait örtülerle Hak'tan ve Hakk'ın sıfat ve ef'âl inden perdelidirler. Çünkü Hakk'ı bilselerdi; **"Seni"** bileceklerdi, Hakk'ın sıfatını bilselerdi; **"Kelâmını"** bileceklerdi. Ve sonraki ayette, **17/46. Kalpleri üzerine, onu anlamamaları için kabuklar geçiririz, kulaklarına da bir ağırlık koyarız. Rabbini yalnız Kur'an' da andığın zaman, nefretle geriye dönüp kaçarlar.** Buyrulmuştur. Ve kalplerinde doğal perdelerden, bedene ait şekillerden örtüler olmayacaktı. Ve eğer Hakk'ın ef'âl ini (işlerini) bilselerdi; **"Okumayı"** bileceklerdi ve güçlü ilgiler kirleri, kulaklarına tıkaç olmayacaktı. Ve Kur'an' da, Rabbinin birliğini anmış olduğun vakit, arzular çeşitliliği ve cisme olan tapınmaları ve aşırılık ibadetinden yardımları dağınık olmakla, iç âlemleri çokluk (kesret) ile alışık ve kesret ile gizlenmiş halde olduklarından ve iç âlemleri birlik manasına uygun olmadığından, gerçeklerden nefret eden oldukları halde, gerisin geriye kaçarlar**...**

Ayet: 52. Sizi çağıracağı gün onu hamd ederek çağrısına derhal uyacaksınız. Ve sadece az bir süre kaldığınızı düşüneceksiniz.

Sizin bazınızın dirilmiş olmanıza Hakk'ın iradesi ilgi duymuş olmakla; yüce Allah'ın sizi çağırdığı vakit; "Hayatınız, ilminiz kudretiniz ve iradeniz ile Hakk'a hamd edici olduğunuz halde" işbu olgunluğu gösterme sebebiyle "Hakk'ı olgunlukla tarif edici olduğunuz halde" göz açıp kapamaktan daha yakın bir zamanda yeniden diriltilmiş olunmakla, davete uymuş olursunuz. **"Eshab-ı kehf"** in hikâyesinde açıklanmış olunacağı yönüyle o zamandan habersiz olduğunuzdan; kabirlerinizde ve yataklarınızda çok az durduğunuz inancında olursunuz.

Başka mânâ: Âhiret hayatına nispetle, dünya hayatı ve öncesini kısa sanmış olduğunuzdan, önceki hayatta çok az durduğunuzu hissedersiniz. Başlık olarak konulan bu ayet, her üç kıyameti, yani küçük, orta ve büyük kıyameti kaplamış olmakta ise de, geçmiş olan ayet, anlatılmak istenen kıyametin sadece **"Küçük kıyamet"** olduğuna işaret eder**...**

Ayet: 64. Onlardan güç yetirdiğini sesinle yerinden oynat.

Yüce Allah, lanetlenmiş olan İblise seslenerek: "Ey İblis! Sen, onlardan gözüne kestirip güç yetirebildiğini kışkırt, yerinden oynat." Diye buyurmuştur. Kabiliyetler farklı olduğu için, kulların aldatılması yönünden Şeytanın dikkatliliği ve gücü birkaç kısım üzerinedir.

Birinci kısım: Bu kısımdan kabiliyeti zayıf olanlardan herhangi bir kişiyi: Önemsemeyip küçük görmüş olur ki, sesiyle ona kışkırtma kuruntusu, belki kalbe atılmış olan bir endişe yeterli olur.

İkinci kısım: Bu kısımdan olan kişi: Eğer hislere ait uğraşlar ile dalgın. Ve dünya işlerine batmış olursa; mülk ve evladını Allah'ın sevgisi gibi sevmekle, sevgide Allah'a ortak koşmaya kışkırtma ve mülk ve evlat ile faydalanmak ve varlıklarıyla övünme ve çoğalmış olmayı süsleme ve yalan ummalar' a ümit ettirmekle o kişiye, mülk ve evladında ortaklaşma, yerine ortak olmak ister.

Üçüncü kısım: Bu kısımdan olan kişi: Eğer kabiliyeti kuvvetli bir kişi ise, hislere ait uğraş ve dünya işlerine dalgın değilse. Ve eğer şeytanın aldatmasını gören bir âlim ise: Ona da süvari ve piyade olan askerleriyle hücum, yani çeşitli hileler ve karıştırmalar ile tuzak kurar ve geçimlilik işleri bütünlüğünden olmak üzere, her türlü faydaları, vasıta olacak şeyleri elde etmede ona olabilirlik hükmü verir. Ve onu ilim ile aldatarak büyüklenmeye itmiş olur.

Dördüncü kısım: Bu kısımdan olan kişi: Eğer âlim olmayarak ibadet etmekte ise, onu da vaatler ve dilekler sıralamakla şaşırtma ve temiz etme ibadetleri ile en kolay şekilde aldatır.

Beşinci kısım: Bu kısımdan kabiliyeti kuvvetli olan bir kişi: Eğer kabiliyetini benliğe ait haller şüphelerinden temizlemiş. Veya yüce Allah o kişiyi başka varlıklar şüphelerinden temiz ederse; onun saptırılması konusunda şeytan için bir yol yoktur. Nitekim sonraki ayette yüce Allah İblise demiştir ki: **17/65. "Kuşkusuz, benim kullarım üzerinde senin hiçbir sultan olmayacaktır." Vekil olarak Rabbin yeter.** Yani, ***"Benim özel kullarım, işlerine yalnız Allah'ı vekil ederler, ne şeytana ve ne de başkalara bırakmazlar***." Ve yüce Allah, o özel kullarının işlerini düzenleme konusunda yeterlidir. Ve bu özel kullar; Ef'al ve Sıfatını şühud etme ile ancak Allah'a tevekkül ederler**...**

Ayet: 70. Andolsun biz Âdemoğullarını onur ve üstünlükle donattık, onları karada ve denizde binitlere yükledik. Onları, güzel ve temiz rızıklarla besledik. Ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.

Gerçek o ki biz, Âdemoğullarını, konuşma ve iyiyi kötüden ayırt edebilme, akıl ve marifetle saygı gösteren yaptık. Ve geçimlilik ***"Akl-ı maâş"*** ve sonluluk ***"Akl-ı maâd"*** vasıtalarını isteme ve elde etmede kara ve

denizde gezdirmekle maâş ve maâd sebeplerini onlara kolay yaptık. Ve onlara, başka yaratılmışların yiyemediği çok değişik cinsten yiyecekler verdik. Ve onları yaratmış olduklarımızın çoğu üzerine, yani ***"Mele-i âlâ"*** (yücelikler yerinden) olan kutlu, temiz kişilerden başkası üzerine üstün yaptık. Fakat peygamberler gibi olan bazı insanların, yakın ehli meleklerden daha faziletli olmaları Âdemoğlu olmaları yönüyle değildir. Çünkü peygamberler olan o insanlarda, Âdemoğlu olmak özelliğinden akıl makamı sınırını aşmış olmazlar. Belki evvelce de sözü edilen bir ayetin sön cümlesinde, Bakara suresi; **2/30. "Şu bir gerçek ki ben, sizin bilmediklerinizi bilmekteyim."** buyrulması ile işaret edilen ve kendilerine bırakılmış olan sır yönündendir. O da kendilerinin içinde olduğu topluluk vasıtasıyla onlara verilen, İlah ile ilgili eksiksiz marifettir. Yani, vahdet makamıdır. Bu değer üzere: O peygamber, bu önemli özellik yönüyle Âdemoğlundan değildir. Ki; ***"Gerçi kim oldumsa da görünüşte Âdemoğlu ben, onda babalığıma şahit olan mânâm var."*** Denilmiştir. Belki ***"Rabbimin gözüyle Rabbimi gördüm. "Sen kimsin?" dedi. Ben dedim ki, "Sensin"*** denildiği yönüyle o zat; ayni saygıdeğer bilinendir ki, doğru olan budur. Yoksa böyle olmasa, toprağın, **"Rabb-ül erbab"** (mülk sahibi Rabb) ile nasıl bir yakınlığı olabilir?
Başka mânâ: Gerçek o ki biz, Âdemoğlunu yakınlaştırdık ve tevhid marifetleri ile yücelttik. Ve Ruh ile cesetten oluşmuş ve olgunluğunu istemiş olmasında Ruh ile cesette ilerletilmiş olduğundan, Ruh ve cesette yürütülmüş olmakla ruhlar âlemi deniziyle, bedenler âlemi yerinde Âdemoğlunu yüklettik. Ve "İlimler ve marifetlerin güzel yemeklerinden yedirdik ve yaratmış olduklarımızdan **"Cemm-i gafir"** (insan kalabalığı) üzere, yani yaratılmışların tümü üzere açık ve tam olan bir üstünlük ile üstün yaptık."demektir. Bu mânâ **"Men"**(ben) kelimesinin açıklanması için olduğuna ve doğru yoldan sapmış olanları çokluk (kesret) ile tarif etmekle beraber, tarif olunanı tanınmayacak hale getirme ve sıfatlanan üzere öne geçirilmiş olunmasına dayandırılandır, yani, "Çok yaratılmışlara, o kadar çok ki, yaratmış olduklarımızın tümüne üstün yaptık."demektir. Çünkü (Ben) kelimesi genele kılavuzluk eder**...**

Ayet: 71. Gün olur, insan gruplarından her birini kendi önderiyle çağırırız. O gün kitabı kendisine sağdan verilenler, kitaplarını okuyacaklar ve bir kıl kadar haksızlığa uğratılmayacaklar.
Topluluklar içinden her bir grubu kendi önderleri ile beraber huzura getirdiğimiz vakit, yani evvelce sözü edilen, Nisa suresinde; **4/41. Her ümmetten bir tanık getirip seni de şunlar üzerine bir tanık olarak diktiğimizde iş nice olacak.** Sözü gereğince, o şahit, ister iman ettikleri peygamber görüntüsünde veya; uymuş oldukları imam görüntüsünden, ister din veya kitap veya başka dilediğin bir şey görüntüsünde olsun topluluklardan her grubu, kendilerine hazır olan bildikleri, yönelmiş oldukları şahitler ile beraber huzura getirmiş oluruz.
Başka mânâ: Her grubu kendi imamına nispet ederiz ve o imamın, kendilerine ve işlerine galip ve onun sevgisi, diğerlerinin sevgisine üstün gelmiş olduğu için; onları, o imamın ismiyle davet ederiz.
İmdi: Her kimin kitabı, iki tarafın en kuvvetlisi olan akıl, yani sağ tarafından verilir ve **"Said"** (mutlu, uğurlu) görüntüsünde gönderilmiş olunursa. Ayette söylendiği gibi, işte başkaları değil, ancak bunların okumaya ve okuduğunu anlamaya kabiliyetleri olduğundan, bunlar kitaplarını okurlar. Çünkü kitabı solundan, yani, tarafının daha zayıfı olan benlik yönünden verilen kişinin kitabı her ne kadar okunur bir halde ise hayret şaşkınlığından ve aklının gittiğinden o kişi, kitabını okumaya güç yetiremez. Ve ayetin sonunda söylendiği gibi, kitaplarını okuyanların olgunluk ve ahlâk ve niyetleri görüntülerinden en ufak bir şey bile eksiltilmez. Ve sonraki ayette, **17/72. Bu dünyada kör olan, âhirette de kördür. Yolca da daha sapıktır o.** Buyrulmuştur. Yani, her kim bu dünya hayatında kalp gözü kör olmasıyla Hakk'a giden doğru yolu bulamamış olduğundan o kişi, âhirette de kör olacaktır. Ve buradaki sapkınlığından daha fazla yolunu kaybetmiştir. Çünkü bu yeryüzü hayatında iken kendileri sebebiyle doğru yolu bulmak mümkün olan aletler, vasıtalar ve sebepler vardır. Ve o kişinin, doğru yol hakkında bilgi elde etme makamında (yeryüzünde) kabiliyeti hala durur durumdadır. Hal-bu-ki âhirette bu aletler, vasıtalar ve sebeplerin hiç birisinin devamlılığı kalmamıştır**...**

Ayet: 73. Az kalsın seni, sana vahyettiğimizden uzaklaştırarak ondan gayrısını bize isnat edesin diye fitneye düşüreceklerdi. İşte o takdirde seni dost edinirlerdi.
Ayette söylendiği gibi, Yüce Allah Resulüne uyarı ile: "Habib'im, müşrikler seni vahy etmiş olduğumuzdan döndürmek için güç harcamışlar ve dönmüş olduğun takdirde seni dost edineceklerini vaat ederek, vahyin dışında olanları bize, yani sana Allah yaptı dedirtme ile iftira etmiş olman için seni aldatmaya, fitneye düşürmüş olmaya yakın olurlar." buyurmuştur. Allah'a ortak koşanların bu şekildeki gayretlerinin gerçekleşmeyişi hakkında sonraki ayette, **17/74. Eğer biz seni sağlamlaştırmamış olsaydık, andolsun, onlara birazcık meylediverecektin.** Şeklinde ifade edilmiştir. Bu ayet; kalp sahiplerine,

benliğin açığa çıkması ile. Yokluk ve şühud sahiplerine, kalbin vücudu ile meydana çıkan renklenmeler açısındandır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, kalbin vücudu sebebiyle; müşriklerin iman etmelerine aşırı sevgi beslediği ve iman etmiş olmaları konusunda çok istekli olduğu içindir. Ki, kendileri ile müşriklerin arasında meydana gelmesi beklenen yakınlığı istemek ve bu yakınlıkla, ayette ifade edilen **"İşte o takdirde seni dost edineceklerdi."** buyrulduğu yönüyle; kendisini sevip, sözünü kabul ederler ve Allah'ın doğru yolunu bulmuş olurlar. Ve bu konuda onları imana eğilim göstermelerini sağlamak ve kalplerini istemiş olduğu ile yumuşatarak ve inkârlarının şiddetinden vazgeçmeğe yüz vererek gerçeğe karşı olan örtüleri incelmiş olur. Ve kalpleri aydınlanıp iman ederler diye bazı istedikleri şeylerde onlara eğilim göstermeğe ve şeriatının zıddı olan bazı şeylere razı olmağa ve Allah'tan olmayan şeyi Allah'a nispet etmeye yakınlık duymuş olurdu. Fakat yüce Hak tarafından güçlendirilmiş ve ayakta durdurulmuş olundu. Bu sebepten Hz. Ayşe annemiz: ***"Hazreti peygamberin ahlâkı Kur'an idi."*** Buyurmuştur ki, ne zaman Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin benliği açığa çıkmış olup da fazilet olmayan bir şeye niyet etti ise; derhal Allah tarafından uyarılmış ve kendilerini doğrultmak, dosdoğruluğa çeviren bir ayetin indirilmesiyle sağlamlaştırılmış olundular. Ta ki, dikkatlilik (temkin) makamına erişmiş oldular. İşte açıklanmış olan bu ayet ve böylece Enfal Suresinde, **8/67. Hiçbir peygamber için, yeryüzünde ağır basmadıkça, esirlere sahip olmak uygun değildir.** Ve Abese suresinde, **80/1. Yüzünü ekşitti ve öteye döndü.** Ve Tövbe suresinde, **9/43. Allah seni affetsin.** Gibi ayetler, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin vuslattan sonra, **"Fillah"** olan yolun çoğunluğu, vahy ve nübüvvet zamanında olduğuna işaret eder. Ve başlık olarak konulan ayetten bir sonraki ayette, **17/75. İşte o zaman sana, hayatın da ölümün de katmerli acılarını tattırırdık.** Buyrulmuştur. Yani, "Eğer onların yapmak istedikleri fitnelerine (karışıklık çıkarma) yakın olsa idin ve uygun bulduklarına yanaşsa idin, sana, hayatta kat, kat artırılmış bir azap ve ölüm anında da ayni şekilde şiddetli bir azap tattırırdık. Çünkü azabın şiddeti, mertebenin yüceliği ve kabiliyetin kuvveti değeriyledir. Çünkü azabı gerektirmiş olan eksiklik, lezzeti gerektirmiş olan olgunluğa karşılık olur.
İmdi: Kabiliyet ne kadar tamam ve kavrayış ne derece kuvvetli olursa mutluluk ile ilgili olgunluk ve lezzet de mertebe de o derece kuvvetli olur. Böylece karşılığında olan eksiklik ve bahtsızlık ve olgunluktan daha uzak ve aşağıda olma sebebiyle çekilecek olan sıkıntı da daha şiddetli olur**...**

Ayet: 78. Güneşin kaymasından/aşağı sarkmasından, gecenin kararmasına kadar namazı kıl. Sabah Kur'an' ını da gözet. Çünkü sabah okunan Kur'an tanıklarca izlenmektedir.
Sen, güneşin kaplayıcılık halinden ayrılmasında namazı yerine getirici, yani kılan ol. Bilinmelidir ki namaz beş kısım üzerinedir.
Birinci kısım: "Hafa" makamında olan soyunma ve kavuşma yeri namazıdır.
İkinci kısım: "Ruh" makamında olan şühud namazıdır.
Üçüncü kısım: "Sır" makamında olan yakarış namazıdır.
Dördüncü kısım: "Kalp" makamında olan huzur namazıdır.
Beşinci kısım: "Nefs" makamında olan baş eğme ve kendini teslim etme namazıdır.
İmdi: Güneşin doğuşu ve katıksız, tam yokluk ile kulun varlığına vahdet güneşinin kaplayıcılığından dolayı kul varlığının kaybolmasına işarettir ki, bu kaplayıcılık anında namaz yoktur. Çünkü namaz kılmak vücudu (varlığı) gerektiren bir iştir. Hal-bu-ki evvelce açıklanan ayette, Hicr suresinde, **15/99. İbadet et Rabbine yakın oluncaya kadar.** Buyrulan sözünde anıldığı yönüyle; o hâl çerçevesinde kulun vücudu yoktur ki namaz kılsın. Görmüyor musun ki Şeriat getirici olan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, güneşin tam kaplayıcılık (tepe noktası) halinde namaz kılınmasını yasaklamıştır. Fakat kaplayıcılığın kaybolması (gölgenin oluşmaya başlaması) halinde açığa çıkan bu gölge, ister **"Cem"** den evvel olan **"Fark-ı evvel"**(önceki fark) halinde halk ile örtünme zamanında. İster cemden sonra olan **"Fark-ı sani"** (ikinci, sonraki fark) halinde beka zamanında olsun kulun varlık gölgesi meydana çıkmış olduğu vakit her halde namaz kılmak gerekliliktir. Ayette söylendiği gibi, benlik gecesinin karanlığına kadar namazı kıl. Ve kalp güneşi doğuşunun evveli Kuran'ında namazı kıl.
İmdi: Namazların en evveli ve incesi (lâtif olanı) soyunma ve kavuşma yeri namazıdır. Namazların en kabul edilir ve şereflisi ise: Bakara suresinde ifade edilen, **2/238. Namazları ve orta namazı koruyun. Tam bir saygıyla Allah'ın huzurunda kıyam edin.** Sözlerinde **"Salât-ı vüsta"** (orta namaz) yani; en kabul edilir olan namazı; **"Asır"** ikindi namazı ile tefsir edildiği gibi, ikindi namazı ile işaret edilmiş olan, ***"Ruhun şühud namazıdır."*** Namazların en süratlisi ve en hafifi kalbin açığa çıkması ile örtünme vaktinin öncesinde yakarış ile olan ***"Sırrın namazıdır."*** Çünkü yakarışın vakti çabuk geçer, bu sebepten yani: sırrın namazına işaret olduğu için akşam namazında; okuma ve diğer esaslarda hafiflik olması gerekliliktir. Namazların içinden, şeytanı en fazla kahreden ve insanın batınını en çok nurlandırmış, aydınlatmış olanı, **"Kur'an-ı fecr"** (doğuş öncesi Kur'an' ı) ile işaret edilen ***"Kalbin huzur namazıdır."*** Çünkü bu namaz,

gizliliğin açılıp görülmesi üzerine hakikat ehline Allah ile ilgili sırların inmekte ve sıfat nurlarının tecellileri vaktindedir. Bu sebepten; sabah namazının cemaatinde kalabalık olunması uygun davranış olmuştur ve bu şekilde oluşan cemaatin beğenilmesi ve namazda Kur'an okumanın uzatılması özellikle sabah namazında kural haline getirilmiştir. Ve ayetin son cümlesinde "Sabah okunan Kur'an tanıklarca izlenmektedir." Buyrulmuştur. Yani, güneşin doğmasından önceki cemaatin gözle görülmesi yani, gece ve gündüz meleklerinin huzuru ile hazır edilmiştir ki bu da, benliğe ait hallerin yok olmasına, kalp nurları ve hallerinin inmiş olmasına işarettir. Ve namazların, benliği en fazla durduran ve boyun eğdireni, bütünlük ve yerinde durucu olan benliğin namazıdır. Bu sebepten, benlik namazına işaret yapılan yatsı namazından sonra, uyuyuncaya kadar ancak Allah'ın zikri ile olan söz ayrı tutulması üzere, konuşmamak sünnet olmuştur. Ve **"Nefs, Kalp, Sır"** gibi şeytanın kuruntu atması mümkün olan makamlara işaret yapılan yatsı, sabah ve akşam namazlarında şeytanı kahretme ve kovmak için kıyamda kıraatin (Kur'an okumanın) açık, sesli olması beğenilen kural olmuştur. **"Ruh ve Hafa"** makamlarında şeytanın dahil olması mümkün olmadığından, öğle ve ikindi namazlarında gizli okunması emredilmiştir**...**

Ayet: 79. Sana özgü bir ibadet olarak, gecenin bir kısmında, o Kur'an' la meşgul olmak üzere uyanık ol/uykudan uyan. Böylece Rabbinin seni övülmüş bir makama/Makam-ı Mahmûd'a ulaştırması umulur.
Gece; Nefs (benlik) makamının işareti olup, benlik (Nefs) makamının ise diğer makamlara nispetle namaza olan ihtiyacı oldukça fazladır. Ve gecenin uzun bölümü ibadete özel olarak ayrılması gerekli olmakla yüce Allah Resulüne "Ümmetinin salikleri benliklerine boyun eğdirerek sana uymuş olmaları ve surenin ön kısmımda bulunan ayette, **17/3. Nuh çok şükreden bir kuldu.** Buyrulduğu yönüyle; dosdoğruluk makamında çok kuvvet bulmak için sana özel olmak üzere farzlardan fazla olarak, gecenin bir kısmını uyanık olarak geçirmiş ol ki, Rabbinin seni **"Makam-ı Mahmud"** da yani; varlığın tamamına övülmesi gerekli olan makamda göndermiş olması ümit edilir. Bütün eşyaya, övülmesi gerekli makam **"Mehdi"**nin meydana gelmesi ile **"Hatem-i velâyet"** (Velayet mührü) makamıdır. Çünkü **"Hatem-i nübüvvet"** yalnız bir yönden, Hatem-i nübüvvet olmak yönünden, "Makam-ı Mahmud" dadır. "Hatem-i velayet" yönünden Mahmud' un dışındadır. Hatem-i nübüvvet, bu yönden övünülme makamındadır. İmdi, Hatem-i velayette tamam olduğu vakit, her yönden "Makam-ı Mahmud" da olmuş olur**...**

Ayet: 80. Şöyle yakar: "Rabbim! Beni, gireceğim yere doğruluk-dürüstlükle sok, çıkacağım yerden doğruluk-dürüstlükle çıkar. Katından bana yardımcı bir güç/kanıt ver."
Yüce Allah, sevgili Resulüne: "Habib'im! Sen de ki: "Ey Rabbim! Beni, gireceğim yere doğrulukta olan olarak dâhil et. Yani, Senin dışında görünenlere yüz vermiş olmayarak, görüş körlüğü olmadan, ikilik şüphesi ve benliğin meydana getireceği isyan olmadan, güzel ve razı olunmuş bir çeşit dâhil edilme ile **"Cem"** ayniliğinde **"Vahdet"** huzuruna dâhil et. Ve Hakkani (adalete uygun) bağışlanmış vücud ile **"Fark"**a dönme zamanında da benliğe ve hallerine eğilim gösterme sebebiyle renklenme (telvin) ye düşürme. Ve Hz, Davut ile ilgili imtihan gibi adâlet yolundan, eziyet, zorluk yoluna kaymak ve dosdoğruluk caddesinden sapma sebebiyle, hidayetten sapkınlık belâsı olmadan güzel ve razı olunmuş bir dışa çıkma ile **"Kesret"**e çıkarmış ol." Ayette, "Katından bana yardımcı güç ver" sözü gereğince Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Ya Rabbi! Beni bir göz kapaması kadar, kendiliğime bırakma."*** Buyurduğu yönüyle, fenadan sonra beka halinde, eşyada kendiliğim ile değil, seninle olabilmem şekliyle sabit durma ve dikkatlilikte olmam için, bana senin katından başarılı kılınmışlık ve yardım edici konuşma yapmış ol.
Başka mânâ: "Bana, seninle yücelik ve kahr'a karşı kuvvetli yap ki, o kuvvetle dinini kuvvetlendirmiş ve Allah'a inanma ve bağlanmak üzere açığa çıkarmış olayım." Demektir**...**

Ayet: 81. Ve de ki: "Hak geldi bâtıl yıkılıp gitti. Bâtıl, yok olmaya zaten mâhkumdu."
Yüce Allah, sözlerine devam ile: "Habib'im! Sen de ki: "Değiştirilemeyen ve değişmeyen, sabit adalet gerekliliği olan vücud geldi. Ve yok olucu ve değişebilen, ortadan kaybolması mümkün olan olabilirlik dâhilindeki insana ait vücud yok oldu." Buyurdu. Ayetin ikinci cümlesi ile ifade edilmek istenen batıl (aslı olmayan) sabit bir şey olup, kendisine sonradan yok oluculuk gelmiş ve yok olmuş değildir. Belki yok olan; ezelde de olmayıp ve bu hal üzere baki; daima baki olduğu yönüyle, olabilen vücud, asıl da yok olmuş idi. Ancak biz, bozuk ve batıl bir kuruntuya düşme ile örtünmüş idik. İşte, bu örtünme açıkça görünmüş oldu**...**

Ayet: 82. Biz Kur'an' dan insanlar için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz. Ama bu, zalimlerin yıkımını artırmaktan başka katkı sağlamıyor.

Ve yüce Allah: "Ve biz, **"Cami"** (bir araya getiren, toplayan) olan Kur'an ile ilgili akıldan fark eden ile ilgili akıl parçalarını; ismin görünmesi değeriyle aralıklı olarak parça, parça adalet gereği bağışlanmış vücud üzerine indirmiş oluruz. Yani senin zatında özetlenmiş ve gizlenmiş olan Kur'an' ı, ümmetinden, gayb'e (gizli olana) iman etmiş olan kabiliyetliler. Ki, cahillik, şüphe, karıştırıcılık, kalp körlüğü, kötü niyet, kin tutma, kıskançlık ve benzeri olan kalbe ait hastalıklara şifa ve onlara olgunluk ve faziletleri bereketlendirici, hikmet ve marifetler ile kendilerini süsleyici bir rahmet olması için sana açık ve görünür bir farklılık ile fark ederiz. Bu sebeple onları temizlemiş oluruz." Buyurmuştur. Ve Kur'an, rezaletler ve karanlığa ait örtünme ile kabiliyetlerini eksik hale getiren bedene ait haller. Ve benliğe ait haller ile nasipleri olan, olgunluğu az bir değer karşılığı satan zalimlere bir şekilde fayda vermez, ancak, kendilerinin halleri olan şüphe, cahillik, körlük ve dalgınlıklara ilave olarak kendilerinin inkâr, inat, kendini büyük görme, gösteriş ve bozgunculuk gibi hallerle artı olarak meydana gelişi sebebiyle zarar ve ziyanı fazlalaştırır**...**

Ayet. 83. İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirip yan çizer. Kendisine şer dokununca da hemen ümitsiz oluverir.

Yüce Allah: "Biz, insana nimet verdiğimiz vakit, insan, benlik ve beden ile durucu ve beden ile ilgili kuvvetle son bulmuş olmakla, nimet sebebiyle oluşu mümkün olan sona ermişliğin dışındaki işlerin ve nimetin olmadığı zamanda; nimet ile beraber. Ve diğer işlerde dışlanmış olunduğunu düşünemediği ve acil olan görünürdeki işlerden başka bir şey göremediği için, bencilliği kalbini kaplamıştır. Ve sarhoşluk veren bencilliği ile meydana gelmiş olması dolayısıyla kalbini boşaltmış olduğu için başka tarafa döner ve benlik yanına düşmeyle Hak'tan uzak olur. Ve dokunaklı söz söylemeyle boynunu çevirir. Böylece, kendisine bir kötülük dokunduğu vakit, kaderden ve kudretinden perdeli olduğu için ümidi kesilmiş olur." Buyurmuştur. Ve eğer ibret alıp ileri görüşlülük ile bakmış olsa; her iki halinde de İlâh ile ilgili kudreti müşahede etmiş olarak, nimete mazhar olma halinde şükrediciliğin; nimetleri muhafaza eden bir bağ olduğunu görür. Ve yerli yerinde olan sabrın, Allah'a ortak koşma dostlarını, örtüler ve şiddetleri ortadan kaldıran olduğunu yakinen bilir ve ona göre şükreder ve sabreder. Ve nimet vericinin kudret sahibi olduğunu bilerek nimet ihsan etmesi zamanında yok olmuş olmaktan korkan olup, nimet vericiden gafil (habersiz, dikkatsiz) olmaz. Ve büyüklenme ile Hak'tan yüz çeviren de olmaz. Şiddetli ceza zamanında da; belâyı veren yüce Hak tarafına yönelip emirlere uyan kişi olduğu halde, gelebilecek olan belayı açık olarak görebilmeyi ümit eder, boş yere feryat ve sıkıntıya düşme ile ümidi kesilmişlerden olmaz**...**

Ayet: 84. De ki: "Herkes, kendi varlık yapısına uygun iş görür. Yolca daha doğru gidenin kim olduğunu Rabbiniz daha iyi bilir."

Yüce Allah, Resulüne buyurmuştur ki: "Habib'im sen de ki: "Herkes, yaratılışı ve kendisine galip olan makam ve alışkanlığı üzere iş yapmakta olur. Her kimin makamı, benlik makamı ve yolu ile ilgili huylarının gerekliliği olmuş ise; anmış olduğumuz yüz çevirme ve ümitsizlik işlerini işler. Eğer içinde olduğu makam, kalp makamı ve yol alışı faziletli huylar üzere oldu ise; onun gerekliliği ile şükreder ve sabreder."

İmdi: Sizin Rabbiniz, iş sahiplerinden hangisinin daha fazla hidayet (Allah'ın doğru yolu) yolunda olduğunu bilir. Kalp huyları ile hayır işleyeni ve benlik huyları gerekliliği ile kötülük yapanı da bilicidir. Her ikisine de yapmış oldukları işlerin gerekliliği olan karşılıklarını verir**...**

Ayet: 85. Ve sana ruhtan sorarlar. De ki: "Ruh, Rabbimin emrindendir. Ve size, ilimden sadece az bir şey verilmiştir."

"Ve Ey Habib'im! Sana ruh'tan soru sorarlar. Sen, **"Ruh Rabbimin emrindendir."** deyiver. Yani, Ruh halk âleminden değildir ki; anlayışları, gözle görülür olanlardan ileri geçmeyen zahir ehline ve beden ile ilgisi olan kişilere tarif etme ve bildikleri bazı şeylere benzetmek şekliyle tarif edilebilmesi mümkün olabilsin. Belki Ruh; emir âleminden, yani,**"Heyulâ"**dan, yani bütün cisimlerin ilk maddesinden soyunmuş zatlar, şekil, renk, yön ve bir yerde olmaktan temiz; cevahir (değerler) âlemi demek olan göz alıcılık âlemindendir. Bundan dolayı, ey yaratılmışlık ile perdeli olanlar! İlim kavrayıcılığınız kusurlu olduğu için, sizin **"Ruh"**u idrâk etmeniz mümkün olamaz. Ve sizlere ilimden bir şey verilmedi, ancak az bir şey verildi ki o da gözle görülür olanların ilmidir. Gözle görülür olanların ilmi ise: Allah'ın ve ilimde derinlik sahibi olanların ilmine nispetle pek değersiz ve aşağı bir şeydir"**...**

Ayet: 86. Andolsun, biz dilesek sana vahyetmiş olduğumuzu tamamen gideriveririz, sonra onu elde etmek için bizim katımızda kendine bir vekil de bulamazsın.

"Eğer biz dilemiş olsak, seni yok oluculuk yerinde eksiksiz yok etme ile veya renklenme sebebiyle gizliliği görüşten sonra örtülü yapmakla, sana vahy ettiğimizi gideririz, kaldırmış oluruz. Giderdikten sonra, vahyin

sana geri verilmesi için, aleyhimize vekil olması için hiçbir kişiyi bulamazsın." Ve sonraki ayette, **17/87. Ancak Rabbinden bir rahmet müstesna. Kuşkusuz, O' un sana lütfu pek büyüktür.** Buyrulmuştur. "Ancak, lütuf taşkınlığımızdan yalnız sana özel olan büyük bir rahmettir ki, o da: yüce Allah tarafından **"MUHAMMED"** (s.a.v)e eksiksiz olgunluk bereketine kefil yapılan **"Rahîm"** rahmeti ile ilgili mertebelerinin yücesidir. Çünkü biz, eğer zatımızla tecelli etmiş olsaydık; ne senin zatını ve ne de vahyi bulamazdın. Ancak biz, rahmet ediciliğimiz ile ve **"Rahîm"** ismimizle tecelli ettiğimiz vakit sen var olur ve vahyi bulursun. Böylece, Celal (büyüklük, ululuk) özelliğimiz ile tecelli etseydik; yine vahy ve marifetten örtünmüş olurdun. Gerçek o ki, adalet gereği olan vücudu bağışladıktan sonra vahiy etmekle ve Rabbe ait öğretim ile ezelde Allah'ın sana fazileti büyük olmuştur."**...**

Ayet: 88. De ki: "Andolsun, eğer insanlar ve cinler şu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere bir araya toplansalar, birbirlerine de destek olsalar, onun bir benzerini yine de ortaya getiremezler.
"Habib'im, sen de ki: "Eğer insanlar ve cinler şu Kur'an'ın mislini getirmek üzere bir araya toplansalar Kur'an' ı yüklenmiş olan kâmil kabiliyet, sana özel olduğundan, bazısı bazısına görünen ve yardım etmiş olsalar da Kur'an'ın benzerini getiremezler. Sen ise, âlemlerin çekim merkezisin. Senden taşan ilim, onlara sıçramış olur. Bundan dolayı Kur'an'ın benzerini yapmağa güç yetirmiş olamazlar ve Kur'an'ın kusursuzluğu karşısında dayanmaya da güç yetiremezler. İşte bu mânâ sebebiyledir ki, çoğunluğu Kur'an'dan çekinmektedirler"**...**

Ayet: 89. Ama insanların çoğu inkârdan başka bir şeyde diretmediler.
Ve Kur'an'dan çekinenler, yerden kaynaklar fışkırtmak, hurma ve üzüm bahçeleri sahibi olmak, gökyüzünü parça, parça edip yere indirmek, göğe çıkmak ve melekleri onlara karşı getirmek, diğer kabiliyet ve kavrayışlarına uygun olan çekinilecek hayalleri istemiş oldular. Ve şu ayetin ilk cümlesinde, **17/95. De ki: "Eğer yeryüzünde doygunluğa ulaşmış melekler dolaşır olsaydı.** Sözüyle kendilerine cevap verilmiş oldu. Yani: "Habib'im, eğer yeryüzünde mutmain (şüphesizlikte) olarak gezen melekler olsa idi, o vakit onlara Resul olması üzere gökten melek gönderirdik." Deyiver. Yani; meleklerin soyunmuş ruhlar olmalarıyla beraber, kendilerine ait şekiller üzere yere inmiş olmaları mümkün değildir. Bilinmeli ki, melekler yere inmiş olsalar, ancak bir bedene girmiş olarak inerler. Ki, Enam suresinde, **6/9. Eğer o peygamberi bir melek kılsaydık kuşkusuz onu bir er kişi yapacaktık ve içine yuvarladıkları kuşku ve karmaşayı onların üzerine giydirmiş olacaktık.** Buyrulmuştur. Yoksa böyle olmayıp da, melek görüntüsüyle açığa çıkmış olacak olsa, sizin onları anlayabilmiş olmanız mümkün olmadığından, yine inkâr ediciliğiniz üzere kalırsınız. Bir bedene girmiş olurlarsa onların melek olduklarını doğrulamış olmazsınız. Bundan dolayı her iki halde belki mümkün olsa, yarasanın güneşi inkâr ettiği gibi, sizin de yapacağınız şey gerçeği inkâr etmektir**...**

Ayet: 97. Allah kime hidayet verirse doğru yolu bulan odur. Kimi de şaşırtırsa, böyleleri için O'nun dışında dostlar bulamazsın. Kıyamet günü böylelerini kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzleri üstüne sürerek haşrederiz. Varacakları yer cehennemdir ki, alevi dindikçe kızgın ateşini körükleyiveririz.
Ezelde olan ihsan gerekliliğince ilk yaratılışta yüce Allah'ın nuru ile hidayet etmiş olduğu kişi ki, o doğru yolu bulmuştur, başkası değil. Yani, yüce Allah'ın hidayet etmediği kişi asla doğru yol üstünde olamaz. Ve bu hidayet nurunu kimden uzak tutma ile bir kişiyi saptırmış olursa, o veya onlara Allah'tan başka hidayet edecek (doğru yola koyacak) veya kahrından koruyabilecek yardımcılar bulamazsın. Ve aşağı, bayağı (süfli) yöne çekilmeleri dolayısıyla kıyamet gününde onları başları eğik olarak toplarız.
Başka mânâ: ***"Yaşadığınız ve geçindiğiniz gibi ölürsünüz ve öldüğünüz gibi dirilirsiniz."*** denildiği gibi, kıyamet gününde onlar dünyada oldukları zatları ve vücutları üzere toplarız, çünkü belaların tümü ve gerekliliğiyle beraber var olan zattan; **"Yüz"** olarak söz edilir. Yani, ***"Fazlalık ve eksiklik meydana getirmeden, evvelki halleri üzere toplarız."*** demektir. Dünya hayatında oldukları gibi Allah'ın doğru yolunu görmeme körlüğü ile körler ve doğru söz söylememe ile dilsizler ve akla uygun olanı işitmeme ile sağırlar oldukları üzere toplarız. Çünkü bu hal üzere ısrarcı olduklarından, konuşmak ile anlatılmak istenen mânâyı kavrayamazlar, çünkü anlayacak kadar akıllarını kullananlar ve kalplerine sahip olmayanlardır. Bundan dolayı anlaşılamayan şeyden onlara tarif yapmak nasıl olabilir? Elbette olamaz. Böylece anlayışları olmadığından; akla uygun olmayan bir sözü işitmekten sağırdırlar, bundan dolayı, hidayeti gerektiren söz, ne ilham yoluyla yüce Allah'tan, ne anlayış yönünden ve ne de insanların sözlerinden işitmek yolundan ve ne de ibret almakla görme yolundan onlara hiçbir şekilde tesir etmezler. Ayette söylendiği gibi, "Onların

duracak oldukları merkez cehennemdir". Veya: yine ayette söylendiği gibi, "İçinde olacakları cehennemin alevleri sakinleşecek olursa, biz onlara yakıcılığı fazlalaştırırız." Başlık olarak verilen ayet, evvelce de sözü geçen Nisa suresindeki, **4/56. Derileri piştikçe, azabı tatsınlar diye, derilerini öncekinden başka derilerle değiştireceğiz.** Ayeti gibidir. Ve belki ondan daha açık ve düzgün olarak ifade edilmiş olan, sonraki ayette: **17/98. Çünkü ayetlerimizi inkâr ettiler ve şöyle dediler: "Biz, bir kemik yığını olduktan, un ufak hale geldikten sonra mı, sahi bundan sonra mı, yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?"** inancı üzere olduklar içindir. Ki, onların hak etmiş oldukları bu cezaları, sıfatlarımızdan, özellikle; öldükten sonra diriltmeyi gerçekleştirecek olan kudretimizden örtünmüş olmaları ve kendilerine gönderilmiş olanı inkâr etmeleri sebebiyledir. Çünkü gönderileni inkâr etme ile göndereni de inkâr etmiş oldukları gibi, göklerin ve yerin yaratılmış olmasını da kudrete delil yapmadılar**...**

Ayet: 100. De ki: "Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman da harcanır-biter korkusuyla cimri davranırsınız." İnsan çok cimridir.
Yüce Allah, Resulüne buyurma ile: "Habib'im de ki; "Eğer sizler, Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olmuş olsaydınız, o vakitte de kıskançlık dağı halinde olan benliklerinizin halleri tesiri altında kalmış olduğunuzdan, ihtiyacı olanlara dağıtmak ile tükenebileceği korkusuyla dağıtmaktan kesilmiş olurdunuz." Çünkü cehalet karanlığında olan benliğin anlayışı; duyu ile kavranmış olunan madde ile ilgili olan işlerle kuşatıldığından kısalmıştır. Böyle bir benlik; son bulmayan bolluklar ve kesilmesi olmayan geniş rahmetten örtünmüştür. Bu rahmet ve bolluğun son bulmayacak olduğunu ancak, ileri görüşlülüğünü yüce Allah'ın ihsanı olan hidayet nuruyla elde etmiş olanlar tarafından kavranmış olunabilir. Bu sebepten benlik; rahmet ve bolluğun dağıtılması halinde eksilecek ve arkası kesilecek olmasından korkar. Bu duyguya kapılmış olan insan, malı kıskanan ve dağıtmaktan kesilen **"Cimri"** olmuştur**...**

Ayet: 101. Andolsun biz, Musa'ya açık-seçik dokuz mucize verdik.
Gerçek o ki biz, Musa'ya apaçık olan dokuz ayet vermiştik. Bu dokuz ayetin işareti Hicr suresinde vardır. Şu anda geçerli olana işaretle ilerideki ayette,**17/105. Biz onu hak ile indirdik.** Buyrulmuştur yani, Kur'an' ı ancak Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin yokluk makamında insani yönü bütünüyle sona ermesi ve eskiliği olması yüzünden sonradan meydana gelenin faydalanması ve Kur'an'ın var olacağı yeri olmak için, ikinci fark ile yerine getirilmesi gereken son bulmayan güzelliğinden, olabilirlik karanlığının yükselmiş olduğu zaman indirmiş olduk. Bundan dolayı, Kur'an'ın indirilişi, farklılık hükmünün **"Cem"** ayniliğinden ayrıntılı mazhar üzerine görünmesinden başka bir şey değildir. O halde Kur'an'ın indirilişi Hak ile Hak'tan Hakk'a olur. Ve bu te'vil üzere, Kur'an'ın Hak ile aşağı inmesi, ikinci (ba) nın zarflık için olmasına göre "Bağdat'ta indirilmiş oldum" demek kabilinden olur. Evvelki (ba) ise; "Hal içindir." Hak' kın iki mânâsına göre, yani, Kur'an' ı batılın (aslı olmayanın) zıddı olan Hakk'a, hakikat ve hikmete veya Allah demek olan Hak'ka ayırım yapmama, fark edilemezlik olduğu halde indirmiş olduk. Yani: Kur'an, Allah'ın sıfatı üzere indirilmiş oldu. Allah'ın sıfatı demek olan Kur'an Hak'tır. Ve ilerideki ayette, **17/106. Onu bir Kur'an olarak, insanlara dura, dura okuyasın diye kısımlara ayırıp ağır, ağır indirdik.** Buyrulmuştur. Ve evvelki bir ayetin ilk cümlesinde, **17/74. Eğer seni sağlamlaştırmamış olsaydık.** Buyrulmuştur. Bu ayetlerde işaret ettiğimiz olduğumuz üzere; işlerin halleri ve isimler değeriyle Kur'an'ın kabul edilmesini gerektiren, açığa çıkmış kabiliyetinin görünmesi gerekliliğine göre, Kur'an' ı parça, parça indirdik. Kur'an' ı, insanlara anlayışları üzere okumuş olman ve alınması ve akılda tutulması kolay olması için aralıklı olarak ve ayet, ayet indirmiş olduk**...**

Ayet: 107. De ki: "İster inanın ona, ister inanmayın. O, kendilerine daha önce ilim verilmiş olanlara okunduğunda, onlar, çeneleri üstü secdelere kapanıyorlar."
Yüce Allah, Resulüne buyurma ile: "Habib'im de ki: "Sizin görünürde olan vücutlarınız, bizim katımızda yok gibidir. Siz, kalplerinizin mühürlenmiş olması dolayısıyla varlıkta Allah'ın katında yeriniz olmadığından, Kuran'dan anlaşılması istenen sizin hidayetiniz, yani doğru yolu bulmanız değildir. Çünkü siz, imkânın sonraya kalmışlığı olan çuval eskisinden yırtık döşemesiniz. Kendi kendinizin benzeri olup var olmayansınız. İster iman edin, ister etmeyin eşittir. Değer ifade etmiş ve saygı görmüş olmak, ancak Allah katında, "Beka âleminde" vücutları ve kıymetleri olan ve kendilerine Kur'an'ın indirilişinden evvel ilim verilmiş olanlara ve kendilerine haber verilmekte önemsenen ilim sahiplerinedir. Kur'an okunduğu ve Kur'an' ı işittikleri vakit, onlar Kur'an' a boyun eğer ve itiraf ederler ve hakikati bilirler. Onlar nispetlerinden soyunmuş olduklarından dolayı; kabiliyetlerinin nuruyla ve olgunlukları nuruyla ve Kur'an' a yakınlıkları sebebiyle Kur'an' a âlim ve ariftirler. Kur'an' ı yakın olarak inanç ve anlayışlarına uygun bulmaları ile Kuran'ın Allah tarafından vaat edilmiş bir kitap olduğunu bilirler. Çünkü doğru olan inanç ve anlayış, ancak bir olur." Ve bir sonraki ayette,

17/109. Ağlayarak çeneleri üstü kapanıyorlar, o onların huşûunu artırıyor. Buyrulmuştur. Yani, ağlayarak secdeye düşerler ve Kur'an ile tesir ve kabul edilmeyi duygu yönüyle kabul ettikleri için ve hükmüne boyun eğmeleri dolayısıyla, Kur'an onların huşûunu ve bu yumuşaklığını fazlalaştırır**...**

Ayet: 110. De ki: "İster Allah diye yakarın, ister Rahman diye yakarın. Hangisiyle yakarırsanız yakarın, en güzel isimler O'nundur. Namazında sesini yükseltme, kısma da. İkisi bir yol tut.
Yüce Allah, Resulüne buyurması ile: Habib'im de ki: "Sıfatın tecellisi olan isimde yok olma ile Rahman'ı isteyiniz. Sıfatların tümünü kendinde toplayan zatta yok olma ile Allah'ı isteyiniz." Hangisiyle yakarırsanız yakarın sözü ile ifade edilmek istenen bu iki makamdan hangisini istemiş olursan, sen orada var olan değilsin. Ve senin ne sonraya kalmışlığın, ne ismin, ne zatın ve ne de eserin, hiç birisi yoktur. Çünkü Rahman ismi, sıfatların tümünü içine alan Zat'ın dışında görünenlere ait bir isim olması doğru olmaz. Ve bu ismin ve özelliğinin, yani, **"Rahman"** Rahmetinin mutlak olan **"Zat"**ın dışında görünenlerde sabit olması da mümkün olmaz. Bundan dolayı, sonraya kalmışlığın (bakiye'nin) varlığı olması gerekmez. Diğer isimler ve özellikler ise böyle değildir.
İmdi: İsimler ve güzelliğin tamamı bu iki makam da Allah'ındır. Senin değildir. Ayette işaret edilen şühud namazında **"Salât"** ismi özelliğini kendinden açığa çıkarmış ol, fakat yüksek sesle okuyup ilân etme ki, bencilliğin görünmesi ve küfürde ileri gitmiş olmayasın. Temelli de gizlemiş olma ki, **"Beka"** makamına yükselmiş olmadan yok olma yerinde ortadan kalkmış olarak mahvolmayı haber veren olursun. Ve bir kişinin sana uymuş olması mümkün olmaz. Ve bu ikisinin arasında kesret (çokluk) âleminde adâlet' in içyüzünün gerekliliğine ve dosdoğruluğa ve Hak ile dosdoğru yol gerekliliğine kılavuzluk eden bir yol istemiş ol"**...**

Ayet: 111. Şöyle de: "Hamd, o Allah'a özgüdür ki, çocuk edinmemiştir; mülk ve yönetiminde ortağı yoktur; acizlik yüzünden dost edinmemiştir." Ve tekbir edip yücelt O'nu.
"Ve Habib'im! Ancak **"Zat"** birliğine özel olan İlâh ile ilgili **"Rahman"** isminin kemâlatını açığa çıkarmış ol. O, İlâh ile ilgili **"Zat"** çocuk edinmemiştir. Yani kendi cinsinden olabilecek bir varlığa alet olmadı. Çünkü hastalıklı, sakat olan bir varlığın, gerçekte var olmayan olduğu ve kendi zatının olabilirliği Allah'a muhtaç olması zorunludur. Bundan dolayı Hak'tan var olmuş olan zat ile gerekli olan zatı yüzlerin tümü cinsinden, yani her yönden ayni olmak nasıl mümkün olabilir, elbette olamaz. Ve o İlâh ile ilgili Zat kahr ve kuvvetinde, mülk içinde eşit olan bir ortak olmadı. Yoksa eğer mülkte kahr ve kuvvette eşit bir ortak olsaydı, gerekli olma, varlıkta ve hakikatte ortaklık olup her birisinin, gerekli olan hakikatten başka bir şeyle, diğerinden farklılığı olması gerekir. Ve o halde, her ikisinin de bir arada durmuş ve gerekli değil, olabilir olmaları gerekirdi. Bir de, eğer her ikisi tesir edicilikte bağımsız olmazlar ise hiçbirisi İlâh olamaz. Eğer, yalnız birisi bağımsız olursa; yalnız bağımsız olan İlâh olur, diğeri olamaz. Bağımsız İlâh'a diğeri ortak olamaz. Eğer, bir araya gelmiş olarak tesir edicilikte bağımsız olurlarsa; o takdirde beraber yaparlarsa, ikisi bağımsız tesir edicinin bir hastalıklının üzerine toplanmış olmaları gerekir. Eğer beraber yapamazlarsa birinin yaptığına, diğeri razı olsun, olmasın, yine, ikisinin değil yalnız birinin İlâh olması gerekir. Gerek hastalık olarak ve gerek küçük bir sakatlık olarak, onu darılma ve yokluk bayağılığından kurtaracak bir yardımcı ve destekleyici olmamıştır. Yoksa eğer ona bir yardım edici olmuş olsa; gerekli olan olmaz, olabilir olurdu.
İmdi: Sen kendiliğin ile değil belki onun ile durucu olan **"Habib"** olmuş olman için, Ulûhiyyet ile ilgili Zatı; bir takım sıfatlar aşağısında bazı isimlerle ve bir kısım görüntülerin dışında, bazı görüntülerle kayıtlama veya şu eksiklikten bir şeyi kendisine ulaşan yapma. Gözle görülür varlıkta çevrilmiş olmasından ayrı tutmuş ol. Yüce Hak, bu gibi kayıtlanma ve eksiklikten kutlu ve yücedir. Kıymeti kesin olarak belirlenemeyen ve iç yüzü bilinemeyen bir tekbir **"Allah-ü Ekber"** (Allah büyüktür) ile Allah'ı Ululamış, yüceltmiş ol. Çünkü O'ndan başka herhangi bir şey, kendisine yapılan üstünlük nispetiyle birlikte ortadan yok olandır. Düşüncede olacak olanın tamamı ve akla getirilecek olunan **"O"** dur. İşte bu şekilde olan Ululama ve yüceltme ile başkası ululanmış olunamaz. **"Hak"** uygunlaştırma sahibi Allah'tır**...**

"İSRA" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorumu tamamlandı. Her şeyin gerçeğini sadece yüce Allah bilir**...**

KEHF SURESİ

Te’vil ve yorum

“Bismillâhirrahmânirrahîm”

Ayet: 1. Hamd o Allah’a ki, kuluna Kitap’ı, kendisinde hiçbir eğrilik ve çelişme yapmaksızın indirdi.

“Hamd ü sena”lar (Övme ve şükürler), kâmil olan kuluna kitabı indirmiş olan yüce Allah’a mahsustur. Yüce Allah; farklılık diliyle kitabın indirilişi ile sıfatlanmış olması özelliğinden, bütüne değer verme ile benliğini övdü ve şükretti ki, bu bütün; mânâsını farklılık görüntüsünde derleyip toplamaktır. Bundan dolayı, bütün farklılık değeriyle övülen ve şükredilen ancak yüce Allah’tır. O halde şükretmek: **“Kuluna”** sözündeki nispet etme ile işaret edilen; ezelde olan ihsan **“MUHAMMED”** e ait benliğe ayrılmış olduktan sonra, yükselme değeriyle İlâh’a ait kemâlât, Celal ve Cemal isimlerinin **“MUHAMMED”** e ait **“Zat”**ın üzerinde meydana getirilmesidir. Bu da, ezelde **“MUHAMMED”** in kendiliğini, Hak’tan bereketlendirme olan mutlak kemâlâtı kabul edici yapmak ve olgun kabiliyet demek olan bütünlük kitabını **“MUHAMMED”** in kendiliğinde henüz açığa çıkmamış olarak yaratmaktır. Ve kitabın **“MUHAMMED”** e indirilişi: O hakikatlerin, vahdete ait bütünlük olan gizli hazinesinden şu insan olan mazhar üzerine çıkarılmasıdır. Kitap ile bütünün ve hakikatlerin gösterilmesi, iniş ve yükseliş değeriyle bir yere aksedip geri dönenlerdir. **“İnzâl”** (İndirmek) hakikatte: Yüce Allah’ın, Peygamberine olan şükrüdür. Çünkü **“Gayb-ül-gayb”** te (gizliliğin gizliliğinde) gizlenmiş olan mânâların **“MUHAMMED”** in kalbine indirilmesi olmadıkça, **“MUHAMMED”** in **“ALLAH”** a **“HAK”** şükrü ile şükretmesi mümkün olmazdı. **“ALLAH, MUHAMMED”** e şükretmedikçe **“MUHAMMED, ALLAH”** a şükretmedi. Nitekim: **“Ben, Senin kendini övdüğün gibi övemem.”** Buyurmuştur. O halde, o yüce **“ALLAH”** evvela; cem ayniliğinde farklılık değeriyle kendisini övdü. Sonra aksederek **“Elhamdülillah”** buyurdu. Ve ayetin sonunda “Kendisinde hiçbir eğrilik ve çelişme yapmaksızın indirdi.” Sözü gereğince yüce Allah; O kâmil olan kulu için ***“Başkalığa eğilim göstermedi.”*** Yani, Necm suresinde, **53/17. Göz ne kayıp şaştı ne azıp haddi aştı.** Buyurduğu gibi, şühudunda Hakk’ın dışında bir şey görmedi. Ve başlık olarak verilen ayetten sonraki ayette, **18/2. Katından dosdoğru gelen açık bir söz olarak indirdi onu. Ki, zorlu bir iş ve oluş konusunda uyarsın ve barışa yönelik ameller sergileyen müminlere, kendileri için güzel bir ödül öngörüldüğünü muştulasın…** Buyrulmuştur. Yüce Allah, O kâmil kulunu **“kayyum”** yani: Hûd suresinde, **11/112. O halde sen, emrolunduğun gibi dosdoğru yürü.** Sözünün buyrulması ile dosdoğruluk yolu üzerinde görev yapan hizmetli yaptı. Ki mânâsı: Tevhid ehli ve Hak’ta yok olucu yaptı. Şühudunda ne başkalık ne de kendiliği ile örtünen yapmadı. Çünkü onun benliği de olabilen başkalık çerçevesindendir. Ve Fusillet suresinde, **41/30. Şu bir gerçek ki, “Rabbimiz Allah’tır” deyip sonra hiç şaşmadan yol alanlar.** Buyrulduğu yönüyle; “Kulunu beka halinde dosdoğru yaptı.”demektir.

Başka mânâ: İbadet eden kullarını işler ve doğru yolda olmalarıyla durucu yaptı demektir. Çünkü olgunluğu tamam etmeyi düzenler. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, benliğinin doğrultulmasından ve temiz edilmesinden çekilmiş olunca; ümmetinin benlikleri, kendinin benliği makamında ayakta duran yapıldı. Ve onların da doğrultulma ve temiz edilmeleri emredildi. Bu mânâdan dolayı, İbrahim aleyhisselâma **“Ümmet”** ismi verildi. Bu “Kayyum”luk, yani insanların doğru yolda olma ile ayakta durucu hizmetlilikte olmaları, hakikatte kendisinin memur bulunduğu dosdoğruluğa dâhildir. İkinci ayette bulunan “Liyunzir” kelimesinin “Lâm”ı , “Kayyumen” sözünün işlere, niyetlere bağlı olmasıdır. Yani, **“MUHAMMED”** in bütün insanları kötülüklerinden sakındırması, uyarması için yüce Allah, **“MUHAMMED”** i “Kayyum” yaptı demektir. Liyunzir enin birinci işlenmişliği; herkese bildirmek için sözleri uzatmayıp öz olarak söylemek olmuştur. Çünkü gerek mümin ve gerek kâfir hiçbir kimse gönderilmişlikten uzak değildir. Ki bir Hadis-i kudsi’de ***“Sadıkları, benim kıskançlığım ile uyar. Günahkârları da benim çok bağışlayan olmamla müjdele.”*** Diye buyrulmuştur. Çünkü uyarmak için gönderilme; yüce Allah’ın kahrından ibarettir. Bu sebepten gönderileni bilinmeyecek, tanınmayacak hale getirmiştir. Gönderilmeyi büyük sayma ve zorluluk ile tarif etme ve ayette **“İyi iş işleyen”** sözüyle de isteklendirip harekete geçirmeyi buyurmuştur ki, Hakk’ın katından olan, yücelik ve büyüklüğüne lâyık bulunan bir kahır demektir. İfade edilen kahır iki kısımdır.

Birinci kısım: Şirk (Allah’a ortak koşma) ile perdelenmiş olanlara özel olan kahır gibi, Zahiri (görüneni) de, Batını (görünmeyeni) de kahr (zorlayıcı) olan katıksız kahırdır.

İkinci kısım: Zahiri **“Kahr”** ve batını **“Lûtuf”** olan kahrdır. Lutûf da böylece iki kısımdır.

Birinci kısım: Katıksız **“Lûtuf”** tur.

İkinci kısım: Zahiri **“Lûtuf”** ve batını **“Kahr”** olan lûtuf’ tur. Ki, müminlerin emiri olan Hz. Ali aleyhisselâm: ***“Düşmanlarına; nimetlerin bolluğundan kahrı şiddetlenen ve dostlarına; kahrının şiddetinden rahmeti bol olan “ALLAH” ı tespih ederim.”*** buyurmuştur. Yokluk ehli olan tevhid ehillerine özel olan

kahr; ikinci kısımdandır. Zahiri kahr, batını lutûf' tur. Uyarmak için ayette korkutmanın tamamına bırakılmış olmaktan sonra, lûtuf ile kahrı, hak etmiş olanları halleri değeri ile birbirinden üstün tutup, ayette ifade edildiği üzere "Müminlere, kendileri için güzel bir ödül öngörüldüğünü müjdelesin." Buyurdu. Yani müminleri müjdelemiş olması, daha sonraki ayette **"Allah bir çocuk edindi."**diyen müşrikler ile karşılaştırılmış olunmaktadır ki, burada, Allah'a ortak koşanlarla karşılaştırılan müminlerden maksat tevhid ehilleridir. İkinci ayette işaret edilen, sürüp giden şeyler olan iyilikler ve faziletleri yerine getiren müminlere, tevhid ehillerine güzel karşılıklar olduğunu müjdelemiş olması için, kulunu "Kayyum" yaptı demektir. Çünkü güzel karşılıklar, doğru iş ve ibadetler ile hak edilmiş olunan "Ef'al" (işler) ve "Asar" (eserler) cennetidir. Bilinmelidir ki, kayyum olmasına gerekli olan olgunlaştırma uygunluğunda olan uyarı, yani korkutmak ve müjdelemek. Her ikisi kahr ve İlâh'a ait lûtuf isimlerinin eser ve neticesidir ki, kulun benliğinden, bu isimlerin kabul edilmesinin kabiliyet yeri; kızgınlık ve aşırılıktır. Çünkü ibadet eden, bu isimlerin kabul edilmesine ancak kızgınlık ve aşırılık halleri ile ve hallerin yok olmasıyla kabiliyet elde etmiş olabilir. Ki yiğitlik ve edep faziletlerine de ancak kızgınlık ve aşırılığın varlığı ile kabiliyet elde etmiş idi. Kızgınlık ve aşırılık halleri ortadan kalkınca, yerlerine yiğitlik ve edep geçip durmuş olur. Çünkü kızgınlık ve aşırılıktan her birerleri; kahr ve lutûf isimlerinden birisinin gölgesidir ki, kahrın meydana gelmesiyle **"Gazap"** (kızgınlık), lûtfun meydana gelmesiyle **"Şehvet"** (aşırılık) sona ermiş olur.
İmdi: Kalbin bu isimlerin hallerinden dolup kandığı ve olgunluğu ile gerçekliği açığa çıktığı vakit, inkârcılık ve Allah'a ortak koşmak veya iman ve iyi işler ile yerini hak etmiş olduğu zamanında kahr isminden korkutarak engellemiş olma ve onun zıddı, lûtuf isminden müjde verme olur. Çünkü bereketlendirme ve bolluklara erdirme ancak yerini hak etmişlik zamanında olur**...**

Ayet: 5. Ona ilişkin ne kendilerinin bir ilmi vardır ne de atalarının. Söz olarak ne büyüktür ağızlarından çıkıveren! Onlar bir yalandan başka şey söylemiyorlar.
Ne onların ve ne de atalarının söylediği ***"Yüce Allah bir çocuk edindi."*** Sözü hakkında ilimleri yoktur, belki bu söz, ilimden ve yakınlıktan değil, sadece atalarını taklit etmekten ve haddini aşan bir cahillikten çıkan olmuştur. Bu açıklamayı, ayette ifade edilen "Söz olarak ne büyüktür ağızlarından çıkıveren." Sözü de doğrulamış olur. Yani, mânâ ifade eden söz olmayıp, kalplerinde yanlışlıktan başka taşıdıkları yoktur. Çünkü mânâsı olabilir ve kabul edilir olmayan, o sözün bir anlamı yoktur. Çünkü gerekli olanın yüce vücudu **"ZAT"** a ait birliğin olduğuna ve olabilen ve hasta olan vücudun O'na benzer olamayacağına yakınlık ile ilgili ilim şahitlik eder. Hal-bu-ki çocuk, cins yönünden annesine benzer, kuvvette ona yeterli olan bir şeydir. Zat ile ilgili şühud' da halkın Hak'ta bir şeyin oluş sebebiyle görülende yok olmasıyla hükmeder. Bundan dolayı zat ile ilgili şühud' da benzerlik ve çocuk şöyle dursun, Hak'tan başka bir şey yoktur. Ki, şairin biri: ***"Ne kadar çok olursa da bu vücudun görünürde, hayatınız hakkı için, onda sizden başka yok, hayatınız hakkı için onda olan ancak sizsiniz."*** demiştir. Ayette söylendiği üzere, akıl ile ilgili delil ile vicdan (Hak'tan uyarı almak) zevki şühudunun, bu sözün olması imkânsız olduğuna uygunluğu yönüyle, onların sözleri yalandan başka bir şey değildir. Ve sonraki ayette yüce Allah, Resulüne: **18/6. Şimdi sen, bu söze inanmazlarsa, belki de arkalarından kendini eritircesine üzüleceksin.** Buyurmuştur. Yani, onlar, bu Kur'an' a iman etmezlerse, başkalarını dost edinip ve Hak'tan yüz çevirmelerine kendinden geçercesine üzülmüş olmakla, belki kendini perişan edici olursun. Bu da Allah'ın, yaratmış olduklarına şefkat ve merhamet, Allah sevgisinin gerekliliği ve neticesinden olduğu içindir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, Allah'ın Habib'i olunca Maide suresinde, **5/54. Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever.** Anlamındaki Allah'ın sözü yönüyle Allah'a sevgisi, sevilmiş olmanın gerekliliğindendir.
İmdi: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin, Hakk'a olan sevgisi ne derece kuvvetli olduysa, o nispette şefkat ve rahmet ediciliği çok olmuştur. Çünkü halka şefkat, Allah'a sevgi duymanın gölgesi, göstergesi olduğundan, halka olan sevgisi ve merhameti çoğalmış oldu. Halk, onun evlat ve akrabaları ve belki hakiki olan şühud' da el ve ayak organları gibidir. Bu sebepten, halk üzerine üzüntü duymada aşırılıkta olup, kendisini perişan etmeye yakın olmuştu. Bir de seven, sevdiği ile vuslat hali devamlılığının kuvvet bulduğu vakit. Yüce Allah'ın kendisini sevdiği için, sevgisinin bütün kalplerde görünmüş olacağını bildiğinden, bunlar Kur'an' a iman etmeyince, kendisinde bakiye (sonraya kalmışlık) olduğuna ve halinin noksanlığı konusunda zanna kapılmış olarak, kendisini kendinden geçme hali kaplamış olması ile davet ediciliğinin neticesini istemek için büsbütün kendisi hakkında zorlukta olma kararlılığı göstermiş oldu. Bu da, toplumuna aşırı şefkat göstermesi ve Allah ile kemâl bulmuş olma edebinden ileri geliyordu. Çünkü iman etmiş olmamalarını, kabiliyetlerinin olmadığına dayandırmayıp, kendi davranış halinin zayıflığına dayandırmış oluyordu. Bu sebepten yüce Hak bir sonraki ayette, **18/7. Biz, yeryüzündeki şeyleri ona bir süs yaptık ki insanları, içlerinden hangisi amel yönünden daha güzeldir diye imtihan edelim.** Sözleriyle, Habib'ini teselli bulmasını buyurdu. Yani, "Ey Habib'im! Onlar için üzülüp durma. Onların tamamı perişan olmuş olsalar, senin için korkulacak bir şey

yoktur. Biz imtihan için eşyanın tümünü yokluktan varlık âlemine çıkarır, sonra yok etmiş oluruz. Ve bu oluşta bir eksiklik ve haksızlık yoktur.

Başka mânâ: "Biz, beden yeri üzere olan benlik, lezzetler ve aşırılıklarını. Ve haller, anlayışlar ve çareler ile ilgili kuvvetlerini benim rızamda hangisinin benliğini daha fazla kahredici ve benliğin arzularına daha fazla karşı durucu ve benim uygun gördüklerim için benliğinin karşı durmasına hangisinin daha güçlü ve kararlı olduğunu görmüş olmak için benlik yerinde süsler yaptık." Ve daha sonraki ayette, **18/8. Ve şu da bir gerçek ki biz, yeryüzündeki her şeyi bir kuru toprak haline elbette getireceğiz.** Buyrulmuştur. "Ve biz, tecellimizle ve sıfatımız tecellisi ile benlik yerinde olan sıfatları kurutup, otsuz dümdüz bir yer gibi yaparız. Yani: Hakk'ın dışında görülen benlik ve sıfatını hakiki ölüm veya doğal ölüm ile yok eder ve bu konuda herhangi bir kayırma yapmayız"**...**

Ayet: 9. Yoksa sen o Ashab-ı Kehf'i, mağara ve kitabe yâranını, bizim ayetlerimizden, hayrete düşüren bir tanesi mi sandın?

Yani, bu yapma ve yok etmeyi müşahede etmiş olduğun vakitte **"Eshab-ı Kehf"** in (mağara arkadaşlarının) hali, bizim ayetlerimizden akıl karıştırıcı, anlaşılmaz bir ayet değildir. Belki anılmış olan yapma ve yok etme daha akıl almaz, anlaşılmaz bir şeydir. Bilinmelidir ki: Eshab-ı kehf, daima Hakk'ın emri ile ayakta durucu ve kâmil olan yedi kişidir. Güneş çevresinde dolanarak ondan aldığı ışığı yansıtan yedi büyük yıldız (gezegen) sayısınca ve benzeri olarak âlem onlarla durucu olup, zaman onlardan ayrılmış değildir. Bazı Kur'an tefsirlere göre Naziat suresinde, **79/4-5. Derken öne geçip yarışı kazananlara. – Bir iş ve oluşu çekip çevirenlere.** Ayetlerinin sözleri ile işaret edilmesi yönüyle: Şekiller âleminin düzenini belirlemede yüce Allah'ın bu yedi yıldızı boyun eğdirmiş olduğu gibi, mânâ âleminin düzenine, düzen ve şekillendirilmesinin tamamlanmasına da, ileri geçmiş olanlardan yedi kişiyi vekil etmiştir ki, bunlardan her birisi, görünürde olan vücut (varlık) değeriyle yedi yıldızdan biriyle ilgisi vardır. **"Kutup"** denilen zat; güneş ile ilgisi olanıdır. **"Kehf"**; yedinin batını (iç yüzü), **"Rakim"** (üzerine yazı yazılacak levha veya kâğıt) da tefsirlerdeki sözlerin birbirine ters olduğuna göre; isimlerinin yazılmış olduğu levha ile açıklanacak olunursa; görünen duyular ve organlar ile süslenmiş olan yedinin görünüşüdür. Eğer köpeğin ve mağaranın bulunduğu vadiye bir isim verilecek olunursa: Hayvan (yaşayan) benliktir. Eğer içinde bulundukları kasabaya isim verilecek olunursa: Yücelik âlemidir. Eğer asırlar ve çağlar gerekliliğiyle gönderilmiş olan meşhur yedi peygamberden her bir peygamber, her ne kadar bir anılış üzere ise de, bu peygamberler de yedi kemâl ehli olarak belirlenmişlerdir. O peygamberler: **ÂDEM, İDRİS, NUH, İBRAHİM, MUSA, İSA ve MUHAMMED** (s.a.v)'dir ki, **MUHAMMED**: Ay'ın iki parçaya ayrılması mucizesiyle derinlik, uzmanlık sahibi olan yedincidir. Yani; nübüvvetin son bulması ve mühürlenmesi döneminde görünmüş olması ve Tövbe suresinde, **9/36. Gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre, Allah katında ayların sayısı on ikidir.** Buyrulmuş olması gereğince gerçekten de, yüce Allah'ın; gökleri ve yeri yaratmış olduğu gündeki şekliyle zamanı döndürmüştür. Sözüyle işaret buyurduğu gibi, İlâh'a ait dinin kendisiyle olgunluğa ermiş, dolayısıyla **"Ay"**, kendisinden tesirleşip yarılmıştır. Çünkü zaman ve görünme yani, hissedilen vücud ile sonraya kalmış olan, mesela: Diğer hayvanlara nispetle kemâlât sahibi insan gibi, hepsinin olgunluk hallerine sahip olan işte ancak odur. Bu sebepten, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Sanki nübüvvet binası tamamlanmış ve binada bir tuğla yeri boş kalmıştı. O boşluğu dolduracak olan tuğla da ben idim."*** buyurmuştur. İran ülkesi âlimlerinden olanlar, İlâh'a ait hükümler üzerinde görüş birliğine varmışlardır ki, onların görüşleri üzere, akıllar ve ruhların alçak gönüllü olmalarıyla parlaklıkları fazlalaşır. Hangisi mertebede sona ermiş olursa da; Hakk'ın zat güneşi parlaklığı ve aydınlatma ışığı yani, yüz güzelliği ışığı ve diğer nurlarının parlaklığından onun (Habib'inin) nasibi daha fazla olur. Zamanında sonraya kalan da bunun gibidir. Bundan dolayı, **"MUHAMMED"** (s.a.v) efendimiz, bir araya gelmiş olanlara gerekli olarak, kendisine özel bir olgunluk ile beraber: ***"Ben, iyi ve güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."*** Buyurduğu yönüyle, bütün peygamberlerin kemâlât özelliklerini içine alan ve sıkıştıran, mânâlar özelliklerini kendinde toplayandır. Bu açıklamadan, **MUHAMMED** (s.a.v) efendimizin şerefi ve faziletiyle diğer peygamberlerin önünde olma özelliği çok açık olarak görünür olmuştur. Hz. **İBRAHİM** aleyhisselâm Zat ile ilgili çok büyük tevhid mazharı olması ve Rabbine de güneş mertebesinde düzene koyma zamanında ortada bulunması yönünden **"Nübüvvet"** in çekim merkezi olmuştur. Ve her ne kadar kendisine zaman bakımından önde bulunanlarda görünür olmadıysa da, altı yıldızın yol alışında güneşe uymuş oldukları gibi, peygamberlerin tamamının da Hz. **İBRAHİM** aleyhisselâma uymuş olmaları gerekli olmuştur. Fakat güneşe uymuş olmada diğer yıldızlar Ay gibi olmadıklarından, gerçekte Hz. İbrahim'e uymuş olan Hz. **MUHAMMED** (s.a.v)' dir. Bilinmelidir ki, ruhlar, kendi âlemlerinde meydana çıkmış dereceler ve düzenlenmiş saflar ve ezelde ilk gayret saffı ve temiz bereketlenme (Feyz-i Akdes) ile hazırlanmış, birbirinden farklı kabiliyetlerdir.

İmdi: Birinci saf ehli: Hakk'ın fazilet ve lütfu ile ve olağanüstü olan öne geçiş ile uzmanlaşmış olan, Hakk'ın nuru birbirini bilen, Hak'ta birbirine sevgi duyan **"Öncekiler, Bir olanlar, Yakın olanlar ve Sevenlerdir."** Sonraya kalmış olanlar da derecelerde birbirine uymayanlardır. Yakınlıkları değeriyle birbirlerini bilirler, uzaklıkları değeriyle birbirlerini inkâr ederler. Böylece safların sonuna kadar birbirini bilenler anlaşırlar. Birbirini inkâr edenler anlaşamazlar. Ve ruhların, yüce âlemde kökleşmiş asılları ve sabit merkezleri vardır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***"İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibi madenlerdir."*** Buyurduğu yönüyle, bedenlere bağlılık zamanında ezeldeki başlangıçlarından her birilerine özel olan ilk kabiliyetleri gerekliliğine göre mutlu olmalarının amaçları ve mazhar oldukları olgunlukları farklı olur. Ta ki yücelikte dereceler alıp; Zat'a ait tevhitte yok oluncaya kadar yol almış olur.
İmdi: Bu değerlendirme ile hepsinin özelliklerini kendisinde toplamış olması yönüyle Hz. **MUHAMMED** (s.a.v) efendimiz; Âdem'in, belki yedisinin de aynisi olur. Ki Rahîm rahmetine mazhar olan Beyazıd-ı Bistami hazretlerine: ***"Sen, yedilerden misin?"*** diye sorulduğunda: **"Ben, yedilerim"** diye cevap vermiştir.
İmdi: Mertebesinin yücelik ve yerinin rütbece eskiliğinde ilerlemesi, kemâl ve fazileti derecesinin yüksekliği değeriyle: ***"Allah'ın ilk önce yarattığı benim nur'umdur."*** Ve ***"Âdem su ile çamur arasında iken ben Nebi idim."*** buyurduğu yönüyle **"MUHAMMED"** (s.a.v) rütbe, neticeye bağlayan, şeref ve fazilet değeriyle diğer peygamberlere öncü olan ve zaman değeriyle en son olandır. Zata ait vahdet sırrı değeriyle onların aynisidir. Sözün kısası Bakara suresinde, **2/ 253. İşte resuller! Biz onların bazısını bazısına üstün kılmışızdır.** Ve Ali İmran suresinde, **3/84. Onlardan hiçbirini ötekinden ayırmayız.** Buyrulduğu yönüyle, peygamberlerin, Ruh, Kalp ve Nefs yönünden ayrılık ve uymuş olmaları hakikatte bir arada olmalarına ters değildir. Böylece, zamanlar ile ayrılıkları, ezel ve sonu olmayanda ve cem ayniliğinde beraberliklerine ters değildir. Eshab-ı kehf ile bedenin yıkılıp perişan olmasından sonra, devamlılıkta kalan, insanın ruhaniyetinin olduğu konusunda görüş belirtmek uygun olur. Anılmış olan **"Eshab-ı kehf"** (mağara arkadaşları) üçtür. Diyenlerin sözü: "Ruh, Akıl, Kalp"e işaret etmektedir. Köpek de; mağaranın kapısına sımsıkı bağlanmış olan nefis (benlik)'tir. Beştir diyenlerin sözü "Ruh, Kalp, görüş ile ilgili akıl, işler ile ilgili akıl ve peygamberlerde bulunan ve peygamber olmayanlarda düşünceden ibaret olan temiz kuvvetlere işarettir. Yedidir diyenlerin sözü: Allah daha iyi bilir ya, işbu beş ile beraber "Sır ve Hafa" ya işarettir. Başlık olarak verilen ayetten sonra, **18/10. Hani, o yiğit gençler o mağaraya sığındılar da şöyle dediler: "Ey Rabbimiz, katından bir rahmet ver bize ve bizim için bir çıkış yolu lütfet işimize."** buyrulmuştur. Bedene ilişiği olmaları ile yiğitler, erenler, beden mağarasına sığındıkları vakit hal dili ile: ***"Ey Rabbimiz! Güzel isimlerinden (Esma-i Hüsna) ibaret olan Rahmet hazinelerinden, bize kabiliyetlerimizin gerektirdiği uygun bir olgunluk ver. Ve bize, içinde bulunduğumuz yücelik âleminden ayrılma ve eksiksiz kâmil yapılmış olmak için, aşağı âleme inme işimizde irşat olma yolunun girişinde ve senin tarafına yöneltilmede dosdoğruluk bağışla."*** dediler. Yani, olgunluğun aletler ve sebeplerine ilgi gösterme ve bedene ulaşmak ile işlerin ve ilmin olgunluğu ile ve işlere ve ilme ait olgunluğu istemiş oldular**...**

Ayet: 11. Bunun üzerine birçok yıl boyunca mağarada onların kulakları üzerine ağırlık vurduk.
Ve yüce Allah: "Biz, onları beden mağarasında, kendi âlem ve olması gereken olgunluklarından gaflet (habersizlik) uykusu ile uyuttuk. O derece ki, haber sahibi olan davetçinin davetini ulaştırmış olması ile dahi uyandıramadığı derin bir uyku ile uzun seneler uyutmuş olduk." buyurmuştur.
Başka mânâ: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin, **"İnsanlar genellikle uykudadırlar. Öldükleri zaman uyanırlar."** buyurduğu gibi, isteme ile olan ölüm veya doğal ve gerçek şiddete erme anlarına kadar, akıllarının ötesindeki âlemlerinden habersiz, huylar ve beden ile ilgili çare arama uğraşı içinde oldukları halde, huylar denizinde dalgınlıkları ve bedenin önlemlerinde batmaları süresi olan; birkaç sene uyuttuk. Sonraki ayette ise, **18/12. Sonra onları dirilttik ki, iki zümreden hangisinin kaldıkları süreyi daha iyi hesap edebileceğini bilelim.** Buyurmuştur. Ve yüce Allah: "Sonra, beden mezarından (uyku yerinden) ayağa kalkma ve Allah'a ulaşmaları için, soyunmuş ruhların marifetleri ile onları gaflet uykusundan uyandırdık. Mağarada durdukları süre hakkında birbirine zıt görüş sahibi iki gruptan, hangisinin süre elbiselerini daha fazla elinde tutucu olduğunu bilmek, meydana çıkanların mı? Yoksa ilmini Allah'a havale edenlerin mi, onların veya başka insanların görünüründe ilmimizin görünür olması için uyutup tekrar dirilttik." Buyurdu. Çünkü insanlar, bunların görünürlükte olmadıkları zaman üzerinde düşünce ayrılığında olmuşlardır. Bazıları, Allah katında bir günden ibaret sayılan bin senede bu kâmillerin biri çıkış yapmış olur. Bazıları da daha evvel sözü edilen Bakara suresindeki, **2/259. Bir gün veya günün bir kısmı kadar.** Sözüne benzer şekilde: "Yedi yüz senenin veya yüz senenin başına çıkış yapmış olur." Dediler. Yorumda isabet eden tevhid ehilleri; ilerideki ayette: **18/19. Rabbiniz daha iyi bilir.** Denildiği gibi, İlmini yüce Allah'a bırakanlardır. Bu

sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, **MEHDİ**'nin açığa çıkma vaktini tayin etmeyerek; ***"Vakit tayin edenler yalan söylediler."*** Buyurmuştur. Sonraki ayette, **18/13. Şu bir gerçek ki onlar, Rablerine iman etmiş bir yiğitler grubuydu. Ve biz de onların hidayetini artırdık.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki onlar, delilli ve gizli olanı müşahede edebilme yolu üzere İlim ile ilgili yakınlık imanı ile Rablerine iman eden **"Fütüvvet"** (mertlik, yiğitlik) sahibi kişilerdir. Ve biz, uygunlaştırma ile onlara; gizli olanı müşahede makamına ve Aynel yakine ulaştıracak olan hidayeti artırdık. Bir sonraki ayette, **18/14. Kalpleriyle aramızda bir bağ kurduk/kalplerini dayanıklı kıldık.** Buyrulmuştur. Yani, mücadele etme yolunda sabır ile onların kalplerini kuvvetlendirdik. Ve şeytanın savaş açmasına ve benliğin karşı durmasına. Ve Cisim ile ilgili alışkanlıklara ve duygu ile ilgili lezzetlerinin terk edilmesine, beden tuzağı ve arzular İlah'ına ibadet etmeyi terk etmeleri, dolayısıyla azarlamak ve fakir kalma ve yok olma ile korkutması zamanında, benlik zorbasının huzurunda özen göstermeme, cisim tuzağına olan ibadeti terk ve arzular İlahlığını uzaklaştırma. Ve tevhid kelimesiyle ayakta duran olmaya cesaretlendirdik. Çünkü arzular benliği, bedenin ibadet ve yol arkadaşlığı ve hoşnutluğu sebeplerinin hazırlanmasına davet edicidir. Kalbi fakirlik ve ölüm ile korkutucudur.
Bir başka mânâ: Nemrut, Firavun ve Ebu cehil ve bunların benzerleri, onların diniyle din tutmak. Ve o dini hükümlerini yerine getirmiş ve **"Nefs-i emmare"** (emredici benlik) kendisini kaplama ile arzulara ibadet etme veya azgınlığından. Bencillik ve düşmanlığının dik başlılığından Rububiyet sahibi olduğunu iddia etmekle içinde bulunduğu zamanın Dekyanûs' u olan herhangi zorbanın katında kendilerini bazılarının âdeti gibi, yapılmış put veya Firavun'un Kasas suresinde, **28/38. Ey seçkinler topluluğu! Ben sizin için benden başka bir tanrı tanımıyorum.** Buyrulmuştur. Ve Nâziât suresinde, **79/24. Dedi ki: "Ben sizin en yüce rabbinizim.** Gibi benlik putuna ibadet edilmesinin terk edilmesi üzere azarlaması zamanında, kayırma yapmadan, kelime-i tevhid ve kardeşliği ayakta tutan dinin meydana çıkması ile ve Hakk'a davet ile ayakta durucu olmaya onları cesaretlendirdik**...**

Ayet: 15. Şunlar, şu kavmimiz O'ndan başka ilahlar edindiler. Onlar hakkında açık bir kanıt getirselerdi ya!
Bu ayetin ilk bölümünde olan söz, Nefs-i emmare ve kuvvetlerine işarettir. Çünkü her toplumun ibadet edeceği bir ilahı vardır ki arzusu ve dileği odur. Benlik hakkında ise, Câsiye suresinde, **45/23. İğreti arzusunu ilah edineni gördün mü?** Denildiği gibi benlik arzusuna ibadet eder. Veya: Allah'a davetçi olmak üzere çıkan herhangi bir kişinin, içinde bulunduğu zamanın ehline işaret etmektedir. Çünkü her kim bir şeye üstün sevgi ile bağlanırsa; ona ibadet etmiş olur. Başlık ayetinin ikinci bölümünde olan söz; taklit ehlinin bozukluğuna delildir. Ve Allah'ın dışında görünenlerin ulûhiyetine ve tesir edici vücuduna (varlığına) delil getirmiş olmalarının imkânsız olduğundan, onları susturmaktır. Kuran-ı kerim'in Necm suresinde, **53/23. Bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka şeyler değildir.** Denilmiştir. Yani, sizin ellerinizle yaptığınız ve ibadet ettiğiniz bu putlar, sizin ve babalarınızın adlandırdığınızdan başka bir şey değildirler. Gerçekte bir şey olmadıklarından aslı olmayan isimlerdir**...**

Ayet: 16. "Mademki onlardan ve Allah dışındaki taptıklarından yüz çevirip kenara çekildiniz, hadi mağaraya sığının ki, Rabbiniz size rahmetinden bir nasip yaysın ve işinizde size kolaylık ve başarı sağlasın."
Siz nispetlerinizden soyunma ile benliğinize kuvvetlerine ve Allah'ın dışında, ibadet ettikleri dilekleri ve arzularına yüz çevirme ile bırakıp giden olduğunuz vakit; ilimler ve çalışma ile tamamlanmasında bedene ait aletlerin tamamlanması için, siz beden mağarasına (Kehf' ine) sığınınız. Benlik ile ilgili hareketlerin, hayvana ait sıçrayışların, yırtıcılık hayvanının şiddetle kahretme gücünü terk edilmesi ile ölüler gibi perhiz (el çeken) eden ve kırılmış olucu olarak tükenmiş olunuz. Yani, istek üzere olan ölüm ile ölünüz. Rabbiniz, rahmetinden ilim ve marifet ile size hakiki olan hayatı yaymış olsun. Ve faziletin meydana gelişi ve tecelliler nurlarının doğuşu sebebiyle, sizin için faydalanma olan bir olgunluk hazırlansın. Ki, evvelce de sözü edilen ayette, Enam suresi; **6/122. Bir ölü iken kendisine hayat verdiğimiz, insanlar içinde yürümesi için kendisine ışık sunduğumuz kişinin durumu, karanlıklar içinde kalmış, bir türlü ondan çıkamayan kişininki gibi olur mu?** Denildiği gibi müşahedeler (gözle görülenler) ile lezzetlenme ve olgunluk ile faydalanmış olasınız.
Başka mânâ: Toplumunuza ve Allah'ın dışında olup da ibadet ettikleri çeşitli ve dağınık maksatlara ve her türlü arzularına ve edinmiş oldukları putlara uygunluk gösterdiğiniz zaman; bedenlerinizin ayrılışlarına sığınınız. Fazla hareketlerden, aşırılığın arkası sıra çıkmaktan çekinme ile riyazete (benliği kırmalara) yönelen ve kabul eden olunuz. Rabbiniz, size rahmetinden, üstün olgunluk ve takva (rızası üzere davranış hali) yaymış olur. Ve saltanatına ait yardım ve temiz kuvvetlendirmeler ile yardım eder. Toplumunuz ve ibadet etmekte olduklarına sizi galip yapar ve size faydalı olabilecek bir din ve yol ve halkın sizinle hidayeti (doğru yolu)

bulup kurtaracağı bir kabul ediliş hazırlar. Uzaklaşma zamanında mağaraya sığınmakla kavranmış olunan diğer bir sır (gizlilik) vardır ki o da: Hz. İsa aleyhisselâmın inişi ve Mehdi'nin meydana çıkışında; Mehdi'nin mağarada olduğudur. İşin gerçeğini en iyi bilen yüce Allah'tır. Ve mağaraya sığınmak zamanında; rahmet yayma ve gerekli olgunluğun hazırlanması hakkındaki sözünde de; kabiliyetlerde gizli olan rahmetin, ancak bedene ilgi duyması ile ve olgunluğun da hazırlanması ile yayılmış olunacağına işaret vardır**...**

Ayet: 17. Güneşi görüyorsun: Doğduğu vakit mağaralarından sağ tarafa kayar, battığı vakit ise onları sol tarafa doğru makaslayıp geçer. Böylece onlar mağaranın geniş bolluğu içindedirler. Bu, Allah'ın mucizelerindendir. Allah'ın kılavuzluk ettiği, doğruyu bulmuştur. Şaşırttığına gelince, sen ona yol gösteren bir veli asla bulamazsın.
Ve **"Ruh"** güneşini görüyorsun ki, cisim perdelerinden soyunma ile ilerlemiş olduğu ve gök ile cismin birleştiği yerden görünür olduğu vakit, onları beden yönünden eğilim göstermelerini sağlar, eğilim sevgisi de sağ yönündendir. Yani; temiz âlem tarafına hayırlar, fazilet iyilikleri ve ibadetler, iyi işlerlerin yoluna ve iyilerin içyüzüne eğilim göstermelerini sağlar. Çünkü **"Eshab-ı yemin"** (sağ taraf), **"Ebrâr"** (iyiler) olanlardır. Ve ruh güneşinin cisimde batması; cisimle örtünmüş olduğu ve cismin karanlığı ve perdelerinde gizlendiği ve nurunun söndüğü vakit, onları sol tarafa yani benlik tarafına ve kötü işler yolunda oldukları halde yol almış olur ve onlardan ayrılmış olur. Ve derhal isyanlar, suçlar, kötüler, kederler ve isyana sebep olan şeyler, rezalette ve sol tarafın arkadaşları olan günah işleyicilerin iç yüzünde bir şeye devam etmek üzere aşırı eğilim gösterici olurlar. Hal-bu-ki onlar; bedenlerinden geniş, bir kaynama yerinde benlik ve huylar makamındadırlar. Çünkü benlik makamında bir genişlik yeri vardır ki, orada: **"Ruh"** nuru kendilerine isabet etmez. Bilinmelidir ki, kalbin, ruh tarafına gelen yüzü; Ruh nuru ile nurlanan bir yere özeldir ki ona **"Akıl"** ismi verilmiş olunur. Faydalı işlere sebep olan ve melek ilhamına yaklaştıran da odur. Kalbin, benlik tarafına gelen ve benlik halleri ile kararmış olan yüzüne de **"Sadır"** (göğüs, meydana çıkan) derler ki, Nâs suresinde, **114/5. İnsanların göğüslerine kuşkular, kuruntular sokar o.** Denildiği yönüyle; şeytanın kuruntu atma yeri de o yüzdür.
İmdi: Ruh hareketlendiği ve kalp de yüzüyle ruha yönelmiş olduğu vakit; kalp nurlanır ve olgunluğa teşvik edici olan akıl ile ilgili kuvvetler ile kuvvetlenir ve hayırlı işlere ve ibadetlere eğilim gösterir. Ve benlik hareket ettiği, kalp de yüzüyle benliğe yöneldiği vakit; kalp kederlenir ve ruhun nurundan da perdelenmiş olur ve akıl karanlıkta kalarak, kötülük ve isyana eğilim gösterir. Şu iki halde, melek ilham için, şeytan da kuruntu atmak için yanaşır ve iyi işlerle, kötü işleri karıştırırlar. Başlık olarak konulan ayeti kerimede bir incelik daha vardır ki, faydalı işlere eğilim gösterildiğinde; mağaradan sıkıntı ve kötülüğe eğilim göstermekten kesilmeleri yerinde kullanma olmuştur. Sebebi şudur ki, ruh, hayır yolunda kalbe uygun gelmiş olur ve iyilik ile kalbe emreder ve beden ile uygunluk tarafından yüz çevirici olduğu halde kalbe uygunluk gösterir. Kötülük yolunda ise; uygunluk göstermez belki benliğin karanlığında ve nurdan engelleyici olan halinde sözü geçen olduğu halde kalbi kesip atan ve ona uygunluk gösterir. Bu durum; saliklerin, sülûk' ta (yola giriş, yol alışta) renklenmelerine işarettir. Çünkü salik temkin (dikkatlilik) makamına ulaşmış olmayıp, telvinde (renklenmede) kaldığı müddetçe; benliği ve halleri, kendisine görünür olarak, ruh nurundan örtünmüş olur, sonra yine dönmüş olur. Ayette ifade edilen oluşlar için "Bu, Allah'ın mucizelerdendir" denilmesiyle; Ruh nurunun doğuşu ve batışı, kendisiyle delil yapma ve Hakk'a ve hidayetine ulaşmış olmayı sağlayacak, kılavuzluk yapacak olan Allah'ın ayetlerindendir. Ve müşahede makamına ve orada dikkatliliğe (temkine) eriştirmekle, yüce Allah'ın doğrultmuş olduğu kişi hakikat üzere hidayet bulmuş olan başkası değil, ancak o kişidir. Yine ayette ifade edildiği üzere; Nur yönünden perdeli yapmış olmakla, Allah'ın saptırmış olduğu kimseyi de aydınlatıp doğru yola koyacak hiçbir dost ve sahip bulamazsın.
Başka mânâ: Her kimi yüce Allah, Eshab-ı Kehf' in hal ve hakikatine doğrultmuş ise o, hidayet bulmuştur. Her kimi de şaşırtmış ise; Eshab-ı Kehf' in hal ve hakikatinden perdeli yapar**...**

Ayet: 18. Sen onları uyanıktırlar sanırsın; oysaki onlar uykudadırlar. Onları sağ tarafa da sol tarafa da çeviririz. Köpekleri de iki kolunu girişe uzatıp yaymıştır. Onların durumunu görseydin kesinlikle onlardan yüz çevirip kaçardın. Ve onlardan içine mutlaka korku doldurulurdu.
Ey anlatılmakta olanlara muhatap olan kişi! Hislerinin, hayvan ile ortak yönlerinin istek ve hareketlerinin ve gözlerinin açıklığından, sen Eshab-ı Kehf' i (mağara dostlarını) uyumayan, uyanık kişiler olduklarını zannedersin. Hâl-bu-ki onlar, hakikatte gaflet (habersizlik) uykusuna dalıp uyuyanlardır. Görünüşleriyle sana baktıklarını görürsün, hâlbuki onlar görmezler. Biz onları sağ ve sol taraflarına, bazı kere: istek, fazilet ve hayır yönüne, bazı kere de: huylar gerekliliğine ve kötülük yönüne çeviririz ve onların köpekleri, yani benlikleri, bedenin çevresinde kızgınlık ve aşırılıkları kuvvetleri olan ayaklarını yayan olucudur. Ayette,

"Köpekleri de iki kolunu girişe uzatıp yaymıştır." Buyrulmuştur. Çünkü benliği uyumuyordu, belki bedene gereklilik ile ondan ayrılmayarak, bedende yok olma ile iki kuvvetini yere döşemişti. Benliğin sağ kolu kızgınlıktır. Çünkü kızgınlık daha kuvvetli ve şerefli ve benliğin terbiye edilmesinde kalbin ilacını fazlasıyla kabul edicidir. Sol kolu ise aşırılıktır. Çünkü daha zayıf ve cimridir. Eğer sen onların kendilik nispetinde soyunmuş hakikatler ve yüce hallerine yüce Allah'ın kendilerinde meydana getirdiği nur ile ilgili aydınlığa ve onlara giydirdiği yücelik ve kıymetten haberli olsa idin; soyunmuş ruhlar ve hallerine inanç ve anlayışın ve olguluklarını kabul etmeye kabiliyetin olmadığı için kaçarak onlardan yüz çevirirdin.
Başka mânâ: Hisler ile ilgili lezzetlere ve huylar ile ilgili işlere eğilimin dolayısıyla, onlardan ve uygulamalarından kaçmak için geri dönerdin. Ve onların hallerinden ve perhizlerinden (benliği kırmalarından) korku ile dolmuş olurdun.
Bir başka mânâ: Olgunluğa (kemale) eriştikten sonra, onlara ve gizliliklerine ve vahdetteki durma yerlerine (makamlarına) haberli olsaydın, onlardan yüz çevirir ve hallerinden Allah'ın onlara giydirdiği büyüklük ve ululuk elbisesinden kaçardın ve korku ile dolardın. Çünkü sonradan olma nerede, rütbece eskilik nerede? Ve yokluk, vücuda ne şekilde sığabilir? Elbette sığamaz**...**

Ayet: 19. İşte böyle! Onları dirilttik ki, birbirlerine sorup dursunlar. İçlerinden biri şöyle konuştu: "Ne kadar durdunuz?" Dediler: "Bir gün yahut günün bir parçası kadar." Dediler: "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. **Siz şimdi birinizi şu gümüş para ile kente gönderin de baksın; kentin hangi yiyeceği daha temizse ondan size bir rızık getirsin. Ama nazik ve kurnaz davransın ki, sizi kimseye fark ettirmesin."**
İşte bu hakikat ile ilgili anlatıma sebep olan ve madde dışı olup, mânâ ile ilgili diriltmeye benzer gibidir. Biz, onları kendilerine bırakılan manalar, zatlarından gizlenmiş hakikatler hakkında birbirilerinin kabiliyetlerinden sorular sormaları ve aralarında tartışır olmaları için. O hakikatler ve manaları gösterme ve işlerliğe çıkarmış olmakla kâmil olmaları için dirilttik ki, bu diriltme; uyanmanın evveli olup hakikat ehilleri buna **"Yakaza"** (uyur uyanık hali) ismini vermişlerdir. Mağara dostlarından birisi: "Mağarada ne kadar durdunuz?" dedi. Bu sorunun tevilli anlatımı yukarda geçmiştir. Bunlardan, işin gerçeğini bilmekte olanlar tarafından: "Giymiş olduğunuz müddet elbisenizi Rabbiniz daha iyi bilicidir." Denilirdi. Kalma müddetini soran kişinin: "Şu paranızla, birinizi kente gönderiniz."demiş olma anı; ileri görüşlülük ve gerekli olgunluğu isteme ve faydalanmaları zamanıdır.
Sözü edilen para: Kendilerinde bulunan ve çalışıp kazanmaya ihtiyaç duyulmayan evvelki halleri ile ilgili ilimleridir ki, o evvel ile ilgili ilimler sebebiyle, hakikat ile ilgili ilimler ve İlâh ile ilgili marifetlerden olup, hafızada olan anlaşılmış hakikatlerden faydalanılmış olunur.
Sözü edilen Kent: Toplanma yeridir. Çünkü konuşma, sevgi ve hayvanlığın terbiyesi; gerekli olan haldir. Veya kent ile anlatılmak istenen: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin, ***"Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır."*** Sözünde faydalanılmış olan "İlim kentidir"
İçlerinden birini kente göndermeleri: Mağarada bulunan herkesin olgunluğu, öğretme ve öğrenmeye bağlı değildir. Belki en şerefli olan olgunluk ilim ile ilgili olan olgunluktur. Bundan dolayı her gruptan bir kısmının ilmi öğrenmeleri ve geri kalanlara ise ilmin uyarısı yeterli olur. Ki bir ayette, Tövbe suresi, **9/122, Onların her kesiminden bir grubun, dinde derin bilgiler edinmek ve sefere çıkan topluluk geri döndüğünde korunmaları ümidiyle onları uyarmak için arkada kalmaları gerekmez mi?** buyrulmuştur. Yani, kent ehlinden hangisinin ilim yönünden daha güzel ve kabul edilir olduğunu, Gaşiye suresinde, **88/7. Ne semirtir ne açlıktan kurtarır.** Denildiği gibi: Karşı zıt, mantık yolu ile tartışma ilmi ve benzeri, benliğin kuvvetlenmediği ve olgunluk elde etmediği ilimler gibi faydasız ve gereksiz ve görünür olanların hangisinin daha temiz olduğuna baksın. Çünkü yenilecek olan yemekten alınacak gıda, bedene gıda olduğu gibi, gerçek ilim de kalbin gıdasıdır.
İlim: İlah ile ilgili hakikatler gıdasıdır (rızkıdır). Kente giden kişi, yiyecek seçmesinde ve gıdayı bir kişiden almış olduğunda onun gönlünü okşamalıdır. Yani, marifetle olan konuşmasından faydalanmak ve meclisinde oturmakla gerekli olgunluğun açığa çıkıp görünmesi için. Ve onun ilmi ile basiret (ileri görüşlülük, gönül görüşü) elde edip bizi bereketlendirmiş olmak için. Kötü benlik, kendisinde olmayan hakikati bereketlendirmek için, gereksiz olarak göğse geçen ve âlimlik taslayan zahir ehli değil, zeki, çabuk anlayışlı benliği, doğru yol tutan taraf, fazilet yüksekliği, batınında gizli ve temiz olan sır, ârif ve kâmil olan kimseyi istemiş olsun.
Başka mânâ: "Hallerinize ve dininize kötü niyeti olmayarak, bir cahilin haberdar olmaması için, kente giden kişi görecek olduğu işinde lütuf ile uygulama yapsın. Ve son derece dikkatli olsun ki, Hak'tan perdeli olan zahir ehlinden ve huylar âleminin oturanları olan inkâr edicilerden bir kimse sizi öğrenmesin." Dediler. Ve eğer **"Eshab-ı Kehf"** i (mağara dostlarını) Ruh ile ilgili kuvvetler ile tevil edersek: Seçilip gönderilmiş olan

düşünce kuvvetleridir. **"Kent"** ise: Ruh ile ilgili, benlik ile ilgili ve huylar ile ilgili kuvvetlerin toplanma yeridir. Yiyeceği çok temiz ve güzel olan kişi; kuruntu, hayal ve geçici istek değil, **"Akıl"** dır. Çünkü her kavrayıcılık sahibinin yemeği vardır. Bu yemek her iki değerlendirme üzerine de görüşe ait ilimdir. Ve ayette ifade edildiği gibi, benliğe ait kuvvetlerden biri sizden haberli olmasın demektir. Ve başlık olarak konulan ayetin sonrasında olan ayet, **18/20. Çünkü onlar sizi ellerine geçirirlerse ya taşlayarak öldürürler yahut da sizi kendi dinlerine döndürürler.** Buyrulmuştur. Yani, eğer onlar, size galip gelmiş olurlarsa: Kızgınlık, aşırılık ve lezzetler isteği, sevgi ve arzuları olan taşları ile sizi taşlamış olurlar ve sizi olgunluklarınızdan engelleme ile öldürürler. Veya: Kuruntunun kaplayıcılığı ve şeytanın kaplaması, arzulara ve putlara olan ibadete eğilim göstermenizi sağlamak sebebiyle, sizi kendi dinlerine (milletlerine) çevirmiş olurlar. Evvelce yapılan tevil gereğince: Genel halkın (Avam'ın) perdeli olduğu alçak gönüllülüğe ve taklit ehlinin ve batıl ehlinin görünmesi ve Hak ehlini taşlamış olur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz zamanında olduğu gibi, dinlerine davet etmeleri, görünürde olan bir özelliktir**...**

Ayet: 21. Böylece insanları onlar hakkında bilgilendirdik ki, Allah'ın vaadinin hak, kıyamet saatinin de kuşkusuz olduğunu bilsinler. Çünkü onlar, aralarında mağara yaranının durumunu tartışıyorlardı. "Onların üstüne bir bina kurun."dediler. Rableri onları daha iyi bilir. Onlar hakkında görüşleri galip gelenlerse şöyle dediler: "üzerlerine mutlaka bir mescit edineceğiz."
İşte bu gönderme ve öldürme; hidayet ile ilgili benzerler gibi ve hakikatlerine marifeti kabul edebilir olan kabiliyetleri, bunların yani mağara dostlarından haberli yaptık ki, sevgi duymaları ve üzerlerinde olan hidayetleri sebebiyle, yüce Allah'ın gönderme ve ceza konusundaki vaadinin gerçek olduğunu ve kıyametin olacağı üzerinde şüpheleri olmasın. İsteyici ve kabiliyetli olanlar, aralarında ahiret hakkındaki işlerini tartışır oldukları zaman; bazıları gönderme: "Vücutlar olmaksızın soyunmuş ruhlara özeldir." Bazıları da gönderme: "Ruhlar ve vücutları ile beraberdir." dediler. Fakat mağara dostları bildirme ve marifetleri ile gönderilmenin: Ruhlar da vücut ile olduğunu ve cisme ait son bulmanın gerçek olduğunu bildiler. Mağara dostlarının öldükleri zaman, **"İBRAHİM ve MUHAMMED"** ve diğer peygamberler ve evliyadan yakınlaşmış olanlar ve kâmiller adına yapılmış olan dergâhlar, tekkeler v ziyaret yerleri ve mezarlar gibi, onların (mağara dostları) üzerine bir bina yapın dediler. Toplumlarından, onlara boyun eğmiş ve uymuş olanların söylediklerinden, onların Rableri, onların halini fazlasıyla bilicidir. Bir hadis-i kutside yüce Allah: **"Gök kubbelerim altında benden başka hiç kimsenin bilemediği evliyalarım vardır."** Buyurduğu gibi, onların şan ve şereflerini, kendilerini Allah'ta yok etmiş ve Allah ile hakikat üzere olan tevhid ehillerinden başkalarının bilmesinden ulu ve yüce olmuştur. Eshab-ı Kehf' in işlerine sahip olan ve işlerine bakan dostları onlar ile ve durdukları yer ile uğurlu sayarlar. Ve ayette ifade edildiği gibi: "Elbette biz, onların üzerine namaz kılınacak bir mescit yapacağız." Dediler**...**

Ayet: 22. "Üç kişiydiler, dördüncüleri köpekleriydi." diyecekler. Şunu da diyecekler: "Beş kişiydiler, altıncıları köpekleriydi." Gaybı taşlamaktır/bilinmeyen şey hakkında atıp tutmaktır bu. Şöyle de derler: "Yedi kişidirler, sekizincileri de köpekleridir." De ki: "Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır."
Kitap ehlinden ve Müslümanlardan, hakikatler ile bağlantısı olmayan zahir ehli: "Eshab-ı Kehf" üç kişidir, dördüncüleri köpekleridir."derler. Böyle dedikten sonra, kendilerinden gizli olan hakkında bir şey atarak, yani yakın olarak bilmekten uzak bir zan olarak, "Onlar beştir, altıncıları köpekleridir."derler. Ve sonrasında ise, "Onlar yedidir, sekizincileri köpekleridir."derler. Son olarak söyledikleri sözleri arasında; sıfatları sıfatlanandan ayırmış olmayarak, sıfatlananı cem edici olmasına ve söylenen bu sözlerin arasından, bir öncesinden başka sayı olmadığından kılavuzluk eden ve "Onlar" sözünün söylenmesi ve ondan sonra: "Onlar hakkında bilgisi olan azdır."denilmesi. Eshab-ı Kehf (mağara dostlarının) sayısının başka değil, ancak yedi olduğuna inanıp söyleyen hakikat ehilleridir. Eğer **"Eshab-ı Kehf' i"** Ruh ile ilgili kuvvetler ile tevil edersek; "Eshab-ı Kehf"; görüş ile ilgili Akıl, İşler ile ilgili Akıl, düşünce, vehim, hayal, hatırlamak ve Hissi müşterek (algılama merkezi) ortak duygu kuvvetleridir. Köpek ise; Nefis'tir (kişi, benlik). Doğup ışığı mağaraya vuran **"Güneş":** İki tevil üzere de **"Ruh"**tur. Bu sebepten, müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm (Ona selâm olsun) ***"Onların üçü Melik'in sağında, üçü solunda ve biri köpeğin sahibi olan çoban olmak üzere yedi kişiydiler."*** dediği rivayet edilmiştir. Eğer bu rivayet doğru olarak kabul edilir ise, Melik (hükümdar) "Nefs-i Emmare" (emredici benlik) Dekyanûs'udur. (Dekyanûs=Eshab-ı Kehf' in bulunduğu şehrin hükümdarıdır.) Sağında olup da danışmakta olduğu üç kişi: Görüş ile ilgili Akıl, İşler ile ilgili Akıl ve düşünce'dir. Solunda olup bakan yaptığı üç kişi; Hayal (hatıra getiren),vehim ve hatırlamaktır. Hissi müşterek(algılama merkezi) Ortak duygu olan Çoban, duygular olan koyunların sahibidir. "Eshab-ı Kehf" üç kişidir diyenler; Kalp ile beraber görüş ile ilgili Akıl kuvvetleri ve işler ile ilgili Aklı belirlemiş olmayı dilemişlerdir. Beştir diyenler, bu üçün üzerine düşünce ve

Vehim'i ilave etmişlerdir ve tasarrufları (kullanıcılıkları) olmayıp, belki her birisi, hazine gibi olduğundan, şekilleri kavrayan hayal ile hatırlamayı; yani hatırayı terk etmişlerdir. Bu tevil üzere öğrenme, İlah ile ilgili huzurdan hakikati bulmuş grubunun, bedenin yıkılıp perişan olmasından sonra benliğin kalıcılığını, iç yüzünü öğrenmiş olmasıdır. Çekişme binası olarak emredilmiş olan, gönderilmiş oldukları bedeni kaplayıcılıkta kuvvetler arasında olmuş olan saldırı zorla hüküm sürmektir. Onların üzerine bina yapılmasını emredenler, ayette ifade edildiği gibi, "Biz, onlar üzerine hayvanlık, benlik ve huylar ile ilgili kuvvetlerin tamamının kendisinde boyun eğmiş ve secde etmiş olacağı bir Mescid yapmış olacağız" diyenlerdir. Emredilmiş olanlar da; kendisinden gönderilmiş olunan bedende çalışan ve mağlup olan kuvvetlerdir. Her şeyin gerçeğini en iyi bilen yüce **"ALLAH"** tır**...**

Ayet: 23. Hiçbir şey için, "ben bunu yarın kesinlikle yapacağım" deme.
Yüce Allah, Habib'ini Eshab-ı Kehf hakkında çekişmekten ve soru sormaktan yasaklamıştır. Ve yasaklamış olduktan sonra İlâh'a ait terbiye ile edeplendiriyor ve diyor ki: "Habib'im! Sen hiçbir şey için, yarın ben şunu yapacağım deme, ancak Allah'ın sana söylemen için izin vermesi suretiyle dilediği vakitte de ki, o zaman Allah ile ve Allah'ın iradesiyle fail (işleyen) olursun.
Başka mânâ: Yüce Allah, Habib'ine sonraki ayetinin ilk cümlesinde, **18/24. "Allah dilerse" şeklinde söyleyebilirsin.** Sözleriyle tarif ettiği halde olmak üzere, ancak iradesine, isteğine benzeyen olduğun halde, yani çalışmakta olduğun bir işe ben, şunu yapacağım deme, ancak Allah'ın irade etmesine benzer olarak ve inşallah diyen olarak, yapacağım de. İşi, senin isteğine nispet etme, belki Hakk'ın iradesine nispet et ki, Allah ile Allah'ın dileği ile işleyen olasın**...**

Ayet: 24. Unuttuğunda, Rabbini an. Ve de: "Umarım ki Rabbim beni, bundan daha yakın bir zamanda başarıya/aydınlığa ulaştırır."
Kendiliğin ve telvin (renklenme) ile içinde olduğun halinin görünmesi zamanında, gaflet sebebiyle unuttuğun vakit O'na dönme ve huzur ile Rabbini zikret, hatırla. Ve renklenme ve işi kendi sıfatına nispet etme zamanında; zikirden daha yakın olan sıfat perdelerinden kurtarıcı temkin (dikkatlilik) ve zat ile ilgili şühud sebebiyle, zat ile ilgili şahitlikte dikkatlilikten ibaret olan dosdoğruluğa Rabbimin beni doğrultmuş olması ümit ederim."deyiver**...**

Ayet: 25. Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar; dokuz da ilave ettiler.
Eshab-ı Kehf; Ay'ın dönüşüne göre hesaplanan yıl sayısı **"Üç yüz sene"**, her bir yıl bir ay olarak kabul edilme ile toplam olarak yirmi beş yıl mağarada durdular. Bu da uyanıklık ve dikkatlilikte olmalarının vaktidir. Ayette ifade edildiği gibi üç yüz yıl'a, dokuz yıl daha ilave ettiler ki o da; yüklenme, gebelik müddetidir. Ayette inceliği olan bir mânâya uyulmuştur ki, vahyin inişi vaktinde **"Yıl"** sözü; örfte Ay ile ilgili dönüşe değil, güneş ile ilgili dönüş müddeti yıl olarak kabul edilip kullanılmakta olduğundan üç yüz dokuz yıl denilmemiştir. Belki sayıyı özetlemiş olduğundan yıllar sözüyle açıklamıştır. Bundan dolayı ayıran durumda olan (sinin) sözü; **"Ay"** gibi örf ile ilgili olmasının dışında olması ihtimal dâhilinde olmuş ve sonra müddetin iyice belli olmayan ve belirlenmeyen yıllar olduğunu açıklamıştır ki, anlatılmak istenen işte şu kadar olan yıllardır, yani yirmi beş yıl'dır. Ve sonraki ayette, **18/26. De ki: "Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir.** Buyrulmuş olan söz de bunu kuvvetlendirmektedir. Katade b. Diâme: ***"O ayet, "üç kişiydiler" ayetinin tamamlanması olup, kitap ehlinin sözünü hikâye etmektedir. Ve ayette ifade edilen*** **"Allah daha iyi bilir."*****sözü kitap ehline yapılan göndermedir."*** demiştir. Abdullah'ın yazmış olduğu kitabın sayfalarında: (**ve kâlus sebu)** tarzında yazılmış olup kitap ehli; "Eshab-ı Kehf mağarada üç yüz dokuz yıl kaldılar."dediler, anlamındadır. Ve daha sonraki ayette, **18/27. Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku. O'nun kelimelerini değiştirecek hiçbir kudret yoktur. O'nun dışında bir sığınak/bir dayanak asla bulamazsın.** Buyrulmuştur. Bu ayette geçen **(min)** sözü, başlangıçta gayet sözü için kitapta vahy olunanlara, ondan vahy olunanlara, ondan vahy olunanın tamamı ilimleri kaplayan; ilk levha olması ve vahy olunan şeyi açıklayan ve kitap'ta: Fark edici Akıl olması da uygundur. ***"Habib'im, fark edici akıl kitabından sana vahy olunan şeyi oku."*** demektir. Her iki değerlendirme üzere, Hakk'ın, tevhid, adalet ve çeşitli dinin asılları olan "sözlerini değiştirecek yoktur." Allah'tan başka eğilim gösterilebilecek bir kimseyi bulamazsın. Çünkü bunun vücudu geri durucudur**...**

Ayet: 28. Benliğini, sabah-akşam yüzünü isteyerek rablerine yalvaranlarla beraber tut.
Akşam sabah, devamlı olarak Rablerini isteyenler. Ve başkalığa olan nispetlerden soyunmuş fakirlerden olan ve Allah'ın dışında görünen hiçbir şeyi istemeyen, dünya ve ahiret ihtiyaçları, ef'al ve sıfat ile duruşları olmayan tevhid ehilleriyle sabret. Bu ayet, Allah ve Allah ehli ile sabredip, başkalığa yüz vermemeyi emreder.

Bu sabır; dosdoğruluk ve dikkatlilik açısından ancak Allah ile olur. Rablerinin yüzünü istemelerinden maksat; sadece Allah'ın zatını dilemiş olmalarıdır. Yani, Allah'ın yüzünü=zatını istemiş olurlar yokluk sabahında=Zatın görünmesi ve beka zamanında Zatın kendileri ile örtünmesi vaktinde başkalık ile ondan perdelenmiş olmazlar. **İmdi:** O tevhid ehli fakirler ile sabretmek, ancak Allah ile sabretmektir. Ve böyle bir sabrın uzağında bulunmak, o fakirlerden gözünü ayırmaktır. İşte başkalığa yüz vermek budur**...**

Ayet: 29. Biz, zalimler için öyle bir ateş hazırladık ki, çadırı/duvarı/dumanı onları çepeçevre kuşatmıştır. Eğer yardım dileseler, erimiş maden gibi yüzleri pişiren bir su ile yardımlarına koşulur.

"Şirk"(Allah'a ortak koşma) suçunun işlenmesi; en büyük zulüm olduğu yönüyle biz, Hak'tan perdeli olan müşriklere (Allah'a ortak koşanlara) son derece büyük olan bir ateş hazırladık. Ki, o ateşin, madde ile ilgili kişileri kaplamış olan unsur (bir araya gelebilen cisimleri meydana getiren basit cisimlerin her biri) ile ilgili huylar ve madde ve çeşitlilik ile ilgili suretler gibi, varlıklar olan perdeler onları kuşatmıştır. Ve eğer bunlar o ateşten kurtulmak için yağmur istemiş olsalar, onlara irin gibi pis kokulu akıntı suyu, yani o ateş ehlinin, bulaşık pis sularını veya yakıcı sıkıntı ve keder sularını yağdırılır**...**

Ayet: 30. İman edip barışa yönelik ameller sergileyenlere gelince, kuşkusuz ki biz, güzel iş yapanların ödülünü yitirmeyeceğiz.

Allah'a ortak koşanların karşısında olmaları dolayısıyla, Zat ile ilgili tevhid ile iman eden ve dosdoğruluk makamında kendisi için yapılması istenilen iyi işleri işleyen kişilerin hak etmiş oldukları karşılıklarını yitirmiş olmayız. Ödül için derece ve rütbenin yüksek olanını hak etmiş olmak, ilim ile değil ancak iyi işler ile meydana gelmiş olacağına kanıt getirmiş olmak bu ayette, görünür ile ilgili, geleceğin iç yüzünü belirtmiş olmak için bu anlatım kullanılmıştır. Ve sonraki ayette, **18/31. Bunlar için, altlarından ırmaklar akan And cennetleri vardır. Orada altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyip koltuklar üzerine kurulacaklar. O ne güzel karşılık, o ne güzel dayanak!** Buyrulmuştur. İşte bunlar için üç cennetten de altında nehirler akan **"And"** cennetleri vardır. O cennetlerden birlik ayniliği tecellileri ile ilgili mânâlarından ve zat ile ilgili hakikatlerinden süsler çeşitliliği ile süslenirler. Çünkü bu süslerin altından olanları zat ile ilgili tecelliler ve ayni değerde olanlardır. Bir başka ayette, **"Gümüş bilezikler takınmışlardır."** Yani, gümüş bileziklerle süslendirilir. Buyrulduğu gibi: Nur ile ilgili zevklenmelerdir. Ve **"Sündüs ve İstibrak"** (sırma tellerle süslendirilmiş ve kabartma desenli kalın ipek kumaş.) tan yeşil elbiseler giyerler, çok hoş ve güzel parlaklığı ve sevinci gerektiren, güzel, sevinçli hallerle zevklenmiş olurlar. Oluşlar ve bağışlar, yumuşaklık, incelik atlasından, ahlâk ve kazancın kalın kadifesinden elbiseler giyerler. Allah'ın sıfatları ile sıfatlandırılmış olmalarından ve sıfatın Zat ile olması, onların sıfat ve ef'al cennetlerinde dayanmış oldukları isimden ibaret bulunduğundan onlar o cennetlerde işlerinin başlangıcı olan İlâh ile ilgili isimler koltuklarına dayananlardır. Ne güzel bir sevap ve ne güzel bir konak yeri ve oturulacak yerdir**...**

Ayet: 47. Gün olur, dağları yürütürüz. Yeryüzünü çırılçıplak görürsün. İnsanları huzurumuzda toplamış, içlerinden hiçbirini hesap dışı bırakmamışızdır.

Ve biz, aza (organ) dağlarını çürütmekle, savurup dağılmış toz haline getirdiğimiz gün beden yerinin de görünür dümdüz ve her tarafı bir olan, evvelce olduğu gibi suret ve birkaç şeyin bir arada olmadığı katıksız toprak olduğunu görürsün. Ve biz, insanların her birisini veya insan ile ilgili kuvvetleri toplarız. Onlardan hiçbir kimseyi hesabı görülmüş olmadan bırakmayız. Ve sonraki ayette, **18/48. Hepsi saflar halinde Rabbine arz edilmiştir. Yemin olsun, sizi ilk kez yarattığımız gibi yine bize geldiniz. Ama siz, sizin için hesabın görüleceği bir zaman belirlemeyeceğimizi sanmıştınız.** Buyrulmuştur. Gönderilme zamanında duracak olduklarında herkes derecesinde bazısı bazısından perdeli olmamış olarak düzenlenmiş, hizmetçi yapılmış oldukları halde, senin Rabbine sunulmuş olunurlar. O gün onlara, "Sizi evvelki yaratılışta yaratmış olduğumuz gibi yalnız olarak, çıplak, yalın ayak, sünnetsiz, başı açık olarak bize geldiniz." Deriz. Belki siz, gönderilmeyi inkâr etmenizle, peygamberlerin dilleriyle sözleşmiş olduğunuz gönderilme ve dağıtılmanın, verilmiş olan sözün tutulması ve gereğinin yapılması için bir vakit belirlemiş olmayacağımızı zannetmiştiniz. Ve bir sonraki ayette, **18/49. Kitap ortaya konulmuştur. Günahkârların, onun içindekilerden korkup ürpererek şöyle dediklerini görürsün: "Vay başımıza! Ne biçim kitap bu! Ne küçük bırakmış ne büyük. Hepsini sayıp dökmüş!" Yapıp ettiklerini hazır bulmuşlardır. Rabbin hiç kimseye zulmetmiyor.** Buyrulmuştur. Benliklerindeki kökleşmiş işlerin şekillerine uygun olan kalıp kitabı ortaya konulmuştur. O kitap sebebiyle, unutmuş oldukları şeylerden haberdar olduklarında; günahkârların kitapta olan şeyden korkmuş olduklarını görüyorsun. Bozuk anlayışları, kötü işleri sebebiyle içine düştükleri perişanlığı davet etmiş oluyorlar. Yaptıkları iş, ister küçük isterse büyük olsun, bütün ümitler ve hareketlerinin

eserleri kendilerinde kalıcıdır. Böylece felekler ile ilgili ruhlarda da ele geçirilmiş ve ikinci meydana gelişte kurtuluş imkânı olmadan, kendilerine ayrıntılı olarak görünür olduğundan; "Nasıl iştir ve bu kitap nasıl kitaptır ki ne bir küçük ne de bir büyük bırakmayıp, hepsini tutup bir, bir saymıştır?" Derler. Yani onlar, yapmış olduklarını hazır bulurlar ve "Rabbin hiç kimseye zulmetmez." Sözünün mânâsı da budur. Ve daha sonraki ayette, **18/50. Hani biz meleklere, "Âdem'e secde edin."demiştik de İblis dışında hepsi secde etmişti. İblis, cinlerdendi. Kendi Rabbinin emrine ters düştü.** Buyrulmuştur. Meleklerin secde etmesinin ve İblis'in secdeden kaçınmasının mânâsı önceden işlenmiştir. **"İblis cinlerdendi."** Sözü yeniden başlama olarak konulan bir sözdür. Sanki bir söyleyen: "İblis neden secde etmedi?" dedi de cevabında: "İblis, cinden, yani, cisimler ile gizlenmiş bedene ait kuvvetlerden idi. Bu sebepten, yani madde ve ilaveleri ile örtünmüş olduğundan, Rabbinin emri sebebiyle bozukluğu meydana çıktı ve emri uygulayanların dışında kaldı**...**

Ayet: 60. Bir zaman Mûsa, genç dostuna şöyle demişti: "İki denizin birleştiği yere kadar hiç durmadan yürüyeceğim yahut da seneler ve seneler harcayacağım."
Bu ayetin görünürlüğü, hikâyelerde anıldığı ve açıklanmış olduğu gibidir. Ve mucizelerin inkâr edilmesine yol yoktur. Fakat iç yüzü şudur ki: Bedene ilgisi olma vaktinde **"Kalp"** Mûsa' sı, **"Benlik"** yiğit'ine "Ben, yürümekten ayrılmam veya daima yürürüm. Ta ki iki âlemim, yani; tatlı ve acı olan **"Ruh ve Cisim"** âlemlerinin insan ile ilgili surette ve kalp makamında iki şeyin karıştığı yere erişinceye kadar ben yürümekten asla vazgeçecek değilim. Veya çok uzun seneler yol almış olurum." Dediğini hatırlamış ol. Ve sonraki ayette, **18/61. Bu ikisi, iki denizin birleştiği yere vardıklarında, balıklarını unuttular. Bunun üzerine balık da denizde bir deliğe doğru yola koyuldu.** Buyrulmuştur. Yani, ne zaman ki, huzurdaki topluluk suretinde âlemlerin topluluğuna ermiş olduklarında balıklarını unuttular. O balık şahıs (belirten) ile değil, cins ile Zinnun (Yunus) aleyhisselâmı yutan balıktır. Çünkü dışarıda olan bu surete ulaştıklarında, ilk gıdaları, yolculuğa çıkmadan önce yolluk (yolda yenilecek gıda) almak için emir aldıklarında gıda olarak bu balıktan almış oldular. Unutulan balık, beden denizinde öncesinde olduğu gibi diri olarak geniş bir yol tuttu. Ki, balığın, deniz üzerindeki yolu fazlasıyla açılmış olarak kalmış ve denizin kapanmamış durunda olduğu rivayet edilmiştir**...**

Ayet: 62. Orayı geçtiklerinde Mûsa, genç arkadaşına dedi ki: "Hadi, getir şu sabah yemeğimizi. Vallahi bu yolculuğumuz yüzünden epey çektik."
Ne zaman ki, yiyecekleri olan balığın ayrılmış olduğu yeri geçtiler ve Mûsa' ya açlık ve yorgunluk bırakılmış olundu. Hal-bu-ki hikâye edildiğine göre, bundan evvelki yolculukta Mûsa' ya yorgunluk ve açlık gelmemişti. Mûsa acıkınca, o vakit balığı ve ondan gıdalaşmayı hatırlayıp, arkadaşından balık olan gıdayı istedi. Mûsa' nın bu hâli bundan evvel rahimdeki (esirgeyende olma) hâline nispetle, gündüz olması dolayısıyla, "Bizim kuşluk yiyeceğimizi getir. Gerçekten de bu yolculuğumuzdan yorulduk, sıkıntıya düştük." Dedi ki o da doğma yorgunluğu ve eziyet çekilmesidir**...**

Ayet: 63. Genç adam dedi: "Bak sen şu işe, hani kayaya sığınmıştık ya, işte o sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana unutturan, şeytandan başkası değildi. Balık, denizin içinde acayip bir biçimde yolunu tuttu."
Genç adam (Yûşâ aleyhisselâm): "Gördün mü bana kendinden geçme hâli ne yaptı, bu nasıl hâl ki bende kabahat oldu? Biz, süt emmek için göğse yaslandığımız vakit; rahimden gönlü tok, yani bir şey beklemeyen olmamız dolayısıyla; ben, balığın gitmiş olduğunu sana söylemeyi unuttum. Ve onu sana hatırlatmamı ancak şeytan unutturdu."dedi. Çünkü balığın denize gittiği vakit **"Kalp"** Mûsa' sı uykuda ve **"Benlik"** genci uyanık idi. Genç adamın hâli, sanki bir şeyi unutmuş gibi yapıp da kötü niyetle terk etmek hâli olduğundan, Âdem aleyhisselâma yasaklanmış olan ağacı süslemiş olan kuruntu şeytanı, benlik Yûşâ' sının Kalp Mûsâ' sına balığı hatırlatmasını unutturdu. Balık, denizde şaşılacak şekilde bir yol tutmuştu. Ve sonraki ayette, **18/64. Mûsa: "Arayıp durduğumuz işte o idi."dedi. Bunun üzerine kendi izlerini sürerek gerisingeri döndüler.** Buyrulmuştur. Yani, balığın denize atlayıp kurtulmuş olması, yaratılışında olduğu yolu tutmasıdır. Çünkü Mûsa' dan daha âlim bir zatın bulunacağı konusunda, Mûsa' ya vaat olunan iki denizin bir araya getirildiği yer oradadır. Çünkü temiz akla uymuş olmakla olgunluğa yükselmek ancak bu makam ile olur. Olgunluğa yükselmek de; iniş zamanındaki eserlerine uymuş olma ile Allah'ın özel kullarından, fazlasıyla lütuf ve rahmetle uzmanlaşmış olan temiz akılı bulmak için, kendi izlerine döndüler**...**

Ayet: 65. Orada, kullarımızdan öyle bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, lütfumuzdan bir ilim öğretmiştik.

Özel seçkin kullarımızdan olup, boşlukta yer dolduran cisimlerden soyunmuş ve yönlerden temizlenmiş, yakınlık ve yanında olma eserleri olan katıksız nurlar sebebiyle, kendisine mânâ ile ilgili olgunluğu vermiş ve insan ile ilgili öğretim vasıtası olmadan temiz marifetler ve bütünlük hakikatleri ile ilgili ledün ilmini öğretmiş olduğumuz bir kul buldular. Ve sonraki ayette, **18/66. Mûsa ona dedi ki: "Sana öğretilenden bana da bir olgunluk/bir bilgi öğretmen şartıyla sana tâbi olayım mı?"** buyrulmuştur. Bu söz; sülûk ve olgunluğa ilerleme kararlılığın görünmesidir. O kul: "Sen soyunma olan yokluğun ve beden ile beden perdeleri ile örtünmüş olman dolayısıyla gizliliğe ait işlere ve mânâ ile ilgili hakikatler hakkında haberli olmadığından benim arkadaşlığıma sabretmeğe güç yetiremezsin." dedi. Ve daha sonraki ayetin, **18/68. "Havsalanın almadığı bir şeye nasıl dayanacaksın?"** öncesinde buyrulmuş olan ayet sözünün mânâsı da budur. Ve anılmış olan bu ayetlerden sonraki ayette, **18/69. Mûsa dedi ki: "İnşallah beni sabırlı bulacaksın; hiçbir işte sana karşı gelmeyeceğim."** Yani, Mûsa: "Kabiliyetimin kuvveti ve istekli olmamda kararlı olmam yönüyle inşallah beni sabredici bulursun. Ve berraklığım ve doğru kararlılığım ile sana yönelmiş ve emrini kabul ettiğimden, senin emrine karşı gelen olmam." dedi. Bu sözleşmelerin tamamı hâl dili ile yapılmıştır. Ve daha sonraki ayette, **18/70. Dedi: "Bak, eğer bana uyarsan, ben sana kendisinden bahis açıncaya değin hiçbir şey hakkında bana soru sorma!"** buyrulmuştur. İki denizin bir arada olduğu yerde bulmuş oldukları kulumuz, Mûsa' ya: "Eğer olgunluk yolunda bana uyacak olursan işler ve ahlâk gereği sakınmalar ve mücadeleler ile yol almada bana uymuş olman ve uygunluk göstermen gereklidir. Ve hakikatler ve mânâları isteyen olmamalısın. Ta ki vakti gelince, ben sana o ilimden haber veririm. Ve kalp ile ilgili uygulamaları ve kalıp ile ilgili soyunmuşlukta olduğun zaman, sana gizlilik ile ilgili hakikatleri haber veririm." dedi**...**

Ayet: 71. İkisi birlikte yola koyuldular. Bir süre sonra gemiye bindiklerinde, tuttu gemiyi deliverdi. Mûsa dedi: "İçindekileri boğmak için mi deldin onu? Vallahi korkunç bir iş yaptın!"

O kulumuz ile sözleşmeleri üzerine ikisi beraberce yola koyuldular. Ta ki **"Seyr-i İllâllah"** (Allah'a yolculuk) için **"Heyula"** yani, her şeyin maddesi, içyüzü, aslı, bir maddenin hayali, yani düşüncede tasarlanıp hükmedilen şekle göre: Cisim ile ilgili görüntünün yeri olan ilk cevher (maya, öz). Hikmet gereği konuşanlara göre: Eşyanın hakikatidir. Tasavvuf ehline göre: Ruh ile ilgili **"Ruh-i azam"** (büyük ruh), cisim ile ilgili bütünlük huyları demek olan; heyula denizinde temiz âlemle ilgili kulluğa uygun sakınma sınırına erişmiş beden gemisine binmiş oldukları vakit, o seçkin kulumuz; sakınma ve yemek azaltılması ile gemiyi hasarlı hale getirdi. Yani, hükümlerini zayıflattı, düzenine eksiklik ve bozukluk getirdi. Bu akıl almaz uygulamayı gören Mûsa: "İçindeki hayvan ve bitki ile ilgili kuvvetleri heyula denizinde batırıp yok etmek için mi gemiyi hasarlı hale getirdin? Sen bu hareketin ile çok kötü bir iş yaptın." Bu sesleniş, yani yapılan işi inkâr etmesi; benliğin kendilik haliyle görünmesinden ve kalbin de benliğe eğilim göstermesinden ve perhiz etmede hoşnutluğundan mahrum olmaktan şikâyet etme ve haklar ile kanaat etmemekten başka bir şey değildir. Ve sonraki ayette, **18/72. Dedi: "Ben söylemedim mi, sen benimle beraberliğe asla dayanamazsın!"**buyrulmuştur. Kulumuzun söylediği bu söz; Hakk'a yol almada bundan daha kararlı ve kuvvetli olmasının gerekli olduğuna ruh ile ilgili uyarma ve temiz bir kışkırtma, harekete geçirmedir. Ve bir sonraki ayette, **18/73. Mûsa dedi: "Unuttuğum için beni azarlama; bu yaptığımdan dolayı da bana zorluk çıkarma."** Yani, Mûsa: "Beni unutmuş olmam sebebiyle azarlama ve senden ayrılmaya mecbur edecek bir küçüklükle istediğim şeyden perdelemiş olma." dedi. Bu söz, **"Nefs-i levvame"** (kendini kınayan, pişmanlık duyan benlik) makamında özür dilemektir**...**

Ayet: 74. Yine yola koyuldular. Bir süre sonra bir oğlana rast geldiler; tuttu onu öldürdü. Mûsa dedi: "Tertemiz bir insanı, bir cana karşılık olmaksızın öldürdün ha!? Vallahi çok kötü bir iş yaptın."

Gemiden karaya çıkıp bir müddet yol aldıktan sonra o kul, henüz küçük olan bir oğlan çocuğunu boğup öldürdü. Bu olay ile anlatılmak istenmiştir ki, **"Nefs-i emmare"** (emredici benlik) hali kalbi perdeleyen ve kötü işlerin yapılmasını benliğe emredendir. Onun öldürülmesi: henüz zayıf olan kızgınlık, aşırılık ve diğer olumsuz hallerinin ortadan kaldırılması, yani pasifliğe itip işlemez hale getirme iledir. "Çok temiz bir kişiliği niçin öldürdün?" demesi, kalbin o kişiliğe acıması dolayısı ile yapmış olduğu bir itirazdır. Ve sonraki ayette, **18/75. Dedi: " Ben sana söylemedim mi, sen benimle beraberliğe asla dayanamazsın."** buyrulmuştur. O kulun söylediği bu söz: Ruh ile ilgili bir hatırlatma ifadesidir. Ve daha sonraki ayette, **18/76. Mûsa dedi ki: "Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam artık bana arkadaşlık etme. Vallahi, öyle bir durumda benden ayrılmakta mazur sayılacaksın."** Buyrulmuştur. Kabul edilmiş olan bu özür dilemede Mûsa : "Son derece samimiyim" dedi. Bu söz de özür dileme ve suçu itiraf ve kabul etme vardır. Bunların tamamı, kendini kınama ve pişmanlık (levvame) olduğu zamanda, benliğin renklenmesidir**...**

Ayet: 77 - 78. Yine yola koyuldular. Biraz sonra bir kente geldiler. Kent halkından yemek istediler, ama onlar bu ikisini konuk etmekten çekindiler. Orada, yıkılmayı bekleyen bir duvara rastladılar; genç adam tuttu onu onardı. Mûsa: "İsteseydin buna karşılık bir ücret elbette alırdın." dedi. - Dedi ki: "İşte bu, seninle benim aramın ayrılmasıdır. Şimdi sana tahammül edemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim."

Mûsa ve öğreticisi olan genç adam ile varmış oldukları kent halkı beden ile ilgili kuvvetlerdir.

Onlardan yiyecek istemeleri: Bedene ait kuvvetlerden ruh ile ilgili gıdayı istemektir. Yani, ufak-tefek kavrayışlardan bütünlük ile ilgili mânâları koparıp alması gibi, onlar vasıtasıyla ruh ile ilgili gıdayı istemektir. Her ne kadar bundan evvel bedene ait kuvvetler, Mûsa ile kulumuzu doyuruyor iseler de, bu defa, ziyafet vermekten çekinmişlerdir. Çünkü o sırada gıdaları olan **"Riyazat"** ile oğlanın öldürülmesinden ve geminin delinmesinden evvel olduğu gibi, ayaklarının altında olmayıp, üstlerinde olan temizlik ile ilgili nurlar, celal ve cemal ile ilgili tecelliler ve İlâh ile ilgili marifetler ve gizliliğe ait mânâlardan olmuştu. Bedene ait kuvvetler ve geçici istekler ise; iş bu gıdaya yardım edici olmayıp, buna engel oluculardır. Ve belki Mûsa ailesine; **"Siz durunuz"** dediği gibi temizlik ile ilgili nurlar ve gizlilik ile ilgili mânâlar tecellileri, ancak duyguların duruculuğundan ve uykusundan sonra hazırlanır. Bir yana eğilip yıkılmakta olan duvar: **"Nefs-i mutmaine"** (tatmin olmuş benliktir) bu benliğin duvar ile ifade edilmesi, Nefs-i mutmaine; Nefs-i emmarenin perhiz ile öldürülmeye çalışılması ve ölmesinden sonra sonradan meydana gelen olduğundan, benliği ve isteği ile hareket edici değil, cansız taş gibi olmuştur. Ve zayıflığının şiddetinden yok oluşa yaklaşma halinden dolayı **"Yıkılmağa yüz tutmuş"** sözüyle tarif edilmiştir.

O duvarın doğrultulması: Konuşma kuvveti nuru ile yaratılış olgunluğu ve güzel faziletler ile hareket ederek; utanılacak işler makamında faziletler durucu oluncaya kadar onu doğrultmuş olmaktır.

Mûsa' nın, "İsteseydik ücret alırdık." demesi: Benliğin telvini (renklenmesi) değil, kalbin telvinidir ki, o da; riyazatı kullanma ve fazileti kazanmak ile karşılık istemiş olmaktır. İşte bu sebepten dolayı kulumuz: **"İşte bu, seninle benim aramın ayrılmasıdır."** Sözüyle Mûsa' ya cevap verdi. Yani: İşte benim makamımla, senin makamının ayrılma ve uzaklaşma ve benim halim ile senin halin arasında olan fark görüldüğü gibidir. Çünkü riyazat (sakınma, el çekme) ile benliğin yapılanması ve övülmüş ahlâk ile ahlaklaşmak, ücret ve mükâfatlandırma ümidiyle olmayacaktır. Ve eğer o ümitler ile duracak olursa; o kişide faziletler ve olgunlukların meydana gelmesi olamaz. Çünkü fazilet; niyet edilmiş işlerden bir amaç için olmadan sadece **"Zat"** için sahibinden açığa çıkmış olmak değeriyle İlâh ile ilgili Ahlâk ile ahlaklaşmaktır. Bir amaç olan işler; fazilet değil, örtünme ve rezilliktir. Hal şu ki niyet edilmiş, istenilmiş olan şey, örtünün atılması ve benlik hali perdesinin açılması ve gizlilik ile ilgili mânâları kabul etmek belki İlâh'a ait sıfat ile sıfatlandırılma ve belki Allah'ta yok olmuş olduktan sonra, Allah ile hakikat olarak meydana çıkmış olmak için **"Nur"** âlemine çıkmaktır. Senin zannettiğin gibi istenilmesi gereken; sevap değildir. **"Şimdi sana tahammül edemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim."** Yani, "Benlik, emin olma, birine güvenme ve kuvvetin karar kılmış olduğu vakit, sana söyleyinceye kadar, yaptıklarım hakkında soru sormanı yasaklamış olduğum gizliliğin kabul edilmesi ve mânâlarının kabul edilebilir olması senin için mümkün hale gelmesi içindir. Marifetler ve mânâlarının kabul edilmesine kabiliyetli olduğun vakit akıl almaz olan bu işlerin iç yüzünü sana açıklamış olacağım." dedi**...**

Ayet: 79. "Gemiden başlayayım: O gemi, denizde işçilik yapan bir grup yoksulundu. Ben onu kusurlu hale getirmek istedim. Çünkü biraz ötelerinde bir kral vardı; tüm gemilere zorla el koyuyordu."

Mûsa' ya ledün ilmini öğretecek olan zat: "Yapmış olduklarımın iç yüzünü anlatmaya gemi olayı ile başlayayım.

"Delmiş olduğum gemi": "Heyula" (bütün cisimlerin ilk maddesi olarak sayılan madde) denizindeki yoksul kişilere aittir. Yani insanın beş dış duyguları ve bitkisel ruh (insanın beden gelişimi) ile ilgili doğal kuvvetlerden ibaret bulunan beden ile ilgili kuvvetlere ait idi. Bu kuvvetlere yoksul denilmesinin sebebi şudur. Ki beden ile ilgili toprak gerekliliğinden ve durgunluklarının devamlılığı ve sülukta, yani Hak yoluna olacak girişte kalbe yapılan engelleme ve diğer hayvanlık ile ilgili kuvvetlerin istilası tesiriyle zayıf düşmüş olduklarındandır. Bu yoksulların beşi karada ve beşi de denizde çalışan on kardeş oldukları hikâye edilmiştir ki bu kardeşlerle; insanda bulunan beş dış ve beş iç duygulara işaret edilmiştir. Önlerinde tuzak kurmuş olarak bekleyen **"Nefs-i emmare"** padişahının, yoksul kardeşlerinin gemisini almaması ve onlara kızgınlık ile herhangi bir kötülük yapmaması için o gemiyi hasarlı hale getirmek istedim. Çünkü önlerinde olan istila kuvvetlerinin başı olan ve her şeyi kendi arzuları doğrultusunda kullanmak için her sağlam gemiye el koyan Nefs-i emmare padişahı var idi" dedi**...**

Ayet: 80. "Oğlan çocuğa gelince: Onun anası-babası inanmış kişilerdi. Çocuğun onları azgınlık ve inkâra sürüklemesinden korktuk."
"Öldürmüş olduğum çocuk": Öldürmüş olduğum oğlanın cisim ile ilgili huylar ve ruhtan ibaret olan anne ve babası. Ki, Allah'a boyun eğme ve alınan emre göre davranma mesleğinde ve Allah'ın emirleri doğrultusunda gerekeni yapma ve kendilerinden, Allah'ın irade ettiği şeyi kabul ve anlamış olmaları ile tevhidi kabul edip açık edici idiler. Bunun üzerine, ruhun şühudu zamanında, enâniyet (bencillik) ile görünmüş olması sebebiyle; anne ve babası üzerine azgınlık etmesinden ve asi olup bir kötülük yapmakla anne ve babasını gizlemiş olmasından.
Başka mânâ: Gerçeği örtme ile kâfirlik ederek işlerini ve dinlerini bozmak ve Allah'a olan kulluklarını ortadan kaldırmış olmasından korktuk."dedi. Ve sonraki ayette, **18/81. "Diledik ki, Rableri onlara o çocuktan daha üstün, merhametçe daha gelişmişini versin."** buyrulmuştur. Seçkin kul sözlerine devam ile: "Nitekim Rableri, oğlanı; temizlik ve katkısızlık yönünden daha hayırlı olan ruh ve bedene daha merhametli, daha şefkatli ve daha faydalı olan **"Nefs-i mutmaine"** ye dönüştürmüş oldu. Anne ve Babadan amaçlanan: Baba ve dede olması da uygun olur. O vakit bunların, kalp ve ruh olduğu dolaylı olarak anlatılmış olur. Ruh ve Kalbe daha uygun ve daha korunaklı olur."dedi**...**

Ayet: 82. "Ve duvar. Duvar, o kentte yaşayan iki yetim oğlanındı. Altında, oğlanlara ait bir define vardı. Oğlanların babası da barışsever bir kimse olarak yaşamıştı. Rabbin istedi ki, o çocuklar erginliklerine ulaşsınlar da Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarsınlar."
"Doğrultmuş olduğum duvar" : Bu duvarın sahibi beden kasabasında bulunan iki yetim oğlandır. Yani, benliğin istilâsı ile olgunluğun açığa çıkmasından evvel ölmüş. Veya öldürülmüş olan kalp'ten veya beden ile ilgili perdelerle örtülmeleri dolayısıyla, hakiki babaları olan **"Ruh-ul-Kuds"** (temiz ruh) tan kesilmiş iki oğlan. Bu kesilme sebebiyle yetim kalan **"Görüş ile ilgili akıl kuvveti"** ve **" İşler ile ilgili akıl kuvveti"** olarak tarif edilen iki oğlan sözü edilen duvarın sahipleridirler. Ve o duvarın altında o yetimlerin hazinesi vardı. Yani, **"Kalp"** makamında; ancak bu iki kuvvet ile açığa çıkabilecek **"Marifet"** hazinesi vardı. Çünkü ermişlik hâli olan olgunluk vaktinde, eksiksiz bütünlük ve ufak-tefek şeylerin kalpte işlerlik halinde toplanmış olması gerekmiştir. Ve o hazinenin de o vakit çıkarılması mümkündür."diyerek sözlerini tamamlamıştır. Kur'an tefsiri yazan bazı zahir ehli; sözü edilen hazinenin; üzerine ilim yazılmış sahifeler olduğunu söylemişlerdir. Gerek "Kalp" gerek "Ruh-ul-Kudüs" olsun, her iki tevile üzere babaları; doğruluk sahibi bir zat idi. Bazıları, büyük babaları olup, yüce Allah, yetimleri onun için korumuş oldu demişlerdir ki, bu açıklama üzere, ancak Ruh-ul-Kudüs olur**...**

Ayet: 83. Sana Zülkarneyn' den de sorarlar. De ki: "Size ondan bir hatıra okuyacağım."
Zülkarneyn' in hikâyesi meşhurdur. Zülkarneyn' in zamanı **"Asr-ı saâdet"** (Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz zamanı) e yakındır. Ve kendisi Rumi (Rum ülkesinden, Anadolulu) idi. Bu ayeti enfüs'e, yani kişi özelliğine olan uygulanmasına gelince: Bu vücutta **"Zülkarneyn"** vücudun iki boynuzuna, yani, doğu ve batısına sahip olan**"Kalp"**tir. Ve sonraki iki ayette, **18/ 84. Biz onun için yeryüzünde güç ve saltanat hazırladık ve ona her şeyden bir sebep verdik.** Buyrulmuştur. Kalp olan Zülkarneyn' i tasarruf (kullanıcılık) ve bütünlük ile ilgili mânâları ve hazine mallarını toplamaya, doğu ve batıdan dilediği yöne gidebilmek üzere biz, kalbi beden ile ilgili yerde güç ve kullanıcılık (tasarruf) sahibi yaptık. Ve dilediği kemâlâttan (olgunluktan) herhangi bir olgunluğa ulaşmış olması için, kavuşmasına sebep olan yolu kendisine verdik. Ve bir sonraki ayette, **18/85. O da bir sebebi izledi.** Buyrulmuştur. Bunun üzerine, aşağı âleme yönelme ve bedene ilgi gösterme ile bir yola girdi. Ve daha sonraki ayette, **18/86. Nihayet, güneşin battığı yere varınca onu kara balçıklı bir gözede batar buldu. Onun yanında bir de kavim buldu. Dedik ki: "Ey Zülkarneyn, ya bunlara azap edersin ya da haklarında güzel bir tavrı esas alırsın."** Buyrulmuştur. Kendisini korumuş olarak, **"Ruh"** güneşinin batmış olduğu yere erişmiş olduğunda, yani güneşin battığı yere gelince, Ruh güneşinin çamurla karışık bir kaynak suyunda yani İnsan suresinde, **76/2. Karışım olan bir spermden yarattık.** Buyurduğu yönüyle; karanlık cisimlerden birbiriyle uyuşan bedene ait maddelerden ibaret bulunan çamur ile karışık bir suda batmakta olduğunu gördü. Ve o çukurun yanında beden ve benlik ile ilgili kuvvetler ve Ruh'a ait kuvvetler topluluğunu buldu. Ve ayette ifade edildiği gibi Zülkarneyn' e dilediği gibi hareket etme yetkisi verildi. "Ey Zülkarneyn! Dilersen kahr ve uzaklaştırma ve el çektirme ile bunlara azap edersin, dilersen doğrultma, değişiklik hoşnutluklarını yerine getirme ile onlara iyilik edersin." Ve Zülkarneyn daha sonraki ayette ifade edildiği üzere, **18/87. Dedi: "Zulmedene azap edeceğiz; sonra Rabbine döndürülecek, O da onu görülmedik bir azaba çeker."** Yani, Zülkarneyn onlara dedi ki: "Aşırılık, kızgınlık, kuruntu ve hayale, hatıra getirme gibi tek olanlar ve uyumsuzluk ve boyun eğdirme sebebiyle zulüm edenlere biz, arzularından el çektirme ile azap edeceğiz. Sonra **"Küçük kıyamet"**te

Rabbine geri çevrilmiş olunarak, benim azabımdan daha şiddetli, gerçekliği inkâr edilmiş bir azap ile Rabbi de ona azap edecektir.” Ve daha sonraki ayette, **18/88. "İman edip barışa yönelik iş yapana gelince, onun için ödül olarak en güzeli var. Ve ona, buyruğumuzdan, kolay olanı söyleyeceğiz."** buyrulmuştur. Yani, akıl ile araştırılıp bulunan, düşünce ve görünürde olan duyular gibi ilim ve marifet ile iman eden ve boyun eğen, ibadetler ve faziletler kazancında çalışma ile doğru işleri işleyen kişi için sıfat cenneti ve nurlarının tecellilerinden, ilimlerinin nehirlerinden güzellikler vardır. Ve faziletli görüşmelerin meydana gelmesi sebebiyle ona kolay gelen söz söyleyeceğiz**...**

Ayet: 89. Sonra bir sebebi daha izledi.

Zülkarneyn daha sonra bir başka yola gitti. Çok temiz olma ve soyunmuşluk ile Allah'a süluk (yol alma) ve yükselme yolunu tuttu. Ve sonraki ayette, **18/90. Bir süre sonra, güneşin doğduğu yere varınca onu, güneşe karşı kendilerine bir siper yapmadığımız bir topluluğun üzerine doğar buldu.** Buyrulmuştur. Yani, Zülkarneyn, kendini koruyan kişi olarak **"Ruh"** güneşinin doğmuş olduğu yere erişmiş olduğunda Ruh güneşini; akıllı kişiler, düşünce, öngörü ve temiz kuvvetlerden ibaret bulunan bir toplum üzerine doğar halde buldu. Bu kuvvetlerin, Ruh nuru ile aydınlanmalarından ve bütünlük mânâlarını kavramış olmalarından dolayı, kendilerine Ruh güneşinin önünde bir örtünmüşlük meydana getirmediğimizi de görmüş oldu. Ve bir sonraki ayette, **18/91. İşte böyle! Biz onun yanında olan her şeyi bilgimizle kuşatmıştık.** Buyrulmuştur. Zülkarneyn konusu böylece tarif etmekte olduğumuz gibidir. Onda olan ilimler ve marifetler, olgunluk ve faziletleri biz, ilim yönünden kuşatmışızdır. Bunun mânâsı; kalbin âlemleri içine alan bir huzur olması dolayısıyla, bizim dışımızda görünenler, kalbi kuşatamadı. Bundan dolayı Allah'tan başkası, kalbin mazhar olduğu bilgilerini kavrayabilecek bir varlık yoktur. Bu sebepten kalbe **"Arşullah"** (Allah'ın arş'ı) ismi konulmuştur**...**

Ayet: 92. Sonra yine bir sebebi izledi.

Sonra Zülkarneyn **"Seyr-i fillah"** (Allah'ta yokluk ile yolculuk) ile bir yol tuttu. Ve sonraki ayette, **18/93. Nihayet, iki set arasına ulaştı. Setler arasında öyle bir topluluk buldu ki neredeyse söz anlamıyorlardı.** Buyrulmuştur. Kendisini korumuş olarak iki âlem arasına erişmiş olduğunda, işte kalbin mertebesi ve iki dağın yüksek noktaları arasındaki asıl ile ilgili makamı budur. Doğu ve batıda olan yolculuğu ise, iniş ve çıkış ile ilgili yolculuktur. Orada beden ile ilgili doğal kuvvetler ve dış duygular toplumunu buldu. O topluluk, mânâları kavrayan ve söyleyen olmadıklarından, söz, nasihatten bir şey anlayamıyorlardı. Ve bir sonraki ayette ifade edildiği üzere,**18/ 94. Dediler: "Ey Zülkarneyn, Ye'cûc ve Me'cûc bu yerde bozgunculuk yapıyorlar. Onlarla bizim aramızda bir set yapman şartıyla sana vergi verelim mi?"** Onlar hâl dili ile gerçekten de içten gelen bir duyguyu harekete geçirici haller üzeredirler. Ve kuruntular ile ilgili akla gelen kötü düşünceler ile. Ve şeytan ile ilgili kışkırtma ve yerinden sökme ile ilgili hayalleri ile düzene ters gelen, rezaletler ile. Ve aşırılığa kışkırtma, düzenin kurallarına uymamayı ve fayda ile ilgili kanunları ve hikmetler ile ilgili kurallarının perişan edilmesini gerektiren iş ve niyetlere özendirme ve adalete ters gelecek ve insan soyunun bozulmasını gerektiren açılım ve olaylar ile. Ve sonradan meydana gelen arzuları ortaya koyulması ile beden yerinde bozgunculuk edenlerdir.

İmdi: "Ey Zülkarneyn! Onlarla bizim aramızda bize saldırıda bulunamayacakları şekilde bir set (perde) yani yükselip aşamayacakları bir engel yapmanız için bizler, olgunluk ve ilmimiz ile ilgili görüntüler ile sana yardım etsek olmaz mı?" dediler. İşte bu set (engel) şeriat sınırı ve işler ile ilgili hikmetten olan kalp ile ilgili örtüdür. Ve daha sonraki ayette Zülkarneyn: **18/95. Dedi: "Rabbimin beni içinde tuttuğu imkân ve güç daha üstündür. Siz bana bedensel gücünüzle destek verin de onlarla sizin aranıza çok muhkem bir engel çekeyim.** Buyurmuştur. Yani, Zülkarneyn: "Rabbimin beni güçlendirmiş olduğu tecrübe, doğu ve batıda olan yolculuk ile açığa çıkmış bütünlük mânâları ve bölümleri daha hayırlıdır. Bu halde siz, bana ibadetler, niyet ve işler ile yardım ediniz ki, sizin ile onlar arasında son dere kuvvetli işler ile ilgili hikmet ve şeriat kanunu olan engeli yapayım." Ve bunların gerçekleşmesi için daha sonraki ayette söylendiği gibi Zülkarneyn: **18/96. "Bana demir kütleleri getirin!" İki ucu tam denkleştirince, "körükleyin" dedi. Onu ateş haline koyunca da "getirin bana üzerine erimiş bakır/katran dökeyim" diye seslendi.** "Yani, siz, bana işler ile ilgili suretler olan demir parçalarını getiriniz." Dedi. Ve kendisini korumuş olarak doğrultma ve uygun değerlendirme ile iki dağın tepelerine eşit geldiği vakit, "Hayvanlık ile ilgili kuvvetlere; ahlâk faziletlerinden olan ufak-tefek şeyler ile ilgili mânâları ve benlik ile ilgili haller ile bu suretlere üfleyiniz." Dedi. Kendisini korumuş olarak: "ilimler bütünlüğünden, işler ile ilgili özelliğinin açıklanmasını içinde bulunduran. Ve başlı başına bir ilim olduğu vakit, ilim ile işler arasında aracılık etmekle, insana ait ruh ile beden arasında hayvan ile ilgili ruhun aracılık ettiği gibi, ilim ruhuyla işler bedeni birlikte olması için ilimle işler arasında aracılık eden niyet ve amaç olan erimiş bakırını getiriniz, onun üzerine dökeyim." Dedi. Bu suretle;

ümitler parçalarından ahlâk ilimleri nefeslerinden eriyip dökülen kararlılıklar ve niyetler bakırlarından olan bir set, yani, temel ve bina meydana gelmiş olmakla benlik onunla tatmin oldu ve güvenlikte olma ile iman etti. Ve bu oluş neticesinde daha sonraki ayette, **18/97. Artık onu ne aşabildiler ne de delebildiler.** Buyrulmuştur. Bundan dolayı bu engelin, kendileri için, ortadan kaldırılması ve istila edilmesi mümkün olmayan işleri ve ihtiyaçları içine alan ve şanının yüksek olması dolayısıyla, artık o engelde çıkıp yükselmeye, alışkanlıklar, dilekler, ümitler, işler ve zikirler ile kuvvetlendirilmiş olduğu yönüyle onu delmeye güç yetiremez oldular. Ve konu ile ilgili daha sonraki ayette Zülkarneyn: **18/98. Dedi: "Bu, Rabbimden bir rahmettir. Rabbimin vaadi gelince onu yerle bir eder. Ve Rabbimin vaadi haktır."** Buyrulmuştur.
İmdi: Küçük kıyamet ile Rabbimin vaadi geldiği vakit, ölüm ve bedenin bozulması zamanında onunla iş yapmak imkânsız olduğundan, o vakit, Rabbim o engeli asılı olmayan ve yıkılmış hale getirir. Ve Rabbimin vaadi gerçek ve kesinlik kazanmıştır**...**

Ayet: 99. O gün onları bırakmışızdır, birbirileri içinde dalgalanırlar. Sûra da üflenmiştir; hepsini bir araya toplamışızdır.
O günde engel olma veya araya girme imkânı olmadan "Ruh" ta toplanmaları dolayısıyla bütün kuvvetleri iç içe karışmış bir halde terk ederiz. Sıkıntı ve karışmışlık ile bir kısmı diğer kısmında dalgalanmış olurlar. Ve ikinci yaratılışa gönderilmek ve dirilmek için **"Sûr"** (kıyamet gününde İsrafil adlı meleğin üfleyeceği boru)a da üflenilmiştir. Ve bütün kuvvetleri bir araya getirmekle toplamış oluruz.
Başka mânâ: Yokluk halinde büyük kıyamet ve Hakk'ın görünmesi sebebiyle, o makamda; ilim ve hikmetin yükselmesi, başkalığın ve işinin yok olmasıdır. Ve İlâh'a ait işlerin tecellisi; hâl, sevap ve günah olmama mânâsının görünmesi dolayısıyla Rabbim, o set olarak ifade edilen engeli toz haline getirme ile asılsız ve yıkılmış hale getirir. Ve o zaman, bazı kuvvetleri şaşa kalmış olarak, bazı kuvvetleri de dalgalanması ve hareketi olmayan bir şey hükmünde, birbirine uymayan çeşitlilikte oldukları halde terk ederiz. Ve beka halinde hak ve adalete uygun vücut ile yeniden meydana getirmekle; Sûr da üflenmiş olur ve tamamını tevhid, dosdoğruluk ve dikkatlilikte benlikleri ile değil, Allah ile olmak üzere toplamış oluruz**...**

Ayet: 100. O gün cehennemi, inkârcılara öyle bir sunmuşuzdur ki!...
Yani, En'am suresinde ifade edildiği gibi, küçük kıyamet gününde Hak'tan perdeli olanlar cehennem ve azabın çok çeşidi ile azap edilmiş olurlar.
Başka mânâ: O gerçeği görme gününde cehennemi inkâr edicilere göstermekle sunmuş oluruz. Yani, büyük kıyamet sahibine; "İnkâr edici ve perdelilerin cehennemde azap edilir oldukları açıkça görünmüş olur." demektir. Ve sonraki ayette onlar için, **18/101. Onlar, gözleri benim zikrim karşısında perde içinde olan insanlardı. Dinlemeye dayanamıyorlardı.** Buyrulmuştur. Yani, O perdeli olanlar o kişilerdir ki, gözleri, anılmamızı gerektirmiş olan ayetler ve sıfatımız tecellilerinden perdelenmiş olanlar, perdede olanlar ve ayetlerimizi işitmeye güç yetiremeyenlerdir**...**

Ayet: 108. Sürekli kalacaklardır orada. Çıkmak istemeyeceklerdir oradan.
Konak yerleri **"Kuddûs"** (çok temiz) cennetlerinde olanlar, orada hiç çıkmamak üzere devamlılıkta olup, oradan başka bir yere geçmeyi, başka bir yer ile değişmeyi istemezler. Çünkü kabiliyetlerinin gerektirmiş olduğu olgunluğa erişmiş olduklarından, o olgunluğun ilerisine özlemleri yoktur. Bu olgunluğun ilerisinde bir başka olgunluk bulunsa dahi, onlar o olgunluğu kavramış olmadıklarından o olgunluğa karşı zevk duyguları ve sevinçleri olmaz. Başkalık ile Hak'tan perdeli olan müşrikin (Allah'a ortak koşanların) karşısında olmaları ve cennetlerinin **"Firdevs"** cenneti olması, bu müminlerin, ancak olgunluklarının üstünde bir olgunluk olmayan, kabiliyetleri kâmil olan tevhid ehilleri olduğuna kanıt olur. Bundan dolayı mertebelerinin ilerisinde hatıra getirmek isteyecekleri bir şey kalmaz**...**

Ayet: 109. De ki: "Rabbimin kelimeleri için deniz mürekkep olsa, Rabbimin kelimeleri tükenmeden önce deniz mutlaka biter. Bir o kadar daha getirsek de yetmez."
Habib'im de ki: "Eğer suretleri kabul eden olan ve meydana gelmede onlara yardım eden madde denizi; Rabbimin çok açık olan hakikatler ile ilgili mânâları ve ruhlar kelimelerine mürekkep olsa, o madde denizi biter. Rabbimin kelimeleri bitmez. Çünkü kelimeler sona eren olmayanlardır. Sona ermekte olanlar ise sözlerini yerine getirmekten çekinmiş olanlarındır**...**

"Kehf" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin gerçeğini bilen yüce Allah'tır**...**

MERYEM SURESİ

Te’vil ve yorum

“Bismillâhirrahmânirrahîm”

Ayet: 1. Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.

Evvelki anlatımlarda açıklanmıştır ki, Rabbine seslenen ve dua eden her bir isteyici, zaten hâl diliyle dua ettiğini bilsin veya bilmesin, o hâl üzere kabiliyetinin gerektirdiği değeriyle, istemiş olduğunun kaynağı olan isim ile dua ettiği vakit duasına cevap almış olmayı, yani istediği şeyin kendisine verilmesini hak etmiş olur. Çünkü bereketin akması ve bağışlanması ancak kabiliyet değeriyle olur. Kabiliyet ise, ancak o ismin gerektirdiği şeyi istemiş olur ki, o vakit, istemiş olduğunu ifade etmekle ihtiyacını meydana getiren ve eksikliğini tamamlayan ismin tecellisiyle onun isteği kabul etmiş olur. Mesela; hasta olan bir kişi: **“Yâ Rabbi!”** dediğinde **“Yâ Şafi”** (Ey şifa verici) demek istemiştir. Çünkü yüce Hak, duayı kabul etme zamanında Şafi ismiyle dua edeni hastalığından uzaklaştırmış olur. Böylece fakir kişi seslenme ve dua ettiğinde ona da **“Muğni”** (zengin eden) ismiyle fakirin duasını kabul etmiş olur. Çünkü fakirin Rabbi; o isimdir. Zekeriya aleyhisselâm din işlerinde, mazhar olduğu makamda durucu olacak bir velinin kendisine bağışlanması için Rabbine seslenip dua etti. Bu isteğinin gerekçesi olarak üzerinde bulunan iki hastalığı öne sürerek iki şeyle özür bildirme girişiminde bulundu.

Birincisi: Şu ayette bulunan, **19/4. Şöyle demişti: “Rabbim, işte karşındayım. Kemik gevşedi bende. İhtiyarlıktan başım beyaz alevle tutuştu. Sana yakarma konusunda ise Rabbim, hiç bedbaht olmadım.”**sözleriyle ifade etti. Yani, saçlarım beyazladı diyerek, zayıf ve ihtiyarlığa işaret etme ve din işleriyle ilgilenemeyecek derecede dermansızlık ve acizliğini sebep tutarak girişimde bulunmaktır ki, buna **“Kâfi”** ismiyle dileği kabul edilip, zafiyetine el verme ve kuvvet vererek, onu bir çocuk ile kuvvetlendirdi. Sonra ayetin ikinci kısmında ifade edildiği gibi, “Ey Rabbim, sana olan duam ile hiçbir halde ümitsiz olan, zarara uğrayan ve kovulmuş olan olmadım.” Sözüyle, yüce Hakk’ın, ayak basıp durma halinde olmayı kendisine ihsan etmesi için girişimde bulunmaktır ki, bunu da **“Hadi”** ismiyle kabul ederek, bir müjde vaadiyle istemiş olduğuna doğrultmuş oldu. Çünkü gerekli olan bedbahtlığın kaplayıcılığı ile işaret ettiği yönüyle, bedbahtlığın kaplayıcılığını gerektirmiş olan, huzuru gerektiren ihsan, yoklukta olan kendiliğine ve kabiliyetinin, kendine uygun olan bir huzuru gerektirmiş olduğuna ezelde olan yüce Allah’ın ilmidir. Ki, bu da; kendiliğinin vücudu zamanında, Hakk’ın kendisi için o olgunluk ile ilgili iradesinin kendisidir. Bundan dolayı onun zatını, o olgunluğa doğrultmuş olmak kaçınılmaz gerekliliktir. Bir yere doğrultmuş olmak (hidayet) ise ancak uygunlaştırma ile eksiksiz olur. Uygunlaştırma, istenilene emanet olarak verme olup, yerinde, uygun vasıtalar düzenlemekten ibarettir.

İkincisi: Zekeriya aleyhisselâm, bu vasıtaları uygun bulmayıp da zıddını bulmuş olmaktan korktu ve daha sonraki ayette ifade edilen, **19/5-6. “Ben, arkamdan gelecek yakınlarımdan endişe ediyorum. Karımsa kısır. O halde, katından bana bir dost bağışla - Ki hem bana mirasçı olsun hem de Yakub hanedanına mirasçı olsun. Ve onu hoşnutluğunu kazanmış bir kul eyle, Rabbim.”** Sözleriyle, kendisinden sonra kalacak amcaoğullarının din işleri konusunda yeterlilikleri olmadığından, korku ile çekincelerini belirtmiş oldu. Onu da **“Vaki”** ismiyle kabul etmiş olarak, amcaoğullarının kötülüklerinden koruyan oldu. Ve ayette, “Benim eşim aslında kısır olmuştur.” Sözüyle, çocuk edinme vasıtasının bulunmadığı, dolayısıyla kendi soyundan bir veli bulunmasının imkânsızlığı ile özür belirtmiş oldu. Bu makamda kendi üzerine olabilecek uygulama şudur ki: Ruh Zekeriya’sı, akıl madde ile ilgili kabiliyet makamında, gizli olan bir sesleniş ile seslenmiş olarak, zayıflığından şikayet ve Hakk’ın ihsanına sarılmış oldu. Ve benlik ile ilgili kuvvetler olan amcaoğulları korkusundan ve benlik kadınının **“Kalp”** çocuğunu doğurmadığından şikayet etti. Yani, “Senin katından iş ile ilgili akıl Yakub’unun ailesine ve bana varis olacak bir çocuk bağışla ve onu razı olunmuşluk ile ilgili olgunlukta olan bir kul yap.” dedi. Bunu da **“Âlim”** ismiyle kabul etmiş oldu. Çünkü yüce Allah, Zekeriya aleyhisselâmın, sebep olanın imkânı olmadığına delil getirdiği vasıtaların varlığı olmadığını biliyor ve vasıtaların herhangi bir varlığı olmadığı ile beraber görünür ve gereken olduğunu da biliyordu. Ve meleklerin, İbrahim aleyhisselâmın eşine: **“Rabbin böyle buyurdu, Rabbin ilim ve hikmet sahibidir**.” dedikleri gibi, Hak ilminin ilgi duymuş olduğu bir şeyin olması kaçınılmaz ve gerekli olduğundan daha sonraki ayette, **19/7. Ey Zekeriya! Biz sana bir oğul müjdeliyoruz; adı Yahya, daha önce ona hiç kimseyi adaş yapmadık.** Denilmiştir. Yani, “Ey Zekeriya! Biz, seni, ebedi olan hayatı dolayısıyla ismi **“Yahya”** olan kalp oğlanı ile müjdeliyoruz.” Buyurarak bir oğlan çocuğu müjdesi ve ilmin gerekliliğine doğrultmuş olunca, Zekeriya, hikmet âleminde vasıtalar ile alışmış olduğundan, bunlardan utanmış olarak daha sonraki ayette,

19/8. Dedi: "Rabbim, benim için oğul nasıl söz konusu olur? Karım doğurganlığını yitirmiştir, bense yaşlılığın gerçekten en ileri basamağına ulaştım." diyerek, tekrar vasıtaların bulunması ile Hakk'a dönmüş oldu. Çünkü Zekeriya aleyhisselâm, Yakın akrabalarının bu işe yeterliliği olmadığından, her ne kadar soyundan olmasa da, din işinde uğraş ile durucu olmakla onun yoluna girmiş olur ve işine sahip olacak ve yerini tutacak hakiki bir çocuk istiyordu. Bunun üzerine, yüce Allah şu ayetinde, **19/9. "Bu budur." dedi. Rabbin şöyle buyurdu: "Onu yapmak benim için çok kolaydır. Nitekim daha önce de sen hiçbir şey değilken seni yaratmıştım."**sözleriyle, vermiş olduğu müjdeyi tekrar ve Hak kudretinde bu işin kolay olduğuna hidayet yönlü dikkat çekince, Zekeriya buna kılavuzluk edecek bir işaret rica etti. Yüce Hak o işarete, doğru yola koyucu ve sözünü yerine getirici ismiyle vaadini yerine getirmek ve kendisine **"Yahya"**yı bağışlamakla merhamet ediyordu.

İmdi: Va'd ve müjde haliyle beraber az evvelce anılmış olunan dört hâl, Zekeriya' ya beş isimle rahmet etmek şekliyle duasının kabul edilmesini gerektirmiş oldu. Bu açıklama üzere **"Kaf",** zayıflık ve ihtiyarlık hali ve acizliğinin gerektirdiği **(Kâfi)** ismine işarettir. **"Ha"** Zekeriya' ya ihsan edilmesinin ve istemiş olduğunu kendisi için irade edilmesinin gerektirdiği **(Hadi)** ismine işarettir. **"Yâ",** yakın akrabadan korkması halinin gerektirdiği **(Vaki)** ismine işarettir. **"Ayn"** vasıtalarının yokluğunu açığa çıkarılmasının gerektirdiği **(Âlim)** ismine işarettir. **"Sad"** va'din gerektirmiş olduğu **(Sadık)** ismine işarettir. Ve bu hallerde istenilmiş olanın bereketlendirilmesi ve çocuğun bağışlanması ile Rahim (koruyan) olan bu beş ismin bir araya getirilmesidir.

İmdi: Bu harflerin bir araya getirilip sayılması, bu isimlerin kendileriyle meydana gelmiş olduğu bu Rahim isminin görünmesi, Zekeriya kuluna, seslenmesi zamanında, Rahmetin meydana gelmiş olmasıdır. Ve bu isimlerin anılması, imanın varlığından ibaret olan Rahmetin anılmasıdır. Bu sebepten İbni Abbas hazretleri (Allah ondan razı olsun) (Kaf) "Kafi"dir, (Ha) "Hadi"dir, (Yâ) "Vâki" den, (Ayn) "Âlim" den, (Sad) "Sadık" dan ibarettir." Buyurmuştur**...** Gerçeğini bilen yüce Allah'tır**...**

Ayet: 10. Dedi: "Rabbim, bana bir işaret ver." Cevap verdi: "İşaretin, sapasağlam olduğun halde üç gece insanlarla konuşamamandır."

Zekeriya: "Ey Rabbim! Benim için, kendisiyle ona (Yahya'ya) ulaşmış olabileceğim bir işaret yap." dedi. Ve yüce Hak cevap olarak: "Senin istemiş olduğun işaretin, tam üç gece doğal olan işlere karışmak ve duygular ile ilgili uğraşlar ile meşgul olmak suretiyle duygular insanlarına söz etmemiş olmandır." dedi. Ve sonraki ayette, **19/11. Bunun üzerine Zekeriya, yakarış yerinden ayrılıp halkının karşısına geçti ve onlara, "sabah-akşam tespih edin" diye işaret verdi.** Buyrulmuştur. Yani, **"Ruh"** Zekeriya'sı: "Gereksiz olanı terk ve el çekme ile her biriniz kendisine özel olan ibadetinizde devamlı olunuz." Sözleri ile duygular toplumuna işaret etti. Ve bir sonraki ayette, **19/12. "Ey Yahya! Kitap'ı kuvvetle tut." Biz ona daha sabi iken hikmet verdik.** Buyrulmuştur. Yani, "Ey **"Kalp"** Yahya'sı! Sen Fark edicilik ile ilgili Akıl ismi verilmiş olan kitabı kuvvetle tut. Ve biz "Kalp" Yahya'sına henüz **"Sabi"** (küçük çocuk) iken mânâ yönü ile ilgili doğuşa yakın olan bir zamanda hikmeti verdik. Ve daha sonra, **19/13. Katımızdan bir kalp yumuşaklığı, bir temizlik verdik. Korunan biriydi o.** Ve biz katımızdan olgunluk ile ilgili sıfat tecellileri ile rahmet ve her şeyden el çekme, soyunma ile kutluluk ve temizlik verdik. Ve kendisi benlik halinden sakınanlardan olmuştu. Ve daha sonra, **19/14. Ana-babasına iyilik eden biriydi; zorba, isyancı biri değil.** Yani, o anne ve babası olan **"Ruh ve Nefs"** e hürmet eden, saygı gösteren olup, zorlayıcı ve onları kabul etmeyen biri değildi. Ve daha sonra, **19/15. Selam olsun ona, doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kaldırılacağı gün.** Buyrulmuştur. Ve doğduğu vakit de yokluk ile olduğu, yokluktan sonra beka ile Allah ile hayat bulmuş olduğu halde dirildiği vakit, ona sonsuzlukta iki şeyin birbirinden ayırt edilemeyerek karıştırılmasından ayrı tutulma ve mübarek olmak vardır"**...**

Ayet: 16. Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir mekâna çekilmişti.

"Habib'im! Ailesinden, doğu tarafta durulacak yere kaçtığı zaman, Meryem'i kitap'ta anmış (yazmış) ol. Doğu ile ilgili mekân; temizlik ile ilgili âlem mekânıdır. Çünkü Meryem, başkalıktan soyunma, huylar mekânından ve benlik merkezinden ve ailesi olan doğal benlik ile ilgili kuvvetlerden kaçtığı zaman, temiz olan Ruh'a ulaşmış oldu. Ve sonraki ayette, **19/17. Onlarla arasına bir perde çekmişti. Biz de ruhumuzu ona göndermiştik de o kendisine sapasağlam bir insan şeklinde görünmüştü.** Buyrulmuştur. Meryem, ailesinin ötesinde bir örtünmüşlük edinmiş oldu. Edinmiş olduğu örtünmüşlük, madde ile ilgili kuvvetler âleminin erişmiş olduğu ve yol almasının uzayabildiği son derece ve son'dan ibaret olan göğüs perdesi ile benlik âlemi ailesinden olması mümkün olmayan **"Hazret-i kuds"** (temiz huzur)dur. Meryem'in başkalıktan soyunma ile temizlik ile ilgili âleme ilerlemesi olmadığı müddetçe **"Ruh-ul Kuds"** ün Meryem'e gönderilmesi mümkün olamazdı. Ki başkalıktan soyunmuş olunca "Biz, Meryem'e Ruhumuzu gönderdik" sözüyle Cenab-ı

Hak bundan haber vermiştir. Ruhumuz (Cebrâil) Meryem'e güzel görünüşlü bir insan şekline bürünmüş olarak göründü. Ruh-ul Kuds, Meryem'e beden görünüşü son derece uygun, güzel yüzlü bir insan halinde görünmüştür. Ve Meryem'in benliği ondan etkilenmiş ve yakınlık duymuş olup da, yaratılış gerekliliği üzere hareket etmesi ve eserin hayalinden huylara bulaşmış olarak, şehvetinin hareketiyle, uykuda meydana gelen ihtilam (düş azma, gusül almaya sebep olan hâl) gibi indirilmesi ve spermanın rahme atılması, o spermadan çocuğun yaratılmış olması içindir. Açıklanması yukarıda geçmiştir ki, uykuda beden ile ilgili kuvvetler işlerinde tatil edebilmesi, güçsüz olabilmesi olduğu gibi, Hak'tan inen vahiy de beden ile ilgili kuvvetlerin tatil edildiğinden, vahy doğruyu gösteren rüyalara yakındır. Bundan dolayı: Hayalde görünen ve ilme ait sözlerimizde; **"Kalp"** ismi verilmiş olan **"Nefs-i natıka"** ya (düşünüp konuşan benliğe) gelmiş olan hallerin ve Nefs-i natıkanın, temiz ruhlara ulaşmış olmalarında tamamı, huylar ve hayvanlık ile ilgili benliğe de bulaşmış olur. Ve beden onlardan olumsuz olarak etkilenmiş olarak hareket eden olur.
İmdi: Babasız olarak, yalnız spermadan çocuk doğmuş olmasının mümkün olduğu şu yöndendir ki**:** Çocuğun meydana gelişinde erkeğin sperması (erkek hücre); peynirde peynir mayası gibidir. Kadının sperması (dişi hücre) ise süt derecesinde olduğu, tabiat ile ilgili ilimler ile kesinlik kazanmıştır. İki hücre arasında bağlantıyı tutturmak erkeğin spermasından, tutulmuş olmak ise kadının spermasındandır. Yani bağ atmak erkek spermasına, bağ tutmak ise kadın spermasına aittir. Fakat erkeğin sperması bağlama kuvveti, kadının sperması bağlanma kuvveti il tek olma anlamında değildir. Belki erkeğin spermasında bağlama kuvvetinin daha fazla, kadının spermasında bağlanma kuvvetinin daha fazla olduğu anlamındadır. Yoksa eğer biri sadece bağlama, diğeri sadece bağlama üzere tek başına olmuş olsalar, bir şeyin oluşması üzere birleşmeleri mümkün olmazdı. Erkeğin sperması, çocuktan çok az pir parça olması üzere uygunluk olmazdı.
İmdi: Bu açıklama üzere duyguları kuvvetli ve benliği şerefli kadınların huyları olduğu gibi, kadının bünyesi sağlam ve erkekliği, yani erkekliğe ait ve ciğerinin bünyesi hararetli olduğu zaman, o kadının sağ böbreğinden ayrılan sperma (hücre), sol böbreğinden ayrılan spermadan daha çok hararetli olur. Bu iki hücrenin rahimde bir araya geldikleri ve rahmin bünyesi çekicilikte ve kesilmekte kuvvetli olduğu zaman, sağ böbrekten ayrılan sperma, bağlama kuvvetinin şiddetinde; erkek makamında durucu olur. Sol böbrekten ayrılan sperma ise kadın kuvvetinde, kadın sperması makamında durucu olur ve derhal çocuk meydana gelmiş olur. Anlatılmak istenen oluşum özelliği bundan ibarettir. Özellikle benlik "Ruh-ul Kuds" ile doğrulanmış ve kuvvetlenmiş olursa; ruh-ul kuds'e ulaşmasının eseri huylar ve bedende yayılmış olur ve bünyesinde değişme olur. Ruh ile ilgili yardım ile tüm kuvvetler, benliğin işlerine yardım eder. O vakit, benzetme ile tutulmuş olunamayacak derecede benlik işleri daha çok güçlü olur**...** İşin ve bilginin doğrusunu bilen Allah'tır.

Ayet: 21. Böyle olması onu, insanlara bir mucize ve bizden bir rahmet yapmamız içindir. Hükme bağlanmış bir iştir bu.
Ve onu (doğacak çocuğu) insanlara gönderilmesi ve yeniden dirilmeye kılavuzluk edici ayet (delil, mucize) yapmış olmamız ve onunla insanları şeriat hükümleri ve marifetleri ile tamamlamış ve şu işimiz sebebiyle hidayet etmemiz için Rabbin böylece hükmetti. Bundan dolayı o, mânâ ile ilgili İlah'a ait olan rahmetin sureti, görüntüsüdür. Bu ise, ezel levhasında belirlenmiş idi. İbni Abbas hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, "Cebrâil' in şu ayetteki, **19/19. Ruh dedi: "Ben, sadece Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir oğlan bağışlamak için buradayım."** Sözüyle Meryem, Cebrâil ile kendisini güvenlikte olduğunu hissedince; Cebrâil Meryem'e yanaşarak gömleğinin yani, bedeninin yakasından üflemiş oldu. İşte ifade etmiş olmamıza göre mesela; çok defalar, indirilişe sebep olan şehvet arzusu, sarmak ve sıkmak gibi o üfleme Meryem'in indirilişinin sebebidir. Meryem'e ulaşmış olan Ruh'un, iniş ve kavuşmasında ve Meryem'in spermasına ilgi duyulmuş olmasında İsa aleyhisselâmın ruhu olduğu denilmiş ise de, doğru olan o ruhun Ruh-ul kuds olmasıdır. Çünkü "Ben, sana pak bir oğlan bağışlamak için elçiyim." Dediği yönüyle yani, Cebrâil, İsa'nın vücuduna sebep işleyeni olmuş idi. Hal-bu-ki İsa'nın Ruhu spermaya ulaşması, ancak spermanın rahimde meydana gelişinde uygunluk ve birlikte olma ile ruhu kabul etmeye elverişli bir bünyeyi kabul edecek derecede rahimde kararlılık bulduktan sonra olabilir." Buyurmuştur**...**

Ayet: 22. Ona gebe kaldı. Ardından da onunla uzak bir mekâna çekildi.
Meryem, İsa'yı yüklenmiş olmakla durmakta olduğu evvelki doğu mekânından daha uzakta olan bir mekâna çıkarıldı. Yani bulunduğu yerden uzak olan bir tarafa çekilmiş oldu. Çünkü Meryem, İsa ile huylar âlemi ve cisim ile ilgili görüşün son noktasından ibaret bulunan, batı mekânında saklanan olmuştu. Bu sebepten sonraki ayette, **19/23. Nihayet doğum sancısı onu, bir hurma kütüğüne götürdü.** Buyrulmuştur. Yani, doğum sancısı, Hz. Meryem'i, benlik hurmasının göğüne gitmesi için zorlamış oldu. Ve bir sonraki ayette, **19/24. Altından ona şöyle seslendi: "Tasalanma, Rabbin senin alt yanında bir su arkı vücuda getirdi.** Buyruldu. Yani, Cebrâil, Meryem'e; makamı olan kalp makamına nispetle, aşağıda olan

yönden seslendi. Yani, rezilliğe sebep olan, gebelik dolayısıyla, asıl kaygılı olduğu huylar âlemi yönünden seslendi. "Ey Meryem, sen sakın kaygılanma, gerçek o ki Rabbin, uygunluk ilminden ve yalnız senin spermandan yavrunun doğduğunu gördüğün gibi, yüce Allah'ın sana kolaylık olması için ve seni seçip temiz ettiği tevhid-i ef'al (işler birliği) ilminden, senin altında bir içinden su akan bir su arkı meydana getirdi." Diye seslendi. Ve daha sonraki ayette, **19/25. "Hurma ağacının kütüğünü kendine doğru salla, üzerine olgun, taze hurma dökülecektir."** Buyrulmuştur. Ve temiz ruha kavuşman sebebiyle, ruh göğünde uzanan ve başkalıktan el çekmekle, arzular ve hayat suyundan mahrum kalma sebebiyle kuruduktan sonra, hakiki hayatla tazelenen, yeşeren ve mânâ ile ilgili marifetler yemişlerini veren benlik hurmasını, düşünce ile hareket ettir. Sana hakikatler ve marifetler, yemişlerinden kemale ermiş olgun hurmalar dökülsün. Ve daha sonraki ayette, **19/26. "Artık ye, iç. Gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen şöyle söyle: Ben Rahman için oruç adadım. Onun için bu gün, insan cinsinden hiç kimseyle konuşmayacağım."** şeklinde konuşması buyrulmuştur. Yani, üst tarafından düşen İlâh'a ait hakikatler ve marifetler, ihsanlar, haller ve sıfat tecellileri ilimleri olan hurmalarını ye ve Cenab-ı Hakk'ın Maide suresinde, **5/66. Hem üstlerinden hem ayaklarının altından rızıklanacaklardı.** Buyurduğu yönüyle, alt tarafından da akmakta olan alışılmış ilim ve sermayeler, darlık ve şaşılacak şeyler İlâh'a ait işler ilmi ve tevekkül ve işler tecellileri, ahlâk ve kazanç ilimleri suyundan iç ve sevinç içinde ol. Eğer darlık ve hikmet ile en fazla göze çarpan ve kudretten ve zahir (görünür) sebeplerle hakikatlerden perdeli olan zahir (görünürlük) ehlinden görenek ile kalmış, kuruntu ile huy, yani karışık halleri ile olanlardan. Ve Hakk'ın nurundan perdeli akılları ile örtünmüşlükleri dolayıyla, senin sözünü anlamayan, seni ve halini doğrulamayan insan cinsinden bir kimseyi görürsen. De ki: "Gerçek o ki ben, Rahman'a oruç adadım." Yani, istek hakkında onlara bir şey söyleme ve kendileri için kabul edilmesi mümkün olmayan bir şeyde onlarla mücadele etme, ta ki çocuk kendisini içinde olduğu hâli ile söylesin**...**

Ayet: 33. "Selam bana doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kaldırılacağım gün." Zatımın bile madde ile örtünmüş olmayan, nispetlerden soyunmuş ve ayıp ve noksanlardan kurtulmuş kutlu kişilerden olduğu için, Yahya aleyhisselâm' a olduğu gibi, üç yurtta, yerde; doğduğum, öldüğüm ve dirildiğim zamanlarda, ayıp ve noksanlardan kurtulmuş olmak benim üzerimedir. Selam'ın(kurtuluşun) mânâsı: Maddeye ilgi duyma vasıtasıyla ilave edilmiş olan ayıplarından ayrı tutulmuş, uzak kalmış olmaktır. Ve sonraki ayette, **19/34. İşte Meryem oğlu İsa budur! Hakkında kuşku ve çelişmeye düştükleri şeyin doğrusu bu sözdür.** Buyrulmuştur. Yani, İşte şu Meryem oğlu İsa'dır. Yüce Hakk'ın ezel ile ilgili nispetlerden soyunmuş zattan ibaret olan kelimesidir. Ve bir sonraki ayette, **19/35. Bir oğul edinmek Allah'a asla yaraşmaz. O'nun şanı yücedir. Bir iş ve oluşa karar verdi mi, ona sadece "ol" der, o hemen oluverir.** Buyrulmuştur. Yüce Hak ile beraber olabilecek başka bir şeyin varlığı olması imkânsız olduğundan, yüce Allah'ın çocuk edinmesi doğru ve uygun olmadı. Yüce Allah, kendisiyle ortağı olacak bir varlılık olmaktan uzaktır. O' bir işin olması için hükmettiği vakit onu, zaman geçmeksizin, başkalıktan soyunmuş iradesinin ilgi duyması ile yaratmış olur**...**

Ayet: 40. Yeryüzüne ve üzerindekilere biz mirasçı olacağız, biz. Ve bize döndürülecekler. Büyük kıyamette, mutlak yokluk ve zat ile ilgili şühud ile yeryüzüne ve yeryüzünde bulunanlara Biz, ancak biz mirasçı oluruz. Ve tamamının dönüşü ancak bizedir. Ve sonraki ayette, **19/41. Kitap'ta İbrahim'i de an. O, özü-sözü doğru bir peygamberdi.** Buyrulmuştur. Habib'im! Kitabında İbrahim'i anmış ol ki, o sözünün eri, yani içten bağlılık sahibi bir peygamber idi. Doğruluk her bir faziletin aslı ve her olgunluğun sahibi ve her makamın mayası ve her ihsanın kabiliyetidir. Ve bir sonraki ayette, **19/42. Hani, babasına demişti ki: "Babacığım; işitmeyen, görmeyen, sana hiçbir yarar sağlamayan şeylere niçin kulluk ediyorsun?"** buyrulmuştur. Yani, İbrahim babasına: "Ey babam! Dua etmiş olduğun ve var olan tesir ve tesir ediciliği kendilerine nispet ettiğin, görmeyen ve işitmeyen yaratılmış ve Allah'ın dışında görünen şeylere niçin ibadet/kulluk ediyorsun? Bilmen gerekir ki, Allah'ın dışında olup da ibadet ettiklerinin gerçekte herhangi bir tesiri olmadığı için, seni hiçbir şeyden kurtaramazlar." Dedi. Ve daha sonraki ayette, **19/43. "Babacığım, bana ilimden, sana ulaşmayan bir nasip geldi. O halde bana uy ki, seni düzgün bir yola ileteyim."** buyrulmuştur. Yani, "Ey babam! Bana gerçektende sana gelmeyen bir Zat ile ilgili tevhid ilmi gelmiştir. Ve daha sonralarda olan ayette, **19/47. Dedi: "Selam sana! Senin için Rabbimden af dileyeceğim."** buyrulmuştur. Yani, İbrahim birçok defa olan konuşmadan sonra babasına: "Sana selâm olsun, Allah senin zatını, örtünmüş olduğun maddelerden ayırmış olsun. Eğer mümkün olursa, senin için bağışlanma, nur ile senin zatını ve sıfatıyla senin sıfatının perdelerini ve işleyiciliğiyle senin benlik halleri olan perdelerini kaldırmış olmasını isteyeceğim." Dedi**...**

Ayet: 51. Kitap'ta Musa'yı da an. Çünkü o, içtenlik ve dürüstlüğe erdirilmişti ve o bir resul, bir peygamberdi.

Habib'im! Kitabında Musa'yı da anmış ol. Gerçek o ki Musa, **"Lâm"** harfinin gerektirdiği çokluk ile ilgili yüksek derecede ihlâs'a ermiş bir kul idi. Yani, Hakk'a olan yol alışında zatını ve ilmini Allah'ın zatı için ayıran kişi olmuştu. Allah'ın yaratmış olup da Allah'ın dışında görünenlere hatta sıfatına bile yüz vermiyor, belki Araf suresinde, **7/143. "Rabbim, göster bana kendini, göreyim seni."** Sözüyle, sıfatı sürmüş oluyordu ki, bu Necm suresinde, **53/17. Göz ne kayıp şaştı ne azıp haddini aştı.** Hikmetiyledir.

Başka mânâ: Musa **"Lâm"** harfinin açılmış olmasıyla katıksızlık hâlinde idi. Yüce Allah, Musa'yı bencilliğinden kurtarmış ve sonraya kalmışlığını yok etmiş olarak, zat'a ait eksiksiz tecelli ile Musa, anılmış olan ileri gitmeme ile katkısız olmuş ve Araf suresinde, **7/143. Rabbi, dağa tecelli edince onu parça parça etti. Musa baygın vaziyette yere yığıldı. Kendine gelince şöyle yakardı: "Tespih ederim o yüce varlığını, tövbe edip sana yöneldim.** Buyrulmuştur. Yani, ne zaman ki Rabbi, Musa'nın varlığı olan dağına tecelli edince; o vücud dağını paramparça etti ve telaş edici yaptığında Musa, bayılarak düştü ve yok oldu. Kendinden geçme hâli son bulunca : ***"Seni tenzih ederim, haddimi bilmeyerek bencilliğimin görünme günahından sana dönüp sığındım."*** Dediği gibi, hidayet ve Allah'ın dikkat çekmesi ile dosdoğruluğu bulmuştu. Ve vahy ve ilham ile kuvvetlendirilmiş bir peygamber ve İsrail oğullarını hidayet nuru ile aydınlatmak için gönderilmiş bir Resul olmuş idi. **"Risâlet"** (elçilik) makamı, helâl, haram gibi hükümleri bildirici, namaz ve oruç gibi ibadetler konularında uyarıcı olduğu için, nübüvvet makamının altındadır. Risalet; bir işi yapmakla yükümlü olanlara gerekli olanı öğretme ile ilgilidir. Fakat **"Nübüvvet"** gönderilme ve tekrar dirilme, ahiret ve hâlleri gibi gizliliğe ait mânâlardan, sıfat ve isimlerin tarifi gibi İlâh'a ait marifetlerden ve Allah'a lâyık olan hamd etmeler, medh ve yücelmeler şeklinde yakarışlardan haber vermekten ibarettir. **"Velâyet"** ise, halka değer vermiş olmadan Allah'ın zatında yok olmaktan ibaret olduğundan, tamamının üstündedir. Gerek Risâlet ve gerek Nübüvvet; sunan olduğu yönüyle makamların en şereflisidir. Velâyet; Risâletle nübüvveti olgunluk derecesine getirici olduğu için velâyet vücud bulmuş olmadığı sürece, nübüvvet ve risâletin de meydana gelmesi mümkün olamaz. Bu sebepten Kur'an' da, Musa'nın **"Lâm"** harfi hikmeti açılmasıyla ihlâs sahibi olmasını, Resul (şeriat ve kitapla gönderilen peygamber) ve Nebi (haberci olarak gönderilen peygamber) olmasına sunmuş oldu. Başlık olarak verilen ayetin: ***"O Resul ve Nebi idi."*** Sözünde de nübüvveti, Risalet'ten sonraya bırakması, nübüvvetin daha şerefli övme ve saygıya risalet'ten daha fazla kılavuzluk edici olduğu içindir. Şeref değeri ile velâyeti, nübüvvet ile risalet'ten sonraya bırakılmaması, çünkü velâyet her ne kadar şerefli ise de, batın olduğu için şeref ve fazileti bilinemez. Ancak görüşe ait dikkat ile uzmanlaşmış irfan sahibi hakikat ehillerinden olan bazı kişiler velâyetin fazilet ve şerefini bilir, başkaları bilemez. Bunu için velâyet övme ve saygı göstermeyi ifade etmez. Böylece ***"İhlâs sahibi"*** sözü ile yalnız velâyet'te sözü uzatmamak her ne kadar şerefli ise de yine övme ve saygı göstermeyi ifade etmez. Çünkü velâyet bazı kere nübüvvet ve risaletsiz bulunabilir. Nübüvvet ve risalet ise velayetsiz bulunamaz, bundan dolayı Musanın ancak bu tertip üzere tarif edilmesi güzel olabilir**...**

Ayet: 52. Ona Tûr'un sağ tarafından seslendik. Onu, fısıldaşan kimse kadar yaklaştırdık.

Ve biz, Musa'yı yalvarma yeri olan **"Sır"** makamında **"Kalp"** Tûr'unun sonu **"Vücûd"** Tûr'undan seslendik. Bu sebepten dolayı dua eden olduğu halde, Musa'yı yakınlığımıza erişmiş yaptık deyip, Musa'ya **"Kelîmullâh"** (Allah'ın kelimesi) ismi verilmiştir. Tûr'u, en şerefli ve en kuvvetli ve çok bereketli demek olan **"Eymen"** (sağ taraftaki) ile tarif etmesi, **"cânib-i eyser"** den, yani sol tarafta bulunup çıkabilecek olandan çekinmek içindir. Çünkü vahy ancak temiz vadi denilen **"Ruh"** âleminden gelir**...**

Ayet: 57. Onu yüce bir mekâna yükselttik.

Yani, biz, İdris aleyhisselâmı yüksek bir mekâna yükselttik. Ayetindeki mekân kelimesi eğer **"Mekânet"** anlamında olursa yüksek mekân (durulacak yer) olup, İdris'in Allah'a olan yakınlığı ve cem ayniliğinden velâyet makamında olan mertebesidir. Eğer bildiğimiz mekân anlamında olursa o vakit; yüksek mekân, taşmış olduğu vakit, güneş feleğinin yörüngesinde hareketle ve sevdiğinden taşmış olduğu yönüyle, asılda ve ilk başlangıcında İsa'nın ruh merkezi olan Rab feleği, dördüncü göktür. Ve sonraki ayette, **19/58. Kendilerine Rahman'ın ayetleri okunduğunda, ağlayarak secdelere kapanırlardı.** Buyrulmuştur. Temiz soydan gelen peygamberlere, Rahman'ın ayetleri okunduğu vakit, kendilik ile her ayetten görünürde olanı, kalp ile batınını (içte olanı) işitirler ve sır ile sınırını anlamış olurlar ve ruh ile doğulacak olan yere yükselmiş olurlar. Ve o ayette tecelli ettiği sıfatla sıfatlanmış olarak, konuşmakta olanı müşahede ederler. Ve o ayetin hakikatini açığa çıkardığı isim ile meydana gelme zamanında tecelli ettiği o isimde yok olucu olup Rahmân veya Allah isminin kavramış olduğu diğer isimlerle müşahedesine özlemleri dolayısıyla ağlarlar. Bir şairin:

"Uzaklaşırsalar ağlar onlara özleminden. Yakınlaşırsalar ağlar yine ayrılık korkusundan." dediği gibi, uzaklaşmak korkusu ile benliğin devamlılığını gerektiren olmazsa, bu ağlama kalbin ağlamasıdır**...**

Ayet: 59. Ama arkalarından öyle bir nesil geldi ki; namazı yitirdiler, şehvetlere uydular. Bunlar, azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.

Bunlardan sonra, benlik makamında oldukları için huzur namazını kaybetmiş olan bir toplum bunların yerine geçti. Huzur ancak kalp ile olduğundan, kalp olmadan namaz olmaz, ancak kalp ile olabilir. Ve kalp makamından, benlik halleri ile örtünmeleri sebebiyle, kendilerine aşırılıkların tabi olması yerine onlar aşırılıklara uymuş oldular. Onlar, kötülük ve sapkınlığa erişmiş olacaklardır. Çünkü aşırılıklara olan uygunlukları arttıkça perdelenmeleri ve sapkınlıkları fazlalaşır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Bir günahtan sonra işlenmiş olan bir günah, ilk günahın cezasıdır."*** Buyurduğu yönüyle, günahlar birbiri üzerine birikmiş, yığılmış olur**...**

Ayet: 60. Tövbe eden, iman edip barışa yönelik iyi iş yapan müstesna. Böyleleri cennete girecekler ve hiçbir şekilde haksızlığa uğratılmayacaklar.

Ancak, işlenmiş olan ilk günahtan tövbe edip de **"Kalp"** makamına dönmüş olan ve yakınlık ile iman eden ve fazileti kazanma ile iyi, doğru işleri işleyen kişiler; iman ve işlerde olan derece ve kazanmış oldukları mutlak cennete dâhil olurlar. Ve o cennetin hal ve makamlarının gerektirdiği hiçbir şeylerden eksiltilmiş olmazlar. Ve sonraki ayette, **19/61. Rahman'ın, kullarına gaybda vaat ettiği And cennetine girecekler ve hiçbir şekilde haksızlığa uğratılmayacaklar.** Buyrulmuştur. Ve dereceleri değeriyle, benlik, kalp ve ruh makamlarından bir araya getirilmiş **"Celâl-i naimi"** (büyük cennet) nimetlerinin asıl ve asıldan geleni bereketlendirici olan Rahman'ın, kullarına, o nimetlerden görünmeyen oldukları vaat ettiği cennetlere girerler. Ve bir sonraki ayette, **19/62. Orada boş lakırdı değil, yalnızca "selam" işitirler. Orada kendilerinin sabah, akşam, rızıkları da hazırdır.** Buyrulmuştur. Onlar, o cennetlerde boş laf işitmezler, ancak onları noksanlardan kurtarmış olan ve maddeden uzaklaştırmış olan marifetler ve hikmetleri işitirler. Ve o cennetlerde, onların tükenmeyen rızıkları vardır.

Başka mana: Kalp cennetinde; Ruh güneşi nurunun açığa çıkışı sabahında ve benlik cennetinde; Ruh güneşinin batması akşamında onların rızıkları vardır. Ve daha sonraki ayette, **21/63. Kullarımızdan takva sahibi olanları mirasçı yapacağımız cennet işte budur.** Buyrulmuştur. Şu varlığı kesin olan bir cennettir ki, kullarımızdan takva sahibi olan kişileri, kesin ve kararlı takvası değeriyle ona vâris yaparız. Eğer günah rezaletinden sakınmış ise; ona benlik yani, eserler cennetini, eğer tevekkül ile işlerinden sakınmış ise; ona kalp cennetini ve işler tecellileri huzurunu, eğer kalp makamında kendine nispet ettiği sıfatından sakınmış ise; ona sıfat cennetini ve eğer fenafillâh ile zatından ve vücudundan sakınmış ise; ona Zat cennetini miras yaparız**...**

Ayet: 64. Biz sadece Rabbinin emrini indiririz/biz ancak Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzdeki, arkamızdaki ve bunlar arasındaki her şey O'nundur. Rabbin asla unutkan değildi.

Bu ayetle işaret edilen, Meleklerin inişi ve benliğin **"Mele-i âlâ"** (büyük ve ileri gelen meleklerin yeri) ya ulaşabilmesi, ancak iki şeyle olabilir. Biri; Ruh özünün kendisi ile yüce âleme uygun olduğu yaratılış berraklığı ve asıl kabiliyetidir. Birisi de: katkısız yapma ve temiz etme ile olan kabiliyet halidir. Ve kabiliyette; sadece katkısızlığın meydana gelmiş olması da yeterli olmaz, belki kabul edilir olan; alışıklık, yatkınlıktır, Çünkü Fussillet suresinde, **41/30. "Şu bir gerçek ki, "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra hiç şaşmadan yol alanlar üzerine, melekler habire iner."** Buyrulmuştur. Ki meleklerin inişi, alışıklığa kılavuzluk edici dikkatlilikten ibaret bulunan dosdoğruluğa düzenlenmiştir. Böylece şeytanların inişinde de Şuara suresinde, **26/222. Her bir iftiracı günahkâr üzerine iner onlar.** Buyrulmuştur. Yani şeytanların inişleri kabiliyetin açığa çıkmasında, alışıklığa ve devama kılavuzluk eden abartılı anlatım ortaya konmuştur. Melekler de böylece, ancak hayır ve dorulukta son dereceye erişmiş olanlara inmiş olur. İşte bu ikinci kabiliyet ve ilk kabiliyet ile bir araya gelmiş olursa; Hakk'ın emri ve izninin işareti olur. Çünkü İlâha ait bereketlendirme, tam ve genel ve kesilmeyendir. Gecikme zamanında, ancak kabiliyet yokluğu sebebiyle sonraya bırakmıştır. Bu sebepten, bu ayet vahyin gecikmesi ile Hz. Peygamber(s.a.v) in sabrı azaldığı vakitte indirilmiştir. Yani biz, kendi isteğimiz ile değil, belki yüce Allah'ın isteği ile inmiş oluruz. Bizim üstümüzde olan, hal ve hareketimiz de bizden önde bulunmuş olan ve ilmimizin kavrayamadıkları. Ve yüzümüzün ona yönelmiş olduğu, zorlayıcı halleri ve bizim tavırlarımızın aşağısında olan; yer ile ilgili meleklerin halleri. Ve bunlar arasında bizim içinde bulunduğumuz saltanat hallerinin tamamı, Hakk'ın ilminin kuşatıcılığında ve memleket kahrında ve saltanat emrinin saltanatı altındadır. Rabbin, herhangi bir olgunluğa hakkı olan bir şeyi, ona olgunluğunu bereketini vermemek şekliyle unutucu veya hak etmiş olan bir kimseyi, ona hakkını vermeden terk edici olmamıştır. Belki kabiliyetlerin tamamını ilmen kuşatır ve onlara olgunluklarını bereketlendirmiş olur. Ve tekrar, tekrar

meydana gelmiş olmak üzere gerekmiş olanı indirir. Vahyi tehir ettiyse o tehir, Hakk'ın yönünden değil, senin yönünden olmuştur**...**

Ayet: 65. Göklerin, yerin ve bunlar arasındaki şeylerin Rabbidir O. O'na kulluk/ibadet et ve O'na ibadette sabırlı ol. O'na adaş olacak birini biliyor musun?
Yüce Allah, göklerin ve yerin ve aralarında olan eşyanın Rabbidir. Hepsine; ona özel olan bir isimle terbiye ve çare ve halinin gereğini verir, isimlerinin tümüyle tamamını terbiye eder. Sen, halinin gerektirdiği bir ibadet ile Allah'a ibadet et. Ta ki, vahyin inişine ve bereketlendirmenin kabul edilmesine kabiliyetli olabilesin. Bu iki söz ile kabiliyeti hazırlamak ile ibadetin var olması da bu konuda yeterli olmaz. Belki bu hal üzere devamlı olmak beğenilecek iştir. Bundan dolayı, kabul edilmeyi gerektirecek olan bu temizliğe, berraklığa devam etmelisin. Ve bu devamlılık üzere O'na yönelme ile ibadet edici olma halinde sabırlı ol. Rabbinin bir mislini, benzerini biliyor musun ki, ona yüz verme ve yönelmiş olarak, sana istemiş olduklarını verip bereketlendirebilsin?**...**

Ayet: 66-67. Diyor ki insan: "Öldüğüm zaman diri olarak tekrar çıkarılacak mıyım?" Hatırlamıyor mu insan; o daha önce hiçbir şey değilken, onu biz yarattık.
İnsan hatırlamıyor mu ki, biz onu evvelce yarattık, o vakit şahitlik âleminde hissedilebilecek bir şey veya değer verilip hatırı sayılacak bir şey değildi. Çünkü yaratılıştan evvel ezeldeki başka olmayan vücutta, cem aniliğinde yok olduğu için vücudu olmayan gibidir. Ve sonraki ayette, **19/68. Rabbine Andolsun ki; onları da, şeytanları da mutlaka haşredeceğiz, sonra hepsini diz çökmüş halde cehennemin çevresinde hazır bulunduracağız.** Buyrulmuştur. Rabbinin hakkı için yemin ederim ki, göndermeyi, gönderilmeyi ve dirilmeyi inkâr eden perdelileri, onları baştan çıkaran ve Hak'tan sapıttırmış olan şeytanlarla beraber toplayacağız. Çünkü perdelilerin benlikleri sıkıtılar içinde ve nurdan uzak olmalarıyla şeytanların arzularına uygun olurlar. Özellikle bozuk İnanç ve anlayışta olanlara uymuş olduklarından zorunlu olarak şeytanlarla beraber bir araya getirilmiş olunurlar. Sonra maddeler ile ilgili perdeler ve karanlıklar ile ilgili isyan ile olan örtünmelerinden aşağı âlemde olan katran gömlekler içinde ve ceza evi heykelleri (bedenleri) boyunduruğu ile bağlı oldukları halde, elbette onları huylar cehenneminin etrafında hazır hale getireceğiz. İki kat bükülmüş ve dizleri yere çökmüş oldukları halde. Çünkü arzularının eğriliği sebebiyle dış görünüşleri de eğrilmiş olup, ayakta durmaya güçleri olmaz. Ve sonraki iki ayette, **19/69-70. Sonra her gruptan, Rahman'a karşı kafa tutmada daha şiddetli davrananlar kimlerse, onları ayıracağız. Elbette ki biz, oraya girmeye daha layık olanların kimler olduğunu herkesten iyi biliriz.** Buyrulmuştur. Yani, bildiğimiz hallerine göre en şiddetli azabı onlara ayırmış olacağız. Sonra, onlardan ateşe kavuşmaya daha layık olanı biz, kendisinden daha fazla biliriz ve onu anında hak etmiş olduğu azaba ulaştırırız**...**

Ayet: 71. İçinizden oraya uğramayacak hiç kimse yoktur. Bu, Rabbin üzerinde kesinleşmiş bir hükümdür.
Huylar âlemi; temiz olan âlemin köprüsü ve geçidi olduğu için gönderilme ve dağılma zamanında her bir kişinin huylar âlemine gelişi mutlak ve zorunludur. Bu geliş, kararı verilmiş olan kesin bir hükümdür. Her kim; ruhun bedene konması ile gönderilmiş olunursa; onun sıratı, yani geçidi geçmesi mümkün olmaz. Ancak cehennem üzerinden geçmiş olmakla o geçitten geçmesi mümkün olur. Çünkü mümin geldiği vakit, nuru cehennemin alevini söndürdüğünden dolayı, cehennemden geçtiğini anlayamaz. Ki, cehennemin: ***"Ey mümin kişi, çabuk geç, çünkü senin nurun, benim alevimi söndürüyor."*** diye sesleneceği rivayet edilmiştir. Eğer bir mümine; cennete girdikten sonra: ***"Cehennemde halin nasıl idi?"*** diye sormuş olsak: ***"Ben cehennemin farkına varmadım"*** der. Nitekim Câfer-i Sâdık aleymisselâm'a ***"Siz de cehenneme girenlerden olacak mısınız?"*** diye sorulduğunda ***"Biz cehennemi sönük iken geçtik"*** diye cevap vermiştir. Ve İbn-i Abbas hazretleri: ***Müminler cehennemi, bir bağ veya bahçeden geçer gibi geçerler"*** buyurmuştur. Ve Câbir İbn-i Abdullah'tan rivayet edilmiştir ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize bu meseleden sorduğunda Resûlullah: ***"Cennet ehli, cennete girdikleri zaman, bazısı bazısına; bize Rabbimiz cehennemden geçeceğimizi vaat etmemiş miydi? Derler. Onlara, evet siz cehenneme girdiniz, fakat cehennem sönük idi, cevabı verilir."*** buyurmuştur. Yine Câbir hazretleri, rivayet etmiştir ki, konu ile ilgili ayetten kendisine sorunlunca, Resûlullah: ***"Gelmek, içine girmektir, ne iyi ne kötü cehenneme girmeyen kalmaz. Fakat İbrahim aleyhisselâma ateşin selim olduğu gibi, cehennem de müminlere "Berdüsselâm" selamet verici soğuk olur. Hatta soğukluğundan, ateşin bir çığlığı, şikâyeti olur."*** buyurduğunu işittim, demiştir. Fakat Enbiya suresinde, **21/101. Tarafımızdan kendilerine güzellik hazırlananlara gelince, bunlar cehennemden uzaklaştırılmışlardır.** Buyrulmuştur. Ayette "bunlar cehennemden uzaklaştırılmışlardır" ifadesiyle, "Mümin kâmiller cehennemden uzaktırlar" yani "Gazabından uzaktırlar" demektir. Ve sonraki ayette, **19/72. Sonra biz, korunup sakınanları kurtaracağız. Zalimleri de orada dizleri üzerine çökmüş bırakacağız.** Buyrulmuştur.

Yani, "Adalet yolunun girişi demek olan **"Sırat"** üzerinden yıldırım hızıyla **"Tevhid"** e geçmeleriyle, kendilerine nispet ettiklerinde soyunmuş olduklarından dolayı sakınanları biz kurtarırız. Cehalet karanlığında, kabiliyetlerinin nurunu eksiltmiş olan veya o nuru, olması gereken yerinin dışında bir yere koyan zalimleri; cehennemde dizleri üzere çökmüş oldukları halde bırakırız." Buyrulmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Zâlim, kıyamet gününde karanlıktadır."*** buyurmuş olduğu yönüyle, karanlık cisimler dalgınlıklarından hakikate doğru hareketleri yoktur**...**

Ayet: 76. Allah, doğru yolda olanların hidayetini artırır. Barışa yönelik kalıcı işler, Rabbin katında sevapça daha üstün, sonuç bakımından daha hayırlıdır.
Yüce Allah, sapkınlık ehli sapkınlık ve örtünmüşlüklerinin fazlalaşması için cahillik ve rezaletleri içinde ne kadar çok çabalarlar ise o derece yardımcısız ve sapkınlıklarında yardım ettiği gibi, böylece hidayet ehlinin de uygunlaştırma ile hidayet, yani doğrulukta olma hallerini fazlalaştırır. O müminler bildikleri bir şeyle hareket edenler oldukça, diğer bir ilmi kabul etmeye kabiliyetleri gelişme içinde olduğundan Hz. Peygamber efendimiz: ***"Bildiği ile amel eden bir kimseyi, yüce Allah, bilmediğine vâris yapar."*** Buyurduğu gibi o ilme de vâris olurlar. Bundan dolayı **"İlmel-yakin"** gerekliliğince hareket ettikleri zaman, **"Hakkel-yakin"** onlara ihsan etmeyle ilimlerini fazlalaştırmış olur. Kalıcı ve sâlih olan ilimler ve faziletler, tarif edilen tecelliler ve kalp ile ilgili cennetleri veren olduğundan Rabbin katında sevap yönünden daha hayırlıdır. Ve birlik zatına dönüş sebebiyle hayırlıdır**...**

Ayet: 83-84. Görmedin mi biz, şeytanları inkârcıların üzerine salmışız da onları oynatıp kıvırttırıyorlar. Onlar için acele etme. Biz onlar için günleri teker teker sayıyoruz.
"Habib'im! Görmez misin ki biz, aldatma ve kışkırtmak üzere şeytanları, kâfirlere göndeririz. Onları aldatır ve isyana teşvik ederler.
İmdi: Sen, onlar için aceleci olma. Meleklerin inmesi bölümünde, evvelce açıklanmıştı ki, hayırlı benlikler, nispetlerden soyunma, berraklık ve nura ait olmada gökler saltanatına ulaşmış odluları için, saltanat ve göklere ait meleklerden ve kötülükte olan benlikler de karanlık, alçak, pis ve bulanıklıkta ayni cinsten ve uygun oldukları yeryüzünün karanlık canlarından yardım isterler. Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"kâfirlerin karanlıklarının koyuluğundan azgınlık ve örtünmüşlükte devamlı olmalarından şaşkınlıktadırlar."*** Bu hallerinden dolayı ki, şeytanlar, devamlı olarak inip, kuruntularını bırakmış olmalarıyla onları arka arkaya kandırarak, çeşitli kötülüklere kışkırtmış ve teşvik etmiş oluyorlar. Biz, sadece kendilerini küfürlerinin ve yaptıklarının sorumluluğuna, hal, inanç ve anlayışlarının kızgınlığına ulaştıran, onların benliklerini sayarız. Her birinin yakında ulaşacağı belirli bir eceli vardır**...**

Ayet: 85. Gün olur o takva sahiplerini biz Rahman'ın huzurunda heyet halinde toplarız.
Sakınanları, saygıdeğer kişiler olarak, grup, grup Rahman'a toplamış olduğumuz günü hatırlayınız. Yüce Allah, bu ayette **"Rahman"** ismini anmış, evvelki bir ayette; **19/63. Kullarımızdan takva sahibi olanları.** Şekliyle açıklanmış olduğu gibi, takva mertebeleri değeriyle, rahmeti tamamını kaplayıcı olduğu içindir. Bu sebepten, bazı ârifler, bu ayeti işitince: ***"Ya Rahman ile olan kişi, kime toplanmış olunur?"*** dedi. Bazı ârifler: ***"Rahman isminden, Rahim ismine, Kahhar isminden Lâtif ismine toplanmış olunur."*** Sözüyle cevap verdi. Çünkü takvanın ilk derecesi olan: Günahlardan, rezaletlerden ve benlik halinden sakınanlar, ef'al cennetinde, sonra sıfat cennetinde Rahmanda toplanmış olunur. Sıfat cennetinde Allah'a ulaştıktan sonra onun, sıfat tecellileri değeriyle Allah'ta seyri (yolculuğu) vardır. Zatta son bulduğu vakit seyri, Allah seyri olur. Ve sonraki ayette, **19/86. Günahkârları da susuz ve yaya olarak cehenneme sevk ederiz.** Yani, suç işlemiş olanları, kötü işleri dolayısıyla huylar cehennemine, susuz develerin yollanması gibi yollamış oluruz**...**

Ayet: 87. Rahman katında söz almış olandan başkaları şefaat imkânı bulamazlar.
Hiç kimse şefaat sahibi olamaz. Ancak Rahman katında söz tutmuş olan kişi şefaat sahibi olur. Bu söz, ilk berraklıktan sonra, ikinci berraklıkta tövbe ve Hakk'a dönme ile geçmişte verdiği ve üzerinde durulması gereken, Allah'ın iman ehline olan sözüdür ki, bu da benlik hali örtünmüşlüğünden sıyrılmak ve Rahman halleri ile hallenme ve sıfat huzuru olan temiz âleme kavuşmaktır. Bunun için, diğer lâtif isimleri içine alan nimetlerine ulaşmak ve celal elini ve verici bulunan Rahman ismini anmıştır. Yani, melekler âleminin yardımı ve temiz nurlar ile şefaat etmiş olmaya hiçbir kimse sahip olamaz, ancak Rahman rahmetini kabul etmeye kabiliyeti olan ve hakiki söz almış olma ve ilâh ile ilgili tarafa ulaşmış olan kişi sahip olur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz bir gün dostlarına: ***"Sizin içinizden biriniz, her sabah ve akşam vaktinde; gökleri ve yeri yaratıcı, gizliliği ve şahitliği bilici olan Allah'ım! Ben, senden başka Allah olmadığına ve***

senin ortağın da bulunmadığına ve Muhammed, kulun ve Resulün olduğuna şahitlik etmekle, sana söz vermiş oluyorum. Ve sen, eğer beni kendiliğim ile bırakırsan benliğim beni kötülüğe yanaştırıp, hayırdan uzaklaştırır. Ve ben ancak senin rahmetine güvenirim. Bundan dolayı bana kıyamet gününde, başıma taç edeceğin bir söz yap. Sen, vaadinde durmazlık etmezsin." Anlamında olan Zümer suresinde, **39/46. De ki: "Ey Allah'ım! Ey gökleri ve yeri yaratan, ey görülmeyeni ve görüleni bilen! Sen hüküm vereceksin kulların arasında, ihtilaf ettikleri şeyler hakkında."** ***Şu dua'yı okumaktan âciz olur mu?"*** buyurduğu İbn-i Muaz'dan rivayet olunmuştur**...**

Ayet: 93. Göklerde ve yerde bulunan herkes, Rahman'a kul olarak gelecektir.
Çünkü göklerde ve yerde olanların tamamı, olabilirliği sağlanabilecek durumdadırlar. Ve gizlenebilecekleri hiçbir yerleri olmayan yerdedirler. Kendilerine has ne varlıkları ne de olgunlukları vardır. Varlıkları ve olgunlukları Rahman ismi ile bereketlendirilmiştir. Eğer yoklukta olan kendiliklerinin kabiliyetleri ile Rahman'a doğru şekilde ibadet etmeselerdi, olgunluğa erişemezlerdi. Bundan dolayı, tamamı kul, köle olup sahibinin kahrı altında kahrolmuş durumdadırlar. Ve sonraki ayette, **19/94. Yemin olsun, O onların hepsini kuşatmış ve tamamını tek tek saymıştır.** Buyrulmuştur. Kendilerini ve ezel ile ilgili kabiliyetlerini ezelde **"Feyz-i Akdes"** inde (en kutlu bereketinde) bereketlendirme ve bir kelimenin özel ismiyle açığa çıkmış olmasıyla tamamını eksiksiz saymıştır. Bundan dolayı, tamamının içyüzleri ve hakikatleri ancak Rahman'ın ilmiyle katkısız yoklukta görünür olmuş ve Rahman ile ilgili bereketlendirme ile varlıkta görülmüş ve bilinmiş suretlerdir. Hangi özellikleri ile Rahman'a uygun ve benzeyen olabilirler? Elbette ki olamazlar. Ve bir sonraki ayette, **19/95. Ve onların hepsi kıyamet günü O'na tek tek gelecektir.** Buyrulmuştur. Ve tamamı, ilk yaratılış ve orta kıyamette olduğu gibi küçük kıyamette yani, ölüm gününde vasıtalar ve yaratılanlardan tek başına, beden ile ilgili ve benliğe ait hallerden ve doğal kuvvetlerden soyunmuş oldukları halde Rahman'a gelicidirler. Büyük kıyamet gününde ise; hepsi yok olacaklardır. **"Zülcelâli vel ikrâm"** olan Rabbinin zatı bâkidir**...**

Ayet: 96. İman edip barışa yönelik işler yapanlara gelince, Rahman onlar için bir sevgi oluşturacaktır.
Araştırma neticesinde hakikat ile ilgili iman ilmi veya göz görüşü ile iman eden ve kendine nispet edilen sıfatlar elbiselerinden soyunmuşlukla sıfat tecellilerinin kabul edilmesini hazırlayıcı temizleme ve düzeltme ile iyi ve doğru işleri işleyen kişiler. Rahman onlara dostluk ve sevgi oluşturmuş olacaktır. Ki bir kutsi sözde: ***"Kulum devamlı şekilde kurb-u nevafil ile bana yakınlaşmış olur ta ki ben kulumu severim, sevdiğim vakit, işittiği duyma sıfatı, gördüğü görme sıfatı, tuttuğu kudreti ben olurum."*** Buyrulmuştur. Hakikatte ise bu sevgi ***"Kendilerini sevdiği ve kendisini seven"*** sözünden anlaşılmış olan evvel ile ilgili gayretinin eseri ve neticesidir. Yüce Allah, kulun meydana gelmesinden evvel, gizlilik yerinde seçme sevgiyle sevdiği vakit, görünmesi zamanında o kulun, Allah'a sevgisini ve geçmişteki sözde durmuş olmasını ona gerekli kılar. Geçmişte olan söz Ali İmran suresinde, **3/31. De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin.** Buyurduğu yönüyle, mutlak Habib'inin arkasından gitmede, o sözde durmuş olma ile ulaşmış olan bir söz ile yenilenme yapar. Eğer, işler ve hallerde uymuş olma doğru olursa, yüce Allah, o kulu sevilmiş olmanın neticesi olan sevginin üstünde seçilmiş sevgiyle sevmiş olur. Çünkü evvelki sevgi, kendi ve gizli, ikincisi ise; olgunluk ile ilgili ve apaçık olduğundan, o kulun sevgisi, halkın kalplerinde olur. Ve yaratılış imanı ehli katında o kul için kabul edilme açık olur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Yüce Allah, bir kulu sevdiği vakit, ey Cebrâil, filan kulumu ben sevdim, sen de sev." Der. Ve Cebrail onu sever ve sonra, yüce Allah filan kişiyi sevdi, siz de seviniz, diye gök ehline seslenir. Gök ehli de o kulu severler. Sonra da yeryüzünde ona sevgi koymuş olur."*** Buyurmuştur. Ve ***"Hangi bir kul Allah'a yönelmiş ve dönmüş olursa yüce Allah kullarının kalpleri ile o kula dönmüş olur."*** Buyurduğu da Katâdeden rivayet edilmiştir ki, başlık olarak verilen ayetin sonundaki cümlenin mânâsı budur**...**

"Meryem" suresi hakkındaki te'vil ve yorumu tamamlanmıştır. Her şeyin doğrusunu bilen yüce Allah'tır**...**

TÂHÂ SURESİ
Te'vil ve yorum
"Bismilâhirrahmânirrahîm"

Ayet:1. Tâ. Hâ. "Tâ" harfi, Tâhir(temiz) ismine; **"Hâ"** harfi, Hâdi(doğru yolu gösteren) ismine işarettir. Bu da Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin rahmet sureti ve sevgi mazharı oldukları için toplumuna şiddetli merhamet ve şefkatinden kendisine indirilmiş olan Kur'an'ın, toplumunun imanları konusunda tesiri olmadığından tesirleşmiş olduğundan Kehf suresinde, **18/6. Şimdi sen, bu söze inanmazlarsa, belki de arkalarından kendini eritircesine üzüleceksin.** Denilmiş olduğu gibi, bazen kendi vücudunda bakiye (sonraya kalmışlık) olduğu düşüncesine dalmakta idi. Ve riyazatı (bu gibi düşüncelerden uzak kalmak) fazlalaştırıp, geceleri teheccüd (gece namazı) namazıyla canlılık bulmuş olmak için kıyamda gereğinden daha fazla durdu. Hatta o derece uzun durdu ki, mübarek ayakları şişti. Bunun üzerine, haber verildi ki: ***"Onların iman etmemeleri, senin yönünden değil, belki kendi yönlerinden ve örtülerinin kalınlığından ve kabiliyet göstermemiş olduklarındandır. Senin hissettiğin yönüyle kendiliğin haliyle veya benliğinin sonraya kalmışlığından veya doğru yol göstericiliğinde kusur gibi şeylerin her ikisinden çok temiz bulunduğuna kılavuzluk eden iki isimle seslenilerek: " Yâ Tahir! Ey sonraya kalmışlıktan(bakiyeden) çok temiz! Ve ya el- Hâdi! Ey doğru yolu gösterici."***denildi. Ve sonraki ayette, **20/2. Biz bu Kur'an' ı sana, bedbaht olasın diye indirmedik.** Denildi. Yani, "Senin üzerine Kur'an' ı, benliğini kırman ile sıkıntı ve eziyet çekmiş olman için indirmedik. Fakat senin berraklığın ve temizlenmişliğinden sonra, kalbi yumuşak ve Kur'an' ı kabul edebilmeye kabiliyet göstermiş olan kişiye hatırlatmak için indirdik. Ve Allah'a şükür olsun bu iki maksat açığa çıkmış olup, sen kâmil ve mükemmel oldun. Benliği kırma ile amaçlanmış olan şeyde ancak sende görünür olan bu iki emrin meydana gelmiş olmasıdır. Anılmış olunan her iki isimle sana tecelli ettik. Bundan dolayı, ne için kendine zahmet veriyorsun? Senin doğru yolda olman ile doğru yolu bulmanın meydana gelmemesi, senin kusurundan değil, ancak hidayetin açığa çıkmasında şart olan Allah korkusu ve yumuşaklığın tersi olan kalplerin sıkıntı ve katılığından ileri gelmiştir." **"Tâhâ"** kelimesinin seslenme olmayıp yemin olması da uygun olur. Yani, yüce Hak, Habib-i Ekrem'ini, kendileriyle terbiye ettiği, temiz etme ve boşaltmayı ifade için, ona tecelli ettiği için **"Tâhir ve Hâdi"** isimleri eserinin meydana gelmiş olması içindir ki, bu da gerçekten de meydana gelmiştir. Buna dayanarak, artık, sıkıntı ve eziyet çekmede aşırılıkta olma. İşte bu mânâdan dolayı, temizlenme ve doğru yolda olma mânâlarından her ikisinin kendilerine gelmiş olması ve her iki isim hakikatinin kendilerinde açığa çıkması sebebiyle **Âl-i MUHAMMED "Âl-i Tâhâ"** ismi konulmuştur**...**

Ayet: 4. Yeri ve o yüce mi yüce gökleri yaratandan bir vahiy olarak indirdik.
Bu ayetin sözleri ile sekizinci ayetin **"En güzel isimler O'nundur"** sözüne kadar ifade edilmek istenen mânâsı; ***"Biz Kur'an' ı cemal ve celal ile ilgili isimlerin tümünü kendinde toplayan Zat'tan aşağıya indirmiş olduk."*** Bu sebeple, senin zatın tümünden nasiplenmiştir. Eğer böyle olmasaydı; senin için Kur'an'ın kabul edilmesi ve yüklenilmesi mümkün olmazdı. Çünkü verilmiş olan eserin, meydana çıkma yerine uygunluğu olduğu gibi, mutlaka gelip yetişeceği yere de uygunluğu gereklidir.
İmdi: Kur'an'ın örtülen yeri tüm güzel isimler (Esmâ-i hüsnâ) ile isimlenmiş Zât olunca, gelip yerleşeceği yer olan senin zâtının da böylece güzel isimlerin tümü ile isimlenmiş olması gerekli olmuştur. Bundan dolayı, yüce Hak gökleri ve yeri, yani ruhlar âlemi ile mutlak cisimden ibaret olan bedenler âlemini yaratma ve cemâlini örtücü, celâlini ise, örtü yaptığı gibi. Böylece seni de ruhaniyetin ve olgunluğun mertebeleri demek olan; anılan yedi örtüden ibaret bulunan; şehâdetin (şahitliğin) yeri ile perdelemiştir**...**

Ayet: 5. O Rahman, arş üzerine egemenlik kurmuştur.
Yani, celâli sebebiyle, yaratılmışlar örtüleriyle perdelenmiş celâl sahibi olan Rabbin, bütün var olanlar ve canlılara olan rahmeti dolayısıyla cemâli ile tecelli eden cemâl sahibi de O'dur. Çünkü hiçbir şey Rahman ile ilgili rahmetten uzak kalmış olamaz. Ve eğer uzak kalmış olabilse; zaten var olmazdı. Bu sebepten Arşa Rahim değil **"Rahman"** ismi özel olarak ayrılmıştır. Çünkü bereketin, eşyanın genelini kaplayıcı, başka isimlerden engellenmiş olup ancak,**"RAHMAN"** isminden bereketlenmiş olurlar.
İmdi: Yüce Hak, **"RAHMAN"** isminin tamamı eşyada açığa çıkması ve Rahman isminin eseri olan genel bereketlendirmenin var olanların tümünü kaplaması sebebiyle tamamının vücut arşını kapladığı gibi, yine bu suretle senin kalbinde isimlerin tümünün açığa çıkışı ve eserler isminin var olanın tümüne ondan ulaşması

sebebiyle, senin kalp arşını kaplamıştır. Buna dayanarak sen; âlemlere rahmet ve nübüvvetin de, genel nübüvvete ve sonuna eren veya mühür olmuşsundur. Kaplamanın mânâsı, Rahman'ın Arş'ta eşit ve tam olarak açığa çıkması demektir. Çünkü başkasının mazharı, bütün isimler sıfata uygunluğu olamaz. Olamayınca Rahman ismi her tarafı bir ve dosdoğru olamaz. Ancak **"MUHAMMED"** (s.a.v) mazharına olur. İşte bu sebeptendir ki, Hz. Peygamber efendimizin gölgesi yoktu. Çünkü eksiksiz yokluktan sonra, bekâ (sonsuzluk) sebebiyle, sıfatıyla beraber; zatından Hak ile gerçekleşmemiş bir bakiye kalmamıştı**...**

Ayet: 6. Göklerde, yerde, onların arasında, toprağın bağrında ne varsa O'nundur.
Ayette ifade edildiği gibi, göklerde ve yerde ve bunların arasında toprak altında olan eşyanın tamamı O'nundur, Rahman'ındır. Bu ayet, Hakk'ın kahr(zorlayıcılığı) ve mülkünün eşyanın tümünü içine aldığının açıklamasıdır. Yani, eşyanın tamamı, Hakk'ın mülkünün kahr, saltanat ve tesirinin altındadır. Hakk'ın emri olmaksızın hiçbir şey vücud bulmaz. Hareket ve sükûn (sakinlik, hareketsizlik), değişme, başkalaşma ve kararlılık olmaz. Bu suretle eşya, büsbütün yok olucu olmuştur. Hakk'ın tekliği, birliği ve kahrediciliğinin yok ediciliğiyle kahrolmuştur. Ne görür, ne işitir, ne tutar, ne yürür, ancak Hak ile ve Hakk'ın emriyle görüp işitir, gezer ve yürür**...**

Ayet: 7. Sen bu sözü açıkça duyuracaksan da O, gizliyi de bilir, gizliden daha gizliyi de...
Bu ayet, Hakk'ın lûtfu ile ilgili kemâlin açıklanmasıdır. Yani ilmi, bütün eşyada sözü geçen tesiri olandır. Eşyanın görünen ve görünmeyen yönünü, sırrını ve sırrının sırrını bilir. Böylece bir şeyi apaçık etsek ve gizlesek, açığı açık ile gizliyi de gizli ile bilir.
İmdi: Anılmış olunan **"Hayat, İlim, İrade, Kudret, Semi, Basar, Kelâm"** sıfatları, her bir ismi kaplayıcıdır. Ve bu kaplayıcılıkla isimlerin anası olduğunda ve herhangi bir isim, ancak anılmış olunan bu isimlerde yer almış bulunur. Bu sıfat ve isimler ile Hakk'ın Zâtı çoğalmış olmadığından sonraki ayette, **20/8. Allah'tır O. İlah yok O'ndan başka. Esmaul Hüsna, en güzel isimler O'nundur.** Buyrulmuştur. Yani, şu sıfat ile sıfatlanmış ve Kur'an' ı indirici olan bu Zât, ancak Allah'tır. Zat tekliği ve asıl hakikat bu sıfatlar ile çoğalmaz ve birden fazla olmaz. İlah ile ilgili hakikat, asıl, ezelde birlik ve bir şeyin çıktığı kaynak olması değeriyle O'ndan başka varlık olmayandır. İlah ile ilgili hakikat ise; sonsuzlukta dahi öylece O'ndan başka var olmayan İlah ile ilgili hakikattir. Sıfat ile ilgili açığa çıkma değeriyle beraber, Zat ile ilgili demek olan, Esma-i Hüsna (güzel isimler) O'nundur**...**

Ayet: 9-10. Ulaştı mı sana Mûsa'nın haberi? - Hani bir ateş görmüştü de ailesine şöyle demişti: "bekleyin! Gözüme bir ateş ilişti. Olabilir ki, ondan size bir kor parçası getiririm yahut onun üzerinde bir kılavuz bulurum."
Habib'im sana Musa'nın haberi gerçekten de gelmiştir. Musa bir ateş gördüğünde; ateş, kendisinden insan ile ilgili ruha nur yansıtan **"Ruh-ü-l Kudüs"** tür. Musa'nın gönül gözü görüşü, hidayet nuru ile sürmelenince, Ruh-ül- Kudsü gördü. Hemen ailesinden olan benliği ile ilgili kuvvetlere hareket etmeden olduğunuz yerde durunuz dedi. Çünkü temiz âleme yolculuk, ancak, benliği meşgul edici olan dış ve iç duyular, insan ile ilgili kuvvetlerinin sakinliği zamanında olur. Ve ancak, o vakit temiz âleme kavuşulmuş olunabilir. Musa: gerçek o ki, ben bir ateş gördüm. Belki o ateşten size bir nur ile ilgili ulaşma hali getirip, onunla hepinizin faydalanması ve nurlanarak zatının fazilet bulmuş olması ümit edilir. Veya ateş üzere beni Hakk'a doğrultması gerektirecek olan, ilim ve marifetle yol gösterecek bir kişi bulurum. Yani, ateşe ulaşma sebebiyle nur ile ilgili bir görüntü veya ilim ile ilgili bir suret bulurum dedi. Ve sonraki ayette, **20/11. Onun yanına geldiğinde kendisine "Mûsa" diye seslenildi.** Buyruldu. Yani, Musa ateşe ulaşmış olunca İlâh ile ilgili huzurun, kendileriyle örtülmüş olduğu yücelik ve celal perdelerinden ibaret bulunan ateş ile ilgili örtü, ateşin örtüler ötesinden; bir sonraki ayette, **20/12. "Benim ben, senin Rabbin! Hadi pabuçlarını çıkar, sen kutsal vadide, Tuva'dasın."**diye seslenildiği buyruldu. Yani, "Ey Musa! Celalim perdelerinden biri olan ateş ile ilgili görüntü sebebiyle örtülmüş ve ateş şeklinde tecelli eden olduğum halde, gerçekten de ben senin Rabbinim." Diye seslenildi. Sonra, "İki pabucunu çıkar" Yani, beden ile ilgili benliğini veya dünya ve ahiret olan iki varlığını soy. Çünkü benlik ile bedenden soyunmuş olunduğu vakit, hakikatte iki varlıktan soyunulmuş olunur. Yani, ta ki Ruh, Ruh-ül Kuds'e ulaşmış oluncaya kadar. Ruh ve sırrın ile Ruh'unun ve sırrının hallerinden ve şekillerinden soyunmuş olduğun gibi, kalbin ve göğsün ile de bütünlük ile ilgi ve ilişiğini kesen ve eserlerini yok eden ve işlerin hallerinden yok olma sebebiyle, benlik ve bedenden soyunmuş ol demektir. Benlik ile bedene ayıplama yapmayarak "İki pabuç" demenin sebebi şudur ki, eğer Musa, benlik ile beden elbiselerinden soyunmuş olmaz ise, temiz âleme ulaşmış olmazdı. Hal-bu-ki kavuşma halinde idi ancak, Müzemmil suresinde, **72/8. Tüm benliğin ile ona yönel.** Buyrulmuş olan söz yönüyle; her çeşit eksiklikten arınmış olan yüce Hak, Musa'ya bütünlüğü ile temiz âleme ulaşması için her şeyden tam kesilmiş olmasını

emrediyor. Sanki Musa'nın, benlik ve beden ile ilişiği kalmış, benlik ile bedene bağlılık ise; kalbin açığa çıkma yeri olarak isim verilmiş olunan aşağı âlemden ibaret bulunana yere ayağını batırıp, kirletmiş oluyor. Kalp ile göğüs, kudret tarafına olan sırr ve Ruh ile ilgili yönelmeden sonradır. Bunun için ruh makamında onlardan kesilmiş olması emredilmiştir. Bu sebepten iki pabucun varlığını, ***"Sen kutsal vadide, Tuva'dasın"*** sözüyle hastalık olarak belirtilmiştir. Yani, gerçekten de sen, gökler ve yerin cansız cisimlerini ve melekler âleminin hal ve hareketlerini dürüp bükmüş olduğu için **"Tuva"** ismi verilmiş olan ve ilgi duyulan eserleri ve ilave edilmiş şekilleri ve maddeye ait ilgilerden temiz ve uzak bulunan çok temiz bir vadidesin, **"Ruh"** âlemindesin. ***"İki pabucun, ölü eşek derisinden tabaklanıp yapılmış olduğu için çıkarılması emredilmiştir."*** Diyen kişi çok doğru söylemiştir. Deniliyor ki, Rabbi, Musa'ya seslendiği vakit, şeytan kuruntu atma ile Musa'ya; ***"Sana şeytan tarafından seslenildi"*** dediğinde, Musa: ***"Ben fark ediyorum ki, altı yönün tamamından ve tüm organlarım ile bu seslenmeyi işitiyorum. Böyle bir seslenme ancak Rahmanın seslenmesi olabilir."*** dedi. Ve daha sonraki ayette, **20/13. "Ve ben seni seçtim; o halde vahyedilecek olanı dinle."** Buyrulmuştur. Bu ayet, Araf suresinde, **7/143-144. "Tespih ederim o yüce varlığını, tövbe edip sana yöneldim. İman edenlerin ilkiyim ben." – "Ey Musa! Ben, gönderdiğim vahiylerle, konuşmamla seni seçip yücelttim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol."** Sözlerinin buyurduğu yönüyle; Musa'nın dağ ve varlığını, Hak'ta yok olucu ve paramparça yapıp, baygın haliyle yere düşüren zat ile ilgili eksiksiz tecelliden sonra olan seçme ile olan vaattir ki, bu tecelli; zat ile ilgili tecelliden evvel olan sıfat ile ilgili tecellidir. Bunun için bu makamda Musa'yı vahy ile Nebi yapmadı, Resûl yaptı. Ve Her şeyden el çekme, huzur ve gözetme ile emrederek, yakında büyük kıyametin gerçekleşeceğini de vaat etti. İşte bu seçim surenin ilerisindeki ayette, **20/122. Sonra Rabbi onu arıtıp temizledi, onun tövbesi kabul edip kendisini iyiye ve doğruya kılavuzladı.** Buyrulmasıyla işaret edilen hakiki olanı isteyip seçmektir. Yakın ve o seçme ile en temiz olanını ayırmış olmak için o seçim aralarında bir vasıtadır**...**

Ayet: 14. "Hiç kuşkulanma ki ben Allah'ım. İlah yoktur benden başka. O halde bana kulluk/ibadet et ve namazını, beni hatırlayıp anmak için yerine getir."
Musa'nın, isimler ile ilgili huzurunda sıfat ile kalıp da Zattan perdeli olmaması için bir evvelki ayette söylenen, ***"Rab"*** ismini ***"Allah"*** ismine değiştirme ve kuvvetleştirme ile Musa'ya tekrar hitap etti. Çünkü Rab Musa'ya tecelli etmiş olan isimdir ki, hidayeti koruma isteği zamanında, Musa'yı ancak Cebrâil' den ibaret bulunan **"İlim ve Hadi"** isimleriyle terbiye eder. Yani, gerçek o ki, sıfatların tümüyle sıfatlanmış ve bir olan **ALLAH BEN'İM**. Sıfatın sayılması ve göründüğü yerin kesreti ile benim benliğim ve tekliğim sayılamamış ve çoğaltılamamıştır.
İmdi: Sen, benliğinin, benim hakikatimde yok edilir olmasını hazırlamakla ve zat il ilgili ibadet ve zat ile ilgili mutlak zikir ibadetini sıfatım isimlerine değil, benim zatıma ayırmış ol. Sıfatımı hatırlamak için olan kalp ile ilgili huzur namazının üstünde zatımı hatırlamak için, ruh ile ilgili şühud namazını yerine getir. Ve sonraki ayette, **20/15. "Kuşku duyma ki o saat gelecektir. Onu neredeyse gizleyeceğim ki, her benlik gayretinin karşılığını elde etsin."** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, ehadiyet kendiliğinde, katıksız yokluk sebebiyle olan büyük kıyamet gelicidir. Canlar ve işlerin görünür ve mertebelerin birbirinden ayrılmış olması için, sıfatım ile örtünmüş olmakla büyük kıyameti gizlerim. Herkesin hayır ve kötülükten, çalışmasının gerektirdiği ile cezalanması olgunluk ve eksiklik, saadet ve kötülüğün birbirinden farklı olduğunun görülmesi için, büyük kıyameti meydana çıkarmış olmam. Ancak has (özel) kullarıma birer birer göstermiş olurum. Çünkü eğer büyük kıyameti belli etmiş olsam, her şeyin yokluğu görünür olup benlik, ibadet, iş, ceza, mükâfat ve diğerlerinden bir şey kalmaz. Ve bir sonraki ayette, **20/16. "O halde ona inanmayıp keyfi peşinde giden, seni yüzgeri etmesin. Yoksa perişan olursun."** Buyrulmuştur. Kabiliyetinin kusuru sebebiyle, büyük kıyamete iman etmeyip, sıfat ve ef'al ve eserler veya benzerleri ile yani; **"Şirk-i hafi"** (gizli şirk) ve **"Şirk-i celi"** (açık şirk) ile bazı mertebelerde perdeli kalan kişi, seni büyük kıyametten yüzgeri döndürmüş olmasın ki, örtünmüşlük halinde devamlı kalmış olmayasın. Ve benlik veya kalp makamında arzularına uymuş olan kişi, seni geri döndürmüş olmasın. Çünkü o kişi kendi bencilliğinin devamlılığı ile boş arzularda devamlı kalıcıdır. O vakit, seni yüzgeri eden kişinin perişan olduğu gibi, sen de perişan olursun**...**

Ayet: 17. "Nedir o sağ elindeki ey Mûsa?"
Bu söz; Musa'nın benliğine işarettir. Yani, Musa'nın aklının elinde olan ne? demektir. Çünkü akıl, insanın Allah'tan onunla ihsanlar aldığı ve benliğini, arzularını onunla sıkı tutup kontrol ettiği sağ eldir. Ve sonraki ayette, **20/ 18. Cevap verdi: "O, benim asamdır. Ona dayanırım, onunla koyunlarıma ağaçtan yaprak indiririm. Onda işime yarayan başka özellikler de vardır."** buyrulmuştur. Musa: "O benim asamdır ki, Şahadet âleminde ve olgunluğun elde edilmesinde ve Allah'ı seyirde ve ahlâkı ile bağlı olmakta, o asaya güvenirim. Yani, bu işler, ancak o benlik asası ile mümkün olur. Ve düşüncenin o benlik ile hareket

edebilir olması sebebiyle, **"Ruh"** ağacından, hayvan (canlılık) ile ilgili kuvvetler koyunlarına faydalı ilimler ve ilim ile ilgili hikmetler yapraklarını onunla düşürürüm. Ve o asada; benim için haller, mekân ve tecellileri isteme ve çalışma makamları gibi, başka faydalar da vardır."dedi. Yüce Hakk'ın Musa'ya bu yolda soru sorması, yücelik tecellisi ile meydana gelmiş olan korku ile saygı arası bir gösterişin Musa'dan kaldırılması ve güvenliğe dönüşmüş olması içindir. Musa'nın cevabı, soru sözünden fazla olması; Hak ile konuşur olmayı çok sevdiğinden ve herkesten ayrı, az bulunur zevkini devam ettirmek istemesinden ileri gelmiştir**...**

Ayet: 19. Buyurdu: "Yere at onu ey Musa!"

Yüce Hak: "Ey Musa! Benliğinin asasını, aklının tutuculuğundan uzaklaştır."dedi. Ve sonraki ayette, **20/20. O da onu attı. Bir de ne görsün, bir yılan olmuş o, koşuyor...** Buyrulmuştur. İlâh ile ilgili kahr ismi tecellilerinin nurlarından hoşnutluk aldıktan sonra, Musa, benlik asasını ortalığa bıraktı. Ve bırakınca; benliğinin kızgınlık şiddetinden hareket eden bir ejderha olduğunu gördü. Musa aleyhisselâmın benliği, kızgınlık ve şiddetli hiddet sahibi idi.
İmdi: Sıfat tecellileri makamına ermiş olduğunda, Kehf suresinde anıldığı gibi, kabiliyet zorunluluğu ile Musa'nın kahr ile ilgili tecelliden hoşnutluğu çokça olmuştu. Sıfatta yok olması zamanında, Musa'nın kızgınlığı, İlâh ile ilgili kızgınlığı ve Rab ile ilgili kahr ile değiştirilmiş olunarak, bulduğu şeyi yutan bir ejderha şeklinde suret almış oldu**...**

Ayet: 21. Buyurdu: "Al onu, korkma. Biz onu ilk görünümüne döndüreceğiz."

Yüce Hak, Musa'ya "Benlik asasını evvelce olduğu gibi aklın ile tutmuş ol ve telvin (renklenme) ile açığa çıkmış olarak, halinin günahı olmasından ve seni kaplamış olmasından korkma! Çünkü senin kızgınlığın; benlik makamında kalbin nuru ile yazılmış olup da, gizliliğinden sonra görünür olan bir kızgınlık değildir. Senin kızgınlığın; gerçekten de yok olucu olduğundan benin emrim ile hareket eder. Biz onu, yok olucu ve ölü, aklı, anlayışı ve davası olmayan bitki ile ilgili kuvvetler derecesine varmış olduğu halde, evvelki görüntüsüne döndüreceğiz."dedi. Hz. Musa, benliğini Şuayb aleyhisselâmın terbiyesinde öldürdüğü ve bitki ile ilgili kuvvetler gibi yaptığı için, Musa'nın benliğine asa denildi. Bu sebeptendir ki, Musa'ya asayı, Şuayb aleyhisselâm bağışladı denilmiştir**...**

Ayet: 22. "Bir de elini koynuna sok. Bir başka mucize olarak lekesiz bembeyaz bir halde çıksın."

Yüce Hak, Musa'ya "Hakk'a ait hidayet nuru ile nurlanmış olman için aklını, sağ koltuğun demek olan **"Ruh"** tarafına koymuş ol. Çünkü akıl; geçimlilik çaresi için benliğe uygunluk ve sol koltuk demek olan **"Benlik"** tarafına ilave olması kederlenerek kuruntu ile karışır. Aydınlanmış olamayan ve Rab ile ilgili bağışlanmışları ve İlâh ile ilgili hakikatleri kabul edemeyen katı bir keder olur. Yüce Hak, berraklık bulmuş ve temiz nur'u kabul etmesi için aklın, ruh tarafına konmuş olmasını emretmiştir. Aklın kuruntu ve hayal şüpheciliğinden hiçbir felaket, eksiklik ve hastalık olmadan temiz nur ışığı ile adalet ile ilgili doğru yol nuru ile aydınlanmış olduğu halde evvelki asa mucizesi (hali) ne konulmuş bir hal(mucize) olarak çıkar." Ve sonraki ayette, **20/23. "Böylece sana en büyük mucizelerimizden bazılarını göstereceğiz."** buyrulmuştur. Ve "Sana, sıfatımız tecellileri ayetlerinden; **"Vahdet"**te yokluk demek olan büyük ayeti göstermemiz için, yani sen, sıfat tecellileri makamında olup, bu yol ve yönden, zat tecellileri zamanında sana zatımızı göstererek, büyük kıyamette bizimle bizi görmüş olman için, sana sıfatımızla tecelli ettik."**...**

Ayet: 24. "Firavun'a git. Çünkü o çok azdı."

"Musa! Sen, Firavun'a git. Çünkü o, bencilliğinin açığa çıkması ile azgınlık hali üzere bencilliği ile örtünmüş olarak, kul olma sınırını aşmaya kalkıştı." Bu emir; Nübüvvet ve Risâlet' in zata ait yokluk ile tutuklu olmadığına kılavuzluk eder. Çünkü yüce Hakk'ın, Musa'ya zatıyla tecelli etmiş olduğu kırk günde dâhil olması, Firavun'un perişan olmasından sonra olmuştu. Bu davet ve Risâlet ise, ancak sıfat tecellisi makamında olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin yolculuğu daha fazla nübüvvet ve vahy den ve alçakgönüllülüğü ile hidayet bulduktan sonra olduğuna dair, bizim birkaç kere söylediğimiz söz de bu mânâyı güçlendirmiştir**...**

Ayet: 25 Mûsa dedi: "Rabbim, göğsümü açıp genişlet;

Musa: "Ey Rabbim! Hidayetine davet edeceğim insanların, yerme ve ayak diremeleri, zevk ve eğlenceleriyle, benliğimin incinip kederli olmaması ve yapacakları eziyetler ile göğsümün daralmaması için, sıfat ile ilgili tecelliler makamında temkin (dikkatlilik) ve yakınlık nuru ile benim göğsümü genişlet. Her ne zaman onlara senin sözün ile söylediğimde, senin işitmen ile onların sözlerini işitip, o sözleri senin sözlerin olarak işiteyim. Ve eserlerini senin görücülüğün ile görüp, senin işin olarak kabul edeyim. Buna karşılık olarak ortaya

koydukları şeyleri, ancak senden görüp, bileyim de seninle senin belâlarına (imtihanlarına) sabredeyim. Ve bu karşılık verilmeleri onlardan görmüş olmakla kendiliğim görünmüş olup da, kendime ve onlara nispet edilmiş sıfatlar ile senin sıfatından perdeli olmayayım."dedi. Ve sonraki üç ayette, **20/ 26-27-28. İşimi bana kolaylaştır. - Dilimden düğümü çöz. - Ki sözümü iyi anlasınlar."** dediği buyruldu. "Ve bildirdiğin dinin kabul edilmesine onları uygunlaştır ve bana karşı inat edenlerin karşısında durabilmem için bana yardım ve temiz bir sağlamlaştırma ile bana verdiğin davet emrini yerine getirebilmemi kolaylaştır. Ve övülme korkusu işine, yani bir işin hayırlı olmasına sebep olan şeye saygı göstererek, vazgeçme ve büyük görülmeleri karşısında kanıt ve açıklık ile senin zatının, dinleri üzerine gösterme ve sözünün yüceliği ve Risâlet' inin tebliğinde, dilimin, senin sözün ile hareket edebilmesine engel olan, akıl ve düşünce düğümünü çöz. Kalplerini yumuşattığın, gönül alçaklığı ve korkuyu, kalplerine koyduğun sebebiyle ve beni temiz âlemden bir yardım ile sağlamlaştırmış olman sebebiyle benim sözümü anlasınlar."dedi. Bu hikâyenin sonraya kalan kısmı, yapılacak herhangi bir te'vil' i kabul etmez. Eğer yakıştırma yapmak istersen, bilesin ki; **"Kalp"** Musa'sı, babası **"Ruh-ül-Kudüs"** ten doğma büyük kardeşi olan **"Akıl"** Harun'unu işlerinde kolaylık ve görüşünden faydalanmak, onunla kuvvet bulmak, olgunluk kazancında ona ortak ve yardımcı olmak üzere, kendisine vezir (bakan) yapmasını hal diliyle Allah'tan istedi. Ve sebebi hakkında Musa'nın, şu ayetlerde, **20/33-34-35. "Taki seni çokça tespih edelim."- "Seni çokça analım."-"Kuşkusuz sen, bizi görmektesin."** dediği buyrulmuştur. Yani, Musa: "Benliğin nispeti olan sıfat ve hallerinden soyunması ile seni çok tespih edelim. Ve hakikati görme ve tecelliler makamında huzur, marifetler ve hakikatleri edinmiş olma ile seni zikredelim." Sözüyle neden ve sebep sunmak istedi. Ve "Gerçekten de sen, bizim, olgunluğu kabul edebilmeye kabiliyet ve olgunluğa yatkın olduğumuzu görücü oldun. Bize yardım et. Ve bizden gördüğün ve istediğin şey üzere bizi birbirimize yardımcı yap." dedi. Ve sonraki ayette, **20/36. Buyurdu: "İstediğin sana verildi, ey Mûsa."** buyrulmuştur. Yüce Hak: "Ey Musa! Sen gerçekten de istemiş olduklarını elde etmen için uygun kılındın. Ve istediğin verildi."dedi**...**

Ayet: 37: "Yemin olsun, sana bir kez daha lütufta bulunmuştuk."

Yüce Hak, Musa'nın istediklerine karşılık olarak "Ve gerçekten de başka defa da senin, irade buyrulması isteğinden evvel, katıksız yardımımız sebebiyle sana ihsan ettik." buyurmuştur. Ve sonrasına, **20/38-39. Hani, annene vahyedileni şöyle vahyetmiştik: "Onu tabuta koyup ırmağa bırak. Irmak onu sahile götürsün ki, benim de düşmanım, onun da düşmanı olan biri onu alsın. Üzerine kendimden bir sevgi bıraktım ki, gözümün önünde yetiştirilesin."** buyrulmuştur. Yani, "Canlılık benliği olan annene; **"Kalp"** Musa'sını, beden veya cisim ile ilgili huylar tabutuna koy diye işaret ettik. Sonrasında onu madde ile ilgili huylar denizine bırak ki, deniz onun ayırma ile ilgili nur ve doğru yolun görünmesi zamanında kurtuluş sahiline atıversin. Ve onu, benim ve onun düşmanı bulunan Firavun zorbasından başkası olmayan **"nefs-i emmare"** (emredici benlik) tutar. Ve ben, seni sevdim ve bütün kalplere ve her şeye, hatta nefs-i emmare ve kuvvetlerine de seni sevdirdim. Ve ben kimi sevdimse, onu herkes sever. Ve bunları, benim koruyuculuğum ve vekâletimle terbiye edilmiş olman için yaptım. Ve daha sonraki ayette, **20/40 "Hani, kız kardeşin gidiyor, şöyle diyordu: "Onun bakımını üstlenecek kişiyi size göstereyim mi? Nihayet, seni annene geri döndürdük ki, gözü aydın olsun tasalanmasın. Sen bir de adam öldürmüştün. O zaman seni gamdan kurtarmıştık. Seni iyice bir imtihana da çekmiştik. Bunun ardından sen Meyden halkı arasında yıllarca kaldın. Sonra, belirlenen bir vakitte geliverdin, ey Mûsa!"** buyrulmuştur. Kız kardeşin, yani İlim ile ilgili Aklın meydana gelme ve hareket ettiği zaman, nefs-i emmareye ve kendisine merhamet gösteren kuvvetlere: "Onu ilim ile ilgili hikmet ve faydalı ilimler sütleriyle emzirip, düşünce ile terbiye etmeye kefil olabilecek bir kişiyi, bulmanızda size kılavuzluk yapayım mı?" dediğini hatırla. Yakınlık nuru ile tatminliği meydana gelmiş ve ilim ile ilgili hikmetten faydalı ilimler sütünü emzirecektir. Ve başkasının malında gözü olmama terbiyesinde küçük anlayışlar, beden ile ilgili aletler ve çabuk kavrayış işleri ile seni terbiye edecektir. Ve göz bebeğinin elde edilmesi ile sevinçli olması için seni, sana şefkatle acıyan **"Nefs-i levvame"**(Nefs-i emmarede olmayıp, şaşkınlıkla dönüp duran) olan annene geri döndürdük. Senin nurunla nurlanması, göz bebeğinin dönüşü sevincinin bir daha kaybolup da üzüntü ve eksiklikte olmaması için, seni annene geri döndürdük. Ve seni süsleyen kızgınlık ile ilgili sureti, el çektirme ve emretme ile öldürdük. Derhal, nefs-i emmarenin istilasından ve sıkıntının perişan ediciliğinden seni kurtardık. Ve benliğinin ve kendiliğine nispet edilmiş sıfatının görünmesi, ortadan kaldırma, yok etme, öldürme, temizleme, el çekme ve mücadele sebebiyle, seni çeşitli fitnelerle imtihan ettik. Bunun üzerine, ilim şehrinin halkı olan; ruh ile ilgili kuvvetler arasında işleyen akıl Şuayb'ının yanında ve gözetiminde senelerce kaldın. Ey Musa! Sonra kabiliyetin değeriyle, tayin olunmuş olan olgunluğunun derecesine erişmiş oldun."

Başka mânâ: "Mazhar olduğun görevinin olgunluğundan sonra, sana ihsan olunacak zata ait tecelliden ibaret bulunan, eksiksiz olgunluk olan bir dereceye geldin." Ve şu ayette, **20/41. "Seni kendim için seçip**

yetiştirdim." Buyurmuştur. Yani "Ve sende bulunan şerefli özellikler ve halifem olman yeterliliği dolayısıyla, beden şehri halkı arasından, seni kendim için ihlâslı ve seçkinler olan kullarımdan yaptım."**...**

Ayet: 42-43-44. "Sen ve kardeşin, ayetlerimi götürün; beni anmakta gevşeklik etmeyin."- "Firavun'a gidin, çükü o azdı. - Ona yumuşak ve tatlı bir sözle hitap edin; belki öğüt alır yahut ürperir."

"Ey **"Kalp"** Musa'sı! Sen ve kardeşin **"Akıl"**, kanıt ve ayetlerimle gidiniz. Ruh ile ilgili kuvvetlerin tümünü istila eden ve bu istila ile taşkınlıkta bulunmayla sınırını aşmış olan **"Nefs-i emmare"** Firavun'una gidiniz. Ve benim zikrimde gevşeklik etmeyiniz. Hakk'ın emrine uyma ve şeriat hükümlerine boyun eğmeye davet etmede yumuşaklık hali ve güler yüzlülük gösterin. Belki kendisi de yumuşayarak, nasihati kabul eder ve boyun eğer. Kalp ve akıl, benliğin istilaya alışkın olduğundan dolayı iktidar ve azgınlığından korkunca, yüce Allah, nefs-i emmareye karşı çekecekleri eziyet, zorluk. Ve görecekleri şiddetten koruma, kuvvetlendirme ve yardım edeceğini vaat ile **"Kalp ve Aklı"** cesaretlendirme ve nefs-i emmareyi tutma ve boyun eğdirmek konusunda. Risâlet' in tebliğini ve hayvanlık ile ilgili kuvvetleri tutma ile kendisine taptırmaktan vazgeçirmeye çalışmak. Ve İlâh ile ilgili huzura yönelme ve hakikat ile ilgili marifetler ve temiz ruh ile ilgili nurları bereketlendirme ve faydalandırmakla anılan kuvvetler kalp ve akıl ve akıl ile beraber serbest bırakarak. Duygu lezzetleri ve peygamber ile ilgili incelik altınlarının elde edilmesinde sıkıntı çektirmemeye, nefs-i emmareyi cevap veremez hale ve zorda tutmalarını emretti**...**

Ayet: 47. "Hadi gidin ona. Deyin ki: "Biz senin Rabbinin iki Resulüyüz. İsrailoğullarını bizimle gönder, onlara işkence etme. Rabbinden sana bir mucize getirdik. Selam, hidayete uyanlaradır."

"O Firavun'a deyin ki: "Biz, gerçekten de Rabbinden, bize uymuş olmanın gerekliliğine delil olan kanıtı da getirmişizdir. Eksikliklerden güvenliğe ve başkalığa ilgi duymuş olmaktan kurtulma ve ruh ile ilgili âlemden bereketlenme nuru, kanıta (mucizeye) uymuş olma ve İlâh ile ilgili nura tutunmuş olan kişiye özel. Ve sonraki ayette, **20/48. "Azabın, yalanlayıp yüz çevirenler üzerine olacağı bize vahyedildi."** Yani, huylar olan cehennem ateşi ve madde kuyusunda olan kızgınlığın, İlâh'a ait nurdan yüz çeviren ve karşı gelen kişiye özel olduğunun gerçekliği bize vahy olunmuştur."deyiniz**...**

Ayet: 49-50. Firavun dedi: "Sizin Rabbiniz kim, ey Mûsa?"- Mûsa dedi: "Rabbimiz, her şeye yaradılışını lütfeden, sonra da yol-yordam gösteren kudrettir."

Benlik Firavun'u: "Ey Musa! Sizin Rabbiniz kim oluyor? Dedi. Bu ayet, benliğin, Cenab-ı Rab' ten örtünmüşlüğüne işarettir. **"Kalp"** Musa'sı, kesin kanıt (mucize) göstererek, benliği delil ile doğru yola yöneltmiş olmak üzere: "Bizim Rabbimiz, her şeye, zatına ait işlerle uygun yaratılış, duygular, faydalar ve maksatlarına uygun aletler verip, onu bu duygular ve menfaatlerinin elde edilmesine doğrultmuş olan Zattır."dedi. Ve sonraki ayette, **20/51. Dedi "Peki, ilk nesillerin hali ne olacak."** Buyrulmuştur. Yani, Firavun'un: "Öyle ise kuruntu evvelinin, yani bizden evvel geçenlerin şanı ne olmuştur" şeklindeki bu sözü, benliğin âhiretten, yani saadet ve bahtsızlık gibi âhiret hallerinden ve İlâh ile ilgili ilimin bu halleri kuşatıcı olmasından perdeli bulunduğuna işarettir.

İmdi: İlk emirde gerekli olan Allah'a ve sıfatına marifetle arif olup da âhiretin marifeti de buna bağlı olunca Musa sonraki iki ayette ifade edildiği gibi: **20/52-53. "Onlara ilişkin bilgi, Rabbim katında bir Kitap'tadır. Rabbim ne şaşırır ne de unutur." – Yeryüzünü size beşik yapan, onda sizin için yollar açan, gökten su indiren O'dur. Bizler o suyla çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık.** Buyrulmuştur. Ne kadar çok olmasıyla beraber, Allah'ın ilmi, âhiret hallerini kuşatmış olduğunu, bu ilmin; **"Levh-i mahfuz"** (korunmuş levha) da doğruluğu tespit edilmiştir. Ve ezel ve ebed ile ilgili her şey onda kalıcı olup, ona hata ve unutma halinin mümkün olmadığını şu açıklama ile cevap verdi. "Ey beden ile ilgili kuvvetler, Rabbim, beden yerini size bir beşik yapan ve sizin için orada, göz, kulak, burun ve diğerleri gibi organ ve değerler yollarını yapan zattır. Ve **"Ruh"** göğünden ruh ile ilgili yardım ve anlayış suyunu indirerek o su ile sizin her bir kuvvetinize özel çeşitli anlayışlar, işler, duygular, haller ve alışkanlıklar çıkardık. Ve daha sonraki ayette, **20/54. Yiyin, hayvanlarınızı yayıp otlatın. Kuşkusuz bunda aklı başında insanlar için ibretler vardır.** Buyrulmuştur. Yani, "Siz, rıza, sabır, duygu, isimler ilmi, diğer anlayışlar, istekler ve makamlar gibi, size özel olan ahlâk halleri, ihsanlar ve yardım ile beslenip kuvvetleniniz. Ve canlılık ile ilgili kuvvetlerini de kendilerine özel olan ahlâk ve terbiyeler ile otlatınız." denilmiştir**...**

Ayet: 55. Sizi yerden yarattık. Tekrar oraya göndereceğiz. Ve oradan sizi bir kez daha çıkaracağız.

Huyların açığa çıkıp göründüğü yerde bulunan organlar huylarının birbirine zıt olması (görme ve duyma gibi) gerekliliği üzere sizi beden yerinden meydana getirdik. Ve el çekip kesilme zamanında hareket etmeyecek ve kendi sınırını aşmayacak ve kendi dışında olanı kaplamayı istemeyecek derecede, kuvvetlerinin her biri, yerine bağlı olarak ve orada gizlenerek, ta ki benliğe ait hallerin (nefsin sıfatları) perişanlık ile yok oluncaya dek öldürmek suretiyle, sizi beden yerine döndürürüz. Ve bekâ zamanında adalet gereğince bağışlanmış hayat ile yine sizi beden yerinden çıkarmış oluruz. O vakit, orta halde olan hareket kuvvetlerinin ve fazilet saltanatının sahibi olur**...**

Ayet: 56-57. Yemin olsun, o Firavun'a ayetlerimizin tamamını gösterdik ama yalanlayıp inadını sürdürdü.- Şöyle dedi: "Büyünle bizi, toprağımızdan çıkarasın diye mi geldin, ey Mûsa!"
Gerçekten de biz, cisimlerden soyunmaya ve nurların varlığına kılavuzluk eden, bütün açıklayıcı delillerimizi benlik Firavun' una gösterdik. O Firavun benliğin madde olduğu ve tek olmadığını kavramış olmaktan çekinmiş olduğu için açık olarak görüneni yalanlamış ve kabul etmekten geri durmuş oldu. İkinci ayette ifade ettiği sözüyle bedene ait olan yuvasında tedirgin olduğunu inkâr ederek, "Ey Musa! Bizi elindeki sihrin ile yerimizden çıkarmak için mi bize geldin? Dedi. Ve gerçeği kavramış olmaktan eksik ve kabul etmiş olmaktan aciz olması dolayısıyla, gerçek delili sihre nispet etti, benzetti. Benliğin, nispetlerden el çekmeden ve isteyerek ölmeden görünür olan Hakkı ve parlak olan kesin kanıtı (mucizeyi) anlayabilmiş olması, son derece az ve çok zordur. Her ne zaman kendisine apaçık bir delil getirilse, kuruntu ile hayal etmesi şüpheye ve kötülemeye kışkırtır**...**

Ayet: 58-59. "Seninki gibi bir büyü, biz de mutlaka sana getireceğiz. Seninle bizim aramızda öyle bir buluşma yeri ve zamanı belirle ki, ne biz cayalım ne de sen. Herkese uygun bir yer olsun." - Mûsa dedi: "Bizimle buluşacağınız zaman, süs günü olsun. İnsanlar kuşluk vakti bir araya getirilsin."
Ayette ifade edildiği gibi benlik Firavun'u: "Biz de sana, gösterdiğine benzer bir sihir yapmış olacağız, aramızda bir vakit belirle ki, o vakitte biz de sen de orada hazır bulunuruz. Birbirimizle yarışacağımız yeri herkesin görebileceği dümdüz bir yer olsun."dedi. Musa cevap olarak: "Söz verilmiş vaktiniz, bayram günü ve insanların toplandığı kuşluk vaktidir."dedi. **"Söz verme"** karşılaştırmanın birçok şeyin bir araya getirme ve makamın düzenlenmesi vaktidir ki, o da **"Nefs-i natıka"**nın (düşünüp konuşan benliğin) kavrayışlar ile süslendiği ve bilinen şeylerin ve kaygı duyulan şeyleri hazırlamak için ruh ile ilgili ve akıl ile ilgili kuvvetlerin toplandığı vakittir. İşleyen akıl güneşi nurunun parlamasıdır ki, o vakit, benlik o güneşin sözünden yüz çevirme ve çeşitli ağız kalabalığı ve kuruntu hilelerini toplar. Kalpte yakinlikler ile ve onun iftira ettiği yalanların açığa çıkması ile kuruntular ve ağız kalabalıkları göğünden koparır. Benlik ile ilgili kuvvetler arasında oluşmuş olan çekişmeler, benlik ile ilgili kuvvetlerden her birinin birbirine uymayan ve uzayıp süren olaraktan, kendi lezzetine çekilmek ve kalbin dağında, bir diğerine teslim olmamalarıdır. Kuvvetlerin gizli konuşmaları, her biri benliğinde karşı durması ile beraber kalbe karşı durma sebeplerini batında görünmez hale getirmek istemeleridir. İşleyen akıl güneşini, sihre nispet etmeleri, o güneşin, mânâlarını anlamış olmaktan aciz olduklarına ve delillik eden ve tanıklarının benliğe gizli olduğuna ve benlik yanında fazilet yolunun, duygu lezzetlerini elde etme ve beden ile ilgili aşırılıklarda üzerine düşkün olmaktan ibaret bulunduğuna işarettir**...**

Ayet: 63-64: Dediler: "Şunlar, iki büyücüden başka bir şey değildir. - Hemen hünerlerinizi birleştirin."
Birinci ayetin ilk cümlesindeki sözlerin mânâsında da bu ikisi, doğru ve düzgün konuşma ve kanıt getirmek konusunda çok marifetli kimselerdir. Ortaya koydukları, çok bellidir. Bunlara karşı hiç kimse çekişme yapıp da galip gelemez, denilmiştir. İkinci ayetin ilk cümlesinde ise, şimdi o iki kişiye karşı sözleriniz bir olup; bir diğerinize kuvvet olması için onlara söyleyecek olduğunuz sözde birleşmiş olunuz. Ve daha sonraki üç ayette, **20/65-66-67. Dediler: "Ey Mûsa, ya hünerini ortaya at yahut da ilk hüner sergileyen biz olacağız." - Mûsa dedi: "Hayır, siz atın." Bir de ne görsün! Onların ipleri, sopaları, yaptıkları büyüler yüzünden kendisine gerçekten koşuyorlarmış hayalini verdi. - Mûsa birdenbire içinde bir korku duydu.** Buyrulmuştur. Sihirbazların, ilk önce sihirlerini bırakmış olmaları; süluk zamanında, insanın vücudunda, kuruntular ve hayallerin, akıl ile araştırmalar ve yakınlıklar üzerine öne geçmesine, yoksa böyle olmasa kesin olarak bilinen ve ret edilemeyen açık bir kanıta ihtiyaç olunmazdı. Ve Hakk'a davet eden kişiye, bozuk inanç ve anlayışının yok olması ve Hakk'ın dikkatlilik (temkin) ve kararlılıkta olması için, verilen emirde şahit ve delil ile şüphenin kaldırılması ve bâtılın (aslı olmayanın) bozulmasının gerekliliğine işarettir. İpler ve dikenler, ruh ve akıl nuruyla, Hakk'ın sağlamlaştırıcılığı olmadığı takdirde, yürümeğe ve kalbe galip

gelmeye yanaşan tartışma ile ilgili şüpheye, ağız kalabalığı ve gerçeğe aykırı sözler ve işlerini şekillendirip yürütmekte, sanki kendine doğru hareket eder ve yürür gibi hayalde canlandırılmış olduğunu gördü. İşte o vakit benliğinde bilgisizliğin galipliğinden sapkınlığın gücünden bir çeşit korku gizledi. Ki, müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm: ***"Mûsa, benliği üzerine korku gizlemedi, yalnız bilgisizliğin galipliğinden ve sapkınlığın hâkim olmasından korktu"*** buyurdu. Ve daha sonraki iki ayette, **20/68-69. Şöyle dedik: "Korkma, üstün gelecek olan sensin." – "Sağ elindekini yere bırak. Onların sanayi olarak ortaya çıkardıklarını yalayıp yutsun. Onların sanayi olarak ürettikleri sadece bir büyücünün hilesidir. Büyücü nereye gitse iflah etmez."** buyrulmuştur. Biz korkma, dedik, Musa'yı **"Ruh-ül-Kudüs"** ile kuvvetlendirdik ve cesaretlendirdik. Yani, Korkma, gerçek o ki, sen yücesin. Sözünün mânâsı da budur ki: "Sen ruh ve akıl nuruyla yüce Hak tarafından kuvvetlendirilmiş olansın." Demektir. Sağında bulunan güven duyulabilecek, görüş ile ilgili akıl delilini ortaya koyma ile onların aslı olmayan hal ve görünüşlerini yok eder ve sihirleri çöküntüye uğramış ve telaş içinde kalırlar. Ve aklının tutuculuğunda olan temiz ışık ile öldürmüş, Hakk'ın nuru ile aydınlanmış olan benliğini bırakmış ol. Onların parlak, belli delillerle süslü ve şekillendirilmiş oldukları asılsız şüphelerini derhal yutuversin. Onların yaptıkları tuzak ve söze yalan katma hilesidir, onun gerçekliği yoktur. Senin san'a tın, zannettikleri gibi, onlarınki gibi değildir. Gerçekten de onların başkalarının ağzından çalıp, düzenlemiş oldukları deliller, sihirbaz hilesidir. Sihirbaz olan kişi ise nerede olursa olsun, kuruluşa eremez**...**

Ayet: 70. Bunun üzerine büyücüler secdelere kapanıp şöyle seslendiler: "Harun'un ve Musa'nın Rabbine inandık."

Sihirbazların secdeye kapanmaları, zayıflıklarının açığa çıkmış olma zamanında, hayal ile ilgili kuruntu, duygular ve hayale getirme kuvvetlerinin boyun eğmiş olmalarıdır. Nefs-i emmare Firavun' u ise benliği kırma ve el çekmeyi görmediğinden ve alışmış olduklarıyla âdetleşmiş ve yer ile ilgili kuvvetlere başkanlık ve büyüklük davasında inadı ve şiddeti üzere kalıcıdır. Araf suresinde buyrulan, **7/124. "Ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım."** Sözlerini söylemesi, benlik ile ilgili kuvvetlerinin kalbe uygunluk göstermesiyle, benliğe karşı gelmeleri yönünden, günahlar ve geçimlilik konularında kullanmış olmadıklarını lezzetler ve cisim ile ilgili hoşa gidenlerin elde edilmesinde çalışmayı terk ettiklerini kavramış olma zamanında benliğin; anılan kuvvetleri korkutması ve uzaklaştırmasıdır. Sihirbazları hurma dallarında asacak olması, benliği kırma zamanında öldürmekle o kuvvetleri, bitki ile ilgili kuvvetler derecesinde durdurarak ve diğer mertebelerde kullanmış olmayarak, kazanılan yere ve derecelere yükseltmeyerek, merkezlerinde ve yaratılışlarının evvelinde sabit yapmasıdır. Bu te'vil üzere iş bu korkuya düşme, Ali İmran suresinde, **3/175. İşte size şeytan. O yalnız kendi dostlarını korkutur. Eğer inananlarsanız onlardan korkmayın, benden korkun.** Buyurduğu yönüyle, benliğin, kalbe baş eğmiş olmaktan ve kalbin istilasından ve iş görmüş olmasıyla durucu olmaktan yüz çevirmesini ifade etmesi için, mücadeleden geri koyan, şeytan ile ilgili parıltı sebebiyle, benliğin sözleri ve kuruntuları gibi olanlarındandır. Ve eğer görünür olanı doğrulama ve belli olan mucizeye imandan sonra Nahl suresinde, **16/125. Ve onlarla, en güzel olan neyse o yolla mücadele et.** Sözünden istifade etmiş olan, görünür olan ile ilgili iki kişi arasında olan konuşmaya yüklenmiş olunmasa idi evvelce geçen, **20/42. "Sen ve kardeşin, ayetlerimi götürün."** Ve **20/62. Bunun üzerine işlerini aralarında tartıştılar.** Bu iki ayet arasındaki ayetlerin sözlerine zahir ile ilgili olan yorum yerine getirilmiş olunurdu, yani sihir üzere anlaşmazlık edecekleri mücadelenin çeşitliliği konusunda birbirine çene yarıştırıcı oldukları halde aralarında gizlice konuşmuş oldular demektir. Başlık olarak verilen ayetin ilk kısmında söylendiği gibi, sihirbazlar, mucizenin açığa çıkmasını kanıt ve şahitliğin çok açık olduğunu ve şahitlerin doğruluğunu anladılar. Ve o anda, Musa'nın gerçeklik üzere olduğunu kavramış ve kabul etmede insaf (adalet gereği hareket etme) etmiş olarak, hepsi birden secdeye kapandılar ve ***"Biz, Harun ve Musa'nın Rabbine iman ettik."*** diyerek yakınlık imanı ile iman ettiler. Çünkü gerçeğin kendilerine açılmış olunmasıyla, Hakk'ın Rububiyet' ine, eşyanın tümünde ârif oldular. Ancak Hakk'ın Rububiyet' inin bütün âlemlere genel olduğu ve kaplayıcılığı ile beraber, Rububiyet' i Harun ve Musa'ya nispet etmeleri, Musa ile Harun'a ihsan olunan Rububiyet' in faziletinden ve onların, Rabbe daha özel iki kul olduklarını görmelerinden dolayıdır. Çünkü yüce Allah, her şeyi kabiliyetinin gerektirmiş olduğunu ona uygun olan bir isimle terbiye eder. Hal-bu-ki, Musa ile Harun'un kabiliyetlerinin olgunluğu gereği üzerine ve Hakk'ın, onlarda isimlerin eksiksiz olgunluğu ile açığa çıkması; sihirbazlara da yansımış olarak tecelli etmesiyle, Musa ve Harun'u güzel isimlerinin en büyüğü ile terbiye eder. Bundan dolayı, sihirbazlar her ne anladılar ve neye ulaşmış oldularsa, kendi bağımsızlıkları ile olmayıp, Musa ve Harun yüzünden ve onların vasıtasıyla anladıklarını ve ulaşmış olduklarını bildiler. Bilinmelidir ki, büyücü, insanların kabiliyet yönünden peygambere en yakın olanıdır. Çünkü akıl almaz işlerin başlangıcı üç şeydir. Ya unsur ile ilgili cisimler ve suretlerin katma ve bir araya getirilmesi, yaradılış ve değeri çeşitli birkaç şeyin karışmasıyla meydana gelen

özelliklerin tümüdür. Ki, bu bölüm nurlu kurtuluş bölümündendir. Veya gökler ile ilgili ruhlar taşkınlığının çekilmesi ile yer ile ilgili cisimler kuvvetlerine kavuşması için, unsur ile ilgili cisimlere ve aşağı ile ilgili suretleri hazırlamak yoluyla, gökler ile ilgili kuvvetler ve yer ile ilgili olanların tümüdür ki, bu bölüm herkesin çözemediği şeyler bölümündendir. Veya ruhların ve yücelik âleminden istifade edilen hallerin tesiridir ki, bu bölümde: Nübüvvet için gönderilmiş ve davet ile durucu olan peygamberden açığa çıkarsa, o **"Mucize"**dir. Nübüvvet için gönderilmiş olmayıp, velâyet zirvesine yükselmiş bir hakikat ermişinden açığa çıkmış olursa, o **"Keramet"**tir. Mucize ile keramet arasında olan fark şudur ki: Mucize; muhatabını bir şey yapamaz hale düşürmek, galip gelme ile meydan okumaktır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, **"Kur'an"** ile gerçeği bozmaya çalışan Araplara meydan okumuştur. Ve bu şekilde inkârcılara karşı durması mucizeye yakın olur. Keramet; meydan okuma ve birbirine karşı gelmiş olmaya yakın olmaz. Ruhların hallerinin tesiri, eğer yüce âlemden yüz çevirme ve dünyaya yönelme ve saygı duyup kabul etmiş kişiden olunsa; **"Sihir"**dir. Bundan dolayı büyücü olan kişinin benliği, yaratılış başlangıcında bu âlem ve cansız olan cisimlerde tesiri olan, bir takım şekillerle belirli işler için ayrılmış kuvvetli bir benlik olmuştur. Ancak o benlik, aşağı âleme eğilim gösterme ile başlangıcından yüz çevirme ve doğal âleme eğilimi ile kuvvet ve kudretin aslından, tesir ve kahrın kaynağından kesilmiş olmakla, kendisinde bulunan temiz ışığı ve nur ile ilgili hali devamlı olarak zayıflamaktadır. Ki, Hakk'a doğru dönme, İlâh ile ilgili huzura yönelmek, temiz nur ile yok etme, melekler âlemi kuvvetleri ile sağlamlaştırma sebebiyle, peygamber ve velinin benliğinde iş bu nur ile ilgili hal ve temiz ışık devamlı olarak fazlalaşmaktadır. Şüphesizdir ki, sihirbaz, peygambere karşı mücadele ettiği zaman kırılır ve peygambere karşılık vermesinde, kendi benliği ile kökünden kopar.
İmdi: Büyücünün çaresiz kaldığı ve kırıldığı vakit, peygamberi en çokbilmiş olanlardan ve davetine, nurlarına doğru en fazla dönmüş olanlardan ve aşağı huylar dini kendisine galip ve evvelki kabiliyeti bütünüyle asılsız olmadıkça, kabiliyette peygambere en yakın olduğundan peygamberi doğrulamada ve kabul etmede en ileri gidenlerdendir**...**

Ayet: 72. Dediler: " Biz seni, bize gelen açık-seçik kanıtlara ve bizi yaratmış olana asla tercih etmeyeceğiz. Verdiğin hükmü uygula. Senin hükmün olsa olsa bu dünya hayatında geçer."
Sihirbazlar, Firavun'a kesin olan bir kararlılıkla: ***"Biz elbette seni tercih edemeyiz."*** dediler. Bu söz; benliğe yakınlık (sağlam bilgi) kuvveti ile meydana gelmiş olan manevi yardımın büyüklüğünden açığa çıkmış olan bir sözdür. Çünkü kalpte yakınlığın(sağlam bilgi) kuvveti, benliğe yardım büyüklüğünü vermiş olur ki, o da ahiret ile ilgili saadeti ve akıl ile ilgili sonraya kalmışlık lezzeti yanında benliğin dünya ile ilgili saadeti ve beden ile ilgili bedbahtlık, yok olucu anlık lezzetler ve duygular ile ilgili kederlere aldırış etmemesidir. Bu sebepten sihirbazlar Firavun'a: ***"Sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin."*** Sözleri ile anlık lezzetlere ve duygular ile ilgili kederlere önemsememiş ve hor görmüş oldular. Ve sonraki ayette, **20/73. "Biz Rabbimize inandık ki, günahlarımızı ve senin bizi zorladığın büyüyü affetsin."**dedikleri buyrulmuştur. Yani, "Rabbimizin, bizim doğal lezzetlere eğilim göstermemiz ve dünya parlaklığına sevgi duymamız sebebiyle, benliklerimize gelmiş olan çirkin halleri ve karanlık şekilleri ve bizi zor kullanma ile yaptırmış olduğun büyüyü, yani Musa'ya karşı gelmiş olmayı, nuru ile örtmesi için biz, Rabbimize iman ettik." dediler. Sihirbazlar, kabiliyet nurları ile Musa'nın gerçeklik üzere olduğunu bildiklerinden, karşı gelmiş olmaktan bağışlanma dilemiş oldularsa da, Firavun kendilerini karşı gelmeye zorlamış oldu**...**

Ayet: 74. Şu bir gerçek ki, Rabbinin huzuruna suçlu olarak gelen için cehennem vardır. Orada ne ölür ne de hayat bulur.
Gerçek o ki, küçük kıyamet gününde Rabbine, doğa ile ilgili cansız cisimlere eğilim göstermeye yönlendirici beden ile ilgili hallerin ağırlığı ile gelmiş olursa, onun için cehennem meydana getirilmiş olur. Orada kederleri hissetmemek için doğal olan ölümle ölünmez. Kazanmış olduğu günahlarının zararlarından kurtulmak için, hakiki bir hayat ile hayat sahibi de olamaz. Ve sonraki ayette, **20/75. O'nun huzuruna, barışa yönelik iyilikler üretmiş bir mümin olarak varana gelince, işte böyleleri için çok yüksek dereceler öngörülmüştür.** Denilmiştir. Yani, her kim, benlikleri temizleyen benlikle ilgili faziletler olan iyi işleri işlemiş olduğu halde yakin (sağlam bilgi) imanı ile mümin olarak Rabbine gelirse; onlara da olgunlukta yükselmiş oldukları derecelerine göre sıfat cennetlerinin yüce dereceleri vardır**...**

Ayet:77. Andolsun, Mûsa' ya şöyle vahyetmiştik: "Kullarımı geceleyin yürüt. Denizde onlar için kuru bir yol aç. Size yetişecekler diye korkma, endişelenme."
Gerçek o ki, biz, Musa'ya "Kullarımızı geceleyin, yani cisimler ile ilgili gecede ve ruhlar ile ilgili haller karanlığında yürüt." Diye vahy ettik. Onlara madde âlemi denizinde soyunmuşluktan olan bir yol yap ki, o,

cisimlerle ilgili varlıkların rutubeti ve maddeler ile ilgili şekillerin yaşlılığı kendisine erişemeyen kuru bir yol olsun. Doğal örtüler karanlığında gömlek giymekte olan bedenlerin, size yetişmesinden ve size galip gelmesinden ve istilasından korkmayın. Çünkü onlar karanlık huylarda kapatılmışlardır, sizin yaratılışınızdan kusurludurlar. Ve sonraki ayette, **20/78. Derken Firavun, ordusuyla birlikte onların arkasına düştü. Ama denizden onları sarıp kuşatan, sarıp kuşattı.** Buyrulmuştur. Benlik Firavun'u; askerleri ile huylara dalmaları sebebiyle, ruh ile ilgili kuvvetleri yok etmek için takip ettiler. Firavun askerlerini katran denizinde sürekli perişanlık ve bitmeyen bir azap kaplamış oldu**...**

Ayet: 80. Ey İsrailoğulları, şu bir gerçek ki, biz sizi düşmanınızdan kurtardık. Tûr'un sağ yanında size vaatte bulunduk. Ve üstünüze kudret helvasıyla bıldırcın indirdik.
Ey İsrail oğulları! Gerçek o ki, biz, sizi düşmanınızdan kurtardık. Ve **"Kalp"** tûrunun sağ tarafını size vaat ettik. Kalbin sağ ile ilgili tarafı; **"Ruh-ü-l Kudüs"** e gelen yönüdür. Ki **"Fuâd"** (kalp, gönül) ismi verilmiş olan **"Vahy"** yeridir. Ve size haller ve zevkler ihsanı olan bıldırcınını, marifetler ilimlerini ve yakınlıklar helvasını indirdik. Ve sonraki ayette, **20/81. Size verdiğimiz rızkın temizlerinden yiyin. Bu konuda azgınlık etmeyin. Yoksa öfkem üzerinize çöker. Ve kimin üstüne öfkem inerse o uçuruma gider.** Denilmiştir. Yani, sizler bu hoş marifetler ilimleri ile besleniniz. Ve kalplerinizle kabul ediniz. Çünkü kalplerinizin hayat bulmasına sebeptir. Ve kalplerinizin parladığını ve süslerini gördüğünüz zaman, benliğin meydana gelmesi ve kendisini görüp beğenmesi sebebiyle o rızıkta taşkınlık yapmayınız. Yapacak olduğunuz taşkınlığınız size, kızgınlığımın mahrum etme yönü ve yardımcısız, kimsesiz kalıp perişan olma belasının gelmesine sebep olur. Her kime ki kızgınlığım çatmış olursa; gerçek o ki, o kişi yakınlık makamından benlik cehennemine düşer. Ve örtünme ve celal dizileri karanlığında cemal isimleri tecellisinden perdeli kalır. Ve bir sonraki ayette, **20/82. Ve ben, tövbe eden, inanan, barışa yönelik iş yapıp sonra da düzgün bir biçimde yol alan kimseye karşı, gerçekten çok affediciyim, Gaffâr'ım.** Denilmiştir. Ve gerçekten de ben, ayrıcalığı ve süsleri ile görünür olan taşkınlık etmiş benlik halini, sıfatım nurları ile örtücüyüm. Benliğin meydana çıkma ve istilasından tövbe ve kırılmış. Ve fakirlik, yoksulluk hakirliğini kendisine gerekli kılmakla bağışlanma dileyen. Ve kalp hali nurlarına İlâh ile ilgili tecellilerine iman eden, tevekkül ve rıza gibi makamların ve huzur ve berraklık ile telvinât' a (renklenmeye) engel olan alışkanlıkların kazancında iyi iş işleyen sonra da yok olma haline ve zat nuruna giden doğru yolu bulan kişiye çok çok bağış sahibiyim**...**

Ayet: 83. Seni toplumundan çabucak uzaklaştıran neydi, ey Mûsa? Ayetinden, şu ayetin, **20/97. Sonrada un-ufak edip denize dökeceğiz.** Sözüne kadar olan ayetlerin hakikat üzere mânâsı şudur ki: Musa aleyhisselâm, konuşma makamı ile şereflenmiş ve kendisine hakikati görme özelliği verilip, İsrail oğullarının kurtarılmasına ve Hakk'a giden yolu öğretmek üzere gönderildiği vakit, toplumunu gözetme ve idare edecek bir şeriat vaat olunmuştu. Buna dayanarak, Musa aleyhisselâm, toplumunun iman üzere tutulması ve yakınlığın meydana getirilmesi ile gerçek üzere sağlamlaştırma yapmaktan evvel, Harun'u toplumu üzerine halife bırakıp, Rabbi ile karşılıklı konuşmak için çekilmişti. Bu hareketi, her ne kadar makamının, başkalarının tamamına vazgeçme yokluğu gerekli olmuştur. Ve müşahedeye son derece sevinçli gelmiş ise de, toplumunun ilim ile ilgili olgunluğu ve yakinlik ile ilgili marifetler ile tamamlanmasında, ayakta durucu olduğu yerde. Ve kararlı olduğu ibadetlerde ve bu anda ilerlemiş olmayı gerektiren emre göre gerekeni yapmış olacağından. Musa, bir an evvel Rabbine varma isteği olan, bu acelesi üzerine kendisine azarlama olunmuş olma ile uygulamaları, yakin (sağlam bilgi) esası üzere yapmıştır. Her ne kadar doğru olsa da toplumunun din konusunda kendisine uymak üzere olduklarını fark edememiştir. Ve görünür olan bu aceleciliğinin, Rabbi ile konuşmasında kendisinden sayılmış olan sıfat ile ilgili tecelli makamının sağlamlığından ibaret ve sıfatta yok olma olgunluğu demek olan **"Rıza"** makamını istemiş olmasından ileri geldiğini açıklama ile özür dilemiştir. Yüce Hakk'ın, Musa'nın toplumuna Sâmiri ile ilgili belâ verme ve imtihan yapmış olması da ancak bencillikten soyunma ve akla uygunluktan anlamayıp, kendisine özel olanın dışında olanı kavramış olmayan, cisimlerle ilgili harcamada dalgın, kabiliyeti kusurlu kişilerden ayrılma sebebiyle gerekli olgunluğu kabul edici kabiliyetlilerin seçilmesi içindir. Bu sebepten, evvelce Sâmiri isminde bir kişinin kandırmaları hakkında sözü edilmeyen bir ayette, **20/87. Dediler ki: "Biz sana kendi irademizle/malımızla karşı çıkmadık."**denilmiştir. Yani, "Ey Musa biz, kendi görüş ve isteğimizle ve işimize sahip olmak yoluyla senin vaadine karşı verdiğimiz sözde durmama suçu işlemedik ve dinden de dönmedik."dediler. Çünkü onlar gücü yetmeyen kullar idiler. Onların karşı durabilmeleri için gerekli olan görüş ve alışkanlıkları yok idi. Bundan dolayı istek sahibi değildiler. Beden ile ilgili oldukları halde idare edilmiş ve yumuşak huylu oldukları yönüyle, başkalarını taklit etmekten ve istenileni yapmaktan başka yolları olmayıp, araştırma hali ve ilimden mahrum idiler. Sâmiri'nin, onların altından olan süslerinden eritilmiş ve akıl karıştırıcı oluşa taptırması, benliklerinin aşağı ve yanlış düşünceye sapma huylarına çekilmiş olduğundan, huylarında

altın sevgisinin sağlamlığı ve uygunlukla arkasından gitme dolayısıyla, buzağı cinsi suretinin altın sevme huyları tecellisinden ileri gelmiştir. Bu işin içyüzü gökler ile ilgili kuvvetlerin, yer ile ilgili kuvvetlerin karıştırılması açısından idi. Bu sebepten, Sâmiri, evvelce sözü edilmeyen bir ayette, **20/96. Sâmiri dedi: "Onların görmediklerini gördüm. Resulün izinden bir avuç avuçladım da onu attım. Nefsim bana böylesini hoş gösterdi."** buyrulmuştur. Yani; "Ben, onların bilmediği **"Tılsım"** (esrarlı bir kuvvet taşıdığına inanılan şey) ve **"Simya"** (batıl, asılsız kimya ilmi) ilimlerini bildim. Ve bunun üzerine Resulün izinden bir avuç toprak aldım. Ve yapılacak olan buzağı için, altından olan süs eşyalarını erittiğim zaman, almış olduğum toprağı, erimiş ve ateş haline gelmiş olan altın içine attım ki bu, şeytan ile ilgili benliğin kötü işlerinin güzel şeyler olarak gösterilmesindendir."dedi. Sâmiri'nin almış olduğu bir avuç toprak, Cebrail'in binmiş olduğu hayat beygirinden ibaret bulunan "Hayzûm"(göğüs tahtası, iman tahtası) un, yani; atın tırnağının bastığı topraktır. Denilmiştir. Yani; işleyen akla boyun eğmiş ve ondan tesir almış ve bineği ayarında olup, ona halini yükleten, hayvan ile ilgili benliğin, gökler ile ilgili bütünlüğün eseri hayvan ile ilgili benliğinin kavuşmuş olduğu şeyden aldım demektir. Çünkü işleyen akıl, bütünlük ile ilgili hayvani benliği kaplamış olduğundan, onun vasıtası ile eserlerin cisimlerde bereketlendirmesine sebep olan bir takım duruşlardan ibaret bulunan tesiri, unsur ile ilgili huylar ve aşağı ile ilgili cansız cisimlere erişir. Cisimler, kabiliyet değeriyle anılmış eserlerden gücenmiş olarak, Cebrail'in bineğinin bastığı toprak ayarında şaşılacak halleri kabul eder. Ve başlık olarak verilen ikinci ayetin baş tarafında, **20/97. Mûsa dedi: "Defol"** sözü ile Musa, Sâmiri'ye "Git" dedi; bu söz, Musa'nın kızgınlığından açığa çıkmış olup, Sâmiri'yi bulundukları yerden kovmuş olmaktadır. Peygamberler ve velilerin kızgınlığından, azabın meydana gelmesi gerekli olması, peygamberler ve veliler, Hakk'a ait isimlerin kemâl derecede mazharları olduğu içindir. Bunlar, her kime kızgınlık göstermişlerse o kişi Hakk'ın kahr tecellisine mazhar olup dünya ve âhirette **"Şaki"**(bahtsız) ve bitmeyen azap ile azap edilmiş olmayla işlemiş oldukları günahı tatmış olur. Sâmiri'nin, bir kişi ile ilişki kurmaktan sakınması hakkındaki azap, aslı olmayana davet edicilikte Hak'tan uzak olmasının neticesi ve hilesini geçersiz ve tuzağını yok ettiği zaman, Musa'nın, ona lânet etmesinin eseri olmuştur.

Enfüs'e (kendi üzerine) uygulama üzere 83-97 ve aralarındaki ayetlerin mânâsı: Kalbe gelen bir çeşit keşif(gizli olanı bulma)ile ilerlemiş olarak süluk etmek. Ve kalp ile ilgili yettiğince çalışmayı (içtihadı) çekmiş olduğu ve kalpte ilim ile ilgili olanın, elde edilenler yönünden olmayıp, belki ilim ile ilgili ve keşf ile ilgili bir olgunluk olduğu vakit. Şeriat emri ve gerekli mücadeleyi ihmal eden olup da, şühud ve huzur için acele ettiği zamanda o kalp, yüce Hakk'ın azarlama yerinde kalır. Ve idare kuvvetleri ve dosdoğruluk makamını kazanmış olması için iş ve benliği kırmaya döndürülmüş olması gerekli olur. Çünkü kendinde olan toplumu, ruh ile ilgili ve cisimler ile ilgili kuvvetler üzerine halifesi olan **"Akıl"** Harun'u; benliği kırma, mücadele, ibadetler ve davranışlara devamsız, kuvvetlerin çare bulması ve zamanlaması ve doğru yola yöneltmeye güç yetiremez. O vakit, duygulardan benlik ile ilgili kuvvetler Sâmiri'si dirilip, benlik ile ilgili kuvvetler aşırılıklar sevgisi ateşini yakar. Ve hayat beygiri olan hayvan ile ilgili benliğin tesirinden tesir almış olan tavırların geneli değeriyle, o ateşe sonradan gelenin yardımından bir şeyi atar. Ve cisimler huylarını; kalbinden dökülmüş, sıkıntı alışkanlığı ve zorlukla çalışma ve işi olmayıp, belki lezzet ve aşırılık, yemek gayreti ve içmekten ibaret olan buzağı görüntüsünde benzetme yapar. Ve ona **"Heva"** (heves, istek, arzu; sevgi; hoşlanma.) ruhunu üfleyerek, huylar buzağısı dirilir ve kuvvetlenip buzağı sesi ile bağırır. Ve bütün kuvvetler, ona ibadet ederek, onu ilâh edinirler. Her ne zaman kalp, nur ile kuvvetlendirilmiş olan akıl ile sapkınlık ve karışıklık içinde oldukları hakkında kuvvetlere uyarıda bulunur. Ve Hakk'a ve akıl ile ilgili görüşün uygunluğuna davet etse, temiz doğrulama ile kuvvetlendirilmiş, Hak nuru ile aydınlanmış olan kalbin, Allah rızası için kızgınlık sahibi kuvvetlerin sapkınlığına ve dinde ayrılıklara düştüklerine kederlenen olarak geri dönünceye kadar, kuvvetler akla karşı durmuş olur. Kalp, **"Nefs-i levvame"** (kınayıcı, çekiştirici benlik) dili ile kuvvetleri ayıplar ve şiddetle azarlar ve birini iyiliğe yöneltme ve kötülükten uzaklaştırmak için korkutma sözünü ile azarlama ve yaradılış ve yeniden meydana gelme ve yaratılıştan düşme gerekliliğiyle Rabbe yakın olma yerine, uzaklığın arttığını hatırlatır. Ve yaratılıştaki **"Mîsâk"** (sözleşme) zamanında **"Rububiyet"** i ikrar(dil ile söyleyip kalp ile kabul etme) hali ile vermiş oldukları sözlerini unutma ve iyiliğe yöneltmedeki sözlerinde durmamakla, katı, pek zorlu kızgınlığı hak edecek olmaları ile kuvvetleri korkutur. Fakat Heva'nın kaydında esir ve hayalde şekillendirilen sultanına boyun eğmek ve düşkünlüğe teslim olduktan sonra, artık bu kederlendirme ve korkutmak kuvvetlere tesir etmez. Bunun için artık; cisimlerle ilgili huyları mücadele ile kırmaktan, benliği kırma ateşinde yakmaktan, İlâh'a ait rahmet nefesleri rüzgârları ile savurmaktan başka yol yoktur. İlâh ile ilgili rahmet nefesleri olan rüzgârları estiğinde: kuvvetlerin kalbe uymuş olması ve yönelmesinde sırra uygunluğundan sonra cisim ile ilgili huylar, cisim ile ilgili madde denizinde telaş eden olarak hayat ve hareketi kalmaz. Ve yiyicilik ile ilgili kuvvetlerin huylara eğilim göstermesi konusunda; kuvvetlere uygunluğu bulunması sebebiyledir. Ki, Musa'nın, Harun'un başından, yani: Ruh'a yakın bulunan yücelik yönünden ve

benlik ile ilgili kuvvetler tarafı olan aşağı yönde tesir sureti ve erlik hali olan sakalından tutup. Kendine, yani Musa'nın bulunduğu Hak tarafına ve temiz âleme ve yücelik yönüne çekmesi. Ki: Nurun, yiyicilik ile ilgili kuvvetler tesiri ile adalete uygun hidayet ve temiz ışık nurundan tesir görmüş olarak. Ve İlâh ile ilgili kuvvetlere ve Rabbe ait kudret ile kuvvetlenip ve dolaşmış olarak. Ve kuvvetlerde tesir ve Hak emri ile kuvvetlerin akla ve kalbe boyun eğmeleri ve kalbin, onları hayale getirme ve kuruntunun kahrından kurtarması demektir. Harun'un özür dilemesi: Hidayet nuru ile nurlandırılmış ve şeriat emri ile kuvvetlendirilmiş olmayan aklın, hayale getirme ve Heva'ya boyun eğmiş olup da kuvvetleri korumuş olamayacağına ve kuvvetleri geri çevirme, başka olaya sebep verici olmayla ayrılıkları çoğaltmaktan başka bir şey yapamayacağına işarettir. Kalp; akıl nurunun kaplaması ve huyların bütünlük kahrı ile Hak yolunda dosdoğruluğun meydana gelmesinde hayale getirmede el çektirilmiş olup akla getirme ile kuvvetlerden hiçbir kuvvetle temas kurmaya güç yetiremez. Kuvvetlerden hiçbir kuvvet de onun kötüyü iyi gösterme aldatıcılığını kabul etme ile hayale getirmeye yanaşamaz. O halde; hayale getirmiş olan melun(lanetlenmiş) ve kovulmuş olur. Onun bir söz verilmişi, bir sınırı, bir derecesi olur ki, o sınırda asla sözde durmama ve değişiklik bulmaz. Artık istila, saldırı ve reisliğe geçerek akla uygunluk ile yalanlarını ve yanlışlarını, yanılgılarını değerli göstermeye yol bulamaz. İşte bu da Allah'a dosdoğruluk ve Allah için kulluk hakikatleri ile bu makam meydana gelmeden tevhidin alında yazılması parlaması ve derece alması olamaz. **"Tecrid"** (soyma, soyulma, ayırma, bir tarafta tutma) ve **"Tefrid"** (dünyadan geçip yalnız Allah ile meşgul olma) makamı da meydana gelmiş olmaz. Bu makam ancak dosdoğruluk ile olur. Bu sebeple konuşulmuş olanları; sonraki ayette, **20/98. Gerçek olan şu ki, sizin ilahınız kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan Allah'tır. O, ilim bakımından her şeyi çepeçevre kuşatmıştır.** Denilmiştir. Yani, "Sizin ibadet edilecek varlık olarak kabul edebileceğiniz, ancak Allah'ın zatıdır ki, O'nun dışında bir varlık var olmuş değildir." Sözüyle takip etti. Çünkü bundan evvel salik; ibadette iki kıbleye yönelip namaz kılan, iki yön arasında gidip gelen, iki ilâh edinici idi. Yani; bu makamda **"Tevhid"** işlerlik halinde hakikat olarak açığa çıkmış olur. Ve ilminin, her şeyi ve sınırını ve amacını kuşatmış olduğu da açıkça görülmüş olur. Her kuvvet, Hakk'ın nuru ve kudreti ile görünür olduğunu görüp ibadet edicilikte ve ibadetlerde kendi çevre ve kuvvetinden Hakk'a sığınan, genişliği ve gücü gerekliliğiyle Hakk'a ibadet edici, Hakk'ın vermiş olduğu marifetle Hakk'ı şühud ve Rububiyet' i dil ile söyleyip kalp ile kabul edici olarak, kendi kulluk derecesinde durucu olur**...**

Ayet: 99. İşte böylece, geçip gitmişlerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Biz sana katımızdan da bir Zikir vermişizdir.

İşte anlatılmış olan bu hikâye gibi senin, emredilmiş olduğun yönüyle dosdoğruluk makamında dikkatliliğinin meydana gelmesi ve gönlünün kararlılığı için, geçmiş olan saliklerin makamlarının hallerini sana hikâye etmekteyiz. Gerçek o ki biz, sana **"Ledün"** nümüzden (kendimize ait sırlarımızdan) pek büyük bir **"Zikir"** verdik ki o da tevhidin mertebelerini kaplamış olan **"Zat"** zikridir. Ve sonraki iki ayette, **20/100-101. Kim ondan yüz çevirirse, kıyamet günü bir günah yüklenecektir. Sürekli olarak o yükün altındadır; kıyamet gününde bu onlar için ne kötü yüktür.** Buyrulmuştur. Her kim Hakk'ın dışında görünene uymuş, benliğe ve arzular tarafına yönelmiş olma ile o zikirden yüz çevirmiş olursa; gerçekten de o kişi küçük kıyamet gününde günahlar uğraşı olan haller yükünü ve madde ile ilgili cisimlere bağlılık günahlarını sürekli ve sonsuza dek yüklenip taşırlar. Bu yük onlar için çok kötü bir yük olacaktır. Ve daha sonraki iki ayette, **20/102-103. O gün sûra üfürülür ve günahkârları o gün gözleri gömgök bir halde haşrederiz. Aralarında fısıldaşır gibi konuşurlar: "Ancak on gün filan kaldınız."** denilmiştir. Ruhların bedenlere geri gönderilmesi ile cisimlerle ilgili suretlere hayat üfürülmüş olduğu vakit, günahlara ve kabahatlere bağlı olarak hareket edenleri o günde, gözlerinin karaları beyaz ve kör oldukları toplarız.

Başka mânâ: Onları, yanlarında domuz ve maymunların bile güzel olacakları derecede siyah ve son derece çirkin bir görüntüde toplamış oluruz. Korkularının şiddetinden veya söylemeye güçleri olmadığından, söylenecek olan sözü aralarında gizlerler. Ve "Dünya hayatında on günden fazla durmadınız." diye gizlice konuşurlar. Ve daha sonraki ayette, **20/104. Onların söylemekte olduklarını biz daha iyi biliriz. Yolca en seçkinleri olan şöyle diyordu: "Eni-sonu, bir gün kaldınız."** denilmiştir. İçlerinden daha akıllıları; "Dünyada bir günden fazla durmadınız." Dediği vakitte, biz onların ne dediklerini biliriz. Yani; sona erecek çabukluğun tamamlanmasından dolayı dünya hayatında zaman geçirme, eğlenmeleri müddetini çok kısa olduğunu kabul ederler**...**

Ayet: 109. O gün şefaat yarar sağlamaz. Ancak Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimse müstesna...

Dünya hayatında kendisine uyarak doğru bildiği yoluna yapışmakla dost bilip sevgi duyduğu kişinin şefaati (aracılığı) o günde fayda vermez. Ancak şefaatin kabul edilmesine kabiliyeti olan ile **"Rahman"**ın kendisine

izin verdiği kişilere fayda verir. Çünkü kabiliyet eksikliğinde olan ruhların, istek ve üstün ilgi ile yönelmiş oldukları kâmil ruhların bereketi, ancak eksiklikte olan ruhların berraklık sebebiyle bereketlendirmeyi kabul edebilecekleri kabiliyetlerine bağlıdır. İşte izin denilen şey de budur. Ve Rahman'ın, kendisine aracılık (şefaat) edilebilecek kişiye uygun bir tesire razı olduğu kişilere fayda verir. O halde **"Şefaat"** iki şeye bağlı olur ki: Birincisi, şefaat edecek olanın tesir etme gücüne sahip olması. İkincisi, şefaat edilecek kişinin şefaati kabul ve tesir olmaya kabiliyetinin olmasıdır. Bundan dolayı sonraki ayette, **20/ 110. Onların önden gönderdiklerini de arkada bıraktıklarını da bilir.** Buyrulmuştur. Yüce Allah, onların iki yönünü de, önlerinde olan asıl ile ilgili kabiliyet sebebi ile kabul kuvvetini ve aydınlatma sebebiyle şefaatçinin tesirini ve sonlarında olan beden ve kuvvetleri ve asıl ile ilgili kabul ediciliği yok edici ve Allah'ın emirlerini tanımama halleri yönünden gelip geçici engeller. Veya: İşler ile ilgili akla uygun şekilde temizleme sebebiyle beden yönünden meydana gelmiş olan kabul etme hazırlıklarını bilir**...**

Ayet: 111. Bütün yüzler o Hayy ve Kayyûm önünde yere inmiştir. Zulüm taşıyan perişan olup gitmiştir.
Ve var olan şahısların tamamı, **"Hayy"** (sürekli diri) ve **"Kayyum"** (kudretin kaynağı) olan **"Zat"**a alçak gönüllülük göstermiş ve aşağı inip teslim oldular. Hepsi Hayy ve Kayyum'un kudret ve kahrının alçaltıcılığında ve mülk saltanatının esaretindedir. Ne kendi benliğiyle ve ne de başka bir şeyle hayat bulur ve ne de ayakta durucu olabilir. Hayatta ve ayakta durabilmek, ancak O'nun ladır. Kabiliyetini noksan etmek ve yaratılış berraklığını kederli hale getirmiş olmakla öz benliğine zulüm ederek yüzünün kararması ve karalığı sebebiyle nuru kabul etmek imkânı yok olmuş olan kişi, gerçekten de Hakk'ın rahmeti nurundan ve şefaat edicilerin şefaatinden mahrum kalmıştır. Ve sonraki ayette, **20/112. Mümin olarak barışa yönelik iyilikler yapan ise ne haksızlığa uğratılmaktan korkar ne de ezilip horlanmaktan.** Buyrulmuştur. Yani, temiz etme ve kendine nispet edilenleri boşaltma ile iyi işleri işleyen kişi hakiki iman ile mümin olduğu halde kendisinde meydana gelmiş olan kemâlâttan bir şeyin noksan olmasından ve mertebede asıl ile ilgili kabiliyetin gerektirdiği hakkında bir şeyin kırılmasından da korkmaz**...**

Ayet: 113. Biz onu işte böyle, Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onun içinde tehditleri türlü ifadelerle sıraladık ki korunabilsinler yahut da Kur'an onlara yeni bir hatırlatıcı/hatırlatma sunsun.
İşte böylece Kur'an' ı Arapça olarak indirdik ve Kur'an' da vaatleri tekrarladık. Belki temiz etme ile Hakk'a dayanmış olmaları veya nispetleri boşaltma ile Kur'an'ın onlara zikir meydana getirmiş olması ümit edilir. Ve sonraki ayette, **20/114. O Melik/o hak hükümdar olan Allah, yüceler yücesidir. Sana vahyi tamamlamadan önce Kur'an hakkında aceleci olma.** Buyrulmuştur. Hakiki mülk sahibi olan yüce Allah, değeri sadece kendisi tarafından belirlenmiş olmak ve mülkünde işi bozulmayacak derecede büyüklük yüceliğinde sonu olmayandır ki, hikmeti gereğince herkese hakkını verir. Habib'im; cem'in gizlenilecek yerinden ledün ilminin kabul edilmesi sebebi ile zevkin son derecesinden dolayı sevincin heyecanı zamanında Kur'an'ın sana gelip ulaşması ile hüküm verilmiş olmazdan evvel, Kur'an ile acele etme. Çünkü ilim ve hikmetin inişi, senin kabul edilir olmada yükselme mertebelerinin düzeni değeriyle düzenlenmiştir. Ve sen istek ve bereketlenmiş olma işinde gevşeklik gösterme! Çünkü bereketlenme son bulan değildir. Ve berraklaştırma, yükselme ve boşaltmanın fazlalığıyla bereketlenmede de fazlalığı ister. Çünkü fazlalığı istemek, ancak hal duası ve kabiliyet dili ile olur. Kabul edilmenin imkânından evvel istek ve acele soru ile değildir. Her ne zaman bir şeyi bilirsen ondan yüce ve gizli olan bir şeyi kabul etmen fazlalaşır. Evvelce geçmiş olan, Hz. Âdem hikâyesi ile hikâyenin te'vil' i birkaç kere geçmiştir. Ki, daha sonraki ayette, **20/118. "Senin burada ne acıkman söz konusudur ne de çıplak kalman."** Buyrulmuştur. Gerçekten de senin için o cennette acıkmamak ve çıplak olmamak vardır. Çünkü ruh ile ilgili âlemde cisimler elbisesinden soyunmuşlukla bir birine zıt olan kalabalıkta sıkışmak mümkün değildir. Ve bozukluğa sebep olan ayrılıklar dahi bulunmaz. Belki tükenmekten ve yok olucu olmaktan güvende olduğu halde isteğin meydana gelmesi ile öz benlik lezzetlenmiş olur**...**

Ayet: 124. Kim benim Zikrim' den yüz çevirirse onun için zor, sıkıcı bir hayat şekli/bir geçim vardır; kıyamet günü de onu kör olarak haşrederiz.
Benliğin eğilim göstermesi ile aşağı âleme yönelmiş olmak sebebiyle herkim benim zikrimden yüz çevirirse; hırsının kendisine galip gelmesi ve cimriliğin şiddeti dolayısıyla onun geçimi daralır. Çünkü Hakk'ın tarafından yüz çevirmiş olan kişinin benliği ve arzuları bulanır ve yakınlığı olduğu yönüyle, dünya parlaklıklarına ve madde ile ilgili bilgilerin kazancına çekilmiş olur. Ve aralarında karanlık ve aşağılık yöne olan eğilimde bir cinse ilgi duyma ve ortaklık olduğundan ve dünyanın yalancı süs ve altınlarına kuvvetle sevgi duymuş

olduğundan; hırsı gittikçe şiddetli hale gelmiş olur. Bundan dolayı dünya mallarını benliğinden ve başkalardan kıskanır. Ne kadar mal biriktirmiş olsa, hırsı ve kıskançlığı da o derece çoğalmış olur. Bu sebebten bazı tasavvuf ehli; ***"Her kim Rabbinin zikrinden yüz çevirmiş olursa karanlıkta kalır ve rızkı karmakarışık olur."*** demişlerdir. Hakk'a yönelmiş olan **"Zâkir"** (Allah'ı her nefeste anmakta olan salik) ise böyle değildir. O, yakınlık sahibidir ve Hakk'a tevekkülü vardır. Geçinmesinde genişlik ve bolluk vardır. Bulduğunu dağıtır, dünyadan kaybolup Rabbi ile doygun, kanmış olur. Ayetin son kısmında buyrulduğu gibi, o kişiyi küçük kıyamet gününde Hak nurundan kör olarak toplamış oluruz. Ve bu gibi kişinin, sonraki ayette, **20/125. O der ki: "Rabbim, beni neden kör haşrettin, ben gören biri idim?"**diye şikâyette bulunacağı ifade edilmiştir. O, kişi bu şikâyeti ile körlüğünü inkâr etmesi, Hakk'ın kendisinden yüz çevirmesini ve içinde bulunduğu körlük halinde terk edilmiş olmayı gerektiren Hak yolundan çıkma ve isyan etme suçu üzere olması. Ve açıklanan ayetlerin ve uygun olan şeylerin unutulması sebebiyle benlik aşkı ve aşağılık sevgi hallerinin kendisinde sağlamlaşmış olmasından meydana gelen körlüğüne ters olan yaratılış nuru ve asıl ile ilgili kabiliyet lisanı olur**...**

Ayet: 127. Ve âhiretin azabı çok daha şiddetli, çok daha kalıcıdır.
Ruh ile ilgili ve devamlı olduğu için elbette ki, âhiretin azabı, dünyadaki geçimlilik darlığından daha şiddetli ve kalıcıdır. Ve bir sonraki ayette, **20/129. Eğer Rabbin tarafından daha önce söylenmiş bir söz, belirlenmiş süre olmasaydı.** Buyrulmuş olmasıyla Peygamberlerinin rahmet peygamberi olduğu ve evvelce geçen bir surenin ayetinde ***"Sen içlerinde bulunurken Allah'ın onlara azap etmesi olamaz."*** Hikmetine işaret edilmesi yönüyle; eğer bir ümmetin perişan ve yok edilmesi ve dünyada azap ile yerinden koparılmış olunamayacağına dair geçmişte olan belirleme olmasa idi, onları müşriklere (Allah'a ortak koşanlara) indirme ile yok edilmiş olmaları gerekli olurdu**...**

Ayet: 130. Artık onların söylediklerine sabret; güneşin doğuşundan önce batışından önce de Rabbini överek tespih et. Gecenin bazı saatleriyle gündüzün iki ucunda da tespih et ki, hoşnutluğa erebilesin.
Sen müşriklerin dediklerine Allah ile sabret: çünkü sen, onların Allah'a ortak koşma tercihleri ile ilgili, İlâh'a ait belirlenmişlik üzere hareket eden olduklarını ve Allah'ın onlara hile ve kahrı esaretinde esir olmuş olduklarını görüyorsun. Rabbinin sıfatına benzeyen diğer bir şeyden fark edilemez olduğun halde, zatını sıfatından ayrı tutmuş olman şekliyle Rabbini tenzih et. Yokluk halinde, Zat güneşinin doğuşundan evvel ve benlik halinin açığa çıkması zamanında; Zat güneşinin gizliliği sebebiyle batışından evvel yani, **"Kalp"** makamında, sıfat tecellileri halinde tespih et. Çünkü o makamda, Allah'ın tespihi; kalp hallerinin yok olmasıdır. Ve gecenin anlarında (bazı saatlerinde) yani, örtünme olan renklenmelerin ve karanlık benlik hallerinin galip olma zamanında, temiz etme ile Rabbini tespih et. Ve berraklaştırma ile kalbe, ruhun parlaklığının gelmesi gününün etrafında da tespih eyle ki, sıfat tecellileri makamının amacı ve kemali olan rıza makamına ulaşmış olman ümit edilir. Ve sonraki ayette, **20/131. Onlardan bazı çiftlere, kendilerini imtihan emek için iğreti hayatın süsü olarak sunduğumuz nimetlere, gözlerini dikme. Rabbinin rızkı hem daha hayırlı hem daha süreklidir.** Buyrulmuştur. Yani, benlik ile ilgili renklenmede ve benliğin dünya parlaklıklarına eğilim gösterme sebebiyle açığa çıkmış olmasında, o müşriklerin birbirini tutmayan söz söylemelerine ve imtihan etmemiz için vermiş olduğumuz dünya hayatı mallarına göz dikme. Çünkü dünya ile ilgili süsler, altınlar, dünya ehlinin imtihan suretleridir. Ve Rabbinin hakikatler ve âhiret ile ilgili marifetler ve ruh ile ilgili nurlar rızkı daha hayırlı, faziletli, kalıcı ve devamlıdır**...**

Ayet: 132. Ailene namazı emret, kendin de ona sabırla devam et. Biz senden rızık istemiyoruz. Seni biz rızıklandırıyoruz. Sonuç takvanındır.
Ruh ile ilgili kuvvetlere ve benliğine huzur, gözetme, boyun eğme ve teslim olma namazı ile emret. Ve mücadele ve keşfetme (Hak sırlarını müşahede etme) ile anılmış olan hallere sabret. Biz senden duygular olgunluğu ve benlik ile ilgili kavrayışlar gibi, aşağılık yönden olan rızkı istemeyiz. Biz, sana yücelik yönünden temiz hakikatler ve ruh ile ilgili marifetleri rızık olarak veririz. Kabul edilir olan ve netice denilmeye lâyık olan son, beden ile ilgili elbiseler ve benlik ile hallerden ayrılmış olmandır. Ve sonraki ayette, **20/133. Peki, önceki sayfalardaki açık kanıt onlara gelmedi mi?** Buyrulmuştur. Yani, Onlara gökler ile ilgili düzlüklere ve yücelikler ile ilgili ruhlarda sabit olan hakikatler, hikmetler ve yakınlık ile ilgili marifetler gelmedi mi? **...**

"Taha" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Doğrusunu bilen yüce Allah'tır**...**

ENBİYA SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet:1. yaklaştı insanlara hesapları.

İnsanlara küçük kıyamette görülecek hesapları yaklaşmıştır. Belki kıyameti oluş saatini bilmiş olsalar her an **"Şimdi"** hesaplarını gözden geçirmiş olurlar. İlerideki ayette, **21/17. Eğer bir eğlence edinmek isteseydik onu katımızda edinirdik.** Buyrulmuştur. Allah'a ortak koşanlar (Müşrikler) "Biz ölüp diriliriz, bizi öldürüp yok eden ancak zamandır." Dedikleri gibi, "Eğer biz meydana çıkan ve yok olucu olur varlıklar edinmiş olmayı dilemiş olsaydık." Kudret yönünden bunların olması bize mümkün olurdu. Fakat hikmet ve hakikate ters olduğu için öyle varlıkları edinen olmadık. Ve sonraki ayette, **21/18. Hayır biz hakkı, batılın üzerine fırlatırız da o, onun beynini parçalar. Bir de bakarsın o yok olup gitmiştir. Yakıştırdığınız niteliklerden ötürü yazıklar olsun size!** Buyrulmuştur. Belki biz, batıl (aslı olmayan) inanç ve anlayışı, yakınlık ile ilgili kanıt ve gizli olanı görme ile değiştiririz. Hak, batılı kökünden söker, batıl derhal perişan ve yok olmuş olur. Ve sizin için toplanma günü yok gibi tarif ettiğiniz şeyden dolayı size yok olmak vardır.

Başka mânâ: Gerçek ve kesin ve değişmeyecek olan büyük kıyamettir. Zat ile ilgili tecelliler ile bu yok olucu varlıklar çürüklüğe uğrar. Zat ile ilgili tecelliyi, batıl olan yok olucu varlıkları kahr ile bir şey olmayan katıksız yapar. Ve hemen varlıkların yok olduğu görülür. O vakit tamamının hak ve emrinin batıl, oyun ve faydasız bir iş değil, tamamının hakikat in cömertliği olduğu görülmüş olur. Ve Hakk'ın dışında görünenin varlığına delil getirme ve sıfatla ve iş ile tesir edicilik özelliğine sahip olduğunu tarif etmenizden dolayı size perişanlık ve yok olmak kesindir. Ve daha sonraki bir ayette buyrulmuştur ki, **21/22. Eğer yerde-gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı, o ikisi de mutlaka fesada uğrardı.** Çünkü vahdet (birlik) eşyanın devamlılığını, kesret (çokluk) eşyanın bozulmuşluğunu gerektirendir. Görmez misin ki her şeyin, diğerinden onunla seçildiği bir özel faydası vardır. O şey, o özel fayda ile olur. Ve eğer, o özel fayda olmasa, o şey bulunmaz. İşte bu özel fayda Hakk'ın birliğine delillik eder. Göklerin ve yerin kendisiyle durucu olduğu adalet de kesret âleminde vahdetin gölgesidir. Eğer, bir araya getirilenlerde yaratılış uygunluğu gibi bir birlik ile ilgili haller var olmasa, bir araya getirilenler var olamaz. Ve eğer, o birlik ile ilgili haller yok olmuş olsa, derhal bir araya getirilenler bozuklukta olur. Kendisinden var olanların tümüne bereket inmiş olan arşa Rububiyet' i sebebiyle eşyanın tümüne bereket verici olan yüce Allah'ın Zatını, müşriklerin tarif ettiği birden çok olma imkânından tenzih et**...**

Ayet: 28. O, onların önlerindekini de arkalarındakini de bilir. Onlar, O'nun hoşnutluk verdiklerinden başkasına da şefaat etmezler. Ve onlar O'nun korkusundan titrerler.

Yüce Allah, yücelik ehlinden ve melekler âleminden olup karışık ve katışıklığı olmayan zatlar ile ilgili ilimlerin tümünü kavrayan **"Ümm-ül-Kitap"**ta (kitapların anasında, aslında) sabit ve onların önlerine geçmiş bütünlük ilmini bilir. Ve dünya göğünde sabit olan kâinat (var olan şeylerin tamamı) ile ilgili ilimler ve ufak-tefek olan şeylerin haberlerini bilir. O halde; saygı değer olan ibadet edicilerin ilimleri, Hakk'ın ilminin kuşatıcılığı dışında ve işleri ondan ve sözleri Hakk'ın sözlerinden ne şekilde önde olabilir? Hakk'ın, saygı değer olan ibadet ediciler şefaat edemezler. Ancak kabiliyetinin berraklığı ve öz benliğinin melekler âlemi nurundan kendisine özel yönünden kabul edilmesi ile Hakk'ın şefaat edilmeğe lâyık olduğunu bildiği kimseye şefaat ederler. O saygı değer kullar, Hakk'ın yüz güzelliğinden ürkmüş olmada, ululuk nurları altında alçak gönüllülük ile tamamıyla güçsüz halde ve korkudadırlar**...**

Ayet: 30. O küfre sapanlar görmediler mi ki gökler ve yer bitişik idi, biz onları ayırdık. Her canlı şeyi sudan oluşturduk.

Hak'tan perdeli olanlar görmezler mi ki, gökler ve yer bir madde de ve cisim ile ilgili madde de yapışık idiler? Bu suretlerin uyumsuzluğu ile gökleri ve yeri ayırdık.

Başka mânâ: Ruhlar gökleri ile beden yeri, bir nutfe (sperma, duru, saf su) suretinde bitişik durumda idiler. Biz, organlar ve ruhların zıtlığı ile her ikisini birbirinden ayırdık. Yani biz, o katışıksız sudan her canlı şeyi (hayvanı, diriliği olanı) yarattık ve açığa çıkarıp gösterdik. Ve sonraki ayette, **21/31. Yer küreye, onları çalkalamasın diye bir takım dağlar diktik. Ve orada geniş yollar açtık ki, doğru gidebilsinler.**

Buyrulmuştur. Yani, beden yerinin sıkıntısı olmaması ve onların yapamayacakları, duruculuk ve bağımsız olması için, beden yerinde kemik dağlarını, o özel yollar sebebiyle Allah'ın ayetler ve sıfatına giden doğru yolu bularak, Hakk'ı bilici olmaları için, beden yerinde suyun aktığı yer ve duygu yolları yaptık. Ve bir sonraki ayette, **21/32. Göğü, korunmuş bir tavan yaptık. Ama onlar göğün ayetlerinden hala yüz çeviriyorlar.** Buyrulmuştur. Ve biz, akıl göğünü üstlerinde yükselen. Ve değişken, yanılma ve hatadan korunmuş yaptık. Onlar ise; akıl göğünün bütünlüğü ve yola çıkarılmış olmasından yüz çeviricilerdir. Ve daha sonraki ayette, **21/33. O odur ki, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yarattı. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.** Buyrulmuştur. Yani, yüce Allah, benlik gecesini ve ruh güneşinin nuru olan akıl gündüzünü ve kalbi yaratmış ve açığa çıkarıp göstermiştir. Bunların her biri, bir yüce kararlılık ve ruh ile ilgili göklerinin bir mertebe sınırında Allah'a yol almaktadırlar**...**

Ayet: 37. İnsan aceleden yaratılmıştır.
Ayette söylendiği gibi, insanın yaratılışı acele, yani gecikmesiz olmuştur. Yaratılmanın aslı olan öz benlik, bir hal sabit değil, hareket ve sıkıntısı devamlı olan bir şeydir; acele üzerine yaratılmıştır. Eğer böyle olmasa; bir halden bir başka hale yol almış ve ilerlemiş olamazdı. Çünkü ruh, sürekli kararlılıktadır ve ruhun, benliğe ilgi duyması sebebiyle kalbin varlığı meydana gelmiş olur. Ve ruh ile benlik sebebiyle; kalp, seyirde orta halli, ölçülü hareket eden olur.
İmdi: İnsan, kendisine karar ve hareketsizliği ifade eden ruh ve kalp nuru galip olmayarak, benlik makamında kaldığı müddetçe yaratılış huyu gerekliliğince insana acele gerekli olur. Ve bir sonraki ayette, **21/39. O inkâr edenler, ne yüzlerinden ne sırtlarından azabı uzak tutamayacakları ve hiçbir yardım da göremeyecekleri zamanı bir bilselerdi!** Buyrulmuştur. Yani, Rahman'ın genel olan bereketlendirmesinden ve âhiretin bütünlüğü kaplayıcılığından perdeli olan kişiler, ilmi kuşatan ve birliğe ait emri olan Rahman'ın emriyle, azabın bütünlük yönünden kendilerini kuşatmış olduğunu ve azabı, ön taraflarından. Yani; ruh ile ilgili nurlar ve insan ile ilgili olgunluktan bütünüyle mahrum ve İlâh ile ilgili kahır ateşi ile azap görmüş ruh tarafına gelen yönünden ve arka taraflarından. Yani; beden ile ilgili sıkıntılar ve madde ile ilgili yapılabilirlik ve cisim ile ilgili haller ve benlik ile ilgili siyah yılan ve akrepler ile azap edilmiş olan beden tarafına gelen yönden de gelen azaba engel olamadıklarını. Ve perdelenmelerinin kalınlığından, şüphe ve zanlarının fazlalığından rahman ile ilgili yardım dan da yardım görmediklerini bilselerdi; azabı istemekte acele etmezlerdi**...**

Ayet: 44. Hala görmüyorlar mı ki, biz yerküreye geliyor, onu uçlarından eksiltiyoruz. Galip gelenler onlar mı?
Gafletleri (derin uykuları) o kadar mı devam ede gelmiştir. Hatta görmüyorlar mı ki biz, beden yerine ihtiyarlık getirip onun, duyma, görme ve diğerleri gibi kuvvetlerini eksiltiyoruz?
Başka mânâ: Hakk'a doğru yönelen ve sıfat ile ilgili nurlarıyla Hakk'ı zikredici uyanık ve dikkatlilikte olan, benlik yerinin kendine nispet ettiği sıfat ve kuvvetlerini eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Yoksa galip olanlar onlar mı dır, biz miyiz? Ve bir sonraki ayette, **21/46. Rabbinin azabından onlara bir nefha dokunsa, yemin olsun şöyle diyecekler: "Vay bizlere, biz zalimlermişiz."** Buyrulmuştur. Müminlerin amiri olan Ali aleyhisselâmın: ***"Rahmetinin genişliğinde düşmanlarına şiddetli ceza. Ve şiddetli ceza fazlalığında dostlarına ve evliyasına rahmeti geniş olan Allah'ı tespih ederim."*** sözlerini buyurduğu yönüyle, eğer o Hak'tan perdeli olanlara, azap suretinde Rabbi ile ilgili nefeslerden bir nefes açığa çıkmış olsa da, rahmet suretinde şiddetli azap. Ve gizli kahır demek olan; uzun müddet nimetler çeşitliliğini elde etmiş olmalarından dolayı birikmiş olan gaflet örtülerini görmüş olsalar, işte o vakit uyanırlar. Ve Hakk'a yüz çevirmiş olduklarında ve batılda (aslı olmayan şeylerde) fazlaca durma ile yapmış oldukları zulümlerini anlamış olurlardı**...**

Ayet: 47. Kıyamet günü için adalet terazilerini kuracağız/adaleti terazilere koyacağız. Hiç kimseye zerre kadar zulüm edilmeyecek. Hardal tanesi kadar bir şey olsa onu ortaya getiririz. Hesapçılar olarak biz yeteriz.
Biz, kıyamet günü için hazırlanmış adâlet terazilerini koyarız. Yüce Allah'ın terazisi, vahdetine (birliğine) gerekli olan bir ismi ve vahdetinin gölgesi demek olan adâlettir ki, ruhlar gökleri ve bedenler yeri o adâletle ayakta ve dosdoğrulukta olmuştur. Eğer adâlet olmazsa; vücud ile ilgili emir, sınırlı düzen üzere karar kılmış olmaz.
İmdi: Adâlet; eşyanın tamamını kaplayıcı olunca, her var olana haline ve yükleneceği miktara göre, adâletten hakkı olan isabet etmiştir. Onun için, her kişiye, belki her şeye nispetle özel terazi meydana getirilmiş ve eşyanın birden çok olması gerekliliğince teraziler de birden çok olmuşlardır ki, onlar mutlak olan

terazinin farklarıdır, bölümleridir. Bu sebepten ayette mutlak olarak ve adâlet üzere pay edici tartılarından karşılık veya hisse verileceğinden mutlak olarak tarif edilmiştir. Çünkü terazilerin hepsi; bir olan mutlak'ın adaletidir. Ve bir şeyin açığa çıktığı yerin birden çok olması ile hakikat çoğalmış olmaz. Adâlet' in konulmuş olması da gerekliliğin meydana gelmesinden ibarettir. Bu da Hak'tan perdeli olana nispetle ancak küçük kıyamet gününde ve ehline nispetle büyük kıyamet gününde olabilir. Bundan dolayı ayette söylendiği gibi, hiçbir benliğe zulmedilmez. Hak etmiş olduğundan herhangi bir şey eksiltilmez; her ne hayır işledi ise yapmış oldu şeylerin hallerini, kalbin ruh yönü olan iyilikler kefesinde (gözünde) bulur. Her ne kötülük işledi ise kalbin benlik yönü olan kötülükler gözünde (kefesinde) bulur. Kalp ise terazinin dilidir. Bu sebepten iyilikler kefesinde; beyaz, parlak cevherler ve kötülükler kefesinde; siyah ve karanlık cevherler(değerler) konulur denilmiştir. Ancak kıyamet gününde cisim ile ilgili ve madde ile ilgili terazinin tersi olarak ağırlık, yani yükselmeyi ve yukarıya eğilimi. Hafiflik ise aşağıya eğilimi ve düşmeyi gerektirmiş olur. Çünkü orada, yani ahiretteki hesap gününde ağırlık tercih edilir ve Allah katında uygun ve kalıcı olan şeydir. Hafif de Allah katında tartı ve değeri olabilecek bir şey olmayan ve yok olucu şeydir. Buna dayanarak, hiçbir benlik, yaptıklarından eksik olabilecek bir şeyle bırakılmaz. Yani, her ne yapmış ise eksiksiz olarak hepsini kendinde bulur. Ve eğer o yapmış olduğu şey bir hardal tanesi ağırlığında olsa dahi onu da getiririz. Bizim hesap ediciliğimiz yeterlidir. Bu ayetten, ***"Yüce Allah yaratmış olduklarını, bir koyunun sağılmasından daha kısa bir sürede hesaba çekmiş olur."*** Sözünün mânâsı da bilinir**...**

Ayet: 48: Andolsun, biz Mûsa'ya ve Hârun'a hak ile bâtılı ayıran, korunanlar için bir ışık ve öğüt olan furkanı verdik.

Gerçekten de biz, **"Kalp"** Musa'sı ile **"Akıl"** Harun'una.

Başka mânâ: Görünürlükleri üzeredir ki, Biz Musa ile Harun'a **"Furkan"** ile ilgili akıl ismi verilmiş olunan hakikati açıkça görme ile ilgili farklılık ilmini verdik. Ve ruh ile ilgili müşahedelerden eksiksiz olan bir nur verdik. Ve öz benlikleri rezaletlerden ve örtünmüşlük veren hallerden çok temiz olan kişiler için yazılı belge (ruhsat) ve öğüt verdik. Ve sonraki ayette, **21/49. O korunanlar ki, hiç görmeden Rablerinden korkarlar. Kıyamet saatinden de ürperir onlar.** Buyrulmuştur. O çok temiz olan kişilerin öz benliklerinin berraklığı ve arınmışlığı dolayısıyla, kalplerinden büyüklük nurları parlayıp, kalp ile ilgili huzur makamına ulaşmış olmadan evvel, görmezlik halinde kendilerine korku verilmiş olunur. Ve onlar, Hakk'a olan yakınlıklarının kuvveti dolayısıyla büyük kıyametin oluşumundan korkuda ve onu beklemektedirler. **"Eşfak"** Çok şefkatli olunacağı bilinen bir şeyin oluşunun beklentisinde olurlar. Yani; Musa ile Harun'a, **"Kalp"** makamında hak ile batılın arasını ayıran hakikatler ve bütünlük marifetleri ilmini; **"Ruh"** makamında. Her nura galip olacak olan müşahede nurunu; **"Benlik"** makamında. Ve açığa çıkma derecesinde, kabiliyetli ve kabul edilir olan saliklere faydalı olan bölümler ile ilgili ilimleri, öğütler ve şeriat nasihatleri ile hatıra getirmeyi vermiştik. Ve daha sonraki ayette, **21/50. Bu, bereketli bir Zikir'dir ki, onu indirdik. Yoksa siz onu inkâr mı ediyorsunuz?** Buyrulmuştur. Yani denmektedir ki: "Hayır ve bereketi çok olarak indirdiğimiz bu zikir. Yani Kur'an, Musa ve Harun'a verilen ve üçlü olarak ifade edilen işleri kaplayıcı ve hüviyet (hakikat) makamında ve birlik ile ilgili cem' in kendisinde zat ile ilgili görüş ve Hak ile ilgili şahitlik ile üçlü işler, emirler artan ve toplu, özlü sözleri içine alandır. Emirler ve müşahedelerin tümünü kaplamaktadır. Çünkü berekette fazlalık ve büyümüş olmanın mânâsı vardır**...**

Ayet: 51. Andolsun, İbrahim'e daha önceden, doğruyu bulma gücünü vermiştik. Onu bilmekteyiz biz.

Biz, **"Ruh"** İbrahim'ine, onun gibi olanlara lâyık ve ona özel olan ermişliği verdik. O ermişlik, hal ve müşahede makamına ve zat ile ilgili tevhide olan doğru yolu bulmaktır. Kalp ve akıl mertebesinden evvel kudretli şerefte Ruh İbrahim'i kalp ve aklın önüne geçen olduğu halde biz onu bilici olmuştuk. Yani, Ruh İbrahim'inin şanının yüksekliği yönüyle, onun fazilet ve kemalini bizden başkası bilemez. Ve sonraki ayette, **21/52. Babasına ve toplumuna şöyle demişti: "Şu başına toplanıp durduğunuz heykeller de ne?"** Buyrulmuştur. Babası olan bütünlük ile ilgili benlik ve gökler ile ilgili düşünüp konuşan ruhlar ve diğerlerinden ibaret olan toplumuna: "Bir şekle girme ve göz önünde bulundurma ile durucu olduğunuz akıllar ve eşya hakikatleri ile bunlarda işlenmiş olan varlıkların iç yüzlerinden ibaret olan akla uygunluk nedir?"dediğini hatırlayınız. Bu sözü evvelce ifade edilen Enam suresinde, **6/19. "Ve ben, sizin ortak tuttuğunuz şeylerden uzağım."** Ve ayni surede, **6/79. "Ben bir Hanif olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana döndürdüm."**sözleri ile güçlendirip söylemesi yönüyle mukaddes (saygı gösterilecek) ruh makamından yükselmesi ve nur ile ilgili örtünmelerden zat ile ilgili tevhidin sonsuz genişliğinde belirmesi zamanındadır. İşte İbrahim'in Cebrail'e ***"Amma sana ihtiyacım yoktur."*** dediği bu makamdır. Ve başlık olarak verilen ayetin bir ayet sonrasında, **21/53. Dediler: "Atalarımızı onlara kulluk/ibadet eder bulduk."** Yani,

Onlar, "Biz canların tamamına geçmişte olan büyüklük ehli dünyalarını, zatlarında o akla uygunluk suretleri hazırlamış olup, şüphe etmemeleri sebebiyle anılmış olan suretlere ibadet eder bulduk."dediler**...**

Ayet: 54. Dedi: "Vallahi, siz de atalarınız da açık bir sapıklık içine düşmüşsünüz."
İbrahim toplumuna: "Siz de babalarınız da gerçekten de apaçık bir sapıklıkta oldunuz. Ayni zata ulaşmış olmayıp, Hak'tan nur ile ilgili örtünmüşlükte, ehadiyet (Allah'ın birliği) hakikatinde ve hakikat ile ilgili denizde batmış olmaya doğru yol bulamayarak, isim aralarında durup kaldınız."dedi. Ve sonraki ayette, **21/55. Dediler: "Sen gerçeği mi getirdin yoksa oynayıp eğlenenlerden biri misin?"** Buyrulmuştur. Toplumu İbrahim'e: "Senin bu büyüklük yönünden bize gerçek ile gelişin yeni meydana gelen mi oldu ki, eğer böyle ise söyleyen, ancak Hak olur. Veya evvelce olduğu gibi, kendiliğin ile mi devam ediyor ki, o takdirde işleyen sen olursun. Ve sözün de hakikati olmayan bir oyun olur. Eğer sen Hak ile durucu ve onun hareket ediciliği ile hareket eden ve onunla söyleyici isen, doğrusun ve sözün ciddidir ve sen bize üstün gelmiş oldun. Ve biz senden geri kaldık. Ve eğer kendiliğin ile oldun ise, doğru değilsin ve sözün de hakikat değildir. Ve bizden geri kalmış olman ile biz sana üstün gelmiş oluruz."dediler. Ve bir sonraki ayette, **21/56. Dedi: "Hiç de değil. Sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir ki, onları yaratmıştır. Ben de bunlara tanıklık edenlerdenim."** Buyrulmuştur. Yani, İbrahim onlara: "Belki gelen ve söyleyen, var eden ve eğriyi doğrultan, haber veren ve öğreten, diriltme ve ayırma ile sizi ve var ettiği her şeyi terbiye eden Rabbinizdir. Ve bende söyleyenin ancak eşyanın tamamını meydana getirici Rububiyet ile sıfatlanmış olan yüce Hak olduğu hakkındaki hükmünüze şahit olanlardanım."dedi. Bu şahitlik Rububiyet ve var etme şahitliğidir. Yoksa eğer Rububiyet şahitliği olmasa ***"Ben de bunlara tanıklık edenlerdenim."*** demeyecekti. Çünkü zat ile ilgili şühud, şahitlik kendisinde bencillik ve ikilik bulunmayan katkısız yokluktur. Hâlbuki gelen ve söyleyen, tamamını var eden Hak olduğunu açıkça söylemiş olduktan sonra gelen bu ikilik gereğince bir sonraki ayette, **21/57. "Allah'a yemin ederim, sırtınızı dönüp gidişinizden sonra, putlarınıza bir oyun çevireceğim."** Buyrulmuştur. Üzerinde bulunduğu makamından uygunsuzluk etmiş olan bütün makamları haber verendir. Yani, "Sizin zat ile ilgili birliğin kendisinden yüz çevirdikten sonra sıfat ile ilgili çokluğa dönme ile var ediciliğine, koruyuculuğuna ve bir şeyi temin edecek veya önleyecek yol üzere durucu olduğunuz. Ve kendilerine özel vücutlarının olduğunu ispat etmeye yönelmeniz ve kabul ettiğiniz eşya suretleri ve var olanların kendiliğini ben elbette ki tevhid nuru ile perişan edip yok edeceğim."dedi**...**

Ayet: 58. Sonunda onları parça, parça etti. Yalnız en büyüklerini bıraktı ki, dönüp ona başvurabilsinler.
İbrahim, zat ile ilgili kahır ve kendi şahitliği ile o akla uygunluk ile ilgili suret misallerini acele ile parçaladı ve yok etti. Ancak onların büyüğünü, yani Halil'in **"Halil"** (dost) isminin verilmesine sebep olan ilk yakınlık üzerine kalıcı olan kendiliğini bıraktı. Kendisi önceden ondan bereketlenmiş olduğu gibi, toplumu olan kuvvetlerinin de nur ve ilmi ondan bereketlenme ve bereketi kabul etmeleri için terk etti. Bunun üzerine akıllara âşık olan benlikler şaşakalmışlık ve yapılmış olan işi gereğinden fazla önemseme ile büyütmüş oldukları halde: "Bizim âşık olduklarımız ve ibadet ettiğimiz ilâhlarımıza, onları örtünmüşlüğe nispet ve onlara yokluğun kendisi ile bakmış olarak saçılmış küçük parçalar haline getirme şekliyle bu önemsememe ve hor görmeyi kim Yaptı."dediler. Ve sonraki ayette, **21/59. Dediler: "Tanrılarımıza bunu yapan kesinlikle zalimlerdendir."** Buyrulmuştur. Yani, "Gerçekten de bunu yapan kişi, bu işi meydana getirmeyle var olanları ve kemâlât' ını onlardan kaldırma ve kemâlât' ı Hakk'a delil yapmak suretiyle, bir şey yapabilir olmaktan soyulmuş o ibadet edilen varlıkların tümünün haklarını eksiltmiş olanlardandır."
Başka mânâ: Bir şey yapabilir olmaktan uzak o ibadet edilenleri kahretme ve yok etmekle, kendi haklarını noksan etmiş olanlardandır."dediler. Ve bir sonraki ayette, **21/60. Dediler: "Onları diline dolayan bir genç duymuştuk. Kendisine 'İbrahim' deniyor."** Buyrulmuştur. Yani, İbrahim'in toplumu, "Biz, benliği ile ilgili malını saçmak ile cömertlikte ve Allah'tan başka her şey ve başkalığın kahredilmesine. Ve yiğitlik ve soy temizliğinde kâmil ve kendisine **"İbrahim"** denilen bir yakın kişinin. Kendilerinden kemâl ve kudretin kaldırılması ve kendilerine yok oluculuk ve yokluk nispeti ile ibadet ettiklerimizi anmakta olduğunu işittik." dediler. Ve daha sonraki ayette, **21/61. Dediler: "Halkın gözleri önüne getirin onu ki, açıkça görebilsinler."** Buyrulmuştur. Putları kırılmış topluluk: "Onun kemâl ve faziletini görüp, insanların faydalanmış olmaları için onu ruhların tümünü gözden geçirici olduğu halde hazırlayıp huzura getirin." dediler. Ve daha sonraki ayette, **21/62. Dediler: "Tanrılarımıza bunu sen mi yaptın ey İbrahim?"** Buyrulmuştur. Ayette ifade edilen sözleri, İbrahim'de var olup da bilmedikleri olgunluğunu inkâr etmelerinin işaretidir. Zira benliklere marifeti mümkün olan her olgunluk, sevgilileri olan, akılların sahip oldukları olgunluklarının aşağısındadırlar. Öz benlikler, akıllardan daha şerefli olmasına sebep olan İbrahim'in bir olan İlâh ile ilgili olgunluğundan perdelidirler. Ve daha sonraki ayette, **21/63. Dedi: "Hayır, ben değil. Şu**

büyükleri yapmıştır onu. Hadi sorun onlara eğer konuşabiliyorlarsa!” Buyrulmuştur. Yani, İbrahim: “Ben o işi, akıllardan daha güzel olmuş olmama sebep olan bencilliğimle yapmadım. Belki akıllardan daha büyük ve daha şerefli olan hakikat ve benim hakikatim ile yaptım. Eğer o tapmış olduklarınız kendilerine özel (bağımsız) vücutları ile söylerlerse, onlara sorunuz; yani onların benlikleri ile konuşmaları da, ilimleri de, vücutları da yoktur. Belki kendisinden başka varlık olmayan Allah iledir.” dedi**...**

Ayet: 64. Bunun üzerine kendi benliklerine döndüler de şöyle dediler: “Siz zalimlerin ta kendilerisiniz.”
Olabilenin olgunluğu değil, benliği ile vücudu bile olmadığını itiraf edici olarak anlayış ve kabul etme ile benliklerine dönmüş oldular. Ve “Siz, vücud ve olgunluğu Hakk’a değil, başkalara nispet etmiş olmanız ile gerçekten de zalimlersiniz.”dediler. Ve sonraki ayette, **21/65. Sonra yine kendi kafalarına döndürüldüler: “Vallahi, sen de bilirsin ki, bunlar konuşamazlar.”** Buyrulmuştur. Sonra İbrahim’in olgunluğu ve kendilerinin eksikliklerinden utanmış olarak gücenmişlikle ve tesir görmüş olarak başlarını eğdiler. “Gerçekten de sen adalete uygun olarak ledün ile ilgili ilim ile onların yok olucu olduklarını ve konuşamadıklarını bilirsin. Onların yok olucu olduklarını bildin ve konuşmayı onlardan uzak ettin.”dediler. Ve inkârdan sonra marifetler yönüyle yokluk içinde olduklarını itiraf ettikleri gibi, “Biz ancak Allah’ın bildirdiğini biliriz.” diyerek eksikliklerini itiraf ettiler**...**

Ayet: 66. İbrahim dedi: “Siz Allah’ı bırakıp da size hiçbir şekilde yarar sağlamayan, zarar veremeyen şeylere mi tapıyorsunuz?”
Hz. İbrahim aleyhisselâm: “Zarar ve fayda veren ancak yüce Allah’tır. Siz, Allah’tan başka olup da size fayda ve zarar veremeyen şeylere neden ibadet ediyorsunuz.” Ve sonraki ayette, **21/67. “Yuh size ve Allah’ı bırakıp da taptıklarınıza! Siz hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”** Buyrulmuştur. Yani, yüce Allah’tan başka tesir edici ve ibadet edilecek olmadığına sizin aklınız ermiyor mu? Siz hiç düşünmüyor musunuz?”dedi**...**

Ayet: 68. Dediler: “Yakın bunu! Eğer bir şey yapacak kişilerseniz, ilahlarınıza yardım edin.”
Ve ileri gelen topluluk, İbrahim aleyhisselâm hakkında emirleri altında bulunanlara: ***“Yakın bunu”*** dediler. Yani, “Yanmasının kaynağı olan seçkinleriniz olan perdeler arkasından Cemal ve Celal’in kendisine tecellisi zamanında, sıfat ile ilgili nurlar ve isimler ile ilgili doğuşun aydınlatmasını ve Enam suresinde, **6/75. Böylece biz İbrahim’e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk.** Ve bu ayette buyrulduğu yönüyle; yüce Allah’ın göstermesi ile İbrahim’in gökler ve yerin saltanatını gördüğü zaman sözü edilen ateşin odunları olan marifet ile ilgili hakikatlerin kendisine atılması sebebiyle; evvelce sizin yakmış olduğunuz aşk ateşinde yanmasına bırakınız. Eğer siz, Hakk’ın emrini işleyici iseniz o nurlar ile yardım ve ateşi yakmakta âşık olduklarınıza ve ibadet ettiklerinize yardım ediniz.” dediler**...**

Ayet: 69. Biz de şöyle dedik: “Ey ateş İbrahim’e serin ol, selam ol.”
Biz, “Ey ateş sen, İbrahim’e yokluk haline ulaşması sebebiyle serin ve selâmet ol.”dedik; çünkü ulaşma lezzeti, ruha aşk ateşinde zat kemâl’ i ve sonradan açığa çıkma eksikliğinden ve olabilirlik belasından selâmet bulmayı tarif eder. Ve sonraki ayette, **21/70. Ona tuzak kurmak istediler de biz onları hüsranın en beterine uğrayanlar yaptık.** Buyrulmuştur. Yani, yok etme ve yakma ile İbrahim’e hile ve ihanet etmek istediler ise de, biz onları olgunluk ve derecede eksik olanlardan yaptık**...**

Ayet: 71. Biz onu da Lût’u da kurtarıp içinde âlemlere bereketler sakladığımız toprağa ulaştırdık.
Ve Biz, **“Ruh”** İbrahim’ini ve **“Akıl”** Lût’unu yokluktan sonra adalet gereği bağışlanmış vücud ile ve beka sebebiyle kurtarıp bereketlendirme. Ve Hak yolunda olma ve terbiyesini kabul etmeye kabiliyeti olanlara, ürün veren meyve işleri olgunluğu. Ve faydalı iyilikler terbiyeleri ve fazilet ile ilgili alışkanlıklar şeraiti ile mübarek yaptığımız beden ile ilgili huylar yerine gönderdik. Ve sonraki ayette, **21/72. Ona İshak’ı bağışladık, ayrıca Yakub’u da hediye ettik. Hepsini barış için çalışan insanlar yaptık.** Buyrulmuştur. Ve Ruh İbrahim’inin Hak’tan dönüşü halinde, halkın olgunluğa ermesi kalp makamına çevrilmesi için, ona **“Kalp”** İshak’ını ve belâ ile benliği kırma ve imtihan edilmiş yakınlık ve berraklık ile emin, güvende olma hali meydana gelmiş olan öz benlik Yakub’unu bağışladık. Ve Hakk’ın doğru yolunda dikkatlilik ve dosdoğruluk ile her birini iyilerden yaptık. Ve bir sonraki ayette, **21/73. Onları, bizim buyruğumuzla yol alan önderler yaptık. Onlara iyilikler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar, yalnız bize**

kulluk ediyorlardı. Buyrulmuştur. Ve onları diğer kuvvetler ve kabiliyetli olan fakat tam olmayanları emrimiz ile doğru yola yöneltmiş olan imamlar yaptık. **"Ruh"** un doğru yolu bulması, haller, müşahedeler ve nurlar iledir. **"Kalp"** in doğru yolu bulması, marifetler, hakikati görme ve gizlilik iledir. **"Nefs"** in (benliğin) doğru yolu bulması, ahlâk, uygulamalar ve terbiyeler iledir ki, ayette söylendiği gibi, onlara hayırlar işlemelerini, namaz kılmayı ve zekât vermeyi vahy ettik. Şerefli sözler ile anlatılmak istenen de işbu Hakk'ın doğru yoludur. Ve onlar, ayırma ve tevhid ve hakiki kulluk ile bize ibadet ediciler olmuşlardır.

Bu açıklama, Hz. İbrahim aleyhisselâmın zahirini (görünür yönünü) batınına (iç yönüne) olan bir uygulamadır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***"Ben ve Ali iki nur idik. Yüce Allah'ı tespih (sübhânallah) ve tahmid (elhamdülillâh) ve tehlil (lâilâhe-ill-Allah) ederdik. Melekler de bizim tespihimizle Allah'ı tespih ve tahmidimizle tahmid ve tehlilimizle tehlil ediyorlardı. Âdem aleyhisselâm yaratılmış olduğunda onun yüzüne ve yüzünden nesline sonra Şid aleyhisselâma ulaşmış olduk."*** Şeklindeki şerefli sözünde buyurduğuna uygun diğer bir tevil ile tevil yapmış olmak da mümkündür. Ki, o da: **"Ruh"** İbrahim'i (Allah onu kutlu etsin) ruhların oluşturduğu safların ilk mertebelerinde meleklerin hal ve hareketleri üzere ruhların kemâlat' ını bereketlendirici ve noksanlarını tamamlayıcıdır. Ve tevhid nuruyla gözle görülür, el ile tutulur şeyler ve bir tarafta tutulmuşlardan olabilen kişiler. Ve var olan şeylerin ileri gelen ilâhlar putlarını kırıcı, mertebeler ve kemâlat' ı dürüp bükmüş ve halletmiş. Ve başkalık ile zattan perdeli ve isim ile durucu olanları eriten bir kâmil idi. Azgın ve isyan edici olan Nemrut benliği ve toplumu olan kuvvetler, **"Ruh"** İbrahim'ini, yani Ruhun mazharı olan varlık incisini, **"Zikir"** mancınığına koyarak rahim (döl yatağı) ile ilgili huyların harareti ateşine attılar. Yüce Allah, rahim ile ilgili huylar harareti ateşini İbrahim'e serin ve selâmet yaptı. Yani, rahatlık ve belalardan kurtarmış oldu. Ve yüce Allah: "Ve Biz, İbrahim'i kurtarıp kendilerini hidayet ve hakiki rızıklar (gıdalar) ve olgunluk ile ilgili özellikleri olan ilimler ve işler ile terbiye ve noksansız hale getirme sebebiyle, âlemlere mübarek kıldığımız **"Beden"** yerine gönderdik." Buyurmuştur**...**

Ayet: 74. Lût'a da hükümranlık ve ilim verdik. Onu, pislikler üretip duran bir kentten kurtardık. O kent halkı yoldan çıkmış kötü bir kavimdi.

Habib'im, kendisine ilim verdiğimiz **"Kalp"** Lût'unu hatırla. Ve biz, o Kalp Lût'unu bozuk aşırılıklar kötülüklerini yapan **"Beden"** kenti halkından kurtardık. Gerçek o ki, onlar şeriat ve akıl yönünden insana lâyık olmayan işlere girişmiş olma ve bizim tarafımızdan emredilmiş olmayarak o işleri yapar oldukları sebebiyle sınırı aşanlardan olan kötü bir topluluk haline gelmişlerdi. Ve sonraki ayette, **21/75. Onu rahmetimizin içine soktuk. O barış için çalışanlardandı.** Buyrulmuştur. Ve biz, kalp Lût'unu, sıfat tecellileri makamına ve rahim ile ilgili rahmete dâhil ettik. Çünkü o kalp Lût'u, ilim ile iş yapmakta ve dosdoğruluk üzere sabit, yani kararlı olanlardandır. Ve bir sonraki ayette, **21/76. Nuh'a gelince, o da daha önce bize yakarmıştı. Yakarışına cevap verdik de onu ve ailesini, o büyük sıkıntıdan kurtardık.** Buyrulmuştur. Ve **"Akıl"** Nuh'unun, kalbin derece önceliği yönünden seslenmiş olup, yakarışına yetişmiş olan kemâl' i Allah'tan dilemiş olduğu şeyi hatırla. Kabiliyeti gereği üzere, ona kemâl' ini bereketlendirme ve o kemâl i işlerliğe çıkarma ile kabul ettik. Kutsi (temiz) kuvvetler ve düşünce ile ilgili ve hamd (övme) ile ilgili ve diğer akıl ile ilgili kuvvetleri kemâl'atının açığa çıkmamış olması büyük yakınlığından kurtardık; çünkü bir şeyde açığa çıkmayıp gizlenmiş olan her bir kemal (olgunluk) ona bir sıkıntıdır. O kemalin pasiflikten işlerliğe çıkma ve belirmesi ile nefes almayı ister. Kabiliyet ne kadar kuvvetli ve kendisinde olabilen ve gizlenmiş olan olgunluk ne derece tam ise; sıkıntı da o nispette büyük olur. Ve daha sonraki ayette, **21/77. Ona, ayetlerimizi yalanlayan topluluğa karşı yardım ettik. Kötülüğün toplumuydu onlar. Hepsini birden batırıp boğduk.** Buyrulmuştur. Ona yardım ederek akla uygunluk ayetlerini yalanlamış olan beden ve benlik ile ilgili kuvvetlerden onu kurtardık. Çünkü beden ve benlik kuvvetleri akıl Nuh'unu yalanlama ile nurlardan perdeli olduklarından dolayı, olgunluktan ve nispetlerden soyunmaktan engelleyen kötü bir toplum olmuşlardı. Biz, onların hepsini, cisim ile ilgili derin düşünce denizinde ve katran (süratle yanan ve suda erimeyen madde) denizinde boğduk**...**

Ayet: 78. Ve Dâvud ile Süleyman... Hani, halkın davarının yayıldığı ekinler hakkında hüküm veriyorlardı da biz hükümlerine tanıklar olmuştuk.

Ve sır makamında olan görüş ile ilgili **"Akıl"** Davud'unu ve göğüs makamında olan niyet ile ilgili **"Akıl"** Süleyman'ını hatırla! Ezelde, kabiliyet yerinde verilmiş ve yaratılışta hazine haline getirilmiş, açığa çıkma ve belirlemeye yönelmiş olmada büyüyüp gelişmede olan olgunluğun yetiştirilip faydalandırılması hakkında ilim ve niyet, fikir ve benliği kırmayla hükmettikleri zaman. Aşırılık ve hayvanlık ile ilgili kuvvetler koyunlarının, beden ile ilgili huylar ve benlik ile ilgili hallerin galip gelme gecesinin karanlığında bozma ile olgunluk ekininde yayıldıkları vakit hüküm, bizim i護ademiz gerekliliğiyle ve emrimizde olduğu için biz, hallerinin gerekliliği üzere,

onların hükümlerine şahitler hazırlayan olmuştuk. Davut ile ilgili sır, zevk gerekliliği üzere, ekin sahipleri olan; ruh ile ilgili kuvvetlerinin kahredici galipliği. Ve istila ile koyunları kesip, öldürerek gıda almış olmaları için ve hayvanlık ile ilgili kuvvetler koyunlarının, mülk sahipliği yoluyla ekin sahipleri olan ruh ile ilgili kuvvetlere teslim olmalarına. Niyet ile ilgili Akıl Süleyman'ını da: ilim gerekliliği üzere, hayvanlık ile ilgili kuvvetler koyunlarının idare ve korunmuş, beslenmiş, temizlik faziletiyle hayvani niyetlerde düzeltme yapılmış bir halde sahiplerine geri verilmesi. Ve ekininde ilimler ve hikmet yemişleriyle ürün salmış hakikat marifetleri tecellileri ve müşahedeler nurları çiçekleriyle süslenmiş olarak. Ve sahipleri bulunan Ruh'a ve kuvvetlerine verilmek üzere yeşillenip olgunluk sınırına erişmiş oluncaya kadar faydalı ilimler, ufak-tefek anlayışlar, ahlâk ve fazilet alışkanlığı sütleri ile geçinmeleri ve faydalanmaları için. Edeplendirme ve temizleme ile de hayvanlık ile ilgili kuvvetleri hayvanlıktan el çektirilmeleri için ve ruh ile ilgili kuvvetlerin hayvani kuvvetlere sataştırılması. Ve kızgınlık, kuruntu, hayal etme ve benzeri olan hayvanlık ile ilgili kuvvetlerin de şeriat hükümleri, ahlâk, terbiyeler ve diğer iyi işler bölümünden olan; boyun eğme ve benliği kırma ve ibadetler ile kabiliyet toprağındaki ekinin işlenmesi ve iyileştirilme işinde çalıştırılması ile hükmetti. Bunun için sonraki ayette, **21/79. Onu Süleyman'a derhal kavrattık. Her birine hükümdarlık ve bilgi verdik. Dâvud'a dağları boyun eğdirdik. Kuşlarla beraber tespih ediyorlardı. Yapmak isteyince yapanlarız biz.** Yani, "Biz hükümde doğru olan yönü Süleyman'a fark ettirdik." Buyurmuştur. Zira olgunluğun elde edilmesi ve aktif hale çıkarılması konusunda; şeriat ve işleri ile ilgili hikmete uygunluk olarak takva ve benliği kırma ile niyet, bütünlük ilmi, düşünce ve görüşten, zevk ve gizli olanı görmekten daha düzgün söz söyleyendir. Gerek Davud ve gerek Süleyman'ın her ikisine biz, hikmet ve ilim verdik; ikisi de görüşünde sevap, iyilik üzeredir. Niyet ve görüş ile ilgili hikmet, gizli olanı görme ve o doğrultuda hareket etme ile her ikisi olgunluğu istemede birbirinin kuvvetlenmesine sebeptir. Ve kendileriyle ilgili güzel özelliklerin elde edilmesinde birbirine uygun hareket edicilerdir. Ve biz, **"Gönül"** Davud'u ile beraber, organlar dağlarını kendilerine emredilmiş özellikler lisanlarıyla Hakk'ı tespih eder ve Davud ile beraber kendilerine özel olan tavır ile yol alır. Ve almış olduğu emri, tiksinme ile gevşeklik ve ağırlık görmeyerek ve kaçınma ile isyan etmiş olmamak. Belki emrine alışkın ve O'nun emirlerini yerine getirmede alışkanlık hali elde etmiş ve benliği kırılmış ve terbiye edilmiş olduklarından, emrine bağlı ve boyun eğmiş. Onun ile yol alan oldukları halde düşünceler ve hatırlamalar ile nurlar ruhlarının boşluğunda uçmakla tespih (övme) eder oldukları halde ruh ile ilgili kuvvetler kuşlarını da zapt ettik. Ve biz, bu zapt edişe gücü yeten olduk. Ve sonraki ayette, **21/80. Ona, sizi sizin şiddetinizden koruyacak olan zırh yapma sanatını öğrettik. Peki, siz şükrediyor musunuz?** Buyrulmuştur. Ve size haramdan ve şüpheli şeylerden uzak kalma ve takvadan zırh (korunma elbisesi) yapmak için Davud'a zırh yapma sanatını öğrettik. Takva ne kadar güzel kuvvetli ve sağlam, dayanıklı bir zırhtır. Sizi kızgınlık ile ilgili kuvvetler ve yırtıcı olanın kavgasından, hırs ve bir şeye içten gelen duyguyla yönelmiş olmaktan, doğal ve şeytan ile ilgili kuruntular kuvvetlerinin istilasından korumak, muhafaza etmek için öğrettik. Siz Rab ile ilgili huzura yönelmiş olmakla bu nimetin hakkına şükür ediciler misiniz? Ve bir sonraki ayette, **21/81. Ve Süleyman'a kasırgayı boyun eğdirdik. İçini bereketlerle doldurduğumuz toprağa doğru onun emriyle akıp giderdi. Her şeyi bilenleriz biz.** Buyrulmuştur. Ve açığa çıkmış olanın, benlik arşı üzerinde mekân tutmuş, niyet ile ilgili **"Akıl"** Süleyman'ına; şiddetli esici olduğu halde, arzu rüzgârını boyun eğdirdik. Rüzgâr boyun eğmiş olarak, Süleyman'ın emri ile fazilet alışkanlıklarına, iyi niyet ve işlere, övülmeye değer ahlâk yemişleri ile bereketli kıldığımız ibadetler ve terbiyeler ile alışkanlık haline gelmiş beden yerine esmekte idi. Ve biz, bütün kemâl sebeplerini bilmişizdir. Ve daha sonraki ayette, **21/82. Kendisi için dalgıçlık eden, daha başka iş de yapan bazı şeytanları da onun emrine verdik. Biz onları koruyup gözetiyorduk.** Buyrulmuştur. Ve kuruntu ve hayale getirilen şeytanlarından da cisim ile ilgili madde denizine dalıp ufak-tefek mânâlar incilerini çıkaran ve bundan başka bir araya getirilen, etraflı bildirilen ve sözü edilen maddeleri yapanları Süleyman'a boyun eğdirdik. Ve onları, batıl (aslı olmayan) ve yalan olan şeyleri yaldızlamaktan, darlık ve hatadan koruyan olmuştuk**...**

Ayet: 83. Ve Eyyûb... Rabbine şöyle yakarmıştı: "Dert gelip çattı bana; sen, rahmet edenlerin en merhametlisisin."

Ve gerekli olan mücadelede üstün temizliğin olgunluğuna ermiş, benliği kırmada belalar çeşitliliği ile imtihan edilmiş **"Nefs-i mutmainne"** Eyyûb'unu "Rabbim, dert bana dokundu" demesiyle, kararlı mücadelede güç, dayanıklılığın sonunda sıkıntı ve zorlukla tasa ve kederin şiddeti zamanında "Gerçekten de bana zayıflık ve kırılma ve yapamazlık hastalığı dokundu. Sen ise, genişlik ve rahatlık bağışlamakla merhamet edicilerin en çok merhamet edenisin" diyerek Rabbine seslenmiş olduğunu hatırla. Ve sonraki ayette, **21/84. Hemen cevap verdik ona, kendisindeki derdi kaldırdık. Tarafımızdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir hatırlatma olarak, ona ve ailesine ve beraberlerinde benzerlerini de verdik.** Buyrulmuştur. Yani sakinliğinin indirilmesi ve doymazlığın son derecesi zamanında, işlerin zorluklarından uzaklaştıracak haller

rahatlığı vererek onun isteğini kabul ettik. Hidayet nuru ile ondan benliği kırma hastalığı gördük ve kalp nuru aydınlığı ile ondan, gam ve kederini yok ettik. Ve ailesini, yani sahip olduğumuz ve benliği kırma ile öldürdüğümüz benlik ile ilgili kuvvetlerini, hakiki hayat ile diriltmiş olarak kendisine verdik. Ve onlarla beraber kalp ile ilgili haller nurlarından ve ruh ile ilgili kuvvetlerin yardımından onlara benzerini de verdik. Ahlâk ile ilgili faziletleri ve ufak-tefek faydalı ilimler hallerini çoğalttık. İbadet edicilere hatıra ve isteklendirme ve bizim katımızdan bir rahmet olmak üzere bunları ihsan ettik**...**

Ayet: 87. Ve Zünnûn. Hani kızarak gitmişti de ona asla güç yetiremeyeceğimizi sanmıştı. Sonra, karanlıkların bağrından şöyle yakardı: "Senden başka ilah yok, tespih ederim seni. Kuşkusuz, ben zalimlerden oldum."

Yani, olgunluk mertebesine ulaşmış olmayan Ruh; bedenden ayrılmış olması sebebiyle benlik ile ilgili kuvvetlerinin örtünmesi. Ve ruha karşı olmada ısrar etme ve boyun eğmekten çekinmesi ve kendini büyük görmesi dolayısıyla toplumu olan benlik ile ilgili kuvvetlere kızgınlık halinde olup onlardan uzaklaştığı vakit. Yani, onlara gücenmesi sebebiyle, evvelki imtihanı gibi, kendisini imtihan etmede kudretimizi kullanmış olmayacağımızı sanmıştı.

Başka mânâ: Ona sıkıntı, darlık vermeyeceğimizi zannetti. Ve hikmetimizde olgunluğu tamamlamak için bedene ilgisi olması gerekli olduğundan, onu **"Rahim"** (yakın bulduğunu merhametiyle koruyup kendinde gizleyen) balığı yuttu. Cisim ile ilgili huylar, bitkiler ile ilgili benlik ve hayvanlıkla ilgili benlik olan üç derece karanlıklarında kabiliyet dili ile: ***"Senden başka ibadet hiçbir İlâh yoktur"*** diye Rabbine seslendi. Ve geçmişte verilen söz ve yaratılış sözleşmesinde kendisinde bırakılmış, saplanılmış olunan zat ile ilgili tevhid ve ezelde ilk soyunmuşluktan kazanılmış olan tenzih (benzetmeme, yakıştırmama) ile **"Sübhaneke"** "Seni tenzih ederim" sözüyle yanlış harekette bulunduğunu itiraf etti. Ve noksanını itiraf ve toplumunda adaleti kullanmış olmadığından, meydana gelmiş olan görevini eksik yapma suçunu itiraf etmiş olarak ***"Gerçekten de ben zalimlerden oldum"*** dedi. Ve sonraki ayette, **21/88. Hemen imdadına yetiştik. Gamdan kurtardık onu. İnananları işte böyle kurtarırız biz.** Buyrulmuştur. Onu ulaşması gereken yere hidayet nuru ile müjdelemek ve Sülûk' a (Hak yoluna olan girişe) uygunlaştırma ile duasını kabul ettik. Ve örtünmelerin kaldırılması ve tecelli nuru ile onu noksanlık ve Hak'tan örtünme sıkıntısından kurtardık. Ve böylece, araştırma neticesinde hakiki iman ile mümin ve tevhid ehli olanları kurtarırız**...**

Ayet: 89. Ve Zekeriya. Hani Rabbine yakarmıştı: "Rabbim, beni yapayalnız, bir başıma bırakma. Sen, mirasçıların en hayırlısısın."

Ve ilimlerden arınmış ve sadelik üzere olan **"Ruh"** kabiliyet dili ile olgunluk derecesinde olan kabiliyete yani, hor olana, kendini küçük görene yakışacak bir dileme ile Rabbine seslenmiş olduğu. Ve kendisinde ilimlerin işlenmiş olması için **"Kalp"** Yahya'sının bağışlanmasını istemesi. Ve ***"Sen, kalp ve diğer varislerin hayırlısısın"*** demesi değeriyle **"Fenafillâh"** olmanın, işleme ile ilgili olgunluktan daha hayırlı olduğunu bilmekle beraber, ilmin kabul ediciliğinde kalbin yardımcılığından mahrum olma ve mirasına varisi olmadığından şikâyet ettiğini hatırla. Ve sonraki ayette, **21/90. kendisine hemen cevap vermiş. Yahya'yı ona hediye etmiş, karısını kendisi için doğurmaya elverişli hale getirmiştik. Onlar, hayırlarda yarışırlar**, **umarak ve korkarak bize yalvarırlardı. Onlar, bize ürpererek saygı gösterirlerdi.** Buyrulmuştur. Yani, Onun da duasını kabul ettik. Ve huylar kötülüğü ve karanlığının galip gelmesinden kısır kalmış olan benlik eşinden, kısırlığı gerektiren karanlığı kaldırmak ve ahlâkını güzelleştirmekle ve benliğin iyileştirilmesi ile kendisine **"Kalp"** Yahya'sını bağışladık. Doğruluğu belli peygamberler, bu kâmilleri, katışıksız hayırları olan ruhlar ile müşahede de yarışa teşvik eder olmuşlardı. Ve eksik olandan kaçan ve olgunluğa ilgi duyan oldukları hal üzere; kalpleriyle hakikati görmeyi istemiş olmak için bize dua ederlerdi.

Başka mâna: Sıfat tecellileri makamında lütuf ve rahmete ilgi duyma, kahr ve büyüklükten korkar olarak dua ederler. Ve onlar, kendi ve arzuları ile bize alçak gönüllülük ile boyun eğici idiler**...**

Ayet: 91. Ve o, ırzını titizlikle koruyan kadın. Onun bağrına ruhumuzdan üfledik de kendisini ve oğlunu âlemler için bir mucize yaptık.

Ve batın yönünden Ruh'un tesir yerini, kabiliyetin korkulacak yerini beden ile ilgili kuvvetlerin saldırganlarından korumuş olan ibadet edici kul, kabiliyetli, zeki, anlayışlı ve berrak olan benliği an. Ona, Kutsi Ruhun tesirinden, hakiki hayatın nefesiyle üflemiş olduk. Ve **"Kalp"** İsa'sını doğurdu. Ve o anlayışlı olan benliği, oğlu Kalp İsa'sı ile beraber, âlemlere, ruh ile ilgili kuvvetlere ve gönül görüşü sahibi kabiliyetli benliklere görünür işaretleri apaçık hidayet yaptık. Onları, Hakk'a ve dosdoğru yola yöneltmiş olur. Ve sonraki ayette, **21/92. İşte şu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben sizin Rabbinizim. O halde bana**

kulluk/ibadet edin. Buyrulmuştur. Yani, "Ey hakikat ehli salikler, hakikate eriştiren ve peygamberlere özel olduğu ifade edilmiş olunan bu tevhid yolu, sizin bir olan ve kendisinde eğrilik ve başkalığa eğilimi ve Hak'tan saptırıcılığı ve sıkıntı vermesi bulunmayan yolunuzdur. Ve sadece ben, sizin Rabbinizim. Bundan dolayı kulluk ve yönelişinizi, sadece bana ayırmış olunuz. Benim dışımda gördüğünüz şeylere yüz vermeyiniz**...**

Ayet: 93. İşlerini aralarında parçaladılar. Hepsi bize dönecekler.
Cahillik uykusunda ve Hak'tan yana oldukları görülmeyen perdeliler din emri konusunda gruplara dağılıp, din işlerini aralarında parçalara böldüler. Çeşitli isteklerle ayrı, ayrı yolları tercih ettiler. Hangi yön, hangi yol ve hangi amaç üzere olursa olsunlar, işin sonunda, hepsi de bize dönmüş olacaklardır. Onları, tercih etmiş oldukları yolları ve yapmış oldukları işleri gereğince hak ettikleri karşılığı veririz. Şimdi âlim ve yakınlık sahibi olarak herkim niyet ve işlerinde olgunluk üzere olursa; onun için sonraki ayette, **21/94. Kim inanmış olarak barışa yönelik işlerden bir şey yaparsa, onun gayretine nankörlük edilmez. Biz böylesi lehine kâtiplik ederiz.** Buyrulmuştur. Yani, orta kıyamette ve yüce yaratılış makamına ulaşma yolunda olan çalışması beğenilmiş olup inkâr edilecek değildir. Ve elbette biz, bu gayretinin suretini kalbin sayfasına yazıcılarız. Buna dayanarak, başkalığa yapılan nispetlerden soyunma zamanında kalbine sıfat nurları açıkça görünür olur. Ve bir sonraki ayette, **21/95. Helâk ettiğimiz bir kente/medeniyete yaşamak haram edilmiştir. Onlar bir daha geri dönemezler.** Buyrulmuştur. Ve ezelde olup da tercih ettikleri eşkıyalık üzere olmaları ve perişan edilmelerine hükmettiğimiz kent halkını yeniden meydana gelmiş olmada benlik halleri ile örtünmüşlük sebebiyle ilk yaratılışa dönmeleri imkânsızdır. Ve daha sonraki ayette, **21/96. Ye'cüc ve Me'cüc'ün önü açıldığı zaman onlar, her tepeden akın ederler.** Buyrulmuştur. Ta ki yaratılışta konulmuş olan huyların bozulması ve bir araya getirilmişler ile benlik ile ilgili kuvvetler **"Ye'cü'cü"** ve beden ile ilgili kuvvetler **"Me'cüc'ü"** açıldığı vakit, o kuvvetler ve yer ve durulacak merkezleri beden ile ilgili organların her tarafından giderler. Ve sona ermiş olurlar. Ve daha sonraki ayette, **21/97. Hak olan vaat yaklaşmıştır. İnkâr edenlerin gözleri birden donup kalmıştır. "Vay başımıza! Biz bundan gafil bulunuyorduk. Hayır, biz zalimlerdik." derler.** Buyrulmuştur. Ve ölüm sebebi ile küçük kıyametin oluşuna dair gerçek olan vaat vakti yaklaşmıştır. O vakitte korku ve haykırışın şiddetinden Hak'tan perdeli olanların gözleri şaşkınlıkla dikilip kalmıştır. Ve "Ey bizim perişanlığımız, yok oluculuğumuz neredesin? Diyerek işlemiş oldukları zulüm ve kusurlarını itiraf edici oldukları halde, yok oluculuklarını davet ederler**...**

Ayet: 98. Siz ve Allah dışında kulluk ettikleriniz, cehennemin odunusunuz. Hepiniz oraya gireceksiniz.
Yani, siz veya sizden herhangi biriniz, Allah'ın dışında olan herhangi bir şeye ibadet eden olursa, o ibadet ettiği şeyle Hak'tan perdelenmiştir. İbadet ettiği şeyin derecesi gerekliliği üzere; kendisi ibadet etmiş olduğu şeyle beraber uzaklık ve mahrumluk cehenneminin ateş olan tabakalarından bir tabakaya (bölümüne) atılmıştır. Ve bir sonraki ayette, **21/100. Onlar için orada derin bir iç çekiş var. Ve onlar orada hiçbir şey işitmezler.** Buyrulmuştur. Yani, Hak'tan örtülü olmanın sıkıntısından ve azabın şiddetinden ve şiddetli arzuların ateşlerinin kaplayıcılığından, mahrumluk ve ayrılık müddetinin doğuşundan, onlara o cehennemde derinden olan **"Ah"** çekmek vardır. Ve onlar, onlar orada gözlerinin körlüğünden ve karanlığın şiddetle birbiriyle uyuşmasından, nurları göremedikleri gibi, cahilliğin kuvvetinden ve kalp kulağı yollarının şiddet ve örtünmüşlüğün sıklaşmasından, Hakk'ın ve meleklerin sözlerini işitemezler**...**

Ayet: 101. Tarafımızdan kendilerine güzellik hazırlananlara gelince, bunlar cehenneminden uzaklaştırılmışlardır.
Geçmişte olan gökler saadetlerine ulaşma konusunda kararlılık gösterip de kendilerine verilecek güzel saadetlere doğru ilerlemiş olan kişilerdir. Ki, bunlar körlüğü meydana getiren huylar ve benlik ile ilgili elbiselerinden soyunmuş olmaları dolayısıyla, cehennemden uzaklaştırılmışlardır. Ve sonraki ayette, **21/102. Onun uğultusunu duymazlar. Onlar gönüllerinin istediği şeyler içinde sürekli yaşayacaklardır.** Buyrulmuştur. Yani, derece yönünden cehennemden uzak oldukları için cehennemin vızıltısını, hafif bir seslenişini bile işitmezler. Onlar, kendilerinin arzu ettikleri üç cennette özellikle; **"Zat"** cennetinde devamlı olan bir müşahede içindedirler. Ve bir sonraki ayette, **21/103. O en büyük korku onları tasalandırmaz. Melekler onları şöyle karşılar: "Bu size o vaat edilen gününüzdür."** Buyrulmuştur. Küçük kıyamette; ölüm ile ve büyük kıyamette; büyüklük ve celalin tecellisiyle olan en büyük şiddet onları kaygılandırmaz. Ve onları ölüm zamanında melekler müjde ile veya benlik ile dirilmek zamanında; selâmet ve kurtuluş ile veya orta kıyamet ve hakiki dirilişte Rıdvan ile veya yokluktan sonra dosdoğruluk halinde ve bekâya dönüş zamanında eksiksiz saadet ile karşılaşırlar. Ve daha sonraki ayette, **21/104. Gün olur göğü, yazı tomarlarını dürer gibi düreriz. İlk yaratılışta başladığımız gibi onu baştan yaparız.** Buyrulmuştur.

Yani, küçük kıyamette kendisinde bulunan ümitler suretleri ve ahlâk halleri ile **"benlik"** göğünü sarıp kapadığımız vakit; onları kaygılandırmayız. Kendisinde korunmuş olarak kalması için, sayfanın yazılmış şeyleri kapadığı ve sardığı gibi.
Başka mâna: Orta kıyamette; kendisindeki ilimler marifetler, sıfat ve akla uygunluk ile **"Kalp"** göğünü kapadığımız veya büyük kıyamette; kendisindeki müşahedeler ve tecelliler ilimleri ile **"Ruh"** göğünü sardığımız vakit, demektir. İlk olan yaratılışta başlamış olduğumuz gibi, ikinci olarak meydana getirme günü evvelki yaratılış üzerine dirilmek ile. İkinci yöne göre: Yaratılışa dönme ile. Üçüncü yöne göre: Yokluktan sonra bekâ ile. Onu geri çeviririz**...**

Ayet: 105. Andolsun. Zikir'den sonra Zebur'da şunu yazmıştık: Yeryüzüne benim barışsever kullarım vâris olacaktır.
Gerçekten de biz, **"Levh"** den (levhadan) sonra **"Kalp"** Zebur'unda Allah'ın emrini dinlemeyen kuvvetlerin benliğini kırmakla yok edilmiş olmasından sonra, sakinlik nuruyla nurlanmış Salih kuvvetlerin beden yerine varis olacağını yazmıştık.
Başka mânâ: "Ümm-ül kitap" 'ta anıldıktan sonra, **"Levh-ü Mahfuz"** Zebur'unda yazdık ki: "Salihleri; vahdette yokluk ile yok edildikten sonra, **"Ruh, Sır, Kalp, Akıl, Nefis"** ve diğer kuvvetler; dosdoğrulukla beden yerine varis olurlar" demektir**...**

Ayet: 106. Kuşkusuz, bunda, kulluk eden bir topluluk için kesin bir tebliğ vardır.
Gerçekten de sülûk ile Allah'a kulluk eden toplum için, bu ayetlerde elbette kesin olan yeterlilik vardır. Ve sonraki ayette, **21/107. Ve biz seni ancak âlemlere bir rahmet olarak gönderdik.** Buyrulmuştur. Ve seni, ancak onları kesin olan olgunluğa doğrultmuş olman ile Rahim rahmetine ve zamanında kökünden koparıp kurutucu olan azaptan onları güvenlikte olan yapmış olmakla Rahman rahmetiyle kaplamış olup âlemlere bir büyük rahmet olarak gönderdik. Çünkü Hakk'ın rahmeti, kızgınlığının ilerisine geçmiştir**...**

"Enbiya" Suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Gerçeğini bilen sadece yüce Allah'tır**...**

HAC SURESİ

Te'vil ve Yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet:1. Ey İnsanlar! Rabbinizden korkun. Çünkü kıyamet saatinin zelzelesi gerçekten çok büyük bir şeydir.
Ey insanlar! Madde ile ilgili örtüler ve benlik ile ilgili sıfat ve hallerinden sıyrılma ile Rabbinizin azabından kaçınınız, uzaklaşınız. Gerçekten de beden yerinde elbise giymiş onlara küçük kıyamette, beden yerinin sıkıntı vericiliği büyük bir şeydir. Ve sonraki ayette, **22/2. Onu göreceğiniz gün, her emzikli kadın, emzirdiğinden vazgeçer ve her gebe kadın taşıdığını düşürür. Sen o gün insanları sarhoşlar halinde görürsün; oysaki onlar sarhoş değillerdir.** Buyrulmuştur. Yani, organları emziren, besleyici olan her kuvvet beslediği organdan habersizdir. Ve hayal, kuruntu, düşünceye getiren, yiyen ile ilgili kavrayışlarını koruyucu yük sahibi kuvvetlerden her biri, şaşkınlık ve hayretten sarhoşluk ve habersizliğinden dolayı yükünü, kavrayışlarını yere bırakır olduğunda.
Başka mânâ: Organları yüklenmiş olan her kuvvet, zayıflık sebebiyle yüklenmiş olduğunu, hareket ediciliğini ve bağımsızlığını bıraktığı veya kendisindeki kuvveti yüklenmiş olan her organ, o kuvvetten uzak kalmış olmakla yükünü bıraktığı. Veya kendisinde açığa çıkmamış, pasif durumda olabilen olgunluktan her bir şeyi, olgunluğun bozukluğu ve düşürülmesi sebebiyle yükünü bıraktığı. Veya fazilet ve rezillik şekilleri ve hallerini yüklenmiş olan her benlik, o halleri göstermek ve açık etekle bırakmış olduğu her gün, insanları, ölümün şiddetlerinden sarhoş, şaşkın ve baygın görürsün. Hâlbuki onlar, gerçekte şaraptan sarhoş, şaşkın ve baygın halde görürsün. Hâlbuki onlar, gerçekte sarhoş değiller, fakat azabın şiddetinden sarhoş yani, ne yapacaklarını bilmez haldedirler. Allah'ın azabı çok şiddetlidir**...**

Ayet: 5. Yeryüzünü de sönmüş kül halinde görürsün. Nihayet onun üzerine suyu indirdiğimizde titrer, kabarır ve her/bereketli çiftten bir şeyler bitirir.
Ve sen, benlik yerini cahillik sebebiyle ölmüş, kendisinde kemâlât ve fazilet olmadığını görürsün. O, ölmüş olan benliğe, **"Ruh"** göğünden ilim suyunu indirdiğimiz vakit, hakiki hayat ile ürpermiş, titremiş olur. Ve makamlar (durulacak yerler) ve mertebelerde (derece basamakları) ilerleme ile yükselir. Ve her sınıftan, o benliği temizleyen parlak fazilet ve kemâlât bitirir, çıkarır. Ve sonraki ayette, **22/6. Bu böyledir, çünkü Allah hakkın ta kendisidir. O, ölüleri diriltiyor ve O, her şey üzerinde kudretiyle egemendir.** Buyrulmuştur. Bu oluşların iç yüzü, Allah'ın gerçek, değişmeyen ve yok olmayan (bâki), dışında olanların ise değişen ve yok olucu olması sebebiyledir. Ve yüce Allah, küçük kıyamette; doğal ölüm ile ölenleri dirilttiği gibi, orta kıyamette; ilim bereketiyle cahillik ölülerini de diriltmiş olur. Ve yüce Hak her şeye kadirdir**...**

Ayet: 7. Ve saat mutlaka gelecektir. Kuşku yok onda. Ve Allah kabirlerdeki şuurlu varlıkları diriltecektir.
İfade edilen her iki mânâ ile kıyametin gelici olduğunda şüphe ve tereddüt yoktur. Ve yüce Allah, ikinci yaratılışta ve büyük kıyamette; doğal ölüm sahiplerini kabirlerinden kaldırıp, dirilttiği gibi, orta kıyamette de cahillik sahibi olan ölüleri ilim hayatıyla ve kalp yerinde durma ve yaratılışa dönmüş olmakla beden kabirlerinden kaldırıp, diriltir**...**

Ayet: 8-9. İnsanlar içinde öylesi vardır ki, Allah konusunda ilimsiz, kılavuzsuz ve aydınlık getiren bir kitaba sahip olmaksızın mücadele edip durur. - Böyle kişiye dünyada bir yüzkarası öngörülmüştür. Ve kıyamet günü biz ona, o kasıp kavuran yangının azabını tattıracağız.
Ayette denildiği gibi, insanlardan bir kısmı vardır ki, ilmi ve delili olmadan. Gerçeği görme ve gönülden uyarısı (vicdanı) olmadan. İndirilmiş vahyi ve fark ediciliği olmadan. Yüce Allah'ın yolundan gölgelendirip ayak kaydırmak maksadı ile omzunu çevirici ve büyüklenmiş olarak, buyrulmuş olan emirleri terk eder. Böyle bir kişiye dünyada perişanlık olup, kıyamet gününde de ona yakıcı ateş azabını tattırırız. Çekecek olduğu bu ceza, kendi yaptıklarının sebebiyledir. Yüce Allah, kullarına asla zulüm edici değildir**...**

Ayet: 11. İnsanlardan bazıları da Allah'a kıyıdan kıyıya ibadet ederler.

İnsanların bir kısmı da şüphe ve kararsızlık hali ile Allah'a ibadet etmektedir. Eğer kendilerine bir hayır gelmiş olsa, o hayır ile kanmış olur. Ve eğer bir zarar gelmiş olsa eski haline döner yani, eski inkârcılık haline döner. Bu hal üzere olan kişinin dünya ve âhireti boşa geçmiş, yani zarar etmiş olur. Bu çok açık görünen bir zarardır. Ve sonraki iki ayette, **22/12-13. Allah'ı bırakır da kendisine zarar veremeyecek, yarar sağlamayacak şeylere kulluk eder. Dönüşü olmayan sapıklığın ta kendisidir bu. - Zararı yararından daha yakın olan kişiye yalvarır/davet eder. Ne kötü bir destekçidir o, ne kötü bir efendidir!** Buyrulmuştur. Yani, ayetle tarif edilen kişi, kendisine zarar ve fayda vermeyen ma-sivâ' ya yani Allah'ın dışında olanlara tapar. İşte her ne olursa olsun, şu başkalık ile örtünmüş olmak, Hak'tan uzak olmanın kesin bir delilinden başka bir şey değildir. Zararı, kendisine fayda vericiliğinden daha yakın olan şeye tapar. Zararı daha yakın olan o ibadet edilecek varlık, elbette çok kötü olan bir ibadet olunandır. Ve ibadet edilmemesi gereken varlığa tapan kullar da elbette kötü olan kullardır. İbadet edilmemesi gereken şeyin ibadet edene olan zararı faydasından daha yakın olması ona tapmak ve onunla durucu olmak, Hak'tan perdeleme yaptığı içindir**...**

Ayet: 18. Görmedin mi ki göklerdeki kimseler, yerdeki kimseler, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan birçoğu hep Allah'a secde ediyor. Birçoğunun da üzerine azap hak olmuştur. Allah'ın hakir kıldığına ikramda bulunan olmaz. Allah dilediğini yapar.
Görmez misin ki, göklerde ve yerde bulunan, yer ile ilgili ve gökler ile ilgili melekler. Ve diğer sayılan ve sayılmayan eşya boyun eğme, kendini teslim etmiş olmaları. Ve alınan emre göre hareket etme ve Allah'ın kendilerinden irade edip de istediği işler. Ve özellikleri ve uygulamalarında gerekeni yapma ile Allah'a secde ederler. Var olan eşyanın, Hakk'ın emrine kendini bağlama ve isteğinin dışında hareket etmesinin imkânsızlığı ve kudretinin altında kahrı, son derece alçak gönüllülüğü demek olan secdeye benzetilmiştir.
İmdi: Batınında değil, açık olan emrinde şeytana uymuş olan insandan başka, eşyadan hiçbir şey Hakk'a isyan ve emrinden çekinmek mümkün olmadıysa, bu kendilerine azap sabit ve ulaşmış olan ve ezelde eşkıyalıklarına hüküm verilen birçok insanlara ayrılmıştır. Ki, bunlar kabiliyetlerine konmuş olan eşkıyalık yönüne yüz vermiş olmalarıyla kendilerine aşağılık ve eşkıya olma ve şeytanlığın galip olması gerekli hale gelmiş kimselerdir. Ve bu hallerinden dolayı her kime ki, kahrı ve kızgınlığı ve azap ile ilgili yeri lâyık görmek şekliyle yüce Allah ihanet ederse, o kişiye saygı gösterecek bir kimse yoktur. Bütün oluşlar üzerinde hüküm sahibi Allah'tır. O, dilediğini yapar**...**

Ayet: 19. Sonuçta küfre sapanlar için ateşten giysi biçilmiştir. Başlarının üstünde de kaynar su dökülmektedir.
İmdi: Küfür (Allah'ı inkâr etme) edenlere, yüce Allah'ın kahrediciliği ve kızgınlığı ateşinden elbiseler biçilmiştir. O elbiselerde, baş aşağı olmuş benliklerinin haline uygun ve benlikleri son derece azap edici halleri ve günahlarıdır. Başlarının üstünden, kendilerine galip olan dünya sevgisi ve arzusu olan kaynar su dökülür.
Başka mânâ: Sevilen ve arzu duyulan istenilecekten mahrum kalmakla beraber, İlâh ile ilgili kahr suretinde Ruh tarafına gelen, yücelik yönlerine istilacı bozuk inanç ve anlayış ve bir araya getirilip karıştırılmış cahilliklerin kaynamış suyu dökülür. Ve sonraki ayette, **22/20. Bu suyla, karınlarının içindekiler ve derileri eritilir.** Buyrulmuştur. O kaynar su ile kabiliyetlerinde batın olup sağlamlıkla ilgili mânâlar ve görünürlerinde olan insan ve insanlık ile ilgili halleri eriyip darmadağın olur. Mânâları ve görünüşleri başka bir görünüşle değişmiş olur. Ve derileri tükenince başka derilerle değiştirilmiş olunur. Ve bir sonraki ayette, **20/21. Bunlar için bir de demirden kamçıları var.** Buyrulmuştur. Ve onlara, madde ile ilgili canlılarda tesir edici olan gökler ile ilgili cansız cisimler zebanilerinin ellerinde, melekler âlemi ile ilgili tesirler demirinden yapılmış kırbaçlar vardır. O kırbaçlarla vurup onları temizlik tarafından alıp, kir-pas çukurlarına gönderirler. Ve daha sonraki ayette ifade edildiği gibi onlara, **22/22. Istırap yüzünden oradan çıkmak istediklerinde, oraya geri döndürülürler: "Tadın şu yangın azabını!"** Buyrulur. Yani, her ne zaman ki, insan ile ilgili yaratılış isteği ve evvelki kabiliyet sıkıştırması ile o ateşlerden, karanlık siyah hallerinin sıkıntısından ve en aşağı katlar sıkıntısından insan; boşluklar mertebelerine çıkmak istediklerinde o, çok sıkıntı verici kamçılarla dövülüp, yok edici olan derin çukurların aşağı tabakalarına gönderilmiş olunurlar. Ve kendilerine ***"Yakıcı ateşin azabını tadınız"*** denilir**...**

Ayet: 23. Allah, iman edip hayra ve barışa yönelik işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Orada, altından bilezikler ve inciyle süsleneceklerdir. Ve orada giysileri ipektir.

Yüce Allah, iman edenleri ve iyi işler işleyenleri, altlarından ilimler nehirleri akan **"Kalp"** cennetlerine koyar. Onlar, o cennetlerde akıl ile ilgili ilimler ve iş, niyet ile ilgili hikmetler altınından eritilip yapılmış olan ahlâk ve fazilet bilezikleri ve kalp ile ilgili marifetler ve gizli olanı görme ile ilgili hakikatler incileriyle süslenirler. Ve orada, onların elbiseleri ipektendir; yani, lütuf ile ilgili tecelliler ve İlâh ile ilgili sıfat nurlarının parlaklığıdır. Ve sonraki ayette onlar için, **22/24. Sözün güzeline ve tatlısına ulaştırılmışlardır; Hamîd olan Allah'ın yoluna ulaştırılmışlardır.** Buyrulmuştur. Ve yüce Hak, onları kalp makamında, sıfatının anılmış olmasına hidayet etmiştir. Ve sıfat sahibinin doğru yoluna, yani o sıfat ile sıfatlandırılmış olması dolayısıyla hamd olunmuş (övülmüş) olan zatın tevhidine hidayet etmiştir. Sıfat da kendisiyle doğru yolu ve yokluk ile zata ulaşmanın caddesidir**...**

Ayet: 25. Küfre sapanlar, Allah'ın yolundan alıkoyarlar. Hem sürekli içinde kalan hem dışarıdan gelen tüm insanlar için oluşturduğumuz Mescid-i Haram'dan da geri çeviriyorlar. Kim orada zulmederek haktan sapmak isterse, biz ona acıklı azabı tattıracağız.

Doğal perdeler ile perdelenmiş olanlar ve Allah yolundan alıkoyanlar. Ve **"Kalp"** Kâbe'sinin etrafı olup, açığa çıkılan yerden ibaret olan **"Mescid-i Haram"** ki ister orada oturan ruh ve akıl ile ilgili kuvvetlere, isterse misafir bulunan benlik ile ilgili kuvvetlere olsun. Oraya ve kalbin **"Sır"** makamına yükselmesi zamanında, kalp Kâbe'sinin tavaf edilmesi mümkün olduğundan, mutlak olarak bütün insan ile ilgili kuvvetlerin insanlara eşit yapmış olduğumuz, Mescid-i Haram'dan alıkoyanları. Ve ona ulaşmış olanlardan her kim, ibadetler ile ilgili ilimler, dünya ile ilgili yüz çevirmeye, mal, makam ve şöhreti istemek gibi, beden ile ilgili lezzetleri elde etmek için kullanmış olmaları, kalp ile ilgili ibadetler ve ilimlerden bir şeyi benlik makamında kullananları. Veya iki yer (dünya ve âhiret) işleri ile ilgili olması kuruntusuna düşmesi ile duygular aşırılığı ve benlik ile ilgili lezzetlere girişmiş olanları. Veya gösteriş ve ikiyüzlülük gibi düşüncelerle ibadete yönelmiş olup, onu zulme yakın yapanları.

Başka mânâ: Yanılmış ve zalim olduğu halde, arzular ve huylara eğilim gösterme ile bir isteği işaret edenleri huylar cehenneminde çok sıkıntı verici azap ile azap ederiz**...**

Ayet: 26. Bir zamanlar İbrahim için, Beytullah'ın yerini, şöyle diyerek hazırlamıştık: Bana hiçbir şeyi ortak koşma, evimi; tavaf edenler, kıyamda duranlar, rükû-secde edenler için temizle.

Bizim, **"Ruh"** İbrahim'ine işler ve ahlâk'ta **"Kalp"** evini dönülecek yer yaptığımızı hatırla. Yani "Yüce Hak, **"Tufan"** (Nuh aleyhisselâm zamanında gökten yağan ve yerden kaynayan suyun yeryüzünü kaplamış olması) günlerinde Kâbe olan evi göğe kaldırdıktan sonra, İbrahim aleyhisselâm zamanında bir rüzgâr gönderip, Kâbe'nin etrafını açarak evin yerini İbrahim aleyhisselâma bildirdi. Ve İbrahim aleyhisselâm Kâbe'yi eski temeli üzerine yeniden yapmış oldu." Denilmiştir ki: "Yüce Hak Kâbe'yi cahillik tufanının ve huylar dalgalarının kaplaması günlerinde göğe kaldırdıktan sonra, İbrahim'i Kâbe'nin yerine **"Hidayet"** ve rahmet ile ilgili **"Nefesler"** rüzgârları ile **"Kalp"** evinin etrafında olan bencillik ile ilgili haller ve benliğe uyma pisliklerini ve maddeye ilgili gösterme tozlarını yok etmeyle kalp evinin etrafını açtı. Ve İbrahim, Kâbe'yi evvelki insan ile ilgili yaratılış esası üzere yapmış oldu." demektir. Yani, niyet, iş taşları ve hikmet çamuru ve ahlâk kireci ile anılan evi yapması için İbrahim'i görevlendirdik. Ve **"Şirk"** (Allah'a ortak belirleme) etme dedik. Yani, İbrahim'e tevhid' i, sonra kalp evininin anılan pisliklerden arındırmasını emrettik. Ve benim evimi ahlâk ile ilgili faziletlerin kazanmış olması ve nurlanması amacı ile etrafında tavaf eden benlik ile ilgili kuvvetlere. Marifetler ve hikmet ile ilgili mânâlar bırakılmasıyla evde durucu olan ruh ile ilgili kuvvetlere ve ibadetler olan suretler. Ve akıl ve şeriat ile ilgili terbiyeler, usuller, kalpten faydalanan beden ile ilgili kuvvetler için temizle.

Başka mânâ: Gönül görüşü ile ilgili ilmi isteyen, mücadeleci salik olanların ibadetler ve alçak gönüllülükte olanların Hak yolunda olmaları için evimi temiz et**...**

Ayet: 27. İnsanlar için de haccı ilan et ki, gerek yaya olarak gerekse derin vadilerden gelerek, yorgunluktan incelmiş binitler üzerinde sana ulaşsınlar.

Ve insanları **"Kalp"** kalp makamına ve kalbin ziyaretinde ezan ile davet et. Ve bu daveti herkese bildir. Sana yaya olarak, benlikten hallerinden soyunmuş oldukları halde ve yorgun hayvanlar üstünde yani; uzun sürecek el çekmeler ve mücadeleler sebebiyle yorulmuş benlikler üzerinde gelsinler. Huylar çukurunda, derinliği olan uzak yollardan gelsinler. Ve sonraki ayette, **22/28. Kendilerine ait bir takım yararlara tanık olsunlar. Kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belirli günlerde Allah'ın adını ansınlar. İşte bunlardan yiyin, sıkıntı içindeki fakiri de doyurun.** Buyrulduğu gibi hareket etsinler. Yani kalp makamında kazanılmış ilim ve işlerin faydalarını görmeleri ve karşı gelme ve mücadeleler bıçakları

ile Allah'a kurban olması için kesilmiş benlikler hayvanlarından Allah'ın verdiği rızıklarına, Allah'ın sırlarını görme ve tecelliler nurları günlerinde Hakk'ın sıfatıyla sıfatlandırılmış olmakla Allah'ın ismini zikretmek için gelirler. Siz, o etlerden yiyiniz. Benliklerinizin ahlâkından ve sülûkta kuvvet verici alışkanlıklar erzakından faydalanınız. Ve sıfatının (nefsin sıfatının) galip gelmesinden ve hallerinin kaplayıcılığından, kendisine şiddet isabet etmiş olan kuvvetli bencillik sahiplerine düzeltme ve terbiye etmek için ve öğrenim yokluğu ve terbiyenin zayıflaştığı, öğrenim ve terbiyeye muhtaç zayıf ve fakir kişilere de veriniz. Ve sonraki ayette, **22/29. Sonra kirlerini atsınlar, adaklarını yerine getirsinler, Beytullah'ı tavaf etsinler.** Buyrulmuştur. Yani, sonra, hırs bıyıklarını kırmak, kin ve kızgınlık tırnaklarını kesmek gibi fazlalıklarını, öz olarak; benlik ile ilgili renklenmelerinden sonraya kalmışlığı olan kirlerini temiz edip yok etsinler. Ve ilk sözleşmede kabul etme ile kendilerinde bırakılmış olan mânâları ve kemâlât' ı işlerlik halinde açık ermekle adakların yerine getirilmesi; boşalma ve marifetleri elde etmektir. Ve Allah'ın **"Arş-ı Mecid"** büyüklüğü etrafında yücelikte olan melekler âlemi sırasında dizilmiş olmakla, ilk olarak yapılan evimi tavaf etsinler**...**

Ayet: 30. İşte böyle. Kim Allah'ın yasaklarına saygılı olursa bu, Rabbi katında kendisi için çok hayırlı olur. Karşınızda okunarak açıklananlar hariç, tüm hayvanlar size helal kılınmıştır. Artık putların pisliğinden, yalan sözden uzak durun.

Ayette ifade edildiği gibi her kim, meselâ temizleme ve benliği kurban etme ve rezaletlerden çekilip uzaklaşma ve faziletler ile süslenmek, tecellilerde nurlara batmak. Ve sıfat ile hal sahibi olma ve mertebelerde ilerleme gibi hac usullerinden yüce Allah'ın, yırtılmasını ve bozulmasını helal etmediği haramlarına yani bir şeyi yasaklamasına saygı gösterirse, o saygı Rabbinin huzurunda ve kurban yerinde, yakınlık sedirinde onun için hayırlıdır. Ve hoşa gidenlerle olmayıp, haklar ile faydalanmak ve yolda ahlâkı ve ümitleri ile faydalanmış olmak üzere, sağlam canlar hayvanları, size helal edilmiştir. Ancak Maide suresinde, **5/3. Şunlar size haram kılınmıştır.** Ayetinin son kısmında okunan, fazilete benzeyen rezaletler yasaklamanın dışında olanlardır ki, onlara da emredilmiş olunduğu ve lâyık olduğu yönüyle olmayarak, benlikten çıkmış olan ve su katılmamış rezaletlere benzer olan bir takım hareketlerdir. Bu hareketler; Allah yoluna girmiş olanlara haramdır. "Şimdi sen, Câsiye suresinde, **45/23. İğreti arzusunu ilah edineni gördün mü?** Buyrulduğu gibi: Kendisine ibadet edilen aşırılıklar ve kendisine uyulmuş olunan arzular putlarının pisliklerinden sakınınız. Ve başlık olarak verilen ayetin sonunda "Yalan sözden sakınınız." Yani, sert şekilde münakaşa, ters yanıltıcı sözler kullanmış süslü ve yaldızlı hayale getirmeler ve kuruntuya dayanan ilimlerinin ve şüphelerinin yalan sözlerinden kaçınınız**...**

Ayet: 31. Allah'a ortak koşmadan hanîfler olarak... Allah'a ortak koşan kişi, gökten düşmüş de kendisini kuşlar kapışıyor veya rüzgâr onu uzak bir yere fırlatıp atıyor gibidir.

Ve eğer sadece kemâl (olgunluk) ve onunla süslenmiş olmak için bile olsa, yine örtünme olduğundan, Allah'ın dışında olan her olgunluk, iş ve niyetlerden ve aslı olmayan ilimlerden, bozuk yollardan yüz çevirici ve Allah'a eğilim gösterici ve dönücü olunuz. Ve Allah'ın dışında olanlara bakma ve yolunda başkalara yüz vermiş olma ile Allah'a ortak koşmaktan sakınınız. Allah'ın dışında olduğu görülen bir şeye eğilim gösterme ve onunla kalmak şekliyle herkim Allah'a ortak koşmuş olursa. Sanki o kişi ruh göğünden düşmüş olup, kendisinin benlik ile ilgili duyguları kışkırtıcı ve kuruntu ile ilgili şeytanlık kuşunun kaparak parçaladığı veya kendisini benlik arzuları rüzgârının alıp sürüklediği ve o kişiyi Hak'tan uzağa düşürüp öylece boş yere harcanmış ve ölmüş olacağı bir yere atmış olduğu gibidir**...**

Ayet: 32. İşte böyle. Kim Allah'ın kutsallık nişanı yaptığı şeyleri yüceltirse bu yaptığı, gönüllerin takvasındandır.

İşte böylece; Allah'ın belirlediği işaret ve yol, Allah için hediye ve kurban edilmek üzere Allah yolunda uygunlaştırma sebebiyle gönderilmiş olunan kabiliyetli öz benliklere saygı göstermek. Ve olgunluğunu elde etme ile o canlıya saygı gösterme ve benlik ile ilgili haller ve karanlık suretlerden, şekillerden soyunmuş olmak, dayanan yani, Hakk'a dayanan **"Kalp"** sahiplerinin işidir. Ve sonraki ayette, **22/33. Onlarda sizin için, belirli bir süreye kadar yararlar vardır. Sonunda onların varacakları yer Beytullah'tır.** Buyrulmuştur. Yani, sizin için kurban olana benliklerde, gerçek olarak **"Fenafillâh"**a erinceye kadar ahlâk, ümitler, ilim ile ilgili olgunluklar ve işler ile ilgili menfaatleri vardır. Sonra, o benliklerin kesilmesi gerekliliği olan bir yere gönderilmesinin sınırı, **"Kalp"** Kâbe'sinin katındaki herkese açık olmayan açığa çıkma yerine kadardır ki, **"Sır"** makamına yükselmesi zamanında, benlik de hayat ve hallerinden yok olucu olarak **"Kalp"** makamına yükselmiş olur**...**

Ayet: 34. Biz her ümmet için bir kurban yeri/kurban kesme tarzı belirlemişizdir. Sizin tanrınız bir tek tanrıdır; o halde yanlın ona teslim olun. Alçak gönüllü, saygılı kişileri muştula.
Sağlam canlar bütünlüğünden olan benlik olan dört ayaklı hayvan vasıtasıyla beslenmiş oldukları olgunluk üzerine, kuvvetlerin tevhide yönelmiş olmada mazhar oldukları İlâh ile ilgili isim ile hal sahibi olmaları sebebiyle Allah'ın ismini zikretmiş olmaları için, her bir kuvvete kendisine özel bir ibadet belirledik.
İmdi: Hepinizin İlâhı bir tek olan İlâhtır. Onun dışında görünenlere yüz vermemiş olarak, O'na yönelme ile O'nu tevhid ediniz yani, O'nun bir tek olduğunu öğreniniz, biliniz. Ve emirlerini yapmayı ve boyun eğmeyi sadece O'na ayırınız. Allah'ın bereketlendiriciliğini ve bereketini kabul edici olup kendisini aşağıda gören ve kırılmış yani, Hakk'a karşı kalpleri kırık ve alçalmış olan kişileri müjdele. Ve sonraki ayette onlar için, **22/35. Onlar öyle insanlardır ki, Allah anıldığında kalpleri titrer; başlarına gelene sabrederler, namazı gözetirler. Ve kendilerine sunduğumuz rızıklardan infak ederler.** Buyrulmuştur. Yani, onlar huzur ile yüce Allah'ın zikredilmiş olunduğunda irfan bereketini kabul etmek için kalpleri değişikliğe uğrama ile tesir altına girmiş olur. Ve kendilerine isabet eden karşı durma ve mücadelelere karşı sabredici ve kararlı olanlardır. Ve müşahede namazını yerine getirenler ve fenafillâh olan kabiliyetlilere bereketlendirme ile kendilerine rızık verdiğimiz, faziletler ve olgunluklarından ihtiyaç sahiplerine dağıtmış olurlar**...**

Ayet: 36. Biz o büyükbaş hayvanları da sizin için Allah'ın kutsallık nişanları arasına koyduk. Sizin için onlarda hayır vardır. Onlar ayakları üzerine sıralanmış halde dururken, üzerlerine Allah'ın ismini anın. Yanları yere yaslandığı zaman da onlardan yiyin; isteyen yoksulu da istemeyen yoksulu da doyurun. Allah o hayvanları sizin hizmetinize verdi ki, şükredebilesiniz.
Ve değeri yüksek şerefli canları da sizin için belirlenmiş hediyelerden yaptık. Sizin için o şerefli canlarda saadet ve olgunluk vardır. O canlar, Allah'ın kendilerine farz (yapılması kesin olarak yapılması gerekli) belirlediği şeyle durucu, şeriat kayıtları ve tarikat terbiyesi ile kayıtlanmış. Hareketler ve sıkıntıdan uzaklaşan oldukları halde, Allah'ın ismi ile hal sahibi olmuş ve kendilerine nispet ettikleri sıfatlarını Hakk'ın sıfatlarında yok etmekle o benliklere Allah'ın **"Allah"** ismini zikrediniz; işte Allah yolunda kurban etmek budur. O şerefli canlara, Allah yolunda öldürülmüş olmalarından dolayı sıkıntı ve bir başkasına bağlı olmama yani, bağımsız olmasına sebep olan kuvvet ve hayatından ibaret arzularından düşmüş olduğu vakit faziletlerinden faydalanınız. Ve kabiliyetli ve isteyici olanlara da açıklayınız. İşte böylece, benlikten kesilme ile canları size elde edilmişlerden yaptık. Sizin, o canları Allah için kullanmış olmakla kabiliyet ve uygunlaştırma nimetine şükür etmeniz ümit edilir**...**

Ayet: 37. Onların ne etleri ne de kanları Allah'a asla ulaşmaz; fakat sizin takvanız O'na ulaşır. Onları size bu şekilde boyun eğdirdi ki, sizi hidayete erdirdiği için Allah'ı yücelterek anasınız. Güzel davrananlara müjde ver.
Allah adına kurban ettiğiniz canların, faziletler ve olgunluklar etleri ve arzularını yok etmiş olmakla, yok edilmişliği demek olan kanları da Allah'a erişip ulaşmış olamaz. Fakat canlarınızdan ve kendinize nispet ettiğiniz sıfatlarınızdan soyunmuş olmanız sizi Allah'a ulaştırır ve lâyık hale getirir. Çünkü ulaşmaya sebep olan, rezaletler yerinde faziletlerin meydana gelişi değildir. Belki ancak başkalık sevgilerinden sıyrılma ve Allah'ta yok olmaktır. İşte ayırıp yalnız başına bırakmak masiva yani Allah'ın dışında olanlardan soyunma ve yalnız Allah ile olmak için başkalıktan soyunmak ile uzleti. Yani, yalnızlığı seçme ve hakikat yoluna sülûk ile Allah'ın sizi kendi doğru yolu üzerine, benliklerden ve her şeyden yok olmuş olma ile. Ve yüce Allah'a tekbir getirme ve saygı sunmuş olmanız için böylece, yüce Allah benlikleri size boyun eğdirmiştir ve zapt yani kontrol altına almanızı sağlamıştır. Yokluktan sonra beka ve dosdoğruluk, yokluktan sonra bekada insan ile ilgili bütün kuvvetlerin İlâh ile ilgili emir ile kendi sınırında durmak adaletin meydana gelmesi ve temkin (dikkatlilik yani, bütün tevhid mertebelerinin tamam olduğu makam) halinde olan kullukta, şühud sahiplerine müjde vermiş ol**...**

22/38. Allah iman edenleri savunur. Şu da kuşkusuz ki, Allah hiçbir haini, hiçbir nankörü sevmez.
Gerçekten de yüce Allah, uygunlaştırma ile Ruh ile ilgili kuvvetler müminlerinden, benlik ile ilgili kuvvetlerinin karanlığını uzaklaştırır. Ve yüce Allah, kuvvetlerden herhangi birisinde Allah'ın emaneti olarak verilmiş olan olgunluğu, emirlerine uyma ile yerine getirmeyen ve vermiş olduğu sözde durmayan ve hainlik ile kalbe yazık eden ve Allah'ın nimetlerini kötülüklerde kullanmış olan hiçbir kuvveti sevmez. Ve sonraki ayette, **22/39. Kendilerine savaş açılanlara savaşma izni verilmiştir. Çünkü onlar zulme uğratıldılar. Allah onlara yardıma elbette kadirdir.** Buyrulmuştur. Yani, benlik ile ilgili kuvvetler ile mücadele eden, ruh ile ilgili kuvvetlere, benlik hallerinin kendilerine üstün gelme ve ele geçirmesi ile zulme uğrayacak olmaları

sebebiyle mücadele ettikleri kuruntu, hayal ve diğerlerini öldürmeye izin verilmiş oldular. Gerçekten de yüce Allah, onlara yardım etmede kudret sahibidir**...**

Ayet: 40. Onlar sırf, "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah'ın adı çokça anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler her halde yerle bir edilirdi Allah kendisine yardım edene elbette yardım eder. Allah elbette Kavî'dir, Aziz'dir.
Onlar ki üzerlerinde bâtıldan (aslı olmayandan) yüz çevirme ve Hakk'a yönelme, saygı duyma ve temkini (dikkatliliği) gerektiren. Ve tevhitten başka bir şeyi açığa çıkarmayı gerektirecek bir hakları olmadığı halde, haksız olarak aşırılıkların istenmesinde ve beden ile ilgili lezzetler üzerinde hizmette kullanılmış ve uzaklaştırılmış olunmak suretiyle, memurluklarından ve bir yere özel kararlarından çıkarılmış olunmakla zulüm görmüş oldukları yönüyle savaşmalarına izin verilmiştir. Mesela: Aşırılığa düşkün olanın kızgınlığını, yine kızgınlık aşırılığı ile uzaklaştırılması gibi. Eğer yüce Allah'ın, benlik ile ilgili kuvvetler insanlarının bazısını bazısı ile uzaklaştırılması olmasa.
Başka mânâ: Benlik ile ilgili kuvvetleri, ruh ile ilgili olan kuvvetler ile. Ve kuruntu ile ilgili olanı akıl ile ilgili olan kuvvetler ile. Ve benlik ile ilgili olanlardan bazısının bazısıyla Allah'ın uzaklaştırması olmasa birçok ibadet yeri korunakları, **"Sır"** Ruhbanlarının halvetleri ve **"kalp"** Hıristiyanlarının kiliseleri. Ve tecelliler yerleri ve **"Sadır"**(meydana gelen) Yahudilerinin ibadet yerleri. Ve **"Ruh"** Müminlerinin secde yerleri, fenafillâh ve müşahedeler makamları yıkılmış olurdu. Oralarda Hakk'ın ahlâkı ile ahlâk sahibi olma ve sıfatı ile sıfatlanma ve gizliliği ile hakikat olarak açığa çıkma ve zatında yok olucu olmak suretiyle Allah'ın büyük ismi çokça anılmış olunur. Ona yardım eden kişiye elbette ki yüce Allah yardım eder. Kendisine varlık ile ve açığa çıkma ile çarpışan kişiyi elbette yüce Allah nuru ile kahreder. Gerçekten de yüce Allah; istilacılığı ve zorbalığı ile O'na benzemeye çalışan kişiye; büyüklüğü ve kuvvetiyle galip olur**...**

Ayet: 41. Onlar o kişilerdir ki eğer kendilerini yeryüzünde imkân ve güç sahibi yapsak namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler, kötülükten alıkoyarlar. Tüm iş ve oluşlar Allah'a varır.
Kendilerini adalet gereği bağışlanmış vücud ve dosdoğrulukla beden yerinde dikkatlilik (temkin) ve ayakta durdurduğumuz kişiler. Bakıp gözetme ve müşahede namazını kılarlar. Ve gizli olanı görme sermayesinden, hak etmiş olan isteyicilere hakikat ile ilgili ilimler ve yakınlık ile ilgili marifetler zekâtını verirler. Benlik ile ilgili kuvvetlere ve eksiklikte olan ruhlara, müşahede makamında şeriat ile ilgili ümitler ve razı olunmuşluk ile ilgili ahlâkı emreder. Ve benlik ile ilgili kuvvetler ve eksiklikte olan ruhları, beden ile ilgili aşırılıklardan, duygular ile ilgili lezzetlerden ve razı olunmayan rezaletlerden sakındırırlar yasaklarlar. Allah'a dönüş ile bütün işlerin sonu Allah'ındır**...**

Ayet: 52. Biz senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki, o bir şey dilediğinde şeytan onun düşünce ve dileği içine bir şey atmış olmasın. Ama Allah, şeytanın attığını siler, sonra kendi ayetlerini muhkemleştirir. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.
Nebi ve Resul arasındaki fark şudur ki: **Nebi:** yeni bir **"Şeriat-ı teşri"** (açık emirleri olan şeriat) ve bir hüküm ve din (millet) çıkarmayandır. Ancak kendinden evvel gönderilmiş Resul'ün bildirdiği şeriat üzere Hakk'a davet için gönderilmiştir. Ve insanları uyarma, korkutma müjdeleme ve mucizeler gösterici ve Hakk'ın emri ile zatından, ef'al' inden, emirlerinden haber verici olduğu halde **"Velâyet"** makamına dönmüş, Hak ile hakikati bulmuş ve Hakk'ı bilmiş (arif olmuş) olan kişidir. Ki, İsrail oğulları peygamberlerinin bu özellikte olup, hepsi yeni bir din ve şeriat getirmemiş olarak Hz. Musa aleyhisselâmın bildirdiği din ve şeriata davet edici olmuşlardır. Bunların içinde: Hz. Davut aleyhisselâm gibi kendisine Kitap verilmiş olanların kitabı, şeriat emirleri değil, nasihatler, marifetler ve hakikatleri içine alan bir kitaptır. Bu sebepten dolayı Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, ***"Benim ümmetimim âlimleri, Ben-i İsrail'in Nebileri gibidir"*** buyurmuştur. Ki, anılmış olunan bu âlimler temkin (dikkatlilik) sahipleri olan ârif velilerdir. **Resul:** Sayılmış olan özellikler ile beraber, şeriat ve kanunlar getirmiş olan zattır. Bundan dolayı Nebi, veli ve resul arası, ortası olan bir vasıtadır. Yani, Resule yakınlığı Allah tarafından seçilip görevlendirilmiş olmasıdır. Veli'ye yakın olması, seçilmiş olduğu halde veli gibi hareket eder olmasıdır.
Ayetin mânâsı: Biz hiçbir nebiyi ve resulü göndermedik, ancak göndermiş olduğumuz nebi ve resulün telvin (renklenme) makamında, benliği temenni (dileme, dilek) ile görünür olduğu zaman, şeytan, onun istek kabına, isteğine uygun görünen bir şeyi atmıştır. Çünkü benliğin meydana gelmesi, kalpte şeytanın kendisiyle örtünmüş olabileceği bir karanlık ortaya çıkarırsa, şeytan o karanlığı kuruntuya bir yer ve yapıp ve oraya yakışacak bir şeyi atmış olmasına kalıp edinmiş olur. Fakat şeytanın atmış oldukları şeylerin bozuk olduğu

görünür olması ve meleklerin bırakacak oldukları. Şeytanın attıklarından farklı olmuş olarak şeytanın bıraktığı şeylerin perişan ve yok olan olmasıyla o yerin, meleklerin bırakacak olduklarına yer olması için, sonrasında temiz sağlamlaştırma ile **"Ruh"** nurunun **"Kalp"** üzerine parlayarak, benlikte meydana gelmiş olan karanlığı kökünden koparıp yok etmiş olmasıyla yüce Allah, şeytanın atmış olduklarını bozup yok eder. Sonra yüce Allah, temkin (dikkatlilik) ile kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Yüce Allah, şeytan ile ilgili bırakmalar ve vahiy arasında anılmış olan atılışların kaldırılıp yok edilmesi yolunu bilen, hikmeti ile ayetlerini kuvvetlendirici hikmet sahibidir**...**

Ayet: 53. Bu, Allah'ın; şeytanın attığını kalplerinde hastalık olanlara, gönülleri katılaşanlara bir fitne yapması içindir.
Yüce Allah'ın hikmeti gerekliliğindendir ki, yukarıda ifade edilen şeytan ile ilgisi olan kalbe atmaların Hak tarafından kabul edilmiş olması, kalpleri katılaşmış, perdelenmiş ve zan sahibi münafıklara, arabozuculukları, şüphe ve örtünmelerinin fazlalaşması için bir imtihandır. Ve Şuara suresinde, **26/221-222. Haber vereyim mi size şeytanların kime iner olduğundan? Her bir iftiracı günahkâr üzerine iner onlar.** Buyrulması yönüyle onlar, karanlıkla ilgili benlikler ve kararmış hastalıklı olan kalplerinin uygunluğu sebebiyle, ancak şeytanın attıklarını kabul ederler. Ve o perdeliler, Hak'tan uzak olmakla ayrılıkta ve karışıklıktadırlar. Bundan dolayı Hakk'ı kabul edemezler**...**

Ayet: 54. Kendilerine ilim verilenler onun, senin Rabbinden bir hak olduğunu bilsinler, ona inansınlar da kalpleri ona saygı duysun diye böyle yapılmıştır. Şu bir gerçek ki Allah Hadî'dir, iman edenleri dosdoğru yola mutlaka ulaştıracaktır.
Yakınlık ve hakikat ehlinden olup da kendilerine ilim verilmiş kimselerin de şeytanın düşüncelere bir şeyler atmaya olan gücünün bir hikmet ve adâlet' e uygunluğu meselesi üzerine, Rabbinden bir hak olduğunu bilmeleri. Ve hepsini Hak'tan görüp şeytan ile ilgili olan atmaların, Rahman ile ilgili ayırımı gerektirmiş olan sakinlik ve dosdoğruluk nuru ile kalpleri Hak ile ilgili kanmışlıkta olmaları içindir. Gerçekten de yüce Allah, iman edenleri doğru yola yani, dosdoğruluk ve hakikat yoluna elbette doğrultucudur. Bundan dolayı, şeytanın atmış oldukları düşünceye ulaşmış olması ile müminlerin ayağı sürçmez. Onlar, kalplerinin berraklığından ve nur ile ilgili aydınlığın şiddetinden, ancak Rahman'ın atmış olduğunu kabul ederler**...**

Ayet: 55. İnkâr edenler ise kıyamet ansızın başlarına patlayıncaya kadar yahut kısır bir günün azabı kendilerine gelip çatıncaya kadar, o Kuran'dan yana kuşku içinde olmaya devam edecekler.
Hak'tan perdeli olanlar, küçük kıyametin ansızın, bir anda kendilerine gelinceye kadar veya içyüzü bilinemeyen, şiddetinden tarifi mümkün olamayan, korkutucu günün veya oluş şiddetinin bir benzeri olmayan veya kendisinde hayır olmayan günün azabı gelinceye kadar şüpheden kurtulamazlar ve devamlı olarak Kuran'dan şüphe duymaktadırlar. Ve sonraki ayette, **22/56. O gün mülk ve yönetim Allah'ındır. Aralarında O hüküm verecektir. İman edip barışa yönelik işler yapanlar, nimetlerle dolu cennetlerde olacaklardır.** Buyrulmuştur. Bu ayette söylendiği gibi, kıyametin koptuğu ve azabın olduğunun da açık olarak göründüğü gün, mülk ve kullanıcılık sadece yüce Allah'ındır. Onları, hiç kimse Allah'tan kurtaramaz, çünkü başkaların hükmü, kuvvet ve kudreti yoktur. Yüce Allah onların arasını ayırıp neticeye bağlar. Dosdoğruluk ve adaletle iş görmekte olan yakınlık sahipleri, sıfat cennetlerinde nimet sahibi olmuş olurlar**...**

Ayet: 57. İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar için aşağılayıcı bir azap öngörülmüştür.
Zat'tan (Hakk'ın Zatından) perdeli olanlar ve Hakk'a ait olan sıfatları başkalığa nispet etmeyle yalanlayanlar, Allah'ın yüceliği ve büyüklüğünden örtünmüşlükleri, Allah'ın hakir kılıcılığı ve kahrından olmaları dolayısıyla, benlik sıfatı ve hallerine uymuş olmalarından ihanet karşılığı olan azaptadırlar. Ve sonraki ayette, **22/58. Allah yolunda hicret edip sonra da öldürülen yahut ölenleri, Allah güzel bir rızıkla mutlaka rızıklandıracaktır.** Buyrulmuştur. Yani, Allah yolunda benlikleri ve vatanlarından ve aşağılık merkezlerinden hicret etmiş olanlar. Sonra, üstün istek ve benliği kırma kılıcı ile öldürülmüş olanlar. Veya zevk ve istek ile ölenler; yüce Allah onlara gizliliği görme ilimlerinden ve faydalı tecellilerinden güzel rızıklarla rızıklandırır. Ki, yüce Allah, rızıklandırıcıların en hayırlısıdır. Ve bir sonraki ayette, **22/59. Onları, razı olacakları bir yere elbette sokacaktır. Allah elbette ki, Alîm'dir, Halîm'dir.** Buyrulmuştur. Elbette' ki onları rıza makamına dâhil eder. Yüce Allah, onların kabiliyetlerini ve hak etmiş olduklarının derecelerini ve onların bereketlendirilmesi gerekli olan olgunlukları bilici ve hilm (yumuşaklık) sahibidir. Kemalatlarını kabul etmeleri

kendilerine mümkün kılınması için, telvinlerindeki (renklenmelerindeki) sınırı aşmış olmalarında ve mücadelelerindeki kusurlarında; hallerinin gerekliliğinden onları engelleme ile cezalarını vermede acele etmez**...**

Ayet: 60. İşte böyle. Kim uğratıldığı cezanın aynısıyla ceza edip de zulüm ve saldırganlığa uğrarsa, Allah ona mutlaka yardım edecektir. Allah, elbette ki Afüvv'dür, Gafûr'dur.
Her kim kendisine karşı işlenmiş suça ceza ile karşılık verecek olduğunda adâlet yoluna uymuş olursa, sonra kendisine yapılan zulme değil, zalimin zulüm ediciliğine karşı koyamayıp boyun eğmiş olursa, ona İlâh'a kudret nurları ile yardım edilmesi gerekli olur. Çünkü adâlet kapısında ilerisini düşünerek hareket etmiş olursa; İlâh ile ilgili hikmet de onu, meleklerin yardımı ile zulmü doğrulama değil, zulüm eden zalime boyun eğdirir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Allah'ın zulüm görmüş kulu ol, zalim kulu olma"*** buyurmuştur. Gerçekten de yüce Allah, affedicilik ile azap etmeyi terk etmeyi emredici, affa gücü olmayanı bağışlayıcıdır. Ve sonraki ayette, **22/61. İşte böyle. Allah geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar. Allah Semî'dir, Basîr'dir.** Buyrulmuştur. Cezalandırma da benliğin meydana gelmesi zamanında olan bu affetme veya: zalimin zulmediciliğine boyun eğme ile beraber ikinci defada, yine cezalandırmada adâlet' e uymuş olma zamanında olan şu yardım ve sağlamlaştırma o sebep iledir. Ki, yüce Allah, benliğin hareket ve kalbi kaplaması sebebiyle benlik karanlığı gecesini; **"Kalp"** gündüzü nurundan içeri sokar. Bunun neticesi olarak kişi cezalandırmaya kalkışmış olur. Ve kalp gündüzü nurunu da benlik karanlığından çıkarır, getirir. Onun neticesinde sahibi affetmiş olur. Bunların tamamı Allah'ın takdiri ve kudretinin kullanıcılığı iledir. Ve yüce Allah onların niyetlerini işitici, yapmış olduklarını görücüdür. Hallerine göre onlara gereken uygulamayı yapar**...**

Ayet: 74. Allah'ı şanına yaraşır biçimde takdir edemediler. Allah elbette Kavî'dir, Azîz'dir.
Yani, yüce Allah'ı hakiki marifetle bilmiş olamadılar; çünkü Allah'tan başka görünenlere tesir ediciliği ve kendilerine özel vücud olduğunu nispet ettiler. Görünenlerin Hak'tan ayrı olduklarını zannettiler. Hakk'ı bilmekte olan herhangi bir ârif, ancak kendisinde Hakk'ın sıfatını bilmiş olabilir. Eğer marifetinin hakkıyla yani, hakiki marifetle Hakk'ı bilmiş olsalar, Allah'ta yok olmuş olurlar. Zatını ve sıfatını müşahede ve Allah'ın dışında görülenlerin hiçbir yönden vücut ve tesiri olmayıp, mümkün (olabilir) olduğunu ve kendi benliği ile değil Hakk'ın vücuduyla var olup, O'nun kudretiyle kadir olduğunu bilen âlim olurlardı. Gerçekten de yüce Allah, kahredici kuvvetiyle başkalar olanları kahreder ve yok etmiş olur. Hak'tan başka olanların bağımsız varlıkları ve kuvveti yoktur. Her şeye galip olan yüce Allah'tır, hiçbir şeyin kudreti de yoktur**...**

Ayet: 77. Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin; Rabbinize ibadet edin, hayır işleyin ki kurtulabilesiniz.
Ey yakınlık imanı ile iman edenler! Siz kendinize nispet ettiğiniz sıfatlarınızın yokluğu ile rükû ediniz. Ve kendinize nispet ettiğiniz zatın yokluğu ile secde ediniz. Dosdoğruluk makamında bağışlanmış vücud ile Rabbinize ibadet ediniz; çünkü kendinde bakiye (sonraya kalmışlık) olan kişinin Allah'a gerçek ibadet ile ibadet etmesi mümkün değildir. Çünkü gerçek ibadet, marifet miktarınca olabilir. Ve eksiğinizi tamamlama ve doğru yola girmek, irşat olmak ile hayır işleyiniz ki, sona kalmışlığın varlığından ve telvin (renklenme) halinden kurtulmuşlardan olabilesiniz. Ve sonraki ayette, **22/78. Allah uğrunda O'na yaraşır bir gayretle didinin. O sizi seçmiş ve dinde size hiçbir güçlük çıkarmamıştır. Babanız İbrahim'in dinini esas alın. Allah sizi, önceden de şu Kitap'ta da "Müslümanlar" diye adlandırdı ki, resul sizin üzerinize bir tanık olsun, siz de insanlar üzerine tanıklar olasınız. O halde namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a sarılın. O'dur sizin Mevlâ'nız. Ne güzel Mevlâ'dır O, ne güzel yardımcıdır!** Buyrulmuştur. Yani, benliğinizden kurtuluncaya kadar ibadet ediciliği fazlaca önemseyiniz. Bu emir, telvin' in (renklenmenin) varlığından sakındırma ve engellemede fazlaca önemsemedir. Çünkü kendisinin bencillik damarı hareket halinde olan bir kişi, hakiki ve yapılması gereken mücadele ile Allah yolunda etmemiştir. Allah yolunda gerçek mücadele, kendisinin kendiliği ve eseri kalmamak üzere tamamıyla yani, eksiksiz yokluk iledir ki, işte zatında mücadele etmek, ancak budur. Sizi, adâlet gereği bağışlanmış vücud ile seçen başkası değil, ancak Allah'tır. Bundan dolayı bencilliğinizin açığa çıkmasıyla başkalığa yüz vermiş olmayınız. Ayette söylendiği gibi, yüce Allah, dininde, size ibadeti bir yük ve zorluk olsun diye belirlemiş değildir. Çünkü benlik kalıcı oldukça veya ibadet eden, dünyadan geçip Allah'a ilgi duyma makamında sağlamlaştırılmış ve tevhid nuruyla kararlılıkta olmayıp da, kalp ve ruhtan kendisinde bir sonraya kalmışlık buldukça, ibadet gerçek ve zevk de tam olamaz. O ibadet eden güçlük ve darlıktan, yükten ve zorluktan uzak kalmış olamaz. Fakat dosdoğrulukta temkin (dikkatlilik) eksiksiz sevgide berraklık olduğunda o zaman genişliği ve rahatı bulur. Yani: Hakk'ın dininden hakiki babanız olan İbrahim milletini (dinini) ifade etmek isterim ki o da katıksız olan

"Tevhit"tir. İbrahim'in **"Baba"** olmasının mânâsı da: Tevhitte ilk olması (taklitte olmama) ve her bir tevhid ehlinde bereketlendirici olmasıdır. Bu yönden bütün tevhid ehli salikler İbrahim evlatlarındandır. O İbrahim, veya yüce Allah, Resul'ün size tevhid ile şahit ve sizden bakiye görünmüş olmaması için. Ve onun makamında sağlamlaştırma ile sizi koruyan gözetici olması için. Size Allah'ta yok olma ile zatlarını Allah'a teslim eden Müslümanlar olarak isim verilmiş, evvel ve ahir (ilk ve son) sizi İslâm'da âlim kişiler yapmıştır. Ve sizin de insanlar üzerine, onların makamlarına ve mertebelerine haberli olarak ve onlar kabiliyetleri yönüyle kabul ederlerse tevhid nurlarını kendilerine taşırma ile onları olgunluğa erdirme konusunda onları gözettiğiniz için. Size; ***"Allah'ta yok olma ile zatlarını Allah'a teslim eden Müslümanlar"*** diye isimlendirilmiş ve sizi evvel ve ahir, İslâm da âlimlerden yapmıştır.
İmdi: Siz, makamınızın şeref ve amacınızın değerinden düşme ve tehlikede bulunduğunuz yönüyle, zat ile ilgili şühud namazını yerine getiren, kılan olunuz. Ve kabiliyeti olanlara bereketi taşırma, gönül görüşünü arayan isteyici olanları terbiye, öğretme ile zekâtı veriniz ki, bu halinizin şükrü (Hakk'a teşekkür edicilik) ve makamınızın ibadetidir. Ve bunu kendiliğinizden görmeyerek, Allah ile olmak, Allah'ın ahlâkı ile ahlâk sahibi olmak şekliyle, iş bu irşat'ta Allah'a yapışınız. Allah'a dayanınız. Hakikat ile dosdoğruluk makamında Mevlâ'nız ve yardımın devamı ile irşat edicilikte yardımcınız ancak o yüce Allah'tır. Yüce Allah, ne güzel dost ne güzel yardımcıdır. Uygunlaştırma sahibi ancak O' dur**...**

"Hac" suresinin te'vil ve yorumumu tamamlanmıştır. Her şeyin gerçeğini bilen sadece yüce Allah'tır.

MÜ'MİNUN SURESİ

Te'vil ve Yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Hiç kuşku yok, kurtulmuştur müminler. Namazlarında huşû sahipleridir onlar. Yüce Allah'ın yücelik nuru tecellisi dolayısıyla kendilerini saygı ve korkunun kaplamış olmasıyla **"Kalp"** huzuru namazında, gönül hoşnutluğu içindedir onlar. Ve onlar hakkında, sonraki ayette, **23/3. Boş uğraş ve lüzumsuz sözden yüz çevirmişlerdir onlar.** Denilmiştir. Ve sürekli olarak Hak ile ilgilenmeyi tercih etmelerinden dolayı faydasız ve boş uğraşlardan yüz çeviridir onlar. Ve onların bir başka haline işaretle, bir sonraki ayette, **23/4. Zekâtı vermek için faaliyettedir onlar.** Denilmiştir. Ve kendilerine nispet etmiş oldukları sıfatlarından soyunmuş olmak ile zekât verme işini işleyicidir onlar. Ve onlar için daha sonraki ayette, **23/5. Cinsiyet organlarını koruyanlardır onlar.** Denilmiştir. Benlik hoşnutluklarını terk ve haklara uymaya özen gösterme ile şehvet (aşırılık) ve lezzetleri vasıtalarını kontrol altında tutan yakınlık sahibi müminler olup gerçekten de büyük bereketlendirmeye dâhil olmuşlardır onlar. Ve bir uyarı gereğince daha sonraki ayette, **23/7. Kim bundan ötesini isterse, işte onlar, sınırı aşanlardır.** Buyrulmuştur. Yani, her kim hoşnutluklara eğilim gösterme ile belirtilmiş olanların ötesini aramış ve istemiş olursa işte bunlar, kendileri için düşmanlığı gözlemiş olanlardır**...**

Ayet. 8. O müminler, emanetlerine, ahitlerine saygı duyup sahip çıkanlardır. Rablerinin uyarısını göz önünde bulundurmuş olmalarından dolayıdır. Ki, yüce Allah'ın, onların sırlarında (gizliliklerinde) bırakmış olduğu **"Emanet"** esrarlarına (aklın ermeyeceği şeylerine) ve **"Yaratılış"** başlangıcında yüce Allah'ın onlara yapmış olduğu **"Sözlerinde durma diriliği"** ve gerekeni Hakk'a vermiş oldukları sözü yerine getirme ile emaneti gözetici olanlardır. Ve onlar için sonraki ayette, **23/9. Namazlarını korumaya devam ederler onlar.** Denilmiştir. Ve ruhlarında var olan **"Müşahede"** namazını korumakta olan o yakınlık sahipleri müminler, gerçekten de büyük bereketlendirmeye dâhil olmuşlardır. Ve daha sonraki ayette, **23/11. Ki, Firdevs cennetine mirasçı olurlar, onda sonsuza dek kalırlar.** Buyrulmuştur. İşte bu hâllerin sahibi olanlar, **"Hazret'ül-kudus"**de (katıksız huzurda) **"Ruh"** cenneti firdevs' ine (bahçesine) mirasçı olanlar, ancak onlardır**...**

Ayet: 14. Sonra onu bir başka yaradılışta yeniden kurduk. Kemiklerine et giydirmiş olduğumuzu, bir süre geçmiş olduktan sonra kendisinde ruhumuzun üflenmesi ve suretimizle resminin yapılması sebebiyle insanı, yaradılış halinde ve bir yandan bir yana çevrilmesinden

başka bir yaradılışta yeniden meydana getirmiş oluruz. İnsan hakikatte yaratılmış olmayan bir yaratıktır. Ve yaratılmış olanlar için sonraki ayette, **23/15. Sonra siz bütün bunların ardından mutlaka öleceksiniz.** Buyrulmuştur. Yani, bundan sonra sizler, huylar ile olan ölülersiniz. Ve bir sonraki ayette, **23/16. Sonra siz kıyamet gününde yeniden diriltileceksiniz.** Buyrulmuştur. Yani, sonra gerçekten de sizler, küçük kıyamet gününde ikinci defa meydana getirilmişler olarak diriltilmiş olunursunuz.
Başka mânâ: Sizler, sizden istenildiği şekilde ölmüş olanlarsınız ve orta kıyamet gününde hakikat ile diriltilmiş olunursunuz.
Bir başka mânâ: Başkalıktan yok olma ile ölmüş olanlardansınız, büyük kıyamet gününde beka ile diriltilmiş olunursunuz**...**

Ayet: 17. Andolsun, biz sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Ve biz yaratılıştan/yaratılmışlardan gafil de değiliz.
Gerçekten de biz, beden olan suretlerinizin üstünde anılan ve yedi bilinmezlikten ibaret olan birbiri üzerinde yedi tabaka (derece) yarattık. Ve o gizlilik, bize göre şahitlik olduğu için, yedi gizliliğin yaratılışından habersiz olmadık. Ve sonraki ayette, **23/18. Gökten belli ölçüde bir su indirdik de onu yeryüzünde durdurduk. Elbette ki biz, onu gidermeye de gücü yetenleriz.** Buyrulmuştur. Yani biz, **"Ruh"** göğünden, yakınlık ilmi olan suyu indirdik. O ilmi benlikte duracak şekilde yaptık. Ve biz, örtünme ve gizlenme ile o ilmi götürmeye, ortadan kaldırmış olmaya da gücü yetenleriz**...**

Ayet: 19. Onunla size hurmalardan ve üzümlerden bahçeler yetiştirdik, onlarda sizin için birçok meyveler vardır; onlardan yiyorsunuz.
Anılmış olan o, yakınlık ilmi suyu ile sizin için haller ve bağışlanmışlık meyvesi olan hurmalarından, ahlâk ve kazançlar üzümlerinden olan bahçeler meydana getirmiş olduk. Sizin için o bahçelerde ruhlar, kalpler ve canlar lezzetleri olan yemişlerinden birçok meyveler vardır. O yemişlerden yer ve kuvvet almış olursunuz. Ve sonraki ayette, **23/20. Ve bir ağaç da yetiştirdik ki, Tûr-i Sina'dan çıkar, yağlı olarak biter, yiyenlere katıktır.** Buyrulmuştur. Ve **"Akıl"** (şuur) Tûr' undan veya akıl kuvvetiyle hakiki **"Kalp"** Tûr' undan çıkan düşünme ağacını meydana getirmiş olduk. O ağaç, bitirdiği (açığa çıkarmış) olduğu istenilen şeylerini, işleyen akıl ateşinin nuru ile tutuşması, kabiliyet bağına benzeyen olduğu halde açığa çıkarır. Mânâlar olan yiyeceklerini istemiş olan ve bilgi edinenlere: **"Basiret"** (gönül görüşü, ileri görüşlülük) arayanlara: zevk hâli veya renk nurunu açığa çıkarmış olur**...**

Ayet: 21. Davarlarda da sizin için elbette ibret vardır. Onların karınlarındakilerden size içiriyoruz. Onlarda sizin için birçok yarar var. Onlardan yiyorsunuz da.
Ve gerçekten de sizin için hayvanlık ile ilgili kuvvetlerde ibret vardır ki, onlarla dünyadan âhirete yönelik değerlendirme yaparsınız. Hayvanlık ile ilgili kuvvetlerin batınlarında (içlerinde) olan anlayışlar ve faydalı ilimlerden size içiririz. Ve hayvanlık ile ilgili kuvvetlerde sizin için sülukta, yol alışta birçok faydalar vardır. Ve sonraki ayette; **23/22. Hem onlar üzerinde hem de gemiler üzerinde taşınıyorsunuz.** Buyrulmuştur. Ve ahlâk sebebiyle o kuvvetlerden beslenmiş olursunuz. Ve hayvanlık ile ilgili kuvvetlere ve madde denizinde sizi yüklenip taşıyacak olan şeriat gemisi üzerine, uygunlaştırma kuvvetiyle temiz olan âleme yüklenip götürülürsünüz**...**

Ayet: 27. Bunun üzerine biz Nûh'a şöyle vahyettik: "Gözlerimizin önünde ve vahyimize uygun olarak gemiyi yap. Emrimiz gelip tandır kaynağınca, ailenle birlikte her türden iki çifti gemiye sok. İçlerinden, haklarında daha önce hüküm verilmiş olanları dışta bırak. Zulmetmiş olanlar hakkında bana yakarıp durma. Onlar kesinlikle boğulacaklardır."
Biz, Nuh'a: "Sen ilim ile ilgili hikmet ve peygamber ile bağlantılı şeriat gemisini yap" diye vahy ettik. Seni, iş ve niyetinde hatadan korumamız ve sana ilham ettiğimiz üzere yapman gerekeni yap. Beden ile ilgili kuvvetlerin ve boyun eğen canların, madde ile ilgili bölünmüşlerin yok edilmesi ile ilgili emrimiz geldiği vakit. Ve bozuk cisimlerin ve geri çevrilmesi gereken düşünce ahlâkının kaplayıcılığı ile beden tandırının kaynadığı vakit. Bütünlük ile ilgili suretler ve ufak-tefek olanlardan iki sınıf yani biri: çeşitlilik ile ilgili bütünlük, diğeri şahıs ile ilgili kısımlar, parçalar olmak üzere her şeyden iki sınıf. Ve aileni, yani; şeriatını kabul eden ruh ile ilgili kuvvetlere, insanlık ile ilgili soyunmuş ruhları gemiye getirip bindirmiş ol. Ancak yok edilmelerine hüküm verilmiş olan eşin hayvanlık ile ilgili benliği ve cisim ile ilgili huylar gemiye bindirilmiş olmaktan ayrı tutulacaklardır. Ve ruh ile ilgili kuvvetler ve insanlık ile ilgili soyunmuş canları kaplayıcı ve bağlılarını ele geçirmiş olma ile zulüm etmiş olan benlik ile ilgili kuvvetlere ve madde ile ilgili eksiltilmiş

canlar hakkında bana seslenip durma! Çünkü onlar, gerçekten de madde ile ilgili denizde boğulmuş olacaklardır**...**

Ayet: 28. Sen, yanındakilerle birlikte geminin üzerine çıktığında şöyle de: "Zalimler topluluğundan bizi kurtaran Allah'a hamdolsun."
Sen ve beraberinde olanlar, **"Seyr-i İllâllah"** ta dosdoğruluk ile gemide karar kıldığın vakit, şeytanlık ile ilgili askerlerin karanlığından kurtarmak nimeti üzerine, kalp ile ilgili hamd demek olan Allah'ın sıfatı ile sıfatlanmış ol. Ve sonraki ayette, **23/ 29. Şunu da söyle: "Rabbim, beni bereketli bir yere indir. Sen, konuk ağırlayanların en hayırlısısın."** Buyrulmuştur. Yani, de ki: "Ey Rabbim! Beni mübarek bir makama yani; iki âlemin, bütünlük ve ufak-tefek mânâların kavranması arasını cem etme ile Allah'ın mübarek kıldığı ve madde denizinin tufanından ve suyunun taşkınlığından güvende kıldığını **"Kalp"** makamına indirmiş ol. Ve sen indiricilerin en hayırlısısın." dedi. Ve bir sonraki ayette, **23/30. Biz onları imtihan ediyor idiysek de bunda elbette ibretler vardır.** Buyrulmuştur. Gerçekten de benlikleri, kendilerine nispet ettikleri sıfatlar ile ve benliği kırma sebebiyle anılan sıfatlarından ayırma ile her ne kadar biz insanları imtihan edici. Ve haller ve hikâyelerinden gizliliği görme zamanında, hallerine değer verme ile akıl sahiplerini imtihan edici isek de, katıksız akıl sahiplerine elbette ki şu tecellilerde deliller ve müşahedeler vardır. Ve daha sonraki ayette, **23/31. Sonra onların ardından başka bir nesil oluşturduk.** Denilmiştir. Ki, sonra onlardan ikinci yaratışta diğer bir takım yaşıtlar meydana getirdik**...**

Ayet: 50. Meryem'in oğluyla annesini birer ayet kıldık ve onları oturmaya uygun pınarlı bir tepeye yerleştirdik.
Ve biz, Meryem oğlu **"Kalp"** İsa'sını ve annesi olan **"Nefs-i mütmainne"** yi,**"Seyr-i İllâllah** ve yönelmede benlik ile kalbin birleşmeleri ve ilerleme zamanında, benlikten kalbin sonradan meydana gelme sebebiyle ikisini bir ayet yaptık. Ve o ikisini, kalbin, **"Ruh makamına"** ve benliğin; **"Kalp"** makamına ilerlemiş olması sebebiyle denge oluşturabilecek karar, sebat, dikkatlilik, görünür ve açılmış, yakınlık ilmi sahibi yüksek bir mekâna birleştirdik**...**

Ayet: 55-56. Sanıyorlar mı ki, kendilerine verdiğimiz mal ve oğullarla güçlendiriyoruz onları. - Ve iyiliklerine koşuyoruz. Hayır, farkında olmuyorlar.
Bizim onları bir takım dünya ile ilgili lezzetler ile faydalandırmamız ve yok olucu hoşnutluklar ile onlara yardım etmemiz onların zannettikleri gibi; onlara hayırlarda acele etmeyen değiliz. Hayırlarda acele etmek; ancak büyüklük tecellisi zamanında, korkunun şiddetinden kabul etme ve gücenme ile şiddetli istekler. Ve Rabbe ait sıfat tecellisi olan ayetleriyle göz ile ilgili yakınlığın meydana gelmesi. Ve Hak'ta yok olma ile zat ile ilgili tevhid ve beka makamında birlik zatından Rububiyet âlemine dönmede. Ve sonraya kalmışlığın (bakiyenin) açığa çıkmasından korkmakla beraber, halkın Hak yolunda olması ve olgunluğunun verilmesi ile durucu olmaktan ibaret olan, işbu sonraya kalmış hayırlara uygunlaştırmadır. Ki, hayırlarda ve hayırlara ve hayırlar için yarışmak odur**...**

Ayet: 62. Biz hiçbir benliğe yaratılış kapasitesinin üstünde görev yüklemeyiz. Bizim katımızda, hakkı söyleyen bir kitap vardır. Onlara haksızlık edilmez.
Yani biz, her bir kişiye geçmişte olanların, öncekilerin makamları ile sorumluluk teklif etmeyiz. Çünkü o makamlar, herkesin binası, yapılışı olamayıp, ancak seçkin kişilerin yapısı olabileceği makamlardır. Ki, "Hakk'ın şeref ve huzuru, her gelene açık olmaktan veya her kimsenin haberdar olmasından büyüktür, uludur. Hakk'a, huzura ancak biri ondan sonra yine biri haberdar olur" denilmiştir. Bunun için herkes hüviyeti, hakikati ile kendisine lâyık olan ve kabiliyetinin gerektirdiği olgunluk ile sorumludur. Yapabilme gücünün amacı da odur. Ve bizim katımızda, her benliğin hakkını söyleyen kitap, yani **"Levh-i mahfuz"** (korunmuş levha) veya **"Ümmül-kitap"** (kitabın anası) vardır. Onlar, mücadele ve benliği kırma ile istemek niyetinde bulundukları vakit; kendilerinden hem olunmak ve mahrum bırakılmakla zulüm edilmiş olunmazlar. Belki her biri sülukta (yol almada) can atmakta olduğu ve ulaşılması mümkün olan şeye verilirler**...**

Ayet: 63. Fakat onların kalpleri bundan gaflet içindedir. Onların bundan başka da işleri vardır ki, hep o işler için çalışmaktadırlar.
Belki perdelilerin kalpleri, bu ileri geçme ve Hakk'ın isteğinden uzak, madde perdelerinde ve boğucu bir gaflettedir. Ve perdelilerin buna karşı olarak, Hak'tan örtünmenin kalınlaşmasını ve bu konudan uzak olmalarını gerektiren başka niyet ve işleri vardır. Yani geçmiş olanların, öncekilerin işleri, aydınlanma,

hakikati görme, örtüyü açma ve Hakk'a ulaşma konusunda ilerleyip yükselmeyi gerektirdiği gibi, Hak'tan perdeli olanların işleri de dünya ve aşırılıklarını, benliğin arzu ve lezzetlerini istemekte oldukları için, bayağılaşma ve kederlenmesi ve örtünmüşlüğün kalınlaşması ve Hak kapısından kovulmayı gerektirir. O perdeliler, bu gibi niyet ve işleri alışkanlık hale getirip, bunlar üzerinde devamlıdırlar. Ve ne zaman bir ayet ve olgunluğun anılmasını, sözünün edilmesini işitseler; sapkınlık ve büyüklenme hali ile saldırıları ve aslı olmayan şeylere düşmeleri fazlalaşır. İşte bu hâl; huylar cehennemi çukurlarına gerisin geriye dönmüş olmaktır. Ne zaman ki, bu perdeliler, var olan kabiliyetlerini yok etmeleri, benlik ve huyların kuvvetleri gerekliliği üzere paslanmak sebebiyle, kabiliyet nurlarını söndürme ve madde ile ilgili örtünme ve karanlık ile ilgili haller ile akıl ve Hak yolu nurundan perdelenmişlikleri arttı. Artık onlar için, söylenen sözü düşünmek, tevhid ve adaletin hakikatlerini anlama imkânı kalmadığı gibi, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin cinnet geçirdiğini ileri sürmüşlerdir. Nur ve karanlık, hak ile batıl arasındaki zıtlıkların karşı karşıya oluşlarında şaşırıp kalmış olmalarıyla Allah'ın resulünü ve bildirdiklerini bilemediler ve inkâr ettiler. Ve getirmiş olduğu hak ve hakikati çirkin gördüler**...**

Ayet: 71. Eğer hak onların keyiflerine uysaydı, gökler de yer de bunların içindekiler de kesinlikle fesada uğrardı.
Eğer tevhid ve adalet demek olan **"Hak"** yani; Zat ve sıfata davet etme yerine, onların, kesretle vahdetten örtünme, zalim ve karanlık benliklerinden açığa çıkmış olan, asılsız ve dağınık arzularına uymuş olsaydı. Gökler ve yerin kendisiyle durucu olduğu; adalet ve karışıklığı ve katışıklığı olmayarak soyunmuşların kendisi ile durucu olduğu; bir tevhid bulunamayacağı yönüyle Hak, batıl (asılsız) olurdu. Çünkü eşya hakikatinin devamlılığı; vahdetle, gökler ve yerin dengesi de vahdetin gölgesi olan adalet ve kesretin düzeni iledir. Böyle olmaması halinde var olanların tamamının bozgunluğa uğramış olması lâzım gelirdi. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin, perdelileri davet etmiş olduğu **"Sırat-ı müstakim"** yani, dosdoğruluk yolunda benlikte adaletin meydana gelmesini, kalpte sevginin varlığını, Ruh'ta vahdetin şühudunu gerektiren **"Tevhid"** yoludur. Karanlık ile **"İlim"** aydınlığından, his ile**"Akıl"**dan, pislik ile **"Kudüs"** (temiz olmaktan) perdelenmiş olan kişiler; ancak zalim, azgınlık, düşmanlık ve kesrete (çokluğa) eğilim göstermede devamlı uğraşta olan kişilerdir ki, onlar, çaresiz, doğru yoldan sapan ve dönücü Hakk'ın doğru yolunun tersine eğilim gösteren ve dönenlerdir. Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz bir vadide, onlar başka vadidedirler**...**

Ayet: 96. En güzel olan neyse onunla sav kötülüğü. Onların nasıl nitelendirme yaptıklarını biz daha iyi biliriz.
Bir kimse sana kötülük üzere bir davranış sergilediğinde, **"Kalp"** makamında sabit ol. O kişinin benliği kırılmış olarak kötü işlerden dönmüş olması ve pişman olması için, iyiliklerden hangisinin daha iyi olduğunu gözden geçir. Ve o kişinin öfke ve kızgınlığının çoğalmış olarak, kötülüğü fazlalaştırması için kendi benliğini açığa çıkarma ile onun benzeri bir kötülükle karşılık vermesine fırsat verme. Zira eğer sen iyiliklerin en iyileri ile ona karşılık vermiş olursan, benliğine sahip ve şeytanına galip olursun. Ve kalbin sabit olup Allah'ın sana emri üzere dosdoğru ve yumuşaklık faziletini elde etmiş ve ilim gerekliliği üzere dikkatlilik (temkin) ve Rahman'ın emirlerini yerine getirmede ve şeytanın isyankârlığı karşısında sağlamlaştırmış ve kendi iyiliğine, arkadaşının benliğinin düzeltilmesine katkıda bulunmuş olursun. Eğer onda vicdandan azıcık bir eser var ise; onun benliğine sahip olursun. Bu da senin için ayrıca bir iyiliktir. O halde; iki iyiliği de kendinde taşıyan olursun. Bunun tersi bir davranış sergilemiş olursan; iki kötülüğü kendinde toplamış olursun. Bu ifadeler gereğince kötülük edeni Allah'ın ilmine terk et. Ve yüce Allah'ın, onun kötülüğünü bilen ve azabını hak etmiş ise onu cezalandıracağını ve yüce Allah'ın senden daha kudretli olduğunu veyahut dönüşü mümkün ve affediciliği ile o kişinin düzeleceğini bilirse affedeceğini bil ve kızgınlığının tutuşmasından ve şeytanın kuruntuları ile benliğinin görünmesinden ve şeytanın huzurunda olmaktan ve yakınlığından Allah'a sığın. Yani sonraki ayette, **23/97. Ve de ki: "Rabbim, şeytanların dürtüklemelerinden sana sığınırım."** Sözlerini söyleyen olduğun halde Rabbine yönelmiş ol. Kalp, dil ve din esasları ile Cenab-ı Hakk'a yönelme sırasında sıralanmış ol. Lanetlenmiş olan şeytanın kandırmasından ve kışkırtmalarından ve huzurunda olmaktan, Allah kapısına sığınıcı olmak şekliyle Allah'a yönelmiş ol. O vakit şeytan, taşlanmış, kovulmuş ve kahredilmiş, alçaklığa düşmüş olur. Seni kötülükler ile anan ve tarif eden, kötülük ile hal sahibi olmuş. Eğer ölüm haline gelmiş ve azap belirtilerini görme ve kötülük hallerinin vahşiliğini gözden geçirinceye kadar hali üzere devamlı kalıcı olursa. O vakit dönüşü dilemiş olur ve pişmanlığı açıkça görünmüş olup, terk etmiş olduğu imanda güzel, iyi işleri yapmayı adamış olur. Fakat fayda gerektirmiş olmaksızın ele geçirilemeyen ve pişmanlık sözlerini söylemiş olmaktan başka bir şey elde edilmiş olmaz**...**

Ayet: 100. Ötelerinde, dirilecekleri güne kadar bir berzah vardır.
Dönmüş olacakları o günde, yapmış oldukları kötülükleri hallerine uygun, karanlıkla ilgili hallerine asılı suretlerin korkusu vardır ki gerek Hakk'a, gerek dünyaya dönmeye engeldir. İşte bu korku; nur ile karanlıklar olan denizleri ve nispetlerden soyunmuş ruhlar ile birçok şeyin karışımı olan vücutlar âlemleri arasında **"Berzah"** tır. Azap çeşitlerinin en şiddetlisi ile ve ceza sınıflarının en şiddetlisi ile suretlerde üfleme ve kıyametin oluşu ve vücutların, bedenlerin toplanması zamanında; yoğun suretlerde dirilme vaktine kadar o berzahta azap edilmiş olurlar. Suretlerin üflenmesiyle yoğun suretlerde diriltildikleri vakit, sonraki ayette, **23/101. Aralarında artık soy-sop/şuna-buna mensup olmalar söz konusu edilemez. Birbirlerini soruşturamazlar da.** Şeklinde ifade edilmesi gereğince, ahlâk ve yapmış olduklarına uygun ve üzerlerinde yazılmış, benliklerinde kökleşmiş heykeller (duruşlar) ile bazısı bazısından perdelenmiş olduklarından o vakit aralarında hiçbir bağlantı yoktur ve birbirlerini bilemezler. Ve tesir altında kaldıkları korkuların şiddetinden ve eskiden aralarında var olan hallerden habersiz olduklarından. Ve azap çeşitleri ve perdelenme vasıtaları ile dağıldıkları, suret ve derilerinin değiştirildiği ve benlikleri ile ilgili halleri ve ayıplarının gerektirdiği şekil ve yüzlerinin değişmesi sebebiyle aralarında birliktelik ve ilgi duymalar kesilmiş olacaktır. Bundan dolayı bir diğerinin kim olduğunu soruşturamaz ve konuşamazlar. Ki daha sonraki ayette, **23/104. Ateş, yüzlerini yalar. Ve onlar da içinde sırıtıp kalacaklar.** Sözünün mânâsı da budur. İşte köpeklerin susturulmuş ve kovulmuş olduğu gibi, güzellikten kovulup uzaklaştırılmayı ve lanetlenmeyi gerektirmiş olan sapkınlık ve eşkıyalığın galip gelmesi ve neticenin en kötüsü budur**...**

Ayet: 113. Derler: "Bir gün yahut günün bir kısmı kadar. Sayanlara sor."
İbni Abbas hazretleri ki, yüce Allah ondan razı olsun demiştir ki: ***"İki üflenme arasında anılmış olan berzahta örtünme zamanında azap ve eziyetin de anılmış olunan suretleri onlara dünyada kalış müddetini unutturmuştur. Fakat müddetin gerektirmiş olması dolayısıyla o müddeti kısa saymışlardır. Çünkü sona ermiş olan şey; bir şey sayılmaz."*** Bu sebebten sonraki ayette, **23/114. Buyurdu: "Sadece birazcık kaldınız. Keşke biliyor olsaydınız."** Sözü ile yukarıda ifade edilen mânâ doğrulanmıştır. Ve bu ayetteki sözün mânâsı da: "Siz dünyada kalmak müddetini çok zannettiniz. O sebepten onunla aldanıp lezzetler ve aşırılıklara kapıldınız. Eğer az bir müddet olduğunu bilseydiniz dünyaya ilgi ve yakınlık duymaktan sıyrılır ve âhiret için hazırlıklı olurdunuz." demektir**...**

Ayet: 118. Şöyle yakar: "Rabbim! Affet, merhamet et. Sen merhametlilerin en hayırlısısın."
Habib'im! "Ey Rabbim, sen kemâlat' ı bereketlendirme ile mağfiret ve merhamet et. Sen, merhamet edicilerin en fazlasıyla hayırlı olanısın." deyiver**...**

"Mü'minun" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Gerçeğini bilen sadece yüce Allah'tır.

NÛR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 11. O ifki/yalan haberi getirenler, içinizden bir gruptur.
Bu ayetin başında söylenen bu ifadeden ileride olan şu ayetin, **24/26. Bunlar için bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır.** Sözüne kadar olan ayetlerde **"İfk"** (bir suçu birine yüklemek, iftira etmek) kabahatinin büyüklüğünü, yalan ve iftiraya verilmesi gereken cezanın diğer günahlara karşı bildirilen cezalardan daha ağır olacağı. Ve öldürülmesi haram olan bir benliğin öldürülmesi ile zina konusunda yapılmayan eziyet ve cezanın ileri derecede büyütülmesinin yalan ve iftira karşılığı olarak uygulanacağı bildirilmiştir. Çünkü rezaletin ve kabahatin büyüklüğü o, rezalet ve kabahatin açığa çıkmış olduğu yerde olan kuvvete göredir. Başlamasının birbirinden farklı olmasına göre; sahibini karanlık ile ilgili çukurlara, çok zarar verici maddeye düşürmesi ve İlâh ile ilgili huzur ve temiz nurlardan perdelendirmesi değeriyle rezaletlerin hali birbirinden farklı olur. Rezaletin çıktığı yer ve başlangıcı olan kuvvet, ne kadar üstün derecede olursa o kuvvetten açığa çıkan rezalet de o nispette çirkin ve düşkün olur. Bu halin tersi de

böyledir. Çünkü rezalet, fazilete karşılık olan bir şeydir. En şerefli bir faziletin karşılığında olan bir rezalet en değersiz şey olup insanı alçaltır. Hâlbuki yalan (ifk) ve iftira, insanlık ile ilgili kuvvetlerin en şereflisi olan düşünüp konuşma kuvvetinin rezalet haline düşmesidir. **Zina:** (nikâh olmadan yapılan cinsel ilişki) şehvet ile ilgili kuvvetin rezaletidir. **Katillik:** (insanın öldürülmesi) ise; kızgınlık kuvvetinin rezaletidir. Bundan dolayı insanda açığa çıkacak, kızgınlık ve şehvet ile ilgili kuvvetlerin üstünlüğü miktarınca düşünüp konuşma kuvvetinin rezaleti de o derece üstün olur. Bunun sebebi şudur ki, **İnsan:** ancak konuşma kuvveti ile insan olabilir. Ve insanın yücelikler âlemine yükselişi, İlâh tarafına yönelmesi, marifetler ve kemâlat' ı elde etmesi, iyilikler ve saadeti (mutluluğu) kazanması ancak düşünüp konuşma kuvveti, yani anlayış ve kavrayış kuvveti iledir. Buna dayanarak kendisine şeytanlığın galip gelmesi ile konuşma kuvveti bozuk ve karanlığın kaplayıcılığı ile Hak nurundan perdeli olduğu vakit, en büyük eşkıyalık meydana gelir ve ateş azabı ile eziyet edilmeye lâyık olur. İşte bu durum Mutaffifîn suresinde, **83/14-15. İşin esası o değil! Onların kazanmakta oldukları, kalplerinin üstünde pas oluşturmuştur. - Hayır! Onlar o gün Rablerine karşı tam bir şekilde perdelenmişlerdir.** Sözleriyle tarif edilmiştir. Yani, bu hal kalbin tam olarak paslanması ve bütünüyle perdelenmesidir. Bu sebebten; inanç ve anlayışın bozukluğu ile azabın devamı ve ceza vermenin devam ve kalıcılık üzere olması gerekli olmuştur. Yapılmış olan işlerinin bozuk olması ise; azabın devamlı olmasını gerektirmemiştir. Bilinmelidir ki, evvelce sözü edilen ayet gereğince yüce Allah, yalnız kendisine ortak koşulmasını affetmez. Bunun dışında olanları dilediği kişi için affeder. Fakat diğer ikisi yani, kızgınlık ve aşırılık(şehvet)kuvvetleri rezaletlerinin her birisi, ancak o kuvvetin, yani alışkanlık haline gelen konuşma kuvveti galipliğine dönmüş olur. Sonra çok defa tövbe ve pişmanlık getirme zamanında; **"Nefs-i levvame"** nin(kendini kınayan benliğin)hali gibi o kuvvete Hak nurunun galip gelmesi ve kaplaması sebebiyle; örtünmüşlüğünün sakinleşmesi ve sataşmasının gevşekliği zamanında zayıflaması ve alışkanlık kuvvetiyle sınırlı olması ile rezaleti yok olmuş olur. Ve bağışlanma dileği ile ısrarda devamlı kalmış olduğu da çoktur. Gerek tövbe gerekse ısrardan her iki halde de kızgınlık ve aşırılık kuvvetlerinin rezaleti, **"Sır"** makamına, huzur ve Rabbin yakarış yerine ulaşmış olamaz. Ve açığa çıkma sınırını aşmış olamaz ve yaratılış, o rezalet sebebiyle hakikatten perdeli ve baş aşağı düşmüş de olmaz. Konuşma kuvvetinin rezaleti ise böyle değildir. Görülmüyor mu ki, Âdem'i gaflete düşürmüş ve şaşırtmış olan şeytanlık, İlâh ile ilgili huzurdan, yırtıcılık olan hayvanlıktan daha uzak hatta ölçülemeyecek derecede uzaktır. Bundan dolayı konuşma ile ilgili rezaletin sağlamlığı ile insan, şeytan olur. Rezalet ile ilgili kızgınlık ve aşırılığın sağlamlığı ile dört ayaklı ve yırtıcılık hali olan bir hayvan olur. Hâlbuki herhangi bir hayvanın terbiye ile iyi hareket üzere olmasında ümit vardır ve selamete şeytandan daha yakındır. Bu sebepten yüce Allah, Şuara suresinde: **26/221-222. Haber vereyim mi size şeytanların kime iner olduğundan? - Her bir iftiracı günahkâr üzerine iner onlar.** Buyurmuştur. Ve yüce Alla, bu makamda (duruş yerinde), yani yalan ve iftira konusunda şeytanın adımlarına uymuş olmayı yasaklamıştır. Çünkü bu gibi, terbiye ve ahlâka ters olanları işlemek, ancak şeytana uygunluğu kabul etme ve uymuş olmakla olur. Yalanın sahibi, şeytanın askerinden ve mesleğine uymuş olandandır. Ve şeytandan daha değersiz, daha alçak, Allah'ın hidayet nuru demek olan faziletinden mahrum, kemâl ve saadetin bereketlenmesi demek olan **"Rahmet"** inden perdeli, dünya ve âhirette lanetlenmiş, kovulmuş, Allah ve melekler tarafından kendisine kızılmış ve suretinin değiştirilmesi ve görüntüsünün kararmasıyla vücut organları, kendi aleyhine şahitlik eder. Kendi ve kişiliği pisliklere bulanmış bir kötü, aşağılık kişi olur. Çünkü bu surenin yirmi altıncı ayetinin ilk cümlesinde,**"Murdar karılar murdar erkeklere"** denildiği gibi bu sınıf kötülükler ancak, kötülük sahibi kişilerden çıkmış olur. Fakat rezaletlerden uzak olan hoş ve güzellik sahibi kişilikten ancak hoşluk, güzellik ve fazilet açığa çıkmış olur. Ve bu hale işaretle ayni ayetin son kısmında, **"Bunlar için bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır"** buyrulmuştur. Yani, öz benliklerini, hallerini İlâh ile ilgili nurlar ile örtmüş olmakla, onlara bağışlanma ve kalplerine erişmiş olan marifetler ve ikram edilmiş mânâlar gıdası vardır**...**

Ayet: 35. Allah, göklerin ve yerin Nûr'udur. Onun nurunun örneği, içinde çerağ bulunan bir kandile benzer. Kandil, bir sırça içerisindedir. Sırça, inciden bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nispeti olmayan bereketli bir zeytin ağacından yakılır. Bu ağacın yağı, neredeyse ateş dokunmasa bile ışık saçar. Nur üzerine nurdur o. Allah, dilediğini kendi nuruna kılavuzlar. Allah, insanlara örnekler verir. Allah her şeyi bilmektedir.

Ayette söylendiği gibi yüce Allah, göklerin ve yerin nurudur. **"Nûr"** zatıyla zahir ve eşyanın kendisiyle görünür olduğu şeydir. **"Nûr"** açığa çıkma şiddeti ve eşyanın kendisiyle görünür olması değeriyle mutlak olduğu halde, İlâh ile ilgili isimlerden bir isimdir. Ki, çok açık görünür olmasıyla gizli olmuştur. Bu hali ifade için: ***"Yarasa gözlü olanların kör olan gözlerin nasibi nedir? Onun parlak yüzü nurundan"*** denilmiştir.

İmdi: **"Vücud"** Allah'ın vücudu, görünme denilen şeyin Allah'ın görünmesi olunca, yüce Allah gökler ve yerin nuru, yani ruhlar göklerinin ve gövdeler yerinin meydana getiricisi olmuştur ki o da gerek yaratılmışlardan ve gerek organlardan her ne var oldu ise, kendisiyle var olmuş olan mutlak vücuttur. Ayette işaret edildiği üzere, yaratılmış olan âlemlerin, onunla meydana gelmiş olması dolayısıyla yüce Allah'ın, bu âlemlerden vücudunun ve görünür olma özelliği yani, kendisinde bir kandil bulunan bir pencere gibidir. Ki, o kandil bir sırçadadır. Ve ayette söylendiği gibi, o sırça doğu ve batı ile ilgisi olmayan kutlu bir zeytin ağacından yakılan parlak bir yıldız gibidir. Ayette işaret edilen pencere: Bedendir. Tıpkı lamba penceresinin hali gibi; bedenin kendisinde karanlığı ve misbah (lamba) ile işaret edilen **"Ruh"** nuruyla aydınlanması ve sevgi avcısı ile avlanıp, aralarında nurun parıldaması dolayısıyla bedene işaret edilmiştir. Ayette sözü edilen sırça, kandilin tamamı alev ile nurlanıp, başkalarını nurlandırdığı gibi, ruh nuruyla nurlanıp da parlayarak, diğer kuvvetleri de nurlandıran **"Kalbe"** işarettir. Kalpte olan hal gibi, düzgünlük, nur ile ilgili aşırılık, yüce mekân ve kesret (çokluk) ışığından sırça parlak olan bir yıldıza benzetilmiştir. Bu kalp sırçasının, kendisinden yakıldığı ağaç da: Temiz edilmiş, katıksız olan temiz benliktir ki, beden yerinde açığa çıkan (biten) olup, dalları kalbin boşluğunda, ruh göğüne kadar yükselmiş olduğu halde kuvvetinin karışıklığa düşürmesi ve aşağıda kalmış olup, dalları birçok kol olması dolayısıyla ağaca benzetilmiştir. Akıllar, niyet ve işler ve ahlâk yemişlerinden faydalar olan menfaatlerinin çokluğu ve iki âlemin olgunluğu ve iki yerin saadeti kendisiyle kemâl bulması, nurlar ve marifetler esrarı ve hakikatler, makamlar ve kazançlı yerler, haller ve ihsan edilen şeylerin görünmüş olmasının kendisine bağlı olması yönüyle bereket olarak bildirilip tarif edilmiştir. Ve ayette ifade edilen zeytinde, çekirdek olup, her tarafının **"Öz"** olmadığı gibi, akıllarının ilaveleri madde ile ilgili çekirdeğe benzer bir parça olması. Ve zeytinde tutuşmaya kabiliyetli olan yağlı olma hali çok fazla olduğu gibi, temizlik ile ilgili benliğinin de ruh ve kalp vasıtası ile kendisine ulaşmış olan iş ile ilgili akıl ateşinin nuru ile parlayıp, aydınlanma kabiliyetinin fazlalığı yönüyle benzetilmiş olan ağaç, zeytin ağacı olmuştur. Ağacın doğu ve batı ile ilgili olmadığının mânâsı da: temiz olma ile ilgili benliğinin ruhtan daha yoğun ve bedenden daha nurlu ve latif olduğundan İlâh ile ilgili Nur'un, karanlık ile ilgili perde ile örtülü ve batma yeri olan beden âlemi **"Batı"** sözü ile. Nur ile ilgili perdelenmeden belirme ve doğma yeri olan ruhlar âlemi **"Doğu"** sözü ile tarif edilmiş olduğundan, her ikisinin arasında aracılık eden olmaktadır demektir. Kendisinde saklı ve depo edilmiş olan; yaratılış ile ilgili temiz nurdan ibaret, temiz olma ile ilgili benliğinin kabiliyet zeytini işe çıkış ve benliğe ait olmayan olgunluğa ulaşma ile. Ve iş ile ilgili ateş ona dokunmasa ve temiz ruhun nuru kendisine ulaşan olmasa da berraklık aşırılığı ve kabiliyet kuvvetinden parlayıp ışık vermeye yakın olur. Meydana gelmiş olan olgunluktan, aydınlık vermekle parlayan bu nur, asılda parlayan sabit kabiliyet nuru üzere artmakta olan bir nurdur ki, sanki kat, kat olmuş nurdur. Yüce Allah, lütuf ehlinden bereketlendirme ve saadet bulmasını dilediği kişileri, uygunlaştırma ve hidayet ile zatıyla görünür, dışında olanı açığa çıkarıcı olan nuruna doğrultmuş olur. Ve yüce Allah, her şeyi bilicidir. Misal verme suretiyle bir şeyi anlatma. Örneği ve uygun olanını bilir. Ve kendi gerçekliğini veli kullarına açıp göstermiş olur**...**

Ayet: 36. Kandil, Allah'ın yükseltilmesine ve içinde adının anılmasına izin verdiği evlerdedir. Orada sabah-akşam O'nu tespih eder.

Binalarının yükseltilmesine ve dereceler ile ilgili katlarının yükseltilmesinde Allah'ın izin verdiği, **"Benlik"** makamında. Dil ve mücadele ve ahlâkla ahlâklaşmak ile: **"Kalp"** makamında. Sıfatlarla sıfatlanmış, huzur ve gözetme ile: **"Sır"** makamında. Yakarış, konuşma ve sırları araştırma ile: **"Ruh"** makamında. Nurlarda hayrete düşme ve müşahede sebebiyle soyunma, ayıklanma ile: **"Zat"** makamında belirsiz yani, tamamıyla yok olmak ve yok olma ve batmış olma ile: İsminin anılmış olduğu makamda yüce Allah, dilediğini nuruna doğrultmuş olur. Tecelli sabahlarında ve örtünme akşamlarında, anılmış olan o makamlarda temiz etme, benzetmeme, ayırma, dünyadan el çekme ile Allah'ı övmüş olur**...**

Ayet: 37. Öyle erler vardır ki, ne bir ticaret ne bir alış-veriş onları Allah'ın Zikri'nden, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyamaz. Onlar, kalplerle gözlerin döneceği/yer değiştireceği günden korkarlar.

Hak ile ayakta durucu, kendiliğinden geçmiş, Allah'a yönelme ehli ve kendini Allah'a adamış olan erler yani; kâmil âdemler, kişiler ki, içinde bulundukları kararlılıklarında; dünyayı, âhiret çalışması ile değişmeleri ve mücadelelerinde; bencillik ve mallarını cennetle satmış olmaları, onları Zatın zikrinden (anılmasından) alıkoymaz. Ve yokluk halinde; şühud namazının yerine getirilmesinden ve beka halinde; İrşat (aydınlanma) ve kemale (olgunluğa) erme zekâtını vermekten de alıkoymaz. O kâmil erler, kendisinde kalplerin sırlara (gizliliklere) ve gözlerin basiretlere (gönül görüşlerine) dönüşmüş olduğu ve belki kulakların ve gözlerin

buyurduğu yönüyle, hakikatlerinin yok olup, Hak ile durucu olmak suretiyle dönüşecek olduğu günde, bakiyenin (sonraya kalmışlığın) meydana gelmesinden ve bencilliğin kalıcı olmasından korkarlar**...**

Ayet: 38. Ki Allah kendilerine, yapıp işlediklerinin en güzelini versin ve lütfundan onlara artışlar sağlasın. Allah dilediğini hesapsızca rızıklandırır.
Yüce Allah'ın, onları, adalet gereği vücud ile işledikleri işlerin daha güzeli olan; ef'al (işler) ve ruhlar ve ümitler, istekler cennetleri ile mükâfatlandırır. Ve kendilerine İlâh ile ilgili fazilet olarak da sıfat cennetlerini mükâfat olarak verir ve mükâfatını bu şekilde artırır. Yüce Allah, dilediğini hesapsızca, sayılamayacak ve ölçülemeyecek ruhlar ve müşahede cennetlerinden gıda vermiş olur**...**

Ayet: 39. Küfre sapanlara gelince, onların amelleri çöldeki serap gibidir ki, susuzluktan bunalan onu su sanır. Ama ona yaklaşınca hiçbir şey bulamaz, yanında Allah'ı bulur; O da onun hesabını eksiksiz bir biçimde görür.
Gerçek olan dinden perdeli olanların, zanlarında olan dinleri doğrultusunda sevap ümidi ile yaptıkları işler; hayvanlık ile ilgili benlik düzlüğünde durucu olan yani, hayal ile ilgili suretten çıkmış olduğu için, fidanlık olan bir yerde güneş karşısında parlayarak su gibi görünen seraba benzer ki, sevabını ümit eden sahibi onu, su sanır. Yani, içine düştüğü kuruntuya uygun işleri; lezzetlerinin sonraya kalmışlığına dair kuruntusuna düşmüş olur. Ta ki küçük kıyamette, o hesap sırasına geldiği vakit onu orada var olan bir şey olarak bulamaz. Belki Furkan suresinde, **25/23. Yaptıkları her işin önüne geçmiş, onu un-ufak hale getirip silmişizdir.** Buyrulmuştur. Yani, biz onların yapmış oldukları işe geldik, o işi çok küçük şeyler yaptık. Buyurduğu yönüyle, onlar orada bozuk hal ve yalancı zanları bulurlar. Ve o aslı olmayan hayal etmeler zamanında kuvvetler ve gökler ile ilgili ruhlar ve yer ile ilgili zebanilerden Allah'ın meleklerini, kendisini mahrumluk ateşlerine, alçaklık perişanlığına çekip sürükledikleri hal üzere bulur. Ve Allah'ın melekleri, cahillik ile ilgili soy-sop ve karanlık ile ilgili gecenin ilk karanlığı onun inanç ve anlayışına uygun olan hesabını tamamlamış olurlar**...**

Ayet: 40. Onların amelleri, engin denizdeki karanlıklara da benzer. Üst üste dalgaların kapladığı bir deniz. Daha üstünde de bulutlar var. Birbiri üstüne karanlıklar... Elini çıkarsa göremeyecek halde. Allah'ın ışık vermediği kişiye hiçbir ışık bulunamaz.
Veya onlardan, beden ile ilgili haller ile perdeli olan her bir cahil. Benliğin gövdesini örtücü ve ilgi duyduğu her bir benlik ile ilgili kuvvetleri batırıcı. Derin ve büyük dalgalı madde denizinde kendisini ve üstünde olduğu bitki ile ilgili benlik dalgası, onun da üstünde hayvanlık ile ilgili benlik bulutu. Ve karanlıkla ilgili hali bulunan korkunç cisim ile ilgili huylar dalgasının örtmüş olan, karanlıklar sahibi kişi gibidir. Bazısı bazısının üstünde bulunan karanlıklar o derece birikmiştir ki, o karanlıklarda perdeli ve onlarda dalgın ve bir yere kapatılmış bulunan kişi, elini çıkarsa, elini göremez. Nitekim kör bir insanın, karanlık gecede siyah bir şeyi göremediği gibi görüş ile ilgili yeme kuvvetini kullanmış olsa; yeme ile ilgili kuvvetin karanlığından ve sahibinin gönül görüşünün körlüğünden hiçbir şey hakkında doğru yolu bulamaz. Temiz sağlamlaştırma ve akıl ile ilgili yardımdan özüne, ruh ışığını parlatmakla, yüce Allah'ın kendisine nur (ışık) vermediği kişi için hiçbir nur yoktur**...**

Ayet: 41. Görmedin mi, göklerdeki ve yerdeki şuurlular da bölük, bölük olmuş kuşlar da Allah'ı tespih etmektedirler. Her biri kendine özgü duasını, kendine özgü tespihini bilmiştir. Allah, onların yapmakta olduklarını çok iyi bilmektedir.
Görmez misin ki, kutsallaştırma ve gelin odaları (başkalarının girmesi yasak olan yer) benzeri hali gösterme ile ruhlar gökleri âleminde olanlar. Ve hamd etmek (Allah'ı övmek, teşekkür etmek), saygı sunmak ve celâl ile ilgili özelliğini gösterme ile beden yeri âleminde bulunanlar. Ve sır boşluğu mertebelerinde sıralanmış ve sakinlik nuru, ağırbaşlılık ve dikkatlilik ile dosdoğru oldukları halde, kalp ile ilgili kuvvetler ve sır ile ilgili kuşlar da her iki emir doğrultusunda yüce Allah'ı tespih ederler. Ve Saffat suresinde, **37/164. Bizim, istisnasız her birimizin bilinen bir makamı vardır.** Buyrulduğu gibi, hiçbirisi sınırını aşmış olmaz. Bunların her biri Hakk'ın kahr ve saltanatının altında kahrolmuş, alçalmış ve ele geçirilmiş olarak, ilmi kendisine özel olan işaretini ve emrettiği şeyde yani, yüce Allah'a karşı terbiye ve huzurun korunmasında ve her biri tek olduğu vahdaniyetine (Allah'ın birliğine) şahit olma özelliğini bilir. Yüce Allah, tamamının yaptığı işlerini ve ibadetlerini bilicidir**...**

Ayet: 43. Görmedin mi, Allah, bulutları sürüyor, sonra onları kaynaştırıp iç içe sokuyor, sonra onları birbiri üstüne yığıyor. Nihayet onların arasından yağmurun çıktığını görüyorsun.

Gökten, ondaki dağlardan bir dolu indiriyor da onunla dilediğini çarpıyor, dilediğinden de onu yan geçiriyor. Onun şimşeğinin parıltısı, neredeyse gözleri alıp götürecek.
Görmez misin ki yüce Allah, üfürmeler ve dilemeler rüzgârları ile ufak-tefek suretler yerinden çekip çıkarılmış ve ikinci derecede olarak, baharları yani, akıl bulutunu göndermiş olur. Sonra baharlar arasını uzlaştırmış olur. Uyanık ve anlayışı yerinde olarak önde gidenler, çeşitliliği akılda uzlaştırmış olur. Sonra onları yoğunlaştırmakla toplu ve delilller yapıp, sonra arasında neticeler ve yakınlık ile ilgili ilimler yağmurlarının çıktığını görürsün. Ve ruh göğünde kendisinde gizlilik ile ilgili mânâları görme ve zevk ile ilgili marifetler ve hakikat nurları bulunan ağırbaşlılık, kararlılığı gerektiren yakılık ve sakinlik nurları olan dağları gibi bulutlardan.
Başka mânâ: Ruh göğünde bulunan, ilimler, gerçeği görme ve çeşitliliğin madenleri olan dağlardan, hakikati görme ile ilgili marifetleri ve zevk ile ilgili mânâları indiririz. Çünkü her bir ilmin ve sanatın yaratılışı değeriyle, ruhta sabit olan bir madeni vardır ki, o ilmi, o madenden bereketlendirmiş olur. Bu sebepten bazı kişilere bir takım ilimler kolaylıkla meydana gelmiş olur. Başkaları için meydana gelmiş olmaz. Ve bazı kişiler için çok sayıda ilimler meydana gelmiş olur. Bazısına da bir şey meydana gelmiş olmaz. Herkes ne için yaratılmış ise ona kolaylıkla gelmiş olur. Yani, Ruh göğünden, ruh göğündeki dağlardan marifetler ve hakikatler dolusunu (boşluğu olmama hali üzere) yağdırır demektir. Marifetler ve hakikatler dolusunu dilediği (kabiliyet gösteren) ruh ile ilgili kuvvetlere isabet ettirir. Ve dilediği (kabiliyet göstermeyen) benlik ile ilgili kuvvetlere ve perdeli canlardan uzak tutar ve engel olur. O marifetler ve hakikatler dolusu, şimşeklerin ışığı, yani; hakikatlerden o gece parlayan ve durup karar kılmamış olarak ve bir yerde oturan oluncaya kadar açılıp kapanan nurlar, hayret ve dehşet yönünden gönül görüşü olan gözlerini kamaştırır. Ve o ışık fazlalaştıkça hayrette (şaşkınlıkta) olma da fazlalaşır. Bu sebepten dolayı Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Ey Rabbim! Hayretimi artır"*** demiştir ki, ***"İlim ve Nur"*** demektir**...**

Ayet: 44. Allah, gece ile gündüzü evirip çeviriyor. Gözleri olanlar için bunda elbette bir ibret vardır.
Yüce Allah, benlik karanlığı gecesini ve ruh nuru gündüzünü değiştirir. Bazen ruh nuru galip olduğunda, kalp ve benlik nurlanır (aydınlanır). Bazı kere de benlik karanlığı açığa çıkmış olup, onu takip etmesiyle ruh kederlenir ve renklenmede kalan kalp de kederlenir. Gerçek o ki, bu tersine dönüşte kalp sahipleri için ibret vardır ki, benliğin zulüm ve renklenmede Allah'a sığınma ve Cenab-ı Hakk'a ve nur madenine (kaynağına) sığınarak sır ve ruh makamına geçerler. Ve o anda kendilerinden örtünmüşlük kalkmış oluverir**...**

Ayet: 45. Allah, tüm canlıları sudan yarattı. Onlardan kimileri karnı üzere yürür, kimileri iki ayaküstünde yürür, kimileri de dört ayaküstünde... Allah dilediğini yaratıyor.
Yüce Allah, açık alanda yürüyen canlılar ve canlıları işlere götüren ve hareket eden, yani içten gelen duyguyu teşvik eden haller hayvanlarının her sınıfını, özel bir sudan, yani kendisine özel bir ilimden yaratmıştır. Her bir yük ve binek hayvanının kaynağı özel olan bir anlayıştır. İçten gelen duyguyu teşvik eden haller hayvanlarından bir kısmı, karnı üzerine yürür, huylarda sürünür. Ve doğal olan beden ile ilgili istekleri meydana getirir. İnsanlık ile ilgili içten gelen duyguları teşvik edenlerin bir kısmı iki ayak üzerine yürüyüp insan ile ilgili istekleri ve işleme ile ilgili olgunluğu meydana getirir. Bir kısmı da hayvanlıkla ilgili içten gelen duyguları teşvik edenler ki, yırtıcı ve dört ayaklı hayvan ile ilgili isteklere sebep olur. Yüce Allah, işleri meydana getirmiş olmasındaki kemâl derecesi, çok açık olan kudret kaynağından bu içten gelen duyguları teşvik ediciden dilediğini yaratmış olur. Ve zulüm ve hallerin meydana gelmesinde, tam ermişlik ile ilgili hikmet kaynağından. Evvelce anılmış olunan mânâlar ile ilgili hüküm, marifetler, hakikatler ayetleriyle dilediğini kendisine doğru dosdoğruluk ile hal sahibi yapmış ve doğru yolun birliğine doğrultmuş olur**...**

Ayet: 47. "Allah ve o resule inandık, boyun eğdik" diyorlar, sonra da içlerinden bir zümre bunun hemen ardından yüz çeviriyorlar. Bunlar, inanmış insanlar değiller.
Toplam ve ayrıntılı olarak bir olanı (tevhidi) ve gerektirmiş olduğu işleri yaptıklarını iddia ederler. Sonra hemen bunun ardından her şeyi helal yapıp kötü bir iş işleme ile bütün ve farklılık gereğince işleri terk edip, onlardan bir takımları geriye dönerler. İşte şunlar, bildiğin iman ile ve iddia ettikleri toplam ve ayrıntılı olarak Allah için olan ilim ile inanmış değiller**...**

Ayet: 52. Allah'a ve O'nun resulüne itaat eden, Allah'a saygı duyan ve O'ndan korkan kişiler, zafere ulaşanların ta kendileridir.

Ve her kim bütünlük ile ilgili şühud ile içten olarak Allah'a ve Resul'üne ve farklılık hükmü ile görünürlükte olan Resul'üne boyun eğmiş olursa. Ve sıfat tecellilerini gözetmesiyle ve kalp ile Allah'tan korkarsa ve zat şühudunda; bencilliğin görünmesinden **"Ruh"** ile Allah'a dayanmış olursa. İşte büyük bereketlendirme ile bereketlenmiş ve kurtuluşu bulmuş olanlar bunlardır. Ve daha sonraki ayette, **24/55. Allah; sizin, iman edip barışa yönelik iyilikler yapanlarınıza şu vaatte bulunmuştur: Onlardan öncekileri hükümran kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka hükümran kılacak. Onlar için beğenip seçtiği dinlerini yine onlar için güç kaynağı yapacak, onları korkularının arkasından mutlaka güvene ulaştıracak. Bana kulluk/ibadet edecekler, hiçbir şeyi bana ortak koşmayacaklar. Bundan sonra nankörlük edenlerse, yoldan sapanların ta kendileridir.** Buyrulmuştur. Yani, sizlerden yakın olma ile iman eden ve fazilet kazancı ile iyilik eden kişilere ki, Allah'ta olup hakkıyla mücadele ettikleri takdirde. Kendilerinden önceki velilerden tevhitte yokluk makamına geçmiş olanları, birinin yerine geçirmiş olduğu gibi, kendilerini benlik yerinde halifeler yapacak. Ve yokluktan sonra bekâ ile onları, razı olduğu dosdoğruluk yolunda dikkatlilik ve güç sahibi yapacağını ve benlik makamında kalmış olma korkularından sonra gerçeğe ulaşma ve dosdoğruluk ile onları güvenliğe ulaştırmış olacağını yüce Allah vaat ve yemin etmiştir. Ve onlar için: "Onlar benim dışımda görünen şeylere yüz vermemiş ve varlıklarını kabul etmemiş olarak beni tevhid etmişlerdir. Ve hiçbir şeyi bana ortak yapmazlar." Ve "Bilinmelidir ki, her kim bencilliklerinin meydana gelmiş olmasıyla taşkınlık ve renklenme ile dosdoğruluk ve dikkatlilikten uzak kalmış olursa, işte tevhid dininden uzaklaşmış olanlar ancak bunlardır." Buyrulmuştur**...**

"Nûr" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Başarıya ulaştıran ve her şeyin gerçeğini bilen sadece yüce Allah'tır**...**

FURKAN SURESİ

Tev'il ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Şanı yücedir o kudretin ki, hakla bâtılı ayıran o Furkan'ı, bütün âlemler için bir uyarıcı olsun diye kuluna indirdi.

Kuluna **"Furkan'ı"** indiren çok büyük ve ulu olan Zat hazretlerinin hayrı çoğaldı ve sıklaşmış oldu. Çünkü Furkan'ın indirilmesi, hiçbir kimse için benzeri olmayan kâmil bir kabiliyet ile âlemler bütünlüğü içinde yalnız olması sebebiyle ilimde derinleşmiş olan kâmil kuluna özel fark edicilik ile ilgili aklının meydana çıkarılmasıdır. O halde Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin fark edicilik ile ilgili aklı, tüm akılların sahip olduğu kemâlât' ını içine alan **"Akl-ı kâmil"** (olgun akıl) ismiyle anılan **"Akl-ı muhit"** (kuşatıcı akıl) olmuş olur. Bu da şanı yüce Hakk'ın, kabiliyetlerinin zıtlığı gerekliliğine göre, tüm yaratılmışlara bu özel haliyle bereketlendirici (rahmet edici) olan; **"Muhammed"** mazharında **"Cami"** (bütün mevcutları kendinde toplayan) ismiyle meydana çıkmış olmasıyladır. İşte bu meydana çıkışın da hayrı o derece çoğalmış ve sıklaşmıştır ki, ondan daha fazla ve daha çok hayır mümkün olmaz. Bu sebepten ayette, "Bütün âlemler için bir uyarıcı olsun diye kuluna indirdi" buyurmuştur. Yani, kâmil olan kulunun bütün âlemlere uyarıcı, bilgilendirici olması için Furkan'ı (fark ediciliği) indirmiştir. Çünkü âlemlerin övüncü olan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizden başka herhangi bir peygamberin peygamberliği, kabiliyetine uygun olan halka özel olmuş idi. Fahr-i âlemin peygamberliği ise; bütün halka daha genel ve kaplayıcıdır. Bu mânâ ayni anda nübüvvetin mânâsıdır. Ve bundan, ümmetinin ve ümmetlerin hayırlısı olduğunu da belli olmuştur**...**

Ayet: 2. Göklerin ve yerin mülk ve saltanatı yalnız O'nundur. Her şeyi yaratmış ve her şeye bir ölçü ve oluş tarzı takdir etmiştir.

O Zat, gökler ve yerin mülküne sahip olan zattır. Gökler ve yeri, saltanatı altında kahreder. Her şey olabilirlik işaretiyle işaretlenmiş ve kendine yokluk ile şahitlik eder olduğu halde icat edip meydana getirmiştir. Ve her şeyi sıfatından bazısının kabulüne kadar ve kemâlatından bazısına mazhar olduğu miktarı üzere ölçmüştür. Yani Hakk'ın sıfatından ibaret bulunan dilediği kemâlât' a, eşyanın kabiliyetlerini hazırladı, demektir**...**

Ayet: 6. Şöyle söyle: "Onu göklerde ve yerdeki sırrı bilen indirmiştir. Kuşkusuz O, Gafûr'dur, Rahîm'dir."
Habib'im, "Kur'an' ı gökler yer âlemlerinde perdeli olanlardan gizli olan gizliliği bilen yüce Allah indirdi" deyiver. Gerçekten de yüce Allah, gizliliklere örtü olan benlik hallerini, kendi sıfat nurları ile örtücü, kabiliyet gerekliliğiyle berraklılıkları zamanında olgunluğu akıtmış olan rahmet ve merhamet sahibi olmuştur. İşte ey perdeliler, sizin şüphe ettiğiniz bu, Kur'an'ın indirilişi de onun merhamet etme ve rahmeti bütünlüğündendir**...**

Ayet: 11. İş onların söyledikleri gibi değil. Onlar o kıyamet saatini yalanladılar. Ve biz, kıyamet saatini yalanlayanlara alevli bir ateş hazırlamışızdır.
Belki perdeliler, büyük kıyameti yalanladılar. Bu yalanlama ancak perdelenmenin aşırılığından veya eksik kabiliyetten ileri gelir. Ve biz, büyük kıyameti yalanlamış olanlara, alevli cehennemi hazırlamışızdır. Çünkü cisim ile ilgili huylar ve madde ile ilgili haller ateşleri, karanlık ile ilgili canları ister istemez kaplamış olduğundan, gerek perdelenme aşırılığı ve gerek eksik kabiliyet her ikisi de azap ile işkence edilmeyi gerektirmiş olur. Ve sonraki ayette, **25/12. O, onları uzak bir yerden gördüğünde, onlar onun kaynayan öfkesini ve uğultusunu işitirler.** Buyrulmuştur. Cehennem, onları uzak yerden gördüğü vakit, onlar cehennemin hiddetlenmesi ve göğüs geçirme hali içinde kızıp bağırdığını işitirler. Gökler ve yer ile ilgili canlar zebanisinin, karanlıkla ilgili canlarda tesiri olduğundan iş bu zebanilerin aşağılık yönde yaratılmışlıkları dolayısıyla uzaktan kahır ve tesirlerini kabul kabiliyetiyle onlara karşılık verdikleri zaman sataşma ve kızgınlıklarının tesiri ve kahır ile ilgili eserleri, aşağılık yönde açığa çıkmış olur**...**

Ayet: 13: Elleri boyunlarına bağlı olarak onun bir yerine atıldıklarında orada haykırırlar: "Neredesin ey ölüm!"
Ve onlar, kendilerini arzularının elde edilmesi doğrultusunda hareket etmekten engelleyen aşırılılıklar arzuları. Ve aşağılıklara olan sevgi zincirleri ile ve aşırılıklar hareketlerine olan isteklere girişmekten etraf ve aletlerini engelleyen madde ile ilgili suretler boyundurukları ile bağlı. Ve kendilerini doğru yoldan uzaklaşma ve sapkınlığa sürükleyen şeytanlara bitişik oldukları halde. Suçlar ile ilgili huylar ateşi mekânları bütünlüğünden, kabiliyetleri değeriyle kıymeti biçilmiş hallerine uygun olan dar bir yere. Ve kendilerini hapseden berzaha, aralığa atıldıkları zaman; Hiç istemedikleri ölümü içtenlikle ve şiddetle dileyecek derecede olmaları dolayısıyla. Bir daha ele geçmeyecek olan şeylere özlem duymaları ve ölümü istemiş olmalarıyla o şiddetli azap yerinde yok olmak için yakarışta, dua edicilikte olurlar**...**

Ayet: 15. De ki:"Bu mu daha iyi, yoksa korunanlara vaat edilen o sonsuzluk cenneti mi?"
Habib'im, "Bu hal mi, yoksa beden elbiselerinden ve bencillik hallerinden soyunmuş olup, sonraya kalmışlıktan korunanlara vaat edilmiş olan kuds (katkısızlık) âlemi mi hayırlıdır?" deyiver. Ve sonraki ayette, **25/16, Onlar için orada, diledikleri her şey sürekli vardır.** Buyrulmuştur. Yani o korunanlar için, kuds(temizlik, paklık, arılık)âlemi cennetinde ebedi ve sonsuz, diledikleri ruhani (ile ilgili) lezzetler vardır**...**

Ayet: 17. Onları ve Allah dışındaki taptıklarını haşredeceği gün şöyle sorar: "Şu kullarımı siz mi saptırdınız yoksa onlar mı yoldan çıktılar?"
Yüce Allah, onları ve kendisinden başka ibadet edilecek olarak belirlediklerini de toplamış olacağı zaman o ibadet edilenlere: "Benim kullarımı siz mi sapkınlığa düşürmek, doğru yoldan çıkarmayı istediniz, yoksa onlar mı yolu şaşırdılar" diye sorar. Ve sonraki ayette, **25/18. Derler ki: "Tespih ederiz seni, seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmazdı. Ama sen onları ve atalarını öylesine nimetlendirdin ki, Zikr'i unuttular ve helake giden bir topluluk oldular."** Buyrulmuştur. Yani, Allah'ın dışında olan ibadet edilenler hâl dili ile o gün yüce Allah'a: "Biz seni tespih ederiz, senden başka sahip edinmiş olmamız bizim için lâyık, isabetli olmamıştır" derler. Çünkü perdeli olan insandan başka her şey kendisinin Allah ile var olduğunu ve Allah'ın birliğine şahittir. Özel fayda ve olgunluğunu açığa çıkarmakla Allah'ı tespih edicidir. Allah'ın dilediği işi işlemek konusunda boyun eğicidir. İşte ayette, "Tespih ederiz seni, seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmazdı" sözünün mânâsı da budur. Bundan dolayı gaflette olmayı ve zikrin unutulmasını gerektiren dünya ile ilgili huylar ile uğraşta olmak ve hissi lezzetlere fazlaca eğilimli olmak sebebiyle ibadet edilenlerle perdeli ve onlarla kalmış olanların sapkınlıklarını kabul etmelerinde, benliklerinden çıkar gereği doğru yoldan sapma ile halleri diliyle olan konuşmalarıdır. Ayette de işaret edildiği gibi, onları ve atalarını nimetlerle faydalandırdık, zikri unutup, perişanlıkla yok olmuş bir topluluk oluncaya kadar nimetimiz devam etti**...**

Ayet: 22. Melekleri görecekleri günde, o günahkârlara hiçbir müjde yoktur. Şöyle diyecekler: "Yasaktır, yasaklanmıştır!"
Onlar (günahkârlar), Melekleri gördükleri zaman, o vakitte suç işlemiş olanlara verilecek müjde yoktur. Çünkü o gün, küçük kıyametin oluşu ve bedenin harap olması vaktidir. Ki, bu sebeple kahr ve eziyet etme ile her ne kadar ruhlarına o halde uygun ise de asılda ruhlarının huylarına uygun olmayan zıt bir takım berzah ile ilgili hallerini kendilerine gerekli kılınmakla, yer ve gökler ile ilgili ruhlar onlara tesir eder. Ve yüce Allah'ın kendilerinden bu kızgınlığı uzaklaştırması ve engellemesini temenni ederler**...**

Ayet: 23. Yaptıkları her işin önüne geçmiş, onu un-ufak hale getirip silmişizdir.
Onların yapmış oldukları işlere gelince; yaptıklarını çok ufak parçalar haline getirip dağılanlar yaptık. Yapmış oldukları şeylerin un-ufak hale getirilmesinin sebebi, doğru inanç ve anlayışlar üzerine dayandırılmadığı içindir. Çünkü yapılacak işler ve ibadetlerde asıl olan, yaratılış selametine (şüphe ve korkudan emin olma) gerekli olan doğru imandır. İman olmadığı vakit, bozuk niyetlere bitişik olan ve kendisiyle Allah'ın yüzü (zatı) dışında olana yönelmiş olan her bir iyilik, bir kötülük haline gelmiş olur**...**

Ayet: 25. Gün olur, gök, bulutlarla yarılır ve melekler ardı ardına indirilir.
Hayvan ile ilgili ruh göğünün, insan ile ilgili ruh bulutu ile yarıldığı vakit (ayette geçen **"Gamam"** sözü için bazı tefsirlerde "Gamam, ince, beyaz bir buluttur" denilmiştir.) insan ile ilgili ruh buluta benzetilmiştir. Çünkü: Bedenle örtülmüş olmak ve ceset ile ilgili hallere ve benlik ile ilgili latif suretleri edinmiş olduğundan ve bulutun kaynağı su olduğu gibi, insan ile ilgili ruh da ilmin kaynağı olduğu içindir. Ceset ile ilgili gönderilmeden evvel sevap ve azap iş bu benlik ile ilgili latif suretlerdir. Ya sevap veya azap için meleklerin insan ile ilgili ruha ulaşması sebebiyle o gün melekler indirilmiş olunurlar. Çünkü melekler ya lütuf veya kahr mazharlarıdırlar**...**

Ayet: 26. O gün gerçek mülk ve yönetim rahman'ındır. Ve o, kâfirler için çok zorlu bir gündür.
O günde, değişme ve değiştirme yapmayan doğru ve sabit mülk, tüm lütuf ve kahr isimleri özelliğine sahip, her şeye hakkını verici olan Rahman'ındır. Çünkü bâtıl (aslı olmayan) olan her mülk sona eren olduğundan, o vakit cezalandırılmış olanları azaptan kurtarmaya kimsenin gücü yoktur. Ve bütün akrabalıklar ve ilgiler bâtıl olmakla, genel olarak Rahman'ın mülkü görünür olduğundan, azap içinde olanlar için Rahman'ın dışında bir yere ve kişiye sığınmak mümkün değildir.
Başka mânâ: Kalp göğü nuru, sakinlik bulutu ile yarıldığı ve İlâh ile ilgili yardım ve sıfat ile ilgili nurlar ve ruh ile ilgili kuvvetler meleklerinin indirilmiş olduğu orta kıyamet gününde kalp üzerine olan o saltanat, kalp arşı düzlüğüne ve tüm sıfatıyla tecelli edici olan Rahman'ın olur. Ve her iki değerlendirme üzere ayette: "O, kâfirler için çok zorlu bir gündür" denilmiştir.
Birinci değerlendirme: Yani küçük kıyamette insan ile ilgili ruhun, hayvan ile ilgili ruh göğünden ayrıldığı ve bedenin harap olduğu zaman, gökler ile ilgili kuvvetlerin kahrı ile karanlık suretlerle azap içinde oldukları için o gün kâfirlere son derece sıkıntı verici bir gün olur.
İkinci değerlendirme: Yani orta kıyamet gününde, o kıyamet sahibinin şühudunda ve halleri hakkında öğrendikleri, azap olundukları görünür olduğundan, o gün kâfirlere çok zor gelen bir gün olur.
Bir başka mânâ: O makamda kahrolmuş ve riyazat ile azap çekmekte olan benlik ile ilgili kuvvetler kâfirlerine o gün güç bir gün olur. Yüce Allah her konuda âlimdir**...**

Ayet: 32. İnkâr edenler dediler ki: "Kur'an ona toptan, bir kerede indirilseydi ya!" Biz böyle yaptık ki, onunla senin kalbini dayanıklı kılalım. Biz onu parça, parça/ayet, ayet okuduk.
Ayette ifade edildiği gibi, inkâr ediciliklerine sebep arayan kâfirler, "Kur'an, ona (Muhammed'e) bir defada indirilmiş olsa olmaz mı?" dediler. Yüce Allah, "Böylece, parça, parça aralıklı olarak indirilmiş olması, senin kalbini Kur'an ile tespit (dayanıklı) yapmamız içindir." Buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin kalbinin Kur'an ile dayanıklı hale getirilmesi şöyledir ki: Peygamber efendimiz, yokluktan sonra beka makamında, halkın doğru yolu bulmuş olması için kalp örtüsüne çevrilmiş olunduğunda bazı vakitlerde tebrik edilecek benlik hali ile kalbi üzere görünür olur. Ki, Hac suresinde, **22/52. Biz senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki, o bir şey dilediğinde, şeytan onun düşünce ve dileği içine bir şey atmış olmasın.** Ve Abese suresinde, **80/1. Yüzünü ekşitti ve öteye döndü.** Ayetlerinde işaret edildiği gibi, benlik halleri sebebiyle kendisinde renklenme (telvin) meydana gelmiş oldu. Ve Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Rabbim beni terbiye etti ve terbiyemi yerinde ve güzel yaptı. Ve gerçek o ki, benim de kalbim üzerine perde olur. Ve ben günde yetmiş defa Allah'tan bağışlanma dilerim."***

Buyurduğu yönüyle, dikkatlilik ve dosdoğruluğun meydana gelişine kadar, derhal yüce Allah, vahyi indirilmesi ve çekilmesi ile renklenmesini ele geçirme, azarlama, terbiye ve her halinde eziyette olmakla Allah'a dönmüş ve sığınmış olurdu. Bunun sebebi ise; davet edicilikle görevlendirilmiş olması dolayısıyla, insanların eziyet etmeleri, zorluk çıkarma ve düşmanlık etmeleri ile Hakk'ın kendisini imtihan etmesidir. Bu imtihanın hikmeti de iki şeydir ki:
İmtihan edilme hikmetinin birincisi: Cenâb-ı Nebi'ye yani, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz ile ilgilidir. O da: Arzuları ve halleri ve kabiliyet mertebeleri çeşitli düşmanların istilasına karşılık vermesinde, benliğinin tüm özellikleri ile görünür olarak. Ve Cenab-ı Hakk'ın kendisini her kuvvetin fazileti ve her özelliğinin var olan hikmeti gerekliliği ile terbiye etmiş olarak: ***"Ben, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim"*** buyurmuş olmasıyla beraber, tüm peygamberlerin kemâlât' ı ve güzel ahlâkın tamamı, kendisinde meydana gelmiş olması içindir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin herhangi bir hal ile görünmesi, o halin fazilet ve hikmetinin kabul edilmesine zarf'tır, kap'tır. Çünkü benliğin halleri vasıtasıyla, kalpte çeşitli yönler olmasa her birerlerine özel olan bir yönelme ile hüküm çeşitliliği ve faziletlerin kabul edilmesine kabiliyet olamazdı.
İmtihan edilme hikmetinin ikincisi: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin ümmeti ile ilgilidir. Çünkü peygamber efendimiz tamamına (Cin ve İnsanların tamamına) resuldür. Ümmetin kabiliyetleri ise birbirine uymayan zıtlar halindedir ve benliklerinin halleri de birbirinden farklıdır. Buna dayanarak kabiliyet ve hallerine göre, her bir peygamber ona uygun bir hikmetle hidayet ve lâyık olan bir ahlâk ile temiz etme, onun faydalanabileceği bir ilmi öğretmiş olmak için Cenab-ı peygamberde hüküm, olgunluk, ahlâk ve fazilet toplamlarının var olması lazım ve gerekli olmuştur. Böyle olmasa, tamamının daveti mümkün olmazdı. Bu açıklama üzerine Kur'an'ın, Cenab-ı peygamberin türlü, türlü vakitlerinde, benlik hallerinin meydana çıkmasının zıtlıklarına göre; ayet, ayet indirilmiş olması. Hakk'ın sıfatıyla sıfatlandırılması zamanında, Allah'a süluk ve Allah'ta yok olma. Ve halkın hidayetinde; Allah'tan dosdoğrulukta, kalbinin kararlaşmış olmasını gerektirmiştir ki, bu da salik (yolda giden) ve ulaşmış olanlar, kâmil ve tamamlayıcıların sülûklarında ve Hak ile olmalarında ve kemale ermelerinde Cenab-ı peygambere uymuş olmaları içindir. Kesin olan dosdoğruluk, ancak bu şekilde olan dosdoğruluktur. Ve biz, Kur'an' ı güzel ve esasına göre okunması için bir usul belirledik. Başlık olarak verilen ayetin sonunda olan kelime; **"Tertil"** (usulüyle okuma) Yani, bir ayetin, kendisinden sonra gelen ayetten evvel kalbe yerleşmesi ve kökleşmesi için lâzım gelen bir müddet kadar duraklama zamanı demektir. Her bir parça ile diğeri arasında kalpte yerleşmesi ve kökleşmesi ve hal değil, meleke (alışkanlık) olması mümkün olacak kadar bir müddetin geçmesi demektir. Bu anlatımla beraber, sonraki ayette, **25/33. Onlar sana bir mesel getirdikçe, biz sana hakkı ve en güzel yorumu getiririz.** Sözlerinin mânâsını meydana çıkarır ki, inkâr edenler, sana herhangi bir şaşılacak şey getirseler evvelce ifade edilen Enbiya suresinde, **21/18. Hayır, biz hakkı, bâtılın üzerine fırlatırız da o, onun beynini parçalar.** Buyrulduğu gibi, biz sana o halin bâtıl olanını (asılsız olanını) kökünden söker gerçeği getiririz ki, anılmış olan gerçek; o rezaletlere karşılık olan fazilettir. Ve sana tecelli eden o halin makamında durucu, onu açıkça görücü bir İlâh ile ilgili sıfatın açığa çıkması ile anlatım önünden yönünden daha güzelini getiririz. Ve o hali açıkça görmüş olan ilâh ile ilgili sıfat, hakikatte, o bâtıl olan halin açıklanmasıdır. Çünkü sevgi, İlâh ile ilgili sıfatın gölgesi şehvet ve İlah ile ilgili kahr isminin gölgesi kızgınlık olduğu gibi; her bir benlik ile ilgili hal; alçalma mertebelerinde alçalmış ve incelip kederlenmiş olmakla, gizlenmiş bir nura ait İlâh ile ilgili ismin karanlık ile ilgili gölgesidir**...**

Ayet: 34: O yüzleri üstü cehenneme sevk edilecek olanlar, mekân bakımından en şerli, yol bakımından en sapık kişilerdir.
Onlar, benliklerinin aşağılık yöne eğilim göstermelerinin şiddeti dolayısıyla, yaratılışları baş aşağı olmuş, göstermiş oldukları kabiliyet yüzlerinin suretleri üzere dirilerek, huylar ateşine yüzüstü sürünen kimselerdir. Bâtıl olan hallerini vurup yok eden gerçeği kabul etmeyenler, bunların yerleri diğerlerinden daha kötüdür. Ve bunlar, içinde bulunacakları hallerinin açıklanması ve gerçeğinin açığa çıkması demek olan İlâh ile ilgili ismin hidayet yollarını fazlasıyla şaşıranlardır**...**

Ayet: 43. İğreti arzusunu ilah edinen kişiyi gördün mü? Şimdi ona sen mi vekil olacaksın?
Habib'im, her an yıkılıp yok olacak arzusunu ilah edinen kişiyi görüyor musun? Her kim bir şeyi elde etmiş ve onunla perdelenmiş olursa, o kişi, o şey ile ayni cinsten olup onu sevendir. O kişi o sevgiliye ibadetle, gerçekte; arzusuna ibadet edici olmuştur. Kişinin arzusunu, Allah'tan başkasının sevgisine yönelten şeytandır. Allah'tan başka herhangi bir şeyi, Allah için değil ve Allah sevgisinin dışında olan bir şeyle sevmiş olan kişi; o şeye ve arzusuna ve şeytana ibadet edicidir. Yönelmesi dağınık ve ibadet ettikleri şeyler

çoğalanlardır. Artık o kişi, son derece uzakta, Hakk'ın doğru yolundan bir gölge ile perdelenmiş olduktan sonra, tevhide davet etme ile sen, ona vekil olur musun? **...**

Ayet: 45. Görmedin mi Rabbini, nasıl uzatmıştır gölgeyi. Eğer dileseydi, onu elbette hareketsiz kılardı. Sonra nasıl güneşi ona delil yapmışız!
Habib'im, Rabbinin, varlığı bağlı bulunduğu şeyle değişen ile ne şekilde gölgeyi uzattığını görmüyor musun? Bilinmelidir ki, eşyanın aslı, içyüzü ve gözle görünenlerin hakikatleri, Hakk'ın gölgesi ve mutlak vücudun işareti ile ilgili özel isimleridir.
Gölgeyi uzatması: Kendisi ile her şeyin görünür ve **"Ketm-i adem"** den (Allah'ın ruh ve cisim âlemlerini yaratmayı istediği zaman bütün yaratılmışların evveli olan cevher-i ahzar'ın çıktığı yerden) ibaret bulunan **"Nur"** ismi ile eşya ve görünen yaratılmışların ezeldeki ilmin meydana çıkmasının halidir. Ve eğer Rabbin dilemiş olsaydı o gölgeyi vücud hazinesi olan yoklukta sabit yapardı ki, vücud hazinesi demek olan yokluk her şeyin batındaki varlığının hakikatinin sabit bulunduğu ümmül kitap'tır. Ve **"Levh-i mahfuz"** dur. Yoksa **"Lâ-şey"** (çok değersiz) mânâsına olan sade yokluk değildir. Çünkü lâ-şey mânâsına olan sade yokluk asla vücud kabul etmez. Batında Hakk'ın ilim ve gizlilik hazinesinde vücudu olmayan bir şeyin asla görünen ve vücudu olmaz. Vücuda getirme ile katmak, ancak gizlilikte sabit olan açık etme ve yerine koymaktan başka bir şey değildir. **"Zâhir"** de **"Bâtın"** da O' dur. O her şeyi bilicidir.
Akıl güneşinin delil olması: Sonra **"Akıl"** güneşini vücud gölgesine delil (yol gösterici) yaptık. Akıl delili, gölgenin hakikatinin, vücudunun dışında olduğunun bilgisine doğrultmuş olur. Yoksa eğer akıl güneşi kılavuzluk etmese; gölgenin varlığı ile hakikati arasında, dışarıda olan ayrılık olmadığından, ancak var olan vücud mevcut olur. Başka bir şey mevcut olamaz. Çünkü gölgenin varlığı olmasa **"Şey"** (nesne, herhangi bir şey) olamazdı. Bundan dolayı, gölgenin vücuttan başka bir şey olduğuna ancak akıl kılavuzluk eder. Ve sonraki ayette, **25/46. Sonra nasıl tutup onu ağır, ağır kendimize çekmişiz.** Yani, Sonra gölgeyi yok etmekle, kolayca bir tutuculuk ile o gölgeyi tutmuş olduk. Çünkü yaratılmış olanlardan her zamanda yok olucu olan bir şeyin sebkat eden, geçen geçmiş olma haline nispet ile kolaydır. Her tutulmuş olunan şey'de az sonra başka bir mazharda (alette) görünür olacaktır. Tutulmuşlukta, yok olmanın, katıksız bir katış olmadığına belki o şeyin suretini ve hakikatini ezel ve ebede ait koruyucu olan akıldan ibaret bulunan, Hakk'ın tutuculuğunda yayılmaktan engellenmiş olduğuna kılavuzluk eder**...**

Ayet: 47. O'dur sizin için geceyi elbise, uykuyu dinlence yapan. Gündüzü, dağılıp yayılma zamanı yapan da O'dur.
Yüce Allah, büyük, yüce bir Zattır ki, size benlik karanlığı gecesini elbise yapmıştır. Bu karanlığın kaplayıcılığı ile Hakk'ın zat, sıfat ve gölgelerinin müşahedesinde sizi örtmüş olur. Ve hayat ve dünyada gaflet uykusunu da size uzun bir uyku yapmıştır ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"İnsanlar uykudadırlar, öldükleri zaman uykudan uyanırlar"*** buyurduğu gibi, o gaflet uykusuyla sürekli olarak hakikat ile ilgili hayattan gafil (habersiz) kalırsınız. Ve ayette söylendiği gibi, **"Ruh"** nuru gündüzünü size yayılmalar yani, kalpleriniz, ruh nuruyla hayat bulup, his uykusundan sonra temiz, katıksız âlemin boşluğunda dağılmış olursunuz**...**

Ayet: 48-49. O gönderdi rüzgârı bir müjde olarak rahmetinin önünden. Biz indirdik gökten tertemiz bir su. - Ki onunla ölü bir beldeyi diriltelim ve onunla, yarattıklarımızdan bir takım hayvanları ve birçok insanları suvaralım.
O yüce Allah, büyük ve yüce bir Zattır ki, yayan ve diriltici olaraktan. Veya Sıfat tecellisi ile rahmet olgunluğundan müjdeleyici olduğu halde Rab ile ilgili üfürmeler rüzgârlarını gönderir. Ve bu üfürmeler ile cahillik ile ölmüş olan kalbi dirilmiş olmamız. Ve yarattığımız birçok benlik ile ilgili kuvvetlerini işler ile ilgili faydalı ilimlere ve birçok ruh ile ilgili kuvvetleri de: görüş ile ilgili ilimleri ile sulamamız için. Sizi bozuk cahilliklerden, bozuk inanç ve anlayışlardan, aykırılık ve rezaletler pisliklerinden temizleyen Pâk ilim suyunu ruh göğünden indirdik**...**

Ayet: 50. Andolsun, onu aralarında çeşitli biçimlerde ifade ettik ki öğüt alabilsinler. Ama insanların çoğu sadece nankörlükte ısrar etmektedir.
Ve onlara, hakikatlerini, asıl vatanlarını, unutmuş oldukları sözleşme ve vuslatı ve aslın güzelliğini hatırlamaları için indirilmiş olunan o ilmi, aralarında çeşitli suret ve benzetmeler üzere değiştirerek anmış olduk. Fakat insanların birçokları çekinmiş oldular ve adalet gereği olan doğru yol nimetine küfürden (inkâr edicilikten) başka bir şey yapmadılar. Celâl perdelerindeki rahmet suretleri olan madde ile ilgili örtüler ile perdelenmiş olduklarından **"Rahîm"** ile ilgili rahmeti horlamış olmakla ancak inkâr edicilikleri fazlalaşır**...**

Ayet: 51. Eğer dileseydik, her kente bir uyarıcı gönderirdik.
Ve eğer biz, dilemiş olsa idik, senin, halkın tümünü onunla Hakk'a davet ettiğin mutlak ile ilgili kemâl' ini kişiler üzere ayırmış olarak, kabiliyetlerinin zıtlığı üzere, insanların çeşitliliği gerekliliğince peygamberlere dağıtmış olurduk. ***"Her toplum için bir hidayet davetçisi"*** buyurduğu yönüyle ve Muhammed (s.a.v) in gönderilmesinden evvel mesela: Musa'nın, İsrail oğullarına, Şuayb'ın, Meyden halkına mahsus oldukları gibi, her sınıftan, kendileri ile uygun bir peygamber göndererek ***"Mücadeleyi (cihadı) senden hafifletmiş olurduk."*** Çünkü cihat (mücadele), kemâl' in gerekliliğine göredir. Kemâl (olgunluk) ne kadar büyük olursa, mücadele de o derece büyük olur. Çünkü yüce Allah, her grubu isimlerinden bir isim ile terbiye eder.
İmdi: Kâmil, Hakk'ın tüm sıfatının mazharı ve tüm isimleriyle doğruluğu meydana çıkan olduğu vakit, o kâmile tüm sıfat ile ümmetlerin, bölüklerinin tümüyle mücadele etmek gerekli olur. Fakat evvelce açıklanması yapılan, **25/32. Biz böyle yaptık ki, onunla senin kalbini dayanıklı kılalım. Biz onu parça, parça/ayet, ayet okuduk.** Sözlerinin tevilinde anılmış olduğu gibi; senin değerin çok büyük olduğu ve senin **"Kâmil-i mutlak"** (kesin kâmil) ve **"Hâtem"** (son, mühür) ve **"Kutb-i âzâm"** olman sebebiyle bunu yapmadık**...**

Ayet: 52. Artık inkârcılara boyun eğme, onlara karşı Kur'an ile zorlu bir cihat aç.
Sen, bazı perdelenme halinden haberli olmuş olmalarına uygunlukla ve bazı halin eksikliği sebebiyle perdeliler tarafını tutma. Ve bütün insanlara gönderilmiş olduğun için. Ve sen, ***"Benim kemâl bulduğum gibi hiçbir peygamber kemâl bulmadı"*** buyurduğun gibi cihatların en büyüğü olan ***"Cihad-ı ekber"*** (büyük cihat) ile perdeli olanlarla mücadele et**...**

Ayet: 53. İki denizi birbiri üstüne salan O'dur. Bu, tatlı ve yürek ferahlatıcı; şu, tuzlu ve acı. Ve ikisinin arasına bir berzah, geçişi engelleyen bir perde koymuştur.
Yüce Allah, büyük ve yüce olan bir Zattır ki, **"Ruh"** ile **"Cisim"** denizlerini karıştırmadı. Ruh denizi olan deniz; katıksız ve lezzetlidir. Ve cisim olan deniz; değişen, başkalaşan kederli ve lezzetsizdir. Birbirini tutup karışmamaları için ruhun cisimle yoğunlaşma ve kederlenmesinden ve cismin, ruh ile nurlanmasından ve bir tarafta tutma ile aralarında perde olan hayvanlık ile ilgili benlik berzahını aralarına koydu. Ve her birisinin, diğerinin saldırısından korunacağı ve saldırısını uzaklaştırabileceği bir korunak yeri yaptı**...**

Ayet: 58. O hiç ölmeyecek diriye, o Hayy olana dayanıp güven, onu överek tespih et. Kullarının günahlarından onun haberdar olması yeter.
Yani: Zümer suresine, **39/30. Hiç kuşkusuz sen de öleceksin, onlar da ölecekler.** Buyurduğu yönüyle; eşyanın tamamı, ancak yüce Allah'ın, kendilerinde meydana getirmiş olduğu vasıtalar ile hareket ettikleri için. Gerek kendi ve gerekse bütün yaratılmışların işlerinin, Hakk'ın işinde yok olması ve Hakk'ın işleri üzerinden perdelerin kaldırılmış olmasıyla yaratılmış olanların tamamı, ölü ve zatları ile hareket edici olmayanlar olduklarını müşahede etme ile asla kendisine ölüm gelmişliği olmayan hayat sahibi yüce Allah'a tevekkül et. Tevekkül makamı ancak **"Fenay-ı ef'al"**dir. (Allah'ın dışında görünmekte olanlara nispet edilmiş olan işlerin tamamını yok etmektir.) Ayette "Onlar da ölecekler" sözü ile tevekkülün kaynağı, çıkış yeri, her dirinin kendisi ile diri olduğu Hakk'ın **"Hayat"** sıfatının şühudu olduğunu açıklamıştır. Çünkü ölümü kabul eden herhangi bir şey, kendi zatıyla diri olamaz. Tasavvuf ile meşgul olanların, ***"Ancak üstlerindeki makama ilerleyip yükselme ile her makamın doğruluğu mümkün olur"*** dedikleri gibi, fenây-ı ef'al makamından hayat sıfatında yok olmaya ilerleme ile **"Tevekkül"** makamı doğru olur. Her bir diri ölür, ölümü kabul eder. Ancak hayatı zatının kendisi olan bir zatın hayatı ile diri olur ve ancak onunla hareket eder olduğu vakit, artık onların işlerine (ef'aline) kayırma yapmış olmaya onların tamamı sana bir zarar vermek için bir araya toplansalar, Hadis-i şerif'te haber verildiği üzere: ***Allah'ın takdirinden başka, sana bir zarar vermezler.*** Ve kendi sıfatından soyunma ve sıfatını Hakk'ın sıfatında yok etmiş olma ile başkalık için işine kaynak olabilecek kendine özel bağımsız sıfat olmuş olmaktan şükran duygusuna benzeyen, yani Hakk'ın sıfatı ile sıfatlandırılmış olarak Hakk'ı tenzih et. Çünkü gerçek olan hamd (Hakk'a şükran duygusunu belirtme): Hakk'ın kendileri ile **"Hamid"** (Övülmeye değer) olduğu kemâl ismi ile vasıflanmaktır. İşte kemâl ile ilgili isim ile vasıflanmak, işlerin başlangıcı olan sıfatı başkalıktan uzaklaştırmış olmakla tevekkül makamının araştırılması ve doğru yere konulmuş olmasıdır. Hakk'ın sıfatı ile sıfatlandırılmış olmakla, kendine nispet ettiğin sıfattan soyunmuş olduğun vakitte; Hak ilminin eşyanın tamamını kaplamış olduğuna şahit olursun. Ve İbrahim aleyhisselâmın: ***"O'nun, benim halimi bilmesi, benim ondan bir şey istememe engeldir. Çünkü benim ihtiyacımı o bilir ve ihtiyacım kadar verir"*** dediği yönüyle,

perdelilerin büyük suçlarını uzaklaştırma ve eziyetlerini cezalandırmak konusunda soru sormaktan Hakk'ın ilmi ile yetinmiş olur. Ve uygun olan karşılıklarının verilmesinde Hakk'ın kudretini şühut edersin. İşte yüce Allah'ın kullarının günahlarından haberdar olması yeterlidir. Sözlerini taşıyan ayetin mânâsı budur**...**

Ayet: 59. Gökleri, yeri ve bunlar arasındakileri altı günde yaratıp sonra arş üzerinde egemenlik kuran O'dur. Rahman'dır O. Haberdar olana sor onu.
O büyük ve yüce olan Zat, gökler ve yer, ruhlar ve bedenler yeri ile ve aralarında bulunan kuvvetler ile Âdem zamanı başlangıcından, Muhammed (s.a.v) zamanına kadar (altı bin seneden ibaret olan) altı günde örtünmüştür. Çünkü halk, Hakk'ın eşya ile örtünmüş olmasından başka bir şey değildir. **"Eyyam"** (günler, gündüzler) da, dünya günleri değil belki âhiret günleridir. Çünkü İlâh katında dünya da güneş de yoktur. Rabbinin katında bir gün, sizin bilip de saydığının günlerden bin yıl gibidir. Sonra Cuma günü olan yedinci yani, isimlerin tümü ve özelliliklerin Muhammed ile ilgili kalbin toplayıcılığında, Muhammed ile ilgili kalp **"Arş"** ı üzerine Kaplamış oldu. İşte kaplayıcılığın anlamı, eksiksiz meydana gelme ve Rahman ile ilgili rahmetten ibaret olan genel bereketlendirme ile dosdoğrulukta olan kaplama demektedir. Bunun için kaplayıcılık işini yapan olarak başka bir isim değil, Rahman ismi belirlenmiştir. Çünkü eksiksiz meydana gelme mânâsına gelen kaplayıcılık; ancak Rahman ismi ile olur. Bu ayetteki "Eyyam" kelimesi ana karnındaki ceninin gökler ruhlarıyla yer bedenini ve aralarındaki kuvvetlerin yaratılışının tamamlandığı altı ay ile. Ve kaplayıcılığın; insan olarak meydana gelmesi ile diğer bir yaratılış ile meydana getirildiği yedinci aydaki yaratılışından evvel, sperma suyu üzerinde bulunan arş kalbine eksiksiz görünme ile Rahman'a ait olan da: Kalbinden mânâ ile ilgili vücud parçalarının tümü ve görünür olan bereketlendirmenin genel ve kaplayıcılığı ile tevil edilmesi mümkündür. Ayette işaret edildiği gibi, ifade edilen yaratılış hakkında her şeyi bilici olduğu hal üzere, bu özelliği bir ârif zata sor ki, sana içinde bulunduğu hal ile haber verir**...**

Ayet: 60. Onlara, "Rahman'a secde edin" dendiğinde şöyle derler: "Rahman da neymiş? Senin emrettiğin şeye secde eder miyiz hiç?" Ve bu söz onların nefretini artırdı.
O perdelilere: "Siz Rahman'ın tüm sıfatında yok olmak için ve kendinize nispet ettiğiniz tüm sıfatlar ile Rahman'a boyun eğiniz" denildiği zaman: Rahman neymiş ki? Biz, senin bize emrettiğin her şeye secde eder miyiz?" derler. Ve bu onların nefretini fazlalaştırır. Rahman'a secde etmenin bereketlendirmesini kabul etmeye kabiliyetlerinin kusur ve eksikliğinden sıfatların tümünden perdeli olmaları ve sıfatın tümünden hoşnutluk ve nasipleri olmaması dolayısıyla Rahman ismine marifetleri de olmadığından gerçeği inkâr ederek, emri konusunda gerekeni yapmazlar**...**

Ayet: 61. Şanı yücedir o kudretin ki; gökte burçlar yarattı, orada bir kandil ve ışık yansıtıcı bir ay oluşturdu.
Benlik göğünde seçkinler burçlarını ve **"Ruh"** güneşi nurunu ve **"Ruh"** nuruyla nurlanan **"Kalp"** ayını koymuş, yerleştirmiş olan yüce Allah, ululuk ve yüceliktedir. Ve sonraki ayette, **25/62. Geceyle gündüzü, öğüt almak isteyenlere şükretmek için, birbirini izler hale getiren O'dur.** Buyrulmuştur. Büyüklük ve yücelikte olan Allah, Benlik karanlığı gecesiyle kalp nuru gündüzünü birbirini takip eden, bir diğerinin arakasından gelen yapmıştır. Kalp nurunun gündüzünde unutulmuş olan sözü hatırlamaya, mânâlar ve marifetlerde değer verme bakışı anmış olmayı veya benlik karanlığı gecesinde emirleri yerine getirmek, ahlâk ve alışkanlığı kazanma ile şükretmeyi istemiş olanlar için gece ve gündüzü bir diğerine arkadan gelen (halef) yapmıştır**...**

Ayet: 63. Rahmanın kulları, yeryüzünde böbürlenmeden/rahatsız etmeden yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara hitap edince, "Selam" derler.
Kabiliyetlerinin genişliği sebebiyle Rahman isminin bereketini kabul etmeye mahsus olan Rahman'ın özel kulları, benlikleri sakinlik nurları ile kanmış olan ve huyları gerekliliğiyle sıkıntı ve hareketten çekinen kimselerdir. Onlar organlarının güvende olan halleri ile alışıklığı dolayısıyla beden ile ilgili harekette sakinlerdir, hareketsiz duranlardır. Yeryüzünde yavaş gezenlerdir. Ve onlar, eğlence düşkünü cahillerin, kendilerine hitap ettikleri, seslendikleri vakit, cahillerin sözlerini teslim ederler. Rahmet ile dolu ve yüz çevirmiş olarak meydana gelmiş olmaktan uzak ve kalp nuruyla kuvvetlenmiş olan benlikleri, cahillerin eziyetinden tesir görmek ve rahatsız olmaktan uzak olduklarından cahillere karşı münakaşa yapmazlar**...**

Ayet: 64. Geceleri, Rableri huzurunda secde ederek, ayakta durarak geçirirler.
Ve benliği kırma ile yok olucu, kalbin halleri ile durucu, İlâh ait hayat ile diri oldukları halde Rablerinde gecelemek ve benlik makamında isteyerek ile ölü olurlar. Ve yapmış oldukları dualarının kabul edilmesinin

geri kalmasından dolayı hal diliyle, sonraki ayette, **25/65. "Rabbimiz, cehennem azabını bizden uzak tut."** Buyrulmuştur. Yani, "Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azabını uzak et. Çünkü cehennem azabı gerekli bir hükümdür. Ve cehennem kötü bir makam (durulacak yer), çok kötü bir merkezdir" derler**...**

Ayet: 67. Onlar harcadıkları zaman ne savurganlığa saparlar ne de cimrilik ederler. O ikisi arasında bir dengedir bu.
Ve onlar, ellerinde olanı dağıttıkları vakitte israf ve eksiltme yapmayıp dağıtma işini bu ikisinin yani ifrat ve tefrit arasında orta ve ölçülülük yolu üzeredirler. Bir evvelki ayette Rahman'ın özel kullarını; eksiksiz temiz etme ve huylar cehenneminin azabına, kuruntu eziyetine, yok olma merkezine düşüren rezalet ve benlik hallerinin tamamından kötülük ile tarif edince; dört fazilet cinslerin tamamıyla hal sahibi olmak sebebiyle eksiksiz boşaltma ile tarif etmekle takip etti. Bu tarifte, ***"İsteyerek öl ki, uymuş olduğun ile hayat bulasın"*** denildiği gibi, benlikten ölmüş olmalarından sonra, kalp ile hayat bulmuş olurlar. Dağıtma işinde israf ve eksiltme arasında denge de adalettir**...**

Ayet: 68. Onlar Allah'ın yanında bir başka ilaha yakarmazlar/davet etmezler. Allah'ın saygıya lâyık kıldığı canı haksız yere almazlar. Zina etmezler. Bunları yapan cezaya çarpılır.
Yani onlar, Allah ile beraber, "başka ibadet edilecek olanları davet etmezler, çağırmazlar" sözü ile işaret edilen tevhid de; hikmet faziletinin esasıdır ki, bunun meydana gelmesinde gölge olan adalet benlikte olmuş olacağından fazilet çeşitlerinin tamamıyla bir hal takınma meydana gelmiş olur. Ve ayette söylendiği gibi onlar, haksız olarak, Allah'ın haram kıldığı benliği öldürmezler. Öldürülmesi haram olan benliğin, öldürülmesinden çekinmek, yiğitlik faziletine işarettir. Ve onlar zina da yapmazlar. Zinadan çekinmek; temizlik faziletindendir. Bundan sonra, karşı karşıya gelişlerinde her değer, genel olan yaratılmışları kaplamış olan Rahman'ın görünür olan bereketlendirmesinden uzak değillerse de, genel olan bereketlendirmesini kabul etmeye kabiliyeti olamayarak, Rahmân konusunda uzmanlığı olamayan ve Rahman ile ilgili yardımındaki Rahîm rahmeti bereketlendirmesinden örtülü kalan kişileri anma ile ayette "Bunları yapan cezaya çarpılır" buyrulmuştur. Yani, Allah'a ortak koşmaya kadar, varan rezilliklerin tamamını işleyen kişi mutlak olan büyük ismin cezasına çarpılır. Ve sonraki ayette, **25/69. Kıyamet günü azap kendisi için kat, kat artırılır da hor ve ezik halde onun içinde sürekli kalır.** Buyrulmuştur. Küçük kıyamet gününde alçaklık beden heykeli ve bütünlük perdesi ile ruha ve cisim ile ilgili azabın kat, kat oluşuna ulaşan olup orada sürekli olarak kalır**...**

Ayet: 70. Tövbe ederek inanan ve barışa yönelik iyi bir iş yapan müstesna. Allah, böylelerinin kötülüklerini güzelliğe dönüştürür. Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
Ancak, Allah'a dönme ile İlâh ile ilgili emirlerden habersiz olarak meydana gelen günahlardan kurtulmuş olunup, Allah'a ortak koşmayı doğru imana ve rezaletleri faziletlere dönüştürmüş olanların benliklerinden kötülüklerini yok etme ve iyi halleri sebebi ile yüce Allah, kötülüklerini iyilikle değiştirir. Yüce Allah, onların benlik hallerini nuru ile örtücü, cömertliği işe onlara kemâlat' ını bereketlendirici rahmet sahibi olmuştur. Ve sonraki ayette, **25/71. Kim tövbe edip barışa yönelik iş yaparsa, hiç kuşkusuz tövbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner.** Buyrulmuştur. İşte gerçek tövbe budur. Hakiki tövbeyi açıkladıktan sonra, sülûk ehlinin halini açıklamış olarak bir sonraki ayette, **25/72. Onlar yalana tanıklık etmezler/yalan söze kulak vermezler. Boş lakırdıya rastladıklarında soylu bir tavırla geçip giderler.** Buyrulmuştur. Yani, sülûk ehli, satılacak mal ile gurur ile meşgul olan **"Zûr"** (yalan) ehli huzurunda, yakınlarında değildir. Çünkü dünya ehli; yalancılık ehlidir. Yok, olucu olanı baki (kalıcı), kötü olanı iyi zannederler. Yok, olanı, var, kötüyü hayır olarak kabul ederler, sayarlar. Bundan dolayı onlar; hata ve bâtıl ehli yalancılardır. Yani; halvetlere sımsıkı bağlanmış olma ile onları terk ve Allah'ın emirlerini ve namazı yerine getirmeyi istemiş olurlar. Ve zorunlu olmayan fazla şeylere geçip gitmek ve onlara rast geldiklerinde, fazla olan şeylere girişmekle benliklerine ikram edici, benliğin hakları sevinçliğinden kanaat edici oldukları halde terk ve yüz çevirmiş olurlar. İşte yol ve soyunmuşlukta olma ve hakiki zahit olanlar bunlardır. Hakiki zahidi ve bir tarafta tutmayı açıklamış olduktan sonra, daha sonraki ayette, **25/73. Rablerinin ayetleri kendilerine hatırlatıldığında, kör ve sağırlar gibi onlar üzerine kapanmazlar.** Sözleriyle hakiki ibadetleri ve araştırılmış hakikati açıklamış oluyor. Yani onlar, marifetler ve hakikatler ve sıfat tecellileri ve müşahedelerin kendilerine açılmış olunduğu vakit o marifetler ve hakikatlerin kendilerini bilme konusunda, sağır ve müşahede ve tecellisine karşı kör olmazlar. Belki benlik kulakları ile değil, kalp kulağından ibaret ve tutup saklayıcı kulaklarla kabul edici ve hidayet nuru ile sürmelenmiş keskin ve ileriyi görme gözleriyle o yöne dikkat ederler. Bundan sonra bunların kalp makamından geçmişlerin mertebesine ilerlemeyi isteme ve **"Mukarrebin"** (ileri geçenler, yaklaşmış olanlar) mesleğine dâhil olmak için benlik hali renklenmesinden

Allah'tan yardım istemiş olduklarını ve daha sonraki ayette, **25/ 74. Onlar şöyle yakarırlar: "Rabbimiz, eşlerimizden ve çocuklarımızdan bize göz aydınlığı bağışla. Bizi takvaya sarılanlara önder kıl."** Sözleriyle dua ettikleri tarif etti. Yani onlar, "Ey Rabbimiz! Bizim benlik eşlerimiz ve kuvvetler soylarımızdan bizi istila edebilecek, yükselmek, yüce olmak, böbürlenmek, büyüklenme ve reisliği istemiş olmayarak, kalbin nuru ile aydınlanmış olarak emirleri yerine getirme ve boyun eğmeleri sebebiyle bizi sevinçli ve gözleri aydın edecek ruhlar ve kuvvetleri bize ihsan et. Ve bizleri geçmişler makamına ulaşmış yap. Ve benliklerinden soyunmuş olanlara imam ve uyulan kişi yap" derler**...**

Ayet: 75. İşte bunlar, sabretmiş olmalarına karşılık yüksek konaklarla ödüllendirilirler. Ve o konaklarda sağlık dileğiyle ve selamla karşılanırlar.
İşte Allah'la ve Allah'ta başkalıktan sabretmeleri sebebiyle **"Firdevs"** köşkü ve **"Ruh"** cenneti ile mükâfatlandırılan ve orada uyandırılmış oldukları halde bütün belalardan kurtulmuş olarak suçsuzluk selamı ile karşılanan kimseler bunlardır. Yani, yüce Allah, kendi bekası ile kalıcı olarak bunları diriltme ile İbrahim suresinde, **14/23. Birbirlerine esenlik dilemeleri, "Selam" şeklindedir.** Ve Ahzab suresinde, **33/44. Kendisine kavuştukların gün onların esenlik dilekleri şöyledir: "Selam!"** buyurduğu yönüyle; kemâl' ini ihsan etmekle bunları selamlar. Ve bu surenin sonuncu ayetinde, **25/77. De ki: "Duanız/davetiniz yoksa Rabbim sizi ne yapsın!** Denilmiştir. Habib'im, de ki: "Eğer sizin Allah'ı isteme ve kararlılığınız olmasa, benim Rabbim sizi kayırmazdı, gözetimine almazdı. Siz de böcekler gibi yüz verilmeyen bir şey olurdunuz. Çünkü insan ancak kararlılık sahibi ve isteklilerden olduğu zaman insan ve değer verilir bir şey olabilir**...**

"Furkan" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum son bulmuştur. Yüce Allah her şeyi en iyi şekilde bilendir**...**

ŞUÂRÂ SURESİ

Tev'il ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Tâ, Sîn, Mîm.
"Tâ": Tâhir ismine, **"Sîn":** Selâm ismine, **"Mîm":** İlim ile muhit ismine işarettir. Ve sonraki ayette, **26/2. İşte sana gerçeği apaçık gösteren Kitap'ın ayetleri...** Buyrulmuştur. Müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâmın: ***"Sen, harfleri ile gizli olan şeyin görünür olduğu apaçık bir kitapsın."*** Buyurduğu gibi, iş bu isimler ve sıfat, kendisinin ayetleri olan **"Kitab-ı Mübin"** (iyi ve kötüyü ayıran kitap, Kuran-ı Kerim), **"Beyan"** (anlatma, açık söyleme, bildirme) ve **"Hikmet"** (hâkimlik) sahibi olan **"MUHAMMED"** ile ilgili var olan varlığın kemalidir. O halde "Tâ" sözü sende anıldığı yönüyle mânâsı şudur. Ki: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, yapmış olduğu daveti toplumunun kabul etmediğini ve saçmış olduğu nur (ışık) ile doğru yolu bulmadıklarını görünce; bu yanlış hareketin, toplumu yönünden olmayıp kendi yönünden olduğunu hatırına getirerek riyâzât (benlikten kesilme), mücadele ve müşahedede yokluk halini fazlalaştırdı. Bunun üzerine kendisine vahy olundu ki, benliklerde tesir ediciliğe engel olan, sonraya kalmışlık (bakiye) kirinden temizlenme ve kabiliyetin eksikliğinden emin olmak. Ve ilim ile tüm mertebeleri kaplayan olgunluktan ibaret bulunan şu hal. Ve tüm sıfatlarla sıfatlanma ve İlâh ile ilgili tüm isimlerin mânâlarını kaplamış olma sebebi ile her olgunluk ve mertebeyi meydana getirici olan kitap: senin zatının sıfatıdır. Ve sonraki ayette, **26/3. Onlar iman etmiyorlar diye kendini üzüntüden tüketir gibisin.** Buyrulmuştur. Bundan dolayı iman etmemeleri sebebiyle, onların arkasından riyâzât (benliği kırmalar, dünya lezzetlerinden el çekmeler) ile kendini perişan etme! Çünkü onların iman etmemeleri, ya kabiliyetlerinin olmadığından veya örtünmelerinin şiddeti engel olduğu sebebiyle sözü edilen yanlış hareket kendi yönlerindendir.
İmdi: Ayette ifade edilen **"Kendini üzüntüden tüketir gibisin"** sözündeki **"tüketir"** in mânâsı merhamet ve yardımlar içindir. Yani: imanlarının kuvveti ve iman etmedikleri için riyâzâtla perişan etmiş olmaktan kendine acı demektir. Ve sonraki ayette, **26/4. Eğer istersek gökten üzerlerine bir mucize indiririz de boyunları onun önünde perişanlıkla eğilip kalır.** Buyrulmuştur. Yani, "Eğer biz istersek; seni sağlamlaştırmamızla, yücelik âleminden onların boyunlarını eğdirecek ve Mekke'nin fethi gününde, olduğu gibi her ne kadar kalplerine iman girmese de onları görünürde teslime mecbur edecek bir kahır

indiririz. Yani; iman, kalp ile ilgili emir olduğu için onların imanlarının gerçek olması mümkün olmamıştır. Fakat yakında kahr ve çaresizlik neticesinde teslim oldukları görülecektir. Ve daha sonraki ayette, **26/ 10. Rabbinin Musa'ya, "zulüm sergileyenler topluluğuna git" diye sesleniişini hatırla.** Buyrulmuştur. Yani, İlim ve marifetle kuvvetlenen ve faziletle niyetlenip süslenme ve olgunluğu ile sevinen. Pek çok şerefli hallerinin meydana gelmesi ile taşkınlıkta olan. Ve Hakk'ın kemâl' ini kendinde görüp yetinmemesi dolayısıyla; süsler ve güzelliği ile büyüklenen. Ve bencilliği ile perdelenip, büyüklük ve ululuk hali üzere Rabbine çekişen ve bu suretle Hz. Peygamber (s.a.v) in: ***"İnsanların en kötüsü kıyameti koptuğu halde hala diri kalanıdır. Eğer ölüp de sonra kıyameti kopsa idi o benlik, insanların hayırlısı olurdu"*** buyurduğu yönüyle, insanların en kötüsü olan benliğin, kalıcılığıyla beraber. İşler ile ilgili hikmet gereğince halini iyi hale dönüşmüş. Ve akıl ile ilgili ilimler ile alışmış, temiz nurlar, alışkanlık olgunluğunun bir birinden ayrılmış. Soyunup bir tarafta tutulmuş ve isminin anılmasıyla İlâh ile ilgili huzurda sevinç duymuş. Yakınlık ile ilgili marifetler ve sonraya kalmış mânâlar. Ve ruhlar ile ilgili yiyecekleri isteme çalışması ile aşırılık kuvvetlerine galip gelmiş olan **"Kalp"** Musa'sına; emredici benlik firavununa zorlayıcı olan zorbanın aşırılıkları öldürmesinden. Ve emredici benliğin istila etme korkusu ile ilim şehri madeni olan ruh ile ilgili görüş genişliğine firarından. Ve terk ve ayrılma ile benliği kırma yolunda, Allah'a sülûk etmeyip, ahlâk kazancı ve hikmet yolunda akıla ait yol alıcılık ile yakarış ve konuşma yeri olan **"Sır"** makamında, **"Ruh"** ışığının hizmetine ulaştıktan sonra "Ey kalp Musa'sı! Emredici benliğimiz ile ilgili yardımı ilâh edinmiş olan, Hakk'ın kemâl' ini kendi olgunluğu yerine koymakla zulmün en kötüsünü yapan benlik ile ilgili firavuna git diye Rabbinin seslenmiş olduğunu hatırla! Ve daha sonraki ayette, **26/11. "Firavun'un toplumuna git. Hâlâ korkup korunmayacaklar mı?"** Buyrulmuştur. Onları perişan ve yok etme, kahr ve şiddetimden sakınmazlar. Ve daha sonraki ayette, **26/12. Demişti ki Mûsa: "Rabbim, doğrusu ben, beni yalanlamalarından korkuyorum."** Buyrulmuştur. Yani, **"Kalp"** Musa'sı: "Ey Rabbim! Onların benliği kırma ve terk ile ilgili ayrılmada bana boyun eğmeyip de tevhide olan davetimde beni yalanlamalarından korkuyorum" dedi. Ve daha sonraki ayette ifade edildiği gibi Musa'nın, **26/13. "Göğsüm daralıyor, dilim açılmıyor. Görev emrini Hârun'a gönder."** Dediği buyrulmuştur. Onların bu şekilde alışılmış ve keyfi idare sistemi üzere hareket etmeleriyle firavun haline gelmiş olmaları dolayısıyla, şeriat emirlerini ve vahy ile ilgili gizlilikleri, akıl ve düşünce tavrından hariç olan şeyleri kabul etmekten çekineceklerini bildiğim ve kahırlarına dayanacak gücüm olmadığı için göğsüm daralıp sıkılır. Ve bu halde alışkanlıkta olup, onun üzerine meydana getirmiş oldukları serbestlik ile yok oluşa değil, ahlâkın doğruluğuna uymuş olmaya yönelten ilim ile ilgili hükmün tersine olduğu için şu mânâlarda onlarla konuşmakta dilimin dönmesi serbest olmaz. Bundan dolayı akla uygunluk ile onları çeşitli yollarla terbiye eden iki âlemin düzgünlüğüne uymuş olmak. Ve iki konağın saadetine katlanmak gibi, tevhidi kabul edişlerini kolaylaştıran şeylerle idare ederek ilim ve hilm'i (yumuşaklığı) ile onlara, yüze karşı gülme, dost gibi görünme ve arkadaş ve uygunluk göstermesi sebebiyle kuvvetlerini zayıflatan **"Akıl"** Hârun'unu görevlendirip gönder. Ve daha sonraki ayette Musa'nın, **26/14."Hem, benim üzerimde onlar aleyhine işlenmiş bir suç var; bu yüzden beni öldürmelerinden korkuyorum."** Dediği buyrulmuştur. Ve benim aşırılık zorbasını öldürmüş olmam sebebiyle onlar için benim üzerimde bir günah vardır. Bu sebebten; eğer onları tevhide davet ve haklara uymaya zorlama ve hoşa gidenleri terk ve onlardan ayrılmayı emretsem beni öldürmelerinden korkarım. Ve daha sonraki ayette, **26/15. "Hayır, olmaz" dedi. "Ayetlerimizi götürün. Biz sizinleyiz, her şeyi dinlemekteyiz."** Sözlerini söylemeleri buyruldu. Yani, Cesaretlendirme ve kuvvetlendirme ile Kalp Musa'sını korkudan engellemiş olmaktır. Yani, "Sana karşı yapılabileceklerden kesinlikle korkma." Bir cinsle ilgili olma ve yakınlık kurma ve dallanma ve azgınlığı, göğünden koparan delil yoluyla, tevhidi anlatmak için aklı beraber almasını emretti. Ve siz ikiniz, bizim ayetlerimizle gidiniz biz, sizinle beraber işiticileriz dedi. Bu söz; benliği destekleme ve koruyacak olmayı vaat etmektir. Çünkü Hakk'ın kendisiyle beraber olduğu kişiye, hiçbir kişi galip olamaz. Ve daha sonraki iki ayette, **26/16-17. "Hemen Firavun'a gidin, şöyle deyin: "Âlemlerin Rabbi'nin resulleriyiz biz." –"İsrailoğullarını bizimle birlikte gönder."** demeleri buyruldu. Yani, ikiniz, benlik firavun'una giderek; "Biz âlemlerin Rabbi olan Allah'ın elçileriyiz. Cisim ile ilgili lezzetlerin elde edilmesinde hizmete alıp kullanma ile zayıf kalmış olan ruh ile ilgili kuvvetleri bizimle gelmeleri için salıver" deyiniz. Ve daha sonraki ayette, **26/18. Firavun dedi: "Biz seni aramızda, bir çocuk olarak koruyup beslemedik mi? Ömrünün nice yıllarını aramızda geçirdin."** Sözleriyle Musa'ya karşılık verildiği buyrulmuştur. Firavun; "Biz, seni çocuk olduğun halde yanımızda terbiye etmedik mi? ve senelerce bizde durdun ve beğenilmemiş bir iş yaptın, sen kâfirlerdensin" dedi. Firavun ve ailesi, çocuk iken Musa'yı alıp terbiye etmesi ve yanlarında senelerce durması, kırk yaşına ermiş olmakla gerekli olgunluğunu isteme ve nispetlerden soyunma zamanına kadar olan çocukluk ve sabi (üç yaşını tamamlamayan çocuk) halinin anlatılmasıdır. Çünkü kalp,

bu zamanda benliğin terbiyesi altındadır. Terbiye aletinin, adilik ile ilgili bir vasıta olması hükmüne dayanarak; o zamanda velayet (başkasına sözünü geçirme) benliğindir.
Musa'nın yapmış olduğu beğenilmeyen iş: Benlik katında yerilmiş olan aşırılık üzerine beğenilmeyen hareketin kaplayıcılığıdır. Firavun'un Musa'ya nispet etmiş olduğu küfür (inkâr edicilik) terbiye hakkının elinden alınmış veya yok edilip kaldırılmış olmasıdır. Ve daha sonraki ayette, **26/20. Mûsa dedi: "Onu yaptığım zaman şaşkınlardandım."** Sözüyle kendini savundu ve yaptığının doğru olmadığını da itiraf ederek Musa dedi: "İyilik- doğruluk yapmış olduğum hareketin içinde olduğu için, ben o işi yaptığım vakit kâfirlerden olmadım, belki vahdete (birliğe) giden doğru yolu bulmamışlardan oldum. Ve daha sonraki ayette, sözlerine devamla: **26/21. "Sizden korkunca aranızdan kaçtım. Daha sonra Rabbim bana hükmetme gücü bağışladı ve beni peygamberlerden biri yaptı."** Buyurdu. Yani, "Sizin üstün gelmenizden korktuğum için kaçtım. Bunun üzerine, Rabbim bana, kazanç ve akıl gidişinin ötesinde, ispat ve delil yolundan, yüce olan hikmeti bağışladı. Ve beni, hikmetle size gönderilen resullerden yaptı. Ve daha sonraki ayette, **26/22. "O başıma kaktığın nimet, İsrailoğullarını köle yapmana karşılıktı."** Diye buyurdu. Fakat İsrailoğullarını yani, benim toplumum olan kulluk etme yani; kendine taptırdığın, bana minnet (iyiliğe karşı borçlu gösterme) olarak yaptığın bir ihsan değildir. Belki, düşmanlık ve azgınlıktır. Çünkü eğer sen, benim toplumumu kendine taptırmasaydın, annem; beden ile ilgili huylara beni beden tabutunda madde denizine atmayarak, ailem ve toplumum olan; ruh ile ilgili kuvvetler benim terbiyem ile uğraşır olacaklardı**...**

Ayet: 23. Firavun dedi: "Peki, âlemlerin Rabbi kim?"

Firavun, âlemlerin Rabbi ne şeydir? Dedi. Bu hikâyede deniliyor ki; "Firavun mantık üzere hareket ve iddialı konuşan bir kişi idi. "Ne şeydir" demiş olmasıyla: yüce Allah'ın hakikati hakkında soru sordu." Ne zaman ki, Hz. Musa aleyhisselâm firavuna; sonraki ayette ifade edilen, **26/24. Dedi: "Göklerin, yerin ve bunlar arasındakilerin Rabbi. Eğer iyice anlayıp inanıyorsanız."** Sözü söylemiştir. Yani, İlâh ile ilgili hakikatin yaygınlığından belirli bir sınır ile tarif olunamayacağını. Ve nur ile ilgili şiddet ve inceliğinden akıl yolu ile bilgi sahibi olunamayacağını, bağlı bulunduğu isim ve gerekli duygu ile tarif etmek şekliyle açıklama hakkında, ayette işaret edildiği yönüyle: "Eğer siz yakınlık sahibi iseniz ve eğer siz şüphesiz bilme üzere olsaydınız. Amma, hakikatini, yalnız ondan başka kimse bilmez. Ve sizin "Ne şeydir" diye sorduğunuz hakikati; akıl ile ilgili görüşün ulaşmış olamayacağı hakikatlerdendir." Sözüyle kendilerinden sağlam bilişi meydana getirmiş olmayı ileri sürme ve firavun'un bilgisizliğini meydana koyması, kinayeli (üstü örtülü) olan konuşması idi. Firavun, Musa aleyhisselâmı küçük görüp, önemsememe ve toplumuna dönerek, bir sonraki ayette ifade edildiği üzere, **26/25. Firavun, çevresindekilere dedi: "Duyuyor musunuz."** Diye seslendi. Musa'nın, aklı ile ilgili hafifliğine ve vermiş olduğu cevabın kendi sorusuna uygun olmaması dolayısıyla, toplumuna karşı, bu cevaba şaşmış olduğunu gösterme ve Musa'yı ayni şey üzerinde görülen haller, aşamalardan birine nispet etti. Bunun üzerine daha sonraki ayette, **26/26. Mûsa dedi: "O hem sizin Rabbinizdir hem de önceki atalarınızın Rabbidir."**dediği buyrulmuştur. Buna karşılık olarak daha sonraki ayette, **26/27. Firavun dedi: "Şu size gönderilmiş bulunan resulünüz gerçekten tam bir deli."** Sözleriyle Musa'yı yalanlama gayretini sergilediği buyrulmuştur. Musa aleyhisselâm, ikinci bir duygunun isteği ile evvelki söylediğini tekrar edince, bu defa Musa'yı delilik sergilemekle suçlamış oldu**...**

Ayet: 28. Mûsa dedi: "Eğer aklınızı işletirseniz O, doğunun, batının ve bunlar arasındakilerin de Rabbidir."

Musa toplumuna dedi: "Eğer sizin aklınız var ise o, doğu ve batı ve arasında bulunan varlıkların tamamının Rabbidir." Sözüyle cevabını üçlemiş oldu. Yani, "beni deliliğe nispet ediyorsanız; sizin tavrını bilip ve sınırını aşmayacak olan aklınız nerede?"dedi. Söylemiş olduğu bu söz, akla uygunluğu ile perdelenmiş olan benliğin, Hakk'ın marifetlerine, Risâlet ve şeriat hükmüne varacak doğru yolu bulamayacağına. Uymuş olma ve boyun eğip emirleri yerine getirmiş olamayacağına belki bencillikle, ilim ve Rububiyet' i istemiş ve İlâh ile ilgili Risâlet üzerine galip olup haksız yere zorla alma ile görünür olacağına işarettir**...**

Ayet: 29. Dedi: "Benden başka ilah edinirsen, yemin olsun seni zindanlıklar arasına atarım."

Musa'nın akıl uygunluğuna seslenmiş olmasına karşılık olarak dedi ki: "Eğer sen benden başka bir ilah edinecek olursan elbette seni hapse atılmışlardan yaparım." Tehdidini savurmuş oldu. Ve sonraki ayette, **26/30. Mûsa dedi: "Ya sana gerçeği gösteren bir şey getirmişsem!"** uyarısı buyruldu. Yani, Musa: "Eğer ben sana görünür bir şey getirirsem, savurduğun tehdidi yerine getirebilir misin?" diye sordu. Firavunu kaplayıcılıktan ve galip gelmekten engelleyen şeyi dayanak yaparak; kalbin, ruh ile ilgili görüş

genişliğinde kendisiyle yıprattığı benliği. Ve kuvvetlerini iş yapamaz halde bırakan, davasında haklılığına kılavuzluk eden görüş ile ilgili akıl kuvvetine, nur ile ilgili suret ve işler ile ilgili akıl kuvvetine, kahr ile ilgili kuvvetleri ifade eden kesin delil: Arş ile ilgili parlaklık ve parıldayan temiz nurdur. Ta ki, mücadele zamanında görüş ile ilgili kuvvetleri, düşmanı koparmakta ve yanıltmak için söz söyleme zamanında hasmını uzaklaştırmada güven duyulacak ermişlik hikmeti ile kuvvetlenen temiz kuvvete ve işlerle ilgili akıl kuvvetleri kuvvette galip ve kudrette birbirine karşı geleni zayıflatacak olgunluk derecesinde kudret ile kuvvetlenen alışkanlık kuvveti olmuştur.
İmdi: Musa'nın, Kalp ile ilgili olan Zikir ile temiz kuvvet asasını atmış olduğu vakit, kuvvetin galipliğinde ejderliği görünür bir ejder olmakta idi. Göğüs cebinde yani, beden ile ilgili alışkanlığı çıkardığı zamanda; nur ile ilgili parlaklık ile bakmakta olanları şaşkınlık içinde bırakmış olurdu.
İmdi: Benlik firavunu ve onun kuvvetleri şaşkınlıkta kalınca kalbin, kendisini beden yerinden çıkararak, bozukluk ve başkanlığının kötülüklerini uzaklaştırmak, sataşma ve kaplayıcılığını engelleyecek olmasından korkup benlik ve şeytanlık ile ilgili iddia, kuruntu kuvvetleri ve hayale getirme yerleri olan kasabalara gönderdiler. Ve yanıltmak için söz söyleme ve şüpheye düşürme aletleri ile kışkırtmaların atılması için. Ve kuruntu kuvvetleri ve hayal ile ilgili sihirbazlarını korkutan ve sırrın temiz huzura yönelmesinde beden ve benlik ile ilgili kuvvetleri. Ve ruh ile ilgili kuvvetlerinin tamamını toplanmaları vakti olan huzur vakti cem' ve emredici benlik firavun'unun büyüklüğü ve kuvveti ile galip olacaklarının kuruntusu, zan ve saltanatta yakınlık ümidiyle, hayalde canlandırmalar ve gerçekte olmayıp var olduğu görünen iplerini, kuruntu ve kışkırtma asalarını attılar. Derhal, tevhid kuvvetiyle temiz kuvvet ejderhası hepsini geçersiz hale getirdi. Ve hakikat nuru ile atılan iftiralarını yuttu. Kuruntu, hayal ve hayale getirme sihirbazları, sihir (akıl karıştırıcılık) âletlerinin kaybolduğunu görünce; hemen boyun eğme ve **"Kalp"** Musa'sı ile **"Akıl"** Harun'unun uymuş olduğu yakınlık nuruyla Musa ve Harun'un Rablerine iman ettiler. Dünya geçimliliğini isteme ve aşırılık lezzetlerini elde etmek için beden yerinde hile ve tuzak çeşitliliği üstünde çalışmaktan. Ve kalbe uygunluk ve benliğe karşı olma yönüyle başkanlık ve saltanat ile beden ile ilgili kuvvetler mallarında kullanıcı olmaktan. El ve ayakları kesilmiş olarak, kahr, siyaset ve benliği kırma hareketlerinden engellenmiş ve bitkisel benlik dalları üzere asılmış. Ve Hakk'a yönelme zamanında kalp ve sırrının herhangi bir şeyin meydana geldiği yerlerinde yalan dolan şeyler ve iftiralar şeklinde olan hataları temiz nur ile örtülmüş olduğu halde Rablerine dönmüş olaraktan baki (kalıcı) kaldılar**...**

Ayet: 52. Mûsa'ya şunu vahyettik: Kullarımı geceleyin yola çıkar. Mutlaka peşinize takılacaklar.
Yüce Allah, **"Kalp"** Musa'sına: Benlik ile ilgili kuvvetlere ve sakinlik arzuları gecesinde ruh ile ilgili kuvvetlerini, Hakk'ın birlik huzuruna yürünmesini ve cisimlerin maddesi olan maddeyi zikretmiş olmalarından geçirmesini vahy etti. Benlik firavunuyla ilgili organlar huyları tutuculuğu askerlerini toplayıp, renklenmede ruh ile ilgili kuvvetleri başkanlık ve memleketinin gitmesinden çekinen, kalbin ve birinin sözüne uymanın sataşma ve memleketini istila etmesi. Öfke ve kini ile dolu olduğu halde; ruh ile ilgili kuvvetlerinin takibine düşünce ve zafer kazanmış olmaya yaklaşınca karşılaştıkları zaman Hakk'ın emri ile Kalp Musa'sı temiz kuvvetler asasıyla madde olan denize vurup, madde ile ilgili deniz hakları ve hoşa gidenleri ortadan kaldırmış oldu. Musa ile toplumu ayrılma yoluyla kurtuluşu bulmuş oldular. Musa ile halkı, ayrılma ile denizden çıkıncaya ve benlik firavunu ile yandaşlarının tamamı boğuluncaya kadar, düşmanlarını hoşa gidenlerden engelleme ve haklara zorlama ile benlik ile ilgili lezzetleri cennetlerinden ve tatlar ve arzu kaynaklarından benlik ile ilgili vasıtaları biriktiren gözünden ve beliğin iştahlarına eğilim gösterme makamından dışarı çıkarmış oldu**...**

Ayet: 69-70. İbrahim'in haberini de oku onlara.- Hani babasına ve toplumuna şöyle demişti: "Siz neye kulluk/ibadet ediyorsunuz ?"
Ayette işaret edildiği gibi, bir şeye sevgi ile yönelmek ve birine doğru dönme, bir yere veya bir kişiye sımsıkı bağlanan kişiye, o şeye ibadet edici olduğundan, o şeyle Rabbinden perdelidir. O şey onun olgunluğuna engel olmuştur. Bu kişi, tevhid ehli düşmanıdır. Çünkü tevhid ehlinin bakışında Hak'tan başkası yoktur. Ancak kuruntuya düşmede başkalık vardır. Böylece başkalığın ibadetine davet eden, sebep olan şeytandır. İbadet edene de galip olan zalim ve düşmandır. Tevhid ehlinin şühudunda Hak'tan başkası zarar ve fayda verici olamaz. Kendisiyle görüp işitemez. Çünkü tevhid ehli, her benlik üzere işlediği ile durucu olmak üzere Hakk'ı şühud eder. Nitekim İbrahim aleyhisselam; sonraki iki ayette, **78-79. "O yarattı beni, O yol gösteriyor. Bana."-"O dur beni doyuran suvaran."** Buyrulmuştur. Yani; "Rabbim, beni yaratan ve doğru yola koyan, bana nimet veren, bana su veren, hastalandığım vakit bana şifa, sıhhat veren zattır" buyurduğu gibi; bütün işlerin yerleri isimler dereceleri olup, işlerin Hak'tan açığa çıktığını görür. Bundan

dolayı, yaratan, hidayet eden, yemek yediren, içilecek olanı içiren, hastalığı ve şifasını veren, dirilten ve öldüren yüce Allah'tır. Ve daha sonraki dört ayette, **26/91-92-100-101. Cehennem de şımarıp azanların karşısına getirilir. Denir ki onlara: "O ibadet ve kulluk ettikleriniz nerede?" Artık ne şefaatçilerimiz var. Ne sıcak-samimi bir dostumuz."** Buyrulmuş olan bu sözlerle ifade edilen ayetler, bu mânâyı anlatmaktadır.
İmdi: Bu makam, yok olma makamı olup, bunun günahı, ancak sonraya kalmışlığın varlığı olunca; İbrahim aleyhisselâm, bu şekilde olan günah halinden korkup, günah halini, zat ile ilgili nur ile örtmesini rica etti**...**

Ayet: 82. "Din gününde hatalarımı affetmesini umup durduğum da O'dur."
Yani; büyük kıyamette hatalarını bağışlamasını, sonraya kalmışlığının meydana gelişinden dolayı hikmetten mahrum kalmışlık ile cezalandırmamasını Rabbinden istemiş oldu. Sonra sonraki ayette, **26/83. "Rabbim, bana hükmetme gücü/hikmet bağışla, beni barışsever iyiler arasına kat."** Sözleriyle, beka makamında Hak ile doğruluğun araştırılıp açığa çıkmış olmasını istedi. Yani, kendilerini âlemin düzelmesine ve halkın olgunluğuna sebep yaptığın kişilerden olmuş olmam için bana hikmet ve hak ile hüküm bağışla. Ve beni, senin sevdiğin olarak belirle. Halkın sonsuz olarak beni, senin sevginle sevip, senin dışında olanlarda benim için doğruluk lisanı meydana gelmiş olsun. Çünkü başkası kendine gerekli kıldığı mekânında gerekli olanı zikir yönünden bir şeyi seven kişi için mutlaka onu çok zikretmiş olması gereklidir**...**

Ayet: 89. "Yalnız temiz bir kalple Allah'a varan kurtulur."
"Mal ve çocukların fayda vermeyip, ancak selim (sağlam, kusursuz) olan kalp ile Allah'a gelenlerin hali fayda veren bir günde beni rezil olmuşlardan yapma" dedi İbrahim aleyhisselâm. Bilinmelidir ki, kalbin kurtuluşu iki şey iledir.
Birisi: Yaratılışta kabiliyetin noksanlığından kurtulmuş olmak.
Diğer birisi: Meydana gelişte benlik hali örtüsünden üstün temizlikte olmaktır. Bu ayetlerde anılmış olan her bir peygamberin, ruh veya kalp ile toplumun, mürselleri (gönderilmiş olan peygamberler) yalanlamış olmaları da benlik ile ilgili kuvvetlerinin, kâmillerin ahlâkıyla ahlaklaşmak ve ruh ile ilgili olanların usulleriyle olan terbiyeyi kabul etmekten çekinmiş olmaları ile te'vil edilmesi mümkündür. Peygamberin: "Siz hiç korkmuyor musunuz" sözünün mânâsı; siz rezaletlerden çekinmiyor musunuz? Demektir**...**

Ayet: 106-107. Kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: "Siz hiç korkmuyor musunuz?" – "Ben sizin için gelmiş, güvenilir bir resulüm."
Yani, "Ben, sizin için emniyetli bir resulüm. Hak'tan kabul etmiş olduğum hüküm ve yakınlık ile ilgili mânâlarını, kuruntular ve hayal etmeler ile karıştırılmış olmayarak sizin için yerine getiririm**...**

Ayet: 108. "Artık Allah'tan korkun da bana itaat edin."
Ayrılma ve temiz etmede Allah'tan sakınınız, nurlanma ve boşaltmada bana boyun eğiniz**...**

Ayet: 109. "Ben bunun için sizden bir ücret istemiyorum. Benim ödülüm sadece âlemlerin Rabbi'ndendir."
Risâlet tebliği (bildirisi) üzere katınızdaki lezzetler ve ufak-tefek kavrayışlardan hiçbir karşılık istemem. Çünkü ben, onlardan gönlü tok olanım. Mânâlar ve bütünlük ile ilgili hükmü bırakma, atma ve temiz lezzetler nurlar doğuşu ile benim karşılığım âlemlerin Rabbi üzerinedir, katındadır**...**

Ayet: 210-211. Onu şeytanlar indirmedi. – Onlara yaraşmaz, zaten güçleri de yetmez.
Ayette ifade edildiği gibi, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize şeytanlar inmedi ve gelip huzuruna girmeye lâyık değillerdir ve girmeye güç yetiremezler. Çünkü şeytanların inmesi, ancak kötülük, alçaklık, hile, tuzak kurma, merhametsizlik, korkaklık ve diğer rezaletlere yakınlığı olan benliklerin, sayılmış olanları kabul etmeleri kabiliyeti zamanındadır. Çünkü şeytanların anlayışları, kuruntular ve hayaller ile ilgili şeyler cinsindendir. Her kim benlik hallerinden soyunup ve kuruntu genişliği görüşünden uzaklaşıp temizlik şerefine yükselir. Ve o benlik, ruh ile ilgili nurları ve akşam, sabah tespihi nurları ile nurlanırsa ve aklı; işleyen akla bitişme ile aydınlanmış olur. Ve yüce âlemde marifetler ve hakikatleri kabul etmiş olursa; şeytanların ona inmiş olmaları, marifetler ve hakikatleri, şeriat ve bütünlük mânâları alma ve kabul etmeleri lâyık ve mümkün değildir. Şeytanlar, ruh göğü huzurundan ve yüce meleklerin konuşmalarını dinlemelerinden sürülmüşlerdir. Temizlik nurları ve akıl ile ilgili deliller ateşleri ile taşlanıp kovulmuşlardır. Çünkü kuruntunun tavrı, açığa çıkma makamından ve kalp görüşü genişliğinden ilerleme ve sırra girme

saldırısını yapamaz. Hâlbuki yüce görüş genişliğinde olan ve ***"Sümme-dena fetedellâ"*** makamında bulunan Peygamberin sınırına nasıl ilerleyebilirler ki? Elbette ilerleyemez ve yükselemezler**...**

Ayet: 213. O halde Allah'ın yanında bir başka ilaha daha yalvarma/davet etme. Yoksa azaba uğratılanlardan olursun.
Habib'im! Her ne kadar uygunluk ve gözetme ile aşağı inişlerden geri duran, çekinen isen de Hac suresinde, **22/52. Şeytan onun düşünce ve dileği içine bir şey atmış olmasın.** Buyrulduğu yönüyle, şeytanın attıkları ile azap gören olmaman için, benliğin meydana gelişi ile başkalığın vücuduna yüz verme. Ve doğru yola davet etmede kesret (çokluk) ile vahdetten (birlikten) perdelenmiş olma. Çünkü her ne kadar kabul etme zamanında, şeytanların aşağı iniş ve sohbet etme, konuşma ve bir yere yerleştirmelerinden güvende olunsa da korkutma işinde ve korkutulanların akıllar ve ruhlar, sınırı aşmasına, aşağı inişte şeytanların attıklarından güvende olunmaz**...**

Ayet: 214. En yakın akraba hısımlarını uyar.
Ve sen, sana en yakın olan kabileni, kabiliyetleri, senin kabiliyetine yakın yaratılış değeriyle halleri, senin haline uygun olanları uyaran, korkutan ol. Çünkü kabul ediş, ancak benlikte bir çeşit cins ile ilgili olma ve ruhta bir çeşit yakınlık olur**...**

Ayet: 215. Müminlerin sana uyanlarına kanadını indir.
Ve müminlerden sana uymuş olanların ağızlarıyla söylediklerini anlamış olup, makamlarından ilerleme ve yükselmeleri için, onların mertebelerine inmiş ol, onlara koruma, rahmet kanadını aç, yoksa sana uymuş olmaları mümkün olmaz**...**

Ayet: 216. Eğer sana isyan ederlerse şöyle de: "Ben, sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım."
Eğer perdelenmenin sıklaşmasından ve kirliliğin sağlamlaşmasından sana isyan etmiş olursa, İlâh ile ilgili işlerinde yok olma ve tevekkül ile senin ve onların çevre ve kuvvetlerinden uzak ol. Sen de, onlar da Allah'ın dilemediği bir şeye güç yetiremezsiniz. Hal şu ki, Allah'ın dilediğinden başkası olmaz**...**

Ayet: 217. O Azîz, o Rahîm olana güvenip dayan.
Ve işlerinden yok olma ve tevekkül ediciliğinde Hakk'ın açığa çıktığı işlerinin yerlerini, dilediği isyan edicileri kendisiyle kahr ve perdeli ve imandan engellemiş olduğu, büyüklüğünden ve doğru yolunda olanlardan dilediğine onunla rahmet ve nurunu bereketlendirmiş olduğu rahmetinden müşahede et. Çünkü yüce Allah kahr ve celali ile perdelenmiş olanları perde ve lütuf ve cemali ile doğru yolu bulanlara hidayet eder. Kasas suresinde, **28/56. Şu bir gerçek ki, sen istediğin kişiyi doğru yola iletemezsin. Ama Allah, dilediğine kılavuzluk eder.** Buyrulmuştur. Yani ifade edilen bu özellikten senin için hiçbir şey yoktur**...**

Ayet: 218. O ki görüyor seni kıyam ettiği zaman.
"Küçük kıyamet"te; yeniden meydana geliş, **"Orta kıyamet"**te yaratılış, **"Büyük kıyamet"**te; dosdoğruluk zamanında birlik ile (vahdet ile) durucu olduğun zamanda sena sonraki ayette, **26/219. Görüyor nasıldır secde edenler içinde dolaşman.** Denmiş ve birinci meydana gelişten evvel başkalığa nispet olan sıfatından. Allah'ta yok olucu olan peygamberler atalarının, aslı bende ve Hakk'ın ef'al, sıfat ve zatında, benlik, kalp ve ruh ile yok olucu olanların takımında ve hal ve hareketlerinde senin tersine çevirmen ve bir yere ulaşmanı gören, aziz ve rahim'e tevekkül et**...**

Ayet: 220. Kuşkusuz O'dur iyice bilen, iyice duyan.
Çünkü yüce Allah, gerçek o ki senin sözlerini işitici, bildiğin şeyi bilicidir. Bundan dolayı söylediğinin ve bildiğinin, şeytanın söylediklerinden ve attıklarından olmadığını yüce Allah bilir**...**

Ayet: 221. Haber vereyim mi size şeytanların kime iner olduğundan?
Habib'im! Şeytanların kime inmiş olduklarını size haber vereyim mi? deyiver**...**

Ayet: 222. Her bir iftiracı günahkâr üzerine iner onlar.
Bu ayet-i kerime evvelce açıklanması yapılan, **26/211. Onlara yaraşmaz, zaten güçleri de yetmez.** Ayetine yapılan sağlamlaştırmadır. Çünkü yalancı ile günahkâr cins ile ilgili değer ile aşağı inme bırakılmalarını gerektiren, uygunluk sebebiyle şeytanlardan yardım bekleyen, kederli, aşağılık, kötü, karanlık

kişiliklerin gerekliliklerindendir. Gerek tartılmış ve gerek tartılmamış bileziklere, süslere benzeterek asılsız uydurma yalanlardan olan hayal edilmişler ve süprüntüleri bir araya getiren şairler de bu özellikleri kendinde toplayanlardandır. Sapkınlık sahipleri, onlara uymuş olup, yalan dolan şeyler ve başkasının üzerine atılan suçlardan hoşnutluk duyanları yanlarına alıp kabul ederler. Marifetler ve hakikatler, terbiyeler ve ahlâk ile ilgili öğütler ve faziletleri ve insanlara fayda verici ve isteyicilik sevinçlerini heyecana getirip hareketlendirmek ve fazlalaştırıcı şeyleri yerli yerinde sıralamayı yapanlar, yukarıda sayılan hükümlerden uzaktırlar. Onların hareketleri yerilmiş değil ve onlara uymuş olmak da sapkınlık değildir**...**

"Şuara" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum sona ermiştir. Âlim Allah'tır**...**

NEML SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Tâ, Sin. İşte bunlar Kur'an'ın ve açık seçik beyanlar sunan Kitap'ın ayetleridir.
Yani **"Ta-sin"** de anılmış olunan benlik halinden temizlenme ve kabiliyetin eksiklikten kurtulması demek olan kararlılık hali ki, o hal, **"Akıl"** Kur'an' ının ayetleridir. O da bütün olgunluğu iç yüzünde kendinde toplamış olan şükredicilik kabiliyetidir. Büyük kıyamette bu olgunluk (kemâlat) işlerlikle görünür ve apaçık olduğunda, o vakit **"Furkan"** olur**...**

Ayet: 2. Müminlere bir kılavuz ve muştudur o.
Bu ayetin sözü de **"Ta, Sin, Mim"** de "Mim"in makamına geçendir. Çünkü Hakk'a doğrultulma ve ulaşma ile müjdelenme ilmin kemâl' inden (olgunluğundan) sonra olunur. Çünkü olgunluğa erdirme demek olan; hidayetten başka, kemâl demek olan; ilmin gerekli görülmesidir. Hidayet ve kemâl' e erdirmeye ilim ve olgunluk lâzımdır. Buna dayanarak, hidayet ile ilimden yetinme meydana gelmiş olur. Ayette ifade edilen kılavuz ve müjde kelimeleri anılmış olunduğu yönüyle, kendisiyle **(ta, sin, mim)** de anılmış olunan hale işaret olunmuş olan bu ayetlerin yapılmış şeyleri ve ondan meydana gelen halleridirler. Yani, müminleri, tevhid ilmine şüphesiz olanları, doğrultucu ve müjde verici olduğun halde bu, hararlılık hali, Kur'an ve apaçık olan Kitap'ın ayetleridir**...**

Ayet: 3. O müminler ki, namazı kılar, zekâtı verirler. Ve âhirete tam bir biçimde inananlar da onlardır.
O müminler huzur namazını ve gözetmeyi yerine getirirler. Benlikleri ile ilgili hallerinin zekâtını verirler. Yani, kendilerine nispet edilenden ayrılma ve mücadele ile benliklerini temizlerler. Yani, gizli olan gerçeği bilme halinde; müşahede ve gözden geçirme makamını yakın olarak bilirler. Resul ise; onları gözden geçirmeye, hidayet ve büyük bolluk, taşkınlık ve ZÂT cenneti ile müjdeler**...**

Ayet: 4. Şu bir gerçek ki, âhirete inanmayanların amellerini biz, kendileri için süsleyip püsledik. Bu yüzden onlar kalpleri körelmiş olarak şaşkınlık içinde bocalar dururlar.
Benliklerinin olgunluğu ve yapmış olduklarının görüntüsü ile süslenmiş olmaları sebebiyle gerçeğe karşı perdeli olanlardan âhirete iman etmeyen kişilerin gönül görüşleri, Hakk'ın sıfatlarını anlamış olmaktan ve Hak sıfatı nurlarının tecellilerinden kör olur. Yoksa eğer gönül görüşleri kör olmasa idi: başkalığa nispet ettikleri sıfat ve ef'aller (işleri) ile perdeli olmazlar ve o sıfat ve ef'al'lerinden yok olucu olurlardı**...**

Ayet: 5. İşte bunlardır kendilerine azabın korkuncu öngörülen. Âhirette hüsrana uğrayacaklar da bunlardır.
İşte bunlar sıfat tecellileri lezzetinden mahrum olma ve perdelenme ateşleri ile azabın kötüsünün kendilerine özel olarak hazırlanmış kişilerdir. Ve onlar büyük kıyamette Zat olan gizliliği görme, müşahede etme makamında nispet olan sıfat ve zatları ile örtünmüş olmalarının koyuluğundan fazlalıkla zarar görecek olanlardır. Onların zat ve sıfat cennetlerinden ve bu cennetlerin lezzetlerinden nasipleri yoktur**...**

Ayet: 6. Emin ol ki, sen bu Kur'an' a Hakîm ve Âlim bir kudret tarafından muhatap kılınıyorsun.
Ve Habib'im! Gerçekten de sen, Kur'an ile ilgili aklını (hikmeti) birlik huzuru ile arasında perde bulunmayan evvelki halde, bütünlüğün kendi birliğinde almış olursun. Belki Muhammed ile ilgili benlik, kendisi Kur'an ile ilgili akıl kabiliyetlerinin tamamını, sahipleri olan insanlık ile ilgili değişmeyen hakikatleri bereketlendiren temiz örtünmedir. Eksiksiz ermişlik hikmetini ve her şeyi içine alan ve kuşatan ilmi, sahibi olan birlik zatı huzurundan kabul etmiş olursun**...**

Ayet: 7. Hatırla o zamanı; Mûsa, ailesine şöyle demişti: "Ben bir ateş fark ettim. Ondan size bir haber getireceğim yahut parlak bir kor getireceğim ki ateş yakıp ısınabilesiniz.
Habib'im! Hakk'ın ilimleri ve hikmetleri bütünlüğünden **"Kalp"** Musa'sının kendi ailesine (ehline), benlik ve zahir ve batın olan duyularına; "Siz burada kararlılıkta durucu olun, hareketler gösterme ile vaktimi karmakarışık hale getirmeyin" dediğini hatırla. Ve "Gerçekten de ben, gönül görüşüyle çok büyük bir ateş, işleyen akıl ateşini gördüm. Ben size o ateşten Allah yoluna ilişiği olan bir ilim getireceğim" dedi. Hâlbuki Musa, eşi yani, hayvanlıkla ilgili benliği ve hayvanlığa ait kuvvetler koyunlarını otlatmakla. Allah'a varma yolunu kaybetmiş bir halde idi. "Veya benim ateşe yaklaşmam ve ateş ile aydınlanmam zamanında, size parıldayan bir nur alevi getiririm. Ki siz o ateşle bedene eğilim gösterme ve sakinlik ve beden lezzetlerinin arzusu soğuğundan ısınmanız ve o ateşin hararetiyle cennetlerime, huzur bulduğum şeylere hareket etmeniz ve sevgimle açığa çıkma makamına yol almanız ümit edilir" dedi**...**

Ayet: 8. Mûsa ateşe vardığında şöyle çağrıldı. "Ateşteki kimse de ateşin çevresindekiler de kutsal ve bereketli kılınmıştır. Ve âlemlerin Rabbi olan Allah, bütün eksiklik ve iğretiliklerden arınmıştır."
Musa, uzaktan gördüğü ateşe vardığında o ateşte olan kişi. Yani İlâh ile ilgili sıfat tecellileri ve hakikat ile ilgili olgunluğun. Ve nübüvvetten konuşma makamının vicdan (bir şeyi bir halde görme) ile ilgili ateşe ulaşmış olan. **"Kalp"** Musa'sı, kutlu hakikate ait gizliliği görme nurları, ilimler ve hikmetler sırları, temiz kuvvetlendirmeler sırlar ile ilgili haller. Ve zevk ile ilgili ateşin etrafında bulunan ruh ile ilgili kuvvetler ve gökler ile ilgili melekler de kutlu ve çok hayırlı oldular. Ve noksanlıklar ve ayıplardan ve beden ile ilgili perdeler ve benliğe ait hallerden soyunması ile Allah'ın zatını tenzih et" diye seslenildi**...**

Ayet: 9. "Ey Mûsa! Kuşkun olmasın ki ben, Allah'ım; Azîz olan. Hakîm olanım..."
"Ey Mûsa! Gerçekten de yok etme ile senin benliğini ve her şeyi kahreden kuvvet ve ululuk sahibi ve sana hikmeti öğreten ve hikmet ile seni konuşma makamına doğrultmuş olan hikmet sahibi Allah benim."**...**

Ayet: 10. "Asanı bırak." Bunun üzerine Mûsa, asayı çevik bir yılan gibi titreyip kıvrılır görünce gerisin geri kaçtı ve arkasına bakmadı. "Korkma ey Mûsa, benim. Benim huzurumda, elçi olarak gönderilenler korkmaz."
Ve "Ey Mûsa! Temiz ışın ile öldürülmüş olan temizlik ile ilgili benliğinin asasını yere bırak. Yani, benliği kırma ile tutmuş olmaktan, başkasının yerine iş gören olması üzere onu gönder ve hareket etmesini engelleme. Çünkü o, nurlanmıştır, aydınlanmıştır." Musa, asayı, yani temizlik ile ilgili benliğini, sanki görünme sebebiyle galip olan bir yılan gibi kıvrılıp ve hareket eder görünce, benliğin meydana gelir olmasına sırt çevirdiği halde, Hak tarafına yönelmiş oldu ve sonraya kalmışlığın hazırlanmasıyla uğraşan kalarak dönücü olmadı. "Ey Musa! Benliğin kaplayıcılığından ve örtücülüğünün görünmesinden korkma, çünkü benlik; istek ile oturulan yerden ve benliği kırma ile yok olmasından sonra, hayat bulduğu vakit eğer benliği ile bağımsız olur ve bir işte kendine göre iş işleme hali gösterirse, bu bağımsızlığı perde ve belâ olur. Ve eğer arzuları ile değil de benim emrimle hareket edip, adalet gereği ruh ve sevgisi nuruyla hayat bulursa o vakit perde olmaz. Gerçekten de benim katımda yokluktan sonra, beka ile gönderilme ve benliklerini benim hayatım ile diriltmiş olduğum mürseller korkmazlar**...**

Ayet: 11. "Zulme bulaşan müstesna. O da bunu kötülüğün arkasından güzelliğe çevirirse hiç kuşkusuz ben Gafûr'um, Rahîm'im."
Evvelki ayette söylendiği gibi: "Mürseller korkmazlar, ancak; bekânın sağlamlığı ve dosdoğruluk vaktinden evvel benlik ile görünmek suretiyle zulüm edenler ayrı tutulmuştur ki bu özellik; halinin günah ile ilgili olduğundan düşkünlüğe, belaya uğramış olmaktan korkup bağışlanma dileği ile tövbe gerekli olur. Benliğin hallerinden herhangi bir halin meydana gelmesinden sonra, kötülüğünden yüce Allah'a sığınma ve o istenmeyen hali kökünden söküp koparmak şekliyle yapılacak hazırlık ile iyiliğe yönelmiş ve işlemiş olanlara

gerçekten de ben, benliğin karanlığını örtücü, benliğin görünür olduğu halini kendi sıfatımla örttükten sonra rahmet ediciyim.”**...**

Ayet: 12. “Elini koynuna sok; Firavun ve toplumuna yönelik dokuz mucizeden biri olarak pürüzsüz ve lekesiz, bembeyaz bir biçimde çıkacaktır. O Firavun ve yandaşları gerçekten fıska batan bir topluluk haline geldiler.”
Ve sen, elini yani niyet, iş ile ilgili akıl cebine, yani; göğüs hizasında sol koltuğunun altında, kalbe ulaşan olduğu halde, benlik elbisesinin altına koy. Ayette ifade edildiği gibi, dokuz mucizeden biri, benlik hallerinden bir hal ile görünür ve renklenme (telvin) kötülüğü olmadan elin, kudret sahibi ve nur ile aydınlanmış olmakla nur ile ilgili olduğu halde çıkar. Yani; birisi kalbin hayatı ile hayat bulmuş, diğeri kalbin nuru ile nurlanmış olan temiz benliğe ve iş ile ilgili akıl ayetlerini, dokuz ayet bütünlüğünden götür. Dokuz ayetten ikisi bunlar geriye kalanlar söyleyenin sözlerinde: Yedi eski adam ile işaret edilmiş olan yedi ayettir ki, onlar da yüce Hakk'ın, kendileriyle kalbe tecelli etmiş olduğu ve Hakk'ın sıfatı makamında durucu olduğu **“Hayat, Kudret, İlim, İrade, Semi' Basar, Kelâm”**dan ibaret İlah ile ilgili sıfattır. Bencillikle perdeli ve kötülükle emreden benlik firavunu vadinin kuvvetlerine götür ve benlik firavunu nerede bulunursa, her ne vakit ne hal ile hangi alette ayrıntılarıyla görünür olursa; sayılmış olan bu sıfatlarla ona git. Çünkü onlar, sevgi ve arzuları diniyle, Hakk'ın din ve ibadetlerinden başka, kendi görünürlükleri ile tevhidi de inkâr eden olmuşlardır**...**

Ayet: 13. İşte bu şekilde ayetlerimiz göz ve gönül açar bir biçimde olara geldiğinde şunu deyiverdiler: “Açık bir büyüdür bu…”
Ne zaman ki ayetlerimiz onlara parlak ve nur ile ilgili gelince; bu âyetlerden şaşkınlık içinde kalmış olurlar**...**

Ayet: 14. Zulüm ve böbürlenmeyle, ona karşı çıktılar. Oysaki öz benlikleri, onun gerçekliğine kanaat getirmişti. Bak da gör, nasıl olmuştur o bozguncuların sonu!
Ve bencilliklerinin halleriyle meydana gelmeleri ve karşı durmaları sebebiyle âyetleri (mucizeleri) inkâr ederler. Her ne kadar ilim ve akıl yolundan o âyetlere yakınlık elde ettilerse de, benliklerinin dallanması ve kaplayıcılığa alışkın olduklarından ve adalet alışkanlıkları da olmadığından haksızlık edip âyetleri inkâr ettiler. Beden yerini de azgınlık ile bozgunluğa uğratmış olduklarından, bozguncu olanların sonları nasıl katran denizinde batmış olmak olduğunu görür**...**

Ayet: 15. Andolsun biz, Davûd'a da Süleyman'a da bir ilim verdik. Onlar şöyle dediler: “Bizi, mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun.”
Gerçekten de biz **“Ruh”** Davûd'u ve **“Kalp”** Süleyman'ına ilim verdik ve ikisi de genel olan Rabbe ait sıfatlar ile sıfatlandırılmış oldular. İşte Davûd ile Süleyman yani, hamd ve övme: “Bizi mümin kullarının çoğunun üzerine üstün yapmış olan Allah'a mahsustur” dedikleri budur**...**

Ayet: 16. Süleyman, Davûd'a mirasçı oldu ve şöyle dedi: “Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi ve bize her şeyden biraz verildi. Kuşkusuz bu, apaçık lütfun ta kendisidir.”
Ve Kalp Süleyman'ı, Ruh Davûd'unun mülküne siyaset ve nübüvvetine de hidayet ile mirasçı oldu. Ve beden kuvvetleri elbisesi vaktinde seslenmiş olup: “Bize koyun, yani: Ruh ile ilgili kuvvetlerin dili öğretildi ve bütünlük kavrayışlar ve ufak tefek şeylerden ve kazanılmış olgunluktan ve hediyelerden her şey verildi” dedi. Gerçekten de bu olgunluk; “Sahibini başkalık üzerine tercih ettiren, görünür bir olgunluktur.”**...**

Ayet: 17. Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan orduları, Süleyman'ın huzurunda bir araya getirildi. Onlar, düzenli bir biçimde sevk ediliyorlardı.
Süleyman'ın ölçülü, orta yol ince yumuşak huylar üzere kurulmuş şerefle açığa çıkma kürsüsü üzerinde oturarak arzular rüzgârını tutup ve kaplamış olma. Ve işler ile ilgili akıl hükmü ile anılmış olan kuvvetler rüzgârı üzerine sataşmasıyla, Süleyman'ın etrafına hayal ile ilgili ve kuruntu kuvvetleri ve bunların içten gelen duyguları kışkırtıcı bir şeye kalp ile şiddetle eğilim göstermesine sebep olan mânâ ile ilgili haller cinlerinden. Ve zahir (görünür) duyular insanlarından ve ruh ile ilgili kuvvetler kuşlarından bir araya getirilmiş olan askerleri topladı. Bu asker ve kuvvetlerin hepsi akıl ile ilgili görüş gerekliliği üzerine, ilk olanları, son olanların üzerine kapatılmış olunurlardı. Bazısı tek olarak öne geçme, bazısı da ayrılma ile geride kalmış olmazdı**...**

Ayet: 18: Karınca vadisine geldiklerinde, bir karınca söyle seslendi: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin ki, Süleyman ve orduları farkında olmayarak sizi ezmesinler."
Ta ki, çirkin alışkanlıkların kesilmesi ve ilim ile ilgili hikmet yolu üzerinde yürüdükleri zamanda. Mal ve vasıtaların tümü konusunda hırs karıncalarının deresine (akmış oldukları yere) geldiklerinde. Hırs'ın (içten gelen duyguyu teşvik edici olanın) padişahı ve hırs şiddeti alışkanlığı olan huylara karşı gelme ve gerekliliği olan yol alış hızını engellemiş olmasıyla. Yiyici kuvvetler tarafından ayağı kırılmış olup, topal kaldığı rivayet edilen **"Hırs"** karıncası, ayette ifade edildiği gibi seslenerek: "Ey karıncalar! Etrafının çevrilmesi mümkün olmayan ve içten gelen duyguları kışkırtıcı hırs ile ilgili yuvalarınıza ve merkezlerinize girip saklanınız ki kalp ve ruh ile ilgili kuvvetlerinin sizi perişan ve yok etme ile kırmasın. İşte bu yol alma; ahlâkın doğrultması ve fazilet alışkanlıklarının kazancı yoluyla hikmet ile ilgili olan yolculuktur. Yoksa sıfat tecellileri ile yoklukta ne büyük karıncanın ve ne de küçüklerinin kendileri ve eserleri kalmaz**...**

Ayet: 19. Bunun üzerine Süleyman, karıncanın sözüne güldü ve dedi: "Rabbim! Bana ve ebeveynime lütfettiğin nimetine şükretmeme, hoşnut olacağım barışçıl bir iş yapmama imkân ver. Ve rahmetinle beni barışsever kullarının arasına sok."
Ayette ifade edildiği gibi, Süleyman, karıncanın konuşmasını işittiğinde güldü. Yani, ret etme ile ilgili alışkanlıklarının yok olması ve fazilet ile ilgili alışkanlıklarının meydana gelmesi ile müjdelendi, sevindi. Yapmış olduğu duanın sözleriyle kendi benliğinin kendine nispet ettiği işler ve sıfatlarından yok olma. Ve Hakk'ın ef'al ve sıfatıyla sıfatlandırılmış olma sebebiyle, kendisine verilen şu nimetin şükrünü yerine getirmeye uygunlaştırılma. Anne ve babaya, yani Ruh ile benliğe (nefse) birincisinin: Olgunluğu ve aydınlanması. Ve ikicisinin: Kabul ve tesiri ile verilen nimetin şükrünü yerine getirmeye uygunlaştırılmış olmayı ve sıfat tecellilerinin haklarıyla ve zat nuruna kalp ile ilgili ibadet ile ayakta durmada dosdoğruluk ile razı olduğun iyi işleri istemeyi Rabbinden istemiş oldu. Ve "Zatının kemâl' i ile beni, halkın olgunluğuna ve âlemin düzelmesine sebep olan, kâmiller sınıfına dâhil et" dedi**...**

Ayet: 20. Kuşları teftiş etti de dedi ki: "Hüdhüd'ü neden göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?"
Süleyman ruh ile ilgili kuşlar kuvvetlerini denetleme işini bitirdiğinde, anılmış olan kuvvetlerden **"Hüdhüd"** ü görememiş olması üzerine, hazıra olanlara: "Hüdhüd'ü neden göremiyorum. Yoksa kaybolanlardan mı oldu?" diye sordu. Çünkü düşünen kuvvetler, kuruntuya boyun eğmiş olduğu vakit, hayale dalan, hayal kuran olur. O halde düşünce kuvvetine kaybolma yoktur. O kuvvet ancak akla boyun eğen olduğu vakit düşünen olabilir**...**

Ayet: 21. "Ona acımasızca azap edeceğim, belki de onu boğazlayacağım yahut da bana mutlaka açık bir kanıt getirecek."
Süleyman, Hüdhüd'ü görememesi sebebiyle: "Kuvvetli bir benliği kırma ve onun kuruntuya boyun eğmesinden engelleme ve yiyici olana boyun eğdirilmesi sebebiyle ona şiddetli bir azap ederim. Veya: onu boğazlayıp öldürürüm. Veya: zatının nuru ile ilgili ve öz değerinin berraklığı sebebiyle akla boyun eğmiş olarak, bu gizlenmişlik hareketinde bana apaçık bir gerekçe sunmuş olur." dedi**...**

Ayet: 22. Az sonra Hüdhüd gelip şöyle dedi: "Senin fark edemediğin bir şeyi fark ettim ve sana Sabâ'dan parlak bir haber."
Yani, düşünce kuvvetler Hüdhüd' ü, temizliği dolayısıyla uzun zaman benliği kırma ve üzerinde bir katkı olmaması dolayısıyla öldürülmeye, yok edilmeye gerek olmayıp. Az bir zaman içinde görünürlük ve delil ile geri dönerek en doğru yol üzere benzetmelerin bir araya getirilmesine, alışmakla beden şehri hallerinden senin kuşatamadığın ufak-tefek olanları anlamak ve onları bütünlük ile bir araya getirerek hallerini ben kuşatmış oldum. Çünkü kalp; zatı ile ancak bütünlüğü kavramış olur. Benzetilenlerin bir araya getirilmelerinde ve görüşün dayanak ve çıkarılmasında; ancak düşünce ile bütünlüğü ufak-tefek şeylere katmış olabilir. Düşünce olmadan, bütünlüğü ufak-tefek olanlara katmak olamaz. Düşünce vasıtasıyla iki âlemin hallerini kuşatma ve iki yerin hayret edilecek şeylerini toplamış olur. Ve Hüdhüd: "Sana, beden şehrinden duygu ile müşahede edilebilen çok açık bir haber getirdim" dedi**...**

Ayet: 23. "Sabâlılara hükmeden bir kadın buldum. Kendisine her şeyden pay verilmiş, kocaman bir tahtı var."

Ve Hüdhüd sözlerine devam ederek dedi ki: "Ben, onlar hakkına verilmiş hükümleri uygulayan ve başkanlık eden bir kadın buldum ki, o da; İlim sözü toplumunda benlik ismi verilmiş olunan hayvanlık ile ilgili ruh'tur. Ve kendisine; beden ile ilgili çareler üretme ve tam yetkili olarak istediği yolla idare edeceği bütün vasıtalar verilmiştir. Ve o kadının büyük Arşı, tahtı (oturacak yeri) de vardır. Ki o da; hal yüksekliğine dayanmış olduğu orta halli huylardan ibaret birleşik cisimleri oluşturan basit cisimler ile ilgili huylardan olan beden ile ilgili huylardır. Veya Sebâ şehri: cisimler ile ilgili âlem ile Arş da: beden ile te'vil edilir**...**

Ayet: 24: "Onu ve toplumunu, Allah'ı bırakıp güneşe secde eder buldum. Şeytan onlara, yapıp ettiklerini süslü gösterip onları yoldan saptırmış. Artık doğruyu bulamazlar."
"Ben, o kadın ve toplumunu; ruhun hükmüne boyun eğmiş ve tevhid sırasında sıralanmış olmakla Hakk'ın emrini tutan ve boyun eğen olmadıkları halde, Hak'tan perdeli olan geçimlilik aklı güneşine boyun eğmekte ve onun hükmedici olduğunu anlamış olmakla secde edenler olarak buldum. Ve kuruntu şeytanı onlara aşırılıklar ve beden ile ilgili lezzetlere ve cisimler ile ilgili olgunlukları elde etme işlerini süslü göstererek, onları Hak yolundan ve adaletle fazilet yoluna gitmekten engellemiştir. Onlar, tevhide v dosdoğruluk yoluna doğrultulmuşluğu bulamazlar**...**

Ayet: 25. "Göklerde ve yerdeki sırrı açığa çıkaran, onların gizlediklerini de açıkladıklarını da bilen Allah'a secde etmemek gayretindedirler."
Hüdhüd, Sabâlılar hakkındaki bilgileri aktarmaya devam etme ile: "Onlar, kemalâtlarını dışa çıkarmak konusunda akla boyun eğen ve anlayışı yerinde olmayan oldukları için, her ikisi de tamamlanmış olacağı için Hak yolundan engellemiştir. Cisim yerinde ruhlar göklerinde gizlenmiş olan olabilen kemâlat' ı dışarı çıkaran ve kabiliyetlerindeki olgunluğun akla yükselmiş olmasını kapmış. Ve engellemiş olan işlerle, kendilerinde pasif durumda var olan, gizlenilen olgunluğu ve meydana çıkarmış oldukları karanlık suretler ve kötülük ile ilgili ahlâkı bilen yüce Allah'a secde etmedikleri için, her ikisi de tamamlanmışlıkları olacağından Hak yolundan engellemiştir**...**

Ayet: 26. "O Allah ki, tanrı yok kendinden başka, o büyük arşın rabbidir O."
Hüviyetten (hakikatten) başka herhangi bir ibadet edilecek olanın vücudu (varlığı) yoktur. Bu sebepten ibadet etmek ve boyun eğmek ancak hüviyete yapılmış olması doğrudur. Yüce Allah, her şeyi kuşatmış olan büyük arşın Rabbi'dir. İlâh ile ilgili büyüklüğün, ululuğun yanında benlik, Belkıs'ının arşı, ne kadar küçük kalır. Bundan dolayı, arşın sevgisi ile Hakk'ın emirlerini yerine getirmekten perdeli olup da Allah'a boyun eğmemesi nasıl olabilir? **...**

Ayet: 27. Süleyman dedi: "Doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz!"
Süleyman: "Ey Hüdhüd! Senin akıl yolun ile onların hallerini kuşatma ve onları sapkınlığa nispet etmekte doğru mu veya kuruntuya uygunluk ve bozuk hayale getirmelerin bir araya getirilmesi sebebiyle yalancılardan mı olduğuna bakacağız" dedi**...**

Ayet: 28. "Şu yazımı götürüp onlara at. Sonra onlardan uzaklaş da bak bakalım, nasıl davranacaklar."
Bu benim kitabımı, yani iş ile ilgili hikmet ve İlâh ile ilgili şeriatı götür. Kitabı onlara atmış olup sonra geriye dön ve Allah'ın emirleri yerine getirmeyi ve boyun eğmeyi kabul mü edecekler yoksa kaçınanlar mı olacaklarına dikkat et**...**

Ayet: 29-30. Melike dedi ki: "Ey ileri gelenler, bana önemli bir mektup bırakıldı." - "Süleyman'dan bir mektup. Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla başlıyor."
Benlik Belkıs'ı: "Ey toplumum, bana önemli ve saygı duyulacak bir kitap bırakılmış oldu." Düşünce vasıtasıyla kalpten benliğe çıkan olduğu için gerçekten de o kitap **"Kalp"** Süleyman'ındandır. Ve o kitabın mânâ ve inceliği gerçekten de kabiliyetin ve benlikte olan olgunluğun, akla çıkarılmasına sebep olan aletlerin, ahlâk ve sıfattan kendisine uygun olan; olgunluğun taşıp yayılması ile sıfatlanmış olan Allah'ın zat ismine uygundur**...**

Ayet: 31-32. "Söylediği şu: Bana büyüklük taslamaya kalkmayın. Teslim olarak huzuruma gelin." – "Melike dedi: "Ey danışmanlarım, bu meselem konusunda bana fikir verin. Siz onaylamadıkça, hiçbir işe karar vermem."

Melike toplumunun ileri gelenlerine: "Kitapta denilmektedir ki: Siz bana galip olma ve kaplamış olmaya kalkmayınız ve bana teslim ve boyun eğmiş olduğunuz halde teslim olup geliniz demektir" dedi. Belkıs: "Ey toplumum! Siz bana, bu işimde görüş ve cevap verin. Siz şahit olmayınca ben hiçbir işi kestirici değilim" dedi**...**

Ayet: 33-34. Dediler ki: "Biz çok güçlüyüz, çok yaman savaşırız. Buyruk senin. Ne karar vereceğini sen bilirsin." – Melike dedi: "Şu bir gerçek ki krallar bir kente/bir memlekete girdiler mi, orada bozgun çıkarırlar; oranın onurlu insanlarını zelil-sefil ederler. İşte böyle yaparlar."
Belkıs'ın toplumu: "Biz şiddetli kuvvet ve yiğitlik sahibiyiz, emir senindir. Her ne emredersen yaparız sen ne karar vereceğini bilirsin" dediler. Melike (kadın hükümdar) olan Belkıs: "Gerçekten de krallar bir ülkeye zor kullanarak girdikleri vakit o memleketi yakar-yıkar ve harap ederler. Halkının ileri gelenlerini hor, düşkün hale getirirler. Bu durum herkesçe bilinen bir gerçektir. Bunlar da galip gelirlerse, bize böyle yaparlar" dedi. Belkıs'ın bu sözü; benliğin kabiliyetine ve kendi zatının soyluluğuna ve her ne kadar kuvvetlerinin iş üzerinde konuşup danışmaları ve yardım etmeleri olmadan Süleyman'ın emrini kabul etmesi mümkün değilse de yine büyüklük ve istila hali ile gurur ve istila konusunda kuvvetlerine karşı durduğuna işarettir. Memleketin bozgunluğa uğratılması, yanıltılması ve halkının ileri gelenlerinin alçaltılması: Süleyman'ın, hoşa giden kuvvetler ve lezzetinden engellemesi ve benliği kırmalarla kuvvetlere galip ve sorumlusu olan şeyleri kökünden koparmasına işarettir**...**

Ayet: 35. "Şimdi ben onlara bir hediye göndereceğim ve bakacağım elçiler neyle geriye dönecekler."
Belkıs: "Gerçekten de ben, onlara madde ile ilgili boşlukta yer dolduran varlıkların, kuruntu, şiddetli arzu ve sebep olan elleri üzerinde süslü ve değiştirilir şekliyle; duygu ile ilgili anlayışlar, benlik ile ilgili aşırılıklar, kuruntu ile ilgili lezzetler ve hayal ile ilgili mallar olan hediyeleri göndereceğim. Ve elçilerin ne ile geri döneceklerini, onların bu hediyeleri kabul etme neticesinde yumuşayıp da benliğe eğilim gösterip göstermeyeceklerini gözeteceğim" dedi**...**

Ayet: 36. Elçi geldiğinde, Süleyman dedi ki: "Siz bana mal ile destek mi veriyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha kıymetlidir. Sizin hediyenizle, benden çok siz ferahlarsınız."
Belkıs'ın gönderdiği elçi Süleyman'a gelince, Süleyman: "Bana çok mal ile yardım ve destek mi yapıyorsunuz? Allah'ın bana vermiş olduğu yakınlık ile ilgili marifetler, temiz hakikatler, akıl ile ilgili lezzetler, nur ile ilgili müşahedeler, size verdiği kuruntu, hayal ve duygular ile ilgili süprüntülerden daha hayırlıdır. Belki getirmiş bu hediyelerinizle sizler ferahlanırsınız, biz değil, bizim gönül açıklığımız; Ancak Allah'ın katından olan şeylerledir, anılmış olan şeylerle değildir" dedi**...**

Ayet: 37. "Seni gönderenlere dön. Vallahi, karşı koyamayacakları ordularla üstlerine gelirim ve onları oradan, başları eğik, aşağılanmış bir halde sürer çıkarırım."
Te'vil (sözü çevirme, değiştirme) ile hediyeleri sunmuş olan, hayal kurma elçisine seslenmedir ki: "Sen, onlara dön. Ve elbette biz, onlara ruh ile ilgili kuvvetlerden, İlâh ile ilgili nurları yardımından öyle bir askerlerle geleceğiz ki, onların bu askere karşı koyacak güçleri yoktur. Ve kahr ve istila ile kökünden söküp koparmakla alçaltılmış oldukları halde onları memleketten çıkaracağız. Onların asıl vatanlarındaki mertebeleri alçak olup, terbiyeler ile aydınlanmış olmaları dolayısıyla, onlar uymuş olarak ve rütbece aşağıda olan kişilerdir" dedi**...**

Ayet: 38. Süleyman, kurmaylarına dedi ki: "Onlar teslim olup huzuruma gelmeden önce, o kadının tahtını hanginiz bana getirebilir?"
Süleyman: "Ey toplumum! Sizin hanginiz, onlar İslâm dininde olan oldukları halde, bana gelmeden evvel Belkıs'ın tahtını bana getirebilir? Dedi. Yani, benlik ve kuvvetlerinin ahlâk ve ibadetleri ile yaklaştırılmasından evvel demektir. Çünkü teslim olup istenilene uymuş olan kuvvetlerin işler ve usulleri alınan emre göre davranma ve boyun eğmesi hayvanlık ile ilgili benlik ve kuvvetlerinin, ahlâk ve alışkanlık ile elde edilmesinden daha kolay ve daha yakındır. Ve sonraki ayette, **27/39. Cinlerden bir ifrit şöyle dedi: "Sen daha makamından kalkmadan, onu sana getirebilirim."** dediği buyrulmuştur. Ayette sözü edilen **"İfrit":** Vehim (Kuruntu, yersiz korku, şüphe) den başka bir şey değildir. Vehim; uymuş olan kuvvetlerin korkmuş ve ümidi kesilmiş olmaları ile ele geçirme ve kuruntu ile ilgili içten gelen duyguları

teşvik edici hallere uygun ümitlerle, niyet ve işlere gönderir. Yani, "Sen açığa çıkma makamında olduğun zamanda, sır makamına ilerlemiş olmadan getiririm" dedi. **"Kalp"**, **"Sır"** makamına ilerlediği vakit ise; vehim, hidayet olunmakla, işinden uzaklaştırılmış olan oluverir**...**

Ayet: 40. Kendinde Kitap'tan bir ilim olan kişi de şöyle dedi: "Ben onu sana, gözünü açıp yumuncaya kadar getiririm." Derken Süleyman, tahtı, yanında kurulmuş görünce şöyle konuştu: "Rabbimin lütfundandır bu. Şükür mü edeceğim, nankörlük mü diye beni denemek istiyor."

Ayette ifade edildiği gibi, kendisinde kitaptan bir parça ilim olan kişi; "görüşün zatına ve zatına lâyık olan hakikatleri ve bütünlük ile ilgili marifetleri ve Hak ile ilgili ve çok değerli olan müşahedeleri anlamış olmak için, katkısızlık âleminde olan âlemine yükselip geri dönmeden evvel, ben onu sana getiririm" dedi. Bu kişi; kendisinde korunan levha (levh-i mahfuz) kitabından ilim ile ilgili hikmet ve şeriat ilmi bulunan, kemâl ve şerefin ve cemal ile ilgili zikrin ve kerametin meydana gelmesine sevdirilmiş olunmakla uyma ile ilgili kuvvetleri elde etmek. Ve ibadetler üzere vakti yakın ve kımıldatılan iş ile ilgili akıldır ki, iş ile ilgili olgunluk, zevk ile ilgili olgunluk ve gizli olanı müşahede etmeye sunulmuştur. Ne zaman ki kalp Süleyman'ı, tahtı, yani; uymuş olma ile ilgili kuvvetleri kendisine ulaşması halinde, sabit, aşırılık ile ilgili içten gelen duyguları teşvik edici haller. Ve şeytanlık ile ilgili okşayıcılık ile değişen olmayarak ibadetlere alışkın gördüğünde: "Görülmekte olan bu özellik, beni emirleri yerine getirmede ve şeriat doğrultusunda iş yapmış olmakla şükür mü veya şeriata karı gelme ve kötülükler sebebiyle küfür mü edeceğimi imtihan etmesi için Rabbimin faziletindendir" dedi.

Başka mânâ: Emirleri yerine getirmede uygunluk zamanında, yola giriş ve huzura kabul ve hali değiştirme ve tecellilere gözetme ile. Şükür mü veya görünen işler ve büyüklenme ve gurur ve akıl ve akla uygun duruculuk ile gerçekten uzaklaşıp tersine hareket etme sebebiyle, perdelenmişlik haliyle küfür mü edeceğimi imtihan etmesi Rabbimin faziletindendir" dedi**...**

Ayet: 41. Emir verdi: "Onun tahtını başkalaştırın, bakalım tanıyacak mı, tanımayanlar arasına mı girecek?"

Süleyman, huylarını, alışkanlığını değiştirmemek, beğenilmeyen şeyleri terk etmek ve benliği kırmalar ile. Uymuş olma kuvvetlerini zayıflatmak ve şahsi anlayışı yanında dereceden ihsanlar olan beden ile ilgili haller ve bedenin rahat ve lezzetlerini aşırılık yönünden bulunan yemek, içmek, uyku ve bunun benzeri olanları idaresi altına almış olan pek aşağıda uymuşluk ile ilgili kuvvetleri. Ve Belkıs'ın katında pek aşağı zahmet çeşidi ve benliği kırmaları ve kararlılığın uyanıklığı ile tersine aşırılığa eğilim göstermiş beden ile ilgili işler ve zayıflamış olan ruh ile ilgili kuvvetleri kederli yapma yoluyla baş aşağı edip. Belkıs'ın tahtını değişikliğe uğratınız, başkalaştırınız. Mayasının soyluluğu ve aslının şerefi, kabiliyet ve kabul edilir olmanın güzelliği sebebiyle, benliği kırma ile fazilet ve olgunluk yoluna doğru yolu (hidayet) bulacağını veya tam tersi olarak hidayet bulmayanlardan mı olacağını, görelim" dedi**...**

Ayet: 42. Melike gelince şöyle denildi: "Senin tahtın da böyle mi?" Dedi: "Bu sanki o. Zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz müslüman olmuştuk."

Ne zaman ki Belkıs olan benlik, kalp makamına ilerleyen, kalbin nurlarıyla aydınlanmış, ahlâkıyla ahlâklaşmış, askerleri ile beraber boyun eğmiş ve teslim olmuş olarak geldiğinde kendisine: "Senin tahtın bu mudur?" denildi. Yani, "Senin tahtın, bu değiştirilmiş şekil üzere midir? Veya evvelki şekli üzere midir? Tahtının bulunması lâyık olan her tarafı düz olan şekli bu mudur? Yoksa evvelki midir? Ve baş aşağı çevrilmiş olan şekli o mudur? Yoksa bu mudur?" Belkıs: "Benim halime nispetle bu suret, şekil, görüntü, sanki evvelki halime nispetle odur. Yani, ben aşağı yöne yönelmiş olan olduğum zamanda, o suret üzere olan tahtım halime uygun idi. Yücelik yönüne yönelmiş olan olduğum zamanda, tahtımın, bu düz olan şekilde olması, halime daha uygun olmuştur" dedi. "Ve biz, bu hallerden evvel ilmi verilmiş, yani ezelde yaratılış sözleşmesi zamanında ilmi verilmiş ve bu meydana gelişten evvel boyun eğmiş ve emirleri yerine getiren olanlardan olmuş idik. Ancak unutmuş olup, şimdi hatıra getirdik" dedi**...**

Ayet: 43. Daha önce Allah dışında ibadet ettikleri, onu engellemişti. Çünkü o, küfre sapmış bir topluluktandı.

Yüce Allah, Belkıs'ı tevhid' e döndürmekle, Allah'ın dışında ibadet etmekte olduğu geçimlilik aklı (Akl-ı maaş) güneşinden çevirdi. Çünkü Belkıs, Hak'tan perdeli olan bir toplumdan idi**...**

Ayet: 44. Ona denildi: "Köşke gir." Melike onu görünce su sandı ve baldırlarını açtı. Süleyman dedi ki: "O, cilalı sırçadan yapılmış parlak bir avlu/zemindir." Melike dedi: "Rabbim, doğrusu ben öz benliğime zulmetmişim. Artık Süleyman'la birlikte, âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oluyorum."

Melike olan Belkıs'a saraya yani, göğüs makamına gir denildi. Ki, o makam; birbirine zıt olan şeylerin karşı karşıya olmasından ve huyların birbirine zıt olarak düzenlenmiş, boşlukta yer doldurmasından ayırma ile düzeltilmiştir. Berraklık ve nurlanmakta sırçaya benzeyen katıksız kalp nurlarından cilalanmıştır. Belkıs köşkü gördüğünde, onu vahdet denizi zannetti. Çünkü soyunma ve ilerlemede olan Belkıs'ın rütbesinin amacı ve bir şeyi hatıra getirme ve kabul etmede olgunluğunun son derecesi; **"Köşk"** idi. Ondan daha yüksek bir makama bakışını kaydırması olamazdı. Bir şey için, ondan daha üstün bir olgunluk olması mümkün olamayan her hangi bir mertebe: o şeyin tevhitte son derecesi ve batmış olacağı ibadet edilecek ve cemal ile ilgili isteğin en büyüğüdür. Belkıs'ı bedene bağlayan ve bedende onun çalışmış olduğu kızgınlık ile ilgili kuvvetleri ve aşırılıklara ayrılmış olan aşağılık yönünü, akrabalığı kesip atma şekliyle; beden ile ilgili perdeler, madde ile ilgili karışımlardan ayırmış oldu. Fakat aşağılık yönü bakımından; yaptığı işlerlerden meydana gelmiş kıllar ve bulanıklığından kararmış izler, bedeninin üzerinde görünüyordu. İşte bu sebepten Süleyman aleyhisselâm peygamberlerden 500 sene sonra ve emekleyerek cennete girer denilmiştir. Ayette işaret edildiği üzere benlik Belkıs'ı: "Ey Rabbim! Ben, perdelenme ve kuruntu ile ilgili arzular ile karışık, aklı ilâh ve ibadet edilecek edinmiş olmam sebebiyle kendime zulmettim" dedi. Ve sözlerine devam ederek: "Hakk'ın emrine boyun eğme ve tevhid mesleği yoluna girmiş olmak suretiyle Süleyman ile beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" dedi. Anılmış olunan tahtı; beden ile te'vil etmek bu tefsir (mânâ yönünden açıklama) üzere doğru olur. Diğer bir yön ile de tefsir olunabilir ki o da; benlik Belkıs'ı, tahtının, yani bedeninin kalıcılığı müddetince, akla uygunluk ile perdeli bulunuyordu. Ve **"Kalp"** Süleyman'ına boyun eğmiş olamıyordu. Ancak ikinci meydana gelişte boyun eğmiş oldu.

İmdi: Bu tefsir üzere; yanında kitaptan ilmi olan kişi işleyen akıldan başkası değildir. Ayette söylendiği gibi, göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman içinde Belkıs'ın tahtını Süleyman'a getirmek: ***İkinci bedenin bir anda yeniden yapılmış olmasıdır.*** Onların, "Müslüman oldukları halde gelmiş olmalarından evvel" sözünün mânâsı; benliğin, bedene ilgisi olması üzerine, beden ile ilgili maddenin önceden gelmiş olmasıdır. Allah'ın rahmeti üzerine olsun Muhyiddin İbn Arabî demiştir ki: ***"Arşı (tahtı) getirmek, orada yok olma ve Süleyman'ın huzurunda yeniden yapılmış olması ile olmuştur."*** Tahtın tanınmayacak bir hal alması suretinin değiştirilmiş olması demektir. **"Bu sanki o"** sözünün mânâsı da: Sureti (biçimi) benzer demektir. Köşk: İkinci bedenin maddesidir. Buna dayanarak köşke girmek, ikinci beden ile alışkanlığın meydana getirilmesidir. **"Sakayn"** Belkıs'ın ayak topuğundan iki diz kapağına kadar olan kısımdır ki, Belkıs anne yönünden Cin toplumundan olduğu için ayağının bu kısmı fazla tüylü idi. Ayaklarının açılma derecesi, tüyler derecesinde olan beden ile ilgili hallerin yok olmadan, evvel ile ilgili bedene ilgisinin kesilmesidir. Bu yönelme, perdeli ve eksik olan benlikler için herhalde ilgisinin olması gerekliliğine bina edilmiştir. Bilen yüce Allah'tır.

Ayet: 45. Andolsun, Semûd'a da kardeşleri Sâlih'i, şunu tebliğ etmek üzere gönderdik: "Allah'a kulluk/ibadet edin." Bir de ne görelim onlar birbiriyle boğuşan iki fırka oluvermişler.

Buyrulmuştur. Yani, geçimlilik halkı demek olan; az su halkını tevhide davet için **"Kalp"** Sâlih'ini gönderdik. Bir de o geçimlilik halkı; ruh ile ilgili kuvvetlere ve benlik ile ilgili kuvvetlere olmak üzere biri diğeri ile çekişir iki grup oldular. Ruh ile ilgili kuvvetler: "Sâlih'in daveti gerçektir." Benlik ile ilgili kuvvetler ise: "Hayır, Sâlih'in daveti batıl, bizim içinde bulunduğumuz hal gerçektir." diyordu. Ve sonraki ayette, **27/46. Sâlih dedi: "Ey toplumum! İyilikten önce kötülüğü istemede aceleniz niye? Merhamet görebilmeniz için Allah'tan af dileseniz olmam mı?"** Yani, Sâlih: "Ey toplumum siz hangi sebebten fazileti terk ve rezalet sebebiyle kalbin kötülükle dolması konusunda acele ediyorsunuz? Beden ile ilgili hallerin karanlıklarından kesilip de, tevhid nuru ile nurlanmak şekliyle Allah'tan bağışlanma isteseniz, olgunluğun bereketlendirmesiyle merhamet edilmiş olmanız ümit edilir" dedi**...**

Ayet: 47. Dediler: "Sen ve beraberindekiler yüzünden başımıza uğursuzluk geldi/sen ve beraberindekileri uğursuzluk belirtisi sayıyoruz." Dedi: "Uğursuzluk kuşunuz Allah katındandır.

Sâlih'in toplumu: "Senin bizleri, hoşa giden zevkler ve bolluklardan engellemen sebebiyle biz, senden ve sana iman eden arkadaşlarından yaramazlık buluyoruz" dediler. Sâlih aleyhisselâm: İyiliğiniz ve Allah'a ortak koşmuş olmanızın sebebi Allah'tandır. Belki siz, zahmet çeşitleri ve karışıklıklarla ve birbirini tutmayan düzensiz sözler söylemiş olmakla imtihan edilmektesiniz" dedi**...**

Ayet: 48. O kentte, hep bozgun çıkarıp barışa hiç yanaşmayan dokuz çete vardı.
Ve o kasabada; asla iyilik etmeyip, işleri devamlı bozgunculuk ve kötülüklerden başka bir şeyleri olmayan ve fikir birliği oluşturan dokuz kişiden meydana gelmiş bir grup vardı**...**

Ayet: 49: Allah adına yeminleşerek şöyle dediler: "Ona ve ailesine bir gece baskını yapalım, sonra velisine şöyle diyelim: "Biz onun ailesinin öldürülüşüne tanık olmadık. Vallahi, doğru söyleyenleriz."
Bu grup; Sâlih ve ailesini gecenin bir vaktinde baskın yapma ile öldürerek, sonra, velisine: "Biz onun öldürülüş yerini bile görmedik ve biz, elbette doğruyu söyleyenleriz demek üzere, aranızda yeminleşiniz" dediler. Kasabada karışıklık çıkaran bu grup; insanda bulunan beş duyu ile kızgınlık, aşırılık, kuruntu ve hayale getirme halidir. Gece vaktinde öldürmeleri: Kalbi, benlik gecesi karanlığında yok edecek olmalarıdır. Kalbin velisi durumunda olan **"Ruh"** tur**...**

Ayet: 50. Onlar tuzak kurdular, biz de tuzak kurduk, ama şuursuzluk eden onlardı.
Onlar böyle bir hile kurdular. Ve onlar farkında olmadan biz de onlara hile kurduk. Allah'ın hilesi: Organları olan dağlarını üzerlerine yıkıp, evvel ile ilgili nefeslerden ibaret olan çığlık ile toplumlarını ve kendilerini içinde bulundukları mağaralarında perişan ve yok etmiş olmasıdır. Lût toplumunun kötülükleri ve utanmazlıkları da şöyledir. Onlar erkeklere yanaşarak, yani; ruh ile ilgili kuvvetlere bahtsızlık ile benlik ile ilgili kuvvetlere yönelmek. Ve ruh ile ilgili kuvvetlerin aşağılık yönden olan benlik ile ilgili kuvvetlerin tesirinden tesirleşmiş. Ve benlik ile ilgili kuvvetler ile lezzet ve beden ile ilgili aşırılıkların elde edilmesinde bencilliğe ait olanların ruha ait olanların üzerini kaplamış olmasıyla ruh ile ilgili olanları tesir etme derecesinden düşürmektir**...**

Ayet: 59. De ki: "Hamd Allah'a, selam O'nun seçip yücelttiği kullarına! Allah mı hayırlı, yoksa onların ortak tuttukları mı?"
Habib'im de ki: "Kemâlat' ının, sıfat ve tecellilerinin açığa çıktığı yerlerden ibaret olan yaratılmışlar üzerine görünürlüğü sebebiyle, kesin olarak **"Hamd"** ancak yüce Allah'a mahsustur. **"Selam"** ise; kabiliyetlerinin berraklığı, eksiklikten ve akılsızlıktan kurtulmuş olmaları değeriyle, temizleyip seçtiği özel kullarına mahsustur. O halde; varlıklar açığa çıkma yerleri üzerine görünür olan tüm kemâlat; Hakk'ın Cemal ve Celal ismi ile ilgili olan olup, o kemâlatta başkalığın nasibi olmadığı için; kesin olan hamd Allah'a özeldir. Özel kullarından seçip, katışıksız yaptığı kulları: Zatlarının berraklığı ve asıllarının kabiliyet noksanlığından ve perdelenme belasından temizlenmiş olması ise; Hakk'ın o kullarına selamıdır. Her iki emrin de eksiksiz mazharı (aleti) peygamber ile ilgili işlerliğin meydana çıkması da; Hz. Peygamberin (s.a.v) fark makamında; Cem ayniliğine geçmiş olucu ve Hak'tan meydana gelici ve ona dönücü olduğu halde, cem ayniliğinden bu sözle görevli olarak fark makamında bu sözü söylemesidir. Kesin olan hamd ve kesin olan selam kendisine mahsus olan Allah mı zatında ancak ve kesin iyiliktir? Yoksa kendisinde bağımsız vücut ve tesir ediciliği olmasını kabul etmiş olmakla Hakk'a ortak koştuğunuz varlıklar mı? Çünkü kesin olgunluk ile katkısız bereketlendirme değeriyle kesin **"Selam"** isminden başka bir şey olmayan kesin kabul edişten sonra sade (katıksız) yokluk ile kesin katıksız iyiliklere karşılık olan kesin katışıksız şeriattan başka bir şey kalmaz. Bundan dolayı, katışıksız yokluk ve katışıksız şeriat ne şekilde iyilik olabilir? **...**

Ayet: 60. Yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size bir su indiren mi hayırlı? Allah'ın yanında bir ilah mı var? Hayır! Ama onlar döneklik eden bir topluluktur.
Evvelki ayette ve bu ayetin ilk ve son cümleleri gereğince, olan veya olabilir olanların tamamı sıfatından mevcuda getirmiş olan ve kesin şekilde tesir edici ve meydana getiren mi hayırlıdır. Yoksa vücudu olmayan bir şey mi hayırlıdır. Ki, vücudu olmayanın tesir ediciliği ve meydana getiriciliği hangi özellikle olabilir? Tesir etmede ve meydana getirmede Allah il beraber başka İlâh var mıdır? Belki onlar Hak'tan sapan ve dönmüş olan bir toplulukturlar ki, kuruntuya düşme sebebiyle bâtılı (aslı olmayanı) kabul ederler**...**

Ayet: 63. Yoksa size karanın ve denizin karanlıkları içinde yol gösteren ve rahmetinin önünde rüzgârları müjdeleyici gönderen mi hayırlı?
Yukarda olduğu gibi bu ayetin de ilk cümlesinde; yaratılanlar, işler (ef'al) ve sıfat perdelenmeleri içinde sizi zat ile ilgili nura hidayet (doğrultan) zat kimdir? Tecelliler rahmetinden evvel, kalpleri diriltici üfürmeler, nefesler rüzgârlarını gönderen kimdir? **...**

Ayet: 64. Yoksa yaratmaya başlayıp sonra tekrar, tekrar yaratan ve sizi gözeten ve yerden rızıklandıran mı hayırlı?
Asılları ile içinde bulundurma ve zatları ile örtmüş olması şekliyle, halkı açığa çıkarmış olan. Sonra cem ayniliğinde de yok etme ve ortadan kaldırma ile yani, zatında yok edilmiş olmaları ile veya yeniden meydana gelmeyi gösteren ve yaratılışa döndürülmeler ile halkı döndürmüş olan zat kimdir? Ve sizi gökten; ruh ile ilgili gıdalar ve yerden; cisim ile ilgili gıdalar ile rızıklandıran kimdir? Çünkü gökten; marifetler ve hakikatler ve yerden; hüküm ve ahlâk rızıkları gelir**...**

Ayet: 82. O söz tepelerine indiğinde, yerden onlar için bir dâbbe çıkarırız da o onlara, insanların bizim ayetlerimize gereğince inanmadıklarını söyler.
Yani, onlar üzerine **"Kaza"** da (olabilecek olanların belirlenmesi) hükmümüzün geçmiş olduğu ezel ile ilgili bahtsızlığın oluşunun gerçekleştiğinde. **"Dâbbe"** (akıl ile izah edilemeyen oluş, işaret) çıkması işaretlerinden biri olan **"Küçük kıyamet"** ten evvel beden yerinden dâbbe hikâyesinin anılmış olunduğu yönüyle ahlâk ve alışkanlıklar fazilet ve üstünlük yarışına çıkma. Ve iki şeyin birbirinden farklı olması değeriyle çevre ve insanın el ve ayakları gibi organları arasının uygunluğu uzak, korkunç suret ve görüntüsü çeşitli bir tarzda, her bahtsızın benlik sureti dâbbesini dışarı çıkarmış oluruz. O dâbbe, hayat lisanıyla ve haliyle onlara; insanların, bizim diriltmeye kadir olduğumuz hakkında sağlam biliş ve inançlarının olmadığını söyler**...**

Ayet: 87. Sûra üfürüleceği gün, Allah'ın dilediği dışında herkes, göklerdekiler, yerdekiler dehşet içinde kalacaktır. Hepsi boynunu bükmüş bir halde O'nun huzuruna gelir.
Küçük kıyamette öldürme üfürüğü olan birinci üfürme ile **"Sûr"** a üfürüldüğünde göklerde bulunan; ayrı tutulmuş akıllar ve yerde bulunan bedenle ilgili bilgisizler veya cisim ve ruh ile ilgili kuvvetler inleyip sızlarlar ve korkarlar, yani sarsılırlar. Ancak Allah'ta yok olmuş olan tevhid ehillerinden ve Allah ile durucu olan şühud ehlinden Allah'ın dilediği kişiler sarsılmazlar. Tamamı, dirilmek için hor ve alçalmış oldukları halde **"Mahşer"** (ölülerin dirilip toplanacağı yer) e gelirler. Kendilerinin kudret ve istekleri yoktur.
Başka mânâ: Tamamı, Hakk'a boyun eğici, ölüm ile hükmünü kabul edici olarak gelirler**...**

Ayet: 88. Sen dağlara bakar da onları donuk-durgun görürsün. Oysaki onlar, bulutların dolaştığı gibi dolaşmaktadır. Her şeyi güzel ve mükemmel yapan Allah'ın sanatıdır bu.
Ve beden dağlarına baktığında onları durdukları yerde duruyor zannedersin. Hâlbuki o beden dağları yeniden dirilme zamanında, uzun günde kısımlarının toplanması için, bulut gibi çözümleme ile gitmekte ve telâş etmektedir. Kulları yaptıkları ile karşılıklarını (azap ve mükâfat) almaları için yapılan işbu üfleme ve öldürme ve diriltme işleri her şeyi hikmete uygunluk içinde yapan Allah'ın kendisine lâyık olan bir işidir. Gerçekten de yüce Allah kulların yaptıkları şeylerden haberdardır. Ve sonraki ayette, **27/89. İyilik ve güzellik getirene, getirdiğinden daha hayırlısı vardır.** Buyrulmuştur. Yani, her kim kendine nispet ettiği sıfatlarından birisinden Allah'a tövbe ederek, o sıfatın yok edilmesi şekliyle bir iyilik getirirse o sıfatın makamında, bir İlâh ile ilgili sıfatın duruculuğu şekliyle, o kişi için getirdiği iyilikten daha hayırlısı bir şey vardır**...**

Ayet: 90. Kötülük getirenlerin ise yüzleri ateşte sürtülür. Sadece yapıp ettiklerinizle cezalandırılırsınız.
Ve her kim kendine nispet ettiği sıfatlarından bir sıfatla perdelenmesi şekliyle bir kötülük getirirse; huylar ateşinden, aşağılık yöne şiddetli eğilim göstermiş olmalarından, meydana getirdiklerinin baş aşağı edilmiş şekliyle ateşte yüz üstü bırakılırlar. Siz, ancak yapmış olduklarınızın suretleriyle ve yaptıklarınızın halleri suretleriniz yapılmakla cezalanmış olursunuz**...**

Ayet: 91. "Ben, sadece bu beldenin Rabbine kulluk etmekle emrolundum. Orayı saygıya lâyık kılmıştır O. Her şey O'nundur. Ben, müslümanlardan olmakla emrolundum."
Ben, Hak'tan başkasına yüz vermeyip, ancak şu beldenin, yani kalbin Rabbine ibadet etmem için emredilen oldum. O Rab ki, kalbi, benlik hallerinin kaplayıcılığından koruma altına alma ve dinin yasak ettiklerinin girmesine de engel olmuştur. Ve kalp beldesini ve orada bulunanların güven içinde olmasını sağlamıştır. Yüzümün huylar ateşi üstüne düşmemesi için ancak o Rabbe ibadet etmem bana emredildi. Ve hiçbir şey, O'nun saltanat ve Rububiyyeti (Rab' lığı) altındadır. İbadet edici kuluna vermek istediğini verir. Engellemek, uzaklaştırmak istediğini engeller. O'na galip gelmek isteyeni kovar. Ve O'nda yok olma ile zatlarını teslim eden Müslümanlardan olmak için bana emir verilen oldum**...**

Ayet: 92. "Ve Kur'an okumakla emrolundum."
Ve toplanmış olan kemâlat' ı, beka makamında sunmak ve işlerliğe çıkarmak şekliyle etraflıca bildirmiş olmamla emrolundum. Ve sonraki ayette, **27/93. Ve şöyle yakar: "Hamd olsun Allah'a. O size ayetlerini gösterecek de siz onları tanıyacaksınız.** Buyrulmuştur. Ve Habib'im! Hakk'ın **"Hamid"** ismi ile hal sahibi olmak şekliyle kesin hamd; Allah'a özeldir deyiver. Yüce Allah size, yakında kalp makamında ismini gösterecektir. O vakit siz, ismine arif olacaksınız. Veya benlik makamında kahr ile işlerinin ayetler ve eserlerini size gösterecektir. O ef'âl ve eserleri ile gıda almış olmak zamanında, ef'al (işler) ve eserlerine arif olacaksınız.
Başka mânâ: Büyük kıyamette zat tecellisi ile sûr üflenilmiş olunduğu zaman, göklerde ve yerde bulunan herkes, yok olma baygınlığı ve genel kahr sebebiyle sarsılır, titrer. Ancak yok olma baygınlığından sonra ayılıp sıhhat bulan yani, Hakk'ın hayatı ile dirilmiş olan; Allah'ın dilediği bekâ ehli, bu sarsıntıya mazhar olmaktan ayrı tutulmuştur. Ve mevcut olanların tamamı kahrolmuş, hayat ve vücut derecesinden susan, ses çıkaramaz oldukları halde, Hakk'a gelirler. Sen, vücutlar dağlarını hareketsiz donuk görürsün. Hâlbuki o vücut dağları; bulutların geçmesi gibi geçerler. Hakikatte sona erenlerdir**...**

"Nahl" Suresi hakkında tapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

KASAS SURESİ

Te'vil ve Yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 4. Gerçek şu: Firavun o yerde egemenlik kurmuş ve ora halkını gruplara ayırmıştı. Onlardan bir topluluğu horlayıp eziyordu: Bu topluluğun erkek çocuklarını doğruyor, kadınlarını hayata salıyordu.
Gerçekten de **"Nefs-i emmare"** (emredici benlik) Firavun'u beden yerinde kaplayıcı ve azgınlık yapmıştır. Ve dosdoğruluk yolundan, adalet ve tevhid yolundan uzaklaşma suretiyle çeşitli yollara uymuş olduklarından, beden memleketi halkını da birbirine düşman edip birçok gruplara ayırdı. Halktan bir grubu, ruh ile ilgili kuvvetler halkı onları zayıflatır, çocuklarından olan; tesir ve yükselmede ruha uygun olan erkekleri öldürmekle, derdinin çaresi için gerekeni yapmamak ile ve kahr ile kesmiş olur. Tesir ve aşağıda, yani benliğe uygun olan kadınlarını da sağlamlaştırmakla ve işte serbest bırakmakla utançlarını çekip almış oldu. Yani hayâ ve namuslarını yok etmiş olur**...**

Ayet: 5. Ve biz istiyoruz ki, yeryüzünde ezilip horlananlara nimet ve bağış sunalım, onları önderler yapalım, onları mirasçılar haline getirelim.
Hâlbuki biz, doğru yoldan gölgelendirme ile saptırma, ihanet ve alışılmış işlerde kullanma, hayvanlık ile ilgili lezzete ve yırtıcılığın elde edilmesinde hizmete kabul etme ve çocuklarının kesilmesi. Ve kadınlarının utancını çekip almak sebebiyle, beden yerinde zayıflatılan kişilere iyiliğe karşılık iyilik yapma ve ihsan edip de onları azaptan kurtarmayı ve onları reisler ve sunulanlar, önde gidenler haline getirmeyi ve Firavunu ve toplumunu yok etmiş olmakla zayıfları, hükümdarlar ve yerin varisleri haline getirelim. Ve sonraki ayette, **28/6. Ve yeryüzünde onlara imkân ve kudret verelim. Firavun'a, Hâman'a ve onların ordularına da korkmakta oldukları şeyleri gösterelim.** Buyrulmuştur. Yani, sağlamlaştırma ile onları beden yerinde dikkatlilik ve kudret sahibi yapma haliyle. Ve emredici benlik (nefs-i emmare) Firavunu ve geçimlilik aklı (akl-ı maaş) ismi verilmiş olunan; kuruntu ile karışık akıl Hâmânına ve bunların benlik ile ilgili kuvvetlerden başka bir şey olmayan askerlerine, çekinmekte oldukları **"Kalp"** Musa'sının meydana gelişini ve onun elinde reislik ve hükümdarlarının yok edilmelerini göstermeyi istemiş olmaktayız**...**

Ayet: 7. Musa'nın annesine şunu vahy ettik: "Emzir onu. Onun aleyhinde bir korku hissedince de nehir'e bırakıver onu. Korkma, üzülme. Kuşkun olmasın ki, biz onu sana geri döndüreceğiz ve onu resullerden biri yapacağız."
Ve biz Musa'nın annesine, yani **"Nefs-i levvame"** (kendini kınayan benlik)den ibaret bulunan yaratılışı üzere baki sağlam ve sade benlik olarak, ufak-tefek anlayışlar ve ezel ile ilgili faydalı ilimler sütleriyle, "Sen **"Kalp"** Musa'sını emzir" diye vahy ettik. Ve "Onu, Nefs-i emmare firavunu ve yandaşlarının

kaplayıcılığından korktuğun vakit, onu madde ile ilgili akıl ve asıl kabiliyet denizine veya saklama ile beden ile ilgili huylar denizine bırakmış ol. Ve yok olmasından korkma ve ondan ayrı kalmış olacağından da üzülme! Seçilmiş ve doğru yolu gözetme ve irşat olma nurunun meydana gelmesinden sonra, biz onu sana geri döndürücü ve onu, İsrailoğularına gönderilen Mürsellerden bir yapacağız"**...**

Ayet: 8. Nihayet, Firavun ailesi onu kayıp bir şey olarak bulup aldı. O, kendileri için bir düşman ve tasa olacaktı.
Kalp Musa'sını, kendisi üzerine arka çıkan, yardımcı ve emrini dinletmede galip olan benlik ile ilgili kuvvetler olan Firavun ailesi, onu kaybolmuş bir şey gördüklerinden alıp denizden çıkardılar. Çünkü Kalp Musa'sı, ancak kuruntu, hayale getirme ve diğer görünür ve batın (iç) anlayışların yardımıyla kayırılmış olunabilir ve başkalardan ayrı tutulma ile irşada ulaşmış olabilir. Musa, bu oluşlar neticesinde onlara düşman ve tasa olmayı gerektiren ve düşmanının en zorlusu, iki tarafın arasındaki benlik olduğunu bilerek, benlik ve yardakçıları riyazat (benliği kırma) ile kahr ve öldürüp kırmak ve kökünden sökmekle, onu yok etmiş olmak için aldılar**...**

Ayet:9. Firavun'un karısı şöyle dedi: "Benim için de senin için de bir göz aydınlığıdır bu. Öldürmeyin onu, bize yararı olabilir yahut onu çocuk ediniriz." Onlar işin farkında olmuyorlardı.
Sıfat dolayısıyla yakınlık nuru ve kararlılık ile **"Kalp"** Musa'sına sevgi duyma hallerine ârif olan (bilen) ve Nefs-i emmarenin (emredici benliğin) kaplayıcılığı altında ve renklenme (telvin) ile tesiri altında bulunan Nefs-i mutmaine (Allah'a muhalefet duygusundan temizlenmiş, kanmışlıkta olan benlik). Firavuna dedi ki: "Bu çocuk, bize yakışır olması sebebiyle doğal olarak benim göz aydınlığım, sevgili ve sevinç sebebim ve ara bululuculuğu ile evlilik bağımız ve geleceğe ulaştırması senin de göz aydınlığın olur." Bir başka rivayete göre; bu çocuk neyin nesi? Diye sorulması üzerine Firavun'a cevap olarak: "Bu çocuk benim değil, senin göz aydınlığındır." Ve çocuğun içinde olduğu sandığı açmak için yerinden kımıldattılar fakat sandık bir türlü açılmadı. Ne zaman ki, Âsiye içinde bir nur gördükten sonra sandığı açtı ve ona karşı üstün bir sevgi duydu. Ve "Onun gözüyle işlerimizi yoluna koyar ve işlerimize uyma ve yaşayış sebeplerinin elde edilmesinde bu çocuğun bize faydalı olmasını ümit etmekteyim. Veya ruha değil nefse uygun arzulara uyma ve bedenin düzeltilmesine hizmet eder ve bizi kuvvetlendirir de belki onu kendi çocuğumuz olarak kabul ederiz, evlatlık ediniriz. Sayısız çocuk öldürdünüz ama bunu sakın öldürmeyiniz." Dedi. Hâlbuki iş bunun tersi olacağı hakkında onların akıllarına bir şey gelmiyordu. Çünkü bilmiyorlardı. Ve sonraki ayette, **28/10. Mûsa'nın annesinin kalbi ise bomboş bir halde sabahladı. Eğer inananlardan olması için kalbine bir bağ vermeseydik, onu açığa vuracak bir durumdaydı.** Buyrulmuştur. Yani, Musa'nın annesinin kalbi, yani; sade olan Nefs-i levvame (pişmanlık duyan benlik) Firavun yönünden gelen kahredicilik yönüyle, Firavun'un benliği kendisini kaplaması korkusu ile aklı başında olmayarak haliyle sabahlamış oldu. Sebebe dayalı istek berraklığı ile gizli olana iman edenlerden olması için eğer ki biz, ruh ile ilgili sağlamlaştırma ve melek ile ilgili ilham ile sağlamlaştırma ve desteklemiş olmak şekliyle onu sabredenlerden yapmamış olsaydık az kalsın bir anda annesi Musa'yı açığa çıkarmış olacaktı. Yani zahir ve batın yönden emrediciye boyun eğecek ve sırrı, henüz işlerlik halinde olmadığı için gizlediği kabiliyet nuru ile ve Musa'nın gizli hali ile ona karşılık vermeyecekti**...**

Ayet: 11. Annesi, Mûsa'nın kız kardeşine, "onu izle" dedi. O da onu kenardan gözledi. Onlarsa işin farkında olmuyorlardı.
Annesi, kapalı sandığı nehir'e bıraktığında, Musa'nın kız kardeşine, yani; düşünme kuvvetine "Sen, onu akla uygun mânâlar ve ilim ile ilgili olgunluk işleri bölümlerinde hareketle takip et hal ve hareketlerini araştır" dedi. Kız kardeşi onu uzaktan gördü. Yani; düşünme kuvveti, **"Kalp"** Musa'sının derecesine yükselmiş olamayıp, ona çıkmış olan sıfat ile ilgili nurlarına ve aklın ermediği gizliliği görmeyi öğrenmiş olamadığı için kalbin halini uzaktan idrak etti. Ve benlik ile ilgili kuvvetlerin tamamı, düşünme derecesine varamadıkları için onların da düşünme kuvvetinin, kalbin hali hakkında herhangi bir anlayışları yoktur**...**

Ayet: 12. Biz daha önce ona, süt emziren kadınları haram kılmıştık. Bu sırada kız kardeşi dedi ki: "Onun bakımını sizin için üstlenecek, onu eğitip öğretmeyi yüklenecek bir ev halkını size tanıtayım mı?"
Yani, kabiliyet nuru ve yaratılış berraklığı sebebiyle, düşünceyi kullanmasından evvel **"Kalp"** Musa'sını, benlik ile ilgili kuvvetin lezzet ve aşırılıkları ile gıda almış olmaktan ve kuvvetlenmekten ve arzularını kabul etmekten yasaklamıştık. Düşünme kuvveti; benlik ile ilgili kuvvete "Kalp Musa'sının ahlâk ve yolları terbiyesi

ile durucu olmak suretiyle size kefil olacak olan. Ve ona duygu yolu hâdis ilimleri ve vicdan ile ilgili tecrübeler ve müşahedeler sütlerini emziren ve ehl-i beyt (ev halkı) olan bir aileye ulaşmanız için kılavuzluk edeyim mi? Ve o aile Musa'yı işler ile ilgili hüküm ve doğru işler ile de düzeltmiş olarak, kuruntular ve yanıltmacalar ile azdırma, rezalet ve çirkin şeyler ile bozma işini yapmış olmazlar" dedi**...**

Ayet: 13. Nihayet Mûsa'yı öz anasına geri çevirdik ki, o ananın gözü aydın olsun, kederlenmesin ve Allah'ın vaadinin hak olduğunu bilsin. Fakat çokları bunu bilmezler.
Bunun üzerine; Musa'nın nuruyla aydınlanması sebebiyle annesinin göz aydınlığı ve sevinç içinde olması ve bir daha gözünün nurunu bir daha ele geçmeyecek şekilde kaybetme ile üzüntü içinde olmaması ve sevgili oğlu Musa ile kuvvet bulup süslenmiş olması için ayette, "O ananın gözü aydın olsun, kederlenmesin ve Allahın vaadinin hak olduğunu bilsin" denilmiştir. Ve onun nuruyla yakınlığın meydana gelmesi sebebiyle; kendisine sunulmuş olan olgunluğa her kabiliyetliyi ulaştırma ve her hakikati aslına çevirme ve geri gönderme konusunda, Allah'ın vermiş olduğu sözün gerçek olduğu ve gerçekleşmemesinin imkânsız olduğunu bilmesi için biz, Musa'yı onun yönüne eğilim gösteren ve kabul edilmesinin sebebiyle de anasına yani, Nefs-i levvame' ye geri gönderip vermiş olduk. Fakat insanların çoğu, Allah'ın vermiş olduğu sözün gerçek ve kesin şekilde gerçekleşecek olduğunu bilmezler. Bu sebeple şüphe ve zannın gelip geçici olması ve perdenin var olması dolayısıyla, kendilerine sunulmuş olan olgunluğu istemezler**...**

Ayet: 14. Mûsa, yiğitlik çağına ulaşıp olgunlaşınca ona hikmet ve ilim verdik. Biz, güzel düşünüp güzel davrananları böyle ödüllendiririz.
Ne zaman ki Musa, yaradılışın olgunluğuna ve lütuf ve ihsan etme makamına erişmiş olması ve benlik hallerinden soyunmuş olması sebebiyle lütuf ve ihsan makamında olgunluğunun meydana gelmesiyle dosdoğruluk üzere olduğunda biz ona: İşler ve görüş ile ilgili hikmet verdik. İşte adalet yolunda yürüyerek fazilet ile sıfatlanmış olan ihsan sahiplerini biz, böylece mükâfatlandırırız**...**

Ayet: 15. Halkının habersiz olduğu bir sırada kente girdi. Orada iki adam buldu, dövüşüyorlardı. Bu, Mûsa'nın halkından, şu da düşmanlarından. Kendi halkından olan, düşmanından olana karşı Musa'dan yardım istedi. Mûsa ona bir yumruk indirip işini bitirdi. Dedi: "Bu yaptığım, şeytanın amelindendir. İnsanı saptıran açık bir düşmandır o, "
Şehir halkının, kendisini kaplama ve galip gelmesinden kaçınmış olduğu için onların, yani; benlik ile ilgili kuvvetlerin sakinliği ve gafleti zamanında; Musa beden şehrine girmiş oldu. O şehirde iki kişiyi, akıl ve arzu adamlarını kavga ederken buldu. **"Akıl"** Musa'nın millet ve taraftarı olanlarından. **"Heva"** da Nefs-i emmare Firavununun ve kuruntu şeytanının taraftarı olanlardan ve Musa'nın düşmanlarından idi. Musa'nın taraftarından olan Akıl; arzu aleyhine Musa'nın yardım etmesini istedi. Musa; meleklerin sağlamlaştırmalarından bir kuvvetle ve işler ile ilgili yiyen eliyle bir hikmet suret yumruğunu vurup, arzuyu öldürmüş oldu. Ve "Bu kaplayıcılık ve kavga, arzu ile ilgili saldırı ve zulme sebep olan şeytan işindendir. Gerçekten de o şeytan; apaçık saptırıcı bir düşmandır" dedi.
Başka mânâ: İfrat (aşırı gitme, pek ileri varma) sebebiyle olan kaplayıcılığın ilacı; Rahman'dan taşmış olan adaletten ibaret bulunan fazilet ile olmayıp. Belki, çok olan hırsın ilacı; korkutmakla, cimriliğin ilacını dağıtmakla, çok harcama yapmanın ilacı, masrafı kısmakta olduğu gibi. İfratın ilacı da: ancak tefrit (tersine aşırılık, ortalamanın altında) tarafından ona karşılık olacak bir rezalet ile olacağından ve gerek ifrat ve gerekse tefritin her ikisi de şeytandan olduğu için, işbu öldürme olayına, ayette ifade edildiği gibi Musa: ***"Şeytan işindendir"*** dedi**...**

Ayet: 16. "Rabbim, öz benliğime zulmettim, beni affet" diye yakardı da Allah onu affetti. Gafûr O'dur, Rahîm O'dur.
Musa "Ey Rabbim! Ben ifrat ve tefrit sebebiyle kendime zulüm ettim. Sen, benim zulmümün rezaletini adalet nurun ile örten ol" dedi. Yüce Hak, Musa'nın ifrat ve tefrite erişmiş olan benlik ile ilgili hallerini, kendi nuru ile örtmüş olarak, Musa'ya adalet çıkmış oldu. Gerçekten de yüce Allah, benlik suretlerini nuru ile örtücü ve benliğin rezaletinden arınmışlığı zamanında olgunluğun bereketlendirmesi ile merhamet edicidir**...**

Ayet: 17: Dedi: "Rabbim, bana lütfettiğin nimete yemin ederim ki, bir daha suçlulara arka çıkmayacağım."
Musa, "Ey Rabbim! Bana vermiş olduğun ilim ve iş nimetleri ile beni masum (suçsuz) hale getir ki ben, rezaleti gözetleyen benlik ile ilgili kuvvetler suçlularına kesinlikle görünür olmayayım, yardım etmiş olmayayım**...**

Ayet: 18. Kentte, korku içinde sabahladı, göz-kulak kesiliyordu. Bir de baktı ki, dün ondan yardım isteyen adam yine onu yardıma çağırıyor.
O gece gözetme makamında, benlik ile ilgili sözlerinin kışkırtıcılığını bırakması, akla gelen kötü düşünceler ve içten gelen duyguları teşvik edicinin işaretleri, benlik ile ilgili kuvvetlerinin kaplayıcılığından korkan olduğu halde beden şehrinde sabahladı. Sabah olunca, dün kendisinden yardım istemiş olan aklın, benlik kuvvetlerinden diğerleri aleyhinde bağırıp çağırdığını gördük. Onlar da: kuruntu ve hayal etme kuvvetleri idi. Çünkü kuruntu ile hayale getirme, gözetme makamında bozgunluk yaparlar. Kuruntu ve hatıra gelenler, karışıklık ve bozgunluğu koparırlar ve kalbin varlığı hallerinden ancak Allah'ta yok olma zamanında başka hiçbir halde kırılıp yılmazlar**...**

Ayet: 19. "Dün bir adamı öldürdüğün gibi, bu gün de beni mi öldürmek istiyorsun. Sen yeryüzünde zorba olmaktan başka bir şey istemiyorsun."
Yani, Musa kendilerine düşman olan kuruntu ve hayale getirmeyi yakalamak istediği vakit kuruntu: "Ey Musa! Dün bir benliği öldürdüğün gibi beni de öldürmek mi istiyorsun? Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun, düzelticilerden olmak istemiyorsun" demesiyle, kalbe karşı kavga ve mücadele etme hali sergilemişti. Musa'nın kendi arkadaşı olan aklı; evvelki ayetin sonunda ifade edilmeyen, **28/18. Mûsa ona dedi ki: "Anlaşıldı sen, tam azmış bir adamsın."** Sözüyle, belalara olan nispeti, aklın kuruntu sebebiyle arabozuculuğuna düşüp, onu kovmuş olmaktan zayıf kalması ve kuruntunun birbirine karşı gelmesinde kalbe ihtiyaç gösterdiğinden ileri gelmiştir. Musa'nın **"Kıpti"** yi (Mısırın yerli soyundan olan Çingene'yi, Roman'ı) sertçe, katılıkla tutmayı istemek ve tutmanın kolaylıkla olan olmayarak, Kıpti'nin "Dün birisini öldürmüş olduğun gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? Sözüyle engel olma ve Musa'nın işini inkâr etmesi, çünkü kalp, ruh makamına ulaşmış ve velâyet makamında yok olucu ve İlâh ile ilgili sıfat ile sıfatlandırılmış olmadıkça; kuruntu şeytanı; kalbi anlamaz ve kabul etmez. Kuruntu şeytanı; büyük kıyamete kadar bırakılmışlardandır.
İmdi: Kalp orta kıyamette el açıklığı, ihsan makamında kemâlat' ı ile vasıflanmış bulundukça; kuruntu şeytanı o kalbin azdırılmasını çokça ister. Ve yalnız olgunluk ilmi ve işi ile kalp kuruntunun istilasından kahrolan ve dayanamayan olmaz**...**

Ayet: 20. Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. Dedi: "Ey Musa, kentin ileri gelenleri seni öldürmeyi planlıyorlar. Çık buradan. Ben sana öğüt verenlerdenim."
Şehrin arka tarafından bir adam geldi ki, o da **"İrade"** ismi vermiş oldukları Hak yoluna girmesi için gönderilmiş olan dostluk ve sevdadır. Şehrin arkalarından gelmiş olması; benliğin arzuları öldürmesi zamanında pusu kurma yeri kabiliyetten kopmuş demektir. Onun hareketinden daha çabuk bir hareket olmadığı yönüyle koşarak gelip; "Ey Musa! Gerçek o ki, millet yani, ileri gelenler seni öldürmek için aralarında görüşme yapıyorlar" dedi. Ve kuruntu sultanının Musa'ya görünüp karşılık vermesi ve mücadelesi zamanında nazlanma sebebiyle perişan edip öldürmek üzere, toplumun meydana çıkması ve danışmada bulunmalarına uyarma ve istila etmelerinden Musa'yı sakındırmış oldu. Şimdi sen, onların tutuculuğundan, saltanatlarının sınırından **"Ruh"** makamına çıkıyorsun ben, sana nasihat edenlerdenim" dedi**...**

Ayet: 21. Bunun üzerine Mûsa, oradan korka, korka çıktı. Her yanı gözlüyordu.
Bunun üzerine Musa, galip gelmelerinden korkan, zulümlerinden kurtulmayı isteme ile Allah'a sığınan olduğu halde huzur ve gözetmeye devam ve Allah'ta mücadeleye girişmekle; "Ey Rabbim! Zalim olanlardan beni kurtar" diyerek o kasabadan çıktı**...**

Ayet: 22. Meyden tarafına yönelince şöyle dedi: "Umarım Rabbim beni isabetli bir yola kılavuzlar."
Ne zaman ki Musa, Meyden tarafına yani; **"Ruh"** makamına yönelmiş olunca; iradenin kuvvetinden ümidi, korkusu üzerine galip olduğunda ruh ile ilgili nurlar ve sıfat ile ilgili tecelliler sebebiyle Allah'ta gezinme yoluna ve tevhid caddesine adalet gereği olan doğrultulmayı istemiş oldu**...**

Ayet: 23. Meyden suyuna ulaştığında, subaşında halktan bir grup gördü. Hayvanlarını suluyorlardı. Biraz ötelerinde çekingen bir halde duran iki kadın fark etti. "Derdiniz nedir?" dedi. "Şu çobanlar çekilip gidinceye kadar biz hayvanlarımızı sulamayız. Üstelik babamız da ileri yaşta bir ihtiyardır." dediler.

Ne zaman ki Meyden suyuna, mükâşefe (hakikat ehline Allah'ın sırlarının görülmesi) gelinen yer ilmi, sır ilmi ve karşılıklı konuşma için durulacak yere gelmiş oldu. Ve orada; Allah dostlarından, ermişlerinden ve Allah'ta yol alıcı olanlardan. Ve ahlâkları Hak sırlarının görülme yerinden olup orta yerde düzeltici insanlardan bir kısmını gördü. Ve kendilerinin ve müritlerinin kuvvetlerini o ahlaktan sulama işini yapar durumda buldu.
Başka mânâ: Arınmış akıllar ve ceberut âlemi halkından olup bütün nispetlerden soyunmuş ruhları buldu. Çünkü hakikatte bu pınarın halkı; arınmış akıllar ve soyunmuş ruhlardır. Ki, İnsan ve gök ile ilgili ruhları, gökler ve yerin saltanat koyunlarını sulamakta idiler. Ve onların mertebesinden daha aşağı mertebede iki kadını; yani iş ile ilgili ve görüş ile ilgili akıl kuvveti ki, bunlar kuvvetler koyunlarıdır. Onları ayırıp o pınardan uzaklaştırırlarken buldu. Çünkü **"Kalp"** Musa'sının, gizliliği görme kaynaklarına ve zevk pınarlarına ulaşmasından evvel, anılmış olan koyunlarının ahlâkları, akıl ile ilgili ilimler ve iş ile ilgili hikmetlerden olup, hakikat ehlinin mazhar oldukları Hak sırlarından nasipleri yoktur. Musa; o kadınlara "Derdiniz nedir? Ne bekliyorsunuz?"diye sordu. Kadınlar cevaben: "Biz Ruhlar ve arınmış akıllar çobanlarının bize yönelmesi ile suyun fazlasını bize akıtmış olaraktan pınardan çekildikleri vakit kalan sudan içeriz. Ve babamız olan Ruh, büyük bir ihtiyardır. Onun için koyunları biz suluyoruz" dediler. Ve sonraki ayette, **28/24. Bunun üzerine Mûsa, onların sulama işini yaptı. Sonra gölgeye çekilip şöyle dedi: "Rabbim, bana indireceğin her nimeti bekleyen bir çaresizim."** Buyrulmuştur. Yani, **"Kalp"** Musa'sı, tüm kuvvetlere suyu bereketlendirip taşırmış olur. İş ve görüş ile ilgili kuvvetleri zevk ile ilgili ahlâkından ve görmüş olduğu gizlilik kuyusundan sulamış oldu. Çünkü kalp; bir kuyuya vardığı vakit, o halindeki bereketlendirmeden bütün kuvvetler suya kanarak, kalbin nuru ile nurlanırlar. Sonra gizliliği görme ilimlerine nispetle; kendi akla uygunluk olan ilmini değersiz kabul edici ve Hakk'ın faziletinden ve arınmışlık makamından ve gizliliği görme lezzetleri ilminden yardım isteyici olduğu halde, kendi makamından, açığa çıkma makamındaki benlik gölgesine dönüp: "Ey Rabbim! Bana indirmiş olduğun gizli olanı görme ilminden ibaret bulunan ve büyük iyiliğe muhtaç ve isteyen birisiyim" dedi ki bu da **"Vecd"** (kendini kaybeder derecede baygın) ve **"Şevk"** (sevinç) makamıdır. Yani, çok hızlı bir yok oluş olan bir hal olduğundan, kendisine sahip olmasını istedi**...**

Ayet: 25. Tam o sırada kadınlardan bir utangaç bir tavırla yürüyerek ona geldi. Dedi: "Babam, bizim için yaptığın sulamaya karşılık bir şeyler vermek üzere seni çağırıyor." Mûsa gelip ihtiyara hikâyeyi anlatınca, o dedi ki: "Korkma, artık zalimler topluluğundan kurtuldun."
Musa tarafından koyunları sulanan o iki kadından birisi; yani temiz, arınmış nur ile nurlanan ve o vakit arınmış kuvvet ismi verilmiş olunan görüş ile ilgili akıl Musa'ya geldi. **"Kalp"** Musa'sından tesirleşmiş ve nuru ile yüreğine işlemiş olduğu için, o taraftan yürüyordu. Ve "Gerçek o ki, babam seni davet ediyor" dedi. Bu sözlerle temiz kuvvete ve melek ile ilgili parıldama nuruyla ruh ile ilgili çekiciliğe işaret etmiştir. Ve "Senin nurundan aydınlanmış olan ve bereketlendirmen ile suya kanan meşgul edilen kapıcı kuvvetlerinin sulanmasının karşılığını vermek için seni davet ediyor. Çünkü meşgul edilen kuvvetler temiz yıldırım ile yüreğine işlemiş olduğu, sır ile ilgili suyun taşkınlığı, bereketlendirmesi ile sulandığı vakit arınmışlık tarafına ilerlemesi kolay olur. Ve kuvvetlerin karanlık ve koyulaşmanın veya perdelerin yok olması dolayısıyla, kalbin ruha ulaşma kabiliyeti kuvvet bulur. Ne zaman ki Musa, büyük şeyhe (iki kadının yaşlı babaları) gelip hâl ve durumunu açıklayınca, yani **"Kalp", "Ruh"**a ulaşmış olup, makamına yükselmiş olduğunda ve ruh da kalbin halinden haberdar olduğunda ayette ifade edildiği gibi ona: "Korkma, sen, zalim olan topluluktan kurtuldun" dedi ki, bu da kalbin halinin suretidir**...**

Ayet: 26. Kadınlardan biri şöyle dedi: "Babacığım, ücretle tut onu. Her halde ücretle çalıştırdıklarının en hayırlısı olacak; güçlü, güvenilir biri."
Kadınların, yani iş ile ilgili ve görüş ile ilgili kuvvetlerinin birisi: "Ey babacığım! Allah yolunda, mücadele sebebiyle ve kuvvetler koyunlarının doyurulma işi bakımından halini gözetme ile onu ücretli olarak işe al. Ta ki kuvvetler koyunları dağılıp ta bizim topluluğumuzu bozma ve karışıklığa uğratmamaları için, sen bu çobanı Allah yolunda mücadele ve kuvvetler koyunlarını otlatmasında haline gözetme ile ve sıfatta gezinme ve sıfat tecellileri makamında **"Kalp Zikri"** ile ve tecelliler, ilimler ve Hak ile ilgili gizlilikleri görme iyiliği ile kullanmış ol. Gerçekten de bu adam (Musa) bu iş için şimdiye kadar ücret karşılığında kiralamış olduklarının en hayırlı olacaktır. Olgunluğu kazanmada kuvvetlidir. Kabiliyetinde emanet edilen şeyi görünürde meydana çıkartma ile sözünü yerine getirmekle Allah'ın sözleşmesine hıyanet etmeyen ve güvenilir kimsedir" dedi.
Başka mânâ: Kızlarına eğilim göstermiş olarak akla uygunluk ile perdeli olmakla, **"Ruh"** şeyhine hıyanet etmez. Bu konuda çobanların, anılan kuyu başına ancak yedi kişinin veya on kişinin kaldırıp sürebildiği bir taş koymakta oldukları ve Musa'nın bu taşı tek başına kaldırıp sürdüğü rivayet edilmiştir. Ki, bu Kalp

Musa'sının kuvvetidir. Ve bu rivayette de ledün ile ilgili ilminin ancak Allah'ın yedi sıfatı ile veya on ismi ile hal sahibi olmuş olmasıyla meydana gelmiş olabileceğine işaret vardır**...**

Ayet: 27. İhtiyar dedi ki: "Bana sekiz yıl çalışman şartıyla şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan, o da senden. Seni zora sürmek gibi bir niyetim yok. İnşallah beni, barış ve iyiliksever insanlardan bulacaksın."
İki kadının babası olan yaşlı adam Musa'ya: "Bu iki kızımın birisini sana nikâhlamak istiyorum" dedi. Yani, "Senin yanında, arınmışlık ile ilgili Nur ve gizliliği görme ilmi ile hoşnutluk kazanması, kendi sözüyle perdeli olmaması için senin hüküm ve emrinin altında olmasını arzu ediyorum." Yani, "İlâh ile ilgili sıfatta kendine nispet ettiği sıfatından yok olucu olmakla Araf suresinde, **7/143. "Rabbim, göster bana kendini, göreyim seni."** Buyrulan sözüyle; istenmiş olan ulaşmanın tamamı bulunan müşahede **"Tûr"** u ile beraber, karşılıklı konuşma makamı ile İlâh ile ilgili yedi sıfat hallerinden başka bir şey olmayan sekiz halin sana gelmesine kadar mücadele et. Benim ile çalışmak üzere, senden kızımı nikâhına almanı istiyorum" dedi. Eğer sen zatta yok olma ve yok olduktan sonra bekâdan ibaret bulunan diğer iki hal de ilerleme ile on hali tamamlamış olursan o da; senin kabiliyetinin kuvvetinden ve olgunluğundan, kendiliğinin özelliğinden ve hakikatinin gerekliliğindendir. Bu hal ve hareketler, İbrahim aleyhisselâmı Rabbinin imtihan etmiş olduğu ve İbrahim'in bunları tamamlamakla; tevhid makamına yüce Hakk'ın onu insanlara İmam (önder) yaptığı on adet kemalâttır. Âlim olan yüce Allah'tır. Ve "Ben, sana gücünün üstünde ve kabiliyetinin yerine getiremeyeceği bir şeyi yükletmek istemem. Eğer yüce Allah dilerse; sen beni takat (güç) yetiremeyeceğin şeyi teklif etmeyen Salih (doğru) ve ulaşmaya, vuslata uygun bereketlendirmeler ve kabiliyette var olan nurlar ile zatın kendine emanet edilmiş kemâl' e (olgunluğa) doğrultucu ilimler ile terbiye edici kimselerden olduğumu göreceksin" dedi**...**

Ayet: 28. Mûsa dedi: "Bu seninle benim aramda. İki süreden hangisini tamamlarsam bana kızıp darılmak yok. Allah, bizim şu konuştuğumuza Vekil'dir."
Musa; "Benimle karşılıklı olarak yaptığın bu anlaşma, ikimizin arasında kalacaktır. Bu kuvvet, kabiliyet ve çalışmamız ile ilgilidir. Bizden başka bir kişinin bu anlaşmaya dâhil olmasını gerektirecek bir durum yoktur" dedi. Ve "Konuşmuş olduğumuz bu iki süreden hangisini sona erdirirsem benim bir kabahatim olmayacaktır. Çünkü benim için gerekli olan, söz verilen süre içinde gereği gibi çalışmaktır. Ama süreyi sonlandırma özelliği ezelde verilmiş olan kabiliyetim dolayısıyladır. Benim kuvvetim, ancak kabiliyet nedeniyle çalışmak konusunda takdir olunur. Bu anlaşma işimizde vekil olan, ancak Allah'tır. Ve O' bu konuda şahittir. Yani bize verilen ve takdir olunan kemâl, Allah'tan, **"Feyz-i Akdes"** sinden (en kutlu bereketlendirmesinden) kendi benliğiyle kullanma hakkı olduğu bir iştir. Onun tarif edilmesi kişi için mümkün değildir. Ondan başka hiç kimsede ona dair haberi olamaz. Ve Kabiliyette emanet edilmiş olan kemâl' in miktarı ulaşmadan önce bilinemez ki, bu, Allah'ın ilmi, zatına özel kıldığı **"Gaybül-guyub"** (kalpte olmayan) dandır" dedi**...**

Ayet: 29. Mûsa süreyi bitirip ailesiyle yola çıkınca, Tûr tarafında bir ateş fark etti.
Ne zaman ki Musa, sözleştiği iki müddetin kısası (sekiz yıl) olan olgunluk sınırına erişmiş olduğunda. Ve ailesi ile yani; kuvvetlerinden hiçbiri ona karşılık vermeyip ve hiçbiri Musa'dan ayrılmayarak; bütün kuvvetleriyle beraber olduğu halde, arınmışlık tarafına yürüdü, mücadele ve gözetmede tecrübe ve yatkınlık sahibi olmakla, kendi için yük getirmeyen yakınlık alışkanlığı meydana gelmiş oldu. Kalbin yükseklikte olgunluk derecesi olan Tûr ile ilgili sır tarafından **"Ruhul Kudüs"** (temiz ruh) ateşini gördü. İşte bu sır Tûr' u makamı; kendisinden peygamberlere vahy olunan iyi ve kötüyü ayıran en geniş açıklıktır. Ve sonraki ayette, **28/30. Bir ağaçtan şöyle seslenildi: "Ey Mûsa! Âlemlerin Rabbi Allah benim, ben!"** Buyrulmuştur. Yani, **"Sır"** ismi verilmiş olunan kalbin olgunluğu makamında temiz benlik ağacından, "Ey Musa! Gerçekten de ben işte, âlemlerin Rabbi olan Allah ancak benim" diye seslenilmiş oldu. Bu makam; konuşma ve sıfatta yok olma makamıdır ki hem söyleyen, hem de dinleyen Ancak yüce Allah olur**...**

(sonraki iki ayette ifade edilen, asanın bırakılması, korkup kaçılması ve beyaz el mucizelerinin tevilleri Neml suresindeki 10-11-12 ayetlerinde geçtiğinden burada tekrarına gerek yoktur.)

Ayet: 32. İşte bunlar, Firavun ve kodamanlarına karşı Rabbinden sana güçlü iki kanıt.
Yani, Allah'tan dönüş zamanında örtünme ve renklenmeden (telvinden) korkma ve benin sağlamlaştırmam ile güvende olduğun halde kalbini bağlamış ol. Büyük şeyh Şehabeddin Sühreverdi, hizmetinde bulunan bazı fakirlerin şühud, vahdet ve yok olma makamında büyük zevk üzere iken ansızın günün birinde ağlayıp, kederlenmekte olduğunu gördüğünde, neden ağladığını sorunca; "Ben, kesret (çokluk) sebebiyle vahdetten perdeli ve geri çevrilmiş olundum. Bundan dolayı eski zevk ve halimi bulamıyorum" dediğinde, Şehabeddin

Sühreverdi hazretleri: Bunun bekâ makamının başlangıcı olduğuna ve halinin, evvelki halinden daha yüksek ve yüce bulunduğuna işaret etmekle o şahsı ikna ettiğini şeyhimiz Allah onun ruhunu kutlu etsin. Mevlâ Nureddin Abdülsamedin babasından rivayet ettiğini işitmiştim. Ve ayette geçen ***"Rabbinden sana güçlü iki kanıt"*** İşte anılmış olunan bu iki fayda, rabbinden apaçık delildir. Ve bir sonraki ayette, **28/34. Kardeşim Hârun var ya, o benden lisanca daha etkilidir/benden daha güzel konuşur. Onu da benimle yardımcı olarak gönder ki beni tasdiklesin; beni yalanlamalarından korkuyorum."** Buyrulmuştur. Yani, Musa: "Ey Rabbim! Kardeşim olan **"Akıl"** Hârun'u lisan yönünden benden daha düzgün ve açık konuşabilmektedir. Çünkü akıl; kalbin lisanı ayarındadır. Eğer akıl olmasa kalbin halleri anlaşılamaz. Zevki akla uygunluk görüntüsüne konulmuş olunmadıkça ve bilinen ilim şekline inmiş olmadıkça, misal ve tevil ile akıllar ve canların çıktığı yeri anlayışlarına yaklaştırılmadıkça söylenmek istenen şeyin anlaşılması mümkün olamaz. Benim mânâmı, doğrulanmış kanıt ile ilim şeklinde sağlamlaştırmakla bana yardımcı olması üzere onu benimle beraber göndermiş ol. Gerçekten de, onların anlayışlarından benim halimin uzak olması ve onların da; benim hal ve makamımdan uzak olmaları dolayısıyla beni yalanlamalarından korkarım. Her halde onlar ile benim aramda bir ara bulucu olacak yardımcı gereklidir. Ve daha sonraki ayette, **28/35. Allah buyurdu: "Pazunu kardeşinle kuvvetlendireceğiz; size öyle bir güç/kanıt vereceğiz ki size ulaşamayacaklar."** Buyrulmuştur. Yani, yüce Hak; "Seni kardeşinin yardım ediciliği ile desteklemiş oluruz. Ve senin melekler âlemi/saltanat kudreti ile onlarda tesirin ve aklın temiz kuvveti ile seni sağlamlaştırma ve olgunluğunu ilim şeklinde ve misal vermede kanıtlar açığa çıkarması sebebiyle, sizin ikiniz için galiplik veririz" buyurdu**...**

Ayet: 38. Firavun dedi: "Ey seçkinler topluluğu! Ben sizin için benden başka bir tanrı tanımıyorum. Ey Hâmân! Benim için çamurun üzerinde ocağı yakıp bana bir kule yap ki Mûsa'nın tanrısına ulaşayım. Aslında ben onun yalancılardan olduğunu sanıyorum."
Ayette söylendiği gibi, Firavun dedi ki: "Ey toplum! Ben sizin, benden başka bir İlâhınız olduğunu bilmiyorum. Bundan dolayı ey Haman sen, madde ile ilgili suret toprağı ile ilim suyundan karışmış olan hikmet çamuru üzerine arzular ateşini yakıver. Ve benim için yüksek bir kale, yani yüksek bir olgunluk derecesi yap ki, herkim o dereceye çıkarsa ârif olur." Bu da; Firavunun benliliği ile örtünmesine ve kuruntu ile karışık olması dolayısıyla aklının madde ile ilgili suretten soyunup yok olmasına işarettir. Yani, bencillik ile perdeli olan benlik yoluyla akla uygunluktan perdeli olan geçimlilik aklı. Kuruntular ile değil ilim ve işlerden bir bina ve ayrıca mirasta hak sahibi olma ve kabul etme ile olmayıp. Ders ve eğitim ile meydana gelen olgunluktan, yüce bir makam yapmasını istedi ki, o makama yükselen bir ârifin olgunluğuna ermiş olduklarını hayal etmiş olurlar. Ki, Şura suresinde anılmış olduğu yönüyle onlar; akla uygunluk ile şeriat ve nübüvvetten perdeli, söz ve hikmete alışkanlık elde etmiş ve söz ve hikmete özen gösterme felsefe ile ilgili olgunluğun son derecesi inanç sahibi olma, sülûk (Hak yoluna girme) irfan ve ulaşmayı inkâr eden bir toplum idiler. "Belki felsefe sahibi (feylesoflaşma) olma yoluyla Musa'nın Allah'ından haberdar olurum ve ben Musa'yı yalancılardan zannediyorum" dedi. Firavunun Musa'yı yalancılardan zannetmesi, ancak irfan derecesi ve tevhitten, kusurundan ve haksız olarak aşırılık ve isyan ediciliğinden ve bencillik halleri ile perdelenmesinden ileri gelmiştir. Yoksa yok olma zamanında, büyüklük sıfatları ile sıfatlandırılmış olup da büyüklenmesi batıl olan benliğinin halinden olmayıp, belki Hak ile olmuş olanlardan değildi**...**

Ayet: 44. Biz Mûsa' ya o emri vahy ettiğimizde, sen batı tarafında değildin; olayı izleyenlerden de değildin.
Habib'im! Musa'nın kendisinde birlik ile ilgili **"Zat"** güneşinin batması ve konuşma makamında zat güneşinin Musa kendiliği ile gizlenmesi tarafında olmadık. Çünkü Musa, o seslenmeyi (Ey Musa! Âlemlerin Rabbi Allah benim, ben!) benlik ağacından işitti. Bu sebebten Musa'nın kıblesi batı yönü olmuştu. Daveti ise İsa aleyhisselâmın davet yönünün tersine olarak, hakikat güneşinin batıları bulunan görünüşe olmuştu. Karşılıklı konuşma yoluyla Musa'ya vahy ettiğimiz vakitte, Musa'nın makamına şahit olan zamanının veliler ve yardımcısı derecesinde onun makamını görmüş olanlar da yapmadık. Fakat aralarında birçok yüzyılların yapılması ve yaratılması sebebiyle, senin zamanın, Musa'nın asrından uzak olunca, insanlar, unuttuklarından hatırlamış olmaları için, Miracında ve dosdoğruluk yolunda, Musa'nın makam ve haline seni haberdar yaptık. Ve sonraki ayette, **28/45. Sen, Medyen halkı içinde oturarak onlara ayetlerimizi okuyor değildin.** Buyrulmuştur. Yani, onlara; müşahedeler ve sıfatımız ilimlerini okuyucu olduğun halde, ruh makamında da durucu yapmadık. Belki sıfat ve müşahede edilmemiz ile ilgili ilimleri senin yolunda idiler. Çünkü sen, yüce genişlikten ilerlemiş olup, birlik huzurundan **"Kabe kavseyni ev edna"** (iki yayın beraberliği gibi, belki ondan da yakındı) makamına ulaşmış oldun. Bundan dolayı Hak'ta yok olduktan sonra kalp makamına dönme ile seni Resûl yaptığımız zamanda; bu makamlar ve halleri insanlara haber verdik. Ve daha sonraki

ayette, **28/46. Ve sen, biz seslendiğimizde, Tûr tarafında da değildin. Sen, senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş bir toplumu uyarmak için Rabbinden bir rahmetsin. Bu sayede onların düşünüp öğüt almaları umuluyor.** Buyrulmuştur. Ve sen, **"Sır"** makamında da durucu olmadın. Fakat Rabbinin, geniş ve kaplayıcı olan eksiksiz rahmeti sana yetişip, peygamberler ile ilgili bütün makamlarının sıkıştırılmış olduğu vahdet'te (Hak birliğinde) yok olma makamına seni yükseltmiş oldu. Ve diğer nübüvvet mazharı peygamberlerin en sonuncusu ve mührü olmak ile nübüvvetinin genel olması için, bekâ ve gönderme makamında Hak ile doğruluğunun belli olması zamanında **"Vahdet"** senin özelliğin ve zatının sureti oldu. Ve kabiliyetlerinin kabul ediciliğinde evvelce gelmiş olan peygamberler zamanında bulunan, ataları ile ilgili kabiliyetlerinin erişmesi olmadığı bir olgunluk sınırına erişmiş olan bir toplumu korkutmuş olman ve onları; peygamberlerden hiçbirisinin davet edemediği sevgili ile ilgili olgunluk makamına davet etmen için Rabbinin kaplayıcı rahmeti sana erişti. Senin davet ettiğin makama, senden evvel hiçbir peygamber davet etmemiştir. Sevginin olgunluk derecesine ulaşma ile belki onlar hatırlamış olurlar**...**

Ayet: 52. Ondan önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona da iman ederler.
Kuran'dan evvel, kendilerine Furkan ve Kur'an ile ilgili olan Aklı vermiş olduğumuz kişiler, kabiliyetlerinin olgunluğu sebebiyle, ancak onlar Kur'an' a iman ederler. Onlara Kur'an okunduğu vakit; "Biz ona iman ettik, üzerimize giydiğimiz doğrudur ve sabittir. Ve sonraki ayette, **28/53. "Biz ondan önce de Müslümanlardık."** Buyrulmuştur. Yani, Kur'an'ın indirilişinden önce evvel tevhid ile zatlarımızı Allah'a teslim edici ve emrine boyun eğici olmuştuk" derler**...**

Ayet: 54. İşte böylelerine ödülleri, sabrettikleri için iki kez verilir. Onlar, kötülüğü güzellikle karşılayıp savarlar. Ve onlar, kendilerine sunduğumuz rızıktan infak ederler.
İşte bunların; sevapları iki defa verilir. Birincisi: **"Orta kıyamet"**te zatta yok olmaktan evvel, ef'al ve sıfat cennetlerinden. İkincisi: **"Büyük kıyamet"**te yok olduktan sonra bekâ zamanında zat sıfat ve ef'al cennetlerinden verilir. Hakk'ın, ef'al, sıfat ve zatını mutlak iyilik şühuduyla; kendilerine nispet ettikleri ef'al, sıfat ve zatları olan mutlak kötülüklerini düşürürler ve uzaklaştırırlar. Kabiliyetli ve anlayışlı olanları, eksiksiz ve olgunluk bereketlendirmesi ile kendilerine rızık olarak verdiğimiz ilimlerden dağıtmış olurlar**...**

Ayet: 55. Boş lakırdıyı duyduklarında, ondan yüz çevirir şöyle derler: "Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size. Selam olsun hepinize. Biz cahilleri önemsemeyiz."
Kabul etmeyen kendini beğenmişler hikmetinden uzak ve aslı olmayan sözünü işittikleri vakit, kendileri peygamberler olmayıp. Tevhid ehli veliler oldukları için kabul etmeyenlere zorla yaptırmak ve ısrar etmeyerek faydasız ve boş sözlerden yüz çevirme ile "Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız size, gerçeği kabul etmeye engel olan beladan Allah size selamet versin" dediler. Biz zevk ve eğlenceye düşkünlük ve **"Cehl-i mürekkeb"** (bilmediğini bile bilmemek suretiyle olan cahillik) gibi yakışıksız iş yapmak sebebiyle yok olanların sevgisini istemeyiz. Çünkü onlar, bizim sevgi duymamızdan faydalanmazlar, doğru yolda olduğumuzu kabul etmezler. Ve sonraki ayette, **28/56. Şu bir gerçek ki, sen istediğin kişiyi doğru yola iletemezsin. Ama Allah, dilediğine kılavuzluk eder. Hidayet erecekleri O daha iyi bilir.** Buyrulmuştur. Ya Habib'im: Senin sevdiklerin ezel ile ilgili hidayet sahibi olduklarından, sen onları hidayete davet etmeyi gereksiz görürsün, onları davet etmezsin. Çünkü onlar seninle beraberdirler, fakat senin hidayetine mazhar olmak kabiliyetine lâyık olanlara Allah hidayet eder. Fakat ayette de söylendiği gibi yüce Allah, dikkat ve gayret ehlinden dilediğine hidayet eder. Yüce Allah, kabiliyetlerine kalplerinin mühürlenmesi sebep olduğuna haberdar olduğundan, hidayetine kabiliyetli olanların kabiliyetini en fazlasıyla bilir**...**

Ayet: 66. Allah o gün onlara seslenir de şöyle der: "Hak elçilerine ne cevap verdiniz?"
Küçük kıyamette kendileri perdeli ve başkalık ile durup kalmış olmaları dolayısıyla "Körler gibi hakikatler onlar üzerine gizli olur." Çünkü İsra suresinde, **17/72. Bu dünyada kör olan âhirete de kördür.** Denilmesi yönüyle onların, her iki yaratılış ile meydana gelmenin vakitlerini kaplamış olan cahillikleri kökleşmiştir. Onlar ağızları mühürlenmiş ve söz söylemez durumda olmalarıyla asla bir başkasıyla söyleşemezler, birbirlerine bir şey soramazlar. Ve sonraki ayette, **28/67. Ama tövbe eden, inanıp barışa yönelik iş yapan kişinin, kurtuluşa erenlerden olması ümidi vardır.** Buyrulmuştur. Yani, ileri görüşünü örten ve kalp kabiliyetini örten benlik halleri perdesinden kurtulup, ilim yoluyla gizli olana iman eden, kötü işlerden boşalma ve faziletler hayırları kazanmada doğru işleri işleyen kişinin yeniden meydana gelmeyi perdelemesinden yaratılışa dönme ve benlik makamından soyunmakla, kalp makamına ulaşmış olanlardan olması ümit edilir. Ve bir sonraki ayette, **28/68. Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Seçim**

onların değil/onların seçme hakkı yok. Alla, onların ortak koştuklarından yücedir, arınmıştır. Buyrulmuştur. Sevilenlerden ve Hakk'ın sırlarını görmüş olanlardan dilediğini Rabbin yaratmış olur ve İradesi ve olmasını istediğini onlara yardımı gereğince dilediğini seçmiş olur. Bu konuda onlar için seçmek söz konusu olmamıştır. Allah'ın seçmesi ile beraber, başkası için seçmek var olup, o başkanın Allah'a ortak olmasından Allah'ı tenzih et**...**

Ayet: 70. O, Allah'tır. Tanrı yoktur O'ndan başka. İlkte de sonda da hamd O'na dır. Hüküm de O'nun dur. Ve siz O'na döndürüleceksiniz.
Varlıkta yüce Allah'a herhangi bir ortak yoktur. Yaratılmışların görünürlüğünde görünen ve görünürlükte batın olan kemâl' atın tamamı Hakk'a lâyık olduğundan kesin hamd (övme ile teşekkür etmek) Allah'a mahsustur. Dünyada bulunan herhangi bir güzellik, zenginlik, güç ve büyüklük; Hakk'ın güzelliği, zenginliği, kuvveti ve büyüklüğü ile Güzel, zengin, güçlü ve büyük olmuştur. Ve ahirette bulunan herhangi bir olgunluk, ilim, irfan yine Hakk'ın kemâl' i, ilmi ve marifeti kâmil, âlim ve ârif olmuştur. Hüküm de Allah'ındır. Her şeyi, iradesi gerekliliği üzere kahreder ve iradesi gereğince ona hüküm verir. Bundan dolayı, dünyada herhangi bir çirkin, fakir, alçak ve zayıf onun hükmü ve kahrı altında çirkin, fakir, alçak ve zayıf olmuştur. Âhirette de herhangi bir perdeli; zayıf, esir ve kovulmuş olmuştur. Vücudunda yok olucu olmakla,
Başka mânâ: Zatında veya sıfat ve ef'al' inde yok olucu olmakla ancak O'na dönmüş olursunuz**...**

Ayet: 72. De ki: "Söyleyin bakalım, eğer Allah kıyamet gününe kadar, gündüzü üzerinizde sürekli tutsa, Allah'tan başka hangi tanrı, içinde sükûnet bulacağınız bir gece sunabilir size? Hâlâ görmeyecek misiniz?"
Habib'im de ki: "Eğer yüce Allah, size benlik karanlığı gecesini küçük kıyamet vaktine kadar sürekli yapacak olursa size ruh nurunu getirecek olan, Allah'ın dışında İlâh kimdir? Haber veriniz. Önceki ayetin son cümlesinde, **28/71. Hâlâ dinlemeyecek misiniz?** Buyrulması, siz örtü altında olduğunuz halde, mânâlar ve hükmü kavrayıp da gizliliğe iman etmeniz için ayetleri işitmez misiniz? Habib'im de ki: "Eğer yüce Allah, gizlenmiş olmayarak devamlı tecelli ile size ruh nurunun gündüzünü küçük kıyamet vaktine kadar devamlı ve sürekli yaparsa, benliklerinizin hakları bedenlerinizin rahatlarına kendisinde durucu olacağınız huylar perdeleri ve benlik hali galip gelmeleri ve gaflet vakitleri gecesini getirecek olan Allah'ın dışında İlâh kimdir? Haber veriniz. Siz, Hakk'ın tecelliler ruhunun nurunu görmez misiniz? Ve sonraki ayette, **28/73. Rahmetinin bir eseri olarak geceyi ve gündüzü sizin için oluşturdu ki, onda sükûnet bulasınız, O'nun lütfundan bir şeyler dileyesiniz ve şükredebilesiniz.** Buyrulmuştur. Hakk'ın kemâl rahmetindendir ki, sizin için **"Kalp"** makamında: Gaflet ve huzur ile **"Ruh"** makamında: Tecelli ve gizlilik ile gece ve gündüz yapmışızdır. Ta ki siz, benlik karanlığında bedenin nuruna ve geçimliliğin düzeninde durucu olasınız. Ve ruh huzur gündüzünde de müşahedeleri ve sıfat tecellileri Hak sırlarını görme ihsanını arayasınız. Ve Allah ile Allah'ta ve Allah için ve ümit edilir ki; evvel ve ahirinizde Allah'ın görünür ve batın, cisim ve ruh ile ilgili nimetlerini her makamda size gerekli olan ibadetlerde Allah ile Allah'ta, Allah için, Allah'ın rızası için kullanmış olmakla şükür etmiş olursunuz**...**

Ayet: 75. Her ümmetten bir tanık çıkarmış da şöyle demişizdir: "Getirin susturucu kanıtınızı!" Bunun üzerine onlar hakkın Allah'a ait olduğunu bilmişizdir. O iftira aracı yaptıkları şeyler de onları yüz üstü koyup kaybolmuşlardır.
Yani; kıyamet gününde, **"Mehdi"**nin (hidayete erenin) çıkışı zamanında, her bir toplumda kendilerinin peygamberini çıkarırız o da Hakk'a en fazla ârif olanıdır. Tamamının şühudu ile Hakk'ı şühud edip, onların şühudu ile Hak'tan perdeli olmayan şehidin, şahidin dili üzere size; bulunduğunuz mezhebin (görüşün) doğru olup olmadığının anlaşılması için kanıtlarınızı getirin deriz. Tamamı aciz kalıp, peygamberin kanıtı görünür olur. Bunun üzerine hak, Allah'ın olup o hakkı, şehidin mazharında açığa çıkarmış olduğunu bilirler. Ve çeşitli mezheplerde ve ufak-tefek çıkarlar, şüpheli yollar, başkasının üzerine atılan iftiralar kendilerinden kaybolur.
Başka mâna: Şehitlere, şahitlere tevhidin açığa çıkması ile kanıtınızı getiriniz, deriz. Onlar da: tevhidi açığa çıkarmış olup, tamamı hakkın Allah'ın olduğunu bilirler. Ve sonraki ayette, **28/76. Şu da bir gerçek ki Karun, Mûsa kavmindendi. Onlara karşı şımarıklık/azgınlık yaptı.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, Karun, Musa'nın toplumundan "Bel'am bin baur" gibi âlim idi. Benliğiyle ve ilmiyle perdelenmesi dolayısıyla büyüklenme ve saldırganlığı ile Musa ve toplumuna isyan edici oldu. Benliğinin olgunlukla süslenmişliğini görmekle perdelenmesi ve aldanması üzerine, Allah'tan imtihan edilerek kendisine hırs ve dünya sevgisi galip oldu. Aşağılık yönü duygularına eğilim göstermesiyle aşağılık yöne sevgili olarak batırıldı**...**

Ayet: 83. İşte âhiret yurdu! Biz onu, yeryüzünde üstünlük taslamayanlara bozgunculuk peşinde koşmayanlara veririz. Sonuç, takva sahiplerinindir.
Bâki temiz âlemden olan şu âhiret yurdu; benlikleri ve halleri ile perdeli olmayarak, kendilerinde olan ruh göğünde yüceliğe yükselmeyi istemiş olan. Yaratılış istekleri, yeryüzündeki insanlar üzerine saldırı, istila ve büyüklenmeyi isteyici benlik ile ilgili arzuların sahibi olmayan. Faziletler ve neticeyi kazanma ve marifetleri istemiş olan. Vasıtalar ve mülklerin tümünü halkın haklarını yok sayarak elde eden bozgunculuk sahiplerinden olmayan kimselere mahsus yaparız. Âhiret ve cennet ile tarif olunan övülmeye değer netice; benlikleri, aldatıcı olan arzulardan ve düşkün rezaletlerden pâk olmuş soyunmuşlara mahsustur**...**

Ayet: 85. Bu Kur'an' ı sana farz kılan, elbette ki seni vaat edilen yere/belirlenen sona götürecektir. De ki: "Hidayeti getireni de açık bir sapıklık içinde olanı da en iyi Rabbin bilir."
Habib'im! Ezelde başlangıç zamanında kemâl' atın tümü, toplu ve manalı sözler ve içinde hükümler olan. Kur'an ile ilgili Akıldan başka bir şey olmayan kâmil kabiliyeti sana farz ve takdir eden pek yüce Zat seni, değeri belirlenemeyen. Ve içyüzüne erişilemeyen pek büyük bir sona çeviren ve geri götürücüdür ki, o da Zat birliğinde fenafillâh, Cem' ve sıfatın tümü ile zatta hakikat olarak meydana çıkma ile bekadır. Yani benim halimi ve hidayetimin içyüzünü ve bana özel olarak verilmiş olan ledün ile ilgili ilmi Rabbimden başkası bilemez. Ben, kendiliğimden Rabbimde yok olucu ve benim dışımda olan da halimden perdeli olduğundan ne ben, ne de dışımda olan bilemez, ancak Rabbim bilir. Kabiliyet yokluğu ve perdelenme kalınlığı sebebiyle Hak'tan perdeli olan kişiyi de Rabbim bilir. Çünkü başkası, benim kabiliyetimin halinden perdeli olduğundan ben, onu bilemem. Rabbimde yok olucu ve onunla hakikat olarak açığa çıktığım için, onu bilen ben değilim, Rabbimdir**...**

Ayet: 86. Sen bu Kitap'ın sana indirileceğini ummuyordun; Rabbinden bir rahmet olarak geldi. O halde küfre sapanlara sakın destekçi olma.
Ve sen de perdelenmenin yeniden meydana gelişine dalmış ve sende emanet edilmiş olgunluktan perdeli olduğun için, sende toplanmış olunan olgunluğun farklılığı ile Kur'an ile ilgili akıl Kitap'ını sana bırakılacak olmasını ümit etmezdin. Ancak Rabbinin, Rahîm isminin rahmet tecellisi sebebiyle Kitap sana bırakılmış oldu. Ve aralıklı olarak Rahîm isminin bereketlendirmesi sende görünür olarak bu ismin gereği senin özelliğin oldu.(âlemlere rahmet olarak gönderilme) Sen zatta yok olduktan sonra kendilik halin ile örtünmüş ve benliğinin olgunluğunu görmekle; bencilliğinin meydana gelecek olması sebebiyle perdeli olanlara kesinlikle görünür olmayasın**...**

Ayet: 87. Allah'ın ayetleri sana indirildikten sonra sakın seni geri çevirmesinler. Rabbine yakar/Rabbine çağır. Sakın şirke bulaşanlardan olma.
Ve seni Allah'ın ayetlerinden ve sıfatın tecellilerinden bir şey engellemesin. Onlar, başkalık ile durucu oldukları gibi sen de; isteklerinle durucu olup, benliğine bakan ve benliğini, varlıkta Allah'a ortak yapmış olma ile Allah'a ortak koşanlardan olmayasın. Ve kendine kendin ile değil, Rabbine Rabbin ile davet et. Çünkü sen, **"Habib"** sin, Habib ise; kendine davet etmez ve kendiliği (nefsi) ile olmaz. Belki Habib'i ile Habib'ine davet eder. Ve sonraki ayette, **28/88. Allah'ın yanında diğer bir tanrıya daha kulluk etme. İlâh yok O'ndan başka. O'nun yüzü dışında her şey helak olacaktır. Hüküm yalnız O'nundur ve ona döndürüleceksiniz.** Buyrulmuştur. **"Hu"**dan başka mevcut olmadığından, Allah ile beraber başkasını, ne kendine ve ne de başkasına davet etme, davet yolu arama. Emrine göre gerekeni yapmak, şerefli peygamberin özelliğidir. Allah ile beraber sözü: Necm suresinde, **53/17. Göz ne kayıp şaştı ne azıp haddi aştı.** Özelliğini meydana getirmiştir. Ayette ifade edildiği üzere; Allah'ın Zatından başka her şey mahvolucudur. Çünkü Allah'tan başka bir mevcut (var olan) yoktur. Ayette, "Hüküm yalnız O'nundur" özelliği altında, Allah'ın dışında görünenlerin tamamının kahrı sebebiyle hüküm; o mutlak olan Zatındır. Ve siz, zatında yok olma ile ancak ona döneceksiniz**...**

"Kasas" suresi hakkındaki te'vil ve yorum sona ermiştir. Her şeyin gerçeğini bilen yüce Allah'tır.

ANKEBUT SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Elif, Lâm, Mîm.

Yani; İlâh ile ilgili **"Zat"**ı, başkalığa nispet itibarıyla aslı ve evveli olan gerçek olan İlâh ile ilgili **"Sıfat"**ı, evveli ve başlangıç ile ilgili meydana gelmenin kaynağı olan bağlı olduğu şeyle değişen **"İsim"**. İnsanların; yalnız gerçeğe uygun olan sözleri ve görünür işleri ile benlik ile ilgili gaflet ve perdeleri üzere terk edilmiş olunmamaları. Belki yaradılışlarında emanet edilmiş ve kabiliyetlerinde saklı olan şeylerin görünür olması için belalar çeşitliliği ile bir birini tutmayan. Zahmetli ve arzulardan el çekme ve benliği kırmalar ile imtihan edilmeleri gerekli olmuştur. Çünkü: ***"Ben gizli hazine idim, görünür olmayı sevdim ve bunun için halkı açığa çıkardım."*** Kuds-i hadis yönüyle, İlâh ile ilgili Zat; Cem'in kendi hazinesinde gizlenmiş olan kemâl' atını meydana çıkarmış olmayı sevmiş olarak, o kemâl' atı, insanların açık, belli madenlerinde örneksiz olarak meydana getirme ve insanları şahadet, şahitlik âleminde vücuda getirmiş oldu. Ve insanları nimet ve şiddetli ceza ile imtihan etmekle insanlara sevgi gösterdi. Kendileri üzerine sıfatının meydana gelmesi zamanında onu bilmiş olup, ondan başlamış olmada maden ve devlet malının saklandığı hazine oldukları gibi, ona son bulmada da onun açığa çıktığı yeri olsunlar. Çünkü İlâh ile ilgili Zatın Ahir (son) olması, Evvel (başlangıç) olmasının gerekliliğindendir**...**

Ayet: 3. Yemin olsun ki biz, onlardan öncekileri de fitne yoluyla denemişizdir.

Gerçek o ki biz, onlardan evvel olan, kabiliyet ve gönül görüşüyle bakma ehlinden olanları da zor işler, eziyetler ve belalar çeşitliliği ile imtihan ettik. Ta ki isteklerinde doğru, kararlı ve olgunluğu kabul eden olanlar, olgunluğunun meydana gelmesi ile kabiliyeti zayıf olan yalancılardan ayrılmış ve seçilmiş olsunlar**...**

Ayet: 5. Allah'a kavuşmayı umanlara gelince, şu bir gerçek ki, Allah'ın belirlediği vakit mutlaka gelecektir.

Herhangi bir kişi, gerek sevap (iyilik yapma) ve eserler veya işler veya ahlâk veya sıfat veya zat yurtlarından bir yurtta Allah'ın yüzünü ümit ederse; gerçek o ki, üç şekilde olan kıyametin (ölümün) birisinde Allah'ın yüzüyle olabilme vaadi elbette gerçekleşecektir. Yani, bilinen vaat zamanında hali ve ümidi nedeniyle, yüzünün görülecek olmasını şüphesiz olarak bilsin.

Birinci şekil: Doğal ölüm zamanında arzular cennetinde, eserler ve işler bölümünden aklın almayacağı olağan üstülüğü bulmak için iyilikler yapsın.

İkinci şekil: İsteyerek ölüm zamanında; kalp cennetinde istek ve eğilim gösterdiği ahlâk makamlarını ve sıfat tecellilerini müşahede etmek için perhiz (el çekme) ve gözaltında bulundurma ile yok etme konusunda gücü yettiğince çalışsın.

Üçüncü şekil: Büyük ölüm ve büyük eksiksizlik zamanında, ruh cennetinde cemâl zevkini ve ruh ile ilgili şühudu bulmak için fenafillâh da gerçek çalışma ile Allah yolunda mücadele etsin. Ve sonraki ayette, **29/6. Ve kim didinir, gayret sarf ederse hiç kuşkusuz kendi benliği lehine gayret sarf etmiş olur.** Buyrulmuştur. Yani yukarıda ifade edilen yurtlardan hangi yurdu istemiş olarak, hangi makamda olursa olsun, mücadele yapmış olan, ancak kendisi için mücadele eder. Gerçek o ki, yüce Allah, âlemlerden **"Gan'î"** 'dir. Ve bir sonraki ayette, **29/7. İman edip barışçıl hareketler sergileyenlere gelince, biz onların çirkinliklerini elbette ki örteceğiz. Ve biz onları, yapmakta oldukları işlerin en güzeliyle elbette ödüllendireceğiz.** Buyrulmuştur. Anılmış olunan iman çeşitlerinden herhangisiyle iman eden ve imanları nedeniyle doğru işleri işleyen kimseler: İşlerinin veya ahlâklarının veya kendilerine nispet ettikleri sıfat veya zatlarının kötülüklerini, zat nurları ile elbette örteriz. Ve işlerinin karşılığında; sıfatımızdan çıkmış olan işlerimizle onları cezalandırırız. Ve daha sonraki ayette, **29/8. Biz insana, anne-babasına en güzel bir biçimde davranmasını tavsiye ve emrettik.** Buyrulmuştur. Güzel ahlâkın en evveli; anne ve babaya ihsan etmektir. Anne-baba: vücuda getirme ve Rububiyet (terbiye edicili) özellikleri mazharlarıdır. Bu sebepten, anne-babanın hakları, ibadetlerinin İlâh ile ilgili ibadetler yakınlaşmalarıyla Allah'ın hakkını takip etmektedir. Çünkü adalet tevhidin gölgesidir. Her kim, Allah'ı tevhid ederse, ona adil olmak gerekir. Adil olmanın evveli de; anne-babanın haklarına uymuş olmaktır. Çünkü onlar insanların en şereflisidir. Buna dayanarak, anne-baba haklarının herkesin hakkı üzerine sunulması gerekli olmuştur. Yalnız bu hak Allah'a

sunulamaz, bu sebepten Allah'a ortak koşmaktan başka, her şeyde anne-babaya boyun eğmek gereli olmuştur**...**

Ayet: 25. İbrahim dedi: "Şu bir gerçek ki, siz dünya hayatında aranızda sevgi oluşturmak için Allah'ı bırakıp putlara kulluk ediyorsunuz. Sonra kıyamet gününde birbirinizi tanımaz olacaksınız, biriniz ötekine lanet edecek.
İbrahim dedi ki: "Siz, Allah'tan başka ibadet ettiğiniz bir şeyi, kendi aranızda ancak dünya hayatında sevilmiş ve edinmiş olduğunuz. Veya: Allah'tan başka, aranızda sevilmiş olarak edinmiş olduğunuz her şey dünya hayatında ölücüdür.
Başka mânâ: Sizin edinmiş olduğunuz her put, bu hayatta sevilendir. Yani sevgilidir.
Bir başka mânâ: Edinmiş olduğunuz her put, bu hayatta aranızda sevmek, sevgi göstermek içindir. Netice itibariyle mânâ şudur ki, sevmek iki türlüdür. Birisi dünya ile diğeri âhiret ile ilgilidir. Dünya ile ilgili olan sevmenin kaynağı; aşağılık yönünden olan benliktir. Âhiret ile ilgili olanın kaynağı; yücelik yönünden olan ruhtur.
İmdi: Allah ile Allah için olmayıp, Allah'ın dışında bir sevgi ve sevilmiş olunan her şeyi benlik ile ilgili sevmek ile sevgi duyulmuştur. Benlik ile sevmek ise: bâki olmayıp yok olan bir arzudur. Beden ile ilgili vuslat kesilmiş olduğunda derhal yok olur. Ve evvelce sözü edilen kıyametlerin hiçbirisine ulaşmış olamaz. Çünkü huyun orta oluşun, ölçülülüğünden ve bedenin bir araya getirilmişlerinden meydana getirilmiş bir şeydir. Bir araya getirilenler bozulup, huy değiştirilmiş olduğunda, sevgi ve sevmek de karmakarışık olur. Huyların gerekliliğiyle, zıtlıklar ve sıkıntı çekmeler devamlı olarak kalıcı olur. Ki, ayette işaret edildiği üzere; kıyamet gününde bazının bazınızı inkâr eder. Ve bazınız, bazınıza lânet edersiniz ve dönecek olduğunuz yeriniz ateştir. Ve size yardım edicilerden bir kimse de yoktur. Buyrulmuştur. İşte bu sebepten ileride olan bir ayette, **29/41. Allah'tan başkalarını veliler edinenlerin durumu, bir ev edinen dişi örümceğin durumuna benzer. Ve evlerin en güvensiz/en zayıfı elbette ki dişi örümceğin evidir. Keşke bilselerdi!** Buyrulmuştur. Bu ayette ifade edilen Allah'tan başka dostlar edinilmesi: Zayıflık gösterme hali, örümcek evine benzetilmiştir. Fakat âhiret ile ilgili sevmenin kaynağı, birlik zatı ve İlâh ile ilgili sevgidir. İşte zatlarının bir cinsten olma yakınlığı ve hallerinin uygunluğu sebebiyle veliler ve samimi olanlar arasında olan sevme bu âhiret ile ilgili olan sevmedir. Bu sevme ancak bir araya getirilenlerin yok olma zamanında kalp ve ruh makamında, benliği; beden perdelerinden kurtuluş zamanında perdeden soyunmuş ve son derece berraklık ile katıksız olabilir. Çünkü o makamda, sevme kaynağına yakın olmuş olur. Kıyamet gününde ise: büsbütün katkısız ve sadece İlâh ile ilgili sevgi olur. Dünya ile ilgili sevgi ise böyle değildir**...**

Ayet: 45. Kitap'tan sana vahy edileni oku. Namazı da kıl. Çünkü namaz, çirkinliklerden ve kötülüklerden alıkoyar. Elbette ki Allah'ın Zikri daha büyüktür. Allah, neler yaptığınızı biliyor.
Yani, sende toplanmış olan Kur'an ile ilgili olan **"Akıl"** kitabını **"Vahyi"** ve fark edici **"İlim"** kitabının indirilişi sebebiyle tafsil (etraflı olarak bildirme) ile ve tilaveti (usulüne göre okuma) ve ilimlerin düzenlenmesi farklılığı üzere mutlak olan namazı kılmış ol. Bunun da mânâsı; ilim ile ilgili olgunluk ile bir iş arasını cem et demektir. Çünkü senin için her bir ilim dolayısıyla bir namaz vardır. Nasıl ki ilimler ya terbiyeler ve işler ve geçimliliği iyi hale getirmeğe ilgi gösteren faydalı ilimlerdir ki, bu ilimler; yer ile ilgili meleklerin gizliliğinden kuvvetler ilimleridir. Veya: Faziletler ahlâkı ve âhiret düzgünlüğüne ilgi gösteren şeriat ilimleridir. Bunlar da göğüs ile ilgili gizlilikten ve işler ile ilgili akıldan olan **"Nefs"** (benlik) ilimleridir. Veya: Sıfatta ilgi gösteren yakınlık ile ilgili bütünlük ilimleridir. Bunlar da iki çeşit olup, birisi: görüş ile ilgili akıl ve diğeri: Sır ile ilgili hakiki görüştür. Ve her ikisi **"Kalp"** ve **"Sır"** gizliliğindendir. Veya: Tecelliler ve müşahedelere ilgi gösteren Hakikat ile ilgili ilimlerdir. Onlar da **"Ruh"** gizliliğindendir. Veya: Aşk ile ilgili ve ulaşmış olmaya ilgi gösteren ledün ile ilgili zevklerdir. Onlar da **"Hafa"** gizliliğindendir. Veya: Gizliliğin gizliliğinden veya görülemeyen gizliliğinden olan Hak ile ilgili ilimlerdir.
İmdi: Her bir ilim dolayısıyla bir namaz olmasına bakarak; namazın evveli ve birincisi: Hallerin oturması ve esasların yerine getirilmesi ile olan **"Beden"** ile ilgili namazdır. İkincisi: Huzur ve gönül alçaklığı ve korku ile ümit arasında boyun eğme ve doğruluk ile olan **"Nefs"** (benlik) namazıdır. Üçüncüsü: Huzur ve gözetme ile olan **"Kalp"** namazıdır. Dördüncüsü: Yakarış ve karşılıklı konuşma ile olan **"Sır"** namazıdır. Beşincisi: Müşahede ve gözden geçirme ile olan **"Ruh"** namazıdır. Altıncısı: Birbirine uyma, zıt olmama ve iltifat etme ile olan **"Hafa"** (gizlilik) namazıdır. Yedincisi: Vahdetin kendiliği makamında yok olma ve katkısız sevgi makamı olduğu için, orada namaz yoktur. Ve nitekim Hicr suresinde, **15/99. Sana şaşmaz ve kesin bilgi gelinceye kadar Rabbine ibadet et.** Buyrulmuştur. Ve bu ayetin tefsir edilmesi yönüyle: Görünür olan namazın son bulması ve kesilmesi yakınlığın sureti ve görünürlüğü demek olan ölümün meydana

gelmesiyle olduğu gibi, hakiki olan namazın sona ermesi de; **"Hakk-el-yakin"** demek olan kayıtsız şartsız (mutlak) yokluk iledir. Fakat yokluktan sonra beka makamında; altı kısım namazın hepsi yedincisi ile beraber yenilenmiş olur ki: Yedincisi sevgi ve her şeyden çekilip Allah ile meşgul olma ile Hakk'ın namazıdır. Gerçek o ki, ayette ifade edildiği gibi namaz, "Fahşa" (akıl ve mantığın kabul edemeyeceği) ve "Münker" (şeraitçe yapılması uygun olmayan şeyler) den uzaklaştırır.
Beden ile ilgili namaz: Asilik, isyanlar ve şeriatın yasakladığı kötülüklerden uzak tutar.
Nefs (benlik) **namazı:** Ret edilmiş ahlâk ve rezillikler ve karanlık hallerden uzaklaştırır.
Kalp namazı: Lüzumsuz fazla şeyler veya söz ve gaflet' ten uzak tutup uyandırır.
Sır namazı: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***"Namaz kılan kişi kime yakardığını bilse idi, iltifat etmezdi"*** anlamındaki hadis-i şerif yönüyle gizliliğinden ve başkalığa yüz vermekten engeller.
Ruh namazı: Kalp namazı; nefis halleriyle görünmeyi kabul etmediği gibi, ruh namazı da, Kalp hallerinin meydana gelişi sebebiyle taşkınlıktan engeller.
Hafa namazı: İkiliğin ve bencilliğin meydana gelmiş olmasını yasaklar.
Zat namazı: Renklenme (telvin) ile sonraya kalmışlığın (bakiyenin) görünür olmasından ve tevhitte aykırılığın meydana gelmiş olmasını yasaklar. Ve katışıksız yokluk makamında; zatın zikrinden ve beka makamında; dikkatlilik (temkin) zamanında Hakk'ın namazından ibaret bulunan Allah'ın zikri; elbette tüm tespihler, anmalar, hatırlamalar ve namazdan büyüktür. Yüce Allah, tüm haller makamları ve namazda sizin yaptığınız şeyleri bilir. Ve sonraki ayette, **29/46. Ehlikitap'la, en güzel olan neyse onunla mücadele et. Onların zulme sapanları müstesna. Şöyle deyin: Bize indirilene de size indirilene de iman ettik; tanrımız ve tanrınız bir. Ve biz O'na teslim olanlarız."** Buyrulmuştur. Yani, "Ey müminler! Siz, kitap ehli ile sertlikle mücadele etmeyiniz, ancak en güzel olan görünüş ve yol ile mücadele ediniz. Çünkü onlar, Hak'tan perdeli değil, belki dinden perdelidirler. Bundan dolayı onlar kabiliyet ve lütuf ehlidirler. Yardımcısız, yalnız başına kalıp sefil ve alçaklık ve kahr ehli değillerdir. Ancak doğru olan amaçlarından, bazı engeller ve alışkanlıklar ve görünüş sebebiyle sapkınlığa düştüler. Bu sebepten ayette: "Bizim ve sizin İlâhınız birdir" buyrulduğu yönüyle, tevhitten başka bir şey olmayan amaçta onlara yol arkadaşlığı yani, tatlılık ile muamele etmek hikmet açısından gerekli olmuştur. Ve ayette: "Biz de bir olan o Allah'a teslim olmuşuzdur" buyrulduğu yönüyle, şüphesiz tek bir olup ibadet edilecek olan Hakk'a boyun eğme ve uymak olan amaçtan ayrılmayan, Hak yoluna uygun bulunan, yollarının doğru olan kısmında da yine onlara yol arkadaşlığı yapmak gerekli olmuştur. Kendilerinin doğruluk üzere ve amaçlarına yönelmiş Hak yoluna girmiş olduklarını. Ve kendilerince araştırılmış ve doğruluğu belli olmuş olmakla kalpleri kanmış (mutmain) olsun. Ve ayette söylendiği gibi: "Biz gerek bize indirilmiş olunan. Ve gerek size indirilmiş olunan kitaba iman ettik." Buyrulduğu yönüyle üzerinde bulundukları yollardan doğru olanını uygun görme ve ibadet ile perdeli oldukları batıl (asılsız) kısmını göstermekle doğru olan yola girme özelliğini açık etmede onlara tatlılık ile muamele, iltifat etmek gerekli olmuştur. Ta ki Lûtuf' ta onlara uygun ve ortak olmuş olmakla, müminlere yakınlık duygusu geliştirmiş olarak sözlerini kabul ve doğru yolda olmaları ile yolun neticesi olan hidayeti bulsunlar. Ancak kazandıkları günahlar kalplerini karartarak kabiliyetleri aslını yitirmiş ve rablerinden perdeli olanlar, anlatılmış olan davranışlardan ayrı tutulurlar. Çünkü kötülükleri fazlaca işlemiş olarak kabiliyetlerini zayıflatıp yok olma ve olgunluğu kabul edemez duruma getirme ile haklarını noksanlaştırma ile kendilerine zulüm etmiş kişiler olduklarından ve iki özellik arasında zıtlık olması dolayısıyla, tatlılık muamelesi bu gibilere tesir etmeyip, kahr ehli olduklarından onlarda; kahırdan başka bir şey tesir yapmaz**...**

Ayet: 49. Hayır, o, kendilerine ilim verilenlerin göğüsleri içinde ayan-beyan ayetlerdir. Bizim ayetlerimizi, zalimlerden başka kimse inkâr etmez.
Yani Kur'an; apaçık olan zevk ile ilgili hakikat ilimleridir ki bulunduğu yerler, hakikat ehli olan âlimlerin göğüsleridir. O da; görülemeyen gizlilikten göğse indirilmiş olan mânalardır. Lisan ve zikirde olmuş olan harfler ve kelimeler değildir. Kur'an' ı ancak kabiliyetleri olmadığından dolayı, kabiliyetsiz olan perdeliler veya rezalet ve karşıtlar ile durmaları sebebiyle kabiliyetlerini pasifleştirip yok eden zalimler inkâr eder**...**

Ayet: 54. Oysa cehennem, o küfre sapanları çepeçevre kuşatmış bulunuyor.
Gerçek o ki, cehennem, kâfirleri kuşatıcıdır. Hak'tan perdeli olanlar, nuru görüp onunla edeplenmek ve o edepten bir parça faydalanmak ve rahata kavuşmuş olmak için kendilerinde nur ile ilgili âlemine girebilecek hiçbir boşluk kalmaması değeriyle madde ile ilgili şaşkınlık ve huylar perdesinde boğulmuş olduklarından elbette cehennem kendilerini kuşatıcıdır. Ve sonraki ayette, **29/55. Gün olur, azap onları tepelerinde, ayaklarının altından sarıverir ve der: "Tadın bakalım, yapıp ettiklerinizi."** Buyrulmuştur. Yani, gerçek olandan mahrum ve nurdan perdeli ve kahır altında perişan olmuş olduklarından. Üstlerinde olan azap ve vasıtalar ve aletlerin darlığı sebebiyle aşırılık lezzetlerinden mahrum olmaları ve örtünmeleri,

hallerinin ve eserler ateşlerinin sıkıntıları ile azap edilmiş olmaları dolayısıyla ayaklarının altından azap kapladığı vakit biz de onlara: "Yaptıklarınızın cezasını tadınız" deriz. O perdeliler, iki şiddetli bela ile iki kuvvetli arzu arasındadırlar. Her iki yönden mahrum olmaları ile beraber, asıl ile ilgili yaratılış gerekliliğiyle yücelik ile ilgili yöne ve yer ile ilgili hallerin derinliği olan aşağılık ile ilgili yöne yöneltilmiş olunmaktadırlar. İşbu kuvvetli arzuları ile mahrumlukları arasında olan berzahta, boşlukta kapalı kalmışlardır. Böyle bir halden Allah'a sığınırız**...**

Ayet: 69. Bizim uğrumuzda didinenleri biz, yollarımıza elbette ulaştıracağız. Allah, güzel düşünüp güzel davrananlarla mutlaka beraberdir.
Yol ehlince, kalp ile ilgili yolculuk demek olan sıfatımızda yolculuk yapma ile bizde gayret gösterip mücadele edenler ile benlik makamında bulunan, bir şeyi öğrenmeye yeni başlamış olanın yolculuğu Allah yolunda mücadele iledir. Kalp yolunda mücadele, huzur ve gözetme ve tecelliler hükmü üzere kararlılıkla durmak Allah'a dosdoğruluk üzere yol almak iledir. Elbette biz, onlara zata ulaşma yollarına doğrultmuş oluruz. Zata ulaşma yolları, sıfattır. Sıfat, zatın perdeleridir. Sıfat ile hal sahibi olmak suretiyle sıfatta yola girmek; sıfatlanmış olduğu sıfat dolayısıyla yüce Hak için sabit olan ismin hakikatine ulaşmış olmaktır. O isim; teklik ile ilgili zatının, teklik zatının kendinde birlik olan huzurun kapısıdır. Gerçek o ki, yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin buyurduğu gibi: ***"Müşahede üzere Allah'a ibadet eden ihsan sahipleri"*** ile elbette beraberdir. Buna dayanarak, ***"Muhsinler; gözetme ve müşahede ile ibadet ettikleri için"*** sıfatta yola giren sıfatla sıfatlanmış olanlardır. ***"Görüyormuş gibi"*** (Allah'ı görüyormuş gibi ibadet et hadis-i şerifinden) bunu demesinin sebebi de, görmek ve kendi ile ilgili şühud, ancak sıfattan sonra zatta yok olma ile meydana gelmiş olduğu içindir**...**

"Ankebut" suresi hakkındaki te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin doğrusunu bilen Allah'tır.

RUM SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Elif, Lâm, Mîm.
Hak ile ilgili ve bir olan Zat; ilim ve evvel ile ilgili isimler, Ruh ile ilgili kuvvetler Rum'unun benlik yerine yakın bir yer olan meydana gelme yerinde mağlup olmasını gerekli kıldı. Çünkü **"Mübdi"** (örneksiz olarak meydana getiren) ismin bereketlendirmesi, halkın göstermesi ve Hakk'ın halk ile örtünmesini gerektirir. Hakk'a daha yakın olan her şey, halka daha yakın olan şeyle mağlup olur. Bu da mazharın yeniden meydana gelmesinden, örneği olmaksızın meydana getirme isminin hükmüdür. Ve Hakk'ın; Mübdi ve Zahir ve Halik isimleriyle tecellisinin hükmüdür. Kısaca: Evvelce örneği olmayan bir şeyi meydana getiren=Mübdi huzurundaki isimler ile olan tecellisinin hükmüdür. Ve sonraki ayette, **30/3. Ama onlar yenilgilerinin ardından galip duruma geleceklerdir.** Buyrulmuştur. Yani Ruh ile ilgili kuvvetler Rumları mağlup olduktan sonra, Allah'a dönme ve galipliğin meydana gelmesiyle perdeli olan benlik ile ilgili kuvvetler aceminin (İranlılar) askerlerine galip geleceklerdir. Ve bir sonraki iki ayette, **30/4-5. Birkaç yıl içinde. İş/oluş/hüküm, önünde de sonunda da Allah'ındır. Onların galibiyet gününde müminler ferahlayacaklardır. – Allah'ın yardımıyla. Dilediğine yardım eder O... Azîz'dir, Rahîm'dir O.** Buyrulmuştur. Arap dilinde **bid'** üçten dokuza kadar olan sayılara derler. Yani, kendilerinde olgunluğa ilerlemeyi meydana getirmiş olan tavırlarda, tecelliler, makamlar ve huzur vakitlerinde galip olacaklardır. Emir; **"Mübdi"** isminin hükmü ile evvelden olduğu gibi, **"Muidd"** (iade eden) isminin hükmüyle sonradan da Allah'ındır. O'nun emri yeryüzüne tedbir, yani ihtiyaç gideren çare getirir sonra göğe yükselir. Ruh ile ilgili kuvvet Rum'unun, benlik ile ilgili olanların üzerine galip gelmesi gününde Allah'ın yardımı ve gökler ile ilgili melekler ile sağlamlaştırması ve temiz yardımlarla müminlere yardım etmesi sebebiyle ferahlanırlar. Gayret ehlinden ve yardım almaya kabiliyeti olanlardan dilediğine yüce Allah yardım eder. Yüce Allah, perdeli olan İranlıların (Farslılar, Acemler) kahrına galip ve kuvvetli olma ile galip olan Rumlar üzerine olgunluk ile ilgili yardım ve temiz sağlamlaştırma nurları bereketlendirmesiyle merhamet edicidir**...**

Ayet: 6. Allah'ın vaadi bu… Allah kendi vaadine ters düşmez. Ne var ki, insanların çoğu bilmiyor.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, bu yardım; gayret ehli olanlardan kabiliyeti olanları olgunluğa erdirmek konusunda ancak Allah'ın vaadidir. Bu ve birçok ayette söylendiği gibi yüce Allah, vaadine ters olacak bir işi işlemez. Fakat insanların büyük çoğunluğu gaflet ile perdelenmişlikleri yüzünden bu özelliği bilmezler. Ve sözü edilen ve benzeri galip gelmelerin, sadece kendi çalışma ve kuvvetleri ile olduğunu zannederler. Ve çalışma ile yardım edilmiş olan kişinin çalışmadığı müddetçe olgunluğa erişmiş olamayacağının olabilir olduğunu zannederler. Ve bu kabiliyetlinin de yine Allah'ın uygunlaştırmasından ve ona ihsan yardımının işaretinden olduğunu ve çalışmasının olmayışının da Hakk'ın onu yardımsızlığından olup, ihsan olunmamışlardan bulunduğunun işareti olduğunu bilmezler. Çünkü bizim yaptıklarımız, gerekli yapan değil, marifetlerdir. Ve sonraki ayette, **30/7. Onlar basit ve iğreti hayattan, bir dış görünüşü bilirler. Ama âhiretten tam bir gaflet içindedirler onlar…** Buyrulmuştur. Yani onlar, yalnız dünya hayatından olan görünürlük ve kazanç yollarının, kulların çalışması ve çare aramalarına bağlı olduğunu bilirler. Ve onlar, batından ve ruh ile ilgili âlem hallerinden habersizdirler, gafildirler. Şu kesilmekte olan hayatın ilerisinde bir hayatın olduğu Ankebut suresinde, **29/ 64. Âhiret yurduna gelince, asıl hayat işte odur. Ah, bilebilselerdi!** Cenab-ı Hakk'ın bu şekilde buyurduğu yönüyle; sürekli bir hayatın ve kulların çalışma ve çare üretmelerinin ötesinde Allah'ın hükmü ve takdiri bulunduğuna akıl erdiremezler. Ve daha sonraki ayette; **30/8. Kendi benliklerinin içinde olup bitenleri de mi düşünmediler! Allah gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri ancak hak üzere ve belirlenmiş bir süreye bağlı olarak yaratmıştır. Şu da bir gerçek ki, insanlardan büyük bir kısmı Rablerine kavuşmayı açık bir biçimde inkâr ediyor.** Buyrulmuştur. Yani bu gibi insanlar, kendi benliklerinde olanı hiç düşünmüyorlar mı? Yüce Allah, yedi bilinmeyen göklerini, beden yerini. Ve bunların arasındaki huylar kuvvetleri, ruh ve yer ile ilgili melekler, gökler ile ilgili melekler, isimler, ahlâk ve diğer şeyleri. Ancak hikmet ve adil ismi ile tecellisini kabul edebilme kabiliyetinin gerekliliğince Hakk'ın sıfatının bu görünürlükte meydana gelmiş olması ile. Ve her birisinin olgunluğunun ve ilk kabiliyet hakikatinin gerekliliğiyle Allah'ta yok olması demek olan bilinen ve ismi verilmiş bir amaç ile açığa çıkarmış oldu. Kabiliyetleri ve Allah'ın kendilerinde bırakmış olduğu kadarıyla zat ve sıfatını şahit olsunlar diye gerçekten de insanlardan çok kimseler, Rablerinden perdeli oldukları için, Rablerinin yüzünü inkâr ederler. O perdeliler; yüzünün ancak hakikatin, hakikatinde bulunma ve diğer âlemde görünürde karşılık ile olabileceğini hayal etmiş olurlar**…**

Ayet: 11. Allah yaratışa başlar, sonra, yarattığını varlık alanından çekip tekrar yaratır. En sonunda O'na döndürülürsünüz.

Yüce Allah, İranlıları Rumlar (Romalılar) üzerine galip yapmış olmakla, halkı yeniden yaratmış olur. Rum'u, İranlılar üzerine galip yapmış olmakla halkı iade etmiş olur. Sonra da Allah'ta yok olma ile hepinin O'na dönmüş olursunuz. Ve sonraki ayette, 30/12. Kıyametin kopacağı gün, günahkârlar sus-pus olacaklardır. Buyrulmuştur. Hâlbuki küçük kıyametin oluşu ile kıyamet durmuş olduğu gün günah işlemiş olanlar, Allah'ın rahmetinden mahrum ve ümitleri kesilmiş olurlar. Ve rahmeti kabul edemeyecek oldukları halde azapta şaşkınlık ve hayret içinde kalırlar.

Başka mânâ: Mehdinin meydana çıkışı ve ezici kuvvetle isyancıları kahretme ile büyük kıyametin durucu olduğu gün, günahkârlar İlâh ile ilgili rahmetten mahrum ve o zaman müminlerin kâfirlerden fark edilip ayrılması ile insanlar, gruplar halinde olurlar…

Ayet: 17. O halde tespih Allah için. Akşama erdiğinizde de sabaha erdiğinizde de.

Tenzih ediniz Allah'ı, kendisinden başka; mevcut (var olan), mevsuf (sıfatlanan) fail (işleyen) ve tesir edici olmaktan. Rum (Romalı, batılı) nuru üzerine, Fars (İranlı, doğulu) karanlığının galip olma akşamında olduğunuz ve Fars karanlığının üzerine, Rum nurunun görünmesi ve galip gelme sabahına girdiğiniz vakitte. Ve sonraki ayette, **30/18. Göklerde ve yerde hamd da O'na, gün sonunda da öğleye erdiğinizde de…** Buyrulmuştur. Yani, Ruh ile ilgili nurun, benlik ile ilgili karanlığın üzerine galip geldiği sabah ve Ruh güneşinin doğuşunun yaklaştığı vakit. Cemâl ile ilgili tecellilerinin kemâl (olgunluk) ile ilgili ismin meydana gelişi sebebiyle yedi adet olan gizlilik göklerinde ve benlik ile ilgili karanlığın Ruh ile ilgili nur üzerine galip gelme akşamı zamanında. Ve Celâl ile ilgili isimlerinin meydana gelişi sebebiyle beden yerinde hamd ve övüş, O'na mahsustur. Ve yok oluşları ve Ruh güneşinin zatta kaybolması akşamı vaktinde. Ve yokluktan sonra bekada dosdoğruluk ve eşit, denk olma zamanında da hamd ona mahsustur. Ve bir sonraki ayette, **30/19. Diriyi ölüden çıkarır O, ölüyü diriden çıkarır. Ölümünün ardından toprağa hayat verir. Siz de işte böyle çıkarılacaksınız.** Buyrulmuştur. Yani, sabah vaktinde; geri çevrilme yoluyla ölü olan benlikte hayat sabahı olan kalbi çıkarır. Akşam zamanında; yaratmış olmakla diri olan kalpten, benlik

ölüsünü çıkarır. Bu hal üzere, ölümden sonra bedeni yerini diriltir. İkinci meydana getirilişte siz de böylece çıkarılmış olursunuz. Ve daha sonraki ayette, **30/21. Onun ayetlerinden biri de sizin için, kendilerine ısınasınız ve aranıza sevgi ve rahmet koysun diye nefislerinizden esler yaratmasıdır. Bunda, iyice düşünen bir toplum için elbette ayetler vardır.** Buyrulmuştur. Yani, marifet ve yol tutma yönünden zata ulaşmaya sebep olan ef'al ve sıfatından, bazısı da sevgi, sevme, tesir ve kederlenme sebebiyle, benlikler tarafına eğilim göstermeniz için size; benliklerden ruhlara eşler meydana çıkarmış olmasıdır. Her iki taraftan aranızda sevgi, sevme ve rahmet meydana getirmiştir. Benlik (nefis) kabul ve kederlenme hali ile ruhun nur ve tesirini sever ve sıkıntıdan durucu olarak gönül şenliği bulmakla; kabiliyet sonunda yüce Allah kendisine boyun eğen ve ihsan edici kalp çocuğunu ve rahmetini ihsan eder. Onun bereketiyle benlik de Hakk'ın doğru yolunu bulur ve ahlâkıyla ahlâklaşıp kurtuluşa erer. Ruh da; benlikte tesir ve ona nur saçmış olmakla, nefsi (benliği) severek yüce Allah, Ruh, ihsan ve iyilikseverlik sahibi kutlu olan bir çocuk ile rahmet eder. Ve onun bereketiyle ruh yükselmiş olur ve onunla olgunluğu görünür olur. Gerçek o ki, bu halk ve meydana gelişlerde benliklerinde ve zatlarında ve onlarda bırakılan, emanet edilen şeyler üzerinde düşünen toplum için işaretler ve olgunluk vardır. Ve daha sonraki ayette, **30/22. Göklerin ve yerin yaratılmasıyla dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun ayetlerindendir. Bunda, ilim sahipleri için elbette ibretler vardır.** Buyrulmuştur. Yukarıda ifade edildiği gibi yine marifet yönünden zata ulaşmaya sebep olan. Ef'al ve İlâh ile ilgili sıfatlardan bir kısmı da; gökler ve yerin meydana gelmiş olması. Ve sizin **"Nefs, Kalp, Sır, Ruh ve Hafa"** olan dillerinizin ayrılıklarıdır ki, bu dillerin farklılık yönleri çevrilmiş olmadığından, her makamda bir söz ve anlatım ile çeşitlikte olurlar. Ve sizin, yedi göklerde ve yerde olan renkler ve renklenmelerinizdir. Gerçek o ki, bunda da mertebeler ilimlerinde âriflerden olan âlimler için sıfat ve ef'al tecellileri ayetleri vardır. Ve daha sonraki ayette, **30/23. Gece ve gündüz uyumanız, onun lütfundan nasip aramanız da O'nun ayetlerindendir. Bunda, işitebilen bir toplum için elbette ibretler vardır.** Buyrulmuştur. Ve sizin benlik gecesinde ve benlik hallerinin görünürlüğü sebebiyle kalp gündüzünde olan gafletiniz de, Allah'ın zatına ulaştıracak olan, işler ve hallerindendir. Ve sizin ahlâk ve makamları edinme ve olgunlukta ilerleme sebebiyle Allah'ın fazilet ve ihsanından istemiş olmanız da İlâh ile ilgili ayetlerdendir. Bunda Hakk'ın konuşmasını, sözlerini, kalp kulağı ile işitip de hal ve hareketlerdeki makamları nedeniyle, o sözlerin mânâsını anlamayanlar için ayetler ve işaretler vardır. Ve daha sonraki ayette, **30/24. O size, korku ve ümit olmak üzere şimşeği gösteriyor; gökten bir su indiriyor da ölümünden sonra toprağı onunla canlandırıyor. Bunda, aklını işleten bir topluluk için elbette mucizeler vardır.** Buyrulmuştur. Yine, ef'al (işler) ve İlah ile ilgili sıfatlardan bazısı da, parıltıların grubundan ve dağılmasından. Grubuyla karanlıkta kalmanızdan korkan ve isteğini tekrar edip parlaklığın artmasını çokça isteyici olduğunuz halde. Başlangıçta parıldayan şey ve devam eden şimşeklerini göstermesi ve sonra Ruh göğünden ve kararlılık bulutundan gelirler ve hakikati görme sularını, ilimlerini indirerek, canlar ve kabiliyetler olan kuru topraklarını, cahillik ile olan ölümden sonra diriltmiş olmasıdır. Bu ulaşmaların belirlenip indirilmesi kabiliyet topraklarının diriltilmesinde benliklerinin akıl ile ilgili içten gelen duyguları teşvik edici olup emre uymak sebebiyle gelirlerin mânâlarını ve kendilerini düzeltmiş olan karar ve akla uygunluğu kavramış olanlar için sıfat ve İlah ile ilgili işler tecellileri olan ayetleri vardır. Ve konu ile ilgili sonuncu ayette, **30/27. Göklerde ve yerde en yüce örnekler/en yüce sıfatlar O'nundur.** Buyrulmuştur. Yani, göklerde ve yerde en yüce örnekler, yani varlıkta teklik ile ilgili ve zat ile ilgili birlik ile yüce özellik Allah'ındır. Yüce örneğin mânâsı, anlamı: **"Lâil'aheillahû"** olduğu hakkında mücadele eden şahidin sözü çok, çok güzeldir**...**

Ayet: 30. O halde sen yüzünü, bir hanîf olarak dine, Allah'ın insanları üzerinde yaratığı fıtrata çevir. Allah'ın yaratışında değiştirme olamaz. Doğru ve eskimez din işte budur. Fakat insanların çoğu bilmiyor.

İmdi: "Habib'im! Sen, zatını yüce Hakk'ın yolu olan **"Tevhid"** dinine doğrultmuş ol." Dinden maksat; Hakk'ın yolu olan tevhid olması dolayısıyla **"Din"** sözünü başkalığa nispet etmeden, herhangi bir şey katmadan kayıtsız ve şartsız olarak getirmiştir. Yani, kayıtsız şartsız olarak din; ancak tevhit'tir. Tevhidin dışında olan din ve dinler, din değildir. Çünkü din ile istenilmiş olana ulaşmadan o din bitmiş, kesilmiş olur. **"Vecih"** (bir toplumun büyüğü olan) gerekli olanın tümü ve engelleri ile beraber var olan zat demektir. O zatın, din için ayakta durması, kendisine de başkalarına da yüz vermemiş olarak Hak ile duruş ve tevhid ile ayakta duran olduğu halde Hakk'ın dışında görünenlerin tamamından zatı ayırmış olmaktır. Bu değerlendirme gereğince zatın seyri (yol alması) seyrullah ve içinde bulunduğu din ve tarikatı (gittiği yol) Allah'ın dini ve tarikatı olmuş olur. Çünkü Allah'ın dışında var olan bir vücud göremez. Allah'ın dışında bir şeyin varlığını kabul eden o başka kişi, Allah'a ortak koşan kişilerin, başkalık görme ve karşı olan şeyler yolu olan batıl (aslı olmayan) olan din bağlanışlarından bir yana eğilmiş ve doğru gitmeyen olduğun halde, zatını

gerçek olan dine ayırmış ol. Yani, Allah'ın yaratmış olduğunu kendi üzerinize gerekli yapınız. Yaratılış; insan ile ilgili hakikatin ezelde ilk başladığı berraklık ve bir tarafta tutma halidir. İşte bu yaratılış, ezelen ve ebeden doğru olan dindir. Evvel olan berraklık değişme ve değiştirilme kabul etmez ve katıksız yaratış tevhittir. İşbu evvel ile ilgili yaratılış, zatın kendisinden başka bir şey olmayan temiz bereketlendirmedendir. Her kim bunun üzerine baki (kalıcı) oldu ise, onun tevhitten dönmesi ve Hak'tan perdelenmesi mümkün olamaz. Sapma ve perdelenme, ancak yaratılma zamanında huylar engellerinden ve perdelerin meydana gelmesinden veya terbiye ve alışkanlıklardan olmuş olur.
Birincisi: Yani, huylar engellerinden olan perdelenmelerdir ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin bildirdiği kutsi hadiste yüce Allah: ***"Ben bütün kullarımı hanifler (Allah'ın birliğine inananlar) oldukları halde yarattım, fakat onları şeytanlar hileler ile dinlerinden döndürerek dışımda görünenleri bana ortak yapmalarını emrettiler"*** diye buyurmuştur.
İkincisi: Yani, terbiye ve alışkanlıklar ile olan perdelenmeler de yine Hz. Peygamber efendimizin: ***"Her yeni doğan kişi fıtrat üzere doğar, ta ki onu Yahudi ve Hıristiyan yapanlar, ancak anne ve babalarıdır"*** buyurmasıyla sabittir. Yoksa hakikat benliğinde zat ile ilgili halinde değişme olmaz, çünkü bu mümkün değildir. Ayette, **"Allah'ın yaratışında değiştirme olamaz"** sözünün mânâsı da budur. Ayetin son kısmında da söylendiği gibi, Bu tevhid, en doğru ve adaletli dindir. Fakat insanların çoğu akıllarını işletmediklerinden bu gerçeği bilmezler. Ve sonraki ayette, **30/31. O'na yönelmiş kişiler olarak O'ndan korkun. Namazı kılın ve sakın şirke sapanlardan olmayın.** Buyrulmuştur. Yani, yaratılış ile ilgili perdeler ve beden ile ilgili engeller, doğal haller ve benlik ile ilgili hallerden bir tarafta tutmak suretiyle kuruntu ve hayal şeytanları tarafından vücutları kuruntuya düşmekten başka bir şey olmayan. Ve tüm başkalardan ve batıl dinlerden, Hakk'a ve dinine dönücü olduğunuz halde; Allah'a mahsus olan yaratılış tevhidini kendiniz için gerekli sayınız. Ve Hakk'a tövbe ile döndükten sonra, O'nda yok olma ile yaratılışın bir tarafta tutulması ile Allah'tan sakınınız. Ve zat ile ilgili şühudu yerine getiriniz. Yaratılışın sonraya kalmışlığı (bakiyesi) ile makamında bencilliğin meydana gelişi ile Allah'a ortak koşanlardan olmayınız. Ve daha sonraki ayette, **30/32. Onlardan ki, dinlerini parçalayıp hizipler/fırkalar haline geldiler. Her hizip kendi elindekiyle sevinip övünür.** Buyrulmuştur. Yani, yaratılıştan (tevhitten) susma, söz söyleyemez hale gelme, keyif ve sevinç ve alışkanlık örtüleri ile perdelenmeleri, hakiki dinlerinden ayrılıp uzaklaşmış olup da her birisi kendi örtüsü ile perdeli kaldığından ve perdelerinin zıtlıklarından ve şeytanın kendilerini benlik hali vadilerinde ayırmak istediğinde çeşitli gruplar sahibi olanlardan olmayınız. Onların bazısı; dört ayaklı hayvandır. Bazısı; yırtıcı hayvanlar. Bazısı; arzular, bazısı da özellikle şeytan dini üzeredir. Şeytanların çeşitleri, yalnız bir kişiye veya bir şeye mahsus olan olmadığı gibi, dinler dahi sınırlanmış her yanı çevrili sınırını aşamayanlar değildir. Hakiki dinden ayrılmış olup, çeşitli bölümlere ayrılan her parti, her grup, yaratılışın, tevhidin kederlendiği ve perdelenmenin kalınlaştığı zaman, kabiliyetinin gerektirdiği perde ile ferahlanır. Çünkü perdelenme huylarının gerekliliği olur. O perdelenme, onun kendisine galip olan kabiliyeti haline uygun olur. Hâlbuki gerçek gönül açıklığı, yumuşak huylu olmak, cinsi ile ilgili yumuşaklık halini anlamış olmakla meydana gelmiş olur. Bu perdelenme ise; her ne kadar asıl ile ilgili kabiliyeti nedeniyle hakikatte yumuşak huylu değilse de, sonradan çıkan kabiliyet dolayısıyla, o halde yumuşak huyludur. İşte bu sebepten, yerin yok olma zamanında, perdelenme ile azaba girmiş ve eziyet edilmiş olmak gerekli olur**...**

"Rum" suresi hakkındaki te'vil ve yorum son bulmuştur. Gerçeği bilen yüce Allah'tır.

LOKMAN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 22. Güzel düşünüp güzel davranarak yüzünü Allah'a teslim eden, en sağlam kulpa yapışmıştır. İş ve oluşların sonu Allah'a varır.
Ef'al' inde veya sıfatında veya zatında yok olma ile Allah'a teslim olan. **"Ef'al"** makamında: Hakk'ın işlerini (ef'al' ini) müşahede üzerine **"Tevekkül"** (İşi Allah'a bırakma) işleri ile. **"Sıfat"** makamında: Hakk'ın sıfatını müşahede üzere **"Rıza"** (hoşnutluk gösterme) makamının işleri ile. **"Zat"**ta da: Hakk'ın zatının şühudu üzere, **"ZAT"** ile gerçekliği anlaşılıp dosdoğruluk ile niyet ve iş yaparak, makamı değeriyle Allah'ın müşahedesi üzere O'na ibadet edici olduğu halde; vücudunu (kendine nispet ettiği varlığı) Allah'a teslim

eden kişi; ayette işaret edildiği gibi iplerin en sağlamı olan **"Tevhid"** ipine tutunmuştur. Ve bilinmelidir ki, ayette söylendiği gibi bütün işlerin varması, O'nda yok olma ile ancak yüce Allah'adır**...**

Ayet: 31. Size ayetlerinden göstermek için, Allah'ın nimetiyle gemilerin denizde akıp gidişini görmedin mi? Kuşkusuz bunda gereğince sabreden, gereğince şükreden herkes için ibretler vardır.
Gerekli olan olgunluğu kabul ettiği için, Allah'ın nimeti ile beden gemisinin aletleri hazırlanıp, sıfat eserleri olan canlılık, idrak gücünün, kendisine dağıtılmasıyla madde denizinde hareket etmekte olduğunu görmez misin? Bu hareket ediş, Hakk'ın size zorlaması ve kabiliyet sebebiyle ef'al ve sıfat tecellileri olan ayetlerini göstermesi içindir. Gerçekten de bu hareket etmede ef'al ve sıfat tecellileri ayetleri vardır. Çünkü bu tecelliler, ancak ifade edilmeye çalışılan bu mazhar üzerine görünür (zahir) olur. Tevekkül ve rıza makamını kuvvetlendirmek için benliğinin ef'al ve sıfatının açığa çıkmasıyla mücadelede, Allah ile sabreden her bir sabır ediciye, şükrediciye. Celâl yönünden artış üzere olmak için, sıfat tecellilerinde, rıza makamının işler (ef'al) tecellilerinde tevekkül makamının hükümleri üzere işlemiş olmakla. Ve nimetlerin hakkıyla ayakta durucu olmakla tecelliler nimetlerine şükür eden şükredici için ayetler vardır. Ve sonraki ayette, **31/32. Kara bulutlar gibi dalga kendilerini kuşattığı zaman; Allah'a, dini O'na özgüleyerek yalvarırlar. Fakat onları karaya çıkarıp kurtarınca, içlerinden sadece bir kısmı doğru yolu tutar. Bizim ayetlerimize ancak gaddar nankörler karşı çıkarlar.** Denilmiştir. Yani, tecelliler nurlarını örtücü perdeler gibi, huylar gerekliliklerinden, benlik hali galipliklerinden olan bir dalga onları kaplayıp örttüğü vakit, ihlâs ile iş yapmak üzerine kararlılık ifade eden seslenme ile ***"Perdelerin iyice açılmış olması için"*** makamlarında Allah'ın hakkıyla ayakta durucu ve katkısızlık (ihlâs) ile Allah'a sığınmış olurlar. Çünkü salik; renklenme ile yüce makamdan perdeli olduğunda, mesela: Tevekküle nispetle ihlâs gibi sahip olduğu daha aşağı bir makamda kararlılık göstermesi ona gerekli olur.
İmdi: İşlerlik halinde tecelliler ile onları tevekkül küresi makamına (kara parçasına) çıkarıp kurtardığı ve benliğin galip gelmesiyle madde denizinde boğulmaktan kurtarıp güvenlik içine koyduğu vakit; onlardan tevekkül hakları ile ayakta duruşta adalet üzere kararlı olanlar ve İlâh ile ilgili işlerde dikkatlilik (temkin) üzere yol alanlar vardır. Tecellilerde; makamının haklarını açığa vurma ve renklenmede; tecellilerden perdelenme sebebiyle ayetlerimizi ancak gidiş sözleşmesine. Ve Allah ile yaratılış üzere söz vermede, bela veya imtihan zamanında durmamış olma ile hainlik eden her bir hain. Allah'ın nimetleri rızasında kullanmış olmayan ve tecellilerde; makamının haklarını yerine getirmeyen, ef'al ve sıfat nurlarının meydana gelişi zamanında; tevekkül ve rıza ile iş yapmayan inkâr sahibi, inkâr eder.
Başka mânâ: Şeriatın gemileri, size işler (ef'âl) tecellileri ayetlerini göstermek için bu denizde, kurtuluş küresine ve cennet eserleri sahiline, kıyısına hareket eder. Ve sonraki ayette, **31/33. Ey insanlar! Rabbinizden korkun. Herhangi bir şeyde babanın evladı, evladın da babası yerine karşılık ödemeyeceği günden ürperin. Allah'ın vaadi haktır; dünya hayatı sizi sakın aldatmasın. O yaman aldatıcı, sizi Allah hakkında/Allah ile aldatmasın.** Buyrulmuştur. Yani, kendinize nispet ettiğiniz Zat, sıfat ve işlerinizden Hak'ta yok olma ile ef'al, sıfat ve zatlarınızla görünmede Rabbinizden sakınınız. Vahdet ve kahr ile tecelli etmiş olan Allah'a belirme zamanında ne babanın ne de evladın varlığı (vücudu) kalmayıp, aradaki ulaşmanın kesilmesi sebebiyle doğuran ve doğanın hiçbirisi diğerinden bir şey yüklenemeyeceği günden korkunuz. Ayette uyarıldığı gibi, o vakit içinde kimse için hayat olmadığından size en yakın olan kalp ile ilgili hayat, gerçek hayattır ve devamlıdır demeyle o aldatıcı şeytan, sizi aldatmasın. Ve Hakk'a karşı sizi aldatacak olan şeytan, atmakta olduğu kuruntularıyla perdelenme ve bencillikle görünür olup da taşkınlıkta olan olmayasınız. Ve daha sonraki ayette, **31/34. O kıyamet saatine ilişkin bilgi Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır. O, rahimlerde olanı da bilir. Hiçbir benlik yarın ne kazanacağını bilmez. Ve hiçbir kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Allah Alîm'dir, Habîr'dir.** Buyrulmuştur. Yani, **"Büyük kıyamet"** zamanında bütün yaratılmışlar yok olucu olmakla doğal olarak elbette ki, ilimleri de yok olucu olacağından, büyük kıyametin bilgisi Allah'a aittir. Yüce Allah, yok olmaktan evvel kabiliyet nedeniyle bunun yağmurunu indirir. Ve kabiliyetlerin rahimlerdeki olgunluğun tam olup olmadığını yüce Allah bilir. Veya: Benliklerin rahimlerdeki kalp çocuğunun, reşit (doğru yol tutan) ve kâmil (olgun) olup olmadığını bilir. Kabiliyetinde olan şeylerden perdeli olduğundan, hiçbir benlik gelecek zamanda kazanacağı ilimler ve makamları bilemez. Kabiliyet ve sınırının ilmi, yüce Allah'ın, görülemeyen gizliliğinde zatı için istemiş olduğu şeylerden olduğundan, hiçbir benlik, makamlar yerinden hangi makam yerinde olacağını, var olan olgunluğunun tükenmesi sebebiyle, hangi makamda kabiliyetinin yok olucu olacağını bilemez. Yüce Allah her şeyi çok, çok bilendir**...**

"Lokman" suresi hakkında olan te'vil ve yorum sona ermiştir. Alîm olan yüce Allah'tır.

SECDE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Elif, Lâm, Mîm.
Yani, bir olan varlık ile ilgili zat, sıfat ve isimler ile ilgili huzurun meydana gelmesi. Ve sonraki ayette, **32/2. Kitap'ın indirilişidir bu. Kuşku, çelişme yok bunda. Âlemlerin Rabbi'ndendir bu.** Buyrulmuştur. Yalnız **"Furkan"**(iyi ile kötü ve doğru ile yanlış arasındaki farkı gösteren) **"Akıl"** Kitabının, Muhammed (s.a.v) ile ilgili vücud üzerine indirilişidir. Muhammed mazharında eksiksiz olan rahmet suretiyle meydana gelmesi sebebiyle âlemlerin Rabbinden indirilmiştir**...**

Ayet: 4. Allah'tır ki gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yaratmış, sonra arş üzerinde egemenlik kurmuştur. O'nun dışındakilerden size ne bir dost vardır ne de şefaatçi. Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?
Hz. Âdem aleyhisselâm devrinden, Muhammed (s.a.v) efendimizin devrine kadar **"Hafa"** devri zamanı olan İlâh ile ilgili altı günde de gökler ve yer ile gizlenmesi sebebiyle; yüce Allah, altı günde gökler ve yer ve aralarındaki eşyayı meydana çıkarmış oldu. Sonra, sıfatın tümü ile tecelli ve altı günün tamamı olan sonuncu günde görünme için Muhammed ile ilgili **"Kalp"** üzerini kaplamış oldu. Çünkü güneşin kaplayıcılığı, doğuşu ve ışığını yayması ile meydana geliş olgunluğu demektir. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Ben kıyametin başlangıcında gönderildim"*** buyurmuştur. Çünkü Hz. Muhammed aleyhisselamın yeryüzüne gönderilme vakti, kıyamet sabahının doğuşudur. Ve bu günün ortası; **"Mehdi"** (hidayete eren, doğru yolu tutan) aleyhisselâmın meydana geliş vaktidir. Bunun için, bütün günün sabahında bu surenin okunması beğenilen bir alışkanlık olmuştur. Ayette işaret edildiği üzere gerçeğin yani Hakk'ın görünürlüğü zamanında her şeyin onda yok olması sebebiyle, sizin için bir sahip ve yardımcı yoktur. Vahdetin görünürlüğü zamanında, yaratılış sözleşmesi olan ilk söz verme anını düşünmüyor musunuz? Ve sonraki ayette, **32/5. İş ve oluşu gökten yere doğru çekip çevirir; sonra o O'na yükselip çıkar: Bir günde ki, süresi, sizin saymakta olduğunuz günlerden bin yıla denktir.** Buyrulmuştur. Altı günde gizleme ve tartışmalı olma ile emrini (ruhu) vahdetin görünürlüğü olan göğünden vahdetin Hafa (gizli olma) ve batma ile ilgili yerine tedbir eder. Sonra, miktarı sizin saydığınız senelerden bin sene olan yedinci günde görünme ile vahdet göğüne yükselir. Ve bir sonraki ayette, **32/6. İşte budur Allah! Gaybı da, görüneni de bilen O'dur. Azîz'dir O, Rahîm'dir.** Buyrulmuştur. Yani, şu tedbir alan; gizli olanı ve altı günün sonrasında yedinci günde görünme hikmetini bilicidir. Perdelenme konusunda celâl örtünmeleriyle engelleyici, celâl örtünmelerinin gerçeğini görme ve cemâl' inin açığa çıkması ile rahmet edicidir. Ve daha sonraki ayette, **32/7. Yarattığı her şeyi güzel yaratmıştır.** Buyrulmuştur. Yüce Hak, sıfatını, bir şeyin açığa çıktığı yeri yapmak suretiyle; her şeyin yaratılışını, meydana getirilişini güzel yapan yüce, ulu olan zattır. Çünkü güzellik ifadesi sıfata aittir. Yaratılmış olan varlıkların tamamı sıfatın mazharlarıdır. Ancak **"İnsan-ı kâmil"** (olgun, kâmil insan) bu özellikten ayrı tutulmuştur ki o, Zat olan cemâl' e özel kılınmıştır. Bu sebebten; kâmil insan, düzeltilme ile yani en güzel kıvamda ve yaratılışın adaletlisi olma ile orta halde bulunan, iki tarafını bir etmeye mahsus kıldı. Bu orta halde yapılmış olması sebebiyle, yüce Hakk'a ait olan ruhu kabul etme kabiliyetinde oldu**...**

Ayet: 9. Ve ona kendi ruhundan üfledi.
Ve insana Hakk'ın ruhundan üflenmiş olması ve bu insan cinsi ile yaradılış sona ermiş olup, Hak görünür (zahir) oldu**...**

Ayet: 11. Söyle onlara: "Size vekil edilen ölüm meleği canınızı alır."
Habib'im! Sen onlara: "Sizi; size vekil olunan ölüm meleği öldürür" deyiver. Yani, her ne kadar, karanlık ile ilgili suret ve benlik ile ilgili hal ile perdelenmiş olsalar da büsbütün yaratılıştan düşen olmadıkça; ufak-tefek canların sonu olan; bütünlük ile ilgili insan benliği sizi öldürür. Çünkü ufak-tefekler olan canların, ruhların bağışlanma kapısı kapanmadıkça ve gönül sıkıntısı denilen kir, pas derecesine ermiş olmadıkça âlemin kalbi derecesinde olan bütünlük ile ilgili benlik öldürür. Ve eğer o ufak-tefek benlik, gönül sıkıntısı denilen dereceye eren olmuşsa onu, yalnız gazap melekleri bedenden ayırır. Ve sonraki ayette, **32/12.**

Günahkârları, Rablerinin huzurunda başlarını eğmiş olarak şöyle derken bir görsen: "Rabbimiz; gördük, duyduk, geri gönder bizi ki barışa yönelik iyi iş yapalım. Artık kesin olarak inanıyoruz." Buyrulmuştur. Yani ayette söylendiği gibi, suç işlemiş olanlar hesap günü, Rablerinin huzurunda: "Ey Rabbimiz! Gördük ve işittik şimdi bizi tekrar geriye çevir ki biz de iyi işler yapalım" dediklerini görmüş olsan, pek feci bir haller görmüş olurdun. Bunlar her ne kadar Rabbinin yüzünden perdeli oldularsa da, işbu gönül sıkıntısı yani, kir, pas sınırına ermiş olmadıklarından suçları hallerinin derinliği sebebiyle başlarını eğdirici aşağılık yönlere eğilim göstermeleri ile beraber, bunları işiten, gören ve dönücü olmayı dileyenler olma ile tarif etmiştir. Yoksa eğer onlarda taratılış nurundan hiçbir şey baki kalmayıp da, büsbütün yok edilmiş olsalardı, "Yarabbi' gördük ve işittik" diyemezler ve geri dönmeyi dilemiş olmazlardı. İşte bunlar hallerinin derinliği gerekliliğiyle kendilerine adalet uygulanmış olarak cehennemde sonsuza dek kalmayan ve sonra dönücü olacak olan kimselerdir**...**

Ayet: 13. Biz dileseydik, her benliğe hidayetini elbette verirdik. Fakat benden şu yolda söz hak olmuştur: "Yemin olsun, cehennemi tamamıyla cinlerden ve insanlardan dolduracağım."
Eğer biz, dilemiş olsaydık, kabiliyette eşitlik ile beraber, yola girmede yardım edilmiş yapmakla her benliğe gerekli olan hidayetini verirdik. Fakat öyle yapmak hikmete uygun değildir. Çünkü o takdirde hepsi tek yaratılış üzere kalarak, diğer olabilir derecelere hiçbir zaman meydana çıkmamakla beraber, olabilirlik tarafı kalmış olur. Ve bu âlem mertebelerinin çoğunluğu, ehlinden yoksun olurdu. Ve âlemde kendilerine muhtaç olunan, sevgi ve rahmetten, nur ve yücelikten uzak olan; perde, alçaklık, katılık ve karanlık ehlinin durmuş olukları cimrilik işleri ve alçaklığa yürümez ve hareket etmez ve âlemin düzeni adalet üzere olmaz, hidayet ehlinin düzelmesi de tamam olmazdı. Çünkü diğer derecelere ihtiyaç gerekli ve zorunludur. Çünkü sıra; gizli olma yeri ve görünme yeri ile düzelmeyi kazanmış olur. Eğer tamamının açığa çıkmış olduğu yerde peygamberler ve uğurlular olsa; âlemin düzeltilip güzelleşmesiyle ayakta durur olan insan şeytanlarının ve kaba canların olmayışı sebebiyle sırası ve düzgünlüğü bozulmuş olurdu. Ki, Cenab-ı Hak: ***"Ben Âdem'in günah işlemesini, âlemin düzeltilip güzelleşmesine sebep kılmışım"*** buyuruyor. Buna dayanarak mertebelerin tümünde sıfatlar ile tecelli etmek için Hakk'ın hikmetinde kuvvet ve zayıf, berraklık ve kederlenme ile kabiliyetlerde farklılık bulunması gereklilik olmuş ve ezelde olan belirlenmişlikte uğurlu ve uğursuzların gerekliliğiyle hüküm olunmuştur. İşte ayette, "Cehennemi cinler ve insanlarla dolduracağım" sözünün mânâsı da budur. Yani, gözden gizli olan yer ile ilgili canlardan, cinlerden ve insanlardan huylar cehennemini elbette ki dolduracak olmam ile ilgili hüküm geçmişte olan belirleme yerinde (kazada) sabittir**...**

Ayet: 14. "Bu gününüzü unutmuş olmanın karşılığını tadın. Kuşkusuz, biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınıza karşılık sonsuzluk azabını tadın."
Doğal perdeler ve beden ile ilgili elbiselerle örtünmenizden dolayı, bu gününüzün yüz görünüşünü unuttuğunuz için azap gıdasını tadınız. Rahmetten yüz çevirip kabul etmediğiniz için, biz de sizi rahmetten, uzak, yalnız ve yardımcısız olma ile mahrum etmekle unuttuk. Ayette söylendiği gibi, yaptıklarınızın sebebi ile sürekli olan bir azabı zevk ediniz.
İmdi: Bu anılmış olunan te'vil üzere **"Huld"** sözü, sürüp giden, sonu olmayan, yani çok uzun zaman kalmaktan başka bir şey ifade etmeyendir. Veya: "Sürekli olan bir azabı tadınız" diye seslenmedir. Ki, yukarıda da ifade edildiği gibi, geçmiş kazada (belirleme yeri) aleyhlerine olacak hüküm ulaşan olan cin ve insanların haydutlarına, uğursuzlarına olmuş olur**...**

Ayet: 15. Bizim ayetlerimize o kimseler inanırlar ki, onlarla kendilerine öğüt verildiğinde, secdelere kapanırlar ve hiç böbürlenmeyerek Rablerine hamd ile tespih ederler.
Bizim sıfatımızın ayetlerine gerçek üzere, ancak sıfatımızın kendilerine hatırlatıldığı vakit yaratılış berraklıkları dolayısıyla kabul etme suretlerinden sıfatımızda yok olucu olarak aşağı inmiş olan kimseler iman ederler. Ve Rablerinin sıfatıyla sıfatlandırılmış olarak, zatlarını ayırmış olurlar. İşte hakikat üzere Rablerini tespih ve hamd etmeleri ancak budur. Ve onlar, bencillik ve nefsin sıfatları, halleri ile büyüklenmiş, kendini beğenmiş olmazlar. Ve sonraki ayette, **32/16. Yanları yataklardan uzaklaşır; korku ve ümitle Rablerine dua ederler. Kendilerine verdiğimiz rızıklardan da dağıtırlar.** Buyrulmuştur. Yani, doğal olan perdelerden soyunma ve beden ile ilgili yatacak oldukları yerden, kabirlerden ayağa kalkmış olmaktan ve hallerinin yok edilmesi ile mücadeleden çıkmış olmakla, onların yanları yataklarından ayrılır. Renklenme (telvin) sebebiyle benlik halleri ile perdelenmek korkusu ve zat yüzünün tamamından

kalp makamında tevhitte yönelme ile Rablerine dua ederler. Ve onlar, kendilerine rızık olarak verdiğimiz marifetler ve hakikatlerden kabiliyet ehline dağıtmış olurlar**...**

Ayet: 17. Hiç kimse, yaptıklarına karşılık onlar için hangi göz aydınlığının saklandığını bilmez.
Onlardan hiçbir şerefli benlik, onlar için sevinçlerini gerektirmiş olacak Zat cemâl' i ve **"Nurun âlâ nur"** (nur üstü nur) yüzünde içyüzüne erişilmiş olunan, bildirilme ve tarifi imkânsız olan lezzet ve sevinci bulurlar. Bu hazırlanan şeyler ayrılır ve sıfatta yok olma ve tecelliler hükümleri ile yapmış olduklarına karşılık ve mükâfat olmak üzere ihsan edilmiştir. Ve sonraki ayette, **32/18. Hiçbir mümin, bir fâsık gibi olur mu? Hayır, eşit olmazlar.** Buyrulmuştur. Yaratılış dini üzere tevhid ile mümin olan kişinin, içten gelen duygu sevinci hükmü ile doğru dinden çıkması sebebiyle sapkın (Allah'ın emirlerini tanımayan) olan kişi gibi olduğunu zanneder misiniz? Kesinlikle olmaz. Mümin ile sapkın, şeref ve olgunlukta eşit değillerdir**...**

Ayet: 19. Onlar için, yaptıklarına karşılık olarak barınacakları cennet konakları vardır.
Ve iyi işleri yapmakta olan müminlere içinde bulundukları derece değeriyle yaptıklarının karşılığı olarak içinde sığınacakları ve üç cennet olarak ifade edilen cennetler vardır. Fakat sapkınlıkta olanların sığınacakları yer ateştir. Ve sonraki ayette, **32/20. Oradan her çıkmak istediklerinde, oraya geri çevrilirler.** Buyrulmuştur. Ne zaman yaratılış eğilimi sebebiyle o ateşten çıkmak isteseler kendilerini eğilim gösterdikleri aşağılık hali kaplayıcılığı ve doğal hallerin derinliği sebebiyle yeryüzü meleklerinin kahrı ile o ateşe geri çevrilirler. Ve bir sonraki ayette, **32/21. Belki dönerler diye, onlara o büyük azaptan ayrı olarak, o küçük azaptan da mutlaka tattıracağız.** Buyrulmuştur. Yani, "Elbette biz onlara bile eziyetli haller ve korkularda huylar canları, cinleri olan uygunsuzluk ateşlerinden ve eserler azabından başka bir şey olmayan en aşağı azaptan tattıracağız. Karanlıklar ile zat ve sıfat nurlarından perdelenmek azabından başka bir şey olmayan büyük azaptan değil perdenin kalınlığı ile gönül sıkıntısı denilen pasın meydana gelmesinden evvel, bayağı olan azabın şiddeti sebebiyle, yaratılışlarının düzeltilmişliği zamanında Allah'a dönmüş olurlar ümidiyle tattıracağız"**...**

Ayet: 23. Andolsun ki, Mûsa'ya Kitap'ı vermiştik. Böyleyken sen ona kavuşacağından kuşkuda olma.
Gerçek o ki, biz Musa'ya fark edicilik ile ilgili **"Akıl"** kitabını verdik. Şimdi sen miracında, Musa'nın mertebesine ermiş olduğun zaman, Musa'nın yüzünü görmüş olmaktan, zan ve şüphe etme. Miraç anlatımında; Hz. Muhammed'in (s.a.v) Musa'ya beşinci gökte kavuşmuş olduğu anılmıştır. Bu karşılıklı konuşma, yakarış makamı olan **"Sır"** makamından katıksız derecede olan temiz emanet olan **"Ruh"** makamına yükselmiş olmasına sebeptir**...**

Ayet: 29. De ki: "Fetih günü, küfre sapanlara imanları yarar sağlamayacaktır. Onlara göz açtırılmaz bile."
Yani, Mehdi'nin meydana çıkıp görünmesi ile büyük kıyamet günü olan, mutlak, üzerinde şüphe olmayan fetih günü, Hak'tan perdeli olanların o vakitteki imanları kendilerine fayda vermez. Çünkü bu iman ancak dil ile olduğundan, perdelileri kızgınlık azabından kurtaramaz**...**

"Secde" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum sona ermiştir. En çok ve doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

AHZÂB SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Ey Peygamber! Allah'tan kork ve küfre batmışlarla münafıklara boyun eğme. Kuşkusuz, Allah Alîm ve Hakîm'dir.
"Ey şerefli Peygamber! Sen, sona kalmışlık (bakiye) kalmamış olarak bütünlüğün ile zatından, kendiliğinden yok olma ile Allah'a sığın. Ve bencilliğinin meydana gelmiş olmasından, bazı perdelenmelerde onlara uygunluk gösterme ile kâfirlere ve başkalığa bakmakla ikiyüzlü olmamak için, münafıklara da boyun eğme."

Bu yasaklamanın hükmü ile Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin hareket eden olması sebebiyle, **53/17. Göz ne kayıp şaştı ne azıp haddi aştı.** Ayetiyle tarif edilmiştir. Gerçek o ki, yüce Allah, haller günahlarını bilici ve seni renklenmeler ile imtihan etmesinde hikmet sahibi olmuştur. Zira halkı Hakk'a davette ve inanmış toplum işinin düzeltilmesinde renklenmenin (telvinatın) faydası vardır. Çünkü Hz. Peygamberin telvini (renklenmesi) olmasa idi, kendisine inanmış ve uymuş olan toplumun renklenmesini bilemezdi. Bundan dolayı, inanan toplumunun hidayeti ile ayakta durucu olması da mümkün olmazdı. Ve sonraki ayette, **33/2. Rabbinden sana vahy edilene uy. Allah, yapmakta olduklarınızdan en iyi biçimde haberdardır.** Bu gibi benzer ayetlerde tekrar ile anılmış olunduğu gibi, renklenmenin meydana gelmiş olmasında azarlama çeşidi ve terbiye etme ve makamlar nedeniyle şiddetlendirmeler türünden Rabbinden sana indirilmiş vahye uymuş ol. Gerçek o ki yüce Allah, sizin yaptıklarınızdan haberi vardır. İşlerin nereden ve hangi isimlerden, benlik ile ilgili halden veya şeytan ile ilgili olandan veya Rahman ile ilgili olandan çıkan olduğunu bilir. Ve seni Rahman ile ilgili isme doğrultmuş olur. Ve benlik ile ilgili halden temizlemiş olur. Temiz etmenin yolunu ve onda olan hikmeti sana öğretmiş olur. Ve bir sonraki ayette, **32/3. Allah'a dayanıp güven. Vekil olarak Allah yeter.** Buyrulmuştur. Ve renklenmenin uzaklaştırılmasında perde ve perdelerin kaldırılmasında sen, Allah'a tevekkül et. Vekil olmak yönünden yüce Allah yeterlidir. Çünkü perdeler ve renklenmeler, senin benliğin, ilmin ve işin ile açılıp meydana çıkmış olman olmaz, ancak İlâh ile ilgili kudret ile meydana çıkılmış olur. Yani, yoklukta yok olma ile ilgili görüş ile perdelenmek. Çünkü yok olma ister ef'al' de (işlerde) ister sıfatta veya zatta veya renklenmenin yok edilmesi de senin işinden değildir. Belki hepsi Allah'ın işi iledir. Senin ef'al' de dâhil olman yoktur. Ve eğer dâhil olman olsaydı, yok olucu olmazdın"**...**

Ayet: 6. O peygamber, müminlere öz benliklerinden daha dost, daha yakındır. Onun eşleri de müminlerin anneleridir. Anne tarafından akraba olanlar da Allah'ın Kitabı'nda, birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar. Ancak yakın dostlarınız için örfe uygun vasiyette bulunmanız müstesnadır. Bu, kitap'ta satırlara geçirilmiştir.
O peygamber (s.a.v) müminlere benliklerinden daha uygundur. Çünkü şerefli peygamber; müminlerin hakikat ile ilgili vücutlarının başlangıcı olduğu gibi kemâlâtlarının (olgunluklarının) da başlangıcıdır. Birinci olan **"Feyz-i Akdes"** (en kutlu tecelli) kabiliyetinin ve ikinci olan **"Feyz-i mukaddes"** (mübarek, temiz tecelliler) kemâlâtının kaynağıdır. Böylece şerefli peygamber müminlerin hakiki babasıdır. Bu sebepten, hakikat tarafına sayarak haram sayılmış ve hürmetin korunması konusunda peygamberin eşleri müminlerin anneleri olmuştur. Yaratılış başlangıcında müminler ile Hak arasında vasıta ancak odur. Ki: ***"Yüce Allah'ın ilk önce yarattığı benim nurumdur"*** buyurduğu yönüyle; şerefli peygamber (s.a.v) **"Taayyün-i evvel"** (ilk meydana çıkma) ve en kutlu perde olduğu için, onsuz, Hakk'ın bereketlendirmesi müminlere ulaşmaz. Eğer o şerefli peygamber müminlere kendilerinden daha fazla sevgili olmasa, müminler, kendi benlikleri sevgisi ile o saygı duyulacak olandan perdelenmiş olurlar ve bu sebeple de kurtulmuş olmazlardı. Çünkü kurtuluşları onu yok olma derecesinde sevmek iledir. Çünkü o, **"Mazhar-ı âzâm"**dır. Ve ayette işaret edilen yakınlıklar; İlâh ile ilgili kitapta Rahim ve görünür yakınlık sahipleri, bazısı bazısına aralarından din ile ilgili kardeşlik ve görünür yakınlık, akrabalık olmakla cisim ve ruh ile ilgili ulaşma bulunduğundan, diğer müminler ve muhacirlerden önceliklidir. Çünkü kabiliyet, yaradılışı nedeniyle ruh ile ilgili bereketlendirmeye ulaşmış olacağından yakınlık, hakikatte de bir çeşit yakınlıktan kayıtsız değildir. Akrabanın yaratılış ve görünür bedenleri uygun olduğu gibi, ruhlar ve mânâ ile ilgili halleri de uygun olur. Ancak ayette işaret edildiği üzere ruh ile ilgili uygunluk ve zat ile ilgili yakınlık sebebiyle Allah yolunda sevgilileriniz olan dostlarınıza sevgi ve fazilette ortak olma gerekliliğiyle, akrabanız arasında fazla bir ihsanda bulunmanız bu hükümden ayrı tutulmuştur ki, bu ihsanınız korunan levhada yazılmıştır**...**

Ayet: 7. Biz, peygamberlerden mîsaklarını almıştık. Senden de mîsak aldık. Nûh'tan, İbrahim'den, Mûsa'dan, Meryem oğlu İsa'dan, bunların hepsinden kuvvetli bir sözleşmeyle mîsak aldık.
Habib'im! Bütün peygamberlerden sözlerini almış olduğumuzu, özellikle Muhammed. Nuh, İbrahim, Musa ve Meryem oğlu İsa gibi mertebe ve faziletin fazlalığı ile uzmanlaşmış olan beş peygamberden. Yaratılış (fıtrat) zamanında tevhid bildirisiyle, hidayet ve kemâl' e erdirme **"Mîsak"** ını (sözleşmesini) aldığımızı hatırlat. Ki, bu sözleşme olgunluk ve eksiksizlik ile kat, kat olmuş, kuvvetlendirilmiş ve alışılmış olan eğitim dışı yani, ağır bir sözleşmedir. Bu sebepten **"Mîsaklarını"** (sözleşmelerini) kelimesiyle, sözleşmeyi o peygamberlere özel katkı, sıkı bir bağ yapılmıştır. Yani, o beş peygambere özel ve lâyık olan bir sözleşme demektir. Ayette görüleceği gibi Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz; rütbe ve şerefte diğerlerinin önüne

geçirilmiş olması yönüyle özellikle isimleri anılan peygamberlerin öncesinde **"Senden de mîsak aldık"** sözüyle anılmıştır**...**

Ayet: 8. Ki Allah, özüyle sözü bir olanlardan doğruluklarını sorsun.
Yüce Allah, o peygamberlerin söz ve sözleşmelerini ve hidayet vasıtaları olma sebebiyle Araf suresinde, **7/172. "Rabbiniz değimliyim?" Onlar: "Rabbimizsin, buna tanıklık ederiz"** sözünde, yaratılış sözleşmesi ve verilmiş olan ilk sözde duran doğru kişilere. Ahzab suresinde ise, **33/23. İnananlardan öyle erler vardır ki, Allah'a verdikleri sözde sadakatle dururlar.** Buyrulduğu yönüyle, peygamberlerin huzurunda kabiliyetlerinde olan olgunluğun çıkarılması ve Hakk'a ulaşma ve verilen sözde durma ile doğruluk üzerinde olanlardan sormak için sözleşme almıştır. Bundan dolayı, sorulmaya sebep peygamberlerin sözleşmesi olup, soru o sözleşmeye sebeptir. Çünkü yüce Allah, doğrulukta olanlara peygamberlerin diliyle sormaktadır. Ve peygamberler, öncelikle insanlara şahit oldukları gibi, başkalarına da şahit yine onlardır**...**

Ayet: 21. Andolsun, Allah resulünde sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü arzu edenlerle Allah'ı çok ananlara güzel bir örnek vardır.
Bu ayette işaret edildiği üzere, her müminin ricası, dileğinin gerçekleşmesi ve işinin tamam olması için mutlaka Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize uymuş ve öylece hareket eden olması gerekir. Ayni cinsten olma hükmüyle Allah'ın resulü ile müminler arasında benlik (Nefs) ile ilgili bağ olduğundan, Hakk'a yol alışlarında ve ulaşmalarında **"Vesile"** (vasıta) odur. Benlik makamında **"İman-ı gaybi"** (gizli olana, görülmeyene iman) lâzım olan ümit ile anmak ve o makamın işi olan çokça zikretmek (anmak) ona erişmiş olan yapması; başlangıçta bulunanlara niyette, işte, ibadette, ahlâkta, benlik ve mal ile mücadelede ve ortak olarak resule uygunluk gösterilmesi gerektiğinin bilinmesi içindir. Çünkü kişi, başlangıçta gerekli olana kendini mahkûm etmez ise sonunda kurtuluşa ermesi mümkün olmaz. Sonra benlik hallerinden (kendine nispet ettiklerinden) soyunmuş olup temizlendiği vakit. Benlik konaklarında uygunluk gösterdiği gibi, kalp varılacak şeylerde, yani doğruluk, katkısızlık, teslim ve tevekkül gibi hallerde de uygunluk göstermesi gereklidir. Ki, benlik makamında makamlar ile ilgili kazançlar ve işler (ef'al) tecellisi ile zevklendiği ve nasiplendiği gibi, uygunluk gösterme bereketiyle kalp makamında da haller ihsanları ve sıfat tecellileri hoşnutluğu ve nasibini almış olsun. Böylece yok olmaya kadar **"Sır"** ve **"Ruh"** makamlarında da böylece uygunluk gereklidir. Uygunluk göstermenin doğru olması ise; bildirmiş olduğu haberlerinde zan, şüphe dolaşmamak değeriyle, haber verdiği şeylerin hepsinde peygamberi doğrulamış olmaktır. Yoksa doğrulama olmaz ise gidiş ve gayret zayıflar ve uygunluk asılsız (batıl) olur. Çünkü niyet ve işlerde asıl ve dayanılacak olan kararlı inanç ve anlayıştır. Bu sebepten dolayı sonraki ayette, **33/22. Müminler, düşman hizipleri gördüklerinde şöyle demişlerdir: "Allah'ın ve resulünün bize vaat ettiği işte budur."** Sözüyle övülmüştür. Çünkü Bakara suresinde söylenen: **2/214. Yoksa siz, sizden önce gelip geçmiş olanların karşılaştıkları başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara şiddetler, belalar v e zorluklar gelip çattı; sarsıldılar. Öyle ki, resul ve onunla birlikte inananlar, "Allah'ın yardımı ne zaman" diye yakarıyorlardı. Haberiniz olsun ki, Allah'ın yardımı çok yakındır.** Sözlerde, Hakk'a yönelmede benliklerinden soyunma ve bedenlerinden ayrılmaları için, belalara, imtihanlara sarılmayı vaat etmiştir. Ne zaman ki müminler **"Ahzab"** ı (bölükleri, hendek harbindeki bölükleri) gördüklerinde: "Bu imtihan, Allah'ın ve resulünün bize vaat etmiş olduğu bela ve galiplik getirecek yardımıdır. Allah ve resulü doğru söylemiştir" dediler. Ve bu bölükler ile olan imtihanın oluşu, başlangıçta inanç ve anlayışlarının kuvvetinden ve teslim oluş uygunluklarının doğruluğundan, onların ancak imanlarını ve teslimiyetlerini fazlalaştırmış oldu. Ve soy temizliği, yiğitlilik makamına ulaşıp netice buldular ve yaratılışlarının güvenliği dolayısıyla bela, imtihan sebebiyle benlik kayıtlarından soyunmuşluğa ermiş oldular. Şeref sahibi olan yüce Hak da onları yiğitlik makamının olgunluğu olan **"Sözünde duranlar"** olarak tarif etti. Ve onları, hakikat üzere **"Erler"** diye isimlendirmiş oldu**...**

Ayet: 23. İnananlardan öyle erler vardır ki, Allah'a verdikleri sözde sadakatle dururlar. Onlardan bazısı adağını yerine getirdi, bazısı da bekliyor. Sözlerini asla değiştirmediler.
Yani, müminlerden makam sahipleri ve güç ve kıymetleri büyük öyle erler yani, öyle büyük adamlar vardır. Ki onlar, Hakk'a yakınlık kuvveti ile ahzabın yani hendek savaşında Medine'yi kuşatmış olan düşman bölükleri kuvvetlerinin görünmesinde, sıkıntıda olmayıp. İlk yaratılışta Allah'a verdikleri sözde durmuş olup, düşmanın sayıca üstün olmasından ve kuvvetli, heybetli görünmelerinden dolayı hiçbir zaman korku ve şüpheye düşüp de tevhitten ve ef'al tecellisi şühudundan ayrılmamış oldular. Onlardan bir kısmı, yaratılışının olgunluğuna ermiş ve sözünde durmuş olma ile adamış olduğunu yerine getirmişlerdir. Bir kısmı

da girmiş olduğu yol üzerinde gidiş ve gayretinin kuvveti ile bekleme veya gözleme hali üzere olanlardır. Onlar benlik ve beden ve lezzetlerinin sevgisini ve aşağı yöne eğilim gösterme ve sevinç perdeleri ile örtünmüş ve yaratılışa (fıtrata) ters gelen şeyleri işleme ile hiçbir değiştirme ile vermiş oldukları sözlerini değiştirmezler. Ve vermiş oldukları sözleri üzerinde yalan söyleme ile hainlik edici olmadılar**...**

Ayet: 24. Çünkü Allah, doğru sözlülere doğruluklarının karşılığını verecek. İkiyüzlülere de dilerse azap edecek. Belki de onlara tövbe nasip edecek. Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
Yukarıda da tarif edilmeye çalışılmış olanların tamamı, yüce Allah'ın doğru, içten bağlı olan kulları olup doğrulukları sebebiyle sıfat cennetleri ile karşılıkları verilmiş. Ve yaratılış nuruyla müminlere uygunluk eden ve vahdete yaratılış ile ilgili eğilimleri ile müminleri. Ve perdeleme ile ilgili meydana gelişleri ve aşırılıklarında sürekli ve şiddetli eğilim sebebiyle kâfirleri seven ve iki yön arasında bir yere gidip gelmekte olan ikiyüzlüler karanlık hallerinin derinliği sebebiyle dilerse karanlık benlikleri suretleriyle azap etmesi. Veya o suretlerin sağlamlığı ve sonradan gelen olması yönüyle, onların tövbelerini kabul etmesi içindir. Gerçekten de yüce Allah Gafur ve Rahim'dir. Nuru ile benliklerin hallerini örter, tövbelerinin kabul edilmesi imkânı zamanında olgunluğu bereketlendirmiş olur**...**

Ayet: 28. Ey Peygamber, eşlerine şöyle söyle: "Eğer şu iğreti dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, haydi gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de sizi güzellikle serbest bırakayım."
Yüce Allah: "Ey muhterem peygamber! Sen eşlerine: "Eğer siz, dünya hayatı ve süslerini elde etmeyi istiyorsanız size sermayelerinizi vererek sizi şeriat gereği bir boşanma ile boşamış olmama razı olunuz. Ve eğer Allah'ı ve resulünü ve âhiret yurdunu isterseniz dünya lezzetlerine eğilim göstermeyiniz. Gerçekten de yüce Allah, sizlerden ihsan edici olanlara büyük mükâfatlar hazırlamıştır" deyiver. Bu ayet, kadınları imtihan etmek içindir ki bu da; peygambere uygunluk gösterilmesi gerekli olan soy temizliğine gayret ve sebatla çalışma ve her şeyden vazgeçip Allah'a yönelme özelliklerinden biridir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, kadına eğilim gösterme ile beraber, kadının dünya hayatına ve süslerine eğilimleri sebebiyle vaktini karmakarışık ettiklerinden, onları iki yön arasında tercih belirlemede serbest bırakıp kendisini onlardan ayırmış oldu. Ve dünyayı veya kendisini isteme konusunda onları hakem yapmış oldu. Eğer imanlarının kuvveti sebebiyle Peygamber (s.a.v) efendimizi istemiş olurlarsa; süsleri istememe ve süslere eğilim göstermeme ile vaktini karmakarışık ve topluluğunu ayırım yapmamış olarak, belki benliğinin kuvvetleri gibi ve Hakk'a yönelme ile her şeyden el çekmişlik üzere onun ile baki kalırlar. Ve eğer, dünyayı ve süslerini istemiş olurlarsa; işgalci kuvvetleri tarafından öldürülme derecesinde sermayelerini verip nikâhlı eşi boşamış olmakla, kalbini onlardan çekilen yapmış olur**...**

Ayet: 36. Allah ve resulü bir işte hüküm verdiklerinde, inanmış bir erkekle inanmış bir kadının, işlerini kendi isteklerine göre belirleme hakları yoktur.
Bu ayet de, Allah'ın resulüne boyun eğme ve uygunluk gösterilmesi gerekli olan özelliklerdendir ki o da; rıza ve istekte yok olma makamıdır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, zat ve sıfatı ile Hakk'ın zat ve sıfatında yok olucu olup. Beka makamında ihsan edilmiş vücud ile Hak'ta hakikat olarak meydana çıkması zamanında; sıfatı karşılığında kendisine Hakk'ın sıfatı verilir. Ve Resulün diğer sıfatları gibi, iradesi ve hükmü de Hakk'ın iradesi ve hükmü olmuş olur. Ki, Necm suresinde, **53/3-4. O; kuruntudan, keyfinden konuşmuyor.-İndirilmiş bir vahiyden başkası değildir o.** Buyrulmuştur. O halde Hakk'ın iradesinde yok olma, resule uygunluk göstermenin gerekliliğindendir. Çünkü iradesi Hakk'ın iradesidir. Bundan dolayı, resulün iradesinde yok olucu olmak, resulün isteği yanında kendi isteğini terk etmek gerekli olur. Yoksa isyan ve Hakk'a da açıkça bir karşı duruş olduğu için, apaçık bir sapkınlık olur. Ve sonraki ayette, **33/37. Hani sen Allah'ın nimetlendirdiği, senin de lütfta bulunduğun kişiye "eşini yanında tut, Allah'tan kork!"** sözünden **Oysaki kendisinden korkmana Allah daha layıktır.** Sözüne kadar, peygamber benliğinin meydana gelişi zamanındaki renklenmeyi tespit için indirilmiş olan İlâh ile ilgili terbiyelerden birisidir ki, renklenmeler, terbiyelerin gelip yetişme yerleridir. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin ahlâkı Kur'an olmuştur**...**

Ayet: 41. Ey iman edenler! Allah'ı çok anın.
Yüce Allah: "Ey müminler! **"Nefs"** makamında dil ile açık olarak. **"Kalp"** makamında huzur ile. **"Sır"** makamında yakarış ile. **"Ruh"** makamında müşahede ile. **"Hafa"** makamında vuslat, ulaşma ile. **"Zat"** makamında yok olma ile Allah'ı çok, çok anınız. Ve sonraki ayette, **33/42. O'nu sabah-akşam tespih edin.** Buyrulmuştur. Yani, benlik karanlığının talihsizlik ve kalp nurunun doğuş sabahı ile. Zatta yok olma ile

Ruh güneşinin batma akşamında yani, bu vakitten ta sürekli yok oluşa kadar daima ef'al, sıfat ve zat'tan soyunma ile Allah'ı tespih ediniz" buyurmuştur**...**

Ayet: 43. O, odur ki sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarsın diye üzerinize rahmet gönderiyor; melekleri de sizin için af diliyor. Zaten O, inananlara karşı çok merhametlidir.
Cebrâil' in: ***"Ger geçem bir zerre denlü ileru, yanarım baştan ayağa ey ulu"*** dediği gibi, zat makamında yüz güzelliği ile tamamı tutuşup yanan oldukları yönüyle, yüce Allah'ı tespihiniz dolayısıyla ef'al ve sıfat tecellileri ile size yardım eden yüce ve ulu zattır. Meleklerin yardımı ve isimler ile ilgili tecelliler sebebiyle sizi tevekkül makamında; benliğinizin karanlık işlerinizden, Hakk'ın nur ile ilgili tecelliler işleri ve bencilliğinizin karanlığından nur ile ilgili zatı çıkarmış olması için yardım eder. Ve yüce Allah, müminlere rahmet edicidir. Hallerinin gerektirdi kemâlat ile onlara rahmet eder**...**

Ayet: 44. Kendisine kavuştukları gün onların esenlik dilekleri şöyledir: "Selam!" O, onlar için seçkin ve bereketli bir ödül hazırlamıştır.
Allah'ta yok olma ile görme vaktinde Allah'ın o müminlere selamı, ef'al, sıfat ve zat ile bozukluklarını düzeltmek suretiyle onları eksiklikten sağlam yapma ve olgunluğa erdirmektir.
Başka mânâ: Perişan ve yok olma ile Hakk'a kavuşma vaktinde, bu olgunluğun bereketlendirmesi ile Hakk'ın selamı, onların ef'al, sıfat ve şahıslar belasından kurtarmış olmasıdır. Veya: kurtuluşları iledir. Çünkü tecelliler ile selam ve beladan kurtuluş, ikisi birden olurlar. Birinci mânâ; selam isminin yüce Allah'a bırakılması uygun olur. Kutsallaştırmalar ve bir iş üzerine konuşmalardaki işlerinde işbu çenetleri kendilerine iyilik ve mükâfat yapmakla yüce Allah, onlara hikmetli bir karşılık hazırlamıştır**...**

Ayet: 45. Ey peygamber! Hiç kuşkusuz, biz seni bir tanık, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.
Yüce Allah: "Ey muhterem peygamber! Biz seni halka göndermiş olmamızda Hakk'a şahit olduğun, çoklukla birlikten perdelenmiş olmadığın Hak nuru ile halkın halleri ve olgunluklarından haberdarsın. Ve kabiliyetlerinde sağlamlığı olan kabiliyetlileri Hakk'a ulaşma konusunda başarılı olabileceklerini müjdeleyici olarak ve Hak'tan başkalık ile uzak kalmış olan perdelileri de mahrum kalma azabı ve perdelenmede devamlılık ile korkutucu ve uyarıcı olarak gönderilensin." Ve sonraki ayette, **33/46. Ve Allah'ın izniyle bir davetçi, ışık saçan bir kandil olarak...** Ve bu sözler ile ifade edilen kabiliyet gerekliliği üzere Allah'ın izni ve tesir edici olarak her bir kabiliyetliyi; içinde bulunduğu hal ve makamı nedeniyle Allah'a davet edicisin. Ve seni huylar ve beden halleri ile ve cahillik perdeleri ile kararmış benlikleri Hakk'ın nuruyla aydınlatıcı bir kandil olduğun halde gönderdik" buyrulmuştur**...**

Ayet: 47. Ve muştula inananlara: Kendilerine Allah'tan büyük bir lütuf vardır.
"Ve yaratılış nuru ile ileri görüşlülük olan gönül görüşünü isteyici olan müminlere; ayette söylenilen büyük lütuf olan kabiliyetlerini bağışladıktan sonra. Kabiliyetlerinin berraklığı gerekliliğiyle olgunluğu bereketlendirme ile Allah'tan kendilerine büyük bir fazilet ve ihsan olan, sıfat cennetini bağışlamış olduğunu da müjdele" Ve sonraki ayette, **33/48. İnkârcılara, ikiyüzlülere itaat etme, onların ezalarına aldırma; Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter.** Buyrulmuştur. "Ve bir kandil olarak nurunun kederlenmemesi için, bu surenin öncesinde anıldığı gibi; renklenme hallerinde kâfirlere ve ikiyüzlülere acıyan olma. Ve renklenme belasından kurtulmuş olman için, başkalığın işini söylenti olarak haber verme ve benliğin ile onlara eziyeti de terk et. Çünkü onlar, yaptıkları işleri benliklerinin bağımsızlığı ile yapmazlar. Gerek onların ve gerek kendinin ef'al' ini (işlerini) Allah'tan görmekle, Allah'a tevekkül et. Vekil olmak yönünden yüce Allah yeterlidir. Sana ve onlara dilediğini yapar. Eğer ki senin mazharlığın ile onlara eziyet edecek olursa, dikkatlilik (temkin) zamanında yaptığı gibi, senin renklenme (telvin) günahından suçsuzluğun ile beraber, bu eziyeti uygulamış olmaya gücü vardır. Ve eğer eziyet etmeyecek ise, yine o işini daha çok bilicidir"**...**

Ayet: 56. Şu bir gerçek ki, Allah ve melekleri, o Peygambere salât ederler/onun şanını yüceltirler. Ey inananlar! Siz de ona salât edip içtenlikle selam verin.
Gerçekten de yüce Allah ve melekleri, yardım ve sağlamlaştırma ve olgunluğu bereketlendirme ile Peygambere salât ederler.
İmdi: Toplu ve ayrıntılı, vasıtalı ve vasıtasız olarak hakikatte salât eden ancak yüce Allah'tır. Bu anlatımda; müminlerin Peygambere salât ve teslimiyetleri bilinmiş olunur ki, müminlerin salâtı; farklılık makamındandır. Ve müminlerin Peygambere salâtlarının hakikati; hidayet ve olgunluğunu kabul etmek, Zat ve sıfatına sevgi

duymuş olmalarıdır. Bu şekilde olan salât: Müminlerin Peygambere sığınmaları yardım ve bereketlenmelerini olgunlaştırmak ve tamamlamaktır. Çünkü gerekli olan olgunluğu müminlerin kabul ediciliği olmaz ise; Peygamberin olgunluğu görünür olmayacaktı. Ve Peygamber (s.a.v) olgunluk ve hidayeti ile sıfatlanmış olmayacaktı. Yardım ise; tesir ile yukarıdan gelmiş olmasıyla, tesirleşmenin aşağıdan gelmiş olmasından daha geneldir. Tesirleşme ile aşağı kısımdan yardım ise; sevgi ve özelliğin kabul edilmesi gibidir ki: ***"Allahümme salliâlâ Muhammed"*** (Ey Allah'ım! Muhammed'e salât et) sözleri ile salâtlarında duanın hakikati budur. Müminlerin teslimiyetleri de benliklerinin tamamında ve benliklerinde olan tesirde, Peygamberi noksan ve beladan temiz olarak kabul etmeleridir. Teslim ile Peygambere dua etmelerinin mânâsı da budur. Ve sonraki ayette, **33/57. Allah ve resulünü incitenleri Allah dünyada da âhirette de lanetlemiştir. Onlar için, alçaltıcı bir azap da hazırlanmıştır.** Buyrulmuştur. Çünkü Peygamber (s.a.v) **"Eneiyyet"** ini, yani benliğini açık etmesinin Allah ile hakikat olarak meydana çıkar derecede Allah'a son derce yakındır. Ve sevgisinin berraklığı sebebiyle, o makamda **"İsneyniyet"**, yani ikilik kalmamıştır. Bundan dolayı, peygamberi incitmiş olan, Allah'ı incitmiş olur. Allah'ı incitmekte olan ise; benliğinin bencilliği ile görünür olan kişidir ki, Allah'ın ona düşman olması dolayısıyla o kimse iki cihanda (dünya ve âhiret) zahir ve batın yönde lanetin hakikati demek olan Hak'tan son derece uzaklıkta olmaktır. Ve o kişi, büyük ve ulu şerefe, huzura ters düşmüş olmakla, son derece aşağılık ve hakaret görme ile perdelenme azabında olur**...**

Ayet: 63. İnsanlar sana kıyametin saatinden soruyorlar.
O, saat, yani kıyametin, kabiliyetli olanlara yakın olması ümit edilir. Ve sonraki ayette, **33/64. Hiç kuşkusuz, Allah inkârcıları lanetlemiş ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır.** Buyrulmuştur. Yani, gerçek o ki, yüce Allah, perdelenme sebebiyle ondan uzak oldukları için kâfir ve perdelilere lanet etmiştir. Ve onlara yanan ateş azabını hazırlamıştır. Onlar, hiçbir sahip ve yardımcı da bulamazlar**...**

Ayet: 66. Gün olur, yüzleri ateşin içinde evirilip çevrilir.
Azabın çeşitliliği ve perde aralıklarında suretlerinin değişmesi ile yüzleri ateşte tersine çevrildiği vakit; yani başka bir kalıba sokulduğu vakit: "Ne olsaydı biz, Allah'a ve resulüne boyun eğmiş olsaydık" derler**...**

Ayet: 70. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sağlam söz söyleyin.
Ayette söylendiği gibi, söylenen sözde doğruluk kulda doğruluk ve iyiliktir. Doğruluk; her mutluluğun maddesi ve her olgunluğun aslıdır. Çünkü kalbin berraklığındandır. Kalp berraklığı ise: Olgunluğun tümü, tecellilerin nurlarının kabul edilmesi gerektirir. Doğruluk ve mutluluk yalan söyleme rezaletinden sakınma ve takva ile tarif etmiş olduğu temiz etmenin altında bulunması yönüyle, her ne kadar emredilmiş olan takvada dâhil ise de; fazileti olduğu için, yine yalnız olarak ayrıca anılmıştır. Sanki kendi başına takvanın bir cinsidir. Ki meleklerin anılmış olduğu yerlerde Cebrâil ve Mikâil isimli meleklerin özellikli olarak ayrıca anıldıkları gibi. Ve sonraki ayette, **33/71. Ki Allah amellerinizi barışa yarayışlı kılsın, günahlarınızı affetsin. Allah'a ve O'nun resulüne itaat eden, büyük bir başarıyı elde etmiştir.** Buyrulmuştur. Yani, olgunluk ve faziletin bereketlendirilmesi yüce Allah, sizin yaptıklarınızı düzeltmiş olur. Yani, size; olgunluğun bereketlendirilmesi ile yüce Allah'tan boşaltılma ve süslenmesini kabul için, benliklerinizi çokça temiz etmiş olunuz demektir. Ve sıfat tecellileri ile kendinize nispet ettiğiniz sıfatınız günahlarını da örtmüş olur. Ve her kim ki, temiz etme ve nispet edilen sıfatın yok edilmesinde Allah ve resulüne boyun eğerse; boşaltılmaya ve büyük taşkınlık olan İlâh ile ilgili sıfat ile sıfatlanmış olmakla netice bulmuş olur**...**

Ayet: 72. Biz emâneti göklere, yere, dağlara sunduk da onlar onu yüklenmekten kaçındılar, ondan ürktüler. İnsan ise çok zalim ve cahil olduğu halde onu yüklendi.
Biz, gerçekten de hakikati, gökler ve yerde örneksiz olarak meydana getirmemiz ve hakikatin, gökler ve yerde meydana çıkmalara ve dağlara sunduk. Hakikati kabul etmeye kabiliyetleri olmadığından cansız cisimlerin büyüklüğü ile beraber, gökler ve yer üzerinde hakikat görünür olmak suretiyle yüklenilip taşınmasından razı olmayarak çekindiler. Ve gökler ve yer ve dağlar zayıf oldukları için, emanetin yüklenilmesi ve kabul edilmesinden korktular. Ve insan, kabiliyetinin kuvveti ve yüklenebilmesine gücü olması sebebiyle yüklenmiş oldu. Asıl hakikati kendine katma ile benliği için, yani başkasına ait olan şeyi benimdir diye benimsemiş oldu. Çünkü insan kendiliği ile görünür olduğu ve asıl hakikat hakkında benimdir diye benimsediği zaman Allah'ın hakkını engellemiş olmasıyla çok büyük zulüm sahibi oldu. Bencilliğiyle hakikatten perdelenmesi dolayısıyla, asıl olarak, hakikati bilemediğinden çok cahil oldu**...**

Ayet: 73. Bunun böyle olması, Allah'ın; ikiyüzlü erkeklerle ikiyüzlü kadınlara, şirke sapmış erkeklerle şirke sapmış kadınlara azap etmesi, mümin erkeklerle mümin kadınların tövbelerini kabul etmesi içindir. Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
İnsanın emaneti yüklenmesi; beden ile ilgili hal ve benlik ile ilgili sıfat karanlığı ile nur kabiliyetlerinin meydana gelecek olmasını engellemekle zulüm eden. Ve o nuru yerinin dışında olan bir yere koyarak hakkını bilmeyen erkek ve kadın ikiyüzlüleri. Ve halk ile ilgili perdenin kalınlığından ve kirin galipliği sebebiyle, başkalık ile kalmalarından. Ve bencillikle örtünmelerinden cahil kalan ve nurlarının büsbütün sönmesiyle İlâh ile ilgili emaneti yerine koymaktan çekinmeleriyle, zulümleri çok büyük erkek ve kadın şirk (Allah'a ortak koşma) sahiplerini yüce Allah'ın azap etmesi. Ve emaneti yerine koymaktan engelleyen benlik ile ilgili hallerden uzaklaşma ile zulümden tövbe eden. Ve sözünde durma (emaneti yerine koyma) zamanında gizlemiş (gasp etmiş) oldukları Allah'ın hakkını meydana çıkarma ve sunmuş olma ile adaletin gereğini yapan. Ve Hakk'a arif olup yok olma ile emanetini yerine koymuş olmakla yüce Hakk'ın hakkını yerine getirmiş olmakla cahillikten tövbe eden erkek ve kadın müminlerin tövbelerini kabul etmesi içindir. Yüce Allah, temiz etme, düzeltme, bir tarafa ayırma ve yok olmuş olandan biriyle, cahillikleri ve zulümleri ve günahlarını örtücü, ef'al, sıfat ve zatıyla beka zamanında adalet gereği bağışlanmış vücud ile rahmet olmuştur.
Başka mânâ: Gökler ve yere ve dağlara tecelli ve yüklenmeye güç yetirdikleri sıfatı kendilerine koyarak, onları o sıfata mazhar yapmış olmakla İlah ile ilgili emaneti sunmuş olduk. Demektir. Veya: Evvelki ayette: "Onu yüklenmekten kaçındılar" Yani, hıyanetleri ve emaneti yanlarında el çekmiş olmaktan çekinmeleri ile yüklenmekten tiksindirmiş oldular. Ve evvelki ayette, "Ondan ürktüler" Yani, yanlarında yüklenmiş olmaktan korkup, yaratılmış olunan kemâl' atı meydana çıkarma ile emaneti yerine vermiş oldular. İnsan ise; şeytanlık ve bencilliğinin açığa çıkmasıyla kendinde meydana getirilmiş olunan olgunluğu açığa çıkarmış olmasıyla, emanetin yerine getirilmesinde çekinme ve benliğin zulüm ile meydana çıkması ve marifet makamında ilerlemekten engellemesi sebebiyle emaneti hikmetten el çekmiş olmakla yüklenmiş oldu demektir**...**

"Ahzâb" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Gerçeği bilen yüce Allah'tır.

SEBE' SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Hamd, göklerde ve yerde bulunanlar kendisine ait olan Allah'adır. Ölüm ötesi âlemde de hamd O'nadır. Hakîmdir O, Habîr'dir.
Gökler ve yeri, **"Zahir"** isminin ve apaçık kemâlat' ının açığa çıktığı yerler yapması sebebiyle celâl ile ilgili perdeler ile gökler ve yerde meydana gelmesi sebebiyle kayıtsız şartsız hamd, gökler ve yerdeki eşyanın sahibi olan yüce Allah'a mahsustur. Ruhlara batın olan kemâlat' ı ve Cemâl ismi ile tecellisi sebebiyle âhirette de, yani dünyada Rahman ismi ile zahir (görünür) olarak ve âhirette Rahim ismi ile batın (iç yüzden) olarak hamd O'na mahsustur. O yüce Allah, hikmeti gerekliliği ile Şahadet (şahitlik) âleminin düzene konulmasını sağlam yapan hikmet sahibi inceliği yönüyle gizlilik âlemlerinin içyüzlerinde ilmi değerli yapan haber sahibi zattır**...**

Ayet: 2. Yerin içine gireni, oradan çıkanı, gökten ineni, oraya yükseleni O bilir. Rahîm'dir O, Gafûr'dur.
Yerde dâhil olan ve yer ile ilgili doğal kuvvetler meleklerini bir tarafta tutma ile yerden hariç olan insanlar ruhlarını ve halk ile ilgili kemâl' atı bilir. Ve göklerden indirilmiş olan ruhlar ile ilgili marifetler ve hakikatleri ve göklere yükselen iyi işler ve faziletli ahlâk ile ilgili hallerini bilir. O yüce Allah, gökler ile ilgili kemâl' atı ve nurlar ile ilgili bereketlendirme ile rahmet edici, yer ile ilgili haller karanlığını örtmesi ile bağışlayıcıdır**...**

Ayet: 6. Kendilerine ilim verilenler, Rabbinden sana indirilenin, hakkın ta kendisi olduğunu, Hamîd ve Azîz olan Allah'ın yoluna kılavuzladığını görürler.
Hakikati açığa çıkaran âlimler, sana Rabbinden indirilmiş olunan Kuran'ın hakikatini açıkça görürler. Çünkü herhangi bir şeye ârif olan kişi o şeyi ancak kendisinde var olan bir mânâ ile ârif olur.

İmdi: İlimden hoşnutluğu ve marifetten nasibi olmayan kişi âlim ve ârif olanı ve ilmini bilemez. Çünkü marifet imkânının sebebinden habersizdir. Kuran'ın müminlere çeşitli lütuflarla nimetler verir ve Hak'tan perdelilere kahr ve engel olma ile galip ve Allah'a ulaşma yoluna doğrultmuş olduğunu da çok açık olarak görürler. Eğer bu iki halin bundan bir önceki ayette, **34/4. Ki Allah, iman edip barışa yönelik işler sergileyenleri ödüllendirsin.** Sözüne kendilerini uydurmayı değerlendirmeyip de başlık olarak verilen ayetin, **"Kendilerine ilim verilenler"** sözüne kendilerini uydurmayı değerlendirmiş olunsaydı **"Aziz"** isminin mânâsı, ulaşmış olanlara yok etme ile galip olan kuvvet sahibi, **"Hamid"** isminin mânâsı, ulaşmış olanlara beka zamanında sıfatıyla nimet veren sahibi demek olurdu**...**

Ayet: 10. Yemin olsun, biz Dâvud'a katımızdan bir lütuf sunduk. "Ey dağlar, onunla birlikte tespih edin ve ey kuşlar siz de" dedik. Ve onun için demiri yumuşattık.
Gerçek o ki, biz **"Ruh"** Dâvud'una rütbe, tespih, müşahede, ibadet fazlalığı, düşünce, ilim ile ilgili olgunluk ve pratik ile beraber sevgiye bağlanmak sebebiyle Bizden fazilet verdik. Dedik ki: "Ey organlar dağları, sana emrettiğimiz hareketler, duruşlar, işler, coşkunluklar, ibadetlerde tekrar, tekrar ettirme ile alıştırma ve boyun eğmiş olmaktan sana özel tesbihat (Allah'a saygı sunuşlar) ile Dâvud'la beraber sen de tespih et. Ve ey ruh ile ilgili kuvvetler kuşu, kişiler ile ilgili ayrılmışlık ve nispetlerden soyunmuş olan ruhlardan bereketlenme, gözetmeler, akıl erdirme, anlayış ve zikirlerden temiz tesbihatlar ile tespih et, her şey emir aldığı şey ile tespih etsin." Ve **"Ruh"** Dâvud'una unsur, cisim ve huylar demirini yumuşak hale getirdik ki**:**

Ayet: 11. Geniş ve uzun zırhlar yap. Dokumasında titiz davran. Siz de barışa yönelik iş yapın.
"Ey Dâvud, haramdan kaçınma ve takva hallerinden gömlekler yap. Çünkü şeytan ile ilgili ahlâk bozukluğu oklarından ve benlik düşmanlarının içten gelen duyguyu kışkırtıcı kılıçlarından koruyacak olan gömlek, takva gömleğidir. Ve benliğin içten gelen duyguları kışkırtıcılığı ile ilgili tesirine engel olan hallerin ulaşmasında ümitler ile ilgili temizleyicinin isteklendirmesinde işler ile ilgili hikmet ve teknik bilgi sahibi sanatı akıl ile ilgili ve şeriat ile gömleğin dokumasını sıkıştır. Ve ey aşağılık yönü topluluğu ile yücelik yönünde Allah için güzel iş yapanlar, sizi yükselişte İlâh ile ilgili huzura yükseltecek ve temizlik ile ilgili nurları kabul etme için hazırlayacak iyi işler yapınız." Bu şekilde olan sesleniş Dâvud ile ilgili **"Ruh"** ile onun aletleri olan beden ile ilgili organlar, benlik ile ilgili ve ruh ile ilgili kuvvetleredir**...**

Ayet: 12. Süleyman için de sabah akşam gidişi bir ay, akşam dönüşü bir ay olan rüzgârı görevlendirdik. Onun için erimiş katran/bakır kaynağını sel gibi akıttık. Cinlerden öylesi vardı ki, Rabbinin izniyle onun önünde iş yapardı. Onlardan hangisi buyruğumuzdan yan çizse, alevli ateş azabını kendisine tattırırdık.
"Kalp" Süleyman'ına da benlik ile ilgili arzular rüzgârını verdik. Ki, ruh nurunun doğuşu ve kalp ışığının aydınlatıcılığı sabahında ve gündüzün yüz gösterdiği zamanda o rüzgârın esmesi, ahlâk, fazilet, Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet ve âhiret mutluluğuna bağlı güzel işlerde bir tavır yolculuğudur. Ve ruh ile ilgili nurlarının benlik ile ilgili halde batması ve ışıkları ile ilgili parlaklığının kaybolması ve nur gündüzünün yüz çevirdiği akşamında da rüzgârın esmesi varlıklar, erzak, giyecekler, yollar ve düzenin düzelmesine ve bedenin duruşuna ilgisi olan şeylerden geçimlilik meselelerinin düzenlenmesinde diğer bir tavır yolculuğudur. Ve Allah'ın emirlerini yerine getirmede ve uygulamalarda alıştırma sebebiyle biz kalp Süleyman'ına, donuk olan beden ile ilgili huylar olan bakır kaynağını eritip akıttık. Rabbinin, cinlerle ilgisi olanları Süleyman'a bağlamış olması ve işleri onların ellerinde kolaylaştırmasıyla hayal ile ve kuruntu ile ilgili kuvvetler cinlerinden kalp Süleyman'ının huzurunda, âlemin düzelmişliğine ve memleketlerin yenilenmesine. Kulların, ibadet edicilerin rahatlık, bolluk ve mutluluğuna bağlı değerlendirme işlerinde. Ve benliği düzeltmede ve ilimleri kazanmada ilgisi olan bir araya getirilmişlerin karıştırılmasıyla meydana gelen şeyler ve farklılıkta çalışanları zapt ettik. Ve bunlardan herhangi birisi cinler ile ilgili huyları gerekliliği ile benliğe ait süslemeler. Ve beden ile ilgili lezzetlere eğilimi sebebiyle emrimizden, sevap ve akıl ile ilgili görüşten eğiklik ve sapma yapmış olursa kahr ile ilgili benliği kırmalar. Şeytan ile ilgili huylara karşı olan akıl ile ilgili içten gelen duyguları kışkırtıcı kahr ile ilgili ait ateş kamçılarının taraftarlarıyla saltanat kuvvetlerinin üzerlerine sataştırma şekli ile ona, alevli ateş azabından tattırırız**...**

Ayet: 13. Onlar Süleyman için, mihraplardan/kalelerden, heykellerden, havuzlar gibi çanaklardan, yerinden kaldırılamaz kazanlardan ne dilerse yaparlardı. Ey Dâvud ailesi, şükür olarak iş yapın. Kullarım içinden şükredenler o kadar az ki…

Hayal ile ilgili ve kuruntu ile ilgili kuvvetler cinleri, onun istediği için istediği şerefli makamlar mihraplarını (ümit bağlanılan yerleri) ve geometrik şekiller suretleri sembollerini yaparlar. Duygu ile ilgili suretler mânaları ile hikâye etmek ve görünürde olan hakikatleri misallerde göstermek. Bütünlük ile ilgili anlayışları ve gizlilik ile ilgili gelirleri, kelimenin söylenişi ile ilgili elbiseler. Ve ufak-tefek şeyler ile ilgili hayatı toplamak sebebiyle mânâ ile ilgili erzak (yiyecek, içecek gibi şeyler). Ve ruh ile ilgili yenip içilecek şeyler zarflarından her ne kadar madde ile ilgili eklenen şeyler ve cisim ile ilgili belalar ile dökülürlerse de madde ile ilgili cisimlerden hür oldukları için havuzlar gibi geniş kaplar yaparlar. Ve isabet eden görüşler, kuvvetli, güvenilir gayret ve gidişler ile doğru benzetmelerin bir araya getirilmesi, ilimler ve marifetler olarak gelecek şeylerin hazırlanması sebebiyle kabiliyetleri hazırlamak için sabit ve büyük çömlekler yaparlardı. "Ey **"Ruh"** Dâvud'unun ailesi, size bağlamış olduğumuz bu kadar varlıklar ve dağıtmış olduğumuz kemâlât nimetleri sebebiyle bu nimetlerin dünya ile ilgili memleketin sorunlarına çare bulmada ve beden ile ilgili kemâl atın düzeltilmesinde değil. Bende yok olma ile kulluk ile ilgili hakları yerine getirme, bana yönelme ve süluk(Hak yoluna girme) yolunda yerinde kullanma ile şükrediniz." İhsan edilmiş olan nimetleri, İlâh ile ilgili rıza için Allah'ın emirlerini yerine getirmede kullanma ile şükredici, has (özel) kullarından olanlar az kimselerdir**...**

Ayet: 14. Sonunda Süleyman için ölüm hükmünü verdiğimizde, onun ölümünü, değneğini yiyen bir ağaç kurdundan başkası onlara göstermedi. Süleyman yere yığılınca, açıkça anlaşıldı ki, eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o alçaltıcı azap içinde bekleyip durmazlardı.
"Sır" makamında bende yok olma ile **"Kalp"** Süleyman'ına ölümü belirlemiş olduğumuz vakitte kalbin, **"Ruh"** makamında yok olmasına ve sır halinde Hakk'a yönelmiş olmasına başka suretle hidayet bulamadılar. Ancak kalp Süleyman'ının asası olan hayvanlık ile ilgili benliğe galip, yer ile ilgili huylar ve beden ile ilgili kuvvetler zayıflık hareketiyle hidayet buldular. Çünkü kalbin hayal ve kuruntu ile ilgili kuvvetlerin tavırlarının ilerisinde bir tavırda olmasıyla kuruntu ile ilgili kuvvetlerin sır makamına ulaşmış olmasına ve kalbin sır makamındaki halini bilme ve anlamasına yol yoktur. Ancak benliği kırma ile kuvvetsizlik ve bu değer üzere kendisinden kalp yardımının kesilmesi dolayısıyla kalbe kavuşan ve doğal kuvvetler ile kahrolmuş olan beden ile ilgili huyların bitişme bağlantısıyla yol olabilir. Yani hayal ve kuruntu ile ilgili kuvvetler, asayı istila etme ile yemiş olan **"Dabbe"**nin (yük ve binek hayvanının) haline haberleri olan olamazlar. Çünkü kalbin yükselmesi zamanında hayvanlık ile ilgili benlik kuvvetleri zayıflayarak düşen olur. Ve o kuvvetlerden ancak hayvanlık ile ilgili benliğe hâkim olan doğal kuvvetler kalır. Ne zaman ki **"Kalp"** Süleyman'ı Musa ile ilgili yıldırımından söz söylememe. Ve İlâh ile ilgili saygı ile huzur ve meşgul olmada benliği kırma kuvvetlerini işlerde kullanmayı dalgınlıkla unutmuş olunca. Anlaşılmış oldu ki, hayal ve kuruntu kuvveler cinleri gerçeği görmüş olma ile. Sır makamının gizliliğini bilseydiler karşı gelmelerde, yola girmelerde, eziyet edici işlere zorlama ve haklarını o işlerde sözü uzatmama ile huylar ve arzuların gerekliliğinde, sevinçler ve arzulardan engelleyen, benliği kırma, eziyetli kızgınlık, yani ihanetli azap içinde durmazlardı**...**

Ayet: 15. Andolsun, Sebe' için kendi meskenlerinde bir ibret vardı. Sağ ve soldan iki bahçe. Rabbinizin rızkından yiyin de O'na şükredin. Tertemiz bir belde ve hep affeden bir Rab.
Gerçek o ki, beden şehri halkı için karar yerlerinde Allah'ın sıfat ve ef'al' ine kılavuzluk eden işaretler vardır. O ayet ve işaret sağdan ve soldan iki çenettir ki, biri sağ taraflarından **"Kalp"** yönlerinden daha kuvvetli ve daha şereflisi olan berzah yönünden temizlik ve müşahedeler cenneti, diğeri sol yönünü daha değersiz ve zayıfı olan açığa çıkma yeri ve benlik yönünden eserler ve ef'âl cennetidir. Ayette buyrulduğu gibi, iki yönden de Rabbinizin rızkından yiyiniz. Yemişler ile ilgili nimetlerini Allah'ın emirlerini yerine getirmede kullanma ve ibadetle Hak'ta yol alma ile Hakk'a şükrediniz. Oturmakta olduğunuz yerlerinizin doğruluk ve huylarınızın orta oluş üzere olması ile güzel bir beldedir. Rabbiniz de bağışlayıcılık sahibidir. Rezalet hallerini ve canlar ve uymuş olanların karanlığını, ef'al' i ve sıfat ile ilgili nuru ile örter. Size kabiliyet, vasıtalar ve aletler yönünden dikkatlilik (temkin) ve güç verme, yardım ve nurlarının bereketlendirmesi ile uygunlaştırma vardır**...**

Ayet: 16. Ne var ki onlar yüz çevirdiler; biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı, birazcık da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.
Şükür (teşekkür edicilik) ile durucu olmaktan ve nimetlerle Allah'a sarılmaktan belki lezzet ve aşırılıkta düşkünlük, huylar ve haller karanlığından suya dalma sebebiyle faydalı ilimler ve hakikatlerden başka bir şey olmayan yemişlerinden yemiş olmaktan bile yüz çevirdiler. Biz de onların üzerine unsurlar ile ilgili huylar köstebeklerinin benlik ile ilgili kuvvetler alışkanlığı olan benlik Belkıs'ının yapmış olduğu huylar engelini oyup

delmeleri ile madde ile ilgili huylar selini göndermiş olduk. Arim; uygunsuz, hoşa gitmez demektir. Ve cennetlerini eziyet verici haller dikenlerinden, hayvanlık ile ilgili ve yırtıcılık, şeytanlık ile kötü haller ılgınlarından iki cennette değiştirmiş olduk. Buyurmuş olduğu yönüyle o cennetler tatsız ve acı yemişlerdir. Ve pek az bir insanlık ile ilgili hal kalmıştır…

Ayet: 17. İşte böyle! Nankörlük ettikleri için onları cezalandırdık. Nankörlerden başkasına ceza verir miyiz hiç!
Bu azabı, nimetlere nankörlükleri sebebiyle ceza yaptık. Bu azapla ancak Rahmanın nimetlerini şeytanın emirlerini yerine getirmede kullanmış olan çok nankörlük eden kişiyi cezalandırırız**...**

Ayet: 18. Biz onlarla, içini bereketle doldurduğumuz kentler arasında sırt-sırta vermiş kasabalar oluşturduk; Bunlar arasında gidiş-gelişler belirledik. "Geceleri ve gündüzleri, güven içinde gezip dolaşın oralarda" dedik.
Ve onlar ile ef'al, sıfat, sıfat, zat ile ilgili tecelliler, müşahedeler ve hakikatin gizliliklerini görme nurlarıyla kutlu kıldığımız **"kalp, Sır, Ruh ve İlâh"** ile ilgili huzur kentleri arasında **"Sabır, tevekkül, Rıza"** ve bunlar gibi birbirine görünen derecede yakın bulunan makam ve konaklar kasabalarını meydana getirdik. Ve o makam ve konaklarda yerli yerine konulmuş olarak **"Seyr-i ilallah"** ve **"Seyr-i fillah"**ı belirledik. Salik ilerleyişte bu makamdan göçme ve bir makamda inen olur. Siz geceleri benlik konaklarında ve gündüzleri kalp makamlarında yakınlık kuvvetleri ve hayrı, şerri, iyiyi ve kötüyü ayıran şeriat yolu üzerinde, gerçek olan görüş ile şeytanlık ve benlik ile ilgili galip gelici kuvvetlerden güven içinde olduğunuz halde gece gündüz yürüyünüz**...**

Ayet: 19. Ama onlar, tutup şöyle dediler: "Rabbimiz seferlerimizin arasını uzaklaştırır." Böylece kendilerine zulmettiler de biz de onları efsaneler haline getirdik; hepsini darmadağın ettik.
Beden şehrinin halkı, kendilerini temiz huzurdan uzaklaştırıcı olan aşağılık yöne yönelme ve beden kuyularına eğilim göstermeleri ve uymuş olma önemliliğinde ve şeytanlık ile ilgili perişanlık yolculukları ve hal konuşmaları ile: ***"Ey Rabbimiz bizim, yolculuklarımızda olan konaklarımızın arasını uzaklaştır"*** dediler. Ve o kutlu kasabalarını yerle bir ve kendilerini perişan etme ve tepeleme ile onları yok ettik. Ve tepeleyip yok etmede insanlar arasında gezen eserler ve örnekler yaptık. Ve batırma ve ayırma ile onları tamamıyla birbirinden ayırt etmiş, darmadağın yapmış olduk**...**

Ayet: 20. Andolsun, İblis onlarla ilgili sanısında isabet etti. İnananlardan bir grup dışındakiler ona uydular.
Gerçekten de İblis: "Ben onları azdıracağım ve alçaltacağım" diye ifade ettiği zannını onlar üzerinde doğrulamış oldu ve onlar İbisle uymuş oldular. Yalnız müminlerden ihlâs üzere olanlar müstesnadır. İhlâs üzere olanlar, azdırılanlardan ayrılmış olduklarından İblise uymazlar**...**

Ayet: 21. Oysaki onun, onlar üzerinde hiçbir sultası yoktu. Sadece biz; âhirette inananı, onun hakkında kuşkuya düşenden ayırmak için böyle yapıyorduk. Rabbin her şey üzerinde Hafîz'dir; kollar, korur, gözetir.
Bizim Şeytanı onlara sataştırmış olmamız; ancak ihlâs sahipleri ve hakikat ehli olan âlimler mazharlarında ilmimizin açığa çıkması ve hakikat ehli ihlâs sahiplerinin, zan ve şüphe sahibi olan perdelilerden seçilmesi içindir. Çünkü temiz kalpli, kabiliyetli, uygun olan kişinin ilmi gizli kabiliyetinden sızar ve şeytanın kuruntu atması zamanında ilmi kalbinden fışkırarak nurlu ve parlak kanıtlat ile şeytanı taşlamış olur. Ve aşırı derecede nazlanan bozguncuların meydana gelmelerinde Allah'a sığınmış olmalarıyla şeytanı kovmuş olur. Benliklerinin halleri ile kalpleri kararmış olarak ve cahillikleri sebebiyle kalpleri şeytanın hilelerine uygun olan kimseler böyle değildirler. Bundan sonraki ayetlerde açıklanmış olunan cem, ayıran ve haklı ile haksız arasını açma gibi büyük kıyamet halleri ve zalimlerin söylediği sözlerinin tamamı Mehdi aleyhisselâmın açığa çıkma zamanında apaçık olur**...**

"Sebe" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

FÂTIR SURESİ
Te'vil ve yorum
"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Hamd, Fâtır olan Allah'adır; gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan O'dur. Yaratılışta/yaratılmışlarda dilediğini artırır.
Ayette söylendiği gibi, melekler; göklerde ve yerde var olan tesir yönlerinden **"kanat"** şekli ile tarif edilmişlerdir. Yüce Hak, gökler ve yer ile ilgili melekleri; peygamberlere vahy ile velilere ilham ile peygamberler ve velilerin dışında insanlık ile ilgili şahıslara ve diğer eşyaya istediği yolda işleri ve çareleri ile gönderilmiş elçiler yapmıştır.
İmdi: Gökler ve yer ile ilgili meleklerin tesiri ile onlardan tesirleşmiş olanlara ulaşmış olan her şey bir **"Kanat"**tır. Bundan dolayı herhangi bir tesir yönü bir kanattır. Mesela: Görüş ile ilgili akıl kuvveti ile niyet ve iş ile ilgili akıl kuvveti, insan ile ilgili benliğin iki kanadıdır. İdrak kuvveti ve sebep ile ilgili hareket ve iş ile ilgili hareket, hayvanlık ile ilgili benliğin üç kanadıdır. Perde, yerden olma, doğuran, tasarlanmışlık kuvvetleri, bitkiler ile ilgili benliğin dört kanadıdır. Kanat olan meleklerin, yani sözü edilen kuvvet kanatları olan melekler sayılar ile sınırlandırılmış değildir. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz miraç gecesinde Cebrâil aleyhisselâmı altı yüz kanatlı olarak gördüğünü ifade buyurmuştur. Ve ayette ifade edildiği gibi yüce Hak, yaratmış olduklarına dilediği şeyi fazlalıkla artırır sözüyle de bu kanatların çokluğuna işaret edilmiştir**...**

Ayet: 10. Onur ve yücelik isteyen bilsin ki, onur ve yüceliğin tümü Allah'ındır. Temiz ve güzel kelime O'na yükselir; hayra ve barışa yönelik amel de o kelimeyi yüceltir. Kötülükleri kuranlara/kötülükleri tuzak yapanlara gelince, onlar için şiddetli bir azap vardır.
Yücelik, İlâh ile ilgili bir özellik olup yüce Allah'a mahsustur. Her kim yüceliği isterse, kendine nispet etmiş olduğu sıfatını İlâh ile ilgili sıfatta yok etmeyi kendi için gereklilik olarak kabul etmiş olmalıdır. Bundan sonra ayette söylenen "Temiz ve güzel kelime O'na yükselir" sözüyle ayırma ve nispet edilmiş sıfatın yok edilmesi yolunu öğrenmiş olur. Yani uymuş olduğu pisliklerinden temiz ve berrak olan nur yaratılışı üzere baki ve tevhid sözleşmesini hatırlayan benlikler, İlâh ile ilgili huzura yükselmiş olurlar. Yine ayette söylendiği gibi, temiz etme ve nispetleri boşaltma ile meydana gelen güzel işler, ancak işbu cins ile ilgili arınmışlık İlâh ile ilgili huzura yükselmiş olur, başka yere değil. Yükselmiş olunca, o vakit yücelik ve diğer özellikler ile hal sahibi olmuş olur.
Başka mânâ: Kuruntuya düşmeler ve hayale getirmeler olan pisliklerinden temiz olan ilim ile ilgili yaratılış aslı, hakiki tevhid İlâh ile ilgili huzura yükselir ve o hakiki olan ilim, ancak gerekliliği ile yapılan iyi işler, İlâh ile ilgili huzura yükselir. Başkalıkta olan başkası yükseltemez. Ki, müminlerin amir olan Hz. Ali aleyhisselâm: ***"İlim, işlere yakındır ve ilim işleri ses ile çağırır; işler, ilme uymuş olursa ne ala; eğer uymuş olmaz ise ilim oradan göçmüş olur"*** buyurmuştur. Yani İlâh ile ilgili huzura yükselmenin merdiveni ancak ilim iyi işlerdir. Yükselme ancak bunlarla mümkün olur. Yücelik ve diğer özellikler ile hal sahibi olmada asıl olan tevhid açığa çıkmış olmaz. Çünkü sıfat, işlerin kaynağıdır.
İmdi: Sıfat olan kaynaktan, benlik halleri olan benlik ile ilgili işleri, zühd (her türlü zevkten el çekip kendini ibadete verme) ve tevekkül (işi oluruna bırakma) ile terk etmedikçe İlâh ile ilgili sıfat ila sıfatlanmak kabiliyeti meydana gelmez. Buna dayanarak tevhid demek olan hakiki ilim, merdivenin iki tarafındaki kolları, iyi iş de yükselmede basamakları ayarında olmuş olur. Kişiler her ne kadar bilgi sahibi de olsalar, benlikleri ile ilgili hallerinin meydana gelmesi ile kötü tuzaklar ve hileleri yapanlara eziyet verici yakışıksız çirkin işlerinin hallerinden şiddetli bir azap vardır**...**

Ayet: 28. Kulları içinde Allah'tan ancak bilginler ürperir. Allah Azîz'dir, Gafûr'dur.
Ayette söylendiği gibi, ancak yüce Allah'ı bilen ve ârif olanlar gereği gibi Allah'tan ürperir, korkar. Çünkü bu korku azaptan korkmak demek değildir. Belki büyüklük, ululuk özelliğinin zihinde şekillendirilmesi

zamanında o ululuk huzurunda kalpte meydana gelmiş olan gönül alçaklığı, hoşnutluğu ile ilgili hâlin kırılmasıdır.
İmdi: İlâh ile ilgili büyüklüğü, ululuğu zihninde şekillendirmeyen kişi için korku olması mümkün değildir ve yüce Allah'ı büyüklüğü ile kendisine tecelli ettiği kişi hakkıyla Allah'tan korkmuş olur. Ârif olmayan âlimde meydana gelmiş olan huzur şekillendirmesi ile ârif olan âlime sabit olan tecelli arasında çok uzak bir fark vardır. İlim ile irfanın mertebeleri nedeniyle korkunun sayılamayacak mertebe ve dereceleri vardır. Gerçek o ki, yüce Allah büyüklüğü ile her şeye galip, yüceliğinin tecellisi nuru ile benliğin, büyüklük satma halini ve kibirlenme halini örter**...**

Ayet: 29. Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar, kendilerine sunduğumuz rızıklardan gizli ve açık infak edenler, asla batmayacak bir ticaret umabilirler.
Yaratılışın güzelliğinde Allah'ın kendilerine vermiş olduğu Kur'an ile ilgili akıl kitabını, fark edici olmak için açığa çıkarma ve gösterme ile tilavet (usulüne göre okuma) eden. Ve yaratılış ilminin meydana gelme zamanında kalp ile ilgili huzur namazını yerine getiren. Ve kendilerini rızıklandırdığımız ilim sıfatıyla kendilerinde ilmin meydana gelmesini gerektiren işin halinden gizli olarak, kendilerine nispet ettikleri sıfattan ayırma ve ef'al' in açık olarak terk etme ile dağıtmış olan kişiler. Terk ve ayırma ile kalp makamında kendi nispetlerinden olan ef'al ve sıfatlarını Hakk'ın ef'al ve sıfatları ile değiştirme olabilirliğinden bozulması ve yok olması olmayan bir ticareti ümit ederler**...**

Ayet: 30. Çünkü Allah onlara ücretlerini tam ödeyecek, lütfundan onlara artırma da yapacaktır. Gafûr'dur O, çok affeder; Şekûr'dur, şükredenlere mutlaka karşılık verir.
Yüce Hakk'ın kendilerine benlik ve kalp cennetlerinde tevekkül ve rıza yemişlerini eksiksiz olarak vermesi ve ruh cennetlerinde tecellilerde yüzünün fazilet müşahedeleri ve cömertliğinden onlara fazlaca vermiş olması için bu ticaretin olması için ümit bulundururlar. Yüce Allah bağışlayandır. Onların olmadığı halde kendilerine nispet ettikleri ef'al ve sıfat günahlarını örter; kendi ef'al ve sıfatı ile değiştirmiş olmakla onların çalışmalarına, gayretlerine şükredicidir**...**

Ayet: 31. Kitap'tan sana vahy ettiğimiz, kendinden öncekini tasdikleyici hakkın ta kendisidir. Allah, kullarından tam haberdardır, onları iyice görmektedir.
Ve bizim sana vahy ettiğimiz tek ve eşi olmayan fark edicilik ile ilgili kitap ki, ancak o kitap üzerine fazlalığı olmayan ve kendisinde herhangi bir eksikliği de olmayan mutlak sabittir. Kendisinden önceki kitapların içinde bulunanı eksiksiz içine alan ve onları kaplayıcı olmakla kendinden evvelki kitapları doğrulayıcı olduğu halde, gerçektir. Gerçek o ki yüce Allah, ibadet edicilikte kulları hakkında haber sahibidir. Kabiliyetlerinin hallerini de bilir. Kullarının yapmakta olduklarını görücüdür. İşler sebebiyle hak etmişlikleri miktarınca kabiliyetleri gerekliliği üzere onlara olgunluklarını vermiş olur**...**

Ayet: 32. Sonra, kullarımız arasından seçtiklerimizi Kitap'a mirasçı kıldık. İçlerinden öz nefsine zulmeden var. Orta yolda gideni var. Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçeni var. İşte bu, büyük lütfun ta kendisidir.
Sonra bu kitabı, Muhammed (s.a.v) ile ilgisi olan ve Allah katında fazlaca lütuf ve diğer toplumlara nispetle kabiliyetin olgunluğu ile hususileşmiş olan özel kullarımıza senden miras yaptık. Çünkü bunlar, bu kitaba ancak senden ve senin vasıtan ile ulaşır ve mirasçı olurlar. Çünkü bunlara, olgunluk ve kabiliyeti veren sensin. Bundan dolayı bunların diğer toplumlara nispetleri, senin diğer peygamberlere olan nispetin gibidir.
İmdi: Bunlardan bir kısmı beden ile ilgili lezzetlere ve benlik ile ilgili aşırılıklarda fazlaca düşkünlükleri yüzünden kendisinde bırakılmış olan emanetin yüklenme ve kesilme ve yerine getirilmesinden çekinmesi sebebiyle emaneti anılmış olana hainlik ile kabiliyetinin hakkını eksiltmesi ve kabiliyetinin pasiflikten aktifliğe çıkmasını engelleme ile kendi kendine zulüm eden zalim olmuştur. Bir kısmı da sağ tarafın yoluna girme ve iyilikler ve yararlı işler ile ilgili istek ve fazilet ve olgunluğu kalp makamında yazan kimselerdir. Bir kısmı da Allah'ın tesir uygunlaştırması ile sıfat tecellilerinden ibaret bulunan hayırlar sebebiyle zatta yok olmaya geçmiş olanlardır ki, işte büyük fazilet olan ancak şudur**...**

Ayet: 33. And cennetlerine girerler onlar, orada altından bilezikler ve inci takınırlar. Orada giysileri de ipektir.
Ayette işaret edilenler, üç adet cennet olan **"And"** cennetlerine girmiş olurlar. O cennetlerde **"Ruh"** ile ilgili ilimler altınlarından eritilip yapılmış ahlâk, fazilet, haller, ihsan edilmiş suretler olgunluğu bilezikleriyle

gizil olanı görme ile ilgili marifetler ve hakikatler zevki incilerinden süslenirler. O cennetlerde onların elbiseleri de İlâh ile ilgili sıfat ipeğidir**...**

Ayet: 34. Şöyle derler: "Hamd olsun, üzüntüyü bizden gideren Allah'a Rabbimiz mutlak Gafûr, mutlak Şekûr'dur.
Ve yok oluştan sonra beka halinde sıfatın tümüyle hamd etmek ile sıfatlanmaları zamanında. Söz ve hâl dilleri ile mutlak olan hamd ile bize bu adalet gereği vücutta olgunluğu bağışlaması sebebiyle ve kabiliyetler nedeniyle mümkün olan olgunluğun bir daha ele geçmemek üzere kaybetmiş olmasına lâzım olan sıkıntıyı bizden gidermiş olan yüce Allah'a mahsustur derler. Bizim Rabbimiz bağışlayıcı ve şükredicidir. Ceza ve mükâfatımız çalışmalarımızla hak etmiş olduğumuzdan daha fazla ve kalıcıdır**...**

Ayet: 35. Lütfuyla bizi durulacak yurda kondurdu. Orada bize hiçbir yorgunluk dokunmaz. Orada bize hiçbir usanç da dokunmaz.
Rabbimiz, katkısız bağış ve faziletinden bu adalet gereği bağışlanmış vücudu kendisinde hiçbir yönü birinden diğerine geçmesi bulunmayan devamlı oturulacak yurduna bizi konduran zattır. Orada bize çalışma ve göçme sebebiyle hiçbir zorluk ve eziyet çekme ve bize orada yolculuk ve göç etme sebebiyle olan zorlukta lâzım gelecek yorgunluk ve bıkkınlık da isabet etmez**...**

Ayet: 36. İnkâr edenlere de cehennem ateşi var. Ne haklarında hüküm verilir ki ölsünler ne de azapları hafifletilir. İşte böyle cezalandırırız tüm nankörleri biz.
Ve seni inkâr sebebiyle senden perdeli kalanlar, hakikatte senden uzak olmalarıyla seninle onlar arasında yakınlık ve ulaşma yolu olmadığından onlar, kitap kabul etmezler ve kitaba mirasçı olamazlar. Onlar için huylar cehennemi ateşi vardır. Orada çeşitli sıkıntılarla devamlı olarak azap edilirler. Aleyhlerinde hüküm ve karar verilmiş olunmaz ki, olup da gönlü rahat olsunlar. Azap da onlardan hafifletilmiş olunmaz ki, nefes alsınlar**...**

"Fatır" suresi hakkındaki te'vil ve yorum sona ermiştir. Her şeyin doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

YÂSÎN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Yâ, Sîn.
Taha suresinde anıldığı gibi, yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin kabiliyet olgunluğuna kılavuzluk eden iki özelliğe işaretle sonraki ayette, **36/2. Andolsun o hikmetlerle dolu Kur'an' a ki,** buyrulmasıyla resulün kabiliyetine lâyık tam olgunluk demek olan. **"Kuran-ı Hâkim"**e emirler sebebiyle saygı değer Muhammed'in dosdoğruluk ile sıfatlanma tevhidi yolu üzere Mürsellerden olduğuna yemin etti. Şu surete ki **"Yâ"** sözü ile ***"Vaki"*** (koruyan, saklayan) ismine **"Sîn"** sözü ile ***"Selâm"*** ismine işaret edilmiştir. Yani, yüce Hak: "Resulüm senin ezelde noksanlıktan arınmış olan yaratılışının güvenliğini yeniden meydana getirme. Ve alışkanlık perdeleri belasından korumuş olan koruyan (vaki) ismine ve yaratılışının aynı ve aslı olan selâm ismine ve yaratılışının olgunluğu ve tüm olgunluğu içine alan. Ve tüm hikmetleri kaplamış Kuran-ı hâkime yemin ederim ki; **36/3. Sen hiç, kuşkusuz, gönderilen hak elçilerdensin.** Yani, sen, bu üç şey sebebiyle tevhid yolu üzere gönderilmiş olunan peygamberlerdensin" buyurmuştur**...**

Ayet: 5. Azîz ve Rahîm'in indirdiği üzerindesin.
Kabiliyetinin olgunluğunun sureti demek olan hikmeti kaplayan Kur'an, senin mazharın(aletliğin) üzere fark edici (Furkan) olmak için **"Cem"** deposundan etraflıca hazırlama sebebiyle **"Aziz"** ve **"Rahim"** olan **"Zat"**tan indirilmedir. Yani senin gizliliğinde dizilmiş olan Kur'an'ın Furkan (fark edici) olmasını. Ve kalbinin mazharı üzere meydana gelişini, senin, görünür olarak engellemiş olman için. Bencilliğinin (eneiyyetinin) ve keyifli olma hallerinin üzerine galip olan ve kuvveti ile onu kahreyleyen ve tamamı olgunluk halinin tecellileriyle Kur'an' ı senin üzerinde açığa çıkarma ile Rahîm olan Zattan indirilmedir**...**

Ayet: 6. Babaları uyarılmamış, tam gaflet içinde bir toplumu uyarman için gönderildin.

Ve kabiliyetlerinin olgunluğunda babalarının ermiş olmadığı bir dereceye erişmiş olan bir toplumu sonlarının kötü olacağını bildirerek korkutmuş olman için indirilmiştir. Ki, babaları senin korkuttuğun ve uyardığın şeylerle uyarılmış olunmadılar. Onlar gelip geçmiş topluluklardan hiç birisinin kabiliyetlerinin erişmiş olmadığı bir sınıra varan ve kendilerine verilmiş olan kabiliyetlerinden habersizdirler**...**

Ayet: 7. Yemin olsun ki, onların çoğuna söz hak olmuştur, artık onlar iman etmezler.
Geçmişte olan **"Kaza"** da (âhiret hayatı öncesi olan geçmişte olan tavırlar sebebiyle kişilerin haklarında olan belirleme yerinde) çokları üzerine eşkıya hali üzere olmaları hakkında hüküm sabit olmuştur. Eşkıya olmaları hakkında hüküm ve kaza (belirlenmişlik) olunanlar, iman etmezler. Çünkü senin meydana gelmiş olman zamanında kabiliyetler kuvvetli olduğu vakit hayırda **"Said"** (mutlu) olanlar kuvvetli olduğu gibi, kötülükte **"Şaki"** (bahtsız) olanlar da kuvvetli olur**...**

Ayet: 8. Biz onların boyunlarına bukağılar geçirdik. Bukağılar çenelere dayanmıştır da bu yüzden onları kafaları yukarı kalkıktır.
Biz onların boyunlarına benlik ile ilgili uymalar olan kayıtları ve aşağıda olan cansız cisimler sevgisi zincirlerini takmışızdır. O zincirler onların çenelerine kadardır. Kabul işaretini vermek için başlarını aşağı indirmelerini engeller. Çünkü bukağılar başların kullanmalar için oynak yerleri olan boyunlara geçen ve kaplayan ve oynak yerlere uygun hatta oynak yerlerin yukarılarına saldırıp önlerinden başları sınırına erişmiştir. Bundan dolayı onlar için kabul ve kullanma ve boyun eğme ve yok olma için eğilme (rükû) ve secde etmeye eğilim gösterme ve gücenme ile üzüntülü olma kalmamıştır. Çünkü üzüntülü olma insan ile ilgili kemalattır. Zillete katlanma ve gücenmekten başka şekilde meydana gelmiş olmaz; ancak zillete katlanma ile meydana gelmiş olur. Onların başlarını eğrilttirmek ve eğmek suretiyle insan ile ilgili olgunluğu kabul etmekten engellenmişlerdir**...**

Ayet: 9. Önlerine bir set, arkalarına da başka bir set çektik. Böylece onları kuşatıp sardık; artık onlar görmezler.
Ve biz onların önlerinden İlâh ile ilgili yönünden benliğin meydana gelmesi perdesinden ve kalbi kaplamış olan hallerden meydana gelmiş olan bir set yapmışızdır ki, o set cemâl ile ilgili nurların görülmesi zamanında Hakk'ın yüzüne özlem duymuş olmaları için yukarıya bakmış olmaktan onları engeller. Ve arkalarından yani beden ile ilgili yönünden de cisim ile ilgili huylar ve buyruklar ve yasak şeyler ile ilgili gereken şeylerini cisim ile ilgili huyları geriye bırakan. Ve lezzetlerinin perdelemesinden meydana gelen olmuş bir set yapmışızdır ki, bu set de onları celâl ile ilgili ismin ve iyiliklerin kabul edilmesi için hazırlayan yararlı işleri engeller. Bu sebepten onlar için ilim ve iş yolu kapanmıştır. Onlar şaşkınlıkta kalan olduklar halde cisimler, vücutlar putlarına ibadet ederler.
İmdi: Onların madde ile ilgili perdelerde batıp cisim ile ilgili elbiselerde boğulmaları sebebiyle biz onları perdelere sardık. Bundan dolayı yönlerin tümünden, perdelerin kalınlığından ve onları kuşatmış olduğundan onlar herhangi bir şeyi göremezler. Göremedikleri ve tesirleşmiş olmadıkları vakitte onlara nispetle sonlarının kötü olacağını haber vererek korkutma ve olmayan korkutma, yani korkutmak ve korkutmamak eşittir**...**

Ayet: 11. Sen ancak o Zikir'e uyan ve görmediği halde Rahman'dan korkan kimseyi uyarırsın. Böylesini, bir bağışlanma ve seçkin bir ödülle müjdele.
Uyarma, korkutmak ancak kabiliyetinin nurlu ve berrak olmasından zikre uymuş olan kişide tesir eden olabilirsin. Ve o kişi uyarma ile tesirleşmiş olup kabiliyetinde olan asıl ile ilgili marifet ve yaratılış tevhidi sebebiyle hidayeti (Hakk'ın doğru yolunu) kabul eder ve nasihat alır. Tecelliden görmeyişliği ile beraber büyüklüğü ve ululuğunun zihinde şekillendirilmesi ile Rahman'dan korkmuş olur ve kendisinden gizli olanı hazırlamak ve nuruyla aydınlattığı şeyi görmek için gerçek yola girme (sülûk) ile Rahman'a uymuş olur. Ayette söylendiği gibi, işte o kişiyi, kendisine nispet ettiği ef'al, sıfat, zat örtüleri günahlarının örtülmesi büyüklüğünün bağışlayıcılığı ile ve Hakk'ın cömertliğinden ödül olarak ef'al, sıfat ve zat cennetleri ile müjdelemiş ol**...**

Ayet: 13. Onlara o kent halkını örnek ver. Hani, elçiler gelmişti oraya.
Habib'im! Sen, onlara kent ileri gelenlerini, Antakya halkını örnek olarak benzetme yap. Bu ayette kent ileri gelenlerini, beden kasabası halkıyla, üç resulün de **"Ruh, Kalp ve Akıl"** ile te'vil edilmesi mümkündür ki, evvela onlara iki resul gönderildi. Nur ve karanlıkta kent halkı ile resuller arasında uygunluk, yakınlık olmadığı. Ve kent halkının bu iki resule karşı gelmiş olmaları dolayısıyla ihtiyaç ve iş görmelerinde benliğe

uygunluk gösteren. Ve kendi ve toplumunu, kalp ile ruhun davet ettiğine davet eden onlardan tesir edici olan akıl resulü ile destekleme ve doğrulanmış olundular. Kent halkının resuller ile olmayı kötüye yorumlamış olmaları, onları lezzet ve hoşnutluklardan engelleme ve benliği kırma ile mücadeleye teşvik etmiş oldukları içindir. Resulleri taşlamış olmaları içten gelen duyguyu teşvik edici hallere uyma ve beden ile ilgili istekleri ile o taşları resullere atmalarıdır. Resulleri incitmiş olmaları ise, onlara benliğin istila ve galip gelmesi ile hayvanlık ile ilgili aşırılığın ve yırtıcılığın elde edilmesinde kullanmış olmalarıdır. Şehrin uzağından, yani kasabanın en uzak yerlerinden gelen adam da, akıl mumunun kılavuzluğu ve görüşü ile tevhid dinini açığa çıkarma ve evvel olanın ismi Habib ve resulü doğrulamaya davet için bedeninin en yüce ve yüksek yerinden gönderilen aşktır**...**

Ayet: 20. Kentin öbür ucundan bir adam koşarak gelip şöyle dedi: "Ey topluluk, bu elçilere uyun."
O kişi, koşma hareketinin sürati dolayısıyla gayret etme zorlama kahrı ile tamamını tevhitte resullere uygunluk göstermeye davet eder**...**

Ayet: 22. "Beni yaratana ne diye kulluk etmeyecekmişim ben? Ve sizler de O'na döndürüleceksiniz."
"Ey toplumum! Resullere uymuş olunuz, sizden karşılık istemeyen ve hidayet bulmuş olan kimselere uymuş olunuz. Ben, neden beni yaratan Zat'a kulluk etmeyeyim ve siz hepiniz o zata dönmüş olacaksınız. O er kişinin ismi Habib ve sanatı marangozluk idi. Başlangıcında ismin görünürlüğü olan suretlerin, güzelliği ile zat cemalinden perdeli olduğundan ismin görünürlüğü olan suretlerin putlarını yontuyordu. İşte şu ayette, **36/26. "Kavmim bir bilebilseydi!"** buyrulduğu şekilde demiş olmasıyla zat cennetine girmekle emredilmiş olunan bu zattır. Yani makamımdan ve halimden perdeli olan toplumum ne olsa ki, şu ayette; **36/27. "Ki Rabbim beni affetti; beni, ikram edilenlerden kıldı."** Buyrulduğu gibi, Rabbimin beni bağışlamış olduğunu, ismin görünürlüğü putlarını yontmuş olmam ve onlara tapınmam günahlarını örttüğünü toplumum bilse. Ve ehadiyette (Hakk'ın birliğinde) son derece yakınlığım yönüyle Rabbimin beni ikram edilmişlerden yapmış olduğunu bilseler" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Her bir şeyin kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi de YÂSÎN'dir."*** Sözünü buyurmuştur. Yâsîn suresinin Kur'an'ın kalbi olması, ümittir ki, Yasin sahibi denmekle meşhur olan Habib, Hz. Peygamber efendimizin gönderilmesinden altı yüz sene evvel iman ve nübüvvet sırrını anlamış olduğundan ileri gelmiştir. Böylece Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Geçmiş toplulukların içinden, Allah'ı göz açıp kapayacak kadar bir zaman bile inkâr etmemiş üç kişi vardır. Biri: Ali ibni Ebi Talip. Biri: Yasin sahibi. Biri: Firavun'nun mümin olan eşidir."*** Sözünü buyurmuştur**...**

Ayet: 37. Gece de onlar için bir mucizedir. Gündüzü ondan soyup alırız da onlar karanlığa gömülüverirler.
Benlik karanlığı gecesi de onlar için bir ayettir. Biz, telvinde (renklenmede) onlardan gündüzü ve **"Ruh"** güneşinin nurunu soyarız. O vakit onlar birdenbire karanlıkta kalırlar**...**

Ayet: 38. Güneş kendisine özgü bir durak noktasına/durma zamanına doğru akıp gidiyor. Azîz, Alîm olanın takdiridir bu.
Ruh güneşi de kendi kararlılığında hareket eder ki ruh yolculuğunun sonunda kararlılığı Hak makamıdır. Şu özellik her yol alış ehadiyet ile ilgili huzura ulaşmış olmaktan engelleyici, kahr ve yok etme ile her şeye galip olan, her şeyi seyredicinin olgunluk sınırını ve yol alıcılığının sonunu bilici olan Zatın takdiridir**...**

Ayet: 39. Ay'a gelince, biz onun için de bir takım durak noktaları/bir takım evreler belirledik. Nihayet o, eski hurma sapının eğrilmişi gibi geri döner.
Ve **"Kalp"** ay'ının yol alışında yer ile ilgili yol alışını, korku, ümit, sabır, şükür, tevekkül, rıza ve diğer makamlar gibi konakları takdir ettik. Ta ki **"Sır"** ve **"Ruh"** makamında yok olması zamanında kurumuş ve yay gibi eğrilmiş eski hurma salkımının çöpü gibi geri geldi. Kalp ay'ı, Ruh'ta yok olmasının tamamından evvel ruh tarafına gelen yüzünün aydınlandığı ve sırra dâhil olmasının yakınlığı nur ile ilgili olmasından dolayı benlik ne kuvvetlerinden perdelenmesi sebebiyle eski kurumuş hurma dalı gibi olmuştur. Kalp ay'ının dolunay halinde olması, ancak sır makamının karşısında, çıkma yerlerinde olur**...**

Ayet: 40. Güneş'in Ay'a ulaşıp çatması gerekmiyor. Gecenin de gündüzü geçmesi gerekmez. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.

Yol alışında Ay'ı anlamış olarak iki âlem hallerini kuşatma, ahlâk ve özellik ile tecelli olgunluğu çıkışının onun olması ruh güneşine lâyık ve kolay gelen olmadı. Ay'ın da güneşi anlamış olması ile gece, gündüze geçici değildir ve benlik karanlığı, kalp nuru gündüzünü değiştiremez. Çünkü kalp ay'ı ruh makamına yükselmiş olduğunda ruh, vahdet huzuruna erişmiş olur. Bundan dolayı ay, güneşe yetişemez. Bu değer üzere benlik de kalp makamında nurlanmış olup onun da karanlığı kalmaz. Bunun için benliğin karanlığı, kalbin nuruna geçmiş olmaz. Belki benliğin karanlığı kaybolmuş olur. Kalp ve kalbin nuru ruh makamında olduğu için benliğin karanlığı kalıcılığı takdirinde de o karanlık, kalp nuruna geçmiş olmaz. Güneş ile ay'dan her biri bir devretmede, başlangıç ve sonunda belirlenmiş olan bir yere özel yol alışta belli olan sınırlarını aşmış olamazlar. Ta ki, yüce Allah bir dövülüp ezilmiş beyinlerini cem edinceye ve güneş sebebiyle ay'ı tutulmuş oluncaya ve batıdan güneşi doğdurmuş olmakla kıyamet ayakta durucu oluncaya kadar yol almış olurlar**...**

Ayet: 41. Zürriyetlerini o dopdolu gemilerde taşımamız da onlar için bir ayettir.
Ve bizim onların zürriyetlerini Nuh'un dolu gemisinde yükletmiş olduğumuz da onlar için bir ayettir. Bu ayette güzel söz söyleme esrarından bir sır vardır ki, o da gemide bulunan babalarını anmayıp belki gemide olanların soyundan gelmiş olanları anmasıdır. Buna dayanarak o vakit zürriyetlerin var olmaları zorunlu olmuş olur**...**

Ayet: 42. Onlar için gemilere benzer, binecekleri başka şeyler de yarattık.
Ve onlar için de Nuh'un gemileri benzerlerinden binecekleri gemiyi yarattık ki o da **"Muhammed"** ile ilgili gemidir**...**

Ayet: 45. Onlara, "önünüzdekinden ve arkanızdakinden sakının ki, size merhamet edilebilsin" denildiğinde, hiç aldırmazlar.
Sizden evvel olup onların yerlerine geçmiş olduklarınız da "önünüzdeki büyük kıyamet ve arkanızdaki küçük kıyamet hallerinden sakınınız. Ki, belki o suretle merhamet olunursunuz" denildiği vakit onlar da sizin gibi Hak'tan ve Hakk'ı kabul etmiş olmaktan yüz çevirdiler. Birincisi fenafillâh ile Hak yönünden, ikincisi de beden ile ilgili hayattan soyunma ve kurtuluş ile benlik yönünden meydana gelmiş olduğundan büyük kıyamet, küçük kıyamet ile te'vil edilmiştir. Bu ayetlerde anılmış olunan iki bağırmanın birincisi, önde gidenlerin, kılavuzların oluşu ve kuvvetin tamamı birdenbire yerine özel kararlarından yerinden kopması sebebiyle şan ve şereften üflenmesi uyanıklık meydana getirmiş olmaktır. İkincisi de bağırmanın oluşu ve kuvvetin bir defada uyanma ve yerlerinden yayılma ile ikinci üflemeyi uyanma meydana getirmiş olmaktır. Kabirler de, yatacak yerleri olan bedenlerdir**...**

Ayet: 55-56. O gün cennet halkı bir uğraş içinde eğlenip ferahlamaktadır. – Kendileri ve eşleri, gölgeliklerde, koltuklar üzerinde yaslanmışlardır.
Cennet halkı bu günde tecelliler nurları ve sıfat müşahedeleri uğraşı içindedirler. Kendilerince arzuladıkları ve kendilerine uygun olanlar ile ferahlayıp lezzetlenenlerdir. Ve sıfat nurları gölgelerinde makamlar ve dereceler üzerine dayananlardır**...**

Ayet: 57. Orada kendileri için meyveler var. İstedikleri her şey kendilerinin olacak.
Onlar için anlayışlar nurlarından, içe doğan şeylerden ve hakikat sırlarını görmüş olan esnaf ehillerinden yemişler vardır. Ve onlar için aradıkları müşahedeler vardır ki, o da sonraki ayette, **36/58. Rahîm Rab'den bir de selam...** Olarak ifade edilen olgunluğun bereketlendirmesi ve o olgunlukla, içten gelen duyguları teşvik edici isteklerin gönderilen olduğu eksik, kusurlu yüzlerden temize çıkarmaları sebebiyle ve istekliler ile rahmet eden rahmet sahibi Rab'den söz ile çıkmış olan selamdır. Ayetlerde anılmış olunan söz yaratılış sözleşmesi ile ilgili ve ilk olan sözdür. Özetle ifade edilen değerlerin dışında ve sapkınlıkta olanlar hakkında sonraki ayetlerde görülen anlatımları özetleme ile:
Şeytana ibadet: İçten gelen duyguları teşvik edici kuruntuyu kullanma dolayısıyla çokluk ile perdelenmiş olmak iledir.
Sırat-ı müstakim: Yani, dosdoğru yol, vahdet (Hakk'ın birliği) yoludur.
Zahik: Yani, "Cehennemin, batıl, berbat, perişanlık özelliği içinde olan her kâfir için ateşten bir kuyu vardır. Kâfir kişi o kuyuda olur, görmez ve bilmez bir haldedir" denilmiştir ki, bu kâfirin gerçeklerden perdelenmiş olmasının görüntüsüdür. Ağızlarının mühürlenmesi ve ellerinin söyletilmesi, ayaklarının şahitlik etmesi, suretlerinin başkalaştırılması ve dillerinin konuşmasından kapanması ve engellenmesi, ellerinin ve ayaklarının halleri ve şekilleri ile yaptıklarına kılavuzluk eden ve halleri dili ile işlerinin şekillerinden alışkanlıklarını söyleyen suretler üzere şekillendirmiş olunmasıdır**...**

Ayet: 82. O bir şeyi istediğinde, buyruğu sadece şunu söylemektir: "Ol!" Artık o, oluverir.
Bir şeyin yaratılışına iradesinin ilgi göstermesi zamanında yüce Hakk'ın emri ancak o şeye iradenin ilgi duymasına bir defada ve hesaba katıldığı zaman bölümleri ayırmış olmayarak o şeyin vücudunun bir yere gidip gelmesidir**...**

Ayet: 83. Her şeyin kaynağı/egemenliği elinde olan o yaratıcının şanı çok yücedir. Sonunda O'na döndürüleceksiniz.
Her bir şeyin saltanatı o şeyi tedbir alıcı olan ruhlar ve kuvvetler yeri kudret ve tutma ile ilgili kullanıcılığında olan Zat kendisinin ve işlerinin zamanı olduğunda bedenler ve cisim ile ilgili benzeme ve zayıflıktan arınmış yüce ve temizdir. Ve siz O'nda yok olma ve O'na sona erme ile ancak O'na dönmüş olursunuz**...**

"Yâsîn" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamam oldu. Gerçeğini bilen ancak yüce Allah'tır.

SAFFÂT SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun o saf bağlayıp dizilenlere/o saflar tutturup sıraya dizilenlere/o kanatlarını açıp toplayarak uçanlara.
Yüce Allah, hidayet yolunda olup da **"Tevhid"** yoluna girmiş olanların makamlarında, tecelliler mertebelerinde ve müşahede yerlerinde Hakk'a yönelmiş olmada bir saf tutmuş olarak sıralanan benliklere yemin ediyor**...**

Ayet: 2. O haykırarak sevk edenlere/o göğüs gererek durduranlara.
O benlikler (kişiler), nurlar, anmalar ve tanıklar ile şeytanın içten gelen duyguları kışkırtması ile ve benliklerin dilemiş oldukları maksatlarında zor kullanmakla eziyet edicilerdir**...**

Ayet: 3. O Zikir okuyanlara.
O benlikler, halleri nedeniyle **"Dil"** veya **"Kalp"** veya **"Sır"** veya **"Ruh"** ile sonraki ayette, **37/4. Ki sizin ilahınız hiç kuşkusuz bir ve tektir.** Sözünün gerçekliğini meydana çıkarıp, İlâh'ınız birdir diye ibadet etmiş olduklarının birliğine anmanın (zikrin) çeşitlerinden birini usulüne göre okuyucu olanlardır**...**

Ayet: 5. Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir O; doğuların da Rabbidir O.
Kendilerinin seyredip durdukları göklerin yedi bilinmezliği ve beden yerinin ve arasında var olan eşyanın Rabbidir. Sıfat nurları tecellileri olan doğuların da Rabbidir. Makamların düzeni ve tecellileri, sıfatının birden çok olması zamanında kesret ile perdelenmekten korunmuş olmaları, sakınmaları için isimlerin birden çok olması ile yüzlerin değişmelerinden meydana çıkarılan hal ve hareketler Rübûbiyette yüce Hakk'ı Zat birliği ile tarif etti**...**

Ayet: 6. Biz o yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsleyip donattık.
Biz, dünya göğüne yani Ruh ile ilgili gökleri kalbe nispetle en yakını olan gerçek aklı ve deliller yıldızları süsleriyle süslemiş olduk**...**

Ayet: 7. Ve her türlü inatçı-âsi şeytandan koruduk.
Biz, yanıltmacalar ve şüpheye düşürmelerde ve hayal kuranların bir araya getirilmesi ile geniş akla ilerlemesi zamanında Hakk'ın ve aklın ibadetlerin dışında olan kuruntu ve hayale getirme kuvvetleri şeytanlarından aklı korumuş olduk**...**

Ayet: 8-9. Onlar ne kadar çırpınsalar da o yüce konseyi dinleyemezler. Ve her taraftan atışa tutulurlar. – Kovulurlar. Ve onlar için, yakalarını bırakmayan bir azap vardır.

Anılmış olunan kanıtlar sebebiyle kuruntu şeytanları, **"Mele'-i a'lâ** (büyük ve ileri gelen meleklerin toplandığı yer) yı, ruh ve gökler ile ilgili melekleri dinleyemezler. Ve gökler cihanının tümünden sürülmekle kovulurlar. Yani, yanıltmak için ve akla getirme yönlerinden hangi yön ile bir şeye benzetmeleri bir araya getirmiş olup da o benzetmeler ile akıl ile ilgili genişliğe yükselmek isteseler derhal o benzemeleri ortadan kaldıran şiddetli atışla atılırlar veya sürülmüş ve kovulmuş olarak atılırlar. Ve onlara devamlı benliği kırma zorlukları ve uygunsuzluklarda çeşitli zorlama ile devamlı bir azap vardır**...**

Ayet: 10. Yüce konseyden bir söz çalıp çarpan olabilirse de peşine hemen delici, alevli bir yıldız takılır.
Ancak hırsızlama yapmakla göz kamaştırıcı bir aydınlık sözü kaparak kendi sözünü apaçık bir şekil ile süslemek. Ve meleğin doğru olan sözünden faydalanmış olduğu Hak ile ilgili nur görüntüsünü kapalı hale getirmiş olursa da. Derhal parlak ve göz kamaştırıcı, nurlu bir akıl ile ilgili kanıtı veya gösterişli bir temiz nur onu takip ederek gizli kapaklı yaptığı kuruntu suretinin üflenilmiş olmasıyla cin ile ilgili olanı ve kuruntu ile ilgili sureti ortadan kaldırmış olur**...**

Ayet: 40. Allah'ın ihlâs'a erdirilmiş temiz kulları başkadır.
Ayrı tutulmuş olmakla kesilmiştir. Ki yüce Allah'ın onlara lütuf taşkınlığından Allah'a mahsus olan, fakat başkalığa nispet edilen **"Eneiyet"** in (benliğin) ve **"İsneyniyet"** in (ikiliğin) yok edilmesiyle sadece kendi için katıksız yapıp, başkalık, benlik bakiyesi (sonraya kalmışlık) şüphesinden kurtarmış olduğu özel kulları, başkadır**...**

Ayet: 41-42-43. Onlar için belirlenmiş bir rızık vardır. – Çeşit, çeşit meyveler vardır. İkramla karşılanan kişilerdir onlar. – Nimetlerle dolu cennetlerdedirler.
İşte şunlar için, ayette işaret edildiği üzere bilinmekte olan bir gıda vardır. O gıdayı ancak Allah bilir, başkası bilmez. O gıda da, ruhlarını din uğrunda savaştırma, kalplerini destekleyici olan İlâ ile ilgili bilgilerdir. Ve o gıda son derece lezzet vericidir. Şenlendirici ve zevklendirici şeydir. Yani onlar gizliliği görmüş olmalarında hazır olan İlâh ile ilgili bilgiler ile lezzetlenirler. Onlar üç cennette, gücü yeten sahibin katında, doğruluk döşeğinde kendilerine ikram olunmuşlardır. Hak ile Hak yakınlığı huzurunda son derece bol ikram ve nimetler içinde olurlar**...**

Ayet: 44-45-46. Karşılıklı koltuklar üzerindedirler. – Kaynaktan doldurulmuş kadehler dolandırılır çevrelerinde. – Bembeyaz, içenlere lezzet sunan kadehler.
İlk safta karşılıklı mertebeler ve dereceler üzere kendilerine ikram edilmiştir. Onların bazısı, bazısından perdeli olmayarak ve dereceleri birbirlerine fazla olmayarak bir diğerini görürler. Ve onlar üzere hakikat ehline gösterilmiş olunan aşk şarabından kadeh ile etraflarında tavaf olunurlar. Çünkü o şarabın küpü gözden geçirilendir. Bu sebepten gizliliğinin görülmesi ve hakikat olması mümkün değildir. Meydana çıkmalar karşılığı ve şüphesi olmayan beyaz ve kâfur (hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvvetli bir madde) ile ilgili birlik kaynağından nur ile ilgili bir şaraptır. Ve içici olanlara tarif edilemeyen bir lezzet verir**...**

Ayet: 47-48-49-50. Sersemletme/baş ağrısı yok onda. Sarhoş da olmazlar ondan. – Yanlarında, gözlerini onlara dikmiş, iri gözlü dilberler vardır. – Korunmuş yumurtalar gibidir onlar. – Birbirlerine dönüp bir şeyler sorarlar.
O şarapta baş ağrısı, sersemlik yapma özelliği yoktur. Çünkü bu şarabı içecek olan Allah'ın kulları, **"Sahv"** (ayıklık, gönül ayıklığı) ehlidirler. Yüce Allah onları perde, lekeler ve noksanlardan kurtarmıştır. O şaraptan onlar aklın gitmesiyle sarhoş da olmazlar. Yoksa sarhoş olsalar, beka makamında üç cennetin ehli olamazlardı. Ve onların yanlarında isimler huzurunda ve paklık, yani çimeni, çayırı bol olan bahçelerinde Cemâl kubbeleri altındaki müşahedelerinin parlaklığında ve saray perdeleri olan Celâl ve tecellileri sıfat makamında mertebelerinin altında durmakta olan büyüklük ve saltanat ehlinden ve soyunmuş ruhlardan bakışları kendilerine çevrilmiş cariyeler vardır. O cariyelerin zatları tamamıyla iri ve güzel gözlülerdir. Allah'ın kulları aşırı sevgi ve aşklarından onlardan bakışlarını ayırmazlar. Çünkü âşık oldukları ancak onlardır. Dinin yasak ettiği şey, pislik, murdarlık maddelerinden çok temiz olduklarından ve paklık perdelerinde son derece berrak olduklarından yuvalarda gizlenmiş, korunmuş yumurtalar gibidirler. Bu özel kulların bazısı, bazısına yönelmiş olarak konuşurlar. Cennet ehli ve ince, nazik sözleri ile söyleşirler. Her iki grup hakkında haberli oldukları halde ve Araf (cennet ile cehennem arasındaki yer) ehlinin özelliğinde anılmış olunduğu gibi kutlu olanın ve eşkıyanın hallerini, sevap ve azaplarını karşılıklı danışma ile konuşurlar**...**

Ayet: 64-65-66. Cehennemin ta dibinden çıkan bir ağaçtır o. – Tomurcukları tıpkı şeytanların başlarıdır. – Onlar ondan mutlaka yiyecekler ve karınlarını onunla dolduracaklar.
Zakkum ağacı, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır ki o da huylar cehenneminin çukurunda biten kötü huy benliği perdesi ağacıdır. Dalları huylar cehenneminin basamaklarında şubelenip dal budak salmıştır. Yemişleri olan rezaletler ve kötü şeyler, son derece çirkin ve korkunçtur. Söylendiği gibi o ağacın yemişleri son derece çirkin ve acılıkta şeytanların başı gibidir. Yani, yakışıksız çirkin işleri ve fenalık işlere yönlendirici kötü ahlâk bozukluğu, helak eden sebepler ondan meydana gelmiş olur. İşte bu yemişler, kötü ve bozguncunun bir şeylerin sözünü ettiği yerler ve şeytanlığının usulü olması dolayısıyla şeytanların başları gibi olmuşlardır. Gerçek o ki, zalimler o ağaçtan yiyicilerdir. Ondan yardım isterler, yani gıdalaşıp kuvvetlenirler. Çünkü kötü olan kimselerin gıdaları kötülüklerdendir. Ancak kötülükten lezzet alırlar. Heyecanı zamanında kızgınlık, kin tutma, kıskançlıkla dolmuş kimse gibi onlar da karanlık haller, bozuk şeylerle karınlarını dolduranlardır**...**

Ayet: 67-68. Sonra onların o yedikleri üzerine, kaynar su karıştırılmış bir içecekleri vardır. – Sonra onların dönüşleri doğrudan doğruya cehennemdir.
Sonra onlara yemiş oldukları bu zakkum yiyeceği üzerine kötülük işleyenlerin bazı zincirlerini kıran doğal arzular, çirkin temenniler ve aşağılık konuların sevgileri olan kaynamış suyundan da karıştırılır. Sonra istemiş olduklarının meydana gelmesinin imkânsızlığıyla beraber aşırılık, kin tutma, nefret, doymazlık ve bezeri şeyler ve bunların içten gelen duygularını teşvik ediciliğinin kaplayıcılığı sebebiyle hırslarının galip gelmesinden yine dönüş yerleri elbette ki cehennemdir**...**

Ayet: 83-84. Hiç kuşkusuz İbrahim de onun grubundandı. – Rabbine, tertemiz/kinsiz bir kalple gelmişti.
Gerçek o ki, Nuh'a uymuş olanlardan biri de İbrahim aleyhisselâmdır. Hz. İbrahim'in hikâyesini, olgunluktan soyunmuş olan ruhun haline uygulamak mümkündür. İlk söz verişte sabit olan kavuşma (vuslat) ve ezeldeki marifet yıldırımıyla İbrahim Rabbine geldiği vakit. Yaratılış ve kabiliyeti katışıksızlık üzere baki bir kalp ile ne kayma ve belalardan kurtulmuş. Yaratılış tevhidi sözü üzere koruma, vahdetten kesret ile perdelenmiş olanları inkâr etme halinde. Deliller ve akıl ile ilgili ilimler ve deliller ve görüş ile ilgili tanıkları olan yıldızlarında bakışı ileri görüşlü. Ve deliller ile perde olan beden ile ilgili uğraşlar ve benlik ile ilgili işaret yönünden hastalığını anlamış bir kalp ile Rabbine geldi. Yaratılmışlar ile bağlanmış olma ve şeytana boyun eğmiş olma hallerini kabul etmeyip inkâr ettiği için beden ile ilgili olan ve İbrahim'in amaç ve yönelmiş olduğu yönden geri kalmış bulunan toplumu ondan yüz çevirme ile her vakit alışmış oldukları bayramlarına ve lezzet alma aşırılıklarına yüz verdiler**...**

Ayet: 93. İyice yanlarına sokulup sağ eliyle bir darbe indirdi.
Halini onlardan gizlemekle birlikte hakiki zikir ve tevhid baltasıyla tapınmış olduklarını kırmaya, yani akıl ile ilgili olana sağ eliyle vurmak şekliyle putlarını kırmaya başladı. İbrahim'in zayıflığı zamanında toplumu, ona galip ve kaplamışlığı kalıbının zarar vericiliğinde çalışır oldukları halde İbrahim'e doğru yönelmiş oldular**...**

Ayet: 97. Dediler: "Şunun için bir bina yapın da bunu ateşin ortasına fırlatın."
Onu, korumasızlık yangınlığı ateşine atınız dediler. Kabiliyetinin berraklığı bekasından ve yaratılışının paklığından yüce Allah, İbrahim'e o ateşi rahatlık ve belalardan kurtulmuşluk yaptı ve onun üzerine beden binasını yapmış oldu. Kabiliyetinin olgunlaşması sebebiyle onu ateşe atmış olan Nefs-i emmare (emredici benlik) ve beden ile ilgili kuvvetler düşmanlarını aşağılık, çok bayağı olanlardan yaptı. Bundan dolayı İbrahim aleyhisselâm Hakk'ın dosdoğruluk yoluna girme (sülûk) ile Rabbine yönelmiş oldu**...**

Ayet: 99-100. İbrahim dedi: "Kuşkunuz olmasın ki ben Rabbime gideceğim, O bana kılavuzluk edecek." – "Rabbim, bana barış ve iyilik sevenlerden birini lütfet."
Ve "Ben Rabbime gidiciyim; Rabbim beni doğru yoluna kılavuzlayacaktır" dedi. Olgun kabiliyeti konuşması hakikat üzere olma ile Salih (yararlı) olan **"Kalp"** çocuğunun kendisine bağışlanmış olması için dua etmesinin ardından sonraki ayette, **37/101. Bunun üzerine biz İbrahim'e yumuşak huylu bir oğlan müjdeledik.** Buyruldu. Yani, "Biz onu **"Hilm"** (yumuşaklık) sahibi bir oğlanla, kalp çocuğu ile müjdeledik ve gerekli gıdayı vermiş olduk"**...**

Ayet: 102. Çocuk onunla birlikte konuşacak yaşa gelince.

Ne zaman ki çocuk yaratılış ile ilgili olgunluğa ve benlik ile ilgili fazilet yoluna girmeyle babası olan İbrahim ile beraber çalışmaya erişmiş olduğunda tevhitte ve kendinde kemâl bulmuş sıfattan ayrılma ile Rabbine teslim olma şekliyle oğlunu boğazlamasını yüce Hak, İbrahim'e vahy etti. İbrahim bu durumu oğluna haber verdi. Bunun üzerine oğlu boyun eğme ile ve kendine nispet ettiği sıfatından Hakk'ın zatında yok etme ile zatını teslim etti. Yüce Hak faziletli akıl olan Cebrail'in eli üzerine ahlâk, olgunluk ve büyük fazilet, ilimleri çok olan şerefli benliği boğazlama ile feda etti. Benlik, Hak'ta yok olma ile boğazlanarak Allah tarafından feda olunan yok olucu, adalet gereği bağışlanmışlık ile İsmail ile ilgili **"Kalp"** kurtuluşa ermiş oldu ve yüce Hak İbrahim aleyhisselâmı, nuruyla hidayet bulmaları, iman ve doğru yol göstericisine uymuş olmaları için makamından geride kalan âlemlere terk etti**...**

Ayet: 139-140-141. Yunus da gönderilen elçilerdendi. – Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı. – Sonra kura çekti ve kaybedenlerden oldu.
Gerçek o ki, Yunus olan **"Kalp"** da, toplumu ile perdelenmiş ve şeytana uyma ve taşkınlıkta birbirine görünmüş olan eksiklik halkına gönderilen **"Mürsel"** (gönderilmiş) peygamberlerdendir. Ki madde denizinde hareket eden ve beden ile ilgili kuvvetler ve duygu olgunluğu ile dolu olan beden gemisine kaçmıştı. Bu gemide beden ile ilgili hoşnutluğu ve bunun istekleri hakkında akıl ile ilgili düşünceler ile kura çekerek perdelilerden delil ile ilgili şahit yakınlığı ile mağluplardan oldu. Çünkü deniz ve gemi ehlinin hepsi beden ile ilgili, o ise İlâh ile ilgili huzur oturanlarından temiz ve soyunmuş, ileri gelenlerinden gemiye kaçmış, kendisini tehlikeye koymuştu. Bunun üzerine denize atıldı. Derhal rahim spermayı yuttuğu gibi, içine alıcı balık onu yutuverdi**...**

Ayet: 142-143-144. Derken kendisini balık yutmuştu. O kendi kendisini kınayıp duruyordu. – Eğer tespih edenlerden olmasaydı. –İnsanların diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalacaktı.
O, belada olmuş olmasını gerektirmiş olan beden ile ilgili elbiselere ilgi duyması sebebiyle, kınanmışlığı hak eden olmuştu. Eğer Yunus olan kalp ve bir yana konulma halinde kutsallaştırma ile Rabbini tenzih edenlerden olmasaydı. Madde huylarından cisim ve çeşitlilik ile ilgili suretler balıklarının karınlarında boğulmuş olan diğer benlik ile ilgili ve uyma kuvvetleri gibi soyunmuşların toplumu mezarlarından gönderilmiş olunduğu vakte kadar, diğer gafiller(Hak'tan haberi olmayanlar) gibi, kabirlerinde bekasıyla beraber, balığın karnında karar kılacaktı.
Başka mânâ: Küçük kıyamette beden ile ilgili olan arkadaşlarının gönderilmiş olduğu vakte kadar balığın karnında duracaktı**...**

Ayet: 145-146-147. Bir süre sonra onu, çıplak araziye attık. Hastalanmıştı. – Üzerine kabak cinsinden bir ağaç bitirdik. – Onu yüz bin kişiye yahut daha fazla olanlara elçi olarak gönderdik.
Biz onu irade ile dünya arsası boşluğuna attık. Hâlbuki o madde ile ilgili işaret ve huylar ile ilgili eklenen şeyler ile zayıflamıştı. Ve biz onun üzerine, kökü üstüne durmayıp da yere yayılan yaktin (kabak) ağacını meydana getirdik. O ağaç yapraklarıyla onu beden ile ilgili içten gelen duyguları teşvik etmeyle gölgelendiriyordu. Görünürde olan tefsirde Yunus'un, balık karnında zayıflayıp yeni doğmuş bir saatlik çocuk gibi olduğu rivayet edilmiştir. Ve olgunluk zamanında onu yüz bin yahut daha fazla sayıda olan bir topluluğa göndermiş olduk**...**

"Saffât" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum bu şekliyle tamamlanmıştır. Gerçeğini bilen Allah'tır.

SÂD SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Sâd Zikir, öğüt ve uyarı dolu Kur'an' a Andolsun ki. – İş hiç de onların sandığı gibi değil. O küfre sapanlar bir gurur, ayrılık ve bütünden kopuş içindedirler.
Cenab-ı Hak, Muhammed (s.a.v) ile ilgili suret, şeref ve şöhretle olgunluğun eksiksiz olmakla anılmış olan eksiksiz olgunluğa yemin etmiştir ki, o da tüm hüküm ve hakikatleri içine alan ve o şerefli surete uygun eksiksiz kabiliyet olan Kur'an ile ilgili akıldır. Ki, İbni Abbas'tan ***"Sâd, Rahman'ın arşı üzerinde***

bulunduğu Mekke'de bir dağdır" şeklinde söz rivayet edilmiştir. Yeminin cevabı korunmuştur ki Muhammed gerçektir; ona uymuş olmak, alçak gönüllülükle ve kendini aşağıda görme anlayışında olma ve kabul etmek gereklidir demektir. Belki bencillikleriyle Hak'tan perdeli ve Muhammed (s.a.v) e zıt olanlar, kendini büyük görme ve inatta ve Hakk'a karşılık verilmesinde kendilikleri batıl görünür olduğundan karşı zıt ve uyuşmazlık üzeredirler**...**

Ayet: 17. Onların dediklerine sabret. O kuvvet sahibi kulumuz Davûd'u an. O, tespih nağmeleri döktüren bir kul idi.
Ayetin ilk cümlesinin manası: "Tevhitte istikametine (dosdoğruluğuna) devam et ve dikkatlilikte (temkinde) karşılaşmış olduğun incinme ve eziyetlerde sabır ile dayanan olarak eziyetlerin karşılığında renklenme (telvin) ile benliğini açığa çıkarmış olma. Çünkü sen, Allah ile durucu, Hak ile doğruluğu meydana çıkansın. Onun için her hareketin ancak Hak ile olur." Ve ayetin inci cümlesinin manası ise: "Sen, kardeşini halini, bizim öncesini bilir kimse bulunmayan dost olarak ihsanımız ile uzmanlaşmış kulumuz, dinde kuvvet ve dikkatlilik sahibi Davûd'un renklenmede dosdoğruluk makamından nasıl hata ettiğini hatırla ki, benliğin meydana gelmiş olmasında senin halin onun hali gibi olmasın." Bundan sonra ayetin son cümlesi sözüyle: Davûd aleyhisselâmın halinin kuvvetini ve olgunluğunu tarif etti ki, gerçekten de Davûd Hak'ta yok olma ile sıfat ve ef'al' inden Hakk'a dönücüdür**...**

Ayet: 18. Dağları onunla birlikte buyruk altına almıştık: Akşam-sabah birlikte tespih ederlerdi.
Biz Davûd ile beraber organlar dağlarını zapt ettik. İbadet vakitlerinde boyun eğme ve Allah'ın emirlerini yerine getirme ile alışmış olmakla onlarda benliğin meydana gelmesi ile **"Ruh"** güneşi nurunun perdelenme ve gizlenme akşamı vaktinde ve benlik üzerine ruh güneşi nurunun sultanı ve tecelli aydınlığı sabahı vaktinde tespih ederler. Benlik ve beden ile ilgili ibadette tam olarak alışkanlık elde etmiş olduğundan ibadette her iki vakitte de zayıflık ve gidiş ile faydalanmış olmazdı**...**

Ayet: 19. Kuşlar da toplu halde onunla beraberdi. Hepsi, onun tespih nağmelerine katılırdı.
Ve kuvvetler kuşlarının tamamı her birerlerine mahsus olan tespihlerinde vahdet sırasında dizilmiş ve adalet kuruluyla toplantı yapmış ve birbirlerine teslim olmuş oldukları halde tespih ederlerdi. Hepsi Davûd'un tespihiyle tespih ettiklerinden, onun için, hepsi Hakk'a dönücü idiler**...**

Ayet: 20. Mülk ve yönetimini güçlendirmiştik. Kendisine hikmet ve hakla batılı ayıran söz etme yeteneği vermiştik.
Ve Biz, sağlamlaştırma ile ona değer, yücelik, korku ve saygı duygularını birden uyandıran hal ve gösteriş getirmiş olmakla, kendisine kuvvet yüceliği vermekle Davûd'u kuvvetlendirdik. Kahr ve büyüklük, ululuk ve yücelik tecellileri nurlarıyla benliğinin uygunluğu ve besbelli sıfatımızla sıfatlanması dolayısıyla, herkes onun heybetli hal ve gösterişinden korkar, saltanatını anlamış ve ululamış olurlardı. Ve ilmimizle sıfatlanması sebebiyle ona hikmeti ve hükümleri açıklayıcı, güzel ve düzgün konuşma, yani işler ve görüş ile ilgili hikmet ve marifet, şeriat ve hitap ile ilgili ayrıntı, yani hükümlere bağlı ayrıntıyı ve açıklayan sözü verdik. Bundan sonra Davûd'un renklenmesini ve zelzelesi de benliğinin meydana gelmesini ve Hakk'ın kendisini azarlama ile hatasını açıklamış olarak Davûd'u terbiye etmesini ve Davûd'un tövbe ile hazırlamış olduğunu ayetin son cümlesiyle açıklamış oldu**...**

Ayet: 24. Davûd, kendisini imtihan ettiğimizi düşündü; hemen Rabbinden af diledi, rükû ederek yerlere eğildi ve Allah'a yöneldi.
Davûd aleyhisselâm kendini, Rabbi tarafından ziyanın kadını ile imtihan edilmiş olduğunu tam olarak bildiğini düşündü. Mücadele ve benliğin karşı gelmiş olmasıyla koparılıp kırılması konusunda Hakk'a sığınma ve fakirlik göstermesi sebebiyle günahtan kurtulmuş olması yoluyla Rabbinden bağışlanma dilemiş oldu. Ve kendine nispet ettiği sıfatlarının perişanlığı ile Hakk'ın sıfatlarında yok olucu olarak sukut etti ve zatında yok olma suretiyle Allah'a yönelmiş oldu**...**

Ayet: 25. Biz de ondan o günahı affettik. Katımızda onun için bir yakınlık ve güzel bir gelecek var.
"Biz onun sıfatlarını sıfatlarımız nuruyla örtmüş olmak yoluyla onun bu renklenmesini örttük. Gerçek o ki, katımızda Davûd'un yok olmasından sonra beka halinde adalet gereğince bağışlanmış vücud ile yakınlığı ve

o takdir üzere bencillik ile hal sahibi olmuş olmayıp bizim sıfatlarımızla sıfatlanmış olarak bize katılmış olmak ve ilâh ile ilgili halifelik yerinde hükümlerimizle hükmetmek için güzel bir dönülecek yer vardır." Ki sonraki ayette, **38/26. Ey Davûd, seni yeryüzünde halife yaptık. Artık insanlar arasında hakla hükmet; geçici hevese uyma ki, seni Allah yolundan saptırmasın.** Buyrulmuştur. Yani, "Ey Davûd, biz seni yeryüzünde halife yaptık. Şimdi sen insanlar arasında haksızlık yapmış olmayıp, adaleti uygulamış olmak için kendiliğin ile değil, Hak ile hükmet. Ve sakın benliğin ile açığa çıkıp arzulara uymuş olma ki, uymuş olursan, Hak yolundan şeytan yoluna saparak haksızlık ve zulmetmiş olursun. Hak yolundan sapan kimselere hesap gününü unuttukları sebebiyle şiddetli bir azap vardır**...**

Ayet: 27. Biz şu göğü ve yeri ve ikisi arasındakileri boşuna yaratmadık. Böyle düşünmek, küfre sapanların sanısıdır. Vay hallerine o inkârcıların, ateş yüzünden!
Ve "Biz göğü ve yeri arasında bulunan yaratılmışları kendilerinde Hak olmayan batıl bir halk olarak meydana çıkarmadık. Göklerin ve yerin kendilikleriyle vücutları olmadığı yönüyle katkısız batıl değildirler. Belki gökler ve yer suretiyle perdelenmiş Hak olarak meydana çıkardık. Gökler ve yer halkının batıl olması zannı yaratılmışların görünürlüğü ile Hak'tan perdeli olanların zannıdır. Perdeli olanlara şiddetli azap ile bencillik ve huylar ateşlerinde bir yandan bir yana çevrilip, örtünme ve mahrumluk, ümitsizlik ateşinden şiddetli bir azap vardır"**...**

Ayet: 28. Yoksa biz, iman edip barışa yönelik işler yapanları, yeryüzünde fesat çıkaranlarla aynı mı tutacağız? Yoksa takva sahiplerini, arsız sapıklar gibi mi yapacağız?
Bir şeyin açığa çıktığı yerler olan varlıklarda Hakk'ın cemalini şühud ile iman ve İlâh ile ilgili isimlerden çıkan olup âlemin düzelmesine bağlı ve zatından ötürü yapılması istenmiş olan iyi işleri işlemiş olanları. Huylar yerinde benlik ve halleri ile hayvanlık ve yırtıcılık ve şeytan ile ilgili işleri işleyen perdeliler gibi yapmamıştır. Böylece kendilerine nispet ettikleri sıfatlarından soyunmuş olanları işlerinde Benlik ve şeytan ile ilgili perdelere sarılmış günahkârlar gibi yapmamıştır**...**

Ayet: 29. Kutsal/bereketli bir Kitap bu; sana indirdik ki onu, ayetlerini derin, derin düşünsünler ve öğüt alabilsin temiz özlüler.
"Kutlu olan bu Kitap'ı benlik makamında (kendiliğinde) olanlar, o makamda bulundukları müddetçe, akıl ile ilgili görüş ile kitabın ayetlerinin ilerisini ve hakikatini düşünmüş ve araştırmış olarak Hakk'a uygunluk gösterme konusunda kendilerine nispet ettikleri sıfatlarından soyunmaları için sana indirmiş olduk. Ve yaratılma kabuğundan soyunup berraklaşmış hakikatlerin sahipleri soyunmaları zamanında yaratılış tevhidi ve ilk söz halini düşünmeleri için indirdik." Bundan sonra yüce Hak, Habib'ini temkin (dikkatlilik) ve istikamette (dosdoğrulukta) destekleme ve kararlılığını sağlamlaştırmak için Süleyman'ın telvini (renklenmesi) ve imtihanını anmış oldu**...**

Ayet: 30. Davûd'a Süleyman'ı armağan ettik. Ne güzel kul! Hep Allah'a sığınır, yakarırdı.
Ve "Biz, Davûd aleyhisselâma Süleyman'ı bağışladık. Süleyman kabiliyetinin, makamı **"Nübüvvet"** demek olan insan cinsi ile ilgili olgunluk yetkisi dolayısıyla güzel bir kuldur. O, ayrılmışlığı ile Bana çok yalvaran dönücüdür**...**

Ayet: 31. Akşamüstü kendisine, üçayak üzerine basıp bir ayağını tırnak üstüne diken saf kan koşu atları sunulmuştu.
Ali İmran suresinde, ***3/14. Kadınlara, oğullara, altın ve gümüşten oluşturulmuş yığınlara, salma atlara, davarlara ve ekinlere tutkunlukların sevgisi, insanlar için süslenip püslenmiştir.*** Buyrulduğu yönüyle, kalbin benliğe ve benliğin mala eğilim göstermesi ile karanlığın meydana gelmesi ve cisim ile ilgili sevgi ve beğenmenin kaplamış olma sebebiyle cisim genişliğinde ruh güneşi batışının yakınlaştığı vakit. Çünkü dünyanın süprüntülerine ve duygu isteklerine, doğada olan lezzetlere, aşağıda olan cansız cisimlere eğilim göstermek, benliğin yücelik yönünden yüz çevirmesini ve kalbin, İlâh ile ilgili huzurdan perdelenmesini gerektirmiş olur. Süleyman'a sevdiği ve onları sevmekle çekilmiş olup kendisine sunulmalarını istediği savaş için yararlı atların sunulduğu vakit, sonraki ayette, **38/32. Dedi: "Servet sevgisini Rabbimi anmak için benimsedim." Nihayet güneş perde ardına çekildi.** Buyrulduğu üzere: "Ben mal sevdasına yönelmiş olarak malı sevdim. Benim gibi bir kişiye Rabbini anma ve O'na sevgi duyarak Rabbiyle meşgul olması gerekli olduğu gibi malı sevdiğim için onunla Rabbimin zikri ile uğraşan oldum. Bundan dolayı ben Rabbimin anılmasını ve sevgisini malın sevgisi ile değiştirmiş oldum. Sonunda **"Ruh"** güneşi benlik örtüsü ile örtüldü. Örtülünceye kadar Rabbimden gafil oldum" dedi**...**

Ayet: 33. "Geri getirin bana onları" dedi. Bacaklarını, boyunlarını sıvazlamaya başladı.
Benliğin arzuları ile tapıp ibadet ettiği putları, şiddet ve kuvvetini kökünden koparmak ve Hak ile arasında engel olan perdeyi kaldırmak. Ve bir kenarda tutmak ve terk etmiş olarak bağışlanma ve Hakk'a dönmüş olmak için ***"O atları geriye çevirin, bana getirin"*** dedi. Ve derhal kılıcını atların boyunlarına ve arka ayaklarına sürtmekle bazısını boğazlamaya ve bazısını yalnız arka ayaklarını işaretlemeye başladı**...**

Ayet: 34. Andolsun ki biz Süleyman'ı imtihan ettik, tahtının üstüne bir ceset bıraktık da o, tövbe ile Allah'a yöneldi.
Biz, Süleyman'ı diğer bir defa bu renklenmeden daha şiddetli bir renklenme ile imtihan ettik ki, o da Süleyman'ın kürsüsüne (oturduğu yüksek yere, taht'a) bir cesedin bırakılmasıdır. Bu olayın tefsirinde üç yön üzere karşı görüş vardır.
Birinci yön: Süleyman'ın bir oğlu oldu. Babası gibi onun da kendilerini büyülemesi korkusuyla şeytanlar bu oğlanın öldürülmesine niyet ettiler. Süleyman, şeytanların bu niyetlerini bilmiş olduğundan çocuğunu bir bulutta besledi. Fakat günün birinde bulut, çocuğu ölmüş olarak Süleyman'ın kürsüsüne atıverdi. Bunun üzerine, Süleyman çocuk hakkında Rabbine tevekkül etmediği konusunda hata işlediğini anladı.
İkinci yön: Bir gün Süleyman aleyhisselâm, yetmiş adet olan eşlerini sırasıyla ziyaret edeceğini ve bunlardan her birisinin, Allah için mücadele edecek ve at binebilecek, yani bir süvari oğlan dünyaya getireceğini söyledi ve **"İnşallah"** demedi. Bunun üzerine, gerçekten de kadınların hepsine sırasıyla yanaşma ile ziyaret etti ise de, birisi hariç kadınlar hamile kalamadı. Hamile kalan kadın ise, bir ayağı yarık sakat bir çocuk dünyaya getirmiş oldu.
İmdi: Anlatılmış olan iki yön üzere Süleyman'ın imtihanı evlat sevgisiyle olmuştur. Oğluna sevgi ve iş ile ilgili akıl bulutunda koruma ve terbiye edilmesine, kuruntu ve hayale getirmeler. Şeytanlarından korumasına ve akıl ile ilgili hikmet ile gıda vermiş olmaya yüksek derecede önem vererek bu konuda akla ve akla uygunluğa güvenmek. Ve oğlu hakkında işini Allah'a sipariş etmemesi ile benliği meydana çıkmış olduğundan yüce Hak, Süleyman'ı çocuğun ölümü ile imtihan etti. Süleyman aleyhisselâm başkalığa şiddetle sevgi duymasında olan hatasını anladı. Veya karar verip bir şeyi istemekte ve duygularda ve zannın galip gelmesinde alışkanlık ve iş ile bir şeyin bağışlamasını istemekten ve tedbir ile takdirden perdelenmek. Ve benlik hallerinin galip gelmesiyle Hakk'ın emirlerinden habersizlik ile benliğin meydana gelmesi sebebiyle Cenab-ı Hak kendisini benliğinde şekillendirme ve takdir etmiş olduğu, Süleyman'ın dilemiş olduğundan çok uzak sakat bir çocuk ile imtihan etti. Süleyman aleyhisselâm benliğin meydana gelmiş olmasına uygunluk göstermiş olduğunda, Hakk'a dönüş ile hatalarından tövbe etti ve kusurundan özür dileme ve bağışlanma dileme ile renklenmesini ele geçirmiş olmasıyla olumsuzluğun galipliği sona ermiş oldu.
Üçüncü yön: Süleyman aleyhisselâm denizde bir adada bulunan Saydun kasabasında savaşıp şanı ve şöhreti çok ve büyük olan padişahını öldürmüş oldu. O padişah'ın Cerade isminde çok güzel olan kızı ile karşılaştığında onu beğenerek Müslüman olmasını sağladıktan sonra kendisine nikâhladı ve ona çok üstün sevgi gösterdi. Hal-şu-ki, kız babası için çok üzülmekte olduğundan, Süleyman aleyhisselâm şeytanlara emredip kıza babasının bir heykelini yaptılar. Kız o heykele babasının elbisesine benzer bir elbise giydirdi. Akşam-sabah çocuklarıyla beraber gidip kendi adetleri gibi o heykele secde ediyordu. Seçkinlerden olan Asaf, bu durumu Süleyman'a haber vermekle heykeli kırdı ve kadını da cezalandırdı. Sonra yalnız başına sahraya çıktı ve benliği için küller döşeyerek Allah'a yalvarıcı ve tövbe edici olduğu halde küller üzerine oturdu. Ve Süleyman'ın, kendisinden evlât getirmiş Emine isminde bir cariyesi ki, Süleyman bir kadınla yaklaşma veya temizlik için özel yere girdiği vakit mührünü o cariyenin yanında bırakırdı ve Süleyman'ın mülkü mühründe idi. Bir gün yine mührü cariyenin yanına bırakmıştı. Denizin sahibi Sahra ismindeki şeytan, Süleyman suretine girip cariyenin yanına gelerek "Emine mührümü ver" demekle mührü alıp takındı ve Süleyman'ın tahtına oturdu. Bu defa Süleyman'ın sureti (görüntüsü) değiştirilmiş olarak Emine'ye geldiğinde, Emine Süleyman'ı inkâr etti ve onu kovaladı. Bunun üzerine Süleyman hatasının kendisini yenmiş olduğunu anlamış oldu. Ve sarayından kovulmuş ve yiyecek temin etmek için evleri dolaşmaya başladı, çaldığı kapı açıldığında "Ben Süleyman'ım" dediğinde halk başına toprak atıp sövmekle birlikte onu kovarlardı. Sonra balıkçılara hizmet etmeye başlayarak kırk sabah bu hizmetçilikte durdu. Sonrasında Süleyman suretiyle mührü alan şeytan uçarak mührü götürüp denize attı. Bir balık o mührü yutuverdi ve bu balık tutulup Süleyman'ın eline düştü. Temizlenmesi için balığın karnını yardığında mühür açığa çıktı, Süleyman mührü görmesiyle hemen takınıp secdeye vardı ve mülkü kendisine dönmüş oldu. Sahra ismindeki şeytan için büyük bir taşı oyup sahrayı taşın içine koyarak denize attı.
İmdi: Eğer bu hikâye edilen olay uygunlukta doğruluğa yaklaşmış olduysa, Süleyman'ın renklenmesi çok şiddetli olmuş ve Âdem ve Zü-n-nun (Yunus peygamber) aleyhisselâmın imtihanı gibi Süleyman da imtihan

edilmiş olur. Hâlbuki, hikâye âlimlerin benzemelerinde vazettikleri **"Absal ve Selaman"** ve benzeri hikâyeler kabilinden veya âlimler ve büyüklerinin bırakmış oldukları hikâyelerdendi. Doğru veya uydurulmuş olduğunu Allah'ın bilir olmasıyla beraber, tev'ili şu yön iledir ki:
Te'vil: Süleyman aleyhisselâm madde denizinde bir adadan başka bir şey olmayan beden ile ilgili "Saydun" kasabasını anlatmak istedi. Ve Allah için mücadele ile beden kasabasının taşkınlığı görünür, şanlı ve büyük görünen nefs-i emmare padişahını öldürme ile padişahın Cerade ismindeki kızını buldu ki, o kız da çekirge gibi uçabilen hayal kurma merkezi kuvvetleridir. Suretleri lüzumluluğundan bir şeyi yerinden koparmak yoluyla bedenler ve eşya ağaçlarının tamamını soyar, eklenen şeyler ile parçalanmış sıkıntı sahibidir ve bu hayal kurma merkezi kuvvetleri benliği ve hayale getirmiş olduğu anlayışlarını güzel gösterme ve süslemiş olma konusunda görünüş olarak insanların en güzelidir. Kızın Süleyman'ın elinde İslâm olması: Akla boyun eğme ve kuruntunun dininden dönmüş olarak düşünme kuvveti olmasıdır. Süleyman'ın kızı kendi için seçmesi ve onu sevmesi: Aklın kendi olgunluğunun meydana gelmesi hayal kurma merkezinde durmuş olduğu içindir. Kızın öldürülmüş olan babası için üzüntülü olması: Hayal kurma merkezi kuvvetlerinin huylarıyla benliğe eğilim göstermesi ve hoşnutluğun bir daha ele geçmeyecek olmasına tasalanmış olmasıdır. Babasının suretini temsil etmesi için Süleyman'ın bir şeytana onun heykelini yapmasını emretmesi ve o heykele babasının elbisesini giydirmesi: Süleyman'ın renklenmesinin kaynağına işarettir. Ki, vaktinden evvel olgunluğuna aldanarak benliğin hoşnutluğu ile meşgul olması ve benliğe eğilimi ile imtihan edilmesidir. Ki, müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm: ***"Hidayetten sonra sapkınlığa düşmekten Allah'a sığınırız"*** demiştir. Emir almış olan şeytan Süleyman'a boyun eğmesi: Perdelenmekten saklanmış ve gayrete mazhar olmakla her ne kadar evvelki kuvveti ve gelip geçici şeyler üzere olmasa da benliği şan ve şeref sahibi kurul'a iade etmekle kuruntu kuvvetlerinin Süleyman'a kendini bağlamış olmasıdır. Öldürülen Padişahın toprağında adetleri olduğu gibi kızın ve çocuklarının padişahın heykeline secde etmesi: Boyun eğme ve hizmetine kendini vermiş olmakla evvelki cahillik zamanındaki adetleri gibi hoşnutluklarını kendisine ulaştırmakta fikir ile ilgili kuvvet ve diğer beden ile ilgili kuvvetlerin benliğe kulluk etmeleridir. Seçkinlerden olan Asaf'ın bu durumu Süleyman'a ihbar etmesi: Ölümünün yakınlaştığı zamanda kalbinin telvinine (renklenmesine) aklın uyarıda bulunmasıdır. Heykeli kırmak ve kadını cezalandırmak halinde pişmanlık ve tövbe etmek ve Allah'a yalvarıp kurtulmuş olmak ve benliği riyazatla kırmaktır. Yalnız başına sahraya çıkması: Kuvvetlerinin düşmesi zamanında bedenden soyunmuş olmasıdır. Külleri döşeyip üzerine oturması: Beden ile ilgili ilişkinin bekasıyla beraber huyların değişmesi ve karışan şeylerin yanıp kül olmasıdır. Emine ismiyle bilinen Süleyman'ın evlât sahibi cariyesi: Benlik ile ilgili kuvvet evlâdının annesi olan beden ile ilgili huylardır ki Süleyman'ın halvete girmesi: Kadına isabet gibi uyma işleri ve beden ile ilgili zorunluluk ile meşgul olma zamanında beden ile ilgili mührünü onun yanında bırakıyordu. O cariye korumada güvenilir kişi idi. Süleyman'ın mülk ve kullanıcılığının mühründe olması: Görünürde olan ve mânâ ile ilgili olgunluk ile bedende durmuş olduğuna işarettir. Emine'ye gelip de mührü alan şeytan aşağılık madde denizinin sahibi olan unsur ile ilgili huylar yeridir. Taşın sıkıntısından aşağıya eğilim gösterdiği gibi, bunun aşağılığa eğilimi ve gerekliliğinden dolayı kendisine Sahra ismi verilmiştir. Şeytanın aldatma ile aldığı mührü takınması: Mührü benliğine katmakla Süleyman'a benzemesidir. Ve Süleyman'ın kürsüsüne oturması: Ayette **"Tahtının üstüne bir ceset bıraktık"** buyrulduğu yönüyle yüce Allah'ın Süleyman'ın bedenini ölmüş olduğu halde bir şeyin konulacak yeri ve taht saltanatına bırakmış olmasıdır. Süleyman'ın kurulundan (bakanlarından) yaratılış nuru ile ilgili değişmiş olması, hakikat ile ilgili halinden değişmiş ve beden ile ilgili ayrılıktan sonra benlik ile ilgili sıfatın sonraya kalmışlığından cisim ile ilgili şekil ve madde ile ilgili eserlerin kendisinde kalmış olmasına işarettir. Süleyman'ın halvetten çıkıp mührü istemek için Emine'ye gelmesi: Bedene eğilim göstermesi ve ona sevgi ve aşırı arzu duymasıdır. Emine'nin Süleyman'ı inkâr edip kovması: Huyların putlarından beden ile ilgili huyların hayatı olmadığını kabul etmesinden ibarettir. Süleyman'ın yiyecek temin etmesi için evleri dolaşması: Benlik ile ilgili hallere yöneltme sebebiyle hoşnutluk ve cisim ile ilgili lezzetlere eğilim göstermesi ve çekilmiş olmasıdır. Kapılarını çaldığı kişilerin Süleyman'a sövüp üstüne toprak saçmaları: Aşırılık vasıtalarının darlığı ile hoşnutluk ve lezzetlerinden mahrum kalmasından ibarettir. Süleyman'ın balıkçılara gidip onlara hizmet etmesi: Spermaya ilişiği olan rahimde karar kılmaya eğilim göstermesine işarettir. Süleyman'ın balıkçılara kırk gün hizmet etmesi: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin ifade ettiği kutsi hadiste ***"Âdem'in çamurunu benim cemâl ve celâlim ile kırk sabah yoğruldu"*** buyrulduğuna işarettir. Aldatma ile mührü alan şeytanın uçması: Unsur ile ilgili huyların bir araya getirilenlerde yayılmasıdır. O şeytanın almış olduğu mührü denize atması: Bir araya getirilenler ile olan bedeninin madde ile ilgili denizde dağılmasıdır. Denizde olan bir balığın mührü yutması: Spermadan ibaret olan beden ile ilgili madde rahim'in çekmiş olmasıdır. O balığın Süleyman'ın eline düşmesi: Süleyman'ın rahimde beden ile ilgili maddeye bağlı olması ve rahimden olan zenginleşme ile rahmi kaplamasıdır. Süleyman'ın eline düşen balığın karnını yarıp mührü alması ve takınması: Rahmin açılması ve

bedenin rahimden dışarı çıkarılması ve Süleyman'ın beden elbisesini giymesidir. Süleyman'ın yere kapanıp secde etmesi ve mülkünün kendisine geri dönmesi: İlâh ile ilgili emre boyun eğme ve yok olma ile beden sebebiyle olgunluğunun meydana gelmiş olmasıdır. Süleyman'ın o aldatıcı şeytanı büyük bir kayanın içine koyup denize atması: Beden ile ilgili huyların varlığı zamanında aşağıya eğilim göstermesi. Ve sıkıntıya gerekliliği olduğu halde, yer ile ilgili huylar hali üzere batın olan suçta kapatılmış olarak devam etmesidir ve bir zamana kadar Emine'yi kaplama ve mührü almaya gücü olmadığı halde onu madde denizinde terk etmesidir. Bu kadar büyük işten sonra her şeyi bir kenara ayırma ve temiz etme ile Allah'a dönmüş oldu. Ve Süleyman'ın sonraki ayette, **38/ 35. Şöyle yakardı: "Rabbim, affet beni! Benden sonra kimseye yaraşmayacak bir mülk/saltanat ver bana. Kuşkusuz sensin, evet sensin Vahhâb!** Dediği buyrulmuştur. Yani, "Ey Rabbim! Nurumu örtmüş olan ve berraklığımı kederli hale getiren haller ve günahlarımı nurunla örtmüş ol. Ve bana özel olduğu için benden başkasına lâyık olmayan, benim kabiliyetime katkısız hakikatimin gerektirmiş olduğu olgunluğu bağışla" dedi ki, o da Süleyman'ın erişmiş olabilmesi mümkün olan amaçtır. Kabiliyetinin tümü yönüyle "İstenilen bütün olgunluğu bağışlayıcı ancak sensin" dedi**...**

Ayet: 36-37. Bunun üzerine, rüzgârı onun emrine verdik; onun emriyle onun istediği yere uysal, uysal/tatlı, tatlı akıp giderdi. – Şeytanları da onun emrine verdik. Hepsi bina ustası ve dalgıçtı.

Bunun üzerine Süleyman'a arzular rüzgârının kullanımını verdik. O suretle ki, sevgi ve arzu rüzgârı Süleyman'ın emri ile son derece yumuşak, alınan emre göre davranma ve boyun eğip hareket eder, kaplayıcılık ve isyan isteği ile şiddetlenmezdi. Süleyman, nereye amaç edinme ve irade buyursa, oraya doğru eserdi. Batın yönden olan benlik şeytanlar kuvvetlerini Süleyman'ın emri altına verilmesiyle her biri iş ile ilgili hüküm binalarını ve adalet ile ilgili kanunlar temellerini yapan. Geometri ile takdir eden yapıcıları, temiz âlemleri, görüş ve işler ile ilgili hüküm incilerini çıkaran dalgıçları ve sonraki ayette, **38/38. Ve demirlerle birbirine bağlı diğerlerini...** Buyrulmasıyla uyma ve benlik ile ilgili kuvvetler ve diğerlerini. Yani akıl ile ilgili zorluklar ve şeriat kayıtları olan boyunduruklarında bağlanmış isyancı ve günah işleyenleri de onun hizmetine verdik**...**

Ayet: 39-40. Bu bizim lütfumuzdur; ister ver, ister elinde tut. Hesap yok. – Ve gerçekten, katımızda onun bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardı.

İşte bu bizim katkısız bağışlarımızdır. Eksiksiz olgunluk ve sâde bağışlar zamanında hâl ve bağ, bağış ve el erişmezde irade ve isteğini mutlak yap. Yani, fenadan (yok oluştan) sonra beka halinde bağışlanmış vücud zamanında dilediğin şekilde tasarruf (kullanıcılık, idarecilik) yap. Bu konuda senin üzerinde hesap sormak yoktur. Çünkü sen, Bizimle durucu, isteğimizle seçilmiş hüküm sahibisin, zat ve sıfatımızla doğruluğu meydana çıkan. İşte ayetin son kısmında olan sözün manası da budur ki, "Bizim katımızda Süleyman'ın yakınlığı ve güzel bir dönülecek yeri vardır" demektir**...**

Ayet: 41. Kulumuz Eyyûb'u da an! Hani Rabbine şöyle seslenmişti: "Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu."

Habib'im, Eyyûb'un, imtihan sebebi hakkında, görünürdeki tefsirlerin uyuşmazlığı üzerine, malının çokluğu ile büyüklenmesi. Veya hayvanlıkla ilgili uyma kuvvetleri kenarında olması dolayısıyla meydana gelme zamanında benlik kâfirine dalkavukluk yaparak, onu benliği kırma ve mücadele ile beslemeyi terk etmesi. Veya dosdoğruluğu zamanında görüş ile ilgili akıl ve zulüm görmüş temiz kuvvetlere yardım etmemesi sebebiyle renklenmede benliğinin meydana gelmesi zamanında kendisini imtihan etmemiz konusunda kulumuz Eyyûb'u nu hatırına getir. Bu sebeplerin arasında olanları toplamak da mümkündür. Eyyûb'un imtihanı hastalık ve kötürüm olması ve uyma kuvvetleri kurtlarının kendisinde koruyan olması ve hastalanarak kalp ve dilinden başka sağlam bir şeyi kalmayıncaya kadar beden yatağına düşmesidir. Yani kazanmış olduğu olgunluktan bir şeyi kalmayarak ancak yaratılış hakiki kabiliyetinin kalması ile durmaktadır. Kabiliyette gizlenilecek yerde çaresizlik ve fakirlik gösterme lisanı ile Rabbine, yani "Şüphe ve kuruntunun beni istila etmesi dolayısıyla bu hastalık. Ve zıt karşılık verme ile ilgili ahlâk ve perdelenme azabına kavuştum" diyerek haykırmış olduğu vakit beden yerine yazık olan iş ile ilgili akıl kuvvetini beden yerine hızlı bir şekilde vur. Görüş ve iş ile ilgili hikmetten ibaret iki kaynak, yani ayrı, ayrı özelliği olan iki pınar suyunun yerden fışkırmış olur. Yani iş ile ilgili hikmet ruhları temiz ediciye uymuş olmasından o temizleyici, rezaletler hastalıklarından kurtarıcıdır. Yani Ruh ve güvenlik sahibidir. Ve bakış ile ilgili hikmetinden içilecek şeydir. Yani yol alışta kötürümlülüğü, cahillik hastalığını uzaklaştırıcı ve yakınlığı tarif edecek ilimdir. Bundan dolayı

ondan gereğine uygun olarak yıkanır ve içersen Allah'ın izniyle zahir ve batın yönün hastalıktan kurtulmuş olup doğru ve güçlü olursun**...**

Ayet: 43. Ona bizden bir rahmet ve özü temizlere bir hatırlatma olarak, ailesini ve beraberlerinde benzerlerini bağışladık.
Ve Biz Eyyûb'a ailesini de bağışladık. Eyyûb'un yedi oğlu ve yedi kızı vardı. İmtihan edildiğinde hepsinin üzerine ev yıkıldı ve ölmüş oldular. Sonra belanın kalkması, mülk ve olgunluğunun kendisine geri verilmesi zamanında yüce Hak ölmüş olan çocuklarını da diriltmiş oldu denilmiştir ki, bu durum beden ile ilgili huyların kaplayıcılığında ve renklenmede perişan olan benlik ve ruh ile ilgili kuvvetlere işarettir. Veya: Daha fazla olan renklenmede ve bedenin ve sinirlerinin perişan olması da kalp ve yaratılış kabiliyeti dilinden başka bir şey sağlam kalmayıncaya kadar vücudunu hasta hale getirdiği zaman erişmiş olduğu kuvvetlere işarettir. Ki, günahlara tövbe etme ve içinde bulunduğu hastalık hali sıhhat ve kuvvete dönmesi ve anılmış olan iki kaynaktan, pınardan içmek ve yıkanmakla hastalık ve kötürümlülüğün kalkması zamanında yüce Allah o kuvvetleri diriltmiş oldu. Ve onlarla beraber onların bir o kadar fazlasını da Eyyûb'a bağışladık. Fazilet alışkanlıkları, ahlâk-ı hamide (övülecek huylar) ve güzel hallerin kazanılması ile Eyyûb'a onlarla beraber benzerlerini de bağışladık, hatta ikinci meydana gelişte ve beden ile ilgili yok oluculuğun sonradan meydana gelmesinde benlik ile ilgili uygunluk kuvvetleri de diğer ruh ile ilgili kuvvetler gibi ruh ile ilişiği oldu. Kabiliyetinin istemiş olduğu olgunluğunun taşkınlığı ile bizden merhamet edilmiş olması ve kalp kulağı ile anlamış olan cisim ile ilgili varlıklar kabuklarından soyunup hakikatler sahiplerine hatırlatmak üzere bağışladık, ta ki bunlar kendi hallerini Eyyûb'un hali ile değerlendirme ve yaratılışlarında bulunan ilimleri hatırlamış olsunlar**...**

Ayet: 44. "Eline bir demet sap al da onunla vur ve yeminine ters düşmüş olma" dedik. Biz onu sabırlı bulduk. Ne güzel kuldu o. Bize yönelen, yakaran biriydi o.
Rivayet edilmiştir ki, Eyyûb aleyhisselâm, hasta olduğu sırada eğer hastalıktan kurtulursa karısına yüz sopa vuracağına yemin etmişti. Yemin etmiş olmasının sebebi hakkında değişik anlatımlar vardır. Bazıları, bir ihtiyaç için evden çıkıp gittiğinde geri dönmede geç kalmış olduğu için. Bazıları da ellerinden giden mallarının kendilerine geri verilmesi için kendisine secde etmesini şeytanın kadına bir kuruntu atmış olmasından. Bazıları ise, Eyyûb'un, sıhhatli iken meraklı olduğu iki yedek saçını iki ekmek karşılığında satmış olduğundan ileri geldiğini söylemişlerdir. Bazıları da Eyyûb aleyhisselâma bir defa şarap içmeği işaret ettiğinden meydana geldi demişlerdir. Ki, bunların tamamı Allah'ın emirlerini yerine getirme ve ibadetlerde gevşeklik ve ağır davranması ile veya hoşnutlukları dilemesinde ve beden kabrinden kalkmak. Sevinç ve yiğitlik verici hallerden soyunma konusunda kalbin kendisine ilgi göstermiş olduğu faydalı ilimler ve faziletli işlerin terk edilmesi. Veya kolayca tehlikeli hale gelebilecek azıcık bir benlik hoşnutluğunu satın almak veya arzular şarabını içmek ve akla ters olan şeye eğilim göstermiş olmakla benliğin meydana gelmiş olmasına sebep olmasından anılmış olunan renklenmeye işarettir. Eyyûb aleyhisselâmın yemini, zorluklu olan benliği kırma, karşı gelişler ve sıkıntı verici mücadeleleri adamış olduğuna. Veya yaratılış sözleşmesinin hükmü ve ilk söz gerekliliği ile sıkıntı verici karşılık vermelerle ahlâk ve terbiyeler ile benliği terbiye etmeye girişme ve benliği kırma ile ayırıp ve temiz etmeyi sevmiş olmasında, kabiliyetinde saplanmış olan şeye işarettir. Bir demet sap alıp onunla eşini dövmesi: Zorluklu gidişleri kabul etme ve benliği kırmada aşırıya kaçmayarak. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Ben kolay ve kolaylık vasıtası olan haniflik ile ilgili yol üzere olmak ile gönderildim."*** Buyurduğu yönüyle ruhsat ve kabiliyet berraklığı ve şerefli benlik ve özün soyluluğu sebebinden orta halde bulunan ve orta bir zorluk ve karşı gelişte sözü uzatmama ile ahlâkı düzeltme kuralı olan kolaylık vasıtası ve kolaylık yoluna işarettir. Yaratılış ile ilgili adak sözünü yerine getirmenin terk edilmesi ve olgunluğu istemede gidişin noksanlığı ile büsbütün terbiyenin terk edilmesi ile yemininde yemini bozup altından çıkamayan olmak. Biz Eyyûb aleyhisselâmı kederinde ve olgunluğu istemesinde sabredici bulduğumuz için ona merhamet ettik. Hal-şu-ki her bir isteyici sabredici değildir. Eyyûb ne güzel bir kuldur. Çünkü yok olma ile ve soyunmuşluk sebebiyle o Allah'a fazlasıyla dönücüdür**...**

Ayet: 45-46-47. Güçlü-kuvvetli, bakış ve görüş sahibi kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u da an. – Biz onları, yurdu düşünme özellikleriyle yücelen tertemiz kullar yaptık. – Ve bizim katımızda onlar seçkin, hayırlı kimselerdi.
Yani birinci ellere ikinci görüş ve bakışa nispet olunduğu için ilim ve iş sahipleri olan lütuf ehli kullarımızı. İbrahim, İshak ve Yakub'u hatırla ki, bunlar iş ile ilgili olgunluk ve bakış sahipleridir. Biz onları benlik halleri şüphesinden ve bencillik bulanıklığından temizlemiş olarak hakikate ait sevgi ile sadece bizim için katkısız yaptık. Bizim dışımızda görünenlerden onlarda bir nasip yoktur. Onlar yer ile ilgili şeylere sevgi ile başkalığa

ve ne de benliklerine eğilim göstermezler. Başka bir amaç ve yardımla karışık olmayan katıksız bir özellik sebebiyle ki o özellik de baki olan yurdun ve hakiki durulan yerin hatırlanmasıdır. Yani onların dünya ve karanlıklarına asla yüz vermeleri olmayıp nurlarımıza yönelmiş oldukları halde dinin yasak ettiği günah madeninden yüz çevirmeleri ve temiz âlemini hatırlamış olmaları sebebiyle Biz, onları zatımız için katkısız yaptık. Ve gerçek o ki, onlar bizim katımızda yani vahidiyet huzurunda kötülük ve imkân, yokluk ve talihsizlik şüphelerinden ayrı tutulmuş oldukları halde peygamber cinsinden yakınlığımız için seçip katkısız yaptığımız kişilerdir**...**

Ayet: 49-50-51-52. Bir hatırlatmadır bu. Korunup sakınanlar için elbette güzel bir gelecek vardır. – Kapıları kendilerine açılmış And cennetleri. – Orada yaslanmış olarak birçok meyve ve içecek isterler. – Yanlarında, bakışları eşlerine yönelmiş yaşıt dilberler vardır.
Şu kapı, lütuf sahibi kişilere özel, Allah ehli seçkinlerinin zikrine özel olan bir kapıdır. Gerçek o ki, **"Ruh"** cennetinde müşahede ile Hakk'a bakmakta olan yakın yaygı ve akıl almazlığa ulaşmalarından baka olan benlikler hallerinden, yani başkalığa nispet edilen sıfatlardan soyunmuş kimseler için güzel dönüş yerleri, yani kalp makamında sıfat cennetleri olan dönülecek yerleri vardır. O cennetler daima sürekli olarak kalan **"And"** cennetleridir. Tecelliler ile cennetlerin kapıları onlar için açılmıştır. Huy ile ilgili fazilet ve olgunluk yollarından o kapılara girerler. Orada onlar makamlar koltuklarına dayanıcılardır. Orada onlar birçok kalp gözü açılması olan lezzetli yemişlerini ve övülen sevgi şarabını davet ederler. Ve yanlarında dereceleri eşit temiz eşler ve bunların mertebelerinde olan insan ve melek ile ilgili ruhlar vardır**...**

Ayet: 53-54-55. Hesap günü için size vaat edilen işte budur. – İşte bu, bizim verdiğimiz rızıktır elbette. Bitip tükenmesi yoktur onun. – Bu, budur. Azgınlara da kötü bir gelecek vardır elbette.
İşte şu nimetler, insan olarak kendinize nispet ettiğiniz sıfatınızdan yok olmanız hesabı üzere karşılığının verilmesi vaat olunan İlâh ile ilgili sıfattır. Gerçek o ki, bu Bizim tükenmeyen bir gıdamızdır. Madde başkalığı ile ilgisi olmayan olduğu için asla kesilmesi yoktur. Şu anılmış olunan söz cennet ve ehlinin tarifinde olan bir kapıdır. Ve benliğin hali ve meydana gelmesi ile sınırlarını aşmış olup da kaplayıcılık ve büyüklenmeleriyle Hakk'ın yüceliği büyüklüğü hakkında ağız kavgasına tutuşanlar için eserler ile ilgili huylar cehennemine ve madde ile ilgili karanlıklar ateşlerine çok kötü olan bir dönüş vardır**...**

Ayet: 56-57-58. İçine dalacakları cehennem. Ne kötü döşektir o! – İşte burada. Hadi tatsınlar onu: Kaynar su, kokuşmuş irin. – Ve o türden bir başkası daha: Çiftler, çiftler.
Onlar, lezzetlerin yokluğu ve kederleri bulmaları sebebiyle o cehenneme ulaşmış olurlar. Orası çok kötü bir yataktır. "İşte azgınlık edenlerin dönmesi ve dönecekleri yer, şudur. Cehennem halkı onu tatsınlar" denilir. Cahillik ve arzular olan kaynar suyu ve karanlık ile ilgili haller ve bulanıklığı, cisim ile ilgili karanlığı ve bu cinsten olan rezillik ve diğer birçok çeşit tadılan azaplardır**...**

Ayet: 59-60-62. Şöyle denilir: "İşte sizinle birlikte direnişe geçen bir grup. 'Merhaba' yok onlara! Onlar ateşe salınıyorlar." – Dediler: "Hayır, size merhaba yok. Onu siz önümüze çıkardınız. Ne kötü durak yeridir o!" – Şöyle dediler: "Şer temsilcilerinden saydığımız adamları, acaba neden görmüyoruz?"
Şu kötü huylar ve çeşitli rezillikler ehlinden sizin durumunuza uymuş olan bir kısım hakaret ve aşağılık kapılarında içeri atılan, şiddetle dâhil olucudurlar. Yani azgınlar azaplarının şiddetinde ve darlıkta olduklarından çirkin haberler ve çirkin görüntüler sebebiyle, bazısı bazısından ürkmüş olmalarından onlara merhaba yoktur, derler. Uymuş olup arkadan gitmekte olanlar, belki sizin hallerinizin sağlamlığı ve azabınızın iki kat olması için size "Merhaba" yoktur. Bizi küçük görme ve yaptıklarımıza teşvik ile bu azabı bize siz taksim ettiniz. Cehennem ne kötü durulacak merkezdir ve ey Rabbimiz bizim için bu azaba sebep olanın ateşte azabını iki kat yap derler. Bu sözleşmeler bazen sözlü olarak, bazen de hâl dili ile olabilir. "Ve bize ne olmuştur ki, bilinmeyen şeylerden saymış olduğumuz adamları ne sebeple göremiyoruz" derler**...**

Ayet: 63-64 "Onları alaya alırdık; yoksa gözler onlardan kaydı mı?" – İşte bu, kesin gerçektir. Ateş halkının çekişmesi gerçekleşecektir.
"Biz mi onları maskaralığa (gülünecek ve gülünecek hale) tutmuştuk, yoksa gözlerimiz onları görmemek için başka tarafa mı eğilim gösterdi, yanıldı da onları göremiyoruz" derler. Kendilerini gülünç ve gülünecek kişiler olarak görmüş oldukları erler de tevhid ve hakikat ehli olan fakirlerdir ki, dünyada Allah'ın dışında görünenlerden yüz çevirmiş ve onların amaçlarının tersine yönelme ve onların alışkanlık ve isteklerini terk

etmiş oldukları için kendilerine karşı hareket ettikleri için, o çaresizleri kötü kişilerden saymışlardı. Belki bayağı alışkanlıkları ve cahillik yolu ile onların yol ve içyüzlerinden perdeli oldukları gibi uymuş oldukları işler ve beden ile ilgili içten gelen duyguları teşvik etme ile onların, temiz kimseleri ve soyunmuş oldukları hakikatlerinden perdeli oldular için, onları görmemek için gözleri kapatmış olduklarından göremediler. Gerçek o ki, ateşin halkı şu şekilde düşmanlıkta bulunma, birbirine karşı düşmanlık etmeleri doğrudur. Ateş halkının düşmanlıkta bulunmasının doğru olması, çünkü zıtlık âleminde ve inat yerinde birbirine uymayan kayıtlarında kavga eden kuvvetler arzularının birbirlerini engelleme eğilimini çeken ellerinde esir oldukları içindir**...**

Ayet: 65-66. de ki: "Ben, sadece bir uyarıcıyım. O Vâhid ve Kahhâr Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur". – "Göklerin ve yerin ve bunlar arasındakilerin Rabbi'dir O. Azîz ve Gaffâr..."
Habib'im, sen de ki: "Ben, ancak bir uyarı, Allah'ın azabı ile korkutucuyum; sizi nefsime (kendime, benliğime) davet etmiyorum. Ve hidayet bulmanız konusunda güç sahibi değilim. Çünkü ben benliğimden ve kudretimden yok olucu, uyarma konusunda Allah ve sıfatı ile durucuyum. Vücutta hiçbir ilah yoktur. Ancak zatıyla tek olan Allah mevcuttur. O'ndan başka görünen her bir şeyi birliğinde yok etmekle kahredici olan Zattır. Göklerin ve yerin ve aralarındaki yaratılmışların Rabbidir. Her şeyi benzeri olmayan birliğinde isimlerinden bir isim ile terbiye etmektedir. Perdeli olanlar **"Kahhâr"** ve **"Müntakim"** huzurundan ve örtünmüş olanın ezici kuvvet azabından Rububiyet taşkınlığını hak etmiş olduğundan kahredici kuvvetiyle perdeli olana galip gelmiş olarak **"Celâl"** ile ilgili örtülerinde perdeli olduğu şeyler azap eder. Yaratılış nuru kendisinde baki kalmakla nur ile ilgili bir işaretin bekası sebebiyle **"Cemâl"** ile ilgili nurları ile bağışlayıcılık nurunu kabul eden kişinin benlik halleri karanlıklarını örtmüş olur**...**

Ayet: 67-68. De ki: "Büyük bir haberdir o." – "Yüz çevirip duruyorsunuz ondan."
Habib'im sen de ki: "Benim sizi uyarmış olduğum sıfat ve zat ile ilgili tevhid büyük bir haberdir ki, sizler ondan yüz çevirenlersiniz." Bundan sonra **"Fahr-i risalet"** sonraki iki ayette, **38/69-70. "Onlar tartışırlarken, o yüce konsey hakkında benim hiçbir bilgim yoktu." – "Bana, sadece açık bir uyarıcı olduğum vahy ediliyor."** Buyurduğu ifade edilmiştir. Yani, yüce Allah'ın Resulüne düşmanlık ettikleri vakit içinde, "Benim mele'-i a'lâ denilen yücelik âlemi konseyi ile ilgili herhangi bir ilmim yok idi. Ve bana ancak görünür bir uyarıcı olduğum vahy edilmiştir." Sözü ile ve bu ayetlerde ateş ehlinin düşmanlık etmesinde ve mele'-i a'lâ konseyi uzmanlığında "Açık bir uyarıcı" tarifi ile mele'-i a'lâ'nın uzmanlığı ile ateş halkının düşmanlığı arasını fark etti. Çünkü ateş halkının düşmanlığı gerçektir. Sonsuza dek ayni düşüncede olması sona ermez. Mele'-i a'lâ'nın düşmanlığı ise; gelip geçici olup kendilerinin üstünde bulunan Âdem'in olgunluğu hakkında, mele'-i a'lâ'nın haberli olmayışından meydana gelmiştir. Ve sonucu Bakara suresinde anlatımın tevilinde anılmış ve açıklanmış olunduğu gibi, melekler: **2/32. "Yücedir şanın senin. Bize öğretmiş olduğunun dışında bilgimiz yok bizim"** dediler. Ve yüce Hakk'ın: **2/33. "Ki ben, göklerin ve yerin gaybını en iyi bilenim."** Buyurduğu zaman düşmanlıkları ayni barışa dönme ile bir tarafa çekilmiş oldular ve kendi olgunluklarının üstünde olan Âdem'in olgunluğu meydana çıkmış olunca Âdem'e saygı gösterme ve boyun eğme alçak gönüllülükleriyle secde ettiler. İblis'in secde etmekten çekinmesi ve büyüklenmesi kuruntu şeytanının maddede uyanıklığı sebebiyle Âdem'in hakikatinden perdelenmiş olduğundan dolayı boyun eğmemiş ve anlayamamıştır. Bu sebepten yüce Hak onun hakkında ilerideki ayette, **38/74. O, kibre sapmış ve inkârcılardan olmuştu.** Yani, "Şeytan perdelenmişlerden olmuştu" buyurmuştur**...**

Ayet: 75-76. Allah dedi: "Ey İblis, iki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan neydi? Burnu büyüklük mü ettin, yoksa yücelenlerden mi oldun?" – İblis dedi: "Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın."
Yüce Hak: "Ey İblis! Birlik huzurunda İlâh ile ilgili topluluğun meydana gelmiş olması için Cemâl ve Celâl, Kahır ve lütuf isimlerimle ve kahır ve sevgi isimlerimin altında yer almış olan kabul edici tüm isimlerimle yaratmış olduğum Âdem'e secde etmekten seni ne şey engellemiş oldu" diye buyurdu. Veya: ***"Mertebede Âdem üzerine derecesini artıran mı oldun?"*** buyurdu. Ve perdeli olan İblis, Âdem'in karışığı ve katkısı olmayan hakikatinden haberi olmayıp sadece insan olarak görünüşünden haberi olduğundan "Ben, asıl yönden ondan yüce ve hayırlıyım" diye cevap verdi. Lanetlenmiş olanın yaratılmış olduğu hayvanlıkla ilgili ruh ateşinin, kesif madde olan bedenden daha şerefli olduğu hakkında şüphe yoktur. Fakat İlâh ile ilgili topluluk ve ruh ile ilgili lütuftan perdelenmiş olması, İblisi secde etmekten çekinmeye yönlendirmiş oldu. Ta ki benzetme sarılma ile insanlara secde etmek konusunda yüce Allah'a isyan eden, günahkâr oldu. Lanetlenmiş ve taşlanmış olan, madde ile ilgili yaratılmışlar ile perdelenip ve doğal olarak içten gelen

duyguyu teşvik etmeye dalmış olması sebebiyle, kendisinde dinin yasak ettiği şeyler, pislik, murdarlık ve günah olmayan temiz huzurdan, varlıktan uzaklaşmış kimsedir. Bu sebepten **"Lânet"** din gününde, yani kıyamet günüyle saati belli edilmiş ve sonu sınırlanmıştır. Çünkü yeniden dirilme ve karşılığın verilmesi vakti, ruhun bedenden ve maddesinden soyunmuşluğu zamanıdır ki, o zamanda şeytanın insana sataşması kalmaz. Ve **"Büyük kıyamet"** olarak bilinen vakitte; İblis, insanı anlayıp ona boyun eğmiş olur. Artık lanetlenmişliği bitmiş olur. Ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Haberiniz olsun ki, gerçekten de benim şeytanım huzurumda Müslüman oldu"*** buyurmuştur. Baştan çıkarıp azdırma için şeytanı bekletmek, bırakmak ile lanetleme, beddua meseleleri bu vakte kadardır. O vakit her ikisi de son bulur. Fakat lütuf ehlinden Cenab-ı Hakk'ın kendisine özel (has) kul olması için, insan ile ilgili perde, benlik ile ilgili bulanıklık ve bencillik şüphelerinden arınmış ve yaratılışlarını meydana gelen karanlıklardan temiz ettiği kişileri, başlangıçta da şeytanın baştan çıkarıp saptırması mümkün değildir. Ki sonunda ise nasıl mümkün olur? Elbette ki olamaz. Bilinen vakitte, şeytanın, İslâm (teslim olmaktan başka yol kalmaması) ve boyun eğmiş olması ile her ne kadar lânet kalkmış olursa da, fakat madde ile ilgili huylar ve cisimler ile ilgili maddeye sımsıkı bağlılığı dolayısıyla, şeytanın yine de cehennem ile ilgisi, yani cehenneme atılması gerekli olur. Bundan dolayı, her ne kadar aslı olmayan şeyler, kuruntular ve atılma ile akıl göğü ve ruh ile ilgili genişlikte yukarı çıkma ve baştan çıkarıp azdırma zamanında benlik cennetinde yokluğa ulaşsa da, asla soyunmuş olamaz. Sürekli olarak o büyük şereften kovulmuş olunur**...**

Ayet: 82. Dedi: "Kudret ve şerefine Andolsun ki, onların tümünü azdıracağım."
Ayette ifade edildiği gibi, Şeytan, Cenab-ı Hakk'a hitap ederek: "Senin yüceliğinin hakkı için, elbet ben insanların hepsini baştan çıkarıp azdırmış olacağım" dedi. Şeytanın azdırma işi üzere, Hakk'ın yüceliğine yemin etmesi: Azdırmanın Hakk'ın gizlilikleri örten büyük perdeleri ve celâl perdeleri ile aziz sayma ve gökler nurlarıyla yok edilmesi sebebiyle, İblisin anlayışından doğan dileklerinden dolayı, sebep olan olduğundan ileri gelmiştir. Onun sözleri karşılığında yüce Allah da cehennemi, İblis ve ona uymuş olanlarla dolduracağına, değişmesi olmayan gerekliliği ve sabit olan Hakk'a yemin etmiştir. Çünkü Hakk'ın tenezzül etmesi ve bunların cehenneme girme gereklilikleri sürekli ve sonsuza dek olma hâli üzere mevcuttur; değişme ve başkalaşması yoktur. Çünkü Zatıyla tek olanın, bir şeyden soyunması ve birinin ardından gitmesi ile bağlı olan gibi, sonradan olan ile ilişiği olmayıp ezelde öz hakikat ve kişilerin ihtiyaç gördüğü şeydir. Bu sebepten ebedi olarak böylece devam eder**...**

Ayet: 86-88. De ki: "Tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ben size kendiliğimden/zorlamaya yükümlülük getirenlerden de değilim." – Yemin olsun, bir süre sonra onun haberini bileceksiniz.
Habib'im sen de ki: "Ben size karşı olan erişmeler ve öğütlerim üzerine sizden hiçbir ücret istemem ve bunda benim hiçbir şahsi amacım yoktur." Çünkü Hak ile doğruluğu meydana çıkmış olan kâmilin sözleri maksadın kendisidir. Hiçbir amaçla sakatlanmış, noksanlaşmış değildir. Ve ben, benlikleri ve halleri ile görünür olan kemal' atı çalarak yapmacık ve zahmetli iş gören, Allah'ın kemâl' atının kendilerinin olduğunu iddia eden kimselerden değilim. Belki ben, kendimden, (nefsimden) ve sıfatlarımdan yok olucu olmuşumdur. Benim dilimle söyleyen Allah'tır. Küçük kıyamet veya büyük kıyamet vaktinde te'vil' i (içyüzü) görünür olacağından, az bir zaman sonra Kur'an'ın haberini elbette bileceksiniz**...**

"Sad" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

--

ZÜMER SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Bu kitap'ın indirilişi Azîz ve Hakîm olan Allah'tandır. – Emin ol, bu Kitap'ı biz sana hak olarak indirdik. O halde dini yalnız Allah'a özgüleyerek O'na kulluk/ibadet et.
Şu, görülmeyen gizlilikten sana görünmesi sebebiyle Allah'tan ve Allah'ın birliği huzurundan, fark edici **"Akıl"** kitabının indirilmesidir. Gizlilik ile ilgili göze görülmeyende Celâl ile ilgili örtüleriyle örtünen ve yücelik sahibi **"Hakîm"** olarak görülmeyen gizliliğinde gizli ve mertebeler indiriminde apaçık olan hikmet sahibi Allah'tan. Hakk'ın sende örtülü ve batınında olduktan sonra sende meydana gelmiş olması sebebiyle Kitap'ı

sana indirmiş olduk. Yaratılıştan hiç birisini baki yapmayıp Hakk'ın sana zatıyla tecellisi zamanında zat ile ilgili ibadeti sadece Allah'a özel olarak ayırmış ol. Dini başkalık ve bencillik kötülüğünden arınmış ve sadece Allah için yapan olduğun halde Allah'a ibadet/kulluk et. Yani, O'nun kendi zatını, zatıyla şühudu ve sıfatı tecellilerinin kendisiyle okuması ve sözlerini yine onunla kuralına göre okuyarak yolculuğun, Allah yolculuğu, dinin Allah dini, yaratılışın Allah zatı olmakla Allah'a kulluk/ibadet et**...**

Ayet: 3. Gözünüzü açıp kendinize gelin! Arı-duru din yalnız ve yalnız Allah'ındır. O'ndan başkalarını veliler edinerek, "biz onlara yalnız bizi Allah'a yaklaştırmaları için kulluk ediyoruz" diyenlere gelince, hiç kuşkusuz Allah onlar arasında, tartışıp durdukları konuyla ilgili hükmü verecektir. Şu bir gerçek ki, Allah yalancı ve nankör kişiyi iyiye ve güzele kılavuzlamaz.
Uyanık ve aklını başına toplayan olunuz ki, başkalığa sapma ve bencillik lekesinden, kusurlarından arınmış olan din, Allah'a aittir, senin değildir. Çünkü sen, büsbütün, Allah'ta yok olucu olduğun için ne zatın, ne sıfatın, ne işin ve ne de dinin vardır. Bunların hiçbirisi bir başkası için yoktur. Eğer bunlardan birisi bir başkası için var olmuş olsa hakikatte din katıksız (halis) olamaz. Bundan dolayı, o din Allah'a ait olamaz. Kesretle (çoklukla) vahdetten (birlikten) perdelenmiş olup da onunla Allah'a yaklaşmış ve sarılmış olmak için, Allah'ın dışında görünenlere sevgi duyma ile veli (ermiş) ve dost edinmiş olanlar ki, yüce Allah, onlarla beraber ibadet etmiş olduklarını (mabutlarını) topladığı zaman, uyuşmazlık ve aykırılık ettikleri sıfat, ef'al ve sözler arasında hükmeder. Ve her birini ermiş (veli) edinmiş olduğu kul ve ibadet edilene ulaşmış yaparak haklı olanı, haklılar ile cennete dâhil ettiği gibi, batıl (asılsız) olanı da batıllar ile cehenneme dâhil eder. Ve değerlerde ve durmuş oldukları şeylerde çeşitlilik olmalarıyla beraber her birini kendine galip olmuş olan hali ile durucu ve perdelenmiş olduğu şey ile cezalandırılır. Gerçek o ki, yüce Allah yalancı ve perdeli olan kişiyi Hak'tan uzaklığı ve karanlık ile ilgili rezaletleri ve benlik hali ile nurdan örtünmüş olması ve nuru kabul etmekten kaçınması sebebiyle kurtuluşa ve nur âlemine, zat ve sıfat tecellilerine doğrulmuş olmaz**...**

Ayet: 4. Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi, yaratmakta olduklarından dilediğini seçerdi. Böyle bir şeyden arınmıştır O. Allah'tır, Vahîd'dir, Kahhâr'dır.
Ayette söylendiği gibi, yüce Allah, çocuk edinmeyi istemiş olsaydı yaratmış olduklarından dilediğini seçerdi. Vahdet, Allah'ın zatına lâzım ve birliği ile başkalığı kahretmiş olduğu için, yüce Allah'ı, benzeme, hemcins ve çocuğun temizini seçip almış olmaktan tenzih et. Allah'ın varlıkta benzeri yoktur. Varlıkta ne şekilde benzeri olabilir? O zat ancak bir ve kahredici olan Allah'tır**...**

Ayet: 5. Gökleri ve yeri hak olarak yaratmıştır. Güneşi ve ay'ı bir buyruğa boyun eğdirmiştir. Gözünüzü açın; Azîz'dir O, Gaffâr'dır.
Yüce Allah, gökler ve yerin görünürlüğünde meydana gelme, gökler ve yer suretleriyle perdelenmesi sebebiyle gökler ve yeri gerçek olarak meydana çıkarmıştır. Kudret ve işi ile tamamını tasarruf (idare) edicidir. Saltanatı ve mülk içinde olma ile güneş ve ay'ı da zapt etmiştir. Başka olarak görünenlerin zatı, sıfat ve işi yoktur. İşte bu da birliğinin delilidir. Uyanık olunuz ki, o Allah ezici kuvvet kahrı ile her şeyi kahretmiş olan kuvvet sahibi, zat ve sıfatı nuruyla her şeyi örtücü, bağışlayıcılık sahibidir. Bundan dolayı başkalık onunla kalıcı olamaz.
Başka mânâ: Yaratılmış olan suretler ile yaratmış olduklarından gizlenmesiyle engelleyici yücelik sahibidir. Dilediğinin kedisine nispet ettiği vücut ve sıfatı günahını örtmüş olarak ona zat ve sıfatı ile tecelli ve meydana çıkmış olan bağışlayıcılık sahibidir**...**

Ayet: 6. Sizi bir tek canlıdan yarattı; sonra o canlıdan onun eşini vücuda getirdi. Ve sizin için davarlardan sekiz çift indirmiştir. Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde, bir yaratıştan öbürüne geçirerek oluşturuyor. İşte Allah. Budur sizin Rabbiniz. Yalnız O'nundur mülk ve saltanat. İlah yoktur O'ndan başka! Hal böyle iken nasıl oluyor da gerçeğin tersine döndürülüyorsunuz?
Yüce Allah, sizi, bir benlikten yaratmış oldu ki o bir benlik de gerçek Âdem'dir. Yani cüz' i (pek az miktarda olan bölümler) ruhların kendisinden kollara ayrılan bütünlük ile ilgili **"Nefs-i natıka"**dır (insan ruhu, düşünüp konuşan benlik). Sonra o nefsi natıkadan eşini, hayvanlık ile ilgili benliği meydana getirmiştir. Sonra hepsinin suretleri **"Levh-i mahfuz"** da (korunan levhada) olduğundan ve şahitlik âleminde var olan her şey gizlilik âleminden inmiş olduğu gibi indirilme olarak tarif edilip size nimet verme yerinden sekiz çift ehil hayvan indirilmiştir. Sizi, annenizin karnında cisim ile ilgili huylar, bitki ile ilgili benlik ve hayvanlık ile ilgili benlikten ibaret üç karanlıkta yaratılış bakımından hal ve hareketlerde dönücü olduğunuz halde, yaratmış olur. İşte sizin suretlerinizi yaratıp, kudreti ile kullanıcı, mülk ve saltanatı ile zapt edici, birliğinden

sıfat ve isimler ile çokluğu meydana getirici olan zat, sizi isimleri ile terbiye eden ve sıfatın tümü ile sıfatlanmış olan yüce Allah'tır. Mülk O'nundur. Mülkte işleri ile kullanıcı olur. Böyle olduğu halde, siz nasıl onun ibadetinden vücudu olmamakla beraber başkalığın ibadetine çevriliyorsunuz? **...**

Ayet: 7. Eğer nankörlüğe saparsanız şu bir gerçek ki, Allah size muhtaç olmayacak bir Ganî'dir. O, kulları için inkâr ve nankörlüğe razı olmaz. Eğer şükrederseniz bunu sizin için rızasına uygun bulur. Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez.
Yüce Allah, bu ayetiyle demek istemiştir ki: "Eğer siz, sıfat ve zatlarınızla perdelenmiş olursanız, yüce Allah, görünme ve kemâl' inde sizin zat ve sıfatınıza muhtaç değildir. Çünkü Allah'ın size ihtiyacı şöyle dursun, sizin zatınız ve sıfatınız "Nefs-ül-emr"de (işin hakikatinde) yok olucudur; hiçbir şey değildir. Ancak O'nun ile bir şeydir. Hâlbuki zatıyla zatına görünür ve hakikati ile batın, zatı ile kemâl' ine şahit olan ancak O'dur. Yüce Allah, perişan edilmelerine, cehennemin sahibi ve kapıcısı ve cehenneme atıcılar olan zebanilerin esaretinde olmalarına sebep olduğu için kullarının perdelenmiş olmasına razı olmaz. Cennete girmiş olmalarına sebep olacak olan nuru kabul etmedikleri yönüyle onlara rıza (hoşnutluk, Hakk'ın hoşnutluğu) ilgi göstermez. Ve eğer nimetlerini görüp bereketlendirmesini kabul etmeye kabiliyetli olmak nimetleri Allah'ın emirlerini yerine getirmede kullanma ile şükrederseniz sıfatları ile sıfatlanmış olmanız, rıza makamına erişmiş olup cennete girmiş olmanız için size sıfat tecellisi ile şükrünüze razı olur. Bundan dolayı Hakk'ı inkâr etme ve perdelenmiş olmanın zararı ancak size, şükrün verimliliği ve faydası da yine ancak sizedir. Hiçbir benlik, bir başka benliğin günahını yüklenmez. Yüklenmiş olacağı ancak kendi günahıdır. Sonra sizin dönüşünüz, ancak Rabbinizedir. Rabbiniz, yapmış olduğunuz şeyleri size haber verir. Çünkü Rabbiniz olan Allah göğüslerin zatını, yani kullarının içlerinde saplanmış olan şeyleri bilicidir. İnsan denilen canlı öyle değişkendir ki, kendisine bir zarar dokunduğu zaman Rabbine yalvarır olduğu şekilde dua eder. Sonra üzerindeki zararı kaldırılıp yüce Hak'tan taşkınlık eden bir nimet verildiği vakitte evvelce kendisine dua ettiğini unutur ve tevhid yolundan sapıtmak için Allah'a ortak ve benzer edinmiş olur. Habib'im, sen onlara de ki: "Ey perdeli kişi! Sen **"Neşe-i ulâ"** da (ruhun bedene girmesinde) az bir zaman inkâr etme ve perdelenme ile faydalanmış ol. Ve kesin olarak sen ateşin dostlarındansın. İşte Hak'tan perdelenmiş olan bu inkârcı mı üstün olacaktır?" Ve sonraki ayete, **39/9. Böyle birisi; gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibadet eden, âhiretten korkan, Rabbinin rahmetini uman bir gibi midir? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler eşit olur mu? Ancak gönül ve akıl sahipleri düşünüp ibret alır."** Buyrulmuştur. Yani, "Yoksa benlik makamında ve hallerinin karanlığı vakitlerinde fena-i ef'al ve sıfat ile secde eden, benliğin kendine nispet ettiği sıfat ve işleri ile meydana gelmesi zamanında Allah'ın emirlerini yerine getiren ve boyun eğici olan kişi mi daha üstündür? O kişi, âhiret azabından kaçınır ve Rabbinin rahmetini umar. Çünkü benlik makamında salik korku ve ümit halinin dışında olamaz. Ve Habib'im de ki: "Bilenler ile bilmeyenler eşit olabilirler mi?" Kesinlikle olamazlar. Bu makamda içinde gizlemeyi terk edip görünürlüğe getirmesinin sebebi, bir âlimin, ancak benlik makamında boyun eğen kişi ve cahilin de ancak İnkârcı olduğunu açıklamış olması içindir. Çünkü ilim kalpte kökleşip sahibine karşı gelmesi mümkün olmayacak şekilde damarlarıyla benlikte yerleşen, belki et ve kan ile karışarak organlarda eseri görünür olan ve gerekliliğinde hiçbir organdan ayrılmış olmayan bir ilimdir. Ama benliğin ondan ve gerekliliğinden düşmanlığı ve gafleti mümkün olurcasına akıl dalgalanması ve hayalde canlandırmada resmi çıkmış olan ilim, ilim değildir. O ancak eğlenmeyen, belki çabuk kaybolan sonradan çıkan bir hayale getirilen, zihinde şekillendirme emridir. Bu ilim, kalbi beslemiş olmaz ve kalp ilme açlık gösterdiği halde onu zengin etmez ve kuvvetlendirmez. Fakat cahil kişinin ancak kâfir (gerçeği tanımayan, inkâr eden) olduğu açıktır. Çünkü kâfir, âlim olsa idi başkalık ile Hak'tan perdeli olmazdı. Ayette anıldığı üzere ancak kuruntu ve hayale getirme kabuklarından arınmış olan akıl sahipleri zikir, ibadet ve nasihatlerden faydalanmış olurlar. Çünkü onlar, görünür olanın kendisinden tesirleşmiş olduğu sağlam, temeli kuvvetli ilim ile hakikat üzere açığa çıkmışlardır. Şüphe, kuruntu ile karışık olan akıllar, hatıra getirme ve bu ilim ile hakikat üzere olamaz ve bu ilmi ezberlemiş, saklamış olamazlar. Belki bu ilim, o gibi akıllarda kararsızlık haliyle durup gider. Ve sonraki ayette, **39/10. Bu dünya hayatında güzel düşünüp güzel davrananlara güzellik vardır. Allah'ın toprağı/yeryüzü geniştir. Sadece sabredenlere, ücretleri hesapsız ödenecektir."** Buyrulmuştur. Yani, Habib'im de ki: "Ey lütuf ehlinden ve benim katımda has (özel) olan ve iman gereği olan iş ile iman eden kullarım. Kendinize nispet ettiğiniz sıfatınızın yok edilmesi ile Allah'tan sakınınız." Bu dünyada İlâh ile ilgili sıfat ile sıfatlandırılmış olup müşahede üzere Allah'a ibadet edenlere âhirette içyüzü değerlendirilemeyecek olan bir güzellik, bir iyilik vardır. Ki, o da baki olanın yüzünün ve Hakk'ın cömertliği ile ilgili Cemâl şühududur. Allah'a boyun eğmeyi ve nurunu kabul etmeyi ve Hak'tan güvende olan ve duruculuğu dolayısıyla Allah'a ait olan, ilgisi olan **"Nefs-i mütmain"** e yakınlığı sebebiyle geniştir. Hiçbir şey ile kayıtlanmış olmaz. Haksız bir iş ve adet ve alışmışlık darlığında durmaz. Ancak kendilerine nispet

ettikleri sıfat ve ef'alerinin (işlerinin) yok olmasında ve Allah'ta yol alışlarında Allah ile sabredenler sıfat cennetlerinden olan karşılıklarını hesapsız olarak verilir. Çünkü benlik makamında yapılanlar nedeniyle verilen karşılıklar, benlik cennetinde yapılmış olan işler ile değerlendirilmiştir ve eserler bakımından ve cisimlerde kuşatılmış olduğundan bu karşılıklar sona erenlerdir. Fakat ahlâk ve halleri nedeniyle verilen karşılıklar temiz âlemden cisimlerden soyunmuş ve kalp cennetinde sıfat tecellileri bakımından olduğu yönüyle sona erenler değildir**...**

Ayet: 11-12-13-14. De ki: "Bana, dini yalnız Allah'a özgüleyerek, O'na ibadet/kulluk etmem emredildi." – "Ve bana Müslümanların ilki olmam emredildi." – De ki: "Eğer Rabbime isyan edersem büyük bir günün azabından korkarım." –De ki: "Ben, dinimi yalnız kendisine özgüleyerek, Allah'a ibadet ediyorum."
Ve yüce Allah, "Habib'im, sen de ki: "Ben başkalığa yüz vermekten ve kendiliğiyle yol almaktan sakınan ve dini, sadece Allah'a ait olduğunu kabul etmiş bir halde Allah'a kulluk etmiş olmam emredildi. Ve Allah'ta yok olucu olmakla zatlarını Allah'a teslim edenlerin ilk olanı, ilk olma durumuna geçmiş, benlik ve sıfatından yok olucu olarak Allah ile yol alıcı olmam emredildi." Ve yüce Allah, "Habib'im, de ki: "Ben ihlâsı (katkısızlığı) terk ve başkalığa bakma sebebiyle Rabbime isyan edecek olursam, büyük bir günün azabı olan perdelenme ve mahrum kalma ve uzaklık azabından korkarım." Ve yüce Allah, "Habib'im de ki: "Ben dinimi bencillik ve ikilik kusurundan arındırmış olduğum halde ibadetimi Allah'a ayırmış durumdayım"**...**

Ayet: 15-16. De ki: "Hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini hem de ailelerini hüsrana atanlardır. Dikkat edin! Apaçık hüsranın ta kendisi işte budur." – Onların üstlerinde ateşten gölgeler, altlarında da gölgeler vardır.
Yüce Allah, "Habib'im de ki: "Gerçek o ki, hakikatte zarar görenler ve zararlarında tam olanlar ancak Hak'tan perdeli ve başkalık ile kalmış olanlardır. Ki, onlar benliklerini perişan etmiş ve madde ile ilgili karanlıklar ile perdelenmiş olmaları dolayısıyla, ruh ile ilgili âlemde kendilerine uygun ve ayni cinsten olan kutlu öz değerlerden başka bir şey olmayan ailelerinin kaybına sebep olmuş olmaları nedeniyle kendilerini ve ailelerini zarara uğratmış oldular. Uyanık olunuz ki, apaçık, görünür ve hakiki zarar, işte tarif olunan bu zarardır. Onlar cisimler ile ilgili maddede boğulmuş ve karanlık ile ilgili huylar çukurunun dibinde karar kılmış olmaları dolayısıyla, üzerlerinde birçok aykırılık dereceleri ve altlarında diğer bir takım dereceler olmakla, o dereceler içinde boğulma hali içindedirler**...**

Ayet: 17-18-19. Tâğuttan, ona kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere müjde var. Muştula kullarıma. – Onlar ki, sözü dinler de en güzeline uyarlar. İşte bunlardır. Allah'ın kılavuzladıkları; işte bunlardır, akıl ve gönül sahipleri. – Üzerlerine azap sözü hak olanı, ateşe dalmış olanı sem mi kurtaracaksın?
Yüce Allah: "Tağuta yani başkalığa ibadet etmekten çekinme ve katıksız tevhid ile Allah'a tövbe edenlere kavuşma ile sevinçli haber, yani müjdelenmek vardır. Lütfum özelliğiyle olup Hakk'ın ve başkalığın sözünde aşkı ve izni, gerekli ve yapılması uygun olanı işiterek, sözün bütünlüğünde Hak olup başkası olmadığı halde sözün daha güzeline, uygun olana değil, gerekli olana, müsaade edilmeye değil, gidişe uymuş olurlar. O kimseleri sen müjdele. İşte bunlar, Allah'ın hakiki hidayet nuruyla kendine doğrultmuş olduğu kimselerdir. Ve işte bunlar, başkalıktan soyunmuş ve katkısız olan akıllarıyla sözlerin arasını ayıran ve başkasını değil, doğruluğu belli olmuş mânâları alan ve kabul eden arınmış akıl sahipleridir. Yani, Habib'im sen, onların işlerine sahip misin ki eşkıyalığına hükmü sabit olmuş olanı kurtarasın. Yani, onun kurtarılması asla mümkün değildir" **...**

Ayet: 20. Hayır, kurtaramazsın. Rablerinden korkanlara gelince, onlar için üst üste bina edilmiş odalar var; altlarından ırmaklar akar.
Fakat tevhid ehlinden ayrılma ve bir kenara çekilip ibadet ile meşgul olmada ef'al, sıfat ve zatlarından uzaklaşıp Rablerine dayanmış olanlar için fena-i ef'al ile tevekkül ve onun üstünde fena-i sıfat ile rıza ve onun da üstünde fena-i zat gibi bazısı, bazısının üstünde makamlar ve haller vardır. O makamların altından ilimler ve Hak sırlarının görülmesi olan nehirleri akar**...**

Ayet: 21. Görmedin mi, Allah gökten bir su indirdi de onu toprak içindeki kaynaklara ulaştırdı. Sonra onunla çeşitli renklerde ekinler çıkarıyor. Sonra ekin kurur da sen onu sararmış görürsün. Sonra da onu kuru ufantı haline getirir. İşte bunda, akıl ve gönül sahipleri için mutlak bir ibret var.

Yüce Allah, **"Ruh"** göğünden ilim suyunu indirerek kabiliyetleri değeriyle toprakla ilgili ruhlarda hikmet kaynaklarını koydu. Sonra o su ile kuvvetler ve organlarının aykırılığı nedeniyle çeşitli cinsler olan işler ve ahlâk ekinlerini çıkarmış olur. Sonra nurlar tecellileri ile o ekinler aslından kesilmiş olup, o ekini yerine geçen olmuş olduğu kuvvetler, kalpler ruhları köklerinin yok olması sebebiyle, telaşı ve yok olup bitmesi dolayısıyla, sapsarı olmuş görürsün. Sonra Allah'ın sıfatının meydana çıkması ve dikkatlilik ile kararlılığı zamanında onu kırılıp gitmiş, kaybolan olmuş yapar. Bu tecellilerde benlik kabuğundan soyulmuş hakikat sahipleri için büyük bir öğüt ve düşünce vardır**...**

Ayet: 22. Allah'ın, göğsünü İslâm'a açtığı kimse, Rabbinden bir ışık üzerinde olmaz mı? Allah'ın Zikri'ne karşı kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte onlardır, açık sapıklık içindekiler.
Yok, olduktan sonra baka halinde adalet gereği bağışlanmış vücud ile temiz yaptığı kişi eşit midir? Kesinlikle değildir. İlâh ile ilgili Nur ile göğsü açılmış olunan kimsenin göğsü, biriyle diğerinden perdeli olmadan, Hak ile halka geniş olur. Buna dayanarak, vahdetin kendinde farklılığı, kesretin kendinde tevhidi müşahede eder. İslâm, Allah'ta yok olucu olmak ve zatını Allah'a teslim etmektir. Yani yok olma halinde zatını Allah'a teslim ettiği için beka halinde göğsünü açık etti, demektir. O kişi Rabbinden nur üzere olup Rabbini görür. Kutlu olgunluktan yüz çevirme ve beden ile ilgili lezzetlere eğilim gösterme şiddeti dolayısıyla Allah'ın Zikri'ni kabul etmeye karşı kalpleri katılaşan kişilere cehennemde bulunan veyl deresi, çukuru azabı meydana getirilmiştir. Şunlar, Hak yolundan apaçık bir sapkınlıktadırlar**...**

Ayet: 23. Allah, sözün en güzelini, birbirine benzer iç içe ikili mânalar ifade eden bir Kitap halinde indirmiştir. Rablerinden korkanların ondan derileri ürperir. Sonra da hem derileri ürperir hem de kalpleri Allah'ın Zikri karşısında yumuşar. Bu, Allah'ın kılavuzudur ki, onunla dilediğini hidayete erdirir. Allah'ın saptırdığına gelince, ona kılavuzluk edecek yoktur.
Yüce Allah, orta oluş ve gerçekliğinde bir diğerine benzeyen sana ve senden önceki peygamberlere indirilmiş olanları içinde toplayan bir Kitap olduğu halde sözün en güzelini ikişer, ikişer olarak indirmiş oldu. Kur'an ile ilgili ayetleri sana kalp makamında yok oluştan evvel ve böylece yok oluştan sonra indirilmiş olduğu için Kur'an ile ilgili ayetlerin indirilişi Hak ve halk değeriyle tekrarlı olur. Bundan dolayı ayetleri bazı defa Hak ve bazı defa halk usulüne göre okumuş olur. Kalbe gelen ve eseri bedene inmiş olan nur ile ilgili sureti ile tesiri dolayısıyla o Kitap'tan Allah için olan âlimlerin içinden Allah korkusu ehli olanların tüyleri ürperir. Sonra boyun eğme, karar ve tamlık ile Allah korkusu ehli organlar ve kalpleri Allah'ın Zikri ile yumuşar. Bu Kur'an yakınlığa ait nurlar ile Allah'ın hidayeti, doğru yola koymasıdır ki, lütuf ehlinden dilediğini onunla hidayet eder. Her kimi yüce Allah, nurundan perdelemiş olup da, sözünü anlamaz ve mânâsını görmezse onun için başka bir hidayet edici yoktur**...**

Ayet: 24. Zalimlere, "kazanmış olduğunuzu tadın" denildiğinde, kıyamet günü o kötü azaptan yüzünü kim koruyabilir?
Kıyamet gününde el, ayak ve diğer organlar kendileriyle azaptan sakınılması mümkün olamayan suretlerle kayıtlanma ve azabın uzaklaştırılması kolaylaşmayan boyunduruklarla bağlanmış olduğu yönüyle, organların şereflisi olmakla beraber yüzü ile azabın en kötü ve şiddetlisine dâhil ve ulaşmış olan kişi, azaptan uzak ve güvende olan kişi gibi midir? **...**

Ayet: 29. Allah; hakkında birbiriyle didişen ortakların bulunduğu bir adamla, bir tek ere teslim olan bir adamı örnek verdi.
Yüce Allah, tek ve ortaklık halinde kendisinden hiçbir şeyde uyuşamayan birçok kötü ahlâklı kimselerin ortağı bulunan bir kulu ve bir kişiye teslim olmuş bir kulu örnek yaptı.
Birinci Kul: Bu gibi kimseyi, çeşitli ortaklardan birisi bir şeye çevirirse ötekisi engeller. Birisi bir yöne, öteki tersi olan yöne çeker. Bundan dolayı ağız kavgası yapıp durular. İşte bu hal birbirine uymayan, çokluk ile perdelenmesi sebebiyle çekilen, benlik halleri kendisini kaplamış, niyeti ve kalbi dağınıktır.
İkinci kul: Bu gibi kişi, yalnız bir kişiye teslim olmuş, o kişi ancak onun yönüne yöneltmiş olur ki, bu da Rab tarafına yönelmede sırrın bütün payları kendisine teslim edilen tevhid ehlinin örneğidir. Onun sadece bir niyeti ve ayni toplulukta bir amacı vardır. Hatırı toplu ve kalbi yumuşak, yaşama ve hâli terk edicidir**...**

Ayet: 30-31. Hiç kuşkusuz sen de öleceksin, onlar da ölecekler. – Sonra siz, kıyamet günü Rabbinizin huzurunda davalaşacaksınız.

Birinci ayetin mânâsı: Hakk'ın yüzünden (zatından) başka her şey ölme ile Allah'ta yok olucudur. Onlar, senin şühudunda yaratılmış, zatlarında var olmayanlardır. Sonra siz, büyük kıyamet gününde, onlar benlik ve halleriyle perdeli, benlik ile yol alıcı, benliğin aşırılık ve lezzetlerini istemiş olmaları ve sen Hak ile sürekli, Hak ile yol alıcı, Hakk'ın yüzü ve rızasını isteyen olduğundan, tarikat (yol) ve hakikatte birbirinize uymama haliyle Rabbinizin katında hasımlar, düşmanlar olursunuz**...**

Ayet: 35. Böylece Allah onların yaptıklarının en kötülerini örtecek, ödüllerini, yaptıklarının en güzeliyle verecek.
Evvelki ayetlerde ifade edildiği gibi güzellik sergileyen kimselere, akıl almaz cömertlik ile yüce Allah onlardan yaptıklarının en kötüsü olan benlikleri ve rezaletleri hallerini örtmesi ve mükâfat olarak yaptıkları işlerin en güzeli olan sıfat ile ilgili tecellileri ve cemâl ile ilgili cennetleriyle ödüllendirerek nur yönüyle vücutları karanlıklarını yok etmesi içindir**...**

Ayet: 36. Allah, kuluna Kâfi değil mi, yetmiyor mu? Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah kimi saptırırsa artık ona kılavuzluk edecek yoktur.
Tevhid-i ef'alde Allah'a tevekkül etmiş olan kuluna yüce Allah, yeterli değil midir? Hâlbuki yüce Allah bütün kudret ve kuvvetlerin kaynağıdır. Habib'im, onların çokluk (kesret) ile Hak'tan perdelenmeleri sebebiyle tesir ve kudreti, güç ve kuvveti, vücudu olmayıp kendisi ölü olan şeye nispet ettiklerinden seni Allah'ın dışında olan putlarıyla korkuturlar. Bundan dolayı kötülüklerine karşı Rabbinin sana yeterli olmasına sen en lâyık olansın. Hikmeti takip, kendi belirlediklerini ret eden olmadığı için yüce Allah, her kimi kendinden perdeli yapmışsa onun için hiçbir hidayet edici yoktur**...**

Ayet: 44. De ki: "Şefaat, tümünden Allah'ındır. Göklerin ve yerin mülkü/yönetimi O'nundur. Sonunda O'na döndürüleceksiniz."
Habib'im de ki: "Şefaat, şefaatin kabul edilmesi için şefaat edilecek kişiden Allah'ın razı olmasıyla onu kabule hazırlamaya ve ona şefaat ediciyi (yardım ediciyi) şefaati (yardımı) yapmaya güç yetirecek yapmakla ona izin verilmeye uygun olduğundan ve onu hazırlamak kutlu bereketlendirmeden bulunduğundan, kabul ve tesir Allah'tan olmakla kayıtsız şartsız şefaat, Allah'ındır. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur." Sonra O'na döndürülürsünüz. Sürekli dönüş, ancak, O'nadır**...**

Ayet: 47. Çünkü hiç hesaba katmadıkları şeyler, Allah tarafından karşılarına çıkarılmıştır.
Bu ayetin son kısmı ile işaret edilen hesap gününde, zalim olanlara Allah'tan zan ve hesap etmedikleri şey. O gün, görmüş olacakları yaptıklarının halleri ve duygu ile ilgili uğraşları ile gafil oldukları, fakat yüce Allah'ın kendi kitaplarında belki ana kitap, korunmuş levha, dünya göğü ve benliklerinden başka bir şey olmayan dört kitapta ispat edilmesiyle toplamış ve saymış olduğu ahlâklarının suretleri, görüntüleri görünür olur**...**

Ayet: 53. De ki: "Ey öz benlikleri aleyhine sınırı aşan/aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah, günahları tümden affeder. Çünkü O, mutlak Gafûr, mutlak Rahîm'dir.
Habib'im de ki: "Ey benim ömürleri boyunca kendilerine (benliklerine) zulüm eden kullarım. Siz Allah'ın rahmetinden ümit kesenler olmayınız" deyiver. Çünkü ümitsizlik ile Hak'tan ümit kesmek, perdelenme ve Hakk'a kavuşmaktan kesilmek ve uzaklaşmak sebebi ile yaratılıştan düşme ve kabiliyetin kaybolmasının işaretidir. Yoksa bir kişide asıl ile ilgili nurdan sonraya kalmışlığı olsa kendi azabına geçmiş olan geniş rahmetinin eserini anlamış olur. Ve o sonraya kalmışlık ile nur âlemine ulaşması nedeniyle her ne kadar aşağı âleme eğilim göstermesi ile taraf ve İlâh ile ilgili huzur tarafına uymakta kusur etti ise de, rahmet eserinin kendisine ulaşmasını ümit eder. Ümitsizlik, ancak yücelik âleminden yüz çevirme, halk ve madde ile ilgili perdelerle örtünmek sebebiyle yüzün kararmasına ve bütün olan bir perdelenmeye erişmiş olur. Gerçek o ki yüce Allah, kalpte tevhid nurunun kalıcılığı şartıyla günahların tümünü bağışlamış olur. Kalpte tevhid nurunun kalıcılığı, "Ey kullarım" sözünde kendisine bağ yapma ile kulların ilimde derinleşmiş olmasından anlaşılmaktadır. Bu sebepten, "Tevhid ehli olan Muhammed (s.a.v) ümmetinin bütün günahları bağışlanmış olur" denilmiştir. Diğer ümmetler böyle değildir. Ki, Nuh aleyhisselâmın ümmeti için Nuh suresinde, **71/4. "Günahlarınızın bir kısmını bağışlasın"** denilmiştir. Gerçek o ki, O, yüce Allah aşırı gitme ve ortalamanın altında kalma rezaletlerinin hallerini örtücü. Fazileti bereketlendirme ile rahmet edicidir**...**

Ayet: 54. Azap yakanıza yapışmadan Rabbinize dönüp O'na teslim olun. Sonra size yardım edilmez.
Ve siz kötü hallerden kurtulmak ile Rabbinize tövbe, eğilim gösterin ve yönelmiş olunuz. Ve ölme ile hak etmiş olduğunuz azabın oluşu sebebiyle bağışlanma kapısının kapanmasından evvel kendinize nispet ettiğiniz ef'al ve sıfatlarınız günahlarından soyunmanız ile zatlarınızı Rabbinize teslim ediniz ki, ölüm ile azabın oluşundan sonra aletlerin darlığı ve kapıların kapanması dolayısıyla, sizin için tövbe etmeniz mümkün olmaz**...**

Ayet: 56: "Allah'a karşı aşırı gitmem yüzümden başıma gelenlere bak."
Hiç beklemediği bir zamanda, yani birdenbire azaba sunulmuş olmaktan kurtulamayan benlik: "Ey elden kaçırmış olduğum fırsat! Yazık bana, benim için hazırlanmış beden ile ilgili aletlerin varlığı ile Hak yoluna girmeye gücüm var iken ve kabiliyetimin berraklığı sebebiyle Allah'ın çevresinde ve ona yakın olduğum zamanda emirlerini yerine getirmede kısaltma ve olgunluğu istemede çalışmayı terk ile ortalamanın altında kalmış olduğuma yazıklar olsun" diyecektir**...**

Ayet: 60. Allah'a yalan isnat edenleri, kıyamet günü yüzleri simsiyah halde görürsün. Kibirliler için cehennemde bir barınak mı yok!
Ve büyük kıyamet gününde Allah'a yalan isnat edenleri, cisimler ile perdelenmiş olmalarından dolayı Allah'a cisim nispet etme ve imkânsız olan hali uygun görmüş olmalarıyla Allah'ı yaratılmışlar ile eşit derecede gören perdelileri, karanlık ile ilgili suretleri gözleme ve zatlarında benlikleri ile ilgili rezaletlerin kökleşmesi sebebiyle yüzleri kararmış görürsün. Kendilerini istila eden benlik halleriyle perdelenen kâfirlerin duracak yerleri ve makamları madde ile ilgili huylar cehenneminde değil midir? **...**

Ayet: 61: Korunup sakınanları Allah, kendi başarıları yüzünden kurtarır. Ne kötülük dokunur onlara ne de kederlenirler.
Ve benlik hallerinden soyunmuş olmaları ile rezaletlerden sakınan kişileri yüce Allah, kurtuluşları sebebi olan iyilikler halleri ve fazilet ve olgunluk halleri sebebiyle kurtarır. Çok sıkıntı verici zıt hallerden soyunmuş olmaları sebebiyle onlara kötülük dokunmaz ve kabiliyetlerinin gerekliliği olan olgunluklarının elden çıkacak olmasıyla onlar kaygılı da olmazlar**...**

Ayet: 63. Göklerin ve yerin kilitleri/anahtarları O'nundur. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler, hüsrana uğrayanların ta kendileridir.
Göklerin ve yerin anahtarları Allah'ındır. Göklerin ve yerin gizlilikleri ve hazinelerine ve hayır ve bereket kapılarına yalnız **"Malik"** (sahip) olan Allah, sahip olur. Dilediği kimseye güzel isimleri ile bu kapıları açar. Çünkü isimlerinden her bir isim vücud hazinesinden bir hazinenin anahtarıdır ki, o hazinenin kapıları ancak o isim ile açılır ve anılan hazinede bulunan genel rahmet ve bereketlendirmesine ait, zahir batın (görünür görünmeyen) nimetini o kişiye bereketlendirmiş olur. Huylar ve benlikleri karanlıkları ile Hakk'ın sıfat ve ef'al' i nurundan perdeli olanlar, işte şunlar, o hazinelerden nasipleri olmayıp zarar etmiş kişilerdir**...**

Ayet: 64. De ki: "Bana, Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz, ey cahiller?"
Habib'im, "Ey cahiller, siz bana cahillik ile Allah'ın dışında olana ibadet ile Allah'ın bereketlendirme rahmetinden. Ve kemâl ile ilgili nurundan perdeli olarak zarar etmiş olanlardan olmamı mı emrediyorsunuz?" deyiver. Ve belki bir şeye ibadet edecek olursan, tevhid ehli olduğun halde ve Allah'ın dışında olanı görmekten yok olucu olduğun halde, ibadeti sadece Allah'a ayıran ol**...**

Ayet: 66-67. Başkasına değil sadece Allah'a kulluk/ibadet et; şükredenlerden ol. – Allah'ı gereğince takdir edemediler. Oysaki kıyamet günü, yeryüzü tamamen O'nun avucudur/avucundadır; gökler de O'nun sağ elin/kudretinde dürülmüş haldedir. Şanı yücedir O'nun; arınmıştır onların ortak koştuklarından.
Yukarıda da ifade edildiği sakın Allah'tan başkasına kulluk eden olma. Ve Allah ile şükredicilerden ol. Ve onlar, senin marifetinin hakkı ile Allah'a arif olmadılar. Çünkü Allah'ı kendilerinde resimlendirme ve değerlendirme yapmışlardır. Hâlbuki her ne kadar kendi zihinlerinde şekillendirme yapmış olsalar, o şekillendirecekleri şey, kendileri gibi meydana çıkarılmış ve yaratılmış olur. Hâlbuki yer tamamıyla O'nun saltanatının kahrediciliğinde, kudretinin tutuculuğunda ve tasarrufu (idareciliği) altındadır. Gökler de O'nun sağ eli kudretinde ve kahrında dürülmüş olup dilediği gibi kullanır ve onlarla dilediğini işler. Tevhitte yok olma ve büyük kıyamet gününde şahidin şühudunda gökleri dürüp yok etmiş olur. Çünkü tevhid şühudunda

ve değerlendirilmesinde eşyanın tamamı yok olucudur. Her kullanıcılığın Hakk'ın sağ eliyle olduğunu, her sıfatın Hakk'ın sıfatı olduğunu görürsün. Kudret âleminin Hakk'ın sağ eliyle olduğunu, belki her şeyi kendi olduğunu görür, başkasını göremez, belki Hakk'ın zatını görürsün. Bundan dolayı başkalığın, yani Hakk'ın dışında var gibi görünenlerin kendi (zatı) olmadığı gibi eseri de yoktur. Yüce Allah, onların, başkalığın var olduğunu, kudreti ve tesiri olduğunu kabul etmeleriyle Allah'a yapmış oldukları ortak ve ortaklıktan uzaktır, arınmıştır ve yücedir**...**

Ayet: 68. Sûra üflenmiştir; Allah'ın dilediği kimseler dışında göklerde kim var, yerde kim varsa çarpılıp yere yıkılmıştır. Sonra sûra bir daha üflenmiştir. İşte hepsi ayağa kalkmış bakıyorlar.
Öldürme veya yok etme, her şeyde Hakk'ın ruhu yayılma ve meydana gelmesi ve her şeyin Hak'ta yok olması ve zatının zatı ile şühudu öldürme, yok etme zamanında **"Sûr"** a üfürülmüş olunması. Tevhitte yok olma ve **"Ruh"** ile ilgili üfürme ile **"Hüviyetin"** (hakikatin) meydana gelmesi, açığa çıkması halinde göklerde ve yerde bulunan herkes yok olmuş olur. Ancak yok oluştan sonra adalet gereğince Allah'ın vücudu ile dirilttiği, yokluktan sonra beka ehlinden dilediği kişiler ayrı tutulmuşlardır ki, bunların evvelce kendiliklerinden (nefislerinden) yok olucu olup hayatları Hak ile olduğundan kıyamette bir defa daha ölmezler. Sonra yokluktan sonra beka ve **"Cem"** den sonra farklılığa dönme zamanında onlar, Hak ile durucu, Hakk'ın kendi ile gözetendirler**...**

Ayet: 69. Yeryüzü, Rabbinin nuruyla parıldamış, Kitap ortaya konmuş, peygamberler, tanıklar getirilip aralarında hakla hüküm verilmiştir.
Bu değerlendirme gereğince beden yeri, Rabbinin nuru ile parlayarak vahdet (birlik) güneşinin gölgesi olan adalet ile sıfatlanmış, yani adalet sahibi olur ve **"Mehdi"** (hidayete eren, doğru yolu bulan) aleyhisselâm zamanında yeryüzünün tamamı Hak ve adalet nuru ile parlar. Her biri istekler suretleri işlenmiş olunan ve ondan bedeninde de damgalanmış olduğu benliğinin sayfasında yaptıklarını okumak için iş ehline işleri olan kitapları sunulur. Ve haklarında ***"Herkes yüzleri ile bilinirler"*** denilen ve bunların hallerinden haberli olan geçmiş peygamberler ve şahitler, yaptıkları hakkında haberdar oldukları yönüyle, onlar üzerine şahitlik için hazırlanmış olunurlar. Ve yaptıkları adalet düzeniyle tartılır ve karşılıkları hiç eksiltme yapmadan tam olarak verilir olmakla aralarında gerçek ve adalet ile hüküm verilir ve onlara haksızlık yapılmaz, yani hiçbir şekilde zulüm görmüş olmazlar**...**

Ayet: 70-71. O, onların neler yaptıklarını daha iyi bilmektedir. – İnkâr edenler bölük, bölük cehenneme sevk edilirler. Oraya geldiklerinde onun kapıları açılır ve cehennem bekçileri onlara şöyle derler: "Size, içinizden resuller gelmedi mi ki, Rabbinizin ayetlerini karşınızda okusunlar ve sizi şu gününüze kavuşmanız hususunda uyarsınlar?"
Yapmış oldukları işlerinin görüntüsü İlâh katında sabit olduğundan yüce Allah onların işlediklerini en çok bilicidir. Hak'tan perdeli olanlar aşağılığa eğilim göstermeleri ve benlik arzularına yardım edicisi ve işe yönlendiricisi ile takım, takım cehenneme yürütülmüş olurlar. Ta ki cehenneme geldikleri vakit, cehennemin onlara karşı şiddetli arzu duymasından ve aralarında uygunluk olması dolayısıyla onları kabul etmesi sebebiyle kapıları açılır. Cehennemin koruyucu ve idarecisi olan **"Malik"** (Sahip) ve Zebani'ler(cehennem görevlileri, ateşe atıcılar), yani aşağıda olan ruhlar. Ve cisimler ile ilgili huylara vekil edilmiş olan yeryüzü melekleri onlara: "Sizin cinsinizden Rabbinizden Rabbinizin ayetlerini okuyan ve sizi bu gününüzün gelip çatmasıyla korkutan gelmedi mi?" derler. "Evet, gelmiş idi. Fakat perdelenmiş olanlara azap hükmü yetişen ve açığa çıkmıştır artık" derler ve onlara: "Siz sürekli olarak kalan ve sonsuza dek olmak üzere cehennemin kapılarına giriniz" denilir. İşte büyüklenmiş olanların makamı ne kadar kötü olmuştur**...**

Ayet: 73. Rablerinden korkanlar da bölükler halinde cennete sevk edilirler. Oraya geldiklerinde, cennet kapıları da kendilerine açıldığında, oranın bekçileri onlara şöyle derler: "Selam sizlere! Tertemizsiniz. Hadi girin şuraya, sürekli kalıcılar olarak!"
Rezaletler ve benlik hallerinden sakınıp Rablerine dayananlar, sevgi yardımcısı ve iş yönlendiricisi ile grup, grup cennete götürülmüş olurlar; ta ki cennete geldikleri vakit, onlar gelmezden evvel cennetin kapıları açılır. Çünkü Hakk'ın bereketlendirmesi ve rahmet kapıları daima açıktır. Geride kalma, yani önleyici olmaması bereketlendirme yönünden değil, yokluğu kabul etme yönündendir. Cehennem kapıları ise böyle değildir. Çünkü ruhların maddeleri kabul etmeye kabiliyetleri olmayıp, ancak ruhların eserleri ile kabul etmeye kabiliyetleri olduğundan kapıları kapalıdır. Oranın halkı ve ehlinin oraya gelmesi ile açılır. Cennetin koruyucusu ve idarecileri olan Rıdvan ve temiz ruhlar ve gökler ile ilgili melekler onları karşılayıp ***"Size***

selam olsun" derler. Yani kendilerini noksanlıktan ve belalardan temize çıkarma ve olgunluğu bereketlendirme, İlâha ait sıfat ve yüce isimler ile onları selamlamış olurlar. "Siz, benlik ile ilgili özellik ve madde ile ilgili haller pisliklerinden temiz oldunuz. Bundan dolayı zatlarınızın cisimler ile ilgili değişmelerden paklığı sebebiyle orada bulundunuz, yani sürekliliğiniz belirlenmiş olduğu halde, ruh ile ilgili Firdevs cennetine diriniz" derler**...**

Ayet: 74. Onlar da şöyle derler: "Hamd olsun o Allah'a ki bize vaadini yerine getirdi, bizi yeryüzüne mirasçılar yaptı. İşte cennetten istediğimiz yerde konaklıyoruz. İş yapıp değer üretenlerin ödülü ne de güzelmiş!"
Ve kemâlât' ı ile kemâl sahibi olmaları ve sıfat tecellileri nimetlerine ulaşmaları sebebiyle hamd Allah'a mahsustur. Ki o İlâh ile ilgili Zat ilk sözde bize vaat ettiği ve bizde örneksiz olarak meydana getirdiği ve resullerinin dilleri üzere bize haber verdiği şeylere bizi ulaştırmış olmakla, bize olan vaat ettiğini yerine getirmiş oldu. Ve bizi sıfat cennetine mirasçı yapıp halimizin gerektirdiği ve şerefimiz değeriyle dilediğimiz makamda aşağı inmiş ve istirahat ediyoruz, derler. İşte bildikleri ile iş yapar olarak kalp ve benlik cennetinin nurlar ve eserlerine mirasçı olanların mükâfatı ne kadar güzeldir**...**

Ayet: 75. Melekleri de, arşın çevresini kuşatarak Rablerinin hamdıyla tespih eder halde görürsün. Aralarında hakla hüküm verilmiştir. Nihayet şöyle denir: Hamd, âlemlerin Rabbi'ne özgüdür.
Ve sıfat cennetine ruh ile ilgili kuvvetler meleklerinin **"Kalp"** arşını etraf ve civarında halka olma durumunda oldukları halde, madde ile ilgili eklenen şeylerden soyunmaları sebebiyle ruh ile ilgili kemâlât' ı ile Rablerine hamd edici oldukları halde, tespih eder olduklarını görürsün. Ve birbirlerine teslim olmaları ve adalet nuru ve tevhid ile olgunluk tarafına yönelmekte düşünce birliğinde olmaları ve her birinin ağız kavgası ve iki taraf arasında düşmanlık olmadan Hak ile kendisine hükmedilmiş olunan tespihine özgü olmaları sebebiyle aralarında adalet ile hüküm ve belirlen ilmiştir. Ve birlik lisanı üzere mutlak olan hamd Hak birliği huzurunda tüm sıfat ile sıfatlanma, eşyanın kabiliyet ve halleri değeriyle bütün âlemlerin terbiyecisi olan İlâh ile ilgili Zata özgüdür, denilir. Veya ruhlar melekleri ve gökler ile ilgili ruhları, Firdevs cennetinde büyük felek olan arşının etrafında saygı ile bağlanmış saf oldukları halde soyunmuş oldukları zatlarının, Rablerine ait kemalat ile kemâl sahibi olmaları sebebiyle Rablerinin hamd edilmesine yakınlık göstererek tespih ederler. Ve her birisinin, Hakk'ın hükmetmiş olduğu kemalat ve ef'al e uzmanlıkları ile aralarında adalet hükmedilmiştir. Ve hepsinin lisanı üzere mutlak kemâl, âlemlerin Rabbi olan Allah'a özgüdür, denilir. Eğer kıyamet, küçük kıyamet üzere yüklenilmiş olunursa, mânâsı: Beden yerinin tamamı Allah'ın tutuculuğundadır. Kudretiyle beden yerinde tasarruf eder. Ölüm vaktinde beden yerini hareketten tutma ve hayat ile yayılmaktan engelleme ve kesilmiş olur, ruhlar ve kuvvetleri olan gökleri, sağ el kudretiyle dürülmüştür. Ve son nefeste suretlerde üflenmiş olunarak göklerdeki ruh ile ilgili kuvvetler ve beden yerinde bulunan benlik ile ilgili doğal kuvvetler yok edilmiş olunur. Kehf suresinde, **18/23. Hiçbir şey için, "ben bunu, yarın kesinlikle yapacağım" deme.** Buyrulmuştur. Ancak Allah'ın dilediği kişi bundan ayrı tutulmuştur. Yani, ancak insan ile ilgili incelik ve ruh ile ilgili hakikat bu özellikten ayrı tutulmuştur ki o ölmez. Sonra ikinci yaratılışta hayat nuru ve orta oluş ile suretlerde bir defa daha üfürülmüş olunur. Ve yine Kehf suresinde, **18/49. Kitapları ortaya konulmuştur.** Buyrulmuştur. Yani yaptıkları işlerin görüntüleri kendisinde işlenmiş olan benlik levhası önlerine, ortaya konulur. Benliklerinin işler üzere meydana gelmesi ile işler görüntüleri yayılmış olur. Kendileriyle toplanmak ve yaptıkları değeriyle karşılığını verme yoluyla ruhların haller ve kabiliyetlerinden haberdar olan peygamberler ve şehitler, şahitler getirilirler ve aralarında adalet ile hükmedildiklerinden zulüm görmüş olmazlar**...**

"Zümer" suresini sonuna kadar yapılan te'vil ve yorum baki haliyledir. Gerçeği bilen yüce Allah'tır.

MÜ'MİN/GAFİR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Hâ, Mîm.

Şu sure **"Ha mim"**dir. Yani, Muhammed (s.a.v) ile örtülmüş olan Hak'tır. Muhammed hakikatte Hak'tır. Yaratılış yönüyle Muhammed'dir. Hak onu sevdi. Bundan dolayı, onun sureti görünür oldu. Hakk'ın açığa çıkması Muhammed'le oldu.

Ayet: 2. Bu kitabın indirilişi, Azîz ve Alîm olan Allah'tandır.
Muhammed (s.a.v) ile ilgili kitabın indirilişi sıfatların tümünü kendinde toplamış olan Allah'ın zatındandır. Kitabın Kur'an halde Celâl'i ile ilgili örtüleriyle yücelik sahibi olan Allah'tandır. İlmi ile görünür olan Allah'tandır. Buna dayanarak kitap **"Furkan"** olur.
İmdi: **"Ha mim"** kelimesinin hakikatte olan mânâsı ***"Lâ İlâhe illallah Muhammed en Resûlullah"*** Yani, Muhammed'le görünür (zahir), hakikati batın olan yüce Hak. Celâlinde yüceliğiyle dizilmiş gizlilik mertebelerinde ve yüceliği ile ilgili görünürlüğün açığa çıktığı yer, fark edici olan akıl mazharında ilminin görünür olduğu Muhammed (s.a.v) suretinde aşağı inen ve tamamını içine alan cem'in kendisi olan kitabın indirilişidir**...**

Ayet: Ğâfir'dir, günahı affedendir. Tövbeyi kabul eden, azabı çetin, lütfu bol olandır O. İlah yoktur O'ndan gayrı. Yalnız O'nadır varış ve dönüş.
Yüce Allah'ın **"Gâfir"** ismi nurunun meydana gelmesi ve o nura uymuş olan canların karanlık hallerini örtme ile günahlarını bağışlayıcıdır. Perdelenmişliğin meydana gelişinden soyunmuş olan hakikatin ona dönüşü ile tövbeyi kabul edicidir. Tevhid ile ona dönücü olmayıp Allah'a ortak koşma sebebiyle başkalık üzere kalmış olan perdeliye azabı şiddetlidir. Tevhidi kabul etme gerekliliği üzere ilk kabiliyet nuru üzere artan olgunluğun taşkınlığı ile fazilet sahibi, evvel ve ahir, zahir ve batın, azap edici ve fazilet sahibi olduğu halde ondan başka ilah yoktur. Her bir hal üzerine dönücü ve tövbe edici olsun veya o haller üzere kalıp azap edilen olsun, tamamının dönüşü O'nadır. Ya Zatına, ya sıfatına veya ef'al' ine dönmüş olur. Nasıl olursa olsun, hiçbir şey O'nun kuşatıcılığının dışında olamadığından zatından başka, vücudunun dışında başkalık olan bir vücud ile var olan olamaz. Ki, Fusiilet suresinde, **41/53. Kendisinin her şey üzerinde bir tanık oluşu, senin rabbine yetmez mi?** Buyrulmuştur**...**

Ayet: 4-5. Allah'ın ayetleri hakkında, küfre sapmış olanlardan başkası çekişip didişmez. – Ve hakkı işlemez kılmak için/tutarsızlığı esas alarak mücadele ettiler.
Hak'tan perdeli olanlardan başkası Allah'ın ayetleri üzerinde mücadele etmez. Çünkü perdeli olmayan, sıfatını inkâr etmeden, kabiliyet nuru ile Hakk'ın ayetlerini kabul eder. Fakat perdeli olan, değer vermiş olduklarının karanlığından ve batın yönünün kötülüklerinden, onun zatı Allah'ın ayetlerine uygunluğu uygun olmaz. Bu sebeple inkâr ve mücadele eder. Ve karşılıklı kavga, savaş ile Hakk'ın ayetlerini ortadan kaldırmak için batıl'a dayanma ile mücadele ettiler. Bu sebeple, eziyet ve azap edilmeyi kendilerine hak ve lâyık oldu**...**

Ayet: 7. Arşı yüklenip taşıyanlar ve onun çevresindeki şuurlular rablerinin Hamdi ile tespih ederler ve ona inanırlar. İman sahipleri için de şöyle af dilerler: "Rabbimiz! Sen her şeyi rahmet ve ilim ile kuşattın. Tövbe edip senin yoluna uymuş olanları bağışla. Ve onları cehennem azabından koru."
Görmüş oldukları tesirler ile aşağı âlem olan yeryüzünde, bağlarından soyunmuş ve asıl olan tedbirler ile boyunları yüce göklerden yükselmiş, gökler ehli düşünüp konuşan ruhlar. Veya o düşünüp konuşan ruhların sevgilileri olan ruhlardan arşı yüklenenler. Ve arşın çevresindeki, nispetlerden soyunmuş temiz ruhlar ve yıldızlar ile ilgili ruhlar Hak'tan kazanılmış olan olgunluğunu açığa çıkarma ile Hakk'a hamd edici oldukları halde, zatlarının soyunmuşluğu ile Hakk'ı madde ile ilgili eklenen şeylerden tenzih ederler. Sanki onlar, hal dili ile "Ey bağışlanmış zat ve sıfat olgunluk bütünlüğünde olan" derler. Ve hakiki iman ile Hakk'a iman ederler. Hakiki iman üzere olan zatlarının, zatlarına uygunluklarından nur ile ilgili yardım ve Allah ile ilgili bereketlendirme ile iman edenlere bağışlanma dilerler. "Ey Rabbimiz! Rahmetin kaplayıcı ve ilmin her şeyi kuşatan olmuştur. Karanlık haller ve madde ile ilgili karanlıklardan soyunmuşluk ile tövbe ve sana dönmüş olanlar. Niyet ve makamlar ve hallerinde gömleğinin açıklığına uymuş olup ardından gitmek üzere sende süluk ile yoluna uymak ve işler ve sıfat ve zatları günahlarından kurtulmuş olanları nurun ile örtmüş olan ol. Ve ihsanın ile huylar cehennemi azabından onları korumuş ol**...**

Ayet: 8. "Ey Rabbimiz, onları kendilerine vaat etmiş olduğun And cennetlerine koy. Atalarından, eşlerinden, zürriyetlerinden barışa yönelenleri de. Azîz ve Hakîm olan, hiç kuşkusuz sensin, sen!"

“Ey Rabbimiz! Onları vaat ettiğin sıfatın cennetlerine ve temiz olan çevrilmişliğe dâhil et. Ve uygunluk ve ruh ile ilgili yakınlık sebebiyle kendilerine ulaşan akrabalarından madde ile ilgili perdelerden soyunma, fazlalığı atıp düzeltme ve boşaltma ile bu cennetlere kabiliyetli olanlarını da dâhil eyle. Sen, yalnız sen, eziyet, azap etmeye kadir ve galipsin; işlediğini ancak hikmetle işleyen zatsın; sözünde durmuş olmak da hikmetindendir**...**

Ayet: 9. “Koru onları kötülüklerden. O gün kötülüklerden koruduğuna mutlaka rahmet etmişsindir sen. İşte budur o en büyük kurtuluş ve eriş.”
Ve uygunlaştırman, ihsan ediciliğinin güzelliği, saklayıcılığın ve bekleyiciliğinle onları kötülüklerden koru ve muhafaza et. Ve bu günde kendisini kötülüklerden korumuş olduğun kimseye gerçekten de rahmetin hak ve ulaşan olmuştur. Ve rahmetin bir kişiye hak olarak verilmiş ve ulaşmış olması işte büyük kazanç ve mutluluk, ancak budur. Çünkü Allah’ın rahmetine kavuşmuş olan gerçekten uğurlu olan olmuştur. Perdeli olan kişi ise, onu, kendi zatını, anlamış olmaktan engelleyici, meşgul edici olmakta olan duygular ile ilgili uğraşların yüksekliğiyle kederli sıfatı, mânâlar karanlığı, sözü edilen karanlığın yüzü ve nefret edilen çirkin görünüşünü, kendisine görünür olduğu vakit, kendisine kin ve düşmanlık beslemiş olur. O vakit sonraki ayette buyrulduğu şekliyle, **40/10. “Allah’ın öfkesi, sizin kendi benliklerinize öfkenizden elbette ki daha büyüktür. Hani siz imana çağrılıyordunuz da inkâr ediyordunuz!”** Diye seslenilmiş olunur. Çünkü yüce Allah nurların nurudur. Bir şeyin nurluluğu ne kadar şiddetli ve aydınlatıcılığı ne kadar çok olursa, kederli ve karanlık ile ilgili değere uygunluğu o derece uzak olur. Bundan dolayı Allah’ın onlara hiddeti ve kızgınlığı da asıl ile ilgili nurundan dolayıdır. Çünkü kabiliyet nurunun aslında nura sevgisi uygun olmuştur. Belki nur, zatından perdeli ve karanlık, zatından nefret edilmiştir. Yani ondan perdelenmiş olmanız ve tevhid ile ilgili imana daveti yokluğu kabul etmeniz vaktinde, Allah’ın size kızgınlığı büyüktür.
Bir başka mânâ: Perdelenmeniz ve iman ile ilgili davetten çekinmeniz sebebiyle yüce Allah’ın size kızgınlığı büyüktür**...**

Ayet: 11. Dediler: “Rabbimiz! Bizi iki kez öldürdün, iki kez dirilttin. Artık günahlarımızı itiraf ettik.”
“Ey Rabbimiz! Bizi ölüler olarak iki defa meydana getirdin ve bizi her iki meydana getirmede iki defa diriltmiş oldun. Günahlarımıza karşılık olarak belirlenmiş olan azabın oluşu zamanında veya azaptan kurtuluşun geri durması zamanında günahlarımızı itiraf ettik”**...**

Ayet: 12. Bu halinizin sebebi şu: Allah’a yalnız O’na çağrıldığınızda inkâr etmiştiniz. O’na ortak koşulduğunda ise iman ediyordunuz. Artık hüküm o en yüce, o en büyük olan Allah’ın...
Bu sürekli azap ve büyük öfkenin size karşı olması Allah’a ortak koşmanız ve başkalık ile perdelenmeniz sebebiyledir. Sizin sonsuza dek azap görecek olmanızın hükmü Allah’ındır, başkasının değildir. Allah’ın yücelik büyüklüğü dolayısıyla hüküm ve azabının reddedilmesi kimse için mümkün olmadığından asla kurtuluş yolu yoktur**...**

Ayet: 13. O odur ki size ayetlerini gösteriyor ve sizin için gökten bir rızık indiriyor. O’na yönelenden başkası öğüt alamaz.
Yüce Allah, tecellileri ile size sıfatının ayetlerini gösteren zattır ve sizin için **“Ruh”** göğünden hakiki rızkı indirir. O da kalplerin kendisiyle hayat bulduğu ve kuvvetlendiği ilimdir ki, ne büyük bir rızıktır. Ve bu rızık ile geçmiş olan hallerini, ancak kendi nispetlerinden soyunma ve başkalıktan durduran bakışla Hakk’a tövbe eden ve dönmüş olanlar hatıra getirmiş olurlar.
İmdi: Hak’tan perdeli olanlar, her ne kadar inkâr ve tiksinmiş olurlarsa da, siz ibadeti sadece Hakk’a ayırmış ve dini başkalık şüphesinden kurtarma ve yeniden yaratılıştan ayırma ile hatıra getirmiş olmanız için Hakk’a tövbe etmiş olunuz**...**

Ayet: 15. O Refî’dir, dereceleri yükseltendir; arşın sahibidir. Buluşma günü hakkında uyarmak için emrinden olan Rûh’u kullarından dilediğine indirir.
Yüce Hak, gizlilikler derecelerini ve saliklerin Hakk’a sunulmuş oldundukları makamlar, elverişli göklerini yükselticidir. Eşyanın tamamına sahip, en yüksek makamın sahibidir. Vahyi ve ölmüş olan kalplerin hayatta olma sebebi **“Ledün”** ile ilgili ilmi, âlim emrinden, ezel ile ilgili ihsana ehil olan özel kullarından dilediğine ilham etmiş olur. O özel kulun, kulun Rab’de yok olmasıyla, kul ile Rabbin veya cem ayniliğinde ibadet edenlerin kabul ettikleri kıyamet gününden halkı uyarması, korkutması için ilham etmiştir**...**

Ayet: 16-17. O gün onlar ortaya çıkarlar. Hiçbir şeyleri Allah'a gizli kalmaz. Kimindir bu gün mülk/saltanat? O Vahîd ve Kahhâr olan Allah'ın! – Allah hesabı çabucak görür.
Her şeyden boşanmış olma günü, kulların bedenler perdelerinden ve benlikleri örtünmüşlüklerinden kurtulduklarının görünür oldukları gündür. Onların, Allah'ın haberdar olmadığı kuruntusuna düşmeleriyle insanlardan sakladıkları ve örtmüş oldukları hiçbir günah Allah'a gizli olamaz. Çünkü ayette de söylendiği yönüyle, yapmış oldukları kendi sayfalarında zahir ve batından meydana yani görünürlüğe çıkmış olur. Ve "nasıl oluyor ki, bu kitap ufak ve büyük hiçbir günahı bırakmayıp tamamını tespit edip kayıt altına alıyor" derler ve sıfatlar perdelerinden kurtularak zat ayniliğinde görünür oldukları için, onlardan bir şey Hakk'a gizli kalıcı olmaz. Ayette sorulmaktadır ki: "Bu gün mülk/saltanat kimindir?" Bütün eşyanın cem ayniliğinde yok olması zamanında yüce Hak, ifade edilen bu sesleniş ile seslenmiş olur. Ve sonrasında yalnız yüce Hak ***"Lillâhilvahıdilkahhâr"*** demiş olur. Yani, "Mülk O'ndan başka mevcut olmayan, kahrı ile her şeyi yok eden Allah'ındır" diye cevap verir. Benlikleri olan sayfalarında yazılmış olan kötülükleri cezalarını ve iyilikleri mükâfatlarını gerektirmiş olması ile hesabı bir defada olmuş olacağı yönüyle, gerçekten de Allah'ın hesap görücülüğü çok çabuk gerçekleşir**...**

Ayet: 18. Onları yaklaşan felaket gününe karşı uyar. Yürekler gırtlaklara dayanmıştır.
Habib'im! Sen, onları **"Âzife"** (kıyamet) günüyle yani, küçük kıyametten başka bir şey olmayan o yakın olay ile korkut. Korkunun şiddetinden kalpleri gırtlaklarına dayanmış olduğu vakit, sonraki iki ayette: **40/34. Allah ondan sonra bir daha asla resul göndermez. Allah, sınır tanımaz kuşkucuları işte böyle saptırır."** Bu da, **40/28. Kuşkusuz, Allah, haddi aşan yalancıları doğruya ulaştırmaz.** Sözü gibidir. Çünkü saptırılma ve yardımcısız bırakılmanın her birerleri rezaletler ile ilgili bilgiler ve yapılanlar ile ilgili yerli yerine konulmalardır. Çünkü yalan söyleme ve şüpheci olmanın her ikisi, yakınlık ve doğruluğu olmadığı için, konuşma kuvvetinin rezaleti açısındandır. İsraf ise aşırılık kuvvetleri ve kızgınlığın rezaletinden ve yaptıklarında pek ileri dereceye varmış olmalarındandır. Firavun'un veziri olan Haman'a yapmasını emrettiği yüksek bina, düşünceler ile ilgili benzetmelerden düzenlenmiş olan görüş hikmetleridir. Çünkü toplumu mantığa uygun olup hidayet nuru ile aydınlanmamış, kuruntu ile karışık akıllarıyla perdeli idiler. Firavun da ayırma, perişan ve yok olma ile Allah'ta yol almış olmadan, düşünce yoluyla gizlilik gökleri yollarına erişmiş ve Hak birliği huzuruna o şekilde haberdar olmak istedi. Ve bencilliği ve ilmi ile perdelenmiş olduğundan ilerideki ayette, **40/37. "Ben onun yalancı biri olduğunu düşünüyorum." Firavun'a yaptığı işin kötülüğü bu şekilde süslü gösterildi de yoldan saptırıldı.** Denilmiştir. İşte bu süsleme ve engelleme gibi benliğinin hali ve rezaletiyle perdelenmesinden Firavun'a yapmış olduğu kötü iş süslü gösterilmiş oldu. Ve düşüncesinde hatalı olduğundan doğru yoldan engellenmiş olundu. Dünyaya şiddetli eğilimi olduğundan ve arzuların kendisine galip gelmesiyle dünyaya sevgi duymasından ilmi ve görüşü bozuk oldu. Hâlbuki iman edenin hali böyle değildir. O işin başlangıcında daha sonraki ayette, **40/39. "Ey toplumum, şu iğreti dünya hayatı, geçici bir nimetlenmeden ibarettir. Âhiretse sürekli durulacak yurdun ta kendisidir."** Buyrulmuştur. Yani, "Ey toplumum bu dünya hayatı, ancak çok az olan bir faydalanmaktan başka bir şey değildir; gerçek o ki üzerinde karar kılınabilecek olan ev ancak âhirettir" sözüyle dünyanın süratli bir şekilde yok olması ve âhiretin devamlı kalıcılığı yönünden evvela dünyadan sakındırma yapmış oldu**...**

Ayet: 41. "Ey toplumum! Sebep ne ki; ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz."
Ve "Ey toplumum, bana ne oldu ki, sizi kurtuluşunuzun sebebi olan tevhid ve nispetleri bir tarafa koymaya davet ediyorum. Siz ise beni ateşe girmeyi gerektiren, Allah'a ortak koşma anlayışına davet ediyorsunuz."**...**

Ayet: 42. "Siz beni, Allah'a nankörlük etmeye ve hakkında hiçbir bilgim olmayan şeyi O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Bense sizi o Azîz ve Gaffâr olana davet ediyorum."
Yani, "Siz beni Allah'a küfretmiş olmak lığıma ve vücudu olmadığı için vücudunu bilmediğim bir şeyi Allah'a ortak yapmış olmak lığıma davet ediyorsunuz. Hâlbuki ben sizi asi olanları kahreden ve her şey üzerine galip olana ve O'na boyun eğmiş olanların benlikleri olan karanlıklarını nurlarıyla örtmekte olan **"Gaffâr"**a davet ediyorum**...**

Ayet: 43. "Sizin beni çağırdığınız şeye, ne dünyada ne de âhirette asla ve asla dua edilemez/onun dünyada ve ahirette çağrı hakkı yoktur."

"Şüphe yoktur ki, beni kendisine davet ettiğiniz şeyin benliğinde yok oluculuk, var olmayan ve dünya ve âhirette vücudu olması mümkün olmayan olduğu yönüyle, iki cihanda da onun için herhangi bir davet olmadığı gereklilik, gerçek ve sabit olmuştur**...**

Ayet: 46. Sabah-akşam, ateşe arz olunurlar. Kıyamet koptuğu gün de şöyle denir: "Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokun."
Firavun'un ailesi (taraftarları) sabah-akşam ateşe sunulmuş olunurlar. Yani, ruhları uymuş oldukları huylar ateşlerine ve temiz nurlardan örtünmelerine ve ateşten çıkışlarının imkânsızlığıyla beraber duygu ile ilgili lezzetlere gönderme ve mahrumluğa ulaşmış olur. Ve bedenlerin toplanması ile veya Mehdi aleyhisselâmın açığa çıkışı ile onlara ayette söylendiği gibi: "Firavun'un ailesini azabın en şiddetlisine sokun" denilir.
Birinci tevile göre: Halleri ve suretlerinin değişmesi, bir halden bir başka hale dönüşmesi, karanlıkların birikmesi, perdelerin sıklaşmış olması ve hapsolunma yerlerinin daraldığı.
İkinci tevile göre: Küfürleri (inkâr edicilikleri) ve ondan uzak kalmaları sebebiyle Mehdi'nin o gibilerini yüzlerinden bildiği yönüyle, kendilerini kahr ve eziyet etmiş olduğu için Firavun'un ailesini (taraftarlarını) azabın en şiddetlisine dâhil ediniz, denilir**...**

Ayet: 51. Şu bir gerçek ki, biz resullerimize ve iman edenlere yardım edeceğiz.
Biz, resullerimize ve iman edenlere iki cihanda melekler âleminden sağlamlaştırma ve temiz nur ile elbette ki gerekli olan yardımı yaparız**...**

Ayet: 55. Öyleyse sabret. Kuşkun olmasın ki, Allah'ın vaadi haktır. Günahın için af dile. Akşam ve sabah, Rabbini överek tespih et.
"Habib'im! Onların incitme ve eziyetleri karşısında başkalık ile meydana gelmiş olmaktan benliğini hapset ve biz galip olup dikkatlilik (temkin) ve beka halinde senin galip olacağını bil. Ve işlerinden (ef'al' inden) kurtulmuş olmakla içinde bulunduğun halin hatasından bağışlanma dile. Ve devamlı olarak Rabbinin kemaliyle hal sahibi olmuş olduğun halde Rabbini nispetlerden soyunmuşluk ile tespih et. Yani, yok olmuşluk halinde olduğun müddetçe, benliğinin ve hallerinin meydana gelişi ile renklenmeden (telvinden) güven içinde olamadığın için, sana sabır ve bağışlanma ve benliğin meydana çıkar olabildiği hallerden soyunma ve Allah ve sıfatı ile hakikat doğruluğunun anlaşılması gerekli olmuştur. Yokluktan sonra beka halinde dikkatlilik ve dosdoğruluk makamı sana meydana gelen olduğu vakit, işte galip gelme ve benliğin meydana gelme ve verilen söz üzere durma vakti o vakittir**...**

Ayet: 60. Rabbiniz buyurmuştur ki: "Dua edin bana, cevap vereyim size. Kibre saparak bana ibadetten uzaklaşanlar, aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir."
Ayette denilmiş olan: ***"Bana dua ediniz ki, ben duanızı kabul edeyim"*** sözüyle işaret edilen dua hâl duasıdır. Çünkü dua ettiği şeyin kendisine hayırlı olup olmadığını bilmemekle beraber dil ile olan dua Hak'tan perdeli olanların duasıdır. Hâlbuki yüce Hak ayette, "Perdelilerin duası sapkınlıktan başka bir şey değildir, ancak sapkınlıkta ve fazlalığındadır" mânasına işaret buyurmuştur. Fakat kabul edilebilir olan kendisinden şaşmayan dua, kulun istemiş olduğunu kabul edilmesi için kabiliyetini hazırlamasıyla olan hâl duasıdır ki, bu duadan Allah'ın duayı kabul ediciliği asla ayrılamaz. Meselâ: Bağışlanmayı istemiş olanın Allah'a tövbe ve züht (her türlü zevklere karşı koyma, kendini ibadete verme) ve Allah'ın emirlerini yerine getirmek için günahlardan tövbe edip Hak yoluna dönmesi ve Hakk'a ulaşmayı isteyenin yok olmayı istemiş olması gibi. İşte bu sebepten ayette "Büyüklenmeye saparak bana ibadet etmekten uzaklaşanlar" buyrulmuştur. Yani, kendini alçaltarak ve gönül alçaklığı ve miskinlikle bana dua etmeyip, belki benlikleri yüksek tutup büyüklük taslama haliyle görünür olanlar, ayette söylendiği gibi: "Aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir" denildiği üzere alçak, hor ve hakir oldukları halde cehenneme gireceklerdir. Çünkü halleri diliyle kahr ve alçaltma ile beraber dua etmişlerdir ki, Allah'a ululuğunda çekişme demek olan büyüklenme hali bunu gerektirmiş olur**...**

Ayet: 62. İşte o Allah'tır sizin Rabbiniz. Her şeyin yaratıcısıdır O. Tanrı yok O'ndan başka. Durum bu iken, nasıl oluyor da çevriliyorsunuz?
Şu ef'al ve sıfatı ile size tecelli eden ve sıfatların tümü ile sıfatlanmış olan Allah, hallerinizden her bir halinize özel olan isimleri ile sizi terbiye eden Rabbinizdir. O özel isimlerle örtünmesi, saklanması sebebiyle her şeyi yaratandır. **"Lâ ilâhe illa hu"** Varlıkta O'ndan başka bir şeyi yaratan ve bir sıfatla zahir olan yoktur.
İmdi: Allah'ın emirlerini yerine getirmiş olmaktan uzaklaşma, başkasının delilliğinde ve emirlerini yerine getiren olmasına nasıl önem verici ve döndürülmüş olunursunuz. İşte, sizin kesretle perdelenmeniz

dolayısıyla değişmiş ve önem verilen olunduğunuz gibi Allah'ın ayetlerini bilmedikleri zaman inkâr edenler de, böylece ayetleri örtme ve başkalığa nispetle döndürülmüş olundular**...**

Ayet: 70. Kitap'ı ve resullerimiz aracılığıyla gönderdiğimizi yalanlayanlar yakında bilecekler.
Kitaba uygunlukları uzak olması ve kendi karanlıkları ile nurdan perdelenmeleri sebebiyle, Kitap'ı ve resullerimizle gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlar için sonraki iki ayette, **40/71-72. O zaman, boyunlarında bukağılar, zincirler olduğu halde sürüklenecekler, – Kaynar suyun içine. Sonra da ateşte yakılacaklar.** Buyrulmuştur. Yani, boyunlarında çeşitli huylar kayıtlarının boyundurukları ve sona eren başkalık olan haberlere ilgi gösterme zincirleriyle amaçlarına hareket etmekten engellenmiş, yasaklanmış oldukları zaman işlerinin sorumluluğunu bileceklerdir. Onlar, cahillik ve arzular kaynamışlığında yüzleri üzere sürünürler. Sonra kendilerine perde yapmış olarak kalmış oldukları ve ibadet ettikleri kesret (çokluk) suretlerini kaybedici oldukları halde, yoklukları, darlıkları ile beraber istekliler ve duygu lezzetlerine özlem duyucu ve duygu lezzetleri karşılığında kederler verici, usandırıcı haller olan kendinden geçirme ateşine atılırlar**...**

Ayet: 74. "Bizden uzaklaşıp kayboldular. Doğrusu biz, daha önce hiçbir şeye yakarmıyormuşuz."
Allah'tan başka görüp de ibadet ettikleri ve ibadetinde ömürlerini yok yere harcamış oldukları şeylerin, onları bir şeyden muhtaç bırakmama, azaptan kurtarmak şöyle dursun, belki hiçbir şey olmadığına haberdar oldukları yönüyle, "Biz evvelden hiçbir şeye dua edici olmamış idik" derler**...**

Ayet: 75. Bütün bunlar, yeryüzünde haksız yere sevinç şımarıklığına düşmeniz, kasılıp kabarmanız yüzündendir.
Sizin şu azabınız, Hak'tan uzak olan kederli ve karanlık ile ilgili benliklerinizin batıla, aslı olmayana uygunluğu dolayısıyla benliklerinizle aşağı yönde batıl, sona eren ve yok olucu şeylerle ferahlanmanızdan ve sevinç duymanızdan ileri gelmiştir**...**

Ayet: 76. Girin cehennemin kapılarından, sürekli kalacaksınız içeride. Kibirlenenlerin barınağı ne de kötüymüş!
Rezaletlerinizin kökleşmiş ve perdelenmenizin kuvvetlenmiş olduğu için, sonsuza dek olacağınız halde, cehennemin kapılarına gidiniz. İşte şimdi büyük rezaletler ile görünür olanların yerleri çok kötüdür**...**

Ayet: 83. Resullerimiz onlara açık-seçik mesajlar getirdiklerinde, onlar, yanlarındaki bilgiyle sevinip övündüler.
Yani, vahy ile ilgili ve hidayet nurundan akıl ile bilinen boş şeyler ve kuruntu ile karışık akıllarıyla perdeli olanlara, peygamberler tevhid ve hakikat ile ilgili ilimler. Ve gizliliği görme ile ilgili olan adalet gereği marifetleri getirdikleri vakit, onlar kendi ilimleriyle ferahlanırlar. Ve resullerin ön gördükleri hidayeti yani, Hakk'ın doğru yolunu kabul etmiş olmaktan kendi ilimleriyle perdeli olurlar. Ve kendi ilimleri yanında peygamberlerin ilimlerini ve delillerini küçük şeyler saydıklarından peygamberlerle alay ettiler. Fakat alay etmelerinin cezası onları kuşatmış olarak tamamıyla perişan ve yok olmuş oldular**...**

"Mümin" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlandı. Yüce Allah, her şeyi eksiksiz olarak bilicidir.

FUSSILET/SECDE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Hâ, Mîm. – Rahmân ve Rahîm'den indirilmedir bu...
Hakk'ın Muhammed (s.a.v) sureti ile meydana gelişidir. Bütün eşyaya vücud verme ve olgunluğun taşkınlığı ile tamamını kaplayıcı olan Rahmân ile ilgili rahmeti ve zat ile ilgili tevhidi ve irfanı ile ilgili özel olgunluğunu kabul etmeye kabiliyetli velilerin Muhammed'ine özel Rahîm rahmeti ile sıfatlanmış olan birlik zatından hakikatlerin tümünü içine alan bütünlük kitabının indirilişidir bu**...**

Ayet: 3. Bilgi ile donanmış bir toplum için ayetleri, Arapça Kur'an halinde detaylandırılmış bir kitap'tır bu.
O kitap evvelâ cem ayniliğinde özetlenmiş olunduktan sonra indirilme ile ayetleri farklılaştırılmış olan **"Akl-ı Furkan"** i (fark edicilik ile ilgili akıl) kitabıdır. Cem ayniliğinde Kur'an, farklılığın tamamını içine alan olduğu halde sıfatın meydana gelişi ve kabiliyetinin sonradan meydana gelmesi nedeniyle farklılaştırılmış olan kitaptır. Yeniden meydana gelişi Arap toplumunda olması yönüyle Arapça dili üzere olduğu halde indirilmiştir. Kur'an' a kabiliyetlerinin yakınlığı ve yaratılışlarının berraklığı ile ayetlerinin hakikatlerini bilen bir topluma indirilmiştir ki, olgunluğa kabiliyetli ve kabiliyet nuru ile gerekli olan yüz'ü gözetenlere müjdeleyici olarak indirilmiştir. Ve bu özelliğe önem vermeyenler hakkında sonraki ayette, **41/4. Muştulayıcı ve uyarıcı olarak. Onların pek çoğu yüz çevirdi; kulak verip dinlemezler onlar.** Buyrulmuştur. Yani, benlikleri karanlığı ile Hak'tan perdeli olanları da eziyet ve azap ediciliğinden korkutucu olarak indirilmiştir. Başkalık sevgileri ile perdelenmiş ve örtünmüşlük karanlığında kalıcı olduklarından çoğu Kurandan yüz çevirmiş oldular. Onlar, kalpleri kulaklarının sağırlığından Hak kelâmını işitmezler**...**

Ayet: 5. Dediler ki: "Bizi çağırdığı o şeye karşı kalplerimiz kılıflar içinde; kulaklarımızda bir ağırlık, seninle aramızda da bir perde var. O halde, sen işini yap, muhakkak biz de işimizi yapacağız."
Ve "Bizim kalplerimiz sizin davet ettiğiniz tevhitten, kalın perdeler ve örtüler sebebiyle uzaktır. Kulaklarımızda tıkaç yani, sağırlık ve bizim ile sizin aranızda perde vardır" dedikleri gibi Hakk'ın sözlerini işitmezler. Çünkü doğal perdeler ve benlik hali örtüleri, kalp gözlerini körletmiş ve kalp kulaklarını sağırlaştırmış ve kalplerini perde ve örtülerde kılmış, Kur'an' la onların aralarında perdeci ve engelleyici olmuştur**...**

Ayet: 6. De ki: "Ben sadece sizin gibi bir insanım. İlahınız bir tek ilah olduğu bana vahy ediliyor. O halde şaşıp sendelemeden O'ndan af dileyin. Vay haline ortak koşanların!" – Onlar zekâtı vermezler. Ölüm sonrası hayatı inkâr edenler de onlardır.
Habib'im de ki: "Ancak ben sizin gibi bir insanım, ben sizin cinsinizden, alışkanlık ve karışmaya yönelme dolayısıyla insanlık ve benzeyiş ile ilgili çeşitlilikte size uygun olurum ve tevhid hakkında uyandırma ve süluk yolunu açıklamış olan vahy ile size ayrı olurum.
İmdi: Tevhid nuru ve dinin açıklanmasını kayıtlanmış olan vahy ile doğru yolu bulmanız ve "İlahınız bir tek ilah olduğu vahy ediliyor" sözüyle bana bildirilen Hak yoluna girmiş olmanız için çeşitliliğe uygunluğu ve insanlık benzerliği sebebiyle bana kavuşmuş olunuz. İbadet etmekte olduğunuzun vücutta ortağı olmayan bir ilâh olduğu bana vahy olunur.
İmdi: İman üzere kararlılıkta, batıl ve değişik yollara sapma ve başkalığa yüz verme ve benliğe eğilim göstermeden O'na yönelmiş olmakta kararlı ve sağlam biliş ile dosdoğrulukta olunuz. Ve madde ile ilgili hallerden kurtarılma ve insana ait hallerden soyunma ile kendinize nispet ettiğiniz sıfatlarınız günahlarını kendi sıfatları nuruyla örtmesini isteyiniz. Ve çalışma perdesi yükselmiş olup birliğin hakikat olarak doğruluğu belli olması için nispet olunan sıfatın yok edilmesi ile benliklerini temizlemiş olmayan ve başkalık ile perdelenmiş olanlara **"Veyl"** (vah, yazık) denilen azap meydana getirilmiştir. Onlar, temiz âlem ile ilgili sevinci gerektiren yaratılış nuru ve sonsuzluk ile ilgili hayat kaynağını, duygu ve beden ile ilgili huylar halleri karanlıklarıyla örtmüş oldukları için âhireti de inkâr edicilerdir**...**

Ayet: 9. De ki: "Siz yerküreyi iki günde yaratana nankörlük edip O'na ortaklar koşuyorsunuz? Âlemlerin Rabbi'dir O."
Habib'im de ki: "Sonradan çıkan iki meydana gelişte zatın gösterdiğine küfredenler siz değil misiniz? Gün ile meydana gelen, görünürde ve gizlilikte benzetilmiş oldukları için günlük ile ilgili haberlerin sözlerinde meydana geleni güne nispet edildiğinden meydana gelmiş olandan gün ile tarif olunduğu anılmıştı. O iki meydana geliş de suret ile maddedir.
Başka mâna: Beden yerini yaratmış olan ve onu zatına perde yapan zattan beden perdeleriyle küfür (inkâr) ve perdelenmiş olan siz değil misiniz? Yani, iki şehirde veya iki meydana gelişte madde ile surette başkalık ile durup kalmanız, vücudu ve eseri olmayan bir şeye tesir ediciliği nispet etmeniz ile o Zat'a şerefli ve tertipli olanı benzetme yaparsınız. İşte şu yaratıcı **"Halik"** ismi ile âlemleri terbiye eden Zat'tır.

Ayet: 10. O, yeryüzünde, denge ve dayanaklık sağlayan dağları üstünden yerleştirdi. Onda bereketlere vücut verdi. Ve onda, azıklarını dört günde takdir edip düzenledi. İsteyip duranlar için eşit miktarda olmak üzere.

Ve beden yerinde bedenin üstünde organlar dağlarını yapmış oldu. Veya beden yerinde aşağılığa eğilim göstermeyi gerektiren aykırılık dağlarını içinde bulunduğu hali üzere durmayı gerektirmiş olan unsur ile ilgili kuvvetler ve madde ile ilgili suretler dağlarını yapmış oldu. Ve beden yerinde işlerin tamam olduğu aletler, vasıtalar, huylar ve kuvvetin hazırlanmış olmasıyla bereket yaptı. Ve gaza etmiş olan ve onun yardımcılarının tedbiri, gıdalarının aktığı yerlerinin ve besleme işleri ve madde vasıtalarının belirlenmişliği ile beden yerinde rızıklarını belirlemiş olduk. Dört ayın tamamında, yani bunların hepsi dört ayda düzenlenmiştir. Veya madde olan dört unsurda düzeltilmiştir. Bundan sonra eşitleme niyeti ile yani, diğer bir şeye eğilim göstermeden doğruca ruh göğüne ve onun düzeltilmesine niyet etti. Ve sunulmuş olanın hayrını, faydasını çok kıldı ve yeryüzünde sunulmuş olan geçinmeler ve yenilecek, içilecek olanları dört günde belirlemiş oldu. Bu dört günde, bir araya getirilenler ve değiştirilme ile birçok şeyin bir araya getirilmiş olmasından meydana gelenin kendisinden yaratılmış, olunduğu dört unsur ve dört özelliktir. Yenilecek şeyler ve geçinmeleri istemiş olanlara uygunluk ve orta oluş ile düzenli hale getirilmişlerdir. Yani, yenilecek, içilecek ve geçinmeleri onlar için belirlemiş olduk**...**

Ayet: 11. Sonra buhar/duman halindeki göğe yöneldi de ona ve yerküreye şöyle seslendi: "İsteyerek veya istemeyerek gelin." Onlar şöyle dediler: "İsteyerek geldik."

Sonra göğün yaratılmasına niyetlendi. Ayetteki **"Sonra"** kelimesi, hükümler ve hükümlerin yokluğunda yer ile gök halkının arasında birbiri arasındaki farkın ve yeryüzü ile göğünün yön ve değerde farklılıkları içindir. Çünkü orada zaman yoktur. Hâlbuki gök değerleri toprakla ilgili kesiflik ve ağırlığı olan değildir, gözle görülmeyen lâtif değerlerdir. Yani, gök ile yeryüzünün yaratılmasına Hakk'ın emir ve iradesi ilgi göstermiş oldu. Emirleri yerine getirilmiş olan âmirden boyun eğmiş olan memura bir emir geldiği vakit hiç beklemeden emre uyup gerekeni yapmada her ikisi birden bu anda mevcut oldular. Bu açıklama benzetme açısındandır. Çünkü o makamda lakırdı ve söz yoktur. Hâlbuki ruh göğü buhar/duman yani, karışan şeyler buhar ve lâtifliği yönünden kalbinden yükselmiş olan bir lâtif madde idi. Hadis-i şerif'ten bir haber gelmiştir ki: ***"Sizden birinizin yaratılışı annesinin karnında kırk gün sperma (nutfe) olarak cem olur. Sonra kırk gün kan pıhtısı (aleka) olur. Sonra kırk gün et parçası (mudga) olur. Sonra yüce Allah ona dört emir ile bir melek gönderir. O melek, yapacaklarını, ömrünü, rızkını, said (mutlu) veya şâki (bahtsız) olduğunu yazar. Sonra ona ruh üflenir."*** Bu hadisi, ***"Gerçek o ki, ana karnındaki çocuğa ruhun üflenmesi yüklenme vaktinden dört ay sonra olur"*** anlamındaki hadis-i şerif kuvvetlendirmiş olur. Düzeltilme işinden sonra ruh göğüne ve beden yerine gücünüz olduğu halde veya güçsüzlük yani, istemeyerek meydana gelenler olunuz der. Yani, ruh bedenin yaratılmasına ve bir olan şey ve yeniden yaratılmış olmalarına iradesi ilgi göstermiş olarak dilediği suret üzere derhal meydana getirilmiş olurlar. İşte yeryüzünün yayılmamış ve döşenmemiş olarak gökten evvel yaratılmış olmasının ve gökten sonra döşendiğinin mânası budur. Çünkü beden ile ilgili maddeler her ne kadar ruhun ulaşmasından bedende kabarmış olmasından evvel beden olarak yaratılmış ise de, fakat organlarının açılıp yayılması ve bazısının bazısından ayrılması ruhun üflenmesinden sonradır**...**

Ayet: 12. Böylece onları, iki günde yedi gök halinde takdir edip her göğe kendi iş ve oluşunu vahy etti. Ve biz, arza en yakın göğü kandillerle ve bir korumayla donattık. İşte bunlar Azîz ve Alîm olanın takdiridir.

Yüce Allah, yeryüzü gibi gökleri de madde ve surette yedi gök olarak hüküm ve takdir etti. Her bir gökte o göğün işlerini irade etmiş olduğu hareketlerini yaratılmışların seçkin yıldızının tesirler ve çarelerini ve ona ilgi duyan şeyleri o göğe işaret etti. Ve bize yakın olan Ay feleğinin görünen yüzünü, kıvılcımlar ve ışıklarla süslemiş olduk. Buharların o göğe yükselmesi ile ayrılmasından ve şeytanlık ile ilgili huylar kuvvetlerinin o göğün meleklerine ulaşmasından onu muhafaza etmekle korumuş olduk. İşte bu düzeni güzellik üzere olan yaratış ve vücuda getirme, dilediği üzere işine galip olan yücelik sahibinin ve sanatını ilmiyle besleyen ve hükmeden ilim sahibi Allah'ın takdiridir.

Başka mânâ: Yüce Allah, gökleri yedi gök olarak hükmetti ve takdir etti. Yani kuvvetler, Kalp, Sır, Hafa ve hazır olanın şahsı hüviyetini dereceden ve vücuda getirme ile bu mertebelerde indirme ve mertebelerle gizlenmiş olan Hak'tan anılmış olunan yedi görünmezliği, yedi gizliliği takdir etti. Eğer hüviyyet bu yedinin tamamından çıkarılıp yedi gök yaratılmışlardan ibaret yapılmış olunursa, o vakit birisi ki, o da dördüncüsü olan Kalp ile Sır arasında bulunan akıldır. İnsanın insan olmasına sebep olan kalbe yakınlığı itibarıyla akla dünya göğü denilmiştir. Ve evvelki ayette ifade edildiği üzere, diğer iki ay'da ki bununla hamile kalma,

yüklenme müddeti veya insanın yaratılışı müddeti olan altı ay tamam olmuştur. Bunun için altı ayın tamamından sonra yedinci ayın başında doğduğu vakit çocuk yaratılışı tam olarak yaşar.
Bir başka mânâ: Yalnız ve soyunmamış olarak iki tavırda veya ruh ve beden olarak iki meydana çıkışta takdir etti demektir. Yüce Allah fazlasıyla bilicidir. Anılmış olan tabakalardan her bir tabakada o tabakaya özel olan işler, anlayışlar, gizliliği görmeler, müşahedeler, ulaşmalar, temizlenmiş şeyler, emir tecellileri ve gerçeklerini vahy ve ilham etti. Ve kılavuzluk eden akıl delilleri olan kandilleri ile süslenmiş, kuruntu ve hayal şeytanlarının akıl ile ilgili açıklığa yükselmeyle ruh ile ilgili olan ileri gelen meleklerin sözlerini çalmaktan ve ona süs yapma ve hayale getirilenlerin ve değerini artırma için benzetme ile ilgili suretleri faydalanmış olmasından korumuş olduk**...**

Ayet: 20. Nihayet oraya geldiklerinde kulakları, gözleri, derileri, yapıp-ettikleri hakkında onlar aleyhine tanıklık edecektir.
Ta ki, Allah'ın düşmanları ateşe geldikleri vakit kulakları, gözleri ve dilleri yaptıkları işler ile aleyhlerine şahitlik ederler. Yani, organlarının suretleri (görünüşleri) değiştirilmiş olunup şekilleri kötülük olarak yaptıkları işlerin hali üzere resimlendirilir ve insanlıklarına ait derileri değiştirilmiş olunarak hal dilleri ile söyler ve biçimleri ile yaptıkları işlere şahitlik eder. İşte organlar bu hal dili ile konuştuğu için sonraki ayette, **41/21. "O her şeyi konuşturan Allah konuşturdu bizi.** Buyrulmuştur. Çünkü hiçbir şey konuşabilir olmaktan uzak değildir. Fakat Hak'tan habersiz olan gafiller anlamazlar**...**

Ayet: 25. Biz onları bir takım yakınlar/dostlarla çevreleyip sardık da onlar, önlerinde ve arkalarında ne varsa bunlara süslü gösterdiler. Kendilerinden önceki cin ve insan ümmetleri için hak olan söz, bunlar aleyhine de hak oldu. Çünkü bunlar, hüsrana uğrayanlardı.
Ve biz onlara **"Mele'-i âlâ"**dan (büyük ve ileri gelen meleklerin toplandığı yerden) birbirinden uzaklaşan ve madde ile ilgili cisimlerde de dalmış ve benlik halleri ile perdelenmiş olmaları. Ve beden ile ilgili arzuları ve huylar ile ilgili aşırılıklara çekilmeleri sebebiyle, melekler âlemi ile ilgili nurlara. Ve temizlik ile ilgili ruhlara bizzat karşı gelişlerinden dolayı, kuruntu ve hayale getirilmiş olanlardan, insan ve cinler şeytanlarından, yakınlar ve dostlar belirlemiş olduk. Ki, temiz ruhlar ve melekler âlemi nurlarına karşı duruşları sebebiyle temiz değerler ve nispetlerinden soyunmuş kişilere karşı duran ve yeryüzü ile ilgili kötü ruhlara uygun oldukları için, şeytanlar onların benzeri, yaşıtları yapılarak, meleklerin nurundan perdeli oldular. Şeytanlar onlara huzurlarında olan hayvanlık ve yırtıcılık ile ilgili lezzetler, doğal şehvetleri (aşırılıkları) ve kavramış olamadıkları niyet ve işleri süslemiş oldular. Görünür ve görünmeyenlerden olup onlardan evvel geçmiş olan peygamberleri yalanlayıcı ve Hak'tan perdeli toplumlardan olucu oldukları halde İlâh ile ilgili belirlenmişlikte ebedi olan paralama azabı ile onlara hüküm yetişmiş oldu. Asıl ile ilgili kabiliyet nurunu ve kazanılmış olgunluk ticaretini kaybetme ve ebedi olarak yok olması ve sürekli azapta olmuş oldukları için zarar sahibi kişiler oldular**...**

Ayet: 29. O küfre sapanlar şöyle diyecekler: "Rabbimiz, cinlerden ve insanlardan, bizi saptıranları bize göster ki, onları ayaklarımızın altına alalım da en aşağıda kalanlardan olsunlar."
Azabın oluşu zamanında gerçeklerden perdeli olanlar, insanlar ve cinlerden kendilerini saptırmış olanlara şiddetle kızmış ve kin tutmuşlardır. Ve onların sebebiyle alçaklığa ve ateş sıkıntılarına ve mahrumluk azabına ve perişanlığına erişmiş, düşmüş oldukları için, onların kendilerinin azabından daha şiddetli bir azapta ve derecelerinin daha aşağısında olmalarını dilemiş oldular. Ve onları daha aşağı mertebelerde, daha kötü hallerde görmekle göğüs sıkıntılarının rahatlaması ve sıhhat bulmayı istediler. Nitekim kendisine belaya düşmesine sebep olan bir şeyi işaret etmiş olan yol arkadaşına kin ve öfke duyar ve yanıp tutuşur, nefret eder**...**

Ayet: 30. Şu bir gerçek ki, "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra hiç şaşmadan yol alanlar üzerine, melekler ha bire iner de şöyle derler: "Korkmayın, üzülmeyin. Size vaat edilen cennetle sevinin."
"Rabbimiz Allah'tır" diyen ve başkalığı sürüp kaldırmış olma ile Allah'ı tevhid ve sağlam biliş ile Allah'ı tek gerçek olan Hak marifetiyle arif olan kişilerdir. Hak yolunda girme ve doğruluk üzere yaptıklarını temiz ve başkalığa yüz vermiş olmadan sadece Zat için işleyici oldukları halde, Allah'a doğru yol alışta dosdoğruluk sahibi olurlar. Rezalet ehli olan perdelilerin benlikleri karanlık değerler ve kötü işleri işlemiş olmaları sebebiyle şeytanlara uygun olduğu gibi, hiçbir gidişlerinde hastalığın geri dönmesi. Ve Hak yüzünden dönme ve bir işte başka tarafa eğilim gösterme ve sapmış olmaksızın Hak yolunda dosdoğruluk ve kararlılık

üzere iş yapmış olma. İman yakınlığı ve hakiki tevhitte melekler ile aralarında hakiki yakınlık bulunduğundan onlara melekler inmiş olur. Sizler, zatınızın nurları ile aydınlatma ve haller karanlıklarından ayrı kalınmış olma sebebiyle, siz âhiret âleminden ve cezadan korkmayınız. Ve kabiliyetinizin gerektirmiş olduğu olgunluğunuzun elinizden çıkmış ve bir daha ele geçmeyecek olması ile üzülmüş olmayınız. Ve onlara, görmediğiniz halde (Gayba) iman halinde size vaat olunan sıfat cennetleri ile müjdelendiniz, derler.
Başka mânâ: Allah'ta yok olma ile: ***"Rabbimiz Allah'tır"*** deyip sonra beka ile dikkatlilik zamanında Allah ile dosdoğruluk üzere olanlara dönme farklılığı zamanında saygı sunmak için melekler inmiş olur. Çükü yok olma halinde ne meleklerin ne de başkaların kendilerine ait vücutları yoktur. Ve o melekler: "Siz renklenmiş olmaktan korkmayınız ve tevhitte de batmış olmaktan korkmayınız" demiş olma ile inmiş olurlar. Çünkü vahdet ehli farklılığa ve kesretin görünürlüğüne reddedildikleri vakitte, cem ayniliğinde zat ile ilgili şühud bir daha ele geçmemek üzere kaybetmek ve farklılık ile perdelenmiş olduklarından "**Vehle-i ûlâ"** da (ilk başlangıçta) kendilerine üzüntü ve kendinden geçecek derecede dalgınlık galip olur. Ta ki beka halinde Hak ile hakikat olarak doğruluğu belli olduğunda yerleşmiş ve Hak nuru ile göğüs açıklığı meydana gelmiş olup kesret vahdetten, vahdet kesretten perdelenmiş olmayarak, sıfat ayrıntılarında zatın kendinde zat ile şahit olurlar. Ki, Cenab-ı Hak Hz. Peygamber (s.a.v) efendimize bu hal içinde iken İnşirah suresinde, **94/1. Açıp genişletmedik mi senin göğsünü.** Buyurmuştur. Ve size sıfat tecellileri makamında vaat edilmiş olan cennet mertebelerinin tamamını kaplayan zat cennetleriyle müjdeleniniz**...**

Ayet: 31. "Biz sizin, dünya hayatında da âhirette de dostlarınızız. Cennette sizin için nefislerinizin arzuladığı her şey var."
Bizimle sizin aranızda tarif edilen yakınlık ve asıl ile ilgili cinsiyet üzere olmak dolayısıyla iki cihanda (dünya ve âhiret) biz sizin tanıdığınız ve dostlarınızız. Ki, karanlık ve bulanıklıkta beyinlerinde ayni cins ve ortaklık dolayısıyla şeytanlar perdelilerin dostları oldukları gibi. Ve o cennetlerde sizin için benliklerinizin arzulamış olduğu müşahedeler, ruh tecellileri, reyhan (fesleğen) ve oturur halde uyku meydana getirilmiştir. Yani, kabiliyetlerinizin gerekliliği olan olgunluğa ermiş olduğunuz vakitte sizden kaybolan kişiye sizin sevinçleriniz yoktur. Belki her neyi arzulamış ve dilemiş olursanız, arzu ve dileklerinizle beraber üç cenneti sizin için o şey hazırdır. Ve sonraki ayette, **41/32. "Gafûr ve Rahîm Allah'tan bir ikram olarak."** Müjdesi verilmiştir. Bunlar, O'nun nuru ile eserleriniz, işleriniz, sıfatlarınız ve şahsınız günahlarını örten bağışlayıcılık sahibi kendi ef'al ve sıfatı ve zatı tecellileri ile sizin ef'al, sıfat ve zatınızın yok edilmesi ile size rahmet sahibi Allah'tan sizin için hazırlanmış bir haldedir**...**

Ayet: 33. Allah'a çağırıp/yakarıp barışa yönelik iş yapan ve "ben Müslümanlardanım" diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır.
Yani, hâl yönünden daha güzel kim olabilir? Söz çok defa iş ve hâl mânasında kullanılır. İki ayet öncesinde geçen:**"Rabbimiz Allah'tır dediler"** sözü de bu sınıftandır ki, dinlerini tevhid yaptılar demektir. ***"Çok mal toplayanlar perişanlıktadır"*** hadis-i şerif'i de bu sınıftandır. Ancak şöyle de denilebilir: "İnfak edenler, malı verenler perişanlıkta değildir" demektir. Ayette Allah'a çağırma ile güzel iş yapan ve "ben Müslümanlardanım" ifadesiyle; "Tevhitte zatını Allah'a teslim edenden, dikkatlilik ve dosdoğruluk ile iş yapandan ve olgunluğa ermesi için halkı Hakk'a davet edenden daha güzel kim olabilir? Anlayışına işaret edilmiştir. Ayette mertebelerin tamamlanması için Hakk'a davet en şerefli iş olduğu için ve iş ve ilim ile ilgili olgunluğu kendi için gerekli saymış olduğu için, diğerleri üzerine öne alınmıştır. Yoksa eğer işin ve ilmin olgunluğu olmamış olsa yapılan davet gerçek olmazdı. Bir yönden doğru olsa da Allah'a yani, sıfatın tümü ile mevsuf olan Zatına olmaz. Çünkü ilmiyle iş yapmış olmayan bir âlimin daveti **"Âlim"** ismine olur. Âlim olmayan bir iş sahibinin daveti **"Gafûr ve Rahîm"** ismine olur. O âlim ki, ilmi üzere iş yapan ve kâmil arif olmasıyla, **"Allah"**a olan daveti doğru olur**...**

Ayet: 34. Güzellik ve çirkinlik/iyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir tavırla sav. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sımsıcak bir dost gibi oluvermiştir.
Güzellik **"Kalp"** makamından olup, sahibini cennete ve meleklerin sohbetlerine dâhil eder. Ve kötülükler **"Nefis"** (benlik) makamından olup sahibini ateşe ve şeytanın uygunluğuna çektiği için, güzellik ve çirkinlik/iyilikle kötülük eşit olmazlar. Size düşman olandan kötülüğü, daha güzel bir iyilikle uzaklaştırmak senin için mümkün olduğu vakitte, onun aşağında bir iyilik ile o kötülüğü def' etmektir.
İmdi: Kötülüğü kötülük ile defetme, uzaklaştırma nasıl olur. Çünkü kötülük, kötülük ile savuşturulmuş olmaz; belki tam tersi olup fazlalaşır. Ve odun koymakla ateş artırılıp yükseltilmiş olur. Eğer kötülüğe misli ile karşılık verirsen benlik makamına düşmüş olursun, yüksek sesle bağırma yolundaki yolcu, şeytana

uymuş olup kendini günahlara bırakan, karşında olanı ve kendini azılılar sınıfına koyan, kötülüğün fazlalaşmasına sebep olan, hayırdan uzaklaşma hastalığında olursun. Ve eğer o kötülüğü iyilik ile uzaklaştırmış olursan onun hararetli halini sakinleştirmiş ve düşmanlığını ortadan kaldırmış ve kalp makamında hayır üzere kararlı ve cennete giden doğru yolu bulmuş, şeytanı kovmuş, Rahmanı razı etmiş, melekler sırasında dizilmiş ve düşmanlık sahibinin günahını pişmanlık duygusuyla yok etmiş olmasına sebep olursun. Eğer o iyilikten daha güzel bir iyilik ile kötülüğü def' edersen rahmet ile Rahîm huzuruna uygun ve sıfatı ile sıfatlandırılmış olman sebebiyle Allah'ın büyüklüğü ile ilgili **"Âlem-i ceberût"** ehlinden olursun ve zatından sahibine rahmet bereketi taşırmış olup, düşman olarak görünen kişi; senin merhametli, cömert dostun olur. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Yüce yaratıcının görünür olması uygun olsaydı, hilm (yumuşaklık) suretiyle görünür (zahir) olurdu"*** buyurmuştur**...**

Ayet: 35. Böyle bir tavra, sabredenlerden başkası ulaştırılmaz. Böyle bir tavra, büyük bir nasip sahibinden başkası ulaştırılmaz.

Kötülüğü iyilik etme ile def' etmek ile ilgili şerefli özelliği ve faziletli gidişini kimse kabul etmez ve tahammül gösteremez. Ancak işleri Allah'tan, görmüş olmalarından ve Hakk'a tevekkül etmiş olmalarından ve emrine boyun eğme ile İlâh ile ilgili hilm (yumuşaklık) ile hâl sahibi olmalarından en koyu aşağılık ile değişmiş olmayıp, Allah ile sabredenler anlayış gösterir ve kabul edebilirler. İlâh'a ait ahlâk ile ilgi gösterme sebebiyle Allah'tan yüze hoşnutluk ve olgunluk nasibine sahip olan kişi anlayış göstermiş olur**...**

Ayet: 36. Eğer şeytandan, kötü bir dürtü seni dürtecek olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü en iyi işiten O' dur, en iyi bilen O...

Ve eğer kötülük ile karşılık vermiş olmakla şeytandan bir azdırma ve kızgınlığının heyecanı ile içten gelen intikam duygusunu tahrik ederse. Allah'a sığınma ile işlerinden ve sıfatından beraat (fazilet) ve güç ve kuvvetinden Hak'ta yok olma ile. Ve şeytanın kötülüklerinden ve kışkırtmalarından Hakk'ın tarafına yönelme ve huzuruna sığınma ile yani, ***"Eûzü billâhi min-eş-şeytân-ir-racîm"*** ve benzer sözleri söyleme ile Allah'a sığınmış ol. Gerçek o ki, yüce Allah, kalbine düşen benlik ile ilgili hadis-i şerifleri, benlik sözlerini işitici, niyetlerini ve hallerinin batın olanlarını bilicidir**...**

Ayet: 37. Gece ve gündüz, Güneş ve Ay onun ayetlerindendir. Eğer Allah'a kulluk ediyorsanız, Güneşe ve Ay'a secde etmeyin; onları yaratan Allah'a secde edin.

Şeytan ile ilgili kuruntuları kabul etmeye kabiliyetli ve kötülüklerde olagelen olmanız için nuru örtmüş olan halinin meydana gelmesi ile benlik karanlığı gecesi ve kuruntuların kabul etmiş olmaktan çekinmek. Ve kötülükleri def' etme ve iyiliklere girişme ve üflemelere arz olunmuş olmanız için kalpten benliğe ışığın doğuşu ile ruh nuru gündüzü ve ruh güneşi ve kalp ay'ı, Allah'ın ayetlerindendir. Siz onda yok olma ve onunla durucu ve onunla Hak'tan perdelenmek yoluyla, güneşe secde etmeyiniz. Ve fazilet ve olgunlukla durucu ve sıfat cennetinde makam tutmak yoluyla, ay'a da secde etmeyiniz. Ve zatta yok olma ile onları yaratmış olan Allah'a secde ediniz. Eğer siz, Allah'a ortak koşan ve perdeli olmayıp ibadeti başkalara değil, sadece O'na yani, Allah'a ayırmış olan tevhid ehillerinden olduysanız**...**

Ayet: 38. Eğer büyüklük taslarlarsa bilsinler ki, Rabbin katındakiler hiç usanmadan, gece ve gündüz O'nu tespih ederler.

Eğer onlar, büyüklenme ve taşkınlıklarının meydana gelişi, benlik hali ve düşmanlığın kaplayıcılığıyla Allah'ta yok olma ile büyüklenmiş olurlarsa, Hak'ta yok olmuş olan geçmişlerden Rabbinin katında bulunanlar, zatları ve sıfatları perdelerinden ayrılma ve benzetmeme ile farklılık makamında örtünme gecesinde ve cem makamında tecelli gündüzünde devamlı olarak O'nu tespih ederler. Onlar, Allah ile durucu, zat ile ilgili sevgiyi devamlı zikreden oldukları için usanmazlar**...**

Ayet: 40-41-42. Ayetlerimiz hakkında eğri ile doğruyu birbirine katanlar, bize gizli kalmazlar. – Hâlbuki o, eşsiz yücelikte bir Kitap'tır. –Batıl ona, ne önünden gelebilir ne de arkasından.

Gerçek o ki, ayetlerimizde karıştırıcılık yapmayla gerçek olandan caymış olan, Hak yolundan batıl olana eğilim göstermeleri. Ve Hak'tan perdelenmeleri dolayısıyla ayetleri Hakk'ın dışında görünenlere nispet edenler ve ayetleri benlikleriyle okuyup kendi hallerine uygun mânâlar çıkarıp öylece anlamış olanlar, her ne kadar biz onlardan gizli isek de, onlar bize gizli olamazlar. Gerçek o ki Kur'an, perdeli olan kötü huylu ruhların O'na dokunması ve anlaması ile O'nu değiştirecek olmasından engellenmiş ve koruma altına alınmıştır. Ve düşkünlerin onu başkasının üzerine bırakma ile geçersiz saymış olmalarından korunmuştur. Çünkü Kur'an, onların akıllarının ermiş olduğundan ve inanmış oldukları batıldan çok uzaktır. Yani, Kur'an' a

hiçbir yönden batıl bulaşmış olamaz. Hak yönünden gelmez; çünkü Hak yönünden gelse, Hak O'nu daha düzgün söz söyleyen, hak ve doğru olmakla daha sağlam olan bir şeyle geçersiz hale getirilmesi gerekli olur. Böylece halk yönünden de gelip bulaşmış olmaz; çünkü Hak tarafından **"Levh-i mahfuz"** da (korunmuş levhada) sabit olmakla, ayetlerin yerlerini değiştirme ile başkalaştırma veya tevilinde gerçek inançtan dönme ile yaratma dahi Kur'an' ı geçersiz hale getirmiş olamazlar. Nitekim Hicr suresinde, **15/9. Hiç kuşkusuz, o Zikir'i/Kur'an' ı biz indirdik, biz; her hal ve şartta onu muhakkak koruyacak olan da biziz.** Buyrulmuştur**...**

Ayet: 44. De ki: "O, iman edenler için bir kılavuz, bir şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır.
Habib'im de ki: "Kur'an gizliliğe (gayba) iman edenlere Hakk'ın doğru yolunu gösterendir. Onları Hakk'a yöneltmiş olur ve bağışlanmışlıkla onları gönül görüşü sahibi yapar ve o onlara şifadır. Kalplerinin hastalıklarını, ikiyüzlülük ve uyuşmazlık gibi rezaletlerini yok eder. Yani bakma ve iş yoluyla onları ileri görüş ehli yaparak terbiye ve temiz etmiş olur. Hak'tan perdelenmiş olanlardan iman etmeyenler, Kur'an' ı işitmez ve anlamış olmazlar. Belki onları gafletleri kaplamış olduğundan, beden ile ilgili haller ve huylar perdeleri kalp, kulak ve gözlerinin yollarını kapatmış olduğundan, Kur'an onların kulaklarına girmiş olmaz. Hakk'ın görülüp idrak olunduğu nur kaynağından uzak ve madde ile ilgili karanlıklar içinde çokça duran olduklarından uzak bir mekâna çağrılan kimse gibi uyanmazlar ve uykudan kalkmazlar**...**

Ayet: 53. Onlara ayetlerimizi ufuklarında ve öz benliklerinin içinde göstereceğiz. Ta ki, onun hak olduğu kendilerine ayan-beyan belli olsun. Kendisinin her şey üzerinde bir tanık oluşu, senin Rabbine yetmez mi?
Siz, onları olabilenler ve hallerini istediğimiz yolda idare ediciliğimizde bakmaya uygunlaştırmış oluruz. Ta ki, delil ile ve yakınlık şahitliği yolu ile kendilerine belli etmiş olsun ki, yüce Allah Hak ve sabittir. İhsan ehlinden Hakk'ı müşahede edenlere Rabbin yeterli değil midir ki, Rabbin her şeye hazır ve haberdar olandır. Yani, Rabbinin marifetinde ve başkalarının değil, kendinin Hak ve sabit olmasında eşyanın açığa çıktığı yerde şahitliği sana yeterli gelmez mi ki, işleri ile delillere ve sıfatının tecellilerine sarılmaya muhtaç olasın. İşte bu süluktan yani, Hak yoluna girmiş olmaktan evvel çekilme ile gizli olanı görmüş olan perdelinin halidir. Birincisi ise vuslatın istenilmiş olunduğu için mücadele eden seven salikin halidir**...**

Ayet: 54. Dikkat edin, onlar Rablerine kavuşma konusunda bir şüphe içindedirler. Gözünüzü açın! Allah Muhit'tir, her şeyi çepeçevre kuşatmıştır.
Uyanık olunuz ki, o perdeliler vücut ile yaratılmış olandan, yaratılan ile yaratıcıdan perdelenmiş olmaları dolayısıyla, Rablerine kavuşabilir olma konusunda şüphe ve tereddüt içindedirler. Uyanık ve bilmiş olunuz ki, O Rab her şeyi kuşatmıştır. Kuşatıcılığının dışında kalabilecek hiçbir şey olamaz ve eğer kuşatılmamış bir şey vardır denilirse bilinsin ki o var olmuş değildir. Çünkü her şeyin hakikati yüce Hakk'ın ilminin aynıdır ve varlığı Hakk'ın ilmi iledir. İlmi ise zatının aynıdır ve zatı vücudun kendisidir. Bundan dolayı, hiçbir şey O'nun kuşatıcılığının dışında olamaz. Çünkü başka olarak görülenlerin kendilerine özel ve bağımsız vücutları yoktur. Başkalık denilenin ayniliği de, zatı da yoktur. Rahman suresinde, **55/26-27. Yer üzerinde bulunan herkes yok olacaktır. Sadece o bağış ve celâl sahibi Rabbinin yüzü kalacaktır.** Buyrulduğu gibi, her şey yaratılmıştır, ancak Hakk'ın yüzü, Hakk'ın zatı yaratılmış değil bakidir**...**

"Fussılet" suresi ile ilgili te'vil ve yorum burada tamam olmuştur. Gerçeğini bilen sadece yüce Allah'tır.

ŞÛRA SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2.Ha, Mîm. – Ayn, Sîn, Kaf.
Yani Hak, Muhammed (s.a.v) ile zahir oldu. İlminin meydana gelişi kalbinin selameti, güvenliği iledir. Bundan dolayı, Hak zahir(dış) ve batın (iç) yüzden Muhammed'dir. İlim, Muhammed'in kalbinin eksiklikten ve beladan güvenlikte olmasıdır. Yani olgunluğu ile ilgili ve örtünmekten meydana çıkandır. Çünkü kalbin her şeyden soyunmuş olması ilmin meydana gelmiş olmasıdır**...**

Ayet: 3. İşte böyle vahy eder sana ve senden öncekilere Azîz ve Hakîm olan Allah. Senin mazharlığın (alet olmak lığın) üzerine olan bu meydana geliş ve ilminin, kalbine olan meydana geliş gibidir. Yüce Allah, sana ve senden evvel gelmiş olan peygamberlere vahy eder. Sıfatların tümüyle sıfatlanmış olan Allah, sıfat ile ilgili örtüleriyle ve Celâl ile ilgili perdeleriyle güç sahibi kabiliyetler gerekliliği ile olgunluğunu açığa çıkaran, vasıtalar ve bir şeyin göründüğü yer ile ibadet edenlerin tümü, kabiliyetinin kabul etmesine uygun doğru yolu gösteren, hidayet eden zattır**...**

Ayet: 4. Göklerdeki ve yerdeki her şey O'nundur. Öylesine yüce, öylesine büyüktür O! Gökler ve yerde bulunan eşyanın tamamı, sıfatının görünürlüğü ve memleketinin suretleri ve işlerinin yerleridir. O zat, eşyanın suretleriyle bağlı olma ve hakikati ile belirmiş olmaktan yücedir. Eşya, O'nun saltanatında hor, zayıf, küçük ve büyüklüğünde yok olucu ve telaş eden, acelecidir**...**

Ayet: 5. Gökler, üstlerinden çatlayacak gibi titreşiyor. Melekler de Rablerinin hamdıyla tespih ediyorlar ve yeryüzündekiler için af diliyorlar. Gözünüzü açıp kendinize gelin! Allah'tır ancak hep affeden, hep merhamet eden.
Gökler Hakk'ın yüceliği tecellilerinden tesirleşen olduğundan yarılıp parçalanmaya yakın olurlar. Ve Hakk'ın kahr ve saltanatının büyüklüğünden telaşa kapılan olurlar. Ve tedbir almaktan ve akıl erdirmekten soyunmuş ruhlar olan melekler, hallerinin olgunluğu ile Hakk'a hamd edici oldukları halde zatlarının soyunmuşluğu ile Zatını tenzih ederler. Ve Hakk'ın birliği huzuru nurlarından bereketlenmiş olduktan sonra, yeryüzünde bulunanların özlerine ve vücutlarına nurları taşırmış olmakla yeryüzünde bulunanlar için bağışlanma dilerler. Uyanık ve aklını başına toplayan olunuz ki, gerçekten de yüce Allah çok bağışlayıcı, affedici ve çok merhamet edici, Rahîm, ancak O'dur. Melekler ve insanlardan tamamının zatları ile ilgili karanlıklarını Zatı ile ilgili nuru ile örtmüş olmakla bağışlayıcı, sıfatının tecellileri ile vücutlarına kemâlatın bereket vericiliği ile rahmet edicidir**...**

Ayet: 8. Eğer Allah dileseydi onları bir tek ümmet elbette yapıverirdi. Fakat O, dilediği kişiyi rahmetine sokar.
Yüce Allah dilemiş olsaydı, kadere dayanarak insanların tamamını yaratılış üzerine bir millet, hepsini tevhid ehli yapardı. Fakat Hud suresinde benzer ayetin son kısmında, **11/118. Birbirleriyle tartışmaya devam edeceklerdir.** Buyrulduğu gibi devamlı olarak fikir ayrılığına düşüp tartışmalarını sürdüreceklerdir. Bu özellik sebebiyle mertebeleri ayırıp seçmiş olmak. Bedbahtlık ve mutluluk gerçekliği anlamış olmak, dünya ve âhiret, cennet ve ateş olmak, her biri için ehil bulunmak. Düzenin meydana gelmiş olması ve düzgün olarak meydana çıkmış olmak için işi hikmet gereğince yapmış olarak, bazısını tevhid ehli, adil, bazısını da Allah'a ortak koşan ve zalim yaptı**...**

Ayet: 9-10-11. Yoksa O'ndan başka veliler mi edindiler? Allah! O'dur gerçek dost. Ölüleri O diriltir. O her şeye güç yetirir. – İşte budur Rabbim olan Allah. Yalnız O'na güvenip dayandım; yalnız O'na yönelirim ben. –O'nun benzeri gibi bir şey yoktur. Gereğince işiten, gereğince görendir O.
Yahut onlar Allah'ın başkasından veliler ve dostlar mı edindiler? Onların hakikatte dostlukları yoktur. Çünkü kuvvet, kudret ve varlıkları yoktur. Her şeye sahip, sultan ve hakîm olduğu için dost ancak Allah'tır. O Allah ölmüş olanları diriltir, hayat verici güç sahibidir. Başkalarının dostlukları nasıl dosdoğru olur? Başkalığa nispet edilen işlerin (Ef'alin) yok edilmesiyle Allah'a tevekkül ederim. Sizin işlerinize işim ile karşılık vermem. Ve sıfatımın yokluğuyla Hakk'a dönmüş olurum. Sizin benliğiniz sıfatı karşısında sıfatlarımdan bir sıfatla görünür olmam. Eşyanın tamamı O'nda yaratılmış ve yok olucudur. Bundan dolayı Hakk'a kendi dışında bir şey ve varlıkta benzer olabilecek bir şey yoktur. O Hakk'ın zatı bir işitendir ki, her işiten onunla işitir. Öyle bir görücüdür ki, her gören onunla görür. Zatıyla hepsini yok eder ve sıfatıyla vücuda getirir. Ve sonraki ayette, **42/12.Göklerin ve yerin kilitleri/anahtarları O'nundur. Rızkı, dilediğine açıp bol, bol verir. Kısarak, ölçüyle de verir.** Buyrulmuştur. Yani, yiyecek, içecek, yenilecek içilecek şeylerin anahtarları, melek ve melekler âlemi saltanatının hazineleri kudret elindedir. İlmi gerekliliğiyle dilediği yaratılmışlarına, zenginlik ve fakirlik hallerindeki işleri gerekliliğiyle, rızkı yayar ve takdir eder; yani bol ve dar yapar**...**

Ayet: 13. Sizin için, dinden Nûh'a önerdiğini, sana vahy ettiğini, İbrahim'e, Mûsa'ya ve İsa'ya önerdiğimizi şöyle diyerek kanunlaştırdı: "Dini dosdoğru tutun; onda bölünüp fırkalara

ayrılmayın." Onları çağırdığın bu tutum, şirke bulaşanlara çok ağır gelmiştir. Allah dilediğini kendisi için seçer ve hakka yönelenleri kendisine iletir.
Sizin için peygamberlerin tümüne ayakta tutmalarını vasiyet etmiş olduğu ve peygamberlerin tümünün onun üzerine bir araya gelme ve onda ferahlanmış olmadıkları dini şeriata dair olan emirleri mutlak yapmış oldu ki, o da asıl din, yani Allah ve âhiret gününe iman olarak tarif olunan tevhid, adalet ve âhiret ilmidir. Maide suresinde, **5/48. Hak'tan sana gelenden uzaklaşıp onların keyiflerine uyma. Sizden her biri için bir yol ve metod belirledik.** Buyrulmuştur. Ayette işaret edildiği yönüyle, Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve gerekli uygulamalar, duruşlar ile ilgili ibadet gibi işlerinin çoğunluğuna göre üzerinde aykırılık ettikleri şeriatın nuru değildir. Bundan dolayı toplayıcı dini değiştirme yapmayan ilimler ve işlere ilgi duymuş olan şeydir. Şeriat değişmekte olan usuller ve vaziyetlere ilgi duyan şeydir. Allah'a ortak koşma pisliğine bulaşma ve başkalık ile Hak'tan perdeli olanlara kin, kahır ve hiddet ehli oldukları için davet ettiğin tevhid onlara büyük ve ağır geldi. Onlar Allah'ın tek dileği ve katıksız ihsanı ile seçmiş olduğu sevilmişlerden, süluk, gücü yettiği kadar çalışma, şiddetli arzu ve fakirlik gösterme ile Allah'ta seyretmekle Allah'a dönüşe uygunlaştırma ve yüzünün nuru ve zat cemâli ile kendine doğrultmuş olduğu sevenlerden de değillerdir.
İmdi: Yüce Hak, geçmişe ait seçme ile sevilmişleri süluk ve riyazetten evvel kendine çekmiş, sevenleri seçip alma ile süluk ve riyazete uygunlaştırdıktan sonra dağıtmış perdelileri de üzerlerine öne geçiren eşkıyalıkla birdenbire bela gelmesiyle kapısından kovulma ve tarafından uzaklaştırmıştır**...**

Ayet: 15. İşte bunun için sen çağrıda bulun ve emrolunduğun gibi dosdoğru yürü. Onların boş arzularına uyma ve şöyle de: "Allah'ın Kitap'tan indirdiğine inandım. Aranızda adaleti sağlamakla emrolundum. Allah'tır, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size. Bizimle sizin aranızda didişme yok. Allah bizi bir araya toplayacaktır/aramızı bulacaktır. Dönüş O'nadır."
İşte, dinde olan bu ayrılık sebebiyle, sen tevhide (birliğe) davet et. Allah ile gerçekliği anlaşılmakta ve kulluk hakkı ile ibadet etmede dosdoğruluk ve dikkatlilik (temkin) üzere ol. Gerçeği inkâr edişleri ve senin uygunluklarına eğilim göstermeni istemeleri zamanında benliğini bir hal ile meydana çıkarmış olma. Seni tevhitten uzaklaştırmış olmamaları için renklenme (telvin) ile onların çeşitlilik olan arzularına uyma. Ve de ki: "Allah'ın indirmiş olduğu Kitap'a iman ettim, yani peygamberlerde bulunan kemâl atın tümünün haberini alıp öğrenmiş oldum. İlimlerini, makamlarını, sıfat ve ahlâkını toplamış oldum. Tevhidim olgunluğa erip sevgimin olgunlaşması dolayısıyla **"Habib"** (sevgili) oldum. Sevgi benliğimde kökleşmiş olarak adaletim tam oldu. İşte "Emrolunduğun gibi dosdoğru yürü" sözünün anlamı budur. Ve biliniz ki, "Yüce Allah bizim ve sizin Rabbinizdir." Ayette ifade edilen bu söz de tevhid ve doğruluğun açığa çıkma makamında olan bir tespittir. Ve yine ayette: "Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da sizedir" denilmiş olması da dosdoğruluk ve adalette dikkatlilik göstergesidir. Ve ayetin son kısmında söylenen "Bizim ile sizin aranızda mücadele yoktur" sözü de tevhid makamı onlara eşitlik derecesi ile bakmayı gerektirmiş olduğundan, kemâl derecede sevgi ve berraklıktır. Fena (yok, olma) ve büyük kıyamette yüce Allah ile aramızı toplamış olur. Hak edilmiş karşılık için, neticeye gidişimiz o yüce Allah'adır."**...**

Ayet: 16-17. Kabul edilişinin ardından Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri Rableri katında geçersizdir. Bunların üzerine öfke, kendilerine şiddetli bir azap vardır. – Gerçeğe ilişkin Kitap'ı ve adalet ölçüsünü indiren o Allah'tır.
Benlikleri ile Hak'tan perdeli oldukları için uymuş olma ile ve dinine boyun eğme ve yaratılış kurtuluşu ile tevhidi kabul ederek Allah'a uymuş olduktan sonra ağız kavgası ve mücadeleye girmiş olanlar, onların delilleri benlikleri yönünden olup Allah katında aslı olmadığından, batıldır, asılsızdır. Ve kızgınlıklarının meydana gelmişliği sebebiyle bunu hak etmiş olduklarından onlara kızgınlık azabı vardır. Ve gerçeklikten mahrum kalmış olmaları dolayısıyla onlara şiddetli bir azap vardır. Yüce Allah, Kitap'ı adalete uygunluk ile indirmiş olan zattır. Ona hakkı olmayı gerektiren sevgi ile tevhid ilmini indirmiş oldu. Tevhid ilmi, Allah'ın Habib'inin hakkı oldu. Ve adaleti de indirmiş oldu. **"Ruh"** ta tevhid ilmi, **"Kalp"** ta sevgi, **"Nefis"** ta (benlikte) adalet meydana gelmiş olduğu vakit fenafillâh ve büyük kıyametin oluşu yakın olur**...**

Ayet: 19. Allah, kullarına çok lütufkârdır; dilediğini rızıklandırır. O'dur en güçlü, Odur en yüce...
Yüce Allah kullarına lütfedicidir. Kendilerine kemâlat'ını buldurma, tedbirlerinde ve olgunluğun vasıtalarını hazırlamada ve onları olgunluğa yaklaştıran işlere uygunlaştırmış olmakla, kullarına lütfeder. Yüce Allah'ın, o ilme hali kabiliyeti öncesinde, ihsanı gereğince dilediği kişiye çok ilim rızıklandırır. O Allah kahirdir,

Galiptir. Doğruluğu gösteren ve hikmeti gerekliliği ile dilediğinden de engellemiş olur ve herkes için lütuf ve kahırdan nasip ve pay vardır. Hiç kimse lütuf ve kahırdan uzak kalıcı değildir. Ancak kabiliyet, vasıtalar, işler ve haller değeriyle nasip almada farklılık olur**...**

Ayet: 20. Âhiret ekini isteyenin o ekinini artırırız; dünya ekini isteyene de ondan veririz. Ama böylesi için âhirette bir nasip yoktur.
İradenin kuvveti ve lütuf nasibinin fazlalığını, şiddetli istek ve yakınlık sahibi olmak için, Hakk'a doğru dönme ve yönelme ile her kim âhiret nasibi istemiş olursa, ona nasibinde fazlalık yaparız. Onun dünya ve âhiret halini düzeltmiş oluruz. Çünkü dünya âhiretin altında, onun gölgesi, misali ve görüntüsü olup ona uymuş olur. Ve kim ki dünya nasibini isterse, arzu ve sevgisiyle aşağı yöne doğru dönmüş ve kahır yardımı nasibinin fazlalığına ilgi göstermiş olarak Hak'tan uzaklaşmış olursa, belirlenmiş ve paylaştırılmış olunan şeyden fazlası olmayarak, ona dünyadan nasibini veririz. Âhiretten yüz çevirmiş olduğu ve yardımını aşağı olan dünyaya bağladığı ve onunla kalıp dünyayı, şerefli olan âhirete perde yapmış olduğu, çok olan âhiret nasibinden yüz çevirip kabul edilmiş olmak için hazırlanmadığı ve meydana gelmesi için kabiliyeti olmadığı yönüyle, onun için âhirette nasip yoktur. Çünkü asıl olan, sonradan olana uyacak değildir**...**

Ayet: 23. Allah'ın, iman edip barışa yönelik iş yapanlara müjdelediği, işte budur. De ki: "Ben bu tebliğime karşılık sizden, akrabamı sevmeniz dışında bir şey istemiyorum." Kim bir iyilik/güzellik üretirse onun için, o ürettiğine bir güzellik daha ekleriz. Çünkü Allah Gafûr'dur, çok affeder; Şekûr'dur, iyiliğe karşılık verir/teşekkür eder.
Habib'im, de ki: "Tebliğ ve müjdeleme üzerine sizden hiçbir karşılık ve iyilik istemem. Ancak bana yakın olanları sevenler olmanızı isterim." ***"Ancak bana yakın olanları seviniz"*** sözü ayrıcalığı olup genelden kesilendir ve sözün başında olan ***"Ancak"*** kelimesi kıymeti bilinmiş, belirlenmiş anlamı ile ilgilidir. Yani, ***"Yakınlıkta olan sevgiyi isterim "*** demektir. Bunun da mânası, aslından karşılık beklemeyi kaldırmış olmaktır. Çünkü yakınlık ehillerinin sevgileri verimliliğidir. Bu sevgiyi göstermiş olmaları kurtuluşlarının sebebi olduğu yönüyle yine kendi öz benliklerine aittir. Çünkü saygı ve sevgi gösterme **"Haşr"**da toplanmış olmalarını gerektirmiş olan ruh ile ilgili yakınlığın gerekliliğidir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz bu konuda: ***"kişiler sevmiş oldukları ile beraber toplanmış olunurlar"*** buyurmuştur. Bundan dolayı sevgi göstermiş olmak Hz. Peygambere karşılık olması doğru değildir. Hal şu ki, ruhu kederlenmiş ve yakınlık ehli olanlardan mertebesi uzak olmuş kişinin onları hakikat ile sevmiş olması mümkün değildir. Ruhu nurlanmış, Allah'ı bilmiş ve sevmiş olan tevhid ehlinin onları sevmiş olmaması mümkün değildir. Çünkü onlar, velayet ve nübüvvet madenleri ve soy temizliği üzere olan **"Ehli beyt"** olarak belirlenmiş olanlardır. İlk ihsan ile ilgili sevgililerdir. Yüce yerlerin köleleridirler. Bundan dolayı onları, ancak Allah'ı ve Resulünü seven ve Allah'ın ve Resulünün kendilerini sevdikleri kişiler severler. Eğer onlar başlangıçta Allah'ın sevdikleri olmamış olsaydılar, Allah'ın Resulü de onları sevmezdi. Çünkü Resulün sevgisi, cem ayniliğinde olduktan sonra, farklılık görünüşünde Allah'ın kendi sevgisidir. Bunlar da ileride sözü edilecek hadis-i şerifte anılmış olan dört kişidir. Görmez misin ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin diğer çocukları ve onların mertebesinde birçok akrabaları vardır ki, onları anmamış ve ümmetini bunların sevgisine teşvik ettiği gibi, teşvik etmemiştir. Yalnız bunlar anılmış olmakla diğerlerinden ayrı tutulmuşlardır. Konu başlığı olarak sunulan ayet inmiş olduğunda bazı seçkin dostları: ***"Ya Resûlullah bizlere sevilmeleri gerekli kılınan yakınların kimlerdir?"*** diye sormaları üzerine Allah'ın Resulü: ***"Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin ve bunların çocuklarıdır"*** diye buyurdu. Sonra yakınlık, ruh ile ilgili bir cins olmayı gerektiren huy yakınlığı gerektirmiş olunca, onların yollarına salik (girmiş olan) yani, içinde oldukları hidayete uymuş olan evlatları da onların hükmünde olmuştur. Bu sebepten, kesin bir şekilde onlara ihsan, saygı ve sevgi duymayı teşvik ve onlara zulüm ve eziyet etmeyi yasaklamış oldu. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Ehli beytime (ev halkıma) zulmeden ve neslimde bana eziyet eden kişiye cennet haram kılınmıştır"*** der. Ve ***"Kim Abdülmuttalib evladından birine bir düzmece yapıp da o düzmece üzerine cezalandırılmadıysa, yarın, kıyamet gününde bana ulaşmış olduğunda hak ettiği karşılığını ben veririm"*** buyurmuştur. Ve böylece, Hz. Peygamber efendimiz: ***"Herkim Muhammed ailesi sevgisi üzere ölürse, bağışlanmış olarak ölmüştür. Uyanık ve bilmiş olunuz ki, her kim Muhammed ailesi sevgisi üzere ölürse, tövbe etmiş olarak ölmüştür. Uyanık olunuz ki, her kim Muhammed ailesi sevgisi üzere ölürse, mümin olarak ölmüştür. Uyanık olunuz ki, her kim Muhammed ailesi sevgisi üzere öldüyse, şehit olarak ve kâmil iman ile ölmüştür. Uyanık olunuz ki, her kim Muhammed ailesi sevgisi üzere öldüyse, öncelikle ölüm meleği (Azrail) sonra da Münkir ve Nekir meleği onu cennet ile müjdeler. Uyanık olunuz ki, her kim Muhammed ailesi sevgisi üzerine öldüyse, gelin olan kızın eşinin evinde gerdeğe girer olduğu gibi cennete süslenmiş olarak gönderilmiş***

olur. Uyanık olunuz ki, her kim Muhammed ailesi sevgisi üzere öldüyse, yüce Allah onun kabrini rahmet meleklerinin ziyaret yeri yapar. Uyanık olunuz ki, her kim Muhammed ailesi sevgisi üzere ölürse, sünnet ve cemaat üzerine ölmüştür. Uyanık olunuz ki, her kim Muhammed ailesine nefret duyma üzere öldüyse, kıyamet gününde iki gözünün arasına **"Allah'ın rahmetinden çıkarılmıştır"** ***sözü yazılmış olarak gelir. Uyanık olunuz ki, her kim Muhammed ailesine nefret duyma üzere öldüyse, cennet kokusu duymaz."*** Buyurmuştur. Ve başlık ayetinin son kısmındaki işaret gereğince her kim Resulün ailesine duymuş olduğu sevgi ile bir güzellik kazanmış olursa onlara yollarında göstermiş oldukları uygunluk ile onların güzellikleri üzerine yüce Allah, fazlasıyla güzellik katar. Çünkü o sevgi ancak kabiliyetinin berraklığından ve yaratılışının bekasındandır. Bu da müşahede makamına doğrultulmuş olmayı kabul etme ve o makama uymuş olma güzelliğine uygunlaştırılmış olmayı gerektirmiş olur. Bu sebeple velayet sahibi ehlinden olup kıyamette onlarla bir araya getirilirler. Gerçek o ki **"Gafûr"** olan yüce Allah, nuru aydınlatıcılığı ile ehli beyte sevgi duyanların karanlık hallerini örtücülük sahibidir. Ve **"Şekûr"** olmasıyla yüce Allah, onlara (ehl-i beyte) uygun şekilde sevgi duyanların güzelliklerinin karşılığını kat, kat yapmış olmakla ve onlara uygun olmaları için sıfat ile ilgili tecellileri ile kemâlat' ını bereketlendirip yaymış olmasıyla gayretlerine teşekkür edicidir. Bu inkâr ediciler, mutlak nübüvvet ve risaleti inkâr mı ediyorlar? Ve sonraki ayette, **42/24. Yoksa "yalan düzüp Allah'a iftira etti" mi diyorlar? Allah dilerse senin kalbini mühürler; bâtılı mahveder ve hakkı kendi sözleri ile gerçekleştirir.** Buyrulmuştur.

İmdi: Eğer Allah dilerse senin kalbini mühürler, onlar gibi. Yani Allah'a, ancak o kalpleri mühürlenmiş olanlar iftira ederler. Ve bâtılı yok etmek Allah'ın sünnetindendir. Ve belirleyici olmasıyla hakkı yerli yerine koymayla ispat eder. Eğer resulü ile bildirdikleri iftira ise, o iftirayı yok edip bozuculuğunu ispat eder. Ve eğer iftira onların dedikleri ise yine böylecedir**...**

Ayet: 36-37. İnanıp Rablerine tevekkül edenler için Allah katında bulunan ise daha hayırlı, daha kalıcıdır. – Onlar, günahın büyüklerinden ve tüm iğrençliklerinden uzak dururlar. Öfkelendikleri zamansa, affedenler onlar olur.

Devamlı ve şerefli olduğu için ayette işaret edilen yakınlık imanı ile iman edenler ve başkalığa nispet edilen işlerin yok edilmesiyle ancak Rabbine tevekkül edenler, yani işlerinden sıyrılma ile ilimleri yakin ve yaptıkları tevekkül olanlar için Allah katında olan şeyler daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Vücutlarından başka bir şey olmayan büyük günahlarından sakınanlar ki, vücud günahını yok etme makamında işleriyle (ef'aliyle) görünür olan benliklerinin en değersiz halleridir. Ve renklenmelerinde öfkelenmiş oldukları vakitte, başkaları değil, sadece o affedici olanlar, ancak özel olarak bağışlanacak olanlardır**...**

Ayet: 38-39. Rablerinin çağrısına cevap verirler, namazı kılarlar. İşleri/yönetimleri, aralarında bir şûradır. Kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak ederler. – Kendilerine zulüm ve haksızlık gelip çattığında, yardımlaşırlar.

Ve vahdet nurunun tecellisi ile onları davet ettiği vakit berrak yaratılış diliyle Rablerine uymuş olurlar. Ve müşahede ile ilgili namazı yerine getirmiş olurlar ve kendi görüş ve akıllarıyla perdelenmiş olmayıp belki Allah'ın her şeyi ile bir işi ve ona bir bakışı ve onda bir sırrı olup o gerçeklik ve o sırrın başkası için olmadığını bildiklerinden onların işleri aralarında konuşmalar, yani karşılıklı görüşmelerdir. Ve kemale erdirme ile onları rızıklandırdığımız şeylerden ihtiyacı olanlara dağıtmış olurlar. Onlar ki, kendilerine azgınlık ve zulüm isabet ettiği vakitte dosdoğruluk makamında Hak ile ve benliklerinde Hakk'ın gölgesi olan adalet ile durucu olduklarından, aşağılık ve zulüm edici olmaktan sakınmak için adaletle yardımlaşırlar**...**

Ayet: 51. Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut, perde arkasından konuşur; yahut da bir resul gönderir de kendi izniyle dilediğini vahyeder. Yüceler yücesi O'dur; hüküm ve hikmet sahibi O'dur.

Hiçbir insana Allah'ın söz söylemesi olmadı. Ancak şu üç yönden olabilir.

Birinci yön: Ya vahdet makamına ulaşma ve onda yok olma, sonra beka makamında Hakk'ın vücuduyla hakikat olarak meydana çıkmış ve vasıtasız olarak ona vahiy olunur. Necm suresinde, **53/8-9-10. Sonra iyice yaklaştı ve sarktı. – İki yayın beraberliği gibi, belki ondan da yakındı. – Böylece vahyetti kuluna vahyettiğini.** Buyurduğu gibi.

İkinci yön: Kalp perdesinde ve sıfat tecellileri makamında olup Allah'a yalvarma konuşma, gizliliği görme, dostluk yolu üzere yüce Allah, ona konuşmuş olur. Musa aleyhisselâmın hali olduğu gibi. Sıfat örtüsüyle perdelenmiş olduğu için göremez.

Üçüncü yön: Meleklerden bir elçi gönderip bırakma, kalp ve akla üflemek ilham ve hitap veya uyku yoluyla vahiy eder. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***"Ruh-ul-Kudüs kalbime üfledi ve bırakmış oldu ki hiçbir benlik rızkını kullanmış olmadıkça ölmeyecektir"*** buyurduğu gibi. O elçi olan melek, Allah'ın izni ile Allah'ın dilediği vahy eder. Çünkü yüce Allah yüzleşme ve birbirine konuşmuş olmaktan arınmıştır. Belki başkası onunla baki kalmış olmaktan ve bir şeyi huzuruna tahammül edebilmekten yüce olduğu için Hakk'a karşı yüz yüze olan mutlaka yok olucu ve telaş edici, aceleci olur. Görünür olan farklılıkta ilmi görünür olma ve kulları ilim ile olgunlaşma ve Hak yolunu (hidayet) bulup Hakk'a arif olmak için konuşmuş olmanın yüz ve görüntülerinin hikmeti ile çare bulan hikmet sahibidir**...**

Ayet: 52. İşte böylece sana da emrimizden bir ruh vahyettik. Sen, Kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle kılavuzladığımız bir nur yaptık. Hiç kuşkusuz sen, dosdoğru bir yola kılavuzluk etmektesin.
Üç yol üzerine olan bu vahy ediş gibi, ölmüş olan kalplerin onunla hayat bulduğu bir **"Ruh"**u zamandan arınmış ve mekândan temiz olan emir âlemimizden sana vahy ettik. Sana özel olgunluğun olan fark edici aklının, içten gelen duygu neşesi ile perdeli iken ve yokluğa ulaşmanın vücudun telaş ediciliği halinde yokluktan sonra beka zamanında senin için meydana gelmiş olan hakiki imanın ne olduğunu bilen değildin. Fakat senin dosdoğruluğun zamanında biz, onu öyle bir nur yaptık ki, kullarımızdan dilediğimizi ezel ile ilgili ihsan ile sonradan meydana gelmiş olan seven ve sevilen kullarımızı onunla doğru yolumuza koymuş, kılavuzlamış oluruz. Ve ey Habib'im, gerçek o ki, sen de elbet dilediğini bizimle içyüzüne erişilmiş olunamayan ve özelliği bilinemeyen dosdoğruluk yoluna kılavuzlamış olursun**...**

Ayet: 53. Göklerde ve yerdeki her şeyin sahibi olan Allah'ın yoludur o. Gözünüzü açın, bütün iş ve oluşlar Allah'a varır.
O yol, Allah'a özel olan bir dosdoğruluk yoludur. Yani, mülkün tevhidi olarak isimlendirilen, sıfat ve ef'al tevhidini kaplamış olan Zat tevhidi yoludur ki, o da gökleler ruhlarının ve mutlak yeryüzü cisimlerinin sahipliği ile ilgili birlik zatının zahir ve batın sıfatının hepsiyle beraber yol alması demektir. Uyanık olunuz ki, bütün işler Allah'ta yok olma ile ancak Allah'a dönmüş olur. Ve Mümin suresinde zatıyla: **40/16. Kimindir bu gün mülk/saltanat?** Diye sorar. Ve devamında nefsiyle: **O Vahîd ve Kahhâr olan Allah'ın!** Cevabını vermiş olur**...**

"Şûra" suresi hakkında sunulan tevil ve yorum noktalanmıştır. Gerçek bilici yüce Allah'tır.

ZÜHRUF SURESİ
Te'vil ve yorum
"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Hâ, Mîm. – O apaçık, Kitap'a yemin olsun ki.
Bu surenin ilk iki ayette varlığın evveli olan Hakk'a ve sonu olan Muhammed'e yemin edilmesine işaret vardır ki, her şeyin aslı ve kemali olan şeye yemin ne kadar büyük bir yemindir. Bu sebepten Allah ile Muhammed (s.a.v) e şahit olmak İslâm'ın temeli ve imanın direği ve iki şahitliğin arasını cem etme ile ilgili doğru görüş ve toplumun dini olmuştur. Çünkü vücud ve tesir zapt edici birliğe aittir. Ve vücud ve tesirde farklılık ile ilgili delil kaderdir. **"Lâ İlâhe illallah Muhammed'ün Resûlullah"** sözümüzle ikisinin arasını cem etme ise dosdoğruluk yolu ve din ile ilgili sağlamlıktır. Veya Kitap'a uygun olan şeye yemin etti ki Kalem suresinde, **68/1. Nûn! Andolsun kaleme ve satır, satır yazdıklarına.** Buyurduğu yönüyle o da levh ve kalemdir. Bir kelime önceki harfiyle üstü kapalı anlatım olduğu gibi, bazen ahir ki bu söz de üstü kapalı anlatım olur. Levh ve kalemin son harfleri **"Hâ"** ile **"Mîm"**dir.
Birinci yöneltme üzerine: Kitap vahdet ve farklılığı olan Hakk'ı açıklayıcı ve Allah tarafından indirilmiş olması yönüyle Muhammed'in kendisi (nefsi) ile te'vil edilmesi mümkün olur**...**

Ayet: 3-4. Biz onu akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an yaptık. –Ve o, bizim katımızdaki ana Kitap'ta çok yüce, çok hikmetlidir.
Söylemiş olduğumuz şeyleri sizin anlamanız için, Biz o İlâh ile ilgili sıfat Kitap'ını ve kemalat ile ilgili vücut mertebelerini konuşucu, vücud farklılığının tamamını kendinde toplayıcı Kur'an' ı Arapça yaptık. Gerçek o ki,

o Muhammed'in nefsi (kendisi) ***"Çok hikmetlidir"*** sözüyle işaret edilen katkısız hüviyete, hakikate sonradan gelen, mutlak vücuttan ilk meydana çıkma ile üstün tutulmuş. Bağlı bulunduğu şeyle değişen vücud noktasının evvelinde, birinci derecede olan asıl vücutta elbette ki ilerisinde yüksek olamayan bir derecede **"Refî'-ül-kadr"** dir(şanı, değeri yüce olandır) ve elbette ki, hikmet sahibidir. Çünkü eşyanın suretleri ve hakikatleri, var olanların sıfat ve açıklığın bulunduğu düzen üzere hazırlanması ve düzene konulması onun ile görünür (zahir) olmuştur.
Fakat İkinci yönelme Üzerine: Bu te'vil dosdoğru olmaz. Belki, o vakit Kitap tevhid ve farklılığı açıklamış olan ve onlara kılavuzluk eden ve özetlenerek üzerine yemin edilen Kuran'dır. Gerçek o ki, o Kur'an Kitapların anasında, yani ilimlerin tamamına, belki eşyanın tamamını kaplamış olan büyük ruhta çok hikmetli olmasıyla bize yakın olduğu halde indirilmiş olan mertebelerde meydana gelmiş olan ilimlerden daha yakındır. Çünkü **"Ledün"** ile ilgili ilim, mertebelerin aşağı indirilmesinden evvel, ruhların evveli olan ruhta işlenmiş, kazılmış olan bir ilimdir.
Kur'an'ın hikmet sahibi olması: Tevhid, nübüvvet ve âhiret hallerini açıklama ve benzer ile ilgili gerçek inanç ve yorumları ifade etmiş olan. Görüş ile ilgili hikmetine, kazanç vasıtaları ve hallerinin ihsanları, mertebelerde yol alma özellikleri ve şeriat ile ilgili hükümler gibi, bir işi yapma mecburiyetinde olanın işleri ile ilgili hükümleri hakkında açıklanıp yapılanların hikmetini içine almış olmasıdır**...**

Ayet: 5. Siz haddi aşan bir toplumsunuz diye, o Kur'an uyarısını sizden uzak mı tutalım?
Sizin imkânlarınızı gereksiz yere harcamış olmanız sebebiyle sizi önemsememiş olma ve Zikri/Kur'an' ı geri döndürür müyüz? Ancak israf dolayısıyla zikre ihtiyaç olmuş idi. Yoksa adalet ile ilgili tavır ve orta yol üzere olsalardı pusulaya, kılavuza ihtiyaç olmazdı. Belki hatıra getirme, aşırı gitme (ifrat) ve ortalamanın çok altında kalma (tefrit) gerekli olur. Bu sebepten, peygamberler hidayet boşluğu zamanında gönderilmişlerdir. Yüce Allah Bakara suresinde, **2/213. İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcılar olarak gönderdi.** Buyurmuştur**...**

Ayet: 15. Kullarından O'na bir pay çıkardılar/bir parça isnat ettiler.
Yani göklerin ve yerin yaratılmış, başlangıç ve yaratıcısının Allah olduğunu itiraf ettiler. Fakat cisim ve görünür olma ile ilgili duygu ve hayal derecesini aşmış ve cisim ile ilgili elbiselerden soyunmuş olmayarak, değil Allah'ın zatını, yalnız hakikatleri ve kutlu kişileri bile idrak edememiş olmalarından, Allah'a çeşitlilikte benzeyen ve anadan doğan çocuğun şahitliğiyle, Allah'ı paylaştırdılar ve cisimlendirdiler. Bundan dolayı, her zihinde şekillendirme ve hayale getirmiş oldukları cisim ile ilgili bir şey olmuştur. Bu sebepten, âhiret, gönderilme, toplanma gününde dağılma ve âhiretle ilişiği olan her şeyin şahitliğinde peygamberleri yalanlamış oldular. Çünkü anlayışları dünya hayatını ve hidayet nurundan perdeli olan akılları geçimlilik işlerini aşmış olamıyordu. Buna dayanarak, peygamberlerin zatları ile onların zatları arasında görünür olan insan olmanın dışında herhangi bir yakınlıkları asla yoktu. Onun için görünür olan insanlığın ilerisi hakkında herhangi bir ihtiyaçları yoktu**...**

Ayet: 19. Rahman'ın kulları olan melekleri, dişiler saydılar.
Ne zaman ki; bir yerde, bir işte, bir vazifede başka birinden önce bulunmuş olan kişilerinden hâkimlerin ilk vakitleri. Meleklere ait ruhlar İlâh ile ilgili huzura yakınlık ile tarif etmiş olmalarıyla melekler ile ilgili ruhların şahitliği hakkındaki sözlerini ve hâkimlerin ilk vakitleri ya manalı sözleri değeriyle veya kutlu ruhları akıl ile ilgili bir şeyin tesirini duyma ve dokunaklı üzüntüleri değeriyle meleklere ait ruhları dişi saymış olduklarını işittiler. Melekler ile ilgili ruhlar da Allah'ı bilme konusunda derinlik elde etmeleri ile beraber hayvanların erkeklik organlarında olan hakiki dişiliği üzerinde kuruntuya düşmüş olarak melekleri, Allah'ın kulları olan melekleri, kızlar olarak saydılar. Genel halkın büyük çoğunluğu, melekleri son derece güzellikte olan lâtif insan suretleri olduğu inancı ve yorumu üzeredirler**...**

Ayet: 20. Bir de dediler ki: "Rahman dileseydi, onlara tapınmazdık." Bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Sadece saçmalıyorlar.
Ne zaman ki peygamberlerden eşyanın İlâh ile ilgili dileğine ilgi duyması gerektiğini işittiler, bunu inkârcılıklarına vasıta yaparak: "Eğer Rahmân dilemiş olsa idi biz, edinmiş olduğumuz birçok ilaha ibadet etmezdik" derler ve bunu ilim ve sağlam bilişten demezler, belki inat ve muhatabı susturma ve cevap veremeyecek dereceye getirme yolunda söylerler. Bu sebepten yüce Allah: "Bu konuda hiçbir bilgileri yoktur" sözüyle onları reddetmiştir. Yani, onların bu konuda gerçeğe dayalı herhangi bir ilimleri yoktur. Çünkü eğer bunu bilseler, tevhid ehli olurlar; tesiri Allah'ın dışında gördüklerine nispet etmezler. İbadeti başkalara değil, sadece Allah'a ibadet etmiş olmaktan başka çarelerinin olmadığını bilirlerdi. Çünkü bu

şekilde bir değerlendirme neticesinde başkalarda bir fayda ve zarar görmemiş olurlardı. Bu değerlendirmeyi yapmayanlar bir şey değildirler, sadece yalan söylerler. Çünkü ibadet ettiklerine saygı duydukları ve onlardan korktukları, toplumu Hud aleyhisselâma Hud suresinde: **11/54. "Biz sadece şunu söylüyoruz: "İlahlarımızdan biri seni kötü çarpmıştır"** dedikleri yönüyle, peygamberleri de ilahlarının azabı ile korkutmaya kalktıkları vakitte bu sözlerinde, yani: "Allah dileseydi, onlara ibadet etmezdik" sözlerinde gerçekten benliklerini yalanlamışlardır. Böylece İbrahim aleyhisselâmı ilahlarının hile ve dolap çeviriciliği ile korkutmaya kalktıkları vakit, İbrahim aleyhisselâm Enam suresinde, **6/80. "Ben sizin Allah'a ortak koşmuş olduğunuz şeylerden korkmam. Rabbimin dilediği dışında hiçbir şey olmaz "** diye cevap verdi**...**

Ayet: 31. Ve dediler: "Şu Kur'an, iki kent içinden büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"
Ve hikmetten perdeli olanlar mânâ ehli olmayıp, nasipleri ancak suretle sınırlandırılmış olunca, Allah'ın resulüne (s.a.v) saygı göstermeye sebep olacak bir şeyi göz önünde bulundurmadılar. Çünkü Allah'ın resulünün malı, meydana gelen büyüklüğü ve onların katında bir makam sevgisi ve rütbesi yok idi. Meydana gelen büyüklükleri, malları ve birçok hizmetlileri olan Veliyüddini Mugiyre ve Ebu Mesud Elsekfa ve onun benzeri kişiler, gözlerine büyük göründüler. Allah'ın resulünü küçük görmüş olup: "Allah'ın onu peygamberliğe seçmesi ve Allah katında Allah'ın resulünün keramet (bağış, lütuf) sahibi olması haline uygun değildir. Eğer Kur'an Allah katından olsa, onun için, hali Allah'ın büyüklüğüne uygun olan Veliyüddini Mugiyre ve Ebu Mesud gibi büyük bir adamı seçmiş olarak, Kur'an-ı ona indirmiş olurdu" dediler. Buna dayanarak yüce Allah onları reddetti. Çünkü onların zevk ve nasipleri bulunmayan ve marifetleri olmayan din ve hidayet rahmetini, onlar taksim edici değillerdir. Belki bildikleri ve kullanmış oldukları ve kazancında can atmış oldukları ve ancak onu amaç edindikleri geçimlilikleri ve dünya ile ilgili sermayelerini bile, onlar taksim edici değildir. Halini bilmedikleri ve kokusunu duymadıkları din ve hidayet rahmetinin hangi özellikle taksim edicisi olurlar? **...**

Ayet: 36. Kim Rahman'ın Zikri'ni görmezlikten gelip ondan uzaklaşırsa biz ona bir şeytanı musallat ederiz de o ona can yoldaşı olur.
Ve her kim ki Rahman'ın zikrini, katından indirilmiş olan Kur'an' ı anlamış olmak için temiz, katkısız bir anlayış ve sağlam yaratılışı olmakla mânasını anlamak. Ve doğru olduğunu bilip de dünya ile ilgili amaç, ileri gitme ve kıskançlık sebebiyle Kur'an' ı görmezlikten gelip, körlük ederse. Veya doğal perdelerle örtünmek ve duygu lezzetleriyle veya dini ile ve kendi inanç ve anlayışı ve batıl görüşü ile aldanmış olarak anlamış olmaz ve hakikati bilmezse, ona cinlerden bir şeytanı musallat ederiz. Üzerinde çok durmuş olduğu lezzetleri ve hırslanmış olduğu yalancı süsleri ve kötüyü iyi göstererek aldatma ve süsleme ile onu azdırmış olur. Veya arzusu ile bir ibadethaneye çekilip namaz, niyaz ve ibadetle meşgul olma olduğu dinini şaşırtıp yoldan çıkarıcı şüphe ve batıllar azdırmış olur. Veya işinde ortak, yolunda ayni cinste, onu Hak'tan uzaklaştırma ve saptırmış olan bir insanı musallat ederiz. Veya asılda kabiliyetini kaybetmiş olarak zikrin hakikatlerini anlamış olmaktan kalbinin körlüğüyle âhiretin ezeli olan dünyada eşkıya olur. Ve zikrin mânasını anlamış olmaktan eksik olursa benliğinden veya cinsinden sapkınlık ve azgınlığında ona ulaşmış olan bir şeytanı musallat ederiz**...**

Ayet: 37. Bu şeytanlar onları yoldan saptırırlar. Onlarsa kendilerinin hâlâ hidayet üzere olduklarını sanırlar.
O şeytanlar kendilerine çok yakın buldukları kişileri vahdet (birlik) olan Hakk'ın yolundan saptırıp engellemiş olurlar. Ve o saptırılmış olanlar, içinde bulundukları halin yanlışlığın farkında olmayıp hidayet üzere olduklarını zannederler**...**

Ayet: 38. Sonunda bize geldiğinde, şeytan yoldaşına şöyle der: "Keşke aramızda iki doğu arası kadar uzaklık olsaydı. Ne kötü yoldaşmışsın sen!"
Ta ki, bize gelmiş olduğunda inanç ve anlayışları doğrultusunda yapmış oldukları işlerin karşılığını olarak gerekli cezamıza. Yani benimsemiş görüş ve o doğrultuda olan dinine lâyık ve beğenilen azaba hazır olduğu vakit, Hak'tan gölgelendirme ile saptıran ve azapta olmuş olmasına sebep olan şeyleri süslü göstermiş olan şeytan, saptırmış olduğu kişi ile kendi arasının doğu ile batı arası kadar uzak olmasını dilemiş olur. Huylar ile gerçek kavuşma olmadığından ve beden vasıtalarının bozukluğu sebebiyle aralarındaki vasıtalar da son bulan olduğundan yol arkadaşlarından güvenlik bulmamış olarak onların kınanmış olmasını ister**...**

Ayet: 39. Bugün hiçbir şey işinize yaramayacaktır. Çünkü zulme sapmışsınız. Azapta ortaklık kuracaksınız.

Azabın gelip çatması ve cezanın hak edilmesi vaktinde kurtulma ve sebep olanların sorumlu tutulması hakkında dilekte bulunmanız size fayda vermez. Çünkü sizin dünyada işlediğiniz zulmünüz sabit ve gerçektir. Ve neticesi belli olmuş ve hali meydana çıkmış oldu ki, sebebinde ortak olduğunuzdan dolayı azapta da ortaklarsınız.

Başka mânâ: Azabın şiddetinden ve çok sıkıntı verici olmasından dolayı azapta ortak olmanız size fayda verecek değildir, yani azabınız eksik olacak değildir**...**

Ayet: 61. Hiç kuşkusuz o, kıyamet saati için bir bilgidir. O halde sakın o saat hakkında şüpheye düşmeyin; bana uyun. Dosdoğru yol budur.

Gerçek o ki, İsa aleyhisselâm, kendisi ile bilen şeylerden birisi büyük kıyamettir. Çünkü İsa'nın inecek olması, kıyamet şartlarındandır. Hadis-i şerifte, ***"İsa aleyhisselâm mübarek kılınmış yerden methedici olarak isimlendirilen yüksek bir yere inmiş olur. Elinde bir süngü var olup, o süngü ile Deccal'ı öldürür, haç'ı kırar, kiliseleri yıkar, insanlar sabah namazında iken beyt-ül-Mukaddese girer. İmam geriye çekilmiş olur. İsa aleyhisselâm İmam'ı ileri geçirir ve Muhammed'in dini üzere İmam'ın arkasında namaz kılar"*** denilmiştir.

İmdi: ***Methedici olarak isimlendirilen yüksek yere inmesi:*** Bedenleşmiş olduğu mazharına işarettir.

Mübarek kılınmış yer: Bedeninin meydana geldiği çok temiz olan (abdest bozucu şeylerin olmadığı hal) maddeye işarettir.

Elinde olan süngü: Kendisinde görülen kudret ve heybetin (saygı ve korku duygusunu uyandırma) görünüşüne işarettir.

Süngü ile Deccal'ı öldürmesi: Zamanında yanlarından çıkıp gitmiş olduğu zorbalar, aşağılaştıranın üzerine galip gelmesine işarettir.

Haç'ı kırması ve Kiliseleri yıkması: Din çeşitliliğini ortadan kaldıracak olmasına işarettir.

Beyt-ül-Mukaddese girmesi: İlâh ile ilgili huzurda "Kutbu velayet" makamı olan zat ile ilgili velayet makamına ulaşmaya işarettir.

İnsanların sabah namazında olması: Vahdet güneşi nurunun meydana gelmesiyle büyük kıyamet günü sabahının doğuşu vaktinde Muhammed (s.a.v) e uymuş olanların tevhitte dosdoğruluk üzere birleşmiş olduklarına işarettir.

İmam'ın geriye çekilmesi: İsa'nın çekim merkezi olması dolayısıyla rütbede hepsinin önünde olan olduğuna, Muhammed ile ilgili din ile durucu olanın anlayışına işarettir.

İsa aleyhisselâmın İmam'ı öne geçirmiş olması. Ve Muhammed (s.a.v) efendimizin ön gördüğü şeriat gereğince İmam'a uymuş olması: İsa'nın her ne kadar belli olan tevhidi öğretmekte ve büyük kıyametin hallerini açıklamış ve baki olan yüzün doğuşunu tarif etmekte ise de, yine şeriatı değiştirmiş olmayıp Mustafa ile ilgili dine uygunluk göstermiş olduğuna işarettir. Bu açıklama bir hadis-i şerifte: ***"Meryem oğlu İsa'dan başka Mehdi yoktur"*** sözünün söylemiş olduğu rivayetine göre Mehdi'nin İsa aleyhisselâm olduğuna dayandırılmıştır. Eğer Mehdi, İsa'nın dışında birisi olacaksa, beyt-i mukaddese girişi Mehdinin kutb makamına değil, müşahede makamına ulaşmasına işarettir. İsa'nın geldiğinde geriye çekilen İmam Mehdi'dir. Vaktin kutbu olmakla beraber geriye çekilmiş olması, velayet sahibinin nübüvvet sahibi ile olan terbiye ve kurala uymak içindir. İsa'nın o İmam'ı öne geçirmesi, zamanın çekim merkezi olması dolayısıyla işin hakikatinde onun önde olması gerektiğini bildiği içindir. Muhammed şeriatı gereğince o İmam'ın arkasında namaz kılması, zahir ve batın yönünden ondan bereketlenmiş olmak için ona uymuş olmasıdır. Gerçeğini bilici olan sadece Allah'tır. Başlık olarak verilen ayetin son kısmında, "Bana uyun dosdoğru yol budur" denilmesi, Muhammed (s.a.v) den sonra Allah ile baki, kalıcı olduğu için Muhammed ile ilgili yol ancak Allah'ın yoludur.

İmdi: Muhammed'in dini Allah'ın dini, yolu Allah'ın yoludur. Muhammed'e uyan Allah'a uymuştur. Bundan dolayı Allah'a uymuş demekle Resule uymuş demek arasında fark yoktur. Bu sebepten Muhammed'e uygunluk göstermek Allah sevgisini gerektirir. Çünkü Muhammed'in yolu, dosdoğruluğun ancak ona özel bulunduğu hakiki vahdet ile ilgili yoludur. Bunun için vahdete ulaşma zamanında İsa'ya Muhammed'e uymuş olmaktan başka çare kalmadı. İsneyniyetin (ikiliğin) yükselişi, hakiki sevgiyi gerektirmiş olur**...**

Ayet: 66-67. Hiç farkında olmadıkları bir sırada o saatin birdenbire kendilerine gelmesinden başka neyi bekliyorlar? –Dostlar o gün birbirine düşman kesilirler. Ancak takvaya sarılanlar böyle değildir.

Yani onlar yeni bir oluştan habersiz oldukları anda bir defada birdenbire Mehdi'nin meydana gelmesini beklerler. Bütün dostlar, o günde bazısı bazısına düşman olur. Ancak takva sahipleri düşman değildir. Dostluk denilen şey ya hayır, iyilik üzere olur veya olmaz. Hayır, iyilik üzere olan da ya **"Fillâh"** (Allah için) veya **"Lillah"** (Allah'a özel) olmak üzere iki kısım olur. Hayır, iyilik ile ilgisi olmayan ise ya **"Nefsanî"** (benlik ile ilgili) lezzette olur veya **"Akıl"** ile ilgili menfaat üzere iki kısım olur. Tamamı dört kısımdır.
Birinci kısım: Yani Allah için olan dostluk **"Ehadiyet"** huzuruna yakınlıkları ve **"Vahidiyet"** huzurunda yazı ile olan tarifleri sebebiyle ruhların ezelde uygunluğuna dayalı olan zat ile ilgili ruh sevgisidir ki, bu sevgi hakkında ***"Bir şeyi araştırarak öğrenen ruhlar uygunluk gösterdiler"*** denilmiştir.
İmdi: Bu ruhlar bu yeniden meydana gelişte görünür olduklarında yakınlık olan vatanlarına özlem duyan olurlar ve Hakk'a yönelişte madde ve duygu kirliliği karışıklığından soyunmuş olurlar. Birbirine kavuşmuş olduklarında bilişirler, yani birbirlerini bilmiş olurlar. Biliştikleri vakit asıl ile ilgili bir cinsten olma ve eğilim gösterme özelliği. Yön ve yolda uyma, bir kişinin iç hali ve yaşamaya ait birbirine benzeme. Ve düşmanlık sebebi olan bozukluğa yüz verme ve kendilikleri ile ilgili soyunmuşlukları dolayısıyla sevişirler. Hakk'a yol alış, irfanda ve vatanlarını harta getirip bir mesele hakkında konuşma ile birbirlerinden faydalanırlar. Hak yüzüyle lezzetlenir ve berraklığı ile berrak olmuş olurlar, dünya ve âhiret işlerinde de birbirlerine yardım ederler. Bu dostluk sonsuza dek kaybolmayan hakiki ve eksiksiz dostluktur. Peygamberler, veliler, samimi içi ve dışı temiz tuttuğu yol doğru olanlar ve şehitlerin sevgileri, sohbetleri bu kısımdandır.
İkinci kısım: Yani Allah'a özel olan dostluk özelliğinin, ahlâk ve faziletli yol alışın uygunluğuna dayanmış olan kalp ile ilgili sevgidir. Bunun yeniden meydana gelişi, inanç ve anlayış ve güzel işlerdir. Günah işlememiş Salihler ve özü sözü doğru olanların aralarında olan sevgileri ve bütün peygamberlerin toplumlarına olan sevgileri bu kısımdandır.
Üçüncü kısım: Duygular, hisler ile ilgili lezzetler ve ufak-tefek şeylere dönmüş olmaya dayandırılmış olan benlik ile ilgili sevgidir. Karı kocanın yalnız şehvet için birbirine sevgi duymaları, çalışıp kazanılan aşırılık ve para ile alınan şeyleri kendine çekmekle birbirine yardımcı olan sapkın ve günahkârların sevgileri bu kısımdandır.
Dördüncü kısım: Yani akıl ile ilgili menfaatler sebebiyle olan dostluk, geçimlilik vasıtaları kolaylaştırma ve dünya ile ilgili işlerin tesirine dayandırılmış olan akıl sevgisidir. Tüccarların, sanatkârların birbirine ve ihsan olunan kişinin ihsan ediciye sevgisi de bu kısımdandır.
İmdi: Amaç, yok olucuya ve devamlı olmayan sebeplere dayandırılmış olan her sevgi amaç ve sebebin ortadan kalkmasıyla devamlı olmayan olur. Ve sevişenlerden her birinin, arkadaşından alışmış olduğu bilinen lezzetler ve alışılmış menfaatleri beklediği yönüyle, sebebin devamlı olmaması ve darlığı zamanında, işbu sevgi düşmanlığa dönüşmüş olur.
İmdi: İlim ehline dostluğun üçüncü veya dördüncü kısımlar galip olduğunda mutlak söz ile anmış olarak: ***"Bütün dostlar, o günde, bazısı bazısına düşmandır. Ancak takva ehli olanlar, çekinenler değildir"*** dedi. Çünkü aralarında kavuşma sebepleri kesilmiş, beden ile ilgili aletler kendilerinden yok olmuş, duygular ile ilgili lezzetler ve cisimler ile ilgili menfaatlerin meydana gelmesi imkânsız olarak hasret ve sıkıntıya, zarar ve perişanlığa dönmüştür. Lezzetler ve aşırılıklar devamlı olmayan olmuş, yalnız ceza ve eziyet kalmıştır. Her biri, arkadaşından nefret eden olur. Çünkü kendinde olan azabı ondan ve onun sebebiyle görür. Sonra az oldukları dolayısıyla evvelki iki kısmı da çevrelemiş olan takva ehli, çekinenler, bunlardan ayrı tutulmuşlardır ki, "Çekinenler, yani Hakk'a dayananlar birbirine düşman olmazlar. Hayatım hakkı için yemin ederim ki birinci kısımda olan takva ehilleri **"Kibrit-i ahmer"** (simya ilminde toprağı altın yapmaya yarayan tesirli madde) den daha sevgilidirler." Onlar, takvada olgun ve neticesine ermiş takvanın bütün mertebelerine üstünlük kazanmış olanlardır ki, öncelikle günahlardan, sonra gereksiz sözlerden, sonra ef'al' den, sonra sıfattan, sonra da zatlarından sakınmış ve uzaklaşmışlardır. Bundan dolayı onlarda çekememezliklerine, sevgilerinin bozukluğuna, dostlarından soğumalarına sebep olacak sonraya kalmışlık (bakiye) kalmayıp belki onlardan sadece katıksız sevgi kalmıştır. İkinci kısım da görünür takva ile kanaat ederek ilk dereceye yazılmış oldular. Âhirette verilmiş olan nimetlere razı büyük fazilet ile dünya nimetlerine önem vermemiş oldukları için avundurulmuş olundular. Sebepleri olan Allah'ın rıza ve sevabını istemek, kızgınlık ve azabından sakınmada benzerli şekiller ve benzeyen sıfatların kalıcılığıyla bunların aralarındaki sevgileri baki kalır. Bu kısımların her ikisi de rıza isteğinde ortak oldukları yönüyle beğenilmiş, seçilmiş olan, yani Allah'ın kendilerinden razı olmuş olan kullarıdır. Bu sebepten sonraki ayette, **43/68. Ey kullarım! Bugün size korku yok; sizler tasalanmayacaksınız da!** Denilmiş olmasıyla yüce Allah bunları kendisine nispet etmiştir. Bu iki gruba azaptan güvenlik içinde oldukları için, korku yoktur. Her ne kadar lezzet ve sevinç, ruh ve sevinçte halleri sonsuz şekilde birbirinden farklı olursa da dünya nimetlerinden daha tatlı, daha şirin ve güzel nimet ve lezzetlerde bulunduklarından, dünya lezzetlerinin bir daha ele geçmeyecek olmasından da üzülmüş olmazlar**...**

Ayet: 70-71. Cennete girin! Siz ve eşleriniz ikramlarla ağırlanacaksınız. –Orada, nefislerin arzu duyacağı, gözlerin zevkleneceği her şey vardır.
Kendilerine girmeleri için emredilmiş olunan cennet, ayette işaret edildiği yönüyle yapılmış olan iyi işlerin karşılığı, sevabı olan cennet ancak nefis, yani benlik cennetidir. Ve sonraki ayette, **43/72. İşte size, yapıp ettiklerinize karşılık mirasçı kılındığınız cennet!** Sözleri kanıt olmasıyla da bu cennet benlik cennetidir. Nispetlerinden geçmiş olanlara özel olan zat ve sıfat cennetleri değildir**...**

Ayet: 77. Şöyle seslenecekler: "Ey Mâlik! Rabbin işimizi bitiriversin." O şöyle diyecek: "Hep böyle kalacaksınız!"
Cehennem halkından olanların, "Ey Mâlik" diye seslenmiş olmaları içine düştükleri çaresizliğin ifadesidir ki, halleri hakkında Naziât suresinde, **79/37-38-39. Artık azmış olan. – Ve iğreti dünya hayatını yeğlemiş olan için. – Cehennem, barınağın ta kendisidir.** Buyrulduğu yönüyle dünyaya sahip olanlara ve dünyayı tercih edenlere özel olduğu içindir. Cennetin kapıcısına, Allah'ın kendilerinden razı olduğu kişilere özel olduğundan **"Rıdvan"** denildiği gibi, Cehennemin kapıcısı ve zebanilerinin idarecisine de **"Mâlik"** denilir. ***"Kazaya rıza Allah'ın en büyük kapısıdır"*** denilmiştir. Mâlik, bedenler ile ilgili âlem ve karanlık ile ilgili maddelere vekil tayin edilmiş olan cisimlerle ilgili huylardır. Veya aşağılık ile ilgili istekler ve duygular ile ilgili lezzetler kayıtlarında hapsedilmiş konuşan benlikleri kaplamış olan hayvanlık ile ilgili bedenlere tesir ediciliğe vekil tayin edilmiş olan hayvanlığa ait benliğin bütünlüğüdür. Mâlik'in cehennemde durup da ateş ile azap görmemiş olması ateşin özünden olduğu içindir ve cehennem ona cennetin kendisidir. Ve ateş özünün, değerleri ile birbirine zıt ve aykırılıkları dolayısıyla cehennem halkından olanlara yakıcı ateştir. Cehennem halkının kurtulabilme seslenişleri Allah'a olmayıp Mâlik'e olması, tamamıyla Hak'tan perdeli ve uzak oldukları, niyet, ümit ve Mâlik'e kulluk etmiş oldukları içindir. Bu sesleniş, ancak ona yönelmişlikleri ve ondan dilemiş olmalarının ifadesidir. ***"Rabbin işimizi bitiriversin"*** sözüyle olan duaları, yani kabiliyetlerinin tamamıyla sona ermiş olmasını, ateşler ve eziyet edici suretlerle cezalandırılmamak için yaratılış ile ilgili huyların öldürülmesini dilemiş olmalarına işarettir. Veya cisimler ile ilgili azap ile sıkıntıların şiddetini duymuş olmamayı ve duygularının durdurulmasını dilemiş olmalarına işarettir. Ayetin sonunda ifade edildiği gibi Mâlik onlara: ***"Hep böyle kalacaksınız"*** diye cevap verir. Mâlik'in sözü de eğer kabiliyet kalıcı ve inançları doğru ise günahların birikmesi ve hallerinin kökleşmesi kadarıyla cehennemdeki duruşun belirlenmişliğine işarettir. Eğer kabiliyetler kalıcı ve inançlar doğru değilse cehennemde devamlı kalıcılığa işarettir. Çünkü durma, bekleme sözü, sona eren ve sona ermeyenden daha genel anlamdadır. Suçlu sözü de asıl ile ilgili kötü ve başkasından daha geneldir. Bu değerlendirme üzere "Gerçek o ki, suçlular cehennem azabında sürekli olarak kalanlardırlar." Sözündeki sürekli kalış, sona eren ile sona ermeyenden daha genel olan uzun duruşa yüklenmiş olmaktadır. Çünkü örfte çok defa sürekli kalış, uzun duruşta mecaz yoluyla kullanılmış olunur. Suçlular, eşkıya sınıfından olmakla anılmış olunan iki kısmı içine alan olarak ifade etmiş olmamızın sebebi, uğurlular sınıfından olmakla anılmış olunan iki kısmı içine alan sakınanlara karşılık olduğu içindir. Eğer suçlular sözünü, ezelde kovulmuş ve geri döndürülmüş olan kötüye ayırmış olursak ***"Hep böyle kalacaksınız"*** sözündeki sürekli duruştan başka bir şey olmaz**...**

Ayet: 80. Yoksa onların sırlarını, fısıltısını duymadığımızı mı sanıyorlar? Hayır, öyle değil; resullerimiz yanlarında yazıp duruyorlar.
Yani, "Biz, onların sırlarını ve fısıltılı sözlerini işitiriz ve onların yanında olan bizim resullerimiz, elçilerimiz yazarlar." Kalbimizde olup da hatırımıza her ne bir kötülük gelirse o kötülük insan ile ilgili ruhlarda işlenmiş, nakşolunmuş olduğu gibi felekler ile ilgili ruhlarda da işlenmiş olunur, çünkü insan ile ilgili ruhların felekler ile ilgili ruhlara ulaşması vardır. Eğer hatıra gelen şerler ufak-tefek şeyler ise, olduğu gibi hayal ile ilgili kuvvetlerdedir. Eğer hatıra gelenler bütünlük halinde ise akıl ile ilgili kuvvetlerdedir. Benliğin (nefsin) his' den dolayı dalgınlıkla unutma veya gecikmesi ve kendine gelmişliği zamanında her iki işleyiş, nakşolunma benliğe görünür olur. Benliğin unutmuş olduğu şeylerde uzaklaşma zamanında felekler ile ilgili ruhlardan kendisine çarpıp geri dönme ile birden hatırlamış olur.
İmdi: Yazıcı olan resuller (meleklerden olan yazıcı elçiler) , benliğin bedene bitişmiş olmasına konulan yakınlığı nedeniyle insanlık ile ilgili kişilerden her birerlerine uygun olan feleklere ait ruhlardır**...**

Ayet: 81. De ki: "Eğer Rahman'ın bir çocuğu olsaydı, ona kulluk edelerin ilki ben olurdum."
Bu ayet, ya kanıt ile Allah'tan bir çocuğun olması anlayışının sürülüp uzaklaştırılmasına veya anlaşılma ile Resul'den Allah'a ortak koşmayı uzaklaştırıldığının kanıtıdır. Fakat Allah'tan çocuk olması anlayışının

uzaklaştırılmasına kanıt olarak sonraki ayetteki, **43/82. Göklerin ve yerin Rabbi, arşın Rabbi onların nitelendirmelerinden arınmıştır, yücedir.** Sözleri verilmiştir. Ayrıca önceki ayette ifade edilen, çocuğa ibadet edicilikten uzaklaştırılmasına şahitlik etiği içindir. Yani yüce Hak, bedenlerin tamamını yaratan ve Rableri olmasıyla bedenler cinsinden olamayacağından bir şeye benzeyen olması gibi tarif ettikleri özelliklerden O'nu tenzih ederim. Bu da kanıt yolu üzere çocuğun olma iddiası sönmüş olmasını ifade eder. Fakat Resulden şirkin uzaklaştırılmış olmasına kanıt "Göklerin ve yerin Rabbi, arşın Rabbi" sözü, resulün sözünden olmayıp yüce Allah'ın sözlerinden olması halinde mânâ: "Göklerin Rabbini tarif etmiş olduklarından tenzih ile demek olur. Ki, o vakit öncesi yani çocuğun varlığını uzak tutma ve Resulün ibadetini bir şeye bağlı gösterme, mümkün olmayana bağlı gösterme gibisinden olmuş olur. Yokluğun görülmesi zamanında şarta bağlanmış olan bir şey anlaşılma kanıtıyla bilmeyi açıklamış olma yanında mantık kanıtından daha düzgün olan söylemedir"**...**

"Zühruf" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

DÜHÂN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 3. Biz onu/bereketli bir gecede indirdik. Hiç kuşkusuz, biz uyarıcılarız.
Gerçek o ki mübarek gece, karanlık ve sonradan olan olmasıyla ruh güneşinin nurunu örtücü olduğu yönüyle Allah'ın Resul'ü (s.a.v) nün bünyesidir. Âlemde hidayet, adalet, rahmet ve bereketinin o mutluluk bünyesi sebebiyle meydana gelmiş olduğu ve Resul'ün rütbe ve kemalinin de onunla fazlalaşmış olduğu için mübarek gece olmakla tarif edilmiştir. Ki, kadir gecesi olarak isim alması da bu sebepledir ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin değeri ve şerefi, benliğine karşı olan marifeti iledir ve olgunluğu, ancak benliği ile görünür olur. Görmez misin ki, miracı bedeni ile olmuştur. Çünkü bedeni olmasaydı mertebelerde tevhide, yani bir olan Hakk'a kadar yükselmesi mümkün olamazdı. Mübarek gecelerde kitapların indirilmesi, hakikatlerin tümünü içine alan Kur'an ile ilgili akıl ve farklılık olan vücud mertebeleri, sıfatın farklılığını ve tevillerinin hükümlerinin açıklanması. Ve isimlerinin mânâlarını, işlerin (ef'al' in) hükümlerini ayırıcı olan fark edici aklının Muhammed (s.a.v) ile ilgili bünyenin indirilişine işarettir ki sonraki ayette, **44/4. Hikmetlerle dolu her iş ve oluş o gecede ayırt edilir.** Şeklindeki sözlerin mânâsı budur. Veya: Hakikat olarak iyi ve kötüyü ayırıcı kitap olan Muhammed ile ilgili ruhun, Muhammed ile ilgili surette indirilişine veya Kur'an'ın indirilişine işarettir. Muhammed'in vücuduyla biz âlem ehlini uyarıcı olduk**...**

Ayet: 5-6. Katımızdan bir emir olarak. Hiç kuşkusuz biz, resuller göndeririz. – Senin Rabbinden bir rahmet olarak. Hiç kuşkusuz O, gereğince duyan, gereğince bilendir.
O mübarek gecede katkısız hikmetten çıkıp sağlamlaştırılmış olan her emir, bizim katımızdan bir emir olarak ayrılmış ve farklılaştırılmıştır. Hikmete dayandırılmış olan her emir, İlâh katından olmakla ayrılmış oldu. Çünkü şeriat ve fıkıh ile ilgili hükümlerden lâyık olduğu yönüyle hikmet ve sevaba dayandırılmış olan her emir ancak Hakk'ın katından ve O'na mahsus ve işin aslına uygum olur. Böyle olmasa değişik sevgi, istek, arzu ve eğilimlere dayandırılmış iş olurdu. Dünya ve din ile ilgili işlerinin dosdoğruluğunu geçimlilik ve sonlarının düzgünlüğü ve onun sebebiyle kendilerinde iyilikler ve olgunluk, bereket ve irşat, Hak yolunda yürümüş olmanın meydana gelmesi için Kitap'ın indirilişi ile Biz, Rabbinden âlemlere eksiksiz ve kâmil rahmeti gönderici olduk.
Başka mânâ: Âlemlere kâmil ve kaplayıcı rahmet olarak seni gönderici olduk. Yüce Allah, din ile ilgili işlerinde onların arzularından çıkmış olan çeşitli sözlerini işitici, batıl inanç ve anlayışları, bozuk süsleyiciliklerini, hayal etmiş oldukları işlerini, başkalığa olan çekiştiricilik sıralamalarını bilicidir. Bu sebepten dosdoğruluk yolunu açıklama, tevhid ile ilgili şahitlik ile doğruluğunu meydana çıkarma, düzenin tutulması için şeriat ve dinin hükümlerinin tamamlanmasıyla dinin emrinde Hakk'a hidayet (doğru yol alma), dünya ile ilgili emirlerde işleri düzenleme, dünya ve ahirette sevaba irşat edici, aydınlatıcı Resul'ün gönderilmesi ile onlara merhamet etmiştir**...**

Ayet: 10. Artık sen göğün açıkça izlenen bir duman getireceği günü bekle.

Habib'im, küçük veya büyük kıyamet işaretlerinin meydana geliş vaktini gözleyen ol. Çünkü duman, kıyamet işaretlerindendir. Bilinmelidir ki, duman hararetin incelikle uygulamada bulunması sebebiyle yeryüzünün merkezi ile ilgili kısımlarına isabet eden ve toprak ile ilgili latif parçacıklardır.
İmdi: Eğer **"Duman"** denilen oluşumu küçük kıyamet ile açıklayacak olursak, aşağılık işlere girişmiş olma ve duygular lezzetlerine eğilim göstermiş olmaktan dolayı yüzüne gelmiş olan zayıflık ve bedene bağlı haller sebebiyle, bozulma yani bedenden ayrılma zamanında ruh göğüne gelmiş olan durgunluk, kendinden geçme ve büzülüp toplanmadır. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz dumanın tarifinde: ***"Mümine saflık, duruluk hali isabet eder. Fakat kâfir, sarhoş gibi olur. Duman burnunun ve kulaklarının deliklerinden ve derisinden çıkar"*** demiştir. Çünkü müminin beden ile ilgili işlere ilgi duyma azlığı ve aşağılık işlere girişmekten dağılmış olan anılmış olan hallerin zayıflığı dolayısıyla, özellikle nurlar âlemine ulaşma alışkanlığını kazanmış olduğu vakitte sarhoşluğundan gücenmesi az ve dumanın kaybolması kolay, sade olur. Kâfirin ise, beden ile ilgili işlerine ilgi duyması şiddetli olmasından ve cisimlere karşı kuvvetli sevgisinden ve aşağılıklara eğilim göstermiş olmasından anılmış olan haller. Onu kendinden geçirerek şaşırtır, zahir ve batın işaretlerine, yücelik ve aşağılık göçmenlerine kaplayıcı olup ne yücelik âlemine ve ne de aşağılık âlemine, sözün kısası hiçbir tarafa ulaştırabilecek hidayet (doğru yol) bulamaz.

Ayet: 11. İnsanları kuşatıp sarar. İnletici bir azaptır bu.
Ayet ile işaret edildiği üzere insanlara gelebilecek olan çok sıkıntı verici bir azaptır. Ne zaman ki, insana dilek ve pişmanlık galip olunca evvelce içinde bulunduğu hayat ve sıhhati dileme ve evvelce içinde bulunduğu doğru yoldan sapma ve isyan, günahkârlık ve taşkınlıktan pişman olarak hâl lisanı ile sonraki ayette ifade edildiği gibi: **44/12. "Ey Rabbimiz, kaldır bizden bu azabı. Biz gerçekten müminleriz."**Şeklinde pişmanlıklarını dile getirmiş olurlar. Yani, "Ey Rabbimiz, bizden azabı uzaklaştır biz, iman ediciyiz" derler veya can çekişme halinde olan bazı isyankâr kişilerin tövbeye ve boyun eğmeye dönmeyi vaat ettikleri görüldüğü gibi, sadece dillerinde olan lakırdı ile pişmanlık gösterisinde bulunma ile bu sözleri demiş olurlar. Ve bir sonraki ayette böyleleri için, **44/13. Nerede onlarda öğüt almak? Andolsun, delillerle açıklayan bir resul gelmişti onlara.** Buyrulmuştur. Hâlbuki gerçekten de onlara meydana çıkmış olan azaptan daha düzgün söz söyleyen olup mucize ve kanıt ile Hakk'ın yolunu açıklama ve üç yol, yani hikmet, güzel öğütler ve güzel olan şeyle mücadele yolları ile Hak yoluna davet eden resul geldi. Bencillik perdesi makamında onlara zatın zikri ve aynilik ile ilgili iman nasıl olabilir ki. Gerçek o ki, onlara vücutlarını ve sıfatlarını bildirici akıl resulü gelmiştir. Yani, bunlar ancak aklın meydana gelmesi ve vücutlarının şahitliği sebebiyle bencillik örtüsüyle perdelenmişlerdi. Bundan dolayı zatı zikretmeleri nasıl olabilir. Akıllı olmaları ile beraber bunların zatı hatırlarına getirmeleri şaşkınlık olarak değerlendirilir. Ve daha sonraki ayette, **44/14. Ama ondan yüz çevirdiler ve şöyle dediler: "Eğitilmiş bir mecnun!"** dedikleri buyrulmuştur. Sonra, bu kınayıcı sözleri ile kendilerinin âşıklar ve özlem duyanlar olduklarını açıklamış oldular; yani sevgi kuvveti ve aşk aşırılığından akıl resulünden yüz çevirdiler ve Allah katından kendisine ilmin bereketlendirmesiyle eğitilmiştir. Cebrail aleyhisselâmın ***"Bir parmak yaklaşırsam yanarım"*** dediği gibi akıl mertebesi, zat nurundan perdeli anlayıştan örtülmüş, mecnundur dediler. Yani, Sonradan o Resul'den yüz çevirmiş olarak aşırılık ile perdelenmeleri ve inatlarından O'nu birbirine tutarsızlıkta olan bir mecnun ve okuyup ta öğrenmişliğine nispet ettiler**...**

Ayet: 15. Biz azabı biraz kaldırırız; siz eski halinize tekrar dönersiniz.
Aşk kuvveti ile akıl resulünden yüz çevirmiş oldukları için baki olan yüz ile ilgili nurun doğuşu ve Allah'ın her tarafı aydınlatması ve görüşlerinin sona eren olduğu yaratılmışları yakması ile perdelenme ve mahrumluk azabını azıcık kaldırıcıyız. Dikkatlilik vaktine kadar sonraya kalmışlık eserleri olmakla zat nurunun tecellisinden sonra, siz renklenme ile perdelenmeye dönücüsünüz. Ve Hak huzurunda ortalamanın çok altında kalmalarının belli olması ve kendiliği (nefsi) ile kalmış oldukları hakikat olarak meydana çıkmış olacak kadar azıcık perdelenmenin kalkması ile biz, azabı kaldırıcıyız. Benliğinizde arzuların yerleşme aşırılığından ve benliğinizi sevgisiyle kalplerinizin kanmış ve şeytanlığın kuvvetlenmiş ve benlik hali kaplamış olduğundan siz, yine de dönmüş olacaksınız. Ve sonraki ayette, **44/16. O gün en büyük vuruşla vururuz biz. Şu bir gerçek ki, intikam da alırız biz.** Buyrulmuştur. Yani, hakiki kahır ve bütünlük olan gölgelendirme, geri çevirme ve daha çok uzaklaştırma ile almış olduğumuz vakit, Allah'a ortak koşma ve benliklerine ibadet etmiş olmaları ve karşılık vermemizde meydana gelmeyle bize karşı kavga etmeleri ve ***"Büyüklük benim keder vericiliğim, ululuk örtümdür. Her kim bana bunlardan birisinde çekişme yaparsa onu ateşe atarım."*** Dediğimiz gibi Bizim büyüklüğümüz örtümüzle çekişme yapmaları sebebiyle onlardan intikam alırız. Kendilik ve eseri olmamak değeriyle eksilmesi, aşağı düşmesi hakiki ve tam yok olma vaktinde bir ile ilgili kahrı ve tam yok etme ile biz varlıkları ve sonraya kalmışlıklarından

intikam alırız. Bundan dolayı bir olan vücut ile gizli şirkten temiz olurlar. Fakat kâfir (örtücülük hali) yani zat nurundan perdeli ve sıfat perdelemesiyle kalıp olgunluk kuruntusu ile cem ayniliğinde yok ediciden mahrum kalan. Bencillik makamında kalıcı olarak Firavun'un: ***"Sizin, en yüksek rabbiniz benim, sizin için benden başka ilah bilmiyorum "*** dediği gibi bencillik perdesi arkasında inanmaktan vazgeçer. Ve firavunlaşır ve şeriat ipini boynundan çıkararak haram olanı helal yapma yolu ile yol almış olur. Karşı gelişlere cesaretlenmiş olur ve isyankârlığı gözleme ve ibadetleri terk etme ile zındıklaşır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin haklarında: ***"İnsanların en kötüsü, hayatta olduğu hâlde üzerine kıyamet kopan insanlardır"*** buyurduğu kötüler ki onlar insanlardan olur. Ki, o kişi, seçilmişliği olmayan ve farklılığa dönüşü olmayan ve huylarda içten gelen duyguyu teşvik edici üzerine fazlaca düşkün olmak ve cahillikte derinleşmekte sarhoş gibidir. Arzuları aklına galip gelmiş, perdelenme ile mücadelenin tümünden kendisini kuşatmış, cahillik ve azgınlık eseri işaret ediciden görünür olmuştur. Yukarıda geçmiş olan ayette**, 44/11. İnletici bir azaptır bu.** Buyrulmuştur. Fakat o kişi tercih ettiği firavunluğu üzerinde şiddetli düşkünlüğünden, şeytanlıkta benliğinin kuvvetinden bu çok sıkıntı verici azabın gelişini fark etmez. Hak ile durucu, mutlak yok oluş ile zat nuruna hidayet bulmuş. Ve Allah'tan bağışlanmış vücut ile yardım edilmiş olan hakiki tevhid ehli, onu ne zaman davet edip de içinde bulunduğu perdelenmekten uyandırmak istese. O kişi benliği ile kanaat etme ve azgınlığında kararlılık ettiğinden taşkınlık, geri bırakma, büyüklenme ve geri durur; ta ki geri dönülecek yerin meydana çıkması ve azabın iyiden iyiye bilinmesi ile kapının kapandığında perdelendiğini anladığı ve şüphelenme içinde olmuş olduğu vakit. Ki, Firavunun boğulacağını anladığı vakitte; ***"İsrail oğullarının iman ettiği Allah'tan başka Allah olmadığına iman ettim"*** dediği gibi ve evvelce ayette ifade edildiği gibi: **44/12.Ey Rabbimiz bizden azabı kaldır, biz iman edicileriz.** Der. Ve yukarıda geçen ayette, **44/13. Nerede onlarda öğüt almak?** Buyrulmuştur. Yani, onlar için konuşulanı kabul etmek ve hakiki iman etmek nerededir? Onlar, haklıya karşı inat ve Hak ile duru olandan yüz çevirdiler. Bu sebepten lânetlendiler ve kovulmuş oldular. Fakat firavun toplumu ile ilgili hikâyeyi kendi haline uygulamak istersen, hikâyeyi anlamış ol. Ve daha sonraki ayette, **44/17. Kudretimize yemin olsun ki, onlardan önce Firavun'un kavmini de ince bir imtihana çektik de, asil ve onurlu bir resul geldi onlara.** Buyrulmuştur. Yani, Onlardan evvel Nefs-i emmare (emredici benlik) firavun'un toplumu olan hayvanlık ile ilgili kuvvetler halkını gerçekten de Biz, imtihan ettik. Ve onlara ikram edici olan bir resul geldi ki, o da karışık ve katışığı olmayan ve şerefli kalp Musa'sıdır**...**

Ayet: 18-19. Şöyle sesleniyordu: "Ey Allah'ın kulları, bana gelin! Çünkü ben sizin için güvenilir bir resulüm." – "Allah'a karşı kulluk taslamayın. Ben size apaçık bir kanıt getirmekteyim."
Allah'a mahsus olan ve sizin boyun eğmeniz kayıtlarında esir olmuş, kaplayıcılığınızla zayıflamış, ihtiyaçlarınız belirlenmiş ve dilemiş olduğunuz duygu lezzetleri ve beden ile ilgili aşırılıkların elde edilmesinde kölelik ettirilmiş ruh ile ilgili kuvvetleri bana geri verin ve teslim ediniz, serbest bırakınız. dedi. Ve ayette ifade edildiği gibi, değişmesinden emin olunmuş olan yakınlık ilminin meydana gelmesi ile ben size emniyetli bir resulüm. Ve İsyankârlığınız ve sizi davet ettiğim şeyi terk ve kendinizi büyük göstermeniz ile Allah'a büyüklük taslamayınız. Ben, size akıl ile ilgili delillerden apaçık bir delil getirmekteyim**...**

Ayet: 20-21. "Ben, beni taşlamanızdan Rabbim ve Rabbinize sığındım." – "Bana inanmadınızsa bari benden uzak durun."
Ve ben sizin aşağılık maddelere ve benlik ile ilgili hallere huyların içten gelen duyguları teşvik etme taşlarıyla taşlayıp ruh ile ilgili olgunluğunun ve rahman ile ilgili nurlarının istenmesinde beni hareketsiz bir derecede bırakmanızdan ve perişan etmenizden benim Rabbime ve sizin de Rabbinize sığınmışımdır. Ve eğer benim rabbime yönelmiş ve kemalini istememde uymuş olmam ve nurlarımla nurlandırmak konusunda Allah'ın emirlerini yerine getirmem ile bana iman etmezseniz bana engel olmamak ve yol alışımdan beni engellemiş ve içi boşalmış hale getirmemek için benden ayrılınız**...**

Ayet: 22. Sonra Rabbine, "bunlar günah işleyen bir topluluktur" diye yakardı.
Kendini alçaltarak yalvarma ve fakirlik gösterme ile Rabbime dua ederek: "Yarabbi bunlar suçları ile ilgili cezaları isteme ve duygu ile ilgili lezzetlerinin kazanılmasında günahkâr ve duygular ile ilgili lezzetler üzerine fazlaca düşen, ondan baş kaldırmaz bir toplumdurlar." Ve sonraki ayette, **44/23. Bunun üzerine, Allah buyurdu: "O halde kullarımı geceleyin yola çıkar, çünkü takip edileceksiniz."** Buyrulmuştur. Duasının arkasından çok geçmeden yüce Allah, "Düşünce ve akıl ile ilgili kuvvetler, zan ve tahmin ile ilgili ve kutsallıktan başka bir şey olmayan benim ruh ile ilgili kullarımı ve senin kurtulmuşluk halin. Madde denizinin arkasına kutlu huzura duygular ile ilgili kuvvetlerin uyuduğu ve beden ile ilgili kuvvetlerin atıl olduğu vakitte

yürüt." Dedi. Ve siz takip olunmuş olursunuz. Onlar sizi kutluluk tarafından çekmek ve duygunun olgunluğunu istemiş olmakla takip edeceklerdir**...**

Ayet: 24. "Denizi açık bırak, çünkü onlar, boğulmaya mahkûm edilmiş bir ordudur."
Madde ve cisimler ile ilgili denizini kararı üzerine, huylarının doğru yoldan sapması, hallerinin sıkıntıda olmasıyla size eziyet verici olmayarak dalgalarından sakin olduğu halde ve anılan kuvvetlerin içe geçme ve dağılması ve orada kullanmaları için yollarını geniş ve açık olarak terk et. Onlar bedenin perişanlığı zamanında denizin dalgalanması ve onları perişan etme ile batırılmış ve yok olucu bir asker topluluğudur**...**

Ayet: 43-44. Şu bir gerçek ki zakkum ağacı. – Günahkârların yemeğidir.
Zakkum ağacı günahkârların yemeğidir. Zakkum ağacı, aşırılığa tapmak ve lezzetlere alışmak konusunda kalp üzerine üstün gelen benlikten başka bir şey değildir. Lezzete sımsıkı bağlı olması dolayısıyla zakkum ismi verilmiştir. Çünkü Araplar tarafından zıkım, tezekkum, kaymak ve hurma yemektir. Bu kaymak ve hurmanın yenmesi lezzetli olduğu için lezzete uymuş olanlar, zıkım kelimesine nispet olunarak bu gibilere **"Zıkım"** kelimesinden bir isim ortak yapılmış ve **"Zakkum"** denilmiştir. Benlik ağacından yemiş olan, kuvvetlerinden ve aşırılıklarından yardım isteyen ancak günahta batmış ve arzularda dalgın olan kimselerdir**...**

Ayet: 45- 46. Erimiş maden misali, karınlarında kaynar. – Sıcak suyun kaynaması gibi.
Ağır sıkıntı çekme ve dibe çökmeyi, sevdiğini istemede lâzım olan incelik ve harareti dolayısıyla duracak yerde içe geçme süratinden zeytin derisi gibidir.
Başka mânâ: Aşağılık yöne eğilim gösterme ve mahrum kalma ile beraber, sevinç ve özlem ateşinin keskinliği, ayrılık ile ilgili hırsın şiddetiyle kalbe eziyet vermesinde erimiş altın, erimiş bakır gibidir. İstemekte çektiği zorluk sıcaklığının şiddetinden batınlarında, içlerinde kaynayan olur ve çok sıkıntı verir. Kalpleri daraltarak huy ateşiyle ve karanlığının kalplerin nurluluğuna birbirine zıt olanlarla kalpleri yakar ve benliğin ruhu demek olan arzularının inceliği ve arzularına duyduğu sevginin kökleşmesi ile ve hallerinin kalpleri kaplayıcılığı sebebiyle eziyet vericilik ile kalplerde yayılmış olur. İnceliğinden olan harareti ile duracak yerde sürücü olan kaynar suyunun kaynaması gibi karınlarında kaynar. Bu sözleri de Hümeze suresindeki, **104/6-7. Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir o. – Ki tırmanıp işler yüreklere.** Sözleri gibidir**...**

Ayet:49-50. "Tat bakalım! Hani sen onurluydun, seçkindin." – "İşte budur o kuşkulanıp durduğunuz şey."
Sen, kendini saygıdeğer ve ulu kişi olarak görmüş olduğun için bu azabı tat denilir ki, yaratılışının baş aşağı olduğu sebebiyle hallerinin de bir terslik üzere olduğuna işarettir. Çünkü lezzet ve cisimler ile ilgili yücelik ve benlik ile ilgili soyluluk sıkıntı ve bevân, yok olma ve ruh ile ilgili alçaklığı gerektirir. Gerçek o ki, sizin kendinize çektirdiğiniz şu azap lezzetler ve sıkıntıların, ancak duygular ile ilgili bir şey olduğunu zannettiğinizden ve duygular ile akıl ile ilgili olandan perdeli olduğunuzdan şüphe ve inat eder olduğunuz azaptır**...**

Ayet: 51. Korunup sakınanlar, güvenli bir makamdadırlar.
Gerçek o ki, sonraya kalmışlıktan sakınma ile takvada kâmil olanlar sonraki ayette onlar için, **44/52. Bahçelerde, pınar başlarında.** Olacakları ifade edilmiştir. Yani, yücelikte olan üç cennetten birindedirler. Ve haller ve marifetler ve diğer hakikat ile ilgili menfaatler ilimleri nehirlerinde, kaynaklarındadırlar**...**

Ayet: 53-54-55. İnce ipekten, parlak atlastan giymiş olarak, karşılıklı oturmaktadırlar. – İşte böyle! Onları iri gözlü hurilerle de eşleştirmişizdir. – Orada, güvenli bir biçimde her türlü meyveyi isterler.
Onlar, sevgi, marifet, yok olma, beka gibi ihsanlar ve incelik ile ilgili haller ile hal sahibi olmuş olduklarından o latifeler olan ince atlastan ve sabır ve kanaat, yumuşaklık ve cömertlik gibi ahlâk faziletleri olan kalın atlaslardan elbiseler giyerler. Başkalığa nispet edilen sıfatlarından kurtularak Allah'a görünür olmalarından ve zatlarının soyunmuşluğundan aralarında, perde olmaksızın ruhlar saflarından birinci safta birbirine eşit rütbeler, dereceler üzere kabul edilenlerdir. İşbu takva sahiplerinin, ileri gelme kalabalıklarında hal böyledir. Ve onları iri ve güzel gözlü huriler ile eşleştirme, sevdiklerine kavuşmaları ve dilemiş olduklarının olgunluğu üzere meydana gelmesi sebebiyle kalplerinin kural dışı yaptığı ve memnun oldukları sevinçler ile memnun ederiz. O nimetlerin yok olmasından ve mahrum kalabilecek olmasından güvende oldukları halde o cennetlerde üç cennetin lezzetlerinden tam olarak lezzetlenmiş olunan şeyleri, davet ederler**...**

Ayet: 56-57. Orada, ilk ölüm dışında ölüm tatmazlar. Allah onları cehennem azabından korumuştur. Rabbinden bir lütuf olarak böyledir. İşte budur o büyük başarı.
O cennetlerde ancak ilk ölüm, yani cisimler ile ilgili doğal ölümden başka ölüm tatmazlar; ef'al, sıfat, zatın yok olması ölümlerinden her biri isteyerek olan ölüm ise de, fakat bunlar öncekinden daha duru, temiz, leziz, iştahlı ve sevinçli bir hayattır ve her biri bir cennettedir. Ve yüce Hak, huylar cehenneminde yardımcısız, yalnız başına kalmaktan koruyan olduktan başka sonraya kalmışlığın vücudu ile mahrumluk cehenneminden de onları korumuştur. Benlik ile ilgili aletlerin dağılmasında adalet gereği vücut ile Rabbinden ancak bağışlanmış ve yalnız hediye olarak vücut verilmiş oldular. İşte şu, büyük bir bereketlenme ve mutluluktur ki ondan büyük zafer, başarı ve mutluluk olamaz**...**

"Dühân" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

CÂSİYE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Hâ, Mîm. –Azîz ve Hakîm olan Allah'tan Kitap'ın indirilişidir bu.
"Kitap'ın indirilişidir" sözünün kılavuzluğu ile bir kısmın cevabı silinip kaldırılmıştır. Yani hakikat hüviyetine (mahiyetine, içyüzüne) cem ayniliği tam ulaşma olan ile ilgili mutlak vücuda ve Muhammed'e yani, farklılık ile ilgili suret ve tam olgunluk olan bağlı bulunduğu şeyle değişen vücuda yemin ederim ki, hakikati hüviyet ile Muhammed'i açıklamış olan Kitap'ı elbet indiririm. Veya katmayı aradan çıkarma ile ilgili değer üzerine **"Hâ mîm"** başlangıç olarak kitabın indirilişinden haber alınır. Yani, Hakk'ın hakikati uzun uzadıya anlatılmasının meydana gelmesi, Kitap'ın indirilişi yani, Muhammed ile ilgili vücudun gönderilmesidir. Veya: Birçok yerlerde cem ve farklılık mânâsını açığa çıkarıcı ve açıklayıcı olan Kur'an'ın indirilmesidir. Ki, Ali İmran suresindeki, **3/18. Allah, kendisinden başka ilah olmadığına tanıktır.** Ayetin sözünde **"Cem" 3/18. Meleklerle ilim sahipleri de adalet ölçüsüne sarılarak tanıklık etmişlerdir.** Sözlerinde ise **"Fark"** yani, etraflı olarak bildirilme olduğu gibi. Başlık olan ikinci ayetteki **"Allah'tan"** sözü kitabın indirilişi **"Cem"** ayniliğindendir, kendisindendir. Ayni ayetin başında olan **"Azîz ve Hakîm"** sözü, kahır ve lütuf farklılığı görüntüsünde yücelik ve hikmet sahibidir ki kahır ve lütuf isimler farklılığı ve isimlerin kaynağı da sıfatta olan kesrettir (çokluktur). Çünkü her isim ancak kahır ve lütuf kısmındandır**...**

Ayet: 3-4. Kuşkusuz, göklerde ve yerde iman sahipleri için sayısız ayetler vardır. – Ve sizin yaradılışınızda, her yana yaydığı canlılarda, kesinliği yakalayan bir topluluk için ibretler, işaretler vardır.
Gerçek o ki, göklerde ve yerde tamamında Zat'ına iman edenler için ayetler vardır. Çünkü gökler ve yerin tamamı, zatın kendi olan vücudunun mazharıdır. Benliğinizin, yayılmış ve dağılmış hayvanların göstermesinde kesin olarak sıfatını bilmiş olan toplum için ayetler vardır. Çünkü sizin ve hayvanların tamamı yüce Allah'ın Hay, Âlim, Mürid, Kadir, Mütekellim, Semi', Basir olması sıfatının açığa çıktığı yerlerdir. Çünkü siz, bu isimlerle Hakk'ın sıfatlarına şahit olucusunuz**...**

Ayet: 5. Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah'ın gökten bir rızık indirip de onunla yerküreyi ölümünden sonra hayata kavuşturmasında, rüzgârların her bir yana sevk edilişinde de aklını çalıştıran bir topluluk için izler, işaretler vardır.
Ve gece ve gündüzün değişmesinde ve yüce Allah'ın gökten yağmur indirip onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde ve rüzgârları değiştirmesinde akıl sahibi olan toplum için yani, ilâh ile ilgili işlere akıl erdirenler için ayetler vardır. Çünkü bu kullanışlar, İlâh ile ilgili işlerdir. Bu ayetlerdeki bölümlerin arasını iman, sağlam biliş, akıl erdirme ile ayırmış olmasının sebebi, çünkü zat şühudu her ne kadar son derece açık ve belli olmasından dolayı gizli olduysa da en açıktır. Ve vücud, zorunluluktan olduğu dolayısıyla en görünür ve vücudu doğrulayanlar en çoktur. Sıfatın müşahedesi ise zat ve ef'al' in müşahedesinden daha ince daha lâtiftir, yumuşaktır. Buna dayanarak, sıfat müşahedesinden sağlam biliş ile tarif etti.
İmdi: Her bir kesin olarak bilmiş olan vücuduna iman edendir. Bunun tersi kesin olmaz yani her mümin sağlam biliş üzere olmaz. Vücuda iman eden ve sıfata sağlam bilişte olan, kesretle vahdetten

perdelenmişliğinden zattan gafil, habersiz olduğu için bazen de zata iman olmaksızın delil üzere sağlam biliş bulunur. Fakat işlerin (ef'al' in) marifeti akıl ile ve delil iledir; çünkü eşyada olan değişmelerde akıl ile tesirsiz oyalandırma imkânsız olduğundan her halde bir değiştirilmişin başkalaştırılması gereklidir.
İmdi: Birincisi olan iman, ruh ve yaratılış ile ilgili olandır. İkincisi olan sağlam biliş, İlim ve kalp ile ilgili, yani meydana çıkarma ve zevk ile ilgili olandır. Üçüncüsü olan, akıl erdiren akıl ile olandır. Buna dayanarak yaratılış üzere baki kalmış olan sevilen öncelikle zata iman eder, sonra sıfata sağlam bilişte olur, sonra ef'al' e (işlere) akıl erdiren olur. Meydana gelme ve madde ile yaratılıştan perdeli olan seven, benlik makamındadır, ilk olarak ef'al' i hakkında akıl erdirir, sonra ef'al' ini meydana çıkarmış olan sıfatını sağlam olarak bilir ve sonra zatına iman eder. Bu sebepten Allah'ın Habib'i (s.a.v) efendimiz ***"Allah'ı ne ile bildin?"*** diye sorulduğu vakit, ***"Ben eşyayı Allah ile bildim"*** buyurmuştur**...**

Ayet: 6. İşte bunlar, Allah'ın ayetleridir ki, onları sana hak olarak okuyoruz. Hal böyle iken Allah'tan ve onun ayetlerinden sonra hangi hadise inanıyorlar?!
Şu ruhlar göklerini ve mutlak cisim ile ilgili yerin yani tamamının ve yaratılmışlardan diri olanların ve var olanlardan diğer haberlerin ayetleri, bütün bu ayetler Allah'ın ayetleridir. Yani, Allah'ın zat, sıfat ve ef'al' inin ayetleridir. Onlar Allah'a ve sıfat ve ef'al' inin ayetlerine iman etmedikten sonra hangi söze iman ederler? Çünkü bu ayetlerden sonra ancak manasız söz, yani "O ibadet edilenler ancak sizin belirlediğiniz isimlerdir k, onlar sahipsiz isimlerdir." Buyurduğu gibi sahipsiz isimler bulunabilir**...**

Ayet: 7. Yazıklar ve azaplar olsun günahlara batmış her yalancı iftiracıya.
Veyl azabı, aslı, esası yokken zihinde kurulmuş olan ve batıl (asılsız, yalan) vücudun iftira ve yalanı ve işleri o vücuda nispetle şirk (ortak koşma) isminde saplanıp kalmış olan kişilerdir ki sonraki ayette, **45/8. Ki Allah'ın ayetlerinin kendisine okunuşunu dinler, sonra böbürlenmiş olarak inadında devam eder. Sanki hiç duymamıştır onları. Artık acıklı bir azapla muştula böylesini.** Buyrulmuştur. Yani, hâl veya söz diliyle söyleyici olan her yaratılmıştan ilâh ile ilgili ayetleri işitir. Yalnız Peygamberin dili üzere değil, her şeyin dili üzere olan Allah'ın ayetleri okunmuş olur. Sonra o kişi gurur sahibi ve gerçeklikten gafil, habersiz olduğu için ayrılıkta olma aşırılığı ve bencilliğinden vücuduyla perdelenme ve kendini büyük göstermesinden ayetleri başkalığa nispet etmede ısrar eder. Ayet ile tesirleşmesi olmayışı yönüyle sanki işitmemiş gibi olur. Perişan edici mahrumluluk ve çok sıkıntı verici örtünme azabıyla onu müjdele**...**

Ayet: 9. Ayetlerimizden bir şeyin bilgisine ulaşınca, alaya aldı onu. İşte onlar içindir horlayıp yere batıran bir azap.
Ve ayetlerimizden bir şeyi bildiği vakit ayetlerimizi asla vücudu olmayan kimseye nispetle maskaralık yani alay etme yeri ve yakınlık edinme yapar. İşte bunlara olabilirlikten olan horluk, ihanet ve hakaret azabı vardır**...**

Ayet: 13. Bunda, derin, derin düşünen bir topluluk için elbette ibretler vardır.
Yani, gökler ve yerde bulunan şeylerin tamamının size bağlanmışlığında kendi benliğinde kim olduğunu, saltanat ve büyüklük âlemine varıncaya kadar bütün bu eşyanın ne sebepten kendine bağlanmış olunduğunu düşünüp araştırmış olan kimselere deliller vardır. Ki düşünüp araştırmış olan zatına dönmüş olarak hakikatini ve vücud sırrını ve bu eşya üzere ayrıntılı anlatma ve şereflendirmesine ve bunların kendine bağlanmış olmasına ehil yapıldığına sebep olan değerlerine arif olur. Ve şerefli bir rütbeden geri kalmaktan utanır olarak davet olunduğu amaca yükselmiş olur**...**

Ayet: 18-19. Daha sonra seni, iş ve yönetimde bir yol ve metod üzerine koyduk. Artık ona uy. Bilmeyenlerin keyifleri ardınca gitme. –Kuşkun olmasın ki onlar, Allah karşısında sana hiçbir yarar sağlayamazlar/Allah'tan gelecek hiçbir şeyi senden uzaklaştıramazlar. Zalimler birbirlerinin dostlarıdır; Allah ise takvaya sarılanların Veli'sidir.
Sonra biz, seni Hakk'ın emrinden bir yol, tevhid yolu üzerine kıldık. Şahitlik ve ileri görüş üzerine o yola girme ile uymuş ol. Ve tevhid ilmini bilmeyen taklit ehlinin cahilliğine ve arzularına uymuş olma. Gerçek o ki, onlar, tesirleri olmadığından yapabilecek olduklarıyla senden herhangi bir zararı uzaklaştıramazlar. Kuvvet ve kudretleri ve ilimleri olmadığından sıfatlarıyla senden bir cahilliği ve perdelenmeyi kaldıramazlar. Çünkü Allah'tan başkasının kudret ve kuvveti yoktur. Ve seninle onların arasında senin onlarla alışkanlığına sebep olan uygunluk olmadığından huzurlarıyla senden gelebilecek bir vahşiliği de uzaklaştıramazlar. Belki senin yakınlığın, ancak Hak iledir. Senin şühudunda onlar değer ifade edecek bir şey değildirler. Bundan dolayı seninle onlar arasında hiçbir yönden dostluk yoktur. Zalimlerin dostluğu aralarında cinsiyet ve

perdelenmişlikle uygunluk olduğundan ancak zalimlerdir. Ve yüce Allah, tevhid-i ef'al şühudunda Hakk'a tevekkül ile Hakk'ın işlerine (ef'al' ine) sığınanların işlerine vekildir. Veya sıfat tecellileri müşahedesiyle rıza makamında sıfatına dayananların sevgilisidir. Çünkü veli, sözlük yönüyle bu üç mânâ ile kullanılır**...**

Ayet: 20. Bu Kur'an, insanların kalp gözlerini açacak ışıklardan oluşur. Gereğince inanan bir toplum için de bir kılavuz ve bir rahmettir o.
Bu açıklama sıfatın güzelliğini düşünüp araştırmakta olanların kalplerine delildir. Her ileri görüşlü bir güzellik sıfatının tecellisini düşünenlerdir. Ve ef'al perdesi azabından kurtarıcı olmasıyla benliklerine rahmettir. Bu açıklamaya yakınlık elde etmiş olan toplum için hidayet ve rahmettir. Ve ruhlarını zat şühudu yerine yöneltilmedir**...**

Ayet: 23. İğreti arzusunu ilah edineni gördün mü? Allah onu bir ilim üzerine saptırmış, kulağı ve kalbi üzerine mühür basmış, gözünün üstüne de bir perde çekmiştir. Allah'tan sonra ona kim kılavuzluk edecektir. Hâlâ düşünüp ibret almıyor musunuz?
Arzusunu ilâh edinen, arzusuna tapan kişiyi görmekte misin? İlâh, kendisine ibadet edilen demektir. Ne zaman ki arzuya boyun eğdiler, arzuya ibadet edip onu ilah edindiler. Çünkü insan sevgi duyması ve boyun eğmesi ile her neye ibadet ederse bir taş bile olsa onun ilâhıdır. Yüce Allah, onun kabiliyetinin sona ermesi ve yüzünün aşağılık yöne dönmesi hali hakkında bilgi sahibi olduğu halde veya o arzuya ibadet edici olduğu dinde çalışması, gerekli olan şeyi bilici olduğu halde Allah onu sapkınlığa düşürmüş oldu. Bu değer üzere saptırılmış olması; gafillerin ve benzerlerinin hali gibi kalbinin üzerine arzuların galip gelmesi ve benlik sevgisi ile dolduğundan, yaptıklarının ilmine karşı gelmiş olduğundan ve geçmişlerin görüşlerinden geride kalmış olmaktan ileri gelmiştir. Ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Faydası olmayan ilmi ile beraber çok âlimler sapkınlığa düşmüştür."*** Buyurmuştur. Çünkü ilmi Hak yoluna girme ile ilgili olmayan lüzumsuz işle uğraşanlar kısmındandır. Ve Hak'tan perdelenmişliğin ve kirin kalınlığı sebebiyle hidayet kapısından kovulmuştur. Hak kelamını işitmek ve anlamak yerinden uzaklaştırılma ile yüce Allah onun kulağını ve kalbini mühürledi. Ve gözü üzerine de cemalini görme ve yüzünü şühut etmekten, şahit olmaktan perdelemiştir. Yüce Allah'ın onu saptırmış olmasından sonra onun hidayeti ile durucu olacak bir varlık olmadığından artık onu kim hidayete koyar? Ey tevhid ehilleri hiç düşünüp ibret almaz mısınız?**...**

Ayet: 24. Dediler ki: "Şu dünya hayatımızdan başkası yok. Ölüyoruz, diriliyoruz. Bizi zamandan başkası helak etmiyor."
O perdeli olanlar bizim duygular olan hayatımızdan başka bir hayat yoktur, derler. Doğal ölüm beden ile olur ve cisim ve duygular ile ilgili hayat ile yaşarız. Bunlardan başka ölüm ve hayat yoktur derler. Bunu da sonu olmayan hayata nispet etme ve ruhları tutucu olan hakiki tesir ediciden perdelenmişlikleri dolayısıyla bu konudaki tüm oluşları sadece zamana nispet ederler**...**

Ayet: 26. De ki: "Sizi Allah yaşatıyor, sonra sizi öldürecek, sonra da hakkında hiç kuşku bulunmayan kıyamet gününde bir araya getirecek."
Sen onlara de ki: "Sizi zaman değil, ancak yüce Allah diriltir; sonra öldürmüş olur. Sonra sizi gönderilme zamanında ikinci hayat ile kendinde toplamış olur.
Başka mânâ: Zaman değil, yüce Allah sizi benlik hayatından sonra ebediyet ile ilgili kalp hayatı ile diriltmiş olur. Sonra O'nda yok olma ile öldürür; sonra adalet gereği vücud ile On'unla olmanız için yokluktan sonra beka ve bağışlanmış vücud ile sizi kendinde toplamış olur. Fakat insanların çoğu bilmezler**...**

Ayet: 27. Göklerin ve yerin mülkü/saltanatı Allah'ındır. Kıyamet kopunca, işte o gün, gerçekleri hükümsüz kılanlar hüsrana uğrayacaklardır.
Gökler ve yerin mülkü Allah'ındır, şühudu bakışında ondan başka sahip yoktur. Büyük kıyametin ayakta durur olduğu günde başkalar olduğunu ispat etmeye çalışanlar, eli boş kalmış olurlar. Çünkü Hakk'ın dışında var gibi görünenlerin tamamı asılsızdır (batıldır). Her kim başkalığı ispat etmeye çalışır ve Hak'tan perdelenmiş olursa kendileri hükümsüz, iptal edilmiş olunurlar**...**

Ayet: 28-29. O gün tüm ümmetleri, toplanıp diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına davet edilir. Bugün, yapıp ettiklerinizin karşılığıyla yüz yüze getirileceksiniz. – Bu bizim kitabımız, karşınızda gerçeği söylüyor. Çünkü biz, yapıp-ettiklerinizin kopyasını çıkarıyorduk/yaptıklarınızı kaydediyorduk.

Zümer suresinde, **39/30. Hiç kuşkusuz sen de öleceksin, onlar da ölecekler.** Buyrulduğu yönüyle "Ey tevhid ehli! Sen her bir ümmeti benliği ile ölü, güçsüz olduğu yönüyle hareketsiz taş yığını gibi veya karşılıklarını almazdan evvel gönderilme vaktinde ruhun bedene girip toplanma zamanında olan hali üzere her topluluğu başarı kazanma evvelinde diz üstü çökmüş görürsün, bunda da bir sır vardır." Ve ayette söylendiği üzere her topluluk kitabına, yani yaptıklarının ispat edildiği ve yaptıkları işlerin görüntüsü olan bedene girdiği ve o beden ile ilgili hal üzere işlenmiş olduğu levhaya davet edilirler. Yapmış olduklarının yazıları dört levhada olur. Birisi en aşağıda olan levhadır ki, her topluluk ona davet edilmiş olunarak mutlu olanların sağından ve bahtsız olanların solundan verilir. Levhaların diğer üçü, gökler ile ilgili ve yücedir ki, bundan evvelki anlatımlarda işaret edilmiş idi. Her topluluğun davet edildiği bu kitabın en aşağıda olduğu hakkında söz söylemiş olduğumuzun sebebi bu makamdaki sözler; yapılan işlerin karşılıklarının belirlenmişliğini ifade etmiş olduğu içindir. Ki, ayette "Bugün, yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz" denilmiştir. İşte bu kitap, bizim size hak (gerçek) ile şahitlik eden, gerçek (hak) ile söyleyen kitabımızdır. Biz sizin yaptığınız işlerinizin kopyasını çıkarır olmuştuk. Kopyasını çıkarıp yazıcı olanlar, gökler ve yer meleklerinin tamamıdır**...**

Ayet: 30-31. İman edip barışa yönelik işler yapanların durumu şu: Rableri onları rahmetine sokacaktır. İşte açık zafer budur. – İnkâr ve nankörlüğe sapmış olanlara gelince, onlara denecek: "Ayetlerimiz karşınızda okunurdu ama siz büyüklük taslardınız, günahkâr bir toplum oldunuz, değil mi?

Gizli olana taklit ile iman veya yakınlık ile ilgili imam ile iman edenler ve cisim ile ilgili belirli zamanda doğruluk hallerini gerektiren çeşitli iyilikler, iyi işleri işleyenler, Rableri onları ef'al cennetinde yaptıkları iyiliklerin rahmet sevabına dâhil eder. Fakat asıl ile ilgili küfür ile veya cansız cisimler ile cezalar ile ilgili karanlıklara dalmış olma sebebiyle Hak'tan perdelenmiş olanlara "Size ayetlerim okunmadı mı? Siz büyüklenmiş olup suç işleyen günahkâr bir toplum oldunuz." Ve size "Allah'ın vaadi olan büyük kıyamet gerçektir, bunda şüphe yoktur" denildiği vakit "Biz kıyamet ve saatin ne olduğunu bilmeyiz, biz ancak zan ve tahmin ederiz, buna yakınlığımız yoktur" demiş olurdunuz" denilir. Ve onlara yapmış olduklarının kötülükleri görünür olur ve alay ettikleri şeyler onları kuşatmış olur**...**

Ayet: 34. Şöyle denilir: "Unutuyoruz sizi bugün. Tıpkı sizin, bugününüze kavuşmayı unuttuğunuz gibi.

Ve onlara siz yokluk ile ilgili itirafınız dolayısıyla bu gününüzde yüzümüz için niyet ve işi terk ettiğiniz gibi biz de sizi azapta terk ederiz.

Başka mânâ: Siz, ezel ile ilgili sözleşmeyi unutmanız ile bu gününüzün görüneceğini unutmuş olduğunuz gibi biz de sizi yardımcısız ile azapta terk olunmuş, unutulmuş bir şey gibi yaparız, denilir**...**

Ayet: 36. Hamd; göklerin Rabbi, yerin Rabbi, âlemlerin Rabbi olan Allah'adır.

Eşyanın olabilir olan olgunluğun en büyüğü üzere meydana gelmesi ve amaçlarına ermişliği ile tamamına açığa çıkmış olan mutlak kemalat Allah'ındır. Ruhların tamamlayıcı ve tedbir alıcısı bedenlerin tedbir alan, sahip ve kullanıcısı, rübubiyeti ile bütün âlemleri kemal atına yöneltici olan Allah'ındır**...**

Ayet: 37. Göklerde ve yerde ululuk/büyüklük O'nundur. Azîz'dir O, Hakîm'dir.

Kaplayıcı ve her şeyi üzerine büyüklüğü ve yükselmesi ve o şeyden ihtiyaçsızlığı ve şeyin O'na fakirlik ve ihtiyaç göstermesi sebebiyle ululuk ve büyüklüğün son derecesi, Allah'ındır.

İmdi: Her şey Hakk'ın kemal atını ve sıfatların tümünü meydana çıkarma olan hal diliyle O'na hamd eder, değişme ve olabilir olması ile ve O'na muhtaç, kendiliği ile yok olucu, kendisine özel olgunluktan başka olgunluktan kusurlu yaratılmışlar sırasında dizilmesiyle O'nu tekbir **"Lâ İlâhe illallah"** sözü ile ululamış olur. Yüce Allah'ı, her şeyde tesir edici ve her şeyi kendi hakikatine zorlayıcılığı ile her şeyi kahredici kuvvet sahibidir. Lütuf tedbiri ile her şeyin kabiliyetini düzenleyici, ince sanatı, gizli hikmeti ile her şeyi dilediği ismini kabul etmesine hazırlayıcıdır**...**

"Câsiye" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

AHKAF SURESİ
Te'vil ve yorum
"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 3. Gökleri ve yeri ve ikisi arasındakileri hak olarak ve belirlenmiş bir süre için yarattık biz. Küfre batanlarsa uyarılmış oldukları şeyden yüz çevirmektedirler.
Gökleri ve yeri ve aralarında olan şeyleri ancak gerçek ile meydana çıkarmış olduk. Yani her şeyin, onunla ayakta durucu olduğu, bir olup başkasına ihtiyacı olmayan, sabit mutlak vücud ile veya "adalet ile gökler ve yer ayakta durur" oldu denildiği gibi her çokluğun onunla düzen bulduğu vahdetin gölgesi olan adalet ile meydana çıkardık. Ve isimlenen bir sonun belirlenmesi ile yani vücudun kemalinin onunla sona eren olduğu kararlaştırılan kemali ile o da ezelde olduğu gibi her şeyin kendisinde yok olucu olduğu bir vücud ile **"Mehdi"**nin meydana çıkması kahredici bir'in belirmesi sebebiyle büyük kıyamettir. Hak'tan perdelenme ile inkâr edicilikte olanlar, korkutuldukları büyük kıyametten yüz çeviricidirler**...**

Ayet: 4. De ki: "Allah dışında yakarmakta olduklarınızı gördünüz mü? Eğer doğru sözlü kişiler iseniz bundan önce bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı getirin."
Habib'im de ki: "Her ne olursa olsun Allah'tan başka olup da isim vermiş ve kendisine bağımsız vücud ve tesir ediciliği olduğuna şahit olduğunuz şeyleri haber verin. O'nun göklerle ilgili bir şeyde ortaklığı veya toprakla ilgili bir şeyde delile dayanan tesiri nedir? Bana gösteriniz. Eğer siz doğru kişiler iseniz bunun üzerine bana evvelki bir kitaptan taşınmış bir delili veya sağlam ilimden akıl ile ilgili bir delil getiriniz"**...**

Ayet: 5-6. Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap vermeyecek birilerine yalvarıp durandan daha sapık kim vardır? – İnsanlar, haşredilmek üzere toplandığında, o taptıkları onlara düşman olurlar; onları ibadetlerini de, inkâr ederler.
Kölelerin efendilerine olan duası gibi her ne olursa Allah'tan başka bir şeye dua eden kimseden daha fazla sapkınlık sahibi kim olabilir? Çünkü onun duasını Allah'tan başka hiç kimse kabul edemez. İnsanlar, bir araya toplanmış vakit onlara düşman olurlar. Çünkü dünya ehlinin efendilerine ibadet ve onlara hizmetleri, böyle büyük adamların hizmetlileri kendilerine taptırmaları ve hizmet ettirmeleri ancak benlikleri ile ilgili bir amaç içindir. Yükselmekten yüz çevirdiklerinde, kör, sakat ve vasıtalar kaybolmuş olduğu vakit onlara düşman olurlar ve Zühruf suresindeki, **43/67. Dostlar o gün birbirine düşman kesilir. Ancak takvaya sarılanlar böyle değildir.** Ayetin tefsirinde denildiği gibi ibadetlerini inkâr ederek "Siz, bize hizmet etmediniz belki kendinize hizmet ettiniz" derler**...**

Ayet: 13-14. "Rabbimiz Allah'tır" deyip, sonra da dosdoğru yol alanlar var ya, onlar için hiçbir korku yoktur; onlar tasalanmayacaklardır da. – Cennet halkıdır onlar. Yapıp ettiklerine karşılık olarak sürekli kalacaklardır orada.
Gerçek o ki: Bizim Rabbimiz Allah'tır diyen kimseler, yani ilgilerden soyunmuş olarak ve engelleri kaldırıp atmış olarak Allah'ın dışında görünenlerin tamamından Allah'a seçme ile gözünü taşkınlıktan engelleyip doğruluk ile **"Rabbimiz Allah'tır"** diyenlerdir. Çünkü onlardan bekaya kalıcı olmak amacıyla yok olma arsasında renklilikten güvenlikte olamayan ve doğru, içten bağlı olur halde **"Rabbimiz Allah'tır"** diyememişlerdir. Sonra herhangi bir damarı veya bir kılı bile ancak Allah ile ve Allah için hareket eder bir değerde İlâh ile ilgili usullerde aşağılıktan ve kötü, bozuk sözden sakınarak iş ve niyette Allah ile gerçekliği anlaşılmış olmakla dosdoğrulukta olanlar, perdelenme ve azapları olmadığından onlara korku yoktur. Bütün arzu ettikleri şeyler, meydana gelmiş olup kendilerinden hiçbir şeyin kaçırılmış olmayıp ve olmayacak olduğundan onlar, üzülecek de değillerdir. Yani, gerçek o ki, "Allah'ta her bela için sabır ve her bir daha ele geçmemek üzere kaybedilen şey için bir yetişmek vardır" denilmiştir. İşte bunlar, bütün cennetleri kaplayıcı olan mutlak cennete sahiptirler ki, ulaşmaya kadar sülukları (yola girmeleri) halinde yaptıklarına karşılık olarak mutlak cennette sürekli kalıcılardır**...**

Ayet: 15. Nihayet, yiğitlik çağına gelip kırk yıla erdiğinde şöyle der: "Rabbim; beni, bana ve anne-babama verdiğin nimete şükretmeye, hoşnut olacağın iyi bir iş yapmaya yönelt. Soyum içinde, benim için barışı gerçekleştir. Sana yöneldim ben, sana teslim olanlardanım ben."

Benliğin olgunluğa erdirilmesi bedene bağlı olan olduğu için benlik bedeninin çareleriyle ve yeniden meydana gelmenin evvelinde beden ile kendi olgunluğunda uğraş içinde olunca ileri görüşlülüğü açılmayıp anlayışı berrak olmaz ve gerçek erişmişliği de meydana çıkmış olmaz. Ki, yetimler hakkında Nisa suresinde, **4/6. yetimleri, nikâh çağına gelmelerine kadar gözetleyip deneyin. O zaman onlarda içinize sinecek bir olgunluk ve erginlik görürseniz, mallarını onlara geri verin.** Denilmiştir ki, bu görünürde olan olgunluk ve erişmişliktir. Görmez misin ki huylar, çocukluk vaktinden erginlik yaşına kadar organların zayıflığından büyümeye ve katılaşmaya şiddetle ihtiyacından dolayı bedenden bir başka şeyin karışmış olmasına fazlalık olarak beden hatlarının fazla olan gıdayı elde etmeye uğraşmaktan cinsi ile ilgili maddeyi elde etmekten vazgeçmez, o vakit içinde benlik bedende dalgındır. Huyları bu işte kullanan, o zamana kadar kendi olgunluğundan habersizdir. Ne zaman ki aletler olgunluk sınırına yakın ve benliğin o aletleri kullanacak olduğunda doğru şekilde kullanma olan bir hale ulaşınca ve beden hatlarında kaybolan şeye ihtiyaç azalınca şahsın olgunluğu ile huylar, şahsın maddesinden doygun olduğu için şahıstan madde ile ilgili cinsin elde edilmesinden vazgeçmiş olur. O vakit benlik de kendi olgunluğu elde etmede vazgeçmez olur. Ve benliğin akıl ile ilgili olan ileri görüşlülüğü açılır yaratılış ile ilgili nurları ve kabiliyeti de görülür olur ve beşiğinde olan uykusundan uyanır ve gaflet uykusundan **"Yakaza"** (uyanıklık, gönül uyanıklığı) haline gelip özünün ne derece kutlu olduğunu anlar, kendi merkezini ve amacını arar. Bu da iki şey sebebiyledir ki, birisi aletleri olgunluğa ermede kullanma ehliyeti, birisi de bedenle uğraşı az olmakla aletlerin birine doğru dönmüş olarak bedene ayrılmış olmasından vazgeçmesidir. Fakat büyüme yaş kalıcı ve aletlerin, kuvvet ve şiddette kaybolması mümkün olduğunda benlik, tamamıyla yücelik yönüne yönelme ve akıl ile ilgili olgunluğu ve temiz isteklerin elde edilmesi için soyunmuş olamaz. Bu da tıp ilminde meydana çıktığı gibi yaşın otuzunun sonuna kadardır. Otuz yaşını geçip gereği anlama, kavrama yaşını alınca benliğin yaratılıştan vazgeçmesi olmuş olduğundan, benlik, kendi âlemine doğru dönme ve yaratılışının nurları doğmuş olur ve olgunluğunu istemesi şiddetlenir. Buna dayanarak hakiki yetimin kefili olan **"Ruh-ül-kuds"** benliğin erişmişliğini görürse ona hakikatler ve marifetler ilimleri ve hüküm mallarını vermeye başlar, çünkü artık temiz ayrılmalar ve büyüklük nurlarının nikâhına erişkin olmuştur. Bu da şiddetli görünür vaktinden sona eren aşağı yukarı kırk yaşı olan bu manevi erişmişlik şiddetine kadar ef'al' de yol alışı mümkün olduğu için ta ki cem ayniliğinde batmış olma ile eksiksiz yokluğa kadar benliğin zata doğru Allah'ın sıfatında yol alma vaktidir. Bu sebepten kırk yaşından sonra eğlence soğuk olur denilmiştir ki, anılmış olan mülkleri kabul ve mülklerde kullanmak için temiz etme ve ef'al' de yol alma, yönelme ve isteme ile anılmış mülkleri kabul etmeye ve onda kullanmaya kabiliyet olmamıştır. Bundan dolayı, Ruh-ül-kuds, onda erişkinliği göremediğinden malı ona geri vermez. Fakat kırk yası zamanında Allah'ta yok olma ile yol alma tamamlanmış olduğu vakit yokluktan sonra beka vaktinde ve dosdoğruluk vaktinde işte bulunur ki, buna bir ayette **"Rabbi evzı'ni"** (Başarılı kıl Rabbim) sözüyle işaret edilmiştir. İşte bu sebepten Hz. Yahya ve İsa aleyhisselâmdan başka kırk yaşından evvel asla peygamber gönderilmedi. Bütün peygamberler kırk yaşından sonra gönderildi. Yahya ile İsa kırk yaşından evvel gelmiş olmakla beraber bazı göklerde durmuş oldular.

İmdi: Nimetlerin şükür ile bağlanması vacip (gereklilik) hikâye veya kelimeler sınıfından kaçıcı, kaybolucu şeyler olunca. Nimetlerin korunması için sonsuz uyanıklık ile geçmiş olan zatlar, meydana gelmiş olan kemâl nimetine şükredebilme ilhamını istemiş oldu. Ki, yok olmayı görme ile perdeli ve haline aldanarak ve olgunluğuna dayanarak Allah'ın emirlerini yerine getirmeyi terk etmiş olmasın. Çünkü yokluk makamının felaketi de yok olmayı görmektir, "ben yok oldum" demektir. Bununla alışmış olan kişi telvinde (renklenmede) olmuş olup dikkatlilik (temkin) nimetinden mahrum kalır. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Ben şükredici kul olmayayım mı?"*** demiştir. Böylece şükredebilme ilhamını istemiş olduğu gibi kendine ve vücuduna yakın olan sebep olan anne-babaya verilmiş olan nimetlerin şükrü demek olan ibadetleri yerine getirme üzerinde durmak şekliyle kemal (olgunluk) ve hidayet (Hak yolda olma) nimetlerinin korunmasını Rabbinden istemiş oldu. Çünkü anne-babasında iyilikler ve güzel huylar ve elverişli sırları olmasaydı kendisi, onların sırrı olmakla kendisinde bu olgunluk görünür olmazdı. Bu sebeple anne-babaya ihsan ve onlar için dua edilmesi gerekli (vacip) olmuştur. Bu dikkatlilik ile ayette ifade edildiği gibi, **"Rabbim; beni, bana ve anne-babama verdiğin nimete şükretmeye, hoşnut olacağın iyi bir iş yapmaya yönelt"** diye dua edilmelidir. Çünkü kâmil olan zata gerekli olan öncelikle olgunluğu koruma, sonra da olgun hale getirilmesini istekli olanları olgunluğa erdirmektir ki, niyet işler ile ilgili benzetmelerdendir. Ki, ***"Seçkinler yanında iyi olanlar, yakınlık ehilleri yanında kötülüktür"***

denildiği gibi çok defa birine nispetle yararlı olan bir iş, diğerine nispetle elverişsiz bir iş olur. Bu sebepten ayette, **"Soyum içinde, benim için barışı gerçekleştir"** diye dua ettiği ifade edilmiştir. Yani, ***"İster soy ile ilgili olsun, ister soy ile ilgili olmasın hakiki olan evladımı yararlı olanlardan eyle"*** diye dua edilmelidir. Çünkü olgunluğa erdirme ve terbiye etmekten başka bir şey olmayan yararlı iş, ancak kabiliyetli kişilerin kabiliyetlerinin hayır duasından ve ümitler ve hallerinden düzelmişlikten sonra tesir edici olur. Bu da Hakk'ın en kutlu bereketlendirmesindendir. Eğer, sadece Allah katından olan bu düzeltilmişlikten ve eksiksiz kabul ediş olmasaydı ***"gerçekten de ben hidayete yönlendiren ehl-i beyt olmazdım"*** buyrulduğu gibi iyileştirme, olgunluğa erdirme ve doğru yolu göstermenin eseri bulunmazdı.
İmdi: Allah'ın emirlerini yerine getirmeyi ilham edicinin hakkıyla ayakta durma ve şükrünü yerine getirme sebebiyle olgunluğun korunması ve doğru yolu gösterme ile olgunluğa erdirme, bu ikisi dosdoğrulukta işin melekleri ve beka makamında adalet gereği olan vücutla doğruluğu meydana çıkmış olanların vazifesidir. Ve başlık olarak verilen ayetin sonundaki cümle gereğince hakiki uyanıklıkla: "Gerçekten de ben, sana yok olmayı görme günahından tövbe ettim. Bu tövbe Araf suresinde, **7/143. "Tespih ederim o yüce varlığını, tövbe edip sana yöneldim"** şeklinde ifade edilmesi yönüyle, Musa aleyhisselâmın kendisine gelme zamanında yapmış olduğu tövbesidir. Ve gerçekten de ben, dosdoğruluk makamındaki kullar mesleğinde boyun eğmiş ve teslim olmuş kimselerdenim" anlayışı üzere gayret eder**...**

Ayet: 16. Bunlar, cennet halkı arasında o kimselerdir ki, yaptıklarının en güzelini kabul ederiz, çirkinliklerini görmezlikten geliriz. Bu onlara verilmiş olan şaşmaz vaattir.
Yukarıda ifade edilen işbu tövbe ve dosdoğrulukla sıfatlanmış olanlardır ki, terbiyeleri eserlerinin ve hidayet güzelliklerinin arayıcı müminlerde meydana gelmesi ile bunlar, kendilerinden yaptıklarının en güzelini kabul etmiş olduğumuz kişilerdir. Çünkü olgunluğa erdirme işlerin en güzelidir. Görmez misin ki, kâmillerden birine uymuş olma yolu üzere kararlı olmayan ve iyi ahlâkın korunmasında sertlik göstermeyen kişilerin, dosdoğruluğu sakatlaması. Ve hâl kerametine dayanması dolayısıyla mesleğine uygunluğu bulunmamış ve bu davranışı sebebiyle diğer bir kâmil yanında da durucu olmamıştır ki, bu da işlerinin iyi ve uygun olmayışının kabul edildiğine dair işarettir. Bunlar ki, olgunluk nimetinin şükrünü yerine getirme ile ayakta durucu oldular yaptıkları kabul edilmiş olundu. Ve bunlar, mutlak cennet dostlarından olup dikkatlilik makamında hakiki yok etme ve eksiksiz yok olma ile sıfat ve zatlarının sonraya kalmışlığından (bakiye) başka bir şey olmayan kötülüklerini görmezden geldiğimiz kişilerdir. Bunlar, yok olmayı görme günahından, ikilik ve bencilliğin meydana gelmesi olan renklenmede de bulunmazlar. "Onlara kendilerinden gelmiş olanları (zürriyetlerini) katmış oluruz ve yapmış olduklarından bir şey noksan etmeyiz" buyrulduğu yönüyle vaat olundukları doğru vaadin gereğini yerine getirilmiş olunur**...**

Ayet: 19. Her birinin, yapıp ettiklerinden dereceleri vardır.
Ayette geçmiş olanları anma ve onları, karşı karşıya olanların ve aleyhlerinde hüküm eklenen ve sabit olup vazifeden çıkarılmış olanların anılması ile takip ve birinci topluluğun uğurlular sayısında ve ikinci topluluğun uğursuzlar sınıfından olduğu açıklanması olan bu ifade, kitabın baş tarafında anılmış olan yedi sınıfa işaret olarak buraya alınmıştır. Çünkü iman ile inkâr edicilikte asıl olan iki sınıfı açık olarak anma ve geri kalan beş sınıfın anılmasına da ayette ifade edildiği gibi dokundurma ile anlatım yapılmaktadır. Yani, insanlar çeşitliliğinden her sınıf için **"A'lâ-yı illiyin"** (cennette en yüksek derece) den **"Esfel-i safilin"** (en aşağı, cehennem) e kadar yaptıklarının karşılığı olan dereceler vardır. Burada da dereceler, basamaklara bir ilişik yapılmıştır. Belki her sınıftan her kimse için cennetlerin birinden veya cehennem tabakalarından bir rütbe ve makam ve yeri ve eskilik, evvelce gelmişlik vardır**...**

Ayet: 20. Gün olur, inkâr edenler ateşe arz edilirler. Onlara denir ki: "İyiliklerinizi/ nimetlerinizi, o iğreti dünya hayatınızda silip süpürdünüz, onlarla zevklenip eğlendiniz. Bugünse alçaltıcı azapla cezalandırılacaksınız. Çünkü siz yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladınız ve gerçeğe ters düştünüz."
Gerçeği örtme ve inkâr edenler cehenneme sunulmuş oldukları vakit onlara "Siz, iyiliklerinizi dünya hayatınızda kaybettiniz" denilir. Yani, bu söz hoşnutluğun tamamını, dünya lezzetlerinde kaybetmiş olduklarını inkâr ettiklerini göstermektedir. Çünkü herkesin önceki kabiliyeti değeriyle bir olgunluk ve ona karşılık bir noksanı vardır ve bu âlemde var olma vakti nedeniyle gecikmeden verilecek mutluluğu ve ona karşılık olacak bedbahtlığı vardır.
İmdi: Onun için iki çeşit yeniden meydana gelişten her biri değeriyle iki kemalinin her ikisine uygun iyilik ve hoşnutluk vardır. Her kim dünya iyiliği ve hoşnutluğuna ve onunla faydalanmaya yüz döndürüp kalbi ile ahiret iyiliği ve lezzetlerinden yüz çevirmiş olursa Bakara suresinde, **2/200. İnsanlardan bazısı şöyle**

der: "Ey Rabbimiz, bize dünyada ver." Böylesi için âhirette bir nasip yoktur. Buyrulduğu yönüyle nur ile ilgili isteklerden perdelenmesi ve karanlık işlerde dalgın olması nedeniyle âhiret lezzetlerinden gerçek olarak mahrum olur. Başlık ayetinde **"İyiliklerinizi, o iğreti dünya hayatınızda silip süpürdünüz, onlarla eğlendiniz"** sözlerinin mânâsı budur. Çünkü hakikatinin gerektirdiği âhiret ile ilgili hoşnutluğu bu şekilde olan yeniden meydana gelişte kaybolup gitmiş ve sanki gündüzde fazlalık olan geceden noksan olmuştur. Fakat yüzünü âhirete çeviren, züht ve takva ile dünyadan açılmış olan ve hakiki iyilikleri olan hakiki marifetlere, yücelik lezzetlerine, İlâh ile ilgili hakikatlere, temiz nurlara ilgi duyan kimsenin âhiretten nasibi verilmekle beraber birincilere kıyas olarak gecikmeden verilecek hoşnutluğundan da eksiltilmez. Belki, Şûra suresinde, **42/20. Ahiret ekini isteyenin o ekinini artırırız; dünya ekini isteyene de ondan veririz.** Buyrulduğu gibi dünyadan nasibi çoğaltılır. Çünkü temiz âlemde batmış olmak ve Hak tarafına yönelmek, benliğe kuvvet ve kudret vermiş olur ki, onunla benlik duygu âleminde tesir edici olur. Kuvvetlerin ve kudretlerin kaynağına ulaşmış olursa iyi ve kötü nasıl olur ki? Görmez misin ki melekler âlemi, mülk âleminde tesir edici, onda kullanıcı, idareci, Allah'ın izin ve zapt ediciliği ile onu kahredendir. Duygu âleminde fazlaca düşkün olmak ise yaratılış ile ilgili kuvveti kurutup kalbin nurunu söndürür. Kalbin bir şeyde kuvvet kudret ve tesiri kalmaz ki üzüntü görüntüsü katıksız olan bir şeyden tesirleşmiş ve elde edilmiş görüntüsü yalnız ve mutlak incinme olan bir şeyden büyülenmiş ve yüreğine işlemiştir. Bu sebepten ***"Dünya bir gölge gibidir, ondan yüz çevirene uymuş olur. Ona yönelmiş olan kaybeden olur"*** denilmiştir. Müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm: ***"Herkim dünyaya dönmüş olursa dünya onu terk eder. Herkim dünyadan yüz çevirirse dünya ona gelir"*** demiştir. Bundan dolayı, aşağılık yöne uymuş olmakla doğal olarak bir şeye sıkıca bağlamanız ve aşkla dünyaya yönelmeyi istemenizde bugün aşağılık ve küçüklük azabıyla cezalanmış olunursunuz. Siz, kırık, çıkığı olma ve büyüklenme ile alçaklık ve düşkünlüğü istemiş oldunuz. Ayette, **"Çünkü siz yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladınız"** denilmesinin mânâsı budur. Yani, benlik makamında büyüklenme görüntüsünde olan kızgınlık kuvvetinin kaplayıcılığı ile haksız olarak yeryüzünde büyüklenmeniz sebebiyle cezalandırılırsınız. Çünkü eğer şühud ve kızgınlık ile ilgili hallerden yalnız kalma ve benlik ile ilgili hallerden yükselmiş olsalar, ikilik ve bencillik gömleğinden soyunsalar idi gök ve yerde Hak ile büyüklenmiş ve büyüklenmeleri, Allah'ın büyüklüğü olacaktı. Ki, Cafer-i sadık hazretlerinin kendisine ***"Sende her fazilet ve kemal var ancak sen büyüklenensin"*** diyen kişiye ***"Vallahi ben büyüklenen değilim, belki ben kendi büyüklüğümden soyundum, soyununca da bana Allah'ın büyüklüğü giydirildi"*** buyurduğu gibi ki, işte Hak ile büyüklenme ancak budur. Ve başlık ayetinin sonunda **"Ve gerçeğe ters düştünüz"** buyrulmasıyla içinde bulundukları değer doğru yoldan çıkma ve bozukluk olan aşırılık kuvvetlerinin kaplayıcılığıyla sizin hak yoldan sapkılık eder olduğunuz sebebiyle cezalanırsınız**...**

Ayet: 29. Bir zaman, cinlerden bir topluluğu Kur'an' ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Onu dinlemeye hazır hale geldiklerinde: "Susup dinleyin" dediler. Dinleme bitirilince de uyarıcılar olarak kendi toplumlarına döndüler.

Cin, unsurların latiflerinden bir araya getirilmiş yumuşak cisimlerde bedenleşmiş toprak ile ilgili canlardır. İranlı âlimler bu canlara, **"Muallâka"** (havada, boşta duran asılmış suretler) ismini vermiştir. Unsur ile ilgili cisimlerde bedenleşmiş toprak ile ilgili canlar oldukları ve bu konuda insanlara ortak oldukları için insanlar ve cinlere **"Sakaleyn"** (iki cinsi ifade eden söz. İnsan ile cin, dünya ile âhiret, insan ile hayvan, Arap ile Acem gibi) denilmiştir. Kur'an ile hidayet bulmak insanlar için mümkün olduğu gibi cinler için de mümkündür. Hakikat ehillerinden ve onların dışında olanlardan duyulmuş olan cinler hakkındaki hikâyeleri, olabilirliğinden daha fazla, tevil olduğunun kabul edilmekte olduğu apaçıktır. Eğer uygulanışını istersen dinle: "Bizim, sana namazda **"Kırâat"** (okuma) halinde akıl, fikir, hayal kurma merkezi, ruh ile ilgili kuruntu kuvvetleri olan cini harcadığımız. Yani, temiz nur sabahının doğuşu zamanında, huzurunun vaktinde olan hareketleriyle kalbin dağılmayarak hatırın karmakarışık olmaması ve yardımın toplu olması için onların sana lüzumsuz söz uzatmaları. Ve hâkim olmalarıyla bu kuvvetleri benlik ve huylar tarafından engelleme ve sana doğru çevirmekle senin tarafına eğdirme ve sırrına uymasını sağlamış olduğumuzu hatırlamış ol". Ayette söylendiği gibi, onlar temiz âlemden sana gelmiş olan Kur'an' ı dinler oldukları halde senin üzerine furkanın (fark ediciliğin) meydana gelişinde olgunluğu kendinde toplayan Kur'an ile ilgili akla hazır oldukları vakit. "Sakin olun, dinleyin" dediler ve bazısı bazısını benlik ile ilgili haberler, zihinde şekillendirmeler, kuruntular. Ve vesveseler, hatıralar, düşünce ile ilgili hareketler, hayalde canlandırmaların taşınması gibi kendilerine özel konuşmalarından susturulmuş olundular. Bu makamdaki söz yani, "Sakin olun ve dinleyin" sözü, birkaç defa anılmış ve açıklanmış olunduğu hal üzeredir. Sakin olup da bereketlendirilmiş ve temiz olan içe doğan şeyleri işitmek için kulak veren olmasalardı gelmiş olan şeyden eser kalmazdı. Belki gizli olanın alınması ve temiz mânânın yetişmesi ve İlâh ile ilgili sözlerin okunması lâyık olduğu yönüyle olmazdı. Bu sebepten

"Gecenin meydana gelmiş olması sözünün edilmesi yönünden daha doğru ve daha tesirlidir" denilmiştir. Yani, ne için vahyin başlangıcı **"Rü'yâ-yı sâdıka"** (gerçekleşen rüya) ile olmuştur? Çünkü uyku zamanında bu kuvvetler, tatil edilmiş ve sakinleşmiş olurlar, ta ki uyanık iken bu meşgul edici kuvvetlerinden yol verilmiş ve tatil edilmiş kuvveti açığa çıkıncaya kadar, hâkimiyetlerinden kurtuluncaya kadar böyle olmuştur. Bu kuvvetin meydana gelişinden sonra vahiy **"Yakaza"** (uyanıklık) halinde başlamıştır. Manevi yönden gelmiş olan ve açma ile ilgili temiz indiriliş belirlenmiş olununca bu kuvvetler, toplumları olan huylar ve benlik ile ilgili kuvvetler kalbe taşkınlık ve düşmanlığın azabı ile korkutucu oldukları halde toplumlarına dönerler. Yani indirilmiş olan temiz mânâlardan kazanılmış nur ile ilgili hallerin bereketlendirilmesi ile ve melekler ile ilgili faziletler ile kuvvetlere tesir ederler ve benliği kırma ve ele geçirme ile huylar ve benlik ile ilgili kuvvetleri kalbi istila etmekten engellemiş olurlar**...**

Ayet: 30. Dediler ki: "Ey toplumumuz! Biz; Mûsa'dan sonra indirilen, kendinden öncekini doğrulayan, hakka ve dosdoğru yola ileten bir Kitap dinledik."
"Ey toplumumuz! Biz Musa'dan sonra indirilmiş olunan bir kitap işittik" derler. Yani biz, Muhammed ile ilgili vücutta meydana gelmiş olan bu nurun tesiri gibi ancak Musa zamanında bize olan nurun tesiridir. Ondan sonra bu zamana kadar bu mânâyı lâyıkıyla anlayamamıştık. Çünkü İsa aleyhisselâmın miracı tamam olmadı ve hayatında temiz hâl sırasında dizilmekte ve kuvvetlerin tüm sırrına uymuş olmasında Muhammed (s.a.v) ile Musa'nın hâline erişmiş olmadı. Ve kuvvetlerinin tümü adalet gereği vücud ile hakikat olarak meydana çıkmak için yok olması kemal bulmadı, bunun için dördüncü gökte kalıp orada gizlenmiş oldu. Muhammed ile Musa böyle değil. İsa aleyhisselâm da hâli tamamlamak için yeryüzüne indikten sonra Muhammed (s.a.v) in dinine uymuş olacaktır. Tevhide yöneltilme ve dosdoğrulukta önceki Kitap'a uyan olduğu için öncesindeki Kitap'ı doğrulayıcı olduğu halde o Kitap tevhide ve doğru yola yöneltmiş oluyor**...**

Ayet: 31. "Ey toplumumuz! Allah'ın davetçisine uyun, ona iman edin ki Allah, günahlarınızın bir kısmını bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan korusun."
Ey toplumumuz! Allah'a yönelmede terbiyeler gereğince edep takınma, hükümlerine uyma, ibadetlerde buyruklar ve yasaklarına boyun eğme konusunda kalbe boyun eğme ile Allah'ın davetçisine uyunuz. Nuruyla nurlanmak ve ibadet ile ilgili mesleğinde dizilmekle ona iman ediniz. Ki, Allah sizin, arzulara uymuş olmayla aşağılık yöne eğilim gösterme ve rezaletler hallerinizi ve benlik ile ilgili hal perdelenmelerinizi örtsün. Kuvvetlerin maddeden ayrılması imkânsız olduğundan bedene ait ilgiler ve huylarınız uğraşlarınızı örtmek gereksizdir. Bu sebepten "davetçiye uymuş olmanız" sözünü söyleme ile günahlarınızın bir kısmını bağışlamış olur diye yukarıda işaret olunan günahlar olduğu anlatılmak istenmiştir. Ve bedenden çekilmekle ve aletlerin yokluğu dolayısıyla mahrum kalma ile beraber lezzetler ve aşırılıklara çekilmeniz sebebiyle çok sıkıntı verici azaptan sizi kurtarır. Bazı tefsirciler, bu ayetin tefsirinde ***"Cine sevap yoktur. İslâm olmaları ancak azaplarını kaldırır"*** dedikleri eğer sabit olursa bu söz beden ile ilgili kuvvetlerin akıl ile ilgili mânâların tamamını nur ile ilgili hallerden ve temiz lezzetlerden hoşnutluk, tat ve nasipleri olmadığına fakat sırra boyun eğme ve uygunlukları, duygular ile ilgili kederler ve çekişme sıkıntılarını uzaklaştırır olduğuna işarettir**...**

"Ahkaf" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

MUHAMMED SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Küfre saplanıp Allah'ın yolundan alıkoyanların yapıp ettiklerini O, boşa çıkarmıştır. – İman edip barışa yönelik işler yapanlar ve Muhammed'e indirilene-ki o onların Rablerinden bir haktır inanmış olanlara gelince, Allah onların çirkin davranışlarını örtmüş ve gönüllerini barışa yöneltmiştir.
İnkârcılık yapanların ve Allah'ın yolundan engelleyenlerin, yüce Allah yapmış olduklarını alçaltmıştır. İman edenlerin ve yararlı işler yapanların ve Rablerinden bir hak olduğu halde Muhammed (s.a.v) e indirilmiş olan Kur'an' a iman edenlerin, yüce Allah kötülüklerini örtüp hallerini düzeltmiştir. Gerçeği inkâr edenleri, Allah yoluna girmiş olmaktan (süluktan) engelleyen benlik ile ilgili kuvvetlere ve iman edenleri, Allah yoluna

girmiş olmaya yardım etmiş olan ruh ile ilgili kuvvetlere uygulamak, geçmiş anlatımlarda açık olduğundan burada tekrar ermedik**...**

Ayet: 15. Sakınanlara vaat olunan cennetin durumu şöyledir: Orada, bozulmayan sudan ırmaklar; tadı bozulmayan sütten nehirler, içenlere lezzet sunan bir şaraptan nehirler, süzme bir baldan oluşan nehirler var. Ve orada kendileri için her türlü meyvenin yanında, Rablerinden bir de bağışlanma var. Bu nimetler içindekiyle, sürekli ateşte olup da içirildiği sıcak su tarafından bağırsakları parçalanan kimse aynı olur mu?
Evvelce birkaç defa anılmış olan beş sınıf takva ehli, Allah'tan korkanların kendilerine vaat edilen bütün cennetleri kaplamakta olan mutlak cennetin özelliği: Çevrelemiş olduğu o cennetlerde değişikliğe uğraması olmayan nehirler vardır. Yani, yerin su ile hayat bulup hayat sahiplerinin su ile kandıkları gibi o cennetlerde kalplere hayat veren yaradılışları, huyları kandıran hakikat ile ilgili marifetler ilimleri özellikleri vardır. Sözü edilen nehir suyunda değişikliğin olmaması demek: Şüphe, kuruntu kusurları, alışkanlık ve bozuk inanç ve anlayış aykırılığı ile değişikliğe uğramamış, bozulmamış demektir. İşbu ilimler ve marifetler nehirleri, benlik hallerinden çekinme ve kalp makamına ulaşmış olan takva ehline özeldir. Ve ayette ifade edildiği gibi o cennetlerde tadı bozulmamış sütten ırmaklar vardır. Yani, kalp makamına ulaşmış olmaktan evvel benlik konaklarında isyanlar ve rezaletlerden çekinme ile arzuları kırma ve gerçek yola girmeye kabiliyetli ve yarayışlı olup eksiklikte olan kişilere özel işler ve ahlâka bağlı ilimler. Ve eksiklik üzere olan çocuklara özel süt ayarında bulunan şeriat ve işler ile ilgili hikmetler ilimleri gibi, tutulan yollar ehlinin aykırılıkları. Ve mülk ehlinin bir kişiye veya kendi din anlayışına taraftarlıkları, arzular ve sonradan meydana gelen şeyler, uydurmalar kusurları ile tadı ve lezzeti bozulmamış faydalı ilimler vardır. Ve içenlere lezzet sunan bir şaraptan nehirler denilmiştir ki: Zat ve sıfat sevgisinde sınıflar vardır. Tecellilerin güzelliği sıfat müşahedesi ve zat cemali şühudu makamına ermiş olan kâmiller ve ruh makamında mutlak olan cemale ve cem ayniliğinde batmış olmaya özlem duyan, sıfat ve kişiliklerinden sakınmış âşıklar için lezzetli zat ve sıfat sevgisi şarabından nehirler vardır. Ve zevklerini bulmuş olan saliklere ve sevgi makamına ulaşmış olmadan evvel lüzumsuz şeylerden çekinmiş olan, olgunluğa yöneltilmiş istek sahiplerine haller ve makamlarda vicdan (bir şeyi bir halde görme) ile ilgili lezzeti ve nur ile ilgili Burak ve içe doğan temiz şeyler tatlılıklarından nehirler vardır. Çünkü bal yiyenler şarap içenlerden çoktur. Fakat balın tadını tatmış olan her kişi şarabın lezzetini tatmış değildir. Tam tersine şarabın lezzetini tatmış olanların tamamı balın lezzetini tatmıştır. Ve onlar o cennetlerde, şairin ***"Azapla bulduğu lezzetten başka, bütün lezzetlere ben erişmiş oldum"*** dediği gibi zat, sıfat, ef'al tecellilerinin tamamından çeşitli lezzetler vardır. Çünkü azap ediciyi şühud ve kahır ismi tecellisinin, zevk edenlere özel bir lezzeti vardır ki onu bilen bilir, inkâr eden de inkâr eder. Süt sahiplerine kötülükler rezaletlerinin kâfirliğine hükmetmek ve isyancılık hallerini örtülmesi ile, sonra su sahiplerine bunlarla beraber işlerin de örtülmesi ile, sonra bal ve bir kısım şarap sahiplerine nispet edilen sıfatın yok edilmesi ile sonra meyveler ve faydalar ehline haller ve makamlar günahlarının yok edilmesi ve sonraya kalmışlıklarının yok edilmesi ve tecelliler nurları ile meydana gelmesinin gizliliği ile, sonra sadece sevgi şarabı içicilerine nispet edilen zatın yok edilmesi ve birliğin ceminde batmış ve hakikatin kendisinde tükenmek ile Rablerinden bağışlanma vardır. Bunların tamamı Allah'tan sakınanlar, takva ehli sınıflarıdır. Bunlar, birbirlerinin karşısında huylar cehennemi derecelerinde bulunup, bağırsaklarını koparan arzuları olan kaynar sudan içirilmiş kişi gibi mi olur? **...**

Ayet: 19. Allah'tan başka tanrı olmadığını kuşkusuzca bil. Hem kendi günahın için hem de mümin kadınlar için af dile. Allah sizin, dönüp dolaşacağınız yeri de varıp ulaşacağınız yeri de bilir.
Tevhitte yakınlık ilmini elde etme ile bil sonra tarikata (yola) girmiş ol; çünkü yola girmiş olmanın görüntüsü olan bağışlanma dileği, zanna dayanan iman ile değil, ilim ile ilgili iman ile arkada bırakılmış olacaktır. İmanda yerinde durmayı rızıklaşmamış olan kişiye süluk (yola girme) mümkün olmaz. Yerinde durma da ancak yakınlığın elde edilmesiyle olur; çünkü taklit ile ilgili olan inancın değiştirilmesi mümkündür. İster beden ile ilgili hayat ile olsun ister kalp ile veya benlik ile ilgili hâl ile veya ***"Senin vücud günahın gibi hiçbir günahın kıyas olunamadığı büyük bir günahtır"*** denildiği gibi bencillik ile olsun, her perdelenme bir günahtır. Bundan dolayı bu makamda ilim ile emir, vahdetin (birliğin) şühuduna isteklendirmedir. Günahtan bağışlanma dilenmesi ile ilgili emir de, sonraya kalmışlık ve bencilliğin meydana gelmesi kendine nispet edilen zatından kurtulmaya teşviktir. Tamamlama ve doğru yolu gösterme ve Hakk'a davet ve tevhid yoluna girmeye yöneltmiş olmakla müminler için de bağışlanma dilemiş ol. Bu ve bunun gibi ayetler Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin Allah'ta olan süluk' unun büyük bölümü gönderilme ve nübüvvetinden sonra olduğuna delildir. Yüce Allah, sizin sülukta bir rütbeden bir rütbeye ve bir halden

bir hale geçmiş olmanızı ve içinde bulunduğunuz makamı bilir. Makamınızın gerekliliğiyle size bereketlendirme nurları ve yardımını indirir**...**

Ayet: 27. Melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alacakları zaman, bakalım nasıl olacak? !

Meleklerin öldürmesi: Benlik makamında Hak'tan ümidini kesilmiş, toprak ile ilgili saltanat dizisinde sıralanmış kişilere özeldir. Yani, yüzleri yönünden temiz nurlardan perdelenmek, arkalarından eğilim göstermiş oldukları hissi lezzetlerden engellemek ile sıkıntı ve eziyet verici bir hal üzere ruhlarını almış olmakla yeryüzü ile ilgili meleklerinin o münafıkları (ikiyüzlüleri) öldürdükleri vakit o münafıklar ne yapacaklardır ve o vakit için hileleri nedir? Çünkü benliğin yüzü kalp tarafına gelen yönüdür, onu vurmak ve dövmek kalbin nurlarından ve memnun olduğu sıfat tecellilerinden perdelenmiş olmakla benliğe o yönden sıkıntı vermektir. Benliğin arkası beden tarafına gelen yönüdür, onu dövmek de doğal olan eğilimi ve arzusu ile çekilmiş olduğu yön, aşağılık yöne ve duygu ile ilgili lezzetlerden engelleme ve kendilerinden ve o lezzetlere ulaştırıcı aletleri almış olmakla o yönden eziyet etmektir. Ve sonraki ayette, **47/28. Olacak olan budur. Çünkü onlar, Allah'ı öfkelendiren şeylerin peşine düştüler, O'nun hoşnutluğundan tiksindiler.** Buyrulmuştur. Yani, onların şu iki yönden sıkıntı verilmiş ve dövülmüş olmaları, onların Allah'ı kızdırmış olan şeye uymuş olmaları, Hak'tan uzaklaştırıcı isyanlar ve beden ile ilgili aşırılıkların üzerine fazlaca düşmeleri sebebiyledir ki, arkalarından dövülmüş olmayı hak etmişlerdir. Ve rıza makamını ve yakınlığı gerektirmiş olan Hakk'ın tarafına yönelme ve sıfatı ile sıfatlandırılmış olmak için kendi sıfatlarından sıyrılıp çıkma demek olan Allah'ın rızasını sevmedikleri sebebiyledir ki yüzlerinden dövülmeyi hak etmişlerdir**...**

Ayet: 29. Yoksa o kalplerinde maraz olanlar, Allah kendilerinin kinlerini hiçbir zaman ortaya çıkarmayacak mı sandılar?

Yoksa kalplerinde kin tutma ve kıskançlık hastalığı olan kimseler, yüce Allah'ın onların kin tutma ve kıskançlıklarını meydana çıkarmayacağını mı zannederler? Benlik hallerinin bedene bulaşması, beden hallerinin benliğe bulaşmasından daha çabuktur. Çünkü benlik hâli melekler âleminin tesirindendir. Beden hâli ise, gücenme ve tesirleşme yeri olan mülk âlemindendir. Buna dayanarak benlik ile ilgili hallerin gizlenmesi mümkün olamaz. Ki, kızgınlık veya bir kötülük veya sevincin sahiplerinin yüzlerinde meydana gelmiş olan derhal görülür. Fakat kalp hastalıklarının en güçlüsü olan cahillik, sahibini aldatıp kör ederek, cahillik sahibi kalbindeki kin ve kıskançlığını gizlediğini zanneder. Hâlbuki yüce Allah onun gizlediklerini yüzünün sayfasında ve dilinin döküntülerinde gösterir. Ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Kimse bir şey saklamadı illâ Cenab-ı Allah onun sakladığı şeyi dilinin sürçmelerinde ve yüzünün sayfasında meydana çıkarıp göstermiştir"*** buyurmuştur ki, sonraki ayette, **47/30. Sen onları yüzlerinden kesinlikle tanırdın. Zaten sen onları, sözlerinin tarzından da tanırsın.** Sözlerinin mânası budur. Bu sebepten "Bir kişi yetmiş kat kapının arkasında olan bir kuyuda bir ibadetler veya isyanlar üzere yatmış olsa yüzünün görüntüsünde, hareket ve hareketsizliğinde o ibadetler ve isyanları meydana çıkıp görünür olacağından, alışkanlıkları o hale şahitlik edeceğinden, ertesi gün insanlar o ibadetler ve isyanları mutlaka söylerler" denilmiştir**...**

Ayet: 31. Andolsun, içinizden gayret gösterip didinenleri bilinceye kadar, sizi belalar ile imtihan edeceğiz.

Sizden mücadele edenleri ve sabredici olanları bilmemiş için sizi, haber ve sözlerinizi de elbette yoklayacağız. Yüce Allah'ın ilmi iki kısımdır.

Birisi: "Kaza" (olacak ve olabilecek olan her şeyin belirlenmesi) levhasında olan özet bilgiler ve **"Kader"** (açığa çıkan oluşlar) levhasındaki farklılıklar bilgilerine geçmiş olan kısımdır.

Diğeri: İnsanlar ile ilgili ruhlar ve gökler ile ilgili ufak-tefek ruhlardan görünürlük ile ilgili farklılık bilgilerine uymuş olan kısımdır.

İmdi: Ayette olan **"Bize belli oluncaya kadar"** sözünün mânası: ***"Ta ki alışkanlık ve melekler âlemi ile ilgili farklılık ilmimiz görünür olması için"*** demektir ki, bununla karşılıkların verilmesi kesinleşmiş olur**...**

"Muhammed" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

FETİH SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Şu bir gerçek ki, biz sana apaçık bir fetih nasip ettik.
Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin fetihleri üçtür.

Birincisi: Surenin son kısmındaki bir ayetin son cümlesinde, **48/27. Allah sizin bilmediğinizi bildi de size yakın bir fetih nasip etti.** Sözüyle işaret edilmiş olan **"Feth-i karib"** yani, yakınlığın fethidir (açılmasıdır) ki, o da benlik makamından yükselme ile kalp kapısının açılmasıdır (fethidir) bu da gizlilik ile ilgili hakikati görme ve yakınlık nuru iledir. Saf suresinde, **61/13. Allah'tan bir yardım, çok yakın bir fetih.** Ve bu surenin ilerideki ayetinde **48/18. Üzerlerine huzur ve sükûn indirmiş ve kendilerine yakın bir fetih nasip etmiştir.** Sözleri ile işaret edildiği yönüyle müminlerin çoğunluğu bu fetihte Allah'ın resulüne ortak olurlar ve bu fetih hakkında, Saf suresindeki ayetin sonunda **"İman sahiplerine müjdele!"** sözü buyrulduğu yönüyle melekler âlemi nurları ve sıfat ile ilgili tecellileri ile müjde ve bu surenin, **48/19. Alacakları birçok ganimetler de nasip etmiştir.** Sözleriyle işaret edilen yakınlık ile ilgili marifetlerin meydana gelmesi ve temiz hakikatlerin açığa çıkması lâzım olur.

İkincisi: Kalbin ruh makamına yükselmesi ve ruh nurlarının meydana gelmesi ile olan **"Feth-i mübin"** Yani, hayrı, şerri, iyiyi ve kötüyü ayıran fetihtir. Bu değerlendirme gereğince benlik (nefis) kalp makamına yükselmiş olur ve kalbin fethinden evvel benliğin kendisine gerekli gördüğü karanlık hallerden başka bir şey olmayıp. Kalp ile ilgili nurlar ile örtülerek büsbütün yükselmiş olur ki bu surenin ikinci ayetinde, **48/2. Ki Allah senin günahından geçmiş olanı da gelecek olanı da bağışlasın.** Sözlenin mânası budur. Böylece; kalbin fethinden sonra kalp ile ilgili nurlar ile aydınlanması sebebiyle kazanılmış olunan nur ile ilgili hallerden başka bir şey olmayan ve renklenme ile benliğin o hallerle görünür ve kendi halini örttüğü halleri de örtülür ki, ***"Gelecek olanı da bağışlasın"*** sözüyle işaret edilen günahlar da bunlardır. Fakat feth-i karib yani, yakınlık fethi ile ***"geçmişte olan günahlar"*** her ne kadar örtülürse de, yok olan olursa da, işbu sonraya kalan günahlar yok olmuş olmazlar. Çünkü kalp makamı, ancak ruh makamına yükseldikten ve ruh nurlarının kalp üzerini kaplamasından sonra tamam ve olgunluğa erdirilmiş olabilir. Bu değer üzere kalp makamında olan benliğin renklenmesi yok olur ve maddesi kesilmiş olur, fakat kalbin renklenmesi görünür olur. Bu fetihte ruh ile ilgili müşahedeler ve taht eğlenceleri ganimetleri açığa çıkmış olur.

Üçüncüsü: Nasr suresinde, **110/1. Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde.** Ayeti ile işaret edilen fetih, **"Feth-i mutlak"** yani, tek, kayıtsız şartsız olan fetihtir. Bu da Zat ile ilgili şühud ve zat birliği ile ilgili nurun meydana gelmesi ile cem ayniliğinde batmış olma ve mutlak yok oluculuk ile vahdet kapısının fethidir, açılmasıdır.
İmdi: Burada anılmış olunan şu fetih, aracılık eden fetihtir ki, bu fethe dört şeyi sıralamış olur. **1:** Tek ve yalnız olan, **2:** Kalp makamının olgunluğu ile celal ve cemal müşahedeleri ve sıfat ile ilgili nimetin tamamlanması. **3:** Sıfatta yola girmek ve sıfat nuru ile ilgili perdelenmesinin yırtılması ve ince perdelenmelerinin ve bulutlarının açılması ile bencilliğinin yok olmasına, ulaşmasına kadar zat ile ilgili birlik yoluna yöneltme, **4:** Yok olduktan sonra adalet gereği bağışlanmış vücud ile sağlamlaştırılmış mirasın kalması ile olan büyük yardımdır**...**

Ayet: 4. O odur ki, müminlerin gönüllerine, imanları beraberinde iman geliştirsinler diye, mutluluk ve huzur indirdi. Yalnız Allah'ındır göklerin ve yerin orduları. Alîm'dir Allah, Hakîm'dir.
Yüce Allah müminlerin kalplerinde kararlılığı indirmiş olan zattır. Kararlılığı kalpte olan bir nurdur ki kalp, o nur ile kendine şahit olana sakinlik ve kanmışlık olur. Bu kararlılık nuru, yakınlık ilminden sonra yakınlığın kendi başlangıçlarındandır. Sanki kendisi ile sevinç lezzeti olan yakınlık ile ilgili vicdanıdır, bir şeyi bir halde

görmektir. Ve yüce Allah, müminlerin iman ile ilgili ilimleri ile beraber fazladan vicdan ve zevk ile ilgili bir iman oluşturmaları için kararlılığı indirir. Göklerin, ruh ile ilgili yardımcılar ve temiz nurlardan olan orduları ve yerin insanlar ile ilgili kuvvetleri ve bunların dışında, yer ile ilgili melekler ve benlik ile ilgili hallerden olan ordular, ancak Allah'ındır. İlâh ile ilgili dileğin gerekliliğiyle bu orduların bazısı, bazısına galip olur. Ki, müminlerin kalbinde kararlılığın indirilmesi ile ruh ile ilgili gök ile ilgili meleklerinin, benlik ve yer ile ilgili kuvvetleri üzerine galip ve zarar, ziyanının kalplerinde de benlik ve yer ile ilgili olanların gök ile ilgili olanların üzerine galip olarak zan ve şüphede olmuş olurlar. Yüce Allah, kabiliyetleri gerekliliklerini, ilk olan topluluklarının yaratılışlarının berraklığını, ikinci toplulukların benliklerinin bulanıklığını bilicidir. Hikmet ve sevap gerekliliği üzere yaptığı işbu ilişikte hikmet sahibi olmuştur**...**

Ayet: 5. İnanmış erkekleri ve inanmış kadınları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokması içindir bu. Sürekli kalıcıdırlar orada. Ve onların çirkin davranışlarını örtüp gizlemesi içindir. İşte bu, Allah katında çok büyük bir kurtuluş ve eriştir.
Kararlılığın indirilmesi, onunla inanmış erkekler ve inanmış kadınları, altından tevekkül, rıza, marifet ve bunlara benzer değerlerde haller, makamlar, hakikatler, marifetler olan ilim nehirlerinin akmakta olduğu sıfat cennetlerine dâhil etmek ve onların benlik halleri olan kötülüklerini örtmüş olmak içindir. Bu özellik, **"Mukarrebin"** Yani, Hakk'a yakınlık derecelerine ulaşmış olmakla ef'al (işler) cennetine nispetle Allah katında büyük bir zafer, mutluluk olmuştur**...**

Ayet: 6. Ve Allah hakkında kötü sanılar besleyen erkek münafıklarla kadın münafıklara ve erkek putperestlerle kadın putperestlere, o kötülük girdabı başlarına dönesilere azap etsin diyedir bu. Allah onlara öfkelenmiş, onları lanetlemiş ve kendilerine cehennem hazırlamıştır. Kötü bir varış yeridir o.
Kabiliyetlerini kaldırıp atmış olan ve berraklığı kederleşmiş münafık ve münafıkları işler ve alışkanlıkları ile eziyet etmek, yaratılış gerekliliği ile aralarındaki zat ve asıl ile ilgili gizli düşmanlık besleme ve hakiki olarak birbirine zıtlık sebebiyle görünüşte müminlere uygunlukları mümkün olmayıp. Hakk'ın şerefinden kovulmuş ve vazifesinden çıkarılmış olan eşkıyaya eziyet etmek içindir. Ki bunlar, şüphe ve zan sahibi olduklarından ve perdelenmişlik ile benliklerinin karanlığından yüce Allah'a karşı kötü zan sahipleri kişilerdir. Katil, yok etme, alçaltma gibi çeşitli olaylar ile dünyada eziyet edilmiş olunmak ile kötülük dairesi onların üzerinedir. Ve kahır ve perdelenme ile yüce Allah onlara öfkelenmiş ve âhirette kovma ve uzaklaştırma ile lanet etmiş ve onlara çeşitli azaplar hazırlamıştır**...**

Ayet: 7. Yalnız Allah'ındır göklerin ve yerin orduları. Azîz'dir Allah, Hakîm'dir.
Yukarıda söylendiği gibi bu ayette de gökler ve yerin orduları, ancak Allah'ındır buyrulmuştur. Bu ayetin tekrar edilmesinin sebebi, müminlere yaptığının tersine Allah'a ortak koşan ve ikiyüzlülerde de yer ile ilgili ordularının, gök ile ilgili olan üzerine galip ettirildiğini ifade etmek içindir. Ayette geçen **"Âlim'dir"** sözünü de **"Aziz'dir"** sözü ile değiştirilmesi, kahrı koruyan mânasını ifade etmek içindir. Çünkü ilim, lütuf kapısından, yücelik kahır kapısındandır.

Ayet: 10. O seninle el tutuşup sözleşenler var ya, onlar gerçekte Allah ile bey'atleşiyorlar. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir. Kim ahdi bozar, döneklik ederse kendi aleyhine döneklik etmiş olur. Ve kim Allah'a verdiği sözde vefalı davranırsa, Allah ona büyük bir ödül verecektir.
Gerçek o ki, sana biat edenler ancak yüce Allah'a biat ederler. Bu biat (kabul ve doğrulama ifadesi) ve satın alma, yaratılış başlangıcında kullar üzerine sözleşmesi alınmış olan **"Ahd-i sabık"** (geçmişte söz verme) neticesidir. Resule biat etmiş olmanın Allah'a biat olarak kabul edilmiş olması, çünkü Nebi aleyhisselâm, gerçekten de vücudundan yok olucu olmuş ve zatında, sıfatında ve ef'al' inde Allah hakikat olarak açığa çıkmıştır. Bundan dolayı peygamberden her ne açığa çıkmış ve ona nispet edilmiş olsa hakikatte Allah'tan çıkan olmuş ve Allah'a nispet edilmiştir. O halde Resule biat, Allah'a biat' tır. Bu satın alma ve biat, yaratılış sözleşmesinin neticesidir dediğimiz şudur ki, peygamber ile müminler arasında asıl ve cins ile ilgili yakınlık olmasa idi sadece bir cins ile ilgili olmanın faydalanması ile biat' ı gerektiren alışma ve sevgi olmadığından işbu biat var olamazdı. İşte şu biat, müminlerin yaratılışlarının selametine ve asıl ile ilgili berraklığı üzerine kalıcılığına delildir. Allah'ın büyük ismi olan Resulünün mazharında görünür olan eli, yani Resulün elinde apaçık olan Allah'ın kudreti, müminlerin elleri suretlerinde görünür olan kudretlerinin üstündedir. O sözleşmeyi bozmuş olanlar zarar eder. Sözlerinde duranlar ise fayda görür.

İmdi: Her kim yaratılışının berraklığını kederli hale getirerek yeniden meydana gelmesi haliyle perdelenmiş ve sözleşmeye karşı gelmeyi gerektirmiş olan karanlık halini. Kalbinin nurunu kaplamasına izin vermekle o sözleşmeyi bozmuş olursa, asıl ile ilgili yaratılıştan aşağı düşmesi ve beden ile ilgili karanlığında perdelenmesi ve ruh ile ilgili lezzetten mahrum olması, benlik ile ilgili ümitlerle öfkelenmesi dolayısıyla bozmuş olduğu sözleşmenin zararı, başkasına değil kendisine dönmüş olur. İşte hakiki ikiyüzlülük ancak budur. Ve her kim yaratılış nurunu korumuş olur ve Allah'a vermiş olduğu sözü yerine getirmiş olursa yüce Allah, ona müşahedeler lezzeti ve sıfat tecellileri nurları ile büyük bir mükâfat verecektir. Bu sebepten bu biat'e **"Biat-ü Rıdvan"** (razılık, hoşnutluk biati) ismi verilmiştir. Çünkü rıza, Hakk'ın iradesinde kendi iradesinin yok edilmesi demektir ki, o da kendiliğine nispet edilen sıfatın yok edilmesinin olgunluğudur. İşte yüce Allah yaratılış berraklıklarına haberdar olduğundan bu sevabın araştırılması için ilerideki bir ayette, **48/18. Andolsun, Allah müminlerden, o ağacın altında sana bey'at ettikleri sırada hoşnut olmuştur. Onların gönüllerindekini bilmiş, üzerlerine huzur ve sükûn indirmiş ve kendilerine yakın bir fetih nasip etmiştir.** Buyrulmuştur. Yani, hakikatleri delilleri ile bilen yüce Allah, Rıdvan ağacı altında sana biat ettikleri vakit biat eden müminlerden razı oldu, buyurmuştur. Yüce Allah, müminlerin kalplerinde olan doğruluğu ve sözlerinde durma gayreti ve anılmış olan nuru korumayı bildi. Zat nuru üzerine artan olgunluk ile ilgili olan nuru, sıfat tecellisi nurunun bildirmesi ile yüce Hak onlara kararlılığı indirmiş oldu ve onlara yakınlık meydana gelmiş oldu ve onları anılmış olunan yakınlık fethi ile mükâfatlandırarak rıza makamını elde etmek ve verilen sevaplarla Allah'tan razı oldular. Eğer Allah'ın rızası onlardan geçmesi olmasa idi onlar da razı olamazlardı**...**

Ayet: 19. Alacakları birçok ganimetler de nasip etmiştir. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

Ve sıfat ve isimler ilimlerinden birçok ganimetler ki, onlar o ganimetleri alırlar. Kudreti, onların kudretlerinin üstünde olmak yönüyle yüce Allah, aziz ve galip ve hikmet sahibi oldu. Çünkü görünür olan işbu kahır suretinde gizli olan şu lütfu gizledi. **"Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir"** sözünün görünürlüğü iyiliğe götüren ve kötülükten uzaklaştıran kahırdır ki, ondan katıksız lütuf olan **"Allah müminlerden, o ağacın altında sana bey'at ettikleri sırada hoşnut olmuştur"** sözlerinin gerektirdiği lütuf meydana gelmiştir**...**

Ayet: 20. Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaat etti. Şunu da size aceleden verdi ve insanların ellerini de sizden uzak tuttu ki bu, inananlara bir ibret olsun ve Allah sizi doğru yola kılavuzlasın.

Ey miminler! Yüce Allah, size alacağınız zat tevhidi ile ilgili ilimlerinden birçok ganimetler vaat etmiştir. Ve size bu ganimetleri çabuklaştırma ve sizin halleriniz insanlarının ellerini sizden engelledi. Ve o ganimetler, müminlere zat ile ilgili tevhide kılavuzluk eden şahitler olmak ve ilimden sonra dosdoğruluk yoluna girmiş olmaya sizi yöneltmiş olmak için sonraki ayette, **48/21. Sizin güç yetireceğiniz başka ganimetler de vardır. Allah onları kuşatmış bulunuyor. Allah her şey üzerinde Kaadir'dir.** Buyrulmuştur. Ve Hak'ta yok olmanızdan ve yokluktan sonra beka halinde Hak ile hakikat olarak meydana çıkmanızdan sonra zat ile ilgili ayniliği olan diğer ilimlerine yöneltmiş olmak için ki siz o ilimlere güç yetiremezsiniz. Çünkü o ilimler ancak Hakk'ındır, başkasının olamaz. Gerçek o ki yüce Allah, o ilimleri kuşatmıştır, başkası değil. Yüce Allah bilgilerinden her şey üzerine kudret sahibi olmuştur**...**

"Fetih" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

HUCURÂT SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Ey iman edenler! Allah'ın ve resulünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Allah gerçekten çok iyi duyan ve gereğince bilendir.

Bu ayette huzur ehli müminlerden zahir (görünür) ve batın (iç) iyi terbiye, zarifliklerin arasını cem etmeyi, bir araya getirmeleri istenmiştir. Ve sözlerde, işlerde ve benliğin meydana gelmesinde, sıfat ve zat ile meydana gelişte öne geçmeyi kaplayıcı olan İlâh ile ilgili huzur ve peygamber ile ilgili huzurda öne geçmeyi

yasaklamış, engellemiştir. Allah isimlerinden her isim huzurunun, Allah'ın o isim ile kendisine tecelli ettiği kişinin uymuş olması gerekli olan bir terbiyesi vardır.
İmdi: Yokluk makamında Allah'ın huzurunda öne geçmek, zat huzurunda bencillik ile görünürlülüktür. Yok, olma makamında öne geçme isimler huzurunda tecellisini müşahede ettiği isme karşılık olacak bir isim ile görünürlülüktür. Meselâ: Rıza makamında İrade ile meydana gelme ve mürid ismi tecellisi huzurunda iradeyi müşahede gibi. Ve Teslim makamında ilim ile ilgili huzura kabul etmediğini bildirme ile ilme ait huzur gibi. Ve Kadirin müşahedesinde ve zayıflık makamında yalandan yiğitlik gösterme ile görünürlülük gibi. Ve Mütekellimin (söyleyenin) şühudu ve gözetme makamında benliğin söylemesi gibi. Ve İş ismi huzurunda tevekkül ve işlerden sıyrılma makamında iş ile görünürlülük gibi ki, bunların hepsi Allah ile olan batın terbiyesini bozmaktır. Allah ile olan zahir terbiyesini bozmak, meselâ: gayret ve gidişleri terk ruhsatları yerine getirme, sözler ve işler ve bu gibi işlenmesinde sevap ve günah olmayan şeyler girişme ve çalışma gibi. Fakat zahir terbiyeyi bozma ile Resul önüne geçmek, meselâ: konuşmada, yürümekte, sesini yükseltmekte oda arkasından Resule seslenip çağırmak, Resul ile beraber oturmak, sözlerine alışmak için yanında zaman geçirmek, izinsiz yanına girmek ve yanından çıkmak ve bunlara benzer şeylerde önüne geçmektir. Resul ile batın terbiyeyi bozmak, bir işte Resulün kendisine boyun eğmesini, dinlemesini kıskanmak ve Resul hakkında kötü zanda bulunmak gibi şeylerdir. Fakat taraflar ile ilgili buyruklara ilgi duymuş olan karşı gelmeler ve Allah ve Allah'ın resulünün bir mesele hakkındaki hükmünü bilmezden evvel o meseleye gayret ve kararlılık ile çalışma, bunlar bizim sözünü ettiğimiz huzur ehlinin değil, dedikoduculuk ehlinin kötü terbiyesindendir. Bu öne geçmelerin hepsinde Allah'a dayanınız. Çünkü Allah'a hakkıyla dayananlardan anılmış olan yerlerde bu gibi öne geçişler açığa çıkmış olmaz. Gerçek o ki yüce Allah, terbiye ile ilgili zahir kapısında öne geçmeler ile ilgili sözleri ve terbiye ile ilgili batın kapısında benliğin sözlerini işiticidir, işler, tarifler ve sonraya kalmışlığın meydana gelişini bilicidir**...**

Ayet: 7. Bilin ki, Allah'ın resulü içinizdedir. Eğer o çoğu işte size uysaydı, gerçekten zorlulukla karşılaşır, sıkıntıya düşerdiniz. Ama Allah, imanı size sevdirmiş ve onu gönüllerinizde süslemiştir. Ve size küfrü, öz-söz bozukluğunu, isyanı çirkin göstermiştir. Rüşte ermiş olanlar işte bunlardır.
Ey müminler! Gerçekten de içinizde Allah'ın resulünün olduğunu biliniz. Ne zaman ki bir müminin, Allah resulünün kendisine uymasını dilemiş olması sebebiyle benliğinin hali meydana gelmiş olmasıdır. Ve Resulün fazilet olgunluğundan perdeli olduğunu, bu da imanın zayıflığından ve kalbin benlik arzuları ile kederli hale gelip arzuların kalbe galip gelmesinden. Ve benliğin aşırılıklar ve lezzetlere eğilim göstermesi ile kalp üzerini kaplamasından ileri geldiğini anlatınca ayetteki ***"Eğer size uymuş olsaydı"*** sözü ile ***"Allah size sevdirdi"*** sözü arasında ***"Fakat"*** sözünü getirmiştir. Yani, Allah'ın resulü birçok işlerde size boyun eğmiş olsaydı siz günahkâr olur ve günahlarda boğulmuş olurdunuz. Fakat yaratılışın asıl olan nurun üzere kalıcılığı ve ruhun berraklığı dolayısıyla yüce Allah, size imanı sevdirdi. Ve Ruh nurunun kalbe doğmuş olması ve kalbi nurlandırması ve ruhun uyması ve Resulün hükümlerine boyun eğmesini ifade eden melekler ile ilgili ilhamlar kabiliyeti ile imanı sizin kalplerinizde süslemiş oldu. Ve dinden perdelenmeyi size ağlayış yaptı ve benlik, kalbin nuru ile nurlanıp kalbe boyun eğme emrine uyması ile günahsızlık alışkanlığından faydalanmış olduğundan isyan ile şeytana uyup arkasından gitmesi ve arzular ile aşırılıklara uyma eğilimini size ağlayış yaptı. Günahsızlık, onunla birlikte isyanlara gayret ve kararlılıkla çalışmaktan çekinmekte olan benlikte bir nur ile ilgili haldir. Bunların hepsi ruhun kuvvetinden ve yaratılış nuru ile kalp ve benlik üzerini kaplamasındandır. Ki Resulün kendilerine boyun eğmesini dilemiş olan kimselerde bunların zıtları da benliğin kuvvetinden ve kalp üzerini kaplamasından ve kalbi ruh nurundan perdeli yapmasından meydana gelen olmuştur. İşte imanın sevgisi ve kalplerinde süslenmesi ve günahları kötü görmekle halleşmiş bu kişiler, dosdoğruluk yolu üzere kararlı olanlar ancak bunlardır, kendi zıtları olanlar değil**...**

Ayet: 8. Allah'tan bir lütuf ve nimet olarak. Alîm'dir Allah. Hakîm'dir.
Sonsuzlukta olgunluklarını meydana getiren ruh ile ilgili hidayet kabiliyetlerini gerektirmiş olan yüze Allah'ın ezeldeki ihsanıdır. Ve asıl ile ilgili hidayetin gerekliliğiyle iş yapmış olmaya uygunlaştırma ve günahların iğrençliğini gerektiren günahsızlık alışkanlığını kazanmaları için kabiliyetlerine uygun olgunluğu bereketlendirme ile yüce Allah'ın onlara yardım etmesidir. Yüce Allah, kabiliyetlerinin hallerini bilici, hikmeti ile kabiliyetlere lâyık ve uygun olanını bereketlendirici hikmet sahibidir**...**

Ayet: 9. Müminlerden iki zümre çarpışırlarsa onların aralarında hemen barışı kurun. Allah adalette titiz davrananları sever.

Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşma yaparlarsa siz onların aralarını düzeltiniz. Bu birbirini öldürmeler, yani vuruşmak, tepeleşmek ancak dünyaya ve arzulara eğilim gösterme, aşağılık yöne çekilmek, ufak-tefek isteklere yönelme sebebiyle olur. Düzeltme de benlikte adaletin gerekliliğinden olur ki adalet, sevginin, sevgi de vahdetin gölgesidir. Bu sebepten tevhid ehli olan müminler, iki grubun çatışma derecesinde ileri gitme, durumunda aralarını düzeltme ile ve bir grubun azgınlığı durumunda azgın olan grubun Hakk'a karşı ve Hakk'ı dışlayıcı olduklarından Hakk'a ve Hakk'ın emrine dönmüş olmalarına kadar onlarla vuruşma ile görevlendirilmiş oldular. Ki, Ammar bin Yaser (r.a.) yaşlı olmasına rağmen onların zulmedici azgınlar oldukları bilinmesi için Muaviye dostlarına karşı vuruşmak için savaş meydanına çıkmıştı. İkinci kısımda, yani bir tarafın ileri giden, azgın grupta düzeltme işini adalet ile yerine getirilmesi, kaydedilmesi gerekir, çünkü iki tarafın ileri gitmesi göğüsleri kızdırıp benliklerini zulüm işlemek için coşturulmuş olunur. Bundan dolayı ileri gitmeyi yasaklamış oldu. Çünkü düzeltme, benlik ile olmayıp ancak kalp ile koruma altına alma, toplumun milli değerlerini koruma ve dünya işlerini gözetme gibi son amaç için değil belki haksızlığın ortadan kaldırılması için adaleti ancak gerekliliği üzere kalp ile olursa o vakit beğenilen bir fazilet olur. Bu sebepten ayetin sonunda **"Allah adalette titiz davrananları sever"** denilmiştir. Yani, İlâh ile ilgili sevgiden ancak adaletle netice alınır.
İmdi: Düzeltilme, adaletten olmazsa sevgiden bir şey meydana gelmiş olmaz, sevgiden bir şey meydana çıkması durumunda yüce Allah onları sevmez. Çünkü Allah'ın onlara olacak olan sevgisi, onların da Allah'a sevgi duymasını gerektirir, onların Allah'a olan sevgisi ise adaleti ve müminlere sevgi göstermelerini gerektirir. Ki, Maide suresinde, **5/54. Kendilerini sevdiği ve kendisini seven.** Buyrulduğu yönüyle eğer yüce Allah, onlara sevgi göstermiş olsa idi, onlar da Allah'a sevgi duymuş olurlardı. Eğer Allah'a sevgi duymuş olsalardı, müminlere sevgi duymuş olarak adaleti kendi için lüzumlu görmüş olurlardı. Bundan sonra en aşağı mertebesi tevhid ve niyet olan imanın, müminler arasında hakiki dostluk ile ilgili olması lâzım olduğunu açıklamış oldu. Çünkü aralarında görünür olan yakınlık ve anadan doğmaya nispet bir benzetmeyi kabul etmeyecek derecede fazlalıkta olan yaratılış yakınlığı ve asıl ile ilgili uygunluk vardır. Çünkü iman, bir et parçasında yani et ve kanda olan ilişki yüzünden olan benlik ile ilgili sevgi değil, cem ayniliği vahdetteki ruh ile ilgili ulaşmaya lâzım olan kalp ile ilgili sevgiyi gerektirmiş olur. Bundan dolayı müminlere en az, en aşağı adaletin lâzım olan şeylerinden, özelliklerinden biri olan düzeltme her halde gereklidir. Çünkü eğer yaratılışa saldırı ile yeniden meydana gelme ile ilgili perdeleriyle kederleşmiş olmasalardı birbirine karşı gelip vuruşmayacaklardı.
İmdi: Berraklık ehli hakiki dostluk ile ilgili gerekli olan rahmet, merhamet, acımak gerekliliği ile onların aralarını düzeltme ve onları da berraklığa geri döndürmek gerekli olmuştur**...**

Ayet: 10. Ve Allah'tan korkun ki, size merhamet edilebilsin.
Yaratılışın kederleşmesinden ve yeniden meydana gelme gerekliliğiyle asıl ile ilgili nuru uzak olmaktan ve bozguna rıza ve vahdetten perdelenmeye kılavuzluk eden çok zayıf sevgi sebebiyle düzeltmenin terk edilmesi hakkında Allah'tan sakınınız. Kabiliyetinizin berraklığına uygun olan olgunluk nurunu bereketlendirme ile merhamet edilmiş olmanız ümit edilir. Bu ayetten başlayıp, şu ayetteki, **49/13. Hiç kuşkusuz, Allah katında en seçkininiz, kötülüklerden en çok korunmuş olunanızdır.** Sözlere kadar anılmış olan yasaklamaların tamamı tevhid ile ilgili imana lâzım olan adalete karşılık olan zulüm bölümündendir. İfade edilen on üçüncü ayetinin mânası erkeğe ve dişiye insanlardan kapılanmış olanların tamamının birbirine yönelen olduğu yönüyle nispet ile keramet, bağış yoktur. Şubeler ve kabilelerle başkalarından ayrılma, intisap ile bir şeyi araştırarak öğrenme yani bilişmek içindir, övünme için değildir. Çünkü övünme, rezaletlerden sayılır. Bağış, keramet aslı takva olan rezaletlerden sakınma ile olabilir. Sonra takva mertebesi ne kadar fazla olursa sahibi de Allah katında o derece şerefli ve kadir yüceliğinde olur.
İmdi: Zahir, görünür şeriat adetlerinde günah sayılan şeriat yasaklarından sakınan kişi, hak yoldan çıkma, günahkârlık sahibinden daha şereflidir. Cahillik, cimrilik, öfke, alçaklık gibi rezaletler ile ilgili ahlâktan sakınmış olan kişi asilikten saklanmış olan fakat bunlarla halleşmiş olandan daha şereflidir. Tevekkül ve Hakk'ın işlerini müşahede ile tesiri ve işi başkalara nispet etmekten sakınan kişi, ahlâk ile ilgili faziletleri adet edinmiş, fakat başkalarının tesirini söyleyen ve halkın işlerini görme ile Hakk'ın işleri tecellilerinden perdeli olandan daha şereflidir. Rıza makamında ve başkalığa nispet olan sıfatın yok edilmesinde sıfattan soyunarak sıfat perdelenmelerinden sakınan kişi, tevhid-i ef'al makamında tevekkül etmiş olan ve Hakk'ın sıfat tecellilerinden kendisine nispet ettiği sıfat perdeli olan kişiden daha şereflidir. Kendine ait özel bildiği vücudundan yani günahların kökü olan varlığından ve benliğinden sakınan kişi ise tamamından daha şereflidir. Gerçek o ki, yüce Allah sizin takva ile ilgili olan mertebelerinizi bilicidir. Birbirinize karşı olan farklılaşmalarınızdan haber sahibidir**...**

Ayet: 15. Müminler ancak şu kimselerdir ki, Allah'a ve resulüne iman ederler; sonra hiçbir kuşkuya düşmezler ve mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda didinirler. İşte bunlardır, özü-sözü birbirine uyanlar.
Bu ayet, İman ile İslâm arasındaki farkı ve imanın batın, iç ve kalp ile ilgili yönü. İslâm'ın görünen ve beden ile ilgili olduğunu açıklamış olunca geçerliliği olan hakiki imana işaret etti. O da zan ve şüphe olmayan kalpte sabit ve kararlaşmış yakınlıktan başka bir şey değildir. Hatıra gelenler üzerine olan iman değildir. Buna dayanarak müminler, kalplerinin yakınlık olan alışkanlığı, benlikleri üzerine galip olan ve nurlar ile benliklerini nurlandırıp. Kalp alışkanlığı olan benliklerinde kökleşen, hatta o alışkanlık el ve ayak ve diğer organlarına tesir eden yakınlık sahipleridir. Ki artık el ve ayak ve organlara o alışkanlık hükmü ile hareket etmekten o alışkanlığın eline geçirilmiş olmaktan başka bir şey mümkün olmaz. Ayetin son kısmındaki sözlerin mânası da budur. Onlar da zan ve şüphenin uzaklaştırılmasından sonra malları ve benlikleriyle Allah yolunda mücadele edenlerdir. Çünkü Hak yolunda mal ile benliğin bol, bol veren ve harcaması kökleşmiş olan yakınlığın gerekliliği ve görünürdeki eseridir. İşte imanda doğru olanlar ancak bunlardır ki, doğruluklarının eseri el ve ayaklarında görünür olmuş; işleri sözlerini doğrulamıştır. Anılmış olunan iddiacılar böyle değildir**...**

"Hucurât" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

KAF SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: Kaf. Şanı yüce, ilahi cömertlikle dolu Kur'an' a Andolsun ki,
Kaf harfi veya sözü, var olan şeylerin tamamını kuşatıcı İlâh ile ilgili arştan başka bir şey olmayan Muhammed (s.a.v) in kalbine işarettir. Ki, İbni Abbas hazretlerinin Sad suresi, **38/1. Sâd. Zikir, öğüt ve uyarı dolu Kur'an' a Andolsun ki.** "Ayetinin **"Sâd"** sözünün gece ve gündüzün olmadığı vakitte Rahman ile ilgili **"Arş"** ın üzerinde bulunduğu (Mekke'de) bir dağdır." Te'vil ve yorumu ile işaret ettiğine göre **"Sâd"** Muhammed (s.a.v) ile ilgili surettir. İşte kalbin arşı Rahman olduğu dolayısı ile yüce Hak kutsi hadisinde: ***"Ben, gökler ve yere sığmadım. Fakat Allah'ın arşı olan müminin kalbine sığdım"*** buyurmuştur. **"Kaf"** âlemleri kuşatmış olan bir dağdır ki, **"Anka"** o dağın ardındadır denilmiştir. Var olanların tamamını kuşatmış olduğu ve Rabbinin perdesi olduğu için kalp makamına ulaşmış olmayan Rabbi bilemez, ancak bu dağa yükselebilen **"Anka"** dan haberdar olur. Muhammed (s.s.v) ile ilgili kalp ile **"Kuran-ı Mecid"** e yemin etmiştir. Yani, Muhammed'de olan Kur'an ile ilgili kâmil akıl ki, o da farklılık ile ilgili vücudun tamamını içine alan ve görünür olup işlerliğe çıktığında Kurân ile ilgili akıl olan ilk kabiliyettir. Bu mânâ değeriyle Mecid (şeref ile övülen) ve şerefi de gizli değildir.
Başka mânâ: "İstenilmesine işaret ettiğimiz **"Furkan-ı bariz"** yani, apaçık fark edicilikten başka bir şey olmayan ve Muhammed ile ilgili kalbe indirilmiş olan Kuran-ı Mecid' e yemin ederim ki" demektir. Yeminde Muhammed ile ilgili kalp ile Kuran-ı Mecid' i cem etmesi, aralarında uygunluk olması dolayısıyladır. **"Sad"** ve onun dışındaki surelerde olduğu gibi yeminin cevabı gizlenmiştir. O da Kuran-ı Hak'tır veya Kuran-ı Muciz'dir demiştir. Buna da sonraki ayette, **50/2. İş sanıldığı gibi değil! Kendilerine içlerinden bir uyarıcı geldi diye şaştılar.** Ve böylece daha ilerideki ayette, **50/15. İlk yaratılıştan âciz kalıp yorulmuşmuyduk?** Ayetleriyle yol göstericilik yapılmıştır. Yani biz ruhlar, gökler ve benzeri gibi ilk eşyanın meydana getirilmesine ve hakikatlerin örnek olarak meydana getirilmesine gücü yeten olmadık mı? Bunlar ilk olan eşyanın meydana getirilmesinden ve hakikatlerin örneksiz olarak meydana getirilmesinden zayıf olmadığımızı itiraf ettiler. Belki her vakit yeni olma özelliğinde olan **"Halk-ı cedid"** (yeni yaratılış) ten, yani halktan şüphe ve iki veya daha çok şeyin biri, öteki sanılacak surette birbirine benzetmelerdedirler. Şeytan onları, hatta ***"Bizi ancak zaman yok eder"*** dediler ve tesiri zamana nispet ettiler. Rahman suresinde, **55/29. O, her an yeni bir iş ve oluştadır.** Sözünün mânasından perdeli kaldılar. Eğer Allah'a Hak marifeti ile ârif olsalardı ve ilk yaratılışın meydana getirilmesi hakkında itirafları ilim ve yakınlık yönünden olsa idi, her an yeni yaratılışı (halk-ı cedidi) müşahede ederler ve gönderilmeyi inkâr etmeyip şeytanın kendilerine sataşması olamayan ihlâs sahibi kullar olurlardı**...**

Ayet: 16. Biz ona, şah damarından daha yakınız.

Bu ayetin son cümlesi, mânâ ile ilgili yakınlığı müşahede olunan duygu şekliyle bir benzetmedir. İnsan ile kendisine ulaşmış olan cüz'i (pek az, ufak-tefekler) arasında mesafe olmamakla beraber Hakk'ın daha yakın olması, çünkü cüzün bir şeye ulaşması, hakiki olan birleşmeyi kaldırıcı olan ikilik (isneyniyet) ve iki şey arasındaki mesafeye (beynunete) şahitlik eder. Hâlbuki Hakk'ın beraberliği ve kuluna yakınlığı böyle değildir, çünkü kulun hüviyyet ve hakikat olarak meydana çıkmasında içinde bulunmuş olan Hakk'ın hüviyyet ve hakikati o kulun dışında değildir. Belki kulun vücudu özel olan beraberliği, ancak vücud olma özelliğinden vücuttan başka bir şey olmayan hakikatinin kendisi iledir. Ki, eğer hakikati olan vücud olmasa idi kul olmama mutlak yokluk ve katkısızlığı olmayan değersiz bir şey olurdu.
İmdi: Görünür olan yakınlığın sonucu olan "Şah damarı" yani bedende ondan daha şiddetli bir ulaşması olamayan azlıkla ulaşma şahsın, hayat sebebi olmakla beraber, Hakk'ın beraberliği ve yakınlığı, bekası dolayısıyla o ulaşmadan daha eksiksizdir. Sonra da ulaşma ve bitişiklik mânasına olan yakınlığın yok olan olması için Hakk'ın yakınlığını açıklamış oldu. Ki, müminlerin amiri olan Ali aleyhisselâm: ***"Hak her şey ile beraberdir, fakat bitişiklik ile değildir. Çünkü şey, Hak ile şeydir, Hak'sız şey değildir ki, Hak, şey'e bitişik olsun"*** buyurmuştur.

Ayet: 17. Sağında ve solunda oturmuş iki görevli, kayıt yapmaktadır.

Yani, benliğinin insana kuruntu verdiğini, meydana çıkan benliğini yüce Allah bilir. Yüce Allah, insanın sağında ve solunda yazıcı olan meleklerden de insana daha yakın olmakla o meleklerin, sağından solundan kabul etmeleri vaktinde, yüce Allah, insanın meydana çıkan benliğini bilir. Bu halde meleklerin kabul edişleri, insana şahit olmak ve karşılığın verilmesi için sözler ve işleri nur ile ilgili sayfalarda olup olmadığının ispatı içindir.
İmdi: Sağda oturan melek hayırlı işlerin şekilleriyle işlenmiş güzel ve isabetli, kabul edilir sözlerle resmedilmiş akıl ile ilgili kuvvetler işleridir. Bu meleğin sağda oturması, çünkü sağ kuvvetli, güvenilir şerefli ve kutlu olan yöndür ve benliğin Hakk'a bakmakta olduğu yönüdür. Solda oturan melek, insan ile ilgili işleri hayvanlık, yırtıcılık ve şeytanlık ile ilgili süsleyicilik, kuruntu ve bozuk, kötü sözlerin şekilleriyle işlenmiş hayal kuran kuvvetlerdir. Bu meleğin solda oturması, çünkü sol zayıf, cimri, uğursuz olan yöndür ve benliğin bedene bakmakta olduğu yönüdür. Bir de insan ile ilgili yaratılışının nurlar âleminden olması dolayısıyla kendisi hayırlıdır. İnsan ile ilgili yaratılış zat ve huyları ile iyilikleri gerektiricidir. Kötülükler ancak beden ve aletleri ve halleri yönünden insan ile ilgili yaratılışa sonradan meydana gelmiş olan şeyler olması dolayısıyla **"Sahib-i yemin"** (sağ taraf sahibi) **"Sahib-i şimal"** i (sol tarafın sahibini) ele geçiren olup. İnsandan bir iyilik çıkmış olduğunda derhal sağ taraf sahibi iyiliği ona yazar. Ve eğer ki bir kabahat ve kötülük çıkmış olursa tespih ve bağışlanma ve özür dileme gereğince sol taraf meleğini bu anda yazmaktan engellemiş olur. Ki, asıl ile ilgili kararlılığına ve hakiki köküne ve yücelik haline dönme ile beden ile ilgili perdeler. Ve huylar ile ilgili hallerden tenzih ile sonradan olan bir şeyin kötülüğün eseri, asıl ile ilgili nuru ile yok olmuş olarak ruh ile ilgili nurlar ile nurlanma. Ve İlâh ile ilgili huzura yönelme ile gelmiş olan nur sebebiyle sonradan meydana gelenin karanlığının eseri büsbütün olmuş olsun. Ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"İyiliklerin yazarı, kötülükleri yazanın üzere emindir. İmdi insan bir iyilik işlediğinde sağ taraf meleği on yazar, kötülük işlediğinde sağ taraf sahibi sol taraf sahibine belki tespih ve bağışlanma diler diye yedi saat onu bırak der"*** buyurmuştur**...**

Ayet: 19. Ölüm sarhoşluğu hak olarak geldi. İşte bu, senin kaçıp durduğun şeydir.

İnsanın aklını başından alan ve duyguları şaşırtmış ve meşgul eden ölümün şiddeti, âhiret hallerinden, sevap ve azap gibi, can çekişme halinde olan kişinin gafil olduğu işin hakikatini getirir. Yani ölüme yaklaşan kişiyi kendi dışında olanları kavramaktan engelleyen ölümün sarhoşluğu ve şiddeti i kişinin batınında olan hallerini onun huzuruna getirir ve gösterir. Ve "Ey can çekişen şu, senin ondan gafil olup görünür olan işlere eğilim gösterdiğin şeydir" der**...**

Ayet: 20-21. Ve sûra üflendi. İşte bu, geleceği vaat edilen gündür. – Her benlik, yanında bir güdücü, bir de tanık olduğu halde gelir.

Diriltmek için sûr üflenilmiş olunur, yani âhirette her bir şahıs ona uygun olan surette diriltilmiş olunur. Bu üfleme öne alınan ve geri bırakılan işlerin şühudu ve vaat edilenin hakikat olarak meydana gelmiş olma vaktidir. Her bir benlik, kendisi ile ilminden bir götüren ve yaptıklarından bir şahit ile beraber olduğu halde gelir. Çünkü herkes, benzerinin yerine ve ilmi ile dilemiş olduğu şeye çekilmiş olur. Onu o şeye götüren eğilimi de ister o şeyi kuruntu ve kuvvetlerinin aldandığı ve arzularının sebep olduğu aşağılık cisimlerin emri olsun. İsterse aklının ve ruh ile ilgili sevgisinin sebep olduğu ve kalbinin ve asıl ile ilgili yaratılışının teşvik ettiği ruh ile ilgili yücelik emri olsun, mutlaka o şeye aklından ve uygunluğu ile hükmünden meydana

gelmiştir. Bundan dolayı kendisine galip olan ilmi, bildiklerine onun götürücüsüdür. O şeye galip olma eğilimi ile kendisinde kökleşen sevgisi ile sayfasında yazılmış yaptıklarıyla olan şahidi de el ve ayak gibi organlarının suretleri üzere meydana gelişleri ile aleyhine şahitlik eder. Yaptıklarıyla şekillenmiş organlarının halleriyle el ve ayaklar kitabı ona Hak ile söyler**...**

Ayet: 22-23. Andolsun, sen bundan gaflet içindeydin. Ama perdeni üstünden kaldırıverdik. Bugün gözün çok keskindir. – Yoldaşı şöyle der: "İşte yanımdaki hazır."
Gerçek o ki, sen duygu ve gözle görülür şeyler ile perdelenme ve zahir ile batından bir şey ile meşgul olman sebebiyle bu halden gaflette olmuştun. Örtülü olduğun madde ve cisim ile ilgili perdeni ölüm sebebiyle senden kaldırmış olduk.
İmdi: Gafil olduğun ve kesin olarak varlığını doğrulamış olmadığın şeyi, âhireti simdi anlayışının kuvvetlenmesi ile yoklamış oluyorsun. Ve onu görünüş ile aldatıp gizli, kapalı şeylerden perdeli yapan onun kuruntu yakınlığı şeytanı benim katımda hazırlanan şudur der, yani aşağılık yöne yönelmede kuruntunun onu ele geçirmesi ve kullanması ve beden ile ilgili lezzetlerini istemede kendine taptırıp onu koyun gibi boyun eğen huyunda cehennem için hazırladığı görünür olur**...**

Ayet: 24-25. Siz ikiniz! Tüm nankörleri, inatçıları cehenneme atın. – Durmadan hayrı engelleyeni, azgını, işkilciyi…
"Gerçeği inkâr edicilik ve inatta işi ileriye vardıran, bir malı hak ettiğinden fazlaca kötüleyen, şeraitçe yapılması uygun görülmeyen işleri işleyen ve sınırını aşmış olan, insanları zan ve şüpheye düşüren ve Allah ile beraber başka ilahlar edinmiş olan her zalimi cehenneme atınız." Bu hitap, o zalimi mahrumluk ateşlerinde, huylar karanlığı kuyusunun dibinde cisimler ile ilgili madde karanlığı çukurunun aşağısına atan ve perişan eden götürücü ve şahit'e hitaptır. Veya hitap, **"Mâlik"**edir. Yani, yedi cehennemin hâkimi ve kapıcısı ve zebanileri idare eden melek'edir. İşleyicinin iki gibi gösterilmesiyle anlatılmak istenen, yapılan işin tekrarıdır, onları uzaklaştırma ve aşağıya atmış olmakla Mâlik kendilerini kaplamış olduğu için sanki "Ey Mâlik at onları" dedi. Fakat cehennem kızgınlığını hak etmiş olanları ve cehennem ateşlerinde olmalarını gerektiren perişan edici, öldürücü rezaletleri bir, bir sayıp dökmesi ve rezilliğinin ilim ve iş kapısından olduğunu açıklaması, hitabın götürücü ve şahit'e olması yönünü kuvvetlendirir. **"Küfran"** (İyilik bilmeme) ile **"İyilikleri engelleme"** her ikisi, hayvanlık ile ilgili aşırılık kuvvetlerinin çok ileri gitmiş olmalarındandır. Çünkü aşırılık kuvvetleri lezzetlerde işin üzerine fazla düşmeye eğilimli ve ilâh ile ilgili bollukta yaşayışı olması gerekenin dışında isyanlarda kullanma ve nimet ile nimet vericiden perdeli olmuştur. Hâlbuki nimet vereni anma ve şükür etmek nimetin hakkı olmuştu. Böylece aşırılık kuvvetleri nimetlere çok düşkün olmakla nimeti hak etmiş olanlardan engellemiş olur. Kâfirler ile engelleyicileri işi ileri vardıranlar olarak anmış olması, o kişide bu iki rezaletin kökleştiğine ve rezaletlerin ona galip gelmesine ve yaratılış rütbesinden huylar çukurunun dibinde durucu olmasını gerektiren bu rezaletlerde derinleştiğine delil olması içindir. **"Kibir"** (Büyüklük taslama) ile **"Zulüm"** (Haksızlık etme) her ikisi adalet sınırından dışarı çıkma ve şeytanlık ile ilgili aşırılık olduğundan kızgınlık kuvvetlerinin işi çok ileri vardırma ve kaplayıcılığındandır. İşbu dördü bozuk işlerin kapısındandır. **"Şüphe"** ile **"Şirk"** (Allah'a ortak koşma) ise her ikisi de konuşma kuvvetinin eksikliğinden ve akıl ile ilgili kuvvetin sınırından kusurlu olarak İlâh ile ilgili tarafta ve Hakk'a uymada en azı sebebiyle konuşma kuvvetinin asıl ile ilgili yaratıştan durgun olduğundandır. Bu da bozuk ilim kapısındandır**...**

Ayet: 27. Yoldaşı dedi ki: "Rabbimiz, onu ben azdırmadım. Onun kendisi, dönüşü olmayan bir sapıklık içindeydi."
Onun yol arkadaşı olan kuruntu şeytanı: "Ey Rabbimiz, onu ben azdırmadım" der. Bu sözlerin tamamı mânâ ile ilgilidir. Hayalde benzerinin çizilmesi yanında kalpte mânâyı sağlamlaştırmak için hayale getirme ve şekillendirmek üzere benzetilme yapılmıştır. Kâfirin azdıracağı şeytan üzerine iddiası, şeytanın inkârı, akıl ile ilgili kuvveti ile kuruntusu arasında olmuş olan çekicilik ve iticilikten başka bir şey değildir. Belki meselâ: Aşırılık ve kızgınlık ilgili olanlar gibi her iki zıt kuvvetler arasındaki çekişmeden başka bir şey değildir. Bunu için sonraki ayette, **50/28. "Huzurumda çekişmeyin"** buyrulmuştur. Yani, "İşlenen suçu birbirinize atma ile çekişmeyiniz" denildi. Fakat ne zaman ki vücudunda iki şeyi, akıl ve kuruntu ile ilgili oldu ise düşmanlıkta bulunmanın aslı ikisinin arasında oldu. Böylece bir lezzet veya menfaat için bir işte ortaklık eden iki kişinin istekleri meydana gelmiş olduğu müddetçe uygunluk, mahrum kaldıkları veya zarar gördükleri vakitte birbirini uzaklaştırarak her biri bu konudaki tembelliği diğerine nispet eder. Tevhitten perdeli olduğu ve benliğini sevdiği için her biri günahından sıyrılıp temizlenmek ister. Bu sebepten Zeyd bin haris (r.a.) Hz, Peygambere: ***"Ya Resûlullah ateş ehlini gördüm, çekişiyorlardı"*** dedi ve Hz. Peygamber (s.a.v)

efendimiz onun sözünü doğru bulmuş oldu. Ayette ifade edildiği gibi şeytan: ***"Ey Rabbimiz! Onu ben azdırmadım, fakat o sapkınlık ve uzaklıkta oldu"*** demesi İbrahim suresindeki, **14/22. "Benim sizin üzerinizde bir sultam yoktu. Sizi davet ettim, siz de bana uydunuz. Hepsi bu. Şimdi beni kınamayı bırakın da öz benliklerinizi kınayın."** Sözü gibidir. Çünkü eğer o kişi aşağılık yöne yönelme ve karanlık huylar perdeleriyle perdelenmiş olmakla sapkınlıkta kalmasaydı ve asıl ile ilgili yaratılıştan uzak kalmamış olsa idi, şeytanın atmış olduğu kuruntuyu kabul etmeyip meleğin ilhamını kabul ederdi.
İmdi: Günahı ve kabahati ancak onun yaratılış nurundan perdelenmesi, karanlığın da şeytanla ayni cinsten olmayı kazanmasından ileri gelmiştir. "Huzurumda düşmanlık etmeyin" yasaklamasıyla anlatılmak istenen, sadece düşmanlıkta yasaklanma ve engellenmiş olmaları değildir. Belki düşmanlık ve çekişmenin faydasızlığını ve din ile iç içe olunmadığını açıklamaktır. Sanki dedi ki: "Benim huzurumda düşmanlık etmek işitilecek ve kabul edilebilecek bir şey değildir. Çünkü vasıtalarınız sağlam ve kabiliyetiniz kalıcı, faydalanmanız mümkün iken vaat edilenin sunulması gerçek ve yerinde duran olmuştur. Hâlbuki siz faydalanan olmadınız, hatta benliklerinizde karanlık haller kök tutarak kalpleriniz paslandı ve perdelenme gerçek olarak meydana gelmiş oldu ve azap gören olmanıza hükmedilmiş oldu**...**

Ayet: 29-30. "Benim huzurumda söz değiştirilmez ve ben kullara asla zulmetmem." – O gün cehenneme doldun mu?" deriz. O ise: "Daha yok mu?" der.
Haklarında verilen hükümlerden dolayı kızgınlığın hal ve oluşunda azap gerekli olduğu için şimdi benim katımda hüküm değiştirilmez. Ve ben kullarıma zulmedici değilim, çünkü kabiliyeti bağışladım ve kabiliyete uygun olan olgunluğu bildirip kazanılması yoluna doğrultmuş oldum. Belki siz, olgunluğa zıt, uymaz olan şeyleri kazanmakla ve nuru karanlığa koyup baki olanı yok olucu ile değiştirmekle benliklerinize zulmedenlersiniz. Yani ateş ehlinin çoğaldığı vakit o derecede ki hatta onlara fazlalık sebebiyle olacağı sanılmayan, kendilerinden uzak görünür, fakat cehennemin genişliği ve derinliği fazlalık sebebiyle küçülecek değildir ve içine alma hırsı geçecek de değildir. Hadis-i şerif'te ***"Azabı hak etmiş olanlar daima cehenneme atılır, cehennem de "Daha fazlası yok mu?" der ta ki Rabbi yücelik adımını atınca cehennem "İzzetin ve keremin hakkı için yeter, yeter" der"*** sözü buyrulmuştur. Yani, halk daima aşırılık ve hırs ile huylara eğilim göstermeyi sonlandıracak değildir. Huylar da hali üzere kalıcı, ona uygun olan şeyi çeken, kendisine uygun olan suretleri kabul edici ve kabul ettiği sonsuz suretleri derecelerin en aşağısına atıcıdır. Ta ki kalbe gelmiş olan olgunluk nurunun eseri huylara ulaşmış olunca artık bu nur ile nurlanarak işlerliğine son verir. İşte kalpten benliğe İlâh ile ilgili nurun parlamasından ve yıldırmasından, benliğinin kahrına ve işinden engellenmesine ve yeter artık yeter diyerek kalbe uygunluk göstermesine onu zorlamaya, kudret ve kuvvet sahibi olan Rabbi yücelik adımını atması ile tarif edilmiştir**...**

Ayet: 31-32. Ve cennet, takva sahiplerine yaklaştırılmıştır; hiç uzak değildir. – İşte size vaat edilen budur.
Rahman delili ile korku ve büyüklük tecellisine özel olduğundan kendine nispet edilen sıfattan sakınan müminlere sıfat cenneti yakınlaştırılır. Uzak olmayan mekânda, çünkü sıfat meydana gelen cennette değil, rütbe, derece yönünden zat cennetinden daha yakındır, çünkü meydana gelmede zat daha yakındır. Nurlar âleminde bir şeyden yüce mertebede daha uzak olan nurunun şiddetinden meydana gelmede o şeye daha yakındır. Fena-ı sıfat ile Allah'a dönmede işi abartıcı olan her kişi için vaat olunduğunuz şey şudur: Benliğin karanlığı ile kederlenmiş olmayarak yaratılış berraklığını ve asla ait nurunu korumuş olan sonraki ayette, **50/33. Görmediği halde Rahman'dan ürperen ve Allah'a yönelik bir kalp getiren herkese...** Denilmiştir. Yani, zat şühudundan görünmeyen olduğu halde, çünkü sıfat tecellisi ile perdelenmiş olan zat cemalinden gizlidir. Hakk'ın Rahman rahmeti ile ilgili sıfat tecellisi zamanında Allah korkusu ile aşırı gitmemiş olan. Ve Allah'tan korkma makamında olan kişi için vaat olunan şudur: Var olanların tamamı üzere görünür olan olgunluğun, iyiliklerin tümünü bereketlendirilmesine kılavuzluk ettiği için Rahman ile ilgili rahmete, Hakk'ın pek büyük olan isimlerindendir ki nimetlerin büyük ve güzel olanlarıdır. Allah'tan korkma makamında durucu olarak yükselmeyi işaret etmeyen değil belki gerçek sıfat miraçlarında benlik halleri günahlarından Allah'a dönücü ve günahlara tövbe edici kalp ile gelen kişi için vaat olunan cennet şudur işaretiyle daha sonraki ayette, **50/34. Esenlikle girin oraya. Sonsuzlaşma günüdür bu.** Denilir. Yani, benlik halleri ayıplarından kurtulmuşluk ile renklenmesinden güvende olduğunuz halde o sıfat cennetlerine giriniz denilir. Ve daha sonraki ayette, **50/35. Orada onlar için istedikleri her şey var. Katımızda ise dahası var.** Müjdesi vardır. Yani, onlara tercih etmeleri nedeniyle diledikleri sıfat ile ilgili tecelliler nimeti ve nurları vardır. Bizim katımızda da kalplerine akla gelmemiş zat tecellisi nuru vardır, buyrulmuştur**...**

Ayet: 36. Onlardan önce nice nesilleri helak ettik ki, vuruş ve tutuşları bunlardan daha zorluydu. Ülkelerde delikler açmışlardı/beldelerde kaçacak delik aradılar/beldeleri boydan boya dolaştılar. Var mı bir kaçacak yer?
Bu sakınanlardan evvel Allah'ın zat tecellisiyle yakılma ve yok etme ile ne kadar evliyayı yakmışızdır. Yani, benlik hallerinde onlardan daha kuvvetli olan çok sayıda evliyayı yok etmiş olduk. Çünkü kabiliyet ne derece kuvvetli olursa başlangıçta o nispetle benlik hali kuvvetli olur. Onlar Allah ile ilgili olan yüz nurlarının doğması zamanında bazı hal ile saklanıp perdelenmek ve yok olmaktan kurtulmak için halin amaç ve yok oluşlarında bir halden bir hale geçmiş olup çok dolaştılar, fakat kurtulmak mümkün müdür? O vakit sıfat bile kalmaz, sıfat ile saklanmak hangi özellikle mümkün olabilir? **...**

Ayet: 37. Hiç kuşkusuz bunda, kalbi olan yahut tam bir tanık olarak kulak veren için mutlak bir öğüt vardır.
Gerçek o ki, bu anılan mânâda yükselmede olgunluk derecesine varmış kalp sahibi olan kişi için hatıra getirme vardır. Veya benlik makamında ilerleme ve Hak sırlarının görülmesi ve mânalarının anlaşılması için kalbe işiticiliğini bırakmış olan, kulak tutan kişi için hatırlatma vardır. Hâlbuki o kişi kalbiyle hazır, kalbe yönelmiş olan, kalbin nurunu bereketlendirici, makamına ilerleyendir**...**

Ayet: 38. Andolsun, biz gökleri, yeri ve bunlar arasındakileri altı günde yarattık.
Gerçek o ki: Biz gökler ve yer ve aralarındaki eşyayı altı günde açığa çıkardık. Eğer gökler ve yeri görünürlülük üzere tefsir edersek mânâ: Altı günde demek, altı yönde demektir. Ve eğer gökleri ruhlar, yeri cisim ile te'vil edersek öz değerlerin toplamı olan 1- Ceberut, 2- Melekût, 3- Mülk, 4- Devamlılığı olmayan şeylerin toplamı demek olan bağlılık, 5- Çoğulluk, 6- Bir şeyin iyi veya kötü olması yönünden ibaret altı olabilirlilik suretleridir. İşte bu altı suret, yaratılmışların tamamını çevreler ve Araf suresinde anılmış olunduğuna göre gizlilik devri müddeti olan altı bin de bunlardır**...**

Ayet: 39. Artık onların söylediklerine sabret ve güneşin doğuşundan önce de batışından önce de Rabbinin hamdiyle tesbih et.
Benliğini, nispet edilmiş sıfat ile meydana gelmiş olmasından engelleyemezsen, işleriyle meydana gelmekten engelleme ve işlerden sıyrılmış olarak, onlara sözlerinin tesirsizliği ile ve yokluk ile bakmakla dediklerine sabret. Ve kalp makamında Hak sıfatı ile aşırı gitmeme ve sende yazılmış olan olgunluğunu göstermekle Rabbine hamd edici olduğun halde benliğinin hallerinden ayrılma ile Rabbini tespih ve tenzih et. Müşahede makamında ve Ruh güneşinin doğuşundan evvel Zat birliğinde yokluk ile. Ruh güneşinin batışından evvel ve bazı renklenme karanlığı vakitlerinde renklenme ile. Görünür olan isimden soyunma ile. Yaratılmışlarının hallerinden Rabbini tenzih ile. Ve sonraki ayette, **50/40. Ve secdelerin arkalarından O'nu tespih et.** Buyrulmuştur. Yani, her yokluğun ardından Rabbini tenzih et. Çünkü fena-i ef'al ardından benliğin renklenmesinden çekinme, başkalığa nispet olunan sıfattan yok olmanın ardından kalbin renklenmesinden tenzih, fena-i zat ardından bencilliğin meydana gelişinden temiz, mübarek olması gerekli olur**...**

Ayet: 41-42-43. Haykıranın çok yakın bir yerden sesleneceği günü dinle. – O gün o müthiş sesi hak olarak dinleyecekler. Ortaya çıkış/diriliş günüdür bu. – Biz, evet biz hayat veriyoruz, biz öldürüyoruz. Ve dönüş yalnız bizedir.
Musa'ya benliği ile ilgili ağaçtan seslenildiği gibi, benliksiz olarak yüce Allah'ı en yakın mekândan sana seslendiği vakit kabul etme ile dinle. Büyük kıyamet ehlinin Hak ile Hak'tan kahr ve yok etme haykırışını duydukları vakit. İşte şu vücutlarından çıkmak günüdür. Biz kendimiz diriltir ve öldürmüş oluruz, yani şanımız diriltmek ve öldürmektir. Evvela benlik ile diriltir sonra benliğinden öldürür, sonra kalp ile diriltir sonra kalpten öldürürüz, sonra ruh ile diriltir sonra da yok olma ruhtan öldürürüz. Yok, olduktan sonra beka ile dönüş de ancak bizedir. Belki başka dönmüş olacakları bir şey olmadığından her yok oluşta dönüş bizedir**...**

Ayet: 44-45. O gün yer çatır, çatır yarılıp onlardan çabucak uzaklaşır. Bu yalnız bizim için kolay olan bir haşretmedir. – Biz onların neler söylediklerini çok iyi biliyoruz. Sen onların üstüne bir zorba değilsin. O halde benim tehdidimden korkanlara sadece kur'an' la öğüt ver.
O günde ki beden yeri onlara yarılır, kendi cinsleri olan yaratılmışlara süratle giderler. Bu, bize çok kolay olan bir toplayış, bir araya getirmedir. Onları sevdikleri kişilerle beraber toplamış oluruz. Hiç kimse tarafından yük olmaksızın kendi sevgileriyle birçok defa sevdiklerine çekilmiş olurlar. İlmimiz kendilerine ve

sözlerine öncelik vermiş ve kuşatmış olduğundan söyledikleri sözleri biz, daha fazla biliciyiz. Ve öldükleri hal ve kabiliyetlerinin gerekliliği zıddına sen onları zorlayacak değilsin, sen ancak uyarıcısın. Bundan dolayı bu hallerini benden şühud et, sabır ve benliğini renklenme ile meydana gelmiş olmaktan engelleyen ol. Mertebelerin tümünü kendinde toplayan akıldan sana indirilmiş olan ayetlerle bana yakın ve kabiliyette sana ayni cinsten, konulanı kabul edici olmakla vaat edilenden korkan ve öğütle tesirleşmiş olan kişiye hatırlat, uyar. Konuşma ve öğüt ile tesirleşmemiş kovulmuş kişileri değil**...**

"Kaf" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

ZÂRİYÂT SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. O tozutup savuranlara/o kırıp un-ufak edenlere.
Karanlık ile ilgili haller nurunu ve benlik ile ilgili hal toprağını savurmakla savuran İlâh ile ilgili üfürmeler ve temiz hafif ve lâtif rüzgârlarına. Ve sonraki ayette, **51/2. O ağırlık taşıyanlara.** Denilmesiyle, hakikatleri yüklenmiş olan kabiliyetli ruhlar, kabiliyetler ve irfan ehlinin kalplerine, yok olucu işler gibi hafif olmayıp kalıcılığı dolayısıyla tartı gününde ağır olan gizlilik ile ilgili hakikatler gizliliği ve hakikat ile ilgili ilimlerin açığa çıkan yüklerini taşıyan nur ile ilgili gelirlerine. Ve bir sonraki ayette, **51/3. O kolayca akıp gidenlere/o rahatça yüzenlere.** Denilmesiyle, o üfürmeler ve gelirler vasıtası ile takip ve diğer işler meydanlarında ve yakınlık konaklarında, bundan mahrum olanlar olduğu gibi, zorlukla değil kolayca hareket eden benliklere.
Başka mânâ: O üfürmeler ile sıfat denizlerinde kolayca hareket eden kalplere. Ve daha sonraki ayette, **51/4. O iş ve oluşu bölüştürenlere Andolsun ki.** Denilmesi, kabiliyetleri nedeniyle ruhların her birine mutluluk ve hakiki pay gıdasını bölüştüren ceberût (aşırı büyüklük, Hakk'a varmanın üçüncü basamağı) ve saltanat ehlinden yakınlık ehli meleklere yemin ederim ki. Ve daha ayette, **51/5. Hiç kuşkusuz, o size vaat olunan kesinlikle doğrudur.** Denilmiştir. Yani, gerçekten de sizin vaat olunduğunuz büyük kıyamet hali ve mutlak kemalin meydana çıkması elbette gerçektir**...**

Ayet: 6. Ve din, şaşmaz bir olgudur.
Yani, kabul edilmeye sebep olan süluk (Hak yola giriş) ve işlerde gayret gösterme nedeniyle gelmiş olan bereketlendirmekten veya huylara can ve gönülden eğilim gösterme sebebiyle karanlık ve eziyet edici hallerle incitilmek ve perdelenme ile azap edilmiş olmaktan ve mahrumluktan başka bir şey olmayan ceza, karşılık elbette meydana gelecektir, oluşacaktır. Ki, Ankebut suresinde, **29/69. Bizim uğrumuzda didinenleri biz, yollarımıza elbette ulaştıracağız.** Ve Mutaffifin suresi, **83/14-15. İşin esası o değil! Onların kazanmakta oldukları, kalplerinin üstünde pas oluşturur. –Hayır! Onlar o gün rablerine tam bir şekilde perdelenmişlerdir.** Buyrulmuştur. Ve bu iki ayetin sonrasında, **83/16. Sonra onlar mutlaka cehenneme dalacaklardır.** Ayetiyle yüce Allah, yemin etti ki, bunların bir araya getirilmelerini gerektiren oluşun bu şekilde neticelenmesi gerekliliktir**...**

Ayet: 7-8-9. Andolsun o ahenkli yollar taşıyan göğe. – Ki siz gerçekten tartışmalarla dolu bir söz içindesiniz. – Yüz geri çevrilen onun yüzünden çevrilir.
Ruh göğü, sıfat yolları sahibidir. Çünkü her sıfattan o sıfata yol almış olanlara ruh göğüne bir yol vardır ki, o yoldan ruha ulaşmış olur. Ve her hal ve makamdan ruh göğüne bir kapı vardır. Gerçek o ki, sizler Hakk'a yol alışta bir olma, birleşme yönünden engel olan, benlik sözlerinin çeşitlenen yollarındasınız.
Başka mânâ: Siz bir araya getirilen cahillik çeşitliliğinden, olgunluktan engel olan bozuk inanç ve yorumlarda ve batıl (asılsız) mezhepler (görüşler) üzeresiniz. Kazayı sabıkta (geçmişte olan belirlenmişlik) kötü sonuç ile mahkûm olan perdeli, bozuk inanç veya sonradan meydana gelen bir şahıs olan kul, çeşitli sebeple perdeli olur. Başkasından perdeli ve mahkûm olmaz.
Bir başka mânâ: Allah'ın ilminde ezel ile ilgili aşırılığı ile harcanmış ve engellenen, sizin vaat olunduğunuz olgunluktan harcanmış ve engellenmiş olur**...**

Ayet: 10-11-12. Kahrolsun o düzenbaz yalancılar. – Ki onlar bir sersemlik içinde ne yaptıklarından habersizdirler. – Sorarlar: "Ne zaman o din günü?"

Cahillikte boğulmuş, olgunluktan ve verilecek karşılıktan habersiz, gafil olan ve çeşitli sözlerle çok yalancılar lanetlenmiş oldular. O yalancıların bu mânâdan uzak durmaları ve perdelenmişlikleri dolayısıyla hak ettikleri cezadan, karşılıktan şaşırıp kalmış ve onu uzak, kendine ulaşamaz zannederek ***"Bu olacağı sanılmayan oluş ne zamandır?"*** diye sorarlar**...**

Ayet: 13-14-15. O gün onlar ateş üzerinde deneme ve elemeye tâbi tutulacaklardır. – Tadın imtihan ve ıstırabınızı. İşte budur o çarçabuk gelmesini istediğiniz! – Şu da bir gerçek ki, sakınıp korunanlar bahçelerde ve pınar başlarındadır.

Bedenlerin yok olma ile perişanlık ve zararda olan ve karanlık hallerinde ve mahrumluk ateşlerinde azap içinde oldukları günde ceza olmuş olur. Onlara "Siz azabınızı tadınız, işte beden ile ilgili lezzetlerde fazlaca düşkün eğilimi olup acele ile elde etmek istediği hoşnutluğu, olgunluğu, hayvanlık ile ilgili duygu ve yırtıcılığı tercih ve istek ile geriye bırakıp görmek istemediğini veya yok saydığınız azap şudur" denilir. Gerçek o ki, huylar hallerinden soyunmuş olanlar sıfat cennetlerinde ve ilimlerindedirler**...**

Ayet: 16-17-18. Rablerinin kendilerine verdiğini almış kişiler olarak. Doğrusu onlar bundan önce de iyilik ve güzellik sergilemekteydiler. – Gecenin pek azında uyumaktaydılar. – Seher vakitlerinde af dilemekteydi onlar.

Sıfat tecellileri nurlarından Rablerinin onlara verdiğini kabul ve onunla razı oldukları halde, çünkü bunlar, sıfat tecellileri makamına ulaşmalarının öncesinde Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin buyurduğu yönüyle ibadet ve takip ve diğer işler makamında işlerin şühudu ile ihsan eden olmuşlardır. Onlar benlik, kendiliğinde olma makamında olan perdelenme gecesinde az da olsa bir vakit Hak yoluna girişten gafil olmuşlardı. Benlik hali karanlığının açıldığı ve tecelliler nurlarının doğuş vakitlerinde nurlar ile nurlanmayı, benlik hallerinin kötü şekillerini nurlarıyla örtülmesini ve yok edilmesini istemiş olurlardı**...**

Ayet: 19-20-21. İhtiyaç sahibi için, yoksul için bir hak vardı mallarında onların. – Yeryüzünde ayetler vardır görürcesine bilenler için. – Benliklerinizin içinde de. Hâlâ bakıp görmeyecek misiniz?

Onların faydalı ve hakiki ilimlerinde, kabiliyetli olan kalp için ve kabiliyeti kısa olanlar. Veya beden ile ilgili perde ve yaramaz usuller ile yaratılış nurundan perdeli olanlar için, birinciye hakikat ile ilgili ilimler. Ve yakınlık ile ilgili marifetler. Ve ikinciye benliği kırma ve mücadele için gönderilen faydalı ilimlerin bereketlendirmesi ile bir hak vardır. Görünür olan bedende, İlâh ile ilgili sıfatı meydana gelmiş olanlarda müşahede eden yakınlık sahipleri için isimler ve İlâh ile ilgili özellikler görünürlüğünden ayetler vardır. İlâh ile ilgili sıfat ve isimler tecellilerinin nurlarından sizin benliklerinizde de ayetler vardır. Siz inkâr ettiğinden dolayı görmüyorsunuz**...**

Ayet: 22-23. Sizin, rızkınız da göktedir, tehdit edildiğiniz şey de. – Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki, tıpkı sizin konuşabildiğiniz gibi kesin bir gerçektir.

Âlem göğünde görünür gıdanız olduğu gibi, ruh göğünde de mânâ ile ilgili gıdanız olan ilimler vardır. Ve sizin vaat olunduğunuz nurlar ve büyük kıyamet halleri vardır. Gök ve erin Rabbi hakkı için anılmış olan yer ve ruhlar ayetleri ve yüzler, ileri gelenlerin gıdası vaat olunan şeylerin gökte bulunması haktır, gerçektir. Sizin konuşur olmanız gibi gerçektir. Konuşmak, söz söylemek sizin bedenleriniz yerinde ve diliniz üzere görünür olan hakiki konuşanın sıfatlarından bir sıfattır. Eğer huzur ve şühud sahibi iseniz kalplerinize hakiki söyleyici o sıfatla tecelli etmiştir. Söyleyişiniz, konuşmanız hayvanların haykırışı gibi seslenmeler şeklinde değildir. Hakiki konuşma ise kalbinize tecelli eden kelam sıfatı sebebiyle kelimeler suretinde yer almış olan mânâ yönünden gıdanız olup size ruh göğünden indirilmiştir. Hayvanların çıkardıkları sesler gibi olan konuşmalar ise hakikatte konuşma değildir. Onlar ancak hakikatin zıddı, yani mecaz yollu konuşma olarak isimlendirilir. Bu suretle sizin olgunluğunuz meydana gelmiştir ve âhiret hallerine onunla Hak olan yolu (hidayeti) bulmanız için Hakk'ın nuru size doğmuştur**...**

Ayet: 24. Geldi mi sana İbrahim'in ikram edilen konuklarının haberi?

Bu ayet ve sonraki ayetlerde işlenen İbrahim aleyhisselâmın konukları getirmiş oldukları haber ve yaptıkları işler konusu hakkındaki araştırmalar ile ilgili anlatım Hud suresinde ifade edilmiş olduğundan tekrarına ihtiyaç duyulmamıştır.

Ayet: 50. O halde Allah'a doğru yol alın.

İmdi: Siz, Allah'a gitmek için yola koyulunuz, yani O'nun dışında görünenlerden (Masivâ'dan) uzaklaşıp, son süratle Allah'a varan olunuz. Ve Allah'ın nuru ile aydınlanan olunuz, benlik ve şeytan ile olan savaşlardan galip çıkmak için Allah'ın bereketlendirmesinden yardım isteyiniz. Benlik şeytanının düşmanlık ve isyanlarından Allah'a gönül temizliği ile sığınmış olarak O'nun dışında gördüklerinize yüz vermeyiniz. Ve vücud ile tesir edicilik yönünden gördüğünüz başkalara tesir edicilik nispetini kabul edip şahitlik yapmayınız. Çünkü şeytan sizi kaplayıp kendisine boyun eğilmeyi ve ibadet etmeyi süslü gösterir. Ve benliğin arzusu ile benlik ve sevdiği şeyleri Allah ile beraber ibadet edilecek şeyler haline getirmeyiniz. Çünkü böyle bir davranış hali ile Allah'a ortak koşar ve benliğin arzuları ve sevgileri ile Hak'tan perdeli olarak perişan olmuş olursunuz**...**

Ayet: 56-57. Ben, cinleri ve insanları sadece bana ibadet/kulluk etsinler diye yarattım. – Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni yedirip doyurmalarını da istemiyorum.
Yani, "Ben, cinler olan canlar ile insanlar olan bedenleri. Veya çok meşhur olan **"Sakaleyn"** (insanlar ve cinler) ancak sıfat ve kemalatım onlar üzerinde görünür olup Beni bilmeleri, ârif olmaları, sonra bana ibadet/kulluk etmeleri için yarattım. Çünkü ibadet/kulluk mazhar olunan marifet derecesinde olabilir. Ârif olmayan ibadetin/kulluğun ne olduğunu bilemediğinden ibadet etmez. Ki gerçeği araştırma ile ârif mümin olan Hz. Ali aleyhisselâm: ***"Görmediğim Rabbe ibadet etmem"*** buyurmuştur. Yani, vücud sıfatlarıyla benden perdeli olarak, benliklerini Benden başka gördüklerini ibadet edilecek ilahlar olarak belirlemeleri veya yarattıklarım ile ve benliklerinin sevdikleri ile perdeli olup onları Benden başka ilahlar yaparak ibadet etmeleri için yaratmadım. Zat ve sıfatımla onlarla gizlenmiş olmam suretiyle onları açığa çıkarmış oldum, ta ki onlar görünür olup ahlâkım ile ahlâklaşmış olsunlar ve benim ile gizlenen olsunlar. Ve fena-i ef'âl ve sıfat ile kendilerini örtüp, benliklerinin ef'al ve sıfat ile meydana gelmiş olmalarından yalancılık ve isyanlar ile ef'al ve sıfatın kendilerinin olmadığı halde kendilerinin olduğunu benimseyerek gıda veren ve tesir ediciliği benliklerine nispet etmesinler." Buyurmuştur.

Ayet: 58-59-60. Hiç kuşkusuz, Allah Rezzak'tır, bol, bol rızık verir. Kuvvet sahibidir, Metin'dir, güçlü ve dayanıklıdır. – Şu bir gerçek ki, zulmedenlerin, tıpkı arkadaşlarının günahları gibi günahları vardır. O halde acele etmesinler. – O vaat edildikleri günlerinden dolayı vay kâfirlerin haline!
Yani, sıfatların tümü ile sıfatlanmış olan İlâh ile ilgili Zat, rızık gibi incelikli işler ve eşya üzerinde olan tesir gibi kahredici işlerin kaynağı ancak O'dur, başkalar değildir. Gerçek o ki, iş ve tesiri ister kendileri, ister başkaları olsun yaratılmış olanlardan herhangi birine nispet etmekle zulüm (haksızlık) edenler için Allah'ın kızgınlığından çok derecede nasip vardır. Sıfat ile perdeli olan benzerlerinin nasibi gibi. Bundan dolayı işleriyle pay istemekte acele etmesinler.
İmdi: Hangi mertebede ve ne şeyle olursa olsun gerçekten perdeli olanlar, küçük kıyamette vaat olundukları günlerinden büyük bir **"Veyl"** (yazık) yani büyük kayıp meydana gelecektir**...**

"Zâriyât" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen Allah'tır.

TÛR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun Tûra.
"Tûr" Yüce Allah'ın Musa aleyhisselâma seslenip konuştuğu dağdır. O dağ akıl ve söyleme mazharı olan insanın anlayış merkezidir, dimağıdır. Şeref ve ihsana mazhar olması yüzünden insanın dimağına yemin edilmiştir. Ve âleme nispetle cihanın büyüğü olan **"Felek-i azam"** insana nispetle dimağ derecesinde olduğu için, Tûr ile felek-i azama işaret edilmiş olması da mümkündür. Felek-i azama yemin etmesi, İlâh ile ilgili şeref ve emri mazhar ve ezel olan belirlenmişliğin yeri olması dolayısıyladır. ***"Kitap-ı mestur"*** (satırlaşmış kitap) bu yerde kendisine ***"Rakk-ı menşur"*** (sayfalara yayılmış) sözüyle işaret yapılmış ***"Ruhu azam"*** dan başka bir şey olmayan **"Levh-i kaza"** da, yani belirlenmişlik levhasında olup bilinen düzen üzere işlenmiş olan bütünlüğün suretidir. Kitap-ı mestur ile rakı menşurun belirsiz isim olmaları, büyük sayılmaları içindir**...**

Ayet: 4-5-6. Andolsun düzenli bir biçimde bakılan eve. – Andolsun yükseltilmiş tavana. Andolsun o alevlerle kaynatılıp köpürtülmüş denize.
"Beyt-ül-Mamur" (gökte, Kâbe hizasında Allah'a yakın meleklerin tavaf ettiği şerefli ev) âlemin kalbidir, yani konuşan benliğin bütünlüğüdür ki, o da ***"Levh-i kader"*** dir (kader, oluş levhasıdır) ve ileri derece olan meleklerin o evi fazlaca tavaf etmekte olmalarıdır. Tavanı yükseltilmiş, levhası korunmuş olup kader levhasından kendisine suretler ve indirilmiş hükümler olan dünya göğüdür. Dünya göğüne indirildikten sonra maddeye girmesi ile şahitlik âleminde görünür olur. Bu da insandaki hayal yeri derecesinde olup ortadan kaldıran ve şahitlik levhasıdır. ***"Bahr-ı mescur"*** (alevli, taşkın deniz) anılan levhalar ile şahit olunan eşyanın tamamının görünür olduğu suretlerle dolu olan maddedir**...**

Ayet: 7. Ki hiç kuşkusuz, senin Rabbinin azabı meydana gelecektir.
Yukarıda anılan şeyler hakkı için küçük kıyametin meydana gelişi ile Rabbinin azabı elbette meydana gelecektir. Evvelki, yani Tûr' un dimağ ile te'vil edilmiş olması üzere kitap-ı mestur, insan ruhunda saplanıp karar kılmış ve ***"Akl-ı Kur'an"*** (Kur'an ile ilgili Akıl) ismi verilmiş olunan bilinene işarettir. Rakk-ı menşur ise ***"Ruh"*** tur. Yayılması, bedende meydana gelmesi ve yayılmamasıdır. Beyt-i mamur ise insan ile ilgili ***"Kalp"*** tir. Tavanı yükseltilmiş ufak-tefek şeyler ile ilgili suretler ile işlenmiş olup yükseğe çıkacak aletler hayaldir. Bahr-ı mescur ise suretler ile dolu olan beden maddesidir. Yüce Allah Âlim'dir**...**

Ayet: 9. O gün gök bir çalkanışla çalkanır.
Ölümün şiddetleri ve ruhun bedenden ayrılması zamanında, ruhun gelir gider bir halde çırpınıp duran olduğu vakit sonraki ayette, **52/10. Ve dağlar bir yürüyüşle yürür.** Denilmiştir. Yani, beden kemikleri çürüyüp giderek dağınık toz olur**...**

Ayet: 11-12-13. Vay hallerine o gün, yalanlayanların. – Ki onlar bir batağa dalmış oynamaktadırlar. – O gün cehenneme bir kakışla kakılırlar.
Ey o günde dünya sevgisi ve bağlılığı ile âhiretten perdelenmiş olup cezayı yalanlamış olanlar! Duygu lezzetleri, bozuk inanç ve anlayış, işe yaramayan asılsız sözlere dalan, kayboluşu çok çabuk olan dünya hayatı ve süslü oyunlarında batıp boğulan kimselere **"Veyl"** azabı meydana getirilecektir. Akrabalar, yani ayni hal yakınlığı olanlar ve suçluluk şekilleri zehirleriyle uğursuz huylar çukurunun dibinde mahrum kalma e âlem ateşlerine sertlik ve şiddetle çekilip süründükleri vakitte onlara "İşte size, yalandır dediğiniz ateş şudur" denilir**...**

Ayet: 17-18. Korunup sakınanlar; cennetler, nimetler içindedir. – Rablerinin kendilerine verdikleriyle keyif çatarlar. Rableri onları cehennem azabından korumuştur.
Gerçek o ki, rezaletten ve benlik hallerinden sakınan takva ehilleri, Rablerinin onlara verdiği vicdan ile ilgili haller ve bulunup açığa çıkarılanlar marifetleri ve tecelliler nurları ile lezzetlenenler oldukları halde sıfat cennetlerinde ve zevk lezzetleri ve nimetlerindedirler. Ve Rableri onları huylar cehennemi ve hayvanlık ile ilgili yırtıcılık halleriyle perdelenme azabından korumuştur**...**

Ayet: 19-20. "Yapıp ettiklerinizin karşılığı olarak afiyetle yiyin için; – Art arda dizilmiş koltuklar üzerinde dizilmiş olarak." Ve biz onları parlak, iri gözlü hurilerle eşleştirmişizdir.
Züht ve ibadet, mücadele ve benliği kırmada yaptıklarınız sebebiyle kedersiz ve kaygısız kalplerin gıdası olan hüküm ve hakiki ilim gıdalarından bol, bol yiyiniz ve faydalı ilimler sularından, aşk ve sevgi şaraplarından bol, bol içiniz. Sizler teslim, tevekkül, rıza gibi mertebeler ve dereceleri sıralanmış makamlar üzerine dayananlar olduğunuz halde. Ve Biz, onları huriler ile eşleştirmiş oluruz. Güzelliklerinin ilerisinde bir güzellik olmayan bir ruhaniyetten, onların derecelerinde bulunan kutlu suretleri ve karışık ve katışığı olmayan değerler ile onları sevinç içinde olanlar yaparız**...**

Ayet: 22-23. Biz onlara canlarının çektiği meyveden ve etten sunduk. – Orada bir kadeh tokuştururlar ki, içinde ne bir boş laf var ne de bir günaha sokuş.
Ve onlara lezzetli gelir, içe doğan şeyler ve zevk ile ilgili batma halleri, şen ve şeref yemişleri ile ve kabiliyet ve hallerinin gerekliliği ile özlem duymuş oldukları kalplerini diriltici, kuvvetlendirici hüküm ve ilimler etleriyle yardım ederiz. Orada karşılıklı konuşma, çekişmeler ve bir iş hakkında konuşmalarda sayıklamalar, sakat söz, faydasız söz olmayan ve haddini aşma, dedikodu, sövüşme, yalan gibi günaha nispet edilen,

sahibini günaha sokan söz bulunmayan marifetler, aşk ve zevk ile ilgili lezzetli şarap kadehlerini elden ele birbirine verip sunarlar**...**

Ayet: 24-25-26. Çevrelerinde, kendilerine özgülenmiş genç uşaklar dolaşır; sanki sedeflerinde saklı inciler. – Birbirlerine dönüp soruşurlar. Ve derler: – "Daha önce biz, ailemiz içinde endişe ile ürperiyorduk."
Ve onların yanlarına özel olarak gelip çevrelerinde, ruh ile ilgili saltanat oğlanlar tavaf ederler, dolaşırlar. Yani, ruh ile ilgili olanlar veya genç isteklilerden kabiliyeti berrak ve ne istediğini bilme bilgisine sahip olanlar onlara hizmet ederler. O oğlanlar, sıfat olağanüstülüğü ve nur ile ilgili olduklarından arzular ile ilgili benlik değişmelerinden, kederlilik eseri aykırılığı veya huylar tozundan, inanılan şeyleri reddedici yazılardan, beğenilmemiş alışkanlık sahiplerinin dokunmasından korunmuş inciler gibidirler. Ve bu sakınıcıların, Allah'tan korkan ve Allah'a dayananlardan bazısı bazısına dönüp başlangıçlarında dünyadan başka bir şey olmayan güzellik, iyilik evinde ve benlik âlemindeki istekleri kırma, dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınma hallerinden soruştururlar. Ve derler ki: "Biz, kalp boşluğuna ve âhiretteki ruh rahatına ulaşmazdan evvel yakınımız olan beden ile ilgili kuvvetler ve benlik hallerinde Allah'ın zikrinden ve azabından korkanlar olmuştuk"**...**

Ayet: 27-28. "Allah bize lütufta bulundu ve bizi o iliklere işleyen azaptan korudu." – "Biz önceden O'na yakarıyorduk. Çünkü O'dur Berr, cömertçe iyilik eden; O'dur rahmeti sınırsız olan."
İmdi: Yüce Allah bize sıfat tecellileri ve Hak sırrı nurlarını görme, açığa çıkarma nimetleri ile ihsan etti ve bizi huylar cehenneminin ve benlik arzularının yakıcı sıcak rüzgârı azabından korumuş oldu. Biz bu makamdan evvel O'nu zikreden ve O'na ibadet eder olmuştuk. Gerçek o ki, yüce Allah kendisine dua edene ve isteyene ilim ve doğruyu araştırıp meydana çıkarma bereketi ile ihsan edicidir. O'na ibadet eden ve korkana hidayet, yani Hak yoluna koyma ve uygunlaştırma ile rahmet edicidir**...**

Ayet: 48-49. Rabbinin hükmüne sabret. Kuşkusuz, sen bizim gözlerimizin önündesin. Kalktığında Rabbinin hamdiyle tespih et. – Gecenin bir bölümünde ve yıldızların ardından da O'nu tespih et.
Hükme itiraz ile meydana gelmiş olmaktan benliğini engelleyerek Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen Bizim huzurumuzdasın, Biz seni görür ve sana gözetici oluruz. Bizim huzurumuzda benliğin meydana gelme günahından sakınan ol. Ve orta kıyamette, yaratılışa dönme ile benlik makamı gaflet uykusundan uyanan olduğun vakit Rabbinin özelliği olan kemalatını açığa çıkarma ile Rabbine hamd edici olduğun halde benlik halleri elbiselerinden soyunmakla Allah'ı tenzih et. Ve benliğin hallerinden bir halin meydana gelişi ile renklenme zamanında, bazı karanlık vakitlerinde benlikten soyunma ve ruh nuru ile nurlanarak Rabbini tespih et. Ve zat güneşi nurunun meydana gelişi ve başlangıç olan müşahede sabahının güneşi doğuşu ile sıfat yıldızlarının batışı ve kaybolması zamanında Rabbini tespih et**...**

"Tûr" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

NECM SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet:1. Andolsun inip çıktığı zaman yıldıza/fışkırıp çıktığı zaman çimene/süzülüp aktığı zaman Ülker yıldızına/aşağı indiği zaman o parçalar halinde ağır, ağır gelene.
Yok, olucu olduğu ve meydana gelme yerinden görünmez olduğu, meydana gelme ve huzurda değer derecesinden düşen olduğu vakit Muhammed (s.a.v) ile ilgili olma hakkı için. Ve sonraki ayette, **53/2. Ki arkadaşınız ne saptı ne de azdı.** Buyrulmuştur. Yani, sizin sahibiniz olan Muhammed (s.a.v) benliğe eğilim gösterme ile en **"Maksadı aksâ"**dan (en son amaçtan) dönme ve benliği ile durmuş olma sebebiyle sapkınlığa düşmedi ve yolunu şaşırmadı. Ve kalp makamında bir hal ile durucu olma ve gizlenme ile azgınlık, Hak yolundan, tevhid caddesinden dönmüş olmadı, ayrılmadı**...**

Ayet: 3. O; kuruntudan, keyfinden konuşmuyor.

Ve Muhammed (s.a.v) renklenmede (telvinde) benlik halinin meydana gelmesi ile arzularından söyleyici olmaz. Ve sonraki ayette, **53/4. İndirilmiş bir vahiyden başkası değildir o.** Buyrulmuştur. Yani, **"Ruh"** göğünden başka bir şey olmayan görüş açıklığı, genişliği kalbe ulaşması vaktinden iyiyi ve kötüyü ayıran ruh makamının sonu olan **"Ufk-ı a'lâ"** ya, son bulmaya kadar onun söylemesi, başka bir şey değil, ancak kendisine vahy olunan vahiydir**...**

Ayet: 5-6. Kuvvetleri çok müthiş olan belletip öğretti onu ona. – Akıl, güzellik ve güç sahibidir.
Ona, değişmesi ve unutması mümkün olmayan, ilimde metinlik ve sağlamlaştırılmışlık sahibi, altındaki zorlayıcı mertebeler ve o mertebelerde kuvvetli bir tesir ile tesir edici olan **"Ruh-ül-kudüs"** (Cebrail aleyhisselâm) öğretmiş oldu. Ve sonraki ayette, **53/7. En yüksek ufuktadır o.** Buyrulmuştur. Yani, Hz. Peygamber (s.a.v) ufk-ı a'lâ da iken Ruh-ül-kudüs (arınmış ruh) zatı ile ilgili suret üzere dosdoğru oldu. Çünkü hazreti peygamber iyi ve kötüyü ayıran, gök ile yerin birleştiği yer üzere iken kendi sureti üzere inmiş olmaz. Çünkü karışık ve katışığı olmayan ruhun, kalp makamında şekillenmesi mümkün değildir. Kalp makamında ancak bir şekil ve surete girmeye uygun bir suretle şekillenmiş olabilir. Bu sebepten Ruh-ül-kudüs suret yönünden insanların en güzeli ve Allah'ın resulü tarafından çokça sevilmekte olan **"Dıhye-ı kelbî"** suretinde şekil almış olurdu. Çünkü açığa çıkmada görüş ve anlayışa uygunluğu mümkün olan bir suret ile şekillenmiş olmasa kalp onun sözlerini anlamaz ve suretini göremezdi. Fakat yaratılma ve asıl yaradılışının olduğu hakiki sureti Hz. Peygamber (s.a.v) e anca iki defa görünür olmuştur. Biri Ehadiyyet' e olan çıkışında ve yükselişte ruh makamına ulaştığında, biri de Ehadiyyet huzurundan inişi ve tedellâda ve sidre-i müntehada ilk makama dönme zamanındadır**...**

Ayet: 8. Sonra iyice yaklaştı ve sarktı.
Yani, Allah'ın resulü Muhammed (s.a.v) Allah'a yanaştı ve ruh makamından ilerleme ile ve vahdette yok olma ile Cebrail'in makamından yükselmiş oldu. İşte bu makamda Cebrail aleyhisselâm: ***"Bir parmak yanaşsam yanarım"*** demişti. Çünkü onun makamının ilerisi, ancak zatta yok olma ve yüzme ile tutuşup yanmaktır, başka bir şey değildir. Resul (s.a.v) yok oluştan sonra beka halinde adalet gereği bağışlanmış vücud ile Hak'tan halka dönme ile insanlık ile ilgili yöne eğilim gösterdi. Ve sonraki ayette, **53/9. İki yayın beraberliği gibi, belki ondan da yakındı.** Buyrulmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) Hak ve halk değeriyle kuruntuya dayanan bir hatla, çizgi ile iki yay ucuna bölünmüş değil, vücudu kaplamış olan vücud dairesinin miktarı oldu. Önem verme yönüyle daireyi iki bölüme bölmüş olan kuruntuya dayanan çizgidir.
İmdi: Başlangıç ve aşağı inme değeriyle **"Halk"**, yaratılmış olanların suretlerin özlerinde hakikati perdelemiş olan ilk yay ucu olur. **"Hak"** ise, artık her şeyin derece, derece O'na yaklaşma ve onda yok etme ve yok olunan yay, son yay ucudur. Son ve inme değeriyle Hak ezel ile ilgili ve devamlılık hali üzere sabit olan ilk yay ucudur, halk da yok olduktan sonra kendisine bağışlanan yeni vücud ile sonradan olan son yay ucudur. Ayetin sonunda ifade edilen **"Belki ondan da yakın"** sözü, bölücü olan ve iki yay ucundan birinin diğerine ulaşmasını kuruntuya dayanmakta olan ikiliğin kaldırılması ve vahdetin kesretinde yok olmuş olur. Bir başka değerlendirme ile kesretin kendinde hakikat ile ilgili vahdetin gerçekliği anlaşılması ile zat ve sıfatın birliği olmak üzere hakikatte bölünemeyen daire olarak baki kalıp Allah'ın resulüne yayın iki ucundan daha yakın oldu**...**

Ayet: 10. Böylece vahyetti kuluna vahyettiğini.
Yüce Allah vahdet makamında Cebrail vasıtası olmadan kuluna, nübüvvet sahibinin başkasına açık etmesi uygun olmayan, İlâh ile ilgili sırlardan neyin vahy edilmesi gerekmiş ise onu vahy etmiş oldu. Ve sonraki ayette, **53/11. Kalp yalanlamadı gördüğünü.** Buyrulmuştur. Yani, Allah'ın resulü (s.a.v) nün kalp ile ilgili görüşü bütün makamlarda gördüğünü yalanlamadı. Kalbi, şühutda ruh makamına ilerleyen olmuş sıfatların hepsiyle zatı müşahede edici adalet gereği olan vücud ile var olan kalptir. Bu bütünlük topluluk ile ilgili vücuttur. Hakikat ehillerinin ilim ile ilgili sözlerinde topluluğun kendisine zat denilen topluluk ile ilgili vahdet değildir. Bütünlük olarak ifade edilen, vahdet ile ilgili toplulukta tamamı yok olucu olduğundan kalp de kul da yoktur. Vücud topluluğuna baki olan yüz ismi verilmiş olunur ki, sıfat topluluğu ile mevcut Zat demektir**...**

Ayet: 12. Onun gördüğü şey hakkında kuşkuya düşüp onunla çekişiyor musunuz?
Siz anlayamamış olduğunuz şey üzerine düşmanlık mı yapıyorsunuz? Hâlbuki sizin için marifet ve zihinde şekillendirilmesi mümkün olmayan bir şey üzerine şahitliğin ayakta durması nasıl mümkün olur? Düşmanlık, zihinde şekillendirilmesi mümkün olan zıt tartışmalı bir işte olur ki öncesinde şekillendirme sonra ileri

sürülmesi, şahit ve delil gösterme olur. Zihinde şekillendirme yapılamayan yerde hakikatte düşmanlık yapma yoktur**...**

Ayet: 13-14. Andolsun ki onu başka inişte de görmüştü. – Son sınır ağacı, Sidretül Münteha yanında.
Gerçek o ki Muhammed (s.a.v) Hak'tan dönüş ve ruh makamına inme zamanında da**"Sidret-ül-münteha"** da Cebrail aleyhisselâmı hakiki suretinde gördü ki sonraki ayette, **53/15. O ağacın yanındadır sığınılacak bahçe.** Buyrulmuştur. Yani, yakınlık ehli olan ruhların karar kıldığı **"Me'va"** cenneti oradadır. **"Sidre"** de yedinci gökte bulunan bir ağaçtır ki, meleklerin ilmi orada son bulur, onun ötesini hiç kimse bilemez denilmiştir. O da cennet mertebelerinin sonudur. Şehitlerin ruhları orada kararlaşır, o da ilerisinde meydana çıkma, apaçık olma ve mertebe olmayan büyük ruhtur. Onun üstünde katıksız hakikatten başka bir şey yoktur. Bu sebepten Cenabı Nebi aleyhisselâm katıksız yokluktan bekaya yükselmesi vaktinde oraya inmiş olup orada Cebrail aleyhisselâmı yaradılışı olan asıl sureti üzere gördü. Ve daha sonraki ayette, **53/16. O vakit kuşatıp sarıyordu Sidre'yi kuşatıp saran.** Buyrulmuştur. Yani, yüce Allah'ın celal ve büyüklüğünden Sidreyi örtmüş olan şeyi örttüğü vakit. Çünkü Allah'ın resulü (s.a.v) adalet gereği vücud ile hakikat olarak meydana gelmesinde Sidreyi Allah gözü ile görüyordu, ona dayanarak Hakk'ı sidre suretinde tecelli eden olduğu halde gördü. Gerçek o ki, Sidreyi örtmüş ve yok etmiş olan İlâh ile ilgili tecelli örtmüştü.
İmdi: Sidreyi yok olmanın kendisi ile görüp ne sidre ve ne sureti ile ve ne de Cebrail ve hakikati ile Hak'tan perdeli olmadı. Bu sebepten daha sonraki ayette, **53/17. Göz ne kayıp şaştı ne azıp haddi aştı.** Buyrulmuştur. Yani, Hz. Peygamberin gözü başkalığa yüz vermiş olmaya ve başkalığı görmeye eğilim göstermedi. Ve Cenabı Nebi benliğine bakma ve bencillikle perdelenme ile isyancılık da yapmadı**...**

Ayet: 18. Andolsun ki Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü.
Gerçek o ki, Nebi aleyhisselâm, Rabbinin büyük ayetlerini gördü. Yani yüce Hakk'ın Rahman ismi ile ilgili tecellisi ile tüm isimleri kendisinde yer almış bulunan Rahman ile ilgili özelliği gördü. Belki zat ile sıfattan ve sıfat ile zattan perdeli olmamak değeri ile cem ayniliği olan vücutta ALLAH sözü ile tarif edilmiş olan ve sıfatın tümüyle beraber zattan başka bir şey olmayan büyük isim huzurunu gördü**...**

Ayet: 26. Göklerde nice melekler var ki, şefaatleri hiçbir işe yaramaz. Allah'ın dilediği ve hoşnut olduğu kimse için izin vermesinden sonraki durum müstesna.
Göklerde ne kadar mülk var ise onların yapabilecekleri ile herhangi bir yardımları zenginlik meydana getirmez, yani işin aslında onlar şefaat etmezler. Ancak Allah'ın dileğine ve razı olduğuna yüce Allah'ın izin verdikten sonra şefaatleri zenginlik verir ve faydalı olur. Meleklerin şefaati aralarındaki uygunluk ve yakınlık dolayısı ile vasıta ve sebep olan şefaat ediciye sarılma ile şefaat ve bereketlendirmeyi istemesi zamanında şefaat (yardım) isteyene yardım ve nurları bereketlendirmiş olmalarıdır. Buna dayanarak meleklerin insan ile ilgili ruhlar hakkında şefaatleri ancak insanlara ait ruhlarının aslında bir şeye kabiliyeti ve melekler ile ilgili bereketlendirmeyi kabul edebilir olup. Sonra temiz tarafa yönelme ve elbiseler ve maddeler pisliğinden soyunmuş, arınmışlık ile insana ait haller perdeleri huylarından temizlendikleri takdirde olabilir ki, o suretle meleklerin nurundan bereket alma ve bereketlendirmelerinden yardım isteyerek onlara ulaşmak. Ve sıralarında dizilmek vasıtasıyla Allah'a yaklaşmış olabilir. İşte kabiliyet asıl ile ilgili kabul ediş, şefaate izin, gayret ve gücü yettiği kadar çalışmakla meydana gelmiş olan zekâ ve berraklık da şefaate rıza göstermiş olmak demektir. Bu ikisinin bir araya gelmiş olmasında yardım (şefaat) meydana gelmiş olur ve eğer asılda kabiliyet olmaz ise veya asılda olup da ilgiler ve perdeler ile değişmiş olarak berraklığı kendinde kalıcı olmaz ise o vakit Allah'tan izin ve rıza göstermeyeceği gibi, şefaat etmiş de olmaz. Ayette ifade edilen **"Şefaatleri bir işe yaramaz"** sözünün mânası: Aslında onların şefaatleri olmamasıdır, şefaatleri olup da şefaat etmemek, yardım ile zengin etmemek değildir. Çünkü melekler âleminde bu özelliğin olması mümkün değildir**...**

Ayet: 37. Ve o çok vefalı İbrahim'in sayfalarındakiler...
Ve İbrahim aleyhisselâm ki, kulluk yapma emri ile ayakta durucu ve tevhitte yok olma halinde Hakk'ın varlığına teslim ve dosdoğruluk makamında **"Risâlet"** (elçilik) ve **"Nübüvvet"** in tebliği ile yüce Allah'ın hakkını yerine getirmiş oldu.
Başka mânâ: Yüce Allah'ın İbrahim'i imtihan kelimeleri, anılmış olan özellikleri tamamlamış oldu. Bazı okunuşta **"Veffâ"** kelimesi hafifletilme ile **"Vefa"** olarak okunmuştur, yani Enam suresinde, **6/79. "Ben bir Hanif olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Müşriklerden değilim ben."**

Sözleriyle işaret edilmiş olan tevhid makamına erişmiş oluncaya kadar yaratılışın evvelinde **"Mîsâk"** (sözleşme) alınıp onda olan söz verişine o yemin üzere kararlılıkla sözünde durdu, demektir**...**

Ayet: 38. Gerçek şu ki, hiçbir günahkâr bir başka günahkârın yükünü sırtlanamaz.
Yani, hiçbir günahkâr benlik, diğer benliğin yükünü taşıyacak değildir. Çünkü azap, günah olan kötü iş ve sözlerin tekrarı ile benlikte kökleşen karanlık haller, şekiller üzerine, sevap da karanlık hallerin zıddı olan faziletli haller üzerine sıralanmış olur. Ki sonraki ayette, **53/39. Gerçek şu ki, insan için çalışıp didindiğinden başkası yoktur.** Buyrulmuştur. Yani, insana düşen şey gerektiği şekilde çalışmaktır. Takdir olunmuş ve taksim olunmuş olan dünya nasipleri böyle değildir, onlar taksim ve kadere dayalıdır. Her ne kadar sevap ve günah da, hoşnutluk ve dünya nimetleri gibi yüce Allah'ın kaza ve kaderine dayandırılmış ise de fakat yürürlükte olan kaza ve kaderden her birini kabul eden sebep yakınlığıdır. **"Neş'e-i uhra"** (ruhun vücuttan çıkışı) üç şey üzere olmuş olur.
Birincisi: Hayır ve kötülük işlerine, ateşe veya cennete gitmekle sıralanmış olan karşılık ve hesap için ruhların bedene iade edilmiş olmasıdır.
İkincisi: İlk yaratılışa geri gelme ve kalp makamına dönmüş olmaktır.
Üçüncüsü: Eksiksiz bir yok oluştan sonra adalet gereği bağışlanmış vücuda dönmüş olmaktır. Neş'e-i uhra ile ilgili olanların açıklanmasında ifade edilen birinci kısım, beden sureti ister nur ile ilgili olsun ister karanlık ile ilgili olsun her bir kimse için zorunluluktur. Diğer iki kısım tercihe dayalı özel olup herkes için zorunluluk değildir**...**

Ayet: 57. Yaklaşmakta/yaklaşacak olan yaklaştı.
Kıyametin çok yakın olduğu bildirilmektedir. Eğer bu ifade küçük kıyamete yüklenilecek olursa yakınlığı görünürlülük ile ilgilidir. Ki sonraki ayette, **53/58. Onu Allah'tan başka kaldıracak/uzaklaştıracak yok.** Buyrulmuştur. Ve eğer kıyamet ve yakınlığı, büyük kıyamete yüklenilecek olunursa yakınlığı iki yöndendir.
Birincisi: Mânâ ile ilgili yakınlığıdır, çünkü büyük kıyamet her bir kimseye her ne kadar o kişi kendi gafletinden anlayışında olmayıp ondan uzak ise de vahdet ayniliğinde olduğu için en yakın bir şeydir.
İkincisi: Muhammed (s.a.v) ile ilgili yön ki, vücudu ve gönderilmesi meydana geliş devrinin başlangıcı ve kıyametin şartları ve işaretlerinden birisidir. Bu sebepten, şahadet ve orta parmağını birleştirmiş ve ikisine işaret ederek: ***"Şunlar gibi kıyamet ve ben beraberce gönderilmiş olundum"*** demiştir. Ve Mehdi aleyhisselâmın vücudu ile kıyamet görünür, açığa çıkmış olur. Sonraki ayette "Onu Allah'tan başka kaldıracak yok" denilmesi, büyük kıyamet zamanında başkalığın vücudu ile yani başkalık ilmi ile kaldırılması imkânsız olduğu için Allah'tan başka büyük kıyameti açıklayabilecek bir benlik yoktur**...**

Ayet: 62. Artık Allah için secdeye kapanın. O'na kulluk/ibadet edin.
İmdi: Siz yok olma ile Allah'a secde ediniz ve yok olduktan sonra beka ile Allah'a ibadet/kulluk ediniz**...**

"Necm" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

KAMER SURESİ
Te'vil ve yorum
"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Saat yaklaştı, ay yarıldı.
Ay'ın yarılıp ikiye ayrılması, büyük kıyametin yakın olduğuna işaret olması, kalp ikiyüzlü olup benlik tarafına gelen yüzü karanlık, ruh tarafına yüzü nurludur. Ve Ay, Güneşin nurundan faydalandığı gibi kalp de ruh nurundan faydalandığı yönüyle ay'ın kalbe işaret edilmiş olduğu içindir. Ruh nurunun kalpte meydana gelmesi ve tesiri ve ruh güneşinin batıdan açığa çıkmış olması yani kalpte perde bulunmuş olmasından sonra kalp perdesinden ortaya çıkması ile kalbin yarılıp açılması ve vahdette zat ile ilgili şühudu emanet olarak verilmiş müşahede makamı olduğu için vahdette yok olmanın yakınlığına işarettir. Ve eğer saat ile kıyamet başlangıcında gönderilmiş Mehdi'nin (hidayete eren, doğru yolu tutan) zamanından ibaret olan meydana gelme devri olarak anlatılmak isteniyorsa, o vakit ay'ın yarılıp ikiye ayrılması, Muhammed (s.a.v) in ay'ın devrinde meydana gelmiş olduğu için, ay'ın, Muhammed'in meydana gelmiş olduğu için yarılıp

açılmış demektir. Ve eğer saat ve küçük kıyamete yüklenmiş olunursa benliğinde karanlık olup nur ile ilgili hayat ve anlayışı ruh güneşinden faydalanmış olduğu için ay, bedenden başka bir şey değildir**...**

Ayet: 6. O çağırıcının alışılmadık/ürpertici şeye çağırdığı günde.
Ayetin bu sözü de evvelki ayetlerde işaret edilen bu yönlendirmenin, çevirmenin var olduğunu kuvvetlendirir, yani ölümün gerekliliği görünür olur. Ve ölümün sebebi onu benliklerin iğrenç hale getirdiği ümitsizliğe ve şeriatın uygun görmediği bir şeye davet eder. Ve sonraki ayette, **54/7. Kaymış olarak gözleri, çıkarlar kabirlerden. Sanki çekirgelerdir, çıvgın mı çıvgın!** Denilmiştir. Yani, alçaklık, zayıflık, miskinlik ve mahrum kalmış olmaktan gözleri alçak gönüllülük gösteren olduğu halde kaymış olarak, sanki dağılmış ve yayılmış çekirgeler gibi beden kabirlerinden çıkarlar. Bedenlerden ayrılıp uzaklaşmış olan ruhların çokluğu, alçaklık ve zayıflık gösterme, duygu ile ilgili lezzetlere ve huylar aşırılıklarına hırs ve can atması, aşağılık yöne eğilim göstermesi dolayısıyla insanları çekirgeye nispet etmiştir. Ki hayat nuruna can atmaları yönünden Karia suresinde, **101/4. Pervaneler gibi olurlar.** Sözüyle de ateş etrafında şuursuz olarak dolaşan pervane ismi verilen kelebeklere benzetilmişlerdir. Birinci te'vil' e yani, ayette ifade edilen saatten büyük kıyamet olduğu anlatılmak istenmesine göre: Ruh ve Kalp davetçisi ruhlar katında inkâr edilen kanaatle yaşama ile isteyerek olan ölümden ibaret olan acil hoşnutluk ve duygular ile ilgili lezzetlerin terk edilmesine. Ve Hak tarafına yönelmede sırrın birbirine benzeyen ruhları davet ettiği vakit, davet edicinin kendilerini kahreden ve kaplamış olması dolayısıyla gözleri alçak gönüllülük gösteren olarak aşağılanan ve kırılmış olarak bedenlerden soyunmuş ve nikâhı bozmuş olma ile beden kabirlerinden dışarı çıkarlar ve ruh güneşi nurunun parlaklığından uçmakta olduklarından dağılmış çekirgelere benzerler. Ve bir sonraki ayette, **54/8. Boyunları büküktür çağıranın önünde. Derler ki o küfre saplananlar: "Çok zorlu bir gün bu!"** buyrulmuştur. İki te'vil üzere de hepsinin isteyerek ve istemeyerek boyun eğmiş olmaları dolayısıyla davet ediciye süratle koşucu bir haldedirler. Rabbinden veya Hak'tan perdeli olanlar, aşırılıklara ve hırs lezzetlerine ve şiddetli arzularından ve alışkanlıklarından "Bu çok zorlu ve eziyet edici bir gündür" derler. Fakat Hak'tan perdeli olmayana en kolay şey doğal ve isteyerek olan eksiksiz ölümdür**...**

Ayet: 11. Biz de açtık gök kapılarını seller gibi akan bir su ile.
Biz, akıl göğünün kuyularını, kuvvetle aşağı âleme dökülen ilim suyu ile açtık, yani akıllarını İsra suresinde, **17/16. Biz bir ülkeyi/medeniyeti mahvetmek istediğimizde onun servet ve nimetle şımarmış elebaşlarına emirler yöneltiriz de onlar, orada bozuk gidişler sergilerler.** Buyrulduğu gibi perişan edilmesine emanet olarak bırakılmış olan dünyaya eğilim gösterme ve ufak-tefek işlerin tedbirlerine ve duygular ile ilgili lezzetlerin düzenlenmesine. Ve geçimlilik emrinde fazlaca düşkün olmak ve niyet ve işini oraya harcama ve geçimlilik emri ile durucu olmaya. Ve âhiret ile ilgili işlerden geçimlilik emriyle örtünmeye çarpıp geri dönmüş olarak sonraki ayette, **54/12. Ve yardık/fışkırttık yeryüzünü pınar, pınar. Sonunda kesin ölçülere bağlanmış bir oluş üzere birleşti sular.** Buyrulmuştur. Yani, benlik yerinden dünya lezzetlerinin kazanılmasına ve onunla lezzetlenme ve refah bulma ile ilgili duygular ve ufak-tefek şeyler ile ilgili ilimler kaynaklarını kaynattık. Duygu ve ufak-tefek şeyler ile ilgili ilimlere şiddetle çekilmek ve hırlarından sanki benlikleri büsbütün bu tedbirden ibaret oldu. Allah'ın takdir ettiği bir emre karşı gelme ve cahillik ile perişanlık uçurumuna düşmeleri sebebiyle perişanlık ile yok olmalarına kadar dünyanın istek ve çekiciliğinden akılları göğünden yağan ve benlikleri yerinden kaynayan iki ilimde birleşti**...**

Ayet: 13. Ve taşıdık onu levhalar ve çivilerden oluşturulan şey üstünde.
Ve Biz, Nuh aleyhisselâmı dilekleri ve dileklerinin bağlı olduğu ilimleri kaplayan veya hüküm ve hükümlerin dayanmış olduğu inanç ve anlayışı içine alan bir şeriat gemisine yükledik. Ve sonraki ayette, **54/14. Akıp gidiyordu gözlerimizin önünde, bir ödül olarak nankörlüğe uğratılan kişi için.** Buyrulmuştur. Yani, o şeriat gemisi, onlara galip olan ve onları boğan cahillik dalgalarında hareket eder, Bizim koruyuculuğumuz ile etkili olmakta idi. Cahillikleri o şeriata galip olup da onu iptal edemezdi. Toplumu arasında Allah'a ve dine ait şeylere inanmama ve inkâr edilmiş bir nimet olan Nuh aleyhisselâma ödül olmak üzere korumuş olduk. Toplumu onu bilemediler ki, boyun eğme ve büyük kabul etme ile kurtuluş bulsunlar. Belki inkâr ve ona isyan etmeleri sebebiyle perişanlık içinde yok oldular**...**

Ayet: 15-16. Yemin bildireyim ki, biz onu bir ibret ve işaret olarak arkaya bıraktık. Yok, mu araştırıp öğüt alacak? – Nasılmış benim azabım ve uyarılarım!
O şeriat ve davetin eserlerini ibret alanlara ayetlerini delil, şahit olarak bu güne kadar bıraktık. Bu konuyu hatıra getirip de araştırmış olan ve ortaya konulmuş olanı kabul eden kimdir? Çünkü Hak yolu birdir ve peygamberlerin tamamı şeriat usullerinde birbirine uygun durumdadırlar. Nuh toplumuna cahillik çukurunda

yok olmuş olmaları ile ve devamlılık ile ilgili hakiki hayat lezzetlerinden mahrum kalmaları ile azabım ve Nuh'un söylemi üzere onlara sonlarının kötü olacağını uyarmamın nasıl olduğunu düşününüz. Bu makamda diğer bir yön de vardır ki, o da göğün açılmasının, Nuh aleyhisselâma vahyin ve rahmetin indirilmesi ile te'vil edilmesidir. Yani Nuh'un ruhu göğünün kapılarını kuvvetle dökülen ufak-tefek şeylerin tümünü kaplayan bütünlük ilmi ile açtık. Nuh'un benlik yerinde de sanki benliği büsbütün ilim olmuş gibi ufak-tefek şeyler ilimleri kaynaklarını kaynattırdık. İlimler birbirine üst üste konmuş olarak birleştiler, benzetmeler ve doğru süslemeler olarak onların üzerine uygulama ve ilme dayanan görüşler üzerine kurulmuş olan yakınlığı meydana getirdi ve o şeriat ile işleme ve dosdoğruluk ile kurtuluş buldu. Toplumu ise cahillik çukurunda kalıp, madde denizinin cahillik dalgalarında batmış ve yok olmuş oldular**...**

Ayet: 27. Bir imtihan aracı olarak kendilerine dişi deveyi göndereceğiz. Artık gözetle onları ve sabret.
Biz, onları imtihan için, kabiliyeti kabul ve yukarı çıkan uğurlulardan, şeriat yönünden yapılması uygun görülmeyeni yapan cahil ve eşkıyadan olduğunu gösterme ile seçilmesi için, onlara benlik ile ilgili dişi deveyi göndericiyiz. Birincilerin kurtuluşunu ikincilerin yok oluşlarını görmek için onları gözleyen ol ve onları Hidayete davet etmede de sabırlı ol. Ve sonraki ayette, **54/28. Suyun, aralarında bölüştürüleceğini onlara bildir. Her su alış/ içiş nöbetleridir/içilecek her miktar hazırlanmıştır.** Buyrulmuştur. Yani, onlara haber ver ki, ilim suyu aralarında bölüştürülmüştür. Dişi deveye, ona bereket bulmuş olan ruh ilmi, onlara da benlik ilmi, yani dişi deveye akla uygun ve onlara gözle görülür olan ilim verilmiştir. Her iki şekilde su hazırlanmıştır, dişi deve, ruha yönelme, hakiki ve faydalı ilimleri ruhtan olduğunu kabul ile ilim içkisini hazırlar, onlar da kuruntu ve hayal kaynağına sığınmakla ve kuruntudan, gerçekte olmayıp da var olduğu sanılanları kabul etme ile kuruntular içkilerini hazırlarlar**...**

Ayet: 46. Hayır, buluşma zamanları kıyamet saatidir.
Belki küçük kıyamet ve kabiliyetin yerinden ayrılıp gitmesi ile bitmeyen azapta olmuş olmaları ve yönelişlerinin kalp ile ilgili olup en aşağıda olmaları, onlara vaat edilenlerdir. Bu küçük kıyamet ise katillik ve bozgunculuk azabından daha şiddetli ve daha acıdır. Ki sonraki ayette, **54/47. Kuşkusuz, günahkârlar, şaşkınlık ve çılgınlık içindedir.** Buyrulmuştur. Yani, cisimler ile ilgili karanlık hayata reddedilmeleri için söylenen sözlerin sonradan edinilmiş olan ile suç işlemiş ve çirkin hareketlerde bulunmuş olanlar, istekleri hallerinin karanlıklarıyla kalpleri kör olmuş olduğundan Hak yolundan sapmışlıkta ve kuruntu şüpheleriyle ve batılda şaşkınlık ile akılları Hak nurundan perdeli olduğundan çıldırma ve kederden gelen şaşkınlıktadırlar**...**

Ayet: 48. O gün yüzleri üstüne ateşe sürüklenirler. "Cehennemin dokunuşunu tadın bakalım!"
Yüzlerinin görüntüleri üstüne yere toplanmış olmaları ile ve yüzleri yeryüzü ile ilgili melekler onları çeşitli azaplarda kahr ve mahrum kalma ateşlerinde azap edilmiş olarak yüzleri üstü ateşe sürüldükleri vakit onlara ***"Sakar ateşinin, şiddetli hararetini tadınız"*** denilir**...**

Ayet: 50. Emrimiz bir tektir, bir göz kırpma gibidir.
Bizim emrimiz, ancak bir göz atış gibi bir tek kelime iledir, yani her şeyin belirlenmiş bir zaman yani, kader levhasında değişmemiş olan bilinen bir yön üzere vücudunu yeniden meydana getiren ezel ile ilgili dileme ile ilgilidir. Ki şeraitte o emre **"Kün"** (Ol) ismi verilmiştir. Bu ilgisi olma üzere birdenbire o zamanda o yön üzere gerekli olur. Ve bir sonraki ayette, **54/52. Onların yapmış oldukları her şey defterlerdedir.** Buyrulmuştur. Yani, Onların yapmış olduklarının tamamı ruhlar levhalarında yazılı olduğu sabittir**...**

Ayet: 54. Korunup sakınanlar; bahçelerde, nehir kıyılarındadır.
Kesin bir şekilde Hak'tan sakınma ile korunanlar, üç cennet mertebeleri yüceliği ve yüksekliğindedirler. Anılmış olan cennet mertebelerine göre düzenlenmiş olan ilimlerdedirler. Ve sonraki ayette, **54/55. Güçlü bir padişahın katında, özü-sözü birlere has oturma yerlerinde...** Buyrulmuş olmasıyla, çok hayırlı bir makamda, vahdet makamındadırlar. Ve kendiliğe nispetten yok oluştan sonra beka halinde isimler huzurunda ve zat ile sıfat arasında fark makamında zat ile **"Mak'ad-i sıdk"** ta, yani özü-sözü bir olan doğruların oturduğu sedirlerdedirler. Ve sıfat ile vücut memleketini hikmet ve ihsan gerekliliği üzere yüzün güzeline ve düzenin erleri üzere idareci olan güç sahibinin mülkünde olanların işlerinin tümüne hükmü dileği üzere istediği yolda idare etme ve iradesinin gerekliliği üzere zapt etmeye kadir ve kendisine hiçbir şeyin kesilmesi olmayan kudret sahibi padişahın katındadırlar**...**

“Kamer” suresi hakkında yapılan te’vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah’tır.

RAHMAN SURESİ

Te’vil ve yorum

“Bismillâhirrahmânirrahîm”

Ayet: 1. O Rahman,
Rahman, başlangıç nedeniyle öz ve önceki olgunluk gibi nimetlerin tamamının asıllarını bereketlendirmesi değeriyle Allah’ın isimlerinden bir isimdir. Rahman ismi bu makamda getirmiş olduğu başlangıç olma işi mânasının altındaki özelliği kaplayıcı olan halinin genelliği dolayısıyladır ki ondan sonra gelen çeşitli asıllar, hep Rahman’a nispet edilir**...**

Ayet: 2. Öğretti Kur’an’ ı,
Yani, eşyanın tamamını, hakikatlerini, özelliklerini, hükümlerini ve diğer olabilir ve olamaz olan şeyleri içine alan Kur’an ile ilgili **“Akıl”** ismi verilmiş olan insan ile ilgili olgun kabiliyeti insan ile ilgili yaratılışta yaratmak ve saplamış olmakla Kur’an’ ı öğretmiş oldu. Ve Furkan suresinde, **25/1. Şanı yücedir o kudretin ki, hakla bâtılı ayıran o Furkan’ı.** Buyurup andığı gibi. Burada da Furkan’ın anılmış olması, insan ile ilgili olgun kabiliyetinde toplanmış olan şeyin farklılığı ile işlerlik hali üzere meydana gelmesi ve belirmesi mânasına gelen **“Furkan”** son uç yönüyle olduğu, Rahman ile ilgili rahmetinden olmayıp Rahim ile ilgili rahmet yönünden olduğu içindir**...**

Ayet: 3. Yarattı insanı,
İnsanın yaratılışı ile ilgili yaratış ve Furkan (fark edicilik) ile ilgili aklı onda bırakmış olmakla insanı şaşılacak bir surette yaratılış ile bu yeniden meydana gelmede açığa çıkarmış oldu. Ve sonraki ayette, **55/4. Belletti ona duygu ve düşüncelerini ifade etmeyi.** Buyrulduğu gibi, insana söyleyebilme ile batınındaki Kur’an ile ilgili akıldan haber vermesi için onu başkalık olan yaratılmışların tümünden ayırıcı konuşma özelliğini ona öğretmiş oldu**...**

Ayet: 5. Güneş ve Ay. Hesaba bağlıdır her birinin her şeyi.
“Ruh” güneşi ile **“Kalp”** ay’ı insanda bir hesap ile hareket etmektedirler. Yani, konak ve mertebelerinden bilinen ve ele geçirilmiş bir miktar ile yol almış olurlar, kendisine belirlenmiş mertebe sınırını bir başkası aşmış olamaz. Her birerlerinin sona eren oldukları miktarı sınırlanmış ve sonu bilinen mertebeler ve olgunluğu vardır. Ve sonraki ayette, **55/6. Çimen/yıldız ve ağaç secde ediyorlar.** Buyrulmuştur. Yani, cisim gecesinde akıl duygusu ile nurlanan benlik, hayvanlık ile ilgili benlik yıldızı ve onu büyüten benlik, bitki ile ilgili benlik ağacı, büyütmesi ve terbiye ve olgunluğa erdirme için onun yönüne bütünüyle dönme ile eğilim gösterme ve yönelişleri ile yüzlerini ona koyup her ikisi beden yerine secde ederler**...**

Ayet: 7. Ve gök. Yükseltti onu. Ve koydu şaşmaz ölçüyü, mizanı.
Ve **“Akıl”** göğünü Ruh güneşi yerine yükseltmiş oldu. Ve benlik ve beden yerine adalet terazisini indirdi. Çünkü adalet, insan ile ilgili faziletinin, onsuz meydana gelen olamadığı bir benlik ile ilgili surettir, görüntüdür. Bedende bulunma değeri üzere bedenin var olma ve kalıcılığı mümkün olamayan ölçülülük, orta oluş da işbu adalet terazisi bütünlüğündendir.
İmdi: Eğer adalet ve ölçülülük olmasa bozukluk olmak derecesinde olan din ve dünya işleri adaletle dosdoğruluk, benlik ve bedenin olgunluğu ölçülülük ile ayakta durucu olunca adalet üzerinde çok dikkat ve aşırı özen göstermek için asılları tam olarak saymış olmaktan evvel adaletin gözetilmesi ve korunması ile emreyledi. Ve bu ayet ile şu ayet **55/10. Ve yerküre. Koydu onu toprakta yaşayacak yaratıklar için.** Sözleri arasında olan, **55/8. Azgınlık etmeyin ölçü ve tartıda, saptırmayın mizanı.** Sözlerini koymuş oldu. Yani fazilet ve ölçülülüğün sınırını aşma ile terazide, ölçüde taşkınlık etmeyiniz çünkü taşkınlık, bozgunluğu gerektirmiş olan haksızlığı gerektirendir**...**

Ayet: 9. Ölçüyü titizlikle, adaletle koruyun ve hüsrana araç yapmayın mizanı.

Ve bütün kuvvetlerde ve tüm işlerde ölçülülük noktası ve fazilet çizgisine gerektiren ile yolda dosdoğruluk ile tartıyı adaletle ayakta tutunuz. Ve fazilet sınırında ortalamanın çok altında kalma ile tartıyı eksik yapmayınız. Bazı âlimler: ***"Adalet, yüce Allah'ın hak için belirleme ve halka koymuş olduğu bir terazisidir"*** demişlerdir**...**

Ayet: 10. Ve yerküre. Koydu onu toprakta yaşayacak yaratıklar için.
Şu anılmış olunan yaratılmışlar için beden yerini koymuş oldu. Ve sonraki ayette, **55/11. Bir meyve var onda. Ve salkımlarla donatılmış hurma ağaçları.** Buyrulmuştur. Yani, o beden yerinde duygular ile ilgili lezzetler ifade eden gözle görülür şeyler ve arzu anlayışları yemişleri vardır. Ve benlik arzularında beden yerinden büyüyen madde ile ilgili eklenen şeyler zarları, hayal ile ilgili lezzetler ve kuruntular yemişlerini veren kuvvetler hurması vardır. Ve bir sonraki ayette, **55/12. Çimli ve samanlı dane ve hoş kokulu otlar vardır.** Buyrulmuştur. Yani, kendisinden zevk, yemek ve içmek lezzetleri meydana gelmiş olan mücadele ile ilgili kuvvet vardır. Ki bu kuvvet beden yerine gerekli olup, çekicilik, kararlılık, sindirici kuvvet, itici kuvvet, değiştirilmiş, tasarlanmış gibi birçok şube ve yaprakları olmakla bölümleri birbirinden ayırmış olanlara karşılık olan ve iftar (oruç açma) bedende fazlalaşması ve kuvvetin korunması ve çoğalması için çalışan işbu şubelere ayrılmış kuvvetlerin sahibidir. Ve yepyeni olan maddesini doğurma ile tohumun devamlı kılma ve cisim ile ilgili lezzetlerin en lezzetlisi olan macera ve çiftleşmeyi gerektirmiş olan doğurtan kuvvetinin sahibidir**...**

Ayet: 13. Böyle iken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?
Ey insanlar ve cinlerden zahir ve batın yönden olanlar, rabbinizin bu sayılan nimetlerinden hangisini, zahir ile ilgili uykuyu mu yoksa batın ile ilgili olanı mı yalanlamış olursunuz?

Ayet: 14-15. İnsanı, pişirilmiş çamur gibi kuru bir balçıktan yarattı. – Cini de ateşin dumansızından yarattı.
Yüce Hak, insanı görülen ve alışkanlık olan beden ve görünürlüğünü ses veren kuru çamurdan, karışmış unsurlar özlerinin kendisine kuruluk ve toprak ile ilgili galip olan en kalınından yaratmış oldu. Bedenin esası ve iskeleti olan kemiklerinin özlerine uygun bulunan saksı gibi katı çamurdan yaratmış oldu**...**

Ayet: 17. İki doğunun Rabbi de O'dur, iki batının Rabbi de.
Görünür bedenlerin içyüzlerine mutlak vücud nurunun doğuşu ile yüce Hak zahir ve batın doğularının Rabbi ve görünür bedenlerin içyüzlerinde mutlak vücud nurunun batışı ve o içyüzlerle gizlenmesi ve o nur ile içyüzlerin meydana çıkmaları sebebiyle yüce Hak zahir ve batın batılarının rabbi'dir.
İmdi: Nur vücudu ile onu meydana getirme ve var olanın onunla meydana gelmesi sebebiyle yüce Hak, Rububiyet' inde her var olanda doğması ve o var olanda gizlenmesi ve onunla örtünmesi ile her var olanda batışı vardır. O doğuş ve batış ile onu terbiye eder**...**

Ayet: 19. Salmıştır iki denizi; buluşup kucaklaşıyorlar.
Tatsız ve tuzlu olan cisim ile ilgili madde denizi ile tatlı ve lezzetli olan nispetlerden soyunmuş ruh denizini salıvermiş ve göndermiş oldu. İnsan ile ilgili vücutta karışırlar. Ve sonraki ayette, **55/20. Bir ayırıcı var aralarında; kendi sınırlarını aşmıyorlar.** Buyrulmuştur. Yani, iki denizin arasında nispetlerden soyunmuş ruhlarının berraklık ve latifliğinde, hoşluğunda madde ile ilgili bedenlerinin de kalınlık ve bulanıklığında olmayan hayvanlık ile ilgili benlik berzahı (ayırıcısı) vardır ki, bu iki denizin hiçbirisi kuvvetle diğerine galip olmak üzere sınırını aşmış olamaz.
İmdi: Ne ruh bedeni cinsinden ayırarak kendisine karıştırmakla ayırmış olabilir ve ne de beden ruhu dondurarak madde ile ilgili yapabilir; dilediğine gücü yeten halkın yaratıcısını tespih ederim**...**

Ayet: 21. Çıkıyor onlardan inci ile mercan.
Onları bir araya getirme ile birleştirip karışık bir şey meydana getirilme ve rast gelmiş olmaları bu iki denizden bütünlük ilimleri incisi ile ufak-tefek şeyler ilimleri mercanı çıkar, yani marifetler hakikati incisi ve şeriat ile ilgili ahlâk gibi faydalı ilimler mercanı çıkar**...**

Ayet: 24. Denizde koca dağlar gibi akıp giden o görkemli gemiler de O'nundur.
Ve yüce Hakk'ın, ilimleri gibi denizde meydana getirilmiş gemiler vardır. Bu karışık denizin dalgalarında Allah'a yol alan saliklerin binmiş oldukları makamlar, yol ve şeriat duruşları gemileri vardır ki, salikler o gemilere binerek amaçlarına erişirler ve kurtuluşu bulurlar. Bu makamların ilimlere benzetilmesi Allah'ın

şairleri ve din eserleri ismi verdikleri gibi şöhretlerine ve tanınmış olduklarına işaret için **"Münşeât"** (kaleme alınan şeyler, nesir yazılar; mektuplar) denilmiştir, yani o duruşlar ve makamların yelkenleri yükseltilmiştir. O yelkenler şiddetli arzu, sevinç ve irade yelkenleridir ki yükselip yücelik âlemine ilgi duydukları vakitte İlâh ile ilgili üfürmeler rüzgârlarının kuvvetiyle işbu şeriat ve tarikat (yol) gemileri binicileriyle fenafillâhtan ibaret (başka bir şey olmayan) hakiki olgunluk amacına doğru hareket ederler. Bu sebepten bir sonraki ayette, **55/26. Yer üzerinde bulunan herkes yok olacaktır.** Buyrulmuştur. Yani, bu yürüyen gemiler üzerinde olan kişilerin tamamı Hak'ta yok olma ile Hakk'a ulaşmış olur.
Başka mânâ: Ruh, Akıl, Kalp, Nefis (benlik) ve bunların konak ve makamlar ve mertebeleri gibi beden yeri üzerinde bulunan öz ile ilgili farklılığın tamamı amaç edinmiş olana ulaşma zamanında yok olucudur**...**

Ayet: 27. Sadece o bağış ve celal sahibi Rabbinin yüzü kalacaktır.
Ve halkın yok olmasından sonra Rabbinin baki olan yüzü, yani sıfatın tümü ile beraber zatı baki kalır. Yani nur ile ilgili ve karanlık ile ilgili perdelerle örtünme, kahr ve saltanat ismi ile meydana gelme sebebiyle büyüklük ve yücelik sahibi ve sıfat tecellileri suretlerinde yakınlık ve uzaklık ile ve zatın lütuf ve rahmet edicilik ismi ile meydana gelme zamanında ikram sahibi olan Rabbinin zatı baki kalır**...**

Ayet: 29. Göklerde ve yerde kim varsa O'ndan ister. O, her an yeni bir iş ve oluştadır.
Göklerde olan saltanat ve büyüklük halkı ve yerde olan cinler ve insanlar, onu yani Rabbini sorar, ister. Burada anlatılmak istenen yaratılmış olan her şeydir. Fakat akıl sahipleri harekette olan eşyaya istekli olunarak **" Men"** (ben) sözü getirilmiştir. Yani daima her şey fakirlik gösterme ve kabiliyet diliyle ondan istekte bulunur ve sormuş olur. Ayette **"O, her an yeni bir iş ve oluştadır"** denilmiştir, yani o mutlak zat, her kabiliyetin uygun ve hak etmiş olduğu bereketlendirme ile her anda bir oluştadır.
İmdi: Hakk'ın her vakitte her yaratıkta kabiliyeti ile ehli olup hak etmiş olduğu şeyi ona bereketlendiren bir oluşu vardır. Her kim saflaştırma ve temiz etme ile iyilikler ile ilgili nurlar olgunluğunu hak etmiş ve kabiliyetli olursa doğrulma meydana gelmesiyle o olgunluğu o şahsı amaca eriştirmiş olur. Her kim karanlık surete, rezalet ve bozuk inanç ve anlayışlar pisliğine ve kötülük, murdarlık ile benlik özünü kederli hale getirmiş olmakla kötülükler, kavgalar ve şeraitçe beğenilmeyenler, sıkıntı çeşitleri ve felaketler, azap ve günaha kabiliyetli olur. Kabiliyetinin meydana gelmesi ile beraber o kötülükler ve felaketleri, günah ve azabı ona bereketlendirmiş olur. İşte bir sonraki ayette, **55/31. Ey ağırlıklı ve onurlu iki toplum/ey insan ve cin toplulukları! Sizinle de meşgul olacağız.** Buyrulmasının da mânası budur. Çünkü bu ayet, kendisiyle azaba hakkı olması açığa çıkmış olan şeylerden engellemiş olma ve gözünü korkutmaktır. İnsanlar ve cinlerin **"Sakaleyn"** olarak isimlendirilmeleri, her ikisinin cisim yerine eğilen ve aşağılık oldukları içindir. Yani, "Ey insan ve cinler yakında biz, sizin için hak ettiğiniz üzere meşgul olacağız"**...**

Ayet: 33. Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin bucaklarından/köşelerinden geçip gitmeye gücünüz yeterse, hadi geçin gidin. Allah'tan bir ferman olmadıkça geçemezsiniz.
Ey insan ve cinler topluluğu, batın ve zahir ile ilgili olanlar, cisim ve beden suretleri ile ilgili olanlardan soyunma ile gökler ve yerin çaplarından içeri girip geçmeye gücünüz yetmiş iseniz girmiş olarak İlâh ile ilgili huzura ulaşmak için melekler ile ilgili ruhlar ve büyüklük ruhlarının sırasında diziliniz. Biliniz ki, girmiş olamazsınız, ancak tevhid, soyma, ilim, iş ve fenafillâh ile yakınlaşmaktan ibaret olan görünür kanıt ile girmiş olabilirsiniz**...**

Ayet: 35. İkinizin de üzerine ateşten bir alev ve erimiş bakır/duman gönderilir de başarılı olamazsınız.
Sizin üzerinize ateşten kamçılar gönderilir. Yani, gökler ve yerin taraflarından içe geçme ve tavırlarından, hallerinden ilerlemiş olmaktan sizi katıksız, dumansız bir alev engellemiş olur. Bu alevin kuruntu sultanı ve onun hükümleri ve kavrayışlarıdır. Kuruntu sultanı, akıl tarafı ve kalbe kuruntuları göndermiş olarak akıl ve kalbi daima yükselmekten engellemiş olur. Ve size duman gönderilir, yani; arzular ve aşırılıklara eğilim gösterme ile hayvanlık ile ilgili canların göndermiş olduğu karanlık ile ilgili suretler, sizi ilerlemekten engellemiş olur.
İmdi: İlim yönünden de iş yönünden de engeldirler. Bundan dolayı siz, onları kendinizden engelleyemez ve onlara galip olamazsınız, ancak İlâh ile ilgili uygunlaştırma ve tevhid sultanı ile girmiş olursunuz**...**

Ayet: 37. Gök yarılarak, eriyip kızarmış yağ gibi bir gül haline geldiği zaman.

İmdi: Dünya göğü yarıldığı vakit, dünya göğü hayvanlık ile ilgili canlardır, onun yarılması ruhun yerinden ayrılıp gitmesi zamanında ruhtan boşalmasıdır. Çünkü insan ile ilgili ruhun hayvanlık ile ilgili benliğe nispeti, hayvanlık ile ilgili benliğin bedene nispeti gibidir. Bedenin hayatı benlik ile olduğu benliğin de hayatı ruh iledir. Buna dayanarak ayrılması sebebiyle ruhun yerinden ayrılıp gitmesi zamanında hayvanlıkla ilgili ruh yarılır. O vakit hayvanlıkla ilgili ruh kırmızı olur, çünkü hayvanlıkla ilgili benliğin boyası soyunmuş ruhun boyası ile beden boyası arasında vasıtadır. Nur ile ilgili olması ve lezzetleri kavraması sebebiyle ruhun boyası beyazdır. Karanlığı ve lezzetlere anlayışı olmaması sebebiyle bedenin boyası siyahtır. Beyaz ile siyah arasında orta olan renk ise ancak kırmızıdır. Bakara suresinde hayvanlık ile ilgili benliğin sarılık ile ve burada kırmızılık ile tarif edilmesinin sebebi şudur ki, o makamdan hayvanlık ile ilgili benlik üzerine nurunun galip gelmesi ve hayat, berraklık ve kabiliyetinin tazeliği vaktidir, burada ise ölüm ve kederlenmek, kabiliyetin yerinden ayrılıp gitmesi ve kendisine karanlığın galip olması vaktidir. Yok, olmaya ve yerinden ayrılmaya haline gittiği için lâtiflik, hoşluk, erkinlik ve renk almasında zeytinyağı gibi kızıl olur**...**

Ayet: 39. O gün günahından ne cin sorguya çekilir ne de insan.
O vakit her birinin asıl ile ilgili kabiliyeti veya toprak ile ilan ilgisi ile kendisine galip olan şeyi ve halinin gerektirdiği yerleşilip oturulan kararlılık yer ve merkezine çekilmiş olması dolayısıyla zahir ve batın yönü olanlardan ne bir insan ve ne de bir cin soruya muhatap olacak değillerdir. Fakat Saffat suresinde, **37/24. Durdurun onları, çünkü hepsi sorguya çekilecekler.** Buyrulmuştur. Yani, ***"Onları durdurunuz. Çünkü onlar sorumludurlar"*** sözünde ve benzer sözlerde işaret edilen durdurmak ve soru sormak, süresi elli sene olan uzun gündür, diğer yurt edinilen yerdedirler. Bu da iki yönden birisinin galip gelmesi ve iki emirden birisinin kaplaması halindedir.
İmdi: Asıl ile ilgili nuru galip gelmesi ve yaratılış kabiliyetinin bekası veya sıfatta ilerleme ile olgunluğun meydana gelmesi zamanında ve böylece karanlık ile ilgili suretlerinin kaplaması ve cisimler ile ilgili perdelerin kökleşmesi ve pasın meydana gelmiş olması ile asıl ile ilgili kabiliyetinin yerinden ayrılıp gitmesi vaktinde sorulmuş olmazlar. Karanlık suretlerin pas, kirlilik derecesine varacak kadar kökleşmediği ve karar edilecek ruhların dönüşünden ayıran ve geri bırakan olarak kalpte devamlı kaldıkları vakitte alışkanlığı kadarıyla ve kötülükleri gerekliliğince azap olunmaları durdurulur ve soru sorulmuş olunurlar. Bazen bu yurt edinilen yerin, çok defa anılmış olunduğu gibi o günde evvel olan yurt edinilecek yeri önceden peşin olarak verilmiş olur, bazen da sonradan olur. Bu da yani durdurulma ve sorulma ilk yurt edinme yerinden sonra olması yapılanların batıl olması ve toprak ile ilgili emrinin, bütünlük kabiliyetinin ortadan kaldırılması derecesine kadar zatı üzere galip gelmesi ve kaplaması zamanındadır. Ki asıl ile ilgili kabiliyeti azar, azar toprak ile ilgili emri müdafaa ve kızgın bir suyun soğuması gibi iki emir eşit oluncaya kadar her şey derece, derece azaplar ve belalar suretleriyle tecelli eder.
İmdi: Bu şahıs, işin aslında kabiliyetin yerinden ayrılıp gitmesine yakın olma zamanında kovulmuştur. Sonra kabiliyetin evvelki şekline dönmesinin yakınlığı ve meleklere ulaşmasının imkânı zamanında durdurulur ve sorulmuş olunur. Fakat azapta daim ve baki duran ve kovulmuş olan eşkıya ve hesap sorulmadan cennete giren yakınlık ehli uğurlular asla sorulacak değillerdir ve sorulmak için durdurulmazlar. Bu ***"Onları durdurunuz. Çünkü onlar sorumludurlar"*** sözü ve örnek olarak bazı azap edilmiş olanlara özeldir ki onlar da sonları azaptan kurtulmak olan kötü hareketli kişilerdir**...**

Ayet: 41. Suçlular yüzlerinden tanınır da yakalanırlar perçemlerinden ve ayaklarından.
Rezaletlerin kazanılması ve sağlamlaşması ile suçluluk suretleri kendilerine galip olan suçlular kendilerine galip olan o görünür işaretleriyle bilinir ve hemen üst taraftan azap edilmiş olunurlar. Ve bozuk inanç ve anlayışlarının sağlamlığı yönüyle birçok kötülüğün karıştırıldığı rezaletler yönünden esir ve kayıtlanmış olarak perdeli ve hapsedilmişler olur. Alt taraftan da azap olunurlar. Ki, ***"Cehennemlik olan kişi, cehennemde yetmiş arşın olan bir derinliğe düşer"*** denilmiştir ki, bu da aşırılık ve öfke yönünden terbiye ve ahlâka ters olan haller ve günahların kazanılmasından hırs, doymazlık, pintilik aşırılığı gibi rezillik işleri ve beden ile ilgili suretlerinin kökleşmesinden ileri gelmiştir**...**

Ayet: 43. İşte bu, günahkârların yalanlayıp durdukları cehennemdir.
İşte şu, suçluların onu yalanlamış olduğu cisimler ile ilgili en aşağılık huylar çukurunun dibidir. Ve sonraki ayette, **55/44. Onlar, onunla kaynar su arasında dolaşırlar.** Buyrulmuştur. Yani, cisimler ile ilgili huylar çukuru ile harareti ve yakması son derecede olan katmerli cahillik olan kaynar suyu arasında dolaşırlar. Bu sebeple ***"Başları ucundan kaynar su dökülür"*** denilmiştir. Çünkü yapılan iş yönünden hak edilmiş olunan azap alt tarafından olan cehennem azabıdır. Bozuk bilgiler yönünden hak edilmiş olunan azap da üst taraftan olan kaynar sudur**...**

Ayet: 46. Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet var.
Korkulması gereken makam için evvelce sözü edilen bir ayetin baş tarafında: Rad suresi, **13/33. Allah'a ortaklar tanıdılar. Peki, her benliğin yaptığı işin başında duranla bunlar bir mi?** Buyrulmuştur. Yani, her benlik üzerine kazanmış olduğu şeyle ayakta durucu olan kimdir? Denildiği yönüyle onun haddini bildiren gözetici ve birini korkudan koruyan olmasıyla Rabbinin, benliği üzerine durucu olmasından korkan kişi.
Başka mânâ: Falan kişinin benliğine hizmet ettim anlamında falan kişinin huzurunda hizmet ettim denildiği gibi Rabbinden korkan kişi, için iki cennet vardır. Biri benlik cenneti ve biri kalp cennetidir. Çünkü korku, kalp nuruyla aydınlanması zamanında benliğin sıfat ve konaklarındandır**...**

Ayet: 48. İkisi de çeşit, çeşit ağaçlarla/bitkilerle doludur.
Cinsler, ağacın aslı olmamış olan dallarından şubelere ayrılarak yapraklar ve yemişler olan kısımdır. O cennetlere işler ve miras kalmış ahlâk, ilimler ve verimli halleri olan isimler ve kuvvetler şubelerine değişmiş oldukları, ayrıldıkları için çeşitlilik sahipleridir**...**

Ayet: 50. O cennetlerde iki nehir var kaynayıp akan.
O cennetlerde ufak-tefek şeyler anlayışları ve bütünlükten iki kaynak vardır. O cennetlerde Ruh cennetinden hareket edip onlarda kavrayış ve sıfat tecellileri yemişlerini çıkarırlar. Ve bir sonraki ayette, **55/52. O cennetlerde iki çift var her meyveden.** Buyrulmuştur. Yani, o cennetlerde her yemişin kavrayışları lezzetinden lezzetlenen iki sınıf vardır, biri herkesçe bilinen ve alışılmış olan ufak-tefek sınıftır, biri de gurbette ve alışmamış bütünlükten olan sınıftır. Çünkü kalbin idrak ettiği herhangi bir bütünlük ile ilgili bir mânânın benlikte ufak-tefek sureti ve benlikte olan her ufak-tefek suretinin kalpte bütünlük Mânâsı vardır**...**

Ayet: 54. Örtüleri kalın atlastan döşeklere yaslanırlar. İki cennetin de meyveleri elle alınacak kadar yakındır.
Onlar, yataklar üzerine dayanıcılardır ki, o yataklar kemalat ve makamlarının mertebeleridir. O yatakların aşağı olan yönüne, benlik tarafına gelen yönleri faziletli ahlâk, güzel ahlâklar, küçümsenmiş alışkanlıklar doğru iş yapanların hallerindendir. Ruh tarafına gelen görünürlükleri Duhan suresinde anılmış olduğu gibi tecelliler ile ilgili nurlar sündüsünden (parlak renkli, çiçekli altın işlemeli olarak dokunmuş atlastan döşek) ve ilimler ve Hak sırlarının görünmesi marifetlerinden meydana gelmiş olan haller ve latif bağışlardandır. Her iki cennetin yemişleri ve akılları yakındır, her ne vakit nerede ve ne vaziyette olsalar, ister ayakta, ister otururken, ister yatarken o yemişleri kavramış olurlar ve toplarlar. Özelliklerinden açıklanmış olunduğu yönüyle derhal yerinde ve cinsinden diğerleri çıkmış olur**...**

Ayet: 56. O cennetlerde, bakışlarını eşlerine dikmiş öyle dilberler vardır ki, daha önce onları ne cin kirletmiştir ne de insan.
O cennetlerde gözleri onlara bakmakla sınırlandırılmış cariyeler (hizmetliler) vardır. Mertebelerinde ve mertebelerinin altında ulaşmış oldukları, gök ile ilgili veya toprak ile ilgili, temiz etme ve saflaştırılmış olan pak, temizlenmiş melekler âlemine ait ruhlar vardır. Ki, kabiliyetleri, bunların kabiliyetine eşit veya daha eksik olduğundan bakışları bunların mertebeleri sınırına ulaşmaz ve bunların mazhar oldukları olgunluğu istemiş olmazlar. Ve meğer kabiliyetleri eşit olmayıp fazla olsa o melekler âlemine ait ruhlar onların cennetleri sınırlarını aşar ve derecelerinden yükselmiş olur. O değerde sadece eşlerine, yani sadece bir tarafa bakan olmazlar. Ve ulaşmaları ve birlikte yaşayıp iyi geçinmeleri ve bir işe başlama lezzetleriyle kanaat etmezler. Yeniden meydana gelmiş olmada onlara özel olduğu için ve zatlarının kutluluğu ile bedenlerde nefes alacak olan ruhların, kendilerine ulaşması engellenmiş olduğundan o hizmetlilere (cariyelere) onlardan evvel insanlardan hiçbir insan ve aşağılık suret ile perdeli, kuruntu ile ilgili kuvvetler ve toprak ile ilgili canlar da onlarla temas kurmamıştır, eşleşmemiştir**...**

Ayet: 58. Sanki yakut onlar, sanki mercan...
O huriler yakut ve mercan gibidirler. Benlik cennetinde olan yakut duygu ve berraklığı, güzelliği, tazeliği ve zarifliği ile beraber kırmızı renkli, benliğin rengine uygun olduğu için benlik cennetinde olan huriler yakuta ve mercan, son derece beyaz ve nur ile ilgili olduğundan kalp cennetinde olan huriler ise mercana benzetilmiştir. İncinin küçüğü büyüğünden daha berrak ve beyazdır denilmiştir**...**

Ayet: 60. İhsan karşılığı sadece ihsan.
Yapılmış olan iyi işlerde ihsanın huzur ile ibadet edenlerin karşılığı, başka değil ancak anılmış olunan iki cennete ulaşma ve olgunluğun meydana gelmiş olmasıyla sevapta ihsandır. Ve bir sonraki ayette, **55/62. İkisinden başka, iki cennet daha var.** Buyrulmuştur. Ve o cennetlerin çayırlığında, yeşillikler ovasında ve onlara yakın içinde durulacak konak ve makamda dostlarına nispetle aşağısında demek değil ki ona göre mânâ arkalarında, gerilerinde demek olur belki Enbiya suresinde, **21/98. Siz ve Allah dışında kulluk ettikleriniz, cehennem odunusunuz. Hepiniz oraya gireceksiniz.** Buyrulmuş olduğu gibi. Bu cennetlerin dışında ve bunların ilerisinde yakınlaşmış ve öne geçenler için iki cennet daha vardır. Ki, biri **"Ruh"** cenneti bir de ruh makamında müşahededen sonra cem ayniliği ile zat ile ilgili şühud zamanında **"Zat"** cennetidir**...**

Ayet: 64. İkisi de yeşil mi yeşil...
Bu iki cennet son derece şirinlik ve güzellik tazeliği içindedirler. Ve bir sonraki ayette, **55/66. İkisinde de iki kaynak var, sürekli fışkıran.** Olarak tarif edilmiştir. Yani, o cennetlerde coşkunluk eden, biri tevhid ile ilgili zat ilmi ve biri tevhid ile ilgili sıfat ilmi olan iki kaynak vardır ki, bunlar da yok olma ilmi ve müşahede ile ilgili ilimdir. Çünkü bu ilimler o cennetlerde yerden kaynayan pınarlar olurlar. Belki öteki cennetlerde hareket eden iki ilim nehrinin kaynakları da bu cennetlerdedir. Buradan kaynayıp onlara hareket ederler**...**

Ayet: 68. İkisinde de meyve, hurma ve nar var.
Bu iki cennette içyüzü bilinemeyen, kaderi (oluşu) tarif edilemeyen çeşitli müşahedeler, çeşitli tecelliler ve İlâh ile ilgili cemal yemişleri vardır. Ve kendisinde yenilecek yemek ve çekirdek özü bulunan hurma vardır ki, o da tecelliler nurları ile lezzetlenen ve beslenilen bencillik çekirdeğinin kalıcılığı ile beraber ruh, cennet ve makamında cemal ve celal tecellilerinin ve nurlarının müşahedesindedir. Ve kendisinde çekirdek özü ve deva bulunan nar vardır ki, o da **"Cem"** makamı ve **"Zat"** cennetinde katıksız yok olma ile zat ile ilgili şühud' dur. Burada yemek yemeye sebep olacak bencillik yoktur. Belki sadece lezzet ve renklenme ile sonraya kalanın meydana gelme hastalığının ilacı vardır. Çünkü nar'da yani, insan ile ilgili suret kabuğunda örtülü olarak suretin tümü vardır**...**

Ayet: 70. İçlerinde iyi mi iyi, güzel mi güzel hanımlar var.
Bu cennetlerde kendilerinde fenalık ve olabilirlik şüphesi olmayan sadece İlâh ile ilgili cemal güzelliği ve katıksız nurları vardır. Cemal ve celal tecellilerinden ve güzel ahlâkından olan bu güzellik nurları sahibidirler. Ve bir sonraki ayette, **55/72. Çadırlar içinde bekletilen huriler var.** Buyrulmuştur. Yani, bu nurlar isimler ve belki birlik ve teklik huzurundan gizlenmiş hurilerdir. Dışında olanlara açılma ile o çadırlardan dışarıya çıkmazlar ve ilerisinde yükselmiş olunacak ve bakılacak mertebe olmamakla o huriler, o çadırlarda alıkonulmuşlardır**...**

Ayet: 76. Yeşil yastıklarla, emsalsiz döşekler üzerinde yatarlar yan.
"Refref" İnce, yumuşak, geniş ve son derece hoşluk latif bir çeşit kumaş ve döşemedir. Anlatılmak istenen son derece güzellik ve hoşlukta olan zat nurudur. Veya yok oluştan sonra beka halinde sıfat nurudur ve mutlak vücudun ihtiyaç görücülüğüne dayanma ve onunla hakikat olarak açığa çıkmış olmaktır. **"Abkari"** (ince, çok güzel) yani abkarla ilgili ilenişi şaşkınlık veren garip bir kumaştır. İlimden uzak garipler, abkarın cin memleketi olduğunu zannederler. Yani garip olan hali ile hal sahibi olmuş ve son derece güzellikte tecelli edici bulunan ve gizlilik âlemine ve belki nerede olduğunu kimsenin bilemediği gizlinin gizlisi ile ilgili olan adalet gereği bağışlanmış vücud' dur ki, işte bu cennetlerin halkı bu kumaşlara döşemelere yaslananlardır**...**

Ayet: 78: İkram ve kudret sahibi Rabbinin ismi öyle yüce ki! ...
Başlangıçtan sona hatta Hakk'a ulaşmaya ve O'nun la bereketlenmeye kadar salik müminlerin O'nun la yükselme ve çoğalmış olduğu Rabbinin yüce ve büyük ismi ve ulu olmuştur. Rabbin, celal ve ikram sahibidir, yani derecelerin amacına kararlılık göstermiş olan seven ve sevilenler için yok olmaktan sonra beka zamanında bir diğerinden perdeli yapmayan celal suretinde, cemal ve cemal suretinde celal sahibidir. Evvelce anılmış olan celal ve ikram böyle değildir, çünkü o makamda yok olucu, adalet gereği olan vücud ile hakikat olarak açığa çıkma ve sıfat farklılığına dönme ve cem ayniliğinde sıfatı şühud etmediği için onu, celal ile ikramdan biri diğerinden perdeli yapar**...**

"Rahman" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

VÂKIA SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. O beklenen müthiş olay olduğunda.
Küçük kıyamet, yani ölüm olmuş olduğu vakit. Ve sonraki ayette, **56/2. Yoktur onun oluşunu yalanlayacak.** Buyrulmuştur. Yani, her benlik, mutluluk ve bahtsızlık hallerini müşahede etmiş olduğundan gönderilme ve âhiret halleri olmaz diye Allah'ı yalanlayabilecek bir benlik yoktur. Ve bir sonraki ayette, **56/3. Kimini alçaltır, kimini yükseltir.** Buyrulmuştur. Yani, küçük kıyamet, eşkıyayı en aşağı katlara düşürür, uğurlu kimseleri ise derecelere yükseltir**...**

Ayet: 4. Yerküre bir sarsılışla sarsıldığında.
Ruhun bedenden çıkması ile beden yeri kendisinde bulunan şeylerin hepsini dışarı çıkaracak ve tüm organları yıkılacak derecede yerinden oynatılma ve hareket ettirilmiş olunduğu, sarsıldığı vakit. Ve sonraki ayette, **56/5. Dağlar bir serpilişte serpildiğinde.** Buyrulmuştur. Yani, beden kemikleri olan dağlar çürüyüp ufalandığı veya giderildiği vakit. Ve hatta bir sonraki ayette, **56/6. Hepsi un-ufak olup dağılmıştır.** Denilmesi hali meydana geldiğinden sonra devam eden ayette, **56/7. Ve sizler üç çift/sınıf oluvermişsiniz.** Buyrulmuştur. Yani, o müthiş olay olduktan sonra insanlar üç sınıfa ayrılmış olacaklardır.
Birincisi: Tüm insanlar içinden, özü-sözü doğru **"Ebrar"** denilen insanlardan başka olmayan **"Uğurlular"**
İkincisi: Yine tüm insanlar içinden, azılılar ve bozguncu olup hep kötülük üzere olan **"Uğursuzlar"** olup eşkıya olmaktan başka bir şey üzere değildirler. Daha sonraki iki ayette, **56/8-9. İşte uğur ve mutluluk yâranı. Nedir uğur ve mutluluk yâranı? –İşte şomluk ve bunalım yâranı. Nedir şomluk ve bunalım yâranı?** Buyrulmuştur. Böylece iki sınıf tarif edilmiştir. Ki birincilere **"Eshab-ı yemin"** yani, sağ taraf dostları ve bereket ehli oldukları veya ikinci sınıftan ayrı olarak fazilet sahibi ve kuvveti olup yüce yöne ve temiz âleme yönelmiş oldukları için **"Eshab-ı meymenet"** yani, uğurlu dostlar olarak da tarif edilmişlerdir. İkinci sınıf olanlar ise, yaramazlık ve uğursuzluk ehli oldukları veya içinde oldukları ikinci yönün daha rezaletli ve daha zayıfı olan aşağılık yöne ve duygulara yönelmiş oldukları için **"Eshab-ı meş'emet"** yani uğursuzluk dostları olarak tarif edilmişlerdir**...**

Ayet: 10. Ve oluşta önde gidenler, yarışta önde gidenler...
Üçüncüsü: Yukarıda tarif edilen iki sınıfı da geçmiş olan, yani **"Fenafillâh"** ile iki âlemi geçmiş olan tevhid ehli müminlerdir. Yani özellikleri oldukça fazla olması ve tam olarak övülmeleri mümkün olmayan bu öne geçenler, işte yokluktan sonra beka halinde adalet gereği vücud ile gerçeği araştırıcılıkla yakınlık ehli olan ancak bunlardır ki bir sonraki ayette, **56/12. Nimetlerle dolu bahçelerdedirler.** Buyrulmuştur. Bunlar, cennet mertebelerinin tümünden **"Naim"** (bollukta yaşayış) cennetlerindendir**...**

Ayet: 13. Büyük kısmı öncekilerden.
"Sâbikun" Yani, öne geçmiş olanlardan büyük bir topluluk, ruhlar saflarından birinci saf ehli olan sevilenlerdendir. Ve sonraki ayette, **56/14. Az kısmı da sonrakilerden.** Buyrulmuştur. Yani, bu sınıfın bir kısmı da ikinci sınıf, saf ehli ve mertebeleri sevilenlerin mertebesinden sonraya kalan olup sevenlerdendir. Bunların azlıkla ifade edilmiş olmaları, sevenler ile ilgili olgunluğun son derecesine ermiş ve sevilen derecesini meydana çıkarmış olanları az olduğu içindir. Belki bunların çoğunluğu sıfat cennetlerinde uğurlu olanların derecelerinde kalmışlardır. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"İki topluluk da bütünüyle benim ümmetimdendir"*** buyurmuştur. Yani bu açıklamalar ile anlatılmak istenen evvelkilerin, evvelki ümmetlerden, sonrakilerin Muhammed (s.a.v) ümmetinden olduğu değildir. Belki bunun tersi ki, evvelkilerden olan çoğunluk topluluğu Muhammed ümmetinden, sonrakilerden çok olmayan topluluğun geçmiş ümmetlerden olması daha uygundur.
Başka mâna: Çoğunlukta olan topluluk, gönderilen peygambere şahit olan ve zamanındaki vahyin tazeliğine yetişen bu ümmetin evvelkilerindendir. Veya peygamberin zamanına yakın olan peygamber

dostlarını görenlerdendir. Sonrakiler, yani çok olmayan topluluğun da Hakk'a davet devrinin sonunda ve Mehdi aleyhisselâmın çıkışı zamanının yakınında olmaları dolayısıyla zaman kaybetmiş olmalarıyla kalpleri katılaşan kişilerdir. Allah'ın resulü (s.a.v) zamanında olanlar değildir, çünkü Peygamber efendimiz zamanında bulunanlar büyük kıyamet dostları, gizli olanı açma ve görünme ehli oldukları için o zamanda öne geçenler (Sâbikun) çoğunluktur**...**

Ayet: 15. Süslü, nakışlı tahtlar üzerinde.
Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***"Tevhid ehli olanlar nurdan minberler üzerindedirler"*** buyurduğu gibi her birerlerine özel adalet gereği bağışlanmış vücuttan birbirine ulaşılabilir, aralıklı ve çok sağlam yapılmış köşklerdedirler. Ve sonraki ayette, **56/16. Onlar üstünde karşılıklı yan gelip yaslanırlar.** Buyrulmuştur. Yani, karşılıklı rütbelerle birbirlerine eşit oldukları halde kendi makamları olan o tahtlar üzerine dayananlardır. Zat ile hakikat olarak meydana çıkmalarından ve zat ile ilgili sevgiyi toplamaları sebebiyle sıfat ile zattan ve zat ile sıfattan perdeli olmayıp diledikleri sıfat ile meydana çıkmış olmakta seçme hakkına sahip olduklarından vahdet ayniliğinde aralarında asla perdelenme yoktur**...**

Ayet: 17: Gencecik uşaklar dolanır çevrelerinde. Sürekli hizmete adanmışlardır.
Onları, sürekli olarak yanlarında hizmetli olarak kalan oğlanlar, çevrelerinde dolaşıp durular. Yanı zatlarının gücüyle sürekli olan ruh ile ilgili kuvvetler onlara hizmet eder. Tur suresinde, **52/21. İman edip zürriyetleri de imanda kendilerine uyanların, soy-soplarını da kendilerine katmışızdır.** Buyurduğu yönüyle aşırı dilemek ile onlara ulaşan dileme ehlinden kabiliyetli gençler veya gök ile ilgili melekler onlara hizmet eder. Veya sonraki ayette, **56/18. Sürahiler, ibrikler ve öz kaynağından içkilerle doldurulmuş kadehler eşliğinde.** Buyrulmuştur. Yani o hizmetliler, dileme, marifet, sevgi duyma, aşk, zevk, şaraplarından hüküm ve ilimler sularından dolmuş küpler ve ibriklerle onların etraflarında dolaşırlar. Ve bir sonraki ayette, **56/19. Ne başları döner ondan ne akılları karışır.** Buyrulmuştur. Yani, kendilerine sunulan o şaraplardan baş ağrısı çekmezler. Yani, tamamı lezzettir, o şaraplarla sıkıntı ve göz baygınlığı yoktur. Çünkü onlar yakın oldukları soğukluk lezzetini bulmuş, kâfur ile ilgili şaraptan içmiş ulaşanlardır. Ulaşma sevgisi, şiddetli arzu sıkıntısından ve yokluk korkusundan arınmıştır. Ve sarhoşlukla, onların yerlerinden ayırma ve akılları başlarından gitmez, kendileri yokluk ehli olduklarından kabarıp taşmazlar. Zat ile sıfattan perdeli değillerdir ki, kendilerine sarhoşluk hali ulaşmış ve galip olsun**...**

Ayet: 20. Ve meyveler, gönüllerince seçtiklerinden.
Ve vicdanla ilgili ve zevk ile ilgili gizliliği açma yemişlerinden iyilerini, hayırlısını alırlar, çünkü hepsini bulan olmalarıyla en temiz ve devamlı yapma güzelliği, şerefli ve methedilenleri istemiş olurlar. Ve bir sonraki ayette, **56/22. Ve genç kadınlar, iri ve siyah gözlü.** Buyrulmuştur. Ve sıfat tecellileri ve karışık ve katışığı olmayan büyüklük mertebelerinde olan benzeri olmaktan soyunmuş ruhlardan kara gözlü huriler, daha sonraki ayette, **56/23. Titizlikle korunan inciler misali.** Buyrulmuştur. Yani, Sıfat ve nur ile ilgili sedeflerde dizilmiş taze inciler gibi veya içe ait ve gizli hazinede görünür ehli olan başkalıktan örtülü oldukları için hazinede inciler gibi huriler vardır**...**

Ayet: 24-25. Yaptıklarına karşılık olarak. – Ne boş bir laf işitirler orada ne de günaha sokacak bir şey.
Bunlar dosdoğruluk halinde kendiliğinden amaç ve hak ettiği karşılığına ulaşmış, ilâh ile ilgili işlerden yapmış olduklarına veya süluk halinde yaptıkları temiz etme doğruluk işlerine karşılık olarak verilmiştir. Gerçeği araştırıcılık ehli ve İlah ile ilgili huzurda ruh ile ilgili olanların terbiyeleriyle sonsuz bir devamlılık halinde olduklarından oradan saçmalama ve mânâsı, mânaları olmayan bir söz işitmezler. Dedikodu, yalan ve benzerleri gibi, sahibini günaha sokan abartılı, taşkın sözler de işitmezler. Ve onlar hakkında sonraki ayette, **56/26. Sadece "selam, selam" denir.** Buyrulmuştur. Ancak kendisinde güvenlik, kusurdan arınmışlık, manalı güvenlik ve sevinç ve ihsanını gerektiren olgunluk ve güzelliğini açıklayıcı sözü, sözleri işitirler. Çünkü olgunluklarının tamamı, marifetler ve hakikatler, hazırlamalar ve latifeler, güldürecek sözlerdir**...**

Ayet: 27. Uğur ve mutluluk yâranı. Nedir uğur ve mutluluk yâranı?
"Eshab-ı yemin" Yani, sağ taraf ehli olanlar mutluluk özelliliğinde olmalarından dolayı şaşkınlıkla seyredilen, şerefliler, kararlılık ve kerem sahipleridirler ki, bunların içinde bulunacakları yer hakkında sonraki ayete, **56/28. Dikensiz kirazlar.** Sözüyle adetler, birbirine zıt arzular, içten gelen duyguyu teşvik etme ve çekişme dikenlerinden arınmış benlik cennetlerindedirler, çünkü ruh ve kalp nurlarıyla benlik kendi

sıfatının hallerinden soyunmuş durumdadır. Veya şeriat emirlerinin öngördüğü işler ve iyilikler meyveleri ile süslenmiş ve güzel karşılama ve ağırlanmanın olduğu benlik cennetindedirler**...**

Ayet: 29-30-31. Meyve dizili muz ağaçları, – Uzayan gölgeler, – Akıp dökülen sular.
Ve ayrıca yukarıda söylendiği gibi, kalp cennetindedirler, çünkü muz ağacının yemişi, tatlı, yağlı ve lezzetlidir. Kalbin kavrayışları ve işlerinden suçluluk ile ilgili suretlerden soyunmuş mânalar gibi çekirdeği yoktur. Benliğin madde ile ilgili eklenen şeyler ve suçluluk ile ilgili hallere yakınlaştırılmış ufak-tefek anlayışları gibi çok çekirdekli nubuk ağacı da denilmekte olan sedir ağacı böyle değildir. Aşağı olan yerden yüceliğe kadar şeraitçe uygun görülen işler yemişleri ile donanmış, yani sonu olmayan olarak anlayışları fazlalıkla meydana gelmiş olduğundan ağacın meydanda görülen kökü ve sulayanı yoktur. Ve onlar rahatlık verici ruh nurundan uzamış gölgede ve dökülen sudadırlar, yani ruh âleminden dökülen ve damlayan ilimdedirler. Bu suyun akıcı olmayıp dökülen olması uğurlu olanların yaptıklarına nispetle ilimlerinin az olduğuna işarettir. Çünkü bunların faydalı ilimleri her ne kadar çok ise de vicdan ile ilgili haller, marifetler, tevhid ile ilgili haller, zevk ile ilgili hallerden ruh ile ilgili ilimleri az olur**...**

Ayet: 32. Birçok meyveler arasındadırlar.
Ve gözle görülür şeyler ve hayal edilmiş şeyler, kuruntuya dayananlar, kalp ile ilgili tüm mânalar gibi ufak-tefek anlayışlar lezzetleri ve bütünlükten olan birçok yemişler hakkında sonraki ayette, **56/33. Ne tükenir ne yasaklanır.** Denilmiştir. Yani, sonu olmayan olduğu için kesilmiş değil. İsteğe bağlı olmasıyla yasaklanmış da değildir, ne vakit ve nerede istemiş olurlarsa orada ve o anda bulmuş olurlar. Ve bir sonraki ayette, **56/34. Yükseğe yerleştirilmiş döşekler içinde.** Buyrulmuştur. Ve beden ile ilgili mertebede ve aşağılık yönünden kalbe ulaşmış ve bir şeyin en yüksek yönü olan göğüs tarafına yükseltilmiş bulunan güzel işlerden kazanılmış nur ile ilgili benlik halleri ve ahlâk faziletleri olan yatakları. Veya diğer bir tefsire göre mânâ: Kadınlardan huriler, yani mertebede eşit, kendilerine bitişik, çok yakın olan melekler demektir**...**

Ayet: 35-36-37. Biz, kadınları da güzel bir biçimde yeniden yaratmış, – Hepsini bakireler yapmışızdır. – Yaşıt, cilveli dilberler halinde.
Biz o kadınları huyların en bayağısından ve unsurların pisliğinden temizlenmiş, maddelerden soyunmuş olarak şaşılacak ve nur ile ilgili bir görünüşte yeniden meydana getirdik. Ve onları bakireler, yani yerli yerinde olmayan işlerin dokunması, alışkanlık ehlinden görünür olan ve uyanların ve maddeye karışmış olan canların bir işe girişmesi ile tesirleşmiş olmayan bakireler yaptık. Onlara kavuşmalarının devamı ve özlerinin güzelliği ve berraklıkları dolayısıyla erlerini sevici sevgili kadınlar halindedirler. Öz değerleri, ezel ile ilgili mertebeleri birbirine eşit bir derecede oldukları için o hurileri onlarla temiz, kurtulmuş yaptık**...**

Ayet: 38. Uğur ve mutluluk yâranı için.
Bu anılmış olunan şeyler sağ taraf dostlarına özel olarak belirlenmiştir. Ki onların hakkında sonraki ayette, **56/39. Bir bölümü öncekilerden.** Bir tarif yapılmıştır. Yani, sağ tarafın dostları öncekilerden bir topluluktur. Ve çoğunluk olan bir topluluktur, çünkü sevilenlerin derecelerde yükselmesi ve sıfata dönme ve inmeleri zamanlarında sağ taraf dostlarının cennetleriyle dâhil olmalarıyla onlara karışmış olurlar ve onların sırasında dizilmiş olurlar. Ve sonraki ayette, **56/40. Bir bölümü de sonrakilerden.** Sözüyle tariflerine devam edilmiştir. Yani, sonrakilerden büyük bir topluluktur, çünkü sevenlerin çoğunluğu sağ taraf dostlarıdırlar. Zat ile ilgili sevginin aşağısında sıfat ile durucudurlar. Eğer evvelin sonuna, Muhammed (s.a.v) ümmetinin evveli ve sonu ile tefsir edecek olursak, Muhammed ümmetinin sonunda öne geçenler (Sâbikun) çok değilse de sağ taraf dostları çok olduğu yönünde olan mânâ zahir ile ilgilidir**...**

Ayet: 41. Şomluk ve uğursuzluk yâranı. Nedir şomluk ve uğursuzluk yâranı?
"Eshab-ı şimal" Yani, sol taraf dostları da bedbahtlık, haydutluk ve uğursuzlukta, alçaklık ve bayağılık hallerinden dolayı kendilerine hayretle bakılıp, şaşkın olarak görülen kimselerdir. Ve sonraki ayette, **56/42. İliklere işleyen bir ateş ve kaynar su içinde.** Olacakları vurgulanmıştır. Yani, onlar eziyet verici karanlık haller, düşkün ve yaramaz arzular olan sam yelinde (kavurucu çöl rüzgârı) ve batıl olan ilimler ve bozuk inanç ve anlayışlar olan kaynar suyunda olacaklardır. Ve sonraki iki ayette, **56/43-44. Simsiyah bir gölge altındadırlar. – Ne serindir ne de cömert.** Buyrulmuştur. Yani, ne rahatlık veren ve ne de faydalı olmayan çirkin kara suretler ve karanlık hallerle kararmış canlar suretleri kara dumanın gölgesindedirler. Yani, ona, gölgeye sığınan kimselere serinlik ve rahat ile faydalanmak gibi insanların sığındıkları gölgenin her iki özelliği (serinletmek ve rahatlatmak) bu karanlık gölgede yoktur. Belki bunun zahmet, sıkıntı ve alev buldurması ile eziyeti, kederi ve zarar vericiliği vardır**...**

Ayet: 45. Çünkü şomluk yâranı, bundan önce servet ve refahla şımaranlardı.
Sol taraf dostlarının ifade edilen olumsuzluk ile tarif edilmelerinin sebebi, bundan evvel aşırılıklar ve lezzette bir şeyin üstüne çok düşmek, beden ile ilgili huylar perdelenmelerine yatkın idiler. Bu sebeple şu aşırı düşkünlük hallerini kazandılar. Ki sonraki ayette, **56/46. O büyük günah üzerinde ısrar edip dururlardı.** Denilmiştir. Ve onlar sürekli olan azaba, sonsuz eziyete hak kazanmış olmalarına sebep olan batıl sözler ve bozuk İnançlarından büyük günah üzere ısrar etmekte idiler. Ve bir sonraki ayette, **56/47. Ve şöyle derlerdi: "Ölünce mi, toprak ve kemik haline gelince mi, sahi o zaman mı yeniden diriltileceğiz?"** Buyrulmuştur. Yani, öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmek de onların bozuk inanç sınıfından olduklarını göstermektedir. Ki, öne sürdükleri iddia: "Bizler, toprak ve kemik olduğumuz vakit biz mi yoksa bizden evvel geçen babalarımız mı kabirlerden diriltilmiş olunacağız?" şeklinde sözler demekte idiler. Yüce Allah resulüne: "Habib'im sen onlara: "Diğer evvelkiler ve sonrakiler, bilinen günün vaktinde elbette bir araya getirilmiş olunacaklardır" de. Ve daha ilerideki iki ayette, **56/51-52. Ve siz de ey sapık yalanlayıcılar! – Zakkumdan bir ağaçtan mutlaka yiyeceksiz/yiyecekler.** Buyrulmuştur. Sonra siz ey cahillikleri ve batıl inançlarını kabul etmeyen Hakk'ı inkâr edişlerinde ısrarcı olan cahiller elbette zakkum ağacından yiyicilersiniz. Yani aşırılık lezzetlerine tapmakta olan ve aşırılıklarda boğulmuş huyların aşağılığına çekilmiş olan benlik arzulardan yemiş olucusunuz. Çünkü onunla ve faydalarıyla alışmışsınızdır**...**

Ayet: 53-54. Karınları dolduracaklar ondan, – Üzerine içecekler kaynar sudan.
İmdi: O zakkum ağacından, belalı, tatsız, olgunluğa zıt ve erişilmesi gereken halden başka bir şey olmayan yakıcı yemişlerinden, hastalığınız ve şiddetli hırsınız ve ona alışık olmanız ve çok açlığınız dolayısıyla karınlarınızı doldurucusunuz. Onun üzerine şeytanlıkla ilgili işlere ve hayvanlıkla ilgili karanlıklara gönderici ve sizi perişanlık ve yok edilme çukuruna düşürücü cahillik kapısından bulunan batıl kuruntular ve yalanlayıcılık benzeyişi olan kaynar sudan içicisiniz**...**

Ayet: 55-56. Susuzluktan çıkmış develerin içişi gibi içeceklerdir. – Din gününde ağırlanışları böyledir.
Fakat o çok sıcak ve kaynar olan şey, kalpleriniz içindeki sevgi ve hırsınızın şiddetinden, suya doymama hastalığına tutulmuş develerin içmesi gibi içicisiniz. İşte cehenneme indirilmiş oldukları vakit onlara hazırlanan yemek, şu açıklanmış olan şeydir**...**

Ayet: 57. Sizi biz yarattık, biz. Tasdik etseydiniz olmaz mıydı?
Biz, vücudumuzla sizi meydana çıkarmakla ve sizin suretlerinizde görünür olmakla sizi yarattık ve açığa çıkardık.
İmdi: Ey cahiller ne için bu oluşu doğrulamıyorsunuz? Ve sonraki iki ayette, **56/58-59. Akıttığınız meniyi gördünüz mü? – Siz mi yaratıyorsunuz onu, yoksa yaratıcılar bizler miyiz?** Buyrulmuştur. Yani, rahimlere döktüğünüz spermaya insan ile ilgili sureti vermiş olma ile onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratıcı olan biz miyiz? Ve daha sonraki iki ayette, **56/63-64. Ekmekte olduğunuzu gördünüz mü? – Siz mi bitiriyorsunuz onu, yoksa bitirenler bizler miyiz?** Buyrulmuştur. Yani, haber verin ektiğiniz tohumları, o tohumlara çeşitlilik ile ilgili suretleri indirme ile siz mi onları delil yapıyorsunuz. Veya delil, şahit yapıcı biz miyiz? Haber verin. Ve **56/68. Şu içmekte olduğunuz suya baktınız mı?** Yani, kabiliyetinizin ihtiyacı için içtiğiniz ilim suyunu. Ve **56/69. Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indirenler bizler miyiz?** Yani, heyula (bütün cisimlerin ilk maddesi olarak var sayılan ilk madde) ile ilgili akıl bulutundan yağan ilim suyunu siz mi indirdiniz, yoksa biz mi indiriciyiz? Haber verin. Ve devam eden ayette, **56/70. Dileseydik, onu tuzlu yapıverirdik. Peki, şükretmeniz gerekmez mi?** Buyrulmuştur. Yani, eğer biz, dileseydik o ilmi, geçimlilik tedbirleri ve dünya hayatı düzeninde harcama ile fayda sağlamayan tadı acı olan bir su yapardık.
İmdi: Bütün bu oluş son derece açık iken sizler neden şükretmiyorsunuz? Ve daha sonraki ayette, **56/71. Çakıp, çakıp çıkardığınız o ateşi gördünüz mü?** Buyrulmuştur. Yani, Düşünce çakmağının çakmasıyla yakmış olduğumuz temiz mânâ ateşini. Ve **56/72. Onun ağacını siz mi yarattınız yoksa yaratıp oluşturan bizler miyiz?** Yani, o ateşin ağacı olan düşünce ile ilgili kuvvetini siz mi meydana getirdiniz, yoksa biz mi meydana getireniz? Haber verin. Ve **56/73. Biz onu hem bir ibret hem de çöl yolcularına bir nimet yaptık.** Yani, bizler o ateşi temiz kutluluk âlemindeki ezel ile ilgili sözü hatırlatıcı ve sülukta, Hak yolunda olan gidişte ilim ve işlerinden olan gıdaları olmayanlara sermaye ve kazanç yaptık**...**

Ayet: 75. İş onların sandığı gibi değil! Yıldızların doğup batma, kayıp düşme noktalarına yemin ediyorum.

İmdi: Yıldızların yerlerine, yani Muhammed (s.a.v) ile ilgili mübarek benliğin **"Ruh-ul-kudüs"** e ulaşma vakitlerine yemin ederim. Bu vakitler Kur'an ile ilgili yıldızların Muhammed'e isabet etme vakitleridir ki, nur ile ilgili bağlantı yollarının yapılması ve en kıymetli, şerefli vakitlerdir.

Başka mânâ: Yıldızların sakinlik vakitlerine yemin ederim ki, o vakitlerde Muhammed (s.a.v) in duygulardan gizli olduğunu, o da sırrının gizlilikte batması ve temizlik safında, sırasında dizilmiş olmasıyla duygularının tatil edilmesi zamanında arzularının batı bedeninde batması, sönmesi belki kendisinin Hak'ta kaybolması ve vahdette batması vakitleridir. Ve sonraki ayette, **56/76. Eğer bilseniz, gerçekten büyük bir yemindir bu.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, o yemini bilmiş olsanız ne kadar büyük yemindir, hâlbuki nasıl bilebilirler? Onlar nerede, bunu bilmeleri nerede? **...**

Ayet: 77. O, kesinlikle şerefli bir Kur'an' dır.

Gerçek o ki, o Kur'an, öncesi bilinmeyen derecede eski, kerim ve kıymeti, şerefi yüksekte olan ve bütün bilgilerin bir araya getirildiği ilimdir. Ve sonraki ayette, **56/78. Titizlikle saklanan bir kitap'tadır.** Buyrulmuştur. Yani, dizilmiş bir kitap'ta olandır. Dizilmiş olan kitabın seçkinlerden ve yakınlık ehillerinden başka melekler mazharından gizlilikte dizilmiş Muhammed (s.a.v) ile ilgili kalp'tir. Çünkü Kur'an ile ilgili akıl, orada, yani Muhammed ile ilgili kalbe konulmuştur. Ki, İsa aleyhisselâm: ***"İlim göktedir, onu kim indirmiş olur veya yerin dibindedir onu kim çıkarır? Veya denizlerin ötesindedir kim geçirir ve getirir? Demeyiniz ki belki ilim sizin kalplerinizde yapılmıştır. Siz Allah'ın huzurunda ruh ile ilgili olanların edebiyle edeplenen olunuz. Ki sizde ilim görünür olur."*** Buyurmuştur.

Başka mânâ: Dizilmiş kitap, ilk ruhtur ki, belirlenmişlik yerinde ve Muhammed (s.a.v) in ruhunun yurdudur belki kendisidir**...**

Ayet: 79. Ona, arındırılmışlardan başkası dokunamaz.

İlgi duyulan yurda, meskene, pisliklerden ve alçaklık, rezillik huylarından temizlenmiş olup nispetlerden soyunmuş ruhlardan başkası, Kuran-ı kerim'e el süremez, onu tutamaz. Ki, sonraki ayette, **56/80. Âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.** Vurgusu yapılmıştır. Çünkü âlemlerin Rabbine ait ilim, Muhammed (s.a.v) mazharı üzerinde görünür olmuştur. Bundan dolayı Kur'an âlemlerin Rabbinden kısım, kısım Muhammed'e indirilmiştir**...**

Ayet: 81. Şimdi siz, bu sözü mü kirletip küçümseyeceksiniz?

Siz bu sözü değersiz, küçük bir şey mi görüyorsunuz, aldırış etmezlik yapmayıp da neden doğrulamıyorsunuz. Onu çok kolay söylenebilecek küçük bir söz saydınız. Bir işte dalkavukluk ve gevşeklik yapan bir kişi gibi haksızlık ile ayakta durucu ve mânasını anlamama üzere direnip sertlik yapıyorsunuz. Ve onlara sonraki ayette, **56/82. Rızkınızı, yalanlamanızdan ibaret mi kılıyorsunuz?** Uyarıcı soru sorulmaktadır. Yani, kalbinizi ve hakiki gıdanızı Kur'an' ı yalanlamadan başka bir şey olmamak üzere mi yaptınız? Bu şekildeki davranışınızla siz cahil bir kişinin sanki ilmi, benlik yalanlaması olma sınıfından inancına ters olan bir şeyi inkâr etmesi gibi kendi ilminizle ve ilminiz cinsinden olmayan şeyi inkâr etmenizle perdelenmişsiniz.

Başka mânâ: Yalanlama ve yalan söylemede devamlılık göstermiş olan kişiye ***"Yalan onun gıdasıdır"*** sözüyle işaret edilip tanıtıldığı gibi siz de yalan ve yalanlamayı kendinize gıda kabul ederek, yalancılıkta devamlılığınız dolayısıyla yalanlamayı gıda suyunuz yapmış olursunuz. Ve bir sonraki ayette, **56/83. Ya o canın boğaza gelip dayandığı zaman!** Buyrulmasıyla çaresi kalacakları vurgulanmaktadır. Yani, Can, bedenden ayrılırken boğaza gelmiş olduğu vakit neye onu bedene geri döndürmüyorsunuz? Diye sorulmaktadır. Ve daha sonraki bir ayette, **56/87. Eğer doğru sözlülerseniz, onu geri çevirsenize.** Buyrulmuştur. Eğer siz kendinizi yalancılıkta mahkûmlar, köleler, kahrolmuşlar olmadığınız konusunda doğru sözlüler iseniz o vakitte canı bedene geri çeviriniz. Yani, siz Rububiyet' in kahrediciliği altında zoraki duran ve zayıf olanlarsınız, yoksa eğer zayıf olmasanız en şiddetli bir tiksinme ile iğrenç gördüğünüz ölümün kaldırılıp uzaklaştırılması sizin için mümkün olurdu**...**

Ayet: 88-89. Eğer o, yaklaştırılanlardan ise; – Rahatlık, güzel rızık ve nimetlerle dolu cennet var ona.

Fakat bir kişi eğer ifade edilen üç grup içinden öne geçmiş olanlardan oldu ise onun için zat cennetine ulaşma rahatı ve sıfat cenneti reyhan ve kokusu, parlak ve sevinç veren ef'al tecellileri nimetleri olan cennet ve lezzetleri vardır. Ve sonraki iki ayette, **56/90-91. Eğer kutlu, uğurlu kişilerdense, – "Selam sana**

kutlu ve uğurlu kişilerden" denir ona. Buyrulmuştur. Yani, eğer bir kişi sağ taraf dostlarından, yani uğurlular ve seçkin (ebrar) den oldu ise, onun için de sağ tarafın dostuna ulaşma ve sağ taraf dostunun yaratılış güvenliği ve azaptan kurtuluş ve sıfat cennetinde benlik halleri eksikliğinden beraat ile onu selamlamış olmalarıyla sevinç ve üzüntü vardır**...**

Ayet: 92-93. Eğer yalanlayan sapıklardansa; – Kaynar sudan bir ziyafet.
Ve eğer uğurlulara karşı inat edici ve onların olgunluğunu inkâr edici, katmerli cahillik ile perdeli eşkıyadan oldu ise. Onlar için de üstlerinden kaynar sudan ziyafet var sözü ile işaret edilen bozuk inanç halleri ve karışık cahillik karanlıkları azabı ve altlarından olacak azap hakkında sonraki iki ayette, **56/94-95. Ve cehenneme salıverilme var ona. – İşte budur, o tartışmasız, o kesin gerçek!** Buyrulmuş olan sözlerle işaret olunan beden ile ilgili haller ve işlerinin kötülüğü azabı vardır. Gerçek o ki, üç farklılığın şu anılan haller ve sonuçları, yakınlarında ve özlerinde Hak ile doğruluğu meydana çıkmış olan büyük kıyamet ehlinin gözden geçirmelerinden halin birliği ve emrin hakikatidir**...**

"Vâkıa" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

HADÎD SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Göklerde ve yerdeki her şey Allah'ı tespih etmektedir. Azîz'dir O, Hakîm'dir.
Gökler ve yerde bulunan bütün var olan şeyler yüce Allah'ı tespih eder. Her var olan, bağlı bulunduğu şey ile değişen. Vücud ve yerinde durması ile yüce Allah'ın olabilirlikten ve yok olmayı kabul etmekten tenzih ediciliği, sonradan meydana geliciliği ve değişiciliği ile. Yüce Allah'ın zayıf olandan ve kemalatını meydana çıkarma ve hikmet üzere düzene koyma ve düzgünlüğü ile eksiklikte olanların tümünden noksansızlığını meydana çıkarmış olur. Yüce Allah var olan şeyleri kahreden ve zorlayan kuvvet sahibi ve kemalatını düzene koyan hikmet sahibidir**...**

Ayet: 3. Evvel'dir O, Âhir'dir O, Zâhir'dir O, Bâtın'dır O.
Yüce Allah'ın evvel olması, meydana çıkarma değeriyle bağlı bulunduğu şey ile değişen vücudun ondan başladığı **"Zat"** tır. Ve olabilirliği ve ihtiyacının onda olması değeriyle ve bağlı bulunduğu şey ile değişen vücudun onda sona ermesi olan **"Zat"** tır.
İmdi: Her şey Allah ile var olur ve Allah'ta yok olucu olur. Bundan dolayı yüce Allah, bir olan halde iki değer ile o şeyin **Evvel**'i ve **Ahir**'idir. Yüce Allah, sıfat ve işleriyle varlıkların görünürlüğünde **Zahir**'dir. Yüce Allah zatı ile ve varlıkların aslı olup onlar ile gizlenmesi sebebiyle **Batın**'dır. Ve yüce Allah her şeyi bilicidir, çünkü her şeyin içyüzünün ayni ve o şey bilinen suretlerden bir surettir. Eşya suretlerinin tamamı korunmuş levhadadır. Yüce Allah suretlerle beraber o suretlerde işlenmiş olan levhanın ayni, içyüzü ile bilinir.
İmdi: Hakk'ın levha ile ilgili ilmi, zatı ile ilgili olan ilminin aynisidir**...**

Ayet: 4. O, dur ki, göklerle yeri altı günde yarattı, sonra arş üzerinde egemenlik kurdu. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve onda yükseleni bilir. O, nerede olursanız olun sizinle beraberdir. Allah, işleyip üretmekte olduklarınızı en iyi şekilde görmektedir.
Yüce Allah gökler ve yeri İlâh ile ilgili günlerden olan altı günde yaratan ve meydana çıkaran zattır. Hz. Âdem zamanından Muhammed (s.a.v) in zamanına kadar olan **"Hafa"** (gizlilik) devri süresinin tamamı altı bin sene demektir. Yani, gökler ve yer ile gizlenmiş ve o devirde **"Hak"** zahir olmayıp **"Halk"** görünür olmuştur. Çünkü halk Hakk'ın eşya ile gizlenmiş olma halidir. Araf suresinde anılıp açıklanmış olduğu gibi bu zaman gizlenme zamanıdır. Sonra ayette işaret edildiği üzere zat sıfatla veya sıfat zat ile veya bazı sıfat bazısıyla gizlenmiş olmadığı halde sıfatın tümünde meydana çıkma ile Muhammed (s.a.v) ile ilgili kalp arşını kaplamış oldu. Yedinci günde bütün sıfat meydana gelmiş olanda kaplayıcı oldu.
Başka mâna: Kaf suresinde anılmış olunan öz değerlerden ve işaretlerden altı mertebe suretlerinde gizlenmiş, sonra eşyanın tümünde eşitlikle Rahman'a ait olan surette tesir ve Rahman ismiyle meydana gelme ile büyük ruh arş üstünü kapladı demektir. Yüce Allah, bilgilerinin suretleri olduğu cisim ile ilgili âlem yerinde dâhil olan çeşitli suretleri bilir. Ve yok olma ve bozulma zamanında cisim ile ilgili âlem yerinden

ayrılıp uzaklaşmış olan ruhları ve devamlı olmayıp sona eren suretleri bilir ki, bunlar, gökten inmiş olan ve göğe yükselmiş ruhlar ve suretlerdir.
Bir başka mânâ: Ruh göğünden kalbe inmiş olan ilimler ve coşup taşmış olan nurları ve ruh göğüne yükselmiş olan temizleme ile ilgili işler suretlerinin ve ufak-tefek şeylerin birine ayrılmış olanlarından çekip koparılmış olunan bütünlüğü bilir. Ayette söylendiği gibi yüce Allah sizin görünürlüğünüzde meydana gelme ve siz O'nun la var olan olduğunuzdan, nerede olsanız sizinle beraberdir. Yüce Allah'ta bulunan saltanatı âleminde olan dört levhada yaptıklarınızın işlenmiş olduğu ve yaptıklarınız hakkında yazılanlar ilminde geçmekte olduğu için yaptığınız işleri bilici ve görücüdür**...**

Ayet: 6. Geceyi gündüzün içine sokar O; gündüzü de gecenin içine sokar. Göğüslerin sakladıklarını çok iyi bilendir O.
Yüce Allah, gaflet, yani Hak'tan habersizlik gecesini huzur gündüzüne dâhil eder ve huzur gündüzünü gaflet gecesine dâhil eder. Cemali, celal ile örter, celali cemal ile gizlemiş olur. Yüce Allah, meydana çıkma yeri olan göğüslere koymuş olduğu gizliliklerinin, sırlarının gaflet ve huzur ince ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan şeylerini ve hikmetlerini örtünme ve tecellilerinin inceliğini ve faydalarını bilicidir. Bu esrarı, gizliliği O'ndan başkası bilemez, ancak O, bilir**...**

Ayet: 7. Allah'a ve resulüne iman edin; sizi üzerinizde buyruk sahibi yaptığı şeylerden başkalarına bol, bol verin. İçinizden iman eden ve infakta bulunanlar için çok büyük bir ödül vardır.
Siz, işleri tevhid etmek suretiyle yakınlık ile ilgili iman ile Allah'a ve Resulüne iman ediniz. Yani, tevhid-i ef'al ile imanınızda Hakk'ın ef'al' i (işleri) ile halkın işlerinden perdeli olmayınız, çünkü o suretle zorlamada ve mükâfattan mahrum olursunuz. Belki, toplu olarak tevhid-i ef'al' e iman ile şeriatın hükmü ile Hakk'ın işlerini farklılığın görünürlüğünde şühud ediniz ki, sizin için tevekkül meydana gelmiş olur. Ve elinizde olan ve şeriat hükmü ile onda kullanıcılığa sizi güç sahibi yapmakla kendi yerine geçiren, yani vekil yapmış olduğundan Allah'ın malından dağıtma kolay olur, çünkü malların tamamı Allah'ındır. Tasarruf (kullanmak) nispetinin uzmanlığı ancak Allah'ın şeriatındaki hükmü iledir.
İmdi: Sizden işleri şühud ile olan iman ve tevekkül makamından dağıtma işini yapan kişiler için işler (ef'âl) cennetinde büyük mükâfat vardır**...**

Ayet: 8. İman sahipleri iseniz siz ne oluyor da Allah'a güvenmiyorsunuz? Oysaki Resul sizi Rabbinize inanmaya çağırıyor, sizden kuvvetli bir söz de almıştır.
Eğer siz, imanınızda kuvvetli iseniz Resulün sizi Rabbinize iman etmeniz için davet ettiği ve sözünüzü almış olduğu halde Allah'a iman etmediğinizin sebebi nedir? Yani, eğer sizde ezel ile ilgili imanın yaratılış nuru kalıcı oldu ise bir araya gelmeleri gereğince zat yönünden iman etmeyi gerektiren içte ve dışta olan iki sebebin kuvvet bulduğu halde niçin iman etmiyorsunuz? Dışta olan sebep, işleyicisi olan Resulün davetidir. İçte olan sebep de delil kuvvetidir ve kalp ile ilgili sebebi olan yaratılış kabiliyetinden ibaret ezel ile ilgili sözleşmenin mutluluğudur**...**

Ayet: 9. O, dur ki, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarsın diye kulu üzerine, gerçeği apaçık gösteren ayetler indiriyor. Allah size karşı gerçekten çok şefkatli, çok merhametlidir.
Yüce Allah, kuluna ef'al tecellileri, sıfat ve zatın anlatımında sizi hayattan istifade edilen beden ile ilgili şekillere ve benlik hali karanlıklarından kalbin aydınlanmasına, kalp hali karanlığından Ruh nuruna, varlıklarınız ve bencillikleriniz karanlıklarınızdan din nuruna çıkarmak için apaçık ayetler indirmiş olan zattır. İşte üç şekilde olan karanlık sözü ile işaret edilen, bazısı bazısının üstünde bulunan karanlıklar bunlardır. Gerçek o ki, yüce Allah kabiliyeti bağışlamış olmakla noksanlık belasını uzaklaştırmak ve size öğretici olan Resulü göndermekle, Hak'tan gizlenmişliklerin yok edilmesine hidayetini uygunlaştırma ile size merhamet ve kabiliyetinin saflaştırılması ve ruhların temiz edilmesiyle kabul edilebilirliğin meydana gelmesine ve olgunluğu verip bereketlendirme ile size rahmet edicidir**...**

Ayet: 10. Göklerin ve yerin mirası zaten Allah'ındır. Sizin, Fetihten önce infakta bulunan ve çarpışmaya gireniniz, bunu yapmayanlarla aynı değildir. Onlar, derece yönünden Fetih'ten sonra infakta bulunup çarpışmaya girenlerden çok daha üstündür. Allah hepsine güzellik vaat etmiştir.
Sizin içinizden, Allah'ın resulü (s.a.v) ne, eksiksiz miraç ve birlik huzuruna ulaşma ile mutlak olan fetihten (açılma halinden) evvel mallarını ve benliklerini saçmış olan kişiler eşit olmazlar. Bunların derecesi sonradan

nafaka verip geçindirme yapmış ve çarpışmaya girişmiş olanlardan büyüktür. Bunlar kabiliyetlerinin kuvvetinden ve içlerinin asıl ile ilgili nurlarının şiddetinden Resulü bilmiş oldular ve ruh koklama yeri ile Resulden koku alarak alışmış, kaynaşmış oldular ve Resulün kendilerinde tesir etme vasıtası olmayarak olgunlukları görünür oldu. Bunlar da ateş dokunmadan zeytin ile ilgili ışık vermeye kabiliyeti olan temiz kuvvetlerin kendilerinde galip olan kişilerdir. Fakat fetihten sonra nafaka verip geçindirme yapanlar, zayıf kabiliyetleri ve nur ile ilgili yönlerinin azlığı, darlığı dolayısıyla kendilerinde Resulün tesir kuvvetine ve olgunluklarının işlerliğe çıkarılmasına muhtaç oldular. Hâlbuki derecelerin sayılmaz şekilde çok olması ve birbirlerinden farklı olmalarıyla beraber her nasıl olsa yakınlığın meydana gelmesi ve olgunluğunun görünmesi sebebiyle yüce Allah hepsine büyük sevap ve yüksek derece vaat etmiştir. Kat, kat mükâfat ve sevap ihsanına arzulu olma ile mallarını Allah'a ayırmış olan sonrakiler, benlik makamında yaratılan olgunluğa sahip olan kişilerdir. Evvelkiler ise İlâh ile ilgili razılığı isteme ve benliklerini Hak yolunda sabit olması için benliklerinden, sevap ve mükâfat ihsanından soyunmuş olan öncekiler, geçmiş olanlardır. İşte zat tevhidi ile ilâh ile ilgili yüze yönelmiş olarak dosdoğruluk yolu üzere olduklarından bir sonraki ayette, **57/12. Işıkları önlerinde ve sağ yanlarında koşar görürsün. Şöyle denilir: "Bugün size, altlarından ırmaklar akan cennetler müjdeleniyor. Sürekli kalıcısınız içlerinde." İşte büyük başarının ta kendisidir bu.** Buyrulduğu yönüyle nurlarının önlerinde hızlı giden olduğu görülen müminler bunlardır, geriye kalanları da sağ taraf dostları olmalarıyla dolayısıyla yakında ve kalp makamında olan ve nurları sağlarında hızlı giden mümin erkek ve kadınlardır. Bugün altından nehirler akmakta olan cennetler sizin müjde ve sevinçli haberinizdir. Bu müjde büyük bir bereketlendirme ve zaferdir. Ayette ifade edilen seslenme Sâbikun, yani öne geçmiş olanları bir yandan bir yana döndürme ile her iki gruba olan seslenmedir. Çünkü üç cennet anılmış ve bereketlendirme sözü büyüklük olarak tarif edilmiştir. Çünkü büyük bereketlendirme, ancak öne geçmiş olan üçüncü gruba özeldir. Benlik ve kalp cenneti dostlarından olanların bereketlendirilmeleri, kerim ve büyük ile tarif edilmiş olunur**...**

Ayet: 13. O gün ikiyüzlü erkeklerle ikiyüzlü kadınlar, iman edenlere şöyle derler: "Bize bakın da ışığınızdan bir parça alalım." Şöyle denir onlara: "Arkanıza dönün de bir ışık arayın." Nihayet aralarına kapısı olan bir sur çekilir. İçinde rahmet vardır onun. Dış tarafı ise bir azap.
Benlik halleri ve beden suretleriyle perdeli karanlık huylarda ve günahların karanlıklarında dalgın ve kendilerinden yaratılış nurundan bir parça baki kalmış. Kabiliyeti kuvvetli kabiliyetliler ve kabiliyetleri zayıf olanlar, ölüm ile beden perdesinden kurtuldukları, zarar ve perişanlığın belli olduğu ve eksiklik çukurunda hapsedilmiş olarak kaldıkları. Ve mahrumluğun meydana gelmiş olduğu zaman müminlerin, onlara yüz vermeyerek kapıp götüren şimşek, yıldırım gibi geçtikleri vakit. Büsbütün sönmemiş olan yaratılış nurları ile müminler grubu için meydana gelmiş olan olgunluk nurunu özleyen ve hasret duyma ve pişmanlıklarla o nuru isteme ve yapılmasını istememiş olarak müminlere kabiliyet cennetini ve görünür İslam (teslim olma) sebebiyle bize bakmış olun ki, biz de sizin nurunuzdan ödünç almış olalım dediklerini hatırlayınız. Onlara "Siz nur kazanmak için arkanıza, yani geldiğiniz yere dönünüz, kazanma yeri olan dünyaya geri dönünüz. Çünkü nur ancak beden ile ilgili aletler, zahir ve batın duygular gibi cisimler ile ilgili kuvvetler vasıtasıyla iyi işler ve gerçek işler ile kazanılabilir" denilir. Derhal aralarında karanlıklar ile ilgili suretlerin var olanı yeter bulmalarına göre perdelenmiş oldukları madde ile ilgili berzah (ayırıcı) duvarı çekilir. O duvarın bir kapısı vardır ki, o da kalptir. Çünkü temizlik âleminden günah pisliği âlemine ancak kalp yolundan başkasının üzerine bırakılma olunur. O kapının batını (içi) olan temizlik âlemi orada ruh ve reyhan nuru ve anılan mertebelerden **"Naim"** cenneti vardır. Ve o kapının benliğe bakmakta olan ve eşkıya olan karanlık canlarının durma yeri olan görünürlüğü ki, o da pislik, murdarlık âlemidir. O pislik, murdarlık âlemi tarafından suretleri ve şekillerinin çeşitliliği gerekliliği ile hak etmiş oldukları azaptır. Bu kapının eşkıyaya doğru olan zahir ile ilgili yönünden açılacak yeri yoktur. Belki sonsuza dek açılmayacak şekilde kilitli ve kapalıdır. Fakat batın ile ilgili yönden öne geçen (Sâbikun) olan cennet ehli her ne vakit isterlerse bu kapı onlara açılıp ateş ehli ve ne şekilde azap olunduklarından haberdar olurlar. Ve onların yanına girerler, bunlar girince nurlarından ateşin alevi söner belki, cehennem ehline nispetle değil, kendilerine nispetle nurları ateşi de yakar. O vakit cehennem: ***"Ey mümin çabuk geç, çünkü senin nurun, benim alevimi söndürmektedir"*** der**...**

Ayet: 14. Onlara seslenirler: "Biz sizinle değil miydik?" Derler ki: "Evet, bizimleydiniz. Ancak siz kendinizi yaktınız, bekleyip durdunuz, şüphe ettiniz, hayal ve kuruntular sizi aldattı; nihayet Allah'ın emri geldi. O sinsi aldatıcı, sizi Allah ile aldattı."
Cehenneme atılmış olan münafıklar (ikiyüzlüler), müminlere "İlk yaratılışta ve sıfatlarda sizinle beraber değil miydik?" diye seslenirler. Müminler cevaben: "Evet beraber idik, fakat siz, benliklerinizi duygular lezzetleri,

hayvanlık ile ilgili aşırılıklar ve yırtıcılığı ile belaya soktunuz. Ve kıskançlık ve içten gelen kışkırtıcı duyguların doymazlığı sebebiyle galip olan işlerinizin hayalde canlandırmış olduklarınızın kaplayıcılığı ile ümitler beslediniz. Ve kuruntuların akıllara, gerçekte olmadığı halde var sayılanların akla uygun olanları kaplamış olmasıyla zan ve şüpheye daldınız. Ve hayalde canlandırma gerekliliği ve içten gelen kışkırtıcı kuruntular ile Allah'ın emri olan ölüm gelip eziyet ve azap meydana gelmiş oluncaya kadar o güven duyduklarınız ve ümitleriniz sizi aldattı" derler**...**

Ayet: 17. Bilin ki Allah, toprağa ölümünden sonra hayat verir. Ayetleri size açık-seçik bildiriyoruz ki, aklınızı işletebilesiniz.
Biliniz ki yüce Allah yeri ölümünden sonra diriltir. Bu ayet-i kerime, zikrin kalplerde meydana getirdiği tesire örnektir. Sonraki ayette, **57/18. Şu bir gerçek: Sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, bir de Allah'a güzelce borç verenler için karşılıklar kat, kat yapılır. Onlar için, onur verici ödül de vardır.** Buyrulmuştur. Yani, benlik makamında gizli olana iman eden müminlerden gerçeği doğrulayan mümin erkek ve mümin kadınlara onların doğrulukları, kendilerine iki kat olur ve onlara onur verici ödül vardır. Ve bir sonraki ayette, **57/19. Allah'a ve resulüne inananlar var ya, özü-sözü doğru kişiler onlardır. Rableri katında tanık olanlar/şehitlik mertebesine erenler de onlardır. Onların ödülleri ve ışıkları vardır. Küfre sapıp ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemin dostu olacaklardır.** Buyrulmuştur. Yani, sağlam biliş ile yakınlık ehli olanlardan kalp makamında Allah ve Resulüne iman eden kişiler ki, onların benlik cennetlerinden ödülleri ve sıfat tecellileri ile kalp cennetinden nurları vardır. Bunlar, yakınlık kuvveti ile özü-sözü doğru olanlardır ve karşılarında zat ve sıfattan perdeli olan huzur ve gözaltında bulundurulma ehlidir. Yani bunlar, gizli olana iman edenler halkından olmadığı gibi, sağlam biliş ehlinden de değillerdir. Ayetlerimizi ve o ayetleri yalanlamış olanlar huylar cehennemi dostları ve oraya sıkıca tutunup kalanlardır**...**

Ayet: 21. Rabbinizden bir affa ve Allah ile resulüne inananlar için hazırlanmış bulunan, genişliği de yerle göğün genişliği kadar olan bir cennete doğru yarışarak koşun. Bu Allah'ın dilediğine vereceği bir lütfudur. Allah o büyük lütfun sahibidir.
Bu ayetin ilk kısmı ile yok, olucu benlik ve duygular ile ilgili hayatı küçümseme ve hızlı bir şekilde yok oluşu yeşil ot şekliyle tarif etmeyle müminleri akıl ve kalp ile ilgili kalıcı hayata davet etti. Ve "Rabbinizden bağışlanmaya, yani benlik hallerinin kalp nuru ile örtülmesine koşunuz" dedi. Yani "Kalp, cisimler ile ilgili âlemi ve suretlerini kuşatmış olduğundan, genişliği bütün cisimler âleminin genişliği gibi olan bir cennete, kalp cennetine doğru yarışınız" dedi.
Başka mânâ: Müminleri insanlar ile ilgili hayattan nefret ettirdi ve İlâh ile ilgili hayata davet etti. Yani, büyük günahın aslı olan kişiler ve vücutlarınızın zat nuru ile örtülmesi olan bağışlamasına ve ruhlar gökleri yeri ve beden yerinin tamamının genişliğinde olan cennete yani bağlı bulunduğu şeyle değişen varlıkların tamamını kaplayan mutlak vücudun bütünlüğüne doğru yarışınız. Birinci manaya göre yakınlık ilmi imanı ile. İkinci manaya göre aynilik ve hakiki iman ile Allah ve resulüne iman edenlere o cennet hazırlanmıştır**...**

Ayet: 22. Yeryüzünde ve kendi benliklerinizde meydana gelen hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmazdan önce bir Kitap'ta belirlenmiş olmasın. Bu Allah için çok kolaydır.
Sizin dışınızdan, bedeniniz ve benliğinizden meydana gelmiş olabilecek hiçbir bela isabet etmedi, ancak isabet eden o bela korunan levha ismi verilmiş olan kalp ile ilgili bütünlükte sabittir. Ta ki Allah'ın verdiği şeylerde sizin sonradan edinmiş olduğunuzun, sakınmanızın ve ürkmenizin dâhil olacağı yeri ve tesiri olmadığını. Ve böylece bir daha ele geçmeyecek olan şeylerde de zayıf ve önem vermemeniz, gafletinizin, sakınmamanızın, oyun, aldatma azlığınızın dâhil olmadığını bilesiniz de iyilik kuvvetinin elden gitmesi ve Allah'a ortak koşmanın inmesi üzerine üzülen olmayasınız**...**

Ayet: 23. Allah'ın size verdiğiyle sevinip şımarmayasınız. Çünkü Allah, kendini beğenip övünenlerin hiçbirini sevmez.
Ve iyiliklerin size ulaşması ve Allah'a ortak koşma ve sona ermiş olması ile rahata kavuşma sevinci ile şımarmayınız. Çünkü bunların hepsi, takdir olunmuş, yerine göre değerlendirilmiş şeylerdir. Gerçek o ki, yüce Allah verdiği şeyle aşırı şekilde rahatlayıp da büyüklenen, salınış yapan kimseyi sevmez. Hak yakınlığında olmadığından ve dünya sevgisiyle uzaklaşmış olduğundan dolayı ve karanlık ile nurdan gizlenmesi ve İlâh ile ilgili huzura karşı gelme sebebiyle aşağılık yöne çekilmesi dolayısıyla verilen şeyle övünen kişiyi sevmez. Ve sonraki ayette, **57/24. Onlar; cimrilik eden, insanlara da cimriliği emreden kişilerdir. Yüz çeviren bilsin ki, Allah Ganî'dir, Hamîd'dir.** Buyrulmuştur. Onlar ki, mal

sevgisinin şiddetinden kıskançlık ederler. Ve kötülük kendilerini kapladığı için insanlara da kıskançlıkla emrederler. Ve karanlığa ait değerler ve aşağılık âleme yönelme ile her kim ki Allah'tan yüz çevirirse bilsin ki, Allah zengindir, övülmeye değer olan sadece odur. Gerçek o ki, yüce Allah, zatıyla ihtiyaç duymayan olduğu için o kişiden zengin, kemali kendinden olması ile bağımsız olduğundan o kişiyi bir zaman daha sonraya bırakır ve rezil hale getirmiş olur**...**

Ayet: 25. Andolsun, biz resullerimizi açık-seçik delillerle gönderdik ve onlarla birlikte Kitap'ı ve ölçüyü de indirdik ki, insanlar adaleti ayakta tutsunlar/adaletle doğrulsunlar. Ve demiri de indirdik.

Gerçek o ki, Biz, resullerimizi marifetler ve hüküm ile gönderdik ve o resullerle beraber yazı yazmayı, bir maddeyi kaidelerine uygun şekilde kaleme almayı ve ölçüyü, yani adaleti indirdik. Çünkü ölçü adaletin aletidir. Ve demiri, yani kılıcı da indirmiş olduk, çünkü demir kılıcın maddesidir. İşte bunlar hüküm ve uygun şekilde kaleme alma marifetleri, adalet ve kılıç olgunluk çeşitliliğinin tamamına, geçimlilik ve âhiretin düzelmesine ışık veren bütün düzenin yolunda olmasına sebep olan şeylerdir. Çünkü ilk başlangıç ve asıl güvenilir, ilim ve hikmettir. Ve işlerde güvenilir olunan asıl ve doğruluk ve olgunluk yolunda dosdoğruluk da ancak adalettir. Bundan sonra düzenin yolunda olması ve bütün düzelmenin devamı, ancak kendileriyle memleket idaresi emrinin tamam olduğu kılıç ve kalem iledir. İşte insan sınıfının kemalinin esasları ve halkın düzelmesi ancak bu dört şey iledir. 1- Delillerin, görüşe dayalı hakikatler ve marifetlere. 2- İlme dayalı hüküm kitap ve şeriata. 3- Ölçünün adalet ve eşitlik ile işe. 4- Demirin kahra ve halkın kötülüklerini uzaklaştırmaya işaret edilmesi de uygun olur. Bir başka yönden biri: Deliller hakiki ilimlere. Diğer üçü ise; hikmet kitaplarında anılan meşhur olan üç kanundur ki, ***"Şeriat, paralel olmada eşyayı doğrultucu olan altın mülktür"*** denilmiştir. Hangisi olursa olsun, bunlar iki dünyada şahıs ile ilgili olgunluk ve çeşitlilik ile ilgili olanı içine almış olan şeylerdir. Çünkü şahsın olgunluğu, ancak ilim ve iş iledir, yeniliğin olgunluğu kılıç ve kalemle meydana gelmiş olur. Birincisi, yani şahsın olgunluğu ilim ve iş ile olduğu görünürlüktedir. İkincisi, yani yeniliğin olgunluğu ise insan doğal olarak medenidir, yardım ve iyi muameleye muhtaçtır, geçimliliği ancak bir araya gelme ile mümkün olur. Benlikler ise doğal olarak serbesttir, ya hayırlı, şeriata boyun eğen veya kötülük işleyen veya kötülükten tiksinir ve geri durucu, doğal olarak emir dinleyen kul, yani köleler olurlar. Birinci kısmın olgunluk yoluna girmiş olmasına ve adaletle iş gören olmasına şeriatın öngördüğü iyi muamele ve memleket idareciliği yeterlidir. İkinci kısma ise, kahır ve memleketi idare edenler ve mülk (taşınmaz değerler) idareciliği gerekli ve zorunludur**...**

Ayet: 28. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve onun resulüne inanın ki size rahmetinden iki nasip versin; size, kendisiyle yol alacağınız bir ışık lütfetsin ve sizi affetsin. Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

Ey yakınlık imanı ile iman edenler! Kendinize nispet ettiğiniz sıfatınızdan soyunma ve zatlarınızdan ayrılıp uzaklaşma ile Allah'tan sakınmış olunuz. Birisine uymuş olma yolu üzere işler ve hallerinizle dosdoğrulukla Allah'ın Resulüne de iman ediniz ki, ayette ifade edildiği gibi size benlik cennetinde rahmetinden iki nasip versin. Ve size kalp makamında sıfat tecellileri ve ruh nurlarından nur yapsın ta ki o nur ile sıfatta yol alabilesiniz. Ve sizin zatınızın günahlarını örtsün. Yüce Allah sonraya kalmışlıkların yok edilmesi ile affedicidir. Benliklerin yok edilmiş olmasından sonra adalet gereği vücutları bağışlama ile rahmet edicidir**...**

Ayet: 29. Böylece Ehlikitap, Allah'ın lütfundan hiçbir şeyi kotarma gücünde olmadıklarını bilsinler. Lütuf, Allah'ın elindedir; onu dilediğine verir. Allah, büyük lütfun sahibidir.

Kalbin paslanması ile Hak'tan perdeli veya sapkınlık yoluyla ve batıl (aslı olmayan) din ile dosdoğruluktan ve gerçek dinden perdeli olanlar. Yüce Allah'ın faziletinden hiçbir şeye güç yetiremediklerini, İlâh ile ilgili faziletin bağışlanmış olup, kendilikleriyle kazanılması mümkün olmadığını bilmeleri için, fazilet ve olgunluk, Allah'ın mülk ve kudretinde ve kullanıcılığı altında olup dilediği kimseye kazanılmış değil, bağışlama yönünden onu verir. Yüce Allah olgunluğun sonu olan büyük faziletin sahibidir**...**

"Hadid" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MÜCÂDiLE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 6. Gün olur, Allah onların hepsini diriltir ve yapıp ettiklerini onlara haber verir. Allah onu iyice sayıp zapt etmiştir, onlarsa unutmuşlardır. Allah her şey üzerinde tam bir tanıktır.
Bedenleri yatmış oldukları yerlerinden doğrulmakla yüce Allah onları topluca göndermiş olduğu, dirilttiği gün yaptıkları işler suretlerinin kendileri ile ilgili levhada benlik olduğu için yaptıkları şeyleri onlara haber verir. Evvelce anılan dört levhada yaptıkları işlerinin delil ve şahitliği ile yaptıkları sayıya döküp saymıştır. Onlar ise duygu lezzetleri ile uğraş içinde olduklarından beden ile ilgili uğraşların üzerine çok düşkün olduklarından yapmış oldukları işleri unutmuşlardır. Yüce Allah her şeyle hazır ve onu görücüdür**...**

Ayet: 7. Üç kişi aralarında fısıldamaya görsün, dördüncüleri O'dur.
Hiçbir vakit üç kişinin sırrı olamaz, ancak onların dördüncüsü Allah'tır. Fakat yüce Allah'ın dördüncü olması görenek, alışkanlık ve bitişiklik ile değildir. Belki onların meydana çıkmaları ile Hak'tan farklı olma, içyüzleri ve benlikleri ile Hak'tan gizlenmeleri ve içyüzleri ve hakikatlerine gerekli olan imkân ile Hak'tan ayrılmaları ve Hakk'ın zatına gerekli olan vücud ile ilgili hakikat olarak meydana çıkmaları. Ve onların mazharlarında meydana gelmesi ve içyüzlerinde şahısları ile ilgili olan vücutlarıyla örtünmesi o vücutları kendi vücudu ile ayakta durucu olması ve kendi gerekliliği ile onları gerekli yapması iledir.
İmdi: Bu var sayılan şeyler ile yüce Allah, onlarla dördüncüdür. Ve eğer hakikat değerlendirilmiş olunsa idi yüce Allah onların aynisi olurdu, bu sebepten ***"Var sayılan şeyler olmasa hakikat batıl olur"*** demişlerdir. Müminlerin amiri olan Ali aleyhisselâm da: ***"İlim bir noktadır, cahiller o noktayı çoğaltmışlardır"*** buyurmuştur**...**

Ayet: 8. Görmedin mi o fısıldaşmaktan yasaklananları ki, biraz sonra, yasaklanmış oldukları şeye dönüyorlar ve günah, düşmanlık, peygambere isyan konusunda fısıldaşıyorlar.
Gizli söz söylemekten, fısıltıdan yasaklanmış olunan kimseleri görmez misin ki, yasaklanmış olduktan sonra yine yasaklanmış oldukları şeye dönmüş olurlar. Yasaklanmış olmalarının sebebi şudur ki, fısıltı ile konuşma kendilerine özel bir işte üçüncü birisinin, onlara ortaklığı olmayarak iki kişinin birlikte olmasıdır. Bir araya toplanma ve birbirine dokunma zamanlarında benliklerin birbirine yardım etme ve arkalamalar vardır ki aşırılıkta bulunamayan bir araya toplanma ile ilgili suretlere, özel fayda sebebiyle toplanmalarına sebep olan o şeyde bazısı bazısıyla sağlamlaştırmış olur ve kuvvet bulur.
İmdi: Benlikler, kötülük işleyen oldukları vakit kötülükte fısıltı yapmış olurlar ve kendilerinde kötülük çok olur. Ve yakınlık ve toplanma ile gizlice konuştukları mânâ kuvvet bulur. Bu sebepten yasaklanmış olduktan sonra "Gizili, gizli günah konuşuyorlar" gelmiş oldu. Yani, hayvanlıkla ilgili kuvvetin rezilliği olan günah ve kızgınlık kuvvetinin rezaleti olan düşmanlık ve cahillik ve şeytanlığın galip gelmesiyle konuşma kuvvetinin rezaleti olan Resule isyan edici olmak ile fısıltı yapmış olurlar. Bu ayetten sonra müminlerin anılmış olan rezalet ile fısıltı yapmaktan hangi özellikle yasaklanmış ve bir araya gelip toplanmış suretler ile kuvvet bularak hayreti (şaşkınlığı) fazlalaştırmak için hayırlı işler ile fısıltı yapmakla emir almış olduklarına bakınız**...**

Ayet: 9. İyilik ve takva konusunda fısıldaşın. Huzurunda haşredileceğiniz Allahtan korkun.
Ve anılan rezaletlerin zıtları olan üç kuvvettin her birine özel şeriatın emrettiği, ahlâk ve insaniyetçe beğenilen işler ve iyilikler faziletleri ile ve anılan rezaletler çeşitliliğinden sakınıp uzaklaşma ile fısıltı yapan olunuz ve benlikleriniz hallerinde ve o hallerden soyunmanız zamanında yaklaşma ile toplanmış olunacağınız Allah'tan sakınmış olunuz**...**

Ayet: 11. Ey iman edenler! Size, "meclislerde yer açın" dendiğinde, yer açın ki Allah da sizin için genişlik sağlasın. "Kalkın" denildiğinde de kalkın ki Allah, içinizden inananlarla kendilerine ilim verilmiş olanların derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.
Yani, makam ve büyüklenmeyi kapışmak darlığından kurtulup genişleyiniz, çünkü o çekememezlik benlik ile ilgili hallerden ve yırtıcılık kuvveti kaplayıcılığından ve kişinin benlik karanlığında batmasından, kalp ve ruh nurlarından perdeli kalmasından ileri gelir. Bundan dolayı işbu benlik ile ilgili hallerden ayrılıp uzaklaşmış olunuz ki, yüce Allah, sizleri beden ile ilgili suretten soyma ve nurlar ile yardım ederek temiz âlemin boşluğunda içinde bulunacağınız mekânı genişletsin ve kalplerinizi rahatlandırsın. Yüce Allah sizlerden yakınlık imanı ile iman edenleri. Ve benlik belaları ve arzuların ince ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan şeylerin ilmini ve bir tarafta tutma ile benlik belasından uzaklaşma ilmi verilen kimseleri. Kalp ile ilgili hal ve nurlar âleminde saltanat mertebeleri ve büyüklük ile ilgili derecelerine yükseltmiş olur. Yüce Allah sizin yaptıklarınız hakkında haber sahibidir. O suretlerle sizi takip eder ve hak edilen karşılıkları verir**...**

Ayet: 12. Ey iman edenler! Resulle gizlice konuşacağınız zaman, bu gizli konuşmanızdan önce bir sadaka verin. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer bu imkânı bulamazsanız bilin ki, Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.
Ey müminler, siz Resul'e özel olarak konuşmak için başvuracağınızda önceden sadakayı sunmuş olunuz. Çünkü özel olan bir işte Resul'e ulaşmak ancak ruh ile ilgili yakınlık veya kalp ile ilgili uygunluk veya bir cinsle ilgili olma ile olabilir. Bunların içinden hangisi olursa olsun ulaşma öncesinde sadaka gerekli olur. Fakat birinci ve ikinci kısımlarda ef'al ve sıfattan sıyrılıp çıkmanın sunulması, mal ve diğer dış ile ilgili giyilecek şeylerden soyunma ve terk ismi verilmiş olunan ilgileri kesmiş olmak gerekli olur. Sonradan tasavvuf ehli yanında soyunmuşluk ismi verilen benlikte kalan suret ve eserlerin yok olması sonra ef'al ve sıfatından bakışı kesme ile birincisinde ruh makamına, ikincisinde kalp makamına yükselme gerekli olur. Ta ki İlâh ile ilgili esrarda, Hz. Peygamber (s.a.v) ile ruh ile ilgili fısıltı ve gizli olanı açık etme işlerinde kalp ile ilgili sırrı onun için katıksız ve meydana çıkan olabilsin. İşte bu sebepten İbni Ömer (r.a.) ***"Ali'nin üç özelliği var idi ki onlardan birisi bende olsa idi, benim için kırmızı develerden daha sevgili olurdu. Fatma'yı nikâhlaması, Hayber günü sancağın ona verilmesi ve fısıltı, gizli konuşma ayeti"*** demiştir. Fakat üçüncüsü ki benliğe ait bir cins ile ilgilidir, bunun da baki ve çoğalan olması için o nimete şükür olarak, malların bolca dağıtılması ve harcanması ile iyiliklerin sunulması gerekli olur. Ve eğer benlik ile durucu olma sebebiyle evvelki ikisinde iki makamdan geri kalmak. Üçüncüde de benliğin kıskançlığı ve fakirlik dolayısıyla sadakaları bulamazsanız, gerçek o ki, yüce Allah sıfat nurlarıyla benliğin kendine nispet ettiği sıfatı örtücü. Birincisinde o sadakayı bulmayı gerektiren müşahedeler, marifetler ve Hak sırlarını görme ve tecelliler nurlarını verme, bereketlendirme ile rahmet edicidir.
Başka mânâ: Çok kıskançlık rezaletlerini ve fakirlik sıkıntısını örtücüdür. Fazileti kazanmaya ve ayıbını örtmeye ve üçüncü kısımda malı vermeye uygunlaştırma ile rahmet edicidir. Böylece korkma ve tövbe ancak anılmış olunan anlayışlı benlik ve fakirden olur. Bundan sonra anılan ilgileri ve akıllı ve kurnaz yiğit rezaletini ve fakirlik şiddetini ortadan kaldıran namaz, zekât ve alınan emre göre davranma ile emreyledi. Çünkü huzur namazı ve kalp makamında gözetme ile ruh makamına yükselmekten başka bir şey olmayan birinci mertebe. Terk ve ayırma, bir tarafta tutma zekâtı ile kalp makamına yükselme demek olan ikinci mertebe. Hayırlı işlerde Allah'a ve Resulüne boyun eğme ile üçüncü mertebeye bir cins ile ilgili yakınlık meydana gelmiş olur. Çünkü hayırlar alışkanlık haline gelir ve ibadetler bereketiyle Allah ile tamamıyla alma meydana gelmiş olarak fakir yok olmuş olur. Yüce Allah ***"Âhiret ile ilgili işini düzelten bir kişinin dünya işini Allah düzeltir"*** buyurmuştur**...**

Ayet: 14. Allah'ın kendilerine öfkelendiği bir kavmi dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendirler ne de onlardan.
Allah'ın kendilerine kızmış olduğu bir topluma dost olan kişileri görmez misin? Onlar sizden olmadıkları gibi, onlardan da değildirler. Çünkü dostluk hakikat yönünden sabit olmaz, ancak bir cins ile ilgili ve yakınlık ile sabit olur. Eğer bir cins ile bağlılık yok ise yok olması gerekli olur. İfade edildiği gibi bir bağ ve yakınlık yok ise sohbet ve dostluk ile görünüp bulaşacak olmasından sakınmak gerekli olur. Bir cins ile bağlılık yok ise dostluk ancak yerinden ayrılıp gitme ile dostluğunda kaybolmuş menfaat ve lezzet gibi, dıştan bir sebepten mümkün olur. Bu sebepten gerekli olanın uzaklaşması ile aralarındaki dostluk uzaklaştırılmış ve onlar da sizden olmuş değildir "bu dostluk sadece ikiyüzlülükten başka bir şey değildir" denilmiştir**...**

Ayet: 19. Şeytan onları kuşattı da Allah'ın Zikri'ni onlara unutturdu.

Onların üzerine kuruntu şeytanı galip gelme ve kaplamış olarak bir cins ile ilgili lezzetlere ve beden ile ilgili aşırılıklar ve dünya süslerini gözlerinde süslü gösterme ile Allah'ın Zikri'ni onlara unutturdu**...**

Ayet: 22. Allah'a ve âhiret gününe inanan bir topluluğun, Allah'a ve resulüne karşı çıkanlarla sevgiye dayalı bir dostluk kurduğunu göremezsin. Bunlar onların ister babaları olsun, ister çocukları olsun, ister kardeşleri olsun, ister akrabaları olsun. Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları kendisinden bir ruhla desteklemiştir. Onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; sürekli kalacaklardır orada. Allah onlardan hoşnut olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Allah'ın hizbi işte bunlardır. Dikkat edin, Allah'ın hizbi, başarıya ulaşanların ta kendisidir.
Allah ve âhiret gününe yakınlık imanı ile iman eden bir toplumu, ayette söylendiği gibi ister babaları, oğulları ve kardeşleri de olsa Allah'a ve resulüne düşmanlık yapanları sever olarak göremezsin. Çünkü sevgi duyma ruh ile ilgili bir emirdir. Müminler, mümin olanlara yakınlıkları meydana gelmiş olup Hak ehlini bildikleri vakit Kalp be Ruhları suret ve benliklerinde galip durumda olur. Hak ve Hak ehli arasında olan gerçek yakınlık ve ruh ile ilgili sevgi yakınlığı, kan ve etin bitişik olmasına dayanan, doğal olan sevgiyi değiştirmiş olur. Çünkü ruh ile ilgili kavuşma doğal olan kavuşmaktan daha şiddetli, kuvvetli ve daha katıksız ve lezzetlidir. Yüce Allah, bu müminlerin kalplerinde ilk sözleşmeyi (ahd u misakı) hatırlatıcı ve hakikati açığa çıkarıcı yakınlık görüşü ile sağlamlaştırıcı iman ve dikkatliliği meydana getirmiş oldu. Ve zat tecellisi nuruna veya temiz âleme ulaşmış olduklarından onları kendinden olan ruh ile sağlamlaştırmış oldu. Ve onları altlarından tevhid ve şeriat ilimleri nehirlerinin aktığı ef'al, sıfat ve zat cennetlerine dâhil eder. Nur tecellisi ve sıfatı ile kendilerine nispet ettikleri sıfatlarını yok etmiş olmakla yüce Allah onlardan razı ve sıfatına ulaşma ile onlar da yüce Allah'tan razı oldular. Başkalığa şahit olmayan ve başkalığa yüz vermeyen Allah'ın taraftarı ve sabikun (öne geçen) sınıfı, işte ancak onlardır**...**

"Mücâdile" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

HAŞR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 2. Ama Allah onlara hiç ummadıkları yerden geldi, yüreklerine korku saldı.
Yüce Allah, onların kalplerine korkuyu bırakmış oldu, yani onlar Allah'ın Habib'ine (sevgilisine) karşı gelme, zıtlık ile ilgili davranış sergileme ve düşmanlık göstermeleri dolayısıyla kahrı hak etmiş olmaları sebebiyle yüce Allah kendilerine kahır bakışı ile bakmış olup bununla tesirleşmiş oldular. Ve kalplerinde şüphe meydana gelmiş olup şahitlik işlerinde gönül görüşleri, ileri görüşlülükleri olmaması yönüyle Rablerinden gelen kahra uğramış oldular. Eğer yakınlık ehli olsalardı kalplerinde korku meydana gelmez ve yakınlık nuru ile Resulü bilir ve imana karşı durmuş olmazlardı**...**

Ayet: 7. Resul size ne verdiyse onu alın; sizi neden yasakladıysa ona son verin.
Ayette söylendiği gibi Resulün size verdiği şeyi alın ve yasaklamış olduğu şeyden sakının. Çünkü resul Allah ile hakikat olarak meydana çıkmıştır. Necm suresinde, **53/3-4. O; kuruntudan, keyfinden konuşmuyor. – İndirilmiş bir vahiyden başkası değildir o.** Buyrulduğu gibi emrettiği, Allah'ın emri, yasakladığı da Allah'ın yasakladığıdır**...**

Ayet: 8. Sözü edilen o mallar, göçmen yoksullar içindir. Onlar ki, yurtlarından çıkarılıp mallarından yoksun bırakılmışlardır; Allah'tan bir lütuf ve bir hoşnutluk peşindedirler; Allah'a ve resulüne yardım ederler. İşte onlardır, özü-sözü doğru olanlar.
Benlik makamından göç etmişlik ve nispetlerinden soyunmuşluk sahipleri, yani yüce Allah onları benlik makamından dışarı çıkarmıştır. Yoksa onlar kendilikleriyle, yani nefisleriyle, terk ve uzaklaşmayı görmekle perdeli olur ve günahtan daha şiddetli olan kendini beğenmişlik perdesi ile benlik makamında olmuş olurlardı. Yurtlarından, vatanlarından ve alışmış olduklarından, yani benlik hallerinden ve bilgilerinden uzaklaşmış olma halleriyle, yaratılmış olan faziletler ve ilimleri ve sıfat ile ilgili tecelliler nurlarından haller ve

yüksek derecede bağışları yüce Allah'tan ister oldukları halde çıkarıldılar. Gerçeğe yakın olma kuvveti sebebiyle benliklerini feda etme ile onlar, Allah ve resulüne yardım ederler. İşte bunların yaptıkları, üzerinde özenle durduklarını doğrulamış olduğu için yakınlık ile ilgili imana içten bağlılığı olanlar, ancak bunlardır. Çünkü yakınlıkları var olmasının işareti el, ayak ve tüm organlarının şühud ettikleri ilim gerekliliğinden başka hareketleri olmaması nedeniyle organlar üzerine yakınlık eserlerinin meydana gelmiş olmasıdır**...**

Ayet: 9. Onlardan önce yurda konmuş ve imana sarılmış olanlar, kendilerine hicret etmiş olanları sever. Onlara verilenlerden ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile, ötekileri kendi nefislerine tercih ederler. Nefsinin cimriliğinden/doymazlığından korunanlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.
İmanlarının gereği olarak, yer ve yurt edinilecek yerde olan ilk söz verişleri ve asıl ile ilgili durulan yer olan ilk yaratılış ile ilgili vatan tutmuş olan kişiler bu sebebten imanı o oturulacak yere yakın yaptı. Benlik, gurbet ile ilgili oturulacak yurt'tur. Benlikten başka bir şey olmayan gurbet yeri, göç etmiş olanların ilk yaratılış yurtlarına göç etmiş olmalarından evvel o makamı vatan olarak kabul edenlerdir. Çünkü bu yurt, onların memleketlerinin önüne geçmiş olan asıl ile ilgili yurt'tur. Bu sebebten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Vatan sevgisi imandandır"*** buyurmuştur ki, bunlar da yeniden yaradılışlarından benlik perdesi ile örtünmüş olmayıp yaratılıştan düşmüş olmayan ve taratılış berraklığı üzere kalıcı olanlardır. Kederlenip değişmiş olup da sonra yola çıkma ve yola girmiş olma ile berraklığa dönmüş olan evvelkiler bunlar gibi değildirler. Bunlar aralarında berraklıkta bir cins ile ilgili olma ve verilen sözde durmada asıl ile ilgili uygunluk ve hakikat ile ilgili yakınlığın doğruluğu meydana çıkan olması, din ve âhirette uygunluk ile geçmişte olan yaratılış ile ilgili sözün hatırlamasının bulunduğu için onlara hicret, göç etmiş olanları severler. Kalplerinin eğilim göstermesi benlikten kurtulması, hırsın içten gelen duyguları kışkırtıcılığından temizlemeyi, hoşnutluğa sevgi duymaktan uzaklaştırmayı ve kısmete yakınlığın meydana getirmiş olmaları sebebiyle göç etmiş olanlara verilen hoşnutluk ve nasiplere gönüllerinde ihtiyaç duymazlar. Ve nispetlerinde soyunmuş olmalarından ve temiz huzura yönelmiş olmalarından ve cinsler ile ilgili pisliklerinden yükselmiş olmalarından ve yaratılışları gerekliliği ile fazilet kendilerine zat ile ilgili bir emri olduğundan ve hakikat üzere olan kardeşlerine ve yol yardımcılarına aşırı sevgi duymuş olmalarından göç etmiş kardeşlerini benlikleri üzere tercih ederler. Ayette söylendiği gibi, kendilerinin şiddetli ihtiyaçları olsa bile el açıklığı ve olgunluk cömertliklerinden ve tevhid kuvveti ve benlik hoşnutluğundan sakınma ve bütün istenmiş şeylerden zevk bulduktan sonra ufak-tefek istenen şeylere dönme korkusundan dostlar ve tanıdıklarını benlikleri üzerine sunmuş olurlar. Benlik her Allah'a ortak koşmayı ve kötü halin yeri ve her dinin yasak ettiği pislik ve alçak huyların yurdunu ve aşağı âlemde bir yere tutunup kalması ve ufak-tefek şeylere sevgi duyması sebebiyle kıskançlık, onun huylarında yoğrulmuş olan yaradılışıdır. Bundan dolayı huyları yok olan olmadıkça şahsında ona benliğinden yok olmuş olamayacağı, fakat Allah'ın korumuş olduğu kişinin ancak bu belalar ve kötülüklerden saklanmış olabileceği yönüyle yüce Allah'ın koruması ve günahsızlığıyla enliğinin kıskançlığından korunmuş olan kişi, ayetin sonunda ifade edildiği gibi, kalp ile ilgili olgunluk ile kurtuluşu bulanlar ancak bunlardır**...**

Ayet: 10. Onlardan sonra gelenler de şöyle derler: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi affet; kalplerimizde inananlara karşı kin bırakma! Rabbimiz, sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"
Yaratılışa göç etmiş olanlardan sonra gelenler, yani benlik konaklarına girmeyi kesmiş olan fakirlik gösterme dili ile "Rabbimiz, bizim benliklerimiz hallerini ve rezaletli, ayıp hareketlerimiz görüntülerini, kalp nurları ile örten ol. Ve iman ile bizi geçmiş olan kardeşlerimizin hidayetten sonra sapkınlık ve benlik hallerinin meydana gelişi sebebiyle olan renklenmenin günahlarını örtmüş ol. Ve ey Rabbimiz şeytanlık ve yırtıcılık hali ile gizlenme ve kalplerimizde bu hallerin kökleşmesi sebebiyle iman eden müminlere karşı kalplerimizde gizli kin, yani öç almak için fırsat kollama ve kıskançlık meydana getirme. Ey Rabbimiz, gerçekten de sen sıfatının nuruyla o olumsuz halleri örtücü, belli etme tecellileri ve olgunluğu bereketlendirip verme ile rahmet edicisin" derler**...**

Ayet: 13. Onların gönüllerinde, korku bakımından siz, Allah'tan zorlusunuz.
Allah'a cahillikleri ve marifetlerinin olmayışı sebebiyle halk ile Hak'tan perdeli olduklarından ikiyüzlülerin kalplerinde Allah korkusundan daha fazla sizden olan korkuları daha fazladır. Çünkü müminlerin amiri Ali aleyhisselâmın: ***"Yaratıcının senin katında büyük olması, yaratılmışı senin gözünde küçültür"*** buyurduğu yönüyle Allah'ı bilseler Allah'tan başka tesir edici olmadığını bilerek Allah'ın büyüklük ve kudretini anlayacaklar ve yanlarında halkın büyüklüğü ve tesiri kalmayacaktı**...**

Ayet: 14. Onların kendi aralarındaki problemleri/çıkmazları çetindir/ciddidir. Sen onları birlik/beraberlik halinde sanıyorsun, oysaki onların kalpleri darmadağınık/parça parçadır. Böyledir; çünkü onlar akıllarını işletmeyen bir topluluktur.
Henüz İlâh'a ait kahır ile kahrolmuş olmadıkları ve Resulün kahr ve gölgesinin korku ve saygı duygularını birden uyandıran hal ve gösterişinin ve temiz âleme ulaşma ile benliğinin nurlanması ve nurun sağlamlaştırması yansımasının onlara yeterli olmamış olduğu sebebiyle kendi aralarındaki kavga ve kahramanlıkları çok şiddetlidir. Görünürde olan birliktelikleri dolayısıyla onları, kuvvetli bir topluluk zannedersin, hâlbuki kalpleri darmadağınıktır. Kesret ile vahdetten, batıl ile Hak'tan örtünmüş olup ayrılıkları ve aşağılık işlere ilgi duymaları ile her biri bir tarafa çektiklerinden tevhid nuruyla kalplerinde hakiki topluluktan menfaat bulunamaz. Şu da, onların akılsız bir toplum olmaları sebebiyledir ki, akıllı olsalar ayrılıklar ve kuruntular yollarından kurtulup tevhid yolunu istemiş olurlar. Çünkü akıl yolu birdir, kuruntu şeytanının yolları ayrılıklardır. Kalplerin dağınıklığı kuvvetleri zayıflatır ve iyi niyetleri çürütür**...**

Ayet: 16. Durumları, şeytanın durumuna benziyor. Hani, şeytan insana, "küfret/inkâr et" der, insan küfür ve inkâra sapınca da şöyle konuşur: "Vallahi ben senden uzağım; ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım!"
Onların ikiyüzlü olan kardeşlerinin örneği, insanı şaşırtmakta olan şeytan, yani kuruntu gibidir ki, insan yaratılış halinde iken kuruntusu ona duygu lezzetleri ve beden ile ilgili aşırılıkları süsleme ve kötülüğe düşürmek için huylar arzuları ile perdelenmeye kışkırtmış oldu. Ne zaman ki insan, huylar ile Hak'tan perdelenme ve benlik karanlığına dalınca. Kuruntu şeytanı, mânalar ile ilgili kavrayış, akıl ile ilgili görüş açısına ilerleme ve İlâh ile ilgili bazı sıfata bırakma. Ve büyüklük ve kudret eserlerini ve Rububiyet nurlarını anlama ile korku duymuş olmakla Hakk'ın tarafına yakınlaşma ile insandan yüz çevirmiş oldu**...**

Ayet: 17. Bu yüzden ikisinin de sonu, içinde sürekli kalacakları ateşe girmek oldu. Zalimlerin cezası işte budur.
Her ikisi (şeytan ve ona uymuş olan insan) beden ile ilgili huylar ve her türlü ateşlerine çeşitli sıkıntılarına tutunup kalan oldukları için ikisinin de sonları cehennemde sürekli ve sonsuza dek kalmak oldu. İşte ibadeti olması gereken yerin dışına koyma ile arzular putuna ve beden tâgut (gizlilikten haber veren, büyücü, şeytan gibi putlar) una ibadet etme ve kendi arzularını ilâh ve ibadet edilecek yapmış olan zalimlerin cezası budur**...**

Ayet: 18. Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Ve her benlik, yarın için önden ne gönderdiğine bir baksın. Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.
Ey gizli olandan bilgisi olmadan taklit ile iman edenler, rezillik isyanları ve kötülüklerden çekinme, iyilikler, ibadetler ve faziletleri kazanmada Allah'a sığınınız. Ve her bir benlik ölümden sonrası için sunmuş olduğu doğru, yararlı işlere baksın. Ve yüz çevirme ve karşılık olarak verilen ile perdelenmekten ve şikâyet etmek için Hakk'ı vasıta kılmaktan da sakınınız. Çünkü yüce Allah sizin işler ve niyetlerinizden haberdardır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***"Emirlerin hepsi için manalar (karşılıklar) vardır"*** buyurduğu yönüyle yüce Allah, niyetlerinizin ve yaptıklarınızın gerekliliği ile size hak ettiğiniz karşılıklar ile cezalandırır veya ödüllendirir.
Başka mânâ: Ey araştırma ile ilgili iman ile iman edenler! Kendinize nispet ettiğiniz ef'al ve sıfatınız ile perdelenmiş olmaktan Allah'tan sakınınız ve herkes yarın için sunmuş olduğu, değersiz ve bayağı işler ve hallere bakmış olsun ki, bunlar korkunç olan perdeler, beğenilmemiş ve geri çevrilmiş olan vasıtalardır ve sona kalmışlıklardan ve renklenmelerden Allah'a sığınınız. Çünkü yüce Allah, kendiliğiniz ile yaptığınız ve kendiliğiniz olmayarak yaptığınız işlerden haberdardır**...**

Ayet: 19. O kimseler gibi olmayın ki, Allah'ı unuttular da Allah da onlara öz benliklerini unutturdu. Yoldan çıkmış olanların ta kendileridir onlar.
Ve beden ile ilgili aşırılıklar ile perdelenmek ve benlik ile ilgili lezzetlerle uğraş içinde olma sebebiyle Allah'ı unutmuş olanlar gibi olmayınız. Yüce Allah onlara öz benliklerini unutturdu, hatta benliklerinin beden ve bedenin bir araya getirilmiş olanlardan ve huylarından başka bir şey olmadığını zannederek özler ile ilgili temiz değerler ve yaratılış nurundan gafil, habersiz oldular. İşte Allah'ın emirlerini tanımayanlar, ancak bunlardır ki, yüce Hakk'ın insanları onun üzerine yaratmış olduğu Allah'ın yaratışı olan dini onun yerine geçenden çıkarma ve Allah'ın sözünü arkalarına atıp hıyanet ve vefasızlık yaparak dar bir yerin içinde olanlardır**...**

Ayet: 20. Ateşin dostlarıyla cennetin dostları bir olmaz. Cennetin dostları, kurtuluşu/zaferi elde edenlerin ta kendileridir.
Ateş dostları olan unutma ve hainlik edenlerle, cennet dostları olan Allah'tan sakınan müminler ve Allah'ın sözünü yerine getirmiş olan hakikat ehilleri eşit olmazlar. Bereketlendirme ve kurtuluşu bulmuş olanlar, ancak cennet dostlarıdır, hâlbuki dar bir yerin içine alınanlar aşırı gafletlerinden ve ayrılıp gitmelerinden sanki cennet ile ateş (cehennem) arasını fark edemeyenlerdir, yoksa fark etmiş olsalar fark ediş gerekliliği ile iş yapmış olurlardı**...**

Ayet: 21. Eğer biz bu Kur'an' ı bir dağın üzerine indirseydik, her halde onu huşû ile boynunu bükmüş, çatlayıp yarılmış görürdün.
Tesir ediciliği olmayan ve yokluğu kabul edişte Allah'a ortak koşanların kalpleri taştan daha katıdır. Çünkü İlâh ile ilgili **"Kelam"** (Kur'an) ilerisinde olabilirlik artışı olmayan bir tesire erişen olmuştur. Hatta bir dağa indirilmesi farz olunsa İlâh ile ilgili olan kelam huşû ve paralanmak suretiyle dağ bile tesirleşmiş olurdu**...**

Ayet: 22. Öyle Allah ki O, tanrı yok O'ndan başka. Gaybı da, görünen âlemi de bilen O. Rahman O, Rahîm O.
İslâm cemi' (bütün) ve farklılık üzere kurulmuş olunca, bütünlük ve farklılığın yedi ayette tekrarı (tekrar edilen ayetlerin söylenmesi) çok olmuştur. Yani, vücutta İlâh yoktur, ancak **"Hu"** (O) dur. Bununla bütün (cemi'), sonra ayette söylendiği gibi "Gizli olanı da, görünen âlemi de bilen, şahit O" sözüyle farklılığı işaret etti. İlim farklılığın evveli, başlangıcıdır. Çünkü yüce Hakk'ın biliciliği, hakikatler ve özlerin içyüzünün bütünde ayrılmasıdır. Fakat bir yerden bir başka yere gitme manasına değil, belki meydana gelme ve batın manasınadır, bilinen suretlerin uygun şekilde yazıya dökülmesi ile kâğıt üzerinde meydana gelmesi gibidir. Bundan dolayı her görünür olan, Hakk'ın ilmi öne geçmiş (sabikun) olandan görünür olmuştur. O Allah, başlangıç değeriyle bir şeyin aslının var olmasını ve çeşitlilik ile ilgili suretlerini, bir şeyin göründüğü, çıktığı yerlere verme ile merhamet edicidir**...**

Ayet: 23. Öyle Allah ki O, ilah yok O'ndan gayrı. Melik, Kuddûs, Selâm, Mümin, Müheymin, Azîz, Cebbâr, Mütekebbir. Allah, onların ortak koşmalarından yücedir, arınmıştır.
Yine bütünlük değeriyle zat ile ilgili tevhidi etmesi, zat ile ilgili tevhitten sonra sayılmış olunan bağlılık ve kaldırmalar gibi sıfat farklılığı değeriyle değer verilmiş olunan bu kesretin, zat ile ilgili vahdete zıt ve karşı olmadığı hakkında uyarma içindir. Yüce Allah, **"Melik"** ismi özelliliği ile her şeyin ona muhtaç olduğu mutlak zenginlik sahibi, O'ndan daha kusursuz ve en mükemmeli olması mümkün olamayacak bir şekilde bir düzen ve düzene koymada her şeyi temin edecek veya önleyecek güç sahibidir. **"Kuddûs"** ismi özelliği ile sıfatın bütününde madde ve olabilirlik kusurlarından arınmış, soyunmuş, bundan dolayı sıfatında bir şeyi düşünce halinde ve bir vakte özel olmaz. **"Selâm"** ismi özelliği ile zayıflık gibi noksanlardan uzaktır, arınmıştır. **"Mümin"** ismi özelliği ile yakınlık ehlini, kararlılık, temkin (dikkatlilik), sağlam kalbin indirilmesi ile güvenlikte yapıcı. **"Müheymin"** ismi özelliği ile ona güvenlikte olanı, her korkudan da güvenlikte olma güvenlik halleri üzere koruyucudur. **"Azîz"** ismi özelliği ile daima galip olup hiç mağlup olmayan kuvvet sahibidir. **"Cebbâr"** ismi özelliği ile herkesi, her şeyi dilediğine zorlayıcıdır. **"Mütekebbir"** ismi özelliği ile başkalığın ona ulaşması ve vücutta erişmiş olmasından yüksek olandır. Yüce Allah başkalık şahitliği ile Allah'a ortak koşanların ortak koşuculuğundan arınmıştır, uzaktır**...**

Ayet: 24. Allah'tır O. Halik, Bâri, Musavvir'dir O. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ne var, yerde ne varsa O'nu tespih eder. Az'îz'dir O, Hakîm'dir.
O yüce Allah, görünürlüğünü irade etmiş olduğu isimler ve sıfat gerekliliği üzere bir şeyin göründüğü yeri belirleyicidir. **"Bâri"** ismi özelliliği ile zatının kendinde seçip ayıran suretleri ile bir şeyin göründüğü yerlerin bazısını bazısından ayırıcı ve etraflı bildiricidir. **"Musavvir"** ismi özelliliği ile sıfatı ve görünür olmasının farklılık suretlerini resimlendiricidir. Böylece ayette söylendiği gibi en güzel isimler O'nundur. Resimlendiren olmasıyla yaratılmışlar suretlerinde görünür, başlangıçtaki gizlilik hali suretlerinde batın olan güzel isimler, O yüce Allah'ındır ki, isimler ve sıfat dili üzere zatını tespih eder**...**

"Haşr" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MÜMTEHİNE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Ey iman sahipleri! Düşmanımı ve düşmanınızı dostlar yerine tutmayın. Onlar, size Hak'tan geleni inkâr ettiler. Sizden kim bunu yaparsa denge yolundan sapmış olur.
Ey müminler! Siz benim ve sizin düşmanlarınızı dost tutmayınız. Allah'ın düşmanı, vermiş olduğu söze ters hareket ve kalbiyle şerefinden yüz çeviren kimsedir ki, çaresizlik ile başkalığa sevgi duymayla Allah'a ortak koşan. Ve tevhid ehli ile Allah'a ortak koşanların her birisi ayrı, ayrı bir tepede olduğundan çıkar ile ilgisi olmayan her bir tevhid ehline düşman olur. Siz onlara sevgi göstermeyle kavuşan olursunuz. Bu ayetle aralarındaki dostluğun, zat ile ilgili olmayıp, niyet, amaç ile ilgili olduğuna işaret etmiştir. Ve aralarında yüzler bütününden bir cins ile ilgili olma ve yakınlığın bulunmamasıyla zatlarının bir birine zıt olan açıklamasıyla dostluğun zat ile ilgili olmasının iyiliği başa kakma olduğunu açıklamış oldu. Yani, hâlbuki gerçek o ki onlar, size Hak'tan gelmiş olan gerçeği inkâr ettiler. Sonra dostluğun ancak bir cins ile ilgili ve Allah'a ortak koşmaya eğilim göstermenin sonrasında meydana gelmiş olacağına, eğer dostluk olmuş oldu ise her halde bir cins ile ilgili olması ve Allah'a ortak koşmanın bulunması lâzım olduğuna ayetteki **"Sizden kim bunu yaparsa denge yolundan sapmış olur"** sözüyle işaret edilmiştir. Yani, sizden her kim o dostluğu yaparsa doğru yolu, vahdet yolunu kaybetmiştir. Sonra, gerçeği araştırma ehlinin amaç ile ilgili dostluğu istemesinin uygun olmadığına, amaç ile ilgili dostluğu gerektirmiş olan sebeplerin yok olucu işlere olup. Menfaati ancak dünyaya özel bulunduğuna, akıl sahibi ise yok olucu işleri değil, kalıcı işleri istemiş olması gerekli olduğuna bir sonraki ayette, **60/3. Kıyamet gününde ne hısımlarınızın ne de çocuklarınızın size hiçbir yararı olmaz.** Sözü ile işaret edilmiştir. Yani, akrabalarınız ve çocuklarınız elbette size faydalı olamayacaklardır. Hakiki düşmanın dostluğunu istemiş olmasına sebep olan kişinin faydası yoktur. Çünkü bu ayetin ifade edilen sözü gereğince, aranızda hakiki ulaşma, kavuşma olmadığından küçük kıyamet, ölümden sonra sonsuza dek sürecek bir ayrılıkla ayırır. Yani, Abese suresinde, **80/34-35-36. Bir gün ki o, kişi öz kardeşinden kaçar. – Öz annesinden, öz babasından. – Eşinden, oğullarından kaçar.** Buyurduğu gibi yüce Allah, sizinle akrabalar ve çocuklarınızın arasını ayırır. Ve bundan sonra öne geçmiş ve hakiki tevhid ehli Hz. İbrahim aleyhisselâma teselli verme ve uymuş olma yolu ile tevhidi öğretmiş oldu. Ve daha sonraki ayette, **60/4. İbrahim babasına şöyle demişti: "Senin için hep af dileyeceğim ama Allah'tan sana gelecek şeyi geri çevirme gücüm yoktur. Rabbimiz! Yalnız sana güveniyoruz, yalnız sana yöneliyoruz. Dönüş yalnız sanadır."** Buyrulmuştur. Yani, "Elbette ki ben senin takındığın tavır ve kötülükler olan işlerinin İlâh ile ilgili nur ile yok edilmesi suretiyle sana merhamet olunmasını isteyeceğim. Ve ben, senin için ancak bir istekte bulunma gücüne sahibim, fakat merhametin varlığı merhamet sahibi yüce Allah'ın dileği ve ihsanına bağlı olan bir iştir. Ey Rabbimiz, biz senin işlerini (efalini) şühud etme ve kendimize nispet ettiğimiz işlerimizden çıkma ile ancak sana tevekkül ettik. Ve senin sıfatının okuması ile kendimize nispet ettiğimiz sıfatımızı yok etmek suretiyle ancak sana tövbe ettik. Ve kişilerimiz ve vücutlarımızın, senin zatında yok olması ile gidiş ancak sanadır" demiş olmayla ifade edilen tam, eksiksiz tevhit'tir**...**

Ayet: 5. "Ey Rabbimiz! Bizi, küfre sapanlar için bir fitne/imtihan aracı yapma! Bağışla bizi ey Rabbimiz! Sen, yalnız sen sonsuz kudretin, sonsuz hikmetin sahibisin."
Yani İbrahim aleyhisselâm: "Ey Rabbimiz, bizi perdelenmişlere imtihan aracı yapma, yani biz, onlardan korkmayız ve onlara ait vücud ve tesir edicilik görmüyoruz, fakat senin azabından affına sığınırız. Ta ki, bizden çıkmış olan kötülükler ve benlik haliyle meydana gelme sebebiyle onların elleriyle bizi imtihan ve azap etmiş olmaman için azabından affına sığınırız. Ve bizim kusurlarımız günahlarını ceza ile değil, affedicilik ile örtmüş ol. Çünkü sen, onlar ile bizi azaba ve bizden onları uzaklaştırma ve onları kahra uğratmada kuvvet ve kudret sahibisin. Her iki işten birini mutlaka hikmet gerekliliği ile dilemiş olur ve

işlersin” şeklinde yüce Allah’a dua etmiştir. Sonra yüce Allah, Hz. İbrahim’e ve dostlarına uymuş olma gerekliliğini tekrar ve tevhidin başlangıcı, ümit ve olgunluğun oluşunu bekleme makamında olanlara şahitlik etti. Ve bir sonraki ayette, **60/7. Olabilir ki Allah sizinle, onlardan düşman olduklarınız arasına bir sevgi koyar. Allah’ın gücü her şeye yeter. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.** Buyrulmuştur. Yani, düşmanlığı gerektirmiş olan inkârın kaldırılması ile yüce Allah’ın sizinle, düşmanlık ettiklerinizin arasında sevgi göstermesi ümit edilir. Çünkü taratılış ile ilgili perde bir şey değildir, belki asıl ile ilgili yaratılış gerekliliği olan iman ve sevişmektir. İnkâr ancak yeniden meydana gelme ile örtülür ve huylar perdelerine dalmaktan açığa çıkan olmuştur. Yüce Allah, huylar perdelerini kaldırmaya gücü yetendir. İşte perde ile örtülmüşlüğün kaldırıldığında zat ile ilgili vahdet nuru ile karanlık suretleri ve perdeleri örtücüdür. Eksiklik ehline rahmet edip olgunluğunu bereketlendirip verme ile eksikliğini tamamlayıcıdır**...**

Ayet: 8. Allah, adaleti ayakta tutanları sever.
İfade edilmiş olduğu gibi bu ayetin son kısmında, yüce Allah adalet sahiplerini sever buyrulmuştur. Çünkü adalet sevginin, sevgi de vahdetin gölgesidir. Hiçbir mazharda adalet görünür olmaz, ancak öncelikle mazharda sevgi Allah’ın ilgililiği ile görünür olur. Çünkü zatsız gölge yoktur**...**

“Mümtehine” suresi hakkında yapılan te’vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah’tır.

SAFF SURESİ

Te’vil ve yorum

“Bismillâhirrahmânirrahîm”

Ayet: 2. Ey iman sahipleri! Yapmayacağınız şeyleri neden söylüyorsunuz?
Hakiki imanın gerekliliğinden olan şeylerden bazısı doğruluk ve ödenmesi gerekli olan borç ve diyet kararlılığıdır. Çünkü yaratılışın lekeler, ayıpların meydana gelmesinden arınmış olması, doğruluk ile kararlı gidişi gerektirir. Ayetteki, **“Yapamayacağınız şeyleri neden söylüyorsunuz?”** sözü ile yalana ve sözünde durmamaya yönelme ihtimali olduğuna vurgu yapılmıştır.
İmdi: İman sahibi olduğunu iddia eden kişiye iman hükmü ile her ikisinden de çekinmek gerekli olur, eğer çekinmiyorsa imanının hakikati yoktur. Bu sebebten sonraki ayette, **61/3. Yapamayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında büyük bir günahtır.** Buyrulmuştur. Yani, işlemediğiniz bir şeyi söylemeniz yüce Allah’ın katında büyük bir günah ve kabahattir, çünkü yalan imandan evvel olan insanlığa, iyiliklere de zıttır. Nerde kaldı ki, kemaline zıt olmamış olsun. Asıl ile ilgili iman, evvel ile ilgili yaratılışa ve din ile ilgili hizmet ediciliğe dönmüş olmaktır. Evvel olan yaratılış ise fazilet cinslerini çeşitler bütünü ile gerektirendir ki, bunun en alt derecesi insanlığı gerektirmiş olan temizliktir. Yalancının ise insanlığı olmadığından gerçekte imanı da yoktur. Yalancının insanlığı yoktur demiş olmamız şundandır ki, yalan, söz ile yol göstermiş olduğu bilinmeyen, görülmeyen bir manayı tarif eden bildirmedir ki, insanı diğer hayvanlardan ayrılmış ve seçilmiş yapabilen özelliliği de söz söyleyebilir olmasıdır.
İmdi: İnsanın haber vericiliği uygun olmadığı vakit söz söyleyebilmesinden fayda meydana gelmez, fayda olmayınca insanlık değeri sahibi olmanın dışına çıkılmış olunur. Ayni zamanda birbirine uygun olmayan korumasız ve kuvvetsiz bir inanç ve anlayışın tarif ettiğinden şeytanlık sınırına dâhil olmuş ve kabiliyetini yok etme ve kabiliyetine karşı olan şeylerin zıtlıklarını kazanma ile Allah katında büyük bir kızgınlığı, azabı hak etmiş olur. Allah’ın razı olmadığı vaatler hariç, vaat etmiş olduğunu yapmamak da böyledir ki o da yalana yakındır. Bir niyet ve amacında dostluk, vefalılık ve kararlılık, yaratılış ile ilgili güvenlikte olmaya gerekli olan kurtuluş faziletlerinden olan yiğitliğin gerektirdiği birinci derecesidir. Yiğitlik olmayınca sadece bağlılığın bulunmasıyla asıl ile ilgili iman bulunmaz. Bundan dolayı Allah’tan gelecek olan azap kesinleşmiş olur**...**

Ayet: 4. Allah kendi yolunda, duvarları birbirine perçinlemiş bir bina gibi, saf bağlayarak çarpışanları sever.
Gerçek o ki, yüce Allah, onun yolunda kumla kireçle yapılmış son derece kuvvetli bir bina gibi sıralanmış, birbirine bağlanmış olarak çarpışanları sever. Çünkü Allah yolunda kendini (benliğini, nefsini) feda etmek, benliğin Allah sevgisinde katkısızlık halinde olduğu zamanda olabilir. Çünkü bir kişi Allah’tan başka her neyi

severse kendi (nefsi, benliği) için sever, bundan dolayı benzer olan sevgilerin ve Allah'a ortak koşmanın aslı, kendine duyulmuş olan sevgidir.
İmdi: Benliğini feda ettiği vakit, benliğini sevmeyen olur, benliğini seven olmadığı vakit zorunlu olarak dünyadan hiçbir şey sevmez. Ve benliğini feda etmesi, dünya için dünyayı terk dedikleri gibi benliği için olmayıp Allah için ve Allah yolunda olduğu vakit onun kalbinde Allah sevgisi, her şeyin sevgisi üzerine üstün ve üstünde olup haklarında Bakara suresinde, **2/165. İman sahipleri ise Allah'a sevgide çok kararlı ve taşkındırlar.** Buyrulmuş olan kimselerden olur. Böyle olunca Maide suresinde, **5/54. Kendilerini sevdiği ve kendisini seven.** Sözü gereğince Allah'ın onlara sevgisi gerekli olur. Hakikatte ise Allah sevgisi ancak Allah'tan olur**...**

Ayet: 5. Onlar bozulup sapınca Allah da onların kalplerini eğriltti. Çünkü Allah, fâsıklaşmış bir topluluğu doğruya ve güzele kılavuzlamaz.
Ne zamanki aşırı arzular ve dünya sevgisi sebebiyle Musa aleyhisselâmın toplumu, ilimlerinin gerekliliğinden sapmış olma ile aşağılık yöne yönelmiş ve asıl ile ilgili yaratılışları gerekliliğinden eğilmiş ve sapmış, yoldan çıkmış oldukları için yüce Allah onların kalplerini hidayet yolundan saptırıp onları olgunluk nurundan perdelemiş oldu. Kararlılık üzere olan bir din ve dosdoğruluk yolundan başka bir şey olmayan yaratılış gerekliliği dışında olan toplumları, kabiliyetinizin yok olması ve kabiliyetsizliklerinden dolayı yüce Allah, onları olgunluk nuruna doğrultmuş olmaz**...**

Ayet: 7. İslam'a çağrılıp durduğu halde, yalanlar düzerek Allah'a iftira edenden daha zalim kim vardır? Allah, zulme bulaşmış kişiler topluluğunu doğruya ve güzele iletmez.
Asıl ile ilgili nurun gerekliliği olan İslâm'a davet eden Peygamber, kendilerinin dışında durmakta iken Allah'a yalan ve iftira eden, Allah'ın nurunu karanlıkta bırakan, yaratılış kabiliyetini ve beka sermayesini yok olan satılacak mallarda harcamış olan kimseden daha fazla zalim kim olabilir? Yüce Allah, bu olumsuz hali takınmış olanları kabiliyetsizliklerinden ve kabiliyetlerinin yok olmasından olgunluk nuruna, yani zat ile ilgili nuruna ve Allah ile ilgili yöne yöneltmiş olmaz**...**

Ayet: 10. Ey iman sahipleri! Dikkatlerinizi, sizi korkunç bir azaptan kurtaracak bir ticarete çekeyim mi?
Ayette söylendiği gibi, yüce Allah onları davet etmiş olduğu şey, onları çok sıkıntı verici azaptan kurtaracak olan bir ticarettir. Ancak bu ticaret ile ilgili davet, benliklerinin halleri ve suretleri ile İlâh ile ilgili nurdan perdeli olanlara özel olur**...**

Ayet: 11. Allah'a ve onun resulüne inanır, Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla didinirsiniz. İşte bu, sizin için en hayırlısıdır, eğer bilirseniz.
Sizler hakikat olarak ve yakınlık delili ile Allah'a ve Resulüne iman ederseniz delil doğruluğu ve yakınlık kuvvetinden sonra Allah yolunda mallarınız ve benliklerinizle mücadele edersiniz, çünkü benlik ile malın, Allah yolunda bol olarak verilmesi ve harcanması, ancak yakınlıktan olabilir. Eğer siz **"İlm-el yakin"** ile bilirseniz bu iman ve mücadele sizin için en hayırlıdır. Çünkü mal ile benlik yakın vakitte yok olmaya gidecektir, onlara yüce olan koruyucu lezzetlerle onları satıp değiştirmiş olursanız elbette sizin için daha hayırlı olur**...**

Ayet: 12. Günahlarınızı affeder ve sizi, altından nehirler akan bahçelere, sürekli cennetlerdeki temiz-bereketli barınaklara yerleştirir. İşte bu, en büyük başarıdır.
Yüce Allah, benliklerinizin karanlık hallerini ve işlerinizin kötülüğü günahlarını örter ve sizi, benlik cennetlerine dâhil eder. Çünkü bunlar Tövbe suresinde, **9/111. Allah, müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında kendilerine cennet vermek üzere satın almıştır.** Ayeti ile ifade edilmiştir ki, onlar iş, benlik ve mallarını cennet bedeli karşılığında saçan tüccar idiler. O cennetlerin altlarında şeriat ile ilgili ahlâk, tevekkül ve tevhid-i ef'al (işler birliği) ilimlerinin nehirleri hareket eder. Ve sizi tevekkül ve benliğin diğer makam ve konakları gibi güzel olan oturulacak yerlere dâhil eder. İşte bu mutluluk, anılmış olunan cennetlerde bu makamlara ulaşmış olamayan kişilere nispetle büyük bir mutluluktur. Yoksa mutlak olan büyük mutluluk değildir**...**

Ayet: 13. Seveceğiniz daha başka şeyler de var: Allah'tan bir yardım, çok yakın bir fetih... İman sahiplerine müjdele!

Ve yukarıda ifade edilenden başka size sevdiğiniz daha kârlı bir ticaret ki, oda saltanatının sağlamlığı ve gizliliği açma nuru ile yüce Allah'tan yardım ve kalp makamına ulaşma ve sıfat tecellilerini araştırma, okuma ve rıza makamının meydana gelmesi ile olan yakınlığın açılması (fethi) olan ticarettir. Ayet ile ***"Siz, bu ticareti seversiniz"*** buyurması, hakiki sevginin ancak kalp makamına ulaştıktan sonra olduğu içindir. Ve buna ticaret ismi verilmesi kendine nispet ettiği sıfatlarını Allah'ın sıfatlarıyla değişmiş oldukları içindir. Sonraki ayette anılmış olunan havariler (yardımcılar) kalp makamına ulaşma ile huylar suretleri karanlığından ve canlar karanlığından kurtulmuş olan ve asıl ile ilgili yaratılış nuruyla aydınlanmış olarak berraklaşma sebebiyle hakiki yüzleri beyazlaşmış olan kişilerdir**...**

Ayet: 14. "Allah'a gidişte benim yardımcılarım kimdir?" demişti de, havariler: "Biz Allah'ın yardımcılarıyız" cevabını vermişlerdi. Bunun ardından İsrailoğullarından bir zümre iman etmiş, bir zümre de küfre sapmıştı. Nihayet biz, iman sahiplerini düşmanlarına karşı güçlendirdik de onlar üstün geldiler.
Yani, **"Havari"** sıfatında Hakk'ın yoluna girme ile Allah'ın yardımına benim ile beraber yönelmiş olan kişidir. Berraklıkla sıralanmış olan havariler: "Sıfatının olgunluğunu, mazharlarımızda açığa çıkarma ile Allah'a tasarruf (kullanıcılık) yapan Allah'ın yardımcıları biziz" dediler. Ve sıfatında yola girmiş ve sıfat nurlarını açığa çıkardılar. Hatta kalp ile ilgili olgunluğu tesir ile tamam etme mertebesine erişmiş oldular. Bunun üzerine bir grup kabiliyetlerinin kabul etmesi dolayısıyla onlara sevgilerinin tesirine iman etti. Bir grubun da kendilerine nispet ettikleri sıfatlarıyla perdelenmiş olmaları dolayısıyla inkâr ettiler. Biz, hemen sağlamlaştırılmış nur ile iman edenleri, apaçık deliller, nurlu şahitlerle onlara galip oldular**...**

"Saff" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

CUMUA SURESİ
Te'vil ve yorum
"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 9. Ey inananlar! Cuma günü, namaz için çağrı yapıldığında. Allah'ı anmaya/Allah'ın Zikri'ne koşun. Alış-verişi bırakın. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.
Bir hareketle ağızdan çıkan sözün harflerinin ve hafta günlerinin belli olma ve isimlerinin konulması gibi insana ait akılların sebebini öğrenmiş olamadığı her konulmuş, yani bir sözün ve ismin manasına konulması da, özel olmayıp birine veya bir yere ayrılmış olmasının mümkün olmadığından mutlaka kuruntu ile huyu aklın ötesinde olma tavrındandır. Belki bütün sözlüklerin konması da böyledir. Çünkü yeryüzünün her kıtasında ve ülkesinde bir sözlük vardır ki, o sözlüğün ilk söylemi, tutulması mümkün olmayan aşağıda ve yücelikte olan işlerin bir araya getirilmesi konusu bir kabiliyetin gerektirdiği bir uygunlaştırma emridir. Eğer bunun böyle olduğunu söyleyen olsaydık ilim sözünde yine özel konma üzerine ilim sözünü vücuda getirmiş olan bir sebebten sıyrılmış olmayacaktı.
İmdi: Haftanın günleri dünyanın zamanı olan İlâh ile ilgili günlerin sırasında konulmuştur. Gerçek o ki, insanların tümünde insanlar arasında dünya zamanının yedi yıldız sayısınca yedi bin sene olduğu meşhur, ün salmıştır.
İmdi: Hac suresinde, **22/47. Şu bir gerçek ki Rabbinin katındaki bir gün, sizin saymakta olduğunuzun bin yılı gibidir.** Yani, her bin sene Allah'ın günlerinden bir gündür. Dünya zamanının yedi ile bağlanmış olması, mutlak kapalılık zamanın devrinin tamamı altı bin senedir. Yedinci binin **"Muhammed"** (s.a.v) in meydana gelmesi meydana gelme devri başlar. Ki şahadet parmağı ile orta parmağını işaret ederek: ***"Ben ve kıyamet şu iki parmak gibi yakın olarak gönderilmiş olundum"*** buyurmuşlardır. Ve bu meydana geliş, ilk peygamber Hz. Âdem aleyhisselâmın zamanından itibaren yedi bin senenin tamamına kadar yıllar artmış olarak ilerler ve kıyamet saatinin ve büyük kıyametin oluşunda tam, eksiksiz meydana gelme ile kapalılık devri bitmiş olur. Ve bu zamanda halkın yok olması, gönderilme, yeniden dirilme, hesap görülme ve hak edilen yerlere dağılma görünür olur. Zeyd B. Harise anh'ın şühudunda hikâye edildiği gibi, cehennem ehli ve cennet ehli belirlenmiş olur. Allah'ın arşı apaçık olur ki bu da ahirettir.
İmdi: Haftadan altı gün vardır ki gökler ve yeri kendilerinde yaratılmış olduğu günlerdir, çünkü halk (yaratma) Hakk'ın örtüsüdür. **"Halaka"** kelimesiyle ifade edilen mânâ: "Yaratıcı, gökler ve yeri meydana

getirdi kendi batın oldu, yani onlarla gizlendi" demektir. Yedinci gün, **"Cuma"** günü ve sıfatlar bütününde meydana gelme sebebiyle arşı kaplama zamanıdır. Ve Peygamberimiz **"Muhammed"** (s.a.v) din gönderilmesi doğacak olan kıyamet gününün başlangıcı olmuştur. Bundan dolayı Muhammed (s.a.v) e uymuş olan müminler Cuma halkıdır. Ve Muhammed (s.a.v) Cuma'nın sahibi ve peygamberlerin sonuncusudur, mührüdür. Haftanın sonuncu gününe **"Cuma"** ismi verilmiş olması, o günün sıfatların tümünü içine alan **"İsm-i azam"** (büyük isim) suretinde meydana gelme vakti ve kapalılığın, gizliliğin meydana gelmesi ile aykırılık, farklılık olması değeriyle sıfat bütünlüğü ile meydana gelişte istiva (kaplama) vakti içinde olduğu içindir. Bu sırra dayanarak Cuma günü **"Vakt-i istivâ"** öğle vaktinde güneşin tepe noktası olan kaplama vaktinde namaz kılınması uygundur, diğer günlerde uygun değildir. Sıfatının tamamı bu meydana gelişte bir arada toplanmış olduğu için bu meydana gelişe cem ayniliği (cemin kendisi) ismi verilir. İşte bu mânadan dolayı haftanın son günü olan cumaya **"Cuma"** ismi verilmiştir. Yahudiler ve diğer milletler halkının tamamı, Allah'ın yedinci günde gökler ve yerin yaratılışından el çekmiş olduğu konusunda görüş birliğinde olmuşlardır. Ancak Yahudiler bu günün Cumartesi olduğuna yaratılışın başlangıcı Pazar günü olduğu konusunda söz söylemişlerdir. Bizim yapmış olduğumuz tevile göre o gün Cuma günüdür. Bu tevile göre haftanın birinci, yani Pazar gününde yaratılışın başlangıcı olması da, Zat birliğinin kesretin (çokluluğun) kaynağı olması ile te'vil edilmiştir. Ve eğer haftanın birinci gününü, günlerin evveli ve yaratılışın başlangıç vakti yapmış olursak **"Nübüvvet"** devrinin tamamı, kapalılık, gizlilik devri ve meydana gelişin başlangıcı altıncı günde olur. Ve halkın ileri gelenlerinde (havas'ta) büyük artış meydana gelmiş olur ta ki sonunda **"Mehdi"**nin çıkışı zamanında artış tamamlanır. Yani, meydana geliş ve kapalılığın yükselmesi, devam etmesi son bulur ve meydana geliş, **"Sebt"** yani, Cumartesi'den ibaret olan yedinci güne de genel ve kaplayıcı olur.
İmdi: Cuma günü, bu mananın sırasında konulmuş olunca insanların o günde tamamı, perde olan dünya ile ilgili işlerin uğraşlarından el çekmiş olmaları uygun görülmüş. Namazda toplanma ve huzura davet olunup o günde Cuma huzuruna ulaşmaya vasıta olacak olan huzur namazında toplanma suretiyle ruhların meydana çıkması alış-verişi terk, İlâh ile ilgili Zikr üzere çalışmak gerekli kılınmıştır. Ümit edilir ki, bir araya toplanmış olmanın hallerinden birisi dünya işleri uğraşından el çekme ile yaratılış örtüsünden soyunmayı, Allah'ın zikrine çalışma ile yoluna girmiş olmayı, namazda toplanma (cem olma) ile Cuma vuslatı düşüncelerde mutluluk, kutluluk bulur. İş bu alış-verişin terki ve Allah'ın Zikrine koşmak ve cemaatle namaz kılmak ki, eğer sırrını, içyüzünü ve hakikatini bilirseniz, sizin için daha hayırlıdır**...**

Ayet: 10. Namaz kılınınca hemen yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok anın ki, kurtuluşa erebilesiniz.
Namaz, kılınmış olduğu vakit yeryüzünde dağılın ve Allah'ın ihsanından rızık, ihtiyaç duyduğunuz şeyleri isteyiniz, arayınız. Namazın sona ermesinden sonra dağılmak ve ihtiyaç duyulanı aramak şeklinde olan emir, hakiki namaz ile Cuma'da yok olduktan sonra farklılığa dönüşe işarettir. Çünkü Cuma'da kalmak, zat ile sıfattan ve Hak ile halktan perdeli olmaktır. Bundan dolayı dağılma, yok olduktan sonra beka halinde adalet gereği bağışlanmış vücud ile sıfatta bir yandan bir yana çevrilme. Ve halkta **"Seyr-i billah"** yani halkta Allah için yolculuktur ve Allah'ın ihsanı ve rızkı isteme, isimler ve sıfat tecellileri hoşnutluğunu isteme ve benlik yeri makamına dönme ve gerçek benliğin hoşnutluğunu aldığına dair doğrulamış olmaktır. Ve ayette söylendiği gibi Allah'ı çok anmış olunuz. Yani, kesret ile vahdetten (çokluk ile birlikten) perdeli olmakla, Allah'ın doğru yoluna girmiş olduktan sonra sapkınlığa düşmeme değeriyle sıfat kesreti suretinde Zat ile ilgili topluluğun birliğine hazır olunuz. Ve Hak ile halkın haklarını yerinde koruma, bütüne ve farklılığa tam olarak uymuş olmakla dosdoğruluk yolunu kendiniz için gerekli saymış olunuz. Bu şekilde topluluğun konulmasının hikmeti olan büyük kurtuluş ile mutluluk bulmanız ümit edilir**...**

Ayet: 11. Bir ticaret yahut oyun-eğlence görür görmez, dağılıp ona yöneldiler de seni ayaküstü bıraktılar. Onlara de ki: "Allah katında bulunan, eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Ve Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır."
Ve onlar, bir ticaret veya arzulara uyan, oyun oynayanları gördükleri vakit ona koşarlar, yani bu mânâ nerede, onlar nerede ve bu davranış onlar için nasıl uygun olur? Gerçek o ki, onlar uzaklaştılar ve Hak'tan habersiz, gafil oldular, örtünmüş oldular, arzulara uymuş oldular. Yani, eğer sizin yaratılışınız, çalışmalarınız sizi bu manaya yöneltmiş olmamışsa bari Allah katında olmuş olan bedel için gerekli işleri yapınız. Bunlar da sizin yanınızdaki yok olucu işlerden daha hayırlıdır. Rızık, geçimlilik işini tevekkül ile her şeyi Allah'tan bekleyiniz. Çünkü yüce Allah, rızık vericilerin en hayırlısıdır**...**

"Cumua" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MÜNÂFİKÛN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Münafıklar sana geldiklerinde: "Senin kesinlikle Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ederiz" derler. Senin kesinlikle O'nun elçisi olduğunu Allah zaten biliyor. Ve Allah tanıklık eder ki, münafıklar kesinlikle yalancılardır.

Ayette ifade edildiği gibi, münafıklar (ikiyüzlüler) Allah'ın resulünün yanına geldikleri vakit: "Senin gerçekten de Allah'ın resulü olduğuna şahitlik ederiz" demişlerdir. İkiyüzlü kişiler, asıl ile ilgili kabiliyetlerinin onları iman nuruna, huylar suretleri ve reddedicilik alışkanlıklarının kökleşmesi sebebiyle meydana gelmiş olan toprak ile ilgili kabiliyetin inkâra çektiği, yani bu iki kabiliyet arasında kalmış olan kişilerdir. Bunlar, **"Risâlet"** (elçilik, peygamberlik) şahitliğinde yalancıdırlar, çünkü Risâlet manâsının hakikatini ancak Allah bilir, o marifetle Allah'ın resulünü arif olanlar bilir, çünkü Resul ile ilgili marifet, ancak Allah ile ilgili olan marifetten sonra mümkün olur ve Allah hakkında olan ilmi derecesinde resulü bilebilir. Bundan dolayı Resulü gerçekten de ancak kendi ilminden sıyrılmış olup, Allah'ın ilmi ile âlim olanlar bilir. Hâlbuki ikiyüzlüler, beden ile ilgili perdeler ve karanlık suretler, görüntüler ile kabiliyet nurlarını söndürmeleri ile beraber kendi nispetleri olan zat ve sıfatları örtüleri ile Allah'tan perdelenmişlerdir. O halde ne şekilde Allah'ın resulünü bilebilirler ki, Risâlet' ine, elçiliğine şahit olsunlar? İfade edildiği gibi gerçekten de Hz. Muhammed (s.a.v) efendimiz ve diğerlerinin Resul olduğunu Allah bilir. Ve yüce Allah, hakikatte münafıkların yalancı olduklarına şahitlik eder**...**

Ayet: 3. Bu durumun sebebi şudur: Onlar iman ettiler, sonra küfre saptılar da kalpleri üzerine mühür basıldı. Artık onlar incelikleri anlamazlar.

Yukarıda da ifade edildiği gibi bu münafıklık, kabiliyet ve yaratılış nurunun sonraya kalanı olması değeriyle onların Allah'a iman etmeleri, sonra kendilik arzuları halleri ve rezaletler örtüleri ile nuru örtmüş olmaları o hallerinin kökleşmiş olmasından ve kazandıkları günahlardan kirliliğin meydana gelmesiyle bütünlükle rablerinden perdelenmiş olma sebebiyledir. Bu olumsuz hallerinden dolayı onlar, Risâlet manasını, din ve tevhid ilmini anlamazlar**...**

Ayet: 4. Onları gördüğünde gövdeleri hoşuna gider. Bir şey konuşsalar sözlerine kulak verirsin. Onlar birbirine dayandırılmış keresteler/Hint kumaşı giydirilmiş kütük parçaları gibidirler. Her bağırtıyı aleyhlerinde zannederler. Düşmandır onlar; sakın onlardan. Allah onları kahretsin! Nasıl da aldatılıp döndürülüyorlar!

Ve yüce Allah, evvelki ayette işaret ettiği kişileri tarifine devamla: "Sen onları gördüğün vakit uygunluk ve nişan ve ileri görüşlülük alâmetleri yönünden kabiliyetlerine ve yaratılış nurlarına kılavuzluk ettiğinden şekil ve suretlerine şaşakalmış olursun. Ve eğer bir söz söyleseler, o sözlerini dinlersin" buyurmuştur. İncelik ve görünen güzellik, asılda olan yaratılışın berraklığından olduğu için Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, onların sözlerini duyar konuşmalarını dinlerdi. Ne zaman ki şüphe ve kirliliğin kalplerine galip geldiğini ve beden ve toprak ile ilgili halleri asıl ile ilgili arzularını yok ettiğini ve kabiliyet nurlarını söndürdüğünü görünce onlardan ümidini kesmiş olup: "Bunlar, nurdan karanlığa, Hak'tan sapıp batıla doğru nereye gidiyorlar?" o olumsuz hallerinden şaşakalmış oldu. Âlimlerden birisi güzel huylu birini gördüğünde akıllılık ve zekâ sahibi olduğunu zannetmekle söyletmeye başladı, onda bir mânâ bulamayınca: ***"Şu ev, eğer içinde oturan kişi veya kişiler varsa çok iyi bir evdir"*** dediği rivayet edilmiştir. Ayetin bir kısmında denilmiştir ki, "O münafıklar sanki kuru kütüklerdir, yani ruhtan sıyrılmış suçlular, kendilerinde yemiş ve fayda olmayan, kuruyup da olgunluk bulma imkânı kalmamış ruhu yok olup duvarlara dayatılmış kur ağaçlardır." Münafıklar insan ile ilgili ruh ve hakiki hayat kabiliyetinin yok olmasında onların derecesindedirler. Onlar her seslenmeyi kendi aleyhlerinde düşman zannederler. Çünkü yiğitlik, ancak yakınlık ehlinden, yakınlık ise

yaratılış nurundan ve kalp berraklığından meydana gelir. Hâlbuki onlar benlik halleri karanlıklarında dalgın, aşırılıklar lezzetleri ile perdelenmiş zan ve şüphe ehlidirler. Bu sebepten kendilerine zayıflık ve korkaklık üstün gelmiştir. Gerçek o ki, onların kabiliyetleri batıl (asılsız) olmakla senin nurunla hidayet bulmazlar, doğru olarak söylediklerin onlarda tesir etmiş de olmaz, onlardan sakınan ol**...**

Ayet: 5. Onlara, "hadi gelin, Allah resulü sizin için af dilesin" dendiğinde kafalarını öteye çevirirler. Ve sen onların böbürlenmiş bir halde dönüp gittiklerini görürsün.
Onlara: "Geliniz Allah'ın resulü sizin için bağışlanma dilesin" denildiği vakit başlarını çevirirler, karanlık ile ilgili işler ile alışkanlık, yatkınlık, hayvanlık ve yırtıcılık çoğunluğu ile alışkanlık haline getirmiş olduklarından nura yüz vermiş olmazlar ve zatları ile ilgili suretleri sıvazlanıp ve değiştirilmiş olunduğundan nura, insan ile ilgili olgunluğa özlem duymazlar. Ve aşağılık yöne ve dünya ile ilgili aldatıcı sahte arayış ve süslemelere çekilmiş olmalarıyla huylarında âhiret ile ilgili manalar ve yücelik ile ilgili yöne eğilimleri olmadığından, onların yüz çevirir olduklarını görürsün. Kendilerine şeytanlığın galip delmesi ve kuruntu ile ilgili kuvvetlerin kaplaması ve bencillikle örtünmeleri ve iyiliklerinin eksikliği sebebiyle onlar büyüklenme hali içindedirler. Bağışlanma dileme ve dilememe onlar için eşittir. Ki, sonraki ayette, **63/6. Sen onlar için ha af dilemişsin ha dilememişsin. Aleyhlerindeki sonuç aynı kalacaktır.** Buyrulmuştur. Çünkü Allah'a karı isyan etmeleri ve doğru dinden çıkmaları sebebiyle hidayeti kabul edecek kabiliyetleri yok olma ve kendilerinde karanlık ile ilgili hallerinin kökleştiği için yüce Allah onları kesinlikle affetmeyecektir**...**

Ayet: 7. Onlar, "Allah resulünün yanındakilere infak edip bir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler" diyen kişilerdir.
Onlar öyle kimselerdir ki, kendileri ile ilgili işleriyle Allah'ın işlerini ve kendi ellerindeki mal ile Allah'ın hazinelerinde olanı görmekten perdeli ve cahillikleri dolayısıyla uyuşma halleri kendilerinden kuruntuya düşmüş olarak, ayette ifade edildiği gibi: "Allah'ın resulü yanında olan fakirlere bir şey vermeyin ki dağılsınlar" derler. Böylece kendilerine nispet ettikleri sıfatlarıyla Allah'ın sıfatlarından perdeli olup yücelik ve kudretin kendilerinin olduğu kuruntusuna düşmüş olarak sonraki ayette ifade edildiği gibi, **63/8. Şöyle derler: "Eğer Medine'ye dönersek, yemin olsun ki, itibarlı ve baskın olan, ezik ve zayıf olanı oradan çıkaracaktır." Güç ve itibar Allah'a, onun resulüne ve iman sahiplerine özgüdür. Ama münafıklar bunu bilmezler.** Buyrulmuştur. Hâlbuki yücelik ve kuvvet ve kudretin tamamı, Allah'ın zatının nurları ve zatına gerekli olan sıfatı olup Allah'a yakınlığı ve Hak'ta yok olması. Ve kendine nispet edilen sıfatın yok olduğu kadarıyla işbu sıfatın şereflenmeleri alışkanlığında görünür olduğunu. Ve yüce Allah'a Allah'ın resulünden daha yakın kimse olmayıp ondan sonra sağlam biliş ve gerçeği arayıp meydana çıkaran olan müminler olduğunu ondan dolayı halkın bütünlüğü arasında Allah'ın resulünden, ondan sonra da ona uymuş olan müminlerden daha muhterem, sevgili kimse olamayacağını münafıklar akıl erdirmiş olmazlar. Şüphelerinin şiddetinden ve perdelenmiş olmalarından bilemezler. Hâlbuki yücelik Allah'ın ve Allah resulünün ve müminlerin olduğunu kabul edinceye kadar onu dışarı çıkarma ve kurtulma ile Medine'ye girmesine izin vermeyen kişi, yine ayette ifade edilen sözü söyleyen kişinin oğlu kendisine hazırlanmıştır. Bu sözü söyleyen kişi, ne zaman ki Medine'ye döndü oğlu kılıcını çekerek babasını Medine'ye girmekten engelledi, ta ki Allah resulü (s.a.v) izin verinceye kadar hapisten kurtulamadı ve yüceliğin Allah'ın ve Allah resulünün ve müminlerin olduğuna şahadet etmiş oldu**...**

Ayet: 9. Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız, sizi, Allah'ı anmaktan/Allah'ın Zikri olan Kuran'dan alıkoymasın.
Yani, ey müminler eğer siz imanda doğru kişiler iseniz, mallar ve çocuklarınız sizi Allah'ın Zikrinden engellemiş olmasın. Çünkü iman konusu Allah'a duyulan sevginin bütün sevgiler üzerine galip olmasıdır.
İmdi: Mal ve çocuklara ilgi duymanın, bağlılığın şiddetinden, çocuklar ve dünyanın sevgisini kalplerinizde Allah'ın sevgisi üzerine galip yapıp da onlarla perdeli ve cehennem ateşine girerek yaratılış ile ilgili kabiliyet nurunu hızlı bir şekilde yok olucu şeylerde kaybetme ile zarar ve ziyan etmeyesiniz. Ve kendinizde fazilet ve nur ile ilgili hallerin olabilmesi için doğruluk ve mala ihtiyaç ve vaktinde malın dağıtılması ile mallardan soyunmuş olunuz. Çünkü dağıtmak, ancak benlikte soyunma hallerinden ve cömertlik alışkanlığından olduğu vakit faydalı, kârlı olur. Fakat ölüm neticesinde yerleşip oturulacak olan yerin hazır olduğu vakit mal, onun değil varislerindir. Bundan dolayı varisler arasında dağıtılacak olan o kişiye fayda vermez ve ona hasret çekme ve pişmanlıktan ve cahillikle ecel anında ölümün sonraya bırakılmasını dilemesinden başka bir şey yoktur. Çünkü eğer o kişi iman davasında doğru olmuş olsa idi ölümün zorunlu ve Allah'ın hikmeti ile takdir ettiği ve belirli bir vakitte gerçekleşecek olduğunu, bundan dolayı sonraya bırakılmasının mümkün olmadığını kesin olarak bilecekti**...**

Ayet: 11. Ve Allah, yapıp etmekte olduklarınızı çok iyi haber almaktadır.
Yüce Allah, sizin yaptıklarınız ve niyetleriniz hakkında haber sahibidir. Bu sebepten o ölüm vaktinde dağıtma ve yaşamın sona ermesinin geri bırakılmasını dilemiş olmak ve düzelmeyi ve sadaka olarak vermeyi vaat etmek bir fayda getirmiş olmaz. Yüce Allah, o son vakitte olacak dağıtmanın soyunmuşluktan ve zekâttan ve cömertlik alışkanlığından olmayıp. Belki son derece büyük cimrilik ve sanki malı kendisiyle beraber gidecekmiş gibi malı sevmekten olduğunu ve o vaat ile dilemiş olduğunun dünyaya eğilim ve doğrulama ve düzelmeye ters olan halinin var olmasından katıksız yalan ve dünyaya sevgi duymakta olduğunu bildiği için ona fayda vermez**...**

"Münâfikûn" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

TEĞÂBÜN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 6. "Bir insan mı bize kılavuzluk edecek? !" deyip küfre saptılar ve yüz çevirdiler. Ve Allah hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Allah sınırsız zenginliğinin, sonsuz övgülerin sahibidir.
Gerçeklikten perdeli olanlar, bir başka şeye benzetilmeyi kabul etmeyecek bir şekilde Resulün faziletli ve üstünlüğüne sebep olan nurdan benlikleri halleri ile perdelenmiş olup. Resul'de insan ile ilgili olandan başka bir şey bulamayınca ayette ifade edildiği gibi, "Bizi bir insan mı doğru yola kılavuzlayacak?" diyerek Resulün Hakk'ın yoluna yönelticiliğini inkâr ettiler, çünkü arif bilineni ancak kendisinde olan bir mânâ ile bilir. Bundan dolayı olgunluk nuru, ancak yaratılış nuru ile bulunur ve olgunluğu (kemali) ancak kâmil bilir, bu sebepten ***"Allah'tan başkası Allah'ı bilemez"*** denilmiştir. Ve her bir isteyici istediğini, o tarafa kendisiyle yönelmiş olmak mümkün olabilen bir şeye kılavuzluk edici bir yönle bulmuştur. Böylece, herhangi bir şeyi doğrulayan kişi, mutlaka doğrulamış olduğu manâyı, yine o manâdan kendisinde bulduğu ile bulur. İşte gerçeklikten perdeli olanlarda yaratılış nurundan asla bir şey bulunmayınca Resulün olgunluğunu bilemediler. Onu inkâr etmiş oldular. Kendilerinde yeni çıkan istek olup da hidayete muhtaç olmak için onun Hak'tan gelen bir şey olduğunu bilmediler, bu sebeple hidayeti de inkâr ettiler. Yani, Hak'tan, dinden Resulden perdeli olup, bulmuş olduklarını gözle görülür şeylere yönelme ile akla uygun olarak söylenilenlerden yüz çevirmiş oldular. Hâlbuki yüce Allah, hakikat olarak kemali ile müstağni (doygun, başka yerden gelecek olana ihtiyaç duymayan) olmuştur. Onlar bilsin bilmesin yüce Allah, kemalini bulmuş, zatını şühud edicidir. Yüce Allah, zatı ile onların imanlarından Gani'dir (doygundur, zengindir). Allah'ı kemalatından hiçbir kemali, onlara ve onların Allah'ın marifetine durma olmaz. Her ne kadar onlara görünür değilse de bütün parçalar vücudun bir şeylerin göründüğü yerinde özellikle evliyasına görünür olan kemali ile yüce Allah, benliğinde kâmildir. Onlar o kemalattan perdeli olduklarından bu kemalat ile Allah'ı göremiyor ve hamd etmiyorlarsa da yüce Allah, yine var olan tarafından o var olanın kendisine özel kemali ile övülmüştür**...**

Ayet: 9. "Toplanma günü" için sizi bir araya getirdiği gün, karşılıklı aldatış ve aldanışların ortaya çıktığı gündür. Kim Allah'a iman eder, barışa yönelik iş yaparsa Allah onun çirkinliklerini örter ve kendisini altından nehirler akan bahçelere, içlerinde sürekli kalmak üzere yerleştirir. İşte büyük başarı budur.
Yüce Allah'ın sizleri toplanma gününde bir araya getirecek olduğu zamanı hatırlayınız. İşte o zaman aldanma günüdür. Yani, dünya işlerinde aldanmak bir şey değildir, çünkü dünya işleri hiç kimseye onlardan bir şeyin kalıcı olmadığı, yok olması zorunlu, sona ermesi süratli olan yok olucu işlerdir.
İmdi: Bu yok olucu şeylerden bir şey, velev ki insanın canı bile olsa bir daha ele geçmemek üzere kaybetmek olursa veya birisi tarafından elden çıkarılmış, kaybedilmiş olunursa ancak çaresizlikten elden çıkarılması gerekli olan bir şeyi elden çıkaran olmuş veya birisi tarafından kaybedilen olunmuştur. Bundan dolayı hakikat olarak yazık olma ve aldanmak yoktur. Asıl olan satışta aldatmak ve birbirini aldatmak, yani hainlik ve aldanmak, ancak kaybedilen olunmasa kalıcı olacak ve sahibi sürekli olarak onunla faydalanacak olduğu bir şeyin kaybedilmesi ve ışık vericiliğinde olur ki o da olgunluk ile ilgili nuru ve kabiliyetidir. İşte

onun ışık vericiliğinde Bakara suresinde, **2/16. Ticaretleri hiçbir kazanç sağlamadı. Bir yol-yordama girebilmiş de değillerdir.** Buyrulmuş olduğu yönüyle kurtuluş bereketi ticaretine kolaylaştırılmış sermayede kârın kaybedilmesinde üzülüp yanma ve birbirini aldatmak, aldanmak görünür olur. Her kim kabiliyetini ve yaratılış nurunu kaybederse nuru alınıp karanlıkta kalan kişi gibi mutlak alış-verişte aldanmış olan olur. Yaratılış nuru baki (kalıcı) olmakla beraber kabiliyetinin gerektirdiği kendisine lâyık olgunluğu kazanmış olmayan veya kazanmış oldu ise de amacına varamayan kişi de, tam kâmil olan kişiye nispetle alış-verişte aldanmış olan olur. Sanki ona kâmil makam ve amacına ulaşmış, bu da eksiklikte şaşırmış kalmıştır. Ve nur kabiliyeti değeriyle Allah'a iman eden imanı gerekliliğiyle doğru işler yapmış olanın kâmil makam ve amacına ulaşması vardır, çünkü gerekli iş ve görüş miktarı yeterli derecede olabilir. Kendisi için gerekli niyet ve işleriyle Allah'tan çekinen olması sebebiyle yüce Allah, onun kötülüklerini örter ve onu yaptıklarının dereceleri gerekliliği üzere cennetlere dâhil eder. Eğer taklit olarak iman edip isyanlardan çekinip uzaklaşmış ve ibadetler yapmış ise onun kötülükler günahlarını örtüp yaptıklarının dereceleri değeriyle benlik cennetlerine dâhil eder. Eğer taklit sonrasında delil ile araştırılmış hakikat olarak iman etmiş ve halinden örtünmüş ve Allah'ın sıfat ve razılığında, hoşnutluğunda yol alma ile iş yaptı ise onun sıfatı benlik kötülüklerini örtüp iş ve makamlarda mertebeleri kadarıyla kalp cennetlerine dâhil eder. Eğer aynilik imanı ile iman ve kendine nispet etmiş olduğu vücudundan sıyrılıp Allah'a dayanan ve müşahede ile iş yapmış ise onu kalp ve sıfatının varlığı kötülüklerini örtmekle ruh cennetlerine dâhil eder. Ve eğer hakiki iman ile iman ve yok oluşunu görme ve bencilliğinden sakınmış ise onun bencilliğinin meydana gelmesi ile renklenmesini ve sonraya kalmışlık (Bakıyye) kötülüklerini örterek zat cennetlerine dâhil eder**...**

Ayet: 10. Küfre sapıp ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte bunlar, içinde sürekli kalacakları ateşin dostlarıdır. Ne kötü dönüş yeridir orası!
Müminler ve mertebelerinin karşılığından perdeli olanlar, bunlar da perdeli oldukları tabaka ateşinin kızgınlığı ile azap edilir oldukları halde ateşin dostları ve gerekliliğidirler. Ve sonraki ayette, **64/11. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir musibet gelip çatmaz. Kim Allah'a inanırsa Allah onun kalbini doğruya ve güzele kılavuzlar. Ve Allah her şeyi en iyi biçimde bilmektedir.** Buyrulmuştur. Yani, gerek örtünme ve gerek diğer belalardan herhangi bir bela ancak hikmeti gerekliliği üzere Allah'ın takdiri ve dileği ile isabet eder. Yukarıda anılmış olan iman kısımlarından birisi ile Allah'a iman eden kişi iman edip istemiş olduğunun kemalini bulup benzeri ile ilgili bir yere özel olana ulaşıncaya kadar yüce Allah onun kalbini imanı gerekliliği ile iş yapar olmasına yöneltmiş olur. Yüce Allah her bir şeyi bilicidir sizin imanınızın mertebelerini, kalplerinizin sırlarını yaptıklarınızın hallerini, belalarını ve belalardan kurtuluşunu bilir**...**

Ayet: Allah'a itaat edin, resule de itaat edin.
Allah'a ve Resul'e marifetiniz gerekliliği üzere Allah'a ve Resul'e boyun eğiniz, çünkü olgunluktan geri kalmanın, zarar ve eksiklikte olmuş olmanın en çoğu bakış yokluğundan olmayıp ancak gayret ve kararlılıkla çalışma zayıflığından ve işte eksiltme yapmaktan olmuş olur**...**

Ayet: 14. Ey iman edenler! Şu bir gerçek ki, eşlerinizin ve evlatlarınızın içinden size bir düşman vardır; onlara karşı dikkatli olun. Eğer affeder, ellerini tutar, hatalarını görmezlikten gelirseniz, kuşkusuz Allah da affedici, merhamet edici olur.
Çocuklarınız ve eşlerinizin bir kısmı kendileriyle örtünmüş olmanız, sevgi ve aşırı ilgi gösterme ile onlarla kalarak, iki sevgiyi eşit yapmakla onları sevgide Allah'a ortak yapmanız ve onları Allah'a tercih etme ile onlara ibadet etmeniz sebebiyle size düşmandırlar. Bundan dolayı onların sevgisinden ve onlara aşırı ilgi duymuş olmaktan ve onlarla örtünmüş olmaktan kaçınınız ve benliklerinizi koruyunuz. Gerek sevgi ve gerek sevgiden başka her şeyde haklarının Allah'ın haklarına tercihini istedikleri zaman onları cezalandırınız. Ve eğer yüze gülme ile affeder, yumuşaklık ile suçlarını görmezlik yapar, merhamet ile hatalarını örterseniz, sizin için kabahat ve günah yoktur. Ancak günah onlarla örtünmede ve aşırı sevgi göstermede ve şiddetli ilgi göstermededir. Yoksa adalet ve fazileti gözetme ve güzel ahlâk ile birlikte yaşayıp iyi geçinmede değildir. Çünkü adalet ve fazilet iyi ve beğenilen, belki Allah'ın ismi ile bir hal takınmış olmaktır. Gerçek o ki, yüce Allah Gafûr ve Rahîm'dir, size Allah'ın ahlâkı ile ahlâklaşma gereklidir**...**

Ayet: 15. Şu da bir gerçek ki, mallarınız ve çocuklarınız bir imtihan aracıdır. Allah'a gelince, onun katında büyük bir ödül vardır.
Ayette işaret edildiği gibi, mallarınız ve çocuklarınız ayartma aracıdır, ancak Allah katından olan bela ve imtihandır. Ve Allah katında imtihan makamında sabır ve Allah'ın hakkına uymuş olana ve çocukları için kendisine gerekli haklardan eksiltmiş olup ahlâk kötülüğü ile kendini tutma ve bir araya gelmiş ve

engellemiş olduğu mal sebebiyle Allah'ın emrine karşı gelme. Ve cimrilik ve isyan rezaletlerini gözlemedeki eksikliği tamamlayan ve Allah'ın hakkını açığa vurma ve onlarla örtünmeye sebep olan sevgilerinde aşırılığını, böylece malı düşmanlık ve zararda koyma. İsraf ve isyanlarda dağıtma ile İlâh ile ilgili nimete nankörlük etmeye sebep olan mal sevgisinde aşırılığını ve malın şükrünü ile durucu olmayanın eksikliğini tamamlayana. Ve eğer uygun mal ve çocuklara isabet ederse şükrederek tok gözlülük ile aşırı genişlikten, büyüklenme ve azgınlık etmeyene ve bunlardan bir şeyi bir daha ele geçmemek üzere kaybederse keder şiddetinden perişanlığa sebep olacak derecede karşılık vermeyip sabretmiş olana büyük ödül vardır**...**

Ayet: 16. O halde, gücünüz ölçüsünde Allah'tan korkun, dinleyin, itaat edin. Ve benlikleriniz için bir hayır olarak infakta bulunun. Nefsinin cimrilik ve doymazlığından korunanlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.
İmdi: Bu karşı gelme ve sözü edilen açıklamalarda olan belada, imtihanda hal ve mertebenize göre çalışmalarınız ve makamınız değeriyle Allah'tan sakınan olunuz. Ve mal ve çocuklarda sizin için hayırlı olanını amaç edinerek be emirleri anlamış olarak iş yapmış olun ve Allah'ın onlarla size bela verme ve imtihan ettiğini bilin. Mallarınızı, Allah'ın razı olduğu yerlerde dağıtmış olun. Ve her kim ki, ilâh ile ilgili temizlik ile benliğinin kıskançlığından, benliğin huylarında yoğrulmuş olan bu rezaletlerden korunmuş oldu ise, fazilet sevabına ve kalp makamına bereketlendirilen ve mutluluk bulan ancak bunlardır**...**

"Teğâbün" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

TALÂK SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 2. Bilemezsin, belki Allah bundan sonra yeni bir iş/oluş ortaya çıkarır.
Makamının gerekliliği değeriyle Allah'tan sakınmış ve günahından soyunup uzaklaşmış olan kişi, yüce Allah onun için makam ve mekân darlığından bir oluş ile ve ihsan rahatı genişliğine çıkarır.
İmdi: Her kim ki, günahlarda sakınma ile karanlık hallerin ve huylar cehennemi azabının sıkıntılarından çıkarır. Ve sonraki ayette, **65/3. Ve onu hiç beklemediği yönden rızıklandırır. Kim Allah'a dayanıp güvenirse O, ona yeter. Hiç kuşkusuz Allah emrini yerine getirecektir. Allah her şey için bir ölçü/bir kader belirlemiştir.** Buyrulmuştur. Yani, onu, bir işten haberli olamadığı için zan ve tahmin etmediği yerden, gizlilik âleminden fazilet nurlarıyla ve benlik cenneti sevabı gıdalandırılmış olunur. Kendilik hallerinden sakınmış olanlar için rıza makamına çıkarılan yapıp onları akıl erdiremedikleri yönüyle ve tahmin edemedikleri yerden kalp yönünde yakınlık ruhu ve İlâh ile ilgili sıfat tecellilerinin yemişleri ile rızık sahibi yapmış olur. Kendi vücudunda o vücuttan kusur kondurmama ile çekinmiş olanlar bencilliğin darlığından mutlak vücud genişliğine çıkararak hiç tahmin etmediği ve hatırına getirmediği bağışlanmış vücud rızıklandırır. Ve her kim ki vesilelerden bakışı kesme ve vasıtalardan seçme ile yüce Allah'a tevekkül ederse yüce Allah onun için yeterlidir. Belirlemiş olduğunu ona ulaştırır ve onun için taksim ettiğini dünya ve âhiret nasiplerini ona gönderir. Gerçek o ki, yüce Allah dilediği işine erişendir, yetişkindir O'na engel yoktur.
İmdi: Bu özelliği kesin olarak bilen, hiç kimseden korkmaz ve ümit de etmez, işini Hakk'a bırakmış olarak kurtuluşu bulmuş olur. Gerçek o ki, yüce Allah her iş için ezelde belirli sınır ve belirli vakit tayin etmiştir. O şeyi bir çalışanın çalışması ile artması, bir engel olanın el erişmez ve eksiltme yapanın eksiltmesi ile eksilmiş olmaz, vaktinden önce getirme ve vaktinden sonraya bırakmaz. Bu özelliği kesin olarak bilen ve şahit olan hakikatte işini Allah'a veya oluruna bırakandır**...**

Ayet: 4. Kim Allah'tan korkarsa, O ona işinde bir kolaylık nasip eder.
Ve vaktine göz ucu ile bakıp gözetmede Allah'tan sakınma ve günahından soyunup uzaklaşmış olan kişi için yüce Allah, Hak yola girme (süluk) işinde kolaylık yapar. Ne zaman makamının kurallarına uymuş olur ve yurt edinilen yerlerde halinin günahından soyunmuş olursa onun için her mertebede takvaya hazırlamış olan kolaylığın yücesine ilerlemesi kolaylıkla olan olur**...**

Ayet: 5. İşte bu, Allah'ın size indirmiş olduğu emridir. Kim Allah'tan korkarsa O, onun çirkinliklerini örter ve onun ödülünü büyütür.

Şu durumun içyüzü, Allah'ın size indirmiş olduğu emri ve ona özel olan şanıdır ki, o da kabiliyet gereğince uygunlaştırma ve kabul edilebilecek miktarınca vermiş olmaktır. Bundan sonra özetlemiş olduğu sözün ayrıntısını tekrar ile ayette ifade edildiği gibi buyrulmuştur. Yani, yüce Allah, Allah'tan sakınan kişinin çoğalmadan geri bırakan ve bereketlendirmesinden örtmüş olan benlik halini ve engellerini örtmüş olur. Ve ona kabul edebilme ve yeni kabiliyet dolayısıyla haline uygun olgunluğu verme ile ödülünü büyütür**...**

Ayet: 10. Artık Allah'tan korkun, ey iman etmiş akıl ve gönül sahipleri! Allah size bir Zikir/bir uyarıcı/bir düşündürücü indirmiştir.

Eğer akıllarınız, kuruntu lekesinden arınmış oldu ise geçen toplumlardan inkâr edilmiş ve inatçıların halini ve onlara indirilmiş olan azap ve günah ağırlığını düşünüp ibret alarak buyruklara uyma ve yasak şeylerden sakınıp Allah'a dayanınız. Çünkü **"Lüb"** kuruntu lekesinden arınmış olan akıldır. Bu benlik halleri lekesinden kalbin arınmış olması ve yaratılışa dönmüş olması ile olur. Akıl, kuruntudan ve kalp benlikten kurtulmuş olduğu vakit yakınlık imanı olur. Bu sebepten ayette **"Ey iman etmiş akıl ve gönül sahipleri!"** sözü ile tarif edilmiştir. Yani araştırma ile ilgili iman ile iman edenler demektir. Gerçek o ki, yüce Allah size zatın, sıfatın, isimlerin, işlerin âhiretin zikrini kendinde toplanmış **"Furkan"**ı indirmiş oldu**...**

Ayet: 11. Bir elçi indirmiştir ki, iman edip barışa yönelik işler sergileyenleri, karanlıklardan nura çıkarmak için Allah'ın ayetlerini açık-seçik okur. Allah'a inanıp barışa yönelik işler yapanları Allah, altından ırmaklar akan cennetlere/bahçelere koyacaktır. Onlar orada sonsuza dek kalıcıdır. Allah böylesi için rızkı gerçekten güzelleştirmiştir.

Yani, Furkan'ı onunla indirdiği **"Ruh-u-l Kudüs"** indirdi.

İmdi: **"Resûlâ"** kelimesini **"Zikrâ"** kelimesinden karşılık yapmıştır. Çünkü zikrin indirilmesi, ancak kalbinde manalar bırakılması ve Peygamber ile ilgili ruha ulaşması ile Ruh-u-l kudüs'ün indirilmesidir. O Resul size Allah'ın sıfatını apaçık eder ve tevhid-i sıfat'ı meydana çıkarmış olur. O sıfatı tecelli etmiş olaraktan veya zat nurlarını apaçık edici olaraktan yakınlık ile ilgili iman ile iman edenleri kalp halleri karanlığından ruh nuruna ve müşahede makamına çıkarmak için meydana çıkarmış olur. Ve müşahede suretiyle aynilik ile ilgili iman ile Allah'a iman eden. Ve **"Seyr-i fillah"** (Allah'a yolculuk) ve **"Seyr-i billâh"** (Allah için yolculuk) ile doğru işleri işleyen kişi, kişiler için ayette işaret edildiği üzere. Yüce Allah, o kişiyi, kişileri altında tevhid-i ef'al, sıfat ve zat ilimleri ve nehirleri hareket eden sıfat nurları düşünceleri ve sıfat tecellileri ile ilgili müşahedeler cennetlerine dâhil eder. Gerçek o ki, yüce Allah, ona ilimlerden rızıklar ihsan etmiştir**...**

Ayet: 12. Allah O'dur ki, yedi göğü ve yerden de onların benzerini yaratmıştır. Emir/iş ve oluş onlar arasında sürekli iner.

Yüce Allah, yedi gök ve yerden de yedi göğün benzerini yaratmış olan zattır. Eğer gökleri görünür manalar ile kabul etmiş olursan yedi işaret ile meşhur olan unsurlar tabakalarıdır. Çünkü etkinlere nispetle kabiliyetli olanlardır. Bundan dolayı unsurlar tabakaları, etkinlerden kendilerine, suretler ile ilgili kâinata (var olan şeylere) inmiş olan etkinliklerin işaretidir. O tabakalar da 1-yalnız ateş tabakası. 2-ateş ile havadan uyuşmuş kürei esir (kâinatı dolduran ve bütün cisimlere girebilen) tabaka. 3-zemherir (karakış) denilen yalnız hava ile ilgili tabaka. 4- nesim (hafif rüzgâr) denilen hava ile uyuşmuş su tabakası. 5- yalnız su ile ilgili tabaka. 6-toprak ile sudan karıştırılmış çamur ile ilgili tabaka. 7-merkezdeki yalnız işaret ile ilgili tabakalarıdır. Eğer benlik kuvvetleri ile ilgili gökler: Akıl, Sır, Ruh, Hafa ve gaybülgayb, yani aynil cem'u'l-zat gizliliklerinden anılmış olunan yedi kayıplar mertebelerine yüklemiş olursak toprak ile ilgili olanın, yani yerlerde meşhur 1-dimağ (akıl). 2-kebed (karaciğer). 3-göz. 4-kulak. 5- burun. 6-dil ve 7-vücudun bütün derisinden ibaret bulunan yedi organdır. Bu gökler ile yerler arasında yeniden bir şey çıkarma ve yaratma sırasının sıralanması ve tamam edilmesi ile Allah'ın emirleri iner**...**

"Talâk" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

TAHRÎM SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 6. Ey iman sahipleri! Kendilerinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlarla taşlardır. O ateşin başında çok katı, çok sert melekler vardır. Onlar kendilerine emir verdiği konuda Allah'a isyan etmezler ve emredildikleri şeyi yaparlar.
Hakikatte aileden olan, cisim ile ilgili yakınlığı ve bitişmesi, kavuşması olsun olmasın bir kişi ile aralarında ruh ile ilgili yakınlığı ve kavuşma aşkı olan kişidir. Aşkla ilgili yakınlık ile her neye ilgi duydu ise ister istemez dünya ve âhirette onunla beraber olacağından kendini koruduğu onu da koruması gerekli olur.
İmdi: Bir kişi benliğini karanlık hallerden temizlemiş olursa, fakat benliğinde karanlık hallerde dalgın olan bir takım benliklere eğilim gösterme ve sevgi duyması varsa, hakikatte benliğini temizlememiştir. Çünkü o sevgi sebebiyle o benliklerde çekilmiş olarak arzular ve aşırılıklarda onunla beraber ve onunla perdeli olur. İsterse o benliklerin bir araya gelenlerinde dâhil olan doğal kuvvetler olsun, isterse zatının dışında tabiat âlemine dalmış insan ile ilgili ruhlar olsun. Bu sebepten doğru olan kişiye onlar ile toplanmış olunmak veliler ve içi-dışı temiz, tuttuğu yol doğru olan samimi kişilerin sevgisi gerekli olur. Çünkü hadis-i şerifte: ***"Kişi sevdiği ile beraber haşrolunur"*** buyrulmuştur. Bu doğrultuda ayette "Ey iman şerefine ulaşmış olan müminler! Kendinizi ve ailenizden olanları, yakıtı, insanlar ve taşlar olan ateşten koruyunuz." Yani, yüce Allah'ın kahredici isminden ruh ile ilgili bir ateş olması dolayısıyla, ateşler arasında ancak insanlar ve taşlarla yakılmak suretiyle özel olarak ayrılmış bir ateşten sakınınız. Ki, o ateş; ruh ile ilgili sevgi zincirleriyle aşağılık şeylere bağlanmış katı ve donuk toprak ile ilgili cansızlara yakın gelen benlikleri kaplamış olan bir ateştir. Anılmış olan benlikler duyulan sevgi ile o aşağılık işlere yaklaşmış olunca o aşağılık işler ile beraber ateş çukurunda toplanmış olurlar. Ve o ateşin içlerine kaba, terbiye dışı suç işleyenleri, çok kuvvetli, katı ve eziyet edici melekler kullanıp idare ederler. Bunlar da kendilerine on dokuz zebaniler denilmesiyle işaret edilen, yedi yıldız ve on iki burcun ruhaniyetinden başka bir şey olmayan toprak ile ilgili işlerde kullanan gökler ile ilgili kuvvetler ve melekler ile ilgili işlerdir. Cansız cisimlerde tesir edici kuvvetler ve melekler âleminin tamamından ve aşağı âleme vekil edilen cisimler ile ilgili huylardan başka bir şey olmayan sahiplerden başka kendilerine ki, insan ile ilgili ruhlardan soyunmuş olarak mertebelerde ilerlemiş olsa ve aşırı büyüklük âlemine ulaşmış olsa iş bu melekler âlemindeki kuvvetler tesir edici olur. Fakat insan ile ilgili ruhlar beden ile ilgili işlerde dalgın olup taş işçisi olarak tarif edilen madde ile ilgili cansız cisimlere yakın olunca melekler âlemi ile ilgili kuvvetlerden tesirleşmiş, onun tutuculuğunda hapsolunmuş, onun elleriyle azap edilmiştir. Ayette söylendiği gibi, kendilerinde acıma ve rahmeti olmayan çok kızgın ve kuvvetli meleklerdir. Çünkü kahır üzerine yaratılmış olduklarından onlar için kahırdan başka bir şeyde lezzet almaları yoktur. O melekler İlâh ile ilgili emirlere boyun eğmiş ve boyun eğdiren emri anlayan ve aldığı emirleri yerine getirici olduklarından Allah'ın onlara olan emirlerinde Allah'a isyan edici olmazlar. Her aşağı derecede olanlarına bu âlemin cansız cisimler ve kuvvetlerine nispetle kahredici ve tesir edici iseler de İlâh ile ilgili huzura nispetle tesir olan ve mağlupturlar. Eğer onların yaradılışlarında İlâh'a ait emirlere boyun eğicilikleri olmasaydı, onların da bu âlemde tesirleri olmazdı. Tesirlerinin devamı, kuvvet ve kudretlerinin bir yana çekilmesinin olmayışı dolayısıyla neyle emredilmişlerse onu yaparlar**...**

Ayet: 7. Ey küfre sapanlar! Özür dilemeyin bu gün.
Ey gerçek olandan perdeli olanlar! Bedenin harap olmasından ve hallerin kökleşmesinden sonra yapmış olduklarınız ile cezalandırılmaktan başka bir şey yoktur. Artık o vakit olgunluğun elde edilmesi imkânsız olmuştur. Bundan dolayı bu günde özür dilemeyiniz**...**

Ayet: 8. Ey iman edenler! Etkili öğüt veren bir tövbe ile Allah'a yönelin. Umulur ki Rabbiniz çirkinliklerinizi örter ve sizi altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. O gün Allah, peygamberi ve onunla birlikte inananları utandırmayacaktır. Onların ışığı önlerinden ve sağ yanlarından koşup gelir. Şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Işığımızı tamamla ve bizi bağışla!
Ey iman edenler! Hallerinizden her bir halde Allah'a dönme ile Allah'a tövbe ediniz. Çünkü tövbenin mertebesi de takvanın mertebesi gibidir. Takvanın ilk mertebesi, şeriat ile ilgili yasaklananlardan uzaklaşmak, son mertebesi ise, sonraya kalmışlık (bakiye) bencilliğinden sakınmak olduğu gibi tövbenin de öncesi günahlarından dönme, diğeri de gerçeği araştırma ehli yanında büyük günahların anası olan vücud günahından dönmesidir. Bu dönüş ayette ifade edilen **"Tevbe-i Nasûh"** (katıksız, bir daha bozmamak üzere yapılan tövbe) yani, boşlukları dolduran, kırışıkları düzelten, uzakları yakınlaştıran, yırtıkları yamayan bir tövbe ile tövbe ediniz. Çünkü her makamın eksikliği ve bozukluğu ancak üst derecede olan makama ilerleme ile o makamdan tövbe zamanında zorlama, çalışan ve düzeltme ile iyi hale koyma olunabilir. Yükselme ile o makamdan tövbe ve makamın görülmesi perdesinden kurtulduğu vakit eksikliği son bulmuş olur. **"Nasûh"** kelimesi, dikmek manâsına gelen nasıhdan alındığı üzere mânâ budur. Veya: Katkısızlık manasında olan nusuhtan alınmıştır. Buna göre mânâ: Tövbe edilen makamdan sert bakış ve yüz vermenin

olmayışı ile o makama eğilim gösterme ve bakma şüphesinden katkısız bir tövbe ile tövbe ediniz demektir. Eğer böyle tövbe ederseniz, dönmüş olduğunuz makamın bela olan perdesi günahlarından ve o makama bakma ve onunla alışmış olmak. Ve onu görmek kötülüklerinizi veya o makamdan yükseldikten sonra meydana gelen renklenmeyi, kalp makamında benliğin meydana gelmesi, ruh makamında kalbin meydana gelmesi, vahdet makamında bencilliğin meydana gelmesi gibi olan renklenmeleri Rabbinizin örtmesi ümit edilir. Ve sizi tövbe mertebelerine hazırlanmış olan cennetlere dâhil etmesi ümit edilir. Yüce Allah'ın, Peygamberi ve onunla beraber iman edenleri yakınlık makamında örtünmenin meydana gelmesi ile perişan etmediği bir günde sizi cennetlerine dâhil eder. O müminlerin bakış ve ilim olgunluğu değeriyle olan nurları önlerinde, işler ve ümitlerin olgunluğu değeriyle nurları sağ taraflarında hızlı giden olur. Çünkü ilme ilgisi olan nur, vahdet kaynağından, işlere ilgisi olan nur da benliğin sağı olan kalp tarafındandır.
Başka mânâ: Müminlerden öne geçmiş olanların nuru önlerinde, hayır sahipleri, özü sözü bir olanların nuru sağ taraflarında hızlı giden olur. Ve "Ey Rabbimiz! Bizim nurumuzu bizim için tamamlamış ol" derler, yani bakiye (sonraya kalmışlık) şühutlarından karanlık olduğu için sonraya kalmışlığın meydana gelmiş olmasından Hakk'ın tarafına sığınırlar ve katıksız yokluk ile nurun devamlılığı istemiş olurlar.
Bir başka mânâ: Ey Rabbimiz! Vücudunla güzellik, incelik yüzünün doğuş devamlılığı ile bu olgunluğu bize devamlı olmasını yap" derler, bunu da şairin: "Âşık'a sevdiği yakınlaşsa, ayrılır korkusu ile o ağlar" manâsında olan sözü gibi şühud ile beraber aşırı özlem duymaktan söylerler. Veya müminlerin bazısı, zat ile ilgili şühuda ulaşmış olmayan müminler: "Yarabbi! Yokluktan evvel bizim vücudumuz delilini veya yokluktan sonra, sonraya kalmışlığımızın meydana gelmesini örtmüş ol" derler**...**

Ayet: 9. Ey Peygamber! Küfre sapanlarla ve münafıklarla mücadele et ve onlara karşı sert davran. Varacakları yer cehennemdir onların. Ne kötü dönüş yeridir o!
Ey Muhterem Peygamber! Aranızda hakiki zıtlık, düşmanlık olması dolayısıyla inkârcı ve ikiyüzlü olanlarla mücadele et. Kuvvet ile kudretin kaynağı, kahır ve yüceliğin madeni olan Allah ile kuvvetlendiğin için inkârcı ve münafık olanlar üzere sertlik göster ki kahr ile katılıklarının kırılması, benlikleri şiddetinin yumuşaması benlikleri sürçüp düşen ve kahrolmuş olup nur ile ilgili zorlamadan gücenen olmaları ve hidayet bulmaları mümkün olur. Bundan dolayı kahr sureti kendilerine ayni lutûf olur. Onlar, ayetin tarif ettikleri olunca onların varacakları yer cehennemdir, yani onlar halleri üzere devamlı oldukları müddetçe veya kabiliyetlerinin yok olması veya olmamasından devamlı ve sonsuza dek yerleri cehennemdir. Ve o cehennem çok kötü olan varılacak yerdir. Bundan sonra doğal olan misal ve görünürde olan ile ilgili sağlamlık kısımlarının veya çeşitli sağlamlıkları birbirine bağlama yollarının, âhiret ile ilgili işlerde kabul edilir olmadığının. Belki ancak hakikat ile ilgili sevgiye ve mânâ ile ilgili sağlamlık kısımlarının tesir edici olabileceğini ve doğal olarak bir işi sağlam yapma. Ve topluluk, birlikte yaşayıp iyi geçinme yönüyle olan görünür sağlamlığın ölümden sonra eseri kalmayacağı ve bunun dünyaya özel olduğu. Ve Allah katında bağışı hak etmiş olmada güvenilir olan şey, Meryem'in ihsanı ve Rabbinin kelimelerini doğrulamış olması. Ve kendisinde Allah'ın ruhunun üflenmesini kabul edebilmede onu hazırlayan ibadetleri gibi ancak iyi işler ve gerçek inanç olduğunu anılmış olunan iki benzetme ile açıklamış oldu. Ve doğru olup olmadığını araştırma, iki benzetme arasında kalp ve ruhun ibadetlerini yerine getirmeyen ve güzel geçinemeyen. Buyruklar ve yasak edilen şeylerde gerekeni yapma ile onlara boyun eğmeyen, esrarlarını saklayamayan buyruklar ve yasak edilen şeylere karşı gelmeyi kendine helal sayma. Ve tevhid ile ilgili kelimeleri çalmak ile her şeyi kendine helal sayma yolu ile yol alan ve olgunluğu çalmakla taşkınlık eden hain benliğin perdelenenler ile beraber ayrılık cehennemi gibi ve mahrumluk ateşine dâhil olacağını. Ve ruh ile kalbin hidayeti her ne kadar, onu cehennemde sürekli kalmaktan kurtarırsa da azaptan bir türlü kurtaramayacağını ve Nefs-i emmare (emredici benlik) Firavun'un kaplayıcılığı altında kahrolmuş olup. Hakk'a sığınma ile kurtulmayı isteme ve berraklığı dolayısıyla Allah sevgisi kuvveti ile kuvvetleşen güçsüz ve zayıflık gösteren benlik şeytanını kahretmek. Kuvveti zayıf kalan kalbin her ne kadar bir zaman Firavun ile ilgili benliğe komşuluğu sebebiyle azap olunmuş ve uzun müddet onun işleri ile herkesçe bilinen olursa da, sürekli olarak kalan ve sonsuza dek azapta kalmayıp kurtulacağı. Ve **"İhsan-ı ferc"** (mertebe ihsanı) ile işaret edilen temizlik faziletiyle süslenmiş olan benlik, **"Ruh-ül-kuds"**ün bereketlendirmesini kabul etmek. Ve ruh nuru ile parlayan, **"Kalp"** İsa'sını yüklenmiş, İlâh ile ilgili şeriat ve hükümler ile ilgili inanılan şeylerden Rabbinin kelimelerini doğrulayan, ilim ve iş bakımından, gizlice ve açık olarak mutlaka Allah'a buyun eğen, görünüşte ve içyüzünde, topluca ve ayrıntılı olarak tevhid mesleğinde sıralanmış olduğu anlayışa, parlayan ve apaçık olmuştur**...**

"Tahrîm" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MÜLK SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Mülk ve yönetim elinde bulunan o Allah ne yücedir! O, her şeye Kadîr'dir.
Melekler âlemi, ruhlar âlemi olduğu gibi mülk de bedenler âlemidir. Bunun için dileği dolayısıyla mülk âleminde kullanıcılığı değeriyle yüce Hak, zatının yüceliği berekette fazlalığın sonu ve büyüklüğünün son derecesi olan **"Tebârek"** (mübarek etsin, kutlu olsun) sözü ile tarif ve övmüş oldu. Ve dilemeler gerekliliği ile melekler âlemini kaplama ve değerlendirme ile de Yasin suresinde, **36/83. Her şeyin kaynağı/egemenliği elinde olan o yaratıcının şanı çok yücedir.** Buyurduğu yönüyle kusur kondurmama, benzetmemekten ibaret olan övme ile tarif etmiş oldu ki, her birini uygun olanı ile tarif etmektir. Çünkü gidiş ve bereket artma, çoğalma bedenlere, tenzih (kusur kondurmama, benzetmeme) ise maddeden soyunmuş olan şeylere uygun olur.
İmdi: **"Tebâreke"** (Kur'an'ın 67. suresi) nin manası, kudret eliyle mülk âleminde kullanıcılık sahibi olan zat, azimet (gitme, gidiş) sahibi oldu demektir. O'nun dışında görünenler, mülkte kullanıcılık, idarecilik (tasarruf) yapamaz. Bundan dolayı her bir var olan şeyler, yani bedenler başkalığın eli ile değil Hakk'ın kudret eliyledir. Dilediği gibi onlara idarecilik yapar. O zat, olabilir şeylerden her yok olan şeye gücü yetendir, olabilen şeyleri dilediği gibi vücuda getirir, yaratmış olur. Çünkü kudreti ile ilgili yakınlığı, şey ile ilgili olabilene ayırmış olur, çünkü kudretin ilgisi olabilen, olabilir şeyleredir. Falan şeyi olabilir olduğu için **"Makdûr"** takdir edilendir denilir**...**

Ayet: 2. Hanginizin daha güzel iş yapacağı belirlemek için sizi imtihana çekmek üzere ölümü ve hayatı yaratan O'dur Azîz'dir O, Gafûr'dur.
Ölüm ile hayat, yokluk ve alışkanlık açısındandır. Yani, aralarında yokluk ve alışkanlık karşı karşıya olması vardır. Çünkü hayat, nefes almak gibi zorunluluk bile olsa yine verilme ve irade ile ilgili harekettir. Ölüm ise ölmek özelliğinden olan bir şeyde işbu verilme ve irade ile ilgili hareketin olmamasıdır. Hâlbuki olmak özelliğinden olan bir şeyin olmaması, katıksız yokluk değildir. Belki kendisinde vücud (bulunma, var olma) şüphesi vardır ve eğer kendisinde vücud şüphesi olmayıp da katıksız yokluk olsa, onda vücud ile ilgili emri kabul edebilir olan yer olarak değerlendirilmiş olunmazdı. Bu sebepten, yaratılmışın hayata ilgi gösterdiği gibi ölüme de ilgi göstermesi doğru olur. Ölüm ile hayatın yaratılmış olmasından amaç, iyi ve kötü işlerde insanın imtihan edilmesidir. Yani, kendisine ceza düzenlemiş olan bilinene uymakta olan ilimdir. O da bilinenin oluşundan sonra insan ile ilgili görünür olan ilimdir ki, bu da gizlilikte gizli olan ve bilinenin meydana gelmesi ile görünür olan Allah'ın ilmidir. Çünkü hayat kendisiyle yapılanlarda kudretin meydana gelmesi olan şeydir. Ölüm de iyi işlere gönderme ve sebep olan bir şeydir. Hayat ile yapılanların aslı görünür olduğu ölüm ile de eserleri sona eren olur. Hayat ve ölüm ile benlikler derecelerde birbiri üzere fazilet ve meziyet yarışına çıkma, perişan olma ve kurtuluşta iki şeyin birbirinden farklılık gösterirler. Ayette ölümü, hayat üzere sunulmuş olunması mülk âleminde ölümün zat ile ilgili ve hayatın işaret ile ilgili olmasından ileri gelmiştir. Ayette vurgu yapılan **"Azîz"** ismi sahibi, bu ismiyle O, zat kötü iş işleyenleri kahretmesi özelliğiyle onlar üzerine galiptir. İyi iş işleyenleri ise, **"Gafûr"** ismi nurlarıyla örten bağışlayıcılık sahibidir**...**

Ayet: 3. Birbiriyle uyum ve ahenk içinde yedi gökleri yaratan da O'dur. O Rahman'ın yaratışında/yarattıklarında herhangi bir uyuşmazlık, aykırılık, çelişme göremezsin. Bir kez daha bak! Bir çatlaklık, bir uyuşmazlık görüyor musun?
O mutlak olan zat, tabaka, tabaka yedi gök yarattı. Mülk âleminin son derecesi göklerin olgunluğu yaratılışındandır. Tabakalar ve düzen yönünden göklerden daha güzel ve yaratma yönünden daha sağlam bir şey göremezsin. Rahman'ın yaratışında hiçbir uyuşmazlık göremezsin. Göklerin yaratılışını Rahman'a nispet edilmesi göklerin, görünür olan yaşayış bolluğunun usul ve diğer dünya ile ilgili bolluğun başlangıcı olması değeriyledir. Göklerin döşenmesi daire biçimine girmesi, bazısının bazısına uygunluğu, düzen

güzelliği ve uygunluk göstermesi sebebinden iki şeyin birbirinden farklı olmasını ondan kaldırmıştır. Tekrar olan bakış ile bir aralık bulur musun? Göklerin yarılıp yırtılmasını ve kapanması, paralanması kabul eden olmadığı yönüyle, zayıflığı yani aralığı da ondan faydalanmıştır**...**

Ayet: 4. Sonra bakışı iki kez daha döndür!
Sonra defalarca bak, gözün istemiş olduğundan uzak ve mahrum, faydalanmaktan soyunmuş ve usanan olduğu halde sana dönücü olur. Çünkü düşüncenin dolaşması ve bakışın tekrarlanması, hakikatlerin araştırılmasını ifade eden şeylerdir. Gökte yırtık ve yarığı isteme zamanında bakmanın tekrarı, kıskanç ve sıkıntıdan gönlü daralandan, yani bir anda, hasret ve pişmanlıktan başka bir şey ifade etmeyince çekinme gerçekleşmiş olur. Olamaz olan bir şeyin var olmasını istemiş olan kişi çok büyük bir zahmet çekmiştir**...**

Ayet: 5. Yemin olsun ki, biz en yakın göğü kandillerle süsledik ve onları şeytanlara atış taneleri yaptık. O şeytanlar için çılgın ateş azabını da hazırladık.
Gerçek o ki, Biz mânâ ile ilgili göklerden dünya göğünü, yani insana ait akıl iyilikleri ile kılavuzluk eden şeyler ve deliller ile süsledik. Ve o kılavuzluk eden şeyler ve delilleri, kuruntu ve hayal şeytanlarına taşlamalar yaptık. Ve o şeytanlara huylar çukurunda saklama ve cisim ile ilgili âlem ıssızlığında ve karanlığa gecenin ilk karanlığı berzahında düşme, alevli ateş azabını hazırladık.
Başka mânâ: O akıl ile ilgili göğünden bize daha yakın olan göğü özel yıldızlarla süsledik ve o yıldızları, kötü huy mayaları ile temiz öz değerlere karşı olan cisimlerle ilgili örtüleri bir şeye sımsıkı bağlama ile varlık karanlığı ve kirlilik şiddeti galip olan bir huylar aşırılıklarına girişmekle kederlenen. Cisimlerle ilgili yakınlıklar pisliği ile kirletme ve cisimler ile ilgili çıbanı olgunlaşmış olup kendisinde karanlık hallerin kökleşen ve uymuş olandan değişme ve yücelik ile ilgili cansız cisimlerin tesirleri ile tesirleşmiş olup. Her ne zaman dünyalara dönmüş olmayı özlemiş olsa ruh ile ilgili yıldızların kendilerini taşlamış olarak aşağılık âlem cehennemine kovma ve hallerine uygun komşuluk heykellerini, bedenlerini ve uymuş olanlarına benzeyen berzaha sımsıkı bağlanmış olmasına cevap veremez olma. Ve uymuş olmanın birbirine zıtlık azabına ve o uymuş olma perdesinin kaplayıcılığı olan alevli ateşe atılmış olunduğu yönüyle nur âleminden uzak olan karanlık nurlarının taşlamasına alet yaptık**...**

Ayet: 6-7. Ve Rablerine karşı nankörlük edenler için cehennem azabı vardır. Ne kötü bir dönüş yeridir o! – Onun içine atıldıklarında, onun derinden gelen sesini işitirler. Feveran etmektedir o.
İsterse son derece uzak ve birbirine zıt olma ve kötülük kuvvetinde şeytanlar olsun, isterse son derece kötülük işlemede olmayan perdelilerin zayıflarından olsun. Genellikle Rablerinden perdeli olanlara huyları ile nur âlemine zıt olan, aşağı âlem karanlığı azabı kesindir. Yakan ve karanlık olan bu perişan etme çukuru çok kötü olan bir yerdir. Perdeli olanlar, oraya atıldıkları vakit halkının ruh ile ilgili olanların ve insanların seslerine aykırı ve korkunç ağlayış seslerini işitirler, çünkü onlar orada korkunç sesli çirkin görünüşlü hayvanların çığlıklarıyla bağrışırlar. O cehennem de onlar üzerine kaynayarak yükselir ve onları kaplamış olur**...**

Ayet: 8. Öfkesinden çatlayacak hale gelir. İçine bir güruh atıldıkça, onun bekçileri bunlara sorarlar: "Size hiçbir uyarıcı gelmedi mi?"
Cehennemin, ruhların öz değerlerine şiddetle zıt olmasından ve birbirinin aksi olmanın ona şiddet kaplayıcılığından bölümlerin parçalanmaya yaklaşıp biri birinin üstüne çıkar. Ben hayatıma yemin ederim ki, huyların bazısının bazısına nefret etme şiddeti, öfke şiddeti ve bu az lekeliliği gerektiren ve kin ve şiddetli düşmanlığı gerektirmiş olur.
İmdi: Bu azap çukurunun, asıl ile ilgili yaratılışa, katışıksız öz değerler ve nur âlemine nefret etme şiddetinden o ruhlara kızgınlığı şiddetleşir ve ateş kızgınlığı ile canları yakar. Allah bizi bundan korusun. Ayette söylendiği gibi her ne zaman o cehenneme bir grup atılırsa cehennemin bekçisi onlara: "Size uyarıcı ve korkutucu gelmedi mi?" diye sorar. Bu bekçi aşağılık huylar âlemine başkasını yerine bırakmış bulunan gök ve yeryüzü ile ilgili ruhlardır. Onların soruları da, o ruhların resulleri yalanlamaları ve resullere karşı inat etmeleri ve inançlarının resullerin getirmiş oldukları hakikatlere uymaması Allah'ın kelamına marifetsizlikleri ve gerçeğe karşı sağır olup Hakk'ı işitmemiş olmaları, Allah'ı herkesçe bilinen ve ayetlerini, tevhidin kılavuzu olanı ve delillerini düşünmedikleri yönleriyle onların cehennemden kaçıp kurtulmalarını engellemiş olmalarıdır. Çünkü eğer işitip düşünselerdi Hakk'ı bilecekler ve boyun eğmiş olup kurtuluşu bulacaklar ve nur âlemime ve Hak etrafında kurtulmuşlardan olacaklar, alevli ateş dostlarından olmayacaklardı**...**

Ayet: 12-13. Görmedikleri halde Rablerinden ürperenlere gelince, onlar için bağışlanma ve büyük bir ödül vardır. – Sözünüzü ister gizleyin ister onu açıklayın; şu bir gerçek ki O, göğüslerin özünü çok iyi bilir.
Benlik makamında inancın iyileştirilmesi ile sıfat ile ilgili şühut' tan görünmeyen oldukları halde İlâh ile ilgili büyüklüğü zihinde şekillendirme ile Rablerinden korkanlara benlik hallerinden bağışlanmışlık ve sıfat cennetleri ve kalp nurlarından büyük bir ödül vardır.
Başka mânâ: Zat ile ilgili şühut' tan görünmeyen oldukları halde kalp makamında sıfat büyüklüğünün düşünülmesi ile Rablerinden korkanlara, kalp hallerinden bağışlanmışlık ve zat cennetinden ve ruh nurlarından büyük bir ödül vardır. Siz, sözünüzü gizleyin veya açık edin eşittir, çünkü yüce Hak göğüslerin, açığa çıkma yeri zatını bilicidir. Çünkü o gizli şeyler Hakk'a ait ilmin aynisidir, yarattığı ve düzeltmiş olduğu ve gizliliklerine ayna yaptığı göğüslerin yaratıcısı olan zatın açığa çıkma yerlerinin içyüzleri ve sırlarını bilmemesi nasıl olabilir, elbette olamaz**...**

Ayet: 14-15. Latif'tir O, Habîr'dir. –O, yeri sizin için boyun eğer yaptı. Haydi, onun omuzlarında yürüyün ve Allah'ın rızıklarından yiyin. Dönüş O'nadır.
O ilâh ile ilgili zat lâtiftir. Göğüslerde, açığa çıkma yerlerinde O'nun ilmi batın, gizliliklerinde O'nun ilmi içeriye giren, işleyendir, yaratılmış olan şeylerin görünür olan hallerinden haberdardır. Yaratılmış olan şeylerin gizliliğini ve görünürünü kuşatandır. Belki hakikatte görünüşte ve içyüzünde **"Hu"**, yani o, O'dur. Fark ancak **"Vücub"** (lâzım, gerekli olmak) ve **"İmkân"** (olabilirlik), **"Itlâk"** (salıverme) ve **"Takyid"** (kayıt ve şarta bağlama) bir şeyin aslı olanın özel fayda ve hakikatinin şahsiyetle gizlenmesi iledir. Yüce Hak, benlik yerini sizin için alçak yapmış olan zattır. Bundan dolayı sizler, benlik yerini kahır ve alçaltmış olarak yaratılışa devamlı çalışma ile benliğin en yüce yönlerinde ve hallerinin en yüksek yerlerinde yürüyünüz ve Hakk'ın benlik yönünden ulaşılmış olunan rızkından, yani duygudan alınmış ilimden yemiş olunuz ki, bu Maide suresinde, **5/66. Hem üstlerinden hem ayaklarının altından yemiş olacaklardı.** Sözünde işaret edilen ayakaltından yemiş olmaktır. **"Velâyet"** makamına ve **Hazretü'l-Cem"**e yükselme ile dönüş, ancak Hakk'adır**...**

Ayet: 16-17 O göktekinin, sizi yere batırmayacağından emin misiniz? O zaman yer aniden çalkalanmaya başlar. – O göktekinin, çakıl taşları taşıyan bir rüzgârı üzerinize salmayacağından emin misiniz?
Saltanatı, ruh göğünü kahır ve nuru ile tesir ve aydınlatma ile **"Akıl"** güneşine galip olan zatın benlik yerini üzerinize kımıldatma ve tersine çevirmiş olup sizi kahır ve kaplama ve nurunuzu yok etmiş olarak sizi en aşağıda perişan ve yok edecek olmasından kendinizi güvenlikte mi gördünüz? İşte o vakit benlik, huylarındaki hafiflik ve sıkıntı dolayısıyla asla güvenlikte olması, durma ve kararlılığı olmayarak çok eziyet çeken olur. Veya: O yüce ve **"Kahhar"** olan zatın, işler ve güvenlik ile ilgili boşluğunda huy rüzgârıyla kalp üzerine üstün gelip kaplayan benliğin hal, lezzet ve aşırılıklar taşlarını atmasından. Ve benlikleri hareket eden yalanlayıcıların ilâh ile ilgili kahır ile perişan edilmeleri. Ve benlikleri karanlıklarıyla resullerin yol göstericiliğinden perdelenmiş olarak yere yatırılıp sıvazlanmış, şekilleri değiştirilmiş oldukları. Ve kendilerine şaşakalmış olunacak halleri olmuş olduğu. Ve uyarılıp korkutulmuş oldundukları korkunç ucu bucağı bulunmayan boşluğu gördükleri gibi sizi de perişan ve yok etmiş olmasından emin oldunuz mu? **...**

Ayet: 19. Üstlerinde, kanatlarını açıp kapayarak uçan kuşları hiç görmediler mi? Onları Rahman'dan başkası tutmuyor. Kuşkusuz O, her şeyi görmektedir.
İnkârcılar, üzerlerinde, Ruh göğünde, temiz manâları, nur ile ilgili doğuşları, marifetler ve hakikatler kuşlarının sıra, sıra olarak çok düzgün bir şekilde düzenlenmiş olduklarını görmüyorlar mı? Ve o kuşlar, kalbe inmiş olmaktan kanatlarını tutmuş olurlar. O kuşları, kabiliyeti düzeltici marifetler ve nurların kabul edilmesini hazırlayıcı, anılmış olan kabiliyetlerde o nurları sunucu. Ve bütün yaratmış ve belirlemiş olduğu şeyleri kaplayıcı ve açık rahmetinin genişliği ile o nurlar ve marifetleri düzenleyici her şeye yaratma miktarını verici olan Rahman'dan başkası kesilmiş, el çekmiş olmaz. Ancak Rahman onları kesilmiş, el çekmiş yapar, durdurur. Ve yine ancak kabiliyet yönüyle her şeye takdir ettiği kemali (olgunluğu) bereketlendiren, veren, gizlilikte çaresini koyduğu bütün manaları ve halleri göstermiş olan Rahîm gönderir. Gerçek o ki, o mutlak olan zat gizlilikte gizlenme yerinde her şeyi görücüdür, her şeyi dilemesi yönüyle düzeltmiş olarak ona lâyık olanını vermiş olur. Hikmeti gerekliliği ile onda dilediğini bırakma ve sonra uygunlaştırma ile o şeyi bırakmış olduğuna hidayet eder**...**

Ayet: 20-21. Rahman'a karşı/Rahman'dan başka size yardım edecek ordunuz kimdir? İnkârcılar bir aldanış/gurur içindeler, hepsi bu! – Peki, O, rızkını kim var sizi rızıklandıracak? Hayır, bir azgınlık ve nefret içinde inat etmekteler.

Allah'tan başka sevilenlerden kendileriyle yardım istenmiş olunanlardan hatta el-ayak ve aletler ve tesir kuvvetleri ve yardım etmeyi kendilerine nispet ve katma yapılmış olunan bütün vasıtalardan, hangisidir ki kendisine işaret olunup ta, işte o sizin askerinizdir, Rahman'dan başka olarak size yardım eder. Batın, içte ve görünürde olan manâlardan Rahman'ın engellemiş olduğunu gönderir veya mânâ ile ilgili ve görünür nimetlerden Rahman'ın göndermiş olduğunu el çektirmiş olur. Ve size engelleme ve takdir olunmayan bir şeyi meydana getirir veya sizden isabetle takdir olunan bir şeyi engeller, denilebilir? Nur ile ilgili yaratılışlarını örtmüş olan perdeliler başka bir şey değildirler, ancak vasıtalar ile aldanmaktadırlar. Veya: Rahman görünür ve mânâ ilgili olan rızkı kesmiş olursa hangi kişidir ki, ona işaret edilip de, işte şu sizi rızıklandırır denilebilir? Belki perdeli olanlar benliklerinin karanlıklarıyla nura aykırı olduklarından ve üzerinde durucu oldukları batıl (boş, yalan, asılsız) ile Hakk'a zıt olmalarında inat ve taşkınlıkta huylarının kır, verimsiz ve beceriksizliğinden bozuşmada devamlı oldular ve ısrar ettiler**...**

Ayet: 22. Peki, yüzüstü kapanarak yürüyen mi daha düzgün gider yoksa dosdoğru yol üzerinde dik ve düzgün yürüyen mi?
Huylar ile ilgili işlerine çekilmiş olması, duygular ile ilgili sevgi lezzetleri, aşağı âleme yönelmesi ile yüz üstü sürünüp yürüyen kişi mi, yoksa kadr ve kıymeti biçilemeyen, içyüzüne erişilmiş olunamayan tam bir kararlılık ile hal sahibi olmuş tevhid yolu üzerinde dimdik yürüyen kişi mi daha fazla hidayettedir?
İmdi: İki grubun arasını, yani sapkınlık sahipleri ile hidayet (Hak yolunda olma) bulmuş tevhid ehli olanların arasını fark edince sonraki ayette, **67/23. De ki: "Sizi oluşturan O'dur."** Sözü ile **"Tevhid-i Ef'al"**e (işlerin tevhidine) işaret ederek İlâh ile ilgili işlerden örneksiz olarak meydana getirme ile geri çevirmeyi anmış oldu. Ve perdelilerin örneksiz olarak meydana getirmeyi, yani ilk emirde vücuda getirmeyi itiraf etmeleri ile beraber geri çevirmeyi inkâr eder olduklarını. Ve çaresiz inkâr ettikleri şeyi görücü gözleri kararıp kötü niyet hallerinin kendilerini kaplamış olacağın. Ve tarifi yapılamayan çok sıkıntılı bir azaba tutulmuş olacaklarını ve onlar ile Hak'tan perdeli olup da tesiri kendilerine nispet ettikleri şeylerin beceriksiz ve güçsüz olduklarından onları, o azaptan kurtaramayacağını. Ve başkalardan tesiri bir yerden alıp başka bir yere koymak ve bütün işleri O'ndan görmekle Rahman'a da güvenme ve hakiki bir imanla iman etmediklerinden Rahman'ın da onları kurtaramayacağını açıklamış oldu. Bu sebepten daha sonralardaki ayette, **67/29. De ki: "Rahman'dır O, O'na inandık biz ve yalnız O'na güvendik.** Sözüyle küfür ve ortak koşmalarına dokundurma yapılmıştır. Yani biz, Rahman'ın dışında görünenlere tevekkül edemeyiz, çünkü biz, eşyanın tümüne Rahman ile ilgili huzurdan çıkan olduğunu gördük. Bundan dolayı bu hakiki iman, bizi işi başkalığa nispet etmekten engelledi, yasakladı. İşte o Rahman bizi kurtarır, sizi kurtarmaz**...**

"Mülk" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

KALEM SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Nûn! Andolsun kaleme ve satır, satır yazdıklarına.
"Nûn" bütünlük ile ilgili **"Nefs"** tir (benliktir). **"Kalem"** de bütünlük ile ilgili **"Akıl"** dır. Birincisi: Bir kelimeden ilk harfi amacı, kapalı bir şekilde ve dolayısıyla anlatama açısındandır. İkincisi: Suretlerin kalemle levhada işlenmiş olunduğu gibi var olan şeyler suretlerinin de aklın tesiri ile benlikte işlenmiş olunması dolayısıyla benzetme kabul edilir olanındandır. Ve yazdıkları eşyanın suretler ve içyüzlerine ve saklayan, koruyan olacağı üzere değeri verilmiş olunan hallerine yemin ederim, demektir. "Şeyler üzerine satırlarla yazdıklarına" kelimesinin işleyicisi, aracılık eden akıllara ve temiz ruhlar kâtipleridir. Her ne kadar hakikatte kâtip (yazıcı) yüce Allah ise de şu kadar var ki, isimler huzurunda gerçeğin zıddı yoluyla yazı yazmaya aracılık eden akıllara nispet olunmuştur. Bütün canlar ile aklı kül ve onlardan çıkmış olan başlangıçlar ile ilgili vücuda ve İlâh ile ilgili kıymeti belirlemiş suretlerine ve İlâh ile ilgili işlerin evveline ve gizliliğin

deposuna yemin ettiği, şereflerinden, tesir ve üzüntü duyma mertebesinin evvelinde bütün vücudu kaplayan olduklarından ve onların üzerine paylaşma uygunluklarından ileri gelmiştir**...**

Ayet: 2. Ki sen, cin tasallutuna uğramış değilsin.
"Nefs-i küll" (bütün nefs, benlik), **"Akl-ı küll"** bütün akıl) ve bunlardan çıkmış olan var olan şeyler suretlerine yemin ederim ki, sen nefsi kül ve aklı kül ile yazılan yazılara haberli yapma nimetiyle iyilik edilen olunmuşken kesin olarak aklı örtülü ve anlayışı bozuk, karışmış değilsin. Çünkü işin aslında eşyanın hakikatlerini kuşatmış olan ve kader sırrına haberli olan kişiden daha akıllı yoktur**...**

Ayet: 3. Senin için kesintisiz bir ödül var.
Ve gerçek o ki, senin için bu iki âlemden hakikat ehline Allah'ın sırlarının görülmesi ve müşahedeler nurları olan ödüller meydana gelmiştir. Ve bu nurlar, sürekli ve madde ile ilgisi olmadığı için kesilmiş değildir, sonsuzdur. Onlar ise maddeye iman etme derecesinde önem verenler, bağlananlar oldukları yönüyle bu nurdan perdelenmişlerdir. Ve yönelme halinde kol kola tutunanlardır, sana karşı kol kola tutunanlardır, bu sebepten akıl ve düşünceleri gözle görülen ve elle tutulan şeylerle sınırlanmış bulunduklarından seni, deliliğe nispet ederler. Ve sonraki ayette, **68/4. Ve gerçekten sen, çok büyük bir ahlâk üzerindesin.** Buyrulmuştur. Ve gerçekten de sen, İlâh ile ilgili ahlâk ile ahlâklaşmış ve temiz sağlamlaştırma ile kuvvetlenen olduğun için yüce yaratılış üzeresin, onların iftiraları ile tesirleşmiş ve eziyetleriyle eziyet çeken olmazsın, çünkü eziyetlerine Nahl suresinde, **16/127. Sabret! Senin sabrın da Allah'ın yardımıyladır.** Buyrulduğu gibi kendiliğin ile değil Allah ile sabredersin**...**

Ayet: 5. Yakında göreceksin, onlar da görecekler.
Ölüm ile gerçeğe doğru perde açıldığı vakit, sen göreceksin ve onlar da göreceklerdir ki, hakikatte mecnun (cin tutmuş, çıldırmış) kim imiş. **"Cevâmii kelâm"** (sözün toplu, özlü olanı) ismi verilen ve kendisine kaderin sırları açılmış olunan sen mi, yoksa benliklerindeki ayet ve ibretlerden perdeli olan ve putlara tapmakla fitnelenmiş bulunan onlar mı mecnundurlar? Yakında göreceksiniz**...**

Ayet: 7. Senin Rabbin, evet O'dur kendi yolundan kimin saptığını en iyi bilen.
Gerçek o ki, senin Rabbin, hakikatte çıldırmış olup yolunu sapıtan ve dinden perdeli olan ile aklı başında olup O'na doğru yolun (hidayet) bulan kimseyi daha çok bilicidir. Yani, son derece fazla olması yönüyle onların çıldırmış ve sapkınlıklarının ve senin ve seninle hidayet bulanların doğru yollarının içyüzünü Allah'tan başka kimse bilemez. Bundan dolayı onlara batında başarı kazandıran olmadığın gibi görünürde de uygunluk gösterme, çünkü görünürde olan uygunluk batın olan uygunluğun eseridir. Aykırılık, düşmanlık da böyledir. Yani görünür olan aykırılık, batında olan aykırılığın eseridir. Ve illâ eğer böyle olmasa, o aykırılık veya uygunluk yok olması hızlı bir iki yüzlülük, sona ermesi yakın bir uydurma iş olur, fakat onların arzuları, çeşitli ümitleri, dağınık güçleri, benlikleri yönüne eğilim gösterici olmakla rezalet üzerine çok düşen. Ve renklenme ve anlaşmazlıkta dalgın olduklarından senin de onlara dalkavukluk etmeni isteme ve doymazlık ederek bu rezaleti de diğer rezaletlerine katma ile düzmece kurarlar.
İmdi: Zengin kişilerin malları, toplumları ve o toplumdan kendilerine uyanların çokluğu seni aldatmasın. Rezaletlerinin çokluğuyla beraber onlara boyun eğmeyi hatırına getirme. Allah ile doygun, gönlü tok, sana gönülden bağlı olanlara gerçeği doğrulayan, uygun olanlara düzelten, dünyada zahit müminlerin zayıflarıyla konuşur olduğun halde görünür olan halinin batınına, içyüzüne uygunluğu üzere daim ol**...**

Ayet: 16. Yakında biz onun hortumu üzerine damga basacağız/burnunu sürteceğiz.
Biz, küçük kıyamette onun yüzünü başkalaştırmış olacağız, onun hırs aletini benliğinin haline benzeyen olarak, meselâ filin hortumu gibi yapacağız ve yönü en aşağıdaki cisimler pisliğine çekilmiş olan benliğinin kıskançlığından en büyük organını kendisinde son derece aşağılık işareti olan bir şeye dönüştürmüş olacağız**...**

Ayet: 42. Baldırın çıplak kalacağı, secdelere çağrılacakları gün, onu da yapamayacaklar.
Beden ile ilgili alışılmışlığı ve duygu ile ilgili lezzetlerin inciten suretler, korkutup ürküten görüntü halleri ve benlik ile ilgili sıkıntının meydana gelmesi sebebiyle tarifi mümkün olmayan bir görüntü ile kıyamet olan emrin şiddetlendiği günü hatırlat. Ve asıl ile ilgili cinsler ve yaratılış uygunluğu dolayısı ile melekler âlemi dili üzere anlayış secdesine ve İlâh ile ilgili nurlara ve din değiştirme ile Allah'a ortak koşmamayı kabul edilmesi için boyun eğmeye davet edilirler. Fakat cisim ile ilgili perdelere ve madde ile ilgili elbiseler ile

saklanmalarından ve asıl ile ilgili kabiliyetlerinin karanlık görüntülerle yerinden ayrılıp gitmesinden, nurların kabul etmeyi anlamaya ve boyun eğmeye gücü yeten olamazlar**...**

Ayet: 43. Gözleri yere eğilmiş, benliklerini zillet kaplamıştır. Onlar, sapasağlam oldukları zaman da secde etmeye çağrılıyorlardı.
Gözleri, sevinci ifade edici olan ışığın anlaşılmış olmasından uzak, nur ile ilgili kuvveti gitmiş olmakla nur âlemine bakmaya gücü yeten değil, sürçüp düşen ve hayrette kalan olduğu halde onları; huylara sımsıkı bağlanma, aksi tesirlerde durmaya, alçaklığa, eğilim gösterme alçaklığı kaplamış olur. Hâlbuki onlar belirtilen zaman (kıyamet) mutluluğunu elde etmeye güçleri var iken, kabiliyetleri sağlam iken, vücud aletleri ve kabiliyetlerinin kalıcılığı zamanında nur âleminden yardımı kabul etmeye kabiliyetlerini hazırlamak boyun eğme ve secdesine davet edilmişlerdi**...**

Ayet: 48. Artık Rabbinin hüküm vermesi için sabret. Balığın dostu Yûnus gibi olma! Hani o, hıçkırıktan boğulur bir halde yakarmıştı.
Uğurlu kişilerden olanın mutluluğu ve uğursuz (eşkıya) kişilerden olanın haydutluğu, kurtuluşa erenin kurtulması, perişanlığa düşenin perişanlığı, hidayete ermiş olanın Hak yolda olması, sapkınlıkta kalanın sapkınlığı ile Rabbinin hükmüne sabret. Kendisine benlik hallerinin üstün gelmesi anında büyük balığa dost olma durumunda kalan Yunus aleyhisselâm gibi olma. Ona hafiflik ve çabukluk kızgınlığı galip gelmiş olup Rabbinin hükmünden perdeli, hatta temiz huzur tarafından güç durulan yere çevrilme ve benlik makamından aşağılık huylar balığı onu yutarak, acıma balığının görünmeyen yerinde, içinde cenin (ana karnında harekete etmeye başlayan çocuk) olmasıyla imtihan edildi. Kızgınlık aşırılığından Hakk'ın izni olmadan benlik makamından toplumunun kahrı ve öldürmesi için Rabbine hıçkırıktan boğulurcasına öfke ve kin dolu olduğu halde seslenmiş oldu**...**

Ayet: 49. Eğer ona, Rabbinden bir nimet ulaşmasaydı, horlanmış bir halde cascavlak bir yere atılırdı.
Güvenlikte olma (eminlik) kabiliyetinin kalıcılığı; kızgınlık ile ilgili suretin sağlamlığı olmayıp, benliğinin kusurlarından tövbe ve davranış hallerinden kurtuluş sebebiyle olgunluğa yöneltilme ile Rabbinin nimeti ona ulaşmış olmasaydı; görünür duygu âleminde bırakılır ve temiz huzurdan büsbütün kovulmuş olunarak kendilik vadisinde terk edilmiş olunurdu. Ve gerçeklikten mahrum kalma alışkanlığına tutulup Hak'tan perdeli, alçaltılmış ve yardımcısız olmayı hak etmiş, rezaletler ile hal sahibi olduğu halde terk edilmiş olunurdu**...**

Ayet: 50. Fakat Rabbi onu seçip yüceltti ve barışseverlerden yaptı.
Fakat asıl ile ilgili nurunun kalıcılığından ve yaratılışının eminliğinden Rabbi onu rahmeti ile seçti ve tevhid kelimesinin bırakılması ve makamların tümüne ulaştırılması ile onu kendine yaklaştırma zatına cem etmiş (toplamış) oldu. Ve cem ayniliğinde yokluktan sonra beka halinde dosdoğruluk ile onu **"Nübüvvet"** makamına yarar, elverişli olanlardan yaptı**...**

"Mülk" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

HÂKKA SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2-3. el-Hâkk/geleceği kuşkusuz olan şey! – Nedir o hâkka? – O hâkkanın niteliğini sana bildiren nedir?
"Hâkka" kelimesi ile eğer **"Kıyamet-i sugra"** (küçük kıyamet) anlatılmak isteniyorsa; üzerinde asla şüphe olunmayan ve oluşu gerekli olan bir kıyamettir. Ve eğer **"Kıyamet-i Kübra"** (büyük kıyamet) anlatılmak isteniyorsa; işlerin kendisinde bilindiği ve doğru olup olmadığını araştırılmış olunan kıyamet demektir. Ki, mânâ: Kıyamet nedir, o kıyametin ne olduğunu sana ne şey bildirdi, yani evvelki mânâ üzerine onun şiddeti ve korkuları ve onda görünür olan haller bilinemez veya onun büyük kıyametin hakikatini, şanının yüksekliğini, delilinin nurlandırılması ve onda görünür olan halleri Allah'tan başka kimse bilemez, ancak

Allah bilebilir. Sözü edilmiş olan kıyametlerin her ikisi de insanları çarpıp perişan eder ve yok etme, şiddetli kahır ile kökünden koparmış olur. Fakat küçük kıyameti yalanlamış olmaları dünya hakkındaki geleceklerinden ve âhiret için yapılması gerekeni terk etme ve duygular ile ilgili yaşantı ile aldanıp gafil bulunduklarındandır. Büyük kıyameti yalanlamış olmalarından ise gerçek üzere duruşları olmayışlarından ve gizlenmiş olmalarından ileri gelmiştir. İşbu yalanlayıcıların benzeri, tek başına bırakanların sınırı aşma ve bir işi eksik yapma sahiplerinin benzerlerine uygun olur**...**

Ayet: 5. Bunun üzerine Semûd, bir doğal felaket ile helak edildi.
Semûd çok az akıllı bir halk, yani hakiki ilimlerden perdeli olan zahir (görünür) ilim ehli olup, beden perişanlığı ile ilimleri üzerine taşma ve ilimlerini yok etmiş olan katışıksız âlem ve batından açığa çıkmış suret ile yok edilmiş oldular. Ve sonraki ayette, **69/6. Âd ise gürleyen sesle gelen soğuk rüzgârlı bir fırtınayla mahvedildi.** Buyrulmuştur. Tevhitte haram edilmiş olanı helal sayma ve zındıklık ile şeriatın sınırına tecavüz etmeyle haddini aşma sahipleri, aşk ve şiddetli arzu sıcaklığı olmayarak huylar donukluğu ile soğumuş, perişanlık vadilerinde onları sürükleyici, onlara galip, şiddetli soğuk, benlik arzuları rüzgârlarıyla yok edilmiş olundular**...**

Ayet: 7-8. Onu, onların üzerine yedi gece-sekiz gün hiç ara vermeden saldı. O topluluğu orada yerlere serilmiş görürsün. İçleri boşaltılmış hurma kütükleri gibidirler. – Onlardan geri kalan bir şey görüyor musun?
Yüce Allah, onların yedi kayıplardan saklanmaları sebebiyle gece gibi olan yedi kayıplar ve gündüz gibi onlara görünür olan vücud, hayat, ilim, semi, basar, irade, kudret ve kelamdan ibaret sekiz sıfat mertebelerinde birbiri ardınca gelen olarak onları biçilmiş ve kökünden koparılmış yapar. Ve bu şekilde o rüzgârı onların zahir ve batınlarını kaplamış oldu. Allah ile değil, kendilikleriyle durucu olduklarından sen o günlerde o toplumu gerçekten de hayatları olmayan ölüler olarak görürsün. Onlar içi boş hurma kütükleri gibi görüntü yönüyle kuvvetliler, fakat hayatları ve manâları yoktur. Allah ile durucu olmadıklarından hakiki vücuttan ve değer ifade eden dereceden düşmüş olanlardır. O toplumun tamamı yok olucu oldukları dolayısıyla onlar için beka veya kalıcı bir benlik göremezsin**...**

Ayet: 9. Firavun da ondan öncekiler de altı üstüne gelmiş kentlerde aynı hataya vücut verdiler.
Ve Nefs-i emmare (emredici benlik) firavunu ve onun kuvvetler ve taraftarları ve kendilerine özel akıllarınca iş görenlerden değişme ve görünürlüğe eğilim gösterme ile kendi hükmü altında olanlardan dönmüş olan ruh ile ilgili kuvvetler hata olan gizli şeylerden görünür olana komşuluk özelliği ile geldiler. Ve sonraki ayette, **69/10. Rablerinin resulüne isyan ettiler de O da onları, şiddeti arttıkça artan bir yakalayışla yakaladı.** Buyrulmuştur. Hakk'a yönlendirici olan Rablerinin akıl resulüne isyan ettiler, bedenin perişanlığı ve huylarının sıkıntı çekmesi, sarsıntısı ile ve madde denizinde batmaları ile yüce Allah, onları fazlasıyla şiddetli bir alış ile almış oldu**...**

Ayet: 11-12. Su azıp köpürdüğünde, biz sizi o akıp gidende taşıdık. – Ki onu size bir hatırlatıcı/düşündürücü yapalım ve kavrayabilen kulak kavrasın.
Biz, madde tufanının suyu taşkınlık yaptığı zaman sizleri, olgunluk ilmi ve işlerinden oluşturulmuş şeriat gemisinde taşımış olduk. O şeriatı size hatıra yapmak ve onunla size asıl ile ilgili kararlılıkla durulan yer ve hakiki sığınılacak yeriniz olan Hak huzurunu ve temiz âlemi hatırlatmak için Cenab-ı Rahman'dan yüz çevirme ile şeytandan batıl olanı duyup saklamak. Ve bu yeniden meydana gelmede faydasız olanı işitmek suretiyle sözleşmesini, tevhidi ve kendine emanet verilen esrarı unutmayan, yaratılış hali üzerine baki kalmış, başlangıç olan yaratılışta Allah'tan işittiğini saklayıcı kulakların o şeriatı korumuş olmaları için yüklemiş olduk. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, Ali aleyhisselâma: ***"Ya Ali! Kulağını duyduğunu unutmayan bir kulak yapmasını Allah'tan istedim"*** buyurmuşlardır. Çünkü bu esrarı saklayıcı, ancak Ali'dir. Nitekim Ali Keremallahu Veche, ***"Ben fıtrat üzere doğdum, iman ve hicrette kararlılıkla ilerleyen oldum"*** buyurmuştur**...**

Ayet:13. Sûra bir üfleyişle üflendiğinde.
İmdi: Sûrda bir üfleme ile üflenilmiş olunduğu vakit, bu üfleme küçük kıyamette öldürmek, yok etmek için olan ilk üflemedir. Çünkü daha sonraki bir ayette, **69/19. Öz kitabı sağından verilen: "İşte kitabım, okuyun!" der.** Buyrulmuştur. Bu ayetle sonrasındaki farklılık üzere anlatımla bunun, büyük kıyamete yüklenmiş olmasını engellenmiş olmasıdır. İşbu üfleme, insan ile ilgili surette hayata vekil edilen İsrafil

ruhunun aracılığı ile ölüm zamanında ruhu çıkarmak için temiz ruhun tesirinden ibarettir ki, neticesinde Azrail ile ilgili ruh ruhu tutmuş olur. Bu da an ile ilgili birde bir tesirdir, bu sebepten vahdet ile tarif etmiştir. Sonraki ayette, **69/14. Yer ve dağlar yükletilip birbirine bir çarpılışla parça, parça edildiğinde.** Buyrulmuştur. Yani, beden yeri ile organlar dağları kaldırılıp paramparça parçalanıp, unsur ile ilgili parçalar yapılmış olunurlar**...**

Ayet: 16. Gök yarılmıştır. O gün o, lime lime sarkmıştır.
Kendisinden ruhun çıkması dolayısıyla hayvan ile ilgili ruh göğü yarılıp aydınlanır, o vakitte hayvanlık ilgili ruh göğü, ölüm halinde olup hareket etme ve anlayışa kuvvet bulamaz, iş yapmaya gücü olamaz zayıftır. Sonraki ayette, **69/17. Melek de onun kenarlarındadır. Rabbinin arşını, o gün onların üstündeki sekiz taşır.** Buyrulmuştur. Anlayışta kendilerine güvenildiği ve anlayışlarını onların yanında topladığı kuvvetler veya onlar vasıtasıyla anlayış veya anlayışlarını onlar vasıtasıyla açığa çıkarmış olduğu kuvvetler hayvanlık ile ilgili ruhun Ruh, Kalp, Akıl cisim taraflarında olup hayvan ile ilgili ruh göğünden ayrılmakla her biri evvelce kendisinden meydana gelmiş olduğu yönüne ayrılır. Ve Rabbinin arşı olan insan ile ilgili kalbi o gün sekiz melek üzerlerine yüklenir ki, onlar da, unsur ile ilgili putlar uzmanlarını kahredici olan çeşit ile ilgili sûr nurlarıdır. Kıyamet günü gönderme ve dağıtma zamanında, yücelik ve işleyici tarafından dört, aşağıda bulunan ve yüklü olanlar tarafından dört olmak üzere iki taraftan dörder meleğin bir araya gelmesiyle arşı yüklenmiş olurlar. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Onlar bugün dörttür. Kıyamet gününde yüce Allah onları diğer dört melekle kuvvetlendirmiş olarak sekiz olurlar"*** buyurmuştur. Unsur ile ilgili çeşitliliğin zıtlığı dolayısıyla o meleklerin hakikatleri birbirine uymayan olduğundan bazıları ***"Bu meleklerin suretleri birbirine uymayanlardır"*** demişlerdir. Bu melekler, o cansız olan cisimleri ele geçiren ve kaplayan olduklarından, o âleme benzetilmiş olup o cansız cisimleri de dağlara benzetmiş olarak; ***"Bu melekler dağ keçileri suretindedir"*** denilmiştir. Bu melekler, o cansız cisimleri kaplayan, cansız cisimlerin erişmiş oldukları kader sonuna erişmiş oldukları için bazıları: ***"Onlar ayakları yedinci kat yerin dibinde, arş başlarının ucunda olan sekiz melektir, yüzleri yere dikilmiş, tespih ederler"*** demişlerdir. Allah işlerin hakikatlerini bilicidir**...**

Ayet: 18-19. O gün arz olunursunuz; hiçbir saklınız gizli kalmaz. – Öz kitabı sağından verilen: "İşte kitabım, okuyun!" der.
O günde siz, benliğinizde olan niyet suretleri ve işler suretleri ile Allah'a sunulmuş olunursunuz. Sizden olan hiçbir şey gizli kalmaz.
İmdi: Sûr (üfürülme) işinin bulunduğu bedenin levhası, kitabı, akıldan başka bir şey olmayan İlâh ile ilgili çok kuvvetli taraftan verilen bir kişi rahatlamış olur, mutluluk eserleri ve iyilikler hallerinden başka bir şey olmayan hallerinden haberdar olmaya sevgi duymuş olur. İşte ayette söylendiği gibi, yani **"Geliniz, kitabımı okuyunuz"** sözünün manası budur**...**

Ayet: 20. "Kendi hesabıma kavuşacağımı sezmiştim zaten."
Ve "Kıyamet olayında gönderilme ve dağıtılma, hesap ve karşılığını almaya imanım olduğu için ben, bu güzel hesap görülmeye kavuşan olacağımı kesin olarak bilmekte idim" der. Ve böylesi için sonraki üç ayette, **69/21-22-23. Artık o, hoşnutluk veren bir yaşayış içindedir. – Yüksek bir bahçe içindedir. – Devşirilmesi kolaydır onun.** Buyrulmuştur. Yani o kişi, sonsuza dek ve sürekli olan bir hakiki hayattadır. Kalp ve ruh cennetlerinden yüce bir cennettedir. Kalbin ve ruhun anlayışları olan manâlar ve hakikatler yemişleri ona çok yakındır. Ne vakit isterse alıp yemiş olur**...**

Ayet: 25. Öz kitabı sol tarafından verilene o şöyle der: "Ah ne olurdu bana kitabım verilmeseydi!"
Fakat kitabı; zayıf olan hayvanlık ile ilgili benlik tarafından verilmiş kişi, elde edemediği ve elden kaçırdıklarına üzüntü duyar ve pişmanlık çeker. Kendinin unutmuş olduğu, fakat yüce Allah'ın tamamını saydığı, çirkin ve kötü suret ve hallerden, yalnızlıktan korkma, ürkme ve tiksinme hali üzere olur. O zaman ölümü dilemiş olur ve ömrünü harcamış olduğu ve gelecek olarak kabul edip üstüne titrediği ve çok düştüğü mal ve makam saltanatının kendisine fayda vermeyip zarar verdiğini tam olarak, iyiden iyiye bilmiş olur. İşte ayette geçen **"Ah ne olurdu bana kitabım verilmeseydi!"** sözünün de manâsı budur. O vakit büyüklük ve kahr üzere gökler ve yer ruhlarından **"Âlem-i kevn ü fesâd"** olan dünyada vekil bırakılan meleklere seslenilmiş olunur ki, **69/30. "Tutun onu, derhal bağlayın onu."** Denilir. Yani, "onu tutun ve benliğinin şekline uygun olan suretlere bağlayıp iradeye uygun hareketten engelleyen cansız cisimler ile huylar zindanında hapsedin" denilir. Ve sonraki üç ayette, **69/31-32-33. "Sonra cehenneme sallayın onu. - Sonra yetmiş arşın olan bir zincirde yollayın onu. - Çünkü o, yüce Allah'a inanmıyordu."**

Yani, "Onu daha sonra nimetlerden mahrum kalma azabına ve sıkıntılar ateşlerine atın. Sonra çeşitli azaplarla azap görmüş olması için anlatılanların dışında sonluluk, yani netice zincirine dâhil edin ve o zincirle onu sarın. Örfte yetmiş arşın olarak ifade edilmesi, belli olan sayı değildir, belki sınırı olmayan çokluktan ibarettir. Bunların hepsi onun inkârcılığı ve Allah'tan ve büyüklüğünden saklanması ve mala sevgi duyup kıskançlık yapması sebebiyledir**...**

Ayet: 35-36. "Bugün onun için burada sıcak bir dost yoktur. – Yıkananların atık sularından başka yemek de yoktur."
Yukarıda ifade edildiği gibi, netice zincirine bağlanan o kişi herkesten, hatta kendi benliğinden bile zarar gören olduğundan, bugün burada onun için hiçbir dost yoktur. Ateş halkının bulaşıklarından ve irinlerinden (iltihaplarından) başka yiyecek de yoktur. Bunların, o pisliklerini yediklerini biz, hiçbir şeyi değiştirmeden müşahede ettik, şahitlik yaptık**...**

Ayet: 38-39. Hayır, sandıkları gibi değil! Yemin ederim gördüklerinize. – Ve görmediklerinize!
Yani, "Sizin gördüğünüz ve görmediğiniz ruh ve cisim ile ilgili âleme, görünür ve görünmeyen yönden olan vücudun bütünlüğüne yemin ederim" demektir. Ve surenin son iki ayetinde, **69/51-52. Ve o, kesin bilginin tam gerçeğidir. –Hadi artık, yüce Rabbinin adını tespih et!** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, **"Kur'an"** katkısız yakınlıktır ki, o da, **"Cem"** ayniliğinden verilmiş olan sözdür. Çünkü **"Kalp"** makamından meydana gelmiş olsa **"İlm-el yakin"** olur, **"Ruh"** makamından meydana gelmiş olsa **"Ayn-el yakin"** olurdu. Ne zaman ki **"Vahdet"** makamından çıkan olduysa **"Hakk-el yakin"** yani, Hakk'ın dışında görünen batıl ile karışıklığı olmayan yakın doğru olarak harcanmış oldu. Zat ile ilgili olan tevhidi ispat için, şahit olunması için kulu, öncelikle Resul'e sonra Hakk'a nispet etti. Sonra ayette işaret edildiği gibi Rabbinin yüce ismini yani **"Allah"** isminin tespih edilmesini istedi. Yani, şühudunda öz benlik veya kalp ile renklenme görünür olmaması, ikilik ve bencilliğin görülmesiyle Hakk'a karşı perdelenme olmaması yoluyla isimlerin tamamını içine alan büyük isim olan senin zatın ile Allah'ı tenzih ve başkalık şüphesinden uzaklaştırmış ol, yoksa şühudunda renklenme görünür olursa tespih eden değil, benzetilen olursun**...**

"Hâkka" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MEÂRİC SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 3. Yükselme boyutlarının/derecelerinin sahibi Allah'tandır o.
"Meâric" (çıkacak yerler, merdivenler) **"Mesaid"** (yukarı çıkacak yerler) demektir ki, o da orta oluş, ölçülülük ile yaradılış makamından dönülecek yer (âhiret) makamına. Sonra dönülecek yerden bitkiler makamına, sonra bitkilerden hayvan makamına, sonra hayvan makamından bazısı bazısının üstünde, sıralanmış bir yerden başka bir yere göçmeler derecelerinde insan makamına. Sonra benlik konaklarından (Nefsin sıfatları) ve kalbin konulacak yerlerinden süluk ehlinin işaret ettiği uyanma, yani Yakaza, tövbe, bir mürşide varıp Hak yoluna girme gibi süluk konaklarında. Sonra fena-i ef'al ve sıfat mertebelerinde ta fena-i zata kadar **"Lâbüüd"** (gerekli) ve **"Lahza"** (göz açıp kapama süresi) içinde ilerleme, yükselme mertebeleridir. Çünkü sıfatta yok olma makamına ileri geçme olan ilerleme mertebeleri vardır**...**

Ayet: 4-5. Melekler ve Rûh, miktarı ellibin yıl olan bir günde yükselirler O'na. – Artık güzel bir sabırla sabret.
İnsanın vücudunda bulunan gök ve yer ile ilgili kuvvetler ve insan ile ilgili ruh; büyük kıyamette Hakk'ın zatı ile ilgili huzur topluluğuna çok uzun devirlerde ve ezelden sonsuza dek sürmekte olan zamanlarda yükselirler. Secde suresinde, **32/5. Sonra o O'na yükselip çıkar. Bir günde ki, süresi sizin saymakta olduğunuz günlerden bin yıla denktir.** Buyrulmuştur. Yani bu ayette de başlık ayetinde ifade edilen Rûh emrin yükselmesinde buyrulduğu gibi bu kabul edilir makamlarda miktarı belirli olduğu anlatılmak istenmemiştir.
İmdi: Bu dürülüp toplanmış müddette azap meydana gelmiş olduğundan sen, güzel olan sabır ile sabret**...**

Ayet: 6-7. Onlar onu çok uzak görüyorlar. – Biz ise onu çok yakın görüyoruz.
Gerçek o ki, onlar, saklanmış olduklarından o azabı uzak görürler, hâlbuki biz, onu yakın, hazır ve olmuş görürüz. Hak'tan perdelenmiş olanlar azap hakkında dedikodu yapmalarından, azabı bekleme olarak ifade olunan zamana sonraya kalan, yani uzaktır kuruntusuna düşmüş olurlar. Hâlbuki biz onu hazır görürüz**...**

Ayet: 8. O gün gök, erimiş bir maden gibi olur.
Hayvanlık ile ilgili benlik göğünün yok olucu olmuş, erimiş olduğu günü hatırla ki, Rahman suresinde, **55/37. Eriyip kızarmış yağ gibi bir gül haline geldiği zaman.** Sözünde bir yandan girip öte yandan çıkma olduğuna dayanarak, erimiş gümüş gibi akan su halini alır. Ve sonraki ayette, **70/9. Dağlar, atılmış renkli yün gibi olur.** Buyrulmuştur. Yani, organlar dağları renklerinin uyuşmazlığı üzerine dağılmış toz, atılmış pamuk gibi olur. Ve bir sonraki ayette, **70/10. En yakın dostlar birbirlerinin halini sormaz/bir dost bir dostundan bir şey isteyemez.** Buyrulmuştur. Yani işin şiddet ve güçlüğünden ve birbirini görmekle beraber herkesin, olmuş olduğu korku ve benliğinin şekli ile uğraşır olduğundan, hiçbir dost dostunun halini soramaz. İşlemiş olduğu suçlar ile günahkâr olan kişi o günün azabından oğlunu, eşini, kardeşini ve zor zamanlarında kendisine kanmış olan akrabasını ve bütün yeryüzünde olanları feda edip de sonra o azaptan kurtulmasını sever**...**

Ayet: 15. Hayır, hayır! O, alevlenen bir ateştir.
Kurtuluş fidyesi ile kurtulmayı dilemiş olmayı düşünmeyiniz. Öyle bir şeyin olması mümkün değildir. Çünkü suçlu, suçlarının suretleriyle azap olmayı hak eden olmuştur ve benliğinin cehennem ateşine yakınlığı ile oraya sürüklenen olmuştur, çekilmiştir. Çünkü onlar için hazırlanmış olan ateş ve parlamış bir oynayan alevdir ki, sonraki ayette, **70/16. Yakar-kavurur deriyi/koparıp götürür kolu-bacağı.** Buyrulmuştur. Yani, derileri özellikle yüzün ve başın derilerini soyan bir alevdir. Ve bir sonraki ayette, **70/17. Çağırır, sırtını dönüp uzaklaşanı.** Buyrulmuştur. Yani, aşağılık huylar ateşi olan cehennem ancak Hak'tan yüz çeviren, kutlu taraf ve nur âleminden yüz çevirmiş olan. Yüzüyle karanlık madenine dönmüş olan, sevgisiyle karanlık ve aşağılık değerleri tercih eden ve yaradılışıyla huylar ateşleri maddelerine çekilmiş olan kişiyi davet eder, çağırır. Ve aralarındaki cins ile ilgili olma dolayısıyla onu cinsine çekmiş olur. Bundan dolayı o kişi, huyların, kalpleri kaplamış olan ruh ile ilgili ateşiyle tutuşup yanan olur. O ateşi, huylarıyla isteme ve kabiliyet diliyle dua etmiş olmakla, ondan kurtulmak nasıl bir özellikle mümkün olur ki? **...**

Ayet: 18-19. Toplayıp kasada yığanı/depolayanı. –İşin gerçeği şu ki insan; aceleci, hırslı, sabırsız, tahammülsüz yaratılmıştır.
Ve insan malı topladı ve korumasına aldı. Yani, benlik olumsuz huylarıyla karanlıklar âleminden olduğu için dinin yasak ettiği şeylerin yurt tutuğu yer ve şirk (Allah'a ortak koşma) kaynağıdır, madenidir. Her kim kalbi ile benliğine, kendiliğine eğilim gösterip huyları gerekliliği onu kaplamış olursa, o kişi aşağılık işlere uygun hale düşmüş olur. Ve bir takım rezaletli işlerin haline sahip olmuş olur ki, en yaramaz ve çirkin olanı kendisinde barındıran kişi için bazı yazarlar demişlerdir ki: ***"İza messerhüşşerru cezuen ve iza messehül hayrü menuen" bu iki cümle* "Heluen" *(hırslı) kelimesinin tefsiridir. Fakat* "Helu" *kelimesinin* "Haris" *(hırslı) kelimesiyle şöyle bir farkı vardır,* "Helu" *nun özelliği şu, yani hayırda ve şerde son derece duygusallık gösteren bir kimsedir."*** Bu ifade ile işaret edilen korkak ile soylu, yani korkaklık ile kıskançlıktır. Yani insan, bedene ve ona uygun, yumuşak gelen şeylere, aşırılıklar ve lezzetlerine sevgi duyması dolayısıyla haris (hırslı) yaratılmıştır. Kendine bir fenalık ve zarar dokunduğu vakit feryat edici ve çırpınıcıdır ve bir hayır ve mal isabet ettiği vakit çok kıskançlık gösteren olur. Korkaklık ve kıskaçlığın, rezaletlerin en çirkini olmaları, kalbi, vücud mertebelerinin en aşağısına çekmiş olmalarından ileri gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Kişinin en kötü hali, koparıcı bir korkaklık ve hırslı bir kıskançlıktır"*** buyurmuştur**...**

Ayet: 22-23. Namaz kılıp dua edenler müstesna. –Bunlar, namazlarında süreklidirler.
İnsan, benliğinin huyları ve yaratılışının gerekliliği ile rezaletlerin madenidir, kaynağıdır. Ancak Allah yolunda hakkıyla mücadele edenler, benlik elbiselerinden soyunma ve kendisine nispet ettiği sıfatından açılıp gezintiye çıkmış olan, namazları üzere devamlı olan zat ile ilgili şühud ehli olup Hakk'a erişenler rezaletler kaynağı olmaktan uzaktırlar, arınmıştırlar. **"Müşahede"** ruhun namazı olmasıyla onlar, sürekli müşahedelerinde benlikten ve sıfatlardan ve gözle görülmüş olanlarının **"Ma-sivâ"** (Allah'ın dışında görülenlerin tümü) olma bütünlüğünden görünmeyen olmuşlardır**...**

Ayet: 24-25. Bunların mallarında belirli bir hak vardır. – Yoksul ve yoksun içi.
Ve mallarında dilenen, soru soran ve mahrum olan için hak, bilinmiş olan yani görünür mülkler, yani para ile alınan şeylerden ve faydalı ilimler. Ve hakikatlerinden ibaret olan mânâ ile ilgili mülklerinden soyunmuş olan ve o malları hak etmiş ve kabiliyetli olan istekliye ve uğraşları sebebiyle istemiş olmaktan yasaklanmış olan kusurluya ayırıp dağıtan ayırıcılar onlardan değildirler. Ve sonraki ayette, **70/26. Bunlar din gününü içtenlikle doğrularlar.** Buyrulmuştur. Yakınlık delili ve gönülden bağlanma imanı ehlinden öbür dünya halleri ve âhireti doğrulamış olanlar bunlardır ki, bunlar vasıta olan kalp sahipleridirler. Ve bir sonraki ayette, **70/27. Bunlar, yalnız Rablerinin azabından ürperirler.** Buyrulmuştur. Yani, Rablerinin azabından ürperip merhametli olanlar, yani benlik makamındaki öğrenime yeni başlayanlardan korku ehli, fakat benlik ile durmayıp kalp nuruyla benlikten ayrılıp yola çıkan ve hareket edenler veya saliklerden kalp makamında olup mahrumluk ve perdelenme azabından. Veya müşahede makamında renklenmekten korkanlar kural dışı bırakılanlardır. Çünkü vücud ile ilgili sonraya kalmışlık (bakiye) olduğu sürece perdelenmişlikten emin olamaz**...**

Ayet: 28. Gerçekten de Rablerinin azabı emin olunmayacak bir azaptır.
Gerçek o ki, Rablerinin azabından güvenlikte olan değillerdir. Ve sonraki ayette, **70/29. Bunlar, cinsiyet organlarını/iffetlerini titizlikle korurlar.** Buyrulmuştur. Yani, cinsiyet organlarını koruyucu, namuslarına sahiptirler ve soy temizliğinden olanlar ilerideki ayette, **70/32. Bunlar, kendilerindeki emanetlere ve ahitlerine sadık kalırlar.** Buyrulmuştur. Yani, yaratılış nedeniyle kendilerine konulmuş olan akıl ile ilgili marifetleri emanetine ve ezelde Allah'a verdikleri söz ve antlaşmaya uymuş olucu olanlar, yaratılışlarını doğal perdelerle, benlikleri ile ilgili arzuları ile bulaştırmayıp sağlam kalanlar için daha sonraki ayette, **70/33. Bunlar, tanıklıklarını tam yaparlar.** Buyrulmuştur. Yani, şahit oldukları ilmin gerekliliği ile iş yapmış olanlar ve başkalıktan değil, şahitlerin hükmünden çıkan ve her neye şahit oldularsa onun hükmüyle olanlar için daha sonraki ayette, **70/34. Ve bunlar, namazlarını-dualarını korurlar.** Buyrulmuştur. Yani, görünür üzere benlik namazını veya gözetme demek olan kalp namazını korumuş olanlar için daha sonraki ayette, **70/35. İşte bunlar cennetlerde ikram göreceklerdir.** Buyrulmuştur. Yani, işte bunlar, içinde bulundukları tabakalarının aykırılığı üzere cennetlerde, birinci grup ruh, kalp nefis (benlik), ikinci grup kalp ve benlik sonraya kalanlar yalnız benlik cennetlerinden olan cennetlerde kendilerine ikram olunmuş kimselerdir**...**

Ayet: 40. İş onların sandığı gibi değil. Doğuların ve batıların Rabbine Andolsun ki, biz gerçekten gücü yetenleriz.
Nurunun kendilerine doğması veya belli etmesi sebebiyle nurunun kendilerinde batmasıyla vücuda getirdiği var olan şeylerin Rabbine.
Başka mânâ: Nurunun kendisinde doğması ile katılmış olunan veya onda batması ile vücuda getirmiş olduğu var olan şeylerin Rabbine yemin ederim ki biz, nurumuzu onlardan doğmasını sağlayıp ve sonraki ayette, **70/41. Onları kendilerinden daha üstün olanlarla değiştirmeye.** Buyrulmuştur. Yani, onlardan hayırlı olan diğerlerinde batmış hale getirmekle vücuda getirmiş olmaya gücü yetenleriz**...**

Ayet: 43. O gün kabirlerinden fırlayarak çıkarlar.
İçinde bulundukları hallerine uygun suretlerinin durulacak yerlerine koşarak beden kabirlerinden çıktıkları güne kadar onları terk et**...**

"Meâriç" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

NÛH SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 3. "O halde Allah'a ibadet edin. O'dan korkun. Ve bana itaat edin ki,
Hidayet davetçisi olarak toplumuna gönderilen Nûh aleyhisselâm: "Yolunda mücadele ve benlik arzularından el çekme ile siz Allah'a ibadet ediniz. Ve Hakk'ın dışında görünenlerden, hatta kendinize nispet

ettiğiniz sıfat ve zatlarınızdan soyunma ile Allah'tan sakınınız. Ve dosdoğruluk ile bana boyun eğmiş olunuz ki, sizin için sonraki ayette, **71/4. Allah, günahlarınızı affetsin ve sizi belirli bir süreye kadar ertelesin. Çünkü Allah'ın eceli geldiğinde ertelenmez. Ah! Bir bilebilseydiniz."** Söylendiği gibi bağışlanmış olasınız. Yani "yüce Allah, sizin zatlar, sıfat ve ef'al' iniz eserleri günahlarınızı örtüversin ve sizi ondan sonra ecel (ömrün sonu) olmayan belirlenmiş eceli, tevhitte yok olmaya ertelesin. Gerçek o ki, sizi zatı ile öldürmesi demek olan, Allah'ın belirlediği ecelin vakti geldiği vakit, başkalığın vücudu ile tehir olunmaz, belki bundan başkasının tamamını yok etmiş olur. Ne olsa ki sizler bu ifadenin aslını, iç yüzünü bilir olsanız" dedi**...**

Ayet: 5. Nuh şöyle yakardı: "Ey Rabbim! Ben toplumumu gece ve gündüz davet ettim."
Nuh dedi ki: "Ey Rabbim! Ben toplumumu **"Cem"** makamında nur ile karanlık arasını tevhide davet ettim" dedi ve sonraki ayette, **71/6. "Fakat çağrım, onların kaçışlarını artırmaktan başka bir işe yaramadı."** Dediği buyrulmuştur. Yani, "davetim onlara benim davetimden kaçmış olmalarından başka bir işe yaramadı, ancak kaçışlarını artırmış oldu. Çünkü onlar beden ve görünür ehli idiler, nuru, ancak cisim ile ilgili vücud ışığını, ancak karanlık cisim ile ilgili değerlere özel gördüler. Bu sebepten nurlar kendisine nispetle karanlıklar olan katışıksız nurun şahitliğinden nefret ettiler" dedi. Ve bir sonraki ayette, **71/7. "Ben onları, sen kendilerini affedesin diye çağırdıkça, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, inat ve ısrar ettiler ve kibirlendikçe kibirlendiler."** Dediği buyrulmuştur. Ve "gerçekten de ben, ne zaman ki onları senin nurunla örtecek olmana davet ettimse onlar, kabiliyetlerinin sona ermesi veya kusurlu olması yönüyle anlamak istemediklerinden parmaklarını kulaklarına tıkayıp sağır hale geldiler. Ve bedenlerine çok fazla eğilim gösterme, bağlanma ve saklanma davranışıyla bedenleri ile sarınıp örtündüler. Ve kızgınlıklarının yükselmesinden, sıfatlara sahip çıkma arzularının kaplayıcılığından bu hal üzere ısrarcı olup soyunmaya girişmediler" dedi. Ve daha sonraki ayette, **71/9. "Daha sonra bir başka duyuru yönelttim. Ve onları gizli, gizli de çağırdım."** Dediği buyrulmuştur. Yani "Ben onlara görünür çeşitlilik ile ilan ettim ve batın gizliliği ile çeşitliliğe ulaşmış olmaları için onlara **"Kalp"** makamında ilanı sır, gizli olarak yapmış oldum" dedi**...**

Ayet: 10. Ve şöyle dedim: "Rabbinizden af dileyin."
Ve Nuh aleyhisselâm sözlerine devam ile: "Rabbinizin nuru ile arzular karanlıklarınızı örtmesini, kalplerinizin nurlanmasını, İlâh ile ilgili hakikatler ve gizlilik sırlarının size görünür olmasını isteyin" dedim." Ve sonraki ayette, **71/11. "Göğü üzerinize bol, bol yağmur taşıyıcı olarak gönderir."** Dediği buyrulmuştur. Yani, "Rabbiniz, sizin üzerinize gökten, **"Ruh"** göğünden birçok bağışlar ve haller yağmurları yağdırsın" dedi. Ve sonraki ayette, **71/12. "Sizi, mallar ve oğullarla güçlendirir, size yeşil bahçeler sunar. Ve sizin için nehirler."** Dediği buyrulmuştur. Yani, "Size kazanç yerleri ve makamlar malları ile melekler âleminden kutlu ve sağlamlaştırılmış oğullar ile yardım etsin. Ve sizin için **"Kalp"** makamından sıfat cennetleri ve ilimler nehirleri yapsın, dedim" demiştir**...**

Ayet: 13. "Ne oluyor size de Allah için bir vakar ümidinde olmuyorsunuz?"
Sözlerine devamla: "Hangi sebepten Allah için derecelerde nurlar âlemine yükselme ile sizi güzel karşılayacak ve ağırlayacak olan bir takım ümit ve dönüş için ağır başlılıkta bulunmuyorsunuz?" dedi. Ve sonraki ayette, **71/14. "O ki, sizi halden hale/evreden evreye geçirerek yarattı."** Dediği buyrulmuştur. Ve "Hâlbuki yüce Allah, sizi hal ve hareketler üzere olduğunuz halde açığa çıkarmıştır. Her bir tavrınız evvelkinden şerefli ve o tavırdaki haliniz geçmiş olan halinizden daha güzel, şerefiniz daha fazladır. Bundan dolayı nasıl bir sebepten şahitliğin gizlisine, özel söyleniş, geçmişte kabul edilen şeylerle kıyaslamıyorsunuz da yaratılıştaki huylar olan hal ve hareketleri ile hikmet ve kudret merdiveni ile yükseldiğiniz gibi şeriat, ilim ve işler merdiveni ile **"Ruh"** göğüne yükselesiniz" dedi**...**

Ayet: 15. "Görmediniz mi, Allah yedi göğü ahenkli bir bütün olarak nasıl yarattı?"
"Yüce Allah'ın, bazısı bazısının üstünde, tabaka, tabaka yedi görünmez mertebeler olan yedi göğü nasıl bir özellik üzere yarattığını görmez misiniz?" dedi. Ve sonraki ayette, **71/16. "Ve Ay'ı, bunlar içinde bir nur yaptı ve Güneş'i bir kandil haline getirdi."** Dediği buyruldu. "Ve o göklerde **"Kalp"** ayeti, kuvvetler yıldızları ve öz benlik nuru üzerine artı olan bir nur yaptı ve **"Ruh"** güneşini, parlak nurunu kaplayıcı yaptı" dedi. Ve bir sonraki ayette, **71/17. "Ve Allah sizi bir bitki gibi yerden bitirdi"** Dediği buyrulmuştur. Yani, "Yüce Allah, sizi beden yerinden çıkarıp sonra o bedene eğilim göstermeniz. Ve aşırılıklar ve lezzetleriyle ve cisim ile ilgili canlarınızın ve madde ile ilgili perdelenme hallerinizle giyinişiniz sebebiyle sizi o bedende geri çevirmiş olacaktır" dedi ve daha sonraki ayette, **71/18. "Sonra sizi yere geri gönderiyor**

ve sonra bir çıkarışla tekrar çıkarıyor." Dediği buyrulmuştur. "Ve seçme ile ilgili ölüm zamanında kalp makamında gönderilmiş olmakla, diriltmekle sizi bedenden dışarı çıkarmış olur" dedi ve daha sonraki ayette, **71/19. "Allah size yeryüzünü bir yaygı yaptı."** Dediği buyrulmuştur. Yani, "Ondan, geniş seçkinler yollarına girmiş olmanız için beden yerini yüce Allah size kilim olarak döşedi."
Başka mânâ: Beden yönünden tevhide giden gökyollarına girmiş olmanız için yeryüzünü size yaygı yapmış oldu" dedi. Ki müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm: ***"Bana göğün yollarından sorunuz. Ben göğün yollarını, yeryüzünün yollarından daha çok bilirim"*** buyurmuştur ki, züht, ibadet, tevekkül, rıza ve bunlar gibi olgunluğa erdirici olan makamlar ve haller yollarını ifade etmek istemiştir. Bu sebeptendir ki Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin miracı beden ile olmuştur**...**

Ayet: 21. Nûh dedi: "Rabbim! Onlar bana isyan ettiler de malı ve çocuğu kendisine hüsrandan başka bir artış getirmeyen kişiye uydular."
Ayette görülmekte olduğu gibi Nûh aleyhisselâm toplumunu Rabbine şikâyet etme ile: "Rabbim, gerçekten de onlar bana isyan edici oldular, mal ve makam sevgisi ile çocuklarını kendilerine uydurmaları ile gizlenme sebebiyle kabiliyetleri ile ilgili nurlarını zarara uğratan perişanlık sahiplerine, Hak'tan perdeli mal ve makam sevgisi ehli reislerine uymuş oldular.
Başka mânâ: Malın ve bedenin sevgisini gerektirmiş olan kuruntu ile karışık şeytanlık ile ilgili akıl sebebiyle meydana gelmiş ilim mallarıyla ve netice ile ilgili düşünceleri ile perdeli olanlara uymuş oldular. Ve sonraki iki yete, **71/22-23. "Çok büyük hileler sergilediler/çok büyük tuzaklar kurdular." – Dediler ki: "İlahlarınızı sakın bırakmayınız."** Buyrulmuştur. O reisler büyük bir hile ile hile yapmış oldular ve siz arzularınızla ibadet ettiklerinize sımsıkı bağlanmış olmanız ve onları aşırılıklarınızla sevip taptığınız putlarınızı, beden dostluğunu, su tası şeklinde olan benlik putunu, aslan şeklinde olan sahiplik putunu, at şeklinde olan mal putunu, yayma ile ilgili hırs putunu kesinlikle bırakmayınız dediler. Ve daha sonraki ayette olan sözlerle Nûh aleyhisselâm toplumu için olumsuzluk dilediği, **71/24. "Çoklarını saptırdılar. Sen de o zalimler için şaşkınlıktan başka bir şeyi artırma."** Buyrulmuştur. Yani "Ve böylece onlar, çok sayıda kişileri saptırdılar. Yarabbi! Zalimlere sapkınlıklarından başka bir şeylerini artırmış olma, ancak sapkınlıklarını artırmış ol." Dedi**...**

Ayet: 25. Hataları yüzündendir ki boğuldular, ateşe atıldılar. Kendileri için, Allah dışında yardımcılar bulamadılar.
Doğruluğa ters gelen hareket ve işleri sona ermesinden madde denizinde batmış olup huylar ateşine dâhil edilmiş olundular. Ve kendileri için Allah'tan başka hiçbir yardımcı bulamadılar. Ve sonraki iki ayette, **71/26-27. Nûh şöyle yakardı: "Rabbim! Yeryüzünde, kâfirlerden yurt tutacak/gezip dolaşacak hiç kimse bırakma." – "Çünkü eğer sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar ve kötülük üreten nankörden başkasını doğurmazlar."** Buyrulmuştur. Yani, Nûh aleyhisselâm uyarı dinlemeyen kâfirler için Rabbinden olumsuzluk dileyen sözlerine devam ile: "Ey Rabbim! Kâfirlerden yeryüzünde dolaşıp duran, gezen tek bir kimse bırakma. Çünkü eğer sen, onları bırakmış olursan iman etmiş kullarını saptırmış olurlar ve onlar, kötü huylu günahkâr ve çok küfreden kişilerden başkasını doğurmazlar, meydana getirmezler" diyerek toplumuna beddua etmiş oldu. Nûh aleyhisselâm toplumunu çok uzun süreden beri davet etmiş olmaktan usanır hale gelmiş ve canı sıkılmış oldu. Kendisine kızgınlık galip gelmiş olarak toplumunun kahredilmesi ve yok edilmesi konusunda Rabbine dua etti ve görünür hal ile inkârcılığı galip olan perdelinin ancak benzerini doğurabileceğine hükmetmiş oldu. Çünkü kötü, alçak benliği perdelemiş olan meydana gelme ve onun karanlık sureti ile terbiye olan sperma kendinin çeşidi ve cinsinden bitmiş olan tohum tanesi gibi ancak kendi benzeri olan bir benliği kabul eder ve çocuk babasının sırrı, yani batınına galip olan hali olduğundan gafil oldu. Hâlbuki çok defa inkârcı olan bir kişinin kabiliyeti kalıcı, berrak yaratılış, yaratılış kabiliyeti gereğince aslı çok temiz olur da aralarında meydana gelmiş olduğu toplumu ve babalarının din ve adetleri, onun görünür yönü üzere galip gelmesi ve kaplamış olarak görünüşte onların dinleriyle bağlanmış olduğu halde batını sağlam kalır. Bundan dolayı İbrahim aleyhisselâm babasından, İbrahim'in doğup geldiği gibi ondan nur ile ilgili hali üzere mümin doğar.
İmdi: Şüphesiz Nûh aleyhisselâmın batınına galip gelmiş olarak onu o halinde gediğinden perdeli yapan kızgınlık ile ilgili karanlık suretlerden, oğlu Kenan'ın maddesi doğmuş olarak Nûh' un halinin günahına ceza oldu**...**

Ayet: 28. "Rabbim! Beni, anne-babamı, inanmış olarak evime gireni, tüm inanmış erkekleri ve inanmış kadınları affet. Zalimlerin de sadece helak ve perişanlılığını artır.

Yani, "Ey Rabbim! Beni ve kalbin anne-babası olan ruh ve benliğimi tevhitte yok olucu olmakla örtmüş ol. Ve tevhid ilmi ile mümin olarak kutlu huzurda benim makamıma dâhil olan ve bana iman eden ruhlar ve canları, tevhitte yok etme makamına vardıran ol. Ve benlikleri karanlığıyla nur âleminden gizlenme ile hoşluk ve nasiplerini eksiltenlere de gizlenme şiddeti ve madde denizinde batırmış ol, perişanlık hallerinden başka bir şeylerini artırma, ancak perişanlık ve yok olmalarını artırmış ol" dedi**...**

"Nûh" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

CİN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Bazı ayetlerde geçtiği ve doğruluğu belli olmuştur ki, vücutta toprak ile ilgili kaba cansız cisimlere ilgi duymuş olmanın gerekli olması için hayvanlık ve yırtıcılık ile ilgili canların kabalık ve kalınlığında. Ve anlayış eksikliğinde ve insan ile ilgili ruhlarının suret ve kabiliyetinde olmayan veya her şeyden uzak olup yücelik âlemine ulaşmış veya bazı gök ile ilgili cansız cisimlere ilgi duymuş olmak için. Her şeyden uzak kalmış ruhların berraklık ve inceliğinde olmayan, hallerinin zıtlığı üzerine kendisine hava, ateş ve duman ile ilgili hal galip olmuş olan tuhaf unsurlar ile ilgili cansız cisimlere ilgi duyan bir takım toprak ile ilgili sert ruhlar vardır ki, bazı âlimler bu ruhlara mutlak suretler ismini vermişlerdir. Bu ruhların da bizim ilimlerimiz ve anlayışlarımız cinsinden ilimleri ve anlayışları vardır. Bu ruhlar doğal olarak gök ile ilgili melekler âlemine yakın olunca gök ile ilgili melekler âleminden gizli şeyleri alıp kabul etmiş olmaları mümkündür. Bundan dolayı bunların gök ile yerin birleşmiş gibi göründüğü yere ilerlemiş olarak meleklerin, her şeyden uzak kalmış ruhların konuşmalarını işiterek çalmış olma ihtimalinden uzaktırlar denilemez. Ancak bunlar, yeryüzü ve gök ile ilgili kuvvetlere nispetle zayıf olduklarından gök ile ilgili kuvvetlerin tesirleriyle tesirleşmiş olurlar ve bu tesir ile gök ile ilgili kuvvetlerin ilimlerinin son derecesine, amaçlarına erişmelerinden taşlanarak kovulmuş olunurlar. Ve duman ile ilgili cansız cisimlerin, yıldızların kıvılcımlarıyla tutuşup yanarak perişan olmaları veya gök ile yerin birleştiği yerden göğe yükselmekten engellenip en aşağıya düşmüş olmaları inkâr edilemez. Çünkü bunlar olabilirlik dışında olmayan bir takım işlerdir. Hâlbuki gizli olanı bilme ve açık görüş ehli olan peygamberler ve sadıklardan olan velilerin özellikle en kâmilleri olan Peygamber efendimiz Hz. **"MUHAMMED"** (s.a.v) bu oluş hakkında bazı haberleri, bilgileri ümmetine aktarmıştır.

Eğer bu oluşu kendi üzerimize uygulamayı istersek, sen bil ki gerçekliği belli olan **"Kalp"** vahyin ve gizli olan konuşmaların alınıp kabul edilmesine kabiliyetli hale geldiği vakit. Hayal kuran, kuruntu, düşünce, görüş ile ilgili akıl ve iş ile ilgili akıldan başka bir şey olmayan benlik ile ilgili kuvvetler. Ve insan ile ilgili cinler demek olan batın anlayışların ve o vahyi ve gizlilik ile ilgili konuşmaların tümünü dinlerler ve ne olduğunu işitmiş olurlar. Fakat **"Ruh-ül-kuddüs"** vasıtasıyla kalbe gelmiş olan İlâh ile ilgili konuşma, düşünce ve hayalde canlandırma ile yapılan akıl ile ilgili benzetmeler. Hayale getirme ve kuruntu ile ilgili öncüler ile neticelendirilmiş olunan ustalıkla yapılmış konuşma cinsinden olmayınca bu surenin ilk iki ayetinde, **72/1-2. Şöyle dedikleri bana vahyolundu: "Gerçekten biz, hayranlık verici bir Kur'an dinledik." –"Doğruya ve hayra kılavuzluyor. Biz de inandık ona. Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız."** Buyrulmuştur. Yani, "Biz, iyiliğe yönelten ve hayranlık hissi uyandıran bir Kur'an işittik" dediler. Bu da kuvvetlerin **"Ruh"** nuruyla tesir görmeleri ve vahyin manâlarıyla hallerinin iyileşmesi ve nuruyla aydınlanmaları, kızgınlık ve aşırılık gibi diğer kuvvetlere ve beden ile ilgili tüm kuvvetlere tesir edicidir. Ve "Biz, o Kur'an'ın nuruyla aydınlanmış olup kutlu tarafa götürecek olan Hak yolunu (hidayeti) bulduk. Başkalığı ona benzetmek için rabbimizi, anlamış olduklarımızın cinsinden bir misal ile asla örneklendirmiş olmayacağız. Belki vahdet tarafına yönelmekte sırra, yani ifade edemediğimize uymuş olacağız. Benliğin arzularını ve dinin yasak ettiği şey âleminden istenilen şeyleri elde etmek için aşırılıklara düşmeyeceğiz. Ve rabbimizin dışında gördüklerimize ibadet etmek için kesret âlemine çekilmiş olmayacağız. Ve sonraki ayette, **72/3. "Rabbimizin adı/kudreti/işi/gayreti çok yücedir. O, ne bir dişi dost edinmiştir ne de bir çocuk."** Buyrulmuştur. Yani, Rabbimizin büyüklüğü, anlayış kuvvetinin onu zihinde şekillendirmiş olup da özellik yüklenilmesiyle aşağısında olan cinse girerek cins altındaki sınıftan bir eş veya benzeyen çeşidinden çocuk edinmiş olmaktan yücelikte olmuştur**...**

Ayet: 4. "Doğrusu bizim beyinsiz, Allah katında saçma lakırdı ediyormuş."
Gerçek o ki, bizim akılsızlığımız olan vehim (kuruntu, yersiz korku, şüphe, tereddüt) Allah'ı yönde kurmuş olmak, madde ile ilgili eklemeler ile süslenmiş var olan şeyler cinsinden yapmak, sınıf veya cinsle sayılmak üzere yaratılmış şeylere benzemek suretiyle yüce Allah üzerine asılsız (batıl) söz söylerdi. Ve sonraki ayette, **72/5. "Biz sanmıştık ki, ne insanlar ne de cinler Allah hakkında asla yalan söylemezler."** Buyrulmuştur. Ve biz, doğru yola girme ve nurlanmazdan evvel insanları görünür olan dindarları ve cinlerin batın dindarlarının, ondan anlamış olduklarında Allah üzerine yalan söylemez olduklarını zannetmiştik. Göz, Allah'ın şeklini ve rengini anlamış olacağını, kulak Allah'ın sesini işiteceğini, vehim ve hayalin onu doğru ve uyan olarak kurmuş ve hayale getirmiş olabileceğini zannederdik. Vahy yolundan bunların hiçbiri, Hak'tan bir şeyi anlamış olmadıklarını, belki onları da onların anlamış olduklarını da ve etmediklerini de Hakk'ın bilmiş, anlamış olduğunu bildik**...**

Ayet: 6. "Gerçek şu ki, insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınırlardı da onların şımarıklık ve azgınlını artırırlardı."
Gerçek o ki, bir takım insanlar cinlerin er kişilerine sığınırlardı, yani görünür olan kuvvetler, batın olan kuvvetlere güvenirler onlarla kuvvet bulmuş olurlardı. Bu sebeple onlara benlik ile ilgili düşünceler, hayvanlık ile ilgili içten gelen duyguyu teşvik edici (kışkırtıcı), kızgınlık ve aşırılık bozgunluğuna uğratılma ile şeriatın haram ve yasak ettiği şeyler ve yapılması engellenmiş olanların yapılmasını artırmış olurlardı. Ve sonraki ayette, **72/7. "Onlar, tıpkı sizin sandığınız gibi, Allah'ın hiç kimseyi diriltemeyeceğini sanmışlardı."** Buyrulmuştur. Yani, onlar da hidayet nurlarıyla nurlanmalarının öncesinde sizin zannettiğiniz gibi yüce Allah'ın, onlara düzeltme ve temiz etme ve güzel terbiyeler ile edeplendirecek, şeriat nuru ile aydınlanmış aklı, asla göndermeyeceğini, huyları gerekliliğince istek duyduklarına gideceklerini, arzuları yönüyle işler yapıp başıboş gibi zorluk görmeden ve mücadele etmeden önemsenmeyip bırakılacaklarını zannetmişlerdi**...**

Ayet: 8. "Biz göğe gerçekten dokunduk da onu titiz ve güçlü bekçilerle ve kayıp giden ışınlarla/alevlerle doldurulmuş bulduk."
Şeriatlar ile terbiye edilmezden evvel olduğu gibi bizi lezzetlerimize ulaştıracak ve ihtiyaç duyduklarımızı elde etmemizde bize yardım edecek şeyleri anlayış sahiplerinden faydalanmak için bizde akıl göğünü istemiş olduk. Fakat gök ile ilgili aklı, bizi istek duyduklarımızdan geri bırakan, kuvvetli hüküm koruyucularıyla amaçlarımıza erişmekten ayıran. Şiddetli engelleyici bekçileriyle ve bizi şüphe kuruntusundan berrak manâlarının anlaşılmasından ve kutlu nur ile nurlanmış aklın tavrına ulaşmaktan engelleyen temiz nurları ve nur ile ilgili doğuşlar ile dolmuş bulduk. Çünkü hidayetten evvel akıl, kuruntu ile karışık hayal ve ileriyi öngören düşünceye yakın, geçimliliğin elde edilmesine ayrılmış, benliğe ve kuvvetlerine uygun idi, ne zaman ki kutlu nur ile nurlanınca kuvvetlerin konaklarından, ilim ve paralar anlayışından uzaklaştı. İşte sonra ifade edilen, **72/9. "Biz eskiden, onun, dinlemek için oturulan yerlerinde otururduk. Ama şu anda kim dinlemeye kalksa kendisini gözetleyen bir alev/ışık bulur."** Ayetin manâsı da budur. Yani biz, işitmek için gökten oturulacak yerlerde otururduk. Şimdi her kim dinlerse bizi akıl ile ilgili ileri görüşten uzaklaştıran. Ve benliğe eğilim gösterme ve bizimle karışmaktan, bedenin uygunluk göstermesine ve benliğin emanetine bırakılan genel kurallara uygun olan şeriat hükümlerini kazanmış olmamız için bizim yükselmiş olduğumuz gönül alçaklığından kesilme yerinden aklı korumuş olan akıl ile ilgili delili ve melekler ile ilgili nuru bulur**...**

Ayet: 10. "Doğrusu bilmiyoruz, yeryüzündeki şuurlulara şer mi istendi, yoksa Rableri onlar için doğru ve güzel olanı mı istemiştir."
Ve biz, iştahlılar ve arzularından perdeli, lezzetlerinden yasaklanmış olarak benliği terbiye etmek ve mücadelede bırakılan beden yeri kuvvetlerine kötülük mü dilenmiş olunduğunu yoksa teklif edilen şeriat hükümleri ile ilgili emirler ve dinin haram ettikleri ile Rablerinin olara kurtuluşlarını gerektiren bir dosdoğruluk ve iyilik mi dilediğini bilemiyoruz. Çünkü benliğin olgunluğu ve şeriat ile ilgili amacı bu kuvvetlerin anlayışları paralarının ötesindedir**...**

Ayet: 11. "Şu bir gerçek ki, bizden hayra yönelenler/barışçılar vardır; ama bizden, başka türlü olanlar da vardır. Dilim, dilim yollar olmuşuz biz."
Ve gerçekten de bizden beden ile ilgili kurtuluş ve geçimlilik düzeni tedbirini alan kuvvetler gibi bir kısım elverişli kişiler ve benliğin duyguları gerekliliğince iş gören kuruntu, kızgınlık, aşırılık gibi bozan ve huylar

bitkileri ile ilgili kuvvetleri gibi aracılık eden kuvvetler de vardır. Biz, çeşitli şekilde tutulan yollar dostları olmuştuk. Herkesin, Allah'ın onu ayırıp ve vekil yapmış olduğundan bir yolu ve yönelme yeri vardı**...**

Ayet: 12. "Ve biz şunu sezdik: Biz yeryüzünde Allah'ı asla âciz bırakamayız; kaçarak da onu âciz bırakamayız."
Ve biz, yüce Allah'ın bize galip olduğuna, beden yerinde iken de ruh göğüne kaçıcı olduğumuz halde de Allah'ı aciz yapamayacağımızı tam olarak iyiden iyiye şüphesiz olarak bildik. Çünkü her birimiz, diğerinin işinden güçsüz durumdayız, kuvvet ve kudretlerinin başlangıcı olan zatın işinden hangi özellikle güçsüz kalmış olmayız. Ve sonraki ayette, **72/13. "Biz doğruya ve güzel e kılavuzlayanı dinleyince, ona inandık. Rabbine inanan kişi ne hakkının eksik verilmesinden korkar ne de tecavüze uğramaktan."** Buyrulmuştur.
İmdi: Her kim ki, Rabbine iman ederse onun için mümkün olan olgunluğundan bir olgunluk, haklarından bir hakkın, hoşnutluğundan bir hoşlanmanın eksikliğinden, benliği kırma ile kahır ve aşağılık zulmünden korkmaz. Çünkü benlik (Nefs) her ne kadar kanmış (mutmain) olup duygusu sırra sıkıntıları olmayacak, kalbe büyük olmayacak şekilde nurlansa yine hoşnutluğundan engellenmiş olunamaz. Belki hoşnutluğu sebebiyle kendi ve duygusu ibadetlere kuvvetleşmek ve dosdoğruluk halinde İlâh ile ilgili işlere sevinç duymak için hoşnutluğu çoğaltılır. Ki Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, dokuz kadının nikâhı ile ve diğer hoşnutluklar ve kazançlar ile benliğini faydalandırmıştır.
Başka mânâ: Bir olgunluğun eksikliğinden ve utanılacak alçakça işlerden bir rezaletin zulmünden veya uzaklaştırma ve edeplendirmeyi gerektiren azap içinde olan suretin erişmesinden korkmaz**...**

Ayet: 14. "Nihayet bizden Allah'a teslim olanlar da var, haksızlığa sapıp çizgiden çıkanlar da var. Allah'a teslim olanlar, işte onlar doğruyu ve hayrı aramışlardır."
Ve gerçekten de, bizden her şeyin en iyisini bilen gibi kalbin ibadetlerini ve Rabbinin emrini doğal olarak anlamış ve teslim olmuş kuvvetler vardır. Ve kuruntu gibi haksızlık ve zulüm ile sevap (iyilikler, hayırlar) yolundan ayrılan kuvvetler de vardır.
İmdi: Boyun eğmiş ve gereğini anlayıp teslim olmuş olanlar, işte sevap ve istikameti (dosdoğruluğu) niyet etmiş olanlar, ancak bunlardır. Ve sonraki ayette, **72/15. "Haksızlığa sapanlar ise cehenneme odun olmuşlardır."** Buyrulmuştur. Yani, haksızlık ve zulüm edenler, cisim ile ilgili huylar cehennemine odun olmuşlardır**...**

Ayet: 16. Eğer yolda kıvamında yürüselerdi, onları bol bir su ile suvarırdık.
Bu ayet, cinlerin konuşmalarından değil, vahy olunun konuşmalar sınıfındandır. Yani cinlerin tamamı, tevhide gidici olan sırrın takip edilip ona uyulmasında süluk ve Hakk'a yönelme yolu üzerine dosdoğrulukta olsalar ayette işaret edildiği gibi onlara Âdem'in meleklere haber verilmesinde anılmış olunduğu gibi ***"çok ilimleri rızık olarak verdik"*** hikmetine mazhar edilmiş olunurlardı. Ve Araf suresinde, **7/168. Belki dönerler ümidiyle onları güzelliklerle de kötülüklerle de imtihana çektik.** Buyrulduğu gibi onları o ilim ile iş ve lâyık olduğu Allah'ın rızalarında harcama ile şükredip etmeyeceklerini imtihan etmiş olmamız için çok ilim verirdik. Ve her kim nimetini kıskanır veya nimetinin hakkını unutur ve nimeti lâyık olmayan işlerde harcar, Rabbinin anılmasından yüz çevirip vazgeçerse. Tövbe edip de dosdoğruluk sahibi oluncaya kadar Rabbi, onu zevklerinden mahrum kalma ve zor gelen eziyet ile veya kendisine galip şiddetli, zahmetli ve sıkıntılı bir azapla azap görmüş çok için çok sıkıntılı, faydalı suretler ile şiddetli ve zahmetli bir azaba çekmiş olur**...**

Ayet: 18: Hiç kuşkusuz, mescitler Allah içindir. O halde Allah ile birlikte bir başkasına yakarmayın.
Her kuvvetin olgunluk makamı ki, o da secde etmesi demek olan anlayışı ve kalbe boyun eğmesidir. Veya her şeyin hatta kalp ve ruhun bile olgunluğu, Allah'ın o şey üzerinde hakkıdır, belki o şeyin mazharında görünür (zahir) olan Allah'ın sıfatıdır.
İmdi: Allah'a ve ibadetine ortak koşmayı gerektiren benliğin başka tarafa dönmesini meydana getirme, arzulara ibadet, huylarınızın gerekliliği ile lezzetler ve aşırılıkları isteme sebebi de Allah ile beraber hiçbir kişiyi istemeyin ve o kişiye dua etmeyin**...**

Ayet: 19. Allah'ın kulu kalkmış O'na yakarırken, onlar onun üzerine keçeleşir gibi üşüşüyorlardı.

Gerçek o ki, alçak gönüllülük gösteren, boyun eğen ve aldığı emre göre davranan, Hakk'a yönelmiş kalp, Hakk'a dönme ve tarafından nurun isteği ile durucu olduğu ve O'na saygı gösterip yüceltmiş olduğu vakit, üste çıkma ile ona sıkıştırma yapmak için kalabalık olurlar ve görünme ve çokluk ile onu perdelemiş olurlar**...**

Ayet: 20. De ki: "Ben ancak Rabbime yakarırım. Ve hiç kimseyi O'na ortak koşmam."
Yani, "Sen de ki: "Ben ancak Rabbimi tevhid ederim, O'nun dışında görünenlere yüz vermem. Yüz vermiş olduğumda O'na ortak koşmuş olurum" Ve sonraki ayette, **72/21. De ki: "Ben size n zarar ne de ışık ve aydınlık verme gücüne sahip değilim."** Buyrulmuştur. Yani, "Ben, sizin azgınlığınızı artırma ve önleme ve doğru yola yöneltilmenize gücü olan birisi değilim. Hak yolundan saptırılma ve Hak yoluna yöneltilme ancak Allah'tandır. Beni size bulaştırmış olursa, nurum ile doğru yolu bulursunuz, yoksa sapkınlıkta kalırsınız. Sizi Hak yoluna zorlamak benim kudretim dâhilinde değildir. Ve bir sonraki ayette, **72/22. De ki: "Allah'tan beni hiç kimse kurtaramaz ve O'nun dışında bir sığınak da asla bulamam."** Buyrulmuştur. Bu ayetin sözleri de resulün onların üzerine kudret ve güç yetmenin benliğini sağlamlaştırılmış olduğuna itirazdır. Yani, resul: "Sizin saptırılmanız ve Hakk'ın doğru yolunu bulmuş olmanıza gücü yeten olmadığım gibi eğer yüce Allah, bir zarar ve azgınlık dilemiş olur da sizi veya dışınızdakileri bana bulaştırmış olursa beni de Allah'tan başkası kurtaramaz. Eğer yüce Allah, beni sizin veya dışınızdakilerin ellerinde azap çektiren ve perişan ederse ben Allah'tan başka bir sığınacak kişi veya yer bulamam."
İmdi: "Kendi öz benliğim hakkında yarar ve zarar, hidayet ve azgınlığa sahip olmadığım takdirde, sizin hakkınızda bunlardan bir şeye ne gibi bir özellikle sahip olabilirim?" dedi. Ve daha sonraki ayette, **72/23. "Ancak Allah'tan bir tebliğ ve O'nun mesajlarından bir şeyler sunabilirim." Allah'a ve O'nun resulüne isyan edenler için cehennem ateşi vardır. Sürekli içinde kalacaklardır.** Buyrulmuştur. Yani, "Allah'tan çıkmış olan bir yetiştirilen söz ve doğru hükümler, emirler ve bildiricilik ile ilgili elçiliğimi size bildirmiş olmamdır. Yani, elçilik ve bildiride bulunmaktan başka bir şeye sahip değilim" ***"Sadece bildiriciyim"*** sözü ***"Sahip değilim"*** sözünün yüklenmişliğinden ayrı tutulmuştur. Ayette söylendiği gibi, sizden her kim Allah'a ve Resulüne isyan ederek nurunu ve akıl resulünün bildiriciliğini kabul etmezse gerçek o ki, onun için sonsuza dek içinde kalacağı ve kendisini ele geçiren, yakıcı huylar ateşi vardır**...**

Ayet: 24. Sonunda onlar kendilerine vaat edileni gördüklerinde, yardımcı bakımından daha zayıf kim, sayı bakımından daha az kim, bileceklerdir.
Yani, onu (resulü) çokluk ile sıkıştırmış, ablukaya almış olurlar. Ta ki elçilik görevi ile kendilerine vaat olunmuş ölüm ve **"Kıyemet-i suğra"** yani, küçük kıyametin veya yaratılış nurunun meydana gelişi. Ve kalbin kuvvetler üzerine kaplayıcılığıyla **"Kıyamet-i vusta"** yani, orta kıyametin veya vahdet nurunun meydana gelişiyle **"Kıyamet-i Kübra"** yani, büyük kıyametin oluşunu gördükleri vakit ayette işaret edildiği üzere üç sayıda olan hallerden biriyle zayıfları, sayılarının azlığı, ateşlerinin söndüğü. Keskinlik ve büyüklüklerinin körlendiği görünür olacaktır. Kahrolmuşluk ve güçsüz kötülüklerinden bazısı bazısına yardım edemeyince yardımcılık yönünden kalpten daha zayıf, sayı yönünden daha çok olmayan olduklarını bileceklerdir. Her ne kadar onların sayısına nispetle kalbi, az sayarlar ve çokluklarıyla onu kahretmeye yakın olurlarsa da Saffat suresinde, **37/172-173. Onlar, yardım görenlerin ta kendileri olacaklar. – Ordularımız, galip gelenlerin ta kendileri olacaklar.** Ve Ali İmran suresinde, **3/160. Allah size yardım ederse hiç kimse size galip gelemez.** Ayetlerinin sözlerinden anlaşılan mânâ gereğince yüce Allah tarafından sağlamlaştırılmış olunan bir daha kuvvetli ve daha çoktur. Sonraki ayette, **72/25. De ki: "Bilmiyorum, size vaat elden şey yakın mıdır yoksa Rabbim onun için uzun bir sure mi koyacaktır?"** Buyrulmuştur. Yani sen de ki: "Ben, Kadir olan Allah'a akıl erdiremediğiniz yönüyle sizin vaat olunduğunuz küçük kıyamette yok olma ve dirilmek zamanında huylar ateşine girecek olmanızın. Veya kabiliyetin kuvvet ve zayıfına anlayışının olmaması yönüyle orta kıyamette istek üzere ölmüş olmanızın. Büyük kıyamette hakiki ölümünüzün yakın olup gecikmeden mi, olmuş olacağını veya yüce Allah'ın onun için bir amaç ve belirlenen vade mi yapacağını bilemem." Ve sonraki iki ayette, **72/26-27. Gaybı bilendir O. Gaybı konusunda hiç kimseyi yardımcı yapmıyor. – Seçtiği bir elçi müstesna. Çünkü O, resulün önünden ve arkasından gözetleyiciler yürütür.** Buyrulmuştur. Yani, Gaybı bilici olan ancak yüce Allah'tır. Bundan dolayı yüce Allah kendi gizliliğine kimseyi haberli yapmaz, ancak ilk yaratılışta temiz kuvvet resulünden hazırladığı, temiz etmiş ve düzeltmiş olduğunu haberli yapar. Gerçek o ki yüce Allah, o resulün İlâh ile ilgili tarafından ve beden ile ilgili yönünden koruyucular meydana çıkma ve vekil belirlemiş olur. O resulün yüzünün yönelmiş olduğu Allah tarafından olan koruma, ruhhul Kudüs, melekler âlemi nurları ve rab ile ilgilidir. Beden ile ilgili yönünden olanlar da fazilet alışkanlıkları ve ibadetler ve ibadet

bedenlerinden meydana gelmiş olan nur ile ilgili surettir. Ki, yakınlık ile ilgili marifetler, kutlu manâlar, gizlilik ile ilgili içe doğan şeyler, hakikat ile ilgili keşfedicilik ile o resulü cinlerin bozguna uğratıcılığından, konuşmalarının güçlük, kuruntu ve hayaller ile karışmasından korumuş olurlar**...**

Ayet: 28. Ki onların, Rablerinin elçiliklerini hedefine tam ulaştırdıklarını bilsin. Allah, onların katında bulunan şeyleri kuşatmış ve her şeyi inceden inceye sayıya bağlamıştır.
Yüklenmiş olmaları mümkün olan rablerinin elçiliği ve o elçiliğin vardırma ile kâmil ve tamamlayıcı oldukları hakkında kabiliyetlerinde gizli olan Allah'ın ilmi görünür olması için koruyucu vekil yapar. Hâlbuki yüce Allah, resullerin yaratılışlarında ezele göre gizli olan fark edicilik ile ilgili aklı kuşatma ve bundan dolayı açığa çıkarmıştır. Ve fark edicilik ile ilgili akıl ile ve hep birlikte ve ayrıntılı olarak, büsbütün ve ufak-tefek olarak eksiksiz olgunluğu meydana çıkarma ile her şeyi zapt etmiştir.
Başka mânâ: Kaza ve kaderde bütünlüğü ve bölümü mutlaka her şeyin sayısını zapt eylemiştir**...**

"Cin" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MÜZEMMİL SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Ey örtüsüne bürünen!
Yüce Hak katından: "Ey elbiseler ve beden perdelerine bürünmüş olan zat" diye seslenilmiştir. Ve sonraki ayette, **73/2. Geceleyin kalk!** Buyrulmuştur. Yani, "Benlik ovası yollarında ve kalp çölü konaklarında Allah'a gidici olduğu huy ile ilgili kaplayıcılık ve benlik makamı gecesinde gaflet uykusundan kalk"**...**

Ayet: 3-4-5. Gecenin yarısını ayakta ol yahut bundan biraz eksilt. – Yahut buna biraz ekle. Ve Kur'an' ı ağır ağır, düşüne düşüne oku. – Doğrusu, biz senin üzerine ağır bir söz bırakacağız.
"Sen, ancak çaresizlik hükmü ile benlik gecesinin az kısmını istirahat, yemek ve içmek ve onlarsız geçmenin mümkünü olmayan beden işleri ve misafiri için terk et. Bu da ancak gecenin yarısıdır. Yani benliğin huylar makamında olmasını toplam zamandan yarım yap ki, yirmi dört saat olan eksiksiz dönüşün dörtte biri bedenin ister istemez olacak olan işleri, dörtte bir de istirahat için olsun. Eğer en kuvvetli olandan isen yarısından az eksik yap, üçte birini terk et ki, altıda biri geçimlilik zorunluluğu ile ilgili, biri de istirahat, biri de Allah ile meşgul olma ve yolunda gidiş olsun. Ve kabiliyetinde dizilmiş ve yaratılışında toplu olan manâlar ve hakikatleri, düzeltme ve temiz etme sebebi ile açık etme ve meydana çıkarmakla etraflı olarak açıklamış ol". Biz, sende açığa çıkmamış düşünce halinde var olan mânâ ve hikmetlerin görünür olması için seni **"Ruh-ul-kudüs"** ile kuvvetlendirme ve nurunu bereketlendirmekle sana ağır, kıymetli ve önem verilen bir söz bırakmış olacağız. Ve sonraki ayette, **73/6. Şu bir gerçek ki, yeni bir oluşa koyulmak üzere geceleyin kalkan, yer tutma bakımından daha güçlü, söz bakımından daha etkilidir.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, gaflet olan serap görme yatağından ve huylar makamından ileri gelen benlik, kalbe uygunluk gösterme yönünden daha şiddetli ve hayale getirme, zan ve kuruntudan değil, ilimden çıkmış olan söz yönünden daha sevaptır, hayırlıdır. Ve bir sonraki ayette, **73/7. Kuşkusuz, gündüz boyu senin için uzun bir dolaşma/uzun bir uğraş vardır.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, senin için **"Ruh"** güneşinin doğuşu zamanında ve **"Kalp"** makamı gündüzünde İlâh ile ilgili sıfatta ve makamlarında sonu gelmeyen yolculuk, kullanıcılık ve üstün gelmek, yani zorla hüküm sürme vardır. Ve daha sonraki ayette, **73/8. Rabbinin adını an ve tebettül et, tüm benliğinle ona yönel.** Buyrulmuştur. Yani, Rabbinin ismini an ki, ***o isim sensin***. Zikret, yani öz benliğini (kendini) bil ve zikrederken unutma ki yüce Allah da seni unutmasın. Ve kendi hakikatini bildikten sonra olgunluğunu elde etmek için gücün yettiğince çalışmış ol ve Allah'tan başka görünenlerden yüz çevirerek güvenilir ve eksiksiz bir kesilmekle ALLAH' a kesil**...**

Ayet: 9-10. Doğunun ve batının Rabbidir O. Tanrı yoktur O'ndan başka. – O'nu vekil et. Onların söylediklerine sabret. Ve güzelce ayrıl onlardan.
Yüce Allah, seni vücuda getirme ile nuru sende görünür ve senin vücud ufkundan doğmuş olan doğunun, nuru sende batmış olup seninle gizli ve vücudunla saklanmış olduğu batının rabbidir. Varlıkta O'ndan başka

ibadet edilebilecek hiçbir şey yoktur. **"Evvel, Ahir, Zahir ve Batın"** ancak O'dur. Bütün işleri O'ndan görmekle kendinin iş ve çare üreticiliğinden sıyrılmak ile işin O'na terk edilmiş olsun. İşini O, düzenleyip çaresini üreten olsun ve sana dilediğini işlesin, o vakit işinde ve her şeyinde O'nu vekil etmiş olursun. Ve seni, ihtiyaçlarında zora düşürmek ve yormak için benlik kuvvetlerinin sana kuruntu atmış oldukları vakit, şüphe hatıraları, aşırılık isyancıları, arzular karışıklıkları üzere benliğini gıda isteğinde özenme ve sıkıntı, hafiflik ve acelecilikten engellemiş ol. Ve arzular ve insana ağır gelecek haller üzere değil, akıl ile ilgili ve şeriat ilmine dayanan güzel bir terk edicilik ile onları terk et ve onlardan yüz çevir. Ve sonraki ayette, **73/11. Benimle, o nimete boğulmuş yalanlayıcıları baş başa bırak. Birazcık süre tanı onlara.** Buyrulmuştur. Ve beni, nimet sahipleri olan yalanlayıcılara bırak. Çünkü onlar, kendilerine vermiş olduğum akıl erdirme, anlayış, kudret ve irade nimetlerimle benden perdeli olduklarından tevekkül makamını ve senin ihtiyaçlarına kefil olduğumu yalanlamış olurlar. Kendi kuvvet ve kudretlerinden başka bir şey bilmezler. Ve onlara azıcık zaman ver ve o vakte kadar ki, ben sıfat tecellisine kuvvet ve kudreti onlardan kaldırmış olurum. Derhal zayıflıkları görünür olur**...**

Ayet: 12. Bizim yanımızda bukağılar var, cehennem var.
Gerçek o ki, bizim katımızda şeriat kayıtları ve onları, kendileri ile ilgili işlerinden engelleyici olan teklifler vardır. Ve istekte zorluk ateşinin cehennem harareti de vardır. Ve sonraki ayette, **73/13. Boğazdan zor geçen bir yiyecek, korkunç bir azap var.** Buyrulmuştur. Ve hoşa giden ve nasipleri karşılığında haklar ve huylarının zıtlıklarından keder yemeği ve benliği kırma ve mücadele çeşitliliğinden sıkıntı verici azap vardır**...**

Ayet: 14. O günde ki yer ve dağlar sarsılır ve dağlar eriyip akan bir kum yığınına dönüşür.
Kalpte tecelliler nurları doğuşlarının kaplayıcılığı ile benlik yeri titreyip sıkıntı çeken, suret ve hal dağlarının parçalandığı ve organlar dağları, üfürülmüş kum tepeleri gibi yok olup gittiği vakte kadar zaman ver.
Başka mânâ: Dönme huyları kasırgası esip bazı özelliklerin bazısına galip olması zamanına kadar onlara zaman ver. Ruhun geçiciliğiyle ve ölümün şiddetleriyle beden yerinin sarsıldığı ve organ dağlarının savrulmuş kum tepesi olduğu vakit. Gerçekten de bizim katımızda inkâr olunan suretlerden, azap ve eziyet veren suretlerden bukağılar, huylar cehennemi ateşinden, kuru diken, zakkum ve içinden irin çıkan kanlı su çeşitliliğinden lezzetsiz keder yiyeceği ve o suretler ateşleriyle çok sıkıntı verici azap vardır**...**

"Müzemmil" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MÜDESSİR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Ey örtüsüne bürünen!
Ve yüce Hak katından devam eden seslenme ile: "Ey beden suretiyle saklanmış ve beden kaftanı ile bürünmüş olan zat" diye seslenilmiştir. Ve sonraki ayette, **74/2. Kalk da uyar.** Buyrulmuştur. Yani, gaflet uykusundan uyanarak eğilim gösterdiğin ve giyinmiş olduğun huylar biçimi suretlerinden kalk. Benliğini ve kuvvetlerini ve bunlardan başka olanların tümünü büyük bir günün azabından korkut. Ve bir sonraki ayette, **74/3. Rabbinin yüceliğini duyur.** Buyrulmuştur. Ve eğer bir şeyin büyüklüğüne ve değerine saygı duyacaksan, saygı duyma, büyük ve ulu saymayı sadece Rabbine ayırmış ol. Senin gözünde O'ndan başkası büyük ve saygı duyulan olmasın. Rabbinin büyüklüğünü, yüceliğini müşahede et. O'nun dışında olanların tamamı kalbinde küçülsün. Ve daha sonraki ayette, **73/4. Temizle giysini.** Buyrulmuştur. Yani, batın yönünü temizlemekten evvel görünür yönünü kir-pas ahlâkından, yakışıksız ve çirkin işlerden ve yerilmiş, beğenilmemiş alışkanlıklardan temizlemiş ol"**...**

Ayet: 5. Uzaklaştır kendinden pisliği.
Ve "Üzerinde olup da, sahibini azaba emanet edecek olan pisliği terk et. Yani, batın yönünü madde ile ilgili eklenmiş şeyler, cisim ile ilgili suretler ve madde ile ilgili karanlıklar perdelerinden temizle. Ve sonraki

ayette, **74/6. Çok bularak başa kakma yaptığın iyiliği.** Buyrulmuştur. Ve maldan soyunmuş olduğun bir zamanda malı çok gören olarak, yani elindeki mal ile birçok iyilikler ve karşılıklar isteyerek malı veren olma. Çünkü bu hal, nimet ile nimet vericiden örtünme, olan ve olabilecek yardımı eksiltmeye sebeptir. Umulur ki yapacağın işi Allah rızası için, başka şey için değil, Hak için fazilet üzere durucu, sabredici olduğun halde yap." Ve bir sonraki ayette, **74/7. Ve yalnız Rabbin için dayanıklı kıl benliği.** Sözünün manâsı da budur.

Başka mânâ: Züht, yani her türlü zevke karşı koyma, Allah'ın emirlerini yerine getirme, ayırmış ve terk etmiş olduğunda vermiş olduğun şeyi çok görücü olarak vermiş olma ki, faziletini görmekten perdelenmiş ve kendini beğenmekle alışmış olarak fazileti beleyip görmek günahın, rezalet günahından daha büyük olmasın. Ki, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Eğer siz hiç günah olacak bir şey işlemiş olmasaydınız da ben, sizin için daha kötü olacak olan büyüklenme hali üzere olmanızdan korkacaktım"*** buyurmuştur. "Ey kulum! Umulur ki, fazilet üzere olmak başka bir amaç için değil, katıksız olarak sadece Rabbinin rızası için, doğal olarak rezaletlerden sakınan olduğun halde sabret. Fazilet ile benliğinin süslenmişliğine sevinici olma, fazilet sana Allah'ın fazileti ve ihsanı olduğunu görüp kendinin olmadığını kabul et ve alçak gönüllülük göster, dokundurma ve yaptıklarını çok gören olma"**...**

Ayet: 8. O boruya üfürüldüğünde.

İmdi: Ruh, bedenden koparılıp ruh ile ilgili şekil ve suretlerin çıkarıldığı yeri, kaynağı, lezzetler ve anlayışlar, bedenden toplandığı o bedende ayırma ile seçildiği vakit ki, bu yok etme için olan ilk üfürülüşten başka bir şey değildir.

Başka mânâ: Diriltilen bedende üfürülmüş olunup kazanılmış, azabı gerektiren kötü şekiller veya sevabı, hayrı gerektirip kurtuluş verici güzel şekillerin bedende işlenilmiş olunduğu vakit ki bu da diriltmek için olan ikinci üfürülüşten başka bir şey değildir. Daha görünür olan bu manânın anlatılmak istenmiş olunmasıdır. Ki, sonraki ayette, **74/9. İşte o gün çok zorlu, çok çetin bir gündür.** Buyrulmuştur. İşte o vakit çok zorluklu bir gündür. O günün dışında, perdeli olanlara kolaylık gizlidir gösterilmez. Ancak gizli olanı bulup açığa çıkarmış ve açıkça görmüş olan hakikat ehillerine gizli değildir, gerçeğe karşı perdeli olanlara güçlük olacağı ise hiç kimseye gizli değildir**...**

Ayet: 26. Onu Sekar'a fırlatacağım.

Bu ayetin sözü evvelce sözü edilmeyen, **74/17. Ben onu dik bir yola süreceğim.** Sözünden karşılıktır. Bu ayette ifade edilen **"süreceğim"** denilen sarp olan bir yokuştur. Yani, yukarısına çıkılması çok zor olan bir yokuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Sarp olan yokuş, ateşten bir dağdır. O dağa ancak yetmiş yılda çıkılabilir. Sonra tekrar aşağıya düşülür, sonsuza dek böyle sürüp gider"*** buyurmuştur. Allah bilir ki, bu ateş dağı, insan ile ilgili yaratılışının büyük hal ve hareketleri olan benlik **"Tur"**udur. Yani, insan ile ilgili yaratılışı düzgün şekilde söyleyen benliğin düşüncesidir. Eziyet etme suretlerinde gizlenme ve aralarında yanmak ve perişan olmakla uzun seneler sürmüş olmayla oraya çıkılmış olunur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Cehennemde bir yokuşa çıkma zorunluluğunda olur ki elini koyduğu vakit erir, kaldırdığı vakit geriye dönmüş olur. Ayağını koyduğu erir, kaldırdığı vakit geri dönmüş olur ve orada en aşağıya düşer"*** buyurduğu gibi böylece çeşitlenen aralarda hiçbir vakit bitmeyen şekilde en aşağıya inilecek basamaktan basamağa geçmiş olur. İşte bu inişli yokuşlu yer, yüce tabakasından en aşağıya kadar huylar cehennemidir. Ki yüce Allah: "Ben, o perdeli olan yeni doğmuş çocuğu, huylar cehennemine ulaştırmış olacağım ki o cehennem, perişan etme ve yok etmiş olmadığı bir şey bırakmaz ve perişan ettiğini yok olmuş olarak bırakmaz tekrar geri göndermiş olur. Ve bu oluş böylece devamlılıktadır**...**

Ayet: 29. İnsan için tablolar/levhalar/ekranlar sunandır o.

Cisim ile ilgili ateş renkleri ve şekilleri değişmiş olduğu gibi kuvvet ve menfaat cehenneminde, bedenlerin görünürlüklerini, hatalarının ve işleri şekillerinin karalıkları rengine değişmiş olucudur. Ve sonraki ayette, **74/30. Üzerinde on dokuz vardır.** Buyrulmuştur. Yani, cehennem üzerine on dokuz melek vekil edilmiştir ki bunlar, aşağı âleminin bir şeyi temin edecek veya uzaklaştıracak çare üretme üzere vekil edilmiş ve onda tesir edici yedi yıldızı ve on iki burcun ruhu ile ilgili bağlantılarından maddeye gerekli olan yeryüzü melekleridir. Onları tesir kamçılarıyla kahrederek hak ettikleri çukurlarına geri çevirmiş olurlar**...**

Ayet: 31. Biz, cehennem yâranını hep melekler yaptık. Ve biz onların sayılarını da küfre saplananlar için bir imtihandan başka bir şey yapmadık. Ta ki, kendilerine kitap verilenler iyice apaçık bilsinler. İman etmiş olanları imanı artsın. Kendilerine kitap verilmiş olanlarla iman

sahipleri kuşkuya düşmesin. Kalplerinde hastalık olanlarla küfre sapmış bulunanlar da: "Allah bununla neyi örneklendirmek istiyor" desinler. İşte böyle. Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğruya ve güzele kılavuzlar. Rabbinin ordularını ancak O bilir. Bu, insan için bir öğüt verici ve düşündürücüden başka şey değildir.
Ve vekil edilmiş olan melekler galip ve kahredici oldukları için biz, ateşin sahipleri olarak sadece melekleri yapmışızdır. Mülk âlemi, melekler âleminin kahr ve zapt ediciliğindedir. Meleklerin sayısını da ancak perdelilerin imtihan ve eziyet edilmeleri ve örtünmelerinin artırılması ve şüpheler içinde duraklamaları için fitne yapmışızdır. Fark edicilik ile ilgili akıl kitabı verilmiş olanların yakınlık meydana getirmiş olmaları ve yakınlık ile ilgili iman ilmi ile iman edenlerin de gizli olanı bilip açık etme ve açık olarak görme ile imanları artmış olup **"Cehl-i basit"** (ayıplanmayan cahillik, bilgisizlik) ile cahil ve perdelilerin şüphelendikleri gibi şüphelenmemeleri için.
Başka mânâ: Taklit edicilerden kitap verilenlerin yakınlık meydana getirmiş olmaları, hakikat ehillerinin de ne gerçekten ve ne taklit yönünden inançları olmayan cahillerin şüpheleri gibi şüphelenmeyip doğru olup olmadığını araştırmaları ve doğru olup olmadığını meydana çıkarmalarını artırmış olmaları. Ve kalplerinde iki yüzlülük ve tereddüt olan bilgisizlik ile cahillerin garip ve şaşakalmış olunacak misal gibi anlaşılmaz şey demeleri için, yani ateşin meleklerin sayısını anmış olmamız. Ve on dokuz yapmamız, diğer sapkınlıkta olanların sapkınlığını ve Hakk'ın doğru yolunu bulmuş olanların doğru yolda olmalarını gerektirmiş olan sebepler gibi, ancak sapkınlık ve doğruluğun meydana gelmesine sebep olmak içindir. Anılmış olunan bu misal gibi yüce Allah, asıl ile ilgili eşkıyalık ehlinden dilediğini temelden sapkınlığa düşürmüş olur. Ve ezel ile ilgili mutluluk ehlinden dilediğini hidayette yapar. Rabbinin askerlerinin sayı ve özelliklerini ve hakikatlerini, O'ndan başka hiç kimse bilemez. İçyüzünü ve hallerini, ilmi kuşatmış olduğundan ancak O, bilir. Ayetin sonunda ifade edilen **"Bu, insan için bir öğüt verici ve düşündürücüden başka şey değildir."** Bu söz, önceki bir ayette **"Onu Sekar'a (cehenneme) fırlatacağım"** sözüne ulaşan, cehennemin dolma özelliğinin açığa çıkması için, eksiğin tam olması için katılan şeylerdendir. Ve yine ayetin başında geçen **"Biz, cehennem yâranını hep melekler yaptık"** sözünden **"ancak O bilir"** sözüne kadar, cehenneme atıcılarının halini açıklamak için parantez içine alınanlardır. Yani cehennem, başka bir şey değil, ancak insan için bir pusuladır, doğruya yöneltecek ibret pusulasıdır**...**

Ayet: 32. Hayır, sandıkları gibi değil. Andolsun Ay'a.
Bu ayetin ilk sözüyle anlatılmak istenen, cehennemin, insanlar için kesin bir nasihat olduğunu inkâr edilmekte olduğunun ifadesidir. Çünkü insanların çoğunluğu kalpleri mühürlenmiş, eşkıyalıkla mahkûm olduklarından cehennemin, pusula ve nasihatiyle titreyen olmuyorlar. Ve sonra Ay'a, yani kabiliyet ve katıksızlık olan uyarıyı kabul edici ve korkutulmakla nasihat alan, faydalanan kalbe ikram için yemin edilmiştir. Ve sonraki ayette, **74/33. Andolsun geceye, sırtını döndüğünde.** Buyrulmuştur. Yani, benlik karanlığında **"Ruh"** nurunun parıldamış olmasıyla benlik gecesinin karanlığı kalpten açılıp gittiği zamana. Ve bir sonraki ayette, **74/34. Andolsun sabaha, ağarıp ışıdığında.** Buyrulmuştur. Yani, karanlık tamamıyla kaybolmuş olup kalp nurlandığı vakte, yani benliğin karanlığı kaybolunca nurlanan kalbe ve onun nuruna yemin ederim denilmiştir. Ve daha sonraki ayette, **74/35. Ki o gerçekten en büyüklerden biridir.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, huylar cehennemi, büyük belâların birisidir. Ayeti o cümlesinden benzeri bulunmayan bir belâ olduğu anlaşılmaktadır. Ve daha sonraki ayette, **74/36. İnsan için bir uyarıcıdır.** Buyrulmuştur. Yani, insanı korkutmak da eşi bulunmayan bir şeydir. Ve daha sonraki ayette, **74/37. Sizden, öne geçmek yahut arkaya kalmak/erken davranmak yahut gecikmek isteyen için.** Buyrulmuştur. Yani, insanların tamamına değil, belki kabiliyeti ve kabul edecek olanlar için korkutucudur ki, sizden dileyenler iyilikler faziletleri ve olgunluğun kazanılması ile **"Kalp"** ve **"Ruh"** makamında öne geçmiş ve yükselmiş olurlar ve isteyenler de bedene, aşırılık ve lezzetlerine eğilim gösterme ile geri kalmış olup benlik makamında kalmış olurlar**...**

Ayet: 38. Her benlik öz kazancının bir karşılığıdır.
Her benlik, elde edilmiş kazancı ile Allah'ın katında bir şeye garanti olarak tutulmuştur. Niyetlerinin sureti ve işlerinin eserleri kaplama ve kendisine lâzım olduğundan, kazandığından geçindirme yapamadığı gibi ondan ayrılamaz. Ve sonraki ayette, **74/39. Uğur ve bereket yâranı müstesna.** Buyrulmuştur. Yani, ancak beden ile ilgili suretlerden soyunma ile yaratılış makamına erişerek kurtuluşa ermiş olan uğurlulardan sağ taraf dostları olanlar, yakalarını rehin (bir şeye karşılık garanti olarak tutulma) olmaktan kurtarmışlardır. Ve daha sonraki iki ayette, **74/40-41. Bahçededirler. Birbirlerine soruyorlar.** Buyrulmuştur. Yani, onlar sıfat ve ef'al cennetlerindedir. Suç işleyenlerin hallerinden haberdar olmak için suç işlemiş olanların halinden sorarlar. Suç işlemiş olanların huylar cehenneminde kalmalarının sebebi ve eziyet, azap

görmelerini gerektiren şey nedir? Sorumlu olanlar: "Biz onların halinden daha sonraki ayette ifade edildiği gibi, **74/42. "Sizi Sekar'a sürükleyen nedir?"** yani, sizi huylar cehennemine götüren ne şeydir?" diye sorduk. Ve daha sonraki ayette, **74/43. Cevap verdiler: "Namaz kılıp dua edenlerden değildik."** Yani, "Biz, madde ile ilgili huylar ateşinde yanmayı gerektiren üç kuvvetin rezaletlerinden. Beden ile ilgili rahatı istemek, mal sevgisi sebebiyle beden ve mal ile ilgili ibadetleri ve benliği kırmayı terk etme ve asılsız olanlara dalmak gönül alçaklığı ve sayıklamalar. Ve olabilecek cezayı yalanlama ve âhireti inkâr gibi rezaletlerle hal sahibi olmuştuk. Ve daha sonralarda olan ayette, **74/47. "Nihayet, tartışılmaz ve karşı çıkılmaz bilgi önümüze dikildi."** Buyrulmuştur. Ta ki ölüm geldi. Ölüm gelince inkâr etmekte olduğumuzu apaçık gördük" dediler" diye cevap verirler**...**

Ayet: 48. Artık yarar sağlamaz onlara şefaatçilerin şefaati.
İmdi: Bunlar, şefaatleri kabul edilir olmamaları ile olmayacak bir şeyi olacakmış gibi düşünmüş olarak peygamber veya meleklerden biri şefaatlerine güç yetiren olsa, şefaati onlara fayda vermez. Bu sebepten şefaat etmelerine izin yoktur. Bundan dolayı kendilerinde şefaat de olmaz, menfaat de olmaz, çünkü o makamda şefaat, nuru verme ve yardımı bereketlendirmektir. Bu ise berraklık ile yerin kabul edilmesi olmaksızın mümkün değildir. Sonra şefaati kabul etmelerinin ve fayda görmüş olmalarının mümkün olmayışı, pusuladan yüz çevirmiş olmalarından ve kalplerinin eşek kalpleri gibi akılsızlıklarından ve inatları ile batıl (asılsız) isteklerde olmalarından inançsızlıkları sebebiyle ahiretten korkuları olmadığından ileri geldiğini ve bunların hepsi Allah'ın dileği ve kaderi olduğunu açıklamış olmaktadır**...**

"Müddessir" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

KIYAMET SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Hayır, öyle değil! Kıyamet gününe yemin ederim ki. – Öyle değil. Kendisini kınayan benliğe de yemin ederim.
Yüce Allah, oluşları ve özellikleri büyük sayılması için ve aralarında yakınlık, uygunluk olması dolayısıyla **"Kıyamet"** (dünyanın veya herhangi bir yaratılmışın sonu) ve **"Nefs-i levvame"** (kötülük yaptıktan sonra kendinde huzursuzluk duyup kendini kınayan benlik) bunları toplayıp ikisine yemin etti. Çünkü kıyameti doğrulayan, oluşunu kabul etmiş olan, sebeplerini hazırlayıcı olan nefs-i levvamedir. Nefs-i levvame, cezanın, yani yapılan her bir şeyin karşılığının olduğunu bilip inandığından iyilikler işlese bile iyiliğe karşı çok öfkeli olması yönüyle iyiliklerden geri kalması ve kusur, kabahat işlemesi konusunda daima, özellikle eğer bir hata etse, gaflet ve unutarak bir kusur görünür olsa daha fazla kendisini kınamış olur. Yeminin cevabı, karşılığı sonraki ayette, **75/3. İnsan zannediyor.** Sözünün kılavuzluğuyla ayetin sözleri arasından şu mânâ çıkarılmıştır ki: ***"Kıyamet gününe ve nefs-i levvameye yemin ederim ki, elbette siz, gönderilmiş olunacaksınız, öldükten sonra diriltileceksinizdir."*** Yine bu ayetin kılavuzluğuyla burada sözü edilen kıyamet ile anlatılmak istenen **"Küçük kıyamet"**tir**...**

Ayet: 3. İnsan, kendisinin kemiklerini asla bir araya toplamayacağımızı mı sanıyor?
Denildikten sonra, sonraki ayette: **75/4. Hayır, sandığı gibi değil. Biz onun parmak uçlarını da tam bir biçimde düzenlemeye gücü yetenleriz.** Buyrulmuştur. Ve "Evet, yaratılışının etrafı, farklılığı olan parmaklarını bile aslına zarar vermeden değiştirme ve düzenleme konusunda güç sahibi olduğumuz halde onun kemiklerini toplarız." Bazı görünür (zahir) tefsirlerde: "Evet parmaklarını yapıştırarak deve ayağı ve eşek tırnağı gibi düzenlenmiş bir şey yapmaya da gücü yetenleriz" denilmiştir. Ve bir sonraki ayette, **75/5. Fakat insan kendi önünde rezillik sergilemeyi ister.** Buyrulmuştur. Yani, belki insan önündeki zamanı hazır ve gelecek zamana dalarak görüşünün kusuru ile kıyametten gafil olarak, beden ile ilgili lezzeti ve hayvanlık ile ilgili aşırılıklara eğilimi dolayısıyla yaşantının sadece mezara kadar olacağını anlatmak istemektedir. Ve bu yanlış anlayışı doğrultusunda daha sonraki ayette, **75/6. "Kıyamet günü nerede/ne zaman" diye sorar.** Şeklinde dokundurucu soru sormakta olduğu buyrulmuştur. Bu gibi kişi ve kişilerin

görüşü hemen elde edilen lezzetlere ayrılmış ve o lezzetlere çok düşkün ve onunla perdelenmiş olduğundan kıyamet gününün ne vakit olacağını alaycı sözlerle sorar veya sorarlar**...**

Ayet: 7. Göz şimşek çaktığında.
İmdi: Ölümün şiddetinden gözün dikildiği, şaşakalma ve dehşet içinde kaldığı ve **75/8. Ay tutulduğunda.** Yani, akıl nurunun gitmesiyle **"Kalp"** ay'ının tutulduğu ve **75/9. Ve Güneş'le Ay bir araya getirildiğinde.** Yani, **"Ruh"** güneşi ile kalp ay'ının bir şey (bir nesne) yapılıp hayat halinde olduğu gibi. Kendisine iki rütbe bir anda olduğu değerlendirmeyerek bir ruh olmak üzere birleştikleri ve cem olunduğu vakit, **75/10. Der ki insan o gün: "Kaçılacak yer nerede?"** yani, dehşet saçan o günde olacak olanı inkâr eden insan, **"Kaçılacak yer nerede"** diyerek, kurtuluş yeri arar**...**

Ayet: 11. Hayır, yok sığınacak yer.
Ve onlara, "Hayır artık kaçacak yer aramayın, sığınabileceğiniz bir yer yoktur" denilir. Ve sonraki ayette, **75/12. Varıp durulacak yer Rabbinin huzurudur o gün.** Buyrulmuştur. Yani, cennet veya ateş olan cehennemden karar bulan, durulacak bir yer, o günde sadece Rabbine aittir, başkalara değil sadece O'na aittir, ona ayrılmıştır.
Başka mânâ: Alak suresinde, **96/8. Oysaki, dönüş yalnız Rabbinedir.** Buyrulduğu gibi kararlılık üzere durucu olmak ve dönüş özellikle rabbinedir. Ve bir sonraki ayette, **75/13. Haber verilir insana o gün önden gönderdiği de arkada bıraktığı da.** Buyrulmuştur. Yani, o günde insana sunmuş olduğu sevap ve kurtuluşu gerektiren iyi ve doğru işleri, ortalamanın çok altında kalma ve işi eksik yapmış olarak işlemediği işi, işleri kendisine bildirilecektir**...**

Ayet: 14. Gerçek şu ki insan, öz benliği üzerine yönelmiş keskin ve derin bir bakıştır.
Belki insan kendi benliği üzerine delil ve şahittir. Benliğinde yazılan işleri şekillerinin kalıcılığı ve zatında kökleşmesi ve organlarının hali görünüşü üzere olduğundan kendi işlediği işlerine şahittir. Dışta olan herhangi birisinin bildirmesine ihtiyaç yoktur. Ve sonraki ayette, **75/15. Dökse de ortaya tüm mazeretlerini.** Yani, niyeti olan kötü işi işleme zamanında perdelerini sarkıtıp gizlense veya benliğinden her bir bahane ile mücadele edici olduğu halde bütün özürlerini ortaya dökse bile yine kendini görücüdür**...**

Ayet: 16. Onu hemen okuyasın diye dilini hareket ettirme.
Bu ayette işaret edildiği gibi, Enbiya suresinde de, **21/37. İnsan aceleden yaratılmıştır. Ayetlerimi size göstereceğim. Benden acele istemeyin.** Denildiği gibi insan doğal olarak acelecidir. Bu sebepten acele edilip derhal yapılması gerekli olan dünya ve işlerini isteme ve onunla geriye bırakılması gereken işler görüşüyle âhiret ve işlerinden gizlenen olmuştur. "Ey Habib'im sen bile Allah'a, olgunluk ve dikkatliliğin ve çok sakinliğin olduğun sana vahyi bırakmış olduğumuz zaman acele ediyorsun, benliğini açık ediyorsun bu ise vücudun ile gizlenme ve günahlı halindir. Bu mânâ ilerideki iki ayetteki, **75/20-21. Siz hemencecik geleni seversiniz. – Ve sonradan geleceği terk edersiniz.** Sözlerinin manâsıdır. Bundan dolayı vahy ile dilini hareket ettirme.
İmdi: Benliğinin meydana gelmesi ve sıkıntısı vahye karşı aceleciliktir. Senin kuvvetlerin doğru yolu gösterme ve benliğin, varılacak, erişilecek yer vahiy olarak görünmeyen, kalbin halinden sağlam, yönelmede katıksız, benliğin hareketinden güvenlikte olsun. Ve sonraki ayette, **75/17. Onu toplamak ve okumak bize düşer.** Buyrulmuştur. Gerçekten de vahyin sende toplanması ve Kur'an'ın gerektiği şekilde okunması, bizim üzerimizedir, yani vahdet makamında vahyin toplamı ve senin onu okuman, zatından yok olucu olduğun cem ayniliğinde senin vücudun ve sonraya kalmışlığın (bakiyen), kendiliğin ve eserin olmamış olarak bizim ile olsun. Ve bir sonraki ayette, **75/18. O halde biz onu okuduğumuzda, sen onun okunuşunu izle.** Buyrulmuştur.
İmdi: Bizden yokluğu bulduğun halde biz, o vahyi vücuda getirmiş olduğumuzda yok oluştan sonra bekaya dönüş ile ve farklılık makamında kalp ile benliğinin meydana gelişi ile onun (Kur'an'ın) okunuşuna uymuş ol. Ve daha sonraki ayette, **75/19. Sonra onu açıklamak da bizim işimiz olacaktır.** Buyrulmuştur. Yani, senin tarafın kalbinde ve benliğinde farklı anlatım ve açılıp açıklanmış olarak manâlarını açığa çıkarmak bize aittir. Ve daha sonraki ayette, **75/20. Hayır, hayır! Siz hemencecik geleni seversiniz.** Buyrulmuştur. Bu söz ile yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizi acelecilikten yasaklamış olmaktadır. Belki bireyin lâzım gelme ve gerekliliği neticesi ve insan ile ilgili hükümlerle senin ve onların halleriniz eşittir, yani aceleyi hepiniz seversiniz**...**

Ayet: 22. Yüzler vardır o gün parıltılı.

Kıyamet gününde bir takım yüzler, temiz nur ile aydınlanmış, sürekli olan bolluklu yaşayışta ve nur âlemi ve sevince ulaşmış, melekler âlemi ve çok büyük muhafızlar sırasında dizilmiş zatlarının suret ve süslenmiş marifetleri ile keyifli olduklarından azlık, seyreklik (sıkışık olmama) ve sevinç sahipleridirler. Ve sonraki ayette, **75/23. Rabbine doğru bakan.** Buyrulmuştur. Yani, o yüzler **"Zat"** huzuruna yönelmişlerdir, sıfat nurları makamında eksiksiz rahmeti gözleyendir.
Başka mânâ: O yüzler, Rabbinin nuruyla parlak, sadece Rabbin yüzüne bakandır. Onu müşahede edicidirler, O'ndan başkasına yüz vermezler zat cemalini ve lâtiflik, güzellik yüzünün şahitleridirler veya sıfat güzelliğini düşünenlerdir, başkasıyla uğraş içinde olmazlar**...**

Ayet: 24. Ve yüzler vardır o gün, asık/buruk.
Ve o günde bir takım yüzler de, kendilerine erişmiş olan cehennem ve ateşlerinin karanlığından ve şekillerinin donukluğundan ve gördüğü çeşitli azap ve korkuların çirkinliğinden ve zararların kötülüğünden katılaşmış haldedirler. Ve sonraki ayette, **75/25. Kendisine, bel kıracak bir hesap yöneleceğini sezinler.** Buyrulmuştur. Görülecek azabın şiddetinden kötü hal ve günahından kendilerine arka kemiklerini ayıran bir belânın yapılacağını zannederler. Bu iki mertebenin arasında ne kadar büyük fark vardır**...**

"Kıyamet" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

İNSAN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. İnsan üzerinden, henüz anılan bir şey olmadığı bir süre geçmedi mi zamandan?
Gerçek o ki, insan üzerine zaman içinden bir zaman geldi ki, o zamanda insan denilen varlık anılması gereken bir şey değildi. Yani, insan Allah'ın ilminde belki ruhunun önceliği değeriyle **"Nefs-ül-emr"** de (işin hakikatinde, aslında) bir şeydi, fakat gizlilik âleminde olduğu ve şahadet (şahitlik) âleminde bulunanların, onun hakkında anlayışları olmadığı işin insanlar arasında anılmış, adı geçmiş değildi**...**

Ayet: 3. Biz onu yola kılavuzladık. Artık ya şükredici olur ya nankör.
Biz o insanı delilleri ile doğru yola yöneltmiş olduk. Ve onu, insan ile ilgili duyular olan aletler ve vasıtalar nimetlerini kullanması, lâyık ve lâzım olan ibadetler ve Allah'ın diğer emirlerini yerine getirmede kullanma ile o nimetlerle, nimet vericiye ulaşıp kavuşmayı isteyici olmakla şükredici ve hidayet bulan olur. Veya kullanılacak nimetleri gerekli olmayan isyan ve günahlarda kullanma ile nimetlerle, nimetleri verici olandan perdelenmiş olduğu halde olur. Özetle her iki halde de işitme ve akıl delilleri ile doğru yola yöneltmiş olduk. Ve sonraki ayette, **76/4. Biz, nankörler için zincirler, bukağılar ve kızgın bir ateş hazırladık.** Buyrulmuştur. Yani Biz, nimetlerle örtünmüş olan perdelilere ateşlerde hakiki amaçlardan mahrum kalma ve mahrumlukla bağlanmalarını gerektirmiş olan cisimlerle ilgili arzulara istekliler olma eğilimi ve sevgisi zincirlerini ve asıl amacı isteme hareketinden engelleyici suretler ve şekiller bukağıları (boyunduruklarını) ve gerçek kahır ve huylar hastalığında eziyet etme ateşini hazırladık**...**

Ayet: 5. İyilere gelince, onlar, karışımı kâfur olan bir kadehten içerler.
Gerçek o ki, eserler ve işler örtünmüşlüğünden kurtulmuş olup, sıfat örtüsüyle perdelenen fakat sıfat âleminde beka ile beraber sıfatta durucu olmayarak zat ayniliğine yönelmiş olan uğurlular ki, bunlar yolda vasıta olmuş olanlardır. Onlar, sıfat güzelliği olan çanaktan içerler, fakat sade değil, belki içkilerinde zat sevgisi lezzetinden karışım vardır. Zat sevgisi yakın serinliği, nur ile ilgili beyazlığı ve sevinç hararetiyle yanmış kalbi rahatlandırmak ve kuvvetlendirmek lezzetini ifade eden kâfur kaynağıdır. Çünkü kâfurun, serinlik verme ve rahatlandırmak ve beyazlık özellikleri vardır. Ve sonraki ayette, **76/6. Bir kaynak ki, Allah'ın kulları ondan içerler ve onu fışkırtarak akıtırlar.** Buyrulmuştur. Kâfur ile ilgili sevgileri sıfata olmayıp zat ayniliğine özel olan zat ile ilgili vahdet ehlinden Allah'ın seçkin kulları, temiz ve katışıksız olarak içtikleri bir kaynaktır. Onlar kahır, lütuf, yoldaş, sertlik, belâ, şiddet, genişlik bolluk arasını fark etmezler, belki sevgileri, karşıtlar ile durulan yer lezzetleri, nimetleri övme sözleri, rahmet ve zahmette uzayıp gidendir. Ki, bu zatlardan birisi: ***"Onu sevmek bana farzdır lütuf veya eziyet etse, onun içeceği***

tatlıdır durulsa ya kederlense, işi başkasına bıraktım ben işlerim hep sevgiliye, diriltir beni dilerse, mahveder beni hem isterse" demiştir. Fakat ebrar (hayır sahipleri) rahmet ediciyi, nimet vericiyi, lâtif olanı sevdikleri için **"Kahhar"** (kahredici), **"Müntakim"**, (intikam alan), **"Mübelliğ"** (tebliğ eden) isimlerinin tecellisi zamanında sevgi ve lezzetleri, hali üzere kalıcı olmaz. Belki bu tecelliyi çirkin görürler. Yüce Allah'ın özel kulları, o kaynağı kaynatmakla kaynatırlar, çünkü o kaynakların kaynağı kendileridir. O makamda başkalık ve ikilik yoktur. Eğer ikilik olmuş olsa ikilik ve benlik perdesinin karanlığından o içecek kâfur olmaz**...**

Ayet: 7-8. Onlar verdikleri sözü tam bir biçimde yerine getirirler ve kötülüğü salgın olan bir günden korkarlar. – Yoksula, yetime ve esire, yemeği severek yedirirler.
O hayır sahipleri (ebrar) ezel sabahında Allah ile aralarında, vasıtalar ve aletler ile güç, kuvvet buldukları vakit gizlenilecek yer olan kabiliyetlerinde ve yaratılış kayıplarında olan hakikatler, marifetler, ilimler ve meydana çıkarılmış faziletler, temiz etme ve düzeltme ile işi meydana çıkarmış olacaklarına ait olan sözü yerine getirmiş olurlar. Ve onlar anlamak ve bilmek özellikleri olan oldukları için kahr, kızgınlık ve intikam ile ilgili isimlerin tecellisi gününden, kötülüğü yayılmış, görünür olanı ve nuru örtücü karanlık suretlerin. Ve benlik hali örtülerinin kalp üzerini kaplayıcılığı ile olan kötülük ile ilgili, kötülük ile ilgili para değerinin en sonuna erişmiş olan günden korkarlar. Ve mal ile ilgili menfaatlerden soyunmuş olurlar ve benliklerini rezaletlerden özellikle kıskançlık rezaletinden temizlemiş olurlar, çünkü mal sevgisi, perdelenmelerin en kalın olanıdır. Bu sebepten kıskanmayıp vermek, yani başkasını benliğine tercih fazileti ile hal sahibi olmuş olurlar. Ve açlıklarını gidermek için ihtiyaçları halinde hak etmiş olanlara verme ve yedirmekte başkasını benlikleri üzerine tercih ederler. Nitekim bu ayeti inişi hali üzere olan Hz. Ali ve ev halkı Allah'ın selamı üzerlerine olsun, birbiri ardı sıra üç gün açlığa sabır ve dayanmış olarak ve yemeksiz oruç tutarak kendi iftarlıklarını miskin (geçimini kazanmada beceriksiz), yoksul, yetim ve esiri tercih ettikleri konusunda anlatımlar çok meşhurdur.
Başka mâna: Öz benliklerini, cahillik rezaletinden temizleyerek hüküm ve ruh ile ilgili şeriat yemeği, benliğinde sevgili olmakla beraber, Allah'ın sevgisi üzerine, beden toprağında hareketsizliği devamlı olan miskine, hakiki babası olan kutlu ruhun terbiyesinden kesilmiş yetime, huylar esaretinde ve benlik halleri kabirlerinde kapatılmış olunan esire yedirirler**...**

Ayet: 9-10. "Biz size yalnız ve yalnız Allah rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür istemiyoruz." – "Çünkü biz, asık suratlı, sert bir gün yüzünden Rabbimizden korkarız." derler.
Ve o yediriciler: "Benliklerinizde biz sizi ancak Allah'ın yüzü için yediriyoruz" derler. Verme ve yedirme ile Allah'ın razılığını kazanmayı niyet ediciler oldukları halde vermiş ve yedirmiş olurlar. Çünkü hayır sahipleri, işler (ef'al) perdelemesinden kurtulup sıfata ilerleyen oldukları için yaptıkları hayırlar ile sevabı değil, Allah'ın razılığını amaç edinmişlerdir.
Başka mânâ: Sıfat üzerinde durucu oldukları halde amaç edindikleri zata doğru sıfat saliki olduklarından Allah'ın zatı ve sevgisi için vermiş ve yedirmiş oluruz derler. Çünkü büyüklük, sıfatla beraber zattan başka bir şey değildir. "Amaç ve karşılık olarak verilen şeylerle perdelenmiş olmadığımızdan sizden bir mükâfat ve övülmüş olmayı da istemeyiz" derler. Ve o yediriciler: "Biz, Rabbimizden, çok zorlu ve kızgınlık tecellisi olan gününden, Rabbimizin sert bakışlı ve kahredicilik isminin görünür olmasından korkarız." derler. Ve sonraki ayette, **76/11. Allah da onları o gününün şerrinden korumuş ve kendilerini bir parlaklığa, bir sevince ulaştırmıştır.** Buyrulmuştur.
İmdi: Yüce Allah, rıza ve lütuf suretinde olan tecellisiyle onları, o günün kötülüğünden sakladı. Ve onlara **"Rıdvan"** (hoşnut olma, razı olma) ve devamlı, tükenmez nimetlerin sevincini gördürmüş oldu**...**

Ayet: 12. Sabretmelerine karşılık olarak da onları bir bahçe ve ipekle ödüllendirmiştir.
Ve yüce Allah onları, sıfat nurları ile beraber ef'al cennetinde benlik ile ilgili lezzetlerinden ve şeytanlık ile ilgili süslerden sabırları sebebiyle zat cenneti ile ve İlâh ile ilgili nura ait latif ipek elbiseleri ile ödüllendirdi. Ve sonraki ayette, **76/13. Koltuklar üzerine yaslanarak otururlar orada. Ne güneş görürler orada ne de kavurucu soğuk.** Buyrulmuştur. Yani, onlar, o cennette, makamlar, dereceler ve mertebeleri gerekliliğince zatla beraber sıfat tecellisinden başka bir şey olmayan isimler koltukları üzerine dayanıcı oldukları halde ödüllendirilmişlerdir. Onlar, o cennette istediğini elde edememekle beraber zat cennetine şiddetli arzu ve hararet güneşini ve varlıklar ile kalmak olan karakışını da görmezler. Çünkü varlıklar ile kalmak, kahredici bir soğuk ve hapsedici bir ağırlıktır**...**

Ayet: 14. Bahçenin gölgeleri, üzerlerine eğilmiştir. Ve bahçenin meyveleri iyice yaklaştırılmıştır.
Ve İlâh ile ilgili sıfat ile sıfatlandırılmış olduklarından sıfat gölgeleri olan isimler onlara yakın ve onları örtücüdür. Haller ve bağışlanmış olan şeyler, zat ve sıfat tevhidi yemişlerinin salkımları onlara tamamıyla yaklaştırılmıştır ki, ne vakit isteseler o yemişleri toplarlar ve lezzetlenmiş olurlar. Ve sonraki ayette, **76/15. Çevrelerinde gümüşten ve billurdan kaplar dolaştırılır. Kupalardır onlar.** Buyrulmuştur. Yani, onlar gümüşten kaplar ile etraflarında dolaşılmış olunur ki o kaplar, duygu halinin görünürlüğü olan güzel suretlerdir. Gümüşten olmaları, nura ait, beyazı ve süs ve güzellikleridir. Ve latif soyunmuşluklar ve mübarek mücevherleri suret özelliklerinden küpler ile etraflarından dolaşılmış olunurlar. Berraklıklarından ve arkalarından zat nurunun parıldamasından o gümüş kaplar ve küpler, sırça (cam eşya) olmuştur. Ki kalbin, sırçaya benzetilmesinde sırçanın berraklığında ve yıldızın ışığı aydınlığında ki, Nur suresinde, **24/35. Sırça, inciden bir yıldız gibidir.** Denildiği gibi burada da bir sonraki ayette, **76/16. Gümüşten kupalar ki, tam diledikleri ölçüde belirlemişlerdir onları.** Buyrulmuştur. Yani, gümüşten sırçalar denildi. Yani, o kaplar, sırca şeffaflığında ve berraklığında ve gümüş beyazlığındadır. Onlar, kabiliyetleri gerekliliğine ve susadıklarına, şiddetli arzu ve dileklerinin miktarına göre o içkileri benliklerinde değerlendirdikleri gibi bulurlar**...**

Ayet: 17-18. Orada kendilerine, karışımı zencefil olan bir kadehten içirilir. – Bir pınar ki orada, selsebil diye anılır.
Ve onlar, o cennette lezzet özlem duyma zencefili karıştırılmış kaptan içirilirler çünkü bunlar ulaşmış oldukları yönüyle şiddetli arzuları yoktur. Buna dayanarak içkileri, isteğin son derecesi olan harareti demek olan zencefili katışıksız değildir. Fakat bunların sıfatta yolculuk ile özlem duymuşlukları olup sıfatın tümüne ulaşma ise imkânsız olduğundan sevgileri, zat cemi ayniliğinde batmış olanların içkilerinin katışıksız kâfurun kendisi ve sevgileri lezzetlerinin katışıksız olduğu gibi, istek harareti lezzetinden katışıksız olamaz. Hararet, şiddetli arzu, ayrılık ile beraber vahdet kaynağından meydana gelmiş olan bir sevgi kaynağı olduğu için zencefil, cennette olan bir kaynaktır ki, boğazda tatlı ve yumuşak ve lezzetli olduğu için sanki kendi giden tatlı su gibi selsebil denilmiştir. Çünkü vuslat yoluna giren (salik), isteyici ve bir tarafa bırakılmış olan âşıklar, harareti aşklarından hiçbir zevkleri benzetilemeyeceği bir zevktedirler. Ve sonraki ayette, **76/19. Dolaşır çevrelerinde sürekli görevlendirilmiş gençler. Görseydin onları dizilmiş inciler sanırdın.** Buyrulmuştur. Ve onları temiz âlemden görünmüş olan İlâh ile ilgili isimlerin sürekli olarak kalan bereketlendirme oğlanları, çevrelerinde dolaşmış olurlar ki huzur sıfat cennetinde kendilerine açılmış olan melekler ve büyüklük âlemi nurlarıdır. Eğer bunların cennetleri ef'al cennetlerinden olsa kendilerini oğlanlar konağında huriler çevrelerinde dolaşmış olacaktı. Çünkü isimler işler üzerinde tesir edicidir. Sıfat ise bir şeyin açığa çıktığı yer, eserler ve suretlerin başlangıçlarıdır. Sürekli olmaları da sonsuza dek her şeyden olmaları üzere baki kalmalarıdır. Nur ile ilgili olmaları ve berraklıklarında ve öz değerlerinin düzgünlüğünden o yeni doğmuş olanı gördüğün vakit dizilmiş inciler zannedersin**...**

Ayet: 21. Üzerlerinde yeşil-ince ipeklerle, sırmalı kalın ipeklerden giysiler vardır. Gümüşten bileziklerle süslenmişlerdir. Ve Rableri onlara tertemiz bir içki sunmuştur.
Üzerlerinde güzel isim nurlarından haller ve bağışlanmış olan latif atlas elbiseleri vardır. Huzur, sevinç ve az bulunur tazelik duygusundan, güzellikten ibarettir. Ve İlâh ile ilgili ahlâk olan kalın atlas elbiseleri vardır. Ve gümüşten bileziklerle, vicdan (bir şeyi bir halde görme) nuru ile nurlanmış anlayışlılık süsleri ile süslenirler. Ve Rableri, onlara sıfat iyiliğinden ve başkalık kederinden berrak, sonraya kalmışlık ve benliğin meydana gelme pisliğinden arınmış, sadece hakiki bir aşk şarabı, zat sevgisinin lezzetli şarabını içirmiştir**...**

Ayet: 22. İşte bu size bir ödüldür. Ve sizin gayretiniz şükranla karşılanmıştır.
Anılmış olunan bu cennet, kaplar, yeni doğmuş çocuklar ve şarap sizin sıfat tecellilerinin hakkı ile ayakta duruşunuzdan dolayı size ödül olmuştur. Ve sizin çalışmanız meselâ gitme tecellisi zamanında korku ve korku ve saygı duygusunu birden uyandıran hal ve gösteriş, rahmet tecellisi zamanında alışkanlık, vahdet tecellisini isteme zamanında katkısızlık ve bunlar gibi kalp ile ilgili yaptıklarınız, bu karşılıklar ile teşekküre değer olmuştur**...**

Ayet: 23. Biz indirdik o Kur'an' ı sana parça parça, biz.
"Bizim dışımızda olan değil, biz zatımızla sana Kur'an' ı indirmiş olduk. Ve sonraki ayette, **76/24. o halde Rabbinin hükmü karşısında sabret ve onların günahkârına da nankörüne de boyun eğme.** Yani, bencillik ve sonraya kalmışlığın meydana gelme belâsı ile beraber yok olma makamında zat ile ilgili birlik

tecellisine sabret. Ve onlardan sıfat ve halleri ile perdelenen veya benliğinin kendine nispeti olan sıfat ve sureti ile sıfattan ve zatı ile zattan perdelenen günahkâra veya ef'âl ve eserleri ile perdelenmiş, işleri ve kazançları ile eserlerde kalmış olan iyi bilememe sahibine boyun eğme ki, sen de onlara uygunluk ile perdelenmiş olmayasın"**...**

Ayet: 25-26. Rabbinin adını sabahtan da akşamdan da an. – Gecenin bir kısmında da O'na secde et. Ve geceleyin O'nu uzunca tespih et.

Ve haklarıyla ayakta durucu ve olgunluğunu açığa çıkarma ile rabbinin isimlerinden büyük isim olan zatını an. Yaratış ile ilgili sıfat ile zatını ezelde vücuda getirme ve olgunluğunu onda örneksiz olarak bir şey meydana getirme ile ilâha ait nurun doğuşu. Ve zatının meydana çıkması ve İlâha ait nurun, zatın ile perdelenmesi sebebi ile batması ve olgunluğu ile zatını açığa çıkarma vakitleri olan başlangıç ve son bulmada zatını an. Ve yok oluştan sonra beka ve şeriat emirlerini yerine getirmek için halka dönme halinde kalp veya benlik makamını, yokluk secdesi ve adalet ile ilgili ibadetlere ayırmış ol. Çünkü geri dönmek, ancak kalp perdelenmesi ve benlik vücudu ile mümkün olabilir. İnsanlık yönünün büsbütün yok olmasını ve benliğinin Hak ve bekasını görmekle yokluk secdesi ile Rabbine secde et, benliğin ile mevcut olmayıp Hak ile mevcut ol ve Hakk'ı beraberlikten, ikilikten, bencillikten sonraya kalmışlığın meydana gelişinden uzak olduğunu gören ve kabul eden ol. O makamda olduğun müddetçe bekayı devamlı sonu olmayan ile Rabbini tespih et**...**

Ayet: 27. Bunlar hemen gelecek olanı seviyorlar da ötelerindeki zorlu bir günü ihmal ediyorlar.
Gerçek o ki, şu eserler, ef'al ve sıfat ile perdeli olanlar, hazır ve şahit oldukları eksik zevkleri severler. Ve zat ile ilgili tecelli gününü hiç kimsenin tahammül edemeyeceği eziyetli ve çok değerli **"Büyük kıyamet"** gününü geriye arkalarına bırakırlar**...**

Ayet: 28. Biz yarattık onları ve kuvvetli yaptık bağlarını/eklemlerini. Dilediğimizde benzerleri ile değiştiririz onları.
Biz kabiliyetlerini meydana çıkarma ile onları yaratmış olduk. Ve onları ezel ile ilgili sözleşme ve hakiki ulaşma, kavuşma ile kuvvetlendirmiş olduk. Ve dilediğiniz zaman onların işlerini işlerimizle kapma, sıfatlarını sıfatımızla perişan etme, zatlarını zatımızla yok etmiş olmak suretiyle onların benzerlerini değiştirmiş oluruz da dünya ile ilgisini kesmiş olup sadece Allah'a bağlanmış olurlar**...**

Ayet: 29. İşte bu, bir hatırlatıcı ve düşündürücüdür. Dileyen Rabbine doğru, bir yol edinir.
Şu özellik, yolumuza girmiş olmayı ve bizde yolculuğu hatırlatmaktır. İmdi dileyen kişi Rabbine bir yol tutar**...**

Ayet: 30. Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.
Siz bir şeyi dileyemezsiniz, ancak benim dileğim ile dilersiniz. Ben onları dilerim ki, onlar beni dilerler. Bundan dolayı iradeleri benim iradem ile başkalarının arkasına çekilmiş olur. Belki iradeleri onların görünürlüğünde görünür olan kendi iradem olur. Gerçekten de yüce Allah onları örneksiz olarak bir şey meydana getirmiş olduğu ilimleri, özellikle meydana getirilmesini ve olgunluğunu açığa çıkarma ile ilimlerin onlarda meydana getirilmesini bilici hikmet sahibidir**...**

Ayet: 31. Dilediğini rahmetinin içine sokar. Zalimlere gelince, onlar için korkunç bir azap hazırlamıştır.
Örneksiz olarak meydana getirilmiş olunan olgunluğun verilmesi ve o olgunluğun meydana çıkışı ile dilediğini rahmetine getirmiş ve sokmuş olur. Ve perdelenme sebebiyle rahmetinden pay ve nasiplerini eksiltmiş olanlara.
Başka mânâ: "Mübdi" (örneksiz olarak yaratan, Allah) isminden meydana gelen İlâh ile ilgili asıl nurdan başka bir şey olmayan yaratılış nurlarını eserler ile gizleme. Ve başkalığa sevgi duyma ve ibadet gibi konulması gereken yerin dışına koyanlara, yüce Allah, başkalar ile ve sonra eserler ile kalmış olmalarından dolayı onlara şiddetli sıkıntı verici rabbe karşı durma ve ateşe karşı durma azabını hazırlamıştır**...**

"İnsan" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MÜRSELÂT SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun o ardı ardına gönderilenlere/rüzgârlara/vahyin bölümlerine/kalplere inen doğuşlara.
Yaratılmışlıktan ve her türlü noksanlıktan arınmış olan yüce Allah, yeryüzü hayatı sonu ve kıyamet hallerinin iyice bilinmesini gerektiren kahr ve lütuf nurlarına yemin ederek **"Vel mürselât"** buyurmuştur. Yani, insan ile ilgili ruhların birbirinin ardı sıra gelmesi ve ardı ardına gönderilmiş olunan kahredici nurların hakkı için demektir. Ve sonraki ayette, **77/2. Esip de büküp devirenlere.** Buyrulmuştur. Yani nurlar, beklenmedik bir anda açığa çıkıcı ve parıldayan ve ufuktan doğup çıkan olur. Sonra şiddetli rüzgârlar gibi kuvvetlenerek ve şiddetli hale gelerek yüce Allah'ın tarif edilemez büyüklük ve ululuk özelliklerinin tecellileri ile ruh ve beden ile ilgili kuvvetleri ve benlik ile ilgili halleri kurutup savurur, kahretmiş olur. Eğer ayetteki **"Urfen"** (ardı ardına, irfanla) kelimesi **"Nekr"** (zeki, anlayışlı, akıllı) kelimesinin zıddı olan urf ile tefsir edilmiş olunursa, mânâ: İhsan etmek için gönderilmiş olunan kahırlardır. Ki, yüce Hakk'ın: ***"Rahmetim gazabımı geçmiştir"*** sözü ve Hz. Ali aleyhisselâmın: ***"Yüce Allah'ın, evliyasına karşı, şiddetli cezasının derecesinde rahmeti bol olmuştur"*** sözü gereğince bu kahırlar çalışması içinde gizli lütuflar vardır**...**

Ayet: 3. Dağıtıp yayanlara/diriltip harekete getirenlere.
Dağıtılmış olunan sevgi ve rahmet isminin tecellileri ile şiddetli esen rüzgârın, ortadan kaldırıp yok ettiği isimleri dirilten ve sonraki ayette, **77/4. Gerektiği şekilde ayıranlara.** Buyrulmasıyla, diriltilmiş olanların bazısını bazısından ayırma ve hak ile batılı (asıl ile asılsız olanı) işlerinden farklılık üzere ayırmış olmak için her birisi makamında durucu olma ile aralarını ayırmış olan ve bir sonraki ayette, **77/5. Öğüt ulaştıranlara/Kur'an' ı ulaştıranlara.** Buyrulduğu üzere Zikri, ilim ve hikmeti bırakmış olan nurlar hakkı için, çünkü ilim vücud ile ilgili yakınlığı gerektirir. Kahredicilik tecellisi ile yokluk halinde ilmin taşıp yayılması mümkün değildir, bunun gibi fena (yok oluş) evvelinde ilmin taşması ve yayılması mümkün değildir. Eğer ilim, fenadan evvel taşıp yayılmış olan olsa, o ilim, kuruntu düşüncesi ile karışık olan akıl sebebiyle dayanan olup kendisinde hak ile batıl karışmış şüphe ve şeytanlık olur**...**

Ayet: 6. Özür yahut uyarı için.
Ayette işaret edilen özür veya uyarı, yani herhangi bahane üretilmemesi veya uyarı gerektirecek davranış sergilenmemesi içindir. Ki, bağışlanma dileyici olanların davranışlarını, benlikleri ile ilgili görüntülerini, kötülüklerini yok etme, huylar ve beden elbiselerinde boğulmuş, aşırılıklar huyları ve lezzetleriyle perdeli olanlara korkutma uyarısını yapıcı veya evvelkilerin kötülüklerini, kendilerine nispet edilen sıfat ve ef'al günahlarını yok etme ve diğerlerini korkutmak için ve zikri kalbe bırakıcı nurlar hakkı içindir. Ve sonraki ayette, **77/7. Ki size duyurulmuş olan mutlaka gerçekleşecektir.** Buyrulmuştur. Yani, gerçekten de sizin iyiliğe yöneltmek ve kötülükten uzaklaştırılmanız için korkutulduğunuz büyük ve küçük kıyamet halleri, oluşları elbette gerçekleşecektir**...**

Ayet: 8. Yıldızlar silinip süpürüldüğünde.
İmdi: Ölüm ile duygu yıldızları yok edilmiş olduğu ve sonraki ayette, **77/9. Gök yarıldığında.** Buyrulduğu üzere hayvan ile ilgili ruhun yarıldığı, insan ile ilgili ruhun açıldığı ve bir sonraki ayette, **77/10. Dağlar un-ufak edilip savrulduğunda.** Buyrulduğu üzere organları olan dağları yok olucu olup savrulduğu Ve daha sonraki ayette, **77/11. Resuller vakte bağlandığında.** Buyrulduğu üzere sevap ve azap melekleri açığa çıkarılmış oldundukları, ruhun müjdesi veya azabı, keder ve aşağılığa ulaştırma için kendilerine belli edilmiş olunan belirli zamana erişmiş oldukları vakit ve daha sonraki ayette, **77/12. Hangi gün için vakte bağlandılar?** Buyrulduğu üzere o melekler, işler, ibadetler vaktinde sevap ve azabın hemen verilmesi ile ilgili uygulamaları büyük bir gün için geriye bıraktırılmış olundular.
Başka mânâ: İnsanların içinden seçilmiş elçiler, resuller olan peygamberlerin meydana çıkması ve boyun eğen ile isyan eden, uğurlu ile eşkıya arasını ayırıcı olması için kendilerine belli edilmiş olunan vakte erişmiş oldular. Peygamberler, boyun eğen, isyancı, uğurlu ve eşkıyadan her birini yüz görüntülerinden bilirler**...**

Ayet: 13. Ayırım ve hüküm günü için.
Yukarıda değinildiği gibi, yapılan işlerin karşılıklarının verilmesi, uğurlu ve eşkıyanın arasını ayırma günü için geri bırakılmış olundular. Eğer sözü edilen kıyamet, **"Büyük kıyamet"** ile te'vil edilecek olunursa mânâ: Şiddetli rüzgâr ile benlik ile ilgili kuvvetler yıldızları yok olmuş olduğu vakit. Ruh nurunun kendinde olan tesiri ile akıl göğünün yarıldığı vakit. **"Orta kıyamet"**te sıfat tecellileri ile benlik hali dağları, belki zat ile ilgili tecelliler ile **"Nefs, kalp, Ruh"** dağları ve onlarda olan eşyanın tamamı yok olucu olup savrulduğu. Yokluktan sonra beka halinde yeniden dirilme ile yayıcı resuller meydana çıkarılmış olunduğu vakit o resuller, **"Cem"**den sonra **"Fark"** vakti için geriye bırakılmıştır, o da kalıcı ve ayırıcı olma ismi verilmiş olunan, cemden sonra farklılığa dönme halidir. Yokluk hali olan cem vaktinden o vakte (farklılık vaktine) kadar tehir edilmiştir**...**

Ayet: 15. Yalanlayanların vay haline o gün!
Yukarıda ifade edilen iki kıyametin birisini yalanlamış olan kişi, verilecek karşılıktan perdeli olduğu için ona **"Vay!"** sözü ile göreceği zarar meydana getirilmiştir. **"Vay haline o gün!"** sözünün olduğu ayet ile ondan sonraki ayetler, iyiliğe yöneltme ve kötülükten uzaklaştırmak içi korkutucu ve uyarıcı olacak şekilde anlatılan kıyametin, **"Küçük kıyamet"** olduğuna delil gösterendir**...**

Ayet: 30. Haydi üççatallı gölgeye gidin.
Onlara, "Ey kıyameti yalanlamış olan perdeliler, siz, zakkum ağacının gölgesine gidiniz" denilir. Zakkum ağacı, insan ile ilgili lanetlenmişlik, kovulmuşluk, kötü huy ile ilgili benliğidir ki kendi halleri ile perdelenmiş ve kendine nispet ettiği zatı karanlığı ile vahdet nurundan kesildiği vakit beden yerinde kökleşerek huylar ateşine yetişir. Ve şeytan ve hayvanlık ile ilgili benliği, yırtıcı bölümlere ayrılarak büyür o da benlik arzuları gerekliliğiyle iş yapan, kuruntuya yenilmiş bu âlemle ilgili kuvvetlerden biridir. Ve sonraki ayette, **77/31. Ne gölgelendirir ne alevden korur.** Buyrulmuştur. Yani, o gölge, **"Tûbâ"** (güzellik, hoşluk) ağacının gölgesi gibi gölgeleyici değildir. Tûbâ ağacı, akıldan çıkmış olan, işlerde Allah'ın teklik ve birlik nur ile nurlanmış olan ve birbirine zıt çeşitli bölümlere ayrılmayan güzel işlerle ilgili benliktir ki ruh ve rahatı ifade etmekte, bunun hali, ötekinin hali gibi değildir. Ve o gölge, arzular ateşinin alevinden ve baki olmayanın zahmet isteğinden de korumuş olmaz**...**

Ayet: 32. Gerçekten o, köşk gibi kıvılcımlar saçar.
O kötü huy olan benlik ağacı, olmasını dilediği şeylerden mahrum olmasıyla beraber yanardağlar gibi büyük iddia ve batıl dilemeler kıvılcımları saçar**...**

Ayet: 35. Konuşamayacakları gündür bu.
Bu gün öyle bir gündür ki, konuşma aletlerinin yokluğundan ve ağızlar mühürlenmekle söylemeğe izin olmadığından onlar söyleyemezler ve özür dilemeye güç yetiremediklerinden özürde dileyemezler. Bu gün uzunluğunun sonu olmayan uzun bir gündür. Çok çeşitli durulacak yerleri vardır, bazı duraklarında konuşamazlar bazı duraklarda onlar için konuşabilmek mümkün olur. Ve ilerideki ayette, **77/38. Ayırma günüdür bu. Sizinle öncekileri bir yere topladık.** Buyrulmuştur. Yani, bu gün ayıranın günüdür, sizi genel olan bir toplama ve toplantı ile cem ayniliği olan vücutta evvelkiler ile beraber topladık. Sonra sizden uğurlu ve eşkıya arasını ayırmış olduk.
Başka mânâ: Uğurlulardan sizi ayırmakla aranızı ayırma yeri yaptık ve sizi sizden evvel olmuş olan eşkıya ile ateşte topladık. Ve sonraki ayette, **77/39. Eğer bir hileniz/bir tuzağınız varsa, hadi hile yapıp tuzak kurun bana!** Buyrulmuştur.
İmdi: Eğer sizin yapılacak bir hileniz varsa yapınız. Bu söz onları rahatsız etme ve kahrolmuşluklarını ve azabın kaldırılmasında bir hile yapamayacakları hakkında bir açıklamadır**...**

Ayet: 41-42. Takvaya sarılanlar gölgeler altında, pınar başlarında. –Canlarının çektiği meyvelerle yanyanadırlar.
Gerçek o ki, benlik hallerinden ve yaptıklarının görüntülerinden arınmış olanlar ve her şeyden vazgeçip Allah'a yönelmiş olanlar İlâh ile ilgili sıfat gölgelerindedirler. Ve bu sıfat tecellilerinden kazanılmış ilimler ve marifetler, hüküm ve hakikatler kaynaklarında ve iradeleri gerekliliğiyle eğilim gösterdikleri anlayışlar ve sevgi lezzetleri yemişlerindedirler**...**

Ayet: 43. "Yapıp ürettiklerinize karşılık olarak afiyetle yiyip için."

Onlara "Sizin yapmış olduğunuz çok temiz işler, ibadetler ve kalp ile ilgili benliği kırmalar sebebiyle buyurunuz rahat ve bollukta bol, bol o yemişlerden yiyiniz, o kaynaklardan içiniz" denilir. Ve sonraki ayette, **77/44. İşte böyle ödüllendiririz biz, güzellikler sergileyenleri!** Buyrulmuştur. Gerçekten de biz, ***"İhsan odur ki, Allah'ı görür gibi ibadet ediniz."*** Sözü gereğince sıfat ve sıfat ötesinde zat müşahedesi makamında Allah'a ibadet edenleri böylece mükâfatlandırırız**...**

Ayet: 48. Ve onlara, "rükû edin" dendiğinde rükû etmezler.
Ve gerçeklikten perdeli olanlara, büyüklenme ve ululanmayı terk etme ile bereketlendirmeyi kabul etmek için, "alçak gönüllülük gösteriniz, kırılma ile huşu (gönül alçaklığı) ediniz" denildiği vakit, söyleneni kabul etmez ve boyun eğmiş olmazlar. İşte perişanlıklarını gerektiren kabahatleri de budur**...**

"Mürselât" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

NEBE' SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Hangi şeyden sorup duruyorlar birbirlerine? – O büyük haberden mi?
Büyük haber sözü ile işaret edilen **"Büyük kıyamet"**tir. Bu sebepten müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm hakkında ***"O büyük haber ve Yûh (güneş) feleğidir"*** denilmiştir. Yani, hakikat ve şeriatı içinde toplayan olmasından hakikat ve şeriat değeriyle Cem ve Fark'tır demektir**...**

Ayet: 17. Hiç kuşkusuz, o ayırma ve hüküm günü kesin olarak belirlenmiştir.
Gerçek o ki, insanların arasını ayırma yeri, uğurlu olanları, eşkıyadan ayırma, şekil ve görüntülerinin, ahlâk ve işlerinin birbirinden farklı olması ve uyma değeri ile iki guruptan her bir grubu belirleyen gün oldu. Allah'ın katında ilminde ve hükmünde halkın, ona, o güne bir şeyi tamamlayan olduğu belirli bir sınır, vakti belirlenen bir vakit olmuştur. Ve sonraki ayette, **78/18. Sûra üfürüldüğü gün, bölükler halinde geleceksiniz.** Buyrulmuştur. Yani, Sûra üfürülmüş olunduğu, ruhların bedenlere ulaşması ve bedenlerin tekrar hayata dönmeleri gününde siz iman ve işlerin, ibadetlerin iki şey arasında zıtlık ve aykırılığı ve uygun gelmesi gerekliliğine göre her grup önderleriyle beraber olduğu halde çeşitli guruplar olarak gelirsiniz.

Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin seçkin dostlarından Muaz B. Cebel hazretleri ki, Allah ondan razı olsun Peygamberimize bu ayet hakkında soru sorduğu rivayet edilmiştir. Ki: Peygamber efendimiz: ***"Ya Muaz büyük bir iş hakkında soru sordun"*** buyurmuş ve mübarek gözlerini aşağıya kaydırarak sözlerine devam etti: "Ümmetimden bazısı maymun, bazısı domuz görüntüsünde, bazıları başları eğilmiş ayakları yüzleri üstünde olduğu halde yüzü üzerine sürünüyor. Yani, dünyadaki görüntülerinin tersi olarak baş aşağıda olarak, bazısı kör, bazısı sağır ve dilsiz, bazısını dilleri göğüslerine sarkmış, ağızlarından irin akar ve herkes onlardan sakınır. Bazıları elleri ve ayakları kesilmiş, bazıları ateşten olan dallara asılmış, bazıları leşten daha kötü kokar haldedir. Bazıları derilerine yapışık katrandan, büyük zırhlar giymiş oldukları halde on sınıf olarak toplanmış olunurlar. **1-Başı aşağıda olanlar:** Akıllarını aşağılık işlerde kullananlardır. **2-Maymun suretinde toplananlar:** Kişileri çekiştirip aralarında laf taşıyanlardır. **3- Domuz suretinde toplananlar:** Haram yiyenlerdir. **4-Yüzleri üzere sürünenler**: Faiz yiyenlerdir. **5-Kör olanlar:** Hükümde haksız karar verme ile zulüm edenlerdir. **6-Sağır ve dilsiz olanlar:** Yapmış oldukları işlere bakıp kendini beğenenlerdir. **7-Dillerini çiğneyenler:** Sözleri ile yaptıkları uyuşmayan âlimler ve etraflarına olmadık hikâyeleri anlatmakla vakit geçirenlerdir. **8-Elleri ve ayakları kesilenler:** Komşularına eziyet edenlerdir. **9-Leşten daha kötü kokanlar:** Aşırılıklar ve lezzete uymuş ve mallarında Allah'ın hakkını engelleyenlerdir. **10-Katran zırhları giyenler:** Büyüklenen ve günahkâr olanlardır" buyurdular**...**

Ayet: 19. Gök açılmış, kapı kapı oluvermiştir.
Ruhun bedene geri gelmesi zamanında beş zahir ve beş batın duyuları olan kapılar ile **"Ruh"** göğü açılır. O vakit ruh göğü, kapıları çok olan olur ki, o kapılar akıllar yollarıdır. Çok oldukları için sanki göğün tamamı kapılar halinde olmuştur. Ve sonraki ayette, **78/20. Dağlar yürütülmüş, bir serap oluvermiştir.**

Buyrulmuştur. Yani, **"Mahşer"**de (kıyamet günü herkesin toplanacağı yerde) görünür olacak suret ve halleri gözlerden gizleyen topluluk ve organlardan o hallerin görünür olmasına engel olan perde dağları yok edilir. Dağılmak ve bileşikleri ayrı, ayrı olması konusunda o dağlar **"Lâ-şey",** yani bir şey olmamış gibi olurlar**...**

Ayet: 21. Cehennem, bir gözetleme yeri olmuştur.
Gerçek o ki, huylar cehennemi, herkesin orada beklendiği ve gözlendiği bir sınır yeridir, orada melekler insanları gözler. Meryem suresinde, **19/71. İçinizden oraya uğramayacak hiç kimse yoktur.** Sözü gereğince, uğurlular da oradan geçerler. Caferi Sadık aleyhisselâma bu ayet ile ilgili bir soru ile: ***"Siz de cehenneme uğrayacak mısınız?"*** denilmesine cevap olarak: ***"Biz, o cehennemi sönük olduğu halde geçtik"*** buyurdular. Eşkıya sınıfından olanların ise cehennem durma merkezleri olduğundan sonraki ayette, **78/22. Azgınlar için bir barınak.** Olduğu vurgulanmıştır. Yani, huylar cehennemi, taşkınlık, azgınlık sahiplerine geri dönülecek yer ve sığınabilecekleri tek yuva olmuştur. Ve bir sonraki ayette, **78/23. Devirlerce kalacaklardır içinde.** Buyrulmuştur. Onlar, o huylar cehenneminde eğer inançları batıl ve bozuk ise yaptıklarının suretlerinin sağlamlığı gerekliliği üzere sona eren ve birbirine zıt olarak çok uzun zamanlar orada durucudurlar. Ve bir sonraki ayette, **78/24. Ne bir serinlik tadacaklar ne de bir içecek.** Buyrulmuştur. Orada yakınlık eserinden, ruh ve rahattan ve sevgi, zevk ve lezzetten de bir şey tadamazlar. Ve daha sonraki ayette, **78/25. Sadece kaynar su, atık su.** Bulup içecekleri buyrulmuştur. Yani, ancak çok karışık cahillikler esrinden kaynar su ve küfür karanlığı değerlerine eğilim gösterme ve sevgi duyma halleri karanlığından akan suyu içerler**...**

Ayet: 26. Çok uygun bir karşılık olarak.
Gözlemiş olup ve işlemiş oldukları kötü işlere, sunmuş oldukları bozuk ahlâk ve inanlarına uygun bir karşılık olmak üzere yukarda ifade edilen kaynar ve atık suyu içerler. Ve sonraki ayette, **78/27. Doğrusu onlar böyle bir hesap ummuyorlardı.** Buyrulmuştur. İfade edilmiş olan bu azap, onlara mükâfatı, iyilikleri beklememelerinden, Hakk'ın ayetleri ve isimlerini yalanlamış olmaları, rezaletler ile hal sahibi olmaları yüzünden, yani ilim ve işlerinin bozukluğundan ileri gelmiştir. Çünkü karşılık alma ümidiyle doğru olan işleri işlememişler ve ayetleri doğrulamak, kabul etmek için bir ilim sahibi de olmamışlardır. Ve daha sonraki ayette, **78/29. Oysaki biz, her şeyi iyiden iyiye sayıp kitaplaştırmıştık.** Buyrulmuştur. Yani "Biz, gök ile ilgili ruhlar sayfalarında ve kendi benlikleri sayfalarında yazmak suretiyle işlerinin görüntülerinden ve inançları hallerinden her bir şeyi tutup saymışızdır"**...**

Ayet: 30. "Hadi tadıverin! Size azaptan başka bir şey asla tattırmayacağız."
İşte o yaptıklarınız sebebiyle, artırılmamış ve onlara eş değerde olan azabı tadınız. Size tattırılanın aynisi olan sizin yaptığınız işlerinizdir. Başkası, fazlası değildir. Yani, onların tadını tadınız. Biz, bir olan şeyi artırmayız, ancak sizin o gaflet ettiğiniz, unuttuğunuz işlerle eziyet edilmedir**...**

Ayet: 31. Takva sahipleri için bir kurtuluş ve bir zafer vardır.
Gerçek o ki, Allah'tan sakınanlara, Yani, işlerinde şeriatın ve aklın belirlediği orta oluş sınırını aşmış olan azgınlık sahiplerinin karşılığı olan ve işlerinde rezaletlerden ve kötü görünüşlerden arınmış olan kişiler için azgınlık sahiplerinin durma merkezi olan ateşten kurtuluş ve ilim, irfan vardır. Ve sonraki ayette, **78/32. Sulak bahçeler, bağlar, üzümler.** İkramı olduğu buyrulmuştur. Yani, ahlâk cennetlerinden bahçeler, ef'al ve halleri yemişlerinden üzümler vardır. Ve bir sonraki ayette, **78/33. Göğüsleri turunç gibi yaşıtlar.** Olacağı da buyrulmuştur. Yani, rütbelerde eşdeğerde ef'al cennetinde isimler eserleri vardır. Ve daha sonraki ayette, **78/34. Dopdolu kadehler vardır.** Buyrulmuştur. Ve eserler sevgisi ve lezzetinden zencefil ve kâfur ile karışık dolu kaplar vardır. Çünkü eserler ve ef'al cennetinin ehli, eserler ile tesir edenden, bağış ile boyun eğmiş olandan perdeli oldukları için onların, eserlerin ötesinde gözü kaldırıp bakacak yere bakışları yoktur. Ve daha sonraki ayette, **78/36. Rabbinden bir ödül, tam kıvamında bir bağış.** Buyrulmuştur. Onların çalışmaları ve gözü kaldırıp bakacak yere bakışları değeriyle bu bağış, onlara lâyık olan bir bağıştır. Çünkü kabiliyetleri eksik olduğundan bunun ötesinde bir şeye özlemi olan olmazlar. Zevkleri nedeniyle onlar içinde oldukları halden daha lezzetli bir şey yoktur**...**

Ayet: 37. Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir O. Rahman'dır. O'nun huzurunda söze cüret edemezler.
Onlara bu bağışı veren Rahman'dır. Çünkü bağışları ululuk sahibinin görünür nimetlerindendir, batın ile ilgili ince düşüncelerden değildir. Bundan dolayı huyları Rahman ismindendir, başkasından değildir. Sıfat

makamına ulaşmış olmadıklarından onların konuşmada zevklenmesi yoktur, Rahman'dan olan bir söz söylemeye bir şeyi olan ve sahip olamazlar**...**

Ayet: 38. O gün Rûh ve melekler saf bağlayıp kıyama geçerler. Rahman'ın izin verdiği dışındakiler konuşamazlar. O izin verilen, doğruyu söyler.
İnsan ile ilgili ruh ve melekler kuvvetleri mertebelerinde sıralar halinde durdukları, durucu oldukları zaman hiç konuşmazlar. Ancak Rahman'ın, ezelde kendisine konuşma kabiliyeti hazırlamak ve kolay hale getirmek ve temiz etme ile bu kabiliyeti aktif hale getirmiş olmakla uygunlaştırmış olduğu kişi konuşmuş olur. Ve surenin sonuncu ayetinde, **78/40. Biz sizi yakın bir azap ile uyardık.** Buyrulmuştur. Yani, Biz, sizi bozuk işlerinizden olan günah suretleri azabıyla korkuttuk, uyardık. Bundan daha uzak olan azap, kederli kahır ile değil, o azapta kendi ellerinin sunmuş olduğu azaptır**...**

"Nebe" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

NÂZİÂT SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet:1-2-3-4. Andolsun daldırıp çıkaranlara. – Andolsun incitmeden çekenlere. – Andolsun boşlukta yahut suda yüzüp, yüzüp gidenlere. – Derken öne geçip kazananlara.
Şiddetli arzu ve sevgi denizinde batmış oldukları halde kendilerine Cenab-ı Hakk'a çekilmek çekilme üstünlüğünde olan. Ve huylar esaretinde ve benlik merkezinden yani beden ilgilerinden ve benlik hali kayıtlarından kurtulan ve sıfat denizlerinde yüzen. Ve vahdette yok olma makamında zat ayniliğine geçmiş olan. Ve daha sonraki ayette, **79/5. Bir iş ve oluşu çekip çevirenlere.** Denilmiştir. Yani, **"Cem"** den sonra **"Fark"** makamında kesrete (çokluğa) dönme ile Hakk'a davet, yöneltme ve düzen işinde bir şeyi temin edecek veya uzaklaştıracak olan özleyen ruhlar hakkı için.
Başka mânâ: Doğudan batıya doğru yola çıkmış ve hareket eden ve bir burçtan diğer burca çıkan ve feleklerde yüzen ve yolculukta bazısı bazısına geçmiş olan, kendilerine ve yolculuklarına bağlı olan konularda âlemi idare eden gezegen yıldızlar hakkı için.
Bir başka mânâ: Parmak ve tırnaklara kadar olan beden sonu bozukluğunda batmış oldukları halde insan ile ilgili ruhları bedenlerinden sökmüş olan. Ve evvelce "**Andolsun incitmeden çekenlere"** işaret edildiği gibi ruhları bedenden çıkaran. Ve "**Andolsun boşlukta yahut suda yüzüp, yüzüp gidenlere"** buyrulup memur olduğu konularda hareket eden olmakla yüzücü olan. Ve "**Derken öne geçip kazananlara"** buyrulup memur olduğu işlerde ilerlemiş olan. Ve **"Bir iş ve oluşu çekip çevirenlere"** buyrulup emrini almış olduğu şey üzerine emrini almış olduğu yönüyle idare eden melek ile ilgili ruhlar ve melekler hakkı için elbette siz gönderilmiş olunacak, yani öldükten sonra diriltileceksiniz. Silinip kaldırılmış olan bu cevaba daha sonraki ayetin, **79/6. Ki o gün şiddetle sarsacak olan sarsacaktır.** Sözü kılavuzluk eder. Yani, beden yeri ve organlar dağlarının hareket ettiği, sarsıldığı sur'a birinci üfleme veya ruhun bedenden çıktığı vakit daha sonraki ayette söylenen, **79/7. Onu, ardı sıra gelen izleyecektir.** Söz gereğince olan gönderme ile diriltilmek demek olan ikinci üfleme, o birinci üflemeye erişmiş olur**...**

Ayet: 8. Bazı kalpler o gün kaygıdan titreyecektir.
Söküp alma özelliği gereğince olan hareketin oluşu zamanında kalpler, duydukları sıkıntıdan çırpınıp duran bir halde olur. Ve o kalp sahipleri hakkında sonraki ayette, **79/9. Onların gözleri yerlere eğilecektir.** Buyrulmuştur. Yani, o kalp sahiplerinin gözleri aşağıda tutulmuş olacaktır. Ve bir sonraki iki ayette, **79/10-11. "Biz gerçekten bu çukurda eski halimize döndürülecek miyiz?" diyorlar. – "Un-ufak kemikler haline geldikten sonra, öyle mi!"** Buyrulmuştur. Yani, gönderilmeyi ve yeniden dirilmeyi inkâr yolu üzere olanlar: "Biz, çürümüş kemikler halini aldıktan sonra tekrar eskiden olduğumuz hayata geri mi döndürüleceğiz?" şeklinde dokundurma sorusu sorarlar. Ve ayni tavır hali ile daha sonraki ayette, **79/12. "Hüsran dolu bir dönüştür bu öyleyse" diye konuştular.** Sözlerini söyledikleri ifade edilmiştir. Yani, "Eğer bu iş doğru çıkacak olursa, o takdirde biz zarar ve perişanlıkta oluruz" dediler**...**

Ayet: 13. Oysaki o, sert bir komut sesinden ibarettir.
O geri çevrilip gönderilme ile hayata geri gönderen hareket, ancak bir haykırıştır ki, o da ayrılıp uzaklaşmış olan ruhun, ruhları kabul etmiş olan maddeye ilgi duymaktan bir defada ve açılma ile ilgili **"Ruh"** İsrafil'inin üfleme ile olan tesiridir. İşte o vakit **"Küçük kıyamet"** günüdür. Ve sonraki ayette, **79/14. Bir anda hepsi uyanıp ortaya geliverir.** Buyrulmuştur. Yani, ruh İsrafil'inin üflemesi ile sahirede (yeryüzünde) olmaları bir andadır. Sahire **"Arz-ı Beyza"** beyaz ve düz bir yerdir. Yani, kâmil olmadan ayrılan insan ile ilgili ruh âlemidir. Bu âlem, kâmillerin sığınacak oldukları yer, eksikliği olmayan temiz âlem göğüne nispetle yerdir. Nurunu ve döşenmişliği değeriyle bu âleme, yeryüzüne Sahire ismi verilmiştir. Veya eksik olan insanlar ile ilgili ruhlarının maddeye çekilmesi zorunlu olması dolayısıyla hayvanlık ile ilgili ruha ulaşmış olacağından Sahire ile anlatılmak istenen, hayvan ile ilgili ruhtur. Beyaz olmasından ve bileşiklerinin düz, her tarafı bir olmasından, Sahire ile gönderilme zamanında ruhun ulaşma sebebi olan yere işaret olmakla mümkündür**...**

Ayet: 15. Ulaştı mı sana Mûsa'nın haberi?
Habib'im, gerçektende sana Mûsa'nın haberi geldi. Ve sonraki ayette, **79/16. Hani, Rabbi ona, kutsal vadide. Tuva'da seslenmişti.** Buyrulmuştur. Yani, Rabbi onu kutlu vadiye çağırdı. Kutlu vadi, boşlukta yer dolduran varlıklara, cisimlere ilgi duyulmaktan arınmış olduğu için katıksız ruh âlemidir ki, bütün var olan şeyler, bedenler ve ruhlar, o âlemin dürülüp bükülmesinde ve kahır altında toplanmış olduğu için ismi Tuva'dır. Bu âlem sıfat âlemidir. Konuşma makamı, bunun tecellilerindendir. Bu sebepten Mûsa, ya bu vadide seslenilmiştir. Bu âlemin sonu, Allah'ın Habib'i olan Resulün, Cebrail'i kendi sureti üzere orada görmüş olduğu yüce ufuktur, düzlüktür**...**

Ayet: 17. "Firavun'a git. İyice azdı o."
Ayette ifade edildiği üzere firavun aşırı derecede bencillik azgınlığı ile görünür oldu. Mûsa aleyhisselâm döneminin firavunu, kuvvetli bir bencillik sahibi, hâkim ve âlim bir zat idi. Bunun her dönem için olabilecek açıklanması: Firavun olabilecek benlik, ef'al (işler) vadisinde yola girmiş ve sıfat vadisini bitirip geçmiş ve eneiyyeti (bencilliği) ile gizlenmesi ve Hakk'ın Rububiyet yönü özelliğini benimseyip kendisine nispet etti. İşte benlik olan firavunun bu şekilde açılması büyüklenme ve azgınlıkta bulunma halidir. Bundan dolayı firavun olabilecek olan benlik, sıfat tevhidi (tevhid-i sıfat) makamında benliği ve duyguları ile durucu olur. Ve bu duruş hali gizlenmişliğin en kuvvetlisi olduğundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***İnsanların en kötüsü, kıyameti koptuğu halde hayatta bulunandır"*** bu sözü dairesinde bulunanlardan olmuş olur**...**

Ayet: 18. "De ki ona: "Arınıp temizlenmeye ne dersin?"
Yüce Allah, Mûsa aleyhisselâmın firavuna ayette söyleneni iletmesini emretti. Yani, Ey Mûsa! Firavuna şunu söyle: "Sen benlikten yok olucu olmakla temize çıkmış olmak, temizlenmek ister misin?" dedi. Ve sözlerine sonraki ayette ifade edilen, **79/19. "Seni Rabbine kılavuzlayayım da gönülden ürperesin."** Söz ile devam etmiştir. Yani, "Ben seni hakiki bir marifet ile zat ile ilgili birliğe yöneltmiş olayım da, bencilliğin (eneiyyetin) yumuşayarak yok olucu olasın" demesi istenilmiştir. Ve bir sonraki ayette, **79/20. Derken ona o en büyük mucizeyi gösterdi.** Buyrulmuştur. Ve Mûsa aleyhisselâm, hemen tevhid ilmi ve adalet gereği olan yönelticilik ile firavuna hakikat ile ilgili iç yüzdeki hikmet gerçeğini gösterdi. Fakat firavun perdelenmişliğin kuvvetinden ve kuruntuya düşmenin kökleşmiş olmasından göremedi. Ve daha sonraki ayette, **79/21. Ama o yalanladı, isyan etti.** Buyrulmuştur. Kendisinin erişmiş olduğu makamın ilerisinde bir mertebe olduğunda firavun, Mûsa'yı yalanladı ve aşırılık üzere açılması ve serkeşlik ile karışık büyüklenme sebebi ile Mûsa'nın emrine isyan eden oldu. Ve daha sonraki ayette, **79/22. Sonra sırtını döndü; koşuyordu.** Buyrulmuştur. Sonra firavun, isyan edicilik halinin kötülüğünden, içinde bulunduğu sıfat makamından geri dönmüş olarak, inadından ve benliğinin kaplayıcılığından ve kendi varlığı davası ile meydana gelen şiddetinden büsbütün benlik makamına yönelip dönmüş oldu. Şeytanlık ile ilgili hileler ve benlik ile ilgili hile ile Musa'nın uzaklaştırılmasına çalışmaya başladı. Bu sebepten kutlu ve temiz olan Hak tarafından kovulup uzaklaştırılmış olundu ve perdelenmişliği artırılmış olarak daha sonraki ayette; **79/24. Dedi ki: "Ben sizin en yüce rabbinizim."** Buyrulduğu gibi firavun toplumunun karşısına, kendisinin Rab olduğu iddiasıyla açığa çıkmış oldu.
Başka mânâ: Bencilliğinin şiddetle meydana gelişinden büyüklenme örtüsü konusunda Hak ile çekişmeye girişmiş oldu. Yüce Allah, kutsi sözünde: ***"İzzet benim gömleğim, Kibriya (Azamet) ise ridamdır. Her kim bunların birisinde benimle çekişirse onu ateşe atarım"*** buyurmuştur. İşte bu kahır daha sonraki ayetteki, **79/25. Bunun üzerine Allah, onu sonraya ve önceye ibret olmak üzere bir ceza**

ile çarptı. Sözlerin manâsıdır. İfade edilen büyüklük çekişmesi sebebiyle yüce Allah, firavunu âhiret ve dünyada bukağılı olarak kalması üzere canını almış oldu. Ve daha sonraki ayette, **79/26. Kuşkusuz bunda, içine ürperti düşen için tam bir ibret vardır.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, bu elde etme ve intikam uygulamasında, korkanlar için ibret vardır ki onlar alçak gönüllülükte bulunarak benlikleri kırılır ve yumuşar, Hakk'a karşı meydana gelmiş olmazlar**...**

Ayet: 34. O güç yetmez büyük felaket geldiğinde.
Her bir şeyi vurup mahveden zat ile ilgili birlik nurunun tecellisi vaktinde ki, o vakit insan yaratılış başlangıcından makamlar ve derecelerde yol alışına, yok oluşu ve amacına ulaşmış oluncaya kadar geçirmiş olduğu hal ve davranışlardaki çalışmalarını hatıra getirmiş olarak göstermiş gayretine şükreder. Ve sonraki ayette, **79/36.Gören kişi için cehennem apaçık ortaya çıkarılmıştır.** Buyrulmuştur. Eserler ile ilgili huylar perde ateşinden kurtulup Allah'ın nuru ile görenlere cehennem apaçık görünür hale getirilir. Hak'tan perdeli ve kör olanlar o ateş ile yandıkları halde göremezler. O vakit, gönül görüşü, ileri görüşlülük ehli olan zatın şühudunda insanlar iki kısım olurlar. Ve bir sonraki üç ayette, **79/37-38-39. Artık azmış olan. – Ve iğreti hayatı yeğlemiş olan için. – Cehennem, barınağın ta kendisidir.** Buyrulmuştur. Fakat insan ile ilgili yaratılış tavrını aşıp düşmanlık ile ara açma. Yani, adalet ve şeriat rütbesini aşma ile hayvanlık ve yırtıcılık ile ilgili mertebesine düşme ve arabozuculukta aşırılık eden ve aşağılık lezzetlere sevgi duyma ile duygular ile ilgili hayatı, hakiki hayat üzerine tercih eden ve onun ötesinde yurt edineceği ve dönülecek olan yeri cehennemdir**...**

Ayet: 40. Rabbinin yüceliğinden korkup nefsini boş heveslerden yasaklamış olan içinse.
Fakat kalp makamına ilerleme ve benlik üzerine yüce Hakk'ın varlığı ve diriliği her an için olup gökleri ve yeri her an için tutmuşluğunu müşahede ile Rabbinden korkmakta olan. Ve Rabbinin kahır ve azap ediciliği korkusu sebebi ile benliğini, sevgi duyduğu şeylerden ve arzusundan yasaklamış ve engellemiş olan kişi için Sonraki ayette, **79/41. Cennet, barınağı ta kendisidir.** Buyrulmuştur. Yani, o kişiye ihsan edilen derecelerin gerekliliğine göre, gerçekten de onun yurt edineceği ve sığınacağı yer cennettir**...**

Ayet: 42-43. O saatten soruyorlar sana, "gelip demir atması ne zaman" diye. – Nerede sende, onu hatırlayacak şey!
Habib'im, sana, kıyametin ayakta durucu olma zamanından sorarlar. Kıyametin bilgisinden ve anılmasından sen ne şey üzeresin? Ve sonraki ayet, **79/44. Ona ilişkin bilginin sonu Rabbine varır**. Buyrulmuştur. Yani, kıyametin bilgisi, ancak Rabbinde tamamlanandır. Çünkü kıyamet ile ilgili bilgisi olan, ancak öncelikle, ilmi Allah'ı ilmi ile yok olmuş olan sonra zatı, Allah'ın zatında yok olucu olan kişidir. Bundan dolayı o kişi nasıl bilir, onun ilmi de zatı da yoktur. O halde sen de, senin dışında olanlar da kıyamet bilgisinin neresindesiniz? Belki kıyameti ancak yalnız yüce Allah bilir. Ve bir sonraki ayette, **79/45. Sen sadece, ondan korkanları uyaransın.** Buyrulmuştur. Ve sen, ancak kıyamet hakkında taklit olarak kıyamete imanı olması dolayısıyla kıyametten korkanı korkutucusun. Ve surenin sonuncu ayetinde, **79/46. Onu gördükleri gün onlar, dünyada sanki bir akşam veya onun kuşluk vaktinden başka kalmamışsa dönerler.** Buyrulmuştur. Onlar, kıyameti gördükleri vakit ancak bir akşam, yani Hak nurunun, bedenlerde batması veya bir kuşluk, yani Hak nurunun batı tarafından doğuşu vaktinden fazla durmamış gibidirler. Yani, vahdette yok olma ile kıyameti görmeleri vaktinde kendilerinin asla vücutları olmadığı, ancak duygu ile gizlenme ve bedenler âleminde veya akıl ile gizlenme ve ruhlar âleminde giyecek şey ile vücutlarının bir tohumdan başka bir şey olmadığını iyiden iyiye bilmiş olurlar. İşte ***"İki adımdır, attığın vakit ulaşmış oldun"*** diyenin anlatmak istediği bu iki âlemdir ki ***"İki âlemi (dünya ve âhiret) geçtiğin anda ulaşmış oldun"*** demektir**...**

"Nâziât" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

ABESE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Yüzünü ekşitti ve öteye döndü.

Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, **"Habib"** (sevgili) olduğu için Rabbinin terbiye ediciliği altında idi. Bundan dolayı ne vakit ki peygamber efendimizin kutlu benliğinden, kendisinden Hakk'ın nurunu perdeleyecek bir davranış açığa çıkar, hatta Allah ile olmayıp kendiliğiyle olan bir harekette bulunsa hemen azarlanmış ve terbiye edilmiş olunurdu. Ki Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Beni Rabbim terbiye etti. Çok güzel terbiye etti"*** buyurmuştur. Bu edeplendirme ve terbiye etme hali ta ki İlâh ile ilgili ahlâk ile ahlâklaşma gerçekleşme zamanına kadar devam etmiştir. Çünkü İlâha ait ahlâk ile ahlâklaşmak, ulaşma ve yok oluştan sonra, İlâh ile ilgili ahlâk ile hakikat olarak meydana çıkmak ise renklenmenin (telvinin) ortadan yok olmasında ve dikkatlilik (temkin) vaktinde dosdoğruluktan başka bir şey olmayan beka halinde olmaktır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, büyüklere görünür hal ile bakmış olup zenginlerin zenginliğini gözünde büyütmesi ve toplumunun iman etmiş olması ile İslâm toplumu kuvvetleşeceğini dikkate alma. Fakir olanı ve imanını küçüksemiş olunca derhal uyarılmış olundu ki, "Senin gibi bir peygamberin görünürlükte olan bir hale bakarak kuvvetli ve zengin ile meşgul olması, zayıf ve kabiliyetli olan bir isteyici ile meşgul olmayı terk etmesi yakışır iş değildir. Belki senin bakışın kabiliyet ve imanı kabul edecek olana ayrılmış olması gereklidir ve lâzımdır başkasını değil, dikkat etme ile bunu değerlendirip, görünür olan ile batından perdelenmiş olmayasın. Belki kendiliğinden yüz çevirmiş olan fakirin, temiz etme ve boşaltma ile iş ve ibadet işleyip olgunluk sınırına erişmiş ve Hak yolunu (hidayet) bularak, kendinden başkalarını da Hakk'ın doğru yolunu bulmalarına yöneltmesi ihtimali vardır. İman etmeleri için girişimde bulunulan zenginin de kabiliyetlerinin olmayışından, inat ve büyüklenmeleri sebebiyle iman etmeme ihtimali vardır"**...**

Ayet: 7. Sana ne onun arınmasından!

"Zenginliği ve toplum içindeki yeriyle büyüklenen o kişinin İslâm'a dâhil olmaktan kaçınmakta olmasından senin için bir sorumluluk yoktur." Ve ilerideki ayette, **80/11. Hayır.** Denilmiş olmasıyla yukarıda da ifade edilen Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin içinde bulunmuş olduğu halden uzak durması için bir engellemedir. Bu sebepten Hz. Peygamber efendimizin birinci ayet ile işaret edilen olaydan sonra asla bir zengine, zenginliğinden ve toplum içindeki yerinden dolayı davet girişiminde bulunmadığı ve hiçbir fakire karşı da yüzünü ekşitmediği rivayet edilmiştir**...**

Ayet: 13. Kutsanan bereketli sayfalardadır o.

Allah katında ululuğu olan sayfalar içindeki o sayfalar, Kur'an'ın **"Levh-i mahfuz"** (korunmuş levha) öncesinden kendilerine indirmiş olduğu gök ile ilgili ruhlar levhalarıdır. Ve sonraki ayette, **80/14. Yüceltilen, tertemiz sayfalarda.** Buyrulmuştur. Değer ve şerefi yükseltilmiş, kirli huylardan ve bozulmalardan arınmış, çok temiz sayfalarda. Ve bir sonraki ayette, **80/15. Yazıcıların ellerinde.** Buyrulmuştur. Yani, o levhalarda tesir edici, iz bırakan kutlu akıllar kâtiplerinin elleri ile yükseltilmiş ve çok temiz hale getirilmiştir. Ve daha sonraki ayette, **80/16. Ak-pak, mübarek yazıcıların.** Buyrulmasıyla o kutlu akıllar şereflerinden ve Allah'a olan yakınlıklarından asalet, lütuf sahipleri ve boşlukta duran varlıklardan, cisimlerden uzak kutlu kılınmış olmaları ve öz değerlerinin ilişkilerinde gezinmeleri yönüyle iyilik, güzellik ve takva sahipleridir. Kuran-ı kerimin nasihat kabul edenlere Zikr ve nasihat olduğunu açıkladıktan sonra insanın nasihat almaması sebebiyle, iyilik bilmeme ve gerçeklikten perdelenmiş olmaktan hatta temizlenmeye muhtaç olmasından şaşakalmış oldu. Ve yaratılışının başlangıcından ve öz benliğindeki hallerinden ve benliğinin dışında olup da onlarsız hayatın mümkün olmadığı şeylerden söz etme ve duygu ile kendileri ile nimet verene delil olması mümkün olan görünür nimetleri toplayıp bir bir saymakta olan oldu. Ve nimet verenin meydana getirme marifetini görme ve şükredicilik ile ayakta durmayı gerektirmiş olan işbu hallerde düşünme ve Kur'an'ın indirilişiyle konulan ve hatıra getirme ve duyma gibi iki kanıtın bir arada olması ile beraber insanın ilerideki ayetin; **80/23. Hayır, hayır! O, O'nun kendisine emrettiğini hiç yerine getirmedi.** Sözleri tarifiyle uzun zamanda nimetler ile ilgili olgunluğu dışarı çıkarıp kullanma ile ve nimetlerle nimet verici olan zata ulaşmış olmakla yüce Allah'ın emretmiş olduğu nimetin şükrünü yerine getirmediğini, belki nimetlerle ve benliğiyle yüce Allah'tan perdeli kalma halini sağlamlaştırmış oldu**...**

Ayet: 33. Şiddetle çarpanın çıkardığı korkunç ses geldiğinde.
Akıl ve duyguları ortadan kaldıran ilk üflemenin geldiği vakit demektir. Ve sonraki ayette, **80/34. Bir gün ki o, kişi öz kardeşinden kaçar.** Buyrulmuştur. Yani, o ilk üflenme olduğu o günde herkes kendi işine önem verir. Kendisine olan halin şiddetinden ve ona görünür olan benliğinin haliyle olan uğraşından, başkasıyla ilgilenir olmak için bulunamaz. O gün insanlar iki kısma ayrılır, bir kısmı zatlarının nuru ve berraklığı sebebiyle yüzleri parlak ve ışığı olan, ulaşmış oldukları cennet nimetleri ve yaptıkları işlerin suretleri ile müjdelenmiş olmaları ile gülümseyen ve sevinçli uğurlulardır. Bir kısmı da zatlarının karanlığı ve Allah'a ve dinine inanmama halleri karalığı ile yüzleri kararmış, Hak yolundan çıkmış, günahkârlıklarının, kötü işlerinin eserleri ile tozlanmış eşkıyalardır. Ve surenin sonuncu ayetinde, **80/42. işte bunlardır küfre sapanlar, kötülüğe batanlar.** Buyrulmasıyla bunların yüzlerindeki karalık toz toprağın bir arada toplanmasına sebep inkârcılık ve günahkârlıklarının bir araya gelip toplanmış olmasıdır**...**

"Abese" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

TEKVÎR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Güneş büzülüp dürüldüğünde.
Ruhun bedenden tutulması ve alınmış olması ve hayattan başka bir şey olmayan ışığının dürülüp bükülmesi ile **"Ruh"** güneşinin katlanıp sarıldığında. Ve sonraki ayette, **81/2. Yıldızlar ışıklarını yitirdiğinde.** Buyrulduğu yani, nurunun gitmiş olmasıyla duygular yıldızlarının kederlendiğinde. Ve bir sonraki ayette, **81/3. Dağlar yürütüldüğünde.** Buyrulduğu yani, organlar dağlarının parçalanarak toz gibi olmak suretiyle yürütüldüğünde. Ve daha sonraki ayette, **81/4. O bakmaya kıyılmayan develer kendi hallerine bırakıldığında.** Buyrulduğu yani, gezme halinde kendilerinden faydalanılmış olunan ayak parmakları yürüyüşte kullanılmaktan bırakılmış olunduğu veya Arap toplumundan olanın, en hoş olan benlik mallarına **"Aşar"** denildiğine göre mânâ: Kendilerinden fayda görülmüş olunan benlik malları bırakılmış, tatil edilmiş olunduğunda. Ve daha sonraki ayette, **81/5. Vahşi hayvanlar bir araya toplandığında.** Buyrulduğu yani, hayvanlık ile ilgili kuvvetlere ve akıl, fikir perişanlığı ve yok edilmiş olunduğunda. Bir başka mânâ: Gönderilme zamanında diriltilme ile toplanılmış olunduğunda. Ve daha sonraki ayette, **81/6. Denizlerin kaynatıldığında.** Buyrulduğu yani, unsurlardan bir araya getirilmiş olanlarından bazısı bazısına akmış olmak şekliyle bir ufak bölümün aslına karışarak bir deniz olmuş gibi denizlerin dolduğunda. Ve daha sonraki ayette, **81/7. Benlikler çiftleştirildiğinde.** Buyrulduğu yani, her benlik ayni cinsten olup benzeyen ve kendine uygun gördüğü sınıfa katılıp toplanarak her benlik yakınlarıyla, arkadaşlarıyla eşkıya ve uğurlular sınıflarına ayrılarak benliklerin çift olduğunda. Ve daha sonraki ayette, **81/8. O diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğunda.** Buyrulduğu yani, hayvanlıkla ilgili benliğin beden kabrinde diri, diri gömerek yok etmiş olduğu konuşan benlik kızına soru sorulduğunda. Ve daha sonraki ayette, **81/9. Hangi günah yüzünden öldürüldü diye!** Buyrulduğu yani, kızgınlık, aşırılık ve diğerleri gibi günahlardan konuşan benlik kaplayıcılığına, duygular ve işlerinden engellemesine ve yok olmasına sebep olan günahın gösterilmesi hayvanlık ile ilgili benlikten istenmiş olunduğu, o günahın meydana getirilmiş olunması o günahını göstermesini istenmiş olmaktan, ondan soru ile üstü kapalı olarak anlatılmıştır. Bu sebepten Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"gönlünde benliğine, başkalığa sevgi gösteren ateş içindedir"*** buyurmuştur. Çünkü azabı hak etmiş olan benlik, hayvanlık ile ilgili benliğe yakındır. Bu sözde diğer bir gizlilik de vardır ki burası ondan söz etme yeri değildir. Ve daha sonraki ayette, **81/10. Sayfalar açılıp göz önüne konulduğunda.** Buyrulduğu yani, iş suretlerinin var olup bulunduğu kuvvetler ve ruhlar sayfaları dağıtıldığında, çünkü ölüm zamanında ve ruh güneşinin kıvrılıp dürüldüğü vakit, bu sayfalar dürülüp bükülmüş olunur, gönderilme ve bedene geri gelme zamanında o sayfalar dağıtılmış olunur. Ve daha sonraki ayette, **81/11. Göğün örtüsü soyulup indirildiğinde.** Buyrulduğu yani, hayvanlık ile ilgili ruh veya akıl göğünün kaldırılıp yok edildiğinde. Ve daha sonraki ayette, **81/12. Cehennem kızıştırıldığında.** Buyrulduğu yani, huylar cehenneminde kahr ve kızgınlık eserlerinin ateşi, gerçeklikten perdeliler için yakıldığında. Ve daha sonraki ayette, **81/13. cennet yaklaştırıldığında.** Buyrulduğu yani, gerçeğe dayanmış olanlar lütuf ve rıza eserleri nimetlerinin yakınlaştırıldığı vakit. Ve daha sonraki ayette,

81/14. Her benlik önceden ne hazırlamışsa bilmiş olacaktır. Buyrulduğu yani, her bir benlik, hazırlamış olduğu şeyi ve unutmuş olduktan sonra o şeye üzere durucu olur**...**

Ayet: 15-16. hayır, iş onların sandığı gibi değil. Andolsun o sinip gizlenenlere. – Akıp akıp giderek yuvasına girenlere.
İmdi: Yuvalarına girmekte olan hayvanlar gibi burçlarına girmekte olan, dönücü ve hareket edici gezegen yıldızlara.
Başka mânâ: Hareket eden ve yerlerine giren ve bedenlerine geri dönücü olan benliklere. Ve sonraki ayette, **81/17. Beriye geldiği ve geriye döndüğü zaman geceye.** Buyrulduğu üzere yani, ruhun benliklere ilgili oluşu ve ruh güneşi nurunun doğuşu zamanında hayat nuru ile karanlığının kaybolmaya başlamasıyla dönen ölü bedeninin karanlık ile ilgili gecesine. Ve bir sonraki ayette, **81/18. Ve soluyarak açıldığı zaman sabaha.** Buyruldu yani, hayat ile ilgili anlatım ile bedende yayılmış olduğu zaman ruh güneşinin doğuşu nurunun eseri sabahına yemin ederim ki. Ve daha sonraki ayette, **81/19. Ki o, çok değerli bir elçinin sözüdür.** Buyrulduğu yani, gerçekten de Kur'an, insanın kalp ve aklında üflenen **"Ruh-ul-kudüs"** ün sözüdür**...**

Ayet: 23.Andolsun ki o, onu apaçık ufukta gördü.
Gerçek o ki, ayette ifade edildiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz Ruh-ul kudüsü (Cebrail'i) hayrı, şerri ve iyi ve kötüyü ayıran ufukta gördü. Ancak gereği gibi ayırıcı olan ufuk, kalbin tavrı ruhu veli eden sondur ki kutlu nefesinin, bırakılma yeri orasıdır. Ve sonraki ayette, **81/24. O, gayb konusunda cimri değildir.** Buyrulduğu yani, Muhammed (s.a.v) in haber vermekte olduğu gizlilik üzere suçlu görülen değildir, çünkü kuruntu şeytanı ile hayale getirme cinlerinin ona kaplayıcı olmasıyla sözlerini karıştırması, kutlu manâlarının, kuruntu ve hayal ile ilgili şeylerle karışabilmesi mümkün değildir. Çünkü kutlu Muhammed (s.a.v) in aklı örtülmüş değildir, belki kuruntu şüphesinden arınıp berraklaşmıştır. Ve bir sonraki ayette, **81/25. Ve o, kovulmuş şeytanın sözü değildir.** Buyrulmuştur. Yani, Kuran-ı kerim taşlanıp kovulmuş olan kuruntu şeytanının bıraktıklarından da değildir ki, kuruntu ile ilgili olma ihtimali olsun. Çünkü kuruntu şeytanı, ruh nuru ile taşlanmış ve kovulmuştur**...**

Ayet: 26. Hal böyle iken nereye gidiyorsunuz?
Ayette ***"O halde nereye gidiyorsunuz?"*** soru sözünün kuruttu şeytanı tarafından kuruntunun atılmasından ve karıştırıcılığından, davet sahibinin de aklı karışık olmaktan uzak olduğu hiçbir kimseye gizli değildir.
İmdi: Her kim bu yollarda girmiş olup da Kur'an' ı üç konudan birine nispet ederse, sevabın, iyiliklerin çok uzağında kalmış demektir ki, bir yönüyle sevaba yanaşamaz. Nitekim amacı olması gereken yerinden uzaklaştıran yola girmiş olana ***"Nereye gidiyorsun?"*** diye sorulur. Ve bir sonraki ayette, **81/28. İçinizden, dosdoğru yürümek isteyen için.** Buyrulmuştur ki, Kur'an ancak âlemler bütünlüğünden sizden süluk yolunda (Hakk'a gitme yolunda) dosdoğruluğu dileyen kişi için anılmıştır ve nasihattir. **"Sırat-ı müstakim"** (en doğru yol, dosdoğruluk yolu) üzerinde olma hakkında Hud suresinde, **11/56. Hiç kuşkusuz, benim Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir.** Buyrulduğu için tek doğru yol üzerinde Hakk'ın olduğu yoldur. Bundan dolayı hiç kimse o yola girmiş olmayı dileyemez. Ancak Allah'ın dilemesi ile -dilemiş olur. Çünkü Allah'ın yoluna ancak onun iradesi ile girilmiş olunabilir**...**

"Tekvîr" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

İNFİTÂR SURESİ
Te'vil ve yorum
"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Gök çatlayıp yarıldığı zaman.
Hayvanlık ile ilgili ruh göğünün, insan ile ilgili ruhtan ayrılması ve sona eren olmasıyla yarıldığı zaman. Ve sonraki ayette, **82/2. Yıldızlar dökülüp saçıldığı zaman.** Buyrulduğu yani, ölüm ile duygular

yıldızlarının dağıldığı, saçıldığı zaman. Ve bir sonraki ayette, **82/3. Denizler fışkırtıldığı zaman.** Buyrulduğu yani, unsur ile ilgili gövdelerin, bedenin harap olmasıyla kendisinde bir araya getirilenlerin, unsur ile ilgili bedenden her birinin aslına gitmesinden alacağa karşılık bir şeyin alınması ve engelleyici olan berzahların (ayırıcıların) hayvanlık ile ilgili ruhun sona eren olmasıyla aktığı, her biri aslına döndüğü zaman. Ve daha sonraki ayette, **82/4. Kabirler deşildiği zaman.** Buyrulduğu yani, beden kabirlerinin (büyük olup içine alan, mezar) karıştırılıp içlerinde bulunan ruhlar ve kuvvetlerin çıkarıldığı zaman. Ve daha sonraki ayette, **82/6. Ey insan! O sonsuz cömertliğin sahibi Rabbine karşı seni gururlu kılan nedir? !** Buyrulmuştur. Bu ayetin sözleri, Rabbin cömertliğine karşı gururlu olmayla, aldanmış olmayı kabul edilecek bir durum olmadığını vurgulamaktadır. Yani, "Ey insan! En üst derecede bir cömertlik sahibi Rabbine karşı seni gururlu yapan nedir? Eğer Rabbinin cömert olması, senin aldanmanı uygun görse ve kolaylaştırsa, fakat cömertliliğinin gururu uygun görmesinden daha fazla aldanmaktan engelleyen birçok nimetleri, gidişleri, kâmil kudreti vardır. Ayetlerde olan **"Hayır"** sözü gereğince insanların olumsuz anlayış ve davranışlarının kabul görülmediği anlamındadır, bu ayetle işaret edilen Hakk'ın cömertliğe aldanmaktan kendinizi engellenmiş, yani yasaklanmış hale getirtmiş olunuz**...**

Ayet: 9. Hayır, iş sanıldığı gibi değil. Siz dini yalanlıyorsunuz.
Düşüncelerinin kabul edilmeyişi ve kendilerine ceza verilmesi aslı, belki ancak, onların gerçek dine karşı isyanları ve dini yalanlamalarından ileri gelmiştir ki, bu yalanlama gururlanma suçundan daha büyük bir suçtur. Ve sonraki ayette, **82/10. Ve kuşkusuz ki, sizin üzerinizde koruyucular-bekçiler var.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, sağında ve solunda oturan size vekil edilmiş iki melekten başka olma ve bozukluktan uzak saygıdeğer olan şerefli ve kerem, cömertlik, sahibi olanlar, sizin işlerinizi korur ve işlerinizi sizin üzerinize yazarlar. **"Kirâm-ün-kâtibîn"** ismi verilmiş olan melekler, insanlardan açığa çıkmış olan işlerin işlenmiş olduğu felek ile ilgili kuvvetler ve gök ile ilgili ruhlardır. Bundan dolayı günahlarınız yerde ve gökte aleyhinize yazılmakta olduğu halde nasıl oluyor da isyan etme, günahkâr olmaya cesaret ediyorsunuz? **...**

"İnfitâr" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MUTAFFİFÎN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Azap ve kaygı, tartıda ve ölçüde hile yapanlara olsun.
Ölçek ve tartıda insanların haklarını eksik yapanlara yazık olsun veya onlara cehennemde bir çukur vardır. Bu ayeti görünür uygulamalara yüklenmiş olunduktan sonra adaletten ibaret olan hakiki tartıyı azaltma konusuna da yüklemiş olmak mümkündür. Hakiki tartı ile tartılmış olunan şeyler ahlâk ve ibadetlerdir. Ve sonraki ayette, **83/2. Ki onlar insanlardan alırken ölçüyü tam yaparlar.** Buyrulmuştur. Fazla alıp noksan vermiş olanlar, benliklerinin olgunluklarını değerlendirdikleri vakit, kendilerini büyük görürler, kendilerini beğenip yüceltirler ve büyüklük gösterisi ile ilim ile ilgili fazilet ve ibadetlerinin açığa çıkarılmasında hakları üzerine fazlalık yaparlar. Ve bir sonraki ayette, **83/3. Onlara vermek üzere tartıp ölçtükleri zaman, eksiltmeye giderler.** Buyrulmuştur. Yani, kendilerinin olgunluklarına nispetle diğer insanların olgunluğunu değerlendirdikleri vakit, benliklerine eğilim gösterme ve ***"Yapmadıkları şeylerle övülmüş olmayı severler"*** sözü gereğince insanlara yarmaz şeyi vermeyi sevdiklerinden dolayı, adalete uymuş olmayıp insanların olgunluğunu küçük görmek ile haklarını eksik yaparlar**...**

Ayet: 4. Peki bunlar kendilerinin diriltileceğini sanmıyorlar mı?
Yukarıda işaret edilen haksızlık örneği ile başkalara yapılan zulüm çeşitlerinin en taşkın ve ahlâksızı olan bu rezaletler ile hal sahibi olan kişiler, ilim bir yana, onlar gönderilmiş olunurlar da benliklerinde olan faziletler ve rezaletlerin görünür olacağını akıllarına getirmiyorlar mı? Ve sonraki ayette, **83/5. Çok büyük gün için.** Buyrulmuştur ki, bir büyük günde, o gün hiç kimse, olmayan bir şeyi açığa çıkarmaya veya olan bir şeyi gizlemeye güç yetiremez, çünkü içte olanı görünürlüğüne, yani takındığı tavır ve hali suretine yansıyıp şekli değişmiştir. Bundan dolayı utanır ve işlediği rezaletlerinin karşılığı olan azabını tatmış olur. Ve bir

sonraki ayette, **83/6. Bir gün ki, insanlar, âlemlerin Rabbi huzurunda kıyama geçerler.** Buyrulmuştur. Yani, O dehşetli günde insanlar, bedenlerinin kabirlerinden, yatacak uyuyacak yerlerinden kendisine hiçbir gizleyebilecek yönleri olmayan âlemlerin Rabbine çok açık ve görünür oldukları halde durucu olurlar**...**

Ayet: 7. Hayır, iş, düşündükleri gibi değil. Rezilliğe batmışların kitabı, karanlık ve pis bir çukurun, Siccîn'in ta içindedir.
İşaret edilen bu rezillikten kendinizi engelleyiniz. Gerçek o ki, şeriat ve aklın onun üzerine anlaştığı adaletin sınırından çıkmakla günahkâr ve yakışıksız iş yapma rezaletinde olanların yapmış olduklarının yazıldığı kitap vücuttan bir mertebededir ki, o mertebenin ehli dar ve karanlık zindanlarda hapsedilmişlerdir. Huyları dereceleri aşağı mertebelerde yılan ve akrepler gibi aşağılık ve kötü oldukları halde karınları üzerine sürünürler. Ayette ifade edilen **"Siccîn"** (karanlık ve dar bir mahzen, hapsedilme yeri) Allah'a ortak koşanların yaptıkları işlerinin meclisidir. Bunun için bir sonraki ayette, **83/9. Rakamlandırılmış bir kitaptır o.** Sözleriyle tefsir edilmiştir. Yani, tarifi yapılan kişilerin yapmış olduklarının yazılı olduğu bu yer, rezaletler ve kötülüklerinin suretleri olan yazıları ile yazılmış bir kitaptır**...**

Ayet: 10-11. Vay haline o gün, yalanlayanların! – Onlar ki din gününü yalanlarlar.
Yapılan bütün işlerin karşılığının alınması olan o günü yalanlamış olan yalanlayıcılara bu günde **"Veyl"** kendilerine yazık edilmişlik azabı meydana getirilecektir. Ve sonraki ayette, **83/12. Onu ancak her şımarıp azmış, günaha batmış olan yalanlar.** Buyrulmuştur. Yani, o karşılıkların verilme gününü hiç kimse yalanlamaz, ancak işlerinde aşırı gitme ve tersine aşırılık, ortalamanın altına düşmekle adalet derecesini ve insan ile ilgili yaratılış tavrını aşmış olan saldırgan, takındığı tavrının aldığı suretleri ile gizlenip yalanlamış olur. Ve daha sonraki ayette, **83/13. Ayetlerimiz ona okunduğunda, "daha öncekilerin efsaneleri" deyiverir.** Buyrulmuştur. Yani ayette, "o saldırgana ayetlerimiz okunduğu vakit "Bunlar, evvelkilerin düzmeceleridir" dedikleri ifade edilmiştir**...**

Ayet: 14. İşin esası o değil! Onların kazanmakta oldukları, kalplerinin üstünde pas oluşturmuştur.
"Hayır, yaptığınız iş doğru değil, ifade edilen iki rezaletten kendinizi engelleyen olun" denilmiştir. Belki onların kazandıkları günahları sağlamlaşmış olarak kalpleri üzere pas oluşturmuştur. Kalplerinin öz değerlerini kederleştirmiş, huylarıyla başkalaşmıştır. Kir, pas, gönül sıkıntısı, günahlarının birbiri üzerine birikmelerinden ve sağlamlığından bir sınırdır ki, o sınıra varınca gizlenme, perdelenme gerçekleşmiş olur. Allah'a sığınırız böyle bir hale düşmekten, çünkü bağışlanmışlık kapısı kapanır. Bu sebepten Ve sonraki ayette, **83/15. Hayır! Onlar o gün Rablerine karşı tam bir şekilde perdelenmişlerdir.** Buyrulmuş olan sözler gereğince, kalplerinize kir ve pasın meydana gelmiş olmasından engelleyin kendinizi, buyrulmuştur. Gerçekten de, kalpleri paslananlar, kalplerinin nuru kabul etmesi imkânsızlığından ve evvelki yaratılış berraklığına dönmüş olmaları mümkün olmadığından, o günde Rablerinden elbette perdelidirler. Meselâ kükürtlü su gibi ki, süzülmüş olsa öz değeri değişeceğinden beraberlik huylarına dönmüş olmaz. Hâlbuki yalnız içyüzü bir halden başka hale değişmiş olup, değişmiş olmayan huylar ısıtılmış su, böyle değildir, tekrar soğuduğunda beraberlik huylarına dönmüş olur. İşte bu sebepten kalpleri paslananlar, azapta sürekli olarak kalmayı hak etmiş olurlar**...**

Ayet: 16. Sonra onlar mutlaka cehenneme dalacaklardır.
Ayette kesinlik ifadesi sözü ile mahkûm olmuşlardır, yani sonra onlar mahkûm oldukları cehenneme dâhil olur ve orada sürekli kalan olurlar. Ve sonraki ayette, **83/17. Sonra da: "İşte budur o yalanlamakta olduğunuz şey" denilecektir.** Buyrulmuştur. Yani, "Sonra onlara "İşte bu, sizin geçmişte yalanlamış olduğunuz şeydir" denilir. Ve bir sonraki ayette, **83/18. Hayır, sandıkları gibi değil iyilik sergileyenlerin kitabı İlliyûn'da, en yüce burçlardadır.** Buyrulmuş olması gereğince gerçeklikten perdeli olmaktan ve cehenneme girmekten, girip de orada sürekli kalmış olmaktan kendinizi engelleyiniz. Uğurlu olanların yapmış oldukları işlerinin suretlerinden, nur ile ilgili benlikleri suretlerinden ve faziletli alışkanlıklarından yazılmış olan kitapları gerçekten de **"İlliyûn"**dadır. İlliyûn yüceliği ve derecesinin yükselmişliğinde ve iyilikler ehli işlerinin durma meclisi olmakta Siccin' in tersinde olandır**...**

Ayet: 20. Rakamlanmış bir kitaptır o.
Yapılmış olan işlerim suretleri ile yazılmış gök ile ilgili cisim veya insan ile ilgili unsurdan şerefli bir yerdir. Ve sonraki ayette, **83/21. Yaklaştırılmış olanlar tanıklık eder ona.** Buyrulmuştur. Yani, o yere zat ile ilgili

tevhid ehlinden olan Allah ehlinin seçkinleri hazır olur. Ve bir sonraki ayette, **83/22. İyilik sergileyenler büyük bir nimetin tam içindedir.** Buyrulmuştur. Gerçek o ki, benlik halleri kirinden sakınmış olan kutlu kişiler, sıfat ve ef'al cennetlerinden olan nimetlerdedirler. Ve daha sonraki ayette, **83/23. Koltuklar üzerinde seyre dalarlar.** Buyrulmuştur. Yani, makamları olan İlâh ile ilgili isimler köşklerinde insanların gözlerinden gizli kutlu âlemdeki gelin odalarında, yani damat odası gibi döşenmiş ve süslenmiş odalardadırlar. Ve vücud ile ilgili mertebelerin tümünü görmüş olurlar, cennet ve ateş (cehennem) ehli ve onlara olan nimet ve azabı müşahede ederler. Gizlenmiş olmaları onlardan hiçbir şeyi perdelemez, başkalarını onlardan perdelemiş olur. Ve daha sonraki ayette, **83/24. Yüzlerinde nimetin sevinç pırıltısını izlersin.** Buyrulmuştur. Yani, onların yüzlerinde nimetlerin meydana getirdiği sevinç ve nur ile ilgili olanları ve sevinç ile ilgili olan eserleri bilir ve görürsün**...**

Ayet: 25. Katıksız, damgalı bir içecekten içirilirler.
Haram olan benlik ile ilgili aşırılıklar ve kuruntu ile ilgili sevgi, şeytanlık ile ilgili pisliklerin karışmaması için şeriat mührü ile mühürlenmiş, benliğin cisimlerle ilgili değerlerine sevgisi ile karışmamış, katıksız olan ruh ile ilgili sevgi şarabından içerler ve sulanırlar. Ve sonraki ayette, **83/26. Ki sonu bir misktir. İşte yarışanlar böyle bir şey için yarışsınlar.** Buyrulmuştur. Yani, o şarabın sonu **"Misk"**tir (Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir cins ceylanın erkeğinin derisi altındaki bir bezden güzel kokulu madde) ki, kalpleri kuvvetlendirir ve öz benlikleri güzel kokulu şey ile sürülmüş olması uygunluğu şeriatın hükmüdür. Ancak bunda, şeriat kaydıyla kayıtlanmış katıksız ruh ile ilgili sevgi şarabının içmesinde ve o şarabın berrak, katıksız olan lezzetinde nefaseti (nefis olması, çok hoş olması) sebebiyle istekli olanlar elde etmeyi arzu etsinler çünkü bu, **"Kibrit-i ahmer"** den, yani kırmızı kükürtten daha sevgilidir**...**

Ayet: 27. Onun katkısı Tesnim'den; en yüce, en seçkin olandandır.
"Ebrar" (Hayır sahipleri, özü sözü doğru olanlar) yani, seçkinler şarabının yaradılışı, hakiki ve katıksız yüce aşk makamındandır ki, o da cem halinde, özel fayda, menfaat olması değeriyle **"Kâfur"** olarak tarif edilen **"Zat"** sevgisidir, farklılık halinde mertebe yönü değeriyle ondan **"Tesnim"** (cennet ırmaklarından biri) olarak söz edilip tarif edilmiştir. Çünkü zat sevgisi vücud rütbelerinin yücesindendir, yerinden ve özelliğinin suretiyle meydana çıkmasından her şeyden vazgeçip Allah'a yönelmesi sebebiyle dere ve oluk olmadan akar, hareket eder. Yani, seçkinler için sıfat makamında sıfat sevgisi olduğu gibi, katıksız zat sevgisi de vardır. Belki sıfat gizlemeleri ötesinde zatı da müşahede ettikleri için şarapları, katıksız zat sevgisi ile karışıktır**...**

Ayet: 29. Şu bir gerçek ki, suça batmış olanlar, iman sahiplerine gülerlerdi.
Katıksız olan Tesnim **"Mukarribun"** (öne geçip Hakk'a yakınlaştırılmış olanlar) olanların içtikleri bir kaynaktır. Öne geçen yakınlık ehilleri dikkatlilik (temkin) ehlinden zat tevhidine ulaşmış olan ve farklılık makamında dosdoğrulukla Allah ile durucu olan kâmillerdir.
İmdi: **"Fark"** makamında dosdoğruluk ehli ile **"Cem"** makamında batma ehli arasında hakikatlerinin ve hakiki şaraplarının bir araya gelmesiyle beraber, kendi isimlerinin ve şarapları isimlerinin aykırılığı ile fark vardır. Şu suretle dosdoğruluk ehline yakınlık tarifi ile farkı yazı ile bildirmek için yakınlık ehilleri ve şaraplarının diğer rütbelere nispetle yücelik rütbesini yazıyla bildirmek için Tesnim ismi verilmiştir. Batma ehline aydınlığı veren yok olmada olan uzmanlığı ile beraber kahrolmuşluğu ile ilgili yazı ile bildirmek için Allah'a ibadet ve şaraplarına nispet ve farksız beyaz katıksız ve katışıksız vahdeti yazı ile tarif etmek için kâfur ismi verilmiştir**...**

"Mutaffifîn" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

İNŞİKÂK SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Gök yarılıp parçalandığı.
Hayvanlık ile ilgili ruhun yarıldığı ve sona eren olduğu zaman. Ve sonraki ayette, **84/2. Ve Rabbini dinleyip de hakkın belirişine araç kılındığı zaman.** Buyrulmuştur. Yani, insan ile ilgili ruh hayvanlıktan ayrılmakla, boyun eğicinin işitmesi ve boyun eğilecek olanın emrine boyun eğmesi ile Rabbinin emrine boyun eğmiş olduğu ve ruh göğüne mutlak olan **"Kadîr"** in emrine boyun eğmesi, O'nun emrini yerine getirmiş olmaktan çekinmemek doğru bir davranış olmuştur. O ruh bu boyun eğiciliğe, lâyık olan ve hakkı sabit olandır**...**

Ayet: 3. Ve yer uzatıldığı
Ve beden yerinden ruhun, kendisinden sökülüp çekilmesiyle yayılmış ve sürdürülmüş olunduğunda. Ve sonraki ayette, **84/4. Ve içindekini atıp boşaldığı.** Buyrulmuştur. Yani, kendisinde bulunan ruh ve bırakılmış kuvvetler ile ruhtan boşalmasına doğal olarak hayat, huy, bir araya getirilen şeyler ve şekil gibi eserler ve felaketler, hastalıkların tamamından uzak kalmak konusunda teklif ettiğinde. Ve bir sonraki ve surenin ikinci ayetinin tekrarı olan ayette,**84/5. Ve Rabbini dinleyip de hakkın belirişine araç kılındığı zaman!** Buyrulduğu gibi, mutlak olan Kadîr' in emrine boyun eğmiş olduğu beden yerinde de bu boyun eğmeye hak sahibi ve lâyık olandır**...**

Ayet: 6. Ey insan, sen Rabbine varmak için çok didinecek, sonunda O'na kavuşacaksın.
Yani, "Ey insan! Sen, ölüm ile Rabbine gitmekte çalışan ve gücü yettiğince çalışansın, yani ***"Nefeslerin, son bulmasına doğru atılan adımlar kadar"*** denildiği gibi nefeslerinle Rabbine hızla gidicisin. Veya Rabbine gidici olduğun halde iyi ve kötü işte gerçekten çalışıp, işleyicisin. Kendince çaresizlikten sen, Rabbine veya o çalışmaya ulaşan olursun"**...**

Ayet: 7. O zaman kitabı sağdan verilen.
Fakat insan ile ilgili surette sağ tarafın dostlarından yapılmış olmak şekliyle benlik kitabını, sağ taraf aklı ile alıcı, benlik kitabında olan Kur'an ile ilgili akıl manâlarını okuyucu olduğu halde, kitabı sağ tarafından verilen kişidir. Ve sonraki ayette, **84/8. Kolay bir hesapla hesaba çekilecek.** Buyrulmuştur. Yani, asıl ile ilgili nur ve berraklılık yaratılışı üzere baki, kalıcı yaptığı için kötülükleri daima affedici ve yok olmuş olmak ve iyilikleri bir defada kendisine mükâfatlandırılmak suretiyle kolay bir hesapla hesaba çekilmiş olunacaklardır. Ve bir sonraki ayette, **84/9. Ve sevinçli olarak ailesine dönecektir.** Buyrulmuştur. Yani, karşılıklı konuşma ve arkadaşlıkları ile doyurulmuş olduğu hoşnutluk ile sevinmiş ve alçak gönüllü olarak sağ taraf dostlarından benzeyen ve yakın olduğu ailesine, halkına dönüşmüş olacaktır**...**

Ayet: 10. Kitabı arka tarafından verilen.
İnsanın Hakk'a dönmüş olan yönü yüzüdür, karanlık bedene dönmüş olan yönü ise arkasıdır. Fakat kitabı arka tarafından, yani hayvanlar suretinde karanlığa geri çevrilmiş olunma yoluyla karanlığa bakmakta olan hayvanlık ile ilgili ruh ve beden yönünden verilen kişidir. Ve sonraki iki ayette, **84/11-12. Bir ölüm çağıracak. – Ve korkunç ateşe atılacak.** Buyrulmuştur. Yani, ruhun yok edilmesi ve bedenin azabı uçurumunda olduğundan o kişi yok edilmeyi isteyecek ve huylar çukurunda eserler ateşinin alevli cehennemine ulaşmış olacaktır. Ve daha sonraki ayette, **84/13. O, ailesi içinde sevinçli idi.** Buyrulmuştur. Çünkü o kişi ailesinde nimetlerle gururlanan ve nimet verenden perdeli olmuştu. Ve daha sonraki ayette, **84/14. Daha düşük bir konuma asla geçmeyeceğini sanmıştı.** Buyrulmuştur. Çünkü o kişi yaşayıp öleceğini, onu ancak zamanın yok etmiş olacağına inanmış olduğundan gönderilme sebebi ile hayata, Rabbine hiçbir vakit dönmeyeceğini zannediyordu. Ve daha sonraki ayette, **84/15. Hayır! Rabbi onu iyice görmekteydi.** Buyrulmuştur. Çünkü Rabbi onu görücü olmuştur. Bundan dolayı içinde bulunduğu hali gerekliliğine göre ona karşılığını verecek ve azap edecektir**...**

Ayet: 16. İş sandıkları gibi değil! And içerim akşamın kızıllığına.
İmdi: Benlik karanlığı ile karışık beden görüşünde batma ve gizlenmişliğinden sonra, insan ile ilgili yaratılıştan baki kalan nura ait olan hakkı için derecelerde kendisi ile olgunluk kazanmak mümkün olduğu için bu nura yemin etmekle onu büyük saymıştır. Ve sonraki ayette, **84/17. Geceye ve derlediğine.**

Buyrulmuştur. Yani, beden karanlığı gecesi ve onun topladığı aletler ve kuvvetler, ilimler ve faziletlerin kazanılmasına ve makamlarda ilerlemeye, ihsan olunan şeyler ve olgunluğa ulaşmaya sebep olan kabiliyete. Ve bir sonraki ayette, **84/18. Toparlandığı zaman Ay'a.** Buyrulmuştur. Yani, toplanmış olup nurunun tamam ve olgun olduğu vakit benlik tutulmasından berrak olan **"Kalp"** ay'ı için daha sonraki ayette, **84/19. Ki siz boyuttan boyuta/halden hale mutlaka geçeceksiniz.** Buyrulmuştur. Yani, elbette siz ölüm ile bir diğerini saldırgan tabakalara, ölümden sonra gönderilip dağıldıkları yurt yerlerinden mertebeler ve hal ve hareketleri görüp gözeten ve dâhil olacaksınız**...**

Ayet: 20-21-22. peki onlara ne oluyor da iman etmiyorlar? ! –Karşılarında Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar. –Tam aksine, o küfre sapanlar yalanlıyorlar.
Onlara ne gibi bir şey sebep oluyor ki, iman etmiyorlar ve bu hal ve hareketler ve mertebeleri hatırlatmak şekliyle onlara Kur'an okunduğu vakit alçak gönüllülük göstermiyor ve boyun eğmiyorlar? Belki Hak'tan perdeli olarak ister istemez dinden perdeli oldukları yönüyle Kur'an' ı yalanlıyorlar**...**

Ayet: 23. Allah, içlerinde sakladıklarını çok iyi biliyor.
Hâlbuki yüce Allah kendi içlerinde, benlikleri olan kalplerinde saklamış oldukları Allah'ın emirlerini tanımayan suretleri ve bozuk inanç ve anlayışlarını en iyi şekilde bilmektedir. Ve sonraki ayette, **84/24. O halde onlara acıklı bir azap muştula.** Buyrulmuştur. Yani, onları son derece sıkıntı verici olan nurdan mahrum kalma ve eserler ateşlerinin azabı ile müjdelemiş ol**...**

Ayet: 25. İman edip barışa yönelik işler yapanlar müstesnadır. Onlar için kesintisiz bir ödül vardır.
Ancak kalplerini benlik halleri kederinden düzeltme ve temiz etme şekliyle ilme dayanan iman ile iman edenler ve faziletler kazancı ile doğru ve iyi işler işleyenler. Onlara, benlik ve kalp cennetlerinde boşlukta gezen cisimlerden soyunmuş ve var olma ve bozukluktan uzak, arınmış olduğu yönüyle değeri biçilemeyen, hiç kesilmeyen, eserler ve isimler sevabı vardır**...**

"İnşikâk" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

BÜRÛC SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun o burçlarla dolu göğe.
İlerleme ve derecelerde makamlar sahibi olan insan ile ilgili ruha. Ve sonraki ayette, **85/2. O vaat olunan güne.** Buyrulmuştur. Yani, zat ile ilgili tevhid gizliliğinin açığa çıkmasından başka bir şey olmayan ve insan ile ilgili ruhun diğer dereceleri olan **"Büyük kıyamet"** e. Ve bir sonraki ayette, **85/3. Tanıklık edene, tanıklık edilene/seyredene/seyredilene.** Buyrulmuştur. Yani, cem ayniliğinde zat ile ilgili şühudu, şühud eden şahit ve şühud edilen zat ile ilgili birlik hakkı için elbette hendek dostları (Medine'yi kuşatan müşrikler), perdeli ve lanetlenmiş olacaklardır. Ayette şahit ile şahit olunanın tanınmayacak hale getirilmeyi, önemli sayıp büyüklüğünü göstermek içindir. Yani, Allah'ta yok olucu, kendi ve eseri kovulan olduğu için Allah'tan başka kimsenin bilmediği ve değerini belirleyemediği bir şahit ve **"Hu"**dan başka kimsenin bilemediği bir şahit olunan; "Ben hayatıma yemin ederim ki, ***<u>o şahit olunan, şahidin kendisidir</u>***, fark, ancak değer yönüyledir, verilebilecek bir değerden başka bir fark yoktur"...

Ayet: 4. Ki gebertildi o hendekçi grup/o kamçıları hendek gibi iz bırakan herifler.
Beden yeri çukurlarında benlik halleri ile perdeli, bedene ilişiği olan kişiler lanetlenmiş olundular. Ve sonraki ayette, **85/5. O tutuşturulan ateşin adamları.** Buyrulmuştur. Yani, o çukurlar, aşırılık ve kendilerini güvende görme ile ilgili sahiplerini yakıcı eserler ateşlerini içine alanlardır. Ve bir sonraki ayette, **85/6. Onlar onun başında oturmuşlardı.** Buyrulmuştur. Çünkü onlar, o ateşe sımsıkı bağlanıcılardır. İlâh ile

ilgili ruh esintileri ve rahatını zevk etmek ve temiz sonsuz boşlukta bir parça nefes almak için asla o ateşten ayrılmazlar**...**

Ayet: 7. Ve hepsi müminlere yaptıklarını seyrediyorlardı.
Ve onlar, açıkça görme ehli ve ileri gelenlerden olan tevhid ehillerine yaptıkları alaya almalar, küçük görmeler ve bilmemekten gelip inkâra sapma ve bazısı bazısına bu hal ile şahitlik edicilerdir. Ve sonraki ayette, **85/8. Onlardan sadece, Azîz ve Hamîd Allah'a iman ettikleri için öç alıyorlardı.** Buyrulmuştur. Yani, tevhid ehillerinden bir şeyi inkâr etmediler, ancak onların iman ettiklerini inkâr ettiler. Düşmanlarına kahır ve intikam ile galip, hidayet ve sağlam biliş ile evliyasına (velilerine) nimet veren olan Allah'a imanlarını inkâr ederler**...**

Ayet: 9. O Allah ki, göklerin ve yerin mülkü kendisidir. Allah her şeye tanıktır.
Yüce Allah, eşkıyadan gökler ve yer ile perdeli ve velilerine (evliyasına) gökler ve yerden tecelli eden olan zat ile ilgili son ve yüceliktir. Yüce Allah, her şeyde hazır ve görünür (zahir), evliyasına her zerrede tecelli edendir, görünendir. Bunun için iman eden iman etmiş, inkâr eden inkâr etmiştir. Ve sonraki ayette, **85/10. Şu bir gerçek ki inanan erkeklerle inanan kadınlara işkence edip sonra da tövbe etmemiş olanlar için, cehennem azabı vardır. Onlar için yangın azabı da vardır.** Buyrulmuştur. Yani, inkâr ile şühud ehlinin kalpler ve ruhlarını karıştırıcı ve şüphelendiren perdelilerdir, sonra da dönme ve istemeyerek gizlenmekte baki kalanlardır. Onlara aşağılık huylar ateşinin tesirinden cehennem azabı vardır ve onlara eserler ateşinin üstünde isim ateşinden kahır yangını azabı vardır. Çünkü bedenin harap olması zamanında kutlu âlemden, sıfat nurlarına zevk şiddetlerinden ve Hak kahrı ile kovulmuş ve mahrum olduklarından her iki ateş ile birden azap görmüş olurlar**...**

Ayet: 11. İman edip barışa yönelik işler yapanlara gelince onlar için, altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. Büyük başarı işte budur.
Hakikate uygun aynilik imanı ile iman eden ve dosdoğruluk makamında halkın tamamı ve düzenin tutulması için gerekli olan İlâh ile ilgili işlerden. Yararlı iyi işleri işleyen kişiler için ayette ifade edildiği gibi onlara, tevhid-i ef'al, sıfat ve zat ilimleri ve hükümleri tecellileri olan nehirleri akan zat, sıfat, ef'al cennetleri vardır. İşte şu, tam bir bereketlendirme ve kurtuluştur ki, bundan daha büyük bereketlendirme ve kurtuluş yoktur**...**

Ayet: 12. Hiç kuşkusuz Rabbinin tutuşu çok şiddetlidir.
Gerçek o ki, hakiki kahır ve yok etme ile olan Rabbin zor ve şiddetle yakalayışı, yani kavraması kabul etmesi ve intikamı da çok şiddetlidir, sonraya kalacak olanı ve herhangi bir eser bırakmaz. Ve sonraki ayette, **85/13. İlk yaratan da O'dur, tekrar yaratan da O'dur.** Buyurmuştur. Yani, gerçektende O, Rabbin şiddetli yakalayışı, tekrar eder öncelikle yok edişi başkalığa nispet edilen ef'al (işler) ile başlar sonra sıfat ve zatın yok edilişi ile tekrar tuttuğunu geri vermiş olur**...**

Ayet: 14. Gafûr' O'dur, Vedûd O.
Ulu ve yüce olan o **"Zat"** , nuru ile sevenlerin vücud günahlarını ve sonraya kalmışlıklarını (bakiyelerini) örtücüdür. Sevdiklerine kolaylıkla kemâl atını ikram edici, nimetlerini ihsan etme suretiyle tarafına ulaştırma ile sevdiklerini sevindiricidir. Ve sonraki ayette, **85/15. Arşın sahibidir; Mecid'dir, şanı yüce olandır.** Buyurmuştur. Yani, ariflerden dostların kalpleri arşına her tarafı bir yapar. Cemal ve celal isimleri kemali ile tecelli eden büyüklük sahibidir. Dosdoğrulukları sebebiyle dostlarının şereflenmeleri üzerine dilediğini işleyicidir. Bunlar işlerinde Hakk'ın dilemiş olduğunu dilemiş olurlar. Veya inkârcılar gibi celali ile dilediğini perdelemiş olur, arifler gibi dilediğine cemali ile tecelli eder**...**

Ayet: 17-18. Geldi mi sana orduların haberi? –Yani Firavun ve Semûd'un?
Habib'im! Bencilliğiyle perdelenmiş olan firavun ve onun dininde olanların veya eserler ve başkalık ile perdelenmiş olan Semûd ve onlara ulaşmış olanların haberi, sözü, gerçektende sana gelmiştir**...**

Ayet: 19. Gerçek şu ki, inkâr edenler bir yalanlama içindedirler.
Belki hangi makamda ve ne şey ile olursa olsun, mutlak şekilde gerçeklikten, Yani Hak'tan perdeli olanlar, kendi halleri ile kalmış olduklarından Hak ehlini yalanlamış olmaktadırlar**...**

Ayet: 20. Allah ise onları arkalarından kuşatmış bulunuyor.

Hal şu ki yüce Allah, hal ve gizlenmelerinin üstünde onların ötesinde, onları kuşatandır her şeye yeri geniş olur. Onlar yüce Allah'ı şahit olduklarıyla sınırladılar. Allah'ın her şeyi kuşatmış olduğunu göremediler, bu sebepten inkâr ettiler. Ve sonraki ayette, **85/21. iş onların iddialarının aksinedir. O, çok yüce bir Kur'an' dır.** Buyurmuştur. Yani, belki bu ilim, büyüklük ve kuşatıcılığı yönü ile ilimlerin tümünü içine alandır**...**

Ayet: 22. Korunmuş bir levhada/Levh-i Mahfûz'dadır.
Muhammed ile ilgili kalpten başka bir şey olmayan değiştirme ve başkalaşmaktan, hayale getirme ve yalan dolan ile şeytanlığından terk edilmiş korunmuş levhada olandır. Bu, gerçektende ikinci ayette ifade edilen **"O vaat olunan güne"** yani, **"Büyük kıyamet"**e yüklenmiş olunmasına göredir. Fakat vaat olunan gün, **"Küçük kıyamet"** ile tevil edilecek olunursa, "Bedenler sahibi veya duygular sahibi olan ruha yemin ederim" demektir. Çünkü bedenler ruhun burçları gibidir. Güvercinler burçlardan çıktığı gibi ruhlar da böylece bedenlerden çıkarlar. Yeminin cevabı, elbette beden ile ilgili kişiler perişan olacaklardır. Dördüncü ayette geçen **"Ki gebertildi o hendekçi grup/o kamçıları hendek gibi iz bırakan herifler."** Sözler ile anlatılmak istenen, beden çukuruna sımsıkı bağlı olan benlik ile ilgili kuvvetler yok edilmiş oldular. Ve altıncı ayette, **"Onlar onun başında oturmuşlardı."** Sözü tarif edilmişlerdir, çünkü onlar, beden üzere bir ibadethaneye çekilip ibadet ile uğraşta idiler. Ve ruh ile ilgili kuvvetlerin müminlerin üzerine kaplayıcılık ile amaçlarından ve olgunluklarından engellemek ve onları zorla kendi arzularına taptırmak gibi, yapmış oldukları işlere halleri dili ile şahit olmuşlardır. Ruh ile ilgili olanların mânâ yönünden olan olgunluklarından perdelemiş olan bu kuvvetler, ancak ruh ile ilgili olanların, konak ve yönden yalnız kahır ile perdelilere galip, hidayet ile hilekârlara nimet veren, gökler ve yer mülkünün bir şeylerin açığa çıktığı yer ile perdelenmiş, her şeyde görünür olan Allah'a imanlarını inkâr ettiler. Bu surenin onuncu ayetinde işaret edilen **"Akıl"** olan erkek müminleri ile **"Nefis"** (benlik) olan kadın müminlerini istedikleri yerde kullanmak. Ve onları kaplama, yanı düşünemez hale getirme ile ara bozma, karışıklığa sokup sonra da benliği kırma ve boyun eğme ve faziletli alışkanlıkları elde etmek ile dönücü olmayan perdelilere, huylar ve eserler cehenneminin azabı ile arzu ettiklerinden mahrum kalma ile beraber alışmış oldukları şeylere özlem duyma yangınının azabı kesindir. Ruh ile ilgili olanlardan ilime dayalı iman ile iman eden, fazilet ve övülüp beğenilen ahlâk ile ilgili doğru işleri işleyen kişilere ef'al ve sıfat, yani benlik (nefis) ve kalp cennetleri vardır. İşte ifade edilmiş olan bu, ateşten kurtulmak ve amaca ulaşmak bereketlendirilme ve mutluluktur ki, evvelki hale nispetle daha büyük mutluluktur. Gerçek o ki, Rabbinin yok ediciliği ve azap vericiliği ile Rabbinden perdeli olanları şiddetle almış olur. Çünkü Rabbin onları vücuda getirir ve yok eder ve sonra azap etmek için tekrar geri göndermiş olur. Rabbin, Ruh ile ilgili olanlardan tövbe edici olan müminlerin günahlarını, kötülük suretlerini rahmet nuru ile örtücüdür. Onları ezel ile ilgili bir sevgi ile sever, olgunluk ve faziletin verilmesi ile onlara ikram eder, nuru ile kuvvetlerin tümünü aydınlatıcı olan kalbi kaplayıcıdır. Bir şeylerin açığa çıktığı yer olan mülk üzere kalbe işleri ile tecelli eden, görünendir. Tevhid-i ef'al' de yokluk ile tevekkül makamını düzenlemiş olur**...**

"Bürûç" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

TÂRIK SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun göğe ve Târık'a: o, gece gelene/o, tokmak gibi vurana/o, çıkıverip de yürek hoplatana.
İnsan ile ilgili ruh ve benlik karanlığında görünür olan akıl hakkı için ki, benliğin karanlığını delerek benliğe girmiş olmasıyla Nahl suresindeki, **16/16. Yıldızlarla da onlar, yol ve yön doğrulturlar.** Sözünde buyrulduğu gibi akıl nuru ile benlik, gönül görüşü ile ileriyi görme sahibi olur. Ve o nur ile Hakk'ın doğru yolunu bulur ve o yolun kemaline ulaşır**...**

Ayet: 4. Nereden bileceksin sen nedir Târık?

Her benlik üzerinde onu koruyucu bir gözetleyici vardır. Eğer benlik ile ilim sözü olan hayvan ile ilgili kuvvetler anlatılmak istenmiş olunursa, onun koruyucusu olan gözetleyicisi insan ile ilgili ruhtur. Eğer benlik ile ruh ve hayvanlık ile ilgili kuvvetler ve bedenin tamamı ifade edilmek isteniyorsa koruyucu ancak Allah'tır**...**

Ayet: 8. O, o insanı tekrar hayata döndürmeye elbette kadirdir.
Gerçek o ki, yüce Allah, **"Neş'e-i ûlâ"** yani, ruhun bedene girmesi demek olan insanın yaratılıp meydana getirilmesine gücü yeten olduğu gibi, insanı ikinci defa da bedene geri göndermeye gücü yetendir. Ve sonraki ayette, **86/9. Sırların/gizlilerin yoklanıp ortaya çıkarılacağı gün.** Buyrulmasıyla ruhun, bedenden ayrılması ile batın görünür yapıldığında, batının gizliliği görünür olup açıkça bilindiği günde. Ki, bir sonraki ayette insan için, **86/10. Artık onun için ne bir kuvvet vardır ne de bir yardımcı.** Buyrulmasıyla insanın o günde kendisinde, Hakk'ın kudretine karşı ne bir kuvvet ve ne de Hakk'ın kudretinden çekinmeyen bir yardımcı da yoktur**...**

Ayet: 11. Andolsun o, dönüşle/döndürümle dolu göğe.
İkinci meydana getirilişte bedene geri dönüş sahibi olan ruh hakkı için. Ve sonraki ayette, **86/12. Çatlayışlara/yaradılışlarla dolu yere de andolsun.** Buyrulmuştur. Yani, ruhun sona erme vaktinde **"İnşikak"** (yarılma, ikiye yarılma) sahibi veya ruhun bedene ulaşması vaktinde yarılmak sahibi olan beden hakkı için bir sonraki iki ayette, **86/13-14. Ki o, tam bir biçimde ayırt eden bir sözdür. –Şaka değildir o.** Buyrulmuştur. Yani gerçektende, Kur'an, hak ile batılı fark edip ayırıcı bir sözdür. Yani Kur'an ile ilgili akıl olduktan sonra fark edicilikle ilgili akıl olarak görünür olmuştur. O Kur'an sadece kalpte manâsı olan ve yaratılışta aslı olmayan bir söz ile sözlükte ve şaka olabilecek bir şey değildir**...**

"Târık" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

A'LÂ SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Rabbinin o yüce adını tespih et.
"A'lâ" (yüksekte, yükselmiş) isim ve **"Azam"** (çok büyük) isim bütünlüğü sıfat ile beraber zattır, yani zatına adalet gereği kemalatı ile görünür olmak için başkalıktan bakışı kesmiş ve Hakk'ın dışında görünenlerden soyunmuşlukla zatını tenzih etmektir. Bu tenzih Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin yokluk makamında ona özel olan tespihidir. Çünkü İlâh ile ilgili isimlerin tümünü kabul edebilir olan eksiksiz kabiliyet başkasına ait olmamıştır, ancak ona özel olmuştur.
İmdi: Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin zatı, olgunluğa ermişliği zamanında **"A'lâ"** ismi ancak odur. Her şeyin kendine özel bir nispeti, ölçüsü vardır ki o **"Tespih"** (Sübhân-Allah deyip tenzih etme ve övme) ile Rabbinin isimlerinden bir özel ismi tespih eder**...**

Ayet: 2. O ki yarattı, düzene koydu.
Rabbin, öyle bir zattır ki, senin görünürlüğünü meydana getirdi. Ayette olan **"düzene koydu"** sözüyle ifade edilmek istenen, beden yönünü yaradılış şerefi, değeriyle olgunluğun tümüne kabiliyeti olan, yani saltanatı terk eden ruhu kabul edecek bir taraf ile doğrultmuş oldu. Ve sonraki ayette, **87/3. O ki miktarını, şeklini belirledi, yolunu çizip aydınlattı.** Buyrulmuştur. Yani, sende yenilikle ilgili eksiksiz olgunluğu beğenme, temiz etme ve düzeltme ile o olgunluğun aktif halde meydana çıkarma ve gösterilmesine seni yöneltmiş, hidayet etmiş oldu. Ve bir sonraki ayette, **87/4. O ki otlağı çıkardı.** Buyurdu. O, öyle bir son ve yücelikte olan zattır ki, dünya hayatı süslerini, menfaatlerini, yerine belirleyip ve içeceklerini dışarı çıkarmış oldu ki, dünya hayatı, hayvanlık ile ilgili benliğinin çayırlığıdır. Ve daha sonraki ayette, **87/5. Sonra da onu sellerin sürüklediği morarmış bir atık haline getirdi.** Buyrulmuştur. Fakat dünya hayatının kurumuş ve kırılmış ot gibi sona ermesi yakın ve yok olmasını hızlı yaptı. Bundan dolayı ona yüz verme ve onunla ilgilenen olma ki seni zatına özel olan tenzih ve tespihinden engellemesin.

Değeri belirlenmiş olan olgunluğundan dünya hayatı ile perdelenmiş olmayasın, çünkü dünya hayatı yok olucu ve senin kemalin sonsuza dek kalıcı ve sonu gelmeyendir**...**

Ayet: 6. Seni okutacağız da artık unutmayacaksın.
Biz, seni, hakikatleri içine almış olan Kuran'dan, kitap kabiliyetindeki Kur'an ile ilgili okuyan akıl, yani okuyucu yapacağız ki onu unutmayıp sonsuza dek hatırlayacaksın. Ve sonraki ayette, **87/7. Allah'ın dilediği müstesna. O, açıklananı da gizleneni de bilir.** Buyrulmuştur. Ancak Allah'ın dilediği şeyi sana unutturarak gönderilmiş olunduğun vakitte senin **"Makam-ı Mahmud"** dun (övülmüş makamın) için toplar ve açığa çıkarıp gösterir. Gerçek o ki, Rabbin sende görünür olan ve henüz açığa çıkmamış gizli olan olgunluğu bilir**...**

Ayet: 8. Sana, en kolay olanı kolaylaştıracağız.
Biz seni kolay olan bir yola, Allah'a en kolay bir yol olan gösterişsiz ve şeriat kolaylığına uygunlaştırmış oluruz. Bu ayetteki **"Biz sana kolaylaştıracağız"** sözü, bir evvelki ayette olan **"Seni okutacağız"** sözü üzerine bağlanandır. Yani, ilmi ve işi tam ve tam olanın üstünde bir olgunluk ile seni olgunluğa erdireceğiz ki, o da **"Hikmet-i baliğa"** (erişilen hikmet) ve **"Kudret-i kâmil"**edir, olgun kudrettir**...**

Ayet: 9. Eğer hatırlatmak yarar sağlarsa hatırlat/ öğüt ver.
İmdi: Gerekli öğütün kabul edilmesine kabiliyetli ve öğüt kabul edici iseler, halkı davet ile kabiliyetlerini olgunluklarının tamam olması gerekliliğini hatırlat. Hatırlatmak, her ne kadar genel ise de halkın hepsine fayda verici olmaz, belki faydalı olması, kabiliyet şartı ile şart koşulmuştur. ***"Her kim kabiliyet gösteri ise faydalanır, kabiliyet göstermeyen faydalanmaz"*** sözünü **"Eğer hatırlatmak yarar sağlarsa hatırlat"** cümlesinde özetlenmiş olarak, sonra sonraki ayette, **87/10. İçine ürperti düşen öğüt alacaktır.** Buyrulan sözüyle farklı anlatım yapılmış olundu. Yani, sağlam yaratılış, kalbi yumuşak, kabul etmeye kabiliyetli, nur ile ilgili ve berraklılığından hatırlatma ile tesirleşmiş olan kişi, zikir ve öğüt kabul etme ile fayda görür**...**

Ayet: 11. İçi kararmış bedbaht ise ondan kaçınacaktır.
Ve benlik halleri ile gizlenmiş ve kabiliyeti sona ermiş olan kabiliyetliden daha fazla eşkıya olan kabiliyetsiz, Rabbinden perdeli, katı kalpli kişi, öğüt ile hatırlatılmaktan kaçar ve sakınır. Ve böylesi için sonraki ayette, **87/12. En büyük ateşe girer.** Buyrulmuştur. Yani, o eşkıya, en büyük ateşe, ***"Nasut, Melekût, Ceberut, Lâhut"*** tan ibaret olan dört durakta her zaman gizlenme ateşine ulaşır. Mülk ne Nasut âleminde eserler cehennemi ateşine, ef'al makamında her çeşit haram ve kızgınlık ateşine, sıfat makamında kahr ateşine, Lâhut makamında Allah'a ortak koşma (şirk) ve başkalık ile kalmak sebebiyle Rabbinden gizlenme ateşine ulaşır ki, ne büyük bir ateştir. Fakat diğeri, yani benlik halleri ile örtünmüş olan eşkıya, yalnız eserler cehennemi ateşine ulaşır. Ve böylesi için bir sonraki ayette, **87/13. Sonra orada ne ölür ne de hayat bulur.** Buyrulmuştur. O kişi en büyük ateşe ulaştıktan sonra büsbütün yok olan, var olmayan olması imkânsız olduğundan o büyük ateşte olmaz. Ve ruha ait yok oluşla yok edilmiş olduğundan hakikatte hayat sahibi de olmaz, yani ölümü dilemiş olur bir halde devamlı ve sonsuza dek azap edilen olur. Ne vakit yanarak yok olmuş olsa tekrar hayata döndürülüp azap edilmeye devam edilir. Bundan dolayı onlar için mutlak ölmek de mutlak diri de olamaz**...**

Ayet: 14. Benliğini arındıran/zekât veren, kurtuluşa gerçekten ermiştir.
Kabiliyetinin meydana gelmiş olmasından sonra benlik hallerinden ve beden karanlıklarından temizlenen, arınmış olan için sonraki ayette, **87/15. Rabbinin adını anmış, namaz kılıp dua etmiştir o.** Buyrulmuştur. Yani, kabiliyet dili ile Rabbinden istediği olgunluğunun verilmesi ile Rabbinin kendisini onunla terbiye ettiği özel ismini zikretmiştir. Meselâ: Günahkâr için **"Gaffar"**, sapkınlık sahibi için **"Hadi"**, cahil için **"Âlim"** ismi gibi ki, o isim, hakikatte eserler örtünmüşlüğü ve benlik halleri ile ve diğer karanlıklar ile gafil (bilinip yapılması gerekenleri ihmal eden) olduğu onun kendi zatıdır. Ki Haşr suresinde, **59/19. Allah'ı unuttular da Allah da onlara öz benliklerini unutturdu.** Buyrulmuştur. Bunun anılması ve hatırlatılması ise Rabbe ait sağlamlaştırma ve İlâh ile ilgili uygunlaştırma ile onu bilip ona olgunluğu istemiş olmaktır. Verilmesi belirlenmiş olan olgunluğu ile gördükten sonra Rabbini onun ile bildiği özel ismi görüntüsünde tecelli eden, görünen Hak'tan başka bir şey olmayan ve O'nu ibadet etmek için belirleyip ibadet eden kişi, gerçekten de, bereketlendirilmiş ve amaca ulaşmıştır**...**

Ayet: 16. Doğrusu şu ki, siz iğreti hayatı yeğliyorsunuz.

Bu ayetin işaret ettiği kişi veya kişilerde temize çıkarılmışlık olmadığından, duygu ile ilgili hayat ve onun güzellikleri ile Rabbine olan namazdan ve isminin anılmasından gizlenmiş ve gaflet haline girmişlerdir. Ve dünya süsleri ve süslenmişliğine sevgi duyulması sebebiyle, gerçek ve ruh ile ilgili olup insana daha lâyık hakiki ve sürekli hayat ve nimetleri görmezden gelmiş olurlar, yani olumsuz ve her an yıkılacak hayatı tercih ederler. Bu tercihin yanlışlığına işaretle sonraki iki ayette, **87/17-18. Oysaki sonraki hayat daha mutlu, daha kalıcıdır. – Bütün bu gerçekler ilk sayfalarda da elbette vardır.** Buyrulmuştur. Kabiliyetlinin hatırlatma ile faydalanması, kabiliyeti olmayanın fayda görmemesi ve büyük ateşle azap edilmesine, kabiliyetli olanlardan temiz etme ve boşaltılma ehlinin kurtuluşu ve duygu ile ilgili hayatı tercih edenlerin yok edilmesine ait olan bu mânâ. Değiştirme ve başkalaştırılmışlıktan arınmış, öncesi bilinmeyen, Allah katında korunmuş, levhalarda sabittir ki, Hz. İbrahim ve Musa aleyhisselamın sayfaları, kendilerinin, anılmış olunan levhalardan haberli kılınmış olmaları sebebiyle o meydana gelmiş ve görünür mazharlarından indirilmiştir**...**

"A'lâ" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

ĞÂŞİYE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Geldi mi sana Ğaşiye'nin/her şeyi her yandan sarıp kaplayacak olanın haberi!
Gerçek o ki, sana gaşiye (kıyamet) olayının haberi geldi. Ğaşiye, insanları şiddetleri ile kendinden geçiren büyük bir beladır, yani zat ile ilgili nur tecellisiyle zatları kendinden geçiren ve yok etmiş olan **"Büyük kıyamet"**tir ki, kendinden geçirdiği kimseyi kaplamış olduğu vakit onu, insanlar, eşkıya ve uğurlulara bölünmüş oldukları halde meydana çıkmış olanı açıkça görmüş olur. Veya ölüm sarhoşluğu şiddetiyle aklı karıştırıp kendinden geçiren **"Küçük kıyamet"**tir ki, kaplanıp kendinden geçtikleri vakitte insanlar, ya eşkıya, ya da uğurlular olurlar**...**

Ayet: 2. O ki yarattı, düzene koydu.
O vakitte bir kısım zatlar aşağılanan ve korkmakta olandır. Ve sonraki ayette, **88/3. O ki miktarı, şeklini belirledi, yolunu çizip aydınlattı.** Buyrulmuştur. Yani, ateşin çukurlarına düşüp, yokuşlarına çıkmak, yapmış olduklarının eserlerinden zorluklu ve ağırlıklı şekil ve suretleri yüklenmek gibi, yorucu ve zahmet verici işleri yapandır.
Başka mânâ: Kendilerini yürümekten başka çıkar sağlamayan, işleri cinsinden ağır ve zorluklu işlerde zebanilerin (cehennemlik olanları ateşe atan görevli melekler) o zatları kullanmasından, o zatlar ikiye yarılma, ayrılma işinde iş yapıcı, çalışanlardır. Ve bir sonraki ayette, **88/4. O ki otlağı çıkardı.** Buyrulmuştur. O zatlar, dünyada yaptıkları işlere göre yakıcı, sıkıntı ve can yakıcı huylar eserleri ateşlerine ulaşırlar. Ve daha sonraki ayette, **88/5. Ateşimsi bir kaynaktan sulanırlar.** Buyrulmuştur. Onlar, huyları olan bir araya getirilip karışmış cahillik ve eziyet verici bozuk inanç ve anlayışlar kaynağından sulanırlar. Ve daha sonraki ayette, **88/6. Yırtıcı bir dikenden başka yemek yoktur onlar için.** Buyrulmuştur. Onlar için yanıltmacalar, münakaşalı tartışmalar, görünüşte doğru gibi göründüğü halde gerçekte yanlış olan (safsata) ve bu hareket yerinde yürümekte olan eziyet verici, faydasız ve şüpheli ilimlerin zehirli dikenlerinden başka yiyecek yemekleri de yoktur. Ve daha sonraki ayette, **88/7. Ne semirtir ne açlıktan kurtarır.** Buyrulmuştur. Yani, onların bu ilimleri benliği kuvvetlendirmez ve benliğin açlığını, elde etme ve bir şeyin konuşulduğu yer, hırs ve fazlaca olan isteklerini de yatıştırmış olmaz, açlığı, istekliliği gidermiş olmaz. Eşkıyanın bazısına zakkum, bazısına irinli ve kanlı su olduğu gibi bazı eşkıyanın diken kurusu yiyeceğinin görüntüsü üzere toplanmış olunması mümkündür**...**

Ayet: 8. Yüzler vardır o gün, nimetlerle mutlu.
O günde bir takım zatlar, başkalık nispetlerinden soyunmuşlukları yönüyle üzerlerinde nimetlerin az bulunanı ve sevinci, hoşluk ve nura ait olan görünür olmuştur. Ve sonraki ayette, **88/9. Emek ve gayreti yüzünden hoşnuttur.** Buyrulmuştur. Yani, **"Seyr-i fillah"** (Allah yolunda yolculuk) olan iyilik ve ihsan ve faziletler kazancı yolunda cömertlik ve çalışanlarına teşekkür edici olmuşlardır. Birinci kısım gibi işledikleri işlerden soyunmuş olmazlar, hasret ve pişmanlık çekmezler**...**

Ayet: 10. Yüksek bir bahçededir.

Onlar kutlu huzurdan olan sıfat cennetlerinden yüksek bir cennettedirler. Ve sonraki ayette, **88/11. Hiçbir boş söz işitmez orada.** Buyrulmuştur. Yani, o cennette boş olup hiçbir şey ifade etmeyen bir söz işitemezsin. Onların sözleri, tespih (övme) tahmid (hamd etme, elhamdülillâh demek), hikmet ve marifettir. Ve bir sonraki ayette, **88/12. Akıp duran bir pınar ardır orada.** Buyrulmuştur. Yani, o cennette ilim, gizliliği bilme, zevk ve vicdan, tevhid ve irfan suları kaynaklarından akıcı bir kaynak vardır. Ve daha sonraki ayette, **88/13. Yüksek sedirler vardır orada.** Buyrulmuştur. Yani, o cennette cisim ile ilgili rütbelerden deri yüksek İlâh ile ilgili sıfat ile sıfatlandırılma sebebi ile erişmiş oldukları isimler mertebeleri olan yüksek köşkler vardır. Ve daha sonraki ayet ile orada, **88/14. Hizmete sunulmuş kadehler.** Olduğu buyrulmuştur. Yani, o cennette konulmuş olan küpler, yani yerinde içinde olunan hali üzere sabit sevgi şaraplarının kapları olan karışık ve katışığı olmayan zatların özellikler, kaliteler ve bir şeylerin çıkarıldığı kaynakları vardır. Ve daha sonraki ayette, **88/15. Sıra sıra dizilmiş yastıklar.** Olduğu da buyrulmuştur. Yani, orada düzenleniş, döşenmiş koltuklar, kanepeler, minderler, isim mertebelerinde makamlar vardır. Çünkü bir sıfatın başlangıç ile ilgili tecellisinden ve nurlarının doğuşu ve hali olmasıyla ve onunla olgunlukta olma, mülk ve makam oluncaya kadar yürünecek basamaklar vardır. Salik, kabiliyeti değeriyle o ismin hoşnutluğundan istifade edip, o isme sahip ve yolculuğu tamam olduğunda o makam, durulma yerinde isim tahtı üzerinde onun bir şiltesi, bir yüz yastığı olur. Ve daha sonraki ayette, **88/16. Serilmiş seçme döşekler.** Olduğu da buyrulmuştur. Yani, altlarında döşenmiş döşemeler vardır. Rıza tahtında (altında) tevekkül olduğu gibi, isimler makamları altında işler tecellileri olan makamları vardır**...**

Ayet: 17. Bakmıyorlar mı o deveye, nasıl yaratıldı!

Bu ayetin sonrasında olan diğer ayetlerde işaret edilenler de böyledir ki, inkâr ediciler, devenin yaratılışını, göğün kaldırılmasını, dağların dikilmesi, yerin düzlüğü özelliklerine bakmıyorlar mı? Yani, güzellik ile görünür olan eserlere bakmış olup ibret almaları, yani görünür olan eserlerden delil ile ulaşmak ve sıfat tecellilerine ulaşmış olmaları gerekli olur**...**

Ayet: 21-22. Artık uyar, düşündür. Çünkü sen uyarıcı/düşündürücüsün. – Üzerlerine musallat bir despot değilsin.

Habib'im! "Sen, hatırlat, onların içlerinde bulunan kabiliyetli belki zikir ve nasihat kabul ederek Hakk'a ilerlemiş, yükselmiş olur. Yoksa yüz çevirmiş olan ve eserler ile tesir ediciden gizlenmiş olan, uyarı ve öğüt kabul etmez." Bir sonraki ayette yüz çevirenler için, **88/24. Allah, böylesine en büyük azapla azap edecektir.** Buyrulmuştur. Yani, Hakk'a olan davetten, uyarı ve öğütten perdelenip yüz çevirenleri yüce Allah, büyük azap ile azap eder. Büyük azap bundan önceki A'lâ suresinde işaret edilen ve mutlak perdeli için hazırlanan vücud mertebelerinin tümünü içine alıp kaplayan büyük ateştir. Başlık ayetinde ifade edilen sözler büyük önem ifade etmektedir, yani ***"Senin vazifen ancak hatırlatmak, uyarıp öğüt vermendir."*** Kasas suresinde, **28/56. Şu bir gerçek ki, sen istediğin kişiyi doğru yola iletemezsin.** Buyrulmuştur. Ve böylece Kaf suresinde, **50/45. Sen onların üstüne bir zorba değilsin.** Sözleri yönüyle galip gelmen ve kahretmen değildir. Ve surenin sonundaki ayette, **88/26. Bunun ardından hesapları da bizim elimizde olacaktır.** Buyrulmuştur. Yüce Allah: "Gerçekten de onların dönüşleri ancak bizedir, dışımızda görünenlere değildir. O halde onları hesaba çeker ve büyük azapla azap ederiz, çünkü kahr ve galip gelmek senin değil, bizimdir."**...**

"Ğâşiye" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

FECR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun tan yerinin ağarma vaktine.
Yüce Allah, ruhun madde ile ilgili bedene ilgi duymasının ilk eserinde, madde ile ilgili beden üzerine ruh nurunun meydana gelme başlangıcına. Ve sonraki ayette, **89/2. On geceye.** Yani, ruhun bedene ilgisi zamanında meydana çıkmış olan ve olgunluğun elde edilmesine vasıtalar ve lâzım olan beş zahir (görünür) beş batın (iç) duyu ki hepsi on duyunun yerlerine. Ve bir sonraki ayette, **89/3.Çifte ve teke.** Yani, ruh ile bedenin bir araya getirilmesi zamanına ve ulaşma imkânına sebep olan insan ile ilgili vücudun tamamına. Ve daha sonraki ayette, **89/4. Yola koyulduğu zaman geceye.** Yani, ruhun karışık ve katışıksızlığı ile sona eren ve gidici olan beden karanlığına yemin etti ki, ifade edilen bu dört hal üzere yemin, başlangıç ve sonadır. Veya yemin, büyük kıyamet ve eserlerinedir. Yani, Hak nurunun doğuş başlangıcı olan **"Fecre"** (şafak vaktine) ve o nurun benlik gecesinde olan tesirine. Ve İlâh ile ilgili tecellisi zamanında işlerinden doğrultulmuş karanlık ve hareketsiz olan on adet duyu gecelerine. Ve eksiksiz yok olma tecellisinden evvel sıfat makamında müşahede halinde şahit ve şahit olunandan ibaret olan **"Şef"**e yani çifte. Ve tam yokluk ve ikiliğinin yükselmesinde zat ile ilgili birliğinden ibaret olan **"Vitr"**e yani tek'e. Ve sonraya kalmışlığın (bakiyenin) sona ericiliğiyle sona erici olan benlik karanlığı gecesine yemin ederim. Veya küçük kıyamete yemindir ki, batıdan doğan güneş nurunun şafak vaktinin meydana geliş başlangıcına ve ölüm zamanında kederlenen ve kararan on duyu gecesine, ruh ve beden çiftine ve nispetlerden soyunmuşluğu zamanında ayrılmış olan ruh tekine ve ölüm ile karanlığı kaybolan gecesine yemin ederim, demektir**...**

Ayet: 5. Nasıl, bunlarda akıl sahibi için bir yemin var mı?
Bu ayetin sözleri, inkâr manâsına gelen sorup anlama şeklindedir. Bu eşyaya yemin etmeye ve bu eşyanın, kendilerine yemin edilmesi şekliyle önemlerinin büyük görüldüğü sebebine ve bu eşyanın bir yeminde düzenliliği ve uygunluğunun, hikmetine uzanan doğru yolu bulabilecek bir akıl var mıdır? Cevap: Yoktur. Çünkü dünya ehlinin kuruntu ile karışık akılları bu yemine ulaşacak doğru yolu bulamaz. Söz konusu yeminin cevabı bu surenin **89/14. Gözetlemektedir.** Sözüne kadar olan, **89/6. Görmedin mi ne yaptı Rabbin Âd kavmine?** Sözlerinin kılavuzluğu yönüyle gözetilmiş olup, elbette perdeliler, azap edilmiş olacaklardır, demektir. Veya sorup anlama, sağlamlaştırma manâsındadır ki, o vakit mânâ; bu eşyaya yemin etmeye kuruntu şüphesinden sıyrılmış, berrak akıllar sahipleri doğru yolu bulabilirler. Bu sağlamlaştırma üzere yeminin cevabı, perdelilerin halleri ile ibret alan akıl sahipleri, elbette sevaba, iyiliklere ulaşmış olacaklardır, demektir**...**

Ayet: 15. İnsan böyledir; Rabbi kendisini deneyip de ona cömert davranır.
"İman iki yarımdır ki yarısı sabır ve yarısı şükürdür" sözünün gereği ve imanın hükmüyle insanın sabır ve şükür makamında olması bir gerekliliktir. Çünkü yüce Allah insanı imtihandan uzak tutan değildir. Ya nimet ve rahatlık ile imtihan eder, o vakit sahip olduğu nimetleri yetime ikram, miskine yedirme gibi lâyık olduğu yerlerde kullanma ile şükür etmesi, gurur ve iftihar ederek: ***"Benim Allah katında bağış ve hakkı olmak dolayısıyla bana bu ikramı yapmıştır."*** Demekle ve yiyip içerek, hak edilmiş olanlardan engellemekle ve malın sevgisi ile perdeli olmakla küfür etmemesi gerekir. Veya fakirlik ve çaresizlikle, geçim darlığı ile imtihan eder, o vakitte sabır edip, ceza vermemesi için, ***"Allah, beni fakir ve aşağılık yaptı"*** dememesi gerekir. Çünkü yüce Allah, çok defa mal ve nimetle imtihan etmesi ile derece, derece yükselmek. Yani azgınlığının artması için olabileceği gibi fakir ve çaresizlik ile imtihanda ona ikram için olabilir ki İlâh ile ilgili maksat imtihan edileni, nimet ile nimet verenden alıkoymamış olmakla, bu darlığı, mal ve alışkanlık bağlılığı olmadığı yönüyle ona Hak yoluna girişe ve Hakk'a yönelişe vasıta yapar**...**

Ayet: 21. İş böyle gitmeyecektir. Yer birbirine çarpılıp dümdüz hale getirildiğinde.
Ölüm ile beden yerini paramparça parçaladığı vakit. Ve sonraki ayette, **89/22. Rabbin gelip melekler saf saf dizildiğinde.** Buyrulmuştur. Yani, uzaklaşma ile beden örtülmüşlüğünden ayrılan kişiye, Rabbin kahır suretinde görünür olduğunda evvelce beden ile uğraşlar ile perdeli iken beden örtünmüşlüğünden ayrılmış olmakla mertebelerinde yerli yerine konulmuş olan yer ve gök ile ilgili ruhlardan meleklerin onun eziyet edilmesinde tesirleri görünür olunduğunda. Ve bir sonraki ayette, **89/23. O gün cehennem de getirilir. İşte o gün düşünüp anlar insan. Ama düşünüp hatırlamanın ona ne yararı var!** Buyrulmuştur. O vakit azap olunanlar için huylar ateşi apaçık olup hazırlanır. O vakit insan, yaratılış

gerekliliğinden dünyadaki inancının benliğindeki hallerinin zıtlığını hatıra getirir, anlar. Çünkü yaratıcının kahredici ismiyle ve meleklerin eziyet etme haliyle meydana gelmesi, yapılması emredilen ve yapılması yasaklanan şeyler gibi işin aslında var olan şeylerden ona görünecek olan şeyin zıt olduğuna inanmış olanlara özeldir. Fakat hatıra getirmenin ona çıkarı ve faydası nerede… Çünkü inancın kökleşmesi onu bu hatıra getirmenin faydasından engellemiş olur**...**

Ayet: 27. Ey sükûna kavuşmuş benlik.
Ey kendisine kararlılık indirilmiş olup, yakınlık nuru ile nurlanan ve sıkıntı duymaktan Allah'a hareketsiz, sükûn olan benlik. Ve sonraki ayette, **89/28. Dön Rabbine, razı etmiş ve razı edilmiş olarak.** Buyrulmuştur. Yani, rıza halinde Rabbine dönmüş ol, yani sana olgunluk hali tamam olduğunda o olgunlukta durucu olma ve sıfat makamının olgunluğu olan rıza halinden, zata dönmüş ol. ***"Allah ondan razı ve o da ondan razı"*** buyurduğu yönüyle yüce Allah'tan hoşnutluk da ancak yüce Allah'ın ondan hoşnutluğundan sonra olabilir. Ve bir sonraki ayette, **89/29. Gir kullarımın arasına.** Buyrulmuştur.
İmdi: Zat ile ilgili tevhid ehlinden özel kullarım grubuna dâhil ol. Ve surenin sonuncu ayetinde, **89/30. Gir cennetime.** Buyrulmuştur. Yani, ***"Benim özel cennetime, zat cennetine dâhil ol."*** Bu ayet (kuluma) (kulumun bedenine) şeklinde de okunmuştur, yani gönderilip dağılma ve ruhların bedene geri çevrilme halinde kulumun bedenine dâhil ol, demektir**...**

"Fecr" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

BELED SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Yemin olsun bu kente ki, iş onların sandığı gibi değildir.
Yüce Allah, Resulünün, kendisine yukarıdan aşağıya indirmiş olduğu **"ufk-ı a'lâ"** ya (ruh makamının son mertebesi, yer yüksekliğinde yatay olarak her yeri bir, düz görmek) ve mübarek vadi kutsal, kutlu kent'ten başka bir şey olmayan **"Beled-ül-harâm"** a (Mekke şehrine) üzerine yemin etti. Ve sonraki ayette, **90/2. Sen bu kente mahremsin/bu kente gireceksin.** Buyrulmuştur. Yani, "Hâl- bu-ki Habib'im! Sen, bu kutlu kentte mutlaksın, dilediğini işlersin, alışkanlık ve benlik halleri kayıtlarıyla kayıtlanmış değilsin" denilmiştir**...**

Ayet:3. Ve doğurana ve doğurduğuna da yemin olsun ki. – Biz insanı gerçekten bir sıkıntı ve zorluk içinde yarattık.

Ve İsa aleyhisselâmın ***"Ben babama (Ruh kaynağıma) gidiciyim."*** Ve buna benzer şekilde ***"Gök ile ilgili babanıza (kaynağınıza) benzeyiniz."*** Sözü gibi insan ile ilgili ruhların hakiki babası (kaynağı) olan **"Ruh-ul- kudüs"** ve onun doğurduğu (üflediği) senin öz benliğine, yani "Ruh-ul-kudüs ile senin **"Nefs-i natıka"**ya (konuşan benliğe) yemin ederim" denilmiştir. Gerçek o ki, Biz, insanı benlik ve arzuları yüzünden güçlükler ve sıkıntılar üzere yaratmış olduk.
Başka mâna: Batın yönden hastalık ve kalp bozukluğu ve kabalık davranışı perdelenmişliği üzere yarattık. Çünkü **"Kebed"** kelimesi, sözlükte karaciğer anlamına geldiği gibi doğal kuvvetlerin başlangıcı olan karaciğerin iltihaplanıp kalınlaşması, sertleşmesi ve bozulması anlamına da gelmektedir. Kalbin perdelenmesi ve bozulması da karaciğeri bozan kuvvetlerdendir. Bu ilişik sebebiyle karaciğerin kalınlığı, kalp perdelenmişliğinin kalınlaşmasına ve hastalığı, bilmezlikle birbirinden alınan şeyler olmuştur. Ve sonraki ayette, **90/5. O sanıyor mu ki, hiç kimse ona asla güç yetiremeyecektir!** Buyrulmuştur. Yani, o gerçeklikten perdeli olan insan, huylar ile perdelenmiş olmasından, perdelenmişliğinin kalınlığı ve kalbinin hastalığı sebebiyle hiçbir kişinin, onun üzerine güç yetiremeyeceğini mi zannediyor? **...**

Ayet: 6. "Yığınlarla mal telef ettim" diyor.
O, kalın perdelenme hastalığına yakalanan kişi, koltuk kabartma ve öğünme ile "Ben bu eli açık olma halimle birçok malımı yok ettim" diyerek tohumu saçıp savurma ve israf ile insanların üzerine üstünlük kurmak ister. Cahilliği sebebiyle faziletten perdeli olduğundan israf etmeyi, bir fazilet zanneder. Ve sonraki

ayette, **90/7. Hiç kimsenin kendisini görmediğini sanıyor.** Buyrulmuştur. O ve onun gibi olanlar hiçbir yönden lâyıkıyla Allah'ın rızası üzere olmayıp, fazilet üzere olmak şöyle dursun, rezillik üzerine rezillik olan iki yüzlülük, gösteriş, el açıklı ile öğünme yolunda malını dağıtmış olduğu zaman yüce Allah'ın, onun içini ve niyetini görmediğini, haberli olmadığını mı zannediyor? Denilmiştir. Ve sonraki iki ayette, **90/8-9. Biz ona vermedik mi iki göz. – Bir dil, iki dudak.** Buyrulmuştur. Yani, "ibret alınacak şeyleri görmek, bilmediği şeyleri sormak ve konuşmuş olmak üzere biz, ona iki göz, bir dil ve iki dudak gibi özellikler ile olgunluk kazanmaya gücü olduğu beden ile ilgili aletler nimetlerini vermedik mi?" denilmiştir. Ve daha sonraki ayette, **90/10. Kılavuzladık onu iki tepeye.** Buyrulmuştur. Yani, "ona iyilik ve kötülük yolları olan iki tepeyi gösterip de öylece yola kılavuzlamadık mı?" denilmiştir**...**

Ayet: 11-12. Akabeye, sarp yokuşa atılamadı o.

İmdi: Hak'tan perdeli olan insan, kalbi perdeleyen benlik ve arzular **"Akabe"**si denilen sarp yokuş, tehlikeli dar geçitlerini aşmaya cesaret gösterip göğüs germediğinden aşamadı. Akabenin ne olduğunu bilir misin? O yokuş, zorluğunun içyüzü bilinemeyen ve sarp, çok dik bir yokuştur**...**

Ayet: 13. Özgürlüğü zincirlenenin bağını çözmektir o.

Göğüs gerilmesi gerekli olan sarp yokuşu aşmak, benlik arzuları kayıtlarında olan kalp esirini huylara olan eğilimler zincirlerinden tamamıyla ayırmış olarak esaretten kurtarıp özgürlüğünü vermektir. Eğer bu benliği kırma, kurtarma ile kayıt kuvvetlerini öldürmek ve benliği kahretmek yolu ile tam olarak yapılmadı ise. Hiç olmazsa fazilet yoluna girmeyi gerekli görmekle fazilet kazancında zahmetli iş görmüş olup. Farz olmayan boyun eğme ve alınan emre göre hareket etme, benliği iyi huylu hale getirmektir. Ki, bu daha sonraki iki ayette, **90/14-17. Yahut da açlık ve perişanlık gününde doyurmaktır o. – Sonra da iman eden ve birbirlerine sabrı öneren, merhameti öneren kişilerden olmaktır o.** Buyrulmuş olan ayetlerin birinden diğerine kadar olan ayetin manâsıdır. Yani **"Karabet"** (yakınlık) sahibi yetimi veya fakirin toprak alçaklığında hareketsiz yaptığı miskini beslemektir. Bundan sonra iman edenlerden, sabır ile ve merhamet ile nasihat edenlerden olmaktır. Çünkü hak etmiş olana özellikle şiddetle ihtiyacı olanlara vaktinde yedirmiş olmak, temizlik ve fazilet kapısından bu faziletin en kabul edilir çeşidindendir. Yakınlığı ve ilmi olan iman, hikmet faziletinden ve onun en büyük ve şerefli çeşitlerindendir. Çok zorluluk üzere sabır, yiğitlik çeşitlerinin en büyüğüdür. Sabrın imandan sonraya bırakılmış olması, yakılık olmadan yiğitlik faziletinin meydana gelmesi imkânsız olduğu içindir. Merhamet, acıyıp merhamet etmek ve birbirine sevgi, adaletin en kabul edilebilir olan çeşitlerindendir.

İmdi: Ayet-i kerimede benliğin olgunluğunun kendileri ile meydana gelen olduğu dört cins faziletin ne şekilde sayılmış olduğu bakılacak yerdir. Faziletin birincisi olan **"İffet"** (temizlik, namus) ile başlayarak, iffetten de çeşitlerinin en büyüğü olan **"Sahavet"** (cömertlik) ile tarif edildi. Sonra asıl olan **"İman"**ı getirdi. Ve yükseklik ve yücelikte imanın mertebesi, cömertlikten (sahavetten) sonra geldiğinden sümme (sonra) sözüyle getirdi ve iman, hikmetin diğer mertebeleri ve çeşitlerinin anası olası dolayısıyla hikmetten iman ile tarif yapmış oldu. Sonra yakınlık olmadan sabrın var olması imkânsız olduğundan sabrı imana düzenlettirmiş oldu. Faziletin sonu olan **"Adalet"** i de sona bırakma ile beraber sabrın anılmasıyla yiğitliğin diğer çeşitlerinden seçmiş olduğu gibi Rahman ismi olan merhametin anılması ile adaleti diğer çeşitlerinden seçmiş oldu**...**

Ayet: 18. İşte böyleleridir uğur ve bereket dostları.

Yukarıda ifade edilmiş olan faziletler ile hal sahibi olmuş olanlar, temiz kutlu âlemin oturucuları ve sağ taraf dostları ve mutluluk sahipleri ancak bunlardır**...**

Ayet: 19. Bizim ayetlerimizi tanımayanlara gelince bunlar; şomluk, uğursuzluk yâranıdır.

İlâh ile ilgili zatın marifetin açığa çıkmasına sebep hakiki ayetler olan sıfatımızdan perdeli olanlar, günahkârlık âleminin oturanları ve uğursuzluk, şomluk sahipleri ancak onlardır ki, sonraki ayette, **90/20. Bunların üzerine, kilitlenecek bir ateş gelecektir.** Buyrulmuştur. Yani, onları üzerlerine kapıları kapanmış olan eserler ile ilgili huylar ateşi kaplamış olup ruh ve mertebelerinden uzaklaştırılıp hapsolunmuşlardır**...**

"Beled" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

ŞEMS SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun Güneş'e ve ışığının parladığı kuşluk vaktine.

"Ruh" güneşi ile bedende yayılan ve benliğe parlamakta olan ışığına. Ve sonraki ayette, **91/2. Onu izlediğinde Ay'a.** Buyrulmuştur. Yani, kalbin benliğe uyması ve benliğin karanlığıyla sönükleşen olmayıp da ruhun nuruyla aydınlanması için ruh tarafına dönme ve ruh güneşi ile nurlanmakla ruha uymuş olduğunda **"Kalp"** ay'ına. Ve bir sonraki ayette, **91/3. Onu iyice açtığı vakit gündüze.** Buyrulmuştur. Yani, güneşin öğle vaktinde her tarafa eşit olarak ışığını yaydığı zamandaki parlaklığı gibi son derece meydana gelişte nurunu açığa çıkarmış olduğu vakit ruh nurunun kaplama ve sultan (güç sahibi) ruhun ayakta durma ve nurunun kaplaması olan gündüzüne. Ve daha sonraki ayette, **91/4. Ve onu sarıp sarmaladığı zaman geceye.** Buyrulmuştur. Yani, ruhu örtmüş olduğu vakit **"Nefs"** (benlik) karanlığı gecesine. Çünkü marifet yeri ve Rahman'ın arşı olan kalbin vücudu, ancak ruh nurunun ve benlik karanlığının uygunlukla karışabilmesi ile olur. Sanki kalp, ikisinden bir araya getirilme ve toplanmasından doğmuş bir var olandır. Eğer benliğin karanlığı olmasa kalpte manâlar anlaşılıp tutulmuş olunmaz ki, ruh makamında son derece berrak ve nur ile ilgili olan manâlar, tutulmaz ve açıklanmış olmaz. Ruh, Kalp ve Nefs bir hakikattir. Mertebelerin değişmesi nedeniyle isimleri değişik olur. Ve daha sonraki ayette, **91/5. Göğe ve onu kurana.** Buyrulmuştur. Yani, bu vücudun göğü olan hayvanlık ile ilgili ruh ile onu kurmuş olan Kadir'e. Ve daha sonraki ayette, **91/6. Yere ve onu döşeyene.** Buyrulmuştur. Yani, beden yeri ile onu döşeyen yaratıcıya. Ve daha sonraki ayette, **91/7. Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirene.** Buyrulmuştur. Yan, hayvanlık ile ilgili ruhta damgalanmış olan o hayvanlıkla ilgili kuvvetlere mutlaka Nefs (benlik) denilir. Veya beden, hayvanlık ile ilgili ruhu ve onda damgalanmış hayvanlık ile ilgili kuvvetlerin hepsine Nefis denilir. Veya Nefs-i natıkaya ki birinci ihtimal üzere o hayvanlık ile ilgili kuvvetleri yalnız cismin karanlık ve koyuluğunda veya yalnız ruhun, ışık ve latifliğinde, hoşluğunda yapmayarak Nur suresinde, **24/35. Doğuya da batıya da nispeti olmayan.** Denildiği gibi Rububiyet ve aşağılık yönleri arasında doğrultmuş olan Hâkim'e. İkinci ihtimal üzere onun yaradılış ve bileşiklerini doğrultmuş olan hikmet sahibi zata. Üçüncü ihtimal üzere onu iki âlem arasında orta yaparak olgunluğun kabul edilmesi için hazırlayan hikmet sahibi zata. Ve daha sonraki ayette, **91/8. Ardından da ona bozukluğunu ve takvasını ilham edene andolsun ki.** Buyrulmuştur. Yani, bu düz etme, düzeltme üzerine zihinde tasarlanan şey ile ilgili akıl ile takvayı güzel bulup değer verme. Ve günahkârı çirkin görmüş olup melek ile ilgili bırakmalar, yani ilham sebebiyle günahkârlık ve takvayı benliğe anlatma ve yazı ile bildirme ve günahkâr benliği ve takvanın marifetlerine temkin (dikkatlilik) ve gücünü artırmış oldu**...**

Ayet: 9-10. Benliği temizleyip arındıran gerçekten kurtulmuştur. – Onu kirletip örtense kayba uğramıştır.

İşte o benliği temizleyen olgunluğa ulaşma ve ilk ile ilgili yaratılışa erişme ile kurtuluş buldu. Ve o beden benliği toprağından Hakk'ın nur ve rahmetinden gizleyen, örten de **"Hâib ü hâsr"** (hiçbir şey elde edemeyen) oldu. Ayette yeminin cevabı aradan çıkarılmıştır. Yani bu anılmış olunan şeylere yemin ederim ki, azgınlıklarıyla peygamberi yalanlamış olan perdeliler, elbette perişan olup yok olacaklardır, demektir. Ve sonraki ayette, **91/11. Semûd kavmi, azgınlığı yüzünden yalanladı.** Buyrulmuştur. Nitekim Semûd toplumu da azgınlıklarıyla peygamberlerini yalanlamış olduklarından yok edilmişlerdi. Meleğin, yani Cebrail'in ilham ettiğini, indirdiğini kabul etmeyip günahkârlık üzere kalıcı olduklarından akıllarının örtünmüşlüğü ve benlik karanlığının kendilerini kaplamış olmasından peygamberlerini yalanlamış olup yok edilmiş oldular. **"Nâka"** (dişi deve) ile su içirilmesi hakkında olan tevil ve yorumu araştırılıp doğru şekilde evvelce geçmiştir**...**

"Şems" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

LEYL SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun bürüyüp örttüğü geceye.
Ruh nurunu örtmüş olduğu vakit benlik karanlığı gecesine. Ve sonraki ayette, **92/2. Ve parıldadığı zaman gündüze.** Buyrulmuştur. Yani, tecelli ettiği vakit ruh nurunun gündüzüne yemin etti ki, bu ikisinin toplanmasında Rahman'ın arşı olan kalbin vücudu görünür (zahir) olmuştur. Çünkü kalp benlik ile ruhun toplanmasından meydana gelmiştir. Kalbin bir yüzü ruha yöneliktir. Ona **"Fuâd"** (gönül) denilir. Onunla ruhtan marifetler ve hakikatleri alıp kabul etmiş olur. Kalbin bir yüzü de benliğe (nefse) yöneliktir. Ona **"Sadr"** (göğüs) denilir. Onunla gizli şeyleri, sırları ezberleyip saklamış olur. Ve manâlar o yüzünde bir şekil ve surete girmiş olur**...**

Ayet: 3. Andolsun erkeği de dişiyi de yaratana.
Ve kalbin kendilerinden doğduğu **"Ruh"** erkeği ile **"Nefis"** dişisini yaratmış olan dişi deve hikmeti sahibi Hâkim'e ve büyük kudret sahibi Kadir'e yemin ederim ki sonraki ayette, **92/4. Ki sizin emek ve gayretiniz mutlaka dağınık ve parça parçadır.** Buyrulmuştur. Yani, bazınızın ruh tarafına çekilmiş olmasından ve nurunun galip olmasıyla iyiliklere yönelmiş olmasından ve bazınızın benlik (nefis) tarafına eğilim göstermesi ve karanlığın galip gelmesiyle kötülükte fazlasıyla düşkünlükte olmasından, gerçektende sizin çalışmanız çeşitli ve dağınıktır**...**

Ayet: 5. Kim verir ve sakınırsa.
Fakat terk ve ayırıp bir tarafta tutmayı istemiş olarak Hak'tan uzaklaştıran her şeyi kolaylıkla silkeleyip terk eden ve benliğin hallerinden sakınıp benliğini, terk edilen şeylere eğilim göstermesi ve yüz vermesinden ayırıp bir tarafta tutmuş olan. Ve sonraki ayette, **92/6. Ve güzeli doğrularsa.** Buyrulmuştur. Yani, bir kâmilin sahip olduğu olgunluğunun vücudunu iyiden iyiye bilmiş olmayan kişi için ilerleme mümkün olmadığından ilim ile ilgili iman ile olgunluk mertebesi olan güzel fazileti doğrulamış olan kişi için bir sonraki ayette, **92/7. Biz ona, en kolay olanı kolaylaştıracağız.** Buyrulmuştur. Yani, bütün ilgilerini kesmiş olduğundan ve Hak yakınlığı kuvvetli olduğundan yakında biz onu Allah'ta yol almış olmaktan başka bir şey olmayan kolaylık yoluna tesir ve uygunlaştırma yaparız**...**

Ayet: 8. Ama kim cimriliğe sapar ve kendisini tüm ihtiyaçların üstünde görür.
Fakat malın sevgisini tercih ederek, malı toplayıp ve o malı hakkı olanlardan uzaklaştırma, vermeme ve mal ile Hak'tan gizlenmiş olup, mal ile fazilet elde etmiş olmaktan doygun olan. Ve sonraki ayette, **92/9. Ve güzelliği yalanlarsa.** Buyrulmuştur. Yani, nur âlemi ve âhiretten dünya hayatı ile perdelenmiş ve doygun olduğundan olgunluk ve fazilet mertebesinin vücudunu yalanlamış olan kişiyi. Ve bir sonraki ayette, **92/10. Biz onu, en zor olana sevk edeceğiz.** Buyrulmuştur. Yani, yakında kendi arzuları ile kendi arasına mahrumluğun girmesi ile onun için yardımcısız ve yaratılış rütbesinden huylar çukuruna, kurt ve böceklerin ötesi olan aşağıların aşağısı derecelerine düşmek olan güçlük yoluna hazırlarız ve çukurlarına düşmelerini kolaylaştırırız. Ve daha sonraki ayette, **92/11. Aşağı yuvarlandığında malı onu kurtaramayacaktır.** Buyrulmuştur. Yani, cehennem kuyusunun dibine ve içine alana ait derinliğe düşüp de perişan olup yok edilmiş olduğu vakit güçlüklerden, o elde etme ve korunmasında ömrünü harcamış olduğu malı onu zengin edemez, kurtaramaz**...**

Ayet: 12. Doğruya ve güzele kılavuzlamak sadece bizimdir.
Gerçek o ki, bize hidayet (Hakk'ı doğru yolunda olmak), yani akıl ve güzellik nuru ile ait işitme kuvveti ile ilgili olan akla ait deliller arasını cem (toplama) ile ve delilli ve hesaplı hareket edene yapabilme gücü vermekle bize onu irşat etmek, kılavuzlamak sabittir. Ve sonraki ayette, **92/13. Sonrası da öncesi de sadece bizimdir.** Buyrulmuştur. Yani, gerçekten de, âhiret ve şeref bizimdir. Her ikisini de bize yönelmiş olana veririz. Yanlışlıktan soyunma yolunda olanı, âhiret sevabı (iyilikleri) ile beraber dünya iyiliklerinden de mahrum etmeyiz. Çünkü Maide suresinde, **5/66. Hem üstlerinden hem ayaklarının altından rızıklanacaklardı.** Buyrulmuş olup açıklaması yönüyle daha şerefli bir şeyi tercih eden kişinin aşağısında olan şeyi ayağının altındadır**...**

Ayet: 14. Ben sizi, köpürerek yanan bir ateşe karşı uyardım.

İmdi: Sizleri, alevi tüm vücud mertebelerine erişmiş olan büyük bir ateşle korkuttum ki, o büyük ateş, kahır perdelenmişliğine kızgınlık eserleri ile eziyet etmeyi içine alandır. Ve sonraki ayette, **92/15. Sadece karanlık ruhlu azgın girer oraya.** Buyrulmuştur. Yani, o ateşe ancak dört olan durak yerinde Allah'a ortak koşan kabiliyeti yok olan ve değerleri kötü, pis olan. Ve bir sonraki ayette, **92/16. Yalanlamış, sırtını dönmüştü o.** Buyrulmuştur. Yani, Allah'a ortak koşması ile Allah'ı yalanlama ve inadından dinden yüz çeviren en fazla eşkıya olan kişi o ateşe girer**...**

Ayet. 17. İyice sakınan ondan uzak durur.
Ve cem ayniliğinde batmış olma ile Allah'ın zat, sıfat ve ef'al' inin dışında başkalar ve eserlerinden olan her şeyden sakınan kişi mertebelerin tümünde o ateşten sakınıp uzaklaşacaktır ki, bu gibi zatlar yüce Allah'ın dışında görünenlerle kalmayan mutlak olarak Allah'tan korkup sakınma ehlidirler. Fakat günahtan, haramdan sakınan kişi bazen mertebelerin tümünde o ateşten uzaklaşamaz, meselâ: Şekil ve işlerde uzaklaşmış olup sıfat ile durucu olup kalan kişi gibi. Bunun her ne kadar günahları Allah tarafından bağışlanmış ise de kendisine nispet ettiği vücud perdelenmesinde zat ruhundan ve yakınlaşmış olma lezzetinden mahrumdur**...**

Ayet: 18. O ki, temizlenip arınsın diye malını verir.
O korkup sakınmakta olan kişi Allah'ın dışında görünenlere ilgi duymaktan ve benzeyenlere sevgi duyma pisliğinden temizlenmiş ve benliğini, gizli şirkten ve başkasına yüz vermiş olmaktan ve başkalar ile uğraş içinde olmaktan temizleyici olmuş olarak malını verir. Ve sonraki ayette, **92/19. Onun katında hiç kimsenin, karşılığı verilecek bir nimeti yoktur/hiç kimsenin ona, karşılık olarak verilecek bir nimeti yoktur.** Buyrulmuştur. Yani, o kişi malını mükâfat ve değiş tokuş için vermediği ve ne için verdiğine işaretle bir sonraki ayette, **92/20. Yüceler yücesi Rabbinin yüzünü özleyip istemek için veren hariç.** Buyrulmuştur. Yani, takva mertebelerinin yücesinde bulunduğundan başkalardan çekinip uzaklaşma sebebiyle Rabbinin zat yüceliğine olan isteği için verir. Sıfatın tümü ile var olan zattan başka bir şey olmayan yüce yüzü ile tarif etti. Yüce Allah'ın her isim değeriyle bir yüzü, yönü vardır ki, hal dili ile o isim ile dua ve kabiliyeti ile o isme ibadet edene o yüzü ile tecelli eder, görünür. Yüce yüz ise Allah'ın isimlerinin tümünü kaplayan yüce ismi değeriyle olan yüzüdür. Eğer Rabbin yüceliğini sıfat yapacak olunursa o vakit, Rab, isimlerin tümünü kaplayan yüce isimdir**...**

Ayet: 21. Yakında mutlaka hoşnut olacaktır.
O korkan ve sakınan cem ayniliğinde ve zat ile ilgili şühut' ta Hakk'a ulaşma ile sonra da rıza özelliği ile beraber vücudu gerektirmiş olduğundan yokluktan sonra beka halinde o yüzü, farklılık makamında müşahede ile elbette razı olacaktır**...**

"Leyl" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

DUHÂ SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 2. Gelip oturduğu vakit geceye ki.
Yüce Allah, insan ile ilgili vücudun aslı iki cihanın toplanmış bulunan ve hali üzere kararlaşmış olan sadece nur ve karanlığa yemin etti ki sonraki ayette, **93/3. Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da.** Buyrulmuştur. Yani, "Rabbin, seni nur âlemi ve kutlu huzurda emanet edilmişin terk edilmesi ile terk etmedi. Emanet edilmiş şiddetli arzu ve sevgi lâzım olmakla, şiddetli arzu ve sevginin kalıcılığı ile beraber seni sıfat makamında zattan perdeli olarak terk etmedi. Ve kökünden koparma ile sözü geçmiş olanın terk edilmesi ile Rabbinden, sıfat ve ef'al' inden perdeli olarak benlik makamında sevgi ve arzusuz var olan şeyler duruşta karanlık âlemde de seni terk etmedi. Şöyle ki, gizli olanı açıkça görme, gücü yettiği kadar çalışmada ileri geçmiş olan sevilenin, âşık olması için kendine zat ile ilgili tevhid gizliliği açılmış olunup perdesi kaldırıldığında sevincinin şiddetlenmesi, şiddetli arzu ateşi bencilliğinin (eneiyyetinin) erimesi, sırrının latiflik kazanması için perdelenmeye ret ve zat tecellisi huzuruna yolu engellenmiş olunur. Sonra daha şiddetli arzu ve gizliliğin açılması daha mükemmel olması için yolu açılır. Perdelenmişliği büsbütün

kaldırılmış olunarak kendisine katkısız olarak Hak ile ilgili gizlilik açılmış olunur. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz bu perdelenmişlikte bulunuyorken benliğini atmak için dağlara çıkar, fakat gücünün tükendiği vakit derhal perdelenmişliği kaldırılmış olunarak dağdan aşağıya inerdi**...**

Ayet: 4. Sonrası senin için öncesinden elbette ki daha mutlu ve kutlu olacaktır.
Örtünmüşlük ve şiddetli arzunun ağırlaşmasından sonraki tecelliden ibaret olan başka hale, halde sonraya kalmışlığın varlığı ve eneiyyetin (bencilliğin) meydana gelmesi ile renklenmiş olmaktan (telvinden) güvende olacağından sana evvelki halinden daha hayırlıdır**...**

Ayet: 5. Rabbin sana verecek de sen hoşnut olacaksın.
Katıksız olan bu yokluktan sonra halkı Hakk'ın doğru yoluna (hidayete) ve Hakk'a davet için Rabbin, sana adalet gereği bağışlanmış vücud verecektir. O vakit insan ile ilgili vücud ile razı olduğun yönüyle bağışlanmış vücud ile razı olacaksın, rıza ise vücud (bulunma, var olma) halinde olur**...**

Ayet: 6: O seni bir yetim olarak bulup da barınağa kavuşturmadı mı?
Rabbin, seni tek, kendi başına kalmış, hakiki baban yani ruh kaynağın olan Ruh-ul-kudüs'ün nurundan benlik halleri ile perdeli, Ruh-ul-kudüs' ten kesilmiş ve elden çıkmış olunca. Seni, çevresine baştan çıkarma ile kendi edeplendirme ve terbiyesi ayrılığında terbiye ve seni eğitme ve temiz etme için hakiki babanı, kaynağını sana kefil, garanti yaptı. Ve sonraki ayette, **93/7. Seni şaşırmış olarak bulup da kılavuzluğunu üstlenmedi mi?** Buyrulmuştur. Ve seni hakiki kaynağın (babanın) âleminde sıfat ile zattan perdelenmiş olduğun halde zat ile ilgili tevhitten sapmış, yani şaşırmış olarak bulup benliği ile seni zat ayniliğine doğrultmuş oldu**...**

Ayet: 8. Seni aile geçindirme zorluğu içinde bulup da zengin etmedi mi?
Ve seni fakir ve yok olan **"Elfakrü fahri"** (fakirlik övüncümdür) buyurduğu yönüyle sıfat yokluğu demek olan ve iftihara (öğünmeye) sebep olan fakirlikten. Sonra iki dünyada yüz karalığı, yani iki cihanda yüz karalığı olan ve katıksız yokluktan ibaret bulunan fakirlik ve fakir ve yokluğu bulup sana verdiği adalet gereği bağışlanmış vücud ile seni zengin yaptı.
İmdi: "Olguluğun tamam olduğunda benim ahlâkımla ahlâklaşmış olarak şükredici kul olmak ve nimetlerimin şükrü ile durucu olmak için kullarıma, benim sana yapmış olduğum işleri yap!" Ve sonraki ayette, **93/9. O halde, yetimi örseleme.** Buyrulmuştur. Fakat benlik utanması ile örtünmüşlük, kutlu nurdan kesilme, kendi başına kalma ve kalbi kırılmış olan kişiyi kahreden olma. Yumuşaklık ve yüze gülme ile davranmış olarak benim seni baştan çıkardığım gibi ona hoşluk gösterip hikmet ve bir yere özel güzellikler yap. Hakk'a davet ile onu benliğine saptırmış ol, sığındır**...**

Ayet: 10. Yoksulu/dilenciyi azarlama.
Ve yaratılış amacını arayan ve yolunu şaşıran kabiliyetli perdeliyi, soru sormaktan engellemeyip, benim seni doğru yola koyduğum gibi sen de onu doğru yola yöneltmiş ol**...**

Ayet: 11. Ve Rabbinin nimetini söz ve işlerinle dile getir.
Ve beka makamında sana bereketlendirilip verilmiş olunan ilim ve hikmet nimetini anlatıp söyle. Benim seni zenginleştirdiğim gibi sen de insanları eğitim ve hakiki iyilikler ile zenginleştirmiş ol**...**

"Duhâ" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

İNŞİRAH SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Açıp genişletmedik mi senin göğsünü?
"Şerh" (açma, ayırma), göğsün sabit olduğunu ifade etmek için açma, ayırma olamayacağını inkâr manâsına sorup anlamaktır. Yani biz, senin için senin göğsünü açmış olduk. Çünkü tevhid ehli, yokluktan evvel vücud evvelisin, yani vücud kabının darlığından ve İlâh ile ilgili zata ait tecelliyi kabul etmekten çekinmiş olmasından halk ile Hak'tan perdeli olduğu gibi yokluk makamında da yok olucudur. Yok, olucu ise bulunmama yerinde olmakla ve bulunmayanın vücudu kabul edemediği yönüyle, her şeyden pek dar, yani dar olduğundan Hak ile halktan perdelidir. Fakat yokluktan sonra adalet gereği bağışlanmış vücud ile halka geri çevrilmiş olunup, farklılığa dönmüş olduğunda onun vücudu, gerçek ile ilgili olduğundan göğsü, Hak ile halka geniş olur. İşte göğsün açılması budur. Yani davet ve nübüvvet hakikatleri ile durucu olmak için biz, senin göğsünü nurumuzla yarıp açmış olduk, genişlettik, demektir**...**

Ayet: 2-3. İndirmedik mi üzerinden ağır yükünü! – Ki o, belini çatırdatmıştı senin.
Ağırlığı ile senin sırtını kıran, omuzlarını, arkanı kırılmaktan dolayı meydana gelmiş olan sese, kemiklerin çatırtısına yükleyen, nübüvvetle ve nübüvvet zorlukları ile durucu olma yükünü, senden indirdik. Hz. Peygamber (s.av), şühud makamında iken halk için vücud bulamamış, nerede kaldı ki halkın işini bulabilsin. İlâh ile ilgili işleri şühud ettiğinden ve sadece Hak'tan başka bir şey göremediğinden bir işi birbirinden fark edemezdi. Bundan dolayı ne şekilde iyi ve kötüye şahitlik ederek bir işin yapılması veya yapılmamasını emredebilsin ki. Velayet makamından nübüvvet makamına geri gönderilip, kalp gizlenmesi ile perdeli olduğu vakit, zat ile ilgili şühut' tan perdeli olduğundan bu özellik ona o kadar ağır geldi ki, sırtının çatırdayıp tamamen kırılması yakın oluyordu. Derhal kendisine beka makamında dikkatlilik (temkin) verilerek, kesret ile vahdetten perdeli olmadı ve cem'i farkta müşahede ederek davet ile şühudundan gizlenmiş olmadı. İşte göğsün açılması denilen bu özelliğin kendisiyle anılmış olunan günahın konulması sonraki ayette, **94/4. Ve yüceltmedik mi senin şanını!** Buyrulmuştur. Yani, anılmasının yükseltilmesi de odur. Biz, senin anılmanı da yükseltmiş olduk. Çünkü cem'de olan yok olucu, bir şey olamaz, nerede kaldı ki anılmış olsun. Eğer Hz. Peygamber (s.a.v) cem ayniliğinde kalıcı olsaydı o makamda yok olucu olduğundan **"Lâ ilâhe illâllah"** sözünden sonra **"Muhammed ün Resûlullah"** söylenmesi doğru olmazdı ve İslâm da tamam olmazdı. Çünkü İslâm ikisi ile tamam ve doğru olur**...**

Ayet: 5. Demek ki zorluğun yanında ir kolaylık mutlaka var.
Gerçek o ki, birinci perdelenmişlik zorluğu, yani halk ile hak'tan perdelenmişlik güçlüğü ile beraber büyük bir kolaylık vardır ki, zat ile ilgili açık görüş ve velayet makamıdır**...**

Ayet: 6. Zorluğun yanında ir kolaylık muhakkak var.
Gerçek o ki, ikinci perdelenmişlik güçlüğü yani Hak ile halktan perdelenme güçlüğü ile beraber büyük bir kolaylık vardır ki, adalet gereği bağışlanmış vücud ve nübüvvet makamıdır**...**

Ayet: 7. O halde, boşalır boşalmaz yeni bir işe koyulup yorul.
İmdi: Seyr-i billâh ve fillah ve anillah'tan çekilmiş olduğun vakit dosdoğruluk yolunda ve seyr-i illallahta durucu ol ve halkı davette gücün yettiğince çalışan ol**...**

Ayet: 8: Ve yalnız Rabbine yönelip doğrul.
Ve ancak Rabbine ilgi göstermiş ol. Davette edicilikte olan ilgini O'nun zatına ayırmış ol. Sevap ve başka bir amaca ilgi gösterme. Davet ediciliğin ve yönelticiliğin O'nun ile O'na olsun. Yoksa aksi takdirde O'nun ile durucu ve O'na dosdoğruluk sahibi olmayıp O'ndan uzaklaşıp başka bir yana eğilim göstermiş ve benliğin ile durucu olmuş olursun**...**

"İnşirah" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

TÎN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun incire, zeytine.
"İncir" (Tin), ufak-tefek şeylerden çekilip koparılmış olunan ve kalbin anlayış, akıllar sahipleri olan bütün manâlardır. Madde ile ilgili olmayan, ancak söylenilmiş, lezzetli ve benliği kuvvetlendirici olması yönüyle incire benzetilme yapılmıştır ki, incir, çekirdeği olmayıp, belki bütünüyle iç, öz ve bütünlüğün sahipliğinde bulunan ufak-tefek şeyler gibi danecikleri kavrayan, bedeni besleyici, kendisinde hem gıdalık hem de yemişlik vardır. Ve ayni ayette ismi geçen **"Zeytin"** benliğin anlayış, akıllar sahipleri olan ufak-tefek şeyler manâlarıdır. Madde ile ilgili ve bütünlük benliğinin anlayışına hazırlayıcı olması yönüyle zeytine benzetilmiştir ki, zeytinin çekirdeği olup gıda aletlerini temizleyici ve insana iştah vericidir**...**

Ayet: 2. Tûr-i Sîna'ya.
"Tûr-i Sina"nın, beden yerinden dağ gibi yükselmiş olan duygu ve hayale getirmelerin kaynağı olan akıldır. Ve sonraki ayette, **95/3. Ve şu güvenli kente ki.** Buyrulmuştur. Ayetteki **"Emin"** (güvenli) kelimesinin emanet veya emandan, yani bir kökten gelen kelimelerin birbirleriyle olan ilgilerine göre güvenli kent, kendisindeki bütünlük manâlarını koruyucu olan veya nispetlerden soyunmuşluğu yönüyle bozukluk ve kötülükten arınmış güvenli olma hali üzere olan kalptir. İnsana saygı gösterme şerefini açığa çıkarma ve onu büyük saymak için insanın olgunluğunun meydana gelmesine sebep olan kalp ve benliğe, yani bu iki kavrayıcı hakikat ile akıllar üzerine yüce Hak tarafından yemin edilmiştir**...**

Ayet: 4. Biz insanı, gerçekten en güzel bir biçimde yarattık.
Ve yüce Allah: "Bütünlük manâlar, ufak-tefek şeyler, kalp ve benlik hakkı için yemin ederim ki, gerçektende biz, insanı, kendisinde karşı olan şeyleri. Nur ile karanlığı toplama ve aralarında uygunlukla iki âlemi içine alan ve ikisinin arasında vasıta, yaratılmasını ve ahlâkını orta, adaletli yaradılış, daha kâmil çeşitleri, faziletli yaratılmış olarak. Suret ve manâsını güzel yapmak itibarıyla en güzel bir doğrulma ve düzene koyma ve değişiklikte yaratmış ve açığa çıkarmış olduk" buyurmuştur**...**

Ayet: 5. Sonra da onu düşüklerin en düşüğüne/aşağıların en aşağısına çevirip attık.
Ve yüce Allah devamla: "Sonra karanlık ile nurdan perdelenmiş, faziletlerden yüz çevirmiş, rezaletli ahlâk ile duruculuğu sebebiyle onu basamaklar halkından yaratmış olarak. Ve rütbeden aşağıda olanların en aşağısına, görünüşte ve bir araya getirilmişlerden çirkin olanların en çirkini, yaratılma, şekil ve görünüşler yönünden çirkin olanların en çirkini mertebesine çevirmiş olduk. Ki, bunlar, huylar zindanında bulunan dostları ateştir, cehennem halkıdır" buyurmuştur**...**

Ayet: 6. İman edip barışa yönelik iş üretenler müstesna. Bunlar için kesintisiz bir ödül vardır.
Ancak bütünlüğün ufak-tefek şeyleri, kalp nurunun benlik karanlığı üzerine galip gelmesiyle iman edip, faziletler ve iyilikleri kazananlar, iş, ibadet ve ilim ile ilgili olgunluğu elde etmiş olanlar ayrı tutulmuşlardır ki bunlar, kutlu âlem basamakları yüksekliğindendirler. Bunlar için kalpler ve ruhlar cennetlerinin iyilikleri vardır. Ki, bu iyilikler (sevaplar), kutlu yardım âleminden ulaşan ve var olan ve bozukluktan temiz ve sonsuz vücudu olmakla bir iyiliğe, bir iyilik yapma olmadan olan bir iyiliktir**...**

Ayet: 7. Böyle iken dini sana ne yalanlatır?
İmdi: Ey insan karşılık alma sebebiyle seni yalan söyleyen yapan şey nedir ki, vücud mertebelerinin aşağısını ve yüksekte olanı, var olanının olgunluğunu, şeref ve en güzelini içine alan bu şaşılacak yaratılmışa duruculuğundan sonra verilecek karşılığı (mükâfat veya azabı) yalanlamış olup da yalan söyleyen olmanın anlamı nedir? **...**

Ayet: 8. Allah, yargıçların en güzel hüküm vereni değil mi?
Yüce Allah, hâkimlerin en yücesi, en güzel hüküm vereni değil midir? Yüce Allah, insanı mertebelerden dilediği mertebede durdurmakla hükmeder. Mertebelerin yükseğinde durdurup iyiliklere mazhar etmiş olur veya en aşağısında bırakıp azaplara batırmış olur, O, hâkimlerin en kuvvetlisidir**...**

"Tîn" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

ALAK SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Yaratan Rabbinin adıyla oku!

Bu sure, yüce Hakk'ın, Hz. Peygamber(s.a.v) efendimizi **"Cem"**den **"Fark"**a döndürme sonrasındaki ilk rütbede indirilmiştir. Bunun için Kur'an' da ilk indirilen suredir denildi. Ayetin Arapçasında **(Bismi)** olarak geçen kelimenin **(ba)** harfinin manâsı ***"Kalem ile yazdım"*** sözünde olduğu gibi aza kanaat etme, yani Hak'tan başka hiç kimseden bir yardım istememek içindir. Çünkü Peygamber efendimiz, Hak'tan halka dönmüş olduğu vakit kendi vücudundan yok olucu olduktan sonra, adalet gereğince bağışlanmış vücud ve bağışlanmış sıfat ile sıfatlandırılmış idi. Bundan dolayı isim de, sıfat ile beraber zat demek olduğundan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz İlâh ile ilgili isimlerden bir isim oldu. Yani sen, Rabbinin büyük ismi olan zat ile ilgili vücud ile **"Oku"** demektir ki, Hz. Peygamber efendimiz **"Cem"** yönüyle amir, **"Fark"** yönüyle memurdur. Bu sebepten Rabbi **"O' ki yaratıcı olan yarattı"** sözü ile durumunu tarif etti k, ***"Rabbin, halk görüntüsü ile gizlenmiş oldu"*** demektir. Yani ***"Ben, senin suretinle zahir (görünür) oldum"*** **İmdi:** ***"Halk suretinde benimle ayakta durucu ol. Hak yönünden halk yönüne dönmüş olarak Hak ile halk ol"*** demektir. Vahy ve indirme ve nübüvvetin olabilir olması için Hz. Peygamberi insan ile ilgili topluluk suretinde yaratılışa geri gönderme ve yaratılış ile perdelenmiş olmasıyla emredince halkı genelleştirmiş olduktan sonra yaratılışı insana ayırmış olarak sonraki ayette, **96/2. İnsanı embriyodan/ilişip yapışan bir sudan/sevgi ve ilgiden yarattı.** Sözlerini buyurdu ki, insanı **"Alak"**tan yarattı demektir**...**

Ayet: 3. Oku! Rabbin en büyük cömertliğin sahibidir.

"Oku", senin Rabbin cömertliğinde son dereceye erişmiştir. O'nun son derecede olan cömertliğinin üstünde bir cömertliğin olması mümkün değildir. Çünkü zat ve sıfatı ile mevcut (var olan, bulunan) olup zatını ve sıfatını sana bağışlamıştır. Rabbin, sana öz benliğinle vücudundan bir şeyi düzülmüş yapmayıp da seni cem ayniliğinde yok olucu olarak terk etmez. Rabbin bundan çok cömertlik sahibidir. Eğer seni yok olma halinde devamlı olan yapmış olsa idi, onun sıfatı zahir olmazdı, nerede kaldı ki cömertliği görünür olsun. Hâlbuki onun en üst derecede cömertlik üzere olmasının gerekliliğindendir ki, seni sıfatlarının en şereflisi olan **"İlim"** sıfatı ile seçti ve kemalatından hiçbir şeyi senden esirgemedi, vermeyen olmadı. İşte bu sebepten cömertliğini sonraki ayette, **96/4. O'dur kalemle öğreten.** Sözleriyle tarif etti. Yani, Rabbin, evvela Ruh'u ve büyük olan **"Kalem-i a'lâ"** sebep ve vasıtasıyla öğretim ve eğitim yapan en çok kerem (cömertlik) sahibidir. Bundan sonra yüce Hak, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizi beka halinin evvelinde bulunup henüz temkine (dikkatliliğe) varmış olmadığı yönüyle Allah'ın sıfatını kendisinmiş gibi benimsemekten ve eneiyyetinin (bencilliğinin) meydana gelmesi ile telvinden (renklemiş olmaktan) korumayı ve dikkatliliğe ulaştırmayı dilemiş olarak bir sonraki ayette, **96/5. İnsana bilmediğini öğretti.** Sözünü buyurmuştur. Yani, insanın ilmi yoktu. Yüce Allah, ilmiyle insanı gereği gibi bilgi sahibi yaparak eğitmiş oldu ve bir kelimenin özel ismi olma özelliğini ona bağışladı. İnsan, zatını kemal ismi ile hal sahibi olduğunu görüp de bencilliğinin açığa çıkması ile azgınlıkta olmaması için insanın kendisine ait ilmi olmadığını bildirdi. İşte bu sebepten daha sonraki iki ayette, **96/6-7. İş sanıldığı gibi değil. İnsan gerçekten azar. – Kendisini her türlü ihtiyacın üstünde görmüştür.** Sözleri ile insanı azgınlık makamına yaklaşmamasını vurgulamıştır. Yani, kesinlikle azgınlıkta bulunmasın. Gerçektende, insan benliğini üst derecede uyarıya karşı doygun görmesi sebebiyle taşkın, azgınlaşmış oluverir**...**

Ayet: 8. Oysaki dönüş yalnız Rabbinedir.

Gerçek o ki, zatını yok etme ile dönücülüğün ancak Rabbinedir. Gerçekte senin zatın da sıfatın da yoktur. Bu manâya dayanarak Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz, hal ile edeplenen ve taşkınlıktan sakınarak: ***"Okuyucu değilim, yani okuyan ben değilim, okuyan ancak sensin"*** dedi**...**

Ayet: 9-10. Gördün mü o yasaklayanı. – Bir kulu namaz kılarken.

Azgınlaşmış olan kişi ki, bir kulu, huzur namazından ve dosdoğruluk makamında ibadet etmekten yasaklayan, hali ile malı ile toplumuyla Hak'tan doygun, perdeli ve cahillikte olanı görüyor musun? Neye dayanarak yasaklama yaptığını bana haber ver**...**

Ayet: 11-12. Gördün mü? Ya o iyilik ve doğruluk üzere ise?
Ve o kişi, kendi zannettiği gibi farz edelim ki ve değerini anlayarak Allah'a ortak koşmasında ve Allah'a ortak koşmaya davet edicilikte, eğer doğru yol üzere olduysa veya takva ile emretmiş ise bana haber ver. Ve sonraki ayette, **96/13. Gördün mü? Ya şu yalanlamış, sırt dönmüşse.** Diye sorulmaktadır. Veya işin aslında olduğu gibi inat ve taşkınlığı dolayısıyla eğer inkârcılığı ve din ile ilgili doğru yoldan yüz çevirmesi sebebiyle Hakk'ı yalanlıyorsa, yine bana haber ver**...**

Ayet: 14. Bilmedi mi ki Allah gerçekten görür!
Bu cahil her iki halde de yüce Allah'ın onu gördüğünü, ona göre hak ettiği azap karşılığını vereceğini bilmiyor mu? **...**

Ayet: 15-16. İş, sandığı gibi değil. Eğer vazgeçmezse yemin olsun, o alnı mutlaka tutup sürteceğiz. – O yalancı, o günahkâr alnı.
Hayır, iş görüldüğü gibi değil. O cahil kişi, samimi kulu namazdan engeller ve şart ile ilgili ilk yeminin, yani cahilin, doğru yol ve takva üzerinde olmasının kaldırılması ile ikinci yemine. Yani cahilin, Hakk'ı yalanlamada olduğuna şahit olması ve ona sakınması ve korkması için ki: "Ey cahil ve perdeli olan sen, işbu namazdan yasaklama meselesinden kesinlikle vazgeç, kendini yasaklananlardan engelle, onları işlemekten vazgeç" denilmiştir. " Yani: Eğer o cahil, namazı yasaklamaktan ve Peygamberi yalancılık ve yanlış hareket etme üzere olduğu hakkındaki suçlamasından vazgeçmeyecek olursa biz onun alnından, yalancı ve hatalı perçeminden, alnından tutup elbette onu sürükleriz" denilmiştir. Ve sonraki iki ayette, **96/17-17. Hadi çağırsın meclisini/kurultayını! – Biz de çağıracağız zebanileri!** Buyrulmuştur. "O vakit o, meclisini, toplumunu ve yakınlarını çağırsın, biz de zebanileri (suçluları cehenneme atıcı olanları) çağıracağız." Bu ayetler, cahil kişinin içinde bulunduğu toplumu ile perdeli ve toplumunun kuvvetine güvenerek Hakk'ın ona olan kahr ve kızgınlığından habersiz, gaflette olduğunu açıklamaktadır. Ve kendisine hiç kimsenin yardım etmesi mümkün olamayacağı ve huylar âleminde aktif ve tesir edici olan yer ve gökler ile ilgili meleklerin sataştırılacağının bildirilmesi suretiyle en düzgün söyleyen ve fazla tesir edici yönü üzere namazı yasaklayanı engelleme ve tehdit etmektir**...**

Ayet: 19. Sakın, sakın! Ona boyun eğme; secde et ve yaklaş.
Habib'im sen, kesinlikle ona uygunluk gösterme ve tevhide sımsıkı bağlı ol ve ona karşı bulunduğun aykırı görüş ve hal üzere devam et. Ve huzur namazında yokluk secdesiyle secde et ve öncelikle ef'al' de, sonra sıfatta, sonra zatta yok olma ile Hakk'a yaklaşmış ol. Yani, Hakk'a davet ve dosdoğruluk makamında eksiksiz yokluk halinde devam et. Ta ki, Hak ile beka halinde kendiliğinden yok olucu olasın. Sende zat, sıfat ve ef'al nispetlerinden sonraya kalmışlık vücudu ile hiçbir renklenme görünür olmasın. Bu sebebten, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: **"Yarabbi! Azabından affına"** yani ***"bir işinden diğer bir işine"*** **"Kızgınlığından rızana"** yani ***"Senin bir sıfatından diğer bir sıfatına"*** **"ve senden yine sana"** yani **"Zatından zatına sığınırım"** buyurdular. İşte secde etme şeklinde seçme yapmanın manâsı budur. Hadis-i şerifte de ***"Kulun Rabbine en yakın olduğu an secde halinde olduğu andır"*** buyurmuştur**...**

"Alak" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

KADİR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Biz o Kur'an' ı Kadir gecesinde indirdik.
Kadir gecesi, zat ile ilgili şühut' tan sonra kalp makamında gizlenmesi halinde Muhammed (s.a.v) ile ilgili beniyyedir (Kâbe-i muazzamadır) yani, yüce kalp Kâbe'sidir. Çünkü indirme, ancak bu halde bulunan bu beniyyede mümkün olabilir. Kadir, Hz. Peygamberin şerefli zihni'dir. Çünkü Hz. Peygamber efendimizin değeri, şerefi ancak o gecede görünür olur, o da kendi kadrini ancak o gecede bilir, sonra kadir gecesi sonraki ayette, **97/2. Kadir gecesinin niteliğini sana gösteren nedir?** Sözüyle önemli ve büyük sayılmıştır. Yani, o gecenin değeri, şerefinin içyüzünü sana bildiren şey nedir? Denilmiştir**...**

Ayet: 3. Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Ve İbrahim suresinde, **14/5. Allah'ın günlerini hatırlat.**
Ayetinde olduğu gibi olaylardan gün sözü ile ifade edilen şekliyle bir yandan girip öte yandan çıkma yaptı. Yani, her mevcut olan ve açığa çıkan, bir gün'dür. İfade edilen söz, bu ödünç alma üzere kurulmuş olunduğunda yeni şeyin şahısları kaplaması sınıfından aylar, günler ve geceleri içine alan olduğu gibi olayların her bir yeniliği bir ay olur. Ve böylece cinsin çeşitliliklerine kaplayıcılığı yönünden senenin ayları içine alan olduğu gibi olayların her bir cinsi bir sene olur. Bin sayısı, üstünde çokluk bulunmayıp, ancak tekrar ve iki şey arasındaki bağ bulunabilen bir tam sayıdır. Bundan dolayı bin sayısıyla da bütünden dolaylı olarak anlatılmış olunur, yani bu şahıs yalnız başına çeşitlerin hepsinden hayırlıdır, demektir. Sonra farklılık yönü ve hayret sebebini açıklamış olarak sonraki ayette, **97/4. Melekler ve Rûh, Rablerinin izniyle o gecede her iş için iner de iner.** Buyrulmuştur. Yani, Rabbinin izni ile benlik ve ruh ile ilgili kuvvetler, gök ve yer ile ilgili melekler ve ruh, o Muhammed (s.a.v) ile ilgili ulu kalp Kâbe'sine inmiş olurlar ki o da eşyanın tüm var olanlarını, zatlarını, sıfatlarını, arzularını, hükümlerini, hallerini, uygun hareketle tutmuş olma marifetidir**...**

Ayet: 5. Bir esenlik ve huzur vardır; sürüp gider o, tan yeri ağarıncaya kadar.
O gece noksanların tümünden ve ayıplardan arınıp sağlam olma anıdır. Ölüm yakınlığı ve batı yönden doğan güneş şafağının doğuşu vaktine kadar, o gecede güvenlik hali vardır. Ölümün yakınlığında sağlam olma, yani güvenlikte olma yoktur.
Başka mânâ: Yüce Allah ve melekler ile ve insanların tümü tarafından o geceye fazlasıyla selâm olduğundan, o gece, benliğinde selâmdır, rahatlıktır**...**

"Kadir" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

BEYYİNE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Ehlikitap'tan küfre sapanlarla müşrikler, kendilerine beyine/açık kanıt gelinceye kadar çözülüp ayrılacak değillerdir.
Kitap ehli gibi dinden ve Hakk'a ulaşma yolundan veya müşrikler (Allah'a ortak koşanlar) gibi Hak'tan perdeli olanlar, sapkınlıktan asla ayrılan olmadılar. Hatta onlara mutlaka ulaşmış olan açık kanıt geldi, yine bulundukları sapkınlıktan ayrılmadılar. Şöyle ki, Hz. Yâkub aleyhisselâmın oğlu Yehûd soyundan gelen ve Ya'kubîler olarak bilinen Hıristiyanlar ve Allah'a ortak koşanlardan kendi arzular ve sapkınlıkları ile perdeli olan çeşitli gruplar, aralarında daima düşmanlık eder, inatlaşırlar. Her grup kendisinin haklı olduğunu iddia ederek diğerinin dinini batıl olduğunu söyleyerek arkadaşını kendi grubuna davet ederdi. Sonra "biz, Tevrat ve İncil'de gönderileceği vaat olunan ve ona uyulması emredilmiş olunan, peygamberin meydana gelişine, güç yetirdiğimiz dinden ayrılmayacağız diyerek birlikte hareket ederler. Sözü verilmiş olan peygamberin meydana geldiğinde ona uymuş olarak hepimiz bir kelime üzere, Hak üzere birlikte olacağız, derlerdi.

Nitekim bu anda da mezhepler, tutulan yollar ve dağınıklık ehlinden olanlar son zamanda Mehdi'nin çıkmasına beklemiş olarak ona uymuş olmaya ve bir kelime üzere birlikte hareket etmeyi vaat eden ve kendi tarafını aşırılıkla tutanların hali de ayni bunun gibidir. Yüce Allah, bizi bu halden korusun. Mehdi görünür olduğunda bunların hali de başka türlü olacağını zannetmiyorum. İşte yüce Hak, bunların sözlerini anlatma ile asıl kuvvetli gruplar, şiddetli ayrılıklarla ancak o peygamberin meydana gelmesi ile kendilerine kanıt ve gerçek geldikten sonra ayırıcılık ve uyuşmazlık yapacaklarını açıklamış oldu. Çünkü her grup, belki her şahıs kendi dini ile perdeli bulunduğundan gelecek olan peygamberin, onların sevgi ve arzusuna uygun olacağını, onların görüşünü doğru bulacağının kuruntusunda olmuşlar idi. Bu kuruntuya düşmelerinin zıtlığı görünür olunca kin ve kibirleri şiddetlenir, inkâr ve inatları fazlalaşır oldu**...**

Ayet: 2. Allah tarafından gönderilen, tertemiz sayfalar okuyan bir resul gelinceye dek.
Beyine, yani açık olarak sayfalara yazılan kanıt, bir resul, Allah'tan bir elçidir. Ki başkalık nispetlerinden soyunmuşluğu ile akıllar ve gök ile ilgili ruhlara ulaşmış olduğu yönüyle gök ile ilgili ruhlar ve akıllar levhalarından huy pislikleri, unsurlar kederi, cisimler pislikleri ve ibadet edenlerin yazılışını değiştirmesinden tertemiz sayfaları okur ki, sonraki ayette, **98/3. O sayfalar içindedir dosdoğru- eskimez kitaplar.** Buyrulmuştur. Yani o tertemiz sayfalarda daim olan dinin asıllarından ibaret bulunan değişmesi ve değiştirilmesi olmayan gerçek ve doğruluğu gösterip söyleyen, dosdoğru, sabit, sonsuza dek eskimeyen yazıları olan kitaplar vardır**...**

Ayet: 4. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine beyine/açık delil geldikten sonradır ki parçalanıp bölündüler.
Gerçek dışı olan sevgi ve arzuları ile dinden perdeli olan kitap ehli, kendilerine açık delil geldiği halde tamamıyla ayrılıklara düşüp parçalara bölündüler**...**

Ayet: 5. Oysaki onlara, dini yalnız O'na özgüleyerek, dosdoğru yürüyen kişiler halinde sadece Allah'a ibadet etmeleri, namaz kılmaları, zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte budur doğru, eskimez ve aşınmaz din.
Hâlbuki işbu gerçeklikten perdeli olan kitap ehli, kitaplarında Hakk'a ulaştırmayan her bir yoldan, başkalıkların tamamından yüz çevirerek, dini asılsızlık şüphesinden ve başkalığa yüz vermekten arındırılmış oldukları halde. Ve ibadeti sadece Allah'a özgü yapmış olmaları ve beden ve mal ile ilgili ibadetler ile Allah'a vuslat etmeye çalışmış olmalarının dışında bir şeyle emredilmiş değillerdi. Yani, kendilerine verilen emir, ancak tevhidin üç kuralını kendilerine gerekli olduğunu kabul etmeleri içindir.

Birinci kural: "İhlâs" yani ibadet edicilikte başkalıktan yani Allah'ın dışına görülenlerden kesin olarak yüz çevirmiş olmaktır.

İkinci kural: Temiz edici iş, ibadetlerden Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin buyurduğu: ***"Dinin direği namazdır"*** sözü gereğince temiz etme kapısından gelmiş olan namaz gibi beden ile ilgili ibadetleri yapan olmaktır.

Üçüncü kural: Kendinin olmadığı şeyi kendine nispet etmeyi terk etme ve uzaklaşmanın esası olan **"Zekât"** gibi züht (her türlü sevgi ve zevklere karşı koyup sadece Allaha kulluk etme) hakikatleri ile ayakta durucu olmaktır. Sözü edilmiş bu kurallar aynıyla, yani değişmemiş olarak gönderilen resulün okuduğu daim olan dinin kitapları ve hükümleridir. Bundan dolayı Hz. Âdem aleyhisselâm devrinden bu güne kadar ve sonrasında hakiki tevhid dini birdir ki, o da tevhide sımsıkı bağlanmak, beden ve mal ile ilgili ibadet kurallarını kaplayıcı olan adalet yoluna girmiş olmaktır. Eğer kitap ehli, kendi arzuları ile perdelenmemiş kitaplarındaki yazıları değiştirmemiş. Ve yırtıcı benliklerinin meydana gelmesi ile güçleştirme yapmış. Ve aşırılıkları ile kalmayarak kuruntuya düşmeme ve zihinde şekillendirme ile haller, alışkanlıklar, ümitler. Ve görünüş ile ilgili dilekleri ile kitaplarında var olan hakikatlerden perdeli olmasalardı, içinde bulunacakları gerçeklik ile Muhammed (s.a.v) ile ilgili din üzere olurlardı. Sözün kısası hangi gruptan olursa olsun gerçeklikten perdeli olanlar, yeryüzünün en kötüleri oldular. Eserler cehenneminin ateşinde, huylar çukurunun dibindedirler. Tevhid ilmi ile tevhitte, faziletlerin kazanılmasında adalet kanunu üzere işler yapan tevhid ehilleridir. Ve bir sonraki ayette, **98/7. İşte onlardır yaratılmışların en hayırlısı.** Buyrulmuştur. Yani, işte bunlar, ef'al ve sıfat cennetlerinden dereceleri değeriyle **"Halid"** (sonsuz, ebedi) cennetlerindedirler ve bunların derecelerinin yüksekliği, sıfatın olgunluğu olan rıza makamıdır. Ve daha sonraki ayette, **98/8. İşte bu, içi ürpererek Rabbine saygı duyan kişi içindir.** Buyrulmuştur. İşbu rıza makamı, büyüklük ile tecellisi zamanında, Rabbi ile ilgili korkunun kaplamış olduğu kişilere özel bir

makamdır. Çünkü bu Allah korkusu, rıza makamına aykırı olan bir korku değildir. Belki Allah korkusu, tecellinin hükmü ve benlikte eseridir.
İmdi: Eşkıyaya özel olan büyük ateşin aşağısında perdeliler için ateşten ortak kadere (oluşa) şahit olduğu gibi, arif ve Allah'tan korkup sakınan olanlara özel olan en yüksek cennetin aşağısında da tevhid ehilleri için ortak kader olduğuna şahit olmuşlardır. Bu sebepten cennetlerin en yüksek derecesi **"Rıza"** olmuştur. Ve-s-selâm (iste o kadar)**...**

"Beyyine" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

ZİLZÂL SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Yerküre, o sarsıntısıyla sarsıldığı zaman.
İnsan ile ilgili ruhun yerinden koparılmış olunduğu zaman hayvan ile ilgili ruhun ve kuvvetlerinin sıkıntısı dolayısıyla bedenin harap olmasını ve kalp Kâbe'sinin bozulmasını bildirici olan o halde beden yerinin deprem sebebiyle şiddetle sarsıldığı vakit. Ve sonraki ayette, **99/2. ve toprak, ağırlıklarını çıkardığı zaman.** Buyrulmuştur. Yani, ağır yükler, ilk satılacak mal manasında olan cilalamanın toplamıdır. Yani, beden yerinin kendisinin kıymetine değer verilmesine sebep olan ruhlar niyet, işler kuvvetleri olan suretleri ve kalpte kökleşen inanç mallarını meydana çıkardığı vakit. Ve bir sonraki ayette, **99/3. Ve insan: "Ne oluyor buna? Dediği zaman.** Buyrulmuştur. İnsan "Beden yerinin bu suretle sıkıntısı olup sarsılmasının sebebi nedir, bunun derdi ve devası nedir, bu sıkıntı yaradılışının dönmesinden mi, yoksa karışan şeylerin galip gelmesinden mi ileri gelmiştir?" der**...**

Ayet: 4. İşte o gün yerküre, tüm haberlerini söyler/anlatır.
Yani, o vakit beden yeri, içinde bulunduğu hali diliyle haberlerini söyler. Ve sonraki ayette, **99/5. Çünkü Rabbin ona vahy etmiştir.** Buyrulmuştur. Gerçektende, senin Rabbinin ona işaret etmiş olduğunu, ruhun yok oluculuğu ve ölümün doğru olup olmadığının araştırılması zamanında sıkıntı duyma ve harap olma ile ağırlığının çıkarılması ile emrettiğini söyler**...**

Ayet: 6. O gün insanlar, yapıp ettikleri kendilerine gösterilsin diye kümeler halinde ortaya fırlayacaklardır.
O vakit insanlar, kimi uğurlular, kimi eşkıya olarak dağınık ayrı, ayrı oldukları halde bedenlerinin yaradılışlarından, mezarlarından, hesap ve karşılık olarak yurt edinilen yerlerinde meydana çıkmış olur ve hareket ederler. Ve sonraki ayette, **99/7. Artık kim bir zerre miktarı hayır üretmişse onu görür.** Buyrulmuştur.
İmdi: Uğurlu olanlardan zerre kadar bir iyilik işleyen o iyiliği görür. Ve sonraki ayette, **99/8. Ve kim bir zerre miktarı şer üretmişse onu görür.** Buyrulmuştur. Ve eşkıyadan olup da zerre kadar bir kötülük işlerse o da işlediği kötülüğü karşısında görür. Gerçeği inkâr etme ve perdelenmişlik sebebiyle eşkıya olanların iyilikleri iptal edilir, böylece iman, tövbe, iyilikler galipliği, yaratılış selameti ile uğurlu olanların kötülükleri affedilmiş olunduğundan **"Kim yaparsa"** sözündeki **"Kim"** kelimesi genelden iken **"Dağınık"** kelimesi iki konuda da **"Kim"** kelimesinin genelini kolaylaştırmıştır**...**

"Zilzâl" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

ÂDİYÂT SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Andolsun soluyuşlarıyla ses çıkararak koşanlara/ nefes nefese saldıranlara.
Aşırı arzuların şiddetinden övülmüş ve geniş nefes alan koşucu atlar gibi yolculuğunun şiddetinden çalışmasında yeni ve benliği kırmayla ilerleyerek Allah için yolculuk ve gücü yettiğince çalışkan benlikler hakkı için sonraki ayette, **100/2. Çakıp, çakıp ateş çıkaranlara.** Buyrulmuştur ki, o benlikler, düşünce ile bir araya getirilen bilgiler ve görüş çakmağını çakarak çok aktif akıl nuru ile meşgul olma ateşini çıkarır. Ve bir sonraki ayette, **100/3. Sabahleyin akın edenlere/baskın yapıp toprak fethedenlere.** Buyrulmuştur. İlâh ile ilgili tecelli sabahının başlangıç nurunu ulaşma ve birbiri arkasından gelme eseri sebebiyle benliklerin batınında olan kuruntu ve hayal güçlüklerini, aşırılıklar ve lezzet eğilimlerini, ef'al eserleri ve benlik hali suretlerinden ve görünürlüklerinde bulunan maliye işlerine ilgi duyduğu şeylerin tamamını yağma eder. Ve daha sonraki ayette, **100/4. Derken onunla toz duman çıkaranlara.** Buyrulmuştur. Yani, o tecelli nuruyla ve büyük kıyamet sabahı aşk ile Hakk'a yönelme şiddeti ve birine doğru dönme ve nurların kabul edilmesiyle bedenden, uğraş içinde olarak kalp ve ruhun dostluklarında kuvvetleri, beden tarafından koparıp ve beden ile ilgili benliği kırma ile gönül okşayıp eskitmek suretiyle beden toprağının tozlarını koparırlar. Ki ***"Ondan toz kopardı"*** denilir, yani yok etme ve yok etmiş olarak toz gibi telaş eden yaptı, demektir. Ve daha sonraki ayette, **100/5. Derken onunla bir topluluğun ortasına dalanlara ki,** Buyrulmuştur. Yani, o tecelli sabahı ve onun nuruyla cem ile ilgili zat ayniliğine dâhil ve cem ayniliğinde batmış oldular. Yani, beden toprağının sıklığını, o derece gönül almış oldular ki, toz gibi oldu, o toz ile cem ile ilgili zata dâhil oldular. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin miracı beden ile olduğu gibi ulaşma, ancak bedenler ile olur. Yani âlem, amacı olan, tecelli nuru ile terk eden ve yalnız olan, benliği kırma ile bedenleri yumuşatmış olan, bundan dolayı ulaşmış olanlar hakkı için yemin ederim ki, daha sonraki ayette, **100/6. İnsan, Rabbine karşı gerçekten çok nankördür.** Buyrulmuştur. Hakk'ın nimetlerine şükreden ve nimetin ulaşması, kavuşması ile Hakk'a ulaşmış olunanların hürmetine yemin ederim ki gerçekten de Hakk'ın nimetleri ile Hak'tan perdeli olan insan ve nimetlerle durucu kalarak nimetleri Hakk'a ulaşmak için lâyık olduğu şekilde kullanmış olmadığından Rabbine karşı nimete nankörlük edicidir**...**

Ayet: 7. Ve kendisi de buna iyiden iyiye tanıktır.
Ve o nankör kişi gerçeklikten gizlendiğini bildiğinden yaratılış nuru ve aklı, onun İlâh ile ilgili bolluğun haklarıyla ayakta durucu olmadığına, iyilik bilmeme haliyle Allah'ın hakkına karşı gerekeni yapabilir iken çekinip yapmamış olduğuna şahitlik ettiğinden, gerçekten o insan bu hakikate şahit, nimete karşı iyilik bilmeme üzere olduğunu görücüdür**...**

Ayet: 8. O, mal ve servet arzusu yüzünden alabildiğine katıdır.
Gerçek o ki, o insan malı çok sevicidir veya malı sevdiğinden çok cimridir. Bu sebepten malı ile Hak'tan perdeli olur. Malın elde edilmesinde, korunmasında, toplanmasını bırakmama haline dalmıştır. Mal ile Hak ile ilgilenir olmaktan, Hakk'ın tarafından yüz çeviricidir.
Başka mânâ: O insan, Hakk'a ulaştırıcı olan malı sevdiğinden Hak'tan çekilmiştir, gönlü açık olmadığı gibi, şen ve güler yüzlü de değildir**...**

Ayet: 9. Bilmez mi ki o, kabirler içindekiler dışarı fırlatıldığında.
Bu gizlenmişlikten ve akla karşı hareket edici olduktan sonra o insan, nuru ve aklının yaratılış kuvveti ile bilmez mi ki bedenleri olan kabirlerinde bulunan benlik ve ruhlarının yeniden diriltilmiş olunduğu hakkında sonraki ayette, **100/10. Göğüslerin içindekiler derlenip toplandığında.** Buyrulmuştur. Yani, göğüslerinde gizlenmiş olan bilinmeyen şeyler ve niyetlerinin, hal ve işleri suretlerinin açığa çıkarmış olduğu vakit için bir sonraki ayette, **100/11. Hiç kuşkusuz, o gün Rableri onlardan iyice haberdar olacaktır.** Buyrulmuştur. Gerçekten de Rableri kendilerinin bilinmeyen şeyler ve iç yüzlerindeki sırları, işler ve görünürlüklerini bilicidir. Bundan dolayı ona göre onları cezalandırır**...**

"Âdiyât" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

KAARİA SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2-3. O kaaria, o şiddetli ses çıkararak çarpan. – Nedir kaaria? – Kaaria'nın ne olduğunu sana bildiren nedir?
İnsanları çarpıp perişan ve yok eden büyük sıkıntı ve belâ ki o da ya büyük kıyamet veya küçük kıyamettir. Eğer büyük kıyamet ise manâsı: Çarptığı kişiyi yok etmiş olan birlik ile ilgili zat tecellisi ve insanlığının büsbütün yok edilmesi hali, iç yüzü bilinemeyen ve değeri başkalar tarafından belirlenemeyen bir haldir**...**

Ayet: 4. O gün insanlar, çırpınarak yayılmış pervaneler gibi olurlar.
İnsanlar, şühut' ta aşağılık ve ayrılıklarda dağınık ateş böcekleri (pervaneler) gibi ve belki daha fazla hor ve alçaltılmış olurlar. Çünkü tevhid ehlinin görüşünde herhangi bir değerleri yoktur. Ki, ***"Görüşlerinde insanlar, sivrisinek ve pervane gibi olmadıkça kişinin imanı olgunlaşmış olmaz"*** denilmiştir. İnsanlara yokluğun kendisi ile bakmış olduğundan yanmış ve dağılmış pervaneler gibi olurlar**...**

Ayet: 5. Dağlar, didilmiş, renkli yün gibi olurlar.
Ve var olan şeyler ve vücud mertebeleri çeşitliği ve farklılık çeşitliliği, tecelli ile telaş edici ve dağınık toz gibi olurlar. Eğer evvelki ayette insanlar sözü ile anlatılmak istenen, büyük kıyamet ehlinden olup çarpılmışlar olursa ayetin manâsı: O insanlar, nur tecellisi ile yanmış ve telaş edici pervaneler gibi olur. Dağlar, yani onların mertebeler ve çeşitli renkler olup kendilerine nispet ettikleri zat ve sıfatları telaş edici olmakla atılmış yün gibi olurlar, demek olur. Ancak o makamda farklılık bulunamadığından sonraki iki ayette bulunan **101/6-8. İşte o gün tartıları ağır basan kişi. – Tartıları hafif çekeninse.** Sözleri bu manâya uygun değildir. Bilinmelidir ki Hakk'ın terazisi, halkın terazisinin zıddıdır. Hak terazisinde tartılmış şeylerin yükseltilmesi ve yükselmesi, onun ağırlığı, aşağıya inmesi ve düşmesi onun hafifliğidir, çünkü Hakk'ın terazisi, ancak adalet üzere olur. Yüce Allah katında değeri ve tartılacak şeyi olan, hatırı sayılır ve yakınlığı bulunan tartılmış şeyler ağır gelmesi, kalıcı ve doğru olan işlerdir. Yüce Allah katında hatırı sayılmayan, değeri ve tartılacak şeyin, kıymeti olmayan tartılmış şeylerin, yok olucu ve kötü olan aşırılar ve duygu lezzetleridir. Katkısız yokluktan daha hafif bir hafiflik de yoktur**...**

Ayet: 6. İşte o gün tartıları ağır basan kişi.
Fakat tartılan şeyleri, gerçek ile ilgili ilimler, benlik ile ilgili faziletler, ruh ve kalp ile ilgili olgunluklar olmak şekliyle ağır gelen ve ağır olan kişi için sonraki ayette, **101/7. Evet o kişi, hoşnutluk verici bir yaşayış içindedir.** Buyrulmuştur. Yani, rıza sahibi bir yaşayıştadır ki, ef'al cennetlerinin üstünde olan sıfat cennetlerinde hakiki hayattadır**...**

Ayet: 8. Tartıları hafif çekeninse.
Fakat tartılan şeyleri, kötü işler ve benlikleri ile ilgili rezaletlerden olmakla hafif gelen kişi için sonraki ayette, **101/9. Anası, Hâviye'dir.** Buyrulmuştur. Yani, onun sığınacak yer ehlinin düşmüş olduğu yeri, cisim ile ilgili huylar cehennemi çukurunun dibidir**...**

Ayet: 10. Onun ne olduğunu sana bildiren nedir?
"Haviye"nin (cehennemin yedinci katı ve en şiddetli yerinin) hakikatini ve halin iç yüzünü bilir misin? Ve sonraki ayette, **101/11. Kızışmış bir ateştir o.** Buyrulmuştur. Yani, yakmanın son derecesine erişmiş olan yakıcı esreler ateşidir. O halde **"Anası, Hâviye'dir"** sözünün manâsı, o kişi perişan olmuş ve yok olmuştur. Yok, olmasına sebep olan büyük belâda şiddetle yakıcı olan eserler ateşidir. Eğer insanlar ile büyük kıyamet ehlinden olan insanlar olduğu anlatılmak isteniyor ise manâsı şöylece anlatılan konuyu özetlemiş olarak denilir. Ki İnsanları şiddetle çarpan ölüm halinin insanları çarptığı günde, insanlar, bedenlerinden ayrılmaları ve kabirlerinden dağılmaları. Ve nur âleminin ışığını amaç edinmeleri, sürçüp düşen, yanılan ve alçak gönüllülük gösteren olmaları. Ve amaçlarının, inanç ve arzularının ayrılığı nedeniyle dağılmış pervane gibi olurlar ve organlar dağları, renkler ve çeşitleri zıtlığı, bileşiklerinin ayrılığı, toz gibi olması değeriyle atılmış yün veya pamuk gibi olur. Geri kalanı ise, ayetler haliyle anılmış olduğu gibidir**...**

"Kaaria" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

TEKÂSÜR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Aldatıp oyaladı o çokluk yarışı sizleri.
Sizleri, gizlenmiş olduğunuz ve olgunluğunuzu orada hapsederek o güzel kabiliyet nurunuzu, yaratılış berraklığınızı, akıl ve aklın uygun bulduklarınızı işlemez hale getirip. Sonra dünya hayatı nimetlerinden olan ve yok olucu olan hayal ve duygu ile ilgili lezzetlerini, âhiret nimetlerinden ve kalıcı olan mânâ ile ilgili olgunluklar ve akıl ile ilgili lezzetlerden uzaklaştırmış oldu. Mal ve çocuklarınızın çokluğu, baba ve ataların şerefi gibi yok olucu şeylerle övünülme ve şaşkınlığınız, sizi her yola götürdü**...**

Ayet: 2. Öyle ki ziyaret edip saydınız kabirleri.
O derecede ki, gizlenmenizin şiddetinden, kuruntu ve şeytanın saltanatından, hayal lezzetinin galip gelmesinden mevcut olan şeylerle yetinmeyerek geçmiş, yok olan olmuş, çürümüş kemiklerle övünmeyi bile kötü bir iş haline getirdiniz.
Başka Mânâ: Hatta ölünceye kadar uzun ömrünüzde kurtuluşunuza sebep olan şeyi anlamayarak ömrünüzü övündüğünüz şeylerde yok etmiş oldunuz**...**

Ayet: 3. Ama iş öyle değil; yakında bileceksiniz.
Sakın sözü edilen bu övünme ile ilgilenen olmayınız. Bunun neticesi korkulu bir haldir. Bedenlerin harap olması varlıklar perdelerinin açılması zamanında, ölüm sebebiyle kendileri ile olgunluğun elde edilmesi mümkün olan vasıtalar. Ve aletlerin yok olması yönüyle ilmin size fayda veremeyeceği bir zamanda sizde anılan duygular eserlerinin kalıcılığı ateşlerinin sizi kaplaması yönüyle, suretleriyle azap görmüş olacağınız, yok olması hızlı, günahı büyük olan bu duygular ve kuruntular ile uğraş içinde olmanız neticesinin kabul edilemez güçlülüğü bileceksiniz**...**

Ayet: 4. Hayır, hayır! İş öyle değil. Yakında bileceksiniz.
Önceden ifade edilmeye çalışılan, iyiliğe yöneltme ve kötülükten uzaklaştırmak için olan korkutmanın tekrarıdır ki, olumsuz davranışlardan sakının, bu ilgi duymaların neticelerinin kabulü zor fakat kaçınılmaz olduğunu bileceksiniz**...**

Ayet: 5. İş sizin bildiğiniz gibi değil! Ne oludu şaşmaz ve aldatmaz bir bilgiyle bilseydiniz.
Yani siz, bu yok olucu duygular ve hayalleri kaplayıcı olan yakınlık ile ilgili ilimler ve nur ile ilgili anlayışların hakiki lezzetlerini bir bilseniz. Bu yok olucu lezzetler ile hakiki lezzetten gaflet eden ve saygı değer ömrün yok olucu lezzetlerle bir daha ele geçmemek üzere kaybedilecek olması neticesinde tarif olunamayacak derecede pişman olur ve kaybettiğiniz değer için hasret ve pişmanlık çekerdiniz**...**

Ayet: 6. Yemin olsun, o cehennemi mutlaka göreceksiniz.
Allah hakkı için siz, gözle görülür şeyler ile gizlenmiş olmanız sebebiyle eserler huyları cehenneminin ateşini göreceksiniz. Ve sonraki ayette, **102/7. Yine yemin olsun, onu gözünüzle apaçık göreceksiniz.** Buyrulmuştur. Sonra ilmin üstünde olan zevk ve vicdan ile o ateşi yakınlığın kendisi ile zevk edeceksiniz. Ve bir sonraki ayette, **102/8. Sonra o gün, nimetten kesinlikle sorguya çekileceksiniz.** Buyrulmuştur. Sonra o vakit nimetlerin ne gibi bir şey olduğundan, nimetlerin sonu ve malı şu olan dünya ile ilgili nimetlere ve yok olucu lezzetlere mi, yoksa sizin inkâr ettikleriniz, sonsuza dek içinden bulunduğu hali üzere kalıcı ulan âhiret nimetleri mi, olduğundan sorulacaksınız. Ayette geçen **"O cehennemi mutlaka göreceksiniz"** sözünü **"sizin bildiğiniz gibi değil"** olan cevabı makamında durucu olması da uygundur. Çünkü yemin ile şartın bir araya geldikleri vakit de cevapları mânâ yönünden birleşmiş olarak cevap, şartın cevabı makamında durucu olmak üzere yazılı olmayarak yemin kolaylaştırılmış olunur. Yani, Allah hakkı için eğer siz yakınlık ilmini bilseniz ve yakınlık ilmi mertebesine varmış olsanız, can atmakta bulunduğunuz beden ve duygu ile ilgili olgunluğa, aşırılık ve kuruntu ile ilgili lezzetler ve hayallerinde boğulmak rezaletleriyle perdeli olanlara özel huylar cehennemi ateşini görürdünüz de, bu rezaletlerden tamamıyla sakınırdınız. Sonra da Hak yakınlığı ilminin zevkini bulup lezzetini, güzellik ve şerefini, şimdiki içinde bulunduğunuz halin zararını, yok olmasını, kıskançlık ve günahını bileceğinizden yakınlık ilmi mertebesinde kalmayıp açık ve müşahede mertebesine yükselmiş olarak hakikatleri, içinde bulunduğu kutlu nurları ve İlâh

ile ilgili sıfat üzere manâlar. Ve perdelenmenin hakikatini ve bu lezzetlerin günahını ve bu lezzetlere ait suretler işaretlerini ve mahrumiyet ateşleri azabını açık nur ile müşahede ederdiniz. Sonra o vakit nimetlerin ne şey, şimdiki içinde bulunduğunuz âhiret nimetlerini mi, yoksa dünya ile ilgili nimetlerini mi istediğinizden sorulurdunuz.
Başka mânâ: Ey harfler ve dünyanın yalancı süsleri ile perdeli olanlar, siz Hak yakınlığı ilmini bilseniz, aşırı arzu şiddetinden, aşk ateşi kaplayıcılığından, elbette ki cehennemi görürdünüz. İşbu zevkten sonra Hakk'a yakın olma olan nimetinden, o nimetin nasıl bir şey olduğundan sorulmuş olunurdunuz. Yani, ulaşma zevkini ve Hakk'a yakınlık mertebesinin eserini bularak sizin için o mertebeden haber vermek mümkün olurdu**...**

"Tekâsür" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

ASR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Andolsun zamana/çağa/gündüzün iki ucuna/sabah namazına/ikindi vaktine/Asrısaadet'e ki. – İnsan, gerçekten tam bir hüsran içindedir.
"Yani zamanın devamlılığının uzamasına ve zamanda bulunan ve zaman ile beraber meydana gelen olayların başlangıcı ve sebebi olan zamana yemin ederim" demektir. İnsanlar işler ve hallerin değişmelerini, zamana nispet ederek zamanı, haller ve işlerde tesir edici olarak kabul ederler. Ki, ***Bizi ancak zaman perişan edip yok eder"*** dedikleri gibi. Hâl-şu-ki hakikatte tesir edici ancak yüce Allah'tır. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Zamana (dehre) sövmeyiniz, çünkü zaman ancak Allah'tır"*** buyurmuştur. Yüce Allah, sıfat ve ef'al ile zaman mazharında (aletinde) meydana gelip görünmekte olduğu için zamana yemin etti ki, zaman ile Hak'tan perdeli olan insan elbette perişanlık ve zarar içindedir. Çünkü dünya hayatını ve yok olucu lezzetleri tercih etme ve zaman ile bu hayat ve lezzet ile gizlenme ve yok olucu şeylerde baki olanı kaybetmiş olmakla yaratılış nuru ve asıl ile ilgili hidayeti, malın başı olan ezel ile ilgili kabiliyetini, perişanlığa, zarar ve ziyana uğratmıştır**...**

Ayet: 3. İnanıp barışa yönelik işler yapanlar, birbirlerine hakkı önerenler, birbirlerine sabrı önerenler müstesnadır.
Yalnız Allah'a iman, yakınlık ile ilgili ilim ile iman eden ve zaman ile perdelenmişlikten kurtulup Allah'tan başka tesir edici olmadığını bilip kabul edenler. Ve kalıcılığı, devamlılığı olan faziletler ve hayatı kazanmış olarak malların başı olan kabiliyet nuru üzerine olgunluk nurunun fazlalaşması ile ticaret yapanlar. Her zaman hali üzere kalıcı, devamlı ve sabit olan tevhid ve adalet ile yani, zat ile ilgili tevhid ve özelliği ve işlerliği ile birbirini vasiyet edip mirasçı yapanlar, çünkü sabit olan Hak ancak budur. Ve dikkatlilik ve dosdoğruluk ile Hak üzere ve Hak ile başkalıktan sabır etmekle birbirlerine vasiyet edip mirasçı yapanlar. İşte bu kişiler zarar ve ziyanda değillerdir. Çünkü Hakk'a ulaşmak koladır, fakat Hak üzere kalıcı ve dosdoğruluk ve kulluk ederek Hak'la sabretmiş olmak, **"Kibrit-i ahmer"** den daha sevgilidir. Sözün şeriat hükmü veya kararı olmasıyla, insan sınıfının çoğunluğu zarar ve ziyandadır. Ancak ilim ve işlerde olgun ve bunlarla mükemmel olanlar zarar ve ziyanda değildirler, demektir. Surede bulunan **"Asr'ı"** kelimesini, daraltma, sıkıştırma manâsında bir şeyin çıktığı yer olarak almak uygundur. O vakit olabilecek mânâ: Temiz ve katıksız oluncaya kadar belâ, mücadele ve benliği kırma ile yüce Allah'ın: "İnsanları daraltmasına yemin ederim ki posa ile baki kalan, insanlık gereği ile durucu olan insan, zarar ve ziyandadır. Ancak ilim ve iş, ibadetler ile hal sahibi olan, posa ve tortusu gittikten sonra, baki kalan berraklığa, katkısızlığa lâzım olan yakınlık inancından ibaret olan gerçek kararlılık ile vasiyet ediliş ve işbu belâ ve benliği kırmayla sıkılmada sabretmekle birbirini vasiyet eden kişiler zarar ve ziyanda değillerdir." Bu yön ile Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Belâ öncelikle peygamberlere, sonra evliyaya, sonra benzerlerine vekildir"*** Ve böylece ***"Belâ, yüce Allah'ın kullarını onunla kendisine yönelttiği bir kırbacıdır"*** buyurmuştur**...**

"Asr" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

HÜMEZE SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Yuh olsun arkadan çekiştirenlerin, kaş-göz işareti yapıp alay edenlerin tümüne! Her bir **"Hümeze"** yani, şeytanlık ile ilgili kuruntu ve **"Lümeze"** yani, bir kişinin arkasından ayıplarını söyleyene yazıklar olsun **"Veyl"** yani, yazıklar olsun, demektir. Veya onlar için cehennemde bir dere vardır. Şeytanlık ile ilgili kuruntu insanların yerini kırmak, dedikoduculuk ise kişilerin ayıplarını söylemek ve yerme yapmaktır ki, bunlar cahillik, kızgınlık ve büyüklenme olarak bir araya getirilmiş iki rezalettir. Hümeze ve Lümeze denilen bu iki rezalet halka eziyet vermeye ve insanların üzerinde yükselmek isteğini içine alan şeylerdir. Bu iki rezaletin sahibi, insanlar üzerine fazilet ve meziyet yarışına çıkmayı ister, fakat benliğinde yükselmeye sebep olacak bir fazilet bulamaz. Bulamayınca kendisinin onlara faziletli görünür olması için ayıplar ve rezaleti kendi dışında olan insanlara nispet eder ve rezalet yok olmayınca, faziletin olamayacağını ve bu hareketinin rezaletin kendisi olduğunu bilemez. Bu hal üzere olan kişi aldanmıştır ve onun şeytan ile ilgili, konuşma kuvveti ve kızgınlık rezaletleri ile hal sahibi olmuştur. Sonra aşırılık ile ilgili kuvvetler rezaleti ile hal sahibi olmayı, evvelki hal sahibi olmuşluktan karşılık yaparak sonraki ayette onun için, **104/2. O ki, mal biriktirdi, onu saydı da saydı.** Buyrulmuştur. Yani, Hümeze ve Lümeze olan öyle bir kimsedir ki, mal topladı ve malı, belâlara karşı gelmek için hazırladı ***"malı defalarca saydı"*** sözünde cahilliğe işaret vardır. Çünkü malı belâlara karşı hazırlık yapan kişi, bilmiyor ki, İlâh ile ilgili hikmet onun belâlarla maldan ayrılmasını gerektirmiş olduğundan benlik, mal, ona belâları çeker; nasıl olur ki mal belâyı uzaklaştırmış olabilsin?

Ayet: 3.Sanır ki, malı sonsuzlaştıracaktır kendisini.
O kişi, malının, kendisini sürekli olarak kalan ve hiç yok olmayan baki olma haline getireceğini zanneder. Bilmez ki sahibini sürekli yapacak olan kazançlar, baki olan ilimler ve öz benliğin faziletleridir. Cisim ile ilgili ve yok olucu olan satılacak ve sermaye olarak elde tutulan mal ve görünürlükler değildir. Fakat o kişi tükenmez arzu ile hileye batmış, kuruntu şeytanı ile her an gelebilecek ecel baskınını göz ardı etme aldanışında kalmıştır. Sözün kısası alışkanlıklar kuvvetlerinin rezaleti olan cahillik, bütün rezaletlerin aslı ve tamamını gerektirendir. Herhalde o rezalete dalmış bulunan cahillik sahibi, kalbi kaplama ve kalbin değerlerini işlemez hale getirip iptal eden sonu gelmeyen azabı hak etmiş olur**...**

Ayet: 4. Hayır, iş sandığı gibi değil. Yemin olsun ki fırlatılıp atılacaktır o kırıp geçirene, yalayıp yutana/Hutame'ye.
Var olan malının o kişiyi sürekli, yani hiç yok olmayan yapması mümkün değildir. Sakın sürekli olabilme imkânı vardır zannına kapılmayınız. O kişi, yaratılışı mertebesinden **"Hutame"**ye, kuvvetinin kaplayıcılığıyla alışkanlığı üzerine saklayan olduğu her şeyi kırmak olan huylar galipliği mertebesine elbette düşürülmüş, atılmış olunacaktır. Ve sonraki ayette, **104/5. Hutame'nin ne olduğunu sana öğreten nedir?** Buyrulmuştur. Yani, sen Hutame'nin (cehennemin beşinci katının) ne olduğunu bilir misin? **...**

Ayet: 6-7. Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir o. – Ki tırmanıp işler yüreklere.
Hutame, gönüllere haberli olan Allah'ın yakılmış bir ateşidir. Yani kalbin değerlerine aykırı ve iç yüzü tarif edilemeyen bir sıkıntı ile kalbe sıkıntı verici ve kalbe üstün gelen olup kalbin batınında, en şerefli yüzünde, ruha ulaşmış olan ve gönül denilen yüksek noktasında içe geçme ve tesir eden ruh ile ilgili ateştir**...**

Ayet: 8. O, onların üzerine kilitlenecektir.
Gerçekten de o Hutame ateşi onların üzerine tabakalar haline getirilmiştir. O yerde kalp, cisim ile ilgili varlıklar ile perdelenmiş olduğundan kapıları kapanmıştır. Karanlık suretler, hayvanlık ile ilgili yırtıcı şeytanlık suretler kalpte kökleşmiş olduğundan kalp için bu suretlerden kurtulup da kutluluk âlemine varmak mümkün değildir. Ve sonraki ayette,**104/9. Uzatılmış sütunlar arasında.** Buyrulmuştur. İlgi duyup bağlanma ile eğilim gösterme ve sevgi zincirleri ile bağlandıkları Ay feleği çevresinden merkeze kadar uzatılmış unsurlar ile ilgili huylar direklerinde bağlıdırlar**...**

"Hümeze" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

FİL SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Görmedin mi ne yaptı Rabbin fil yâranına.

Ayet ile açıkça yaşanmış ve hikâyesi meşhur olan fil dostları olayı Habib olan Resule hatırlatılmıştır. Fil dostları olayı, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin zamanına yakındır ki, bu olay İlâh ile ilgili haremi (Allah'ın evi olarak kabul edile Kâbe ve çevresini) yıkma amacıyla Allah'a saldırmaya cesaret edenler üzerine İlâh ile ilgili kızgınlığın eseri ve İlâh ile ilgili kudretin işaretlerinden bir işarettir. Kuşlar ve vahşi hayvanların benlikleri sade ve katkısız olmakla ilham (Allah tarafından insanın gönlüne bir şey doğdurulma) olunmaları insanların ilhamından daha yakındır. Kuşların attıkları taş parçalarının Allah'ın koymuş olduğu özel fayda olması sebebiyle tesirleri de inkâr olunamaz. Kudret âlemine haberli olan ve hikmet gizliliğinden kendisine açıklanılmış olunan kişi, bu gibi şeylerin vasıtaları ve hikmetlerini bilir. Zamanımızda da bunun benzeri olmuştur ki, Eyburd kasabasını fareler istila etti, bütün ekinlerini bozmuş olduktan sonra bir yerde Ceyhun nehrine dönmüş oldular. Nehir kenarındaki meşelikten her birisi birer ağaç alıp o ağaçlara binerek nehrin öte tarafına geçtiler. İşte fil olayı da kıyamet halleri ve benzeri gibi tevili kabul etmeyen şeylerdendir. Fakat uygulaması şudur ki: Habeş ülkesinden olan benlik **"Ebrehe"**si, hakikatte Allah'ın evi olan **"Kalp"** Kâbe'sini yıkmak ve istila etmeyi amaç edinip ve kendisinin yapmış olduğu cisim ile ilgili huylar kilisesine saygı duymalarını. Ve **"Ruh"** ile ilgili kuvvetler hacılarını anılan kiliseye doğru çevirmek istediğinde işleme suretiyle yiyen kuvvetlere karşı duran, huylar bilgisi ile ilgili işlere özel edeplendirme suretlerinden olan güzel alışkanlıklar. Ve beğenilen övülmeye değer terbiyeler gibi akıl ile ilgili gıdanın faziletini kiliseye atınca kilisede ruh ile ilgili kuvvetler olan Kureyş kafilesinin yakmış olduğu şiddetli arzu ateşinden bir takım kıvılcımları düşürme ve benliği kırma ile cisim ile ilgili huylar kilisesini yaktı. Bunun üzerine benlik Ebrehesi, kızgınlık ve aşırılık ve bunun benzeri benlik ile ilgili kuvvetler cinsinden ve doğal olarak karanlık ile ilgili hallerinden olan askerlerini göndererek savaşta akla karşı çekişme yapan ve aklın askerlerinden bozguna uğramış olmayan kuruntu şeytanı filini de önlerine sürdü. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz zamanında Muaz b. Cebel (r.a.) hazretlerinin gördüğü gibi şeytanın en fazla şekillenmişliği fil suretinde olur. Bunun için Hz. Peygamber efendimiz: ***"Şeytan hortumunu âdemoğlunun kalbine sokar, âdemoğlu Allah'ı zikrettiğinde hortumunu çeker"*** buyurmuştur**...**

Ayet: 2-3. Tuzaklarını boşa çıkarmadı mı onların? – Gönderdi üzerlerine sürüler halinde kuş.

Yüce Allah, onların oyun ve hilelerini kaybolan yaptı. Yüce Allah, onların üzerine kesret, anmalar ve benzetilmiş suretler gibi süratli topluluklar halinde beyaz ve ruhun nuruyla nurlanmış zikir ve fikir kuşlarını gönderdi ki sonraki ayette, **105/4. Atıyorlardı onlara kurumuş çamurdan damgalı taş.** Buyrulmuştur. Yani, o kuşlar, akıl ve şeriatın kalemi ile her biri üzerine ismi yazılmış, meselâ: Aşağılık büyüklenmesi, alçak gönüllülük büyüklenmesi, oruç aşırılığı, kısaltma kızgınlığını yasak edicidir. Özet olarak şu benliği kırma filan yok edicilik kuvvetidir diye açığa çıkarılmış her birisine kolaylaştırılmış ve tescil edilme (kütüğe geçirilme) olunmuş, benliği kırma taşlarını atarlar**...**

Ayet: 5. Nihayet onları yenik ekin yaprağına çevirdi.

Yüce Allah, benlik ile ilgili o kuvvetleri benliği kırma sebebiyle zayıf kaldıkları için ef'al'inden durmuş, özel faydası ve kuvveti gitmiş ve ölmüş bitki kuvvetleri gibi kupkuru, hareketsiz hale getirdi ve yok etti**...**

"Fil" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

KUREYŞ SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1-2. Kureyş'i alıştırıp ısındırdığı için. –Onları kış ve yaz yolculuğuna alıştırdığı için.
Ruh ile ilgili Kureyş kuvvetlerinin kış ve yaz göçü yolculuklarında, olgunluk tarafına yönelmekte ayni düşüncede olma ve fazileti kazanma konusunda, barışıklık ve kaynaşmış oldukları zaman beraberlik ve uygunlukları hayrete değer bir şeydir. Kış göçü olan yolculuk, **"Ruh"** güneşinin başları ucundan uzaklaşıp beden mağarasına girdiği vakit, geçinme işlerini düzenleme, beden hallerini düzeltme, bedenin düzeltilmişliği ve zorunluluklarıyla ayakta durucu yapmalarıdır. Yaz göçü yolculuğu ise, Ruh güneşinin başları ucuna yanaşıp yakınlık ruhunu kabul etmeleri ve kutlu âleme yükselmiş olmalarıdır**...**

Ayet: 3. Bu evin Rabbine ibadet etsinler.
İmdi: Onun canına yönelme, tevhid ve ibadeti sadece ona kolaylaştırmak suretiyle şu evin (Kâbe'nin) Rabbine, sahibine ibadet etsinler ki sonraki ayette, **106/4. O ki, onları doyurup kurtardı açlıktan ve kendilerini güvene çıkardı korkudan.** Buyrulmuştur. O sahip, cahillik yerine sende yaratılış ve kabiliyet açlığının içten gelen duyguyu teşvik edici hal ve kesilmesinden onlara yakınlık ile ilgili manâları, hakiki marifetleri, İlâh ile ilgili hakikatleri yiyeceklerini yedirmiş. Ve onları esir, memleketlerini çiğneyip tahrip etmeye çalışma ve kendilerini Hakk'a boyun eğmekten engelleyen benlik kuvvetleri askerlerinin istilasından güvenlikte tutmuştur. Allah uygunlaştırma vericidir.

Fil ve Kureyş suresi Ebi (r.a.) mushafında (kitap haline getirilmiş sayfalarda) bir sure olarak kaydedilmiştir. Sahabenin bazı ileri gelen büyükleri, akşam namazının ikinci rekâtında iki sureyi beraber okumuştur ve-s-selâm (işte o kadar)**...**

"Kureyş" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

MÂÛN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Gördün mü o, dini yalan sayanı?
Ey cahil! Karşılıkların verilecek olmasından perdeli olanın kim olduğunu bilir misin? Eğer bilmiyorsan, sonraki ayette, **107/ 2. İşte odur yetimi itip kakan.** Buyrulmuştur. Yani, tüm rezaletlerin aslı bulunan ve konuşma kuvveti rezaletinden başka bir şey olmayan cahillik ve gizlenme sebebiyle rezalet çeşitliliğinin tamamını gözleme ve onlardan bir iş üzerine çok düşmekte olan o cahil öyle bir kimsedir. Ki, yırtıcı benliğinin kaplama ve aşırılığından dolayı zayıf kişilere yardım edeceği yerde eziyet eder ve katılık gösterir. Bir şeyden vazgeçirmeye çalışan ve şiddetle zayıfı yanından kovar**...**

Ayet: 3. Yoksulu doyurmayı özendirmez o.
Ve benliğinde cimrilik rezaleti sağlamlaşmış ve kendisini hayvanlık benliği ve mal sevgisi kaplamış olduğundan hakkı olanı, miskinin yedirilip doyurulmasını isteklendirmeyerek sadakayı hak etmiş olana vermeyi engeller**...**

Ayet: 4-5. Vay haline o namaz kılanların ki. – Namazlarından gaflet içindedir onlar.
Onlara, yani bu olumsuz davranışlarla hal sahibi olanlara **"Veyl"** yazıklar olsun. Onlar, öyle kimselerdir ki namaz kılarlarsa cahillikleri ve huzurlarının yokluğu sebebiyle namazın hakikatinden perdeli olmakla namazlarından gaflet ederler, habersizdirler. Bu ayette **"namaz kılanlara"** kelimesi iç yüzü yerinde görünürü (zahiri) koymak açısından olup, onların en şerefli işleri ve güzellik suretleri olan namazları bile hatırı sayılır olan huzur ve ihlâs bulunmadığından iyilikler ve günah olduğunu kütüğe geçirmek içindir.

Gerçeği yalanlamış olan kişi ile cins dilemiş olduğundan **"namaz kılanlara"** cem ile ilgili bir işin çekiminin meydana gelen çeşitli şekillerden her biri ile söylemiştir**...**

Ayet: 6. Riyaya sapandır onlar/gösteriş yaparlar.
Öyle kimseler ki onlar, halk ile Hak'tan perdeli olmaları dolayısıyla riyakârlık ederler, halka gösteriş yaparlar**...**

Ayet: 7. Ve onlar, yardıma/zekâta/iyiliğe engel olurlar.
Ve tevhid görüşünden mahrum ve perdelenmişlik kendilerine hâkim olduğundan halkın yardım etme ve yardımına harcanmış olunan mal ve elde bulunan varlık ve her türlü menfaatleri halkın eline geçmesine engel olurlar. Onlar, ufak-tefek şeylerden istenilecek olanlar ile genel olandan istenilecek şeyden perdeli, verilecek karşılığa, cezaya inançları yoktur. Bundan dolayı zıtlar âlemine çok eğilimli olma ve bozulmaya düşkün ve birlikte olma hakikatinden perdeli olmaları ile Hakk'a sevgileri yoktur. Böylece faziletlerden uzak, rezaletlerle hal sahibi olduklarından benliklerinde adalet de yoktur. Olgunluktan habersiz gaflet içinde olmaları ve bu âlemin sonu ve âhiretten bilgisiz cahillikleri sebebiyle korku ve ümitleri olmamakla muhtaç olan kimseye yardım etmezler. O halde onlar hiçbir zaman kurtuluşa eremezler**...**

"Mâûn" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

KEVSER SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Hiç kuşkusuz, biz verdik sana Kevser'i/iyilik, bereket, mutluluk, güzellik ve aydınlığın tükenmezini.
Habib'im biz, sana vahdet yoluyla kesretin marifetini ve tevhid ilmi farklılığı ve çokluğun biri ve birin çokluğu tecellisi ile kesret ayniliği vahdetin şühudunu verdik. **"Kevser"** cennette bir nehirdir ki her kim o nehirden içerse sonsuza dek susamaz**...**

Ayet: 2. O halde sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.
İmdi: **"Vahid"** (bir) i, kesret ayniliği ile şühut ettiğin vakit dosdoğrulukla ve ibadet heykelleriyle dönmüş olarak bedenin Allah'ın emirleri doğrultusunda hareket etmesi. Ve benliğin boyun eğmesi, kalbin huzuru ve ruhun şühudu ile eksiksiz namazı yerine getir ki **"Cem"** ve **"Fark"** haklarını yerine getirecek olan olgun derecede namaz, ancak bu eksiksiz namazdır. **"Venhar"** (kurban kes) yani şühudunda telvin (renklenme) ile görünür olmamış ve seni temkin (dikkatlilik) makamından kapıp almaması için eneiyyet, bencillik devesini boğazla ve katıksız yokluk ile Hak'la ve Hakk'ın bekası ile sonsuza dek baki ol ki, vuslata ulaşmanın ve halinde neslin olan ümmetinin, sana kavuşmasında ebter (nesli kesik) olmayasın**...**

Ayet: 3. Kuşkun olmasın ki ebter/soyu kesik, sana kin tutup dil uzatanın ta kendisidir.
Gerçek o ki, senin haline ters gelen ve Hak'tan kesilmiş olan senin nefret edilmişliğin, yani sana karşı kin ve düşmanlık eden, işte ebter, soyu kesik ancak odur. Sen değilsin, çünkü sen, Hakk'ın bekasıyla baki ve devamlı olansın ve **"Ebed-ül-âbâd"** (ebedi hayat, sonsuzluk) ehli imandan hakiki neslin sana ulaşmasıdır. Ve sen dünyalar durdukça hakiki neslin olan ehli iman arasında anılan olursun. O sana, kin güdücü ise hakikatte yok olucu ve perişanlıktır ki ne mevcut olur ve ne de anılmış olunur ve ne de hakikatte ona çocuk nispet olunur**...**

"Kevser" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

KÂFİRÛN SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. De ki: "Ey nankör kâfirler!
Habib'im de ki: "Ey benliklerinin hali ve huylar eserleri karanlığıyla asıl kabiliyetlerinin nurunu örtmüş olan kâfirler!" Ve sonraki ayette, **109/2. Kulluk etmem sizin kulluk ettiklerinize.** Buyrulmuştur. Yani "Ben, zat ile ilgili şühut ile Hakk'ı şühut edici iken sizin ibadet ettiğiniz, gerçeklikten gizlenmeniz dolayısıyla aklınızla meydana çıkma ve benzetme, hayalinizle zihinde şekillendirilmiş isteğinizle yapılmış ilahlarınıza sonsuza dek ibadet etmem"**...**

Ayet: 3. Siz de ibadet etmezsiniz benim ibadet ettiğime.
"Ve kalpleri paslanıp mühürlenmiş kişilerin Hakk'ı bilmeleri imkânsız olduğundan siz de, siz oldukça, bu hal ve gerçeklikten gizlenme üzere bulundukça sonsuza dek benim ibadet ettiğim ve tek ibadet edilecek olan Hakk'a ibadet edici değilsiniz."**...**

Ayet: 4. Kul değilim sizin taptığınıza.
"Ve ben olgunluğumdan ve tam olan ulaşmışlığımdan evvel ezelde kabiliyetimin olgunluğu ve yaratılışta Hakk'a yönelmesi dolayısıyla zatı soyulmuş olanım. Evvel olan kabiliyetim ve yüksek yaratılış değeriyle geçmiş zamanda da sizin, ezeldeki yani davet öncesi kabiliyetinizin eksikliğinden dolayı gerçeklikten gizlenmeniz yönüyle evvelki ezel ile ilgili kabiliyetiniz nedeniyle Hakk'a davet edilmenizin öncesinde ibadet edilecek olarak kabul edip ibadet ettiğinize asla ibadet etmedim."**...**

Ayet: 5. Ve ibadet edenler değilsiniz benim ibadet ettiğime.
"Ve sizin için de yaratılış değeriyle eksik olan zatınız dolayısıyla işbu kabiliyet gerekliliği ile benim tek olan ibadet edilecek olarak kabul ettiğime ibadet etmeniz mümkün olmamıştır. Sözün kısası benim olgunluğum ve sizin gizlenmeniz olan şimdiki üzerinde olduğumuz ikinci kabiliyet halimiz üzere benim, sizin ibadet edilecek olarak kabul ettiğinize ibadet etmem ve sizin benim tek ibadet edilecek olarak kabul ettiğime ibadet etmeniz her iki durum da ve şu anda da, gelecekte de mümkün değildir. Böylece içinde bulunduğumuz bu hal ve kabiliyetten evvel ilk kabiliyet halinde benim kabiliyetimin olgunluğu. Ve sizin kabiliyetinizin kusurundan benlik, kişiler ve asıllarımız gerekliliğiyle ezelde de mümkün değil idi. O halde ayetin manâsı, ezel ile ilgili zorla alma çaresizliğini ifade için gelecek zamanı, özelliği, zatı, ezel ile ilgili ibadet imkânını zorla almış olmak demektir."**...**

Ayet:6. Sizin dininiz size, benim dinim bana."
"Bizim aramızda uygunluk, ayni düşüncede olma hali mümkün olmayınca ben, sizin dininizi, ibadetinizi ve ibadet ettiklerinizi terk ettim. Siz de benim dinimi, ibadetimi ve ibadet ettiğimi bana bırakınız, terk ediniz."**...**

"Kâfirûn" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

NASR SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde.
Yüce Hak ile ilgili isimler ve sıfat tecellileri ile ruhlar ve melekler âlemine mensup olanların yardımı ve temiz kuvvetlendirmenin geldiği ve ruh makamında müşahede ile olan **"Feth-i mübin"** (apaçık zafer) den sonra. Onun ilerisinde başka fetih bulunmayan ve zat ile ilgili gizliliğin açılması ve birlik huzuru kapısının açılması demek olan mutlak fetih geldiği vakitte, **110/2. Ve insanları kitleler halinde Allah'ın dinine girerken gördüğünde.** Buyrulmuştur. Ve benliğini olgunlaştırmaktan vazgeçmiş olduğun zaman senin nurunun

tesiri ile insanların takım, takım tevhide girmiş olma. Ve dosdoğruluk yoluna girmekte olduklarını, senin benliğin ile onların benlikleri arasında bereketlendirmesini kabul etmekle bitişmelerini, kavuşmalarını gerektirmiş olan yakınlık ilgisi ve cins ile ilgili bağlılığı bulunan kabiliyetli insanların, senin benliğin makamında durucu. Ve senin zatından olan vericiliğinden bereket bulmuş olan bir benlik gibi toplanmış olarak tevhide dâhil olduklarını gördüğün vakitte ve sonraki ayette, **110/3. Tespit et Rabbini O'na hamd ile. Ve O'ndan af dile. Çünkü O, Tevvaâb'dır, günahları affeder sınırsız bir şekilde.** Buyrulmuştur. Yani, beden ilgisini kesmiş olmak yoluyla **"Velayet"** kaynağı olan **"Hakk-el yakin"** makamına ilerlemiş olarak nübüvvet kaynağı olan **"Kalp"** makamı ile gizlenmişlikten zatını arındırmış ol. Ayırma, bir tarafta tutma zamanında olgunluğunu tamam edilen özellilerini açığa çıkarma ile yapılan işin şükrü ile şükredici olarak arındırmış ol. Halka dönmüş olmazdan evvel sunulan yok olma halinde olduğu gibi sonsuza dek zatı ile senin zatını örtmesini istemiş ol. Gerçek o ki, yüce Allah, nuru ile yok etmiş olmak şekliyle O'na (Allah'a) dönücü olan kişinin dönüşünü kabul edicidir. Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin gönderilmesine sebep olan daveti kararlaşıp din olgunluğunu bulunca yüce Hak, şanlı, şerefli peygamberine ancak ölümünden sonra daima sürekli olabilecek olan Hakk-el-yakin makamına dönmüş olmasını emir buyurdular. Bu sebepten bu sure inmiş olup, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz okumuş olduğunda dostları sevindiler. İbni Abbas (r.a.) surenin okunması üzerine ağlamıştır. Peygamber efendimiz: ***"Niye ağladın"*** diye sormasına cevaben: **"Ölümün sana haber verildi bu sebepten ağladım"** deyince Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz: ***"Gerçek o ki, bu çocuğa çok ilim verildi"*** diye buyurdu. Bu surenin indirilişinde Hz. Peygamber efendimiz dostlarına seslenme ile: ***"Gerçek o ki, yüce Allah'ın dünya ile kendi yüzü arasında tercih etme hakkında serbest bıraktığı kulu, Allah'ın yüzünü tercih etmiş oldu"*** buyurunca, Ebu Bekir (r.a.) bu özelliği anlayıp: ***"Canımız, malımız, babamız, anamız sana feda olsun"*** dediği rivayet edilmiştir. Ve yine surenin indirilişinde Hz. Peygamber efendimiz, sevgili kızı Hz. Fatma (r.n.) yı çağırıp: ***"Ey kızım bana ölümüm haber verildi"*** buyurması üzerine Hz. Fatma'nın ağladığı, onun üzerine sevgili babası, kutlu peygamber: ***"Ağlama, ev halkımdan en evvel bana ulaşacak olan sensin"*** buyurması üzerine sevgili kız Fatma'nın gülümsediği rivayet edilmiştir. Bu sureye Tevdi suresi ismi de verilmiştir. Veda Haccında indirilmiş olup, ondan sonra Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin iki sene yaşadığı rivayet edilmiştir**...**

"Nasr" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

TEBBET SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. Elleri kurusun Ebu Leheb'in; zaten kurudu ya.
Mahvedici ateşi tutmakta ve kendine gelen ile arkadaş, dost olan cehennem Ebu Lehb'in, cehennemi hak etmiş olmasına sebep olan kötü aşağılık işleri işleyen ellerini mahvetmiş oldu. Ve kendi kabiliyeti gerekliliğince ateşe atılmayı hak etmiş olduğundan, kötü, alçak, pis olan zatı da mahvedilmiş oldu. Bu sebepten onun cehenneme gerekli olan olduğuna kılavuzluk eden **"Ebu Leheb"** yani alevin babası, ateş dostu olduğu künyesinde kayıtlanıp anılmıştır**...**

Ayet: 2. Ne malı kurtardı onu ne de kazandığı.
Onun inancı, **"Nefs-ül-emr"** e işin hakikatine, aslına uygun olmadığından aslı ile ilgili malı olan yaratılış ile ilgili ilim kabiliyeti ve kazanılmış olan ilmi de ona fayda vermedi ve birinin kendine menfaati olmayıp her ikisi bile onun azap olunmasında birbirine yardım eden oldular**...**

Ayet: 3. Alevli bir ateşe yaslanacaktır o.
O Allah'a ortak koşuculuğu ile gerçeklikten gizlenmişliği dolayısıyla büyük bir ateşe dâhil olacaktır. Bozuk inançları, kötü işleri sebebiyle onun ulaşacağı ateş kötü, alçak işleri ve bu işlerin şekilleri yüzünden aslına, yani o işleri yapana dönen artıcı olan alevli bir ateştir**...**

Ayet: 4. Karısı da öyle.

Kendisi ve karısı bu ateşte birbirine yakındırlar, bitişmiştirler, yani birbirlerinden ayrılamazlar. Karısı, cehennem ateşi, cehennem odunu olan kötü, alçak, pis işlerinin suretlerini ve çirkin hallerinin yüklerini yüklenicidir**...**

Ayet: 5. Odun hamalı olarak. Gerdanında bir ip olacaktır onun, en sağlam fitillisinden.
Hataları cinsinden bir şeyle eziyet edilmiş olunması için rezaletleri ve ahlaksızlığı seven o kadının günahlarının sureti, kendisinin ateş zincirlerinden, bükmesi pek kuvvetli bükmüş olduğu bir iple boynuna bağlanmıştır**...**

"Tebbet" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

İHLÂS SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. De ki: "O, Allah'tır; Ahad'dır, tektir.
Habib'im sen de ki, **"Hu"**, Hu' dan karşılık Allah, **"Ehad"**dir, yani birdir. **"Kul"** (de) emri cem ayniliğinden farklılık mazharı üzere meydana gelmiş olan bir emirdir. **"Hu"**, yine Hu' dan başkasının bilemediği katkısız olan bir (ehad) ile ilgili hakikatten başka bir şey olmayan ki sıfat değerlendirmesi olmadan zat olmak özelliğiyle zat demektir. Allah, tüm sıfatlar ile beraber olan zatın ismidir. Hu' dan karşılık kılınmıştır. Allah isminin **"Hu"** isminden karşılık kılınması, İlâh ile ilgili sıfatın zatın üzerine artış olmayarak belki zatın aynı olduğuna, zat ile sıfatın arasında ancak akıl değeri ile fark bulunduğuna işarettir. İşte bu sebepten buna İhlâs suresi denilmiştir. Çünkü ihlâs, ehad (bir) ile ilgili hakikati, kesret kusurundan kurtulan yapmak demektir. Nitekim müminlerin amiri olan Hz. Ali aleyhisselâm: ***"Hakk'a ihlâs olan kemal (olgunluk), ondan sıfatı sürmüş (uzaklaştırmış) olmaktır"*** buyurmuştur. Çünkü her sıfat sıfatlananın dışındadır, her mevsufun sıfatın dışında olduğuna şahitlik eder. ***"Allah'ın sıfatı zatın kendisi değildir, dışında da değildir"*** sözünü söyleyenler ifade edilen manâyı anlatmak istemişlerdir. Ki, akıl değeriyle ayni (kendi) değildir, hakikat değeriyle gayrı (başka) değildir. **"Ehad"** (bir) aslında yok iken yeni çıkmış olan şeyin haberidir. **"Ehad"** (bir) **"Vahid"** (tek) arasındaki fark şudur ki, ehad, kendisinde kesret (çokluk) değerlendirmesi olmayan yalnız zattır. Yani ayni kâfur ile ilgili olanın kaynağı ve belki benliği (Nefsi) olan mazhar hakikatidir ki o da zahir olma, görünmek, bildirmeler ve zahir olmama, görünmeme, bildirilmemek şartı, genel ve özel kaydı olmayarak vücud olmak şerefinden, değerinden vücuttur. **"Vahid"** sıfat kesreti değeriyle beraber zattır ki, o da isimler ile ilgili huzurdur. Çünkü isim, sıfat ile beraber zat demektir. Bundan dolayı ayette değerlendirilmiş olan kesretin hakikatte bir şeyi olmayıp. Ehadiyetini iptal, tekliğinde tesir etmediğine, belki meselâ: Denizde damlaların kuruntu olması gibi. Vahidiyet huzuru hakikat değeriyle aynıyla ehadiyet huzuru olduğuna kılavuzluk etmek için ancak kendisine bilinmiş olan katıksız hakikatinden. **"Hu"** ile tarif etme ve sıfatın hakikatte zatın vahdeti kendi olduğuna kılavuzluk etmek üzere tüm sıfat ile sıfatlanmış olan zata kılavuzluk eden **"Allah"** sözünü o katkısız hakikatini karşılık yaparak o hakikatten birlik ile haber vermiştir**...**

Ayet: 2. Allah'tır; Samed'dir/tüm ihtiyaçların, niyetlerin, övgülerin, yakarışların yöneldiği tek kuvvettir.
Allah **"Samed"**dir. Yani zat, birlik huzurunda isimleri değerlendirme nedeniyle bütün eşyaya mutlak dayanaktır. Çünkü her olabilir olan zata muhtaç ve onunla var olan olduğundan Muhammed suresinde, **47/38. Allah Ganî'dir; yoksul olan sizlersiniz.** Buyurduğu yönüyle Allah'ın zatı, her şeyin kendisine muhtaç bulunduğu mutlak zengindir.
İmdi: Bir şeyin aslına lâzım olan imkân (olabilirlik), vücudu gerektirmiş olmadığından Allah'ın dışında görünenlerin tamamı benliğinde bir şey olmayıp Hakk'ın vücuduyla var olan ve vücutta hiçbir şey Hakk'a benzeyen ve ayni cinsten olamayınca sonraki ayette, **112/3. Ne doğurmuştur O, ne doğurulmuştur.** Buyrulmuştur. Çünkü O'ndan çıkan vücutta ona ortak değildir, belki O'nun vücuduyla var olan ve benliğinde bir şey değildir. O, birinin doğurduğu değildir. Mutlak **"Samed"** (kimseye ihtiyacı olmayıp her şeyin ihtiyacını gören) olması dolayısıyla vücutta bir şeye muhtaç olmamıştır. Ehadiyet hakikati dahi kesret ve

kısımlara ayrılması olabilir değildir. Mutlak vücudun dışında görülenler için katıksız yokluktan başka bir şey olmadığından zat ile ilgili birliğin dışında olanla bitişik olması mümkün olmadığından bir sonraki ayette, **112/4. Hiç kimse onun dengi ve benzeri olmamıştır, olamaz.** Buyrulmuştur. Çünkü sadece yokluk olan şey, ortağı, katkısı olmayan vücutla beraber olamaz. Bu sureye bu sebepten Esas (asıl) suresi de denilmiştir. Çünkü dinin ve belki vücudun esası, tevhid üzeredir. Enes bin Malik (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***"Yedi kat gökler, yedi kat yerler*** **"Kul hüvellahü ehad"** ***üzerine kurulmuştur"*** sözünü buyurduklarını rivayet ediyor ki, yerlerin ve göklerin esası ve temeli **"Kul hüvellahü had"dir** demektir ve işte **"Samed"** özelliğinin manâsıdır**...**

"İhlâs" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

FELAK SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. De ki: "Yarılan karanlıktan çıkan sabahın Rabbine/yarılışlardan fışkıran oluşun Rabbine sığınırım.

Habib'im de ki: "Ben, isimler huzurunda temiz kutlu ruha ulaşmış ve **"Hadi"** (hidayet eden, doğru yolu gösteren) ismin yönelttiği davranışı sergileme yoluyla sabah aydınlığının Rabbine yani Hadi ismine sığınırım. **"Felak"** =falak (Sabah aydınlığı), güneşin doğmasından evvel olan sabah nurudur ki, **Zat"** nurunun doğma başlangıcı olan sıfat tecellisi sabahı nurunun Rabbine sığınırım" demektir. Sıfat sabahı nurunun Rabbi de Hadi ismidir. Böylece herhangi bir şeyin kötülüğünden Rabbine istiaze, yani: ***"Eûzü billâhi min-eş-şeytân-ir-racîm"*** ve benzeri sözler söylemiş ve sığınmış olanın manâsı yine böyledir. Çünkü istiaze eden, mutlaka o şeye özel olan isme sığınmış olur. Meselâ: Hastalanmış kişi Rabbine sığındığında **"Şafi"** (şifa veren, hastayı iyi eden) ismine, cahil sığınmış olduğu cahilliğinden kaçar ise **"Âlim"** ismine sığınır**...**

Ayet: 2. Yarattıklarının şerrinden.

Halk ile Hak'tan gizlenmiş olmanın farkına varmak, halkın kendisinde olan tesirinin kötülüğünden sığınmaktır. Çünkü isimler huzurunda temiz ve kutlu âleme ulaşmış olan ve İlâh ile ilgili sıfat ile sıfatlanmış olan zat, yaratılmış olan her şeyde tesir edici olmasıyla hiçbir yaratılmıştan tesirleşmiş olmaz. Çünkü yaratılmışların tümü eserler âlemi ve işler (ef'al) makamındadır. Halk tesirinden Rabbine sığınan, ef'al (işler) makamından ef'al' in başlangıcı olan sıfat makamına yükselmiştir**...**

Ayet: 3. Çöktüğü zaman karanlığa/gelip çattığı zaman göz perdelenmesinin/tutulduğu zaman ayın/battığı zaman güneşin/taştığı zaman şehvetin/ soktuğu zaman yılanın/ümit kırdığı zaman musibetin şerrinden.

Kalbin bedene sevgisi, yani cazibeye çekilip eğilim göstermesi dolayısıyla haller değişiklikleri ve huylarının bozulması ile kalpte tesir ettiği vakitte, karanlığı her şeye girmiş ve kaplamış olan benlik karanlığı gecesi ile gerçeklikten gizlenmişliğin kötülüğünden sığınırım sabah aydınlığının Rabbine**...**

Ayet: 4. Düğümlere üfleyip tüküren üfürükçülerin şerrinden.

Ve şeytanlıkla ilgili içten gelen duyguları kışkırtıcılık ile ve çeşitli kuruntularla Hak ve hakikat yolcularının noksansızlık ve gidiş düğümlerini gevşetmek, zayıflatmak, bozmak ve çözmek için işbu düğümlerde üfleyen kuruntu, hayale getirme aşırılığı, kızgınlık ve bu gibi benlik ile ilgili kuvvetlerin kötülüğünden sığınırım sabah aydınlığının Rabbine**...**

Ayet: 5. Kıskandığı zaman hasetçinin şerrinden.

Ve kalbin nurlanmasına çekememezlik ettiğinde onun hal ve marifetini çalarak azgınlaşmış olan ve kalbe galip gelen ve onu perdeleyen benlik kötülüğünden sığınırım. Benliğin bu suretle meydana gelmesi, kalp makamında renklenme olmasıdır. Ayette geçen **"Gâsikın"** (gecenin karanlığı) sözünden, hallerinin karanlığıyla kalbi perdeleyen ve istila etmiş olan benlik, **"Hasidin"** (hased=kıskançlık, çekememezlik eden) den de, şühut makamının renklenmesi de, kalbin var olmasıyladır. Ayet-i kerimede yaratılmışların

genelinden istiaze, yani çekinme tavrını söz ve hal ile göstermiş olduktan sonra istiazenin işbu üç şeye ayrılmış olunması, istiaze sahibinin, yaratılmışların geneli arasından bu üç şeye ilgi gösterme ve bunların ona ulaşması yönüyle perdelenmişliğin en çoğu bunlardan meydana gelmiş olduğundan ileri gelmiştir**...**

"Felak" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

NAS SURESİ

Te'vil ve yorum

"Bismillâhirrahmânirrahîm"

Ayet: 1. De ki: "İnsanların Rabbine sığınırım.
Habib'im sen de ki: "Ben, insanların Rabbine sığınırım" **"İnsanların Rabbi"** isimlerin tümüyle beraber olan zattır. İnsan, vücud mertebelerinin hepsini çevreleyen, içine alan bir varlık olunca onu vücuda getiren ve ona gerekli olgunluğunu veren Rabbi de başlangıç nedeniyle isimlerin tümünü şereflendiren özellik sahibi olup, Allah sözü ile tarif olunmuş olan zattır. Bu sebepten yüce Hak, şeytana "Lütuf, kahır, cemal, celâl gibi isimlerin tümünü kaplamakta olup biri ötekinin karşısında olan iki ismimle açığa çıkarmış olduğum Âdem'e secde etmekten seni engelleyen ne gibi bir şeydi?" buyurmuştur. Evvelki surede sıfatına sığındıktan sonra bu surede de zatına sığınmış oldu. Bu yönden bu sure sonraya kalan olmuş oldu. Evvelki sıfat makamında Hadi ismine bedel verme olunca, Hadi ismi, zatına yöneltmiş oldu. Sonraki ayette, **114/2. İnsanların yöneticisine.** Sözü ile açıklanmış oldu. Ayette olan söz bağlayıcılığın açıklanmasıdır. Yani insanların Rabbi, yöneticisi ve sahibidir. **"Melik"** (hükümdar) kendisinde yokluk halleri değeriyle insanların vücutlarına ve işlerine **"Malik"** (sahip) olan demektir. Mümin suresinde, **40/16. Kimindir bugün mülk/saltanat? O Vahîd ve Kahhâr olan Allah'ın!** Açıklaması yönüyle hakikatte Melik ancak görünmesi ile her şeyi kahreden **"Vahid'il Kahhâr"**dır. Sonra insanların yokluktan sonra beka hallerini açıklamak için, **114/3. İnsanları ilahına.** Ayetini de **"İnsanların Rabbi"** sözü üzerine bağlamış oldu. İbadet edilecek olan İlâh mutlak olandır. O da son (ahir) olma değeri ile sıfatların tümü ile sıfatlanan zattır.
İmdi: Mutlak olarak ibadet edilecek şerefli huzura sığınarak yok olucu olunca ibadet edilecek olanın Melik olduğu görünür oldu. **"Kulluk"** makamı meydana gelmiş olması için yok olucuyu tekrar vücuda geri çevirmiş oldu. İbadet edilecek olanın devamlılığı olmakla ibadet eden kulun, ibadet edilenin daim olduğunu ***"Eûzü billâhi min-eş-şeytân-ir-racîm"*** sözünü söyleyip sığınması tamam oldu**...**

Ayet: 4. Kıvrılıp kıvrılıp saklanan, sinip sinip gizlenen vesvesenin/o sinsi, o aldatıcı şeytanın şerrinden.
Kuruntu atıcının kötülüklerinden sığınırım âlemlerin Rabbine. Çünkü kuruntu atılacak olduğu bir vücud gerektirir ki sonraki ayette, **114/5. insanların göğüslerine kuşkular, kuruntular sokar o.** Buyrulmuştur. Yani, o kuruntu atıcı insanların göğüslerinde kuruntu atmış olur, buyrulmuştur. Hâlbuki yok olma halinde vücut yoktur, bundan dolayı göğüslerde kuruntu da yoktur. Belki yok olma halinde bencillik (eneiyyet) vücudu ile bir çeşit renklenme meydana gelip görünmüş olursa, ***"Senden sana sığınırım"*** demek lâzımdır.
İmdi: Yokluktan evvel kulun vücudu ile şeytanın da var olduğu gibi yok oluştan sonra da yüce Hak, ibadet edilecek tek varlık olunca kulun meydana gelmiş olmasıyla şeytan da görünür oldu. **"Vesvas"** kuruntu, işkil, şüphe atıcı olan iblisin ismidir. Vesvesesi devamlı olduğu için şeytana sanki vesvese olan benlik olması üzere Vesvas ismi verilmiştir. Evvelki surede de olduğu gibi bu ayette de şeytandan diğer bazı isimlere şeytandan kaçınmayı ifade eden sözü söylemeyerek. Ve Allah'a sığınma sözlerinin söylenmesi, şeytanın, Rahman'a karşılık ve insan ile ilgili topluluk suretini işgal etmiş olan ve Allah isminden başka isimlerin tümü suretinde görünür olan ve bir şekil verip, o şekle girmiş olan bir şey olduğu içindir. Bundan dolayı ondan Hadi, Âlim, Kadir ve bunun dışında olan isimlerden birisine şeytan için söylenen söz yeterli gelmemiştir. Bu sebepten gerçeklikten gizlenmek ve sapkınlıktan karşılık olarak bir şey verilmiş olunduğu vakit Hadi ismine, burada ise insanların Rabbine bedel olarak verilmiştir. Bu açıklamadan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin: ***"Rüyasında beni gören, gerçekten görmüştür. Çünkü şeytan benim suretimle benzeşmiş olamaz"*** sözünün manâsı anlaşılmış olunur. **"Hannas"** (şeytan) çok çabuk dönü olan demektir. Şeytan bir insana ancak gaflet zamanında kuruntu atıp karıştırıcılık yapar. Kul gafletinden uyanıp Allah'ı zikretmiş,

anmış olunca şeytan hemen döner. Bundan dolayı kuruntu atma alışkanlığı olduğu gibi vazgeçmek ve geri dönmek de şeytanın alışkanlığı olmuştur. Sait İbni Cabir'den rivayet edilmiştir ki: ***"İnsan Rabbini zikrettiğinde şeytan dönmüş olur, yani geriye döner, insan gafil olunca hemen kuruntu atar "*** demiştir**...**

Ayet: 6. Cinlerden de olur, insanlardan da"

Bu ayetin sözleri Kuruntu atıcısı olanları açıklamaktadır. Şeytanlardan kuruntu atanlar iki cinstir. Birisi cini, meselâ kuruntu gibi duygu ile görülmeyen, diğeri insan olan birilerinden mudil ismi mazharı olan kişiler gibi insan olarak ve duyu ile görülenlerdir. Bu mudill mazharları, ya Hadi veya başka isimler suretinde görülen olurlar. Bundan dolayı bunlardan istiaze ancak Allah'a sığınmakla olabilir. Koruyucu olan Allah'tır**...**

"Nas" suresi hakkında yapılan te'vil ve yorum tamamlanmıştır. Her şeyin en doğrusunu bilen yüce Allah'tır.

"Hamd âlemlerin Rabbi olan yüce Allah'a mahsustur. O'na sonsuz şükürler olsun ki, fakir kulunu mazhar ettiği bu değersiz çalışmayı uygunlaştırma ile tamam etmiştir. Çünkü başarı ancak o'ndandır, dileğimiz odur ki yüce Allah, dosdoğruluk yolunda yaratılış amacı olgunluğuna erme doğrultusunda hareket eden bütün müminlerin çalışmalarını başarıya ulaştırsın... Âmin"

HÜSEYİN İŞBİLİR
Salihli/Manisa
27.02.2010

SÖZLÜK

Not: Sadeleştirmesi yapılan eserde var olup da günümüzde ve halk arasında kullanılmayan bazı kelimeleri, imkân nispetinde günümüzde kullanılan Türkçe karşılıkları yazılmıştır. Ve bazı kelimelerin sadece karşılığını değil de cümle oluşturmak şekliyle ifade edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızı bu şekilde yapmaktan amacımız mümkün olduğunca sözlüğe müracaat etmeden eserin okunmasını sağlamaktır. Bundan dolayı buradaki sözlükte bulunan kelimelerin büyük çoğunluğu eserin sadeleştirmesinde olmadığı görülecektir. Az dahi olsa yine de sözlüğe ihtiyaç olacağı kanaati ile eserde bulunan sözlüğü de buraya aktarmayı uygun gördük. Bu çalışma anında **Ferit Devellioğlu** beyefendinin düzenlemiş olduğu sözlük ile karşılaştırma yapılıp gerekli olan düzeltmeler de yapılmıştır.

A

Aba: Kul, köle.
Abîd: Kullar, köleler.
Abid: İbadet eden.
Abus: Somurtkan, nahoş, kerih, çatık, ekşi.
Adem: Yokluk, varlığı, değeri olmayan.
Âdem: Hz. Âdem, isim.
Âdemi: Âdemoğlu, Âdem ile ilgili.
Ademiyet: Yok olma hali.
Âdemiyet: Adamlık, insanlık.
Âdemiyet: Âdemlik ile ilgi oluş.
Adl: Adaletli olan, hakkını veren, doğruluk.
A'dad: Adetler, sayılar.
Adavet: Düşmanlık.
Adüvv: Düşman, hasım.
Afat: Belalar, musibetler.
Ahîr: Allah'ın isimlerinden, son, her şeyin varlığı kendisinde son bulan ve son bulmuş olanların kendisinde var olarak kalan.
Ahir: Nihayet, son olarak.
Ahkâm: Hükümler, işler, şartlar, durumlar.
Ahsen: En güzel, daha güzel.
Ahz: Kabul etmek, almak, alma, alınan.
Akdem: İlk önce, önceki, daha önceki.
Akaid: İnanılan şeyler.
Akaid-i diniyye: Din ile ilgili inançlar ve bu inançlardan bahseden kitap.
Akaidi faside: Şaşırtıcı kanaatler.
Akvâ: En kavi, çok kuvvetli.
Akvâl: Sözler, lakırdılar.
Âlâm-ı mesaib: Elemler, kederler, üzüntüler.
Anillah: Allah'la beraber.
A'yan-ı Kübra: Büyük seçkin, Hz. Fahr-i âlemin zatı için söylenir.
Âlem-i ceberut: Taayyün-ü evvel, ilk tecelli, hakikat-ı muhammediye, hakikat'ül hakayık, âlem-i icmal, makam-ı vahdet, kitab-ı mübin, cem'ül-cem, akl-ı evvel, ayan-ı sabite, huruf-u aliya, berzah-ı Kübra gibi tarifleri vardır.
Âlem-i melekût: Âlem-i esma, taayyün-i sani, âlem-i misal, âlem-i hayal, âlem-i emr, âlem-i rububiyet, âlem-i berzah gibi tarifler vardır.
Âlem-i Nasut: Âlem-i mülk, âlem-i şehadet, âlem-i halk, âlem-i hüsn, âlem-i anasır, âlem-i eflak, âlem-i mevalidi selase gibi tarifleri vardır.
Ama-ı Rabbani: Lâhut, ehadiyet-i sırfa baht, vücud-u mutlak, kenz-i mahfi diye tarif edilen sırr-ı zattan ibarettir. Akl-ı kül, taayyün-ü evvel'de olan. Sırr-ı zaafa ulaşma (sırrın açılmasına) imkân yoktur.
Asım: Yasak, yanına yaklaşılamayan, iffetli, günahtan çekinen.
Âsife: Şiddetli rüzgâr
Asîl: Sağlam, iyice kökleşmiş, terbiyeli(adam).
Ârim: Uygunsuz, hoşa gitmez, ters.

Arim: İnatçı, kafa tutan.
Atâ: Verme, bağışlama, ihsan, bahşiş.
Atıfet: Karşılık beklemeden gösterilen sevgi, iyilikseverlik
Avarız: Kazalar, belalar, engeller.
Â'yan: Gözler, hakikatler.
Ayan: Belli, açık.
Ayine: Ayna.
Ayn-el- yakîn: Görerek elde edilen kesin müşahede ile kazanılan kesin bilgi.
Azra: Kızoğlan kız (Hz. Meryemin hali).
Azîz: Allah'ın imlerinden. İzzet ve yücelik sahibi, mağlup edilemeyen her şeye galip olan, her şeye gücü yetişen.
A'zam: Büyük, en büyük, en yüksek.

B

Bâb: Kapı, ayıran, bölüm, konulmuş.
Bâki: Allah'ın isimlerinden. Daima var olan, sonu olmayan.
Bâkiyye: Geriye kalan, bundan başka.
Bâlâ: Yukarı.
Baid: Buud, uzak, ırak.
Bârân: Yağmur.
Bâri: Allah'ın isimlerinden. Temiz ve sağlam bir düzen üzere yaratan.
Bâriz: Aşikâr, meydanda, açık.
Badiyi tekevvünü: Yaratılış başlangıcı.
Bahr-i azam: Büyük deniz.
Ba's: Gönderme, gönderilme, diriltme, yeniden dirilme.
Bais: Allah'ın isimlerinden. Sebebolan, gönderen, icap ettiren.
Bâsıt: Allah'ın isimlerinden.Yayan, yayılan.
Basîr: Allah'ın isimlerinden. Görücü.
Bağteten: Birdenbire, apansızın.
Batş: Zor ve şiddetle yakalayış, kavrama.
Bâtıl: Asılsız, boş, yalan, çürük, beyhude.
Behçet: Sevinç, güzellik, şirinlik.
Behimiyet: Hayvanlık hali, çirkin, kötülük.
Belade: Kötü kimse, günahkâr, müzevir.
Beniyye: Mescid-i harem'den dolayı Kâbe'ye verilen bir isim veya deyim.
Berahin: Deliller, tanıklar.
Bevatın: Gizli, kapalı şeyler.
Beynehüma berzehün la yebgıyan: Birbirine karışmamaları için aralarında berzah vardır. Rahman suresi.55/20. Kısaca: hem birbirine karışmış hem birbirinden ayrı duran iki denizi şekillendirme ile bir büyük hakikati anlatıyor.
Beynûnet: İki şey arasındaki aralık, anlaşmazlık.
Biat: Kabul ve tasdik uygulaması, peygamber boyun eğme veya kâmil mürşide intisap etmek.
Bidayet: Başlama, başlangıç.
Bisat: Kilim, minder, döşeme, keçe, yaygı.
Butlan: Bâtıllık, boşluk, çürüklük, beyhûdelik.
Bürudet: Soğukluk.
Büşrâ: Müjde, sevinçli haber.

C

Câh: Îtibar, makam, mevki, mevki hırsı.
Cahîm: Cehennem.
Câmi: Allah'ın isimlerinden. Cem eden, toplayan, içinde Cuma namazı kılınan mescid.
Câmi-ül-ezdâd: Zıtları toplayan.
Cânib: Taraf, yön, yan.
Câriha, cevarih: Yırtıcı kuş veya hayvan, insanın el, ayak gibi organları, yaralayan, çürüten.

Câvidâdi: Daimi ebedi.
Ceberût: Büyüklük, Allah'ın büyüklüğü, zorbalık.
Cebr, cebir: Zorlama, düzeltme, tamir etme.
Celâl: Allah'a ait özellik. Büyüklük, ululuk, heybet.
Cemâl: Allah'a ait özellik. Yüz güzelliği, yüz gösterme, görünme.
Celî-celiyy: Âşikâr, meydanda, belli, apaçık.
Cenân: Kalp, gönül, yürek.
Cemî': Cümle, hep, bütün.
Cemî' havadis-i cüz'iye: Küçük olayların tümü.
Cevami-ülkelim: Birçok mânâyı kendinde toplayan özlü söz. Hz. Peygamber(s.a.v)efendimize nispet edilen bir özellik.
Cerh: Yaralama, yaralanma, çürütme.
Cevher: Kendi zatı ile, başka şeye muhtaç olmadan durucu olan şey.
Cezâ: Karşılık verme.
Cinân: Cennetler.
Cife: Leş, pislik.
Cirm: Vücud, ten, cüsse, cansız cisimler.
Cûd: Bağış, ihsan, cömertlik.
Cüz:Kısım, parça.
Cüz'iyyat: Kısım ve parçalar ile ilgili.

D

Darr: Zarar, sıkıntı, bela.
Dâr: Ev-yurt.
Dârr: Allah'ın isimlerinden. Zararlı, zarar veren.
Dâî': Dua eden, davet eden, sebebolan.
Daiye:devâî: İçten gelen duyguyu teşvik edici hal, haller.
Defain: Altın ve diğer kıymetli gömüler.
Delâil: Delillik eden şeyler.
Derekât: Aşağı dereceler, basamaklar.
Dereke: Aşağı inilecek basamak,en aşağı kat.
Derk: Anlama, kavrama.
Der-kar: Âşikâr, bilinen, belli, işte, iş üzerinde bulunan.
Dır: Savaşta giyilen zırh. Çelik harp gömleği.
Dıyk: Darlık.
Dibace: Başlangıç, önsöz.
Dîdâr: Yüz, çehre.
Dide: Göz.
Duhan: Duman.

E

Eamm: Daha umumi, en genel.
Eb'ad: En uzak, daha uzak.
Eb'âd: Uzaklıklar, uzunluklar.
Ebdân: Cisimler, bedenler, gövdeler, tenler, kavim, kabile.
Ebed: Sonu olmayan gelecek zaman.
Ebeveyn: Ana ve baba.
Ebha: Değeri, pahası.
Ebrâc: Kaleler, kale burçları.
Ebvâb: Kapılar, kısımlar, bölümler.
Ebyât: Beyitler, iki mısra'dan meydana gelen manzum sözler.
Ebyaz: Pek ak, pek beyaz.
Ecel: Ömür, vade.
Ecîl: İşini sonraya, geriye bırakan, geciktirilen şey.
Ecnad: Askerler, taburlar.

Ecnas: efnan: Cinsler, nevîler, çeşitler, türlüler, soylar.
Ef'zal: efdal: En faziletli, mertebesi yüce.
Ehadiyet: Birlik, Allah'ın birliği, sırf zat tecellisinin olduğu mertebe.
Ehlat: Birkaç cinsten mürekkep(bileşik)bulunan.
Ehlat-ı erba: (dem, balgam, safra, sevda).
Ehva: Nefsin istekleri, arzuların tümü.
Ekmel: Daha kâmil, En mükemmel, en uygun, en eksiksiz.
Ekvan: Varlıklar, âlemler, dünyâlar.
Elvâh: Düz satıhlar, üzerine yazı yazılan ve resim yapılan şeyler, portreler, tablolar.
Elvan: Renkler, çeşitler, rengârenk, alacalı.
Emân: Eminlik, korkusuzluk, yardım isteme, aman dileme, şikayet, rica.
Emani: Maksatlar, arzular, istekler, emeller, ummalar.
Emniyye: İnanmak, güvenmek.
Enaniyet: eneiyyet: Benlik, bencillik, kendini beğenmişlik.
Enas: Methedilmiş.
Erazun: Gökler ve yerin tamamı.
Erhâm: Ana rahmi, hısımlar, akrabalar.
Esel: Kara ılgın ağacı **.**
Esfa: En saf, en temiz, pâk, cümleden aziz, Habib-i hüda.
Esfâr: Yolculuklar, yola gidişler, düşmana karşı gidişler.
Eshağ: Yüce şey, bülend(yüksek) efzal(efdal: daha faziletli).
Eşfak: Daha, şefkatler, merhametler, acımalar.
Etba: Birinin sözüne, işine, mesleğine uyanlar. Hizmetçiler, uşaklar.
Etemm: etemn: Daha, tam, kusursuz, eksiksiz, pek, en tamam.
Etvar: Hal ve hareketler.
Esmâ: İsimler.
Ev-edna: "…Yahut daha da yakın" Necm suresi, (53/9)Ehadiyet mertebesidir.
Evkat: Vakitler.
Ez'af: Daha zayıf, dermansız, kuvvetsiz.
Ez'âf: Bir şeyi iki misli yapan fazlalıklar, katlar.
Ezdad: Karşı olan şeyler, karşıtlar, birbirine zıt olan şeyleri bir araya toplama.

F

Fahşa: Akıl ve mantığın kabul edemeyeceği söz ve iş, meşru olmayan aşırılık halleri(fuhuş, zina. Verilen zekâttaki tamahkârlık.
Fail: İşleyen, yapan, aktif.
Fani: Yok olucu, ölümlü, geçici.
Fasâhât: Güzel ve açık konuşma, uzdillik, iyi söz söyleme, şüpheden uzak olmak.
Fâsid: Kötü, fena, bozuk, yanlış. Münafık, fesat çıkaran.
Fatır: Yaratıcı, yaratan.
Fenâ: Yok olma, yokluk, geçip gitme, bekâ'nın zıddı.
Fenâ-fi-llâh: Allah'ın varlığı içinde yok olma, Allah'ta yok olma.
Ferâiz: Farzlar, Bekâ mertebelerinden birinin ismi (Makam-ı Cem).
Ferd: Tek, yalnız olan şey, çift olmayan, eşi bulunmayan.
Fereç: Gam, tasa ve sıkıntıdan kurtulma; kederden, darlıktan sonra gelen sevinç, teselli. Zafer.
Fetret: İki şey arasında geçen, (iki peygamber veya iki padişah arasında peygambersiz veya padişahsız geçen zaman). İki olay arasında geçen zaman.
Fevahiş: Ahlâksız kadın ve erkekler (fuhuş yapanlar) kahpeler.
Fevazil, fuzalâ: Fâzıllar, faziletliler, erdemli kimseler.
Feyezan: Taşma, suyun taşması, coşması.
Feyzi: Rabbe ait bırakmalar. Verimlilik, bolluk, bereketlilik ile ilgili.
Feyz-i akdes: Zat'a işarettir.
Feyz-i mukaddes: Sıfat'a işarettir.
Fezleke: Netice, bir şeyin özü, sözün özü.
Fıkdân: Yokluk, darlık, bulunmazlık, kıtlık.
Fıtrî: Doğal, yaratılıştaki, yaratılış ile ilgili.

Firâş: Döşek, yatak, yaygı, şilte. Hasır, halı.
Fuad: Kalp, gönül, yürek.
Furkan: İyi ve kötü, doğru ve yanlış arasındaki farkı gösteren şey.
Furu-u: Teferrüatı.
Fütur: Gevşeklik, bezginlik, usanma, bıkma. Keder, ümitsizlik.
Füyûzat: Taşkınlıklar, bereketlendirmeler, çokluklar.

G

Gabn: Alışverişte hile, aldatma, yalancılık.
Gaffâr: Allah'ın isimlerinden. Çok affeden, çok bağışlayan.
Gafîr: Örten, etrafını çeviren. Çok fazla.
Gani: Allah'ın isimlerinden. Zengin, varlıklı.
Garîm: Alacaklı. Hasım, rakip.
Garimet: Alacaklıya ödenmesi gereken borç, diyet.
Garimîn: Borçlular.
Gassâl: Ölü yıkayıcısı (gasleden).
Gavâşi: Perdeler, örtüler, zarlar.
Gavâyet: Azgınlık, doğru yoldan sapma, kötü yola sapma.
Gayb: Gizli olan, göze görülmeyen şey, kayıp. Belirsiz, bilinmeyen şeyler.
Gayr: Hak'tan başkası, ayrı, başka, artık, diğer, değil, yabancı.
Gayr-ı muhdes: Yaratılmamış, sonradan meydana gelmeyen.
Gınâ: Zenginlik, bolluk, usanç, bıkkınlık, şarkı, türlü, ırlama.
Gıtâ: Örtü, örtünecek şey.
Giriftâr: Tutulmuş, düşkün, yakalanmış, tutkun, esir.
Gılâf: Kılıf, kın, mahfaza, zar.
Guyûb: Kayıplar, gayblar.
Gürûh: Cemâat, bölük, takım.

H

Habâset: Habislik (soysuzluk, pislik) kötülük, alçaklık.
Habîb: Sevgili.
Habibullah: Allah'ın sevgilisi, Muhammed(s.a.v)efendimiz.
Habîr: Allah'ın isimlerinden, her şeyden haberdar olan, her çeşit gizlilikleri bilen.
Habîs: Kötü, pis, alçak, soysuz.
Hâcib: Kapıcı, perdeci, kaş, hail.
Haib: Behresiz, ümitsiz olan, zarara uğrayan, korkan, korkak.
Hamiyet: Milli onur ve haysiyet. Faziletlerin özünü kendinde toplayan özellik.
Haml: Yük, ana karnındaki çocuk. Gebe olma, gebelik.
Haraset, filâhat: Ekincilik, çiftçilik, tarımcılar.
Hark: Yarıp yırtma, yırtılma. Su akacak yarık, ark.
Hasâset: Hasislik, tamahkârlık, cimrilik. Alçaklık, bayağılık.
Haslet: İnsanın yaratılışındaki huyu, tabîatı, mizâcı.
Hasr: Sıkıştırma, dar bir yerin içine alma, hareketsiz bırakma, etrafını kuşatma.
Haşi': Kendini küçük görme, alçakgönüllülük gösteren.
Haşye, haşyet: Korku, korkmak.
Hâviye: Issız, tenha yer, cehennemin en şiddetlisi.
Havl: Yıl, sene, etraf, çevre, güç kuvvet.
Havvâs: Hassalar, duygular, keyfiyetler.
Hayme: Çadır.
Hayt: İplik
Hazerat-ı hamse: Beş varlık demektir. Âlem-i lahut, âlem-i ceberut, âlem-i melkut, âlm-i nasut. Bu dört âlemi kendinde toplayan kevnicami, yani İnsan-ı Kâmil'dir.
Hazf: Yok edilmek, aradan çıkarma, çıkarılma, yok etme, ortadankaldırma, giderme, düşürme.
Hevâ: Heves, istek, arzu, sevgi; hoşlanma.
Hevaic: Hacetler, ihtiyaçlar.

Heybet: Korku ve saygı duygularını birden uyandıran hâl ve gösteriş.
Heyet: Şekil, sûret, kıyâfet. Görünüş, hal, durum. Kurul.
Heyûlâ: Madde. Bütün cisimlerin ilk maddesi olarak var sayılan madde. Zihinde tasarlanan şey. Büyük ruh. Eşyanın gerçek olan kısmı. Önemsiz küçük şey.
Hıkd: Kin tutma, öc almak için fırsat kollamak.
Hicâb: Utanma, sıkılma. Örtü, perde.
Hiffet: Hafiflik. Hoppalık.
Hikmet: Hakîmlik. Sebep.
Hilafet-i uzma: En büyük halife.
Hill: Hac zamanında Mekke dışında ehrâma girilen yerin dışında bulunan sâha.
Hirmân: Nasipsizlik, mahrumluk. Mahrum olma.
Hiyân: Zaman, devre
Hizlân: Muâvenetsiz, yardımcısız; kimsesiz, yalnız başına kalıp sefil, zelil olma.
Hubût: Bâtıl olma, işe yaramaz olma.
Hudûs: Sonradan peyda olan.
Hufte: Yatmış, uyumuş.
Hulkum: Boğaz.
Hüda: Doğru yol gösterme.
Hümûm: Kederler, gamlar, tasalar.
Hüve el'an âlâ mâ aleyhi kân: Bu ifade zat sırrına işarettir. Mutlak vücuda göre ezeliyet ebediyetin ve ebediyete ezeliyetin ayni olduğunu bildirmek için şahı velâyet tarafından ifade buyrulmuştur. Manevi su'run başladığı ve sonu ayni şey olduğu için hayret olarak tarif edilmiştir.
Hüviyet: Mâhiyet, hakikat, asıl.

I

Idlâl: Dalâlete düşürme, yoldan çıkarma; azdırma.
Itlak: Salıverme, koyuverme.
Iztırar: Mecbûriyet, çaresizlik, ihtiyaç.

İ

İbâhe: İbâhet: Günah saymama, helâl yapma, bir işin yapılıp yapılmamasını serbest kılma.
İbda: Yaratma, örneksiz olarak bir şey meydana getirme.
İbhâm: Belli etmeme, kapalı bırakma, açıklamama.
İbka: Bâki, dâim, devamlı, sürekli kılma. Yerinde evvelki halinde bırakma, sınıf geçememe.
İbrâz: Meydana çıkarma, gösterme.
İclâl: Büyütme, saygı gösterme, ikrâm. Büyüklük, kudret ve kuvvet.
İddihâr: Biriktirme, biriktirilme, toplayıp saklama. Stokculuk ile zahire biriktirip saklama.
İdlâl: Naz etme, nazlanma; aşırı derecede nazlanma.
İdrâkât: Anlayışlar, kavrayışlar.
İfâte: Fevt etme, kaybetme, elden çıkarma, çıkarılma.
İffet: iffet an-izzina: Afiflik, temizlik. Namus.
İfhâm: Anlatma, anlatılma, bildirme, bildirilme.
İgnâ: Zengin etme, edilme, muhtaç bırakmama.
İgvâ: Azdırma, azdırılma, baştan çıkarma, çıkarılma, yolunu şaşırtma, ayartma, ayartılma.
İhâta: Bir şeyin etrafını çevirme, sarma, kuşatma, etrafı kuşatılma, kuşatılma. Tam kavrayış.
İhbât: İptâl etme, işin karşılığını verme.
İhlâk: Helâk etme, öldürme, öldürülme, yok etme.
İhrâz: Alma, kazanma, elde etme. Erişme.
İhsâ: Sayma, sayılma.
İhsâr: Kısalma, kısaltma, birini tazyik etme, işinden alıkoyma.
İhtibâr: Yoklama, deneme, sınama.
İhticâb: Örtünme, perde altına girme, saklanma, gizlenme.
İhtifâ: Saklanma, gizlenme.
İhtifâr: Kazma, kazılma.
İhtikâr: Hor, hakir görme, hakarete katlama.

İhtilât: Karışma, katışma, karşılaşıp görüşme.
İhzâr: Hazırlama, hazır etme, edilme, huzura getirme, birinin mahkemeye davet edilmesi.
İkab: Eza, cefâ, eziyet, azap.
İkan: Sağlam biliş, bilme
İkdâm: Gayret ve sebatla çalışma, devamlı çalışma, ilerleme.
İkrâh: İğrenme, tiksinme, birine zorla iş yaptırma
İktibâs: Ödünç alma, bir kelimeyi; bir cümleyi veya bunların mânâlarını olduğu gibi alma, aktarma.
İktibâsât: İktibaslar, yazı aktarmalar.
İktihâm: Göğüs germe, karşı durma, hücum etme saldırma.
İktirân: Yakın varma, yanına gelme, yaklaşma.
İktisâb: Kazanma, edinme.
İktisâr: Sözü uzatmama, kısa kesme.
İktizâ: Lâzım gelme, gerekme, gereklilik, işe yarama, ihtiyaç.
İllâ: Ondan, şundan, bundan, başka. Meğer aksi halde, ille, mutlaka, yalnız.
İllet: Hastalık, sakatlık, sık, sık gelen hastalık, sebep, gaye.
İltikâ: Rast gelme, kavuşma, karşılaşma, buluşma.
İltiyâm: Yara kapanma, onulma.
İltizâm: Kendi için lüzumlu sayma, birinin tarafını tutma, gerektirme.
İlzâm: Susturma, cevap veremez hale getirme.
İmâte: Öldürme, yok etme.
İmhâl: Mühlet verme, bir zaman daha sonraya bırakma.
İmkân: Olabilecek vaziyette bulunma; olabilirlik.
İmtinâ: Çekinme, eri durma, olamayış.
İmtinân: İyiliği başa kakma.
İnâbe: Günahlara tövbe edip Hak yoluna dönme, bir mürşide başvurp, tarikata girme.
İnbâ: Haber verme
İncilâ': Cilalanma, parlama, aşikâr, belli, meydanda olma, görünme.
İncizâb: Çekme çekilme, cazibeye çekilme.
İndifâ: Ortadan kalkma, yer,yer baş gösterme.
İnfiâl: Gücenme, darılma.
İnfisâm: Kırılma, kesilme; yırtılma; üzülme.
İngımâs: Suya dalma
İnkıhâl: Zayıf, güçsüz, dermansız düşme.
İnkıtâ: Kesilme, arası ksilme, tükenme, bitme.
İnkıyad: Boyun eğme, kendini teslim etme.
İnkızâ: Tamam olma, nihayet bulma, bitme, sona erme.
İnni ebeytü inde Rabbi: Rabbimin yanına otururum.
İnsilâh: Kesilen hayvanın derisi yüzülme, soyulma, sıyrılıp çıkma.
İntifâ: Ortadan yok olma, aradan çıkma. Menfaatlenme, faydalanma hakkı.
İntifâl: Nafile namaz kılma.
İntikas: Eksilme, tamamen yok olma.
İnzâr: Sonunun kötü olacağını haber vererek korkutma. Tehir etme, geciktirme.
İ'râz: Yüz çevirme, başka tarafa dönme. Çekinme, sakınma.
İrtiyâb: Şüphelenme, duraklama.
İsâl: Vardırma, buldurma, buldurulma, ulaştırma, ulaştırılma.
İsâr: İkrâm, bahşiş. Cömertlikle verme. Dökme, saçma, serpme.
İsneyniyyet: İkilik, ikiden ibâret olma.
İstiâre: Ödünç alma, birinden iğreti bir şey alma.
İstiâne: İstiânet: Yardım isteme
İstibsâr: Basîretli olma, hesaplı hareket etme.
İstidâre: Daire biçimine girme, değirmi olma, dönme, dolaşma.
İstidlâl: Deilil ile anlama, bir delile dayanarak bir şeyden netice çıkarmak.
İsti'fâf: Kötülükten, fena şeylerden, günahtan çekinme. Afiflik, namusluluk satma.
İstiğrâk: Dalma, içine gömülme, boğulma, kendinden geçip dünyayı unutma.
İstihkâr: Hakir görme, hor görme; hor görülme.
İstihyâ: Hayâ etme, utanma.

İstikâmet: Doğruluk; dosdoğruluk, doğru hareket. Bir şeyin bir tarafa doğrulması, uzanması.
İstikbâr: Büyüklenme, kendini büyük görme.
İstikrâr: Karar bulma, yerleşme. Kararlaşma, iyice belli olma.
İstiksâr: Çok görme, çok görülme, çoğumsama, çoğumsanma.
İstimdât: Meded, yardım isteme. İmdat, kuvvet isteme.
İstinâbe fil-vezaif: Evkaf cihetlerinde vuku bulan tevkil vekil tayin etme.
İstinbât: Bir söz veya işten gizli bir mânâ çıkarma zımnen, açık olmayarak, dolayısıyla anlama
İstinkâf: Kabul etmeme, red etme, yüz çevirme, vaz geçme, çekimser kalma.
İstisâl: Kökünden koparıp çıkarma, çıkarılma, kökünü kurutma.
İstislâm: Uyma. Yolun ortasından gitme. Müslümanlığı kabul etme.
İstisnas: Vahşeti kaybolup ünsiyet peyda etmek ülfet edip alışmak.
İstişrâb: İçmek isteme. İmâ yollu, kapalı, örtülü olarak anlatma.
İstitâat: Tâkat, kudret, güc yetme, güc yeterlik.
İş'âr: Yazı ile bildirme, haber verme.
İştihâr: Şöhret sahibi olma, şöhret bulma, meşhur olma, ünlü olma.
İştira: Satın alma, alınma.
İ'ta: verme, ödeme, verilme.
İtbâ: Tabi kılma, arkasına, ardına katma.
İtidal: Orta oluş, ortalama, aşırı olmama hali, ölçülülük.
İttibâ: Tabi olma, uyma, ardı sıra gitme.
İttihâd: Bir olma, birleşme, ayni fikirde olma, birlik.
İttikâ: Sakınma, çekinme. Allah'tan korkma.
İttisâf: Muttasıf olma, vasıflanma, nitelenme. Bir hal takınma.
İttisâl: Bitişme, kavuşma, ulaşma. Birbirine dokunma, yakınlık. Bitişiklik.
İvaz: Düzülmüş, koşulmuş, hazırlanmış.
İzâa: Açığa vurma, zâyi etme, kaybetme.
İz'ân: Anlayış, kavrayış, akıl. İtâat, söz dinleme, boyun eğme. Terbiye, edep.
İzân: Bildirme, bildirilme, ezan okuma.
İzdirâr: Bir kimseden yalanlayıp uzaklaşmak.
İzafe: Zammetme, katma, karıştırma.

K

Kabe kavseyn: Vahidiyet mertebesidir.
Kâbe: Mekke'de haremi şerifin (Mescid-i Harem) hemen ortasında bulunan kutsal binâ.
Kabîh, kabîha: Çirkin, yakışıksız, fena, ayıp. Yakışıksız, çirkin şey, çirkin davranış, ayıp şey.
Kabl: Ön, önce, öndeki, evvel, evvelki.
Kabz: Allah'ın isimlerinden. El ile tutma. Avuç içine alma, kavrama. Azrâil tarafından ruh teslim alınma, ölme, peklik, amelsizlik, kabız.
Kabza: Tutacak, tutamak yeri, sap.
Kaddes-Allah: Allah, mukaddes, mübârek etsin.
Kadim: Eski, eski dost. Öncesini bilir kimse bulunmayan. Başlangıcı olmayan. Eski zaman.
Kâdir: Allah'ın isimlerinden. Tükenmez kudret sahibi olan Allah.
Kâffe: Hep, bütün, cümle.
Kâfir: Hakk'ı tanımayan, bilmeyen. Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan. Küfredici, küfreden. İyilik bilmeyen, nankör.
Kâhhâr: Allah'ın isimlerinden. Fazlasıyla kahreden, kahredici; yok edici, batırıcı.
Kâin: Olan. Var olan. Bulunan. Mevcut.
Kâinat: Var olan şeylerin cümlesi, hepsi, yaratıklar. Dünya.
Kanallahü velem yekün meahü şeyensan: Zat sırrına işarettir.
Kalbi selim: Temiz gönül. Değiştirme; çevirme.
Kamer: Ay.
Kâmilen: Noksansız; tam olarak, hep, bütün.
Karâbet: Yakınlık, hısımlık, akrabalık.
Karz: Önünç verme, ödünç alma.
Karzı hasen: Faizsiz, güzellikle verilen borç.
Karir-ül-ayn: Gözü aydın-mesrur, sevinmiş.

Kasd: Niyet, kurma. Bile, bile yapma. Bir işe bilerek, isteyerek girişme. Dövme, öldürme.
Kasır: Kısa, kusur.
Kavî: Allah'ı isimlerinden. Kuvvetli, güçlü. Güvenilir, sağlam.
Kavânîn: Kanunlar.
Kayyûm: Allah'ın isimlerinden. **"Kıyâm binefsihi"** baki va kaim olan ancak Allah'tır.
Kaziye: İş, husus, madde, mesele; dâvâ. Cümlecik. Teklif, önerme. Yardımcı teorem.
Kâzib: Yalan söyleyen, yalancı, yalan uydurma, uydurma haber.
Kebir: Allah'ın isimlerinden. Büyük, ulu.
Kemâl: Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik.
Kemâlat: İnsanın, bilgi ve ahlâk güzelliği bakımından olgunluğu.
Kemmiyet: Sayı. Nicelik, çoğulluk.
Kenz: Hazine, define, yer altında saklı değerli eşya.
Kenzi: Tılsımlı, büyülü hazine. Akıl almaz hazine.
Kerâmet: Kerem, bağış. İkrâm, ağırlama. Velilerin gerekli olduğu anda gösterdikleri akıl almaz hal,olay. Ermişçesine yapılan iş, hareket veya söylenen söz, fikir.
Kerim: Allah'ın isimlerinden. Kerem sahibi, cömert, eli açık. Ulu, büyük .
Kerre: Defâ, kez.
Kesafet: Sıklık, tokluk. Kalabalık, koyuluk, kalınlık, yoğunluk.
Kesif: Sık, tok. Kalın, kaba, yoğun. Koyu.
Kesir: Çok, çok olan, bol.
Kesret: Çokluk, bolluk, fazlalık.
Kevn: Olma. Var olma, varlık, vücud. Dünya.
Kevniyyat: Astronomi evrenbilim, kozmoloji.
Kizb: Yalan söyleme, yalan.
Kuds: Pâklık, kutsallık, arılık, temizlik, mübâreklik.
Kuhl: Göze çekilen sürme.
Kulüb: Kalpler, gönüller.
Kurb: Yakın olma, yakınlık, yakın bulunma.
Kuvâ: Kuvvetler, güçler, tâkatlat.
Kuvve: Kuvvet, güc. Niyet, fikir, yetki, kabiliyet.
Küll: Genel,bütün. Çok.
Külliye: Genellik, bütünlük. Çokluk, bolluk.

L

Lâ-büdd: Lazım, gerekli, gerek.
Lâ-cerem: Şüphesiz, besbelli, elbette.
Lâhik: Yetişen, ulaşan, eklenen, sonradan tayin edilen.
Lâmi: Lemeân eden, parıldayan şimşek, parlak.
Lâtif: Allah'ın isimlerinden. Yumuşak hoş, güzel, nazik.
Lâtife: Güzel söz, hikâye, şaka.
Lâ-yemût: Ölmez
Lâyıh: Parlak, aşikâr, meydanda, hatıra gelen.
Lâyuadd: Sayılmaz, sayısız, hesapsız, sayılamaz, pek çok.
Lecâc, lecacet: Ayak direme, çekişme.
Letâfet: Lâtiflik, hoşluk, güzellik, nezaket, yumuşaklık.
Letâif: Latifeler, güldürecek güzel sözler ve hikâyeler.
Levâhik: Ekler, eklenen şeyler, gerekli şeyler.
Levâmi: Parlamalar, nurlar, parıldayan şeyler.
Levâzım: Lazım olan şeyler, gerekli şeyler, yaşamak, geçinmek, yolculuk için lüzümlu nesneler. Askerin yiyecek, giyecek, yakacak ve savaş eşyası ve bu işlerle uğraşan daire.
Levh: Levha. (yassı, düz, üzerine resim, yazı gibi şeyler yazılabilen nesne.)
Levhi mahfûz: Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu levha; İlm-i İlâhi.
Levn: Renk, boya, sıfat, nevi, çeşit. Beniz, yüzün rengi.
Levs: Pislik murdarlık, kir.
Leyl: Gece
Lika: Yüz, çehre, görme rast gelip kavuşma.

Lübb: İç, öz.

M

Ma': Su.
Maâd: Âhiret, dönülen, dönüp gidilecek yer, dönüş, geri gidiş. Dünyadan sonraki hayat.
Mâ-adâ: den başka.
Maâdin: Madenler.
Mâarif: Marifetler, bilimler.
Maâsi: Asilikler, günahlar, itaatsizlikler, isyanlar.
Ma'bud: Kendisine ibadet olunan, tapınılan, Allah.
Madde: Mevâdd, maya, cevher, asıl, cisim, sözün özü, ruhu.
Mâddiyûn: Maddenin ezeli ve ebedi olduğuna sonradan yaratılmamış bulunduğuna, inananlar, maddeye bağlı mataryelistler.
Mâder: Anne, ana.
Ma'dum: Yok olan, mevcut olmayan.
Mâ-dun: Alt, aşağı derece, emir itibârıyla aşağıda olan.
Magbûn: Alış verişte aldanmış olan, şaşkın.
Mağfûr: Allah tarafından günahları af edilmiş olması için dua edilen.
Mahbûb: Sevilmiş, sevilen, sevgili.
Mahcûb: Kapalı, örtülü, perdeli, utangaç.
Mahdûd: Tahdid edilmiş, sınırlıi belirli, muayyen.
Mahfi: Gizli, saklı.
Mahfûz: Korunmuş, saklanmış, gizlenmiş, ezberlenmiş.
Mahlukat: Yaratılmış şeyler, canlılar, yaratıklar.
Mahlûl: Hal olunmuş, çözülmüş, erimiş, eritlmiş, eriyik, sahipsiz hükümete kalan, miras.
Mahmûd: Hamd olunmuş, sena edilmiş, övülmeye değer.
Mahmûl: Haml olunmuş yüklenmiş, bir şey üzerine kurulmuş yüklem, haber.
Mahsûs: Hissedilen, beş duygudan biriyle duyulan anlaşılan, belli aşikâr.
Mahâsin: Güzellikler, estetik.
Mahsûs, mahsûse: Özelleşmiş, yalnız bir kişiye ait olan lâyık, ayrı bağımsız, özel, şakadan, yakından.
Mahsûsat: Gözle görülür şeyler.
Mahsûsen: Mahsûs olarak, ayrıca, bile bile.
Mahz: Su katılmamış halis süt. Halis, katkısız, sâde, tam.
Mahzâ: Ancak, yalnız, tek, sâde, halis, tam.
Mahzûf: Hazf olunmuş, silinmiş, kaldırılmış.
Makasid: Maksatlar, niyetler, arzular.
Makrûn: Yakınlaştırılmış, yakın, ulaşmış kavuşmuş.
Maksûr, maksûre: Kasr olunmuş, kısaltılmış, alıkonulmuş bir şeye ayrılmış.
Mâlik-ül-mülk: Allah.
Mâlikikkiyyet: Mâlik olma, sahip olma.
Mansub: Nasbolunmuş, konmuş, dikilmiş.Memur olarak tayin edilmiş.
Mâruf: Herkesçe bilinen, meşhur, ünlü, şeriatın uygun gördüğü (emri bil ma'rûf).
Marzi: Rızâ gösterilmiş, beğenilmiş.
Masdar: Bir şeyin sudûr ettiği yer, kaynak, temel.
Ma-sivâ: Bir şeyden başka olan şeylerin hepsi; Allah'tan başka her şey. Dünya ile ilgili olan şeyler.
Ma'siyet: Âsîlik, itâatsizlik; isyan, günah.
Maslahat: İş, emir, husus, keyfiyet. Ehemmiyetli iş. Barış, dirlik düzenlik.
Matlub: Taleb edilen, istenilen, aranılan şey. Alacak.
Matmah: Göz dikilen şey, göz konulan yer, gözü kaldırıp bakacak yer.
Matrûd: Tard olunmuş, kovulmuş, vazifesinden çıkarılmış, kovuntu.
Mavtın: Vatan, yurt edilen yer.
Mazlûm: Zulüm görmüş. Halim selim, sâkin, sessiz.
Meâd: Âhiret.
Mebâdi: Evveller, başlangıçlar, prensipler, ilk unsurlar.
Mebâhis: Bir şeyin bahsolunduğu yerler. Araştırma, arama yerleri; münâkaşa konuları.
Mebguz: Buhzedilmiş, nefret edilmiş, sevilmemiş.

Mebnî: Binâ olunmuş, yapılmış, kurulmuş. Bir şeye dayanan. Ondan, bundan, şundan ötürü.
Medlûl: Delil getirilmiş şey. Delâlet olunan, gösterilen şey. Bir kelimeden veya bir işaretten anlaşılan.
Meâni-i medlûle: Anlaşılan mânâlar.
Mefârik: Başın tepe kısımları.
Mefrûz: Farz kılınmış, boyun borcu olmuş. İfrâz olunmuş, ayrılmış, bölünmüş.
Mefkud: Kayıb, yok, olmayan, bilinmeyen, kayıp kimse.
Mehâmm: Ehemmiyetli şeyler, düşündürücü şeyler, lüzumlu, gerekli şeyler.
Mehcûr, mehcûre: Terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş. Uzaklaşmış, ayrılmış.
Me'hûz: Ahz olunmuş, alınmış, çıkarılmış, tutulmuş. Ödünç olarak başka bir yerden alınmış.
Mekâid: Hileler, dalavereler, aldatmalar.
Mekâsib: Kesbedilen, kazanılan yerler, kazanç yerleri, kazanç vasıtaları, kazanç.
Mekmen: Pusu yeri, gizlenip pusu kurulan yer.
Meknûn: Dizilmiş. **Dürr-i meknun:** Dizilmiş, inci dizisi, değerli inci. Saklı, gizli, örtülü.
Meksûb; meksûbe: Kesbolunmuş, kazanılmış. Öğrenilmiş, elde edilmiş.
Melâbis: Giyilecekler, elbiseler.
Melel: Usanç, bıkma.
Me'lûf: Ülfet edinilmiş, alışılmış, alışmış, huy edilmiş.
Mel'un, mel'ûne: Lânetlenmiş. Tardolunmuş, kovulmuş. **İblis-i mel'ûn:** Kovulmuş şeytan. Herkesin lânet ve nefret ettiği kimse.
Menâat: Çetinlik, sarplık, güçlük.
Menazil: Menziller, duraklar, konak yerleri.
Mendûb: Şerîatçe yapılması uygun görülen. İyilikleri sayılarak arkasından ağlanan ölü.
Menfes: Nefes alacak yer, nefes deliği.
Menhi: Harâm olmuş, yapılması şeriat gereği yasaklanmış şey.
Menkûs: Baş aşağı çevrilmiş, tersine dönmüş. Hastalığı nüksetmiş, tepmiş.
Menkûş: Nakış olunmuş, işlenmiş, resim yapılmış, boya ile süslenmiş.
Mensûh: Hükümsüz bırakılmış, nesh olunmuş, hükmü kaldırılmış.
Menût: Asılı, asılmış, rabt edilmiş.
Menzûl: Nüzüllü, inmeli. (felç olmuş).
Merdûd: Reddolunmuş, kovulmuş. Geri döndürülmüş, geri çevrilmiş.
Mer'î, mer'iyye: Riâyet edilen, saygı gösterilen. Gözetilen, yürürlükte olan. Gözle görülen.
Mer'iyyat: Gözle görülen şeyler.
Mer'iyyet: Hükmü yürürlükte olma. Gözle görülür olma.
Merkûz: Rekzolunmuş, dikilmiş, saplanmış. Tabîatında, yaradılışında bulunan.
Merecel bahreynni yeltekıyan: Rahman suresi, 55/19. Salmıştır iki denizi; buluşup kucaklaşıyorlar.
Mertebe-i ıtlak: Her şeyin terk edildiği mertebe.
Mesâ: Akşam. **Subh ü mesâ:** Sabak akşam.
Mesâib: Felaketler. Uğursuzlar.
Mesâni: Bir şeyin tekrarı. **Seb'ül-mesâni:** Fatiha suresi'ne işaret eden isim. (Bu sure yedi ayet olup iki rekâtta da okunduğu için bu ad verilmiştir.)
Mesbûk: Sebk etmiş, geçmiş,başkalarından geri kalmış, arkada bırakılmış.Önde bulunan, ondan evvel geçmiş.
Mescûn: Hapsedilmiş, zındana atılmış.
Mesmû: İşitilmiş, duyulmuş, haber alınmış. Dinlenen, işitilen.
Mestûr, mestûre: Satırlanmış, yazılmış, çizilmiş. Setrolunmuş, örtülü, kapalı, gizli. Açık saçık gezmeyen kadın.
Meşâir: Hacı olmadan evvel durulması icabed en önemli yerler. Hasseler, duyular.
Meşâmm: Burun, koku alacak yer.
Meşârib: İçecek yerler. Mizaçlar, tabîatlar, ahlâklar, huylar.
Meş'emet, şeâmet: Uğursuzluk.
Meşiyet: İsteme, dileme. **Meşiyet-i ilâhiye:** Allah'ın dilemesi.
Meşkûr: Şükre, teşekküre değer, makbul, beğenilmiş,övülmüş.
Meşrûh; meşrûha: Şerh olunmuş, açıklanmış. Uzun uzadıya anlatılan.
Meşrût- meşrûta: Şart koşulmuş, şartlı, şarta bağlı.
Metâlip: Talep olunan, istenen şeyler.
Metin: Metanetli, sağlam, dayanıklı.

Me’va: Yurt, mesken,yer, makam, sığınacak yer.
Mevâhib: İhsanlar, bahşişler.
Mevâki: Mevkiler, yerler.
Mevâni: Mâniler, engeller.
Mevat: Cansız şeyler. Sahipsiz, işlenmemiş toprak.
Mevkif: Durak, duracak yer, istasyon.
Mevrid: Varacak yer, varacak yol.
Mevrûs, mevrûse: Miras kalmış, ana babadan geçmiş.
Mevsuf: Sıfatlanmış, vasfolunmuş, vasıflanmış.
Mevsûk: Vesikaya dayanan, sağlam, inanılır.
Mevtın: Yerleşip oturulan,yurt edinilen yer.
Mev’ûd: Va’dolunmuş, söz verilmiş. Vadeli, zamanı belli.
Mezemmet: Kınama, yerme. Kınanacak, yerilecek iş.
Mısdak: Sadık, doğru söz, delil, burhan.
Mısdâk: Bir şeyin doğru olduğunu ispat eden şey. Ölçüt.
Miftâh: Anahtar. Şifre çetveli. Dil öğrenirken yapılacak tercüme ve meselelerin halledilmiş şekillerini gösteren kitap.
Mikât: Mekke yolu üzerinde hacıların ihrrâma girdikleri yer. Bir iş için belirtilen vakit, zaman ve yer.
Minassa: Gelin sandalyesi, gelinin süslenmiş olarak oturup göründüğü yüksekçe yer.
Mişkat: İçine kandil, lâmba gibi şeyler koymak için duvarda yapılan oyuk, hücre.
Muaccel, müeccel: Ta’cil edilmiş, acele olunmuş. Peşin, önden verilen. Tehir edilmiş, sonraya bırakılmış. (mehr-i muaccel nikâhta erkek tarafından kadına verilen bedel, tazmînât. Mehr-i müeccel nikâhta belirlenip de boşanma veya ölüm halinde kadına verilecek bedel.)
Muahhar: Te’hir edilmiş, sonraya, geriye bırakılmış; sonraki.
Muâkabe: Cezalandırma.
Muâraza: Birbirine karşı gelme, çekişme, kavga.
Muâşeret: Birlikte yaşayıp iyi geçinme.
Muâtebe: Azarlama, paylama, çıkışma.
Muâvaza: Değiş tokuş, değiştirme. Hileli, dalavereli iş, danışıklı dövüş.
Muâvenât: Yardımlar, yardım etmeler, yardımcılıklar.
Muâvenet: Yardım, yardım etme; yardımcılık.
Mu’cib: İ’câbeden, taacübe, hayrete düşüren, şaşkınlık veren.
Mucîb: Allah’ın isimlerinden. İcâbeden, lâzım gelen, gereken, gerektiren.
Mûdi: Tevdi eden, emânet olarak bırakan, veren.
Mudill: Dalâlete düşüren, doğru yoldan çıkarıp eğri yola saptıran.
Mugalata: Yanıltmak için, yanıltacak yolda söz söyleme. Ağız kalabalığı.
Muhâcce: İddia edip münakaşa yaparak deliller ve ispatlar gösterme.
Muhâdaa: Hile yapma, aldatma.
Muhâdenet: Dostluk, yakın ahbaplık. Barışma, barışık olma.
Muhakkir: Tahkîr eden, hakir ve hor gören.
Muhallid: Devamlı, sürekli kılan, ebedîleştiren.
Muhallis: Kurtaran, tahlis eden.
Muhibb: Seven, sevgi besleyen dost.
Muhlis: Halis, katkısız. Dostluğu, samimiliği ve hali içten, gönülden olan.
Muhtecib: Örtülü, örtünmüş, saklanan, gizlenen.
Muhtedi: Hilekâr, dalavereci.
Muhtemel: İhtimali olan, umulur, beklenir. Olası.
Muhtell: İhlâl edilmiş, bozulmuş, bozuk, karışmış.
Mukaddem: Takdim edilen, sunulan. Önde olan, önde giden. Önce gelen. Önceki.
Mukadder: Takdîr olunmuş, kıymeti biçilmiş; kadri, değeri bilinmiş, beğenilmiş.
Mukaddir: Allah’ın isimlerinden. Takdîr eden, kıymet biçen, kadrini bilen, beğenen.
Mukarin: Bitişik, ulaşmış, erişmiş, yaklaşmış, bir yere gelmiş.
Mukassim: Taksim eden, ayıran, bölen.
Mukavvî: Takviye eden, kuvvet veren, kuvvetlendiren.
Mukteza: İktiza etmiş, lâzımgelmiş. Kanun gereğince yazılan yazı.
Muntavi: Dürülüp bükülen, toplanmış, devşirilmiş.

Musâhabe: Sohbet etme, konuşma, görüşme.
Musahhar: Ele geçirilmiş.
Musâhib: Biriyle sohbet eden, sobette bulunan, konuşan, arkadaş.
Musavver: Tasvirli, resimli. Tasarlanmış, düşünülmüş.
Musib, musibe: İsabet eden, rastgelen, yanılmayan.
Mutazammın: İçine alan, kefil olan, üstüne alan.
Mutfi: İtfa eden, söndüren.
Muttasıf: İttisâf eden, vasıflnan, kendisinde bir hal, bir sıfat, bir vasıf(özellik)bulunan.
Muvahhiş: Tevhîş eden, korkutup ürküten.
Muvakkit: Tevkît eden, vakti tâyin eden kimse. Tam ayarlı saat.
Muzâaf: İki kat, kat kat, katmerli.
Muzlim: Karanlık, kara, uğursuz, dehşetli, bilinmeyen şüpheli.
Mübâade: Birbirinden uzaklaşma, birbirini sevmeyip soğuk ve uzak durma.
Mübâhât: Övünme.
Mübâlaga: İşi, bir şeyi çok büyütme, pek ileri vardırma. Küçük bir şeyi büyük gösterme.
Mübâlâgat: Mübâlâgalar.
Mübâlât: Kayırma. Dikkat, îtina.
Mübâşeret: Bir işe başlama, girişme.
Mübdi: Allah'ın isimlerinden. İbda eden, icâdeden, yeni şeyler bulan, söyleyen. Din işlerinde bid'at ehlinden olan. Benzeri görülmemiş şiir söyleyen.
Mübin: Hayrı, şerri, iyiyi ve kötüyü ayıran. Açık besbelli.
Mübrem: Kaçınılmaz, vazgeçilmez, önlenemez.
Mübtehic: Sevinen, sevinmiş.
Mübteni: Bir şeyin üstüne bina eden, kurulu, kurulmuş olan. Dayanan.
Mücânebet: Bir şeyden sakınma, çekinme, çekilme, uzak durma.
Mücâneset: Benzeme, hemcins olma, hemcinslik.
Mücânis: Ayni cinsten olan.
Mücâveret: Mücavirlik, komşuluk.
Müdâhane: Dalkavukluk, koltuklama.
Müeddî: Te'diye eden, eda eden. Sebep olan, doğuran, meydana getiren.
Müekked: Te'kidedilmiş, sağlamlaştırılmış. Tekrar edilmiş, bir daha haber verilmiş, tenbih edilmiş.
Müfâd: Mânâ, kavram.
Müfâharet: Övünme.
Müfârekat: Ayrılma, uzaklaşma. Bir yerden uzaklaşma. Boşanma.
Müfârik: Müfarakat eden, ayrılan, ayrılmış.
Müfid: İfade eden, anlatan; mânâlı. Faydalı.
Mühmil: İhmâl eden, boşlayan, bırakmayan, savsaklayan.
Mükezzib: Tekzibeden, yalanlayan, yalancı çıkaran.
Mükteseb: Kazanılmış, edinilmiş, elde edilmiş.
Mülâzım: Bir yere veya kimseye sarılıp ayrılmayan, tutunup kalan. Teğmen.
Mümteni: İmtina eden, çekinen. Olamaz, olamazlı.
Münâfât: Birbirine zıt olma, uymama.
Münâferât: Nefret etmeler, sevişmezlikler, soğukluklar.
Münâfi: Zıt, uymaz, aykırı.
Münâzi: Niza', ağız kavgası eden, çekişen, kavgacı.
Münbais: İnbias eden, gönderilen. İleri gelen, doğan.
Münderic: İndirâc eden, içinde bulunan, yer almış, dahil olan.
Münhasır: İnhisar eden, sınırlanmış, her yanı çevrili. Yalnız bir kimseye veya bir şeye mahsus olan.
Münhasif: İnhisaf eden, sönüklesen, sönük, ışıksız kalan.
Münhemik: İnhimak eden, bir işin üstünde çok düşen.
Mün'im: Allah'ın isimlerinden. İn'am eden, nimet veren, yedirip içiren. Allah.
Münkad: Boyun eğen.
Münkatı: İnkıtâ eden, kesilen, kesilmiş, kesik; aralıklı. Arkası gelmeyen; son bulan.
Münselih: İnsilah eden, sıyrılıp çıkan, soyunan, soyulmuş.
Müntefi: Menfaatlenen, yararlanmış.
Müntehi: Nihayet bulan, sona eren, biten. Bir şeyi tamamlayan.

Mürâât: Hıfzetme, saklama, gözetme, koruma, göz ucuyla bakma.
Müretteb: Terdibolunmuş, dizilmiş, yerli yerine konulmuş.
Mürettib: Terdib eden, sıraya koyan.
Mürüvvet: İnsaniyet, mertlik, yiğitlik. Cömertlik, iyilikseverlik.
Müsâb: Sevap kazanmış, sevap kazanan.
Müsâmerât: Akşam, gece toplantıları, eğlenceleri.
Müsmir: Semereli, yemiş veren, yemiş verici. Netice veren, neticeli. Faydalı, fayda veren.
Müstahikk: Hak etmiş, hak kazanmış, lâyık.
Müstahil: İmkansız, mânâsız, boş, saçma şeyler.
Müstahlef: İstihlaf edilmiş, kendi yerine geçirilmiş, başkasının yerine konulmuş.
Müstakarr: İstikrar bulunan, yerleşilen, durulan yer. Karargâh.
Müşâkele: Şekilce bir olma, benzeme. Birinin söylediği bir sözü, diğerinin az çok evvelki mânâya zıt olarak kullanlması.
Müstekmil: İstikmâl eden, tam, olgun bir hâle getiren, eksiksiz olarak bitiren.
Müstebşir: İstibşâr eden, müjdeleyen, müjde ile sevinen.
Müşâreket: Şeriklik, ortaklık, ortaklaşma, birine ortak olma.
Müşekkel: Şekle konulmuş, şekil verilmiş. Şekli, kalıbı kıyâfeti yerinde, gösterişli.
Müşevveş: Teşvîr edilmiş, belirsiz, karışık, düzensiz,karma karışık.
Müştakk: İştiyak etmiş, başka bir kelimeden çıkmış, türemiş, türeme.
Müşteheyât: İştahı çeken, iştah veren şeyler, lezzetli şeyler.
Müştemil: İştimâl eden, kavrayan, saran, içine alan.
Müteazzım: Taazzum eden, benlik satan, büyüklük taslayan.
Mütelâşi: Telâş eden, acele eden, aceleci.
Mütemekkin: Temekkün eden, mekanlanan, yerleşen, yerleşmiş, oturan.
Mütemerrid: Temerrüdeden, dikbaşlılık eden, dikkafalı.
Mütenevvia: Tenevvü'ü eden, nevilenen; türlü, çeşitli, çeşit çeşit değişik.
Mütevâli: Tevâlli eden, birbiri ardınca giden, üst üste, bir düzeye olan.
Müttehim: Töhmetli, kabahatli, suçlu görülen, suçlanan.
Müttekın: İyice bilinen, bir şeyin bir türlü olmasına aklı yatan.
Müvezzi: Tevzi' ve taksîm eden, dağıtan.
Müzâheret: Arkalama, yardım etme, koruma.
Müzâhim: Zahmet, sıkıntı veren. Aykırı gelen.
Müzekkî: Tezkiye eden, temizleyen, aklayan.

N

Nâ-becâ: Yersiz, yolsuz, yerinde değil, münâsebetsiz, uygunsuz.
Nâ-bekâr: İşsiz, işe yaramaz. Haylaz, yaramaz, hayırsız.
Nâbi': Yerden çıkıp fışkıran, kaynayan, akan.
Nâbî: Haberci, haber veren.
Nâ-bûd: Yok olan, bulunmayan. Sonradan yok olan. İflâs etmiş, perişan olmuş.
Nâci: Necât bulan, kurtulan, selâmete kavuşan. Cehennemden kurtulmuş. Cennetlik.
Nâ-çâr: Çâresiz, ister istemez. Zorunda kalmış. Zavallı.
Nâ-çiz: Hiç hükmünde olan, değersiz, ehemmiyetsiz; önemsiz.
Nâ-dân: Bilmez. Nobran, kaba, terbiyesi kıt.
Nâdi: Nida eden, haykıran, çağıran.
Nâdim: Nedâmet duyan, pişman olan.
Nâdir: Seyrek, az, ender bulunur.
Nâfiz: Delen, delip geçen. İçeriye giren, işleyen. Tesir yapan, sözü geçen.
Nâ-gah: Vakitsiz. Ansızın, birdenbire.
Nâ-hakk: Haksız, Bîhude, boş.
Nâhiye: Yan taraf, kenar, yan. Civar, çevre. Küçük yer; bölge.
Nahl: Hurma ağacı. Süs ağacı.
Nahvet: Kibir, gurur, büyüklenme, ululanma, kurulma, böbürlenme.
Nâib: Vekil, birinin yerine geçen. Nöbet bekleyen, nöbetle gelen.
Naim: Bollukta yaşayış. Cennetin bir kısmı.
Naka: Dişi deve, maya.

Nakiz: Zıt, karşı.
Nâ-pâk: Pis, murdar.
Nâr: Ateş. Cehennem.
Nâşi: Neşet eden, edici, ileri gelen. Ötürü, dolayı, sebebiyle.
Nâşid, nâşide: Şiir okuyan, şiir söyleyen, şiir yazan.
Nâ-şinâs: Bilmez. Tanımaz olan.
Nâ-tüvân: Zayıf, kuvvetsiz.
Nâzir: Benzer, eş.
Necâbet: Soyluluk, soy temizliği.
Necib: Soyu sopu temiz, nesli pâk olan kimse.
Necm: Yıldız. Kur'an'da bulunan sure.
Nefâset: Nefislilik, nefis olma hâli. Kıymetlilik.
Nez': Bir şeyi yerinden koparma, sökme. Kaldırma, yok etme. Can çekişme.
Nezâfet: Temizlik, pâklık.
Nezâhet: Temizlik, pâklık. İncelik.
Niam: Nimetler.
Nifâk: Münâfıklık, ikiyüzlülük, ara bozukluğu, bozuşukluk. Müslüman görünüp kâfir olma.
Nisyan: Unutma.
Nusret: Yardım. Allah'ın yardımı. Başarı, üstünlük.
Nüfûs-i Zekiye: Arınmış ruhlar. İnsanlar, kimseler.
Nüsha-i Kübra: Büyük nüsha.

Ö

Örf: Adet, hüküm, gelenek.

P

Pâyân: Son, nihayet. Uç, kenar.
Perest: "Tapan, tapınan taparcasına seven" mânâlarıyla birleşik kelimeler yapılır.
Pey-der-pey: Birbirinin ardı sıra, yavaş, yavaş.
Pey-rev: Arkası sıra giden, izinden giden, uyan.
Pişvâ: Reis, başkan.

R

Rabb: Efendi, sahip. Yaratılmışların Rabb vasfı ile ilgileri mazhar(alet)olma çerçevesindedir.
Rabb: Allah, terbiye eden, mâlik.
Râbıta: İki şeyi birbirine bağlayan şey, bağ, ilgi, mensub olma.
Râcih: Değerinden evvel, üstün, önce.
Râh: Yol, tutulan yol, meslek, usul.
Rahîm: Allah'ın isimlerinden. Merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan, âhirette mümin kullarına keremiyle muâmelede Cenab-ı Hak.
Râhimin: Merhametliler, acıyanlar, acıyıp esirgeyenler.
Rahmân: Allah'ın isimlerinden. Dünyada her canlıya, herkese merhamet eden. "Allah."
Râi, raiyye: Rüyet eden, görücü, gören.
Râki: Namazda rükû eden, ellerini dizlerine dayayarak eğilen.
Râkib: Allah'ın isimlerinden olup görüp gözetendir. Herhangi işte birbirinden üstün olmaya çalışanlardan her biri.
Rakîk: İnce, yufka yürekli.
Rây: Rey, fikir, oy.
Raûf: Allah'ın isimlerindendir. Çok esirgeyen, çok merhamet eden. "Allah"
Recfe: Deprem, sarsıntı.
Redâet: Kötülük, fenalık, bayağılık.
Redî: Kötü, fena, bayağı.
Refik: Arkadaş, yoldaş.
Reh-nümâ: Yol gösteren, kılavuz
Reşaş, reşaşe: Çisenti, serpinti, toz gibi ince yağmur.

Reşid: Doğru yolu tutan. İyi şekilde hareket eden, akıllı. Ergin.
Rezzâk: Bütün mahlûkların rızkını veren "Allah".
Ricâl: Erkekler, yayan ve yayan olanlar. Belli mevki sahibi kimseler.
Ricâl-i gayb-ül-gayb: Her devirde olan fakat görülmeyen ve Allah'ın emirlerine insanları idare etmeye çalışan mübarek kimseler…
Ricâl-ullah: Mânevi kudret ve kuvvet sahibi evliyâ (Allah erleri)
Rubûbi: Sahib'e, efendiye mensup. Allah'a mensup
Rübûbiyet: Efendilik, Rablık, tanrılık.
Rücûm: Taşlamalar, taşa tutmalar. Akan yıldızlar.
Rüsuh: Muhkem, sağlam olma. Bir ilmin derinliğine, inceliğine varma. Maharet, meleke.
Rüsul: Peygamberler.
Rüyet: Görme, bakma, görülme.

S

Saâdet: Mutluluk.
Sabâhat: Güzellik, lâtiflik, yüz güzelliği.
Sabâvet: Sabîlik, çocukluk.
Sâbık: Geçici, geçen, geçmiş.
Sâbit: Hareketsiz, kımıldamayan, yerinde duran. İspât edilmiş, anlaşılmış.
Sâbite: Seyyar(gezegen)olmayan, yerinde durur gibi görünen yıldız.
Sâbur: Allah'ın isimlerinden. Çok sabırlı.
Sâcid: Secde eden, alnını yere koyan.
Sad: Yüz (sayı, 100)
Sâdât: Seyyidler, ulular, "Evlad-ı Resul"
Sâdık: Doğru, gerçek. Bağlılığı içten olan.
Sâdır: Çıkan. Açığa çıkan, şerefle çıkan, kötülük üzere çıkan, göğüsten çıkan gibi.
Sadr: Göğüs.Yürek. Her şeyin önü, başı, ilerisi, en yukarı, en baş. Oturulacak en iyi yer.
Safâ: Saflık, berraklık. Gönül şenliği, kedersizlik, neş'e, zevk, eğlence.
Safahât: Safhalar. Mehmet Akif Ersoy'un kitabı.
Saffet: Safvet: Sağlık, hâlislik temizlik, pâklık, arılık.
Sagire: Küçük. (Öldürme, zina, hırsızlık çeşidinden olmayan) küçük günah.
Sâhire: Yeryüzü.
Sâhire-i gabrâ: Yeryüzü. Çöl.
Sâhire: Büyücü kadın.
Saîd: Mutlu, uğurlu.
Sâika: Yıldırım. Sevkeden, sürükleyen, götüren hal; sebep.
Sâil: Suâl eden, soran, dilenci, akıcı, akan.
Sâkıt: Düşen, düşücü, hükümsüz, düşük.
Sakil: Ağır, sıkıntılı, can sıkan, çirkin.
Sâkinân: Sâkinler, oturanlar,
Sâlih; Saliha: Yarar, elverişli, uygun, selahiyetli. Dinin emrettiği şeylere uygun harekette bulunan.
Sâlis: Üçüncü.
Samed: Allah'ın isimlerinden.Pek yüksek, ulu, daim, ezelî, ebedî. Hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.
Sâmi': İşiten. Dinleyen, dinleyici.
Sarâhat: Açıklık, ibârede açıklık.
Sâtir: Örten, kapatan.
Saykal: Cilâcı. Cilâ âleti.
Sebât: Yerinde durma, kımıldamama, sözünden, karârından vazgeçmeme.
Sebkat: Geçme, ilerleme.
Sebui: Yırtıcıya mensup, canavarla ilgili.
Sebuiyyet: Yırtıcılık.
Sefâin: Gemiler.
Seher: Tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit.
Seher illeti: Uykusuzluk hastalığı.
Sehl: Kolay, sâde.

Sehv: Yanlış, yanılma.
Sehven: Yanlışlıkla, yanılarak.
Sekine, sekinet: Karar, rahat, sâkinlik, dinlenme. Gönül rahatlığı.
Selb: Kapma zorla alma. Kaldırma, giderme. Menfileştirme, olumsuzlaştırma. İnkâr etme.
Semrâ: Esmer.
Ser-efrâz: Başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan.
Serfürû: Başeğme, söz dinleme.
Seri, seriâ: Çabuk, hızlı.
Sermed, sermedi: Dâimi, sürekli.
Sermediyyet: Dâimîlik, dâimlik, sürerlik, süreklilik.
Sevâd: Karalık, siyahlık, karartı. Yazı karalama.
Sevâd-ı a'zam: "Ulu şehir": Mekke-i Mükerreme.
Sevâd-ül-kalp: Yüreğin ortasında varsayılan kara benek(nokta).
Sevâd-ül-vech fi-d-dareyn: Tamamıyla fenâ fi-llâhdan ibarettir. Bir şekildeki sahibinin aslen ve kat'en, zâhiren ve bâtınen, dünya ve âhireten vücudu yoktur. Bu mertebe "Fakr-i hakiki"(gerçek fakirlik) makamı olup asıl yokluğa dönme neşesidir. Hz. Peygamber(s.a.v) efendimizin ***"Ben, fakirliğim ile övünürüm"*** sözü bu mânâya işarettir.
Sevânih: İçe doğan şeyler.
Seyyidân: Hz. Muhammed'in iki torunu olan: Hz. Hasan ve Hüseyin.
Sıfâr: Kene, sarı.
Sıfat-ı subutiye: Allah'ın sabit sıfatları: ***Hayat, İlim, Semi', Basar, İrâde, Kudret, Kelâm, Tekvîn.***
Silk: İplik. Sıra,dizi. Yol; meslek, tutulan yol.
Sivâ: Başka, gayri.
Sugrâ: Daha. Küçük.
Suver: Sûretler.
Sübût: Sabit olma, gerçekleşme, meydana çıkma.
Süfehâ: Sefihler (zevk ve eğlenceye düşkünler).

Ş

Şâfi: Şifa veren, verici, hastayı iyi eden.
Şakk: Yarma, yarılma, çatlama; yırtma, paralama; kırma. Yarık, çatlak.
Şakk-ı kamer: Hz. Muhammed'in, parmak işaretiyle Ay'ı ikiye bölme mucizesi.
Şerâret: Şerirlik, şer işleme, fenalık, kötülük.
Şevâib: Lekeler, kusurlar, ayıplar, noksanlar. Eserler, izler. Şüpheler.
Şûai: Şua'a mensup, şuâ ile, ışınla, vektörle ilgili.
Şuun: İşler, yeni çıkan işler, hâdiseler(olaylar), vak'alar.

T

Taabbüd: İbadet etme, kulluk etme, tapma, tapınma.
Taalluk: Asılı olma, asılma. İlişiği olma, ilgisi olma. Sevme. Ait olma.
Taassub: Birine tarafdarlık etme. Duyguya dayalı kendi din nlayışını çok üstün tutarak başka anlayışlara kapalı olma hâli.
Taassüf: Doğru yoldan sapmalar, yolsuzluklar, haksızlıklar.
Taaşşuk: Aşık olma.
Taayyün: Meydana çıkma, âşikâr olma; belli olma; belirme. Âyân sırasına girme itibarlanma.
Taayyüş: Yaşama, geçinme.
Tafsil: Etrafıyla, etraflı olarak bildirme, uzun uzadıya anlatma, açıklama.
Tagyir: Başkalaştırma; değiştirme; bozma.
Tahakkuk: Hakîkat olarak meydana çıkma, gerçekliği anlaşılma.
Tahammür: Mayalanma, ekşime.
Taharruk: Yırtılma, yarılma.
Taharrük: Hareket etme, kımıldama, oynama.
Tahassür: Hasret çekme. Çok istenilen ve ele geçirilemeyen şeye üzülme.
Tahassür: Pıhtılaşma. Kanın pıhtılaşması.
Tahdid: Hudud tâyîn etme, sınır çizme, sınırlama.

Tahiyyat, tahiyye: "Allah ömürler versin!" demeler, selâmlar, hayır dualar. Namazın ka'delerinde okunan "Ettehiyyâtü" duası.
Tahlis: Kurtarma, kurtarılma.
Tahsis: Bir şeyi birine veya bir yere özel yapma.
Tahzir: Sakındırma, sakındırılma. Menetme, önleme, önlenilme.
Taklib: Tersine çevirme, çevrilme. Bir yandan bir yana döndürme, döndürülme. Bir şeyin şekil ve kalıbını değiştirme.
Taksir: Kısaltma, bir işi eksik yapma. Bir şeyi yapabilir iken çekinip yapmama.
Takyid: Kayıt ve şartla bağlama, şart koşma. Bağlama. Harfe nokta ve hareke koyma.
Tal'at: Yüz, surat, çehre, güzellik.
Talh: Zamk ağacı.
Tâl'i: Nişangâhın arkasına düşen ok.
Talib: İsteyen, istekli, öğrenci.
Tama: Doymazlık, çok isteme, aç gözlülük.
Tama'kâr: Aç gözlü. Tamahkâr, cimri.
Tamamiyet: Tamamlık, bütünlük, doğruluk, tamlık.
Tams: Yok etme, belirsiz kılma.
Tasaddi: Bir işe girişme, başlama.
Tatayyub: Güzel koku sürünme.
Tavsil: Ulaştırma, ulaştırılma, vardırma, vardırılma.
Tazarru: Kendini alçaltarak yalvarma.
Ta'zib: Eziyet etme, boşuna yorma.
Teâdi: Düşmanlık, ara açılma.
Teâmül: İş. Bir işin oluşu. Öteden beri olagelen uygulama.
Teârüf: Birbirini tanıma, tanışma, bir şeyin herkesçe bilinmesi.
Teâti: Verişme, birbirine verme.
Teâtuf: Birbirine sevgi, şefkat gösterme. Birbirine bağlanma.
Teâvün: Yardımlaşma, birbirine yardım etme.
Tebâyün: İki şey arasındaki zıddiyet, aykırılık.
Tebeddül: Değişme, başka hâle gelme.
Teberrâ: Uzaklaşma, uzak durma, çekilme. Sevmeyip yüz çevirme.
Teberri: Sevmeyip yüz çevirme. Aklanma, arınma.
Teberrük: Mübârek sayma, uğur sayma.
Tebettül: Dünya işlerinden el ayak çekerek Allah'a yönelme.
Tebriye: Birini temize çıkarma, şüpheden kurtarma. Borçtan kurtarma.
Tebzir: Tohumu saçıp dağıtma. Har vurup harman savurma.
Tecebbür: Kibirlenme, büyüklenme.
Tecelli: Görünme, belirme. Kader, tâlih. Allah'ın lütfûna nâil olma. Hak nurunun tesiriyle makbul kulların kalbinde İlâh ile ilgili sırların açılması hâli.
Tecerrüd: Soyunma, çıplak olma.
Te'cil: Sonraya bırakma, geciktirme.
Tecvîz: Caiz (uygun) görme, görülme, izin verme , verilme.
Tedâi: Bir şeyi hatıra getirme, çağrışım.
Tedâbir: Tedbirler, yollar, çareler, önlemler.
Tedâfü': Birbirini defetme, itişme, kakışma. Kendini koruma, savunma.
Tedâvül: Elden ele gezme, dolaşma, kullanımda, kullanılma.
Tedellâ: Mukarriblerin, makamların son mertebesine yükseldikten sonra ifâkat bahş olan bir sahne nüzûlü(aşağı doğru sarkması). Allah'a yakın olduğu söylenen kimselerin bulundukları son makam.
Tedellî: Nazlanma.
Teemmül: İyice, etraflıca düşünme.
Tefâsil: Tafsiller, ayrıntılar.
Tefâvüd: Faydalaşma, birbirinden faydalanma.
Tefâvüt: İki şeyin birbirinden farklı olması. İki şey arasındaki fark.
Tefazzul: Fazilet, üstünlük satma. İyilik bağışlama.
Tefehhüm: Yavaş, yavaş anlama, farkına varma.
Tefekkür: Düşünme, zihin yorma; düşünülme.

Tefennün: Değişme. Fen öğrenme; birçok şeyler öğrenme. Sözü çeşitli şekilde söyleme.
Teferru': Dallanma, dal budak salıverme. Birçok kısımlara ayrılma. Bir kökten çıkıp ayrılma.
Tefe'ül: Fal açma, fala bakma. Hayre yorma, uğursama, uğur sayma.
Tefhim: Anlatma, anlatılma, bildirme. Kömürleştirme. Büyük sayma.
Tefrik: Ayırma, seçme, ayırt etme.
Tefrit: Tersine aşırılık, ortalamanın çok altında kalma, en az.
Tefviz: İhâle, sipariş etme, edilme. Dağıtım.
Tegayür: Zıt olma, başka türlü olma, uymama.
Tegayürat: Zıt olmalar, başka türlülükler, uymamalar.
Tehalüf: Uygunsuzluk.
Tehiyyât: Hazırlamalar, hazırlanmalar,
Tehiyye: Selâm. Selâm verme. Hayır duâ etme. Bekâ, mülk, Mâlikiyyet.
Tehzib: Islah etme, düzeltme, temizleme. Çocuğu adam etme.
Tekrim: Saygı gösterme, ululama.
Tekvin: Vâr etme. Yaratma.
Telbis: Ayıbını, kusurunu örterek bir şeyi sahte olarak yama. Doğru görünerek hile ile aldatma.
Televvün: Renkten renge girme, renk değiştirme. Döneklik, kararsızlık. Temkin (dikkatlilik) halinin zıddı,
Televvüs: Kirlenme, pislenme, bulaşıp murdar olma.
Temekkün: Mekanlaşma, yerleşme, yer tutma.
Temessük: Tutunma, sarılma. Borç senedi.
Temeyyüz: Kendini gösterme, sivrilme, benzerlerinden farklı olma.
Temhîd: Yayma, döşetme. Düzeltme; düzenleme.
Temhil: Mühlet, mehil verme, sonraya bırakma, erteleme; zaman ve fırsat verme.
Temime: Nazar boncuğu, nazarlık.
Tenaci: Fısıldama, fısıltı ile konuşma.
Tenâfüs: Haset etme, çekememe.
Tenâzu': çekişme, uğraşma.
Te'nis: Mûnis kılma, alıştırma, alıştırılma. Bir hayvanı terbiye edip kullanılır, işe yarar hâle getirme.
Tenzih: Kusur kondurmama, kabahat ve kusuru yok etme. Allah'ın, her türlü eksik ve noksandan uzak bulunduğuna ve insan vasfında olmadığına inanma.
Tenzil: İndirme, azaltma, aşağı düşürme.
Tereffu: Yükselme, yukarı kalkma.
Tesettür: Örtünme, gizlenme, saklanma, kapanma.
Teshil: Kolaylaştırma.
Teshir: Zapt (ele geçirme) ve istila etme.
Te'sim: Günahkâr sayma, birine "Günahkâr oldun!" deme.
Tesnim: Cennetteki ırmaklardan biri.
Tesinye: İkilenen, ikilik.
Teşa'ub: Şubelenme, dal budak peyda etmek, çatallanma.
Teşmil: Yayma, içine aldırma, kapsamına aldırma. Daha genel olan bir mânâ verme.
Tenamü aynayi vela yenamü kalbi: Hz. Peygamber(s.a.v) efendimizin: ***İki gözüm uyur fakat kalbim uyumaz."*** Anlamındaki sözüdür.
Tetavvu': Farz olmayan ibadeti yapar olma (sünnet ve nafile olan ibadetler).
Tetimme: Bir eksiği tamamlamak üzere katılan şey; bir şeyin tam olması gerekli olan şey.
Tetvic: Taç giydirmek, giydirilmek.
Tevâfuk: Uyma, uygun gelme.
Tevakki: Sakınma, çekinme, korunma.
Tevâsi: Birbirine tavsiye etme.
Tevbih: Tekdir, azarlama, paylama. Memurlara uygulanan disiplin cezası.
Tevcih: Çevirme, yöneltme, döndürme. Söz atma, bakma. Mânâ verm yorumlama.
Tevkil: Vekil etme, edilme.
Tevkir: Güzel karşılama, ağırlama, ulumla.
Tevliye, tevliyet: Mütevellilik, vakıf işlerine bakma vazifesi. Yüz çevirme,döndürme.
Tevsi: Genişletme, genişletilme.
Te'yid: Kuvvetlendirme, kuvvetlendirilme, sağlamlaştırma. Doğru çıkarma, doğrulama: destekleme.
Tezâuf: İki kat olma, iki misli olma.

Tezelzül: Sarsılma, sallanma, ırgalanma.
Tezkir: Hatıra getirme, hatırlatma, hatırlatılma. Bir kelimeyi müzekker(erkek)kılma. Vaaz ve nasîhat etme.
Tezkiye: Temiz etme, temize çıkarma, aklama. Soruşturarak birinin iyi halli olduğunu meydana çıkarma.
Tezlil: Zelîl etme, edilme, tahkir etme, hor ve hakir görme, görülme.
Turu essem: Yüksek dağ.
Tulû: Doğma, doğuş.
Tuma'ninet: Gönlü rahat olma, emin olma, inanma.

U

Ubûdiyet: Kulluk, kölelik, aşırı bağlılık.
Ufki: Yatay, bir satha muvâzî(paralel)olan.
Ugviye: Belâ, musîbet.
Uhrevî: Âhirete ait, ahiretle ilgili.
Ukubât: Cezalar, eziyetler, işkenceler, azaplar.
Ukubet: Ceza, eziyet, işkence, azap.
Ukul: Akıllar, zihinler, uslar.
Ûlâ: Birinci, ilk.
Ulâ: Şan ve şeref sahibi.
Ulûhiyyet: Allahlık sıfatı, Tanrılık vasfı.
Ulûm: İlimler, bilgiler.
Umrân: Ma'murluk, bayındırlık, bayındırlaşma. Medeniyet, ilerleme, refah ve saâdet, mutluluk.
Umre: Hac mevsimi dışında Kâbe'yi ve Mekke-i mükerreme'nin mübârek yerlerini ziyaret etme.
Unf: Şiddet, sertlik, kabalık.
Urefâ: Arifler, irfan sahibi kimseler.
Usr: Güçlük, zorluk; zor iş. Sıkıntı, darlık, kıtlık.
Usûl: Yol, yöntem, tertip, metot asıllar, kökler, başlangıç, önce öğrenilmesi gereken esas.
Utüvv: Kibir ve azametle karışık serkeşlik. Ayaklanma.

Ü

Üdebâ: Edipler, yazarlar.
Üfûl: Batma, kaybolma, görünmez olma. Ölme.
Ülfet: Alışma, kaynaşma. Görüşme, konuşma. Ahbaplık, dostluk. Huy edinme.
Üns: Alışıklık, alışkanlık, alışma. **Üns tutmak:** Alışmak; düşüp kalkmak. Kalp'te, Cemâl-i Hazret-i İlâhiye müşahedesinin eseri, Allah'ın insan gönlünde görünmesi.

V

Vâcib: Gerekli. Terki uygun olmayan yapılması gerekli. Yapılması şeriat gereğince gerekli olan, farz derecesine yakın bulunan (Kur'an'da örtülü, üstü kapalı delille emredilen: bayram namazları, adaklar gibi)
Vahdaniyet: Birlik, Allah'ın bir oluşu.
Vahid: Yalnız, tek.
Varid, varide: Gelen, vasıl olan(ulaşan),erişen.
Vasıta-i kurbiyet: Yakınlık vasıtası.
Vâsi, vâsia: Geniş; açık; enli; bol.
Vasi: Bir ölünün vasiyetini yerine getirmeye memur edilen kimse. Bir yetimin veya akılca zayıf ve hasta olan bir kimsenin malını idare eden kimse.
Vâsilin, vâsilûn: Hakk'a, hakikate, marifete ermiş kimseler. Hakk'a erenler. Yetişenler.
Vehbi: Allah vergisi, Allah atası, bağışlaması.
Vehim: Kuruntu, şüphe yersiz korku.
Vehle: Dakika, an, lâhza.
Vehle-i ûlâ: İlk başlangıç, birdenbire, irkilme.
Velâkin: Amma, fakat.
Velîyy: Allah'ın 99 isminden biri. Sahip. Bir çocuğun her türlü hareketinden ve hâlinden sorumlu olan kimse. Ermiş, eren.
Vicdan: Bulma, bir şeyi bir hâlde görme. Duyma, duygu. Kendinden geçme, dalma. İnsanın içindeki iyi ile kötüyü ayırt eden duygu.

Vifâk: Uygunluk, ayni düşüncede olma.
Vikaye: Kayırma, koruma, esirgeme. Herhangi bir hastalık için önleyici tedbir alma.
Vusûl: Ulaşma, gelme, varma, erişme, yetişme.
Vücûb: Vâcib ve lüzumlu olma. Bırakılması mümkün olmama. Lâyık olma.
Vücûh: Yüzler,çehreler, suratlar. Bir memleketin ileri gelenleri.
Vüs'at: Genişlik, bolluk. Boş meydan, fırsat. Genlik. Para durumu.
Vücûdı sûri: Görünürde olan vücûd.
Vüsûk: İnanma, güvenme, muhkemlik, sağlamlık.
Vüsuk: Bağlar, rabıtalar. Antlaşmalar, sözleşmeler.

<u>Y</u>

Yakaza: Uyanıklık. **"Beyn-en nevmi ve-l-yakaza":** Uyku ile uyanıklık arasında.
Yakin: Sağlam bilgi, iyi ve kesin olarak bilme. **"İlm-el-yakin":** Kesin olarak edinilmiş bilgi **"Ayn-el-yakin":** Bir şeyi kendi gözüyle görüp iç yüzünü bilme. **"Hakk-al-yakin":** Gerçekliğine hiç şüphe olmayan.
Yakini: Katî, şüphe edilmeyecek bilgiye ait, onunla ilgili.
Yed: El. Kuvvet, kudret, güç. Yardım, vasıta. Mülk.
Yed-i fâile: İşleyen, yapan el.
Yedeyn: İki el. **"Zü-l-yedeyn":** İki eli de bir el gibi kullanabilme. İki elli.
Yesâr: Varlık, zenginlik. Sol, sol taraf.
Yevm: Gün.

<u>Z</u>

Zapt: Sıkı tutma. İdaresi altına alma, kendine mal etme. Anlama, kavrama. Silah kuvveti ile bir yeri alma.
Za'f: Zayıflık, acizlik.
Zâhib: Bir fikre uyan, kapılan.
<u>Zâhir:</u> Allah'ın isimlerinden. Görünen, görünücü, açık, belli, meydanda.
Zâhire: Dışarı fırlamış göz. Gerektiği zaman harcanmak üzere ambarda saklanan hububat.
Zahiri: Görünen, görünürdeki.
Zâid: Artan, artıran. Lüzumsuz, gereksiz.
Zâkire: Hatıra getiren, andıran şey.
Zakirûn: Zikredenler.
Zâlim: Zulmeden, haksızlık eden.
Zâlimin: Zalimler.
Zamir: İç, yüz. İnsanın gizli düşüncesi, sakladığı sır. **:**
Zâtullah: Allah'ın zatı.
Zebûn: Zayıf, güçsüzlük, acizlik
Zelle: Küçük günah. Sürçüp kaymak.
Zemm: Yerme, kınama; ayıplama.
Zenb: Günah, suç, kabahat. .

Zevk: Tadım. Tatma, tat; hoşa giden hâl.
Zıll: Gölge, koruma, sahip çıkma.
Zi': Heyet, kılık kıyâfet,; elbise.
Zılâl: Gölgeler.
Zındık: Uluhiyet ve âhirete inanmayan,
Zuhûr: Görünme, meydana çıkma, baş
Zulüm: Bir şeyi konulması gereken yere koymayıp başka yere koma.
Zu'm: Batıl, zan, zannetme, sanı, boş inanç. Şüphe.
Zunûn: Zanlar.
Zû: Sahip
Zübde: Öz., bir şeyin en seçkin parçası. Özet, sonuç.